

UNIVERSITAT DE
BARCELONA

La vida canonical a la catedral de Vic (886-1230)

L'aplicació de la reforma gregoriana
a partir de l'estudi prosopogràfic

Josep Masnou Pratdesaba

Aquesta tesi doctoral està subjecta a la llicència **Reconeixement- NoComercial – SenseObraDerivada 4.0. Espanya de Creative Commons.**

Esta tesis doctoral está sujeta a la licencia **Reconocimiento - NoComercial – SinObraDerivada 4.0. España de Creative Commons.**

This doctoral thesis is licensed under the **Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivs 4.0. Spain License.**

UNIVERSITAT DE
BARCELONA

PROGRAMA DE DOCTORAT CULTURES MEDIEVALS:
Poder i institucions: societat, relacions i formes de vida (Codi 101163)

La vida canonical a la catedral de Vic (886-1230)

L'aplicació de la reforma gregoriana a partir de l'estudi prosopogràfic

Tesi doctoral presentada per optar al títol de doctor

Doctorand: Josep Masnou Pratdesaba

Directors: Dr. Martí Aurell i Cardona
Dr. Daniel Piñol i Alabart

UNIVERSITAT DE BARCELONA
FACULTAT DE GEOGRAFIA I HISTÒRIA
Departament d'Història Medieval, Paleografia i Diplomàtica
Barcelona, setembre 2021

Aquesta obra està subjecta a llicència Creative Commons Reconeixement-NoComercial-SenseObraDerivada 3.0 Espanya (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/es/legalcode.ca>). Es permet la reproducció total o parcial i la comunicació pública de l'obra, sempre que no sigui amb finalitats comercials, i sempre que es reconegui l'autoria de l'obra original. No es permet la creació d'obres derivades.

Resum

El principal objectiu és estudiar la vida dels canonges de la catedral de Vic durant el període 886-1230. Partim d'un dossier en què recollim documentació sobre l'organització de la catedral, les cartes de dotació dels canonges quan entraven a formar part de la comunitat i els testaments conservats. A partir d'aquests documents, la consulta de tota la documentació i els necrològics de la catedral hem elaborat un recull prosopogràfic de tots els canonges que van formar part de la comunitat.

El centre de la nostra investigació és estudiar la influència que va tenir la reforma gregoriana en la vida canonical. Estudiem les principals famílies nobles que van aportar membres a la comunitat i els canvis que va sofrir el seu reclutament. Durant aquest període es passa de la canònica regida per la regla d'Aquisgrà a un capítol de catedral ben consolidat.

Paraules clau: Vic, canonge, catedral, bisbe, capítol, Àger, clergat, noblesa, Pasqual II

Sumari

VOLUM I: ESTUDI

Introducció.....	11
1 Plantejament de la recerca.....	17
1.1 Objectius de l'estudi.....	18
1.2 Metodologia.....	23
1.2.1 Característiques.....	24
1.2.2 Aplicació concreta.....	26
1.3 Fonts utilitzades.....	30
1.3.1 Normatives.....	30
1.3.2 Diplomàtiques.....	41
1.3.3 Manuscrites.....	51
1.3.4 Arqueològiques.....	57
1.4 Estat de la qüestió.....	60
1.4.1 Tradició historiogràfica.....	61
1.4.2 Nous plantejaments.....	67
2. El bisbe i el capítol de canonges.....	75
2.1 Del bisbe d'Osona al bisbe de Vic (886-1230).....	78
2.1.1 Restabliment del bisbat d'Osona (886-957).....	82
2.1.2 Un bisbat de frontera (957-1038).....	91
2.1.3 Consolidació del bisbat i reforma de l'església (1038-1099).....	103
2.1.4 Organització del capítol de la catedral (1099-1194).....	112
2.1.5 Enfrontament entre el bisbe i el capítol (1194-1230).....	129
2.2 Relacions del bisbe amb els canonges.....	136
2.2.1 Bisbes i organització de la canònica catedral.....	138
2.2.2 Bisbes i formació del capítol catedral.....	151
2.2.3 La catedral i l'organització del bisbat.....	164
2.2.4 L'ardiaca i el control sobre el clergat.....	175
2.2.5 El sagristà major com a jutge ordinari.....	187
3 La catedral de Vic i els canonges.....	199
3.1 La catedral i la vida canonical.....	202
3.1.1 El grup episcopal i la seva evolució.....	205

3.1.2 El barri canonical i la ciutat de Vic	225
3.1.3 Exercici de la jurisdicció i castells interiors.....	243
3.1.4 Dominis dins el comtat de Manresa.....	251
3.1.5 Domini sobre les fronteres.....	265
3.2 Influència més enllà de la seu episcopal.....	276
3.2.1 Relacions amb la província narbonesa.....	280
3.2.2 Restabliment de l'arquebisbat de Tarragona.....	299
3.2.3 Relacions amb el bisbat de Girona.....	314
3.2.4 Relacions amb el bisbat de Barcelona.....	327
3.2.5 Relacions amb el bisbat d'Urgell i Àger.....	336
4 De la canònica al capítol catedral.....	355
4.1 Formes d'ingrés a la comunitat.....	360
4.1.1 La regla d'Aquisgrà i la seva aplicació.....	362
4.1.2 Reforma canonical i creació canòniques agustinianes.....	398
4.1.3 Agermanament amb el Sant Sepulcre de Jerusalem.....	425
4.1.4 Consolidació de la carta de dotació.....	446
4.1.5 Secularització i intervenció de Roma.....	461
4.2 Origen social dels canonges.....	477
4.2.1 Família comtal i la catedral.....	483
4.2.2 Els vescomtes d'Osona i Girona.....	504
4.2.3 Membres de la noblesa i capítol.....	525
4.2.4 Membres del patriciat urbà i capítol.....	566
4.3 Consolidació del capítol catedral.....	594
5. Conclusions.....	623
6 Fonts documentals i bibliografia	637
7 Llistat de taules, quadres, imatges i gràfics.....	675
 VOLUM II: RECURS PROSOPOGRÀFIC I DIPLOMATARI	
8 Recull prosopogràfic.....	679
9 Diplomataris.....	765
10 Índex de noms.....	1363

Introducció

Aquesta tesi doctoral, com tota recerca, implica un esforç sostingut al llarg del temps que en el moment de defensar-la vol donar compte del camí recorregut i els resultats assolits. El treball que avui presentem és el coronament d'un llarg procés d'elaboració i síntesi que ha tingut els seus moments de parada i replantejament, però que finalment podem presentar per a la seva avaluació. L'inici d'aquesta recerca es va fer amb uns plans d'estudi molt diferents dels actuals i amb un model de tesi doctoral que privilegiava l'edició de fonts documentals. El meu itinerari formatiu em va portar a plantejar aquest tema d'investigació, tenint en compte totes les fonts d'informació possibles, fet que n'ha allargat el procés d'elaboració. Amb tot, crec, que el resultat final és prou coherent i permet oferir una visió més ajustada sobre l'evolució de la vida canonical des del segle IX fins a principis del segle XIII quan el concili Laterà IV consolidarà una organització eclesiàstica ben fixada durant tot el període baix medieval.

Quan vam defensar la tesina de llicenciatura ja vam poder constatar que molts aspectes de la vida del clergat eren poc estudiats i que la documentació conservada a les catedrals podia aportar molts elements per al seu coneixement.¹ Els canonges no són simples monjos, sinó que estan units al servei de les esglésies i a la tasca desenvolupada pel bisbe. Així, mentre la vida dels monjos ha generat una sèrie d'estudis institucionals, econòmics i culturals des de fa molts anys, la realitat dels canonges ha tingut un interès més reduït, mancant síntesis generals sobre la seva evolució. En la present tesi volem centrar-nos en el tema de la vida canonical a partir de la anàlisi de la documentació, manuscrits conservats i en les informacions que ens proporciona l'arqueologia. Es tracta, doncs, d'un estudi centrat en la catedral de Vic que no vol quedar tancat en la seva singularitat sinó comparar-lo amb altres catedrals.

Sovint hom ha estudiat la vida de les comunitats religioses analitzant la documentació des del punt de vista socioeconòmic, sense considerar que sustentava aquestes comunitats de pregària i pastoral. Aquest reduccionisme, omnipresent en els estudis sobre institucions d'Església d'aquests darrers anys, és difícil de superar pel desconeixement creixent de molts aspectes de la vida eclesial que queden reduïts al camp específic dels estudis religiosos. També cal dir que els que estudien litúrgia i teologia, sovint ignoren el

¹ Dirigida pel dr. Manuel Riu i defensada l'any 1991: Josep M. MASNOU, *Diplomatari de Ramon Gaufred, bisbe d'Osona (1109-1146)*, tesi de llicenciatura inèdita, Universitat de Barcelona, 1991, 2 vols. Vaig publicar-ne un resum a Josep M. MASNOU, "El bisbat de Vic durant l'episcopat de Ramon Gaufred (1110-1145)", *Revista Catalana de Teologia*, 27(2002), pp. 257-293.

vessant històric de moltes fonts que utilitzen i comenten. Aquesta necessitat de diàleg entre aquests dos camps és present en el nostre planteig inicial, tant en les fonts que utilitzem, com en el desenvolupament del tema.² Tot partint de la tradició erudita que es manté al cercle de l'ABEV (Arxiu i Biblioteca Episcopal de Vic), volem incorporar altres eines d'anàlisi, concretament l'ús del mètode prosopogràfic. El present estudi vol contribuir a un coneixement més aprofundit de la història de la catedral i la diòcesi de Vic durant l'alta edat mitjana.

Aquest plantejament em va portar a iniciar el programa de doctorat "Poder i societat a l'edat mitjana" que es va desenvolupar a la Universitat de Barcelona el bienni 1995-1997. Els primers passos de la recerca els va orientar el Dr. Prim Bertran i la vaig inscriure l'any 1997 amb el mateix títol que avui presentem. Des d'aquell moment vam fer la transcripció de tots els testaments conservats dels canonges de la catedral de Vic d'aquest període i de les anomenades "cartes de dotació" que comencen a aparèixer a finals del segle XI.

Durant aquests anys la bibliografia i la recerca s'ha desenvolupat molt i s'han presentat dues tesis doctorals sobre la vida canonical que han renovat la problemàtica. La primera de la Dra. Úrsula Vones-Liebenstein sobre la presència de Sant Ruf d'Avinyó a Catalunya, on s'hi analitza la influència d'aquesta congregació canonical sobre l'organització de les catedrals amb els seus costums.³ L'altra tesis del Dr. Eduardo Carrero ha estudiat les catedrals hispàniques amb una visió innovadora, sobretot en qüestions organitzatives més lligades a la història de l'art i l'arqueologia.⁴ Per no quedar en una anàlisi purament institucional, el Dr. Prim Bertran em va proposar realitzar un estudi prosopogràfic dels canonges de la catedral, per estudiar amb més profunditat la implantació de la catedral enmig de la societat del període i veure les influències entre la societat aristocràtica i el capítol catedralici. Aquest nou enfocament va suposar un buidatge exhaustiu de la documentació per identificar i compendiar les dades de 374

² En aquest sentit és fonamental la redacció de quatre documents interrelacionats entre ells i que van configurar l'estructura del capítol de la catedral de Vic a principis del segle XIII: l'elaboració d'un cartulari, l'actualització d'un nou necrologi, la redacció d'un ordinari de la catedral pel canonge Andreu Salmúnia i la redacció del capbreu de les rendes de l'administració del ferial. Vegeu Josep MASNOU, "El manteniment del culte a la catedral de Vic al segle XIII", *Miscel·lània litúrgica catalana*, 8(1997), pp. 163-177.

³ Úrsula VONES-LIEBENSTEIN, *Saint-Ruf und Spanien. Studien zur verbreitung und zum wirken der regularkanoniker von Saint-Ruf in Avignon auf der iberischen halbinsel (11. Und 12. Jahrhundert)*, 2 vols, Brepols, Paris-Turnhout, 1996. A partir d'ara el citeu: Úrsula VONES-LIEBENSTEIN, *Saint-Ruf und Spanien*.

⁴ Resumida a l'article d'Eduardo CARRERO SANTAMARÍA, "Ecce quam bonum et quam iocundum habitare fratres in unum. Vidas reglar i secular en las catedrales hispanas llegado el siglo XII", *Anuario de Estudios Medievales*, 30(2000), pp. 757-805. A partir d'ara el citeu: Eduardo CARRERO, "Ecce quam bonum".

canonges durant el període estudiat. L'anàlisi detallada dels canonges ens va aportar importants precisions, els primers resultats de les quals vam poder publicar l'any 1999 al congrés sobre Gerbert d'Aurillac, referents a la família de Guibert gramàtic.⁵

Les tasques professionals em van portar a aturar la recerca i a plantejar-me si calia abandonar el projecte. La mort sobtada del Dr. Prim Bertran, el 29 de desembre de l'any 2014, em va decidir a finalitzar i a sistematitzar les meves recerques per tal que no quedessin perdudes i estèrils. Així em vaig incorporar el curs 2016-2017 als actuals cursos de doctorat sol·licitant un nou director per poder arribar a concloure la tesi. Sota la cotutella del Dr. Daniel Piñol Alabart i el Dr. Martí Aurell Cardona hem redefinit aquest treball que avui presentem. El recull documental l'hem estructurat d'una forma més coherent i n'hem elaborat un índex perquè pugui ser més accessible. També en el nou plantejament hem realitzat una tasca de sistematització de les informacions que ja tenia recollides tot creant una base de dades del recull prosopogràfic que havíem elaborat. L'altra tasca important ha estat editar les dades dels canonges seguint els criteris que fa anys s'utilitzen a França en l'edició dels *Fasti Ecclesiae*.⁶ No ens hem limitat a reconstituir i estudiar els membres de la catedral de Vic en el seu conjunt durant aquest període, sinó que aportem un estudi sobre els lligams dels canonges amb les seves famílies a través de l'elaboració d'arbres genealògics que aporten una anàlisi més acurada sobre les relacions entre l'església i la societat del període. Hem reconstruït les principals famílies que van aportar els seus membres al servei de la catedral i n'analitzem les mútues influències. Un cert ànim d'exhaustivitat ha guiat les investigacions, fet que m'ha portat moltes hores d'arxiu abans no hem acotat el tema d'estudi i n'hem definit les línies principals. Aquest desig d'exhaustivitat l'hem hagut d'anar moderant per tal d'oferir una síntesi àmplia de l'organització i funcionament de la catedral de Vic, deixant per a posteriors aprofundiments altres aspectes que en aquesta tesi hi queden just esbossats.

El resultat que presentem vol oferir una visió de conjunt situada en un arc cronològic llarg per poder copsar els canvis en profunditat que va sofrir la vida dels canonges. El pas d'una organització canonical lligada a l'època carolíngia fins arribar a l'aplicació de les directrius del concili Laterà IV, situant en el centre de la recerca la reforma gregoriana, en la qual es van produir importants canvis en l'organització de l'Església. En tota aquesta

⁵ Josep MASNOU, "L'escola de la catedral de Vic al segle XI", *Gerbert d'Orlhac i el seu temps: Catalunya i Europa a la fi del Ier mil.leni*, Vic, 1999, pp. 621-634. A partir d'ara el citem: Josep MASNOU, "L'escola de la catedral".

⁶ Hélène MILLET, "L'élaboration de Fastes pour l'église de France: l'exemple d'Amiens", *Le clerc séculier au Moyen Age*, Paris, 1993, pp. 151-179.

evolució hi ocupa un paper central la reforma canonical que es va produir durant la segona meitat del segle XI i els primers anys del segle XII, dins el context de la reforma gregoriana.

Com veurem el cas de la catedral de Vic, pel fet de conservar una gran quantitat de documentació, permet analitzar els importants canvis que es van produir, així com situar el naixement dels canonges regulars. La tesi doctoral del professor Paul H. Freedman va ser la que va oferir la síntesi més difosa sobre la problemàtica de la catedral de Vic i que encara continua essent la base de referència pel coneixement del bisbat de Vic en la bibliografia internacional.⁷ La nostra recerca aporta nous punts de vista i aprofundeix en diversos aspectes que Paul H. Freedman ja va plantejar i que es veuen modificades algunes de les seves conclusions.

Iniciem el nostre treball presentant els objectius, mètode i les fonts que hem utilitzat, així com l'estat de la qüestió sobre el tema. Continuem amb l'estudi sobre l'evolució històrica del bisbat de Vic i la funció del bisbe dins la canònica catedral. El bisbe té un paper fonamental en la vida de les catedrals, a més de ser-ne el cap seguint la normativa de la regla d'Aquisgrà, fa que l'activitat dels canonges tingui una projecció en la vida diocesana. En un segon capítol ens centrem més en l'espai urbà on està situada la catedral i analitzem com aquesta afecta a la vida i l'evolució de la ciutat. No volem fer una història de la ciutat de Vic en aquest període, però sí aportar tots els elements relacionats amb la vida religiosa entorn de la catedral i la seva influència sobre la ciutat i la Plana de Vic. La catedral va tenir una presència en el territori de la diòcesi a partir de dos comunitats canòniques que dependran de la catedral: Santa Maria de Manresa i Santa Maria de l'Estany. En un tercer apartat entrem de ple en l'estudi de la vida canonical durant aquest període, tot analitzant les diferents formes com els canonges entraven al capítol. En aquest punt el recull de les cartes de dotació dels canonges que s'han conservat és d'un gran valor per establir la data, filiació, grup social dels membres del capítol i, sobretot, per saber quins béns aportaven a la catedral per a la seva dotació. Dedicuem una especial atenció a la formació del patrimoni i a la seva gestió. En aquest punt els testaments que es conserven de canonges ens aporten dades molt valuoses per entendre com es va organitzar el capítol de canonges. Acabem l'estudi amb les conclusions com a síntesi sobre l'evolució de la vida canonical a la catedral de Vic perquè puguin servir per

⁷ Tot aquest procés ha estat descrit per Paul H. FREEDMAN, *Tradicció i regeneració a la Catalunya medieval. La diòcesi de Vic*, Barcelona, 1985. A partir d'ara el citem: Paul FREEDMAN, *Tradicció i regeneració*.

contrastar-la amb d'altres catedrals. En aquest punt aprofundim en el que va significar l'aplicació de la reforma gregoriana al bisbat de Vic i les transformacions que va comportar en la vida canonical.

Al final presentem un apèndix documental molt complet i que hem dividit en tres apartats. En el primer oferim el recull prosopogràfic dels 374 membres que formaren el capítol de la catedral durant aquest període amb totes les dades que hem trobat i les seves signatures autògrafes identificades. En el segon bloc hem transcrit 448 documents: les cartes de dotació dels canonges, els testaments, els capbreus i els documents fonamentals d'aquest període respecte el funcionament del capítol. Aquests formen un corpus documental sistemàtic que hem completat, finalment i com a tercera part, amb l'índex dels topònims i noms de persona posant-los en relació amb els del recull prosopogràfic.

El resultat que presentem és una obra que ens ha de permetre seguir aprofundint en els diversos aspectes de l'organització interna de la catedral. Aquí oferim una síntesi que esperem millorar tant amb el recull de noves notícies prosopogràfiques a partir de documents que es puguin anar trobant als arxius de l'ABEV. Això només serà possible si es pot seguir publicant tota la documentació del 1100 fins al 1200 i fer que hom pugui accedir a tots els textos conservats. Mentrestant aquest corpus documental que hem aplegat és una base sòlida per fonamentar posteriors desenvolupaments que no hem pogut explotar en aquesta síntesi.

La realització de tota tesi doctoral suposa un esforç de constància i sacrifici que fa que hom hagi de conjuminar-ho amb altres activitats laborals i docents, però el recolzament de moltes persones permet arribar a assolir-ho. Vull expressar el meu reconeixement en primer lloc al Dr. Miquel S. Gros, director de l'ABEV, que m'ha acompanyat al llarg de la meua carrera i m'ha encoratjat a dur a terme aquest projecte. El meu record pel Dr. Prim Bertran que va acceptar la direcció en el seu plantejament inicial, que la presentació d'aquest treball serveixi per expressar la meua consideració vers ell. Al Dr. Daniel Piñol que m'ha acompanyat en la redacció final d'aquesta tesi i al Dr. Martí Aurell pels seus comentaris per fer més rica l'anàlisi que avui presentem. Vull remarcar la relació estimulante i els diàlegs mantinguts amb el professor Paul H. Freedman de la universitat de Yale, que va donar els seus fruits primerencs en un article de l'any 2004.⁸ Serveixi aquesta tesi d'homenatge a totes aquelles persones que treballen amb gran discreció, i

⁸ Publicat per l'Österreichische Akademie der Wissenschaften: Paul H. FREEDMAN; Josep M. MASNOU, "Four additional letters of pope Innocent III concerning the cathedral chapter of Vic", *Römische Historische Mitteilungen*, 44(2002), pp. 103-120.

especialment al meu oncle, difunt, Ramon Masnou, bisbe de Vic (1955-1983), que va prologar el primer volum del *Diplomatari de la catedral*.⁹ A Ramon Ordeig i Rafel Ginebra per les orientacions i ajudes puntuals en qüestions històriques i arxivístiques. Finalment vull agrair al meu germà Joan Masnou tota l'ajuda informàtica i l'Alba Masnou Barnils per poder editar el text.

⁹ En la breu presentació de l'obra d'Eduard JUNYENT, *Diplomatari de la catedral de Vic. Segles IX-X*, Vic, 1980-1996, p. I.

1 Plantejament de la recerca

Avui dia encara podem dir que la història de les catedrals catalanes és un tema poc estudiat, sobretot en els seus orígens a l'alta edat mitjana.¹⁰ Aquest fet, però, contrasta amb l'abundant documentació que conservem als arxius catedralicis.¹¹ Aquesta abundància ha fet que disposem d'estudis parcials sobre la seva organització interna i manquin visions de conjunt sobre el funcionament de les canòniques catedrals. Per avançar en el coneixement d'aquestes institucions és molt important anar realitzant estudis monogràfics de cadascun dels capítols catedrals per poder aportar elements per a una síntesi més acurada.¹² La vida dels canonges regulars ha estat més estudiada durant aquests darrers anys.¹³ Aquest fet ens va portar a estudiar el capítol de la catedral de Vic,

¹⁰ L'abast d'aquest buit ha estat analitzat per Jordi GARSABALL, "La canònica abans la canònica. El paper dels canonges de la Seu d'Urgell fins a la institució del capítol el 1010", *Gerbert d'Orlhac i el seu temps*, Vic, 1999, pp.783-803. L'autor dedica un breu apartat a la historiografia catalana sobre el tema i estudia la catedral de la Seu d'Urgell abans de l'any mil. La situació de la canònica urgellenca durant el període posterior l'ha estudiat Prim BERTRAN, "Ermengol d'Urgell: l'obra d'un bisbe del segle XI", *La transformació de la frontera al segle XI*, Lleida, 2000, pp. 97-104. L'estudi monogràfic pioner és sobre la catedral de Barcelona fet per Gaspar FELIU, *El dominio de la sede de Barcelona (800-1010)*, Tesi doctoral, Universitat de Barcelona, 1971. Aquesta ha estat publicada en diversos articles: "La formació del domini territorial de la sede de Barcelona (800-1010)", *Cuadernos de Historia Económica de Catalunya*, Barcelona, 1972, pp. 9-32; "Els inicis del domini territorial de la Seu de Barcelona", *Cuadernos de Historia Económica de Catalunya*, 14(1976), pp. 45-61; "El bisbe Vives de Barcelona i el patrimoni de la catedral (974-995)", a *Miquel Coll i Alentorn. Miscel·lània d'homenatge en el seu vuitantè aniversari*, Fundació Jaume I, Barcelona, 1984, pp. 167-191; "El patrimoni de la seu de Barcelona durant el pontificat del bisbe Aeci (995-1010)", *Miscel·lània Ramon d'Abadal*, Barcelona, 1994, pp. 51-68. Pel que fa a la catedral de Girona ha estat parcialment estudiada per Antoni Lluís SANZ, "La pabordia d'Aro de la catedral de Girona, 1180-1343", *La formació i expansió del feudalisme català*, Estudi General Girona, 5-6(1985-86), pp. 419-436. La darrera aportació és de Marc SUREDA, *Els precedents de la catedral de Santa Maria de Girona. De la plaça religiosa del fòrum romà al conjunt arquitectònic de la seu romànica (Segles I aC-XIV dC)*, tesi doctoral presentada a la Universitat de Girona, 2008. Des del vessant monumental i artístic sobre el conjunt de catedrals catalanes cal tenir presents les consideracions de Xavier BARRAL, "Aspectes de l'estudi de les catedrals catalanes medievals", *Lambard. Estudis d'art medieval*, 8(1995), pp. 15-30

¹¹ Sobre la riquesa documental dels arxius catalans a Pierre BONNASSIE, Jordi FERNANDEZ-CUADRENCH, "Les documents catalans des IXe-XIIe siècles: éditions recentes et publications en cours", *Le Moyen Age*, 105(1999), pp.149-160.

¹² En un context peninsular s'ha avançat més en l'estudi de les catedrals, sobretot durant la baixa edat mitjana. Volem destacar la monografia sobre la catedral d'Oviedo feta per Soledad SUAREZ, *El cabildo de la catedral de Oviedo en la edad media*, Oviedo, 1986. Amb tot, hi ha encara importants llacunes sobre el funcionament dels capítols com evidencia l'article de Jose-Luís MARTÍN, "Cabildos catedralicios del occidente español hasta mediados del siglo XIII", *Homenaje a Fray Justo Pérez de Urbel, OSB. Studia Silensia*, 1977, pp.125-136. A nivell europeu també hi han estudis però es constata una gran diversitat en l'organització interna de les catedrals, que fa difícil tenir unes síntesis prou clares. Vegeu la introducció de Jean-Louis BIGET, *La cathédrale (XIIe-XIVe siècle)*, Cahiers Fanjeaux, Toulouse, 1995 i les consideracions de Paul H. FREEDMAN, *Tradició i regeneració*, pp. 67-73. Una síntesi d'aquesta temàtica la trobem a Eduardo CARRERO, "Ecce quam bonum", pp. 757-805.

¹³ Vegeu les reflexions que en fa Pilar SENDRA, "Formació del primer patrimoni de la canònica de Sant Tomàs de Riudeperes (Osona) al llarg del segle XI", *Gerbert d'Orlhac i el seu temps: Catalunya i Europa a la fi del Ier mil·lenni*, Vic, 1999, pp.763-781. Cal tenir també present les aportacions de síntesi d'Antoni PLADEVALLL, "El moviment canònic a l'església del segle XI", *La transformació de la frontera al segle XI*, Lleida, 2000, pp. 169-182 i "Les canòniques agustinianes a Catalunya durant el segle XI", *Lambard. Estudis d'art medieval*, 12(1999-2000), pp. 81-89.

fent-ne objecte de la tesi doctoral. Val a dir que pel que fa a la catedral vigatana ja hi ha una llarga tradició d'estudis històrics sobre aquest període.¹⁴ En la present investigació els recollim i n'ofereim una nova síntesi, situada en un arc cronològic més ample i coherent. Per fer-ho comptem amb l'experiència i el treball durant trenta anys als arxius diocesans i amb l'ajuda inestimable de tots aquells investigadors del cercle de l'ABEV que m'han orientat durant el treball de recerca.¹⁵

1.1 Objectius de l'estudi

L'objectiu principal de la nostra investigació és analitzar l'evolució de la vida dels canonges de la catedral de Vic a partir de l'estudi prosopogràfic dels que van formar part d'aquesta canònica des de l'any 886 fins al 1230. En aquest primer període la funció dels canonges està estretament vinculada al bisbe ja que constitueixen el *presbiterium* que l'assessora en la direcció de l'Església diocesana. Alhora el bisbe és el responsable i cap de la comunitat canonical presidint les celebracions litúrgiques de la catedral la qual és considerada com la mare de totes les esglésies de la diòcesi. Així doncs, en el nostre estudi analitzem els bisbes que van actuar durant aquest període i la seva relació amb els canonges que arribaran a constituir-se en una entitat jurídica anomenada "capítol catedralici".

Com a segon objectiu de la nostra investigació volem analitzar els canvis que va produir l'aplicació de la reforma gregoriana de finals del segle XI en la vida dels canonges al bisbat de Vic. Aquest període marca una clara evolució en la vida de les catedrals i en la forma com els candidats a la vida canonical van entrar a formar part de la comunitat. Per desenvolupar aquest objectiu hem seguit el següent itinerari:

- Estudi prosopogràfic dels canonges de la catedral
- Reconstrucció dels llinatges canonicals que controlaren els beneficis
- Evolució de les formes d'entrada al capítol
- Anàlisi dels processos de reforma i relaxació de la vida comunitària

¹⁴ El recull bibliogràfic més recent sobre la catedral de Vic és a l'obra Marta CRISPÍ, Sergio FUENTES i Judith URBANO (eds.), *La catedral de Sant Pere de Vic*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2019, especialment en la seva presentació, pp. 11-23. En aquesta obra hem publicat un breu resum sobre la vida dels canonges del període i que en la present tesi desenvolupem més àmpliament Josep MASNOU, "La vida canonical a la seu de Vic a l'edat mitjana", pp. 115-125.

¹⁵ Aquesta escola historiogràfica queda ressenyada per Ramon ORDEIG, "Els estudis medievals a Osona els darrers cinquanta anys", *Ausa*, 20(2002), pp. 53-67 i Miquel S. GROS, "Cinquanta anys d'investigació històricolítúrgica a Vic", *Ausa*, 20(2002), pp. 369-384.

En el nostre estudi donem molta importància a la identificació concreta dels canonges amb la voluntat de refer els vincles familiars amb els llinatges que es van moure entorn de la catedral i que van aportar membres a la comunitat. L'elaboració dels quadres genealògics ens vol ajudar a entendre les estratègies dels llinatges de la noblesa en la seva intervenció en l'administració dels béns de l'església i en la consolidació d'aquests llinatges al llarg del temps. Certament que la finor de l'anàlisi està condicionada a les informacions que es poden recollir i que puguin permetre aprofundir en les diverses qüestions que ens podem posar sobre la vida canonical.

El concepte “reforma gregoriana” és una denominació clàssica dins la història de l'Església per especificar l'acció reformadora del papat, especialment durant el pontificat de Gregori VII, provocant canvis transcendentals a la societat i l'església d'aquest període. La reforma del clergat va ser un dels aspectes fonamentals, no afectant sols als clergues parroquials sinó que va incidir en els canonges i l'episcopat, buscant retornar als ideals evangèlics de la primera comunitat cristiana.¹⁶ Per aquest motiu hem afegit com a subtítol de la nostra tesi aquest objectiu: “L'aplicació de la reforma gregoriana a partir de l'estudi prosopogràfic”.

Aquesta anàlisi implica el recull de totes les informacions relatives als membres que van formar part de la catedral durant el període estudiat amb l'elaboració d'una base de dades. Alhora que recollim en un corpus sistemàtic l'edició dels principals documents relatius als canonges conservats durant el període que ens informen de l'entrada a formar part de la comunitat i dels testaments fets pels canonges en el moment de la seva mort on disposen dels seus béns propis i d'aquells que han administrat durant la seva vida.

La nostra investigació parteix de dues corrents historiogràfiques que volen posar-se al servei de l'anàlisi d'un cas complex i molt ric documentalment. En primer lloc una tradició historiogràfica local lligada a l'Arxiu Biblioteca Episcopal de Vic i un altra de formació universitària multidisciplinària. La nostra investigació està lligada als arxius vigatans en els quals fa temps que hi treballem, la present tesi doctoral vol ser el recull de molts anys d'investigació sobre totes aquestes qüestions aportant una nova síntesi. Els estudis realitzats a la Universitat de Barcelona i a la Facultat de Teologia de Catalunya,

¹⁶ Una visió de conjunt sobre el clergat i els canonges a les catedrals del nord d'Europa (Anglaterra, França del nord i Alemanya) ha estat oferta per la professora de la Universitat de Leeds Julia BARROW, *The clergy in the Medieval world. Secular clerics, their families and careers in north-western Europe, c. 800-c. 1200*, Cambridge, 2015. Aquesta autora és conscient del caràcter peculiar d'aquesta problemàtica a les zones del sud d'Europa on manquen síntesis regionals. A partir d'ara el citem: Julia BARROW, *The clergy in the Medieval world*.

així com l'ampliació d'estudis a França ens donen les eines per abordar tota aquesta qüestió. En aquesta tesi doctoral volem oferir una monografia que ajudi a entendre i aprofundir en la història religiosa de casa nostra. El mètode que fem servir és el prosopogràfic, amplament utilitzat en els estudis de l'època antiga i parcialment en els estudis medievals.¹⁷ Aquest mètode és molt vàlid per aprofundir en el coneixement de la vida canonical si és utilitzat de forma sistemàtica i acotada, fent-nos superar el límit de considerar les dades aïllades del seu context.

Aquesta investigació té com a punt d'enfocament la vida canonical en si mateixa i a partir d'aquesta estudiar tots els seus aspectes: institucionals, patrimonials, artístics, litúrgics i culturals. Per tirar endavant aquest treball hem utilitzat el qüestionari que va elaborar la *I Settimana de la Méndola* sobre la vida canonical per adaptar-lo a la catedral de Vic.¹⁸ Aquest qüestionari, tot i ser molt antic, permet sistematitzar i organitzar totes les funcions que desenvolupa el capítol de la catedral. Aquest punt de partença s'ha de completar amb multitud de monografies i avenços que ha sofert el coneixement del món de les catedrals durant aquests darrers anys.¹⁹

L'estudi de la vida canonical al bisbat de Vic ens ha portat també a considerar la creació de les canòniques agustinianes al darrer quart del segle XI: Sant Joan de Ripoll, Santa Maria de l'Estany, Santa Maria de Manresa, Santa Maria de Manlleu, Santa Maria de Lluçà, Sant Llorenç del Munt (Osona) i Sant Tomàs de Riudeperes. Totes aquestes fundacions estaran relacionades amb la reforma imposada pel bisbe Berenguer Sunifred de Lluçà quan no va poder reformar la canònica catedral. Les noves fundacions es faran amb l'aplicació de la regla de Sant Agustí i els costums de Sant Ruf d'Avinyó.²⁰

El marc cronològic, dins el qual desenvolupem la recerca, ha estat triat de forma deliberada fins i tot pel que fa a les fonts documentals que hem utilitzat. L'any 886 es

¹⁷ Úrsula VONES-LIBENSTEIN, "El método prosopográfico como punto de partida de la historiografía eclesiástica", *Anuario de Historia de la Iglesia*, Universidad de Navarra, Pamplona, 14(2005), pp. 351-364. En aquest article es recull tots els projectes endegats en l'àmbit alemany i francès, posant en evidència el poc desenvolupament d'aquest mètode en l'àmbit hispànic.

¹⁸ Cosimo D. FONSECA, Cinzio VIOLANTE, "Introduzione allo studio della vita canonica del medioevo. Questionario", *La vita comune del clero nei secoli XI e XII*, Milano, 1962, vol.II, pp. 495-536. Pierre TOUBERT, "La vie commune des clercs aux XIe-XIIe siècles", *Revue historique*, 231(1964), pp. 11-26, va completar alguns punts del qüestionari.

¹⁹ Jacques PYCKE, "Cathédrales, collégiales et chanoines séculiers: quelques livres récents", *Revue d'Histoire Eclésiastique*, 86(1991), pp. 355-371. Una aportació de síntesi que recull els avenços d'aquests darrers anys i aporta abundant bibliografia és Guy P. MARECHAL, "Was war das weltliche kanonikerinstitut im mittelalter? Dom und kollegiatstifte: eine einführung und eine neue perspektive", *Revue d'Histoire Eclésiastique*, 94(1999), pp. 761-807; 95(2000), pp. 7-53.

²⁰ Antoni PLADEVALL, Jordi VIGUÉ, *El monestir romànic de Santa Maria de l'Estany*, Barcelona, 1978 i resumit per Úrsula VONES-LIBENSTEIN, *Saint-Ruf und Spanien*, vol. I, pp. 126-131.

restaura la diòcesi d'Osona dins el context de restabliment del control del comte Guifré de la zona de la Catalunya central i de recreació de diòcesis per establir una província eclesiàstica autònoma.²¹ És un bisbat que té unes característiques peculiars que marcaran la seva història durant aquests primers segles: va estar lligat a l'organització del comtat d'Osona i amb una forta presència a la marca fronterera fins a mitjans segle XII. La vinculació estreta dels bisbes d'Osona amb les tasques de colonització i de lluita contra l'Islam serà present en tot el període i imprimirà un caràcter propi a l'organització diocesana.

A finals del segle XII es produirà una forta crisi social i eclesiàstica que portarà a un període de restauració en temps del bisbe Guillem de Tavertet i que marcarà la situació concreta d'aquest bisbat dins el mapa polític i religiós de Catalunya. L'any 1230 el bisbe Guillem de Tavertet arriba al seu punt més crític quan el papa Gregori IX forçarà la seva renúncia i el capítol de la catedral elegirà al seu successor.²² El fet que a partir de l'any 1230 comencem a tenir fonts escrites notariales que ens informen de la complexitat de la vida social de la ciutat de Vic i el seu bisbat, marquen el final del nostre estudi.²³ Rafel Ginebra n'ha editat el primer manual notarial que es conserva a l'Arxiu de la Cúria Fumada i Imma Ollich va fer l'estudi dels testaments del segle XIII.²⁴ Durant tot el període anterior només es conserva documentació en pergamí lligada a la catedral i a altres centres eclesiàstics. És doncs dins aquest marc cronològic precís que volem abordar l'estudi de la catedral vigatana.

Per realitzar aquesta tesi doctoral hem partit de la diversitat de fonts d'informació que tenim a la nostra disposició i que ens poden donar una idea de conjunt sobre la vida canonical. No volem caure en el reduccionisme de cenyir-nos només a les fonts de caire patrimonial, sinó prendre en consideració altres aspectes més lligats a l'activitat cultural i litúrgica. Així doncs, aquest estudi té un marcat caràcter interdisciplinari pel que fa a les

²¹ Aquesta problemàtica ha estat analitzada amplament pels estudiosos d'història de l'Església: Antoni PLADEVALL, *Història de l'Església a Catalunya*, Barcelona, 1989. Si bé darrerament, disposem d'una síntesi molt suggerent de tota aquesta qüestió en l'article de Jean MERCIER, "Les problèmes politico-religieux en Catalogne (IXe-XIe siècles)", *Gerbert d'Orlhac i el seu temps: Catalunya i Europa a la fi del Ier mil.leni*, Vic, 1999, pp.115-133.

²² Aquest període ha estat estudiat per Peter LINEHAN, *La iglesia española y el papado en el siglo XIII*, Salamanca, 1975. Sobre el final de l'episcopat de Guillem de Tavertet vegeu Anscari M. MUNDÓ, "La renúncia del bisbe de Vic, Guillem de Tavertet (1233) segons la correspondència de Bages i els registres vaticans", *VII Congreso de Historia de la Corona de Aragón*, Barcelona, 1962, vol. 3, pp. 77-95.

²³ Sobre aquest punt vegeu Rafel GINEBRA, *Economia i societat a la Catalunya interior als inicis de la Baixa edat mitjana. Vic 1230-1233*, Tesi doctoral inèdita, Universitat de Barcelona, 1996.

²⁴ Rafel GINEBRA, *Manual primer de l'Arxiu de la Cúria Fumada de Vic (1230-1233)*, 2 vols, Barcelona, 1998. També el resum de la tesi d'Imma OLLICH, *Camp i ciutat a la Catalunya del segle XIII*, Vic, 1988.

fonts. Cal destacar l'ús de fonts litúrgiques i normatives al costat de les fonts documentals i arqueològiques.

Partim de l'edició diplomàtica dels testaments, cartes de dotació i documentació relacionada amb els canonges complementat per un recull prosopogràfic de tots els canonges que hem pogut documentar. La base del nostre treball ha estat els documents d'arxiu i la seva edició que avui presentem. En el moment d'iniciar la nostra recerca s'estava publicant la documentació de la catedral fins l'any 1000, per aquest motiu vam iniciar la transcripció sistemàtica dels testaments i cartes de dotació del segle XI fins l'any 1230. La publicació per part de Ramon Ordeig de la documentació de la catedral del segle XI ha donat a conèixer la riquesa documental d'aquest període, però no ens ha fet desdir de publicar els documents que ja teníem transcrits en aquesta tesi doctoral, perquè volem disposar d'un corpus documental de tots aquests.²⁵

La recerca l'hem centrada en l'estudi prosopogràfic dels membres de la catedral amb una atenció especial pels testaments dels canonges, que aporten moltes dades sobre la vida interna d'aquesta institució. També hem consultat la documentació de les altres catedrals catalanes que s'ha publicat: la documentació de la Seu d'Urgell fins l'any 1200 i la de Girona i Barcelona fins l'any 1100. En aquests darrers anys la publicació de molts fons d'arxiu catalans ha posat a disposició dels investigadors una gran quantitat de documentació que fa innecessària la consulta dels originals. Però pel que fa a la metodologia que utilitzem partim de la importància de la documentació original on hi ha la signatura autògrafa dels canonges que és fonamental per poder-los identificar.

Els capítols de les catedrals són definits sovint com a institucions elitistes a les quals només hi poden accedir els membres més rellevants de les famílies nobiliàries i burgeses. A França ja fa anys que s'està elaborant i publicant un recull prosopogràfic dels membres de les catedrals entre els anys 1200 i 1500, dins el projecte *Fasti Ecclesiae* dirigit per Hélène Millet.²⁶ Aquest projecte desenvolupat pel CNRS ens ha servit de model per sistematitzar les dades, alhora que ens ha facilitat els plantejaments metodològics per a dur a terme la recerca.²⁷ A l'hora d'emprendre la tasca de redactar el treball ens ha estat

²⁵ Ramon ORDEIG, *Diplomatari de la catedral de Vic. Segle XI*, Patronat d'Estudis Osonencs i Arxiu Biblioteca Episcopals, Vic, 2000-2010.

²⁶ Hélène MILLET, "L'élaboration de Fastes pour l'église de France: l'exemple d'Amiens", *Le clerc séculier au Moyen Age*, Paris, 1993, pp. 151-179; Hélène MILLET, "Les Fasti Ecclesiae Gallicanae: des clés pour l'histoire des élites urbaines", *Les élites urbaines au Moyen Age*, Paris, 1997, pp. 319-333.

²⁷ Vincent TABBAGH, *Diocèse de Rouen*, "Fasti ecclesiae gallicanae", vol II, Turnhout, 1998. La pauta per elaborar les fitxes sobre els canonges d'aquesta edició ens ha servit per realitzar les de la catedral de Vic.

de molta utilitat l'estudi de Jacques Pycke sobre el capítol catedral de Tournai.²⁸ Val a dir que alguns aspectes més puntuals de la nostra tesi ja n'hem ofert algunes primícies en diversos articles i congressos.²⁹

El recull prosopogràfic l'acompanyem de l'estudi genealògic, sempre difícil, però que aporta noves perspectives al tema. El paper destacat dels canonges dins la vida urbana durant l'edat mitjana ja ha estat posat de manifest, així com la vitalitat de les ciutats ha estat lligada a l'activitat administrativa i religiosa que exercia la catedral³⁰. Pel que fa a la influència cultural i artística de les catedrals tot just ara se n'està avaluant la seva aportació.³¹

1.2 Metodologia

La prosopografia és l'estudi d'un grup social determinat a partir del recull de totes les informacions disponibles sobre els diferents individus que el formen, per tal de poder-ne analitzar les seves característiques i evolució durant un període determinat. Els autors que han treballat en aquest camp mostren que aquests reculls sistemàtics permeten analitzar les dades no de forma aïllada sinó dins un context que permet unes interpretacions més sistemàtiques.³² Pel que fa a l'ús d'aquest mètode en la història de l'Església sovint es tracta de recerques fetes durant períodes llargs i d'una extensió geogràfica ampla que vol abastar les diverses diòcesis d'un estat.³³ Actualment es tracta de projectes col·lectius que impliquen la utilització de bases de dades sofisticades per poder extreure el màxim d'informacions. El plantejament que fem en aquesta investigació

²⁸Jacques PYCKE, *Le chapitre cathédral Notre Dame de Tournai de la fin du XI à la fin du XIII. Son organisation, sa vie, ses membres*, "Recueil de travaux d'histoire et philologie". Louvain-la-Neuve-Bruxelles, 1986. Jacques PYCKE, "L'examen d'un groupe social local devenu international: la prosopographie du chapitre cathédral Notre Dame de Tournai de 1080 a 1340", *A igreja e o clero português no contexto europeu*, Lisboa, 2005, pp. 205-232

²⁹Josep M. MASNOU, "El manteniment del culte a la catedral de Vic al segle XIII", *Miscel·lània litúrgica catalana*, 8(1997), pp.163-177, Josep MASNOU, "L'escola de la catedral", pp. 621-634.

³⁰Georges DUBY, "Las ciudades del sudeste de Galia entre los siglos VIII y XI", *Hombres y estructuras en la Edad Media*, Madrid, 1977, pp. 28-52. Una síntesi sobre tota aquesta qüestió la trobem a MartaAURELL, "La chevalerie urbaine en Occitanie (fin Xe-début XIIIe siècle)", *Les élites urbaines au Moyen Age*, París, 1997, pp. 71-118.

³¹Pel que fa a l'art hi ha l'article de Xavier BARRAL, "L'art monumental a Catalunya entorn de l'any 1000. Una mirada cap a Roma", *Gerbert d'Orlhac i el seu temps*, Vic, 1999, pp. 247-254.

³²Pel que fa a la història de l'Església vegeu Úrsula VONES-LIEBENSTEIN, "El método prosopográfico como punto de partida de la historiografía eclesiástica". Cf. nota 17.

³³A Portugal seguint l'esquema francès s'ha desenvolupat el projecte "Fasti Ecclesia Portugaliae: Prosopografia do Clero Catedralício Português (1071-1325)", publicant resultats *A igreja e o clero português no contexto europeu*, Universidade Católica Portuguesa, Lisboa, 2005. Pel que fa a les catedrals normandes cal destacar David S. SPEAR, *The Personnel of the Norman Cathedrals during the Ducal period 911-1204*", Institute of Historical Research, London, 2006.

es redueix a la catedral de Vic i a la compilació de tots els membres que en van formar part durant el període estudiat.

L'ús del mètode prosopogràfic ha estat objecte de diverses valoracions durant aquests darrers anys, destacant-se la necessitat de perfilar-ne clarament els seus límits i les seves possibilitats.³⁴ La incorporació de programes informàtics cada cop més sofisticats permet obtenir millor rendiment en la sistematització i en el tractament de les dades.³⁵ Malgrat això és molt important tenir clar els límits i la forma d'utilitzar aquestes dades per tal de valorar de forma més ponderada les informacions que es van obtenint, sobretot en una època on és difícil aconseguir dades seriades. Centrem la nostra enquesta durant un període concret de la vida de la catedral (886-1230), recollint tota la informació dels canonges i membres relacionats amb la canònica. Per fer-ho hem utilitzat diferents tipus de fonts que són complementàries entre elles: partim de les informacions facilitades pels necrologis de la catedral, recollim les cartes de dotació, els testaments dels canonges que s'han conservat i finalment hem fet el buidatge de tota la documentació de la catedral que recull l'activitat dels seus membres.

1.2.1 Característiques

Per arribar a un millor coneixement de la vida canonical hem optat per estudiar tots els membres del capítol de la catedral durant aquest període. Partim d'una base documental de 374 persones identificades com a canonges de la catedral de Vic. La recerca i identificació de cadascun d'ells ha estat un treball complex, però profitós. En l'apèndix documental n'oferim les fitxes com si fos un petit diccionari biogràfic. És a partir d'aquest estudi prosopogràfic que podem tenir una visió més clara de la mateixa vida dels canonges. Tenim un precedent de recull prosopogràfic dels membres de la

³⁴ *Prosopographie et genèse de l'état moderne*, Table ronde CNRS, Paris, 1986, pp. 345-355. Són molt interessants les conclusions redactades per Jacques Verger on s'estableix de forma clara els límits i les condicions necessàries per utilitzar aquest mètode. Ens ha estat de molta utilitat les reflexions de CABOURET, Bernadette; DEMOTZ, François (Coord.), *La prosopographie au service des sciences sociales*, Lyon, 2014. Cal destacar l'aportació de Christian SETTIPANI, "Prosopographie sénatoriale romaine: nouveautés autour des Sextii", pp. 57-77, on mostra que l'elaboració de prosopografies de les classes dirigents ha d'estar lligada inseparablement a la constitució de les genealogies de les famílies a les quals pertanyien. És paradigmàtica la seva aplicació sobre l'aristocràcia del regne d'Aquitània Christian SETTIPANI, *La noblesse du Midi carolingien. Études sur quelques grandes familles d'Aquitaine et du Languedoc du IXè au XIè siècles. Toulousain, Perigord, Limousin, Poitou, Auvergne*, Prosopographica et genealogica, Oxford, 2004.

³⁵ *Informatique et prosopographie*, Table ronde CNRS, Paris, 1985. Els grans avenços que ha fet la informàtica en aquestes darreres dècades han fet evolucionar molt els plantejaments i les possibilitats de l'ordinador. Aquest va ser utilitzat per Imma Ollich en el buidatge i sistematització dels testaments del segle XIII, Imma OLLICH, "La història medieval i les noves tècniques d'anàlisi per ordinador: els testaments de Vic del segle XIII", *Acta Historica Archaeologica Mediaevalia*, 1(1980), pp. 11-27.

catedral vigatana fet durant el segle XIX. Així, a l'Arxiu Capitular, es conserva un manuscrit que recull notes biogràfiques sobre els principals canonges de la catedral de Vic des del 886 fins al segle XIX i que ens ha estat de molta utilitat.³⁶

La riquesa documental permet compendiar la majoria dels personatges i refer les seves biografies. La tasca d'identificar els personatges ha estat laboriosa i en molts casos l'anàlisi de les signatures autògrafes ha estat fonamental. Per fer el buidatge hem creat una base de dades que pot ser ampliable amb el temps a d'altres capítols catedrals de Catalunya. La recollida de dades sobre cadascun dels canonges permet elaborar una fitxa amb les referències biogràfiques més significatives, les quals presentem en forma d'apèndix tal com s'està fent en el projecte francès dels *Fasti ecclesiae*.³⁷

Sobre la forma concreta de presentar aquestes informacions, veieu la breu introducció al principi del recull prosopogràfic. Cal advertir del gran desequilibri que tenim d'informació entre els primers membres de la catedral, anteriors a l'any mil, i la gran quantitat d'informació dels canonges a partir del segle XII. A part dels bisbes que havien estat membres de la catedral de Vic, destaquen alguns canonges com Pere de Taverter, sagristà major, del qual n'hem obtingut més d'un centenar de referències sobre la seva activitat, la qual va desbordar el marc de la diòcesi. Aquest desequilibri queda clarament manifest en el recull. Així, sovint, només tenim constància del nom i les dates d'actuació d'alguns canonges, mentre que d'altres concentren i resumeixen una gran quantitat d'informació sobre un personatge. La possibilitat de citar totes les referències documentals ha estat desestimada per l'abundància d'informacions a partir del segle XII. A més, el fet que sobre molts personatges es pugui anar ampliant les dades ens ha portat a no centrar el nostre esforç en aquesta exhaustivitat, per altra banda difícil d'assolir.³⁸

Una tasca llarga i desagradada és la identificació dels personatges, sobretot per la presència en un mateix moment de canonges amb nom idèntic, o bé de canonges amb el mateix nom i cognom que es succeeixen en el capítol. Aquest fet pot portar a errors puntuals que són difícils de corregir si no disposem de les signatures autògrafes que ens

³⁶ Arxiu Capitular de Vic (ACV) *Notas para un catálogo de los prebendados de la santa Iglesia Ausonense o de Vich dignos de memoria por su piedad, letras, nobleza o por sus honoríficos empleos*. Manuscrit que cal vincular al canonge Jaume Ripoll Vilamajor a principis del segle XIX.

³⁷ Hem utilitzat els criteris d'edició proposats per Vincent TABBAGH, *Diocèse de Rouen, "Fasti ecclesiae gallicanae"*, vol II, Turnhout, 1998.

³⁸ Aquestes dificultats s'han donat en autors com David S. Spear que després d'haver editat el seu recull prosopogràfic sobre els canonges de Normandia ha publicat en obert les rectificacions i complements. David S. SPEAR, *"Additions and Corrections to David S. Spear, The Personnel of the Norman Cathedrals during the Ducal Period, 911-1204. (London, Institute of Historical Research, 2006)"*, *Tabularia*, [En línia] . Posat en línia el 14 novembre 2014. URL: <http://journals.openedition.org/tabularia/2032>. <Consultat 11 abril 2020>

permetin distingir els personatges. Aquestes dificultats ens van portar a elaborar un recull de les signatures autògrafes dels canonges per poder identificar-los amb més facilitat. El fet que es conservi a Vic molta documentació original ens ha ajudat a aquest treball. L'esforç ha donat fruits inesperats, fet que ens va impulsar a fer-ho d'una forma sistemàtica i d'incloure en cadascuna de les fitxes la reproducció de la signatura autògrafa.³⁹

1.2.2 Aplicació concreta

Disposem de diverses monografies basades en l'estudi de catedrals en l'àmbit francòfon essent la més clàssica la de Jacques Pycke que va estudiar el cas de la catedral de Tournai de 1080 a 1340.⁴⁰ Aquesta església era una col·legiata canonical que amb la creació del bisbat de Tournai va assolir el caràcter de catedral. Pel que fa a les diòcesis del projecte *Fasti ecclesiae* inicien la seva recollida de dades a partir del 1200 fins l'any 1500. La base de dades que hem creat amb la informació recollida al bisbat de Vic es pot fer extensiva als altres bisbats catalans, si ve l'estat de publicació dels seus documents està en una situació desigual. Fins l'any 1100 disposem de bona part de la documentació publicada, mentre que el segle XII només s'ha publicat la relativa al bisbat d'Urgell i Tortosa, i de forma parcial del bisbat de Girona i Barcelona. Amb la documentació conservada a Catalunya el recull prosopogràfic pot fonamentar-se en la documentació anterior a l'any mil publicada a *Catalunya Carolíngia*.

En el recull prosopogràfic oferim les fitxes dels membres que van formar part de la canònica catedral durant el període estudiat, ordenats alfabèticament. En cadascuna de les fitxes, al costat del nom i cognom, hem reproduït la signatura autògrafa de tots aquells que hem pogut identificar. En cadascuna de les fitxes hi recollim les següents dades:

Nom i cognom.

Els membres de la catedral anteriors a l'any mil sovint apareixen amb un sol nom. A partir del segle XI trobem el nom propi seguit del nom del pare i a partir del segle XII ja estan vinculats a algun topònim que els identifica amb una determinada família. Sovint trobem membres del capítol que porten el mateix nom i cognom, succeint-se com a

³⁹ El recull de les signatures autògrafes ens va permetre identificar al gramàtic *Berillus* que actuava a diferents centres eclesiàstics de Catalunya com a Borrell Guibert, vegeu Josep MASNOU "L'escola de la catedral", pp. 621-634. Mercè PUIG RODRÍGUEZ ESCALONA; Mª Antonia FORNÉS PELLICER, "*Berillus gramaticus* o Borrell Guibert: un escribano erudito en la Cataluña alto medieval", *Revista Codolga*, 9(2012), pp. 1-9.

⁴⁰ Jacques PYCKE, "L'examen d'un groupe social local devenu international: la prosopographie du chapitre cathédral Notre-Dame de Tournai de 1080-1340", *A igreja e o clero português no contexto europeu*, Universidade Católica Portuguesa, Lisboa, 2005, pp. 207-232.

canonges de la catedral. Per distingir-los hem optat per la solució que ja van adoptar els autors del cartulari de la catedral, utilitzant els termes *senior (sr.)* i *junior (jr.)*.

Signatura.

Si es conserva la signatura autògrafa l'ofereim en la fitxa. Aquesta és de molta utilitat per identificar als personatges per l'alt grau de documents originals que s'han conservat als arxius. També en els casos en que hi ha dos o més persones amb el mateix nom i cognom com a membres de la catedral ens permeten distingir-los. Les modernes tècniques de reproducció digital ens han ajudat a recollir i editar-les amb gran precisió.

Dates.

En aquest apartat ofereim les dates extremes de la vida del personatge que hem pogut documentar. Molt sovint la primera referència del canonge és el moment d'entrada a la catedral. Pel que fa a la data final, en molts casos l'obtenim del testament o la nota necrològica. A partir del segle XIII tenim el fenomen d'alguns membres que passen a d'altres catedrals, essent més difícil el seu seguiment.

Origen familiar.

En aquest apartat volem establir l'origen familiar del canonge: els pares, germans i parents, tot identificant la seva posició social. Quan s'ha conservat la carta de dotació podem establir-ho amb més facilitat. També amb les dades que ens proporciona el testament podem saber més coses sobre el seu origen social. Amb aquestes informacions és possible situar aquests canonges dins les genealogies de membres de la noblesa del comtat d'Osona, i alhora, d'observar el fenomen de la creació de veritables famílies canonicals que es transmetien la prebenda.

Origen geogràfic.

En aquest apartat recollim les referències geogràfiques documentades del patrimoni de la persona que ens el permet vincular amb determinats llinatges. Aquesta informació la obtenim bàsicament de les cartes de dotació, la documentació de compres fetes durant la vida i sobretot dels testaments. Durant el període estudiat els béns estan lligats a llinatges propers a la catedral, existint alguns casos de persones vinculades a bisbats veïns.

Entrada al capítol.

En aquest punt quan disposem de la carta de dotació podem donar la data precisa d'entrada al capítol, molts canonges eren entregats pels seus pares per a ser educats a la catedral quan eren infants. Altres vegades veiem que la persona que entra a la catedral és adulta disposant de béns i, senzillament, és acceptat com a canonge. També tenim

documentats els casos de preveres i laics ja adults que són acceptats com a membres de la catedral i reben una porció canonical els darrers anys de la seva vida.

Estat clerical.

Hem constatat al llarg de l'estudi que molts membres de la catedral no arribaven a ordenar-se preveres, quedant sovint en el diaconat o en les simples ordes menors. Els que arribaven a ser ordenats preveres estaven destinats prioritàriament al culte. Amb tot aquests no eren suficients i a partir del segle XII es crearà un grup de preveres amb funcions canòniques per assegurar el servei del culte. En aquest apartat establirem el grau més alt en les ordes sagrades a que va arribar el canonge.

Càrrecs dins la catedral.

En aquest punt sintetitzem el resultat de la nostra recerca sobre el personatge. Tot resseguint els diferents càrrecs que va ocupar a la mateixa canònica i fora d'ella. Això és fàcil d'establir per aquelles persones que gaudiren d'alguna de les dignitats: ardiaca, sagristà major, sagristà menor, primicier, prior. En tots els casos donem les dates extremes en les quals tenim constància de l'exercici d'aquest càrrec. Hem de dir que incloem aquí també els canonges que van arribar a ocupar l'episcopat tant a la diòcesi de Vic com a d'altres llocs.

Data de la mort.

En aquest apartat donem la data de la mort dels canonges obtinguda pels testaments i, sobretot, el necrologi. La nota necrològica ens dona referències concretes sobre com es feia la seva commemoració, a més de donar algunes notícies interessants sobre la seva vida i que recollim en aquest apartat tot transcrivint-la.

Hereus.

Si es conserva el testament podem saber les persones que es van beneficiar dels seus béns. El fet que els canonges de la catedral de Vic poguessin disposar de béns propis segons quedava establert en la regla d'Aquisgrà, va fer que en el moment de la mort una part la cedissin als seus familiars. Abans de la reforma gregoriana aquesta transmissió es podia fer tranquil·lament de pares a fills. Mentre que amb la progressiva imposició del celibat i el dret canònic, la forma més normal de transmissió va ser la d'oncle a nebot.⁴¹

Béns.

⁴¹ Aquesta forma de transmissió és pròpia dels càrrecs eclesiàstics i ha estat estudiada per Sandro CAROCCI, *Il nepotismo nel medioevo. Papi, cardinali e famiglie nobili*, Roma, 1999. Aquest sistema no solament era característic de les altes jerarquies eclesiàstiques, sinó que es va anar imposant a tots els nivells de l'organització del clergat com podem veure a la catedral de Vic.

Es quan disposem del testament que podem completar aquest apartat, alhora que podem avaluar la riquesa dels membres del capítol. Alguns béns tornaven a la catedral, mentre que els adquirits a través de compra o empenyorament els podien transmetre als seus parents. Podem constatar com afirmava George Duby que el patrimoni eclesiàstic estava identificat amb el dels llinatges i que aquest era sovint font de negociacions i disputes per a mantenir-lo.⁴² La vigència al llarg de tot el període estudiat de la regla aquisgranesa garantia l'exercici d'aquest dret si bé a partir del segle XII la legislació canònica serà més restrictiva. En aquest punt és important veure quins eren els béns sotmesos a lliure disposició dels testadors i que van afavorir als seus llinatges.

Donacions i fundacions.

Durant els primers segles només consten donacions a entitats eclesiàstiques de determinades quantitats de diner. A partir de finals del segle XII alguns canonges van començar a fer establiments de beneficis a la catedral de Vic, lligades a la construcció d'altars o altres fundacions. Quan això ho tenim documentat ho fem constar en aquest apartat i també documentem quines eren les institucions que van ser mereixedores de la promoció a partir de donacions monetàries. Aquestes fundacions, però, van continuar lligades a les decisions dels descendents de cada llinatge.

Comentaris i observacions.

Deixem aquest apartat final per poder anotar algunes informacions del personatge d'interès i que no hem pogut consignar en els anteriors. Algunes d'aquestes remarques són per activitats fora del marc de la catedral i que volem deixar-ne constància. Molt sovint els canonges van actuar com administradors de determinats monestirs o bé col·laboradors de la noblesa i la monarquia. També hi incloem informacions interessants que no hem pogut exposar en altres apartats.

A cada fitxa només posem la lletra que identifica els apartats que hem descrit amb anterioritat on s'ofereixen les dades recollides per no complicar la presentació, alhora que oferim de forma molt resumida la informació de cadascun dels apartats. Pel que fa a les dates proposades són les que hem pogut obtenir a la documentació, en el cas que hi hagin dubtes ho indiquem amb un interrogant (?). Aquest recull permet identificar més fàcilment els membres de la canònica i es podrà anar completant amb el temps.

⁴² George DUBY, "Los canónigos regulares y la vida económica de los siglos XI i XII", Madrid, 1977, pp. 120-131.

1.3 Fonts utilitzades

Per elaborar aquesta tesi hem optat per un plantejament interdisciplinar, consultant totes les fonts que ens podien aportar informacions sobre la vida canonical. Partim d'un estudi de la regla de vida a que estaven subjectes els canonges. La principal font és la regla aquisgranesa, però hem de tenir en compte una certa evolució en l'aplicació d'aquesta i la influència d'altres normes canòniques. La documentació en pergami ha estat a la base de tota la recerca, molta d'ella conservada en documents originals i encara inèdita.⁴³ Aquesta l'hem trobada a Vic, sobretot a l'Arxiu Capitular (ACV) i a l'Arxiu Episcopal (AEV), així com en altres seccions de l'Arxiu Diocesà i en els fons que es conserven de les canòniques agustinianes del bisbat de Vic, especialment la de Santa Maria de l'Estany i Sant Joan de les Abadesses.

No ens hem limitat a les fonts diplomàtiques, sinó que hem consultat els manuscrits i les fonts necrològiques que són d'un gran valor per a reconstruir la vida litúrgica de la catedral en aquest període tan reculat. Els manuscrits conservats a la catedral, així com aquells que se citen en la documentació, ens han permès refer la vida cultural de la catedral d'aquest període.⁴⁴ Finalment les fonts arqueològiques ens han estat de molta utilitat per situar en l'espai les dades que anàvem obtenint en la documentació, alhora que hem recollit totes les informacions sobre els edificis, especialment de la catedral romànica del temps d'Oliba i les modificacions que es van fer durant el segle XII.

1.3.1 Normatives

Així com els monjos tenen un estil de vida marcat per una regla i unes constitucions, els canonges també tenien el seu ideal de vida escrit en textos normatius.⁴⁵ Els monjos benedictins han partit de la regla de Sant Benet que ha estat punt de referència durant segles pel monaquisme. Pel que fa als canonges hom ha constatat la manca d'un conjunt coherent de normes.⁴⁶ Amb tot hi ha diferents textos que han organitzat la vida canonical

⁴³ Cal partir de l'edició de la documentació dels segles IX-X feta per Eduard JUNYENT, *Diplomatari de la catedral de Vic. Segles IX-X*, Vic, 1980-1996. Ramon Ordeig n'ha editat la documentació del segle XI: Ramon ORDEIG, *Diplomatari de la catedral de Vic. Segle XI*, Vic, 2000-2009.

⁴⁴ Michel ZIMMERMAN, *Ecrire et lire en Catalogne (IX-XII siècle)*, Casa de Velazquez, Madrid, 2003, 2 vols que estudia l'activitat de l'escriptori de la catedral de Vic.

⁴⁵ Sobre les característiques pròpies de la vida canonical és imprescindible conèixer l'obra de Jean CHATILLON, *Le mouvement canonial au moyen âge. Réforme de l'église, spiritualité et culture*, Paris Turnhout, 1992. Aquest recull d'articles està emmarcat dins una col·lecció que vol donar a conèixer l'especificitat del món canonical i la seva aportació: *Bibliotheca Victorina subsidia ad historiam canonicorum regularium investigandam*, publicada per Brepols.

⁴⁶ Montserrat CASAS, *La canònica de Sant Vicenç de Cardona a l'edat Mitjana*, Cardona, 1992, pp. 45-62 fa una síntesi molt clara de l'evolució de la institució canonical durant aquest període. També és

durant aquests segles i que cal tenir en compte a l'hora d'interpretar les dades que ens dona la documentació. Alhora, cada catedral va anar elaborant els seus propis usos i costums que donaran a cada capítol una personalitat pròpia. Molts elements consuetudinaris de funcionament no seran posats per escrit fins a una època més tardana.⁴⁷ Aquests elements propis de la catedral s'aniran concretant amb l'establiment de constitucions capitulars i a la fixació dels costums litúrgics propis de la catedral que tindran un abast diocesà.⁴⁸

Pel que fa a l'alta Edat Mitjana hem de constatar que hi ha una progressiva evolució del clergat que viu a la catedral, passant de formar un *presbiterium* que assessora al bisbe, a un capítol catedral amb una identitat pròpia i amb un estatut ben definit. Dins d'aquest procés la regla d'Aquisgrà és el text més emblemàtic per entendre aquesta evolució, però sovint no es té en compte l'existència d'una tradició visigòtica que continuava present i sobre la qual la regla aquisgranesa s'implantà.⁴⁹ Per altra banda a partir del segle XI la reforma gregoriana va voler regularitzar la vida del clergat, donant origen a les comunitats de canonges regulars. Aquestes canòniques regulars que adoptaran la regla de Sant Agustí, no les podem considerar al marge de les catedrals.⁵⁰ Anar individuant i veient les influències de cadascuna d'aquestes etapes és de molt interès per comprendre l'evolució de la vida canonical en aquest període.

Normativa visigòtica sobre la vida del clergat

Les diòcesis de la Tarraconense i la Narbonesa van formar part del regne visigot i per tant van estar sotmeses a la legislació canònica emanada dels concilis de Toledo i al dret eclesiàstic recollit en la col·lecció canònica anomenada *Hispana*.⁵¹ Tot i el trencament

essencial l'article d'Arcadi GARCIA. "La noció d'orde en el monaquisme català antic (segles IX-XIII)", *II col.loqui d'història del monaquisme català*, Abadia Poblet, 1974, Vol. II, pp. 25-55

⁴⁷ La importància d'estudiar els usos propis de cada catedral tant en l'aspecte litúrgic com organitzatiu és necessària per entendre el seu funcionament intern. Prim BERTRAN, "Ermengol d'Urgell: l'obra d'un bisbe del segle XI", *La transformació de la frontera al segle XI*, pp. 89-132.

⁴⁸ Vegeu la importància dels ordinaris destacada per Éric PALAZZO, "Les ordinaires liturgiques comme sources pour l'histoire du Moyen Age. A propos d'ouvrages récents", *Revue Mabillon*, 3(1992), pp. 233-240.

⁴⁹ L'empremta deixada per la tradició visigòtica a Catalunya ha estat remarcada entre altres per Michel ZIMMERMAN, "Conscience gothique et affirmation nationale dans la genèse de la Catalogne (IX-XI siècles)", *L'Europe héritière de l'Espagne Wisigothique*, Madrid, 1992, pp. 51-67.

⁵⁰ Els treballs ja clàssics de Dereine s'han vist superats aquests darrers anys sobre la reforma canonical als bisbats del Midi de France amb el col·loqui de Fanjeaux sobre *Le monde des chanoines (XIe-XIVe siècle)*, *Cahiers de Fanjeaux*, 24(1990) i PARISSE, Michel (edit), *Les chanoines réguliers. Emergence et expansion (XIe-XIIIe siècles)*, "Actes du sixième colloque international du CERCOR, Le Puy en Velay, 29 juin-1er juillet 2006", Publications de l'université de Saint Etienne, 2009.

⁵¹ Gonzalo MARTINEZ DIEZ, *La colección canónica Hispana*, CSIC, 1966-1976. Aquesta pervivència de la *Hispana* continuarà a Catalunya la trobem en la col·lecció Tarraconense (1085-1090). Per una anàlisi més

que va suposar la invasió musulmana, l'empremta deixada per la tradició visigòtica va ser forta i no es va poder desarrelar del tot.⁵² La reforma gregoriana de finals del segle XI va suposar un tombant decisiu en la desaparició de les tradicions canòniques anteriors i a partir del segle XII s'anirà imposant el nou dret canònic en la vida de l'església. Així com en el nivell de la litúrgia es va produir un procés de refosa de tradicions que donà com a resultat la formació d'una litúrgia catalanonarbonesa, una cosa semblant podríem dir pel que fa a la forma d'organitzar l'església.⁵³ Certament que les catedrals de la narbonesa i les seues catalanes restaurades van adoptar la regla canonical d'Aquisgrà, però hi havia elements de l'anterior tradició canònica que hi van continuar presents. Si ens fixem en la forma com estaven estructurades les catedrals pel que fa a les dignitats veurem que seguien el que establien els concilis de Toledo.⁵⁴

L'estudi d'Elisabeth Magnou-Nortier sobre els bisbats de la zona narbonesa, abans de la implantació de la reforma gregoriana són també interessants per anar individuant una certa praxi dins les canòniques catedrals d'aquesta zona.⁵⁵ Per tenir-ho en compte hem acudit a la normativa emanada dels concilis visigòtics, especialment el IV de Toledo on es va legislar sobre molts aspectes de la vida del clergat.⁵⁶ En aquesta normativa el bisbe hi té un paper essencial dins l'organització de la catedral com a un autèntic senyor dins el marc més ampli del govern diocesà. Una altra font per a conèixer l'organització del clergat en aquest període és el *Liber ordinum*.⁵⁷ Aquest llibre litúrgic recull una àmplia

actualitzada d'aquesta compilació vegeu Thomas DESWARTE, *Une Chrétienté romaine sans pape. L'Espagne et Rome (586-1085)*, Classiques Garnier, Paris, 2010, pp. 45-81.

⁵² La cultura visigòtica va influir en l'església europea de l'època i molts dels seus elements van ser assumits i reelaborats en època carolíngia vegeu Paul H. FREEDMAN, "L'influence wisigothique sur l'Église catalane", *L'Europe héritière de l'Espagne Wisigothique*, Madrid, 1992, pp. 69-79.

⁵³ La formació d'aquesta tradició litúrgica pròpia és poc coneguda pels historiadors, essent encara patrimoni dels liturgistes: Aimé-Georges MARTIMORT, "Sources, histoire et originalité de la liturgie catalano-languedocienne", *Liturgie et musique (IX-XIV siècle)*, Toulouse, 1982, pp. 25-49; Alexandre OLIVAR, "Survivances wisigothiques dans la liturgie catalano-languedocienne", *Liturgie et musique (IX-XIV siècle)*, Toulouse, 1982, pp. 157-172.

⁵⁴ Hem de constatar que no hi han estudis sistemàtics sobre aquesta qüestió i que caldria una recerca molt més específica que la que podem fer en aquesta tesi. L'obra que continua essent essencial és la de Justo FERNANDEZ ALONSO, *La cura pastoral en la España romanovisigoda*, Roma, 1955.

⁵⁵ Elisabeth MAGNOU-NORTIER, *La société laïque et l'église dans la province ecclésiastique de Narbonne (zone cispyrénéenne) de la fin du VIII à la fin du XI siècle*, Université Toulouse-Le Mirail, 1974. L'autora remarca que algunes pràctiques que eren considerades com a normals dins l'església de la narbonesa abans de la reforma gregoriana, amb aquesta van quedar en entredit i van provocar una greu crisi dins l'església occitana.

⁵⁶ José ORLANDIS, *Estudios de historia eclesiástica visigoda*, Pamplona, 1998. Pel que fa a l'edició dels concilis visigots hem consultat l'obra de José VIVES, Tomás MARIN, Gonzalo MARTÍNEZ, *Concilios visigóticos e hispano-romanos*, CSIC; Barcelona-Madrid, 1964.

⁵⁷ El primer estudi sistemàtic és de Mario FERONTIN, *Le Liber Ordinum en usage dans l'église wisigothique et mozarabe de l'Espagne au onzième siècle*, Paris, 1904. La darrera edició crítica l'ha fet José JANINI, *Liber ordinum episcopal*, Abadía de Silos, 1991. En aquest trobem indicacions sobre els càrrecs que assessoren al bisbe i les seves responsabilitats. Sobre la influència d'aquesta obra en els textos

col·lecció de cerimònies de la litúrgia visigòtica i algunes ens informen sobre determinats càrrecs de les catedrals.

Tant la legislació del IV concili de Toledo com el mateix *Liber ordinum* tenen la seva fonamentació en les obres de Sant Isidor. Aquest autor en la seva extensa obra literària ens aporta informacions molt valuoses sobre l'exercici dels diversos ministeris i dels principals càrrecs de les catedrals. Cal destacar les seves obres relatives als "oficis eclesiàstics" i que a la mateixa biblioteca capitular encara n'hi ha copiats diversos textos.⁵⁸ La mateixa regla d'Aquisgrà anava precedida d'un recull de textos patristics relatius al clergat, molts de Sant Isidor. La influència de la normativa visigòtica en l'organització del clergat és un element fonamental a l'hora de l'estudi de les catedrals catalanes.⁵⁹

Un punt important d'aquesta pervivència és la continuïtat en l'ús del dret visigòtic a través de la pràctica dels jutges i el *Liber iudicum* que serà molt destacada en el període que estudiem però que perdrà importància a principis del segle XIII.⁶⁰ La funció judicial exercida pel sagristà major de la catedral de Vic, sobretot pel seu paper en la publicació de les adveracions sacramentals, ens permet constatar la pervivència, l'estudi i la difusió del dret.⁶¹ Així el bisbe exercia un control sobre els jutges de la seva diòcesi i la catedral es va convertir en un important centre d'estudi i aplicació del dret. Des del segle XI al bisbat de Vic la funció judicial estarà lligada al càrrec del sagristà major responsable de les publicacions sacramentals dels testaments. Aquesta figura i el seu paper determinant dins la catedral de Vic va durar fins a principis del segle XIII, essent Pere de Tavertet (1157-1218) el representant més destacat d'aquesta funció i del seu pes dins

litúrgics propis de la catedral de Vic vegeu Miquel S. GROS, "Las órdenes sagradas del Pontifical Ms. 104 de la Biblioteca Capitular de Vic", *Hispania Sacra*, 17(1964), pp. 99-133. Per un estudi més sistemàtic sobre aquesta qüestió disposem de la síntesi elaborada per Roger E. REYNOLDS, "The ordination Rite in Medieval Spain: Hispanic, Roman and hybrid", *Santiago, Saint-Denis and Saint Peter: the reception of the Roman liturgy in Leon-Castille in 1080*, edit. Bernard F. Reilly, New York, 1985, pp.131-155.

⁵⁸ Manuscrit de la Biblioteca Capitular 39(XXXV). És un manuscrit on s'hi recullen varis textos del papa Gregori el Gran, Alcuí i Isidor. Als folis 111-111v hi han copiats fragments de l'obra d'Isidor de Sevilla on fa una definició de diferents termes relatius a la jerarquia eclesiàstica: clergue, bisbe, primat, metropolità, corepiscopus, arxipreste, ardiaca, primicier i sagristà.

⁵⁹ Vegeu Eduardo CARRERO, "*Ecce quam bonum*", pp. 757-805.

⁶⁰ La biblioteca de la catedral de Vic disposava d'un exemplar del *Liber iudicum popularis*, conservat actualment a l'Escorial (Ms. Z.II.2) i que ha estat estudiat per Anscari M. MUNDÓ, "El jutge Bonsom de Barcelona, cal·lígraf i copista del 979 al 1014", *Obres completes I. Catalunya 1. De la romanitat a la sobirania*, Barcelona, 1998, pp. 587-610. Editat per ALTURO, Jesús; BELLÈS, Joan; FONT i RIUS, Josep M.; GARCÍA, Yolanda, MUNDÓ, Anscari M. (ed.) *Liber iudicum popularis ordenat pel jutge Bonsom de Barcelona*, dins "Textos jurídics catalans. Lleis i costums" I/1, Generalitat de Catalunya, Departament de Justícia i Interior, Barcelona, 2003.

⁶¹ Sobre el tema de la pervivència de la legislació visigòtica en la publicació dels testaments sacramentals vegeu l'obra d'Antoni M. UDINA, *La successió testada a la Catalunya altomedieval*, Barcelona, 1984.

l'organització diocesana. A partir d'aquest càrrec que exercirà la funció de jutge ordinari del bisbat s'organitzarà el notariat i les transformacions que aquest va introduir en la redacció dels documents.

Normativa carolíngia sobre la vida canonical

Un element important a tenir en compte per l'estudi de la catedral és conèixer la regla de vida a la qual estaven sotmesos els canonges, aquesta queda recollida en l'anomenada regla d'Aquisgrà.⁶² La regla d'Aquisgrà donarà coherència jurídica a la comunitat de clergues que envoltaven al bisbe i que constituïen el seu presbiteri. L'any 816 Lluís el Piadós va convocar un concili a la ciutat on es va promulgar una regla pels canonges de les catedrals amb el nom de *Institutio canonicorum*. En la regla d'Aquisgrà hom pot observar dues parts ben diferenciades. La primera està formada pels 113 primers capítols que recull un florilegi de textos patristics i conciliaris relatius a la vida dels clergues. En aquesta part reproduïx llargs passatges atribuïts a Agustí, Jeroni, Gregori el Gran i Isidor de Sevilla. Destaquen especialment dos sermons d'Agustí en els quals comenta els passatges dels Fets dels Apòstols, 2,42-47 i 4,32-35, dedicats a descriure el tipus de vida de la primitiva comunitat cristiana de Jerusalem, de vida comuna i de pobresa, adoptat pel mateix Agustí i els seus clergues. La segona part de la regla que abasta els capítols 114 a 145, conté un seguit de normes precises sobre la vida claustral, inspirades en la regla de Crodegang de Metz.

El capítol més interessant és el 115, on es defineix l'orde canonical i se'l diferencia de l'orde monàstic: el canonge ha de practicar les virtuts evangèliques, com ho fa el monjo, però no d'una manera tan austera com aquest. Els canonges poden menjar carn, dur vestits de lli, posseir béns propis i administrar les rendes corresponents als càrrecs de llur església. Fins hi tot s'accepta la possibilitat de viure en cases individualitzades (*mansiones*) dintre del recinte tancat del *claustrum*. La vida canonical és garantida per una clausura fermament prohibida a les dones, amb un dormitori, un refectori i un magatzem per proveir les necessitats i la pràctica d'un règim alimentari basat en la distribució a parts iguals per a tots, menjades en comú dos cops al dia.⁶³

⁶² Hem utilitzat l'edició dels "Monumenta Germaniae Historica" d'Albertus WERMINGHOFF, *Concilia Aevi Karolini*, Tom. I, vol I, pp. 307-466.

⁶³ Aquestes prescripcions pràctiques estaven fonamentades en la regla que el bisbe Crodegang de Metz va establir pel clegat d'aquesta església. És fonamental l'estudi de Martin H. CLAUSSEN, *The Reform of the Frankish Church: Chrodegang of Metz and the Regula canonicorum in the Eighth Century*, Cambridge, 2004.

La introducció de la regla aquisgranesa es va fer també estretament lligada a l'aplicació de la legislació eclesiàstica carolíngia a Catalunya, especialment de la introducció i la generalització del delme com a forma ordinària del manteniment de les esglésies.⁶⁴ Ja en els primers inventaris de la catedral tenim constància de l'existència d'aquesta regla.⁶⁵ La biblioteca encara en conserva dues còpies que són el testimoni més eloqüent de la seva lectura i posada en pràctica durant aquests segles.⁶⁶ Cal no caure en el parany de considerar que el que diu la regla d'Aquisgrà era el que realment es vivia, sinó que cal estudiar els costums propis de la canònica i que van provocar una greu crisi a finals del segle XI durant l'episcopat de Berenguer Sunifred de Lluçà amb la introducció de la regla de Sant Agustí.⁶⁷

El fet que la regla aquisgranesa permetés la possessió de béns propis per part dels canonges va ser una qüestió molt polèmica. Un altre punt conflictiu era que aquesta preveia l'existència d'una part de béns pròpia pels canonges i distinta de la del bisbe.⁶⁸ Dins el bisbat d'Osona aquesta regla era vigent també a la canònica de Santa Maria de Manresa i després de l'any 1017 a la canònica de Sant Joan de Ripoll.⁶⁹ Un altre punt que considerem important de remarcar és que la normativa carolíngia va posar en relació la vida canonical amb la regulació del monaquisme femení. En el mateix concili d'Aquisgrà es va publicar la normativa referent a les comunitats monàstiques femenines.⁷⁰ Aquest fet no és purament una coincidència, sinó que està relacionat amb la complementaritat

⁶⁴ Vegeu l'estudi de Xavier PUIGVERT, "La introducció del delme a la Marca Hispànica", *Acta Històrica Archaeologica Maedievalia*, 13(1993), pp. 117-125. Durant aquests darrers anys cal destacar els estudis l'Elvis MALLORQUÍ, *Parròquia i societat rural al bisbat de Girona, segles XIII-XIV*, Fundació Noguera, Estudis 59, Barcelona, 2011. Resumida l'evolució en l'obra d'Elvis MALLORQUÍ, *El delme*, Quadern de la Revista de Girona, Girona, 2017.

⁶⁵ Vegeu la llista de manuscrits conservats a la sagristia de la catedral al segle X a Ramon ORDEIG, *Els orígens històrics de Vic (segles VIII-X)*, Vic, 1981, p.114. A partir d'ara: Ramon ORDEIG, *Els orígens històrics*. Aquests inventaris més antics de la catedral han estat publicats per Eduard JUNYENT, *Diplomatari de la catedral de Vic. Segles IX-X*, Vic, 1980-1996, docs. 303(957) i 413(971).

⁶⁶ Les dues còpies de la regla aquisgranenca es troben als manuscrits de la Biblioteca Capitular ms. 44(XXXVI) escrit al segle XI i 129(XLIII) amb una part de text original de finals del segle X i refet en algunes pàgines fetes malbé al segle XII. La pràctica de la lectura d'un fragment de la regla tant a les comunitats canòniques com monàstiques en garantia el coneixement i la seva aplicació. Jean-Loup LEMAITRE, "Les obituaires des chapitres cathédraux du Languedoc au Moyen Age", dins *Le monde des chanoines (XIe-XIVe siècle)*, Cahiers de Fanjeaux, 24(1990), pp. 117-149

⁶⁷ Vegeu Johannes Josef BAUER, "Die vita canonica der katalanischen Kathedrankapitel vom 9 bis zum 11 Jahrhundert", *Homenaje a Johannes Vincke*, Madrid 1962, vol. I, pp. 81-112. Odilo ENGELS, "Episkopat und Kanonie im mittelalterlichen Katalonien", *Gesammelte Aufsätze zur Kulturgeschichte Spaniens*, 21(1963), pp. 83-135.

⁶⁸ És la qüestió de la constitució d'una mensa capitular distinta de la mensa episcopal. Aquest tema ha estat estudiat aquests darrers anys a les catedrals angleses per Everett U. CROSBY, *Bishop and chapter in twelfth century England: a study of the Mensa Episcopalis*, Cambridge, 1994.

⁶⁹ Vegeu Albert BENET, *Història de Manresa. Dels orígens al segle XI*, Manresa, 1985, pp. 177-189.

⁷⁰ És la *Institutio sanctimonialium Aquisgranensis* editada als "Monumenta Germaniae Historica" d'Albertus WERMINGHOFF, *Concilia Aevi Karolini*, Tom. I, vol I, pp. 421-456.

d'ambdues institucions. De fet com podrem comprovar sempre hi hagueren lligams estrets entre la catedral de Vic i la comunitat de Sant Joan de Ripoll des de la seva fundació fins al segle XIII.⁷¹ La intervenció dels bisbes de Vic en la seva història i el fet que els canonges de Vic administressin els béns del monestir a la Plana són la mostra més clara de la relació d'ambdues institucions. Un cop secularitzat el monestir de monges l'any 1017 aquesta institució es convertí en una canònica sotmesa a la regla aquisgranesa i després a l'agustiniana.

La regla de Sant Agustí i els canonges regulars

Un aspecte important per analitzar la vida canonical a Catalunya i concretament a Vic és el lligam de la catedral amb les anomenades canòniques agustinianes que van sorgir en el moment en que es va voler introduir la vida en comú entre els canonges de les catedrals. Les normes de reforma del clergat introduïdes als concilis de Girona del 1068 i 1078 van portar uns canvis molt importants en la vida del clergat i especialment dels canonges.⁷² S'intentarà imposar als canonges de les catedrals un estil de vida més evangèlic, però molts d'aquests canonges que eren membres de les famílies nobles s'hi oposaran. Així el bisbe Berenguer Sunifred (1076-1100) va intentar imposar la regla agustiniana i els costums de la comunitat de Sant Ruf d'Avinyó a la catedral vigatana sense arribar a reeixir. L'expulsió de part dels canonges de Vic i les fortes resistències van obligar al bisbe Berenguer a crear una comunitat nova a Santa Maria de l'Estany. La dotació de la nova canònica es va fer amb béns restituïts a la catedral vigatana, els seus primers membres eren joves clergues procedents de Vic i sempre va ser protegida per la catedral. El prior de l'Estany era membre del capítol de la catedral de Vic i un dels personatges més destacats.⁷³ Així doncs, coexistiran dues formes de vida canonical: la vida dels canonges de la catedral de Vic que seguiran la regla d'Aquisgrà i la comunitat de Santa Maria de l'Estany que va adoptar la regla de Sant Agustí com a ideal de vida.⁷⁴ En aquest

⁷¹ Sobre aquest monestir continua essent de consulta obligada la síntesi d'Eduard JUNYENT, *El monestir de Sant Joan de les Abadesses*, Sant Joan de les Abadesses, 1976. Darrerament trobem Marta CRISPÍ, Míriam MONTRAVETA, *El monestir de Sant Joan de les Abadesses*, Sant Joan de les Abadesses, 2012.

⁷² Les actes d'aquest concili les ha editat Josep M. MARQUÉS, *Concilis provincials Tarraconenses*, Barcelona, 1994, pp. 83-89

⁷³ Ja s'havia constatat aquesta estreta unió per Antoni PLADEVALL; Jordi VIGUÉ, *El monestir romànic de Santa Maria de l'Estany*, Barcelona, 1978. A partir d'ara PLADEVALL, *El monestir de Santa Maria de l'Estany*.

⁷⁴ Disposem d'una abundant bibliografia sobretot de l'escola alemanya. Johannes Josef BAUER, "Die vita canonica an den katalanischen Kollegiatkirchen im 10. und 11 Jahrhundert", *Gesammelte Aufsätze zur Kulturgeschichte Spaniens*, 21(1963), pp.54-82. I destacant la influència de Sant Ruf d'Avinyó en tot aquest afer vegeu Úrsula VONES-LIEBENSTEIN, *Saint-Ruf und Spanie*, vol. I, pp. 101-155. També estudiat i

context l'acció del bisbe Berenguer Sunifred de Lluçà marca un moment decisiu dins l'evolució de la vida canonical a Catalunya i en concret dins el bisbat osonenc.⁷⁵ Entorn Santa Maria de l'Estany es formarà una petita congregació canonical a la qual quedaran vinculats els altres centres de canonges agustinians de la diòcesi destacant Santa Maria de Manresa.⁷⁶ Aquests lligams es van trencar durant l'episcopat del bisbe Guillem de Tavertet quan el papa Inocenci III va reconèixer els béns que tenia la canònica de Santa Maria de l'Estany independents de la catedral de Vic.⁷⁷

La influència dels costums de Sant Ruf no va quedar centrada en les canòniques agustinianes, sinó també en les catedrals, així en un dels inventaris antics de la catedral (1368) consta un manuscrit amb els costums de Sant Ruf que no ens ha pervingut.⁷⁸ Per conèixer i introduir-nos més en la problemàtica que acabem de plantejar hi ha noves dades que cal tenir en compte per estudiar aquesta relació. En primer lloc hem de constatar l'existència d'un manuscrit de l'Estany que conté els costums de Sant Ruf i que es conserva a la *Hispanic Society* de Nova York.⁷⁹ És un manuscrit on hi han relligats tres textos, dos dels quals tenen un especial interès per a la vida canonical.⁸⁰ Una primera part és un recull de textos jurídics sobre la vida dels clergues redactada a l'escriptori de la catedral de Vic durant la segona meitat del segle XI i que recull alguns textos canònics fins ara poc coneguts.⁸¹ En segon lloc els fragments de la regla de Sant Agustí i els costums de Sant Ruf. Aquests darrers van ser introduïts per l'abat Arbert i van servir de

sintetitzat per Nikolas JASPERT, *Stift und Stadt. Das Heiliggrabpriorat von Santa Anna und das Regularka-nonikerstift Santa Eulalia del Camp und mittelalterlichen Barcelona 1145-1423*, Berlin, 1996.

⁷⁵ Vegeu Antoni PLADEVALL, "La verdadera filiació de Berenguer Seniofred de Lluçà, primer arquebisbe de Tarragona del segle XI, conegut fins ara per Berenguer de Rosanes", *Boletín Arqueológico de Tarragona*, 66(1966), pp. 71-81. Sobre la seva acció disposem d'una bona síntesi a l'obra de Paul FREEDMAN, *Tradició i regeneració*, pp. 53-66. Idem a l'article "Archbishop Berenguer Seniofred de Lluçà and the gregorian reform in Catalonia", *Studi Gregoriani*, 14(1991), pp. 153-159.

⁷⁶ Aquest aspecte el vaig analitzar a la meua tesina Josep M. MASNOU, *Diplomatari de Ramon Gaufred, bisbe d'Osona (1109-1146)*, Tesi de llicenciatura inèdita, Universitat de Barcelona, 2 vols, 1991.

⁷⁷ Aquest punt queda recollit en la butlla d'Inocenci III del 1216 on el papa confirmava els béns de Santa Maria de l'Estany (Original ACB, perg. 3-2-181 i una còpia a ADV. Cartulari Estany, f. 7v). Publicat per Damian J. SMITH, *Innocent III and the Crown of Aragon. The limits of Papal Authority*, Aldershot, Ashgate, 2004, doc. 20, p. 278.

⁷⁸ *Altres llibres de pergamins apellat consueta de sent Ruff* a Josep GUDIOL, *Catàleg dels llibres manuscrits anteriors al segle XVIII del Museu Episcopal de Vich*, Barcelona, 1934, pp. 14-15.

⁷⁹ Agraeixo al doctor Miquel S. Gros les seves indicacions sobre aquest manuscrit i d'ajudar-me a interpretar-ne el seu contingut i valor. Ja constava en els inventaris antics de l'Estany i va ser citat per Villanueva. Darrerament encara n'ha fet referència Anscari M. MUNDÓ "La cultura a les canòniques agustinianes", *Lambard*, 11(1998-1999), pp. 17-24.

⁸⁰ La descripció del manuscrit HC 380/819 i dels textos que conté l'ha feta Charles B. FAULHABER, *Medieval manuscripts in the library of the Hispanic society of America*, New York, 1983

⁸¹ Roger E. REYNOLDS, "South italian liturgica and canonistica in Catalonia (New York, Hispanic Society of America MS. HC 380/819)", *Mediaeval Studies*, 49(1987), pp. 480-495.

model per a la vida de la comunitat canonical de l'Estany.⁸² No és aquí el lloc per entrar en l'estudi de tots aquests textos. Senzillament volem indicar la seva existència i el seu lligam amb la reforma dels canonges durant l'episcopat del bisbe Berenguer Sunifred. Des de la canònica de l'Estany es van reformar i crear altres centres canònics dins el bisbat de Vic⁸³. Destaca entre ells la canònica de Manresa regida per la regla aquisgranesa i que a finals del segle XI es convertirà en una canònica regular agustiniana, Santa Maria de Manlleu i Sant Joan de Ripoll amb una història molt moguda durant aquest període. També hem d'esmentar la canònica de Sant Tomàs de Riudeperes creada pel sagristà major Ricard i el seu germà Berenguer Amalric i que va quedar vinculada a la canònica gironina de Lledó com una prepositura, Santa Maria de Manlleu de la qual se n'ha perdut tot el seu arxiu i, finalment, la de Sant Llorenç del Munt (Osona).⁸⁴

Tot i que no va produir-se una regularització de la canònica catedral de Vic durant aquest període, sí que va ser un revulsiu perquè els canonges de la catedral de Vic retornessin a la regla aquisgranesa com a norma de vida i que es normalitzés la catedral segons les seves disposicions.⁸⁵ Les noves fundacions subjectes a la precisa regla de Sant Agustí van restar sotmeses a la catedral a través de la figura del prior de l'Estany que era membre nat de la canònica catedral, rebia dues porcions canònics i substituïa al bisbe quan aquest no era a Vic. Aquestes noves fundacions insistiran en la vida comunitària, dotant-se de claustre i d'edificis annexes per a la vida en comú segons les indicacions de la regla de Sant Agustí.⁸⁶

Usos i costums de les catedrals

Molts autors que han estudiat el fenomen de la vida de les catedrals han insistit en la diversitat dels estatuts que són fruit d'uns usos consuetudinaris que han anat cristal·litzant

⁸² L'edició d'aquest text l'ha fet Roger E. REYNOLDS, "An early rule for canons regular from Santa Maria de l'Estany (New York, Hispanic Society of America, ms. HC 380/819)", *Miscel·lània litúrgica catalana*, 10(2001), pp. 165-191

⁸³ La canònica de l'Estany ha estat objecte de la tesi doctoral de Francesc de ROCAFIGUERA, *La canònica de Santa Maria de l'Estany. Orígens i primera expansió (1080-1157)*, 2 vols, Tesi doctoral inèdita, Universitat de Barcelona, 1999. A partir d'ara citarem com: Francesc de ROCAFIGUERA, *La canònica de Santa Maria de l'Estany*.

⁸⁴ Vegeu Pilar SENDRA, "La canònica agustiniana de Sant Tomàs de Riudeperes (Osona): un treball pendent", *Lambard*, 11(1998-1999), pp. 79-85; "Formació del primer patrimoni de la Canònica de Sant Tomàs de Riudeperes (Osona) al llarg del segle XI", *Gerbert d'Orlhac i el seu temps*, Vic, 1999, pp.763-781. Pel que fa a la de Sant Llorenç vegeu Antoni PLADEVALL, "El monasterio de Sant Llorens del Munt", a *Ausa*, 4(1961-63), pp. 95-176.

⁸⁵ Aquest estatut va quedar establert en una butlla del papa Urbà II (1099) on es confirmaven les reformes del bisbe Berenguer Sunifred. L'original es conserva ACV, cal.37/6, perg. 2 i hi han varies còpies. Vegeu Paul FREEDMAN, *Tradicció i regeneració*, pp. 79-81

⁸⁶ Vegeu el resum de la nostra tesina de llicenciatura Josep M MASNOU, "El bisbat de Vic durant l'episcopat de Ramon Gaufred (1110-1145)", *Revista Catalana de Teologia.*, 27(2002), pp. 257-293

amb el temps. Aquest costum propi de cada catedral és un dels elements claus per conèixer la vida canonical. L'estudi de la documentació, així com l'anàlisi dels càrrecs i els costumaris litúrgics ens poden aportar moltes precisions. La regla té com a objectiu primordial l'organització de la vida dels clergues per tal d'exercir dignament i amb eficàcia les funcions pròpies del seu ministeri. El *clericus canonicus* es caracteritza pel seu caire funcional i ministerial derivat de pertànyer i servir a una església determinada i, justament, aquesta permanència al servei de les esglésies és el que els distingeix més dels monjos. Els canonges són revestits amb els ordes majors, menors o, almenys agregats al clergat per la tonsura. Al costat dels clergues també hi ha laics que realitzen diversos oficis domèstics (porters, cuiners,...) com a servidors de la comunitat, però sense formar part de la mateixa.⁸⁷ A la catedral de Vic es conserva un document excepcional i que va marcar la vida de la mateixa durant tot aquest període. En aquest es reconeix als canonges el dret a disposar de cases pròpies dins la vila amb el consentiment del comte de Barcelona i del bisbe de Vic.⁸⁸ Aquest text ja s'ha utilitzat àmpliament en totes les monografies i articles sobre la vida canonical a Vic i l'hem de considerar com un dels estatuts que va condicionar d'una forma decisiva la vida canonical durant aquest període. Les successives reformes intentaran posar fi o bé limitar aquest dret amb resultats sempre incerts.

Un altre element fonamental en l'estructuració de les catedrals és el tema de la gestió del patrimoni. Tot i que la regla d'Aquisgrà ja establia l'existència d'una mensa canonical distinta de l'episcopal, a la pràctica aquests béns del capítol van estar sotmesos a dues forces que van erosionar l'existència d'uns béns en comú.⁸⁹ Per una banda la disposició que en feia el bisbe i la seva alienació, per altra banda l'apropiació de determinats béns del capítol en mans de les famílies de canonges que van donar origen a multitud de plets i discòrdies. En tot aquest període que considerem, hi ha diferents moments on aquesta problemàtica es posa en joc i on s'anirà establint de forma progressiva l'estatut del capítol de la catedral i la creació d'una mensa canonical pròpia. Malgrat aquests problemes la catedral havia de tenir un lot important de béns per poder sostenir la seva principal activitat que era el culte diví. La principal funció dels canonges va ser el manteniment de la litúrgia de la catedral, entesa com un servei públic que prestaven i entorn del qual estava

⁸⁷ Jean CHATILLON, *Le mouvement canonial au moyen Âge. Réforme de l'église, spiritualité et culture*, Paris-Turnhout, 1992.

⁸⁸ Editat per Eduard JUNYENT, *Diplomatari i escrits literaris de l'abat i bisbe Oliba*, Edició a cura d'Anscari M. Mundó, Barcelona, 1992, pp. 76-78, Doc 52.

⁸⁹ Aquesta problemàtica ha estat analitzada en altres capítols catedrals d'aquest període vegeu Gerard ROBIN, "Le problème de la vie commune au chapitre de la cathédral de saint Maurice d'Angers XI-XII", *Cahiers de civilisation médiévale*, 13(1970), pp. 305-322.

organitzada tota la seva vida. Els costums canònics pel que fa referència a la litúrgia queden recollits en la consuetudina de la catedral redactada pel canonge Andreu Salmúnia a principis del segle XIII.⁹⁰ Aquest document descriu com es feien les celebracions durant tot l'any litúrgic i com es repartien les distribucions d'aquells que participaven regularment en el culte. Tot i ser un document de finals del període que estudiem de fet recull els usos i costums que es van anar consolidant durant aquest primer període.

La reforma de Joan, cardenal de Santa Sabina (1229)

A partir del segle XIII l'organització de la catedral quedarà mediatitzada per les decisions del Concili Laterà IV (1215) i la cúria romana, tant pel que fa a l'ordenament intern d'aquesta institució com pel nomenament d'alguns dels seus membres. Aquests canvis es veuran refermats per la presència del legat Joan de Santa Sabina a la catedral de Vic l'any 1229 i les disposicions de l'arquebisbe de Tarragona Espàreg durant els darrers anys del bisbe Guillem de Tavertet.⁹¹ Aquesta influència directa de Roma portarà greus conflictes amb el bisbe Guillem de Tavertet, jurista i defensor a ultrança dels drets episcopals, que al final de la seva vida es veurà obligat a resignar el seu càrrec. L'elecció del seu successor marcarà un tombant decisiu en la vida de la catedral i de la diòcesi, establint-se el funcionament de la canònica catedral com un veritable capítol.⁹² Sobre les ordinations fetes pel cardenal Joan de Santa Sabina disposem del document on se'ns descriuen les reformes que va imposar.⁹³ De principis del segle XIII hi han varies concòrdies i pactes establerts entre diversos càrrecs de la canònica sobre la seva ordenació interna i que donaran lloc a les ordinations del capítol. La legislació emanada del cardenal Joan marcarà l'estatut de la catedral durant la baixa Edat Mitjana i les diferents

⁹⁰ Editada per Miquel dels S. GROS "El *Liber Consuetudinum Vicensis ecclesie* del canonge Andreu Salmúnia", *Miscel.lània litúrgica catalana*, 7(1996), pp.175-294.

⁹¹ Sobre la legació del cardenal Joan de Santa Sabina és fonamental l'obra de Peter LINEHAN, *La iglesia española y el papado en el siglo XIII*, Salamanca, 1975. Per una visió més actualitzada vegeu Peter LINEHAN, "A papal Legation and its Aftermath. Cardinal John of Abbeville in Spain and Portugal, 1228-1229", *A Emilio Cortese*, edit. I. BROCCCHI, Roma, 2001, vol. II, pp. 236-256. Pel que fa als concilis reformadors vegeu Josep M. PONS GURI, "Constitucions conciliars tarraconenses (1229-1330)", *Recull d'estudis d'història jurídica catalana*, Barcelona, 1989, pp. 231-251.

⁹² És a partir d'aquest període que podem parlar d'un capítol amb una autonomia pròpia. Diversos documents papals van adreçats al capítol i aquest va prenent decisions autònomament com ens ho indica la decisió d'unir l'administració de determinades pabordies, confirmada pel papa Gregori IX l'any 1233. Aquesta butlla inèdita es troba a ACV cal. 6 n° 2017 i cal afegir-la a les publicades per Anscari M. MUNDÓ, "La renúncia del bisbe de Vic, Guillem de Tavertet (1233) segons la correspondència de Bages i els registres vaticans", *VII Congreso de Historia de la Corona de Aragón*, Barcelona, 1962, vol. 3, pp. 77-95.

⁹³ A la documentació estudiada i comentada per Linehan hi hauríem d'afegir la intervenció de l'arquebisbe de Tarragona Pere d'Albalat del 4 d'agost de 1239. Aquest va imposar a la catedral unes constitucions que completaven les disposicions establertes per Joan de Santa Sabina i l'arquebisbe Espàreg, les ha publicat Eduard JUNYENT, *Diplomatari de Sant Bernat Calbó, abat de Santes Creus i bisbe de Vic*, Reus, 1956, doc. 148, pp. 91-92.

disposicions que anirà prenent el capítol de la catedral seran a partir d'aquesta reforma.⁹⁴ En aquest moment posem fi a la nostra recerca destacant els canvis que es produeixen en l'organització del capítol i els trets propis que tindrà a partir d'aquest període els quals queden fora de l'àmbit del nostre estudi.

1.3.2 Diplomàtiques

Els arxius eclesiàstics de Vic conserven una gran quantitat de documentació referent a la catedral i al bisbat durant aquest període, la majoria en documents originals. Ja Pierre Bonnassie va destacar el caràcter excepcional dels arxius vigatans explicable pel fet de no disposar d'un cartulari complet com a la catedral de Barcelona.⁹⁵ Per altra banda ja s'han editat els documents dels segles IX al X, primer en una edició pòstuma d'Eduard Junyent feta pel Patronat d'Estudis Osonencs i després editats de nou per Ramon Ordeig dins els volums de la *Catalunya Carolíngia* dedicats als comtats d'Osona i Manresa.⁹⁶ En l'edició del Patronat d'Estudis Osonencs es va elaborar un apèndix amb la reproducció d'originals dels documents que permetés veure l'evolució de l'escriptura i, alhora, pogués servir per a un estudi paleogràfic de la producció escrita de la catedral. En continuïtat amb l'edició del *Diplomatari de la catedral de Vic*, entre els anys 2000-2010, Ramon Ordeig ha publicat la documentació del segle XI juntament amb una reproducció de documents que permet seguir fent aquest estudi paleogràfic.⁹⁷ Pel que fa als documents del segle XII conservats a l'Arxiu Capitular de Vic (ACV) disposem d'un catàleg fet pel mateix Ramon Ordeig i Manuel Rovira amb data de 1972, que permet la consulta del fons de l'arxiu de la catedral fins l'any 1200. La documentació episcopal queda recollida a l'Arxiu de la Mensa Episcopal (AEV) que va ser parcialment destruït l'any 1936 i del qual disposem d'un catàleg antic amb els registres del seu fons. A aquests arxius cal afegir-hi la documentació conservada de les canòniques agustinianes del bisbat, especialment la de Santa Maria de l'Estany estretament unida a la història de la catedral de Vic des de la seva fundació, i la d'alguns arxius parroquials conservats en els fons de l'Arxiu i Biblioteca Episcopal de Vic (ABEV). Tot i el seu caràcter de cartulari incomplet disposem de les còpies del *Liber dotationum antiquarum* (LD) amb un total de 272

⁹⁴ Santiago BUENO, *El derecho canónico catalán en la baja Edad Media. La diócesis de Gerona en los siglos XIII y XIV*, Barcelona, 2000, pp. 31-33.

⁹⁵ Pierre BONNASSIE, *Catalunya mil anys enrera*, Barcelona, 1976, vol. I pp. 17-21.

⁹⁶ Eduard JUNYENT, *Diplomatari de la catedral de Vic. Segles IX-X*, Patronat d'estudis Osonencs, Vic, 1980-1996. Ramon ORDEIG (ed.), *Catalunya Carolíngia. Comtats d'Osona i Manresa*, IEC, Barcelona,

⁹⁷ Ramon ORDEIG, *Diplomatari de la catedral de Vic. Segle XI*, Patronat d'estudis Osonencs, Vic, 2000-2010. A partir d'ara Ramon ORDEIG, *Diplomatari de la catedral de Vic*.

documents, sobretot cartes de dotació i testaments de canonges molts d'ells perduts i que constitueix la base documental més important per l'estudi que fem.

A partir de l'any 1230 s'inicien les sèries dels manuals notariaus que es conserven a l'Arxiu de la Cúria Fumada (ACF), el primer ha estat editat i estudiat per Rafel Ginebra.⁹⁸ Una peculiaritat pròpia de la catedral de Vic és l'organització primerenca de la notaria, estretament lligada al bisbe i, a partir de l'any 1155, amb l'existència d'un canonge notari.⁹⁹ La resta de documentació l'hem buidada per anar obtenint les dades prosopogràfiques tot refent l'activitat dels canonges i membres del capítol catedral. A l'Arxiu de la Mensa Episcopal hem localitzat uns 412 documents anteriors a l'any 1230. L'arxiu de la catedral conserva 654 documents dels segles IX i X, la majoria tornats a editar dins el volum de *Catalunya Carolíngia* dedicat als comtats d'Osona i Manresa.¹⁰⁰ Pel que fa al segle XI disposem de 1023 documents i 1120 pel segle XII.¹⁰¹ A més hem fet una recerca sistemàtica de documents entre 1200 i 1230 a l'Arxiu Capitular que ens han aportat algunes novetats d'aquest període poc explorat, entorn uns 300 documents que trobem repartits en les diferents seccions en que està organitzat l'Arxiu Capitular de Vic i que ressenyem al principi de l'annex.

Documents de l'arxiu Capitular de Vic

La documentació que utilitzem per aquest treball és tota en pergamí i bona part es conserva a l'ABEV.¹⁰² El fons més important és el de l'Arxiu Capitular de Vic (ACV) on hi trobem la documentació més antiga de finals del segle IX. L'actual ubicació i organització de l'arxiu correspon a principis del segle XIX, quan se'n cuidava el canonge Domènec Jaumar, oficial de l'arxiu. Aquesta va ser instal·lada en les actuals dependències

⁹⁸ El primer manual de la Cúria Fumada és obra del canonge notari Andreu Salmúnia, l'ha editat Rafel GINEBRA, *Manual primer de l'Arxiu de la Cúria Fumada de Vic (1230-1233)*, 2 vols, Barcelona 1998. A partir d'ara el citarem com Rafel GINEBRA, *Manual primer de l'Arxiu de la Cúria Fumada*.

⁹⁹ Arcadi GARCIA, "Origen de la fe pública del document notarial", *Actes del II congrés d'Història del notariat català*, Barcelona, 2000, pp. 491-501 i Rafel GINEBRA: "Les escriptories eclesiàstiques a Catalunya", *Actes del II congrés d'Història del notariat català*, pp. 89-160.

¹⁰⁰ Ramon ORDEIG. *Els comtats d'Osona i Manresa*, "Catalunya Carolíngia", 3 vols, Barcelona, 1999.

¹⁰¹ Ens basem en les xifres aproximades aportades per Eduard JUNYENT, "Le scriptorium de la cathédrale de Vich", *Les Cahiers de Saint-Michel de Cuxa*, 5(1974), pp. 65-69 i que caldrà establir definitivament en el moment de l'edició de la documentació d'aquest període.

¹⁰² La història de cadascun d'aquests fons es troba en la introducció dels documents editats a la *Catalunya carolíngia* per Ramon ORDEIG. *Els comtats d'Osona i Manresa*, 3 vols, Barcelona, 1999, pp. 33-35. A partir d'ara: Ramon ORDEIG, *Els comtats d'Osona i Manresa*. Sobre els fons arxivístics de l'ABEV vegeu a Rafel GINEBRA, "L'arxiu i biblioteca episcopal de Vic, dipòsit de la història de la diòcesi", Carme Sanmartí i Marc Sureda (ed.), *Episcopus. El bisbat de Vic i l'Església a Catalunya en el context europeu*, Vic, 2021, pp. 43-69.

del claustre amb motiu de la construcció de la nova catedral.¹⁰³ Bona part de la documentació anterior al 1200 queda recollida en els volums de pergamins del calaix 6, es tracta de documentació que ja no tenien utilitat patrimonial per a la catedral. El canonge Jaume Ripoll l'any 1817, per un acord amb el capítol, va fer relligar els 2008 pergamins en 22 volums. Aquests documents no tenien un interès administratiu, però es van conservar pel seu interès històric, sobretot els relacionats amb el bisbe, creant-se la sèrie dels *episcopologis*. El canonge Ripoll va aplegar la documentació episcopal en dos volums que va col·locar al calaix 9 amb els números 1 i 2, mentre els 20 volums restants van quedar guardats al calaix 6. Més tard la sèrie es va enriquir amb el volum 21 amb els números 2009-2071, a més de l'elaboració de tres nous volums amb documentació episcopal extreta dels 20 primers, si bé aquests volums van restar al mateix calaix 6. Aquests darrers són coneguts com *episcopologis* però del calaix 6, que no cal confondre amb els dos volums del calaix 9. Eduard Junyent va augmentar la col·lecció amb 6 nous volums de pergamins que van dels números 2072-2700, amb documents anteriors al 1200 identificats en alguns fons de l'arxiu que havien quedat sense classificar. En aquests darrers vint anys s'ha completat amb dos volums més, aplegant documentació i còpies que corresponen als números 2701-2894 per part de Ramon Ordeig que ha revisat i descrit tota la documentació de l'Arxiu Capitular de Vic.

A partir de l'any 1200 la consulta de la documentació és més complicada per la seva dispersió. En primer lloc perquè aquesta es troba distribuïda en les diferents seccions en que està organitzat l'Arxiu Capitular i, després, perquè no hi ha cap inventari sistemàtic de documents més enllà d'aquesta data. En la descripció de les fonts documentals utilitzades oferim les seccions en què està dividit l'Arxiu Capitular i indiquem la documentació entre els anys 1200 i 1230 que hem consultat. Aquesta recerca ha estat profitosa i hem pogut aplegar documentació molt dispersa, però que aporta moltes informacions fins ara poc conegudes d'aquest període. L'Arxiu Capitular encara guarda l'estructura de calaixos on s'hi apleguen pergamins i documentació en paper de les diferents administracions que hi havia a la catedral. Durant aquests darrers anys Ramon Ordeig ha realitzat un treball de classificació d'aquests fons, destacant el catàleg dels

¹⁰³ És durant l'episcopat del bisbe Francesc Veyán i Mola (1784-1815) que es porta a terme la construcció de la nova catedral, la reorganització de l'Arxiu Capitular i la creació de la Biblioteca Episcopal. L'acció d'aquest bisbe il·lustrat ha estat estudiat per Valentí GIRBAU, *Església i societat a la Catalunya central. El bisbat de Vic a l'època del bisbe Veyán (1784-1815)*, Barcelona, 1996. Vegeu Rafel GINEBRA MOLINS, "L'Arxiu i Biblioteca Episcopal de Vic, la consolidació d'un projecte il·lustrat", dins CRISPÍ, Marta; FUENTES, Sergio i URBANO, Judith (eds.), *La catedral de Sant Pere de Vic*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2019, pp. 289-295.

documents relatius a les pabordies, fet que ha facilitat la nostra recerca.¹⁰⁴ Aquesta distribució correspon al funcionament del capítol catedral després de les reformes de 1229 i de la resignació del bisbe Guillem de Tavertet l'any 1233. El bisbe Guillem durant els primers anys del seu episcopat va apropiar-se de la documentació capitular com ens indica la denúncia feta pels canonges al papa Innocenci III, fet que impedí l'acabament del cartulari de la catedral que restà incomplet.¹⁰⁵ Diversos elements de com està distribuït l'arxiu ens testimonien aquest funcionament més regular: la memòria dels períodes de les seus vacants recollits al calaix 1 i els llibres que recullen les constitucions capitulars al calaix 37. Aquests reajustaments coincideixen amb l'accés a les escriptures del canonge Pere d'Era l'any 1234. Aquest ja actuarà amb la denominació de *notarius publicus* fins l'any 1277.¹⁰⁶

Documents de l'arxiu Episcopal

Per altra banda hi ha l'Arxiu Episcopal de Vic (AEV) que en la seva secció de pergamins conserva documentació original i còpies del període que estudiem. Aquest arxiu es conservava a les oficines de la cúria diocesana i va ser destruït parcialment en 1936 per un incendi. Els pergamins en van resultar molt afectats. Amb el temps s'han anat restaurant i actualment són consultables, si bé alguns estan en un estat de conservació molt precari.¹⁰⁷ Malgrat això, en aquesta secció, les pèrdues han estat mínimes i poden ésser parcialment reconstruïdes gràcies al registre fet durant els segles XVIII-XX dels seus fons i per algunes còpies que n'havia fet el canonge arxiver Ramon Casadevall. En aquests darrers anys dins el programa endegat per la Diputació de Barcelona en conveni amb l'Arxiu i Biblioteca Episcopals de Vic, s'ha procedit a la restauració d'aquest fons documental. Aquestes circumstàncies han fet que sigui una documentació poc coneguda i estudiada en el seu conjunt. Existeix un resum dels pergamins en tres volums que conté aquesta secció i estan agrupats per diferents temàtiques. L'organització de l'arxiu correspon al segle XVII en el moment en que es va redactar un registre sobre els béns del

¹⁰⁴ Aquest és consultable des del web: <http://www.abev.net/>

¹⁰⁵ ACV, cal.9, Perg. Guillem Tavertet n° 38: "*Insuper instrumenta ecclesie sustulit violenter ab ipsa, ita quod eorum copia capitulo denegatur*". Text íntegre publicat per Damian J. SMITH, "A letter of Innocent III from the archive of Vic shedding light on *Cum Oporteat* (X 5.1.19)", *Römische Historische Mitteilungen*, 50(2008), pp. 205-207.

¹⁰⁶ Eduard JUNYENT, *Diplomatari de Sant Bernat Calbó, abat de Santes Creus i bisbe de Vic*, Reus, 1956. Pere d'Era va assolir el control de tota l'activitat notarial i donarà origen a l'Arxiu de la Cúria Fumada. Destaca un plet de l'any 1234 entre el sagristà major Pere de Cadireta i el canonge notari Pere d'Era sobre la redacció dels testaments i que hem pogut localitzar a ACV cal. 28/13, doc. 643.

¹⁰⁷ Breu introducció sobre aquest fons a Ramon ORDEIG, *Els comtats d'Osona i Manresa*, p 35 .

bisbe i l'exercici de la seva jurisdicció.¹⁰⁸ També està organitzat en 16 calaixos i amb una distribució no cronològica que obliga a consultar tot el fons. La història sobre aquest fons resta encara per fer i posar-la en relació amb la de l'arxiu capitular.

Una qüestió que volem contribuir a elucidar és el moment en què es va crear aquest arxiu, lligat a la separació dels béns de la mensa capitular i la mensa episcopal. Segons Miquel S. Gros això es produiria en una data incerta que cal situar entre l'any 1174, quan el bisbe Pere de Redorta va restablir l'encunyament de la moneda episcopal, i el 1176, quan els béns de la catedral foren distribuïts en 12 pabordies, es va començar a formar l'arxiu episcopal. Els documents que justificaven la jurisdicció civil del bisbe sobre la part inferior de la ciutat de Vic, el dret de batre moneda de què gaudien els bisbes i els béns que utilitzaven per la seva manutenció foren trets de l'arxiu de la catedral i amb ells es formà el primer nucli del que és l'actual Arxiu Episcopal, conegut com de la Mensa Episcopal.¹⁰⁹ Com mostrarem més extensament en el nostre estudi pensem que cal situar aquesta separació durant l'episcopat de Guillem de Tavertet en un context de reafirmació de l'autoritat episcopal i que va dur a un conflicte permanent amb el capítol. Més tard el 1315 en vendre el bisbe Berenguer de Guàrdia la seva jurisdicció sobre la ciutat de Vic al rei Jaume II, els títols que l'acreditaven passaren a l'Arxiu Reial de Barcelona (ACA) on ja hi eren el 1319. Amb aquests i altres documents pertanyents a Osona es va formar l'armari de Vic dins l'Arxiu Reial de Barcelona amb el número 9.¹¹⁰

Documentació d'altres fons arxivístics

Hem consultat altres fons que es conserven a l'ABEV, on hem pogut trobar alguns documents que ens han servit per completar les informacions. Destaquen dos grans apartats: els arxius parroquials que conserven documentació en pergamí i alguns arxius patrimonials. Pel que fa als arxius parroquials hem de destacar els de les parròquies de Sant Julià de Vilatorça i Santa Eugènia de Berga.¹¹¹ En el primer tenim l'exemple d'un cartulari parroquial que aplega documentació en pergamí relativa a la parròquia des del segle XI fins al segle XVI. Pel que fa als arxius de famílies nobles cal destacar els

¹⁰⁸ Aquesta ordenació de l'arxiu la va fer el clergue Sebastià Roger entre els anys 1608-1612 a instància del bisbe Onofre Reart i es conserva AEV llig. 2279. En aquest mateix lligall hi ha un altre inventari que és anterior i que ens mostra l'arxiu dividit en 74 seccions amb l'assignació d'una lletra de l'alfabet però que el feia poc eficaç. El degà Montcada va utilitzar la nova ordenació feta per Sebastià Roger.

¹⁰⁹ Eduard JUNYENT, *Diplomatari de la catedral de Vic. Segles IX-X*, Vic, 1980-1996, pp. VIII-IX.

¹¹⁰ Vegeu la introducció feta per Miquel S. Gros a l'obra de Eduard JUNYENT, *Diplomatari de la catedral de Vic. Segles IX-X*, pp. VII-X. A partir d'ara Eduard JUNYENT, *Diplomatari de la catedral de Vic*.

¹¹¹ Aquests conserven documentació en pergamí relacionada amb la parròquia de Santa Eugènia de Berga Z/1 (Segles XI-XIV). Pel que fa a l'arxiu parroquial de Sant Julià de Vilatorça disposa d'un cartulari parroquial Z/1 (Segles XI-XVI)

pergamins de la casa d'Altarriba, on hi hem pogut localitzar el testament original del canonge Bernat de Riudeperes.¹¹² Pel que fa a la documentació de la casa de Cardona disposem d'una selecció de documents relatius a aquest llinatge i que el canonge Ripoll va relligar en un volum conservat al calaix 30 de l'Arxiu Capitular de Vic amb informacions relatives als dominis dels Cardona al Pla d'Urgell.¹¹³ Aquesta documentació cal completar-la amb l'edició dels documents relatius a la Conca d'Òdena on hi hem trobat documentació relativa a la relació d'aquest llinatge amb la catedral de Vic i també hem pogut consultar la recent tesi doctoral de Rodríguez Bernal on edita documents inèdits.¹¹⁴

Ja hem indicat l'estreta relació de la reforma de la vida canonical amb la creació de les diverses canòniques agustinianes. Cal destacar els lligams que va tenir la canònica catedral de Vic amb l'abadia de Sant Pere d'Àger des de la seva fundació per Arnau Mir de Tost fins l'any 1117 quan l'abat Pere Guillem, canonge de la catedral de Vic, va morir i es va introduir la regla agustiniana a Àger. Els seus tres primers abats van ser, alhora, canonges de la catedral vigatana; així podem documentar la presència de canonges que formaven part d'ambdós centres durant la segona meitat del segle XI.¹¹⁵ Pel que fa a les canòniques agustinianes situades dins els límits del bisbat de Vic hem de destacar la canònica de Santa Maria de l'Estany.¹¹⁶ No oblidem que el prior de l'Estany va ser membre de la canònica catedral i el responsable del funcionament de l'albergueria. També hem consultat els fons de la canònica de Sant Tomàs de Riudeperes conservats a l'Arxiu dels Franciscans de Catalunya, sobretot per les relacions de la família dels fundadors amb

¹¹² Aquest fons es conserva a l'Arxiu Diocesà de Vic, Fons Altarriba, Vol. I (Segles XI-XIII) entre els pergamins hi trobem l'original del testament de Bernat de Riudeperes (1137). Això és un exemple clar que els canonges estaven estretament units amb les seves famílies i en el moment de la seva mort els testaments quedaven en mans dels seus familiars. Molts dels testaments conservats ens han pervingut gràcies a les còpies fetes al *Liber dotationum*.

¹¹³ Arxiu Capitular de Vic al calaix 37/13.

¹¹⁴ Maria Carmen ALVAREZ MARQUEZ, *La baronia de la Conca d'Òdena*, Fundació Noguera, Barcelona, 1990. Francesc RODRIGUEZ BERNAL, *Col·lecció diplomàtica de l'Archivo Ducal de Cardona (965-1230)*, Fundació Noguera, Barcelona, 2016.

¹¹⁵ Francesc FITÉ, *Reculls d'història de la Vall d'Àger. Període antic i medieval*, Ager, 1985, pp.117-127. L'obra que va obrir les investigacions sobre aquests lligams és la d'Eduard JUNYENT, "Guillem Ramon, abat d'Àger", *Boletín arqueológico de la Real Sociedad Arqueológica Tarraconense*, (1971-72), pp. 269-281. Actualment tota la documentació ha estat editada per Ramon CHESÉ, *Col·lecció diplomàtica de Sant Pere d'Àger fins 1198*, 2 vols, Fundació Noguera, Barcelona, 2011.

¹¹⁶ La documentació del període de formació de la canònica de Santa Maria de l'Estany l'ha recollit Francesc de ROCAFIGUERA, *La canònica de Santa Maria de l'Estany. Orígens i primera expansió (1080-1157)*. És important destacar els estrets lligams d'aquesta fundació amb el pes creixent que van tenir els Montcada com a senescals dels comtes de Barcelona que van convertir la canònica de l'Estany durant un temps en el seu panteó funerari. A mitjans del segle XII triaran el monestir de Santes Creus com a espai funerari pel seu llinatge vegeu John C. SHIDELEER, *Els Montcada: una família de nobles catalans a l'edat mitjana (1000-1230)*, Barcelona, 1987, pp. 175-179

la catedral de Vic tan en temps de la seva fundació amb el sagristà major Ricard i, sobretot, la relació d'aquesta canònica amb la família dels Riudeperes i Tavertet al llarg de tot el segle XII i principis del XIII.¹¹⁷ L'arxiu de la Seu de Manresa conserva molt poca documentació d'aquest període, però completant-la amb la que disposem a la catedral de Vic i en altres llocs ens permet situar i entendre més la relació d'aquesta canònica amb la de Vic.¹¹⁸ La documentació de la canònica de Sant Llorenç del Munt (Osona) també ens han aportat informacions.¹¹⁹

També hem consultat els arxius d'altres catedrals catalanes a partir de la documentació que hi ha editada. Així a la catedral de la Seu d'Urgell hem pogut constatar la presència de membres de la catedral de Vic durant el segle XI.¹²⁰ L'estreta relació amb la catedral de Girona també ens ha aportat valuoses informacions ja des del segle X fins al XIII. Pel que fa a la relació amb Barcelona ho tenim documentat amb el cas del canonge Teodoric que va arribar a ser bisbe de Barcelona (904-937). El trasllat de canonges de la catedral de Vic a Barcelona és un fenomen que hem pogut detectar en els darrers anys de l'episcopat del bisbe Guillem de Tavertet. Hem de lamentar la pèrdua de bona part de la documentació de l'arxiu arquebisbal de Tarragona, perquè ens podria haver aportat informacions del fenomen de trasllat de diversos canonges a aquesta seu.¹²¹ Els lligams entre els diversos bisbats i els canvis de canonges d'uns a d'altres que hem detectat, sense arribar-ho a exhaurir, ens mostren la importància d'anar fent aquestes recerques d'una forma coordinada amb les altres seus episcopals. En la bibliografia oferim aquelles que ens han aportat algun tipus de documentació que ja citarem en nota quan en fem esment. Bàsicament, són actuacions de certs dignataris de la catedral en altres contextos o bé de

¹¹⁷ Aquest fons documental ha estat estudiat per part de Pilar SENDRA, "Formació del primer patrimoni de la canònica de Sant Tomàs de Riudeperes (Osona) al llarg del segle XI", *Gerbert d'Orlhac i el seu temps*, Vic, 1999, pp.763-781

¹¹⁸ Aquesta documentació ha estat resumida per Abel RUBIÓ SERRAT, "Els pergamins de l'Arxiu de la Seu de Manresa", *Miscel·lània d'estudis bagencs. Homenatge a Josep M. Gasol Almedros*, 13(2020), pp. 201-332. L'arxiu de la Seu de Manresa conserva molt poca documentació d'aquest període i ha estat estudiada per Albert BENET, *Història de Manresa. Dels orígens al segle XI*, Manresa, 1985. Totes les dades conservades les he recollit a Josep MASNOU, "La canònica de Santa Maria de Manresa (1093-1310): organització litúrgica i vida comunitària", *Miscel·lània litúrgica catalana*, 27(2019), pp. 273-306. A partir d'ara Josep MASNOU, *La canònica de Santa Maria de Manresa*.

¹¹⁹ Els pergamins d'aquesta canònica es troben dins els fons de l'Arxiu Diocesà de Vic. Aquesta fundació ha estat estudiada per Antoni PLADEVALL, "El monasterio de Sant Llorens del Munt", *Ausa*, 4(1961-63), pp. 95-176.

¹²⁰ És el cas del gramàtic Borrell Guibert, laic, que va exercir d'escolàstic a la Seu d'Urgell entre 1040-1051. Josep MASNOU, "L'escola de la catedral de Vic" al segle XI", pp. 629-634.

¹²¹ Ens ha estat de molta utilitat l'edició de l'obra de Marià MARÍ, *Exposició cronològico-històrica dels noms i dels fets dels arquebisbes de Tarragona*. Obra original en llatí conservada en un manuscrit format per tres volums a l'Arxiu Històric Arxidiocesà de Tarragona i traduït al català per Josep M. Escolà. L'autor Marià Marí i Bas (1733-1809) era canonge comensal i va poder consultar i editar documentació original abans de la destrucció de l'arxiu en època de les guerres napoleòniques.

determinats canonges que intervenen com a jutges. Entre aquests fons cal destacar el diplomatarí de Poblet on hem pogut documentar els lligams de la catedral amb alguns llinatges del sector de Lleida, especialment la família dels Cervera i els Anglesola.¹²²

Cartulari de la catedral

Al costat dels pergamins, originals i còpies, hem de destacar l'existència d'un cartulari de la catedral conegut com a *Liber dotationum antiquarum* (LD) redactat a principis del segle XIII i que es guarda al calaix 37/15 de l'Arxiu Capitular. Es tracta d'un cartulari on es recull la documentació que fa referència als béns que constitueixen la mensa comú dels canonges ja separada de la documentació del bisbe. L'estudi dels cartularis s'ha desenvolupat molt dins la historiografia francesa d'aquests darrers anys no considerant els documents de forma aïllada sinó analitzant com s'ha estructurat i la forma en que s'ha fet la selecció dels documents.¹²³ Pel que fa al de la catedral de Vic es tracta d'una obra inacabada on s'hi troben copiats la major part dels testaments i cartes de dotació de canonges que hem editat en aquesta tesi. A partir de diverses indicacions que trobem dins el cartulari, així com en la documentació del període, podem resseguir les principals etapes en l'elaboració d'aquesta obra. Des del moment en que el capítol de la catedral va decidir fer-lo, la persona a la qual se li va confiar aquesta responsabilitat, fins al moment en que va ser dipositat a la sagristia de la catedral.¹²⁴

L'any 1194 el bisbe Ramon Tedmar de Castellterçol, juntament amb el capítol de la catedral, nomena com a escriptor públic de tots els documents que es feien a la parròquia i vila de Vic al canonge Andreu Salmúnia.¹²⁵ Andreu Salmúnia substituïa en aquest càrrec

¹²² Volem destacar alguns testaments de famílies que tenien béns pel bisbe de Vic a la zona de frontera de la Segarra i el Pla d'Urgell i que trobem en la documentació del monestir de Poblet: Agustí ALTISENT, *Diplomatari de Santa Maria de Poblet (960-1177)*, Barcelona, 1993. Es tracta dels testaments de Guillem Dalmau de l'any 1133 (Doc. 82, pp. 84-86), el de Guillem de Cabrera de l'any 1169 (Doc. 358, pp. 272-273), el de Guillem de Cervera de l'any 1173 (Doc. 457, pp. 341-342) i el de Bernat d'Anglesola de l'any 1175 (Doc. 540, pp. 398-399)

¹²³ Pierre CHASTANG, *Lire, écrire, transcrire. Le travail des rédacteurs de cartulaires en Bas-Languedoc (XIe-XIIIe siècles)*, CTHS, Paris, 2001. Florian MAZEL, "L'espace du diocèse dans les cartulaires cathédraux (fin XI- début XIV siècle)", *L'espace du diocèse. Genèse d'un territoire dans l'Occident médiéval (V-XIII siècle)*, Presses universitaires de Rennes, 2008, pp. 367-400. Tota aquesta temàtica ha estat estudiada per GUYOTJEANNIN, Olivier; MORELLE, Laurent; PARISSÉ, Michel (edit.), *Les cartulaires (Mémoires et documents)*, École des chartes, Paris, 1993. Pel que fa referència als cartularis situats en la zona més propera a Catalunya cal consultar l'obra Daniel LE BLÉVEC (edit.), *Les cartulaires méridionaux*, École de chartes, Paris, 2006.

¹²⁴ A Catalunya encara queda molt per estudiar sobre el tema de la redacció dels diversos cartularis de les catedrals i monestirs. Aquests darrers anys hom s'ha interessat més per l'edició dels documents i no s'ha estudiat a fons la seva redacció i composició. L'estructura d'aquest cartulari la ressenyem al final del recull documental per recollir-ne la seva composició.

¹²⁵ ACV, Cal. 6, Episc I, doc. 55 Aquest document ha estat amplament divulgat per tots els autors que han estudiat el notariat de Vic: Honori GARCIA, "El notariado de Vich durante la Edad Media", *La Notaria*,

al canonge Ramon de Lió que ho era des de l'any 1155. En aquesta concessió vitalícia s'establia l'obligació de fer copiar en un sol volum els documents més importants de la catedral.

Ego namque Andreas, canonicus Sancti Petri, convenio tibi domne Raimunde iamdictae sede episcopi universoque conventui quod propter hanc donationem et anime mee salutem, ecclesieque istius utilitatem suscipiam hunc tantum laborem, videlicet, ut omnes cartas et testamenta que ad comunem utilitatem huius ecclesie spectant in uno volumine fideliter transcribam et hoc absque dolo pro ut melius et celerius potero. Tali vero conditione ut canonica probeat michi omnia pergamina que ibi sint necessaria et suprascripta cartarum donatio inconcussa et illibata in vita mea michi servetur. (Doc. 274)

La tasca va ser laboriosa i de fet degué implicar la recopilació i la sistematització de la documentació que es guardava a la catedral. El pla del cartulari era ambiciós: primer copiar els documents més importants pel capítol com són els documents dels reis francs i dels papes, els privilegis dels comtes; els testaments dels canonges on constaven les donacions fetes a la catedral en el moment de la seva defunció; després les cartes de dotació dels canonges i al final estava previst recollir de forma organitzada la documentació de les pabordies.¹²⁶ Pel que fa a la documentació de les pabordies només hi consten les de juliol, agost, setembre i octubre acabant sobtadament el volum. Consta en nota del mateix manuscrit que va ser escrit pel clergue Pere de Madriguera per ordre d'Andreu Salmúnia. Les pàgines finals del cartulari contenen copiats diversos documents de principis del segle XIII relatius a l'administració del canonge Guislabert de Montral.¹²⁷ No sabem per quins motius aquest volum va passar a mans de Guislabert que consta com el qui va pagar l'elaboració d'aquest cartoral que tenia en la seva propietat i que va entregar a la sagristia de la catedral en una data que pensem que ha de ser entorn l'any 1217.

1947, pp.1-48. Andreu Salmúnia va exercir el càrrec fins l'any 1234 i el primer manual notarial de l'Arxiu de la Cúria Fumada és escrit sota les seves ordres Rafel GINEBRA, *Manual primer de l'Arxiu de la Cúria Fumada*, pp. 14-15.

¹²⁶ En el moment que aquest cartoral va ser entregat per ser custodiat a la sagristia de la catedral se'l definia així: *Ut in isto volumine bene et fideliter singillatim scribere et transcribere facerem privilegia, testamenta, donationis et alia plura a viris catholicis ecclesie Vicensis, sueque canonice, devote et benigne collata, ne per inediam sive incuriam de cetero instrumenta avuterentur.* (LD f. 1v)

¹²⁷ Hi ha alguns capbreus i, sobretot, confessions de servitud que han estat estudiades per Paul H. FREEDMAN, "El procés de servitud a la Catalunya medieval: dades de fonts eclesiàstiques", *Assaig d'història de la pagesia catalana (segles XI-XV)*, Barcelona, 1988, pp. 45-49

Ego Guilabertus de Monteregali, Vicensis canonicus (...) quem vero librum bene aptatum atque paratum, pro remedio anime mee parentumque meorum, dono et offero Deo et altari Sancti Petri Vici, cuius servus sum, qui multa bona michi confert in presenti et in futuro (...) Ipsum namque librum mitto et pono in deffensione et proteccione domini Pape et Sancte Romane ecclesie et episcopi Vicensi atque conventus, et teneat eum semper claviger Sancti Petri, et numquam exeat de sacristia Sancti Petri, sine comuni consensu. (LD f. 1v)

Guislabert va entrar com a canonge de la catedral l'any 1202 i va estar relacionat amb l'acusació contra el bisbe Guillem de Tavertet, per la qual cosa va ser privat dels seus càrrecs.¹²⁸ L'any 1208 era restituït en el seu ofici fins que l'any 1212 feia testament per marxar a l'expedició de las Navas de Tolosa i l'any 1217 tornava a fer testament per anar a la croada.¹²⁹ Entre aquestes dues dates Guislabert devia entregar a la sagristia de la catedral el cartoral, així es degué reconciliar amb el bisbe Guillem de Tavertet i amb els canonges de la catedral. No va morir a la croada sinó que en tornar va ser nomenat ardiaca de la Seu d'Urgell, tot conservant els seus béns com a canonge de la catedral de Vic. Un cop el bisbe Guillem va resignar el seu càrrec Guislabert va actuar com ardiaca de Vic entre els anys 1240-1248. Guislabert va morir l'any 1248 havent entrat a formar part de l'orde franciscà.¹³⁰ Pel que fa a l'escrivà Pere de Madriguera que el va redactar sota les ordres d' Andreu Salmúnia sabem que a partir de l'any 1216 va deixar la catedral vigatana per formar part del clergat de la catedral de Barcelona, arribant a ocupar el càrrec de domer de la catedral a partir del 1216.¹³¹

Aquest retard entre la decisió de fer el cartulari i la seva entrega a la catedral l'hem de posar en relació amb l'apropiació de la documentació de la catedral per part del bisbe Guillem de Tavertet i que va ser denunciada pel mateix canonge Guislabert al papa Innocenci III. Quan es va començar a copiar la documentació de les pabordies al cartoral hom s'adonà que era una feina inútil perquè s'havien de copiar molts documents i es va optar per elaborar un capbreu on hi quedaven recollides les rendes que es cobraven. Aquest document anomenat "Capbreu del ferial" és el document que documenta totes les

¹²⁸ Sobre aquest afer vegeu per Anscari M. MUNDÓ, "La renúncia del bisbe de Vic, Guillem de Tavertet (1233)", pp. 81-82 i Paul FREEDMAN, *Tradicció i regeneració*, pp. 218-219.

¹²⁹ La participació d'eclesiàstics catalans a la cinquena croada ha estat estudiada per Carlos de AYALA MARTÍNEZ, "Honorio III, la cruzada y la península Ibérica", *Hombres de religión y guerra. Cruzada y guerra santa en la Edad Media peninsular (siglos X-XV)*, Sílex ediciones, Madrid, 2018, pp. 431-439.

¹³⁰ Josep MASNOU, *El manteniment del culte*, pp 164-165.

¹³¹ Vegeu documents 17 abril de 1216 (ACB, Cartulari, Lib. I, f. 347, d. 995); 10 desembre 1216 (ACB, Cartulari, Lib. IV, f. 218, d. 495) i 13 abril 1217 (ACB, Cartulari, Lib. I, f. 274, d. 736).

rendes que formaven la “mensa comuna” dels canonges i que servien per sostenir les despeses del culte ordinari al cor de la catedral.

Capbreus

Per conèixer la forma com es gestionaven els béns i l'organització econòmica de la catedral, és essencial l'estudi dels capbreus que s'han conservat. Els que hem trobat els editem en l'apèndix documental ja que tenen molt d'interès per entendre i analitzar el funcionament econòmic de la catedral.¹³² Entre els capbreus d'aquest període cal destacar el que recull els béns gestionats en comú del capítol i que eren administrats per uns procuradors anomenats del ferial. Aquesta institució fins ara poc estudiada es va crear a finals del segle XII per administrar el béns que servien per garantir les distribucions diàries pel manteniment del culte. Aquesta administració era complementària a la de les pabordies i era la garantia de l'existència d'uns béns en comú per sobre de les diferències de riquesa entre els canonges. La seva redacció s'ha de vincular a la voluntat de racionalitzar l'administració del culte de la catedral i va estar relacionada a la redacció del cartulari de la catedral i de la consuetud.¹³³ L'existència d'alguns documents previs a l'elaboració d'aquest capbreu ens fan adonar que es tracta d'un document complex i que reflecteix la situació de la mensa capitular de la catedral durant els inicis del segle XIII. Disposem també d'alguns capbreus de les pabordies i d'altres administracions de la catedral com pot ser el manteniment de la il·luminació de la catedral que era garantida pel sagristà menor.¹³⁴

1.3.3 Manuscrites

Les fonts manuscrites són poc utilitzades pels historiadors, quedant com a patrimoni dels erudits en determinades matèries (art, litúrgia, dret, bíblia, teologia). Aquest tipus de font, però té un gran interès per refer la vida cultural del període. Pel que fa als manuscrits conservats a Vic disposem del catàleg fet per Josep Gudiol publicat l'any 1934 amb la descripció de les obres de la Biblioteca Capitular i d'algunes adquisicions fetes pel mateix autor.¹³⁵ A més, durant l'època d'Eduard Junyent es van anar recollint fragments de

¹³² Pel que fa a l'estudi dels capbreus a nivell català vegeu Pere BENITO, “*Hoc est breve... L'emergència del costum i l'origen de la pràctica de capbreu (segles XI-XIII)*”, *Estudios sobre renta, fiscalidad y finanzas en la Catalunya bajomedieval*, CSIC, Barcelona, 1993, pp.3-27

¹³³ Josep MASNOU, *El manteniment del culte*, pp.163-177.

¹³⁴ El primer el trobem copiat dins un manuscrit que es conservava a la sagristia de la catedral Ms. 26(I) i que va encapçalat pel títol: *Hec est summa et memoria de annonae olei Sancti Petri Vicensis*.

¹³⁵ Josep GUDIOL, *Catàleg dels llibres manuscrits anteriors al segle XVIII del Museu Episcopal de Vich*, Barcelona, 1934.

manuscrits procedents d'enquadernacions de manuals conservats a diversos fons de l'ABEV, sobretot de les parròquies del bisbat.¹³⁶ No volem fer un estudi erudit sobre tots i cadascun d'aquest manuscrits, sinó tenir-los en compte a l'hora d'estudiar la cultura dels canonges al llarg d'aquest període. Miquel S. Gros ha estudiat i editat molt d'aquests textos, sobretots els de caire litúrgic, alhora que ha escrit una monografia molt ben il·lustrada de la sobre la Biblioteca Episcopal de Vic.¹³⁷

Pel que fa al període medieval disposem d'estudis meritoris sobre l'escriptori de la catedral i la seva influència artística. Destacant en aquesta tasca Mª Eugènia Ibarburu que el va estudiar en la seva tesi doctoral i que han estat parcialment publicats.¹³⁸ Amb tot, si considerem els manuscrits conservats durant el període estudiat podem veure com dues etapes d'esplendor del *scriptorium* vigatà una centrada al segle XI amb l'activitat d'Ermemir Quintilia i els seus deixebles, l'altra a partir de finals del segle XII i principis del XIII amb la concentració a Vic d'obres procedents de París dedicades al comentari de la Sagrada Escripura i d'alguns manuscrits de dret procedents de Montpeller.¹³⁹ A aquests manuscrits de la catedral de Vic hi hem d'afegir d'altres conservats a d'altres biblioteques i que procedien de Vic (Biblioteca de l'Escorial i al *Institut für Musikwissenschaft der Universität Erlangen-Nürnberg*) i de la canònica de Santa Maria de l'Estany (*Hispanic Society* de Nova York).

En els testaments dels canonges sovint es fa esment a manuscrits que aquests posseïen i que eren entregats a la catedral, altres esglésies i a particulars. Sobre els primers segles disposem de l'inventari dels llibres conservats a la sagristia fins a la mort del bisbe Ató (972). Aquest nucli inicial de la biblioteca es va anar dispersant i els llibres van quedar en mans de determinats canonges pel seu propi ús. Tot i tenir aquestes informacions primerenques, de fet no disposem de llistes i inventaris dels llibres de la sagristia fins al segle XIV.¹⁴⁰ Aquest buit tan gran s'ha d'anar completant amb les referències que anem trobant en els testaments i posant-les en relació amb els manuscrits que ens han pervingut fins a l'actualitat. Els manuscrits conservats i els fragments de manuscrits, així com les

¹³⁶ Han estat organitzades i editades, sobretot les litúrgiques per Miquel S. Gros. Sobre la seva importància és fonamental l'article de Jesús ALTURO, "Les études sur les fragments de manuscrits en Espagne. Bilan et considérations diverses", *Revista de História da Sociedade e da Cultura*, 12(2012), pp. 79-112.

¹³⁷ Miquel S. GROS, *La Biblioteca Episcopal de Vic: un patrimoni bibliogràfic d'onze segles*, Biblioteca Episcopal de Vic/Patronat d'estudis Osonencs, Vic, 2006.

¹³⁸ Maria Eugènia IBARBURU, *De capitibus litterarum et aliis figuris*, Universitat de Barcelona, 1999.

¹³⁹ Miquel S. GROS, "A propòsit de la biblioteca particular de Guillem de Tavertet, bisbe de Vic", *Arxiu de Textos Catalans Antics*, 22(2003), pp. 103-136.

¹⁴⁰ L'edició d'aquests inventaris l'ha fet Rafel GINEBRA, "Joies, ornaments i llibres a la catedral de Vic al segle XIV. Els inventaris de la tresoreria de 1342 i 1368", *Miscel·lània litúrgica catalana*, 10(2001), pp. 377-413

mencions a llibres en els documents tenen un interès molt gran per valorar el nivell cultural de la catedral durant aquest període. Molts d'aquests han estat estudiats per Michel Zimmermann en la seva tesi sobre la història cultural del període en la qual s'analitzen i esmenten molts de la catedral de Vic.¹⁴¹ Entre aquests cal destacar els necrologis que ens proporcionen informacions sobre la vida canonical, sobre els canonges i que per les fonts documentals no podríem deduir. Aquesta importància de la litúrgia en la vida de la catedral ja n'hem parlat en un breu article en el qual volíem posar en relació la consuetud de la catedral de Vic i la gestió econòmica del culte a la catedral de Vic.¹⁴² Actualment el professor Jesús Alturo està realitzant una anàlisi conjunt dels manuscrits conservats i dels fragments per tal d'anar datant la producció pròpia del *scriptorium* de la catedral en la seva etapa inicial anterior a l'any mil.¹⁴³

Manuscrits litúrgics

Entre els manuscrits conservats destaquen els litúrgics. Tots ells són testimonis de la forma com se celebrava el culte a la catedral de Vic, alhora que eren la pauta a partir de la qual se celebrava a les parròquies del bisbat. Pel que fa als diferents tipus de llibres litúrgics de la catedral es poden classificar d'acord amb l'ús que se'n feia i la seva cronologia. A principis del segle XIII tots aquests llibres litúrgics en ús van quedar coordinats en la consuetud redactada per Andreu Salmúnia i que permetia utilitzar-los correctament.¹⁴⁴ Estudiant aquests llibres podem conèixer les particularitats litúrgiques de la catedral i la forma com estava organitzat el culte.¹⁴⁵ Molts d'aquests manuscrits han estat editats i estudiats per eminents liturgistes i sovint són gairebé desconeguts pels historiadors.¹⁴⁶ Ja en els primers catàlegs de la catedral predominen els llibres litúrgics, a més l'activitat dels escriptors de les catedrals van quedar centrades en l'elaboració dels

¹⁴¹ Michel ZIMMERMANN, *Ecrire et lire en Catalogne (IX-XII siècle)*, Casa de Velazquez, Madrid, 2003, 2 vols. A partir d'ara Michel ZIMMERMANN, *Ecrire et lire en Catalogne*.

¹⁴² Josep M. MASNOU, *El manteniment del culte*, pp.163-177.

¹⁴³ Jesús ALTURO, Tània ALAIX, "L'escriptori de la catedral de Vic des dels seus inicis fins l'esplendor del segle XI", *La catedral de Sant Pere de Vic*, pp. 127-139.

¹⁴⁴ Miquel S. GROS, "El *Liber Consuetudinum Vicensis ecclesie* del canonge Andreu Salmúnia", *Miscel.lània litúrgica catalana*, 7(1996), pp. 175-294.

¹⁴⁵ Pel que fa als aspectes litúrgics propis del bisbat de Vic es pot consultar la introducció feta per Francesc Xavier ALTES, *Missale Vicense 1496*, Barcelona, 2001.

¹⁴⁶ Cal destacar l'edició ja antiga del sacramentari de la catedral feta per Alejandro OLIVAR, *El sacramentario de Vich*, Madrid-Barcelona, 1953. Aquest darrer text cal completar-lo amb les aportacions crítiques de Miquel S. GROS, "Noves dades sobre el sacramentari de Ripoll", *Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona*, 46(1997-1998), pp.347-355. Per un coneixement més sistemàtic vegeu el recent article de Miquel S Gros, "Cinquanta anys d'investigació historicolítúrgica a Vic", *Ausa*, 20(2002), pp. 369-384.

llibres de culte per a les parròquies del bisbat.¹⁴⁷ Les investigacions d'Eduardo Carrero sobre les consuetes litúrgiques i l'organització dels espais catedralicis a la Corona d'Aragó ha generat noves línies d'investigació que permeten desenvolupar aquesta recerca. Així Marc Sureda ha ressenyat els llibres litúrgics de la catedral de Vic que hom pot utilitzar per extreure informacions sobre l'espai interior de la catedral amb les processons i altars existents.¹⁴⁸ A aquests hi voldríem afegir els documents litúrgics lligats a les canòniques agustinianes de Santa Maria de l'Estany, Santa Maria de Manresa i Sant Joan de les Abadesses.

Un document fonamental per als nostre objectiu són els necrologis de la catedral que Miquel S. Gros ha publicat recentment.¹⁴⁹ A la catedral de Vic les informacions recollides pels necrologis han estat parcialment explotades, sovint per donar a conèixer dades de personatges aïllats, però sense fer-ne un estudi sistemàtic i crític.¹⁵⁰ Aquest estudi és d'un gran interès, sobretot, si tenim en compte que del període estudiat es conserven tres necrologis que donen moltes informacions i que ens permeten posar-los en relació entre ells. És per això que en fem una edició en l'apèndix documental amb les anotacions corresponents al període cronològic que estudiem i que ens mostra la continuïtat de la vida canonical. Les anotacions necrològiques estan inserides als marges del text del martirologi, llibre litúrgic on es descriuen les commemoracions dels sants durant l'any i que es llegia cada dia a l'ofici de *prima* al cor canonical i per recordar als difunts. Durant el període que estudiem la catedral de Vic va adoptar el text del martirologi d'Adó.¹⁵¹ Al costat de la data es van anar anotant els noms dels difunts pels quals la catedral havia de pregar. Els manuscrits d'aquest període són els següents:

Ms. 128a (XLVIIa): *Martirologium Adonis et necrologium Sancti Petri*. Finals segle X.

¹⁴⁷ Durant el segle X i XI en que s'organitzen les parròquies del bisbat bona part de l'activitat del *scriptorium* de la catedral està marcada per aquesta activitat, Josep MASNOU, *Religió i cultura al bisbat de Vic entorn de l'any mil*, Vic, 1999.

¹⁴⁸ Eduardo CARRERO SANTAMARÍA (cord.), *Arquitectura y liturgia. El contexto artístico de las consuetas catedralicias en la Corona de Aragón*, Mallorca, 2014. Marc SUREDA JUBANY, "La catedral de Vic", pp. 395-407. En l'etapa final de redacció s'ha publicat Eduardo CARRERO, *La catedral habitada. Historia viva de un espacio arquitectónico*, Edicions UAB, 2019, pp. 35-209 amb el capítol: "La gestió del espai litúrgic".

¹⁴⁹ Miquel S. GROS, "Els antics necrologis de la catedral de Vic (segles X-XIII)", *Studia Vicensia*, 2(2017) pp. 7-174. Edita els tres necrologis amb informacions fins a principis del segle XIV (1336)

¹⁵⁰ Se n'ha fet alguna edició parcial per Enrique FLOREZ, *España sagrada*. Tomo XXVIII. *Contiene el estado antiguo de la Iglesia Ausonense, hoy Vique*, Madrid, 1774, pp. 313-323. Sobre la seva datació vegeu Segimon CUNILL, "Els antics martirologis de Vich", *Butlletí del Centre Excursionista de Vic*, 1(1912-1914), pp. 33-35; 48-56.

¹⁵¹ Jean-Loup LEMAITRE, *Mourir à Saint-Martial. La commémoration des morts et les obituaires à Saint-Martial de Limoges du XIe au XIIIe siècle*, Paris 1989, pp. 61-85.

Ms. 128b (XLVIIIb):: *Martirologium Adonis et necrologium Sancti Petri Vici*. Segle XI.

Ms. 129(XLIII): *Martirologium Adonis. Necrologium ecclesie Sancti Petri Vici. Fragmenta opera sanctorum patrum*. Finals segle XII.

A més d'aquests tres necrologis complets es conserven en la secció de fragments de manuscrits de l'Arxiu Diocesà un foli de martirologi que es va trobar a la parròquia de Santa Eugènia de Berga i que seria el testimoni d'un martirologi redactat durant la primera meitat del segle X.¹⁵² Malgrat això el primer martirologi sencer que conté un necrologi és de finals del segle X (ms. 128a) i les referències corresponen a aquest període, mentre que les notícies anteriors se n'han conservat molt poques. Aquest martirologi va ser completat amb notes necrològiques fins l'any 1196. Conservem un segon martirologi que era propietat d'Ermemir Quintilia i que es va redactar al segle XI (ms. 128b) on es consignen notes necrològiques redactades de la seva mà i sobre persones vinculades al seu entorn immediat. Es segurament aquest necrologi, també anomenat *Liber Vitae*, que uns particulars van retornar a la catedral i que va passar a la sagristia de la catedral, completant-lo amb les anotacions que es conservaven al primer.¹⁵³ Posteriorment al segle XII les anotacions dels dos anteriors van quedar recollides i unificades en el ms.129 (XLIII). Les notes necrològiques d'aquest tercer manuscrit són la base de la nostra edició, aquest va ser redactat l'any 1196 tot recollint les dades dels dos interiors i va tenir utilitat fins l'any 1336, moment en que es va confeccionar un nou martirologi, el darrer dels que es conserven a l'arxiu i que no hem estudiat per correspondre a una data més tardana.

Item ipso die in Vico Ausone, dedicatio Sancte Marie Magdalene sub ordinatione Guillelmi, pontificis anno Domini M° C° XC° VI°. Huius vero fabricam et presentis libri operam Bernardus de Sancto Ypolito, Vicensis sacriscribius, ex suis propriis rebus ad honorem Christi fecit atque ditavit ut cantaretur liberaliter a sacerdote quem ibi in perpetuum instituit et illuminaretur iugiter a manso de Podiodolers quem ad hoc altare ipsius Sancte Marie Magdalene assignavit domos etiam proprias suas que domibus suis adherent, presbitero qui ibidem semper cantabit perpetuo iure ut ibi maneret conscripsit. (ms. 129, f.16v)

D'aquests necrologis n'hem extret les notícies dels canonges del període i les hem recollit en l'apèndix documental final. Partim de la transcripció del tercer necrologi ms. 129(XLIII) redactat entorn l'any 1196 i que recollia les informacions dels dos anteriors.

¹⁵² Fragments XII/16 de Santa Eugènia de Berga. Segons la lletra del manuscrit aquesta seria del segle IX o principis del X. Cf. Miquel S.GROS, *Els troopers prozers de la catedral de Vic*, pp. 94-95

¹⁵³ ACV, cal.9, episc. II, n°93 (1099) Ramon, ORDEIG, *Diplomatari catedral de Vic*, doc.1660, pp. 943-944.

En aquest moment de redacció del tercer necrologi s'hi van incloure les notes necrològiques dels bisbes d'època visigòtica i els primers del segle IX i X. A aquesta transcripció hi afegim les notes necrològiques que van des del 1196 fins l'any 1230 i que s'hi van anar inserint posteriorment. El fet que s'hagin conservat els tres antics necrològics ens permet completar alguns personatges que a les fonts documentals no quedaven gaire definits i que amb la seva menció al necrologi podem documentar.

Manuscrits d'ensenyament

L'escola de la catedral de Vic va gaudir d'un important prestigi sobretot a partir de l'episcopat del bisbe Oliba. Les bases però s'havien posat durant l'episcopat del bisbe Arnulf quan va crear el càrrec de cabiscol i podem disposar de dades certes sobre l'organització de les escoles a la catedral de Vic.¹⁵⁴ Pel que fa als llibres destinats a l'ensenyament només els coneixem pel testament de Guillem Ramon, sagristà major i abat d'Àger, que els va entregar a la catedral.¹⁵⁵ La biblioteca de Vic conserva molts manuscrits de bíblia i de patristica que van servir per a la formació del clergat durant generacions. Els podem dividir en dos grans períodes: els primers corresponen a còpies fetes a la catedral de Vic quan va funcionar la cabiscolia i van ser realitzats sota el control d'Ermemir Quintília. Així aquests manuscrits guarden unes característiques pròpies del *scriptorium* vigatà. En un segon període, coincidint amb l'establiment del càrrec de preceptor a la catedral, hi trobem diversos llibres de comentari bíblic i teològic realitzats a París i que s'incorporen a la biblioteca de la catedral. En l'actualitat pel que fa als manuscrits conservats per l'ensenyament del clergues els podem dividir en dos grans grups: els manuscrits de comentari de les Sagrades Escriptures i els manuscrits de contingut patristic. Aquests queden descrits en les fonts manuscrites recollides al final d'aquest treball.

Un capítol a part el volem destinar als llibres de dret que es conserven a la catedral de Vic durant el període, els quals són testimoni de l'activitat jurídica que es va desenvolupar entorn de la catedral. Els primers entorn la legislació visigòtica i a partir del segle XII la progressiva introducció del dret canònic i romà necessaris per la pràctica administrativa i

¹⁵⁴ Miquel S. GROS, "Els textos d'ensenyament en l'escola catedralícia de Vic al segle XI", *Symposium internacional sobre els orígens de Catalunya (segles VIII-XI)*, Barcelona, 1992, Vol II, pp. 19-26.

¹⁵⁵ La llista d'aquests llibres es conserva dins el testament de Guillem Ramon publicat per Eduard JUNYENT, "Guillem Ramon, abat d'Àger", *Boletín arqueológico de la Real Sociedad Arqueológica Tarraconense*, (1971-72), pp.269-281.

judicial.¹⁵⁶ A principis del segle XI cal destacar la presència a Vic del jutge Bonsom i la redacció d'un manuscrit del *Liber iudiciorum* que va ser utilitzat fins l'any 1200, conservat a la Biblioteca del Escorial.¹⁵⁷ Aquest manuscrit pel seu interès ha estat editat en la seva versió llatina i amb una posterior traducció en català pel Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya.¹⁵⁸ També cal remarcar el paper del sagristà major de la catedral com el responsable de la publicació de les adveracions sacramentals, aquest clergue era jutge, tal com preveia la legislació visigòtica. Sota el seu càrrec es va desenvolupar l'activitat notarial quan aquesta va organitzar-se a partir de l'any 1155 amb el nomenament del canonge Ramon de Lió com escrivà de tots els documents de la parròquia de Vic, excepte dels testaments i les *imbreviatures* que quedaven sota control del sagristà major de la catedral.¹⁵⁹ Aquest nomenament estava lligat al compromís d'aquest escriptor de completar la còpia d'uns manuscrits que ja havia iniciat per a ser utilitzats per la catedral, fet que ens fa veure els estrets lligams del sorgiment del notariat amb l'activitat desenvolupada pels escriptors catedralicis.

1.3.4 Arqueològiques

La complementarietat entre les dades arqueològiques amb les documentals és una adquisició dels darrers anys i permet tenir una visió més concreta sobre les realitats estudiades. Afortunadament la ciutat de Vic és pionera en l'interès i el recull d'informació arqueològica. Des de l'any 1982 amb la redacció del *Projecte de recerques arqueològiques de la ciutat de Vic* s'estan realitzant excavacions sistemàtiques dins l'àmbit de la ciutat antiga i que permeten anar obtenint conclusions de les principals troballes que es van fent.¹⁶⁰ Aquest programa va néixer en el context d'implantació d'unes normatives municipals per regular les obres que es feien en el nucli antic de la ciutat. El mateix any 1982 es va realitzar la primera excavació sistemàtica al carrer del Cloquer on

¹⁵⁶ Encara és essencial l'estudi d'Arcadi GARCIA, "El *Corpus Iuris Civilis* en els documents dels segles XII-XIV", *Ausa*, 6(1968-71), pp. 89-102.

¹⁵⁷ Anscari M MUNDÓ, "El jutge Bonsom de Barcelona, cal·lígraf i copista del 979 al 1014", *Obres completes I. Catalunya 1. De la romanitat a la sobirania*, pp. 587-610

¹⁵⁸ Jesús ALTURO; Joan BELLÈS; Josep M. FONT RIUS; Yolanda GARCIA i Anscari M. MUNDÓ, *Liber iudicum popularis. Ordenat pel jutge Bonsom de Barcelona*, Departament de Justícia, Barcelona, 2003.

¹⁵⁹ Michel ZIMMERMANN, *Ecrire et lire en Catalogne*, vol I, p. 166.

¹⁶⁰ Els resultats d'aquestes excavacions pel que fa a l'època romana els ha descrit Maria Dolors MOLAS i Imma OLLICH, "Ciutat d'Ausa o Auso", *Del Romà al romànic*, Barcelona 1999, pp. 92-94. Pel que fa al període carolingi vegeu Imma OLLICH, "Vic la ciutat a l'època carolíngia", *Catalunya a l'època carolíngia*, pp. 89-94.

es va localitzar part de la necròpoli de Sant Joan.¹⁶¹ A partir d'aquesta data i fins a l'actualitat s'han realitzat moltes excavacions a diferents llocs de la ciutat de les quals hi ha elaborada una memòria de l'excavació.

Tot aquest material està dipositat al Servei d'Arqueologia de la Generalitat de Catalunya i n'hem consultat les excavacions referents a l'àmbit de la catedral. A nivell municipal els arqueòlegs que han treballat de forma més continuada en les excavacions a la ciutat l'any 1992 van elaborar un projecte de recerques amb el títol *Organització i evolució de l'espai a la ciutat romana-medieval de Vic. Àrees d'hàbitat de necròpolis i defensa*. Entre les memòries dipositades al Servei d'Arqueologia de la Generalitat de Catalunya i que afecten a la catedral de Vic hi trobem les següents:

- PUJADES, Josep; ROCAFIGUERA, Montserrat; SUBIRANAS, Carme, *Programa d'arqueologia urbana. Ciutat de Vic*. Generalitat de Catalunya, 1992.
- MESTRES, Imma; PUJADES, Josep; ROCAFIGUERA, Montserrat, *Memòria de l'excavació arqueològica d'urgència realitzada a l'església catedral de Vic (Osona)* Vic, 1992. Servei d'Arqueologia de la Generalitat de Catalunya.
- OLLICH, Imma; MOLAS, Dolors; CABALLÉ Antoni, *Memòria de les excavacions arqueològiques a Vic: el jaciment de l'Albergueria*, Vic, 1992. Servei d'Arqueologia de la Generalitat de Catalunya.
- OLLICH, Imma; MOLAS, Dolors; CABALLÉ Antoni; PUJADES, Josep, *Memòria de les excavacions arqueològiques a l'edifici de l'Albergueria Vic (Osona).Projecte triennal 1992/1994*, Vic, 1996. Servei d'Arqueologia de la Generalitat de Catalunya.
- SUBIRANAS, Carme; PUJADES, Josep, *Memòria de la intervenció arqueològica d'urgència a les dependències de l'antiga presó del palau episcopal de Vic (Osona)*, Vic, 1997. Servei d'Arqueologia de la Generalitat de Catalunya.
- MESTRES, Imma; PUJADES, Josep, *Memòria de les excavacions arqueològiques realitzades al solar del Museu Episcopal de Vic*. Vic, 1998. Servei d'Arqueologia de la Generalitat de Catalunya.
- SUBIRANAS, Carme, *Memòria de la intervenció arqueològica a la plaça catedral de l'església de Santa Maria la Rodona*, Vic, 2005. Servei d'Arqueologia de la Generalitat de Catalunya.
- VILA, Josep M^a, *Memòria de la intervenció arqueològica de l'antiga canònica de la catedral de Vic*, Vic, 2018. Servei d'Arqueologia de la Generalitat de Catalunya.

¹⁶¹ Imma OLLICH, "Dos exemples d'arqueologia medieval al nucli urbà de Vic: la casa de la plaça de Don Miquel i la necròpoli del cloquer", *Ausa*, 10(1982), pp. 375-385.

Sobre la ciutat de Vic durant el període medieval disposem d'estudis recents que recullen els avenços en el coneixement de la topografia de la ciutat romana i durant el període visigòtic.¹⁶² Durant la nostra recerca documental hem tingut un interès per anar recollint totes aquelles dades sobre edificis, construccions i urbanisme tant de la catedral com de la ciutat. Això ens permet tenir una visió més contextualitzada del creixement i de l'evolució de la ciutat en aquest període.¹⁶³ Sovint són dades aïllades que hem de posar en relació entre elles i els testimonis conservats. L'interès, però, és la datació de cadascuna d'aquestes notícies que són molt importants per refer el creixement de la vila. Totes aquestes dades ens donen referències molt importants per poder tenir en compte l'espai en que van viure els canonges i l'evolució dels edificis canònics. La catedral i els edificis annexes a ella, així com les cases dels canonges formaven un veritable barri dins la ciutat.¹⁶⁴ Pel que fa a la situació final de l'evolució urbana, a principis del segle XIII, ja ens l'han oferta Imma Ollich i alguns estudis més detallats de Rafel Ginebra que ens permeten copsar més l'organització de l'espai.¹⁶⁵

A Vic sempre ha existit una important tradició d'estudis arqueològics liderada per Eduard Junyent que va fer una excavació a la catedral durant els anys 1941-1942 aprofitant els treballs de la reconstrucció de l'edifici, després de la destrucció de 1936.¹⁶⁶ Una síntesi important d'aquestes dades, així com de les restes conservades la va oferir Xavier Barral els anys setanta del segle XX, presentant de forma sistemàtica les dades recollides en el període anterior i oferint-ne una primera síntesi.¹⁶⁷ Aquests darrers anys i dins el marc del "Plan de Catedrales", impulsat pel govern espanyol, s'ha fet un ampli dossier històric i arquitectònic sobre l'evolució dels edificis. Els plànols de la catedral i sobre l'evolució dels diferents espais ens han estat de molta utilitat a l'hora d'estudiar aquestes qüestions i oferir-ne informació gràfica.

¹⁶² Imma OLLICH, Montserrat ROCAFIGUERA, "La catedral de Vic i els orígens i formació de la ciutat. Una aproximació arqueològica", *La catedral de Sant Pere de Vic*, pp. 41-51.

¹⁶³ Eduard JUNYENT, "Evolució històrica de la urbanització de Vic", *Ausa*, 6(1968-1971), pp. 41-52 i les pàgines dedicades als carrers de Vic a Eduard JUNYENT, *La ciutat de Vic i la seva història*, Barcelona, 1976, pp. 363-414.

¹⁶⁴ Ives ESQUIEU, *Quartier cathédrale. Une cité dans la ville*, Paris, 1994, i l'article "La cathédrale et son quartier: problèmes de topographie dans les cités méridionales", *La cathédrale (XIIIe-XIVe siècle)*, Cahiers Fanjeaux, Toulouse, 1995, pp. 17-29.

¹⁶⁵ Rafel GINEBRA, "Les muralles medievals de Vic. Les notícies referents a les portes i als ponts sobre el fossar", *Revista Vic*, Vic, 1990.

¹⁶⁶ Sobre aquesta intervenció vegeu Eduard JUNYENT, "La cripta romànica de la catedral de Vich", *Anuario de Estudios Medievales*, 3(1966), pp. 91-109.

¹⁶⁷ Aquestes dades van ser recollides i sistematitzades en l'obra de Xavier BARRAL, *La catedral romànica de Vic*, Barcelona, 1979.

Per conèixer millor la catedral romànica ha estat de molta utilitat la descoberta del projecte d'engrandiment de l'edifici de l'any 1633 i que es conserva al Museu-Arxiu de Santa Maria de Mataró i que es va donar a conèixer l'any 1996.¹⁶⁸ És un testimoni planimètric que té molt interès per veure la problemàtica de la catedral que havia estat sotmesa a diverses modificacions. També tenen una gran importància les tasques arqueològiques de remodelació de la plaça de la catedral han posat al descobert l'existència de dues esglésies de la Rodona i han fet replantejar algunes interpretacions que recollim en aquest estudi. Aquestes descobertes permeten perfilar més bé l'evolució dels edificis entorn la catedral i posar-ho en relació amb l'evolució pròpia de la institució canonical.¹⁶⁹ Les darreres excavacions que han refet l'evolució arqueològica de l'edifici de la canònica del segle XI ens permeten anar completant l'estudi de tot el conjunt catedralici i els edificis annexes lligats a la vida canonical. Tots aquests avenços han estat posats als dia en la publicació d'una obra de síntesi sobre la catedral de Vic i en la qual Marc Sureda, conservador del Museu Episcopal de Vic, recull els resultats d'aquestes excavacions junt amb altres informacions conegudes per les fonts escrites i elabora una nova visió sobre el conjunt de la catedral de Vic.¹⁷⁰ Aquesta síntesi realitzada per Marc Sureda ha donat com a primer resultat una proposta de reconstrucció en 3D del conjunt catedralici presentat l'any 2018 amb motiu de l'exposició *Oliba Episcopus*.¹⁷¹

1.4 Estat de la qüestió

L'estudi de la catedral de Vic compta amb una llarga tradició historiogràfica que cal tenir present i que condiciona la nostra visió sobre aquest tema. En l'etapa de redacció de la present tesi doctoral s'ha publicat una monografia sobre la catedral de Sant Pere de Vic que recull totes les investigacions que s'han fet fins l'actualitat sobre l'edifici.¹⁷² En aquest primer apartat volem ressenyar la historiografia que existeix des del segle XVII fins a l'actualitat i que constitueix una cadena de coneixements que cal tenir en compte. La nostra recerca se situa en la tradició erudita que existeix a l'ABEV des de l'època del dr. Eduard Junyent i que ha format a diverses generacions d'historiadors entre els quals

¹⁶⁸ Lluís ADAN; Ramon SOLER, "La planta de la catedral romànica de Vic", *Fulls del Museu-Arxiu de Santa Maria*, 54(1996), pp. 21-24.

¹⁶⁹ Carme SUBIRANAS, "L'església de Santa Maria la Rodona de Vic, Osona", *Arqueologia Medieval*, 1(2005), pp. 8-31.

¹⁷⁰ Marc SUREDA, "El conjunt romànic", *La catedral de Sant Pere de Vic*, pp. 55-105.

¹⁷¹ Marc SUREDA (dir.), *Oliba episcopus. Mil·lenari d'Oliba, bisbe de Vic. Exposició al Museu Episcopal de Vic del 27 d'octubre de 2018 al 10 de febrer de 2019*, MEV, Vic, 2018.

¹⁷² CRISPÍ, Marta; FUENTES, Sergio i URBANO, Judith (eds.), *La catedral de Sant Pere de Vic*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2019.

ens situem. Hem desenvolupat l'activitat docent com a professor d'Història de l'Església des de l'any 1993 a l'Institut Superior de Ciències Religioses de Vic.¹⁷³

En un segon apartat plantejarem quines són les nostres aportacions a l'estudi de la vida canonical en el període de la reforma gregoriana i plantejarem les hipòtesis de la recerca. D'una manera especial volem aclarir la cronologia precisa de la reforma canonical que es desenvolupa a partir del segle XI i el fenomen de la creació de les comunitats de canonges regulars. Aquest plantejament ha fet que no considerem el capítol de la catedral de Vic com una institució aïllada de la diòcesi, sinó que volem tenir en compte la realitat canonical que va marcar a la resta d'institucions canòniques durant el període estudiat. L'organització de la catedral de Vic va estar estretament lligada a la restauració de la província eclesiàstica Tarraconense en un període convuls. El bisbe Ató va obtenir que els drets de la seu arquebisbal de Tarragona quedessin units al bisbe d'Osona des de l'any 971 i aquest fet va condicionar la història de la diòcesi tot el segle XI i part del XII. Les funcions arquebisbals lligades a la seu osonenca van marcar el bisbat durant tot aquest període.

1.4.1 Tradició historiogràfica

Existeix una llarga tradició historiogràfica sobre la catedral vigatana que va des del segle XVII fins a l'actualitat. Aquesta historiografia marca el nostre coneixement de la vida canonical i es sobre la qual realitzem la nostra aportació. Sobre aquesta historiografia situem la nostra investigació, establint les principals etapes i remarcar-ne la seva contribució i els seus límits. Sobre l'activitat de cadascun d'aquests moments ens han pervingut testimonis que constitueixen una cadena de coneixements que encara condicionen la nostra visió i sobre la base dels quals cal treballar. Es tracta d'obres publicades a partir del segle XVII i altres manuscrites, inèdites, però conservades a l'Arxiu de la Catedral de Vic fruit de la recerca erudita.

Elaboració dels primers episcopologis

A partir del concili de Trento (1545-1563), dins el context de la contrareforma catòlica, es reafirmarà l'autoritat del bisbe com a pastor i responsable de l'església local, insistint sobre la residència i l'obligació de realitzar la visita pastoral. Aquesta valoració del bisbe com a pastor propi de l'església diocesana comportarà el recull de la memòria dels

¹⁷³ Aprofitant la celebració del congrés Gerbert a Vic l'any 1999 vam fer la lliçó inaugural del curs 1999-2000 amb el títol: *Religió i cultura al bisbat de Vic entorn de l'any mil*, ISCRV, Vic, 1999.

principals fets dels bisbes, insistint en la continuïtat seguint la tradició apostòlica, alhora que es donaran a conèixer els fets més rellevants de cada episcopat elaborant-se els primers episcopologis. Així entre els anys 1608-1612, en temps del bisbe Onofre Reart, es va procedir a fer l'inventari dels pergamins de la Mensa Episcopal, aquesta tasca va servir per a documentar l'activitat dels prelats vigatans. Aquests primers textos són obres breus que recullen la llista dels bisbes i una ressenya breu de les accions que van realitzar. Així es va iniciar la redacció de varis manuscrits que romanen inèdits a l'arxiu de la catedral. La memòria i la continuïtat en l'elaboració de les llistes dels bisbes i el record dels seus fets més remarcables és una constant en bona part de la historiografia del període. De tots aquests cal destacar el text en llatí, redactat pel jurista Pere Joan de Maranges que es va publicar com a introducció a les constitucions sinodals del bisbe Pere de Magarola l'any 1628.¹⁷⁴

Aquests episcopologis són contemporanis amb el projecte de renovació de l'edifici de la catedral, concretats en la decisió d'engrandir-la perquè no podia acollir als fidels de la ciutat segons consta en l'acta capitular del 4 de novembre de 1588. La renovació, però, va topiar amb l'intent de creació d'un nou bisbat a la ciutat de Manresa i les lluites entre bandositats, nyerros i cadells, que tenien com a centre la ciutat de Vic.¹⁷⁵ Atenent a aquestes circumstàncies es va decidir només una renovació parcial de l'edifici consistent en el manteniment del culte sense enderrocar res de l'edifici romànic. D'aquest projecte d'ampliació se'n va encarregar a l'arquitecte de Mataró Jaume Vendrell, consistent en afegir una línia de capelles laterals al cantó nord de la nau central. Per realitzar aquesta ampliació es va realitzar uns plànols que són el testimoni més antic de la planta de la catedral romànica després de tots els canvis que va sofrir en el període anterior.¹⁷⁶

Amb la redacció de l'episcopologi de Juan Luís de Moncada, degà de la catedral entre 1639-1653, ens trobem amb un treball que està fonamentat en un estudi crític de les fonts, redactant una obra extensa i documentada dels primers bisbes vigatans. Aquest episcopologi està elaborat a partir de la consulta de la documentació de l'arxiu episcopal

¹⁷⁴ Darrerament la informació sobre l'elaboració de tots aquests "episcopologis" la trobem resumida per Ramon ORDEIG, "Quatre-cents anys de recerca històrica a l'entorn dels bisbes de Vic", Carme Sanmartí i Marc Sureda (ed.), *Episcopus. El bisbat de Vic i l'Església a Catalunya en el context europeu*, Vic, 2021, pp. 73-87.

¹⁷⁵ Aquest context el vaig estudiar a l'article Josep M. MASNOU, "Reorganització eclesiàstica de Catalunya al segle XVI. Creació del bisbat de Solsona i intent de Manresa", *Anuari 1992-1993 de la Societat d'Història Eclesiàstica Moderna i Contemporània de Catalunya*, Diputació de Tarragona, Tarragona, 1997.

¹⁷⁶ El trobem reproduït a l'obra de CRISPÍ, Marta; FUENTES, Sergio i URBANO, Judith (eds.), *La catedral de Sant Pere de Vic*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2019, p. 207.

i de la catedral amb un treball crític dels documents, situant-los en el seu context històric. Bona part de la documentació recollida s'ha conservat, encara que hi ha algun document que no ens ha arribat i que només coneixem per aquesta obra. L'episcopologi, però, va restar inèdit, quedant l'original en mans de dit degà que el va dipositar al monestir de Poblet després de la seva mort. A principis del segle XIX el capítol de la catedral de Vic, abans de les lleis de desamortització, va aconseguir fer-ne una còpia que encara es guarda a l'arxiu capitular al calaix 9 en dos volums. L'original de Poblet es va perdre i el que es conserva a Vic va ser editat a finals del segle XIX pel canonge Collell. Això ens porta a considerar que aquesta obra va tenir una difusió limitada als erudits que pogueren tenir-hi accés. Va ser la base dels estudiosos pel fet de ser una obra fonamentada a partir de la consulta de la documentació i el comentari dels documents conservats de cada bisbe.

Estudi erudit de les fonts diplomàtiques

L'obra del degà Moncada coincideix amb la presència de Pèire de la Marca als arxius catalans i la posterior publicació de fonts documentals a la monumental obra *Marca Hispanica*.¹⁷⁷ A partir d'aquest moment ja trobem publicats documents que permeten un accés més contextualitzat a la història del període, posant les bases d'un coneixement més erudit. Els principals documents sobre la catedral de Vic seran publicats per aquest autor i volem destacar que va ser en aquesta obra on es va fer una primera valoració sobre la vida dels canonges de Vic, atenent a la descoberta dels testaments dels canonges del segle XI, on consten com a casats i amb fills, considerant-se com un element de decadència del clergat. Els documents sobre la catedral de Vic encara es conserven i per tant l'obra no aporta gaires novetats, per contra la publicació de la documentació desapareguda de l'arxiu de Ripoll té molt d'interès per la seva destrucció de l'any 1835, especialment la copiada als cartularis del monestir.¹⁷⁸ Entre els documents que només coneixem per l'edició de Marca volem destacar-ne un que té un especial interès per al nostre estudi i on trobem un dels primers exemples d'alienació de drets parroquials amb l'entrega per part del comte Borrell a Sendred de Gurb dels delmes de la parròquia de Sant Esteve de

¹⁷⁷ Pèire de MARCA, *Marca Hispanica sive Limes Hispanicus. Hoc est geographica et historica descriptio Cataloniae, Rusciniensis et circumjacentium populorum*, Paris, 1688. Reedició facsímil: editorial Base, Barcelona, 1998. Bona part del material que va servir per elaborar aquesta obra es conserva en còpies a la Biblioteca Nacional de França i ha estat recollida per Ramon Ordeig. Per una visió contextualitzada d'aquests fets vegeu l'article de Ramon ORDEIG, "Notes sobre les relacions de Pèire de Marca amb la ciutat i la seu de Vic", *Ausa*, 13(1988-89), pp. 165-191.

¹⁷⁸ Publicada recentment per Ramon ORDEIG, *Diplomatari del monestir de Ripoll (IX-XII)*, 3 vols, 2015-2017.

Granollers de la Plana l'any 972, com a retribució per l'exercici dels drets de castellania després de l'assassinat del bisbe Ató.¹⁷⁹

Al segle XVIII podem documentar l'activitat de Josep Rocafort, rector de Tona, que va copiar documentació de la catedral i les seves notes van ser recollides pel pare Pasqual dins els volums de la seva monumental obra *Sacra Cathaloniae Antiquitatis monumenta* conservada en manuscrit a la Biblioteca de Catalunya.¹⁸⁰ Rocafort va utilitzar la documentació del *Liber dotationum* i copià les butlles, feu extrets de les notes necrològiques. Precisament en aquesta obra hi trobem una història del funcionament del ferial des de la seva creació fins l'any 1582. L'autor també recull una primera descripció dels principals manuscrits que es trobaven a la catedral, encetant l'interès erudit per aquestes obres.¹⁸¹

L'estudi sistemàtic sobre les diferents diòcesis va tenir molta importància a finals del segle XVIII i principis del segle XIX amb l'edició dels documents més destacats i imprimint-se la documentació que fins aquell moment estava recollida en obres manuscrites.¹⁸² El pare Flórez va poder utilitzar aquest material per tal d'elaborar la seva obra *España Sagrada*. Aquest autor oferirà l'edició de nous documents, alhora que farà una revisió crítica de les dades de recollides als episcopologis. Aquest interès erudit es va veure afavorit per l'organització i sistematització de l'Arxiu Capitular, coincidint amb la construcció de la nova catedral i la remodelació de les dependències canòniques situades entorn del claustre.¹⁸³ La tasca va ser portada a terme per Domènec Jaumar, oficial de l'arxiu des de l'any 1784 fins a la seva mort l'any 1812. Aquest va assignar la numeració seguida que encara porten i redactà un inventari anomenat *Índice del calaix 6*, on figura un ampli extracte de 2008 pergamins. La classificació dels documents ja devia estar feta l'any 1806, perquè el P. Jaime Villanueva, que en aquest any visità els arxius de Vic per recollir dades per al seu *Viage literario*, en fa esment lloant la tasca feta. L'any 1812

¹⁷⁹ Document que junt amb la signatura del comte hi trobem las signatures dels jutges Oruç i Ervigi Marc, aquest darrer signant com a jutge i bisbe Ramon ORDEIG, *Comtats Osona i Manresa*, doc. 630, pp. 1080-1082.

¹⁸⁰ Biblioteca de Catalunya (BC) ms. 729, ho trobem en dos quaderns al vol. I, ff. 39-210 i al vol. X, ff. 1-211. Segons les indicacions contingudes en aquests manuscrits els resums van ser fets l'any 1751.

¹⁸¹ Miquel TORRAS CORTINA, "Un catàleg de manuscrits del segle XVIII de la biblioteca de la catedral de Vic redactat pel P. Jaume Pasqual per als *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*", *Miscel·lània litúrgica catalana*, 26(2018), pp. 343-359.

¹⁸² Destaquen les obres d'Enrique FLOREZ, *España sagrada*. Tomo XXVIII. *Contiene el estado antiguo de la Iglesia Ausonense, hoy Vique*, Madrid, 1774; Jaime VILLANUEVA, *Viage literario a las iglesias de España*, vols 6 i 7, Madrid, 1821.

¹⁸³ Miquel MIRAMBELL ABANCÓ, "La construcció de la nova catedral (1781-1803)", *La catedral de Sant Pere de Vic*, pp. 255- 279.

l'arxiu fou encomanat al canonge i historiador Jaume Ripoll i Vilamajor, el qual aviat l'utilitzà en els seus opuscles.¹⁸⁴ Amb aquest autor, canonge de Vic, s'inicia la publicació de fonts documentals de la catedral i el seu primer estudi per tal de donar a conèixer aquesta documentació per a la historiografia contemporània.

Publicació sistemàtica de diplomataris

A finals del segle XIX en el període de la Renaixença catalana, moment de la formulació del catalanisme moderat, en època del bisbe Morgades i de les campanyes patriòtiques del canonge Collell, retrobem una revifalla romàntica d'estudi del passat i de recuperació de la història. L'edició de l'episcopologi de Montcada per part del canonge Collell l'any 1891 dins la col·lecció *Biblioteca Històrica de la diòcesis de Vich* i la decisió de continuar-la, són un bon testimoni d'aquesta voluntat de coneixement rigorós del passat.¹⁸⁵ S'emmarca també en una manera d'entendre la història basada en l'estudi aprofundit de les fonts documentals, estudi que es veu ajudat per la Paleografia i la Diplomàtica, ciències que es consideren auxiliars de la Història i que estan en ple desenvolupament acadèmic per aquell temps.¹⁸⁶

L'any 1916 Ramon Vilanova Rosselló preparava l'edició del *Liber dotationum* que va quedar aturada en les galeres de les quals se'n conserva un exemplar a la Biblioteca de Catalunya.¹⁸⁷ El primer intent de publicar sistemàticament la documentació antiga de la catedral de Vic fou iniciat l'any 1924, possiblement per inducció de l'Institut d'Estudis Catalans. Els encarregats de portar a terme l'empresa foren el canonge arxiver Ramon Casadevall i l'advocat i historiador vigatà Josep Sala i Molas. Els esdeveniments de l'any 1936 van interrompre el projecte i la mort d'ambdós investigadors l'any 1944 i 1940, respectivament, el va fer impossible. La Guerra civil suposarà un trencament fort en tot aquest procés i seran els continuadors eclesiàstics els que tiraran endavant l'estudi per donar-hi un major rigor científic.

L'any 1944, quan Eduard Junyent va ser nomenat canonge arxiver de la catedral, aquest va reprendre el propòsit de publicar la documentació dins els textos de l'Escola

¹⁸⁴ Jaume RIPOLL VILAMAJOR, *Opuscles litúrgics i històrics*. Edició facsímil amb presentació de Ramon Ordeig i Mata, Institut d'Estudis Catalans I Biblioteca Episcopal de Vic, Barcelona, 2016. Es tracta d'una selecció quedant encara molta documentació no editada en els volums enquadernats d'aquest autor i dels quals hem pogut recuperar algun document perdut relatiu a l'hospital d'Arnau de Cloquer.

¹⁸⁵ En el pròleg el canonge Collell tenia previst l'edició de cartularis, al costat de les seccions *Monasticon Vicense* i una d'hagiografia. Cf. Juan Luís MONCADA, *Episcopologio de Vich, vol I, pp. XVII-XVIII*

¹⁸⁶ Maria del Val GONZÁLEZ DE LA PEÑA, "La enseñanza de la Paleografía en España. Los orígenes y las primeras cátedras", J. L. GÓMEZ PANTOJA (ed), *Excavando papeles. Indagaciones arqueológicas en los archivos españoles*, Guadalajara, 2004, pp. 43-71.

¹⁸⁷ Ramon ORDEIG, *Diplomatari de la catedral de Vic. Segle XI*, 1 fasc., p. XI, nota 23.

d'Estudis Medievals de Barcelona del CSIC. L'any 1951, però, malgrat haver anunciat la immediata publicació de l'obra, el CSIC es va fer enrere per la seva manca de diners i les relacions amb Ramon d'Abadal, van fer preveure la inclusió del diplomatarí dins la *Catalunya Carolíngia*. Tanmateix després de la mort d'Abadal, Eduard Junyent va retornar a la seva primitiva idea de la publicació independent i que es va publicar pòstumament a càrrec dels seus col·laboradors.¹⁸⁸ Darrerament Ramon Ordeig ha reeditat bona part d'aquesta documentació dins el volum IV de la *Catalunya Carolíngia*, completada amb la documentació d'altres centres monàstics del bisbat de Vic.¹⁸⁹ També aquest autor ha publicat en fascicles la documentació de la catedral de Vic del segle XI mentre realitzàvem la recopilació de la documentació aplegada en aquesta tesi.

Un altre instrument de coneixement més rigorós de la catedral va ser l'elaboració de diplomataris dels bisbes, essent Eduard Junyent un dels principals impulsors amb la realització dels del bisbe Bernat Calbó i del bisbe Oliba, aquest darrer publicat pòstumament per Anscari M. Mundó.¹⁹⁰ Aquesta obra va servir a Ramon d'Abadal per a la seva biografia sobre Oliba i utilitzada pel mateix Anscari M. Mundó per a molts dels seus articles. Durant bastants anys el recull de la documentació d'un bisbe del període ha estat la iniciació a la investigació d'alguns dels historiadors dels arxius vigatans.¹⁹¹

Els deixebles d'Eduard Junyent han contribuït a mantenir una tradició viva d'investigació, entre aquests cal citar Arcadi Garcia, Antoni Pladevall, Miquel S. Gros i Ramon Ordeig que amb multitud d'estudis i articles ens proporcionen un coneixement més sistemàtic d'aquest període.¹⁹² Al costat d'aquests estudiosos del cercle de Vic s'hi han anat afegint investigadors d'altres països que han fet importants avenços en el

¹⁸⁸ Eduard JUNYENT, *Diplomatari de la catedral de Vic. Segles IX-X*, Vic, 1980-1996.

¹⁸⁹ Ramon ORDEIG, *Els comtats d'Osona i Manresa*, "Catalunya Carolíngia" vol. IV, Institut d'Estudis Catalans, Barcelona, 1999.

¹⁹⁰ Eduard, JUNYENT, *Diplomatari de Sant Bernat Calbó, abat de Santes Creus i bisbe de Vic*, Reus, 1956. *Diplomatari i escrits literaris de l'abat i bisbe Oliba*, Edició a cura d'Anscari M. Mundó, Barcelona, 1992. En l'edició d'aquest darrer hi vam intervenir en la fase final vegeu la introducció pp. XV-XVII.

¹⁹¹ L'inicià Antoni Pladevall amb el recull de la documentació sobre l'arquebisbe Berenguer Sunifred de Lluçà i publicat en alguns estudis: Antoni PLADEVALL, *La metròpoli de Tarragona. Nou-cents anys de la seva restauració medieval*, Lliçó inaugural curs acadèmic (1991-1992) de la Facultat de Teologia de Catalunya, Barcelona, 1991, Antoni PLADEVALL, "Berenguer Sunifred, arquebisbe de Tarragona. La restauració de la província eclesiàstica", MACIAS SOLÉ, Josep M^a; MUÑOZ MELGAR, Andreu (edit.) *Tarraco christiana civitas*, Institut Català d'Arqueologia clàssica, Tarragona, 2013, pp. 225-239. Ramon Ordeig va estudiar al bisbe Guillem de Balsareny en la seva tesina Ramon ORDEIG, *Guillem Guifré de Balsareny, bisbe de Vic (1046/47-1074). Biografia i diplomatarí*, Tesina de llicenciatura inèdita, Universitat de Barcelona, 1981. I el precedent d'aquesta tesi que avui presentem és l'estudi sobre l'episcopat de Ramon Gaufréd: Josep M. MASNOU PRATDESABA, *Diplomatari de Ramon Gaufréd, bisbe d'Osona (1109-1146)*, Universitat de Barcelona, 1991.

¹⁹² Sobre la trajectòria d'aquesta "escola vigatana" de medievalistes vegeu Ramon ORDEIG, "Els estudis medievals a Osona els darrers cinquanta anys", *Ausa*, 20(2002), pp. 53-67.

coneixement: Pierre Bonnassie, J. Bauer, Odilo Engels, Peter Linehan, Thomas N. Bisson i Paul H. Freedman, Michel Zimmermann.¹⁹³

L'Arxiu i Biblioteca Episcopal de Vic continua essent una institució que fomenta la conservació, estudi i difusió de la documentació que testimonia l'activitat secular de l'Església de Vic dins la història de Catalunya i d'Europa occidental. Entorn d'aquesta institució i junt amb el Patronat d'Estudis Osonencs es promou la difusió de la recerca sobre Vic i la seva influència dins l'entorn cultural. Dues característiques identifiquen aquesta escola historiogràfica i que assumim en la nostra recerca. Primer un rigor en el treball directe amb la documentació, donant lloc a una erudició que cerca constantment en les fonts conservades la sustentació de les afirmacions dels estudis, pensant que és en un millor tractament de les dades conservades que es pot avançar en el coneixement rigorós del passat. L'altre aspecte és l'obertura als nous plantejaments desenvolupats arreu sobre aquestes matèries amb tots els avenços teòrics per poder-los aplicar a les fonts documentals. A nivell epistemològic cal destacar que és en el contrast entre les formulacions teòriques i els testimonis del passat, tant documentals com d'altre tipus, que la recerca històrica pot avançar i no quedar-se només en una simple justificació d'uns pressupòsits teòrics que busquen en les fonts conservades la demostració de les seves premisses.

1.4.2 Nous plantejaments

L'any 1992, dins el marc del I Congrés d'Història de l'Església de Catalunya, Josep Mª Marquès, arxiver diocesà de Girona, va fer un diagnòstic sobre com estaven els estudis sobre l'Església a Catalunya i destacava com una tasca a desenvolupar la necessitat d'elaborar estudis prosopogràfics. Així mateix assenyalava la feina ingrata i poc vistosa d'aquest tipus d'estudis que són la base per poder fer recerques més aprofundides.¹⁹⁴ És precisament Josep M. Marquès qui va expressar la necessitat de publicar tota la documentació de les institucions eclesiàstiques i que va impulsar a la Fundació Noguera la sèrie "Diplomatari", aquesta ha tingut una difusió extraordinària, permetent accedir a molta documentació medieval durant aquests darrers anys. Del mateix autor, l'any 2014

¹⁹³ Vegeu el pròleg d'Antoni Pladevall a l'edició catalana de la tesi de Paul FREEDMAN, *Tradicció i regeneració*, pp. 9-14.

¹⁹⁴ Josep M. MARQUÈS, "La investigació de la història religiosa de Catalunya als arxius", *Analecta Sacra Tarraconensia*, 67(1994), pp. 9-28.

i en una obra pòstuma, es va publicar un article sobre la reforma gregoriana al bisbat de Girona que havia redactat els anys 70 del segle XX.¹⁹⁵

Martí Bonet ha estudiat la “reforma gregoriana” a partir de la figura de l’arquebisbe Oleguer amb la publicació del seu diplomatar i amb un seguit d’articles que aprofundeixen en aquest període.¹⁹⁶ Hem de remarcar, però, que aquest estudi ha quedat circumscrit en l’àmbit dels estudis eclesiàstics, quedant com un aspecte marginal respecte de la història social i política.¹⁹⁷ Per altra banda molts treballs basats en la documentació eclesiàstica s’han centrat només en els aspectes econòmics i socials com és el cas paradigmàtic de la catedral de Barcelona d’autors com Gaspar Feliu, Roland Viader i Pere Benito.¹⁹⁸ El predomini de la historiografia marxista i la influència de l’obra de Pierre Bonnassie sobre la Catalunya feudal donen un paper marginal a l’Església, quedant només centrada en la figura de l’abat Oliba i l’estudi del fenomen de la difusió de la pau i treva de Déu. Finalment disposem d’estudis sobre la història de la cultura que va oferir el professor Michel Zimmerman, amb una incidència sobre l’ensenyament a les catedrals i el desenvolupament dels *scriptoria*.¹⁹⁹

El professor Manuel Riu va estudiar la vinculació dels bisbes amb el funcionament de les diòcesis, especialment la de la Seu d’Urgell, amb una especial atenció a la vida monàstica i de comunitats clericals. Aquest autor va promocionar les excavacions arqueològiques i diverses investigacions monogràfiques per aplegar documentació de centres monàstics i canònics. Pel que fa al nostre estudi cal destacar la tesi doctoral de Francesc de Rocafiguera que va recollir la documentació relativa a la canònica de Santa Maria de l’Estany.²⁰⁰ Per altra banda durant aquests darrers anys s’han estudiat molts

¹⁹⁵ Josep M. MARQUÉS, “La reforma gregoriana a Girona”, *Annals de l’Institut d’Estudis Gironins*, 55(2014), pp. 585-602.

¹⁹⁶ Josep Mª MARTÍ BONET, “Sant Oleguer i l’aplicació de la reforma gregoriana”, *Analecta Sacra Tarraconensia*, 71(1998), pp. 537-579.

¹⁹⁷ Sobre l’aportació de l’arquebisbe Oleguer tenint en compte els aspectes més socials i polítics és fonamental l’article de Martin AURELL, “Prédication, croisade et religion civiques. Vie et miracles de l’évêque Oleguer (+1137) de Barcelone”, *Revue Mabillon*, 102(1999), pp. 113-168.

¹⁹⁸ Les obres de Gaspar Feliu les hem ressenyat a la nota 1. Pel que fa a Roland VIADER, “Autour d’une pratique juridique: les contrats agraires des archives capitulaires de Barcelone”, *Acta historica et archaeologica medievalia*, 16-17(1995-1996), pp. 147-165. Pere BENITO, “Clergues feudataris. La disgregació del patrimoni de la Seu de Barcelona i els orígens del sistema beneficial (1091-1157)”, *Anuario de Estudios Medievales*, 29(1999), pp. 105-109.

¹⁹⁹ Michel ZIMMERMANN, *Ecrire et lire en Catalogne*, Madrid, 2003. Es tracta d’una obra de gran abast i que recull el treball a partir del que hi havia publicat prèviament a les edicions de la Fundació Noguera i amb aportacions d’investigació que va fer als diversos arxius catalans.

²⁰⁰ Francesc de ROCAFIGUERA, *La canònica de Santa Maria de l’Estany*. L’autor recull documents des del 1080 fins l’any 1157. Darrerament ha publicat dos documents del segle XII sobre l’organització de l’administració en pabordies dels béns comuns a l’article Francesc de ROCAFIGUERA, “Les pabordies de Santa Maria de l’Estany i el proveïment de la canònica (1151-1229)”, *Modilianum*, 9(2018), pp. 373-390.

aspectes de les catedrals catalanes des del punt de vista de la litúrgia, tot considerant les consuetes conservades i tenint en compte totes les indicacions de l'ús dels espais canònics.²⁰¹ També fa anys es va estudiar la litúrgia de la catedral de Tarragona per part de Tomás Avila, per bé que en unes dates més avançades al marc cronològic d'aquesta tesi.²⁰²

En aquests darrers anys, a la Universitat de Barcelona, Abe Toshihiro ha presentat una tesi sobre les relacions entre l'estat i l'Església a Catalunya des de la reforma gregoriana fins a la croada albigea.²⁰³ Aquest autor planteja una reflexió sobre l'aplicació de la reforma gregoriana en una cronologia llarga, a partir dels concilis reformadors del segle XI fins a l'època del rei Pere en que va renunciar a la intervenció en l'elecció dels bisbes. Pel període anterior a la reforma gregoriana tenim l'estudi de Jaume Camats Campabadal sobre el bisbat de la Seu d'Urgell on s'aborda aquests temes, si bé amb la limitació d'acabar l'anàlisi fins l'any 1100.²⁰⁴ Aquest darrer estudi compta amb la base documental de la publicació dels documents del bisbat d'Urgell feta per Cebrià Baraut a la revista *Urgellia*, tot analitzant el fenomen de la simonia i el nicolaisme en aquest bisbat.

La nostra aportació es vol centrar en l'estudi de la comunitat canònica que ajudava al bisbe en la seva tasca de direcció de la diòcesi i els canvis que es van produir en tot aquest període. Paul H. Freedman va obrir aquest camí tot i que, de fet, la seva anàlisi es va centrar en el segle XII pròpiament. El seu estudi de la que anomena "etapa heroica" del bisbat de Vic que va des de la restauració del bisbat fins a la mort del bisbe Berenguer Sunifred de Lluçà, estava només fonamentada en la bibliografia existent del període i d'una concentració en la figura del bisbe Oliba que ha acaparat tota l'atenció dels historiadors.²⁰⁵ Nosaltres volem partir d'una visió coherent de tot aquest període tenint en compte el corpus documental que hem pogut aplegar i que permet considerar tots els aspectes relatius a la vida quotidiana dels canonges i els bisbes del període. El recull dels testaments i cartes de dotació és el fonament de la nostra recerca disposant d'una base

²⁰¹ Eduardo CARRERO SANTAMARÍA, (coord.), *Arquitectura y liturgia. El contexto artístico de las consuetas catedralicias en la Corona de Aragón*, Mallorca, 2014. Pel que fa a la catedral de Vic tenim la síntesi de Marc SUREDA JUBANY, "El conjunt romànic", *La catedral de Sant Pere de Vic*, pp. 55-105.

²⁰² Andrés TOMÁS ÁVILA, *El culto y la litúrgia en la catedral de Tarragona (1300-1700)*, Instituto de Estudios Tarraconenses, Tarragona, 1963.

²⁰³ Abe TOSHIHIRO, "La reforma gregoriana y Catalunya. Las relaciones entre Iglesia y el poder secular, siglos XI y XII. De Ramon Berenguer I a Ramon Berenguer III", *Acta historica et archaeologica medievalea*, 27-28(2006-2007), pp. 9-36.

²⁰⁴ Jaume CAMATS CAMPABADAL, "El bisbat d'Urgell a la segona meitat del segle XI: jurisprudència, convenientiae, simonia", *Acta historica et archaeologica medievalea*, 32(2014-2015), pp. 249-262.

²⁰⁵ La visió d'aquest autor la trobem resumida a Paul H. FREEDMAN, "Oliba", *La catedral de Sant Pere de Vic*, pp. 107-113.

documental significativa per poder estudiar a uns 374 canonges que van formar part del capítol de la catedral en aquest període.

El concepte de “reforma gregoriana”

El concepte de “reforma gregoriana” designa uns fets que se situen en una seqüència històrica ben precisa dels anys 1049-1122, iniciada amb el pontificat de Lleó IX fins al concordat de Worms, caracteritzat per una empresa de purificació moral del clergat i per un moviment d’alliberament de l’Església del poder dels laics. Aquestes formulacions van quedar establertes per Augustine Fliche i Gerd Tellenbach en la historiografia europea, quan es van imposar a mitjans del segle XX.²⁰⁶ Aquesta concepció s’ha consolidat en els manuals i obres generals sobre l’Edat Mitjana, quedant com un punt propi de la història de l’Església medieval i en la consolidació de la teocràcia pontificia. Però molts estudis monogràfics han posat en qüestió aquest concepte, establint-se diferències regionals i de cronologia que han modificat aquest model interpretatiu fins a considerar-lo inapropiat, però sense trobar-ne una nova formulació.²⁰⁷

Gilles Constable remarca que en la documentació contemporània moltes persones van percebre l’amplària de les transformacions i que van viure un alt grau de consciència del canvi d’aquest període fet pel qual cal replantejar la seva significació i abast.²⁰⁸ Així en l’àmbit de la historiografia italiana i francesa s’ha aprofundit en el tema a partir de tres línies principals. La historiografia de tradició catòlica ha posat en valor la moralització de la societat en oposició als usos de l’alta edat mitjana, lluitant contra les pràctiques simoníiques i nicolaïtes, al costat de la moralització de l’aristocràcia, lluitant contra la investidura i amb la imposició de normes matrimonials i la reorientació de les activitats guerreres. Per altra banda s’ha deixat de centrar el tema en l’àmbit de la lluita per les investidures entre el papat i l’imperi per analitzar com aquesta problemàtica es va plantejar amb unes característiques pròpies a França, Anglaterra i els regnes meridionals, remarcant que la cronologia i el desenvolupament dels fets està lligat a l’actuació del papat i dels seus legats. Finalment s’ha anat precisant que dins aquest procés hi ha dos moments d’intensitat diversa que cal tenir en compte: un primer moment coincident amb el pontificat de Gregori VII on hi ha un plantejament més radical de la reforma que va

²⁰⁶ Augustine FLICHE, *La réforme grégorienne et la reconquête chrétienne 1057-1125*, París, 1940. Gerd TELLENBACH, *Die westliche Kirche vom 10. bis zum frühen 12. Jahrhundert*, Göttingen, 1988.

²⁰⁷ Michelle FOURNIÉ, Daniel LE BLÉVEC, Florian MAZEL (edit.), *La réforme “grégorienne” dans le Midi (milieu XIe-début XIIIe siècle)*, Cahiers de Fanjeaux 48, Toulouse, 2013.

²⁰⁸ Gilles CONSTABLE, *The Reformation of the 12th. Century*, Cambridge, 1998.

venir succeït per unes posicions més moderades amb el papa Urbà II i els seus successors. Per una visió sintètica i posada al dia de tota aquesta problemàtica disposem de l'obra de Sylvain Gouguenheim sobre la "reforma gregoriana" on analitzar totes les vessants d'aquesta etapa tant des del punt de vista del papat, com de les repercussions que va tenir en la societat, produint-se un canvi radical.²⁰⁹

Florian Mazel proposa no reduir l'estudi al camp de la Història de l'Església, sinó que cal analitzar-lo com un fenomen social total que va afectar a tots els àmbits de la societat,²¹⁰ tractant-se d'un projecte eclesiològic que reclama la primacia del papat i la llibertat de l'Església: lluita contra la investidura laica, superioritat de l'espiritual sobre el temporal. Es dona una valoració de l'eucaristia i els sagraments (validesa dels sagraments) i es propugna una reforma del clergat: lluita contra la simonia, el nicolaïsme i imposició del celibat. Finalment, com a conseqüència de tot aquest procés, es produeix una divisió de la societat cristiana en dues categories rigorosament diferenciades (clergues i laics) amb una moral sexual diferenciada i amb dues formes de reproducció social diferents.

Aquest nou plantejament implica un estudi interdisciplinar, pel fet d'integrar tots els elements que es van posar en joc en aquest procés, no reduint-lo a un sol aspecte institucional sinó considerant-lo des de la complexitat. La renovació d'aquest punt de vista interdisciplinar s'ha donat des de l'àmbit de la història de l'art que ha renovat l'anàlisi de moltes realitzacions arquitectòniques i artístiques segons els criteris dels reformadors. En aquests estudis s'ha destacat el paper fonamental que va tenir el papat i les directives de reforma que es van impulsar des de Roma vers les esglésies locals.²¹¹ Aquesta intervenció directe del papat i de les directrius de Roma s'ha qüestionat per alguns autors que consideren que en tot aquest procés cal considerar les aportacions de les esglésies locals i que van ser importants a l'hora de concretar aquest moviment reformador.²¹²

²⁰⁹ Sylvain GOUGUENHEIM, *La réforme grégorienne. De la lutte pour le sacre à la sécularisation du monde*, Paris, 2014.

²¹⁰ Florian MAZEL, "Pour une redéfinition de la réforme "grégorienne". Éléments d'introduction", *La réforme "grégorienne" dans le Midi (milieu XIe-début XIIIe siècle)*, Cahiers de Fanjeaux 48, 2013, pp. 9-38.

²¹¹ Barbara FRANZÉ (dir.), *Art et réforme grégorienne en France et dans la péninsule ibérique*, Editions Picard, Paris, 2015.

²¹² Xavier BARRAL, "Art monumental roman et réforme grégorienne: plaidoyer contre une fiction historiographique très enracinée", Barbara FRANZÉ (dir.), *Art et réforme grégorienne en France et dans la péninsule ibérique*, Paris, 2015, pp. 41-56.

Finalment hem de destacar tot un corrent d'estudis, dins l'àmbit hispànic, on el tema de la "reforma gregoriana" va adquirir unes particularitats pròpies centrant-se en el canvi litúrgic forçat de la litúrgia hispànica a la romana i per la imposició d'un nou dret que va arraconar el dret visigòtic que encara estructurava la societat. Aquests estudis hispànics aporten elements diferenciadors respecte a altres àmbits i el factor de la presència de la frontera amb el món musulmà li va conferir unes característiques pròpies que no podem oblidar. L'anàlisi està centrat en la problemàtica de "l'Església pròpia" controlada per la noblesa i els comtes del període.²¹³

Nosaltres en aquesta tesi centrem el tema en la reforma del clergat de les catedrals i en el paper que va exercir el papat en tot aquest procés. Analitzant els elements que en la vida canonical calia reformar i, sobretot, les adaptacions i resistències que l'acció continuada de la reforma romana tindrà sobre la vida canonical a la catedral de Vic i en l'evolució fins arribar a crear-se un veritable capítol catedral autònom respecte al bisbe.

Una hipòtesi per verificar

La reforma, endegada a partir del segle XI, estarà encapçalada per l'acció del papat sobre les diòcesis per retornar a l'ideal d'una Església més evangèlica i en el cas dels bisbats catalans amb la substitució d'unes tradicions organitzatives pròpies pels nous elements proposats pels reformadors. A Catalunya encara segueix essent actual l'obra de Kher sobre el paper del papat en l'església catalana pel fet que no hi han hagut estudis renovats.²¹⁴ Les relacions sovintejades de l'església catalana amb Roma a partir del segle X, van permetre uns lligams molt estrets que van ser teoritzats per Abadal. Pel que fa a Vic s'ha estudiat els lligams del papa Gerbert i la seva vinculació amb els comtats catalans entorn l'any 1000.²¹⁵ Posteriorment l'acció del papat es veurà mediatitzada per la presència de legats papals que convocaren diversos concilis reformadors que marcaran el ritme de la reforma a les diòcesis catalanes. A més l'aplicació de la reforma es produirà al costat del procés de restauració de la província eclesiàstica Tarraconense i per la separació de les diòcesis catalanes de la seu metropolitana de Narbona.²¹⁶ Aquest procés

²¹³ Jose Mª MAGAZ, Nicolás ÁLVAREZ DE LAS ASTURIAS (edit.), *La reforma gregoriana en España*, Seminario de Historia de la Iglesia, Madrid, 2011.

²¹⁴ Publicada documentació pontifícia per Paul KEHR, "Das Papsttum und der katalanischen Prinzipat bis zur Vereinigung mit Aragon", *Abhandlungen der preussischen Akademie der Wissenschaften*, 1926, p. 1-91.

²¹⁵ El congrés sobre Gerbert celebrat a Vic i Ripoll l'any 1999 va recollir les principals aportacions i, sobretot, cal tenir en compte els estudis de Ramon ORDEIG, *Ató de Vic, mestre de Gerbert d'Orlhac (papa Silvestre II)*, Vic, 2009.

²¹⁶ Cal considerar l'estudi de Thomas DESWARTE, "Rome et la spécificité catalane: la papauté et ses relations avec la Catalogne et Narbonne (850-1030)", *Revue Historique*, 294(1995), pp. 3-43.

va provocar uns importants trencaments i la seva materialització va estar lligada amb l'expansió territorial cristiana i amb la conquesta de Tortosa i Lleida que permetran fer efectiva la creació de la província eclesiàstica Tarraconense.

L'estudi de la reforma gregoriana als bisbats catalans no es pot fer al marge de l'evolució d'aquesta en l'àmbit de la província eclesiàstica narbonesa i dels bisbats del sud de França. La tesi de Magnou-Nortier²¹⁷ segueix essent encara un punt de referència tot i les aportacions d'altres investigacions seguides per Bonnassie i els seus deixebles de la universitat de Toulouse i que han modificat algunes de les conclusions d'aquesta autora. Per una actualització de tota aquesta problemàtica pel que fa a la zona d'Occitània cal partir del col·loqui de Fanjeaux de l'any 2012 dedicat a la Reforma Gregoriana amb aportacions i bibliografia posada al dia.²¹⁸

Un dels aspectes fonamentals de la tesi que avui presentem és l'ús de l'estudi prosopogràfic dels canonges de la catedral de Vic per analitzar com es va produir la reforma de l'església. En aquest sentit hem de reconsiderar el paper que va tenir l'actuació del papat en tot aquest procés no com una influència llunyana, només exercida a través de legats papals, sinó la seva acció a través de la convocatòria de diversos concilis que van permetre la restauració de la província eclesiàstica Tarraconense. L'aportació de nous documents relacionats amb l'acció del papat al bisbat de Vic que recollim i publiquem a l'apèndix documental, així com alguns elements que l'anàlisi prosopogràfic aporta sobre l'evolució en la vida dels canonges són essencials per entendre tot aquest procés. Un punt fonamental és la relació de la catedral de Vic amb la fundació i la consolidació de la canònica de Sant Pere d'Àger en temps d'Arnau Mir de Tost.

L'estudi prosopogràfic que hem fet ens ha de permès aprofundir en les relacions entre la catedral de Vic amb la canònica de Sant Pere d'Àger durant el segle XI, que ens han aportat noves dades per poder entendre molts aspectes de l'evolució de la reforma. Concretament hem pogut aclarir la identitat d'un dels canonges que actua a Sant Pere d'Àger entre el 1064 i 1072, durant els darrers anys de la vida d'Arnau Mir de Tost, aquest s'anomenava Rainier i tenia estrets vincles amb l'abat Guillem Ramon d'Àger, sagristà de Vic i cabiscol. Es tracta de Rainier de Bleda, monjo de Cluny, que continuarà la seva carrera eclesiàstica com a cardenal de l'església romana durant el pontificat de Gregori

²¹⁷ Elisabeth MAGNOU-NORTIER, *La société laïque et l'église dans la province ecclésiastique de Narbonne (zone cispyrénéenne) de la fin du VIII à la fin du XI siècle*, Université Toulouse-Le Mirail, 1974.

²¹⁸ *La réforme "grégorienne" dans le Midi (milieu XIe-début XIIIe siècle)*, Cahiers de Fanjeaux 48(2013), pp. 9-38.

VII, serà legat papal pel papa Urbà II tot impulsant la restauració de l'arquebisbat de Tarragona i, finalment elegit papa l'any 1099 amb el nom de Pasqual II (1099-1118).²¹⁹

Durant l'episcopat del bisbe Berenguer Sunifred de Lluçà aquests lligams personals amb el cardenal Rainier obriran moltes portes al projecte de restabliment de l'arquebisbat de Tarragona l'any 1091 com analitzarem en la tesi. Els lligams del bisbat de Vic amb el papat així es presenten com una qüestió fonamental ja no sols en època del bisbe Ató i la promoció de Gerbert d'Aurillac sinó durant el temps de la reforma gregoriana amb la figura del papa Pasqual II. El punt essencial en aquesta evolució serà la butlla del papa Urbà II de 1099 que donarà un nou estatut canònic a la catedral, admetent l'existència d'una comunitat que assumia la reforma canonical i amb la capacitat d'elegir als bisbes. Aquesta capacitat que el papat reconeixerà als capítols catedrals d'elegir als prelats, constituirà l'element de conflicte amb la tradició dels comtes de Barcelona de control de les eleccions episcopals i un dels elements conflictius durant tot el segle XII. Els canonges havien d'assumir els valors de la reforma i tot aquests procés va afectar profundament en l'evolució canonical del període.

²¹⁹ Carlo SERVATIUS, *Paschalis II (1099-1118) Studien zu seiner Person und seiner Politik*, Pápste und Papsttum 14, Stuttgart, 1979; Glauco Mª CANTARELLA, *Pasquale II e il suo tempo*, Liguori editore, Napoli, 1997. Aquest autors no identifiquen per quina comunitat *Rainerus* estava fent gestions a Roma quan va ser designat abat de Sant Llorenç "fuori le mura", proposant un monestir lligat a la congregació cluniacena.

2. El bisbe i el capítol de canonges

Iniciem l'estudi amb una visió sobre els principals períodes que marquen l'evolució històrica del bisbat d'Osona des de la seva restauració l'any 886 fins al 1230, dedicant una especial atenció a la relació del bisbe amb els canonges de la catedral de Vic. No podem considerar la canònica de la catedral com una institució deslligada de l'acció del bisbe i de l'evolució general de la diòcesi.²²⁰ Un element a tenir en compte i que vaig remarcar en el moment de redactar la tesina de llicenciatura és que el bisbe no era una persona externa al capítol, sinó que n'era el membre més destacat i que l'activitat de la catedral condicionava molts aspectes de la vida de la diòcesi.²²¹ Els canonges com a membres del clergat depenen totalment del bisbe que és el qui confereix les ordes sagrades i els fa participar en la seva missió pastoral. Per altra banda, el bisbe no podia desenvolupar el seu ministeri sinó comptava amb els col·laboradors necessaris per dur a terme la seva missió.

La catedral és el lloc de la càtedra episcopal, el centre de la jurisdicció del bisbe i on s'hi celebra el sínode diocesà.²²² La litúrgia de la catedral era seguida a totes les parròquies del bisbat, essent considerada com la *mater ecclesiae*.²²³ A més la tradició patristica de l'episcopat el lligava amb un caràcter esponsal a l'església per a la qual havia estat escollit i consagrat. Considerant que el bisbe només ho podia ser d'una església particular, essent excepcionals els canvis de diòcesi. Aquesta funció del bisbe com a pastor de l'església local impregna la tradició patristica i teològica que es va desenvolupant durant els primers segles. Per altra banda la majoria de bisbes del període, si exceptuem els que procedien del monaquisme, tots van iniciar les seves carreres com a

²²⁰ Joseph AVRIL, "La participation du chapitre cathédrale au gouvernement du diocèse", *Cahiers Fanjeaux*, 24(1989), pp. 363-374. L'autor estudia sobretot el paper de l'ardiaca en el govern diocesà com el principal col·laborador en el govern episcopal. Darrerament aquest lligam ha estat estudiat per Julia BARROW, *The Clergy in the Medieval World*, pp. 271-274. L'autora ofereix una síntesi molt clara de tota aquesta problemàtica en les diòcesis d'Anglaterra, Alemanya i la França del nord del Loire.

²²¹ Josep M. MASNOU, *Diplomatari de Ramon Gaufred, bisbe d'Osona (1109-1146)*, Tesi de llicenciatura inèdita, Universitat de Barcelona, 1991, vol. I, pp. 154-157. He publicat un resum d'aquesta a Josep M. MASNOU, "El bisbat de Vic durant l'episcopat de Ramon Gaufred (1110-1145)", *Revista Catalana de Teologia*, 27(2002), pp. 257-293. Citat: Josep MASNOU, *El bisbat de Vic durant l'episcopat de Ramon Gaufred*.

²²² Sobre l'activitat sinodal al bisbat a partir del segle XIII vegeu Ramon ROCA, *Los sínodos de la diócesis de Vic comprendidos entre los años 1299-1433*, Tesis doctoral inèdita, Universidad de Navarra, 1978.

²²³ Josep M. MASNOU, "El manteniment del culte a la catedral de Vic al segle XIII", *Miscel·lània litúrgica catalana*, 8(1997), pp.163-177. La importància de la litúrgia de la catedral respecte de la diòcesi es concretarà en l'organització primerenca d'un *scriptorium* per copiar llibres litúrgics. Així cada catedral anirà elaborant els seus propis usos litúrgics Antoni PLADEVALL; Josep M. PONS GURÍ, "Particularismes catalans en els costumaris dels segles XIII-XVIII", *II Congrès litúrgic de Montserrat*, Abadia de Montserrat, 1967, pp. 103-159

canonges o dignataris d'alguna catedral. Aquest fet ens ha portat a partir de la documentació episcopal per aclarir molts punts de l'evolució de la vida canonical, l'organització de cada diòcesi respondrà a les decisions i iniciatives que van prendre els seus prelats que portarà a la configuració de diverses formes d'organització interna.

BISBES D'OSONA

Gotmar, arxipreste de Girona (886-899)
Idalguer (899-914)
Jordi, abat de Sant Feliu de Girona (914-948)
Guadamir, ardiaca d'Osona (948-957)
Ató, ardiaca de Girona (957-971)
Frojà, canonge de Vic (972-992)
Arnulf, abat de Sant Feliu de Girona (992-1010)
Borrell, canonge de Vic i abat de Sant Feliu de Girona (1010-1018)
Oliba, abat de Cuixà i Santa Maria de Ripoll (1018-1046)
Guillem Guifré, ardiaca d'Osona (1046-1074)
Berenguer Sunifred, canonge de Vic (1078-1100)
Guillem Berenguer, canonge de Barcelona (1100-1101) Bisbe electe.
Arnau de Malla, abat de Santa Maria d'Amer (1102-1109)
Ramon Gaufred, ardiaca de Girona (1110-1146)
Pere de Redorta, ardiaca de Barcelona (1047-1085)
Ramon Tedmar, ardiaca d'Osona (1185-1194) i després arquebisbe Tarragona (1194-1198)
Guillem de Tavertet, canonge de Vic (1195-1233)

TAULA-I Successió dels bisbes d'Osona

Sobre l'evolució del bisbat osonenc durant aquests període ja hi ha una àmplia bibliografia que ens permetrà no entrar en tots els seus detalls, remetent als estudis específics. Les obres d'Eduard Junyent, Antoni Pladevall, Miquel S. Gros, Ramon Ordeig i Paul H. Freedman ens ofereixen una bona base per a realitzar aquest treball. Aquest darrer autor va estudiar de forma sistemàtica el bisbat de Vic i el seu paper dins la història de Catalunya d'aquest període.²²⁴ L'elaboració de diplomataris ha estat una eina important per aprofundir en tota aquesta problemàtica. Cal partir dels ja publicats del bisbe Ató per Ramon Ordeig²²⁵, així com el del bisbe Oliba elaborat per Eduard Junyent i editat per Mundó, en el qual vam intervenir en la darrera fase de l'edició.²²⁶ La tesi de

²²⁴ Paul H. FREEDMAN, "Le pouvoir épiscopal en Catalogne au Xe siècle", *Catalunya i França meridional a l'entorn de l'any mil*, Barcelona, 1991, pp. 174-180.

²²⁵ Ramon ORDEIG, "Ató, bisbe i arquebisbe de Vic (957-971) antic arxiprest-ardiac de Girona", *Studia Vicensia*, 1(1989), pp.61-97.

²²⁶ Eduard JUNYENT, *Diplomatari i escrits literaris de l'abat i bisbe Oliba*, Edició a cura d'Anscari M. Mundó, Barcelona, 1992. A partir d'ara Eduard JUNYENT, *Diplomatari i escrits literaris*. Ramon

llicenciatura de Ramon Ordeig sobre el bisbe Guillem de Balsareny (1046-1076) és d'importància cabdal per a la història de Catalunya del període.²²⁷ El bisbe Berenguer Sunifred de Lluçà ha estat estudiat per Antoni Pladevall, especialment en la seva intervenció en la restauració de Tarragona.²²⁸

El segle XII restava inexplorat, sobretot en el curt episcopat de Guillem Berenguer i durant el període d'Arnau de Malla, això va fer que en el moment de triar el tema de la tesina, Mn. Miquel S. Gros em va proposar estudiar un bisbe poc conegut i amb un episcopat llarg: Ramon Gaufred. Aquest va ser l'objecte de la meua tesina de llicenciatura dirigida pel Dr. Manel Riu amb l'elaboració del seu diplomatarí, essent la meua iniciació a la investigació històrica i el primer intent de treballar un tema d'història medieval. Aquest treball em va plantejar la necessitat d'estudis més aprofundits sobre aquest període. Posteriorment a la presentació de la tesina vaig poder completar el diplomatarí amb una vintena de documents procedents d'altres fons que no havia consultat i sobretot en la identificació de la carta d'agermanament entre la catedral de Vic i els canonges del Sant Sepulcre de Jerusalem. Aquest document ens dona una nova perspectiva sobre la vida canonical del bisbat de Vic, modificant la visió d'una institució estancada durant el segle XII com havia establert Paul H. Freedman.²²⁹

Per a realitzar la present tesi doctoral hem aplegat la documentació dels bisbes Frojà, Arnulf, Borrell i sobretot els del segle XII: Arnau de Malla, Pere de Redorta, Ramon Tedmar i Guillem de Tavertet per completar l'evolució.²³⁰ És amb el bisbe Guillem de Tavertet que hem acabat la nostra tasca de recopilació d'informació sobre els bisbes d'Osona. El seu successor Bernat Calbó (1233-1243) ja disposa d'un diplomatarí elaborat

ORDEIG, "Quatre-cents anys de recerca històrica a l'entorn dels bisbes de Vic", Carme Sanmartí i Marc Sureda (ed.), *Episcopus. El bisbat de Vic i l'Església a Catalunya en el context europeu*, Vic, 202, pp. 73-87.

²²⁷ Ramon ORDEIG, *Guillem Guifré de Balsareny, bisbe de Vic (1046/47-1074). Biografia i diplomatarí*, Tesina de llicenciatura inèdita, Universitat de Barcelona, 1981. Publicada l'any 2020 per Ramon ORDEIG, *Guillem de Balsareny, bisbe de Vic, successor d'Oliba*, Vic, 2020. A partir d'ara citem com Ramon ORDEIG, *Guillem de Balsareny*.

²²⁸ Antoni PLADEVALL, "La verdadera filiació de Berenguer Seniofred de Lluçà, primer arquebisbe de Tarragona del segle XI...", *Boletín Arqueológico de Tarragona*, 66(1966), pp. 71-81. Pel que fa al seu paper en la restauració de Tarragona vegeu PLADEVALL, Antoni, "Berenguer Sunifred, arquebisbe de Tarragona. La restauració de la província eclesiàstica", *Tarraco christiana civitas*, Institut Català d'Arqueologia Clàssica, Tarragona, 2013, pp. 225-239.

²²⁹ La seva posició ha estat revisada a partir dels posteriors estudis a Paul H. FREEDMAN, "La diòcesi de Vic, de Berenguer Seniofred de Lluçà a Sant Bernat Calvó (1076-1243)", Carme Sanmartí i Marc Sureda (ed.), *Episcopus. El bisbat de Vic i l'Església a Catalunya en el context europeu*, Vic, 2021, pp.89-102.

²³⁰ Les dades principals d'aquests bisbes es poden trobar al *Diccionari d'història eclesiàstica de Catalunya*, Barcelona, 1998. En el qual vaig redactar els articles dels bisbes del segle XII: Arnau de Malla, Ramon Gaufred, Pere de Redorta, Ramon Tedmar i Guillem de Tavertet.

per Eduard Junyent.²³¹ En aquest punt voldria destacar la feina sovint ingrata d’aplegar documentació de forma seriada, però que és imprescindible per poder avançar en un coneixement més rigorós de la història.²³² Disposem de cinc testaments de bisbes d’Osona des del segle X fins a finals del segle XI amb el testament del bisbe Berenguer Sunifred de Lluçà, en el període previ i durant l’aplicació de la reforma gregoriana.

BISBE	TESTAMENT	HEREUS	CODI
Idalguer	16 febrer 908 (Doc. 3)	Església Sant Pere de Vic	-----
Guadamir	12 març 948 (Doc. 11)	Nebot Ató, fill Jeremies RP-37	RP-185
Arnulf	29 juliol 1010 (Doc. 44) 22 agost 1010 (Doc. 45)	Fills del seu germà Ramon i l’església Sant Pere de Vic	-----
Guillem Guifré	6 febrer 1074 (Doc. 115)	Nebots: Berenguer Sunifred RP-60 i Arnau Udalard	RP-231
Berenguer Sunifred	7 gener 1099 (Doc. 162)	Canònica de Sant Pere de Vic	RP-60

TAULA-2 Testaments dels bisbes d’Osona.

Aquest capítol l’hem dividit en dues parts: una primera en la que seguim l’evolució del bisbat d’Osona des de la seva restauració entorn l’any 886 fins al procés al qual va estar sotmès el bisbe Guillem de Tavertet que va portar a la seva renúncia l’any 1230 i a obrir l’elecció d’un nou bisbe per part del capítol. Pel que fa als documents més importants de cada bisbe que hem transcrit remetem en el text a la numeració del recull documental (Doc.) per descarregar el text de més notes. A la segona part del capítol abordem de forma detallada la relació de la canònica catedral amb el bisbe que es va manifestar en la pertinença del bisbe al capítol catedral, així com la col·laboració de les principals dignitats en els càrrecs de regiment del bisbat: l’ardiaca i el sagristà major de la catedral.²³³

2.1 Del bisbe d’Osona al bisbe de Vic (886-1230)

Parlem de bisbe d’Osona perquè quan aquest bisbat es restauri reprendrà el nom segons la denominació del període visigòtic “Ausonensis”. Els bisbes ho seran del territori que comprenia els comtats d’Osona i Manresa que en constituïa el seu apèndix fronterer.²³⁴ Un punt que cal considerar en aquest moment i que intervé en la documentació d’aquest

²³¹ Eduard JUNYENT, *Diplomatari de Sant Bernat Calvó, abat de Santes Creus i bisbe de Vic*, Reus, 1956.

²³² Hem fet un resum actualitzat de tot aquest període a Josep M. MASNOU, “La vida canonical a la seu de Vic a l’Edat Mitjana”, *La catedral de Sant Pere de Vic*, pp. 115-125.

²³³ Ja vam presentar una primera síntesi fins a l’any mil en una conferència pronunciada en motiu del mil·lenari de l’elecció al papat del monjo Gerbert: Josep M. MASNOU, *Religió i cultura al bisbat de Vic entorn de l’any mil*, Vic, 1999. A partir d’ara citarem com Josep MASNOU, *Religió i cultura*.

²³⁴ Totes aquestes qüestions sobre l’abast geogràfic d’aquests termes els podeu trobar explicats a la introducció del volum de *Catalunya Carolíngia, comtats d’Osona i Manresa*, pp. 21-24.

període inicial, és la discussió historiogràfica sobre l'existència d'un bisbat amb seu a Manresa. Aquesta qüestió ha estat solucionada per la crítica historiogràfica i actualment no planteja cap problema, però això va afectar a la documentació conservada sobre el primer document de dotació del bisbat d'Osona. Albert Benet va contribuir a destriar aquest afer en les diverses falsificacions i els passos d'aquest procés.²³⁵

Durant tot aquest període els bisbes s'intitularen d'Osona, a partir del segle XII, s'introdueix la denominació de bisbe de Vic en temps de Ramon Gaufred. Des de mitjans segle XII trobem la coexistència de les dues denominacions fins que a principis del segle XIII s'imposarà la de bisbe de Vic. Aquest canvi testimonia l'evolució que es va produir durant aquest període fruit de la progressiva concentració del poder jurisdiccional del bisbe a la vila de Vic. Aquest canvi de la denominació implicava una decisió per part de l'autoritat papal que creiem que cal situar en l'època del papa Innocenci III i que ja veurem plenament consolidada amb l'elecció de Bernat Calbó.

DATA	DOCUMENT	DENOMINACIÓ	CODI
889	Precepte rei Odó	<i>Ausonensis episcopi</i>	Doc. 1
971	Butlla papa Joan XIII	<i>Ausonensis ecclesiae</i>	Doc. 22-23
978	Butlla papa Benet VII	<i>locum Vicum territorio Ausonensis</i>	Doc.26
998	Butlla papa Gregori V	<i>Ausonensem episcopatum</i>	Doc. 36
1038	Consagració catedral	<i>episcopatus sancte Ausonensis ecclesie</i>	Doc. 75
1091	Butlla papa Urbà II	<i>Ausonensi episcopo in Terrachonensem metropolim translato</i>	Doc. 143
1099	Butlla papa Urbà II	<i>Ecclesia sanctorum apostolorum Petri et Pauli apud Ausonam</i>	Doc. 163
1114	Carta Sant Sepulcre	<i>Vicensi episcopo</i>	Doc. 203
1118	Llista parròquies	<i>Ecclesiis Ausonenses</i>	Doc. 206
1133	Consagració Estany	<i>Ausonensis ecclesie matricis</i>	Doc. 234
1142	Pactes bisbe i canonges	<i>Vicensis ecclesie canonicis</i>	Doc. 245
1150	Butlla papa Eugeni III	<i>Ausonensis episcopus</i>	Doc. 267
1194	Breu papa Celestí III	<i>Capitulo Ausonensi</i>	Doc. 340
1195	Elecció bisbe Guillem	<i>Clerus et populus Vicensis ecclesie</i>	Doc. 342

²³⁵ Albert BENET CLARÀ, *Història de Manresa dels orígens al segle XI*, Manresa, 1985.

		<i>in Ausonensi sede</i>	
1196	Breu papa Celestí III	<i>Ausonensi episcopo/ capitulo Ausonensis</i>	Doc.346.348
1200	Benefici Sant Miquel	<i>Vicensis episcopi/ canonicus Vicensis</i>	Doc. 362
1201	Breu Innocenci III	<i>Capitulo Ausonensi</i>	Doc. 365
1204	Plet amb l'Estany	<i>Vicensis episcopus/ Ausonensis ecclesie</i>	Doc. 372
1205	Privilegi rei Pere	<i>Ausonensi episcopo/ecclesie Vicensi</i>	Doc. 377
1206	Breu Innocenci III	<i>Canonicis Vicensibus/ Vicensem episcopum</i>	Doc. 383
1208	Breu Innocenci III	<i>Episcopo Vicensis/Vicensis canonici</i>	Doc. 385
1209	Declaracions contra Montcada	<i>Episcopus et ecclesia Ausonenses</i>	Doc. 387
1210	Fundació festa Sant Agustí	<i>Ordinavit in Ausonensi ecclesia</i>	Doc.389
1220	Excomunió Montcada	<i>Episcopum et ecclesiam Vicensem</i>	Doc. 413
1222	Breu papa Honori III	<i>Episcopo et capitulo Vicensis</i>	Doc. 419
1229	Reforma cardenal Joan	<i>Episcopo et capitulo Vicensis</i>	Doc. 433
1229	Carta Espàreg al bisbe de Vic	<i>Venerabili fratri episcopo Vicensi</i>	Doc. 436

TAULA-3 Referències al bisbat d'Osona ("Ausonensis") o de Vic ("Vicensis") als documents

Després de la ruptura amb el període visigòtic per la invasió sarraïna, l'antiga seu episcopal d'Osona es va veure desorganitzada com la resta de diòcesis de la Tarraconense. El procés de restabliment eclesiàstic estarà marcat per l'entrada al món carolingi i l'acció de Lluís el Piadós. El cronista franc conegut com l'Astrònom és el qui ens dona les primeres informacions sobre la situació de la Plana de Vic descrivint-la com un lloc despoblat.²³⁶ Després de l'entrega de la ciutat de Girona l'any 785 es va establir un sistema de castells entorn el riu Ter que servís per preparar la conquesta de Barcelona.²³⁷ Testimoni d'aquest procés és la troballa a les excavacions de l'Esquerda l'any 2012 d'un diner d'argent de Lluís el Piadós en aquest espai fortificat.²³⁸ En els darrers estudis fets sobre aquesta troballa es proposa que va ser encunyada a Roda ciutat per fer front a l'organització de la frontera en aquest sector. En el revers de la moneda s'hi representa

²³⁶ Ramon ORDEIG, *Els orígens històrics de Vic (segles VIII-IX)*, Patronat d'Estudis Osonencs, Vic, 1981

²³⁷ Imma OLLICH, "El Ter, la primera frontera dels carolingis al comtat d'Osona, segles VIII-IX", *II Congrés Internacional d'Història dels Pirineus*, Girona, 2005, pp. 187-201.

²³⁸ És datat entre els anys 820-840 sense constar la seva però amb l'inscripció "Christiana religio" vegeu estudi Maria CLUA, Imma OLLICH, Montserrat ROCAFIGUERA, "La localisation de l'atelier RODDA à la lumière des dernières découvertes archéologiques à Roda de Ter, Catalogne", *Revue Numismatique*, 175(2018), pp. 355-376.

un temple romà semblant al de Vic amb una creu al centre que porta a plantejar el seu ús com a temple cristià durant aquest període.

IMATGE-1: Reproducció dels diners del rei Lluís trobats al jaciment de l'Esquerda 2012

Per la seva banda es va produir la reorganització del bisbat d'Urgell a partir de 789, afectat per una forta implantació de les normatives carolíngies després de la crisi adopcionista. En aquest primer moment la dependència política i eclesiàstica vindria des d'Aquitània i de la província eclesiàstica d'Auch, fet que explicaria que la influència que es va exercir des de Tolosa per preparar la conquesta de Barcelona l'any 801. A la ciutat d'Auso es va construir al costat del castell una capella dedicada a Sant Sadurní patró dels militars procedents de la zona de Tolosa. Tota aquesta acció estaria encapçalada inicialment pel comte Borrell que va ser destituït l'any 820 juntament amb el comte Berà I de Barcelona acusats de traïció i de pactar amb els musulmans.

La revolta antifranca d'Aissó entre els anys 826-827 va tenir el seu centre a la zona d'Osona amb la intervenció de Guillemó, fill de Bera I i Aissó, valí de Barcelona que va obtenir el suport de Còrdova. Martí Aurell ha reconstruït els membres dels llinatges implicats en tot aquest afer, destacant les figures dels fills del comte Berà I: Guillemó i Argila.²³⁹ La comarca d'Osona es va veure afectada, fent que el comte Guifré hagués de repoblar aquest sector de la Plana de Vic segons Abadal. Ramon Ordeig ha estudiat

²³⁹ Martín AURELL, "Pouvoir et parenté des comtes de la marche hispanique (801-911)", *La royauté et les élites dans l'Europe carolingienne (du début du IXe aux environs de 920)*, pp. 469-470. Darrerament disposem de noves aportacions sobre Berà i la influència dels seus descendents en la noblesa del període plantejada per Ramon MARTÍ, "La descendència del comte Berà de Barcelona en la construcció dels comtats catalans", a Almudena BLASCO i Oliver VERGÉS (eds.), *Estudis sobre els orígens de la noblesa medieval al nord-est peninsular (segles X-XII)*, pp. 17-51.

darrerament totes aquestes dades i sobretot la pervivència de cel·les monàstiques i identificant on estaria situada la catedral del període visigòtic.²⁴⁰ Les dades arqueològiques i els primers testimonis documentals permeten posar en qüestió aquesta desorganització generalitzada i mostrar que hi va haver una continuïtat en el poblament i en l'organització eclesiàstica. Abadal parla de la repoblació d'una gran zona buida per iniciativa del comte Guifré i que va portar a organitzar el bisbat fins a finals del segle IX i amb una dependència directa de Narbona mitjançant el pagament d'un tribut.²⁴¹ En aquests moments podem veure com la restauració del bisbat d'Osona estarà estretament vinculada amb l'establiment del comtat d'Osona. El fet d'estar situat en un sector fronterer i amb la necessitat d'establir el control militar sobre el territori condicionarà a l'Església.²⁴²

2.1.1 Restabliment del bisbat d'Osona (886-957)

Un moment decisiu en aquest procés el trobem al concili de Troyes, celebrat l'any 878.²⁴³ En aquest concili hi era present el papa Joan VIII junt amb l'emperador Lluís el Tartamut, i es van prendre importants decisions després de la caiguda de Bernat de Septimània. En aquesta reunió hi van participar el comte Guifré i el bisbe de Barcelona Frodoí. Aquest darrer va aconseguir el restabliment i la confirmació de la dotació de la canònica de Barcelona amb l'assignació d'algunes cel·les monàstiques, la vinculació del monestir de Sant Cugat i importants béns fiscals situats a la zona del Montseny.²⁴⁴ És precisament en aquest concili que Guifré i la seva nissaga van legitimar la seva posició política predominant dins els comtats catalans. En aquest moment ja es deuria decidir el restabliment de la diòcesi osonenca lligat a la reorganització de la Catalunya central que portarà a terme el mateix comte Guifré.

²⁴⁰ Ramon ORDEIG, "Cel·les monàstiques vinculades a Guifré el Pelós i a la seva obra repobladora (vers 871-897)", *Acta Historica et Archaeologica Mediaevalia*, 22(2001), pp. 89-119.

²⁴¹ Josep M. MARTÍ BONET, *Roma y las iglesias particulares en la concesión del palio a los obispos y arzobispos de Occidente. Año 513-1143*, Barcelona, 1976, pp. 138-143; Elisabeth MAGNOU-NORTIER, *La société laïque et l'église dans la province ecclésiastique de Narbonne*, pp. 327-348; Thomas DESWARTE, "Rome et la spécificité catalane. La papauté et ses relations avec la Catalogne et Narbonne (850-1030)", dins *Revue Historique*, 294(1995), pp. 3-43.

²⁴² Jonathan JARRETT, "La fundació de Sant Joan en el context de l'establiment dels comtats catalans", *El monestir de Sant Joan. Primer cenobi femení dels comtats catalans (887-1017)*, pp. 83-107.

²⁴³ No deixa de ser significatiu que sigui precisament en un manuscrit procedent de la canònica de Santa Maria de l'Estany, però redactat al *scriptorium* de la catedral de Vic, s'hagin conservat les actes d'aquest concili. Vegeu la seva edició per Hubert MORDEK and Gerhard SCHMITZ, "Papst Johannes VIII, und das Konzil von Troyes (878)", *Geschichtsscheibung und geistiges Leben im Mittelalter: Festschrift für Heinz Löwe zum 65 Geburtstag*, Cologne-Viena, 1978, pp. 179-225.

²⁴⁴ La darrera edició d'aquest document la trobem a Àngel FÀBREGA, *Diplomatari de la catedral de Barcelona. Documents dels anys 844-1000*, Barcelona, 1995, vol. I, doc. 3, pp.190-192.

Així podem parlar d'una certa sincronia entre la dotació de la canònica de Barcelona i el restabliment del bisbat d'Osona. És un període de fragmentació del poder carolingi i de formació dels principats territorials. Les institucions eclesiàstiques restaran sotmeses a les nissagues comtals, a les seus episcopals i monestirs s'hi posaran a persones addictes a les noves autoritats. Seria a partir d'aquest moment que s'imposarà el delme com a forma ordinària de manteniment de les necessitats materials de les esglésies, complementària a la participació del bisbe en les rendes públiques com són els telonis i l'encunyació de moneda. Darrera els problemes polítics i religiosos d'aquest període hi hem de veure el desig d'uniformització seguint les normatives religioses emanades de la legislació carolíngia i la seu arquebisbal de Narbona, alhora que la resistència de les tradicions de l'església visigòtica que en la restauració de la Tarraconense hi veien la continuïtat i legitimitat.²⁴⁵ És en aquest context conflictiu que es produirà el restabliment del bisbat d'Osona amb l'elecció d'un bisbe propi i la formació del clergat entorn seu, embrió del futur capítol catedralici.²⁴⁶

Els bisbes de Girona i la Seu d'Urgell, amb la supervisió del metropolità narbonès Sigebod, (873-885) van suplir la manca de pastor propi i van anar organitzant el clergat. El comte Guifré i el clergat van demanar a l'arquebisbe Teodard de Narbona la consagració de l'arxipreste Gotmar com a bisbe. El fet que Gotmar fos ja arxipreste, càrrec que implicava la capacitat de regir el clergat en una demarcació territorial, ens porta a preguntar-nos de quin bisbat seria? El nom Gotmar està estretament lligat al bisbat de Girona i tenim molts testimonis durant el segle X d'aquest vincle. Com analitzarem en la tesi els lligams amb el bisbat de Girona són tan continuats i forts que ens porten a plantejar que inicialment formava part del bisbat gironí restaurat a partir de l'any 785.

Teodard era arquebisbe des del 15 d'agost del 885 i va consagrar a l'arxipreste Gotmar com a bisbe d'Osona. Les primeres actuacions documentades del bisbe Gotmar són de l'any 886 assistit per Adanagild, un clergue d'origen septimà que va actuar com a secretari del bisbe.²⁴⁷ La creació del bisbat osonenc estava unida amb l'intent d'establir a

²⁴⁵ Per una visió actualitzada de tota aquesta problemàtica vegeu Jean MERCIER, "Les problèmes politico-religieux en Catalogne (IXe-XIe siècles)", *Gerbert d'Orlhac i el seu temps: Catalunya i Europa a la fi del Ier mil.leni*, Vic, 1999, pp.115-133. Aquesta comunicació és el resum de la seva tesi doctoral on va estudiar de forma crítica la *Vita sancti Theodardi*.

²⁴⁶ Josep M. MASNOU, "La vida canonical a la seu de Vic a l'Edat Mitjana", *La catedral de Sant Pere de Vic*, pp. 115-116.

²⁴⁷ Jesús ALTURO, Tània ALAIX, "L'escriptori de la catedral de Vic des dels seus inicis fins a l'esplendor del segle XI", *La catedral de Sant Pere de Vic*, pp. 133-135. Els autors el denominen Adanagell i n'han realitzat un estudi monogràfic a Jesús ALTURO, Tània ALAIX, *El canonge Adanagell de Vic (ca.860-925) llavor de noves semences. La cultura a la diòcesi d'Osona en els primers temps carolingis*, Publicacions

Catalunya el règim emanat de la legislació eclesiàstica carolíngia que imposava uns determinats estils de vida a les diferents vocacions religioses. L'emperador Lluís el Piadós va establir la regla de Benet d'Aniana als monestirs, pels clergues la regla aquisgranesa i als monestirs femenins la *Institutio sanctimonialium* aquestes establertes al concili d'Aquisgrà del 716. Malgrat tot hi era ben present la tradició visigòtica en l'organització de l'església que, malgrat la crisi adopcionista, era molt viva. Aquest primer període està marcat per la restauració del bisbat a partir de l'any 886 dins un context conflictiu on intervenen nous bisbes nomenats al costat dels legítims de Girona i la Seu d'Urgell que eren recolzats pel metropolità de Narbona.²⁴⁸ La conflictivitat d'aquest període va ser recollida a la *Vita Sancti Theodardi* per defensar que els bisbats de la Tarraconense haurien estat vinculats pel papa Esteve V (885-891) a Narbona. Aquesta obra seria escrita a finals del segle XI en el moment en que es va produir el conflicte entre l'arquebisbe de Narbona i el bisbe Berenguer Sunifred per la restauració de Tarragona.²⁴⁹

S'estableix com a data de restauració l'any 886 perquè a partir d'aquest any ja disposem del testimoni documental en que l'arxipreste Gotmar actua com a bisbe en la compra de béns a la vil·la Terrades.²⁵⁰ La nova seu episcopal es va refer amb l'aportació de clergat vinculat a les seus veïnes a partir dels anys 879-880. Així el 30 de gener de 881 ja actuava l'arxipreste Gotmar al costat dels preveres Atila i Recared, així com del diaca Flagí en una compra de cases al costat de l'església de Sant Feliu de Torelló.²⁵¹ Consta documentalment que Gotmar va vendre béns propis a Besora i les primeres compres es van fer al sector de Torelló. La proximitat amb les valls de Ripoll i la relació estreta d'aquest sector amb Rupit i la Vall d'en Bas va esdevenir un lloc estratègic de comunicació entre els comtats gironins i la Plana de Vic a través de la vall del Ter.

de l'Abadia de Montserrat, 2021. Alturo proposa que Adanagild no seria d'origen narbonès sinó del clergat autòcton.

²⁴⁸ L'estudi clàssic de José MORERA SABATER, "Un conato de sececión eclesiàstica en la Marca Hispánica en el siglo IX" *Anales del Instituto de Estudios Gerundenses*, 15(1962), pp. 293-316.

²⁴⁹ És en aquest document hagiogràfic on es copia una carta atribuïda al papa Esteve V segons la qual els bisbats de la Tarraconense estarien sotmesos a Narbona des de l'episcopat de Sant Pau Sergi, Jean MERCIER, "Les problèmes politico-religieux en Catalogne (IXe-XIe siècles)", pp. 118-121. Aquests textos han estat novament publicats aquest any 2020 com a falsificacions a Ramon ORDEIG, *Catalunya carolíngia. Els comtats d'Urgell, Cerdanya i Berga*, Barcelona, 2020, doc. XIII, pp. 770-773.

²⁵⁰ L'obra de Ramon d'Abadal continua essent un clàssic per estudiar aquest període sobretot en el seu article: "La plana de Vic en els segles VIII i IX (717-886)", *Dels visigots als catalans*, Barcelona, 1974, vol. I, pp. 309-321. Per una visió més ampla d'aquest restabliment del bisbat és fonamental l'obra de Ramon ORDEIG, *Els orígens històrics de Vic (segles VIII-X)*, Vic, 1981, pp. 93-96. I darrerament Imma OLLICH, "Vic. La ciutat a l'època carolíngia", dins *Catalunya a l'època carolíngia. Art i cultura abans del romànic (segles IX i X)*", pp.89-94. Eduard JUNYENT, *Diplomatari de la catedral de Vic*, doc.8, p.7.

²⁵¹ Eduard JUNYENT, *Diplomatari de la catedral de Vic*, doc.2, pp.1-2.

Gotmar arxipreste-bisbe (886-899)

L'arxipreste Gotmar va ser consagrat bisbe en un període d'inestabilitat per l'elecció de dos bisbes veïns sense el consentiment de la seu arquebisbal de Narbona: es tracta dels clergues Esclua (885-892) que qüestionava al bisbe Ingobert d'Urgell (885-893) i d'Ermemir a Girona (889-890) qui va expulsar de la seu episcopal al bisbe Servusdei (887-906).²⁵² Ermemir actuava inicialment en l'àmbit del comtat i antic bisbat d'Empúries, recolzat pel comte Sunyer d'Empúries. A més a través de la seva intervenció el bisbe Gotmar va aconseguir un privilegi del rei Odó l'any 889 en que li concedia la vall d'Artés (Doc. 1).²⁵³ Esclua tenia béns a Montgrony que van ser comprats pel comte Guifré i la seva esposa i van ser donats com a dot de la seva filla Emma, abadessa del monestir de Sant Joan de Ripoll.²⁵⁴ Gotmar que els havia recolzat va ser mantingut en el seu càrrec com a bisbe d'Osona sota la pena d'una subjecció a tribut a la seu de Narbona després del restabliment del bisbe de Girona Servus-Dei. L'arquebisbe Teodard va intervenir personalment tot aprovant la donació a l'església d'Osona de la Vall d'Artés, aquest fet explicaria l'existència de dos documents. El motiu de la submissió a tribut no seria tan per evitar la independència eclesiàstica sinó la voluntat de l'arquebisbe de Narbona de mantenir el control directe sobre el nou bisbat d'Osona on hi van continuar actuant els bisbes deposats i els descendents del comte Guifré, especialment el seu fill Radulf que abandonà la vida monacal a Ripoll.

Entorn del bisbe Gotmar s'anirà creant un grup de clergues que formarà el *presbyterium* del bisbe i que donarà origen a la canònica catedral. La seva identitat resta fosca i de molts d'ells només en conservem els noms i les signatures de les actes de consagració d'aquest període. Tot i l'escassetat d'informacions sobre molts, podem fer algunes consideracions. El testimoni dels primers membres de la canònica ens els donen les dotalies d'esglésies, especialment la de Sant Martí del Congost i una donació feta al monestir de Sant Joan de Ripoll. En aquests documents constatem la presència de l'ardiaca com a càrrec més destacat. El document de l'any 898 de donació de la parròquia de Besora al monestir de Sant Joan de Ripoll ens dona una llista força exhaustiva dels

²⁵² La cronologia dels fets així com la seva interpretació encara estan en discussió i cal partir de l'estudi de Robert-Henri BAUTIER, "La prétendue dissidence de l'épiscopat catalan et le faux concili de "Portus" de 887-890", *Bulletin Philologique et Historique*, 61(1963), pp. 477-498.

²⁵³ Ramon ORDEIG, *Els orígens històrics de Vic (segles VIII-X)*, Vic, 1981, pp. 63-65.

²⁵⁴ Segons un document tardà del 987 i publicat a la *Catalunya Carolíngia. Comtats d'Osona i Manresa*, nº 1526. Es va celebrar un judici per l'alou del castell de Montgrony davant el jutge Ervigi Marc i es fa esment d'aquesta donació.

membres de la comunitat canonical.²⁵⁵ Tot intentant identificar la procedència dels clergues que van formar la primera canònica hem de destacar la presència de clergat procedent de la zona del comtat de la Cerdanya i del bisbat de Girona. També hi va tenir un paper destacat un clergue procedent de la seu metropolitana de Narbona com és el prevere Adanagild, aquest durant un curt període va actuar al bisbat de Barcelona.²⁵⁶ Però de fet es va convertir en la mà dreta dels bisbes Gotmar i Idalguer en l'organització del bisbat i del seu incipient *scriptorium*.

Des dels primers anys del bisbe Gotmar es crearà la primera organització religiosa d'aquest territori en estreta unió amb l'estructuració del comtat. L'abundància de documentació ens permet establir les principals característiques: restabliment de la xarxa parroquial amb uns termes amplis que posteriorment s'aniran fragmentant, introducció del delme com a forma ordinària de sustentació del culte, implantació de la litúrgia catalanonarbonesa i progressiva imposició de la minúscula carolina que anirà fent desaparèixer l'escriptura visigòtica que encara mantindran els clergues rurals fins entrat el segle X.²⁵⁷ Així, l'any 887 Gotmar consagra l'església monàstica de Sant Joan de Ripoll edificada pels comtes Guifré i Guinedilda, li concedeix els delmes i primícies de diversos vilars, hi signen dotze preveres i l'arxipreste Revocand.²⁵⁸ L'any 888 consagra l'església del monestir de Santa Maria de Ripoll, fundació del comte Guifré posada sota el regiment de l'abat Daguí, prevere de l'església de Sant Andreu de Gréixer al Berguedà.²⁵⁹ El mateix any és consagrada l'església de Sant Andreu de Tona i d'altres del sector de la Plana de Vic. A finals del segle X tenim documentades les consagracions de les esglésies de Sant Quirze i Santa Maria de Besora i la de Sant Martí del Congost totes elles dependents del monestir de Sant Joan de Ripoll. En aquesta darrera consta que dins el seu terme hi havia béns d'aprisió fetes per la família del comte Guifré.

²⁵⁵ Ramon ESPADALER, *El castell de Montesquiu a la darrereria de l'Edat Mitjana*, Barcelona, 1993. Apèndix I, p. 167. Aquest document és una còpia del segle XV que es conserva a l'Arxiu del castell de Montesquiu al Arxiu Comarcal del Ripollès ACRI-ACM, 1335/1.

²⁵⁶ Àngel FÀBREGA, *Diplomatari de la catedral de Barcelona*, doc. 4, pp. 192-193. Actualment s'ha realitzat un estudi paleogràfic exhaustiu sobre l'activitat d'aquest clergue a l'obra de Jesús ALTURO, Tània ALAIX, *El canonge Adanagell de Vic (ca. 860-925) llavor de noves semences. La cultura a la diòcesi d'Osona en els primers temps carolingis*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2021.

²⁵⁷ Josep M. MASNOU, *Religió i cultura al bisbat de Vic entorn l'any mil*. Aquest procés no va ser de cop, sinó progressiu i es pot seguir tot analitzant la documentació original. L'edició del diplomatari de la catedral amb els documents dels segles IX i X s'hi va afegir una edició de làmines per poder estudiar els canvis en l'escriptura d'aquest període.

²⁵⁸ Ramon ORDEIG, *Diplomatari del monestir de Ripoll (segles IX-X)*, Vic, 2015.

²⁵⁹ Aquesta identificació és molt probable i l'hem de posar en relació amb l'organització de les parròquies del sector del bisbat d'Urgell en comunitats de preveres que tenien cura pastoral d'amplis territoris. Ramon ORDEIG, *Diplomatari del monestir de Ripoll (segles IX-X)*, pp. 61-62.

Idalguer (899-914)

El successor del bisbe Gotmar l'any 899 va ser Idalguer el qual va treballar per aconseguir que s'alliberés a la seu d'Osona de la submissió del tribut a Narbona (Doc-2). Idalguer era originari de la Cerdanya i fidel a la nissaga de Guifré que en aquest període consolidarà el control sobre el nomenament dels bisbes osonencs. L'any 890 el comte Guifré havia entregat al monestir de Ripoll l'església de Sant Miquel d'Esdús on, al costat del comte i la seva esposa, hi signen el vescomte Guillem de Cerdanya i el prevere Idalguer.²⁶⁰ A partir de l'any 888 el trobem signant entre els membres de les comunitats de Sant Feliu i Santa Maria de Girona quan el bisbe Teuter va dotar a les dues canòniques amb diverses parròquies pel seu manteniment.²⁶¹ Idalguer va ser marmessor del comte Guifré Borrell i va tenir un paper destacat en la consolidació definitiva del bisbat d'Osona. És famós el seu discurs sobre el restabliment del control de la zona de la Catalunya central i la necessitat d'estructurar amb un govern eclesiàstic fort aquest sector (Doc. 2). Disposem del seu testament redactat l'any 908 quan estava malalt, tot i que va viure fins l'any 914, on nomenava com a marmessors al comte Guifré Borrell, el bisbe Nantigís d'Urgell i els canonges Auguri, Adanagild i Radulf (Doc. 3).²⁶²

Idalguer va obtenir la concessió del terç de la moneda per a la nova seu episcopal, malgrat les resistències per part de la comtessa Garsenda i el compromís de fer-la confirmar pels monarques carolingis (Doc. 4).²⁶³ En tot aquest procés de consolidació va tenir un paper fonamental la reorganització dels béns de la comunitat de Sant Joan de Ripoll i la consolidació de la fundació de l'abadessa Emma. Si és correcte la identificació de Ramon Ordeig de la cel·la de Santa Eulàlia i Santa Leocàdia com l'edifici de la basílica visigòtica aquesta estava sota el control de Sant Joan de Ripoll, mentre que la nova seu episcopal es va construir en un altra lloc proper al riu, al *Vicus Ausonensis*. El comte Guifré Borrell va donar a la catedral diferents terres situades al terme de Vic que van constituir la dotació de terrenys que el bisbe va tenir per explotar i construir els seus edificis. Al bisbat d'Osona Idalguer va anar organitzant les parròquies amb la consagració de Santa Maria de Lluçà, Santa Maria de Manlleu i Sant Julià de Vilatorrada.

²⁶⁰ Aquesta donació la fa el comte per remei de la seva ànima uns mesos després de la consagració del monestir de Ripoll. Ramon ORDEIG, *Diplomatari del monestir de Ripoll (segles IX-X)*, doc. 13, pp. 100-101.

²⁶¹ *Catalunya carolíngia. Comtats de Girona, Besalú, Empúries i Perelada*, doc. 65, pp. 103-104.

²⁶² Eduard JUNYENT, *Diplomatari de la catedral de Vic*, doc. 41, pp. 38-40.

²⁶³ Aquestes resistències expliquen l'existència de dos documents del testament del comte Guifré Ramon ORDEIG, *Els orígens històrics de Vic (segles VIII-X)*, Vic, 1981, pp. 56-57.

Un cop alliberada la seu d'Osona del tribut a Narbona, la tàctica de l'arquebisbe narbonès per mantenir un control més directe sobre les seus catalanes serà la d'imposar persones addictes i procedents de la Septimània a les seus catalanes. Pel que fa a les seus d'Urgell i Osona hi trobem a dos bisbes que hem pogut documentar com d'origen septimà. Així els bisbes Nantigís (900-914) de la Seu d'Urgell i del bisbe Jordi (914-947) d'Osona, fins ara sense documentar el seu origen, el qual podem aclarir tot analitzant l'únic testimoni fidedigne del concili de Port celebrat a Septimània l'any 898. Sobre aquest concili només disposem del testimoni d'un document on entre els bisbes assistents a part del bisbe Servus-Dei de Girona hi trobem a un arxipreste anomenat Nantigís i l'escriptor del document anomenat Jordi.²⁶⁴ Aquests personatges eren presents a Catalunya a la primera meitat del segle X i van ocupar i estabilitzar ambdues diòcesis durant aquest període. Jordi actuarà a la diòcesi de Girona com abat de Sant Feliu de Girona en temps del bisbe Servusdei i amb la seva elecció com a bisbe d'Osona establirà una estreta unió entre la canònica de Sant Feliu de Girona i la seu osonenca. Per la seva banda Nantigís passarà a ocupar la seu episcopal d'Urgell iniciant una intensa activitat repobladora i de consagració de noves esglésies.

La mort del bisbe Idalguer l'any 914 va fer que el bisbat d'Osona entrés en un període d'estabilitat i de funcionament canònic. Conservem tota la documentació per la qual es va produir la successió tal com establia la normativa eclesiàstica i que Elisabeth Magnou-Nortier ha estudiat pels bisbats de la Septimània. Com hem dit Idalguer va fer testament entregant a la catedral manuscrits i ornaments litúrgics senyal d'una vida religiosa ja ben organitzada.

Jordi (914-948)

L'elecció del nou bisbe es va fer en presència dels bisbes veïns Servusdei de Girona i Teodoric de Barcelona. Fins ara tampoc era prou coneguda la identitat de Teodoric que hem pogut documentar com un membre de la catedral de Vic en temps de Gotmar i que disposava de béns al Cabrerès.²⁶⁵ El testimoni més antic que tenim d'ell de l'any 898 és

²⁶⁴ L'edició més recent d'aquest document és a *Catalunya carolingia. Comtats de Girona, Besalú, Empúries i Perelada*, doc. 89, pp. 124-125. Es tracta, però d'una edició parcial, ignorant les signatures de Nantigís i del redactor del document essent encara l'edició més completa la d'Elisabeth MAGNOU-NORTIER, *La société laïque et l'église dans la province ecclésiastique de Narbonne (zone cispyrénéenne) de la fin du VIII à la fin du XI siècle*, Université Toulouse-Le Mirail, 1974, doc.13, pp .609-610. Nantigís consta com arxipreste sense esmentar el lloc i que l'acte és escrit per *modicus Georgius*, prevere indigne i monjo feble.

²⁶⁵ La seva vinculació al comtat d'Osona ens la indica un document del 939 en que Sendred, nebot de Teodoric, va fer una permuta amb el bisbe Guilarà de Barcelona de totes les propietats que el seu oncle el bisbe Teodoric havia comprat al comtat de Barcelona per la meitat dels béns que Teodoric havia entregat a

la seva signatura a la dotalia de l'església de Sant Martí del Congost amb el grau de diaca.²⁶⁶ Es conserva el document que certificava l'elecció com a bisbe d'Osona de Jordi, abat de Sant Feliu de Girona, i es demanava la confirmació de l'arquebisbe de Narbona Àgius i dels altres bisbes de la província Narbonesa (Doc. 5).²⁶⁷ Amb la seva elecció es va consolidar la influència de la seu de Girona respecte a la d'Osona, constatat durant tot el segle X fins al segle XII.

Amb l'arribada a l'episcopat del bisbe Jordi el patrimoni de la canònica es consolida i al costat del vescomte Guadall, fill d'Ermemir, aconseguirà fer efectiu el control de la vall d'Artés que a partir de l'any 938 serà la principal propietat territorial dels bisbes d'Osona, alhora que organitzarà el terme de Manresa. El bisbe Jordi regularitzarà la vida cenobítica a la muntanya de Montserrat amb la creació del monestir de Santa Cecília de Montserrat sota la direcció de Cesari i el recolzament dels comtes de Barcelona Sunyer, i sobretot Riquilda que va dur la iniciativa. Per a la seva dotació va fer donació d'uns béns que tenia com a propis dins el terme de la ciutat de Manresa.²⁶⁸

És durant l'episcopat de Jordi que la catedral anirà augmentant el seu patrimoni a través de donacions dels fidels. En aquest període com ha remarcat Ramon Ordeig les primeres generacions de repobladors de la Plana de Vic aniran morint i s'iniciaran les donacions a la catedral que anirà enriquint el seu patrimoni. El bisbe Jordi va portar a terme la construcció de l'església catedral dedicada a Sant Pere l'any 925 per donar cabuda al culte, alhora que s'hi havia de desenvolupar una certa vida comunitària sota els dictats de la regla aquisgranesa. Les donacions d'aquest període fetes a la catedral eren destinades a Sant Pere i al bisbe Jordi juntament amb els seus canonges. Bona part d'aquestes donacions servien per a la construcció del conjunt episcopal de tres esglésies dedicades a Sant Pere, Santa Maria i a Sant Miquel. Aquesta darrera consagrada en temps del bisbe Guadamir i lloc d'enterrament dels bisbes.²⁶⁹

la catedral de Barcelona al terme de Cabrera, comtat d'Osona. Editat per Àngel FÀBREGA, *Diplomatari de la catedral de Barcelona*, doc. 23, pp. 215-216.

²⁶⁶ Cal consultar la seva signatura autògrafa publicada en l'edició de Jesús ALTURO, Tània ALAIX, *Chartae Latinae Antiquiores. Spain-I*, Zurich, 2017, pp. 21-23.

²⁶⁷ L'elecció del bisbe Jordi ha estat editada per Eduard JUNYENT, *Diplomatari de la catedral*, doc 62. En el regest del document s'identifica incorrectament a Teodoric com a bisbe de Lodeva i ja va ser corregit en l'edició de Ramon ORDEIG, *Catalunya carolingia. Comtats d'Osona i Manresa*, doc. 136, pp. 170-171. Aquest document és poc conegut i Magnou-Nortier quan estudia aquest tema a la seva tesi no el coneixia.

²⁶⁸ Sobre els problemes de la creació del monestir de Santa Cecília de Montserrat i la intervenció del bisbe Jordi vegeu l'article d'Anscari M. MUNDÓ, "Les inscripcions i els primers documents de Santa Cecília de Montserrat", *Obres completes I. Catalunya I. De la romanitat a la sobirania*, Barcelona, 1998, pp. 159-178. Martí AURELL, *Les noces del comte. Matrimoni i poder a Catalunya (785-1213)*, pp. 153-155.

²⁶⁹ Ramon ORDEIG "Les sepultures dels bisbes de Vic (dels necrologis i obituaris als epitafis)", *Miscel·lània Litúrgica Catalana*, 22(2014), pp. 255-307. Com estudi monogràfic publicat durant la redacció

Guadamir (948-957)

El successor del bisbe Jordi va ser Guadamir, originari de Tona i disposava de béns a Vilagelans i Balenyà. El podem documentar com ardiaca del bisbat d'Osona en el document de fundació del monestir de Santa Cecília de Montserrat de l'any 944.²⁷⁰ Essent encara ardiaca, va fer testament abans d'assumir la càrrega episcopal donant-nos molts detalls del seu llinatge i de les possessions que tenia (Doc-11). L'accés a l'episcopat devia produir-se no per elecció canònica, sinó per la intervenció comtal com es pot deduir del reconeixement fet l'any 957 d'haver malversat els béns de la canònica.

L'any 957 es produirà una restauració de la vida canonical amb la mort del bisbe Guadamir, aquest reconeixerà que havia dilapidat els béns que tenia la catedral pel seu manteniment i establirà una restauració de la vida canonical indicant quines eren les activitats que havien de centrar la vida canonical, amb una especial insistència en la necessitat de cuidar-se dels malalts i pelegrins (Doc 16). En el moment de la mort del bisbe es van fer presents el bisbe Guilarà de Barcelona i Arnulf de Girona els quals van contribuir a la reforma de la canònica amb l'aprovació de l'arquebisbe de Narbona Eimeric. A més, es va aprofitar per fer un inventari de tots els béns mobles que hi havia a la catedral per evitar la seva dispersió i assegurar-ne la seva integritat, aquest és el testimoni més antic de la dotació material de la catedral (Doc 17).

Per entendre en quin context es produeix aquesta dilapidació dels béns de la catedral cal tenir en compte els canvis produïts a partir dels anys 950 moment de les ràtzies dels pobles escandinaus a Catalunya i amb l'organització del califat de Còrdova. També hi ha documentat un període de revoltes contra el poder dels comtes: la revolta dels vescomtes de Conflent i l'assassinat del comte de Besalú l'any 957. Els responsables d'aquestes revoltes van ser acollits al bisbat d'Osona refugiant-se al sector de frontera i protegits pel comte de Barcelona-Osona-Girona. En aquest moment la política dels comtes catalans deixarà de tenir la cort franca com a punt de referència, iniciarà pactes estables amb el califat i s'obrirà a la progressiva influència de Roma per justificar els drets dels monestirs i esglésies.²⁷¹

de la tesi vegeu del mateix autor Ramon ORDEIG, "El culte de l'arcàngel sant Miquel a la seu episcopal de Vic (segles X-XI)", *Miscel·lània Litúrgica Catalana*, 27(2019), pp. 159-191.

²⁷⁰ Ramon ORDEIG, *Catalunya carolíngia. Comtats d'Osona i Manresa*, doc. 543, pp. 433-435.

²⁷¹ Segons Abadal la primera mostra d'aquest canvi la tenim en les continuades visites a Roma diferents magnats catalans que aniran a buscar protecció de les noves fundacions monàstiques. La primera coneguda és la que va portar a Sala de la família dels vescomtes de Conflent a Roma per endegar i posar sota la protecció romana el monestir de Sant Benet de Bages l'any 951.

2.1.2 Un bisbat de frontera (957-1038)

El bisbat d'Osona estava situat a la zona de frontera i en relació amb el món musulmà, fet que va condicionar la vida interna de la catedral durant aquest període. Com a dada rellevant d'aquest període cal remarcar que el bisbat es va convertir en un centre important de relació amb la cultura musulmana. La presència de Gerbert a Catalunya sota la tutoria del bisbe Ató n'és el testimoni més eloqüent d'aquesta situació estratègica.²⁷² A partir del 957 l'elegit com a bisbe va ser precisament l'arxipreste-ardiaca Ató de Girona, mostrant-nos un cop més les relacions estretes entre aquest dos bisbats. Ató va ser el responsable de consolidar els béns de la canònica i aplicar la reforma endegada per Guadamir. Alhora va acompanyar l'expansió del bisbat d'Osona cap al sector fronterer, lligat a les famílies de la noblesa que van consolidar els seus dominis amb la construcció de nous castells.

En aquest període els límits dels bisbats no estaven ven definits ni eren unitats territorials homogènies, estant sota les condicions que els comtes i els seus representants, vescomtes i vicaris castrals, anaven establint. Guadamir torna a dotar a la comunitat amb uns béns i drets comuns per poder garantir la manutenció dels clergues i l'exercici de les funcions que li eren pròpies, seguint els mandats de la regla d'Aquisgrà. Entre aquestes obligacions s'estableix el manteniment d'un hospital per acollir a malalts i pelegrins, a més de l'obligació per cuidar-se de la redempció de captius. Aquest darrer punt el considerem fonamental per entendre molts aspectes que tractarem en aquest apartat pel fet que des de la catedral s'assumia la responsabilitat de redimir aquells que eren fets presoners i calia rescatar.

La convivència pacífica amb Còrdova es va trencar amb els atacs d'Almansur a finals del segle X i la militarització de la societat amb la consolidació del feudalisme que va afectar a la vida de la catedral. El levita Arnulf, vinculat a la nissaga dels vescomtes d'Osona, va tenir un paper destacat en aquest procés: va ser fet presoner l'any 985 a Barcelona i endut com a captiu a Còrdova d'on va ser rescatat. La catedral va rebre diversos castells a la frontera per repoblar i mantenir militarment a través de la figura dels levites, nobles que eren membres de la catedral i que administraven els seus béns amb lligams feudals amb el bisbe i el comte de Barcelona. Quan es va tornar a començar la colonització de les terres de ponent a principis del segle XI el bisbe Borrell va decidir de

²⁷² Christian LAURANSON-ROSAZ, "Els orígens de Gerbert d'Orlhac, "Gerbert et l'Auvergne", À propos des origines du pape de l'an mil", *Gerbert d'Orlhac i el seu temps*, pp. 89-114; Ramon ORDEIG, "Ató de Vic, mestre de Gerbert d'Orlhac", *Gerbert d'Orlhac i el seu temps*, pp. 593-620.

no emprendre la tasca de colonització sol sinó que va buscar col·laboradors. El 1015 el castell de Calaf va ser posat sota el comandament de Guillem de Mediona, levita, que havia de guardar el castell en obediència de l'Església (Doc. 49).²⁷³

L'arxipreste-bisbe Ató (957-971)

Fins a l'estudi exhaustiu de Ramon Ordeig que va aclarir la identitat del bisbe Ató abans del seu accés a l'episcopat, la bibliografia l'identificava amb un canonge anomenat Ató que era membre de la catedral de Vic.²⁷⁴ Tot i que existia un grau de parentiu entre ells, segons es dedueix del testament del bisbe Guadamir, la realitat és que Ató era arxipreste de la seu de Girona des de l'any 935 i va tenir un paper molt actiu l'any 949 en la gestió de la crisi que va afectar al monestir de Sant Joan de Ripoll després de la mort de l'abadessa Emma.²⁷⁵ Del seu episcopat conservem força documentació que correspon a la seva gestió del bisbat i sobretot la seva intervenció en l'intent de restauració de l'arquebisbat de Tarragona.

El bisbe Ató va rebre del comte Borrell els primers béns a la zona de frontera al castell de Tous l'any 960. Era una zona on Sala, fundador de Sant Benet de Bages, tenia una presència fonamental en l'organització de la frontera per la seva acció repobladora que va endinsar-se fins a la Conca de Barberà. També durant el seu episcopat l'abat Cesari de Santa Cecília de Montserrat consolidarà la presència d'aquest monestir, depenent del bisbe d'Osona des de la seva fundació, al sector del Penedès i amb possessions situades als extrems fronterers amb béns a Ambigats (Conca de Barberà) i als Prats de Rei (Segarra calafina).

La voluntat de Cesari, abat de Santa Cecília de Montserrat, per restablir la dignitat d'arquebisbe de Tarragona el portarà a rebre la consagració per part dels bisbes gallecs i la seva proclamació com a arquebisbe.²⁷⁶ Davant aquesta darrera maniobra de Cesari el bisbe Ató, en lligam estret amb el comte Borrell de Barcelona, durà a terme el seu projecte

²⁷³ Josep MASNOU, "El priorat de Sant Jaume de Calaf durant l'edat mitjana", *Calaf, mil anys. Recull de conferències amb motiu del mil·lenari de Calaf*, Ajuntament de Calaf, 2015, pp. 72-85. A partir d'ara Josep MASNOU, *El priorat de Sant Jaume de Calaf*.

²⁷⁴ Ramon ORDEIG, "Ató, bisbe i arquebisbe de Vic (957-971), antic arxiprest-ardiaca de Girona", *Studia Vicensia*, 1(1989), pp. 61-97.

²⁷⁵ Es tracta de la restauració de la vida comunitària amb l'elecció d'Adelaida com a abadessa. Ramon ORDEIG, *Catalunya carolíngia, comtats d'Osona i Manresa*, n° 645. A més del bisbe Guadamir i del bisbe Gotmar de Girona, signen Ató arxipreste de Girona, Ansemon ardiaca d'Osona, el levita Miró Bonfill de Girona, i el levita Guadamir fill de Sala, fundador de Sant Benet de Bages.

²⁷⁶ Per una visió més actualitzada d'aquesta problemàtica cal veure Carlos de AYALA MARTÍNEZ, *Sacerdocio y Reino en la España Altomedieval. Iglesia y poder político en el Occidente peninsular, siglos VII-XII*, Silex, Madrid, 2008, pp. 218-220.

de restablir els drets arquebisbals de la Tarraconense en mans dels bisbes d'Osona. Es tracta encara avui en dia d'una qüestió historiogràfica confusa i que es va complicar amb la hipòtesi de Ramon Martí que documentava un altre intent de separació a Girona protagonitzat pel clergue Delà.²⁷⁷ Diversos articles apareguts aquests darrers anys han volgut donar noves explicacions a aquesta situació, si bé encara creiem que hi ha aspectes que no queden prou clars. Algunes d'aquestes interpretacions han qüestionat el valor de les butlles obtingudes per Ató a Roma, introduint més elements d'incertesa.²⁷⁸

Ató va aconseguir que el papa li concedís que els drets de Tarragona, mentre encara no fos conquerida i repoblada, passessin a la seu d'Osona, a mans del bisbe Ató, demanant als altres bisbes que el reconeguessin (Doc. 22). Per altra banda li concedia el pal·li i la dignitat arquebisbal (Doc. 23). Aquests fets amplament estudiats des de fa molts anys i coneguts pels originals de les butlles en paper conservades a l'Arxiu Capitular han estat sotmeses a revisió per Jonathan Jarrett. Ató va poder portar a Vic aquests documents que van ser conservats, però Ató va ser assassinat. Segons la interpretació consolidada l'instigador seria l'arquebisbe de Narbona Eimeric, però darrerament Josep M^a. Salrach ha proposat que seria per instigació del comte Miró Bonfill que va accedir al bisbat de Girona.²⁷⁹

Frojà (972-992)

L'assassinat d'Ató va obrir un període de crisi i inestabilitat al bisbat d'Osona que va fer totalment inviable el projecte aprovat per Roma. El successor va ser el canonge Frojà, consagrat per l'arquebisbe de Narbona, mentre la situació es va complicar amb una doble elecció episcopal. Frojà com a levita estava casat i tenia descendència coneixem per documentació posterior de dos fills: Filmera i Sala. Filmera va esdevenir monja del monestir de Sant Pere de les Puel·les a Barcelona. Pel que fa al seu fill Sala aquest va controlar els castells més fronterers situats als extrems del comtat de Barcelona a Selmella i el castell de la conca de Barberà.²⁸⁰

L'any 978 Frojà va viatjar fins a Roma per obtenir una butlla del papa Benet VII que confirmava la seva jurisdicció sobre la diòcesi (Doc. 26). És un document on trobem la

²⁷⁷ Ramon MARTÍ, "Delà, Cesari i Ató, primers arquebisbes dels comtes-prínceps de Barcelona (951-953/981)", *Analecta Sacra Tarraconensia*, 67(1994), pp. 369-386.

²⁷⁸ Jonathan JARRETT, "Archbishop Ató of Osona. False Metropolitan on the Marca Hispanica", *Archiv für Diplomatik. Schriftgeschichte, Siegel und Wappenkunde*, 56(2010), pp.1-42.

²⁷⁹ Josep M. SALRACH, "Política i moral: els comtes de Cerdanya-Besalú i la comunitat de monges benedictines de Sant Joan (segles IX-XI)", *El Monestir de Sant Joan*, pp. 236-241.

²⁸⁰ Josep Mª SANS TRAVÉ, "Alguns aspectes de l'establiment dels Templers a Catalunya: Barberà", *Quaderns d'Història Tarraconense*, 1(1977), pp. 9-58.

delimitació del terme de la ciutat de Manresa i els termes del bisbat d'Osona reconeguts pel papa. Frojà va aconseguir una altre butlla adreçada als habitants dels comtats d'Osona, Girona, Barcelona i Urgell perquè li reconeguessin els drets al bisbat, excomunicant als que anessin en contra aquesta decisió, demanant a l'arquebisbe Ermengol de Narbona i als seus sufraganis que, després d'haver-la signat, l'ajudessin a mantenir els seus drets. Frojà només va aconseguir que la signés l'arquebisbe de Narbona Ermengol i Adalongus, bisbe de Lucca (Doc. 27).

Aquesta tensió es va veure augmentada per l'atac d'Almansur a Barcelona l'any 985 que va causar una greu crisi dins la societat de l'època: desorganització del territori, morts i moltes persones fetes presoneres i que van haver de ser rescatades. El final de la coexistència pacífica a la frontera i augment de la violència va implicar a l'Església a participar de forma més directa en el sosteniment econòmic de les activitats de defensa.²⁸¹ Així el comte Borrell encomanava a la catedral de Vic i al bisbe Frojà la meitat del castell de Miralles l'any 987 als límits dels comtat de Barcelona. Durant el mateix any el bisbe obtindrà els drets sobre l'altre meitat del castell de Miralles que estava en mans d'Ennegó Bonfill.²⁸²

Aquests problemes es van aguditzar pel cisma que va afectar al bisbat d'Osona que tenia la seva arrel en conflictes interns. Albert Benet va detectar que els problemes estaven relacionats amb la delimitació dels bisbats i que eren especialment problemàtics a la zona de Santa Coloma de Queralt on tenim documentats els llinatges protagonistes d'aquest conflicte. Es tracta de membres de la casa vescomtal d'Osona i de la casa vescomtal de Conflent que monopolitzaven el control sobre el bisbat d'Urgell.²⁸³ A partir de 989 Guadall, ardiaca del bisbat d'Urgell va aconseguir ser ordenat bisbe per Odó, arquebisbe d'Auch. Davant aquest fet el bisbe Frojà va acudir novament a Roma i va obtenir una butlla del papa Joan XV per la qual es manava que li fos restituïda la diòcesi i s'excomunicava al bisbe Guadall. Aquest i els seus partidaris van reaccionar violentament, tant que en van resultar morts el bisbe Frojà, un seu germà, un seu cosí i

²⁸¹ Paul FREEDMAN, *Tradicció i regeneració*, pp. 39-47. Destaca l'acció de la catedral en la colonització de la frontera i l'aparició dels levites amb funcions militars.

²⁸² Eduard JUNYENT, *Diplomatari de la catedral de Vic*, doc. 528 i doc. 531.

²⁸³ Els lligams entre aquests dos llinatges han estat reexaminats fa poc per Oliver VERGÉS, "Quatre generacions de la família vescomtal d'Osona en terres urgellenques (segles X-XI)", a Almudena BLASCO i Oliver VERGÉS (eds.), *Estudis sobre els orígens de la noblesa medieval al nord-est peninsular (segles X-XII)*, pp. 193-200. L'autor remarca que l'actuació de Guadall actuant com a bisbe seria a partir de l'any 989 ja que els documents anteriors només actua com ardiaca en diversos documents de la Seu d'Urgell.

altres persones en un enfrontament armat entre els dos bàndols que tingué lloc el mes d'agost de 992.²⁸⁴

Guadall era fill de Trasovad de Calders i va exercir com a ardiaca segons la documentació de la Seu d'Urgell.²⁸⁵ Estava emparentat amb el bisbe Guisad de la Seu d'Urgell segons el testament d'aquest. És una família lligada a la fundació de Sant Benet de Bages i tenien el control de l'alou de Navarcles. Les informacions sobre Guadall com a bisbe són escasses, només n'hem pogut documentar una lligada a la catedral de Vic en que Guadall actua en la publicació sacramental del testament d'Eldemar de Clariana el 28 de setembre de 989 on signa com a bisbe i marmessor del difunt (Doc. 32). Després de la seva degradació com a bisbe hem pogut trobar a Guadall fent donació d'uns béns al terme de Castellet al monestir de Santa Cecília de Montserrat.²⁸⁶ Aquesta darrera informació l'hem de posar en relació amb les possessions que va tenir la catedral de la Seu d'Urgell sobre el terme de Castellet al Bages i que segurament havien estat donades per Guadall.

Arnulf bisbe d'Osona i abat de Sant Feliu de Girona (992-1010)

El candidat de compromís per salvar la situació va ser l'abat de Sant Feliu de Girona i ardicaca Arnulf.²⁸⁷ Aquest gaudia de la consideració del comte de Barcelona i alhora estava emparentat amb la casa vescomtal d'Osona. La vinculació d'Arnulf amb el bisbat d'Osona procedia de l'any 976 quan en el testament de Guadamir, arxipreste i abat de Sant Feliu de Girona, va donar a la catedral de Vic diversos alous que tenia al terme del castell de Voltregà i que Arnulf, fill del vescomte Guadall, tindria en benefici.²⁸⁸ Consta a partir d'aquesta data com a levita de la catedral de Girona en diversos documents entre els anys 980 fins el dia 2 de juny de 985 en que ja actua amb el càrrec d'ardiac de la seu de Girona.²⁸⁹ Arnulf havia estat víctima de la presa de la ciutat de Barcelona l'estiu del 985 i va ser fet presoner a Còrdova una llarga temporada juntament amb el vescomte de

²⁸⁴ Ramon ORDEIG, *Els orígens històrics de Vic (segles VIII-IX)*, pp. 105-109 i sobretot Oliver VERGÉS, "Quatre generacions de la família vescomtal d'Osona en terres urgellenques (segles X-XI)", pp. 202-203.

²⁸⁵ Albert BENET, "L'origen de la família Calders", *Miscel·lània d'Estudis del Bages*, 2(1982), pp. 15-30. Manuel ROVIRA, "Noves dades sobre els primers vescomtes d'Osona-Cardona", *Ausa*, 9(1981), pp. 258-259.

²⁸⁶ Francesc Xavier ALTÉS AGUILÓ, "El diplomatarí del Monestir de Santa Cecília de Montserrat II: anys 1000-1077", *Studia Monastica*, 37(1995), p. 312-313 n° 114 del 25 d'abril de 1011 i escrit per Joan abat de Santa Cecília de Montserrat.

²⁸⁷ Francesc RODRÍGUEZ BERNAL, "Els vescomtes d'Osona. Dades familiars i gènesi patrimonial d'un llinatge nobiliari pels volts de l'any 1000", *Gerbert d'Orlhac i el seu temps*, pp. 163-174.

²⁸⁸ *Catalunya Carolíngia. comtats de Girona, Besalú, Empúries i Perelada*, n° 435.

²⁸⁹ *Catalunya Carolíngia. comtats de Girona, Besalú, Empúries i Perelada*, 979 (n° 456), 980 (n° 460), 983 (n° 484) i sobretot 985 (n° 498).

Barcelona Udalard. Aquests, un cop alliberats i per pagar els deutes de la seva redempció, van entregar diversos béns al monestir de Sant Cugat del Vallès el dia 11 d'agost de 990.²⁹⁰ Arnulf intervindrà d'una forma decidida en els afers de la catedral de Vic i accedirà a l'episcopat l'estiu del 992. El mes de juliol adquiria béns al territori de Callús com abat de Sant Feliu de Girona.²⁹¹ És en aquesta zona on podem detectar el lloc on es degué produir l'assassinat de Frujà en la zona de frontera entre el comtat de Berga i el de Manresa. La fortalesa de Cardona serà el punt fort on la família vescomtal comptarà amb la seva força i amb la promesa del comte Ramon Borrell de Barcelona de reforçar al llinatge dels Cardona amb la concessió del domini del castell del Brull a la Plana de Vic en compensació per l'ajuda militar.²⁹²

A partir de l'any 992 el bisbat d'Osona serà ocupat per Arnulf, abat de Sant Feliu de Girona, que pacificarà la situació enfront el seu parent, el bisbe Guadall que intervenia al bisbat i havia propiciat l'assassinat del bisbe Frojà. A partir del mes de novembre de 993 ja actuava a la seu de Vic rebent del comte Borrell el castell de Miralles que tenia en part Ennegó Bonfill i arribant a uns acords amb Sendred de Gurb.²⁹³ Des del 992 fins l'any 998 coexistiran dos bisbes al bisbat d'Osona, Guadall que es farà reconèixer el seu caràcter de bisbe però ordenat per l'arquebisbe d'Auch i Arnulf recolzat per l'arquebisbe de Narbona. Sabem que va ser a l'any 998 que tot aquest afer va ser portat a Roma per ser jutjat amb el desplaçament del comte Ermengol d'Urgell i dels dos bisbes que es van presentar davant el papa Gregori V (Doc. 36). Arnulf aconseguirà portar a judici a Roma a Guadall i obtenint la seva renúncia l'any 998 davant el papa i l'emperador Otó III. El document té una gran transcendència perquè es sotmet a judici superior la forma d'accés al bisbat d'Osona i la seva legitimitat davant l'autoritat del papa. La degradació de Guadall com a bisbe i la confirmació del bisbe Arnulf com a legítim va reforçar el paper del bisbe d'Osona en aquest període tan conflictiu. Per aquest document el bisbe obté la confirmació de les regalies que gaudien els bisbes osonencs i li confirma tots els béns que tenia en aquest moment. Fins hi tot els que tenia com a abat de Sant Feliu de Girona i que van continuar units en mans del seu successor Borrell.

²⁹⁰ Josep RIUS SERRA, *Cartulario de "Sant Cugat" del Vallès*, Barcelona 1945-1947, Vol. I, doc. 254 i José Enrique RUIZ-DOMÈNEC, *Quan els vescomtes de Barcelona eren*, Barcelona, 2006, doc. 5, pp. 220-221.

²⁹¹ *Catalunya carolíngia, comtats d'Osona i Manresa*, n° 1639. Per una biografia ampla d'Arnulf cal consultar l'article d'Arcadi GARCIA, "Arnulfo, obispo de Vic (992-1010)", *Ausa*, 23(1960), pp. 401-411.

²⁹² Publicat per Francesc RODRÍGUEZ BERNAL, *Col·lecció diplomàtica de l'Archivo Ducal de Cardona (965-1230)*, Barcelona, 2016, doc. 21. Els vescomtes van ajudar al comte Ramon Borrell a recuperar el control dels castells fronterers de Duocastella al Ripollès i el de Medians entre Súria i Cardona.

²⁹³ Ramon ORDEIG, *Catalunya carolíngia, comtats d'Osona i Manresa*, n° 1640 i 1643.

A partir de l'any 1000 els atacs musulmans desorganitzaran diverses vegades el sector fronterer i destruiran la ciutat de Manresa. Alhora els comtes catalans aniran augmentant la seva capacitat ofensiva que els va portar a intervenir en varis enfrontaments al sector fronterer de la Segarra i a organitzar una expedició l'any 1010.²⁹⁴ Arnulf com a bisbe d'Osona i el seu llinatge tindran un paper fonamental en l'organització de la defensa de la frontera especialment en el sector de la Segarra calafina i des del castell de Calonge. Finalment Arnulf va morir l'any 1010 ferit després d'haver participat a l'expedició a Còrdova amb el comte Ramon Borrell. Disposem del seu testament fet al castell de Calonge (Doc. 44) i la seva adreçació sacramental a la catedral de Vic el mateix any (Doc. 45). Entre les donacions destaca la del castell de Llanera (Solsonès) a la catedral de Vic i el retorn dels seus drets sobre el castell de Calonge a la seva nissaga.²⁹⁵

Borrell (1010-1018)

Un cop mort Arnulf l'any 1010, el comte Ramon Borrell, que exercia un control estret sobre els bisbats situats als seus comtats, va propiciar l'elecció del diaca Borrell com a nou bisbe d'Osona.²⁹⁶ El comte tenia interès en tenir a una persona fidel com el bisbe d'Osona pel seu creixent pes en la política militar i d'organització de la frontera. A més la presència del comte a Vic va ser aprofitada pels canonges per obtenir que el comte i el nou bisbe reconeguessin la capacitat de disposar de cases pròpies a la vila que les poguessin tenir com a beneficis hereditaris i protegits per assegurar les seves prebendes (Doc. 46). Borrell era fill del veguer Borrell que va acompanyar a Gerbert a l'expedició de Roma de 971 i d'Ingilrada que va sobreviure al seu marit fins l'any 988 quan va marxar de Catalunya per morir a Santa Maria del Pueg. Borrell era germanastre del bisbe Frojà i degut a la mort violenta d'aquest va restar al marge de l'activitat directa a la catedral. Sabem que era jutge i que va tenir un paper molt important com a assessor legal del comte Ramon Borrell i la comtessa Ermessenda.

Borrell continuarà vinculat a la cort comtal intervenint en tots els plets jurídics del període, així com en una campanya de recuperar els drets episcopals d'Osona, que durant el període del bisbe Arnulf s'havien confós amb els dels membres de la nissaga dels vescomtes d'Osona. Així trobem el plet que va tenir pel castell de Fals i que pertanyia al

²⁹⁴ Josep MASNOU, *El priorat de Sant Jaume de Calaf*, pp. 72-85.

²⁹⁵ Francesc RODRÍGUEZ BERNAL, "Els vescomtes d'Osona. Història d'un llinatge nobiliari pels volts de l'any mil", *Gerbert d'Orlhac i el seu temps*, pp.163-174.

²⁹⁶ Martí AURELL, *Les noces del comte. Matrimoni i poder a Catalunya (785-1213)*, pp. 208-209. El comte Ramon Borrell i Ermessenda van exercir un control directe sobre els bisbats i abadies dels seus dominis.

grup de castells controlat per Arnulf.²⁹⁷ Per aconseguir tenir una posició predominant en la zona de frontera va encomanar a Guillem de Mediona l'any 1015 la concessió del castell de Calaf. Borrell va pledejar també amb el bisbe de la Seu d'Urgell anant a Roma l'any 1012 amb el bisbe Ermengol per a rectificar alguns aspectes dels límits del bisbat d'Urgell. Borrell va comprar el 10 de juliol de 1013 a Sala els castells de Santa Perpètua de Gaià i el de Barberà pel preu de cent unces d'or per augmentar la presència dels bisbes d'Osona en la restauració de Tarragona i en la seva activitat a la frontera en els límits amb el comtat de Barcelona.²⁹⁸ Un altre aspecte problemàtic va ser el que va referència a la tramitació del expedient de supressió del monestir de Sant Joan de Ripoll a través de la denúncia portada a terme pels dignataris més importants de la catedral de Vic i amb el recolzament del comte Bernat de Besalú. Serà precisament el desenllaç d'aquest conflicte que portarà a l'elecció com a substituït seu de l'abat Oliba.²⁹⁹

Borrell va continuar mantenint el domini sobre l'abadia de Sant Feliu de Girona i va refermar els seus vincles amb el bisbe Pere de Girona, germà de la comtessa Ermessenda, mitjançant un jurament mutu que van signat l'any 1017 (Doc. 52). La garantia d'aquest pacte és la possessió d'una església que cita el document però que no queda clar a quina es refereix.³⁰⁰ Ramon Ordeig deixa sense precisar de quina es pot tractar, però nosaltres creiem que és la parròquia de Cervià que és la denominació que rebia durant aquest període l'església de Sant Feliu de Torelló. Cal recordar que era el lloc on l'any 886 Gotmar exercia el seu càrrec d'arxipreste que estava lligat amb béns d'aquesta església. Aquest pacte, també, ens recorda els estrets lligams dels bisbes d'Osona amb el bisbat de Girona a través de l'abadia de Sant Feliu de Girona.

L'abat i bisbe Oliba (1018-1046)

La figura de l'abat i bisbe Oliba ha estat la més estudiada per la seva categoria i influència en la societat del període. La publicació del diplomatarí iniciat per Eduard Junyent a partir del 1948 i de la qual Abadal en va fer ús per publicar la seva biografia, la continuació de l'obra per Anscari-Manuel Mundó que amplià l'obra amb nous documents i els textos literaris, no va veure la llum fins l'any 1992 editada per l'Institut d'Estudis

²⁹⁷ Publicat per Francesc RODRÍGUEZ BERNAL, *Col·lecció diplomàtica de l'Archivo Ducal de Cardona (965-1230)*, Barcelona, 2016, doc. 50, pp. 138-140.

²⁹⁸ Document publicat per Josep Maria SANS TRAVÉ, *Col·lecció diplomàtica de la casa del temple de Barberà (945-1212)*, Departament Justícia, Barcelona, 1997, doc. 2, pp. 69-70.

²⁹⁹ Montserrat PAGÈS PARETAS, "Ingilberga, la darrera abadessa de Sant Joan", *El Monestir de Sant Joan*, pp. 259-279.

³⁰⁰ Ramon ORDEIG, *Diplomatari de la catedral de Vic*, doc. 790, pp. 128-129.

Catalans.³⁰¹ Posteriorment Ramon Ordeig l'ha completat amb altres documents aportats per ell mateix, Paul H. Freedman, Jesús Alturo i Francesc Rodríguez Bernal que va recollir en un suplement.³⁰² Aquests darrers anys s'ha descobert un nou text sobre Oliba en un manuscrit conservat a la Biblioteca Vaticana on es recullen miracles de Sant Volusjà, patró de Foix, entre els quals n'hi ha un en què el bisbe Oliba n'és el beneficiari fent constar la seva condició de bisbe d'Osona.³⁰³ També s'han realitzat noves presentacions de la seva activitat dins el marc de diferents congressos que s'han realitzat sobre la seva figura com a Cuixà l'any 2008 on el professor Zimmermann va oferir una nova síntesi.³⁰⁴ Les darreres aportacions són del congrés Internacional *Oliba Episcopus* celebrat l'any 2018 a Barcelona-Vic i que les seves actes estan en premsa i l'exposició que es va fer al Museu Episcopal de Vic del 27 d'octubre de 2018 al 10 de febrer de 2019 de la qual se'n va editar un catàleg.³⁰⁵

L'accés de l'abat Oliba al bisbat d'Osona es farà per iniciativa de la comtessa Ermessenda l'any 1018, després de la mort del seu marit, per poder intervenir en la situació creada per la supressió del monestir de monges de Sant Joan de Ripoll i la creació del bisbat de Besalú.³⁰⁶ L'abat Oliba per les seves vinculacions familiars tindrà un paper de regulador dels problemes familiars de la casa comtal i en la neutralització de la creació del bisbat de Besalú. Pel que fa a l'afer de Sant Joan de Ripoll supervisarà com abat benedictí la situació de les monges secularitzades, especialment d'Ingilberga, la seva germanastre i que serà acollida a Vic fins a la seva mort. Altres membres de la comunitat femenina van passar a Girona on per la intervenció de la comtessa Ermessenda es crearà la comunitat de Sant Daniel de Girona.³⁰⁷ Pel que fa a l'establiment del bisbat de Besalú, aquest només tindrà un funcionament com un bisbat de tipus personal vinculat a Guifré, nebot d'Oliba i que amb la mort del comte de Besalú Bernat Tallaferro l'any 1020 va

³⁰¹ Eduard JUNYENT, *Diplomatari i escrits literaris*. Aquesta obra en la qual vam col·laborar en la part final per completar l'edició amb els índex i la revisió final, és la base per poder estudiar d'una forma ben documentada al personatge. Darrerament diversos autors han tractat el bisbe Oliba relativitzant el seu paper de pacificador. Stefano M. CINGOLANI, "De pater patrie a Pare de la Pàtria: la memòria d'Oliba", *Oliba episcopus. Mil·lenari d'Oliba, bisbe de Vic*, MEV, Vic, 2019, pp. 95-101.

³⁰² Ramon ORDEIG, "Suplement del "Diplomatari i escrits literaris de l'abat i bisbe Oliba" d'Eduard Junyent", *Analecta Sacra Tarraconensia*, 87(2014), p. 47.

³⁰³ Fernand PELOUX, "La violence dans un dossier hagiographique inédit (IXe-XIVe s.): le martyre de Volusien de Foix et ses miracles", *Cahiers de Fanjeaux*, 54(2019), p. 138.

³⁰⁴ Michel ZIMMERMANN, "Sur la terre comme au ciel: la paix chrétienne. Oliba (1008-1046), pacificateur et guide des âmes", *Les Cahiers de Saint-Michel de Cuxa*, 40(2009), pp. 7-38.

³⁰⁵ Marc SUREDA JUBANY (dir.), *Oliba episcopus. Mil·lenari d'Oliba, bisbe de Vic*, MEV, Vic, 2019.

³⁰⁶ Ramon ORDEIG, "L'elecció, l'ordenació i l'entronització episcopals de l'abat Oliba (1017-1018)", *Oliba episcopus. Mil·lenari d'Oliba, bisbe de Vic*, 2019, pp. 41-47.

³⁰⁷ Irene BRUGUÉS MASSOT, Xavier COSTA BADIA, "Després del 1017. El destí de les monges", *El Monestir de Sant Joan*, pp. 281-293.

quedar sense efecte i es va solucionar amb el nomenament de Guifré com a bisbe de Carcassona l'any 1031, dotant-lo d'un veritable bisbat i amb el dret de patronatge sobre les esglésies de Besalú i el monestir de Sant Joan de Ripoll que funcionarà com una canònica aquisgranesa sota la direcció de l'abat Andreu, emparentat amb els vescomtes de Besalú.³⁰⁸

Oliba quan va iniciar l'episcopat va trobar-se amb un seguit de plets que venien de l'acció del bisbe Borrell i que el van enfrontar amb una part dels canonges de la catedral. Seria als inicis del seu episcopat que Oliba va aprovar amb la seva signatura l'estatut que permetia als canonges gaudir de cases pròpies (Doc. 46). Tingué un plet amb un germà de l'ardiaca Seniofred pels béns que aquest havia donat en batllia al bisbe Borrell i que aquest va incorporar a la catedral ignorant els drets d'aquest.³⁰⁹ L'any 1031 també va tenir un enfrontament amb els canonges quan va entregar l'alou de l'Espelt com a dotació de l'ardiaconat que va entregar a Guillem Guifré de Balsareny (Doc. 65).³¹⁰

L'acció del bisbe Oliba se centrarà a reclamar el domini sobre els béns de la catedral i a entrar en pactes amb la noblesa del comtat que tenia béns de la canònica, tant de dominis de la catedral, com sobretot del domini de les parròquies. Per dur-ho a terme el bisbe Oliba va fonamentar-se en el recolzament de Gombau de Besora al qual entregarà el domini de la parròquia de Sant Feliu de Torelló i el dret a tenir un membre de la seva nissaga a la catedral de Vic (Doc. 53). Aquest document té una gran transcendència ja que és a través d'aquest pacte que veiem com va entrar de canonge a la catedral de Vic Guillem Guifré de Balsareny, nebot de Gombau de Besora. La posició d'aquesta família es consolidarà l'any 1020 quan el bisbe Oliba junt amb la comtessa Ermessenda i el seu fill el comte Berenguer van refer l'organització de la ciutat de Manresa. El bisbe de Vic que controlava els drets sobre el mercat de Manresa (Doc. 54) i la comtessa Ermessenda van nomenar com a veguer de la ciutat a Bernat Guifré, germà del Guillem Guifré i nebot de Gombau de Besora.³¹¹

L'any 1022 per tal de recuperar els béns que tenien molts nobles per la catedral el bisbe Oliba va acudir a l'arquebisbe de Narbona, Guifré de Cerdanya, que davant les

³⁰⁸ Eduard JUNYENT, *El Monestir de Sant Joan de les Abadesses*, Sant Joan de les Abadesses, 1976. L'evolució jurídica sobre el bisbat de Besalú l'explica Miquel S. GROS PUJOL, "Sant Pere de Camprodon, un monestir del comtat de Besalú", *Art i cultura als monestirs del Ripollès*, Barcelona, 1995, pp. 69-87.

³⁰⁹ Eduard JUNYENT, *Diplomatari i escrits literaris*, 1992, doc. 69, pp. 106-108.

³¹⁰ Eduard JUNYENT, *Diplomatari i escrits literaris*, 1992, doc. 63, pp. 93-98. Aquest afer ha estat estudiat per Ramon ORDEIG, *Guillem de Balsareny*, pp. 68-71.

³¹¹ Josep MASNOU, "La canònica de Santa Maria de Manresa (1093-1310): organització litúrgica i vida comunitària", *Miscel·lània Litúrgica Catalana*, 27(2019), pp. 240-242. Eduard JUNYENT, *Diplomatari i escrits literaris*, 1992, doc. 90, pp. 157-158.

acusacions d'usurpació dels béns va amenaçar d'excomunió a tots ells recomanant arribessin a un acord amb el bisbe al qual se li atribuïa plens poders per poder administrar la solució d'aquests conflictes.³¹² Es des d'aquest poder atorgat per l'arquebisbe de Narbona que Oliba va endegar un procés de negociació amb aquestes grans famílies de la noblesa. El cas més documentat és el dels senyors de Gurb ja prou estudiat, però que mostra la capacitat l'Oliba per arribar a acords i establir mecanismes de control sobre aquests béns tan a nivell jurídic com simbòlic com analitzarem més endavant.

LLINATGE	DOMINIS	PARRÒQUIES
Bremon vescomte Osona	Castell de Calaf	Tavèrnoles i Savassona
Guerau de Cabrera	Castell de Vilagelans	Sant Pere Torelló i Vola
Bernat Sendred Gurb	Castell la Roqueta i Tous	Gurb, Vespella, Sassorba
Guisad Ellemar	Alous al Lluçanès	
Bremon de Taradell	Alou Santaeugènia	Taradell Sta. Eugènia Berga
Guitard de Mura	Castell de Mura	Mura
Miró de Sentfores	Castell de Sentfores	
Hug de Cervelló	Castell de Meda	
Eldric d'Orís	Santa Maria Manlleu	Santa Maria Manlleu
Sunifred de Lluçà	Alou Sant Boi Lluçanès	Sant Boi Lluçanès
Guifré de Balsareny	Honor d'Oristà	
Bernat de Rovira	Honor Súria i Eures	
Guillem de Muntanyola	Castell Malla	
Bernat de Tous	Castell de Tous	Parròquia Tous

TAULA-4 Nobles que tenien béns de la catedral reclamats per Oliba (1022)

Aquesta època coincideix amb el que la tesi de Bonnassie anomena de la “revolta dels feudals” i de les lluites per establir la senyoria banal sobre la pagesia. Oliba comptarà amb l'ajuda de Guillem de Mediona que després del fracàs de la repoblació de la Segarra calafina va rebre del bisbe Oliba en comanda el castell de Montbui (Docs. 59-60). Però serà el conflicte amb Bernat Sendred de Gurb-Queralt el que centrarà la seva atenció per la construcció del castell de la Roqueta als límits amb el de Tous. L'altre gran plet va ser

³¹² Eduard JUNYENT, *Diplomatari i escrits literaris*, 1992, doc. 68, pp.104-106. Paul FREEDMAN, “Oliba”, *La catedral de Sant Pere de Vic*, p. 110, assenyala que en aquest afer actuarà com a “coepiscopus” junt amb el seu nebot Guifré, arquebisbe de Narbona.

pel control de les esglésies de Gurb també va portar a molts problemes (Doc. 69).³¹³ Oliba va haver de promoure el moviment de la pau i treva de Déu per fer front a la creixent violència exercida sobre la pagesia i la població que acudia als mercats. En aquests darrers anys s'ha posat en dubte molta documentació d'aquest període sobre aquest tema, relativitzant la participació del bisbe Oliba i mostrant que la seva acció va estar encaminada a protegir i consolidar els drets de l'església en la nova situació social que es va establir. Nosaltres considerem en la nostra tesi aquesta tasca pacificadora des de la perspectiva de l'activitat episcopal que va establir una regulació sobre les pràctiques violentes i que va estructurar la pau i treva a nivell diocesà.

IMATGE-2 Diner episcopal encunyat en temps del bisbe Oliba per finançar la catedral

Per poder construir la catedral el bisbe Oliba va encunyar moneda per obtenir guanys i finançar les obres de la catedral. La moneda identificada apareix la figura de Sant Pere com a patró del bisbat i al revers amb una creu consta el nom d'Ausona que faria referència al bisbat i no tant el comtat perquè en aquest període es distingia el comtat d'Osona i el de Manresa. La celebració de la consagració de la catedral de Vic va estar lligada a la catedral de Girona que es va celebrar el mateix any 1038. Més que una simple coincidència pensem que hi ha una relació molt estreta en les dues consagracions degut a la confusió dels béns d'ambdós bisbats i que van quedar dividits posant fi a una

³¹³ Paul FREEDMAN, *Tradició i regeneració*, pp. 47-52.

dependència centrada en el control de l'abadia de Sant Feliu de Girona. Els dies abans de la consagració de la catedral de Vic el bisbe Oliba aconseguia establir un estatut definitiu de la catedral dins el bisbat d'Osona establint una convinença amb els vescomtes de Cardona pel que feia referència al control dels castells de Calaf (Doc. 74).

2.1.3 Consolidació del bisbat i reforma de l'església (1038-1099)

La consagració de la catedral de Vic va suposar l'establiment definitiu de l'estatut del bisbat d'Osona definint-ne els límits territorials i establint-ne la dotació que li permetia el seu funcionament (Doc. 75). Després del període d'instabilitat viscut en l'anterior etapa, l'abat Oliba com a bisbe d'Osona va refer l'edifici de la catedral a partir d'una estructura orgànica i va estructurar els drets que fins llavors es tenien. Entre aquests cal destacar les regalies que gaudien els bisbes d'Osona respecte l'encunyació de moneda i els mercats, constant els de la vila de Vic com el de Manresa. Establia els límits del bisbat d'Osona respecte Girona, Barcelona i la Seu d'Urgell amb una característica pròpia al sector occidental: el límit en aquest sector era el riu Segre i els límits del comtat de Berga. Aquesta darrera delimitació que en diríem que era oberta apuntava al bisbat cap a l'expansió cap a Lleida, tallant l'expansió del bisbat de la Seu d'Urgell cap al sud.³¹⁴ Aquesta expansió occidental es va concretar pel recolzament del bisbe Oliba a Arnau Mir de Tost el qual va comptar amb membres de la catedral de Vic per organitzar les conquestes centrades en el castell d'Àger i la creació de la canònica de Sant Pere.³¹⁵

Els darrers anys de l'episcopat d'Oliba estaran marcats per la crisi de la revolta de la família vescomtal de Barcelona contra el comte Ramon Berenguer I i que va implicar l'enfrontament d'aquests amb la seva àvia la comtessa Ermessenda. Oliba i Ermessenda eren els defensors del manteniment de l'autoritat dels comtes per sobre els nous sistemes de relació entre els comtes i la noblesa basats en les *convenientiae* i el jurament de fidelitat que es consolidarà en temps del comte Ramon Berenguer I. Oliba va estabilitzar la xarxa parroquial que es va veure reforçada per l'establiment de l'espai de la sagrera i la renovació dels edificis amb l'estil llombard tant propi del primer romànic. A nivell cultural tant l'escola de la catedral de Vic amb la presència del gramàtic Guibert com el

³¹⁴ Aquestes reflexions les hem fetes extensives fins al segle XII en l'article Josep MASNOU PRATDESABA, "El conflicte entre el bisbat de Vic i Santa Maria de Solsona per les parròquies de la Segarra i l'Urgell al segle XII", *Oppidum. Revista cultural del Solsonès*, 16(2018), pp. 26-43. A partir d'ara el citarem Josep MASNOU, *El conflicte entre el bisbat de Vic i Santa Maria de Solsona*.

³¹⁵ Aquest lligam ha estat estudiat per Eduard JUNYENT, "Guillem Ramon, abat d'Àger", *Boletín arqueológico de la Real Sociedad Arqueológica Tarraconense*, 1970-1971, pp. 269-281. Reeditat a JUNYENT, *Estudis d'història i art (segles IX-XX)*, Vic, 2001, pp. 149-159.

seu escriptori per l'acció d'Ermemir Quintila consolidaran amb estrets lligams amb el monestir de Ripoll una gran activitat cultural i artística.

La mort del bisbe Oliba l'any 1046 i el seu enterrament al monestir de Sant Miquel de Cuixà ens mostren com Oliba va manifestar el seu compromís a favor del monacat després d'haver disposat de la direcció de tres comunitats que va contribuir a la seva consolidació. Oliba no va ser enterrat a la catedral com ho foren els seus predecessors, però els canonges de Vic van poder expressar el condol per la pèrdua del seu prelat a l'encíclica mortuòria:³¹⁶

Tot esperant, doncs, que el senyor nostre Oliba, pare i bisbe, participi de la benaurada resurrecció, accepteu les paraules del doctor dels pobles [Sant Pau] que ens consola així en la carta als de Tessalònica tot dient: “Germans, no volem que ignoreu el que s'esdevé amb els qui s'adormen [en el cos], ni us contristeu, com fan els altres que no tenen esperança. Si creiem que Jesús morí i ressuscità, també Déu s'endurà amb ell els qui s'adormiren per Jesús” i el que segueix: “Per tant, consoleu-vos mútuament amb aquestes paraules”. Així, doncs, nosaltres ens recordarem del nostre pare i pontífex tant de temps com l'esperit ens aguantí el cos i oferirem hòsties saludables i pregarem la clemència divina per beatificar la seva ànima en els cels.

Guillem Guifré (1046-1074)

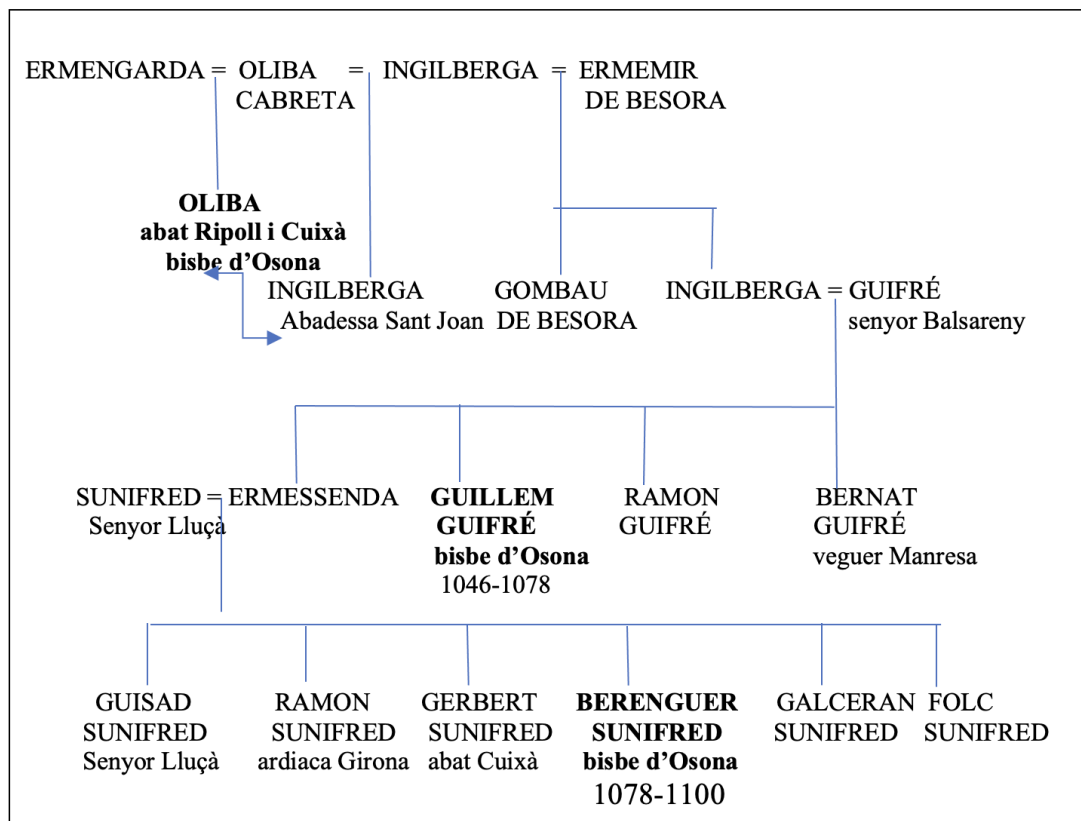
El successor d'Oliba va ser l'ardiaca Guillem Guifré de Balsareny, nebot de l'abadessa Ingilberga i persona protegida com ja hem indicat anteriorment per Oliba. Ramon Ordeig va realitzar-ne el seu diplomatarí que va presentar com a tesina de llicenciatura.³¹⁷ Guillem Guifré va continuar amb la construcció de la catedral, el claustre i les dependències canòniques com ens indiquen els donatius del període recollits als testaments. La catedral de Vic serà afavorida pel comte Ramon Berenguer I quan l'any 1048 li va concedir la meitat del delme de la pària que rebia de Saragossa per tal que els canonges preguessin diàriament pel comte i la seva família. (Doc. 81). Durant el seu episcopat Guillem Guifré farà valdre els lligams familiars per consolidar-ne la seva gestió.

Els germans de Guillem tenien un pes molt important a la cúria comtal, essent Ramon Guifré un fidel estretament lligat al comte Berenguer I i que va morir l'any 1032 deixant

³¹⁶ Eduard JUNYENT, *Diplomatari i escrits literaris*, 1992, Text literari d'Oliba nº 24/78 p.351. Anscari M. MUNDÓ, “Que pensaven de l'abat i bisbe Oliba els seus contemporanis?” *Ausa* 15(1993), pp. 185-192.

³¹⁷ Ramon ORDEIG, *Guillem Guifré de Balsareny, bisbe de Vic (1046/47-1074). Biografia i diplomatarí*, Tesina de llicenciatura inèdita, Universitat de Barcelona, 1981. Publicat durant la redacció d'aquesta tesi Ramon ORDEIG, *Guillem de Balsareny, bisbe de Vic, successor d'Oliba*, Vic, 2020.

part dels seus béns a Guillem: cases a Barcelona i molts béns dispersos pel Vallès. L'altre germà Bernat era, des de la restauració de l'organització de la vila de Manresa de l'any 1020, el veguer i a més tenia el domini dels castells de Balsareny i de Copons a la zona fronterera

QUADRE -1 Genealogia del llinatge dels Balsareny i del bisbe Guillem Guifré

Guillem va ajudar a la comtessa Ermessenda durant els darrers dies de la seva vida, abans de la seva mort.³¹⁸ Guillem Guifré va ser la persona que gaudia de la confiança d'Oliba i es va encarregar de mantenir a la seva tia Ingilberga, antiga abadessa de Sant Joan de Ripoll i germanastre d'Oliba, amb la part dels béns que se li van atorgar per la seva manutenció a Sant Quirze de Besora (Doc. 92).

Pel que fa a la canònica osonenca Guillem Guifré havia ocupat l'ardiaconat que havia tingut Riculf, augmentat per l'administració del castell de l'Espelt. Durant el seu episcopat establirà l'existència d'un sol ardiaca per tot el bisbat d'Osona en mans de l'antic prepòsit Adalbert que prendrà un major protagonisme. Així els béns corresponents als antics ardiaconats serviran per consolidar dins el territori diocesà la col·laboració de la casa vescomtal de Girona amb la figura de Guerau de Cabrera entorn del qual

³¹⁸ Antoni PLADEVALL, *Ermessenda de Carcassona, comtessa de Barcelona, Girona i d'Osona: Esbós biogràfic en el mil·lenari del seu naixement*, Barcelona, 1975. Ramon ORDEIG, *Guillem de Balsareny*, pp. 179-181.

s'organitzarà la milícia diocesana per mantenir la pau i treva de Déu. L'any 1059 Ponç va rebre la fortalesa de Vilagelans i el bisbe va establir al seu fill Guerau com a canonge laic de la catedral, el qual tindria un *clericus stator* que assegurés la seva presència en els oficis corals. Les obligacions feudals de cara al bisbe d'Osona eren garantir-li la presència de 20 cavallers per a la milícia diocesana. (Doc. 99).

Per les mateixes dates Ponç de Cabrera segellarà el matrimoni del seu fill, canonge laic de la catedral de Vic, amb Letgarda, filla d'Arnau Mir de Tost, obrint a aquesta família l'expansió al comtat d'Urgell.³¹⁹ Així la catedral de Vic establirà una relació molt estreta amb la canònica de Sant Pere d'Àger que seguirà també la regla d'Aquisgrà i al front de la qual l'any 1057 Arnau Mir de Tost entregarà al jutge Guillem Ramon, canonge de Vic, la direcció de la comunitat tot elegint-lo abat (Doc. 95). Guillem Ramon, com a jutge, organitzarà la zona d'Àger i consolidarà els territoris conquerits per Arnau Mir de Tost. Aquests lligams que ja va iniciar Oliba continuaran al llarg del segle XI com estudiarem i van afectar de ple a l'evolució interna de la vida canonical de Vic. Guillem Guifré va participar amb la seva host a l'expedició de Barbastre gràcies als seus lligams amb el vescomte Pons de Girona i de l'abat Guillem Ramon d'Àger.³²⁰ Arnau Mir de Tost i el comte Ermengol d'Urgell van ser els que van impulsar aquesta empresa i el suport internacional. La conquesta de Barbastre va ser efímera i va comportar la mort del comte Ermengol III que va ser enterrat a la canònica de Sant Pere d'Àger.

A més la família de Guillem Guifré tenia uns estrets lligams amb la comtessa Ermessenda i Ramon Berenguer I que li van permetre ser promocionat a la seu episcopal d'Osona. El seu accés però, va ser posat en qüestió, com veurem més endavant acusant-lo d'haver obtingut l'episcopat amb el pagament de diners. A part dels béns que tenia per l'exercici de la seva tasca d'ardiaca Guillem Guifré va arribar a acumular una quantitat tant gran de terres i de castells que es va convertir en la persona més influent tant en l'església com entre la noblesa feudal. En el cas d'aquest bisbe es va tornar a repetir la confusió entre els béns propis del bisbe que tenia per raó del seu càrrec i aquells que administrava en relació amb el seu llinatge i que com veurem en el moment de la mort generaven problemes i tensions. Hem de constatar que la seva personalitat i acció ha

³¹⁹ Flocel SABATÉ, "La création de la vicomté d'Àger", *Figures de l'autorité médiévale. Mélanges offerts à Michel Zimmermann*, Paris, 2016, pp. 235-250.

³²⁰ Philippe SÉNAC i Carlos LALIENA CORBERA, *1064, Barbastro. Guerre sainte et djihad en Espagne*, Éditions Gallimard, París, 2018, pp. 95-96. El mes de juliol de 1063 el bisbe Guillem entregava en feu els castells de Balsareny a Bernat Riculf i Miró Riculf amb l'obligació de participar en l'host del bisbe amb 50 cavallers.

quedat molt desdibuixada entre les figures d'Oliba i de Berenguer Sunifred de Lluçà que va tirar endavant la restauració de l'arquebisbat de Tarragona.

L'any 1068 s'inicia la reforma gregoriana a Catalunya, impulsada des de Roma amb l'enviament de legats papals per eliminar la simonia i el nicolaisme dels clergues, això va implicar canvis importants en la vida dels canonges. En un concili reunit a Girona es publicaran tot un seguit de cànons que comportaran una veritable canvi en la vida i la forma d'accés als canonicats que serà molt traumàtic. Moltes de les pràctiques de l'església secular van entrar en contradicció amb les idees romanes i de fet el bisbe Guillem haurà de resignar acusat d'haver accedit al seu càrrec per simonia.³²¹ El moment on es va posar de manifest aquesta tensió és l'any 1077 quan el legat Amat, bisbe d'Oloró, va intentar reunir un concili a Girona i va ser atacat per l'arquebisbe Guifré de Narbona obligant a traslladar la seva celebració al comtat de Besalú.³²² Guillem Guifré va intentar reformar el monestir de Santa Maria de Ripoll, però al final la decisió de Roma i del comte Bernat de Besalú, serà vincular Ripoll al monestir de Sant Víctor lligat a la reforma romana. L'any 1074 el bisbe Guillem Guifré havia renunciat al seu càrrec i va ingressar al monestir de Ripoll com a penitència. En aquest moment va redactar el seu testament i va dotar a la canònica amb diversos béns que van passar al domini de la catedral (Doc. 115).

Així entre els anys 1074 i 1078 el bisbat d'Osona quedarà vacant sota l'administració del bisbe de Girona Berenguer Guifré que veiem l'any 1076 consagrant la parròquia de Sant Genís de Taradell.³²³ Serà el bisbe de Girona qui intervindrà amb decisió al bisbat d'Osona durant aquest període d'interinitat, generant problemes sobre l'elecció del nou bisbe a partir d'uns criteris "gregorians". A més des de l'any 1058 en uns pactes feudals entre el comte Ramon Berenguer I i el comte Guillem Ramon de Cerdanya s'havia establert les condicions de com es faria el nomenament del successor de Guillem Guifré i com es repartirien el *donum* d'aquest nomenament:

Convenit illi ut episcopatu Sancti Petri de Vico venerit ei in adobertura, predictus Barchinonensis comes, faciat donare ad ipsum episcopum quem ibi miserit centum uncias auri, sine engan, aut centum unciadas, sine engan, ad iamdictum Raimundum

³²¹ Aquesta interpretació és posada en dubte per Ramon ORDEIG, *Guillem de Balsareny*, pp. 187-189. Aquest considera que la decisió seria del mateix bisbe que per raons de consciència hauria optat per la seva entrada en la vida monàstica.

³²² Sobre Amat d'Oloró i la seva relació amb la reforma a Aquitània és fonamental l'article de Benoît CURSENTE, "Le cas d'Amat d'Oloron (vers 1073-1101)", *La réforme "grégorienne" dans le Midi (milieu XIe-début XIIIe siècle)*, Fanjeaux, 2013, pp. 187-189.

³²³ Ramon ORDEIG, *Diplomatari de la catedral de Vic*, doc. 1401, pp. 694-695.

*Ceritanensem comitem... infra primos triginta dies quod ipse episcopus rederit in chathedre episcopale.*³²⁴

Berenguer Sunifred (1078-1099)

Els possibles candidats eren dos nebots del bisbe Guillem Guifré que surten designats al seu testament: Berenguer Sunifred, fill de la seva germana Ermessenda, casada amb Sunifred Guisad que era senyor de Lluçà i l'altre era Arnau Udaldard. Antoni Pladevall és el que ha estudiat amb més profunditat la figura de Berenguer Sunifred centrant-se sobretot en el tema de la reforma de la vida canonical que va impulsar.³²⁵ Pel que fa a la seva elecció com a bisbe per determinar-ne la data tenim un document en què ja consta com a bisbe electe el dia 11 d'agost de 1078 (Doc. 117). Berenguer va assumir els plantejaments reformadors quan va expulsar els canonges de Vic que no volgueren acceptar els principis de la reforma, volent imposar als canonges que portessin una vida d'acord amb el que prescrivia la regla d'Aquisgrà. En la nostra tesi volem identificar el grup de canonges que van oposar-se fins al punt d'utilitzar la violència contra les idees de la reforma. La clau per delimitar aquest grup i les accions de rebuig que va provocar ens les dona un document avui perdut i que només coneixem per un resum que va fer el degà Montcada que el va poder estudiar al segle XVII. Es tracta d'una "querimoniae" on es recullen els greuges que Guillem Bernat de Gurb-Queralt va fer contra la canònica i alguns membres de la canònica.³²⁶

L'accés a l'episcopat del bisbe Berenguer Sunifred estarà marcat per la imposició de les idees gregorianes i per tant en un ambient de reforma del clergat i de lluita oberta contra la simonia i el nicolaisme. De fet Berenguer va succeir al seu oncle Guillem Guifré en l'episcopat i en el moment del seu accés va fer diferents pactes amb els seus germans per aclarir certs aspectes del seu patrimoni. Es tracta de diverses transaccions fetes amb els seus germans i la seva mare Ermessenda que era germana del bisbe Guillem Guifré de

³²⁴ Gaspar FELIU, Josep M. SALRACH, et alii, *Els pergamins de l'Arxiu Comtal de Barcelona de Ramon Borrell a Ramon Berenguer I*, Fundació Noguera, Barcelona, 1999, vol II, doc. 530, 974-976. Ramon Ordeig també recull en el seu estudi sobre el bisbe Guillem de Balsareny aquesta informació, però considera que aquestes raons no serien suficients per a provocar la seva renúncia.

³²⁵ Antoni PLADEVALL, "La verdadera filiación de Berenguer Seniofred de Lluçà, primer arquebisbe de Tarragona del segle XI", *Boletín Arqueológico de Tarragona*, 66(1966), pp. 71-81. Paul H. FREEDMAN, *Tradición i regeneració*, pp. 53-66. "Berenguer Sunifred, arquebisbe de Tarragona. La restauració de la província eclesiàstica", *Tarraco christiana civitas*, Institut Català d'Arqueologia Clàssica, Tarragona, 2013, pp. 225-239.

³²⁶ Ramon ORDEIG, *Diplomatari de la catedral de Vic*, doc. 1432, pp. 722-723. Copia la nota del *Episcopologio* de MONTCADA i els principals afectats són l'ardiaca d'Urgell Folc de Cardona i el canonge Ermemir que va ser empresonat al castell de Gurb.

Balsareny. Com hem explicat havia rebut pel testament d'aquest diversos béns a Sant Hipòlit de Voltregà i certs drets sobre els béns de Sant Joan de Ripoll. La primera decisió de Berenguer serà nomenar un nou ardiaca després que l'anterior fes testament el mateix any 1078 (Doc. 117). L'escollit serà Bernat Umbert, canonge de Girona i que ajudarà a aplicar les directrius de la reforma establint nous pactes amb alguns dels membres de les nissagues canòniques que monopolitzaven els principals beneficis de la canònica com analitzarem en aquesta tesi.³²⁷

El bisbe tirarà endavant reformes que portaran un cert caos en l'organització de la vida de la catedral vigatana i de retop a tot el bisbat. Berenguer Sunifred de Lluçà va imposar els costums de la comunitat de Sant Ruf d'Avinyó a la catedral vigatana sense arribar a reeixir (Doc. 134).³²⁸ L'expulsió de part dels canonges de Vic i les fortes resistències van obligar al bisbe Berenguer de Lluçà a crear una comunitat nova a Santa Maria de l'Estany. La dotació de la nova canònica es va fer amb béns restituïts a la catedral vigatana per part de la família Gurb-Queralt que van servir per dotar el càrrec d'hospitaler (Doc. 120). Els seus primers membres eren joves clergues procedents de Vic que van acceptar de viure en una rigorosa vida comunitària seguint la regla agustiniana. El prior de l'Estany era membre del capítol de la catedral de Vic i un dels personatges més destacats. El primer prior Bernat estendrà la reforma a la comunitat de canonges de Santa Maria de Manresa i crearan noves fundacions a Sant Celoni, Sant Pere dels Arquells i a Arrahona.³²⁹

Així doncs, coexistiran dues formes de vida canònica: la vida dels canonges de la catedral de Vic que seguiran la regla d'Aquisgrà i la comunitat de Santa Maria de l'Estany que va adoptar la regla de Sant Agustí com a ideal de vida.³³⁰ Aquest fenomen es donarà també a Vilabertran al bisbat de Girona i a la canònica de Sant Adrià de Besos al bisbat de Barcelona. El bisbe Berenguer va implantar també la reforma a la comunitat de Sant Joan de Ripoll de la qual en va ser abat després que els monjos de Santa Maria de Ripoll

³²⁷ Cal destacar els descendents del levita Guillem de Mediona que passaran a formar el llinatge dels Malla estudiat per Paul FREEDMAN, *Tradicció i regeneració*, pp. 87-89.

³²⁸ Estudiat per Úrsula VONES-LIEBENSTEIN, *Saint-Ruf und Spanien*, pp. 107-125. S'ha conservat còpia d'aquests costums al manuscrit conservat a la *Hispanic Society* de Nova York i editat per Roger E. REYNOLDS, "An early rule for canons regular from Santa Maria de l'Estany (New York, Hispanic Society of America, ms. HC 380/819)", *Miscel·lània litúrgica catalana*, 10(2001), pp. 165-191.

³²⁹ Antoni PLADEVALL, 1979 en la seva monografia sobre Santa Maria de l'Estany aprofundeix en aquests orígens que cal lligar amb la reforma canònica més general que es produeix a Catalunya, vegeu també PLADEVALL, 1999-2000.

³³⁰ Ursula VONES-LIEBENSTEIN, 1996 ha estudiat de forma sistemàtica quina va ser la influència real de Sant Ruf d'Avinyó a Catalunya. A les catedrals els seus costums litúrgics es van anar implantant a partir del segle XII.

expulsessin als canonges i es refugiessin a Vic l'any 1083.³³¹ Durant els primers mesos de l'any 1089 el bisbe Berenguer va anar a Roma a la cort del papa Urbà II per tractar de la situació de la canònica de Sant Joan de Ripoll que la congregació de Sant Víctor havia ocupat. El papa Urbà II va restablir la vida canonical el 13 de maig de 1089 davant les pretensions del cardenal Ricard de Sant Víctor de Marsella i va nomenar abat d'aquesta comunitat al mateix bisbe Berenguer. L'estada a Roma del bisbe Berenguer va permetre sotmetre al papa la possibilitat de restaurar Tarragona davant el restabliment de l'arquebisbat de Toledo després de la conquesta de la ciutat.³³²

Berenguer Sunifred va presentar al papa Urbà II els documents que l'any 971 el papa Joan VIII va atorgar al bisbat d'Osona com a detentor dels drets de Tarragona mentre aquesta no fos reconquerida. Els plans del papat per recuperar la península Ibèrica deslliurant-la del domini dels musulmans i el restabliment de l'església Tarraconense van ser plantejats en aquesta estada. Berenguer esdevenia la persona per dur a terme aquest projecte si bé entrava en conflicte obert amb l'arquebisbe de Narbona, del qual depenien els bisbats de l'antiga Tarraconense després de l'ocupació musulmana i els drets que el nou arquebisbe de Toledo reclamava sobre totes les esglésies d'Hispania. La historiografia sobre tota aquesta qüestió és molt extensa i sovint controvertida com va ser tot el procés que va iniciar-se en aquest moment. En la present tesi volem tornar a analitzar el procés a partir de la documentació conservada a la catedral de Vic i les dificultats que va trobar l'arquebisbe Berenguer per fer-ho possible. En totes aquestes gestions el bisbe Berenguer comptà amb el recolzament de Rainier, cardenal de Sant Climent de Roma i antic paborde de Sant Pere d'Àger, i va fer transcriure les butlles del segle X per Joan de Gaeta, canceller del papa Urbà II. Va aprofitar la seva estada a Roma per obtenir una còpia per elaborar un pontifical d'acord amb les noves directrius litúrgiques romanes.

Berenguer va aconseguir l'any 1091 la butlla "Inter primas" (Doc. 143) després d'entrar en conflicte amb dos arquebisbes, Dalmau, arquebisbe de Narbona i Bernat de Siderac arquebisbe de Toledo, i dos legats papals, Ricard de Sant Víctor i el cardenal

³³¹ Eduard JUNYENT, *El monestir de Sant Joan de les Abadesses*, 1976. El bisbe Berenguer va acollir la comunitat expulsada de Sant Joan i va empenyorar part dels béns de la catedral de Vic a Palomar i Provençana per poder sufragar a la comunitat Joan FERRER GODOY, *Diplomatari del monestir de Sant Joan de les Abadesses (995-1273)*, Barcelona, 2009, doc. 37, pp. 77-79.

³³² Estudiad tot aquest procés per Lawrence J. MCCRANK a la seva tesi doctoral de l'any 1974 a la Universitat de Virginia *Restoration and Reconquest in Medieval Catalonia: The Church and Principality of Tarragona, 971-1177*. Antoni PLADEVALL, "Berenguer Sunifred, arquebisbe de Tarragona. La restauració de la província eclesiàstica", *Tarraco christiana civitas*, Institut Català d'Arqueologia Clàssica, Tarragona, 2013, pp. 225-239.

Rainier que va ser enviat per Urbà II per vetllar per tot aquest afer.³³³ Berenguer va ocupar la ciutat de Tarragona durant un temps i va organitzar militarment la noblesa per portar a terme aquest projecte ple de febleses i amb molts problemes interns. Alguns historiadors han infravalorat els esforços duts a terme per Berenguer per promoure aquesta empresa fins al punt de considerar que no es va arribar a ocupar la ciutat ni arribar a establir cap presència permanent.³³⁴ La realitat però és diferent i podem documentar diversos passos d'aquest projecte dispersos en la documentació i que no han estat tinguts prou en compte.

Berenguer va començar a actuar com arquebisbe nomenant un ardiaca per a la nova seu, Bernat Dalmau que actuarà com ardiaca de Tarragona amb béns a Arquells prop de Cervera.³³⁵ Tenim dos documents que actua explícitament com ardiaca de Tarragona l'any 1100 amb una donació al priorat de sant Pere dels Arquells situat dins el terme del castell de Rubinat de béns a Timor i de l'església de Sant Quirze Safaja. El mateix any Ramon Guillem d'Òdena i la seva esposa Ermengarda, per consell de Bernat Dalmau ardiaca de Tarragona, oferien a l'abat Bernat de Santa Maria de l'Estany el monestir dels Arquells perquè hi fundessin un priorat sota les ordres del dit Bernat. La base material per a la restauració de Tarragona estarà en els béns dels bisbes d'Osona a la Conca d'Òdena: Montbui, Tous i l'Espelt. L'actuació de Berenguer es va fer extensiva a l'Aragó on es va fer present l'any 1096 després de la conquesta d'Osca i va participar en la dotació de la comunitat canonical de Montearagón.³³⁶ La seva presència era com arquebisbe de la Tarraconense i amb uns lligams molt estrets amb la congregació de Sant Ponç de Tomeres. Aquest monestir i l'abat Frotard va ser molt actiu a l'Aragó i controlava el monestir de Sant Benet de Bages des dels inicis de la reforma.

Els projectes de restauració van quedar trencats per la política revisionista del comte Ramon Berenguer III a partir de l'any 1095 quan va accedir a la majoria d'edat i, sobretot, amb l'inici de les croades que van portar a molts comtes i nobles catalans a centrar els

³³³ Kehr va recollir la documentació papal sobre aquest afer i en va fer l'estudi sistemàtic a la seva obra traduïda al català per Ramon d'Abadal. Recenment tot aquest afer ha estat estudiat per Ludwig VONES, "Kardinal Rainer von San Clemente als päpstlicher Legat in Katalonien und Südwestfrankreich. Politische und diplomatische Aspekte", *Aspects diplomatiques des voyages pontificaux*, Bernard BARBICHE and Rolf GROSSE (ed.), Paris, 2009, pp. 203-218.

³³⁴ Aquesta visió negativa respecte l'actuació de Berenguer Sunifred considerada poc significativa i situant només a partir d'Oleguer la represa la trobem a la tesi d'Eduard JUNCOSA BONET, *Estructura y dinámicas de poder en el señorío de Tarragona. Creación y evolución de un dominio compartido (ca. 1118-1462)*, CSIC, Barcelona, 2015, pp. 81-87.

³³⁵ Antoni PLADEVALL, "El priorat de Sant Pere dels Arquells a la Segarra", *Miscel·lània històrica catalana*, Abadía Poblet, 1970, pp. 57-83.

³³⁶ L'abat Frotard de Sant Ponç de Tomeres entrega a la canònica de Montearagón la capella de la zuda d'Osca confirmat per Berenguer arquebisbe de Tarragona i Pere bisbe de Pamplona. Publicat per Antonio UBIETO, *Colección diplomática de Pedro I de Aragón y Navarra*, Zaragoza, 1951, doc. 11, pp. 243-245.

seus interessos a anar a Orient.³³⁷ A més Berenguer es va trobar amb l'oposició oberta de Bernat, arquebisbe de Toledo, que va ser nomenat legat papal i va començar a intervenir en els afers interns dels bisbats catalans que jurídicament ja no depenien de Narbona. La visita de l'arquebisbe Bernat de Toledo a Vic l'any 1098 va impulsar una reforma de la catedral que va suposar la confiscació dels béns de l'ardiaconat i de la cabiscolia, així com la creació d'un grup de canonges reformats enfront aquells que no volien acceptar la reforma. (Doc. 159). A més va aconseguir que el bisbe Berenguer renunciés al seu càrrec d'abat de Sant Joan de Ripoll i se li van reclamar els béns que havia alienat en diversos nobles i que li servien per finançar la restauració de Tarragona (Doc. 160). L'arquebisbe Berenguer va entregar a la catedral un seguit de béns perquè els canonges administressin en comú i servís com a dotació de la mensa capitular confirmat al seu testament redactat a principis de 1099 (Doc. 162). Tots aquests aspectes van quedar recollits a la butlla que el papa Urbà II va enviar l'any 1099 i que certificava aquesta reforma posant a la canònica sota l'autoritat del sagristà Ricard Amalric que serà nomenat prior de la comunitat (Doc. 163). La butlla d'Urbà II reconeixia a aquesta comunitat reformada i novament dotada la capacitat jurídica per poder elegir els bisbes al marge de tota interferència exterior, obrint les portes a un funcionament canònic i a la constitució d'un veritable capítol catedral.

2.1.4 Organització del capítol de la catedral (1099-1194)

El papa Urbà II va renovar l'estatut jurídic de diverses catedrals del Llenguadoc i Catalunya a partir dels criteris de la reforma gregoriana permetent que aquestes comunitats tinguessin la capacitat de poder elegir als bisbes al marge de l'autoritat dels comtes.³³⁸ En la successió de Berenguer que ostentava els càrrecs de bisbe d'Osona i arquebisbe de Tarragona es va plantejar un veritable conflicte quan es va produir la seva mort. La bibliografia tradicional considerava que el bisbe va morir l'any 1099 fet que explicaria que no se l'esmentés a la butlla del papa Urbà II. Ramon Ordeig, que ha publicat els documents de la catedral fins l'any 1100, documenta que el bisbe Berenguer va morir l'any 1100. El seu successor serà Guillem Berenguer que actua en alguns

³³⁷ Per una llista dels comtes i nobles que van anar a Terra Santa vegeu Nikolas JASPERT, "Eleventh-Century Pilgrimage from Catalonia to Jerusalem: New Sources on the Foundations of the First Crusade", *Crusades*, 14(2015), pp. 1-46.

³³⁸ Jean BECQUET, "L'évolution des chapitres cathédraux: Régularisations et sécularisations", *Le monde des chanoines (XIe-XIVe siècles)*. *Cahiers Fanjeaux*, 24(1989), pp. 19-39.

documents dels anys 1100 i 1101 com electe d'Osona, però sabem que la seva elecció va ser discutida.

El comte Ramon Berenguer III no estaria disposat a renunciar als seus drets sobre els bisbats i l'elecció dels prelats, ni a reconèixer el dret dels canonges a actuar com una entitat autònoma amb capacitat d'elegir al nou prelat. Creiem que l'elecció del comte segurament volia incloure la doble titulació que tenia Berenguer com a bisbe d'Osona i arquebisbe de Tarragona, però amb la condició que fos un canonge vinculat amb la catedral de Barcelona: l'escollit va ser Guillem Berenguer. En aquestes mateixes dates havia mort el bisbe Folc de Barcelona i la persona escollida com a bisbe de Barcelona serà Berenguer, abat de Sant Cugat del Vallès, que ostentarà els dos càrrecs i intentarà constituir una petita congregació de monestirs. Tant Berenguer, abat de Sant Cugat, com Guillem Berenguer actuaven des de l'any 1096 al costat de Ramon Berenguer III en l'empresa de conquesta de Tortosa i van tenir un paper fonamental en el finançament d'aquestes campanyes junt amb el noble Ricard Guillem.³³⁹ En aquestes decisions el comte deixava de recolzar al bisbe d'Osona en la tasca d'expansió i donava tot el seu protagonisme a la catedral de Barcelona per tal de restaurar Tarragona.³⁴⁰

Guillem Berenguer 1100-1101

El fracàs de la conquesta de Tarragona es veurà agreujat pels atacs almoràvits de finals del segle XI i principis del XII que van desorganitzar novament la zona de frontera.³⁴¹ El comte Ramon Berenguer III va imposar al canonge de Barcelona, Guillem Berenguer com a bisbe d'Osona, però el papa Pasqual II i el clergat osonenc s'hi van oposar. A partir del 1101 torna a actuar als bisbats catalans com a legat Ricard de Sant Víctor que intervindrà per fer efectiva els plantejaments de la reforma gregoriana.³⁴² Aquest va intervenir en la consolidació de la canònica de Santa Maria Vilabertran i rebutjant l'elecció de Guillem Berenguer que va anar a Roma i permetre l'elecció per part del clergat d'Osona del nou bisbe.³⁴³ La persona escollida va ser l'abat Arnau de Malla del monestir d'Amer que va ser consagrat bisbe a Roma. Es conserva l'acta d'elecció feta el 17 de febrer de 1102 signada per tots els clergues que van intervenir en l'elecció i que estava adreçada al papa Pasqual II comunicant-li la seva decisió. (Doc. 175).

³³⁹ José E. RUIZ DOMENECH, *Ricard Guillem o el somni de Barcelona*, 2001.

³⁴⁰ Tots aquests aspectes han estat estudiats per Antoni VIRGILI, "*Ad detrimendum Yspanie*". *La conquesta de Turtusa i la formació de la societat feudal (1148-1200)*, UAB, 2001.

³⁴¹ Josep MASNOU, *El conflicte entre el bisbat de Vic i Santa Maria de Solsona*. 16(2018), pp. 26-43.

³⁴² Carlos de AYALA MARTÍNEZ, *Sacerdocio y Reino en la España Altomedieval*, 2008, pp. 354-359.

³⁴³ Sobre els problemes de datació dels documents d'aquests període Paul FREEDMAN, *Tradició i regeneració*, pp. 227-229.

Va ser Fidel Fita qui va identificar a Guillem Berenguer com a canonge de la catedral de Barcelona que disposava com a dotació de béns a Montjuic dins el terme del castell del Port.³⁴⁴ En el viatge a Roma Guillem Berenguer va anar acompanyat de Ramon Ató que era un dels canonges que formaven part dels reformats i que degué anar a la cort papal per negociar tot aquest afer (Doc. 171). Guillem Berenguer ja havia pres algunes decisions que van afectar a la dilapidació dels béns que la reforma del 1099 havia assignat al capítol de la catedral, sobretot els relatius a les regalies i que ha estat estudiat per Freedman.³⁴⁵ Durant el seu curt episcopat la catedral de Vic va rebre el domini de varis castells a la Segarra (Briançó, Montlleó i Pomar) de Gerbert Hug que estava emparentat amb el bisbe Guillem Berenguer. Guillem Berenguer que continuava gaudint dels béns del seu benefici a la catedral de Barcelona va anar exiliat a Terra Santa i sabem que es va establir al comtat de Trípoli (Síria) fins l'any 1114 en que va morir.³⁴⁶ En tota aquesta crisi els principal beneficiat serà el senescal Guillem Ramon i que en temps del bisbe Berenguer degué aconseguir el control del palau comtal de la ciutat de Vic. Aquests van començar a exercir un control efectiu sobre el mercat de la Quintana. El seu poder sobre la Plana de Vic es veurà incrementat pel matrimoni de Guillem Ramon amb l'hereva de la família Montcada que disposava d'importants béns a la Plana de Vic i al Vallès. Ja fa anys que l'historiador John C. Shideler va aclarir aquest punt distingint a les dues nissagues que en aquest matrimoni van aconseguir un poder més gran dins la noblesa catalana del període.³⁴⁷ Guillem Ramon tenia bona part dels seus béns al comtat de Girona i era feudatari del monestir de Santa Maria d'Amer.

Arnau de Malla, abat d'Amer 1102-1109

L'accés a l'episcopat de l'abat Arnau d'Amer va ajudar a consolidar la posició del senescal Guillem Ramon i del seu germà Arbert, aquest darrer va ocupar el càrrec de sagristà de la catedral osonenca. Arnau de Malla era abat de Santa Maria d'Amer i havia assolit també el control del monestir de Sant Feliu de Guíxols. L'any 1098 va participar a la consagració del monestir navarrès de Leire acompanyant a l'abat de Sant Pere de

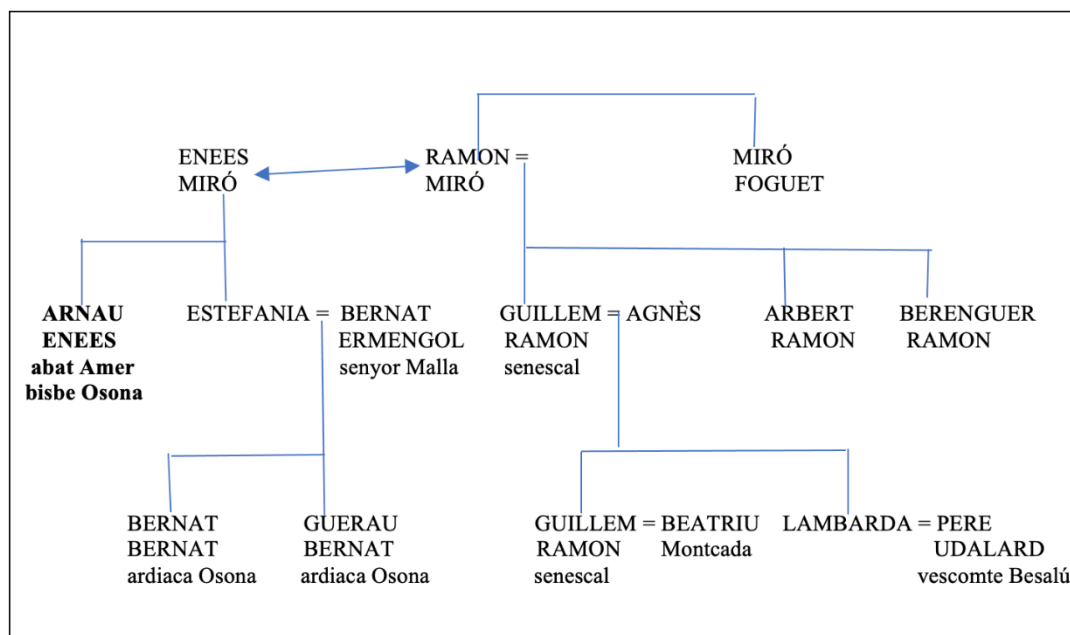
³⁴⁴ Fidel FITA, "Guillén Berenguer, ex-obispo de Vich", *Boletín de la Real Academia de la Historia*, 17(1890), pp. 190-199.

³⁴⁵ Paul FREEDMAN, *Tradicció i regeneració*, pp. 112-115.

³⁴⁶ El document es conserva copiat a l'Arxiu de la Catedral de Barcelona on Guillem Berenguer retornava a la canònica de Barcelona els béns que tenia en usdefruit i ho feia per ma dels dos germans del bisbe Ramon Gaufred: Guillem Gaufred de Cervià i Galceran anomenat "Cogulla".

³⁴⁷ John C. SHIDELER, *Els Montcada: una família de nobles catalans a l'edat mitjana 1000-1230*, Barcelona, 1987,

Rodas.³⁴⁸ La pista per saber el llinatge del qual descendia ens la dona un document de l'any 1209 on es cita aquest bisbe en les declaracions recollides per testificar el domini dels Montcada sobre la ciutat de Vic (Doc. 387) el sagristà Pere de Tavertet anomena al bisbe Arnau com “Arnau Enees”.³⁴⁹ El seu pare era Ennes Miró vassall del comte Ramon Berenguer I pels castells d'Hostoles i vassall del bisbe Guillem Guifré d'Osona pel castell de Colltort.³⁵⁰ Com sabem per l'antroponímia utilitzada en aquesta època el segon nom corresponia al pare. Arnau estava emparentat amb Ramon Miró d'Hostoles i Miró Foguet el qual va tenir el control de molts béns a la Plana de Vic en nom del monestir de Santa Maria d'Amer.³⁵¹ Aquest monestir tenia un important alou situat dins el terme del castell d'Orís que serà entregat en violari als futurs senescals que incrementaran el seu poder i influència a la Plana de Vic en temps del bisbe Berenguer Sunifred de Lluçà.

QUADRE -2 Genealogia del llinatge dels Hòstoles i l'abat-bisbe Arnau de Malla

³⁴⁸ Antonio DURAN GUDIOL, *La Iglesia de Aragón durante los reinados de Sancho Ramírez i Pedro I (1062?-1104)*, Roma, 1964, pp. 81. Consagració de l'església de Leire el 24 d'octubre de 1098 al costat dels bisbes Pere de Pamplona, Pere d'Osca, Ponç de Roda i Diego Peláez bisbe depositat de Santiago.

³⁴⁹ John C. SHIDELER, “Les tàctiques polítiques des Montcada, seigneurs de Vic du début du XIIIe siècle”, *Ausa*, 9(1981), pp. 329-342.

³⁵⁰ Martí AURELL, *Les noces del comte. Matrimoni i poder a Catalunya (785-1213)*, p. 268 i nota 77. Aurell apunta l'origen del nom lligat a l'origen Troià dels francs. En un article recent s'ha proposat que Ennees era germà de Ramon Miró i Miró Foguet Stefano M. CINGOLANI, Mercè HOMS BRUGAROLAS, “Els orígens familiars dels Cartellà al llarg de deu generacions (S. X-XIV)”, *Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics*, 28(2017), pp. 281-315.

³⁵¹ Esteve PRUENCA, *Diplomatari del monestir de Santa Maria d'Amer*, el 27 abril 1077 l'abat Arnau va entregar en violari a Miró Foguet els béns que el monestir d'Amer tenia entorn la propietat d'Ordeig.

La germana d'Arnau de Malla era Estefania, casada amb Bernat Ermengol de Malla, és doncs aquest parentiu que va modificar el nom del bisbe que passarà a denominar-se de Malla. D'aquest matrimoni era fill Bernat que va ser escollit ardiaca d'Osona pel bisbe Berenguer Sunifred i la reforma de l'any 1098 (Doc. 157). Per tant, era nebot de l'abat Arnau i no resulta gaire estrany que quan va ser el capítol de clergues que va tenir la iniciativa d'elegir el nou bisbe tingués el recolzament de dos persones que signen en la seva elecció l'ardiaca Bernat d'Osona de la família dels Malla i Arbert Ramon, sagristà.

Tot i els lligams familiars Arnau tenia dues condicions que van afavorir la seva elecció episcopal. Era una persona que no era membre de la comunitat canonical de Vic que havia estat sotmesa a fortes divisions i tensions. L'altre punt era que es tractava d'una persona amb experiència en el regiment de comunitats monàstiques, ideal per cohesionar al nou capítol. De fet, una de les seves primeres decisions va ser establir el caràcter inalienable dels béns de la catedral i iniciar tot un seguit de mesures per recuperar el patrimoni que havia estat alienat i que estava en mans de diversos llinatges. Alhora va regular l'estatut de diversos canonges que tenien beneficis i que se n'havien apropiat. El seu breu episcopat va permetre redreçar la situació, si bé molts béns van seguir empenyorats. El més destacat va ser el seu palau episcopal que va quedar controlat pels descendents del difunt arquebisbe Berenguer i que segons el document conservat es va fer amb l'aprovació del bisbe Guillem Berenguer (Doc. 181).

Pel que fa al final de la seva activitat com a bisbe d'Osona, ja en el moment de redactar la nostra tesina sobre Ramon Gaufred, vam detectar que hi ha un petit període en que s'enca-valquen els dos bisbes.³⁵² Aquest fet em va portar a revisar de més a prop la cronologia establerta i buscar-ne una explicació. L'explicació la trobem en els pactes matrimonials entre Bernat II de Besalú i Ximena, filla de Ramon Berenguer III i Maria Roderic, que es van signar l'any 1107. En aquests pactes matrimonials el comte Ramon Berenguer III va utilitzar el comtat i el bisbat d'Osona com a moneda de canvi en la dotació del futur matrimoni i va tenir com a conseqüència la intervenció directa del comte de Besalú al bisbat d'Osona.³⁵³

³⁵² El pergami procedeix del Monestir de Sant Benet de Bages conservat a Montserrat nº 1633 i encara no editat. En aquest document la vescomtessa Ermessenda de Besalú retorna a Sant Benet de Bages l'alou de les Preses que retenia injustament el vescomte Udalard i fa la restitució en presencia del bisbe Bernat de Girona i Arnau, bisbe d'Osona.

³⁵³ Gaspar FELIU, "Existió el comte Bernat III de Besalú?", *Acta Historica Archaeologica Mediaevalia*, 19(1998), pp. 391-402.

Ramon Gaufred 1109-1146

Ramon Gaufred formava part del llinatge dels senyors de Cervià i el seu pare Gaufred Bastó va tenir un paper actiu dins el desenvolupament del feudalisme a l'Empordà. La seva família tenia drets sobre Vilabertran els quals els va cedir a Pere Rigau perquè aquest iniciés la comunitat reformada segons la regla de Sant Agustí. Quan vam redactar la tesina no vam poder documentar el lloc on Ramon Gaufred va iniciar la seva formació clerical. Semblaria lògic vincular-lo a la catedral de Girona, però tenim dos documents que permeten revisar aquesta proposta. Es tracta de la seva signatura autògrafa com a sotsdiaca en un document de la catedral de Vic redactat a Sant Julià de Vilatorrada l'any 1082.³⁵⁴ L'altre és un document de l'any 1094 en que signa ja com a prevere al costat de l'ardiaca Bernat Umbert en una donació feta de béns a Pineda al bisbat de Girona.³⁵⁵ El tenim documentat com a ardiaca de Besalú des de principis del segle XII fins al moment de la seva arribada al bisbat d'Osona. Ramon Gaufred va intervenir en els afers del comtat de Besalú relatius a Santa Maria de Besalú i en el restabliment de la comunitat canonical de Sant Joan de Ripoll.³⁵⁶ Segons el necrologi de la catedral de Vic Ramon Gaufred va morir a Cardona l'any 1146 i va ser portat a enterrar a la seu de Vic, indicant que el seu episcopat va durar 36 anys. La primera referència com a bisbe electe d'Osona que trobem és en un testament datat de l'any 1110 (Doc. 192).

Durant aquests anys, posteriors al meu article sobre Ramon Gaufred, s'han publicat els diplomataris de dos bisbes que tingueren una relació estreta amb Ramon Gaufred es tracta d'Oleguer recollida la seva documentació per Martí Bonet i del bisbe de Girona Berenguer de Peretallada per part de Josep Camprubí.³⁵⁷ Aquest darrer autor, publicant la documentació de Girona, ha completat moltes informacions que ens permeten acotar més els fets i aclarir la identitat d'alguns personatges. L'autor ha plantejat pel que fa al bisbat de Girona que el bisbe Ramon que succeiria a Bernat Umbert després de la seva mort, de

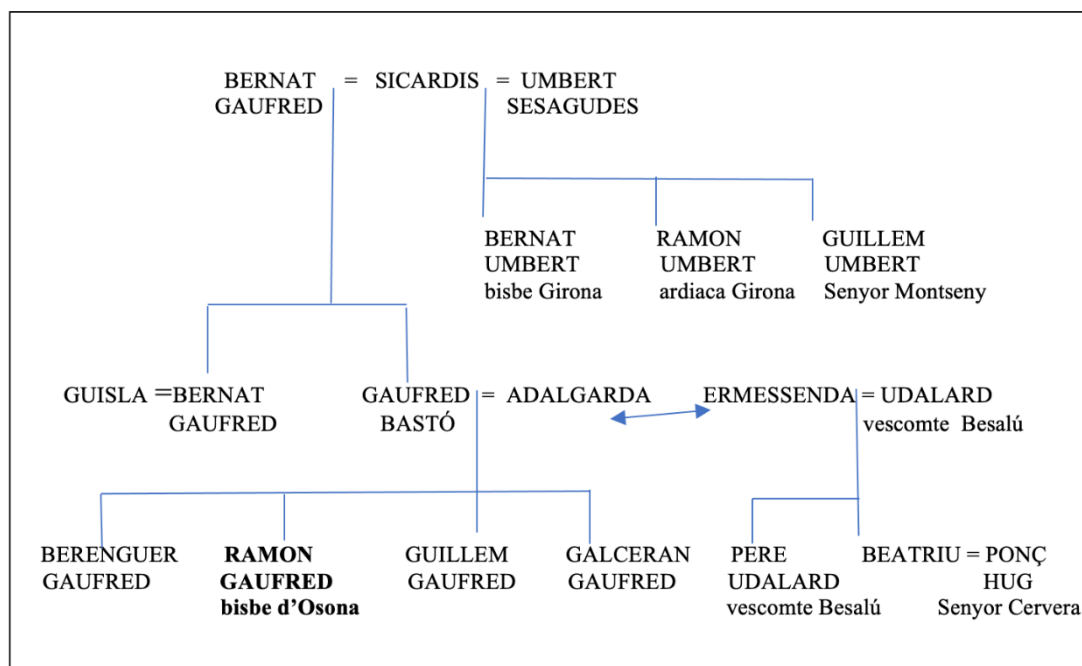
³⁵⁴ Ramon ORDEIG, *Diplomatari de la catedral de Vic*, doc.1454, p. 743. Bel·lècia ven al seu nebot Bonfill Tedball, a causa de la pobresa i penúries que passa una peça de terra al costat de cementiri de Sant Julià de Vilatorrada per trenta sous en moneda d'argent de Vic en la qual hi ha gravats uns bous. Signen diversos clergues que estan en període de formació entre els quals Ramon.

³⁵⁵ Publicat per Xavier PÉREZ GÓMEZ, *Diplomatari de la cartoixa de Montalegre (segles X-XII)*, Barcelona, 1998, doc.71, pp. 101-103.

³⁵⁶ Josep MASNOU, *El bisbat de Vic durant l'episcopat de Ramon Gaufred*, pp. 261-263.

³⁵⁷ Josep M. MARTÍ BONET, Anna RICH, *Oleguer, servent de les esglésies de Barcelona i Tarragona*, Barcelona, 2003. Josep CAMPRUBÍ SENSADA, "Berenguer Dalmau, bisbe de Girona (1113-1114/1144-1145): les seves funcions com a cap espiritual, com testimoni dels comtes de Barcelona i com a jutge", *Afers: fulls de recerca i pensament*, 34(2019), pp. 227-254. Josep CAMPRUBÍ SENSADA, "Santa Maria de la Seu de Girona a l'època del bisbe Bernat Umbert (1093/94-1110)", *Analecta Sacra Tarraconensia*, 89(2016), pp. 19-54.

fet no va existir mai i que els documents que acrediten la seva actuació la majoria relacionats amb la canònica de Santa Maria de Besalú, són falsificacions.³⁵⁸

QUADRE-3 Genealogia del llinatge dels Cervià i el bisbe Ramon Gaufred

Quan vaig presentar la tesina vaig fer una identificació incorrecte al afirmar que Ramon, ardiaca i abat de Sant Feliu de Girona, que apareix com a marmessor en el testament de Bernat Umbert (Docs. 191 i 195) era el seu germà Ramon Umbert que també va ser ardiaca.³⁵⁹ Posteriorment consultant les notes necrològiques de la catedral de Girona publicades per Marqués vaig constatar que Ramon Umbert havia mort l'any 1085, essent doncs impossible la identificació que havia proposat.³⁶⁰ Així Ramon ardiaca i abat de Sant Feliu de Girona seria un altre persona de la qual no hem pogut establir la seva identitat.

Una dada que volem destacar de l'episcopat de Ramon Gaufred és el seu lligam estret amb la família vescomtal de Besalú que va augmentar la seva presència al comtat d'Osona i concretament en l'organització de la defensa de Cervera després del casament de Beatriu amb Ponç Hug de Cervera. El primer document conegut d'una actuació del bisbe Ramon Gaufred és la restitució al bisbe d'Osona de diversos béns com a dotació de Pere, fill de

³⁵⁸ Josep CAMPRUBÍ SENSADA, "L'inexistent bisbe Ramon de Girona i les falses supeditacions comtals de l'església de Santa Maria de Besalú a Sant Ruf d'Avinyó (finals XI-inicis XII)", *Analecta Sacra Tarraconensia*, 90(2017), pp. 25-40.

³⁵⁹ Josep MASNOU, *El bisbat de Vic durant l'episcopat de Ramon Gaufred*, p. 265, nota 36.

³⁶⁰ Gabriel ROURA GÜIBAS, "Martyrologium Adonis: notes necrològiques marginals", *Miscel·lània Litúrgica Catalana*, 6(1995), pp. 157-164.

dit matrimoni, que és entregat a la catedral de Vic com a canonge (Doc. 194). El més destacat són els béns que ofereixen al bisbe i que tenen un contingut molt peculiar i que en un moment en que s'havia desorganitzat el sistema parroquial i dels castells a la zona de la Segarra i l'Urgell té una importància molt destacada. Els vescomtes entregaren al bisbe Ramon totes les capellanies que ells tenien des del riu Llobregat fins a Lleida. L'altre lot estava situat al comtat de Besalú, entregant al bisbe Ramon totes les capellanies que tenien des del Llobregat de l'Empordà fins a Castellfollit de la Roca a la Garrotxa. Es tracta de drets eclesiàstics situats al bisbat de Girona i sobre els quals Ramon com a bisbe exercirà algun tipus de control pel fet d'haver estat ardiaca de Besalú abans de la seva elecció per Vic.

L'activitat com a bisbe d'Osona de Ramon Gaufred ja la vaig publicar, tant sols vull destacar que voldrà refer els drets dels bisbes d'Osona a la frontera recuperant els drets eclesiàstics que havien estat alienats. Així com en altres zones d'Occident trobem ben documentats les restitucions d'esglésies Ramon Gaufred va dedicar-se a reclamar aquestes parròquies que estaven en mans de la noblesa feudal i que a través del control del delme permetien mantenir als cavallers. Aquesta exigència el bisbe Ramon la va anar reclamant al comte de Barcelona Ramon Berenguer III fins que aquest l'any 1120 va fer una restitució genèrica d'aquests drets com consta en un document conservat a la catedral de Vic (Doc. 208). Parlo de reconeixement genèric perquè no s'enumeren les capellanies que s'havien de restituir, sobreentenenent que eren totes aquelles posseïdes per nobles que estaven sota la relació feudal del comte de Barcelona i que en darrera instància tenien aquestes esglésies pel comte. Creiem que aquest document estava vinculat a un altre que a l'actualitat es troba al fons de l'arxiu Reial, però que procedia dels arxius vigatans i va ser transferit l'any 1315 al fons de cancelleria. És una llista de les parròquies del bisbat d'Osona on només consta el nom de la parròquia sense cap més indicació (Doc. 206). Aquesta llista ha estat comparada amb dues altres que es conserven a l'Arxiu Capitular i que fan un llistat dels preveres de les parròquies amb la quantitat que pagaven a l'ardiaca pel dret del *catedraticum* les quals han estat publicades per Antoni Pladevall.³⁶¹ Si ens preguntem sobre quina va ser la utilitat d'aquesta llista, creiem que va ser un document annex a la restitució de les capellanies que va fer Ramon Berenguer III al bisbe Ramon Gaufred. Així el bisbe es feia reconèixer les esglésies que formaven part del seu bisbat

³⁶¹ Antoni PLADEVALL, "Dues llistes de parròquies del Bisbat de Vic del segle XII", *Boletín Arqueológico de Tarragona*, 113-120(1971-1972), pp. 283-304.

no amb una simple descripció dels límits diocesans, sinó amb un elenc de les esglésies que formaven l'*episcopatus Ausonensis* com consta a l'inici del document.³⁶²

La regularització de la vida canonical que va iniciar el bisbe Arnau de Malla i va ser continuada per Ramon Gaufred, va portar a molts canonges a fer pelegrinatge a Jerusalem com a penitència, destacant la visita de varis canonges de Vic i del bisbe Bernat Umbert de Girona l'any 1111. De Vic hi destaca el prior Bernat de Santa Maria de l'Estany, Tedmar Miró de Castellterçol i Ramon Folc.³⁶³ Aquest darrer va portar una carta del bisbe Ramon Gaufred al patriarca de Jerusalem en que demanava establir lligams de cooperació entre la comunitat del Sant Sepulcre i la catedral de Vic que encara tenia el projecte de restaurar la ciutat de Tarragona. L'any 2002 vam identificar aquesta carta d'agermanament que havia estat citada per Villanueva, però que tenia el problema que no tenia data.³⁶⁴ La cronologia del patriarca Arnulf, la coincidència d'aquesta expedició a Jerusalem i el retorn d'alguns dels pelegrins que van fer la publicació sacramental, concretament del canonge Ramon Folc, ens va portar a establir que aquest agermanament es podria produir entre 1111 i 1114 (Doc. 203)

En aquest període la comunitat del Sant Sepulcre de Jerusalem va acceptar la regla de Sant Agustí com a forma de vida comunitària, fet que va consolidar el prestigi d'aquesta a Occident i va contribuir a la seva aplicació. El fet que el prior de Santa Maria de l'Estany hagués estat a Jerusalem va contribuir a la consolidació de la comunitat de Santa Maria de l'Estany amb el nomenament de Bernat com abat fins a la seva mort l'any 1122. Aquest canvi, però, va ser provisional ja que podem detectar que amb l'elecció del seu successor el títol d'abat de l'Estany desapareix i es consolida novament el de prior que, alhora, serà membre del capítol de la catedral de Vic. Això va fer que el bisbe Ramon Gaufred donés més consistència a la comunitat fins arribar a la dotació de la comunitat de Santa Maria de l'Estany l'any 1133 amb l'entrega de diverses parròquies i amb drets al mercat de Moià que va consolidar la seva estabilitat i prestigi. La vinculació estreta entre la catedral de Vic i Santa Maria de l'Estany és d'aquest període concret i el fet que el prior de Santa Maria de l'Estany pogués substituir les funcions episcopals en absència del bisbe seria

³⁶² Josep MASNOU, *El conflicte entre el bisbat de Vic Santa Maria de Solsona*, pp. 32-35.

³⁶³ Aquest pelegrinatge afectava als promotors de la canònica de Santa Maria de l'Estany com tractem al nostre article Josep M. MASNOU, "Santa Maria de l'Estany i la consolidació d'una canònica agustiniana a principis del segle XIII", *Miscel·lània litúrgica catalana*, 29(2021), en premsa.

³⁶⁴ Jaime VILLANUEVA, *Viage literario*, l'autor data el document entre l'any 1175-1185 segons Nikolas JASPERT, "Eleventh-Century Pilgrimage from Catalonia to Jerusalem: New Sources on the Foundations of the First Crusade", *Crusades*, 14(2015), p. 397 i nota 179.

establert en aquest moment concret per la decisió del bisbe Ramon Gaufred i establert en el document de dotació de l'any 1133.

L'actitud del bisbe Ramon Gaufred envers la comunitat canonical de Santa Maria de l'Estany va provocar la protesta dels canonges de Vic que van reclamar que no malbaratés el tresor de la catedral. A més van establir que si hi havia problemes jurídics no s'acudís a cap autoritat exterior per buscar la solució, sinó que fos a través de l'acord de diferents àrbitres que es trobés solució al conflicte. Aquest darrer aspecte creiem que no fa referència a l'autoritat del comte, sinó a l'autoritat de Roma. Aquest punt tindria relació amb l'obtenció per part de la comunitat de Santa Maria de Manresa d'una butlla del papa Celestí II (1143-1144) que donava un estatut jurídic independent d'aquesta comunitat permetent poguessin elegir a l'abat sense el consentiment del bisbe.³⁶⁵

Aquesta situació va consolidar el capítol de Vic i l'establiment d'un sistema regularitzat per accedir als canonicats a través de la carta de dotació i la cerimònia d'acceptació dels nous canonges. Alhora això va implicar que en la gestió del patrimoni capitular la major part dels nous contractes es fessin en nom del bisbe i el consentiment de les dignitats capitulars. El bisbe Ramon sabem que portava una vida eremítica i que el seu lloc de refugi era la capella de Sant Pere de l'Erm situada dins el castell de Sant Martí de Tous. Consta en documentació posterior que volia fundar a aquest lloc un monestir.³⁶⁶ Ramon Gaufred va morir l'any 1146 produint-se un breu període de seu vacant.

Pere de Redorta 1147-1185

No sabem si Pere de Redorta va ser elegit pel capítol de la catedral, però el fet que Pere no fos canonge de la catedral de Vic, ni membre dels llinatges del comtat d'Osona ha fet que aquest personatge fos poc estudiat i considerat com un bisbe irrellevant.³⁶⁷ Pere de Redorta era membre de la família dels Castellvell i estava emparentat amb la casa comtal de Barcelona.³⁶⁸ Aquests lligams familiars van fer que intervingués en molts afers

³⁶⁵ Aquest document no s'ha conservat i només ho podem deduir d'un breu del papa Celestí III de l'any 1194 i que es conserva a l'Arxiu de la seu de Manresa XII-4 que vaig publicar Josep MASNOU, "La canònica de Santa Maria de Manresa (1093-1310): organització litúrgica i vida comunitària", *Miscel·lània Litúrgica Catalana*, 27(2019), doc. 1, pp.254-255.

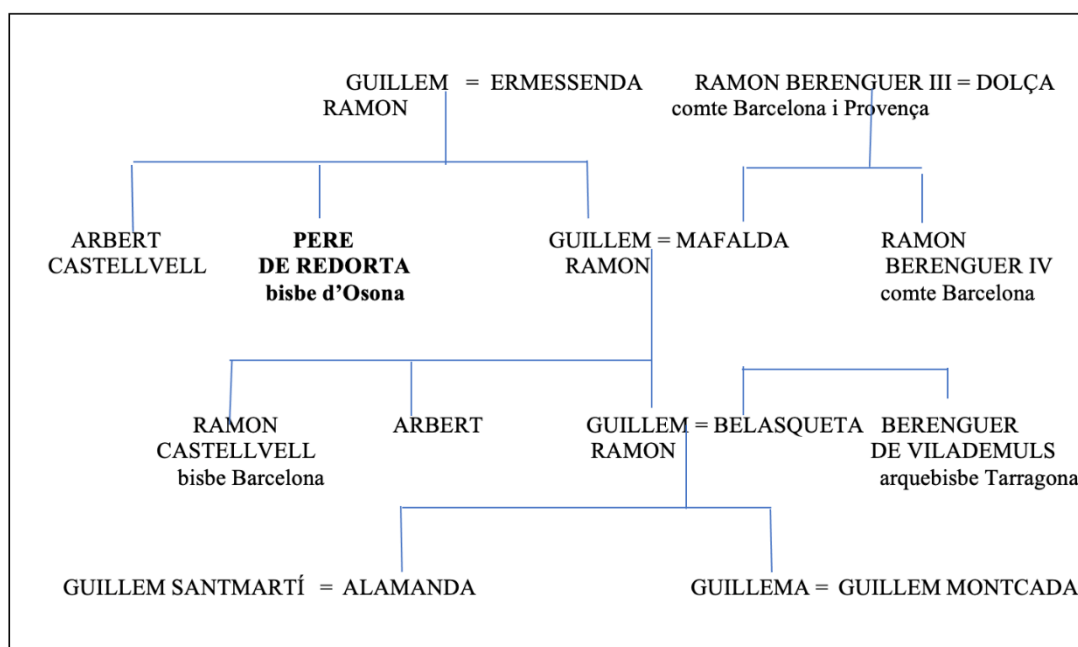
³⁶⁶ Josep MASNOU, *El bisbat de Vic durant l'episcopat de Ramon Gaufred*, pp. 291-292.

³⁶⁷ Paul FREEDMAN, *Tradició i regeneració*, p. 67. L'autor qualifica a Pere de Redorta com un administrador excel·lent i que va actuar en un context més reduït.

³⁶⁸ Bonaventura PEDEMONTE FALGUERA, *Notes per a la Història de la Baronia de Castellvell de Rosanes*, Barcelona, 1929, p. 104. L'autor fa un estudi sobre el llinatge dels Castellvell ja l'identificava com a membre d'aquest llinatge i actuant al costat dels seus germans Arbert i Guillem estrets col·laboradors del comte Ramon Berenguer IV. Martí AURELL, *Les noces del comte. Matrimoni i poder a Catalunya (785-1213)*, quadre VII, p. 537.

dels comtes de Barcelona i especialment després de la mort sobtada l'any 1162 de Ramon Berenguer IV acompanyat a Torí per Arbert de Castellvell, germà de Pere de Redorta. Queda una qüestió sobre el cognom de Redorta que ha fet que no se'l pogués vincular amb els Castellvell.

Pere de Redorta surt esmentat per primera vegada al testament del seu pare Guillem Ramon de Castellvell que va fer l'any 1110 quan va anar a Terra Santa, constant que seria clergue i tindria el castell de Voltrera i d'Olesa, compartint-ho amb el seu oncle Dorca i després els compartiria amb el seu germà Guillem, hereu del llinatge Castellvell.³⁶⁹ La relació d'aquest amb el bisbat d'Osona la tenim documentada l'any 1139 quan Pere de Redorta va signar en la donació que el bisbe Arnau Ermengol va fer a Santa Maria de l'Estany de la parròquia de Sant Esteve de la Garriga i les seves sufragànies.³⁷⁰

QUADRE-4 Genealogia del llinatge dels Castellvell i el bisbe Pere de Redorta

En una data fins ara no determinada, Guillem de Castellvell va oferir a Santa Maria de l'Estany drets a Sant Andreu Sagatoses, actualment Sant Andreu de la Barca. Així sabem que l'any 1142 quan es va produir una invasió sarraïna a la zona de Martorell, molts pagesos es van refugiar a Sant Andreu de la Barca en dominis dels canonges de

³⁶⁹ Bonaventura PEDEMONTE FALGUERA, *Notes per a la Història de la Baronia de Castellvell de Rosanes*, p. 97-99 i p. 104 on l'autor ja l'identifica com el bisbe de Vic. Blanca Garí que va estudiar a la seva tesi doctoral aquest llinatge també fa referència a aquest parentiu. Blanca GARÍ, "El linaje de los Castellvell en los siglos XI y XII", *Medievalia*, 5(1985), pp. 1-279.

³⁷⁰ L'original és del 14 de setembre de 1139 publicat a AA.VV., *Els pergamins de l'Arxiu Comtal de Barcelona, de Ramon Berenguer II a Ramon Berenguer IV*, doc. 754, pp. 1246-1247; signa com *Petri Redortensis subdiachoni*.

l'Estany.³⁷¹ La notícia que ens confirma que Pere de Redorta va ser ardiaca de Barcelona, abans d'accedir al bisbat d'Osona, ens la donen dos documents relacionats amb les parròquies que depenien de la canònica de Solsona i situades dins el bisbat de Vic i que van ser motiu de conflicte durant la segona meitat del segle XII. L'any 1145 ens els darrers anys de l'episcopat de Ramon Gaufred i amb la intervenció de Guillem de Torroja es va voler clarificar la situació de les parròquies de Queralt, Jorba, Talladell i Tàrrega, ratificant la seva dependència de la canònica de Santa Maria de Solsona. En aquest acte hi va signar com a testimoni Pere, ardiaca de Barcelona que era Pere de Redorta.³⁷²

Pere de Redorta començarà a actuar al bisbat d'Osona l'any 1147 i el veiem intervenint en diversos afers eclesiàstics conflictius que venien del final de l'episcopat del bisbe Ramon Gaufred que va voler fer prevaldre la jurisdicció del bisbe davant l'exempció que gaudien determinats monestirs. Concretament referents al monestir de Casserres depenent de Cluny i Sant Vicenç de Cardona que depenia de Sant Ruf. Pere de Redorta va voler reforçar el reconeixement dels drets dels bisbes d'Osona sobre les regalies obtenint una butlla del papa Eugeni III (Doc. 267). Part d'aquestes regalies havien estat alienades, especialment el dret d'encunyació de moneda, aconseguint un pacte amb el vescomte de Cardona per assegurar l'ús d'aquesta moneda episcopal als mercats de Vic i Manresa.³⁷³

Els episcopologis i la historiografia sobre aquest bisbe només ha considerat la seva acció dins el marc del bisbat d'Osona, desconeixent la seva activitat en els afers polítics de l'època com a representant del comte de Barcelona en diverses gestions diplomàtiques a Provença, fet que no permet fer-se càrrec de la seva personalitat. Aquesta ha estat estudiada per Martí Aurell en l'estudi sobre el personal català present en l'administració provençal on documenta l'activitat del bisbe Pere de Redorta actuant com a regent a Provença en un període crític pel domini de la casa comtal.³⁷⁴ Martí Aurell destaca a Pere de Redorta com un dels bisbes que va intervenir en els afers provençals i que va actuar

³⁷¹ Aquestes indicacions les trobem en un document de l'Estany del 27 de gener del 1142 resumit per Francesc de ROCAFIGUERA, "Documents del monestir de l'Estany existents a l'Arxiu Episcopal de Vic (1106-1498)", dins *Studia Vicensia*, 1(1989), p. 127, doc. 3. Concòrdia entre Guillem de Castellvell i el prior de Santa Maria de l'Estany sobre la vila de Sant Andreu de Sagatoses (Sant Andreu de la Barca) a la qual fugiren per por dels sarraïns els homes de dit Guillem. Per aquesta concòrdia Guillem de Castellvell defineix a Santa Maria de l'Estany dita vila i el cens de cera que paguen els capmasos i les cases menors.

³⁷² Josep MASNOU, *El conflicte entre el bisbat de Vic i Santa Maria de Solsona*, pp. 39-43.

³⁷³ Francesc RODRÍGUEZ BERNAL, *Col·lecció diplomàtica de l'Arxivo Ducal*, doc. 379, pp. 583-584. acorden fixar durant 10 anys el preu de la moneda, fomentar-ne l'ús en els respectius mercats i establir els llocs on circularia cadascuna d'aquestes monedes. La moneda episcopal a Vic i Manresa i la vescomtal a Cardona i Calaf. Sobre aquesta darrera vegeu Jordi TORNER, "La moneda medieval: un exemple la moneda vescomtal de Cardona-Calaf", *Miscel·lanea Aqualatensia*, 7(1995), pp. 421-428.

³⁷⁴ Martí AURELL, "Le personnel politique catalan et aragonais en Provence sous Alphonse Ier (1166-1196)", *Annales du Midi*, 93(1981), pp. 121-139.

durant un temps com a procurador del germà del rei Alfons, Ramon Berenguer IV de Provença. La primera notícia que hem trobat és la seva presència a Belcaire el mes d'octubre de 1165 quan es van establir-se els pactes entre Ramon de Provença III i Ramon de Sant Geli en presència de l'arquebisbe de Tarragona Hug de Cervelló i el bisbe Guillem de Girona.³⁷⁵ Després de la mort de Ramon Berenguer III de Provença el bisbe Pere de Redorta va ser nomenat procurador del rei a Provença al costat de Guillem VII de Montpeller i va fer una llarga estada intervenint en diversos afers. Pere estava a Ais de Provença entre agost de 1166 i març de 1167 al costat de rei Alfons que actua com a duc de Provença confirmant béns donats a l'església d'Antíbol.³⁷⁶ Durant el mes de desembre de 1166 era junt amb el rei Alfons i l'arquebisbe de Tarragona Hug de Cervelló a Tarascó intervenint en una qüestió que afectava al monestir de Lerins.³⁷⁷ El bisbe Pere va fer una estada a Montpeller intervenint en la pagament, junt amb altres nobles catalans, del préstec que Alfons havia obtingut de Guillem Leric i que n'eren garants tots els bisbes dels seus dominis, Guerau de Jorba i el senyor de Montpeller. Durant aquesta absència el bisbe va delegar les seves funcions jurisdiccionals en el sagristà major Pere Berenguer de Balenyà com testimonien l'any 1209 en el plet contra els Montcada.³⁷⁸ El bisbe Pere es va fer reconèixer els deutes del seu pare Ramon Berenguer IV l'any 1172 i va ser compensat per Alfons amb béns comtals a Moià i Santpedor que van ser entregats per sufragar el deute.³⁷⁹

El bisbe Pere va tenir un segon període d'absència a causa de la política provençal en relació amb el conflicte entre l'església d'Antíbol i el consolat de la Grassa que era recolzat pels genovesos.³⁸⁰ El mes de juliol de 1173 actua al costat del comte Ramon Berenguer IV de Provença fent un arbitratge entre el bisbe Bertran d'Antíbol i Ramon de Grassa i els seus germans.³⁸¹ El mes d'octubre de 1173, Pere de Redorta era a Lleida al costat del rei Alfons i Guiu Guerrejat en la signatura dels pactes entre el rei Alfons i el

³⁷⁵ FERRER MALLOL, M. Teresa; RIU RIU, Manuel (dirs.), *Tractats i negociacions diplomàtiques de Cata-lunya i de la Corona catalanoaragonesa a l'edat mitjana. Tractats i negociacions diplomàtiques amb Occitània, França i els estats italians 1067-1213*, vol I.1, Barcelona, 2009, doc. 83, pp. 364-365.

³⁷⁶ Anna Isabel SÁNCHEZ CASABON, *Alfonso II rey de Aragón*, doc. 39, pp. 76-77.

³⁷⁷ Anna Isabel SÁNCHEZ CASABON, *Alfonso II rey de Aragón*, doc. 47, pp. 85-86.

³⁷⁸ Citat per John C. SHIDELER, "Les tàctiques polítiques des Montcada, seigneurs de Vic du début du XIIIe siècle", *Ausa*, 9(1981), pp. 329-342.

³⁷⁹ Original conservat a ACA, Cancelleria, perg. Alfons, n° 126 i publicat per Anna Isabel SÁNCHEZ CASABON, *Alfonso II rey de Aragón*, doc. 119, pp. 184-185.

³⁸⁰ Martí AURELL, "Els fonaments socials de la dominació catalana a Provença sota Alfons el Cast (1166-1196)", *Acta historica et archaeologica mediaevalia*, 5(1984), pp.100-102.

³⁸¹ Georges DOUBLET, *Recueil des actes concernant les évêques d'Antibes*, Imprimerie de Monaco, 1915, doc. 89.

vescomte de Bearn. En aquest moment Pere de Redorta deixà el seu càrrec a Provença i és substituït pel germà del senyor de Montpeller Guiu Guerrejat.³⁸² El bisbe Pere encara era recordat per la seva intervenció a Antíbol en un document datat el mes de juny de 1176 a Grassa i confirmant la sentència que el bisbe Pere de Redorta i el comte Ramon Berenguer IV:

*Sicut in carta comitis fratri mei et Petri, Ausonensis episcopi, tunc temporis vicem meum in Provinciam gerens, melius continetur, laudo, concedo et confirmo et corroboro et nemo deinceps ipsa iudicia frangere presumat.*³⁸³

El bisbe va rebre diverses compensacions per haver exercit aquest càrrec: el domini sobre cases a la ciutat de Lleida i el delme que el rei cobrava a Manresa.³⁸⁴ El bisbe Pere exercia un control senyorial sobre tota la vila de Vic sense una contestació oberta al seu poder. El signe més clar d'aquest poder episcopal el trobem en el fet que el bisbe Pere de Redorta aconseguirà l'any 1174 recuperar l'encunyació de la moneda episcopal imposant-la en totes les transaccions del mercat local. L'increment del patrimoni va portar a Pere de Redorta a crear el sistema de les dotze pabordies l'any 1176 i enfortir el capítol en un període de creixement que va establir en quaranta el nombre màxim dels membres de la canònica (Doc. 306).

Pel que fa a l'acció política a Provença, Pere de Redorta, va comptar amb l'eficac col·laboració de Pere de Cardona que era canonge de Vic i en tot aquest afer va obtenir la seva promoció al cardenalat.³⁸⁵ En la seva acció com a regent del rei a Provença el bisbe va estar en contacte amb juristes que l'assessoraren i en la introducció a la catedral de mestres provençals especialistes en dret dels quals cal destacar mestre Aimó que tenim documentat entre els anys 1175-1176 i consta la seva mort al necrologi.³⁸⁶ A més la catedral va comptar amb un metge, format a Montpeller, que va tenir una relació estreta amb la família Malla. Totes aquestes relacions fan adonar-nos que a través del bisbe Pere la diòcesi d'Osona estava connectada amb els centres de dret actius en aquest moment

³⁸² Martí AURELL, "Le personnel politique catalan et aragonais en Provence sous Alphonse Ier (1166-1196)", *Annales du Midi*, 93(1981), pp. 121-139.

³⁸³ Anna Isabel SÁNCHEZ CASABON, *Alfonso II rey de Aragón*, doc. 224, pp. 310-311.

³⁸⁴ Paul FREEDMAN, *Tradició i regeneració*, pp. 125-126. Anna Isabel SÁNCHEZ CASABON, *Alfonso II rey de Aragón*, doc. 152, pp. 518-519.

³⁸⁵ Paul FREEDMAN, *Tradició i regeneració*, pp. 142-143. Martí AURELL, "Le personnel politique catalan et aragonais en Provence sous Alphonse Ier (1166-1196)", *Annales du Midi*, 93(1981), pp. 127-128.

³⁸⁶ Miquel S. GROS, "Els antics necrologis de la catedral de Vic (segles X-XIII)", *Studia Vicensia*, 2(2017), pp. 29-30, nota 47. Disposem d'un judici en que intervé el bisbe Pere de Redorta al costat del jutge Aimó per uns delmes discutits entre el bisbe de Girona i els senyors de Cruïlles conservat el seu original ADG, pergamins de la mitra, cal. 8, núm. 56.

amb la introducció del dret romà. La intuïció de Paul Freedman que la catedral de Vic durant el segle XII va introduir elements d'innovació, dins una tradició conservadora, s'haurien d'entendre en l'activitat que va desenvolupar el bisbe Pere.

A partir del 1180 assistim a un moment de crisi a la ciutat de Vic coincidint amb el final de l'episcopat del bisbe Pere de Redorta i amb l'intent de creació d'una organització municipal de tipus consular (Doc. 318). Aquesta iniciativa que va rebre el recolzament inicial del rei Alfons va ser enèrgicament combatuda pel bisbe Pere de Redorta que veia perillà el seu control jurisdiccional sobre Vic.³⁸⁷ A partir de l'any 1176 el rei Alfons va fer un canvi en els seus assessors polítics reforçant el paper protagonista de la nissaga dels Vilademuls. La seva intervenció en la problemàtica entorn el consolat de Grassa a Provença va afectar a aquesta actitud que el va portar a enfrontar-se directament al rei i exigir-li es fes enrere en el seu recolzament a la iniciativa.³⁸⁸

*Postea vero dixit quod homines ville Vici, pro maiori parte, sicut audivit et pro cetero asserit, fecerunt coniurationem inter se, vero se adiuvicem iurarent atque defenderent. In qua coniuratione exceperunt dominum regem et Petrus de Redorta qui tunc erat episcopus et Guillelmi Raimundi, et forte paucos alios nec tamen quos. Et quia non exceperunt universitatem clericorum ecclesie ius sacramentali, sicut ipse testis vidit. Episcopus valde commotus fuit adversos eos, unde quadam dominica indutus ad missam in altari Sancti Nicholai, infra ecclesia Sancti Petri, expresse nominaverunt multos ex illis qui erant in sacramentali iniungens eis et omnibus aliis quod se adiuvicem a sacramento absoliverent et rumperent ex toto sacramentale et non facerent, deinde haberet eos pro suis bandatoribus et ecclesie ipsius vero hoc facere renuerunt immo IIIIor ex illis nomine: Petrus de Puteo qui tunc erat baiulus rege et Martinus Cuixeta et Berengarius de Olost et alius cuius nomen ignorant, pro se et alius coniuratis ad dominum regem apud Perpignanum sicut audiverunt euntes, impetraverunt coniurationem qua fecerant ab eo confirmari, quod ipsi rex fecit et signum suum in sacramentali apposuit caucione interposita ab eis. **Et post aliqua talem temporis quam rex esset apud Vicum et rogasset instante episcopum quod huiusmodi sacramentale non infringeret, set approbasset et episcopus concedere noluisset indignatus est, valde***

³⁸⁷ Aquest intent va estar lligat amb els intents de crear consolats a Girona, Cervera, Lleida i Perpinyà que van tenir una durada efímera estudiada per Philip DAILEADER, "The Vanishing Consulates of Catalonia", *Speculum: A Journal of Medieval Studies*, 74(1999), pp. 65-94.

³⁸⁸ Resumit darrerament per Paul FREEDMAN, "La diòcesi de Vic, de Berenguer Seniofred de Lluçà a sant Bernat Calvó (1076-1243)", *Episcopus. El bisbat de Vic i l'Església a Catalunya en el context europeu*, Vic, 2021, pp. 100-101.

et commotus adversus episcopum et ecclesiam, et post multam verba qui inter ipsum et episcopum fuerit, visis instrumentis ecclesie, destitit adiuvamine et favore illorum hominum super sacramentali. Processu vero temporis, episcopus constituit iudices qui discernent auctoritate ipsius episcopi utrum stare deberet sacramentale vel non qui per sententiam illud penitus reprobaverunt et infregerunt, et ita ad mandatum et districtionem eiusdem episcopi et ecclesie ruptum fuit sacramentale. (doc. 387)

El rei aprofitarà per limitar el poder del bisbe, intentant trencar el monopoli jurisdiccional que exercia en l'organització de Vic.³⁸⁹ Aquest fet era més clar a Manresa on el rei va introduir a notaris reials i va recolzar l'organització d'un règim consular que es va arribar a consolidar. Serà Martí Cuixeta un dels que va intervenir en la conjuració qui va impulsar la creació d'una conjuració dels ciutadans de Manresa amb l'establiment d'una organització jurada que degué ser recolzada pel rei Alfons.³⁹⁰ A l'any 1194 aquest procés serà aturat tant a Manresa com a la vila de Vic a través del sagristà major Pere de Tavertet recuperant el control de la notaria que havia estat entregada a un nebot del veguer de Manresa.³⁹¹

Ramon Tedmar de Castellterçol 1185-1194

Ramon Tedmar era membre de la família dels senyors de Castellterçol un dels llinatges protectors de la canònica de l'Estany i amb una forta presència al capítol catedral. Ramon va ser ofert com a canonge de la catedral essent un infant l'any 1142 (Doc. 251) i va ser l'hereu dels béns del seu oncle Berenguer Tedmar.³⁹² Ramon va formar-se com a canonge sota la tutoria i protecció de Pere Berenguer de Balenyà, sagristà major. Abans d'assolir l'episcopat d'Osona va exercir el càrrec d'ardiaca en un període molt convuls i va ser el principal encarregat de reprimir la revolta dels ciutadans de Vic. Va haver de pactar amb els altres dos llinatges destacats dins la catedral de Vic com eren els Malla i els Tavertet.

De fet Ramon Tedmar ja va tenir un paper destacat en el moment de la restauració de la moneda episcopal. El sistema de pabordies va afavorir que s'anessin creant greus

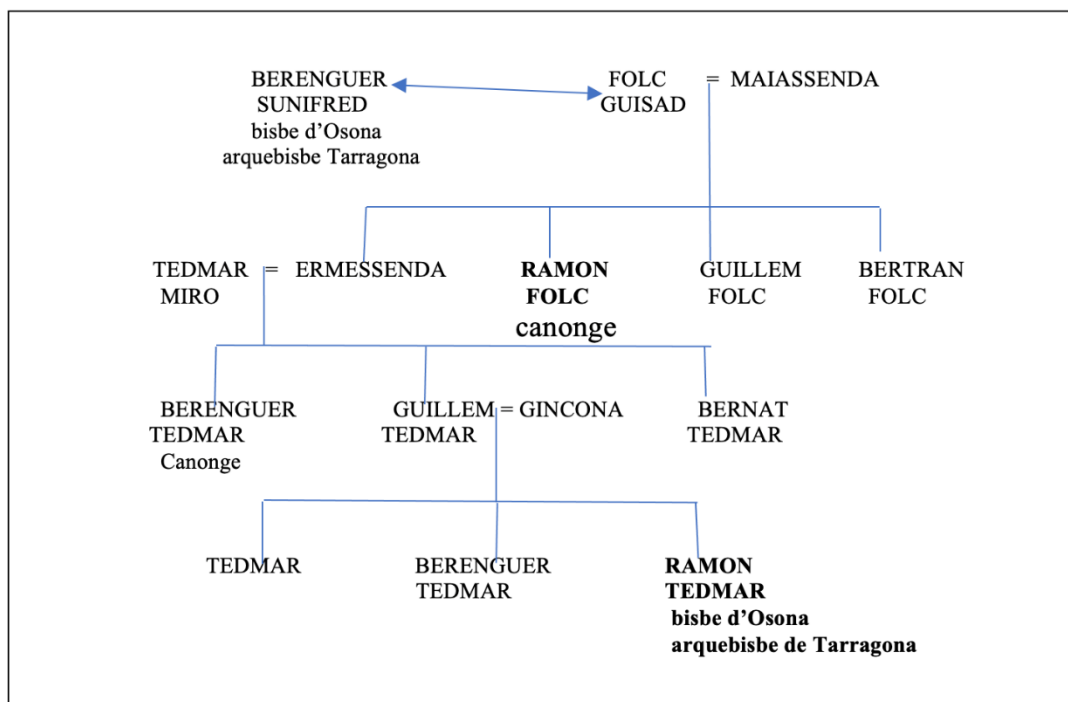
³⁸⁹ Paul H. FREEDMAN, "Another look at the Uprising of the Townsmen of Vic (1181-1183)", *Acta historica et archaeologica mediaevalia*, 20-21(1999-2000), pp. 177-186.

³⁹⁰ Aquesta possibilitat també ha estat suggerida per Jeff FYNNE-PAUL, *Auge i declivi d'una burgesia catalana. Manresa a la baixa edat mitjana 1250-1500*, Centre d'Estudis del Bages, Manresa, 2017, pp. 55-56.

³⁹¹ Aquesta problemàtica respecte la notaria l'hem estudiada a Josep MASNOU, *La pràctica notarial a l'escripció de Manresa (Segles XIII-XIV)*, Treball Fi de Màster inèdit en Arxivística i Gestió Documental, Universitat Autònoma de Barcelona, 2020.

³⁹² Antoni PLADEVALL, *Castellterçol. Història de la vila i el seu terme*, Vic, 1991, pp. 45-55.

diferències en la fortuna dels canonges i a una certa lluita dins el mateix capítol. El capítol va voler reclamar la seva potestat d'eleger candidat sense intromissió dels comtes-reis i el candidat escollit va ser Ramon Tedmar de Castellterçol. Això no devia agradar a Alfons que va aprofitar per reduir, sinó anorrear les prerrogatives de l'església d'Osona iniciant-se una lluita interna on la catedral i el bisbe estaven en el centre dels conflictes. El bisbe Ramon Tedmar formava part d'un llinatge que va anar adquirint una gran rellevància.

QUADRE-5 Genealogia del llinatge dels Castellterçol i el bisbe Ramon Tedmar

Aquestes eleccions, però coincideixen en un moment de pressió de les famílies nobles de la Plana sobre els béns de l'església i la necessitat d'aquesta de fer valdre els seus drets. Un text copiat en un manuscrit de la catedral ens mostra el clima de violència i com la catedral es veia amenaçada.³⁹³ L'any 1194 és un moment decisiu de la vida i de la gestió canonical. És en aquest moment, dins un context polític força complicat, que la catedral voldrà preservar els seus drets. Alhora es mostra la voluntat de sistematitzar i organitzar la gestió dels béns de la catedral tot elaborant un cartulari feina que s'encomana a Andreu Salmúnia, nomenat notari oficial de tots els documents de la vila de Vic (Doc. 337).

³⁹³ Està escrit al principi d'un dels manuscrits que conté la regla d'Aquisgrà. Tot i estar molt esborrat en transcrivim només el començament: *Gloria tibi Christe qui in principio eras Verbum. Suscipet preces ecclesie et versus[...] qui exaltas humiles in regni superium et supervos et potentes [...] Exsurge domine Ihesucriste qui quodam dormiebas in navi et ab apostolis [...] et mari ei apostolorum [...] ecclesiam ne dimittas a malis hominibus [...] Clamat Ausonensis ecclesia et invocat tibi in necessitatem ut ille [...] magnam tempestatem et inimicorum comprimas...* (ms. 128c (XLVIIc), f.1)

L'assassinat de l'arquebisbe de Tarragona Berenguer de Vilademuls per part dels Montcada i el seu posterior exili augmentaran el prestigi dels bisbes de Vic. En aquest context el bisbe Ramon serà nomenat arquebisbe de Tarragona.

2.1.5 Enfrontament entre el bisbe i el capítol (1194-1230)

L'any 1194 el rei Alfons redacta el seu testament i estableix entre els seus marmessors al sagristà Pere de Tavertet i al canonge Guillem de Tavertet, nebot de l'anterior i format en el nou dret romà. Durant el mateix any el senescal Guillem Ramon de Montcada assassinava a l'oncle de la seva dona Guillema de Castellvell que era arquebisbe de Tarragona: Berenguer de Vilademuls. Aquest darrer esdeveniment va afectar de ple al bisbat d'Osona per dos motius: el primer perquè l'actitud violenta de Guillem Ramon de Montcada ja s'havia manifestat a Vic des de l'àmbit de la jurisdicció que tenia sobre la vila de Vic. Per altra banda es va escollir com arquebisbe de Tarragona al que era bisbe d'Osona, Ramon de Castellterçol, fent necessari elegir també un nou bisbe per la seu de Vic. Testimonis dels canvis que va provocar aquest fet és l'estada a Roma del bisbe Ramon de Castellterçol per tractar tots aquests afers amb el papa Celestí III. La documentació generada per tot aquest afer ha estat publicada per Kehr però no s'ha analitzat en conjunt les activitats que es van dur a terme a Roma i les decisions que es van prendre.

DATA	DOCUMENT	DESTINATARI	ESGLÉSIA	REFERÈNCIA
11 novembre	Comunica atorgament pali	Ramon Tedmar Castellterçol	Tarragona	KEHR-248
15 novembre	Normes elecció paborde	Canonges de Manresa	Manresa	ASM XII-4
16 novembre	Decret sobre prebendes	Arquebisbe i capítol	Tarragona	KEHR-249
17 novembre	Concessió del pali	Ramon Tedmar Castellterçol	Tarragona	KEHR-250
19 novembre	Decret sobre nomenaments	Arquebisbe i capítol	Tarragona	KEHR-251
19 novembre	Celebrar en temps interdicte	Capitol Ausonensis	Vic	KEHR-252
20 novembre	Conflicte preposít Solsona	Arquebisbe Tarragona i bisbe Girona	Vic	KEHR-253

TAULA-5 Butlles del papa Celestí III en la successió de l'arquebisbe Berenguer de Vilademuls

Com veiem Ramon Tedmar de Castellterçol va anar a Roma per fer-se confirmar l'elecció com a arquebisbe de Tarragona i obtenir la concessió del pal·li. Va aprofitar l'ocasió per sotmetre al papat diverses qüestions respecte a la nova seu de Tarragona, però sobretot relatives al bisbat d'Osona en relació amb tres afers importants: el primer relatiu a la catedral de Vic en un període d'interdicte i violència que donava facultat als canonges per poder seguir exercint el culte a porta tancada i poder mantenir els enterraments en temps d'interdicte. L'altre afer era la situació de les parròquies del sector de Lleida controlades per la canònica de Santa Maria de Solsona que no respectaven el dret del bisbe d'Osona per controlar al clergat. Finalment un document no publicat per Kehr ni on consta la presència del bisbe, però contemporani a la seva presència a Roma, en que la comunitat de canonges de Manresa se li reconeixia el dret de poder nomenar paborde només entre els membres que formaven la comunitat.

Guillem de Tavertet 1195-1233

Aquest període de crisi que es produeix en aquest moment, quan es facultava a la catedral de Vic per a poder celebrar el culte amb les portes tancades, coincideix amb l'inici dels conflictes entre els bisbes de Vic i els Montcada. Aquestes violències que testimonien les butlles de Celestí III coincideixen amb el període de seu vacant que es va crear amb la promoció a l'arquebisbat de Tarragona del bisbe Ramon Tedmar i amb l'aplicació de l'espoli dels béns del bisbe que el mateix bisbe Guillem va explicar l'any 1209 al papa Innocenci III.

Constat siquidem et verum est, quod quando fui promotus in episcopatum, in palatio episcopi antecessoris mei vel in aliqua dominatura episcopi, non inveni tritice vel aliqua annonam, nec vinum, nec carnem, nec animalia neque aliqua suppellectilia domorum. Set oportuit me emere quicquid ad usum cotidianum michi necessarium fuit per totum primum annum et emere boves ad usum laborationis dominature episcopi et hoc totum feci de proprio. (Doc. 380)

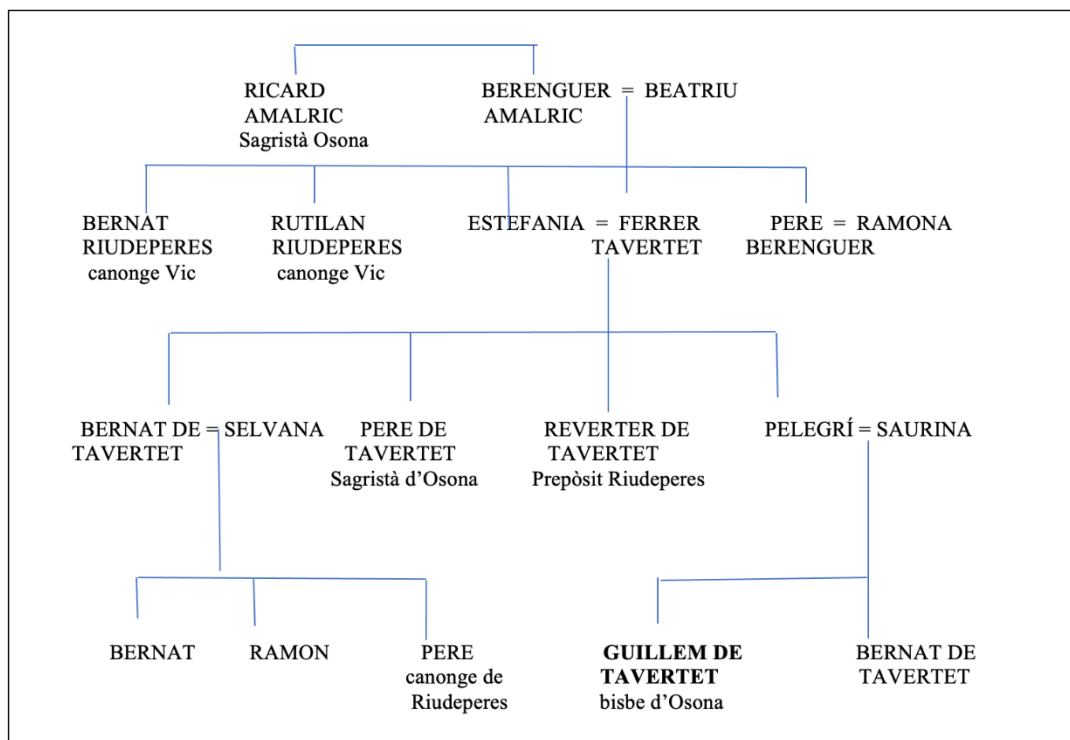
Aquesta violència va fer que no es pogués produir una elecció ràpida del nou prelat fins el 28 d'abril de 1195 quan el capítol de la catedral va comunicar a l'arquebisbe de Tarragona qui va ser la persona elegida: Guillem de Tavertet. En el text de l'elecció, adreçat pel capítol de Vic al seu anterior bisbe i ara arquebisbe de Tarragona, li manifesten la situació violència i desgavell contra la catedral:

Credimus minime latere archiepiscopatus vestri celsitudinem, quod nostra ecclesia sit viduata suo proprio pastore, ac propter hoc solatio proprii sit destituta rectoris. Qua

propter ne pastore absente grex dominicus perfidorum luporum moribus pateret et ne improbi raptoris fieret praeda. (Doc. 342)

Les dades més precises sobre l'elecció del bisbe Guillem de Tavertet ens la dona la carta escrita pels canonges de Vic a l'arquebisbe de Tarragona comunicant l'elecció de Guillem de Tavertet amb data 28 d'abril de 1195 (Doc. 342). Un testimoni de l'elecció de Guillem el trobem el 12 de juny de 1195 al testament de Ponç d'Avellana on Guillem de Tavertet que ha estat elegit bisbe és nomenat marmessor.³⁹⁴ El primer document on encara actua com a bisbe electe està relacionat amb Andreu Salmúnia el 26 de juliol de 1195.³⁹⁵

Guillem de Tavertet havia entrat a la canònica l'any 1180 (Doc. 311) on el seu oncle Pere de Tavertet ocupava el càrrec de sagristà de la catedral i un altre oncle Reverter era prepòsit de Sant Tomàs de Riudeperes. Guillem de Tavertet va poder estudiar dret a Montpeller o a Bolonya ja que les seves primeres actuacions el trobem al costat del rei Alfons i tindrà un paper fonamental com assessor jurídic durant tot el regnat del rei Pere.

QUADRE-6 Genealogia del llinatge Riudeperes-Tavertet i el bisbe Guillem de Tavertet

Guillem de Tavertet formava part d'un llinatge que tenia lligams amb el sagristà Ricard que havia rebut la butlla del papa Urbà II, dels senyors de Riudeperes i fundadors de la

³⁹⁴ Arxiu dels Franciscans de Catalunya, fons Sant Tomàs de Riudeperes pergami n° 84.

³⁹⁵ ACV, calaix 9, pergamins Guillem de Tavertet n° 1.

canònica de Sant Tomàs a finals del segle XI. La seva genealogia ens mostra com aquesta família va ocupar càrrecs importants tan dins la catedral de Vic com a la canònica de Sant Tomàs de Riudeperes. El càrrec de sagristà el va fer responsable dels canonges de la catedral de Vic ja que era el responsable de l'administració del tresor i del manteniment de les activitats ordinàries dins la catedral. La continuïtat en un mateix llinatge d'aquest càrrec ens mostra la importància que va tenir. Guillem no va tenir una experiència en la vida comunitària a la catedral de Vic, fet que explicarà la seva actitud respecte al capítol canonical. En el moment de la seva elecció era diaca, com molts dels canonges que no tenien un paper important en el culte, dedicant-se més a l'administració. Tot i el caràcter laudatori que els canonges van destacar de la seva personalitat en l'acta d'elecció, el jove bisbe Guillem va tenir una actitud autoritària davant els problemes que tenia plantejats a l'inici del seu episcopat. Com a bon jurista va acudir a fonamentar la seva acció episcopal a partir del reconeixement de la seva autoritat sobre diversos aspectes de l'exercici del govern episcopal.³⁹⁶ Per obtenir això va anar a Roma l'any 1196 on aconseguí tres breus del papa Celestí III on es reforçava la seva autoritat davant els canonges del capítol que s'oposaven a les seves decisions (Doc. 346), els clergues diocesans que no reconeixien la seva autoritat, podent privar-los dels seus beneficis (Doc. 347) i contra els laics que tenien usurpats béns de l'església li reconeixia el dret de poder utilitzar les armes temporals (Doc. 348).

Les conseqüències immediates d'aquesta actitud de Guillem de Tavartet va ser l'augment de les tensions amb el capítol de la catedral i la violència a la vila de Vic. Per altra banda el bisbe va reforçar el seu paper en la senyoria sobre Vic aconseguint augmentar els privilegis dels ciutadans en els darrers anys del rei Alfons i durant els primers anys del regnat del rei Pere amb el pagament d'importants sumes de diners. A més el bisbe voldrà sotmetre a les famílies de la noblesa comarcal que a través dels seus llinatges canònics tenien una presència a la vila amb les seves cases que gaudien d'immunitat (Doc. 350). Sabem que el bisbe es va recolzar en un grup de canonges favorables i laics per fer valdre els seus drets sobre la vila: Guillem Escuder, Berenguer de Riera i la família Malloles.

El bisbe Guillem de Tavertet lluitarà d'una forma aferrissada per fer valdre els drets episcopals enfront dels Montcada que gaudien de fet de part de la jurisdicció de Vic. El

³⁹⁶ Paul FREEDMAN, *Tradicció i regeneració*, pp. 214-224. L'autor afirma que a partir d'aquest moment es produirà una fi de l'autonomia de l'església de Vic per la intervenció directe del rei Pere en els afers diocesans.

conflicte va anar empitjorant fins l'any 1206 en que dos canonges, com a representants del capítol, van anar a Roma a presentar una acusació contra l'acció del bisbe Guillem iniciant-se una investigació sobre aquest afer. Cal dir que el papa Inocenci III va renovar el procediment relatiu a les denúncies fetes contra els bisbes i va contribuir a la regulació d'aquest procediment.³⁹⁷

Damian Smith n'ha publicat el text que recull les acusacions fetes pels canonges i que el papa Innocenci III va enviar per tal que fossin investigades pels jutges delegats (Doc. 379). Acusen al bisbe d'actuar amb autoritarisme des de l'inici del seu episcopat, envoltant-se d'uns col·laboradors laics, acusats d'exercir violències i d'administrar béns de l'església amb usura. Que el bisbe es va apropiat de la documentació de la catedral i dels llibres de que disposava el capítol i d'imposar moltes exaccions al clergat per pagar diners al rei per aconseguir privilegis. Aquesta denúncia va ser coneguda pel bisbe que va reaccionar amb rapidesa i va anar a Roma per defensar-se.³⁹⁸

Conservem un esborrany, pot ser escrit per ell mateix, en el qual es defensa de les acusacions adduint que tot el que ha fet ha estat per defensar els drets de l'església i d'augmentar-ne el patrimoni (Doc. 380). L'argumentació del bisbe és que ha incrementat el patrimoni episcopal i que ha obtingut del rei Pere el reconeixement dels seus drets senyorials, obtenint privilegis amb el pagament de 42.000 sous (Doc. 377).

Aquesta acusació i la marxa del bisbe a Roma durant l'any 1206 va generar una gran inestabilitat al capítol i va ser aprofitada per Guillem Ramon de Montcada per atacar els béns del bisbe a Torelló i a altres llocs. Abans que Guillem de Tavertet anés a Roma el seu oncle Pere de Tavartet, sense motiu aparent, va fer el seu testament com si aquesta situació li pogués afectar (Doc. 376). A més el bisbe va voler assegurar per un jurament la fidelitat de Guillem de Malla i el seu llinatge a la seva persona. També disposem de l'obtenció de diners de Berenguer de Riera per poder fer front a les despeses a Roma i la contractació d'un préstec a Marsella per finançar el seu viatge. El resultat de la visita al papa va generar un altre breu del papa Inocenci III (Doc. 384) en que va tenir en compte

³⁹⁷ Bruno LEMERLE, *Le gouvernement des évêques. La charge pastorale au milieu du Moyen Âge*, Presses universitaires de Rennes, 2015, pp. 23-56 al primer capítol "Extension du domaine de l'excès": *Dans une lettre du 29 janvier 1206, le pape Innocent III explique comment proceder pour enquêter sur les excès commis par les sujets de l'Église et comment les punir*.

³⁹⁸ Paul H. FREEDMAN; Josep M. MASNOU, "Some additional letters of pope Innocent III concerning the cathedral chapter of Vic", *Römische Historische Mitteilungen*, 44(2002), pp. 103-119.

que les acusacions que se li van fer eren mogudes per l'odi i la mala intenció d'alguns membres del capítol. Els dos canonges acusadors, Guillem Gros i Guislabert de Montral, van ser censurats i privats dels seus beneficis temporalment fins a ser sotmesos a una purgació canònica.

Això faria pensar que el bisbe Guillem degué sortir-se'n de les acusacions, però per altres documents consultats podem dir que les seves funcions episcopals van quedar limitades i sota el control de l'arquebisbe de Tarragona. Aquest punt fins ara no gaire clar el podem demostrar en dos documents que publiquem i que permeten deduir-ne aquesta limitació a l'activitat del bisbe. Es tracta de la forma com es va procedir en la lluita entre el bisbe Guillem de Tavertet contra els abusos de Guillem de Montcada, iniciant-se a la cúria de Tarragona un llarg procés supervisat per l'arquebisbe. També disposem d'un altre document excepcional, escrit en paper pel mateix bisbe Guillem de Tavertet, que ens ha pervingut sense data i dins l'abundant documentació de l'arxiu Capitular (Doc. 394). És un text escrit en primera persona pel bisbe i amb la seva lletra en el que anota els permisos que va obtenir de l'arquebisbe de Tarragona per poder fer algunes intervencions en el patrimoni episcopal. Aquestes indicacions les va rebre l'any 1212 a Tarragona, al castell de l'arquebisbe, el dia que Ramon de Rocabertí va consagrar al bisbe de Barcelona Berenguer de Palol. Però el testimoni més eloqüent d'aquesta limitació que va patir el bisbe en l'exercici de la seva autoritat ens les donen les freqüents interpellacions a Roma contra el bisbe i especialment la carta que el capítol de Vic va escriure al papa Innocenci III defensant al bisbe abans de la celebració del IV concili del Laterà l'any 1215 (Doc. 400). Es un text signat per tots els canonges fidels i que li va servir per recuperar la confiança del papa durant la celebració del concili Laterà IV.

Guillem de Tavertet va ser un bisbe molt absent del bisbat per la seva constant presència al costat del rei Pere en l'administració dels afers reials i exercint la seva funció d'assessor jurídic. La seva unió i recolzament va ser constant a l'acció del rei Pere acompanyant-lo fins a l'any 1213 a Tolosa en les negociacions anteriors a la batalla de Muret.³⁹⁹ És en aquest context que el poder polític del bisbe Guillem quedarà molt delmat i s'obrirà un enfrontament continuat amb els Montcada pel control de la ciutat. Després de 1213 Guillem de Tavertet estarà més centrat en el bisbat i els conflictes que l'enfrontaven amb

³⁹⁹ Martin ALVIRA, Laurent MACÉ, Damian SMITH, "Le temps de la Grande Couronne d'Aragon du roi Pierre le Catholique. A propos de deux documents relatifs à l'abbaye de Poblet (février et septembre 1213), *Annales de Midi*, 121(2009), pp. 5-22. Està documentada la presència de Guillem de Tavertet a Tolosa del 24 de gener al 4 de febrer de 1213, a Cotlliure del 27 de febrer fins al 4 de març de 1213, estant a Barcelona el 18 d'abril de 1213.

els Montcada a la vila de Vic amb els quals va signar concòrdies després de ser excomunicat i que organitzaven el funcionament jurisdiccional de la vila de Vic (Doc. 413).⁴⁰⁰

Per consolidar el domini sobre Vic el bisbe Guillem va voler reforçar els lligams feudals amb els vescomtes de Cardona respecte el bisbe d'Osona incoant un judici contra Guillem de Cardona que estaven subordinats pel domini del castell de Calaf als bisbes de Vic i al pagament d'una refecció anual a tots els canonges el dia de pasqua (Docs. 410-412).⁴⁰¹ Aquest costum poc estudiat, era el signe de la preeminència del bisbe sobre els antics vescomtes d'Osona. A aquests conflictes externs s'hi ajuntarà la divisió entre el bisbe i alguns canonges de la catedral que reclamaran a Roma.⁴⁰² Fruit d'aquestes tensions es delimitaran clarament el paper del bisbe i el del capítol, la seva màxima expressió serà la deposició del bisbe Guillem i el triomf del capítol que elegirà al successor en la mitra vigatana. La presència del cardenal Joan de Santa Sabina al 1229 serà el moment decisiu de canvis en el capítol i d'adaptació als nous temps (Doc. 433).⁴⁰³ La presència del legat va introduir canvis en el funcionament capitular que van consolidar-se, deixant en mans de l'arquebisbe Espàreg de la Barca el completar alguns punts de la reforma. Així l'arquebisbe Espàreg de Tarragona va establir la reforma a la catedral de Vic precisant certs aspectes de les decisions de Joan de Santa Sabina (Doc. 436), alhora que va intervenir en la reforma de la canònica de Santa Maria de Manresa (Doc. 435). Durant aquest període el bisbe Guillem de Tavertet va quedar novament supeditat a l'arquebisbe de Tarragona, havent de sotmetre les seves decisions a les consultes al seu superior jeràrquic (Doc. 439) .

Tot i que acabem el nostre estudi l'any 1230 volem allargar la nostra investigació fins l'any 1233 moment de la renúncia del bisbe Guillem de Tavertet i d'elecció del seu successor Bernat Calbó. Rafel Ginebra en la seva tesi doctoral ja va fer moltes precisions sobre l'evolució en aquest període a partir de l'estudi sistemàtic del primer manual notarial conservat. D'aquest darrer període sobre la seva renúncia a l'episcopat disposem d'un dossier documental molt complet tant pel que fa a la documentació conservada a

⁴⁰⁰ John C. SHIDELER, *Els Montcada: una família de nobles catalans a l'edat mitjana 1000-1230*, Barcelona, 1987, p. 225.

⁴⁰¹ El judici sencer es conserva en tres pergamins ACV, cal. 7/13, docs.22,23,24 i els vaig editar en l'article de Josep MASNOU, *El manteniment del culte*, docs. 2-4, pp.173-177.

⁴⁰² Damian J. SMITH, *Innocent III and the Crown of Aragon. The limits of Papal Authority*, Aldershot, Ashgate, 2004.

⁴⁰³ Peter LINEHAN, "A papal Legation and its Aftermath. Cardinal John of Abbeville in Spain and Portugal, 1228-1229", dins *A Ennio Cortese*, Roma, 2001, vol. II, ap. II, pp. 251-253

Roma com a la documentació local (catedral de Vic i arxiu de la Cúria Fumada) en la documentació del Bages estudiada parcialment per Mundó,⁴⁰⁴

2.2 Relacions del bisbe amb els canonges

Un tret constant d'aquest període és un fort intervencionisme del bisbe en els afers de la vida canonical, tant en la iniciativa de crear noves comunitats canòniques com en el control sobre les existents.⁴⁰⁵ Aquest pes del bisbe en l'organització de la vida del clergat deriva del paper que li atribuïa la legislació de l'església antiga. En aquest sentit l'estudi d'Eduardo Carrero sobre les catedrals hispàniques és aplicable a la catedral de Vic on des del principi el bisbe acollirà entorn la catedral al clergat de la seva diòcesi.⁴⁰⁶ Entorn del bisbe es formarà el conjunt del clergat que de forma jeràrquica assumirà l'organització de la vida diocesana amb la progressiva implantació de les parròquies en l'àmbit rural. Aquest clergat entorn del bisbe o *presbiterium* anirà prenent una identitat pròpia davant del bisbe i en relació amb les altres comunitats monàstiques amb l'aplicació de la regla aquisgranesa.

En aquest capítol analitzarem l'acció dels bisbes durant aquest període la majoria d'ells procedents del món dels canonges, tant de la catedral de Vic com d'altres catedrals properes. El fet que els canonges poguessin, segons la regla d'Aquisgrà, disposar de béns propis va fer que l'administració d'aquests continués quan els canonges ocupaven càrrecs dins el bisbat i també quan eren elegits bisbes. Aquest dret a disposar de béns propis es demostra amb la capacitat de fer testament i ordenar la distribució dels seus béns. El bisbe formarà part de la comunitat canonical i en els moments de reforma intentarà dotar a la canònica de suficients béns per a sustentar l'activitat de la pròpia comunitat. Quan arribi la reforma canonical del segle XI el bisbe dotarà a les noves comunitats agustinianes amb béns restituïts a la catedral i continuarà tenint un paper directiu molt important.

Com ja hem destacat en el repàs historiogràfic dels autors antics, a partir del segle XVII, quan es van començar a estudiar aquests temes, el centre d'interès era el bisbe i la seva acció amb l'elaboració d'episcopologis. Pel que fa referència a la vida canonical

⁴⁰⁴ Manel MUNDÓ, "La renúncia del bisbe de Vic, Guillem de Tavertet (1233) segons la correspondència de Bages i els registres vaticans", *Séptimo Congreso de Historia de la Corona de Aragón*, Barcelona, 1962, vol. III, pp. 77-95.

⁴⁰⁵ Aquesta perspectiva ha estat remarcada per Julia BARROW, *The Clergy in the Medieval World*. Al capítol 9 tracta tots aquests aspectes que tractem en aquest apartat sota el títol *Clergy of cathedral and collegiate churches*, pp. 269-309.

⁴⁰⁶ Eduardo CARRERO, "Ecce quam bonum", pp. 757-805. Eduardo CARRERO SANTAMARIA, "La vita communis en las catedrales peninsulares: del registro diplomático a la evidencia arquitectónica", *A Igreja e o clero português no contexto europeu*, Lisboa, 2005, pp. 171-177.

s'analitzava des de la perspectiva de capítols seculars amb un estatut jurídic ben definit, on hi havia una distinció clara entre els béns de la catedral administrats exclusivament pels canonges i els béns que servien de dotació del bisbe. El degà Montcada té aquesta visió i analitza els períodes antics amb aquest esquema en que el bisbe es vist com una figura distant de la comunitat canonical. Però queda clar que aquest esquema cal modificar-lo per entendre les regles que apropiaven la vida canonical a una vida més “regular” entesa com aquella sotmesa a una regla de vida i en la qual el bisbe n'era un dels principals impulsors. Flórez i Villanueva ja van obrir el camí cap aquesta comprensió més lligada a la documentació i especialment van destacar el paper que va tenir el bisbe Berenguer Sunifred en la promoció de la vida canonical fonamentada en la implantació de la regla agustiniana a través de la introducció dels costums de la canònica de Sant Ruf d'Avinyó. Aquesta reforma feia que el lligam entre el bisbe i els canonges fos més fort, actuant com el cap de la comunitat que vetllava per la seva manutenció i ordenament intern.

A nivell bibliogràfic aquests plantejaments els trobem en l'aportació de diversos autors alemanys que han estudiat el bisbat de Vic, destacant Odilo Engels i Johannes Josef Bauer que durant els anys 60 del segle XX van fer les primeres síntesis sobre tota aquesta problemàtica a partir de la documentació editada i consultant els arxius diocesans que estaven en període de descripció sota la direcció del dr. Eduard Junyent.⁴⁰⁷ Antoni Pladevall format a la Universitat de Lovaina, coneixent els estudis de Charles Dereine sobre la reforma canonical, va realitzar la seva tesina aportant la documentació catalana d'aquest tema. En totes aquestes investigacions es van posar els fonaments teòrics i crítics per estudiar la vida canonical al bisbat de Vic que Paul Freedman va aprofundir amb la documentació del segle XII.⁴⁰⁸ Freedman va recollir les síntesis fetes des de la historiografia de tots aquests autors i va allargar-la amb la documentació del segle XII, analitzant tota la problemàtica des de la consideració jurídica d'un capítol canonical ja constituït que va veure ja fonamentat amb la reforma consolidada per la butlla del papa

⁴⁰⁷ Odilo ENGELS, “Die weltliche Herrschaft des Bischofs von Ausona-Vich (869-1315)”, *Gesammelte Aufsätze zur Kulturgeschichte Spaniens*, 24(1968), pp. 1-40. Johannes Josef BAUER, “Die vita canonica an den katalanischen Kathedralkapitel vom 9 bis zum 11 Jahrhundert”, a *Homenaje a Johannes Vincke*, Madrid, 1962, vol. I, pp. 81-112; idem: “Kollegiatkirchen im 10 und 11 Jahrhundert”, *Gesammelte Aufsätze zur Kulturgeschichte Spaniens*, 21(1963), pp. 54-82.

⁴⁰⁸ És important destacar la traducció en català de la seva tesi doctoral i que va difondre el tema de la catedral de Vic. La traducció va ser feta per Montserrat Pagès i amb una introducció d'Antoni Pladevall. Paul FREEDMAN, *Tradició i regeneració*, pp. 9-14.

Urbà II.⁴⁰⁹ L'autor va assumir que la realitat de les noves comunitats canòniques agustinianes sorgides de la reforma establerta pel bisbe Berenguer van esdevenir comunitats totalment independents i alienes a la catedral de Vic, tot i el seu origen comú. Aquesta distinció es va veure complementada per la tesi doctoral de Ursula Vones-Liebenstein sobre la influència de Sant Ruf en les canòniques agustinianes establertes a Catalunya que recollia i sintetitzava moltes de les investigacions de caràcter monogràfic que s'havien fet a Catalunya.⁴¹⁰

Quan vaig presentar la tesina de llicenciatura sobre el bisbe Ramon Gaufred vaig poder constatar dos qüestions que no quedaven prou resoltes en tots aquests estudis i que calia un major aprofundiment que hem assumit en aquesta tesi. La primera qüestió és el paper fonamental que van continuar tenint els bisbes d'Osona per tal de consolidar la reforma de la catedral de Vic durant el segle XII, no considerant aquests bisbes com a secundaris i poc influents com havia conclòs el professor Freedman. La segona és que la creació de les comunitats dels canonges regulars que s'establiran a la diòcesi van continuar tenint lligams molt forts amb el capítol de la catedral de Vic. Les canòniques agustinianes van tenir un paper fonamental en l'organització pastoral del bisbat fins a principis del segle XIII quan es crearà l'estructura dels deganats com demostrarem.⁴¹¹ Per aquesta raó l'anàlisi de la vida canònica no queda reduït a la catedral, sinó que tenim en compte les comunitats de canonges regulars unides a aquesta pel càrrec del prior.

De la comunitat canònica el bisbe anirà triant els responsables dels principals càrrecs de la catedral i, també, aquells que tenien una influència més important en el govern diocesà com pot ser el cas de l'ardiaca que compartia el control sobre el clergat i es cuidava de la situació dels clergues diocesans. Al bisbat d'Osona a partir de la segona meitat del segle XI es produirà una especialització en el càrrec de sagristà major de la catedral que serà el jutge ordinari del bisbat. Aquest exercici de la funció judicial el portarà a controlar les publicacions sacramentals dels testaments i tindrà a partir del segle XII un control sobre els escrivans i futurs notaris com analitzarem.

2.2.1 Bisbes i organització de la canònica catedral

La historiografia sobre l'episcopat català continua estant molt centrada en l'estudi individual dels bisbes a partir dels episcopologis existents i dels diplomataris que se n'han

⁴⁰⁹ Paul FREEDMAN, *Tradició i regeneració*, pp. 71-83. Per l'autor el papa confirmava la reforma del bisbe Berenguer assumint que hi havia un capítol reformat i unificat que actuava sota la guia del prior.

⁴¹⁰ Úrsula VONES-LIEBENSTEIN, *Saint-Ruf und Spanien*. Vol. 1, pp.107-114.

⁴¹¹ Josep MASNOU, *El conflicte entre el bisbat de Vic i Santa Maria de Solsona*, pp. 32-35.

fet. Nosaltres mateixos hem optat per aquest mètode de treball, però té unes limitacions evidents fruit de considerar-ne els aspectes propis de cada prelat, deixant sovint de banda aspectes comuns respecte la resta de bisbes de la mateixa diòcesi i de les veïnes. L'únic intent de fer una aproximació sociològica de l'episcopat català del període IX-XII l'ha realitzat Michel Zimmermann.⁴¹² L'autor estableix diverses tipologies de bisbes que es donen durant aquest període i, especialment, abans de la reforma gregoriana del segle XI.

En primer lloc analitza el fenomen dels bisbes que van exercir la seva funció episcopal conservant la seva condició de comtes com Miró Bonfill de Girona (970-984) o de vescomtes com Eribau d'Urgell (1036-1040) i Folc de Barcelona (1096-1099). Es tracta de casos en que la condició de membres d'un determinat llinatge i per situacions de crisis familiars els porten a mantenir aquesta doble vinculació per salvar la situació. Aquest darrer aspecte és un element fonamental en el cas del llinatge dels Cardona.⁴¹³ Tot i això, aquests casos són excepcionals i comportaren sovint la barreja de drets i una problemàtica que va perllongar-se després de la mort dels prelats. Per altra banda Zimmermann estableix la tipologia dels bisbes que van compaginar la càrrega episcopal amb el fet de ser abats d'un monestir al mateix temps. Aquest és el cas paradigmàtic del bisbe Oliba que mai va deixar de ser abat de Santa Maria de Ripoll ni de Sant Miquel de Cuixà. Altres casos serien el d'Arnulf, bisbe de Girona i abat de Ripoll (954-970), Odó bisbe de Girona i abat de Sant Cugat del Vallès (995-1010), Berenguer bisbe de Barcelona i abat de Sant Cugat del Vallès (1100-1106). Aquesta tipologia és pròpia del període anterior a la reforma gregoriana i els darrers casos els trobem en el bisbe Arnau de Malla que era abat de Santa Maria d'Amer quan va ser elegit bisbe, deixant el càrrec quan va accedir a l'episcopat. Entre aquests cal afegir el bisbe Jordi que hem identificat com abat de Sant Feliu de Girona abans de ser escollit com a bisbe de Vic. Havent rebut formació monàstica es trasllada a Girona al costat del bisbe Servus Dei que era d'origen narbonès de la zona de Béziers.⁴¹⁴

Pel que fa als altres bisbes d'Osona del període estudiat podem acreditar el caràcter de canonges de catedrals o membres del clergat a Gotmar que era arxipreste i d'Idalguer com hem remarcat abans. El fet que fossin canonges seguint la regla d'Aquisgrà els permetia

⁴¹² Michel ZIMMERMAN, "El bisbe català durant els segles X-XII", *Els orígens de Catalunya. Emancipació política i afirmació cultural*, Barcelona, 1989, pp. 137-165.

⁴¹³ Francesc RODRÍGUEZ BERNAL, "Folc II, vescomte de Cardona, bisbe electe d'Urgell i bisbe de Barcelona (1040-1079)", *Paratge*, 24(2011), pp. 253-269.

⁴¹⁴ Servus-Dei tenia béns dels seus pares Ingilbert i Adaltruda al territori d'Agde, al suburbi de Besiers, a la vil·la Valeriana, que un cop va esdevenir bisbe de Girona va vendre el 15 de desembre de 888. *Catalunya carolíngia, comtats de Girona, Besalú, Empúries i Peralada*, n° 67, pp. 105-106.

tenir béns propis i administrar-los a través de compres i altres intercanvis. Aquest dret es concretava amb la possibilitat de transmetre'ls per testament a les comunitats canòniques i a membres dels seus llinatges. El corpus documental que hem pogut aplegar per a la catedral de Vic amb 107 testaments de canonges conservats és el que acredita de forma més clara aquests drets de posseir béns propis i que va ser un dels factors claus a l'hora de propiciar la reforma entre els canonges.

Jordi, abat de Sant Feliu de Girona

L'episcopat del bisbe Jordi va marcar una etapa de consolidació de la vida canònica per l'aplicació de la regla d'Aquisgrà i per la implicació personal del bisbe que va actuar com l'abat de la comunitat canònica de Vic. Així com en la documentació conservada dels bisbes Gotmar i Idalguer s'ha pogut documentar la possessió de béns propis i la seva transmissió en el testament del darrer, durant l'episcopat del bisbe Jordi s'han conservat pocs documents en que el bisbe actua personalment en transaccions patrimonials. Predominen les donacions fetes indistintament al bisbe i als canonges, concretament a la *domus Sancti Petri*.

*Ad Domino Deo et Sancto Petro apostolo qui est in comitatu Ausona in sede Vico ... ut ab odierno die et tempore teneat et possideat dominus Georgius episcopus vel canonicis ipsius ecclesie.*⁴¹⁵

Només hem pogut detectar la possessió d'unes vinyes a Seva l'any 941 i que tenia establertes amb un contracte de *complantatio*.⁴¹⁶ El bisbe Jordi intervindrà l'any 935 en la segona consagració de la basílica de Santa Maria de Ripoll al costat del bisbe Radulf d'Urgell, monjo exclaustat i que havia estat entregat al monestir en el moment de la seva fundació.⁴¹⁷ Cal destacar la seva participació en la fundació de la capella dedicada a Sant Salvador establerta pel comte Sunyer i la seva esposa Riquilda per commemorar la mort del seu fill Ermengol.⁴¹⁸ El bisbe va entregar l'església de Vinyoles de Portabella que va

⁴¹⁵ Eduard JUNYENT, *Diplomatari de la catedral de Vic*, doc. 220, pp. 187-188.

⁴¹⁶ Eduard JUNYENT, *Diplomatari de la catedral de Vic*, doc. 197, pp. 168-169. *Vinea qui nobis advenit de manu Georgio episcopo ad complantandum*. Al mateix document i en data de l'any 942 el bisbe va recuperar aquesta vinya *Diplomatari de la catedral de Vic*, doc. 213, pp.182. El bisbe Jordi no actua directament sinó que ho fa per mitjà del prevere Landoari.

⁴¹⁷ El seu itinerari vital ha estat estudiat per Manuel ROVIRA, "Un bisbe d'Urgell del segle X: Radulf", *Urgellia*, 3(1980), pp. 167-184.

⁴¹⁸ Ramon ORDEIG, *Catalunya carolíngia, comtats d'Osona i Manresa*, n° 283. Es tracta d'una capella funerària on hi ha la fundació de misses per Guifré i Guinedella, de Guifré Borrell i de Riquilda i pel restabliment del seu fill Ermengol. El bisbe Jordi concedeix al monestir la parròquia de Vinyoles de Portabella. D'aquest document conservem una còpia feta entorn l'any 1800 amb un facsímil de les signatures feta per Benet Ribas i conservada a Madrid a la Real Academia de la Historia ms. 9/5189 que té un gran valor per identificar els personatges.

dotar el monestir d'un control més fort sobre la vall alta del Ter.⁴¹⁹ Jordi va tenir una relació estreta amb Radulf que va deixar la vida monàstica entorn l'any 908 i va casar-se essent ordenat prevere i amb dos fills i l'any 914 va ser escollit com a bisbe d'Urgell.⁴²⁰ Els béns dels seus dos fills Oliba i Seniofred, després de la seva mort, van passar a engruixir la dotació de Santa Maria de Ripoll.⁴²¹ El bisbe Jordi va organitzar l' parròquia de Manresa dotant-la d'un ample terme i segurament d'una comunitat canonical per fer-se càrrec d'aquest sector del Bages. No es conserva el document de la consagració i només ho sabem per la notícia de la restauració de la parròquia de Manresa feta pel comte Berenguer Ramon, la comtessa Ermessenda i el bisbe Oliba l'any 1020.

El bisbe Jordi va intervenir en l'organització religiosa de la muntanya de Montserrat on la catedral de Vic disposava de béns al terme de Marganell, alguns dels quals van servir per dotar al monestir de Santa Cecília. En la fundació de Santa Cecília per mediació de Cesari i la protecció dels comtes Sunyer i Riquilda van escollir una església situada a la muntanya de Montserrat per reconstruir-la adoptar una vida contemplativa l'any 944.⁴²² El sacerdot Cesari que assumirà la fundació com a abat, va aplegar quatre monjos (Graciós, Guifré, Nampi i Zamanó) i va demanar al bisbe Jordi el seu consentiment per dur a terme la seva organització. Coneixem quin era l'origen del monjo Graciós que estava relacionat amb el monestir de Sant Joan de Ripoll i havia estat prevere fundador de la parròquia de l'Ametlla del Vallès feta consagrar el 4 de juliol de 932 pel bisbe Teodoric de Barcelona, també va participà com a testimoni en la consagració a la mateixa data de l'església de Sant Sadurn de la Roca del Vallès.⁴²³ Consta que Jordi va voler que la comunitat estigués sota la regla de Sant Benet i sota l'advocació de Sant Pere, alhora que la va dotar amb terres i vinyes situades a l'apèndix de la ciutat de Manresa.

En la seva fundació hi signen tots els canonges de la catedral de Vic i, potser, alguns membres de la comunitat canonical de Santa Maria de Manresa. El document va ser escrit

⁴¹⁹ *Catalunya carolíngia, comtats d'Osona i Manresa*, n° 284. El bisbe dona a Santa Maria de Ripoll les parròquies de Sant Martí de Vinyoles de Portabella i Sant Sadurn de Sovelles junt amb els delmes de Vilamarics, situats al peu de Montserrat, a Monistrol.

⁴²⁰ Eduard JUNYENT, *Diplomatari de la catedral de Vic*, doc.52, p. 49. El 30 de maig de 911 el prevere Anastasi ven a Radulf, fill del comte Guifre, una vinya al terme del castell de Lluçà al lloc anomenat Torroella de Bradilà. Aquest document caldria afegir-lo als recollits per Manel ROVIRA, "Un bisbe d'Urgell", p. 179, ap. 8.

⁴²¹ *Catalunya carolíngia, comtats d'Osona i Manresa*, n° 270. El bisbe Radulf dona al Monestir de Ripoll unes terres situades a Folgueroles en sufragi del seu fill Seniofred. Ramon ORDEIG, "Dades sobre la història alt-medieval de Centelles, Folgueroles, Gurb i Tona (segles X-XI)", *Ausa*, 21(2003), pp. 11-21, Apèndix documental n° 1.

⁴²² Ramon ORDEIG, *Catalunya carolíngia, comtats d'Osona i Manresa*, n° 543.

⁴²³ Ignasi J. BAIGES, Pere PUIG, *Catalunya carolíngia, El comtat de Barcelona*, n° 178 i 179.

pel canonge Ató, emparentat amb l'ardiacia Guadamir. Aquest document ens aporta la llista dels membres de la catedral de Vic de l'any 944 i és la dada més sistemàtica i antiga que disposem. Per un coneixement de totes les informacions que hem pogut recollir de cadascun donem la referència al número de la fitxa al Recull Prosopogràfic (RP)

NOM	DADES PROSOPOGRÀFIQUES	CODI
Guadamirus archilevita	Canonge de 933, ardiaca 948, bisbe 948-957	RP- 185
Radulf, levita	Canonge de 908 fins 944	RP- 305
Elias, sacer	Canonge de 923 fins 968	RP-141
Suniarius presbiter	Canonge de 944 fins 961	RP-363
Amalricus levita	Canonge de 959 fins 993	RP-11
Audgarius levita	Canonge de 898 fins 944	RP-38
Ansemundus levita	Canonge de 945, ardiaca 949-961	RP-18
Kavallarius presbiter	-----	-----
Deodogrius presbiter	-----	-----
Ramius presbiter	Canonge de 942 fins 961	RP-307
Seniofredus sacer	Canonge de 934 fins 961	RP-361
Exemenus sacer	Canonge de 944 fins	RP-159
Laudegarius=Landoarius	Canonge de 921 fins 961	RP-250
Argemundus sacer	-----	-----
Rainus sacer	Canonge 944	RP-309
Danilius indignus sacer	-----	-----
Wifredus = Brunicard	Canonge de 944 fins 981	RP-127
Ato indignus sacer	Canonge de 918 fins 957	RP-37

TAULA-6 Canonges de Vic que signen la fundació Santa Cecília de Montserrat (944)

A més dels quatre monjos esmentats en el document en signen dos més: Guilarà monjo i Duran prevere i monjo. Alguns d'aquets monjos de la comunitat de Santa Cecília provenien de l'entorn del monestir de Sant Joan de Ripoll i havien actuat com escrivans: el monjo Duran el 22 de novembre de 942.⁴²⁴ i el prevere Graciós el tenim novament documentat el 15 de gener de 942.⁴²⁵ Així, doncs la fundació del monestir de Santa Cecília de Montserrat la va impulsar el mateix bisbe Jordi i tots els canonges de la catedral. Aquesta relació es va mantenir fins al moment de la consagració de l'església de Santa Cecília de Montserrat que va fer el bisbe Guadamir l'any 957 al darrer any del seu episcopat.

NOM	DADES PROSOPOGRÀFIQUES	CODI
Guadamirus episcopus	Canonge de 933, ardiaca 948, bisbe 948-957	RP- 185

⁴²⁴ Ramon ORDEIG, *Catalunya carolíngia, comtats d'Osona i Manresa*, n° 493.

⁴²⁵ Ramon ORDEIG, *Catalunya carolíngia, comtats d'Osona i Manresa*, n° 523.

Ansemundus archidiaconus	Canonge de 945, ardiaca 949-961	RP-18
Ato sacer	Canonge de 918 fins 957	RP-37
Suniarius presbiter	Canonge de 944 fins 961	RP-363
Seniofredus sacer	Canonge de 934-961	RP-361
Wifredus = Brunicard	Canonge de 944 fins 981	RP-127
Salomon, sacer	Canonge de 935 fins 963	RP-351
Ennego, sacer	Canonge de 957 fins 1002	RP-143
Esperandeu = Bellaró	Canonge de 935 fins 989	RP-40
Patrici, sacer	Canonge de 945 fins 1003	RP-262
Teoderet, sacer	Canonge de 925 fins 957	RP-368

TAULA-7 Canonges de Vic presents a la consagració Santa Cecília de Montserrat (957)

Alguns van signar a l'acte de consagració de Santa Cecília de Montserrat, però no apareixen entre els signants del document de dotació de la canònica: Ennegó sacerdot, Esperandeu anomenat Bellaró, el sacerdot Patrici i Teoderet. Pel que fa als canonges que van signar els dos documents trobem al bisbe Guadamir, l'ardiaca Ansemon i els sacerdots Ató, Sunyer, Guifred, Sunifred, Landoari i Salomó. Entre els canonges que no van signar el document hi trobem als sacerdots Frojà, Elias, Brunicard, Elisagar, Aigmar, Recared, Vital i Ramió. Aquest darrer grup deuria mostrar la seva desaprovació a l'evolució que anava prenent la comunitat de Santa Cecília de Montserrat i deurien acusar al bisbe de la seva actitud. Malgrat aquesta possible divisió un fet important a destacar és que predominen els sacerdots i molts d'ells gaudien de beneficis que administraven en nom de la catedral. Els béns que són dotats constitueixen els béns comuns de tots els canonges que permetien el funcionament quotidià de la canònica. Sintetitzem les dades prosopogràfiques que hem pogut recollir i que ens informen des de quin any formaven part de la comunitat i fins a quin moment van viure.

A part de la documentació conservada del període cal destacar una font epigràfica que testimonia les dificultats que va patir aquesta fundació. Manel Mundó n'ha estudiat el tema i ha destacat que aquest testimoni assenyala les dificultats d'aquesta fundació.⁴²⁶ Santa Cecília va voler assolir la seva desvinculació amb la catedral de Vic a través de diverses accions de l'abat Cesari que va fer-se confirmar l'abadia pel rei Lluís de França a Reims el 5 de desembre de 951 a prec de la seva esposa Gerberga i del comte Odalric.⁴²⁷ També va acudir a Roma on el papa Agapit II per butlla li va confirmar les possessions de l'abadia i en va establir l'exempció. No es conserva aquesta butlla, tant

⁴²⁶ Anscari M. MUNDÓ, "Les inscripcions i els primers documents de Santa Cecília de Montserrat", *Obres completes I. De la romanitat a la sobirania*, Barcelona, 1998, pp. 159-178.

⁴²⁷ *Catalunya carolíngia. Els diplomes carolíngis a Catalunya*, pp. 255-257.

sols la notícia a la dotalia de l'any 957: *Et ad diem dedicationis concedo ad predictam ecclesiam [omnia bona que] ibidem conlata sunt ad papam nostrum Romanum vel a rege Fran[corum], principis nostris regionibus.*⁴²⁸

Quina relació tenen tots aquests fets relacionats amb la fundació del monestir de Santa Cecília de Montserrat i la canònica de la catedral de Vic? Primer veure que és una iniciativa lligada a la voluntat del bisbe Jordi i col·laboració dels seus canonges vinculant-ho en els seus orígens a la catedral quan s'imposarà la titularitat de Sant Pere. Però també a l'acció de Cesari que va aconseguir l'exempció i la confirmació dels béns va provocar un trencament amb la catedral, especialment amb els béns que compartiran ambdues institucions al terme de Marganell. Per tant el reconeixement de l'any 957 que fa el bisbe Guadamir de que ha administrat malament els béns de la canònica de Vic i que cal tornar a dotar, faria referència a aquest conflicte en que Guadamir va tenir un paper actiu. Les pretensions posteriors de l'abat Cesari després de fer-se consagrar bisbe, així com la pretensió de ser reconegut com a arquebisbe de Tarragona, seria la continuació d'aquest conflicte durant l'episcopat d'Ató.

Guadamir i el bisbe Ató

Guadamir és el primer bisbe sorgit de la comunitat de canonges de Vic i de qui coneixem els béns propis de que disposava per haver fet testament quan va ser elegit bisbe d'Osona. El reconeixement al final de la seva vida que no havia administrat prou bé el patrimoni comunitari ens mostra que durant el seu episcopat ja s'havien introduït certes pràctiques que implicaven un cert abandó de la vida i la gestió comunitària dels béns. Guadamir abans d'accedir a l'episcopat havia estat ardiaca del bisbe Jordi, un cop bisbe va escollir com ardiaca al levita Ansemon. Aquest darrer personatge ha estat considerat per Martí Aurell com a un fill de la comtessa Goldregot de Pallars que disposarà d'importants béns a la Plana de Vic.⁴²⁹ En la recerca prosopogràfica oferim una altre identificació (RP-17) i el lligam que va tenir amb la comtessa Goldregot l'hem d'atribuir a que va gaudir del benefici que aquesta va fundar per pregar pels difunts de la seva família. Durant l'episcopat de Guadamir ja tenim referències de la creació de diferents beneficis vinculats a preveres durant la seva vida.

⁴²⁸ Ramon ORDEIG, *Catalunya carolíngia, comtats d'Osona i Manresa*, n° 686.

⁴²⁹ Martí AURELL, *Les noces del comte. Matrimoni i poder a Catalunya (785-1213)*, Barcelona, 1998, p. 14, nota 168. Recull la identificació d'Ansemon feta per Abadal com a fill natural i que Aurell considera fill legítim en el quadre genealògic dels comtes de Pallars, quadre VI, p. 536.

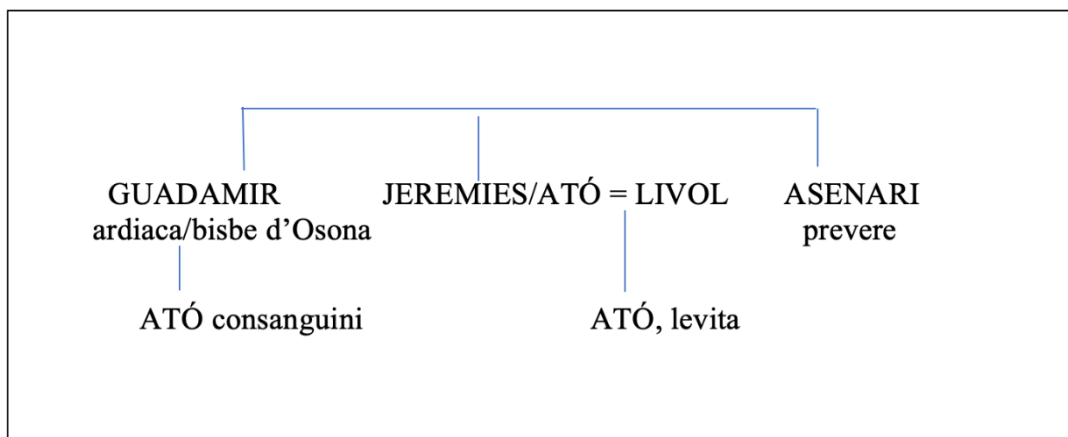
En el document de l'any 957 el bisbe Guadamir restaurarà la vida comunitària dotant de béns propis a la comunitat de canonges que seguiran de forma explícita la regla d'Aquisgrà. Reproduïm la llista dels membres que seran dotze presidits per la figura de l'ardiaca.

NOM	DADES PROSOPOGRÀFIQUES	CODI
Ansemundus archilevita	Canonge de 944. Ardiaca 949-961	RP-18
Frojà	Canonge de 942. Bisbe 971-992.	RP-165
Elias, sacer	Canonge de 923 fins 968	RP-141
Suniarius, sacer	Canonge de 944 fins 961	RP-363
Ato, sacer	Canonge de 918 fins 957	RP-37
Brunichardo, sacer	Canonge de 943 fins 981	RP-127
Elisagar	Canonge de 928 fins 961	RP-142
Landoario, sacer	Canonge de 921 fins 961	RP-250
Ramio, sacer	Canonge de 942 fins 961	RP-307
Aigmar, sacer	Canonge de 957	RP-6
Salomone, sacer	Canonge de 935 fins 963	RP-351
Vitales, sacer	Canonge de 948 fins 957	RP-372
Recaredus, sacer	Canonge de 944 fins 981	RP-343

TAULA- 8 Comunitat canonical reformada l'any 957

Podem establir uns lligams de parentiu entre Guadamir i el seu successor Ató com es pot veure en el testament del mateix. Guadamir tenia un germà anomenat Jeremies anomenat Ató, un fill del qual es deia Ató i el podem identificar com al canonge de la catedral de Vic que trobem documentat entre els anys 918 i 957. Al terme del castell de Tona la catedral de Vic ja hi tenia béns com apareix al testament del bisbe Idalguer: *Villarem quem comparavi de Adalbaldo presbitero cum finibus suis in Tonda*. (Doc. 3) A més posteriorment a la publicació del diplomatari sobre el bisbe Ató feta per Ramon Ordeig es va editar un document en que surt el bisbe Ató amb uns béns situats dins el terme del castell de Tona lligat al mas Vilamajor.⁴³⁰ Aquest document es conserva en un arxiu particular lligat a la documentació d'aquesta propietat. El bisbe Ató ven a Ameli unes cases i terres que té per compra al comtat d'Osona per 50 sous. Signen com a testimonis els sacerdots Sunyer i Adroer, així com el levita Frojà. Es tracta un dels primers documents com a bisbe de Vic i aquests béns podrien ser de la seva família.

⁴³⁰ Editat per Ramon ORDEIG, "Dades sobre la història alt-medieval de Centelles, Folgueroles, Gurb i Tona (segles X-XI)", *Ausa*, 21(2003), pp. 11-21, Apèndix documental n° 1.

QUADRE-7 Genealogia del llinatge del bisbe Ató i el bisbe Guadamir de Tona

Ató, tot i procedir del bisbat de Girona, tenia una relació de parentiu amb el bisbe Guadamir i a més tenia béns a la zona de Tona. La seva vinculació com arxipreste es va concretar en relació amb el monestir de Sant Joan de Ripoll i la seva participació en els conflictes entre la casa comtal després de la mort de l'abadessa Emma. La seva fama com estudiós el va convertir en mestre tutor del monjo Gerbert al qual va iniciar en les ciències i les matemàtiques. Ja hem esmentat que és durant l'episcopat d'Ató que la catedral rebrà en comanda del comte de Barcelona el control sobre el castell de Tous i el de Miralles en la zona de frontera entre el bisbat d'Osona i Barcelona. A més entrarà en conflicte amb Cesari que es farà consagrar bisbe i amb pretensions de restaurar l'arquebisbat de Tarragona. Aquest afer afectava de ple al bisbat d'Osona per la dependència d'aquesta comunitat respecte la catedral de Vic com hem demostrat. Així els esdeveniments que van portar al bisbe Ató a Roma l'any 971 cal emmarcar-los en aquest context. L'objectiu de vincular els drets arquebisbals de Tarragona amb el bisbe d'Osona prenen un nou sentit i es deuen al projecte del nou comte Borrell de tenir un control sobre els bisbats sota la seva jurisdicció com veurem.

La situació establerta per les butlles del papa Joan VII de l'any 971 va ser efímera i estroncada per l'assassinat de l'arquebisbe Ató a la tornada de Roma. Un cop mort el bisbe Ató es va fer inventari dels béns de la catedral per poder entregar-los al seu successor (Doc. 25). En aquest inventari podem veure que alguns béns, especialment els llibres, ja no es conservaven a la catedral sinó que estaven fora i en mans de diverses persones. Com a llocs es cita la parròquia d'Artés sota domini de la catedral, el castell de Montbui a la conca d'Òdena, la zona d'Oristà que havia estat donada pel bisbe Guadamir com a dotació de la canònica l'any 957, a Castellar que correspon al terme del castell del

Brull i a la vall del Congost a Vall Daniel (Valldeneu). També estaven en mans dels canonges Frujà, Ferriol, Patrici i Brunicard. Es tracta de llibres litúrgics, però el successor d'Ató, el canonge Frujà tenia un dels tres llibres de cànons que posseïa la catedral. Finalment un exemplar del “Llibre dels reis” estava en mans de Riquilda, monja de Sant Joan de Ripoll.⁴³¹

Frojà i Borrell fills d'Inguilrada

L'elecció de Frojà com a bisbe es va produir acceptant aquest la dependència respecte a l'arquebisbe Eimeric de Narbona i deixant de banda el que les butlles papals havien establert respecte l'arquebisbat de Tarragona. És possible que la seva elecció fos discutida i ja hi hagués discrepància sobre el seu ministeri. Un element important per entendre l'elecció com a bisbe d'Osona era per la influència de la seva mare Inguilrada i els lligams amb la casa comtal de Barcelona. La font principal per establir aquest parentiu és el testament del veguer Borrell fet l'any 970 abans d'emprendre el viatge a Roma amb el bisbe Ató.⁴³² Borrell s'havia casat amb Inguilrada en segones núpcies i Frojà rebia béns al terme del castell de Sant Hipòlit. Aquests lligams familiars ja van ser establerts per Albert Benet en la seva tesi doctoral, però no s'han acabat d'extreure'n totes les conseqüències.⁴³³

La revolta dels vescomtes de Conflent va tenir incidències al bisbat d'Osona on el veguer Sala de la família dels vescomtes de Conflent va disposar de diversos castells i dos dels seus fills van entregar béns a la catedral de Sant Pere, es tracta de Sendred i el levita Guadamir el qual va entrar al monestir de Sant Benet de Bages. Destaca també la figura del veguer Borrell, emparentat amb la família comtal que amb el seu matrimoni amb Inguilrada augmentarà el seu poder i donarà cohesió al bisbat d'Osona en un període de lluites i d'intents de disgregació.⁴³⁴ Oferim la genealogia d'aquest darrer personatge perquè és un dels principals protagonistes en el projecte encapçalat pel bisbe Ató. Fills d'aquest matrimoni seran dos dels bisbes més emblemàtics de la crisi a que estarà sotmès el bisbat d'Osona davant el creixent pes dels vescomtes d'Osona, els vescomtes de Girona

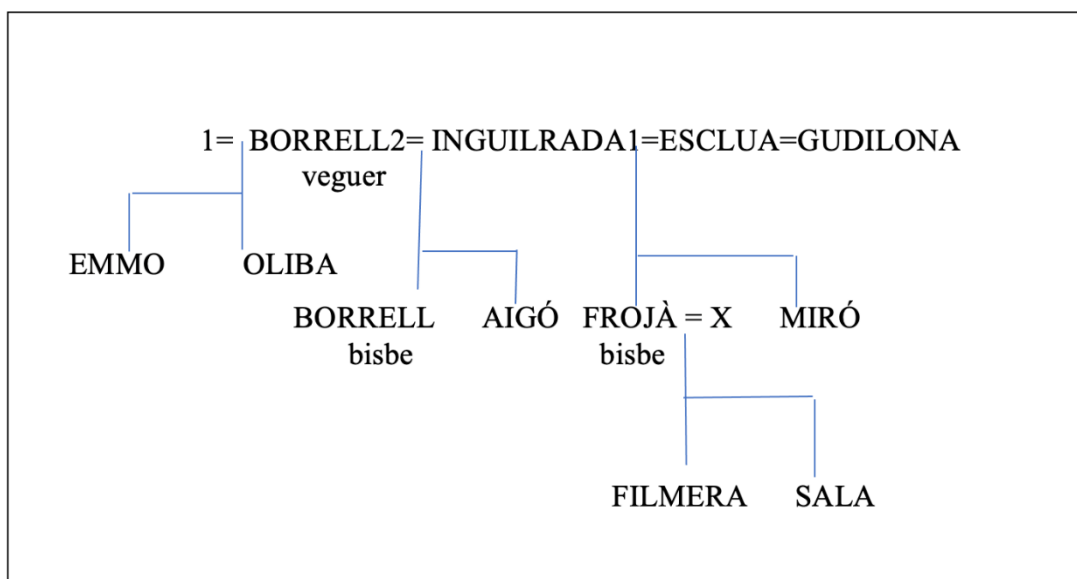
⁴³¹ Testimoniada l'any 949 a l'acte de nomenament d'Adelaida com abadessa, vegeu l'article d'Araceli ROSILLO LUQUE, “De nenes a abadesses: llinatge i cultura als cenobis femenins altmedievals (segles IX-X)”, *El monestir de Sant Joan*, p. 183.

⁴³² 19 octubre de 970. Eduard JUNYENT, *Diplomatari de la catedral de Vic*, doc. 403, pp. 334-335.

⁴³³ Albert BENET, *Història de Manresa. Dels orígens al segle XI*, Manresa 1985, pp. 229-265.

⁴³⁴ La seva família va ser estudiada per Albert BENET, *Història de Manresa dels orígens al segle XI*, pp. 213-218.

i la família dels vescomtes de Conflent. Frojà va ser fill d'Esclua i Inguilrada que van disposar de molts béns a la vall de Sau.

QUADRE-8 Genealogia del llinatge dels bisbes Frojà i Borrell

Albert Benet va mostrar que el matrimoni amb Inguilrada va ser després de la mort de la primera esposa d'Esclua i que s'anomenava Gudilona. El veguer Borrell es va casar amb Inguilrada un cop viuda i de la qual en va tenir un fill Borrell que amb el temps arribaria a ocupar la seu episcopal d'Osona. Coneixem els problemes familiars del bisbe Frojà a partir del testament de la seva mare Inguilrada que l'any 981 va marxar en pelegrinatge cap a Santa Maria del Pueg deixant als que quedaven de la seva descendència els seus béns. Aquests han estat cartografiats a l'obra de Jordi Bolós "Atles del comtat d'Osona de l'any 1000".⁴³⁵ Inguilrada no va pas marxar sola en aquest viatge, la va acompanyar el canonge Brunicard anomenat Guifré i una serventa Ermetruit, esposa del que serà canonge Ichilà. Aquesta marxa pot estar relacionada amb l'augment de l'oposició al bisbe Frojà i a la presència del bisbe Guadall consagrat per l'arquebisbe d'Auch. Al seu testament els principals beneficiaris del seu patrimoni van ser els seus fills Frojà, bisbe, i Borrell.⁴³⁶ Frojà va rebre béns a Sant Hipòlit de Voltregà que havia comprat al sacerdot Brunicard, anomenat Guifré, i Borrell va rebre uns béns que Inguilrada donava a la catedral de Vic per a la seva dotació:

⁴³⁵ Jordi BOLÓS, Víctor HURTADO, *Atles del comtat d'Osona (798-993)*, Rafael Dalmau editor, Barcelona, 2001, pp. 76-77.

⁴³⁶ 24 octubre de 981. Eduard JUNYENT, *Diplomatari de la catedral de Vic*, doc. 480, pp. 403-404.

Concedo a Sancto Petro sedis Vico condemina I prope ipsa strada francescha et alio campo que dicunt Malavota, et alia pecia que Oliba laborat, hoc est in Tanano, que mihi advenit per ullaque vocem in tale videlice racione ut teneat filio meo Borrello clerico et postea a Sancto Petro.

Després dels atacs d'Almansur del 985 la catedral de Vic, situada al rerepaís i no afectada com la de Barcelona per l'atac, va començar a rebre castells i terres situades al comtat de Barcelona que van servir per redimir captius. Entre aquestes la més important va ser la donació dels castells de les Espases i Esparraguera feta pel noble Guillem que havia perdut a la seva esposa Emma en l'atac de Barcelona i que va entregar molts béns al bisbe Frojà.⁴³⁷ També en aquest període Sendred, fill d'Ansulf de Gurb, va entregar a la catedral el castell de Fontrubí al Penedès amb la condició de tenir-lo conjuntament amb el seu germà Bonfill que era canonge de la catedral.⁴³⁸ Finalment el comte de Barcelona Ramon Borrell va entregar la seva part del castell de Miralles que s'havia retingut per tal que a la catedral es pregués pels seus pares ja difunts.⁴³⁹ Per notícies del segle XI sabem que Frojà va reconstruir la torre del castell de Montbui i repoblar el seu terme amb població procedent de Tolosa per anar organitzant la zona.⁴⁴⁰ Així l'any 978 en la butlla obtinguda del papa es fa confirmar la possessió dels castells en aquest sector i conservem el jurament de fidelitat que li va prestar el castellà Ennegó Bonfill cap de la nissaga dels Cervelló.

Aquesta implicació en l'administració de castells a la zona de la frontera afectarà a la vida interna de la catedral de Vic amb l'entrada a la comunitat de membres de les noves famílies nobiliàries que es consolidaran al sector fronterer i que ja ha estat estudiat extensament en l'obra de Pierre Bonnassie. A partir del segle X el bisbe d'Osona anirà prenent un caràcter més senyorial assumint l'organització religiosa de la frontera i existint la figura dels levites guerrers associats a la catedral que estudiarem més endavant. El preu que pagarà la comunitat canonical serà participar en tots els conflictes generats per aquest procés i que portaran a l'assassinat l'any 992 del bisbe Frojà per part dels partidaris del bisbe Guadall, fill de Trasovad de Calders de la família vescomtal d'Osona. En aquest clima d'instabilitat hi tindrà un paper fonamental el comte Oliba de Cerdanya que va

⁴³⁷ 9 de setembre de 985. Eduard JUNYENT, *Diplomatari de la catedral de Vic*, doc. 517, pp. 434-440. Es conserva l'original i una còpia feta l'any 988.

⁴³⁸ 9 de desembre de 984. Eduard JUNYENT, *Diplomatari de la catedral de Vic*, doc. 513, pp. 431-432.

⁴³⁹ 4 gener 987. Eduard JUNYENT, *Diplomatari de la catedral*, doc. 528, pp. 449-450.

⁴⁴⁰ Citat per Pere BENITO MONCLÚS, "Retour au Toulousain. Famines graves, exode et persistance de la famine en Catalogne à l'époque du comte Raimond Borell (1000-1018)", DENJEAN, Claude (éd.) *Sources sérielles et prix au Moyen Âge. Travaux offerts à Maurice Berthe*, Méridiennes, Toulouse, 2009, pp.43-80.

impulsar la independència de les parròquies dels comtats de Cerdanya i de Berga respecte al bisbe d'Urgell i que Guadall va ser el bisbe que va assumir la direcció d'aquest afer. Aquesta situació la coneixem per un document en que el bisbe Sala d'Urgell posava en interdicte a diversos senyors vinculats als comtes de Cerdanya que s'havien apropiat de les esglésies i els delmes d'aquest sector.⁴⁴¹

La vida canonical de la catedral de Vic es va veure profundament afectada i es va trencar la vida comunitària establint-se diversos llinatges que van controlar els beneficis i béns de la catedral de Vic. La situació la va resoldre Arnulf a partir de l'any 998 després del judici celebrat a Roma i que no únicament afectava al bisbat d'Osona, sinó al bisbat d'Urgell que també es veurà desorganitzat. Així la vida canonical serà refeta pel bisbe Arnulf consolidant un funcionament de la canònica que recollís els nous equilibris que s'havien creat dins la societat i en els quals el bisbe d'Osona es va convertir en una personalitat estratègica. Arnulf reestructurarà la vida canonical amb la creació de noves dignitats que s'aniran consolidant durant tot el segle XI. Oferim el quadre dels membres de la canònica que trobem l'any 998, després que Arnulf va tornar al bisbat i va iniciar una política de permutes per ajustar les propietats de la catedral a la nova situació que s'havia creat. A partir d'aquest moment podem considerar que la canònica queda establerta no essent necessària cap recreació com passarà a principis del segle XI amb les altres canòniques catedrals.

NOM	DADES PROSOPOGRÀFIQUES	CODI
Ennego archidiaconus	Canonge de 957, ardiaca 998-1002	RP-143
Ermemirus, sacer	Canonge de 985 fins 1007	RP-149
Patricius, sacer	Canonge de 945 fins 1003	RP-262
Seniofredus sacer	Canonge de 970, ardiaca 1009-1014	RP-357
Madexo, sacer	Canonge de 963 fins 1004	RP-252
Dacho, sacer et iudex	Canonge de 980 fins 1009	RP-132
Witardus, levita	Canonge de 997 fins 1018	RP-239
Seniofredus, levita	Canonge de 982 fins 1010	RP-362
Bonefilus levita	Canonge de 976 fins 1007	RP-116
Borrellus levita	Canonge de 981, bisbe 1010-1018	RP-120
Riculfus, levita	Canonge de 976, cabiscol 996-1016, ardiaca 1009-1030	RP-346
Otto, levita	Canonge de 982 fins 1002	RP-260
Ichilane, sacerdos	Canonge de 997 fins 1033	RP-241

TAULA-9 Permuta de béns feta pel bisbe Arnulf i la canònica (998) DCV- 632

⁴⁴¹ Estudiats per Ramon ORDEIG, “Suplement del “Diplomatari i escrits literaris de l’abat i bisbe Oliba” d’Eduard Junyent”, *Analecta Sacra Tarraconensia*, 87(2014), doc.1, pp. 62-63. El bisbe Sala amb el consell dels bisbes Vives de Barcelona i Eimeric de Roda excomunica totes les esglésies dels comtats de Cerdanya i de Berga, sotmetent-les a interdicte fins que no li siguin restituïdes.

Tot analitzant la llista de la comunitat canonical veiem com se segueix amb l'esquema del segle X que implicava l'aplicació de la regla d'Aquisgrà amb el nombre de dotze canonges presidit per la figura de l'ardiaca. Però la composició del capítol ha variat consolidant-se el nombre de canonges levites, en el mateix nombre que els que eren sacerdots. A més els bisbes no formaran part de la comunitat, sinó que exerciran una funció més propera als comtes de Barcelona com a membres de la cúria comtal. La comunitat canonical iniciava una evolució que reforçarà el poder d'aquests canonges que com veurem en els seus testaments aniran consolidant-se com una elit senyorial a la qual els membres de la noblesa voldran posicionar a fills dels seus llinatges.

El bisbe Arnulf a partir del 998 establirà aquesta estructura i començarà a organitzar el patrimoni de la catedral creant diversos càrrecs que poden ser seguits amb més precisió durant tot el segle XI. El funcionament de la canònica quedarà estabilitzat i es redactarà un nou martirologi escrit pel sacerdot Ichilà (Ms. 128a) que anotarà tots els membres de la comunitat difunts. N'existí un del segle X del qual en conservem un fragment i van quedar oblidats molts dels canonges que van actuar durant el segle X.⁴⁴² Tot i que a Vic no va haver-hi una restauració de la canònica com a les altres seus episcopals catalanes a principis del segle XI, aquesta canònica va ser consolidada en aquest període seguint els dictats de la regla aquisgranesa. A partir d'aquest moment podem seguir la creació de les diferents dignitats de la canònica i la consolidació de diversos beneficis que esdevindran hereditaris. La intervenció papal en la resolució del cisma va donar una major legitimitat al bisbe Arnulf respecte el bisbat d'Osona i la vinculació d'aquest amb els béns propis de l'abat de Sant Feliu de Girona que tenia.

2.2.2 Bisbes i formació del capítol catedral

Pel que fa a les relacions entre el bisbe i la vida canonical l'altre moment de transformació es produirà amb l'aplicació de la reforma gregoriana a partir de l'any 1068 quan es va reunir a Catalunya el primer concili reformador presidit pel legat Hug Candi. Les decisions d'aquest concili van afectar d'una forma directa al bisbat d'Osona que va entrar de ple en la dinàmica de la reforma canonical impulsada des de Sant Ruf d'Avinyó. La bibliografia sobre aquest tema és molt àmplia pel que fa a Catalunya i va ser sintetitzada per Úrsula Vones-Liebenstein. Aquest treball recull tots els estudis fets per Antoni Pladevall, Junyent, Montserrat Casas i altres investigadors que han tractat de la

⁴⁴² Estudiat a l'article de Miquel S. GROS, "Els antics necrologis de la catedral de Vic (segles X-XIII)", *Studia Vicensia*, 2(2017), pp. 7- 8.

creació de les comunitats de canonges regulars.⁴⁴³ En la fase de redacció d'aquesta tesi s'ha publicat un estudi més sistemàtic sobre aquesta congregació per part del professor Yannick Veyrenche que aporta la síntesi més recent sobre la història de la congregació de Sant Ruf.⁴⁴⁴

L'objectiu específic de la nostra tesi és arribar a analitzar aquesta reforma canonical que es produeix en aquest moment a partir de l'estudi prosopogràfic dels protagonistes, per tal de poder fer una anàlisi més cenyida a les persones que i van participar i no quedar-nos en el plànol dels bisbes. Vones-Liebenstein distingeix tres focus de la reforma canonical que tenen dinàmiques pròpies com són la reforma portada a terme pel bisbe Berenguer Sunifred al bisbat d'Osona, la reforma impulsada pel clergue Pere Rigau des de Vilabertran al bisbat de Girona i la del bisbat de Barcelona encapçalada per Oleguer. En l'exposició que avui presentem volem mostrar els lligams estrets entre aquestes reformes i la seva extensió als bisbats de la Seu d'Urgell i de Roda d'Isàbena. Els lligams els trobem de fet en l'intent fallit de reformar la catedral de Vic i les conseqüències que aquest procés va tenir en tot aquests moviments de reforma.

Elisabeth Magnou-Nortier ha estudiat els precedents de la reforma als bisbats de la Narbonesa en la seva complexitat, mostrant com aquest aspecte de la reforma ja era present en els concilis d'aquesta província del segle XI convocats per l'arquebisbe de Narbona i als quals participaven els bisbes de les diòcesis catalanes. Aquesta autora estudia la forma com s'introduirà la reforma gregoriana destacant el paper dels legats papals que posaran en qüestió molts elements de l'organització eclesiàstica de la zona. A Catalunya l'any 1068 amb el concili de Girona convocat pel legat Hug Candi es plantegen els elements fonamentals i centrats en la reforma del clergat i la lluita contra la simonia en l'administració dels càrrecs eclesiàstics⁴⁴⁵ S'estableix que els clergues no portin armes, que els clergues que són ordenats lectors i prenen esposa no puguin assolir els altres graus eclesiàstics. S'estableix que a partir d'aquesta data des del sotsdiaconat fins al presbiterat, si es prenien esposa o concubina, serien expulsats del cor i perdrien tots els seus beneficis. En aquesta nova situació s'establí que aquells que deixessin les armes i les esposes poguessin gaudir dels seus beneficis en seguretat i quietud.⁴⁴⁶ Els principals afectats seran

⁴⁴³ Úrsula VONES-LIEBENSTEIN, *Saint-Ruf und Spanien*. vol. I, pp. 29-46.

⁴⁴⁴ Yannick VEYRENCHÉ, *Chanoines réguliers et sociétés méridionales. L'abbaye de Saint-Ruf et ses prieurés dans le sud-est de la France (XI e-XIVe siècle)*, Brepols, 2017.

⁴⁴⁵ *Concilis provincials Tarraconenses*, introducció i traducció Josep M. MARQUÈS, "Clàssics del Cristianisme", Barcelona, 1994, pp. 83-86.

⁴⁴⁶ Citat per Martí AURELL, *Les noces del comte. Matrimoni i poder a Catalunya (785-1213)*, Barcelona, 1998, pp. 288-289.

els anomenats levites que exercien funcions militars en nom de l'església molts d'ells ordenats fins al sotsdiaconat. Pel que feia referència a disposar de esposa i havia el cas de molts preveres de parròquies rurals i canonges que estaven casats i que la seva situació canònica era posada en entredit. Aquestes disposicions van afectar a les comunitats monàstiques que per ser reformades es va prendre la decisió de vincular-les a monestirs amb prestigi com Sant Víctor de Marsella, Sant Ponç de Tomeres i Cluny.⁴⁴⁷

Inicis de la reforma canonical a Girona

Al bisbat d'Osona el final de l'episcopat del bisbe Guillem Guifré va estar marcat per la seva renúncia i retirada al monestir de Santa Maria de Ripoll, tot hi haver participat a l'inici de l'aplicació de la reforma. L'any 1074 quan el bisbe Guillem feia testament, l'ardiaca d'Osona Ermengol Ermemir renunciava al seu càrrec (Doc. 116). Ermengol estava casat i amb fills i es va quedar amb el control d'algunes parròquies. S'obre un període d'interinitat que acabarà quan Berenguer Sunifred sigui nomenat bisbe i quan escollirà com a ardiaca Bernat Umbert de les Agudes. L'altre persona afectada va ser el jutge Guillem Ramon, abat de Sant Pere d'Àger que va haver de renunciar al càrrec de sagristà major de Vic. Aquest, però, va seguir mantenint el control sobre l'abadia de Sant Pere d'Àger i va ocupar les rendes de la cabiscolia durant un curt període pels lligams familiars amb la família de Guibert gramàtic. El substitut com a sagristà de Vic va ser Ricard Amalric que ja actuava com a jutge des de l'any 1069.⁴⁴⁸ Entre l'any 1074 i 1076 s'obrirà un període de provisionalitat que serà dirigit pel bisbe Berenguer de Girona que esdevindrà l'instrument de l'aplicació de la reforma als bisbats catalans. Berenguer Sunifred ja havia actuat al costat del seu oncle Guillem Guifré en els darrers anys del seu episcopat en la gestió dels castells d'Aguilar de Segarra i Sallavinera que van ser entregats al vescomte de Berga, Hug Dalmau, quedant fora de les propietats de la catedral de Vic.⁴⁴⁹ Finalment Berenguer va intervenir en l'administració dels béns que el bisbe Guillem Guifré tenia a la ciutat de Barcelona per raó de la seva família.

Berenguer Sunifred va haver d'iniciar el seu episcopat assumint els valors de la reforma gregoriana després del fallit concili de Girona de l'any 1077 que es va haver de celebrar a Besalú perquè els prelats assistents van ser atacats per Guifré, arquebisbe de Narbona. El legat Amat, bisbe d'Oloró, va ser l'encarregat de convocar finalment un nou concili a

⁴⁴⁷ Paul FREEDMAN, *Tradició i regeneració*, pp. 57-59.

⁴⁴⁸ Adveració sacramental de Gelmir Ramon, ORDEIG, *Diplomatari de la catedral de Vic*, doc. 1230, pp. 592-593.

⁴⁴⁹ Ramon ORDEIG, *Diplomatari de la catedral de Vic*, doc. 1267, pp. 570-572.

Girona l'any 1078, concretant la legislació reformadora que es va anar posant en pràctica.⁴⁵⁰ El nucli que va aplicar la reforma va trobar en el comte Bernat II de Besalú el suport màxim i va anar unit a la submissió dels seus dominis al papat tot declarant-se *miles Sancti Petri*. En aquest concili s'hi va fer present l'ardiaca Folc d'Urgell i el bisbe Berenguer Sunifred. Al bisbat d'Osona l'intent de reformar als canonges va provocar una acció violenta de la família Gurb-Queralt que es va manifestar en atacs i agressions contra aquells membres del clergat que volien acceptar la reforma. Aquesta violència va estar unida a la mort del comte Ramon Berenguer I que havia perdut a la seva esposa Almodis, mort assassinada, i els inicis del regnat dels dos fills del comte que havien de compartir el govern i que encara va causar més inestabilitat.

Berenguer Sunifred va haver de fer front a aquesta violència del llinatge Gurb-Queralt tot negociant els béns que tenien en benefici per la catedral centrats en el control de les parròquies situades al terme del castell de Gurb i el domini sobre el castell de Meda. La petició de restituir totes les esglésies només es va concretar en el retorn de la parròquia de Sant Julià Sassorba i de l'església de Santa Maria de l'Estany. Aquesta darrera restitució la va fer una neta de la família Gurb Queralt, Belisenda, casada amb el senyor de Taradell Ramon Bremon, fent entrar a la catedral al seu fill Guillem Ramon. El dia 2 d'abril de 1073 Belisenda senyora del castell de Caçà de la Selva va fer testament i va donar al seu fill Guillem Ramon béns a Voltregà, alhora que va entregar al seu marit Ramon Bremon *ipsos meos alodios de Terazola vel de Sancta Maria de ipso Stagno, totos et integros in diebus vite sue teneat atque possideat, post obitum suum dimitto ut remaneant iamdictos alodios ad Poncius et ad Guillelmus filius meos totos integros*.⁴⁵¹

El bisbe Berenguer Sunifred també va recuperar la meitat de la parròquia de Santa Eulàlia de Riuprimer que havia posseït el gramàtic Borrell Guibert, arribant a uns pactes amb els fills de Guibert gramàtic que van consolidar la seva posició com a canonges de la catedral. Per fer front a la violència de Guillem Bernat de Gurb-Queralt que va ocupar el castell de Tous i per fer front a aquests atacs va associar a la catedral a Guerau de Cervelló que va assumir el control del castell amb el compromís de recuperar-ne el control i certs béns que hi havia dins el seu terme. L'acció dels Cervelló al bisbat de Vic va afectar

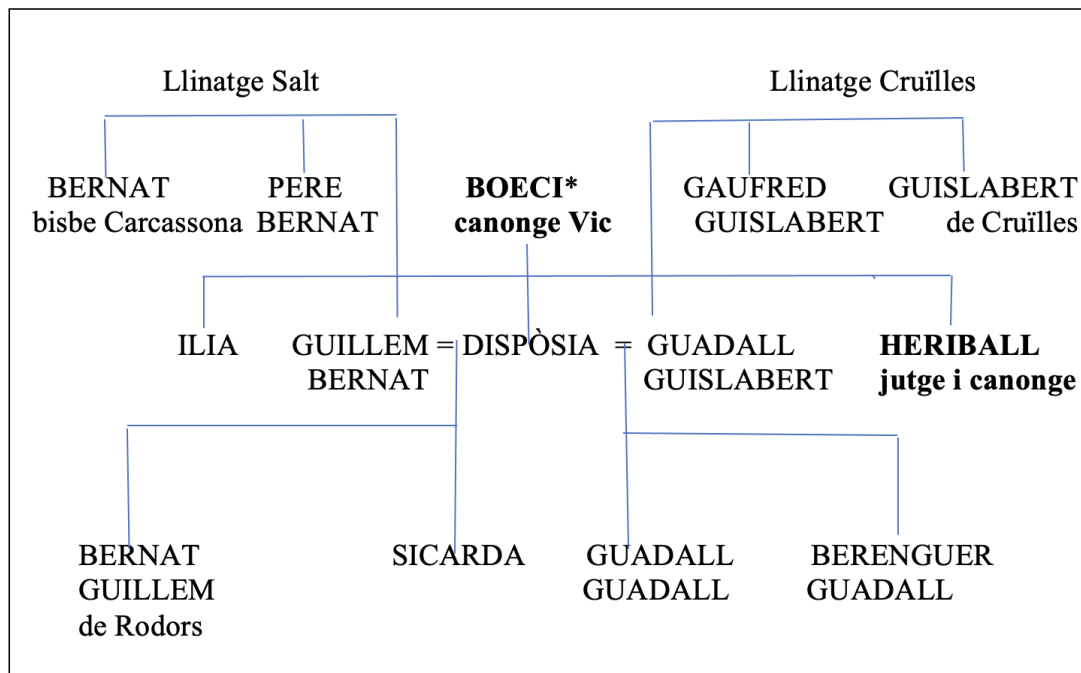
⁴⁵⁰ *Concilis provincials Tarraconenses*, introducció i traducció Josep M. MARQUÈS, "Clàssics del Cristianisme", Barcelona, 1994, pp. 87-89

⁴⁵¹ Ramon ORDEIG, *Diplomatari de la catedral de Vic*, doc. 1350-1351, pp. 647-650. *Ad Guilelmo clerico, filio meo, dimitto ipsum alodium quod ego habeo in Voltregano ad ipsas Comas quod Ermengaudus Arnalli et Berengarius Guilelmi tenent per fevo, in tali vero pactu ut dum vivit teneat et possideat in servicio Sancto Petro sedis Vico; post obitum suum remaneat iamdictum alodium ad ipsa canonica iamdicto Sancto Petro solidamente.*

també al domini sobre el castell de Meda on hi va actuar el bisbe Umbert quan va vendre al seu nebot Gerbert Hug el lloc de Riudeperes on s'hi fundaria una canònica agustiniana.

La reforma dels canonges de Vic es va veure complicada pel fet que a partir de l'any 1083 des del monestir de Santa Maria de Ripoll es va ocupar la canònica de Sant Joan de Ripoll amb la voluntat d'establir-hi una comunitat benedictina. Recolzat pel comte Bernat II de Besalú els canonges van ser expulsats i es va dispersar la comunitat. El bisbe Berenguer va acollir a alguns canonges al bisbat i per aquest motiu va haver d'empenyorar béns de la catedral de Vic al Pla de Barcelona per poder-los mantenir. Així, doncs, quan es produeixi la creació de la comunitat de Santa Maria de l'Estany el bisbe i col·locarà alguns canonges que voldran seguir la vida regular procedents de la catedral de Vic i de Sant Joan de Ripoll. La proposta d'una vida més religiosa fonamentada en dos aspectes: l'abandó dels béns propis que passaven a ser administrats en comunitat i la necessitat de fer una professió religiosa amb el compromís de portar una vida comunitària estricta dirigida per l'autoritat d'un abat o prior.

Santa Maria de l'Estany estava situada a una zona allunyada i amb una mínima infraestructura, aplegant a clergues que volien portar una vida més austera, propera a la vida eremítica. Antoni Pladevall diu que no hi ha un document de fundació sobre aquesta comunitat, però de fet sí que tenim un document que acredita l'inici de la seva activitat l'any 1083 amb diversos noms. Pel que fa a l'aplicació de la reforma dels canonges amb la creació de canòniques regulars seguint la regla de Sant Agustí cal destacar l'activitat del bisbe Bernat Umbert de Girona (1093-1111) que va ser nomenat ardiaca d'Osona l'any 1078. Podem afirmar que l'acció decidida de Berenguer Sunifred de Lluçà en la reforma canonical no es pot entendre sinó és per l'acció d'aquest personatge que vincularà la reforma canonical entre els bisbats de Girona i Vic. La seva acció al costat del bisbe Berenguer Sunifred durant els intents d'implantació de la reforma canonical al bisbat d'Osona creiem que és fonamental com un dels impulsors de la creació i consolidació de la comunitat de Santa Maria de l'Estany. Serà el seu germà Guillem Umbert qui aportarà a la nova comunitat el priorat de Sant Celoni. Un dels altres promotors de la nova comunitat serà el canonge Heriball que era jutge i que va estar acompanyant als primers comunitaris fins l'any 1090 quan va morir.

QUADRE-9 Genealogia del llinatge d'Heriball canonge de Santa Maria Estany i de Vic

(*) Notícia a l'encíclica mortuòria del comte Guifré de Cerdanya de 1051 en la resposta de la catedral *Bonefilius sacrorum custos, Boetius frater eius.*(JUNYENT, *Diplomatari escrits literaris*, p. 406)

Eriball era fill de Boeci, canonge de Vic, que tenim documentat per l'encíclica mortuòria del comte Guifre de Cerdanya. Tenia béns a Sant Julià de Vilatorça i tenia dues germanes Ilia amb béns a Sant Julià de Vilatorça i, sobretot, la seva germana Dispòsia que vivia a Cornellà de Terri i que va afavorir a la comunitat de Santa Maria de l'Estany. Aquest nucli gironí va afavorir la nova fundació tant amb la donació de terres i béns a la zona com amb la integració a la comunitat de d'un dels seus fills Guillem Bernat de Rodors. Aquests eren membres del llinatge de Salt i que va tenir com a membre el bisbe de Carcassona Bernat.⁴⁵²

La intervenció del bisbe Berenguer Sunifred a la canònica de Sant Joan de Ripoll va marcar una fita per consolidar la presència de Sant Ruf a Catalunya. Darrerament s'ha posat en qüestió la validesa de la donació que va fer el comte Bernat II de Besalú de la canònica a Santa Maria de Besalú a Sant Ruf d'Avinyó i la seva implantació a partir de l'any 1084.⁴⁵³ Però hem de dir que aquesta presència està lligada amb la intervenció del bisbe Berenguer en la reforma de Sant Joan de Ripoll i l'intent d'introduir la reforma a la mateixa catedral de Vic. Aquest darrer aspecte ha estat reforçat darrerament per la

⁴⁵² Josep M. MASNOU, "Santa Maria de l'Estany i la consolidació d'una canònica agustiniana a principis del segle XIII", *Miscel·lanea Litúrgica catalana*, 29(2021), en premsa.

⁴⁵³ Josep CAMPRUBÍ SENSADA, "El bisbe Ramon de Girona: un misteriós personatge d'inicis del segle XII", *Revista de Girona*, 318, 2018, pp. 46-47.

detecció de la presència dels costums de Sant Ruf d'Avinyó a Santa Maria de l'Estany. La cronologia del procés queda, doncs, consolidada de la següent manera fent més comprensible el procés que ja havia estudiat Charles Dereine i Antoni Pladevall. La presència de canonges vinculats amb Sant Ruf d'Avinyó com Amat a Castellfollit de Riubregós dins l'àmbit d'influència dels Cardona i de l'ardiaca Folc és una dada destacable i que fa que haguem de considerar la influència de Sant Ruf dins el bisbat d'Urgell on els seus costums ja van ser estudiats des del punt de vista de la litúrgia per Miquel S. Gros amb l'edició del costumari.⁴⁵⁴ Santa Maria de l'Estany es convertirà en un dels primers llocs on es posarà en pràctica l'aplicació de la regla agustiniana com testimonia un manuscrit conservat a la Hispanic Society de Nova York i que ens mostraria una introducció directe de la regla agustiniana i els costums de Sant Ruf per intervenció de l'abat Arbert de Sant Ruf. L'any 1083 el bisbe Berenguer Sunifred confirmava aquesta comunitat amb el recolzament de l'ardiaca Bernat Umbert i el jutge i canonge Heriball.

NOM	DADES PROSOPOGRÀFIQUES	CODI
Bernardus archidiaconus	Canonge 1078, ardiaca 1078-1093, bisbe Girona 1093-1111	RP-106
Borrellus, sacer	Canonge de 1060 fins 1088	RP-121
Oliba, sacerdos	Canonge de fins	RP-258
Isarnus	Canonge de 1048 fins	RP-243
Alamandus, levita	Estany 1082-1090, canonge Vic 1090-1117	RP-8
Guillelmus, diaconus	Canonge de 1059 fins 1112	RP-208
Heriballus, canonicus	Canonge de 1055 fins 1087, jutge 1061	RP-145
Berengarius	Canonge de 1060 fins 1108	RP-43
Amatus, subdiaconus	Canonge de 1049 fins 1093	RP-14

TAULA-10 Canonges en la fundació de Santa Maria de l'Estany (1083)

A nivell canònic aquest procés es veurà consolidat durant el viatge que el bisbe Berenguer va fer a Roma prop del papa Urbà II l'any 1089, durant els inicis del seu pontificat, on va obtenir el nomenament efectiu com abat de Sant Joan de Ripoll i la confirmació de l'estatut canonical de la comunitat, enfront les pretensions de Ricard de Sant Víctor de consolidar una comunitat benedictina. En aquesta butlla s'estableix l'adscripció a la regla agustiniana i a l'existència d'una comunitat canonical. En el destí d'aquesta comunitat tindrà un paper fonamental els senyors de Sales que amb el clergue Bernat Joan esdevindran els grans promotors de la reforma sota l'abadiat de Berenguer Sunifred. Bernat Joan, però estarà més lligat al bisbat de Girona on una part de la

⁴⁵⁴ Miquel S. GROS, "La consuetud antiga de la Seu d'Urgell (MEV ms.131)", *Urgellia*, 1(1978), pp. 183-266.

comunitat es devia refugiar i entrar en relació amb l'activitat reformadora del clergue Pere Rigau fundador de la comunitat de Santa Maria de Vilabertran i que també va incidir en la reforma de Sant Joan de Ripoll.

NOM	DADES PROSOPOGRÀFIQUES	CODI
Ricardus, sacrista	Canonge de 1061, jutge 1069-1101, sagristà 1079-1101	RP-345
Guislabertus, canonicus	Canonge de 1078 fins 1101	RP-238
Ermengaudus	Canonge de 1067 fins 1106	RP-154
Petrus, coraula	Canonge de 1079 , primicier 1110-1148	RP-264
Poncius	Canonge de 1096 sagristà major 1104-1120	RP-301
Bernardus archidiaconus	Canonge 1078, ardiaca 1078-1093, bisbe Girona 1093-1111	RP-106
Raimundus, diaconus	Canonge de 1087	RP-311
Guillelmus, canonicus	Canonge de 1087	RP-196
Petrus Borrelli suddiaca	Canonge de 1084 fins 1104	RP-272
Fulchone, vicecomes	Ardiaca d'Urgell, bisbe de Barcelona	-----
Raimundus, canonicus	Canonge de 1087	RP-310
Bernardus, canonicus	Canonge de 1087	RP-63
Geribertus	Canonge de 1075 fins 1099	RP-176
Raimundus Fulco, levita	Canonge de 1078 fins 1111	RP-334
Oliba, sacerdos	Canonge de fins	RP-258
Isarnus	Canonge de 1048 fins 1087	RP-243
Alamandus, diaconus	Estany 1082-1090, canonge Vic 1090-1117	RP-8
Guillelmus, diaconus	Canonge de 1059 fins 1112	RP-208
Heriballus, canonicus	Canonge de 1055 fins 1087, jutge 1061	RP-145
Berengarius, paraphonista	Canonge de 1060 fins 1131	RP-42
Amatus, subdiaconus	Canonge de 1049 fins 1093	RP-14
Guitardus, sacerdos	Canonge de 1087	RP-240

TAULA-11 Canonges que acceptaren la reforma a la catedral de Vic (1087)

L'estatut nou de la comunitat canonical de Sant Joan de Ripoll va estar lligat al projecte de reconquesta de la ciutat de Tarragona i la Tarraconense disposant així a partir de l'any 1091 quan va ser nomenat arquebisbe de les rendes de Sant Joan per tirar endavant aquesta finalitat. El fracàs de l'arquebisbe Berenguer Sunifred es va produir a partir del nomenament de l'arquebisbe de Toledo, Bernat de Siderac com a legat papal. Bernat va tenir una actitud intransigent davant el bisbe Berenguer com ho testimonia la carta adreçada al bisbe prohibint pogués convocar un concili com arquebisbe de Tarragona per consolidar la seva definitiva constitució. Els concilis convocats per Bernat a Girona i Vic van centrar-se en la reforma que calia aplicar a l'església catalana duent a terme la reforma del capítol catedral que havia intentat portar a terme el bisbe Berenguer. En aquesta reforma Bernat va impulsar la renúncia de l'ardiac que el bisbe Berenguer

havia nomenat per Osona i que havia entregat a Guillem Ramon de Taradell, i la confiscació dels béns de la cabiscolia que controlava encara Pere Guillem, abat d'Àger i que es va voler utilitzar per dotar a la comunitat de canonges reformats que es consolidarien sota la direcció del prior Ricard Amalric que amb la fundació de la canònica de Sant Tomàs de Riudeperes havia unit les comunitats canòniques del bisbat d'Osona i de Girona ja que depenia de Santa Maria de Lledó. L'altre aspecte de la reforma va ser obligar al bisbe Berenguer a renunciar a l'abadiat de Sant Joan de Ripoll i als drets sobre els seus béns que havia rebut del seu oncle. Aquests fets van provocar que el projecte de Ricard de Sant Víctor d'unir a les dues comunitats sota la regla benedictina es tirés endavant, provocant l'expulsió de la comunitat que aquesta vegada es va traslladar a Girona on sota l'episcopat de Bernat Umbert va consolidar-se, sabem que també hi va haver gent que va anar al bisbat d'Osona segons el testimoni tardà del canonge Guillem Guillem que estava a la comunitat dels Arquells que l'any 1114 va demanar de poder retornar a la comunitat restablerta. Per dur a terme aquests canvis es va segrestar tota la documentació de Sant Joan i va ser portada a Marsella per organitzar-ne l'administració. És de lamentar la pèrdua a l'arxiu Reial del document que va ser editat per Kher i que resumeix i explica tot aquest conflicte.

Bernat Umbert del 1078 fins l'any 1093 en que va ser elegit com a bisbe de Girona va tenir una participació activa en les iniciatives del bisbe per a la restauració de Tarragona. Quan va esdevenir bisbe de Girona va consolidar les fundacions agustinianes de Vilabertran i de Santa Maria de Lledó especialment amb la vinculació de la canònica de Sant Tomàs de Riudeperes a Lledó. El resultat final va ser l'establiment d'un estatut propi de la catedral de Vic per la butlla d'Urbà II establint la presidència de la comunitat sota la direcció del prior Ricard Amalric que tindria el control sobre els clergues de la catedral alhora que reconeixia a quatre canonges que viurien en un estil de vida regular.

L'elecció d'Arnau de Malla

El final de l'episcopat de Berenguer Sunifred va ser un moment de forta crisi per a l'església d'Osona per la fallida de la conquesta de Tarragona i la crisi interna que va generar la reforma de la catedral de Vic. La seva mort degué desencadenar una crisi molt forta per la intervenció del comte Ramon Berenguer III en tots els afers del bisbat i amb la imposició d'una persona addicta als seus interessos en contra de les disposicions de Roma. La intervenció del papa Pasqual II en tot aquest afer creiem i la seva relació en tot aquest afer a través del legat Ricard de Sant Víctor de Marsella va marcar el període. El

papa i el seu legat no van acceptar l'elecció de Guillem Berenguer que va ser cridat a Roma i enviat a Terra Santa, mentre que el papa va obligar a la comunitat canonical a elegir al seu successor segons s'havia establert en la butlla del papa Urbà II de l'any 1099.

Com s'establia per la reforma els electors eren els membres de la catedral de Vic que havien acceptat la reforma canonical i tots aquells que participaven del sector més reformista. Es per aquest motiu que el document on es comunicava al papa l'elecció del successor va ser subscrit per tots els seus electors donant-nos una imatge clara de quins eren els que havien acceptat la reforma i estaven disposats a recolzar al nou bisbe. Cal constatar que no només hi apareixen membres de la canònica de Vic sinó que n'hi ha d'altres comunitats de clergues poden identificar alguns canonges que intervenien a la comunitat de Sant Joan de Ripoll i que havien estat expulsats. Oferim aquells que hem pogut identificar, alhora que deixem buits els que no hem pogut identificar .

NOM	DADES PROSOPOGRÀFIQUES	CODI
Bernardus archidiaconus	Canonge de ardiaca 1097-1138	RP-72
Alamandus levita	Canonge de 1082 fins 1117	RP-8
Raimundus Folc prepòsit	Canonge de 1078 fins 1111	RP-334
Raimundus levita prepòsit	Canonge de 1091 fins 1101	RP-262
Raimundus levita	Canonge de 1102	RP-311
Seniofredus sacerdos	Canonge de 1054 fins 1102	RP-358
Petrus sacerdos	Canonge de 1091 fins 1168	RP-270
Poncius levita et sacrista	Canonge de 1096 sagristà major 1104-1120	RP-301
Martinus, custos ecclesie	Canonge de 1091 fins 1120	RP-253
Fulcho clericus	Canonge de 1096 fins 1129	RP-166
Ermengaudus paraphonista	Canonge de 1067 fins 1106	RP-154
Raimundus canonicus	Canonge de 1100 fins 1127	RP-314
Petrus subdiaconus	Canonge de 1098 fins 1110	RP-272
Arnallus levita	Canonge de 1096 fins 1141	RP-30
Petrus canonicus	Canonge de 1084 fins 1104	RP-272
Raimundus clericus	Canonge de 1100 fins 1147	RP-341
Guillelmus Bonefilius	Canonge 1093, capellà Rodona 1117-1141	RP-207
Berengarius clericus	Canonge de 1091 fins 1111	RP-56
Bertrandus canonicus	Canonge de 1093 fins 1166	RP-96
Raimundus sacerdos	Canonge de 1091 fins 1101	RP-312
Berengarius Petri	Canonge de 1098 sagristà 1101-1148	RP-59
Arbertus	Canonge de 1079 fins 1109	RP-21
Martinus clericus	Canonge de 1091 fins 1120	RP-253
Guillelmus Guisadi	Laic	-----
Raimundus levita	Canonge de 1083 fins 1101	RP-316
Iohannes levita	Canonge de 1101 fins 1131	RP-245
Petrus levita	Canonge de 1091 fins 1168	RP-270
Petrus Guadamiri sacerdos	Canonge de 1102	RP-296
Raimundus Guiberti	Canonge de 1078 fins 1101	RP-336

Guillelmus iudex	Canonge de 1059 fins 1112	RP-208
Arbertus sacerdot sagrista	Canonge de 1079 sagristà 1101-1109	RP-21
Alerandus clericus	Canonge de 1087 fins 1132	RP-9

TAULA-12 Canonges electors d'Arnau de Malla, abat d'Amer, com a bisbe d'Osona (1102)

L'elecció d'Arnau de Malla ja l'hem comentada, explicant quins podien ser els condicionants en l'apartat anterior i no insistirem aquí. Tan sols volem destacar quines van ser les mesures que va aplicar Arnau en aquest període tan delicat i que provenen d'una persona amb llarga experiència en el regiment de comunitats monàstiques. Com Oliba, però, haurà d'actuar respectant l'autonomia pròpia dels canonges i confiant amb persones amb la suficient formació jurídica per fer front a les decisions que calia prendre. El punt més important a que va fer front Arnau de Malla va ser que va buscar redreçar la situació econòmica del bisbat i de la catedral. Arnau va voler posar fi a l'alienació de béns de la catedral que es va iniciar en l'etapa final del bisbe Berenguer Sunifred, establint el caràcter inalienable dels béns eclesiàstics i va establir diversos pactes amb aquells que s'havien apropiat dels béns episcopals, especialment les regalies. El cas més vistent va ser que el palau episcopal i els terrenys davant de la catedral on estava ubicada d'església de la Rodona estaven sota el control dels nebots del bisbe Berenguer Sunifred de Lluçà.

Després el bisbe va investigar sobre les condicions en les que els canonges havien accedit als seus canonicats i decidir sobre la seva idoneïtat posant de manifest les situacions irregulars que s'havien consolidat durant el segle XI. Respecte a les comunitats canòniques del bisbat Arnau va prendre una decisió que tindrà conseqüències per la seva evolució: va constituir-les en comunitats independents enfront de les quals hi va col·locar un abat i va afavorir la seva independència jurídica respecte la catedral. Aquest va afavorir la introducció de la regla benedictina en algunes d'aquestes comunitats, concretament va tenir com a conseqüència la consolidació a Sant Joan de les Abadesses d'una comunitat benedictina doble, el reforçament de la congregació monàstica centrada en Sant Cugat del Vallès i coordinada pel bisbe de Barcelona Berenguer aprovant la vinculació a aquesta comunitat del monestir de Santa Cecília de Montserrat. Finalment va convalidar les consagracions que havia fet el bisbe de Barcelona en determinades parròquies i que de fet li corresponien a ell com Sant Pere d'Ars a prop de Calaf.⁴⁵⁵

Algunes d'aquestes decisions van ser problemàtiques com veurem i el seu successor Ramon Gaufred haurà de fer front. Aquesta política d'Arnau es va complicar quan el bisbat de Vic va deixar de dependre dels comtes de Barcelona a partir del 1107 i a passar

⁴⁵⁵ Ramon ORDEIG, *Les dotacions de les esglésies de Catalunya /segles IX-XII*, Vic, 1993-2004, vol. III, doc. 309, pp. 48-49.

a dependre del comte Bernat de Besalú. La mort de l'abat Arnau l'any 1109 i del comte Bernat II de Besalú va generar una nova situació que va afavorir l'arribada de Ramon Gaufred, ardiaca de Besalú al bisbat d'Osona. Aquest bisbe provinent del món de les canòniques agustinianes al llarg del seu episcopat procurarà reconduir algunes de les decisions del bisbe Arnau anant en detriment del monaquisme benedictí i de l'exempció monàstica.

La mort del comte Bernat de Besalú va suposar que el comte Ramon Berenguer III assumís el govern d'aquest comtat i iniciés un replantejament de les posicions que havia tingut el comte de Besalú respecte Sant Joan de Ripoll. Aquest comte va acceptar les decisions del papat que van restablir l'any 1114 a la comunitat de canonges de Sant Joan de Ripoll que van rebre l'aprovació de seguir la regla agustiniana i la seva vinculació a Sant Ruf d'Avinyó.⁴⁵⁶ Aquesta decisió va ser recolzada pel bisbe Ramon Gaufred que coneixia de primera ma aquest conflicte i va ajudar a consolidar la nova comunitat.

Els lligams amb Girona durant l'episcopat de Ramon Gaufred són molts importants i d'una forma especial ho trobem amb la vinculació de la família dels senyors de Lluçà que ocuparan d'una forma continuada l'ardiaconat a Girona amb un membre vinculat a la catedral de Vic. Durant el segle XII els germans Berenguer Guillem de Lluçà ardiaca de Girona i el seu germà Pere Guillem de Lluçà que actuarà com a primicier de la catedral de Vic. Seran succeïts pels seus nebots: Pere Berenguer de Balenyà que serà sagristà de la catedral de Vic i havia estat canonge de Girona al costat del seu germà Arnau Berenguer que serà ardiaca de Girona.

L'agermanament amb la comunitat canonical del Sant Sepulcre de Jerusalem que va aconseguir el bisbe Ramon juntament amb la catedral de Barcelona es va concretar l'any 1126 amb la vinguda de membres de la comunitat jerosolimitana que van rebre una important donació de béns pertanyents a la família de l'arquebisbe Oleguer i dins el bisbat d'Osona amb la donació de l'església de Prats de Rei i la Manresana. (Doc. 215)⁴⁵⁷

L'any 1137 es va produir la marxa cap a Jerusalem de varis canonges de la catedral de Vic encapçalats per l'ardiac Bernat de Malla que va abandonar el seu càrrec, que va passar al seu germà Guerau. L'acompanyaran el canonge Berenguer Tedmar i Pere

⁴⁵⁶ La monografia clàssica és l'obra d'Eduard JUNYENT, *El monestir de Sant Joan de les Abadesses*, Barcelona, 1976 i la nova situació jurídica que restablia la comunitat es va establir per la butlla del papa Pasqual II del 4 de desembre de 1114 Joan FERRER, *Diplomatari del monestir de Sant Joan de les Abadesses (995-1273)*, Fundació Noguera, Barcelona, 2009, doc.52, pp. 101-103.

⁴⁵⁷ El text de l'agermanament l'hem publicat per primera vegada a Josep MASNOU, *El bisbat de Vic*, p. 269.

Berenguer de Balenyà, aquest darrer canonge de Girona. Aquests fets i la dotació generosa que el bisbe Ramon Gaufred va fer a la canònica de Santa Maria de l'Estany en el moment de la seva dotació van ocasionar la protesta dels canonges contra el bisbe. Aquest era acusat pel fet de nomenar a les dignitats sense l'acord del capítol, atorgar béns de la catedral a altres centres canònics i el fet de pledejar amb altres institucions de l'església a d'altres àmbits. Aquestes queixes van quedar recollides en un document que constitueix el més antic testimoni d'una reunió capitular però que no porta data. Paul H. Freedman és el que l'ha estudiat amb més atenció i proposava datar-lo entorn l'any 1142.

Les raons són perquè entorn aquesta data molta documentació del bisbe Ramon Gaufred pren les decisions comptant amb l'acord de les principals dignitats. Un altre argument per proposar aquesta data seria el conflicte que s'iniciaria entre la catedral i la canònica de Santa Maria de Manresa que hauria obtingut un reconeixement papal del papa Celestí II (1140-1142) en que autoritzava a la comunitat manresana a poder elegir el seu superior al marge de l'autoritat del bisbe. No tenim el text però el coneixem indirectament per un altre butlla de l'any 1194 del papa Celestí III en que modificava aquesta disposició i establia que la persona escollida pel càrrec de paborde havia de ser membre de la mateixa comunitat. Davant aquesta situació els canonges de la catedral de Vic i entre ells el prior de Santa Maria de l'Estany van signar aquest acord pel qual tots es comprometien a mantenir la unitat en l'administració del patrimoni, a acordar els que ocuparien les principals dignitats i sotmetre els problemes a acords interns dins del capítol.

NOM	DADES PROSOPOGRÀFIQUES	CODI
Berengarius sacrista	Canonge de 1101, sagristà 1109-1148	RP-59
Gerallus archidiaconus	Canonge de 1106, ardiaca 1138-1156	RP-174
Guillelmus, sacerdos	Canonge de 1142	RP-196
Berengarius sacriscrini	Canonge de 1120, sagristà segon 1120-1166	RP-57
Guillelmus, carmine	Canonge de 1112 fins a 1172	RP-226
Bertrandus levita	Canonge de 1131 fins a 1166	RP-107
Berengarius levita	Canonge de 1111 fins 1145	RP-54
Petrus Berengari, levita	Canonge de 1120, sagristà major 1148-1181	RP-268
Berengarius, levita	Canonge de 1141 fins a 1154	RP-47
Berengarius diaconus	Canonge de 1141 fins a 1188	RP-55
Guillelmus de Solario	Canonge de 1134 fins 1165	RP-220
Bernardus sacerdos	Canonge de 1127 fins a 1186	RP-94
Iohannes Bachonis	Canonge de 1121 fins 1193	RP-246
Arnallus, sacerdos	Canonge de 1096-1142	RP-30
Guillelmus, prior	Canonge de 1114 prior Estany 1127-1157	RP-202
Petrus, levita	Canonge de 1137 fins a 1196	RP-285

TAULA-13 Pactes entre el bisbe Ramon Gaufred i els membres del capítol (circa 1142)

En aquest moment ja tenim consolidat el funcionament del capítol catedral i veiem com en la redacció dels principals documents ja es fa a partir d'uns formularis i d'una mínima cancelleria episcopal que es veurà refermada pel bisbe Pere de Redorta amb el nomenament l'any 1155 d'un escriptor públic que exercís les funcions notariales (Doc. 274). La legislació canònica establí que certes decisions respecte el govern de la diòcesi havien de ser preses amb el comú acord del bisbe i els canonges i amb la fórmula *cum concilio et assensu canonicorum*. Aquestes disposicions no eren tant per limitar la potestat episcopal, sinó per evitar certs excessos com pot ser la dilapidació dels béns temporals i evitar possibles conflictes.

2.2.3 La catedral i l'organització del bisbat

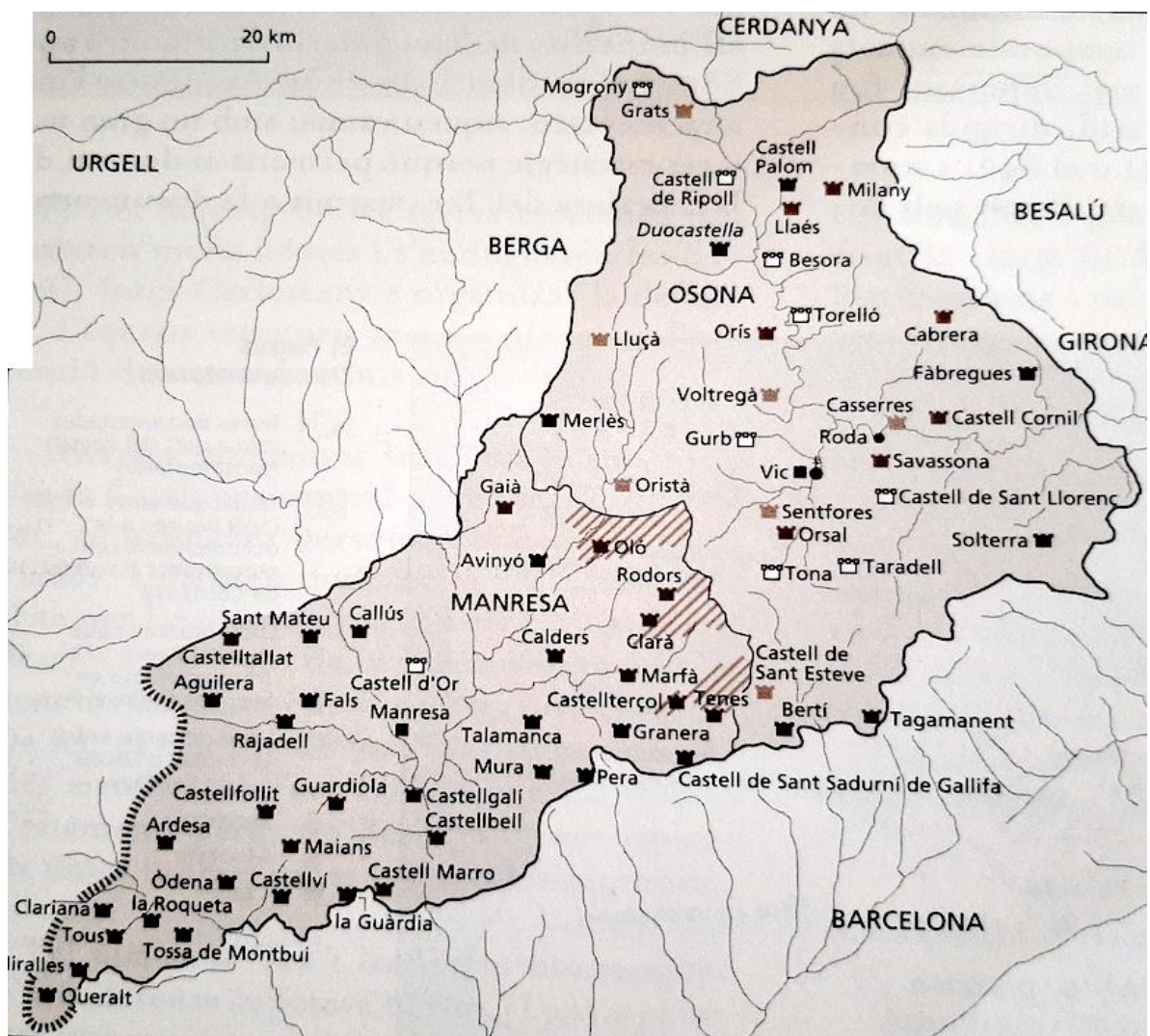
El capítol de canonges no solament estava associat al govern episcopal, sinó que de diverses maneres participava en l'organització del bisbat.⁴⁵⁸ La catedral aplegava la comunitat diocesana i era el lloc on el bisbe reunia el sínode amb tots els preveres per reglamentar el funcionament de l'església local. A més la catedral tenia un nombre important de parròquies que en depenien, els canonges n'exercien la seva administració i el nomenament dels preveres que en tenien la *cura animarum*. Des de la restauració del bisbat l'any 886 es va anar estenent i organitzant el territori del bisbat fins a la seva consolidació amb la consagració de la catedral de Vic de l'any 1038 que establí la dotació i els límits territorials.

Els límits del territori diocesà eren hereus de la divisió civil corresponent al període romà. L'origen i la delimitació de la diòcesis d'Osona testimoniada des de l'any 516 correspondria als límits de la *civitas Ausonensis*, envoltada per la *Gerundensis*, *Barchinonensis*, *Egarensis* i *Urgellensis*. El centre era la ciutat d'Auso que tenint prou població cristiana va esdevenir seu d'un nou bisbat.⁴⁵⁹ Sobre aquest primer període només disposem de les informacions sobre els bisbes osonencs participants als concilis visigots, conservats en la col·lecció canònica *Hispana*, que testimonia també l'existència d'un ardiaca que assessorava al bisbe i un clergat que devia tenir cura de les parròquies suburbanes, ja que les principals celebracions es desenvolupaven a l'església episcopal. La creació del comtat d'Osona va condicionar els límits del nou bisbat que se situaven a

⁴⁵⁸ Julia BARROW, *The Clergy in the Medieval World*. L'autora remarca que el tret propi de la creació d'un capítol catedral és la seva capacitat per poder elegir el bisbe pp. 273-274.

⁴⁵⁹ Imma MESTRE, Isabel RODÀ, "La inscripció més antiga d'Auso (Vic) i el context preaugustal", *Tarraco Biennal. Actes del Ier Congrés Internacional d'Arqueologia i Món Antic. Govern i Societat a la Hispània Romana: Novetats epigràfiques. Homenatge a Géza Alföldy*, Tarragona, 2013, pp. 145-152.

la part nord amb el territori que ocuparan els dos monestirs fundats per Guifré el Pilós: Santa Maria de Ripoll i Sant Joan de Ripoll. Aquesta zona limitava amb els comtats de Cerdanya i bisbat d'Urgell i el comtat de Besalú i el bisbat de Girona. Durant el període estudiat hi haurà alguns conflictes amb la delimitació d'aquest sector que es va complicar a causa de l'exempció de que va gaudir el monestir de Santa Maria de Ripoll i que va portar a enfrontaments amb el bisbe Berenguer Sunifred de Lluçà i Ramon Gaufred. Pel que fa a la zona occidental del bisbat podem veure com l'organització parroquial estarà marcada per la creació de col·legiates lligades a castells com són Santa Maria de Manresa i Sant Vicenç de Cardona, que tindran el control de les parròquies d'aquest sector.

IMATGE-3 Extensió el bisbat d'Osona a l'any 1000 i els castells dels comtats d'Osona i Manresa (Mapa de BOLOS-HURTADO, *Atlas del comtat d'Osona (798-933)*, Barcelona, 2001, p. 14.)

El cas de Cardona és discutit i no està resolt del tot, pels problemes de saber si va pertànyer al comtat d'Osona o si sempre va estar lligada al comtat d'Urgell.⁴⁶⁰ Disposem, però de dues delimitacions del bisbat que ens permeten conèixer els seus límits els quals a la zona fronterera eren imprecisos i van estar sotmesos a variacions. El tema ha estat estudiat per Mundó que recull la primera delimitació del segle X.⁴⁶¹ L'any 978 el bisbe Frojà es veia pertorbat per la delimitació dels límits diocesans i demana a Roma la confirmació dels límits de la diòcesi a partir dels elements naturals (muntanyes i rius) establint-se com a referència dels límits del sud amb el bisbat de Barcelona el riu Anoia, des de la Conca d'Òdena cap al Penedès (Doc. 26) mostrant les dificultats per establir-ne els límits precisos en aquest sector.

L'altre indicació sobre els límits ens la dona l'acta de consagració de la catedral de Vic de l'any 1038 (Doc. 75) on el límit occidental és el riu Segre i el comtat de Berga pel nord i el sector de Queralt en el límit dels comtats de Barcelona i Osona fins al riu Segre. Aquesta frontera oberta ja al 1038 anirà creixent amb l'expansió militar d'aquests tres comtats fins arribar a la proximitat de Lleida que va ser reconquerida l'any 1149 i es va posar límit a aquesta expansió.⁴⁶²

LIMITS BISBAT 978	LIMITS BISBAT 1038
Occidentis in fines Cavezenigro vel de Cardona et de Bergetano	Incipit a finibus Bergitani. Vadit ipse terminus inter marchiam Ausonensem et marchiam Berchitanensem sicut dividuntur ipse marchie, et pergit usque in fluvium Sigorim
De circi in Eramala usque in Monte Surocca pervenit ad ipso grado de Campo Rotundo	Conscendit in muntem qui dicitur Eramala et usque in muntem Surroca et venit usque ad pratum Campi Rotundi
Et per ipsa serra usque ad Gurni et deinde ad petra Labandi per ipsa rocca de Latione descendit in flumine Tezeri	Vadit per ipsam serram sicut aque divertunt usque ad Gurni, deinde ascendit ad petram Lavandi atque per ipsam rupem de Latione, descendit in fluvium Tezer
Pervenit ad ipso Plantaditio qui est inter Gerundense et terminos de Ausona et	Pervenit usque ad Plantaticios quod terminus est inter Gerundensem et terminos Ausoris

⁴⁶⁰ Serra i Vilaró el vinculava al comtat d'Osona pel fet que va ser el feu principal dels vescomtes d'Osona i en la cartografia de la Catalunya Carolíngia se'l vincula al bisbat d'Osona.

⁴⁶¹ Anscari M. MUNDÓ, "Límits territorials de les diòcesis catalanes en l'antiguitat tardana", *Obres completes I. Catalunya I. De la romanitat a la sobirania*, Publicacions Abadia de Montserrat, 1998, pp.29-50.

⁴⁶² Josep MASNOU PRATDESABA, "El conflicte entre el bisbat de Vic i Santa Maria de Solsona per les parròquies de la Segarra i l'Urgell al segle XII", *Oppidum. Revista cultural del Solsonès*, 16(2018), pp.27-43. A partir d'ara Josep MASNOU, "El conflicte entre el bisbat de Vic i Santa Maria de Solsona".

conscendit per ipsa serra usque in Gerundilia	usque in rivum Ausoris conscendit per ipsam serram usque in Ierundellam
Et vadit per ipsa via quae venit ad Bellapolla et pervenit ad terminos qui est inter Iohannetu et ipsa Elizeta	Per ipsam viam que venit ad Bellam Pollam usque ad terminos qui sunt inter Iohannet et ipsam Elzetam
Pervenit in fines Arbuties et usque in cacumina inter duos Sinnos et usque ad ipsa Calme que dicitur Area Mala	Venit in finibus Arbutie et ine ascendit usque ad cacumen montis qui dicitur Sen et usque ad Calm que dicitur Eramala
Pervenit ad ipso collo de Monte Nigro, deinde in rivo Congustum et venit ad castellum Bertilli et usque rocam Sancti Genesii	Pervenit usque in collem Montisnigri, deinde ad rivum Congusti, venitque ad castellum Bertillis usque super rupem Sancti Ienesii
Et venit ad muntem Sancti Saturnini et venit ad monte Calbo, deinde ad Monte Serrato	Inde ad montem Sancti Saturnini et ad Montem Calvum atque inde protenditur usque ad Montem Serratum
et pervenit ad monte qui est infra castrum Odulinum et castrum Appiaria et vadit per summitate ipsius terre usque ad flumen qui vocatur Anolia et vadit per ipso flumine usque in Spania	Progreditur per medios terminos qui sunt inter marchiam Barchinonensem et Ausonensem, sicut dividuntur ipse marchie et vadit usque in castrum qui dicitur Cheralt et pergit per mediam divisionem ipsarum marchiarum usque in fluvium Sigorim

TAULA-14 Delimitació del bisbat de Vic en temps de Frojà (978) i bisbe Oliba (1038)

Aquests límits van ser font de conflictes i de constants problemes amb l'expansió del bisbat d'Urgell. En els diversos documents relatius als límits del bisbat d'Urgell i la seva problemàtica podem marcar els principals trets de l'exercici de la jurisdicció dels bisbes d'Osona sobre el territori. En aquest sentit són paradigmàtics els termes occidentals que marquen el bisbat l'any 1038 quan posen com a límit de la seva expansió les ribes del riu Segre. Aquest fet en diversos moments històrics pot explicar algunes anomalies que detectem en la documentació vigatana i que sinó tenim en compte aquesta problemàtica no podrem entendre. Una primera és la presència del veguer Borrell que al segle X es va emparentar amb Inguilrada i, juntament amb el bisbe Ató, va condicionar una expansió fins a la zona d'Oliana on aquest va rebre terres.⁴⁶³ La seva mort, així com la de l'arquebisbe Ató, van suposar el final d'aquesta influència i la reducció dels límits del bisbat d'Osona a la ciutat de Manresa i a les seves possessions entorn el castell de Queralt, fortament qüestionades pels descendents de la família Sala i pels bisbes d'Urgell. En època del bisbe Arnulf l'expansió del bisbat cap a la zona del Segre estava centrada en l'expansió cap a la Segarra, quan el bisbe Arnulf, que va fer testament al castell de

⁴⁶³ JUNYENT, *Diplomatari de la catedral*, doc. 365, pp. 305-306. 24 desembre de 964. El comte Borrell de Barcelona i Urgell ven al seu fidel Borrell el castell de Ceuro situat al comtat d'Urgell per 400 sous.

Calonge, va fer donació a la catedral de Vic del castell de Llanera proper a Torà dins el comtat d'Urgell (Docs. 44-45).⁴⁶⁴ Sobre el domini del sector de Santa Coloma de Queralt va ser motiu d'un judici celebrat a la catedral de Vic l'any 1005 i en el qual es posà de manifest la problemàtica pel control d'aquest castell. L'expansió cap a Santa Coloma de Queralt i la conca de Barberà, així com vers el sector de Cervera i Tàrraga es va anar consolidant durant els episcopats del bisbe Oliba i el seu nebot Guillem Guifré. La concessió de l'abadia d'Àger a la catedral de Vic més enllà dels límits del riu Segre és testimoni de la voluntat política dels bisbes d'Osona que està estretament lligat amb l'expansió territorial el domini d'Àger i la posterior recuperació l'any 1051 en són el millor testimoni, la participació del bisbe Guillem Guifré en l'expedició contra Barbastro també és el signe més evident d'aquesta voluntat expansionista.⁴⁶⁵

Un element important per entendre aquesta problemàtica és la política dels comtes de Barcelona, per limitar l'expansió política i eclesiàstica de les cases comtals d'Urgell i Cerdanya. La problemàtica dels límits occidentals de la diòcesi donaria per un estudi monogràfic més aprofundit que aquí no podem realitzar amb totes les seves implicacions, però que està al darrera de la problemàtica d'un bisbat de frontera. En aquest punt hi ha dues qüestions que van afectar a l'establiment dels límits amb el bisbat d'Urgell. La primera fa referència a la falsificació de l'acta de consagració de la seu d'Urgell on s'establien els límits de la Seu d'Urgell al segle IX per reivindicar el control sobre les esglésies del Pallars i Roda d'Isàbena. El segon punt és l'intent de creació del bisbat de Besalú a partir de l'any 1017 i del qual en va ser nomenat bisbe Guifré, fill del comte Bernat Tallaferro i nebot de l'abat Oliba. El projecte aconseguit l'any 1017, ja havia estat intentat posar en pràctica per Oliba Cabreta quan les parròquies situades als comtats de Cerdanya i Berga es van separar del bisbat d'Urgell i el bisbe Sala va excomunicar als nobles que havien permès aquella secessió.⁴⁶⁶ Pel que fa al bisbat de Besalú creat a partir

⁴⁶⁴ Llanera està a prop de Torà on l'any 1003 va ser l'escenari d'una acció militar de tots els comtes catalans contra els musulmans i on va morir el germà d'Oliba, Berenguer bisbe d'Elna. El fet que Arnulf entregués a la catedral de Vic aquest castell ens fa adonar que l'expansió del bisbat s'estenia a territori del bisbat d'Urgell. MASNOU, "El conflicte entre el bisbat de Vic i Santa Maria de Solsona", 16(2018), pp. 29-32. Durant el segle XI el castell de Llanera estarà en mans d'Arnau Mir de Tost.

⁴⁶⁵ L'episcopat del bisbe Guillem Guifré va tenir un paper fonamental en la implicació dels bisbes d'Osona que van administrar diversos castells al sector fronterer. Guillem Guifré per vincles familiars disposà dels castells de Copons, Veciana i Montfalcó que va vendre al comte Ramon Berenguer I. Vegeu Ramon ORDEIG, *Guillem de Balsareny*, pp. 171-183.

⁴⁶⁶ Ramon ORDEIG, "Suplement del "Diplomatari i escrits literaris de l'abat i bisbe Oliba" d'Eduard Junyent", *Analecra Sacra Tarraconensia*, 87(2014), pp.47-118. Aquest punt ha estat estudiat darrerament per Oliver VERGÉS, "Un conflicte per la dècima episcopal urgellitana en el si de les tensions entre les famílies comtals de Barcelona i Cerdanya (988-997)", *Afers*, 83(2016), pp. 159-171.

de l'any 1017 Miquel Gros ha insistit que es tractava d'un bisbat palatí, lligat al comte de Besalú que va ser liquidat l'any 1031, amb el trasllat del bisbe Guifré de Besalú al bisbat de Carcassona.⁴⁶⁷ La compensació a aquest fracàs va ser que els comtes de Cerdanya es van convertir en el planter de bisbes de les diòcesis catalanes i de l'arquebisbat de Narbona durant bona part del segle XI.⁴⁶⁸

Després dels atacs d'Almansur el paper dels bisbes a la zona de la frontera va créixer pels béns entregats pels comtes i va produir l'entrada a la canònica de Vic de levites, laics que només entraven en la clerecia rebent les ordes menors fins al sotsdiaconat i que tenien la responsabilitat d'administrar béns en nom de l'Església. Així s'establí una relació de control en determinats territoris de la diòcesi amb la catedral. El mitjà que va tenir el bisbe d'Osona per exercir aquest control sobre determinats punts del territori diocesà va ser la concessió de castells en aquests sectors a membres de la catedral de Vic. El cas paradigmàtic és el levita Guillem de Mediona que com a membre de la catedral rebrà del bisbe Borrell l'encàrrec d'organitzar i repoblar primer l'any 1015 la zona de Calaf en nom de la catedral (Doc. 49) i després l'any 1023 el bisbe li concedirà el control sobre el castell de Montbui amb el dret que un dels seus fills fos sempre canonge de la catedral (Doc. 60). Així, a partir del segle XI, es consolidaran diversos beneficis dins la catedral lligats a l'administració de castells i altres grans propietats de la canònica amb dret a tenir a un membre d'aquests llinatges a la catedral. Aquest dret era reconegut en les convinençes establertes entre cadascuna de les famílies i eren recordades en el moment de redactar els testaments d'aquests canonges on s'establia quin dels seus fills havia de gaudir d'aquest benefici canonical. Durant tot el període estudiat tenim documentats altres casos d'aquest tipus de vinculació i que expressen els lligams feudals que es van establir entorn de la catedral. Aquesta tipologia dels levites amb funcions militars ha intentat ser interpretada per Abadal, Junyent mostrant la doble condició d'aquests nobles que formaven part del clergat i que administraven béns eclesiàstics. Paul Freedman va establir una primera interpretació d'aquestes figures particulars en la seva tesi doctoral i que es documenten als bisbats catalans.⁴⁶⁹

⁴⁶⁷ Miquel S. GROS, "Sant Pere de Camprodon, un monestir del comtat de Besalú", *Art i cultura als monestirs del Ripollès*, pp. 80-83.

⁴⁶⁸ Michel ZIMMERMAN, "El bisbe català durant els segles X-XII", pp. 150-151. Aquest control es va iniciar amb l'arquebisbat de Narbona per Guifré (1019-1079)

⁴⁶⁹ Paul FREEDMAN, *Tradicció i regeneració*, pp. 41-47. Aquest autor tipifica les característiques d'aquests i considera que posteriorment a l'any 1050 desapareixerien aquests levites fruit de la influència de la reforma.

Un altre cas paradigmàtic és el de la família Gurb-Queralt que establirà diferents convinences entre el llinatge i la catedral per tal que un dels seus membres formés part de la catedral a canvi de gaudir de les rendes del domini sobre el castell de Meda i les parròquies situades dins el castell de Gurb. Els lligams van començar amb Sendred que va aportar a la catedral de Vic el castell de Fontrubí iniciant una llarga i complexa negociació amb els bisbes per tots aquests béns.⁴⁷⁰ Ramon d'Abadal en va analitzar aquests lligams i posteriorment Bonnassie fins als estudis de Freedman i Kosto. Nosaltres volem remarcar els lligams que tindran aquests llinatges per defensar els drets de la catedral en aquestes zones no només del punt de vista de domini feudal, sinó de pertinença d'aquestes zones a la catedral i al dret de poder tenir un membre del seu llinatge a la catedral com a levites. En el recull dels pactes i els conflictes entre aquests llinatges podem anar seguint els membres que van formar part de la canònica catedral i les condicions en que es transmetia aquests beneficis feudals.

Tot i que la reforma gregoriana intentarà posar fi a aquestes pràctiques el fet que durant el segle XII s'hagués de continuar tenint una política de recolzament de la capacitat militar a través de les rendes i béns de l'església, farà que continuï aquest tipus de vinculació, però amb unes limitacions més fortes per evitar el control absolut d'aquests béns. L'expansió del bisbat d'Osona vers la zona del sud estaria fonamentada en els seus drets sobre Tarragona que en època del bisbe Berenguer Sunifred de Lluçà es van fer efectius. El bisbe Berenguer per poder portar a terme la restauració de Tarragona va consolidar els seus lligams amb els grans llinatges nobiliaris que tenien membres a la canònica catedral renovant diversos pactes feudals i amb l'obtenció de juraments de fidelitat per defensar i fer extensius els drets dels bisbes d'Osona. Alhora el bisbe Berenguer va associar al capítol els senescals Guillem Ramon d'Hostoles i Eccard Miró, senyor de Torroja i Solsona. N'ofereim un quadre sintètic per veure fins a on va aconseguir el bisbe assolir aquesta col·laboració de l'aristocràcia a la croada contra Tarragona. Els acords els va aconseguir abans d'anar a Roma per obtenir la butlla de restauració de Tarragona la "inter primas Hispaniarum".⁴⁷¹ Aquesta xarxa de dependència també incloïa al comte de Barcelona Berenguer Ramon II, que va entregar els seus drets sobre Tarragona al papat, i que en aquest període el seu poder estava molt afeblit per la derrota de Tebar davant el Cid.

⁴⁷⁰ Eduard JUNYENT, *Diplomatari de la catedral de Vic*, doc. 513, pp. 431-432.

⁴⁷¹ Lawrence J. Mc CRANK, "Restauración canónica e intento de reconquista de la sede Tarraconense (1076-1108)", *Cuadernos de Historia de España*, 61-62(1977), pp. 145-245.

DATA	NOBLES	BENEFICI	REFERÈNCIA
18/11/1078	Vescomtes de Cardona	Castell de Calaf	DCV-1408
14/9/1079	Llinatge dels Cervelló	Castell Tous, Miralles i Revell	DCV-1417
6/6/1080	Vescomtes de Girona	Castell Vilagelans i Avellana	DCV-1429
3/9/1080	Llinatge Gurb-Queralt	Castell Meda	DCV-1433
16/9/1083	Llinatge Gurb-Queralt	Castell de Voltregà	DCV-1475
4/11/1083	Ardiaca de Barcelona	Béns a Palomar i Provençals	DCV-1477
30/1/1084	Guillem Ramon Cervera	Castell Montfalcó Veciana, Copons	DCV-1565
2/1/1084	Pere Amat	Castell de Voltregà	DCV-1479
25/4/1086	Llinatge dels Cervera	Castell Aguilar de Segarra i Sallavinera	DCV-1512
29/10/1087	Vescomtes de Cardona	Castell Calaf i moneda de Calaf i Cardona	DCV-1525
25/1/1088	Guisla de Manlleu	Castell Voltregà i Orís	DCV-1528
27/2/1088	Vescomte de Tarragona	Castell Montbui i Ocelló	DCV-1532
26/5/1088	Llinatge dels Sentfores	Castell de Sentfores (Osona)	DCV-1536
19/12/1088	Senescals comte Barcelona	Castell Voltregà, Orís i Solterra	DCV-1541
19/5/1090	Eccard Miró de Torroja	Castell Artés	DCV-1562
13/1/1095	Ponç Ramon abat de Manresa	Canònica de Santa Maria de Manresa	DCV-1624

TAULA-15 Nobles units per jurament de fidelitat al bisbe Berenguer per conquerir Tarragona
DCV: *Diplomatari de la catedral de Vic.*

És en aquest moment de màxima expansió en la que hem de situar la redacció de la llista més antiga de les parròquies del bisbat de Vic que es conserva on hi queden recollits aquests límits. Antoni Pladevall les va publicar mostrant que s'arribà a la zona de La Conca de Barberà, Maldà i Tàrraga en el camí cap a la ciutat de Lleida. La crisi a finals del segle XI, després del fracàs per ocupar la ciutat de Tarragona, va provocar que les parròquies del sector fronterer escapessin al control del bisbe d'Osona que en reclamarà posteriorment els seus drets. Tenim documentat el cas del castell de Tous i de l'Espelt a l'Anoia que van provocar diversos plets per poder mantenir-los. El bisbe Berenguer havia establert que un dels membres del llinatge que tenia el control del castell de Tous tenia dret a ser canonge de la catedral de Vic i va ajuntar-se el domini del castell de l'Espelt que havia estat sota el control dels ardiaques d'Osona des del temps del bisbe Oliba.

A principis del segle XII tenim documentat que aquests béns estaven en mans de Guillem Dalmau, castlà de Cervera que els va incorporar al patrimoni de la seva família

com ens mostra al seu testament de l'any 1133 (Doc. 233).⁴⁷² La raó d'aquest traspàs és senzilla aquests béns havien estat en possessió del seu germà Bernat Dalmau quan l'arquebisbe Berenguer Sunifred li va entregar l'ardiaconat de Tarragona. Un cop aquest mort van passar al seu germà Guillem Dalmau, castlà de Cervera. L'altre personatge que va controlar les parròquies del sector de la frontera després dels atacs dels almoràvits va ser la família de Ponç Hug de Cervera que l'any 1111 va entregar al seu fill Pere com a canonge de la catedral de Vic amb la dotació de totes les capellanies que tenia aquest senyor des del riu Llobregat fins al Segre. (Doc. 194). Aquesta donació tan important era fruit de l'accés a l'episcopat d'Osona de l'ardiaca de Besalú, Ramon Gaufred, que va aconseguir la col·laboració estreta dels vescomtes de Besalú en els afers del bisbat d'Osona pel matrimoni de Beatriu, filla dels vescomtes de Besalú, que es va casar amb Ponç Hug de Cervera. Aquest tipus de canonicats eren més teòrics que pràctics però implicaven un mínim d'obligacions. Com a altre testimoni de la vinculació d'una gran família de l'aristocràcia del sector de la Segarra i el Pla d'Urgell el trobem en la branca dels Anglesola. Concretament l'any 1175 Berenguer d'Anglesola feia testament abans de l'expedició del rei Alfons contra Tolosa (Doc. 303) en que consta que el seu fill Berenguer esdevenia canonge de la catedral de Vic tenint pel bisbe l'església de Sant Pau d'Anglesola.

Un dels darrers exemples d'aquesta vinculació amb la catedral es va produir per iniciativa del bisbe Guillem de Tavertet que va aconseguir l'any 1200 que el noble Ramon de Cervera fos admès com a canonge de la catedral de Vic restituint el domini del castell de l'Espelt que s'havia perdut a principis del segle XII com ja hem explicat (Doc. 359). El bisbe va argumentar els seus drets utilitzant tota la documentació que es disposava a la catedral en el moment en què va crear la mensa episcopal. La restitució de l'Espelt era per dotar a l'ardiaca de Vic i reforçar les seves rendes en un moment en que el bisbe va consolidar el paper de l'ardiaca com a veguer del bisbe sobre la ciutat i la Plana de Vic en un període d'intenses lluites feudals. La realitat, però, va ser que Ramon de Cervera tenia empenyorat el castell i de fet no va poder transmetre aquest domini fent que hagués d'entregar, provisionalment altres béns fins que el pogués redimir i entregar a la canònica.

⁴⁷² *Et reliquid ad Sancti Petri sedis Vico quarter I de olei de suo dominico de Espelt ut ascendent lampadam ante altare ipsius loci omni tempore. Insuper dimisit sue uxori si eum supervixisset, quod ei fecit, omnem suum honorem, fevum et alaudem, ut possideret in vita sua sine blandimento ullius hominis vel femine, et post obitum eius dimisit ad filiam suam et ad virum suum Guillelmum omnem suum honorem, fevum et alaudem, in vita illorum excepto kastrum Tous que reliquid ad Gerall, neptem suum.*

La presència d'aquests membres de les famílies nobles s'havia de fer amb clergues que actuessin en nom del titular que seguia exercint les seves funcions al marge de la vida comunitària. Com veurem eren representats a la comunitat per un canonge anomenat *statore* amb el qual devien compartir una part de les rendes. Com hem dit aquest tipus de beneficis permetien vincular a la catedral béns allunyats, però que formaven part del seu patrimoni. Aquesta vinculació també es donava a través d'altres entitats eclesiàstiques vinculades a la catedral com és el cas de la canònica de Santa Maria de Manresa on el seu abat, primer, i paborde, després tenien a un clergue representant seu a la catedral de Vic des de finals del segle XI quan el bisbe Berenguer Sunifred va reformar la comunitat creant una canònica agustiniana.

El bisbe d'Osona estava vinculat estretament al comtat d'Osona i en la consolidació dels límits diocesans. Durant el període estudiat el bisbat s'anirà estenent cap al sud i l'oest en direcció a Lleida fins a principis del segle XII en que disposem de la primera llista de parròquies del bisbat reconegudes pel comte Ramon Berenguer III (Doc. 206). L'establiment definitiu dels termes del bisbat es produirà l'any 1154 quan s'estructuri l'arquebisbat de Tarragona amb Bernat de Tort que prendrà diverses parròquies dels bisbats de Barcelona i de Vic per consolidar el seu territori. Pel que fa a la configuració del límit amb el nou bisbat de Lleida els bisbes de Vic van consolidar el seu domini sobre les parròquies del Pla d'Urgell en competència amb la canònica de Santa Maria de Solsona.⁴⁷³ D'aquest moment disposem de les dues llistes que utilitzava l'ardiaca i on consta el pagament que feien les parròquies pel pagament del *catedraticum* i que mostraven la seva vinculació amb el bisbat d'Osona. Sobre els límits i l'organització interna del bisbat de Vic a partir d'inicis del segle XIII en que es dividirà en deganats és fonamental l'estudi de Flocel Sabaté.⁴⁷⁴

L'ajuda dels bisbes d'Osona a l'expansió territorial dels comtes-reis tindrà les seves compensacions territorials com és el cas de Lleida en que Ramon Berenguer IV concedirà el territori de Palomera a la catedral de Vic. Posteriorment el bisbe va alienar aquest territori a la branca dels Montcada senyors de Tortosa, a canvi del control de les terres de la zona de Santa Eugènia de Berga a la Plana de Vic.⁴⁷⁵ Aquesta presència a la ciutat de Lleida es va veure reforçada per la concessió d'unes cases procedents dels jueus de la

⁴⁷³ Aquesta problemàtica l'hem estudiada amb més detall a l'article Josep MASNOU, "El conflicte entre el bisbat de Vic i Santa Maria de Solsona", 16(2018), pp. 27-43.

⁴⁷⁴ Flocel SABATÉ, *El territorio de la Catalunya medieval. Percepció de l'espai i divisió territorial al llarg de l'Edat Mitjana*, Rafael Dalmau Editor, Barcelona, 1997.

⁴⁷⁵ Paul FREEDMAN, *Tradicció i regeneració*, pp 164-165.

ciutat que el rei Alfons va entregar al bisbe Pere de Redorta quan aquest va acabar la seva actuació com a vice-regent del comtat de Provença deixant la tasca a Guiu Guerrejat.

A partir de finals del segle XII i principis del XIII el poder del bisbe quedarà més limitat a l'àmbit de la ciutat de Vic i a la Plana. Com volem demostrar en aquest apartat aquest canvi correspon a un moment important d'afermament del poder episcopal i de la fragmentació del bisbat en diverses circumscripcions. Els primers testimonis de la divisió del bisbat de Vic en deganats és de la zona de Manresa on la persona que assumeix aquesta funció és el paborde de Santa Maria de Manresa. Flocel Sabaté ha estudiat aquest fenomen de desaparició de les divisions en comtats substituïdes per les vegueries i en el nivell eclesiàstic la divisió del bisbat en deganats. Aquesta pèrdua de l'àmbit d'acció dins l'antic comtat es farà evident en l'evolució de dos altres càrrecs corresponents a dignitats de la catedral i que tenien un paper important en el govern del bisbat. Es tracta dels càrrecs d'ardiaca i de sagristà major. Sobre el primer veurem com al bisbat d'Osona tant sols hi havia un sol ardiaca que exercia la seva jurisdicció sobre tot el bisbat. Testimoni de l'exercici d'aquesta jurisdicció són les llistes de parròquies del bisbat de Vic que es conserven de finals del segle XI i del segle XII. L'erosió del poder de l'ardiaca tindrà dues vessants per una banda el fet de centrar la seva dotació en la ciutat de Vic a partir del segle XIII després d'haver abandonat el domini sobre el problemàtic alou de l'Espelt. Un segon aspecte de la limitació del poder de l'ardiaca serà l'aparició de la figura del degà i la divisió de la diòcesi en deganats a partir del segle XIII.

Pel que fa al càrrec de sagristà major aquest exercia la seva influència a nivell diocesà, no només a la catedral de Vic sinó sobre la canònica de Manresa a través de la publicació sacramental dels testaments i pel fet que exercia la funció de jutge.⁴⁷⁶ Durant tot el període estudiat el sagristà major ho serà per tot el bisbat d'Osona, el darrer sagristà que va poder exercir aquesta potestat sobre tot el territori del bisbat va ser Pere de Tavertet que fins a la seva mort va ostentar aquesta prerrogativa convertint-lo en un dels personatges més influents de la seva època no tan sols a nivell eclesiàstic sinó pel seu paper actiu en l'administració reial. La progressiva autonomia jurídica de la comunitat canonical de Santa Maria de Manresa i un trencament amb la de l'Estany a principis del segle XIII marquen les fites del final del poder del sagristà major, quedant reduït el seu paper dins

⁴⁷⁶ La pràctica de l'adveració sacramental desapareixerà al segle XIII amb la sistematització del sistema notarial i la difusió del testament segons el dret romà. Així Pere de Tavertet, *Vicensis sacriste et iudicis ordinarii*, va fer la publicació del testament sacramental de Geralda de Jorba a Manresa, sobre l'altar de Sant Pere l'any 1196: Francesc RODRÍGUEZ BERNAL, *Els vescomtes de Cardona al segle XII, Una història a través dels seus testaments*, Universitat de Lleida, Lleida, 2009, doc. 13, pp. 141-143.

el marc del capítol catedral en la seva tasca de garant del tresor de la catedral vigatana. A partir del segle XIII l'activitat judicial exercida pel bisbe es concretarà en la creació de l'oficialat a la Plana de Vic.

2.2.4 L'ardiaca i el control sobre el clergat

L'ardiaca després del bisbe era la segona autoritat dins la diòcesi el qual actuava com a vicari i el suplia quan aquest era absent. Alhora era el responsable del control del clergat diocesà o del territori on exercia la seva jurisdicció.⁴⁷⁷ El seu paper era important en el moment de la celebració dels sínodes i en l'aplicació de la normativa eclesiàstica. A més ocupava el lloc més important dins la canònica catedral que podia arribar a presidir en els moments d'absència o mort del bisbe. Disposem de dues llistes de les parròquies del bisbat d'Osona del segle XII i que recullen el que pagaven cadascuna de les parròquies a l'ardiaca. Aquest pagament i els tributs que el clergat parroquial havia de satisfer en ocasió dels dos sínodes anuals, del Dijous Sant quan es recollien els sants olis i per la visita pastoral. Aquest càrrec a la documentació conservada pot rebre diverses de nominacions que poden induir a pensar que són càrrecs diferents, així és designat com "archidiaconus", "archilevita", "arxipresbiter" i "archisacer".

Dins un bisbat podien existir varis ardiaques que tenien la seva jurisdicció sobre una zona determinada com era als bisbats de la Seu d'Urgell i Girona a causa de la gran extensió territorial, però sobretot per l'existència dins una mateixa diòcesi de comtats diferents. Essent l'ardiaca de cadascuna de les demarcacions el portaveu del bisbe davant el comte. Al segle X aquestes divisions eren governades per un arxipreste com és el cas de Gotmar que exercia la seva jurisdicció sobre el nucli inicial del bisbat d'Osona: el Ripollès i Osona. Aquesta territorialització de la jurisdicció ardiaconal té un cert paral·lelisme amb la consolidació dels vescomtats i la seva territorialització en aquest període.⁴⁷⁸

En el període estudiat hem pogut constatar que bona part dels bisbes d'Osona, excepte els que procedien del monaquisme, havien estat ardiaques del mateix bisbat d'Osona (Guadamir, Guillem Guifré, Ramon Tedmar), del bisbat de Girona (Gotmar, Ató, Arnulf, Ramon Gaufred) i del bisbat de Barcelona (Pere de Redorta). Tant sols hi hagué un

⁴⁷⁷ Julia BARROW, *The Clergy in the Medieval World*, p. 273, nota 22.

⁴⁷⁸ Per un estudi actualitzat dels vescomtes als comtats catalans tenim Henri DOLCET, "Vicomtes et vicomtés en Catalogne frontalière aux IX-XII siècles (Barcelone, Gérone, Osona, Tarragone): territoire et pouvoir", Hélène Debax (edit.), *Vicomtes et vicomtés dans l'Occident médiéval*, Presses universitaires du Mirail, Toulouse, 1008, pp.140-155.

ardiacas d'Osona que fos promocionat a bisbe d'una altra diòcesi, es tracta de Bernat Umbert de les Agudes, nomenat ardiaca pel bisbe Berenguer Sunifred per liderar la reforma canonical i que va ser nomenat bisbe de Girona (1093-1111). A més disposem de nou testaments d'ardiacas del període estudiat que ens donen moltes informacions sobre els titulars d'aquests càrrecs i com van transmetre els seus béns. En aquest apartat tractarem les funcions dels ardiaques en tant que col·laboradors dels bisbes en el govern de la diòcesi, deixant per un capítol més endavant el seu paper com a dignitat de la canònica catedral.

ARDIACA	TESTAMENT	HEREUS	CODI
Guadamir	12 març 948 (Doc. 11)	Nebot Ató fill Jeremies RP-37	RP-185
Sunifred	15 juliol 1011 (Doc. 47) 1014 (Doc. 48)	Nebot Adalbert Seniulf RP- 3	RP-357
Radulf	24 agost 1022 (Doc. 57) 10 octubre 1022 (Doc. 58)	Fill Sunyer Radulf RP- 364	RP-304
Sunyer Radulf	21 maig 1049 (Doc. 83) 27 octubre 1050 (Doc. 85)	Fill Bernat Sunyer	RP-364
Ermengol Ermemir	28 febrer 1078 (Doc. 116)	Fill Bernat Ermengol	RP-155
Guillem Ramon	15 juny 1112 (Doc. 201) 19 juny 1113 (Doc. 201)	Nebot Guillem Taradell RP- 221 Guillem Gerall RP-226	RP-234
Bernat Bernat	31 desembre 1137 (Doc. 242)	Germà Guerau Bernat RP-174	RP-72
Guerau Bernat	10 novembre 1158 (Doc. 279)	Nebot Guillem de Malla RP-214	RP-174
Guillem de Malla	20 desembre 1190 (Doc. 326)	Nebot Guillem Malla RP-183	RP-214

TAULA-16 Testaments dels ardiaques del bisbat d'Osona.

Per les seves característiques els ardiaques eren candidats a poder ser bisbes per l'experiència i responsabilitats que comportava l'exercici d'aquesta funció. De fet tota la legislació dels concilis visigòtics i les llistes dels seus assistents, a vegades, els bisbes s'hi feien representar pel seu ardiaca. Com hem vist en les llistes que hem pogut establir dels membres de la canònica catedral des de la seva fundació fins l'any 998 l'ardiacas és el cap de la comunitat canonical i al bisbat d'Osona només n'hi havia un. L'excepció és el bisbe intrús Guadall que, de fet, era ardiaca del bisbat d'Urgell de la zona que es va voler separar a finals del segle .

Abans de documentar a Guadamir com a ardiaca d'Osona tenim només dos noms d'ardiaques corresponents als primers bisbes pel fet d'aparèixer en documents on el bisbe actuava acompanyat del seu clergat. Així sabem que el canonge Audegari l'any 908 va ocupar aquest càrrec en temps del bisbe Idalguer (Doc. 3) i el canonge Eldalec que trobem documentat l'any 898. La successió d'ardiaques que hem pogut establir després de Guadamir és Ansemon que actuarà fins a l'episcopat d'Ató, la darrera notícia sobre ell és de l'any 961. Durant l'episcopat de Frojà tenim notícies de Salomó que actua d'ardiacia durant un temps i de l'ardiacia Ansulf que va actuar en un període curt i que només el trobem esmentat en el necrologi.⁴⁷⁹ Finalment a partir de l'any 981 trobem al sacerdot Ennegó que en lloc d'anomenar-se ardiaca actua com arxipreste fins l'any 1002. Per unes permutes fetes entre el canonge Riculf i l'arxipreste Ennegó sabem que Ennegó estava emparentat amb Ansemon. Així hi ha una certa patrimonialització d'aquests càrrecs lligada a l'administració dels béns dotats per exercir aquest càrrec. Aquesta permuta de béns entre l'arxipreste Ennegó i el canonge Riculf, que actua com a cabiscol, són el testimoni de la continuïtat del càrrec d'ardiacia que assumirà l'any 1009. A principis del segle XI trobarem tres ardiaques actuant al mateix moment i que es mantindran durant l'episcopat del bisbe Oliba fins a quedar-ne un de sol a partir de l'episcopat del bisbe Guillem de Balsareny que limitarà a un sol ardiaca per tot el bisbat. Aquest serà Adalbert que abans de l'accés a l'ardiaconat havia estat el prepòsit de la comunitat canonical segons establia la regla d'Aquisgrà.

SUCCESSIÓ D'ARDIAQUES

Eldalec (898)
 Audegari (908-911)
 Guadamir (942-948) elegit bisbe d'Osona (948-957)
 Ansemon (949-961)
 Ansulf ardiaca. Esmentat al necrologi de la catedral
 Salomó, ardiaca. Esmentat
 Guadall Trasover (981-998). Ardiaca d'Urgell i bisbe intrús.
 Ennegó, arxipreste (984- 1002)
 Sunifred (1009-1014)
 Radulf (1009-1022) actuant com a ardiaca d'Urgell.
 Riculf (1009-1030), abans havia estat cabiscol (998-1009)
 Guillem Guifré (1031-1046), bisbe d'Osona (1046-1074)

⁴⁷⁹ Miquel S. GROS PUJOL "Els antics necrologis de la catedral de Vic (segles X-XIII)", *Studia Vicensia*, 2(2017), p. 122. Consta en la nota necrològica del 20 de setembre: *Eodem die obiit Ansulfus, archidiaconus et canonicus istius sedis, bone memorie*

Sunyer Radulf (1023-1054)
Adalbert Seniulf (1046-1059), abans havia estat paborde (1022-1046)
Ermengol Ermemir (1059-1178), abans havia estat cabiscol (1054-1059)
Bernat Umbert (1080-1194), bisbe de Girona (1094-1111)
Guillem Ramon Taradell (1094-1097)
Bernat Bernat de Malla (1098-1138)
Guerau Bernat de Malla (1138-1158)
Guillem de Casulis (1158-1175)
Ramon de Malla (1175-1184)
Ramon Tedmar de Castellterçol (1175-1185), bisbe d'Osona (1185-1194), arquebisbe Tarragona (1194-1198)
Guillem de Malla (1185-1191), abans havia estat primicier (1155-1185)
Bernat d'Aguiló (1191-1203)
Dalmau de Savassona (1203-1239)

TAULA-17 Successió dels ardiaques al bisbat de Vic

L'arribada del bisbe Arnulf a la seu vigatana i amb la documentació conservada podem conèixer molt més en detall l'organització interna de la catedral tan pel que fa als càrrecs que hi havia com pels canonges que formaven part del capítol. Serà durant l'episcopat d'Arnulf que es crearan les dignitats dins la canònica i es consolidarà un sistema de beneficis en mans de cadascun dels membres de la comunitat. Amb tot podem traçar les biografies d'alguns canonges que van sobreviure a aquest període de crisis i de feudalització que va viure el bisbat de Vic. Destaca la figura de l'ardiac Ansemon del qual se'ns ha conservat el document de la seva entrada a la catedral i algunes referències a la seva vinculació amb alguns membres de la canònica posteriors a l'any mil com és l'arxipreste Ennegó. D'aquest període dins la canònica hauríem de fer esment de la figura d'Ansulf de Gurb, membre fundador del llinatge Gurb-Queralt que de fet va formar part de la catedral de Vic. La nota als necrològics i els famosos plets per les esglésies de Gurb són el testimoni de la vinculació d'aquest llinatge feudal amb la catedral vigatana. En el necrològic Ansulf consta com a ardiaca. Un altre personatge important d'aquest període és el del diaca Borrell que després de la mort del bisbe Arnulf passarà a ocupar la seu osonenca i legalitzarà les cases dels canonges, posant per escrit una situació manifesta de privatització de les propietats pròpia d'aquest període. Arnulf patirà la desorganització del sector del Bages després dels atacs d'Abdmalíc i organitzarà un veritable sistema de defensa vinculat a les famílies dels levites controlant i repoblant el sector fronterer en un moment de lluites fortes amb els Cardona després de la mort d'Arnulf. Aquest va entregar en el seu testament a la catedral de Vic el castell de Llanera a la Segarra prop de Torà. Aquest però va ser recuperat pel vescomte de Cardona i començarà un enfrontament entre Guillem de Mediona i els Cardona pel control de la Segarra calafina.

Per poder controlar aquesta situació el bisbe va anar establint uns ardiaques amb un control territorial més fort per imposar l'ordre i implicar als llinatges d'aquesta ardiaques a l'organització del bisbat. Així, a finals del segle X i principis del XI, assistim a la multiplicació dels ardiaconats territorials dins el bisbat. En un mateix moment al bisbat d'Osona hi trobem a tres persones que exerceixen el càrrec d'ardiaca: Radulf instal·lat a Navarcles, Riculf a Osona i Seniofred que actuava al sector fronterer amb el bisbat de Girona. Amb la intervenció dels comtes Borrell i d'Ermengol d'Urgell i els pactes que van suscriure la situació s'estabilitzarà i assistim a la intervenció directa dels comtes en tots els afers eclesiàstics als bisbats d'Osona i d'Urgell. Els vescomtes de Girona tindran un pes molt important amb el control de béns a la Plana de Vic (castell de Malla, Aguilar, Munter) i el sector del Bages (castell d'Oló) i estendran la seva influència al bisbat de Barcelona amb la monopolització del càrrec ardiaconal. Aquesta influència sobre el bisbat de Barcelona anirà lligada amb el control del castell de Montcada on radicarà el poder d'aquest llinatge.⁴⁸⁰

Al testament del jutge Dacó de l'any 1009 s'esmenten tres ardiaques: Riculf que tenia la seva jurisdicció per la Plana de Vic i el Lluçanès, Seniofred que tenia la seva jurisdicció al Ripollès i al Collsacabra mentre que Radulf exercia la seva jurisdicció al Bages i als sectors fronterers de l'Anoia i a la Segarra apareixent en la documentació del bisbat d'Urgell.⁴⁸¹ Cal explicar els motius d'aquesta divisió i que cal buscar en els conflictes de períodes anteriors i, sobretot, la problemàtica de la supressió de la comunitat de Sant Joan de Ripoll i la creació del bisbat de Besalú. En la butlla de supressió de la comunitat femenina de Sant Joan es fa esment a l'anada a Roma dels tres dignataris més de la catedral de Vic per tractar aquest afer: l'ardiaca, el cabiscol i el sagristà.⁴⁸² Pel que fa a l'ardiaca podem dir amb seguretat que qui va anar a Roma per denunciar a l'abadessa Ingilberga era el sacerdot Seniofred que va fer testament l'any 1011 (Doc. 47) i va estar a Roma quedant-se a la regió del Benevent on va morir l'any 1014 (Doc.48).⁴⁸³

⁴⁸⁰ És fonamental la tesi doctoral de John C. SHIDELER, *Els Montcada: una família de nobles catalans a l'edat mitjana (1000-1230)*, Barcelona, 1987, pp. 124-128. L'autor documenta el monopoli del càrrec d'ardiaca en aquest llinatge i el conflicte obert amb el bisbe Bertran de Barcelona que va posar fi a aquest control.

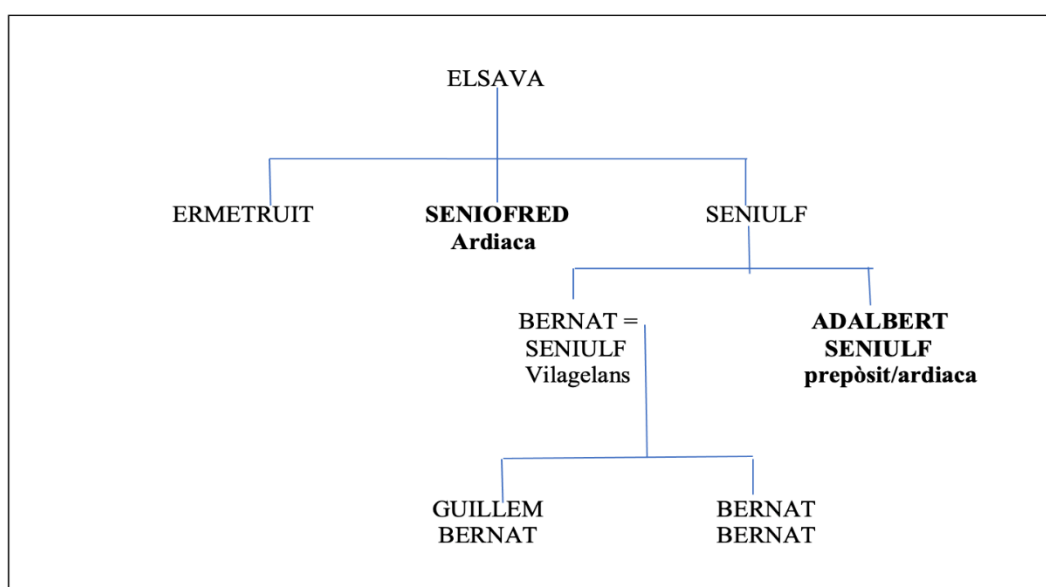
⁴⁸¹ Podem reconèixer aquest Radulf com el personatge que va ser excomunicat pel bisbe Sala per la seva intervenció al sector del comtat de Berga i durant l'episcopat del bisbe Ermengol actuava com a ardiaca de la Seu d'Urgell l'any 1019.

⁴⁸² Montserrat PAGÈS PARETAS, "Ingilberga, la darrera abadessa de Sant Joan", *El monestir de Sant Joan*, pp. 270-271.

⁴⁸³ Per un estudi sobre el desenvolupament dels fets cal llegir l'estudi de Ramon ORDEIG, *Guillem de Balsareny*, pp. 56-60.

Ardiaconat vinculat a Sant Joan de Ripoll

Seniofred era un dels protagonistes de la revolta contra el comte de Besalú de l'any 957 i que s'havia refugiat a Osona tenint el control dels béns de la comtessa Goldregot de Pallars en aquest sector. El seu germà era Seniulf de Calonge, un dels altres protagonistes de la revolta, junt amb el levita Seniofred, vescomte de Girona i senyor de Malla.⁴⁸⁴ Serà precisament després de la seva mort que els seus béns seran transmesos a Adalbert fill de Seniulf que serà nomenat pel bisbe Oliba com a preposit de la catedral. A partir de l'any 1009 trobem com a ardiaca al sacerdot Seniofred que tenia béns a la zona de l'antic castell de sant Llorenç i que ens diu que era fill d'Elsava. Coneixem a la seva germana Ermetruit que tenia béns a Sant Julià de Vilatorça i que va morir en el pelegrinatge realitzat per Inguilrada l'any al santuari del Pueg.

QUADRE-10 Genealogia dels descendents de Seniofred ardiaca

Seniofred era ja membre de la catedral des del i conservem d'ell més de cinquanta compres fetes en béns d'aquest sector de la plana. Disposava del castell de Vilagelans que havia estat entregat a la canònica per Sendred fill del veguer Sala. Va actuar com ardiaca entre l'any 1009 fins el 1011 quan va fer testament abans de marxar cap a Roma, morint finalment al Benevent l'any 1014. Aquest és l'ardiaca que va anar a Roma amb les altres

⁴⁸⁴ El levita Seniofred era membre de la catedral de Vic i la seva descendència va ocupar l'ardiacaonat de Barcelona durant tot el segle XI. John C. SHIDELER, *Els Montcada: una família de nobles catalans a l'edat mitjana 1000-1230*, pp. 124-128.

dignitats de la catedral, sagristà i primicier, a denunciar els excessos de l'abadessa Ingilberga que havia marxat expulsat per aquest motiu.

L'aplicació del testament de l'ardiaca Seniofred va ser problemàtica pel que sabem per la documentació posterior. Concretament hem de veure el lligam amb el judici que es va produir l'any 1022 entre el sacerdot Oliba que va reclamar al bisbe Oliba els béns que li corresponien segons el testament de Seniofred. Els béns de Seniofred van passar de fet al seu nebot Adalbert que a partir de l'any 1022 el bisbe Oliba el va nomenar prepòsit de la catedral. El càrrec de prepòsit estava lligat amb l'administració dels béns de la comunitat canonical i que en aquest període va dedicar els ingressos de la seva administració per pagar les obres de construcció de la nova catedral. Els lligams amb el seu oncle es concretaran en el moment en que el bisbe un cop mort l'ardiaca Guillem Guifré es va veure promocionat a l'episcopat.

Ardiaconat vinculat als dominis de Sant Benet de Bages

Durant l'episcopat de Frojà es desenvolupa un altre conflicte que va tenir com a centre el mateix bisbat d'Osona entorn el monestir de Sant Benet de Bages, fundat pel veguer Sala de la família vescomtal de Conflent. La nova fundació ha estat llargament estudiada i la seva documentació molt utilitzada, però creiem que encara hi ha alguns aspectes per acabar d'aclarir aquesta fundació.⁴⁸⁵ Aquí volem insistir sobre tres punts que considerem fonamentals per entendre la creació del monestir de Sant Benet de Bages, dins el terme de la ciutat de Manresa. Primer de tot es tracta d'un monestir lligat estretament a la família dels fundadors, reconegut directament per Roma, que li donarà una àmplia autonomia al marge de l'autoritat episcopal. El segon aspecte és que aquesta fundació va suposar la disgregació del terme de la ciutat de Manresa, tant per la situació del monestir en un dels extrems del terme, així com per les terres que van passar sota domini d'aquesta fundació. El principal perjudicat va ser el bisbe ja que aquesta zona va quedar fora de la jurisdicció episcopal dels bisbes osonencs. Finalment veure que l'evolució d'aquesta fundació estarà lligada a l'intent de secessió episcopal encapçalada pel bisbe Guadall i que provocarà l'enfrontament i la mort del bisbe Frojà l'any 992.

Els precedents de la fundació de Sant Benet els trobem en el destí del llinatge dels vescomtes de Conflent que després de la revolta del 952 van exercir la seva expansió dins

⁴⁸⁵ La tesi doctoral de Joan SALVADÓ, *El monestir benedictí de Sant Benet de Bages. Fons documental: identificació, edició i estudi. Segles X-XI*, Tesi doctoral inèdita, Universitat de Lleida, 2012. L'obra més exhaustiva sobre la seva creació continua essent que ha estudiat la família del fundador Albert BENET, *Història de Manresa: dels orígens al segle XI*, Manresa, 1985, pp. 229-265.

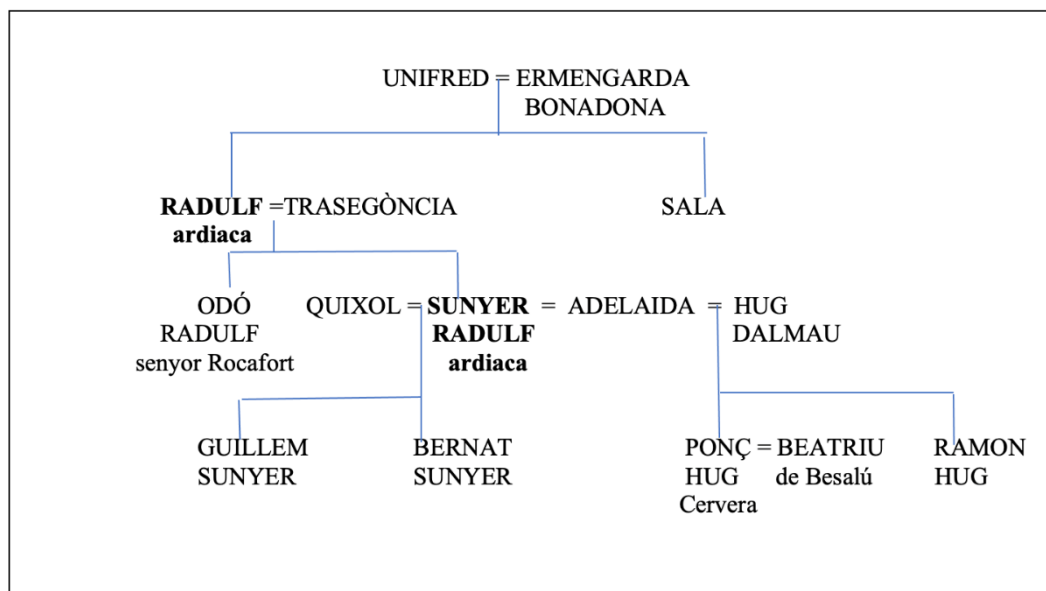
el bisbat d'Osona. Sala va disposar de molts béns a la Plana de Vic alguns dels quals van ser entregats a la catedral perquè aquesta pregués pel seu llinatge. Del primer matrimoni Sala va tenir dos fills Sendred i Guadamir que van morir i part dels seus béns van ser entregats a la catedral de Vic. També d'aquest primer matrimoni Sala va tenir una filla com a mínim que es va casar amb el levita Frojà que amb el temps arribaria a ser bisbe. Sala va tenir una segona esposa Ricarda que segons la bibliografia estaria vinculada amb els vescomtes d'Osona dotant Sant Benet de Bages amb l'alou de les Presses (Garrotxa), però no queda clar per quin cantó. D'aquest segon matrimoni va tenir tres fills amb els quals va iniciar la fundació de Sant Benet de Bages a la qual va unir bona part dels béns obtinguts a la frontera i en la seva tasca de repoblació que va vincular estretament a la nova fundació amb la condició que els abats havien de ser de la seva família per mantenir-ne la unitat patrimonial.⁴⁸⁶

Abbó va ser el primer abat de Sant Benet de Bages, després de la seva mort va ser succeït per dos abats emparentats amb el fundador Adalbert i Seniofredi va regir la comunitat fins l'any 1002 quan aquest va morir i es va plantejar el tema de la successió en que s'havia d'escollir un membre del seu llinatge. Això va provocar un període de crisi que va coincidir amb els atacs musulmans de finals de l'any mil que va sofrir la ciutat de Manresa. Davant aquests problemes l'any 1002 el bisbe Arnulf i el comte Ramon Borrell van anar a Roma per aconseguir que el dret que s'havia atribuït als descendents dels fundadors de nomenar abat a un dels seus membres fos abolit i es permetés que la comunitat elegir al nou abat. L'elecció no va recaure en cap dels membres de la comunitat monàstica, sinó en un canonge de la catedral de Vic anomenat Ramió. Ramió que tenia els seus béns al terme del castell de Sentfores, prop de Vic, serà abat de la comunitat des de 1002 fins l'any 1032 i iniciarà un període d'expansió i consolidació de la vida comunitària. Darrera aquesta decisió el bisbe Arnulf va pactar que un dels descendents de la família entrés a la catedral i assumís com ardiaca la jurisdicció sobre els territoris de la frontera, molt d'ells pertanyents a Sant Benet de Bages. Radulf era fill dels senyors del castell de Rocafort, Unifred, fill de Sala i Ricarda, i Ermengarda dita Bonadona. Radulf era levita i estava casat amb Trasegòncia, controlava el castell d'Aguilar de Segarra i Sallavinera, el centre del seu domini era l'alou de Navarcles.⁴⁸⁷ Radulf va rebre

⁴⁸⁶ Les darreres aportacions sobre aquest llinatge són de Francesc RODRÍGUEZ BERNAL, "Levitas y otros hombres de la Iglesia en la frontera del Nordeste Peninsular: de Onofré a Umbert Odó 8961-1095)", *VII Estudios de Frontera. Islam y Cristiandad. Siglos XII-XVI*, Diputación de Jaén, Jaén, 2008, pp 751-722.

⁴⁸⁷ Albert BENET, *Història de Manresa: dels orígens al segle XI*, Manresa, 1985, pp.281-287.

les ordres menors i coneixem a tota la seva família pel seu testament redactat l'any 1022 on va distribuir els seus béns entre els fills, destacant Sunyer que va rebre l'honor de Navarcles com a dotació. Sunyer Radulf va assumir el càrrec d'ardiaca com el seu pare i també estava casat i amb descendència.

QUADRE-11 Genealogia del llinatge dels Rocafort i Cervera

Sunyer Radulf va estar casat dues vegades i en el seu testament de l'any 1054 va entregar béns a un dels seus fills Bernat Sunyer amb l'honor de Navarcles amb la voluntat que aquest el succeís. Però en aquest moment i sota l'episcopat del bisbe Guillem Guifré no es va produir aquest fet i l'ardiaconat va ser suprimit per quedar un de sol en mans d'Ermengol Ermemir que era cabiscol de la catedral. Sabem que Bernat Sunyer en el moment que començarà la reforma gregoriana entrarà al monestir de Sant Benet de Bages que havia entrat a formar part de la congregació de Sant Ponç de Tomeres. Així es conserva el document en que Bernat s'entrega a mans de l'abat Frotard de Sant Ponç de Tomeres entregant com a dotació l'alou de Güells situat dins el terme del castell de Tona.⁴⁸⁸ Part dels béns de l'ardiaconat van quedar en mans d'Adelaida esposa de Sunyer Radulf que contraurà matrimoni amb el vescomte de Berga Hug Dalmau i que donarà origen al llinatge dels senyors de Cervera tenint el control dels castells d'Aguilar de Segarra i Sallavinera i, sobretot, pel control de la parròquia de Santa Maria de Navarcles.⁴⁸⁹ El bisbe Guillem Guifré va fer pactes amb Adelaida i el seu espòs Hug

⁴⁸⁸ Ramon ORDEIG, *Diplomatari de la catedral de Vic*, doc. 1385, pp. 679-680.

⁴⁸⁹ Recentment s'ha publicat un llibre on es recull tota aquesta documentació Miquel TORRAS CORTINA, *Navarcles a l'època feudal (segles X-XII)*, Centre d'Estudis del Bages, Manresa, 2019.

Dalmau l'any 1064 entregant els castells d'Aguilar de Segarra i Sallavinera a aquest matrimoni sota el control de Berenguer Sunifred de Lluçà que era jove i encara no havia entrat a formar part de la canònica de Vic.⁴⁹⁰

L'ardiaconat lligat al llinatge dels Malla

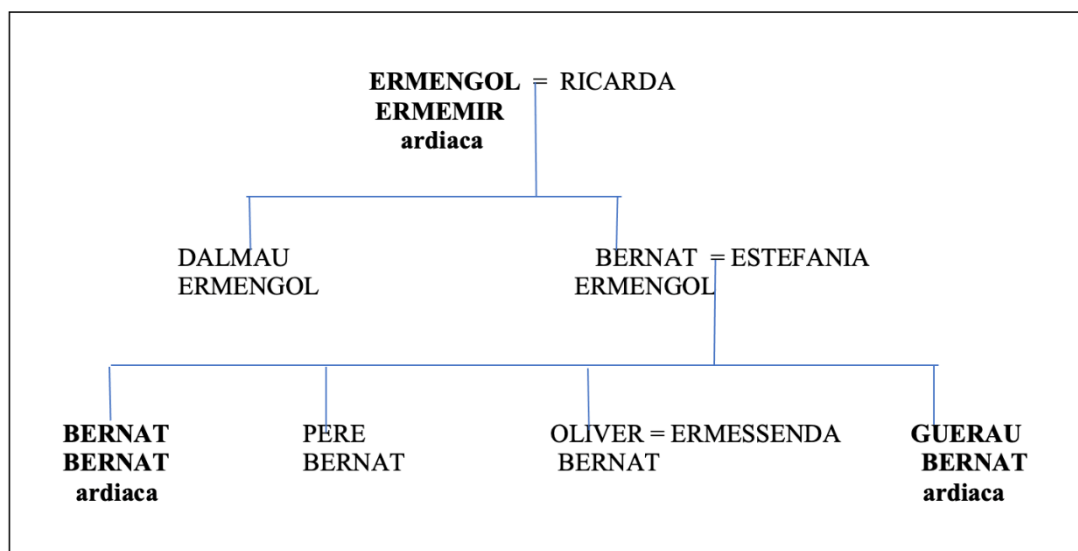
La mort d'Adalbert Seniulf l'any 1059 va suposar una important remodelació dels béns que servien de dotació de l'ardiaconat. El bisbe Guillem Guifré va entregar part d'aquests béns que tenia a Adalbert Seniulf al vescomte de Girona Ponç de Cabrera, dotant al seu fill Guerau perquè fos canonges de la catedral i amb el compromís d'ajudar al bisbe amb una host de vint cavallers per defensar els béns episcopals. (Doc. 99) La resta d'aquesta dotació va quedar en mans del bisbe Guillem Guifré per a la dotació de l'ardiaconat. Però aquests béns van ser acaparats pels nebots de l'ardiaca Adalbert, que eren senyors del castell de Vilagelans que iniciaran nous pactes amb el bisbe per retenir aquets béns.⁴⁹¹ A més la persona escollida per assumir la tasca d'ardiaca d'Osona va ser un descendent de la família de Guillem de Mediona i que era el castlà del castell de Malla: Ermengol Ermemir.

Abans d'accedir a l'ardiaconat havia exercit de cabiscol des de l'any 1049 durant un període de temps breu i estava casat amb Ricarda. Va exercir el càrrec d'ardiaca de l'any 1059 fins al 1078 quan va haver de renunciar a aquest per raó de la reforma gregoriana i es va quedar amb diverses parròquies que va continuar controlant. Els seus fills que devien tenir esperances de succeir al seu pare en el càrrec van continuar retenint la parròquia d'Espinelves. El bisbe Berenguer va voler-la recuperar i, aprofitant una nova negociació amb el vescomte de Girona Guerau, va demanar-li que aconseguís la restitució d'aquest patrimoni. Berenguer va nomenar un nou ardiaca que deuria gaudir del vistiplau de les noves idees reformadores. Es tracta de Bernat Umbert de les Agudes, canonge de Girona, membre d'una gran família feudal que va assumir junt amb el bisbe Berenguer la tasca d'implantar la reforma al bisbat d'Osona. Els fills d'Ermengol Ermemir eren Bernat Ermengol que tenia béns dins el terme del castell de Voltregà i Dalmau Ermengol que va controlar els béns a la zona del Montseny i la castlania del castell de les Heures. La base inicial era el domini del castell de Malla que havia estat entregat per la vescomtessa Adelaida entre el monestir de Santa Maria de Ripoll i la catedral de Vic, aquest castell

⁴⁹⁰ Ramon ORDEIG, *Diplomatari de la catedral de Vic*, doc. 1267, pp. 570-572.

⁴⁹¹ Ramon ORDEIG, *Diplomatari de la catedral de Vic*, doc. 1223, pp.534-535.

l'any 1067 el comte Ramon Berenguer I va poder recuperar.⁴⁹² Durant l'episcopat del bisbe Berenguer Bernat Ermengol va mantenir la seva influència dins la catedral obtenint l'any 1092 la meitat dels delmes de la parròquia de Santa Maria d'Artes i col·laborant amb el bisbe en totes les iniciatives de restauració de Tarragona.⁴⁹³ A més va casar-se amb Estefania que era germana de l'abat Arnau de Santa Maria d'Amer i tenia molts béns a la parròquia de Sant Hipòlit de Voltregà. Reproduïm l'arbre genealògic d'aquest llinatge durant aquest període.

QUADRE-12 Genealogia del llinatge dels Malla

La genealogia que presentem deixa clar que Ermengol Ermemir va haver de renunciar a l'ardiaconat pel fet de ser casat i que es van posar molts impediments perquè pogués transmetre aquest càrrec a un dels seus fills. Serà pel matrimoni d'Estefania d'Hòstoles amb Bernat Ermengol de Malla que es podrà tornar a recuperar l'ardiaconat. L'any 1098 el bisbe Berenguer Sunifred arribava a un acord per entregar l'ardiaconat al fill de Bernat Ermengol de Malla, Bernat Bernat confós per Freedman amb Bernat Ermengol el seu pare. Així el càrrec quedarà consolidat en aquesta família i reforçat amb l'elecció d'Arnau de Malla, com a bisbe de Vic. Durant l'episcopat de Ramon Gaufred l'ardiac Bernat Bernat, segurament reconeixent certes irregularitats, va deixar el seu càrrec d'ardiac per pelegrinar a Jerusalem i morint durant el seu viatge. L'elecció del seu successor va recaure en el seu germà Guerau que va pactar amb el bisbe Ramon Gaufred aquest nomenament al marge del capítol de la catedral com van protestar els canonges i ja hem comentat.

⁴⁹² Ramon ORDEIG, *Diplomatari de la catedral de Vic*, doc. 1302, pp. 601-603.

⁴⁹³ Ramon ORDEIG, *Diplomatari de la catedral de Vic*, doc. 1423, pp. 804-805

L'acord del capítol es va signar acceptant els nomenaments fets pel bisbe Ramon Gaufred però amb els pactes que quan aquest morís el capítol escolliria al candidat.

De fet va ser així, Guerau va morir l'any 1158 i tot i que el seu nebot Guillem de Malla podia ser el seu successor es va escollir com a ardiaca a Guillem de Cassoles o Cabanelles que fins ara havia estat confós amb Guillem de Malla. Aquesta identificació aclareix aquest punt, mentre que Guillem de Malla va ser escollit com a cap de les escoles de la catedral fins que en els darrers anys de la seva vida i aprofitant l'accés a l'episcopat de l'ardiaca Ramon Tedmar va esdevenir ardiaca fins al moment de la seva mort. Tot i així va ser un control temporal tot i que els seus descendents van continuar gaudint d'un pes important dins el capítol. Resta la qüestió de la figura de Ramon de Malla que Freedman cita com ardiaca. De fet Ramon de Malla com a laic va exercir de batlle del bisbe Pere de Redorta i al final de la seva vida va entrar a la catedral de Vic. Tenim d'ell la notícia de l'any 1175 en que actuava com ardiaca, però no hem pogut aclarir aquest punt d'una forma satisfactòria. Potser que exercís en algun període curt el càrrec d'ardiaca entre la mort de l'ardiaca Guillem de Cassoles i l'elecció de Ramon Tedmar. Pot ser que algunes de les signatures de l'ardiaca Ramon des de l'any 1182 fins 1185 siguin de Ramon de Malla però no ho hem pogut aclarir.

La mort de Guillem de Malla va causar una crisi dins aquest llinatge com ho mostra una indicació del temps del bisbe Bernat Calbó en el qual s'assenyala que hi va haver una manipulació del testament de Guerau Bernat. És significatiu que coneguem aquest testament no per la seva inclusió en el cartulari de la catedral, sinó en un petit manuscrit anomenat "cartorologi". De fet la persona que va assumir l'ardiaconat va ser un canonge aliè al capítol de Vic. Bernat d'Aguiló que era possiblement canonge de Tarragona que va esdevenir ardiaca d'Osona. Hem intentat establir els lligams amb la família de Robert Bordet però no hem pogut aclarir-ne la seva vinculació. El que ens queda clar és que va ser una persona de confiança del bisbe Guillem de Tavertet i que va operar un canvi substancial en el càrrec d'ardiaca a l'assumir el càrrec de veguer episcopal a la ciutat de Vic i a les zones sota domini episcopal en un moment de creació de la mensa episcopal. Un dels seus primers actes va ser la recuperació del castell de l'Espelt que des de principis del segle XII estava en mans del llinatge dels Cervera.

A partir de l'episcopat del bisbe Guillem de Tavertet s'unirà de forma estreta a l'ardiaconat i a la família dels Malla que l'acapararan els poders de vegueria sobre la ciutat de Vic en el control del mercat i l'exercici de la jurisdicció civil i criminal. Aquest entrarà en conflicte amb la zona de la ciutat controlada pels senescals del comte donant

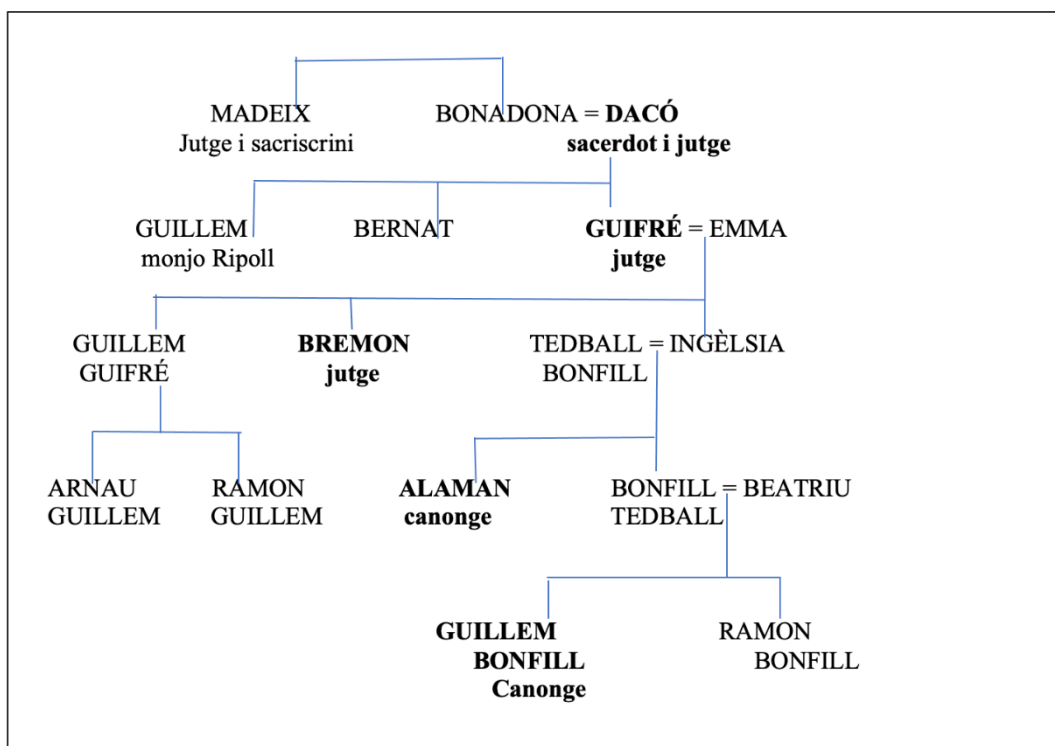
origen a la conflictivitat entre les dues zones de la ciutat. Aquesta va generar un doble conflicte amb els senescals que l'any 1205 van rebre la consolidació de la seva jurisdicció sobre la seva part de la ciutat i en el judici amb els vescomtes de Cardona, antics vescomtes d'Osona que des del temps del bisbe Oliba havien abandonat aquesta funció a favor dels bisbes que actuaran com a veritables senyors de la ciutat.

La base material per exercir aquestes funcions va ser l'exercici dels drets de vegueria a la vila que generava les principals rendes d'aquest càrrec i l'administració dels béns del castell de l'Espelt. Tot i la donació formal d'aquest castell per Ramon de Cervera aquest no es va entregar l'any 1200 sinó que va ser objecte de varies restitucions formals.⁴⁹⁴

2.2.5 El sagristà major com a jutge ordinari

La funció judicial als bisbats estava en mans del bisbe que podia delegar en altres càrrecs l'exercici d'aquesta activitat. Per dur a terme aquesta funció entorn les seus episcopals actua-ran un seguit de jutges que assessoraran i intervindran en els conflictes en que l'església es trobava. Molts d'aquests eren laics, però a la catedral de Vic a finals del segle X s'hi desenvoluparà el tipus del canonge jutge. El primer que hem pogut documentar és el jutge Madeix que actua com a sagristà i jutge des del 989, essent el primer moment on trobem aquesta vinculació entre aquestes dues funcions. L'altre contemporani a Madeix va ser el sacerdot Dacó, casat amb Bonadona germana del jutge Madeix, que donarà origen a un llinatge vinculat a la carrera judicial que es perpetuarà a la catedral fins a principis del segle XII i que va gaudir del benefici annex a la capella de Santa Maria de la Rodona (Doc. 43). De fet serà el seu fill el jutge Guifré qui tindrà un paper fonamental en la consolidació dels drets patrimonials d'aquest llinatge lligant-lo estretament a la catedral de Vic. Guifré actuarà com a jutge oficial del comtat d'Osona en diversos judicis celebrats al palau comtal davant el comte Borrell i Ermessenda, sobretot, en els relacionats amb el monestir de Sant Cugat del Vallès i els vescomtes de Barcelona.

⁴⁹⁴ Aquesta documentació està recollida en l'arxiu dels Cardona relatiu a l'administració dels béns de la Conca d'Òdena i publicada per Maria Carmen ALVAREZ MARQUEZ, *La baronia de la Conca d'Òdena*, Fundació Noguera, Barcelona, 1990, doc. 62, en que el dia 7 de maig de 1213, Ramon de Cervera, donava potestat del castell de l'Espelt a l'ardiaca Dalmau de Savassona i li prestava sagrament i homenatge. Encara el 8 de juliol de 1227 Ramon de Cervera tornava a definir a l'ardiaca Dalmau i a l'església de Vic el castell i la vila de l'Espelt conjuntament amb el seu fill Guillem de Cervera. Doc. 69, pp. 123-124.

QUADRE-13 Genealogia dels descendents del jutge Dacó i la capellania de Santa Maria Rodona

L'activitat judicial de Guifré no va quedar circumscrita als afers purament eclesiàstic, sinó que va actuar com a jutge en tots els afers del comtat d'Osona va ser especialment actiu des de l'episcopat del bisbe Arnulf fins a l'any 1039 en que va morir (Doc. 76). El jutge Dacó, que podem documentar des de l'any 989 fins al moment de la seva mort l'any 1009, va ser contemporani amb el període en que es tornarà a restablir per part del comte Ramon Borrell un sistema judicial propi fonamentat en una recuperació de la llei visigòtica a partir del *Liber iudicum popularis* escrit pel jutge Bonsom. La catedral de Vic en va conservar un exemplar realitzats en aquest període i que va restar a la catedral fins el segle XVII en que va ser venut a la monarquia hispànica i conservat avui a l'Escorial. Aquesta obra ha estat editada, traduïda i estudiada aquests darrers anys i és el testimoni més clar de l'ús d'aquest dret que s'aplicarà a Catalunya en aquest període.⁴⁹⁵ L'aplicació d'aquesta legislació afectava a tots els aspectes de la vida civil i eclesiàstica i era assegurat pel poder dels comtes que n'esdevenien els garants darrers. Aquesta legislació era aplicada a tots els comtats catalans i implicava la intervenció del poder comtal en tots els àmbits, fins hi tot en els pròpiament eclesiàstics com ho determina el pròleg del recull on s'insisteix en aquesta funció supervisora.

⁴⁹⁵ ALTURO, Jesús; BELLÈS, Joan; FONT i RIUS, Josep M.; GARCÍA, Yolanda, MUNDÓ, Anscari M. (ed.) *Liber iudicum popularis ordenat pel jutge Bonsom de Barcelona*, dins "Textos jurídics catalans. Lleis i costums", I/1, Generalitat de Catalunya, Departament de Justícia i Interior, Barcelona, 2003.

Els prínceps d'aquest món ostenten manta vegada dintre de l'Església el cim del poder que han assolit, perquè per aquest mateix poder protegeixin la disciplina eclesiàstica. Tanmateix aquests poders no serien necessaris dintre l'Església si no fos perquè el poder pugui ordenar pel temor de la disciplina allò que el sacerdot no és capaç d'assolir per la predicació de la doctrina. Sovint el regne espiritual progressa per mitjà del regne terrenal i aquells que, estant en el si de l'Església, actuen contra la fe i la disciplina de l'Església, són reduïts per la severitat dels prínceps. I la mateixa disciplina que la humilitat de l'Església no sigui capaç de fer prevaler, cal que el poder del príncep la imposi als bescolls dels superbs i que imparteixi amb la força de la seva autoritat perquè sigui mereixedora de respecte. Que sàpiguen els prínceps d'aquest món que han de donar comptes a Déu per l'Església que reben de Crist per protegir-la. Ja que, tant si la pau i la disciplina de l'Església creixen per mitjà dels prínceps fidels com si es dissipen, els en demana comptes aquell que ha confiat la seva Església a llur potestat.

Aquesta concepció va permetre que els comtes assumissin un control efectiu sobre tots els afers relacionats amb l'Església situada als seus dominis, controlant les eleccions dels bisbes, concedint els delmes eclesiàstics als vicaris comtals, disposant la seva autoritat per autoritzar com hem vist que els canonges de Vic poguessin transmetre les cases que havien construït a altres persones dels seus llinatges que fossin clergues.

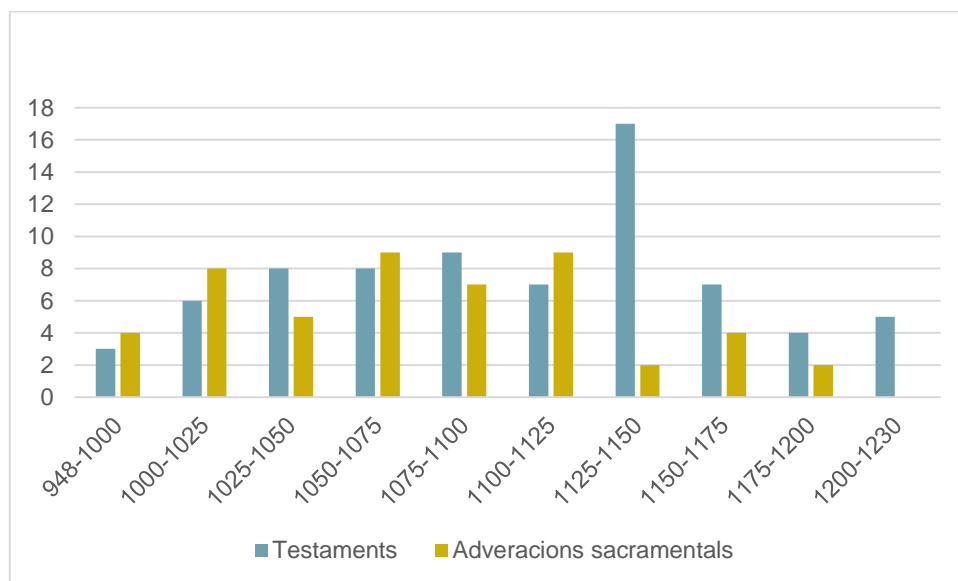
Les adveracions sacramentals dels testaments

Pel que fa al dret eclesiàstic aquest era contingut en la col·lecció "Hispana" que va sofrir importants modificacions per l'aplicació de la legislació de la reforma gregoriana.⁴⁹⁶ Però molts aspectes de les lleis civils s'havien de tenir en compte alhora d'administrar els béns d'una forma corrent i estaven continguts al "Llibre dels jutges". Aquesta necessitat es va fer més evident quan a finals del segle X la catedral començà a tenir l'administració de castells i haurà de fer front a multitud de plets per solucionar una gran diversitat de situacions i garantir la defensa dels seus drets. Josep M. Font i Rius i Manuel Mundó que han estudiat la figura del jutge Bonsom estableixen que va tenir relació amb la catedral de Vic on el veiem intervenint en alguns afers a vegades de certa

⁴⁹⁶ Nicolás ÁLVAREZ DE LAS ASTURIAS, "La difusión del Derecho Canónico "Gregoriano" en la Península Ibérica a través de las col·lecciones canónicas", *La reforma gregoriana en España*, Facultad de Teología San Dámaso, Madrid, 2011, pp. 145-186. Des d'un altra perspectiva l'evolució d'aquesta col·lecció canònica la trobem en l'obra de Thomas DESWARTE, *Une Chrétienté romaine sans pape. L'Espagne et Rome (586-1085)*, Paris, 2010.

complexitat jurídica.⁴⁹⁷ En el recull documental volem destacar la seva participació en l'adveració sacramental del testament d'un jove canonge, estudiant, que va morir deixant per les seves darreres voluntats en un manuscrit que estava copiant (Doc. 39). En aquest moment veiem com la praxis de l'adveració sacramental que es podia realitzar en qualsevol altar del bisbat tendirà a formalitzar-se en els altars de la catedral. Concretament durant els primers anys del segle XI va ser a l'altar de Santa Maria de la Rodona que ja estava construïda com ho demostren les adveracions sacramentals de Sala i el jove canonge Dacó l'any 1000, del mateix jutge Dacó l'any 1009 i, sobretot, el fet que fos en aquesta església on es fes la publicació del testament sacramental del vescomte Bernat de Conflent l'any 1003.⁴⁹⁸

Precisament el control dels testaments i de l'adveració sacramental, establerts per la legislació visigòtica, serà la funció que tindrà el sagristà major de Vic, a diferència d'altres catedrals que l'assumirà una altra dignitat com a Girona que serà el cabiscol. Aquesta pràctica queda àmpliament documentada en el dossier documental que hem aplegat amb un total de 48 adveracions sacramentals.

GRÀFIC-1 Testaments i adveracions sacramentals de bisbes i canonges de Vic

A més, podem observar que es va reactivar amb força a finals del segle X i que va ser practicada fins a finals del segle XII on va decaure. El professor Udina Abelló va estudiar

⁴⁹⁷ ALTURO, Jesús; BELLÈS, Joan; FONT i RIUS, Josep M.; GARCÍA, Yolanda, MUNDÓ, Anscari M. (ed.) *Liber iudicum popularis ordenat pel jutge Bonsom de Barcelona*

⁴⁹⁸ Cebrià BARAUT, "Els documents dels anys 981-1010, de l'Arxiu Capitular de la Seu d'Urgell", *Urgellia*, 3(1980), doc. 281.

i editar aquests documents fins l'any 1022, però va seguir-se aplicant al bisbat d'Osona amb continuïtat per la consolidació de la figura del sagristà-jutge que assumirà el control d'aquesta activitat. Aquesta es va mantenir durant el segle XII com queda il·lustrat en el gràfic.

La relació amb la catedral l'hem de veure a través d'un canonge que va exercir de jutge a la cort del comte Ramon Borrell i que ha passat molt per alt a la historiografia. Es tracta del canonge Borrell, fill de Borrell i Inguilrada, que va exercir de jutge a Barcelona i va arribar a ser bisbe d'Osona a partir de l'any 1010. Serà ell que impulsarà una campanya de recuperació de la iniciativa dels bisbes d'Osona en el patrimoni episcopal amb diverses intervencions que van portar molts plets que van haver-se de resoldre durant el pontificat d'Oliba. El bisbe Borrell era una persona molt impulsiva, que malgrat la seva formació jurídica es va trobar amb una resistència jurídica encapçalada pel jutge Guifré que exercia al comtat. Molts d'aquests problemes van venir derivats del testament del bisbe Arnulf i per la barreja de drets que es va produir amb els seus nebots. Vull destacar el que va enfrontar al bisbe Borrell amb Engúncia, esposa del comte Ramon de Cardona i els seus fills pel castell de Fals. Aquest plet l'ha donat a conèixer Francesc Rodríguez Bernal en la documentació de la casa Cardona publicada recentment.⁴⁹⁹ És una sentència que no és favorable al bisbe Borrell d'Osona i en la qual va intervenir el jutge Guifré. El fet que sigui desfavorable al bisbe i a la catedral de Vic explica que no se'n conservés cap document ni notícia perquè van ser drets que la catedral va perdre en no poder justificar documentalment la seva possessió. Per altra banda és ben lògic que el llinatge de Cardona tingués un especial interès a guardar els documents per acreditar els seus drets sobre el castell de Fals.

Durant l'episcopat de l'abat Oliba aquest tenia com assessor al jutge Salomó que va intervenir en els plets que va tenir amb els canonges. Salomó és una personalitat excepcional i que ja havia actuat amb Oliba abans no entrés en la vida monàstica. Tenia una biblioteca molt important que va entregar parcialment al monestir de Ripoll quan va oferir al seu fill Everard, posteriorment, va entrar a formar part de la comunitat de Santa Maria de Ripoll.⁵⁰⁰ També van actuar altres jutges laics en els diferents plets que van afectar al bisbat d'Osona del període destacant el conflicte de l'any 1033 entre el bisbe

⁴⁹⁹ Francesc RODRÍGUEZ BERNAL, *Mil·lenari del castell de Fals*, Ajuntament de Fonollosa, 2014. Idem *Col·lecció diplomàtica de l'Archivo Ducal de Cardona (965-1230)*, Barcelona, 2016, doc. 50, pp. 138-140.

⁵⁰⁰ Miquel S. GROS PUJOL, "La biblioteca particular del sacerdot i jutge Salomó", *Revista Catalana de Teologia*, 26(2001), pp. 51-70.

Oliba i els vescomtes d'Osona pel control del castell de Calaf en el qual van intervenir els jutges Bonfill Marc de Barcelona, el seu germà Guillem Marc, jutge d'Empúries, el ja esmentat jutge d'Osona Guifré Dacó, el jutge Sendred de la Cerdanya i del jutge Adalbert de Terrassa (Doc. 72). Finalment entre els jutges presents a la catedral de Vic en temps d'Oliba cal destacar al monjo Enric del monestir de Sant Pere de Casseres i que va ser canonge de la catedral de Vic, morint l'any 1053. També al segle XI veurem altres canonges vinculats a la catedral que exerciran la seva activitat com a jutges. Destaquem dues figures: Heriball jutge que intervindrà activament en la fundació de la canònica de Santa Maria de l'Estany com ja hem indicat abans, i Adalbert, jutge aquest vinculat al comtat de Barcelona, però que farà que la catedral de Vic arribi a tenir el control sobre les cases del jutge Ervigi situades a la ciutat de Barcelona a la muralla (Doc. 105). Era fill del també jutge de Barcelona Guitard i es va casar amb Helena, filla d'Ervigi Marc i germana de Ponç i Guillem Marc.

SUCESSIÓ DE SAGRISTANS MAJORS

Madeix (997-1004)
Guillem (1009)
Guitard (1004-1018)
Bonfill (1023-1039)
Galí (1039 -1041)
Pere Goltred (1041-1058)
Guillem Ramon d'Àger (1058-1074)
Ricard Amalric (1074-1101)
Arbert Ramon (1101-1109)
Berenguer Pere (1109-1149)
Pere Berenguer de Balenyà (1149-1181)
Pere de Tavertet (1181-1218)
Guillem de Malla (1218-1231)

TAULA-18 Successió dels sagristans majors del bisbat de Vic

Les funcions pròpies del sagristà major eren el manteniment dels edificis de la catedral, la seva dotació econòmica i els objectes del culte. Per poder realitzar aquestes funcions comptava amb un auxiliar que s'anomenava sacriscrini o sagristà menor. Aquest funcionament el coneixem amb detall a la catedral de Girona per un acord de l'any 1053 entre els dos sagristans, on constaven les funcions que exercia cadascú dins la catedral.⁵⁰¹ A més des de mitjans del segle XI era una persona que actuava com a jutge ordinari del bisbe en tot el territori diocesà. Finalment, des del temps del bisbe Arnulf, es va crear la

⁵⁰¹ Ramon MARTÍ, *Col·lecció diplomàtica de la Seu de Girona (817-1100)*, Barcelona, 1997, doc. 269, 11 de maig de 1053 convinença entre el sagristà Bonfill i Bonuç.

figura del cabiscol, encarregant-se de la regència de les escoles al servei del qual hi haurà un escolàstic que exercirà les tasques d'ensenyament superior de l'escola. També hi haurà el cap del *scriptorium* que serà l'encarregat de l'elaboració dels manuscrits i el que controlarà la formació dels escriptors que amb el temps esdevindran els notaris oficials. Durant el període estudiat tenim nou testaments dels que van ocupar el càrrec de sagristans majors de la catedral.

SAGRISTANS	TESTAMENT	HEREUS	CODI
Madeix	23 juny 1004 (Doc. 40)	Nebot Galí, levita RP-147	RP-252
Guitard	[1015-1018] (Doc. 51)	Fill Miró i germà Arnau	RP-239
Pere Goltred	26 juliol 1056 (Doc. 94)	Fill Arnau Pere	RP-295
Guillem Ramon	12 novembre 1082 (Doc. 126)	Fills Ramon Guillem RP-337 i Pere Guillem RP-297	RP-233
Ricard Amalric	28 març 1101 (Doc. 174)	Nebot Berenguer Pere RP-59 i Berenguer Amalric	RP-345
Berenguer Pere	30 maig 1149 (Doc. 266)	Nebot Ramon d'Avinyó RP-319	RP-59
Pere Berenguer	16 juliol 1181 (Doc. 313)	Ramon Tedmar RP-321 Pere de Tavertet RP-290	RP-268
Pere de Tavertet	10 febrer 1205 (Doc. 376)	Fundació del benefici Sant Miquel de Vic	RP-290
Guillem de Malla	11 febrer 1233		RP-215

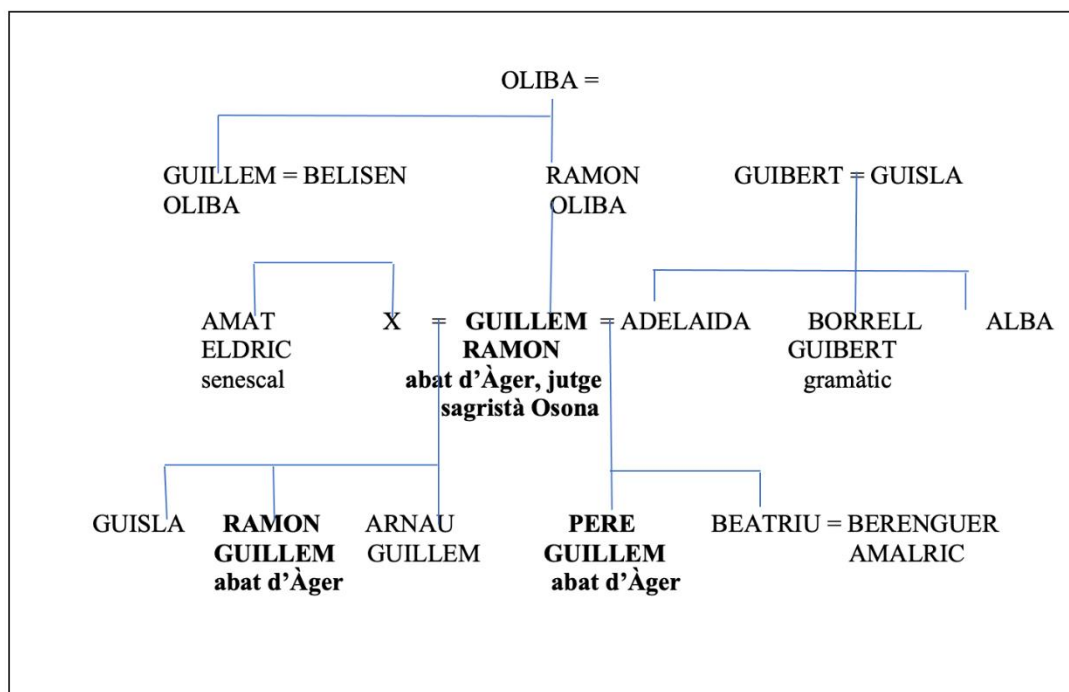
TAULA-19 Testaments dels sagristans majors del bisbat d'Osona.

Fins aquí hem parlat de jutges que essent canonges de la catedral l'assessoren en els aspectes processals al bisbe, sense tenir una responsabilitat directa amb la comunitat. Però després de la mort d'Oliba i durant l'episcopat de Guillem Guifré hi haurà la consolidació de les tasques judicials en la càrrec de sagristà major. L'origen i les funcions que sagristà major com a membre de la comunitat canonical ja les estudiem més endavant i els seus primers representants també seran estudiats, però després de la mort del sagristà major Pere Goltred, entorn l'any 1048, el bisbe Guillem Guifré va entregar aquest càrrec a Guillem Ramon, sacerdot i jutge, que acumularà a la funció de sagristà major de la catedral i la d'abat de la canònica de Sant Pere d'Àger. Per un primer matrimoni entroncà amb el senescal Amat Eldric i, en segones núpcies, amb la família de gramàtics descendents de Guibert de Lieja.⁵⁰²

Només l'estudi monogràfic d'aquest personatge podria donar lloc per a una tesi doctoral que ajudés a entendre la crisi institucional i religiosa que van viure els comtats

⁵⁰² Ramon ORDEIG, *Guibert de Lieja i Joan de Barcelona dos europeus del segle XI*, Vic, 2018, pp. 39-54.

catalans durant el regnat del comte Ramon Berenguer I. Aquí només en volem remarcar els trets més importants el que fa a la vida canonical de la catedral de Vic i les seves implicacions en la reforma gregoriana. El jutge Guillem Ramon que exercir la seva activitat judicial en el moment de crisi del regnat de Ramon Berenguer I i va intervenir més enllà dels afers relacionats amb el bisbat d'Osona. Guillem Ramon era fill de Ramon Oliba i el seu avi era Oliba que tenia béns a Gaià, concretament a Sant Amanç de Pedrós al Lluçanès. Era levita i va exercir de jutge aprenent a la catedral de Vic i iniciant una carrera que el convertirà en un dels canonges més poderosos durant l'episcopat de Guillem de Balsareny. Era levita i, per tant, casat i amb descendència com mostrem en la seva genealogia.

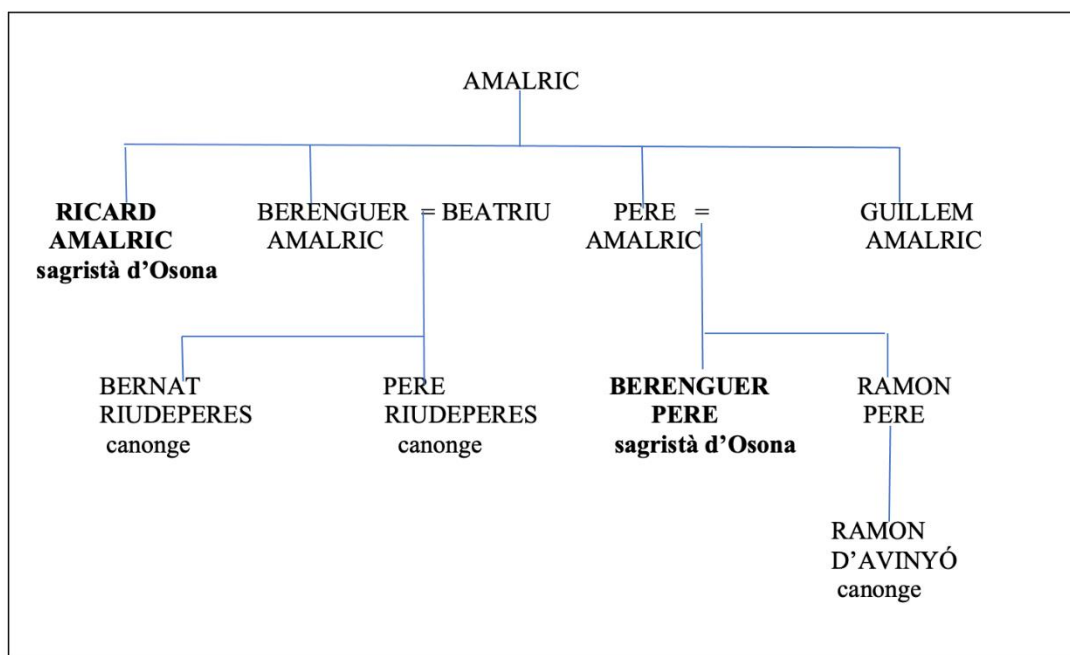

QUADRE-14 Genealogia dels descendents de Guillem Ramon, jutge, sagristà i abat d'Àger

La seva entrada a la catedral la coneixem per la donació que va rebre de béns d'aquest sector de mans del comte Ramon Berenguer I i la seva esposa Elisabet.⁵⁰³ Aquest document ens donaria la clau de ser un membre protegit del nou poder comtal i que tindria un paper actiu en molts afers dins els dominis del comte de Barcelona. La seva experiència el va portar a esdevenir la ma dreta d'Arnau Mir de Tost en la consolidació

⁵⁰³ Francesc de ROCAFIGUERA, *La canònica de Santa Maria de l'Estany. Orígens i primera expansió 1080-1157*, Tesi doctoral inèdita, 2 vols, 1999, vol. II, doc. 26. Es conserva copiat al Capbreu de la Sagristia de l'Estany, ABEV, ms. 284, foli 21. En el regest fa referència a la donació a un tal Domènec, però en realitat es tracta de Guillem Ramon.

dels dominis de Sant Pere d'Àger.⁵⁰⁴ Guillem Ramon va substituir a l'abat Ramon després de la primera conquesta d'Àger quan Arnau Mir de Tost li va concedir el càrrec d'abat l'any 1057 (Doc. 95). La relació d'aquesta nissaga amb Àger vindrien dels darrers anys de l'episcopat del bisbe Oliba que va recolzar aquesta fundació, tant com a bisbe de Vic com a abat de Sant Miquel de Cuixà. L'aplicació de la reforma gregoriana a partir de l'any 1068 va comportar que Guillem Ramon hagués de renunciar al càrrec de sagristà major i cabiscol de la catedral per quedar només com abat de Sant Pere d'Àger, fins a la seva mort l'any 1082.

QUADRE-15 Genealogia dels descendents dels sagristà Ricard Amalric.

Ricard serà un dels principals impulsors de la reforma canonical durant tot el període de l'episcopat del bisbe Berenguer Sunifred i la butlla del papa Urbà II de l'any 1099 estarà destinada a ell com a responsable dels canonges reformats. Al final de la seva vida el mateix Ricard i el seu germà Berenguer Amalric seran els fundadors de la canònica de Sant Tomàs de Riudeperes amb béns restituïts per la família Cervelló, impulsant la difusió de la regla de Sant Agustí. Amb Ricard quedarà consolidat el paper de jutge ordinari del sagristà major i es convertirà en el cap dels canonges de Vic que continuaran seguint la regla d'Aquisgrà.

⁵⁰⁴ De l'extensa bibliografia sobre la canònica de Sant Pere d'Àger ens remetem a l'obra de Francesc FITÉ LLEVOT, Eduard GONZÁLEZ MONTARDIT, *Arnau Mir de Tost. Un senyor de frontera al segle XI*, Lleida, 2010.

La vinculació amb el càrrec de sagristà major perdurà durant tot el segle XII ja que els successors en aquest seran parents de Ricard. Així el sagristà Berenguer Pere era un seu nebot de la família dels senyors d'Avinyó al Bages. És una característica que constatem durant tot el segle XII a la catedral de Vic on podem veure determinats llinatges que acaparen determinats càrrecs. En el seu testament redactat el 30 de maig de 1149 podem veure que havia aconseguit recuperar molt patrimoni de la catedral així com va contribuir a consolidar la fortuna dels seus nebots vinculats als llinatges dels Riudeperes i els Vilagranada.

El seu successor Pere Berenguer de Balenyà, canonge de Girona, mantindrà les mateixes funcions, ajuntant a més el càrrec de jutge assessor del comte Ramon Berenguer IV. Ja Paul H. Freedman va detectar la importància d'aquest personatge fent observar que en el seu testament de l'any 1181 va fer donació a la catedral d'una copa de plata que li havia regalat el rei Lluís de França i que volia que fos utilitzada com a sagrari per a la reserva eucarística.⁵⁰⁵ D'aquest personatge es conserva una carta adreçada a la vescomtessa Guillemma de Cardona en que l'assessora sobre la forma com ha d'actuar en la successió del vescomtat de Cardona després de la mort de Ramon Folc II davant les pressions dels Montcada.⁵⁰⁶ Tot consultant la documentació de Ramon Berenguer IV podem documentar la seva activitat judicial en diversos plets tan per afers eclesiàstics com civils. El dia 29 d'abril de 1157 es trobava a la ciutat de Lleida actuant com a jutge en les disputes entre el comte Ramon Berenguer IV i el noble Pere de Puigverd sobre els castells de Piera i Prenafeta.⁵⁰⁷ Actuarà com a jutge al palau comtal el 19 de maig de 1160 al costat del bisbe de Saragossa Pere de Torroja i el bisbe de Barcelona Guillem de Torroja en el conflicte que enfrontava a Ramon, abat de Sant Cugat del Vallès, contra Ramon Pere de Banyeres pel control del castell de Calders.⁵⁰⁸ Finalment, abans de la mort del comte Ramon Berenguer IV, va intervenir en els pactes entre Aimeric, prior de Terrassa, i Guillem de Santa Coloma pel control de l'església de Santa Perpètua de la Mogoda al costat del bisbe Pere de Torroja i Guillem, prior de Sant Ruf d'Avinyó.⁵⁰⁹ La seva

⁵⁰⁵ Paul FREEDMAN, *Tradicció i regeneració*, p. 90. Freedman el vincula amb el jurista Pere de Cardona però sense arribar a establir quina relació podien tenir entre ells.

⁵⁰⁶ Publicada per primera vegada per Serra i Vilaró ha estat editada per Francesc RODRÍGUEZ BERNAL, "Autour de la lettre du sacristan Pere de Vic à la vicomtesse Guillaume de Cardona. Un essai de mise en contexte", a Martí AURELL (edit.), *Convaincre et persuader. Communication et propagande aux XII et XIII siècles*, Poitiers, 2007, pp. 303-324.

⁵⁰⁷ Josep M. SANS TRAVÉ, *Col·lecció diplomàtica de la casa del temple de Barberà (945-1212)*, Barcelona, 1997, doc. 44, pp. 122-126.

⁵⁰⁸ Publicat per Josep RIUS SERRA, *Cartulario de Sant Cugat del Vallès*, CSIC, Barcelona, 1945-1947, vol. I, doc 326.

⁵⁰⁹ Úrsula VONES-LIEBENSTEIN, *Saint-Ruf und Spanien*. Vol. II, doc. 33 de Terrassa, pp. 170-171.

influència continuarà en temps de la minoria d'Alfons ajudant al bisbe Pere de Redorta que com hem explicat actuarà a Provença mentre que l'administració del bisbat estarà en mans de Pere Berenguer que suplirà l'absència del bisbe. El seu testament farà varies fundacions a la catedral de Vic que constituiran el nucli de la caixa de la sagristia de la catedral.⁵¹⁰

Després de la mort de Pere Berenguer va assumir el càrrec de sagristà de la catedral de Vic Pere de Tavertet que ja exercia el càrrec de sagristà segon ("sacriscrinii") des de l'any 1175, col·laborant estretament amb ell. Pere de Tavertet és l'exemple del canonge format a la catedral de Vic i implicat profundament en la vida capitular que va marcar la puixança d'aquest capítol durant el segle XII. Pere de Tavertet assumirà el càrrec de sagristà major amb tots els aspectes estudiats fins ara tan els lligats a la gestió del tresor de la catedral, el seu paper dirigent dins l'estructura capitular, el seu paper de jutge en els afers diocesans i en les publicacions sacramentals dels testaments, així com la seva activitat com a jutge vinculat als reis tant en el període d'Alfons, com en el temps del rei Pere. A partir del 1218 serà substituït per Guillem de Malla que aconseguirà per aquesta família el control sobre els béns de la sagristia com a recompensa per la seva fidelitat al bisbe Guillem de Tavertet en el seu conflicte amb els capítol catedral.

Guillem de Malla quan va accedir al càrrec de sagristà major va seguir mantenint les rendes del seu anterior càrrec de sagristà menor provocant un conflicte per poder distingir les rendes de cadascun dels càrrecs dels quals depenien varis oficis relacionats amb el manteniment del culte. Aquesta situació va portar a un arbitratge amb el nou sagristà menor que reclamava els seus béns i que es va concretar en uns pactes que van esdevenir una constitució capitular (Doc. 427) En aquests pactes s'establien els oficis que depenien de cadascun dels sagristans, Així de Guillem de Malla, sagristà major, depenien el nomenament del clavari, el monjo menor i un hebdomadari de la catedral, mentre que de Bernat de Santhipòlit, sagristà menor, dependria el nomenament la capellania de Santa Maria la Rodona, el monjo major i el segon hebdomadari de la catedral. Les funcions de control sobre les publicacions sacramentals i els notaris el va seguir exercint Guillem de Malla. Andreu Salmúnia va ser el canonge que va acompanyar com a notari al bisbe durant tot el seu episcopat fins a la resignació. La conservació de registres notariais des de l'any 1221 de forma fragmentària a Vic i a partir de l'any 1223 a Manresa testimonien

⁵¹⁰ Paul H. FREEDMAN; Josep M. MASNOU, "Four additional letters of pope Innocent III concerning the cathedral chapter of Vic", *Roemische Historische Mitteilungen*, 44(2002), pp. 103-120.

la importància que ja tenien aquests en la vida social d'aquestes viles on aquest monopoli estava en mans de l'església i sota la supervisió del sagristà major de la catedral.⁵¹¹

⁵¹¹ Rafel GINEBRA, "ACF-1 (1230-1233)El primer volum de l'Arxiu de la cúria Fumada de Vic", *Estudis Històrics i Documents dels Arxius de Protocols*, 13(1995), pp.11-46 i "Un fragment de llibre notarial de 1221 a l'Arxiu de la Cúria Fumada de Vic", *Estudis Històrics i Documents dels Arxius de Protocols*, 19(2002), pp. 7-22.

3 La catedral de Vic i els canonges

La vida canonical es va desenvolupar entorn la catedral i totes les dependències annexes, essent l'espai que dins la vila va gaudir d'una presència duradora com a lloc de culte i espai de vida comunitària.⁵¹² Per conèixer aquest espai comptem amb un estudi, elaborat durant els anys noranta del segle XX, sobre l'evolució de la catedral i les seves dependències fet dins el marc del "Plan de catedrales" desenvolupat a l'estat espanyol, per ajudar a la seva conservació i manteniment per part del Ministerio de Cultura.⁵¹³ Aquests darrers anys, 2016-2018, dins el marc del Projecte "Episcopus" endegat pel bisbat de Vic, s'ha publicat una obra per actualitzar els coneixements i les darreres investigacions sobre l'edifici de la catedral de Vic.⁵¹⁴ En aquesta obra cal destacar el treball de síntesi elaborat per Marc Sureda que estudia l'evolució en la construcció dels edificis i que es va concretar en la creació d'una reproducció en 3D que vol reconstruir la catedral durant el temps d'Oliba.⁵¹⁵ En aquest apartat volem sintetitzar els coneixements de que disposem centrant-nos en les informacions contingudes en la documentació treballada i en les excavacions realitzades en diversos espais. El centre d'interès fins ara d'aquests estudis ha estat, sobretot, l'edifici de la catedral i el claustre annex, deixant en un segon terme els edificis canònics (dormitori, refectori) així com el palau del bisbe i l'edifici de l'albergueria per allotjar als pobres i pelegrins.

Pel que fa a l'ús que se'n feia de tot aquest espai és fonamental la consuetud que el canonge Andreu Salmúnia va realitzar entorn l'any 1215 i ha publicat Miquel S. Gros, aquesta recull els usos litúrgics de durant tot l'any a la catedral.⁵¹⁶ És una obra escrita pel canonge que exercia de notari i havia fundat dins l'espai del cor dels canonges un altar dedicat a Santa Maria. Encara que fou redactat entorn l'any 1215, recull les pràctiques litúrgiques dels segles anteriors i és el millor testimoni sobretot l'àmbit en que es

⁵¹² Josep M. MASNOU, "La vida canonical a la seu de Vic a l'edat mitjana", CRISPÍ, Marta; FUENTES, Sergio i URBANO, Judith (eds.), *La catedral de Sant Pere de Vic*, Barcelona, 2019, pp.115-125.

⁵¹³ Agraeixo haver pogut consultar aquest dossier elaborat pels arquitectes a mossèn Joan Mir, degà del capítol catedral.

⁵¹⁴ CRISPÍ, Marta; FUENTES, Sergio i URBANO, Judith (eds.), *La catedral de Sant Pere de Vic*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2019.

⁵¹⁵ Marc SUREDA, "El conjunt romànic", CRISPÍ, Marta; FUENTES, Sergio i URBANO, Judith (eds.), *La catedral de Sant Pere de Vic*, Barcelona, 2019, pp. 64-68. A partir d'ara citarem com Marc SUREDA, "El conjunt romànic".

⁵¹⁶ Miquel S. GROS "El *Liber Consuetudinum Vicensis ecclesie* del canonge Andreu Salmúnia", *Miscel·lània litúrgica catalana*, 7(1996), pp.175-294. Estudiat des del punt de vista de la topografia religiosa per Marc SUREDA, "La catedral de Vic", a Eduardo CARRERO SANTAMARIA (coord.), *Arquitectura y litúrgia. El contexto artístico de las consuetas catedralicias en la Corona de Aragón*, Mallorca, 2014, pp. 395-407.

desenvolupava la vida canonical. El manuscrit té un buit d'alguns quaderns, mancants les indicacions des del 15 d'agost, amb la festa de l'Assumpció de Maria, fins a Tots Sants l'1 de novembre. Marc Sureda ha utilitzat abundantment aquesta consuetat per reconstruir els altars i les processons que es realitzaven dins l'àmbit de la catedral.⁵¹⁷ La consuetat està copiada en un manuscrit que també recull l'obra de Joan Belet "Summa de ecclesiasticis officiis" (Ms. 134). Aquesta obra d'entorn 1215, serveix com a base teòrica sobre la litúrgia i la seva organització al llarg de l'any, alhora que fa una reflexió sobre el caràcter de l'espai sagrat i que es va aplicar a la catedral de Vic com a criteri organitzatiu.⁵¹⁸

Joan Belet recull la divisió de l'espai atenent als diversos graus de santedat segons la proximitat o llunyania de l'altar principal, considerat com el *Sancta Sanctorum*. Segons aquest autor s'estableix una triple divisió de l'espai: espai sant, espai sagrat i espai religiós. En l'espai sant hi trobaríem l'altar situat dins el cor dels canonges i els espais d'altars laterals situats al transsepte, a la capçalera de l'església i la cripta. És l'espai de la litúrgia divina i de la pregària constant reservat als clergues i que, en el cas de Vic, es feia extensiu a occident amb la capella de Santa Maria de la Rodona marcant dos pols de sacralitat. L'anomenat espai sagrat feia referència a l'espai subjecte a la immunitat eclesiàstica amb les dependències pròpies dels clergues: dormitori, refectori i claustre on es desenvolupava la vida canonical i altres dependències annexes a la catedral com el palau episcopal, l'edifici de l'albergueria i les cases d'algunes de les dignitats com l'ardiaca i el sagristà major. Aquest espai es feia extensiu a les cases dels canonges que gaudien del privilegi de la immunitat. Finalment l'espai religiós que estaria format pels cementiris que estaven al voltant de la catedral i que quedaven delimitats per la sagrera. Aquests espais d'enterrament van sofrir diversos trasllats durant el període estudiat. Aquesta divisió ens mostra com dins el conjunt de la canònica catedral els espais estant jerarquitzats i compartimentats.⁵¹⁹

⁵¹⁷ Marc SUREDA, "El conjunt romànic", pp. 68-72.

⁵¹⁸ Iohannis BELETH, *Summa de ecclesiasticis officiis*, edita ab Heribert DOUTEIL, "Corpus christianorum. Continuatio mediaevalis", 41-41A, Brepols, Turnhout, 1976. Cal fer esment a aquesta distinció desenvolupada al capítol segon: *Locorum autem que orationi sunt dicata alia sunt sacra, alia sancta alia religiosa. Sacra loca sunt, que per manus pontificum sunt rite dicata et Deo sanctificata. Loca sancta dicuntur loca emunitatis circa monasteria que sub interminatione certe pene sunt instituta. Locus religiosus dicitur ubi hominis cadaver integrum sepelietur*, pp. 4-6.

⁵¹⁹ Eduardo CARRERO, *La catedral habitada. Historia viva de un espacio arquitectónico*, Edicions UAB, 2019. L'autor remarca que la visió unitària dels edificis és una idea contemporània que no respon a la situació que es va crear dins els temples on hi ha una forta compartimentació de l'espai fruit de les diverses funcions que tenia la litúrgia.

Pel que fa als edificis conservats hem de partir de les dades de l'arqueologia. L'excavació fonamental de la catedral la va realitzar Eduard Junyent, després de la guerra civil, a partir de la qual es va poder recuperar l'espai de la cripta romànica que havia estat eliminat per la reforma del presbiteri que es va fer el segle XV. Eduard Junyent va poder excavar els anys 1940-1942 la nau romànica i la portalada que havien quedat integrats dins la nova catedral neoclàssica. D'aquestes excavacions en queden diversos testimonis fotogràfics ja que es van haver de fer amb urgència per poder reconstruir la catedral de Vic per a ser posada de nou al culte l'any 1945.⁵²⁰ Les dades que podem obtenir de la documentació les hem de posar en relació amb les diverses excavacions realitzades a partir dels anys 80 del segle XX en diversos àmbits de la catedral i el seu voltant que hem tingut en compte al redactar aquest apartat i les hem recollit en les fonts arqueològiques.

En aquest capítol volem analitzar quin és l'influx de la comunitat canonical en els diversos espais on va exercir la seva activitat. Partint de l'espai central format per la catedral i el barri canonical, fins als límits del territori diocesà a la frontera. Des d'aquest nucli espacial on hi ha la seu del bisbe, s'exerceix la jurisdicció episcopal que es va fer extensiva a tota la ciutat de Vic i sobre el territori diocesà a través dels castells episcopals que donaran protecció a les terres sota domini eclesiàstic en una primera corona a la Plana de Vic fins als castells situats a la marca fronterera. Analitzarem el domini sobre dues fundacions canòniques, estretament vinculades a la catedral, com seran les canòniques de Santa Maria de l'Estany i Santa Maria de Manresa.

En una segona part situarem la vida canonical en relació amb la demarcació eclesiàstica superior de la qual va formar part: la província eclesiàstica. Al principi amb la seva vinculació a la seu arquebisbal de Narbona i després, la contribució de la seu episcopal d'Osona a la restauració de Tarragona que va condicionar a la vida canonical de la mateixa. Aquest paper va ser essencial en tot aquest període i la seva contribució va ser important explicant molts aspectes de l'evolució del bisbat dels segles XI i XII. Finalment els lligams establerts amb les seus episcopals veïnes de Girona, Barcelona i Seu d'Urgell constatades per la presència de diversos canonges de la catedral de Vic que s'hi van fer presents i per compartir l'administració d'alguns beneficis.

L'anàlisi prosopogràfica dels canonges ens permet veure les interrelacions entre aquests bisbats, mostrant la interdependència de les diòcesis catalanes sotmeses al domini

⁵²⁰ Imma OLLICH CASTANYER, "Eduard Junyent i Subirà. L'arqueòleg", *Eduard Junyent i sobirà (Vic, 1901-1978)*, pp. 95-114.

dels comtes de Barcelona. El bisbat d'Osona va ocupar un paper central en aquest espai i entorn de la catedral de Vic podem veure confluïr els interessos de les principals famílies nobiliàries, especialment durant el segle XI. Determinats canonges van formar part d'altres capítols catedrals, dins el marc de la recreació de la província eclesiàstica Tarraconense després de la conquesta de Tortosa. Tot estudiant els canonges del segle XII podem constatar la seva pertinença a llinatges implicats en la consolidació del casal comtal de Barcelona durant aquest període d'expansió cap a les terres de la Catalunya Nova. Paul Freedman va considerar que la influència del bisbat de Vic al segle XII va quedar molt reduïda a partir de les conquestes de Tortosa i Lleida, però la realitat com mostrarem és que va tenir un paper actiu i que va condicionar a l'evolució interna del capítol de la catedral.

3.1 La catedral i la vida canonical

L'església catedral, on està situada la càtedra del bisbe, és la "ecclesia mater" de la resta d'esglésies del bisbat i la litúrgia que s'hi desenvolupa durant l'any n'és el model. Aquesta centralitat de la catedral ha portat a estudiar l'edifici, ignorant totes les dependències annexes a on s'hi desenvolupava la vida canonical. Eduardo Carrero en la seva tesi doctoral i en les línies de recerca que ha desenvolupat en aquests darrers anys ha demostrat la complexitat de l'organització que envoltava a les primeres seus episcopals i que es va traduir en l'existència d'un conjunt d'edificis i espais comunitaris. Pel que fa a les catedrals romàniques en aquests darrers anys s'han desenvolupat multitud d'estudis en els quals es té en compte l'ús d'aquests espais més enllà de la seva consideració formal.⁵²¹ Per aquests darrers aspectes és essencial la consideració de les fonts litúrgiques per entendre i valorar l'organització de tots aquests espais. Com ja hem indicat en la introducció els canonges disposaven d'unes normatives des de l'època visigòtica que regulaven la seva vida comunitària i que en la regla d'Aquisgrà assolirà la consolidació d'aquest estil de vida com hem indicat. Els edificis que s'aniran construint respondran a aquesta finalitat, mostrant la proximitat de moltes funcions canonicals amb els espais propis del monaquisme benedictí. Les dificultats per interpretar el que significava l'aplicació de la regla d'Aquisgrà ha estat objecte d'una interessant tesi sobre les institucions canonicals italianes per Émilie Kurdziel on ha remarcat que la seva aplicació

⁵²¹ Aquesta línia de treball la veiem desenvolupada en l'obra d'Eduardo CARRERO (coord.), *Arquitectura y litúrgia. El contexto artístico de las consuetas catedralicias en la Corona de Aragón*, Mallorca, 2014, pp. 7-10.

concreta va establir diversos tipus de comunitats de clergues on es vivia una mínima vida comunitària i que aquesta es va veure afavorida per la iniciativa d'alguns bisbes que fomentaren formes concretes de vida comú.⁵²²

En aquest punt són fonamentals les aportacions de l'arqueologia per poder interpretar com estava estructurat l'espai de la comunitat canonical, format per l'església catedral i els espais annexes. Un tema, discutit i encara no resolt satisfactòriament, és determinar el lloc on estava ubicada la basílica d'època visigòtica i que va ser la seu de la primera catedral. El fet que no disposem de testimonis arqueològics sobre la seva situació ha originat tres teories: la primera que situaria aquesta basílica al lloc on està actualment la catedral, un altre que la situaria al sector proper del temple romà en l'espai que es va construir la capella de Sant Sadurní on s'hi documentarien enterraments i, finalment, la seva situació en les cel·les monàstiques vinculades a Sant Joan de Ripoll sota l'advocació de Santa Leocàdia i Santa Eulàlia, al lloc on actualment hi ha el convent de Santa Teresa. Encara falten noves excavacions que puguin localitzar restes arqueològiques significatives i això fa que restem en una posició d'hipòtesis que caldria poder confirmar. No és aquest l'objectiu de la nostra investigació perquè partim que a partir del segle IX, moment en que es va restaurar el bisbat d'Osona, l'espai on estava la catedral és l'actual.

La catedral estava situada a un emplaçament exterior al centre d'Auso, al camí de la *strata Cardonense* que entrava al *Vicus Ausonensis* i que, tocant al riu, prop del pont convergia amb al camí que conduïa cap a Barcelona. Si atenem als vestigis romans conservats sobre l'antiga ciutat d'Auso veiem com aquesta estava assentada a la part alta i en direcció cap al nord-est respecte l'emplaçament de la catedral. L'edifici del temple romà va ser aprofitat per construir el castell de la ciutat i el mercat va quedar situat al seu costat en la plaça anomenada de la Quintana.⁵²³ Cal no confondre aquest mercat amb el gran mercadal que es va utilitzar a partir del segle XI dins la jurisdicció del bisbe i que constituirà el centre de l'activitat econòmica i comercial de la vila. Cap a la zona est

⁵²² Émilie KURDZIEL, *Chanoines et institutions canoniales dans les villes du royaume d'Italie du milieu du IXe siècle au milieu du XIe*, tesi doctorat, Universitat Paris Ouest Nanterre-La Défense, 2015. Algunes de les seves aportacions les trobem a Émilie KURDZIEL, "Les formes de la vie commune dans les chapitres italiens de la première moitié du XIe siècle", Anne MASSONI, Maria Amélia CAMPOS (eds.), *La vie communautaire et le service à la communauté: l'exemple canonial et ses repercussions dans le monde laïc (Europe occidentale du XIe au XVè siècle)*, Nouvelle éditions, Evora: Publicações do Cidehus, 2020, [en ligne] (generé le 18 octobre 2020), URL: <http://books.openedition.org/cidehus/11477>., <consultat 17 desembre 2020>.

⁵²³ Les consideracions sobre la topografia continuen essent vigents a Ramon ORDEIG, *Els orígens històrics de Vic*, pp. 38-39. Imma OLLICH, Montserrat ROCAFIGUERA, "La catedral de Vic i els orígens i formació de la ciutat. Una aproximació arqueològica", CRISPÍ, Marta; FUENTES, Sergio i URBANO, Judith (eds.), *La catedral de Sant Pere de Vic*, Barcelona, 2019, pp. 41-51.

d'aquest emplaçament actualment es proposa la ubicació de la basílica de l'Auso visigòtica, Ramon Ordeig ha desenvolupat la teoria que la titularitat d'aquesta primera catedral estaria dedicada a Santa Eulàlia de Mèrida i Santa Leocàdia a partir del testimoni d'un document de finals del segle IX.⁵²⁴

La restauració de la diòcesi d'Osona, l'antiga Auso romana, va ser paral·lela a la organització administrativa del comtat d'Osona i no es documentada fins l'any 875. La catedral de Vic és el cor de la vida de la diòcesi, és al seu entorn on s'hi va aplegar la canònica amb tot un seguit de llocs de culte i dependències per allotjar al bisbe, als canonges i al clergat que la servia. Aquesta activitat religiosa va anar donant solidesa a la vila que entorn la catedral, una fortificació i el mercat donaran origen a la ciutat. La catedral situada en un *Vicus* de la ciutat d'Auso va anar adquirint personalitat pròpia i constituint-se en un dels elements dinamitzadors i de creixement. Els bisbe compartia amb el comte molts elements de l'administració de la ciutat, alhora que rebia importants drets fiscals tant dels mercats, la moneda i els prats públics situats al voltant de Vic. Va ser el comte Guifré Borrell, fill de Guifré, qui va dotar de terres a la catedral en el seu testament, així com una participació en els drets fiscals que administrava el comte en nom del poder carolingi.⁵²⁵ El centre del poder comtal estarà en el castell construït en l'espai de l'antic temple romà i al costat de l'espai del mercat que va controlar a través dels vescomtes durant aquests primers segles. L'aprofitament del temple romà com a castell defensiu podria ser d'època visigòtica ja que l'expansió de la religió cristiana va suposar que els antics temples van quedar sense utilitat i van reconvertir-se a noves funcions. En aquest apartat analitzarem l'evolució del conjunt canònic des de la creació d'un conjunt episcopal format per tres esglésies durant el segle X fins a les reformes del bisbe Oliba que va planificar la renovació del conjunt que es va consagrar l'any 1038 quan ja s'havia construït la capçalera amb els nous altars. Durant el segle XI es va continuar les construccions del campanar, la nau i, sobretot els espais canònics centrats en la construcció d'un edifici que va constituir el nucli dels espais de la vida comunitària dels canonges i que ha estat estudiat en aquests darrers anys. La construcció va completar-se

⁵²⁴ Ramon ORDEIG, "La seu de Vic des dels inicis fins a l'elecció d'Oliba", CRISPÍ, Marta; FUENTES, Sergio i URBANO, Judith (eds.), *La catedral de Sant Pere de Vic*, Barcelona, 2019, pp. 25-39. A partir d'ara citarem com Ramon ORDEIG, "La seu de Vic des dels inicis".

⁵²⁵ Conservem el text en dues versions fruit dels problemes de fer-se reconèixer els drets de regalia que demanaven ser convalidats pel poder carolingi del període Eduard JUNYENT, *Diplomatari de la catedral de Vic*, doc. 55, pp. 51-55.

amb la façana occidental i la renovació que es va produir a partir del segle XII amb la renovació de l'església de la rodona que va ser consagrada el 27 de maig de 1180.

En aquesta data es va completar la totalitat del conjunt catedralici i que va esdevenir un pol d'atracció i creixement de la vila durant el segle XII.

3.1.1 El grup episcopal i la seva evolució

La catedral es construirà al *Vicus Ausonensis*, al raval de la ciutat romana, en un punt allunyat del centre de la ciutat i del lloc del fòrum romà, a la part baixa, tocant a la riera i en els límits de l'espai ocupat per la ciutat. Just a l'altra banda de la riera hi havia el cementiri d'època romana i l'accés del camí que portava a Barcelona. És doncs, en aquest espai d'entrada a la vila per un pont i a prop de l'àrea d'enterraments antics de la ciutat que se situarà el centre de la nova catedral.⁵²⁶ Miquel S. Gros suggereix que seria un espai públic ja existent de caràcter festiu i popular on s'hi podien celebrar espectacles i altres actes populars d'una ciutat romana de dimensions petites. En les excavacions fetes al deambulatori de la catedral l'any 1985 es va trobar material arqueològic d'època romana del qual cal destacar un altar amb inscripció esborrada que podria respondre a un lloc de culte romà secundari.⁵²⁷

La topografia de Vic estarà marcada per tres pols entorn dels quals s'organitzarà la ciutat medieval i que al segle XIV quedaran encerclats per les muralles: el castell del comte amb la plaça de la Quintana, el pol de la catedral amb tots els edificis annexos i en una gran esplanada exterior l'espai del mercadal seu del nou mercat i pol d'expansió de la vila durant els segles XI al XIII. És en aquest espai tocant a la riera, envoltat pel cementiri, on s'hi construiria el conjunt episcopal durant els segles X format per tres esglésies. Sant Pere com l'església pròpia del bisbe i amb el cor dels canonges. La de Santa Maria que exerciria les funcions parroquials i entorn de la qual hi hauria el cementiri i finalment, a partir del 948, al sud de Sant Pere i tocant la riera, la capella funerària de Sant Miquel on s'hi faran enterrar els bisbes.⁵²⁸

⁵²⁶ Disposem de dues excavacions que van trobar testimonis antics d'ocupació romana i de tombes alt-medievales en l'excavació feta al deambulatori de la catedral l'any 1993 realitzada per Josep PUJADES i Imma MESTRES, i, sobretot, en les diverses campanyes del sector de l'albergueria sota la direcció d'Imma OLLICH i Carme SUBIRANAS.

⁵²⁷ La presència de nivells estratigràfics romans mostra la vinculació d'aquesta àrea amb la topografia romana d'Auso i el reaprofitament d'alguns elements de culte romà ens parla d'una continuïtat en l'assentament. Imma OLLICH, Montserrat ROCAFIGUERA, "La catedral de Vic i els orígens i formació de la ciutat. Una aproximació arqueològica", p. 47-48. A partir d'ara OLLICH, ROCAFIGUERA, "La catedral de Vic i els orígens"

⁵²⁸ Ramon ORDEIG, "La seu de Vic des dels inicis", p.32. Darrerament aquest autor ha realitzat una monografia sobre aquest edifici podent datar la seva fundació l'11 de desembre de 948 i donant nous

Topogràficament, la zona té la característica d'un fort pendent que baixa fins a la riera i que va condicionar la construcció dels edificis. En aquest sentit l'espai de cementiri medieval situat entorn aquests edificis, es veurà modificat al segle XI per la construcció de la nova catedral. A partir del segle XI l'espai funerari es situa al costat del campanar i era conegut com el fossar de Sant Joan per la proximitat d'aquest altar. A nivell arqueològic s'han trobat restes d'enterraments en aquest sector excavat l'any 1985 i també a la zona sud de l'albergueria tocant al riu.⁵²⁹ Actualment, a banda i banda de l'actual absis central de la catedral, tenim documentats espais d'enterrament que amb la construcció de la catedral romànica consagrada l'any 1038 va suposar una reducció de l'espai funerari per la construcció del gran transsepte. El trasllat de les restes al nou espai del cementiri del nou claustre està testimoniats al necrologi de la catedral amb la següent nota el dia 30 de març:

Eodem die agitur anniversaria, memoria translationis ossium et cinerum, multorum innumerabilium mortuorum hominem, tam clericorum quam laicorum, ante hostium Sancti Felicis, intra claustra nova sepultorum. Pro quibus in eundem locum translatis usus est huius ecclesiae Deum exorare et locum aquae salisque aspersione respergere et thuris odore perfundere. (Doc. 448, nota 70)

Abans de la construcció del claustre i després de la consagració de 1038, els edificis annexes a la catedral i les cases canòniques estaven a la zona de llevant, tocant al pont de Queralt. Aquest conjunt formaria el barri canònic on hi haurien les dependències dels canonges i el primer palau episcopal, a prop de l'edifici dedicat a l'acollida de pobres. En aquest nucli durant el segle X s'aniran construint el conjunt episcopal i hi hauran les edificacions que permetien l'establiment d'una canònica amb uns forts lligams comunitaris. A més dels edificis propis del seu ús religiós hi havia espai pels graners, celler i un molí vinculat a la catedral. Aquesta edificis permetrien la sustentació de la canònica catedral i dels usuaris de l'albergueria per garantir-ne la seva alimentació i alimentació quotidiana amb la presència del forn i de les cuines. És doncs en tot aquest espai excavat parcialment que podem documentar les construccions més antigues del barri canònic.

elements per saber com estava estructurada Ramon ORDEIG, "El culte de l'arcàngel Sant Miquel a la Seu Episcopal de Vic (segles X-XI)", *Miscel·lània Litúrgica Catalana*, 27(2019), pp. 159-191.

⁵²⁹ OLLICH, ROCAFIGUERA, "La catedral de Vic i els orígens", p. 48. A la necròpolis prop del cloquer hi havia tombes antropomorfes excavades a la roca que es van datar del segle IX. Aquestes estaven barrejades amb fragments de *tegulae* i de ceràmica romana comuna. Pel que fa al sector tocant a la riera entorn l'albergueria es va poder documentar una extensa necròpolis paleocristiana i alt-medieval segons consta en la memòria de l'excavació.

Cronologia dels canvis segons la documentació

Un recull sistemàtic de totes les notícies que hem pogut trobar ens dona les claus de l'evolució de tot el conjunt episcopal. Inicialment centrat en la zona de llevant de la catedral amb el pla d'ampliació del bisbe Oliba tot el conjunt canonical va créixer cap a la zona occidental amb la construcció de la capella de Santa Maria de la Rodona, l'allargament de la nau, la construcció d'un claustre i d'un nou palau episcopal situat al lloc on avui està ubicat. Aquest sector d'expansió cap a occident es faria en terrenys exteriors de la vila, al costat del camí que anava cap a Cardona i on la vila experimentarà el seu creixement durant els segles XI i XII. Oferim un quadre sintètic sobre les informacions que ens dona la documentació de l'annex documental sobre tots aquests espais i la seva datació fins l'any 1180 en que es va consagrar l'església de Santa Maria de la Rodona. En aquest moment ja queda ben establert el conjunt dels edificis que es van construir establint-ne el perímetre que es va mantenir i modificar amb posterioritat.

DATA	INFORMACIONS	REFERÈNCIA
889	Donació esglésies dedicades a Sant Pere i Santa Maria	Doc. 1
925	Donació de béns per a la consagració església Sant Pere	Doc. 6
948	Dotació de l'església de Sant Miquel de Vic	Ordeig*
957	Decret restauració de vida canonical i espai pels pobres	Doc.16
964	<i>Sancta Maria, Sancti Michael, ad opera sancti Petri ad ipsos canonicos</i>	Doc. 21
985	Referència existència altars de Sant Feliu, Sant Joan, Sant Miquel, Santa Maria i Sant Pere	Doc. 31
989	Publicació testament Eldemar a l'altar de Sant Feliu	Doc. 32
1000	Publicació testament Sala a l'altar basílica Santa Maria	Doc.38
1000	Publicació testament Dacó a l'altar basílica Santa Maria	Doc.39
1007	Publicació testament a l'altar de Sant Joan dins Sant Pere	Doc. 41
1009	Publicació testament Dacó a altar Santa Maria i donatius per Sant Pere i Sant Miquel <i>et edificio suo</i>	Doc. 43
1010	Publicació testament bisbe Arnulf a l'altar de Sant Feliu	Doc.45
1014	Publicació testament ardiaca Seniofred altar Santa Maria	Doc. 48
1015	Sínode al cor de Sant Pere per l'establiment de Calaf	Doc. 49
1032	Publicació testament a l'altar de Sant Benet	Doc. 68

1038	Consagració de la catedral Sant Pere i dotació del bisbat	Doc. 75
1039	Publicació testament Guifré jutge a l'altar de Sant Benet <i>Predicto alode ad opus Sancte Marie ... et hoc reliquid in edificium Sancte Marie</i>	Doc. 76
1049	Testament Guifré levita: <i>ad tabulam Sancti Petri</i> Referència a la construcció del campanar i cimbori	Doc. 84
1053	Publicació testament davant altar de Sant Pere <i>in medio coro. Donació ad tabulam Sancti Petri</i>	Doc. 89
1055	Publicació testament <i>Ad opera ipsius nove canonice</i>	Doc. 91
1056	Testament citant la "confessió" de Sant Pere (cripta)	Doc. 93/ 97
1056-1058	Testament Pere Goltred, sagristà, <i>Mando unum signum facere et in clocario pendere</i>	Doc. 94
1058	Publicació testament cita altars Sant Miquel, Sant Joan, Sant Benet, Sant Feliu i Santa Maria i Sant Narcís <i>Dimisit in opera predictae canonice. Et ad suum sepulcrum intra claustra canonice ut ibi factum esse</i>	Doc.98
1060	<i>Hospitali pauperum albergerie iuxta palatium</i>	Doc 100/102
1062	Publicació testament <i>Ad opere Sancte Eulalie</i>	Doc. 104
1063	<i>Hospitali pauperum albergerie et in ipsa opera de clocario Sancti Petri</i>	Dipl.Vic n° 1244
1066	<i>Ad opera Sancti Petri</i>	Doc. 107
1080	Publicació testament <i>ad hospitem de Vico.</i>	Doc. 123
1088	<i>Et sancto Petro de confessione dimitto X solidos ad tabulam ipsius</i>	Doc. 136
1094	<i>Dones in sellario nostre canonice</i>	Doc. 151
1094	<i>Hospitali pauperum albergerie. Ad ipsam albergeriam pauperum de Vico</i>	Doc. 152/155
1099	<i>Ad Ospicium de Vico. Impignoratione que abeo de Sancto Nicolao</i>	Doc. 164
1099	<i>Venit intus refectorio iamdicte canonice</i>	Doc. 167
1100	<i>Dimitto Sancti Sepulcri qui est in Vico ipsa kasa cum ipso clauso</i>	Doc. 171
1102	<i>Mansus de Taradello dimitto Sancto Sepulcro de Vico</i>	Doc. 177
1104	<i>Dimitto namque Sancto Sepulcro quod est edificatum intra ecclesiam Sancti Petri Vici ipsum alodium quod habeo in Taradello.</i>	Doc. 179/ 183
1104	<i>Comendat ei palatium ad custodiendum</i>	Doc. 181
1111	Publicació testament a l'altar de Sant Joan <i>qui est situs in ecclesiam Sancti Petri sedis Vico ad opera Sancte Marie de Stagno.</i>	Doc. 193
1120	Publicació testament a l'altar de Sant Joan <i>Ad opera dormitorii XXX morabatinos. Altari Sancti Petri ad restaurationem anuli XX morabatinos..</i>	Doc. 210
1120	<i>Ad opera dormitorii unam tonnam de vino</i>	Doc. 211

1124	<i>Ad opera dormitorii X morabatinos. Ad Sanctum Sepulcrum Iherosolimam et ad ospicium pauperum Iherusolimitanum.</i>	Doc.212
1129	<i>Ad opera ipsius dormitorii sextario ordeï et ospitale de Vico et ad Terragonam</i>	Doc. 225
1131	<i>Ad Sanctum Sepulcrum de Vico. Ospitali de Vico.</i>	Doc. 229
1133	<i>Statuimus ut pauperum domum hospitemque est in Vico sub ordinacione et regimine abbatis vel prioris iam nominate ecclesie de Stagno permaneat</i>	Doc. 234
1136	<i>Duas partes dimitto ad opera beati Petri, terci avevo in opera Sancte Marie Vicensis</i>	Doc. 240
1137	<i>Ad opera sancti Petri III morabatinis unum sextarium ordeï, alium cibaria et unum vino. Et ad opus Sancte Marie de Vico unum morabatinum, unum sextarium ordeï et alium cibaria et unum vino.</i>	Doc. 241
1137	<i>Donació d'un esclau ad opera Sancti Petri ad ipsum currum vehendum, dimitto ad opera Sancte Marie et Sancti Petri</i>	Doc. 242
1139	<i>Ad opera vero eiusdem ecclesie sextarios VI annone et V morabatinos. Ad opera Sancte Marie de Vico III morabatinos uno sextario ordeï et IV spelte. Sancto Michaeli de Vico ipsam meam archam maiorem i emina ordeï ad ipsa luminaria. Ad hospitale pauperum de Vico aliam culcitra et guadinga.</i>	Doc. 244
1141	<i>Ad opus sancti Petri V sextarios vini et unum annone. Ad opus Sancte Marie II sextarios vini, unum annone.</i>	Doc. 246
1141	<i>Ad opera Sancte Marie mulam cum asinum ad debitum artificum persolvendum. Ad opera Sancti Petri par unum bovum</i>	Doc. 247
1137/1142	<i>Dimitto I bovem ad opus Sancti Petri et alium ad Sanctam Mariam de Seva. Tabulam meam ad portas Beate Marie Vici dimitto.</i>	Doc. 248
1145	<i>Dimitto ad Sanctum Petrum de confessione ad regias C solidos inter denarios et ferrum. Ad opera Sancti Petri X sextarios annone et ipsam domum in pignora et archam qui est in ecclesia Sancti Petri. Ad opera Sancte Marie rotunde X sextarios annone</i>	Doc. 257
1148	<i>Ad opera Sancti Petri mulam meam minorem, Ad opera Sancte Marie asinam meam et quartam spelte. Ad opus namque chori sive ad ipsas regias IIII sextarios ordeï. Ipsum namque vinum quod habeo in domo mea in ipsa tona maiore ad opera Sancti Petri et Sancte Marie equaliter</i>	Doc. 263
1154	<i>Super altare Sancti Iohannis situm infra katedralem aulam Sancti Petri Ausonensis. Ad opera Sancti Petri XXV morabatinos in pignore. Ad opera Sancte Marie IV morabatinos et V in pignore.</i>	Doc. 272

1158	<i>Corpus ad sepeliendum in cimiterio Sancti Petri sine autem in cimiterio Sancte Marie de Stagno. Ad opera Sancti Petri medietatem asine et alia medietate inter ecclesiam Sancte Marie de Stagno et opera Sancte Marie Vici.</i>	Doc. 278
1158	<i>Dimitto hospitalario medietatem asine quod habeo apud Ampostam. Operi Sancti Petri I sarracenum et operi Sancte Marie alium ita ut serviant ibi a primo pascha veniente usque in alio et postea baptizentur quacumque voluerint, et donec baptizentur sint de ipsis operibus.</i>	Doc. 279
1162	<i>Ad opera Sancti Petri duos sextarios de blat et duos sextarios vini</i>	Doc. 283
1163	Publicació testament <i>supra altare Sancti Iohannis situm in aula iamdicti Sancti Petri.</i>	Doc. 285
1172	<i>Ipsum episcopalem palacium intus et extra, turrim videlicet et domos et curtales et porticus que sunt intus et exterius, sicut terminantur ab ipsa riera usque ad ecclesiam Sancte Marie et usque ad refectorium canonicorum, et quandam comendationem et guardiam et habitacionem quam Arnallus antecessor fecerat in ipso palatio.</i>	Doc. 293
1175	<i>XV morabetinos quos habeo in ipso manso de Formigons qui est alodium operis ipsius Sancti Petri dimitto ipsi operi VII... donec operarius Sancti Petri reddat eis ipsos VIII morabatinos. Dimitto Sancte Marie Vici V solidos.</i>	Doc. 304
1180	Pere de Redorta consagra Santa Maria la Rodona	Necrologi

TAULA-20 Referències documentals sobre els edificis de la catedral 889-1180. (Ordeig*: Ramon ORDEIG, “El culte de l’arcàngel Sant Miquel”)

Partint de totes aquestes indicacions recollides sistemàticament podem anar precisant com va anar produint-se l’evolució dels edificis i la configuració dels espais al llarg dels segles X fins l’any 1180 quan es va consagrar l’església de Santa Maria la Rodona, finalitzant la construcció de tot el conjunt episcopal. Veurem que en alguns punts podem aportar noves dades que ens ajuden a entendre l’evolució del conjunt catedralici lligat als canvis que va sofrir la vida canonical del període. La comprensió unitària de la construcció de tot el conjunt com una idea i un projecte elaborat de forma personal pel bisbe Oliba cal considerar-lo com una reducció de tipus historiogràfic en la qual es vol establir models ideals atribuïnt-los al “geni d’un sol personatge”.⁵³⁰ En la nostra

⁵³⁰ La darrera síntesi sobre la construcció de la catedral de Marc Sureda tendeix a reafirmar la concepció d’un projecte unitari lligat amb models imitadors de Roma i atribuïnt a Oliba aquest desig de buscar un lligam amb models romans. Marc SUREDA, “El conjunt romànic”, pp. 71-72 Per contra el projecte del segle XII nosaltres el veiem més lligat a la reproducció d’un model relacionat amb Jerusalem i que va

interpretació volem posar en valor les limitacions del projecte i la seva progressiva adaptació a les possibilitats de finançament de la pròpia construcció. Durant el segle XII la influència dels models jerosolimitans es veu tant en l'ampliació del cor canonical fins al transepte com en la construcció de Santa Maria de la Rodona.

Construcció del conjunt de tres esglésies (segle X)

Els edificis de la canònica es van situar al voltant d'un complex episcopal format per tres esglésies com en altres centres episcopals i a partir d'aquests es van anar unificant en edificis més unitaris durant el segle XI. Tot i les poques restes arqueològiques dels edificis del segle X s'han pogut documentar a través de notícies que trobem en alguns manuscrits vinculats a la catedral. Dins els manuscrits disposem d'un calendari que és el més antic conservat i que recull informacions del segle X.⁵³¹ Aquest està dins un manuscrit que conté l'edició del *Liber iudicum popularis*, fet pel jutge Bonsom i que era propietat de la catedral de Vic. Dins el manuscrit hi trobem un calendari que ha estat estudiat per Anscari Mundó i editat per Alexandre Olivar i que proposen sigui datat de l'any 1011.⁵³² De les commemoracions que afecten al bisbat d'Osona en trobem, dues però sense constar l'any en que es van produir: la dedicació de Sant Pere de Vic el 16 de gener i la dedicació de Santa Maria de Manresa el 15 de desembre. El fet que es tracti d'un calendari escrit entorn l'any 1011 ens indicaria les dades de la consagració d'aquestes dues esglésies serien anteriors a aquesta data, probablement durant l'episcopat del bisbe Jordi en que es va consolidar l'organització diocesana. Pel que fa a la data de la consagració de Santa Maria de Manresa coneixem per un document del 1020 que la primera església havia estat consagrada pel bisbe Jordi.⁵³³

La referència documental més antiga de la construcció de l'església de Sant Pere és de l'any 925, quan Adanagild va fer donació de diverses terres per tal que es pogués consagrar. Així docs, podríem establir la hipòtesi que la seva consagració es deuria produir el 16 de gener de 925 quan es va consagrar l'església de Sant Pere de Vic. Aquesta ocupava l'espai de l'absis central de la catedral romànica en una zona de desnivell en

veure's reforçat en l'agermanament amb la comunitat canonical del Sant Sepulcre i la construcció de nou d'una rotonda i un sistema litúrgic més lligat a l'entorn jerosolimità. Josep M. MASNOU, "El bisbat de Vic durant l'episcopat de Ramon Gaufred (1110-1145), *Revista Catalana de Teologia*, 27(2002), p. 293.

⁵³¹ ALTURO, Jesús; BELLÈS, Joan; FONT i RIUS, Josep M.; GARCÍA, Yolanda, MUNDÓ, Anscari M. (ed.) *Liber iudicum popularis ordenat pel jutge Bonsom de Barcelona*, dins "Textos jurídics catalans. Lleis i costums", I/1, Generalitat de Catalunya, Departament de Justícia i Interior, Barcelona, 2003,

⁵³² Anscari M. MUNDÓ, "El jutge Bonsom de Barcelona, cal·lígraf i copista del 979 al 1024", *Obres Completes. La Romanitat*, pp.587-610.

⁵³³ És el document de redotació de la canònica de Manresa feta pel bisbe Oliba i la comtessa Ermessenda i Berenguer Ramon I. Ramon ORDEIG, *Diplomatari de la catedral de Vic*, doc. 809, pp. 143-146.

direcció nord-sud baixant fins a la riera. S'han trobat restes arqueològiques en aquest sector que actualment forma el deambulatori, i que testimonien la presència d'antigues estructures d'època romana properes al riu que van servir de fonaments de tots aquests edificis. Posteriorment i al costat d'aquesta església es va construir l'església dedicada a Santa Maria i que va tenir funcions parroquials en època del bisbe Jordi i que podem deduir d'una donació feta a les esglésies de Sant Pere i Santa Maria en la seu de Vic.⁵³⁴ Ramon Ordeig considera que aquesta església de Santa Maria seria consagrada el 15 de desembre d'una data imprecisa com consta en una anotació als necrologis vigatans posteriors.⁵³⁵ La notícia recollida necrologi de la catedral de Vic sobre la data de consagració de l'església de Santa Maria de Vic el dia 15 de desembre coincideix amb la data de la consagració de l'església de Santa Maria de Manresa. Aquest fet introdueix una certa incertesa ja que sembla estrany la coincidència entre aquestes dues informacions. A més tenim el problema d'establir l'any a que correspondria aquestes consagracions. Aquesta informació s'ha vinculat a la consagració de l'església de Santa Maria feta pel bisbe Oliba i que correspondria a l'edifici excavat l'any 2004 i que va mostrar la primera església de la Rodona del segle XI.⁵³⁶

La tercera església que es va construir va ser la capella funerària de Sant Miquel que tenim documentada en temps del bisbe Guadamir i que ha estat estudiada en la seva construcció i evolució darrerament per Ramon Ordeig.⁵³⁷ L'investigador ha pogut recuperar el resum d'un document fet pel canonge Ripoll que donaria informació de la data i els que van contribuir a la seva fundació l'any 948. Consta que aquesta capella tenia una cripta que es va convertir en el lloc d'enterrament dels bisbes. L'església estaria situada prop de l'actual edifici de l'albergueria i va desaparèixer amb la construcció de la catedral romànica. Aquestes funcions funeràries i a seva dotació van continuar a l'altar de Sant Miquel de la catedral de 1038, amb la dotació d'un benefici lligat a la memòria dels bisbes d'Osona i a membres de la família comtal. Aquesta fundació gaudirà de rendes pròpies i tindrà continuïtat fins l'any 1200 quan el sagristà Pere de Tavertet va blindar la dotació d'aquesta fundació, posant-la sota protecció directe de Roma, i que quedarà unida

⁵³⁴ Donacions a les esglésies de Sant Pere i Santa Maria fundades en el comtat d'Osona en la seu de Vic 12 maig 952 (J 272 / CC 693) *ad Domino Deo et Beato Petro principis apostolorum cuius basilica fundata est in comitatum Ausona, in sede Vico, et Beate Marie virginis qui fundata est in eidem loco.*

⁵³⁵ Ramon ORDEIG, *Guillem de Balsareny*, pp. 110. Aquesta referència es troba escrita dins el text del primer necrologi conservat i redactat pel canonge Ichilà

⁵³⁶ L'autor dona com a data de la consagració el dia 2 de setembre sense que quedi molt clar d'on treu aquesta dada, Marc SUREDA, "El conjunt romànic", p. 88.

⁵³⁷ Ramon ORDEIG, "El culte de l'arcàngel Sant Miquel a la Seu Episcopal de Vic (segles X-XI)", *Miscel.lània litúrgica catalana*, 27(2019) pp. 159-191

a la pregària pels comtes de Barcelona.⁵³⁸ Ramon Ordeig en un estudi molt interessant ha vinculat aquesta església dedicada a l'arcàngel Sant Miquel amb la presència d'aigua i a una imitació del culte tal com es desenvolupava a l'església del mont Gargano situada en una cova. El testimoniatge de les excavacions arqueològiques del sector de l'albergueria van documentar la presència de tombes del període alt-medieval en aquest sector i que mostrarien un espai de cementiri entorn aquesta capella funerària. L'existència de capelles funeràries al costat de les catedrals és una característica del segle IX i X com ens ho indica un document del bisbe d'Orleans que dona permís als seus canonges per construir una capella funerària annexa a la catedral.⁵³⁹

Així el conjunt catedral del segle X s'anirà construïnt a Vic a semblança del de Terrassa i a d'altres seus del període post-carolingi on la triple dedicació de les esglésies respon a una organització teològica i simbòlica que es veurà unificada amb les construccions romàniques. Aquest plantejament fa que considerem que la primera església de Santa Maria del segle X no estaria situada en el seu actual emplaçament sinó a la zona on es construirà el cloquer i que caldria pensar que el trasllat a l'actual emplaçament es produiria durant el segle XI.⁵⁴⁰ El desplaçament de l'església de Santa Maria i la posterior desaparició de la capella de Sant Miquel es produïren per l'ampliació de la catedral de Sant Pere amb la construcció d'un gran creuer que va ocupar l'espai d'aquestes dues altres esglésies. Aquesta interpretació s'hauria de poder avalar amb estudis arqueològics, però aquí en plantejem la proposta. Durant el segle X es van produir les primeres modificacions d'aquests edificis amb la construcció de nous altars a l'església de Sant Pere on hi havia el cor dels canonges. Sembla que va ser durant l'episcopat d'Ató que s'inicià la renovació de la capçalera de la catedral la qual va ser ampliada amb les capelles de Sant Joan i de Sant Feliu, situades a banda i banda de l'absis de Sant Pere i documentades com ja existents l'any 985. Tenim documentat un document de l'any 947 en que es fa una donació a la catedral per a l'obra de Sant Pere testimoni de

⁵³⁸ Paul H. FREEDMAN, Josep M. MASNOU, "Four additional letters of pope Innocent III concerning the cathedral chapter of Vic", *Roemische Historische Mitteilungen*, 44(2002), pp. 103-120. A les catedrals les fundacions de misses a favor dels comtes van tenir un pes molt important com veurem al llarg d'aquest estudi. Així com les catedrals de Barcelona i Girona van ser llocs d'enterrament de membres de les famílies comtals, la de Vic no va ser així, però sí que va assegurar fundacions de misses quotidianes pels comtes al llarg d'aquests segles.

⁵³⁹ Aquest text el trobem resumit a Benoît-Michel TOCK, *La diplomatie française du Haut Moyen Age*, tom. I, pp. 86-90. Agius, bisbe d'Orleans autoritza als canonges de Sant Aignan d'Orleans a construir una capella per a les cerimònies funeràries, establint els béns necessaris pel manteniment de la capella.

⁵⁴⁰ No és l'opinió d'Ordeig que considera que l'església de Santa Maria hauria estat en la mateixa ubicació de la plaça catedral i que va ser excavada l'any 2004. Ramon ORDEIG, "La seu de Vic des dels inicis", p. 31.

la realització de treballs per reformar l'edifici i que estaria en reformes abans de la reforma establerta per Guadamir.⁵⁴¹ Aquestes fundacions de capelles estarien dotades amb béns vinculats a la catedral per poder mantenir-ne el seu funcionament. Els vincles amb Sant Feliu de Girona que hem documentat durant el segle X avalarien aquesta evolució i, sobretot, a partir de l'episcopat del bisbe Arnulf.

A principis del segle XI, entre els dies 29 de juny i 7 de juliol del 1002, tenim documentats la celebració de dues reunions a Vic de caràcter judicial, la primera feta a l'església de Santa Maria de Vic anomenada "basílica" i l'altre a l'església de Sant Pere. El 3 de juliol de 1002 es va celebrar a Vic la continuació d'un judici que enfrontava al bisbe Sala d'Urgell que reclamava a Sendred de Gurb la propietat del castell de Queralt, situat a la frontera. La primera sessió es va celebrar a la catedral de Barcelona i es va establir una segona sessió per celebrar a Vic, "in sede Vico, intus in domum Sancte Marie", en presència dels comtes Ramon Borrell i Ermengol. A la reunió s'hi va fer present l'arquebisbe de Narbona Ermengol, al costat dels bisbes Arnulf d'Osona, Aeci de Barcelona i Sala d'Urgell. En l'acte es va fer jurament a l'altar de Santa Maria declarant que Guadall, fill de Trasovad va fer donació del castell de Queralt al bisbe Sala i a la canònica de la Seu d'Urgell.⁵⁴² El 7 de juliol de 1002 era present a Vic l'abat Sunifred de Santa Maria de Ripoll reclamant un alou al castell de Sacama i que retenia Bonfill.⁵⁴³

Construcció d'un nou conjunt episcopal en temps d'Oliba (Segle XI)

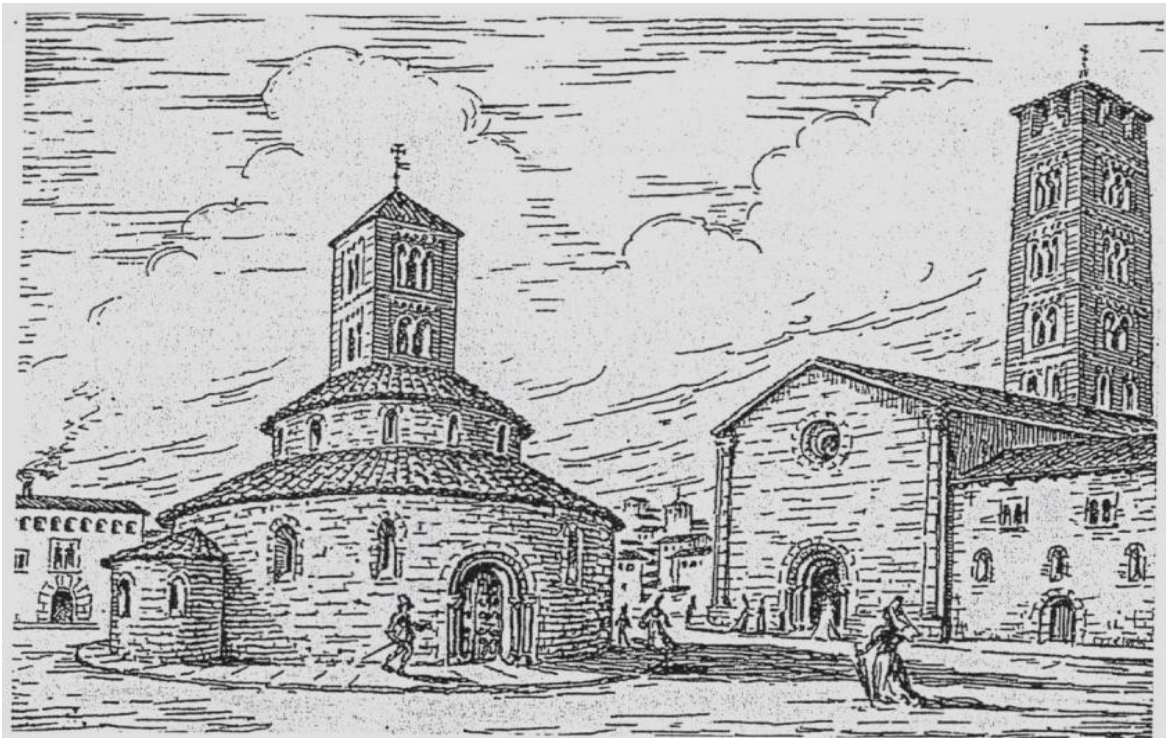
L'accés del bisbe Oliba a la seu episcopal va estar marcat per la renovació total d'aquest conjunt d'esglésies amb l'engrandiment de la catedral i la reorganització de nous altars per donar major capacitat als espais canònics coincidint amb un període d'augment dels membres de la comunitat i al creixement de Vic.⁵⁴⁴ Tota empresa de renovació constructiva implica la necessitat de buscar fonts de finançament pròpies, alhora que la construcció d'un nou edifici comporta canvis sobre les edificacions anteriors i una nova distribució dels espais com es va produir.

⁵⁴¹ Eduard JUNYENT, *Diplomatari de la catedral de Vic*, doc. 240, pp. 203-204. Donació testamentària de Suniulf per a l'obra de l'església de Sant Pere de Vic d'una vinya al terme de Tagamanent i que havia estat de Salomó: *dono ad domum Sancti Petri in sedis Vico ad opus de ipsa ecclesia*.

⁵⁴² *Hunc locum veneracionis Sancte Marie virginis, cuius basilica sita est iusta domum Sancti Petri sedis Vico, supra cuius sacrosancto altario has condiciones manibus nostris continemus vel iurando contangimus* Ramon ORDEIG, *Diplomatari de la catedral de Vic*, doc. 668, pp. 15-17.

⁵⁴³ Ramon ORDEIG, *Diplomatari de la catedral de Vic. Segle XI*, doc. 669, pp.18-19. Es tracta d'una notícia redactada pel monjo i sacerdot Frojà i que testimonia la restitució d'aquest alou que havia estat entregat pel comte Borrell a Bonfill *pro fisco donatum ad fidelem suum Bonifilium*.

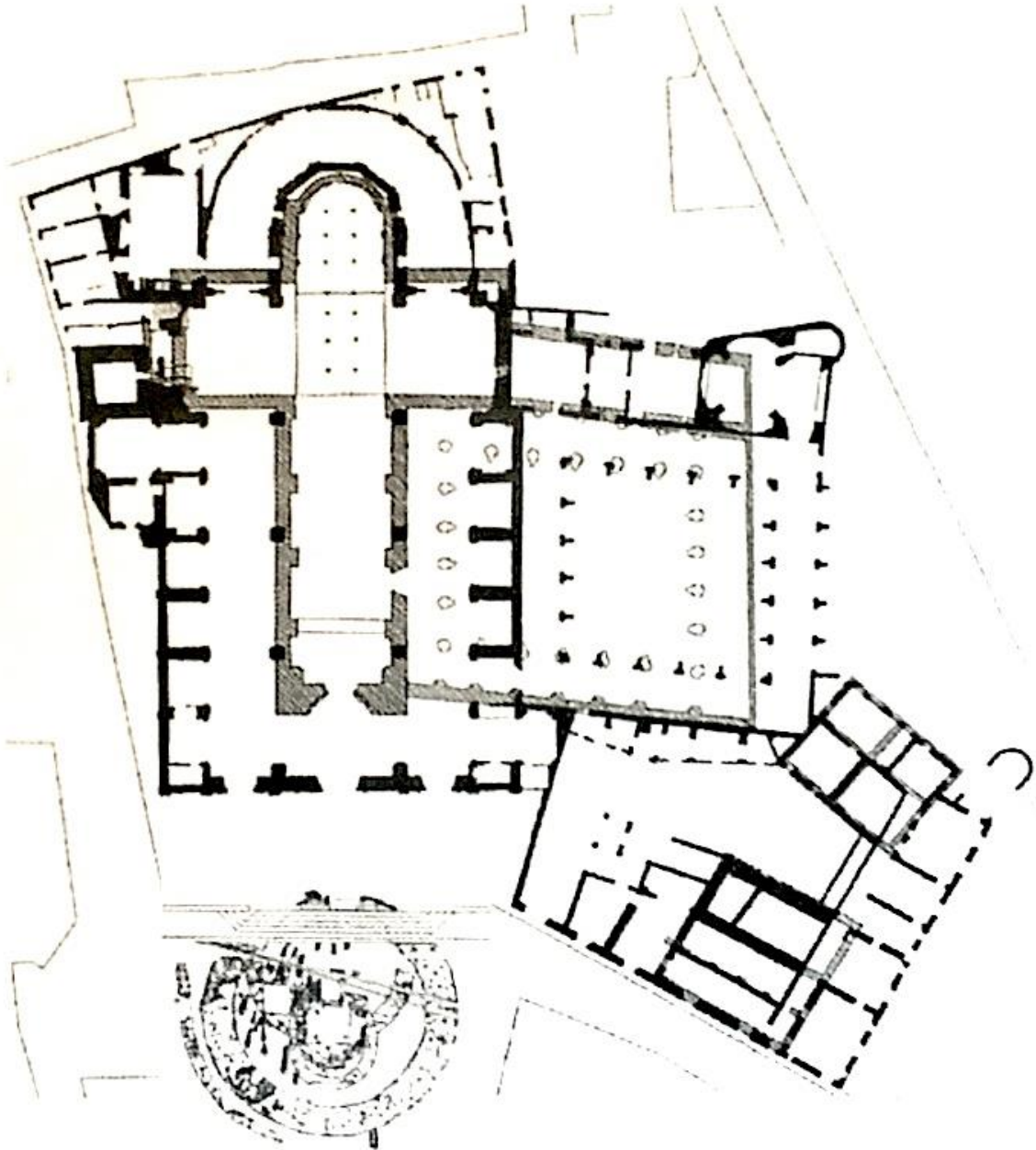
⁵⁴⁴ Sobre la bibliografia extensa remetem a la introducció de ", CRISPÍ, Marta; FUENTES, Sergio i URBANO, Judith (eds.), *La catedral de Sant Pere de Vic*, Barcelona, 2019, pp.11-23.

IMATGE-4 Dibuix del conjunt catedralici del segle XI fet per S. Puntí a partir de les informacions d'Eduard Junyent (Extret d'Eduard JUNYENT, *Història de la ciutat de Vic*, 1976)

El fet que es consagrés no implicava que tot estigués acabat, sinó que la part destinada al culte situada a la capçalera amb l'espai del cor elevat permetia un funcionament pràctic de la vida litúrgica i canonical. El disseny del conjunt, però ja havia estat planificat pel bisbe Oliba i la seva interpretació del significat simbòlic d'aquestes construccions complexes ha sofert certes reinterpretacions aquests darrers anys. L'ampliació va implicar la remodelació de tot el conjunt episcopal del segle X i la desaparició de les esglésies de Sant Miquel de la qual segons Ramon Ordeig es van aprofitar els capitells que hi haurien en aquest edifici per reutilitzar-los a la cripta de la nova catedral. La decisió d'Oliba va significar la desaparició de les tombes episcopals que havien estat a la dita capella de Sant Miquel. Aquesta i la dotació econòmica d'aquesta església va continuar en l'altar de Sant Miquel del nou edifici i en la continuïtat del clergue responsable que des de finals del segle X era el canonge Ichilà. El seu successor serà el canonge Ermemir Quintila que va rebre els béns i llibres d'Ichilà i el va succeir en el benefici de Sant Miquel. El nou altar que crearà el bisbe Oliba serà el de Sant Benet com a patró del monaquisme benedictí i on el bisbe Oliba va poder col·locar les relíquies de Sant Benet que va rebre de la seva relació amb el monestir de Fleury i l'abat Gauzlí com a demostrat a bastament Ramon

Ordeig de la correspondència d'Oliba amb aquest monestir.⁵⁴⁵ La principal innovació d'Oliba serà la construcció d'una cripta dedicada a Sant Pere com una duplicació de la titularitat amb l'altar principal que acollia el cor dels canonges. Aquesta innovació també va ser aplicada a Cardona i a la canònica de Sant Pere d'Àger.

IMATGE-5 Conjunt episcopal respecte els edificis actuals. Catedral de Sant Pere i claustre i excavació de les dues esglésies de la Rodona. (Extret de Marc Sureda, *El conjunt romànic*, 201

⁵⁴⁵ Ramon ORDEIG, *Guibert de Lieja i Joan de Barcelona, dos europeus del segle XI*, Vic, 2018.

. L'any 1032 ja estava construït aquest cor perquè s'hi va celebrar una important assemblea en la qual es va jutjar el control del castell de Calafell a la Segarra que enfrontava al bisbe Oliba amb els Cardona.⁵⁴⁶ Marc Sureda ha indicat que aquest desdoblament de la titularitat de Sant Pere estaria en relació en establir una imitació directe amb la basílica de Sant Pere del Vaticà amb aquesta doble vinculació.⁵⁴⁷

L'altre element destacat de la concepció d'Oliba va ser la construcció de l'església de Santa Maria davant les portes de Sant Pere que s'ha posat en relació amb el desenvolupament de la litúrgia estacional i amb els canvis que Oliba va fer al monestir de Sant Miquel de Cuixà. Xavier Barral va proposar que l'església de la Rodona seria una imitació de l'església del panteó de Roma per les seves característiques.⁵⁴⁸ Les notícies de la construcció de Santa Maria ens la dona el testament del jutge Guifré publicat l'any 1039 on a més de donar diners per l'obrer de l'església establia una dotació de béns a la parròquia de Sant Julià Sassorba. Es va dotar de béns pel manteniment d'un capellà vinculat a la seva nissaga com estudiarem més endavant, essent una fundació que era per pregar pel seu pare el canonge Dacó. La data de la seva consagració i el moment no queda clar, però va ser l'església rodona amb absis que va ser excavada l'any 2004. L'espai ocupat per l'antiga església de Santa Maria estaria ocupat pel nou campanar i s'hi van construir cases canòniques com ens recorda un document de l'any 1060 en que el canonge Guillem Argemir venia al canonge Heriball Boeci unes cases, prop del cementiri de Sant Pere i del cloquer, que havia rebut del bisbe Oliba i que havien estat ratificades per la comtessa Ermessenda i el bisbe Guillem Guifré.⁵⁴⁹ En les afrontacions consta que aquesta casa estava al costat de la casa del mateix Heriball i la de un altre canonge Pere Sunyer. Aquestes cases del cloquer seran la residència principal d'Heriball que va actuar de jutge i alguns documents van ser escrits en les seves cases.

El pla d'Oliba comportava la construcció d'aquest campanar exempt que es va construir a la part nord al costat de la porta de l'altar de Sant Joan en un espai amb funcions baptismals que podria estar al costat de l'antic edifici de Santa Maria que havia exercit funcions parroquials. Encara es conserva el campanar que és una torre de planta

⁵⁴⁶ L'original es conserva als arxius dels Cardona i ha estat editat i estudiat per Francesc RODRÍGUEZ BERNAL, "La justícia en la frontera: el procés de Calaf (998-1038)", *Calaf, mil anys d'història*, Calaf, 2016, pp. 47-69.

⁵⁴⁷ Marc SUREDA, "El conjunt romànic", p. 69. Aquest tipus de construccions ha estat estudiat per Joan DURAN-PORTA, "Les criptes monumentales dans la Catalogne d'Oliba. De Sant Pere de Rodes à la diffusion du modèle de crypte à salle", *Les Cahiers de Saint-Michel de Cuxa*, 40(2009), p. 332.

⁵⁴⁸ Marc SUREDA, "El conjunt romànic", pp. 87-93.

⁵⁴⁹ Ramon ORDEIG, *Diplomatari de la catedral de Vic*, doc. 1200, pp. 508-509.

quadrada de 37 metres d'alçada repartits en set pisos dels quals són del segle XI els sis primers. Com a característica pròpia és que el primer pis va tenir funcions de culte ja que es conserva un absis interior orientat a l'est. Oberta dins el gruix del mur oriental hi ha una absidiola semicircular que Francesca Español ha volgut identificar com el lloc on s'hi va ubicar l'altar del Sant Sepulcre a finals del segle XI. Finalment el bisbe Oliba va ampliar el sector de la clausura canonical a la part sud de la catedral al costat de la riera amb la construcció d'un gran edifici que hostatjaria en diversos nivells els nous espais comunitaris formats pel refectori dels canonges i els espais de vida comuna. Aquest edifici ha estat recentment excavat mostrant-ne la seva importància i capacitat. A partir d'aquest espai es va construir un espai de claustre cap a occident i el nou palau episcopal que quedava proper a l'església de Santa Maria de nova construcció. Aquesta extensió de la catedral cap a occident va anar lligada a la progressiva urbanització i creixement de la vila vers aquest sector i a la posada en activitat del futur espai del Mercadal que es va produir durant els segles XI i XII.

En aquesta construcció el més problemàtic va ser el sistema de cobertes que implicava l'actuació de constructors experimentats, sobretot quan sabem que sobre el creuer s'hi va construir un cimbori com ens indica la documentació. L'obra planejada i iniciada pel bisbe Oliba es va perllongar després de la mort del bisbe Oliba l'any 1046 amb la construcció del campanar, claustre i l'allargament de la nau. En els darrers estudis de Marc Sureda sobre tota aquesta qüestió ha utilitzat la documentació del segle XI, especialment dels donatius que es feien als testaments per poder anar datant l'avenç de les obres. La realitat d'aquest tipus de grans projectes és que això va implicar un gran esforç de captació de fons per tirar endavant aquestes construccions. En aquest sentit considerem com un element clau va ser la creació de la figura del paborde o prepòsit seguint els dictats de la regla aquisgranesa com el responsable de potenciar la vida canonical, alhora com el càrrec responsable de l'administració dels béns comuns de la mensa dels canonges per poder fer efectiva la construcció de tots els nous edificis.

La persona que va escollir Oliba per assumir aquesta responsabilitat va ser el canonge Adalbert Seniulf, que va rebre bona part dels seus béns del seu oncle l'ardiaca Seniofred que va morir al Benevent. Adalbert era fill de Seniulf, senyor del castell de Calonge de la costa i tenia el control dels béns del castell de Vilagelans. Aquest va iniciar el càrrec de paborde a partir de l'any 1023 després que el bisbe Oliba hagués reclamat als grans senyors feudals que tenien béns de la catedral la seva restitució que es va traduir en diferents pactes que van fer possible finançar tot aquest projecte. Adalbert va ser

l'impulsor d'aquesta renovació de la vida canonical impulsada pel bisbe Oliba. Fins avui els estudis dels membres de la catedral han deixat de banda l'activitat d'aquest personatge que un cop mort el bisbe Oliba esdevindrà el substitut de l'ardiaca Guillem Guifré que va accedir a la funció ardiaconal.

Un cop elegit bisbe Guillem Guifré aquest va reforçar el finançament de les obres de la catedral amb l'ajuda del comte de Barcelona Ramon Berenguer I que va entregar a la catedral de Vic la meitat del delme de l'or que els comtes de Barcelona rebien de Saragossa i que es repartien amb el comte de Cerdanya. L'entrada de l'or de les pàries i les donacions en diners que es van incrementar durant el seu pontificat van sostenir l'activitat constructiva de la catedral i la renovació de moltes esglésies seguint l'estil del romànic llombard de la Plana de Vic. Junyent va poder sostenir els seus estudis i opinions a partir d'aquesta documentació que mostra un important moviment econòmic recolzat també amb l'activació dels mercats i el monopoli dels bisbes en l'encunyació de moneda episcopal que feien circular tan al mercat de Vic com al de Manresa com consta en la dotalia de la catedral de Vic.

Marc Sureda ha plantejat una reconstrucció de la catedral reproduïda en 3D sobre l'alçat i com podia ser tot aquest conjunt a partir de les dades arqueològiques i documentals com una proposta a tenir en compte. La seva reconstrucció parteix que els absis eren exteriors i d'estil llombard oposant-se a considerar que es tractessin d'absis plans i interiors com apareix en algunes reproduccions com la que presentem en aquest apartat per il·lustrar-ho. Pel que fa al seu alçat Sureda a partir d'una reproducció de l'edifici de Sant Vicens de Cardona perquè aquest a més de cripta disposa d'un cimbori situat a la zona del creuer. La nostra postura respecte aquesta reconstrucció és d'acceptar-la com una hipòtesi que parteix de les dades obtingudes per les excavacions i intenta ser fidel a les informacions que existeixen. Per altra banda explicitant les opcions i les hipòtesis que ha utilitzat per completar-ne la restitució.

Construcció de la nova canònica

Després de la mort del bisbe Oliba l'any 1046 el va succeir el bisbe Guillem Guifré que va haver d'assumir la continuïtat de les obres amb la construcció dels nous edificis que formarien l'espai per la canònica. Tenim diversos documents que testimonien aquest procés. En primer lloc l'inici de diverses donacions que es feien de forma explícita a la canònica i que podem documentar d'una forma seguida a partir del 29 de març de 1049 amb una donació de béns feta per Bonfill i la seva esposa Ermetruit mitjançant el

pagament de la tasca.⁵⁵⁰ Un altre informació és que les restitucions de béns que va anar obtenint la catedral es van aplicar pel finançament de l'obra com ens ho mostra el judici que va enfrontar la catedral amb els Montcada el mateix any 1049.⁵⁵¹

Ideoque, secundum hunc legem, ad opus prelibate canonice, sicut diximus, prefata omnia consignamus et manibus propriis subscribendo confirmamus.

Seria a partir d'aquest moment que es va construir el gran edifici de la canònica que es va situar a l'ala sud del transsepte i que tancava per l'oest el barri canonical a partir del qual si podia accedir. Es tractaria d'un edifici de pisos, del qual només en conservem els baixos, en els quals s'hi va ubicar totes les dependències comunitàries del refector i d'espais comunitaris i on s'hi podien realitzar els diferents àpats comunitaris que s'havien establert per pactes feudals i que estudiarem més endavant. Edificis d'aquest tipus també es van construir en el mateix període a la catedral de Girona com ha estudiat Sureda a la seva tesi doctoral.⁵⁵²

A partir dels anys cinquanta del segle XI comencen les notícies sobre la construcció d'un espai anomenat "claustrum" a la documentació i situat en l'espai occidental del gran edifici de la canònica. El document més explícit ens el dona el testament de Tedball Bonfill que va morir a Burgos el 17 de febrer de 1055 dins el context d'un pelegrinatge fet a Sant Jaume de Galícia en el qual va participar-hi el bisbe Guillem Guifré (Doc. 91) Ramon Ordeig ha estudiat aquest viatge i l'ha posat en relació amb els lligams que des del temps del bisbe Oliba hi havia entre els comtats catalans i l'organització del bisbat de Palència.⁵⁵³ Diversos canonges originaris de la Seu d'Urgell van participar al llarg de tot el segle XI en la consolidació d'aquest bisbat introduint la litúrgia catalanonarbonesa com a documentat a bastament el liturgista Juan Pablo Rubio. Precisament l'any 1055 es va celebrar el famós concili de Coyanza en el qual es va començar a establir una legislació de tipus reformador aplicat a l'àmbit dels bisbats sota la influència del regne de Lleó. La

⁵⁵⁰ Ramon ORDEIG, *Diplomatari de la catedral de Vic*, doc. 1069, pp. 380-381.

⁵⁵¹ Ramon ORDEIG, *Diplomatari de la catedral de Vic*, doc. 1075, pp.388-390. En aquest judici s'abandona el càrrec de paborde pel fet que Adalbert va assumir la funció d'ardiaca. En aquest document consta que té els dos càrrecs. Però la constitució jurídica de la canònica d'aquest període fara innecessari aquest càrrec.

⁵⁵² Marc SUREDA, *Els precedents de la catedral de Santa Maria de Girona. De la plaça religiosa del fòrum romà al conjunt arquitectònic de la seu romànica (I a C.- XIV dC)*, Tesi inèdita, Universitat de Girona, 2008.

⁵⁵³ Ramon ORDEIG, *Guillem de Balsareny*, p. 157. Les relacions amb Palència han estat posades en context per Ramon ORDEIG, "Dades sobre el clergat urgellès que introduí la litúrgia catalano-narbonesa al bisbat de Palència en el segle XI", *Miscel.lània litúrgica catalana*, 20(2012) pp. 261-285 i Juan Pablo RUBIO SADIA, "La penetración de la tradición litúrgica catalano-narbonense en el obispado de Palencia en el siglo XI", *Miscel.lània litúrgica catalana*, 18(2010) pp. 243-278.

coincidència d'aquest pelegrinatge i la notícia de la decisió de construir una nova canònica creiem que és una dada fonamental per posar en relació la reforma canonical dels regnes hispànics amb la potenciació de la vida canonical que es produirà a la catedral de Vic.⁵⁵⁴ La decisió de construir una nova canònica posa l'accent amb la voluntat de restablir la disciplina canonical en un context en que Oliba havia iniciat una lenta recuperació de la disciplina canonical després d'haver restablert parcialment la vida canonical en determinats períodes de l'any. Això va implicar la construcció d'un espai claustral nou que deixà de banda l'espai petit i tancat de l'antic barri canonical. Per accedir a aquest espai es feia des de la porta propera a l'altar de Sant Feliu i al seu interior s'hi va establir un nou cementiri al qual s'hi van traslladar els difunts que estigueren en l'espai ocupat per l'antiga capella de Sant Miquel.

Les notícies sobre un claustre ens han de fer pensar no en un claustre de pedra sinó en el sentit que li dona la regla d'Aquisgrà a la paraula "claustrum" referint-se a un espai tancat del recinte comunitari i que implicava el sentit de "clausura" pròpia pels canonges i membres del clergat. L'organització d'aquest espai claustral coincidiria amb una potenciació de la vida canonical que crearà entre els canonges d'aquest període uns vincles molt forts com podem veure en el seus testaments on ens mostren una col·laboració estreta i donacions realitzades entre ells que mostren una comunitat que vivia cohesionada. La celebració durant l'any de diversos àpats comunitaris en dates assenyalades enfortia els lligams comunitaris, especialment la refecció que els antics vescomtes d'Osona pagaven el dilluns de Pasqua des de l'any 1038 després de la consagració de la nova catedral.⁵⁵⁵

Així la reforma canonical impulsada pel bisbe Berenguer Sunifred es va fer en un context de potenciació de la vida canonical que a partir del 1068 tendirà a establir que aquesta estigués dominada pels nous valors de la reforma gregoriana. El principal problema serà el dels canonges levites que implicaven un estil de vida divers del nou ideal reformador del clergat impulsat des de Roma. Així el dia 6 de març de 1098 es reunia una

⁵⁵⁴ El bisbe Miró de Palència (1043-1062) degué participar en la restauració del bisbat de Palència per mediació de Ponç, abat de Sant Sadurní de Noya, i va ser un dels principals convocants del sínode de Coyanza segons remarca Juan Pablo RUBIO SADIA, "Introducción del rito romano y reforma de la Iglesia hispana en el siglo XI: de Sancho III el Mayor a Alfonso VI" a José M. MAGAZ, Nicolàs ALVAREZ DE LAS ASTURIAS, *La reforma gregoriana en España*, Madrid, 2011, pp. 65-68.

⁵⁵⁵ Josep M. MASNOU, "La celebració de la refecció pasqual a la catedral de Vic (1038-1252)", *Miscel·lània litúrgica catalana*, 22(2014), pp. 203-217. Aquest costum es va veure reforçat després de la mort del comte Ramon Folc II per uns pactes entre l'ardiaca Folc i la vescomtessa Ermessenda amb el bisbe Berenguer Sunifred l'any 1087 publicat per Francesc RODRÍGUEZ BERNAL, *Col·lecció diplomàtica de l'Arxivo Ducal de Cardona*, doc. 279, pp. 438-441

gran assemblea presidida per l'arquebisbe Bernat de Toledo i legat papal per investigar les reformes del capítol en una assemblea en que a més de l'arquebisbe Berenguer hi participà el bisbe Folc de Barcelona i el bisbe Pere de Roda d'Isàbena, celebrant-se *intus in ipsa claustra*.⁵⁵⁶ En la documentació conservada tenim referències més explícites d'aquest espai durant l'episcopat del bisbe Berenguer Sunifred quan es va produir la restitució de béns i objectes alienats a la comunitat canonical. Així el dia 6 d'agost de 1099 Guifré Isarn de Savassona feia restitució d'uns béns de la catedral i del necrologi *audiens vocem Sancti Petri, venit intus refectorio iamdicte canonice* en presència de l'arquebisbe Berenguer i els seus canonges en presència de Guillem Ramon de Taradell, de Ricard sacrista, del seu oncle Guislabert i de Ramon Ató.⁵⁵⁷

Les obres a l'església de Sant Pere a partir de finals del segle XI es van ralentir i hi havia encara pendents l'acabament de part de l'edifici, sobretot pel que feia a la construcció de la façana occidental. L'altre informació és d'un document no validat datat el 27 de juliol de 1125 que explica que l'ardiaca de Girona Berenguer va donar al canonge Guillem Bonfill l'honor de l'església de Santa Maria davant la porta de Sant Pere i l'honor que havia estat del canonge Amat Eldemar.⁵⁵⁸ Aquesta donació del terreny al canonge Guillem Bonfill va ser la causa que es renovés la nova església de Santa Maria en el moment en que es va aconseguir l'agermanament amb el Sant Sepulcre de Jerusalem com veurem.

Per les informacions que hem recollit a l'inici d'aquest capítol podem constatar que l'allargament de la nau central i el seu tancament amb una portada va quedar pendent durant l'episcopat del bisbe Berenguer Sunifred, pels problemes derivats de la reforma gregoriana i les dificultats que va tenir el bisbe un cop va rebre el càrrec arquebisbal de Tarragona i tots els esforços econòmics que va fer per finançar la restauració de Tarragona i que van portar a un col·lapse econòmic al final del segle XI. Això farà que els bisbes del segle XII haguessin encomanat el nou palau episcopal sota el control dels senyors de Lluçà. (Doc. 181)

Acabament del conjunt catedral al segle XII

Destacar que la reforma gregoriana va portar a una reactivació dels edificis dedicats a l'assistència dels pobres i a la difusió de noves devocions com les relatives a Sant Nicolau

⁵⁵⁶ Ramon ORDEIG, *Diplomatari de la catedral de Vic*, doc. 1650, pp. 931-933.

⁵⁵⁷ Ramon ORDEIG, *Diplomatari de la catedral de Vic*, doc. 1660, pp. 943-944.

⁵⁵⁸ L'original d'aquest document es conserva a ACV cal.6 doc.14. Berenguer era fill de Guillem Guisad de Lluçà i renebot del bisbe Berenguer Sunifred. Possiblement aquest honor havia estat empenyorat pel mateix arquebisbe.

i al Sant Sepulcre i que en el cas de Vic són documentades molt abans de la predicació de la croada al concili de Clermont de l'any 1095. Serà la influència de les croades i el desig d'anar a Terra Santa el que marcarà l'evolució del conjunt catedralici durant el segle XII amb la renovació de l'església de Santa Maria de la Rodona que es farà segons el model de la rotunda Jerosolimitana. Francesca Español n'ha estudiat la seva evolució dins l'espai de la catedral i els canvis d'ubicació que es van produir durant el segle XII. Per fonamentar aquests canvis i entendre els motius pels quals es va produir aquesta evolució és fonamental integrar en aquest anàlisi un document que vam poder recuperar i que documentava l'agermanament que es va produir entre el capítol de la catedral de Vic i la comunitat dels canonges del Sant Sepulcre de Jerusalem.

Al segle XIX Villanueva recollia la informació proporcionada per Domènec Jaumar de l'existència d'un agermanament de la catedral de Vic amb la comunitat del Sant Sepulcre de Jerusalem situant-la durant el segle XII, però no transmetent el text. A més Villanueva comentava l'agermanament que es va establir entre la catedral de Vic i la canònica de Santa Maria de l'Estany l'any 1133 quan es va fer la consagració de la seva església per part d'Oleguer, arquebisbe de Tarragona, i el bisbe Ramon Gaufred.⁵⁵⁹ Aquesta informació ha passat totalment inadvertida per part dels estudiosos i per mi mateix quan vaig fer la recerca documental per la meua tesina, perquè el document no s'havia citat, quedant dins la documentació capitular en l'armari dels privilegis de la catedral. Un cop defensada la nostra tesina sobre el bisbe Ramon Gaufred vam continuar revisant documentació dispersa en el fons capitular i vam localitzar el text de l'agermanament que era una carta del patriarca de Jerusalem adreçada al bisbe de Vic. El nom del patriarca estava indicat només per una A i podia correspondre a dos patriarques del segle XII Arnoul de Choques (1112-1119) o bé Amalric (1157-1180). L'altre qüestió era determinar quin era el bisbe que va rebre aquesta carta, però el fet d'haver realitzat l'estudi del bisbe Ramon Gaufred em va oferir el context en que es va produir aquest agermanament que es va materialitzar l'any 1126 quan l'arquebisbe Oleguer i el bisbe Ramon Gaufred van entregar al Sant Sepulcre, al patriarca Warmond i al prior Girard, les esglésies de Prats de Rei i la Manresana a la Segarra calafina en mans de Bertran canonge del Sant Sepulcre en un acta a Vic i després a Cervera. (Doc. 215) La carta havia de ser anterior a aquest acte i la seva datació calia situar-la en el marc de les notícies que teníem

⁵⁵⁹ Jaime VILLANUEVA, *Viage literario a las iglesias de España*, Tom. IV, p.66. Villanueva considera que el prior que s'anuncia que s'enviarà seria el prior Guillem que a partir del 1140 era a Barcelona gestionant la fundació del priorat de Santa Anna.

de membres de la catedral de Vic que haguessin anat a Jerusalem i tornat per portar aquesta carta. Diversos testaments dels anys 1114 ens van donar la clau ja que la mateixa carta ens dona el nom d'aquell que va trametre una carta del bisbe de Vic i que es deia Ramon. La publicació del testament de Ramon Folc que va morir a Jerusalem acompanyat de Tedmar de Castellterçol i l'abat Bernat de Santa Maria de l'Estany ens van permetre aclarir les dates entorn les quals poder datar el document entre 1112-1114. En aquesta darrera data el capítol de Jerusalem va acceptar com a norma de vida la regla de Sant Agustí, convertint-se en una canònica regular.

Aquest document permetia rellegir de nou tota l'activitat del bisbe Ramon Gaufred i entendre el significat d'aquest agermanament en la vida dels canonges de la catedral, destacat per l'arqueòloga Carme Subiranas i Marc Sureda.⁵⁶⁰ A partir de l'any 2013 Nikolas Jaspert va publicar una notícia d'aquest document i que en el seu comentari el datava de l'època del patriarca Amalric (1157-1180).⁵⁶¹ Incorporarem avui l'estudi d'aquest document a la nostra tesi doctoral posant-ho en relació amb la història del capítol catedral i intentem entendre perquè es va produir aquest agermanament i el seu significat per a la història de la catedral al segle XII. Aquest agermanament va comportar una adaptació del model constructiu de la catedral de Vic del segle XII en que es va acabar tot el conjunt catedralici segons el model del Sant Sepulcre amb la construcció d'una nova església de Santa Maria com una rotunda i amb l'ampliació dels canonges del cor que ocuparà tota l'àrea del creuer de la catedral i la construcció d'una galilea amb altar a la part superior on s'hi ubicarà l'altar del Sant Sepulcre.⁵⁶² A més a nivell litúrgic i musical a la catedral de Vic s'hi desenvoluparà una litúrgia estacional molt lligada a les celebracions de Jerusalem que prendrà un paper destacat com s'ha mostrat en els estudis musicals i sobre les representacions litúrgiques documentades en aquest període.⁵⁶³

⁵⁶⁰ Carme SUBIRANAS, "L'església de Santa Maria la Rodona de Vic, Osona", *Arqueologia Medieval*, 1(2005), pp. 8-31. Marc SUREDA, "El conjunt romànic", p. 90.

⁵⁶¹ Nikolas JASPERT, "La confraternitas de l'orde del Sant Sepulcre i el necrologi de Santa Anna de Barcelona", Josefina MUTGÉ, Roser SALICRÚ (eds.) *La Corona catalanoaragonesa, l'islam i el món mediterrani. Estudis d'història medieval en homenatge a la doctora Maria Teresa Ferrer i Mallol*, CSIC, Barcelona, 2013, pp. 397-408. Reprodueix el segell Nikolas JASPERT, "The true cross of Jerusalem in the latin west: mediterranean connections and institutional agency" Bianca KÜHNEL, Galit NOGA-BANAT and Hanna VORHOLT (eds.) *Visual constructs of Jerusalem*, Brepols, 2014, pp. 221, nota 71.

⁵⁶² Francesca ESPAÑOL, "Massifs occidentaux dans l'architecture eomane catalane du XII siècle", *Les Cahiers de Saint Michel de Cuxa*, 27(1996), pp 57-77.

⁵⁶³ Eva CASTRO CARIDAD, "Els drames litúrgics pasquals a la catedral de Vic", CRISPÍ, Marta; FUENTES, Sergio i URBANO, Judith (eds.), *La catedral de Sant Pere de Vic*, Barcelona, 2019, pp. 141-147.

Pel que fa a la vida canonical cal documentar un nou període de potenciació de la vida comunitària a la catedral amb la construcció del dormitori dels canonges que feien vida comuna a la catedral.⁵⁶⁴ Aquest es va iniciar entorn de l'any 1120 quan comencen les donacions i es va construir a la part occidental del claustre tocant a la façana principal de Sant Pere i a prop del nou palau episcopal. Conservem el testimoni d'un judici feudal en que ens recull la informació que *comes Barchinone, bone memorie, in dormitorio ecclesie Vici dedit Bernardo Menlleu Castellumedral*.⁵⁶⁵ Aquestes construccions coincideixen amb l'establiment del sistema d'entrar a la vida canonical tal com testimonia la difusió de la carta de dotació dels canonges. Durant l'episcopat de Ramon Gaufred podem veure una consolidació de la comunitat canonical com un capítol.

Aquesta potenciació de la vida canonical serà més destacada a la comunitat de Santa Maria de l'Estany que a partir del 1133 es consolidarà a partir de la regla de Sant Agustí. L'estada del seu prior Bernat a Jerusalem i l'agermanament entre Vic i Jerusalem van marcar la consolidació de la regla agustiniana. En aquest centre des del principi es partirà d'una vida comunitària estricte que permetre la progressiva construcció dels espais comunitaris entorn del claustre.⁵⁶⁶ La dotació inicial de la comunitat era amb béns que es van restituir a la catedral per la dotació del càrrec d'hospitaler i pel manteniment de l'albergueria i una part important dels béns que tenia per subsistir eren compartits amb la catedral de Vic consolidant les lligams estrets entre les dues comunitats a partir del seu prior. Així al bisbat de Vic entre els anys 1133 quan es va consagrar l'església de l'Estany fins l'any 1216 en que el prior va obtenir del papa Innocenci III la confirmació dels seus béns al marge de la catedral de Vic ambdues comunitats van mantenir uns lligams molt estrets.

3.1.2 El barri canonical i la ciutat de Vic

La regla d'Aquisgrà permetia als canonges tenir cases pròpies properes a la catedral formant un barri com ha estat estudiat a França per Ives Esquieu.⁵⁶⁷ Cal dir, però, que tot

⁵⁶⁴ En aquestes mateixes dates es construïa el dormitori als claustres de la catedral de Girona Marc SUREDA, "El "dormitori nou" de la seu: noves dades per a la datació del claustre de la catedral de Girona", *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, 45(2004), pp. 679-685.

⁵⁶⁵ ACV C. 6 n° 2044 Es tracta d'uns testimonis sobre les violències exercides pels senyors de Talamanca durant el regnat del rei Alfons.

⁵⁶⁶ Antoni PLADEVALL, Josep VIGUÉ, *El monestir romànic de Santa Maria de l'Estany*, Barcelona, 1978, pp. 34-40 en aquestes pàgines en publica una traducció en català.

⁵⁶⁷ Yves ESQUIEU, *Autour de nos cathédrales: Quartiers canonicaux du sillon rhodanien et du littoral méditerranéen*, París 1992, pp.151-157 i "Les bâtiments de la vie commune des chanoines", Jean-Charles PICARD (dir.) *Les chanoines dans la ville: recherches sur la topographie des quartiers canonicaux en France*, Picard, Paris, 1994, pp. 41-46.

i això aquests espais no sempre quedaven ben establerts i amb el temps van sofrir canvis que en van modificar la seva formació. Eduardo Carrero va estudiar les normatives visigòtiques que ens parlen d'espais propers a l'església anomenats "atrium" on hi podien conviure el bisbe amb els seus clergues i que portaven als bisbats confondre la vida canonical amb la monàstica.⁵⁶⁸ Aquestes comunitats canòniques formades per dotze membres era possible una convivència del bisbe amb el seu clergat en espais més comuns al costat de la catedral com podem hem pogut demostrar durant l'episcopat del bisbe Jordi. Així es pot entendre que la regla d'Aquisgrà va afavorir les iniciatives que fomentessin aquesta vida comunitària, però el permís de disposar de cases i béns propis en mans d'alguns canonges van produir a la llarga un abandó d'aquesta vida comunitària.

La regla aquisgranesa permetrà la presència de cases individuals al costat d'espais comunitaris de vida afavorits per l'establiment de beneficis amb béns propis administrats pels seus detentors i que implicaven un grau d'autonomia en la seva administració. Aquesta possibilitat de disposar de cases pròpies podia conviure al costat d'una vida d'espais comuns on s'emmagatzemava la producció de grans, un celler per poder recollir el vi i el forn. A Vic per la proximitat del riu aquests elements es complementaven amb la proximitat de molins per transformar aquesta producció. L'any 1098 quan es va produir la reforma del capítol i la dotació dels canonges que volien portar una vida regular el bisbe Berenguer Sunifred va recordar l'origen d'aquest barri canonical quan va fer esment de la reforma endegada l'any 957 i la donació que van fer els bisbes de compartir els drets sobre els mercats *que omnia olim fuerunt data ad regulares clericos qui hic antiquitus fuerunt sicut scriptura testatur*. Com a nous béns dotats pel bisbe per aquests clergues els donava l'espai de darrera l'absis de Sant Pere format per les cases que havien estat de l'ardiaca, el forn i un molí construït per l'arquebisbe.

Insuper etiam dono ego, prelibatus archiepiscopus, mee kanonice et vobis regulares clerici omnes domos et clibanum et ortos et ferragenales quos abeo in villa Vici non longe ab absida Sancti Petri per vocem Guillelmi episcopi, avunculi mei, sive per Adalbertum archidiaconum, simul cum ipso molendino quem ego construxi in ipsa riera Rivi Meritabilis que non longe distat ab ipsa kanonika. (Doc. 159)

En el capítol anterior tot estudiant l'evolució dels edificis religiosos ja hem manifestat que en un primer moment el barri canonical estaria situat a la zona sud-est darrera l'absis de Sant Pere i en l'espai proper al riu on hi ha actualment l'edifici de l'albergueria. Entorn

⁵⁶⁸ Totes aquestes qüestions han estat estudiades a Eduardo CARRERO, "Ecce quam bonum", *Anuario de Estudios Medievales*, 30(2000), pp. 757-805.

aquest conjunt d'esglésies es va formar el nucli del barri canonical que es va construir a darrera l'absis de Sant Pere on en èpoques posteriors hi ha documentades la presència d'una sala i de la casa pertanyent a l'ardiaca.⁵⁶⁹

Durant aquests anys s'ha estudiat la formació d'aquests barris canònics als bisbats situats entorn el riu Ròdan per Ives Esquieu, alguns dels quals amb unes construccions i muralles que en marquen el seu perímetre com al bisbat de Viviers. Però altres estudis han mostrat que aquest barri tant delimitat i amb una continuïtat en el temps no va ser la norma general, existint diversitat de solucions i canvis.⁵⁷⁰ L'aplicació de la regla d'Aquisgrà suposà una vida comunitària forta en un espai ben delimitat i amb l'existència d'un dormitori i un refectori comú i amb tots els edificis annexes per a desenvolupar una administració centralitzada de l'economia apropant-se en aquest sentit a una comunitat monàstica. Pròpiament no hi ha claustre, sinó patis i una distribució que permet la comunicació entre els diversos espais. Amb el temps aquesta distribució es veié modificada per l'engrandiment de la catedral i el desplaçament de certs edificis cap a la zona occidental on es va expandir.

Durant l'episcopat del bisbe Oliba aquest va fomentar la vida comunitària a través la celebració de diversos àpats durant dates assenyalades de l'any perquè el clergat de la catedral s'aplegués entorn les celebracions comunitàries. En aquest sentit la construcció d'un refectori comú afavoriria aquesta pràctica que també s'estenia als períodes en que se celebrava el sínode diocesà com tenim documentat l'any 1033. Entorn aquesta estructura recentment excavada podem documentar que es va iniciar els canvis que van afectar a l'antic barri canonical de llevant que anirà assumint funcions assistencials amb la revitalització de l'edifici de l'albergueria aprofitant l'edifici de l'antic palau del bisbe i la potenciació de l'activitat assistencial a partir de l'any 1064. Aquesta consolidació de l'activitat assistencial es donarà en el context de la reforma gregoriana i en concret durant l'episcopat de Berenguer Sunifred. A nivell de documentació la dada més precisa és de l'any 1080 quan el bisbe Berenguer va atorgar una part d'aquest espai a Guillem Ramon de Taradell com a compensació per la restitució de l'alou de Santa Maria de l'Estany:

⁵⁶⁹ Sobre l'evolució d'aquestes dependències cal tenir en compte les aportacions de Ramon ORDEIG, *Guillem de Balsareny*, pp. 86-87. Cal destacar les cases que va ocupar l'ardiaca Guillem Guifré a prop l'absis de Sant Pere i que posteriorment van passar al seu successor Adalbert Seniülf que va assolir el càrrec d'ardiaca.

⁵⁷⁰ Eduardo, CARRETERO, "La *Vita comunis* en las catedrales peninsulares: del registro diplomático a la evidencia arquitectónica", *A Igreja e o clero português no contexto europeu*, Universidade Católica portuguesa, Lisboa, 2005, pp. 171-192.

Dono tuis unam salam que est in villa Vici, iuxta absidam Sancti Petri, cum orto et casales que ibi sunt, ab oriente in calle qui vadit apud Quintanam a meridie iuxtam rivum Meritabilis ab occiduo iuxta ecclesia Sancti Petri supradicti a circi in domibus que fuerunt Adalberti archidiachoni. (Doc. 120)

Les excavacions realitzades a l'edifici actual de l'albergueria demostren que és un espai amb una forta implantació a sobre un cementiri d'època alt-medieval.⁵⁷¹ La prova per poder acreditar aquesta hipòtesi la trobaríem en un document ja mencionat, però interpretat de forma diferent. Es tracta del testament de l'any 1060 on documenta que el palau del bisbe està situat al costat de l'albergueria (Doc. 100 i 102).⁵⁷² Els que l'han comentat consideren que l'al·lusió al palau episcopal correspondria a la seva ubicació actual, a la zona occidental del claustre al costat de Santa Maria la Rodona, considerant que l'esment a l'albergueria seria d'una ubicació diferent a l'actual. Les excavacions fetes a l'albergueria ofereixen dos espais propers amb dues sales que mostren dos edificis importants amb més d'una planta construïts sobre un cementiri datat del segle X. Així podríem establir una concentració de tot el complex canonical antic en aquesta zona que es veuria tancat a l'oest per la construcció del refectori o edifici de la canònica excavat recentment en el moment de l'ampliació de la catedral. En l'estructura dels edificis catedralicis actuals aquest espai ha quedat com exterior a l'actual claustre i al creixement dels edificis catedralicis cap a ponent formant el nou espai dedicat a la canònica.

Aquest espai va quedar tancat a l'oest amb la construcció al segle XI del gran refectori excavat recentment i que tenia una porta que donava a l'actual carrer de l'albergueria. Ja s'ha documentat que aquest edifici tindria més d'una planta i podria acollir els espais de la vida comunitària en una de les ales de l'espai del claustre.⁵⁷³ Aquesta hipòtesi posaria, doncs l'accent, en que el primitiu espai de la vida canonical estaria situat entre l'absis de Sant Pere i tots els actuals edificis de l'albergueria fins a tocar al pont sobre la riera. Es tractaria d'un espai compacte i que concentraria els espais habitats dels canonges durant el primer període, anterior a la construcció de les cases canòniques pròpies a principis del

⁵⁷¹ Imma OLLICH, Maria Dolors MOLAS, A. CABALLÉ i Josep PUJADES, *Memòria de les Excavacions arqueològiques a l'edifici de l'Albergueria, Vic (Osona). Campanyes 1993-1994*, Generalitat de Catalunya, Barcelona, 1996. (inèdit).

⁵⁷² *Hospitali pauperum albergerie iuxta palatium*. Les excavacions fetes a l'albergueria documenten dues sales contigües i que poden correspondre a l'edifici de l'albergueria i a la planta baixa del palau episcopal. Aquesta interpretació la trobem a Marc SUREDA, "El conjunt romànic", p. 94.

⁵⁷³ Excavacions fetes per Josep Mª VILA *Memòria de la intervenció arqueològica de l'antiga canònica de la catedral de Vic*, Vic, 2018. Servei d'Arqueologia de la Generalitat de Catalunya.

segle XI. El canvi es va veure afavorit pel fet que els canonges havien iniciat la construcció de cases pròpies fora del recinte del “claustrum” en l’espai exterior de la vila en direcció al mercadal del qual en tenien l’administració junt amb bisbe i en competència amb els vescomtes. Aquesta expansió cap a occident va marcar el creixement de la vila cap aquest sector que al període baixmedieval quedarà unificat amb la construcció de les muralles que van unificar i compactar la vila.

Creació de cases canòniques i creixement de la vila

En el moment de l’elecció del bisbe Borrell, l’any 1010, els comtes de Barcelona van establir que els canonges que havien construït cases poguessin gaudir del dret de transmetre-les als seus descendents amb la condició que fossin clergues i familiars seus (Doc. 46). Aquesta concessió feta pels comtes i amb el permís del nou bisbe va marcar un trencament amb la vida comunitària i va ser aprovada posteriorment amb la signatura del bisbe Oliba. Creiem que la signatura d’Oliba no es va produir fins l’any 1038 en el moment de la consagració de la catedral i que establia la dotació del bisbat. Un indici d’aquest fet seria que les notícies sistemàtiques i la transmissió d’aquestes cases en els testaments són a partir de l’any 1039.

Aquest document va fonamentar que entorn aquestes cases que es van començar a transmetre entre els canonges gaudissin del privilegi de la immunitat. Alhora van permetre el creixement de la vila cap al sector occidental delimitat per la *strata Cardonensia* i el mercadal situat a la part alta de la ciutat. Per documentar cronològicament aquesta evolució recollim totes les informacions que hem pogut documentar en el recull documental i que permeten datar tot aquest procés. La primera notícia correspon a l’any 1004 de mans del sagristà Madeix que esmenta unes cases que ell havia construït i que podien correspondre a les cases que tindrà el sacrista en un moment en que es va crear aquest càrrec.⁵⁷⁴

DATA	CANONGE	CASA CANONICAL	REFERÈNCIA
1004	Madeix	<i>Meas domos quas ego edificavi</i>	Doc. 40
1039	Guifré, jutge	<i>Ipsas domos de Vico quod ei dedit domnus episcopus ad mansionem faciendam</i>	Doc. 76

⁵⁷⁴ Disposem d’informacions sobre les cases ocupades pel sagristà major a partir de finals del segle XI les quals estaven situades a darrera l’absis de la capella de Santa Maria la Rodona. En aquest sector es consolidarà la presència d’aquests edificis.

1039	Guillem, levita	<i>Ipsa mea mansione quod habeo</i>	Doc. 77
1049	Guitard, sacerdot	<i>Ipsas meas domos de Vico</i>	Doc. 82
1049	Sunyer Radulf	<i>Domum qua habeo in Vicum</i>	Doc. 83-84
1054	Ermemir Guillem	<i>Domos quod habeo in Vico in quibus nunc habito. Domunculam quam dedi meo serviente. Et alios domos quos abeo in Vico que fuerunt ex patre vel fratre meo</i>	Doc. 90
1055	Tedball Bonfill	<i>Ipsa domo de Vico cum ipsis clausulis que in circuitu sunt</i>	Doc. 91
1056-1058	Pere Goltred	<i>Omnes domos cum ortis et suis pertinentiis</i>	Doc. 94
1058	Ramon Bonfill	<i>Suam domum de Vico ubi tunc habitabat</i>	Doc. 98
1062	Riculf Eldemar	<i>Domos quas habebat de Vico</i>	Doc.104
1066	Bonuç, sacerdot	<i>Meas domos cum ipso clauso et cum aliis domibus suffraganeis</i>	Doc. 107
1082	Guilem Ramon, abat i sacrista	<i>Suas domos quas habebat in villa Vici quas ipse fabricavit</i>	Doc. 126
1085	Ramon Guillem abat Àger	<i>Ipsas mansiones que habeo in Vicho</i>	Doc. 133
1088	Borrell Adroer	<i>Domus quas habeo in Vico quas construxi a fundamento</i>	Doc. 136
1093	Bonfill Tedball	<i>Domos in Vico cum clausulis et orto</i>	Doc. 147
1099	Gerbert Guillem	<i>Ipsas domos que abeo in villa Vici</i>	Doc. 164
1102	Alaman	<i>Domos in quo nunc habito et ferragenale, et domibus et ortis sicut ad eundem clausum pertinent</i>	Doc. 176
1102	Guislabert Guibert	<i>Domos de Vico in quibus habitat frater meus et triliam qui est iuxta. Domos cum suffraganeis domibus. Domos et clausumin Vico</i>	Doc. 177
1104	Ramon Guibert	<i>Domos in quibus ego habito cum clauso et trilia qui est iuxta. Domos cum clauso Sancte Marie Stagno. Domos cum clauso et arboribus qui sunt in capite ipsius clausi ante portam palatio</i>	Doc. 179
1110	Pere Arnau	<i>Duas domos de Vico cum orto</i>	Doc. 192
1111	Ramon Folc	<i>Domos in villa Vici</i>	Doc. 198

1112	Guillem Ramon	<i>Domos meas universas villa Vici</i>	Doc. 201-202
1120	Ponç Bernat	<i>Domos in quibus habitabat cum orto</i>	Doc. 210
1120	Martí, clergue	<i>Domos meas in quibus habito</i>	Doc. 211
1124	Ramon Bradila	<i>Domos de Vici cum ipso clauso</i>	Doc. 212
1126	Bernat Guillem	<i>Domos quas in villa Vici habeo</i>	Doc. 217
1127	Ramon Berenguer	<i>Domos meas de Vico et ferragenalis et omnibus edificiis</i>	Doc. 218
1129	Folc Guillem	<i>Domos meas cum ipsis operatoris</i>	Doc. 225
1131	Pere Bernat	<i>Clausum ante ospitale Vici</i>	Doc. 230
1132	Aleran	<i>Domibus meis ubi habito</i>	Doc. 231
1136	Guillem Taradell	<i>Domos cum aliis suffraganeis domibus</i>	Doc. 239
1136	Bernat Riudeperes	<i>Domibus que ibi adsunt et domibus qui fuerunt Alerandi</i>	Doc. 240
1137	Guillem Santaeugènia	<i>Domos hedificatas et magnas mansiones factas</i>	Doc. 241
1137	Bernat ardiaca	<i>Domos meas de Vico cum aliis domibus quas habeo in villa Vici</i>	Doc. 242
1139	Bernat Berenguer	<i>Domos cum suis suffraganeis mansionibus</i>	Doc. 244
1141	Arnau Gerall	<i>Domos cum ferragenale et suffraganeis domos quas hedificavit</i>	Doc. 246
1141	Guillem Bonfill	<i>Domos meas de Lateranis que sunt iuxta villam Vici. Domos meas de Vico cum aliis suffraganeis mansionibus</i>	Doc. 247
1142	Berenguer Tedmar	<i>Domos de Vico in quibus habito. Domos illes ad portam meam.</i>	Doc. 248
1145	Berenguer Tenes	<i>Domos quas habeo in villa Vici que exeunt in calle</i>	Doc. 257
1148	Pere de Lluçà	<i>Domos meas de Vico cum suis suffraganeis mansionibus</i>	Doc. 263
1149	Berenguer sacrista	<i>Domos meas in villa Vici in quibus assidue habito</i>	Doc. 266
1154	Berenguer Benages	<i>Domos suas de Vico cum aliis suffraganeis</i>	Doc. 272
1158	Pere Bernat Olost	<i>Domum quam habet Raimundus per me iuxta meas domos</i>	Doc. 278
1158	Guerau, ardiaca	<i>Domos cum ortis et cum sala. Domibus de ipsa Quintana. Ipsum meum cellarium quod est iuxta meam portam cum duabus domibus</i>	Doc. 279

1162	Bernat de Terrers	<i>Domos de Sancti Marie Stagno et alias vero domos que donavimus sicut in ipsa carta ressonat</i>	Doc. 283
1164	Guillem Gerall	<i>Omnes suas domos de Vico cum omnibus suffraganeis et descendit per callum usque in rivum et transit per circuitum</i>	Doc. 288
1167	Berenguer Taradell	<i>Campum qui hedificatus est in villa Vici versus occidentem. Et ipsis domibus qui adherent meo Palacio</i>	Doc. 290
1173	Bernat de Tenes	<i>Omnes meas domos et ortos et ferragenales et ipse domus que sunt in senioratu Sancte Marie Stagni</i>	Doc. 296
1174	Bertran d'Huira	<i>Domos suas de Vico quas tenebat per dominum episcopum cum ortis et ferragenalibus et suffraganeis mansionibus</i>	Doc. 298
1175	Rutiland Riudeperes	<i>Domos meas in quibus habito cum suis suffraganeis</i>	Doc. 304
1181	Pere Berenguer sacrista	<i>Nostras domibus que fuerunt Raimundus Fulchonis et Berengarii Tedmari et illam quam acquisivi Geraldo archidiacono in quibus habitat Dominicus lombard. Domos autem meas in quibus habitabat Bernardus Savo</i>	Doc. 313
1184	Guillem Santaeugènia	<i>Ipsas suas domos in quibus Bernardus de Vilagranata habitat cum suis suffraganeis domibus, salvo illo censu qui exit Sancte Marie Minorise. Suas domos cum suis suffraganeis</i>	Doc. 319
1186	Bernat Tenes	<i>Domos quas habeo in villa Vici</i>	Doc. 322
1187	Berenguer de Vilanova	<i>Domos meas in quibus habito cum aliis domibus suffraganeis</i>	Doc. 323
1189	Pere Berenguer de Cloquer	<i>Domus quas inhabito que sunt Guillelmi de Tennis quas in edificacione et restauracione dimisit. Ipsam domum que istis domibus adherent versus furnum. Omnes ipsas domos quas habeo ad ipsam Quintanam. Et magnas domos de Clocario</i>	Doc. 325

1190	Guillem Malla, ardiaca	<i>Domo mea et aliis meis domibus quas habeo in villa Vici: domos meas nominatas de Mercatali et de Quintana.</i>	Doc. 326
1191	Ramon de Malla	<i>Domos suas habebat villa Vici</i>	Doc. 327
1192	Arnau de Tenes	<i>Totas meas domos et honores</i>	Doc. 328
1193	Joan Bacó	<i>Omnes meas domos in quibus habito que sunt in libertate canonice Sancti Petri sicut alie domus aliorum canonicorum cum omnibus suffraganeis domibus simul cum ipso operatorio. Illas autem domos cum orto que sunt in Callenovo quas teneo per Guillelmum de Taradello</i>	Doc. 330

TAULA-21 Referències documentals sobre les cases dels canonges a la vila de Vic 1004-1193.

En la seva tesi doctoral Freedman va indicar la importància del creixement de la propietat eclesiàstica urbana a través de la construcció de les cases canòniques, però que no va poder estudiar-la en profunditat.⁵⁷⁵ Aquest buit indicat per Freedman es pot omplir amb les informacions que ens proporcionen els testaments i que ens permeten veure com va anar establint-se aquest sistema fins arribar a unes cases marcades per la immunitat com ens indica el testament del canonge Joan Bacó de l'any 1193 (*Omnes meas domos in quibus habito que sunt in libertate canonice Sancti Petri, sicut alie domus aliorum canonicorum cum omnibus suffraganeis domibus simul cum ipso operatorio*). Aquestes cases van generar un greu conflicte entre les famílies canòniques que defensaven la seva immunitat i que va ser pactada amb el bisbe Guillem de Tavertet després de diversos incidents violents.⁵⁷⁶ Els canonges protestaren davant el bisbe l'any 1199 dels desordres fomentats per homes que formaven part de les famílies d'alguns canonges davant la voluntat del bisbe de recaptar multes sobre aquells que van entrar de forma violenta a la vila. Es va acordar que si algun delinqüent fugint de la justícia del bisbe, es refugiava en alguna de les cases dels canonges, el bisbe no el podria prendre directament, sinó que

⁵⁷⁵ Paul FREEDMAN, *Tradicció i regeneració*, pp. 126-128: “Junyent creia que la senyoria descendia del privilegi del 1010, que eximia els canonges de la taxa de construcció (*tertium*). Segons Junyent, aquesta exempció establia catorze sectors privilegiats o de franquesa dins la ciutat i incitava els canonges a erigir-se com a senyors. Però com que la primera senyoria documentada és del 1159, aquesta explicació deixa 150 anys en el buit.”

⁵⁷⁶ Coneixem el document pel qual es va establir com s'articulava aquesta immunitat i com s'havien de castigar als delinqüents que aprofitessin aquest sistema. Paul FREEDMAN, *Tradicció i regeneració*, pp. 218-219.

havia de demanar al canonge afectat que li entregués el delinqüent i, només en cas de rebuig, es podria procedir a entrar a la casa i detenir al fugitiu (Doc. 349). Els pactes als quals es va arribar van consolidar aquest sistema que quedarà fixat en la geografia urbana i que condicionaran l'evolució jurisdiccional de la ciutat.

L'evolució d'aquest sistema la trobem ven documentada al segle XIV, concretament a l'any 1315 quan el bisbe Berenguer de Guàrdia va vendre els seus drets jurisdiccionalmentals dins la ciutat al rei Jaume II. Es va fer en forma de permuta i en van quedar exclosos el palau episcopal i la catedral junt amb aquestes cases canòniques situades en la trama urbana i anomenades "franqueses".⁵⁷⁷ En aquest any hi havia les franqueses de l'ardiaca, sagristà major i dotze cases vinculades a determinades famílies canòniques: Malla, Viver, Santhipòlit, Tornamira, Cabrera, Santaeugènia, Terrers, Bigues, Castellterçol, Freixenet, Vilanova i de l'altar de Sant Miquel. Sobre els precedents que hem pogut documentar l'any 1199, la franquesa de Viver va ser empenyorada al bisbe Guillem de Tavertet per 800 sous amb dret a ser recuperades. Aquesta estava formada per les cases on vivia el canonge Guillem de Viver, un hort i altres cases al costat, les quals van ser establertes a Guillem Escuder un dels principals valedors del bisbe Guillem de Tavertet (Doc. 355)

Els precedents d'aquestes cases són les famílies canòniques que consolidaran la seva influència durant el segle XII establint un control sobre la topografia urbana i beneficiant-se del creixement urbanístic. A partir del segle XI assistim al fenomen de la urbanització de l'espai occidental de la vila amb la construcció a un extrem de l'església de Santa Maria de la Rodona que crearà un altre pol de creixement del barri canònic, darrera l'absis de la qual s'hi construirà un altre nucli de cases dominat per les dels sagristà. Tenim documentats des finals del segle XI diverses vendes de cases construïdes dins el cementiri de Santa Maria així l'11 de setembre de 1078 els esposos Guitard Sunyer i Ejó van vendre a Guillem Guilabert la casa que tenien al cementiri de l'església de Santa Maria per quinze diners en moneda de Vic, donant com afrontacions el cementiri de Santa Maria i les cases de Ramon Miró i Bernat Tavelle.⁵⁷⁸ El dia 22 de març de 1083 Ramon Miró venia a Ramon Guerau les seves cases que tenia a Vic prop de l'església de Santa Maria al costat del seu absis i que havien estat edificades per Guillem Guilabert amb la condició que les tingués al seu servei i dels seus successors.⁵⁷⁹ Unes cases annexes van ser establertes el 7 de març de 1087 per Ramon Miró als esposos Ramon Guerau i Guisla

⁵⁷⁷ Eduard JUNYENT, *Jurisdiccions i privilegis de la ciutat de Vich*, Vic, 1969.

⁵⁷⁸ Ramon ORDEIG, *Diplomatari de la catedral de Vic*, doc. 1402, p. 696.

⁵⁷⁹ Ramon ORDEIG, *Diplomatari de la catedral de Vic*, doc. 1465, pp. 755-756.

els hi va vendre una casa que ha construït a Vic junt amb una caseta annexa i la meitat d'un cortal prop de l'absis de Santa Maria pel preu de dos sesters d'ordi i que les tindran al seu servei lliuraran com a cens un parell de gallines.⁵⁸⁰ El dia 12 d'octubre de 1089 Ramon Miró, que consta com a canonge va donar a Berenguer Ramon un angle en el cortal de les cases que té prop de l'absis de Santa Maria per tal que hi edificqués dues cases pel preu de dos sous de plata i un cens anual de dos parells de capons.⁵⁸¹

És en aquest espai occidental estructurat entorn el camí de Cardona s'hi aniran construïnt noves cases dependents dels canonges. La construcció del nou palau episcopal que tenim ben documentada a principis del segle XII va ser entregat als senyors de Lluçà a causa de la greu situació econòmica del bisbat després de la mort del bisbe Berenguer (Doc. 181). Disposem d'un document del segle XII que no va ser validat, però que ens indica que part d'aquest espai occidental proper a l'església de la rodona estava monopolitzat per la família dels senyors de Lluçà que gaudien del control de l'espai del nou palau episcopal. Aquesta anomalia cal interpretar-la com d'un espai nou que ha estat organitzat i repartit entre el bisbe i els diferents llinatges nobiliaris que tenien membres a la comunitat canonical. Gaudien de l'usdefruit d'aquests béns dels que en treien un rendiment, però en darrera instància no els podien alienar ja que eren de l'Església. Aquesta fenomen detectat per Freedman d'alienació dels béns de la catedral va permetre als senyors de Taradell urbanitzar una part d'aquest sector com ens ho indica el document de l'any 1167 quan Berenguer de Taradell feia referència a unes cases sota la seva senyoria i que estaven construïdes al costat del seu palau, alhora que esmentava un camp en que estaven construïdes cases al sector occidental de la vila (Doc. 290).

Ja hem dit que no volem fer un estudi detallat de tot aquest procés però si constatar que a partir del segle XII el bisbe i el capítol contribuiran a un creixement de la ciutat en la part de domini directe episcopal. També en aquest creixement urbà se'n van beneficiar les noves comunitats canòniques creades al bisbat i que tenim documentades de forma parcial a partir de notícies puntuals. Es tracta de la comunitat de Santa Maria de l'Estany que a part de la residència que feien a l'albergueria disposaven de cases sota la seva senyoria i que eren ocupades l'any 1162 pel canonge Bernat de Terrers (Doc. 283). No sabem si són les mateixes que eren ocupades l'any 1173 pel canonge Bernat de Tenes.

⁵⁸⁰ Ramon ORDEIG, *Diplomatari de la catedral de Vic*, doc. 1519, pp. 800. A les afrontacions ens dona altres propietaris de cases veïnes Guilbert Miró, Guadall Sendred, Ermengol Guillem i Bernat Tavella.

⁵⁸¹ Ramon ORDEIG, *Diplomatari de la catedral de Vic*, doc. 1558, pp. 843-844. Entre una de les afrontacions consta el cementiri de Santa Maria

Sabem que aquestes estaven situades a prop de l'església de Santa Maria la rodona i que van ser objecte de litigi a partir de l'any 1230.⁵⁸² També la comunitat de Santa Maria de Manresa disposava de propietats urbanes a la ciutat de Vic i que servien pels desplaçaments del seu paborde a Vic i que l'any 1184 estaven en mans de Guillem de Santaeugènia i Bernat de Vilagranada, segons consta en el testament del primer (Doc. 319). L'administració d'aquestes cases la tenia Pere de Taverdet que l'any 1209 amb el consentiment de Pere, paborde de Manresa, va vendre al titular del benefici de Sant Miquel, Ferrer de Sorba amb la condició que les tindria en vida i que a la seva mort quedaria en mans del paborde de Manresa establir-les a qui volgués (Doc. 386).

La base per aquesta expansió territorial de la vila cap a occident va ser la donació per part del comte Ramon Berenguer III d'un important alou sota reial que permetrà l'expansió de tot aquest sector i un repartiment entre el capítol i el bisbe d'aquesta donació. Recordat al necrologi es tracta de l'alou d'Emposta situat al sector oest de Vic i estava constituït per un gran terreny que es convertirà en el lloc de creixement de la jurisdicció episcopal i que amb el temps quedarà emmarcat en la ciutat medieval (Doc. 232). El document va ser resumit per Junyent i comentat per Paul Freedman sense destacar-ne la seva importància i que va ser entregat com a compensació per l'argent que el comte Ramon Berenguer III havia sostret de la catedral per l'expedició de Mallorca de l'any 1114. Aquesta donació va permetre ampliar substancialment les terres sota dominació episcopal amb la inclusió del mercadal, que es desenvoluparà com el centre del creixement econòmic de la vila de Vic, oposant-se al mercat de la Quintana que quedarà especialitzat en un mercat de bestiar. Dins les afrontacions d'aquest alou el bisbe va poder establir un mas propi que va ser la base de la seva sustentació material a la vila. Les afrontacions són les següents:

Mansum ubi Bernardus Bacconi habitat ab oriente in manso qui fuit Tediure et transit per limitem episcopalis alodii usque in stratam Cardonensem que intrat in Vicum, et transacto itinere transit per ipsam semitam qui est inter istum alodium comitali quod Petrus Uzalardi tenet in pignore et Raimundus de Puteo in laboracione et ascendit in ipsam serram quam dicunt Bathipalmes. Inde ad aquilone vadit usque in alodium quod fuit Guillelmi Raimundi sacriste. Inde ab occidento transiens per alodium quod fuit Berengarii Amalrici et descendit in predictam viam Cardonensem et transiens per alodium caputscolia pervenit in rivum Meritabilem, inde per ipsas rieres transit in

⁵⁸² Aquestes van tornar a la catedral i l'any 1232 els procuradors del ferial feien establiment d'aquestes a Arnau Coc (ACV cal. 9 pergamins de Guillem de Taverdet n° 78).

mansum quem tenet Maienburgis et filius eius Berengarii Guifredi. Inde vero a parte meridiem transit per ipsum reger et cedit in ipsam stratam Barchinonensem que intrat in Vicum et sic ab ipsa strata transito flumine Rivi Meritabilis ascendendo desinit in prephatum mansum de Theudira sicut ab his terminacionibus includuntur. (Doc. 232)

És un espai molt extens situat a la part sud-oest de la ciutat de Vic que passava pel mig de la “strata Barchinonensem” que entrava a la ciutat pel sud. Dins tot aquest extens territori en quedava exceptuades les cases on vivia Bernat Bacó situada a l'oest de la plaça del mercadal.

Exceptis ipsis mansionibus ubi iamdictus Bernardus Bachoni habitat cum ipsa area et ferragenali quod est iuxta ipsas domus ad occidentalem videlicet plagam sicut terminatur ab ipsis duabus semitis et desinit in ipsam rieriam.

El creixement urbà del segle XII es produirà a partir del carrer de la “strata Cardonensem” i l'espai del mercadal, en un terreny de gran pendent a partir de petites rieres on es van construir els nous carrers entre els quals cal destacar el del callnou que tenim documentat l'any 1193 en propietat de Joan Bacó. A més el bisbe exercirà un control efectiu sobre el nou espai del mercat amb la concessió del primer privilegi adreçat a la venda de material tèxtil i a la indústria drapera (Doc. 243). Aquest privilegi el farà el bisbe com a senyor del mercadal on veurem que s'hi desenvoluparà una gran activitat comercial, alhora que serà la font d'ingressos més important per a l'església. En aquest creixement les cases canòniques disposaran de terres i horts al costat de les seves mansions i entorn d'aquestes aniran construint altres cases de les quals se'n beneficiaran els canonges. També s'hi establiran operatoris amb la presència d'artesans que aniran alimentant l'activitat econòmica de la vila. Aquestes cases al costat de les dels canonges seran establertes a la nova burgesia que les tenia establertes per emfiteusi amb el pagament de censos. Voldríem destacar de les notícies recollides les referents al sagristà Pere Berenguer on en una de les cases que té per compra de Guerau ardiaca hi té establert un lambard anomenat Domènec. (Doc. 313)

Aquesta intervenció del bisbe i dels canonges en l'economia de mercat i en el creixement urbà de la vila serà l'element central del creixement material de l'església durant el segle XII i que durant l'episcopat del bisbe Pere de Redorta arribarà al màxim de la implicació del bisbe en el sosteniment de l'activitat del mercat amb l'encunyació de

la moneda l'any 1174.⁵⁸³ La instauració del sistema de les pabordies l'any 1176 va consolidar aquest sistema que amb la seva evolució portarà a una dissolució de la vida comunitària i l'establiment d'unes prebendes individuals que a la llarga aniran evolucionant en estret lligam amb els llinatges que es beneficiaran d'aquest patrimoni (Doc. 306). La documentació recollida, especialment en els testaments ens aporta moltes informacions sobre aquestes cases canòniques dotades amb sitges i cellers propis amb tot un sistema de recollida, administració i comercialització de la producció, alhora que en aquests espais es van anar construint noves cases donant origen al creixement urbà. Entorn d'aquestes s'hi establiran artesans i altres persones que comerciaven i estaven associades a aquesta aristocràcia urbana. Aquest creixement anirà provocant una progressiva polarització de la vida urbana que trobarà la seva màxima expressió en l'intent de constituir un govern consular al final de l'episcopat del bisbe Pere de Redorta.⁵⁸⁴ Aquest esdeveniment va marcar un punt fonamental en la consolidació dels drets del bisbe a la vila de Vic en contraposició als desitjos de la creixent burgesia urbana que volia assolir un major protagonisme en la gestió de la vida local. El reflex d'aquest grup ciutadà es posarà de manifest a partir de finals del segle XII amb l'entrada al capítol de la catedral de membres d'algunes d'aquestes famílies de ciutadans com veurem.

Divisió de la vila en dues jurisdiccions

La història de Vic estarà marcada per la divisió jurisdiccional de la vila arrel de la consolidació de dues senyories enfrontades: la controlada pel bisbe i la que estarà sota el domini dels Montcada. Aquesta qüestió que va marcar la vida social i política durant l'edat mitjana ha estat estudiada per la historiografia local i per tots els estudis que s'han realitzat sobre Vic.⁵⁸⁵ En l'aclariment d'aquest conflicte Eduard Junyent va voler-lo documentar aplegant tota la documentació relativa a l'exercici de la jurisdicció a la ciutat fent-ho sobretot, a partir de la formació del municipi.⁵⁸⁶ El fet que la ciutat de Vic no disposés de cap llibre de privilegis que hagués pogut recollir aquesta documentació es va veure substituït per aquest recull de documentació jurisdiccional que constitueix la base documental per entendre aquest procés. Contemporani a aquestes recerques trobem

⁵⁸³ Paul FREEDMAN, *Tradició i regeneració*, pp. 125-126. Aquest dret que tenien els bisbes va ser reconegut amb anterioritat pel papa Eugeni III el 27 d'abril de 1150 quan reconeixia *moneta quoque tue civitatis et teloneum de mercatis ipsius loci et Minorise*.

⁵⁸⁴ Paul FREEDMAN, *Tradició i regeneració*, pp. 138-146.

⁵⁸⁵ El principal estudiós continua essent Eduard JUNYENT, *La ciutat de Vic i la seva història*, Barcelona, 1976.

⁵⁸⁶ Eduard JUNYENT, *Jurisdiccions i privilegis de la ciutat de Vich*, Vic, 1969.

l'estudi d'Odilo Engels que va reconstruir l'evolució d'aquesta problemàtica des del punt de vista de l'estudi del poder episcopal i que va trobar en la coincidència en la persona d'Arnulf del càrrec episcopal i el de la família dels vescomtes d'Osona que controlaven el castell comtal un element important en l'evolució d'aquesta qüestió.⁵⁸⁷ Posteriorment a aquests estudis va ser fonamental la tesi de John Shideler sobre el llinatge dels Montcada que va poder aclarir molts punts de l'evolució històrica distingint els primers Montcada i els senescals comtals.⁵⁸⁸ Aquest autor va poder establir l'evolució d'aquests llinatges i aclarir en quin moment es van unir pel matrimoni de Beatriu de Montcada amb Guillem Ramon senescal del comte de Barcelona.

Ramon Ordeig l'any 1978 en la seva monografia sobre els orígens de la ciutat de Vic va posar les bases crítiques per realitzar l'estudi d'aquest període, assumint les falsificacions del precepte d'Odó estudiada per Robert Bautier i tenint en compte la documentació fins l'any mil amb la publicació de la *Catalunya Carolíngia*.⁵⁸⁹ La versió falsificada del precepte d'Odó assenyala que el rei Odó va entregar la vila de Vic al bisbe Gotmar, fet que no té cap sentit i que hem d'atribuir a una interpolació feta a principis del segle XIII quan es preparava la redacció del cartoral de la catedral. Ramon Ordeig va estudiar a partir de les dades de la documentació conservada als segles IX i X. En la seva interpretació establí que seria a finals del segle XI quan es posarien les bases per a la separació de la ciutat en dos partides, fruit de l'establiment de la immunitat eclesiàstica derivada de l'aplicació de la reforma gregoriana. Posteriorment Imma Ollich i altres estudiosos han fonamentat els seus estudis partint de la separació consolidada d'aquestes dues jurisdiccions amb els estudis realitzats amb documentació del segle XIII.⁵⁹⁰ Però l'aportació més important fins l'actualitat és la de Paul Freedman que va plantejar la complexitat de les relacions entre l'església, el poder reial i la naixent burgesia de la ciutat concretada en la descoberta que va fer de l'existència de la formació d'un govern consular

⁵⁸⁷ Odilo ENGELS, "Die weltliche Herrschaft des Bischofs von Ausona-Vich (869-1315)", *Gesammelte Aufsätze zur Kulturgeschichte Spaniens*, 24(1968), pp. 1-40.

⁵⁸⁸ John C. A. SHIDELER, *A medieval noble catalan family: the Montcadas 1000-1230*, Berkeley-Los Angeles, 1983. L'autor va aportar les informacions sobre el judici entre el bisbe Guillem de Tavertet i els Montcada al seu article John C. A. SHIDELER, "Les tàctiques polítiques des Montcada, seigneurs de Vic du debut du XIIIe siècle", *Ausa*, 9(1981), pp. 329-342.

⁵⁸⁹ Ramon ORDEIG, *Els orígens històrics de Vic (segles VIII-IX)*, pp. 63-65.

⁵⁹⁰ Imma OLLICH, *Camp i ciutat a la Catalunya del segle XIII*, Vic, 1988. El conflicte entre els Montcada i els bisbes de Vic estan estudiats per Xavier BOU, Maria CABRÈ, Elisenda GRÀCIA i Teresa SOLDEVILA, "Gastó VII de Bearn i el bisbe de Vic a mitjans del segle XIII. La lluita per les jurisdiccions a la ciutat de Vic", *XIIIè Congrès d'Histoire de la Couronne d'Aragon*, Montpellier, 1985, vol. 2, pp.47-55.

que va ser desorganitzat pel bisbe.⁵⁹¹ Aquesta descoberta permetia situar l'inici de les tensions entre el poder episcopal i la incipient formació d'una institució municipal, alhora que el bisbe va fer valdre el seu poder com a veritable senyor de la vila, abans de l'enfrontament amb els Montcada. L'element clau era documentar quan els senescals del comte van començar a intervenir en el domini del castell de Vic com a representants del comte de Barcelona.

El bisbe Berenguer havia assumit el control del castell de Vic segons consta en una convinença de l'any 1088 amb Guillem Ramon d'Hòstoles i el seu germà Arbert li prometia que, quan pogués, li entregaria en feu el castell comtal després de negociar amb el comte. (Doc. 137). Alguns historiadors han situat en aquest període la implantació de la divisió de la vila en dues jurisdiccions com a resultat de l'aplicació de la reforma gregoriana com va proposar Ramon Ordeig seguint les tesis de Georges Duby.⁵⁹² Aquesta dualitat de senyories es posarà de manifest a partir de la mort de l'arquebisbe Berenguer i el seu fracàs en la política de reconquesta de Tarragona quan el bisbe haurà d'alienar part de les regalies per fer front a l'endeutament de l'església. Aquest poder dels senescals es veurà confirmat amb l'elecció d'Arnau de Malla quan aquest va entregar als senescals participació en part de les rendes del mercat de la Quintana.⁵⁹³

Aquesta concessió que només tenia caràcter vitalici es va consolidar durant el segle XII pels lligams dels senescals amb el bisbe Ramon Gaufred que els va recolzar en el moment del seu enfrontament amb Ramon Berenguer IV que va propiciar la separació del matrimoni entre Beatriu i Guillem Ramon de Montcada.⁵⁹⁴ A més el bisbe Ramon Gaufred va aconseguir que el comte de Barcelona Ramon Berenguer III l'any 1120 reconegués que havia introduït "mals usos" en el regiment a la vila de Vic que havien anat contra la jurisdicció de l'Església.⁵⁹⁵ Aquestes concessions fetes al bisbe van ser compensades pel monarca que va entregar també territori urbà sota la senyoria del seu senescal quan va morir el bisbe Ramon Gaufred,. Així l'any 1146 el comte Ramon Berenguer IV va donar al senescal Guillem Ramon de fer establiment a la zona de les

⁵⁹¹ Paul H FREEDMAN, *Tradició i regeneració*, pp. 138-146. Sobre la revolta va escriure diversos articles estudiant el document trobat, però posteriorment amb informacions que van sortir va actualitzar el tema en l'article Paul H. FREEDMAN, "Another Look at the Uprising of the Townsmen of Vic (1181-1183), *Acta històrica et archaeologica medievalia*, 20-21(1999-2000), pp. 177-186.

⁵⁹² Ramon ORDEIG, *Els orígens històrics de Vic (segles VIII-IX)*, p. 65.

⁵⁹³ Paul FREEDMAN, *Tradició i regeneració*, pp. 122-124.

⁵⁹⁴ Estudiad per John C. A. SHIDELER, *Els Montcada: una família*, Sobre el significat d'aquesta separació vegeu Martí AURELL, *Les noces del comte*, pp.386-388.

⁵⁹⁵ Tenim el regest a l'obra d'Eduard JUNYENT, *Els privilegis de la ciutat de Vic*, doc.27, p. 127 Document encara no editat i que vaig recollir a la meva tesina de llicenciatura i que trobem a ACV, cal. 6, Episc. I, nº 21.

Clotes tocant al riu.⁵⁹⁶ Conservem els censos que cobrava Guillem Ramon als habitants d'aquest sector on s'hi va desenvolupar les adoberies en un document no datat, a la secció extra inventari de l'Arxiu Corona Aragó.⁵⁹⁷ Aquest sector de la vila proper a la riera, anomenat de les Clotes, es va especialitzar en el tractament de la pell que fornia de pergamí a la catedral, aprofitant les pells del mercat de la Quintana que es va especialitzar en venda de bestiar i la proximitat del riu on s'hi establiren diferents calciners per adobar. Era un sector que limitava amb el molí episcopal on hi havia el límit entre les dues partides. Serà el bisbe Pere de Redorta que durant els seus primers anys de l'episcopat i fruit de la participació econòmica de sustentació de la conquesta de Tortosa de l'any 1148 que obtindrà del comte Ramon Berenguer IV un privilegi a favor de tots els ciutadans de Vic que els alliberava de "questies" i altres pagaments exigits pel comte.⁵⁹⁸ Així el bisbe es convertia en el representant dels ciutadans i reafirmava el seu paper de senyor de Vic. Aquesta actitud dels bisbes que remarcaran el seu paper de senyors de la vila es posarà de manifest durant l'episcopat del bisbe Guillem de Taveret que farà confirmar per part del rei Alfons d'aquests privilegis dels seus antecessors i n'obtindrà de nous com quedarà establert al testament del rei Alfons i durant els primers anys del regnat del rei Pere.⁵⁹⁹

L'anada del bisbe Guillem de Taveret a Roma l'any 1196 i l'obtenció de diversos breus papals de Celestí III, pels quals es reforçava la seva autoritat sobre el clergat i els laics, va suposar un trencament de l'esperit fraternal que inspirava el seguiment d'una regla i dels lligams comunitaris entre els membres del capítol. En aquest sentit el moment decisiu va ser el permís que el papa va concedir a la bisbe de poder defensar amb les armes seculares els seus drets davant els que contestaven els drets de l'església (Doc. 348). Aquest dret es va concretar en la creació d'un veguer episcopal que va ostentar l'ardiaca Bernat d'Aguiló i que amb el temps es va haver de concretar quina era la seva jurisdicció. Així l'any 1202 es va concretar les competències del dret de vegueria en l'administració de la justícia dins la part episcopal de la ciutat (Doc. 366). El veguer tenia jurisdicció sobre els forns, tavernes, pesos i mesures i, sobretot, actuant contra els lladres en dies de mercats. Aquestes funcions seran les que amb el temps s'aplicaran a la figura del

⁵⁹⁶ Eduard JUNYENT, *Els privilegis de la ciutat de Vic*, doc. 31, p.128

⁵⁹⁷ Aquest document ha estat poc conegut dels historiadors locals per no estar datat, nosaltres considerem que ha de ser de principis del segle XIII quan tot aquest sector estava densament poblat. AA. VV. *Els pergamins de l'Arxiu Comtal de Barcelona de Ramon Berenguer II a Ramon Berenguer IV*, doc.1140, pp. 1810-1811.

⁵⁹⁸ Eduard JUNYENT, *Els privilegis de la ciutat de Vic*, doc. 32, p. 129.

⁵⁹⁹ Eduard JUNYENT, *Els privilegis de la ciutat de Vic*, doc. 54, p. 134.

“mostassaf” i que va quedar regulada per la legislació reial.⁶⁰⁰ Aquest càrrec va consolidar la jurisdicció del bisbe sobre la ciutat i va ser un dels principals factors de lluita contra els Montcada que exercien de fet el control sobre el mercat de la Quintana. Tota aquesta problemàtica es va posar de manifest quan el bisbe Guillem de Tavertet va reclamar a Guillem Ramon els seus drets en un judici del qual en conservem la meitat i que va afectar a la contestació del bisbe als drets que els senescals havien pres a la jurisdicció episcopal. Aquest plet va ser donat a conèixer per John Shideler que en va publicar el primer fragment que es conserva.⁶⁰¹ D'aquests testimonis en el judici portat a la cúria de l'arquebisbe de Tarragona es conserven dos fragments més d'aquest procés i que publiquem en l'annex documental reconstruint tot el document. (Doc. 387) Es tracta d'un testimoni molt interessant sobre l'exercici de la jurisdicció dels bisbes a la ciutat de Vic durant tot el segle XII i que les notícies més antigues corresponen al període del bisbe Arnau que en aquest document se'l designa com Arnau Ennees que ja hem comentat en el capítol corresponent al seu episcopat.

Cal dir que a l'hora d'afrontar aquest conflicte el senescal va rebre un reforçament del seu poder a la vila per poder contrarestar la pressió que el bisbe exercia. El mes de juliol del 1205 el rei Pere concedia a Guillem Ramon de Montcada els drets de jurisdicció sobre la part de la vila que exercia la senyoria.⁶⁰² Aquest document reforçava la posició de Guillem de Montcada davant el bisbe i va fer augmentar les reivindicacions d'aquest sobre els drets que tenia en feu pel bisbe. Així es va produir un primer període de disputes entre els anys 1206 i 1211 en que el bisbe Guillem va haver d'utilitzar l'excomunió com arma per aconseguir fer respectar els seus drets. L'acte d'excomunió i posada en interdicte de les possessions dels Montcada es va concretar l'any 1211.⁶⁰³ En aquest enfrontament es va arribar a un principi d'acord l'any 1211 que va fer preveure que la situació arribaria a estabilitzar-se. Volem destacar que l'acord es va obtenir per la intervenció del veguer de la ciutat de Tarragona, Bernat Calvó.⁶⁰⁴ Bernat, posteriorment a aquest judici, va abandonar la vida secular i va entrar al monestir de Santes Creus l'any 1214, fent testament i renunciant a tots els seus béns. Des de Santes Creus Bernat va tenir una bona

⁶⁰⁰ Aquesta institució ha estat recentment estudiada a la seva tesi doctoral per Pablo José Alcover Cateura. Tesi UB, 2019.

⁶⁰¹ John C. A. SHIDELER, “Les tàctiques polítiques des Montcada, seigneurs de Vic du debut du XIIIe siècle”, *Ausa*, 9(1981), pp. 337-341.

⁶⁰² Es conserva còpia d'aquest document a AEV 16/92 i ha estat resumit per Eduard JUNYENT, *Jurisdiccions i privilegis de la ciutat de Vich*, Vic, 1969, doc. 60, p. 135.

⁶⁰³ ACV c. 6 n° 2056. Publicat per John C. SHIDELER, “ Les tàctiques polítiques des Montcada, seigneurs de Vic du debut du XIIIe siècle”, *Ausa*, 9(1980-1981), doc.1, pp. 336-337.

⁶⁰⁴ Eduard JUNYENT, *Els privilegis de la ciutat de Vic*, doc. 72, p. 138.

relació amb els Montcada que van impulsar aquesta fundació i va arribar a esdevenir-ne abat l'any 1226 fins a la seva elecció com a bisbe de Vic l'any 1233.⁶⁰⁵

Aquesta solució va ser aparent ja que no va pas impedir que s'endurís l'enfrontament entre aquestes dues jurisdiccions en un constant desgast de la posició del bisbe. Diversos pactes posteriors i excomunionis van anar creixent durant el segle XIII essent la base de totes les lluites entre faccions que es van desenvolupar a Catalunya i a la resta de ciutats del període.⁶⁰⁶ Per la seva presència a la ciutat a través de les franqueses les diferents famílies canòniques participaran en aquests conflictes i algunes d'elles mantindran enfrontaments amb el bisbe Guillem de Tavertet com ja hem documentat, fins aconseguir la seva renúncia.

3.1.3 Exercici de la jurisdicció i castells interiors

Quan es va restablir el comtat d'Osona a nivell polític es va crear la figura del vescomte que disposarà del castell comtal de Vic i tindrà el control del territori a través dels castells amb que es dividirà el comtat, encomanant-los a diversos vicaris que n'asseguraran el regiment. Manel Riu ja va destacar la importància que va tenir en l'organització del comtat d'Osona els castells termenats que assumiran el control del territori i l'enquadrament de les explotacions agrícoles situades dins el seu terme.⁶⁰⁷ Sota la denominació de "castrum" s'entendrà tot el territori vinculat a la jurisdicció d'un castell que serà el que aglutinarà a través dels seus vicaris el govern sobre el territori, assumint funcions militars, fiscals i judicials.⁶⁰⁸ Els darrers estudis sobre aquests funcionaris està marcada per la redefinició d'aquest càrrec que es va produir en el període carolingi com

⁶⁰⁵ Eduard JUNYENT, *Diplomatari de Sant Bernat Calbó, bisbe de Vic*.

⁶⁰⁶ Aquestes han estat relacionades amb el desenvolupament del poder dels veguers reials a partir del mateix segle XIII. Les lluites entre bandositats urbanes ha estat estudiada per Flocel SABATÉ, "Les factions dans la vie urbaine de la Catalogne du XIVe siècle", Philippe SÉNAC (ed.), *Histoire et Archéologie des terres catalanes au Moyen Âge.*, Perpignan, 1995, pp. 339-365.

⁶⁰⁷ Manuel RIU, "El paper dels "castra" en la redistribució de l'hàbitat al comtat d'Osona", *Ausa*, 10(1982), pp. 402-404. Bolós ha remarcat el desboblament del significat del mot "castrum" entre l'edifici del propi castell i la demarcació que se li va assignar Jordi BOLÓS, "Fortificaciones y organización del territorio en la Marca o frontera catalana durante los siglos IX-XII", *Actas del IV Curso de Cultura Medieval. Seminario: La fortificación medieval en la Península Ibérica*, Aguilar de Campoo, 2001, pp. 101-123.

⁶⁰⁸ L'estudi clàssic de Ramon d'Abadal va atribuir als castells un paper primordial en la repoblació del territori, plantejant que els seus vicaris serien patrons de les circumscripcions que tenien encomanades, alhora que es van convertir en els ancestres de les principals cases feudals, Ramon d'ABADAL, *Els primers comtes catalans*, Barcelona, 1958. L'evolució de tot aquest sistema ha estat estudiada per Flocel SABATÉ, "La tenencia de castillos en la Cataluña medieval", José Vicente CABEZUELO PLIEGO (ed.), *Alcaldías y fortalezas en la España medieval*, Universas philologica et histórica, Alcoy, 2006, pp. 69-136.

han destacat Ramon Martí i Jordi Gibert.⁶⁰⁹ Aquests autors detecten en la documentació publicada un període de creixement de l'activitat dels vicaris en el període 971-1040.

El control d'aquests castells depenia exclusivament dels comtes, però a partir del mateix moment de la creació del comtat d'Osona l'església va assumir el control d'alguns d'aquests castells. Serà en aquest context precís que es crearà i consolidarà el fenomen dels levites que tindran el control de castells, alhora que van entrar a formar part de les comunitats catedralícies dels respectius comtats.

La dotació inicial de la catedral de Vic va ser la vall d'Artés situada al Bages en l'espai del comtat de Manresa. La llunyania d'aquests béns territorials per a la nova seu crea una certa perplexitat i cal buscar una explicació. La primera era que les terres sota domini fiscal de la Plana de Vic ja eren repartides entre els membres de les famílies comtals i que la vall d'Artés, pel fet d'estar situada en un terreny de frontera, podia ser entregada en la seva integritat. Aquest fet va ser utilitzat per justificar, en un període posterior, que aquesta dotació seria fruit de l'existència d'un bisbat de Manresa del qual en va ser titular el mateix bisbe Gotmar⁶¹⁰. Aquest darrer punt estaria fonamentat en el document del rei Odó que va ser falsificat a finals del segle XI per justificar uns drets episcopals de la zona de Manresa i que va ser motiu de disputa durant diversos segles. Però la realitat és que la catedral va anar adquirint els seus béns a través de donacions fetes a la Plana de Vic i que es van anar integrant al seu patrimoni. També van anar creixent les donacions cap a la zona del Moianès, Lluçanès i Bages que van fer que la catedral administrés aquests béns amb canonges que residien en aquests llocs per fer-ne una administració directa.

L'administració d'aquests béns dispersos va fer minvar la vida comunitària dels canonges i pot explicar la crisi de la vida comú que ja es detecta en l'episcopat del bisbe Guadamir. Després de la mort del bisbe Ató tenim el testimoni de diversos llocs on els canonges tenien béns que pertanyien a la comunitat. A més de la vall d'Artés trobem la zona de la parròquia d'Oristà que havia estat entregat als canonges en la reforma del 957, la zona del Congost tocant el Montseny amb béns a Castellar, precedent del terme del castell del Brull. A Valldeneu dins la mateixa zona del Congost i finalment a Marganell

⁶⁰⁹ Ramon MARTÍ CASTELLÓ, Jordi GIBERT REBULL, "Els vicaris del comte de Barcelona, gresol de nobleses", a Almudena BLASCO, Oliver VERGÉS, (eds.), *Estudis sobre els orígens de la noblesa medieval al nord-est peninsular (segles X-XII)*, Anem editors, 2019, pp. 143-177.

⁶¹⁰ Aquestes interpretacions responien a la voluntat de crear un bisbat durant el segle XIV vinculant al monestir de Santa Maria de Montserrat i al seu primer abat Marc de Villalba com ha estudiat Francesc Xavier ALTÉS AGUILÓ, "A l'entorn de la vida y activitat de Marc de Villalba, primer abat de Montserrat (1409-1439)", *Studia Monastica*, 48(2006), pp. 101-164.

al costat de Montserrat on una part del terme havia estat donat a Santa Cecília de Montserrat segons hem explicat.

Aquests béns estaven integrats en l'estructura dels castells d'aquesta zona que a través dels seus vicaris van anar exercint un control senyorial sobre els béns sotmetent-los a diverses formes d'explotació senyorial. Alguns dels membres d'aquestes famílies vicarials amb el temps donaran part d'aquests drets a la catedral a través de donacions o bé, per la incorporació d'alguns dels seus membres a la comunitat. El primer cas que la documentació conservada ens permet documentar són les donacions que va fer Sala de la família dels vescomtes de Conflent, actuant de vicari al comtat d'Osona, el qual va donar diversos béns que tenia per pregar per un dels seus fills morts. L'any 953 Sala entregava diversos béns a la vall del Congost establint una fundació perquè es pregués pel seu fill Sendred i amb la condició que aquests béns fossin administrats per part d'un canonge que n'assegurés la pregària i els administrés (Doc.13) L'any 964 un altre fill de Sala anomenat Guadamir, en el seu testament, conservat al fons de Sant Benet de Bages, donava a la catedral de Vic béns a Vic, Vilagelans i al Molist, dins el terme del castell de Taradell, a dos preveres perquè els tinguessin en nom de la catedral mentre visquessin (doc. 21).

Et ipsum suum alode de Vico, sive in Villa Agelans sive in Molist a domum Sancti Petri per scriptura donaciones et teneant Sonigillus sacer et Adroarius sacer in Servicio Sancti Petri in vita illorum, et post obitum illorum remaneat a Sanctum Petrum.

Aquest béns donats i administrats per aquests sacerdots van esdevenir a partir del segle XI la torre de Vilagelans que serà controlada pel sacerdot Seniofred que serà ardiaca i disposarà d'aquest domini en nom de la catedral. El castell de Vilagelans passarà al nebot de Seniofred, Adalbert Seniulf que serà prepòsit de la canònica de Vic i posteriorment ardiaca com ja hem estudiat en el capítol anterior. Finalment aquesta fortalesa de Vilagelans l'any 1059 serà entregada en benefici a Ponç, vescomte de Girona, com a dotació del seu fill Guerau que serà canonge de la catedral des d'una edat molt jove (Doc. 99). Aquest benefici va ser reforçat el 2 de setembre de 1066 quan el bisbe Guillem li va entregar el domini sobre el castell de Avellana, situat a prop del Ter.⁶¹¹ Els altres béns de Molist, situats dins el terme del castell de Taradell, acabaran en mans de Guillem de Mediona que en va disposar al seu testament (Doc. 66). Aquest darrer, actuant com a levita, gestionarà aquests béns en nom de la catedral i alguns d'aquests es van convertir en béns de tipus feudal destinats a sostenir la defensa dels béns de l'església.

⁶¹¹ Ramon ORDEIG, *Diplomatari de la catedral de Vic*, doc. 1296, pp. 594-595.

Aquesta evolució portarà a la catedral a anar incorporant castells dins la seva administració a partir de donacions fetes per diverses persones. En aquests anys s'ha insistit en la participació activa de l'Església en l'evolució social a través del control de castells.⁶¹² Aquest fet va ser afavorit per l'atac d'Almansur a Barcelona i es pot documentar el mateix any 985 amb el cas del noble Guillem que va entregar tots els seus béns a la catedral de Vic, entre els quals hi havia el domini dels castells d'Esparraguera i de les Espases que tenia per compra al comte Borrell (Doc. 31). Aquests castells que la catedral va tenir moltes dificultats per administrar van ser cedits a Sendred de Gurb l'any 993 a canvi d'obtenir un important alou a Sant Boi de Lluçanès.⁶¹³

L'any 992 el comte Ramon Borrell va vendre al canonge Bonfill, fill del veguer Anulf i germà de Sendred de Gurb, el castell de Meda i la roca de Sant Llorenç amb els seus feus i que tenia com a límits al nord el riu Ter, a l'est el riu Osor, al sud el castell de Taradell i a l'oest el riu Gurri.⁶¹⁴ El domini sobre aquest castell serà donat pel canonge Bonfill al seu testament de l'any 1007 amb el nom del castell de Meda, el text assenyala que s'ha d'entregar sense cap impediment (Doc. 41) Per poder gestionar aquest castell el canonge Bonfill va aconseguir que el bisbe li atorgués les parròquies situades al castell de Gurb que donarà origen a diverses tensions i conflictes durant tot el segle XI. Aquest castell estarà en mans dels senyors de Gurb com a benefici i el motiu pel qual un dels membres del llinatge havia de ser canonge de Vic.

Les funcions de vicari d'aquest castell estaria en mans del seu germà Sendred que controlava el castell de Gurb en nom dels comtes de Barcelona i que donarà al naixement d'una de les nissagues més importants del període estudiada per Albert Benet.⁶¹⁵ La incorporació d'aquest castell va implicar que s'arribessin a diversos pactes entre la catedral i el llinatge Gurb-Queralt que han estat àmpliament estudiades per diversos autors i que ens resumeix la covinença que l'any 1032 a la qual van arribar Bernat Sendred de Gurb amb el bisbe Oliba (Doc. 69). És en l'anàlisi que farem més endavant de l'evolució d'aquests pactes que podem entendre la forma com aquesta situació va afectar a la vida canonical ja que Oliba va acceptar a un membre de la família que gaudís

⁶¹² Sobre aquest punt ja en va ser objecte de la tesi de Pierre BONNASIE, *Catalunya mil anys enrere*, Barcelona, 1979-80, però ha estat en aquests darrers anys se n'ha fet una nova síntesi per Flocel SABATÉ, *La feudalización de la Sociedad catalana*, Universidad de Granada, 2003, 2007. En el capítol 11 l'autor estudia la influència de l'església en tot aquest procés mostrant el seu paper actiu.

⁶¹³ Eduard JUNYENT, *Diplomatari de la catedral de Vic*, doc. 571, pp. 486-488

⁶¹⁴ Eduard JUNYENT, *Diplomatari de la catedral de Vic*, doc. 566, pp. 482-483.

⁶¹⁵ Albert BENET, *La família Gurb-Queralt (956-1276)*, Sallent, 1993, pp. 41-56.

d'aquest benefici i que alhora pogués tenir un clergue "stator" que pogués complir les seves funcions a la catedral.⁶¹⁶

Aquest control i la creació d'un benefici en mans dels senyors de Gurb-Queralt ens queda plenament confirmat pel testament de Bernat Sendred de Gurb de l'any 1052 i que Albert Benet no coneixia quan va presentar la seva tesina. En aquest testament podem aclarir quin era la base material amb que comptava aquesta família en temps del bisbe Oliba i entendre com es va procedir al repartiment de l'herència. Fins ara sabem que un cop va morir el levita Bonfill els drets sobre el castell de Meda i el control de les parròquies de Gurb passaren a mans de Berenguer Sendred que va ser canonge de Vic, però que els va continuar administrant quan va ser nomenat bisbe d'Elna. Aquest fet va motivar la intervenció d'Oliba en tot l'afer i sabem per Albert Benet que aquests béns havien passat a un dels fills de Bernat Sendred que assumiria el benefici del seu oncle. Benet va indicar que l'obtentor d'aquest benefici va ser un fill anomenat Alexandre.⁶¹⁷ Aquesta dada la va donar Benet mostrant, però els seus dubtes sobre aquesta afirmació. L'adveració testamentària de Bernat Sendred publicada al castell de Queralt el 18 de gener de 1052 aclareix que el fill escollit per tenir el benefici va ser Aleran que va esdevenir canonge i membre de la catedral de Vic com queda plenament establert en el document (Doc. 86).

Alerando quoque filio suo predicto dimisit ei ipsum fevum de Sancti Laurencii totum ab integrum. Et dimisit ei ipsas parrochias de Gurbitano et ipsas alias parrochias quas tenebat de domno Guiliberto episcopo.

El nom d'Alexandre de fet fa referència al papa Alexandre II que va excomunicar als senyors de Gurb-Queralt pel seu control de les parròquies de Gurb i l'actitud violenta que va tenir contra la catedral. L'esment d'Alexandre en aquest document va induir a l'error de Benet el qual no va poder anar gaire més enllà de l'estudi de la qüestió. El nom d'Aleran ens queda plenament confirmat per la seva signatura en altres documents de la canònica, si bé hi ha un moment en que desapareix i no se l'esmenta més. De fet el 1055, dos anys després de la mort de Bernat Sendred, el bisbe Guillem Guifré va portar el cas de les parròquies de Gurb, controlades per Aleran, a judici a la ciutat de Narbona dins el marc d'un concili provincial presidit per l'arquebisbe Guifré i que va fer un decret

⁶¹⁶ Paul FREEDMAN, *Tradicció i regeneració*, pp. 198-199. Aquest autor estableix un quadre amb l'evolució de tota aquesta problemàtica centrada en el control de les parròquies situades dins el terme del castell de Gurb.

⁶¹⁷ Albet BENET, *La família Gurb-Queralt (956-1276)*, Sallent, 1993, p. 623.

d'excomunió.⁶¹⁸ En aquesta reunió hi eren presents l'arquebisbe Riembau d'Arles i l'arquebisbe Ponç d'Ais de Provença que van aprofitar per signar la dotalia de la catedral de Vic que va ser presentada per reclamar l'excomunió. En aquest concili el bisbe reclamava el retorn de les esglésies de Gurb i es va excomunicar a Guillem Bernat per no restituir aquestes esglésies. A partir de 1055 amb l'excomunió de Guillem Bernat de Gurb s'iniciarà l'enfrontament entre els bisbes d'Osona i la família Gurb-Queralt que va generar fortes tensions i disputes fins l'any 1080. La desaparició del canonge Aleran en la documentació de la catedral de Vic respondria a aquesta problemàtica. El fet que a partir de l'any 1065 torni a aparèixer un canonge anomenat Aleran que tindrà un paper actiu dins la canònica catedral ens ha portat a plantejar si es tractaria de la mateixa persona o bé un descendent. Aquest va morir l'any 1132 i consta que tenia l'administració de l'alou de Monells dins el terme del castell de Taradell (Doc. 231).

La catedral també va obtenir el control sobre el castell d'Aguilar, divisió del terme del castell de Tona i que va ser entregat a la catedral de Vic l'any 1023 per Guillem de Mediona quan el bisbe Oliba li va encomanar la gestió dels castells de Montbui, Tous i Ocelló (Docs. 59-60). En aquesta comanda es van establir les condicions que implicaven aquesta entrega i feien referència també a la presència d'un dels fills de Guillem com a canonge que gaudís d'aquest benefici i les obligacions van estar lligades també al pagament d'un "convivium" a la catedral de Vic el dia de Tots Sants. Aquest domini de la catedral de Vic sobre el castell d'Aguilar generarà diversos conflictes durant el segle XI que s'aniran concretant en pactes puntuals i modificació de les concessions que estudiarem més endavant. La família de Guillem de Mediona a partir del 1033 va incorporar als béns de la catedral el castell de Malla, situat al sud de la ciutat de Vic. Aquest era compartit a meitat entre la catedral de Vic i el monestir de Santa Maria de Ripoll a partir del testament de la vescomtessa Adelaida segons el plet de celebrat el 15 de febrer 1067 que va posar fi al control de la catedral quan va ser venut al comte Ramon Berenguer I.⁶¹⁹ El castell de Malla havia estat en mans dels primers vescomtes de Girona, Seniofred que era levita i va formar part dels levites incorporats pel bisbe Arnulf a la canònica catedral. El seu fill Guillem Seniofred que controlava el castell de Muntanyola va donar origen a la famosa família dels Montcada estudiada per Antoni Pladevall.⁶²⁰

⁶¹⁸ Ramon ORDEIG, *Diplomatari de la catedral de Vic*, doc. 1138, pp. 447-448.

⁶¹⁹ Ramon ORDEIG, *Diplomatari de la catedral de Vic*, doc. 1302, pp. 601-603.

⁶²⁰ Antoni PLADEVALL, "Els orígens de la família Montcada", *Ausa*, 6(1971), pp. 308-319. A l'arbre genealògic hi ha errors que Shideler va aclarir.

Aquest llinatge va ser estudiat amb més profunditat per John Shideler que no va saber descobrir els seus orígens, però de la qual va traçar la seva evolució durant el segle XI.⁶²¹ D'aquesta família una part es va incorporar a la catedral de Vic essent Guillem Sesmon de Mediona el més important. Però també va establir una altra branca que s'establirà a la catedral de Barcelona i que monopolitzarà durant bona part del segle XI el càrrec d'ardiaca del bisbat de Barcelona com estudiarem més endavant. Finalment el castell de Malla va estar durant un temps en mans de la catedral per la donació que li va fer la vescomtessa Adelaida en el seu testament escrit el 15 de març de 1045.⁶²²

Et ipsum meum alaudem quem abeo in comitatu Ausona, in locum que dicunt Ursali, sic remaneat ipsa medietate ad Sancta Maria cenobii de Ripolli et ipsa alia medietate ad Sanctum Petrum sedis vicho Ausonensis ab omni integritate, cum ipso castro de Medalia qui ibídem est et suis terminis et pertinentiis atque decursibus propter remedium anime. Et advenit michi per comparatione et de qualicumque voces.

Alguns d'aquests castells seran subdivisions dels termes castrals inicials i tindran un paper jurisdiccional secundari quedant sota el control dels castlans que els regien. Freedman ha estudiat els castlans que a partir del segle XI ocuparan aquestes fortaleses i alguns d'ells entraran a la catedral de Vic sota el control d'alguns d'aquests castells. Aquesta estratègia es produirà al castell de Malla abans de la venda feta al comte. El levita Ermengol Guillem, fill de Guillem de Mediona que continuarà ocupant el benefici del seu pare va entregar el 11 de juny 1052 a la catedral la jurisdicció sobre el castell de Malla.⁶²³ El dia 16 de juny del mateix any Ermengol Guillem encomanava el castell de Malla a Ermengol Ermemir canonge de la catedral que era cabiscol per tal d'administrar-lo en nom de la catedral.⁶²⁴ Aquest ocuparà posteriorment el càrrec d'ardiaca i donarà origen al llinatge Malla que tindrà un destacat paper en la vida canonical del segle XII.⁶²⁵ Així podem veure com els bisbes crearan un cercle de castells i torres entorn la vila de Vic que organitzarà la senyoria en aquest territori on s'anirà concentrant les propietats de la catedral i n'asseguraran la seva protecció. Adam Kosto ha estudiat aquests castells i els vincles a través de conveniències, per les quals la catedral va mantenir els lligams amb

⁶²¹ John C. A. SHIDELER, *Els Montcada: una família de nobles catalans a l'edat mitjana (1000-1230)*, Barcelona, 1987.

⁶²² Francesc RODRÍGUEZ BERNAL, *Col·lecció diplomàtica de l'Archivo Ducal de Cardona*, doc.144, pp. 249-251.

⁶²³ Ramon ORDEIG, *Diplomatari de la catedral de Vic*, doc.1104, pp 415-416 i doc. 1105, p. 416.

⁶²⁴ Ramon ORDEIG, *Diplomatari de la catedral de Vic*, doc. 1108, pp. 419 i doc. 1109, p. 420.

⁶²⁵ Paul FREEDMAN, *Tradicció i regeneració*, pp.87-88. En aquesta obra proposa un arbre genealògic d'aquest llinatge al segle XII.

els seus castlans.⁶²⁶ Aquest seran els castells de Vilagelans, Avellana, Meda, Heures, Aguilar, Malla, Sentfores, Voltregà, Orís i el llunyà castell del Quer al Lluçanès entregat per Berenguer Sunifred de Lluçà i controlat pels seus descendents. Amb el pas del temps la catedral va anar perdent el control d'aquests castells i en mantindrà certs drets a través de la incorporació de membres d'aquests llinatges a la catedral i, sobretot, a partir de la creació del sistema de les pabordies a aquest sistema de gestió del patrimoni de la catedral.

En tot aquest procés de control de castells a la Plana de Vic i dels seus castlans tindrà un paper molt important el primer senescal Amat Eldric. Serà la comtessa Ermessenda que crearà aquest càrrec que es desenvoluparà durant la primera etapa del govern del comte Ramon Berenguer I. El primer titular del càrrec va ser Amat Eldric, fill del vicari del castell d'Orís Eldric i la seva esposa Ermengarda. Aquesta funció hauria d'haver passat a un dels seus fills com s'ha estudiat però aquest que era menor d'edat va haver d'esperar un temps, establint-se la tutoria del seu oncle Ramon Miró d'Aguda.⁶²⁷ La minoria d'edat de Pere Amat va causar certs problemes i dins les tensions feudals encapçalades per Mir Geribert aquest va atacar als béns dels senescals. Aquest atac queda recollit en una querimònia editada i ens parla que en aquest període conflictiu la senescalia va recaure en mans del bisbe Guillem Guifré de Balsareny⁶²⁸. Aquests fets resten per explicar de forma coherent, però el resultat va ser que els castells que pertanyien a la dotació de la senescalia a la Plana de Vic van passar a ser controlats pel bisbe Berenguer Sunifred que els va administrar en el període conflictiu després de l'assassinat del comte Ramon Berenguer II. Així el control dels castells d'Orís, Voltregà i Solterra va ser motiu de conflicte a l'etapa final de l'episcopat del bisbe d'Osona Guillem Guifré. Serà durant l'episcopat de Berenguer, dins la crisi per l'assassinat del comte Ramon Berenguer II, que aquests castells seran entregats a Guillem Ramon d'Hòstoles i al seu germà Arbert. (Doc. 137)

En tota aquesta situació el bisbe Berenguer Sunifred va reforçar els dominis de la catedral de Vic dins el terme del castell de Voltregà, obtenint-ne el seu control amb pactes amb Pere Amat de Manlleu. Així el dia 2 de gener 1084 el bisbe Berenguer va fer una convinença amb Pere Amat de Manlleu per la qual aquest i la seva esposa Guisla donaven

⁶²⁶ Adam J. KOSTO, *Making agreements in Medieval Catalonia. Power, Order, and the written word, 1000-1200*, Cambridge University press, 2001. Especialment l'estudi sobre els castells episcopals pp. 177-187.

⁶²⁷ És clàssic l'article d'Antoni PLADEVALL, "Els senescals dels comtes de Barcelona durant el segle XI", *Anuario de Estudios Medievales*, 3(1966), pp. 111-130.

⁶²⁸ Aquest fet ha estat estudiat per Ramon ORDEIG, *El bisbe Guillem Guifré de Balsareny*, p. 183.

al bisbe la potestat sobre el castell de Voltregà i els seus castlans a canvi d'una cavalleria de terra de Sant Pere i els encomana les batllies de Voltregà de Sant Pere i les del bisbe Berenguer. Pere Amat tindria el castell pel comte de Barcelona i s'estableix que si Pere Amat hagués d'entregar el castell de Voltregà cediria al bisbe de Vic els castells d'Orís i de Manlleu.⁶²⁹

La catedral va controlar dues fortaleses més a la zona occidental la del castell de Sentfores en temps de Berenguer Sunifred i el domini del castell de Torruella dins d'aquest terme de la parròquia de Santa Eulàlia de Riuprimer. L'altre terme de castell estarà lligat a als béns de Berenguer Sunifred situats al Lluçanès amb el domini de l castell del Quer que va entregar com a béns per a la nova comunitat reformada l'any 1098. La possessió efectiva d'aquests castells va quedar limitada per l'endeutament de la catedral i els drets que tenia la catedral sobre ells seran defensats durant el segle XII pels bisbes de Vic.⁶³⁰ Aquest control que correspon a situacions diverses obeïa a una política d'establir les bases jurisdiccionals per alous i béns entregats a la catedral en un espai de 5 kilòmetres a la rodona, estructurant el senyoriu de la catedral i protegint a la vila de Vic. El control que el bisbe Berenguer sobre el castell de Vic a finals del segle XI i que es comprometia entregar al senescal Guillem Ramon seria la coronació de l'estructuració d'aquest sistema de control jurisdiccional que fes efectiva la senyoria de la catedral sobre els béns situats a la Plana. Aquests castells eren donats en forma de benefici a la noblesa que aportava membres a la canònica i es cuidava de la guarda d'aquests castells. Aquest fet va construir una àrea d'immunitat com la que el monestir de Cluny va establir sobre els castells que envoltaven l'abadia al segle XI.⁶³¹

3.1.4 Dominis dins el comtat de Manresa

Pel precepte obtingut pel rei Odó l'església osonenca rebrà com a dotació el domini sobre les terres de la vall d'Artés al comtat de Manresa. Així el principal domini territorial dels bisbes no estarà situat a la Plana de Vic sinó que estarà situat al Bages al costat del riu Llobregat. Aquest domini sobre aquest territori es va consolidar l'any 938, en temps del bisbe Jordi i per intervenció del vescomte d'Osona Guadall, a través de la celebració d'un judici presidit pel comte Sunyer en el qual s'obligui a reconèixer els drets de

⁶²⁹ Ramon ORDEIG, *Diplomatari de la catedral de Vic*, doc.1479, pp. 766-768. .

⁶³⁰ Paul FREEDMAN, *Tradició i regeneració*, pp, 158-167 Aquesta defensa afectava a l'exercici de la seva jurisdicció: dret del bisbe a rebre serveis militars i dret d'hospitalitat i dret d'imposar taxes als pagesos.

⁶³¹ Estudiat amb cert detall per Didier MEHU, *Paix et communautés autor de l'abbaye de Cluny (Xe-XVe siècle)* Presses universitaires de Lyon, 2001, pp. 133-140.

propietat eminent de la catedral sobre el terme ja d'aquest castell.⁶³² El bisbe Jordi actuà a través del seu mandatari Guisalfred i per avalar els seus drets sobre el terme va presentar el precepte del rei Odó pel qual els drets reials i comtals de l'esmentat terme eren de l'Església. A més del jurament de tots els habitants del terme que reconeixien aquest domini senyorial i jurisdiccional es fa la descripció precisa dels seus límits del terme entre els quals té el riu Llobregat, la riera de Relat (Gavarresa) i la riera d'Oló a la zona occidental.

Quod rex Odo per consultum Wifredi comiti condam concessit ad domum Sancti Petri seu etiam ad Gotmare episcopo, qui eo tempore regere videbatur prefatam ecclesiam vel a cunctos successores eius, unde per dictum servicium impendere deberemus ad dictam ecclesiam eiusque episcopis quod regibus vel comitibus impendebant.

En aquest espai el bisbe exercirà la seva jurisdicció amb un castell situat al costat de l'església de Santa Maria i amb la construcció d'un palau. El fet que el bisbe disposés d'un territori propi on exercia una jurisdicció exclusiva el trobem al bisbat de Girona amb el domini sobre el territori de la Bisbal i en el cas de Barcelona hi haurà el control sobre el Castellbisbal. En aquest domini el bisbe gaudirà de la plena jurisdicció feta efectiva en aquest mateix judici i els responsables del castell seran nomenats directament pel bisbe. Ja des del segle X la població que hi creixerà al seu entorn acolliran la residència de diversos canonges a més de l'episcopal, encarregats de l'administració del terme i de les seves possessions. En aquests judici de l'any 938 hi podem destacar els canonges Radulf, Guimerà i Nèctar que també trobem actuant en altre documentació d'Osona.

Els límits entre els comtats d'Osona i Manresa es van situar entre la zona del Moianès i el Lluçanès. En la versió falsificada del precepte d'Odó consta que s'entrega al bisbe Gotmar el control sobre el "pagus manresense" introduint un element que esdevindrà conflictiu no solament a nivell historiogràfic pels que han argumentat l'existència d'un bisbat de Manresa, sinó per fonamentar un control i subjecció d'aquest comtat. Però també podem documentar que durant el mateix segle X durant els temps del bisbe Frojà aquest va haver de demanar al papa la confirmació del domini sobre la ciutat de Manresa, vinculant-la al bisbat d'Osona en un període on aquesta vinculació era posada en dubte. Així l'any 978 el bisbe Frojà obtenia una butlla de confirmació dels límits del bisbat d'Osona que ja hem comentat amb anterioritat i també trobem una delimitació dels termes

⁶³² Aquest document mostra la col·laboració estreta entre els bisbes d'aquest període i el vescomte dins unes relacions establertes dins el món carolingi entre aquestes dues dignitats. El document el va publicar Eduard JUNYENT, *Diplomatari de la catedral de Vic*, doc.182, pp. 155-158.

de la ciutat i parròquia de Manresa en aquest període i que el bisbe va fer reconèixer (Doc. 26).

En aquest sector fronterer trobem que la successiva consolidació de la xarxa parroquial es va fer a partir de grans termes parroquials i que amb el temps es van anar fragmentant amb noves parròquies. El cas paradigmàtic és el de Santa Maria de Moià consagrada pel bisbe Jordi l'any 934 sota la protecció del comte Sunyer. Aquest fenomen també es va produir dins el terme de Lluçà amb l'existència de capelles que amb el temps van esdevenir noves parròquies.

Domini sobre la ciutat de Manresa

L'origen de la Santa Maria de Manresa està lligat a l'organització del territori a partir del segle X quan en una data no coneguda el comte Sunyer i el bisbe Jordi van establir el terme de la parròquia de Manresa que coneixem per dades posteriors. Aquesta fundació estaria lligada a la creació d'un comtat de Manresa i la ciutat en seria el seu centre. El comtat de Manresa ha generat tot una discussió sobre el seu caràcter i la realitat que aquesta demarcació territorial va tenir i que en l'actualitat existeix un consens que relativitza la consistència jurisdiccional.⁶³³ Abadal i els editors de la *Catalunya Carolíngia* consideren que es tracta d'una divisió comtal vinculada estretament al comtat d'Osona i que sempre va estar lligada a aquest comtat. Aquesta postura contrasta amb un altre que accentuaria el caràcter diferencial del comtat i en alguns autors a l'existència d'un bisbat propi que serà reivindicat des d'antic. En aquest sentit es va elaborar una falsificació d'una butlla papal atribuïda al papa Esteve V el dia 1 de febrer de 888 adreçada al bisbe Gotmar d'Osona a pres del comte Guifré de Barcelona i de l'arquebisbe Teodart de Narbona, per la qual unia l'església de Manresa a la d'Osona.⁶³⁴ Aquesta documentació va ser utilitzada al segle XVII en el moment en que es postulaven tres ciutats per la creació d'un nou bisbat: Manresa, Balaguer i Solsona.⁶³⁵

⁶³³ La millor síntesi sobre la formació i extensió d'aquest comtat és d'Albert BENET, *L'expansió del comtat de Manresa*, Rafel Dalmau editor, Barcelona, 1982.

⁶³⁴ Aquest text va ser publicat per primera vegada per Josep M. MAS CASAS, *Ensayos históricos sobre Manresa*, Manresa, 1836, secció III, p. 27. L'autor diu que és còpia de l'any 1308 de l'arxiu de Sant Benet de Bages, però Albert Benet i Ramon Ordeig postulen que va ser una falsificació feta pel mateix Mas. Albert BENET, *Història de Manresa: dels orígens al segle XI*, Manresa, 1981, pp.22-26.

⁶³⁵ Vaig fer-ne un estudi específic Josep M. MASNOU PRATDESABA, "Reorganització eclesiàstica de Catalunya al segle XVI. Creació del bisbat de Solsona i intent de Manresa", *Anuari 1992-1993 de la Societat d'Història Eclesiàstica Moderna i Contemporània de Catalunya*, Diputació de Tarragona, Tarragona, 1997, pp. 9-28.

L'església de Santa Maria de Manresa estarà situada al turó del Puigcardener al costat del castell comtal i que acollia a la població d'aquest territori que en algunes fonts és designat amb el terme de "civitas". El principal autor que ha estudiat aquest període va ser Albert Benet que va fer-ne objecte de la seva tesi doctoral i que va recollir tota la documentació conservada fins a finals del segle XI.⁶³⁶ Cal destacar que la major part de la documentació d'aquest període és la procedent del monestir de Sant Benet de Bages que estava situat dins el terme de la parròquia manresana i que va marcar l'evolució d'aquest territori. La manca de documents conservats a l'arxiu de Santa Maria de Manresa és un dels problemes més importants per poder conèixer la situació de la vila de Manresa i de l'evolució de la canònica.⁶³⁷ Tant sols es conserven alguns documents dispersos i altres copiats a partir del segle XIV. Aquestes mancances documentals han estat complementades amb la falsificació d'alguns documents que han complicat més la qüestió, centrant-se en l'existència d'un bisbat amb seu a Manresa en el moment de la fundació de la diòcesi.

Manresa es va veure afectada pels atacs entorn de l'any mil i la documentació va ser destruïda. Aquest atac també el coneixem per un document hagiogràfic de fora de l'àmbit català conservat en un recull de miracles de Sant Benet que ja va ser destacat per Albert Benet en la seva tesi doctoral.⁶³⁸ El centre és el monestir de Fleury vinculat a l'abat que guardava el cos de Sant Benet de Núrsia, recuperat del sud d'Itàlia.⁶³⁹ En aquest text s'explica un atac musulmà a la comarca del Bages i que va destruir la ciutat de Manresa i els seus voltants, destacant que el monestir de Sant Benet es va veure alliberat d'aquesta destrucció per un miracle atribuït a Sant Benet.

L'existència d'aquest text que es va escriure al monestir de Fleury cal relacionar-lo amb la presència en aquest monestir del monjo Joan que havia estat abat del monestir de Santa Cecília de Montserrat i que l'any 1023 es va retirar junt amb el seu germà Bernat a Fleury per mediació del bisbe Oliba. Ramon Ordeig ha pogut reconstruir tota aquesta relació a partir de la correspondència entre aquests monjos i el bisbe Oliba i que havien

⁶³⁶ Albert BENET, *Història de Manresa: dels orígens al segle XI*, Manresa, 1981, pp.182-188.

⁶³⁷ Sobre aquesta qüestió vegeu el nostre article Josep MASNOU, "La canònica de Santa Maria de Manresa (1093-1310): organització litúrgica i vida comunitària", *Miscel·lània litúrgica catalana*, 27(2019), pp. 239-243.

⁶³⁸ Albert BENET, *Història de Manresa: dels orígens al segle XI*, Manresa, 1981, p.87.

⁶³⁹ Els darrers estudis sobre aquest monestir els trobem a Éliane VERGNOLLE, *Saint-Benoit-sur-Loire. L'abbatiale romane*, Bibliothèque de la Société Française d'Archéologie, Paris, 2018. L'any 1026 es va produir un incendi a l'abadia que va provocar la reconstrucció de la capçalera de l'església.

estat publicades al diplomatarí del bisbe Oliba.⁶⁴⁰ La presència d'aquests personatges al monestir va ser certament el que explicaria les circumstàncies de desorganització del Pla de Bages en aquest període per haver viscut els fets de prop. Aquest testimoni de tipus hagiogràfic el que podríem considerar com imaginatiu pels fets narrats, però té una indubtable base històrica. El fet que el monestir no va sofrir una destrucció total ens és confirmada per l'arxiu de Sant Benet del Bages que no va patir destrucció de documentació del segle X, preservant els seus drets i mantenint una continuïtat durant aquest període. Factors que van protegir aquest monestir és la seva situació a l'extrem del terme de la ciutat de Manresa en un lloc amagat.

L'altre factor d'historicitat és tenir documentat quina va ser la persona que va oferir aquesta informació a partir de la seva experiència dels fets havia estat abat de Santa Cecília de Montserrat que també es veuria afectat per aquesta incursió. Ramon Ordeig anomena a aquest testimoni Joan de Barcelona perquè considera que el seu origen era el d'aquesta ciutat. La nostra recerca prosopogràfica proposa una identificació encara més precisa a partir d'altres informacions per identificar de quin llinatge procediria. Es tracta d'un germà de Guislabert bisbe de Barcelona i del llinatge dels vescomtes de Barcelona, fill del vescomte Udalard i la seva esposa Riquilda, germana del comte Ramon Borrell. El germà que acompanyà a Joan va ser Bernat Udalard laic que va abandonar Catalunya i el seu llinatge en un període de tensions. El fill d'aquest Bernat serà el vescomte de Barcelona Udalard Bernat que es va casar amb la segona esposa del comte Berenguer Ramon II, Guisla de Balsareny.⁶⁴¹ Aquest matrimoni controlarà el castell de la Guàrdia de Montserrat durant els segles XI i XII i tindrà el domini del castell de Castellnou de Bages. Els descendents del segle XII acabaran els seus dies al servei dels reis almoràvits del nord d'Àfrica a través del famós vescomte Reverter. Aquesta relació estreta de la família vescomtal de Barcelona amb Sant Benet de Bages ens la confirma una informació d'interès per la historiografia d'aquest llinatge i és que l'arxiu de la família es conservava en dos centres eclesiàstics: el monestir de Sant Benet de Bages i la canònica de Santa Maria de Manresa com consta en el testament del vescomte Berenguer Reverter de l'any 1167 que va fer abans de marxar cap al Marroc.⁶⁴²

⁶⁴⁰ Ramon ORDEIG, *Guibert de Lieja i Joan de Barcelona, dos europeus del segle XI*, Vic, 2018, pp. 81-135.

⁶⁴¹ Estudiat per José Enrique RUIZ-DOMÈNEC, *Quan els vescomtes de Barcelona eren*, Fundació Noguera, Barcelona, 2006. Sobre aquest matrimoni amb Guisla cal tenir present les darreres aportacions sobre els pares de Guisla a Ramon ORDEIG, *El bisbe Guillem Guifré de Balsareny*, pp. 34-37.

⁶⁴² José Enrique RUIZ-DOMÈNEC, *Quan els vescomtes de Barcelona eren*, doc. 192, pp. 491-492.

Aquests atacs van coincidir amb un període de crisi del mateix monestir de Sant Benet quan va morir el primer abat Abbó i els successors emparentats amb Sala van posar en perill la dotació del monestir fent necessària la intervenció del bisbe Arnulf en tot aquest afer. La solució es va trobar l'any 1002 després que s'establissin canvis en la forma d'escollir l'abat que ja no va quedar en mans dels patrons del monestir sinó en l'elecció entre els monjos. El fet que Sant Benet de Bages estigués sota la protecció de Roma per part dels fundadors va fer necessària la intervenció del papa en tot aquest afer. El canvi es va fer l'any 1002 quan van escollir com abat de la comunitat a un canonge de la catedral de Vic Ramió que tenia els seus béns a Sentfores. Aquesta elecció es va fer en una persona que no formava part de la comunitat perquè estava al marge de les discussions entre els monjos pel fet que hi havia hagut molts enfrontaments. Un altre conseqüència d'aquesta crisi serà l'establiment d'un ardiaconat en mans de Radulf Unifred, fill d'Unifred un dels fills de Sala i Ricarda fundadors de Sant Benet de Bages i que havia centrat la seva activitat en la repoblació de la zona de la Segarra calafina a través del control dels castells de Sallavinera i Aguilar de Segarra que estaven en mans de Radulf segons el seu testament de 1022 (Doc. 57). Aquest personatge donarà origen a la família dels senyors del castell de Rocafort i la seva actuació com ardiaca afectarà tant al bisbat d'Osona com al d'Urgell. Radulf és el prototipus de levita d'aquest període on les funcions militars i eclesiàstiques estaran unides com ha destacat en un estudi Francesc Rodríguez Bernal.⁶⁴³ Estava casat amb Trasegòncia a la qual va llegar els seus béns a la Plana de Vic dins el castell de Tona i un dels seus fills que va assumir el control de la parròquia de Navarcles va continuar com a membre de la catedral de Vic amb cases construïdes a la vila. Els seus altres fills ocuparan llocs rellevants en l'aristocràcia donant lloc als llinatges dels Rocafort i dels Centelles.

Ja hem remarcat que l'arribada a l'episcopat del bisbe Arnulf l'any 992 va implicar que aquest bisbe incorporés a la catedral de Vic levites que van provocar un canvi en la configuració d'aquesta comunitat donant entrada a laics aristòcrates. Entre aquests tenim la notícia del sacerdot Domnuç del qual pràcticament tenim informacions testimonials en la documentació de la catedral de Vic. No creiem sigui aquest personatge, sinó que seria a través d'un seu fill Guadall com veurem. La dada més important és que Domnuç va ser el que va disposar dels drets sobre el castell de Queralt i els va vendre a Sendred de Gurb

⁶⁴³ Francesc RODRÍGUEZ BERNAL, "Levitas y otros hombres de Iglesia en la frontera nordeste peninsular: de Onofré a Umbert Odó (961-1095)", *VII Estudios de frontera. Islam y Cristiandad S. XII-XV*, pp. 751-772.

com consta en la declaració prestada al judici del 1003 que ja hem comentat. Aquest estigué enfrontat amb el bisbe Guadall, fill de Trasovad, el qual havia entregat al bisbe Sala d'Urgell els seus drets sobre el castell de Queralt. Aquestes tensions van estar al darrera de l'assassinat del bisbe Frojà i caldria una investigació més aprofundida que no podem assumir en aquest moment. La identitat d'aquest personatge la podem aclarir a través del testament de Domnuç de Calders que va publicar a la Vall del Lord l'any 1021 i que hem incorporat a l'annex documental per les informacions que aporta (Doc. 55). A més ens documenta que el seu fill Guadall va ser canonge de la catedral de Vic, alhora que ho era també de la catedral d'Urgell. Sobre l'activitat de Guadall com a canonge de la catedral de Vic tenim poques referències només hem pogut documentar la seva anotació al necrologi de la catedral que el considera membre de la comunitat.⁶⁴⁴ A més dins els documents del segle XI consta que va disposar de béns dins el terme del castell de Voltregà que van ser comprats pel bisbe Guillem Guifré i van ser donats a la catedral pel bisbe Guillem en el seu testament escrit abans d'entrar al monestir de Santa Maria de Ripoll l'any 1074 (Doc. 115).⁶⁴⁵

La pertinença a la catedral de Vic de Guadall vindria dels drets adquirits pel seu pare com a membre de la catedral des de l'any 998. En el seu testament consta que dota amb béns al seu fill per ser canonge de la catedral de Vic. Guadall també va actuar al bisbat d'Urgell. Aquest llinatge de la família dels senyors de Calders i emparentats amb els vescomtes d'Osona disposava de diversos castells a la Segarra, Rubió, Ardesa, el castell de Miralles i Segur com apareix en el seu testament que van passar a mans del seu fill Guadall i als seus descendents ja que Guadall estava casat. Finalment sabem que el levita Guadall va ser escollit com a bisbe de Barcelona l'any 1029 i va incorporar aquests béns al domini de la catedral de Barcelona. La publicació de l'acte de la seva elecció l'any 1029 ens mostra una situació canònica irregular i que mostra una situació de crisi dins el període de govern de Berenguer Ramon I. Els electors de Guadall com a bisbe de Barcelona van ser alguns canonges de Barcelona i membres de la catedral de Vic i la seva elecció es va fer al marge de la intervenció de l'arquebisbe Guifré de Narbona, ja que es va fer a partir de la intervenció de l'arquebisbe d'Auch (Doc. 63) Albert Benet ja va

⁶⁴⁴ Miquel S. GROS, "Els antics necrologis de la catedral de Vic (segles X-XIII)", *Studia Vicensia*, 2(2017), p. 107. Dia 20 d'agost: *Eodem die obiit Guadallus, Barchinonensis episcopus et nostre sedis canonicus*.

⁶⁴⁵ Ramon ORDEIG *Diplomatari de la catedral de Vic*, nº 890, p. 214. Es tracta d'una venda de terres situades a la vila Angelats, al costat d'una terra del bisbe Guadall de Barcelona. L'altra notícia és de l'any 1039 en que Ermemir i Bonamossa van definir a favor de l'ardiaca Guillem Guifré i dels nebots del difunt bisbe Guadall de Barcelona un alou que l'ardiaca els hi havia reclamat al lloc anomenat Mocons. Ramon ORDEIG *Diplomatari de la catedral de Vic al segle XI*, nº 990, p. 314-315.

establir l'origen d'aquesta família dels Calders aclarint diverses informacions sobre Domnuç i la seva descendència.⁶⁴⁶

A partir del segle X Manresa es va convertir en un terme proper a la frontera amb el món musulmà que a les ciutats de Balaguer i Lleida tenia una presència important de poblacions islamitzades perquè el comtat de Manresa esdevingué la marca fronterera del comtat d'Osona. Segons el document de restabliment del terme de Manresa del 1020, la ciutat va ser destruïda per l'atac entorn l'any 1003 i molta documentació es va perdre i calia una restauració jurídica de la parròquia de Santa Maria. Els atacs musulmans van suposar una militarització de la societat amb la construcció de castells i el manteniment de cavallers preparats per mantenir i fer front als atacs musulmans. Moltes persones podien ser fetes presoneres i la petició de rescats era una situació molt corrent en aquest període. També hi havia períodes de pau i d'intercanvis pacífics entre aquestes dues zones. A Manresa tenim el testimoni de l'existència d'un barri amb gent procedent de territori musulmà però cristians que va prendre el nom de barri saragossà.⁶⁴⁷

Per fer front a tota aquesta situació que hem descrit els comtes van organitzar a nivell defensiu els comtats amb unes zones frontereres dominades per castells i guàrdies. En aquestes zones la major part dels recursos econòmics servien per mantenir aquesta activitat guerrera. Un dels principals impostos era el delme que tenia un origen eclesiàstic, però que en aquesta situació d'emergència va ser utilitzat pels comtes per finançar aquest esforç militar. Aquesta situació anava en detriment del funcionament de les esglésies i en la seva capacitat d'organitzar-se amb rendes pròpies. A mesura que la zona fronterera s'allunyava l'església va demanar de recuperar els delmes i els béns que havien estat objecte d'aquesta apropiació per poder tenir els mitjans materials per funcionar autònomament.

És en aquest context que hem d'entendre l'acte de 1020 que suposava el restabliment dels antics drets que l'església tenia en el cobrament del delme i que calia tornar a restablir fixant-ne el terme i l'obligació de tots els residents de pagar-lo.⁶⁴⁸ El text no s'ha conservat en el document original, sinó a través d'una còpia feta a principis del segle XIV

⁶⁴⁶ Albert BENET, "L'origen de la família Calders", *Miscel·lània d'Estudis del Bages*, 2(1982), pp. 15-30.

⁶⁴⁷ Citat per Pere BENITO MONCLÚS, "Retour au Toulousain. Famines graves, exode et persistance de la famine en Catalogne à l'époque du comte Raimond Borell (1000-1018)", Claude DENJEAN (éd.) *Sources sérielles et prix au Moyen Âge. Travaux offerts à Maurice Berthe*, Méridiennes, Toulouse, 2009, pp.43-80.

⁶⁴⁸ Desenvolupat més detalladament al meu article Josep M., MASNOU, "Santa Maria de Manresa i el restabliment de la canònica amb el delme parroquial (1020-1180)", *Dovella, Revista cultural de la Catalunya Central*, 131(2021), en premsa.

dins el primer llibre de privilegis que es conserva, anterior a la redacció del “Llibre Verd”. Alguns historiadors han interpretat aquest document com la dotalia de la nova església que seria consagrada pel bisbe Oliba, però les característiques del text i les informacions que es coneixen porten a parlar d’una simple record de la dotació del delme que disposava la comunitat

La redotació de Santa Maria de Manresa que es va fer l’any 1020 amb la presència de la comtessa Ermessenda i el seu fill Berenguer Ramon al costat del bisbe Oliba. va anar en paral·lel a la dotació del càrrec de veguer de la ciutat i de l’organització d’un sistema d’estreta unió entre l’església i el finançament dels cavallers que depenien del veguer. A Manresa el cobrament unificat del delme va ser una de les característiques pròpies de la seva percepció i després aquest es dividia entre l’església i el comte o els seus representants, cadascú per desenvolupar les seves activitats pròpies. Aquesta recaptació única del delme a tot el terme quedarà com un dels elements constitutius del sistema senyorial de Manresa durant segles.

Així doncs, l’acte de 1020 era el restabliment del cobrament per a l’església d’aquest impost després d’un període d’instabilitat, l’establiment del territori sobre el qual requeia aquesta obligació, definint el terme de la ciutat que era molt més ampli que la vila de Manresa i, finalment, els drets de l’església de Santa Maria de disposar d’aquests ingressos pel seu manteniment. Dins aquests terme es van anar creant noves parròquies per l’augment de la població i el repartiment d’aquest delme que va quedar en mans del monestir de Sant Benet de Bages que controlarà amb el temps la parròquia de Sant Fruitós de Bages. La resta, però estarà sota el domini directe de Santa Maria de Manresa. Fixem-nos que aquest document ens ha arribat per diverses còpies d’èpoques diferents, però que ens indiquen que va ser tornat a reclamar. Aquestes són dades significatives i que ens ajuden a entendre l’ús que es va fer d’aquest document.

Una primera còpia del document del 1020 es va fer a finals del segle XI, l’any 1078, pel canonge Miró que constata que el document del 1020 estava en mal estat de conservació i per això en va fer còpia. És el període del papat de Gregori VII i d’aplicació de la reforma gregoriana, en el moment en que es reclamarà els drets sobre el delme que en aquest període estava de nou en mans de la noblesa. Aquest document es va copiar per voluntat dels canonges que reclamaven la integritat d’aquest pagament que havia estat de nou repartit entre els cavallers.

Qui va exercir els drets de vegueria a Manresa l’any 1020 en nom dels comtes de Barcelona Ermessenda i el seu fill Berenguer Ramon I? Es tracta de membres de la família

dels Balsareny i que el mateix 1020 ens recorden que eren els senyors del castell del Buc o Castellnou de Bages i del castell de Copons a l'Anoia en territori de frontera.⁶⁴⁹ Guifré de Balsareny es va casar amb Ingilberga, filla dels senyors de Besora i germana de Gombau de Besora, un dels nobles més fidels a la comtessa Ermessenda i que signa en el document de 1020. El matrimoni va tenir quatre fills que van mantenir una relació molt estreta amb Manresa. L'hereu era Ramon Guifré que va tenir una presència molt important a la cort del comte Berenguer Ramon I i tenia molts béns a Barcelona i al Vallès. El segon fill era Bernat Guifré que va tenir els béns del Bages i l'Anoia del seu pare i va exercir de veguer de la ciutat de Manresa des del mateix any 1020, sinó abans. El tercer fill va ser dedicat a l'església i era Guillem Guifré que era canonge de la catedral de Vic i durant l'episcopat del bisbe Oliba va ser elegit com ardiaca. Finalment coneixem una filla del matrimoni anomenada precisament Ermessenda que va contreure matrimoni amb el senyor del castell de Lluçà Sunifred i que va tenir una descendència molt influent com oferim en l'arbre genealògic per veure la relació de parentiu entre aquests personatges. Entre aquests cal destacar a Berenguer Sunifred de Lluçà bisbe de Vic i primer arquebisbe de la seu de Tarragona restaurada l'any 1091.

La mort prematura de Ramon Guifré l'any 1035⁶⁵⁰ i del seu germà Bernat Guifré l'any 1047 dels quals disposem els testaments van beneficiar amb els seus béns a Guillem Guifré que l'any 1046 es va convertir en el bisbe de Vic.⁶⁵¹ Així els drets que tenia el seu germà Bernat Guifré com a veguer sobre la ciutat de Manresa van passar al seu poder per una concessió que li va fer el comte Ramon Berenguer I, net d'Ermessenda l'any 1067.⁶⁵² El comte va permutar amb el bisbe Guillem Guifré i la catedral de Vic els béns que Bernat Guifré havia tingut com a veguer formant el "fevum laicalem" a canvi dels castells de Veciana i Montfalcó, empenyorant la meitat del delme que retenia el comte a la parròquia de Manresa. Així durant un període Guillem Guifré va compartir el poder eclesiàstic i el civil sobre la ciutat de Manresa entre el 1067 i el moment de la seva entrada al monestir de Ripoll l'any 1074, produint-se una confusió en els drets i un poder real exercit pel bisbe sobre la ciutat.

⁶⁴⁹ Sobre aquesta família és fonamental la tesina de llicenciatura publicada per Ramon ORDEIG, *Guillem de Balsareny, bisbe de Vic, successor d'Oliba*, Vic, 2020, pp. 23-40. L'autor documenta el seu origen i el paper central en el control del castell de Manresa durant aquest període.

⁶⁵⁰ Ramon ORDEIG *Diplomatari de la catedral de Vic*, nº 940, pp. 268-270.

⁶⁵¹ Ramon ORDEIG, *Diplomatari de la catedral de Vic*, nº 1045, pp. 359-361. Es conserva en una còpia feta després del 20 de juliol de 1047.

⁶⁵² Josep MASNOU PRATDESABA, "La canònica de Santa Maria de Manresa (1093-1310)", *Miscel·lània Litúrgica Catalana*, 27(2019), pp. 241-242 i Ramon ORDEIG, *Guillem de Balsareny, bisbe de Vic, successor d'Oliba*, Vic, 2020, pp. 171-176..

Així de l'any 1067 fins al 1074 en que va morir el bisbe Guillem Guifré, aquest va tenir el control laic i eclesiàstic sobre la ciutat de Manresa consolidant la dependència de la canònica manresana a la catedral de Vic. Guillem Guifré va tenir un paper destacat en el període protegint i acollint a la comtessa Ermessenda fins a la seva mort. Guillem Guifré va participar com a mediador en les lluites que es van produir durant el govern de Ramon Berenguer I i va intervenir en l'expedició militar que l'any 1064 que va ocupar provisionalment la ciutat de Barbastro.⁶⁵³ Tenim documentat que durant un període curt va exercir les funcions de senescal del comte. Aquesta forta implicació en la vida política amb l'entrada de les idees gregorianes el va portar a haver de renunciar al seu càrrec episcopal i entrar al monestir de Ripoll fins a la seva mort. L'any 1074 entrava de monjo a Ripoll i al seu testament disposava dels béns propis que encara tenia.⁶⁵⁴ No hi apareix el castell de Manresa ni altres castells que tenia pels comtes de Barcelona, perquè eren béns que van tornar als comtes que els van establir a altres senyors.

Aquesta situació es va acabar amb la mort del bisbe Guillem Guifré l'any 1076 i amb la decisió del comte Berenguer Ramon II, fill de Ramon Berenguer I i anomenat el fratricida, que l'any 1080 va entregar al vescomte de Cardona Ramon Folc el domini sobre la ciutat de Manresa de la mateixa manera que l'havia tingut el bisbe Guillem Guifré.⁶⁵⁵ En aquest període d'incertesa es va produir la primera còpia del document de 1020 per part del canonge Miró Company l'any 1078 com hem indicat amb anterioritat.

El vescomte Ramon Folc de Cardona va utilitzar el delme per pagar als castlans que va posar al castell de Manresa i concretament el va infeudar a Ramon Amat que tindrà el control d'una part del delme. Ramon Amat era fill d'Amat Eldric, senyor del castell de Matadepera i senescal durant un temps del comte Ramon Berenguer I. A més amb el domini del castell de Manresa va convertir-se en feudatari del vescomte de Cardona i va col·laborar amb aquest a la conquesta i repoblació del castell de Maldà aquest donava el 19 de maig de 1083 a la seva esposa el castell de Pera i diversos alous a Calonge de Segarra i Maldà.⁶⁵⁶ En aquesta conquesta van perdre la vida el seu senyor el vescomte

⁶⁵³ Per un estudi actualitzat de l'expedició de Barbastro i la participació del bisbe Guillem Guifré ho trobem a SÉNAC, Philippe; LALIENA CORBERA, Carlos, *1064, Barbastro. Guerre sainte et djihad en Espagne*, Gallimard, París, 2018, pp. 95-96. L'any 1063 entregava els castells de Balsareny i Gaià als germans Bernat Riculf i Miró Riculf a canvi d'armar a una cinquantena de cavallers que es possessin al seu servei per l'expedició.

⁶⁵⁴ Ramon ORDEIG, , *Guillem de Balsareny, bisbe de Vic, successor d'Oliba*, Vic, 2020, pp. 185-193.

⁶⁵⁵ Francesc RODRÍGUEZ BERNAL, *Col·lecció diplomàtica de l'Archivo Ducal de Cardona (965-1230)*, Fundació Noguera, Barcelona, 2016, doc. 259, pp. 406-407. En el regest del document l'autor identifica erròniament a Guillem Guifré com a bisbe d'Urgell quan es tracta del bisbe de Vic mort l'any 1080.

⁶⁵⁶ Francesc RODRÍGUEZ BERNAL, *Col·lecció diplomàtica de l'Archivo Ducal*, doc. 266, pp. 416-417.

Ramon Folc i el seu germà Bernat Amat aquests béns passaran a finals del segle XI a Bernat Amat de Claramunt com consta en el document d'entrega dels béns del vescomtat on es cita el castell de Manresa.⁶⁵⁷

Origen dels béns de Santa Maria de l'Estany

L'origen dels béns de Santa Maria de l'Estany es troben en la donació testamentària que va fer la comtessa Riquilda a la catedral de Sant Pere de Vic de l'honor de Terrassola per part dels seus fills els comtes Miró i Borrell, junt amb el bisbe de Barcelona Guilarà l'any 955.⁶⁵⁸ Després d'aquesta data no disposem d'informacions concretes d'aquests béns que degueren estar sota domini dels senyors Gurb-Queralt concretament Bernat Sendred de Gurb. Aquests béns estaven situats dins el terme del castell d'Oló que ja se'l situa dins el comtat de Manresa i que sabem que des de finals del segle X estava en mans de Semon d'Oló, fill Guinigis Mascaró i Jerosòlima.⁶⁵⁹ Albert Benet documenta que el castell d'Oló va passar a formar part del patrimoni dels Gurb-Queralt a partir de Bernat Sendred de Gurb sense poder aclarir per quin motiu ni les circumstàncies. Proposem una resposta a tall d'hipòtesi i estaria relacionat amb la mort sobtada de Guillem de Mediona l'any 1032 a les proximitats del castell d'Argençola a causa d'una incursió sarraïna. Conservem el seu testament redactat l'any 1031 (Doc. 66) i que no es va fer públic fins després de la seva mort l'any 1033 en dues adveracions sacramentals publicades al castell de Mediona. Aquesta doble publicació ens fa plantejar si hi va haver problemes per aplicar les seves disposicions testamentàries. A més l'any 1039 en el testament del jutge Guifré d'Osona aquest reclamava als vescomtes d'Osona els honoraris per haver intervingut en la tutoria dels fills de Guillem de Mediona (Doc. 76).

La mort de Guillem de Mediona es va produir a principis de setembre de 1033 i l'adveració sacramental es va fer a la capella de Sant Vicenç del castell de Mediona el dia 16 de setembre amb totes les disposicions que contenia el seu testament de l'any 1031 (Doc. 70). L'altre adveració sacramental amb data de 5 d'octubre de 1033 en la que intervenen Bonfill de Sallent i Arsenda, l'esposa de Guillem de Mediona (Doc. 71). En realitat aquest document és una còpia que es va presentar al judici que es va celebrar a la

⁶⁵⁷ Francesc RODRÍGUEZ BERNAL, *Col·lecció diplomàtica de l'Archivo Ducal*, doc. 292, pp. 463-465. *Baiulias sicut vicecomes predictus abuit in Baias et in Minorise cum turre eiusdem urbis et cum fortitudine luncadella*.

⁶⁵⁸ Ramon ORDEIG, *Els comtats d'Osona i Manresa*, doc. 744bis, pp. 571-572. Al document només signen el comte Miró i el bisbe Guilarà de Barcelona. Sobre el testament de Riquilda i les seves fundacions són fonamentals l'aportació de Martí AURELL, *Les noces del comte*, pp. 153-155.

⁶⁵⁹ Antoni PLADEVALL, *Oló, un poble, una història: llibre en commemoració del seu 1100 aniversari*, Associació Castell d'Oló, 1991.

catedral de Vic el 13 d'octubre de 1033 entre la catedral de Vic i els vescomtes de Cardona pel control del castell de Calaf. (Doc. 72). La mort de Guillem de Mediona va activar el conflicte pel castell de Calaf i la reclamació d'Engúncia i els seus fills per aquest territori i que Guillem de Mediona transmetia als seus descendents.⁶⁶⁰ La mort de Guillem de Mediona va deixar a la seva vídua Arsenda i els seus fills que coneixem Ermengol i Ramon en una situació delicada sobre la qual els seus principals marmessors van haver d'intervenir. Els principals eren el bisbe Oliba i el jutge Guifré que va morir l'any 1039 i que reclamava en aquella data els seus honoraris per la solució dels fills de Guillem de Mediona i que va generar l'aplicació del seu testament. Pel que fa als fills un d'ells va assumir el benefici que tenia per l'església el seu pare i va ser Ermengol Guillem que al final entregaria a l'església el castell de Malla com hem indicat amb anterioritat. Per la seva banda va ser l'altre fill Ramon Guillem que com a laic es va quedar com principal hereu dels béns de Guillem de Mediona, controlant aquest castell i els altres béns que disposava al territori del comtat de Barcelona. Els béns de Calaf van continuar en discussió fins l'any 1038 quan el bisbe Oliba va renunciar a tots aquests drets tant de l'església de Vic com de la família dels Mediona. També es va intervenir sobre les dones del llinatge de les quals la més destacada era Arsenda la vídua de Guillem de Mediona i les dues filles que sortien al seu testament Quixol i Ermengarda de les quals no disposem de gaires informacions.

Aquestes dues filles ja estaven casades i van tenir el recolzament dels seus marits que van intervenir en la resolució d'aquest moment. Ermengarda es va casar al Gerovard que era senyor del castell de Castellcir i que va tenir un paper destacat en la repoblació del sector fronterer aportant les rendes de la parròquia de Sant Quirze Safaja. L'any 1032 Gerovard de Castellcir i la seva esposa feien consagrar al bisbe Oliba l'església romànica de de Sant Andreu de Castellcir.⁶⁶¹ L'altre filla Quixol l'hem poguda vincula casada amb un altre personatge important del període que és Bernat Sendred de la família Gurb Queralt. Aquesta no pareix al testament del seu espòs Bernat Sendred perquè ja hauria mort. Des d'aquest matrimoni podem entendre que Guillem de Mediona morís en un moment en que estava al castell de Queralt establint negociacions amb Bernat Sendred el

⁶⁶⁰ Aquesta problemàtica l'hem tractada a Josep MASNOU, *El priorat de Sant Jaume de Calaf*, pp. 72-85.

⁶⁶¹ Eduard, JUNYENT, *Diplomatari i escrits literaris*, doc. 103, pp. 163-165. Junyent identifica l'església com Sant Andreu de la Vola a Osona, però ja Ramon Ordeig va aclarir la seva verdadera identitat en l'article Ramon ORDEIG, "Un document relatiu a l'església romànica de Sant Andreu de Castellcir", *Ausa*, 12(1987), pp. 197-201. Va ser novament editat amb el regest refet Ramon ORDEIG *Diplomatari de la catedral de Vic*, n° 899, pp. 223-224.

seu gendre. Aquesta hipòtesi ens quedaria confirmada pel fet que la família Gurb Queralt va adquirir els drets sobre el castell d'Oló. Aquest punt resoldria el problema detectat per Benet que no sabia com va entrar aquest castell als dominis dels Gurb Queralt. D'aquesta manera els béns de Guillem que tenia a Oló van passar a mans de Bernat Sendred i que uns dels seus descendents pogués restituir aquests béns. Bernat Sendred va posseir en feu de la comtessa Ermessenda el castell de Gurb i el castell de Sallent incrementant el seu patrimoni al sector del Bages. La projecció dels vicaris del comtat d'Osona al comtat de Manresa ha esta destacada per Flocel Sabaté mostrant com el comte Borrell atorga a Sendred de Gurb el control del castell de Sallent i a Guillem Seniofred, senyor del castell de Muntanyola el castell de Vacarisses al Bages per incrementar els beneficis dels vicaris comtals però implicant la participació d'altres nobles que exerciran de castlans en aquests castells.⁶⁶²

El bisbe Guillem Guifré de Balsareny amb el seu accés a l'episcopat va reforçar el control sobre molts béns de la catedral de Vic al comtat de Manresa com es pot veure en el seu testament redactat en el moment d'entrar al monestir de Ripoll. Es tracta de béns situats a Oristà que venien de la seva família i corresponien en bona part als que el bisbe Guadamir havia entregat l'any 957 pels canonges. A més Guillem Guifré després de la mort del seu germà Bernat Guifré que era veguer del castell de Manresa va tenir aquests béns en la seva administració passant a tenir tot el poder jurisdiccional sobre Manresa fins a la seva mort. També va assumir els béns de la senescalia i la tutoria dels fills del senescal Amat Eldric, alhora que van sofrir la fúria i els atacs de Mir Geribert com ens indica la querimònia presentada l'any 1060.⁶⁶³

Venit predictus Miro et uxor sua et filius illorum Bernardus et petierunt a Guillelmo, episcopo Ausonensi, honorem iamdicti comitis ad dampnum predicti comitis et uxori sue et filiorum suorum. (...) Et propter hoc diffidaverunt Bernardum Mironis quia volebat acaptare honorem de iamdicto comite et comitissa ad dampnum illorum et eorum filiorum a Guillelmo, episcopo Ausonensi sub nomine de seneschalia de predicto episcopo Guillelmo. (...) Et quod predictus Miro et uxor sua et Bernardus filius illorum se iachissent de ipso acapte quod fecerunt vel convenerunt ad facere Guillelmo episcopo Ausonensi de honore predicti comitis, quam predictus Guillelmus episcopus tenet per vim

⁶⁶² Flocel SABATÉ, "La tenencia de castillos en la Cataluña medieval", José Vicente CABEZUELO PLIEGO (ed.), *Alcaldías y fortalezas en la España medieval*, Universas philologica et histórica, Alcoy, 2006, pp. 76-79.

⁶⁶³ José Enrique RUIZ-DOMÈNEC, *Quan els vescomtes de Barcelona eren*, doc. 102, pp. 356-368.

dictum comitem. Et quod nec ipse Miro, nec uxor sua, nec Bernardus filius illorum, nec ullus alius de eorum filiis fecissent ullum achapte àdhuc de Guillelmo episcopo predicto de honore quam dictus predictus Guillelmus tenet per iamdictum comitem sine licentia et voluntate iamdicti comitis et comitisse.

Tots aquest fets ens fan adonar del poder real que va exercir el bisbe Guillem Guifré i que en un moment indeterminat s'hagués de falsificar el document que acredités la seva entrada a la catedral de Vic produint una carta de dotació amb data de 23 octubre de 1031 (Doc. 67) segons els models del segle XII com analitzarem en profunditat en el proper capítol.⁶⁶⁴

3.1.5 Domini sobre les fronteres

Els lligams del comtat d'Osona amb el sector de la frontera estarà estretament relacionat amb la recepció de castells i dels quals la catedral de Vic en tenia la seva administració.⁶⁶⁵ El fet que el papa concedís al bisbe Ató el càrrec d'arquebisbe de Tarragona l'any 971 per contrarestar a Cesari de Montserrat ens mostra com el bisbat d'Osona estava implicat en la repoblació i organització de la zona fronterera amb el món musulmà i amb el procés d'enquadrament de la població als sectors propers a Tarragona i a Lleida. En aquest període les relacions pacífiques amb la zona musulmana i un lent procés d'expansió cap al sud feien preveure una restauració d'aquests sectors. La delimitació del bisbat d'Osona de l'any 978 mostra com la zona sud del bisbat s'estenia de la conca d'Òdena cap al sud a través del riu Anoia entrant a la zona del Penedès, territoris que seran propis del comtat de Barcelona i el seu bisbat. Aquest fet ens pot ajudar a entendre les donacions que va rebre la catedral de Vic en una expansió vers el sud amb l'entrega l'any 960 al bisbe Ató un alou amb el castell de Tous castell de Tous al terme del castell de Montbui a la zona de frontera del comtat de Manresa.⁶⁶⁶ Albert Benet ha estudiat l'expansió del comtat de Manresa durant aquest període i l'extensió del comtat de Barcelona vers el sector del Penedès, abans dels atacs d'Almansur. Destaca el

⁶⁶⁴ Ramon ORDEIG *Diplomatari de la catedral de Vic*, nº 896, pp. 220-221. Vegeu la nota crítica i que situa aquest document en els anomenats "falsos d'Olot", unes falsificacions fetes durant el segle XIII amb béns relacionats amb la pabordia de desembre de la catedral.

⁶⁶⁵ Michel ZIMMERMANN, "Le rôle de la frontière dans la formation de la Catalogne IX-XII", *Las sociedades de frontera en la España medieval*, Universidad de Zaragoza, 1993, pp. 7-29.

⁶⁶⁶ Eduard JUNYENT, *Diplomatari de la catedral de Vic*, doc.328, pp. 275-276. El document es conserva en una còpia feta l'any 1176 i que va ser utilitzat en el judici que es va fer sobre el domini del castell de Tous l'any 1174-1176 entre el bisbe Pere de Redorta i Ramon de Tous vegeu Paul FREEDMAN, *Tradicció i regeneració*, pp. 219-220, El copista no va diferenciar que a l'original hi havia signatures de dos períodes diferents. La del segle X i signatures del segle XI.

paper dels descendents de Sala el fundador de Sant Benet de Bages que van ocupar la zona de la Conca d'Òdena.⁶⁶⁷

L'altre grup familiar serà el dels descendents del vicari Ansulf, concretament el seu fill Sendred que gaudia del control sobre les esglésies del castell de Gurb. Aquest noble que controlava el castell de Font-rubí i el de Guardiola l'any 984 oferia a la catedral de Vic i al bisbe Frojà l'alou d'aquest castell amb la condició que la meitat passaria a la seva descendència.⁶⁶⁸ Aquest castell limitava amb els castells de Mediona i Lavid, el terme d'Olèrdola, el castell de Foix i el de Sant Martí Sarroca i amb el castell de Vilademàger. S'establien diferents pactes depenent si Sendred tenia descendència, però si aquest moria sense descendència s'establí que tots els béns que tingués passarien a l'església d'Osona.

Et si ego iamdictus Senderedus obiero sine proles legitimos alios meos alodes qui remanent quod ego abeo et abere debeo in comitato Barchinonense et in Vallense et in ipsa Marcha et in comitato Menresa et in ipsa Marcha vel in eius termines et in comitato Ausonensis vel in eius termines, tam per parentorum quam per excomparatione seu per quacumque voce vel auctoritate, Totum ab integrum cum exiis et regressiis earum et cum illorum afrontationibus dimitto ad domum Sancti Petri sedis Vico.

El document va ser escrit per Riquer, prevere i cabiscol de la catedral de Girona i van signar dos futurs canonges de la catedral de Vic Seniofred, sacerdot que esdevindrà ardiaca en temps del bisbe Arnulf i l'altre Seniofred, fill d'Ennegó que identifiquem com el vescomte de Girona Seniofred, senyor de Malla i levita de la catedral de Vic. Els atacs d'Almansur i la devastació del Penedès van modificar aquests pactes. Però Sendred no va morir i va tenir descendència fent que aquesta clàusula no arribés a ser mai efectiva. Efectivament els lligams de Sendred amb la catedral van continuar amb la concessió dels castells d'Esparraguera i les Espases que tenia la catedral per donació com ja hem esmentat amb anterioritat.

La catedral de Vic va rebre del comte Borrell el 4 de gener de 987 la meitat del castell de Miralles situat als límits del comtat de Barcelona i Osona com a dotació perquè a la catedral es pregués per la seva ànima i la dels seus fills Ramon i Ermengol.⁶⁶⁹ Aquest castell limitava amb els termes de Montbui, Orpí, Vilademàger, Queralt, Roqueta i Tous. El comte entregava el domini i la potestat *ut de hac hora in antea potestatem et licentiam*

⁶⁶⁷ Els darrers estudis són de Jordi GIBERT REBULL, *L'expressió material del poder durant la conquesta comtal. Esglésies, castells i torres a la Catalunya Central (segles X-XI)*, Ajuntament de la Poble de Claramunt, 2018.

⁶⁶⁸ Eduard JUNYENT, *Diplomatari de la catedral de Vic*, doc.513, pp.431-432

⁶⁶⁹ Eduard JUNYENT, *Diplomatari de la catedral de Vic*, doc.528, pp 449-450.

habeat ipse pontifex qui hodie famulatur in iamdicta ecclesia et successoribus suis sicut canònica auctoritas commendat. Va signar com a testimonis el bisbe Gotmar de Girona i l'ardiaca Oliba. No es conserva l'original sinó una còpia del segle XII i va ser inclòs al *Liber Feudorum Maior*. Aquests drets sobre el castell de Miralles el bisbe Frojà els va encomanar a Ennegó Bonfill el qual li va presentar jurament de fidelitat, essent un dels més antics que s'han conservat.⁶⁷⁰

En aquesta expansió hi van tenir un paper important diversos llinatges vinculats amb la catedral. Entre aquests el mateix bisbe Frojà que va tenir el control dels castells de Selmella i Barberà a través dels seus fills Sala de santa Perpètua i la seva filla Filmèra.⁶⁷¹ Aquests castells situats a les proximitats de Tarragona van ser alou dels descendents de Sala amb els quals a través d'Ingilrada el bisbe Borrell era parent. Aquesta vinculació familiar amb Borrell va ser utilitzada per Sala de santa Perpètua de Gaià per mantenir el control d'aquests castells. Tot i els vincles familiars aquests castells no van tornar a tenir un lligam directe amb la catedral de Vic, però són testimoni de l'activitat dels bisbes d'Osona en aquest sector.

Amb l'arribada del bisbe Arnulf la catedral va associar-se amb l'expansió lligada als vescomtes d'Osona cap el sector de la Segarra amb la confusió entre els drets dels vescomtes i de l'església de Vic com ja hem tractat. Així l'Església de Vic intervindrà en l'expansió cap a llevant a través dels castells que Arnulf i el seu germà Ramon van consolidar en aquest sector. Segons el testament del bisbe Arnulf de l'any 1010 escrit al castell de Calonge i on consta que Arnulf retornava el castell de Calonge al seu germà, alhora que donava el castell de Llanera a la catedral de Vic (Docs 44 i 45). El castell de Llanera estava situat prop de Torà on l'any 1003 hi va haver una batalla contra els musulmans en la qual van participar tots els comtes catalans aliats entre ells i on va morir el bisbe Bernat d'Elna que era fill del comte Oliba de Cerdanya i Berga i germà de l'abat Oliba. Aquest sector de la Segarra en alguns textos de finals del segle XI era considerat del comtat d'Osona com ens ho testimonia un text hagiogràfic del monestir de Santa Fe de Conques i que narrant miracles succeïts en aquest sector explica:

No parlem ara de la Auxònia situada a Orient, sinó del territori d'Auxone situat a Occident, on els mèrits de la santa verge es van manifestar de forma clara tal com exposarem tot seguit. Ausona és molt extensa i té una gran esplanada que s'anomena

⁶⁷⁰ Eduard JUNYENT, *Diplomatari de la catedral de Vic*, doc.531, pp 452-453.

⁶⁷¹ Editat per Josep M. SANS TRAVÉ, *Diplomatari de la comanda templera de Barberà*, Doc. 2, pp. 69-70.

Segarra i que s'estén fins al riu que porta aquest mateix nom. Enmig d'aquesta gran plana hi ha un castell que es diu Calonge on hi ha una església des de fa molt temps dedicada a Santa Fe. Aquesta església sempre ha estat vinculada al monestir de Conques a través dels senyors d'aquest lloc, que enviaven sovint cartes i legacions a l'abat de Conques i als germans de la comunitat a través d'emissaris. En aquestes ens explicaven que els senyors d'aquest castell tenien sempre molts problemes amb els sarraïns, arribant sovint molt males notícies i fent peticions, perquè Santa Fe els protegís per poder mantenir els seus dominis. I ja que aquest lloc quedava molt lluny de l'abadia on hi ha la santa verge, van establir un tribut fixe, en or per tal de pagar els ornaments sagrats del nostre temple. Amb el compromís que de totes les batalles que obtinguessin victòria pels mèrits de la santa entregarien la dècima part de tots els espolis arrabassats als sarraïns si aconseguien el triomf i la victòria. Per la seva banda els monjos agràits per aquesta generositat prodigada de terres tan llunyanes van enviar cartes d'agraïment comunicant mantindrien pregàries constants per a la seva salvació i perquè poguessin assolir la victòria. Aquestes cartes que volien encoratjar la seva lluita amb salutacions de la comunitat, també les van acompanyar enviant un estandart amb la imatge i la invocació de la santa verge, per tal que el poguessin portar durant les seves hostilitats. Aquest estandart a Calonge va ser utilitzat moltes vegades en les lluites contra l'exèrcit dels sarraïns i amb el botí que van obtenir sempre en les seves victòries els van fer arribar a la nostra abadia. (Llibre dels miracles de Santa Fe, Llibre IV, miracle nº 6)⁶⁷²

Tota aquesta narració ens dona una informació sobre la zona de la Segarra vinculant-la al comtat d'Osona les indicacions són de finals del segle XI. Segurament va ser transmesa pels lligams epistolars i a través d'emissaris, però també per la presència a la comunitat d'una persona protagonista del primer miracle narrat després d'aquesta introducció. Es tracta d'una persona anomenada Oliba que com agraïment pel seu rescat de la seva reclusió a la ciutat de Balaguer, per invocació de Santa Fe, va ser alliberat i va entrar a formar part de la comunitat de Conques. Tot i tractar-se d'un text hagiogràfic podem constatar la seva historicitat que lliga aquesta zona amb els vescomtes de Cardona i la catedral de Vic. A més tenim una dada documental que consta al cartulari de Santa Fe de Conques i a la documentació catalana que és de finals de la vida del bisbe Folc de

⁶⁷² Josep MASNOU, "El priorat de Sant Jaume de Calaf durant l'edat mitjana", *Calaf, mil anys. Recull de conferències amb motiu del mil·lenari de Calaf*, Ajuntament de Calaf, 2015, pp. 72-85

Barcelona que va entregar a Santa Fe de Conques l'església de Santa Maria de Tagamanent l'any 1098.⁶⁷³

La característica d'aquests castells situats a la zona de frontera era que tenien uns límits expansius i que estaven lligats entre els diferents castells formant sistemes defensius integrats com podem documentar en altres castells situats a aquest sector de la Segarra com els del castell de Castellar.⁶⁷⁴ Els que governaven aquests castells tenien altre castells o béns situats a la zona interior del comtat d'Osona en termes de castells on funcionava la vida econòmica i amb suficients rendes per poder invertir en els de zona de frontera com és veu clar amb la concessió a l'any de 1023 en els pactes entre la catedral de Vic i el levita Guillem de Mediona pels quals unia el castell d'Aguilar d'Osona a la repoblació dels castells de Montbui i Tous (Doc. 59). El castell d'Aguilar Guillem l'havia rebut del seu pare Sesmon d'Oló l'any 1008 segons un document copiat pel pare Pasqual.⁶⁷⁵

Límits diocesans a l'extrem de la marca

La dotàlia de la catedral de Vic del 1038 marca un canvi d'orientació en els límits del bisbat d'Osona quan van quedar establerts respecte el bisbat i comtat de Barcelona a la zona de la Conca d'Òdena, establint-se una divisió del terme del castell de Queralt que ja quedarà estabilitzada durant segles. Aquest fet va propiciar que els límits del bisbat es dilatessin en direcció occidental cap al riu Segre amb la voluntat d'arribar a la ciutat de Lleida. Aquesta expansió va fer que el bisbat d'Osona adoptés unes fronteres que limitaven l'expansió del bisbat d'Urgell cap el sud. La consolidació del govern eclesiàstic d'aquests sectors estarà lligat a la repoblació i estructuració de les estructures castrals, que es van multiplicar a partir del segle XI i van configurar termes castrals molt peculiars i la construcció de multitud de torres i cases fortificades per estructurar el seu territori. La característica d'aquests castells és que la parròquia i el cobrament dels delmes estarà unida estretament al control dels castells i l'ús d'aquest impost eclesiàstic per a la construcció i manteniment dels edificis militars. Aquest model farà que castell i església estiguin estretament vinculats i el delme estigui en mans dels castlans i cavallers.

La vinculació d'aquests castells amb la repoblació ens les dona el domini de la catedral de Vic sobre els castells de Montbui i Tous que van ser inicialment administrats pel

⁶⁷³ Text editat darrerament per Francesc RODRÍGUEZ BERNAL, *Col·lecció diplomàtica de l'Archivo Ducal de Cardona (965-1230)*, Fundació Noguera, Barcelona, 2016, doc. 293, pp. 466-467.

⁶⁷⁴ Roser PARCERISAS COLOMER, *Mil anys d'història castell de Castellar*, Ajuntament d'Aguilar de Segarra, 2013.

⁶⁷⁵ Als manuscrits conservats a la Biblioteca de Catalunya del pare Pasqual, *Sacra Cathaloniae Antiquitatis Monumenta*, ms. 729, vol. IV, f. 231.

mateix bisbe Frojà que va construir la torre de Montbui. Però, posteriorment, van ser encomanats a levites vinculats a la catedral com hem estudiat. Pel que fa a aquests castells del sector de la conca d'Òdena abans que els agafés el levita Guillem de Mediona l'any 1023 de mans del bisbe Oliba, aquests van estar en mans d'altres levites com Eldemar que va tenir el control del castell de Clariana, però en nom del monestir de Sant Cugat del Vallès. Així el bisbe Borrell va establir el 18 d'agost de 1015 a Ató un puig amb terra al terme de Tous al lloc anomenat Coma de Riquer amb la condició que edificués una torre i posi en conreu la terra amb el pacte que ell i la seva posterioritat ho tindran en servei de Sant Pere de Vic i del seu bisbe.⁶⁷⁶ Aquestes terres eren veïnes del castell de Clariana que havia estat en mans del levita Eldemar i que aquest havia entregat al seu germà Sesmon d'Oló segons el testament publicat l'any 992 en el qual Guadall Trasovad n'era marmessor i actuant ja com a bisbe. Aquesta donació va ser contemporània amb la que el mateix bisbe Borrell i tota la seva congregació van fer al levita Guillem de Mediona dels puigs Calaf, Calafell i Ferrera per repoblar i que els hi havia estat donats pel comte Ramon Borrell i Ermessenda (Doc. 49).

Font i Rius va publicar aquests dos textos dins la seva obra sobre les cartes de població i franquesa pel fet que eren establiments per repoblar i que la seva posada en funcionament implicava l'adquisició de drets pel principi d'aprisió vigent en la legislació visigòtica. Aquest fet el veurem clarament en la repoblació de Calaf que quan la catedral de Vic va renunciar als seus drets després del judici amb els Cardona va suposar una pèrdua molt important pels descendents de Guillem de Mediona. La repoblació efectiva de Calaf Guillem de Mediona la va delegar en el seu germà Ermengol Sesmon com ens indica el seu testament de l'any en que va morir de forma violenta i va entregar els seus drets sobre Calaf al seu fill Guillem Ermengol. Aquesta transmissió va quedar refrendada en el mateix testament de Guillem de Mediona assumint aquesta transmissió que es va veure alterada completament per l'acord entre el bisbe Oliba i el vescomte Folc de l'any 1038. Aquest Guillem Ermengol va quedar sense aquests béns però va continuar com a canonge de la catedral de Vic col·laborant amb Ermemir Quintila que era el seu oncle en la còpia de diversos manuscrits com estudiarem més endavant. El fet que un altre dels seus oncles Ermengol Ermemir fos cabiscol va afavorir la seva integració als canonges de la catedral.

⁶⁷⁶ Ramon ORDEIG *Diplomatari de la catedral de Vic*, n° 756, pp. 101-102- Estudiat per Antoni PLADEVALL, *Tous, mil anys d'història*, Publicacions Abadia de Montserrat, Barcelona, 1981.

Els problemes que va trobar Guillem de Mediona per repoblar la zona de Calaf el van portar a demanar al bisbe Oliba a poder assumir la gestió dels castells de Montbui, Tous i Ocelló que estaven més propers a les seves activitats de control del castell de Mediona al Penedès. Els pactes es van establir a través del bisbe Oliba entregant a la catedral el domini sobre el castell d'Aguilar a la Plana de Vic que havia rebut del seu pare Sesmon l'any 1008 com ja hem indicat. El seu parentiu amb Bernat Sendred de Queralt pel matrimoni amb la seva filla Quixol va ajudar a desenvolupar la seva activitat en aquest sector. De fet la principal activitat va ser defensar els béns de la catedral al castell de Roqueta portant a un judici a Vic l'any 1029 al palau episcopal on es va arribar a aclarir els drets de la catedral en aquesta zona.⁶⁷⁷ En el judici va actuar el jutge Guifré i després d'una inspecció sobre el terreny i l'acreditació dels documents es va establir que era de la catedral perquè feia més de trenta anys que la catedral tenia aquests béns. En l'original del document hi van signar al costat del bisbe Oliba molts membres de la catedral per donar més força a la decisió. En aquest moment es va tornar a copiar el document de la donació feta pel comte Borrell al bisbe Ató l'any 960 i van signar el jutge Guifré, l'ardiac Riculf.

La voluntat dels Gurb-Queralt degué continuar expandint-se sobre aquests dominis entorn l'any 1080 fet que va obligar al bisbe Berenguer Sunifred de Lluçà de buscar recolzament en la família dels Cervelló per defensar els seus drets sobre els castells de la conca d'Òdena. És en aquesta situació que el bisbe Berenguer Sunifred va entregar a Guerau Alemany de Cervelló els castells de Tous perquè l'alliberés del poder de Bernat Guillem, fill de Guillem Bernat i donar-li potestat per poder posar castlans sota les seves ordres. (Doc. 119). Va ser gràcies a la intervenció del comte Ramon Berenguer II que es va aconseguir uns pactes amb Guillem Bernat que va restituir a la catedral el domini sobre el castell de Meda reconeixent la seva revolta contra el bisbe. Alhora que restituïa a la catedral la parròquia de Sant Julià Sassorba i aconseguia seguir gaudint de tres altres esglésies situades al terme durant la seva vida com eren la de Sant Andreu de Gurb, Vespella i Sant Bartomeu del Grau (Doc.124).

Els castells d'Aguilar de Segarra i Sallavinera van deixar de pertànyer a la catedral de Vic per la donació que van fer Guillem Guifré i Berenguer Sunifred l'any 1064 a Adelaida, vídua de Sunyer Radulf que es va casar amb Hug Dalmau, vescomte de Berga que tenia interessos en aquest sector.⁶⁷⁸ Del fill d'aquest matrimoni Ponç Hug en sortirà

⁶⁷⁷ Ramon ORDEIG *Diplomatari de la catedral de Vic*, n° 877, pp. 201-203.

⁶⁷⁸ Ramon ORDEIG *Diplomatari de la catedral de Vic*, n° 1267, pp. 570-572.

el llinatge dels Cervera que es recolzarà en els bisbes d'Osona per sustentar la seva activitat guerrera. L'any 1086 Ponç Hug de Cervera va renovar amb el bisbe Berenguer Sunifred la convenença que havien fet els seus pares Hug Dalmau i Adelaida amb el bisbe Guillem Guifré i amb el mateix Berenguer Sunifred quan encara no era canonge, sobre els castells d'Aguilar i de Sallavinera, jurant fidelitat al bisbe d'Osona.⁶⁷⁹

Finalment volem destacar la participació de la catedral de Vic en la creació de la canònica de Sant Pere d'Àger a través de diversos canonges que van intervenir en la seva consolidació durant el segle XI. La historiografia ja havia detectat la identitat dels primers abats d'aquesta canònica aquisgranesa fundada per Arnau Mir de Tost quan va conquerir la vall d'Àger junt amb el comte Ermengol d'Urgell. La identitat del primer abat Ramon no l'hem pogut aclarir tot i que s'ha suggerit que seria el pare del segon abat Guillem Ramon.⁶⁸⁰ El castell d'Àger va ser conquerit pel comte Ermengol II i Arnau Mir de Tost l'any 1034 i com a agraïment van fer una donació a Sant Miquel de Cuixà i a l'abat Oliba.⁶⁸¹ En aquest document Arnau Mir de Tost ja consta al costat de la seva esposa Arsenda junt amb els comtes Ermengol i Constança i la signatura i la signatura del comte Roger de Foix (1035-1064) que va contribuir a aquesta primera conquesta. Aquesta relació amb Cuixà i el bisbe Oliba serà la porta perquè alguns canonges de la catedral de Vic entressin a formar part de la creació de la canònica de Sant Pere. Aquesta presència queda documentada pels testaments d'alguns d'aquests membres que podem trobar tant a la catedral de Vic com al fons de Sant Pere d'Àger. Així a la catedral de Vic tenim l'adveració sacramental del segon abat Guillem Ramon l'any 1082 (Doc. 126), la del seu fill Ramon Guillem l'any 1087 (Doc. 133) i la de qui va ocupar el càrrec de sagristà Guillem mort l'any 1095 (Doc. 154). Pel que fa a les notícies dels canonges de Vic tenim el testament de Guillem que va fer abans d'establir-se a Àger i que va quedar a Sant Pere d'Àger després de la seva mort, contenint una còpia de les primeres constitucions de treva dictades pel bisbe Oliba en un sínode diocesà (Doc. 77)⁶⁸² Eduard Junyent va estudiar aquests personatges demostrant que van gaudir de la seva participació en ambdós centres durant bona part del segle XI i transmeten aquests drets als seus descendents directes en un clar exemple de nicolaisme. A més de participar en l'organització material de la

⁶⁷⁹ Ramon ORDEIG *Diplomatari de la catedral de Vic*, nº 1512, pp. 794-795.

⁶⁸⁰ Francesc FITÉ LLEVOT, Eduard GONZÁLEZ MONTARDIT, *Arnau Mir de Tost. Un senyor de frontera al segle XI*, Universitat de Lleida, 2010, pp. 142-145.

⁶⁸¹ Ramon ORDEIG, *Cartulari major, dit llibre verd, del monestir de Cuixà. Assaig de reconstrucció*, Vic, 2019, doc. 353, pp. 384-385. S'estableix que el comte, el castlà i els cavallers que surtin del castell per anar contra els sarraïns donin al monestir de Cuixà la desena part de tot el botí que arrebeguin.

⁶⁸² Eduard JUNYENT, *Diplomatari i escrits literaris*, doc. 110, pp. 183-187.

canònica de Sant Pere d'Àger aquests abats van gaudir del control d'alguns castells del gran patrimoni que Arnau Mir de Tost i la seva esposa Arsenda van assolir. Així quan es va estructurar internament els béns de la canònica de Sant Pere d'Àger, després d'obtenir la butlla d'exempció i vinculació directa amb Roma del papa Alexandre II, l'any 1066 es va dividir el patrimoni en tres parts la primera assignada a l'abat Guillem Ramon, un altre part assignada a la mensa comuna i les parts corresponents a la dotació de cadascun dels canonges (Doc. 106). D'aquestes les assignades a l'abat Guillem Ramon implicaven el control de determinats castells situats a la Vall d'Àger (La Règola, Pertusa i Corçà) aquests dos darrers tocant a la Noguera Ribagorçana, a més de les dominatures d'Artesa i Malagastre a la zona tocant el riu Segre. La implicació de la catedral de Vic en aquest sector d'Àger ens la dona la narració dels darrers dies abans de la mort de Guillem Ramon el dia 12 de novembre de 1082, com van testimoniar amb jurament sobre l'altar de Sant Benet de Vic el seu fill Pere Guillem, Bernat preposit de Sant Pere d'Àger i el seu oncle Guillem Oliba:

Vidimus et presentes eramus quando prefatus defunctus a partibus Ausone perveniens Aggerensem castrum, ibique per octo dies comoratus, dum subsequenti dominica die inde iter arripiens ad castrum Corcanum perveniens et ibi ipsa nocte hospitium habuit. Feria quoque secunda cum suis sociis castellum Sancti Petri quod vocant Stagna, quod est ultra Castrumserris attigit et ipsa die ibi mansit. Altera autem die reversos ad Castrumserris colloquium habuit cum episcopo Ausonensi que tunc ibi aderat et Gerallo Poncii. Cumque inde ad predictum kastellum reverteretur, in medio itinere captus est ad infirmitate. Et cum invalescente langore in eodem kastello iaceret, episcopo Vicensi nuntium missit ut ad se veniret. Qui cum venisset postquam suis oracionibus se comendavit. Testamentum suum quod diu ante fecerat et manibus propriis firmaverat ante se adducere fecit et in audientia nostra ante presentiam predicti episcopo recitari eum fecit et laudavit sicque stare mandavit, excepto hoc quod tunc per suis solummodo verbis aliter ordinavit.

La presència del bisbe Berenguer Sunifred a aquest sector estava lligat als preparatius per poder reconquerir Balaguer i Lleida des d'aquest sector, preparant el projecte d'estendre els dominis cristians davant el món musulmà. Segons el text Guillem Ramon va tenir una trobada amb el bisbe Berenguer i el vescomte de Girona Guerau Ponç que era canonge de la catedral de Vic al castell de Casserres, situat al comtat de Ribagorça. Els castells de la dotació de Guillem Ramon van passar al seu fill Ramon Guillem fruit del seu primer matrimoni i posteriorment de Pere Guillem fruit d'un altres matrimoni el qual després de la mort del seu germanastre passarà a ocupar el càrrec d'abat d'Àger. És

precisament el que actua com a testimoni al costat del preposít d'Àger i de Guillem Oliba, oncle de Guillem Ramon d'Àger que consta en aquest període com a cabiscol de la catedral de Vic. Aquest control a quedar lligat amb els béns de la cabiscolia de la catedral que en la reforma impulsada l'any 1098 van acabar i deixar de mantenir-se aquest lligam que, finalment, quedarà extingit amb la mort de l'abat Pere Guillem quan la canònica d'Àger passi a ser una canònica agustiniana.

El control d'Àger entrarà dins els plans de conquesta impulsats per l'arquebisbe de Berenguer amb l'ideal de conquerir Balaguer i, sobretot, la ciutat de Lleida. A partir del bisbe Berenguer Sunifred la catedral perdrà el control dels castells d'Aguilar de Segarra i Sallavinera, així com els castells de Copons, Veciana i Montfalcó que passaran a llinatges implicats en la conquesta i la repoblació de Cervera. Els castells de Copons, Veciana i Motfalcó va passar a Guillem Ramon de Cervera casat amb Arsenda i que a més tenia infeudats pel comte Ramon Berenguer I els castells de Nàlec com testimonia un document del 31 d'agost de 1079.⁶⁸³ En un període situat entre 1078 i 1087 el bisbe Berenguer Sunifred va fer una convenença amb Guillem Ramon de Cervera per la qual li encomanava els castells de Copons i Montfalcó i li donava els feus i una cavalleria de terra a Veciana i Montfalcó, alhora que li empenyorava la meitat dels delmes d'Artés per una cavalleria de terra a Copons o a l'Espelt, entre el riu Cardener i Cervera. A canvi Guillem Ramon convé amb el bisbe que li serà fidel i l'ajudarà a defensar l'honor que té i pugui tenir, albergant al bisbe en les hosts i les calcades.⁶⁸⁴ Guillem Ramon va morir abans de l'any 1087 quan la seva esposa va donar al priorat de Ripoll de Sant Pere de Cervera el castell de Nàlec pel remei de les seves ànimes.⁶⁸⁵

L'any 1088 el bisbe Berenguer Sunifred fa convenença amb Deodat Bernat, vescomte de Tarragona, compromentent-se aquest darrer a donar al bisbe la potestat del castell de Montbui i Ocelló totes les vegades que el bisbe li demani i de la mateixa manera ho faran els seus castllans d'ambdós castells i albergar el bisbe amb les seves hosts.⁶⁸⁶ Berenguer Sunifred, dins el seu projecte de reconquesta de Tarragona, va utilitzar aquests castells per obtenir el recolzament de les principals famílies nobles per establir un control sobre la zona del Penedès. La família Cervelló tenia el control sobre el castell de Gelida i diverses castells a la zona de l'alt Gaià que els feien punts imprescindibles per aconseguir

⁶⁸³ Ramon ORDEIG *Diplomatari de la catedral de Vic*, n° 1415, pp. 706-707.

⁶⁸⁴ Ramon ORDEIG *Diplomatari de la catedral de Vic*, n° 1565, pp. 849-850.

⁶⁸⁵ Ramon ORDEIG *Diplomatari de la catedral de Vic*, n° 1522, pp. 805-806.

⁶⁸⁶ Ramon ORDEIG *Diplomatari de la catedral de Vic*, n° 1532, pp. 816-817. No es tracta de l'original sinó una còpia feta l'any 1176 que va servir pel plet del castell de Tous.

el control militar d'aquests sectors. Berenguer va aconseguir el recolzament de la família dels Claramunt amb l'entrega en feu del castell de Montbui que va arrodonir els béns d'aquest llinatge a la conca d'Òdena. El castell de l'Espelt després de ser ocupat pels castlans de Tous i d'un judici va ser entregat com a dotació de Bernat Dalmau fill del senyor del castell de Vilagrassa i que posteriorment entrarà a formar part dels dominis del seu germà Guillem Dalmau.⁶⁸⁷

El fracàs de la conquesta de Tarragona va portar a la pèrdua i usurpació de molts d'aquests béns tal com va recollir en una "querimònia" de finals del seu pontificat quan volia convocar un concili provincial que condemnés aquestes usurpacions, però que no va poder convocar per l'oposició de Bernat de Siderac, arquebisbe de Toledo (Doc. 149). Destaca el cas del vescomte de Tarragona Deusdedit Bernat que havia ocupat el castell de Montbui. El castell de l'Espelt i el de Tous també van ser objecte d'un judici amb l'arquebisbe Berenguer pel fet d'haver estat ocupat Pere Ramon castlà del castell de Tous.⁶⁸⁸ En aquest judici van actuar com a àrbitres el senescal Guillem Ramon i el seu germà Arbert, l'ardiaca Ramon de Girona que identifiquem amb Ramon Gaufred, el jutge Guillem Borrell, el jutge i sagristà Ricard Amalric i Bernat Ermengol de Malla la resolució del conflicte es va deixar en mans d'un duel judicial.

A principis del segle XII encara la catedral de Vic i el bisbe electe Guillem Berenguer van comprar tres castells al sector oriental de Cervera: Montlleó, Briançó i Pomar del noble Gerbert Hug.⁶⁸⁹ Aquest era membre del llinatge dels senyors de Cervelló i havia tingut drets dins el terme del castell de la Meda on va permetre la fundació de la canònica de Sant Tomàs de Riudeperes segons consta en el seu testament publicat l'any 1100 i conservat en el fons de Santa Anna de Barcelona.⁶⁹⁰ Paul Freedman es va ocupar d'aquestes donacions que es van fer en el poc temps en que Guillem Berenguer va actuar com a bisbe electe de Barcelona i va suggerir que aquests personatges estarien emparentats i que van voler reforçar el paper dels bisbes d'Osona en el seu esforç per aconseguir el restabliment de l'arquebisbat de Tarragona.

A principis del segle XII els atacs dels almoràvits van frenar la conquesta de Tortosa amb la caiguda de la València. Tots els esforços realitzats des de finals del segle XI es

⁶⁸⁷ Ramon ORDEIG *Diplomatari de la catedral de Vic*, n° 1669, pp. 952-953. Bernat Dalmau va fer una convenença amb Berenguer Sanç que li encomanava la fortalesa de l'Espelt i li donava en feu.

⁶⁸⁸ Ramon ORDEIG *Diplomatari de la catedral de Vic*, n° 1666, pp. 948-950.

⁶⁸⁹ Paul FREEDMAN, *Tradició i regeneració*, pp. 164-165 i pp. 227-229 on discuteix alguns problemes de datació dels documents d'aquest període.

⁶⁹⁰ Jesús ALTURO PERUCHO, *L'arxiu antic de Santa Anna de Barcelona del 942 al 1200*, Barcelona, 1985, doc. 153, pp. 172-177.

van veure totalment anorreats per nous atacs al Penedès i a Barcelona, així com a la zona de la Segarra que van tornar a desestabilitzar aquesta expansió territorial. Aquesta situació va portar a reforçar el poder de determinats llinatges d'aquest sector aprofitant la política matrimonial del comte Ramon Berenguer III que aconseguirà l'absorció dels comtats de Besalú i Cerdanya per intensificar la seva capacitat ofensiva per poder fer efectiu el domini sobre les taifes de Tortosa i Lleida. Paul Freedman seguint els estudis de McCrank va considerar que el fracàs de l'arquebisbe Berenguer en el seu projecte de restauració de Tarragona va marginar completament al bisbat d'Osona que va perdre tot protagonisme en la futura expansió territorial liderada pels comtes de Barcelona.⁶⁹¹ Aquesta visió no es correspon del tot a la realitat com mostrarem tant pel que fa al paper dels bisbes d'Osona del segle XII com dels canonges de la catedral ja que el bisbe Ramon Gaufred va prendre la iniciativa per recuperar el control sobre les parròquies del sector fronterer.⁶⁹²

3.2 Influència més enllà de la seu episcopal

En aquest apartat volem contextualitzar la vida canonical de la catedral en relació amb les altres diòcesis veïnes i que constituïen la província eclesiàstica, el marc superior de la relació de les esglésies. L'estructuració en províncies eclesiàstiques ve del període romà i és un dels trets comuns de l'estructuració del cristianisme antic. La província eclesiàstica Tarraconense va ser el marc propi de la diòcesi d'Osona que ja existia l'any 516 amb la presència del bisbe Cinidi al concili provincial i en els d'època visigòtica en l'àmbit de la monarquia visigoda.⁶⁹³ Els bisbes dins la província eclesiàstica eren consagrats pel metropolità, el qual exercia una funció de tutela i d'intervenció en casos de conflicte. Cal recordar que la província eclesiàstica Tarraconense va ser veïna de la província eclesiàstica Narbonesa, pel fet de formar part del regne visigòtic, gaudint les dues províncies d'un grau d'interrelació.⁶⁹⁴ L'organització interna de l'església antiga estarà marcada per l'activitat conciliar que es desenvolupava dins el marc de la província eclesiàstica, però a partir del segle VI en un àmbit més ampli dels regnes que es van anar

⁶⁹¹ Paul FREEDMAN, *Tradicció i regeneració*, pp. 59-64. Lawrence J. McCRANK, "Restauración canónica e intento de reconquista de la sede Tarraconense, 1076-1108", *Cuadernos de Historia de España*, 61-62(1977), pp. 145-245.

⁶⁹² Aquesta expansió del bisbat d'Osona es manifestarà en els conflictes amb el bisbat d'Urgell durant el segle XII i que hem estudiat de forma monogràfica en el nostre article Josep MASNOU, *El conflicte entre el bisbat de Vic Santa Maria de Solsona*, pp. 26-43.

⁶⁹³ Ramon ORDEIG, "La seu de Vic des dels inicis fins a l'elecció d'Oliba", p. 26.

⁶⁹⁴ Pel que fa referència a Narbona i la seva evolució abans del període de dominació carolíngia cal consultar l'obra de Frank RIESS, *Narbonne and its territory in late antiquity. From the Visigots to the Arabs*, Ashgate, 2013.

estructurant per l'ocupació dels visigots.⁶⁹⁵ L'ocupació musulmana i la desorganització de la Tarraconense van marcar un trencament dels bisbats amb aquesta seu metropolitana, quedant la seva relació en el marc més ampli de l'església visigoda sota domini musulmà que tenia en la seu de Toledo la seva capital consolidada des del segle VII.

Quan es produeixi l'ocupació carolíngia es posarà en evidència un conflicte greu, perquè aquestes esglésies encara mantenien lligams amb l'església visigoda sota domini musulmà. Només en aquest context podem entendre i interpretar l'episodi de la crisi adopcionista i el conflicte amb el bisbe Fèlix d'Urgell. La incorporació dels bisbats de la Tarraconense al món carolingi va implicar la relació dels bisbats catalans amb les seus metropolitanes més properes, per una banda la vinculació a Narbona i pel cantó del Pallars a la província d'Auch. El fet que l'ocupació carolíngia estigués portada des del regne d'Aquitània i l'acció de Lluís el Piadós va condicionar molts aspectes de l'organització de l'església carolíngia i la influència de l'església visigòtica.⁶⁹⁶

Els estudis sobre els lligams amb la província narbonesa han estat analitzats per Elisabeth Magnou-Nortier a la seva tesi doctoral fins al segle XI en el moment de l'aplicació de la reforma gregoriana.⁶⁹⁷ Aquesta relació va marcar profundament l'encaix dels bisbats catalans amb el món carolingi i la seva vinculació als bisbats de la narbonesa.⁶⁹⁸ En aquest procés el bisbat d'Osona ocuparà un paper singular i que va condicionar el període que estudiem. Recordem que va ser per iniciativa de l'arquebisbe de Narbona que es va produir aquesta restauració i que fins l'any 906 va estar sotmesa al pagament d'un tribut a la seu de Narbona que en aquest moment va ser abolit.⁶⁹⁹ El bisbat d'Osona es convertirà al segle X en el centre de ruptura amb l'arquebisbat de Narbona i el catalitzador de la restauració de Tarragona de forma especial amb la política del comte

⁶⁹⁵ L'obre que recull aquests concilis és la de Josep VIVES, *Concilios visigóticos e hispanoromanos*, CSIC, 1964. La bibliografia sobre aquests s'ha desenvolupat molt i també el seu lligam amb els reculls de dret eclesiàstic que es van anar formant entorn l'edició de la Hispana.

⁶⁹⁶ Michel ROUCHE, *L'Aquitaine des Wisigoths aux Arabes, 418-781: naissance d'une nation*, Paris, 1979. Té molt d'interès per situar alguns aspectes de l'església d'Aquitània que va influir en diversos aspectes de l'organització dels bisbats catalans durant el període carolingi.

⁶⁹⁷ Elisabeth MAGNOU-NORTIER, *La Société laïque et l'Eglise dans la province ecclésiastique de Narbonne (zone cispyrénéenne) de la fin du VIIIè a la fin du XIè siècle*, Tolosa de Llenguadoc, 1974. A partir d'ara Elisabeth MAGNOU-NORTIER, *La Société laïque et l'Eglise*.

⁶⁹⁸ Thomas DESWARTES, "Rome et la spécificité catalane. La papauté et ses relations avec la Catalogne et Narbonne (850-1030)", dins *Revue Historique*, 294(1995), pp. 3-43

⁶⁹⁹ El tema es va tractar al concili de Barcelona de l'any 906 i es va prendre la decisió al concili de Sant Tiberi d'Agde. L'estudi dels concilis de les províncies eclesiàstiques d'àmbit francès ha estat fet per Odette PONTAL, *Les conciles de la France capétienne jusqu'en 1215*, CERF, París, 1995.

Borrell que s'intitularà duc.⁷⁰⁰ Els intents de restablir el càrrec arquebisbal de Tarragona en mans de l'abat Cesari de Santa Cecília de Montserrat i de l'arquebisbe Ató són els casos paradigmàtics i que encara no han estat explicats del tot. Els intents d'assolir una autonomia van fracassar i es va imposar l'estratègia d'establir un control sobre la seu arquebisbal de Narbona que es va fer efectiva a partir de l'acció dels comtes de Cerdanya-Besalú a partir dels fills del comte de Cerdanya.⁷⁰¹

La restauració de la Tarraconense s'activarà a partir de la "reforma gregoriana" i impulsada per la intervenció del papat en els afers de la península ibèrica. L'ocupació de Toledo i la restauració eclesiàstica d'aquesta seu van ser el detonador del projecte de restauració de la Tarraconense.⁷⁰² Aquest serà liderat pel bisbe Berenguer Sunifred de Lluçà en el període de crisi a causa de l'assassinat del comte Ramon Berenguer II i la formació d'un consell de regència que va fiscalitzar l'activitat del comte Berenguer Ramon II. Per aquest darrer motiu veurem com l'organització de la vida canonical de la catedral de Vic tindrà un paper fonamental en la restauració de Tarragona a partir de l'any 1091 quan el bisbe Berenguer Sunifred va aconseguir la seva restauració jurídica i en va impulsar la seva ocupació. Aquest no va ser un fet anecdòtic sinó que va marcar profundament l'evolució del bisbat i la vida canonical de la catedral com documentarem en aquest apartat.

Només vull aportar dues informacions que testimonien aquests vincles del bisbat de Vic amb la restauració de Tarragona no com un fet puntual sinó amb una vinculació permanent durant el segle XII. La primera entorn el restabliment de Tarragona com a arquebisbat independent de Narbona per la butlla obtinguda l'any 1091. És precisament en aquest any 1091 que es consolida la "carta de dotació" dels canonges que durant el segle XII es consolidarà com la forma habitual d'entrar a formar part de la comunitat canonical. En un curt període trobem cinc cartes de dotació de canonges que són acollits pel ja arquebisbe Berenguer i es tracta de candidats a formar part del nou capítol de Tarragona que van entrar a formar part de la catedral de Vic. A més un dels canonges que

⁷⁰⁰ El paper de l'església en aquest període va estar estudiat per Manuel RIU, "L'església catalana al segle X", *Symposium internacional sobre els orígens de Catalunya (segles VIII-XI)*, Barcelona, 1991, pp. 161-189.

⁷⁰¹ El comte Guifré de Cerdanya va col·locar a tots els seus fills del seu segon matrimoni a bona part de les seus catalanes després del fracàs del bisbat de Besalú. Analitzat per Michel ZIMMERMANN, "El bisbe català durant els segles X-XII", *En els orígens de Catalunya. Emancipació política i afirmació cultural*, pp. 150-151. Diversos membres de la família dels comtes de Cerdanya, nebots de l'abat i bisbe Oliba, van ocupar les seus de Narbona, Elna, Urgell i Girona.

⁷⁰² Antoni PLADEVALL, "Berenguer Sunifred, arquebisbe de Tarragona. La restauració de la província eclesiàstica", Josep M. MACIAS SOLÉ, Andreu MUÑOZ MELGAR (ed.), *Tarraco christiana civitas*, Tarragona, 2013, pp. 225-239.

va entrar en aquest període Bernat Dalmau va ser nomenat i dotat ja com ardiaca de Tarragona actuant a finals del segle XI. Aquestes entrades al capítol es van fer amb la perspectiva de la recreació de l'estructura eclesiàstica de Tarragona que no va arribar a reeixir.⁷⁰³ Un altre punt per testimoniar la continuïtat de la implicació de la catedral de Vic en la restauració de Tarragona és la possessió a l'arxiu de Vic de l'original de la butlla “Inter primas Hispaniarum” que no va ser entregada a l'arquebisbe de Tarragona fins a principis del segle XIV com testimonia la còpia que en va quedar a l'arxiu de la catedral de Vic.⁷⁰⁴ La còpia es va fer en 1239, durant l'episcopat del bisbe Bernat Calvó, però no es va entregar fins a l'època del bisbe Ponç de Vilaró (1302-1306) i de l'arquebisbe de Tarragona Roderic Tello (1288-1308).⁷⁰⁵

El bisbat d'Osona ha ocupat un paper central en l'organització de l'església de Catalunya, influïnt i afectant a l'activitat dels altres bisbats. Durant el període que estudiem es va anar configurant la seva delimitació mostrant-se com un bisbat estretament lligat a l'expansió territorial dels comtes de Barcelona i en conflicte amb el bisbat de la Seu d'Urgell al qual va bloquejar la seva expansió cap al sud. En aquest apartat volem recollir la influència que determinats canonges originaris del bisbat d'Osona van tenir en les altres diòcesis catalanes i la seva interrelació amb el funcionament del bisbat osonenc. Aquest plantejament ens permet aprofundir també en molts aspectes de la vida canonical del període entenent les mútues relacions que es van establir entre les diferents bisbats. En aquest sentit aquesta perspectiva permet entendre certs elements de la reforma canonical que es va produir en els diversos bisbats de Catalunya. Finalment aquest apartat ens permet documentar la presència d'alguns canonges de Vic a altres bisbats i el fenomen de la progressiva estructuració de la província Tarraconense a partir de les conquestes de Tortosa i de Lleida amb el nomenament de l'arquebisbe Bernat de Tort (1146-1163). La intervenció més directa del bisbat d'Osona a l'arquebisbat de Tarragona es produirà l'any 1194 amb el nomenament del bisbe Ramon Tedmar de Castellterçol, després de

⁷⁰³ Lawrence J. MC CRANK, “Restauración canónica e intento de reconquista de la sede tarraconense (1076-1108)”, *Cuadernos de Historia de España*, 61-62(1977), pp.145-245.

⁷⁰⁴ La còpia conservada a Vic testimonia quan es van fer i lliurar a Tarragona Ramon ORDEIG *Diplomatari de la catedral de Vic*, nº 1579, pp 865-867.

⁷⁰⁵ Còpia feta per Pere de Posa, canonge de Vic, el dia 30 desembre 1239 i autoritzada per Pere d'Eres, notari públic de Vic. *Hoc translatus cum originali fideliter comprobavi de verbo ad verbum nichilque plus nichilque minus in originali que in traslato inventi et vidi originale bullatum bulla Urbani pape secundi, que bulla erat absque omni suspitione et instrumentum erat non abolitum, non cancellatum nec in aliqua sua parte viciatum, immo omni suspitione carebat*. Al final del pergami en lletra del segle XIV hi ha la següent anotació que podria haver-se redactat entre els anys 1302-1306: *Originale bullatum restituit dominus Pontius, Vicensis episcopus, domno archiepiscopo Roderico apud Barchinonam cum quibusdam aliis privilegiis bullatis*

l'assassinat de l'arquebisbe Berenguer de Vilademuls. En aquest prelat i queda reflectida i documentada la carrera eclesiàstica d'un canonge que esdevingut ardiaca arriba a ser consagrat bisbe de la seva pròpia seu episcopal i es promocionat a la funció d'arquebisbe metropolità de Tarragona.⁷⁰⁶

3.2.1 Relacions amb la província narbonesa

Narbona va formar part del regne visigot i també es va veure afectada per l'ocupació musulmana. Sota el domini carolingi aquesta província es va restaurar i des de Tolosa i Narbona es van conquerir els comtats catalans. No hi hagué, doncs, cap acte jurídic del papat que vinculés aquests bisbats de la Tarraconense a Narbona malgrat la falsificació de la butlla del papa Esteve V que va intentar justificar aquest vincle.⁷⁰⁷ Es tracta d'una carta escrita des de Troyes l'any 887 pel papa Esteve V als bisbes Esclua, Ermemir i Frodoí acusant al primer d'usurpació de la seu metropolitana de Tarragona en detriment de l'arquebisbe Teodart de Narbona i amb col·laboració dels altres dos. Després de recordar-los que l'autoritat de la metròpoli narbonesa li ve dels temps apostòlics amb la predicació del primer bisbe narbonès Sergi Pau, el papa requereix tots tres bisbes a retornar la jurisdicció de la província Tarraconense a l'arquebisbe Teodart sota pena d'anatema i excomunió, junt amb els cinquanta-dos bisbes reunits en concili a Troyes.

La recuperació de Narbona en 759 coincideix amb la proclamació de l'emir omeia Abderaman I com a independent dels abbassides i assumint el control d'Al-Andalus. L'any 777 es va produir el primer contacte conegut entre Carlemany i el governador musulmà de Barcelona i Girona Sulayman ibn al-Arabi, a Paderborn, per fer una aliança contra l'autoritat de Còrdova i va haver-hi la proposta d'organitzar una gran expedició a la vall de l'Ebre. Carlemany farà l'expedició recolzat pel papa Adrià I amb un ambició pla de conquesta. Però el fracàs de l'expedició de Saragossa en 778 i les seves conseqüències va frenar l'expansió militar dels francs a la zona del vall de l'Ebre consolidant els límits del domini carolingi.⁷⁰⁸ La derrota a Roncesvalles va comportar canvis polítics amb la substitució de diversos comtes aquitans i la imposició de nous comtes fidels, a més d'establir el regne d'Aquitània que va recollir en una unitat política les províncies eclesiàstiques de Bourges, Burdeus, Auch i Narbona. Carlemany va confiar

⁷⁰⁶ La seva trajectòria ha estat estudiada per Antoni PLADEVALL, *Castellterçol. Història de la vila i el seu terme*, EUMO, Vic, 1991.

⁷⁰⁷ Ramon ORDEIG, *Els comtats d'Urgell, Cerdanya i Berga*, doc. XIII, p. 770-773. Va ser publicat a *Marca hispànica*, ap. XLIV, col. 813-817 a partir d'un document copiat a l'arxiu de Tarragona.

⁷⁰⁸ Philippe SÉNAC, "Charlemagne et al-Andalus (768-814)", Philippe SÉNAC (dir.), *Aquitaine-Espagne (VIIIe-XIIIe siècle)*, Poitiers, 2001, pp. 1-18

Aquitània al seu fill Lluís, que era un infant, fent-lo rei d'Aquitània i rebent el sacre reial del papa Adrià I a Roma el 15 d'abril de 781. La seu narbonesa recuperarà la categoria de seu metropolitana amb Nebridi (799-824), i a partir d'aquest moment s'introduiran els canvis lligats a la reforma de l'església carolíngia en estret lligam amb les normatives visigòtiques que eren pròpies de la tradició narbonesa, vinculada a la litúrgia i legislació eclesiàstica dels concilis del reialme visigòtic.⁷⁰⁹

La introducció al món carolingi va suposar un trencament dins de l'església visigòtica i es va produir l'emigració del clergat de la zona a l'àmbit carolingi, alguns dels quals van arribar a ocupar bisbats importants: Teodulf d'Orleans, Agobard de Lió, Prudenci de Troyes i Claudi de Turí.⁷¹⁰ Un d'aquests prelats fugitius i establerts a bisbats carolingis va ser Galindo, que adoptant el nom de Prudenci, serà bisbe de Troyes fins l'any 861.⁷¹¹ És en aquest àmbit geogràfic de l'imperi carolingi on conservem algunes de les informacions més precises sobre l'afer del bisbe Fèlix d'Urgell i de la crisi adopcionista. Es tracta d'una carta escrita pel leuista Alcuí de York adreçada a Fèlix, bisbe d'Urgell, on manifesta ha sentit parlar d'ell i s'encomana les seves oracions.⁷¹² Aquest text es conserva en un manuscrit del segle IX de les obres d'Alcuí conservat a la Biblioteca Municipal de Troyes, ms. 1165.

L'any 785 els habitants de Girona es van revoltar contra els musulmans i van donar accés al domini carolingi. La zona dels comtats d'Urgell i Cerdanya també passaria a domini carolingi en aquestes mateixes dates a través d'Asnar Galindo, com ha demostrat Ramon Ordeig en la publicació de la *Catalunya Carolíngia* dels comtats d'Urgell, Cerdanya i Berga.⁷¹³ Narbona es va convertir en el centre de poder carolingi durant el període 787-791 esdevenint el punt d'entrada cap a Hispània.⁷¹⁴ Aquest avenç del poder carolingi va venir seguit d'una gran expedició de represàlia musulmana de l'any 793 a la Cerdanya, Rosselló i Septimània atacant les guarnicions de Girona i Narbona i que amb la batalla de l'Orbieu va frenar l'avenç cap a Tolosa. L'any 800 el rei Lluís va atacar Lleida i Osca alhora que va aconseguir la conquesta de Barcelona 801. L'any 808 el rei

⁷⁰⁹ El gran especialista del canvi litúrgic esdevingut a Narbona és Miquel S. GROS

⁷¹⁰ Albert CASTES, *Cinq évêques hispani de l'empire carolingien, leur influences sur l'ideologie et la pratique épiscopale*, tesi de doctorat inèdita, Universitat de Toulouse, 1986.

⁷¹¹ Estudiat per Isabelle CRÉTE-PROTIN, *Église et vie chrétienne dans le diocèse de Troyes du IVe au IXe siècle*, Presses Septentrion, Lille, 2002

⁷¹² Ramon ORDEIG, *Els comtats d'Urgell, Cerdanya i Berga*, doc. 1, p. 103. Es conserva a diversos manuscrits conservats a Troyes, Londres, Saint-Gall i el Vaticà.

⁷¹³ Ramon ORDEIG, *Els comtats d'Urgell, Cerdanya i Berga*, doc. 10, p. 119

⁷¹⁴ Sobre la denominació de la zona musulmana com "Hispania" ha estat àmpliament estudiat per Michel ZIMMERMANN, *Naissance de la Catalogne (VIIIè-XIIè siècle)*, Limoges, 2019.

Lluís va ocupar Tarragona però el seu atac va quedar parat a Tortosa, però l'any següent va ser derrotat quedant tot aquest sector desestabilitzat.

A nivell litúrgic es data entorn l'any 800 la consolidació d'aquesta tradició litúrgica a través del pontifical de Narbona com han estudiat eminents liturgistes.⁷¹⁵ L'església situada al bisbat de Girona quedarà vinculada a Narbona i s'iniciarà aquest procés de refosa de les tradicions litúrgiques que donarà origen a la tradició catalano-narbonesa. Només en aquest context podem entendre i interpretar l'episodi de la crisi adopcionista en temps de Carlemany i el conflicte amb el bisbe Fèlix d'Urgell. La recent publicació dels volums de la *Catalunya Carolíngia* dels comtats d'Urgell, Cerdanya i Berga ha recollit molts dels textos fonamentals d'aquesta polèmica entre Fèlix i Alcuí fent accessibles molts textos d'aquesta controvèrsia.⁷¹⁶

La situació dins l'arquebisbat de Narbona era conflictiva en el moment de celebrar-se el concili de Troyes l'any 878 com ens ho indica una carta escrita pel papa Joan VIII adreçada als germans Miró i Sunifred acusant al primer d'haver devastat la Septimània tot espoliant esglésies i envaint els seus castells, trobant l'oposició militar del marquès Bernat de Gòtia. A Sunifred se l'acusa d'haver apostatat del seu ofici diaconal i del seu hàbit monacal al qual mana es reincorpori al monestir. També acusa al vescomte Lindoí de Narbona d'haver col·locat preveres seus en esglésies de Narbona en contra la voluntat de l'arquebisbe Sigebod.⁷¹⁷ En aquest context es va celebrar el concili de Troyes l'any 878 amb la presència del papa Joan VIII i el rei Lluís on es va fer efectiva la substitució de Bernat de Gòtia per la dinastia del comte Guifré i el projecte de restaurar el territori de la Catalunya central amb la recreació del bisbat d'Osona. A més el concili va desenvolupar una important tasca legislativa per aplicar en l'ordenament intern de l'església. D'aquestes decisions en conservem una còpia a un manuscrit de la canònica de Santa Maria de l'Estany escrit a la catedral de Vic a finals del segle XI i que es conserva a la

⁷¹⁵ Per una síntesi vegeu l'article d'Alexandre M. OLIVAR, "Survivances wisigothiques dans la liturgie catalano-languedocienne", *Liturgie et musique (IXe-XIVe siècle)*, Cahiers de Fanjeaux, 17(1982), Toulouse, pp. 157-172.

⁷¹⁶ Ramon ORDEIG, *Els comtats d'Urgell, Cerdanya i Berga*, Barcelona, 2020, vol. 1, pp. 103-118. Recull 8 textos de l'any 789 fins al 799 sobre aquesta polèmica i la condemna de Fèlix. També és essencial el congrés organitzat per Josep PERARNAU ESPELT, "Feliu d'Urgell: fonts per al seu estudi i bibliografia dels darrers seixanta anys", *Arxiu de Textos Catalans Antics*, 16(1997), pp. 435-482.

⁷¹⁷ El resum d'aquest document es troba en un manuscrit (Reg. Vat. I, del segle XI) que conté el registre del papa Joan VIII (*Registrum Iohannis VIII*) publicat a *Catalunya carolíngia. Els comtats de Rosselló, Conflent, Vallespir i Fenollet*, doc. 108, pp. 156-157.

Hispanic Society de Nova York i que ha estat estudiat per Hubert Mordek.⁷¹⁸ En aquests concili hi van participar els bisbes Teuter de Girona i Frodoí de Barcelona que va obtenir del rei Lluís la immunitat per la seva església, alhora que li donava permís per restaurar la canònica, confirmant els seus béns, entre ells el monestir de Sant Cugat del Vallès.⁷¹⁹

La restauració del bisbat d'Osona a finals del segle IX va estar lligat a la voluntat de l'arquebisbe de Narbona Sigebod de restablir les seus del període visigòtic. En aquest període es produirà la creació del bisbat d'Osona juntament amb la creació d'un bisbat al Pallars que es consolidarà i l'intent fallit de restaurar el bisbat d'Empúries per Ermemir i un bisbat a la Cerdanya per Esclua. Aquests fets són contemporanis a la presència del prevere Baius a Terrassa que va enfrontar-se al bisbe Frodoí per actuar en el marc de l'antic bisbat d'Ègara.⁷²⁰ Antoni Pladevall va plantejar que es volia restaurar els bisbats de la Tarraconense, obtenint una independència efectiva de Narbona segons explica un fragment de la *Vita Sancti Theodardi*. Aquest arquebisbe i tots els bisbes reunits a la catedral de la Seu d'Urgell van depositar i degradar els bisbes Esclua i Ermemir per no haver estat ordenats amb consentiment del metropolità narbonès.⁷²¹ Aquesta visió no és acceptada avui en dia per la historiografia ja que la seva interpretació d'independència respecte Narbona està marcada per aquest text hagiogràfic manipulat a finals del segle XI com a demostrat a la seva tesi Jean Mercier.⁷²² És precisament en aquest moment que tant des del bisbat d'Osona com des de l'arquebisbat de Narbona que es produiran un seguit de falsificacions i elaboració de documents apòcrifs. El més clar és el que va elaborar l'arquebisbat de Narbona a partir de la *Vita Sancti Theotardi*, però que no se n'ha pogut fer una edició crítica que caldria publicar per oferir tots els elements utilitzats per aquesta falsificació.⁷²³ Pel que fa al bisbat d'Osona trobem les actes del fals concili de Port i la falsificació dels preceptes del rei Odó i que va ser posat en evidència pels estudis de Robert Bautier quan va editar la documentació d'aquest rei.⁷²⁴

⁷¹⁸ Hubert MORDEK, Gerhard SCHMITZ, "Papst Johannes VIII, und das Konzil von Troyes (878)", *Geschichtsschreibung und geistiges Leben im Mittelalter: Festschrift für Heinz Löwe zum 65 Geburtstag*, Cologne-Viena, 1978, pp. 179-225.

⁷¹⁹ Ramon d'ABADAL, *Catalunya carolíngia. Els diplomes carolíngis a Catalunya*, pp. 68-71.

⁷²⁰ Josep M. MARTÍ BONET, *El bisbat d'Ègara. Breu història*, Barcelona, 2007. Testimoniat l'any 874 aquest autor el considera el darrer bisbe d'Ègara.

⁷²¹ Ramon ORDEIG, *Els comtats d'Urgell, Cerdanya i Berga*, doc. XIV, pp. 773-774.

⁷²² Jean MERCIER, "Les problemes politico-religieux en Catalogne (IXe-XIe siècles)", Imma OLLICH (cord.) *Gerbert d'Orlhac i el seu temps: Catalunya i Europa a la fi del I. Mil·lenni*, Vic, 1999, pp. 115-133.

⁷²³ Jean MERCIER, "Les problemes politico-religieux en Catalogne (IXe-XIe siècles)", pp. 115-121.

⁷²⁴ Robert-Henri BAUTIER, "La prétendue dissidence de l'épiscopat catalan et le faux concili de "Portus" de 887-890", *Bulletin Philologique et Historique*, (1963), pp. 477-498.

Antoni Pladevall i la recent historiografia dels bisbats catalans han recollit i interpretat diversos intents d'independència dels bisbats catalans respecte la seu narbonesa iniciats en temps del bisbe Gotmar i de l'actuació de dos bisbes deposats com van ser Ermemir i Esclua que van intentar ocupar els bisbats de Girona, regit per Servusdei, i de la Seu d'Urgell, regit per Ingobert. En aquestes interpretacions es repeteixen un seguit de tòpics i de consideracions fetes en un context esbiaixat que condicionen la seva interpretació. Un fet que cal explicar és la situació anticanònica de sotmetre un bisbat al pagament d'un tribut a la seu de Narbona i que va aconseguir eliminar-se l'any 906 en un concili celebrat a Sant Tiberi d'Agde en la que el bisbat d'Osona obtenia la seva autonomia plena com a diòcesi dins el marc de la província eclesiàstica narbonesa. Aquest fet ha estat interpretat com un control directe de la diòcesi per part de la seu de Narbona que a finals del segle XI quan l'arquebisbe Berenguer Sunifred obtingui la separació dels bisbats catalans de Narbona i les dificultats amb que es va trobar. Des d'una revisió de totes les dades del conflicte proposem una nova interpretació dels esdeveniments feta des de les informacions que tenim de la documentació del bisbat d'Osona.

Dues consideracions noves volen afegir-se a aquesta interpretació per aclarir una mica aquest afer. La primera fa referència al pagament d'un tribut per part d'una diòcesi respecte a la seu metropolitana. La interpretació tradicional d'aquest fet ha estat considerar aquest domini directe de Narbona davant una diòcesi de nova creació, exercint un control directe sobre la seva formació. Hi han altres informacions que avalen aquest control directe de la seu narbonesa sobre la recreació del nou bisbat i del bisbe Gotmar com pot ser la perpetuació en la toponímia local del Prat Narbonès, situat al sud de la ciutat i espai on s'hi cultivà una de les possessions agrícoles més productives de la Plana. Per altra banda dins els documents falsificats a Narbona per mostrar la dependència de la seu osonenca les actes del concili de Narbona de 788-791 ja es cita el bisbat d'Osona i segons Laurent Schneider respondrien a la problemàtica de finals del segle IX.⁷²⁵ La creació del bisbat d'Osona estaria lligada amb l'intent de constituir un bisbat escindit de Narbona al comtat de Razés, espai originari de la família comtal dels comtes catalans i amb una voluntat de fer que els límits dels comtats que s'aniran consolidant tinguessin una correspondència amb les divisions eclesiàstiques. En aquest punt volem fer referència

⁷²⁵ L'autor dona credibilitat al document en alguns aspectes com indica al seu article Laurent SCHNEIDER, "Aux marges méditerranéennes de la Gaule mérovingienne. Les cadres politiques et ecclésiastiques de l'ancienne Narbonaise Ire entre Antiquité et Moyen Âge (Ve-IXe siècle)", Florian MAZEL (dir.), *L'espace du diocèse. Genèse d'un territoire dans l'Occident médiéval (Ve-XIIIe siècle)*, Presses universitaires de Rennes, 2008, pp. 86-87 i recull el text del concili pp. 93-95.

a una divisió existent a l'església primitiva dels corepiscopats, més propis de l'església grega oriental i no tan desenvolupats en el món occidental. Els corepiscopats serien bisbats sota l'autoritat directe d'un metropolità que tindrien jurisdicció territorial pròpia on s'exerceix l'autoritat episcopal per delegació. Aquest estatut pot correspondre perfectament amb la situació de la restauració del bisbat d'Osona en temps del bisbe Gotmar. El pagament d'un tribut a la seu de Narbona era l'expressió de la seva situació de dependència respecte la seu metropolitana de Narbona.

La importància de l'organització metropolitana de les esglésies i el seu funcionament conciliar serà una de les característiques del període i per aquest motiu moltes de les decisions que es prenen de cara a la vida eclesial estaven subjectes a aquest funcionament. Recollim en aquest quadre el testimoni dels concilis de la nova província narbonesa que documenten aquesta problemàtica per situar les decisions que hem esmentat. En lletra cursiva reproduïm els concilis apòcrifs, però que van ser utilitzats per justificar els drets de Narbona en tot aquest conflicte segons Robert Bautier.

DATA	LLOC	DECISIONS	PARTICIPANTS
878	Troyes	Excomunió de Bernat de Septimània, Frodoí rep confirmació dels béns del bisbat de Barcelona i permís per restaurar la canònica.	Frodoí, bisbe de Barcelona, Galderic bisbe d'Urgell i Teuter de Girona
886/890	<i>Portus</i>		<i>Teodart arquebisbe de Narbona</i>
887	<i>Troyes</i>	<i>El papa Esteve V requereix que els bisbes Esclua, Ermemir i Frodoí retornin a l'obediència de l'arquebisbe Teodart de Narbona</i>	<i>Papa Esteve V. Teodart de Narbona</i>
891	Meung	El rei Odó posa els béns del bisbat de Girona sota la seva protecció	Teodart arquebisbe de Narbona i Servusdei de Girona
893	Urgell	Deposen bisbes Esclua i Ermemir	Teodart arquebisbe de Narbona
897	Portus	Restitució d'unes viles a la parròquia de Cocon pel bisbe de Magalona	Arnust arquebisbe de Narbona i Servusdei de Girona
902	Azillan	Concessió als preveres de Santa Maria de Quaranta possessió de l'església de Cruzy.	Arnust arquebisbe de Narbona, Rostany arquebisbe d'Arle i Servusdei de Girona, Nantigís d'Urgell i Riculf d'Elna
903/905	Narbona?	Confirmació a prec de l'abadessa Emma dels béns de Sant Joan de Ripoll	Arnust arquebisbe de Narbona i Servusdei de Girona, Idalguer d'Osona, Teodoric de Barcelona, Nantigís d'Urgell
906	Barcelona	Confirmació béns de Sant Joan de Ripoll i petició d'Idalguer	Arnust arquebisbe de Narbona, Servusdei

		alliberament del tribut d'Osona imposat per Narbona	de Girona, Idalguer d'Osona, Teodoric de Barcelona, Nantigís d'Urgell
907	Sant Tiberi Agde	Decret en que Idalguer d'Osona i els seus successors queden eximits de pagar tribut a la seu metropolitana	Arnust arquebisbe de Narbona, Guigó de Girona, Teodoric de Barcelona, Nantigís d'Urgell i Riculf d'Elna
909	Jonqueres	Absolució de l'excomunió del comte Sunyer d'Empúries, familiars seus i fidels	Arnust arquebisbe de Narbona i Nantigís d'Urgell
911	Fontcoberta	Decreten que el bisbe Adulf retingui en vida el bisbat de Pallars i que mort es reincorporarà al bisbat d'Urgell	Arnust arquebisbe de Narbona i Guigó de Girona
912	Narbona	Concili no celebrat per l'assassinat d'Arnust i elecció del seu successor escollint a Àgius	Convocat per Rostany arquebisbe d'Arle que imposa a Gerard com arquebisbe Narbona
917	Elna	Consagració de Santa Eulàlia d'Elna	Elmerad d'Elna i Guiguó de Girona
937	Enserune	Consagració de Sant Ponç de Tomeres	Eimeric arquebisbe de Narbona i Guadall bisbe d'Elna
940	Narbona	Confirmació de béns donats a Sant Ponç de Tomeres	Eimeric arquebisbe de Narbona i Guisad d'Urgell
947	Narbona	Confirmació de l'elecció de Riculf com a bisbe d'Elna després de la mort de Guadall	Eimeric arquebisbe de Narbona, Guadall bisbe d'Elna

TAULA-22 Concilis de la Narbonesa i participació bisbes catalans.

Un altre element per poder tornar a reinterpretar aquest període prové del propi anàlisi prosopogràfic que hem desenvolupat en la nostra tesi. La clau és saber identificar qui és cadascun dels personatges que intervenen en l'afer i el fet de vincular-los amb algun llinatge. Es tracta de no considerar les informacions d'una forma aïllada sinó intentar situar-les en el seu context com intentem fer en aquesta investigació. L'element fonamental és saber identificar qui són els dos bisbes que en la crisi de finals del segle IX van ser deposats de les seues episcopals: Esclua i Ermemir. La identificació que vam intuir des del principi de la nostra investigació ha anat prenent més cos al llarg de la nostra recerca, trobant molts elements que donen coherència a la hipòtesi proposada. El punt fonamental és estudiar i aclarir quina era la situació en aquest període dels bisbes que eren deposats de les seves funcions episcopals a causa d'irregularitats canòniques i el paper de l'autoritat metropolitana. Tenim ven documentat el cas del bisbe Guadall, instigador de l'assassinat del bisbe Frojà, que va ser deposat l'any 998 pel papa Gregori V a Roma i la seva continuïtat com a simple sacerdot que hem pogut documentar en el capítol anterior. Pel que fa a la fortuna dels bisbes Esclua i Ermemir després de la seva

destitució. Podem manifestar que aquests dos personatges van seguir actuant dins el marc del bisbat d'Osona i el seu comtat, esdevenint membres de dos llinatges que al costat de la dinastia de Guifré el Pilós ocuparan llocs destacats en el nou comtat. Ermemir esdevindrà vescomte d'Osona donant origen a aquesta dinastia que tindrà un paper fonamental en l'organització política i eclesiàstica dels comtat d'Osona. L'altre Esclua entregarà els seus béns al castell de Montgrony per a la fundació del monestir de Sant Joan de Ripoll i actuarà com a mandatari i protector del monestir durant l'abadiat d'Emma. Aquesta identificació haurà de ser sotmesa a la crítica, però amb aquesta identificació ens permet trobar més elements per considerar aquesta possibilitat. Un argument complementari creiem que avala aquest plantejament. Es tracta de seguir la identitat del bisbe Adulf que va establir-se al comtat del Pallars en aquestes circumstàncies històriques i que al final no va ser depositat sinó confirmat, consolidant un bisbat de Pallars que tindrà la seva continuïtat amb el de Roda. Aquest reconeixement es va donar en el concili de Sant Julià Fontcuberta de l'any 911 quan el bisbe d'Urgell Nantigís en presència del metropolità Arnust i de vuit bisbes de la Narbonesa va presentar plet contra el bisbe Adulf de Pallars per haver sostret territori del bisbat d'Urgell durant vint-i-tres anys el Pallars que sempre havia pertangut segons els privilegis reials i altres documents presentats. En aquest concili no va participar el bisbe Idalguer, sinó que va fer-ho a través d'un seu legat el prevere El metropolità i els bisbes van permetre al bisbe Adulf mantenir el bisbat en vida i que després de la seva mort es reintegrés al bisbat d'Urgell.⁷²⁶Sabem que després de la seva mort el comte Ramon de Pallars va nomenar al seu germà Ató com a bisbe de Roda d'Isàvena mostrant el control dels comtes sobre les seus episcopals.

Així l'intent esdevingut en temps del comte Guifré de nomenament de bisbes tindria per una banda la voluntat de restauració de les antigues diòcesis visigodes com seria el cas d'Osona i d'Empúries amb la consagració dels bisbes Gotmar i Ermemir. Alhora que aquests bisbats coincidissin amb la consolidació de les noves demarcacions comtals com són el cas del Adulf bisbe de Pallars, Esclua al comtat de Cerdanya. La reacció serà encapçalada per l'arquebisbe de Narbona Teodart, el de Girona Servusdei i Ingobert de la Seu d'Urgell. L'ordenació d'aquests nous bisbes, evidentment, no era feta ni promoguda per l'arquebisbe de Narbona, sinó per l'arquebisbe d'Auch lligat als comtats aquitans i amb la presència tolosana a la zona del Pallars. Així doncs, més que ser un

⁷²⁶ Ramon ORDEIG, *Els comtats d'Urgell, Cerdanya i Berga*, doc. 168, p. 242.

intent per restablir la província eclesiàstica Tarraconense, es tractaria d'un intent de fer coincidir la nova divisió en comtats i els bisbes territorials vinculats a aquesta nova realitat administrativa que imposarà el món carolingi

Ermemir que va actuar com a bisbe d'Empúries quedarà reduït a la seva condició secular i assumirà el càrrec de vescomte del nou comtat d'Osona, disposant de béns al Cabrerés, dominant la zona de Rupit i en contacte amb la Garrotxa. Aquest serà el domini territorial dels vescomtes d'Osona que es consolidarà durant el segle X i que ha estat destacat per Francesc Rodríguez Bernal.⁷²⁷ Per la seva banda Esclua que havia actuat a la Cerdanya en lligam estret amb Guifré esdevindrà el dotador i protector de les fundacions al Ripollès, especialment en relació al monestir de Sant Joan de Ripoll amb la venda del domini de la zona de Montgrony. Pel bisbe Gotmar d'Osona la sortida al conflicte serà la de vincular el bisbat a la seu metropolitana, sotmetent-la a la seva tutela mitjançant el pagament d'un tribut i amb la presència del clergue Adanagild com a secretari del nou bisbe per a l'organització del nou bisbat. Altres testimonis d'aquest estret lligam és l'arribada de manuscrits de la seu de Narbona i la introducció de la litúrgia romana que impulsarà l'església de Narbona. Les celebracions que no estaven previstes en els llibres romans van mantenir-se seguint les de la tradició visigòtica. Els bisbats catalans entraran en la reforma de la litúrgia que es produirà en aquest període prenent distància de la tradició visigòtica i assumint la reforma litúrgica romana impulsada per Carlemany i els seus successors. Però mantindrà molts elements de la tradició visigòtica que es manifestaran en els llibres litúrgics que es consolidaran en aquest període. Volem destacar per la seva importància el pontifical que recollia els ritus propis del bisbe i que contenen un seguit de celebracions on s'estableix el ritual per accedir als càrrecs de les catedrals i que només trobem en aquesta província eclesiàstica com a mostrat Reynolds.⁷²⁸

La consolidació de la nissaga de Guifré el Pelós va estar lligada a la política matrimonial que va desenvolupar la casa comtal que tindria els seus orígens en els comtes de Carcassona com ha estudiat Ramon d'Abadal. El monestir de la Grassa va esdevenir un dels principals centres monàstics que es va implantar a Catalunya a través de disposar

⁷²⁷ Francesc RODRÍGUEZ BERNAL, *Col·lecció diplomàtica de l'Archivo Ducal de Cardona (965-1230)*, pp. 32-36. Aquestes propietats quedaran consolidades amb la fundació del monestir de Sant Pere de Casserres per part de la vescomtessa Ermetruit.

⁷²⁸ Roger E. REYNOLDS, "The Ordination Rite in Medieval Spain: Hispanic, Roman and hybrid", *Santiago, Saint-Denis and Saint Peter: the reception of the Roman liturgy in Leon-Castille in 1080*, New York, 1985, pp.131-155.

de béns a Ridaura i que conservarà durant segles.⁷²⁹ La política matrimonial de les diverses branques dels comtes catalans anirà evolucionant en contacte amb esposes procedents de l'àmbit dels comtats occitans com ha estat estudiat per Martí Aurell.⁷³⁰ D'entre aquests lligams volem destacar un que queda clarament establert per un document conservat a la catedral de Vic. Es tracta de l'adveració sacramental de la comtessa Riquilda, esposa del vescomte Odó de Narbona i filla del comte Guifré Borrell i la comtessa Garsenda, publicada el 13 de maig de 962.⁷³¹ Es conserva a Vic perquè entre les seves donacions estableix l'obligació de fundar un monestir a Girona sota invocació de Santa Maria a partir de diversos béns que disposava i que estaven als comtats d'Osona i Barcelona. Establia que si no es fundava aquest monestir els béns anirien destinats a les catedrals de Vic i Barcelona. Per l'evolució posterior i la presència d'aquest testament a la catedral de Vic hem de deduir que aquests béns van passar a la catedral. Hi ha el dubte de si aquest monestir es va arribar a construir o no, Sobrequés en l'edició del text afirma que es va construir, per una anotació al testament del comte Borrell de 24 de setembre de 993 en que va fer una donació testamentària pel monestir de Santa Maria de les Puelles de Girona.⁷³² Es tracta de l'alou de Sant Boi del Lluçanès que tenim documentat a partir de l'any 992.

El matrimoni de Riquilda, neta del comte Guifré, amb el vescomte de Narbona ens posa de manifest els estrets lligams familiars que existien ja en aquest període entre els comtes de Barcelona i els vescomtes de Narbona. Seran precisament els vescomtes de Narbona juntament amb els comtes de Roergue que tindran el control sobre l'arquebisbat de Narbona.⁷³³ Al testament Riquilda fa donació de molts béns per a fundacions de caràcter religiós tant als comtats catalans com a l'arquebisbat de Narbona, als monestirs de la Grassa i a Sant Ponç de Tomeres. A més són designats marmessors l'arquebisbe Aimeric, el bisbe de Girona i abat de Santa Maria de Ripoll Arnulf al qual se li insisteix que fundi aquest monestir dedicat a Santa Maria prop de Girona, a Garsenda comtessa de Tolosa i els vescomtes de Narbona Matfred i Adelaida. El notari que va escriure l'acte és

⁷²⁹ Josep M. SALRACH, "Memòria, poder i devoció. Donacions catalanes a la Grassa", Philippe SÉNAC (ed.), *Histoire et archéologie des terres catalanes au Moyen Âge*, Perpinyà, 1995, pp. 103-117.

⁷³⁰ Martí AURELL, *Les noces del comte*, pp. 42-43 Recorda que la superació de les estratègies matrimonials endogàmiques es va produir entorn l'any 930 quan Riquilda es va casar amb el vescomte Odó de Narbona.

⁷³¹ Eduard JUNYENT, *Diplomatari de la catedral de Vic*, doc. 346, pp. 290-292. Es tracta de l'original que conté les signatures autògrafes de l'arquebisbe Eimeric de Narbona i el bisbe Arnulf de Girona. Comentat per Martí AURELL, *Les noces del comte*, p. 113.

⁷³² En la darrera edició d'aquest document a *Els comtats de Girona, Besalú, Empúries i Peralada*, doc. 349, pp. 313-315.

⁷³³ Elisabeth MAGNOU-NORTIER, "La crise de l'église narbonnaise au XIe siècle", *Narbonne. Archéologie et histoire. Narbonne au Moyen Âge*, Montpellier, 1973, pp. 115-119.

Riquer que trobarem posteriorment actuant a Girona va escriure aquesta adveració amb una tinta distinta i que pot indicar que l'acte no s'havia arribat a completar en el seu moment. Finalment podem atribuir la presència d'aquest document a la catedral de Vic per la intervenció del bisbe Ató que va voler preservar els drets de la catedral de Vic en el control de l'alou de Sant Boi del Lluçanès. Aquest pla de donacions no es degué portar a terme perquè el bisbe Arnulf de Girona va morir l'any 970. A més ja en aquest anys Cesari, abat de Santa Cecília de Montserrat, ja actuava per aconseguir l'ordenació d'arquebisbe de Tarragona. L'arquebisbe Eimeric serà el que impulsarà la resistència a acceptar les iniciatives d'independència i els vescomtes Matfred i Adelaida degueren contribuir a paralitzar tota l'operació. En el testament Riquilda esmenta als seus nebots i fills del comte Sunyer: Miró que és esmentat com a comte i al seu germà Borrell. La mort de Miró es va produir l'any 966 i Borrell va començar el seu regiment en solitari durant aquest període.

És en aquest moment que es van produir les temptatives de restabliment de la tarraconense per part de l'abat Cesari i de bisbe Ató en el període en que el monjo Gerbert va estar a Catalunya per rebre la seva formació.⁷³⁴ La proposta de Cesari estava vinculada al comte Sunyer i a la seva esposa Riquilda d'origen occità mentre que la proposta d'Ató serà recolzada pel comte Borrell tindrà un plantejament fonamentat amb la voluntat de tenir un control sobre aquesta nova pretensió de restauració dels bisbats de la tarraconense sotmesos al projecte de la dinastia dels comtes de Barcelona, tancant les portes a l'expansió dels seus cosins de la Cerdanya que quedaran tancats en la seva voluntat d'expansió cap al sud. També les autoritats que avalaran aquest projecte seran diferents per buscar una legitimitat que els va portar a un enfrontament amb els arquebisbes de Narbona. En el cas de Cesari en la suposada apostolicitat de Sant Jaume i dels bisbes gallecs que seguien les tradicions de l'església visigòtica. En canvi Borrell assumeix la nova centralitat que buscaran els comtes i la noblesa catalana en el papat de Roma per legitimar totes les empreses eclesiàstiques tant pel que fa als bisbats com a les fundacions monàstiques. A nivell de patrons que avalin simbòlicament aquestes pretensions davant l'expansió del patronat de Sant Jaume del projecte de Cesari s'hi oposarà el patronat de l'apòstol Pau a Narbona amb la figura de Pau Sergi. Pel que fa al projecte liderat pel

⁷³⁴ Ramon ORDEIG, *Els orígens històrics de Vic (segles VIII-IX)*, pp. 120-124 i sobretot l'estudi monogràfic del mateix Ramon ORDEIG, *Ató de Vic, mestre de Gerbert d'Orlhac (papa Silvestre II)*, Estudis històrics, Vic, 2009.

comte i marquès Borrell s'imposarà la figura de l'apòstol Pere i la remarca de la intervenció de Roma en els afers de Catalunya.

Aquesta imposició de la primacia romana sempre vinculada a la famosa "Donació de Constantí" té un precedent en l'entrega del monestir de Sant Benet de Bages a la jurisdicció directe de Roma que es crearà just en aquest període. Aquesta dependència directe de Roma volguda per Sala el seu fundador i la seva esposa Ricarda vinculada als vescomtes d'Osona encara no ha estat remarca prou. El bisbe Ató va aconseguir el reconeixement de les seves pretensions que posava fi a la dependència dels bisbats catalans amb la seu de Narbona, malgrat els dubtes introduïts per Jarret sobre falsificació. Junt amb la butlla de reconeixement del títol arquebisbal i la concessió del pali el papa va atorgar a Ató el control del bisbat de Girona on s'hi volia introduir a un bisbe "neòfit". El papa s'adreçava als altres bisbes que dependrien del nou arquebisbe perquè el recolzessin i als comtes perquè fessin efectives les disposicions. Alhora el papa desacreditava, sense esmentar-lo, el reconeixement als drets arquebisbals de Cesari que continuava actuant. Aquesta concessió dels drets arquebisbals d'una seu situada en territori musulmà atribuint els drets històrics a una seu episcopal que no tenia aquesta categoria serà utilitzat pel papa Calixte II al segle XII en el cas de Santiago de Compostela i els drets metropolitans de Mèrida. El cas de Tarragona es va fer segurament amb la voluntat de conquerir Tarragona i poder fer efectiu el nomenament d'Ató a aquesta seu com ho indicaria la donació que el comte Borrell va fer del castell de Miralles en un sector allunyat de la Plana de Vic. El fet que el monestir de Santa Cecília de Montserrat estigués situat dins el bisbat d'Osona i que Cesari hagués de reconèixer a Ató com el seu superior volia regular la situació i fer efectiva la consolidació d'aquest projecte. La realitat, però, no va poder superar totes les dificultats i oposicions que va generar aquest projecte, acabant amb l'assassinat d'Ató. L'arquebisbe Eimeric de Narbona i els vescomtes de la ciutat no degueren estar disposats a afavorir aquest procés.

Pel que fa al projecte de l'arquebisbe Cesari aquest va acabar quan va morir l'abat i va entrar en una crisi interna amb els seus successors. En ambdós casos la seva pretensió va quedar lligada a les seves persones i la seva viabilitat va quedar condicionada al reconeixement que poguessin obtenir. Creiem que l'acció de l'arquebisbe de Narbona va ser la que va portar a que tots aquests moviments no tinguessin una continuïtat i podia ser un dels instigadors de l'assassinat d'Ató.⁷³⁵ Recentment Josep Maria Salrach ha proposat

⁷³⁵ Ramon ORDEIG, *Els orígens històrics de Vic (segles VIII-IX)*, pp.105-109.

que l'instigador de la mort d'Ató seria el comte Miró Bonfill que esdevindria bisbe de Girona en aquest moment.⁷³⁶ Aquest autor identifica a Miró Bonfill com el "neòfit" que va ocupar la seu gironina, després de la mort del bisbe Arnulf i que en una de les butlles del papa nomenava a l'arquebisbe Ató com a titular del bisbat gironí. La doble condició de bisbe i comte de Besalú serien les raons per les quals caldria considerar a Miró Bonfill com un laic. Aquesta argumentació, però, no té cap fonament ja que Miró era levita des de feia molts anys i per tant membre del clergat. El fet d'haver d'assumir les tasques comtals de Besalú va estar determinat per l'evolució del seu llinatge arrel de la revolta de l'any 957 que ha estudiat profundament el mateix Josep Mª Salrach. A més els successors a les seus d'Osona i de Girona després de la mort d'Ató serien confirmats pel prelat narbonès: el bisbe Frojà i el bisbe Miró Bonfill. Aquests dos prelats van assumir la nova situació i a la catedral de Vic es van salvaguarda els documents en paper de tot aquest afer, essent la base documental que va permetre, a partir de l'any 1085, de ser utilitzats pel bisbe Berenguer Sunifred per reclamar els drets dels bisbes d'Osona per ostentar els drets de l'arquebisbat de Tarragona. Pel que fa a presumpte falsificació d'aquests documents proposada, cal reconèixer que en un moment posterior al segle X es va intercalar un nou text provinent de la legislació eclesiàstica que va ser intercalat en una de les còpies i que caldria aclarir el moment i la motivació d'aquesta inclusió. No som capaços d'anar més enllà d'aquesta constatació i caldria fer recerques més aprofundides que permetessin aclarir-ho.

La seu de Narbona quedarà vinculada a la família vescomtal de la ciutat a mitjants del segle X amb l'elecció com arquebisbe d'Ermengol, fill dels vescomtes Matfred i Adelaida. Aquest fenomen és propi d'aquest període com s'ha estudiat als bisbats de Provença i portarà a una relaxació de la vida religiosa.⁷³⁷ L'atac de Barcelona de l'any 985 va ser un factor determinant i que va fer augmentar el control sobre els establiments eclesiàstics per part dels comtes que utilitzaran les seves rendes per mantenir l'exèrcit i dedicar part dels béns a les tasques de redempció de captius. Aquest punt considerem com fonamental per explicar el fenomen del restabliment de les canòniques de Barcelona, Urgell i Girona en que es restablirà la seva dotació a partir dels dictats de la regla d'Aquisgrà. En aquest procés hi contribuí l'acció de l'arquebisbe de Narbona Ermengol

⁷³⁶ Josep M. SALRACH, *L'assassinat de l'arquebisbe Ató (971) i les lluites pel poder en els orígens de Catalunya*, Institut d'Estudis Catalans, 2018. Es tracta del discurs de recepció de Josep M. Salrach com a membre numerari de la Secció Històrico-Arqueològica llegit el dia 30 de maig de 2018.

⁷³⁷ Jean CHELLINI, "Notes sur l'église de Narbonne au IXe siècle", *Narbonne. Archéologie et histoire. Narbonne au Moyen Âge*, Montpellier, 1973, pp. 101-104.

que es va fer present en diverses reunions amb els bisbes catalans. Ja hem indicat la seva presència a Vic durant l'any 1003 i també cal destacar la seva presència a la Seu d'Urgell en l'acte solemne de la redotació de la canònica d'Urgell l'any 1010. La influència dels arquebisbes de Narbona continuava a través de les eleccions dels bisbes de la seva jurisdicció la majoria fent-se amb la participació dels comtes i l'obtenció del "donum" que justificarà el domini del "comitatus" sobre l'"episcopatus".⁷³⁸ El paper de Narbona quedarà limitat per les relacions directes que tant monestirs com bisbats establiran amb el papat, anant directament a Roma per obtenir allò que el seu metropolità no hagués acceptat. Des d'aquesta perspectiva podem interpretar aquesta relació directa que van mantenir els bisbats catalans com va estudiar Abadal. Aquesta especificitat també ha estat estudiada de Deswartes confirmant aquesta relació que va anar en detriment del metropolità que va anar perdent les seves funcions.⁷³⁹

L'any 1013, després de la mort de l'arquebisbe Ermengol, es va procedir a l'elecció del seu successor que serà el punt més conflictiu de la història eclesiàstica de la província narbonesa pel seu episcopat que va durar seixanta-sis anys (1013-1079). Es tracta de l'elecció del fill del comte de Cerdanya Guifré un clergue de catorze anys pel pagament d'un "donum" de 10.000 sous que es van pagar als vescomtes de Narbona per l'obtenció d'aquest càrrec.⁷⁴⁰ A partir de l'arquebisbe Ermengol la situació de frontera i els atacs musulmans contra els comtats catalans transformarà les relacions entre els bisbes i els comtes on podem documentar el control que exercirà a la pràctica els comtes sobre els béns eclesiàstics i els càrrecs per mantenir les estructures militars dels comtats. Dins aquest marc l'església intentarà mantenir la seva autonomia i establir els seus drets a través de la potenciació de l'activitat conciliar i el recolzament a les iniciatives de reconstrucció dels patrimonis episcopals i monàstics. Guifré de Narbona malgrat que quan va acabar la seva carrera es va enfrontar amb Roma i va ser excomunicat, durant la primera etapa del seu episcopat, orientat pel seu oncle Oliba, va promocionar la defensa de l'església.⁷⁴¹

⁷³⁸ Analitzat en profunditat a l'obra d' Elisabeth MAGNOU-NORTIER, *La Société laïque et l'Eglise*, pp.112-121.

⁷³⁹ Thomas DESWARTES, "Rome et la spécificité catalane. La papauté et ses relations avec la Catalogne et Narbonne (850-1030)", pp. 3-43.

⁷⁴⁰ Elisabeth MAGNOU, "La crise de l'église narbonnaise au XIe siècle", *Narbonne. Archéologie et histoire. Narbonne au Moyen Âge*, Montpellier, 1973, pp.115-119.

⁷⁴¹ Per un estudi de les relacions de l'arquebisbe Guifré amb els vescomtes de Narbona i el seu control sobre el territori urbà és fonamental l'estudi de Jacqueline CAILLE, "Origine et développement de la seigneurie temporelle de l'archevêque dans la ville et le terroir de Narbonne (IXe-XIIe siècles)", *Narbonne. Archéologie et histoire. Narbonne au Moyen Âge*, Montpellier, 1973, pp. 9-36.

El bisbe Oliba va tenir una relació estreta amb el seu nebot Guifré sobretot en la primera etapa de l'episcopat de Guifré en que aquest era molt jove. La secularització del monestir de Sant Joan de Ripoll i la creació del bisbat de Besalú es va desenvolupar en aquest pontificat. Essent també Guifré qui hagué de gestionar el final de l'existència d'aquest bisbat i la decisió de traslladar al bisbe Guifré, fill del comte Bernat Tallaferro, al bisbat de Carcassona. L'any 1022 va recolzar al seu oncle el bisbe Oliba en l'excomunió contra tots aquells nobles que tenien usurpats béns del bisbat i va donar poders a Oliba per poder arribar a acords amb ells. La presència de l'arquebisbe Guifré en les principals consagracions d'esglésies va fer que aquest tipus de trobades tinguessin un caràcter familiar ja que Guifré va contribuir a la promoció dels seus germans als bisbats destacant la promoció del seu germà Guillem Guifré promogut al bisbat de la Seu d'Urgell pel pagament d'una quantitat important de diners i amb les acusacions d'haver instigat l'assassinat del vescomte Folc de Cardona. Aquests fets els coneixem per les denúncies que l'any 1059 Berenguer, vescomte de Narbona, i casat amb Garsenda de Besalú que va presentar contra l'arquebisbe Guifré al concili d'Arles.⁷⁴² Era el període d'inicis de la reforma gregoriana i els vescomtes van aprofitar per iniciar el seu atac contra Guifré posant en evidència els abusos del seu pontificat.

La relació de Narbona amb la restauració de Tarragona es produirà en temps el comte Ramon Berenguer I quan aquest va crear el càrrec de vescomte de Tarragona entorn l'any 1050 i el va vincular a Berenguer, vescomte de Narbona, confiant que aquest restauraria Tarragona.⁷⁴³ És un document aïllat que no sabem la repercussió que va arribar a tenir, però sí que va consolidar els lligams dels vescomtes de Narbona amb Tarragona.⁷⁴⁴ Quan es produeixi la separació entre els bisbats catalans i de Narbona aquests drets serien invocats pels vescomtes de Narbona per intervenir en la nova situació, especialment durant el regnat del comte Ramon Berenguer III en que aquest tenia com a germanastre el vescomte Eimeric de Narbona. Els vescomtes de Narbona van aconseguir aquestes prerrogatives pel matrimoni del comte Ramon Berenguer I amb Almodis que la va

⁷⁴² Elisabeth MAGNOU-NORTIER, *La Société laïque et l'Eglise*, pp.234-239. Martí AURELL, *Les noces del comte*, p. 142.

⁷⁴³ Lawrence J. Mc CRANK, "La restauración eclesiástica y reconquista en la Cataluña del siglo XI: Ramón Berenguer I y la sede de Tarragona", *Analecta Sacra Tarraconensia*, 49-50(1976-1977), pp. 5-40.

⁷⁴⁴ En aquesta restauració el comte sotmetia directament al nou vescomte l'estructura eclesiàstica establint-se un repartiment del poder entre les dues autoritats feudals segons Eduard JUNCOSA BONET, *Estructura y dinámicas de poder en el señorío de Tarragona. Creación y evolución de un dominio compartido (ca. 1118-1462)*, CSIC, Barcelona, 2015, pp. 77-78.

conèixer precisament en una estada a Narbona.⁷⁴⁵ Proper a la ciutat de Tarragona es va organitzar el castell de Tamarit per iniciativa dels senyors de Gurb-Queralt estretament vinculats als bisbes de Vic i que a l'any 1049 es van vendre al comte Ramon Berenguer I per 308 unces d'or.⁷⁴⁶ Aquests comte l'any 1056 van vendre els seus drets sobre el castell de Tamarit i el càrrec de vescomte de Tarragona a Bernat Amat de Claramunt segons consta en un document publicat per Francesc Rodríguez Bernal.⁷⁴⁷ Aquest document ens insinua que hi havia un cert control sobre del castell de Tarragona, però al ser un lloc de frontera, el control territorial era molt més difícil. En aquest cas pensar en una ciutat completament buida i un territori sense poblament no té sentit. Només podem parlar d'un enquadrament molt feble a nivell militar i organitzatiu. Les continuades accions per terra i mar dels musulmans, així com la crisi oberta per la revolta de Mir Geribert que va intitular-se príncep d'Olèrdola van dificultar un enquadrament d'aquest sector i la seva consolidació. A nivell eclesiàstic cal destacar la presència dels bisbes d'Osona, i sobretot de la catedral de Barcelona en el sector del Penedès que van fer dependre aquesta zona de l'expansió del comtat de Barcelona.

Així en l'acta de dotació de la catedral de Barcelona de l'any 1054 ja es mostra el domini que s'atorgava als bisbes de Barcelona respecte a les comunitats mossàrabs i de la zona del sud amb la presència del bisbe de la comunitat mossàrab de Tortosa Patern. Aquesta realitat difícil de contrastar per la manca d'informacions de part de les fonts cristianes es pot completar amb la documentació literària de les fons musulmanes, però que no donen gaire importància a aquestes comunitats de cristians sota domini musulmà. El cobrament de les pàries a les taifes musulmanes va ser el principal factor pel qual els comtes de Barcelona no volien reconquerir territori musulmà, sobretot les ciutats ja que aquestes eren les fons del sistema de cobrament de les pàries. Però l'ocupació de la ciutat de Toledo l'any 1085 i la restauració de la seva seu per part del papa Urbà II va impulsar a moure tot el procés per conquerir la ciutat de Tarragona. La restauració de Tarragona serà protagonitzada del bisbe Berenguer Sunifred i ha estat estudiada per Antoni Pladevall que ha dedicat tota la seva vida a difondre aquest tema.⁷⁴⁸ El restabliment de l'arquebisbat

⁷⁴⁵ Martí AURELL, *Les noces del comte*, pp. 213-214. La condemna i posterior legalització d'aquesta aliança va portar a la intervenció del papa Victor II en tot aquest afer.

⁷⁴⁶ Document copiat al *Liber Feudorum Maior*, doc.212. Ramon SERRA, *Quan la torre fou dita d'en bares. Conquesta i feudalització del Baix Gaià, segles XI-XII*, pp. 30-31.

⁷⁴⁷ Francesc RODRÍGUEZ BERNAL, *Col·lecció diplomàtica de l'Archivo Ducal de Cardona (965-1230)*, doc. 172, pp. 285-287. El comte entrega el castell de la ciutat i el seu terme a més del castell de Tamarit amb els impostos sobre la navegació i en cas de necessitat les pàries de Tortosa.

⁷⁴⁸ Antoni PLADEVALL, "Berenguer Sunifred, arquebisbe de Tarragona. La restauració de la província eclesiàstica", pp. 225-239.

de Toledo i la seva antiga primacia sobre les esglésies del període visigot va plantejar la necessitat de fer efectiva la restauració de Tarragona i la seva antiga província eclesiàstica, iniciant-se una operació conflictiva que implicar l'enfrontament amb els arquebisbes de Narbona.

En tot aquest procés hi va tenir un paper fonamental el papat ja que dins el període de la “reforma gregoriana” s’havia convertit en el principal actor dins l’església per governar-la i organitzar-la segons els principis del “Dictatus Papae” del papa Gregori VII. Serà Urbà II qui demanarà documentació al bisbe d’Osona que acredités els seus drets sobre la restauració de Tarragona i al bisbe de Narbona que pogués justificar documentalment el seu control sobre la Tarraconense. La situació de l’arquebisbat de Narbona s’anirà regularitzant segons els criteris romans a partir de la consagració del bisbe Dalmau. Dalmau era abat de la Grassa quan l’any 1080 va ser nomenat arquebisbe de Narbona per manament directe del papa Gregori VII que no acceptava a Pere Berenguer, emparentat amb els vescomtes de Narbona, i que era bisbe de Rodès (1053-1079). Aquest des de l’any 1079 va ocupar l’arquebisbat de Narbona, però va ser depositat pel mateix papa Gregori VII l’any 1081. Tot i la decisió papal va continuar exercint d’arquebisbe fins a la seva mort l’any 1086. Així doncs entre els anys 1080 i 1086 hi hauran dos arquebisbes de Narbona portant a una greu crisi a tota la província eclesiàstica. Dalmau era el representant de la reforma i sabem que va ordenar alguns bisbes per la nota necrològica que conservem en el moment de la seva mort l’any 1096 que ens dona unes informacions molt valuoses.⁷⁴⁹

Anno dominicae Incarnationis M XC VI, depositio corporis Dalmatii archiepiscopi ecclesiae Narbonensis, qui dum in hoc saeculo vixit, regularem vitam tenuit, beato fine XVI kalendas februari in Christo quievit. Sic sedit in episcopatu annos XV, menses tres, dies sexdecim. Ordinavit et consecravit sex episcopos catholicos quorum primus Godofridus Magalonensis, alter Pampilonensis, ceteri Auriensis, Barchinonensis, Biterrensis et Agathensis

Així Bertran va ser consagrat per Dalmau i era d’origen del Llenguadoc. El fet que fos consagrat per l’arquebisbe de Narbona va portar a que estigués al costat dels seus interessos de Narbona davant l’acció de restaurar Tarragona. La historiografia catalana l’ha fet canonge de Sant Ruf d’Avinyó i com el responsable de la creació del priorat de

⁷⁴⁹ Jean Loup LEMAITRE, *Le livre du chapitre de Saint-Just et Saint-Pasteur de Narbonne*, Recueil des Historiens de la France, Obituaires, vol 13, Paris, 2014.

Sant Adrià del Besós l'any 1092. És precisament entorn aquests anys 1089 i 1092 que es desenvoluparà la redacció de la majoria de documents falsificats per demostrar els drets de Narbona abans el papa no acceptés establir la restauració de l'arquebisbat de Tarragona. L'activitat de falsificació de documents i l'elaboració de la *Vita Sancti Teotardi* ens mostren el testimoni dels intents dels arquebisbes de Narbona per trobar fonaments a la vinculació dels bisbats catalans a la seu Narbonesa mitjançant una relectura en profunditat de la seva relació amb el bisbat d'Osona. En aquest sentit podem sintetitzar diversos documents que intentaran donar consistència a les seves argumentacions. Els arguments a partir dels documents quan aquests no van ser acceptats i valorats com a falsaris en el mateix procés van portar a l'arquebisbe de Narbona a utilitzar l'argument de la força i la humiliació per evitar perdre els seus drets. Aquests documents no van ser acceptats pel papat i Urbà II va delegar en el legat papal Rainier el control i el judici de tota aquest afer. Rainier es va fer present al concili de Tolosa de l'any 1090 moment en que es deuria parlar d'aquesta situació i dels afers de Sant Joan de Ripoll que enfrontaven als canonges d'aquest establiment amb la congregació de Sant Víctor de Marsella governada pel Ricard de Sant Víctor. La decisió favorable a Berenguer es va produir quan el comte de Barcelona va entregar a Roma la ciutat de Tarragona i va assumir el compromís d'organitzar-la materialment.

En aquest moment el papa Urbà II va oficialitzar la recreació de l'arquebisbat de Tarragona amb la butlla "Inter primas" del 1 de juliol de 1091, en que restaurava la seu metropolitana de Tarragona i nomenava a Berenguer Sunifred, bisbe d'Osona, com arquebisbe entregant-li el pali amb la condició que la nova seu depengués directament de Roma a través del pagament d'un cens per part del comte de Barcelona, que la diòcesi d'Osona fos vicària de Tarragona i que el nou arquebisbe contribuís a la repoblació i posada en funcionament de la nova seu. Aquest reconeixement va comptar amb l'oposició de l'arquebisbe Dalmau que va pressionar perquè aquest renunciés a les seves pretensions. Va ser dins el concili de Sant Gèli de l'any 1092 on es va produir aquesta situació de la qual l'arquebisbe va obtenir el recolzament a la seva posició i l'aprovació jurídica de la restauració de Tarragona dels altres bisbes després de manifestar ostensiblement la possibilitat de renunciar a les seves aspiracions.⁷⁵⁰ Gualter, bisbe d'Albano i cardenal, actuant com a vicari papal va escriure als comtes Berenguer Ramon II, comte de

⁷⁵⁰ Ramon ORDEIG *Diplomatari de la catedral de Vic*, nº 1588, pp. 875-877 Aquest document es conservava a l'arxiu arquebisbal de Tarragona, avui desaparegut, però copiat pel degà MONTCADA, *Episcopologio de Vich*, ACV. Cal. 9, tom. I, nº 24, ff. 36-37.

Barcelona, i al seu nebot Ramon Berenguer, als magnats, clergat i poble de Tarragona que el concili celebrat a Sant Gèli a mitjants de la quaresma de 1092 va corroborà el privilegi concedit pel papa Urbà II a l'arquebisbe Berenguer. El motiu és que l'arquebisbe Dalmau de Narbona havia empresonat al bisbe Berenguer quan aquest tornava de Roma després de rebre el pali que l'acreditava en les seves funcions. Aquest fet va implicar la intervenció dels altres prelats en l'afer i al legat Gualter per tal d'evitar un desenllaç violent. Consta que l'arquebisbe de Narbona, amonestat pel concili, se l'obligà a renunciar als seus pretesos drets sobre l'arquebisbat i en aquesta reunió s'hi van establir els nous límits diocesans.

Verum quoniam quidem praefatus Tarraconensis archiepiscopus zelo restorationis Tarraconensis metropolis a fratri Narbonensi archiepiscopo in vinculis diu detentus fuerat, et post illatas iniurias redimere eum fecerat: idem frater archiepiscopus proiecit privilegium in conspectu totius concilii ante pedes nostros, volens dimittere Tarraconensem archiepiscopatum, eo quod inimicitias inde pateretur a praelibato archiepiscopo Narbonensi, qui sine aliqua auctoritate privilegii per aliquod tempus tenuerat praefatum archiepiscopatum, quantum infestantibus barbaris olim destructa fuerat eadem metropolis.

Malgrat tot el reconeixement jurídic no implicava la realització i assoliment d'aquest projecte ple d'entrebancs i situacions complexes. Tarragona quedarà vinculada a les reclamacions de la primacia Toledana que en l'arquebisbe Bernat de Siderac farà valdre sobre l'arquebisbe Berenguer que es veié importunat per aquest altre conflicte. Així el 25 d'abril de 1093 el papa Urbà II escrivia una carta a l'arquebisbe Berenguer de Tarragona en que l'exhortava a completar la restauració de l'església de Tarragona i li manava que se sotmetés a l'arquebisbe de Toledo, el qual havia nomenat el seu legat per a tota Espanya i per la província de Narbona.⁷⁵¹

El papa Urbà II per compensar la pèrdua per a la seu narbonesa li va concedí la primacia sobre la seu metropolitana provençal d'Aix per la butlla *Potestatem ligandi* del 6 de novembre de 1097.⁷⁵² La concessió de la primacia entre les diverses seus metropolitanes va ser utilitzada pel papat per compensar les pèrdues de jurisdicció de determinades seus, alhora que va generar multitud de conflictes jurisdiccionals que van

⁷⁵¹ Ramon ORDEIG *Diplomatari de la catedral de Vic*, n° 1601, p. 887. Aquest document es conserva al *Liber privilegiorum ecclesie Toletane*.

⁷⁵² Henri VIDAL, "Les origines de la primatie narbonnaise (XIe-XIIe siècles)", *Narbonne. Archéologie et histoire. Narbonne au Moyen Âge*, Montpellier, 1973, pp.121-127.

ser aprofitats per reforçar el poder del papat. Així els bisbats catalans es van veure desvinculats de la seu de Narbona que encara va continuar controlant el bisbat d'Elna. Tot i la mort de l'arquebisbe Berenguer l'any 1100 el papat no va nomenar nou arquebisbe fins l'any 1118 quan Oleguer, bisbe de Barcelona, va assumir el càrrec d'arquebisbe amb la missió de restaurar la ciutat de Tarragona durant el govern del comte Ramon Berenguer III que tenia el domini sobre Provença.

3.2.2 Restabliment de l'arquebisbat de Tarragona

El bisbat d'Osona va tenir un paper fonamental per restablir jurídicament l'arquebisbat de Tarragona l'any 1091 per l'acció del bisbe Berenguer Sunifred, en un procés complexa que hem analitzat en l'apartat anterior. Alguns dels autors que han tractat aquesta qüestió darrerament han considerat aquest procés com un fet puntual i que no va tenir cap mena de rellevància perquè no es va aconseguir materialitzar l'ocupació de la ciutat de Tarragona.⁷⁵³ També molts autors han posat en qüestió que Berenguer Sunifred arribés a fer cap acció per mantenir el control de la ciutat de Tarragona. La documentació conservada als arxius de Vic publicada recentment per Ramon Ordeig ens mostra quines van ser les accions que va fer el bisbe d'Osona i que van ser estudiades amplament per Lawrence Mc Crank.⁷⁵⁴ Aquesta visió renovada de la restauració de Tarragona la vam exposar en una conferència a Tarragona en la que aportàvem noves dades per entendre millor tot aquest procés i el paper que va tenir el bisbe Berenguer amb el suport dels canonges de la catedral.⁷⁵⁵

El bisbe Berenguer com hem vist en la seva gestió dels castells episcopals va anar reforçant les aliances i creant nous vincles feudals per fer possible l'expansió cap a Tarragona i Lleida. Però va ser la conquesta de Toledo l'any 1085 i la restauració de la seu arquebisbal que reclamava els seus drets sobre la resta de bisbats d'Hispania la que va generar una reacció i les gestions de Berenguer per reprendre la restauració de l'arquebisbat de Tarragona.⁷⁵⁶ La base per reivindicar les seves reclamacions van ser les

⁷⁵³ Aquesta valoració la trobem en Eduard JUNCOSA BONET, *Estructura y dinámicas de poder en el señorío de Tarragona. Creación y evolución de un dominio compartido (ca. 1118-1462)*, pp. 84-87.

⁷⁵⁴ Lawrence J. MC CRANK, "Restauración canónica e intento de reconquista de la sede tarraconense (1076-1108)", pp.176-183.

⁷⁵⁵ Està disponible pel canal Youtube 22 de juny 2015 (1:11:04): "Participació del bisbe de Vic en la repoblació de Tarragona" la gravació de tota la conferència que també recollim en aquest apartat. Algunes de les informacions aportades han estat contrastades per Ramon SERRA, *Quan la torre fou dita d'en bares. Conquesta i feudalització del Baix Gaià, segles XI-XII*, pp. 42-47.

⁷⁵⁶ La bibliografia és molt àmplia aquí seguim el resum d'Antoni PLADEVALL, "Berenguer Sunifred, arquebisbe de Tarragona. La restauració de la província eclesiàstica", Josep M. Macias Solé; Andreu

butlles de temps del bisbe Ató que van haver de ser transcrits de la lletra de cancelleria del segle X que era de lectura difícil sinó era feta per un expert en paleografia. L'autor d'aquesta transcripció no va ser cap clergue català, sinó que el bisbe Berenguer Sunifred va anar a buscar a un monjo de Montecassino que actuava a la cúria romana i que es deia Joan de Gaeta. Aquest va fer una transcripció literal en lletra beneventana que era amb la que escrivia i a partir de la qual es van presentar els documents al papa Urbà II. Es van transcriure dos documents en paper dels presentats pel bisbe Berenguer i encara es conserven als arxius de la catedral de Vic. Es tracta de la carta del papa Joan XIII adreçada als arquebisbes i bisbes de les Gàl·lies que els drets metropolitans de la seu de Tarragona passen a la seu d'Osona i nomena el bisbe Ató arquebisbe de la seu Osonenca (Doc. 22) i la butlla adreçada a l'arquebisbe Ató d'Osona on lliure el pal·li, fixant les festivitats en què podrà usar-lo (Doc. 23). Aquests documents un cop a Vic van ser transcrits novament pels clergues de la catedral per poder-los presentar a Catalunya tant als altres bisbes, abats com als comtes.

En l'estada del bisbe Berenguer a Roma i a la cort papal, durant la primavera i estiu del 1089, va poder resoldre els problemes que tenia al seu bisbat amb la comunitat de Sant Joan de Ripoll de la qual havien estat expulsats els canonges acollits pel bisbe al seu bisbat i mantinguts amb rendes de la catedral. L'autor d'aquesta expulsió era el legat papal Ricard de Sant Víctor que com a abat de la comunitat de Sant Víctor de Marsella havia restablert aquest monestir a la regla benedictina vinculant-lo a la seva congregació. Berenguer va tractar directament amb el papa sobre aquests dos afers acompanyat d'un personatge que li va obrir les portes en tot aquest afer: el cardenal Rainier. També es degué tractar de l'estatut de la canònica de Sant Pere d'Àger subjecte a la dependència directa de Roma des de temps d'Arnau Mir de Tost. Els abats eren posats pels descendents d'Arnau Mir de Tost i els abats que la regien en aquell moment eren canonges de la catedral de Vic i membres d'una important família osonenca que havia monopolitzat aquest càrrec. El resultat de la visita de Berenguer a Roma va ser l'obtenció d'una butlla d'Urbà II per la qual es nomenava abat de Sant Joan de Ripoll al bisbe Berenguer i es decretava el retorn dels canonges expulsats.⁷⁵⁷ Pel que fa al tema de la restauració de Tarragona el papa volia que es documentés més sobre els drets de Narbona sobre els

Muñoz Melgar (edit.) *Tarraco christiana civitas*, Institut Català d'Arqueologia clàssica, Tarragona, 2013, pp. 225-239.

⁷⁵⁷ Joan FERRER GODOY, *Diplomatari del monestir de Sant Joan de les Abadesses (995-1273)*, doc.40, pp. 82-84. Butlla *Iustis petitionibus* expedida a Roma 19 maig 1089 i escrit per Joan de Gaeta.

bisbats catalans i aclarir les pretensions de Toledo sobre aquesta possible restauració. El papa va emetre diverses cartes als bisbes i comtes catalans perquè recolzessin les iniciatives del bisbe Berenguer tot esperant a que pogués resoldre aquesta qüestió.⁷⁵⁸ Exhorta a restaurar la ciutat de Tarragona per tal que hi pugui haver càtedra episcopal, imbuïts del mateix esperit de penitència i de devoció amb què altres cristians marxen cap a Jerusalem. D'aquest mateix moment el papa va escriure a l'arquebisbe Bernat de Toledo on li notificava que el cardenal Ricard i abat de Marsella, defensava que la província Tarraconense pertanyia a l'església de Narbona, però que el bisbe Berenguer d'Osona havia acudit a Roma i li havia mostrat els antics privilegis pels quals la seu osonenca fou honorada amb els drets de la seu tarragonina. Li comunica també que si l'arquebisbe de Narbona no pot vindicar els seus drets amb un privilegi romà i la ciutat i la seu de Tarragona són restituïdes s'haurà de retornar al bisbe d'Osona la glòria de l'antiga dignitat.⁷⁵⁹ El papa va delegar en el cardenal Rainier la gestió de tota aquesta qüestió que fou tractada al concili de Tolosa de l'any 1090 com ja hem indicat.

La presència del cardenal Rainier va imposar de nou l'orde canonical a Sant Joan de Ripoll i va contribuir a les gestions per restaurar Tarragona, promovent que el comte Berenguer Ramon II entregués la ciutat i el camp de Tarragona al papat i que concedís als pobladors una carta de poblament.⁷⁶⁰ El bisbe va aconseguir que diversos membres de la noblesa fessin una estada temporal a la ciutat per consolidar-ne la seva restauració a través d'una breu "croada" que va implicar a tota la noblesa del Penedès a canvi de la redempció de pecats, sobretot, de l'acapament del delme. En aquesta organització dos nobles van oferir els seus castells per poder desenvolupar aquesta campanya militar. Es tracta de la família dels Cervelló que controlaven el castell de Tous que van oferir a l'arquebisbe el castell de Gelida i els Claramunt, vescomtes de Tarragona, que tenien el castell de Montbui pel mateix arquebisbe que van oferir el castell de Claramunt. Sobre els participants d'aquesta expedició cal consultar l'estudi de Lawrence Mc Crank i darrerament una anàlisi més precís on s'identifiquen aquests nobles per part de Ramon Serra.⁷⁶¹

⁷⁵⁸ Ramon ORDEIG *Diplomatari de la catedral de Vic*, n° 1554/I, pp. 838-890. Datada a Roma l'1 de juliol 1089, aquest document es conservava al cartulari de la catedral de Tarragona i el coneixem per còpia del degà MONTCADA, *Episcopologio de Vich*, ACV. Cal. 9, tom. I, n° 18, f. 30.

⁷⁵⁹ Ramon ORDEIG *Diplomatari de la catedral de Vic*, n° 1554/II, pp. 840-841. El document està copiat *Liber privilegiorum ecclesie Toletane*.

⁷⁶⁰ Aquestes qüestions van analitzar-se en unes jornades celebrades a l'Arxiu arquebisbal de Tarragona l'any 2017 per intentar actualitzar en el seu coneixement *La repoblació del camp de Tarragona. Estat de la qüestió*, Arxiu Històric Arxidiocesà de Tarragona, Tarragona, 2018.

⁷⁶¹ Ramon SERRA, *Quan la torre fou dita d'en bares*. pp.42-47.

En la coordinació de tots aquests esforços hi va tenir un paper essencial el legat papal Rainier que després del concili de Sant Gèli de l'any 1092 es va traslladar a la zona del bisbat d'Urgell amb Berenguer per tal d'organitzar l'expedició militar que tenia també com objectiu la conquesta de Lleida. Sobre aquesta qüestió tenim una notícia publicada per Ramon Ordeig d'aquesta trobada en la que s'implicava al monestir de Ripoll en tot aquest procés i amb la implicació de la congregació de Sant Víctor de Marsella.⁷⁶² És un document de 28 maig 1093 pel qual Pere, abat d'Àger, restitueix al monestir de Ripoll els drets que pretenia en el comtat d'Urgell dins el terme de Montmagastre al costat del riu Segre, feta en presència dels cardenals Ricard i Rainier, de l'arquebisbe Berenguer de Tarragona i els bisbes Berenguer de Girona i Ramon de Roda. Totes aquestes maniobres estaven destinades a mostrar al papa Urbà II que s'estaven fent tots els esforços possibles per impulsar el restabliment de tota la província Tarraconense, articulant amb el legat Rainier a tots els actors militars per assolir aquest objectiu. El resultat va ser el restabliment fet pel papa Urbà II en la butlla "Inter primas" que suposava la recreació de l'arquebisbat de Tarragona amb un bisbe propi que havia de residir a la ciutat. En la documentació del segle XI el bisbe Berenguer va intitular-se arquebisbe de Tarragona fins a la seva mort duent a terme diverses intervencions per assegurar l'estructuració d'aquest bisbat.

El bisbe Berenguer va implicar d'una manera especial a l'abat Frotard de Sant Ponç de Tomeres que era el cap d'una congregació que controlava monestir tant a Catalunya com a l'Aragó. Al bisbat d'Osona controlava el monestir de Sant Benet de Bages on va posar com a prior a Sanç, germà de Ramon Berenguer I, que havia renunciat a favor del seu germà del territori d'Olèrdola i que va entrar de monjo a Tomeres.⁷⁶³ L'altre era Ramir, fill del rei Sancho Ramírez d'Aragó i de Felisa de Roucy, que l'any 1093 havia entrat al monestir de Tomeres i per la seva dotació entre tots els béns que posseïa a la zona d'Aragó va entregar el terme de Salou, prop de Tarragona, que tenia per conquesta i va passar a ser propietat de Sant Ponç de Tomeres.⁷⁶⁴

⁷⁶² Ramon ORDEIG, *Diplomatari del monestir de Ripoll (segle XII)*, Vic, 2017, doc. 1239, p.409. Publicat com a suplement del segle XI

⁷⁶³ Martí AURELL, *Les noces del comte*, pp.113-114. Aquesta actuació de Sanç a partir d'aquest moment pogué influir en la crisi que va portar a l'assassinat de Ramon Berenguer II com ho demostra el control sobre els béns de Santpedor que havien estat de l'altre germà Guillem Berenguer i que amb el temps van passar al control del monestir de Sant Benet de Bages.

⁷⁶⁴ Publicat per Angel CANELLAS LÓPEZ, *Los cartularios de San Salvador de Zaragoza*, Monumenta Diplomatica Aragonensia, Zaragoza, 1989, Vol. I doc. 2, 3 maig 1093. Per un estudi específic de Ramir vegeu Martí AURELL, *Les noces del comte*, pp.341-348. Durant la seva vida va voler ocupar diferents càrrecs dins l'església. Així l'any 1112 va esdevenir abat de Sahagún i l'any 1114 va ser escollit bisbe de Burgos, seu que l'arquebisbe de Toledo li impedí ocupar. Va ser nomenat bisbe de Roda-Barbastre a partir

Addo etiam et dono ecclesias et capellanas de castro quod vocatur Saloi, quod est iuxta Terragonam cum omni ecclesiastico suo et pertinentiis (...) Dono etiam ecclesiam et capellaniam de Tortosa civitate, si Deus omnipotens eam mihi dederit: scilicet ipsas ecclesias quae ibidem sunt modo et in antea erunt cum capellania et capellanas que ibidem sunt aut erunt cum omni ecclesiastico suo et cunctis suis pertinenciis. Hec autem omnia dono Deo et prescriptis Sanctis et prelibato coenobio cum medietate insulae quae vocatur Aiaceca cum suis omnibus pertinenciis et apendicitis.

Aquests drets es van concretar en la construcció i dotació d'un monestir vinculat a Sant Ponç de Tomeres a la zona de l'antiga necròpolis de Tarragona amb la constitució d'una comunitat monàstica com testimonien alguns donatius de finals del segle XI per aquesta fundació.⁷⁶⁵ Pel que fa a la restauració material de Tarragona Sant Ponç de Tomeres tindrà un paper important fins ara gens conegut. Les informacions les traiem de les confirmacions de béns vinculats al monestir de Sant Ponç de Tomeres en temps del papa Inocenci II que va fer a Aimeric, abat de Sant Ponç, on es recullen les possessions que tenia aquest monestir a Catalunya: trobem els monestirs de Sant Benet de Bages , Sant Llorenç del Munt i Sant Pere de Rodes; així com dos castells al comtat d'Urgell que al segle XI els comtes de Cerdanya havien donat a Roma els de Taltavull i Lloberola , unes cases a Barcelona, el castell de Guadells a la Plana de Vic i l'església de Sant Fruitós de Tarragona juntament amb la sisena part de la ciutat i el seu territori.⁷⁶⁶ Aquesta església de Sant Fruitós documentada ja l'any 1091 era el centre d'una comunitat monàstica benedictina de la qual fins ara que jo conegui ningú l'havia vinculat amb Sant Ponç. I a més ens parla que Sant Ponç va rebre una sisena part de la ciutat i en el seu terme. Tot i ser una informació del segle XII ens testimonia la implicació de Sant Ponç en la restauració i repoblació d'aquest primer moment i ens parlaria d'un repartiment inicial que desconexem del tot. Aquests béns van ser confirmats per dos papes més en els mateixos termes durant el segle XII pel papa Adrià IV el 13 de desembre de 1154 i per Luci III el 26 de febrer de 1183. Però totes aquestes confirmacions eren més teòriques que reals perquè aquests béns ja no els tenien. De fet pel plet de 1151 on Robert Bordet i

d'agost de 1134 per la mort del seu bisbe a Fraga. Dos mesos després moria el seu germà Alfons d'Aragó i Ramir havia de renunciar al seu càrrec episcopal i l'11 de setembre de 1134 era proclamat rei d'Aragó per la noblesa a Jaca.

⁷⁶⁵ Xavier SITJES MOLINS, "Un testament de 1091 amb llegats per obres públiques", *Acta Historica et Archaeologica medievalia*, 11-12(1990-1991), pp. 523-527.

⁷⁶⁶ Publicades per Paul F. KHER, *Papsurkunden in Spanien: Vorarbeiten zur Hispania pontificia. II Navarra und Aragon, In Terrachonensi monasterium Sancti Fructuosi cum alodiis et terminis suis eiusdemque urbis sexta pars per omnes fines suos*

el seu fill Guillem d'Aguiló feia les seves reclamacions contra el bisbe Bernat de Tort es queixava que aquests monjos van ser expulsats per l'arquebisbe Bernat Tort que es va apropiat dels seus béns.⁷⁶⁷

Conquestus est Rodbertus de archiepiscopo quia expulerat monachos de ecclesia Sancti Fructuosim quam Sanctus Oldegarius concesserat Rodberto, ut eam daret ecclesie Sancti Martini de Saixs, et propter hoc Rodbertus dederat ecclesie Sancti Fructuosi alodia et quasdam possessiones.

Aquests béns entregats com a dotació de Ramir es troben recollits en la butlla de confirmació de Sant Ponç de Tomeres, excepte els que estaven pendents de ser reconquerits: Tortosa, però al mateix document sortia Tudela quan fos reconquerida. Com podem justificar aquest document sinó reconeixem que el rei d'Aragó participava en els interessos de la reconquesta i restauració de Tarragona i Tortosa en aquests anys. No oblidem que des de l'any 1068 el mateix rei Sanç havia posat el seu regne sota l'obediència de Roma. L'aliança del bisbe Berenguer amb Frotard que havia estat legat del papa Gregori VII i era l'abat de la congregació de Sant Ponç de Tomeres, estava lligada a la voluntat de restauració de l'antic territori de la Tarraconense pel fet que la congregació de Tomeres tenia molts béns a l'Aragó i era un actor de primer ordre en l'expansió militar i en la conquesta d'Osca. Precisament les notícies que tenim sobre la presència de Berenguer en diversos esdeveniments importants de la conquesta d'Aragó com pot ser la consagració de Montearagón i Sant Joan de la Peña i, sobretot, en la conquesta d'Osca que l'arquebisbe va impulsar. Aquestes dades poden semblar poc rellevants, però testimonien que els reis d'Aragó s'implicaren en la restauració de Tarragona, fet poc estudiat per la historiografia catalana.⁷⁶⁸

El bisbe Berenguer també va nomenar a un ardiaca que assumís les funcions del seu representant i que va ser acceptat com a canonge a la catedral de Vic l'any 1089. Es tracta de Bernat, fill del senyor de Vilagrassa i que donarà origen a la família dels castlans de Cervera. Aquest impulsarà l'organització de la canònica de Sant Pere dels Arquells amb la creació d'una comunitat canonical unida a Santa Maria de l'Estany i Manresa. El bisbe

⁷⁶⁷ AAVV. *Els pergamins de l'arxiu comtal de Barcelona de Ramon Berenguer II a Ramon Berenguer IV*, doc. 940, pp. 1508-1511. Sentència dictada pels jutges de la cúria de Ramon Berenguer IV en el plet que enfrontava l'arquebisbe Bernat de Tarragona amb Robert i Guillem d'Aguiló.

⁷⁶⁸ Aquesta relació la trobem en el matrimoni entre la vídua de Deodat de Claramunt, vescomte de Tarragona, amb Fortuny Dat, senyor de Barbastre Ramon SERRA, *Quan la torre fou dita d'en bares*. pp.57-58. Aquest havia participat a la conquesta de Barbastre l'any 1101, era senyor del castell de Calassanç entre els anys 1102-1104 en nom de Pere d'Aragó i l'any 1116 rebia de mans de Ramon Berenguer III els castells de Tamarit i Cubelles.

el dotarà amb els béns del castell de l'Espelt que pertanyien a l'ardiaconat des del temps del bisbe Oliba i amb el control del castell de Tous. Els vescomtes de Tarragona rebran del bisbe de Vic el control sobre el castell de Montbui que passarà a engruixir el patrimoni de la branca dels Claramunt.

El projecte es va veure perjudicat per la predicació de la croada per part del papa Urbà II en el seu viatge per França al concili de Clermont de l'any 1095. A més el nou comte de Barcelona Ramon Berenguer III va anul·lar certs actes del seu oncle Berenguer Ramon, el fratricida, que va haver de marxar a Jerusalem on va morir. La presència com a legat papal de l'arquebisbe Bernat de Toledo va posar límits a l'acció de Berenguer com ho mostra una carta de Bernat. Els arxius de la catedral de Vic conserven una carta de Bernat arquebisbe de Toledo amonestant al bisbe Berenguer que ha convocat un concili sense haver-lo consultat com a legat papal sense autorització.⁷⁶⁹

El fracàs dels atacs a Tortosa i la mort del Cid que controlava València pels atacs almoràvits van portar al fracàs de tot aquest projecte. A més les bases per a la restauració de Tarragona que es van establir al concili de Sant Gèli de l'any 1092 van veure's modificats. Les actes d'aquest concili, que es considera que no s'han conservat, de fet estan copiades al cartoral de la catedral de Barcelona i han estat editades per Baucells.⁷⁷⁰ D'aquest document fet després que els bisbes de la narbonesa van haver de reconèixer que l'arquebisbe de Narbona no tenia cap privilegi que justificés el seu domini sobre els bisbats de la Tarraconense, s'establia l'estatut que permetria la creació de l'arquebisbat de Tarragona, dotant-lo d'un territori concret que tenia la seva base en part dels bisbats de Barcelona i d'Osona, alhora que establia un sistema de finançament de les esglésies distint a la resta de la cristiandat i que no ha estat posat en valor per la historiografia. Concretament es permetia el control dels delmes parroquials per part de la noblesa pel fet de ser un territori de frontera, exigint que els bisbes en tinguessin la tercera part. En el mateix document quedava ven clar que això era una situació només legitimada en els territoris de la Tarraconense, mentre que el règim general de la cristiandat era que els delmes havien de ser restituïts pels laics a les esglésies. Aquestes disposicions, però, tindrien un recorregut curt perquè a la llarga el papat exigirà la restitució dels delmes i no afavorirà la possessió com va fer en aquest moment. El fet, però, és que s'establirà un

⁷⁶⁹ Ramon ORDEIG *Diplomatari de la catedral de Vic*, n° 1605, pp. 889-890. Original ACV, cal. 6, n° 2035 i publicat per VILLANUEVA, *Viage literario*, tom. VI, ap. XXXVIII, pp. 325-326.

⁷⁷⁰ Odette PONTAL, *Les conciles de la France capétienne jusqu'en 1215*, p. 220. Aquesta autora en dona una breu notícia: "D'après Th. Schieffer un concile se serait tenu à Saint-Gilles pour régler un conflit entre les Églises de Narbonne et de Tarragone. Le concile était présidé par Gauthier d'Albano".

règim propi que serà aplicat durant algun temps als bisbats catalans. La delimitació establerta per l'arquebisbat de Tarragona perjudicava, sobretot, al bisbat de Barcelona entregant tot el Penedès a la nova fundació. Aquest és un dels motius pels quals el bisbe Bertran de Barcelona no va estar d'acord amb aquesta decisió i mostrarà la seva oposició oberta al nou arquebisbe Berenguer i posant-se al costat de l'arquebisbe de Narbona.

Les dificultats de tirar endavant aquest projecte es van posar en evidència amb l'endeutament que va afectar al bisbe d'Osona que va haver d'empenyorar moltes rendes i que va produir una reacció d'apropiació de béns de la catedral com testimonia un memorial que va escriure el bisbe Berenguer amb la voluntat de convocar un concili que condemnés i prengués decisions de cara a recuperar els seus drets. Aquest memorial que no va arribar a tenir cap efecte ens mostra la crisi que es va produir en aquest moment i que va debilitar la capacitat d'impulsar una empresa tan ambiciosa.⁷⁷¹ El bisbe reclama a Deodat Bernat de Claramunt retorni a l'església de Vic el castell de Montbui, es reclama a Amat Oliba un alou que Guillem sagristà d'Osona havia restituit i l'alou de Sentfores que era de la canònica al castell de Tous. Es reclama l'alou de Vallformosa que havia estat entregat a la canònica pel canonge Galceran Miró. Surt també el nebot de l'arquebisbe Guillem Guisad que se l'acusa haver depredat els béns de la canònica i controlar els béns de Sant Boi de Lluçanès i de Relat. El senyor de Gurb Bernat Guillem s'ha apropiat de l'església de Santa Maria de Manlleu i el terç de la parròquia de Sant Esteve de Granollers. Esmenta diversos senyors que s'han apropiat de béns de la canònica a Sant Hilari Sacalm, Osona, Oristà i al comtat de Manresa, destacant a Ponç Hug de Castellfollit que ha usurpat l'alou de Navarcles, Ramon Miró de Pujat que s'ha apropiat de l'alou de Boadella al Bages i, sobretot, de l'atac que ha fet a la canònica Arnau de Guàrdia ardiaca. Aquest ardiaca era del bisbat d'Urgell de la zona del Ripollès depenent del monestir de Santa Maria de Ripoll que el bisbe Berenguer volia posar en interdicte.⁷⁷² Finalment l'arquebisbe que encara tenia el càrrec d'abat de Sant Joan de Ripoll acusa al reformador Pere Rigau, fundador de Santa Maria de Vilabertran al bisbat de Girona d'haver deixat aquesta església i que va convertir a Sant Joan de les Abadesses

⁷⁷¹ Ramon ORDEIG *Diplomatari de la catedral de Vic*, n° 1610, pp. 895-896. L'autor el data l'any 1093 quan el bisbe després del concili de Sant Gèli reprèn la direcció de les accions sobre el terreny després d'haver obtingut el pal·li arquebisbal.

⁷⁷² Aquest conflicte amb Ripoll es va tractar l'any 1096 al concili de Nimes després que l'arquebisbe Berenguer hagués posat al monestir en interdicte. Ramon ORDEIG, *Diplomatari del monestir de Ripoll (Segle XI)*, doc. 746 i 747, pp. 459-462.

en un priorat depenent d'ell.⁷⁷³ Aquestes darreres informacions sobre l'intervenció de Pere Rigau es van produir pel testament d'un nebot del bisbe Oliba del llinatge dels senyors d'Ogassa, Bernat Joan que va entregar part dels seus béns a Vilabertran.⁷⁷⁴

Els darrers anys de la vida de Berenguer van estar marcats per l'acció de Bernat de Siderac, arquebisbe de Toledo que va intervenir en diversos afers interns de l'església catalana i, sobretot en les catedrals de Vic, Girona i Barcelona. El bisbe Berenguer va haver de renunciar al seu càrrec d'abat de Sant Joan de Ripoll, acusat de dilapidar el patrimoni d'aquesta comunitat (Doc. 160). A la catedral de Vic es van confiscar els béns de l'ardiaca Guillem Ramon que va ser rellevat del seu càrrec i dels béns de la cabiscolia que encara estaven en mans de l'abat de Sant Pere d'Àger Pere Guillem. El bisbe de Girona Bernat Umbert, que havia estat ardiaca d'Osona va haver de sotmetre's a les decisions conciliars, així com el bisbe Folc de Cardona que pressionat pel legat papal va donar entrada al monestir de Sant Pere de Conques amb l'entrega del castell i la parròquia de Tagamanent.⁷⁷⁵ Berenguer, anomenant-se arquebisbe de Tarragona, va fer testament el dia 7 de gener de 1099 ja malalt i volent deixar resoltos diversos afers nomenant com a principals marmessors l'abat Bernat de Ripoll, el prior Bernat de Santa Maria de l'Estany, el canonge Ramon Ató, el seu nebot Guillem Guisad, Bernat Guifré, Pere Amalric d'Avinyó i Berenguer Seniofred d'Artés. (Doc. 162) El bisbe llega a la canònica de Vic els castells del Quer i de Torroella amb l'església de Santa Eulàlia, tots els alous que té dins el terme del castell de Lluçà i les batllies que tenia dins el castell de Voltregà, així com l'encunyació de la moneda de la vila de Vic. Aquests béns servirien per a dotar al capítol de canonges que acceptaren la reforma imposada pel cardenal Bernat de Toledo l'any 1098. Al final del testament l'arquebisbe posava els seus béns sota la tutoria del comte de Barcelona Ramon Berenguer III amb la condició que aquest ajudés a la canònica a tenir tots els seus béns. Al final deixa en mans dels seus marmessors de decidir les donacions amb els béns que li quedessin. Aquesta darrera disposició creiem que ens indica que no comptava poder fer grans donatius pel fet que la situació era molt precària.

La mort del bisbe Berenguer l'any 1100 va fer que des de Roma, que havia assumit el paper de control de la ciutat de Tarragona per la donació feta pel comte Berenguer Ramon

⁷⁷³ La relació a partir d'aquest moment entre Sant Joan de Ripoll i Vilabertran han estat estudiades per Josep M. MARQUÈS, *Escritures de Santa Maria de Vilabertran (968-1300)*, Monografies Empordaneses, Figueres, 1995, pp. XLVII-XLIX.

⁷⁷⁴ Publicat per AAVV. *Els pergamins de l'arxiu comtal de Barcelona de Ramon Berenguer II a Ramon Berenguer IV*, doc. 245, pp. 505-510.

⁷⁷⁵ Francesc RODRÍGUEZ BERNAL, *Col·lecció diplomàtica de l'Archivo Ducal de Cardona (965-1230)*, doc. 293, pp. 466-467.

II, no es prengué cap decisió d'encomanar a cap bisbe aquest càrrec. L'explicació és que aquesta decisió va quedar en mans de la mateixa persona que havia intervingut com a legat en totes les negociacions l'any 1090 que era el cardenal Rainier. Aquest des de finals de l'any 1099 havia estat escollit papa amb el nom de Pasqual II el qual durant tot el seu pontificat va retenir tots aquests drets en el papat. Pasqual II gestionarà els drets sobre Tarragona durant aquest període impulsant diverses iniciatives per poder fer efectiva la restauració de la Tarraconense. Al final del seu pontificat Pasqual II prepararà una sortida a tota aquesta situació després de reforçar el poder del comte Ramon Berenguer III amb els dominis de Provença i escollir a l'abat de Sant Ruf d'Avinyó Oleguer com el que havia de fer efectiu aquest projecte. La base seria que la restauració de Tarragona estigués en mans del bisbe de Barcelona on part de la seva diòcesi es veia afectada per la nova seu arquebisbal. Les relacions amb els monarques d'Aragó i Castella eren les altres instàncies interessades en la restauració de la Tarraconense i el papa Pasqual II també va intervenir per facilitar aquesta qüestió. No és aquí el lloc d'analitzar detalladament tota aquesta qüestió, simplement remarcar aquest fet i entendre la postura del papa Pasqual II. El papa mantindrà la postura de prohibir i posar dificultats als cristians hispànics de participar en els croades a Terra Santa remarcant que la croada a Hispània també tenia el mateix valor i calia dedicar esforços, diners i persones a lluitar contra els almoràvits a la península.

El nomenament d'Oleguer com arquebisbe de Tarragona va estar precedit per la donació del comte Ramon Berenguer III al bisbe del domini de la ciutat i el camp de Tarragona el 23 de gener de 1118.⁷⁷⁶ Un cop realitzat aquesta donació el papa Gelasi II, Joan de Gaeta que havia transcrit les butlles del bisbe Ató en lletra beneventana l'any 1085, va nomenar a Oleguer arquebisbe de Tarragona concedint-li el pal·li. La recent conquesta de Saragossa el mateix any 1118 va permetre estabilitzar la repoblació del camp de Tarragona que estaria liderada des de Barcelona. Oleguer, però, va tenir dificultats per tirar endavant aquesta restauració i per aquest motiu va haver d'aconseguir l'ajuda externa de personatges com el normand Robert Bordet al qual se li va entregar el domini del principat per defensar i restaurar la zona.⁷⁷⁷ També Oleguer va cercar en l'arquebisbe Arnau de Narbona recolzament per tirar endavant la restauració amb la

⁷⁷⁶ L'estudi més exhaustiu i documentat sobre Oleguer és de Josep M. MARTÍ BONET, *Oleguer servent de les esglésies de Barcelona i Tarragona*, Barcelona, 2003.

⁷⁷⁷ Sobre la identitat d'aquest personatge vegeu l'article de Lucas VILLEGAS-ARISTIZÁBAL, "Cruzados normandos en la frontera del Ebro y el caso de Tarragona", *La repoblació del Camp de Tarragona. Estat de la qüestió*, Tarragona, 2018, pp. 11-40.

constituïció d'una confraria fundada a Narbona que volia impulsar la restauració.⁷⁷⁸ Un altre recolzament que va trobar Oleguer va ser en el bisbe Ramon Gaufred d'Osona, fruit dels drets que havia tingut i a tot l'esforç financer que havia fet el bisbat d'Osona per aquesta restauració. Aquesta relació es van concretar en dues línies que va impulsar el bisbe Ramon Gaufred; l'agermanament de les catedrals de Vic i Barcelona amb el Sant Sepulcre de Jerusalem es van concretar en la donació l'any 1123 de les parròquies de Prats de Rei i la Manresana al Sant Sepulcre obtenint el recolzament d'aquesta ordre que anava rebent donacions arreu dels regnes hispànics.⁷⁷⁹ De fet el noble Robert Bordet va ser proposat pel bisbe Ramon Gaufred com indica explícitament el document de l'entrega del 1128. L'altre punt és la compensació que Oleguer va oferir a l'Església de Vic per la renúncia als drets sobre l'arquebisbat de Tarragona i que es va concretar en la concessió el mateix any 1128 a la catedral de la parròquia de Sant Salvador de Tarragona i de la participació d'una cinquena part del delme de la ciutat (Doc. 223).⁷⁸⁰

Aquest domini sobre la única parròquia de Tarragona del període va permetre mantenir un control dels bisbes d'Osona sobre la repoblació i el creixement de la ciutat. Per les informacions del plet entre l'arquebisbe Bernat Tort i Robert Bordet del 1151 sabem més coses sobre els béns que tenien els bisbes a Tarragona.⁷⁸¹

Iterum conquestus est archiepiscopus de Guillelmo de Aquilone qui contra cartam Sancti Oldegarii qui sibi omnes res ecclesiasticas retinuit, auferebat honorem ecclesie Viscensi et de Sent Seles et aliarum acclesiarum. Guillelmus de Aquilone respondit se dedisse I anulum auruum episcopo Viscensi precio CXII morabetinorum pro isto honore et dicebat se fecisse hanc compram assensu Rodberti a quo episcopus habebat hunc honorem per feudum.

També el bisbe Berenguer juntament amb el llinatge dels Lluçà van ocupar l'anomenat castell de Nahalis que durant el segle XII serà l'anomenat castell del bisbe de Vic. Dins l'arxiu del bisbe de Vic es conservava la documentació relativa a Tarragona de la qual només coneixem les còpies del segle XVII quan el bisbe va vendre tots aquests béns. Des de l'inici aquest béns van estar sota el control de la família dels senyors de Lluçà descendents de l'arquebisbe Berenguer Sunifred. Aquest castell que ocupa l'actual

⁷⁷⁸ Lawrence J. Mc CRANK, "The Foundation of the Confraternity of Tarragona by Archbishop Oleguer Bonestruga", *Viator. Medieval and Renaissance Studies*, 9(1978), pp. 157-168.

⁷⁷⁹ Nikolas JASPERT, "La estructuración de las primeras posesiones del capítulo del Santo Sepulcro en la Península Ibérica: la génesis del priorato de Santa Ana en Barcelona y sus dependencias", *I jornadas de estudios: la orden del Santo Sepulcro*, Calatayud-Zaragoza, 1991, pp. 93-108.

⁷⁸⁰ Ramon SERRA, *Quan la torre fou dita d'en bares*. p. 58, nota 72.

⁷⁸¹ AAVV. *Els pergamins de l'arxiu comtal de Barcelona*, doc. 940, pp. 1508-1511.

edifici de l'Audiència és el testimoni més clar del domini dels bisbes d'Osona sobre la ciutat en aquest període.

Pel que fa als vescomtes de Tarragona sabem que Deodat de Claramunt tenia ocupat també un altre castell a Tarragona com apareix amb els pactes matrimonials establerts l'any 1095 amb la seva segona esposa Beatriu conservats a l'Arxiu Ducal de Medinaceli.⁷⁸² Deodat va donar a la seva segona esposa Beatriu el castell de Claramunt, els castells d'Espases i Esparreguera i el seu castell de Tarragona amb el seu palau que hi ha construït juntament amb el vescomtat de Tarragona. Aquest castell de Tarragona el donà durant la vida de la seva esposa i quan morí estableix passi al fill que hagin tingut en aquest matrimoni.

Cal destacar que el nou estatut que es va establir en que es redefinien les condicions de la possessió i regiment de Tarragona van ser signades juntament per l'arquebisbe Bernat Tort i el bisbe Pere d'Osona. Aquest fet ens mostra que els bisbes d'Osona continuaven tenint un paper actiu en la restauració de Tarragona, recolzant als arquebisbes. Aquest fet es poc conegut pels historiadors i el fet que només les informacions constin a la documentació de la catedral de Vic ha fet passar per alt aquest fet. Segurament el control real el va exercir el mateix arquebisbe de Tarragona que va disposar d'aquests drets per concessió de la catedral de Vic.⁷⁸³ Aquesta afirmació la fonamentem amb el fet que en el necrologi de la catedral de Vic se celebraven els aniversaris de la mort dels diferents arquebisbes de Tarragona a partir de Hug de Cervelló fins a Ramon de Rocabertí, fent constar que eren canonges de Vic. Aquest fet seria per la possessió que tingueren els arquebisbes dels drets dels bisbes de Vic a Tarragona que no coneixem gaire. No hi consten ni Oleguer ni Bernat de Tort perquè en aquest període el domini sobre la parròquia de Tarragona el devien exercir directament el capítol de Vic.

NOM	ANOTACIÓ	DATES	COMMENORACIÓ
Hug de Cervelló	<i>Terrachonensis metropolitanus et nostre sedis canonicus</i>	(1163-1171)	10 abril 1171
Guillem Torroja	<i>Terrachonensis archiepiscopi et nostre sedis canonicus</i>	(1171-1174)	7 març 1174

⁷⁸² Maria Carmen ALVAREZ, *La baronia de la Conca d'Òdena*, Barcelona, 1990, doc. 27, pp. 67-68.

⁷⁸³ L'evolució del poder dels arquebisbes amb Robert Bordet ha estat estudiat per Eduard JUNCOSA BONET, *Estructura y dinámicas de poder en el señorío de Tarragona*, Barcelona, 2015, pp. 95-107.

Berenguer Vilademuls	<i>Terrachonensis archiepiscopus et nostre sedis canonicus</i>	(1174-1194)	16 febrer 1194
Ramon Tedmar	<i>Terrachonensis archiepiscopus et nostre sedis canonicus</i>	(1194-1198)	29 octubre 1198
Ramon Rocabertí	<i>Terragonensis archiepiscopus et nostre sedis canonicus</i>	(1199-1215)	6 gener 1215

TAULA-23 Arquebisbes de Tarragona que consten com a canonges de Vic al necrologi.

Als arxius de Vic hi ha pocs testimonis documentals sobre els béns dels bisbes d'Osona a Tarragona a més de l'església de Sant Salvador del Corral. Dins la documentació de l'arxiu de la Mensa episcopal en còpies fetes al segle XVII on hi han resumits alguns documents sobre aquests béns que van ser venuts en aquest segle. Entre aquests tenim documentada la donació del 24 de novembre de 1173 que van fer els germans Berenguer d'Aguiló, Guillem, Pere i Arnau a l'església de Vic i al bisbe Pere de Redorta de tots els honors que tenien a Tarragona la lloc anomenat Casa Rodona amb un camp proper al Francolí, a la Crivillera el qual es disputaven amb el bisbe d'Osona. El motiu de la donació podia ser l'acceptació de Bernat com a canonge, però no ho sabem. Aquests germans eren fills del matrimoni Guillem d'Aguiló i Amanlit que trobem documentats en la documentació de Santes Creus l'any 1157 quan signaven un document amb els seus fills Berenguer, Guillem, Martí i Bernat. Aquest darrer l'identifiquem com a Bernat d'Aguiló.⁷⁸⁴ Després de la donació del 1173 a la catedral de Vic aquests mateixos germans van fer donació de l'honor de Codony a Santes Creus l'any 1174.⁷⁸⁵ La relació amb el bisbat de Vic la podem documentar a partir del 28 de gener de 1191 quan Bernat ardiaca d'Osona signa un document pel qual Guerau Alemany de Cervelló, germà del difunt arquebisbe Hug de Cervelló va empenyorar al seu gendre Arbert de Castellvell el castell de Ferran a la Segarra.⁷⁸⁶ Aquest lligam de la família Aguiló i Guerau Alemany queda ben documentada en el testament d'aquest darrer escrit el 6 de maig de 1193 en el qual va nomenar com a marmessors a la seva esposa Berenguera de Querol, Bernat ardiaca de Vic i el seu germà Guillem d'Aguiló.⁷⁸⁷ Guerau Alemany va tenir diversos enfrontaments amb el rei Alfons pels conflictes nobiliaris del període d'oposició a la

⁷⁸⁴ Joan PAPELL TARDIU, *Diplomatari del monestir de Santa Maria de Santes Creus (975-1225)*, Barcelona, 2005, doc 71, pp. 146-148.

⁷⁸⁵ Joan PAPELL TARDIU, *Diplomatari del monestir de Santa Maria de Santes Creus (975-1225)*, Barcelona, 2005, doc 181, p. 280.

⁷⁸⁶ ACA, Alfons I, n° 613.

⁷⁸⁷ Joan PAPELL TARDIU, *Diplomatari del monestir de Santa Maria de Santes Creus (975-1225)*, Barcelona, 2005, doc 363, pp. 530-533.

política reial. Així l'accés de Bernat d'Aguiló es va produir en un context conflictiu i en relació amb el bisbe Ramon de Castellterçol. Durant el període entre l'elecció de Ramon de Castellterçol com a bisbe de Tarragona i l'elecció del bisbe Guillem de Tavertet el 28 d'abril de 1195, com ardiaca, va ocupar la responsabilitat durant la seu vacant, realitzant com ardiaca l'acceptació d'un nou canonge vinculat a la família dels senyors de Montral. Així en un acte datat el 23 de maig de 1195 va rebre a Bernat de Montral com a canonge (Doc. 343). Com ardiaca va administrar els béns de Tarragona pel fet de poder-ne disposar durant la seva vida i sabem per la nota del necrologi que va morir el 24 de novembre de 1203.

La relació amb el bisbat de Vic es va incrementar en el moment en que Ramon Tedmar de Castellterçol va ser elegit com arquebisbe de Tarragona després de l'assassinat de l'arquebisbe Berenguer de Vilademuls. Al capítol dedicat als bisbes ja hem mostrat com Ramon de Castellterçol va anar a Roma el mateix 1194 per rebre el pal·li episcopal, alhora que va consolidar els drets dels arquebisbes de Tarragona en un moment de crisi i d'inici d'un període de violències. La condemna a l'assassí de l'arquebisbe i la resolució de problemes amb el rei Alfons i la seva esposa Sança van guiar l'acció del prelat. Hi han hagut diverses interpretacions de l'assassinat de l'arquebisbe Berenguer que intenten establir quins van ser els principals motius d'aquest acte de violència que es produïa per segona vegada, després de l'assassinat l'any 1171 del bisbe Hug de Cervelló. Les explicacions de Coll i Alentorn centren el tema en una crisi familiar dins la família dels Castellvell que amb el matrimoni de Beatriu de Castellvell amb Guillem Ramon van sorgir tensions amb l'oncle. En aquests darrers anys tenim una nova interpretació dels fets a partir de l'estudi dels conflictes entre els vescomtes de Girona i l'enfrontament amb el rei Alfons que volia imposar una monarquia més autoritària.

A partir del bisbe Guillem de Tavertet aquest va voler recuperar la gestió directe sobre els béns a Tarragona i sobre la parròquia de Sant Salvador d'aquests drets i va entrar en conflicte amb el bisbe Ramon de Rocabertí iniciant un plet a Roma l'any 1207 sobre aquesta qüestió que ha estudiat per Paul H. Freedman.⁷⁸⁸ El papa Innocenci III va encomanar al sagristà de Lleida mestre Arnau i al canonge Vidal la resolució del conflicte que enfrontava al bisbe Guillem de Tavertet i el capítol de Vic contra els canonges de Tarragona sobre el domini de l'església de Sant Salvador i els delmes de la ciutat de Tarragona. Aquest conflicte encara estava sense resoldre l'any 1231 quan el bisbe

⁷⁸⁸ Paul H. FREEDMAN, "A letter of Pope Innocent III", p. 91.

Guillem de Tavertet havia renunciat al seu càrrec i era el capítol de la catedral de Vic que reclamava el domini sobre Sant Salvador. A principis del segle XIII el creixement de la ciutat de Tarragona va portar a la creació de noves parròquies sotmeses a l'arquebisbe. Guillem de Tavertet va intervenir en diversos afers de l'organització de la ciutat, reivindicant els drets que encara mantenien els bisbes de Vic en la restauració de la ciutat.⁷⁸⁹ El dia 31 d'agost de 1214 el bisbe Guillem de Tavertet junt amb Joan bisbe d'Albarrasí, mestre Vidal, sotsdiaca del papa i canonge de Lleida, i del jurisperit lleidatà Guillem Botet van dictar sentència sobre la controvèrsia entre l'arquebisbe Ramon de Rocabertí amb els homes de Tarragona i del Camp sobre diverses qüestions relacionades amb la vida quotidiana: celebració dels oficis a les parròquies de la ciutat, construcció d'una nova església a la Vilanova i una altra a la Pineda, cobrament dels delmes, enterraments, escoles, notaris. La participació del bisbe Guillem de Tavertet com a jurista, però com a detentor dels drets sobre el delme de la ciutat expliquen la seva presència.

Aquests lligams amb Tarragona es van posar de manifest amb la celebració del concili Laterà IV en el qual no hi era present el nou arquebisbe de Tarragona Espàreg de la Barca i on es va discutir sobre el primat de les esglésies a Hispània impulsada per l'arquebisbe de Toledo. Aquest reclamava la submissió dels metropolitans de Santiago, Tarragona i Narbona. El defensor dels drets primats de Tarragona va ser el bisbe Guillem de Tavertet coneixedor de la documentació d'aquest afer i per disposar en aquell temps encara de la butlla "Inter primas Hispaniarum". La relació amb el nou prelat Espàreg de la Barca va ser més conflictiva després de la mort del rei Pere del qual Guillem havia estat un dels seus més fidels consellers. Espàreg emparentat amb el nou rei Jaume I, jurista format a Montpeller i gaudint de la confiança del papat va organitzar el tribunal arquebisbal i va consolidar la posició dels arquebisbes dins la ciutat.⁷⁹⁰ En els darrers anys de l'episcopat del bisbe Guillem l'arquebisbe Espàreg va rebre l'encàrrec de reformar les canòniques de Santa Maria de Manresa i la catedral de Vic (Docs. 434-435). En aquest període l'organització de la província Tarraconense va quedar consolidada i la celebració periòdica dels concilis provincials va marcar el funcionament dels bisbats.

⁷⁸⁹ Documentació recollida per Isabel COMPANYS FARRERONS, *Catàleg de la col·lecció de pergamins de l'ajuntament de Tarragona dipositats a l'arxiu històric de Tarragona*, Tarragona, 2009, doc. 20, p. 53.

⁷⁹⁰ Eduard JUNCOSA BONET, *Estructura y dinámicas de poder en el señorío de Tarragona*, Barcelona, 2015, pp. 399-406.

3.2.3 Relacions amb el bisbat de Girona

Durant la investigació hem pogut constatar els lligams estrets del bisbat de Girona en la restauració del bisbat osonenc, concretat en l'arxipreste Gotmar que serà consagrat bisbe. Hem pogut establir que el territori on va exercir la seva jurisdicció arxiprestal correspondria al bisbat de Girona, abans de la creació del bisbat osonenc. No hem fet una recerca aprofundida sobre la personalitat de Gotmar i del seu llinatge que va donar diversos bisbes a Girona.⁷⁹¹ Repassant els documents de la *Catalunya Carolíngia* del bisbat de Girona documentem aquesta família amb béns concedits en immunitat a Llebrers dins el comtat de Besalú, a prop de Navata.⁷⁹² Parents d'aquest Gotmar, arxipreste, serien el bisbe Gotmar de Girona (841-850) i posteriorment a ell, el bisbe Gotmar de Girona (943-951) i fundador del monestir de Camprodón i Gotmar bisbe de Girona i abat de Sant Cugat del Vallès (985-993). El seu origen local contrastaria amb la procedència forana documentada dels bisbes Servusdei que era originari de Besiers i del bisbe Guiu que era provençal.⁷⁹³ El bisbe Gotmar tenia béns a Sant Quirze de Besora i una relació estreta amb les fundacions que es van fer al Ripollès per part del comte Guifré amb la creació dels monestirs de Santa Maria i Sant Joan de Ripoll.

Ja hem destacat l'itinerari del bisbe Jordi que instal·lat a Girona en època del bisbe Servusdei intervindrà en diversos afers del bisbat de Girona i que identifiquem com abat de Sant Feliu. Procedent del monaquisme afavorirà a Osona la vida monàstica i consolidarà la vida canonical seguint la regla aquisgranesa. També volem recordar que Sant Feliu de Girona disposava de béns a Sant Hipòlit de Voltregà i que van ser entregats per administrar-los a Arnulf abans del seu accés a l'episcopat.⁷⁹⁴ A aquesta zona del castell Voltregà encara al segle X hi havia béns que eren d'Arnau Ramon de Sobreporta

⁷⁹¹ Per una síntesi sobre la història del bisbat de Girona vegeu Josep M. MARQUÉS, *La diòcesis de Gerona*, Josep M. MARTÍ BONET (coord.), *Iglesias de Barcelona, Terrassa, Sant Feliu de Llobregat y Gerona*, BAC, Madrid, 2006.

⁷⁹² *Catalunya carolíngia. Els diplomes carolíngis a Catalunya*, pp. 387-390. El rei Lluís atorga a Laon el dia 10 de juliol de 944 un precepte en que confirma al bisbe Gotmar les seves possessions entre les quals la vil·la dita Llebrers al terme de Navata, al comtat de Besalú. Aquests béns van ser donats a la catedral de Girona el 10 de maig de 948 publicat a *Els comtats de Girona, Besalú, Empúries i Peralada*, doc. 276, pp. 255-256.

⁷⁹³ *Els comtats de Girona, Besalú, Empúries i Peralada*, doc. 67, pp. 105-106. El 15 de desembre 888 Serfdedéu, bisbe de Girona, va vendre a Agilbert, bisbe de Besiers, els béns que va heretar dels seus pares Ingilbert i Adaltruda al territori d'Agde i al suburbi de Besiers a la vil·la anomenada Valeriana pel preu de 180 sous. *Els comtats de Girona, Besalú, Empúries i Peralada*, doc. 200bis, pp. 200-201. El 23 de març de 926 el bisbe Guigó concedí a la seu d'Arle els béns que tenia al pagus d'Arle.

⁷⁹⁴ *Els comtats de Girona, Besalú, Empúries i Peralada*, doc.435, pp. 386-389.

i que van ser restituïts a la catedral de Vic, després de la mort d'aquest donador.⁷⁹⁵ Un altre punt important és destacar la importància que van tenir els béns de diversos monestirs gironins de terres a la Plana de Vic durant els segles XI i XII i que alguns d'ells eren gestionats per membres de la catedral de Vic com hem pogut documentar. Així el monestir de Santa Maria d'Amer disposava de l'honor d'Ordeig dins el terme del castell d'Orís i que l'abat Arnau d'Amer havia establert al seu oncle Miró Foguet.⁷⁹⁶ Precisament aquest castell d'Orís que formava part de la dotació dels senescal Amat Eldric serà controlat pels senyors de la vall d'Hòstoles Guillem Ramon i Arbert Ramon. Un altre testimoni de béns de monestirs gironins és el cas del monestir de Sant Pere de Rodas que tenia terres al sector del castell de Taradell dins la parròquia de Santa Eugènia de Berga i que coneixem gràcies a un rotlle de pergamins amb la còpia de tota la seva documentació que ja va estudiar Antoni Pladevall i actualment s'ha publicat dins el diplomatarí de la catedral de Vic.⁷⁹⁷ A principis del segle XIII van ser administrats pel canonge Guillem Gros que va ser castigat per Innocenci III per la seva denúncia contra el bisbe Guillem de Tavertet amb la privació dels seus béns, però que va poder subsistir pel fet d'administrar els béns de Sant Pere de Rodes abans esmentats. Diversos documents no copiats en aquest petit cartulari ens documenten aquesta gestió.⁷⁹⁸ Tot i que aquestes informacions són tardanes la documentació d'aquests béns lligats a monestirs del bisbat de Girona testimonia que els que en van fer donació eren famílies que tenien les seves arrels a Girona, però que van anar establint-se a la Plana de Vic i en el moment de la seva mort van donar aquests béns a monestirs dels seus llocs d'origen.

En aquesta relació volem destacar al bisbe Ató, arxipreste del bisbat de Girona, que esdevindrà bisbe d'Osona i el responsable d'aplicar la reforma endegada per Guadamir l'any 957. No volem tornar a repetir el que ja hem dit sobre la seva activitat al bisbat d'Osona i en les gestions per restaurar l'arquebisbat de Tarragona. En aquest punt ens volem centrar en la butlla papal per la qual se'l nomenarà administrador del bisbat Girona després de la mort del bisbe Arnulf i davant la consagració episcopal d'un "neòfit" que no era acceptat pel papa.⁷⁹⁹ Volem plantejar una hipòtesi que permeti aclarir aquest afer,

⁷⁹⁵ Ramon ORDEIG *Diplomatari de la catedral de Vic*, n° 1451, pp. 740-741. El comte Ramon Berenguer II va restituir a la canònica de Sant Pere de Vic l'alou que Arnau Ramon de Sobreporta li havia llegat a les parròquies de Sant Hipòlit i Santa Cecília de Voltregà.

⁷⁹⁶ Esteve PRUENCA, *Diplomatari del monestir de Santa Maria d'Amer*, doc. 23, pp. 58-59.

⁷⁹⁷ La referència documental d'aquest és ACV, cal. 6, n° 2659.

⁷⁹⁸ Trobem documents en que actua com a prebòsit de Sant Pere de Rodas des de l'any 1211 fins el 1215. Documents conservats a ACV. Cal., 7/1, n° 2 i 3. relatiu a al mas Costa que posteriorment va passar a formar part del patrimoni de la catedral.

⁷⁹⁹ Eduard JUNYENT, *Diplomatari de la catedral de Vic*, doc. 407, pp. 341-342.

posicionant-me davant les interpretacions que s'han proposat, algunes d'elles recentment.⁸⁰⁰ Josep Maria Salrach ha proposat identificar aquest “neòfit” esmentat a la butlla amb el comte Miró Bonfill, per la seva doble condició de bisbe i comte, establint que seria la persona consagrada com a bisbe de Girona. A més Josep Mª Salrach ha plantejat que Miró Bonfill seria l'instigador de l'assassinat del bisbe Ató quan va ser nomenat bisbe responsable del bisbat de Girona del qual procedia. Aquesta argumentació tan contundent en la que s'identifica a Miró com aquest “neòfit” o laic, contrasta amb el fet que Miró Bonfill feia molts anys que era levita i per tant ja estava dins la carrera eclesiàstica, tal com l'havia destinat la seva família. Així ell no podia ser el neòfit descrit en el document papal. Consultant la documentació publicada podem plantejar una altra identificació que creiem més versemblant i que ens ajuda a aclarir un fet que no quedava explicat ni resolt.⁸⁰¹ Michel Zimmermann quan va treballar amb la documentació del període va posar de manifest l'existència d'un bisbe que apareixia a la documentació i que no sabia a quin bisbat podia haver estat consagrat, és tracta del jutge Ervigi March que en alguns documents signa com a bisbe.

Quina seria la raó per la qual s'hauria escollit un jutge per a promocionar com a bisbe de Girona? En aquest període Ervigi inicia la seva carrera com a jutge al costat d'altres jutges més veterans que actuaven a Girona durant l'episcopat d'Arnulf. Així en un document comtal de l'any 972 en que el comte Borrell entregava a Sendred de Gurb la parròquia de Sant Esteve de Granollers com a feu pel control del castell de Gurb, trobem la signatura com a testimoni de tres jutges entre els quals destaca Ervigi March que signa com a jutge i bisbe.⁸⁰² Ja fa anys que es va detectar que Ervigi va signar en alguns documents amb el títol de bisbe, intentant diverses interpretacions d'aquest fet i la pregunta de quina seria la seu d'aquest episcopat. Font i Rius en els estudis relatius a l'edició del “Liber iudicum popularis” i Manuel Mundó han estudiat a la família d'Ervigi i els seus descendents que van continuar la seva carrera com a jutges al servei del comte de Barcelona Ramon Borrell. Recollint totes les informacions relatives a l'ús de la denominació com a bisbe veiem que aquestes es concentren al final de la seva vida i només tenim aquesta primerenca de l'any 972. El fet que només disposem d'aquesta referència primerenca ens pot fer pensar que es tracta d'un document falsificat pel fet que

⁸⁰⁰ Josep M. SALRACH, *L'assassinat de l'arquebisbe Ató (971) i les lluites pel poder en els orígens de Catalunya*, Institut d'Estudis Catalans, 2018. Es tracta del discurs de recepció de Josep M. Salrach com a membre numerari de la Secció Històrico-Arqueològica llegit el dia 30 de maig de 2018.

⁸⁰¹ Michel ZIMMERMANN, *Écrire et lire en Catalogne*, vol I, p. 146

⁸⁰² Ramon ORDEIG, *Els comtats d'Osona i Manresa*, doc. 630, pp. 1080-1082.

no és l'original, sinó d'una còpia del cartulari de Ripoll com reflexa la seva tradició documental. De fet si fos verídica aquesta identificació ens donaria la dada que Ervigi March unia a la seva formació de jutge el càrrec de bisbe que, naturalment, havia de ser nomenat pel comte-marquès Borrell. Ervigi era laic i hagués accedit al càrrec episcopal per designació comtal sense passar pel "cursus clerical" preceptiu, fet que podria fer pensar en una promoció massa ràpida atenent als criteris canònics fent que se li pogués aplicar el terme de "neòfit". Aquesta situació correspondria amb la denúncia aportada a Roma per part d'Ató respecte el seu nomenament després de la mort del bisbe d'Arnulf de Girona.

L'elecció d'un bisbe amb formació de jutge pot correspondre a una voluntat del nou marquès Borrell que ja controlava les eleccions episcopals de posar una persona versada en el dret visigòtic per establir una organització social fonamentada en una plena identificació entre els dirigents civils i eclesiàstics. La solució a aquesta situació que el bisbe Ató va haver de gestionar al final de la seva vida va ser l'arribada de Miró Bonfill a la seu episcopal de Girona que aniria contra els interessos del comte Borrell de Barcelona. En el context que Salrach perfila d'enfrontament entre les cases de Cerdanya i Besalú amb el comte de Barcelona, aquest darrer hauria perdut la partida pel fet d'haver estat rebutjat el seu candidat. Aquesta interpretació no aclareix, però, qui va ser el que va impulsar l'assassinat del bisbe Ató i quina va ser la posició de Roma davant tot aquest afer. Creiem que l'oposició violenta vindria des de l'arquebisbe de Narbona com va passar a finals del segle XI com hem vist en el cas de l'arquebisbe Berenguer que va ser empresonat per l'arquebisbe Dalmau l'any 1092. Posteriorment Ervigi quedà com a jutge que va tenir una activitat destacada en els governs de Borrell i del seu fill Ramon Borrell i que ha estat amplament estudiada. Tot mantenint en vida aquesta aspiració, en els darrers anys de la seva vida, Ervigi tornarà a ser denominat bisbe va recuperar la denominació de bisbe en diversos documents sense que puguem aclarir de quin bisbat.

Aquests lligams dels bisbes d'Osona amb el bisbat de Girona s'incrementaran l'any 992 amb l'elecció d'Arnulf, abat de Sant Feliu de Girona, com a bisbe d'Osona enfrontat amb el seu parent Guadall. Ja hem destacat que Arnulf va confirmar els seus drets com a bisbe d'Osona i abat de Sant Feliu de Girona a partir del judici celebrat a Roma en temps del papa Gregori V on rebia una confirmació papal del seu doble càrrec eclesiàstic i la confirmació de tots els béns que administrava (Doc. 36). Aquesta vinculació la continuarà el seu successor a la seu osonenca que unirà el seu càrrec de bisbe d'Osona i abat de Sant Feliu de Girona. Aquest vincle es veurà reforçat pel jurament que va aconseguir del bisbe

Pere de Girona on es reconeixia uns vincles feudals entre ells a través d'un jurament de fidelitat (Doc. 52). Aquestes relacions amb la seu gironina i el seu bisbe encara els podem documentar en època del bisbe Berenguer Sunifred en el qual es mostra els lligams de tipus feudal que unien als dos bisbats quan Berenguer Guifré, bisbe de Girona, reconeixia que havia d'ajudar al bisbe Berenguer en la defensa del bisbat osonenc (Doc. 122).⁸⁰³L'estudi sobre el bisbe Ramon Gaufred ens va portar a detectar els forts lligams que existiren encara a inicis del segle XII entre aquests dos bisbats quan vam identificar la personalitat de l'ardiaca que el bisbe Berenguer Sunifred va escollir a l'inici del seu episcopat que era Bernat Umbert, fill de Sicarda senyora de Lloret i amb una fortuna important tal com va entregar en el seu testament (Docs. 191 i 195).⁸⁰⁴ Bernat Umbert va ser promocionat com a bisbe de Girona després de la mort de Berenguer Guifré l'any 1094 i va augmentar més la relació entre els dos bisbats. Per aquest motiu hem inclòs en el nostre recull documental el seu testament en el qual va entregar a la catedral de Vic uns béns que tenia a Tona. La seva inclusió al cartoral de la catedral de Vic redactat a principis del segle XIII és testimoni que va tenir un paper destacat en la vida del bisbat d'Osona i per incrementar el patrimoni de la catedral de Vic.

Des del temps del bisbe Arnulf que va tenir un important dotació per exercir el seu càrrec episcopal, es produirà la consolidació d'un benefici al bisbat de Girona lligat al control d'un dels ardiaconats de Girona en mans dels vescomtes d'Osona i que podem documentar durant tot el segle XI fins a la meitat del segle XII. Inicialment aquest benefici va estar controlat pel llinatge dels Cardona, essent el seu primer obtentor Eribau, fill del vescomte Ramon i d'Engúncia de Lluçà, que tenim documentat exercint aquest càrrec des de l'any 1015 durant l'episcopat del bisbe Pere de Carcassona, germà de la comtessa Ermessenda.⁸⁰⁵ Quan Eribau va assumir les funcions vescomtals juntament amb el seu germà Folc i va ser nomenat bisbe de la Seu d'Urgell el seu benefici va ser ocupat per un ardiaca anomenat Ramon. Aclarir la identitat d'aquest personatge ens dona la clau de la

⁸⁰³ Ramon ORDEIG, *Diplomatari de la catedral de Vic*, doc. 1429, pp. 718-720. Dins els pactes entre el bisbe Berenguer Sunifred i el vescomte de Girona Ponç Guerau consta que defensarà els béns del bisbe quan no intervingui el bisbe Berenguer de Girona, si aquest no hi participa el vescomte es compromet a aportar 20 cavallers armats al servei del bisbe d'Osona.

⁸⁰⁴ El principal autor que ha estudiat aquesta família ha estat Josep M. PONS GURÍ, "Document del vescomte Sunifred de Girona", *Recull d'estudis d'història jurídica*, Fundació Noguera, Barcelona, 1989, vol. III, pp. 17-30.

⁸⁰⁵ Un estudi recent sobre l'itinerari d'aquest personatge ens l'ofereix Oliver VERGÉS PONS, "Quatre generacions de la família vescomtal d'Osona en terres urgellenques (segles X-XI)", Almudena BLASCO, Oliver VERGÉS (eds.), *Estudis sobre els orígens de la noblesa medieval al nord-est peninsular (segles X-XII)*, Seu d'Urgell, 2019, pp.208-210.

continuïtat i consolidació d'aquest benefici, ja que ha de ser un membre de la família vescomtal pel fet d'exercir el dret de patronatge.

La identificació d'aquest Ramon amb un membre del llinatge dels Cardona ens la dona la presència d'un personatge que actua al bisbat d'Osona l'any 1032 al costat d'altres ardiaques osonencs.⁸⁰⁶ La seva identitat la trobem al testament d'Oda de Besora que fa diverses donacions de béns al seu fill Ramon, ardiaca⁸⁰⁷ El lligam d'aquesta família dels Lluçà amb els vescomtes d'Osona venia d'Engúncia que va ser primer esposa del noble Sunifred de Lluçà que va morir l'any 988 i després es va casar amb el vescomte Ramon. Engúncia encara era viva en el moment en que es van redactar aquests documents i residia al monestir de Sant Pere de Casserres fundat pels vescomtes d'Osona.⁸⁰⁸ Així la substitució del seu fill Eribau com a ardiaca de Girona va ser promogut l'únic net que tenia un càrrec eclesiàstic, segurament a la mateixa canònica de Girona. Així doncs aquest successor en el benefici ardiaconal controlat pels vescomtes d'Osona al bisbat de Girona serà a partir d'aquest moment un membre del llinatge dels Lluçà i amb interessos a la vall de Sau, dins el bisbat d'Osona, i en concret amb el monestir de Sant Pere de Casserres.

Aquesta patrimonialització dels ardiaconats es feia a través de diversos pactes entre aquests grans llinatges i els bisbes per mantenir el control de determinats beneficis que gaudien en nom de la catedral. Així tenim documentada la promesa d'un benefici a Folc a la canònica d'Urgell per part del bisbe Guillem Guifré en el moment que es va reconciliar amb els Cardona després de l'assassinat del vescomte Folc.⁸⁰⁹

Et comendet ei fratrem suum Fulconem in ominatico, et similiter iuret ei redictus episcopus ad predictum Raimundum aduitorium sine engan. Et convenit predictus episcopus ad Raimundum vicecomitem, ut recipiat fratrem suum Fulconem in ominatico, et donet ei de suo avere ad laudamentum de predicto vicecomite et matrem eius. Et convenit predictus episcopus ad predictum vicecomite ut donet ad predictum fratrem eius Fulconem ipsa primera honore que adaperta fuerit in ipsa sede de Sancta Maria de ipsos

⁸⁰⁶ Ramon ORDEIG, *Diplomatari de la catedral de Vic*, doc. 883, pp. 207-208. La comtessa Ermessenda dona a Bonfill, sagristà, unes terres per a la fundació de misses en sufragi del seu marit Ramon Borrell el 19 de juny de 1030. Signen com a testimonis els ardiaques, Riculf, Sunyer i Ramon.

⁸⁰⁷ Ramon ORDEIG, *Diplomatari de la catedral de Vic*, doc. 927, pp. 254-256. Testament escrit el 27 de setembre de 1034 en que nomena els seus marmessors a tots els seus fills: Seniofred, Ramon ardiaca, Folc i Ermengol.

⁸⁰⁸ Conservem el seu testament copiat pel pare Pasqual i publicat Irene, LLOP, *Col·lecció diplomàtica de Sant Pere de Casserres*, doc. 96, pp. 114-116.

⁸⁰⁹ Francesc RODRÍGUEZ BERNAL, *Col·lecció diplomàtica de l'Archivo Ducal de Cardona (965-1230)*, doc. 163, pp. 270-273. Es tracta de la convingença entre el bisbe Guillem Guifré d'Urgell i Ramon Folc de Cardona i la seva mare la vescomtessa Guisla on jura que no té cap responsabilitat en la mort del vescomte Folc entregant diversos béns i intercanvi d'ostatges.

clericos, qui laudaverit predictus Reimundus cum suos omnes, excepto ipsas sacristanias et ipsa honore qui est de Reimundo Bernardi et de filio suo.

Folc va accedir a un ardiaconat d'Urgell com ens ho indica un document de l'any 1065 en que el bisbe Guillem Guifré prometia a Pere, un dels fills del vescomte d'Urgell un ardiaconat, que feia poc havia entregat a Folc, germà de Ramon Folc, vescomte de Cardona.⁸¹⁰ Així va iniciar la seva carrera eclesiàstica dins el bisbat d'Urgell amb l'esperança un dia d'accedir a la funció episcopal que havia estat ocupada pel seu oncle el bisbe Eribau, tal com ha estat estudiada recentment per Francesc Rodríguez Bernal.⁸¹¹ En aquests pactes veiem com els Cardona continuaven aspirant a accedir a l'episcopat d'Urgell i aquests pactes explicarien les pretensions que va tenir Folc per poder arribar a l'episcopat en el moment de la mort del bisbe d'Urgell Guillem Guifré, mort violentament. Quan es va produir aquesta oportunitat d'accedir a l'episcopat degué topiar amb el rebuig dels canonges i de les idees de la reforma gregoriana que consideraven que accedia al càrrec per simonia. La sortida avalada per l'arquebisbe Berenguer Sunifred de Tarragona va ser promocionar-lo al bisbat de Barcelona després de la mort del bisbe Bertran de Barcelona.

El fet que Folc desenvolupés la seva carrera eclesiàstica al bisbat d'Urgell va deixar el benefici de l'ardiaconat del bisbat de Girona en mans del llinatge dels senyors de Lluçà que com hem indicat es va iniciar amb l'accés de Ramon Guisad. El segon membre de la família Lluçà va ser Ramon Sunifred, germà de Berenguer, que l'any 1056 va realitzar diversos pactes respecte el seu patrimoni i relacionats amb el control del castell del Quer a Prats de Lluçanès.⁸¹² En aquest any Ramon consta com a levita, mentre que Berenguer no consta com a membre del clergat. La mare d'ambdós era Ermessenda de Balsareny,

⁸¹⁰ Cebrià BARAUT, "Els documents dels anys 1051-1075 de l'Arxiu Capitular de la Seu d'Urgell", *Urgellia*, 6(1983), doc. 784, pp. 151-152. Document de l'any 1065 en que el bisbe Guillem Guifré promet un ardiaconat a un fill del vescomte Miró: "... *et prescriptus episcopus facit donum ad Petrum, filium predicto vicecomiti, de ipso primo archidiaconato qui ei adoperaverit, exceptus hoc quod datum habet ad fratrem vicecomitis Cardone*"

⁸¹¹ Francesc RODRÍGUEZ BERNAL, "Folc, vescomte de Cardona, bisbe electe d'Urgell i bisbe de Barcelona (c. 1040-1099)", *Paratge*, 24(2011), pp. 253-269

⁸¹² Ramon ORDEIG, *Diplomatari de la catedral de Vic*, doc. 1143, pp. 451-452. El dia 1 maig 1056 Ermessenda de Balsareny va donar al seu fill Ramon Seniofred els alous que té al Quer i a les parròquies de Sant Vicenç de Prats, Sant Pere de Torroella, Llanars, Merlès i Pardines amb la condició que un cop mort Ramon quedessin pel seu germà Folc. Entre els que signen hi ha la signatura autògrafa de Berenguer Seniofred, sense que consti ser clergue. Un dia després 2 de maig Ramon Sunifred va encomanar al seu germà Folc el castell del Quer i els alous que tenia a la parròquia de Sant Feliu Sasserra amb el compromís de donar-li cada any 50 mancusos d'or fins que li entregués dues cavalleries de terra i que a la mort de llur mare Ermessenda li donaria la meitat dels altres alous que la seva mare li havia entregat el dia abans. A canvi Folc es comprometia a servir al seu germà amb host i cavalcades com fa tot fidel al seu senyor. Ramon ORDEIG, *Diplomatari de la catedral de Vic*, doc. 1144, pp. 452-454

germana del bisbe Guillem Guifré de Balsareny que va acompanyar als seus nebots en el desenvolupament de les seves carreres eclesiàstiques. En els pactes de l'any 1056 veiem un exemple de pactes entre germans un que assumeix un càrrec eclesiàstic i un altre com a militar el qual arriba a establir uns pactes de tipus feudal envers el seu germà. Aquest tipus de relació entre germans eclesiàstics i altres que tenen funcions militars el veurem plenament consolidat en aquest període.

Aquests pactes es van fer amb l'expectativa de la mort de la seva mare Ermessenda que, de fet, va viure fins l'any 1073 quan veurem que la situació de la família havia canviat i es van procedir a fer nous pactes i a la redistribució dels béns. El fet que el fons documental del llinatge dels Lluçà quedés inclòs als arxius de la catedral de Vic ens ajuda a entendre tots aquests arranjaments. El dia 19 de desembre Folc Sunifred feia testament i escollia com a marmessor al seu germà Berenguer Sunifred al qual entregava l'alou que tenia per donació de la seva mare Ermessenda i el seu germà Ramon dels béns situats al Quer, Prats, Llanars, Torroella, a més un feu que tenia per l'abat Gerbert de Cuixà que fou del difunt Ramon Eldemar i l'alou que Folc tenia a la Cerdanya.⁸¹³ Folc no va morir i el dia 7 de gener 1074, convalescent de la malaltia que l'obligà a fer testament i entrant de monjo a Santa Maria de Ripoll, confirmà al seu germà Berenguer Sunifred, canonge de Sant Pere, els honors entregats en el seu testament dels quals va excloure els que havia donat al monestir de Santa Maria de Ripoll per fer-se monjo.⁸¹⁴ Durant el mateix any Ermessenda de Balsareny va fer testament el 23 d'agost en què elegia com a marmessors als fills Berenguer i Galceran.⁸¹⁵

En aquest moment Berenguer Sunifred arribarà a uns acords amb els seus germans Galceran i Folc, monjo de Ripoll, respecte tots aquests béns per tal d'afavorir el seu accés a l'episcopat. Berenguer entregarà al seu germà Galceran béns a Relat, Cirera, al Bages, vall de Merlès i molts altres petits alous tot amb la participació del jutge Adalbert que controlà tot l'afer.⁸¹⁶ Per la seva banda l'abat Bernat de Santa Maria de Ripoll van permutar amb Berenguer Sunifred, clergue i canonge, l'alou del Quer de Prats que havia

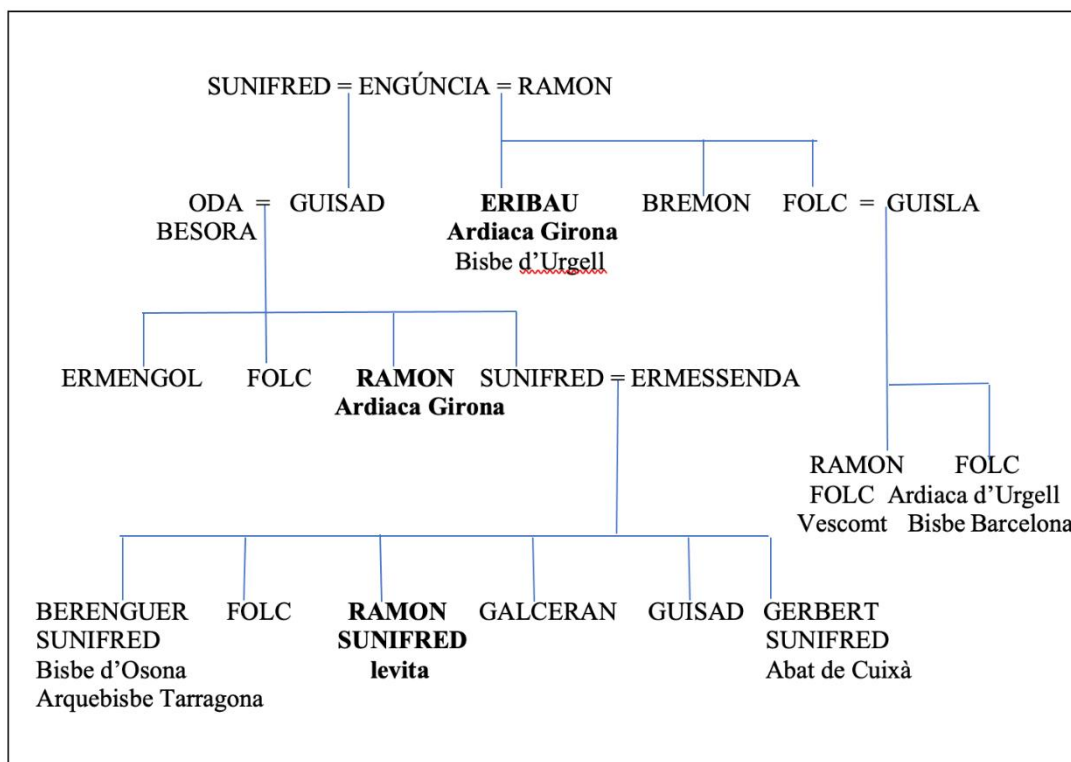
⁸¹³ Ramon ORDEIG, *Diplomatari de la catedral de Vic*, doc. 1358, pp. 654-656

⁸¹⁴ Ramon ORDEIG, *Diplomatari de la catedral de Vic*, doc. 1359, pp. 656-657

⁸¹⁵ Ramon ORDEIG, *Diplomatari de la catedral de Vic*, doc. 1366, pp. 663-665 Coincideix el seu testament amb el del seu germà el bisbe Guillem Guifré de Balsareny que va renunciar a l'episcopat i va entrar al monestir de Ripoll. Així en aquest moment el llinatge dels senyors de Lluçà reforçarà patrimonialment a Berenguer Sunifred per afavorir la seva elecció episcopal.

⁸¹⁶ Ramon ORDEIG, *Diplomatari de la catedral de Vic*, doc. 1367, pp. 665-666. *Et dono atque trado tibi in supradicta omnia omnes meas voces quas ibi abeo vel abere debeo vel tibi proclamavi iuste an iniuste aut tuum plenissimum proprium faciendi quodcumque volueris et de meo iure ita in tuo trado dominio perpetim abiturum.*

entregat el monjo Folc per l'alou de Canyelles i Reixac que Folc havia donat al monestir de Ripoll amb la convinença que tindria l'usdefruit de l'alou del Quer mentre visqués.⁸¹⁷

QUADRE -16 Llinatge dels Lluçà i el control de l'ardiaconat de Girona durant el segle XI.

Aquesta documentació no esmenta a Ramon Sunifred fent-nos concloure que ja hauria mort i que el successor en la carrera eclesiàstica seria Berenguer Sunifred que iniciaria una carrera fulgurant. Resulta molt interessant adonar-se que aquesta família tenia entre els seus membres a les institucions que va regentar el bisbe i abat Oliba: Cuixà, Vic i Santa Maria de Ripoll. La informació sobre l'abat Gerbert de Cuixà (1073-1084) ens aporta com a informació que Berenguer degué tenir en el seu projecte de restauració de Tarragona el recolzament de l'abadia de Sant Miquel de Cuixà.

Durant la resta del segle XI podem documentar la presència de canonges de Girona a la catedral de Vic per voluntat del bisbe Berenguer Sunifred quan va nomenar a Bernat Umbert com ardiaca d'Osona durant el període 1078-1094 (Doc. 117). El lligam de Bernat Umbert com ardiaca anirà al costat del seu germà el noble Guillem Umbert de les Agudes que era feudatari dels vescomtes de Cardona pel castell del Brull. L'any 1094

⁸¹⁷ Ramon ORDEIG, *Diplomatari de la catedral de Vic*, doc. 1368, p. 666. El document el va escriure el mateix monjo Folc però va ser signat per dos jutges per donar un valor públic a aquest acte. Es tracta del jutge Adalbert de Tolneu que actuava a favor dels senyors de Balsareny i del jutge Bremon, fill del jutge Guifré d'Osona, que actuava en nom del monestir de Ripoll.

l'arquebisbe Berenguer el triarà com a bisbe de Girona per succeir al darrer representant dels fills dels comtes de Cerdanya Berenguer Guifré. L'accés a Girona de Bernat Umbert també va estar marcat per la intervenció de Bernat arquebisbe de Toledo per consolidar la reforma. Bernat Umbert tindrà una activitat important en la consolidació de la reforma canonical al bisbat de Girona que va afectar també a les canòniques del bisbat de Vic que ell havia contribuït a la seva reforma.⁸¹⁸ El fet més clar és la vinculació de Sant Tomàs de Riudeperes a la canònica de Santa Maria de Lledó. També es va establir l'estatut definitiu de la canònica de Vilabertran obtenint l'any 1101 en el moment de la seva consagració la renúncia definitiva dels patrons de l'església de Vilabertran sobre els seus drets. Destacant la renúncia de Gaufred Bastó i la seva família entre els quals el bisbe Bernat Umbert promocionarà al clergue Ramon Gaufred que des de l'any 1094 tenia relació amb ell com testimonia un document del fons de Sant Pol de Mar.⁸¹⁹

Bernat Umbert al seu testament va designar com a marmessors a tres persones que accediran a l'episcopat després de la seva mor: Ramon Gaufred, ardiaca de Besalú que esdevindrà bisbe d'Osona, Ramon, abat i ardiaca de Girona que esdevindrà el nou bisbe de Girona en un període molt curt, i Berenguer Dalmau, ardiaca, que esdevindrà també bisbe de Girona (Doc. 191). A la tesina vam identificar a l'abat Ramon com a Ramon Umbert, germà del bisbe Umbert, però no pot ser ja que aquest va morir l'any 1085.⁸²⁰ En aquests moments no sabem qui és aquest personatge el qual seria el possible successor del bisbe Bernat Umbert, però que recentment Josep Camprubí ha posat en dubte l'existència d'aquest bisbe.⁸²¹

Finalment aquesta relació entre els dos bisbats es manifestarà en un document important que fins avui no se li ha prestat la suficient atenció. Es tracta d'una butlla del papa Pasqual II de 22 gener 1115 en que confirma els límits del bisbat de Girona durant l'episcopat de Berenguer.⁸²² Aquesta afirmació dels límits del bisbat de Girona corresponen a un període de confusió entre les jurisdiccions del bisbat d'Osona i Girona.

⁸¹⁸ Josep CAMPRUBÍ SENSADA "Santa Maria de la seu de Girona a l'època del bisbe Bernat Umbert (1093/94-1110), *Analecta Sacra Tarraconensia*, 89(2016), pp. 19-54

⁸¹⁹ Xavier PÉREZ GÓMEZ, *Diplomatari de la cartoixa de Montalegre (segles X-XII)*, Barcelona, 1998, doc.71, pp. 101-103.

⁸²⁰ Gabriel ROURA, "Martyrologium Adonis notes necrològiques marginals", *Miscel·lània litúrgica catalana*, 6(1995), pp. 157- 164 El dia 22 setembre: *Et obitum Raimundi Umberti archilevita. Anno L.XXX. VIII post millesimum ab Incarnatione Domini.*

⁸²¹ Josep CAMPRUBÍ SENSADA, "L'inexistent bisbe Ramon de Girona i les falses supeditacions comtals de l'església de Santa Maria de Besalú a Sant Ruf d'Avinyó (finals segle XI- inicis XII)", *Analecta Sacra Tarraconensia*, 90(2017), pp. 25-40

⁸²² Josep M. MARQUES, *Cartoral, dit de Carlemany, del bisbe de Girona (s. IX-XIV)*, Barcelona, 1993, doc. 216, pp. 355-357.

Un altre exemple d'aquest fet és la donació que va rebre el bisbe Ramon Gaufred l'any 1109 de les parròquies que els vescomtes de Besalú controlaven des del riu Llobregat de l'Empordà fins a Castellfollit de la Roca com a dotació de Pere com a canonge de la catedral de Vic per part dels seus pares Ponç Hug, de Cervera casat amb Beatriu filla dels vescomtes de Besalú (Doc. 194). Ramon Gaufred, essent encara bisbe d'Osona, va mantenir durant algun temps la seva jurisdicció a les esglésies situades als termes dels castells de Montagut, Sales i Montcal que van quedar units al llinatge dels senyors de Llers. L'accés a l'episcopat de Girona de Berenguer de Peratallada va limitar les intervencions de Ramon Gaufred al bisbat gironí, tot hi que hi va actuar quan es tractava de béns lligats a la seva família ja fos a Cervià com a Pineda de Mar. L'annexió del comtat de Besalú als territoris del comte Ramon Berenguer van suposar un augment de la presència dels vescomtes de Besalú en els afers de la frontera dels comtats d'Osona i Barcelona amb la consolidació del llinatge dels senyors de Cervera. El matrimoni de Ponç Hug amb Beatriu, filla dels vescomtes de Besalú, va segellar aquesta aliança i la implicació de la noblesa de Besalú en els afers de la frontera durant el segle XII.

Els lligams entre els bisbats d'Osona i Girona els podem seguir documentant durant el segle XII per la presència al necrologi de la catedral de Vic de diversos membres de la família dels senyors de Lluçà. També hi trobem altres membres de la catedral de Girona que per raons diverses van ser inclosos en els necrologis del segle XII sense que haguem pogut establir quina va ser la seva relació, només en volem recollir la informació per a posteriors aprofundiments. Destaca la figura d'un bisbe Ramon que Miquel S. Gros ha identificat com el bisbe de Girona Ramon d'Orusall i que havia estat abat de Vilabertran (1162-1178).

Nom	Anotació	Dates	Commemoració
Ramon d'Orusall	Bisbe de Girona	1179-1196	19 febrer 1196
Berenguer Guisad	Ardiaca de Girona i canonge	-1152	3 agost 1152
Pere Guisad	Primicier d'Osona i canonge	1079-1148	2 maig 1148
Arnau Berenguer	Ardiaca de Girona i canonge de Vic	-1169	16 setembre 1169
Pere Berenguer	Sagristà de Vic i canonge de Girona	1120-1181	16 setembre 1181
Bernat de Palera	Ardiaca de Girona i canonge de Vic	1188	17 març

Pere de Corsaví	Sagristà de Girona i canonge de Vic		11 febrer
Berenguer de Calonge	Sagristà de Girona i canonge Vic	-1192	1 desembre 1192
Arnau de Darnius	Sagristà de Girona i canonge Vic		22 setembre

TAULA-24 Dignitats de Girona que consten com a canonges de Vic al necrologi.

La vinculació dels Lluçà amb Girona la trobarem en els descendents de Guillem Guisad nebot de l'arquebisbe Berenguer Sunifred de Lluçà que va actuar de marmessor de l'arquebisbe i va controlar el castell del Quer de Prats de Lluçanès que havia estat donat per la canònica. Degut a l'endeutament pel fracàs de la campanya de restauració de Tarragona el bisbat de Vic va entrar en un període de gran endeutament i d'empenyorament dels seus béns. El bisbe Guillem Berenguer, electe d'Osona per un període curt va empenyorar el palau episcopal i les rendes que rebia el capítol de la catedral al comtat d'Osona a Guillem Guisad, nebot de l'arquebisbe Berenguer Sunifred i que el bisbe Arnau de Malla va aprovar quan va accedir a l'episcopat. (Doc. 181). Aquest control dels senyors de Lluçà sobre el palau episcopal i els béns del bisbe a Osona no es va poder alliberar fins l'any 1172 en temps de Pere de Redorta (Doc. 293). A més d'empenyorar béns els Lluçà van poder posicionar a dos dels seus fills com a canonges a les catedrals de Vic i a la catedral de Barcelona. A Vic va ser Pere Guillem de Lluçà que va ocupar el càrrec de primicier o responsable de les escoles i la formació dels clergues. Va actuar durant tot l'episcopat del bisbe Ramon Gaufred que el degué escollir pel càrrec i va morir l'any 1148, però es va fer enterrar al monestir de Sant Pere de Casserres. (Doc. 263) En el seu testament consta explícitament el seu germà Berenguer Guillem que com a canonge va ocupar el benefici que els senyors de Lluçà van consolidar al segle XI i va actuar com ardiaca entre els anys per la consulta que hem fet de la seva documentació. Les informacions que ens permeten fonamentar aquest parentiu ens els dona el testament del seu germà Pere de Lluçà en que escull entre els seus marmessors al seu germà Berenguer, ardiaca de Girona que signa al document.

Sobre Berenguer ja hem comentat en l'apartat sobre les cases parroquials que d'ell conservem un document no validat pel qual venia al canonge Guillem Bonfill el terreny que hi havia entre les portes de Sant Pere de Vic i Santa Maria perquè es poguessin iniciar

les obres de la construcció de Santa Maria de la Rodona.⁸²³ L'ardiaca Berenguer va introduir com a canonges dos nebots seus emparentats ver via femenina amb els senyors de Balenyà i que van ocupar els beneficis dels seus oncles a les catedrals de Vic i de Girona. Es tracta de Pere Berenguer de Balenyà que inicià la seva carrera a la catedral de Girona i que en el moment de fer el seu testament amb diverses donacions a Girona. (Doc. 313).

Pere Berenguer va entregar a la canònica de Vic l'honor de Sant Joan del Prat com consta en la carta de dotació de l'any 1120 (Doc. 209). Tot i que Ramon Ordeig que va estudiar la dotalia d'aquesta capella vinculada a la canònica de Sant Tomàs de Riudeperes va considerar que es tractaria d'una falsificació.⁸²⁴ El que si que és cert que la seva dotació van ser aquests béns que segons el seu testament escrit l'any 1184 va retornar als béns de la mensa canonical, tot i que sabem que estaven en mans del llinatge dels senyors de Montrodon. Pere va anar l'any 1142 a Terra Santa junt amb el canonge Berenguer Tedmar de Castellterçol amb qui estava emparentat (Doc. 248). Pere Berenguer de Balenyà va ocupar el càrrec de sagristà de la catedral de Vic des de l'any 1149 fins a la seva mort. En una data indeterminada va ser escollit com abat de la canònica de Santa Maria de Manresa com ja hem comentat al capítol anterior. Un seu germà Arnau Berenguer va continuar tenint el benefici dels Lluçà a la catedral de Girona i va ocupar el càrrec d'ardiaca com consta en el mateix testament de Pere Berenguer de Balenyà

Matri mee ecclesie Gerundensi dimitto annulum quem michi donavit Arnaldus archidiaconus, frater meus, ut semper sit in thesauris ipsius ecclesie, ut episcopi teneant eum in officiis celebrandis quodcumque voluerit, infra civitatem et villam, et agant memoriam pro anima fratris mei et mea, ut Deus nobis misereatur intercedente beata Dei genitrice Maria. (Doc. 313)

Sembla que després de la mort de Pere Berenguer de Balenyà aquest control sobre l'ardiaconat de Girona ja no va continuar. Els altres canonges de Girona que apareixen al necrologi no hem pogut determinar quina relació van tenir amb la catedral de Vic per estar inscrits. Deixem simplement constància d'aquests membres del capítol gironí que eren commemorats a la comunitat canonical de Vic.

⁸²³ Document sense validar ACV, C.6, n° 142.

⁸²⁴ Ramon ORDEIG, *Les dotalies de les esglésies de Catalunya (segles IX-XII)*, volum III, doc.254

3.2.4 Relacions amb el bisbat de Barcelona

La conquesta de Barcelona de l'any 801 va permetre la restauració del càrrec episcopal sota la òrbita dels monarques carolingis i amb la presència d'una església visigòtica que encara tenia el record de la seva organització. Destacava el paper del bisbat d'Ègara que conservava edificis i un clergat lligat al període visigòtic a través de la litúrgia.⁸²⁵ Els conflictes del bisbe Frodoí de Barcelona amb el prevere Baius a Ègara, testimonien aquesta situació. A més Frodoí va aconseguir al concili de Troyes del 878 refermar la dotació de la nova diòcesi amb els béns fiscals del Montseny i de la vinculació del monestir de Sant Cugat del Vallès. Dins la nostra investigació hem pogut demostrar que el bisbe Toderic de Barcelona abans de ser bisbe de Barcelona, havia estat canonge d'Osona, constant com a diaca a la dotalia de l'església de Sant Martí d'Aiguafreda. Per un document posterior sabem que els seus béns amb els quals va ser dotat com a canonge estaven situats a la zona del Cabrerès. Toderic intervingué com a bisbe de Barcelona després de la mort del bisbe Idalguer i en l'elecció del bisbe Jordi per garantir una transició canònica. Cal destacar la seva intervenció l'any 932 en la consagració d'església de la Roca del Vallès i de l'Ametlla, per petició de l'abadessa Emma ja que aquestes estaven sota el domini del monestir de Sant Joan de Ripoll.⁸²⁶ Toderic va anar adquirint béns a Barcelona i al Vallès durant el seu episcopat que posteriorment el 6 de juny 939 van ser permutats per Sendred, nebot del bisbe Toderic, amb els béns que tenia per dotació a Cabrera, al comtat d'Osona i que van passar a ser controlats per la catedral de Barcelona.⁸²⁷ Així doncs, Toderic era un clergue autòcton que va ser protegit pels comtes de Barcelona i que van consolidar el funcionament del bisbat barceloní la seva canònica refermada per l'acció del bisbe Frodoí que impulsà el culte a Santa Eulàlia de Barcelona. La catedral i el conjunt episcopal estaran en aquest període al costat del palau comtal mostrant així una simbiosi molt estreta entre les autoritats civils i eclesiàstiques tant pròpies del període visigòtic com del carolingi.⁸²⁸ Molts dels repobladors del sector

⁸²⁵ Josep M. MARTÍ BONET (coord.), *Iglesias de Barcelona, Terrassa, Sant Feliu de Llobregat y Gerona*, BAC, Madrid, 2006.

⁸²⁶ Ignasi J. BAIGES JARDÍ, Pere PUIG USTRELL, *El comtat de Barcelona*, doc. 178-179, pp. 268-274.

⁸²⁷ Ignasi J. BAIGES JARDÍ, Pere PUIG USTRELL, *El comtat de Barcelona*, doc. 221, pp. 296-297. Sendred i la seva esposa Trasegonça i el seu germà Ermenric permuten amb el bisbe Guilarà totes les propietats que el bisbe Toderic, oncle de dit Sendred, va comprar a la ciutat de Barcelona i als seus voltants, a Terrassa i Caldes de Montbui a canvi de la meitat de les propietats que l'esmentat bisbe Toderic tingué al terme de Cabrera i que va lliurar a l'església de Santa Creu de Barcelona.

⁸²⁸ Julia BELTRÁN DE HEREDIA BERCERO, *La Barcelona visigoda: un puente entre dos mundos. La basilica dels Sants màrtirs Just i Pastor: de la ciudad romana a la ciudad altomedieval*, Barcelona, 2019, pp. 241-249. L'autora documenta l'ampliació del palau comtal que va suposar que el palau comtal i el palau episcopal estiguessin a tocar l'un al costat de l'altre.

fronterer del bisbat de Barcelona al sector fronterer més enllà del Llobregat van ser de persones procedents dels comtats pirinencs i del comtat d'Osona.

La delimitació del bisbat d'Osona de l'any 978 establia com a límit amb el sud el riu Anoia obrint les fronteres dels bisbat d'Osona cap al Penedès (Doc. 26). Aquesta obertura ens és confirmada per la donació a la catedral de Vic de castells situats a dins el territori del bisbat de Barcelona, alguns dels quals van passar a mans de la família dels senyors de Gurb Queralt com ja hem explicat en un apartat anterior. Entre aquests hi trobem el control dels castells d'Olesa i Esparraguera que van reforçar els dominis de la catedral de Vic entorn de la muntanya de Montserrat. Aquest domini es va permutar amb béns a Sant Boi del Lluçanès entregant aquests béns a Sendred de Gurb que posteriorment va alienar a la família dels senyors de Claramunt.⁸²⁹ Cal destacar que la parròquia d'Olesa estava controlada per un fill del bisbe Frojà, Sala i altres nobles del comtat d'Urgell que va entregar aquesta parròquia l'any 1013 al bisbe Deodat completant la donació que es va fer a la canònica per restablir-la.⁸³⁰ Aquest mateix personatge tenia el control del castell fronterer de Santa Perpètua de Gaià i de Barberà que va entregar durant la seva vida al bisbe Borrell.

Un vincle important amb el bisbat de Barcelona és l'elecció com a bisbe de Barcelona de Guadall de Calders que ja hem documentat que era canonge de la Seu d'Urgell i de la catedral d'Osona. Aquest no va ser consagrat per l'arquebisbe d'Auch enlloc de l'arquebisbe de Narbona i, abans de la seva elecció era levita casat. Els seus béns estaven situats a la zona de la Segarra controlant els castells de Miralles i Segur que van administrar els seus fills. Molts d'aquests béns van entrar a forma part del patrimoni de la catedral de Barcelona, malgrat que a finals del segle XI formaran part dels límits dels bisbat d'Osona. Guadall és l'exemple dels bisbes de Barcelona que durant el segle XI van tenir fills i van disposar del seu patrimoni familiar per administrar el bisbat. Guislabert el seu successor també era casat i va utilitzar el seu patrimoni vinculat als vescomtes de Barcelona per mantenir el bisbat i construir la catedral romànica de Barcelona.⁸³¹ El mateix fenomen es va donar en el bisbe Umbert de la família dels senyors de Cervelló que també era levita casat amb descendència. Aquests casos tant clars es donaven dins la

⁸²⁹ Ramon SERRA, *Quan la torre fou dita d'en bares*. pp. 19-20

⁸³⁰ AAVV, *Diplomatari de l'Arxiu capitular de la catedral de Barcelona*, doc.204, pp. 520-524. La donació la fa Sala, fill del difunt bisbe Frojà, el bisbe Borrell d'Osona, Seniofred de Rubí, Amat de Girona, Guifré de Riner, Guitard de Solsona i Miro de Ponts. Al document signen a més els bisbes Ermengol d'Urgell i Pere de Girona.

⁸³¹ José Enrique RUIZ-DOMÈNEC, *Quan els vescomtes de Barcelona eren*, pp. 35-37

legislació canònica antiga que permetia l'accés al matrimoni a aquells que quedaven en les ordes menors abans del seu accés a l'episcopat.

L'altra relació important amb el bisbat de Barcelona, serà a través del control de l'ardiaconat de Barcelona en mans del llinatge dels Montcada durant tot el segle XI i que tenien la seva dotació per exercir aquest càrrec amb béns a la Plana de Vic dins els termes del castell de Taradell i amb el domini del castell de Muntanyola que van servir per dotar aquest càrrec. Aquesta situació es va produir després de la presa de Barcelona de l'any 985 en que els béns de la catedral de Barcelona van quedar desorganitzats i que es van anar dotant amb béns a zones on els atacs no havien fet perdre la titularitat de les terres ni desorganitzat el seu conreu. Aquest fenomen està lligat amb l'accés de molts membres de la noblesa dels comtats interiors a la catedral de Barcelona. Un exemple el trobem amb els descendents dels senyors de Besora que van passar a canonges de Barcelona i un d'ells arribarà a ocupar el bisbat d'Elna. L'altre és el llinatge dels Montcada que donarà origen i consolidarà aquesta família dins el comtat de Barcelona com un gran feudatari del comte de Barcelona i amb un dels seus germans com a beneficiaris del càrrec d'ardiaca que controlaran durant un temps.⁸³²

Sunifred, vescomte de Girona, serà membre de la catedral de Vic amb el control de béns al castell d'Orsal i Muntanyola. Els seus fills a partir de principis del segle XI ocuparan càrrecs importants al bisbat de Barcelona. Així l'hereu Guillem de Muntanyola es cuidarà dels castells de Vacarisses al Bages i aconseguirà tenir en feu del comte de Barcelona el castell de Montcada. El seu germà Ramon Sunifred aconseguirà ocupar l'ardiaconat de Barcelona convertint-lo en un benefici que transmetrà al seu nebot, fill de Guillem de Montcada, Bernat Guillem. Dels fills del vescomte Sunifred un tercer Bernat, que era laic, va passar a ocupar el càrrec de canonge de la catedral de Vic després d'haver-se mantingut en una vida laical sense casar-se al servei de la comtessa Ermessenda. Sabem que va actuar de marmessor del testament del comte Berenguer Ramon I i se l'anomena en la documentació Bernat Rovira. Aquest va rebre dels seus germans Guillem i Ramon ardiaca de Barcelona un alou dins el castell de Súria després de renunciar als seus drets que compartia amb els seus germans.⁸³³ La seva presència a prop d'Ermessenda i del seu marit el comte Ramon Borrell el va fer un dels homes de confiança que va fer efectius els donatius que aquest comte havia destinat per la catedral

⁸³² Aquest fenomen ha estat estudiat per John C. A. SHIDELER, *Els Montcada: una família de nobles catalans*, pp. 45-69.

⁸³³ Ramon ORDEIG, *Diplomatari de la catedral de Vic*, doc. 918, p. 244.

de Vic, sobretot la restitució de l'alou d'Heures.⁸³⁴ La seva entrada a la catedral de Vic es produeix en una etapa molt tardana de la seva vida i quan va entrar va entregar a la canònica catedral el 30 de maig de 1040 quan va entregar a la catedral un alou dins el terme de Súria format per terres i molins al riu Cardener i que s'anomenava Boadella.⁸³⁵ Al dia següent, 31 de maig, el bisbe Oliba i tots els membres de la canònica entregaven a Bernat com a canonge l'alou d'Heures restituït pel comte i el que ell havia entregat a Súria amb la condició que el tingués durant la seva vida pagant cada any una refecció a la canònica el dia de Tots Sants.⁸³⁶

D'aquesta manera esdevenia canonge de la catedral i es comprometia el pagament de la refecció pel dia de Tots Sants per a tots els membres de la catedral ens dona la clau per entendre perquè va fer aquesta entrada en el món canonical i a qui de fet va substituir. Es tracta del seu cosí Guillem Sesmon de Mediona que va morir l'any 1032 i que entre els compromisos que va contreure amb la catedral de Vic en el moment que va fer els pactes amb el bisbe Oliba quan li van encomanar els castells de Montbui, Ocelló i Tous hi havia l'obligació de pagar una refecció el dia de Tots Sants (Doc. 60). El quadre genealògic que oferim a continuació ens aclareix aquest parentiu i ens ajuda a explicar tot això que hem argumentat fins aquí. L'entrada de Bernat era per mantenir els drets de Guillem de Mediona en un període que cap dels seus fills no tenia l'edat per assumir el benefici del seu pare. L'entrada de Bernat a la catedral i la donació de l'alou de Súria es va fer amb l'aprovació dels seus germans Guillem de Muntanyola i l'ardiaca Ramon Sunifred de Barcelona segons consta en una declaració jurada feta el 14 d'octubre de l'any 1049 a l'església de Muntanyola a partir d'uns testimonis que van jurar davant el jutge Enric, monjo.⁸³⁷ El motiu d'aquest jurament és perquè l'alou de Boadella havia estat usurpat pels nebots de Bernat Rovira que no el volien entregar després de la mort de Bernat.

Bernat va morir al cap de pocs dies de la seva entrada a la catedral i pel seu testament va estar obligat a retornar tots els béns que tenia en benefici.⁸³⁸ Així el 12 de setembre de 1040 el bisbe Oliba juntament amb el bisbe Eriball, la comtessa Ermessenda i els altres marmessors de Bernat Rovira difunt donaven a la canònica de Sant Pere de Vic l'alou de

⁸³⁴ Ramon ORDEIG, *Diplomatari de la catedral de Vic*, doc. 924, pp. 251-252. Ermessenda, Gombau de Besora, Miró d'Hostoles i Bernat Rovira marmessors del comte Ramon Borrell donen a l'església de Sant Pere de Vic part de l'alou que tenia per donació del bisbe Borrell d'Osona al lloc dit Heures. El comte Borrell va morir l'any 1017 i la restitució d'aquests béns es fa el 6 maig de 1034.

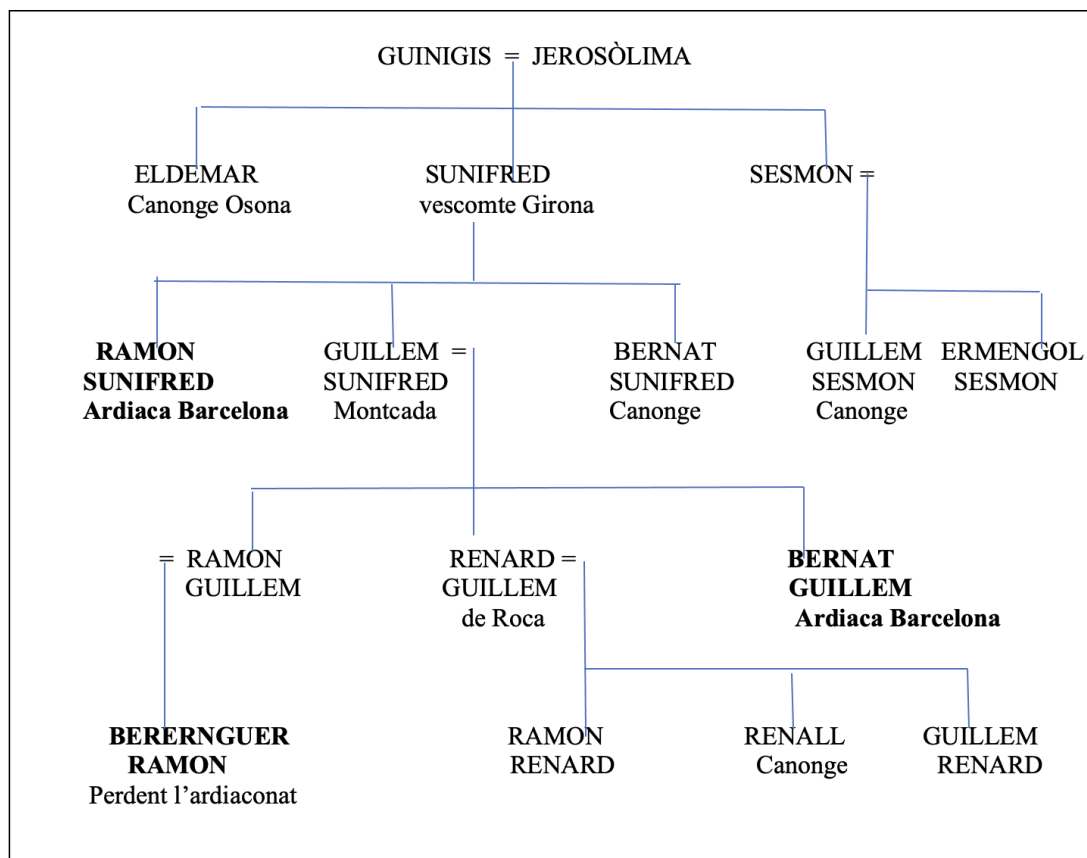
⁸³⁵ Ramon ORDEIG, *Diplomatari de la catedral de Vic*, doc. 1001, pp. 323-324.

⁸³⁶ Ramon ORDEIG, *Diplomatari de la catedral de Vic*, doc. 1002, pp. 324-325.

⁸³⁷ Ramon ORDEIG, *Diplomatari de la catedral de Vic*, doc. 1074, pp. 387-388.

⁸³⁸ Segons els necrològics de la catedral Bernat Sunifred va morir el 22 de maig de 1040, si bé no hi ha cap més indicació. Miquel S. GROS, *Els antics necrològics de la catedral de Vic*, p. 73.

Boadella per tal que el bisbe i els canonges en poguessin disposar a la seva voluntat i perquè absolguessin a Bernat. En el document hi signaren a més Ponç, cabiscol de la Seu d'Urgell, Arnau arxipreste i el seu germà Ramon Sunifred, ardiaca de Barcelona.⁸³⁹ Aquests fets ens porten a pensar que Bernat va ser assassinat durant el mateix any 1040 en el moment que es va produir la mort del vescomte Folc de Cardona, però no podem dir res més. Els problemes posteriors per poder fer efectiu aquest retorn, a causa de la oposició dels nebots de Bernat, va portar al judici l'any 1049.

QUADRE – 17 Llinatge dels Montcada i el control de l'ardiaconat de Barcelona al segle XI.

Així la recuperació efectiva d'aquests béns no es va produir fins el dia 21 d'octubre de 1049 en un judici celebrat a la catedral de Vic, dins el cor dels canonges com diu l'acte del judici, pel qual s'enfrontaven el bisbe Guillem de Balsareny amb els germans Ramon Guillem de Montcada i Renard Guillem on se'ls hi reclamava el retorn de l'alou de Boadella com s'havia fet l'any 1040 i estava establert en el testament de Bernat Rovira. Actuaren en el judici el jutge Guillem Ramon d'Osona, Enric monjo que havia pres declaració jurada que l'alou s'havia entregat amb acord dels germans de Bernat Rovira, el jutge Sendred i al jutge Adalbert. En la sessió pública del judici s'hi va fer present la

⁸³⁹ Ramon ORDEIG, *Diplomatari de la catedral de Vic*, doc. 1103, pp. 325-326.

comtessa Elisabet, esposa de Ramon Berenguer I i la vescomtessa Guisla que Ordeig considera que és la vescomtessa de Barcelona, però pel context hem d'identificar amb Guisla, vescomtessa vídua del vescomte Folc de Cardona, junt amb el seu fill Ramon Folc.⁸⁴⁰ La sentència va ser favorable a la catedral de Vic i es va obligar a restituir aquest alou que segons el document es va aplicar per finançar la continuació de les obres de la catedral. Al judici hi va participar bona part dels membres de la catedral, així com molts nobles del bisbat de Vic que es van fer presents en el plet. Hi eren presents Ramon Guillem d'Hostoles, Bernat Guifré de Portella, Borrell Bonfill de Fals, Guadall de Tagamanent, Guifré Isarn de Savassona i altres fidels dels vescomtes de Cardona.

Pel que fa al control del benefici ardiaconal a la catedral de Barcelona aquest va continuar fins a la mort de Ramon Guillem quan el va substituir el seu germà Bernat Guillem que va coincidir amb la reforma gregoriana que va posar en qüestió el monopoli d'aquest càrrec i que amb l'arribada del bisbe Bertran de Sant Ruf va qüestionar l'accés a l'ardiaconat de Berenguer Ramon que volia succeir al seu oncle Bernat Guillem. Shideler va publicar un document del 17 d'abril de 1095 en que consta que el bisbe Bertran va fer examinar la forma com Berenguer havia accedit al subdiaconat i on s'insisteix que el seu pare havia comprat l'ardiaconat.⁸⁴¹ Aquest document va tenir com a conseqüència que el bisbe privés a aquest de l'ardiaconat i l'entregués a un altre membre de la canònica trencant el monopoli que havia exercit aquest llinatge. Els fets coincideixen amb un document del 1 de febrer de 1089 en que Bernat Guillem va fer donació a favor de la canònica de Barcelona representada pel bisbe Bertran la tercera part del castell de Muntanyola que compartia amb els seus germans i d'un mas situat a la parròquia de Santa Coloma de Gramanet, *ob consequendam delictorum meorum veniam*, amb la condició que després de la seva mort passessin al fill del seu germà Renard de Roca que fos clergue.⁸⁴² El document té molta importància perquè va ser escrit pel diaca Oleguer i el fill de Renard Guillem, serà Renall el canonge que escriurà més endavant la primera *Vita Sancti Olegarii*.⁸⁴³ La pèrdua de l'ardiaconat va causar problemes entre els altres membres del llinatge, fet que va obligar a establir noves regulacions i reestructuració del patrimoni familiar, sobretot el control del castell de Muntanyola i els béns que tenien a la

⁸⁴⁰ Ramon ORDEIG, *Diplomatari de la catedral de Vic*, doc.1075, pp. 388-390.

⁸⁴¹ John C. A. SHIDELER, *Els Montcada: una família de nobles catalans*, p. 215 . El seu cas va ser sotmès al judici del cardenal Gualter dins el concili de Sant Gèli de l'any 1092 on els abats de Ripoll i Banyoles es van pronunciar sobre l'afer.

⁸⁴² AAVV, *Diplomatari de l'Arxiu capitular de la catedral de Barcelona*, doc. 1499, pp. 2336-2337.

⁸⁴³ Editada i estudiada en profunditat per Martin AURELL, "Prédication, croisade et religion civiques. Vie et Miracles d'Oleguer (+ 1137), évêque de Barcelone", *Revue Mabillon*, 71(1999), pp. 113-168.

parròquia de Santa Eugènia de Berga. Aquests arranjaments havien de permetre continuar tenint algun dels membres del llinatge a la catedral de Barcelona. Així tenim uns darrers pactes entre els fills de Renard Guillem, Ramon i Guillem, amb el seu cosí Berenguer Ramon del 20 de gener de 1101 establint que cadascú podia disposar lliurement dels seus béns, alhora que entregaven al seu cosí Berenguer Ramon de Montcada *medietatem hereditatis archidiaconi in Montaneola reddunt ei ut habeat in tota vita sua et post obitum eius redeat ad eos*.⁸⁴⁴

L'acció del bisbe Bertran va impulsar la reforma dels canonges de la catedral de Barcelona i va posar fi al domini sobre l'ardiaconat i altres beneficis, provocant una important divisió del capítol entre els partidaris de la reforma i els que no hi estaven a favor. En aquest procés de la reforma gregoriana també havia afectat al bisbat d'Osona per l'activitat del bisbe Berenguer Sunifred. Aquest a més d'intentar reformar la seva canònica va acollir als membres de la comunitat canonical de Sant Joan de Ripoll que van ser expulsats per Ricard de Sant Víctor de Marsella.⁸⁴⁵ Per fer-ho el 4 de novembre de 1083 va empenyorà a l'ardiac Bernat Guillem un mas que tenia al territori de Barcelona, al lloc de Palomar i de Provençals a canvi de 200 sous de plata part dels béns que la catedral de Vic tenia a Barcelona a canvi d'un préstec de 200 sous de plata que es comprometia a retornar en cinc anys.⁸⁴⁶ Sabem que els béns van continuar empenyorats i es conserva un document en que es renova aquest empenyorament el 29 de gener de 1090 quan l'ardiac Bernat Guillem de Montcada va vendre a Ermengol Bernat el mas empenyorat per 130 sous de plata: *Berengarius, Ausonensis episcopus, cum suorum assensu canonicorum impignoravit michi Bernardo Guillelmi, Barchinonensi sedis archidiaconus mansum unum prefate sedis Ausonensis*.⁸⁴⁷ Al document s'especifica quines són les parròquies que tenen controlades pel càrrec d'ardiac: les esglésies de Palau i Marata. Berenguer Ramon va controlar el castell de Montcada i el de Muntanyola que al final de la seva vida va entregar al monestir de Santa Maria de l'Estany on es va fer enterrar i va lliurar com a canonge al seu fill Guillem. La seva filla Beatriu pubilla dels béns de Montcada es va casar amb el fill del senescal Guillem Ramon d'Hostoles.⁸⁴⁸

⁸⁴⁴ AAVV. *Els pergamins de l'arxiu comtal de Barcelona*, doc. 326, pp. 616-618.

⁸⁴⁵ Eduard JUNYENT, *El monestir de Sant Joan de les Abadesses*, Barcelona, 1976, pp. 42-48.

⁸⁴⁶ Ramon ORDEIG, *Diplomatari de la catedral de Vic*, doc.1477, pp. 764-765. AAVV. *Els pergamins de l'arxiu comtal de Barcelona*, doc.146, pp.357-358.

⁸⁴⁷ AAVV. *Els pergamins de l'arxiu comtal de Barcelona*, doc. 220, pp. 458-459.

⁸⁴⁸ John C. A. SHIDELER, *Els Montcada: una família de nobles catalans*, pp. 77-89.

El bisbe Berenguer Sunifred va ser cridat a intervenir al bisbat de Barcelona pel comte Berenguer Ramon II, abans d'accedir al càrrec arquebisbat, aquest li va demanar davant la invasió de la canònica i els actes violents protagonitzats des del castell de Port per Bernat Guillem de Gurb-Queralt. Aquest control del bisbe Berenguer Sunifred el coneixem per dos documents un conservat a l'arxiu de la catedral de Vic i un altre a la catedral de Barcelona i han estat poc estudiats i tinguts en compte. Aquesta intervenció afectava a la dotació dels béns que la canònica tenia a Montjuïc i que provenien dels béns confiscats a Mir Geribert i als seus fills per Ramon Berenguer I. Aquests béns serviren com a dotació del canonge Guillem Berenguer que esdevindrà el successor del bisbat d'Osona de Berenguer com hem estudiat amb anterioritat. El document conservat a la catedral de Barcelona i que no porta data, però que els seus editors daten de l'any 1091, el comte Berenguer Ramon II retornava a la canònica de Barcelona totes les vinyes que aquesta tenia a Montjuïc per la donació que li havien fet el comte Ramon Berenguer I i Almodis a la parròquia de sant Miquel i de les quals Bernat Guillem de Queralt se n'havia apropiat.⁸⁴⁹ A l'arxiu de la catedral de Vic es conserva l'entrega del bisbat de Barcelona per part del comte Berenguer Ramon II per pacificar la situació. El bisbe Berenguer va demanar a Bernat Guillem establir diversos hostatges que garantissin el final de les violències i que responguessin per part dels Gurb-Queralt si aquest trenqués la pau i treva. Aquests es van comprometre d'ajudar al comte i al bisbe Bertran a recuperar la seu de Barcelona en cas que fos envaïda, eren els germans Ramon Berenguer i Bernat Berenguer que tenien el castell de Fontrubí i el seu germà el canonge barceloní Guillem Berenguer, Ricard Guillem, Berenguer Bernat, Berenguer Ermengol, Guadall Guadall, Adalbert Bonpar, Pere Amalric i Bernat Bernat de Gurb. La llista de garants ens ofereix el partit que s'oposarà a les iniciatives de l'arquebisbe i que anava en contra del Berenguer Ramon II, el fratricida.⁸⁵⁰ Aquest grup va recolzar al nou comte Ramon Berenguer III, portarà una política revisionista i el va dotar d'uns mitjans econòmics per desenvolupar la seva activitat.⁸⁵¹ El més conegut és Ricard Guillem que va desenvolupar una activitat

⁸⁴⁹ AA. VV., *Diplomatari de l'Arxiu capitular de la catedral de Barcelona*, Doc. 1541, pp. 2395-2397. En aquests fets el noble Bernat Guillem actuava com a tutor i custodi de Ramon Berenguer III, fill del comte Ramon Berenguer II. Al document s'explica tot el procés i l'arbitratge que es va portar a terme perquè la catedral de Barcelona recuperés aquest béns. No es fa esment al bisbe Berenguer sinó a la intervenció del veguer de Barcelona Arbert Bernat i diversos prohoms de Barcelona.

⁸⁵⁰ Ramon ORDEIG, *Diplomatari de la catedral de Vic*, doc.1563, pp. 847- 848. Ramon Ordeig data aquest document entre 1086 i maig 1090. Així Bertran va accedir a l'episcopat el mes de setembre de 1086 i Berenguer a partir de juny de 1090 va utilitzar el títol d'arquebisbe.

⁸⁵¹ Aquest grup estava liderat per Ricard Guillem i ha estat estudiat per José Enrique RUIZ-DOMÈNEC, *Ricard Guillem o el somni de Barcelona*, Barcelona, 2001.

econòmica molt important i els germans Bernat Berenguer, Ramon Berenguer i Guillem Berenguer aquest darrer canonge de Barcelona i elegit pel comte Ramon Berenguer III com a bisbe d'Osona que no va ser acceptat. No volem entrar en els detalls de tot aquest afer que va produir enfrontaments dins el capítol de la catedral de Barcelona que van dur a la creació del priorat de Sant Adrià del Besos i al lligam d'Oleguer amb Sant Ruf d'Avinyó.

Aquesta implicació de Berenguer es va fer més forta quan va recolzar el nomenament del vescomte Folc com a bisbe de Barcelona quan el bisbe Bertran va morir. La inclusió en el necrologi de Vic del bisbe Bertran de Barcelona avalaria aquest recolzament, i també la del bisbe Folc que va ser rebutjat com a bisbe del bisbat d'Urgell al qual aspirava, però que va ser nomenat pel bisbat de Barcelona per l'arquebisbe Berenguer Sunifred.

NOM	ANOTACIÓ	DATES	COMMEMORACIÓ
Guadall	Bisbe de Barcelona i canonge de Vic	1029-1035	20 agost 1035
Bertran	Bisbe Barcelona	1086-1095	4 octubre 1095
Folch	Bisbe Barcelona	1096-1099	11 desembre 1099
Berenguer de Palol	Bisbe Barcelona i canonge de Vic	1200-1206	1 març 1206

TAULA- 25 Bisbes de Barcelona recollits al necrologi de la catedral de Vic

La reforma gregoriana produirà l'eliminació d'aquest beneficis monopolitzats per determinats llinatges i que van predominar durant bona part del segle XI. La reforma va provocar importants canvis i va fer redefinir la relació d'aquests llinatges amb els nous capítols de les catedral. La reforma que es va desenvolupar a Barcelona va estar relacionada amb l'impuls de la comunitat canonical de Santa Maria de l'Estany com ens mostren els lligams que la catedral de Barcelona va tenir amb aquesta fundació. Les relacions d'Oleguer amb el bisbat d'Osona un cop va ser elegit bisbe de Barcelona i arquebisbe de Tarragona van continuar a través de la seva estreta col·laboració amb el bisbe Ramon Gaufred.⁸⁵² El fet més destacat d'aquests lligams el tindrem en l'agermanament que es va establir entre els anys 1114- 1116 entre les catedrals de Vic i de Barcelona amb la comunitat del Sant Sepulcre de Jerusalem i que es va materialitzar

⁸⁵² MASNOU, "El bisbat de Vic durant l'episcopat de Ramon Gaufred", pp. 283-285.

l'any 1126 amb la donació de les parròquies de Prats de Rei i Manresana al Sant Sepulcre (Doc. 215). Aquestes parròquies que estaven sota la jurisdicció eclesiàstica del bisbe d'Osona van esdevenir les primeres parròquies a Catalunya en mans del Sant Sepulcre. Per la seva banda en aquestes parròquies el bisbe Oleguer tenia els béns familiars i drets senyorials que va entregar al Sant Sepulcre. Aquests béns seran la base del priorat de Santa Anna que es posarà en funcionament a la ciutat de Barcelona. Aquests béns ja consten en la confirmació que va fer el papa Honori II dels béns que tenia el Sant Sepulcre l'any 1128.⁸⁵³

L'altre lligam de la catedral de Vic amb el bisbat de Barcelona van ser les cases que la catedral de Vic tenia a les muralles de Barcelona que van ser establertes el 29 juny 1156 a un membre de la catedral de Barcelona i als promotors de la fundació de la canònica de Santa Anna de Barcelona. Aquest dossier documental es troba copiat al cartoral de la catedral on trobem que el bisbe Pere de Redorta amb l'aprovació del capítol van establir a Pere Ramon, primicier de Barcelona, i al seu nebot Ponç tots els béns que la catedral de Vic té a Barcelona amb el pacte de reconstruir les cases que té la canònica a les muralles de Barcelona i que allotgi a ell i als canonges quan siguin a Barcelona. Estableix que un cop aquest mori passarà al seu nebot Ponç (Doc. 275). Tal volta el misteriós Pere de Cardona, jurista, cardenal de l'església romana i canonge de la catedral de Vic segons el necrologi de la catedral de Vic podria ser de fet Pere Ramon, primicier i canonge de Barcelona, que pel fet de gaudir del benefici d'aquestes cases a Barcelona durant la seva vida fos considerat membre de la comunitat canonical de Vic. L'activitat del bisbe Pere de Redorta com a administrador de Provença i la seva relació amb Pere de Cardona va trobar el seu lligam amb la catedral de Vic.⁸⁵⁴

3.2.5 Relacions amb el bisbat d'Urgell i Àger

La recent publicació de la documentació dels comtats d'Urgell, Cerdanya i Berga als volums de la *Catalunya Carolíngia* permet tenir consignada tota la documentació de l'antic bisbat de la Seu d'Urgell fins l'any 1000. Com indiquen els autors el volum documental d'aquests comtats és menor que els altres bisbats i si analitzem la documentació relativa al bisbat i la canònica podem comprovar que és molt dispersa. Garsaball en el seu estudi publicat l'any 1999 ja va assenyalar aquestes mancances que

⁸⁵³ Geneviève BRESC-BAUTIER, *Le cartulaire du chapitre du Saint-Sépulcre de Jérusalem*, doc. 6, pp. 39-44

⁸⁵⁴ Paul FREEDMAN, *Tradició i generació*, pp. 143-144.

no permetien poder fer-ne un estudi sistemàtic.⁸⁵⁵ Aquesta situació es veu agreujada pel fet que el document de la dotació de la catedral que donava una imatge de com era el bisbat des del segle IX com se suposava no es pot utilitzar ja que es tracta d'una falsificació feta entorn l'any mil segons els editors d'aquesta documentació.

En el capítol anterior ja hem vist que en el moment del restabliment del bisbat d'Osona es va produir una intervenció de clergues procedents del bisbat de la seu d'Urgell. Des del comtat de Cerdanya i el nord del Berguedà el nou bisbat restaurat va establir els seus lligams a través de l'activitat del clergue Esclua que va actuar com a bisbe d'aquest sector. A més, una dada que va en aquest mateix sentit, els documents més antics conservats a l'arxiu de la catedral de Vic procedeixen de la zona de l'alt berguedà, de Malanyeu de l'any 872. Aquests documents van ser portats per un clergue anomenat Bellus que va entrar a formar part del clergat de la seu restaurada, actuant a la consagració de l'església de Sant Martí de Congost. Aquesta identificació és pot fer comparant les reproduccions dels documents del segle IX editats i reproduïts per Jesús Alturo i Tània Alaix on podem veure la seva escriptura de varis documents i la seva signatura autògrafa. Ja hem fet esment de la personalitat d'Idalguer vinculat al comte Guifré que tenia béns a la Cerdanya. La identitat de Guidiscle, primer abat de Santa Maria de Ripoll, era un prevere del bisbat d'Urgell amb prou experiència per esdevenir l'abat de la primera comunitat on hi va ser present Radulf a l'inici de la seva formació. Darrerament Ramon Ordeig ha argumentat que el bisbe Nantigís hauria estat arxipreste d'Urgell seguint les actes del text veritable del concili de Port.⁸⁵⁶ Sobre aquest punt, com hem indicat en el capítol sobre el bisbe Jordi i la seva participació al concili de Port, seguim creient que es tracta d'un clergue narbonès i que va intervenir al bisbat d'Urgell, aprofundint en la reforma del clergat, establint el delme com a element estructurant de la nova diòcesi amb una política molt activa de consagració d'esglésies. Moltes d'aquestes disposaran d'un clergat autòcton que liderarà aquestes comunitats amb l'impuls de la construcció de nous temples i l'estructuració de les comunitats importants al sector del Berguedà i la Vall de Lord.

Els successors de Nantigís seran personatges eclesiàstics vinculats amb el bisbat d'Osona. Primerament la figura del bisbe Radulf, fill del comte Guifré i antic monjo de Ripoll, disposava d'importants béns a la Plana de Vic alguns dels quals van passar al

⁸⁵⁵ Jordi GARSABALL, "La canònica abans la canònica. El paper dels canonges de la Seu d'Urgell fins a la institució del capítol el 1010", *Gerbert d'Orlhac i el seu temps*, Vic, 1999, pp.783-803.

⁸⁵⁶ Ramon ORDEIG, *Els comtats d'Urgell, Cerdanya i Berga*, doc. 108, p. 193. Reunió a Santa Maria de Port al territori de Nimes el 19 abril 897.

monestir de Ripoll constituint la base de la pabordia de Palau al segle XI. També es conservarà, lligat al domini de la catedral de Vic el vilar Radulf, situat entre els límits de Vic i del castell de Savassona. Dues dades més ens mostren la vinculació de Radulf amb la catedral de Vic com és el fet que a finals del segle XII, quan es redacti el tercer necrologi de la catedral de Vic, s'inclouran els bisbes del període visigòtic i dels primers anys del segle X amb els bisbes anteriors a Arnulf. Entre aquests bisbes s'inclourà l'anotació de la celebració de la mort de Radulf que és qualificat no com a bisbe d'Urgell, sinó com a bisbe d'Osona, el dia 13 de juliol.⁸⁵⁷ Aquesta anotació que es fa a finals del segle XII mostra la creença que Radulf degué actuar com a bisbe d'Osona, durant aquest període el bisbe Guillem de Tavertet va alienar del patrimoni de la catedral bona part de l'antic vilar Radulf entregant-lo a la família Maioles que procedent de Perpinyà es va establir a la Plana de Vic. L'altre notícia la trobem al testament de Guadamir fet l'any 937 que va redactar quan va ser nomenat ardiaca d'Osona que parla de forma explícita que tenia lligams senyorials amb Radulf, bisbe d'Urgell, que el considera el seu senyor.

El seu successor Guisad era fill del primer vescomte d'Osona, Ermemir el bisbe imposat al comtat d'Empúries però que va renunciar, i germà de Guadall que va aconseguir establir el domini sobre el castell de Rupit com a base del seu poder vescomtal.⁸⁵⁸ A més el mateix bisbe Guisad va disposar de molts béns al bisbat d'Osona tal com testimonia el seu testament de l'any 951, fet en el moment que va fer el primer viatge cap a Roma per obtenir confirmació dels béns del bisbat d'Urgell. Aquest testament ens dona molta informació dels béns que havia arribat a acumular Guisad durant la seva vida i que la documentació conservada a la catedral de Vic ens permet concretar a quina zona va situar el seu patrimoni.⁸⁵⁹ Al testament de Guisad surt un seu germà que es deia Guislbert i que en el primer document conservat a Vic veiem que s'anomenava també Sunifred.

VENDA	BÉNS	DATA	REFERÈNCIA
Guislabert dit Sunifred	Terra i vinyes a Sentfores i Ferrerons	20 gener 951	DCV-265

⁸⁵⁷ Miquel S. GROS, "Els antics necrologis de la catedral de Vic", p. 93. *Eodem die obiit Radulphus, Ausonensis episcopus*.

⁸⁵⁸ Francesc RODRÍGUEZ BERNAL, *Col·lecció diplomàtica de l'Arxivo Ducal de Cardona (965-1230)*, pp. 32-36. L'autor situa en aquest territori els béns que van constituir el nucli central dels béns dels vescomtes d'Osona: Rupit, Casserres i Savassona.

⁸⁵⁹ Ferran VALLS-TABERNER, "La primera dinastia vescomtal de Cardona", *Estudis Universitaris catalans*, 16(1931), pp. 112-121. Ramon ORDEIG, *Els comtats d'Urgell, Cerdanya i Berga*, doc.422 pp. 400-401

Belasquita i Bradila	Terra a Santa Eulàlia de Riuprimer	28 febrer 951	DCV-267
Ramió	Terra a Santa Eulàlia de Riuprimer	24 maig 951	DCV-270
Gondeberga	Alou a Santa Eulàlia de Riuprimer	17 juny 959	DCV-314
Teodari, Basília i Alda	Casa i hort a Torruella	4 abril 964	DCV-361

TAULA-26 Compres fetes pel bisbe Guisad d'Urgell de terres a Santa Eulàlia i Sentfores

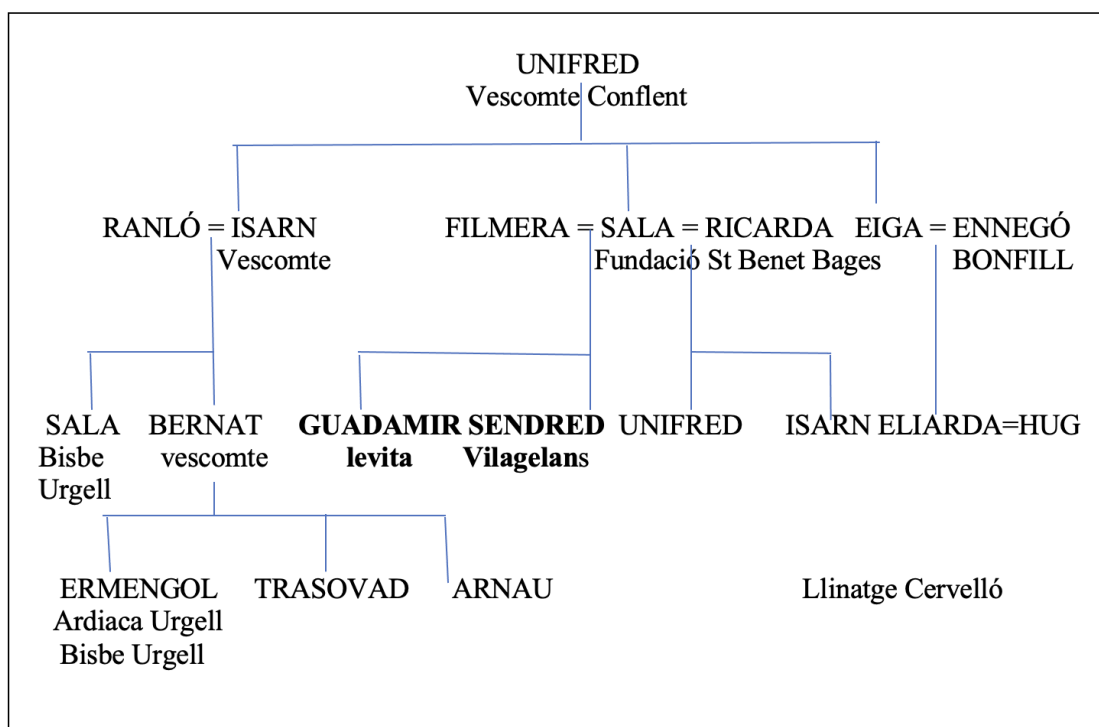
Aquestes compres fetes pel bisbe Guisad d'Urgell estaven situades el terme de Sentfores i la vall de Santa Eulàlia de Riuprimer. El fet que aquests documents es guardin a la catedral s'explicaria perquè aquests béns van passar a formar part del patrimoni de la catedral després de la mort de Berenguer Sunifred. Dins el terme de Santa Eulàlia altres béns van ser permutats el 5 d'abril de 978 per Guadall, vescomte d'Osona i la seva esposa Ermetruit amb Langobard un alou, peces de terra i cases situades a la vall de Santa Eulàlia de Riuprimer, al vilar Andevert per l'alou de Tenes.⁸⁶⁰ Aquest matrimoni va augmentar els seus béns amb la venda feta pel Sendred, senyor de Gurb, i la seva esposa Madresenda a la vila Riuprimer i amb l'aprovació del bisbe Arnulf i el seu germà el vescomte Ramon el 29 de desembre de 1002. Aquests documents ens fan veure que dins el terme de la parròquia de Santa Eulàlia de Riuprimer hi havien molts béns controlats pels vescomtes d'Osona que veurem van passar a formar part dels béns de la catedral de la Seu d'Urgell.

Hem pogut resseguir la trajectòria d'aquets béns que de fet van pertànyer a la catedral d'Urgell com consta en els documents de confirmació de béns del bisbat i que s'havien identificat incorrectament. Així el bisbe Sala va aconseguir una butlla de confirmació dels béns de la catedral de la Seu l'any 1001 pel papa Silvestre II, Gerbert d'Orlhac, on es parla dels béns de Torruella situats al comtat d'Osona.⁸⁶¹ Mort el bisbe Guisad els béns van passar a la catedral i als seus successors al bisbat d'Urgell, Sala i el seu nebot Ermengol de la família vescomtal de Conflent, disposaran d'un important alou al costat de la vila de Vic que ha passat totalment desapercbut pels diversos estudiosos tant vigatans com urgellencs i que expliquen molts problemes patrimonials que van afectar aquests dos bisbats, especialment durant el segle XI. Es tracta de l'alou anomenat Torroella situat en una part important de la parròquia de Santa Eulàlia de Riuprimer. En

⁸⁶⁰ Eduard JUNYENT, *Diplomatari de la catedral de Vic*, doc. 448, pp. 375-376.

⁸⁶¹ Cebrià BARAUT, "Els documents dels anys 981-1010, de l'Arxiu Capitular de la Seu d'Urgell", *Urgellia*, 3(1980), doc. 271, pp. 100-101.

l'edició dels documents de la *Catalunya Carolíngia* Ramon Ordeig identifica aquest topònim amb Torroella, situada al terme de Navàs, però creiem que es tracta de l'alou de Torroella situat a la vall de Santa Eulàlia de Riuprimer limitant amb Sant Martí de Sentfores. Aquests béns van ser objecte d'una permuta feta el 2 de novembre de 995 per la qual Bernat, vescomte de Conflent, i la seva esposa Guisla van donar a la catedral d'Urgell i al bisbe Sala uns alous que tenien al comtat de Berga a Vilada a canvi d'un alou que la catedral tenia a Torruella. S'estableix que Bernat i Guisla retindran tots aquests alous durant la seva vida i després els retindrà el fill que ells elegeixin amb la condició que després tornaran en poder de la seu urgellenca.⁸⁶²

QUADRE – 18 Genealogia dels vescomtes de Conflent i fundació Sant Benet de Bages.

Una dada important és que la publicació del testament de Bernat, vescomte de Conflent, l'any 1003 no es va fer a la catedral d'Urgell, sinó a l'església de Santa Maria de la Rodona de Vic davant la presència de múltiples membres de l'episcopat i la noblesa.⁸⁶³ El fill escollit per gaudir dels béns de la seu d'Urgell va ser Ermengol que ja era ardiaca en aquesta data i que el seu oncle el bisbe Sala ja l'havia escollit com a successor.⁸⁶⁴ A més podem veure com hi havia un conflicte amb la dotació dels béns de

⁸⁶² Ramon ORDEIG, *Els comtats d'Urgell, Cerdanya i Berga*, doc. 835, pp. 689-690.

⁸⁶³ Ramon ORDEIG, *Diplomatari de la catedral de Vic*, doc.672, pp. 21-22. Estableix que *Et ipsos suos alodes quod tenebat de Sancta Maria sedis Orgellitana in Ausona et in Bergitano iussit dare ad filio suo Ermengaudo, in tale liberatione dum vivit mater sua teneat et possideat.*

⁸⁶⁴ L'estudi més documentat sobre el bisbe Ermengol és de Prim BERTRAN, "Ermengol d'Urgell: l'obrer d'un bisbe del segle XI", *La transformació de la frontera*, 2000, pp. 89-132. Per una visió més crítica del

la catedral de la Seu d'Urgell que farà necessària l'anada a Roma d'Ermengol al costat del bisbe Borrell l'any 1012 per tal d'aclarir els béns que corresponien a la dotació del bisbat. El restabliment de la vida canonical a la catedral d'Urgell de l'any 1010 va permetre refer els béns de la catedral i dotar al bisbat Urgellenc d'un patrimoni suficient per a la sustentació de tots els seus càrrecs.⁸⁶⁵

En el primer article que vam publicar sobre Guibert gramàtic i la seva arribada a la catedral de Vic vam proposar que en aquest viatge dels dos bisbes a Roma coneixerien al gramàtic Guibert perquè a Roma els dos bisbes van coincidir amb una reunió de bisbes de Llombardia i la Toscana on hi havia el bisbe de Lodi Notkert.⁸⁶⁶ Junyent havia establert que Guibert era originari de Lodi igual que Mundó i aquest fet que es recollia en la bibliografia em va fer proposar que seria en aquest moment que el bisbe Borrell portaria aquest gramàtic a la catedral.⁸⁶⁷ Aquesta interpretació va ser invalidada per Ramon Ordeig quan va aclarir la lectura que es feia al necrologi on no es feia referència a la ciutat de Lodi sinó al de Lieja.⁸⁶⁸ Si comparem les butlles de Sala i la d'Ermengol podem extreure algunes conclusions sobre tot aquest afer, sabent que entre aquests dos actes es va produir la redotació de la canònica de Santa Maria d'Urgell.

Aquests béns que va retenir el bisbe Ermengol per a ell i la seva mare Guisla segons els pactes de 995 després de la seva mort havien de retornar a la catedral d'Urgell, però Ermengol els va donar a Sunifred de Lluçà. Així el 20 de març de 1038 els marmessors del bisbe Ermengol amb el consentiment del bisbe Eribau van vendre a Sunifred de Lluçà i a la seva esposa Ermessenda els alous que el bisbe Ermengol tenia al comtat d'Osona, al terme de Lluçà i a Sant Marçal de Relat per 17 onces d'or.⁸⁶⁹ Els altres alous de Torroella i la parròquia de Santa Eulàlia de Riuprimer van passar a mans de Guisla, filla de la vescomtessa Engúncia i el vescomte Ramon, que es va casar amb el gramàtic Guibert de Lieja. Aquest matrimoni va disposar d'aquests béns en nom de la catedral d'Urgell fins els darrers anys de la vida de Guisla que va sobreviure al seu fill hereu Borrell Guibert. L'any 1078 el bisbe Berenguer Sunifred va quedar-se amb la meitat de

bisbe Ermengol Oliver VERGÉS PONS, "El obispo Ermengol i la (re)invenció de la historia de Urgell", *Estudios Medievales Hispánicos*, 6(2018), pp. 7-28.

⁸⁶⁵ Cebrià BARAUT, "L'origen de la senyoria episcopal de la Seu d'Urgell", *Acta Historica et Archaeologica Mediaevalia*, 20-21(2000), pp. 57-61.

⁸⁶⁶ Cebrià BARAUT, "Els documents dels anys 1010-1035 de l'Arxiu capitular de la Seu d'Urgell", *Urgellia*, 4(1981), doc. 324, pp. 39-40.

⁸⁶⁷ Josep M. MASNOU, "L'escola de la catedral de Vic al segle XI", pp. 622-623.

⁸⁶⁸ Ramon ORDEIG, "Guibert, un gramàtic de Lieja a l'escola catedralícia de Vic (vers 1015-1054)", *Studia Vicensia*, 2(2017), pp. 175-224.

⁸⁶⁹ Ramon ORDEIG, *Diplomatari de la catedral de Vic*, doc. 962, pp. 285-286.

la parròquia de Santa Eulàlia deixant l'altre als fills de Guisla: Guislabert i Ramon Guibert per durant la seva vida perquè quan morissin retornessin a la catedral (Doc. 118). A la butlla del papa Urbà II que confirmava els béns de la catedral d'Urgell l'any 1099 encara consta que la catedral té l'alou de Torroella. El control d'aquests béns ens el dona el testament del mateix arquebisbe Berenguer Sunifred quan va llegar a la catedral de Vic el castell de Torruella per a la dotació del capítol de la catedral (Doc. 162).

Dimitto eidem canonice castrum quod dicitur Turricella cum ecclesia Sancte Eulalie cum decimis et primiciis et oblationibus et cum alodiis et suis omnibus directis, et cum omnibus baiuliis quas in cirtuitu eius habeo. Ut redimant canonici eius medietatem decimarum X libras argenti de potestate Guillelmi Borrelli.

La vinculació de la família de Guibert amb el bisbat d'Urgell a través dels vescomtes de Cardona és molt antiga. El primer moment en que podem constatar aquesta relació ens el dona l'acta de fundació de la canònica de Sant Vicenç de Cardona que va ser escrita pel propi Guibert gramàtic l'any 1019.⁸⁷⁰ El fet que fos escollit per redactar aquest document era perquè la seva esposa Guisla era germana del vescomte Bremon que era el principal fundador de la canònica de Sant Vicenç de Cardona i era cunyat de Guibert. Sobre la trajectòria d'aquesta família en donarem més detall en el capítol dedicat a l'organització de la cabiscolia a la catedral de Vic.

L'altre relació de la catedral de Vic amb el bisbat d'Urgell és amb la canònica de Sant Pere d'Àger. L'ocupació de la vall d'Àger per part del comte Ermengol III d'Urgell i d'Arnau Mir de Tost es produeix el mes de setembre de l'any 1034 en el context d'expansió del comtat d'Urgell cap a la conquesta de Balaguer i la ciutat de Lleida. En aquesta primera ocupació militar s'ha pogut documentar que es degué fer amb el recolzament de població cristiana sota domini de l'Islam que degueren afavorir l'avenç cristià en aquest sector situant aquestes conquestes com una preparació per a la conquesta de la ciutat de Balaguer.⁸⁷¹ Dins el castell d'Àger, infeudat pel comte d'Urgell a Arnau Mir de Tost, es farà la fundació d'una comunitat per sostenir amb la seva pregària l'activitat bèl·lica que s'hi havia de produir. En aquest primer moment Arnau Mir de Tost demanarà l'ajuda espiritual i material de l'abat Oliba a través de la comunitat de Sant Miquel de Cuixà a la qual li farà donació el 4 de setembre de 1034.⁸⁷² En aquest punt és

⁸⁷⁰ Andreu GALERA, *Diplomatari de la vila de Cardona (966-1276)*, doc. 14, pp. 74-77.

⁸⁷¹ Francesc FITÉ LLEVOT, Eduard CONZÁLEZ MONTARDIT, *Arnau Mir de Tost. Un senyor de la frontera al segle XI*, Lleida, 2010, pp. 102-107.

⁸⁷² Ramon ORDEIG, *Cartulari major, dit llibre verd, del monestir de Cuixà. Assaig de reconstrucció*, Vic, 2019, doc. 353, pp. 384-385

fonamental l'acció del bisbe Oliba que com abat de Cuixà rep les primeres donacions i el compromís d'Arnau Mir de Tost d'entregar el delme del botí que obtingués de les seves conquestes a la comunitat de Sant Miquel de Cuixà. Així doncs, els primers passos de la comunitat de Sant Pere d'Àger estan lligats al bisbe Oliba i al monestir de Sant Miquel de Cuixà que va mantenir aquesta primera donació de béns que encara es pot documentar al 1131 segons consta en el seu cartulari.⁸⁷³

Com a membre de la comunitat es va elegir com abat a Ramon que de fet només coneixem per alguns documents recuperats amb posterioritat a l'any 1054 en que es va haver de tornar a ocupar la zona. En la documentació relativa a Àger d'aquest període hi ha un document de l'any 1037 que ens parla d'un abat Lanfranc d'Àger. Es tracta de la donació d'Artesa i la restitució de la seva església feta pel comte Borrell a l'abat d'Àger.⁸⁷⁴ És evidentment un document fals com han indicat varis dels autors i que seria realitzat a partir d'altres documents. Sobre la vinculació de la comunitat a una canònica no queda prou clar en aquest primer període, però la millor adaptació de la vida canonical en zones de frontera pot explicar l'elecció d'aquesta opció, pensem en les comunitats canòniques de Cardona i Manresa impulsades per Oliba i la comunitat de Solsona impulsada pels vescomtes d'Urgell. La tipologia que s'ajusta més a Sant Pere d'Àger serà la canònica de Sant Vicenç de Cardona construïda al costat del castell i que en aquest temps s'estava construint. Els lligams entre els vescomtes de Cardona i Arnau Mir de Tost es concretaran després de l'assassinat del vescomte Folc pel fet que Arnau Mir va assumir la tutoria dels seus fills i la defensa dels béns del vescomtat.⁸⁷⁵ Es tracta de col·legiates castrals lligades a un castell i que seguien la regla d'Aquisgrà que permetia als canonges de disposar de béns propis. El lloc de procedència de l'abat Ramon ens el dona un document de la catedral de Vic de l'any 1049 escrit per Ramon cabiscol de la

⁸⁷³ Ramon ORDEIG, *Cartulari major, dit llibre verd, del monestir de Cuixà. Assaig de reconstrucció*, Vic, 2019, doc.336, pp. 372-373. El 26 juliol 1131 el vescomte Guerau va donar a Sant Miquel de Cuixà un home anomenat Mircidela amb els censos anuals que li paga per un capmàs i amb els béns donats a Cuixà pel comte Ermengol d'Urgell conjuntament amb Arnau Mir de Tost, el seu avi. Signen a més del vescomte el seu fill Ferrer, Bertran i la seva família que cobraven el delme d'aquest capmàs, Ramon Oliver que tenia la remensa sobre dit Mircidela i Pere Exabel. Aquest document s'escriu dins el context de restitució de béns a Sant Pere d'Àger per part del vescomte Guerau, abans de fer testament l'any 1132.

⁸⁷⁴ Francesc FITÉ LLEVOT, Eduard GONZÁLEZ MONTARDIT, *Arnau Mir de Tost. Un senyor de la frontera al segle XI*, pp. 115-116. El primer a editar aquest document va ser Jaume Caresmar a la seva obra *Compendi de tots los Instruments antics i moderns ques troban en lo arxiu de la Molt Insigne Iglesia Colegial de Sant Pere de Ager*. Conservat a l'Arxiu parroquial d'Àger. També va ser publicat per Jaume VILLANUEVA, *Viage literario*, vol IX, ap. XIII, pp. 245-248. Ramon CHESÉ, *Col·lecció diplomàtica de Sant Pere d'Àger fins 1198*, doc. 6, pp. 206-208.

⁸⁷⁵ Francesc RODRÍGUEZ BERNAL, *Els vescomtes de Cardona al segle XII. Una història a través dels seus testaments*, Lleida, 2009,

catedral i que si comparem amb la signatura autògrafa del primer abat de Sant Pere d'Àger ens permet identificar-lo com a Ramon Oliba. El dia 8 de desembre de 1046 es va produir la primera dotació per fundar la comunitat quan Arnau Mir de Tost i Arsenda van fer donació a Sant Pere d'Àger del delme de les possessions situades a la vall d'Àger i a la Ribagorça amb els castells de Sant Llorenç d'Ares, Fet i Bellmunt.⁸⁷⁶

La formació de la comunitat i la construcció de l'església es degueren portar a terme amb una gran provisionalitat ja que la zona va tornar a ser ocupada pel valí de Lleida que va aprofitar per reforçar militarment la ciutat de Balaguer. Així en aquest sector es consolidarà un espai fronterer de proximitat entre la vall d'Àger amb Balaguer i l'avenç futur sobre el pla de Lleida. A més la vall d'Àger posava en relació les terres del comtat d'Urgell amb les de la Ribagorça i les d'Aragó esdevenint una zona estratègica de cara a la futura conquesta de la vall de l'Ebre. Cal destacar alguns membres d'aquesta primera comunitat eren cristians procedents de la zona que en van passar a formar part del comtat d'Urgell. La iniciativa era liderada per Ermengol, comte d'Urgell, que va trobar en Arnau Mir de Tost el seu més ferm col·laborador amb tot el seu patrimoni per a la consecució i el sosteniment del domini sobre aquesta zona. Per portar-ho a terme Arnau comptava amb béns propis i amb el domini dels delmes de diferents parròquies del bisbat d'Urgell que van servir per sustentar les conquestes.⁸⁷⁷ Pel que fa a les propietats cal destacar el domini sobre Montmagastre i el Segre mitjà prop d'Artesa que s'havia consolidat a principis del segle XI. La pèrdua temporal del control militar sobre la vall d'Àger es va produir l'any 1041 quan va ser atacada per Solaiman ben Hud com a governador de la frontera superior on es van consolidar les taifes de Lleida i Saragossa. La ciutat de Balaguer es va convertir en el centre d'operacions amb atacs els anys 1046 i 1047 que tornaren a ocupar Àger. Les dates corresponen amb la mort a Cuixà del bisbe i abat Oliba que va viure els seus darrers moments el fracàs d'aquesta conquesta i l'inici d'una etapa més violenta per poder reprendre el control d'aquest sector. Això va comportar la ruïna de l'ocupació impulsada des del comtat d'Urgell, fent necessari una nova conquesta i una inversió més important de mitjans i d'homes per consolidar aquesta posició. D'aquesta primera època ens han

⁸⁷⁶ L'original es troba a la Biblioteca de Catalunya perg. 4119. Ramon CHESÉ, *Col·lecció diplomàtica de Sant Pere d'Àger fins 1198*, doc. 20, pp. 225-226. Està escrit per Miró, prevere i signen Exabel, sacerdot i Bernat levita.

⁸⁷⁷ La majoria corresponien al control de béns entregats pels bisbes d'Urgell com podem veure en el quadre ofert per Francesc FITÉ LLEVOT, Eduard GONZÁLEZ MONTARDIT, *Arnau Mir de Tost. Un senyor de la frontera al segle XI*, pp.144-145. Volem destacar el castell de Castellet que l'autor no sap identificar i que es tracta de Sant Vicenç de Castellet al Bages i dins el bisbat d'Osona que havia estat del bisbe intrús Guadall i que havia quedat dins els béns de la catedral d'Urgell.

pervingut algunes còpies de documents fetes a partir del 1054 per manament del jutge Guillem Ramon, canonge de Vic, que esdevindrà el personatge fonamental amb qui es va recolzar Arnau Mir de Tost per fundar la canònica de Sant Pere d'Àger.⁸⁷⁸ Guillem Ramon com a jutge tindrà un paper fonamental en l'organització del dia a dia de la zona controlada per Arnau Mir de Tost i en la regulació de les transmissions del patrimoni dels membres de la canònica. A la catedral de Vic després de la mort del sagristà Pere Goltred, Guillem Ramon va ocupar aquest càrrec i amb posterioritat per lligams de parentiu aconseguirà el control dels béns de la cabiscolia de la catedral que estaven en mans de la família de Guibert gramàtic procedent de Lieja.

La recuperació del castell d'Àger i la seva vall es produeix l'any 1048 i ho coneixem pel restabliment de la canònica d'Àger el dia 21 març 1048.⁸⁷⁹ Arnau Mir de Tost i Arsenda van fer donació a Sant Pere d'Àger de les esglésies de Sant Vicenç i Santa Maria de la vall d'Àger, les parròquies de Bellmunt, Claramunt, Fet i Montaspre i la promesa del delme de totes les terres que podran conquerir als musulmans entre els rius Noguera Pallaresa i el Cinca. El document és signat per Ramon, levita i cabiscol, i també trobem la primera intervenció del jutge Guillem Ramon d'Osona que consta que va dictar el text l'escrivà el sacerdot Vital. El mateix any el comte Ermengol III es comprometia a entregar a l'església d'Urgell el delme de les pàries provinents de les terres reconquerides als musulmans i per tal d'obtenir la victòria “contra el poble agarenc amb la protecció del Senyor”.⁸⁸⁰ Aquests esdeveniments eren contemporanis a la donació del delme de les pàries de Saragossa a la catedral de Vic rebria de mans dels comtes de Barcelona i de Cerdanya (Doc. 81). En aquesta segona etapa es va associar a Guillem Ramon, jutge i canonge de Vic com la persona clau en l'organització política i religiosa de la zona. D'ell es conserva el famós *liber iudicum popularis* i va ser una de les persones més importants del període en temps de Ramon Berenguer I.

Durant aquest període Arnau Mir de Tost donarà l'abadiat a Guillem Ramon el 10 de gener de 1057 sense deixar de ser jutge, ni abandonar els béns que tenia a la catedral de Vic acumulant el càrrec d'abat d'Àger (Doc. 95). El recolzament de la catedral de Vic a Sant Pere d'Àger es va concretar l'any 1059 amb el nomenament de l'infant Guerau, fill

⁸⁷⁸ Eduard JUNYENT, “Guillem Ramon, abat d'Àger”, *Boletín Arqueológico*, 113-120(1971-1972), pp. 269-281. En aquest article es publiquen els testaments de Guillem Ramon i del seu fill que no són recollits al Diplomatarium de Chesé. Ramon ORDEIG, *Diplomatarium de la catedral de Vic*, doc.1455, pp. 744-747.

⁸⁷⁹ Ramon CHESÉ, *Col·lecció diplomàtica de Sant Pere d'Àger fins 1198*, doc. 22, pp. 227-229.

⁸⁸⁰ Cebrià BARAUT, n° 615 i comentat per Flocel SABATÉ, *L'expansió territorial de Catalunya (segles IX-XIII): Conquesta o repoblació?*, Lleida, 1996, pp. 80-82.

del vescomte de Girona Ponç i de Letgarda, i net d'Arnau Mir de Tost, com a canonge de la catedral de Vic atorgant-li un important benefici que havia estat de l'ardiaca Seniofred amb el dret a tenir un canonge *stator* que el representés a la canònica (Doc. 99). Ponç, vescomte de Girona, en aquest període s'havia casat amb Letgarda, filla d'Arnau Mir de Tost i aquest càrrec només el podem entendre com un reforçament a la fundació de la canònica d'Àger; Guerau era un infant i net d'Arnau Mir de Tost. En aquest període Guillem Ramon aconseguirà gestionar un privilegi d'exempció de mans del papa Nicolau II el 15 d'abril de 1060.⁸⁸¹ Per aquest privilegi el papa confirmava els drets dels fundadors i els seus hereus en l'elecció de l'abat, així com la prohibició d'alienar els béns de la canònica tot a canvi del pagament d'un cens quinquennal de deu sous d'or. L'any 1063 Alexandre II confirmava la decisió del seu predecessor reprenent mot per mot aquesta butlla i anomenant a Arnau com a *vir prudentissimus* que havia "alliberat aquesta terra del poder i de l'error dels agarencs amb l'ajuda de Déu".⁸⁸² Aquests títols pomposos com recordarà el mateix Arnau Mir de Tost l'any 1068 els va aconseguir pagant amb preu d'or, dient que havia fet ofrena al papa Nicolau II 5000 sous de València i al papa Alexandre II 3000 sous i 10 captius negres.⁸⁸³

Arnau Mir segellarà a través de les seves filles i per via matrimonial els lligams amb dues nissagues que recolzaran l'activitat militar d'Arnau aportant els seus patrimonis per poder consolidar aquesta tasca militar i repobladora. Per un cantó amb els comtes de Pallars Jussà pel matrimoni de la seva filla Valença i el comte Ramon de Pallars, en aquest sentit podem entendre la presència i recolzament del bisbe de Roda d'Isàbena i el seu descendent Odó que arribarà a ser bisbe de la Seu d'Urgell. L'altre filla Letgarda, com ja hem indicat es casarà amb Ponç, vescomte de Girona, que rebrà molts béns de la catedral de Vic. El recolzament material i econòmic d'una zona en creixement i expansió agrícola i comercial com era la Plana de Vic i les terres controlades pels vescomtes de Girona va ser la base per sostenir l'activitat constructiva i d'organització militar d'aquest sector amb el recolzament del comte Ramon Berenguer I. La participació de la catedral de Vic en el delme de les pàries n'era un element fonamental com a contrapartida per aquest ajut financer. Aquest projecte va anar unit amb la recerca de recolzament papal a tot aquest

⁸⁸¹ Ramon CHESÉ, *Col·lecció diplomàtica de Sant Pere d'Àger fins 1198*, doc. 44, pp. 266-268.

⁸⁸² Ramon CHESÉ, *Col·lecció diplomàtica de Sant Pere d'Àger fins 1198*, doc. 55, pp. 280-282. El papa Alexandre II autoritzava a Arnau Mir de Tost i als seus descendents d'escollir a l'abat de Sant Pere d'Àger: *eo quod, Dei auxilio, liberaverunt ecclesiam illam de porestate et errore agarenorum*

⁸⁸³ Ramon CHESÉ, *Col·lecció diplomàtica de Sant Pere d'Àger fins 1198*, doc. 85, pp. 320-325.

projecte expansiu amb l'obtenció d'un estatut propi de la nova comunitat i amb el recolzament militar que pogués aportar el papat a aquesta empresa.

L'any 1064 en l'expedició contra Barbastro impulsada pel comte Ermengol d'Urgell Arnau Mir de Tost i la canònica de Sant Pere d'Àger van tenir un paper fonamental en el suport logístic d'aquesta expedició avalada pel papa Alexandre II.⁸⁸⁴ Recollint la menció de la presència de guerrers catalans que van participar a l'expedició, però remarcant que van ser pocs, però són reveladors de l'amplada dels contingents que hi van participar. L'any 1063 el mes de juliol el bisbe de Vic Guillem entregava diversos castells al Llobregat a dos germans que es van convertir en els seus vassalls: Bernat Riculf i Miró Riculf entre els seus deures s'establia que havien de participar a l'armada del bisbe amb 50 cavallers, clar indicatiu de les tropes que aquest va mobilitzar.⁸⁸⁵ Aquest mateix bisbe apareix al testament fet l'octubre de 1064 per Pere Bernat, un cavaller de la regió d'Osona que pel fet d'anar a Hispania amb el bisbe Guillem i d'altres cohorts (*turmis*) de fidels per amor a Déu. L'ús del terme *turmis* estava impregnat d'una forta implicació militar i apareix junt amb el caràcter religiós de l'empresa que hom pot identificar clarament amb la seva participació a l'expedició de Barbastro.⁸⁸⁶ Un altre indicatiu de la participació dels comtes catalans és la reunió feta durant el curs de 1064 en la que va participar Ramon Berenguer I, els bisbes de Barcelona, Vic i Girona i d'altres nobles. Assemblea promovent la pau i treva de Déu, entre les quals cal destacar al deure de respectar aquestes mesures per tots aquells que participessin a l'expedició que estava dirigida pel comte que estava en curs o a punt de començar.⁸⁸⁷

Pretaxatum autem Domini pactum preloqui episcopi et principes constituerunt ut ab omnibus secum in superventuram expeditionem euntibus, aut hi cintra terram manentibus firmiter custodiatur atque observetur in omni spacio ipsius expeditionis usque ad XXX dierum terminum illorum regressionis.

Alguns autors han dit que Ramon Berenguer I va participar a aquesta expedició, però el que és clar que sense el seu recolzament els nobles catalans no haguessin pogut participar a l'expedició. L'armada barcelonesa va agrupar als principals vassalls del comte i els contingents enviats per tres bisbes presents a aquesta assemblea. El fracàs de

⁸⁸⁴ Jean FLORI, "Réforme, reconquête, croisade. L'idée de reconquête dans la correspondance pontificale d'Alexandre II à Urbain II", *Cahiers de civilisation médiévale*, 40(1997), p. 319

⁸⁸⁵ FLOREZ; XXVIII, pp. 149-151 citat per Ramon ORDEIG, *Guillem de Balsareny*, pp. 172-173.

⁸⁸⁶ Jaime VILLANUEVA, *Viage literario*, tom. VI pp. 199-200 i publicat Ramon ORDEIG, *Diplomatari de la catedral de Vic*, doc.1244, pp. 551-552.

⁸⁸⁷ Gener GONZALVO BOU, *Les constitucions de pau i treva de Catalunya (segles XI-XIII)* Barcelona, 1994, doc. 4, pp. 12-19.

l'expedició de Barbastre va implicar la mort del comte d'Urgell Ermengol IV que va ser enterrat a la canònica de Sant Pere d'Àger, esdevenint panteó d'aquest comte i a partir d'aquest moment anirà prenent cada cop més importància, enfortint-se la posició d'Arnau Mir de Tost que anirà assolint un paper polític que el convertirà en vescomte d'Àger. En un document del 12 d'abril de 1065 s'esmenta la mort del comte Ermengol III i la deposició de les seves despulles a l'abadia d'Àger.⁸⁸⁸ La comtessa Sança i el seu fill Ermengol IV van fer diverses donacions a Sant Pere d'Àger després de la mort d'Ermengol III a favor de la pregària per la seva ànima. El document recorda que el comte va morir a Barbastre i va ser traslladat a Àger i en el mateix document i trobem per primera vegada documentat un personatge que tindrà un paper molt destacat en l'evolució de Sant Pere d'Àger: Rainier, gramàtic i prepòsit.

Ego, Sancia comitissa et Ermengaudus, proles Ermengaudi. Verum est satis et uti nam quod non esset cognitum multis quia dominus Ermengaudus, comes Urgellensis, transhacto tempore Quadragesime, fuit in Hispania interfectus a sarracenis, postea inde a suis fuit levatus et ad civitatem Barbastris, quam ipse tenebat, portatus et inde iterum cum magno luctu ad castrum Ageris fuit adductus, et ibi antea hostium ecclesiae sancti Petri sepultus.

L'any 1066 va organitzar la comunitat com una canònica en la qual es respectava la dotació de l'abat i es repartia la resta del patrimoni en tres beneficis en mans d'altres comunitaris i una tercera part que era aplicada pel manteniment de la comunitat, la part de béns de la mensa comunal (Doc. 106). Ja en aquesta organització interna apareix la figura del prepòsit que va recaure en la figura de Rainier, gramàtic. La mort de Guillem, fill i hereu d'Arnau Mir i Arsenda, va portar a que el 25 de novembre de 1066 davant el fet de no tenir descendència masculina es demanés el recolzament del monestir de Sant Pere de Cluny. Arnau Mir de Tost cedia l'església de Sant Pere d'Àger, el castell i tots els seus béns a l'abat Hug de Cluny.⁸⁸⁹ Només coneixem aquest fet pel document copiat al cartulari de Cluny i fins ara ningú havia intentat explicar aquest fet, pensant-se que va ser una donació que no va tenir efecte perquè no en va quedar cap record a Àger. Tot realitzant l'estudi de tots aquests membres de la catedral de Vic relacionats amb Sant Pere d'Àger ens vam preguntar sobre la identitat de Rainier, gramàtic, que intervé en aquest

⁸⁸⁸ Ramon CHESÉ, *Col·lecció diplomàtica de Sant Pere d'Àger fins 1198*, doc. 69, pp. 299-302.

⁸⁸⁹ Auguste Bernard BRUEL, *Recueil des chartes de l'abbaye de Cluny*, Vol. IV, n° 3409, pp. 514-517. Sobre les relacions de Cluny amb Catalunya Luís GARCÍA-GUIJARRO, "Cluny y las congregaciones benedictinas catalanas en el tránsito del siglo X al siglo XI", *Gerbert d'Orlhac i el seu temps. Catalunya i Europa a la fi del 1r mil·lenni*, Vic, 1999, pp. 805-816.

període a Sant Pere d'Àger com a preposít i desapareix de la comunitat després de la mort d'Arnau Mir de Tost. La primera pista per a identificar-lo va ser constatar que era un nom que no tenia cap tradició en l'onomàstica dels comtats catalans i això ens va portar a plantejar el seu origen forà.

En la nostra recerca en la documentació del període vam poder constatar la presència a la comunitat de Sant Miquel de Cuixà d'un Rainier durant l'abadiat del bisbe Oliba. Aquest era monjo i el coneixem per un document molt curiós se'ns donava la seva procedència i les circumstàncies de la seva arribada a Cuixà. Es tracta d'un document publicat al cartulari de Cuixà en que uns particulars de la vall de Conflent feien una donació al monjo Rainier d'uns béns com a compensació dels que li van robar quan aquest que era pelegrí i va venir de la zona de Venècia per establir-se a Cuixà.⁸⁹⁰ Així doncs teníem una possible ubicació geogràfica d'aquest nom i que el vincula a la regió de procedència de Pere Orseol. Vam tenir la temptació d'identificar els dos personatges amb la mateixa persona. La identificació de persones amb el mateix nom sempre pot ser problemàtica i pot dur a confusions, així ens va semblar que les dates de les referències de Cuixà i les de Sant Pere d'Àger eren massa allunyades. Creiem que solament podem retenir l'origen geogràfic i plantejar algun tipus de parentiu, però res més.

Analitzant tota la informació sobre aquest personatge a la documentació del bisbat d'Urgell van trobar un altre document de la catedral d'Urgell on apareixia signant al costat del bisbe Guillem Guifré i el comte Ermengol d'Urgell. Així el 9 de novembre de 1069 el bisbe Guillem Guifré i tota la canònica donaven a Ecard Miró la torre i el castell de Torroja perquè el fortifiqués i el tingués al servei del bisbe d'Urgell que rebia 500 monedes d'or, el document signant com a testimoni hi trobem a Rainier escolàstic.⁸⁹¹

Així doncs, trobem documents d'aquest personatge entre els anys 1065 al 1072, sobretot a Àger i al bisbat d'Urgell en el moment en que Arnau Mir de Tost va establir lligams amb Cluny i van crear la figura del preposít que fins aquell moment no existia. La primera referència és en l'acte en que després de l'expedició de Barbastre la comtessa d'Urgell fa una donació de béns a Sant Pere d'Àger per l'enterrament del seu marit Ermengol III. Posteriorment Rainier signa a diferents documents d'Àger al costat de

⁸⁹⁰ Eduard JUNYENT, *Diplomatari i escrits literaris*, 1992, Doc. 119, pp. 201-202. Ramon ORDEIG, *Cartulari major, dit llibre verd, del monestir de Cuixà*, doc. 83, pp. 211-212. Es tracta d'un document del 4 de juliol de 1035 copiat al cartulari major de Cuixà f. 50v, on apareix *quod Renerio Venetico, tunc peregrino, nunc vero monacho* i la donació es va fer per instància de *domno Olive, presuli atque abbati simulque monachis*

⁸⁹¹ Francesc RODRÍGUEZ BERNAL, *Col·lecció diplomàtica de l'Archivo Ducal de Cardona (965-1230)*, doc. 224, pp. 355-357. Entre els canonges que signen apareix un altre escolàstic Albert junt a Rainier.

l'abat Guillem Ramon fins arribar a l'any en que es fa l'organització de la comunitat en la qual actua com a paborde i exercirà aquest càrrec fins l'any 1072 en que és designat juntament amb l'abat Guillem Ramon marmessor del testament d'Arnau Mir de Tost.

Aquestes informacions documentals sobre aquest personatge que hem pogut recollir, així com la seva desaparició a partir de l'any 1072 en que és citat com marmessor al testament d'Arnau Mir de Tost les vam posar en relació amb una carta, escrita a principis del segle XII, del papa Pasqual II adreçada a Guerau Ponç, net d'Arnau Mir de Tost, on vam detectar un estil de gran proximitat i familiaritat entre els dos personatges. Reproduïm aquesta carta ja publicada per valorar aquesta relació de proximitat.⁸⁹²

P. episcopus servus servorum Dei. Nobili vicecomiti G. Poncii salutem et apostolicam benedictionem. Quanto pii laboris studio bone memorie Arnallus, nobilis vir avus tuus, Agarenos de castro Aggerensi extruserit seu qualiter eundem locum cum omnibus ad se pertinentibus pro adepta victoria sub iure et potestate beati Petri apostolorum principis tradiderit, satis ad memorie nostre cognitionem pervenit. Unde quia abbas et clerici illius loci consulente et adiuvante dilecto fratre Barbastensi episcopo canonicam vitam ducere statuerant, strenuitate tu iniungendo precipimus, ut secundum tuam et predecessorum tuorum ordinationem locum illum ad Dei servicium augere studeas et si que abstulisti restituas secundum iudicium predicti fratris nostri episcopi, cui vici nostra curam clericorum in ibi degentium committimus, quatenus sic te agente remissionem peccatorum cum omnibus bona ibi facientibus accipias. Data Laterani, IIII nones maii.

L'esment a Arnau Mir de Tost del papa Pasqual II no el feia per un pur formalisme, sinó perquè l'havia conegut personalment i n'havia estat el seu marmessor de jove l'any 1072. Dins la historiografia la relació de Rainier amb Catalunya la teníem només documentada des de l'any 1090, quan era cardenal i va ser nomenat pel papa legat per intervenir en la restauració de Tarragona, convocant el concili de Tolosa l'any 1090 i aconseguint que el comte Berenguer Ramon II donés la ciutat de Tarragona a Roma. Durant aquests anys no podia conèixer, ni tenir "bona memòria" d'Arnau Mir de Tost perquè va morir l'any 1072. La realitat seria que el jove Rainier, monjo de Cluny i que potser va participar a l'expedició de Barbastre va iniciar la seva carrera a Sant Pere d'Àger. Mort Arnau Mir va anar a Roma per fer efectiu els donatius del testament i aclarir

⁸⁹² Còpia del segle XII en un còdex de cànons de la Biblioteca Provincial de Tarragona, co. 26 fol. 29 Publicat per KHER n° 39 pp. 305-306, que data el document entre 1100-1103.

la situació jurídica de Sant Pere d'Àger davant el nou papa. A Roma va ser escollit pel papa Gregori VII com un jove col·laborador i el va nomenar abat de Sant Llorenç fora murs, aquest coneixia de primera mà la situació de l'església de Catalunya i Aragó dels anys 1065 al 1072. Per la seva banda Guerau, vescomte de Girona, era net d'Arnau Mir de Tost i durant aquest període era un infant que va ser acceptat com a canonge de la catedral de Vic. Posteriorment va assumir moltes responsabilitats dins el seu llinatge per dedicar-se a esdevenir vescomte de Girona i d'Àger.

Al *Liber Pontificalis* se'ns dona una informació molt poc concreta de la seva formació de Rainier, abans d'iniciar la seva carrera eclesiàstica: *Hic puer monachus factus, philosophantum artibus eruditus, pro monasterii sui causis agendis ab abbate sibi iniunctis vicesimo aetatis suae anno Romam venit.*⁸⁹³ Pandolfo remarca un altre important salt en la seva carrera:

Quem et monastici ordinis sui gravitas et morum honestes et sollertis ingenii circa commissum prudentia domno Gregorio (...) notum fecit. Vidit eum et expertus est; placuit, retinuit, certis temporibus in titulo sancti Clementis in Urbe presbiterum consecravit.

Pandolfo dona algunes precisions cronològiques. Rainiero hauria d'haver nascut entre els anys 1053/1055. I no tindria més de 25 anys quan va convertir-se en cardenal de Sant Climent després que el seu titular, Hug Càndid, s'havia allunyat del partit gregorià fins al punt de ser excomunicat entre els anys 1075/1076 i novament condemnat l'any 1078.⁸⁹⁴

L'historiador Guibert de Nogent, que havia conegut personalment al papa Pasqual II per haver participat amb ell en un judici a Langres, posava en dubte la cultura del papa. Que un noi de 19 anys arribés a ser l'encarregat d'una missió a Roma per defensar el seu monestir no hauria d'estranyar quan sabem que alguns van convertir-se en abats de Cluny entre els 20 i 25 anys. Els joves rics en energies, d'ambició i de futur eren valorats. Gregori VII va apreciar la personalitat del jove fins al punt de quedar-se'l a Roma i nomenar-lo de seguida abat de Sant Llorenç fora murs. Aquesta trajectòria vital té moltes semblances amb la figura de Gerbert d'Orlhac. El papa Pasqual II va intervenir de manera decisiva en tots els afers de la restauració Tarraconense que només es poden fonamentar en aquesta vinculació tant estreta amb Catalunya malgrat fer la seva carrera a Roma. La vinculació de Sant Pere d'Àger amb Roma a través del seu estatut especial i el pagament del cens van esdevenir els vincles que va continuar mantenint l'escolàstic Rainier. Per

⁸⁹³ Liber Pontificalis 1, p. 705 3-6. El cardenal Pandolfo, autor de la *Vita* de Pasqual II inscrita al *Liber Pontificalis*

⁸⁹⁴ Glauco M. CANTARELLA, *Pasquale II e il suo tempo*, Liguori editore, Napoli, 1997.

altra banda l'assignació d'un benefici dins l'abadia li donava una capacitat econòmica molt elevada i pel testament de l'abat Guillem Ramon aquest disposava d'una biblioteca molt completa com manifesta el seu testament publicat per Eduard Junyent.

La lectura d'aquest document i el recull de la documentació del papa Pasqual II relativa als afers de Catalunya, la seva activitat com a cardenal en la restauració de Tarragona en temps del bisbe Berenguer Sunifred de Lluçà, van portar a plantejar-nos a identificar aquest Rainier, gramàtic, amb el cardenal Rainier d'època d'Urbà II i que va esdevenir papa l'any 1099 amb el nom de Pasqual II. Així a la pregunta que es fan els biògrafs del papa Pasqual II que documentaven que Rainier va ser nomenat abat de Sant Llorenç fora murs de Roma, quan va anar a Roma actuant com administrador d'una comunitat sense especificar, nosaltres creiem poder donar una resposta. Tradicionalment s'ha dit que procediria de Cluny, però sense poder disposar de cap argument documental. Rainier esdevindrà cardenal en temps del papa Urbà II i assumirà la legació papal per a la restauració de Tarragona organitzada com "una croada abans de la croada", obtenint l'entrega de la nova diòcesi a la seu Romana. Tenim documentada la presència de Rainier a la zona mitjana del Segre per coordinar les tasques militars de restauració de Tarragona l'any 1093 que coneixem solament per una regesta d'un document sobre el monestir de Ripoll i amb la presència de l'abat Pere Guillem de Sant Pere d'Àger.⁸⁹⁵

La mort d'Arnau Mir de Tost l'any 1072 va provocar una divisió i una lluita pel poder sobre els seus béns per part dels comtes d'Urgell, enfrontat amb la família dels comtes de Pallars i dels vescomtes de Girona. Els que han estudiat el llinatge dels vescomtes de Girona ens indiquen que la mort d'Arnau Mir va desestabilitzar les relacions dins la noblesa del comtat d'Urgell coincidint amb la minoria d'edat del comte Ermengol IV.⁸⁹⁶ Es tracta de l'enfrontament bèl·lic de Ponç Guerau contra el comte Ermengol d'Urgell en conjuració amb els seus cunyats el comte Ramon V de Pallars Jussà i la seva esposa Valença de Tost, per evitar la penetració de l'autoritat comtal d'Urgell sobre el domini d'Àger. Dins aquest context conflictiu l'abat Guillem Ramon va aconseguir mantenir-se i transmetre el seu benefici sobre l'abadia malgrat les noves idees de la reforma

⁸⁹⁵ Ramon ORDEIG, *Diplomatari del monestir de Ripoll segle XII*, doc. 1239, p. 409. Pere, abat d'Àger, restitueix al monestir de Ripoll els drets que pretenia en el comtat d'Urgell, dins el terme de Montmagastre, en el lloc de Collfred, al costat del riu Segre. Ho fa en presència dels cardenals Ricard i Rainier, de l'arquebisbe Berenguer de Tarragona i dels bisbes Berenguer de Girona i Ramon de Roda.

⁸⁹⁶ El darrer estudi tot i que està centrat en un període posterior resumeix el clima de violència que es va crear després de la mort d'Arnau Mir de Tost. Alejandro MATÍNEZ GIRALT, *Els vescomtes de Cabrera a la baixa edat mitjana. Identitat familiar, dinàmica patrimonial i projecció sociopolítica*, CSIC, Madrid, 2019, pp. 250-251.

gregoriana, encara que sabem que a partir de l'any 1078 el papa Gregori VII li va fer renunciar als seus càrrecs de sagristà major de la catedral de Vic i el de la cabiscolia quedant-se amb el benefici de l'abadiat d'Àger que va transmetre als seus fills, primer Ramon Guillem i després amb Pere Guillem que era canonge i cabiscol de la catedral de Vic. Aquest vincle entre el càrrec de cabiscol de la catedral de Vic i el d'abat de Sant Pere d'Àger que acumulava Pere Guillem es va veure trencat definitivament l'any 1098 quan l'arquebisbe Bernat de Toledo, actuant com a legat papal d'Urbà II, va aconseguir la renúncia de Pere Guillem al càrrec de cabiscol. Pere Guillem va continuar com abat de Sant Pere d'Àger fins l'any 1112 quan la comunitat va acceptar la regla de Sant Agustí. En aquest moment la relació amb Àger continuarà indirectament a través dels vescomte Guerau de Girona que va mantenir el benefici i el dret de posar a un dels seus fills com a canonge del capítol durant els episcopats d'Arnau de Malla (Doc. 186) i Ramon Gaufred (Doc. 204) com analitzarem en el proper capítol.

A títol de conclusió hem pogut documentar una presència important de la catedral de Vic en l'evolució de la catedral d'Urgell a través de l'acció dels vescomtes d'Osona i en l'organització de la canònica de Sant Pere d'Àger. L'entrega per part del vescomte Ponç Guerau, casat amb Letgarda de Tost, del seu fill Guerau a la seu de Vic ens mostra la forta implicació que va tenir la catedral de Vic en els afers del comtat d'Urgell per la consolidació de l'activitat de Guillem Ramon i la participació en la presa de Barbastre l'any 1064. El jove Guerau format a l'escola de la catedral de Vic estava cridat a protagonitzar un paper fonamental en la consolidació del seu llinatge aprofitant el gaudi d'un important benefici a la catedral de Vic. L'evolució d'aquest personatge però va quedar marcada pels canvis introduïts per la reforma gregoriana i la seva relació amb la catedral de Vic al final de la seva vida va ser molt limitada com ens indica el seu testament de l'any 1131 i que es va fer la publicació sacramental el 12 de març de 1132 a l'altar de Sant Miquel de Sant Pere d'Àger, on només entregava a la catedral de Sant Pere de Vic l'honor de la Balma i uns molins com a dotació d'una làmpada davant de l'altar de Sant Pere.⁸⁹⁷

La zona de frontera era un lloc on els límits dels comtats i els bisbats entraven en conflicte i la delimitació dels mateixos era causa de problemes i conflictes que van afectar a partir del segle XII, després dels atacs dels almoràvits com hem estudiat en un article sobre els conflictes entre el bisbat de Vic i la canònica de Santa Maria de Solsona per

⁸⁹⁷ Ramon CHESÉ, *Col·lecció diplomàtica de Sant Pere d'Àger fins 1198*, doc. 274, pp. 566-571.

diverses parròquies durant el segle XII.⁸⁹⁸ Com a precedent d'aquest conflicte entre els bisbats d'Osona i el d'Urgell tenim la donació del 29 d'agost de 1087 que fa el comte Ermengol IV, comte d'Urgell, i la seva esposa Adelaida donen a la catedral d'Urgell els castells de Forés i Barberà. Els hi concedeix diverses dependències dins el castell de Gavasa i uns alous als castells de Pilzà i Porroi. A més dels castells de Tartareu, Àger i Casserres i totes les terres que poguessin ser reconquerides fins a Montsó que seran atribuïdes al bisbat d'Urgell.⁸⁹⁹ Entre els testimonis d'aquesta donació hi trobem a Eccard Miró de Torroja i al fill dels vescomtes de Besalú Pere Udalard, mostrant la presència de la noblesa del comtat de Besalú en l'expansió militar del comtat d'Urgell.

⁸⁹⁸ Josep MASNOU PRATDESABA, "El conflicte entre el bisbat de Vic i Santa Maria de Solsona", *Oppidum. Revista Cultural del Solsonès*, 16(2018), pp. 26-43.

⁸⁹⁹ El document es troba a l'arxiu de la catedral d'Urgell i ha estat publicat novament per Ramon CHESÉ, *Col·lecció diplomàtica de Sant Pere d'Àger fins 1198*, doc.138, pp. 392-394.

4 De la canònica al capítol catedral

La paraula “canonge” designa als clergues inscrits a les llistes oficials d’una església (Canon 15 del concili de Clermont del 535), però es va anar imposant una altra etimologia la de *clericus canonicus*, essent aquell que viu segons els canons, és a dir segons els decrets de l’Església. Des de l’antiguitat existia el clergat entorn del bisbe com a col·laboradors d’aquest a les seus episcopals on cada comunitat s’organitzava com Església local. El procés de creació de les parròquies rurals va suposar que apareguessin esglésies amb funcions baptismals a nivell del territori diocesà i que autoritzaven a poder celebrar tots els sagraments de la vida cristiana per la presència de preveres vinculats a la seu episcopal. Les comunitats de clergues tenien el seu model en la comunitat de Jerusalem i sovint el nombre de canonges estava constituït per dotze membres que significaven el nombre suficient per formar una comunitat. En els primers temps aquestes grups de clergues que vivien entorn en bisbe, formant el *presbiterium*, tenien un marcat caràcter comunitari en el qual el bisbe exercia un paper fonamental com a pastor i darrer responsable del seu funcionament. Aquest fet igualava molt la vida dels clergues a la dels monjos com ha remarcat Eduardo Carrero tot estudiant les catedrals de l’àmbit hispànic.⁹⁰⁰ Als regnes hispànics la introducció de la “reforma gregoriana” va implicar una consolidació de les comunitats de canonges amb la reforma dels bisbats existents i la creació de noves diòcesis amb el seu bisbe i el capítol de canonges que l’assessorava. En aquest sentit tota restauració d’un bisbat implicava la creació d’una canònica seguint els principis de la regla d’Aquisgrà o, a partir del segle XI, de la regla de Sant Agustí. La tendència, a partir del segle XII, va ser la seva estructuració en capítols catedralicis amb una organització jeràrquica complexa i ben definida a nivell canònic a partir d’una unitat bàsica que era la canongia.⁹⁰¹

Què és un canonge? Quina és la diferència amb un clergue o un prevere? Aquestes qüestions estan a la base de la nostra recerca prosopogràfica a l’hora d’identificar i tipificar aquells personatges que recollim com a canonges. La documentació consultada està plena de persones identificades com a clergues pel fet de constar el seu grau dins la jerarquia clerical que van des de l’acòlit fins al prevere. Tant sols els que havien estat

⁹⁰⁰ Eduardo CARRERO, “*Ecce quam bonum*”, pp. 757-805 i també ho trobem més argumentat a Eduardo CARRERO, “*La vita comunis* en las catedrales peninsulares: Del registro diplomático a la evidencia arquitectónica”, *A igreja e o clero português no contexto europeu*, pp. 171-192.

⁹⁰¹ Eduardo CARRERO, *La catedral habitada. Historia viva de un espacio arquitectónico*, pp. 35-39. Por canonjía se entendía la plaza en titularidad como canónigo de una catedral y que significaba tanto la prebenda, como la cuantía con la que estaba dotada y que solucionaba la vida de quien la poseía.

ordenats preveres podien assumir les funcions sacerdotals, però a la catedral hi trobem diversos graus de clergues que ocupaven el càrrec de canonges. El fet que els hi puguem aplicar el terme “canonge” estaria lligat a la seva vinculació a la matrícula d’una església, a ser membres d’una canònica amb dret a participar en les decisions que es prenen, disposar d’un benefici i gaudir de les rendes per participar en el culte ordinari de la comunitat. Tot intent de sistematització topa amb la gran varietat d’organitzacions que es va donar en la pràctica i en quina cronologia analitzem ja que la realitat de la vida canonical va estar en constant modificació i, si no es disposa de documentació concreta, és molt difícil poder establir generalitzacions. Si analitzem la documentació a partir de les subscripcions dels clergues que apareixen en els documents de la catedral, no podem deduir automàticament que aquests tinguin la consideració de canonges. Per fer això hem d’acudir a documents que acreditin la seva condició, ja sigui per dotar-los de béns en el moment d’entrada a la catedral, com podem acreditar de forma clara al segle XII amb les cartes de dotació, o bé en els testaments d’aquests on consta a qui transmeten el seu benefici. Un altre tipus de documents són aquells en que apareixen al costat del bisbe, donant el seu consentiment per alienar béns de la catedral. També ens són útils els documents de reforma i pactes en que s’estableixen disposicions sobre l’organització i l’administració de la catedral que recollides esdevindran les “constitucions capitulars” o normativa pròpia de cada capítol catedral.

Ser canonge implicava haver estat admès a la canònica catedral i poder gaudir de determinats beneficis corresponents a les rendes capitulars. Tot i la claredat de les concepcions teòriques podem constatar que en la pràctica hi havia beneficis monopolitzats per determinats llinatges que se’ls transmetien per via testamentària al marge de la lliure disposició del bisbe. Durant els primers moments de l’organització del bisbat hem constatat que aquest grup canonical estava constituït per dotze canonges seguint el model dels “Fets dels Apòstols” que narra com estava organitzada la primera comunitat cristiana de Jerusalem i que estava presidit pel bisbe. Aquest nombre s’incrementà com veurem amb l’augment de la dotació de la catedral, la fundació de diferents beneficis i per la creació dels diversos càrrecs dins la comunitat. El recull prosopogràfic que presentem ens ha permès recollir 374 persones que hem pogut identificar i documentar com a canonges de la catedral. La identificació dels canonges a partir de finals del segle XI ens ha estat facilitada pel desenvolupament de la “carta de dotació” que es redactava just en el moment en que una persona entrava a la catedral i s’establí els béns que s’entregaven i dels quals el canonge en disposaria durant la seva

vida. Aquest model però s'adaptava a diverses situacions personals dels que accedien a un canonicat i en molts casos hem pogut veure que ja eren membres de la canònica i que la seva situació es va regularitzar posteriorment amb un document.

L'estudi del món canonical es va veure afavorit pel ja llunyà congrés de la Mèndola de l'any 1959 en que es van establir les bases per una anàlisi del fet canonical a l'edat mitjana prenent com a referència l'existència d'una *vita comunis* dins el clergat. A través de diverses ponències i comunicacions es va establir un *status questionis* d'aquesta realitat que va culminar, en el moment de publicació de les actes, en la presentació d'un qüestionari que donava unes pautes per analitzar les diferents realitats de la vida canonical.⁹⁰² Aquest qüestionari va ser completat posteriorment per Pierre Toubert que va introduir diversos punts que li semblaven importants. Tot i les aportacions de molts estudis realitzats durant aquest temps hi ha aspectes del qüestionari que han quedat negligits, privilegiant-se els aspectes més socioeconòmics en els estudis i quedant molts altres aspectes en estudis més especialitzats.⁹⁰³ Recentment en un estudi sobre la congregació de Sant Ruf d'Avinyó s'ha destacat que queden molts aspectes que han quedat marginals condicionats per la documentació disponible.⁹⁰⁴ Aquests aspectes han estat estudiats en monografies regionals sobre la vida canonical des de l'època merovíngia fins a la consolidació de la reforma gregoriana a la zona de Flandes.⁹⁰⁵

Aquest esquema de la Mèndola ens ha servit com a base per estudiar la vida canonical a la catedral de Vic perquè estableix quins són tots els aspectes a considerar dins l'activitat relativa als canonges, així com l'evolució que va produir-se per iniciativa episcopal al principi o per les decisions que s'establiran amb la reforma gregoriana. Un element important que es va tractar va ser l'evolució de la *vita comunis* del clergat és l'aparició dels anomenats "canonges regulars" que seguiran la regla de Sant Agustí. En aquest sentit s'establirà un conflicte obert, sobretot en les comunitats que van intentar assumir la reforma, entre els clergues que volien seguir mantenint els seus béns propis, no acceptant

⁹⁰² Cinzio VIOLANTE a *La vita comune del clero nei secoli XI e XII. Atti della prima settimana di Studio, Mendola, settembre 1959*, Milan, 1962.

⁹⁰³ Pierre TOUBERT, "La vie commune des clercs au XIe-XIIe siècles: un questionnaire", *Revue historique*, 231(1964), pp. 11-26.

⁹⁰⁴ Yannick VEYRENCHÉ, *Chanoines réguliers et sociétés méridionales. L'abbaye de Saint-Ruf et ses prieurés dans le sud-est de la France (XIe-XIVe siècle)*, Brepols, 2018.

⁹⁰⁵ Brigitte MEIJNS, "L'ordre canonial dans la comté de Flandre depuis l'époque mérovingienne jusqu'à 1155. Typologie, chronologie et constantes de l'histoire de fondation et de réforme", *Revue d'histoire ecclésiastique*, t. 97(2002), pp. 5-58. Meijns ha establert la cronologia de l'expansió canonical: aparició cases pioneres vers 1070, augment fundacions 1090-1110, temps d'afiliació a les grans ordres canònics premontré i Arrouaise. I final del dinamisme de l'any 1155.

la imposició d'una gestió comunitària i una vida canonical més d'acord amb la vida religiosa. Aquests conflictes, en comunitats ja existents i que calia reformar, van ser una font de divisions a finals del segle XI, aconseguint-se estabilitzar la situació a partir de la primera meitat del segle XII. Aquesta problemàtica la podem estudiar de forma precisa i ben documentada al bisbat de Vic en la relació que la catedral mantindrà amb la comunitat de canonges de Santa Maria de l'Estany, establint-se uns vincles que a principis del segle XIII es trencaren.⁹⁰⁶

En la nostra recerca ocupa un lloc important els canvis que va introduir la reforma gregoriana a la vida canonical imposant canvis per la crítica al model canonical carolingi establert per la regla d'Aquisgrà i una crítica al dret dels canonges a posseir béns propis. Veurem com el centre d'aquesta reforma canonical està en la forma com s'entrava a formar part de la vida canonical i l'exigència d'una formació que garantis la vida religiosa dels canonges. Aquestes noves exigències provocaran tensions dins el món canonical que es voldrà distingir dels monjos tal com apareix als darrers capítols formen la regla d'Aquisgrà. Elements diferenciadors van ser els seus hàbits (fets de lli i portant sobrepellís enlloc de cogolla), la reglamentació de la seva vida quotidiana menys estricta que els usos monàstics, així com l'autorització de posseir personalment béns, per herència o en usdefruit de la pròpia església serien els trets propis dels canonges de les catedrals.

Aquesta reforma canonical del segle XI considerava que la vida comunitària del clergat implicava la pobresa individual, el compromís mitjançant una professió en la vida canonical i l'acceptació d'un ascetisme moderat. Es recuperarà l'ideal d'una vida comunitària estricta dels clergues establerta per Sant Agustí i que entroncaria amb el model de l'església de Jerusalem. Aquest corrent serà difós per Urbà II, que considerarà que monjos i canonges encarnaven dues formes de vida de perfecció que tenien la mateixa dignitat.⁹⁰⁷ Però en realitat van crear un model espiritual original: els "canonges regulars" que es conceben com a clergues en la seva essència i posen per davant la seva funció sacerdotal, alhora que segueixen una regla vinculada a Sant Agustí, enfront la de Sant

⁹⁰⁶ Hi ha un document atribuït a Santa Maria de l'Estany, però que correspon a Sant Cugat del Vallès que pot dur a certa confusió i que es troba dins la documentació de Santa Maria de l'Estany resumit per Francesc de ROCAFIGUERA, "Documents del monestir de l'Estany existents en l'Arxiu Episcopal de Vic (1106-1498)", *Studia vicensia*, 18(1989), p. 131. El papa Honori III dispensava al bisbe de Vic i al prior de Santa Maria de l'Estany del jurament fet en temps de l'abat Bernat de no modificar l'administració del monestir. Vegeu l'article que rectifica aquesta atribució John WEI, "Two letters of Honorius III to Catalonia", *Ausa*, 22(2005), pp. 83-92. El bisbe de Vic i el prior de l'Estany eren els destinataris del breu pontifici del 30 de maig de 1219, per intervenir en els problemes interns del monestir de Sant Cugat del Vallès.

⁹⁰⁷ Els estudis clàssics són de Charles DEREINE, "Vie comune, règle de Saint Augustin et chanoines réguliers au XIe siècle", *Revue d'histoire ecclésiastique*, 41(1946), pp.363-406. Charles DEREINE, "La vita apostòlica dans l'ordre canonial du Xe au XIIe siècle", *Revue Mabillon*, 51(1961), pp. 47-53.

Benet, amb unes exigències comunitàries estrictes. Així la denominació *canonicus regularis* és un pleonasma com indica el primer comentarista de la regla de Sant Agustí, Lietbert de Sant Ruf, ja que ambdós mots impliquen el seguiment estricte d'una norma (cànon i/o regla). Seria aquesta una denominació tardana derivada de l'aplicació del dret canònic i que permetria distingir als canonges regulars en relació als canonges seculars.⁹⁰⁸

Per poder situar el paper dels canonges ens cal remarcar els canvis institucionals que es van anar produint en la vida dels canonges de la catedral de Vic que va evolucionar d'una comunitat petita que vivia en comú amb el bisbe fins a una comunitat complexa de quaranta membres com ens testimonia el moment en que es van crear el sistema de les pabordies a l'any 1176.⁹⁰⁹ Dels períodes més antics és molt difícil trobar aquest tipus de documents perquè molts es van perdre i només conservem informacions indirectes als testaments on es fa referència a qui són els obtentors dels beneficis i quins són les persones a qui es transmet aquest benefici. La promoció estava lligada a l'aprovació del bisbe que era el que exercia el control de les ordenacions dels clergues i el que atorgava les ordres sagrades que permetien l'accés al clergat i participar en el culte de la catedral. Per aquests períodes tant reculats no hi han gaires estudis i els desenvolupats a França són més tardans, iniciant-se a partir de l'any 1200, quan el dret canònic ja regulava molts aspectes de la vida del clergat.

Pel que fa a la historiografia disponible sobre els canonges, com hem indicat en la introducció, hi han molts problemes per poder establir generalitzacions sobre aquest punt. El projecte que va iniciar Hélène Millet dels "Fasti Ecclesie Gallicane" ha produït diverses monografies de les diferents diòcesis franceses considerant els capítols de les catedrals sobretot amb la voluntat d'analitzar la composició sociològica d'aquests. Volem destacar, però, l'obra de síntesi de Julia Barrow que a partir dels estudis monogràfics sobre les catedrals angleses i del nord d'Europa ha establert unes característiques comunes que ajudin a poder entendre més les seves evolucions.⁹¹⁰ A Catalunya l'esforç d'aquests darrers anys s'ha centrat a publicar molta documentació, però sense fer-ne estudis específics que permetin aprofitar la documentació editada.

⁹⁰⁸ Alain BOUREAU, "Hypothèse sur l'émergence lexicale et théorique de la catégorie de séculier au XIIe siècle", *Le clerc séculier au Moyen Âge*, Paris, 1992, pp. 35-43.

⁹⁰⁹ Paul FREEDMAN, *Tradició i regeneració*, pp. 105-108. El bisbe Pere i els canonges acordaren designar dotze membres de la comunitat, incloent-hi al bisbe, perquè es dividissin en parts aproximadament iguals les terres de l'Església i establiren que el nombre màxim de canonges seria de quaranta.

⁹¹⁰ Julia BARROW, *The clergy in the Medieval world. Secular clerics, their Families and Careers in North-Western Europe, c. 800-c.1200*, Cambridge, 2015.

En aquest apartat ens centrem en la anàlisi específica de com s'accedeix a la vida canonical en aquest període, a partir de la documentació recollida tant en l'annex documental com en el recull prosopogràfic. En un primer apartat analitzarem l'evolució institucional que es produeix en la vida canonical d'una manera sistemàtica i mostrant l'evolució que va tenir la catedral de Vic. Una primera síntesi d'aquest capítol la vam publicar en un dels apartats de l'obra sobre la catedral de Vic publicada l'any 2019.⁹¹¹ En un segon apartat analitzem de quins grups socials provenien els canonges que van formar part de la catedral durant aquest període. Hem reconstruït les principals famílies que van aportar membres a la comunitat canonical per poder sistematitzar aquelles que van tenir una presència continuada a més d'un membre. Quan vam iniciar aquesta tesi amb el dr. Prim Bertran aquest em va insistir en aprofundir els lligams dels canonges amb els seus llinatges, perquè la regla d'Aquisgrà permetia la possessió de béns propis i la possibilitat de transmetre'ls als seus descendents. A diferència de les comunitats monàstiques, on l'aspecte comunitari és essencial en el seu funcionament i queda ben establerta la funció de l'abat com a superior de la vida comunitària, en la vida canonical aquesta capacitat d'administrar béns crea diferències importants entre els comunitaris. La capacitat de tenir i administrar béns propis, complementària a una administració comú, serà la característica pròpia del mon canonical.

4.1 Formes d'ingrés a la comunitat

En la documentació estudiada no trobem documents en que es formalitzi l'entrada en el món canonical fins a finals del segle XI.⁹¹² Tot i això no vol dir que no hi hagués un procés d'admissió i un ritual específic per entrar a formar part de la comunitat, el fet que no es conservés el document respondria al caràcter puntual d'aquests actes i al fet que el document no tingués utilitat després de la mort del canonge, quan el seu dret d'usdefruit dels seus béns ja havia passat a la comunitat. De fet hem de dir que els que s'han conservat són còpies i responen a una situació particular quan el capítol de la catedral va prendre la decisió d'elaborar un cartoral ja que en un percentatge del 90% s'han conservat

⁹¹¹ Josep MASNOU PRATDESABA, "La vida canonical a la Seu de Vic a l'edat Mitjana", *La catedral de Sant Pere de Vic*, 2019, pp. 115-125.

⁹¹² Anne MASSONI, "Se chanoïniser dans la France méridionale du XIIe siècle. Donati, conversi et confratres dans l'entourage des chapitres cathédraux séculiers d'Agde et de Dax", Anne MASSONI Maria Amélia CAMPOS (eds.), *La vie communautaire et le service à la communauté: l'exemple canonial et ses repercussions dans le monde laïc (Europe occidentale du XIe au XVe siècle)*, Nouvelle éditions [en ligne] Evora: Publicações do Cidehus, 2020, (generé le 18 octobre 2020), <http://books.openedition.org/cidehus/11477>

copiats en aquest. El fet que en moltes altres catedrals no tinguem testimonis en aquest sentit, dificulta a tasca de comparació.

Així com en el món monàstic benedictí hi podien haver diverses circumstàncies per les quals una persona podia entrar en una comunitat aquestes també es donaren en el món canonical. Per una banda trobem a infants que són oferts pels seus pares a la catedral per tal de ser educats com a clergues i amb el compromís d'arribar a assolir una canongia quan hagués acabat la seva formació. Es tracta dels anomenats oblats i la seva ofrena a les comunitats des de la seva infantesa implicava que quan arribessin a l'edat adulta poguessin confirmar la seva intenció de romandre en la comunitat. Aquestes circumstàncies podien produir diverses situacions complicades i que s'han pogut estudiar més dins el món del monaquisme benedictí. En aquest cas es pot tractar de membres de llinatges que ja tenen un benefici a la catedral i que aquesta oblació és el compromís d'acceptar aquest candidat després d'acabar la seva formació i de substituir a qui ja ocupava un canonicat. En alguns casos l'entrada a la comunitat de l'infant o jove és avalada pel membre de la família que ja és canonge i que vol assegurar la transmissió del benefici.

Per altra banda altres vegades veiem que la persona que és rebuda com a canonge ho fa a títol individual, tractant-se d'una autodonació, perquè ja era una persona major d'edat i disposava de béns propis, o bé perquè ja era clergue i entrava a formar part de la comunitat directament. Si no era clergue això implicava una etapa formativa mínima per poder assolir la tonsura clerical, en canvi si ja era clergue podria gaudir d'un benefici al servei de la comunitat. També trobem entrades a la catedral al final de la vida, que pot ser de persones individuals o en parella que, tot i la seva edat, assumeixen acceptar una mínima instrucció clerical lligada a la praxis coral o bé, en el cas de entrar en la modalitat *ad succurrendum* per la qual, mantenint la condició laical, ser admesos a la comunitat canonical *ad victum et vestitum* i amb la condició de gaudir de part de la porció canonical per haver entregat tots els seus béns. Finalment trobem aquells membres anomenats *confratres*, molts dels quals gaudien de la condició de "milites", havien ajudat a la comunitat canonical i amb la condició de ser considerats com a membres de la germandat canonical. Aquest darrer fenomen el tenim documentat després de la reforma gregoriana al segle XII i amb la notícia de l'existència d'un espai al cementiri destinat a ells com ens indica la nota necrològica del cavaller Bernat de Meda del dia 24 d'abril de 1145.⁹¹³

⁹¹³ Miquel S. GROS, "Els antics necrologis de la catedral de Vic", p. 63.

Ipsa die fuit interfectus Bernardus de Meda, miles clarus ac nobilis, qui predia cum rebus huic dimisit ecclesia, sepultus in cimiterio novo ubi requiescunt huius loci confratres, anno Domini MCXLV pro quo Dominum exoremus ut semper sit misertus.

Aquesta varietat de formes d'entrar a la catedral ja la trobem des del segle X quan la comunitat va estar integrada per membres ordenats preveres i altres levites. En el primer capítol ja hem pogut detectar aquesta organització binària de la comunitat que marcarà la seva evolució durant el segle XI. Els que eren preveres podien exercir tasques més lligades al culte a la catedral ocupant-se de la pregària al cor, la celebració de misses i per sostenir l'activitat pastoral, mentre que els que arribaven a quedar-se en la categoria de levites o sotsdiaques la seva principal activitat estaria centrada en activitats de tipus organitzatiu entorn el manteniment del culte i l'assistència i, altres, en l'administració de castells i altres béns situats dins l'àmbit del comtat o al sector fronterer. En aquests darrers càrrecs l'ús de les armes i el caràcter militar d'alguns dels seus membres constituirà un element característic del capítol de la catedral de Vic.⁹¹⁴ Cadascuna de les etapes d'aquesta evolució estarà marcada per l'aplicació d'una regla de vida que condicionarà les formes concretes de la vida comunitària i que podem documentar amb la documentació conservada.

4.1.1 La regla d'Aquisgrà i la seva aplicació

La finalitat de la regla d'Aquisgrà va ser l'esforç del poder imperial carolingi de regular la vida dels clergues enfront la regla benedictina pròpia de la vida monàstica.⁹¹⁵ Per a la redacció de la regla d'Aquisgrà es va partir de textos d'autors cristians sobre la vida en comú dels clergues ajuntant-les amb les normes dictades per Crodegang, bisbe de Metz, que va servir de base per a la redacció dels aspectes més pràctics de la vida canonical.⁹¹⁶ Per a la seva formulació teòrica es van recollir un florilegi de textos

⁹¹⁴ Remarcats per Paul FREEDMAN, *Tradició i regeneració*, pp.44-47 i, sobretot, Michel ZIMMERMANN, "Le clergé et la guerre en Catalogne aux alentours de l'an mil", Thomas DESWARTE, Philippe SÉNAC (coord.), *Guerre, pouvoirs et ideologies dans l'Espagne chrétienne aux alentours de l'an mil*, pp. 191-208.

⁹¹⁵ La bibliografia sobre la regla d'Aquisgrà i els manuscrits conservats la trobem recollida a Hubert MORDEK, *Bibliotheca capitularium regum Francorum manuscripta: Überlieferung und Traditionszusammenhang der fränkischen Herrschererlasse*, Monumenta Germaniae Historica, München, 1995.

⁹¹⁶ La finalitat de les normes establertes era crear comunitats de clergues amb un sentit ascètic estricte que regulés la seva vida i els fes més aptes pel ministeri sagrat que havien de desenvolupar a les esglésies. Donant als clergues un marc normatiu distint al dels monjos, però que assegurés un estil de vida acord amb les exigències del ministeri que tenien confiat en relació estreta amb el bisbe. Martin A. CLAUSSEN, *The reform of the Frankish church. Chrodegang of Metz and the Regula canonicorum in the Eighth century*, 2004,

patrístics relatius a la vida comunitària, així com diverses disposicions dels concilis que serviren com a elements per donar una coherència a la formació i espiritualitat dels clergues. Tot i recollir textos de Sant Agustí, aquest només era citat al costat d'altres Pares de l'Església com a autoritats que justificaven l'existència d'aquesta vida comunitària dels clergues. Aquesta regla havia de ser llegida per la comunitat en l'ofici de "prima" per tal de ser meditada i assumida pels seus membres, com s'esdevenia amb la regla de Sant Benet pels monjos. En aquests sentit ja s'hi recollien els textos que inspiraran la reforma agustiniana, però estaven al costat de molts altres que justificaven aquest tipus de vida comunitari pels clergues. El que era més específic era la segona part de la regla, a partir del capítol 115, on es passaven a donar disposicions pràctiques sobre aquest estil de vida, establint les pautes de l'organització quotidiana de la comunitat.

Quan es va restaurar el bisbat entorn l'any 886 la norma aplicada a l'àmbit carolingi era la regla d'Aquisgrà que ja s'havia imposat a la catedral de Narbona, recreada després de la seva conquesta, aquest era el lloc on s'aplicaren totes les reformes emanades dels concilis de l'etapa carolíngia amb un pes important de la legislació religiosa que, de fet, formava part de la legislació ordinària del poder. La tradició de l'església narbonesa estava fonamentada en la litúrgia visigòtica que des la crisi adopcionista era sospitosa d'heretgia i és precisament aquí on es va produir una refosa de tradicions. Els liturgistes han anat individualitzant la litúrgia que es va anar implantant en aquest moment com un procés de fusió de les tradicions visigòtiques pròpies de les esglésies locals amb la reforma de la litúrgia impulsada pel poder carolingi amb l'adopció dels llibres romans. Miquel S. Gros ha estudiat aquesta tradició que està en la base de la litúrgia que s'implantarà al bisbat d'Osona que des de la seva creació va estar unit estretament a la seu arquebisbal de Narbona.⁹¹⁷Els seus estudis sobre els rituals d'ordenació constitueix un dels punts més importants per entendre la forma com es va anar articulant el món dels clergues i dels canonges en aquesta zona. El fet que aquest autor s'hagi dedicat a l'edició de molts textos litúrgics i que només ho hagi fet des del punt de vista estrictament dels estudis litúrgics ha ocultat les seves aportacions a la forma com es va anar estructurant en la pràctica tots aquests aspectes. En aquest punt volem contribuir a difondre les seves aportacions pel que fa referència a l'evolució de la vida canonical.

⁹¹⁷ Miquel S.GROS, "Las órdenes sagradas del Pontifical Ms. 104(CV) de la Biblioteca Capitular de Vic", *Miscelánea Férontin*, Barcelona, 1965, pp. 90-133. Pel que fa al canvi produït a la narbonesa és fonamental Miquel S. GROS, "La Liturgie narbonnais témoin d'un changement rapide de rites liturgiques", *Liturgie de l'Église particulière et liturgie de l'Église universelle: conférences Saint-Serge 1975*, Roma, 1975, pp. 127-153.

Quan es restaurà el bisbat d'Osona es van crear tres institucions que corresponien al que la legislació carolíngia, en temps de Lluís el Piadós, va establir per organitzar la vida religiosa del període. La regla d'Aquisgrà pels clergues, la regla de Sant Benet pels monjos i la regla del monaquisme femení. Els llocs del nou bisbat restaurat on s'aplicaran aquestes normatives van ser: la catedral de Sant Pere de Vic, el monestir de Santa Maria de Ripoll on Guifré entregarà al seu fill Radulf i a Sant Joan de Ripoll on Guifré entregarà a la seva filla Emma. A més, en l'organització del bisbat s'imposarà el delme com a forma habitual per sostenir a les parròquies assignant a cada parròquia quines eren les viles i dominis que estaven subjectes al pagament d'aquest impost.⁹¹⁸ El fet que la primera organització es fes des de Narbona feia que fos d'aquesta seu des d'on venien bona part dels llibres litúrgics i de la forma concreta d'organitzar l'església, que es sobreposava a un clergat parroquial i algunes comunitats monàstiques que seguien la litúrgia visigòtica i a la legislació vigent a la Tarraconense. L'ús de la lletra visigòtica de molts documents d'aquest període ens testimonia la presència i arrelament d'aquesta tradició autòctona, alhora que ens fa adonar dels canvis introduïts pel món carolingi. No es va produir un simple fenomen de substitució, sinó del que en diríem avui una "inculturació" que va arribar a transformar alguns aspectes considerats fonamentals, mentre que van seguir subsistint elements de l'anterior tradició. És en aquest sentit que els liturgistes parlen de la formació d'una litúrgia catalanonarbonesa amb elements propis, però incorporat a la reforma romana introduïda del poder carolingi a tot Europa.

La presència del clergue Adanagild que va actuar com a secretari i home de confiança dels tres primers bisbes d'Osona ens mostra com es va anar aplicant tota aquesta normativa des del principi, tant pel que fa a l'organització de la catedral com de la formació del clergat parroquial. El bisbe Idalguer al seu testament va deixar una important llegat en manuscrits litúrgics que van permetre dotar a la catedral amb els nous llibres que s'aniran imposant a la resta de les parròquies. Les investigacions sobre fragments de manuscrits que s'han recuperat dins els arxius parroquials que ha fet Miquel S. Gros i, darrerament, Jesús Alturo permet reconstruir aquests manuscrits i mostrar l'inici d'un

⁹¹⁸ Josep M. MASNOU, *Religió i cultura al bisbat de Vic a l'any mil*, Vic, 1999. Va ser la lliçó inaugural del curs 1999-2000 de l'Institut de Ciències Religioses que coincidia amb el Congrés Internacional Gerbert d'Orlhac celebrat a Vic aquell any.

incipient *scriptorium*, malgrat les puntualitzacions aportades darrerament per Jesús Alturo.⁹¹⁹

Actualment es conserven encara dos exemplars de la regla aquisgranesa, que estaven lligats amb els martirologis conservats ja que eren llegits en l'ofici de prima, els quals són el testimoni més clar de la seva lectura i aplicació a la catedral. Els estudis paleogràfics dels manuscrits permetem datar-los un de finals del segle X, segurament escrit pel canonge Ichilà com a escrit Ramon Ordeig, i l'altre correspondria a un manuscrit del segle XI del període d'Ermemir Quintila mostrant que podrien existir al mateix moment dos textos, fet que pot causar una certa perplexitat.⁹²⁰ En el primer manuscrit l'ús continuat del manuscrit va causar el desgast i la pèrdua de determinades pàgines, fet que va obligar a refer alguns dels quaderns al segle XII. En tot cas hem de constatar que amb anterioritat a l'any 998 no ens han pervingut els manuscrits inicials del primer necrologi del qual només se n'ha recuperat un petit fragment.⁹²¹ Els inventaris antics de la catedral, després de la mort del bisbe Jordi i d'Ató, documenten la presència de la regla i per tant de la seva aplicació (Doc. 17).⁹²²

L'aplicació d'aquesta regla volia afavorir la vida comunitària entre el bisbe i els canonges vivint en un mateix espai i desenvolupant una vida comunitària molt intensa ja que calia compartir moltes tasques d'administració i de servei pastoral a les parròquies veïnes. Aquesta situació implicarà un procés continuat de concentració entorn de la catedral de les persones i recursos que permeteren la creació d'aquest barri canonical vinculat a la catedral i el creixement de les ciutats. Aquesta vida comuna es realitzaria en l'espai proper a la catedral per assegurar la pregària continuada tant durant el dia, com en la litúrgia nocturna. L'elecció del bisbe Jordi procedent del món monàstic va ajudar a consolidar aquesta comunitat canonical i la gestió comuna dels recursos amb la consolidació del conjunt de les tres esglésies que ja hem descrit en el capítol anterior. Dins aquest espai hi hauria el palau del bisbe i les dependències comunes tant per la vida religiosa com per a l'administració dels recursos materials: graners, celler i molí.

⁹¹⁹ Jesús ALTURO, Tània ALAIX, "L'escriptori de la catedral de Vic des dels inicis fins a l'esplendor del segle XI", *La catedral de Sant Pere de Vic*, 2019, pp. 127-139. Alturo considera inapropiat parlar de *scriptorium* en aquest període.

⁹²⁰ Ramon ORDEIG, "El culte de l'arcàngel Sant Miquel a la Seu Episcopal de Vic (segles X-XI)", *Miscel·lania litúrgica catalana*, 27(2019), pp. 159-191.

⁹²¹ Miquel S. GROS, "Els antics necrologis de la catedral de Vic", pp. 7-9. A l'article hi ha reproducció fotogràfica d'aquest fragment XII/16 a la pàgina 15.

⁹²² Eduard JUNYENT, *Diplomatari de la catedral de Vic*, doc. 303, pp. 256-257. Es tracta de l'inventari de la sagristia fet després de la mort del bisbe Guadamir el dia 14 de juny de 957 feta pel bisbe Guilarà de Barcelona. Consta que la canònica tenia una *Vita Channonica*, *Martirlegium I*, *Chanones III*, entre altres llibres.

Entre els membres de la canònica destaca la figura d'Adanagild que era un canonge amb una formació important i que va ser el responsable d'organitzar la vida de la catedral durant el primer període. El trobem documentat des de l'inici de la restauració amb varis béns a la Plana de Vic que va utilitzar entorn l'any 925 per a la dotació del primer edifici de la catedral amb l'entrega de béns a la *domus Sancti Petri* situats a Vic, Gurb, Riudeperes i l'alou de Formigons (Doc. 6). Aquest darrer alou, situat a prop de Sant Julià de Vilatorrada, és un dels béns més ben documentats que hem trobat pertanyents a la catedral i el lloc on s'extreia la pedra per construir com documentem a finals del segle XII. També tenia béns a la vila Terrades, dins el terme del castell de Gurb, essent una propietat que va passar a la catedral després de la seva mort. Pel que fa als béns de Vic disposava d'una casa pròpia amb un camp i un hort. En aquest cas veiem documentat la propietat de cases a la ciutat de Vic i de diversos alous a la rodalia que devien ser administrades des de la residència a Vic per part del canonge, al marge de l'administració comunitària. Adanagild no va ostentar un càrrec explícit dins la comunitat, tot i desenvolupar unes activitats d'assessorament i redacció dels documents més importants del període. Encara no s'havia creat una dotació pels càrrecs més importants i els que tenien responsabilitats gaudien d'importants béns propis a més d'aportar-los al moment de la seva mort per a la dotació de la catedral.

Va ser el bisbe Idalguer el que va aconseguir que el bisbat d'Osona pogués funcionar com un bisbat autònom i no tutelat per la seu de Narbona. Per aconseguir aquest objectiu va ser necessari que els bisbes de la narbonesa intervinguessin per fer efectiva aquesta independència, primer discutit a un concili celebrat a Barcelona i finalment decidit al concili celebrat a Sant Tiberi d'Agde l'any 906 (Doc. 2). El bisbe Idalguer, com ja hem mostrat, estava estretament vinculat al comte Guifré i a la seva família així quan va fer el seu testament va escollir com a marmessors al comte Guifré II Borrell, al bisbe Nantigís de la Seu d'Urgell i tres canonges que en aquell moment lideraven la comunitat osonenca Adanagild, Auguri ardiaca i Radulf anomenats *meisque fidelissimis canonicis*. Aquest Radulf l'identifiquem amb el fill del comte Guifré que ja en aquestes dates havia abandonat el monestir de Ripoll i que tot i ésser clergue tenia dos fills que va dotar amb béns els quals coneixem perquè van acabar per formar part del patrimoni del monestir de Santa Maria de Ripoll.⁹²³

⁹²³ Ramon ORDEIG, "Dades sobre la història altmedieval de Centelles, Folgueroles, Gurb i Tona (segles X-XI)", 21(2003), pp. 11-21. En el paràgraf dedicat a l'alou i la capella de Palau del municipi de Gurb de la Plana.

El testament d'Idalguer es va avançar en set anys a la seva mort i veiem que està centrat en la dotació de molts béns personals, llibres i indumentària sacerdotal per dotar al culte de la catedral (Doc. 3). Aquest punt ens fa veure de la implicació que tenia en aquest període els que exercien el seu episcopat dotaven amb béns importants, fruit de la relació esponsal del bisbe amb la pròpia església que regia. Els diversos testaments de bisbes conservats fins a finals del segle XI, testimonien la seva aportació material a l'església i al seu sosteniment amb béns propis. Entre les terres entregades a la catedral destaca un vil·lar que va comprar al prevere Adalbald que estava situat a Tona. Així com onze cavalls a diversos personatges que són anomenats fidels del bisbe alguns poden ser clergues, però sembla predominen els laics als quals el bisbe recompensava pels seus serveis. Altres beneficiaris van ser els preveres d'Osona, considerats com una entitat ben organitzada, i el monestir de Sant Joan de Ripoll que van rebre cadascuna un cavall.

En aquest punt volem destacar els lligams que des de la seva fundació es van establir entre el bisbat d'Osona i el monestir de Sant Joan de Ripoll que tenim documentats durant tot el període estudiat. Tot i que la fundació tenia el seu centre al Ripollès a la vall de Sant Joan, des del segle IX, la comunitat disposava de diverses cel·les monàstiques on hi vivien algunes de les monges amb una vida més propera als canonges que a les monges benedictines.⁹²⁴ Ramon Ordeig ha remarcat que potser ocuparien els antics edificis de la seu d'època visigòtica en les cel·les de Santa Leocàdia i Santa Eulàlia. Un altre testimoni dels béns d'aquesta cel·la seria el gran alou que Emma tenia a la zona est de la ciutat de Vic i que apareix constantment en la documentació dels segles IX i X. Els problemes d'aquestes dates per fixar els béns del monestir de Sant Joan tenen relació estreta amb la restauració del bisbat d'Osona ja que part d'aquests béns van servir per dotar al nou bisbat. L'existència d'aquests patrimoni ajudaria al bisbat a poder disposar des del principi d'un patrimoni important posat en explotació per endegar la nova fundació i això explicaria la relació constant de la comunitat de Sant Joan de Ripoll amb la catedral de Vic durant tot el període estudiat. L'enterrament de la darrera abadessa Ingilberga, germanastre del bisbe Oliba, a la catedral de Vic junt amb els béns que li van quedar com a dotació després de l'expulsió de Sant Joan de Ripoll n'és l'exemple més clar.⁹²⁵

⁹²⁴ Ramon ORDEIG, "Cel·les monàstiques vinculades a Guifré el Pelós i a la seva obra repobladora (vers 871-897)", *Acta historica et archaeologica mediaevalia*, 22(2001), pp. 89-119.

⁹²⁵ El bisbe Guillem va administrar els béns de la seva tia a Vic i els va transmetre al seu nebot Berenguer Sunifred. Ramon ORDEIG, *Guillem de Balsareny*, pp.60-63.

En aquest primer període tots els que van formar part de la comunitat canonical entregaven els seus béns a la mateixa institució per poder consolidar la seva dotació material. A l'annex documental trobem el cas del prevere Guimerà que ja durant la seva vida l'any 929 va entregar uns camps a la catedral al vilar Fontcoberta, proper a Vic, junt amb la fundació de misses pels seus pares (Doc. 7). Aquesta donació es va fer efectiva en l'execució testamentària de l'any 944 quan va entregar definitivament aquests béns i d'altres, tots situats al vilar Fontcoberta i a Boada (Doc. 10).

Propter Deum et remedium anime supradicti Wimarani, ut Deus omnipotens misericors sit anime eius et perducere eam faciat ad gloria supernorum civium suorum. Sic donamus ipsas terras a domino Deo et Sancto Petro vel in manus domno Georgio episcopo atque in manus canonicos ipsius ecclesie ut ab hodierno die et tempore teneant ipsas terras et possideant usuandi atque laborandi et predicta ecclesia ipsas terras usque in perpetuum.

El fet que els canonges disposessin de béns propis explica el gran nombre de documentació conservada a la catedral de Vic de compra de terres que en un determinat moment entraven a formar part del patrimoni de la catedral amb la documentació justificativa d'aquestes transaccions. Així durant el segle X predominen donacions fetes a la comunitat de diversos clergues i membres de la canònica de béns situats a les proximitats de la ciutat de Vic i que van anar formant la base patrimonial de la institució. En l'annex documental hem recollit aquells documents conservats que ens permeten veure com aquestes donacions es van fer vinculant-les a algun prevere que en tingués la seva administració per pregar pels descendents dels fundadors. Es tracta de fundació de beneficis per a la pregària dels difunts del llinatge amb uns béns com a dotació que eren assignats a un prevere determinat i amb la voluntat que aquest fos succeït per un altre. Aquest prevere tenia l'usdefruit sobre aquests béns que continuaven sota la propietat i gestió dels que el van dotar.

Dotació de la mensa canonical al 957

El moment en que es va fer efectiu de forma explícita l'aplicació de la regla d'Aquisgrà es va produir en l'any 957 quan, apropant-se la mort del bisbe Guadamir, aquest va encomanar als bisbes veïns de Barcelona i Girona junt amb el seu successor l'aplicació d'aquesta reforma. El bisbe Guadamir va reconèixer que havia administrat en detriment de la canònica els béns que aquesta tenia assignats i que calia una reforma per aplicar les normes establertes a la regla aquisgranesa. Aquest punt ha estat estudiat per tots els autors,

antics i moderns, com un moment important per l'estructuració de la canònica de la catedral.⁹²⁶ Els objectius d'aquesta reforma eren restaurar la dotació corresponent als canonges i que permetia el manteniment de la vida canonical comuna. Són béns que havia de posseir la canònica i que el bisbe els hi va atorgar, alguns dels quals eren d'origen fiscal com són l'alou de Cerdans que formava part dels béns fiscals del Montseny, els drets sobre la moneda i el mercat. El causant d'aquesta situació seria el poder comtal que, per reparar aquest fet, va compensar a la catedral refermant el dret que la canònica tenia per cobrar el delme en els béns que disposava, i amb la donació d'un alou important que havia estat d'Oliba, fill del bisbe Radulf al lloc anomenat Prat Narbonès (Doc. 16).

Després de la mort del bisbe Jordi la vida comunitària estricta es va acabar i el bisbe Guadamir va haver de dotar als canonges d'uns béns propis que permetessin refer la mensa comuna per poder realitzar les funcions pròpies de la canònica que queden ben descrites en el document.

Haec autem omnia superius inserta dono atque trado vobis in perpetuum habenda ut ab hodierno die et tempore teneatis, possideatis ut regulariter exinde vivatis et secundum instituta Sanctorum Patrum fidelissimi dispensatores existatis in susceptione ospitum et sustentacione peregrinorum, in sublevatione captivorum et in omnibus gradibus bene ministrando, ut audire mereatis a Domino quod servus bonus qui supererogavit triticum conservis suis in tempore suo.

Aquesta darrera frase que té una relació directa amb el significat de l'administració del delme dins l'àmbit carolingi que es va crear perquè l'església, a més de mantenir-se, exercís una funció previsor per les anyades de males collites oferint blat a un preu inferior i fent front als episodis de caresties. Tot i que el significat d'aquesta frase sigui en funció de destacar la necessitat dels canonges d'utilitzar aquests béns que són dotats com a bons administradors, també ens obren a la interpretació que els béns rebuts estan destinats a l'acció caritativa de la comunitat canonical adreçada a malats, pelegrins i captius. Durant els períodes de carestia l'Església tenia una especial obligació d'actuar i posar els seus béns al servei de les situacions de precarietat. Si l'Església no disposava d'aquests béns i no actuava en aquest sentit, perquè no tenia prou recursos, esdevenia un factor de disfunció dins la societat. En aquest context Guadamir redota de nou a la

⁹²⁶ Paul FREEDMAN, *Tradicció i regeneració*, pp. 73-77 quan estudia la primera etapa del capítol de la catedral de Vic, seguint els estudis de Johannes Josef BAUER, "Rechtsverhältnisse der katalanischen klöster von der Mitte des 10. Jahrhunderts bis zur Einführung des Kirchenreform", *Gesammelte Aufsätze zur Kulturgeschichte Spaniens*, 22(1965), pp. 1-175.

canònica establint la llista (matrícula) dels que formen la comunitat canonical, en aquest sentit ja podem parlar pròpiament de canonges, i enumera els béns que constitueixen la seva dotació per desenvolupar la seva activitat segons les prescripcions concretes de la regla aquisgranesa que és esmentada sense cap tipus de confusió. Aquest mateix document va ser presentat l'any 1098 quan es va sotmetre a una reforma la vida canonical en temps del bisbe Berenguer Sunifred i la presidència com a legat papal de Bernat, arquebisbe de Toledo, fent-se segons la regla d'Aquisgrà. Alguns autors han posat en qüestió que la referència als *Instituta Sanctorum Patrum* fes referència a la regla aquisgranesa, però tots aquest arguments que oferim permeten entendre que fan referència a aquesta norma.

D'aquest document de la reforma de 957 el més important és la llista dels dotze membres de la canònica, els quals ja podem anomenar pròpiament canonges. El quadre dels que la composaven l'hem descrit al primer capítol, essent la primera llista sistemàtica dels canonges de la catedral que conservem (Taula-7, p. 142). Molts d'ells tenien els seus béns propis per viure i dels quals en disposaven al final de la seva vida per testament. També alguns d'aquests canonges gaudien de béns d'algun dels beneficis instituïts per unes determinades finalitats pels seus fundadors. Els béns dotats com a comuns són els que el bisbe estableix en aquest moment entre els quals cal destacar la participació d'aquests canonges en l'administració de les regalies del mercat i de la moneda. Aquest fons comú era el que permetria el funcionament de la canònica tant en la seva activitat ordinària del culte, l'ensenyament i la pastoral, alhora que de les activitats extraordinàries referents a la reparació i ampliació dels edificis canònics i esglésies. No s'esmenten, però els béns del bisbe, el més important del qual era el domini sobre la vall d'Artés que l'any 922 a través d'un judici va aconseguir que tots els seus habitants reconeguessin el domini del bisbe i la catedral de Vic. L'altra gran font d'ingressos del bisbe, compartida amb la canònica, era la meitat de l'administració de les regalies, especialment l'encunyació de moneda que circulava als mercats controlats pel bisbe. Essent aquestes unes fonts importants en un context de creixement econòmic amb el qual va quedar vinculada l'església osonenca en aquest període.

IMATGE-6 Diner encunyat al bisbat de Vic al segle X amb la imatge de Sant Pere.

Restauració de l'*episcopatus* d'Osona l'any 998

Ja hem vist que la crisi iniciada l'any 971, després de la mort del bisbe Ató, va deteriorar la vida comunitària de la canònica, iniciant un període de gran inestabilitat i que no es va poder pacificar fins l'any 998 quan de Roma es va posar fi a la situació de cisma per l'existència de dos bisbes, consolidant la vida canonical que amb el bisbe Arnulf va reorganitzar-se. En el judici fet a Roma l'any 998 el papa Gregori V va acabar amb el cisma, alhora que confirmava al bisbe Arnulf tots els béns que tenia en aquell moment, tant del bisbat d'Osona com amb l'abadia de Sant Feliu de Girona (doc. 36).

Privilegio nostre auctoritatis confirmando et corroborando Arnulfum, prenomiatum episcopum, in ordine pontificali ecclesiae Ausonensis statuimus atque sublimavimus anulumque et virgam pastorem ei dedimus, ligandi solvendique potestatem vici apostolorum et nostra eius concessimus et episcopatum prefatum una cum precepto domni augusti cum omnis suis pertinentiis que ad ipsam sedem pertinent vel pertinere debent illi stabilivimus ... ecclesiam Sancti Petri seu Sancte Mariae in Vico Ausonensi sitas dirumpere, invadere, subripere vel deonestare aut dilaniare aut aliquid per vim auferre, contendere vel extorquere presumire, id est nec parrochias, neque fiscos, neque predia, aut castella, neque moneta, neque telloneos, neque pascuaria, neque omnia quicquid dicti vel nominari potest, seu etiam abbatias que ad ius ecclesiae pertinent.

Arnulf aprofitarà aquesta situació per reorganitzar la canònica que ja hem vist estarà integrada per una comunitat mixta formada per sis sacerdots i sis levites (Quadre 8, p.

148). En aquest sentit el bisbat d'Osona consolida la seva pròpia reforma de la comunitat canonical que s'avançarà a les reformes de les altres comunitats canòniques que es desenvoluparà a principis del segle XI. A més aquesta decisió va donar més autoritat al bisbe d'Osona davant el comte Ramon Borrell que en aquest període és considerava el cap de totes les esglésies dels seus comtats. Tant Arnulf com els seus immediats successors, Borrell i Oliba, utilitzaran aquest document papal per garantir els seus drets davant el comte i els altres membres de la noblesa. La signatura autògrafa de l'emperador Otó III, la del bisbe i príncep Notker de Lieja i d'altres diaques de l'església romana que esdevindran papes durant el primer terç del segle XI donaran una força legal a aquestes disposicions. Gerbert no era present a Roma ja que havia estat nomenat arquebisbe de Ravena en aquesta mateixa data, però serà el substitut del papa Gregori V per intervenció de l'emperador Otó III. A més Gerbert coneixia la situació dels bisbats catalans des de la seva estada al costat del seu preceptor el bisbe Ató, assassinat l'any 971.

Arnulf retornarà al bisbat i restablirà la vida canonical amb la dotació de diversos càrrecs per poder funcionar seguint les prescripcions de la regla aquisgranenca. Destaca la dotació de les escoles de la catedral amb la creació del càrrec de cabiscol i l'organització del patrimoni amb la creació de diversos sagristans perquè tinguessin cura de l'administració material.⁹²⁷ També va consolidar el sistema dels levites que van anar assumint l'administració dels castells que l'any 998, en la butlla de Gregori V, consten explícitament com a béns de la catedral. En aquest punt podem plantejar que Arnulf prengué model en l'administració del patrimoni de Sant Pere i l'organització dels castells tinguts pel papat.⁹²⁸ També tenim el cas de l'arquebisbe de Lieja, clar exponent del sistema d'Església imperial, que a més de castells, abadies dependents del bisbe, comptava amb un exèrcit mantingut amb els béns de la seva església al servei del poder de l'emperador.⁹²⁹ Aquestes característiques marcaran a l'església d'Osona, convertint-se pels comtes de Barcelona en un dels bisbes que s'integraran a la cúria del comte i en els plans d'expansió militar. També podríem establir una comparació amb els bisbats situats a la regió beneventana en la qual va morir l'any 1014 l'ardiaca Seniofred exiliat (Doc. 48).

⁹²⁷ Ja vam destacar aquesta evolució en el nostre estudi Josep M. MASNOU, *L'escola de la catedral de Vic*, pp. 625-628.

⁹²⁸ En aquest sentit remetem a la tesi doctoral de Pierre TOUBERT, *Les structures du Latium médiéval. Le Latium meridional et la Sabine du IXe siècle à la fin du XIIe siècle*, Roma, 1973.

⁹²⁹ És fonamental l'estudi de Jean-Louis KUPPER, *Liège et l'Église imperial aux XIe-XIIe siècles*, Liège, 1981. La posterior relació entre Vic amb Lieja vindrà per la presència del gramàtic Guibert i els seus descendents que consolidarà un llinatge que monopolitzarà les escoles de la catedral durant tot el segle XI.

Postea ad dies plurimos profectus est Romam ad visitandum limina apostolorum causa orationis, deinde peragravit usque Montem Garganum ad venerabilem Dei archangelum Michaellem, et in ipso sue reversione itinere casu ac [...] sive incisione de medicamento medicis beneventinos, et ibi migravit ex hoc seculo antequam suam voluptate de hac re mutata fuisset et in civitate Benevento corpus suus manet, ubi et obiit in mense preterito madii.

La restauració de les canòniques de Barcelona (1009), Urgell (1010) i Girona (1019) s'ha atribuït a una decadència i abandó de la vida comunitària interpretant com aquestes restauracions com la voluntat d'aplicar de nou els preceptes de la regla aquisgranenca. Aquesta interpretació consolidada des de fa anys creiem que hem d'entendre-la en un context polític de restabliment de l'autonomia de la gestió dels bisbats, després d'un període de forta intervenció comtal en els béns de l'església que va anul·lar la capacitat autònoma de l'administració i gestió dels seus propis béns. La intitulació del comte Ramon Borrell com a "patró de totes les esglésies" ens donaria la clau d'aquest intervencionisme a través del nomenament directe pel comte dels bisbes i els abats, així com un control ferri de l'administració econòmica dels bisbats i dels monestirs. La raó seria la situació d'excepció davant els musulmans i, sobretot, la necessitat d'invertir els recursos econòmics per organitzar la defensa i el sistema militar davant els atacs musulmans. Un element clau és la participació de les comunitats canòniques en l'administració de castells i la dotació de molts nobles amb béns de les catedrals i la percepció del delme en determinades parròquies. En aquest sentit podem parlar d'una "feudalització" de l'Església que entra a formar part del patrimoni dels comtes que transmetran bisbats i abadies com a elements de la dotació del seu càrrec comtal. Així entorn a l'expedició contra Córdoba de l'any 1010 els bisbes reclamaran al comte Ramon Borrell el restabliment de l'administració autònoma de les comunitats canòniques perquè poguessin desenvolupar les seves finalitats amb un patrimoni i uns edificis propis. En aquest sentit podem parlar d'una restauració dels episcopats lligada a la reconstrucció de noves catedrals que poguessin organitzar els bisbats amb la creació de les dignitats de la catedral. A la catedral de Vic que ja havia estat reformada l'any 998, els canonges van consolidar la seva situació obtenint la confirmació de part del bisbe i del comte de la capacitat de poder disposar de cases pròpies i poder-les transmetre en benefici als seus descendents que fossin clergues. L'acord del comte era necessari perquè aquests béns formaven part de l'*episcopatus* controlat per ell. Aquesta disposició es va anar consolidant durant l'episcopat del bisbe Oliba tot i que introduïa un element de dissolució

de la vida comunitària al permetre que alguns canonges poguessin disposar de cases pròpies al marge dels edificis comunitaris.

Aquesta redotació de les canòniques catedrals catalanes anirà acompanyada de la construcció i renovació de les esglésies catedrals i la construcció d'edificis annexes a aquesta per impulsar la vida dels canonges com ja ha estat estudiat per historiadors de l'art i arqueòlegs. La consagració de les diferents catedrals romàniques del període seria la coronació de tot aquest procés que es va iniciar a principis del segle XI. En aquest moment com a Vic es produirà la creació de nous càrrecs dins les catedrals amb un patrimoni propi que s'anirà consolidant amb el temps i que es convertiran en beneficis, alguns dels quals seran monopolitzats per determinats llinatges. Aquests càrrecs són atorgats a canonges que ja formaven part de la comunitat i eren escollits pel bisbe com a col·laboradors. Aquests tenien els seus antecedents en la tradició dels concilis de Toledo com veurem en el següent capítol. Un dels càrrecs propis que surt esmentat de forma explícita a la regla aquisgranesa és el de paborde o prepòsit, responsable de l'administració econòmica centralitzada de la comunitat i actuant com el cap de la comunitat canonical. La seva creació implica una voluntat explícita d'aplicar les normes de la regla aquisgranesa, aquesta figura la podem veure creada a la catedral de Barcelona durant el segle XI.

Les conseqüències de tot aquest procés va ser que el nombre de canonges va augmentar i es va anar produint una progressiva especialització de funcions i un sistema d'organització més complex. Pel que fa a la catedral de Vic disposem d'un testament datat l'any 1009, abans de la mort del bisbe Arnulf, que descriu aquesta complexitat que prendran les canòniques catedrals en aquest període (Doc. 43). Es tracta del testament del canonge i jutge Dacó que es va falsificar a principis del segle XII, responent a uns plets i problemes respecte l'església de Santa Maria i el control sobre els béns situats a la parròquia de Sant Julià Sassorba. (Docs. 187 i 189). La donació de diversos masos on consta la seva delimitació molt precisa i el llenguatge utilitzat per descriure a la comunitat canonical denoten que es tracta d'un text molt manipulat. Malgrat això, la forma com està redactada la publicació sacramental ens ofereix una imatge idealitzada de com estava organitzada la comunitat canonical amb un seguit de denominacions que només trobem en aquest document.

La primera qüestió és que s'estableix una distinció entre la comunitat canonical de Sant Pere denominada *congregatione Sancti Petri* que es distingia de l'església de Santa Maria denominada *Sancte Marie genitricis Dei cuius basilica sita est in sede Vico*

Ausonensis de la qual Dacó n'havia estat durant la seva vida el responsable *cui ille servus fuit*. A cadascun dels edificis hi havia un responsable material com s'expressa en el document. A Santa Maria hi havia *Olibane custodem Sancte Marie*, mentre que l'edifici de Sant Pere estava sota la responsabilitat de *Guillelmus sacriscrini Sancti Petri*. Aquesta darrera denominació correspondria al sagristà segon que estava sota les ordres del sagristà major que es crearà en aquest període i que també surt esmentat en el document com *Guitardus, sacrorum vasorum custos*. Així pel que fa a l'organització material dels edificis hi trobem aquestes tres funcions que per altres documents tenim ben establerts, si bé en aquest període hi ha una variació de les denominacions que encara no estaven ben fixades les seves funcions. Pel que fa als canonges es distingeix entre els *canonicos maiores, sacerdotes qui non sunt canonici* i *ipsos diaconos*. Aquesta triple divisió tot i que la puguem situar al segle XII ens mostra els diferents tipus de clergues que podem trobar a la catedral a més dels canonges, es tracta de sacerdots que participaran a la vida del cor i en la litúrgia de la catedral i també, són esmentats els diaques com aquells que exercien funcions de servei i que podríem assimilar als levites que es consoliden des de finals del segle X. A més es fan donacions als que en diríem clergat diocesà que està a les parròquies esmentats com a *sacerdotes de episcopatum*. Els beneficiaris de les seves donacions van ser *ad ipsa scola minore, ad convivium congregatione Sancti Petri* i *adiutorum pro redemptione captivi*. A finals del segle X la creació del càrrec de cabiscol va significar la consolidació de les escoles a la catedral una adreçada als infants anomenada *minore* i una altra per als clergues anomenada *scola maiore*, fet que implicava uns espais i un sistema més organitzat. La celebració del *convivium* implicava un espai comú de menjador on es podia aplegar la comunitat i la tasca de redempció de captius també era una de les activitats assistencials que va desenvolupar la catedral en aquest període i amb l'existència de castells fronterers organitzats des de la catedral. La presentació "ideal" d'aquest document tot i ser manipulat aporta els diversos elements que una comunitat aquisgranesa podia tenir i que hem utilitzat per mostrar-ne els diversos elements que cal tenir en compte a l'hora d'analitzar.

Tot analitzant les dades de la catedral de Vic hem de constatar que la presència de molts levites amb responsabilitats a la frontera feia molt difícil la seva presència a la catedral de forma permanent i per tant només es donava en determinades festivitats, especialment per Nadal i Setmana Santa. Partint de les informacions que hem pogut recollir podem destacar la presència de tota la comunitat canonical durant el sínode diocesà o en el cas d'alguna reunió de tipus judicial que afectava a la possessió de béns

relacionats amb la catedral. Així pel que fa referència a la repoblació de la zona de Calaf tenim documentats tres reunions importants amb la presència de la major part dels membres de la comunitat que recollim en aquests quadres i en el qual recollim els canonges del període. A partir dels assistents a aquestes trobades podem disposes dels principals membres de la comunitat canonical durant la primera meitat del segle XI i que ens han estat de gran utilitat per elaborar el recull prosopogràfic.

NOM	DADES PROSOPOGRÀFIQUES	CODI
Borrell, bisbe	Canonge de 979 fins a 1018	RP-120
Riculf, ardiaca	Canonge de 976 fins a 1030	RP-346
Guitard levita sacrista	Canonge de 997 fins a 1018	RP-239
Radulf archilevita	Canonge de 992 fins a 1022	RP-304
Witard levita	Canonge de 1000 fins a 1049	RP-240
Wifred kapudscole	Canonge de fins a	RP-190
Guibert gramaticus	Canonge de 1015 fins a 1054	RP-188
Bonfill, levita	Canonge de 976 fins a 1007	RP-116
Guillem levita prelat	Canonge de fins a	RP-199
Albertus ipodiaca	Canonge de 1014 fins a 1058	RP-3
Otto, subdiaca	Canonge de 982 fins a 1002	RP-260
Ichilane, sacerdos	Canonge de 997 fins a 1033	RP-241
Oliba, sacerdos	Canonge de 1015 fins a 1051	RP-258
Bonsom, levita jutge	Canonge Barcelona i jutge 979-1024	RP-119
Wifred, levita jutge	Canonge de 996 fins a 1039	RP-191
Argemir sacer	Canonge de 959 fins a 1015	RP-22

TAULA-27 Donació al levita Guillem de Mediona castells Calaf, Calafell i Ferrera any 1015

Durant l'episcopat de Borrell en aquest document del 1015 al costat del bisbe hi signen quinze canonges, mostrant-nos l'augment de la comunitat. Destaca la presència dels càrrecs principals de sagristà, cabiscol i dos ardiaques, juntament amb el primer testimoni del gramàtic Guibert que era laic. Trobem al jutge Guifré, fill de Dacó al costat del famós jutge Bonsom que va fer escriure els exemplars del *Liber iudicum popularis* i que almenys tenia alguna relació amb la catedral de Vic com han dit els estudiosos, si bé no ho hem pogut aclarir quina. En aquest document la proporció entre sacerdots i levites s'ha desequilibrat completament a favor dels levites que controlaven castells com Radulf, Bonfill de Gurb i el mateix Guillem d'Oló que en aquest document entrava a formar part

de la comunitat canonical amb l'administració dels castells de Calaf i Calafell. El bisbe Borrell era jurista i formava part de la cúria comtal intervenint en molts dels plets que es produiran durant aquest període i amb la voluntat de refermar els drets dels bisbes d'Osona. Aquest acte serà conflictiu ja que el comte Ramon ja havia entregat aquest territori de forma genèrica als vescomtes de Cardona amb anterioritat. El bisbe Borrell entrega aquests castells per repoblar argumentant que els ha rebut com a donació del comte Ramon Borrell. L'explicació seria que va ser donada en temps del bisbe Arnulf que disposava del control del castell de Calonge i també degué fer intervencions en aquest sector fronterer on va morir al castell de Calonge l'any 1010. La confusió en els drets ja s'havia manifestat en el judici, anterior a aquest acte, sobre el domini sobre el castell de Fals i que va ser contrari als interessos del bisbe Borrell com ha estudiat Francesc Rodríguez Bernal.⁹³⁰ L'entrega d'aquest sector al levita Guillem d'Oló va ser per reforçar la presència de l'Església en aquest sector, encomanant aquests castells com un benefici que Guillem va voler convertir en hereditari, però que al final es va perdre a favor dels vescomtes de Cardona com hem indicat amb anterioritat.

Oliba i la creació del paborde com a superior de la canònica

La creació del càrrec de paborde durant l'episcopat del bisbe Oliba ens permet afirmar que la comunitat de canonges es va organitzar segons una aplicació més estricta de la regla aquisgranenca organitzada com a canònica. El fet que Oliba fos abat de monestirs benedictins va ajudar a imposar aquest retorn a la regla comunitària si bé amb limitacions per la resistència que va trobar dins la comunitat que serà encapçalada per la figura del preposit Adalbert, nebot de l'ardiaca Seniofred. El paborde es va convertir en el cap de la comunitat, alhora que tenia l'administració dels béns comuns i també va centralitzar l'administració de l'obra de la nova catedral. Va ser ell mateix qui l'any 1031 com a representant de la canònica que va discutir amb el bisbe Oliba sobre l'adjudicació que aquest va fer del castell de l'Espelt com a dotació de l'ardiaca Guillem Guifré, havent-se d'aclarir si la seva donadora Sesnanda l'havia donat a Sant Pere o, específicament, a la canònica (Doc. 65).

Tunc surgens Adalbertus, prepositus atque provisor iamdicte cannonice, cum plures ex canonicis, promote sunt in querelam ante prefato episcopo, dicentes per iamdicte scripture in iure cannonice permanere predictum allodium et ad opus cannonice frueri.

⁹³⁰ Francesc RODRÍGUEZ BERNAL, *Mil·lenari del castell de Fals*, Ajuntament de Fonollosa, 2014.

Una qüestió central sobre la vida canonical del període és aclarir si la comunitat canonical feia vida en comú o bé era una petita part la que assegurava un servei litúrgic permanent. L'existència de cases canòniques fora de l'àmbit del "claustrum" entès com l'espai clos al costat de la catedral va dificultar la vida en comú, malgrat l'obligació de participar a les activitats comunitàries. Per aquest motiu en l'estudi de les canòniques s'ha destacat que aquesta vida comunitària seria de caràcter temporal, centrada en els temps litúrgics més importants de l'any quan hi havia les celebracions més solemnes. L'estudi de les comunitats canòniques a Itàlia que ha fet recentment Emilie Kurdziel permet veure com hi ha una gran varietat de situacions i modalitats de la vida canonical.⁹³¹ L'autora ha remarcat la importància que van tenir els bisbes que a través de diverses iniciatives i donacions van estimular la vida comunitària en determinats períodes de l'any, després de la decadència i d'abandó d'aquest sentit comunitari.

Aquesta acció del bisbe Oliba va fer que la comunitat de canonges augmentés en el nombre dels destinats al servei de la catedral que s'estava construint i en a qual es van integrar totes les fundacions anteriors que estaven als altars de Sant Pere, Sant Miquel, Sant Joan i Sant Feliu en una única capçalera a la qual el bisbe Oliba hi va incorporar l'altar dedicat a Sant Benet amb relíquies procedents del monestir de Fleury.⁹³² La primera llista extensa de canonges de la catedral la tenim en el judici que va enfrontar al bisbe Oliba amb el noble Bernat Sendred de Gurb l'any 1029 pels límits de castell de la Roqueta i el castell de Tous a la Conca d'Òdena que ens permet veure una evolució en la canònica presidida per la figura del paborde Adalbert i del sagristà Bonfill com els càrrecs més destacats de la canònica en aquest període. També podem observar una comunitat canonical formada per vint-i-cinc membres i on s'ha restablert la paritat entre canonges sacerdots i els levites entre els quals cal destacar ja la presència d'alguns canonges joves que són sotsdiaques i que tindran un paper destacat en el futur de la comunitat. Ja documentem a Guillem Guifré que serà promocionat a l'ardiaconat pel bisbe Oliba i tenim la signatura més antiga de Borrell Guibert, l'hereu de Guibert gramàtic que encara era laic i no havia iniciat la seva carrera com a gramàtic. Falten els ardiaques Riculf i Radulf i el cabiscol Guifré, aquests i algun altre ens porten a comptar una trentena de membres que ja existien en aquest període i que formaven la canònica de la catedral.

⁹³¹ Emilie KURDZIEL, *Chanoines et institutions canoniales dans les villes du royaume d'Italie du milieu du IXe siècle au milieu du XIe*, tesi doctorat, Universitat Paris Ovest Nanterre-La Défense, 2015.

⁹³² Ramon ORDEIG, *Guibert de Lieja i Joan de Barcelona*, pp. 112-113.

NOM	DADES PROSOPOGRÀFIQUES	CODI
Oliba, episcopus		
Guifredus levita iudex	Canonge de 996 fins a 1039	RP-191
Gocfredus, levita	Canonge de fins a	RP-171
Guillelmus levita	Canonge de fins a	RP-197
Adalbertus levita prepòsit	Canonge de 1014, prepòsit 1026-1049 i ardiaca 1049-1058	RP-3
Ermemirus sacer	Canonge de fins a 1054	RP-138
Guillelmus, levita	Canonge de fins a	RP-198
Borrellus Guiberti	Canonge de 1029 fins a 1074	RP-123
Petrus, levita	Canonge de 1029 fins a 1058	RP-295
Wadamirus		RP-186
Trasovadus, sacer	Canonge de fins a	RP-370
Amatus	Canonge de fins a	
Reimundus, subdiaconus	Canonge de fins a	RP-
Seniofredus subdiaconus	Canonge de fins a	RP-
Petrovirus	Canonge de fins a	
Ermemirus, sacer	Canonge de fins a	RP-151
Guillelmus clericus	Canonge de fins a	RP-229
Ansulfus, presbiter	Canonge de 1022 fins a 1047	RP-20
Witardus, levita	Canonge de fins a	RP-240
Bonefilio levita sacriscrini	Canonge de 1021 fins a 1052	RP-118
Unifredus, sacer	Canonge de 1021 fins a 1043 sacriscrini	RP-372
Guillelmus levita	Canonge de fins a 1032	RP-216
Willelmus levita	Canonge de 1023, jutge 1030-1082, Abat Àger 1057-1082, sagristà 1058-1078, cabíscol 1078-1082	RP-233
Geroardus, levita	Canonge de fins a	RP-178
Guillelmus Guifredi levita	Canonge de ardiaca Bisbe 1046-1074	RP-231
Ermemir levita scriptor	Canonge de 1031 fins a 1080	RP-150

TAULA-28 Plet pels límits del castell de Roqueta i Tous entre Bernat Sendred i Oliba (1029)

L'any 1033, després de la mort del levita Guillem d'Oló que en el seu testament encara trasmetia els castells de Calaf i Calafell al seu nebot Guillem Ermengol, els vescomtes de Cardona van reclamar al bisbe Oliba aquests béns que es disputaven a la Segarra produint-

se un judici al cor de la catedral de Vic on hi van participar molts laics i consten alguns dels membres de la canònica catedral que van consta el document, especialment els que ocupaven càrrecs de responsabilitat. En aquest període ja Guillem Guifré de Balsareny actuava com a ardiaca junt amb Sunyer Radulf, fill de l'ardiaca Radulf. Adalbert seguia ocupant el càrrec de paborde i seguia com a sagristà major el canonge Bofill, que era ajudat per Galí que consta en el document amb el càrrec de cambrer i era el sagristà segon o *sacriscrini*. El més interessant és la informació relativa als que es cuidaven de les escoles apareixent la figura del gramàtic Guibert, responsable de l'ensenyament del *trívium* i trobem una de les poques mencions del responsable del *quadrívium* essent Arnau filòsof. Aquest personatge també apareix signant a l'acta de dotació de la catedral de Vic de l'any 1038 i que creiem que cal identificar amb el canonge anomenat Boeci que és esmentat als necrologis de la catedral.

NOM	DADES PROSOPOGRÀFIQUES	CODI
Guillelmus archidiaconus	Canonge de ardiaca Bisbe 1046-1074	RP-231
Adalbertus Seniulfi prepòsit	Canonge de 1014, prepòsit 1026-1049 i ardiaca 1049-1058	RP-3
Sunyer Radulf archilevita	Canonge de 1023 fins a 1044	RP-364
Guibertus, gramaticus	Canonge de 1015 fins a 1054	RP-188
Arnaldus filosofus	Canonge de fins a	RP-113
Arnaldus Lopardi	Canonge de 1023 fins a 1060	RP-34
Bonusfilius sacrista	Canonge de 1021 fins a 1052	RP-118
Remundus Ratfredi	Canonge de fins a	RP-342
Petrus Goltredi	Canonge de 1029 fins a 1058	RP-295
Ermemirus Quintilani	Canonge de 1031 fins a 1080	RP-150
Olibanus Albaroni	Canonge de fins a	RP-258
Guitardus Guislae	Canonge de fins a	RP-240
Bovetus	Canonge de 1008 fins a 1038	RP-124
Galindus camararius	Canonge de 1004 fins a 1039	RP-169

TAULA-29 Plet entre el bisbe Oliba i el vescomte Folc pel castell Calafell (1033)

Establiment de fundacions per refermar la vida comunitària

Un altre moment en que es concretava aquesta vida comunitària en la qual els levites vinculats a la catedral participaven i oferien a la resta de la comunitat un àpat que ells

mateixos sufragaven i feien visible els vincles de la catedral amb l'activitat que exercien al servei de l'Església. De fet va ser durant l'episcopat del bisbe Oliba que aquests aspectes es van posar en pràctica lligats a les convinences que Oliba va establir amb els membres d'aquests llinatges i com a condició que poguessin administrar aquests castells en nom de l'església. En la documentació recollida hem pogut trobar tres dates en les que es feia efectiu aquest vincle. La primera està relacionada amb la concessió que la catedral va fer dels castells de Tous i Montbui al levita Guillem de Mediona.

Després que Guillem de Mediona trobés forces resistències i conflictes en la colonització dels castells de Calaf, Calafell i Ferrera de l'any 1015 que va deixar en mans del seu germà Ermengol Guillem, el bisbe Oliba va fer nous pactes amb ell tot encomanant-li els castells de Montbui, Tous i Ocelló l'any 1023 (Doc. 60). Així com la comanda feta l'any 1015 les condicions eren molt genèriques i s'atorgava un poder molt gran a Guillem de Mediona, Oliba per va fer una nova comanda amb les condicions més ben delimitades per evitar problemes. Entre aquestes condicions hi havia l'entrega del castell d'Aguilar a la Plana de Vic que passava a ser controlat per la catedral i, sobretot, el pagament d'un cens en que es reconeixia l'entrega a precari d'aquests castells concretant-se en el pagament d'una refecció el dia de Tots Sants per a tots els membres de la canònica.

Ex predicta autem donacione mea faciant censum vel recognitionem Sancto Petro et ipsius chanonicis refeccionem ad Omnium Sanctorum festivitatem. Post obitum vero meorum successorum quibus relinquero iamdicta omnia, solide et libere deveniant supradicta omnia, scilicet ipsius et mea in potestate Sancti Petri supradicte sedis cum omni utilitati vel edificio quod ibi ego vel illi adiecerint ut Deus omnipotens propicietur delictis meis vel parentum meorum.

Aquesta obligació de pagar una refecció el dia de Tots Sants, a part del cost econòmic que suposava per Guillem de Mediona, implicava que Guillem de Mediona com a levita i membre de la canònica s'havia de fer present a Vic per fer efectiva aquesta obligació, alhora que es fomentava la trobada de tots els membres de la comunitat per a la pregària pels difunts que el bisbe Oliba i Cluny van anar introduint dins les celebracions litúrgiques anuals. Aquesta obligació que Guillem de Mediona havia de realitzar cada any quan ell va morir l'any 1032 va passar als seus fills tal com s'havia establert en els pactes de 1023

Et post suum discessum similiter teneant predicta omnia ipse clericus aut ipse successores tui clerici quos tu elegeris, et iamdicta chastra vel eorum pertinencia relinqueris vel destinaveris in Servizio Sancti Petri sui que episcopi, et persolvant ipsam

recognitionem per singulos annos ad festivitatem Omnium Sanctorum, quem admodum stabilitum est in scriptura quod nostre ecclesie fecisti.

La successió de Guillem de Mediona, com ja hem comentat abans, va generar una situació complicada en la qual va intervenir el jutge Guifré com consta al seu testament. Aquesta obligació de pagar la refecció el dia de Tot Sants va ser reclamada pel bisbe Oliba als cosins de Guillem de Mediona, els Montcada i en concret a Bernat Rovira com ja hem indicat amb anterioritat. Després d'aquest conflicte ja no tenim més testimonis d'aquesta refecció que va continuar fins que els Mediona van perdre el control dels castells de Montbui, Tous i Ocelló a l'inici de l'episcopat de Berenguer Sunifred.

L'altre dia en que el bisbe Oliba va aconseguir l'establiment d'una refecció va ser el dia de Sant Andreu (Doc. 69) quan el bisbe Oliba va establir l'any 1032 una convinença amb Bernat Sendred sobre les esglésies Gurb després d'una llarga disputa.

Dedit quoque idem Bernardus mihi propter hoc viginti uncias auri. Promisit etiam quod propter Dei amorem et propter remedium et absolutionem anime patris sui matrisque sue procuraret aberi unam lampadam semper ardentem ante altare beatissimi Petri et quod omnibus annis propter hoc ipsum daret unam optimam refectionem canonice in festivitate Sancti Andree.

S'establia la celebració d'una *refectionem* per la festa de Sant Andreu, abans de l'inici del temps d'Advent, que començà a pagar Bernat Sendred de Gurb pels pactes a que va arribar per la possessió de les parròquies de Gurb. Aquest cens que va quedar ven establert en la quantitat que calia que entregués el senyor de Gurb trobem el servei que aquests senyors devien als canonges de la catedral. Sabem que el bisbe Guillem Guifré va posar en qüestió la possessió pacífica de les esglésies de Gurb per part del fill de Bernat Sendred que va ser condemnat per aquest motiu al concili de Narbona del 1054 que el va excomunicar. Aquesta petició de recuperar aquest pagament la va reclamar el bisbe Berenguer Sunifred a partir de l'any 1080 quan es van tornar a restablir les relacions entre els senyors de Gurb Queralt i el bisbe d'Osona. En els pactes renovats en aquest moment torna a reclamar-se el pagament d'aquest cens com a reconeixement: *unum sextarium obtimi frumenti ad mensuram canonice et quartam vini boni et quatuor porcos bonos et tres quarters de vaca*. La darrera referència sobre aquesta pràctica la tenim en els pactes establerts l'any 1118 entre Berenguer Bernat de Gurb i el bisbe Ramon Gaufred ja no es fa esment a aquesta refecció que ara queda establerta per la vigília del dia de Sant Andreu pel manteniment d'una llàntia i entregant una èmina d'oli, una migera de forment, tres porcs i dos sextaris de vi (Doc. 207).

Finalment trobem una darrera refecció que va ser obtinguda pel bisbe Oliba per posar fi al conflicte pels castells de Calaf i Calafell de la Segarra l'any 1038 en que el bisbe i la catedral de Vic van renunciar definitivament als drets que tenien sobre aquells castells reconeixent el domini útil als vescomtes de Cardona mitjançant el pagament d'un cens d'una refecció el dilluns de pasqua per a tots els membres de la catedral de Vic. Aquest es va fer efectiu per primera vegada l'any 1039 després de la consagració de la catedral i va segellar la pau i concòrdia entre els vescomtes, ara sí, de Cardona i l'església de Vic. Aquesta refecció pasqual l'he documentada com un dels elements més destacats de la relació entre la catedral de Vic i els vescomtes de Cardona entre l'any 1038 i el 1252 i que va tenir un paper fonamental en la relació de col·laboració durant segles. Precisament en els moments de crisi s'utilitzarà aquest lligam per reforçar-se en l'ajuda mútua entre ambdues parts. Aquest lligam va ajudar a superar la crisi que va viure el llinatge dels vescomtes de Cardona després de la mort del vescomte Folc.

El bisbe Berenguer Sunifred enfortirà els lligams amb els vescomtes de Cardona a l'inici del seu episcopat per impulsar el projecte de restauració de Tarragona. La celebració d'aquesta refecció el dilluns de Pasqua a Vic amb la presència dels vescomtes de Cardona que convidaven a tots els membres de la canònica va esdevenir un element estructurador per consolidar la vida canonical. Aquesta refecció posava fi a l'etapa de dejunis quaresmals i obria les celebracions de la pasqua en un moment important per a la vida litúrgica de la catedral i per cohesionar a tota la comunitat. A Itàlia trobem alguns testimonis d'aquest tipus de celebracions que tenien la funció de consolidar la vida comunitària dels canonges en determinades dates durant l'any.

Els successors dels vescomtes de Cardona durant el segle XII van mantenir aquesta refecció que va prendre un caràcter més testimonial quan està documentat que era el mateix vescomte Bernat Amat qui servia al bisbe i el clergat en aquesta celebració. Això implicava la seva presència personal a Vic i de preocupar-se per l'organització del *convivium*. Totes aquestes dades i la documentació que es realitzava les coneixem per un judici fet l'any 1218 pel bisbe Guillem de Tavertet que reclamava la seva realització i que va obtenir per una sentència judicial la confirmació d'aquest costum que era, en realitat; el cens que permetia acreditar el control i la jurisdicció dels Cardona sobre el castell de Calaf. Aquest acte també era la mostra de la superioritat del bisbe sobre els descendents dels antics vescomtes d'Osona a la ciutat de Vic que estava sota la jurisdicció del bisbe de Vic. La celebració anual d'aquest *convivium* posava de manifest la supeditació dels vescomtes de Cardona al bisbe de Vic i al seu clergat.

Els altres moments de trobada del clergat de la catedral era el moment en que se celebrava el sínode diocesà en el que també s’hi aplegava a la catedral el clergat de les parròquies entorn el bisbe. En aquest marc sinodal es van celebrar diversos judicis relatius a la catedral i la promulgació de les constitucions de pau i treva. La relació entre la catedral i les parròquies com “Església mare” tenia al bisbat d’Osona un costum que només coneixem per un manuscrit tardà de principis del segle XIII avui desaparegut, però editat pel canonge Ripoll (Doc. 440). Durant els diumenges de pasqua i Pentecosta els capellans de diverses parròquies del bisbat participaven en la celebració que es feia al cor de la catedral, fent-se presents amb el seus parroquians. Els primers diumenges estaven acompanyats pel bisbe i les altres dignitats de la canònica: ardiaca, sagristà i cabiscol. Aquest costum vindria dels temps antics i posaria de manifest el lligam de les esglésies parroquials amb la catedral. Aquesta tradició està ja documentada a finals del segle XI, però podria ser anterior i per reforçar el sentit de bisbat. Cal dir que les parròquies són de la Plana de Vic i del Lluçanès amb Artés que era de domini episcopal i Manresa. Aquest costum que implicava l’absència dels rectors de les parròquies quan anaven a fer aquest servei litúrgic va ser abolida amb la reforma de l’any 1229 pel cardenal Joan de Santa Sabina (Doc. 433)

Illam autem consuetudinem penitus abolemus, videlicet, quod clerici parrochialium ecclesiarum, certis temporibus, ad vestram veniant ecclesiam ut in maiori divina celebrent officia, verum tamen non prohibemus quam tam reverencie et in signum subiectionis veniant, ita videlicet, quod in eorum ecclesiis divina non cessent officia, et ex eorum absentia subditis periculum non in mineant aut sacramentorum defectus.

Aquestes ordinacions van ser contestades pel rector d’Olost que exercia de mestre parroquial i que va ser advertit de no poder complir aquest costum. Conservem la seva protesta i reclamació que va presentar davant el bisbe Guillem i la cúria de l’arquebisbat de Tarragona (docs. 437 i 438). Conservem el testimoni d’aquesta reclamació tant al fons de la catedral de Vic que va ser publicat pel canonge Ripoll i un altre document d’aquest procés inèdit al fons de Santa Maria de l’Estany conservat a l’arxiu parroquial de Moià. Malgrat situar aquestes informacions al final del nostre estudi es tractaria d’un costum que pogué consolidar-se al segle XI en el moment de la consagració de la catedral.

FESTA	DIUMENGE	DIGNITAT	CAPELLANS
<i>Quasi modo geniti</i>	1 diumenge pasqua	Ardiaca	Lluçà, Albars, Prats, Merlès Llanars i del Lluçanès Sant Julià de Vilatorça

<i>Misericordias Domini</i>	2 diumenge pasqua	Bisbe	Artés i Horta, Sant Feliu i Sant Vicenç de Torelló
<i>Jubilate Deo</i>	3 diumenge pasqua	Sagristà	Olost i els seus membres Valldeu
<i>Cantate Domino</i>	4 diumenge pasqua	Cabíscol	Oristà, Sant Feliu Saserra, Santa Eulàlia de Pardines Folgueroles, Tavèrnoles Savassona i Malla
<i>Vocem jocundatis</i>	Ascensió del Senyor		Roda, Sant Pere de Torelló Sant Andreu de la Vola Sant Sadurní d'Osormort, Sant Feliu de Planeses, Sant Feliu de Terrassola
<i>Exaudi Dominice</i>	Pentecosta		Muntanyola i Vilalleons
Dominica in octavis Pentecostes	Diumenge Pentecosta		Gurb, Sant Julià Sassorba, Sant Bartomeu del Grau, Vespella
<i>Domine in tua misericordia</i>	2 diumenge		Tona, Santa Coloma de Vinyoles, Centelles i Bertí
<i>Factus est Dominus</i>	3 diumenge		Santa Maria i Sant Joan d'Oló i Balenyà
<i>Rescipe in me</i>	4 diumenge		Sant Hilari Sacalm, Viladrau, Taradell i Aiguafreda
<i>Dominus illuminatio</i>	5 diumenge		Manresa i Cabrera
<i>Exaudi Domine</i>	6 diumenge		Tavertet, Sau, Querós, Susqueda, Fàbregues i Pruit
<i>Dominus fortitudo</i>	7 diumenge		Sant Boi Lluçanès, Alps Perafita i Avinyó
<i>Omnes gentes</i>	8 diumenge		Calders i Monistrol Calders
<i>Suscepimus Deus</i>	9 diumenge		Santa Eulàlia de Riuprimer Sentfores
<i>Ecce Deus</i>	10 diumenge		Manlleu i Vilacetrú
<i>Dum clamarem</i>	11 diumenge		Sant Hipòlit i Santa Cecília de Voltregà, Sant Esteve de Vinyoles, Orís, Sant Martí de Sobremunt i Saderra.

TAULA-30 Servei dels capellans de les parròquies celebrant a l'altar major de la catedral.

Consolidació de la canònica durant l'episcopat de Guillem Guifré

Durant l'episcopat de Guillem Guifré la canònica catedral assolirà el màxim nombre de canonges després que la catedral des de l'any 1048 rebés com a ingressos complementaris del comte de Barcelona el delme de la pària que el comte rebia de la taifa

de Saragossa. Aquests ingressos van suposar un enriquiment dels canonges i la consolidació de la canònica a través de les compres que anaven realitzant els canonges i que van incrementar el patrimoni de la catedral. Es tracta del judici contra els germans Montcada celebrat l'any 1049 en que reclamaven el benefici del seu germà Bernat Rovira i que va suposar que aquesta família ja no tingués participació en cap benefici de la catedral. Al costat del bisbe Guillem signen trenta canonges presidits per les tres dignitats amb les quals quedarà configurada la canònica: ardiaca, cabiscol i sagristà. Els ardiaques havien quedat reduïts a un de sol i va desaparèixer el càrrec de paborde el qual va passar a convertir-se en l'ardiaca Adalbert Seniulf. A la llista consta Sunyer Radulf, però sense constar com ardiaca, senyal que ja hi havia renunciat. La cabiscolia estava ocupada pel levita Ermengol Ermemir el qual, després de la mort de l'ardiaca Adalbert, va passar a ocupar aquest càrrec. En aquesta llista consta l'existència d'un Oliba amb el càrrec de cantor que tindria la responsabilitat de la formació musical i la direcció de la recitació al cor de la catedral. Continua apareixent el gramàtic Guibert com a responsable de les escoles al costat d'Ermemir Quintila responsable del *scriptorium*. Finalment el càrrec de sagristà estava ocupat per Pere Goltred que era casat i va ser nomenat pel bisbe Oliba. Entre els canonges trobem la presència de tres que ostenten el càrrec de jutges i que es van incrementar en aquest període. El més conegut era Guillem Ramon que esdevindrà abat de Sant Pere d'Àger. Els altres dos jutges eren Enric, monjo, i Adalbert que van desenvolupar la seva activitat vinculats a la catedral de Vic.

NOM	DADES PROSOPOGRÀFIQUES	CODI
Guillelmus Guifredi bisbe	Canonge de ardiaca Bisbe 1046-1074	RP-231
Adalbertus, archidiaconus	Canonge de 1014, prepòsit 1026-1049 i ardiaca 1049-1058	RP-3
Ermengaudus, caputscole	Canonge de 1049, cabiscol 1049-1060, ardiaca 1061-1078	RP-155
Guibertus gramaticus	Canonge de 1015 fins a 1054	RP-188
Petrus sacrista	Canonge de 1029 fins a 1058	RP-295
Alerandus Bernardi	Canonge de fins a	RP-10
Tedbalus Bonifili	Canonge de 1038 fins a 1055	RP-365
Ermemirus Quintile	Canonge de 1031 fins a 1080	RP-150
Guillelmus Argemiri	Canonge de 1039 fins a 1064	RP-205
Guadaldus Durandi	Canonge de 1028 fins a 1058	RP-182
Guadaldus Sendredi	Canonge de 1039 fins a 1087	RP-183

Petrus Adalberti	Canonge de fins a	RP-266
Riculfus Eldemari	Canonge de 1049 fins a 1061	RP-347
Heribaldus Boecii	Canonge de 1035 fins a 1053	RP-145
Petrus Cixile	Canonge de fins a	RP-273
Guitardus Adalberti		
Borrellus Bonuci	Canonge de fins a	RP-122
Ansulfus sacerdos	Canonge de 1022 fins a 1047	RP-20
Eldemarus presbiter	Canonge de 1014 fins a 1049	RP-140
Suniarius Randulfi	Canonge de 1023 fins a 1044	RP-364
Arnaldus Lopardi	Canonge de 1023 fins a 1060	RP-34
Raimundus Guifredi		
Ermemirus Guillelmi	Canonge de fins a 1054	RP-149
Guillelmus sacer et iudex	Canonge de 1023, jutge 1030-1082, Abat Àger 1057-1082, sagristà 1058-1078, cabíscol 1078-1082	RP-233
Oliba sacer et cantor	Canonge de 1026 fins a 1058	RP-257
Henricus monachus iudex	Canonge de 1035 fins a 1053	RP-144
Adalbertus iudex	Canonge de 1034 fins a 1078	RP-2
Bermundus ipodiaconus	Canonge de 1039 fins a 1085	RP-125
Bonucius sacer	Canonge de 1048 fins a 1066	RP-119
Guinadus presbiter	Canonge de 1038 fins a 1051	RP-236
Benedictus levita	Canonge de 1039 fins a 1083	RP-42

TAULA-31 Plet entre el bisbe Guillem Guifré i els nebots de Bernat Rovira pel benefici (1049)

En aquest any hi ha trenta canonges recollits mostrant un període en que els membres de la comunitat va créixer per l'augment de les propietats de la canònica que permetien mantenir tants canonges. El nombre de levites s'havia reduït i tornen a prevaldre els sacerdots que eren els que asseguraven la pregària al cor i el culte durant tot l'any litúrgic. La consolidació de la vida canonical va anar incrementant el nombre dels clergues que es movien entorn de la catedral, les seves escoles i per atendre les parròquies del bisbat. Tots ells disposaven de béns propis si bé hi havia diferències econòmiques importants entre ells. Molts d'ells estaven casats i tenien descendència que podia entrar a la canònica i mantenir els béns que administrava la família, alhora que existien molts llaços de parentiu entre ells creant-se una comunitat molt estreta.

Aquesta llista de canonges actius durant l'any 1049 l'hem de posar en relació amb un altre document que és complementari i que ens dona la llista dels canonges que l'any 1051 feia poc que havien mort i que eren citats dins la resposta a l'encíclica mortuòria tramesa pels monjos del Canigó en que comunicaven la defunció del comte Guifré de Cerdanya, monjo del monestir.⁹³³

NOM	DADES PROSOPOGRÀFIQUES	CODI
Riculphus archidiaconus	Canonge de 976, cabiscol 996-1016 i ardiaca 1016-1030	RP-346
Bonefilius sacrorum custos	Canonge de 1021, sagristà 1023-1052	RP-118
Boetius, frater eius	Canonge de fins a	RP-113
Guillelmus Guadamiri	Canonge de fins a	RP-229
Sendredus Ramii	Canonge de fins a	RP-355
Oliba, adolescens paraphonista	Canonge de fins a	RP-257
Oliba	Canonge de fins a	RP-258
Guifredus, iudex	Canonge de 996 fins a 1039	RP-191
Geraldus censor	Canonge des de 1039 fins a 1043	RP-173
Guitardus presbiter	Canonge de 1000 fins a 1049	RP-240
Guifredus Olibae	Canonge de fins a	RP-192
Galindus sacrorum custos	Canonge de 1004 fins a 1039	RP-169
Suniarius Randulphi	Canonge de 1023 fins a 1044	RP-364
Petrus, sacerdos	Canonge de fins a	RP-263

TAULA-32 Llista de canonges difunts de Vic a l'encíclica mortuòria del comte Guifré (1051)

Aquesta llista ens permet saber els canonges que van morir entre l'any 1049 i el 1051 i que podem datar comparant les dues llistes. Es tracta de la mort d'Oliba, cantor en la llista del 1049 i aquí anomenat *paraphonista* i que ens indica que va morir jove. Aquesta dada també ens ve confirmada pels necrologis de la catedral que situen la seva mort el dia 9 de març (*Oliba, subdiachonus, adolescens*). També ens documenta la mort de l'ardiac Sunyer Radulf que l'any 1049 ja no signava com ardiaca i que sabem que va morir el 28 de maig segons el necrologi de la catedral. La publicació sacramental es va fer el 27

⁹³³ Ramon ORDEIG, *Diplomatari de la catedral de Vic*, doc. 397, p. 397. Hi ha un poema de condolença escrit pel gramàtic Guibert, que s'han ofert sufragis pel comte difunt i alhora els demana pels difunts de la canònica.

d'octubre de 1050 i es conserva al fons de Sant Benet de Bages.⁹³⁴ La resta dels esmentats a la llista van morir abans del 1049 dels quals cal destacar l'ardiaca Riculf i els sagristans Bonfill i Galí. La dada més remarcable és que apareix la mort de Boeci que hem identificat amb l'Arnau filòsof com a germà del sagristà Bonfill. L'altre personatge rellevant és el jutge Guifré que va morir l'any 1039 durant l'episcopat d'Oliba.

D'aquest període tenim ben documentats aquests canonges i en alguns la transmissió del seu benefici de pares a fills. Pels testaments conservats podem documentar la realitat del matrimoni de molts dels membres de la comunitat tant levites com sacerdots. Aquesta situació feia que els lligams de parentiu entre els membres de la canònica fossin molt estrets pel matrimoni amb germanes dels canonges i que hi hagués en el moment de redactar el testament molts béns passessin als seus descendents. La reforma gregoriana amb la imposició del celibat en els graus més alts de les ordes sagrades va provocar importants modificacions en el sistema de transmissió de les prebendes. El procés, però, serà traumàtic i provocarà moltes resistències que dificultaran els canvis que van introduir els reformadors. Julia Barrows ha estudiat la situació semblant a les catedral angleses abans de l'ocupació normanda.⁹³⁵ Aquesta situació començaria a canviar a partir de l'any 1059 quan des de Roma s'iniciarà una reforma que posarà en qüestió alguns aspectes de la regla aquisgranenca que permetia la possessió de béns propis com a canonges i la seva transmissió als seus descendents.

Col·legiates que seguien la regla d'Aquisgrà

Un capítol propi el formen les col·legiates aquisgranenques que són comunitats canòniques que no són catedrals, però que tenen una comunitat de canonges que serveixen a viles importants o bé, situades al costat d'un castell que tenen la responsabilitat pastoral en un terme fronterer. Al bisbat d'Osona la primera tipologia estaria formada per la canònica de Santa Maria de Manresa que donava servei a la ciutat però que, malauradament, disposem de poca documentació pel període estudiat, fet que ens permet donar-ne poques dades. Així trobem el testament del veguer de Manresa Bernat Guifré del 1045.⁹³⁶

Et ipsum meum alodium quod habeo in Minorisa, de Sanctum Aciscum usque ad flumen Cardasner, sive cum ipso alodio que habeo in villa de Ordios, concedo ad Sancta

⁹³⁴ Ramon ORDEIG, *Diplomatari de la catedral de Vic*, doc. 1680, pp. 962-965. Aquest document de l'adveració sacramental va ser afegit al final en annex per complementar l'edició del testament.

⁹³⁵ Julia BARROW, *The Clergy in the Medieval World*, pp. 117-135.

⁹³⁶ Ramon ORDEIG, *Diplomatari de la catedral de Vic*, doc. 1045 pp. 359-361. datat 18 octubre 1045.

Maria de Minorisa, ipsa medietate ad ipsa canònica, et alia medietate ad Sancti Benedicti cenobii.

d'Ermengol fill de Bardina, en que nomena marmessors al seu fill Guillem, la seva esposa Adelaida i el sacerdot Ramon fa diversos llegats a les esglésies de Seva el Brull i a la canònica de Santa Maria de Manresa.⁹³⁷

Et concedo ei ipsum alaude de Baies, ipsa medietate, ab integrum, exceptus semodiata I de vinea que concedo ad domum Sancti Benedicti cenobii et alia semodiata de terra culta que concedo ad domum Sancta Maria que est channonicha in cive Minorisa.

En el capítol anterior ja hem fet referència a les informacions sobre aquesta canònica i els estrets lligams de la família de Guillem Guifré amb tots els béns que aquesta canònica tenia. A finals del segle XI aquesta canònica va passar a ser controlada per Ramon Amat, fill d'Amat Eldric que havia estat senescal. Un seu germà Pere Amat tenia reservat el càrrec de senescal tot i que la seva possessió va ser problemàtica.⁹³⁸ Pere Amat estava casat amb Guisla de Manlleu que controlaven aquesta església a la Plana de Vic i que també va ser restituïda l'any 1099 (Doc. 166). Tant en el cas de Santa Maria de Manresa com Santa Maria de Manlleu havien estat parròquies les rendes de les quals estaven controlades pels descendents del senescal Amat Eldric i el bisbe Berenguer va intentar recuperar i crear-hi una comunitat de canonges regulars. La documentació de Santa Maria de Manlleu no ens ha arribat fet pel qual no en podem dir gran coses més enllà del que ha publicat Antoni Pladevall i recollit Ursula Vones-Liebenstein.⁹³⁹

Pel que fa a la comunitat de canonges de Santa Maria de Manresa aquesta estava totalment controlada per Ramon Amat per dotar el seu càrrec de castlà del castell de Manresa que tenia pels vescomtes de Cardona.⁹⁴⁰ Aquests disposaven dels béns de la comunitat canonical i del feu que tenien els bisbes de Vic de tipus feudal que estava lligat a l'exercici de la vegueria que havia estat en mans del bisbe Guillem.⁹⁴¹ Inicialment es va restituir l'església i els seus drets al prior Bernat de Santa Maria de l'Estany perquè reformés als clergues, però reconeixent que els donadors posseïrien el control de part d'aquests béns anomenats dominicatura. Aquest procés el trobem explicat en el document

⁹³⁷ Ramon ORDEIG, *Diplomatari de la catedral de Vic*, doc. 1064 pp. 374-375 datat 12 abril 1048.

⁹³⁸ Estudiat per Antoni PLADEVALL, "Els senescals dels comtes de Barcelona durant el segle XI", *Anuario de estudios medievales*, 3(1966), pp. 111-130, tot i que hi ha moltes identificacions d'aquest article que han estat superades per posteriors recerques.

⁹³⁹ Ursula VONES-LIEBENSTEIN, *Saint-Ruf und Spanien*, vol. I, pp. 139-142.

⁹⁴⁰ Ursula VONES-LIEBENSTEIN, *Saint-Ruf und Spanien*, vol. I, pp. 131-139.

⁹⁴¹ Estudiat Josep MASNOU, "La canònica de Santa Maria de Manresa (1093-1310): organització litúrgica i vida comunitària", *Miscel·lània Litúrgica Catalana*, 27(2019), pp. 241-242.

de l'any 1099 en que el bisbe Berenguer recorda la situació en què es va trobar al principi i les decisions que s'havien pres per poder reformar aquesta comunitat amb la cooperació dels descendents de Ramon Amat.

Adfuit dominus Berengarius Tarrachonensis archiepiscopus presulque Ausonensis in civitate Minorisa convenerunt ante eius presentiam multitudo virorum nobilium clericorum seu laicorum obsecraverunt, que eum ut ecclesiam Sancte Marie ibi constructam que adiacet Ausonensis sedis, per prolixa tempora erat destituta ab obsequio religiosorum clericorum, ut eam tradisset in potestate canonicorum regulariter ibi degentium. (Doc. 170)

Al final el bisbe Berenguer va vincular aquests béns amb l'entrega a Ponç Ramon del títol d'abat de la comunitat al costat del prior Bernat, entregant-li en benefici i amb unes obligacions de tipus feudal respecte el bisbe i la catedral i d'altres derivades del seu càrrec eclesiàstic, unint-lo per jurament a la catedral de Vic. Aquesta situació ambigua es va modificar després de la reforma que es va fer a la catedral de Vic l'any 1098 per la intervenció del legat papal Bernat, arquebisbe de Toledo el mateix any 1098 deixant de banda el càrrec d'abat de Ponç Ramon i entregant el regiment de la comunitat al prior Bernat durant tota la seva vida i al sacerdot Arnau Bonfill que ja havia estat reformat, establint-se la forma com s'hauria de fer la substitució del prior que podria ser elegit entre els membres de la comunitat o d'un altre congregació. Creiem que fa referència a la congregació de Sant Ruf o un altre que seguís la regla de Sant Agustí amb l'autorització de l'arquebisbe de Tarragona. Aquest darrer punt va fer que quedés en mans dels arquebisbes de Tarragona l'elecció d'aquest càrrec i que Oleguer i els seus successors van utilitzar per intervenir en aquesta comunitat.

Però la realitat era prou precària com perquè el bisbe Berenguer en els darrers dies de la seva vida l'any 1099 hagués d'anar personalment a Manresa per consolidar tota la reforma per les resistències del mateix Ponç Ramon i dels altres membres de la comunitat que no acceptaven renunciar als seus beneficis. L'arquebisbe reforçarà el paper prior Bernat, sense esmentar a Arnau Bonfill, que ocuparà aquest càrrec durant la seva vida i, sobretot, modificarà el poder de control sobre l'elecció del seu successor que no quedarà en mans de l'arquebisbe de Tarragona, sinó de forma explícita en el bisbe d'Osona i els canonges de la catedral de Vic.

La diversitat de versions algunes d'elles només conservades en el manuscrit anomenat "Codex argenteus" propi de la comunitat ens evidencien la dificultat de trobar un estatut estable per aquesta reforma. A més els successors del bisbe Berenguer van aprovar dos

documents diferents que introduïen modificacions i un estatut discutit. Es aquí que hem de situar una de les versions del precepte d'Odó que es va falsificar en aquest context pels problemes de vincular la comunitat de Santa Maria de Manresa des de la seva fundació.⁹⁴² Aquesta interpolació es va fer en aquest context de finals del segle XI i amb els intents de reformar la comunitat aquisgranesa. La comunitat estaria formada per dues autoritats que s'enfrontaven la de l'abat que continuarà mantenint Ponç Ramon i la del prior de l'Estany com a rector de la comunitat reformada. Aquesta situació serà una font de conflictes durant tot el segle XII com veurem al proper capítol.

CONDICIONS PACTADES	1093	1095	1098	1099	1106
Ramon Amat i el seu fill Ponç per consell de varis laics i clergues donen l'església de Santa Maria de Manresa al prior Bernat i als seus clergues regulars	X	X	X		
Ponç Ramon per consell de l'arquebisbe Berenguer i de varis laics i clergues donen l'església de Santa Maria de Manresa al prior Bernat i al sacerdot Arnau Bonfill *			X*	X	
Dóna amb la condició de reformar als clergues existents actualment segons la regla de Sant Agustí	X	X	X		X
Els donadors es comprometen a no anar en contra d'aquesta regularització	X	X			
Concedeixen aquesta església amb tots els seus béns i les esglésies que hi están subjectes, excepte la dominicatura que tenen i que queda en el seu poder	X		X		
Tot aquell que anés en contra d'aquesta disposició, el prior i els clergues que estarán sota la regla de Sant Agustí hauran de pagar satisfacció	X		X	X	
L'arquebisbe Berenguer/ El bisbe Arnau* dona a Ponç Ramon l'abadia de Santa Maria de Manresa i li entrega el feu laical de Sant Pere		X			X*
Tindrà l'església de Santa Maria amb la condició que la tinguin els canonges regulars de Sant Agustí		X	X	X	
Ponç Ramon es compromet a ser clergue soliu i canonge de Sant Pere, servint a dit arquebisbe i als seus successors		X			X
Ponç Ramon tindrà dit honor com tot home ha de servir al seu señor, fent hosts i cavalcades,		X			X

⁹⁴² Albert Benet a la seva tesi doctoral sobre Manresa va estudiar aquesta problemàtica amb els mateixos documents i va intentar coordinar les informacions mostrant una evolució. Albert BENET, *Història de Manresa. Dels orígens al segle XI*, Manresa, 1985.

corts, plets i seguiments quan li demanés dit arquebisbe. I l'ajudarà a defensar tot l'honor que té i podrà adquirir.					
S'estableix que Ponç tindrà un clergue "statorum" a la catedral de Vic que sigui prevere tal com van tenir els seus antecessors		X			X
L'església de Santa Maria de Manresa i la seva canònica estarà sempre subjecte a Sant Pere de Vic i els seus clergues participaran als sínodes i les obligacions cap al bisbe.		X			X
Pacte que Bernat sigui prior de Santa Maria de Manresa tots els dies de la seva vida i que a la seva mort els clergues de Manresa puguin escollir prior d'aquesta o d'un altre congregació amb el consell de l'arquebisbe			X		
Pacte que Bernat sigui prior de Santa Maria de Manresa tots els dies de la seva vida i que a la seva mort els clergues de Manresa puguin escollir prior d'aquesta o d'un altre congregació amb el consell del bisbe d'Osona i els seus canonges				X	
L'arquebisbe Berenguer i els seus clergues estableixen que aquesta església no pugui modificar aquest ordre en el qual hi ha de romandre perpetuament				X	
Tots els drets tal com els va entregar Ramon Amat va entregar a Bernat prior i als seus clergues en disposin a perpetuitat					X

TAULA-33 Pactes sobre Santa Maria de Manresa entre l'abat Ponç Ramon i els bisbes de Vic

Reforma de Sant Joan de Ripoll

L'altre va ser la comunitat de Sant Joan de Ripoll que l'any 1017 es va convertir en una canònica després de la supressió de la comunitat benedictina femenina. Aquest centre es va convertir en una de les seus del bisbat de Besalú creat pel papa Benet per respondre als desitjos dels comtes de Besalú de disposar d'un bisbat propi. Aquest fet va suposar una situació nova que va afectar al bisbat d'Osona que en aquest afer perdia una part del seu territori. La vida efímera de la fundació va acabar després de la mort del comte Bernat l'any 1020 i el nomenament del seu fill Guifré com a bisbe de Carcassona l'any 1032. A partir del 1017 Sant Joan de Ripoll va esdevenir una canònica lligada a Santa Maria de Besalú i amb funcions de catedral del nou bisbat organitzant-se segons els dictats de la regla aquisgranesa. Un cop suprimit de fet el bisbat el comte de Besalú separarà les dues comunitats de Sant Joan de Ripoll i Santa Maria de Besalú establint davant la nova comunitat com abat a Andreu un nebot del bisbe Guifré de la casa vescomtal de Besalú.

Guifré durant la seva vida com a bisbe de Carcassona va continuar mantenint un control sobre l'antiga fundació del bisbat tant a Sant Joan de Ripoll com a Santa Maria de Besalú com mostra el seu testament fet l'any 1050 i conservat a Terrassa. Els bisbes d'Osona començant pel bisbe Oliba i, sobretot, el bisbe Guillem Guifré van intervenir directament en l'evolució d'aquesta canònica que amb la supressió de l'efímer bisbat de Besalú van voler tornar a incorporar al bisbat d'Osona. La comunitat es va quedar com una col·legiata que seguia la regla aquisgranesa, però amb greus dificultats per recuperar el seu patrimoni a causa de les indemnitzacions a les monges expulsades de la comunitat i la pèrdua de molts béns que estaven fora de l'àmbit dels comtes de Besalú. Aquesta situació va marcar l'evolució d'aquesta comunitat i la precocitat en la entrada en la reforma gregoriana que serà avalada pel comte de Besalú Bernat II com veurem més endavant. La reforma d'aquesta comunitat està al centre de la problemàtica de l'adopció de la regla agustiniana i de la intervenció de la congregació de Sant Ruf d'Avinyó. En aquesta reforma hi podem veure interrelacionada la reforma impulsada pel bisbe Berenguer, la reforma al bisbat de Girona impulsada al bisbat de Girona pel clergue Pere Rigau i l'acció de Sant Ruf d'Avinyó a partir de Santa Maria de Besalú i l'implicació de l'abat Oleguer. Els estudis de Úrsula Vones-Liebenstein es poden completar més i analitzar la complexitat d'aquestes reformes i els seus actors.

Reforma de Sant Pere d'Àger

Altres comunitats no catedrals que van organitzar-se segons els dictats de la regla aquisgranesa d'altres bisbats però amb lligams amb el bisbat de Vic seran al bisbat d'Urgell les canòniques de Sant Vicenç de Cardona, Santa Maria de Solsona i Sant Pere d'Àger. Manuel Riu ha estudiat especialment la de Solsona mostrant com aquest tipus de comunitats canòniques van tenir una difusió molt important al comtat d'Urgell per la seva millor adaptació a la situació d'establiments religiosos situats a la frontera. Els monestirs benedictins necessitaven una estabilitat més gran en els seus territoris, mentre que les canòniques que es van fundar estaven al costat dels castells i organitzaven a la població a partir dels districtes castrals propers amb un sistema de sustentació més flexible. Ja hem destacat els lligams de la catedral de Vic amb la fundació de Sant Pere d'Àger i que volem aprofundir en aquest apartat. Tots els autors que han estudiat la documentació d'Àger han vinculat la seva creació al recolzament del bisbe Oliba que va assessorar a Arnau Mir de Tost en la creació d'aquesta comunitat durant la primera ocupació de la vall. Queda bastant clar que els seus inicis estava vinculat al monestir de Sant Miquel de Cuixà i que

la idea fos la creació d'un priorat benedictí. La petició que va fer Arnau Mir de Tost de vincular-ho al monestir de Sant Pere de Cluny de l'any 1066 indicaria aquesta voluntat. Però ja hem vist que la fundació a partir de la segona ocupació de la vall d'Àger va ser encomanada directament a la catedral de Vic de la qual a més part de la seva comunitat se'n va assegurar el manteniment econòmic a través dels vescomtes de Girona i del nomenament del net d'Arnau Mir de Tost com a canonge de la catedral de Vic. Així, doncs, l'organització concreta de Sant Pere d'Àger va estar lligada al recolzament directe de la catedral de Vic a partir de la figura dels seus primers abats, destacant la figura de Guillem Ramon, jutge, i la seva descendència que monopolitzaran el càrrec fins a l'any 1108 quan va morir l'abat Pere Guillem.

Guillem Ramon va obtenir la concessió del benefici abacial l'any 1059 i a partir d'aquell moment va desenvolupar una tasca important per consolidar la fundació i dotar-la d'una organització jurídica pròpia per blindar els drets de patronatge d'Arnau Mir de Tost. L'obtenció de les butlles d'exempció per part dels papes Nicolau II i Alexandre II va esdevenir la manifestació d'aquesta voluntat, mai més ben dit, comprada a preu d'or. Guillem Ramon compaginarà el càrrec d'abat de Sant Pere d'Àger amb la seva activitat com a jutge i amb el control del càrrec de sagristà de la catedral de Vic i amb els béns de la cabiscolia. Aquesta acumulació de recursos va ser aprofitada per finançar l'empresa de consolidar la canònica d'Àger i l'expansió de les conquestes d'Arnau Mir de Tost. Cal dir que Arnau també es recolzà en el poder dels comtes d'Urgell, els de Barcelona i, sobretot, amb els de Pallars i el bisbes de Roda d'Isàbena que van consagrar algunes de les seves fundacions.

No volem analitzar aquest tema que ja ha estat estudiat i que amb la publicació del seu diplomatarí està ben documentat. Tant sols volem remarcar la seva relació amb la catedral de Vic que no considerem com un fet anecdòtic, sinó com un element fonamental. Els primers abats van compaginar el seu càrrec a Sant Pere d'Àger amb importants beneficis a la catedral de Vic, no essent un fet anecdòtic, sinó que va condicionar totalment a la catedral de Vic. En aquests estudis sobre Àger també s'ha realitzat un estudi prosopogràfic dels membres de la comunitat que ens facilita la nostra exposició.⁹⁴³

NOM	DADES PROSOPOGRÀFIQUES	CODI
Ramon, cabiscol	Canonge de fins a	

⁹⁴³ Eduard GONZÁLEZ MONTARDIT, *100 nobles i senyors de l'entorn d'Arnau Mir de Tost*, Fundació Arnau Mir de Tost, Àger, 2015.

Guillem Ramon, abat	Canonge de 1023 i abat fins a 1082	RP-233
Ramon Guillem, abat	Canonge de 1063 i abat fins a 1085	RP-336
Pere Guillem, abat	Canonge de 1054 i abat fins a 1108	RP-297
Guillem, sagristà	Canonge de fins a	RP-172
Amat Bonfill	Canonge de 1060 fins a 1096	RP-13
Rainier gramàtic		

TAULA-34 Abats i canonges de Sant Pere d'Àger procedents de la catedral de Vic

Aquest quadre ens permet identificar als membres que procedien de la catedral de Vic i que van formar part de la comunitat al costat de canonges procedents del territori i potser dels bisbats d'Urgell i de Roda. La identitat del primer abat no queda clara, però la resta de membres identificats procedents de la catedral de Vic són: Guillem Ramon, jutge i abat, Ramon Guillem el seu fill i tercer abat, Pere Guillem altre fill d'un segon matrimoni i quart abat, Guillem que va ocupar el càrrec de sagristà, el canonge Amat que tenia béns a Folgueroles i el canonge Ermemir. Per altra banda dins la trajectòria de la comunitat podem documentar la intervenció de dos canonges més vinculats a la catedral de Vic, però, que van tenir unes actuacions documentades. Es tracta del canonge i també jutge Heriball Boeci que va intervenir en un judici a la vila d'Àger al costat de l'abat Guillem Ramon l'any 1061.⁹⁴⁴ L'altre intervenció va ser la del gramàtic Borrell Guibert, gendre de l'abat Guillem Ramon, que va escriure el document de dotació de l'abadia d'Àger que va ser presentat a Roma al papa Nicolau II perquè atorgués el primer privilegi d'exempció. La personalitat de Borrell gramàtic la vam poder documentar amplament i en aquesta tesi volem analitzar la influència que va tenir en la vida de la catedral de Vic. La redacció d'un document tant important per ser presentat a Roma i el parentiu que unia als dos personatges ens fan veure els lligams estrets entre Àger i Vic en aquest període fundacional.

Tot i els projectes de formar una comunitat de tipus monàstic que va tenir Arnau Mir de Tost a la pràctica aquesta es va organitzar a partir dels principis de la regla d'Aquisgrà que eren vigents a Vic, però també a Santa Maria de Manresa i Sant Vicenç de Cardona, totes elles comunitats promogudes pel bisbe Oliba. La comunitat estava regida per un abat que era el responsable de la comunitat i de la gestió tant material com espiritual de la comunitat. Aquest fet es feia compatible amb l'existència dels diversos membres que tenien béns propis assignats per l'abat i els que ells poguessin adquirir amb capacitat de

⁹⁴⁴ Ramon CHESÉ, *Col·lecció diplomàtica de Sant Pere d'Àger fins 1198*, doc. 48, pp.273-274.

testar. Aquest segon aspecte els apropava a la seva condició de canonges i que a Àger tenim ben documentada en el cas d'Amat del qual al diplomatarí disposem de moltes compres de béns que al final van ser entregats a la comunitat i per això se'n conserven els documents.⁹⁴⁵ L'organització de la comunitat de Sant Pere d'Àger es contemporània al desenvolupament de les idees reformadores respecte a la vida canonical que es desenvoluparan a Roma a partir de l'any 1059 a través dels sínodes romans. Però també un altra reforma que sempre s'ha analitzat com a separada que es desenvoluparà a partir del concili de Coyanza als bisbats de l'àmbit castellanolleonès. Les iniciatives que es portaven a terme tant a Roma com en l'àmbit hispànic eren perfectament conegudes per l'abat Guillem Ramon com pel bisbe d'Osona Guillem Guifré. Aquest durant aquest període va pelegrinar a Santiago de Compostel·la i va tenir relació amb els bisbes de Palència que eren catalans del bisbat d'Urgell, alhora que va pelegrinà a Roma dues vegades amb una relació estreta amb el papa Alexandre II per organitzar l'expedició de Barbastre.⁹⁴⁶

En aquests moments només volem retenir la idea que l'organització de la comunitat de Sant Pere d'Àger es fa amb el coneixement directe de les iniciatives reformadores a nivell canonical que es desenvolupaven en aquestes dates. Mostra de la seva aplicació és el document en el qual s'estableix la divisió dels béns dins la comunitat i que ens dona una idea molt precisa de com funcionaven aquest tipus de canòniques castrals. L'administració no estava dividida en dues menses com a les catedrals on es distingia la part del bisbe i la de la canònica com es presenta sovint, sinó que a Àger hi havia una triple divisió. En primer lloc hi havia els béns destinats al manteniment de l'abat que era el màxim responsable de la comunitat, un segon bloc de béns eren els destinats al manteniment de la comunitat i a les despeses comunes i, finalment, un tercer bloc que hi havia els béns que cada canonge tenia en benefici durant la seva vida i que els podia incrementar amb la seva administració personal. Aquesta distribució ens permet entendre millor com es gestionaven els béns en aquestes comunitats fent compatibles la tinença de beneficis propis dels canonges i la necessitat d'uns béns comunitaris pel manteniment material dels edificis i les activitats. Dins el monaquisme aquestes prebendes individuals no tindrien cap sentit ja que és amb el conjunt de béns comunitaris que es mantenia. Un altre aspecte important és que els diversos càrrecs amb que estava organitzada la

⁹⁴⁵ Eduard GONZÁLEZ MONTARDIT, *100 nobles i senyors de l'entorn d'Arnau Mir de Tost*, Fundació Arnau Mir de Tost, Àger, 2015. .

⁹⁴⁶ Ramon ORDEIG, *Guillem de Balsareny*, pp. 160-162 i 167-170.

comunitat com pot ser el de sagristà i el responsable de l'escola tenien béns diferenciats per poder dotar a aquestes dignitats per desenvolupar les seves funcions. El sistema permetia que cada canonge pogués desenvolupar una administració pròpia dels seus béns amb possibilitat d'incrementar-los si portava una bona administració i que al final de la seva vida podia transmetre al fons comú de la comunitat. Aquest sistema de gestió, però, creava a la llarga diferències entre els comunitaris i enriquiments que només es podien compensar en ser reinvertits en el fons comú. Aquest tipus de funcionament va ser més efectiu en zones de frontera on hi havia possibilitats d'enriquiment o bé de pèrdua total dels béns a causa de la inestabilitat. Finalment veure que un percentatge molt elevat dels béns repartits eren castells, delmes de parròquies poc organitzades i en un percentatge molt baix explotacions agrícoles rendibles. Aquests béns amb la consolidació de la repoblació i l'allunyament de la frontera podien arribar a ser més rendibles. Un altre element és que aquests béns que cadascú posseeix i administra no són incompatibles amb el fet de ser persones casades i amb fills que són els seus beneficiaris en el moment de la mort del pare. El cas més clar i evident és el del jutge Guillem Ramon que transmetrà als seus fills els béns de l'abadiat i els altres que havia acumulat. Aquest sistema serà posat en qüestió per la reforma impulsada pel papat i comportarà problemes a la darrera etapa de la vida de Guillem Ramon quan se l'obligarà a renunciar als béns que tenia com a sagristà de la catedral de Vic. Podrà mantenir el d'abat de Sant Pere d'Àger pel dret que tenia Arnau Mir de Tost de decidir sobre els abats de la comunitat i que van passar als seus descendents com a patrons de la canònica.

4.1.2 Reforma canonical i creació canòniques agustinianes

L'any 1068 amb el concili de Girona s'iniciarà la reforma gregoriana a Catalunya la qual va comportar un profund canvi en les estructures religioses i socials per l'acció del papat. Aquesta va ser liderada pels legats papals (Hug Càndid, Guerau d'Òstia i Amat d'Oloró) que reuniran concilis reformadors i intervindran en els diferents bisbats i en el sistema de nomenament dels càrrecs eclesiàstics. En el cas del bisbat d'Osona ja hem ressaltat la situació del bisbe Guillem Guifré que abandona l'episcopat i ingressa al monestir de Santa Maria de Ripoll, però que no s'elegeix el seu successor fins a la seva mort. Aquest fet és contemporani a les renunciacions de l'ardiaca d'Ermengol Ermemir l'any 1078 i del sagristà Guillem Ramon que monopolitzava aquest càrrec junt amb el d'abat de Sant Pere d'Àger. Aquestes intervencions van provocar una greu crisi dins el funcionament de l'església com ha estudiat Élisabeth Magnou-Nortier només pels bisbats

de l'altra banda dels Pirineus. Pel que fa al monaquisme benedictí nombrosos monestirs catalans seran incorporats a les grans abadies reformades com Cluny, Sant Ponç de Tomeres i Sant Víctor de Marsella. Completat amb la implantació dels canonges de Sant Ruf que obtenen la direcció de Santa Maria de Besalú.⁹⁴⁷

Pierre Bonnassie ha remarcat que aquestes intervencions de Roma són valorades de forma molt diversa i no de forma gaire entusiasta. Provocant el recel dels comtes de Barcelona que no suportaran les seves intervencions hegemòniques i es mostraran completament refractaris als programes “reconqueridors” impulsats per Alexandre II i Gregori VII.⁹⁴⁸ Els clergues i els laics també comparteixen les seves reticències perquè es posa en qüestió el sistema de control dels beneficis eclesiàstics que ja hem descrit. L'esclat del conflicte es produirà durant el pontificat de Gregori VII quan hi haurà l'enfrontament directe amb l'arquebisbe Guifré de Narbona que serà excomunicat. L'arquebisbe Guifré dispersarà per la força l'any 1077 el concili reunint a Girona, obligant als seus assistents a traslladar-se a Besalú on seran acollits pel comte Bernat II.⁹⁴⁹ En aquest context el comte Bernat de Besalú es proclamarà *miles peculiaris Sancti Petri* i s'obligarà al pagament d'un cens anual de 100 mancusos a Roma. El comtat de Besalú es convertirà en la plataforma de la implantació de les idees gregorianes tant pel que fa a les comunitats monàstiques com a les canonicals i s'establiran les normes de la reforma a partir del concili de Girona de l'any 1078 presidit pel legat Amat, bisbe d'Oloró.⁹⁵⁰

La creació de noves comunitats canonicals i la seva organització a partir de la regla agustiniana encara avui constitueixen un tema d'estudi que s'ha renovat, sobretot en relació amb l'acció del monestir de Sant Ruf d'Avinyó. Així cal plantejar en quina situació es trobaven les canòniques catedrals i quines van ser les iniciatives que van iniciar el procés de reforma del clergat. Va ser un procés traumàtic per la importància que tenia l'organització de les comunitats catedralícies dels bisbats amb frontera i amb castells per administrar, com hem mostrat amb anterioritat. Molts d'aquests clergues eren casats i transmetien els seus beneficis com a propietats, portant un estil de vida que s'allunyava de la praxis religiosa, sobretot per l'ús de les armes. Les dificultats dels bisbes per poder reformar els canonges de les catedrals van portar a crear noves comunitats canonicals

⁹⁴⁷ Anscari MUNDÓ, “Moissac, Cluny et les mouvements monastiques de l'est des Pyrénées du Xe au XIIe siècle”, *Annales de Midi*, 75(1963), pp. 562-563 i Paul FREEDMAN, *Tradició i regeneració*, pp. 57-59.

⁹⁴⁸ Pierre BONNASSIE, *Catalunya mil anys enrere*, 1979-1980, vol II, pp. 20-23.

⁹⁴⁹ AA. VV., *Els pergamins de l'Arxiu comtal de Barcelona*, vol I, doc. 83, pp. 262-264.

⁹⁵⁰ Benoît CURSENTE, “L'action des legats. Le cas d'Amat d'Oloron (vers 1073-1101)”, *La réforme “grégorienne” dans le Midi (milieu XIe.début XIIIe siècle)*, *Cahiers de Fanjeaux*, 48(2013), pp. 181-207

noves a llocs que havien estat restituïts i que pertanyien als béns de la catedral, creant centres de formació per a clergues que volien viure amb més radicalitat la vida comunitària, marcada per la pobresa i l'ascetisme. Aquestes comunitats que al principi van formar-se amb aquesta voluntat van entrar en conflicte amb els canonges de la catedral.

Aquesta reforma canonical considerava que la vida comuna del clergat implicava la pobresa individual, el compromís a través de vots en la vida mitjançant una professió, un ascetisme moderat. Col·legialitat dels clergues establerta per Sant Agustí i que entroncaria amb el model de l'església de Jerusalem, Urbà II considerava que monjos i canonges encarnaven dues formes de vida de perfecció que tenien la mateixa dignitat. Però en realitat van crear un model espiritual original: els canonges regulars es conceben com a clergues en la seva essència i posen per davant la seva funció sacerdotal. En relació amb els monjos que la seva pregària i activitat és de tipus individual els canonges a través de la seva pregària col·lectiva es manifesten responsables dels governants i del poble que els hi ha estat confiat. Per buscar el seu precedent es fa referència a la funció dels levites (Nm 18,20-24) assumint molts aspectes de la tradició levítica de l'Antic testament com queda recollit en una carta de l'abat Lietbert de Sant Ruf d'Avinyó a Otger de Ferrara que havia fundat una comunitat canonical.⁹⁵¹ Lietbert assimila als canonges regulars com els hereus dels levites de l'Antic Testament on es remarca la prohibició de tenir cap tipus de propietat individual i la seva responsabilitat com a intercessors del poble pecador davant Déu. De la descripció dels vestits resplendents d'Aaron (Ex 38, 6) Lietbert justifica que els canonges puguin utilitzar l'hàbit de lli diferenciant-se dels monjos. El vestit de lli es posa també en relació amb Samuel (1Sa 2,18) i Jesucrist transfigurat que és presentat com el prevere per excel·lència que va “consagrar en ell tots els graus de l'ordre clerical”. Els clergues regulars es situen en continuïtat amb Jesucrist i els apòstols Jaume, que sempre va vestir amb lli, i Pere el primer que va portar la tonsura i la corona en memòria de la passió de Crist. Lietbert no entén el monestir com un lloc d'apartar-se del món, sinó com a espais d'irradiació dels que tenen el sacerdoci i estan plens de l'Esperit Sant, que representen millor *apostolicam figuram*. Essent els més dignes per poder predicar, celebrar els sagraments i perdonar els pecats que no la resta del clergat secular que calia reformar.

⁹⁵¹ Yannick VEYRENCHÉ, *Chanoines réguliers et sociétés méridionales. L'abbaye de Saint-Ruf et ses prieurés dans le sud-est de la France (XIe-XIVe siècle)*, Brepols, 2018, pp. 136-138. Aquest text està recollit en manuscrits de Tarragona, Tortosa i Saragossa com indica a la nota 59, p. 136.

La reforma gregoriana al bisbat d'Osona va estar marcada per uns canvis traumàtics que van portar a una forta resistència per part de les famílies que controlaven importants beneficis dins la catedral i van resistir, fins hi tot d'una forma violenta, a les iniciatives episcopals i dels legats papals. En la nostra investigació hem pogut detectar el grup que va posar més problemes en l'aplicació de la reforma. Es tracta del llinatge dels Gurb-Queralt que van oferir una resistència violenta i que només es va poder solucionar per la intervenció dels comtes de Barcelona. El testimoni d'aquests fets el tenim resumit en l'obra del degà Montcada que resumeix una *querimonia* avui perduda que ens descriu quins van ser els actes violents que es van exercir contra diferents membres de la catedral durant el període 1078-1080, els primers anys de l'episcopat de Berenguer Sunifred.⁹⁵²

El bisbe es queixa de Guillem Bernat de Gurb d'haver trencat la pau i treva al bisbat d'Osona i de no haver-ne donat mai cap satisfacció. Reclama les parròquies del castell de Gurb que tenia usurpades a la canònica de Sant Pere després des de la mort del papa Alexandre (1073) fins llavors, motiu pel qual havia estat excomunicat als concilis romà, narbonès, gironí i d'Osona sense haver acceptat mai estar a dret, encara que havia estat expulsat de la pau i treva. Li reclama la possessió del castell de Meda que tenia usurpat. Denuncia haver torturat i empresonat al castell de Gurb a dos canonges de Sant Pere. Denuncia que el seu fill Bernat, per ordre seva, va entrar a Vic de forma violenta trencant les portes de la casa del canonge Ermemir Quintila i capturant a l'ardiaca Folc de Cardona, robant joies i enduent-se'ls presos a Gurb, cometent així un greu sacrilegi sense haver volgut mai reparar, trencant també la treva de Déu per haver comès aquestes accions en diumenge. L'acusen d'haver-se endut del prat de Vic un cavall i haver-lo utilitzat un mes carregant pedra i calç. També va empresonar a Guillem Amalric el dissabte de Passió, portant-lo a Gurb i d'haver saquejat la casa del clergue Bernat Adalbert. Guillem Bernat va enviar als seus homes atacar l'honor de Sant Just, a prop de Tenes, trencant les portes de les cases i robant tot el que hi havia en elles. S'acusa als seus homes d'injuriar a Isarn Guibert i d'haver robat en l'alou que aquest tenia de la canònica de Sant Pere, maltractant i colpejant als pagesos. Finalment l'acusen d'haver maltractat als clergues de les parròquies de Gurb que durant la setmana santa anaven a fer el salpàs a les masies del terme. Com a conclusió d'aquestes queixes s'explicita que no ha guardat ni complert els pactes que els seus antecessors havien establert amb el bisbe i els canonges.

⁹⁵² Ramon ORDEIG, *Diplomatari de la catedral de Vic*, doc.1432, pp. 722-723.

El precedent d'aquests fets, que hem de considerar acumulatius, va ser l'excomunió de Guillem Bernat que es va produir al concili de Narbona de l'any 1055, testimoniada per un document redactat pel gramàtic Borrell Guibert.⁹⁵³ Els concilis d'Osona i de Girona correspondrien als celebrats entre els anys 1064 i 1066 durant l'episcopat del bisbe Guillem Guifré.⁹⁵⁴ Pel que fa a la sentència d'excomunió d'un concili romà seria, potser, un presidit pel successor del papa Alexandre II, el papa Gregori VII en una data imprecisa però propera al recull dels fets. L'excomunió papal deuria provocar la intervenció del comte Ramon Berenguer II que pressionà als Gurb Queralt a refer els pactes amb l'Església de Vic. Cal destacar les agressions a diversos canonges coneguts i, sobretot, a l'ardiaca Folc de Cardona que estava a casa del canonge Ermemir Quintila. La mort d'aquest darrer l'any 1080 com testimonia el seu testament (Doc. 123) podria ser deguda a aquesta acció violenta que va afectar a un canonge ja vell. Els altres canonges esmentats són de la família de Guibert gramàtic i un germà del sagristà Ricard Amalric que va encapçalar el moviment de la reforma canonical des del seu càrrec de jutge i sagristà. El problema de fons eren els béns controlats en nom de la catedral i que tenien en benefici els senyors de Gurb: els delmes de les parròquies de Gurb i el domini del castell de Meda. La solució es va donar en uns pactes el dia 3 de setembre de 1080 quan Guillem Bernat i el seu fill van reconèixer que tenien les esglésies de Gurb en nom de la catedral, però restituïen la parròquia de Sant Julià Sassorba que passa a ser de la canònica de Sant Pere. Es tornen a renovar els pactes respecte aquestes esglésies (pagament de la refecció per Sant Andreu) i reconeixen que el castell de Meda que el tindran en feu pel bisbe Berenguer a qui prometen fidelitat.⁹⁵⁵

A més de la restitució de la parròquia de Sant Julià Sassorba cal situar la restitució de l'alou de Santa Maria de l'Estany que estava en mans de Belisenda, filla de Bernat Sendred, casada amb Ramon Bremon de Taradell. En aquesta situació els membres del llinatge Cervelló, emparentats amb els Gurb-Queralt, van intervenir al costat del bisbe Berenguer Sunifred de Lluçà davant els atacs als castells de Tous i les agressions al castell de Meda. L'elecció com a bisbe de Barcelona d'Umbert de Cervelló (1069-1086) degué

⁹⁵³ Ramon ORDEIG, *Diplomatari de la catedral de Vic*, doc. 1138, pp. 447-448. El concili de Narbona decreta: *Nos simul in unum prelibati episcopi manu nostra consignavimus, et sicut illa pseudographa continebat scriptura, post Bernardi Sendredi obitum et filii eius, in iure Ausonensis sedis predictas ecclesias atque parrochias semper habendas redintegramus, et direptorem cum suis adiutoribus ut diximus, excommunicamus, et a nostris successoribus excommunicandus obsecramus.*

⁹⁵⁴ Ramon ORDEIG, *Diplomatari de la catedral de Vic*, doc.1301, pp. 599--601. Consta que aquestes normes seran observades de la mateixa manera tant al bisbat d'Osona com al de Girona.

⁹⁵⁵ Ramon ORDEIG, *Diplomatari de la catedral de Vic*, doc.1433, pp. 723-724.

contribuir a aquest paper moderador en aquest enfrontament. Aquestes restitucions van ser provisionals i acceptades per força pels Gurb-Queralt ja que podem detectar que van continuar les tensions i hostilitats que van augmentar per l'assassinat de Ramon Berenguer II, Cap d'Estopes l'any 1082. Llavors el bisbe Berenguer Sunifred va buscar el recolzament del senescal Guillem Ramon d'Hòstoles que va intervenir en aquest afer i imposant els drets de l'església osonenca. És en aquest precís context que hem de situar l'expulsió d'alguns membres de la canònica i el procés de creació de les canòniques agustinianes al bisbat d'Osona.

Creació de les canòniques agustinianes al bisbat d'Osona

El principal estudi sobre l'origen de les canòniques agustinianes als bisbat d'Osona continua essent el d'Antoni Pladevall que n'ha aportat la síntesi més difosa.⁹⁵⁶ La raó de la fundació de Santa Maria de l'Estany no era altre que el fracàs del bisbe Berenguer per imposar la reforma entre els canonges de la catedral de Vic. A Catalunya Antoni Pladevall ha estat l'autor que ha dedicat més esforços a analitzar aquest fenomen juntament amb Montserrat Casas que ha estudiat Sant Vicenç de Cardona, tot establint els actors d'aquesta reforma, les iniciatives i la seva cronologia.⁹⁵⁷ Ursula Vones Liebenstein va sintetitzar la influència de Sant Ruf a Catalunya que hem de completar amb la tesi doctoral de Veyrenche que posa l'accent amb el tema dels costums de Sant Ruf.⁹⁵⁸ Charles Dereine va estudiar molts d'aquests elements relacionant-los amb la influència dels costums de Sant Ruf a les catedrals, especialment en les creades al segle XII: Tarragona, Lleida i Tortosa.

Els canonges regulars són clergues que viuen en comunitat sense propietat individual i segons la regla atribuïda a Sant Agustí. El tema de la desapropiació dels clergues ve del sermó 355 de Sant Agustí que demana que *Nulli licet in societate habere aliquid proprium*.⁹⁵⁹ La reforma romana va impulsar que els canonges de les catedrals renunciessin a disposar de béns propis, fent uns vots religiosos i portant una vida comunitària estricta. Per esdevenir canonge es feia professió canonical després d'un període de noviciat. Per aquesta professió el canonge es comprometia a obeir al seu

⁹⁵⁶ Antoni PLADEVALL, Jordi VIGUÉ, *El monestir romànic de Santa Maria de l'Estany*, Barcelona, 1978

⁹⁵⁷ Montserrat, CASAS NADAL, *La canònica de Sant Vicenç de Cardona a l'edat mitjana: alguns aspectes de la seva història des dels seus orígens fins al 1311*, Cardona Patronat Municipal de Museus, 1992.

⁹⁵⁸ Yannick VEYRENCHÉ, *Chanoines réguliers et sociétés méridionales. L'abbaye de Saint-Ruf et ses prieurés dans le sud-est de la France (XIe-XIVe siècle)*, Brepols, 2018.

⁹⁵⁹ Luc. VERHEIJEN, "Les sermons 355 et 356 de saint Augustin et la *Regula S. Augustini*", *Recherches de science religieuse*, 41(1953), pp. 231-240. Apareix al sermó 355 "De vita et moribus clericorum".

superior i a viure en una comunitat seguint la regla al lloc on va professà o bé a una de les seves obediències, generalment priorats. Es posa l'accent en que la professió implicava estabilitat i per canviar d'establiment era necessari el permís del superior. El canonge que entrava a formar part de la comunitat feia un vot explícit de renúncia de tot bé personal, al dret de disposar de béns propis després de la professió, juntament amb el vot de castedat. La vida comunitària es concreta en l'ús col·lectiu d'un refectori i un dormitori comú, ritmada per la pregària de les hores que els igualava als monjos.

Ursula Vones Liebenstein, estudiant els orígens de Sant Ruf, ha destacat la relació problemàtica que van tenir amb els canonges de la catedral d'Avinyó.⁹⁶⁰ L'església d'Avinyó durant el segle XI va estar controlada per la família vescomtal de la ciutat la qual en van sortir alguns bisbes destacant Rostany, bisbe d'Avinyó (1040-1080) i alguns dels promotors de la creació de la comunitat de Sant Ruf. Aquests canvis es van produir per la intervenció de Berenguer, vescomte d'Avinyó.⁹⁶¹ La reforma gregoriana a Provença ha estat estudiada darrerament per Florian Mazel que ha mostrat la implicació de les cases vescomtals en els moviments de reforma i de trencament amb l'església del període carolingi que ens poden quedar una mica llunyanes, però que van tenir contactes amb Catalunya abans de la reforma gregoriana.⁹⁶² Yannik Veyrenche proposa partir d'aquests supòsits d'Úrsula Vones-Liebenstein per examinar de nou els inicis de Sant Ruf: situant el naixement de Sant Ruf dins el procés de reforma canonical encoratjada per les dignitats laiques i eclesiàstiques d'Avinyó. Yannik Veyrenche ha insistit en la importància que va tenir el concili d'Avinyó de l'any 1080 presidit pel legat papal Hug de Dié i que va implicar una onada de donacions a Sant Ruf d'Avinyó a bisbats de la vall del Ròdan i a Calalunya on caldria situar el bisbat d'Osona i Santa Maria de Besalú.⁹⁶³ La ruptura es produiria durant el pontificat de Gregori VII i establiria una divisió a les

⁹⁶⁰ Ursula VONES-LIEBENSTEIN, "Les débuts de l'abbaye de Saint-Ruf dans le contexte de la situation politique d'Avignon au XIe siècle", *Crises et réformes dans l'Église. De la réforme grégorienne à la pré-réforme*, Paris, 1991, pp. 9-25.

⁹⁶¹ Jean-Hervé FOULON, Mariacristina VARANO, "Réforme et épiscopat en Provence: étude comparée des cas de Gap et de Sisteron au milieu du XIe siècle", *La réforme "grégorienne" dans le Midi (milieu XIe-début XIIIe siècle)*, *Cahiers de Fanjeaux*, 48(2013), pp. 311-342. És fonamental el doble matrimoni d'Odile de Niça amb un Miró, segurament de nissaga catalana, que s'emparentarà amb els vescomtes d'Avinyó i el seu segon matrimoni amb Laugier que donarà diversos bisbes de Niça i Sisteron. Veure el quadre genealògic figura 3, p. 319.

⁹⁶² Florian MAZEL, *La nobleses et l'Église en Provence, fin Xe-début XIVe siècle: l'exemple des familles d'Agoult-Simiane, de Baux et de Marseille*, Paris, 2002.

⁹⁶³ Yannik VEYRENCHÉ, "Chanoines et réformes canoniales dans les pays rhodaniens", *La réforme "grégorienne" dans le Midi (milieu XIe-début XIIIe siècle)*, *Cahiers de Fanjeaux*, 48(2013), pp. 419-443. Aquest autor explicita com l'evolució de l'abadia de Sant Ruf va contribuir a redefinir el sentit de la *vita canònica* en referència a un text fins aquell moment no conegut entre els canonges el *Preceptum* de Sant Agustí.

comunitats existents enfrontant a diverses postures. La nova fundació s'organitzaria com una comunitat paral·lela a la de la catedral i recolliria els costums litúrgics adoptats a la reforma de San Frediano de Lucca.⁹⁶⁴ L'any 1095 el papa Urbà II atorgà dos privilegis diferents a les comunitats a la catedral d'Avinyó el 15 de setembre de 1095 i a Sant Ruf el 19 setembre 1095 assumint la divisió. La raó d'aquesta decisió és que el primer abat de Sant Ruf Arbert havia estat promogut a l'episcopat d'Avinyó, però això no va calmar la situació ja que Arbert va morir exiliat d'Avinyó acollit a la comunitat canonical de Magalona⁹⁶⁵.

Al bisbat de Vic disposem d'un manuscrit referent a la regla de Sant Agustí procedent de Santa Maria de l'Estany que volem tenir presents en la nostra investigació i que ens aporten dades fonamentals sobre la importància que va tenir la tradició agustiniana a nivell diocesà. El manuscrit més antic que dona indici de l'adopció del *Praeceptum* com a regla dels canonges de Sant Ruf és el BNF lat. 1877.⁹⁶⁶ La importància és que aquest text està precedit per un resum anomenat *Hec sunt que scire debet et facere canonicus regularis* i del seu comentari o *Expositio*. Precisament aquests dos textos els trobem en un manuscrit de Santa Maria de l'Estany i conservat a la *Hispanic Society* de Nova York que ha estat publicat per Roger Reynolds.⁹⁶⁷ Aquest testimoni ens confirma que a la comunitat de Santa Maria de l'Estany va aplicar-se la regla agustiniana des de Sant Ruf per l'acció directa de l'abat Arbert. A més dins els llibres litúrgics conservats a la comunitat de Santa Maria de l'Estany s'hi celebrava la festa de Sant Ruf encara al segle XIV.⁹⁶⁸ Miquel S. Gros que ha estudiat amb profunditat la litúrgia diocesana a través dels seus manuscrits ha remarcat que hi ha una tradició local relacionada amb Sant Agustí molt desenvolupada i que mostra la influència que aquest va tenir no solament a les

⁹⁶⁴ El lligam amb la comunitat de Lucca s'estableix a partir de les influències de la litúrgia entre aquestes dues comunitats posada de manifest per Pierre-Marie. GY, "La liturgie des chanoines réguliers de Saint-Ruf", *Le monde des chanoines (XIe-XIVe S.)*, Cahiers de Fanjeaux, 24(1989), pp. 181-191.

⁹⁶⁵ Yannick VEYRENCHÉ, *Chanoines réguliers et sociétés méridionales* pp. 172-173.

⁹⁶⁶ Daniel MISONNE: "La législation canoniale de Saint Ruf d'Avignon à ses origines. Règle de Saint-Augustin et coutumier", *Annales du Midi*, 75(1963), pp. 471-486. Yannick VEYRENCHÉ, *Chanoines réguliers et sociétés méridionales*, pp. 138-144. Aquest autor cita la relació d'aquest text amb el de Santa Maria de l'Estany a la nota 67 i un altre text dins un manuscrit del segle XV conservat a l'arxiu de Montserrat ms. 830, f. 93, i publicat per Jean LECLERCQ, "Documents pour l'histoire des chanoines réguliers", *Revue d'histoire ecclésiastique*, 44(1949), pp. 567-568.

⁹⁶⁷ Roger E. REYNOLDS "An early rule for canons regular from Santa Maria de l'Estany (New York, Hispanic Society of America, MS HC, 380/819)", *Miscel·lània litúrgica catalana*, 10(2001), pp. 176-179.

⁹⁶⁸ Miquel S. GROS, "El processoner del monestir de Santa Maria de l'Estany", *Miscel·lània litúrgica catalana*, 21(2013), pp. 211-212. Es tracta del ms. 100 de l'ABEV un oracional-capitulari de l'ofici diví del segle XIV.

canòniques agustinianes, sinó a la mateixa catedral de Vic i que es van establir amb la fundació feta pel sagristà major Pere de Tavertet l'any 1210 (Doc. 389).

Al bisbat de Vic es conserva un manuscrit procedent de Sant Joan de Ripoll del segle XIII que recull el seu costumari que està relacionat amb Sant Ruf ms. 149 del Museu Episcopal de Vic que va precedir dels textos de l'*Expositio super Regulam beati Augustini*, la *Consensoria monachorum* i el *Praeceptum* tots ells vinculats a Sant Ruf i estudiats per Dereine.⁹⁶⁹ En el costumari la primera part fa referència a la refecció i el comportament que han de tenir els novicis fins arribar al ritual de professió canonical, a la segona part recull textos de la regla d'Aquisgrà, però excloent qualsevol que fes referència a la propietat dels canonges. També en el mateix manuscrit hi ha el necrologi de Sant Joan de Ripoll publicat per Eduard Junyent.⁹⁷⁰

Charles Dereine mostra que l'adopció del *Praeceptum* agustiniana com a regla de la comunitat de Sant Ruf no es va produir fins després de varis anys superant el seu semi-eremitisme original, per l'augment dels germans i per la voluntat de crear una comunitat estable de canonges. La noció de “regla de Sant Agustí” respon a un recull de textos entre els quals predomina l'anomenada *Regula tertia o Praeceptum* que el concili Laterà IV reconeixera com a regla de Sant Agustí. Abans d'aquest període trobarem una gran complexitat en fixar aquesta regla que a partir del Laterà IV assolirà la seva codificació canònica. L'any 1967 Luc Verheijen va classificar nou tipus de regles que estan en l'origen de tres textos, inicialment atribuïts a Sant Agustí, que combinats donen origen als altres. Aquests textos que tenien alguns el seu origen en el món monàstic, a partir de l'any 1060, van començar a ser utilitzats per definir als canonges. El text del *Praeceptum* va començar a associar-se als sermons 355-356 d'Agustí destinats al clergat que envoltava al bisbe d'Hipona al seu *episcopium*. Així deixava de ser una regla monàstica per ser entesa com unes recomanacions adreçades al clergat i que no implicava per a res a abandonar la propietat personal dels béns.

Influència de Sant Ruf d'Avinyó en la reforma canonical

La historiografia ha considerat a Sant Ruf com el centre de difusió de la regla de Sant Agustí. La primera referència recollida per la bibliografia sobre la *Regula sancti Augustini* en relació amb Sant Ruf és del 26 de setembre de 1084 quan el comte Bernat II, aconsellat

⁹⁶⁹ Charles DEREINE, “Saint-Ruf et ses coutumes aux XIe et XIIe siècles”, *Revue bénédictine*, 59(1949), pp. 161-182.

⁹⁷⁰ Eduard JUNYENT, “El necrologio del monasterio de San Juan de las abadesas”, *Analecta Sacra Tarraconensia*, 23(1950), pp. 131-192.

pel bisbe Berenguer de Girona, va entregar a l'abat Arbert l'església de Santa Maria de Besalú en tant que visquessin canònicament i sota aquesta regla.⁹⁷¹ Aquesta primera referència ha estat posada en dubte pels estudis de Camprubí que ha proposat que són textos falsificats i que l'adscripció de Santa Maria de Besalú a Sant Ruf seria posterior.⁹⁷² De fet la referència més antiga sobre l'aplicació a la regla de Sant Agustí es dona a Santa Maria de l'Estany de l'any 1083 quan el bisbe Berenguer va donar capacitat jurídica a aquesta comunitat (Doc. 130).

El bisbe Berenguer va intentar reformar als canonges de la catedral de Vic, demanant la intervenció de l'abat Arbert de Sant Ruf que va donar unes normes per reformar al capítol de la catedral i portant la regla agustiniana a la comunitat. Els canonges candidats a acceptar aquesta reforma van ser els que estaven en etapa de formació i que podien assumir les noves exigències de la regla. En canvi els que ja eren presents a la canònica van posar més impediments per canviar i els que no acceptaren la reforma van quedar fora d'aquest procés. Hem intentat identificar de quins es tractaria però hem constatat que a partir de l'any 1083 s'hi van incorporar al primer grup els canonges que expulsats de Sant Joan de Ripoll van ser acollits i mantinguts pel bisbe Berenguer que va empenyorar béns de la catedral de Vic a l'ardiaca de Barcelona per aquest motiu. Així en aquesta aplicació de les reformes de l'abat Arbert estava destinada tant a canonges de Vic que volien la reforma com a canonges procedents de Sant Joan que entre els anys 1083 i 1089 van conviure junts, assumint la reforma impulsada per Arbert. La presència de Sant Ruf a la canònica de Santa Maria de Besalú a partir de l'any 1084, va ajudar a establir aquests lligams que van afavorir la introducció de la reforma. Aquesta situació va portar al bisbe Berenguer a impulsar el moviment d'expansió de les canòniques regulars sota la reforma impulsada per l'abadia de Sant Ruf d'Avinyó i que ha estat estudiada des de fa molts anys. En tots els estudis, especialment els de d'Ursula Vones-Liebenstein, s'ha insistit en el protagonisme del bisbe Berenguer Sunifred en aquesta difusió al bisbat de Vic seguint els plantejaments d'Antoni Pladevall.

L'aplicació de la regla implicarà l'estructuració d'un sistema d'entrada a la vida religiosa seguint les pautes del monaquisme, sobretot amb l'establiment d'un noviciat i

⁹⁷¹ Seguim la síntesi proposada per Yannick VEYRENCHÉ, *Chanoines réguliers et sociétés méridionales*, pp. 124-130.

⁹⁷² Josep CAMPRUBÍ, "L'inexistent bisbe Ramon de Girona i les falses supeditacions comtals de l'església de Santa Maria de Besalú a Sant Ruf d'Avinyó (finals XI-inicis XII)", *Analecta Sacra Tarraconensia*, 90(2017), pp. 25-40. L'autor que va assumir l'argument de la falsificació d'aquestes documents a posteriori de la seva tesi no resol l'explicació de la presència de l'abat Arbert a Catalunya i el paper que va tenir el comte de Besalú en la implantació de la reforma gregoriana.

que portava a assumir l'entrada a la vida religiosa a través d'una professió canonical. Aquesta professió la coneixem per manuscrits d'altres canòniques agustinianes de les diòcesis del Midi i que ens permeten entendre en que consistia i quin ritual seguien. Als manuscrits 5 i 6 de la col·legiata de Sant Salví d'Albí hi trobem el ritual de professió dels canonges regulars:

Tunc surgens novicius legat cartam professionis suae hoc modo: Ego frater N. offerens trado me ipsum ecclesie Sancte Cecilie et promitto obedientiam secundum canonicam regulam Sancti Augustini domino N prefate ecclesie preposito et successoribus eius quos senior pars congregationis canonicè elegerit.

Després d'això la recepció a la comunitat acaba amb el cant *Omnes quamvis per gratiam baptismi fratres simus in Christo*. Aquest *ordo* correspon als costums de Sant Ruf que es caracteritzaven per una austeritat moderada. Autoritzant un ús limitat de la carn del vi i dels dejunis espaiats i restringia el silenci a determinades hores. Prescrivia l'ús d'hàbits de lli, de color blanc com aquells que Crist s'havia aparegut durant la Transfiguració i que eren utilitzats per Jaume el germà de Jesús segons Lietbert que en va codificar els costums.

Com a col·laboradors directes del bisbe podem assenyalar a canonges de la pròpia catedral que volien impulsar aquesta reforma. Volem destacar dos vells canonges que tenien un paper important en l'organització de l'escola catedral i en la formació del clergat: Ermemir Quintila que va ser el principal afectat pels atacs dels contraris a la reforma i que va impulsar la carrera de dos dels seus nebots Guillem Ermengol i Amat Ermengol que van ser els principals beneficiaris dels seus béns situats a Riudeperes.⁹⁷³ L'altre canonge que va ajudar al bisbe Berenguer va ser el canonge i jutge Heriball, originari de Sant Julià de Vilatorrada i regent de l'escola parroquial, encaminarà la formació dels primers candidats a canonges regulars com ens mostra el document de fundació de la comunitat de l'any 1083. Precisament les germanes d'Heriball contribuiran a la dotació de Santa Maria de l'Estany on s'hi acollirà al grup inicial dels canonges reformats segons els criteris de la regla agustiniana. Aquests dos personatges seran recolzats pels dos fills petits de Guibert gramàtic, Guislabert i Ramon Guibert, que mantindran el patrimoni familiar, després d'haver pactat de gaudir-ne només la meitat l'any 1078 per una convenença que assegurava que a la seva mort tots entrarien a formar part de la mensa

⁹⁷³ Cal tenir en compte les rectificacions respecte el parentiu d'Ermemir Quintila que Junyent i els que el seguïem vinculàvem com a oncle del jutge i abat Guillem Ramon, quan no és així com ha demostrat Ramon ORDEIG, *Guibert de Lieja i Joan de Barcelona*, Vic, 2018, pp. 55-60.

canonical (Doc. 118). L'altre membre de la canònica que impulsarà la reforma serà la persona que va substituir en el càrrec de sagristà major al jutge Guillem Ramon d'Àger, el també jutge Ricard Amalric que liderarà aquest procés, essent mereixedor de la butlla del papa Urbà II de l'any 1099 que volia consolidar la reforma del capítol. De fet part de la seva activitat es va centrar en la fundació l'any 1094 junt amb el seu germà Berenguer Amalric de la canònica de Sant Tomàs de Riudeperes que van unir a la canònica de Santa Maria de Lledó (Doc. 150)

Finalment la mort de l'ardiaca Ermengol Ermemir l'any 1078 va ser aprofitat pel bisbe Berenguer per nomenar com ardiaca del bisbat d'Osona a Bernat Umbert de les Agudes, el qual juntament amb el seu germà Guillem Umbert van recolzar les diverses iniciatives del bisbe Berenguer per consolidar les comunitats agustinianes (Doc. 117). Aquest recolzament es manifestarà en la implicació d'aquest llinatge en la reforma canonical del bisbat de Girona quan van entregar el priorat canonical de Sant Celoni a la reforma de Santa Maria de l'Estany per la donació que en feren ell i el seu germà Guillem Umbert l'any 1087.⁹⁷⁴ Bernat intervingué també en la reforma de Sant Joan de Ripoll i quan va arribar a ser elegit bisbe de Girona l'any 1094 i consolidarà la reforma de les comunitats canonicals dins el bisbat de Girona amb el seu recolzament de Vilabertran i Lledó.

El moment de fundació de la canònica de Santa Maria de l'Estany cal situar-la el 3 de desembre de 1083 quan el bisbe Berenguer amb consentiment dels canonges de la catedral de Vic va confirmar a l'església de Santa Maria de l'Estany els béns amb que se l'havia dotat i als clergues que hi viuen sota la regla de Sant Agustí. Així van signar com a canonges per aprovar el document l'ardiaca Bernat Umbert, el sacerdot Oliba, Isarn Guibert que havia estat afectat pels atacs dels senyors de Gurb, el canonges Alaman, Heriball, Borrel Adroer i dos diaques Guillem i Berenguer.

Confirmo ecclesia Sancte Marie de Stagno et clericos in ibi Deo degentibus sub regula Sancti Augustini quatenus ibi in perpetuum regulariter vivant. Et ad supradictos clericos in presenti ibi sunt vel in futuro erunt qui firmiter tenuerint prelibatum ordinem sive ad eandem ecclesiam concedo atque confirmo hoc quod hodie tenet et possidet sive quid possessora vel acquisitura est, preterea que ad ius nostre sedis pertinent vel pertinere debent.

⁹⁷⁴ Antoni PLADEVALL, Jordi VIGUÉ, *El monestir romànic de Santa Maria de l'Estany*, pp.121-124. Sobre aquest priorat ha estat estudiat per Josep M. ABRIL LÓPEZ, "La capella de Sant Celdoni i la formació del primer nucli urbà de Sant Celoni", *Monografies del Montseny*, 32(2017), pp. 37-60.

Prèvia a aquesta confirmació hi van haver un seguit de donacions que van fer possible el sosteniment d'una comunitat canonical que agruparia a clergues de Vic i, sobretot, d'alguns procedents de Sant Joan de Ripoll a qui el bisbe Berenguer ajudava a mantenir-los. Abans d'aquest acte el 26 de gener de 1083 ja s'havia produït la primera donació a la comunitat lligada a l'entrada d'un membre a aquesta comunitat Arnau Guillem d'Olost (Doc. 128). Pel que fa a la dotació de patrimoni la primera donació és va fer a través de Belisenda, filla de Bernat Sendred de Gurb, casada amb Ramon Bremon de Taradell, senyor de Cassà de la Selva, i el seu fill Guillem Ramon que aquests béns seran recuperats per la catedral. Francesc de Rocafiguera va recollir tota aquesta documentació a la seva tesi doctoral inèdita, però part d'aquesta ha estat publicada a l'edició del diplomatarí de l'Arxiu de la catedral de Barcelona fins l'any 1100 i la conservada a l'Arxiu de la Corona d'Aragó fins l'any 1162. Els documents conservats al cartulari de l'Estany i a algun altre fons del bisbat no han estat publicats ni al diplomatarí de la catedral de Vic.

L'any 1080 Guillem Ramon, canonge de la catedral de Vic, va restituir els béns que tenia a la zona de l'Estany pel seu avi Bernat Sendred i que havien estat de la catedral de Vic als inicis de la "reforma gregoriana". Aquesta restitució serviria per dotar el càrrec d'hospitaler de la catedral de Vic, és a dir per dotar els béns de l'albergueria que assistia als pobres i malalts i estava en mans de la canònica catedral (Doc. 120). Els béns eren concedits a la catedral i amb posterioritat van ser explotats per la comunitat de Santa Maria de l'Estany. Els béns, però, van estar administrats pel mateix Guillem Ramon que encara els tenia com a propis segons el seu testament de l'any 1112 (Doc. 201) i la publicació sacramental del 1113 (Doc. 202), segons la nota recollida als necrològics va morir el 19 de juny de 1113. Guillem Ramon entregava a la canònica l'alou que tenia dins les parròquies de Sant Feliu de Terrassola, Sant Feliu de Rodors i Sant Pere de Ferrerons amb el pacte que els canonges de Santa Maria de l'Estany tinguin l'usdefruit d'aquests béns cultivant-los i extraient la llenya que necessitessin. Aquests béns, però, eren entregats en mans del seu nebot Guillem Gerall perquè els tingués en batllia de la catedral de Vic amb la condició que mentrestant aquesta batllia la tingui per Guillem el clergue Pasqual, nodrit per Guillem Ramon, tots els dies de la seva vida. Guillem Ramon establí una condició que va esdevenir problemàtica i que indica que la restitució d'aquests aous era parcial. Va establir que si el bisbe o els canonges de la catedral volguessin revocar els drets de Pasqual o del seu nebot Guillem Gerall, aquests drets atorgats quedessin en la seva propietat.

Un altre dona implicada en la fundació de Santa Maria de l'Estany serà Arsenda, esposa de Folc Ermengol del castell l'Oló. Arsenda vivia a Sant Hilari Sacalm i quan va morir el seu espòs l'any 1076 va entregar a la catedral de Vic diversos béns al bisbe Berenguer Sunifred en aquest sector. Així el 16 d'octubre de 1082 Arsenda, junt amb els seus fills Ramon Folc i Pere Folc van donar al bisbe Berenguer un alou a Sant Feliu de Terrassola que havia estat de Berenguer Llop i la seva esposa Ermetruit.⁹⁷⁵ El bisbe Berenguer va vendre aquest béns restituïts a una rica dama gironina anomenada Dispòsia que era esposa dels senyors de Cruïlles i de Sant Martí de Centelles. Serà precisament Dispòsia que va adquirir aquests béns que recolzarà la nova fundació de Santa Maria de l'Estany. Era filla d'un canonge de la catedral de Vic que es feia anomenar Boeci i que trobem documentat entre els difunts de la catedral de Vic pels quals l'any 1054 apareixen citats com a difunts pels qui cal pregar. Aquest era germà de Bonfill de Vilatorça que va actuar de sagristà de la catedral durant l'episcopat del bisbe Oliba. Boeci seria el nom canviat i tenia una escola parroquial de formació del clergat a la parròquia de Sant Julià de Vilatorça com acredita la dotació d'aquesta parròquia de l'any 1048. Dispòsia es va casar en primeres núpcies amb un membre del llinatge dels senyors de Salt i que tenien béns a Cornellà del Terri i posteriorment es va casar amb el senyor del castell de Cruïlles Guislabert. Dispòsia tenia una germana anomenada Ilia de la qual disposem del seu testament i un germà que va seguir la carrera del seu pare i era canonge de Vic es deia Heriball, era jutge i tenia la seva residència al costat del cloquer de la catedral. Heriball era jutge i va actuar a la canònica de Sant Pere d'Àger i va ser la persona escollida per liderar la comunitat de clergues que es van establir a Santa Maria de l'Estany. A partir del 1083 fins a la seva mort Heriball va prendre la responsabilitat de formar als clergues que volien seguir una vida regular segons la regla de sant Agustí tant els procedents de Vic com els de Sant Joan de Ripoll.

Tots aquests béns estaven situats dins la parròquia de Sant Feliu de Terrassola i es van completar amb la donació d'aquesta parròquia feta pel rector de la mateixa Guanalgaude que era un clergue casat i per la seva família que tenia acaparats els béns de la parròquia. L'església de Santa Maria era una simple capella, situada a un extrem del terme parroquial de Terrassola i al costat de l'Estany que li va donar nom. Es tracta doncs d'uns béns situats

⁹⁷⁵ Francesc de ROCAFIGUERA, *La canònica de Santa Maria de l'Estany. Orígens i primera expansió (1080-1157)*, 2 vols, Tesi inèdita, Universitat de Barcelona, 1999, doc. 133, pp. 342-343. Signen com a testimonis d'aquesta donació Dalmau Ermengol, fill de l'ardiaca Ermengol Ermemir i Guillem Bernat d'Oló.

en una zona apartada en el camí que anava des de la Plana de Vic, passant per Muntanyola i passava cap al terme del castell d'Oló cap a Artés i el Pla de Bages. L'Estany era un lloc de cruïlla de camins que també enllaçaven el Lluçanès amb el Moianès. Tot i aquesta posició estratègica el lloc era despoblat i amb uns terrenys pantanosos que seran posats en cultiu per la comunitat que s'hi establirà. Tot això que diem és per tenir clar que l'any 1083, quan tenim el primer document en que els bisbe Berenguer Sunifred de Lluçà confirma a alguns clergues que viuran en comunitat en aquest lloc seguint la explícitament la regla de Sant Agustí, es tracta d'una comunitat més propera a l'eremitisme i a una vida situada en llocs apartats i que implicava una renúncia al món i una vida molt austera. Aquest caràcter eremític lliga amb els orígens de la comunitat de Sant Ruf a Avinyó i amb el testimoni d'alguns canonges de Sant Ruf que van acabar la seva trajectòria vital com a membres de la Grand Chartreuse a la diòcesi de Grenoble.⁹⁷⁶

L'acció d'Arbert va portar a una divisió dins la comunitat canonical i al fet que per evitar conflictes tots aquells que volien portar una vida més exigent s'agrupessin formant una comunitat que es guiarà per l'anomenada regla de Sant Agustí a partir de la qual en podien fer professió, després d'un període de formació, i que implicava la renúncia a posseir béns propis i al compromís més exigent d'una vida comunitària. La majoria eren joves clergues, van rebre la seva formació sota els dictats dels costums de Sant Ruf i van fer la professió religiosa sota l'autoritat del prior. Així doncs, en aquest temps, Santa Maria de l'Estany era com un seminari per formar a clergues que volguessin seguir una vida regular amb l'intent de reformar les catedrals. A més a l'Estany va arribar a formar-se canonges regulars procedents de Sant Joan de les Abadesses i Barcelona. Mort Heriball i ja amb la intenció d'organitzar una comunitat trobem a Bernat que esdevindrà prior. No hem sabut identificar el seu parentiu, però era una persona vinculada amb els senyors d'Òdena els quals recolzaran amb el temps aquesta fundació amb béns als priorats d'Arrahona i Sant Pere dels Arquells a la Segarra. El primer testimoni conservat de dotació d'un membre de la comunitat és del llinatge dels senyors d'Olost Bernat Guillem i la seva esposa Migdònia que entreguen diversos alous a Sant Feliu Sasserra i Sant Amanç de Pedrós per pregar pels seus pares i com a dotació del seu germà Arnau Guillem que entra a formar part de la comunitat (Doc. 128).

⁹⁷⁶ Yannick VEYRENCHÉ, *Chanoines réguliers et sociétés méridionales*, pp.75-76. Recorda l'etapa eremítica de Sant Ruf abans de l'arribada d'Arbert i la presència de dos canonges de Sant Ruf entre el grup dels fundadors de la Grande Chartreuse, fruit de l'evolució cap al cenobitisme d'aquest període. L'autor segueix Ursula Vones-Liebenstein.

Estatut propi dels canonges agustinians respecte la catedral

Entre els anys 1088 i 1089 el papa Urbà II va confirmar amb la regla de Sant Agustí a dos comunitats canòniques reformades.⁹⁷⁷ La primera va ser Sant Joan de Ripoll per petició del bisbe Berenguer Sunifred que restituïa a la comunitat canònica sota la direcció com abat del bisbe que ja hem esmentat amb anterioritat. L'altra comunitat va ser la catedral de Sant Nazari de Carcassona on també va confirmar la vida regular l'any 1088. Cal destacar que un membre de la família dels senyors de Cornellà de Terri Bernat Guillem de Salt havia estat bisbe de Carcassona entre els anys 1072-1075.⁹⁷⁸ Élisabeth Magnou-Nortier ha publicat el ritual de professió canònica en un manuscrit de Carcassona que ens mostra com es va desenvolupar el ritus d'entrada en la vida canònica, semblant a la professió monàstica i que és un testimoni de l'aplicació dels costums de Sant Ruf.⁹⁷⁹ L'estatut d'aquesta catedral va ser confirmat per una butlla del papa Pasqual II en que s'atorgava a la comunitat formada per clergues regulars que seguien la regla de Sant Agustí els béns del bisbat en cas de seu vacant. La reforma també es va imposar a Narbona on l'arquebisbe Dalmau entorn l'any 1090 va establir a la catedral de Sant Just de Narbona a clergues regulars que portaven una vida en comú i als quals va encomanar les rendes de diverses parròquies. Aquesta reforma es va fer a partir de la reforma que va poder establir a la canònica de Sant Pau de Narbona que va rebre una confirmació de la vida canònica l'any 1093.⁹⁸⁰ En aquesta butlla el papa Urbà II fa un llarg desenvolupament sobre les dues vies de perfecció tradicional fent esment alhora de la monàstica i la canònica. Aquest desenvolupament d'aquesta reflexió es troba també en la documentació relativa a l'abadia de Sant Ruf d'Avinyó i en la reforma de la canònica de Rottenbuch.⁹⁸¹

Jean Becquet ha destacat per a la província eclesiàstica del sud de França diverses butlles del papa Urbà II adreçades a diverses catedrals i capítols canònics amb unes característiques pròpies durant l'any 1095 les catedrals de Maguelona, Cahors i Avinyó i l'any 1099 per a la catedral de Rodez.⁹⁸² La primera característica és que totes aquestes

⁹⁷⁷ Jean BECQUET, "L'évolution des chapitres cathédraux: Régularisations et sécularisations", *Le monde des chanoines (XIe-XIVe s.)*, Cahiers Fanjeaux, 24(1989), pp. 21-22.

⁹⁷⁸ El seu testament el va publicar Josep M. MARQUÈS, *Cartoral, dit de Carlemany, del bisbe de Girona (segles IX-XIV)*, Barcelona, 1993, doc. 143, pp. 270-272.

⁹⁷⁹ Élisabeth MAGNOU-NORTIER, *La Société laïque et l'Eglise*, Annex documental:

⁹⁸⁰ Jean BECQUET, "L'évolution des chapitres cathédraux: Régularisations et sécularisations", pp. 20-21.

⁹⁸¹ Charles DEREINE, "L'élaboration du statut canoniques des chanoines réguliers, spécialement sous Urbain II", *Revue d'Histoire ecclésiastique*, 46(1951), pp. 534-565.

⁹⁸² Jean BECQUET, "L'évolution des chapitres cathédraux: Régularisations et sécularisations", p. 22.

butlles tenen una mateixa estructura i fan referència a la vida canonical regular portada en comú segons la institució dels Sants Pares, però sense precisar el nom de Sant Agustí que només es troba esmentada en el cas de la catedral de Maguelona. En elles s'estableix que hi ha membres que no accepten la situació, però malgrat això s'estableix el procés de regularització com irreversible, amb la condició que els membres que no vulguin fer professió canonical els seus béns retornaran a la comunitat canonical, després de la seva mort o de la seva conversió, A més la plaça que ocupen aquests dins la comunitat serà ocupada per un canonge que hagi fet professió canonical. S'insisteix en la irreversibilitat de la professió canonical i s'estableix que siguin els canonges els responsables de l'elecció episcopal.

L'esment a la regla dels "Sants Pares" fa referència a la regla aquisgranesa que es torna a demanar sigui seguida d'una forma més escrupolosa, però introduint la necessitat d'establir una regularització en la forma de disposar dels beneficis. Es tracta de regularitzar la situació dels que ja disposaven de beneficis acceptant un funcionament canònic segons les normes que es van anar consolidant des del papat relatives al celibat i a les pràctiques simoníiques que fins llavors s'havien consolidat. El projecte de restauració de l'arquebisbat de Tarragona implicava que la nova seu fos organitzada des del principi seguint aquests criteris i amb l'adopció de la regla agustiniana com a base fonamental de la restauració que es preveia l'any 1091 quan Berenguer va assolir el títol arquebisbal. És eloqüent que en aquest any disposem de l'entrada a la canònica catedral de quatre nous canonges i que es van fer a través de cartes de dotació fetes durant el mes de març i abril de 1091 que s'han conservat. Model que s'anirà imposant a partir d'aquesta data com analitzarem en un proper apartat. Es tracta dels canonges Bernat Dalmau, entregat a la canònica amb béns a Vilagrassa, prop de Cervera, donats pel seu pare Dalmau Guilbert junt amb una casa a la ciutat de Cervera (Doc. 138). L'altra és la donació que va fer et levita Tedmar de tots els béns que tenia a Vic i a la parròquia de Tona que entrega a l'arquebisbe Berenguer i la resta de canonges (Doc. 139). Arnau Guillem de Vilanova que va entregar a la canònica de Vic tot el seu alou que tenia a la parròquia de Santa Maria de Seva per gaudir-ne en usdefruit durant la seva vida i a la seva mort que passés a la canònica, al mateix temps s'entrega amb la voluntat de formar-se per esdevenir canonge (Doc. 140). El darrer document és l'entrega a la canònica del jove Bernat per part dels seus pares Tedmar Miró de Castellterçol i la esposa Ermessenda junt amb el mas Collell situat a la parròquia de Seva i que a la seva mort passi als seus fills Guillem i Bernat i, després de la mort d'aquests quedi per la canònica (Doc. 141).

El bisbe Berenguer comptava amb tot aquest clergat reformat per establir la comunitat que hauria de ser el nucli del capítol catedral de Tarragona, aquest projecte es va començar a concretar l'any 1091 quan va obtenir del papa Urbà II la butlla "Inter primas Hispaniarum". El bisbe va arribar a nomenar un primer ardiaca per a Tarragona que va ser el canonge Bernat Dalmau com hem vist disposant de béns a Cervera. També va comptar amb la col·laboració de membres de la família dels castlans de Castellterçol i de la nissaga dels Vilanova amb béns a Seva. Tot aquest projecte, però, no va reeixir pel fracàs del bisbe Berenguer per poder conquerir Tarragona i fer efectiva aquesta restauració. Aquesta restauració va ser recolzada a partir de l'any 1093 pel nou bisbe de Girona Bernat Umbert que va promocionar després d'una llarga etapa de servei com a ardiaca del bisbat d'Osona. Com a substitut va ser escollit Guillem Ramon de Taradell que va fer la restitució dels béns de Santa Maria de l'Estany i gaudia del control de les cases situades darrera l'absis de Sant Pere com a ardiaca. Així la comunitat de Santa Maria de l'Estany es va veure consolidada i també va contribuir a la fundació de la comunitat canonical de Sant Tomàs de Riudeperes feta per part del sagristà Ricard Amalric i el seu germà Berenguer Amalric. En aquest moment veiem que la consolidació de les canòniques agustinianes es produeix en un moment en que l'arquebisbe Berenguer buscarà en aquestes noves fundacions posades sota la regla de Sant Agustí un recolzament per reforçar el clergat i tenir un suport de cara a la restauració de Tarragona que s'havia de fer aplicant les noves directrius impulsades pel papa Urbà II amb la creació de les comunitats de canonges regulars. A més l'arquebisbe Berenguer era l'abat de la comunitat de Sant Joan de Ripoll que el recolzava en tot aquest projecte.

L'arquebisbe també comptava poder reformar les canòniques que seguien la regla aquisgranesa al seu bisbat en la comunitat de Santa Maria de Manresa que estava sota domini d'un dels fills del senescal Amat Eldric. Es tractava de Ramon Amat que controlava els béns d'aquesta canònica en nom dels vescomtes de Cardona.⁹⁸³ Aquest va restituir aquests béns en mans de l'arquebisbe Berenguer amb uns pactes que es van anar modificant al llarg del temps i que han provocat la dificultat d'entendre com va anar evolucionant el seu estatut. Inicialment la restitució es va fer el 23 d'agost de 1093 quan Ramon Amat i els seu fill Ponç Ramon donaven al prior Bernat de Santa Maria de l'Estany la canònica de Santa Maria de Manresa perquè hi introduís la regla de Sant Agustí (Doc. 146). La principal finalitat era la de reformar la comunitat de clergues

⁹⁸³ Josep MASNOU PRATDESABA, "La canònica de Santa Maria de Manresa (1093-1310)", *Miscel·lània Litúrgica Catalana*, 27(2019), pp. 241-244.

perquè seguissin la regla de Sant Agustí. Els patrons entregaven al prior als clergues i les esglésies que tenien confiades, exceptuant-ne la dominicatura dels béns que es reservaven els donadors.

Ego igitur Raimundus prephatus cum filio meo concedimus prelibate ecclesie cunctaque ad presens noscitur abere vel in antea abuerit vel per quodlibet modum adquisierit cum capellaniis et ecclesiis et omnibus que ad prephatum locum pertinere debent, excepte ipsa dominicatura quam exinde soliti sumus tenere, tali videlicet ratione ut hec omnia teneatis et vestro iure possideatis et tanquam fideles dispensatores secundum quod vestrum decet ordinem in Christi ecclesieque ipsis necessitatibus negociemini ad libitum vestrum in omnibus quibus vobis melius visum fuerit erogetis.

Constitució del capítol de la catedral de Vic

L'any 1093 davant els problemes que tenia l'arquebisbe Berenguer el papa Urbà II va nomenar legat papal a l'arquebisbe Bernat de Toledo que va convocar dos concilis de reforma, un a la catedral de Girona l'any 1097 i un altre a la catedral de Vic l'any 1098.⁹⁸⁴ El projecte per restaurar Tarragona no avançava mentre es preveia expedicions per conquerir a Tortosa per part del nou comte Ramon Berenguer III. Aquest va arribar al poder l'any 1096 i va iniciar una política revisionista sobre moltes decisions preses pel seu oncle, el fratricida, que implicaven una submissió a cases monàstiques estrangeres i decisions d'entregar Tarragona al papat. Sobrequés i Mc Cranck han insistit que l'arquebisbe Berenguer va quedar en qüestió i va ser aprofitat per limitar la seva actuació. Bernat, arquebisbe de Toledo i legat papal va reuní l'any 1098 un concili a Vic per dur a terme la reforma que Berenguer no va poder portar a terme en la seva integritat (Doc. 159). Conservem les actes de la reunió que va implicar una revisió de com s'havien obtingut certes dignitats de forma no canònica i eren l'ardiaconat i la cabiscolia. L'ardiaconat després de la promoció de Bernat Umbert com a bisbe de Girona el va ocupar Guillem Ramon de Taradell que havia restituit una part dels béns de Santa Maria de l'Estany, però encara en mantenia l'usdefruit i tenia el control de l'albergueria i del sei als pobres. El seu accés a l'ardiaconat va ser qüestionat i Berenguer va nomenar com a nou ardiaca a Bernat de Malla. L'altre persona a la qual es va obligar a renunciar al seu càrrec era Pere Guillem, abat de Sant Pere d'Àger i que tenia el control de la cabiscolia pel seu pare i els seus familiars de la família de Guibert gramàtic. A més de fer-lo

⁹⁸⁴ Carlos de AYALA MARTÍNEZ, *Sacerdocio y Reino en la España Altomedieval. Iglesia y poder político en el Occidente peninsular, siglos VII-XII*, pp. 344-354.

renunciar al càrrec es va decidir que els béns que formaven la cabiscolia serviren per dotar als canonges que volguessin portar una vida en comú. En el mateix es va restaurar la canònica tenint en compte el model de l'any 957 i que la comunitat s'organitzés com una comunitat de canonges regulars. Aquest havien de fer una professió canonical i portar una vida comunitària estricta com s'estableix en el mateix document. Es designen el quatre canonges que ja ho eren i que formarien el nucli inicial de la comunitat (Guislabert, Berenguer, Ramon Ató i Seniofred) i en el mateix document s'establí quina seria la seva dotació material formada pels béns de la cabiscolia, el teloni i els drets sobre els mercat i la Quintana, el forn i les cases i horts que eren de Guillem Ramon, ardiaca, junt amb el molí construït pel bisbe Berenguer. En el document es va deixar un espai en blanc per anotar altres donacions que se'ls hi poguessin assignar. Aquestes decisions es van completar amb l'obtenció que el bisbe Berenguer Sunifred renunciés al seu càrrec d'abat de Sant Joan de Ripoll fet durant el mateix any i permetent que la comunitat canonical s'organitzés de forma independent.

Les disposicions del concili de Vic preses per Bernat com a legat papal van servir per donar forma a la reforma del capítol que el papa Urbà II va adreçà l'any 1099 , després que el bisbe Berenguer malalt ja hagués redactat al seu testament en el qual va dotar a la canònica reformada amb el castell del Quer que controlava el seu llinatge. La butlla està dirigida al cap de la comunitat reformada que té el càrrec de prior i és el sagristà i jutge Ricard que assumeix la direcció d'aquests canonges reformats. Al mateix moment ja hi havia el prior Bernat com a responsable de la naixent comunitat de Santa Maria de l'Estany que com hem vist ja disposava de patrimoni propi i ja havien estat oferts alguns canonges per professar en aquesta comunitat. Hem volgut posar en relació aquests dos documents per poder adonar-nos de la continuïtat de les disposicions essencials que es van completar amb el castell del Quer i dues disposicions més que establertes pel papa Urbà II que va atorgar a aquest capítol reformat la capacitat d'elegir els bisbes successors de Berenguer i de poder controlar el nomenament de les dignitats del capítol. Aquest elements donaven major capacitat d'autonomia del capítol reformat i seran posats a prova en el moment de l'elecció del successor de Berenguer.

Sobre aquesta butlla existeixen dues versions fet que no s'ha posat en evidència fins a la publicació del diplomatarí de la catedral de Vic. El text era conegut per l'edició de Villanueva que no va recollir Paul Kher i Ramon Ordeig en un primer moment va publicar aquest text que correspon a l'original de la butlla conservat al calaix 9, episcopologi II nº

96 però sense la butlla de plom confirmatòria.⁹⁸⁵ Després de publicar-lo i estant treballant en aquesta tesi li vaig indicar que existia un altre exemplar a l'armari 37 on es guarden les butlles papals al vol 6 n° 31, amb un text distint i que portava la butlla de plom confirmatòria original. El text no és l'original sinó que imita la lletra curial romana de l'altre exemplar i a més introdueix canvis tot eliminant una part del text original i fa tres afegitons a més de petits canvis en el text. Ramon Ordeig va decidir publicar en la part d'addenda del diplomatarí aquest text mantenint el número d'ordre, incorporant el document a la tradició del document i editant aquest nou text mostrant-ne les variants. Ramon Ordeig el qualifica de còpia interpolada o pseudo-original datant-la de principis del segle XII.⁹⁸⁶ El fet que estigui editat així pot induir a error i no ser prou conegut el fet, però encara cal explicar el motiu pel qual aquesta butlla es va interpolar i se li va afegir la butlla de plom per presentar-la com autèntica.

L'anàlisi de les modificacions del text ens dona la pista per poder establir en quin moment va ser feta aquesta falsificació i per a què es va utilitzar. Per poder-ho aclarir hem posat en relació els dos textos de les butlles amb el text del concili de l'any 1098 on també s'hi poden identificar certes modificacions del text relacionades amb la qüestió de la *vita comunis*. Tot això ens recorda la conflictivitat de la consolidació dels canonges regulars i també la novetat que va introduir el papa Urbà II quan va introduir en aquest moment la capacitat d'aquest capítol reformat d'eleger al bisbe en un context conflictiu. A més aquesta disposició afectava directament al comte de Barcelona que intervenia de forma directa en l'elecció dels bisbes i que es va produir l'any 1100 després de la mort del bisbe Berenguer.

Concili Vic 1098	Butlla Urbà II 1099	Butlla interpolada
	<i>Urbanus episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio Ricardo priori et eius fratribus in ecclesia sanctorum apostolorum Petri et Pauli apud Ausonam canonicam vitam professi eorumque successoribus in eadem religione persistentibus in perpetuum</i>	<i>Urbanus episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio Ricardo priori et eius fratribus in ecclesia sanctorum apostolorum Petri et Pauli apud Ausonam canonicam vitam professi eorumque successoribus in eadem religione persistentibus in perpetuum</i>
	<i>Quia igitur vos, o filii in Christokarisimi, mores</i>	<i>Quia igitur vos, o filii in Christokarisimi, mores</i>

⁹⁸⁵ Ramon ORDEIG, *Diplomatari de la catedral de Vic*, doc. 1655, pp. 937-939.

⁹⁸⁶ Ramon ORDEIG, *Diplomatari de la catedral de Vic*, doc. 1655, pp. 973-974.

	<i>vestros sub regulis vite disciplina coercere et comuniter, secundum sanctorum patrum institutionem omnipotenti Domino deservire proposuistis</i>	<i>vestros sub regulis vite disciplina coercere et comuniter, secundum sanctorum patrum institutionem omnipotenti Domino deservire proposuistis</i>
	<i>Unde etiam benignitate assensum vite namque canonice ordinem quem professis estis, presentis privilegii auctoritate firmamus</i>	<i>Unde etiam benignitate assensum vite namque canonice ordinem quem professis estis, presentis privilegii auctoritate firmamus</i>
	<i>Et ne cui post professionem exhibitam proprium quid habere, neve sine prepositi vel congregationis licentia de claustro discedere liceat interdiciamus, tam vos quam vestra omnia sedis apostolice protectione munimus</i>	
	<i>Vobis itaque, vestrisque successoribus in eadem religione permansuris, perpetuo possidenda sancimus, qui in presenciarum pro communis victus sustentatione possidere videmini videlicet</i>	<i>Vobis itaque, vestrisque successoribus in eadem religione permansuris, perpetuo possidenda sancimus, qui in presenciarum pro communis victus sustentatione possidere videmini videlicet</i>
<i>Inquisierunt de statu eiusdem sedis quorum erat in officio archidiaconatus et capitiscolie</i>		
<i>Audierunt orationem archidiaconi et primicerii et decreverunt quod iniuste tenerent ipsas honores</i>		
<i>Dimiserunt ipsas honores in potestate Berengarii episcopi</i>		
<i>Legatus romanus et episcopust obsecraverunt ut ipsam capitiscoliam daret ad chanonicos qui sine proprio deservissent</i>		
<i>Berengarius archiepiscopus cum assensu Bernardi archidiaconi et Ricardi sacriste et aliorum canonicorum</i>		
<i>Guilaberto, Berengario, Raimundo Atoni et Seniofredo qui abeatis kanonichalem vitam et vultis vivere in Vicensi sedem prelibatam capitiscoliam quam Petrus Guillelmi iuste reliquid et expendatis in victu et vestitu vestro et de ipsis clericis quos vos susceperitis in vestra societate sub regulari ordine</i>	<i>Honorem capitiscolie cum decimis et alodiis universis, cum omnibus sibi pertinentibus</i>	<i>Honorem capitiscolie cum decimis et alodiis universis, cum omnibus sibi pertinentibus</i>
<i>Addo etiam dono merchatum universum ville Vici et toloneos et raphegas sicut episcopus huius sedis tenuit abuit que omnia olim fuerunt data ad regulares clericos qui hic antiquitus fuerunt sicut scriptura testatur.</i>	<i>Mercatum cum teloneis et rafigis cum Quintana et cum furno</i>	<i>Mercatum cum teloneis et rafigis cum Quintana et cum furno</i>

<p><i>Insuper dono mee kanonice et vobis regulares clericis omnes domos et clibarium et ortos et ferragenales quod abeo in villa Vici, non longe ab absida Sancti Petri per vocem Guillelmi episcopi, avinculi mei sive per Adalbertum archidiaconum, simul cum ipso molendino quod ego construxi in ipsa riera Rivimeritabilis que non longe distat ab ipsa kanonica.</i></p>	<p><i>et omnes domos quas Guillelmus Raimundi, clericus, tenet cum ortis et ferragenale et molendino</i></p>	<p><i>et omnes domos quas Guillelmus Raimundi, clericus, tenet cum ortis et ferragenale et molendino</i></p>
	<p><i>Item castellum Keri cum omnibus ad ipsum pertinentibus et cetera universa que bone memorie Berengarius episcopus tradidit et scriptorium suorum indiciis tam vivens quam moriens confirmavit</i></p>	<p><i>Item castellum Keri cum omnibus ad ipsum pertinentibus et cetera universa que bone memorie Berengarius archiepiscopus canonice Ausonensis tradidit et scriptorium suorum indiciis tam vivens quam moriens confirmavit</i></p>
		<p><i>Ceteraque alodia seu parrochias que iuri canonice Ausonensi debent esse in expensione canonicorum nostra auctoritate confirmamus</i></p>
<p><i>Cum additamento de mensuris pani et vini et olei et censum carnis sicut exire debet ad opus Sancti Petri et meo de merchato Vici et de Chintana kanonice et vestro iure universa dono atque confirmo.</i></p>		
<p><i>Si in futuro tempore ab hac sede sive kanonicha defuerint regulares clerici cuncta que superius inserta sunt, teneant et possideant in perpetuum illi kanonici qui tenuerint prescriptam kanonicam et expendant omnia expleta intus in refectorio et in obsequio ospitum et pauperum</i></p>		
<p><i>Hec autem omnia superius inserta dono atque trado vobis et successoribus vestris qui in supra taxata Vicensi sede et kanonica vivere voluerint in comuni societatem Ut ab hodierno die et tempore, secure et quiete, teneatis et possideatis et kanonice ex inde viviatis et secundum instituta Sanctorum Patrum fidelissimi dispensatores existatis in susceptionem ospitium et sustentatione peregrinorum et in omnibus gradibus ecclesie bene ministrando Factum hoc donum presentaverunt ut ipsi iamdicti kanonici hoc totum supradictum secure et quiete teneant et possideant et post eo in perpetuum ipsi kanonici qui hanc sedem et kanonicam tenuerint et decantaverint</i></p>	<p><i>Universas preterea Ausonensis ecclesie prebendas seu dispensaciones aut honores quas odie posside-tis vos, qui auctore Deo, vitam canonicam, sive quas clericorum quídam obtinent, qui necdum propriis abrenun-tiaverunt, comunitatis vestre usibus confirmamus, quocumque tempore illas aperiri contigerit, et que-cumque concessione ponti-ficum, liberalitate princi-pum, vel oblatione fidelium iuste atque canonice adipisci, firma tibi tuisque successoribus et illibata permaneant</i></p>	<p><i>Universas preterea Ausonensis ecclesie prebendas seu dispensaciones aut honores quas odie posside-tis vos, qui auctore Deo, vitam canonicam ducere cupitis, sive quas clerico-rum quídam obtinent, qui necdum propriis abrenun-tiaverunt, comunitatis vestre usibus confirmamus, quocumque tempore illas cumque deinceps concessione pontificum, liberali-tate principum, vel oblatione fidelium iuste vel oblatione fidelium iuste atque canonice adipisci, firma tibi tuisque succe-ssoribus et illibata permaneant</i></p>

<i>Ego Bernardus, Toletane ecclesie archiepiscopus et Sancte Romane ecclesie legatus hoc donum confirmo regularibus clericis in sede Sancti Petri Vicensis</i>		
	<i>Ad hec decernimus, ut defuncto vestre ecclesie episcopo, successoris electio in vestro potissimum vestrorumque successorum, qui vixerint, deliberatione persistat.</i>	<i>Ad hec decernimus, ut defuncto vestre ecclesie episcopo, successoris electio in vestro potissimum vestrorumque successorum, qui comune vixerint, deliberatione persistat</i>
	<i>Id ipsum de universis ecclesie, seu claustris vestri prepositis, sive dispensatoribus eligendis perpetuo observandum censemus.</i>	<i>Id ipsum de universis ecclesie, seu claustris vestri prepositis, sive dispensatoribus eligendis perpetuo observandum censemus</i>
		<i>Dignitatem et honorem quem Ausonensis ecclesia actenus habuit super omnes ecclesias sui episcopii precipimus atque confirmamus ut abeat et possideat in perpetuum.</i>
	<i>Si quis igitur in crastinum archiepiscopus aut episcopus imperator aut rex, princeps, dux, comes, vice-comes, iudex aut ecclesiastica quolibet secularisve persona, hanc nostre constitutionis paginam sciens, contra eam venire temptaverit, secundo terciove comoniti, si non satisfactione congrua emendaverint, potestatis honorisque sui dignitate careat, et a sacratissimo corpore ac sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Ihesu Christi alienus fiat atque in districte ultionis subiaceat.</i>	<i>Si quis igitur in crastinum archiepiscopus aut episcopus imperator aut rex, princeps, dux, comes, vice-comes, iudex aut ecclesiastica quolibet secularisve persona, hanc nostre constitutionis paginam sciens, contra eam venire temptaverit, seu contra canonicos in Ausonensi ecclesia persistentibus molestiam fecerit secundo terciove comoniti, si non satisfactione congrua emendaverint, potestatis honorisque sui dignitate careat, et a sacratissimo corpore ac sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Ihesu Christi alienus fiat atque in extremo districte ultionis subiaceat.</i>

TAULA-35 Reforma de la catedral de Vic i butlla del papa Urbà II (1099)

El text interpolat modifica la denominació que el papa dona a Berenguer qualificant-lo de bisbe d'Osona, deixant de banda el càrrec arquebisbal, en canvi la butlla interpolada es refereix a l'arquebisbe Berenguer. El text suprimeix les referències als canonges que professen i que han d'estar sotmesos al preposít, no podent sortir del claustre sense el permís de la congregació. Aquestes circumstàncies ja no es donaven en el moment de la

interpolació de la butlla. En canvi la part de textos afegits sí que corresponien al context en que va ser falsificada i responia a les reclamacions que es volien justificar: *Dignitatem et honorem quem Ausonensis ecclesia actenus habuit super omnes ecclesias sui episcopii precipimus atque confirmamus ut abeat et possideat in perpetuum*. Es tracta de la confirmació de totes les esglésies del bisbat que eren confirmades pel papa Urbà II. A més de confirmar *ceteraque alodia seu parrochias que iuri canonice Ausonensi debent esse in expensione canonicorum nostra auctoritate confirmamus* que confirmaria els béns i les parròquies que estaven sota el domini dels canonges. Finalment en les clàusules finals que prohibeixen cap tipus de modificació de les disposicions del privilegi papal s'hi esmenta una situació que es va produir durant els primers anys del govern del comte Ramon Berenguer III *seu contra canonicos in Ausonensi ecclesia persistentibus molestiam fecerit*. Durant l'episcopat del bisbe Ramon Gaufred aquest bisbe va aconseguir l'any 1120 que el comte Ramon Berenguer III restituís al bisbe d'Osona totes les capellanies que per ell tenien diversos nobles del bisbat i que ratificava al bisbe Ramon reconeixent que aquest fet anava contra les disposicions canòniques (Doc. 205). Creiem que la presentació d'aquesta butlla del papa Urbà II amb la butlla de plom oficial d'Urbà II va ser utilitzada per reclamar al comte les parròquies que corresponien al bisbat d'Osona i que es va concretar en la llista conservada actualment amb els pergamins de la Cancelleria reial a la secció "extraintentari" (Doc. 206).

Els documents originals, però, són el testimoni de les dificultats que es va trobar a Vic l'aplicació de la reforma canonical i que va entrar en crisi amb la mort del bisbe Berenguer i la crisi soferta al bisbat de Vic. Bernat aplicarà amb radicalitat la reforma que el bisbe Berenguer no havia aconseguit aplicar va declararà nuls el nomenament de Guillem Ramon com ardiaca i va els béns que tenia van servir per dotar un petit grup de canonges que volien seguir la regla de sant Agustí. Guillem Ramon de Taradell i la seva família van ser arraconats i van tornar a apropiarse dels béns que servien de dotació per mantenir Santa Maria de l'Estany iniciant-se una crisi en aquestes fundacions que es va agreujar quan el mateix Bernat va obligar a Berenguer Sunifred a renunciar al seu càrrec com a abat de la comunitat de Sant Joan de Ripoll i en la qual ja hi intervenia el clergue Pere Rigau des de la canònica de Vilabertran. En la llista de greuges presentades pel bisbe Berenguer ja constava la seva queixa contra l'abat de Vilabertran i un altre fet també relacionat amb la pèrdua del control sobre Sant Joan de Ripoll quan Arnau de Guàrdia que era ardiaca del

bisbat d'Urgell pel comtat de Ripoll va atacar a la canònica de Vic.⁹⁸⁷ Aquestes reformes establertes per l'arquebisbe de Toledo van servir per elaborar la butlla que el papa Urbà II va donar per organitzar el capítol de la catedral de Vic, desfent tot el que l'arquebisbe Berenguer havia organitzat. Aquesta comunitat reformada es posava sota l'autoritat del sagristà major Ricard Amalric que com a prior tenia la tasca de fer efectiva aquesta reforma. Tots aquests esdeveniments van portar a una gran inestabilitat després de la mort de Berenguer Sunifred que va morir l'any 1100.

La comunitat de canonges de Sant Joan de Ripoll va passar a ser regida per Pere Rigau com ens ho indica el testament de Bernat Joan, senyor del castell d'Ogassa i que havia col·laborat amb l'arquebisbe Berenguer. La situació es va complicar novament per l'acció del comte Bernat de Besalú que va tornar a entregar en mans del monestir de Santa Maria de Ripoll la canònica de Sant Joan de Ripoll va ser novament expulsada pels monjos de Santa Maria de Ripoll va provocar que haguessin de dispersar-se de nou amb el problema afegit que els van prendre la seva documentació com recorda el memorial que es va presentar abans de l'any 1114 en que la comunitat va ser restablerta. Els canonges van ser acollits a les altres comunitats canòniques del bisbat d'Osona i de Girona que estaven interrelacionades. El testimoni d'aquesta dispersió el trobem en un document en que un canonge de Sant Joan de Ripoll que havia estat acollit per la comunitat de Sant Pere dels Arquells demanava permís al prior Bernat per poder tornar a Sant Joan de Ripoll, després que la comunitat fos restablerta pel papa Pasqual II. El 20 de juny de 1115 quan es va restablir la comunitat de Sant Joan de Ripoll el canonge Guillem Guillem canonge de Sant Pere dels Arquells demana permís a l'abat de Santa Maria de l'Estany permís per anar a viure al monestir de Sant Joan de Ripoll i li és concedit amb la condició que confirmés la donació de l'alou de Tanyà a l'Estany.⁹⁸⁸

La comunitat de Maria de l'Estany va passar per un moment de crisi que podem documentar entre els anys 1111 i 1113 a partir de dos documents que ens fan veure les dificultats de consolidar la comunitat. El primer és el testament de Guillem Ramon de Taradell que posava en qüestió la donació que havia fet a Santa Maria de l'Estany i que va deixar en mans dels seus marmessors escollits al seu testament del 1112 (Doc. 201). Aquests eren l'abat Bernat de l'Estany, el jutge Guillem Borrell, Berenguer Tedmar de Castellterçol i Berenguer segoner. La redacció del testament assenyala que hi ha alguns

⁹⁸⁷ Ramon ORDEIG, *Diplomatari de la catedral de Vic*, doc.1610, pp. 895-896.

⁹⁸⁸ Francesc de ROCAFIGUERA, *La canònica de Santa Maria de l'Estany. Orígens i primera expansió (1080-1157)*, document copiat al "Cartulari de l'Estany" ABEV f. 41v.

problemes en la seva aplicació quan al final demana que el jutge Guillem Borrell s'obligui a fer complir aquest testament a l'abat de Santa Maria de l'Estany: *Istius autem textum testamenti Guillelmus Borrelli semper teneas dum supertest fuerit eo deficiente abbas Stagnensis semper per ipsum observet*. L'altra dada és que dos d'aquests marmessors l'abat Bernat de Santa Maria de l'Estany van anar a Terra Santa durant aquest període juntament amb Tedmar de Castellterçol i el canonge Ramon Folc que va morir durant la seva estada a Terra Santa. L'accés al bisbat de Vic l'any 1110 de Ramon Gaufred, ardiaca de Besalú, afavorirà la consolidació d'aquestes fundacions i la intervenció del bisbe per ajudar a Santa Maria de l'Estany. Ramon Gaufred a l'inici del seu episcopat va aprovar de nou l'estatut de la comunitat de Santa Maria de Manresa, signant en el darrer document del 1099 en que l'arquebisbe Berenguer Sunifred reconeixia els drets de l'abat Ponç Ramon. Aquest el trobem en un document del 30 de juliol de 1113 en que el sacerdot Ramon Seniofred donava a Santa Maria de l'Estany d'un alou a Oló on signaren Ponç abat i el levita Ponç.⁹⁸⁹

Les lluites entre els canonges que volien portar una vida comunitària i els que no volien renunciar a la propietat privada va ser una característica del període que podem observar també a Barcelona en temps del prior Oleguer i les disputes pel control dels béns de Sant Adrià de Besos. Aquest conflicte tenia un altre exemple més famós en aquest període: la comunitat canonical del Sant Sepulcre de Jerusalem on hi havia lluites entre aquestes dues opcions i que l'any 1114 van solucionar-se amb el triomf dels que volien portar una vida comú i seguí la regla de Sant Agustí. Aquesta evolució va ser seguida de prop pels canonges de la catedral de Vic i la comunitat de Sant Pere d'Àger que tenia com abat a Pere Guillem que havia estat canonge de Vic i que va renunciar als drets de la seva família i afavorint la introducció de la regla agustiniana a Sant Pere d'Àger.

Els estrets lligams de la comunitat de Santa Maria de l'Estany amb la catedral de Vic es posen de manifest en les anotacions dels seus abats i priors als necrologis de Vic amb indicació que eren canonges de Vic per disposar del càrrec de prior.⁹⁹⁰ Aquestes relacions com veurem es consolidaran durant l'episcopat de Ramon Gaufred quan se li donarà un nou estatut i es consagrarà la seva església l'any 1133 (Doc. 234).

⁹⁸⁹ Francesc ROCAFIGUERA *La canónica de Santa Maria de l'Estany. Orígens i primera expansió (1080-1157)*, l'original del document es troba a l'Arxiu Capitular de Barcelona pergami 1-5-443.

⁹⁹⁰ Carles SANCHEZ MÁRQUEZ, "Un claustro para la vida apostólica: Santa María de l'Estany, las Ciudades de San Agustín y el "Liber consuetudinum sancti Ruphi", *Iconographica. Rivista di Iconografia medievale e moderna*, XII(2013), pp. 35-51.

NOM	CÀRREC	DATES	COMMEMORACIÓ
Bernat, abat	Abat de l'Estany i canonge de Vic	1087-1127	9 abril
Guillem	Prior de l'Estany i canonge de Vic	1127-1155	8 desembre
Berenguer	Prior de l'Estany i canonge de Vic	1157-1185	16 octubre
Guillem de Montoliu	Prior de l'Estany	1224-1264	25 setembre 1264

TAULA-36 Inscripcions dels priors de Santa Maria de l'Estany al necrologi de la catedral.

4.1.3 Agermanament amb el Sant Sepulcre de Jerusalem

A partir del segle XII s'anirà imposant la regla de Sant Agustí a diverses catedrals per la influència que va anar tenint la comunitat de Sant Ruf d'Avinyó que va arribar a Escandinàvia, a la metròpoli de Lund creada l'any 1103 i als estats croats de l'Orient llatí, concretament al comtat de Trípoli on fundaran un priorat.⁹⁹¹ A partir de l'abat Lietbert (1101-1110) es van anar difonent els costums de Sant Ruf a moltes institucions canòniques que es van anar creant en aquest període. Aquest abat va succeir a Arbert, que havia estat promogut com a bisbe d'Avinyó entorn l'any 1095/1096 i va imprimir als canonges regulars un nou impuls que fins fa poc no s'havia destacat. La bibliografia tradicional sobre Sant Ruf ha dedicat molta importància al fet que la reforma canònica tindria com a model únic el retorn a la *primitiva Ecclesia* a partir d'una carta del papa Urbà II adreçada a l'abat Arbert editada amb el títol *Pie voluntatis affectu* i que es troba esmentada en quatre privilegis del papa Urbà II adreçats a l'abadia bavaresa de Rottenbuch l'any 1095 i a les abadies de Sant-Quintí de Beauvais i al seu abat Iu de Chartres, Sant Pau de Narbona i la catedral de Maguelona.⁹⁹² En aquesta el papa proclama que la vida canònica seria superior a la vida monàstica i quedaria identificada amb la pràctica de la regla agustiniana prestigiant aquesta i permetent que es pogués establir un estatut propi per als canonges regulars.⁹⁹³ Però de Lietbert es conserva una carta adreçada a Otger prebòsit d'una nova fundació canònica de Ferrania situada a la Ligúria i que havia estat fundada

⁹⁹¹ Raimond HIESTAND, "Saint-Ruf d'Avignon, Raymond de Saint-Gilles et l'Église latine du comté de Tripoli", *Annales du Midi*, 98(1986), pp. 327-336.

⁹⁹² Estudiades per Charles DEREINE, "L'élaboration du statut canòniques des chanoines réguliers spécialement sous Urbain II", *Revue d'histoire ecclésiastique*, 46(1951), pp. 545-548.

⁹⁹³ Per un estudi més aprofundit d'aquesta qüestió vegeu Yannick VEYRENCHÉ, "*Quia vos estis qui sanctorum patrum vitam probabilem renovatis...* Naissance des chanoines réguliers jusqu'à Urbain II", *Les chanoines réguliers Emergence, expansion (XIe-XIIIe s.)*, Saint-Étienne, 2009, pp.29-69

per Bonifacio del Vasto, marquès de Savona l'any 1097.⁹⁹⁴ En aquest text identifica als canonges amb l'ordre sacerdotal, hereu dels levites de l'Antic Testament, per demostrar la dignitat d'aquest ordre sobre els monjos, tot establint una evolució històrica des de l'Antic testament fins als inicis de l'Església en els Fets dels Apòstols.

Aquest text té molt interès perquè situa l'evolució de la vida canonical dins el quadre comprensiu dels textos bíblics i explica certes concepcions que hem trobat en els canonges anteriors a l'aplicació de la reforma gregoriana. Lietbert explica l'origen dels canonges a partir de les figures de Moisès, Aaron i els seus descendents que donarà origen a la tribu dels levites, encarregats del culte a Déu en el Temple. Destacant que aquests tenien la prohibició de tenir propietats personals i la responsabilitat que tenien com intercessors entre el poble i Déu per obtenir el perdó dels pecats del poble com a funció específica. Després presenta la figura de Crist com el prevere per excel·lència havent "consagrat en ell tots els graus de l'orde clerical". Lietbert insisteix que la regla canonical no és solament el reflex de la pràctica de l'església primitiva, tant idealitzada pels reformadors, sinó que havia estat instituïda directament pel mateix Crist i que la va transmetre als apòstols fonamentant-la en la renúncia als béns personals (Lc 14,33). Els canonges regulars es situen, doncs, en la continuïtat de Crist i dels apòstols Jaume que anava sempre amb vestit de lli i Pere que va ser el primer a portar la tonsura i la corona en memòria de la passió de Crist. Lietbert explica que aquest ordre es va pervertir abans dels decrets del papa Urbà I, les regles d'Agustí i les cartes de Sant Jeroni que van voler reformar aquests que havien estat instituïts pel mateix Crist. Lietbert no considera a les comunitats canòniques com a llocs de fugida del món, sinó com a llocs d'exercici del sacerdocí i per tant, dignes de predicar, celebrar els sagraments i de perdonar els pecats.

Aquest text és una apologia de la vida dels canonges regulars impulsada per Sant Ruf i que servia per proclamar la importància d'aquests enfront del monaquisme i dels canonges que seguien la regla aquisgranesa que els permetia posseir béns propis. Aquestes idees proposaven l'acceptació de la regla agustiniana com l'ideal que regia la reforma canonical i que eren utilitzades per difondre la seva aplicació. A més aquest text és reflexa dels ideals de la vida sacerdotal que propugnarà la reforma gregoriana amb la predominància del sacerdocí dins l'església i l'organització de la societat. Aquesta visió de la vida canonical va fer que moltes comunitats canòniques anessin acceptant la regla agustiniana com veurem a la mateixa comunitat del Sant Sepulcre de Jerusalem.

⁹⁹⁴ Yannick VEYRENCHÉ, *Chanoines réguliers et sociétés méridionales*, pp. 136-138.

La comunitat canonical del Sant Sepulcre de Jerusalem

Després de la conquesta de Jerusalem a l'any 1099 i l'organització de la comunitat del Sant Sepulcre inicialment es va organitzar amb vint canonges amb els béns que procedien del patriarcat oriental que van ser repartits entre els seus membres amb criteris d'igualtat i segons l'ideal de la *primitiva ecclesia*. L'església a Terra Santa es va organitzar en diferents diòcesis a partir de la primacia del patriarcat llatí de Jerusalem que serà controlat directament pel papa Pasqual II per garantir es respectessin els drets de l'església enfront el rei establert a Jerusalem. L'elecció i el nomenament del patriarca havien de respondre a la separació del poder temporal de l'espiritual que propugnava la reforma gregoriana, establint-se clarament quins eren els drets de cadascú. La seva autoritat no era absoluta i estava limitada pel capítol de canonges i, sobretot, per la figura del prior sense el consens del qual no podia ordenar a nous canonges. La forma d'organitzar el patriarcat llatí i la comunitat del Sant Sepulcre de Jerusalem estaven estretament units als cercles de la reforma gregoriana ja que la figura del bisbe-patriarca estava lligada directament a la figura del papa, concretament amb Pasqual II.

IMATGE-7 Segell de la comunitat del Sant Sepulcre de Jerusalem (Doc. 203)

Les intervencions del papa en l'església de Jerusalem del període van ser constants de la mateixa manera que els viatges a Roma per dirimir els conflictes relacionats amb l'accés al patriarcat i la concessió del pal·li. El patriarca esdevindrà l'instrument de l'aplicació de les directives romanes envers els altres bisbes de la seva

província.⁹⁹⁵ Aquesta evolució que afectava a la comunitat del Sant Sepulcre va ser fonamental per explicar la consolidació de les comunitats agustinianes en general, però sobretot als bisbats catalans. Aquesta importància ens la dona la carta d'agermanament entre els bisbats de Vic i Barcelona amb el Sant Sepulcre entorn els anys 1112-1114.⁹⁹⁶ La dependència tant directa de la comunitat Jerosolimitana amb el papa Pasqual II explicaria els lligams entre la conquesta de Terra Santa i els projectes de restauració de Tarragona que el mateix Rainier quan era legat papal havia impulsat i que continuava liderant a principis del segle XII quan no va nomenar arquebisbe de Tarragona després de la mort de Berenguer Sunifred de Lluçà.

El patriarca de Jerusalem com a bisbe primat organitzarà la seva seu amb la creació de diverses dignitats com als bisbats occidentals, nomenant ardiaca, sagristans i altres càrrecs que pel seu manteniment als quals va incrementar les seves rendes per poder exercir aquestes funcions com ho testimonia la decisions preses pel patriarca durant els primers anys. Aquest document, conservat al cartulari del Sant Sepulcre, es data dels anys 1102-1103 consta com el patriarca Ebremar i el rei Balduí fan diverses dotacions pel manteniment de les principals dignitats que es van crear.⁹⁹⁷ Cada canonge havia rebut, com a dotació del seu benefici, béns per valor de 150 besants iguals per a tots. Però el patriarca volia augmentar els béns corresponents a les dignitats, així, establia que el cantor, el primicier i el tresorer rebessin 150 besants més pagats pel patriarca, el sotsxantre 150 besants més del rei Balduí de Jerusalem. El sagristà rebria 100 besants més del patriarca. El sotsdegà a més dels 100 besants que rebia de l'ardiaca Arnulf, un cop morís aquest, el patriarca prometia pagar-li 150 besants més. El patriarca també augmentava la dotació assignada als canonges entregant dins l'església del Sant Sepulcre dos altars perquè els tinguessin perpètuament. Es tracta de l'altar, situat al cor dels canonges on hi havia la càtedra patriarcal, i l'altar parroquial que estava situat a la capçalera del Sant Sepulcre, exceptuant-ne els ornaments eclesiàstics que es poguessin posar sobre aquests altars.⁹⁹⁸ Establia que poguessin rebre les ofrenes entregades a qualsevol dels altars que celebressin missa, ja fossin rebudes de mans dels fidels com les

⁹⁹⁵ M. TESSERA, *Orientalis ecclesia. Papato, Chiesa e regno latino di Gerusalemme (1099-1187)*, Milano, 2010.

⁹⁹⁶ Josep M. MASNOU, "El bisbat de Vic durant l'episcopat de Ramon Gaufred", pp.268-270.

⁹⁹⁷ Geneviève BRESC-BAUTIER, *Le cartulaire du chapitre du Saint-Sépulcre de Jérusalem*, doc. 19, pp.72-74.

⁹⁹⁸ Renata SALVARINI, *Il santo sepolcro a Gerusalemme. Riti, testi e raconti tra Costantino e l'età delle crociate*, Città del Vaticano, 2012, pp. 184-185.

que s'entreguessin al peu de l'altar. Finalment els hi entregava l'església major de Sant Pere de Jaffa amb el seu cementiri.

Aquesta dotació assignada a les dignitats va ser contestada pels canonges que inicialment tots tenien la mateixa dotació i va produir una lluita entre els partidaris d'establir aquest sistema que implicava la dotació per a les dignitats i els que propugnaven el manteniment de la primera dotació comú en la que es garantia un estil de vida més proper a la primera comunitat de Jerusalem, segons la regla agustiniana que implicava la renúncia a la possessió de béns propis. Així, doncs, la polèmica existent a Occident dins el marc de les catedrals es va reproduir a Jerusalem dins la comunitat del Sant Sepulcre en aquest període amplificant-la. L'elecció del patriarca Ebremar també havia estat disputada i va generar un conflicte entre aquest i l'ardiaca Arnulf que aspirava a esdevenir patriarca portant-se tot l'afer a mans del papa Pasqual II.⁹⁹⁹ Aquest envià a un legat Gibelí, arquebisbe d'Arles i legat del papa pels afers d'Hispania que davant el conflicte va ser nomenat patriarca per un curt període, per superar les divisions internes. Aquest va intentar promoure el retorn a una vida comunitària com testimonia les recomanacions que va fer en el seu llibre de mort l'any 1112 quan demanava al rei Balduí de Jerusalem que contribuís a que el capítol arribés a establir almenys una vida comunitària on es pogués menjar en comú com es practicava a les catedrals de Lió i de Reims.¹⁰⁰⁰ Es tracta d'un petit grau de vida comunitària que no implicava necessàriament l'abandó dels béns propis i que responia a l'aplicació de les normes de la regla aquisgranesa. El papa abans d'elegir a Arnau de Choques com a patriarca, després de molts anys de voler accedir a aquest càrrec, li va imposar que s'apliqués la regla agustiniana en un moment en que a altres llocs com a Sant Joan de Ripoll es tornés a establir després d'haver-se imposat la regla benedictina.

En la resolució d'aquest conflicte i va tenir un paper decisiu el papa Pasqual II quan va aconseguir que el patriarca Arnulf de Choques, durant els primers anys del seu episcopat, restablís la disciplina dins el capítol i imposés la regla agustiniana després que els canonges es convertissin i acceptessin la nova normativa, alhora que decretava l'expulsió de la comunitat d'aquells que s'hi revoltessin. En el mateix document de l'any

⁹⁹⁹ Geneviève BRESCH-BAUTIER, *Le cartulaire du chapitre du Saint-Sépulcre de Jérusalem*, doc.90, pp. 204-206. Després de la mort de Daiembert hi va haver una doble elecció que el papa Pasqual II va sotmetre a l'arbitratge del seu legat papal Gibelí, que va assumir el control del patriarcat després de la deposició d'Ebremer.

¹⁰⁰⁰ Geneviève BRESCH-BAUTIER, *Le cartulaire du chapitre du Saint-Sépulcre de Jérusalem*, doc.25, pp.85-86. La biografia de Gibelí esdevé un exemple de les dificultats amb que la reforma va topat per imposar-se a Arlés i la seva projecció als bisbats creats a Terra Santa.

1114 establia quina seria la dotació del capítol del Sant Sepulcre que era repartida amb el patriarca.¹⁰⁰¹ En la datació del document es fa referència al tercer any del seu patriarcat i feia una història dels problemes que va tenir per imposar la regla agustiniana des de que va arribar a ser escollit patriarca i haver substituït al patriarca Gibelí de Sabran.

Monebam enim ut communiter viventes vitam apostolicam sequerentur, et pro regula beati Augustini vita eorum canonice regeretur, ut Domino Jhesu Christo eorum devotius placeret servicium et nos cum eis in eterna gloria reciperemus premium. Cum autem quidam eorum, Deo inspirante, salutifera amplecterentur monita, quidamvero eorum abdicarent instigatione diabòlica, hos ut Christi famulos in Sancti Sepulcri ecclesia decenter ordinavi, illos autem ut inobedientes et regularibus preceptis obsistentes ab eadem ecclesia penitus eliminavi.

La regularització no va ser immediata com ens ho mostra una confirmació del papa Calixte II de 6 de juliol de 1121 en que confirmava a perpetuïtat al capítol del Sant Sepulcre de Jerusalem la regla de Sant Agustí i els béns enumerats en el privilegi concedit pel patriarca Arnulf l'any 1114.¹⁰⁰² En un altre document enviat al patriarca Gormond el papa li exigia que obligués al cantor i al sots-xantre del capítol del Sant Sepulcre que deixessin de viure a les seves cases pròpies i haguessin buscat a altres clergues perquè exercissin les seves funcions als oficis de la basílica, obligant-los a portar una vida regular, sota pena d'expulsió, *ut una cum fratribus in claustro maneant et ministeria sua honeste, sicut decet, per se ipsos impleant, aut religiosos fratres a gravedine oneris huius expedient.*¹⁰⁰³ Dins els càrrecs comunitaris el responsable de la comunitat era el prior del Sant Sepulcre el qual tenia la facultat de celebrar quan el patriarca era absent *missam in his sollemnitatibus per unamquamque ecclesiam cantet, et sermonem ad populum faciat nisi alteri alicui id velit iniungere.*¹⁰⁰⁴

Regularització de l'accés a les canongies al capítol de Vic

Posteriors a la butlla del papa Urbà II trobem dues restitucions de béns amb l'amenaça de l'excomunió. El 26 de juliol de 1099 Guisla de Manlleu, filla del senyor de Gurb des l'església de Santa Maria Manlleu i d'un alou important al Prat Narbonès (Doc. 166). El

¹⁰⁰¹ Geneviève BRESCH-BAUTIER, *Le cartulaire du chapitre du Saint-Sépulcre de Jérusalem*, doc. 20, pp. 74-77.

¹⁰⁰² Geneviève BRESCH-BAUTIER, *Le cartulaire du chapitre du Saint-Sépulcre de Jérusalem*, doc. 2, pp. 34-36.

¹⁰⁰³ Geneviève BRESCH-BAUTIER, *Le cartulaire du chapitre du Saint-Sépulcre de Jérusalem*, doc. 3, pp. 36-37. Renata SALVARINI, *Il santo sepolcro a Gerusalemme*, pp. 184-185.

¹⁰⁰⁴ Geneviève BRESCH-BAUTIER, *Le cartulaire du chapitre du Saint-Sépulcre de Jérusalem*,

dia 6 d'agost de 1099 Guifred Isarn de Savassona junt a la seva esposa Emma reconeixia que tenia un alou que fou del canonge Sendred i que aquest havia transmès per testament al seu fill Bernat Sendred, a més restituïa el martirologi que fou d'Ermemir Quintila al bisbe i als canonges dins el refectori de la canònica. (Doc. 167)

La reforma canonical va suposar un canvi en la forma en que s'accedia als beneficis eclesiàstics que van implicar reformar i canviar la manera d'entrar en la vida canonical, però sobretot d'imposar una regularització dels beneficis ja existents permetent una adaptació a les noves condicions. El rebuig a qualsevol reforma implicava la pèrdua del benefici i l'expulsió de la comunitat. Aquest fet va generar una casuística molt variada i que era impulsada pel mateix bisbe i els legats papals que utilitzaren també l'excomunió com a mitjà per assolir aquesta reforma. A l'annex documental hem pogut documentar varis processos de regularització que es van donar durant l'episcopat d'Arnau de Malla i de Ramon Gaufred que van implicar processos de negociació entre els llinatges per poder regular aquestes situacions. En aquest procés es van poder arribar a acords parcials i que van permetre restablir de nou la constitució de beneficis que es podien transmetre dins un llinatge, però subjectes a l'aprovació del bisbe i del capítol canonical, evitant la patrimonialització completa de tot el procés com es produïa al segle XI on aquesta transmissió es feia per via testamentària i directament de pares a fills.

La revisió de la possessió dels beneficis implicava una investigació sobre l'origen del benefici i, sobretot, les condicions en que aquest podia ser transmès. Ja hem esmentat el cas de la pèrdua de l'ardiaconat per part dels Montcada al bisbat de Barcelona quan el bisbe Bertran va intervenir a frenar l'accés a aquest ardiaconat per part de Berenguer Ramon. El document estudiat per Shideler posa l'accent en investigar en quin moment havia rebut l'ordenació de sotsdiaca que li hauria permès accedir a aquest càrrec. Aquesta situació prèvia es va donar en els nomenaments dels dos ardiaques que tenim documentats al bisbat d'Osona l'any 1078 amb Bernat Umbert i l'any 1097 en el cas de Bernat Bernat constatant que l'elecció del càrrec implicava que passessin a ser ordenats de diaques per poder assolir aquest càrrec. Per aquest motiu calia haver entrat a formar part de l'estament clerical i almenys haver arribat al sotsdiaconat.

La legislació conciliar des del 1068 exigia a aquells que volien mantenir els beneficis de canonge que renunciessin a les armes i deixessin a les seves esposes com a passos previs per poder continuar gaudint dels beneficis que tenien. Aquests dos punts van esdevenir la font de conflictes més importants i de resistències. Tenim documentats alguns casos en que no es va abandonar a les esposes i el problema es va traslladar als

fills que van voler continuar mantenint el benefici. El casos més ben documentats fan referència als descendents de dos canonges que van ocupar el càrrec de sagristans durant el segle XI i que els seus descendents van continuar després de la mort del seu pare controlant els béns administrats.

És el cas dels descendents del sagristà Guitard que va arribar a tenir aquest càrrec en temps del bisbe Arnulf quan es va crear i que el va tenir fins al temps del bisbe Oliba, posteriorment a la seva mort part dels béns que va administrar van passar als seus fills i no va ser fins l'episcopat d'Arnau de Malla que es va produir la restitució de tots aquests béns. El document pel qual es va arribar aquest conveni fa un recordatori històric de tot el temps passat i ens dona interessants informacions de com es produïa aquesta transmissió. El dia 9 abril de 1108 el canonge Ramon Guitard va donar a Sant Pere de Vic tots els alous que tenia a Osona i a Campdevàrol després d'haver estat excomunicat pel papa Pasqual II i els bisbes coprovincials de d'Osona en mans del bisbe Arnau de Malla (Doc. 190)

Scio namque avos seu avias meas Adalbertum videlicet et Guislam optimum verem beato Petro atque canonice seu episcopis Arnulpho, videlicet atque Borrello, Olive seu Guillelmo pro recognitione baiulie per unumquemque annum dedisse. Hoc non tantum avuisset etiam patrem meum et matrem atque meipsum recognosco iam dedisse.

Tenim documentat al seu pare Guitard que en diversos documents és anomenat Guitard Adalbert o en altres Guitard Guislae, en referència als seus pares. Ramon Guitard només l'hem vist esmentat en aquest document pel qual restitueix molts béns que ell mateix diu que tenia en batllia de Sant Pere i el bisbe. L'altre cas més extrem i que també degué ser excomunicat no va modificar la seva posició respecte els béns que tenia fins el moment de la seva mort. Conservem la publicació sacramental del seu testament del 18 d'octubre de 1110 en la que a més de les disposicions del seu testament s'hi van incorporar les modificacions que va fer respecte els béns que tenia usurpats a la catedral de Vic i al monestir de Santa Maria de Ripoll. Aquestes es van fer els darrers dies de vida, havent-se confessat i volent reparar els béns que tenia usurpats. Aquest document és important perquè aquestes restitucions les va fer davant el bisbe Ramon Gaufred que en aquesta data era electe. (Doc. 192) Pere Arnau era membre de la família dels Gurb, castlans d'aquest castell i que el seu avi Pere Goltred havia estat escollit sagristà major de la catedral de Vic pel bisbe Oliba. Aquesta família tenia béns al Ripollès a la parròquia de Campdevàrol i va administrar alhora béns de la catedral de Vic, Santa Maria de l'Estany i del monestir de Santa Maria de Ripoll. Pere Goltred estava casat i va seguir

administrant part dels béns de la sagristia quan va accedir a aquest càrrec el jutge Guillem Ramon. Podria ser que l'acumulació de càrrecs per part de Guillem Ramon deixés en mans dels fills de Pere Goltred en batllia l'administració d'aquests béns i que quan va deixar el càrrec entorn l'any 1078 estiguessin en mans d'Arnau Pere de Gurb que va arribar a transmetre'ls al seu fill Pere Arnau. Aquests béns degueren ser reclamats, però es degué permetre la seva possessió fins l'any 1110, quan es va posar fi a aquest control. Entre els béns que tenia aquest llinatge hi havia el delme de la parròquia de Sant Julià de Vilatorrada que és restituït en aquest moment al bisbe Ramon Gaufred. Van ser escollits com a marmessors Bernat, prior de l'Estany, el seu fill Arnau Pere, Ponç Bernat, sagristà menor i el sagristà Berenguer que era un nebot seu.

La introducció de l'adveració testamentària ja indica el principi que guia la publicació del testament quan insisteix que els drets sobre els béns eclesiàstics no prescriuen mai: *Sanctorum patrum constitutionibus et mundanae legis probatissimis sanctionibus quoniam decretum est de collatis ecclesiasticis rebus ut in earum iure persistent eternis firmitatibus*. Aquí s'aplica el tercer supòsit de les publicacions sacramentals quan el testament ha estat comunicat de forma oral a uns testimonis i aquests presten jurament sobre les darreres voluntats del difunt: *Nos ideo ne illorum calliditate vel impossibilitate ius depereat sancte matris ecclesie sicut precipitur in alia lege scriptam voluntatem ius defuncti quomodo continetur in eius testatione veraciter hic facimus inserere legali auctoritate, qualiter ipse contulit sedis Sancti Petri ecclesie victui eiusdem canonice et ecclesie Sancte Marie Stagnensi atque Sancte Marie Rivipollentis cenobii necnon et suis parentibus*.

Destaca el control del mas Formigons i el fisc de Cerdans que entrega al seu fill Arnau Pere. Reconeixent que els béns que el seu avi Pere Goltred havia administrat per la catedral estan empenyorats es tracta els alous de Vallosera, Fitor, a la Vall d'Artés i els béns fiscals que tenia per Sant Pere de Vic i Pere Eccard de Solsona a Artés els transmetia al seu fill Arnau Pere. Destaca com a disposicions finals que el delme de Sant Julià de Vilatorrada havia estat del seu oncle Berenguer Seniofred d'Artés el qual l'havia empenyorat per 60 sous de plata a Berenguer Amalric i que ell havia redimit el va entregar a *Sancte Marie et Sancto Petro et Raimundo electo ut tantum teneant supradicte ecclesiam cum decimis usque quo filius Berengarii Seniofredi de Arters veniat ad etatem reddantur ei sine aliqua retinencia*.

Un altre fenomen documentat es que el bisbe Arnau de Malla va arribar a determinats acords verbals amb alguns canonges que van anar gaudint durant la seva vida i que amb

posterioritat van fer-ne entrega formal i per escrit, per assegurar que entrarien a formar part dels béns del capítol de la catedral. El 17 de juny de 1127 el canonge Guillem Bonfill va donar a la catedral l'alou que el seu pare Bonfill Tedball li havia donat com heretat a Sant Julià de Vilatorrada al seu testament així com les compres que havia fet a diversos llocs amb la condició de tenir-los durant la seva vida i mort passin a la mensa canonical (Doc. 221). Guillem Bonfill va ser un dels principals promotors de la construcció de Santa Maria la Rodona perquè era el capellà que va mantenir el benefici lligat a Santa Maria del seu oncle Alaman que l'havia recuperat dels descendents del jutge Guifré. Com indica al seu testament redactat l'any 1141 Guillem Bonfill regularitzava els béns que havia tingut en benefici dels seus familiars i posant fi a molts anys d'interinitat (Doc. 247).

Així mateix Arnau Isarn, clergue i canonge, va entregar a la catedral de Vic diversos alous que tenia a Mata i a Sant Feliu de Torelló que havia donat quan va ser acceptat com a canonge pel bisbe Arnau i vol que el 25 de març de 1131 consti per escrit. (Doc. 226)

Hanc autem donationem quam modo scribere facio, vivente Arnallo episcopo qui me canonicum fecit et fere X annis postea vixit, mente ac verbis eidem canonicè feceram. Quam ob rem illot quod tunc mente et verbis donavi illot met hac scriptura indice predictè canonicè, idest alodium superius comprehensum cum conveniencia inferius scripta de tascha superius dicta dono, trado, laudo et amicos meos ut lauden tac firment depono.

Agermanament de la catedral de Vic i el Sant Sepulcre

Aquest procés que hem descrit no va ser aliè a la situació que es va viure a la catedral de Vic que també va viure una divisió de la comunitat després de la mort de l'arquebisbe Berenguer i la doble elecció de bisbes entre Guillem Berenguer, canonge de Barcelona, i Arnau de Malla escollit pel capítol i que es va sotmetre a la decisió del papa Pasqual II. L'exili de Guillem Berenguer a Trípoli a prop del comte de Tolosa fins a la seva mort l'any 1114 va fer-li seguir les vicissituds de la comunitat jerosolimitana. Per la seva banda l'abat Arnau va intentar restablir la pau dins el bisbat d'Osona a partir de separar les comunitats de canonges regulars que es consolidaran com a independents amb un abat propi a cada comunitat. Per altra banda regularitzarà els canonges de la catedral de Vic a partir d'una aplicació estricta de la regla d'Aquisgrà com havia decretat la reforma de l'any 1098, declarant inalienables els béns de la catedral i regularitzant la possessió dels beneficis que determinades famílies tenien monopolitzades. En aquest sentit és el mateix procés que es va produir a les catedrals d'Occident i a la comunitat del Sant Sepulcre com hem vist. Les proves d'aquesta actitud del bisbe Arnau la veurem en diverses iniciatives

que van ser noves i que van establir una situació complexa quan va potenciar l'activitat de les comunitats benedictines que durant l'anterior episcopat havien estat menystingudes per l'acció del bisbe Berenguer.

El 21 de gener de 1111 es feia publicació sacramental del testament de Tedmar de Castellterçol a partir del testimoni de Bernat, prior de Santa Maria de l'Estany, Guifré Fava i Arnau Guifré que va morir en el seu pelegrinatge a Jerusalem quan l'acompanyava el seu fill Bernat Tedmar (Doc. 193). Entre les donacions més importants entrega a Santa Maria de l'Estany el castell de Castellterçol de manera que la seva esposa el tingui en nom del prior de Santa Maria de l'Estany i que sigui per als seus dos fills Bernat Tedmar i Guillem Tedmar. La característica final del testament és que posa tots els seus honors en mans de Déu, del Sant Sepulcre, de Santa Maria de l'Estany i Sant Pere de Vic, junt amb tots els seus vassalls: Ramon Amat, Ramon Tedball, Ramon Guillem de Vilanova i Bonfill Guillem de Púbol i del seu senyor Pere Ramon de Taradell. Fa donacions per l'obra de Santa Maria de l'Estany i a Sant Pere de Vic en mans del seu fill Berenguer Tedmar que consta El 30 de juny de 1111 a l'altar de Sant Joan de la catedral de Vic el testament de Ramon Folc davant el jutge Guillem Borrell (doc. 198). Actuen com a testimonis que acompanyaren a Ramon Folc en el pelegrinatge a Terra Santa l'abat Bernat de Santa Maria de l'Estany, Ponç Bernat d'Olost sacriscrini, el canonge Bertran de Castellar i Aculellus les darreres voluntats del testador. Aquests dues morts són contemporànies a la mort del bisbe de Girona Bernat Umbert també en pelegrinatge a Jerusalem i es va fer la publicació sacramental el dia 8 d'abril de 1111 que havia impulsat la creació de Santa Maria de l'Estany. Només fa una donació a la catedral de Vic d'un alou a Tona a Guadell i la resta de béns a diverses comunitats del bisbat de Girona (Doc. 195). La publicació sacramental d'aquest testament ens dona el període en que l'abat de Santa Maria de l'Estany va estar a Jerusalem on va arribar al Sant Sepulcre amb el canonge Ramon Folc que va portar una carta del nou bisbe d'Osona, Ramon Gaufred al patriarca de Jerusalem per demanar l'agermanament entre aquestes dues comunitats en una unió de pregàries el patriarca a qui es va dirigir era Gibelí de Sabran que va ocupar per poc temps la càtedra patriarcal. Feia poc que Ramon Gaufred havia estat elegit bisbe d'Osona ja que consta com a marmessor del testament de Bernat Umbert, bisbe de Girona quan aquest el va redactar el 7 d'agost de 1109 entre els seus marmessors consta l'ardiaca Ramon Gaufred que en el moment de la seva publicació l'any 1111 ja era bisbe d'Osona. La documentació aplegada ens permet situar l'elecció de Ramon Gaufred entre el 7 d'agost de 1109 i el 18 d'octubre de 1110 quan en la publicació sacramental del testament

de Pere Arnau de Gurb consta el bisbe Ramon Gaufred com electe, pendent de ser reconegut i consagrat. En el document consta la presència del prior Bernat de Santa Maria de l'Estany abans de marxar al Sant Sepulcre i la tramesa de la carta del bisbe Ramon Gaufred.

Tota aquesta informació la coneixem per la carta enviada pel patriarca Arnulf de Choques al bisbe Ramon Gaufred en que recordava la carta que li va porta el canonge R. (Ramon Folc) en el seu nom en la que demanava l'agermanament amb la catedral de Vic que esperava restaurar Tarragona com havia intentat el bisbe Berenguer Sunifred. El patriarca acceptava l'agermanament amb la catedral de Vic i el feia extensiu a la catedral de Barcelona, alhora que li demanava que mentre el patriarca no enviés un canonge des del Sant Sepulcre, fos el bisbe Ramon Gaufred el responsable de recollir i administrar els béns que es donessin al Sant Sepulcre (doc. 203). Per datar el document hem fet el següent raonament per marcar una data *ante quam* i és la mort del canonge Ramon Folc l'any 1111 quan es va entregar la carta del bisbe Ramon Gaufred. En aquest moment el patriarca era Gibelí de Sabran i Arnulf era ardiaca i s'estava en procés de regularització de la comunitat, per aquest motiu la resposta no va ser immediata i que calia un temps de diàleg del patriarca amb la seva comunitat per arribar a un determinat acord. Gibelí, arquebisbe d'Arles, havia actuat com a legat papal a Hispània l'any 1101 quan va acompanyar al legat Ricard de Sant Víctor al concili de Palència on es va reforçar la unitat per lluitar contra els musulmans.¹⁰⁰⁵ L'altre fet que hem considerat és que calia un missatger que pogués portar la carta i acompanyar-la de les explicacions necessàries per completar la comunicació. Dos fets que conté l'acord ens van portar a considerar que també hi tenia alguna relació amb la catedral de Barcelona perquè va quedar inclosa en les clàusules de l'agermanament. Va ser llavors que vaig considerar que un dels intermediaris en tot aquest afer de "diplomàcia eclesiàstica" havia de ser el bisbe Guillem Berenguer, canonge de Barcelona i que havia estat també "bisbe electe d'Osona" i que estava al bisbat de Trípoli dins els dominis dels comtes de Tolosa que controlaven aquest comtat i en relació amb el priorat de Sant Ruf que hi havia a aquesta ciutat. Sabem que Guillem Berenguer encara gaudia de la seva prebenda a la catedral de Barcelona fins que l'any 1114 va renunciar a aquesta i la va restituir a la catedral de Barcelona, potser trobant-se en el moment de la seva propera mort. Aquests fets els coneixem per una carta que aquest va escriure al capítol de Barcelona i que ha estudiat Fidel Fita ja que els seus

¹⁰⁰⁵ Carlos de AYALA MARTÍNEZ, *Sacerdocio y Reino en la España Altomedieval. Iglesia y poder político en el Occidente peninsular, siglos VII-XII*, pp.354-359.

béns estaven situades a Montjuïc i empenyorades a la comunitat jueva de Barcelona. El document escrit a Trípoli estava signat entre els seus testimoni per dos germans del bisbe Ramon Gaufred que estaven a Trípoli i van poder fer de correus d'ambdós documents. Es tracta de Guillem Gaufred que va esdevenir hereu del llinatge dels Cervià de Girona, després de la mort del seu germà gran Berenguer Gaufred a la conquesta de Mallorca de l'any 1114 i l'altre germà Galceran, anomenat cogulla perquè havia estat monjo hi havia deixat el monestir. Aquests van fer de correus de la carta de Guillem Berenguer a la catedral de Barcelona i pogueren trametre la carta del patriarca Arnulf al seu germà Ramon Gaufred, bisbe d'Osona. Així la carta seria escrita i enviada l'any 1114 quan la comunitat del Sant Sepulcre ja havia acceptat ser reformada segons la regla agustiniana encarrilant les lluites i divisions que havien afectat a la comunitat. L'augment de les dotacions al Sant Sepulcre van fer que el patriarca busqués administradors temporals que assumissin la representació en previsió a poder enviar a administradors de la seva comunitat. Això explicaria l'inici de relacions entre el bisbe d'Osona el sant Sepulcre i, posteriorment, el seu paper actiu amb la difusió dels hospitalers i templers.

Aquest agermanament donava per suposat l'acord del papa Pasqual II que intervenia directament en els afers interns de la comunitat del Sant Sepulcre i en aquest període estava promocionant la croada contra les Balears amb l'ajut del comte Ramon Berenguer III. També l'afer havia de comptar amb el vist i plau del comte Ramon Berenguer III que va esdevenir comte de Besalú després de la mort del comte Bernat i la seva política matrimonial. A més Ramon Berenguer III pel matrimoni amb Dolça de Provença va reafirmar els vincles amb el Sant Sepulcre per recolzar l'expansió militar a occident. L'abat de Sant Ruf d'Avinyó Oleguer que l'any 1110 va esdevenir abat de Sant Ruf també va contribuir a aquest projecte de vincular espiritual i materialment el Sant Sepulcre amb la restauració de Tarragona que continuaven impulsant els bisbats d'Osona i Barcelona. Els atacs dels almoràvits feien més urgent una coordinació de totes les forces cristianes després de la desaparició del Cid. Totes aquestes raons avalarien aquesta carta d'agermanament fins avui no datada ni vinculada com nosaltres fem. Els lligams del papa Pasqual II amb els intents de restaurar Tarragona en època del bisbe Berenguer Sunifred el feien coneixedor de les dificultats del procés i de la necessitat de buscar sinergies que enfortissin l'acció del comte Ramon Berenguer III emparentat per mare pels normands d'Apúlia i amb el patriarca Arnulf de Choques que era normand. A més Pasqual II iniciat a la canònica de Sant Pere d'Àger coneixia les dificultats de la reforma de la catedral de Vic i dels problemes en l'elecció dels successors i del futur de l'arquebisbat de Tarragona

que no havia estat concedit a cap prelat i que estava a l'espera d'una solució definitiva. Aquest recolzament directe del papa era fonamental perquè es produís aquesta situació i que va afectar a la consolidació de la vida de la catedral de Vic com analitzarem.

Marc Sureda recull aquestes informacions, però posa en dubte aquesta insistència en la influència de les croades en la vida canonical d'aquest període. Nosaltres però considerem que la tradició que hi havia a Catalunya de relació amb Terra Santa des de finals del segle X i sobretot en el període del bisbe Arnulf mostrarien uns precedents que a Catalunya tingueren molta importància i que l'experiència dels levites guerrers dels comtats catalans podia ser clarament un precedent del que van significar la creació de les ordes militars. L'esquema que es desenvoluparà a Jerusalem d'una interacció entre el patriarcat, el capítol del Sant Sepulcre com a ordre canonical i la vinculació d'aquest amb l'activitat Hospitalària i la creació d'una confraria militar entorn del temple tenia els seus precedents en la catedral de Vic durant l'episcopat de l'arquebisbe Berenguer Sunifred de Lluçà. Queda per aclarir un darrer punt en tota aquesta interpretació i fa referència a entendre que aquest agermanament que s'aconseguirà en aquest període només pot ser entès i considerat si comptava amb l'aval del papa. Aquest recolzament el donarà el mateix papa Pasqual II que havia actuat com a legat papal per a la restauració de Tarragona durant el pontificat d'Urbà II. Però el coneixement que tenia aquest legat no era puntual, sinó de primera mà ja que va participar en la vida canonical del segle XI actuant durant un temps com a prepòsit de la comunitat de Sant Pere d'Àger en el darrer període de vida d'Arnau Mir de Tost, coneixent de primera mà el control que va exercir la catedral de Vic en aquesta fundació com detallarem més endavant. Així, doncs, Pasqual II va afavorir aquest agermanament que es va materialitzar a través del bisbe Ramon Gaufred i l'arquebisbe Oleguer.

L'altre testimoni és la carta d'agermanament entre les catedrals de Vic i Barcelona amb la comunitat del Sant Sepulcre de Jerusalem que va concedir el patriarca Arnulf entorn els anys 1112-1114 i que només l'havia citat el pare Villanueva al segle XIX i que vam identificar i editar l'any 2004. Nikolas Jaspert, seguint les indicacions que dona el mateix Villanueva, ha proposat identificar l'autor de la carta com el patriarca Amalric i posant com a data de la seva redacció l'any 1157.¹⁰⁰⁶ Aquesta datació no correspon al context del document i de les circumstàncies en que es va produir. Nosaltres seguim

¹⁰⁰⁶ Nikolas JASPERT, "The true cross of Jerusalem in the latin west: mediterranean connections and institutional agency", Bianca KÜHNEL, Galit NOGA-BANAT and Hanna VORHOLT (eds.) *Visual constructs of Jerusalem*, Brepols, 2014, pp. 221

mantenint la datació proposada i creiem haver trobat el context en que es va produir aquesta agermanament i que va afavorir-ne la seva consolidació com demostrarem.

El bisbe Ramon Gaufred un cop obtingut l'agermanament amb el Sant Sepulcre va negociar amb les famílies que havien restituit béns al segle XI perquè tornessin a l'Estany i es procedís a la construcció de la nova església i les dependències per establir la vida comunitària. Tot això no es va fer efectiu fins l'any 1133 quan l'arquebisbe Oleguer de Tarragona i el bisbe Ramon van procedir a la consagració del monestir. A més dels béns que va aconseguir restituir el bisbe va afegir-ne altres que eren de la catedral i va afegir el patronat de diverses esglésies del bisbat de Vic perquè hi haguessin suficients ingressos per dotar-la amb generositat. Les donacions fetes pel comte Ramon Berenguer III van ser fonamentals per dotar a la nova comunitat amb mitjans suficients per la seva consolidació i estabilització.

Durant tot aquest procés Santa Maria de l'Estany va ser objecte de moltes donacions de la noblesa que es farà enterrar a l'Estany o bé entregarà als seus fills com a canonges regulars. Destaca el llinatge dels senyors de Montcada que amb el domini del castell de Muntanyola donaran moltes rendes, alhora que aprofitaran la creixent capacitat econòmica de la comunitat per obtenir préstecs en les seves necessitats. També el comte Ramon Berenguer III va afavorir al seu testament amb una important donació: l'església, el seu palau de Moià i importants drets sobre el mercat de la Vila. Aquesta donació generosa va servir per dotar la fundació perpètua que haurien de fer els canonges pel comte i els seus descendents.

La confirmació d'aquest béns es troben reflectits a la butlla del papa Honori II al patriarca Gormond el 4 de setembre de 1128 on l'església de Santa Maria de Prats de Rei la situen al bisbat de Barcelona, mentre que al bisbat d'Osona consta l'església de Manresana i Santa Maria de Caselles.¹⁰⁰⁷ Aquest error es va corregir en la següent butlla general de confirmació de béns del 13 de juliol de 1146 pel papa Eugeni III: *in episcopatu Ausonensi ecclesiam Sancte Marie de Coscoliis cum omnibus appendicis suis, ecclesiam Sancte Marie de Pratis et ecclesiam Sancti Andree cum omnibus pertinentiis suis.*¹⁰⁰⁸ En aquestes dates ja es feien els primers passos per la fundació del priorat de Santa Anna de Barcelona com ha estat estudiat per Jesús Alturo i Nikolas Jaspert.

¹⁰⁰⁷ Geneviève BRESCH-BAUTIER, *Le cartulaire du chapitre du Saint-Sépulcre de Jérusalem*, doc. 6, pp 39-44

¹⁰⁰⁸ Geneviève BRESCH-BAUTIER, *Le cartulaire du chapitre du Saint-Sépulcre de Jérusalem*, doc.16, pp. 63-67.

Ramon Gaufred va consolidà així la comunitat fent possible la construcció de tot el conjunt que l'any 1133 devia estar en construcció. Durant aquest període va morir l'abat Bernat i el bisbe Ramon va escollir com a cap de la comunitat a Guillem que segons els estudis d'Antoni Pladevall era de la família dels senyors d'Heures. Guillem deixarà d'utilitzar el títol d'abat i assumirà el de prior, alhora que serà nomenat canonge de la catedral amb participació a les distribucions dels canonges i amb el privilegi de poder exercir les funcions episcopals quan el bisbe era absent. Aquesta generositat no va ser venentesa pels canonges vigatans que van acusar al bisbe d'haver dilapidat a favor de Santa Maria de l'Estany de molts béns que eren de la catedral i haver concedit masses privilegis al nou prior. La discussió va acabar amb un acord de tots els canonges amb el bisbe que van arribar a un acord en el qual també i va signar el prior Guillem de defensar la unitat de tots els béns. És a dir que la comunitat de Santa Maria de l'Estany amb el seu prior restava unida a la catedral de Vic i assumia el manteniment de l'albergueria on el prior podia residir-hi quan era a Vic.

Relació del patriarca amb el capítol del Sant Sepulcre que disposarà d'un segell propi. Establint-se que no podia acceptar canonges sense el consens del prior i establint el nombre de 20 canonges. Us funerari dels dos altars reservats als canonges on es posaven les creus dels divendres Sant. Reforma del capítol per Arnulf de Chocques, capellà de Robert duc de Normandia, va ser el tercer ardiaca del capítol. Assolint càrrec de patriarcat el 1112 mantenint el càrrec després de la mort del patriarca Gibelí al llit de mort, seguint la litúrgia de les catedrals de Reims i Lió. L'any 1110 Arnulf va ser enviat a Roma davant el papa Pasqual II on va discutir la creació de la diòcesi de Betlem en aquesta estada s'hauria parlat de la reforma del capítol i l'adopció de la regla agustiniana.

Els lligams amb el Sant Sepulcre van anar-se modificant durant el segle XII a causa de la implantació de les ordes militars i de la mateixa comunitat del Sant Sepulcre a Catalunya. Podem establir un primer període en que un cop es va obtenir la carta d'agermanament va tardar-se un temps a establir-se aquest agermanament amb la donació d'uns béns que van servir per concretar aquesta donació. En aquest agermanament el bisbe Ramon Gaufred va negociar amb Oleguer de Barcelona i aquest va intervenir directament en aquesta relació fins a l'arribada d'un representant del Sant Sepulcre a Catalunya per organitzar aquest béns. Una de les peticions formulades pel patriarca era que demanava al bisbe Ramon Gaufred que fos el responsable de protegir i vetllar per les donacions que es feien a favor del Sant Sepulcre i per vetllar per tots aquells pelegrins

que posaven sota la tutela del bisbe els seus béns. Així Ramon Gaufred es va convertir en un dels representants en la defensa dels béns del Sant Sepulcre i un dels propagandistes, juntament amb Oleguer de la implantació de les noves ordes militars. L'objectiu era la restauració de Tarragona i la Tarraconense que era un dels objectius fonamentals de l'església del període.

D'aquests cal destacar al seu origen el conflicte generat entorn el control del castell d'Arrahona i que pot estar relacionat amb aquest paper que es va demanar al bisbe de Vic i del de Barcelona per actuar en aquests sentit. El dossier ha estat estudiat parcialment per Ruiz Domènec i que cal completar amb altres documents que complementen el dossier. La intervenció més clara de Ramon Gaufred en aquesta funció és la seva intervenció en els béns de la família de Boixadors que van ser usurpats durant el pelegrinatge a Terra Santa i que van implicar una intervenció judicial del bisbe al costat del comte Bernat Amat que també va participar en el pelegrinatge a Terra Santa. Un fenomen que hem pogut detectar encara que d'una forma molt fragmentària és la donació al bisbe Ramon Gaufred de determinats cavallers de la Catalunya nova per la relació del bisbe amb les ordes militars.

A nivell disciplinar es va aconseguir establir una regulació de la vida comunitària centrada en l'estreta col·laboració de la catedral amb la comunitat de Santa Maria de l'Estany. Aquesta germandat es va manifestar en la figura del prior. Aquests forts lligams comunitaris es van anar trencant durant el segle XII. Els lligams amb la comunitat del Sant Sepulcre van beneficiar la introducció de les altres dos ordres religioses lligades a Terra Santa la de l'Hospital i del Temple. Entre alguns dels canonges i les seves famílies es va difondre aquestes ordres a través de donacions, però també amb l'entrada de membres d'aquests llinatges en aquestes ordres. El bisbe Ramon Gaufred com a administrador dels béns del Sant Sepulcre abans de l'establiment del priorat de Santa Anna de Barcelona va ajudar a la difusió d'aquestes ordres. Així pel que fa a l'hospital cal destacar com a moment important l'any 1139 quan el senescal Guillem Ramon i el noble Arnau Pere de Gurb van vendre a l'Hospital de Sant Joan de Jerusalem en mans de Ponç de Seguí una casa a la ciutat de Vic. Aquesta casa va esdevenir el nucli d'una comanda hospitalera que a la segona meitat del segle XII anirà creixent i es convertirà en una comanda a partir de la qual s'administraran les donacions de la Plana de Vic i el Ripollès. Paul Freedman ha estudiat aquests documents que sabem van ingressar posteriorment a la catedral quan aquestes ordres van ser suspeses sobretot la dels templers. Ambdues donacions es van produir en l'àmbit de la ciutat controlat pels

senescals i es veieren incrementats per la relació d'aquest llinatge amb la conquesta de Tortosa i Lleida on van tenir estreta relació amb les grans comandes. La precocitat de les donacions i el fet que alguns familiars dels primers templers i hospitalers fossin canonges de la catedral ens fa adonar del lligam d'aquestes institucions. El cas més documentat és el del primer comanador dels templers a Catalunya Arnau de Bedós un germà del qual va ser canonge de la catedral de Vic i un dels mestres més importants de l'escola catedralícia del segle XII. Un altre membre va ser la família Soler que va fer donacions al temple i la família dels Vilagelans. La relació amb l'hospital la trobem a través del canonge Sunyer Cixila i el seu fill Ponç van fer importants donacions a l'Hospital de Barcelona amb béns situats a Sant Martí de Provençals.

La relació amb el Sant Sepulcre es va veure modificada a partir del 1123 per la presència de membres de la comunitat del Sant Sepulcre a la península i que van prendre a les seves mans l'organització dels béns donats, no exempta de dificultats i amb un canvi d'actitud del bisbe Ramon Gaufred que considerava que aquestes ordes havien d'estar sota la jurisdicció eclesiàstica dels bisbes, sobretot quan se'ls hi havia concedit drets sobre les parròquies. La mort del comte Ramon Berenguer III entrant a formar part dels templers va significar l'assumpció per part dels comtes de la difusió d'aquests ordes tan a la Península com a Provença amb el reclutament dels primers membres dels templers en terres catalanes i amb projecció internacional que han estat parcialment estudiades. El testament del rei Alfons d'Aragó va obrir tot una nova perspectiva a la presència de les ordes militars a la península que no es va solucionar fins l'any 1142 amb la resolució del testament del rei Alfons, després del matrimoni de Ramon Berenguer IV amb Peronella. En tot aquest afer hi va tenir un paper important Oleguer que va orientar els passos fins a la seva mort l'any 1137. De 1137 fins a la seva resolució al concili celebrat a Girona el bisbe Ramon Gaufred va tenir un cert paper de negociador pels antics lligams, però amb una posició cada cop més distant i que va suposar la creació definitiva del priorat de Santa Anna de Barcelona que organitzarà les possessions a Catalunya. La implicació de Ramon Gaufred en aquest procés va quedar en un segon pla i l'únic testimoni va ser la construcció de la capella de la Rodona que no serà acabada fins l'any 1180.

Pere de Redorta va intervenir en la fundació de la casa de Santa Anna a Barcelona i va haver d'assumir la pacificació de les situacions conflictives generades al bisbat d'Osona respecte al Sant Sepulcre i a les possessions assignades als Hospitalers i templers. La memòria pels difunts de les dues comunitats es va mantenir en els necrologis i la construcció de l'altar dedicat al Sant Sepulcre ens mostra la permanència d'aquests

l·ligams si bé amb una intensitat no tan forta, però que tenia una llarga tradició a la comunitat de Vic. La conservació d'algunes relíquies de Terra Santa i la presència d'alguns canonges a Terra Santa marquen el final d'aquesta relació que va quedar oblidada i sense sentit a finals del 1185 amb la caiguda de Jerusalem. Alguns elements de la vida canonical ens mostren l'impacte que va tenir aquesta relació en el terreny de les celebracions de la Pasqua i les representacions litúrgiques i amb el desenvolupament de les celebracions litúrgiques entorn de la Pasqua que analitzarem més endavant.

Establiment de la relació entre la catedral i Santa Maria de l'Estany

L'anada del prior Bernat al Sant Sepulcre i el seu retorn va ajudar a consolidar l'opció de la comunitat per ser regida segons els dictats de la regla agustiniana alhora que es va convertir en el prior de la mateixa catedral tal com la butlla del papa Urbà II havia atorgat a Ricard Amalric. Per documentació posterior sabem que el prior era el que substituïa al bisbe en les funcions episcopals que es desenvolupaven a la catedral i es preocupava de la gestió de l'assistència als pobres a través de l'albergueria situada a l'antic barri canonical on hi tenia la seva residència quan era a Vic.¹⁰⁰⁹ El bisbe Ramon Gaufred va consolidar la posició de la canònica de Santa Maria de l'Estany obtenint la restitució d'alguns béns que havien estat donats per a la seva fundació arribant a diversos acords amb els llinatges que havien contribuït a la fundació. Aquest fet ens fa adonar de les dificultats que van tenir les primeres fundacions canòniques que tenien el perill de desaparèixer pel fet que havien estat fundades en béns restituïts als bisbes i que aquests tot i que eren inicialment de la catedral, aquests béns eren compartits amb les noves comunitats canòniques. El cas més clar és la fundació del priorat de Sant Adrià del Besós del qual el canonge Oleguer va esdevenir el prior i va integrar-se a la congregació de Sant Ruf d'Avinyó fins arribar a esdevenir abat. Durant el seu abadiat Oleguer va negociar amb el bisbe de Barcelona Guillem Ramon la restitució dels béns de Sant Adrià a la catedral de Barcelona a canvi que el bisbe va atorgar les esglésies de Terrassa com a seu de la comunitat de Sant Ruf. Aquest fet va permetre l'estabilització d'aquesta comunitat en relació amb el bisbe de Barcelona i que es va consolidar amb l'elecció d'Oleguer com a bisbe de Barcelona.¹⁰¹⁰

La bona relació entre el bisbe Ramon Gaufred de Vic amb l'arquebisbe Oleguer van portar a una bona col·laboració entre els dos bisbes. Ja hem indicat que en l'afer de la

¹⁰⁰⁹ Antoni PLADEVALL, *El monestir de Santa Maria de l'Estany*, pp. 52-54.

¹⁰¹⁰ Josep Mª MARTÍ BONET, Anna RICH, *Oleguer, servent de les esglésies de Barcelona i Tarragona*, Barcelona, 2003.

donació de béns a la comunitat del Sant Sepulcre es va fer amb béns que eren de la família d'Oleguer dins les parròquies de Santa Maria de Prats del Rei i la Manresana, alhora que el bisbe entregava el domini sobre aquestes parròquies. Oleguer va col·laborar en la consolidació de Santa Maria de l'Estany consagrant-ne els dos junts l'església l'any 1133 en el moment en que el bisbe Ramon Gaufred havia ja atorgat diverses parròquies per refermar el patrimoni de la comunitat. Aquesta integració de les comunitats agustinianes en la consolidació de les diòcesis va permetre a aquestes comunitats esdevenir uns centres d'organització dels bisbats com a estudiat Veyrenche en el cas de les dependències de Sant Ruf a la vall del Ròdan.¹⁰¹¹

L'any 1133 el bisbe Ramon Gaufred va establir l'estatut de la comunitat de Santa Maria de l'Estany dins el bisbat d'Osona formalitzant la seva relació amb la catedral de Vic, consolidant els seus priorats alguns dels quals estaran situats al bisbat de Girona, però sobretot al bisbat de Barcelona amb una relació molt estreta amb Oleguer, però que portarà complicacions en etapes posteriors. El priorat d'Arrahona vinculat amb la família dels senyors d'Òdena juntament amb Sant Pere dels Arquells van ser les possessions que van agrupar les donacions que rebia la comunitat a la zona del Vallès. La relació amb la catedral de Barcelona es va enfortir després de la mort d'Oleguer l'any 1137 quan el capítol de Barcelona va escollir el seu successor el bisbe Arnau Ermengol que no era volgut pel comte Ramon Berenguer IV i que va tenir moltes dificultats per a ser consagrat. En aquest context conflictiu els canonges de Santa Maria de l'Estany van rebre les parròquies de la Garriga i d'altres frontereres al bisbat de Vic per enfortir el lligam entre les dues institucions.

Ramon Berenguer IV havia elegit com a successor d'Oleguer en les seves responsabilitats de bisbe de Barcelona i arquebisbe de Tarragona a Ramir com consta en un document de Banyoles on intervé Ramir com electe de Barcelona i Tarragona. Aquest fet seria per compensar la renúncia de Ramir al regne d'Aragó en mans de la seva filla Peronella i el seu desig de ser bisbe que s'havia manifestat en altres moments de la seva trajectòria vital. De fet en el moment de la mort del seu germà Ramir constava com a bisbe de Roda d'Isàbena. Per la seva banda el capítol de Barcelona va escollir al seu successor sense tenir en compte la voluntat del comte de Barcelona fet que explica que

¹⁰¹¹ Yannick VEYRENCHÉ, *Chanoines réguliers et sociétés méridionales. L'abbaye de Saint-Ruf et ses prieurés dans le sud-est de la France (XI e-XIVe siècle)*, Brepols, 2017, pp. 205-211.

no va ser reconegut fins un temps posterior pel legat papal l'arquebisbe d'Arles Guillem Monge (+1142). Malgrat això l'episcopat d'Arnau va ser molt curt i va acabar deixant el càrrec i acabant els seus dies marxant a Terra Santa. La situació de provisionalitat s'afegia al problema de trobar una solució al testament del rei Alfons que havia entregat els seus regnes al Sant Sepulcre de Jerusalem, als Hospitalers i als Templers que havien anat prenent més força dins els regnes hispànics.

En tot aquest afer Ramon Gaufred va utilitzar les relacions que tenia per ajudar a trobar una solució consolidant les canòniques agustinianes i l'establiment definitiu als comtats catalans de les noves ordes militars. Ramon Berenguer IV que s'havia enfrontat a l'inici del seu regnat amb Ramon Gaufred li va reconèixer la seva ajuda a consolidar totes aquestes situacions traumàtiques. El tema de l'arquebisbat de Tarragona va tornar a quedar en mans de la decisió papal i, sorprèn, la decisió que es va prendre al concili de Girona de l'any 1144 de nomenar com arquebisbe de Tarragona a l'abat Gregori de Sant Miquel de Cuixà i que ja era de molta edat. La seva elecció va ser efímera perquè ja era una persona gran i amb prestigi, però no va ser fins l'elecció de Bernat de Tort, sagristà de Girona, que es va poder consolidar la situació de la restauració definitiva.

La historiografia catalana ha identificat a Bernat de Tort com a canonge de Sant Ruf sense aportar gaires arguments documentals que puguin aclarir aquest fet. Per altra banda el seu càrrec com a sagristà de Girona el vincula amb l'evolució de la catedral gironina en aquest període on la realitat de les canòniques agustinianes es va anar consolidant a durant el segle XII amb la creació de petites comunitats que s'articularen en la pastoral del bisbat assumint la funció de patronatge de diverses parròquies. Les conquestes de Tortosa amb recolzament logístic internacional i de la ciutat de Lleida van comportar que la restauració efectiva fos un fet just a la meitat del segle XII. Les noves seus episcopals restaurades Tarragona, Tortosa es faran a partir dels principis de comunitats de canonges regulars de Sant Agustí encapçalats per la influència directa de Sant Ruf d'Avinyó que l'any 1154 va sofrir una crisi que va portar a abandonar el bisbat d'Avinyó i traslladar el centre de la congregació a València del Ròdan. En aquest període la consolidació de les comunitats de canonges regulars que seguien la regla de Sant Agustí també es va imposar a les noves seus creades en zones recentment reconquerides i en una situació de grans necessitats per organitzar aquestes noves diòcesis en sectors fronterers poc estructurats. A tall de testimoni es conserva entre les decisions del concili celebrat a Girona l'any 1144 les disposicions que es van prendre sobre la forma d'organitzar la comunitat de la catedral de Saragossa. Aquesta ciutat va ser reconquerida l'any 1118 i al principi es va formar una

comunitat de canonges regulars que tenien tots els béns en comú i portaven a terme una vida comunitària molt estricta. Un d'aquests va arribar a ser elegit bisbe des del seu càrrec d'ardiaca, però malgrat aquest fet volia encara mantenir els lligams comunitaris amb els altres canonges demanant en el concili poder participar dels àpats comunitaris i de la vida al dormitori comunitari dels canonges.¹⁰¹² Aquests nous bisbats van aprofitar les mesquites i l'estructura religiosa del període musulmà per anar consolidant la colonització i la restauració de la vida cristiana. Sant Ruf va tenir un paper central i les ordes militars van poder aconseguir un augment de les seves possessions a les zones conquerides i amb la futura expansió cap a Balears i València. La presència de clergues procedents d'altres zones i de repobladors instal·lats en aquest període van contribuir a formar una societat de frontera molt diversa.

4.1.4 Consolidació de la carta de dotació

La reforma gregoriana va posar l'accent en la reforma del clergat per tal de reglamentar l'activitat d'aquest establint una clara diferenciació entre el clergat i el laïcat a través de diverses condicions de vida. Aquesta distinció va portar a regular les formes d'entrada a la vida canonical establint una ordenació i estructuració de les formes d'entrada en aquesta vida que estaven lligades a unes formalitats que van quedar adscrites a un acte d'entrada en la vida canonical. Aquest aspecte està lligat a la vida religiosa i que en l'àmbit de les comunitats de canonges regulars va portar a la professió i un sistema d'entrada en la vida religiosa, regulat per una preparació i la formulació d'uns vots que implicaven la vida de pobresa tot renunciant als béns i es busqués a propis i la subjecció a l'autoritat de l'abat i prior.

La reforma gregoriana va posar l'accent en la reforma del clergat per tal de reglamentar l'activitat d'aquest establint una clara diferenciació entre el clergat i el laïcat a través de diverses condicions de vida. Aquesta distinció va portar a regular les formes d'entrada a la vida canonical establint una ordenació i estructuració de les formes d'entrada en aquesta vida que estaven lligades a unes formalitats que van quedar adscrites a un acte d'entrada en la vida canonical. La reforma introduïda per Sant Ruf va posar l'accent en la necessitat d'establir un procés de formació previ a l'entrada a formar part de la comunitat canonical, posant fi a les entrades directes de laics sense una formació religiosa i el fet d'haver passat per una formació abans de la seva acceptació com a membres de la

¹⁰¹² Angel CANELLAS LÓPEZ, *Los cartularios de San Salvador de Zaragoza*, Monumenta diplomatica aragonensia, Zaragoza, 1989. Vol. I, doc. 142, p.79.

comunitat. Aquesta formació va portar a establir uns terminis abans d'arribar a la seva acceptació com a membre de la comunitat. Aquest aspecte està lligat a la vida religiosa i que en l'àmbit de les comunitats de canonges regulars va portar a la professió i un sistema d'entrada en la vida religiosa, regulat per una preparació i la formulació d'uns vots que implicaven la vida de pobresa tot renunciant als béns i es busqués a propis i la subjecció a l'autoritat de l'abat i prior.

Aquesta formalització de l'entrada a la comunitat canonical va estar lligada a un document on quedaven consignat el moment i els béns que eren entregats en el moment de l'entrada. En el període anterior a la reforma gregoriana aquests aspectes els hem trobat reflectits en molts testaments dels canonges on per via testamentària s'asseguraven a alguns parents l'obtenció del benefici del canonge difunt. En alguns casos el compromís quan els descendents són infants era d'assignar-los a algú que tingués cura de la seva formació i que per assolir aquesta formació pogués disposar de determinats béns per aquesta finalitat. El més comú era que els beneficis ja constituïts fossin ocupats per algun dels membres de la família. Aquest sistema informal de reclutament feia que hi hagués una entrada en funció dels béns que ja disposava el llinatge i que l'entrada d'alguns dels seus membres permetia la seva continuïtat.

Així doncs els titulars de beneficis podien designar a altres membres de la família en el cas que es produïssin morts prematures i es busquessin substituïts per ocupar aquest càrrec. A més molts dels sistemes de transmissió d'aquests beneficis estaven lligats als vincles familiars i es transmetien de pares a fills, esdevenint així patrimoni dels llinatges que en cada canvi aprofitaven per renovar els pactes entre aquest llinatge i el bisbe. La possessió de propietats pròpies dels canonges que la regla d'Aquisgrà permetia afavoria aquesta patrimonialització amb la condició de guardar unes mínimes formes de formació religiosa. La possessió de béns propis durant la vida dels canonges va ser un dels motius pels quals la reforma gregoriana va voler incidir en la necessitat de la reforma del clergat i demanant una formació mínima als candidats.

Així com en l'àmbit del monaquisme benedictí es va establir en documents l'entrada a la vida religiosa a través de l'oblació en la que s'entregava els béns que passaven a formar part del patrimoni de la comunitat al món canonical veurem una formalització d'aquesta entrada a partir de la carta de dotació. Es tracta d'un document que no es gaire comú que s'hagi guardat pel fet de ser documents puntuals que un cop utilitzats per l'acte d'entrada a la comunitat. La conservació d'aquests documents a la catedral de Vic té un valor especial perquè se n'han conservat els de bona part dels canonges que van entrar a

la catedral durant el segle XII i que s'havien guardat a la sagristia de la catedral i que ens han pervingut per la seva còpia al cartulari de la catedral.

La tipologia de l'acte de dotació quedarà establerta a partir de l'any 1142 quan ja trobarem desenvolupats tots els elements que constituïen el formulari per entrar a la catedral. La majoria ens han arribat per estar copiats al cartulari de la catedral. Aquest model va ser utilitzat a principis del segle XIII per falsificar el document d'entrada a la canònica del canonge Guillem Guifré per tal de documentar els béns que tenia la canònica a la parròquia de Santa Maria d'Olost. A més de la justificació dels béns que van tenir la catedral en aquest terme la falsificació podria respondre a la voluntat de justificar que el bisbe Guillem que va haver de renunciar al seu càrrec episcopal de fet hauria entrat a la catedral d'una forma canònica, ofert pels seus familiars amb uns béns propis i acceptat pel bisbe Oliba i els canonges el 23 d'octubre de 1031 (Doc. 67). Per establir els testimonis que van intervenir en el document es va utilitzar un document contemporani a aquest com ha remarcat Ramon Ordeig i la redacció del document es va inspirar en el formulari utilitzat a la segona meitat del segle XII com a carta de dotació.

S'inicia el document amb una invocació a la Trinitat. La primera part és l'oblació de la persona que esdevindrà canonge pels pares i familiars del canonge, en aquest cas el seu pare Guifré al costat d'un dels germans del canonge que tenia drets sobre els béns entregats. Consta que és ofert i entregat a Déu i a la canònica de Sant Pere de Vic *ut in eadem ecclesia omnipotenti Deo valeat servire atque cum ad etatem venerit et ordines non recusat*. L'infant és entregat a una comunitat precisa per arribar a esdevenir-ne servidor i a participar a la formació clerical que el prepari per rebre l'ordenació, però subjecte a la seva voluntat que haurà de confirmar seguint les normes del dret canònic sobre els infants entregats pels pares i que calia la seva confirmació abans de rebre les ordres sagrades.¹⁰¹³ Després s'establien els béns que constituïrien l'heretat per a la canònica i que el canonge en gaudiria durant la seva vida. En aquest punt es va generalitzar la entrega de masos i béns que ja estaven en explotació i se'n definien de forma precisa el seu estatut en el cas que ja formessin part dels béns de la catedral perquè eren administrats pels familiars. La voluntat era deixar clarament establert els drets sobre aquests béns: *facimus bono animo per nos et per omnes nostros successores domino Deo et canonice Sancti Petri et dompno Olibe episcopo et omnibus canonicis qui sunt vel erunt in ipsa ecclesia usque in finem mundi*. La segona part del document és l'acceptació

¹⁰¹³ José ORLANDIS, *Estudios sobre Instituciones monásticas medievales*, Pamplona, 1971. Sobretot la part dedicada a la *Traditio corporis et animae*.

explícita del bisbe i els seus canonges que entreguen aquests béns en concepte de benefici que tindrà per la catedral amb el pagament de la tasca de la seva producció o d'un cens anual. Finalment es remarca que després de la seva mort els béns han de passar a la mensa dels canonges sense cap tipus d'impediment: *et post obitum tuum revertant sine mora, franchi et liberi in dominicatura canonice sicut superius dictum est*. Finalment han de signar tots els familiars amb el mateix canonge i uns testimonis de la comunitat canonical que podia ser el bisbe, l'ardiaca o el sagristà.

Aquest model estava pensat per ser llegit de forma ritual i amb la cerimònia de ser col·locat sobre l'altar com a signe de l'entrega a la comunitat. Aquests documents eren guardats a la sagristia i eren el testimoni de l'acceptació com a canonge i els béns propis que el canonge en gaudia en usdefruit durant tota la seva vida. Als testaments a partir de la segona meitat del segle XII la primera donació de béns que feia el canonge era l'entrega d'aquests béns a la canònica acomplint el compromís assolit en la seva carta de dotació. El fet que a la catedral de Vic el sagristà major durant aquest període fos el jutge ordinari era el que garantia que es complissin els compromisos assolits pels canonges.

Hem comentat aquest document falsificat perquè en la seva falsificació es van seguir els criteris que s'imposaran al segle XII quan la forma d'entrar els canonges estarà ben definida tant dels del punt de vista jurídic com també a nivell ritual. L'entrega de masos ben definits és una dada que no es dona al segle XI i per això delata que està escrita en una etapa posterior per justificar la titularitat d'uns béns que ja formaven part de la comunitat. Antoni Pladevall que va estudiar aquest grup de falsos d'Olost explica que va ser per la desaparició de documents antics per un incendi que es va procedir a la falsificació de documents des de l'època del comte Guifré amb la falsificació de la dotalia de Santa Maria d'Olost.¹⁰¹⁴

L'establiment d'aquest document està lligat al procés de regularització de la vida canonical i al fet de voler deixar clars els drets que tenien els canonges sobre els béns que en els seus testaments transmetien i quedessin clars els que constituïen el fons de la mensa capitular. Hi han testimonis d'aquests documents a partir de la segona meitat del segle XI en els casos d'alguns preveres que són acceptats com a membres de la catedral i els quals entreguen béns que van constituir la seva dotació durant la seva vida. El més antic que hem pogut documentar és de l'any 1080 dins el context de difusió de la reforma gregoriana. Però un moment en que tenim documentat l'aplicació d'aquesta fórmula

¹⁰¹⁴ Antoni PLADEVALL, "Els falsos d'Olost", *Estudios Históricos y Documentos de los Archivos de Protocolos*, 7(1979), pp. 7-28

d'entrada al capítol correspon a l'any 1091 quan el bisbe Berenguer Sunifred va aconseguir ser nomenat arquebisbe de Tarragona. L'entrada de diversos membres a la canònica en aquesta data ens mostra que l'arquebisbe Berenguer va voler reglamentar el sistema d'entrada a la vida canonical en un document on el nou canonge era lliurat a la catedral i s'establien quins eren els béns que disposaria per a la seva dotació, els quals en continuaria gaudint en usdefruit durant la seva vida amb el compromís que un cop mort passarien a formar part de la mensa comú dels canonges.

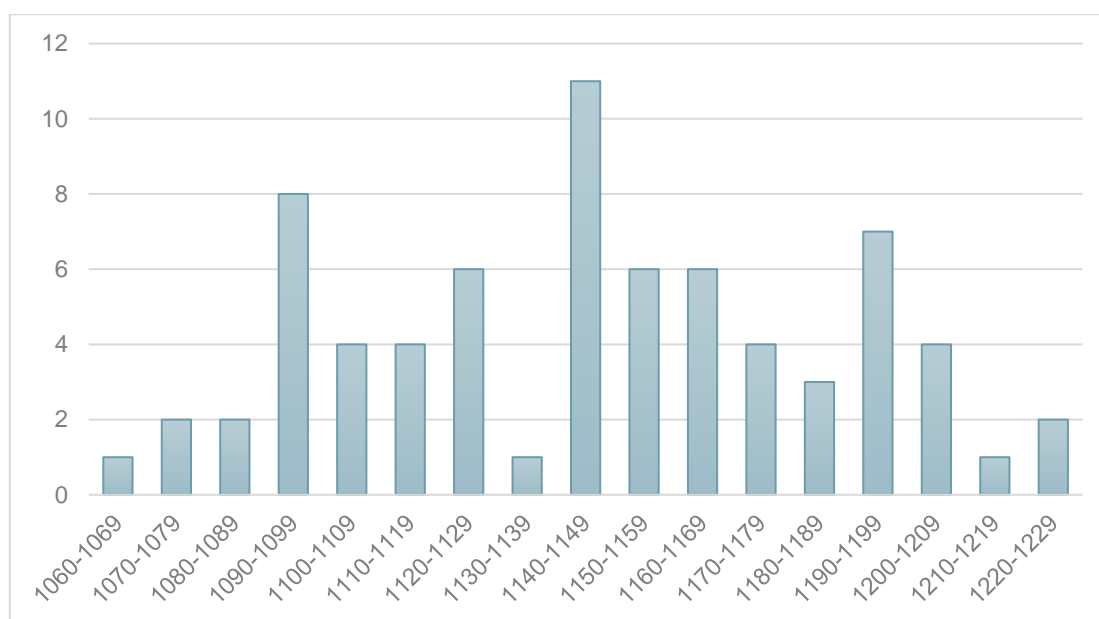
Aquest sistema va intentar generalitzar-se com la forma ordinària d'entrar al capítol, alhora que el mitjà per regular la disposició de béns propis dels canonges per assegurar que aquests no eren apropiats pels canonges i la família i sobretot perquè en el moment de la seva mort tenien l'obligació de donar-los definitivament a la comunitat. Aquesta fórmula que pretenia regular l'entrada a la comunitat va ser utilitzada com a mitjà de pressió per normalitzar la legalització de les possessions de que disposaven per transmissió familiar de béns perquè quedés clar la seva titularitat. Aquest darrer aspecte en el fons ens parla del fenomen que podríem dir de les restitucions de béns es va generalitzar els darrers anys de l'episcopat de Berenguer Sunifred i, sobretot, en temps de l'abat Arnau de Malla que va imposar el caràcter inalienable dels béns de la catedral.

Així en aquest període trobem un altre forma d'aquests documents a partir dels quals canonges que ja feia temps que formaven part de la comunitat i que de paraula havien acceptat delimitar els béns que tenien i que pertanyien a la mensa canonical declaraven quins eren i que aquests en el moment de la seva mort havien de passar a la comunitat. Aquest tipus de documents responen a una negociació i no són fetes en el moment d'entrada a la vida canonical sinó que legalitzaven una situació a posteriori. Es tracta doncs de documents que suposen una negociació i que van tenir com implicació més directe el fet que en els testaments dels canonges s'establís la donació d'aquests béns a la mensa comú.

Aquest progressiu procés de legalització i documentació de l'entrada de béns a catedral va ser utilitzat com a mitjà de documentar la possessió de béns de la catedral i dels quals no es disposava de cap títol de propietat. Aquest és el cas d'un dels documents del conjunt de documents falsificats i coneguts com els falsos d'Olost que va detectar i descriure Antoni Pladevall i que Ramon Ordeig en l'edició dels documents de la catedral ha documentat en el moment d'editar-los. Entre aquest el més paradigmàtic és la falsificació de l'acta de dotació del canonge Guillem Guifré de Balsareny. El document datat de l'any 1032 està relacionat amb un document de la mateixa data on apareixen alguns dels béns

situats a Olost, però el document falsificat a principis del segle XIII pren com a model l'estructura de les cartes de dotació, intentant donar una aparença de legalitat a aquesta donació.

Aquesta falsificació d'uns béns que la catedral tenia pels vincles amb el bisbe Guillem Guifré té més sentit quan sabem que aquest bisbe va ser acusat de simonia al final de la seva vida i va haver de renunciar a l'episcopat. Davant el silenci d'aquest període crític de la història de la catedral de Vic aquest document pretén rehabilitar al canonge Guillem Guifré mostrant que aquest va entrar d'una forma regular a la canònica, aportant uns béns que formaven part de la mensa canonical. Aquest argument podia ser utilitzat a finals del segle XII i principis del XIII en que era el sistema i el document establert. En aquest quadre analitzem el document i l'intentem posar en relació amb la tipologia dels actes de carta de dotació per veure si podem obtenir més informacions sobre el moment en que es va produir aquesta falsificació que està lligada amb tots els altres documents que tenen el seu inici al segle X per justificar els béns de la catedral a la parròquia d'Olost.

GRÀFIC-2 Cartes de dotació dels canonges de la catedral de Vic 1060-1229

Aquesta formalització de l'entrada a la comunitat canonical va estar lligada a un document on quedaven consignat el moment i els béns que eren entregats en el moment de l'entrada. En el període anterior a la reforma gregoriana aquests aspectes els hem trobat reflectits en molts testaments dels canonges on per via testamentària s'asseguraven a alguns parents l'obtenció del benefici del canonge difunt. En alguns casos el compromís quan els descendents són infants era d'assignar-los a algú que tingués cura de la seva

formació i que per assolir aquesta formació pogués disposar de determinats béns per aquesta finalitat. El més comú era que els beneficis ja constituïts fossin ocupats per algun dels membres de la família. Aquest sistema informal de reclutament feia que hi hagués una entrada en funció dels béns que ja disposava el llinatge i que l'entrada d'alguns dels seus membres permetia la seva continuïtat.

Els titulars de beneficis podien designar a altres membres de la família en el cas que es produessin morts prematures i es busquessin substituïts per ocupar aquest càrrec. A més molts dels sistemes de transmissió d'aquests beneficis estaven lligats als vincles familiars i es transmetien de pares a fills, esdevenint així patrimoni dels llinatges que en cada canvi aprofitaven per renovar els pactes entre aquest llinatge i el bisbe. La possessió de propietats pròpies dels canonges que la regla d'Aquisgrà permetia afavoria aquesta patrimonialització amb la condició de guardar unes mínimes formes de formació religiosa. La possessió de béns propis durant la vida dels canonges va ser un dels motius pels quals la reforma gregoriana va voler incidir en la necessitat de la reforma del clergat i demanant una formació mínima als candidats.

Així com en l'àmbit del monaquisme benedictí es va establir en documents l'entrada a la vida religiosa a través de l'oblació en la que s'entregava els béns que passaven a formar part del patrimoni de la comunitat al món canonical veurem una formalització d'aquesta entrada a partir de la carta de dotació. Es tracta d'un document que no es gaïre comú que s'hagi guardat pel fet de ser documents puntuals que un cop utilitzats per l'acte d'entrada a la comunitat. La conservació d'aquests documents a la catedral de Vic té un valor especial perquè se n'han conservat els de bona part dels canonges que van entrar a la catedral durant el segle XII i que s'havien guardat a la sagristia de la catedral i que ens han pervingut per la seva còpia al cartulari de la catedral.

L'establiment d'aquest document està lligat al procés de regularització de la vida canonical i al fet de voler deixar clars els drets que tenien els canonges sobre els béns que en els seus testaments transmetien i quedessin clars els que constituïen el fons de la mensa capitular. Hi han testimonis d'aquests documents a partir de la segona meitat del segle XI en els casos d'alguns preveres que són acceptats com a membres de la catedral i els quals entreguen béns que van constituir la seva dotació durant la seva vida. El més antic que hem pogut documentar és de l'any 1080 dins el context de difusió de la reforma gregoriana. Però un moment en que tenim documentat l'aplicació d'aquesta fórmula d'entrada al capítol correspon a l'any 1091 quan el bisbe Berenguer Sunifred va aconseguir ser nomenat arquebisbe de Tarragona. L'entrada de diversos membres a la

canònica en aquesta data ens mostra que l'arquebisbe Berenguer va voler reglamentar el sistema d'entrada a la vida canonical en un document on el nou canonge era lliurat a la catedral i s'establien quins eren els béns que disposaria per a la seva dotació, els quals en continuaria gaudint en usdefruit durant la seva vida amb el compromís que un cop mort passarien a formar part de la mensa comú dels canonges.

DATA	NOM	DOTADORS	BÉNS	ADMISSIÓ	CENS
2/6/1068	Ramon Atila, sacerdot	Autodonació	Cases i terres	Bisbe Guillem	Tasca
21/2/1070	Ramon Amat, sacerdot	Autodonació	Cases i molí	Bisbe Guillem	Forment i vi
7/6/1083	Ramon Bradila, clergue	Autodonació	Herència del pare		
1/3/1091	Bernat Dalmau	Pares i germans	1 honor i cases Cervera		Forment i vi
28/3/1091	Tedmar, levita	Autodonació	Herència del pare	Berenguer arquebisbe	Tasca
29/3/1091	Arnau Guillem	Autodonació	Herència del pare		Tasca
9/4/1091	Bernat Tedmar	Pares i germans	1 mas		Tasca
10/4/1091	Pere Bernat	Pares i germans	1 mas		Tasca
2/7/1093	Bertran de Castellar	Pares i germans	Meitat mas		
17/4/1096	Arnau Guerau	Pares i germans	Meitat alou	Berenguer arquebisbe	Tasca
31/8/1099	Bernat Santhipòlit	Pares i germans	2 peces terra		
27/11/1100	Ramon Berenguer clergue	Autodonació	Capella i sagrers		
30/6/1105	Umbert, canonge	Autodonació	1 mas i alous		Tasca
10/2/1106	Ermengol Arnau	Autodonació	Herència del pare	Bisbe Arnau	Tasca
9/4/1108	Ramon Guitard	Autodonació	Aλους restituïts		
1/4/1111	Pere de Cervera	Pares i germans	Meitat de parròquia i delmes		
1/6/1111	Berenguer de Tenes	Pares i germans	1 mas		1 porc
1/3/1112	Guillem Santhipòlit	Pares i germans	1 mas		
2/4/1112	Guillem de Bedós	Mare i germans	Herència del pare		
11/5/1120	Pere Berenguer clergue	Autodonació	1 mas		Tasca
22/11/1124	Bernat Berenguer, clergue	Autodonació	1 mas		2 capons
14/4/1126	Bernat de Terrers	Autodonació	1 mas		Tasca
25/5/1127	Guillem Santauegènia	Autodonació	Herència del pare		Tasca
17/6/1127	Guillem Bonfill, canonge	Autodonació	Herència pare i compres		
25/3/1131	Arnau Isarn	Autodonació	Aλους que ja tenia	Bisbe Arnau	Tasca
4/4/1142	Rutilan Riudeperes clergue	Autodonació	4 masos		2 capons
27/6/1142	Ramon Tedmar	Mare i germans	Herència del pare		
19/10/1142	Ramon Bonfill Montrodon	Pares i germans	Mas i molí	Bisbe Ramon	2 capons
17/6/1143	Berenguer Benages clergue	Autodonació	Mas i molí	Bisbe Ramon	2 capons

11/5/1144	Guillem Santaeugènia	Pares i germans	Peça terra	Bisbe Ramon	1 porc
20/10/1144	Bertran de Vilagranada	Pares i germans	Alou	Bisbe Ramon	1 porc
27/1/1146	Bertran d'Huira	Germà	3 masos		1 porc
25/5/1146	Joan Bacó	Pares i germans	Aλους restituïts		2 porcs, blat i vi
12/6/1147	Ermengol Ramon, sacerdot	Autodonació	Batllia canònica	Bisbe Pere	2 capons
8/11/1147	Berenguer de Vilanova	Pares i germans	1 mas		2 capons
24/10/1148	Guillem de Casulis	Mare i germans	2 masos		Quartera
29/6/1151	Pere de Riudeperes	Pares i germans	Meitat alou	Bisbe Pere	1 porc
10/4/1152	Bertran de Castellar	Oncle canonge	Herència del pare	Bisbe Pere	1 porc
10/5/1152	Bernat de Vilagranada	Pares i germans	2 masos i 40 morabatins	Bisbe Pere	1 porc
28/10/1156	Guillem Gros	Pares i germans	Aλους restituïts	Bisbe Pere	1 porc
21/12/1157	Pere de Tavertet	Autodonació	1 mas	Bisbe Pere	2 capons
9/1/1159	Guillem Malla, primicier	Autodonació	1 mas i aλους		2 capons
19/7/1160	Berenguer de Sentfores	Autodonació	2 masos	Bisbe Pere	2 capons
6/5/1162	Gerall de Bigues	Mare i germans	2 masos i molí	Bisbe Pere	1 porc
16/4/1164	Ramon de Malla	Pares i germans	1 mas	Bisbe Pere	1 capó
8/10/1164	Bernat de Santhipòlit	Autodonació	Herència del pare	Bisbe Pere	2 capons
29/12/1168	Arnau de Manlleu	Pares i germans	2 masos	Bisbe Pere	1 porc i 2 capons
11/3/1169	Ramon de Podiata	Autodonació	1 mas i terres	Bisbe Pere	2 capons
9/6/1172	Guillem de Viver	Pares i germans	2 masos	Bisbe Pere	1 porc
1/4/1176	Guillem de Cabrera	Mare i germans	1 mas	Bisbe Pere	1 porc
2/4/1176	Guillem de Malla	Pares i germans	1 mas	Bisbe Pere	1 porc
22/4/1177	Arnau de Cloquer	Pares i germans	3 terres	Bisbe Pere	2 capons
2/9/1180	Guillem de Tavertet	Pares i germans	1 mas i 100 morabatins	Bisbe Pere	1 porc
13/4/1181	Pere de Merola	Autodonació	Herència del pare	Bisbe Pere	1 porc
31/3/1184	Guillem Gros	Pares i germans	Alou Senata	Bisbe Pere	1 porc
17/9/1192	Bernat de Tornamira	Pares i germans	Alou	Bisbe Ramon	1 porc
2/4/1193	Guillem de Castellcir	Pares i germans	1 mas	Bisbe Ramon	Quartera
5/4/1193	Ramon de Vilagelans	Mare i germans	1 mas i casa a Vic	Bisbe Ramon	Quartera
11/2/1194	Bernat de Vilagranada	Pares i germans	1 mas	Bisbe Ramon	1 porc
23/5/1195	Bernat de Montral	Pares i germans	1 mas i 80 morabatins	Ardiaca Bernat	1 porc
25/3/1196	Bernat de Maioles	Mare i germans	Camp, 1000 sous, capella	Bisbe Guillem	Quartera
28/12/1198	Arnau de Malla	Pares i germans	1 mas, molí i restitució	Bisbe Guillem	Quartera
19/4/1200	Ramon de Cervera	Autodonació	Castell Espelt	Bisbe Guillem	1 mas
21/12/1200	Dalmau de Savassona	Pares i germans	1 mas	Bisbe Guillem	6 capons
8/1/1201	Bernat Santhipòlit, clergue	Autodonació	1 mas i honor	Bisbe Guillem	Quartera
28/3/1202	Guislabert de Montral	Mare i germans	1 mas	Bisbe Guillem	Quartera
9/3/1211	Guillem de Subirats	Pares i germans	1 mas		
8/4/1221	Arnau de Bellpuig	Pares i germans	2 masos i Molins		
1223	Arnau de Gurb	Pares i germans	1 mas		2 capons

TAULA-37 Entrada a la canònica i dotació de béns propis 1068-1223

Regulació del funcionament del capítol de la catedral de Vic 1142

L'expansió de les canòniques agustinianes amb l'entrega d'esglésies a aquestes comunitats i el seu funcionament autònom creixent va portar a la crítica dels canonges de la catedral de Vic que es queixaren que el bisbe Ramon Gaufred havia disminuït la dotació del patrimoni de la catedral i no havia pogut evitar l'apropiació feta pels comtes que es va tornar a repetir pel comte Ramon Berenguer IV quan va buscar recursos econòmics per finançar les conquestes de Lleida i Tortosa. A més la substitució del càrrec d'ardiaca l'any 1137 passant aquest càrrec a un germà de Bernat no va agradar al capítol de canonges, perquè el bisbe no va comptar amb la seva aprovació. Aquestes i altres problemes van portar als canonges a demanar una regulació de tot el sistema d'organització de la vida capitular. Va ser Paul Freedman qui va datar i posar en valor aquest pacte entre el bisbe Ramon Gaufred i els canonges per regular els aspectes conflictius pels que passava la vida capitular.¹⁰¹⁵ El bisbe s'avenia a solucionar els problemes que poguessin sortir a partir d'acords dins el mateix capítol, evitant acudir a una autoritat exterior per buscar solució.

Aquesta condició va reforçar el funcionament comunitari evitant de posar en pràctica una nova distribució dels beneficis dels canonges que es produirà en altres catedrals com la de Barcelona amb la implantació del sistema de les dotze pabordies que restablí un sistema de funcionament més d'acord amb la regla aquisgranesa. Quan vam publicar l'article sobre Ramon Gaufred consideràvem que la voluntat de no portar a judici els problemes que es poguessin produir entre el capítol i el bisbe faria referència a les intervencions del comte de Barcelona. Però treballant en les relacions entre la catedral de Vic i la canònica de Santa Maria de Manresa vam detectar que el problema que va provocar la reunió de l'any 1142 correspondria a una intervenció papal que donava plena autonomia als canonges de Santa Maria de Manresa per trencar els seus vincles amb la catedral de Vic, deixant de dependre i portant un funcionament independent. La informació la tenim per una butlla concedida a la comunitat de Manresa pel papa Celestí III l'any 1194 en la que cita una butlla del seu predecessor Celestí II que havia atorgat a la comunitat de Manresa i que li confirmava la seva capacitat d'elegir el substitut del prior i que segons els pactes amb el bisbe Berenguer havien de fer els membres de la comunitat manresana amb l'acord de l'arquebisbe de Tarragona o del bisbe d'Osona i els seus canonges.

¹⁰¹⁵ Paul FREEDMAN, *Tradició i regeneració*, pp. 104-105. L'autor data de l'any 1142 el document pels canonges que intervenen en el document.

Aquesta butlla de Celestí II s'ha perdut i de fet va quedar modificada per la del papa Celestí III però ens pot explicar el fet que quan va morir el prior Bernat de l'Estany la comunitat manresana va elegir al prior successor diferent del de Santa Maria de l'Estany. Per intentar aclarir aquesta situació disposem de dos documents que ens poden explicar quina va ser l'evolució de la situació i que explicarien que en la consagració de Santa Maria de l'Estany de l'any 1133 la relació amb la comunitat de Manresa no s'esmenti per a res. L'explicació és que després de la mort del prior Bernat va ser elegit com el seu successor al prior Guillem que va contribuir a consolidar la comunitat de Santa Maria de l'Estany en relació amb la catedral de Vic, essent considerat canonge de la mateixa i amb dret a ocupar el lloc del bisbe en la seva absència. Sembla lògic que la comunitat de Manresa va poder exercir el seu dret a escollir al seu successor ja fos de la pròpia comunitat o d'un altre congregació canonical. La condició era que s'havia de fer amb l'aprovació del bisbe i els canonges de Vic com va quedar establert en els pactes de l'any 1099. Però aquesta condició no es va produir iniciant-se un conflicte obert com ens ho testimonia un judici celebrat durant l'episcopat de Guillem de Tavertet i que recollia el testimoni de les eleccions que es van fer sense el consentiment del bisbe i que s'intentava ja en aquell període regularitzar. En aquest documents van testimoniar diversos testimonis que donen el nom de diversos que es van anar succeint i que són la única base per poder resoldre aquesta qüestió (Doc. 441). També disposem d'un document relatiu a Santa Maria de l'Estany on signen dos persones amb el títol de prior i que podrien correspondre un a la comunitat de Santa Maria de l'Estany que és el prior Guillem i l'altre que podria correspondre al prior de Santa Maria de Manresa que s'anomena Ramon Bonfill. Aquest Ramon Bonfill era canonge de Santa Maria de l'Estany i va ser entregat per la seva mare Beatriu, vídua de Bonfill Tedball durant l'episcopat del bisbe Berenguer Sunifred amb uns béns per esdevenir canonge regular (Doc. 148). El seu germà era Guillem Bonfill capellà de Santa Maria de la Rodona i que va fer testament l'any 1136. Durant aquest període a més del prior continuava existint la figura de l'abat de Santa Maria de Manresa que controlava la dominicatura de la canònica com un benefici i gaudia del feu de l'església de Sant Pere com establien els pactes del temps del bisbe Berenguer i que hem estudiat. Afortunadament conservem el seu testament de l'any 1141 (Doc. 247) on veiem com aquests drets que tenia els transmet a un parent seu fill del veguer Berenguer de Manresa. El fet de disposar del testament no ens assegura que fos en aquell mateix moment que Ponç Ramon morís, ja que no disposem de cap adveració sacramental ni cap nota necrològica que ens ho pugui confirmar.

En aquest context de successió de l'abat Ponç Ramon en el seu benefici abacial i en l'elecció d'un nou prior per la comunitat sense l'aprovació dels bisbe creiem que hem de situar la butlla obtinguda per la comunitat manresana del papa Celestí II que li confirmés la seva independència i capacitat jurídica al marge de la comunitat de Santa Maria de l'Estany i de la catedral de Vic. Això va provocar que en la pràctica la catedral perdés el control sobre els béns de la canònica de Santa Maria de Manresa per una intervenció papal i que explicaria la reacció dels canonges de la catedral de Vic davant aquest fet i una reacció en la qual van voler implicar al bisbe i al prior de Santa Maria de l'Estany en un jurament comú per mantenir la integritat de la dotació de la catedral i evitar noves pèrdues. La signatura del prior de Santa Maria de l'Estany al document va reforçar la relació establerta en l'estatut de l'any 1133. El testimoni d'un canvi dins la comunitat manresana serà que a partir d'un determinat moment desapareixeran els càrrecs d'abat de Santa Maria de Manresa i de prior de Santa Maria de Manresa quedant la figura del paborde com el cap de la comunitat canonical. Tots aquests canvis implicaren conflictes i una nova distribució de les funcions respecte el que s'havia establert en temps del bisbe Berenguer Sunifred que intentarem explicar més endavant. El que si podem establir que és aquest conflicte el que va produir la reunió capitular posterior a la butlla del papa Celestí II que va degué provocar aquest conflicte. El resultat va ser la unió més estreta dels canonges de la catedral de Vic i els de Santa Maria de l'Estany que continuarà durant tot el segle XII.

Aquest sistema va intentar generalitzar-se com la forma ordinària d'entrar al capítol, alhora que el mitjà per regular la disposició de béns propis dels canonges per assegurar que aquests no eren apropiats pels canonges i la família i sobretot perquè en el moment de la seva mort tenien l'obligació de donar-los definitivament a la comunitat. Aquesta fórmula que pretenia regular l'entrada a la comunitat va ser utilitzada com a mitjà de pressió per normalitzar la legalització de les possessions de que disposaven per transmissió familiar de béns perquè quedés clar la seva titularitat. Aquest darrer aspecte en el fons ens parla del fenomen que podríem dir de les restitucions de béns es va generalitzar els darrers anys de l'episcopat de Berenguer Sunifred i, sobretot, en temps de l'abat Arnau de Malla que va imposar el caràcter inalienable dels béns de la catedral.

Així en aquest període trobem un altre forma d'aquests documents a partir dels quals canonges que ja feia temps que formaven part de la comunitat i que de paraula havien acceptat delimitar els béns que tenien i que pertanyien a la mensa canonical declaraven quins eren i que aquests en el moment de la seva mort havien de passar a la comunitat.

Aquest tipus de documents responen a una negociació i no són fetes en el moment d'entrada a la vida canonical sinó que legalitzaven una situació a posteriori. Es tracta doncs de documents que suposen una negociació i que van tenir com implicació més directe el fet que en els testaments dels canonges s'establís la donació d'aquests béns a la mensa comú.

Aquest progressiu procés de legalització i documentació de l'entrada de béns a catedral va ser utilitzat com a mitjà de documentar la possessió de béns de la catedral i dels quals no es disposava de cap títol de propietat. Aquest és el cas d'un dels documents del conjunt de documents falsificats i coneguts com els falsos d'Olost que va detectar i descriure Antoni Pladevall i que Ramon Ordeig en l'edició dels documents de la catedral ha documentat en el moment d'editar-los. Entre aquest el més paradigmàtic és la falsificació de l'acta de dotació del canonge Guillem Guifré de Balsareny. El document datat de l'any 1032 està relacionat amb un document de la mateixa data on apareixen alguns dels béns situats a Olost, però el document falsificat a principis del segle XIII pren com a model l'estructura de les cartes de dotació, intentant donar una aparença de legalitat a aquesta donació.

Aquesta falsificació d'uns béns que la catedral tenia pels vincles amb el bisbe Guillem Guifré té més sentit quan sabem que aquest bisbe va ser acusat de simonia al final de la seva vida i va haver de renunciar a l'episcopat. Davant el silenci d'aquest període crític de la història de la catedral de Vic aquest document pretén rehabilitar al canonge Guillem Guifré mostrant que aquest va entrar d'una forma regular a la canònica, aportant uns béns que formaven part de la mensa canonical. Aquest argument podia ser utilitzat a finals del segle XII i principis del XIII en que era el sistema i el document establert. En aquest quadre analitzem el document i l'intentem posar en relació amb la tipologia dels actes de carta de dotació per veure si podem obtenir més informacions sobre el moment en que es va produir aquesta falsificació que està lligada amb tots els altres documents que tenen el seu inici al segle X per justificar els béns de la catedral a la parròquia d'Olost.

La tipologia de la carta de dotació

El testimoni d'aquest document el coneixem en un 90% per la còpia d'aquests documents conservats al cartulari de la catedral. Molts d'ells quan es va redactar el cartulari encara es devien conservar a la sagristia de la catedral i eren el testimoni dels darrers canonges que havien entrat a formar part de la comunitat. L'interès per conservar aquests documents estava en les condicions amb que cadascun dels membres de la

catedral havien estat acceptats com a canonges i, sobretot, quins eren els béns que havien aportat que havien de formar part de la mensa comuna del capítol de canonges un cop aquests haguessin mort. Aquests són els motius pels quals van ser recollits aquests documents al cartulari i que amb el temps, quan ja no tenien cap valor, van anar desapareixent. El petit percentatge de cartes de dotació originals conservades respon a dos fets que hem de considerar no substancials, però que expliquen la seva conservació en documents. El primer és perquè són els testimonis més antics de les cartes de dotació quan encara no s'havia formalitzat la seva estructura, però que tenien valor per a la catedral en tant acreditaven la donació de determinats béns que van entrar a formar part de la mensa capitular. Aquestes entrades al capítol coincideixen amb el període en que el bisbe Berenguer Sunifred de Lluçà va iniciar la seva activitat com arquebisbe de Tarragona l'any 1091.

A més veiem que en el cas d'una de les entrades es va produir una substitució al cap de poc temps per un germà de la pròpia família i la seva commutació amb els béns que havia entregat. Així aquí podem constatar un aspecte propi de la catedral i de l'entrada dels canonges en que veurem que durant un període important alguns llinatges van mantenir dins a la comunitat a dos membres del seu llinatge per assegurar que els drets a formar part de la comunitat no es perdessin i assegurar-ne la seva presència i gaudi dels beneficis que administraven. Aquests aspectes només els podem entendre i explicar des de la lògica dels llinatges i la seva política per preservar els béns gestionats i la presència al si de la catedral. Finalment trobem un exemple del final del període estudiat d'un membre que possiblement procedia del capítol de la catedral de Barcelona, però que al final va arribar a esdevenir canonge de Vic. Es tracta de Berenguer de Subirats del qual conservem no tant el testimoni de la seva entrada com a canonge de Vic, sinó la dotació que tenia com a membre del seu llinatge i de la qual va gaudir durant la seva vida. Eduard Junyent ja va detectar la presència d'aquest personatge els darrers anys del bisbe Guillem de Tavertet i durant l'episcopat de Bernat Calbó i que va aconseguir ocupar el càrrec d'ardiaca. Les notícies conservades testimonien que tenia un fill que apareix en la documentació de la catedral. La interpretació que es suggereix és que es tractés d'un canonge concubinari, però el fet que es conservi la carta dels béns que va rebre en herència pot justificar la seva entrada al capítol en edat adulta i després d'abandonar la seva condició laical. La seva presència dins les llistes d'estudiants de Bolònia podria explicar que hagués fet els estudis tenint les ordes menors i que posteriorment entrés com a canonge a la catedral de Vic. Així el document que acreditava els béns que tenia en

usdefruit no seria el de la cerimònia d'acceptació al ser incorporat a la comunitat canonical, sinó el testimoni dels béns que disposava en vida i que a la seva mort van entrar a formar part de la mensa capitular.

El recull documental d'aquests documents i el seu us ens permeten datar el període en que va utilitzar-se aquesta tipologia documental que podem relacionar amb la concòrdia establerta entre el bisbe i els canonges entorn els anys 40 del segle XII i la seva desaparició que respon a unes circumstàncies concretes i al fet que l'entrada en la vida canonical es veurà alterada per la intervenció directa del papat en el nomenament dels canonges. Aquest document va sofrir una progressiva fixació en la que es marquen els passos de la seva elaboració i que estaven íntimament lligats a la cerimònia d'acceptació dels canonges.

El recull documental d'aquests documents i el seu us ens permeten datar el període en que va utilitzar-se aquesta tipologia documental que podem relacionar amb la concòrdia establerta entre el bisbe i els canonges entorn els anys 40 del segle XII i la seva desaparició que respon a unes circumstàncies concretes i al fet que l'entrada en la vida canonical es veurà alterada per la intervenció directa del papat en el nomenament dels canonges. Aquest document va sofrir una progressiva fixació en la que es marquen els passos de la seva elaboració i que estaven íntimament lligats a la cerimònia d'acceptació dels canonges. Els esquemes d'aquests documents són els següents:

4.1.5 Secularització i intervenció de Roma

L'any 1194 quan es produeix l'assassinat de l'arquebisbe de Tarragona Berenguer de Vilademuls va provocar que el bisbe de Vic Ramon de Castellterçol accedís a la seu arquebisbal de Tarragona i s'hagués de produir l'elecció d'un nou bisbe per al bisbat de Vic. L'elecció no es va produir de forma immediata sinó que es va produir un període de "seu vacant" en el qual Bernat l'ardiaca d'Osona va actuar en nom del bisbe en l'acceptació d'un nou canonge a la catedral amb l'acord del capítol (Doc. 343). Es tracta de Bernat de Montral que va ser acceptat a la comunitat tot i que va viure fins l'any 1203 en que va ser assassinat per Guillem Escuder.¹⁰¹⁶ Tot i ser rebut per l'ardiaca durant el

¹⁰¹⁶ Aquesta informació ens la proporciona un document del 7 de desembre 1239 quan el bisbe Bernat Calbó va rebre de Ramon de Malla unes cases al costat del palau episcopal i un forn que foren de Guillem Escuder per compensar el sacrilegi comès contra Bernat de Montral. ACF-III Eduard JUNYENT, *Diplomatari de Sant Bernat Calvó*, doc. 160, pp. 98-99. .

període de la seu vacant el document va ser redactat a Tarragona pels notaris Pere de Tarragona, Berenguer d'Olzina i Ferrer que actuava de notari de l'arquebisbe. Tot i que ja en aquesta data 23 de maig de 1195 el bisbe Guillem ja havia estat elegit pel capítol el 28 d'abril del mateix any l'acceptació es devia fer amb l'aprovació de l'arquebisbe Ramon de Castellterçol. En aquest context el bisbe Ramon de Castellterçol va establir a Andreu Salmúnia com a escriptent de tots els documents de la vila i parròquia de Vic durant tota la seva vida amb la condició de redactar un cartoral on constés tota la documentació que acredités els dominis de la catedral (Doc. 337). Aquesta decisió implicava una voluntat de dotar al capítol de la catedral d'una eina que li permetés gestionar millor els béns propis del capítol i confiada a la persona que podia acreditar còpies autoritzades dels documents com ho serà Andreu Salmúnia. En un moment d'imposició del dret comú la catedral volia disposar dels mitjans legals per justificar el seu patrimoni amb voluntat d'una millor gestió i per evitar la pèrdua de drets.

Realitzar això no era una tasca fàcil i demanava temps i dedicació, però el problema es va agreujar pel fet que el bisbe Guillem de Tavertet un cop escollit bisbe va voler establir la divisió entre els béns que li corresponien per poder-los administrar millor dels béns que corresponien al capítol de canonges. Per poder portar a terme això i amb l'ajuda d'Andreu Salmúnia va decidir apropiarse de tota la documentació de la catedral per poder separar els documents que acreditaven els seus drets, dificultant als canonges disposar de la seva documentació i produint-se un conflicte que anirà creixent i que tenim documentat l'any 1206 quan el bisbe va ser denunciat davant el papa Innocenci III i aquest va demanar una inquisició a l'arquebisbe de Tarragona (Doc. 379). Ja hem recordat que Guillem de Tavertet davant les dificultats amb que va topar per fer valdre els drets episcopals va optar per anar a Roma i obtenir del papa Celestí III diverses disposicions papals que li permetien imposar els seus drets davant els canonges que no volien acceptar les seves decisions, contra els clergues que no acceptaven la seva jurisdicció com a prelat diocesà i, sobretot, la capacitat d'utilitzar la força contra tots aquells laics que s'oposessin a l'exercici dels seus drets. Un dels primers fruits d'aquesta política de restauració del patrimoni episcopal va ser la recuperació del domini del castell de l'Espelt que en els darrers anys del bisbe Berenguer Sunifred havia passat als descendents de l'ardiaca Bernat Dalmau. Concretament aquest va passar a mans del seu germà Guillem Dalmau de Cervera que en

disposava en el seu testament de l'any 1133 (Doc. 233). Aquest alou entregat al bisbe Oliba per dotar l'ardiaconat de Guillem Guifré va ser reclamat a Ramon de Cervera presentant tots els documents que acreditaven la seva donació a la catedral i la seva possessió. El resultat va ser l'acceptació per part de Ramon de Cervera d'aquests drets amb la restitució de l'alou de l'Espelt l'any 1200 a canvi de ser acceptat com a canonge laic de la catedral de Vic (Doc. 360). Aquesta restitució, però, no va ser tant clara perquè aquests béns ja havien estat infeudats pels Cervera i a la pràctica es van trobar amb molts problemes per fer-ho efectiu. El bisbe volia tornar a dotar aquests béns per reforçar les rendes de l'ardiaconat.

En la constitució de l'estructura capitular, però, hi va tenir un paper fonamental el papat que a partir de Celestí III intervindrà de forma decidida en l'organització interna de la comunitat. Inicialment aquest va reforçar l'autoritat del bisbe enfront els canonges i que generarà una conflictivitat a partir de la qual Roma haurà d'intervenir en la vida capitular i en la limitació de la realitat canonical reduïda a una entitat jurídica anomenada capítol catedral. Recollim en aquest gràfic les diverses intervencions papals en els afers de l'organització de la vida canonical, mostrant la seva importància i que acabaran amb la resignació del bisbe Guillem de Tavertet l'any 1230.¹⁰¹⁷ Paul Freedman en les conclusions de la seva tesi doctoral ja va remarcar que a partir de l'episcopat de Guillem de Tavertet el papa intervé directament en els afers del bisbat.¹⁰¹⁸

DATA	PAPA	CONFLICTE	DOC
19/11/1194	Celestí III	Permis al capítol, durant l'interdicte, de celebrar amb portes tancades	340
12/11/1196	Celestí III	Bisbe pot actuar contra els canonges que s'oposen a les decisions	346
13/11/1196	Celestí III	Bisbe anant contra clergues diocesans que no atenen la seva autoritat	347
13/11/1196	Celestí III	Potestat bisbe per defensar propietats església amb armes temporals	348
13/5/1199	Innocenci III	Protegint el benefici de Sant Miquel fundat pel sagristà Pere de Tavertet des d'on s'administra el tresor de la catedral	356
31/5/1201	Innocenci III	Papa demana al bisbe de Barcelona i altres la seva intervenció en el conflicte entre l'ardiaca Bernat i els que controlen delmes ardiaconat	364
9/6/1201	Innocenci III	Papa s'adreça al capítol establint que l'administració del benefici de Sant Miquel estigui administrat pel sacerdot Ferrer de Sorba	365
13/12/1204	Innocenci III	Papa comunica al bisbe que cap clergue ni laic pot escapar de la jurisdicció del bisbe encara que tingui protecció apostòlica	373

¹⁰¹⁷ Anscari M. MUNDÓ, "La renúncia del bisbe de Vic, Guillem de Tavertet (1233) segons la correspondència de Bages i els registres vaticans", *Séptimo Congreso de Historia de la Corona de Aragón*, Barcelona, 1962, vol. 3, pp.77-95.

¹⁰¹⁸ Paul FREEDMAN, *Tradició i regeneració*, pp. 217-220. És el capítol de les conclusions on Freedman mostra com el moment en que la vida diocesana s'arriba a la fi de l'autonomia i es consolida un període d'intervencionisme papal.

7/4/1206	Innocenci III	Papa ordena a l'arquebisbe de Tarragona i altres fer una investigació sobre les denúncies presentades per dos canonges contra el bisbe	379
1/9/1206	Innocenci III	Nova carta adreçada a l'arquebisbe de Tarragona i l'abat de Poblet perquè investiguin amb més atenció les denúncies i li comuniquin	383
22/6/1207	Innocenci III	Papa nomena uns àrbitres que intervinguin en el plet que enfronta l'arquebisbe de Tarragona i el bisbe de Vic pels delmes de Tarragona	384
13/5/1208	Innocenci III	Papa mana a l'arquebisbe de Tarragona i el bisbe de Vic aixequin la suspensió canònica a Guillem Gros i Guislabert de Montral	385
1211	Innocenci III	Papa mana que s'apliqui la sentència donada pel bisbe Guillem i confirmada pel papa contra els canonges Guislabert i Guillem Viver	391
23/1/1213	Innocenci III	Papa demana que l'abat de Poblet investigui sobre la reclamació de Pere de Viver que no el volen rebre com a canonge	398
5/6/1215	Innocenci III	El papa dona permís al bisbe per poder actuar contra els canonges que s'oposen a les seves decisions	402
30/10/1215	Innocenci III	Papa demana a l'arquebisbe de Tarragona i el prior d'Escornalbou investigui el conflicte entre Arnau de Bellpuig amb el capítol de Vic	403
31/5/1216	Innocenci III	El papa confirma al prior de Santa Maria de l'Estany tots els seus béns independents de la catedral de Vic	404
13/3/1220	Honori III	Els jutges delegats en el conflicte entre el bisbe de Vic i Guillem Ramon, vescomte Bearn, excomuniquen a aquest darrer	413
15/5/1220	Honori III	El papa mana als priors de l'Estany, Manlleu i Casserres intervinguin conflicte entre ardiaca de Vic i Bertran de Bellpuig	415
31/10/1220	Honori III	Papa mana al bisbe Guillem permeti la construcció de la capella dels hospitalers a la vila de Vic que el bisbe impedia	416
26/5/1222	Honori III	El papa confirma les possessions de l'església de Vic segons concessió del rei Odó: vila de Vic, castell d'Artés i altres béns rebuts	419

TAULA-38 Intervencions papals a la catedral de Vic durant l'episcopat de Guillem de Tavertet

En diversos documents papals estan adreçats explícitament al capítol de la catedral i d'altres afecten a conflictes interns que són portats a Roma per ser resoltos. Aqueta apel·lació constant a Roma es va anar traslladant cap a l'arquebisbe de Tarragona que va participar com a jutge delegat en varis dels conflictes. El mateix enfrontament entre l'església de Vic pels delmes i l'església de Sant Salvador de Tarragona van afectar a la conflictivitat entre aquests dos capítols. La presència dels ardiaques de Vic al Camp de Tarragona ja es donava amb l'ardiac Bernat d'Aguiló i va ser reforçada amb el nou ardiaca Dalmau de Savassona que va rebre durant la seva vida els l'administració dels béns de l'església de Vic a Tarragona.

L'estudi dels conflictes del període ja havia estat documentat pel degà Montcada al seu "Episcopologio" volent desmentir com s'havia afirmat en algunes obres del segle XVII que el bisbe Guillem de Tavertet hagués estat obligat a renunciar al seu càrrec episcopal a causa de participar d'acusacions d'heretgia càtara. El mateix Montcada, aplegant la documentació del seu episcopat, donà les primeres referències sobre el

conflicte que havia tingut el bisbe Guillem des de l'any 1206 per la denúncia presentada pels canonges al papa Innocenci III. Montcada mostra que els problemes eren interns de relació entre els canonges i la postura autoritària del bisbe que va implicar el càstig i la purgació canònica dels canonges denunciants a Roma. En les obres de Flórez i Villanueva documenten aquests conflictes, mostrant que la renúncia de l'any 1230 tenia els seus precedents en els conflictes iniciats des de l'inici de l'episcopat i al fet que el papa Celestí III va donar poder al bisbe a actuar contra els que anaven en contra de les seves posicions amb contundència. Eduard Junyent i la historiografia vigatana van reconèixer la conflictivitat del prelat i Anscari Mundó va poder aportar la documentació vaticana referent a la darrera fase de la seva renúncia durant el pontificat de Gregori IX.¹⁰¹⁹

Paul Freedman remarca aquesta conflictivitat i posa l'accent en la intervenció del rei Pere en els afers del bisbat de Vic i que va poder agreujar aquest conflicte. Freedman que atribuïa als bisbes del segle XII un paper marginal respecte als comtes de Barcelona, considerant un llarg parèntesi en la implicació dels bisbes i la catedral en les decisions que afectaven al funcionament del regne, creia que la implicació de la monarquia amb el bisbe de Tavertet va augmentar les tensions entre aquest i la comunitat canonical. Posteriorment Paul Freedman va anar publicant diversos breus del papa Innocenci III adreçats a l'església de Vic i que no consten en els registres vaticans del papa.¹⁰²⁰

Posteriorment Damian Smith, que va fer la seva tesi doctoral sobre el papa Innocenci III i les seves relacions amb la Corona d'Aragó, havia donat a conèixer el contingut de la denúncia que els canonges havien presentat contra el bisbe Guillem de Tavertet i que havia estat localitzada per Ramon Ordeig en el procés de descripció de l'Arxiu Capitular de Vic.¹⁰²¹ Aquest fet ens va portar a reinterpretar de nou totes les dades que tenia recollides per veure si les denúncies presentades pels canonges tenien una base documental que les pogués sostenir. En aquest moment volem aportar una visió més ajustada de tot aquest procés que va allargar-se en el temps i que va provocar una situació de moltes tensions en la vida comunitària.

En la constitució de l'estructura capitular, però, hi va tenir un paper fonamental el papat que a partir de Celestí III intervindrà de forma decidida en l'organització interna de

¹⁰¹⁹ Anscari M. MUNDÓ, La renúncia del bisbe de Vic, Guillem de Tavertet (1233) segons la correspondència de Bages i els registres vaticans”.

¹⁰²⁰ Paul FREEDMAN, Josep M. MASNOU, “Four additional letters of pope Innocent III concerning the cathedral chapter of Vic”, *Roemische Historische Mitteilungen*, 44(2002), pp. 103-120,

¹⁰²¹ Damian J.,SMITH, A letter of Innocent III from the archive of Vic shedding light on *Cum Oporteat* (X 5.1.19)”, *Röemische Historische Mitteilungen*, 50(2008), pp. 197-207.

la comunitat. Aquest reforç de l'autoritat del bisbe va implicar el trencament amb el capítol al crear-se la distinció entre els béns del capítol i els que el bisbe tenia per a la seva administració i que va significar la divisió de la documentació. Aquest trencament també va afectar als béns compartits per la catedral relacions amb Santa Maria de l'Estany i que van ser objecte d'un plet de divisió dels béns durant l'any 1204 (Doc. 372) que tendiran a administrar-se totalment independents de la catedral com certificarà el papa Innocenci III l'any 1216, després de la celebració del concili Laterà IV.¹⁰²² La implicació va ser per iniciativa del mateix bisbe Guillem de Tavertet que com ja hem analitzat al principi del seu episcopat va anar a Roma per obtenir un aval papal a la seva acció episcopal i que ens indica que des del 1195 la cúria Romana coneixia i intervenia donant autoritat al bisbe en la seva acció respecte al capítol catedral. Inicialment reforçant l'autoritat del bisbe enfront els canonges i que generarà una conflictivitat a partir de la qual Roma haurà d'intervenir en la vida capitular i en la limitació de la realitat canonical reduïda a una entitat jurídica anomenada capítol catedral.

La reacció del capítol es va fer esperar i per les denúncies que van fer arribar els canonges Guillem Gros i Guislabert de Montral al papa Innocenci III tenim un resum dels greuges que va suposar l'acció del bisbe en el període 1195-1206. La dada fonamental és l'actitud autoritària amb que va actuar el bisbe vers el capítol catedral recolzant-se en certs canonges que el recolzaven i alguns laics que van convertir-se en els executors de les accions episcopals en detriment de la resta de membres del capítol. Pel que fa als canonges la denúncia fa referència que hi va haver un assassinat d'un membre del capítol i que el responsable va ser protegit pel bisbe escapant així del càstig. Aquest canonge afectat seria Bernat de Montral, cosí de Guislabert i l'assassí seria Guillem Escuder que va ser nomenat batlle reial de la ciutat de Vic pel rei Pere. També el bisbe Guillem va nomenar com ardiaca a un canonge que encara no feia un any que havia entrat a formar part del capítol en substitució del candidat proposat pel capítol. Si atenem a la prosopografia podem identificar a l'ardiaca imposat pel bisbe com a Dalmau de Savassona i el candidat proposat pel capítol i el que no va arribar a ser ardiaca era Arnau de Manlleu que va passar a ocupar el càrrec de preceptor.¹⁰²³

¹⁰²² Josep M. MASNOU, "Santa Maria de l'Estany i la consolidació d'una canònica agustiniana a principis del segle XIII", *Miscel·lània Litúrgica Catalana*, en premsa.

¹⁰²³ Els Manlleu van tenir un paper actiu en els conflictes que afectaven a la noblesa a la Plana de Vic i que van fer necessària la intervenció reial per pacificar la situació com consta en un document de Pau conservat als arxius de Perpinyà i poc conegut. Citat per Eduard Junyent no ha estat mai estudiat en profunditat. 1205, 25 març Vic (Arxiu dep. Pirineus orientals 1B8 Privilegis) El rei Pere confirma el tractat de pau convingut en

Entre els laics que es van posar al servei cal destacar la figura de Guillem Escuder que va anar augmentant el poder sobre la vila de Vic fins que va aconseguir ser anomenat batlle reial pel rei Pere en el moment en que el capítol va decidir denunciar a Roma. Guillem Escuder va rebre el control del palau episcopal i el control d'unes cases al costat de les del bisbe i que en el moment de la renúncia del bisbe a partir del 1230 va haver de retornar al bisbe Bernat Calbó. A més el bisbe li va entregar en vitalici el forn episcopal convertint-se en la ma dreta del bisbe Guillem de Tavertet en tots els afers de Vic. La seva acció va seguir essent conflictiva i tenia aspiracions a ser acceptat com a canonge, però aquest va ser rebutjat sistemàticament. També es parla de laics que administraran amb usura els béns de la catedral i que s'enriquieren de forma indeguda. Es tracta del llinatge dels Malloles originaris de Perpinyà i que el bisbe Guillem de Tavertet establirà com administradors d'una part important del patrimoni que el bisbe com a paborde del mes de març tenia a la Vilaradulf. Era una de les famílies més riques de la vila que van arribar a construir la seva domus en els dominis del bisbe i al final de la seva vida van ser acusats d'usurers i van haver de posar els seus béns en mans del bisbe Bernat Calbó per saldar les usures.¹⁰²⁴ Cal dir que van ser els que van permetre la introducció dels franciscans a Vic a partir del 1225, segurament en aquesta darrera etapa restitutiva dels béns guanyats en usura. La denúncia del 1208 ja era una acusació contra ells avalats pel bisbe Guillem de Tavertet que també es degué beneficiar d'una administració més productiva. Un dels punts centrals de les causacions dels canonges és que el bisbe es va apoderar de la documentació i dels llibres que eren de la catedral i que estaven en mans del sagristà major Pere de Tavertet. Aquesta notícia l'hem utilitzat per argumentar que aquesta acció del bisbe va fer que el cartoral de la catedral no es pogués completar i que caldria explicar per la voluntat del bisbe de destriar la documentació que li correspondria per fonamentar els seus drets tan senyorials com jurisdiccional per establir la seva mensa episcopal. El testimoni del segrest dels llibres pertanyents al capítol es va produir en el moment de la mort del bisbe l'any 1233 al monestir de Sant Pere de Casserres quan es va establir una reclamació pels llibres que encara tenia al seu poder.¹⁰²⁵

la cúria reial de Vic entre Guillem Bernat de Manlleu, Ramon de Manlleu, Ramon i Bernat de Talamanca i altres.

¹⁰²⁴ Durant l'episcopat del bisbe Guillem es poden documentar pràctiques especulatives d'aquesta família que van implicar una condemna d'usura l'any 1241 com indica Eduard JUNYENT, *Diplomatari de Bernat Calvó*, doc 212, pp. 128-129. Sobre el tema de la usura i els procediments per reparar aquesta disposem de l'obra de Jean-Louis GAULIN, Giacomo TODSCHINI (ed.), *Male ablata. La restitution des biens mal acquis (XIIe-XVe siècle)*, École Française de Rome, 2019.

¹⁰²⁵ Eduard JUNYENT, *Diplomatari de Sant Bernat Calvó*, doc. 59, pp. 42-44.

En tots aquests conflictes el bisbe Guillem de Tavertet, que estava més a fora del bisbat al costat del rei Pere en diversos afers d'assessor legal del monarca i en l'administració reial, comptava amb un puntal que va actuar de mitjancer entre el bisbe i el capítol: el seu oncle Pere de Tavertet que com a sagristà major va contribuir a establir consens en determinats moments de molta tensió, sobretot al principi del seu episcopat. Pere de Tavertet va consolidar la dotació econòmica de la catedral dotant el benefici de Sant Miquel que administrava el tresor de la catedral i que va ser utilitzat com a caixa de dipòsits a disposició del bisbe per finançar la seva política fiscal i militar com ha estudiat amplement Thomas Bisson. Pere de Tavertet a partir del 1205 quan ja coneixia el viatge dels dos canonges en nom d'una part del capítol per denunciar al bisbe va pensar que la situació es podia complicar i per aquest motiu va dictar el seu testament, potser acompanyant a Roma al seu nebot per sostenir-lo en la seva defensa davant el papa Innocenci III. Aquesta anada a Roma l'aprofità per obtenir la confirmació de la fundació del benefici de Sant Miquel que havia estat posat sota la protecció directa del papa i el nomenament del seu administrador que era el sacerdot Ferrer de Sorba que va passar a formar part del capítol de la catedral.¹⁰²⁶ A Roma Guillem de Tavertet va defensar davant la cúria i el mateix papa la seva acció durant els primers anys del seu pontificat i va aconseguir que el papa tornés a escriure als que havien de fer la inquisició sobre les acusacions contra el bisbe que ho fessin, però tenint en compte les acusacions que es fessin per odi al prelat per poder fer-ne un judici més just. Precisament aquesta segona butlla va passar a formar part de les decretals per justificar com s'havien de fer les inquisicions que acusaven als bisbes perquè aquestes fossin fetes amb les suficients garanties com a estudiat Damian Smith.¹⁰²⁷ El resultat va ser favorable al bisbe i va perjudicar als dos canonges que van presentar l'acusació. Malgrat Guislabert de Montral i Guillem Gros van ser castigats amb la privació del seu benefici i novament restituïts d'aquests l'any 1208, la conflictivitat va continuar.

Els actors d'aquesta tensió va continuar essent el jove canonge Guislabert de Montral i els membres del llinatge dels Viver que seguien la tradició del control dels Lluçà dins el capítol i que a principis de l'episcopat havien estat privats de les cases que tenien a Vic per l'acció violenta de Guillem Escuder. Aquests van continuar insistint per poder

¹⁰²⁶ Ferrer de Sorba abans d'assumir aquest canonicat havia estat dotat pels seus pares al servei de Santa Maria de la Rodona i devia tenir unes capacitats administratives importants que van portar a ser elegit com a canonge del benefici de Sant Miquel.

¹⁰²⁷ Damian J., SMITH, A letter of Innocent III from the archive of Vic shedding light on *Cum Oporteat* (X 5.1.19)", *Röemische Historische Mitteilungen*, 50(2008), pp. 197-207.

continuar tenint un representant del seu llinatge i recuperar les cases que tenien a Vic. Aquests conflictes que havien tornat a plantejar a Roma noves denúncies contra el bisbe van portar al papa a excomunicar a Guislabert de Montral i al canonge Guillem de Viver l'any 1213 per la seva oposició envers el bisbe aprofitant la seva posició de feblesa a causa de la desfeta de la batalla de Muret. Davant els problemes que tornava a tenir el bisbe i que va afectar a la credibilitat del bisbe Guillem a Roma, els canonges liderats per Pere de Tavertet van escriure directament una carta al papa Innocenci III recolzant al bisbe Guillem (Doc. 400). Es un document excepcional que en conservem la còpia i es va escriure abans de la celebració del concili Laterà IV en el qual hi va participar el bisbe Guillem.

Guillem de Tavertet havia intervingut d'una forma directe en tot el govern del rei Pere i en les iniciatives que el monarca va dur a terme, a més el bisbe va aprofitar la seva relació amb el rei per obtenir privilegis pels ciutadans de Vic reafirmant així el seu paper com a veritable senyor de la vila per sobre dels funcionaris reials. Tot això es va fer mitjançant el pagament de grans quantitats de diner que el bisbe obtenia dels béns del bisbat i que va arribar al màxim de la pressió en el moment que els canonges van decidir denunciar al bisbe a Roma. En aquell any el bisbe es va comprometre a lliurar al monarca la quantitat de 42.000 sous per finançar les despeses de la monarquia, implicant una forta pressió sobre els béns i persones sotmeses a la jurisdicció episcopal. (Doc. 377) Conservem la llista dels contribuents a aquesta talla que ens permet conèixer quines persones estaven sota la jurisdicció episcopal i que van contribuir en aquesta tributació.

NOM	QUANTITAT	NOM	QUANTITAT
Joan de Malloles	3200 sous	Pere de Colomer	3 sous
Ramon de Manlleu	137 sous	Bonafe	18 diners
Ferrer de Mercadal	250 sous	Guillem collerer	4 sous
Bertran de Codina	80 sous	Ramon Modelo	20 sous
Bernat de Santgenís	15 sous	Bernat de Lavagi	30 sous
Ramon de Mercadal	20 sous	Joan de Vallés	5 sous
Joan Modelo	70 sous	Bernat de Sant Sixt	10 sous
Bernat de Garden	8 sous	Ramon Copada	100 sous
Ferrer de Garden	15 sous	Bernat de Pinos	100 sous
Pere Ros	10 sous	Pere Joan Moltoni	140 sous
Berenguer de Molí	80 sous	Berenguer Tarithan	5 sous
Pere Tort	7 sous	Pere Domenec	3 sous

Ferrer Tort	10 sous	Joan de Ordina	3 sous
Ramon Remedi	4 sous	Homodei de Rodlen	2 sous
Guillem Remedi	3 sous	Pere Ferrer	5 sous
Martí de Salleda	5 sous	Pere Burdus	4 sous i mig
Berenguer Saurí	40 sous	Pugalder	4 sous i mig
Ramon Pilot	100 sous	Joan Tarithan	2 sous
Llobet Pilot	70 sous	Ramon Molto	40 sous
Vidal Marquet	80 sous	Berenguer Pellicer	40 sous
Pere Monai	20 sous	Ramon de Carreres	50 sous
Selvan	7 sous	Berenguer Ramon	120 sous
Joan Cherus	5 sous	Bernat Vermei	10 sous
Guillem de Coll Teixidor	5 sous	Ramon Guillem	70 sous
Cervello	3 sous	Ramon Pintor	40 sous
Bernat de Rimentol	5 sous	Bernat de Palol	100 sous
Berenguer de Sorribes	40 sous	Guillem de Casserres	5 sous
Berenguer de Vilanova	15 sous	Joan de Bonastre	10 sous
Berenguer, paraire	40 sous	Bernat de Sagrista	70 sous
Ferrer de Pont	5 sous	Bernat Medici	10 sous
Joan Borrell	10 sous	Ramon de Sala	50 sous
Bernat de Terrers	30 sous	Pere de Sant Joan	5 sous
Arnau Picapedres	15 sous	Bernat de Pont	10 sous
Pereio	20 sous	Guillem d'Estrada	5 sous
Berenguer de Vineale	7 sous	Llobet de Valles	10 sous
Ricard de Mercadal	20 sous	Pere de Celler	10 sous
Pere Joan de Mercadal	6 sous	Guillem de Vic	10 sous
Pere Campa	15 sous	Pere Gali	5 sous
Arnau de Malars	30 sous	Beatriu de Guadells	2 sous
Bernat Muntaner	60 sous	Pere de Collell	10 sous
Arnau de Mercadal	40 sous	Berenguer de Vineale	5 sous
Arnau Joan carnisser	10 sous	Bernat de Casas	50 sous
Ferrer Pere	4 sous	Bernat de Pujol	30 sous
Pere Nicolau	5 sous	Guillem Gavagi	5 sous
Bernat de Dolcia	5 sous	Pere de Noguer	5 sous
Berenguer de Prixana	5 sous	Pere de Dec	10 sous
Joan Marchet	11 sous	Miquel Sabater	5 sous

Pere Vidal	12 sous	Boxo de Santhipolit	100 sous
Ramon de Cervera	10 sous	Bernat Clos	5 sous
Berenguer Coll sabater	7 sous	Ramon de Prat	10 sous
Vidal adroguer	5 sous	Ramon de Pradell	10 sous
Joan d'Emposta	4 sous	Bernat de Garden	10 sous
Alegret de Callnou	10 sous	Ramon Ferrer	20 sous
Pere Ripoll	12 sous	Domenec de Torre	20 sous
Ferrer de Callnou	4 sous i mig	Guillem de Prat	10 sous
Berenguer de Guardiola	3 sous	Ramon de Moles	5 sous
Pere Llucià	5 sous	Berenguer de Munels	5 sous
Joan argenter	5 sous	Arnau de Capella	5 sous
Pere Teixidor	50 sous	Arnau de Palol	80 sous
Bernat de Calleles	7 sous	Bernat de Malla	35 sous
Bernat Pintor	6 sous i mig	Arnau de Cervera	10 sous
Arnau de Vallmadiguera	10 morabatins	Peio	20 sous
Pascual de Riuprimer	100 sous	Roig de Pratjutglar	50 sous
Joan de Mir	100 sous	Joan de Puigginestos	40 sous
Berenguerde Nestevena	25 sous	Alegret	30 sous
Maria de Sala	14 sous	Dolcet de Quadres	30 sous
Guillem de Roja	3 sous	Ferrer de Porta	5 sous
Ferrer de Pont	5 sous	Ramon Collerer	5 sous
Bernat de Granollers	10 sous	Guillem Escuder	3700 sous

TAULA-39 Llista dels contribuents a la talla feta pel bisbe per recollir els 42.000 sous (1206)

Finalment es fa constar el que el bisbe va pagar de la seva dominicatura corresponent a la mensa episcopal un total de 460 sous. *De dominicatura episcopi habuit XVIII sextarios et medium ordi et fuit I de frumento et medium espelte et est suma annone CCC LX solidos. Et preterea habuit C solidos et sic sunt CCCLX solidos et valebat tunc temporis quarteria frumenti V solidos, et illa de ordeo III solidos et illa de espelta II solidos.* Pel que fa als béns del capítol es va sotmetre a una taxació a partir dels masos obtenint 9000 sous. *Item habuit de [man]sis ecclesie Vicensis qui sunt in Ausona de quibusdam I^a quartera blati et de quibusdam dues vel etiam tres et fuerunt ultra centum mansi et ultra CCC quarteras blati et est suma VIII milia solidos et plus.* El total de diners recollits era de 20.613 sous, falten encara la meitat per arribar a recaptar-ne 42.000. En aquest procés, però, el senyor de Montcada va interferir en el cobrament, anotant-se en la talla algunes quantitats en gra i diner que van ser robades per Guillem Ramon de

Montcada i que també són recollides en la llista amb l'esperança d'obtenir-ne la seva restitució (565 sous). Consta que el gra recollit per Ramon de Fonollet que valia 365 sous es va perdre i també va robar el gra corresponent a tres capellanies quant el bisbe Guillem de Tavertet va estar a la cúria romana i que són valorats en 200 sous. Al mateix document es copia un jurament de Guillem de Montcada datat 15 gener 1206 fet a Ramon de Rocabertí, arquebisbe de Tarragona, pel qual es compromet a sotmetre's a judici de les reclamacions del bisbe Guillem de Vic i de la seva església sobre les apropiacions que havia fet contra ells. Així el document de la talla en que consten els béns robats per Guillem de Montcada i aquest jurament van servir de base pel posterior judici al qual va ser sotmès el senyor de Montcada. Es molt possible que els diners que falten per arribar als 42.000 sous el bisbe esperava poder cobrar-los de la part de la vila sotmesa als Montcada i que van boicotejar-ne el cobrament. Si es confirmés aquesta hipòtesi tindríem un motiu més de controvèrsia en tota aquesta qüestió que marcarà a partir d'aquest període la història de la ciutat de Vic.

Durant la recaptació el bisbe Guillem havia fet viatge a Roma per defensar-se de les acusacions fetes pels canonges i la seva absència va ser aprofitada pels Montcada per espoliar els béns de la catedral a la parròquia de Torelló, iniciant una actitud d'hostilitat que va anar en augment. Aquests béns de Torelló feia encara no dos anys que havien passat del domini de la canònica de Santa Maria de l'Estany a la mensa episcopal tal com consta en els pactes establerts entre la catedral i l'Estany en 1204.¹⁰²⁸

Ego Bernardus prior Stagnensis siquidem et totus conventus Stagnensis ecclesie per nos et per omnes successores nostros unanimiter laudamus et concedimus Vicensis ecclesie suisque canonicis totam dictam transactionem in omnibus sicut superius dictum et comprehensum est et dictum mansum de Rocha cum suis pertinentiis et habitatoribus et dictam decimam de Torelione cum suis utilitatibus et dictam insulam et rieriam et molendinum et diffinimus etiam omni tempore Vicensi ecclesie et episcopo et clericis totum erbar et paiar quod iniuste accipiebamus aliquomodo in toto vestro honore de Terraciola. Hanc vero transactionem et quicquid Vicensis ubique possidet hodie laudamus, concedimus tibi Guilliemo, gratia Dei Vicensi episcopo et ecclesie Vicensis suisque clericis omni tempore et hec pagina semper firmum obtineat robur.

¹⁰²⁸ Josep M. MASNOU, "Santa Maria de l'Estany i la consolidació d'una canònica agustiniana a principis del segle XIII", *Miscel·lània Litúrgica catalana*, 29(2021), en premsa.

Totes aquestes qüestions van portar a un enfrontament obert a Vic entre el bisbe i els Montcada i que el bisbe va intentar frenar portant a judici als Montcada a través d'un llarg procés del qual només en conservem els testimonis presentats pel bisbe i que van ser parcialment publicats per John Schideler.¹⁰²⁹ Aquest recolzament del bisbe Guillem de Tavertet cap el rei Pere, després de la seva mort a Muret l'any 1213 va significar la seva caiguda en la influència respecte la nova situació política creada on els Montcada prendran major protagonisme polític dins el nou règim del rei Jaume I.

L'acció directe del papat a Catalunya es va consolidar amb el control sobre el jove monarca Jaume I i la progressiva implantació de les normatives consolidades pel concili Laterà IV que van regular molts punts de l'organització de l'església per tal de lluitar contra la difusió del catarisme i altres doctrines herètiques. El paper del bisbe Guillem es va veure determinat per aquesta creixent regulació i pel fet que les seves decisions van estar tutelades per l'arquebisbe de Tarragona, en un període de consolidació de la jurisdicció arquebisbal. El bisbe va aconseguir que el papa Innocenci III li donés capacitat per actuar contra els canonges que se li resistien, però amb la condició que el bisbe ho fes d'acord amb la normativa establerta pel concili Laterà IV. L'any 1215 el papa Innocenci III establia la forma com s'havia de realitzar les reunions capitulars establint les condicions legals perquè les decisions preses fossin legals, malgrat la residència de certs canonges (Doc. 402). Aquesta subordinació al dret canònic va fer que l'actitud del bisbe Guillem s'ajustés a les disposicions legals i que la seva acció estigués més circumscrita a aquestes disposicions. L'aplicació, però, de la legislació emanada del concili Laterà IV no va ser general ni immediata i que va estar lligada a l'acció dels legats que entre els anys 1228 i 1229 va portar al legat Joan de Santa Sabina a una visita en profunditat de diverses diòcesis hispàniques per imposar la reforma i aplicació concreta d'aquesta normativa. Peter Linehan és el principal especialista en aquesta acció papal i darrerament el professor Smith ha actualitzat els coneixements sobre aquesta acció a Catalunya.

El concili Laterà IV convocat pel papa Innocenci III va ser una fita determinant per a l'organització i la unificació de l'església en el període medieval. El context del concili estava marcat per la crisi del catarisme i la problemàtica de la seva repressió. En aquest sentit la presència de Guillem Ramon senyor de Montcada i Bearn al concili degut a la crisi albigea i la desfeta de Muret. Per poder participar al concili va demanar ajuda

¹⁰²⁹ John SCHIDELER, "Les tactiques politiques des Montcada, seigneurs de Vic du debut du XIIIe siècle", a Ausa, 9(1980-81), pp. 329-342.

econòmica als habitants de la vila de Vic sotmesos a la seva jurisdicció. Com a comte de Bearn Guillem Ramon era requerit per aconseguir la seva col·laboració en la repressió contra el catarisme, alhora que es va sotmetre a judici la seva situació respecte l'assassinat de l'arquebisbe de Tarragona i els seus conflictes amb el bisbe de Vic.

Per la seva banda Guillem de Tavertet va ser present al concili amb una posició de feblesa, sobretot pel recolzament que havia donat al rei Pere fins a la batalla de Muret, a més afeblit per les diverses denúncies que havia rebut de diversos membres de la catedral i que el situaven en una situació de feblesa. Abans d'anar al concili el capítol catedral va fer un gest de recolzament cap al seu prelat escrivint una carta al papa Innocenci III on manifestaven que el bisbe havia atès les indicacions de Roma i havia canviat d'actitud respecte el capítol, criticant l'actitud de determinats canonges que encara mantenien una posició de denúncia cap al prelat. Es tracta d'una carta conservada en còpia a Vic que mostra en quin punt es trobava la relació del bisbe amb el papat, buscant una posició més pacificadora. El context polític havia canviat radicalment després de la desfeta de Muret en el context de la minoria d'edat del rei Jaume i del control directe que exercia el papat sobre l'església tarraconense.

A més en el moment de la celebració del concili no hi havia encara arquebisbe de Tarragona per la mort de Ramon de Rocabertí i el seu successor Espàreg de la Barca, bisbe de Pamplona i parent del rei Jaume I, encara no havia estat elegit. Serà precisament davant la discussió de la primacia eclesiàstica entre Toledo i Tarragona que el bisbe Guillem de Tavertet haurà de defensar els drets de Tarragona, actualitzant el paper del bisbat de Vic en la defensa dels drets de Tarragona. També en aquell moment es va discutir la relació que havia de tenir la catedral de Vic respecte a la comunitat agustiniana de Santa Maria de l'Estany. Per entendre l'evolució en aquest punt hem de tenir en compte les decisions que es van prendre respecte la reorganització de les comunitats religioses estructurant-les en congregacions regionals i amb una estructura que assegurés la regularitat i el control de la vida religiosa, superant l'aïllament de les comunitats. Fruit del concili va ser la creació de la Congregació Claustral Tarraconense que agrupava als monestirs benedictins situats dins l'àmbit de la Tarraconense i que va marcar l'evolució del monaquisme benedictí durant segles. Pel que fa als canonges es va voler fer un procés semblant reconeixent a cadascuna de les comunitats la seva autonomia i la capacitat de poder-se organitzar dins el marc de la província eclesiàstica. Aquesta decisió topava amb aquelles comunitats canòniques agustinianes que tenien una dependència respecte la catedral de la pròpia diòcesi com era el cas de Santa Maria de l'Estany. Tot i que ja hem

indicat que les relacions entre la catedral i Santa Maria de l'Estany havien anat afeblint-se afirmant-se la seva autonomia no hi havia hagut cap acte jurídic que fonamentés el trencament i la independència entre elles. El resultat va arribar l'any 1216 en el darrer any de pontificat del papa Innocenci III quan el papat va reconèixer al prior de l'Estany i a la comunitat el domini dels seus béns i la capacitat d'administrar-los de forma totalment independent certificant el trencament definitiu amb la catedral de Vic i certificant la seva independència de gestió i organitzativa amb la finalitat que pogués integrar-se en una congregació que coordinés les canòniques agustinianes a nivell de la Tarraconense. Aquest projecte, però no va funcionar per la naturalesa d'aquestes fundacions, però, sobretot per la feblesa de la vida comunitària i certa secularització que ja afectava a aquestes comunitats.

Entre els dictats del concili respecte la vida dels canonges va dictar unes disposicions que ens poden semblar exagerades però que mostren el grau de secularització que es podia viure al mon canonic. Es tracta de l'obligació que el concili va imposar als canonges de confessar-se almenys una vegada a l'any i de rebre la comunió. Aquestes disposicions van quedar recollides a la consuetud d'Andreu Salmúnia, fet que porta a datar la seva redacció amb posterioritat al concili Laterà IV. A partir d'aquest concili assistim al reforçament de l'acció del papat sobre les diòcesis i l'estructuració d'un sistema judicial a la Tarraconense que reforçarà el paper de jurisdicció intermedia de la cúria arquebisbal com a instància judicial en la multitud de plets i judicis per afers eclesiàstics.

L'instrument però per a l'aplicació de les directius del concili Laterà IV serà la legació de Joan de Santa Sabina que ha estat estudiat per Peter Linehan i que van afectar de ple a la estructuració de la catedral de Vic. Cal destacar que dins l'itinerari del legat la visita a la catedral de Vic es va produir al final i les disposicions van ser dictades a Girona. La reforma va reforçar amb la convocatòria que va restablir els concilis provincials el paper central de l'arquebisbe de Tarragona amb el concili celebrat l'any 1229 a Lleida. Aquesta intervenció de Roma va significar el procés definitiu del bisbe Guillem de Tavertet que va ser cridat a judici a la cúria romana on es va decretar la seva resignació i condemna a morir en l'exili al monestir de Casserres. El nomenament de nous canonges preveres per remuntar la vida canonical i l'establiment per part de Roma del nombre de canonges que formarien el capítol de la catedral. La decisió que fos el capítol qui elegís al nou bisbe mostra que Roma volia restablir la vida canonical i reforçar el capítol. Durant aquest període els conflictes entorn l'organització de beneficis després de la mort de Ferrer de Sorba havien posat en perill la tresoreria de la catedral i van caldre diversos pactes i

intervencions judicials per regularitzar aquesta situació. El procés no va estar exempt de violències i rivalitats que enverinaren la vida del capítol i que per evitar més conflictes es va determinar que l'elecció del nou bisbes es fes a través de tres compromissaris per intentar apaivagar les tensions internes.

El bisbat de Vic va ser visitat pel legat Joan d'Abbeville en la fase final del seu recorregut, i aquesta va implicar una profunda reforma del funcionament capitular, comparable amb la reforma d'època del papa Urbà II. Afortunadament coneixem el dossier complet d'aquesta reforma i la seva aplicació amb diversos documents que permeten conèixer molts detalls d'aquest procés.¹⁰³⁰ Les conseqüències immediates d'aquesta visita del legat papal van ser l'inici del procés de destitució del bisbe Guillem que es va concretar en la seva anada a Roma l'any 1230 i la seva resignació a la càrrega episcopal. En aquest punt posem fi a la nostra recerca ja que aquest període marca una fita fonamental en l'estructuració del capítol de la catedral de Vic. El legat papal va portar a terme una valoració in situ de la situació real de les relacions entre el bisbe i el capítol que ja era coneguda a Roma des de l'any 1204. Es va arribar a fer una valoració dels béns que disposava el capítol i establint-se quants beneficis canònics es podien mantenir establint-se la xifra de trenta-dos. Oferim la matrícula dels canonges que podem establir a partir de l'any 1230 en aplicació de la normativa de Joan de Santa Sabina i d'acord amb els canonges que aquest legat papal va nomenar i que van ser confirmats, posteriorment, pel papa per regularitzar aquesta situació.

NOM	DADES PROSOPOGRÀFIQUES	CODI
Andreu Salmúnia	Canonge de 1164 fins a 1234	RP- 15
Arnau de Gurb	Canonge de 1223 fins a 1284	RP-26
Berenguer de Mata	Canonge de 1207 fins a 1239	RP- 49
Berenguer de Subirats	Canonge de 1211 fins a 1240	RP-53
Bernat de Centelles	Canonge de fins a	RP-NOU
Bernat de Merlès	Canonge de 1221 fins a 1233	RP-80
Bernat de Santaeugènia	Canonge de 1196 fins a 1233	RP-85
Bernat de Santhipòlit	Canonge de fins a	RP-88
Bernat de Tavertet	Canonge de 1224 fins a 1233	RP-91

¹⁰³⁰ Peter LINEHAN, "A papal Legation and its Aftermath. Cardinal John of Abbeville in Spain and Portugal, 1228-1229", *A Emio Cortese*, Roma, 2001, vol. II, pp. 236-256.

Bernat de Tornamira	Canonge de 1201 fins a 1242	RP-91
Bernat de Vilagranada	Canonge de 1194 fins a 1240	RP-98
Dalmau de Cornellà	Canonge de 1230 fins a 1266	RP-134
Dalmau de Savassona	Canonge de 1200 i ardiaca 1204- 1239	RP-135
Ferrer Llobet	Canonge de fins a	RP-163
Guillem de Malla	Canonge de 1176, sacriscrini 1194-1220, sagristà 1220-1231	RP-215
Guillem Gros	Canonge de 1184 fins a 1226	RP-228
Guillem de Castellcir	Canonge de 1193 fins a 1233	RP-213
Guislabert de Montral	Canonge de 1191 fins a 1248	RP-237
Joan Draper	Canonge de 1229	RP-249
Pere d'Eres	Canonge de 1232 fins a 1279	RP-279
Pere del Brull	Canonge de 1224 fins a 1247	RP-274
Pere de Caderita	Canonge de 1205 fins a 1239	RP-275
Pere de Camp	Canonge de 1226 fins a 1235	RP-276
Pere de Gavarret	Canonge de 1229 fins a 1254	RP-280
Pere de Posa	Canonge de 1229 fins a 1274	RP-284
Pere de Sallent	Canonge de 1228 fins a 1242	RP-287
Pere de Sant Hipòlit	Canonge de 1226 fins a 1278	RP-288
Pere de Torrents	Canonge de 1218 fins a 1248	RP-291
Pere de Viver	Canonge de 1219 fins a	RP-294
Ramon de Cabrera	Canonge de 1224 fins a 1251	RP-319
Ramon de Marata	Canonge de 1232	RP-326

TAULA-40 Matrícula dels canonges de la catedral de Vic de l'any 1230

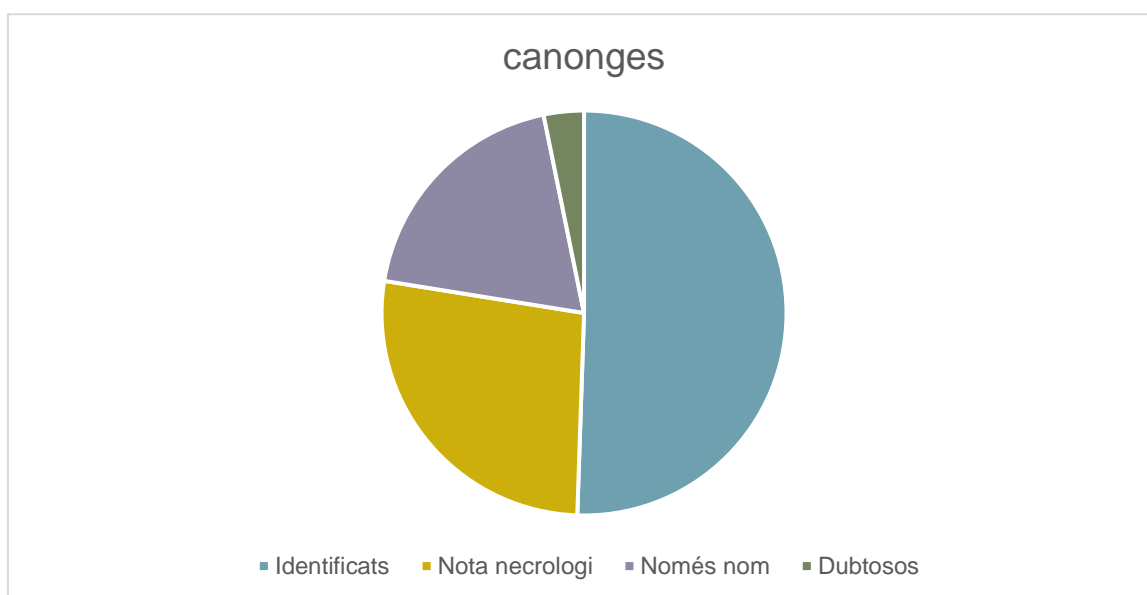
No entrem en tots els detalls del procés de resignació del bisbe Guillem de Tavertet que es va desenvolupar des de l'any 1230 amb la seva anada a Roma fins al moment de la seva mort al monestir de Sant Pere de Casserres l'any 1233. Dins aquest període, el papa Gregori IX va permetre que el capítol pogués exercir la seva capacitat per escollir al nou bisbe, al marge de qualsevol pressió secular del rei que ja no exercia un control directe en les eleccions episcopals. El procés d'elecció del bisbe Bernat Calbó es va fer seguint les normes eclesiàstiques i amb la voluntat de posar fi a un govern episcopal autoritari que va generar una gran conflictivitat. A partir d'aquest moment el funcionament intern de la catedral quedarà reglamentat i les relacions entre el bisbe i els canonges quedaran regulades pels diferents acords capitulars que es van anar establint.

Un altre resultat d'aquest procés va ser l'exclusió total del prior de Santa Maria de l'Estany en la seva condició de membre del capítol de la catedral i se li va negar cap dret a participar en l'elecció dels prelats obrint un període de males relacions entre les dues comunitats que durant el segle XII va tenir un paper fonamental per consolidar la vida canonical d'ambdues institucions

4.2 Origen social dels canonges

En aquest capítol volem analitzar quins van ser les famílies que van aportar als seus membres com a canonges de la catedral. Partint de les informacions prosopogràfiques recollides i de l'elaboració de les genealogies d'aquells canonges que van mantenir-se a la catedral durant el temps, monopolitzant determinats beneficis. Per establir la seva vinculació a un grup social determinat depenem de les informacions recollides que en permetin una correcta identificació. La dificultat més important l'hem trobat quan només tenim els noms i que es van repetint durant tot el període: Bernat, Berenguer, Guillem, Joan, Pere, Ramon ... No serà fins al segle XI que disposem d'un nom compost que ens indica la filiació de cadascun dels personatges amb la indicació del nom del pare. Aquest punt resulta difícil de determinar en els primers períodes perquè no disposem de prou dades sobre les famílies a les quals van pertànyer, ni als patrimonis que van disposar. Dos tipologies documentals ens aporten informacions sobre els grups socials quan podem vincular els canonges a llinatges concrets que es van anar fent presents a la comunitat canonical: les cartes de dotació i els testaments dels canonges. Comptar amb aquests documents ens facilita conèixer amb precisió a quin llinatge pertanyien, permetent un seguiment dels béns que entregaven en el moment d'entrar al capítol i la disposició que en feien al final de la seva vida en el testament.

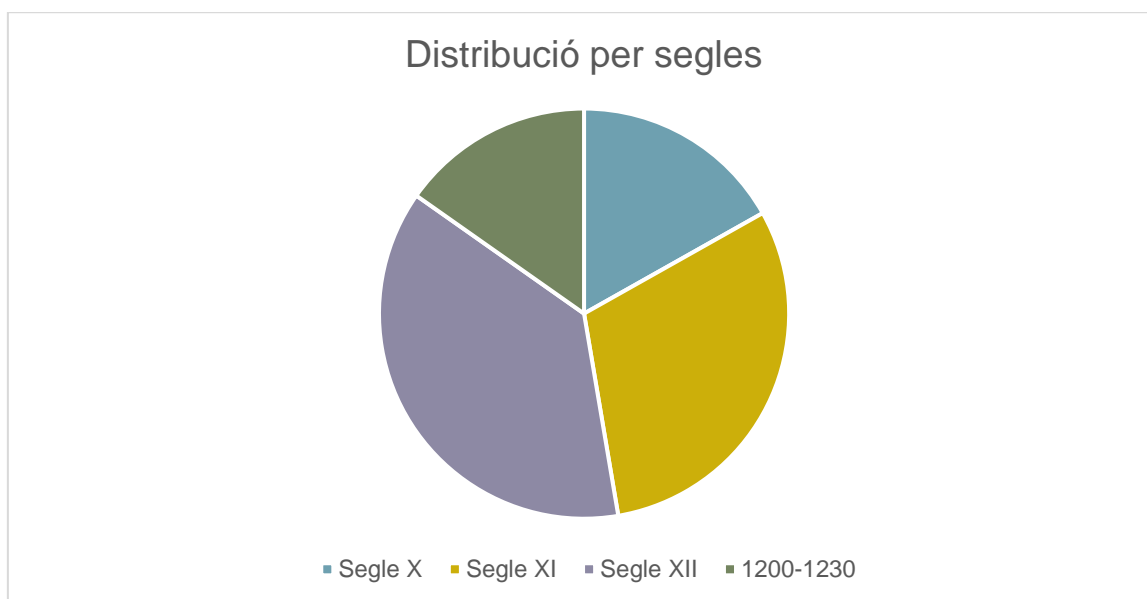
L'altra font documental per poder identificar als canonges han estat els tres necrològics de la catedral que ens donen les informacions de la seva defunció i el dia en que feien la seva commemoració. Algunes d'aquestes notes necrològiques ens donen el nom complet del canonge, el llinatge al qual van pertànyer i, en alguns casos, l'any de la defunció. En aquests darrers la informació és molt més exhaustiva i ens permet identificar més fàcilment al canonge. Resten, però, molts canonges que només consten pel seu nom i que fan molt difícil poder establir-ne la seva identitat. Oferim en el següent gràfic les informacions que hem obtingut per mostrar sobre quina base quantitativa hem pogut oferir el recull prosopogràfic per avaluar el percentatge d'identificacions que podem considerar correctes enfront de les que són més problemàtiques.

GRÀFIC-3 Canonges identificats al recull prosopogràfic.

Així podem dir que hem pogut identificar amb precisió el 51% dels membres del capítol de tot el període considerat. Això és perquè disposem de la carta de dotació o el testament, alhora que la nota necrològica. En molts casos la confrontació de la nota necrològica amb la documentació conservada ens permet concloure que la identificació és correcta. En casos problemàtics la comparació amb les signatures autògrafes ha estat fonamental per identificar-los. A aquest percentatge hi hem de sumar els canonges que hem pogut documentar només per les informacions de les notes necrològiques i que permeten vincular-los amb algun dels membres que apareixen en la documentació perquè no disposem de la carta de dotació o del testament. Aquest correspon a un 27% dels canonges recollits i dels quals n'hem pogut identificar per la seva presència en diversos documents. La seva identificació permet afegir-los al primer grup, assolint-se un total de 78% del total que considerem haver pogut identificar amb un grau satisfactori.

Pel que fa al 22% restants hem de dir que només en disposem del seu nom i la seva condició clerical, els quals no hem pogut identificar, però que consten com a membres de la catedral durant el període. D'aquests podem distingir aquells dels quals només disposem del seu nom pel necrologi o en algun dels documents conservats que corresponen al 17% del total, i els que sabem que són dubtosos i que només n'hem indicat la seva referència i que constitueixen el 3%. La inclusió d'aquests en el recull podria semblar inútil i de poc valor, però el fet d'existir referències mínimes per identificar-los com a canonges hem considerat que calia recollir-los.

GRÀFIC-4 Distribució per segles dels canonges del recull prosopogràfic.

Aquesta és doncs la mostra que hem pogut obtenir després de tot el treball de buidatge de la documentació realitzat. Considerem que el percentatge de canonges identificats és prou elevat per ser significatiu, arribant a més d'una tercera part. En el següent gràfic establím com queden distribuïts en els diferents períodes cronològics les informacions recollides. Així del primer període que va des de finals del segle IX fins l'any 1000 hem pogut identificar 63 canonges (17%) disposant en la publicació de la "Catalunya carolíngia" dels comtats d'Osona i Manresa tota la documentació conservada. Pel que fa als canonges del segle XI n'hem pogut recollir 114 (30%) i que en la publicació del diplomatarí de la catedral del segle XI per Ramon Ordeig també disposem de tota la documentació conservada. Pel que fa a la documentació del segle XII fins el 1230 aquesta ha estat consultada als arxius i que, amb el temps, s'hauria d'anar editant. Així del segle XII hem pogut identificar 140 canonges (37%) i dels anys 1200-1230 57 canonges (15%). Pel que fa a aquest darrer període la possibilitat d'identificació és més elevada perquè el volum de la documents conservats és més gran i disposem de la majoria de cartes de dotació.

El segon pas de la nostra recerca ha estat situar als canonges dins les famílies de les quals en formaven part, la seva situació dins la noblesa del període ens aporta informacions rellevants sobre la influència de la catedral durant aquest període. Jacques Pycke ha demostrat que el reclutament dels canonges en aquest període correspon a un àmbit local, compost per membres de la noblesa i que tenien una implantació en el territori

molt forta. Alhora hem pogut documentar la presència d'algunes persones procedents d'altres àmbits geogràfics i que van tenir un paper destacat en el moment de la reforma gregoriana. Es tracta de casos molt limitats però que són significatius de les relacions entre diferents zones de l'Europa cristiana amb intercanvis més extensos del que sovint es creu.¹⁰³¹

L'objectiu ha estat identificar a la major part dels membres de la canònica per poder fer un seguiment més clar de la seva composició, en aquest sentit és fonamental trobar documents on signin la major part dels membres al costat del bisbe i que ens permetin conèixer els membres del capítol en un moment determinat. La primera referència és el document de la restauració de la canònica de l'any 957 que ja hem analitzat amb anterioritat i que estava formada per dotze membres sota l'autoritat de l'ardiaca (Taula 7). El seguiment sistemàtic de tots els membres de la canònica l'hem pogut fer a partir de l'any 1002 que ens ha permès fer-ne un seguiment fins l'any 1230 sense pocs períodes buits. Es tracta dels signants en una permuta feta pel bisbe Arnulf i els canonges de béns que tenia la catedral a prop de la ciutat de Barcelona amb Llopart, a canvi d'uns béns situats dins el terme de Sant Martí de Provençals.¹⁰³² Per poder fer aquesta permuta el bisbe va haver de buscar el consentiment de la major part dels membres de la canònica com era costum en aquest tipus de transaccions. L'any 1002 ja podem disposar de les informacions més seguides i que coincideix amb el moment en que es va redactar per part del canonge Ichilà el necrologi més antic conservat, fent que les informacions siguin més constants i puguem contrastar ambdues fonts. En aquest necrologi es van perdre moltes dades sobre els canonges i bisbes del segle X conservant-se només unes quantes dades molt reduïdes, fent que la informació sobre els canonges d'aquest primer període només les puguem obtenir a partir de la documentació conservada.

NOM	DADES PROSOPOGRÀFIQUES	CODI
Ennego arxipreste	Canonge de 957, ardiaca 998-1002	RP-143
Ermemirus, sacer	Canonge de 985 fins 1007	RP-148
Patricius, sacer	Canonge de 945 fins 1003	RP-262
Guillelmus presbiter	Canonge de	RP-199
Madexo, sacer	Canonge de 963 fins 1004	RP-252
Dacho, sacer et iudex	Canonge de 980 fins 1009	RP-132
Guifredus, levita et iudex	Canonge de 996 fins a 1039	RP-191
Guillelmus, levita	Canonge de 1002 fins a 1034	RP-216

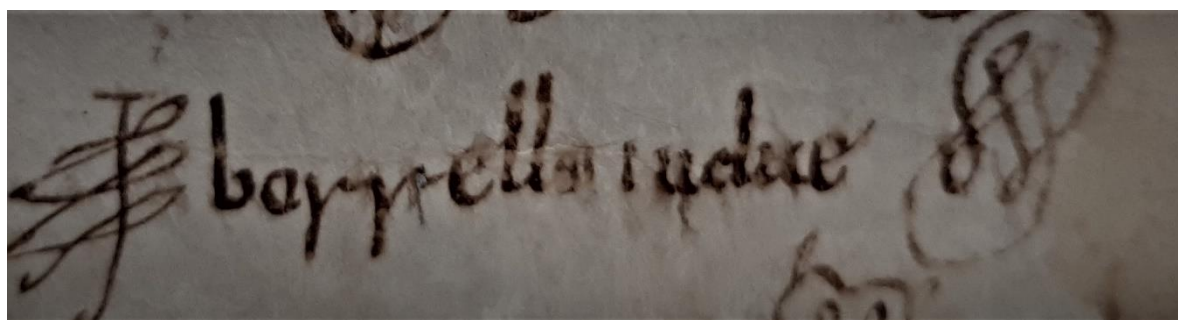
¹⁰³¹ Vegeu les reflexions sobre aquest fenomen de Ramon ORDEIG, *Guibert de Lieja i Joan de Barcelona, dos europeus del segle XI*. Els casos més destacats hi ha el del monjo Gerbert en temps del bisbe Ató i el de Guibert originari de Lieja i establert a Vic en temps del bisbe Borrell.

¹⁰³² Ramon ORDEIG, *Diplomatari de la catedral de Vic*, doc. 667, pp. 13-15.

Witardus, levita	Canonge de 997 fins 1018	RP-239
Seniofredus, levita	Canonge de 985 fins a 1010	RP-362
Bonefilius levita	Canonge de 976 fins 1007	RP-116
Radulfus levita	Canonge de 992, ardiaca 1010-1018	RP-304
Riculfus, cabiscol	Canonge de 976, cabiscol 996-1016, ardiaca 1009-1030	RP-346
Otto, levita	Canonge de 982 fins 1002	RP-260
Oriolus, levita	Canonge de 997 fins 1002	RP-259
Bonushomo, levita iudex	Canonge Barcelona i jutge 979-1024	RP-119

TAULA-41 Permuta de béns feta pel bisbe Arnulf i la canònica (1002) DCV- 632

En aquest document ja podem veure com la paritat entre preveres i levites va desequilibrant-se a favor dels levites, alhora que el nombre inicial de dotze membres anirà creixent. Alhora observem que hi ha una estructuració de les dignitats amb l'aparició limitada del càrrec d'arxipreste que assumirà Ennegó, abans de l'establiment de diversos ardiaques. Ennegó era prevere des de l'any 979 quan va actuar de marmessor d'Unifred, fill del matrimoni Sala i Ricarda, fundadors del monestir de Sant Benet de Bages.¹⁰³³ Alhora ja trobem establert el càrrec de cabiscol mostrant un interès per organitzar la vida educativa de la catedral. La presència de varis jutges relacionats amb la catedral ens mostra la importància de la recuperació del dret en l'àmbit eclesiàstic d'aquest període. Finalment hi apareix el levita i jutge Bonsom, redactor del *Liber iudicum Popularis* i en un personatge important en la revifalla del dret visigòtic en aquest període.¹⁰³⁴ Bonsom va desenvolupar la seva activitat a Barcelona i entorn el monestir de Sant Cugat del Vallès, però l'hem pogut documentar en varis documents de la catedral de Vic, motiu pel qual es va considerar que hi tenia relació.

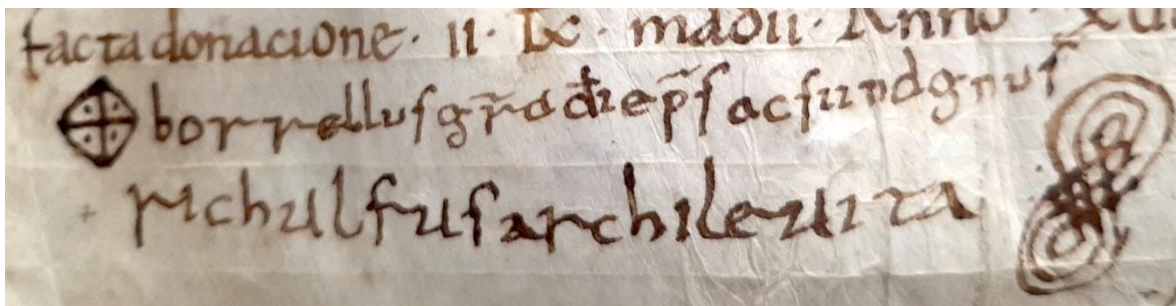

IMATGE- 8 Signatura del jutge Borrell a l'execució testament d'Unifred (979) DCV- 455

¹⁰³³ Eduard, JUNYENT, *Diplomatari de la catedral de Vic*, doc. 455, p. 381

¹⁰³⁴ Anscari M MUNDÓ, "El jutge Bonsom de Barcelona, cal·lígraf i copista del 979 al 1014", *Obres completes I. Catalunya I. De la romanitat a la sobirania*, pp. 587-610

També la primera referència de la qual disposem correspon també al testament d'Unifred de 8 d'abril de 979 on apareix al costat del jutge Borrell que hem d'identificar com el futur bisbe d'Osona si comparem aquesta signatura amb la de Borrell com a bisbe.¹⁰³⁵

IMATGE-9 Signatura del bisbe Borrell l'establiment del castell de Calaf (1015) DCV- 754

La presència a la Biblioteca de l'Escorial d'aquest còdex procedent de Vic ens indica que Bonsom hi va tenir una especial influència en aquest període.¹⁰³⁶ La seva relació amb la catedral de Vic i el cercle de juristes que van assessorar al comte Ramon Borrell i la seva esposa Ermessenda ens mostren l'estructuració social entorn la llei visigoda que es dona en aquest període com a marc del govern comtal i que entrarà en crisi a partir de la mort del comte Ramon Borrell com ha estudiat Pierre Bonnassie.

En aquest capítol descriurem quins van ser els llinatges que van aportar membres a la comunitat de la catedral d'aquest període. Iniciem la consideració de les famílies comtals i vescomtals que van trobar en l'església d'Osona una seu important en la qual controlar i incidir pel seu paper central dins la distribució dels comtats. Seguirem amb la descripció dels altres llinatges identificats amb un estudi específic d'aquells que van arribar a establir beneficis permanents dins la catedral que es van anar transmeten per herència com va permetre la concessió obtinguda pel bisbe Borrell a l'inici del seu episcopat. Aquests beneficis els podem visualitzar a partir de les genealogies que hem pogut establir i que ens mostren el procés de patrimonialització dels béns de la catedral. Per poder desenvolupar aquest apartat hem partit dels estudis sobre la creació de les famílies nobiliàries del període i la seva consolidació dins la societat feudal que han estat estudiades per diversos historiadors. La integració de la catedral en la societat feudal és

¹⁰³⁵ Oferim la comparació de les signatures en dos documents que ens permet identificar a la mateixa persona. En la forma el nom de *Borrellus* es correspon en els dos casos però el que varia és el *signum* que és totalment diferent a 36 anys de diferència.

¹⁰³⁶ Publicat per Jesús ALTURO; Joan BELLÈS; Josep M. FONT i RIUS; Yolanda GARCÍA; Anscari M. MUNDÓ (ed.) *Liber iudicum popularis ordenat pel jutge Bonsom de Barcelona*, "Textos jurídics catalans. Lleis i costums" I/1, Generalitat de Catalunya, Departament de Justícia i Interior, Barcelona, 2003.

un dels aspectes més destacats d'aquest capítol i, sobretot, com es va mantenir aquesta relació durant el temps.

En la anàlisi d'aquesta relació podem observar quins són els mecanismes hereditaris establerts pel manteniment d'aquests beneficis per part dels diferents llinatges presents al capítol de la catedral. En aquest sentit ens ha estat de molta utilitat les reflexions de Julia Barrow sobre els canonges de les catedrals angleses on estableix el predomini de la transmissió dels beneficis eclesiàstics d'oncle a nebot dins un mateix llinatge.¹⁰³⁷ Aquest model el veiem sempre present i serà el més consolidat dins l'església durant el període posterior a la reforma gregoriana. L'autora també descriu dos paradigmes més que troba documentats i que no són tant majoritaris, però que cal considerar. El primer és la successió de pare a fills com s'esdevé en els matrimonis laics, però que podem documentar dins el clergat abans de la reforma gregoriana i en el cas que analitzem en els canonges que eren levites i que podien estar casats. Aquest model serà posat en qüestió per les disposicions romanes com veiem en els cànons dels concilis reformadors de Girona dels anys 1068 i 1078. Finalment Julia Barrow documenta la transmissió de beneficis entre germans, però que nosaltres hem pogut documentar amplament a la catedral de Vic com un model intermedi entre els altres dos sistemes de transmissió de beneficis i que donaven més seguretat al llinatge per no perdre els seus drets. Aquests paradigmes seran analitzats en cadascun dels casos que hem estudiat per veure com evoluciona fruit de l'aplicació dels nous criteris de la reforma gregoriana que imposaran el celibat com a únic model dins el clergat de l'església catòlica. Darrera aquests paradigmes hi descobrim les estratègies utilitzades pels diversos llinatges per perpetuar els seus drets sobre els beneficis eclesiàstics que estaven integrats en la seva gestió dels patrimonis. La transmissió d'oncle a nebot es convertirà a partir del segle XII en el sistema més estable en la successió dels càrrecs eclesiàstics i el marc de la relació amb els membres laics dels llinatges.¹⁰³⁸

4.2.1 Família comtal i la catedral

El bisbat d'Osona va ser una fundació impulsada pel comte Guifré i els seus descendents amb el nomenament de l'arxipreste Gotmar com a bisbe de la nova seu

¹⁰³⁷ Julia BARROW, *The Clergy in the Medieval World*, pp. 115-149. L'autora estableix tres paradigmes: uncles and nephews, fathers and sons i brother-brother.

¹⁰³⁸ L'obra de referència és Sandro CAROCCI, *El nepotisme en la edad media. Papas, cardenales y familias nobles*, Publicacions de la Universitat de València, València, 2007. El fenomen ha estat estudiat en el cas dels cardenals on també s'establiren amb el control de beneficis.

restaurada. A més dins d'aquest bisbat, aprofitant la dotació de terres fiscals, el comte Guifré va crear dues fundacions monàstiques que es van beneficiar d'aquests béns públics al Ripollès. El comte Guifré va intervenir en la fundació de dos dels monestirs que van marcar la vida i l'evolució del bisbat durant tot aquest període i situats al Ripollès, cadascun d'ells lligat a un dels seus fills: Radulf pel monestir de Santa Maria de Ripoll i Emma pel monestir de Sant Joan de Ripoll. La dotació d'aquests fills estava formada per importants alous a la Plana de Vic que amb el temps van passar a formar part del patrimoni de la catedral de Vic. El gran honor de vilar Radulf i els d'Emma a la Plana de Vic que van ser administrats per alguns dels membres dels llinatges de la catedral ens donen la clau de la importància de la dotació dels béns comtals d'aquest primer període. El patrimoni d'Emma va servir per dotar el càrrec d'abadessa i es van mantenir molt estables fins a la supressió de la comunitat l'any 1017. Pel que fa als de Radulf van ser més moguts per l'evolució de la vida del seu beneficiari que va deixar el monestir de Ripoll. Aquest va continuar disposant de béns a la Plana de Vic a prop de Folgueroles que van servir per dotar als seus fills com ha estudiat Ramon Ordeig mostrant com va evolucionar aquest patrimoni.¹⁰³⁹

Al redactar-se el tercer necrologi de la catedral de Vic, a finals del segle XII, es va aprofitar per incloure els bisbes coneguts del període visigòtic i els bisbes d'Osona anteriors a l'any 1000, introduint la nota necrològica del bisbe Radulf que ho era de la Seu d'Urgell, considerant-lo bisbe d'Osona, potser per haver estat membre de la catedral en el període fundacional i pel fet que quan es va redactar aquest necrologi la catedral tenia es control efectiu d'aquest alou.¹⁰⁴⁰ Per la seva banda tenim diversos testimonis de compres fetes per Radulf conservats dins la documentació de la catedral de Vic i que recollim com a testimoni de la seva possible vinculació amb aquesta abans d'esdevenir bisbe d'Urgell. Tant Emma com Radulf van tenir l'administració d'aquests béns i que els hi permeteren a ambdós poder gaudir de residència a la nova seu episcopal per estar a prop del bisbe i la seva clerecia.

VENDA	BÉNS	DATA	REFERÈNCIA
-------	------	------	------------

¹⁰³⁹ Ramon ORDEIG, "Dades sobre la història alt-medieval de Centelles, Folgueroles, Gurb i Tona (segles X-XI)", *Ausa*, 21(2003), pp. 11-21

¹⁰⁴⁰ Miquel S. GROS, *Els necrologis de la catedral de Vic*, nota 577, p. 93. Al tercer necrologi el 13 de juliol consta: *Eodem die obiit Radulphus, Ausonensis episcopus*.

Bonemir i Ermessenda	Casa i dues mujades terra a Provençana, Barcelona	29 agost 908	DCV-44
Prevere Anastasi	Vinya al castell Lluçà a Torre Bradila	30 maig 911	DCV-52
Escipió i Rodedessa	Vinya a la vila Boatella a l'apèndix de Borredà	25 maig 920	DCV-89
Dadila i set fills	Dues terres prop serra Oriola a Salselles	13 març 930	DCV-151

TAULA-42 Compres fetes pel bisbe Radulf de béns al bisbat d'Osona 908-930

La biografia de Radulf, fill del comte Guifré, s'inicia amb l'entrega com a infant a Santa Maria de Ripoll per esdevenir-ne monjo i futur abat, però posteriorment va abandonar la vida monàstica, va contreure matrimoni del qual va tenir dos fills coneguts que van heretar part dels seus béns a la Plana de Vic. Fins el dia d'avui l'estudi més aprofundit del seu itinerari el va realitzar Manuel Rovira, recollint totes les referències de la documentació conservada fins el seu accés l'any 914 a l'episcopat de la Seu d'Urgell.¹⁰⁴¹ Manuel Rovira planteja la possibilitat que Radulf va poder formar part d'algun dels capítols catedrals d'Osona o Barcelona abans d'arribar a l'episcopat de la Seu d'Urgell. L'accés a l'episcopat cal veure'l com un reconeixement a la família comtal en el control directe dels bisbats i que marcarà un precedent. Com ja hem indicat els lligams entre el bisbat d'Osona i el de la Seu d'Urgell seran molt importants des del segle X fins al XI en la delimitació dels bisbats en la seva expansió cap al sud i en la conquesta de Lleida. Al testament de l'ardiaca Guadamir, abans d'accedir a l'episcopat d'Osona, feia constar explícitament que el bisbe Radulf era el seu senyor, signe de la proximitat entre ambdós personatges (Doc. 11).

Durant el govern del comte Sunyer es va produir la consolidació del bisbat d'Osona a la zona del Bages amb la creació del comtat de Manresa i l'organització de la zona del Moianès amb la consagració de Santa Maria de Moià l'any 939 amb un terme parroquial molt ampla que es fragmentarà posteriorment. A la consagració de Santa Maria de Moià signà Ermengol, fill de Sunyer, amb el títol de *comes Ausonensis*, però la seva mort violenta va estroncar l'adjudicació d'aquest comtat. Sobre la mort prematura d'Ermengol Albert Benet ho havia atribuït als atacs de pobles hongaresos que van fer una incursió a Catalunya.¹⁰⁴² Darrerament s'ha proposat que la mort estaria relacionada amb l'inici de

¹⁰⁴¹ Manuel ROVIRA, "Un bisbe d'Urgell del segle X: Radulf", *Urgellia*, 3(1980), pp.167-184.

¹⁰⁴² Albert BENET, "La batalla de Balltarga. Epíleg dela incursió d'hongaresos a Catalunya l'any 942" *Quaderns d'Estudis Medievals*, 9(1982), pp. 568-574.

la rivalitat entre els comtes de Barcelona amb la família de la casa de Cerdanya i Besalú, creant-se una conflicte que s'estendrà durant tot el segle X.¹⁰⁴³ La mort d'Ermengol va portar al seu pare, el comte Sunyer, i a la seva esposa a fer diverses fundacions a favor d'Ermengol i pels difunts de la família al monestir de Santa Maria de Ripoll com a altres esglésies. Concretament a la catedral de Vic el comte Sunyer va impulsar la creació de la capella de Sant Miquel l'any 948 amb la fundació de misses per la seva nissaga.¹⁰⁴⁴ L'inici d'aquestes fundacions votives no centrades únicament a Ripoll sinó esteses a altres esglésies ens proporcionen les informacions més antigues de fundacions comtals en diversos centres eclesiàstics.

Un altre personatge de la nissaga comtal que tingué relació amb la catedral de Vic durant aquest primer període va ser la vescomtessa Riquilda, filla del comte Guifré II Borrell de Barcelona i Garsenda, que es va casar amb Otó, vescomte de Narbona, i de la qual es conserva a la catedral de Vic l'original del seu testament de l'any 962, mostrant els vincles que es van establir entre l'església d'Osona i la catedral de Narbona.¹⁰⁴⁵ El testament va quedar a la catedral de Vic perquè la vescomtessa feia diverses donacions per tal de fundar un monestir dedicat a Santa Maria a la ciutat de Girona el qual dotava amb varis béns situats als bisbats d'Osona i Barcelona amb la condició que sinó s'arribava a fer efectiva aquesta fundació els béns esmentats passessin a les catedrals de Vic i Barcelona.¹⁰⁴⁶ Marc Sureda, seguint els plantejaments de Anscari Mundó, considera que aquest monestir es va arribar a fundar a Girona, però no tenim cap constatació documental de la seva existència.¹⁰⁴⁷ Creiem que no es va produir la fundació i per tant la clàusula del testament que obligava a entregar a la catedral de Vic aquests béns es va complir. La conservació del testament a la catedral de Vic justificaria els drets de la catedral sobre l'honor de Sant Boi de Lluçanès.

¹⁰⁴³ Oliver VERGÉS, "La batalla de Balltarga en el joc de la política comtal del segle X: la mort d'Ermengol d'Osona i la successió del comtat d'Urgell", *Anuario de estudios medievales*, 48(2018), pp. 901-923.

¹⁰⁴⁴ Sobre la data de fundació de l'església de Sant Miquel l'any 948 veure l'article de Ramon ORDEIG, "El culte de l'arcàngel Sant Miquel a la Seu Episcopal de Vic", *Miscel·lània litúrgica catalana*, 27(2019), p.166.

¹⁰⁴⁵ Martí AURELL, *Les noces del comte*, p.113. Després de la mort del seu pare l'any 911 s'instal·la a Narbona on administra un gran patrimoni destacant la venda que feu del seu alou d'Ullastret al comte Gaufred I d'Empúries

¹⁰⁴⁶ Eduard JUNYENT, *Diplomatari de la catedral de Vic*, doc. 346, pp. 290-292.

¹⁰⁴⁷ Marc SUREDA, *Els precedents de la catedral de Santa Maria de Girona. De la plaça religiosa del fòrum romà al conjunt arquitectònic de la seu romànica (Segles I aC- XIV dC)*, Tesi doctoral Universitat de Girona, 2008. Aquest autor cita l'obra de Mundó que considera que aquest monestir femení va arribar a existir pel testimoniatge d'una estola dita de Sant Narcís i brodada per Maria i entregada al bisbe Miró Bonfill de Girona. Anscari M, MUNDÓ, "La cultura escrita dels segles IX-XII a Catalunya", *Obres completes I. Catalunya I. De la romanitat a la sobirania*, Barcelona, 1998, pp. 526-532, nota 97.

El control sobre aquest important honor va seguir una evolució molt moguda. Sabem que l'any 992, després de la mort del bisbe Frojà, el comte Ramon Borrell el va vendre a Sendred, senyor del castell de Gurb, per 40 unces d'or.¹⁰⁴⁸ A l'any següent 993 Sendred va permutar aquest alou, junt amb l'església i la parròquia de Sant Boi, pel domini dels castells d'Espases i Esparreguera juntament amb un alou situat al castell de Gurb.¹⁰⁴⁹ Aquests castells havien estat entregats a la catedral de Vic per Guillem l'any 985 (Doc. 31). En aquesta permuta els senyors de Gurb es van retenir la meitat de l'alou de Sant Boi mentre visqués Bonfill, germà de Sendred que era canonge. Aquest darrer també retindria durant la seva vida la meitat de dits castells situats a prop de Montserrat. Així la catedral de Vic perdia aquests castells del comtat de Barcelona i aconseguia el control de l'alou de Sant Boi de Lluçanès passant a mans del bisbe Arnulf. El levita Bonfill es convertia durant la seva vida en el que garantia el control de tots aquests béns en mans dels senyors de Gurb amb el pagament de 25 peces d'or.¹⁰⁵⁰ Posteriorment el comte Ramon Borrell va recuperar el domini de Sant Boi sense que coneguem les circumstàncies, i el va passar al seu fill el comte Berenguer Ramon I que el va restituir en el seu testament de l'any 1035 a la catedral de Vic, juntament amb l'alou d'Heures.¹⁰⁵¹

Et concessit ad domum Sancti Petri sedis Ausonensis ipsum suum alodium de Ederes et reddidit ad prelibatam sedem Sancti Petri ecclesiam Sancti Baudilii cum omnibus suis pertinentiis ad integritatem, quod est in comitatu Ausonae, prope terminum castris Luciani, quomodo tenebat Arnulfus episcopus cum omnibus terminis eius.

La branca comtal de Besalú tenia una presència important amb béns a la Plana de Vic com ja hem mostrat en el cas de la comtessa Goldregoda, casada amb el comte Llop de Pallars. Les relacions d'aquesta amb la implantació dels vescomtes d'Osona al comtat es produiria pel matrimoni de la seva filla Ermetruit amb el vescomte Guadall i amb la fundació al final de la seva vida del monestir de Sant Pere de Casserres.¹⁰⁵² Un altre vincle amb la família comtal havia estat establert en la figura de l'ardiaca Ansemon identificant-lo com a un fill de la comtessa Goldregoda de Pallars perquè Ansemon tenia

¹⁰⁴⁸ Eduard JUNYENT, *Diplomatari de la catedral de Vic*, doc. 569, pp.485-486.

¹⁰⁴⁹ Eduard JUNYENT, *Diplomatari de la catedral de Vic*, doc. 571, pp. 486-488.

¹⁰⁵⁰ Eduard JUNYENT, *Diplomatari de la catedral de Vic*, doc. 572, pp.488-489. No es conserva l'original sinó una còpia del segle XIV en un cartulari sobre la jurisdicció de Sant Boi ACV, cal. 40.

¹⁰⁵¹ Ramon ORDEIG, *Diplomatari de la catedral de Vic*, doc. 937, pp. 263-266.

¹⁰⁵² Antoni PLADEVALL, *Sant Pere de Casserres o la presència de Cluny a Catalunya*, Fundació Caixa de Manlleu, Vic, 2004.

béns relacionats amb aquesta comtessa dins el terme del castell de Sant Llorenç.¹⁰⁵³ Aquesta identificació sostinguda per Abadal, Martí Aurell i encara per Ramon Ordeig la considerem no tan clara. Creiem que els béns que tindrà Ansemon, serà en concepte de benefici que serà transmès als seus hereus i un dels quals serà l'ardiaca Seniofred.

Un membre de la nissaga comtal va ser el bisbe Borrell a través del seu pare el veguer Borrell que en segones núpcies es va casar amb Ingilrada, vídua d'Esclua. La filiació d'aquest veguer Borrell queda per establir amb seguretat i de moment no tenim prou elements per fer-ho. Es conserva el seu testament de l'any 971 quan va participar en el viatge a Roma acompanyant al bisbe Ató i el monjo Gerbert, per demanar que el bisbe d'Osona tingués els drets arquebisbals de la seu de Tarragona mentre aquesta no fos conquerida i restablerta.¹⁰⁵⁴ La mort de Borrell va estar lligada a la mort del bisbe Ató i la seva família va ser la protagonista en la crisi originada en aquest període que es va estendre fins a l'exili d'Ingilrada l'any 981 quan va fer testament i va marxar en pelegrinatge al santuari del Pueg a Alvèrnia on va morir.¹⁰⁵⁵ El seu fill Borrell que l'any 979 ja exercia com a jutge va ser protegit pel Ramon Borrell, esdevenint un dels membres importants dins la cort fins a la seva elecció episcopal l'any 1010, convertint-lo en el candidat més clar dels comtes de Barcelona. Les notícies sobre el seu episcopat el vinculen estretament a la cort de Barcelona en un període en el que els bisbes van tenir un lligam molt estret amb el comte. A més Borrell abans d'accedir a l'episcopat d'Osona tenia en benefici béns pertanyents a la catedral de Barcelona, per aquest motiu l'any 1012 el bisbe Deodat va donar a la canònica barcelonina diversos béns situats a prop del riu Besós, a Sant Adrià, Santa Coloma de Gramanet, Llefia i Badalona els quals *nunc sub nostro beneficio tenet Borrellus Ausonensis episcopus nostra munificentia*.¹⁰⁵⁶ La influència de membres del bisbat osonenc a la canònica de Barcelona es va reforçar amb la presència dels Montcada que van monopolitzar la funció d'ardiaca com ja hem destacat amb anterioritat. Tots aquests beneficis encara que eren d'origen eclesiàstic estaven sota el control i la supervisió del comte de Barcelona.

¹⁰⁵³ Eduard JUNYENT, *Diplomatari de la catedral de Vic*, doc. 278, pp. 234-235. Es tracta dels béns a Planeses que li venen per donació dels seus pares: *ut Ansemundus canonicus Sancti Petri in suam obtineat plenissimam potestatem*.

¹⁰⁵⁴ Eduard JUNYENT, *Diplomatari de la catedral de Vic*, doc. 403, pp. 334-335. *Ut iter peregrinationis abissem in longioris partis provincie Romanie, ad domum Sancti Petri apostoli et quamplurimorum alia nomina sanctorum quam nunc dicere longum est enarrare*

¹⁰⁵⁵ Eduard JUNYENT, *Diplomatari de la catedral de Vic*, doc. 480, pp. 403-404.

¹⁰⁵⁶ És un document del 20 de febrer 1012 on consta que part d'aquests béns havien estat de l'ardiaca Sunifred Llobet i els havia donat al seu nebot Deodat com a dotació per als pobres i pelegrins. BATLLE, Carme; BAUCCELLS, Josep; FÀBREGA, Àngel, HERNANDO, Josep, RIU, Manuel, *Diplomatari de l'Arxiu capitular de la catedral de Barcelona, segle XI*, doc.176, pp. 482-485.

La influència de la branca dels comtes de Barcelona sobre la catedral es posarà de manifest en el control efectiu de l'*episcopatus* a partir del temps del comte Borrell. Aquest control es produïa també als bisbats de les províncies Narbonesa, d'Auch i Bourges per part dels comtes que assumiren el poder públic i el control sobre les esglésies situades als seus dominis. Ramon Borrell al mateix 1012 en un document es titulava *inspector episcopiiis dante Deo nostre ditioni pertinentibus*.¹⁰⁵⁷ Aquest document era la permuta que va fer el bisbe Deodat de Barcelona, junt amb els seus canonges, d'un alou a Olèrdola amb Geribert i la seva esposa Eiga per uns béns a Sant Andreu de Palomar i a Rubí, i que es va realitzar amb el consentiment del comte Ramon Borrell en aquests termes:

cum assensu domno Raimundo comite, Dei cultore scopans qui est de universarum ecclesiarum episcopus ditione sue pertinentibus vel cum consultu circum provincialium episcoporum qui subterius sunt roborati.

Pierre Bonnassie en la seva tesi va remarcar que a Catalunya els comtes són els veritables amos dels bisbats.¹⁰⁵⁸ Disposen sobiranament de l'*electio* (nomenament) i de la *vestició* (investidura) dels prelats i reben d'ells un *donum*, és a dir d'un regal, el valor del qual, tarifat en diners o en peces d'argent, depèn del valor de l'*episcopatus*. Aquest procés portarà a l'intent dels comtes de fer coincidir els seus dominis comtals amb la creació d'un bisbat propi on el cas de la casa Cerdanya-Besalú va ser el més problemàtic com ja s'ha esmentat amb anterioritat. Aquesta situació portarà que l'*episcopatus* i el *comitatus* estaran estretament units sobretot pel poder exercit damunt la ciutat que és seu del bisbat. Aquesta situació era admesa pels prelats quan l'any 1029 el bisbe Ermengol d'Urgell invoca el poder comtal per a fer una donació al seu capítol: *cum iussione seniore meo domno Ermengaudo comite*.¹⁰⁵⁹ Aquesta vinculació tant estreta del *comitatus* i *episcopatus* implica greus diferències entre els comtes que puguin tenir seus episcopals als seus territoris i aquells que no en tenen. Destaca el de Barcelona que té el control sobre tres bisbats, mentre que els comtes de Ribagorça, Pallars i Besalú promouran diversos intents de creació de bisbats als seus comtats. Així l'any 956 es va aconseguir la fundació de la seu episcopal de Roda integrada a la casa de Ribagorça. Els altres van tenir un resultat temporal efímer: el bisbat de Besalú creat el 1017 pel comte Bernat Tallaferro pel seu fill Guifré. Restant per a ells una situació més humiliant i costosa que és la de comprar

¹⁰⁵⁷ BATLLE, Carme; BAUCCELLS, Josep; FÀBREGA, Àngel, HERNANDO, Josep, RIU, Manuel, *Diplomatari de l'Arxiu Capitular de la catedral de Barcelona, segle XI*, doc. 185, pp. 496-499.

¹⁰⁵⁸ Pierre BONNASSIE, *Catalunya mil anys enrere*, vol I, p. La inclusió dels bisbats a les convinençes signades pels nobles amb els comtes n'és el testimoni més eloqüent.

¹⁰⁵⁹ Cartulari seu Urgell I n° 197 f.72

els càrrecs episcopals dels que en tenen necessitat que serà la política dels comtes de Cerdanya durant tot el segle XI.¹⁰⁶⁰

Aquest dret passarà a constar en el documents de caire feudal a partir del segle XI. Establint-se explícitament la seva transmissió i constant que aquest dret era compartit per diversos comtes. Així vers l'any 1020 Berenguer Ramon I i Ermengol II d'Urgell comparteixen els drets comtals sobre el bisbat de Barcelona on els termes de l'acord són molt clars: *Electio ipsius episcopi qui tenuerit Barchinonsensem episcopatum sit iamdicti Berengarii, et donum et vesticio predicti episcopatus sit iamdicti Ermengaudi cum medietate omnium rerum que date fuerint pro predicto episcopatu.*¹⁰⁶¹ Tutela comtal com la promesa de venda de l'*episcopatus* d'Urgell, jurada entre 993-1001 pel comte Ermengol I amb el bisbe Sala i els seus de fer ordenar el jove clergue Ermengol, nebot de Sal:la i a investir-lo amb l'*episcopatus*. En contrapartida Sal:la i el seu llinatge havien de fer dos pagaments de dues-centes peces o llur equivalent en espècie, o donar penyores d'un valor doble. Marcant la plena facultat del comte Ermengol de disposar del càrrec episcopal i dels béns i ingressos que hi van lligats i que implica pel futur bisbe una estricta dependència del comte, basada en un jurament de fidelitat.¹⁰⁶²

L'elecció de l'abat Oliba, com a successor de Borrell, marcarà l'increment de la influència dels comtes de Cerdanya sobre el bisbat osonenc. L'accés d'Oliba a l'episcopat es produeix estant encara viu el bisbe Borrell i per la intervenció de la comtessa Ermessenda.¹⁰⁶³ L'accés a l'arquebisbat de Narbona de Guifré (1019-1079) va afavorir la presència activa del casal comtal de la Cerdanya en la provisió dels càrrecs episcopals dels bisbats catalans fins a la reforma gregoriana.¹⁰⁶⁴ El control dels nebots d'Oliba sobre bona part de les seus episcopals i sobre l'arquebisbat de Narbona va ser la contrapartida al fallit bisbat de Besalú que va tenir una vida efímera. Després d'Oliba els drets sobre el bisbat d'Osona van quedar repartits entre el comte de Barcelona i el comte de Cerdanya com van pactar Ramon Berenguer I i el comte Guillem Guifré de Cerdanya, preparant la successió del bisbe Guillem de Balsareny.¹⁰⁶⁵ És en el moment de l'elecció dels bisbes, on aquests drets comtals es posen en joc i la decisió de recolzar uns determinats candidats

¹⁰⁶⁰ Pierre BONNASSIE, *Catalunya mil anys enrere*, vol I, p.156.

¹⁰⁶¹ Liber. Feudorum. I, núm 157 Nota 187bis

¹⁰⁶² Citat per VILLANUEVA, t. X, nº 25 i desaparegut de la seu d'Urgell

¹⁰⁶³ Estudiat per Ramon ORDEIG, "L'elecció, l'ordenació i l'entronització episcopals de l'abat Oliba (1017-1018)", *Oliba Episcopus. Mil·lenari d'Oliba, bisbe de Vic*, pp. 41-47.

¹⁰⁶⁴ Michel ZIMMERMANN, "El bisbe català durant els segles X-XII", *Els orígens de Catalunya. Emancipació política i afirmació cultural*, Barcelona, 1989, p.137-165

¹⁰⁶⁵ Ramon ORDEIG, *Guillem de Balsareny*, pp. 95-96.

a través d'aquest sistema on hi ha en control i la percepció d'una compensació per atorgar la possessió del *episcopatus*. Totes aquestes pràctiques que eren comuns i acceptades dins la província eclesiàstica narbonesa seran posades en qüestió per la reforma gregoriana. Com a darrer episodi documentat d'aquest control sobre els bisbats el tenim en el testament de l'arquebisbe Berenguer Sunifred de Lluçà que va redactar l'any 1099 pel qual posava tot l'*episcopatus* d'Osona sota la batllia del comte Ramon Berenguer III (Doc. 162).

Et canonice ipsius dimitto in baiulia Dei et eiusdem apostoli et omnium sanctorum et sedem et omnem episcopatum et omnia que ad eum pertinent in baiulia dompni Raimundi Berengarii, comitis Barchinonensis, ut ipse deffendat et adiuveat, tenere, habere et possidere hoc totum predicte canonice.

Aquests drets seran utilitzats pel comte Ramon Berenguer III en els seus pactes matrimonials amb el comte Bernat de Besalú, el qual durant un curt període intervindrà en les afers del bisbat d'Osona provocant una situació conflictiva. El fet que el capítol de la catedral no acceptés el seu candidat i reclamés la potestat de poder escollir el bisbe segons establia la butlla de l'any 1099 van provocar una intervenció del papat per regular aquesta situació.

Fundació per a la pregària pels comtes de Barcelona

Així com a la catedral de Girona i la de Barcelona s'hi van enterrar alguns dels membres de la dinastia comtal durant aquest període, la catedral de Vic no va ser lloc d'enterrament. Dins el bisbat la funció de panteó va ser assumida pel monestir de Santa Maria de Ripoll des de la mort del comte Guifré. Els comtes de Barcelona a partir de la mort del comte Berenguer Ramon I van fer una fundació a la catedral de Vic perquè es garantís la pregària per ells i els seus familiars dotant-lo amb béns propis per exercir aquesta funció. La iniciativa va ser de la comtessa Ermessenda que va escollir al sagristà major Bonfill com a beneficiari d'aquesta fundació segons consta quan es va crear perquè se celebressin misses a l'altar de Sant Pere durant el temps quaresmal per les ànimes de Ramon Borrell, per la mateixa Ermessenda i el seu fill Berenguer. (Doc. 64). Aquesta fundació ja estava prevista al testament del comte Berenguer Ramon I el qual va assignar alguns béns que havien estat de la catedral al segle X, però que el bisbe Borrell els havia assignat al comte Borrell, sobretot del domini d'Heures.¹⁰⁶⁶ La comtessa Ermessenda va

¹⁰⁶⁶ Ramon ORDEIG, *Diplomatari de la catedral de Vic*, doc. 924, pp 251-252. La comtessa Ermessenda, Gombau de Besora, Miró d'Hòstoles i Bernat Rovira com a marmessors del comte Borrell donen a l'església de Sant Pere part de l'alou que tenia per donació del bisbe Borrell al comtat d'Osona al lloc dit Heures.

atorgar tres peces de terra al sagristà Bonfill, amb el dret a poder transmetre-les al seu fill, anomenat Gerbert. El sagristà Bonfill tenia béns a Sant Julià de Vilatorrada i estava casat amb Bella amb la qual va tenir diversos fills que van formar part de la canònica de la catedral durant el segle XI. Un seu germà que s'anomenava Boeci va formar part de la canònica catedral, morint abans de l'any 1051 quan és esmentat entre els morts de la catedral pels quals es demanava pregar dins el text de l'encíclica mortuòria del comte Guifré de Cerdanya.¹⁰⁶⁷

Als necrològics de la catedral hi consten els següents comtes que van ser recordats amb la fundació d'un aniversari perquè es pregués per ells. Durant l'any es feia la memòria dels següents membres de la dinastia comtal de Barcelona.

NOM	CÀRREC	DATES	COMMEMORACIÓ
Ermengol	Fill del comte Sunyer	930-942	21 agost
Borrell	Comte i marquès	947-993	29 setembre
Ramon Borrell	Comte i marquès	993-1017	27 febrer
Berenguer Ramon	Fill de Ramon	1018-1035	26 maig
Ramon Berenguer III	Comte, marquès i duc de Provença	1097-1130	19 juliol
Ramon Berenguer IV	Comte, príncep Aragó i duc de Provença	1131-1162	6 agost
Alfons	Rei d'Aragó, comte Barcelona, marquès de Provença canonge Vic	1162-1196	25 abril
Pere	Rei Aragó i comte Barcelona	1196-1213	12 setembre

TAULA-43 Inscripcions dels comtes de Barcelona i reis al necrològic de la catedral de Vic.

Com veiem després de la fundació feta per Ermessenda per pregar pel seu fill Berenguer Ramon I i el seu espòs, hi ha un trencament i no es reprèn la pregària fins al comte Ramon Berenguer III. Malgrat això disposem d'una donació feta per Ramon Berenguer I per augmentar la dotació del benefici amb el delme de les pàries que cobraven a la taifa de Saragossa i que va comportar el compromís dels canonges per recordar als comtes en la seva pregària quotidiana de forma permanent (Doc. 81).¹⁰⁶⁸

Pro tanto igitur beneficio kanonici sedis predictae specialiter psalmum unum cotidie pro eis decantabunt et orationem simul unam orabunt, et presentes et qui post eos futuri sunt, ut Deus vitam predictorum principum et omnis progeniei ipsorum tueatur et in bonis

¹⁰⁶⁷ Ramon ORDEIG, *Diplomatari de la catedral de Vic*, doc.1083 , p. 397.

¹⁰⁶⁸ Ramon ORDEIG, *Guillem de Balsareny*, p. 103.

operibus semper regat, et potentiam eorum amplificat et extendat, et barbaras nationes semper illis subditas faciat ac victoriam de omnibus inimicis eis concedat. Insuper et pro temporalibus bonis eterna in retributione iustorum eis retribuit. Et quia principes predicti presentem ecclesiam Dei sustentant, iuvant et exaltant in terris cotidie rogant et quandiu vixerint kanonici, presentis et futuris semper sunt rogaturi, ut divina pietas eos diu sustentent eorumque progeniem et iuuet et exaltat in vita presenti. Et post transitum vite mortalis eos habitatores faciat et coniuvas aecclesiae caelestis ut mereantur repleti societate eterne salutis cum gloria Domini apparuerit beatis.

En aquesta fundació veiem l'estreta unió dels comtes de Barcelona i la catedral pels tradicionals relacions dels comtes en el sosteniment i la promoció de les institucions religioses sota els seus dominis. Al document també signa el comte de Cerdanya Ramon Guifré perquè cobrava les pàries en nom del comte barceloní i en compartia el domini com en l'*episcopatus*. Alhora veiem la participació de la catedral de Vic en la política dels comtes de Barcelona respecte els regnes de taifes i al cobrament de les pàries. Aquesta bona entesa entre el comte Ramon Berenguer I amb l'església d'Osona es veurà trencada pels enfrontaments que va tenir Ramon Berenguer I amb la seva àvia Ermessenda després de la mort de la comtessa Elisabet. En el testament d'aquesta algunes de les deixes testamentàries van ser executades pel bisbe Guillem especialment les donacions a l'església romana.¹⁰⁶⁹ El bisbe Guillem de Balsareny tindrà un paper important en la condemna del matrimoni de Ramon Berenguer I amb Almodis que la comtessa Ermessenda va buscar la condemna del papa Víctor II l'any 1054.¹⁰⁷⁰ Aquestes tensions amb el bisbe Guillem i Ramon Berenguer I es van manifestà en un altre afer matrimonial relatiu a Llúcia de la Marca, germana de la comtessa Almodis, Llúcia que va ser entregada en matrimoni al comte Guillem de Besalú en un intent de pacificar les relacions entre el comte Ramon Berenguer I i Guillem de Besalú però aquest no va reeixir.¹⁰⁷¹ El bisbe de Vic Guillem que exercia un control sobre béns de l'abadia de Sant Joan de Ripoll i era vassall del comte de Besalú pel castell de Colltort juntament amb els senyors d'Hostoles es va veure implicat en aquests pactes matrimonials. Per aquests el comte Guillem amb l'aprovació del bisbe Guillem i dels principals càrrecs de la catedral va entregar com a dot a Llúcia el domini del comtat de Berga i de les dues abadies del Ripollès. Aquesta donació crearà una situació problemàtica pel control que en aquest

¹⁰⁶⁹ Ramon ORDEIG, *Guillem de Balsareny*, p. 178

¹⁰⁷⁰ Ramon ORDEIG, *Guillem de Balsareny*, p. 179-180.

¹⁰⁷¹ Ramon ORDEIG, *Guillem de Balsareny*, p. 175-176.

moments es dona dels comtes de Besalú sobre aquests béns i que crearà un conflicte obert amb el bisbe Berenguer Sunifred de Lluçà.

L'assassinat de la comtessa Almodis per part del seu fillastre i els problemes amb la successió dels fills del comte Ramon Berenguer I coincidiran amb el període d'implantació de la reforma gregoriana a Catalunya. La decisió del comte Ramon Berenguer I d'associar als seus dos fills en el futur dels comtats catalans va portar a una tensió creixent entre els germans i a l'assassinat, aquest període de gran inestabilitat serà tutelat per Roma. Dins l'àmbit dels comtats catalans aquestes tensions van provocar que el bisbe Berenguer Sunifred de Lluçà tingués un paper actiu per establir una situació de regència i de donar sortida a la dinastia comtal¹⁰⁷². La no inclusió als necrològics de la catedral del comte Ramon Berenguer I i dels seus fills Ramon Berenguer II i Berenguer Ramon II respondria a aquesta situació de conflicte. No serà fins a l'època del comte Ramon Berenguer III que les relacions amb la catedral es reprendran novament i serà molt estreta fins la regnat del rei Pere i la seva mort a Muret l'any 1213. El conflicte pel nomenament dels bisbes es produirà després de la mort del bisbe Berenguer l'any 1100 i no es resoldrà fins l'any 1117 amb el concili celebrat a Girona i presidit pel legat papal Bosó que regularà diverses qüestions que enfrontaven al comte amb l'Església.. És en aquest període que hem de situar la peculiar "querella de les investidures" que va afectar als comtats catalans i que es va poder resoldre en el moment de l'elecció d'Oleguer com bisbe de Barcelona i arquebisbe de Tarragona.¹⁰⁷³

El matrimoni del comte Ramon Berenguer III amb Dolça de Provença va contribuir a que el comte assumís les idees de la reforma gregoriana per la relació estreta amb el papa Pasqual II i la recerca d'un consens per l'expedició de les Balears. La política provençal del comte es recolzarà en l'episcopat reformat i segellarà una estreta col·laboració amb els prelats catalans.¹⁰⁷⁴ La influència de la congregació de Sant Ruf contribuirà a donar cohesió a aquesta aliança estreta que es produirà en aquest període.¹⁰⁷⁵ Durant els conflictes dels comtes de Barcelona amb els de Tolosa durant el segle XII els comtes catalans gaudiran del recolzament incondicional de l'episcopat que tindrà un paper molt

¹⁰⁷² Paul H: FREEDMAN, *Tradició i regeneració*, pp.56-57. El paper del bisbe Berenguer en el consell de regència del jove Ramon Berenguer li va donar una posició dominant al principi que posteriorment va anar perdent.

¹⁰⁷³ Josep Mª MARTÍ BONET, Anna RICH, *Oleguer, servent de les esglésies de Barcelona i Tarragona*, Barcelona, 2003.

¹⁰⁷⁴ Martí AURELL, "Prédication, croisade et religion civiques. Vie et miracles de l'évêque Oleguer (+1137) de Barcelone", *Revue Mabillon*, 102(1999), pp. 113-168.

¹⁰⁷⁵ Yannick VEYRENCHÉ, Yannick, *Chanoines réguliers et sociétés méridionales*. pp.. 88-94.

actiu en la cúria, mentre que el paper de l'episcopat entorn el comte de Tolosa serà molt reduït i marginal en l'enfrontament entre les dues cases comtals a Provença i al Llenguadoc. L'aliança entre el comte i l'episcopat es posarà de manifest al testament del comte Ramon Berenguer III en que va afavorir i compensar a l'església amb importants donacions. L'aliança del casal de Barcelona amb l'episcopat reformat serà una de les constants del període.

Pel que fa al bisbat de Vic Ramon Berenguer III va afavorir la consolidació de Santa Maria de l'Estany creant un canonge que pregués per la seva família dotant la fundació amb el domini de l'església de Santa Maria de Moià.¹⁰⁷⁶ Així l'any 1133 es podia consagrar l'església de Santa Maria de Moià amb la presència d'Oleguer arquebisbe de Tarragona per iniciativa del bisbe Ramon Gaufred i la presència del bisbe de Girona Berenguer. En aquesta dotació s'establia l'estatut de Santa Maria de l'Estany com a dependent de la catedral de Vic per compartir béns en comú.¹⁰⁷⁷ La consagració es produeix en un moment problemàtic d'enfrontament entre el bisbe de Vic amb el monestir de Ripoll que havia estat posat en interdicte pel bisbe Ramon a causa del tema de l'exempció monàstica que impedia el control sobre moltes parròquies sotmeses al patronatge dels monestirs benedictins.¹⁰⁷⁸

Serà en l'episcopat de Pere de Redorta que podem documentar una participació de la catedral de Vic en la política comtal en un període de dificultats després de la mort del comte Ramon Berenguer IV al borgo Sant Dalmazo, prop de Torí l'any 1162. Ramon Berenguer IV anà a Torí per presentar el seu vassallatge a l'emperador per tal de legitimar el seu domini sobre el marquesat de Provença. La seva mort va estroncar aquest pas i va deixar el govern en mans del seu fill petit Alfons que haurà d'assumir el govern del seu pare, assessorat per la noblesa i l'episcopat català que recolzaran al monarca en aquesta difícil situació. El context geopolític va portar a reorientar les aliances existents durant el període posant al jove Alfons i els seus regnes sota la protecció de la dinastia Plantagenet per fer front als comtes de Tolosa. En aquesta situació el recolzament de les grans famílies nobiliàries va ser decisiu destacant els senescals del comte i la família Castellvell. Entre els bisbes actius el bisbe Guillem de Torroja va tenir un paper destacat, al costat del de Girona i de Pere de Redorta que es van implicar personalment amb els seus bisbats com

¹⁰⁷⁶ Antoni PLADEVALL, Jordi VIGUÉ, *El monestir romànic de Santa Maria de l'Estany*, pp- 98-99.

¹⁰⁷⁷ Josep M.MASNOU, "Santa Maria de l'Estany i la consolidació d'una canònica agustiniana a principis del segle XIII", *Miscel·lania Litúrgica catalana*, en premsa.

¹⁰⁷⁸ Josep M. MASNOU, "El bisbat de Vic durant l'episcopat de Ramon Gaufred", pp. 279-283.

aval per apuntalar els deutes de la monarquia i consolidar diplomàtica i militarment els dominis a Provença.

Aquest esforç econòmic va afectar als bisbats i en el cas del bisbe Pere de Redorta va implicar la seva presència en els afers de Provença deixant en mans de les dignitats capitulars el govern del bisbat i la seva activitat litúrgica a la catedral va ser assegurada pel prior de Santa Maria de l'Estany. La presència del bisbe Pere de Redorta en diversos moments a Provença va causar importants despeses que van ser assumides pel mateix bisbe i el capítol. A més la relació d'aquest amb el jove monarca va ser una de les característiques del període i que han passat per alt als historiadors vigatans centrats en l'estudi de la documentació local. El recull del seu diplomatarí ens ofereix un bisbe implicat en els afers de diplomàcia i finances del període que expliquen alguns fets esdevinguts a la vila de Vic que cal integrar en un context internacional del moment. Concretament la revolta dels ciutadans de Vic del període final del seu episcopat està relacionat amb tot aquest afer com mostrarem. Aquesta promoció va motivar que diversos canonges presents a la catedral durant aquest període anessin prenent un protagonisme que va desbordar el seu àmbit local per projectar-se en la política i l'administració reial a Catalunya. Volem destacar el paper central que van tenir els sagristans majors que es van convertir en els principals financers de la monarquia i de la creació de l'administració reial. Aquesta col·laboració estudiada per Thomas Bisson en la política fiscal de la monarquia va tenir en la catedral de Barcelona l'activitat de molts canonges que van contribuir a la consolidació del poder reial amb l'elaboració del *Liber Feudorum Maior*.¹⁰⁷⁹

El coneixement d'aquest període el tenim pels testimonis presentats en el judici del bisbe Guillem de Tavertet contra Guillem Ramon de Montcada de l'any 1209 sobre l'exercici de la jurisdicció episcopal sobre la vila de Vic on s'expliquen la situació durant les absències del bisbe Pere quins eren els càrrecs que assumien les seves funcions (Doc. 387).

Petrus de Taverteto, sacrista eiusdem ecclesie, iurato dixit quod tempore Guillelmi Raimundi veteri, proavi istius Guillelmi de Montecathano,, quod quadam mulier de parrochia Sancte Marie de Villanova que dicebatur interfecisse maritum suum fuit adducta in villam de Vico, et fuit tradita Petrus Berengario, sacriste Vicensis, tenenti locum Petri de Redorta episcopi, qui erat in Provincia cum comite Barchinonensis.

¹⁰⁷⁹ Thomas BISSON, *Fiscal Accounts of Catalonia under the Early Count-Kings (1151-1213)*, 2 vol. 1984,

Destaca Pere Berenguer de Balenyà que com a sagristà major va exercir les funcions de vicari del bisbe en aquests períodes d'absència episcopal, per tenir la condició de jutge com hem comentat al primer capítol. Pere Berenguer també havia actuat com a jutge comtal en temps del comte Ramon Berenguer IV en diversos plets tant civils com eclesiàstics, essent una persona vinculada amb l'administració reial. L'altre persona que va assumir responsabilitats en el govern de Vic en absència del bisbe va ser l'ardiac Guillem de Casulis i Ramon de Malla que inicialment va actuar com a batlle reial i que després va entrar a formar part de la catedral. Els ardiaques van nomenar altres canonges perquè actuessin com a veguers episcopals en determinats afers mostrant que algunes de les famílies de canonges s'implicaren en el govern episcopal durant aquest període. Aquestes funcions iniciades durant l'etapa de la minoria d'edat del rei Alfons van anar creixent fins al final del regnat del rei Alfons quan aquest monarca va escollir com a marmessors entre altres al sagristà Pere de Tavertet i el seu nebot Guillem de Tavertet que assumiran un paper destacat en l'administració reial.

La responsabilitat de Pere de Redorta es va anar incrementant com a regent de Provença després de la mort de Ramon Berenguer III de Provença en el setge de Niça contra els genovesos l'any 1166. Coneixem per la *Gesta comitum Barcinonensium* un episodi en el qual va participar directament el bisbe Pere de Vic. Es tracta de la fugida a cavall de Bertran de Baus del castell d'Albaron on l'arquebisbe de Tarragona i el bisbe de Vic resistien el setge de les tropes del comte de Tolosa i en la qual s'endugué al jove rei Alfons cap a Arles, frustrant l'intent del comte Ramon V de Tolosa de segrestar-lo. Sotmès el castell al comte tolosà el mes de maig de 1167 els consellers del rei van signar amb Rodoano de Mauro, cònsol dels genovesos, un tractat d'aliança i ajuda mútua pel qual Alfons el cast, a canvi d'ajut militar per recuperar el castell d'Albaron, es comprometia a protegir als genovesos i els seus béns.¹⁰⁸¹ L'activitat com a regent va durar fins l'any 1172 en que va cedir aquesta responsabilitat a Guiu Guerrejat de la família dels senyors de Montpeller. Quan Pere de Redorta va acabar d'exercir les seves funcions va obtenir del rei Alfons diverses compensacions per poder recuperar-se de les despeses d'aquest servei. La primera va ser la donació al bisbe de diverses cases a la ciutat de

¹⁰⁸⁰ Stefano M. CINGOLANI, *Gestes dels comtes de Barcelona i reis d'Aragó*, Santa Coloma de Queralt, 2019, pp. 118-119, text llatí i traducció.

¹⁰⁸¹ Mª Teresa FERRER MALLOL, Manuel RIU RIU, *Tractats i negociacions diplomàtiques de Catalunya i de la Corona catalanoaragonesa a l'edat mitjana, Tractats i negociacions diplomàtiques amb Occitània, França i els estats italians 1067—1213*, vol. I.1, Barcelona, 2009, pp. 63-64.

Lleida que va rebre el bisbe i que van passar a formar part del patrimoni episcopal, però només en tenim la notícia de la donació, però no sabem fins quan van estar en mans del bisbe.¹⁰⁸² El segon element per compensar al bisbe va ser la venda per 700 morabatins de la part del delme que el rei cobrava del delme de la ciutat de Manresa i que servia per finançar al veguer i cavallers de la ciutat. Aquest delme va estar durant un temps en mans del bisbe administrat per Pere de Moià, fins que l'any 1179 el va entregar al capítol de la catedral.¹⁰⁸³ Finalment el rei Alfons va permetre que el bisbe Pere de Redorta pogués exercir el seu dret d'encunyació monetària que circulava als mercats controlats pel bisbe amb aquest permís el rei va reconèixer la regalia dels bisbes de Vic per poder encunyar moneda pròpia. Sorprèn que la monarquia consolidés els drets d'encunyar moneda en aquest període, sinó entenem que era per compensar les despeses del bisbe i l'església de Vic per recolzar la política provençal i les finances reials del període.

Aquesta situació de reforçament de la posició del bisbe es va traduir en un domini més fort del bisbe dins la ciutat i respecte als drets de la monarquia es va posar en evidència en l'actitud del bisbe Pere respecte el comte i l'autoritat reial quan aquest darrer va recolzar l'intent d'establir un govern consular a Vic. Va ser Paul Freedman qui va donar a conèixer aquest intent i com es va tallar aquesta iniciativa a partir de la intervenció de jutges que van desautoritzar aquest intent.¹⁰⁸⁴ L'aportació de noves dades sobre aquest afer ens permeten saber que inicialment el rei sostenia aquesta iniciativa, però que l'actitud intransigent vers els promotors va portar a un enfrontament directe amb el rei Alfons que es va fer enrere en el recolzament d'aquest intent. La datació d'aquest intent d'establir un govern consular va ser contemporani dels que es van produir en la mateixa data a Cervera, Perpinyà i Girona.¹⁰⁸⁵ Els dos primers van ser aprovats pel monarca que va reconèixer aquests grups, mentre que el de Girona i Vic van ser aturats. Així el model que el rei va aprovar per Cervera i Perpinyà era l'objectiu dels participants en aquesta conjuració urbana a Vic contra el poder del bisbe. Aquests moviments per establir un govern consular van ser promoguts per la influència que va tenir el moviment comunal de Gènova a les ciutats catalanes i que en la consolidació del consolat del municipi de la

¹⁰⁸² El 27 d'octubre de 1173 el rei Alfons donava unes cases a la ciutat de Lleida al bisbe Pere de Redorta (AEV 5, 15) i va ser confirmada pel bisbe de Lleida el 30 d'octubre de 1173 (AEV 5, 11)

¹⁰⁸³ Josep MASNOU, "Santa Maria de Manresa i el restabliment de la canònica amb el delme parroquial (1020-1180)", *Dovella, Revista cultural de la Catalunya Central*, 131(2021), en premsa.

¹⁰⁸⁴ Paul H. FREEDMAN, "An Unsuccessful Attempt at Urban Organization in Medieval Catalonia", *Speculum*, 54(1979), pp. 479-491.

¹⁰⁸⁵ Philip DAILEADER, "The Vanishing Consulates of Catalonia", *Speculum: A Journal of Medieval Studies*, 74(1999), pp. 65-94.

Grassa havia aconseguit una victòria important. En aquest darrer afer hi havia intervingut el bisbe Pere de Redorta mostrant la seva oposició que va enfrontar a aquesta població amb els bisbes d'Antíbol.¹⁰⁸⁶

Aquests fets van incrementar el moviment comunal dins els dominis del rei Alfons i portarà a la creació de diverses conjuracions de ciutadans lligades per jurament per constituir governs consulars.¹⁰⁸⁷ El bisbe Pere va retreure al rei Alfons que recolzés aquest moviment que anava en perjudici de la senyoria del bisbe sobre la vila de Vic. Aquesta relació difícil amb el comte va portar al bisbe Pere a discrepar de la política que impulsarà el comte en la seva majoria d'edat i que impulsarà l'arquebisbe Berenguer de Vilademuls, emparentat amb el bisbe Pere i els senyors de Castellvell. Una de les primeres iniciatives de l'arquebisbe es va posar en pràctica en el concili provincial convocat per Berenguer l'any 1180 on es va prendre la decisió de suprimir la datació dels documents pel regnat dels reis francs i adoptar el sistema de datació per l'any de l'Encarnació.¹⁰⁸⁸ Aquesta decisió que afectava a totes les escriptures de Catalunya, tant eclesiàstiques com reials, va ser rebutjada pel bisbe Pere de Redorta que no va acceptar aquesta datació sinó que va adoptar el còmput de l'any de la nativitat com es feia a Bolònia. Rafel Ginebra ha estudiat detalladament aquesta dissidència cronològica i que mostra que va ser aplicada a les escriptures que estaven sota la jurisdicció del bisbe de Vic i que va quedar fixada fins a l'any 1352 quan la monarquia va abandonar la cronologia de l'any de l'Encarnació per assumir el de l'any de la Nativitat.¹⁰⁸⁹ L'explicació d'aquesta dissidència creiem que es deu a aquest enfrontament de Pere de Redorta amb el monarca i el bisbe de Tarragona Berenguer de Vilademuls.

Per consolidar aquesta ajuda de l'església de Vic al rei Alfons, en un moment indeterminat, va ser admès com a canonge de la catedral de Vic tal com consta en el necrologi el dia 25 d'abril, constituïnt la única font d'informació sobre aquest afer.

¹⁰⁸⁶ Mª Teresa FERRER MALLOL, Manuel RIU RIU, *Tractats i negociacions diplomàtiques de Catalunya i de la Corona catalanoaragonesa a l'edat mitjana, Tractats i negociacions diplomàtiques amb Occitània, França i els estats italians 1067—1213*, vol. I.1, Barcelona, 2009, pp.76-77. Per reforçar el seu prestigi Alfons va aprovar diversos consulsats a la Grassa, Niça i altres poblacions per guanyar el recolzament d'aquestes ciutats i el recolzament de les milícies urbanes.

¹⁰⁸⁷ Estudiat amplament per Thomas BISSON, *The Crisis of the Twelfth Century: Power, Lordship, and the Origins of European Government*, 2009.

¹⁰⁸⁸ Anscari M. MUNDÓ, "El concili de Tarragona de 1180: dels anys del reis francs als de l'encarnació", *Analecta Sacra Tarraconensia*, 67(1994), pp. 23-43.

¹⁰⁸⁹ Rafel GINEBRA, "Un cas de dissidència cronogràfica: còmput cronològic a Vic i al bisbat de Vic, segles XII-XIV", *Acta històrica et archaeologica Medaevalia*, 20-21(1999-2000), pp. 561-590.

Anno ab incarnatione domini MCXCVI obiit Ildefonsus, rex Aragonum et comes Barchinonensis et marchio Proventie, nostrique sedis canonicus, qui in iuventute sua migravit ab hoc seculo.

El nomenament d'un rei com a canonge d'una catedral no és un fet aïllat sinó que es va donar en altres casos respecte la catedral de Barcelona i altres seus episcopals. Pel necrologi de la canònica de Santa Maria de Solsona sabem que el rei Alfons també era canonge d'aquesta església.¹⁰⁹⁰ Aquest nomenament més enllà d'un caràcter honorari implicava una implicació estreta de la catedral amb el monarca considerant-lo com a membre de la comunitat, protector i benefactor d'aquesta a canvi de mantenir un servei permanent de pregària per la seva nissaga. Aquesta vinculació creiem poder identificar-la amb la fundació del benefici de Sant Miquel de la catedral de Vic a partir del qual va quedar fixada la dotació per pregar pel rei Alfons i el rei Pere des de la catedral de Vic. Per la dotació d'aquest benefici hi trobem alguns béns del rei a la ciutat de Vic que va vendre a Pere de Tavertet i altres béns corresponents a les confiscacions que va fer l'església en les béns dels promotors de la revolta consular i que havien passat a la catedral entre els quals trobem les cases de Berenguer d'Olost.¹⁰⁹¹ Aquest benefici va servir per establir una dotació important per a la sagristia de la catedral, pel manteniment de les lluminàries i de tot el que feia referència al tresor de la catedral.¹⁰⁹² Per protegir aquesta fundació Pere de Tavertet va aconseguir la protecció directa del papa posant aquest benefici sota la seva tutela i protecció. La marmessoria del testament del rei Alfons per part de Pere de Tavertet i el seu nebot el bisbe Guillem de Tavertet va ser la plataforma que va implicar a aquests dos personatges en la gestió del patrimoni reial i en les finances del seu fill Pere.

La implicació del bisbe Guillem de Tavertet amb el rei Pere serà un dels aspectes més importants i que expliquen el grau de controvèrsies a que es va arribar durant el seu episcopat. Aquesta implicació del bisbe Guillem de Tavertet la podem documentar en l'etapa final del regnat d'Alfons com ja hem indicat. Guillem de Tavertet i el seu oncle Pere de Tavertet seran els encarregats de publicar l'adveració del testament del rei Alfons feta el mes de maig de 1196 a Saragossa *sub ordinatione* de Guillem, bisbe de Vic, Pere

¹⁰⁹⁰ Jordi TORNER PLANELL, "La *Germandat* de la canònica de Santa Maria de Solsona. Segles XI-XIII", *Oppidum. Revista cultural del Solsonès*, 18(2020), pp. 4-21.

¹⁰⁹¹ Paul H. FREEDMAN, "Another Look at the Uprising of the Townsfolk of Vic (1181-1183)", *Acta històrica et archaeologica mediaevalia*, 20-21(1999-2000), pp. 177-186.

¹⁰⁹² Paul H. FREEDMAN, Josep M. MASNOU, "Four additional letters of pope Innocent III concerning the cathedral chapter of Vic", *Roemische Historische Mitteilungen*, 44(2002), pp. 103-120.

de Tavertet, sagristà i jutge, i del jutge Berenguer d'Albucíà, jutge ordinari de Girona. Al testament havia escollit com a marmessors a Ramon de Castellterçol, arquebisbe de Tarragona, Gombau bisbe de Lleida, Ricard bisbe d'Osca, el mestre de la Milícia del Temple i a Pere l'abat de Poblet.¹⁰⁹³ Al seu codicil redactat al mes d'abril de 1196 va afegir a nous marmessors tant pel regne d'Aragó com per Catalunya. Pel que fa a Catalunya va establir al bisbe Guillem de Tavertet, al comte d'Empúries Ponç Hug, Arbert de Castellvell, Pere de Tavertet sagristà de Vic, Guillem de Cardona i Berenguer de Portella.¹⁰⁹⁴ Aquest fet va situar al bisbe de Vic i el sagristà com els personatges que van haver de fer efectives les disposicions del rei Alfons al testament que donaven importants quantitats de diners a les institucions religioses de Catalunya, Aragó, Provença, Roma i Terra Santa que van comportar molts problemes per fer-les efectives. Els primers anys del regnat de Pere van estar marcats per l'aplicació de diversos mecanismes per augmentar la capacitat recaptadora de la monarquia amb l'emissió de moneda fraudulenta, el cobrament de l'impost del bovatge i altres iniciatives que van trobar importants resistències. En aquesta política el bisbe Guillem va ser un dels més importants promotors per la seva condició de marmessor del rei Alfons. Aquest afany recaptatori envers la seva església el va portar a demanar al papa Celestí III reforçar el seu poder sobre els preveres de les parròquies, els canonges i els laics que s'oposaven a la seva acció. Com a testimoni d'aquesta rapidesa i promptitud del bisbe disposem del rebut del cobrament de l'impost del bovatge al bisbat de Vic i que va permetre al bisbe a obtenir confirmació dels seus drets com a senyor de la Vila de Vic. El bisbe Guillem de Tavertet i el seu oncle Pere de Tavertet feien entrega a Guillem Durfort de la quantitat cobrada al bisbat de Vic de 20.000 sous, junt amb els llibres de recaptació i la documentació per obtenir aquests cobraments. Les necessitats financeres de la corona com ha estudiat Thomas Bisson van portar al rei i als seus funcionaris a encunyar moneda per sota el seu valor, fet que va portar a ser recriminat pel papa Innocenci III.¹⁰⁹⁵ La política fiscal del nou rei va estar recolzada per Guillem de Tavertet i el seu oncle Pere. En aquestes concessions el bisbe Guillem de Tavertet obtenia la ratificació dels privilegis dels ciutadans de Vic i la protecció que el rei li va donar en les seves activitats com a senyor

¹⁰⁹³ Publicat per Anna Isabel SÁNCHEZ CASABON, *Alfonso II rey de Aragón, conde de Barcelona y marqués de Provenza: Documentos (1162-1196)*, Institución Fernando el Católico, Zaragoza, 1995, doc. 628, pp. 808-820.

¹⁰⁹⁴ Anna Isabel SÁNCHEZ CASABON, *Alfonso II rey de Aragón*, doc. 657, pp. 853-855.

¹⁰⁹⁵ Thomas N. BISSON, *Conservation of Coinage: Monetary Exploitation and Its Restraint in France, Catalonia, and Aragon (c. A.D. 1000-1225)*, Oxford, 1979.

jurisdiccional. El quadre que oferim ens mostra que va estar estretament unit a la figura del rei Pere com ja ha estat destacat per la historiografia.

DATA	COMTE/REI	CONCESSIÓ
1120	Ramon Berenguer III	Reconeixement mals usos
1148	Ramon Berenguer IV	Definició a perpetuïtat les questies, toltes i fòrcies que rebia a Vic dels seus habitants per la seva contribució a la conquesta de Tortosa
1194	Alfons I	Al testament defineix a perpetuïtat les questies i fòrcies que rebia a Vic
Maig 1196	Alfons I	Autenticació clàusula testamentària de definició perpètua de les questies i fòrcies que rebia a Vic
Març 1197	Pere I	Confirma possessions, drets, llibertats i regalies que hagués adquirit a més dels privilegis atorgats pels seus predecessors
1 maig 1202	Pere I	Mana als seus batlles i veguers a Vic, Manresa i Bages que no rebin res en les coses de l'església de Vic ni en els seus drets , puix ha concedit al bisbe que si algú presumís tocar-los seria anar contra la seva persona reial
4 abril 1205	Pere I	Renuncia i exvacua a Guillem de Tavertet i als seus successors i als habitants de la vila de Vic les questies, toltes i fòrcies alhora que confirma les renunciacions fetes per RBIII, RBIV, Alfons i la concessió feta per ell mateix, mentre li reconeix tots els drets que el bisbe té en la seva jurisdicció a Vic.
4 abril 1205	Pere I	Promet al bisbe Guillem alliberar-lo de les injustícies que ha comès i donar guiatge als seus homes.
4 abril 1205	Pere I	Remet als homes de la vila de Vic la invasió que feren a Moià i la destrucció de la casa de Guillem de Meda i els danys que hi causaren junt amb les queixes i clamors que se'ls pogués demandar.
Juliol 1205	Pere I	Concedeix a perpetuïtat a Guillem Ramon de Montcada i als seus successors la plena justícia sobre els homes afocats en el seu senyoriu de Vic, sempre que el rei rebés queixes d'ells.
30 maig 1206	Pere I	Enfrancheix i allibera els homes de Manresa dels mals usos de l'eixorquia i la intestia i mana que ningú no els pugui reclamar. També confirma i de nou concedeix als homes de Santpedor l'enfranchiment de l'eixorquia i la intestia que anys abans havia fet al rei Alfons I
28 octubre 1207	Pere I	Reconeix que ha rebut de l'Església de Vic 10 sous sobre els béns dels vassalls, a canvi rei posa sota la seva protecció els béns de l'església i li confirma els privilegis concedits pels seus antecessors.

21 març 1211	Pere I	Reconeix no tenir dret a rebre questies, forcias, exaccions i demandes sobre el shomes, honors i masos de l'església de Vic confirmant els seus privilegis.
24 gener 1213	Pere I	El rei, abans de marxar a Tolosa, posa sota la seva custòdia tots els béns del bisbe Guillem i de l'església de Vic perquè ningú pugui anar en contra.

TAULA-44 Privilegis dels comtes de Barcelona a l'església de Vic

En aquest context el bisbe Guillem i el seu oncle Pere de Tavertet tindran un paper important i l'aprofitaran per consolidar els drets dels bisbes de Vic obtenint diverses confirmacions dels privilegis que gaudien els bisbes de Vic des del temps del comte Ramon Berenguer III fins Alfons. A canvi van col·laborar estretament en la administració fiscal a Catalunya al costat de l'administració reial. Aquesta implicació estreta es va mantenir durant tot el regnat del rei Pere fins a la seva mort a la batalla de Muret. Guillem de Tavertet va ser un dels principals prelats que va recolzar al rei i va aprofitar la seva fidelitat per mantenir la seva postura autoritària que l'acreditava com a veritable senyor de la vila de Vic. Pel que fa al seu oncle Pere de Tavertet el seu recolzament al rei va durar fins l'any 1209 quan va deixar d'intervenir en els afers fiscals i va centrar la seva activitat a Vic amb l'establiment de diverses iniciatives per consolidar la catedral de Vic.

La vinculació personal del bisbe Guillem amb el rei Pere la veiem amb la seva presència a Provença a Tarascón i Ais en Provença després de la mort d'Alfons II, comte de Provença, per solucionar la seva successió en el context de la "croada Albigea". Així el mes de novembre de 1209 era a Lamanon on el rei Pere va organitzar la tutela del seu nebot Ramon Berenguer de Provença amb la implicació del seu germà Sanç i el seu nebot Nunyo Sanç.¹⁰⁹⁶ En aquestes reunions hi trobem alguns membres de la família Porcelet que recolzaven al monarca. Aquest desplaçament va implicar moltes despeses que van ser assumides pel bisbe Guillem en un moment en que el rei Pere s'anava definint en la problemàtica de la croada contra els càtars. Finalment aquests factors van fer que després de la mort del rei Pere a Muret, el bisbe Guillem de Tavertet iniciés un eclipsi de la seva influència en la política reial. El seu oncle Pere de Tavertet l'any 1209 va escriure el seu testament i es va retirar de la seva activitat fiscal, dedicant-se a fer moltes fundacions per la seva ànima i retirant-se al final de la seva vida com a monjo del monestir de Casserres.

¹⁰⁹⁶ Martin AURELL, *Actes de la famille Porcelet*, doc. 271, pp. 173-174. Mª Teresa FERRER MALLOL, Manuel RIU RIU, *Tractats i negociacions diplomàtiques de Catalunya i de la Corona catalanoaragonesa a l'edat mitjana, Tractats i negociacions diplomàtiques amb Occitània, França i els estats italians 1067-1213*, vol. I.1, doc.158, pp. 488-489.

4.2.2 Els vescomtes d'Osona i Girona

A partir del segle X coincidint amb la transmissió hereditària dels càrrecs comtals, s'aniran consolidant les funcions dels vescomtes dins el marc de l'organització política i militar. Aquests càrrecs aviat van esdevenir hereditaris, tot i que la seva funció estava lligada a la voluntat dels comtes i a uns béns dels quals podien gaudir de forma vitalícia. Aquest procés de consolidació hereditària del càrrec i de les rendes annexes va comportar certes lluites i canvis al llarg del segle X. Destaquen en aquest sentit els vescomtes de Cardona estudiats per Francesc Rodríguez Bernal amb l'aportació de nova documentació que ha enriquit el coneixement d'aquests llinatges, sobretot a partir de la documentació dels arxius patrimonials que han aportat aquests darrers anys novetats que enriqueixen el nostre coneixement sobre aquestes famílies.¹⁰⁹⁷ Pel que fa a una visió i estudi de conjunt de totes aquestes famílies aquests darrers anys disposem de les investigacions sistemàtiques portades des de la Universitat de Tolosa del Llenguadoc sobre el conjunt de les famílies vescomtals dels comtats catalans analitzant-les en la llarga durada per Henri Dolcet.¹⁰⁹⁸ Aquí simplement volem remarcar la relació d'algunes d'aquestes famílies amb la catedral de Vic tant per la presència d'alguns dels seus membres a la canònica catedral com, també, per la donació de béns i establiment de determinats beneficis a partir de la donació de béns. Això ens permetrà aprofundir en les relacions d'aquests grans llinatges amb el bisbat d'Osona i la catedral de Vic. Entorn la catedral de Vic també s'hi van vincular els descendents dels vescomtes de Conflent a través del fundador de Sant Benet de Bages, els vescomtes de Besalú a partir del segle XII i, sobretot, els vescomtes de Girona que passaran a controlar els dominis d'Àger.

Els vescomtes d'Osona

En primer lloc hem d'esmentar a la família dels vescomtes d'Osona ja que van estar units d'una manera estreta a l'organització del comtat i la restauració del bisbat. L'aparició dels vescomtes d'Osona es produeix a principis del segle X amb la figura d'Ermemir que trobem l'any 911 actuant com a marmessor del comte Guifré (Doc. 4). Ferran Valls-Taberner va estudiar les notícies més antigues d'aquest llinatge en un article

¹⁰⁹⁷ Francesc RODRÍGUEZ BERNAL, "La frontera meridional catalana en el siglo XI: un espacio vizcondal", Juan MARTOS, Marisa BUENO (ed.), *Fronteras en discusión. La Península ibérica en el siglo XII*, Madrid, 2012, pp. 69-70.

¹⁰⁹⁸ Henri DOLCET, "Vicomtes et vicomtés en Catalogne frontalière aux IXe-XIIe siècles (Barcelone, Gérone Osonne, Tarragone) territoire et pouvoir", Helene DÉBAX (éd.), *Vicomtes et vicomtés de l'Occident médiéval*, Toulouse, 2008, pp. 163-168.

on va poder documentar els precedents d'aquest vinculat al comtat d'Urgell estudiant la família del bisbe Guisad de la Seu d'Urgell.¹⁰⁹⁹ L'aportació més significativa sobre aquest llinatge la va fer Manuel Rovira a partir de la consulta de la documentació inèdita que s'anava recollint per l'elaboració dels volums de la Catalunya Carolíngia quan va perfilar els membres més antics d'aquest llinatge i la seva vinculació amb la família dels vescomtes de Conflent.¹¹⁰⁰

La participació d'aquest llinatge vescomtal a la restauració del bisbat d'Osona ens porta a proposar una hipòtesi que durant el curs de la nostra investigació ha anat prenent cada cop més pes i que considerem fonamental per poder entendre el context de consolidació del bisbat d'Osona a finals del segle IX. La dinàmica dels estudis prosopogràfics porta a voler aclarir la identitat dels membres estudiats que apareixen a la documentació, ja siguin laics o eclesiàstics. Aquesta tasca depèn de les informacions que ens ofereixen els textos, així com de les signatures autògrafes que apareixen en els documents originals i que ens permeten establir-ne la seva identitat. La vinculació d'informacions prosopogràfiques amb dades genealògiques aporten noves possibilitats de fer identificacions just suggerides als documents. Finalment cal remarcar que quan no trobem mitjans per identificar als personatges podem acudir a formular hipòtesis que puguin ser discutides, però que cal argumentar amb rigor a partir de les dades recollides. Aquestes consideracions de tipus metodològic les fem per poder emmarcar la nostra proposta d'establir la identitat del primer vescomte d'Osona i entendre la seva aparició en el moment de la restauració del bisbat d'Osona a partir de l'any 911.

Proposem que cal identificar a Ermemir, primer vescomte d'Osona, com al bisbe Ermemir que va intervenir en el conflicte amb el bisbe de Girona Servus Dei i que va ocupar durant un cert temps el bisbat d'Empúries. Aquest es va veure obligat a resignar i un cop degradat de les seves funcions episcopals, abandonaria el clergat, essent nomenat nou vescomte del recent creat comtat d'Osona pel comte Guifré. El seu matrimoni li va permetre consolidar un llinatge que tindrà un pes fonamental amb la restauració del bisbat osonenc. La destitució dels bisbes Esclua i Ermemir va portar a un greu conflicte durant l'episcopat de Gotmar i es va veure solucionat amb la "desaparició" d'aquest personatges que van passar a ocupar nous llocs al recent creat bisbat d'Osona. Ermemir assumint les

¹⁰⁹⁹ Ferran. VALLS-TABERNER, "La primera dinastia vescomtal de Cardona", *Estudis Universitaris catalans*, 16(1931), pp. 112-121

¹¹⁰⁰ Manuel ROVIRA, "Noves dades sobre els primers vescomtes d'Osona-Cardona", *Ausa*, 9(1981), pp. 249-260.

funcions vescomtals i controlant el castell de la ciutat d'Osona en nom del comte Guifré. L'altre personatge Esclua, passarà a ser protector del monestir femení de Sant Joan de Ripoll, abandonant la vida clerical i casant-se per fundar un llinatge propi. Esclua disposava de béns a Montgrony que van passar a formar part del patrimoni de Sant Joan de Ripoll com consta en la documentació posterior.

El nomenament d'Ermemir com a bisbe d'Empúries estaria relacionat amb la voluntat de restaurar les antigues diòcesis existents en el període visigòtic donant continuïtat a aquestes fundacions que sota domini carolingi anaven estructurant l'espai reconquerit i la va subordinar al bisbat de Girona. Després de les conquestes de Girona i Barcelona s'obria la possibilitat de refer els bisbats d'Egara, Osona i Empúries que estaven dins els espais reconquerits pel poder dels carolingis. A més la persistència de clergat lligat a la tradició visigòtica sobre el terreny afavoria aquesta possibilitat. Darrerament Jesús Alturo que ha analitzat els testimonis documentals i manuscrits del bisbat d'Osona proposa una continuïtat de l'església visigòtica que mantenia una vitalitat cultural important.¹¹⁰¹ Aquest pas de dirigents religiosos que abandonaren la vida eclesiàstica per assumir la vida clerical també s'havia donat dins el casal de Guifré amb el cas de Radulf i també del seu oncle Sunifred que va abandonar la vida monàstica a Arlés.¹¹⁰²

A més la identificació d'Ermemir com el primer vescomte d'Osona ens permetria entendre que hi hagués una intervenció d'aquest llinatge en l'evolució dels bisbats durant tot el segle X. El seu fill Guisad seria nomenat bisbe de la Seu d'Urgell després de la mort de Radulf, mentre l'altre fill Guadall va continuar assumint el seu càrrec de vescomte d'Osona, actuant al costat del bisbe Jordi en l'organització del bisbat osonenc. Aquests vincles entre la funció vescomtal i l'episcopat és un fenomen plenament documentat en l'església anterior a la reforma gregoriana i que també es va donar en tots els bisbats de la narbonesa i la Provença com ha estat amplament estudiat per diversos historiadors francesos.¹¹⁰³ Tenim el testimoni documental que la casa vescomtal d'Osona tenia béns que posteriorment van passar a la catedral de Vic ens els dona un seguit de compres fetes pel bisbe Guisad.. Aquestes compres es van fer a la vall de Santa Eulàlia de Riuprimer i van constituir l'alou anomenat de Torruella que posteriorment va ser permutat. El 5 d'abril 978 Guadall, vescomte d'Osona i la seva esposa Ermetruit van permutar amb

¹¹⁰¹ Jesús ALTURO, Tània ALAIX, *El canonge Adanagell de Vic (ca. 860-925)*, pp. 13-26.

¹¹⁰² Martí AURELL, *Les noces del comte*, p. 40.

¹¹⁰³ Florian MAZEL, *La noblesse et l'Église en Provence, fin Xe-début XIVe siècle: l'exemple des familles d'Agoult-Simiane, de Baux et de Marseille*, Paris, 2002.

Langobard un alou, peces de terra i cases situades a la vall de Santa Eulàlia de Riuprimer, al vilar Andevvert per l'alou de Tenes.¹¹⁰⁴

La vinculació més directe amb la catedral de Vic ja hem esmentat que es va produir durant la crisi posterior a la mort del bisbe Frojà que es va enfrontar amb l'ardiaca Guadall de la seu d'Urgell que va ser ordenat bisbe per l'arquebisbe d'Auch generant un conflicte violent que no es a solucionar fins al nomenament del bisbe Arnulf que exercia d'ardiaca a Girona. El conflicte que enfrontava a aquests dos bisbes es produirà entre dos membres del mateix llinatge que tenien interès a arribar a controlar el bisbat d'Osona. Aquesta conflicte es produeix en el moment que l'hereu dels vescomtes de Cardona, que era Ermemir, desapareix de la documentació i testimonia uns problemes en la successió dels quals la crisi al bisbat d'Osona no n'era aliena. Durant l'episcopat d'Arnulf aquest actuarà al costat del seu germà Ramon que després de la desaparició del vescomte Ermemir va assumir la responsabilitat dins el llinatge.¹¹⁰⁵ És en aquest període on es va produir la confusió més gran dels drets dels bisbes d'Osona i la casa vescomtal d'Osona i que a partir de la mort del bisbe Arnulf generarà un seguit de plets i disputes entre el llinatge dels vescomtes i el bisbe de Vic.

La personalitat d'Engúncia, vídua del vescomte Ramon, va tenir molta importància per l'evolució del llinatge durant el segle XI. Engúncia, però abans del seu matrimoni amb el vescomte Ramon havia estat casada amb Sunifred, senyor dels castells de Lluçà i Merlés que va morir el mes de juliol de l'any 988 i es va fer l'adveració sacramental del testament el dia 1 de setembre de 988.¹¹⁰⁶ En aquest període Engúncia era jove i potser Sunifred hagués tingut una esposa anterior perquè en el testament consten tres fills, essent Guisad el gran que va rebre els castells del seu pare i consten dos fills més amb el nom de Sendred, i Guillem. Tots aquests béns havien d'estar en mans de la seva esposa Engúncia fins que els fills poguessin prendre'ls sota la seva responsabilitat.

En 990 Engúncia es casarà amb el vescomte Ramon del qual tindrà una important descendència amb quatre fills i quatre filles que van veure morir al seu pare entorn l'any 1010 coincidint amb l'expedició a Còrdova. Serà ella la que haurà de defensar els drets dels seus fills menors establint diversos plets amb la catedral de Vic per la confusió que es va donar en temps del bisbe Arnulf com ja hem indicat, essent el plet pel castell de Fals

¹¹⁰⁴ Eduard JUNYENT, *Diplomatari de la catedral*, doc. 448, pp. 375-376.

¹¹⁰⁵ Arcadi GARCIA, "Arnulfo, obispo de Vic (992-1010)", *Ausa*, 23(1960), pp. 401-411.

¹¹⁰⁶ Eduard JUNYENT, *Diplomatari de la catedral*, doc.536, pp 456-458.

el primer moment d'aquest enfrontament.¹¹⁰⁷ Aquest castell situat en un punt estratègic de l'avenç dels comtats de Manresa i de Berga serà objecte d'un litigi entre el bisbe Borrell i Engúncia que encetarà una polèmica entre la catedral de Vic i els vescomtes ja de Cardona que organitzaran el seu poder en aquest sector. Engúncia va continuar mantenint lligams amb els fills del seu primer matrimoni tal com es veu en el testament fet per l'hereu Guisad que va morir a finals de l'any 1005 i es va fer l'adveració sacramental del seu testament al castell de Lluçà el 13 gener de 1006 i que en va assumir la tutoria el bisbe Arnulf i el vescomte Ramon.¹¹⁰⁸ És un document important perquè veiem que Guisad estava casat amb Oda de Besora, germana de Gombau de Besora i que l'herència dels seus fills devia perillar en un context mogut a causa de les incursions musulmanes. Els seus fills Sunifred i Folc eren posats sota la protecció dels comtes de Barcelona i altres nobles.

Et ipsa sua mater et fratrem suum et uxori sue et filios suos, remaneant in misericordia Domino Deo et de Sancta Maria, mater Domini, et de Sancto Petro, apostolo, vel aliorum sanctorum vel i potestate seniori suo Reimundo et de uxori sue et in ipsa bagolia de dompno Arnolfo, episcopo, vel de Reimundo vicescomite, fratri suo, vel de Mirone de Ostoles, vel de Senderedo et de Domnucio vel de alios suos propinquos, et in baglia de Wifredo et de Gondeballo et de Udalaro et de Geriberto et de Ugone que illi sunt cura de ipsos suos infantes vel de matre sua et de uxori sue propter Deum et remedium anime ,illorum.

En aquest punt volem aportar precisions a tot aquest procés a partir de noves informacions documentals i, sobretot, realitzant una lectura crítica d'alguns punts tradicionals reinterpretant-los. La clau està centrada en les relacions entre els bisbes i la dinastia dels Cardona en tot aquest afer. Un fenomen que no ha estat explicat encara satisfactòriament és perquè va desaparèixer el títol de vescomte d'Osona i es van passar a denominar vescomtes de Cardona. Fins ara s'ha explicat el canvi pel motiu que la concessió l'any 986 del domini del castell de Cardona va fer que aquesta nissaga consolidés el seu poder entorn dels béns aplegats a Cardona. Francesc Rodríguez Bernal en la seva llarga bibliografia sobre el tema n'ha establert i documentat aquest argument

¹¹⁰⁷ Francesc RODRÍGUEZ BERNAL, *Col·lecció diplomàtica de l'Archivo Ducal*, doc. 50, pp. 138-140. Analitzat amb detall a *Mil·lenari del castell de Fals*, Les Torres de Fals, Ajuntament de Fonollosa, 2014.

¹¹⁰⁸ Ramon ORDEIG, *Diplomatari de la catedral de Vic*, doc. 693, pp. 39-40.

mostrant que serà en aquest espai de frontera on es fonamentarà el seu poder.¹¹⁰⁹ Flocel Sabaté en un article sobre els vescomtes de Girona estudia també el desplaçament que es va produir amb l'establiment d'un vescomtat d'Àger a partir dels béns d'Arnau Mir de Tost.¹¹¹⁰ Darrerament trobem un estudi que permet veure com els vescomtes d'Osona van passar a centrar els seus interessos al bisbat d'Urgell tot revisant els canvis que es van produir en aquest llinatge entorn de l'any mil.¹¹¹¹ Nosaltres hem treballat a partir de les informacions conservades als arxius eclesiàstics de Vic on hi ha quedat recollida la influència d'aquest llinatge en la vida i evolució de la canònica catedral. Un dels punts que hem estudiat amb particular atenció és el lligam estret que aquest llinatge va tenir amb la catedral per la disputa de diversos castells fronterers durant la primera meitat del segle XI i que van arribar a solucionar-se amb uns pactes que van ser subscrits entre aquest llinatge i el bisbat de Vic l'any 1038 amb la fundació d'un àpat pasqual que segellava el final del conflicte i que s'actualitzava cada any per garantir-ne el seu compliment i la seva vigència.¹¹¹² L'estudi d'aquest costum que va arrelar en la vida de la catedral al llarg del temps ens ha permès entendre i veure com va iniciar-se, consolidar-se i romandre aquest àpat pagat pels vescomtes de Cardona com un dels elements per entendre la relació dels bisbes amb aquest llinatge i, sobretot, per entendre i veure com es va fonamentar el domini dels bisbes sobre la ciutat de Vic com ja hem indicat en el capítol anterior referent a l'exercici de la jurisdicció. En tot aquests lligams l'episcopat d'Arnulf es converteix en un dels moments claus de la relació d'aquest llinatge amb la catedral de Vic i que va condicionar la seva forma d'articular-se en la relació amb els vescomtes.

En aquest procés de consolidació del poder episcopal és fonamental l'any 1038, no solament perquè es va procedir a la consagració de la catedral romànica i a una nova dotació del bisbat d'Osona, sinó perquè mesos abans de la consagració el bisbe Oliba va arribar a establir uns pactes permanents amb els vescomtes d'Osona pels castells situats

¹¹⁰⁹ Francesc RODRÍGUEZ BERNAL, *Col·lecció diplomàtica de l'Archivo Ducal*, aporta molta documentació procedent de l'Arxiu Ducal de Cardona i que ha renovat el coneixement intern d'aquest llinatge.

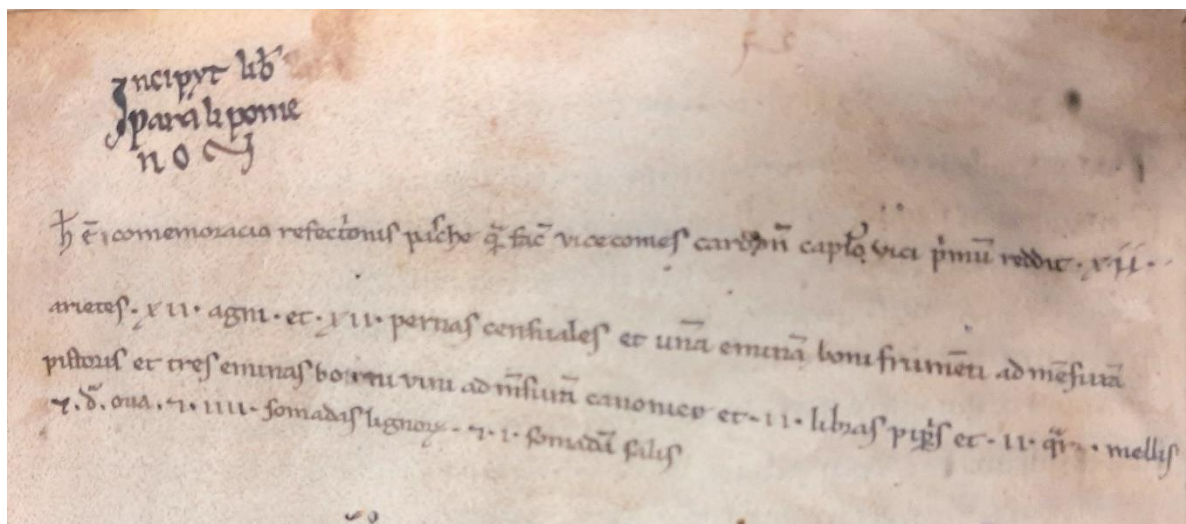
¹¹¹⁰ Flocel SABATÉ, "La création de la vicomté d'Àger", Pierre CHASTANG, Patrik HENRIET et Claire SOUSSEN (dir.) *Figures de l'autorité médiévale. Mélanges offerts à Michel Zimmermann*, Publications de la Sorbonne, 2016, pp.235-250.

¹¹¹¹ Oliver VERGÉS PONS, "Quatre generacions de la família vescomtal d'Osona en terres urgellenques (segles X-XI)", Almudena BLASCO, Oliver VERGÉS (eds.), *Estudis sobre els orígens de la noblesa medieval al nord-est peninsular /segles X-XII*, Anem editors, Seu d'Urgell, 2019, pp.193-217.

¹¹¹² Josep M. MASNOU, "La celebració de la refecció pasqual a la catedral de Vic (1038-1252)", *Miscel·lania Litúrgica Catalana*, 22(2014), pp.203-217.

al sector fronterer de Calaf després d'una llarga disputa.¹¹¹³ La solució va ser el pagament anual pels vescomtes d'Osona d'una refecció el diumenge de pasqua per al bisbe i tots els seus clergues a càrrec de la casa vescomtal i que es feia a la catedral de Vic. Aquest pagament era el reconeixement del domini superior dels bisbes d'Osona sobre el castell de Calaf, alhora que els tenien en feu de l'Església. Aquest “convivium” que es va mantenir i va quedar establert com un ritual que en forma de banquet públic posava de manifest la supeditació del poder vescomtal a l'episcopal dins l'àmbit de la vila de Vic. L'espai per realitzar aquest dinar va ser l'edifici del refectori dels canonges que es va poder estrenar aquest mateix any 1038 amb la presència de l'arquebisbe de Narbona, diversos bisbes catalans i la narbonesa, la comtessa Ermessenda i altres nobles presents a la celebració.

Aquest espai ha estat excavat i posat en valor l'any 2017 permetent un primer estudi de les dependències annexes a la catedral.¹¹¹⁴ Aquest pagament censal corresponia a la renúncia dels drets sobre Calaf i la compensació per les despeses que Guillem de Mediona, en nom de la catedral, havia esmerçat en la repoblació d'aquest sector. L'església d'Osona, bisbe i canònica junts, gaudirien de la propietat eminent, mentre que els vescomtes de Cardona tindrien el domini útil manifestat en aquest pagament anual fet el dia de pasqua. Les condicions establertes l'any 1038 van renovar-se amb l'inici de la reforma gregoriana durant l'episcopat de Berenguer Sunifred que van completar aquest pactes amb pactes relatius a la moneda i el mercat.

¹¹¹³ Francesc RODRÍGUEZ BERNAL, “La justícia en la frontera: el procés de Calaf (998-1038), *Calaf, mil anys d'història*, Calaf, 2016, pp. 47-69.

¹¹¹⁴ Josep Mª VILA, *Memòria de la intervenció arqueològica de l'antiga canònica de la catedral de Vic*, Vic, 2018. Servei d'Arqueologia de la Generalitat de Catalunya.

IMATGE-10 Llibre dels Paralipòmens, ACV, Ms. 6. Anotació sobre la refecció dia de pasqua.

El bisbe d'Osona a partir de l'episcopat d'Oliba va anul·lar el poder vescomtal a la ciutat fent que el bisbe de fet gaudís d'un control total sobre Vic. En el document de dotació de la catedral constava el control del bisbe sobre les regalies relatives al mercat i a l'encunyament de la moneda que li era reconegut per part dels comtes de Barcelona, els vescomtes d'Osona i de Girona que van signar al document. El pagament d'aquesta refecció el dia de pasqua al bisbe i als seus canonges era el signe de la submissió dels vescomtes d'Osona al poder episcopal pel que feia a la vila de Vic.

Disposem de diverses informacions de com es realitzava aquest banquet. La informació sobre els aliments que es consumien en aquest àpat el trobem anotat a un dels folis del "Llibre dels paralipòmens" conservat a la biblioteca capitular i escrit al segle XI: dotze xais, dotze anyells, dotze pernills, una eimina de blat, tres eimines de vi, dues lliures de pebre, mel, ous i una somada de sal. Segons el testimoni d'un judici sobre aquest costum de l'any 1218 sabem que el dissabte Sant el batlle dels Cardona i el cuiner i pastisser del capítol anaven al mercat de Vic a comprar tots els productes necessaris per fer el dinar. Aquest es consumia el diumenge de pasqua quan ja es trencava el temps de dejuni després de Setmana Santa i per recuperar el consum de carn i un règim alimentari més acord amb les celebracions joioses de la resurrecció de Jesucrist. Aquest era un motiu pel qual tota la comunitat de canonges, el bisbe i el vescomte de Cardona posaven de manifest els vincles estrets entre l'església i els antics vescomtes de la ciutat.

La realització d'aquest tipus de celebracions també les trobem en altres centres religiosos i, fins hi tot a la cúria papal en un àpat celebrat a la basílica de Sant Joan del Laterà del papa amb els cardenals.¹¹¹⁵ Al llibre cerimonial de *Benedetto de san Pietro*, escrit entorn l'any 1140 però que el seu nucli essencial són reelaboracions de textos del segle XI, descriu per primera vegada un banquet solemne que se celebrava el dia de pasqua al palau papal. El papa seia en aquesta festa a taula amb cinc cardenals preveres, altres cardenals diaques i amb el primicier. Davant el papa en un *subsellium* s'hi asseia el prior dels canonges de la basílica de Sant Joan del Laterà. El text insisteix de forma explícita com era organitzada la taula: *in figura XII apostolorum circa mensam Christi, quando comederunt pascha*. El papa iniciava l'àpat prenent un tros d'anyell per servir-lo al prior dels canonges acompanyant-lo amb les paraules de Jesús adreçades a Judes (Jo

¹¹¹⁵ Ingo HERKLOTZ, *Gli eredi di Costantino. Il papato, il Laterano e la propaganda visiva nel XII secolo*, Viella, Roma, 2000, pp. 126. Es troba descrit a l'edició de Fabre i Duchesne del *Liber censum II*, p. 153.

13, 27): *quod facis, fac citius. Sicut ille accepit ad dapnationem, tu accipe ad remissionem.*

A partir del segle XII sabem que era el vescomte Bernat Amat qui servia personalment l'àpat com un signe de la seva subjecció a l'església. Aquest costum no era exclusiu de la catedral de Vic sinó que els vescomtes de Cardona el van establir amb altres comunitats canòniques, com amb la celebració de la festa de Nadal quan pagava un "convivium" als canonges de Santa Maria de Solsona. La refecció consistia en cinquanta pans, tres porcs, tres quarts de vaca, un quartà de vi, una mitgera de mel i una lliura de pebre que es pagava amb el producte del teloneu de la sal. A canvi la comunitat de Solsona, el novè dia després de Nadal havia de celebrar una missa pels Cardona on s'hi fes present el bisbe d'Urgell.¹¹¹⁶ Posteriorment el costum va anar-se modificant quan el vescomte de Cardona ho va delegar als seus batlles i en concret als seus feudataris del castell del Brull. També s'incrementà el nombre dels comensals, a més dels membres del capítol es va fer extensiu als beneficiats que es van anar creant a la catedral de Vic. Durant l'episcopat de Guillem de Tavertet el vescomte Guillem va deixar de pagar aquest "convivium" i el bisbe li va reclamar judicialment l'any 1218 en un període d'enfrontaments amb els Montcada a la ciutat de Vic. Van intervenir com a jutges Ramon, prior de Santa Maria de l'Estany i Pere de Cadireta, prevere i capellà de Santa Maria la Rodona. El bisbe va aconseguir reclamar i fer-se reconèixer aquest dret a través d'una sentència judicial que va garantir al bisbe l'obligació legal de que els Cardona fessin efectiu el "convivium" i fossi indemnitzat pel temps en que no s'havia realitzat. (Doc. 412). Conservem les declaracions dels testimonis del vescomte Guillem que informen sobre els diners aportats pels vescomtes de Cardona abans de deixar de pagar al bisbe Guillem de Tavertet establint que en les darreres vegades que s'havia fet havia costat al vescomte entre 60 a 80 sous, constant una sola vegada que va haver de pagar 100 sous al sagristà Pere de Tavertet. Els testimonis són batlles i personal subaltern del vescomte lligat a l'administració del castell del Brull. (Doc. 411)

Petrus de Prato, jurato, dixit quod Rebrol, baiulus Guillelmi de Cardona, referebat coram hominibus de Brolio ante ecclesiam Sancti Martini quod dederat Petri, Vicensis sacriste, pro refectioe paschali in uno anno LXX solidos et in alio LXXX solidos.

¹¹¹⁶ Jordi TORNER PLANELL, "La *Germandat* de la canònica de Santa Maria de Solsona. Segles XI-XIII", *Oppidum. Revista cultural del Solsonès*, 18(2020), pp. 4-21. El text sobre aquesta fundació el trobem editat per Antoni BACH RIU, *Diplomatari de l'Arxiu Diocesà de Solsona*, vol. I, doc. 167, pp. 228-229.

Interrogatus de visu, dixit nichil vidisse, et tunc erat episcopus Raimundi de Castroterciolo, de tempore dixit XX annos.

El bisbe i el capítol van presentar tota la documentació que acreditava aquest costum i sostenien que la refecció es feia tant pels canonges com pels clergues que intervenien a la catedral. Els testimonis presentats pel bisbe i els canonges són molt més extensos i testimonien la forma com es portava a terme aquesta refecció entrant en molts detalls i testimoniant la seva realització des de l'episcopat del bisbe Ramon Gaufred (Doc. 410)

Burdus de Tennis, jurato, dixit se vidisse et audisse que Bernardus Amati, vicecomes de Cardona, serviebat in die pasche omnibus clericis ecclesie Vici, tam canonicis quam non canonicis in refectorio, cum pane et vino et carne et eis que ibi necesse erant in propria persona et hoc vidit per IIII vices. Interrogatus de tempore dixit LXXX annos. Hoc autem vidit tempore Raimundi Gaucefredi, episcopi Vicensi per IIII vices.

Aquesta pràctica va subsistir fins l'any 1252 quan el vescomte de Cardona va aconseguir redimir aquest costum amb el pagament de carregues de sal a la catedral de Vic durant aquesta data. Aquesta celebració va ser el lligam més fort que van tenir els Cardona amb la catedral. L'evolució d'aquest llinatge i les seves crisis internes es van resoldre amb el recolzament dels bisbes d'Osona que van apuntalar el llinatge en les diverses crisis per les quals va passar com a posat en evidència els estudis de Rodríguez Bernal durant els segles XI i XII.

La vinculació dels Cardona amb la catedral de Vic està documentada a l'adveració sacramental del vescomte Ramon Folc II de l'any 1150 en que es fa esment que un dels seus fills ha de ser canonge de la catedral de Vic.¹¹¹⁷

Dimisit Fulchoni filio suo quicquid abebat vel abere debebat in Vicho per fevum vel per alium modum, tam in moneta quam in foro et teloneo, tale tenori ut sit Sancti Petri clericus et eiusdem ecclesie canonicus

Posteriorment i per una notícia al necrologi de la catedral de Vic, coneixem un altre membre del llinatge dels vescomtes de Cardona que va ser canonge: Pere de Cardona, cardenal, jurista i esmentat com a canonge de Vic. Aquesta informació va ser publicada per Valls i Taberner que va intentar identificar aquest personatge i posar-lo en relació amb l'activitat jurídica a Montpeller.¹¹¹⁸ Diversos especialistes en la història del dret

¹¹¹⁷ Francesc RODRÍGUEZ BERNAL, *Col·lecció diplomàtica de l'Archivo Ducal*, doc. 387, pp. 597-600.

¹¹¹⁸ Ferran VALLS-TABERNER, "Le juriste catalan Pierre de Cardona, cardinal de l'église romaine sous Alexandre III", *Mélanges Paul Fournier*, París, 1929, pp. 743-746.

romà han intentat identificar més aquest personatge sense un resultat satisfactori.¹¹¹⁹ El professor Adam Kosto ha recollit totes les dades referents al personatge adonant-se que es refereixen a persones diferents i arribant a la conclusió que no és possible amb el que s'ha estudiat arribar a una identificació satisfactòria del personatge.¹¹²⁰ La clau està en la documentació dels vescomtes de Cardona i la seva ubicació dins la descendència d'aquest llinatge durant el segle XII. El fet que consti que fos canonge de Vic va portar a Paul Freedman a vincular-lo al bisbe Pere de Redorta i al conflicte que aquest va tenir amb la creació d'un govern consular a la ciutat. Així doncs, semblaria que la consulta de la documentació de la catedral de Vic hauria de donar informacions més precises sobre la seva presència dins la comunitat canonical. La realitat és que gairebé no n'hem pogut documentar cap, només podem disposar de referències sobre ell en el testament del sagristà Pere Berenguer de Balenyà on el cita en una de les seves donacions. Conservem la carta que aquest sagristà va escriure amb motiu de la mort del vescomte Ramon Folc II a la seva esposa de les amenaces dels Montcada sobre el patrimoni vescomtal.¹¹²¹ Pere Berenguer gaudia en nom dels vescomtes de Cardona d'un important alou al Montseny, a la parròquia de la Castanya en nom dels vescomtes de Cardona.

Aquestes dificultats en la seva identificació ens porta a preguntar-nos en qualitat de què era canonge de la catedral de Vic si queda clar per la seva carrera que va ser una persona que va tenir una projecció exterior a la pròpia institució. Dins la documentació dels Cardona la única referència que trobem al nomenament d'un dels seus membres a la catedral de Vic és el testament del vescomte Ramon Folc de l'any 1150 on consta explícitament que els Cardona nomenaven un dels seus fills com a canonge de Vic i preveïen la seva substitució per un altre. Aquesta informació no pot referir-se a Pere de Cardona directament ja que en aquesta data ja era gran i exercia la seva carrera. La informació en tot cas faria referència al benefici que els Cardona tenien dins el capítol de la catedral de Vic i les expectatives que tenia un dels fills del vescomte de poder gaudir d'aquest essent ofert com a canonge. El benefici al qual optaria seria doncs aquell que Pere de Cardona ja disposava i que de moment no hem pogut aclarir, Paul Freedman quan va tractar de l'evolució de les regalies que tenien els bisbes de Vic va documentar que al

¹¹¹⁹ André GOURON, "Autour de Placentin à Montpellier: Maître Gui et Pierre de Cardona", *Studia Gratiana*, 19(1976), pp.337-354.

¹¹²⁰ Adam KOSTO, "Was There Just one Petrus de Cardona?", *Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte*, 134(2017), pp. 146-177.

¹¹²¹ Francesc RODRÍGUEZ BERNAL, "Autour de la lettre du sacristan Pere de Vic à la vicomtesse Guillaume de Cardona. Un essai de mise en contexte", Martí AURELL(cord.), *Convaincre et persuader. Communication et propagande aux XII et XIII siècles*, Poitiers, 2007, pp.303-324.

final de l'episcopat de Berenguer Sunifred aquestes es van compartir entre diferents llinatges que en van gaudir durant el segle XII. El més destacat va ser el dels senyors de Lluçà, descendents de l'arquebisbe, també els nous senescals van gaudir de drets sobre el mercat de la Quintana des de l'època del bisbe Arnau de Malla i, finalment, els senyors de Taradell que van tenir una vinculació activa a la catedral amb el canonge Guillem Ramon i la fundació de la canònica de Santa Maria de l'Estany. Queda però el testimoni que els Cardona compartiren drets sobre el mercat i la moneda amb els bisbes de Vic si bé és un tema poc estudiat i del qual només en disposem alguns indicis. Ja hem fet esment del control dels castells de Calaf i Montbui per part dels vescomtes de Cardona que els tenien en nom dels bisbes a través dels hereus del llinatge que va viure també les seves crisis i dificultats durant el segle XII.

Sobre la seva participació amb les regalies cal situar-se en els pactes que va fer el bisbe Berenguer Sunifred de Lluçà després de la mort al castell de Maldà del vescomte Ramon Folc II i que es van signar amb la seva vídua Ermessenda i l'ardiaca Folc. La mort de l'hereu del llinatge Bremon va provocar que només quedessin dues filles com hereves dels béns vescomtals les quals es van casar amb dos membres de llinatges que tindran un pes important en l'evolució al segle XII: els vescomtes de Tarragona amb la figura de Deodat de Claramunt i amb els senyors de Calders. És dins aquest context que trobem la figura d'un dels fills del matrimoni de Deodat de Claramunt i Ermessenda que va seguir la carrera eclesiàstica com a canonge de Barcelona. Es tracta de Pere Deodat que surt esmentat en el primer testament del seu germà Bernat Deodat quan encara era molt jove i on es fa esment dels drets d'ambdós.¹¹²² Dolcet que ha estudiat els vescomtes catalans identifica aquest Pere Deodat com el que arribarà a esdevenir el cardenal Pere de Cardona. Aquesta identificació té alguns problemes per l'edat del personatge i pel fet que sí va ser canonge de Barcelona segons la documentació conservada. Creiem que cal buscar en els nebots d'aquest canonge la figura estudiada i analitzar els fills del matrimoni de Bernat de Cardona que consolidarà el seu poder vescomtal amb el seu matrimoni amb la germana del comte Ramon Berenguer III i que exercirà un control del llinatge més enllà dels seus fills en un període convuls. L'estudi dels testaments dels Cardona del segle XII ens permet veure que el control del castell de Brull i la participació d'alguns drets en els mercats de Vic i l'encunyació de la seva moneda, poden constituir la base d'un benefici del qual els Cardona en van treure un rendiment. Així, doncs, veiem més possible que el Pere de

¹¹²² Francesc RODRÍGUEZ BERNAL, *Els vescomtes de Cardona al segle XII. Una història a través dels seus testaments*, Universitat de Lleida, Lleida, 2009, doc. 1, pp. 113-114.

Cardona sigui fill del vescomte Bernat i la seva esposa Almodis i germà dels Ramon Folc i Guillem de Cardona que serien els seus germans. L'evolució del llinatge en aquest període degué està tutelat per Pere que tot i disposar de béns com a canonge de Vic també tingué canongia a la catedral de Barcelona. La vinculació familiar amb els comtes de Barcelona i el matrimoni del seu germà Ramon Folc amb el llinatge dels senyors de Melgueil li van donar una projecció en els afers comtals del Lluçanès i la Provença que caldria poder determinar amb més precisió. El seu benefici a la catedral de Vic va ser objecte de negociació amb un dels seus nebots, fill de Ramon Folc que no va arribar a ocupar aquesta prebenda. En tot cas la vinculació dels vescomtes de Cardona va ser fonamental durant per la catedral de Vic durant tot el segle XII. La constant intervenció dels bisbes de Vic en l'evolució del llinatge n'és el testimoni més clar.

Els vescomtes de Girona

La catedral de Vic tindrà una estreta relació amb els membres de la família vescomtal de Girona que van tenir el bisbat d'Osona el lloc de la seva implantació i projecció. En un primer moment hi hagué els descendents del vescomte Guiniguis Mascaró que van tenir una presència important al bisbat amb el domini de diversos béns pertanyents a la catedral, especialment els fills del vescomte Seniofred que va establir una veritable nissaga dins els dominis del comte de Barcelona que es va fer extensiva als bisbats d'Osona i Barcelona. La mort d'alguns membres d'aquesta nissaga a l'atac de Barcelona del 985 va contribuir a incrementar la seva influència donant origen als senyors de Montcada.¹¹²³ L'origen dels seus béns era al comtat de Besalú i van ser confiscats pel comte de Besalú tal com consta en un document el comte Ramon Borrell va entregar a Seniofred béns al terme de Calonge de la costa.¹¹²⁴ Sabem que es van refugiar a la Plana de Vic amb el control del castell d'Orsal i de la zona d'Oló, rebuts de mans del comte Ramon Borrell i que adquiriran una importància rellevant en el control de castells.

A principis del segle XI es consolidarà un altre llinatge que assumirà el títol de vescomtes de Girona i que tindrà el seu origen en la família dels senyors del castell de Cabrera. Aquesta família ha estat estudiada a partir del segle XIII per Alejandro Martínez Giralte a la seva tesi doctoral.¹¹²⁵ Pel que fa als seus orígens cal destacar els treballs de

¹¹²³ John C. SHIDELER, *Els Montcada: una família de nobles catalans a l'Edat Mitjana (1000-1230)*, Barcelona, 1987, 77-89.

¹¹²⁴ Josep Mª PONS GURÍ, "Document del vescomte Sunifred de Girona", *Recull d'estudis d'història jurídica*, Barcelona, 1989, vol. III, pp. 17-30.

¹¹²⁵ Alejandro MARTÍNEZ GIRALT, *Els vescomtes de Cabrera a la baixa edat mitjana. Identitat familiar, dinàmica patrimonial i projecció sociopolítica*, CSIC, Madrid, 2019.

Jaume Coll Castanyer que han recollit tota la documentació sobre els vescomtes dels segles XI i XII.¹¹²⁶ La relació d'aquesta amb la catedral de Vic es produirà l'any 1059 en temps del vescomte Ponç quan va rebre del bisbe Guillem de Balsareny part dels béns que el difunt ardiaca Seniofred i el seu nebot Adalbert havien tingut com a benefici per la catedral de Vic (Doc. 99). Aquests benefici va ser atorgat com a dotació canonical de Guerau de Cabrera, fill del vescomte Ponç i de Letgarda, filla d'Arnau Mir de Tost. Aquest fet es va produir per reforçar la consolidació de la canònica de Sant Pere d'Àger que estava sota la direcció del jutge Guillem Ramon, com ja hem esmentat amb anterioritat. La dotació del canonge Guerau, essent encara jove, no va excloure el matrimoni i la possibilitat com tingueren de compaginar la vida religiosa i militar. Per complir les seves funcions religioses dins de la catedral aquest pogué disposar d'un clergue "stator", és a dir d'un canonge que el suplís en les seves obligacions religioses i el qual participaria amb una part de les rendes administrades per Guerau. El vescomte Ponç es comprometia per l'obtenció d'aquest benefici a aportar ajuda militar al bisbe amb quinze cavallers quan fos requerit i a lliurar la fortalesa de Vilagelans que havia rebut com a benefici. Aquesta petita tropa és constituirà com la milícia diocesana i que va restar a disposició del bisbe Guillem de Balsareny que va utilitzar per les expedicions militars a la frontera com en les lluites internes de la noblesa catalana durant el govern de Ramon Berenguer I. Aquesta capacitat militar de Ponç es veurà incrementada amb l'expedició de Barbastre i la concessió del castell d'Avellana l'any 1066.¹¹²⁷

Guerau, net d'Arnau Mir de Tost, va ser un dels principals beneficiaris de la seva herència que va portar molts conflictes i discussions després de la seva mort. A partir de l'any 1074 ja el trobem actuant al costat del seu pare Ponç en la restitució dels béns de Sant Pere d'Àger.¹¹²⁸ Guerau va deixar la vida canonical casant-se i iniciant una vida molt intensa lligada a l'evolució política del comtat d'Urgell. A la canònica de Sant Pere d'Àger va permetre la continuïtat de Guillem Ramon com abat i la successió en l'abadiat dels seus dos fills. La vinculació amb Roma va continuar mantenint-se l'estatut confirmat pel papa Alexandre II i per la presència a Roma de Rainier que promourà l'aplicació dels principis de la reforma gregoriana. Guerau va esdevenir el principal hereu del patrimoni d'Arnau Mir de Tost i la seva activitat es va centrar al comtat d'Urgell a la zona de

¹¹²⁶ Jaume COLL CASTANYER, "Els vescomtes de Girona", *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, 30(1988-1989), 39-98.

¹¹²⁷ Ramon ORDEIG, *Diplomatari de la catedral de Vic*, doc.1296, pp.594-595.

¹¹²⁸ Francesc FITÉ, Eduard GONZÁLEZ, *Arnau Mir de Tost. Un senyor de la frontera al segle XI*, pp. 264-272.

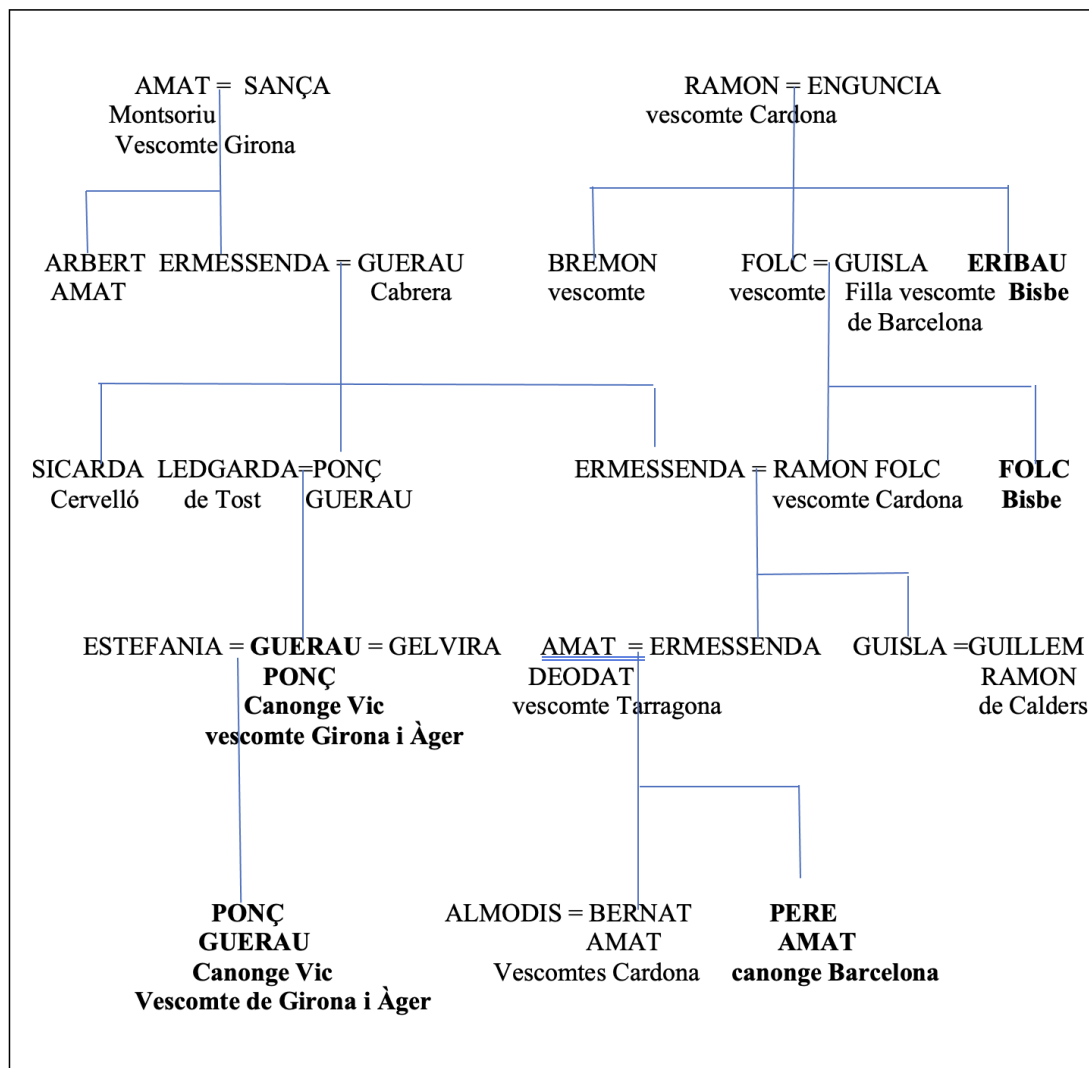
frontera. Per desenvolupar aquesta activitat va continuar mantenint el seu benefici a la catedral de Vic pactant diverses convinences amb els bisbes de Vic.

Per aquesta relació amb els vescomtes de Girona el bisbe Berenguer Sunifred va tenir el seu recolzament en la campanya per restaurar Tarragona. Guerau va seguir mantenint el benefici que va transmetre al seu fill Ponç en temps dels bisbes Arnau de Malla i Ramon Gaufred (doc. 186 i 204). Les condicions van ser les mateixes que les del seu pare, mantenint a un clergue *stator* que el suplís en les seves funcions canòniques i aportar l'ajuda militar al bisbe d'Osona quan aquest li demanés. Aquest estatut especial de Guerau que amb el temps assumirà el càrrec de vescomte de Girona i d'Àger serà posat en qüestió per la reforma gregoriana, però la solució de posar a un clergue *stator* serà utilitzada per legitimar els drets sobre aquest benefici feudal Resseguint l'evolució històrica d'aquest benefici podem constatar que aquest llinatge va ser un dels principals aliats dels bisbes en tot el procés de la reforma gregoriana.

L'origen d'aquesta entrada a la catedral com a canonge la va propiciar el bisbe Guillem de Balsareny en un context precís de consolidació de les lluites feudals i per donar suport a les iniciatives d'Arnau Mir de Tost en la seva expansió cap a Lleida. A més es produeix en un moment de crisi del llinatge dels vescomtes de Cardona per l'assassinat del vescomte Folc. Arnau Mir de Tost es va convertir en el tutor dels fills del vescomte Ramon Folc que seguirà com hereu i Folc que entrarà a formar part de la jerarquia eclesiàstica. Per reforçar aquest llinatge Ramon Folc es va casar amb Ermessenda germana del vescomte Ponç i que va tenir un paper fonamental després de la mort de Ramon Folc.¹¹²⁹ Així tenim que a finals del segle XI aquests dos llinatges vescomtals estaven emparentats i amb interessos comuns tant al bisbat d'Osona com a Sant Pere d'Àger. A més entre ells hi va haver una estreta col·laboració i unió dels dos patrimonis convertint al vescomte Ramon Folc II en un dels nobles més poderosos en la crisi del poder comtal per l'assassinat del Ramon Berenguer II "Cap d'Estopes". Com a testimoni d'aquesta estreta unió disposem d'un document publicat per Francesc Rodríguez Bernal, però que data d'un període posterior al tractar-se d'una convinença atribuïda al vescomte Ramon Folc III. Pels testimonis que intervenen en aquest document l'hem de situar al segle XI i el vescomte de Cardona és Ramon Folc II i el vescomte de Girona és Ponç Guerau, casat amb la filla d'Arnau Mir de Tost. Així Ponç Guerau de Cabrera es compromet amb Ramon Folc II, posant com a garantia el castell d'Anglès, que passaria a

¹¹²⁹ Francesc RODRÍGUEZ BERNAL, "Folc II, vescomte de Cardona, bisbe electe d'Urgell i bisbe de Barcelona (1040-1079)", *Paratge*, 24(2011), pp. 253-269.

Ramon Folc aquest castell en el cas que Ponç no complís el jurament que li va fer.¹¹³⁰ Aquesta convinença ampliava l'aliança dels dos vescomtes a més del matrimoni de Ramon Folc II i Ermessenda, germana de Ponç. Aquestes dues famílies vescomtals ja eren presents com a testimonis el 1038 en el moment de la consagració de la catedral de Vic pel bisbe Oliba. Per vincles matrimonials ambdós llinatges van unir els seus interessos durant l'episcopat del bisbe Guillem Guifré essent un dels puntals en el període de la reforma gregoriana.

QUADRE – 19 Genealogia dels vescomtes Cardona, Girona, Barcelona i Tarragona

El matrimoni rebrà el recolzament del seu cunyat Folc que va ser destinat a la carrera eclesiàstica essent un dels impulsors junt amb el bisbe Berenguer Sunifred de la introducció de la reforma als bisbats d'Urgell del qual serà ardiaca i a Sant Vicenç de

¹¹³⁰ Francesc RODRÍGUEZ, *Col·lecció diplomàtica de l'Archivo Ducal*, doc.416, pp. 645-646. Personatges com Borrell Bonfill i Borrell Dela són del segle XI i ens permeten datar aquest document. A l'original es conserven les signatures autògrafes de Ramon Folc i Ponç de Cabrera.

Cardona.¹¹³¹ Guerau assumirà el control de l'herència d'Arnau Mir de Tost i desenvoluparà la seva activitat política primer al comtat d'Urgell i després a Castella a través de les relacions matrimonials. La reforma gregoriana que s'imposarà a partir del segle XII privarà de la presència dels vescomtes de Girona al capítol de la catedral en temps de Ponç Guerau que portarà una vida a la cort de Castella amb el nom de Ponce de Cabrera, fins que assumirà l'herència després de la mort del seu pare. Aquest va fer testament el 4 de juny 1131 on ja no consta cap relació amb la catedral de Vic, tant sols, dona a Sant Pere de Vic la dominicatura de Balma més els molins redimits de Guillem Bonfill per tal de fundar una làmpada *ante altari Sancti Petri et orent pro anima mea vel parentorum meorum*.¹¹³²

La única relació amb els vescomtes durant el segle XII és amb el bisbe Guillem de Tavertet, quan aquest va reclamar al vescomte Guerau li reconegués els béns que tenia en nom de l'església de Vic pels seus descendents i els restituís (Doc. 358). Coneixem aquestes negociacions respecte determinats béns que estaven en mans de nobles vassalls dels vescomtes de Girona i que el bisbe Guillem de Tavertet va aconseguir fossin restituïts. Aquest procés, però, va generar diverses tensions entre el capítol de la catedral de Vic i Santa Maria de l'Estany que fins aquell període havien compartit. Tenim el delme de la parròquia de Terrassola que havia estat restituït en el moment de la fundació de Santa Maria de l'Estany i que tenia en nom dels vescomtes de Girona la família dels senyors de Balenyà. Tenim un document que documenta que aquests delme va ser restituït pel vescomte Guerau als canonges de la catedral de Vic els quals n'assumien la seva administració. També disposem d'una minuta notarial que no va arribar a ser validada pel notari per la qual aquesta donació constava que el vescomte Guerau restituïa a la canònica de Santa Maria de l'Estany en mans del bisbe Guillem. Aquests documents guardats dins l'arxiu del bisbe són el testimoni de les discrepàncies que es van començar a produir a principis del segle XIII entre la catedral de Vic i Santa Maria de l'Estany i que portaran a l'arbitratge del 1204 (Doc. 372). Aquests documents són testimoni de les reclamacions que el bisbe Guillem va exigir als vescomtes de Cabrera perquè retornessin els béns que

¹¹³¹ Francesc RODRÍGUEZ BERNAL, "Folc II, vescomte de Cardona, bisbe electe d'Urgell i bisbe de Barcelona (1040-1079)", *Paratge*, 24(2011), pp. 253-269.

¹¹³² Ramon CHESÉ, *Col·lecció diplomàtica de Sant Pere d'Àger fins 1198*, doc. 267, pp. 554-559. Disposem de l'adveració sacramental publicada el 12 de març de 1132 a l'altar de Sant Miquel de Sant Pere d'Àger, doc. 274, pp. 566-571.

tenien en nom de la catedral durant segles, obrint-se un període de disputes i de diferents acords.

Els vescomtes de Besalú

Un altre dels llinatges vescomtals que va tenir una relació amb la catedral de Vic a partir del segle XII serà el dels vescomtes de Besalú que prendran la denominació de vescomtes de Bas, en el moment en que el comtat de Besalú va passar a estar sota el control del comte de Barcelona Ramon Berenguer III. Els pactes matrimonials del comte Ramon Berenguer III en que entregava a la seva filla Ximena del seu matrimoni amb Maria Roderic, filla del Cid, amb el vell comte Bernat de Besalú va utilitzar el bisbat d'Osona i els castells que tenia al comtat d'Osona com a dot.¹¹³³ Els vescomtes de Besalú en aquest període eren Udalard i la seva esposa Ermessenda que tenien com a hereu a Pere Udalard i una de les seves filles anomenada Beatriu estava casada amb Ponç Hug de Cervera. Això va fer que el comte i la noblesa vinculada a aquest comtat intervingués en es afers del bisbat d'Osona elegint com a nou bisbe a Ramon Gaufred que actuava com ardiaca de Besalú.

La personalitat de Ramon Gaufred l'hem estudiat en la nostra tesina, iniciant un període de restauració del bisbat d'Osona en conflicte amb l'autoritat comtal de Ramon Berenguer III.¹¹³⁴ El seu pare va ser Gaufred Bastó, senyor dels castells de Cervià i Púbol al comtat de Girona, però la família tenia el castell de Montroig, al comtat de Besalú, i el control de l'església de Santa Maria de Vilabertran. Gaufred Bastó va formar part de la cúria de Ramon Berenguer I i va saquejar els béns del priorat de Cervià que depenia del monestir llombard de Sant Miquel de la Chiusa.¹¹³⁵ Com aplicació de les disposicions del concili de Girona del 1068 la família va restituir la capella de Vilabertran entregant-la a Pere Rigau que va iniciar la creació d'una comunitat regular. Entre els parents de Ramon Gaufred hi havia Arnau Gaufred fundador al comtat de Besalú d'una peculiar institució dedicada al Sant Sepulcre a Palera¹¹³⁶. Aquesta fundació volia fer present a Catalunya les

¹¹³³ Martí AURELL, *Les noces del comte*, pp. 322-326. L'autor parla de Bernat III comte de Besalú, però en realitat era Bernat II com ha demostrat per Gaspar FELIU, "Existí el comte Bernat III de Besalú?", *Acta Historica Archaeologica Mediaevalia*, 19(1998), pp. 391-402.

¹¹³⁴ Josep Mª MASNOU, "El bisbat de Vic durant l'episcopat del bisbe Ramon Gaufred", pp. 257-260.

¹¹³⁵ Lluís TO FIGUERES; Ignasi BELLVER SANZ, "Les fundacions de Santa Maria de Cervià i Santa Maria de Vilabertran en el context de la societat feudal (1053-1069)", *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, 29(1987), pp. 9-26.

¹¹³⁶ Laura BARTOLOMÉ ROVIRAS, "El Sant Sepulcre de Palera, un lloc de pelegrinatge al comtat de Besalú", *Quaderns de les Assemblees d'Estudis*, 1(2014), pp. 119-130.

indulgències per aquelles persones que no podien pelegrinar a Terra Santa, però posteriorment va passar a quedar integrada en la congregació de La Grassa que el convertí en un priorat a Besalú. Hi han vincles de parentiu entre Arnau Gaufred i Ramon Gaufred, no tenim clar si podrien ser germans. Només veure que l'interès per Terra Santa abans de la croada ja era present al comtat de Besalú i entorn aquesta família. A més sabem que Ramon Gaufred abans de ser elegit bisbe d'Osona va actuar com ardiaca de Besalú, tenint sota la seva responsabilitat pastoral la canònica agustiniana de Lledó i el Sant Sepulcre de Palera. La seva elecció pel comte Bernat com a bisbe d'Osona consolidarà la presència de nobles del comtat de Besalú al bisbat d'Osona al sector fronterer.

El cas més destacat serà dels membres de la casa vescomtal de Besalú que a través del matrimoni entre Beatriu amb el noble Ponç Hug de Cervera van establir uns vincles més estrets amb el nou bisbe de Vic. Un dels primers actes que va fer el bisbe Ramon Gaufred va ser l'any 1111 quan va acceptar com a canonge de la catedral de Vic a Pere, fill de Ponç Hug de Cervera i la seva Beatriu de Bas amb una dotació de béns que crida l'atenció per la seva naturalesa i per l'extensió que podien arribar a tenir. Es tracta de l'església de Navarcles, tradicionalment vinculat als senyors de Rocafort i ardiaques descendents dels fundadors de Sant Benet de Bages, així com totes les capellanies que tenien sota el seu domini en dues àrees geogràfiques ben definides: el comtat de Manresa des del Llobregat fins als límits de Lleida i l'alta Garrotxa dins el comtat de Besalú amb les capellanies des del riu Llobregat d'Empordà al sector fronterer amb el comtat d'Empúries fins a Castellfollit del Boix. (Doc. 194).

El dret de capellania era el que permetia disposar de la percepció del delme parroquial als senyors entregant-ne una part per al manteniment de l'església. L'honor de Navarcles i les capellanies des del Llobregat a Lleida eren les situades dins la frontera del bisbat d'Osona amb el d'Urgell i eren recuperades pel bisbe d'Osona després del període dels atacs almoràvits que van desorganitzar la zona.¹¹³⁷ Pel que fa a les capellanies del comtat de Besalú eren parròquies situades dins l'ardiaconat que Ramon Gaufred havia regit pels bisbes de Girona abans de la seva elecció episcopal. Aquest fet ens porta a plantejar que Ramon Gaufred encara l'any 1111 hi exerciria algunes funcions i per aquest motiu va rebre la restitució per part dels vescomtes de Besalú d'aquests drets per dotar com a canonge a Pere.

¹¹³⁷ Josep MASNOU, "El conflicte entre el bisbat de Vic i Santa Maria de Solsona", pp.30-33.

Aquest document ens permet establir els sectors que en aquest període controlaven els vescomtes de Besalú i els senyors de Cervera. Inicialment eren béns situats en zones amb dues autoritats diferents, el comte de Besalú i el de Barcelona, però després de la mort del comte Bernat de Besalú van quedar sota el control de Ramon Berenguer III que va passar a dependre directament de Roma per haver aconseguit el control del comtat de Besalú. Aquest nou estatut de Ramon Berenguer com a *miles Sancti Petri*” serà utilitzat per consolidar el seu poder en estreta relació amb el papa Pasqual II, iniciant una política expansiva sobre Provença i la mediterrània oriental. Els problemes detectats després de la mort del bisbe Bernat Umbert i la presència curta d’un misteriós bisbe Ramon abans de l’elecció de Berenguer de Peratallada podrien explicar aquesta situació anòmala posada en evidència darrerament pels estudis de Josep Camprubí.¹¹³⁸

Aquesta donació de fet és la restitució de part del delme eclesiàstic que Ponç Hug de Cervera tenia en moltes parròquies frontereres vinculades als castells i que entregava de nou al bisbe d’Osona després d’un període d’indefinió. Aquesta donació entrava en contradicció amb una altra donació genèrica que l’any 1102 el mateix Ponç Hug havia fet a la canònica de Santa Maria de Solsona, situada al bisbat d’Urgell per la qual entregava el delme de tots els territoris que pogués conquerir als sarraïns.¹¹³⁹ El matrimoni entre Ponç Hug de Cervera i Beatriu, filla dels vescomtes de Bas, va significar la implicació en les lluites per la conquesta de Lleida de les famílies nobiliàries del bisbat de Besalú. Ramon Gaufred pel cantó de la seva mare Ermengarda tenia vincles de proximitat amb la família vescomtal de Besalú. L’entrega de Pere fill del matrimoni era la renovació de les relacions d’aquesta família, descendent dels fundadors de Sant Benet de Bages, amb el bisbe de Vic a partir de l’honor de Navarcles que en aquesta donació era entregat a la catedral de Vic en la seva meitat, mentre que l’altre estarà en mans del monestir de Sant Benet de Bages i del seu abat Benet que també era fill del matrimoni. L’oferiment de dos fills del matrimoni a les dues institucions religioses més importants del sector fronterer els convertia en els principals protectors d’aquestes. Ponç Hug va mantenir una relació estreta amb la canònica de Santa Maria de Solsona a la qual va restituir diverses parròquies que tenia sota el seu control.¹¹⁴⁰ Pere el fill era segurament jove quan va ser

¹¹³⁸ Josep CAMPRUBÍ SENSADA, “El bisbe Ramon de Girona: un misteriós personatge d’inicis del segle XII”, *Revista de Girona*, 318, 2018, pp. 46-47.

¹¹³⁹ Antoni BACH RIU, *Diplomatari de l’Arxiu Diocesà de Solsona*, vol. I, doc. 15, pp. 52-53.

¹¹⁴⁰ Antoni BACH RIU, *Diplomatari de l’Arxiu Diocesà de Solsona*, vol. I, doc. 25, pp. 65-67. L’any 1104 Ponç Hug i Beatriu van donar a Santa Maria de Solsona l’església de Sant Martí i les altres situades dins el terme del castell de Riner, excepte la de Santa Susanna que va ser cedida al priorat de Castellfollit de Riubregós.

entregat a la comunitat i no hem pogut documentar-lo present a la catedral ja que amb el temps el veiem present a Terra Santa i al final de la vida del seu pare més lligat als afers del seu llinatge. Al final, però de la seva vida Ponç Hug es va entregar com a convers a la canònica de Santa Maria de Solsona.¹¹⁴¹ La seva vinculació amb Santa Maria de Solsona al final de la seva vida va afectar a les relacions entre el bisbat de Vic i aquesta canònica que havia rebut la restitució de les parròquies més importants del sector fronterer com eren Santa Coloma de Queralt, Tàrraga i Anglesola. Ramon Gaufred va voler solucionar aquesta situació reconeixent el patronat d'aquestes parròquies que estaria en mans del paborde de Santa Maria de Solsona, però reconeixent que pertanyien al bisbat de Vic i l'ordenació dels capellans estaria sota l'autoritat del bisbe osonenc. Pere que havia estat acceptat com a canonge de la catedral ja no apareix més i sembla que aquesta família es va desvincular dels bisbes de Vic. Posteriorment el bisbe Pere va reclamar la parròquia de Navarcles que havia estat entregada l'any 1111, mostrant que aquesta donació va ser conflictiva.

A tall de conclusió l'estudi de les relacions de la catedral amb les famílies vescomtals ens ha permès documentar una modalitat de vinculació de tipus nobiliari que implicava el gaudi de beneficis de la catedral a determinats membres d'aquests llinatges. En el cas dels vescomtes de Cardona seria el castell de Calaf des de l'any 1038 i que reconeixien tenir-lo per l'església de Vic amb el pagament d'una refecció el dia de pasqua al refectori de la canònica. Pel que fa als vescomtes de Girona seria el domini de la fortalesa de Vilagelans i la seva participació a la milícia diocesana quan li demanava el bisbe. Aquesta relació es va fer molt més forta en el moment en que la catedral de Vic es va veure estretament vinculada a la fundació i consolidació de la canònica de Sant Pere d'Àger amb l'acceptació del net d'Arnau Mir de Tost com a canonge de la catedral. Finalment els vescomtes de Bas que amb el control de Navarcles mantenien el control sobre aquests sectors del bisbat de Vic al Bages i a l'Anoia. Aquests eren els continuadors del llinatge dels senyors de Rocafort i dels descendents dels fundadors del monestir de Sant Benet de Bages en el sector fronterer amb el comtat d'Urgell. El bisbat de Vic amb una geografia expansiva difícilment controlable va aconseguir mantenir aquests sectors sota el seu control a través d'aquestes relacions feudals entre aquests vescomtes i tots els seus vassalls com també farà amb els senyors d'Anglesola. Així, durant l'episcopat del bisbe

Pere de Redorta, Berenguer d'Anglesola consta com a canonge de la catedral de Vic per gaudir del benefici dels bisbes a aquest sector del bisbat, només hem pogut documentar aquesta relació a través del testament del seu pare Bernat d'Anglesola de l'any 1175 abans de marxar amb el rei Alfons en la seva expedició contra Tolosa (Doc.303). Aquest cas no implicava necessàriament la seva vinculació al capítol, la qual potser es realitzava a través d'algun canonge que actuava en el seu nom. Berenguer actuarà com a capellà d'Anglesola i d'aquest sector més occidental del bisbat de Vic. Entorn de la parròquia de Sant Pau d'Anglesola es va crear una comunitat de canonges sota el control dels senyors d'aquest territori i estretament vinculada a Santa Maria de Solsona que en tenia el patronat.¹¹⁴² El control de la parròquia d'Anglesola va portar un llarg plet entre el bisbe de Vic i Santa Maria de Solsona que es va solucionar a través d'un arbitratge que va partir el territori dels senyors d'Anglesola una part controlada pel bisbe de Vic.¹¹⁴³

4.2.3 Membres de la noblesa i capítol

Gaudir d'un benefici de la catedral va ser un dels principals mitjans que va utilitzar la noblesa per consolidar el seu poder i perpetuar el seu llinatge. Aquest és un fenomen europeu que amb diferents formes van anar configurant entorn les catedrals tot un sistema beneficial que va anar estructurant les diòcesis. Pertànyer a la comunitat era un signe de prestigi, alhora que una font complementària de rendes. A més la possibilitat d'oferir càrrecs eclesiàstics als membres secundaris de les famílies feudals permetia estructurar els nous llinatges amb béns que podien ser transmesos de forma hereditària a través dels testaments i de les disposicions legals de la regla d'Aquisgrà. La catedral de Vic com les diòcesis de Llombardia compartia aquests vincles estrets de la noblesa del comtat amb la ciutat episcopal, establint-se una veritable xarxa on els interessos religiosos estaven units als de les pròpies famílies. La característica era que aquestes relacions quedaven regulades per la figura del bisbe que esdevenia el principal responsable d'autoritzar la concessió d'aquests beneficis i les seves condicions. El delme de les parròquies va ser utilitzat amplament per fer créixer la fortuna dels llinatges i la dotació dels cavallers, alhora que va permetre a l'església de disposar de l'ajut militar i financer de les activitats d'aquests llinatges. Per aquest motiu els principals aspirants a gaudir de prebendes

¹¹⁴² El 25 de gener de 1174 Bernat d'Anglesola estableix una fundació perquè es pregués pel seu llinatge a Sant Pau d'Anglesola dotant de béns per sostenir el refectori canònic. Antoni BACH RIU, *Diplomatari de l'Arxieu Diocesà de Solsona*, vol. II, doc. 432, pp. 528-529.

¹¹⁴³ Josep MASNOU, "El conflicte entre el bisbat de Vic i Santa Maria de Solsona", *Oppidum*, 16(2018), pp. 26-43.

canonicals van ser sempre membres de la noblesa i el fet de disposar d'un membre permanent del llinatge dins l'església diocesana un element d'estabilitat davant els sotracos als quals es veia sotmesa l'aristocràcia en una zona de frontera,

És en aquest context que sorgeixen les figures dels levites lligats a determinades famílies i a la seva evolució dins el període estudiat.¹¹⁴⁴ L'estatut d'aquesta figures ha intentat ser perfilat d'antic per diversos historiadors a partir del testimoni de la documentació conservada i que recollim plenament en el corpus documental que serveix de base a la nostra tesi. Posteriorment Paul Freedman va contextualitzar el seu paper dins la seva tesi doctoral permetent entendre el context de la seva creació centrada en l'administració de castells situats a la frontera i encomanats per la catedral.¹¹⁴⁵ Aquest fenomen no és exclusiu del bisbat osonenc sinó que també es dona a altres catedrals catalanes com Barcelona i Urgell. A finals del segle XX aquesta qüestió va ser objecte d'una tesina de llicenciatura relativa a la catedral de Barcelona però que ha restat inèdita i que intentava explicar la funció d'aquests.¹¹⁴⁶ Val a dir que no ha estat una qüestió gaire més aprofundida quedant personalitzada en la figura del levita Guillem de Mediona com un dels més paradigmàtics. En la recent commemoració del mil·lenari de l'elecció episcopal del bisbe Oliba en l'exposició realitzada al Museu Episcopal de Vic s'ha privilegiat la documentació relativa a Guillem de Mediona.¹¹⁴⁷ El model d'aquest canonges fa referència a la tradició levítica de l'Antic Testament i a les normatives estan estretament relacionades a l'administració del temple de Jerusalem. Aquests paral·lelismes entre aquestes figures va ajudar a consolidar-ne la seva funció durant el segle X i XI. Quan hem parlat de la introducció dels canonges regulars impulsada pel papa Urbà II en una carta adreçada a un abat d'una comunitat canonical de Ferrara explica l'origen dels canonges regulars a la tradició dels levites que són considerats en aquest període els precedents dels canonges al servei del temple. L'associació a del món canonical amb el culte del temple de l'Antic Testament és un aspecte important per entendre certs aspectes interns de l'organització de les catedrals.

¹¹⁴⁴ Una aproximació a aquests canonges levites l'ha ofert darrerament Michel ZIMMERMANN, "Le clergé et la guerre en Catalogne aux alentours de l'an mil", Thomas DESWARTE, Philippe SÉNAC, *Guerre, pouvoirs et ideologies dans l'Espagne chrétienne aux alentours de l'an mil*, Brepols, 2005, pp. 191-208.

¹¹⁴⁵ Paul FREEDMAN, *Tradició i regeneració*, pp.42-47.

¹¹⁴⁶ Carme PLANAS, *A l'entorn d'un grup eclesial: els levites a Barcelona als anys 985-1100*, Tesina de llicenciatura inèdita, Universitat de Barcelona, 1989.

¹¹⁴⁷ Marc SUREDA (dir.), *Oliba episcopus. Mil·lenari d'Oliba, bisbe de Vic. Exposició al Museu Episcopal de Vic del 27 d'octubre de 2018 al 10 de febrer de 2019*, MEV, Vic, 2018, pp.128-129. Els comentaris dels documents relatius a Guillem de Mediona són de Josep Mª Salrach.

Els levites i el control dels castells

La figura dels canonges levites amb funcions militars és un producte de la situació de frontera viscuda pels comtats catalans i la implicació de l'església en aquesta tasca amb els mitjans patrimonials que disposava. Bonnassie ja va reconèixer aquesta especificitat però no analitzant-ho des del punt de vista d'organització de l'església sinó des de la seva vessant política. La implicació de les famílies nobiliàries en càrrecs eclesiàstics ja es donava des de l'església visigòtica, sobretot per col·locar als membres secundaris dels llinatges en aquests càrrecs que els hi permetien gaudir dels privilegis de la immunitat eclesiàstica. Una dada important que hem pogut documentar és que els protagonistes de la revolta del 957 contra el comte de Besalú, que van portar a la mort del comte Guifré de Besalú i van ser expulsats del territori de Besalú amb la confiscació dels seus béns, van establir-se als comtats sota domini del comte de Girona-Osona-Barcelona. Seguint els estudis de Josep Mª Salrach els protagonistes d'aquesta revolta van ser el sacerdot Seniofred, el seu parent Adalbert i un altre Sunifred laic dels quals el comte Sunifred de Cerdanya i el seu germà Miró Bonfill es van quedar amb els béns situats a prop de Besalú. Per identificar a un dels protagonistes hem de parlar del nou vescomte de Girona, Guiniguis Mascaró que tenia com a fill i successor a Sunifred que va rebre béns a la vall d'Aro com a compensació dels béns perduts a Besalú.¹¹⁴⁸ Aquests rebran el càrrec de vescomtes de Girona i donarà origen a una de les famílies nobiliàries que desenvoluparà una presència molt gran dins els comtats controlats pel comte Borrell. Seniofred esdevindrà membre de la catedral de Vic controlant el castell de Malla a Osona i els seus germans tindran el control dels castells d'Oló i Muntanyola. Un altre personatge serà Sunifred, sacerdot, que s'establirà dins el terme de Sant Llorenç i assumirà molts béns de la vescomtessa Goldregot i que tindrà continuïtat d'aquests béns en el seu nebot Adalbert que donarà origen a la família Vilagelans. Un altra família que tindrà una presència molt important al bisbat d'Osona serà la que tindrà com a veguers el control del castell de Gurb essent Ansulf el seu primer representant del llinatge Gurb-Queralt. Finalment tenim el cas dels vescomtes de Conflent que també van ser acusats de traïció contra el comte de Cerdanya i que a través de la figura de Sala s'establiran primer al comtat d'Osona i després consolidaran el seu patrimoni al Bages i als sectors fronterers amb la fundació de

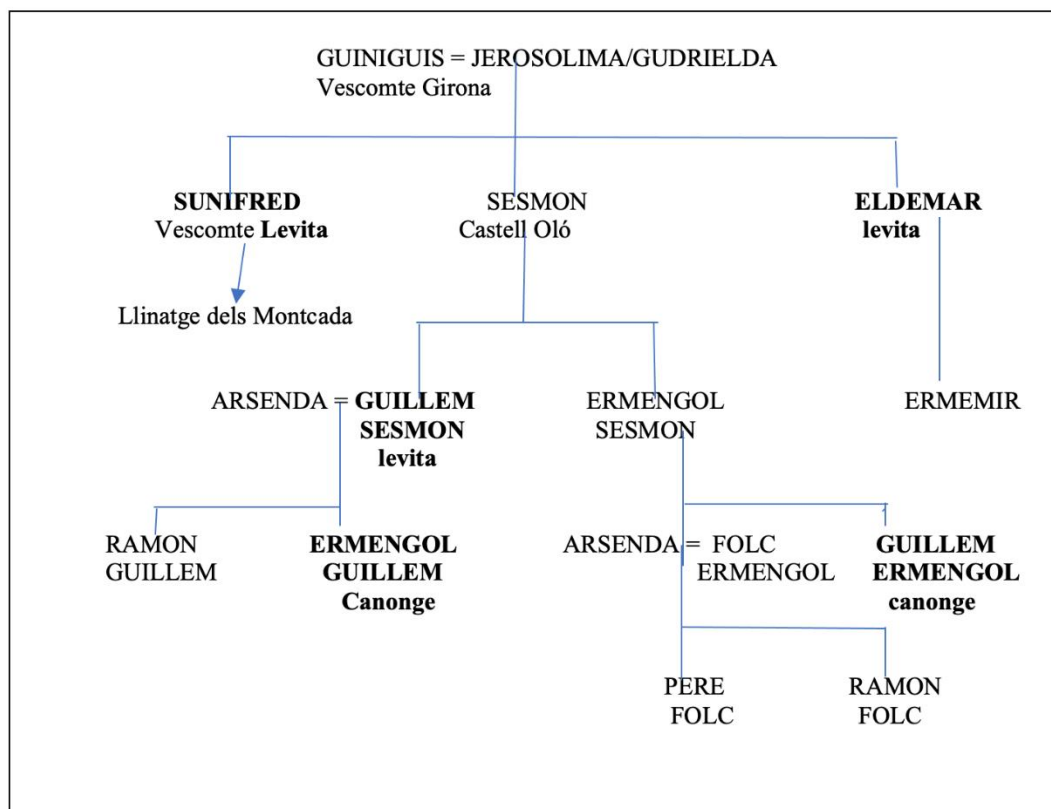
¹¹⁴⁸ Josep Mª PONS i GURÍ, "Document del vescomte Sunifred de Girona", *Recull d'estudis d'història jurídica*, Barcelona, 1989, vol. III, pp. 17-30.

Sant Benet de Bages.¹¹⁴⁹ D'aquestes nissagues en les seves branques secundàries en sortiran els membres d'aquestes famílies que entraran a formar part de les catedrals del període comptant amb l'administració de béns eclesiàstics.

D'aquestes en volem destacar a família vescomtal de Girona que va tenir dues branques i que van tenir dins el bisbat d'Osona el lloc de la seva implantació i projecció més enllà d'aquest bisbat. Es tracta dels fills del vescomte Guiniguis Mascaró que van tenir una presència important al bisbat essent el seu primer membre Eldemar, un dels fills menors que va ser levita, morint a causa de l'exercici de la seva activitat segons consta en el seu testament de l'any 989.¹¹⁵⁰ Eldemar tenia el control del castell de Clariana i degué morir a causa de l'activitat militar en aquest sector fronterer. Al seu testament veiem com els seus germans assumeixen part del patrimoni del difunt i l'encàrrec de vetllar pel futur dels seus fills. La funció i el patrimoni que tenia en nom de l'església passaran sobretot al seu germà Sesmon que era el vicari dels castell d'Oló en nom del comte de Barcelona i a la seva descendència. L'altre germà que es va veure afectat per aquesta mort sobtada va ser l'hereu, el vescomte Seniofred que va establir una veritable nissaga que donarà origen als senyors de Montcada. Seniofred actuarà com a levita de la catedral de Vic des de finals del segle X, mentre que el seu germà Sesmon seguirà com a laic. Després de la mort de Seniofred seran els fills de Sesmon els que assumiran un paper destacat a la zona de frontera representant els interessos de la catedral de Vic a partir dels dominis dels castells de Malla, Muntanyola i Aguilar que constituiran les seves bases més fermes al comtat d'Osona. Guillem Sesmon rebrà l'encàrrec del bisbe Borrell i la catedral de liderar la repoblació del sector de Calaf en competència amb els vescomtes de Cardona, generant un llarg conflicte que ja hem estudiat amb anterioritat. Aquetes tasques les farà compatibles amb l'administració dels béns del seu llinatge incrementant el seu poder dins la administració de béns al bisbat d'Osona. Es prou significatiu que en la llista donada pel bisbe Oliba de l'any 1022 en que consten les persones que tenen usurpats béns de la catedral no hi figuri el seu nom, senzillament perquè era el principal defensor dels interessos de la catedral i del bisbe enfront altres membres de la noblesa del període.

¹¹⁴⁹ Jordi GIBERT, "Del Conflent a la Conca d'Òdena. La família del veguer Sal·la en el marc de l'expansió del comtat Osona-Manresa al segle X", *Miscel·lània Aqualatensia*, 16 (2015), pp. 121-156

¹¹⁵⁰ Eduard JUNYENT, *Diplomatari de la catedral de Vic*, doc. 543, pp. 463-465. Eldemar estava casat amb Riquel i tenia com a fill Ermemir al qual li va donar l'honor de Subiradells dins el terme del castell de Taradell.

QUADRE – 20 Genealogia del llinatge de Guillem de Mediona, senyor castell d’Oló.

És en aquest context en que la figura de Guillem Sesmon, també conegut com a Guillem de Mediona, que es consolidarà el control sobre els béns fronterers del bisbat d’Osona. Guillem tot i ser casat havia les ordres menors que inclouen la tonsura i que certifiquen que una persona és membre del clergat per poder disposar de l’administració de béns eclesiàstics.

En aquest període la participació a l’escola catedral no era exclusiva per aquells que es dedicarien prioritàriament a la vida religiosa, sinó a diversos membres que rebien una formació clerical i podien rebre diverses ordres menors que es donaven però que no implicaven l’arribada al sacerdoci. Així era molt comú arribar al nivell de lector o al de sotsdiaca amb la possibilitat de casar-se i quedar en aquest nivell del clergat. Per entendre el funcionament d’aquestes sistema és de molta utilitat una il·lustració continguda al sacramentari de Marmoutier d’època carolíngia i conservat a Autun i que hem reproduït a la portada de la nostra tesi.¹¹⁵¹

Es tracta d’una imatge que ens mostra els dos nivells de la jerarquia eclesiàstica, presidit pels anomenats ordres majors (episcopat, presbiterat i diaconat) dedicats a les

¹¹⁵¹ Roger E REYNOLDS, “The Portrait of Ecclesiastical Officers in the Reginaldus Sacramentary and its Liturgico-canonial Significance”, *Speculum*, 46(1971), pp. 432-442.

celebracions del culte i les ordes menors (ostiari, acòlit, lector, exorcista i sotsdiaca) dedicats al servei i que el grau més elevat era el sotsdiaconat.

IMATGE-11. Pàgina del Sacramentari de Marmoutier, Autun BM, ms.19bis, fol. 1v.

Aquesta doble organització dels clergues suposava la forma dual que trobarem a les comunitats canòniques amb aquesta divisió entre dos nivells dins el clergat. És dins el conjunt de les ordes menors que es mouen els levites amb una característica que l'accés ritual a cadascun d'aquests nivells del clergat implicava la recepció d'un objecte simbòlic que significava l'exercici de la funció pròpia. La composició mixta de la comunitat entre preveres i levites que hem detectat a partir del bisbe Arnulf va consolidar aquesta situació. És en aquest sentit que hem d'entendre aquesta figura del canonge-levita que es consolida en aquest moment, posteriorment, la reforma gregoriana la posarà en qüestió per un triple motiu: per ser laics que administren béns eclesiàstics, per ser clergues que estan casats i transmeten el seu patrimoni als seus descendents i, finalment, per l'exercici del servei d'armes per part d'eclesiàstics. Així el levita Guillem de Mediona va administrar béns de la catedral posant al seu servei els altres béns que ell tenia com a propis i que la regla d'Aquisgrà permetia. Aquests béns de la catedral li van ser entregats com a benefici eclesiàstic amb dret a poder-lo llegar a un dels seus fills que fos clergue, mentre que un altre era el responsable dels béns propis del llinatge. Aquest punt queda clarament establert en el testament del mateix Guillem i amb la transmissió d'aquests béns.

La gestió dels béns de Calaf no va ser favorable a Guillem de Mediona per l'enfrontament amb els vescomtes de Cardona que van aconseguir bloquejar els drets d'aquesta família després de la mort violenta de Guillem de Mediona l'any 1032. La mort sobtada de Guillem va obrir un plet sobre els drets que aquest encara tenia sobre Calaf i les reclamacions que portaren el vescomte Folc contra el bisbe Oliba en un plet celebrat a la catedral de Vic l'any 1033.¹¹⁵²A l'estudi del document cal aportar nous elements que ens permeten entendre el context en que es va produir i aclarir alguns punts fins ara poc considerats. Primer cal dir que el plet de l'any 1033 que enfronta als Cardona i a la catedral de Vic només fa referència al castell de Calafell i no al de Calaf, tot i que el terme devia ser el mateix. Ramon Ordeig ha posat en evidència aquest fet i que s'ha de poder explicar ja que l'any 1015 el bisbe Borrell va encomanar a Guillem de Mediona els castells de Calaf, Calafell i Ferrera. A més l'any 1038 els Cardona van tornar a pledejar amb la catedral de Vic pel control del castell de Calaf. Això pot semblar un simple problema terminològic, però cal buscar una explicació més acurada, sabent que en aquell temps els termes dels castells fronterers eren molt amplis.

¹¹⁵² Francesc RODRÍGUEZ BERNAL, "La justícia en la frontera: el procés de Calaf (998-1038)", *Calaf, mil anys d'història*, Calaf, 2016, pp. 47-69.

El segon punt és que el motiu pel qual es va produir el primer plet justament l'any 1033 és perquè feia poc havia mort el levita Guillem de Mediona i s'havia fet uns dies abans la publicació del seu testament sacramental on constava de forma explícita que el castell de Calaf era transmès al seu fill que fos clergue de la catedral de Vic. Segurament en aquest període els Cardona ja controlaven aquest castell i la presència de la nissaga ja devia ser petita, però els drets i el benefici en nom de la catedral seguia vigent i el testament el posava de nou en primer pla. Conservem una doble publicació de l'adveració del testament amb dates diferents de l'any 1032 aquest fet poc usual només el podem entendre perquè la segona és una còpia que va ser utilitzada en el procés de l'any 1032 amb finalitats judicials i per donar una sortida a la situació que es trobaven els fills de Guillem de Mediona davant aquest fet. El plet que va ser tractat en una vista judicial solemne al cor de la catedral de Vic l'any 1033 ens mostra la importància que va arribar a tenir aquest conflicte. El llistat dels participants tant eclesiàstics com nobles ens indueix a parlar d'una veritable assemblea que pot explicar que s'hi aprovessin les disposicions de pau i treva.¹¹⁵³

Les disputes no degueren quedar en l'àmbit legal sinó que devien d'existir accions violentes i lluites entre ambdós bàndols dins el clima de violència dels feudals que s'anava desenvolupant en aquest període estudiat per Bonnassie. Aquestes violències respecte els béns de Calaf les podem documentar a partir del testament d'un germà de Guillem que també va intervenir en la repoblació del sector de Calaf i que es deia Ermengol.¹¹⁵⁴ En el testament veiem com Guillem havia delegat en el seu germà i els seus fills el control d'aquest sector, després que els interessos de Guillem amb el bisbe Oliba s'havien centrat en els béns episcopals de la Conca d'Òdena per la concessió dels castells de Montbui, Tous i Ocelló pel bisbe Oliba (Doc. 59-60). Així podem dir que la primera part de l'episcopat d'Oliba fins el judici del 1033 es degué produir una situació de violència i enfrontaments en aquest sector fronterer entre el vescomte Bremon i Guillem de Mediona i els seus descendents, originant diversos episodis d'una guerra feudal que portarà a la mateixa assemblea del 1033 a proclamar la pau i treva esmentada per Oliba entorn aquestes dates. Aquest context fa més comprensible el significat de la proclamació de la

¹¹⁵³ Gener GONZALVO BOU, *Les constitucions de pau i treva de Catalunya (segles XI-XIII)*, Barcelona, 1994.

¹¹⁵⁴ Josep MASNOU, "El priorat de Sant Jaume de Calaf durant l'edat mitjana", *Calaf, mil anys. Recull de conferències amb motiu del mil·lenari de Calaf*, Ajuntament de Calaf, 2015, pp. 72-85

pau i treva amb la presència d'una multitud de nobles i eclesiàstics que es veieren afectats per aquest conflicte.

Aquest enfrontament entre els Cardona i Guillem de Mediona el vaig exposar en un article sobre el castell de Calaf i discutides el mateix moment amb Francesc Rodríguez Bernal que veia com a poc creïble aquesta hipòtesi mostrant-me una conveniència en que Guillem de Mediona jurava fidelitat al vescomte Eriball de Cardona pels castells d'Artesa, Rubió i Cubelles que data entre els anys 1030-1033.¹¹⁵⁵ La lectura del document publicat fa esment de *Guilielmus di Midiani* que creiem que fa referència a un vassall dels vescomtes de Cardona que tenia el petit castell de Medià situat a la marca del comtat de Berga com s'esmenta en un document de l'any 993 i que van estar en litigi amb el comte Ramon Borrell.¹¹⁵⁶ Si es tractés de Guillem de Mediona la conveniència seria el testimoni d'una relació pacífica encapçalada per Eriball, vescomte i bisbe d'Urgell, en que s'establiria un acord per aquests castells situats a la zona del Segre.

La destinació final del benefici sobre el castell de Calaf va ser la renúncia dels Mediona sobre aquest i del bisbe i la catedral a tenor dels judicis de 1033 i 1038. La capacitat negociadora del bisbe Oliba va aconseguir per les despeses que la catedral havia contribuït en la repoblació del terme a obtenir el reconeixement de la senyoria eminent de l'església de Vic sobre aquest castell a canvi de concedir-lo en feu als vescomtes de Cardona a canvi d'un cens consistent en un dinar el dia de Pasqua i el jurament de fidelitat. D'aquesta manera la catedral abandonava el domini útil en mans dels vescomtes de Cardona i el gran perdedor va ser el llinatge dels Mediona que van perdre qualsevol tipus de dret a la inversió que havien fet actuant en nom de la catedral. La compensació va consistir en reforçar el paper dels Mediona en el control sobre els castells de Montbui, Tous i Ocelló i en consolidar els béns del fill que va continuar gaudint aquest benefici eclesiàstic Ermengol Guillem. Aquest ja casat esdevindrà el continuador d'aquest benefici lligat al control del castell de Malla que es vincularà a la catedral de Vic i amb un seguit de pactes que van permetre gaudir del benefici eclesiàstic.

¹¹⁵⁵ Francesc RODRÍGUEZ, *Col·lecció diplomàtica de l'Archivo Ducal*, doc. 97, pp.188-189.

¹¹⁵⁶ Francesc RODRÍGUEZ, *Col·lecció diplomàtica de l'Archivo Ducal*, doc. 21, pp 106-107. *Ut si ego suprascriptus Raimundus comes, ad istas kalendas primes augustes sive dederò in vestra potestate sine vestra deceptione ipsum castellum quem vocant Duocastella, cum suis terminis et cum omnia sua castellania quem Bonifilius, filius Falcucii, hodie eam tenet aut valente de ipsa marchia, id est, medietate de Torrezella vel de Mediano vel de Catello Fullito cum illorum terminis*

L'estudi dels seus descendents l'ha desenvolupat Adam Kosto en el seu estudi sobre les conveniències aportant dades sobre la seva evolució.¹¹⁵⁷ Els lligams amb la catedral es reforçaran amb l'entrega a la catedral del castell de Malla que al mateix dia va ser establert a un canonge de la catedral de Vic que era parent d'Ermengol Guillem, Ermengol Ermemir amb el qual encara no hem pogut establir el seu parentiu, però que indubtablement va ser fruit d'un acord per donar continuïtat al gaudi d'aquest benefici. Ermengol Ermemir donarà origen al llinatge dels Malla i com ja hem esmentat amb anterioritat ocuparà els càrrecs de cabiscol de la catedral de Vic i passarà a ocupar el càrrec d'ardiaca a la mort d'Adalbert Seniülf. Aquests pactes entre els descendents de Guillem de Mediona i la catedral de Vic respecte el castell de Malla es van veure modificats quan el bisbe Guillem de Balsareny va vendre el castell de Malla al comte Ramon Berenguer I l'any 1067.¹¹⁵⁸ Així el domini eminent del castell va passar als comtes de Barcelona deixant de pertànyer a la catedral de Vic que perdia un dels castells que la defensaven, però es van mantenir com a castlans Ermengol Ermemir i els seus fills. Aquesta venda va significar una pèrdua del domini de la catedral sobre aquest castell situat al costat de la vila de Vic i dintre el terme del qual la catedral hi tenia molts béns. Aquest castell entrarà a partir del segle XII dins els dominis del senescal Guillem Ramon que amb el seu matrimoni amb Beatriu, hereva dels Montcada, assumirà la gestió.¹¹⁵⁹

La relació d'aquest llinatge amb la catedral va continuar a través dels fills d'Ermengol Sesmon germà de Guillem Mediona a través del canonge Guillem Ermengol. Aquest junt amb el seu germà Folc Ermengol mantindrà drets sobre la catedral i d'una forma especial de l'alou de Subiradells que la canònica recuperarà a finals del segle XI entregant-lo a Guillem Ramon de Taradell (Doc. 151). Aquests descendents ja es van moure dins el context de l'aplicació de la reforma gregoriana que va voler limitar el paper que va tenir aquest llinatge en el control de béns de la catedral. Un cop mort Folc Ermengol la seva esposa Arsenda va entregar els drets que tenia sobre l'honor de Santa Maria de l'Estany al bisbe Berenguer.¹¹⁶⁰ Aquesta restitució degué comportar negociacions amb el bisbe per negociar el control sobre aquest benefici que no hem pogut aclarir. La influència d'aquest llinatge sobre la catedral es veurà neutralitzat durant el segle XII i els seus descendents

¹¹⁵⁷ Adam KOSTO, *Making Agreements in Medieval Catalonia. Power, Order, and the Written Word, 1000-1200*, Cambridge, 2001.

¹¹⁵⁸ Ramon ORDEIG, *Diplomatari de la catedral de Vic*, doc. 1303, pp. 603-604.

¹¹⁵⁹ John C. SHIDELER, *Els Montcada: una família de nobles catalans a l'edat mitjana (1000-1230)*, Barcelona, 1987

¹¹⁶⁰ Antoni PLADEVALL, Jordi VIGUÉ, *El monestir romànic de l'Estany*, Barcelona, 1978, p. 27.

van recuperar el control del castell d'Aguilar a la Plana de Vic al qual havien associat als béns de la catedral en temps del bisbe Oliba quan van rebre en comanda els castells de Montbui i Tous per part de Guillem de Mediona.

Família Gurb Queralt

La importància d'aquest llinatge ja l'hem estudiada en apartats anteriors i no volem tornar a repetir molts punts de la seva evolució, sinó assenyalar els aspectes propis relatius a la relació dels seus membres amb la catedral de Vic. El seu origen és en el veguer Ansulf que assumí la vicaria del castell en temps del comte Borrell i que hem pogut documentar en el document de 971 en que, com a dotació d'aquest càrrec, va rebre l'església de Granollers de la Plana. A més ja hem esmentat que als necrològics de la catedral de Vic es fa esment d'Ansulf com a ardiaca, sense però, haver trobat cap més indicació documental de l'exercici d'aquest càrrec. Aquestes notícies les hauríem de tenir en compte, però també preguntar-nos la veracitat de les mateixes. Com ha estudiat Albert Benet alguns documents atribuïts a Ansulf van ser falsificacions per demostrar determinats drets i cal mantenir la crítica a les informacions conservades.¹¹⁶¹ Malgrat això podem considerar a Ansulf com un laic vinculat a la catedral a través de la seva descendència directa i la successió dels seus fills en aquest benefici. El control sobre les parròquies situades dins el terme del castell de Gurb serà des del segle X fins el XII el motiu d'aliança i de conflicte amb la catedral de Vic. L'estudi que se n'ha fet és a partir dels pactes amb que Bernat Sendred de Gurb va establir amb el bisbe Oliba i que posaven fi als conflictes tinguts des de l'època del bisbe Frojà fins a Borrell amb acusacions de falsificació de documents i excomunions fetes per part de l'arquebisbe de Narbona.

El bisbe Oliba l'any 1023 aconseguí un acord amb la voluntat de donar una estabilitat a aquesta relació, establint-ne les condicions per les quals els Gurb podien gaudir de l'administració del delme d'aquestes parròquies. Per aquests pactes sabem que després de la mort de Bonfill el benefici va anar a mans de Berenguer Sendred que va esdevenir bisbe d'Elna. El document recorda que tot i essent bisbe d'Elna mantenia el control d'aquest benefici en interès propi, però Oliba acceptava que un dels membres de la família pogués gaudir de la seva condició de canonge de la catedral. En aquest moment podem documentar que l'esposa de Bernat Sendred es deia Quíxol aconseguint fer reconèixer que algun dels seus fills podria ser canonge. Albert Benet va intentar establir la identitat de les dones que es casaren amb els Gurb-Queralt per poder aclarir com es va anar

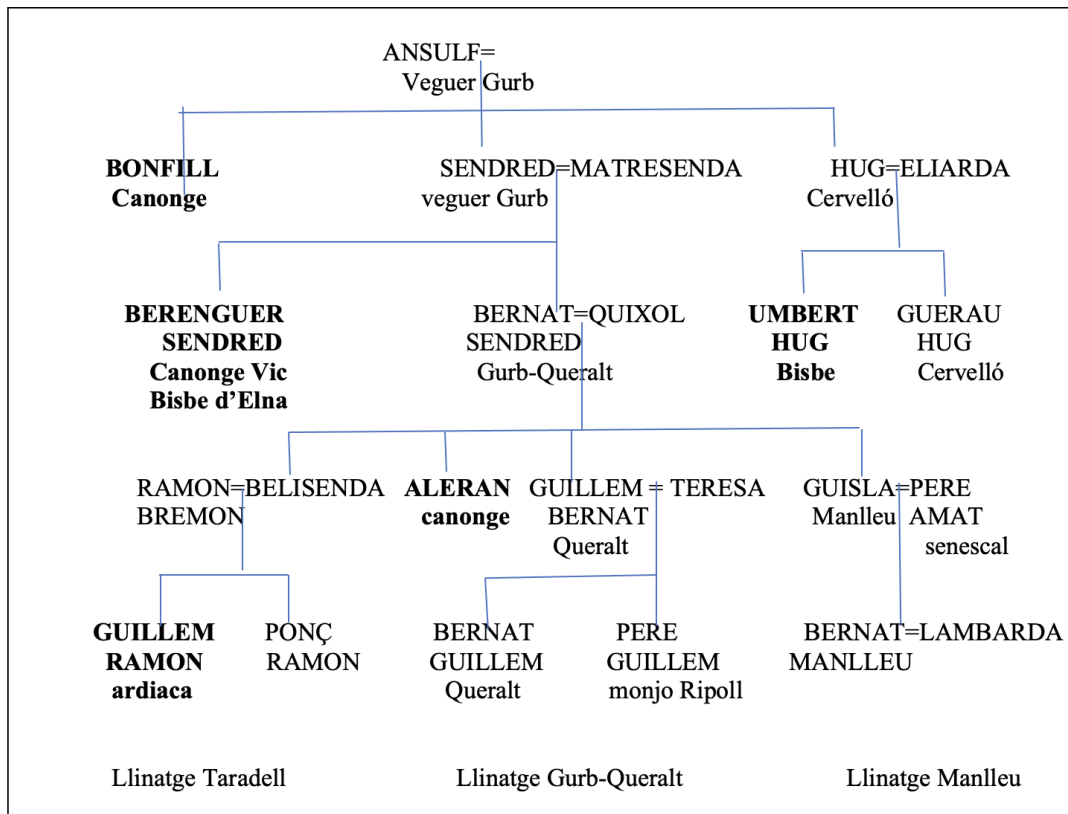
¹¹⁶¹ Albert BENET, *La familia Gurb-Queralt 956-1276*,

incrementant el patrimoni d'aquest llinatge, però no pogué obtenir gaires resultats. Analitzant la genealogia i el fet que els Gurb-Queralt en un moment indeterminat van incorporar al seu patrimoni el castell d'Oló proposem identificar a Quíxol com a filla de Guillem de Mediona. Així l'aliança entre Guillem de Mediona i Bernat Sendred seria molt important en el sector dels castells de la zona de l'Anoia i en el control que els Gurb-Queralt tindran del terme del castell d'Oló. Així la situació en que es va produir la mort del levita Guillem de Mediona quan estava reunit amb Bernat Sendred de Gurb al castell de Queralt quan van ser atacats pels sarraïns correspondria a l'aliança entre aquests dos llinatges.

Aquest fet ens permet documentar que entre les diverses famílies levítiques que gaudien de beneficis de la catedral hi havia llaços de parentiu entre ells reforçant el poder d'aquests llinatges a la canònica. Serà entre els fills d'aquest matrimoni que continuarà el benefici i que coneixem gràcies al testament de Bernat Sendred. Ja hem esmentat que el membre de la família escollit va ser Aleran com queda plenament documentat en el testament del seu pare de l'any 1052 (Doc. 86). A més aquest gaudia també d'un altre benefici a la catedral de Barcelona de la qual el seu oncle Berenguer, essent elegit bisbe d'Elna, en va gaudir i podria ser-ne l'obtentor. Ens referim a l'honor del Malconsell que va ser objecte d'un plet entre Bernat Sendred de Gurb, la catedral de Barcelona i el monestir de Sant Cugat del Vallès.¹¹⁶²

Sobre la identitat d'Aleran ens plantejem que aquest, quan van establir-se els pactes perquè esdevingués canonge de la catedral de Vic, era molt jove i segurament estava en l'etapa de formació. El fet d'escollir a canonges tan joves podia tenir l'avantatge pel llinatge de disposar d'un membre que tingués una llarga trajectòria com a membre de la canònica i assegurés l'estabilitat dels pactes establerts per disposar d'aquest benefici. Així hi ha la possibilitat que aquest Aleran sigui el canonge que tenim documentat com a membre de la comunitat des de la segona meitat del segle XI fins l'any 1124, moment de la seva mort quan va fer testament. A més de les parròquies de Gurb, Aleran disposava del control del castell de Meda en nom de la catedral i el seu pare va entregar a la catedral l'alou de Montells (Doc. 86)

¹¹⁶² BATLLE, Carme; et alii, *Diplomatari de l'Arxiu capitular de la catedral de Barcelona, segle XI*, Fundació Noguera, Barcelona, 2006, doc. 627-630, pp. 1076-1082.

QUADRE – 21 Genealogia del llinatge dels Gurb-Queralt i control parròquies de Gurb

Aquestes consideracions explicarien que a través d'aquest canonge, els senyors de Gurb-Queralt poguessin tenir dins la catedral a un membre de la seva nissaga. La realitat però és que després de la mort del bisbe Oliba la situació es va complicar amb les exigències del bisbe Guillem Guifré que va tornar a reclamar les esglésies de Gurb per a la canònica de la catedral i obtenir l'excomunió continuada dels fills i nets de Bernat Sendred per no retornar aquestes parròquies a la catedral.

Els descendents de Bernat Sendred no van retornar les parròquies del castell de Gurb i van ser denunciats al concili de Narbona de l'any 1054. La resistència de l'hereu Guillem Bernat es va anar perllongant en el temps, rebent diverses excomunions en els concilis de la narbonesa i finalment per part del papa Alexandre II.¹¹⁶³ Ja hem mostrat com això es s'accentuarà amb les disposicions canòniques de la reforma gregoriana i que van portar conflictes al final de l'episcopat del bisbe Guillem Guifré i inicis del de Berenguer Sunifred.

Aquesta oposició només podrà ser contrarestada per la intervenció directa del comte Berenguer Ramon II que arribarà a una pacificació temporal enmig de les disputes amb

¹¹⁶³ Ramon ORDEIG, *Diplomatari de la catedral de Vic*, doc. 1432, pp. 722-723

el seu germà Ramon Berenguer II. Un altre persona que va contribuir a pacificar la situació va ser Guerau Alemany de Cervelló emparentat amb els Gurb-Queralt. Aquesta intervenció la podem documentar en l'obtenció durant un curt període de part dels béns que li va concedir la catedral sobre el castell de Tous perquè recobrés els drets dels bisbes en aquest sector (Doc. 119). L'elecció d'Umbert de Cervelló com a bisbe de Barcelona l'any 1069 va consolidar el paper d'aquest llinatge durant el període, però toparà de ple amb la reforma gregoriana impulsada pels legats papals i que tenia com a centre el bisbat de Girona. Recordar que Umbert era casat quan va accedir a l'episcopat i testimoniati pel seu testament on la meitat del seu patrimoni quedava en usdefruit de la seva esposa Dalmadiana i després de la seva mort el castell de Gelida i els seus béns passaven al seu nebot Guerau de Cervelló.¹¹⁶⁴ Sobre la seva esposa Dalmadiana disposem d'un document que esmenta alguns béns situats a la parròquia de Balenyà.¹¹⁶⁵ Sabem per informacions posteriors que el bisbe Umbert va vendre béns dins el terme del castell de Meda a Gerbert Hug que van ser entregats per a la fundació de la canònica de Sant Tomàs de Riudeperes.¹¹⁶⁶

L'actuació Gerbert Hug durant els mesos en que va actuar el bisbe Guillem Berenguer com a bisbe electe va entregar a la catedral els castells de Montlleó, Briançó i Pomar a la Segarra.¹¹⁶⁷ Aquestes donacions es van veure reforçades en el seu testament de l'any 1101, mostrand la seva col·laboració amb el bisbe de Vic al sector de Cervera, de cara a la conquesta de Tarragona. Un tema que creiem important arribar a aclarir és establir la identitat del bisbe Guillem Berenguer que no va ser acceptat pels canonges de Vic ni per Roma. Una hipòtesi que caldria fonamentar millor amb totes les dades existents és que Guillem Berenguer estigués vinculat als Gurb Queralt. Guillem Berenguer gaudia del recolzament del comte Ramon Berenguer III i va actuar al costat de Ricard Guillem en les campanyes militars per intentar la conquesta de Tortosa durant aquest període.¹¹⁶⁸ La seva breu estada al bisbat com electe degué tenir conseqüències en la crisi que afectava a la catedral i, malgrat la seva partença a Terra Santa després de renunciar a l'episcopat, va seguir tenint influència al bisbat fins que va renunciar al benefici que tenia a la catedral de Barcelona l'any 1114. El seu darrer testimoni escrit a Trípoli en que retornava a la

¹¹⁶⁴ BATLLE, Carme; et alii, *Diplomatari de l'Arxiu capitular de la catedral de Barcelona, segle XI*, Fundació Noguera, Barcelona, 2006, doc. 1460, pp. 2263-2265.

¹¹⁶⁵ Ramon ORDEIG, *Diplomatari de la catedral de Vic*, doc. 1604, p. 889.

¹¹⁶⁶ Jesús ALTURO, *Diplomatari de Santa Anna de Barcelona*, Fundació Noguera, Barcelona, 1988.

¹¹⁶⁷ Paul H. FREEDMAN, *Tradició i regeneració*, pp 227-228.

¹¹⁶⁸ Fidel FITA, "Guillén Berenguer, ex-obispo de Vich", *Boletín de la Real Academia de la Historia*, 17(1890), pp. 190-199.

catedral de Barcelona els béns que tenia a Montjuïc va ser portat a Catalunya per alguns dels testimonis que van signar el document. Entre els quals hi ha dos germans del bisbe Ramon Gaufred que van ser a Terra Santa durant aquest període: Guillem Gaufred, senyor de Cervià i el seu germà Galceran, anomenat “cogolla”, segurament per la seva condició d'ex-monjo.¹¹⁶⁹

La pressió sobre els Gurb-Queralt durant l'episcopat de Berenguer Sunifred va aconseguir només la restitució de la parròquia de Sant Julià Sassorba i la concessió de les parròquies de Sant Andreu de Gurb i Sant Bartomeu del Grau en vida a Bernat Guillem.¹¹⁷⁰ Els bisbes no van poder aconseguir aquestes parròquies i encara l'any 1118 quan el bisbe Ramon Gaufred va consolidar el seu control sobre el bisbat de Vic només va poder aconseguir un nou reconeixement per part de Berenguer Bernat del control sobre aquestes dues parròquies de Gurb i Sant Bartomeu del Grau (Doc. 207). La possessió d'aquestes parròquies es va mantenir durant el segle XII amb una pèrdua progressiva d'aquests drets fins que els Gurb Queralt van entregar el domini del castell de Gurb al monarca i al control del bisbe de Vic Guillem de Tavertet.¹¹⁷¹

El sagristà major Pere Goltred

En el primer capítol hem documentat amplament el paper que van tenir els sagristans majors de la catedral i, especialment, el cas de Guillem Ramon, jutge i abat d'Àger, que va acumular aquest càrrec i va ser obligat a renunciar-hi. El benefici que tenia com a canonge de Barcelona implicava la possessió dels béns que la catedral barcelonina tenia a Montjuïc i dins el terme del castell del Port com ja va remarcar Fidel Fita.¹¹⁷² Guillem Berenguer seria fill de Berenguer Bernat, fill de Bernat Sendred, que en el testament publicat l'any 1052 rebia els castells de Castellolí i Castellgalí (doc. 86). El cas de Guillem Ramon no era una excepció si analitzem als seus antecessors en el càrrec, que ens mostra com aquesta funció de sagristà estava estretament lligada a laics que tenint la condició de levites de la catedral tenien cura de l'administració del patrimoni destinat al sosteniment del culte i al manteniment de l'edifici de la catedral. Els dos sagristans anteriors a Guillem Ramon van acaparar part dels béns que gestionaren en nom de la catedral i se'ls va obligar a finals del segle XI i principis del XII a restituir-los. Les

¹¹⁶⁹ Josep MASNOU, *El bisbat de Vic durant l'episcopat de Ramon Gaufred*, pp.259-260.

¹¹⁷⁰ Albert BENET, *La família Gurb-Queralt 956-1276*,

¹¹⁷¹ Albert BENET, *La família Gurb-Queralt 956-1276*,

¹¹⁷² Fidel FITA, “Guillén Berenguer, ex-obispo de Vich”, *Boletín de la Real Academia de la Historia*, 17(1890), pp. 190-199.

informacions que són posteriors estan escrites des del triomf de les idees de la reforma gregoriana i analitzant els fets des de la lògica de la usurpació. Aquest fet contrasta amb la normalitat amb que aquests van transmetre els béns als seus fills amb el permís dels bisbes i el consentiment de la resta de membres de la canònica.

El càrrec de sagristà es va crear a principis del segle XI, existint diverses persones que el van ocupar amb una indicació específica a la custòdia dels vasos sagrats o a la custòdia dels documents. De fet existiren dos sagristans com a la catedral de Girona, un era el sagristà major i se li aplicava la denominació de “primiscrinii”. Essent el responsable de la custòdia i administració del tresor de la catedral. Per altra banda existia d’un altre càrrec subaltern i supeditat al primer anomenat “sacriscrinii” o sagristà menor. Aquest càrrec implicava el subministrament de les distribucions en espècie pel culte diari de la catedral (pa, vi, cera), oli per les llànties, així com la coordinació dels diversos oficis auxiliars de neteja, ornamentació i control de l’accés a les celebracions. Aquesta implicació més directe en els aspectes materials va comportar que les famílies que van ocupar aquest càrrec durant el segle XI s’impliquessin amb els seus béns propis en la realització d’aquestes funcions de tipus administratiu.

La persona que va ocupar de forma més continuada el càrrec de sagristà major va ser Guitard des de l’any 1004 en temps del bisbe Arnulf quan es va consolidar la dotació de les dignitats i l’augment dels canonges. L’activitat de Guitard la coneixem per un document de principis del segle XII, en temps del bisbe Arnau de Malla quan aquest va aconseguir per part d’un dels seus descendents, Ramon Guitard, la restitució dels béns que havia tingut en benefici (Doc 190). El document assenyala que Guitard va exercir com a sagristà major de la catedral durant els episcopats d’Arnulf, Borrell i el bisbe Oliba amb la indicació que pagava un cens de reconeixement d’aquesta funció de forma anual. Aquestes informacions les coneixem per aquest document de l’any 1108 en que Ramon Guitard, canonge, restituïa aquests béns després d’haver estat excomunicat pel papa i els bisbes catalans:

Preterea propter excommunicationem quam audio factam a Romano seu nostri coprovincialibus episcopis ut aliquis non teneat ius ecclesiasticum obcecatum veritus tanto ius incurrere sententiam patrum recognosco omne meum alodium fuisse baiuliam Sancti Petri episcoporum et clericorum suorum.

Es tracta d’una restitució dels béns per part de Ramon Guitard que el bisbe els hi permetia tenir durant la seva vida i amb la condició que a la seva mort retornarien a la canònica. El document fa una simple enumeració dels llocs on disposa aquests béns sense

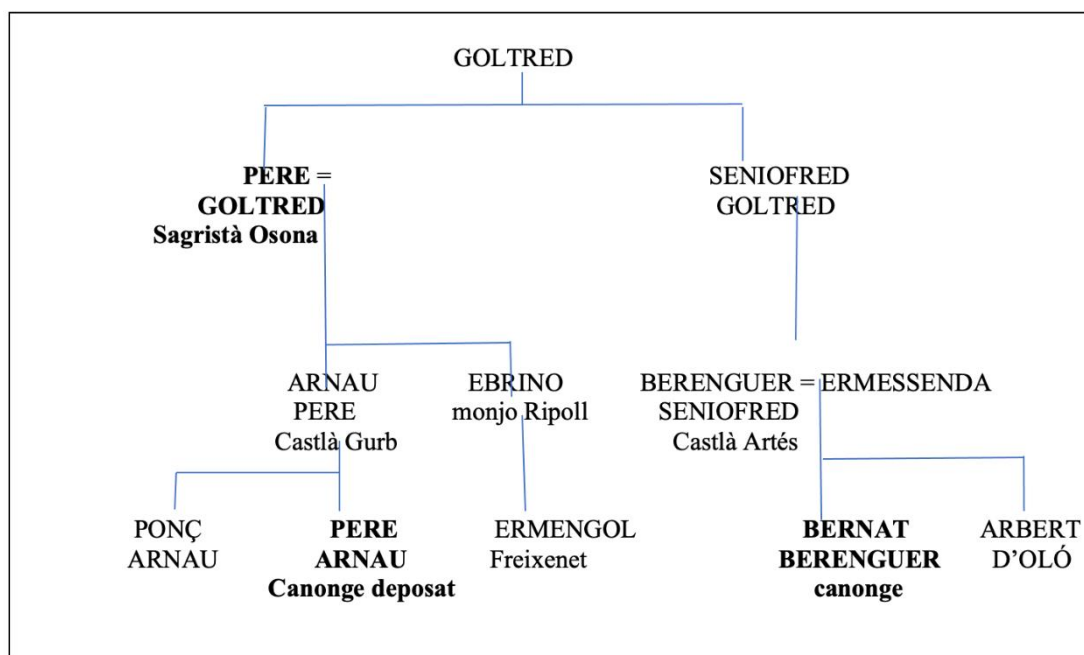
detallar quins són i on estan ubicats. Aquests béns després de la mort del sagristà Guitard, van passar a mans d'un dels seus fills quan el bisbe Oliba va escollir a una altra persona per ocupar el càrrec de sagristà. Així doncs, part dels béns van quedar en mans dels descendents de Guitard els quals fins a Ramon Guitard no van ser reclamats i restituïts. Aquests béns estaven situats a la vall del Congost un dels territoris en els quals tenim documentats els béns més antics assignats a la catedral.

El successor de Guitard en el càrrec va ser Pere Goltred a qui tenim molt més documentat per disposar de documents de l'inici de les seves funcions i el seu testament que ens aclareix molts aspectes de la transmissió del càrrec que tenia confiat. A més també disposem del document de restitució de l'any 1110, durant els primers anys de l'episcopat del bisbe Ramon Gaufred, on consten els béns que van quedar sota el control de Pere Arnau, net del sagristà Pere Goltred, (Doc. 192).

Pere Goltred era oriünd del Ripollès, on la família gaudia del control de diversos béns situats a la parròquia de Campdevàrol . El seu pare Goltred va administrar béns amb anterioritat a l'entrada d'Oliba al monestir de Ripoll i gaudia de la confiança d'aquest. Pere Goltred era germà de Seniofred Goltred que va disposar del delme de la parròquia de Sant Julià de Vilatorça i que va aprofitar el càrrec del seu germà Pere per administrar béns de la catedral, que posteriorment van ser dels seus fills. Per documentar aquest llinatge disposem del testament de Pere Goltred datat entre els anys 1056-1058 (Doc. 94). Pere Goltred tenia esposa, si bé no sabem el nom ni tenim informacions sobre a quin llinatge pertanyia, l'hereu dels seus béns va ser el fill Arnau que va seguir com a canonge i tenia un altre fill anomenat Ebrí, que va ser monjo de Ripoll durant un temps. Arnau Pere durant la seva vida va ocupar el càrrec de castlà del castell de Gurb, potser després d'haver estat educat a la catedral per succeir el seu pare en el benefici. Tots aquests béns els va tenir durant la seva vida i els va transmetre al seu fill Pere Arnau que era canonge i que va regularitzar la seva situació en el moment de la seva mort, segons consta en el moment de fer l'adveració sacramentals del seu testament l'any 1110 restituint molts dels béns i modificant el testament (Doc. 192)

La restitució feta per Pere Arnau de Gurb l'any 1110 es va fer amb la pressió de l'excomunió que va obligar a reconèixer els béns que tenia usurpats a la catedral de Vic, a la canònica de Santa Maria de l'Estany i al monestir de Santa Maria de Ripoll. Entre els béns restituïts va retornar el delme de la parròquia de Sant Julià de Vilatorça i l'assignació dels béns restituïts a un dels fills de Pere Arnau perquè els tingués en benefici de la catedral i la dotació d'un seu nebot com a canonge de la catedral amb dret a poder seguir

tenint aquests béns. Els béns restituïts per Pere Arnau afectaven també a la dotació de la canònica de Santa Maria de l'Estany que ja en aquest període, sota el prior Bernat, havia aconseguit un funcionament propi i l'increment del seu patrimoni.

QUADRE – 22 Genealogia dels Goltred que controlà la sagristia i era castlà de Gurb

Això explicaria que el nebot de Pere Arnau s'anomenés Ramon Berenguer d'Oló i que pogués entrar de forma canònica com a membre del capítol catedral i disposar dels seus béns en testament en el moment de la seva mort. Per aquestes transaccions es va donar continuïtat a l'administració d'aquests béns dins l'àmbit del llinatge i a la seva transmissió als seus descendents.

Aquest exemple ens mostra com el sagristà Pere Goltred va disposar dels béns que havia administrat per diverses institucions eclesiàstiques que van quedar incorporats al patrimoni familiar. L'estudi del llinatge ens mostra que Ebrí, que inicialment havia estat monjo de Santa Maria de Ripoll, va deixar el monestir i es va quedar amb béns de la seva família i del monestir de Ripoll fundant el llinatge dels senyors de Freixenet que durarà fins a finals del segle XII.¹¹⁷³ Les funcions pròpies del sagristà major com a responsable del manteniment de tot el que feia referència al culte de la catedral feia que la seva tasca estigués centrada en l'administració dels béns materials. A la mort de Pere Goltred durant l'episcopat de Guillem de Balsareny, aquest bisbe va escollir com a successor en el càrrec de sagristà major a Guillem Ramon, jutge i abat de Sant Pere d'Àger, que serà el

¹¹⁷³ Ramon ORDEIG, *Diplomatari del monestir de Ripoll XII*, vol 3., 2017.

responsable d'unir a les funcions administratives del sagristà major les de caràcter judicial i que van quedar plenament consolidades en aquest període.

Finalment volem fer unes consideracions crítiques al que fins aquí hem exposat i que són fruit de la valoració dels fets a partir dels documents de restitució segons les normes de la reforma gregoriana. Des d'aquest punt de vista reformador tota restitució està fonamentada en el no respecte al caràcter inalienable dels béns de l'església i, per tant, a la seva possessió il·lícita en mans dels laics. Aquesta apreciació que va fonamentar el dret a la restitució dels béns no tenia en compte les pràctiques i vicissituds que van conduir a aquestes situacions anòmales. Pel que fa a l'apropiació per part de Pere Arnau dels béns administrats pel seu pare pot respondre a la situació que el nomenament del successor del seu pare en la persona de Guillem Ramon, jutge, comportés una continuïtat en l'administració quotidiana d'aquests béns en nom del mateix Guillem Ramon que pel fet d'ocupar alhora el càrrec d'abat de Sant Pere d'Àger no li permetés l'exercici del seu càrrec que duria a terme Arnau Pere en el seu nom. Si a més afegim que durant el final de l'episcopat de Guillem de Balsareny el jutge Guillem Ramon va ser obligat a renunciar al seu càrrec de sagristà major la situació de dependència que podia tenir Arnau Pere es va veure posada en entredit per raó de la inhabilitació de Guillem Ramon. Aquests fets que caldria poder documentar podrien explicar la situació irregular en que va evolucionar aquest benefici i, sobretot, quan Arnau Pere va transmetre els drets al seu fill Pere Arnau que es va veure obligat a reconèixer la seva usurpació i a regularitzar la seva situació abans de la seva mort.

Analitzant l'ascendència social d'aquests llinatges podem parlar de l'existència de "famílies levítiques" dins la catedral que a través de l'administració d'un benefici i altres béns propis dels seus llinatges van donar contribuir al funcionament de l'església. La implicació en els sectors fronterers és un element clau d'aquestes famílies centrades en tasques de govern i administració d'aquests sectors amb l'aplicació de les rendes eclesiàstiques, sobretot el delme, per sostenir les empreses militars, fortificació, defensa i repoblació d'aquest sectors amb els seus mitjans propis. La distinció entre món laical i clerical no és tan clara com la reforma gregoriana imposarà. A més el fet que el celibat no fos encara un dels elements únics de l'accés a la vida clerical implicava que molts d'aquests membres fossin casats i tinguessin descendència. Alguns autors s'han plantejat sobre si aquestes esposes dels levites de la catedral eren legals o bé les hauríem de considerar com a simples concubines. Aquesta qüestió creiem que només la podem plantejar des de la perspectiva "gregoriana" i de la nostra visió contemporània. La

legislació canònica contemplava l'existència del matrimoni dels clergues subjectes a la continència i a un seguit de prescripcions, derivades de la puresa ritual que afectaven a la vida conjugal. La continència sexual era proposada als que exercien funcions dedicades al culte, mentre que els que només tenien les ordes menors fins el sotsdiaconat podien tenir esposa i fills. Estudis més aprofundits sobre la legislació canònica aportarien elements més fonamentats d'explicació. A més el dret visigot vigent donava el marc legal pel qual es regia la vida de les persones i que justificava les condicions de la vida matrimonial i del règim de successions. Així com queda clar en els testaments dels levites les esposes que tenien eren legítimes i amb plenitud de drets i els seus fills disposaven dels drets d'heretament. Serà la imposició de la nova normativa canònica dels concilis reformadors la que situarà a aquestes persones fora de l'àmbit legal que els emparava, provocant situacions conflictives, la principal de les quals serà la sort dels fills nascuts dels clergues i als quals se'ls va privar dels drets a poder gaudir dels beneficis dels seus pares. La seva situació es va agreujar encara més per la prohibició a tenir cap accés a cap benefici eclesiàstic abocant a molts d'aquests a la vida religiosa que seran les canòniques agustinianes que acolliran a molts membres d'aquests llinatges.

Igualment la reforma gregoriana va afectar a la regulació de la vida matrimonial dels laics afectant a la nova reformulació dels llinatges a les noves normatives. La seva aplicació no va ser ràpida ni pacífica, va caldre buscar punts de concòrdia i de reformulació de les situacions. Assumir la reforma d'una comunitat ja existent i consolidada va implicar trencaments i processos de reconversió complexes. També la forma com aquests llinatges van continuar tenint els beneficis eclesiàstics que ja no podran ser transmesos de pares a fills, sinó que es consolidarà la seva transmissió d'oncles a nebots. Els llinatges del segle XII que van aportar membres a la catedral van assumir un seguit de canvis i acords amb els bisbes per poder seguir exercint el seu paper predominant dins la nova estructura capitular. El papat va reforçar el paper dels canonges concedint la facultat que només ells poguessin escollir als bisbes per evitar el control dels comtes en les eleccions. Aquest fet no es va donar de forma pacífica fent necessari arribar a establir acords i pactes amb els diversos poders nobiliaris, afectant a la investidura dels bisbats que encara tenien molts drets de l'autoritat pública units a les seves rendes. Pel que fa als comtats catalans els bisbats i la seva dotació continuaven essent pels comtes un element fonamental per mantenir la seva activitat bèl·lica, tant a nivell d'aportació de contingents militars com de diners que eren necessaris en determinats moments per finançar expedicions militars. Al segle XII tenim diversitat de testimonis d'apropiació per

part del comte dels béns sagrats dels bisbats i dels monestirs sotmesos a la seva jurisdicció per fondre els objectes religiosos i convertir-los en numerari.¹¹⁷⁴

Adaptacions durant la reforma gregoriana

La legislació reformadora, aplicada a partir del concili de Girona del 1068, va tenir un fort impacte en la forma com hem descrit estaven organitzats els beneficis eclesiàstics i el fet que per a molts dels seus titulars la seva condició de laics impedia la seva participació regular en la vida del cor i de les celebracions quotidianes. Ja al segle XI podem documentar un seguit de clergues que de forma vicària realitzaven aquestes funcions, si bé costa establir els mecanismes de com s'organitzava. Les funcions dels clergues "stator" que actuaven en nom de canonges menors d'edat o nobles n'és un dels fenòmens que hem pogut detectar. Una altra implicació d'aquest sistema era que a les escoles de la catedral s'hi formaven joves que no necessàriament eren destinats a la vida religiosa, sinó que també molts d'ells eren fills d'aquestes nissagues levítiques. A l'escola de la catedral van rebre formació membres de les famílies canòniques alguns dels quals no necessàriament eren destinats a la funció religiosa. Així abans de la imposició de la reforma gregoriana i a la implementació de la carta de dotació trobem una certa barreja entre els elements religiosos i laicals.

La tipologia dels levites permetia aquesta situació, fent que fossin persones que podien exercir al mateix temps funcions religioses i guerreres. Un segon element a tenir en compte era que amb el sistema de beneficis feudals que es va establir a la seu de Vic dins dels llinatges podem veure una complementaritat entre els fills destinats a la vida religiosa i els que assumien funcions militars. Els descendents de Guillem de Mediona expressen aquesta divisió en els pactes establerts amb els bisbes de Vic amb la distinció del fill destinat al benefici eclesiàstic i l'altre al seu paper d'hereu del patrimoni familiar. Així molts d'aquests levites compaginaren les seves tasques religioses amb l'exercici de la guerra i podem documentar a principis del segle XI una certa ritualització d'aquest exercici. Concretament si seguim els testaments de Radulf i Sunyer Radulf podem documentar aquest elements que presagien aquest canvi. En el testament de Radulf tenim documentat la dotació de béns per a cavallers que actuaven sota els dictats d'aquest llinatge implicat en la repoblació del sector fronterer (Docs. 57-58)

¹¹⁷⁴ Ramon ORDEIG, *Diplomatari del monestir de Ripoll XII*, vol. 3, 2017.

La reforma gregoriana portarà a un trencament davant aquesta situació i voldrà deixar clar aquells que pertanyien al camp de la clerecia i els que havien de passar a la consideració de laics. Les disposicions preses a Girona van potenciar que els que utilitzessin les armes no poguessin ser clergues i que de forma progressiva s'anés establint una separació entre els que tenien les ordes majors (des dels diaques fins als bisbes) de la resta del clergat que tenia les ordes menors fins al sotsdiaconat que constituïa el màxim nivell dins les ordes a que aspiraven. Les disposicions que impulsava la reforma gregoriana van quedar marcades per establir un sistema més sacerdotal que allunyés als clergues de la vida secular. Es preveia que si les disposicions eren acceptades es podria mantenir en els beneficis de que gaudien durant la seva vida, mentre que quedava ben establert que la no acceptació implicaria la pèrdua dels beneficis i la seva expulsió de la clerecia.

En aquest sentit hi ha un document excepcional que no ha estat gaire analitzat i que procedeix de l'episcopat del bisbe Ramon Gaufred. Es tracta d'una carta escrita per l'arquebisbe Oleguer responnent a la consulta del bisbe de Vic sobre un jove que durant la seva etapa de formació va ferir a un seu company mentre s'exercitaven en l'art de la guerra i després d'uns dies va morir¹¹⁷⁵. El bisbe Ramon pregunta si aquest fet pot tancar el camí a aquest jove per esdevenir clergue i quina pena cal aplicar. La resposta d'Oleguer ens mostra un criteri moral procedent de la tradició augustiniana i la possibilitat de rebre només les ordes menors.¹¹⁷⁶

Ollegarius, Dei gratia Terraconensis archiepiscopus venerabili fratri Raimundo, Ausonensi episcopo, salutem. De iuvene illo super quo me consuluistis ut vobis consulerem, qui puer picerum ludens ludentem impedivit ad casum quod caput frageretur hoc nobis respondendum videtur. Quoniam ille vulneratus postmodum ut fertis, convaluit et post dies non multos in langorem recidens, defunctus est, rem quidem dubiam certa determinare sententia minime possumus. Ambiguum namque videtur utrum ex occasione vulneris aut ex incuria aut ex alio aliquo, ut assolet, accidenti recidivus eum langor oppresserit. Verum quoniam beati Augustini et aliorum doctorum consilia nos edoceant talia incerta in meliorem semper partem interpretari debere. De confidentia Dei cuius misericordia melior sit super vitas praesumentes hunc bone indolis iuvenem laudamus in ecclesia Dei ad minores gradus posse provehi. Si vero laudabilis vita et honesta morum

¹¹⁷⁵ Josep Mª MARTÍ BONET, Anna RICH, *Oleguer, servent de les esglésies de Barcelona i Tarragona*, Barcelona, 2003.

¹¹⁷⁶ Ramon ORDEIG, *Diplomatari de Ripoll segle XII*, doc. 939, pp. 200-201.

conversatio cum aetate proficiens ipsum canonico tempore acceptabilem, commendaverit sanctus nichilominus gradus mediante Dei gratia sortiri poterit. Ollegarius archiepiscopus sss. + Raimundus, Dei gratia Ausonensis episcopus.

Aquest text està copiat en un manuscrit de Ripoll que conté diversos documents relacionats amb les croades i el pelegrinatge a Terra Santa.¹¹⁷⁷ El text correspondria a la situació d'aquells *iuvenis* estudiats per George Duby que rebien una formació tan militar com relacionada amb la promoció a les ordres sagrades com era el cas. Tot aplicant un criteri que no tancava al jove a poder ser ordenat clergue, el fet de estar implicat en una mort li tancava la possibilitat a accedir a les ordres majors.

Per altra banda, a partir del segle XII, s'imposarà aquesta distinció i configuració més religiosa dels canonges que moltes vegades no entraven per poder exercir les funcions sacerdotals, sinó per poder gaudir dels beneficis eclesiàstics assumint només les ordres menors que els feien formar part del clergat i dependents de la jurisdicció episcopal, sense assumir les exigències d'una ordenació sacerdotal. Els seus germans quedaran enquadrats en la funció de "milites" i mantindran els vincles amb els seus parents canonges a través de la germandat amb la comunitat. Dins aquest context podrem entendre la novetat que van significar la regulació de les ordres militars on es feia possible compaginar una professió religiosa i l'exercici del servei d'armes dins un marc d'unes exigències morals que reguessin aquesta praxis.

Germandat de la canònica

Els familiars dels canonges podien quedar vinculats a la catedral a través del seu ingrés en la germandat de sufragis o amb el dret a ser enterrats en el cementiri dels canonges. Ja hem fet esment de la notícia de Bernat de Meda que l'any 1145 en la seva nota necrològica consta que va ser enterrat en el cementiri del claustre reservats als germans. Aquesta pràctica la trobem testimoniada en un cas quan els pares van aprofitar l'oblació del seu fill com a canonge per establir els lligams de fraternitat amb el capítol quedant-ne constància dins el document de la carta de dotació. Així el 17 de setembre de 1192 Arnau de Tornamira i la seva esposa Sibila van entregar al seu fill Bernat per ser educat com a canonge amb el consentiment dels seus germans i alhora van escollir ser sepultats a la catedral de Vic.(Doc. 330)

¹¹⁷⁷ Nicholas L. PAUL, *To Follow in Their Footsteps. The Crusades and Family Memory in the High Middle Ages*, Cornell University Press, 2017, pp.304-307. L'autor descriu el manuscrit BNF, ms Lat.5132 que conté la còpia de la carta de Ramon Gaufred a Oleguer al foli 108 v.

Preterea concedimus et recognoscimus nos esse bonos et fideles confratres Ausonensis ecclesie et promittimus eandem ecclesiam et omnes suos honores et clericos amare, honorare, deffendere atque adiuuare bona et recta fide, sine omni engan et elegimus sepulturam corporum nostrorum nisi viventes habitum religiosum sumserimus. Qua propter ego Raimundus, gratia Dei episcopus, assensu et voluntate tocius capituli (...) colligimus te Arnaldum de Tornamira et uxorem tuam et omnes filios tuos in nostris missis et orationibus et Dei serviciis que in Ausonensis ecclesia cotidie fiunt et a Dei fidelibus fiant et promittimus nos diligere et deffendere atque manutere.

La vinculació de laics a les institucions religioses ha estat estudiat des del punt de vista jurídic per José Orlandis, analitzant els orígens d'aquest tipus de vinculacions en època visigòtica i la seva aplicació als centres monàstics i canònics de l'alta edat mitjana.¹¹⁷⁸ A través de diversos pactes els laics s'associaven a la comunitat de diverses formes i amb diversitat de condicions que quedaven establertes en pactes que implicaven la cessió de determinats béns. Jordi Torner ha estudiat darrerament aquestes relacions de fraternitat entorn la canònica de Santa Maria de Solsona que durant el segle XII en que van tenir una important difusió.¹¹⁷⁹ Normalment els que formaven part d'aquesta fraternitat quedaven associats a la comunitat per tal de ser acollits com a germans i confreres en el moment de la mort, entregant uns béns, i la seva commemoració al necrologi per ser-hi inscrits i fent-se el seu aniversari.

Alguns d'aquests membres de la noblesa ja tenien altres parents a la comunitat com a canonges i aquest sistema era un manera de refermar la seva vinculació. En aquest quadre hem recollit les referències que hi ha als necrologis a aquells nobles que són considerats *confratres* i *miles* vinculats al capítol. La majoria d'informacions són de persones a partir del segle XII quan la reforma gregoriana ja havia marcat clarament la distinció entre els clergues i els laics superant el període anterior on aquesta distinció no es feia.

Nom	Denominació	Dates
Guillem de Balenyà	<i>Huius sedis confrater</i>	8 gener
Arnau de Casulis	<i>Miles et nobilis</i>	26 gener
Ramon de Casulis	<i>Huius ecclesie confrater</i>	30 gener

¹¹⁷⁸ José ORLANDIS, "Traditio corporis et animae", *Estudios sobre intituciones monásticas medievales*, Pamplona, 1971.

¹¹⁷⁹ Jordi TORNER, "La Germandat de la canònica de Santa Maria de Solsona. Segles XI-XIII", *Oppidum. Revista cultural del Solsonès*, 18(2020), pp. 4-21.

Arnau Argemir	<i>Miles</i>	13 febrer
Ermengol de Malla	<i>Archidiaconus et miles</i>	28 febrer
Pere de Santaeugènia	<i>Miles et confrater</i>	5 març
Bernat de Meda	<i>Miles et confrater</i>	24 abril
Pere Berenguer Santaeugènia	<i>Miles et confrater</i>	25 abril
Guillem Guisad	<i>Vir nobilis</i>	30 abril
Udalguer	<i>Nobilis miles interfectus</i>	3 juliol
Bernat d'Olost	<i>Miles</i>	5 juliol
Ramon Guillem	<i>Miles interfectus</i>	7 juliol
Bernat Pere	<i>Miles interfectus</i>	9 juliol
Berenguer Avinyó	<i>Huius sedis confrater</i>	9 maig
Berenguer de Malla	<i>Miles</i>	13 agost
Arnau Ramon de Sau	<i>Vir nobilis</i>	15 agost

TAULA-45 Notes del necrologi dels cavallers que eren confreres de la canònica

Es tracta de nobles emparentats amb canonges que es van associar a la catedral molts, d'ells constant com a “milites”. Un tret propi és que van gaudir de béns de la catedral i en alguns casos van arribar a establir conflictes i que la seva solució va passar per reconèixer els béns a la catedral passant a integrar-se en la comunitat. La inclusió en la fraternitat no necessàriament implicava l'anotació al necrologi sinó es produïa una donació al final de la vida en el moment de la mort i que la seva inclusió en el necrologi implicava una solució positiva a la catedral. Aquestes dificultats en les associacions a la catedral l'hem poguda documentar en el cas de Ponç Hug de Cervera que a l'inici del seu episcopat va entregar a la catedral al seu fill Pere com a canonge i que es va comprometre amb la catedral a ser enterrat a Vic amb la donació de la parròquia de Navarcles (Doc. 194). Per l'evolució posterior aquesta situació es va modificar en el moment que Ponç Hug va fer el seu testament que es conserva en una còpia molt malmesa a l'AEV i amb el fet que Ponç Hug va acabar els seus dies com a membre de la fraternitat de Santa Maria de Solsona.¹¹⁸⁰ En aquesta llista volem destacar el nom de Guillem Guisad, nebot del

¹¹⁸⁰ Antoni BACH RIU, *Diplomatari de l'Arxiu Diocesà de Solsona*, vol. II, doc. 432, pp. 528-529.

bisbe Berenguer Sunifred de Lluçà, i que va tenir el control del palau episcopal com ja hem indicat amb anterioritat.

La progressiva acceptació de la normativa gregoriana va provocar canvis en els llinatges que van assumir els valors de la reforma i es van adaptar a la nova situació establint una diferenciació entre els membres dedicats a ocupacions militars d'aquells, que assumien la carrera clerical que van acceptar una formació específica i diferenciada. Això va permetre l'acceptació del celibat com opció de vida per part dels membres destinats a la vida clerical i la renúncia a transmetre als fills els beneficis eclesiàstics. Tot això va implicar una redistribució de les funcions dins els llinatges i la regulació de la situació per la qual es disposava dels beneficis eclesiàstics. La renúncia del bisbe Guillem de Balsareny i la seva entrada en la vida monàstica estaria lligat amb les acusacions de simonia i la seva participació en episodis armats durant el seu episcopat que el van portar a cercar en la vida monàstica un espai expiatori. El seu successor Berenguer Sunifred, abans d'accedir a l'episcopat, va haver de regularitzar els béns dins el seu llinatge i vincular als seus nebots, senyors de Lluçà a tot el moviment de la reforma. Així durant el final del segle XI es consolidaran un seguit de llinatges que es reconvertiran per poder mantenir la seva influència dins la catedral i que van aconseguir monopolitzar part de les regalies que el bisbe compartia amb el capítol de la catedral. Es tracta dels llinatges que van ocupar les principals dignitats dins el capítol, exercint un control sobre importants béns de la catedral.¹¹⁸¹

Família Lluçà

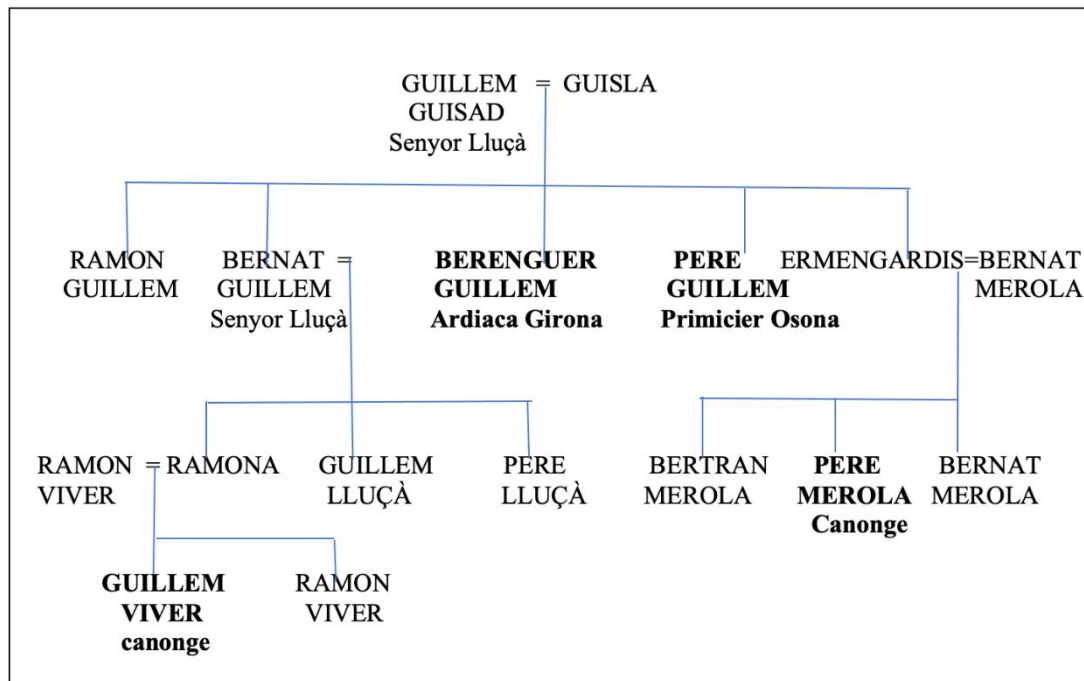
Berenguer Sunifred de Lluçà, abans de l'accés a l'episcopat, havia estat al costat del bisbe Guillem de Balsareny intervenint en diversos afers del bisbat. Aquesta implicació afectava, sobretot, a l'administració dels béns de Sant Joan de Ripoll que van ser rebuts del seu oncle com a administrador dels béns de l'abadessa Ingilberga. Aquest fet va marcar tota la vida de Berenguer Sunifred fins que va haver de renunciar aquests drets i a l'abadia de Sant Joan de Ripoll l'any 1098 (doc. 160).

Aquesta influència sobre altres institucions d'església que havien estat sota el control del bisbe Oliba la trobem en dos dels germans de Berenguer. El més destacat va ser Gerbert Sunifred que va entrar de monjo al monestir de Sant Miquel de Cuixà del qual va arribar a ser elegit abat.¹¹⁸² Un altre germà Galceran va ser monjo de Ripoll i va compartir alguns

¹¹⁸¹ Paul H. FREEDMAN, *Tradició i regeneració*, pp. 121-122.

¹¹⁸² Ramon ORDEIG, *Cartulari major, dit llibre verd del monestir de Cuixà*, Vic, 2019, p. 56 i apareix actuant entre els anys 1073 i 1076.

béns amb Berenguer abans de l'accés a l'episcopat, establint-se diversos intercanvis que queden recollits en la documentació de la catedral. Pel que fa a l'hereu Guisad Sunifred, membre laic que contribuirà a la consolidació del llinatge controlarà els castells de Lluçà i Merlès així com el delme de moltes parròquies del Lluçanès.

QUADRE – 23 Genealogia dels senyors de Lluçà durant el segle XII.

Els fills de Guisad ocuparan un paper important sota la protecció del seu oncle en diversos beneficis a la catedral de Vic i de Girona. Fins i tot l'hereu Guillem Guisad tindrà un paper destacat en el recolzament material al seu oncle Berenguer. Són precisament els descendents de Guillem Guisad els que tindran el monopoli dels béns que van ser entregats per Berenguer Sunifred al seu testament (Doc. 162) Guillem Guisad de Lluçà i la seva descendència que tindran un paper fonamental en el testament de l'arquebisbe Berenguer i en el control que tindran del nou palau episcopal i l'administració dels béns de la catedral. Guillem Guisad es va casar amb Guisla que fins a l'actualitat no ha estat identificat el seu llinatge. El recull prosopogràfic ens ha permès identificar-la com una filla del jutge Guillem Ramon, sagristà major i abat de Sant Pere d'Àger, i que ens permet veure la continuïtat entre la situació anterior a la reforma gregoriana i el període posterior. Els fills d'aquest matrimoni gaudiran dels beneficis que tenien tant a la catedral de Vic com a la de Girona en mans de dos dels seus fills que van ocupar a partir del segle XII càrrecs d'importància dins ambdós bisbats. L'educació d'aquests renebots de l'arquebisbe Berenguer es van fer seguint els valors de la reforma i això els hi va permetre poder mantenir els beneficis eclesiàstics dels seus antecessors. Es tracta de Pere Guillem

que va ser canonge de Vic i a partir de l'episcopat del bisbe Arnau de Malla va ocupar el càrrec de primicier de la catedral, assumint el control de l'ensenyament a la catedral després de la crisi provocada per la confiscació de la cabiscolia i els béns que duia annexos. El fet que Guisla fos filla de Guillem Ramon sagristà i del seu segon matrimoni amb la filla del gramàtic Guibert va permetre la continuïtat del control d'aquest important benefici. Pere degué accedir molt jove al càrrec de primicier fins al moment de la seva mort l'any 1148 quan es va retirar al monestir de Sant Pere de Casserres (Doc. 263). Pel que fa al seu germà Berenguer Guillem aquest es va moure dins el capítol catedral de Girona i va arribar a assolir el càrrec d'ardiaca, sense que haguem pogut aclarir de quin sector del bisbat de Girona tenia jurisdicció. L'estratègia de tenir dos fills que fossin canonges d'un mateix capítol, o de capítols diferents, permetia que si un dels dos moria el seu germà que ja era clergue i reunia les condicions per poder gaudir d'un benefici propi pogués accedir a aquest i evitar-ne la pèrdua. Tot i que Berenguer va actuar al bisbat de Girona disposem d'un document a la catedral de Vic, que no va ser validat, el qual ens permet veure la relació que va tenir amb béns al bisbat de Vic. Berenguer va entregar al canonge Guillem Bonfill el domini dels terrenys que hi havia entre la porta de Sant Pere i de Santa Maria en el moment en que es va produir la construcció de la nova rotunda impulsada amb béns de la família del canonge Guillem Bonfill.¹¹⁸³ Berenguer, ardiaca de Girona, donava a Guillem Bonfill l'honor de Santa Maria que està situat davant les portes de Sant Pere i que fou d'Amat Ellemar perquè aquest Guillem el tingués durant la seva vida, i a la seva mort passés a Berenguer o als seus successors. Berenguer exigia un jurament de fidelitat per tal que Guillem Bonfill, fos fidel a Berenguer i estigués al seu servei.

Aquests drets de Berenguer de Lluçà sobre el benefici de Girona van ser transmesos a dos nebots canonges membres de la família dels Balenyà. No hem pogut aclarir la seva vinculació familiar entre ells, segurament a través d'una germana de Pere i Berenguer de Lluçà. Es tracta de Pere Berenguer de Balenyà que ocuparà el càrrec de sagristà de Vic i jutge, i l'altre germà era Arnau Berenguer de Balenyà que quedarà com canonge de la catedral de Girona i ocuparà el càrrec d'ardiaca. Aquesta continuïtat en el control dels beneficis eclesiàstics es veurà disminuït a finals del segle XII quan els drets de la família dels senyors de Lluçà i passarà a dues línies secundàries del llinatge relacionades amb els

¹¹⁸³ ACV, cal. 6, n° 14. Es tracta d'un esborrany del document no validat.

senyors de Merola i, sobretot, amb el llinatge dels Viver que van tenir un conflicte obert amb el bisbe Guillem de Tavertet.

Malgrat la presència de membres dels senyors de Lluçà a la catedral les tensions entre el bisbe Ramon Gaufred i aquest llinatge van ser importants, existint diverses disputes els anys 1142 i 1147.¹¹⁸⁴ La relació d'aquest llinatge estarà marcada pel control del castell del Quer situat a Prats de Lluçanès que l'arquebisbe Berenguer havia entregat en el seu testament de l'any 1099. Aquests béns van ser durant el segle XII objecte de diversos litigis entre la catedral i els membres laics del llinatge. Períodes de disputa van succeir a períodes de pactes i negociació sobre aquests béns i han estat estudiats per Paul Freedman en la seva conflictivitat durant els episcopats de Ramon Gaufred i Pere de Redorta. Aquesta família va gaudir del control de la majoria de delmes de la zona del Lluçanès i van ser els impulsors de la creació de la canònica de Santa Maria de Lluçà que es va nodrir del patrimoni d'aquest llinatge. A més els descendents de Guillem Guisad van disposar pels bisbes de Vic del control del castell de Tarragona situat a l'actual edifici de l'Audiència i que ha estat excavat exhaustivament aquests darrers anys.

Aquests béns i la postura preminent d'aquest llinatge venen del període de l'arquebisbe Berenguer Sunifred i el van mantenir fins l'any 1172 quan el bisbe Pere de Redorta va recuperar els seus drets sobre el control del palau episcopal i va refer les seves relacions amb els Lluçà (Doc. 293).¹¹⁸⁵ Aquest fet va implicar una limitació del seu poder coincidint amb el control que el rei Alfons va sotmetre a aquest llinatge pel domini dels castells de Lluçà i Merlès. Així el bisbe va recuperar el palau episcopal i inicià una renovació de l'edifici que va ser completada pel bisbe Ramon de Castellterçol com consta en la seva nota necrològica del 29 de novembre de 1198:

Ipsa die migravit ad dominum Raimundus, Terrachonensis archiepiscopus et, nostre sedis canonicus, qui dum esset ante archiepiscopatum pontifex nostre sedis, palacium episcopale chooperuit ex suis propriis sumptibus et canonicam bonis ampliavit moribus et honoribus. (Doc. 488)

La família dels Lluçà a partir d'aquest moment tindrà el control sobre molts béns al Lluçanès i crearà la canònica de Santa Maria de Lluçà que mantindrà la memòria de la família i la seva vinculació amb la consolidació de les canòniques agustinianes quan l'any

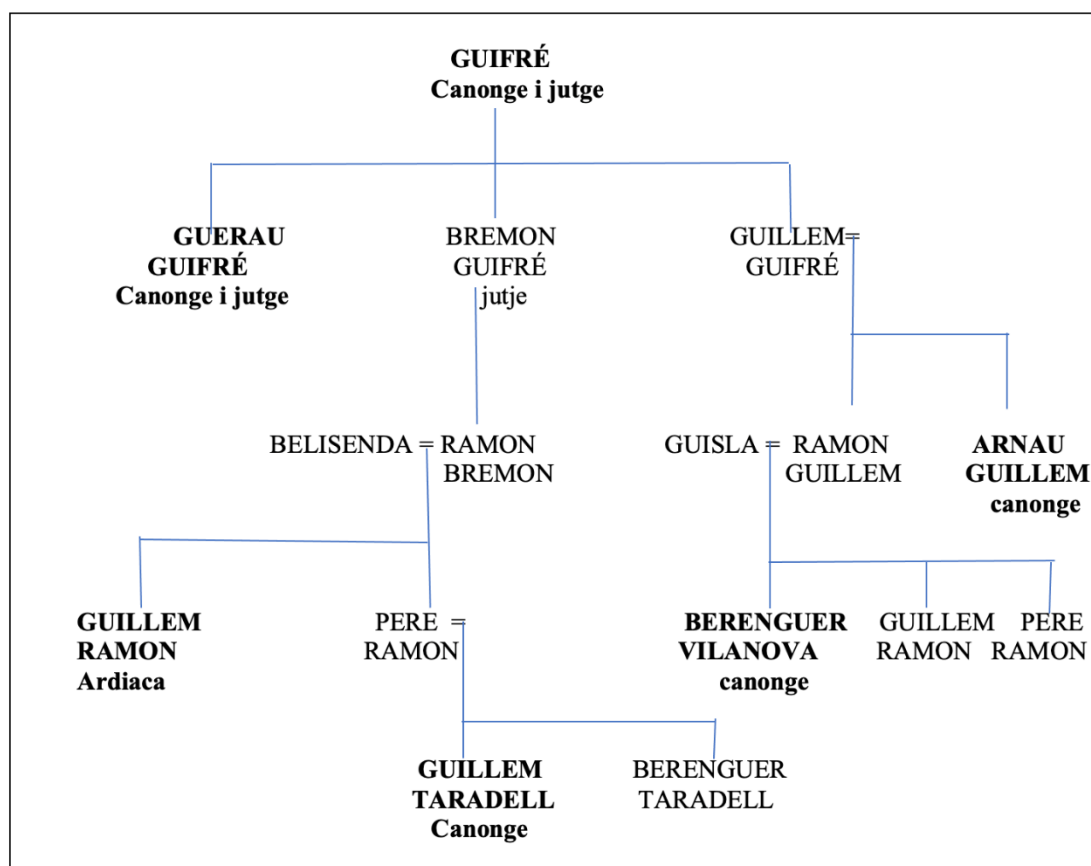
¹¹⁸⁴ Paul FREDMAN, *Tradició i regeneració*, p. 89 i d'una manera especial el llinatge dels senyors de Merola que van usurpar diversos béns de la catedral a Gaià i Sant Boi de Lluçanès. Vegeu la nota 49 de la pàgina 89.

¹¹⁸⁵ Paul FREEDMAN, *Tradició i regeneració*, pp. 122-123.

1192 es va posar sota la protecció de la comunitat de Santa Maria de l'Estany.¹¹⁸⁶A Vic a finals del segle XII eren guardians del castell de Montcada a Vic en el moment que es van iniciar les disputes entre els Montcada i els bisbes de Vic.

Família Taradell

L'altre llinatge de la noblesa que es consolidarà per la reforma gregoriana seran els senyors de Taradell que van tenir un protagonisme fonamental en la creació de la canònica de Santa Maria de l'Estany. L'origen d'aquesta família estarà en els descendents del jutge Guifré i amb vincles amb la família dels Gurb-Queralt a través de Belisenda, neta de Sendred de Gurb i que ja hem estudiat. L'origen d'aquest llinatge estava entre els descendents del jutge Guifré que durant el segle XI van formar una família de jutges que va acabar amb el jutge Bremon que va morir intestat provocant un conflicte que va afectar al control dels béns del benefici de Santa Maria la Rodona.

QUADRE – 24 Genealogia dels senyors de Taradell i dels Vilanova

El nomenament de Guillem Ramon de Taradell com ardiaca es produí l'any 1094 quan Bernat Umbert va ser elegit bisbe de Girona i va deixar el seu càrrec. Però Guillem Ramon

¹¹⁸⁶ Antoni PLADEVALL, Jordi VIGUÉ, *El monestir romànic de Santa Maria de l'Estany*, p. 199

va haver de renunciar del seu càrrec a causa de la reforma de l'any 1098 en què es van apropiat dels béns de l'ardiaconat per a dotar als canonges reformats. Aquesta situació va provocar que Guillem Ramon deixés la catedral i es dedicés a regir el castell de Taradell. També la restitució que va fer dels béns per fundar Santa Maria de l'Estany va quedar condicionada i no es va resoldre fins a la seva mort l'any 1112 com consta en el seu testament i la seva adveració sacramental (Doc. 201 i 202).

Aquest conflicte va marcar el destí d'aquest llinatge que va acabar amb un enfrontament obert amb la catedral de Vic durant el segle XII quan el bisbe Pere de Redorta va voler minimitzar el pes d'aquest llinatge en l'accés dels seus membres a la catedral.¹¹⁸⁷ L'any 1173 Guillem de Taradell definia al bisbe Pere de Redorta que estaria sota la seva voluntat i que esmenaria els danys causats quan va incendiar l'església de Taradell i va agredir al seu clergat. Seran també branques laterals que mantindran la influència sobre la catedral com és el cas de la família dels Vilanova que tenien els béns dins el terme del castell del Brull i que van mantenir una presència constant en la catedral fins l'època del bisbe Guillem de Taveret. Analitzant les relacions amb aquest llinatge podem veure com el benefici del qual van disposar va ser objecte de diverses negociacions durant el segle XII per mantenir la influència dins l'àmbit urbà i comarcal.

Guillem Ramon va assolir el control del castell de Taradell a finals del segle XI en el període que va perdre el càrrec d'ardiaca en la reforma del capítol. Dins el terme del castell de Taradell en el límit amb el castell de Meda hi havia la torre d'Heures que va dependre dels senyors de Taradell i que estava sota el domini de la catedral de Vic. Els Taradell van disposar de la participació en les regalies i amb la disposició de béns urbans que van explotar aprofitant el creixement de la vila i del comerç. Conservem el testament de Guillem Ramon i la seva publicació sacramental que ens donen la clau per entendre la pèrdua d'influència que va tenir dins el capítol de la catedral i el seu paper decisiu en la consolidació dels béns restituïts a Santa Maria de l'Estany. La renúncia als drets de la seva família sobre diversos béns a les parròquies entorn Santa Maria de l'Estany i la concessió de l'edifici de l'albergueria i un casal canonical a l'absis de la catedral van ser els motius del conflicte amb els bisbes de Vic. Guillem Ramon de Taradell deixaran d'ocupar càrrecs dins la catedral i aprofitaran per obtenir beneficis pel seu llinatge en diversos períodes a partir dels control dels béns restituïts l'any 1080. Guillem Ramon va poder obtenir la continuïtat del seu benefici a través d'un seu nebot Guillem de Taradell

¹¹⁸⁷ Paul FREEDMAN, *Tradició i regeneració*, pp. 205-206.

que durant l'episcopat del bisbe Ramon Gaufred va renunciar als drets que tenia sobre l'albergueria i els béns entregats a l'antic barri canonical amb l'obtenció del control del delme de les parròquies de Santa Eugènia de Berga i Taradell. Entre les famílies canòniques que es consolidaran al segle XII amb membres secundaris de la noblesa els Taradell tindran continuïtat en el llinatge dels Bigues i dels Vilanova. Els vincles de parentiu establerts amb altres famílies com els senyors del castell d'Aguilar van anar difuminant la influència d'aquest llinatge. Si agafem com a punt de referència el delme de la parròquia de Taradell, sabem que a principis del segle XIII aquest estava recaptat pels senyors del castell de Montrodon. Aquest cas ens fa adonar que el control sobre els delmes tot i la seva regulació per la normativa eclesiàstica va ser un dels factors de la consolidació dels patrimonis de la noblesa i de les famílies de cavallers.

Família Malla

L'altre gran llinatge que va aportar més membres al capítol de la catedral i que va perpetuar la seva influència durant segles serà la família dels Malla.¹¹⁸⁸ Sobre la seva denominació i identificació hi ha moments que pot haver-hi algunes confusions amb alguns dels seus membres. En aquest sentit l'establiment del seu arbre genealògic és essencial per poder anar aclarint la identitat d'aquests membres. Hem de dir que en la nostra recerca prosopogràfica hem trobat dues dificultats en la identificació de dos membres d'aquest llinatge i que no volem amagar, sinó plantejar-ne les dificultats amb la possibilitat que més endavant es pogués aclarir. La primera fa referència a la identificació de Ramon de Malla que segons els necrologis hauria estat ardiaca de la catedral i que fa difícil de distingir de Ramon Tedmar de Castellterçol que va actuar també com ardiaca abans d'accedir a l'episcopat. Aquests van succeir a l'ardiaca Guillem de Casulis que va morir a Girona i van ocupar l'ardiaconat fins que Guillem de Malla, primicier, va accedir al càrrec d'ardiaca. Aquesta dificultat es veu agreujada per una nota necrològica del dia 26 de desembre que fa esment a un ardiaca anomenat Guillem de Malla que no hem pogut identificar amb els seus homònims i que introdueix un element més d'incertesa (Doc. 448).¹¹⁸⁹ Pel que fa a aquestes dificultats la primera està en poder identificar les referències de l'ardiaca Ramon del període 1175-1189 per aclarir si es tracta de Ramon de Malla o Ramon Tedmar. Pel que fa al segon problema no hem trobat cap element

¹¹⁸⁸ Paul FREEDMAN, *Tradicció i regeneració*, pp.86-89. A la pàgina 87 l'autor proposa un arbre genealògic on ja aclaria que els ardiaques Malla eren nebots del bisbe Arnau de Malla.

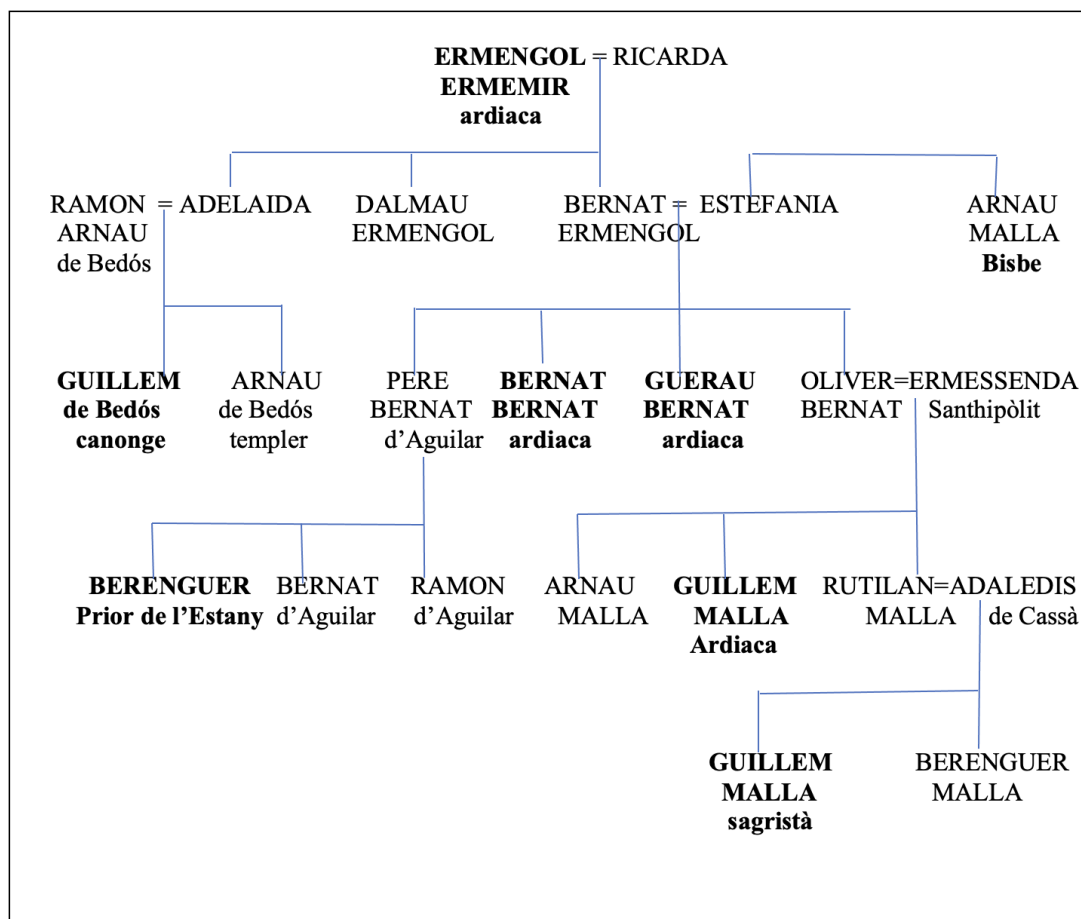
¹¹⁸⁹ És la primera anotació del necrologi: *Eodem die obiit Guillelmus de Medala, huius sedis archidiaconus venerabilis.*

d'explicació, màxim ens hem plantejat que fos un error en les anotacions del necrologi, però no tenim cap argument que permeti sostenir aquesta interpretació.

L'origen d'aquest llinatge queda plenament establert com els descendents del castlà de Malla Ermengol Ermemir, casat amb Ricarda, al qual abans de l'accés a l'ardiaconat va ocupar la cabiscolia durant un curt període. El càrrec d'ardiacà el va aconseguir en temps del bisbe Guillem de Balsareny per substituir a Adalbert Seniulf i va haver de renunciar a aquest càrrec abans de la seva mort i de la redacció del testament. El fet que fos casat i amb fills va impedir que aquest pogués transmetre el benefici als seus dos fills Bernat i Dalmau i que aquests tinguessin un paper actiu per intentar recuperar aquest càrrec al final de la vida de l'arquebisbe Berenguer Sunifred i la reforma de l'any 1098. Serà pel matrimoni de Bernat Ermengol amb Estefania, germana de l'abat Arnau de Santa Maria d'Amer que la família va recuperar l'ardiaconat per als seus fills Bernat Bernat de Malla i Guerau Bernat de Malla.

L'estudi d'aquesta evolució ens permet aprofundir en les estratègies que van posar en pràctica alguns dels llinatges per poder recuperar el control de beneficis dins la catedral a partir de les cases que aquests llinatges tenien a la ciutat. El control sobre aquestes cases que tenien els grans llinatges dins la vila de Vic va ser un dels factors essencials per perpetuar la seva continuïtat malgrat els canvis i reformes introduïdes. La recuperació de l'ardiaconat per Bernat de Malla es va fer amb nous béns corresponents per a la dotació d'aquest càrrec ja que els del segle XI van ser donats al fons comú del capítol. Part d'aquest béns havien quedat patrimonialitzats en el moment en que Ermengol Ermemir va perdre l'ardiaconat i van ser reclamats pel bisbe Berenguer quan va nomenar al nou ardiaca Bernat Umbert l'any 1078 amb el pacte de recuperar els béns retinguts per Bernat Ermengol i Dalmau Ermengol, fills del difunt Ermengol Ermemir (Doc. 117).

Et convenit prefatus episcopus ad eundem archidiaconum Bernardum ut usque ad Nativitatem Sancti Iohannis proximam, deliberat ei parrochiam Sancti Stephani de Solariolis et parrochiam Sancti Amancii de Petroso et Sancti Michaelis de Terradellis de potestate illorum qui eas tenent sine suo enganno. Et ipse episcopus non conveniat cum Bernardo Ermengaudi neque fratre suo Dalmacio donet deserviant ipsum archidiaconatum ad eundem Bernardum.

QUADRE – 25 Genealogia dels Malla. (Cf. FREEDMAN, *Tradicció i regeneració*, p. 87)

Pel que fa als Malla veiem com la possibilitat de transmissió del benefici de pares a fills va quedar completament estroncat per la reforma i el llinatge va utilitzar diverses estratègies per mantenir la seva influència en l'administració de béns de la catedral per seguir essent un grup indispensable per al funcionament del bisbat. L'any 1084 Bernat Ermengol obtenia en compensació per les pèrdues del seu llinatge de la meitat del delme de Santa Maria d'Artés concedit pel bisbe Berenguer Sunifred.¹¹⁹⁰ Artés era el domini episcopal per excel·lència des de la seva dotació en el moment de restauració del bisbat. L'església hi exercia plens poders senyorials i jurisdiccionals i les rendes que n'obtenia eren estratègiques pel manteniment dels bisbes. La presència d'un palau del bisbe i la participació dels Malla en la meitat de l'administració del delme que es cobrava van ser un dels factors de consolidació del poder econòmic de Bernat Ermengol, la seva esposa Estefania. Els seus fills van entrar de ple en les noves idees reformadores de tal manera que el seu fill Bernat aconseguirà l'any 1097 la concessió de l'ardiaconat (Doc. 157).

¹¹⁹⁰ Ramon ORDEIG, *Diplomatari de la catedral de Vic*, doc. 1481, pp. 768-769. Aquesta donació era provisional per obtenir la fidelitat i ajuda de Bernat Ermengol en l'espera que el bisbe li donés una "cavalleria de terra" i 50 mancusos d'or.

Així els nets de l'ardiaca Ermengol Ermemir aconseguiran recuperar el control de l'ardiaconat en el moment de consolidació del capítol catedral. La concessió d'aquest càrrec es va fer quan l'arquebisbe Berenguer encara exercia com abat de Sant Joan de Ripoll, per aquest motiu la jurisdicció del nou ardiaca també s'estenia al territori controlat per la dita canònica:

Et convenit ei ut iuret fidelitatem et adiutorium, et ut sit ei adiutor ad tenere et habere omnem suum honorem quem hodie habet, et in antea adquirere potuerit, et ea que sunt vel ut esse debent iure Sancti Petri canonici et abaciam Sancti Iohannis Rivipollentis, cum omnibus suis directis contra cunctos homines vel feminas qui hoc ei tulerint, aut tollent, aut tollere voluerint.

Aquesta posició es consolidarà amb el recolzament del vescomte de Girona que ocupava una canongia a la catedral amb dret a tenir un clergue "stator" i que escollirà al nou ardiaca com el seu representant. Així el 14 de juny de 1099 Ponç de Cabrera, vescomte de Girona donava a Bernat Ermengol, als seus fills i als seus néts que fossin clergues la capellania de Roda amb les seves oblacions i pertinences, el feu que Pere Guillem (abat d'Àger) tingué per ell a la Mora i el feu que Guitard Ermemir va tenir per ell al servei de Sant Pere a canvi de serveis i fidelitat.¹¹⁹¹ Aquesta decisió va donar un pes fonamental a Bernat i a la seva descendència per mantenir i poder consolidar la seva implantació al capítol catedral. L'elecció com a bisbe de Vic de l'ardiaca del seu oncle Arnau, abat de Santa Maria d'Amer va consolidar definitivament el poder dels Malla. No volem resseguir tota l'evolució d'aquesta família durant el segle XII només oferim l'arbre genealògic en que podem veure com es consolidarà la transmissió del càrrec d'oncle a nebot i que es va fer extensiu als càrrecs de primicier per part de Guillem de Malla que va exercir aquest càrrec durant els anys 1149-1185 quan va recuperar l'ardiaconat fins a la seva mort. També els Malla van ser substituït en el càrrec de sagristà major de la catedral després de la mort de Pere de Tavertet del 1218 fins el 1231.

No solament van intervenir a la catedral de Vic sinó que un dels seus membres va arribar a ser prior de Santa Maria de l'Estany en un període encara d'estreta col·laboració d'ambdues comunitats abans del trencament. Es tracta de Berenguer que fins avui no s'havia identificat a quin llinatge pertanyia. Aquesta presència de membres de diversos llinatges que aportaven fills tan a la catedral de Vic com a la canònica de Santa Maria de l'Estany ens mostren la implantació social d'aquestes dues institucions. Finalment

¹¹⁹¹ Ramon ORDEIG, *Diplomatari de la catedral de Vic*, doc. 1657, p. 940..

remarcar que d'aquest llinatge en sortiran les primeres donacions al Temple i un dels seus membres més actius a Catalunya en la consolidació dels templers: Arnau de Bedós. Aquí només apuntem aquest fet que implicaria un estudi molt més aprofundit que no podem fer en aquests moments.¹¹⁹²

Famílies nobles locals i entrada al capítol

La reforma gregoriana va regularitzar la forma i les condicions d'entrada a la vida canonical provocant una formalització d'aquesta a través de la carta de dotació que establia quins eren els béns entregats a la comunitat per entrar i ser acceptat com a membre. La característica dels béns entregats era que en molts casos eren masos o explotacions agràries en funcionament i que permetien al que les entregava poder gaudir-ne dels censos suficients pel seu manteniment. Pel que fa a la catedral de Vic aquests béns passaven a constituir els béns propis de cada canonge que en disposava en usdefruit a canvi del pagament d'un cens anual que s'ingressava en l'administració comú dels canonges durant la seva vida amb la condició que després de la seva mort entressin a formar part de la mensa comuna del capítol de la catedral. Així per poder esdevenir canonge calia disposar de béns propis que corresponien al patrimoni familiar i que quedaven amb l'entrada al capítol dins dels béns de la catedral. Els que entraven a la catedral rebien aquests béns dels pares ja que molts d'ells van entrar com infants per ser formats a la catedral. Aquest fet implicava que eren membres de llinatges que ja disposaven de béns tinguts en administració per la catedral i que la presència d'un membre de la família enfortia els vincles que s'establien amb la institució religiosa. Per aquest motiu molts dels candidats a partir de finals del segle XI i durant el XII van ser membres de famílies nobiliàries que exercien funcions militars i administratives als castells de la Plana de Vic. Veiem que hi ha la tendència a l'entrada de persones amb béns propers a la catedral mentre que els que tenien béns més al sector de la frontera eren membres dels grans llinatges nobiliaris que van seguir monopolitzant molts béns que tenien des d'antic per la catedral. Els nous membres d'aquesta noblesa secundària consolidaran la seva presència al capítol quan obtindran la transmissió dels seus beneficis als descendents, normalment nebots i gaudiran d'una casa a la vila on viuran i

¹¹⁹² Sobre l'itinerari d'Arnau de Bedós podem consultar Josep Mª SANS TRAVÉ, *Els templers catalans. De la rosa a la creu*, Barcelona, 1996.

administraran el patrimoni que tenien com a propi i el que pogués venir dels beneficis rebuts i de les activitats que pel càrrec havien de realitzar.

Aquesta solidaritat es manifestarà en una estreta simbiosi de les famílies nobles de la Plana de Vic amb la catedral que va estudiar Paul Freedman. Per aprofundir en aquest aspecte disposem d'un document extraordinari i que gràcies al treball de recuperació de la documentació dels Cardona per Francesc Rodríguez Bernal podem conèixer. Es tracta d'uns pactes fets entre el bisbe Pere de Redorta i el vescomte Ramon Folc II sobre la manera de col·laborar als interessos d'ambdós en el mercat i, sobretot, en la circulació de la moneda a l'àmbit del desaparegut comtat d'Osona. Es tracta d'un pacte fet per tal que la moneda encunyada pel bisbe i els Cardona pogués circular pels mercats de Vic, Manresa, Cardona i Calaf. Per aconseguir aquest objectiu van fer signar a tots els membres de la noblesa que intervenien en aquestes dues zones i podien fer possible aquest monopoli que de fet van exercir aquests senyors. Totes les famílies que apareixen esmentades tenien a algun o més membres a la catedral durant el segle XII les úniques excepcions són els Centelles i els veguers de Manresa. Malgrat les diferències entre laics i eclesiàstics va existir una estreta unió d'interessos i de reforçament d'un *status quo*.

FAMÍLIES	CANONGES	LAICS
Llinatge dels Lluçà	Pere, primicier de Vic Berenguer, ardiaca de Girona	Bernat Guillem de Lluçà
Llinatge dels Manlleu	Arnau de Manlleu, primicier	Guillem Bernat i Bernat de Manlleu
Llinatge dels Malla	Bernat, ardiaca de Vic Guerau, ardiaca de Vic Guillem Malla, primicier i ardiaca Guillem Malla, sagristà	Rotland de Malla
Llinatge dels Savassona	Dalmau de Savassona	Pere Berenguer
Llinatge dels Merola	Pere de Merola, canonge	Bertran de Merola
Llinatge Santaeugènia	Guillem Santaeugènia, canonge Guillem Gros, canonge	Pere de Santaeugènia
Llinatge dels Balenyà	Pere Berenguer, sagristà Vic Arnau Berenguer, ardiaca Girona	Guillem de Balenyà
Llinatge dels Centelles	-----	Bernat de Centelles
Llinatge Castellterçol	Berenguer Tedmar Ramon de Castellterçol, bisbe	Tedmar de Castellterçol
Veguers de Manresa	-----	Bernat de Manresa

TAULA-46 Garants pactes Pere de Redorta i Ramon Folc de Cardona per moneda 1147

Aquestes famílies consolidaran els seus patrimonis durant el segle XII aprofitant el creixement agrícola i de la producció, així com la comercialització i el desenvolupament de l'economia monetària. La presència d'un dels membres del seu llinatge a la catedral els hi permetia gaudir dels beneficis que tenia l'església en el control del mercat i de l'encunyació monetària. A més participaven en les rendes de diversos castells exercint funcions de guarda i de cavalleria constituint un entramat feudal molt dens. La catedral es va obrir a l'entrada de membres de la petita noblesa i de la cavalleria de les famílies Sentfores, Aguilar, Castelleir, Castellterçol, tant a la catedral com a la canònica de Santa Maria de l'Estany i altres institucions com els hospitalers i els templers.¹¹⁹³ Aquesta estreta relació va ser establerta l'any 1133 pel bisbe Ramon Gaufred que va vincular estretament ambdues comunitats. La noblesa del període va oferir indistintament a les dues comunitats a alguns dels seus membres secundaris i refermant els lligams en l'administració dels béns d'ambdues comunitats. Aquesta unió i fraternitat queda amplament documentada en els testaments del període on podem veure les relacions d'amistat i les donacions rebudes des de la catedral, considerada com "l'església mare".

La influència de la família dels Castellterçol ja l'hem estudiat quan hem tractat del bisbe Ramon de Castellterçol (Quadre- 5, p.128) i la influència del llinatge Riudeperes i Tavertet també ha estat estudiada quan hem fet esment del control del càrrec de sagristà major de la catedral (Quadre-6, p. 131). En aquests casos també documentem que els lligams entre les diverses famílies canòniques a través de la política matrimonial dels membres laics va tenir una importància fonamental i que explica l'augment de la influència de determinats canonges que van acumular importants patrimonis i que van gaudir del recolzament dels seus llinatges. Un cas clar és el lligam estret del llinatge dels senyors de Riudeperes amb els Tavertet que va permetre l'ascens de Pere de Tavertet i el bisbe Guillem. L'origen d'aquest llinatge estaria lligat a la fundació de Sant Tomàs de Riudeperes feta pel sagristà Ricard Amalric i el seu germà Berenguer, que tot i la seva vinculació com a priorat de la canònica de Lledó, va tenir un pes molt important les donacions d'aquests dos llinatges que estaven en la base de la seva fundació. L'estudi sobre Sant Tomàs de Riudeperes va estar marcat per la relació amb aquest llinatge durant tot el segle XII.¹¹⁹⁴

¹¹⁹³ Paul FREEDMAN, *Tradició i regeneració*, pp 168-178. En aquest apartat explica com era repartida la jurisdicció als castells de la qual participaven diverses famílies nobles i que van anar consolidant el seu poder.

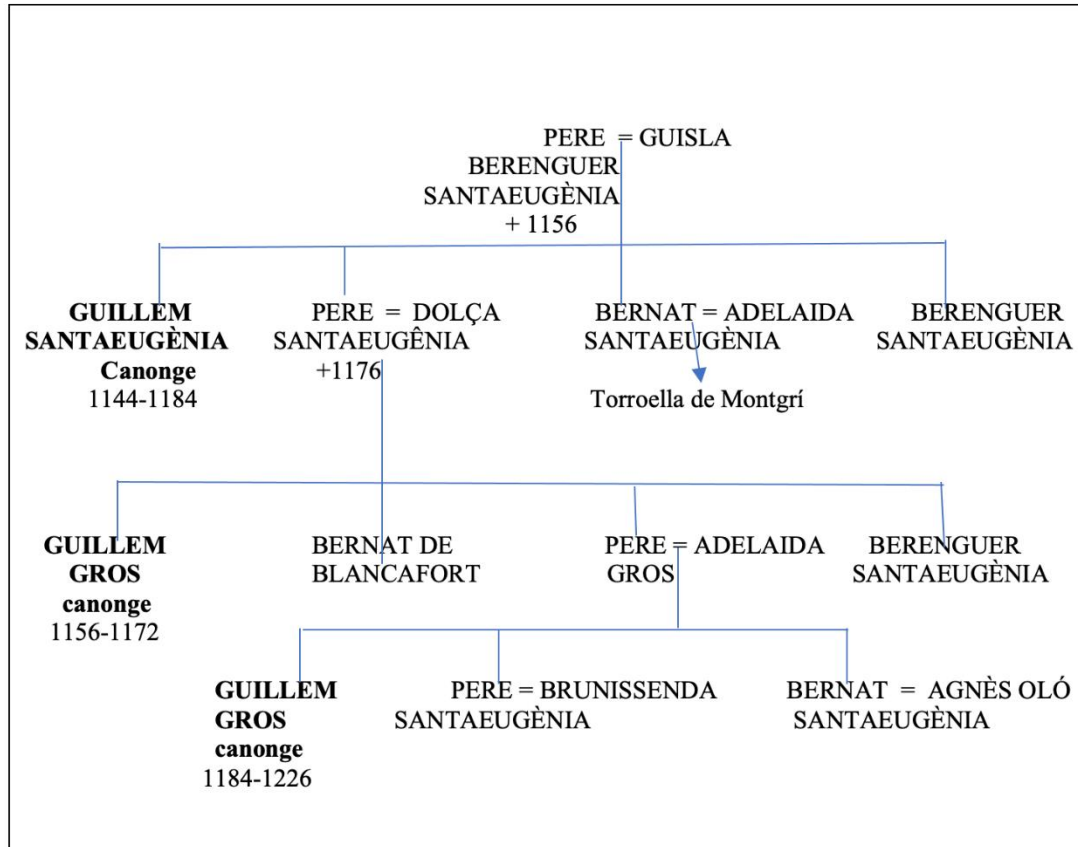
¹¹⁹⁴ Pilar SENDRA, "La canònica agustiniana de Sant Tomàs de Riudeperes (Osona): un treball pendent", *Lambard. Estudis d'art medieval*, 11(1998-1999), pp. 79-85

Paul Freedman ha estudiat el llinatge dels Santaugènia que va tenir un pes molt important en l'església del període. La seva consolidació va estar lligada a l'acumulació de càrrecs en l'àmbit civil així com la presència de canonges a la catedral de Vic. A més aquestes famílies disposaven de l'administració d'altres béns de comunitats monàstiques situades dins les terres on exercien les funcions jurisdiccionals, estructurant uns poders locals bàsics per l'administració d'aquests béns. Freedman va destacar la importància de la família Santaeugènia pel fet que eren els que tenien la guarda del castell comtal de Vic en nom dels senescals del comte.¹¹⁹⁵ A més eren els que administraven els béns del monestir de Sant Pere de Rodes que tenia per donacions antigues a la Plana de Vic i dels quals es conserva la documentació d'aquesta administració, perquè en un moment indeterminat va entrar a formar part dels béns del capítol de la catedral.¹¹⁹⁶ Aquests vincles dels Santaeugènia amb el comtat d'Empúries es van traduir en el parentiu d'una de les seves branques amb els senyors de Montgrí que van tenir un pes molt important dins la diòcesi de Girona i a partir d'inicis del segle XIII dins l'església catalana del període. L'estudi d'aquest llinatge ens mostra les relacions estretes de les nissagues canòniques del bisbat de Vic amb altres del bisbat de Girona i una gran relació entre aquests dos centres eclesiàstics que cal destacar. La transmissió es va anar fent d'oncles a nebots i a partir de la segona meitat del segle XII serà la branca descendent de Pere de Santaeugènia que tindrà un lligam molt estret amb Santa Maria de l'Estany amb Bernat de Blancafort que serà prior de Santa Maria de l'Estany (1191-1214) i amb Guillem Gros que esdevindrà canonge. Aquest darrer que el fem fill de Pere de Santaeugènia i Dolça consta en l'anotació necrològica que va morir l'any 1172, anant a fer els seus estudis a la catedral de Tours.¹¹⁹⁷ Aquesta dada ens porta a plantejar l'interrogant de si realment era originari de la Plana de Vic o bé es tractaria d'una persona emparentada amb els Santaeugènia i que fos d'origen aquità. Es tracta d'un llinatge present tant als bisbats de Vic com a Girona on la branca de Torroella de Montgrí tindrà un pes fonamental en l'organització de l'església a Mallorca.

¹¹⁹⁵ Paul FREEDMAN, *Tradició i regeneració*, pp. 91-94. A finals del segle XII Bernat de Santaeugènia tenia la responsabilitat del castell comtal de Vic i les castlanies dels de Tona, Sentfores, Montmany i Castellcir.

¹¹⁹⁶ Aquesta documentació estat resumida i estudiada per Antoni PLADEVALL, "Un lot vigatà de documents sobre Sant Pere de Rodes", *Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos*, 22(1989), pp. 241-257.

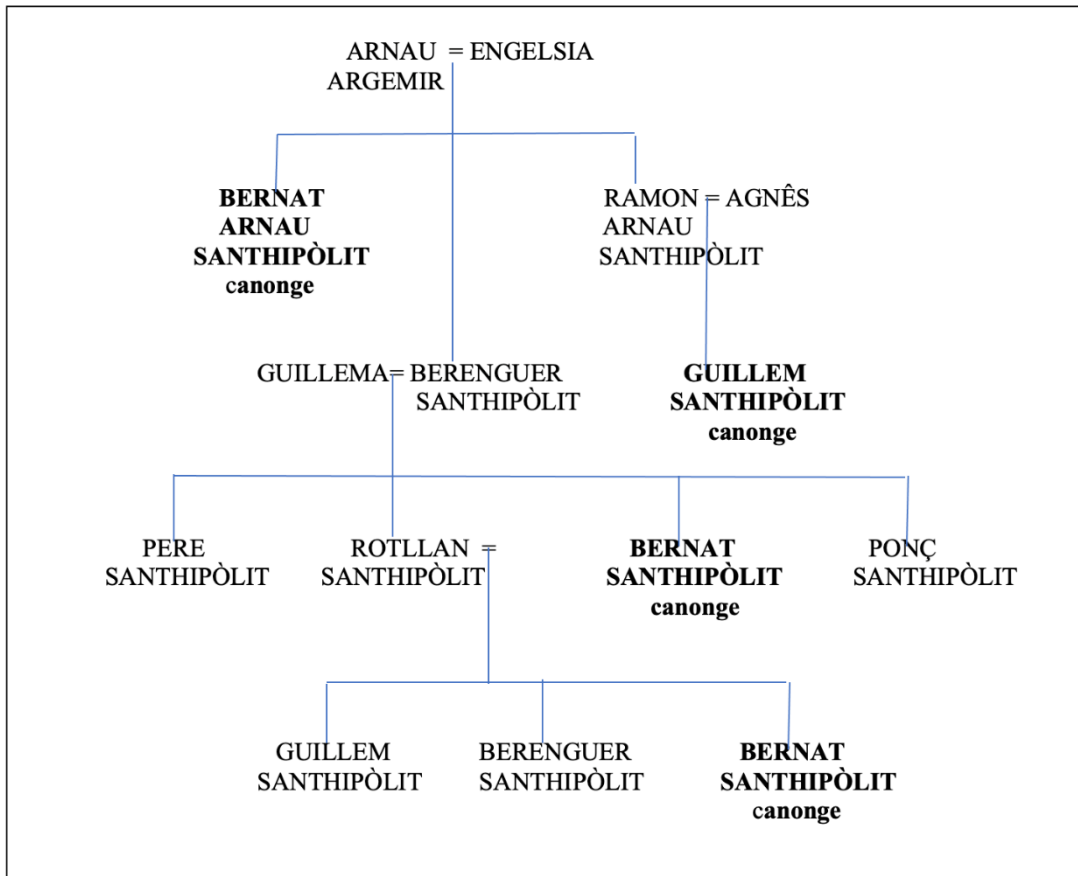
¹¹⁹⁷ Doc. 488 el dia 29 d'octubre: *Eodem die Guillelmus Gros, clericus et canonicus huius sedis, Turonis agens in scholis, obiit anno Domini MCLXXII.*

QUADRE – 26 Genealogia del llinatge dels Santaeugènia

Un altre dels llinatges que va aconseguir establir una vinculació molt estreta amb el capítol seran els Santhipòlit que tenien l'administració dels béns de la catedral dins el terme d'aquest castell de Voltregà. L'origen de la nissaga està en el matrimoni d'Arnau Argemir, fill d'un dels castlans del castell de Voltregà, que van entregar durant el període de la reforma del bisbe Berenguer Sunifred al seu fill Bernat (Doc. 168).

Va ser entorn l'administració dels béns de la catedral tenia a Sant Hipòlit de Voltregà que van ser entregats pel bisbe Guillem de Balsareny i transmesos al seu nebot Berenguer Sunifred. Tot analitzant l'ascens d'aquesta nissaga podem veure com en l'administració dels membres canonges de la catedral aquesta nissaga va anar consolidant el seu poder econòmic durant tot el segle XII. La transmissió d'oncle a nebot del benefici i, sobretot, l'exercici de les tasques lligades al càrrec de sagristà segon o *sacriscrini* van augmentar la influència d'aquesta nissaga que va arribar a tenir una important possessió de béns urbans que portarà amb el temps a crear un dels carrers més importants de la ciutat que portarà el nom de Sant Hipòlit i on hi hauran els casals més importants de les famílies canòniques en la zona oest de creixement de la vila de Vic.

QUADRE – 27 Genealogia del llinatge dels Santhipòlit

La vinculació estreta d'aquest llinatge amb el culte quotidià que es feia a la catedral va quedar testimoniada per la fundació d'aquest del càrrec de capellà responsable dels aniversaris de la catedral i que va encarregar-se de la commemoració dels difunts des de l'àmbit del cor. La redacció a finals del segle XII del tercer necrologi va confirmar el compromís d'aquest llinatge en la consolidació i estabilització de la vida litúrgica, donant continuïtat al manteniment del culte dins l'àmbit del cor i la catedral. Tot repassant el testaments d'aquest llinatge podem veure com van establir un sistema de successió estretament lligat al capítol i que explica la presència d'un dels seus membres des de principis del segle XII fins ben entrat el segle XIII fora ja del període que estudiem. La seva posició es va veure afavorida per la política matrimonial que van desenvolupar els seus membres, centrada totalment en els béns de la catedral i la seva administració. En aquest sentit podem parlar d'una de les famílies levítiques que va tenir un recorregut més llarg en el període.

4.2.4 Membres del patriciat urbà i capítol

La concessió de privilegis l'any 1138 pel bisbe Ramon Gaufred als canonges i ciutadans sobre el mercat de Vic ens mostra una activitat comercial consolidada a la vila, on els ciutadans es veieren beneficiats pel bisbe com a senyor de la vila (Doc. 243). Una de les característiques pròpies d'aquest període és el paper que van tenir els bisbes en l'activitat econòmica del bisbat d'Osona, que era fruit de les regalies que tenien des del segle X sobre el mercat i la moneda. Així veurem com seran els descendents del comte Guifré que contribuiran a la dotació del nou bisbat amb algunes terres al testament del comte Guifré II i, sobretot, la participació en les regalies que els comtes es van apropiat dels monarques carolingis: peatges, moneda i pastures. Inicialment era una tercera part, però amb el temps van assolir el control de la seva integritat. La possessió de les regalies serà la dotació més important de que gaudirà el bisbat durant tot el període com una font d'ingressos permanent per sostenir la seva activitat. L'encunyament de moneda serà un dels punts més conflictius de la relació amb els comtes de Barcelona, però serà un dels factors que expliqui la capacitat econòmica important que van tenir els bisbes d'Osona.¹¹⁹⁸ Tot i aquesta regalia que l'església va obtenir a principis del segle X, aquest dret va ser discutit i neutralitzat pel poder comtal per fer circular la seva moneda. En les diverses encunyacions que es conserven de moneda episcopal i les imatges encunyades podem analitzar la importància de l'església en la vida econòmica i social del període.

En l'exercici d'aquest dret els canonges compartiran la iniciativa i els beneficis al costat del bisbe. Les diverses estratègies que utilitzarà l'església durant aquest període per mantenir aquest dret trobem molts elements de l'evolució de les relacions entre l'*episcopatus* i el *comitatus*. El cas paradigmàtic és l'encunyació que el bisbe Berenguer Sunifred de Lluçà va fer durant el seu episcopat per fer circular la seva moneda episcopal al comtat d'Ausona per finançar la campanya de restauració de Tarragona. Es van encunyar una moneda de plata amb la representació dels apòstols Pere i Pau, significat la seva vinculació amb el poder papal, i al revers la figura d'un pagès llaurant amb dos bous que donarà nom a la moneda i a un dels impostos que la monarquia va crear en aquest període: el bovatge. Al testament de Berenguer Sunifred de Lluçà lliurava a la canònica la matriu per poder encunyar aquesta moneda com a signe de la participació del capítol catedral en els beneficis de l'encunyació de la moneda episcopal (Doc. 162).

¹¹⁹⁸ Els estudis més actuals de la moneda episcopal són els de d'Anna BALAGUER, *Història de la moneda dels comtats catalans*, Institut d'Estudis Catalans, Barcelona, 1999.

Aquest paper econòmic va ser neutralitzat pel comte Ramon Berenguer III que va imposar la moneda comtal a partir de principis del segle XII. Com a estratègia del bisbe va ser compartir els drets sobre les regalies amb els Montcada, Cardona, Gurb-Queralt, Lluçà i Taradell com ha estat estudiat detalladament per Paul Freedman.¹¹⁹⁹

IMATGE-12 Dinars encunyats pel bisbe Berenguer Sunifred per finançar conquesta Tarragona.

Aquests drets no estaven lligats tan sols a la vila de Vic, sinó que es feien extensius a tot el territori del bisbat. Així podem entendre les disposicions que surten a la dotalia de la catedral on es reconeix al bisbe els drets sobre els mercats de Vic i de Manresa que eren sota el control episcopal. L'activitat econòmica serà un dels puntals del redreçament de les finances de l'església després del fracàs de les campanyes contra Tarragona i que van portar al bisbe de Vic Berenguer Sunifred a endeutar-se alienant part del patrimoni de la catedral. El desenvolupament de l'activitat comercial va ser aprofitat pel bisbe i els membres de la catedral per recuperar part del patrimoni que havien empenyorat i que es pot documentar amplament durant la primera meitat del segle XII. En aquest punt l'activitat del bisbe Ramon Gaufred va ser important i disposem del testimoni que el bisbe Ramon va potenciar i controlar el mercat de Cervera, aprofitant la seva posició privilegiada, per consolidar la presència dels bisbes d'Osona en aquest sector fronterer. Aquesta activitat va entrar en concurrència amb els vescomtes de Cardona que des del

¹¹⁹⁹ Paul FREEDMAN, *Tradició i regeneració*, pp. 62-66. L'autor segueix la interpretació de Odilo Engels que insisteix en la introducció de la divisibilitat de les regalies.

domini dels mercats de Cardona i Calaf exercien un control sobre els mercats de la Segarra Cardona i Calaf. També es veieren afectats per aquest mercat el comte de Barcelona i el d'Urgell que veien com una agressió a la seva autoritat i poder econòmic. Aquests fets van portar a l'any 1115 a l'aliança entre el comte Ramon Berenguer III i el vescomte Bernat de Cardona per derogar els drets que el bisbe exercia sobre aquest mercat i posar-lo sota el domini comtal com queda expressat en un document publicat per Francesc Rodríguez Bernal.¹²⁰⁰

Et convenit ei quod destruat mercatum de Cervaria statim quando ibi fuerit quem mandatus per fidem sine engan episcopo et Poncio Ugonis, et Guillelmo Dalmacii et aliis hominibus qui illud faciunt, quod non amplius ipsum faciant in die sabbati.

Aquesta informació és molt interessant perquè documenta l'acció conjunta del bisbe Ramon Gaufred, junt amb els senyors de Cervera, per controlar econòmicament el comerç i l'activitat econòmica d'aquest sector. El document no esmenta de quin bisbe es tracta, però en deduïm que fa referència al bisbe de Vic ja que Cervera formava part del bisbat osonenc. Ponç Hug i Guillem Dalmau que en aquest període estaven estretament units a l'acció del bisbe Ramon que volia recuperar el control de les parròquies del sector fronterer.¹²⁰¹ L'entrada al capítol de la catedral de Vic de Pere fill del vescomte Ponç Hug de Cervera i Beatriu i el fet que Guillem Dalmau, germà de Bernat que havia actuat com ardiaca de Tarragona i que tenia en el seu poder el castell de l'Espelt com consta en el seu testament redactat l'any 1132 feia que hi hagués una conjunció d'interessos molt forts amb el bisbe de Vic i que van reforçar la consolidació del bisbat en aquest període (Doc. 233). El bisbe Ramon amb la seva aliança amb membres de la noblesa del comtat de Besalú va consolidar els interessos dels bisbes d'Osona en aquest moment enfront els vescomtes de Cardona i el mateix comte Ramon Berenguer III. Aquests drets sobre el mercat que el bisbe reclamava per tot el territori diocesà, implicaven a part dels peatges i el cobrament de diverses taxes i la jurisdicció sobre els productes del mercat l'exercici de la justícia i el control de l'activitat econòmica.

Així doncs, entorn d'aquests drets anirà creixent un seguit de famílies que col·laboraran en l'exercici d'aquests drets econòmics formant la classe dirigent de les ciutats i que amb el temps aniran aconseguint que membres dels seus llinatges entressin a formar part del clergat diocesà i quan eren prou riques com a membres del capítol

¹²⁰⁰ Francesc RODRÍGUEZ BERNAL, *Col·lecció diplomàtica de l'Archivo Ducal*, doc. 331, pp. 513-514.

¹²⁰¹ Josep MASNOU, "El conflicte entre el bisbat de Vic i Santa Maria de Solsona", pp. 26-35.

catedral. A més Ramon Gaufred va obtenir del comte Ramon Berenguer III el reconeixement que havia introduït mals usos contra l'església durant el període inicial del seu govern i en feia definició (Doc. 208). Aquests "mals usos" feien referència a les exaccions a que havia sotmès a l'església i als habitants de Vic per fer front a l'expedició contra les Balears de l'any 1114. Aquest fet va reforçar la jurisdicció de l'Església enfront la reial que s'havia reafirmat amb l'entrada del senescal Guillem Ramon en el control sobre el castell comtal i en la participació de les regalies al mercat de la Quintana. El poder del bisbe dins la vila de Vic es va reafirmar en l'atorgament del bisbe Ramon Gaufred del privilegi als canonges i ciutadans de Vic de poder comerciar en teixits al mercat i regular-ne la seva comercialització.¹²⁰²

A partir de l'episcopat de Pere de Redorta el bisbe reafirmarà la voluntat de recuperar la capacitat d'encunyar moneda pròpia. L'encunyació no es va produir fins l'any 1174 establint una proporció de 18 sous a la marca.¹²⁰³ En aquesta encunyació s'establia que el bisbe i dos canonges juraren que no disminuirien el valor de la moneda i es van fixar multes per aquells que utilitzessin altres monedes que no fossin l'episcopal en les transaccions al mercat de Vic. La creixent estructuració social de la ciutat per l'augment de la població i l'establiment d'una organització de la població segons la seva posició econòmica a qui s'aplicava una diferenciació en les penes aplicades: *donet pro iustitia X solidos si probus homo est et potens; si vero mediocris est donet V solidos pro iustitia.*¹²⁰⁴ Els conflictes del bisbe Guillem de Tavertet pel cobrament del terç en les transaccions sobre immobles urbans de l'any 1198 ens dona la llista dels principals membres de la burgesia urbana de finals del segle XII pertanyents al grup dels prohoms (doc. 351).

Berenguer de Riera	Pere Fini
Guillem d'Illa	Guillem Ramon de Mercadal
Bernat Boxó	Vital Argemí
Ramon Vita	Ramon Pilot
Berenguer de Mata	Pere Miró
Berenguer de Maioles	Berenguer de Palol
Joan de Maioles	Bernat de Tenes
Berenguer de Santaeulàlia	Ramon de Ripoll
Ferrer de Mercadal	Guillem Escuder

TAULA-47 Noms dels ciutadans que van signat acord sobre les cases a Vic (1198)

¹²⁰² Paul FREEDMAN, *Tradició i regeneració*, pp. 133-137.

¹²⁰³ Paul FREEDMAN, *Tradició i regeneració*, pp. 122-126

¹²⁰⁴ Thomas N. BISSON, *Conservation of Coinage*, p. 79. El document es conserva ACA, perg. Alfons I, nº 160

Entre els prohoms d'aquesta llista cal destacar la família Maioles que va fer entrar l'any 1196 a Bernat de Maioles al capítol de la catedral (Doc. 345). El bisbe Guillem de Tavertet va recolzar-se pel control de la vila en l'activitat de Guillem Escuder, un dels principals personatges denunciats pels canonges de la catedral i que va ser la mà executora del bisbe a la ciutat actuant com un veritable *condotiero* al servei del bisbe. Guillem Escuder era Guillem de Comarenalla i la seva família tenia béns al terme de Tona i per part de la seva esposa amb béns a prop de Sant Martí de Riudeperes. La denominació d'Escuder reflecteix la seva condició militar i va rebre del bisbe Guillem de Tavertet el control del palau episcopal que durant bona part del segle XII havia estat en mans dels senyors de Lluçà. Estava casat amb Elisenda de Riudeperes i en aquest sentit estava emparentat amb Pere de Tavertet i el bisbe Guillem de Tavertet. Durant tota la seva activitat va tenir el domini sobre el forn del bisbe, exercint un control sobre la part del bisbe a la vila. Conservem diverses informacions sobre el seu intent d'esdevenir canonge de la catedral que va ser refusat pel capítol (Doc. 442). Va actuar de batlle a la ciutat de Vic i d'Osona en nom del rei Pere l'any 1209 i també va obtenir béns a la ciutat de Barcelona al costat de la capella d'en Marcús. Va participar a la quarta croada i va demanar ser enterrat a la casa dels Hospitalers de Sant Joan de Jerusalem de Barcelona segons informacions que trobem al seu testament dictat l'any 1238.¹²⁰⁵

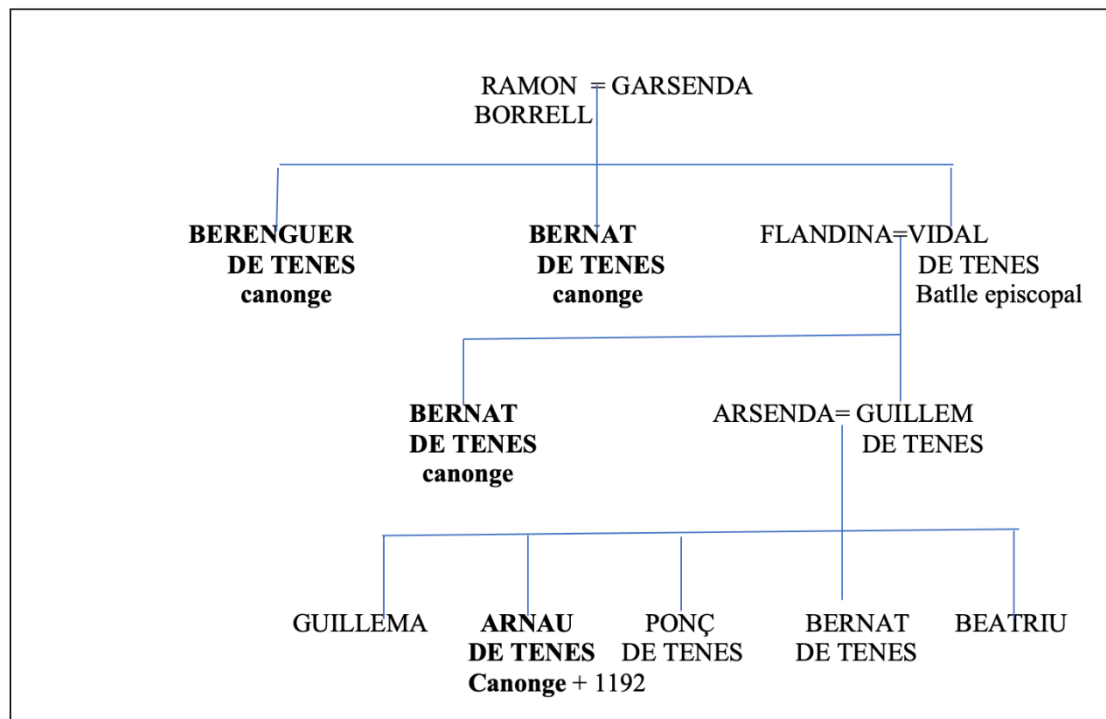
Família Tenes

En aquest moment es registrarà un creixement econòmic important de la població i el desenvolupament de famílies que col·laborant en l'administració de l'església afermaran la seva puixança social. Molts d'ells vivien en les cases annexes als espais ocupats per les cases dels canonges o en el sector d'expansió de la vila cap al sector occidental. Entre aquestes famílies i trobem persones vinculades a l'administració de béns d'altres comunitats religioses que tenien béns a la Plana de Vic. Cal destacar la família Tenes que rebrà el seu nom d'un terme situat a la sortida oriental de la vila formant un nucli de població que estava sota el control del monestir de Sant Joan de Ripoll. D'aquesta família va destacar l'entrada d'un dels seus membres a la catedral de Vic com a canonge Berenguer per la dotació dels seus pares Ramon Borrell i Garsenda.

El creixement de la influència dels Tenes l'aconseguiran durant l'episcopat del bisbe Pere de Redorta amb l'entrada de Bernat de Tenes, júnior, que va passar a gaudir del

¹²⁰⁵ Es conserva el seu testament de l'any 1238 a AEV, calaix 3, n° 161.

benefici que havia estat format pels seus dos oncles. A més el seu germà Guillem de Tenes gaudia de l'administració dels béns de la canònica de Sant Joan de Ripoll a la Plana de Vic com va reconèixer l'any 1181 (Doc. 314). Aquest exercia les funcions de batlle pel monestir i mostra l'especialització d'aquest llinatge en l'administració de béns de l'església i en l'adquisició de propietats urbanes lligades a la comercialització al mercat. Guillem de Tenes es va casar amb Arsenda de la família dels Santaeugènia incrementant la seva posició social. Aquesta la van voler reforçar amb l'entrada del seu fill Arnau de Tenes al capítol de la catedral i que va provocar una oposició dins el capítol que portarà a Arnau a abandonar la seva canongia i entrar a formar part del monestir de Santes Creus.¹²⁰⁶ Aquest conflicte ha estat estudiat per Freedman i ens mostra com a teló de fons el fracàs de l'intent de crear un govern consular a la ciutat de Vic i que va ser eliminat per l'acció del bisbe Pere de Redorta. L'ascens d'aquesta família està lligada a l'administració dels béns tant de la catedral de Vic com de Sant Joan de Ripoll a partir de la figura de Vidal de Tenes que consta com a batlle episcopal a finals de l'episcopat de Ramon Gaufred

QUADRE – 28 Genealogia del llinatge dels Tenes

Un altre de les famílies d'aquest període de formació de la classe dels ciutadans la trobem en la família Bacó amb la presència al capítol de diversos membres. Tot analitzant

¹²⁰⁶ Paul FREEDMAN, *Tradició i regeneració*, pp. 92-94.

els orígens d'aquesta família hem pogut aclarir que té béns a Torelló, des de finals del segle XI, els quals van anar incrementant el seu patrimoni a través de matrimoni i l'administració dels béns comtals entorn la vila de Vic. Part del patrimoni d'aquesta família es va incorporar al capítol de la catedral a partir de l'entrada a la canònica de Berenguer "cantor" o "segoner" de la catedral. Aquest va ser educat per Ermemir Quintila i va afavorir l'accés del seu nebot Joan Bacó com a membre del capítol. Berenguer va actuar com a formador del clergat en el servei al cor i va marxar a morir a Jerusalem l'any 1131 (Doc. 227). Aquest canonge se'l considera l'autor del troper de la catedral de Vic editat per Miquel S. Gros i que testimonia el patrimoni musical més antic de la catedral de Vic.¹²⁰⁷ Per seguir l'evolució d'aquesta família ens hem de remuntar al testament de Berenguer cantor que deixar els seus béns al seu nebot Joan Bacó que va passar a entrar al capítol. La seva entrada resulta una mica estranya perquè veiem que ja constava com a membre del capítol abans no presentés la seva carta de dotació que significava la seva entrada formal dins la comunitat canonical. A més el seu germà Bernat Bacó era el que administrava el gran alou que el comte Ramon Berenguer III va entregar a la catedral de Vic al seu testament de l'any 1130. És l'anomenat alou d'Emposta que va implicar que el que l'administrava entrava a formar part dels membres de la catedral. L'evolució d'aquest llinatge que incorporarà béns a Vic a la zona nord de la Vila al Coll i molts béns a Torelló va tenir diversos problemes amb el capítol fins al punt que l'únic conflicte intern en l'administració dels béns de la catedral es va produir l'any 1166 quan el capítol de canonges va acusar de mala administració al canonge Joan Bacó demanant la restitució de diversos béns.¹²⁰⁸ L'acusació es va fer en un tribunal mixt format per canonges i diversos ciutadans de Vic perquè això afectava a l'administració de la vila.

Aquesta família gaudia d'importants béns a la vila i de cases pròpies com mostra el testament de Joan Bacó i la seva participació en l'administració dels béns que la catedral va aconseguir tenir a Manresa i que dependran de l'administració de la pabordia d'abril. Joan Bacó formarà part de l'elit dels pabordes que es van establir a partir de l'any 1176 i que certificaven que aquests tenien prou capacitat econòmica i experiència administrativa com per assegurar la gestió i el manteniment de la catedral. A més Joan Bacó va ser un dels primers canonges que va fundar amb part dels seus béns el primer benefici conegut

¹²⁰⁷ Miquel S. GROS, *Els Tropers prozers de la catedral de Vic: estudi i edició*, Institut d'Estudis Catalans, Barcelona, 1999.

¹²⁰⁸ Paul FREEDMAN, *Tradició i regeneració*, pp. 134-135. L'any 1166 (ACV c,6 n°382) Joan Bacó admetia que havia perjudicat els interessos del capítol en l'administració del mas Emposta i que no havia lliurat tot el que corresponia al capítol.

a la catedral de Vic. La forma amb la qual va fer-se aquest establiment i la forma com es va dotar i escollir al sacerdot responsable d'aquest benefici va ser motiu de disputes i conflictes durant la primera meitat del segle XIII. Joan Bacó va transmetre el seu benefici al seu nebot Joan Bacó que va mantenir estrets lligams amb un seu cosí que es va convertir en un dels més importants administradors dels béns dels Montcada a la ciutat de Vic. A més tenim l'exemple d'una altre fundació hospitalària que tot i està situada al bisbat de Barcelona va ser propiciada per una persona vinculada a la catedral de Vic i a l'administració de la partida de Montcada: Bernat Barutí.¹²⁰⁹

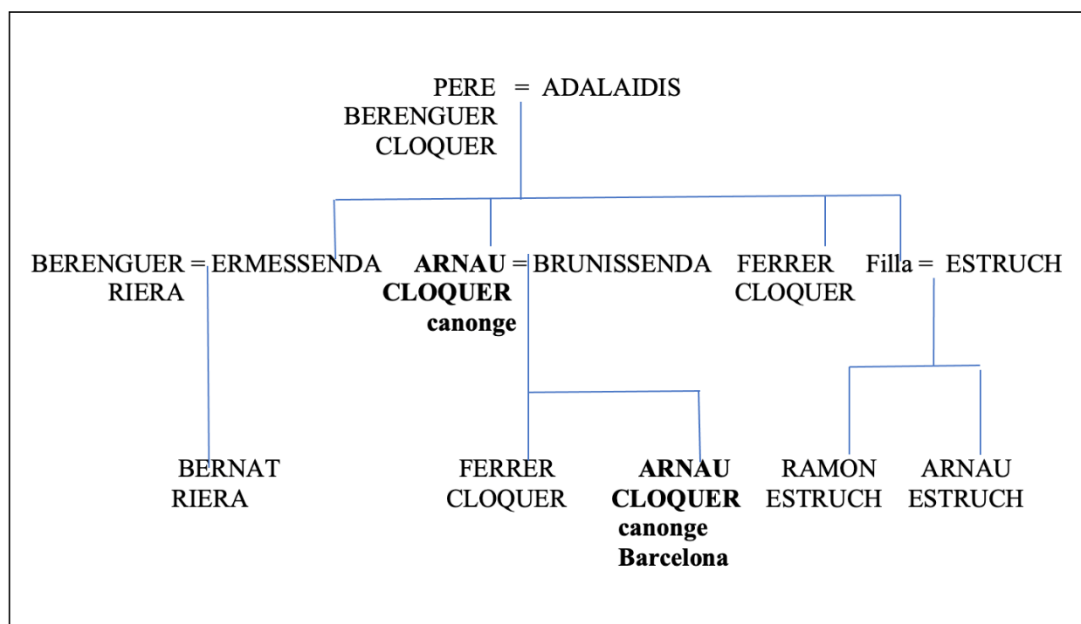
Aquest personatge estava vinculat a la família dels Bacó i a la fundació del primer benefici que es va fer al cor dels canonges i que estava en mans d'aquest llinatge. Bernat Barutí serà el que consolidarà la fundació de l'hospital de Finestrelles situat a l'entrada del Pla de Barcelona prop de Montcada i dins el terme de Sant Andreu de Palomar. La fundació ha estat estudiada per Joan Busqueta i vinculada a aquest personatge que en va ser el principal promotor.¹²¹⁰ Així el 28 de gener de 1231 Bernat Barutí, patró i beneficiat de l'hospital de Finestrelles i capella de la Santíssima Trinitat va establir un acord amb Pere de Sant Hilari, rector de l'església de Sant Andreu de Palomar per tal de conservar els drets parroquials de Sant Andreu. Es prohibeix als parroquians de Sant Andreu de Palomar, vius i morts, puguin fer donacions a la capella de la Trinitat, tant sols els donats i a Bernat Barutí i els seus descendents el dret a ser-hi enterrats. Aquells que fessin donacions a Finestrelles havien d'entregar-ne una quarta part del seu valor a l'església parroquial de Sant Andreu si eren de la seva demarcació. Que els clergues que actuen a dita capella estiguin obligats a participar a l'església parroquial a les principals festivitats litúrgiques i en la festa de Sant Andreu tinguin que celebrar a la parròquia maitines, prima missa major i vespres. S'estableix que quan s'edifiqui la capella la parròquia rebrà totes les oblacions i cera dels parroquians i la meitat dels que són de fora de la parròquia. Es prohibeix que si celebri cap baptisme i que els clergues puguin fer el salpàs. L'acord va ser signat pel bisbe Berenguer de Palol i Bernat de Vilar, degà i capellà de Sant Andreu en nom de tot el capítol de la catedral de Barcelona,

¹²⁰⁹ John C. SHIDELER, *Els Montcada: una família de nobles catalans a l'edat mitjana (1000-1230)*, pp. 165-167. Havia actuat de batlle reial a Vic l'any 1189 i va prestar molts diners als Montcada entre 1209 i 1225, obtenint el control dels castells de Vic, Tona, Montcada i la vegueria de Barcelona durant cinc anys des de 1220.

¹²¹⁰ Joan J. BUSQUETA RIU, *Una vila del territori de Barcelona: Sant Andreu de Palomar als segles XIII-XIV*, Barcelona, 1991, doc. 4, pp. 242-249. Aquest acord està copiat dins un altre document arbitral entre les dues institucions que es va signar el 17 de març de 1346.

El fet de tractar-se d'un laic que va tenir importants enfrontaments amb el capítol de la catedral de Vic ens mostren les estretes relacions que en aquest moment es mantenia entre algunes famílies canòniques del bisbat de Vic que van entrar a formar part del capítol barceloní. Persones que van ocupar càrrecs importants com el d'ardiaca i sagristà com és el cas de Pere de Centelles, Bernat de Vilagranada. Cal destacar els que van arribar a ocupar el càrrec episcopal com serà Arnau de Gurb i que tindran un pes molt important durant el regnat del rei Jaume I.

Una altre família burgesa important van ser els Cloquer que van entrar a formar part de la comunitat quan l'any 1189 Pere Berenguer va fer testament i va fer importants donacions a la catedral (Doc. 325) Aquest ja havia fet entrar com a canonge al seu fill Arnau l'any 1177 entregat pels seus pares quan era jove (Doc. 308). Aquesta família administrava diversos béns en nom de l'església i va prendre el nom de les cases que tenien situades al costat del campanar de la catedral i que havien estat a finals del segle XI del canonge Heriball Boeci.¹²¹¹

QUADRE – 29 Quadre genealògic del llinatge dels fundadors hospital d'Arnau de Cloquer

Refent les dades del llinatge sabem que estava relacionat amb la família burgesa gironina dels Estruch els quals van tenir béns a Vic que van entregar a Arnau de Cloquer quan aquest va deixar la vida canonical i es va casar amb Brunissenda.¹²¹² La família Cloquer va comptar amb el recolzament inicial del sagristà Pere de Tavertet que en el seu testament de l'any 1209 ja mostra la seva voluntat de fundar un nou hospital. El fet que

¹²¹¹ Paul FREEDMAN, *Tradició i regeneració*, pp. 135-138.

¹²¹²

només consti aquesta voluntat implica que Pere de Tavertet va recolzar a Arnau de Cloquer en aquesta iniciativa. La iniciativa de la creació de l'hospital va venir de Santa Maria de l'Estany. La fundació de l'Hospital es va produir a partir de l'any 1217 amb la donació del terreny i unes cases que va fer el prior de l'Estany a Arnau de Cloquer (Doc.408). Aquesta implicació de Santa Maria de l'Estany respon a la seva implicació inicial en la creació de l'albergueria i l'atenció als pobres de finals del segle XI. Les primeres notícies de la creació d'aquest hospital les recollim en aquest quadre fins a l'any 1230.

DATA	TIPOLOGIA DOCUMENTAL	ATORGANTS	REFERÈNCIA
1217	Donació del terreny Santa Maria Estany	Prior de Santa Maria de l'Estany i tot convent	Doc. 408
1219	Donació perpètua d'un parell de capons que paga Arnau de Roqueta per un rerecortal que és de Bernat Fini	Bernat Fini, la seva esposa Ramona i els seus fills Pere i Bernat a l'hospital de Cloquer	ABEV St. Llorenç perg. XIII
1221	Venda de cases amb horts al costat del molí del bisbe i senyoria sagristà i unes cases a Vic per 100 morabatins	Ferrer de Tala a Arnau de Cloquer i els seus fills	ABEV St. Llorenç perg. XIII
1222	Codicil del canonge Ferrer de Sorba dona un camp comprat a Bernat de Santaeugènia que té Ramon de Saderra	Ferrer de Sorba, que té benefici Sant Miquel a l'hospital de Vic d'Arnau de Cloquer	ABEV St. Llorenç perg. XIII
1225	Donació del camp que té Domènec de Prat de Sabat sota l'església de Sant Vicenç de Malla	Guillema de Malla i els seus fills Ramon i Pere a Arnau de Cloquer	ABEV St. Llorenç perg. XIII
1226	Guillem de Modolins ven el mas Vila de Vespella pel preu de	Guillem de Modolins i la seva família a Arnau de Cloquer	ABEV St. Llorenç perg. XIII
1226	Donació pel remei de la seva ànima i per dotar un sacerdot en dit hospital els masos Pujol i Terrers i altres compres	Laureta i el seu espòs Ramon de Saderra a Déu, l'hospital de Cloquer i a Arnau de Cloquer i els seu procuradors	ABEV St. Llorenç perg. XIII
1226	Permís capella Sant Bartomeu		Doc. 428
1227	Venda d'una peça de terra a Puigrodon parròquia de Santa Eugènia de Berga	Pere de Casanova a l'hospital Arnau de Cloquer	ABEV St. Llorenç perg. XIII
1227	Venda de cinc peces de terra a Font Antiga, parròquia de Santa Eugènia de Berga	Guillema filla d'Arnau Terrer a l'Hospital d'Arnau de Cloquer i als seus rectors	ABEV St. Llorenç perg. XIII
1228	Venda d'un camp que té Ramon de Planes a les parròquies de Vic i Santa Eugènia de Berga sota domini de Bernat de Benages i Pere de Santaeugènia	Bernat Guillem de Gurri i la seva esposa Narbona a Arnau de Cloquer	ABEV St. Llorenç perg. XIII

1229	Donació de dues terres a Ral dins la parròquia de Sant Genís de Taradell	Bernat de Santaeugènia fill de Pere de Torroella a Déu, l'hospital d'Arnau de Cloquer i els seus procuradors	ABEV St. Llorenç perg. XIII Fotocopia
1229	Venda d'una peça de terra a Puigrodon parròquia de Santa Eugènia	Joan de Pujol a l'hospital d'Arnau de Cloquer i als germans	ABEV St. Llorenç perg. XIII
1229	Venda de cinc peces de terra situades a la parròquia de Santa Eugènia de Berga	Arnau de Llagostera a l'Hospital d'Arnau de Cloquer i als germans que hi viuen	ABEV St. Llorenç perg. XIII
1230	Venda de peces de terra	Ramon de Planes a Arnau de Cloquer i als seus descendents	ABEV St. Llorenç perg. XIII
1230	Donació feta per Arnau de Cloquer i la seva esposa Brunissenda de l'hospital que van construir	Arnau de Cloquer i la seva esposa Brunissenda donen a Déu a l'Hospital i a tots els germans	ABEV St. Llorenç perg. XIII

TAULA-48 Documents relatius a la fundació de l'Hospital Arnau de Cloquer fins 1230.

L'any 1226 el bisbe Guillem de Tavertet i el capítol de la catedral van donar permís per la creació de la capella de l'hospital dedicada a Sant Bartomeu, recuperant aquesta invocació que havia estat concedida a la capella dels leprosos i que en aquest moment portava la invocació de Sant Jaume.¹²¹³ Conservem una còpia molt fragmentària feta pel canonge Ripoll al segle XIX amb el document que en aquell moment estava molt malmès i que pertanyia a l'arxiu del gremi dels sabaters (Doc. 428). En aquest document s'establia l'estatut de la nova capella que depenia dels hebdomadaris de la catedral que celebraven a la capella en determinades festes de l'any. En aquest període el bisbe i el capítol van reconèixer la capacitat d'aquestes capelles per acollir fidels i donatius com en el reconeixement de la seva implicació social. Destacant la presència d'una capella dins de les possessions dels hospitalers a la ciutat de Vic l'any 1220 (Doc. 417).

A més el nou hospital es va inspirar en la seva fundació en el de Santa Caterina de Girona per regularitzar la seva situació davant el bisbe i el capítol. La relació entre la família Cloquer i els Estruch la tenim documentada des del 26 de febrer de 1179 quan Ramon de Montcada va vendre una plaça a Girona a Arnau i Berenguer Estruch per 800 sous amb la signatura com a testimoni de Pere Berenguer de Cloquer.¹²¹⁴ Aquest espai proper a Sant Feliu de Girona i el riu havia estat donat l'any 1168 pel rei Alfons a Ramon

¹²¹³ Sobre la fundació d'aquest hospital de leprosos veure AA. VV., *Hospital de la santa Creu de Vic. Història d'una institució assistencial*, Vic, 2000, pp. 17-20.

¹²¹⁴ AA.VV., *Girona comtal i feudal (1000-1190)*, p. 77. Hi ha fotografia del document sense la seva referència arxivística però es pot comprovar la signatura de Pere Berenguer de Cloquer que és ignorada per l'autor que no el cita per desconèixer la seva identitat.

de Montcada segurament per la seva ajuda en la política provençal. Aquesta venda va permetre als Estruch establir cases noves i les fargues de la ciutat de Girona i per Ramon de Montcada va poder recuperar part dels diners entregats al rei Alfons. La presència de Pere Berenguer de Cloquer al document mostra com aquest també tenia interessos econòmics a la ciutat de Girona reforçats per lligams familiars. Així una de les seves filles i germana del canonge Arnau de Cloquer estava casada amb un membre del llinatge dels Estruch i els béns que aquests tenien a Vic quan Arnau de Cloquer va deixar la vida canonical van servir per dotar a la nova fundació. A més disposem d'una còpia dels estatuts que el bisbe Guillem de Tavertet i el capítol van establir pel nou hospital. El text ens ha arribat per una còpia feta pel canonge Ripoll i que va poder consultar a principis del segle XIX en molt mal estat. Malgrat això la reproduïm pel fet de ser un dels textos més antics relatius a l'estatut d'aquest hospital que va quedar estretament lligat a la catedral de Vic. Darrera la creació d'aquest hospital podem constatar el caire laic d'aquestes noves fundacions, tot i que van estar estretament unides i controlades tant pel capítol de la catedral com per Santa Maria de l'Estany que en va tenir un paper destacat. La creació d'aquestes institucions hospitalàries i caritatives va estar lligada a la difusió dels nous ordes mendicants i amb el creixent pes de la burgesia vigatana que va participar de forma activa en la conquesta de Mallorca i València, contribuint a recolzar aquestes noves fundacions durant el segle XIII.¹²¹⁵

La germandat canonical

L'associació d'aquests laics al capítol de la catedral i les seves esposes està relacionat amb un dels altres aspectes de l'associació de laics a les comunitats monàstiques amb unes finalitats de ser acollits per situacions de dificultat i, sobretot en els moments de la vellesa i el final de la vida. Es tracta de persones que van ser acollides a la comunitat amb els pactes *ad succurrendum* que implicaven per part de la comunitat de rebre *victum et vestitum*. Pere Benito ha estudiat aquest tipus d'associacions lligant-lo a períodes de carestia i com un sistema que s'utilitzarà pels laics per ser acollits en situacions de dificultat social i que rebran part de les porcions canòniques que rebien els canonges. L'associació al capítol es podia produir per circumstàncies diverses i amb finalitats distintes complexitat d'aquest tipus d'associacions. En el nostre recull documental hem pogut documentar altres motivacions diferents per poder entrar a formar part de la

¹²¹⁵ AA. VV., *Hospital de la santa Creu de Vic. Història d'una institució assistencial*, Vic, 2000, pp. 22-25.

fraternitat de la catedral i que no responien exclusivament a necessitats materials de rebre manutenció.

Ego Raimundus, Ausonensis episcopus et totus Sancti Petri conventus pro isto beneficio recepto colligimus te Bernardum Pistorem et Lauretam, tuam uxorem, in missis et orationibus et omnibus bonis que in ecclesia nostra a nobis et fratribus nostris et Dei famulis, Deo opitulante nunc et semper celebrabuntur, et diem vestri obitus faciemus scribe in nostro martirologio, more canonicorum, et celebrabitur in choro sollempne singulis annis vel-lutí mos est. Et sitis canonici nostre ecclesie ut totum teneatis in vita vestra et reddatis inde annuatim capitulo nostro per possessionem I par caponum in festo Omnium Sanctorum. Ad diem vero obitus illius qui ultimus ex vobis ambobus obierit, hoc Totum superius comemoratum revertatur nobis et ecclesie vestre sine impedimento in proprium alodium.

La presència de laics a la catedral al període final de la seva vida està testimoniada als necrologis on s'hi van fer inscriure per a la celebració dels seus aniversaris.

Nom	Càrrec	Dates	Referència
Pere Berenguer de Cloquer	Laic i canonge	27 desembre	RP-269
Ramon de Vilagelans	Laic	28 desembre	RP-331
Pere Fort	Laic	22 febrer	-----
Cortés	Laic	3 abril	-----
Guanalgaude	Laic	7 maig	RP-187
Berenguer de Riera	Laic	8 maig	-----
Tomàs Coc	Laic	13 maig	RP-369
Pere fill Guillem Escuder	Laic	23 juny	-----
Bernat de Castellar	Laic	12 juliol	RP-77
Carbonell de Tona	-----	23 agost	-----
Bord Vitalis	-----	29 setembre	-----

TAULA-49 Laics associats al capítol de la catedral al final de la seva vida.

La presència de dones a la comunitat canonical ens és testimoniada per les anotacions que trobem als necrologis i que corresponen a diversos períodes. La seva presència al necrologi correspon a dues raons concretes en que podem explicar la seva inclusió. La primera i més important és per la condició de mares d'alguns dels canonges i que

degueren viure molts anys i van ser incloses en el necrologi. Destaquen la mare del sagristà Bonfill, la mare de Guillem de Malla que va ser primicier i posteriorment ardiaca. La mare del canonge de Vic Enric, monjo i jutge, així com l'àvia del canonge Ermemir Quintila que es deia Emma i que la seva anotació estava en el necrologi escrit i utilitzat pel seu fill. L'altre grup de dones es poden documentar com esposes de diversos laics que van entrar a formar part a la confraria de la canònica. Així el matrimoni va ser inclòs entre els membres de la comunitat canonical. Destaca l'esposa de Pere Berenguer de Cloquer Adaledis. També l'esposa del cuiner del capítol Guillema anomenada coquesa, l'esposa del gramàtic Guibert Guisla que en la documentació se l'anomena alguna vegada com a gramàtica, l'esposa de Berenguer de Riera assassinat l'any 1221 i un dels estrets col·laboradors del sagristà major Pere de Tavertet. Aquestes passaren els darrers anys de la seva vida essent mantingudes i alimentades amb porcions canòniques. L'any 1229 quan el legat papal va fer la visita per reformar el capítol i establir el nombre de trenta canonges va certificar la presència de laics que rebien porcions canòniques i va establir que un cop morts servissin per dotar a canonges (Doc. 433):

In primis igitur attendentes quod enormiter diminuter erat in ecclesia canonicorum numerus octo canonicos ordinavimus in eadem statuantes ut loco trium laicorum qui portiones canonicas recipient, secundum quod quemlibet eorum decedere contigerit unus canonicus subrogetur.

Nom	Càrrec	Dates
Garsenda	Mare Bonfill sacrista	18 abril
Guillema coquesa	Esposa Tomàs Coc	30 abril
Estefania Malla	Esposa de Bernat Ermengol de Malla	25 maig i 1 juny
Adaledis de Malla	Mare Guillem preceptor	1 juny
Guisla gramàtica	Esposa de Guibert gramàtic	7 juny
Garsenda femina		23 juliol
Beatriu de Riera	Esposa Berenguer de Riera	1 agost
Ermengarda	Mare Enric monjo	27 agost
Elisenda de Centelles		16 setembre

Elisenda de Mata		18 setembre
Adaledis de Cloquer	Esposa Bererenguer de Cloquer	20 setembre
Elisenda Lluçana		27 setembre
Maiassenda de Mediona		1 octubre
Adaledis de Riera	<i>Canongesa</i>	5 novembre 1195
Emmo	<i>Àvia Ermemir Quintila</i>	24 novembre

TAULA-50 Dones inscrites als necrològics de la catedral de Vic

Aquesta llista ens dona el testimoni de les dones acollides al capítol i que van fer fundació d'aniversaris per després de la seva mort. Aquest fet no amaga tot un seguit de dones que durant el segle XII van actuar com esposes dels levites o que van ser germanes de canonges estan condicionades per les relacions estretes dels llinatges de la catedral. L'estudi que hem fet fins ara ens ha permès de veure l'origen social dels canonges que van integrar la comunitat de la catedral i els trets propis que no els distingien gaire dels nobles que formaven part dels llinatges vescomtals i vicarials. El cas més clar són les figures dels canonges levites que van adoptar unes formes més pròpies del que seran les ordes militars quan es crearan al segle XII. El caràcter guerrer de molts d'aquests canonges contrasta amb altres membres de la canònica que exerciran les funcions centrades en el culte i la vida litúrgica a la catedral, la majoria preveres. Aquest fet va marcar també grans diferències en riquesa i estils de vida més propers als grans nobles, parents d'aquests canonges amb el fet que si eren necessaris pel bé dels llinatge podien deixar les funcions clericals per assumir les funcions pròpies dels hereus de la nissaga i el comandament de tropes. En aquest context comú als altres bisbats dels comtats catalans podem veure un dels trets propis de l'organització de l'església del període.

En aquest aspecte la campanya organitzada pel bisbe Berenguer Sunifred per restaurar Tarragona va crear una veritable xarxa de fidelitats feudals per poder fer front a la conquesta militar que va donar continuïtat a les relacions existents entre els bisbes i les principals famílies nobiliàries que en alguns aspectes es van avançar a les croades. La crida feta al concili de Clermont va suposar el trasllat a Orient dels ideals de croada que culminaran amb la conquesta de Jerusalem l'any 1099. En aquest context l'agermanament obtingut en temps del bisbe Ramon Gaufred entre les comunitats de Vic i Barcelona amb el Sant Sepulcre de Jerusalem ens mostra molts elements de paral·lelisme en l'evolució d'aquest període que es veuran reforçades pel recolzament que el bisbe de Vic va donar

a la implantació dels ordes militars de Terra Santa a Catalunya. Les configuració de la comunitat del Sant Sepulcre a principis del segle XII va servir de model a l'estructuració de la comunitat de Vic a partir de la figura del prior que com a superior de la comunitat dels canonges regulars de Santa Maria de l'Estany era membre del capítol de la catedral i assumia les funcions del bisbe quan aquest era absent. Entorn aquestes comunitats s'anirà consolidant una confraria amb la participació de molts membres de la noblesa que estaran units a la catedral i seran enterrats dins l'espai del claustre canonical com a *miles et confratres*.

L'altre fet més destacat dels canonges durant el segle XI és que tinguessin esposa i fills als quals podien transmetre el seu patrimoni propi i el dret a gaudir dels beneficis que tenien en nom de l'Església. La imposició del celibat serà un dels elements de canvi més importants que va introduir la reforma gregoriana establint noves bases per poder formar part del clergat. Abans de la reforma gregoriana la vida matrimonial no era un aspecte marginal ni amagat que fos qüestionat, sinó que estava normalitzat i sotmès a les normes de la puresa ritual, molt properes a les normatives de l'Antic Testament¹²¹⁶. Malgrat això hi han molts canonges que pel fet de dedicar-se al culte mantenien el celibat i la continència com a opció vital i educaren a molts clergues, destacant la figura d'Ermemir Quintila que va rebre l'encàrrec d'educar a molts clergues de la catedral. En aquest sentit hi ha tot un camp que no hem entrat i és el de considerar l'estatut d'aquestes dones que foren esposes d'aquestes famílies de canonges. Moltes d'elles eren filles de canonges i tenien germans que també eren clergues i en el moment de la seva mort veiem que la major part dels seus béns anaven a la mateixa catedral. Entre els pocs testimonis documentals volem destacar el testament de Quixiló de l'any 996, que en el moment de la seva mort entregà a la catedral a més del desè que li va correspondre pel seu matrimoni tots els vestits i objectes litúrgics del seu marit que tenia per l'exercici de les seves funcions sacerdotals.¹²¹⁷

Donacionis fecissemus ad domum Sancti Petri sedis Vico de suum Xm quod illa debet abere in comitatu Osona, in ipsum alodem de viro suo Borrello in cunctisque locis vel in ipsum avere, tam mobilem quam immobilem, remenat ad Sancti Petri sedis Vico. Et debet mihi Borrelus alium avere id est: reliquias et vestimento de ecclesia, id est, camiso I et

¹²¹⁶ Aquest aspecte ha estat estudiat per diversos autors però ens remetem a la darrera síntesi de Julia BARROWS, *The Clergy in the Medieval World*, pp. 115-149

¹²¹⁷ Eduard JUNYENT, *Diplomatari de la catedral de Vic*, doc. 605, pp. 515-516. Quixiló consta com a esposa de Borrell, disposant d'ornaments sacerdotals i de relíquies.

planeta I, et stola I et manipulo I et succincta I et callera I et cremasclos II et bacinus parilio I, et patel·la I et tovalia I operata et parilio I de boves et inter oves et capras XL, et scrinio I ferato et candelabro I, et catenato I et plumaco I et ipsa sua ferramenta et ipsa sua usuvilia remaneat ad Sancti Petri sedis Vico propter remedium anime de iamdicta Quixilone.

La condició del canonge i bisbe Frojà com a casat i amb descendència feia que molts dels clergues que van accedir a l'episcopat tinguessin fills legítims amb els quals van haver d'establir pactes i arranjaments propis en el moment de la seva mort. La regla d'Aquisgrà permetia als canonges de gaudir de béns propis que administraven al llarg de la seva vida va ajudar a consolidar aquestes situacions. Malgrat això en el moment de la redacció dels testaments s'havia de guardar unes mínimes normes respecte els béns que es tenien per patrimoni familiar i els que administraven per l'església. En aquest sentit els testaments del levita Guillem de Mediona estudiat i esmentat moltes vegades i, sobretot, de Radulf i el seu fill Sunyer Radulf ens mostren a uns ardiaques que viuen i es comporten com a veritables senyors laics, administrant castells, disposant de mesnades que han de mantenir i de moltes armes que surten constantment en els testaments i amb molts aspectes més propis de la vida cavalleresca que es consolidarà durant el segle XI. Així al testament de Radulf i a la seva adveració sacramental de l'any 1022 en les parts corregides del text es va esborrar explícitament que Transegòncia era la seva esposa i la donació de pa i vi per mantenir durant un any la seva "mesnada" essent la tercera part que queda eliminada dels text tant del testament com de la seva publicació (Docs. 57 i 58).

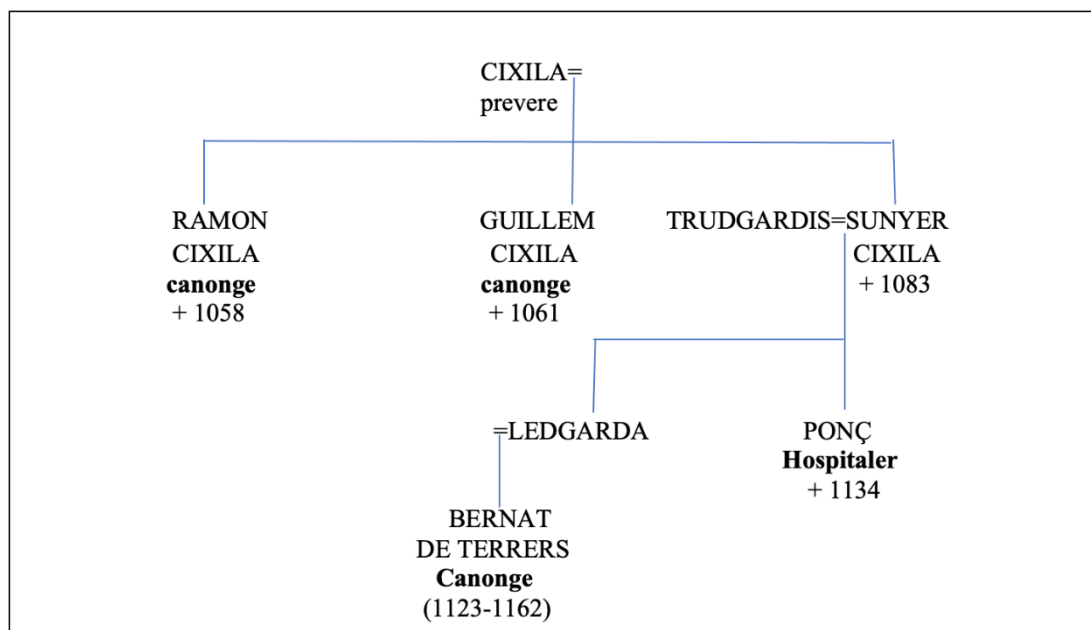
Aquests ideals guerrers tindran la seva continuïtat a la canònica de Sant Pere d'Àger que com hem vist serà recolzada per la catedral a través del jutge Guillem Ramon i la vinculació com a canonge de la catedral de Vic del net d'Arnau Mir de Tost. La protecció romana de la fundació de Sant Pere d'Àger va permetre valorar l'experiència que es va donar en aquesta comunitat on les funcions guerreres i religioses quedaven distingides, però eren complementàries. Els darrers estudis sobre el desenvolupament de les relacions violentes amb el món musulmà i la creació d'institucions religioses amb una clara vocació religiosa i militar estan plenament documentades a la canònica d'Àger i de, retop en la catedral de Vic.¹²¹⁸

¹²¹⁸ Aquestes reflexions les podem posar en relació amb l'article de Stefano M. CINGOLANI, "De la ocupación de tierras a la expulsión de los sarracenos. Acerca de las ideas de conquista en los condados catalanes", *La reconquista. Ideología y justificación de la Guerra Santa peninsular*, Madrid, 2019, pp. 163-186.

La distinció que impulsarà la reforma gregoriana entre els aspectes sagrats i profans introduirà canvis en aquesta situació. Els testaments dels canonges a partir del segle XII ja ens permeten veure que els canonges han abandonat les armes i les esposes com proposaven les normatives dels concilis de Girona de 1068 i 1078. En aquest procés els més afectats van ser els fills d'aquestes matrimonis clericals que es van veure abocats a les noves fundacions de la vida religiosa com els canonges regulars o les noves ordes militars. Disposem d'un exemple d'aquesta evolució en la família del sacerdot Cixila que va tenir almenys tres fills que van ser canonges de la catedral gaudint del mateix benefici que es van transmetre els uns als altres al moment de la seva mort.

Es tracta d'un llinatge que disposava de molts béns a la Plana de Vic entorn Aiguafreda, Muntanyola, Manlleu i dins la parròquia de Granollers de la Plana, alhora que molts béns al Pla de Barcelona a la parròquia de Sant Andreu de Palomar en nom de la catedral. El primer esment d'aquests béns ens el dona el testament de Ramon Cixila, que era sacerdot com el seu pare i que va morir l'any 1058 (Doc. 93 i 97). Al testament deixava els seus béns sota la batllia i protecció del bisbe Guillem de Balsareny i els entregava a dos dels seus germans Guillem Cixila i Sunyer Cixila.

Ipsam suam hereditatem quam illi advenit per paternam et maternam vocem quam est in Granolariis dimisit Guillelmo atque Suniario fratribus suis ut in vita illorum teneant et si quis primus obierit ille qui superstes fuerit in vita sua habeat, post discessum autem eorum solidum sit canonicè Sancti Petri.

QUADRE – 30 Quadre genealògic del llinatge

Guillem era canonge de la catedral i va morir en un viatge a Roma acompanyant al bisbe Guillem de Balsareny l'any 1061 va passar els seus béns a l'altre germà Sunyer perquè continués gaudint del benefici de la família (Docs. 101 i 102). Sunyer va viure els grans canvis de la reforma canonical i consta com a casat amb Trudgarda va tenir un fill i es va apropiat de la part del benefici de la catedral de Vic com consta al seu testament de l'any 1081 deixant-ho al seu fill Pons en nom de la catedral.¹²¹⁹ Pel que fa als béns que tenia a Barcelona a Sant Andreu de Palomar els transmetia al seu fill Ponç i després de la seva mort s'havien de repartir entre tres institucions: la catedral de Barcelona, Sant Pere de les Puel·les i la mateixa parròquia de Sant Andreu de Palomar. Per poder gaudir d'aquests béns en benefici de la catedral de Vic i de Barcelona, Ponç va ordenar-se clergue i en el moment de fer el seu testament l'any 1134 va voler regularitzar la seva situació (Doc. 238).

Ponç va deixar al seu nebot Bernat de Terrers que entrà com a canonge de Vic l'any 1126 (Doc. 216) i els béns de Manlleu i Granollers de la Plana i va entrar a l'orde de l'Hospital junt amb el seu fill Ramon, nomenant com a marmessor a Bremon, clergue de l'Hospital. Consta es va entregar a Bremon i a Ramon Bernat, servent de l'Hospital amb tots els seus béns mentre que els béns de Sant Andreu de Palomar i Horta els va entregà a la catedral de Barcelona en mans d'Oleguer, a Sant Pere de les Puel·les i a la parròquia de Sant Andreu de Palomar. El document només el coneixem per la seva còpia al cartulari, però no consta als necrològics de la catedral de la qual se n'havia desvinculat, però la seva mort va quedar anotada a darrera un dels documents conservats a la catedral com a darrer testimoni de la seva relació amb aquesta. Tenim una nota necrològica anotada al darrera d'un document de l'any 1024 escrita amb posterioritat la mort del canonge Ponç que va morir l'any 1135.¹²²⁰ Els béns de Terrers i Granollers van estar en mans del seu nebot Bernat de Terrers que la conservà fins a la mort com a béns propis i va lliurar a la catedral (Doc. 283).

El coneixement concret sobre la vida dels canonges l'hem pogut analitzar a través dels diversos testaments conservats on transmeten els béns que tenen com a propis. La vigència de la regla d'Aquisgrà els hi permetia gaudir-ne en vida i disposar-ne després de la seva mort. Per aprofundir en aquests aspectes disposem dels 107 testaments de canonges d'aquest període que ens permeten conèixer molts aspectes de la vida material i espiritual d'aquest i la seva evolució al llarg del temps. Durant tot aquest període es van

¹²¹⁹ Ramon ORDEIG, *Diplomatari de la catedral de Vic*, doc. 1439, pp. 728-729.

¹²²⁰ ACV cal. 6 1375bis. *VI kalendas iunii obiit Poncius, Vicensis, annus Domini C XXX V post millesimo.*

produir canvis profunds en la condició dels canonges i en el context social que fan difícil poder establir un model comú a tot el període.

DATA	NOM	MARMESSORS	HEREU	CANONGES
16/2/908	Idalguer, bisbe	Guifré Borrell, Nantigis bisbe, Radulf, Adanagild Auguri	Església Vic	Adanagild, Auguri i Radulf
9/5/944	Guimarà, prevere	Canonges Elies i Guifré	Bisbe Jordi i canonges Vic	Elias, Sunyer, Rainus, Sunifred
12/3/948	Guadamir, levita	Ató, levita, preveres Teodoret i Patrici	Nebot, fill del seu germà Jeremies	Teoderet, Patrici, Landoari, Ferriol, Ranió, Sunifred, Brunicard, Ató, Ramió, Danla
12/10/955	Sunyer, sacerdot	Oriol, prevere i Gotmar i Nevolan	Oriol, parent, nebot Gotmar i Sunyer	Landoari, Placià Oriol i Seniofré
29/6/961	Otger, levita	Sunifred	Sunifred de Lluçà	Ansemon, Elias, Patrici, Elisagar, Ramio, Frojà
31/8/964	Guadamir, levita	Isarn i preveres Adroer i Sunigell	germà Isarn i Langobard	Preveres Adroer I Sunigell
20/10/981	Guifré Brunicard	Frojà, bisbe i Ermemir Besora, Amalric, nebot, germà Guigó, Dacó sacer i Sclua levita	Amalric bebot i Guigó germà	Ennegó, arxiprest Recared, Madeix Pareici, Altemir, Seniofred, Abila, Riculf, Sendred Eldemar, Llop
28/9/989	Eldemar, levita	Guadall, bisbe germà Sesmon i preveres Madeix, Adroer, Durable, Sunifred i laics Seniofred, Miró, Marcuç Ermemir	Fill Ermemir i germà Sesmon Esposa Riquilda	
27/1/997	Galí, levita	Seniofred, sacer, Elisagar, Dacó, Unifred i Guifré	Bonfill, levita	
25/3/1000	Sala	Domnuç, sacer, Guifré, levita	Savegòncia esposa i fill Guitard	Otó, canonge tingui en benefici
25/4/1000	Dacó adolescent	Domnuç, sacer, Guitard, sotsdiaca i Baró laic	Daco, oncle i a Guifré el seu cosí	Oliba, sacer, Guifré jutge i Bonsom levita
23/6/1004	Madeix, sacriscrini	Radulf, levita, Dacó, sacer, Guillem prevere. Bonfill, levita i germana Bonadona	Nebot Galí, levita i seva germana Bonadona	Radulf, levita Ichilà, sacer Ermemir, sacer Riculf cabiscol
9/4/1007	Bonfill, levita	Marcús i Bonfill	Aeci, bisbe, Oliba i Bonfill fidels seus	Borrell, Radulf, Ermemir, Riculf.

				Dacó, Guitard i Guillem d'Oló
25/4/1007	Galí, levita	El seu germà Bonfill i Guillem, prevere	El seu germà Bonfill i Guillem, prevere	
30/8/1009	Dacó, sacer i jutge	Ermemir canonge Guifré jutge, germà Bernat i Crispíó	Guifré jutge Guillem, Adalbert nebots	Guillem sagristà Oliba custor, Riculf Radulf i Seniofred ardiaques, Guitard, Borrell i Otó, prepòsit
22/8/1010	Arnulf bisbe	Sala, Ermemir, Unifred i Guadall	Als nebots fills del seu germà Ramon vescomte	Radulf, ardiaca Seniofred, Ermemir i canonge Borrell
15/7/1011	Seniofred, ardiaca	Mare Elsava, Guitard, sagrist's i nebots Arnau i Oliba	Fills germà Seniulf de Calonge: Oliba, Ramon, Bernat Adalbert	Borrell, bisbe, Guitard, levita Seniofred, sacer
1015-1018	Guitard, sagristà	Riculf, ardiaca, Adalbert, diaca, Guadall, germà i Fidel Guillem	Germans Guadall, Arnau Eliarda	Borrell, bisbe Riculf, ardiaca Adalbert, diaca Unifred sacrista
10/10/1022	Radulf, ardiaca	Sunyer, ardiaca i fill, Miró, Duran i Guadall	Fills Sunyer Unifred, Odó, Sala i esposa Trasegòncia	
3/1/1024	Ermengol d'Oló	Ramió, abat, Guillem Oló germà, Gontari, Seniofred Lluçà	Esposa i fills Guillem, Otó, Stanega, Folc, Filles Anna, Maianburgis	Guillem d'Oló
2/2/1032	Sendred, sacerdot	Unifred, sacer i Bernat germans Ramon, Gerbert i Esposata	Fills Bernat i Unifred	Guitard, sacer Oliba, cabiscol Lanfred, sacer
16/9/1033	Guillem Oló, levita	Bisbe Oliba, Guifré, jutge, Ramon Cixila, Bernat de Tous, Bonfill Sallent i Arsenda esposa	Nebot Guillem Ermengol Fills Ramon Ermengol filla Arsenda Ermessenda	
4/10/1035	Ermemir, prevere	Guitard, sacerdot Guibert gramàtic Ermemir Quintila	Germans Guitard i Sendred	Guibert, Guitard sacer, Ansulf. Eldemar sacer
23/4/1039	Guifré, levita jutge	Ansulf, sacer, Gerall, jutge i Ermemir Quintila	Fills Gerall i Bremon i filla Cunielda Gerberga i Eliarda	Bonfill, sacer Sendred, levita
30/9/1039	Guillem, levita	Pere Goltred, Galí sagristà, Gerall jutge i el seu germà Arnau	Germà Arnau	Unifred, sacrista, Gali, Isarn, Ermemir, Quintila, Bonfill Ermemir, Eldemar

21/3/1040	Sendre Rami levita	Pere Goltred Ermemir Quintila	Ermemir Quintila i Ansulf sacer	Isarn, Guinaz
21/8/1041	Galí, sagristà	Gerall, jutge, Ermemir, sacer, Guifré, levita i el seu germà Arnau	Ermengol Arnau nebot	
11/9/1043	Unifred, sacerdot	Pere Goltred, sagristà, Ermemir sacer i Bonfill sacer	Fill Bonfill	Ermemir sacerdot
6/5/1049	Guitard, sacerdot	Ermemir, sacer Ermemir Quintila germans seus Sendred i Ermemir	Germans Sendred i Ermemir	Bisbe Guillem, Ansulf,, Guitar, Benet, Ermemir Quintila
27/8/1049	Guifré levita	Guillem, jutge, Guillem Ichila , Amat levita i germà Adalbert	Germà Adalbert i el seu fill Pere	
27/10/1050	Sunyer, ardiaca	Esposa Adaledis, i germans Odó, Sala, Unifred i Miro Rami	Fills Bernat clergue, Ramon, Guillem	Bisbe Guillem Vic i Guillem Urgell
2/11/1053	Enric monjo jutge	Ermemir Quintila Guifré Sendred, Guadall Guifré i Dodo	Adalbert germà i nebots i germana Ermetruit	Adalbert ardiaca, Guillem jutge i Heriball, Benet Ansulf Ramon Cixila
23/4/1054	Ermemir Guillem	Guillem, jutge, Ermemir Quintila Eldemar, prevere Gausbert Langobard	Seniofred, nebot Berenguer nebot i Pere Guillem fillol	Guillem jutge, Eldemar, Bonfill, Ermemir Quintila
17/2/1055	Tedball, canonge	Germans Ramon i Borrell, Guillem jutge, esposa Engèlsia	Guillem Oliba, esposa Ingelsia i fill Bonfill. Germans Ramon i Borrell	Guillem, bisbe, Guillem jutge, Bonfill , Folcran, Berenguer
26/7/1056	Pere Goltred	Bisbe Guillem, Guillem jutge, Ermemir Quintila Guillem Ichila Amalric Oliba i seu fill Arnau	Fills seus Arnau i Ebrino	Bonuç, sacerdot, Guillem jutge, Bonfill, Ermemir Quintila
18/171058	Ramon Cixila	Riculf, sacerdot, Germans Sunyer, Guillem i Ermemir	Germans Guillem, Sunyer i Bonfill	Bisbe Guillem Bonfill, Bonuç, Riculf, Oliba, cabiscol, Heriball, Ansulf
20/6/1058	Ramon Bonfill	Bonfill, sagristà, Bonuç, Riculf, Guillem Oliba. Ermemir Quintila	Germans Borrell i Belècia Guillem Oliba	Riculf, sacer Amat, levita Heriball

13/6/1061	Guillem Cixila	Guillem, sagristà Bernat cabiscol, Gontric, clergue Guislabert gallicà i el seu germà Sunyer Guilabert	El seu germà Sunyer i Bernat cabiscol.	Guillem, jutge, Riculf, Ermemir Quintila i Borrell Adroer
24/12/1062	Riculf Eldemar	Guillem, sagristà el seu germà Amat, levita Miró Esteve	El seu germà Amat, levita i Ramon	Bisbe Guillem, Guillem sagristà, Bonfill sagristà, Benet
14/10/1066	Bonuç, sacerdot	Guillem, sagristà El seu germà Sunifred, Gontric, sacerdot	Germà Sunifred	Guillem, jutge Ermemir Quintila
12/7/1068	Radulf, canonge	Guillem, sagristà Ermemir Quintila Guerau Bonfill i Ramon Francó	Germà Guerau i Arnau nebot	Guillem, jutge Ermemir Quintila
6/2/1074	Guillem, bisbe	No consta	Nebot Arnau Udalard i Berenguer Sunifred	
23/8/1080	Ermemir Quintila	Nebots Amat i Guillem	Nebots Amat i Guillem	Benet i Ricard, sagristà
12/11/1082	Guillem Ramon	Fill seu Pere Guillem i els oncles de Pere Ramon i Guislabert	Fills Ramon, Pere, Amat, Arnau i filles Guisla i Beatriu	Ricard, sagristà, Benet Ramon Atila,
24/4/1085	Galceran Miró	Joan Miró, Ramon Guerau i Ponç Pere	Germà Oliver	
1/10/1085	Ramon Guillem	Germà Pere Guillem, Pere Joan, Martí d'Ortafà i Guillem Gaufred	El seu fill Guillem i germanes Beatriu i Guisla	Ricard, sagristà Borrell Adroer
19/7/1088	Borrell Adroer	Guislabert Ramon Borrell, Ramon Adroer germà i Borrell Sunifred	Ramon Borrell i el seus nebots Martí i Pere Borrell	Ramon Guibert, Guislabert
28/11/1093	Bonfill Tedball	La seva esposa Beatriu, Tedmar Miró, Ramon Guillem, Amat Eldemar i Alaman levita	Fills Guillem Bonfill i Ramon Bonfill. Nebots fills germà Borrell	
22/1/1095	Artall Gausbert	Els seus oncles Guislabert i Ramon, prior Estany Bernat, Ramon Llobató i Guillem Miró Sentfores	Oncles Ramon Guislabert. Germana Belisenda	Ricard, sagristà

28/8/1097	Ermemir, sacerdot	Guillem Sala, Pere Guislabert, Arnau Langobard	Germà Guillem	
7/1/1099	Berenguer, bisbe	Bernat, abat Ripoll, prior Bernat Estany, nebot Guillem Guisad, Ramon Ató, Bernat Guifré, Pere Amalric i Berenguer Seniofred Artés	Canònica de Sant Pere Vic i monestir Santa Maria Ripoll	Ramon Ató, Ermengol, Ramon Guitard, Berenguer Eriball, Bernat ardiaca, Guillem Guifré i Bernat Dalmau.
6/6/1099	Geribert Guillem	Bernat Berenguer Pere Berenguer, Guillem sacerdot i Amat Salomó	Nebots Bernat Berenguer i Pere Berenguer	
18/2/1100	Ramon Ató	Bernat prior Estany, Ponç Bernat, Berenguer cabiscol	Ponç Bernat	
28/3/1101	Ricard, sagristà	Arbert, sacer Bernat Pere i Ramon Gerbert	Germà Berenguer i el seu nebot Berenguer	Arnau, Martí
2/3/1102	Alaman, levita	Ramon Folc, Ramon Bradila, Ponç Bernat, Ponç Borrell i Guerau Borrell	Guillem Bonfill i germans Ponç i Guerau	Ramon Bradila, Ramon Berenguer, Ramon Isarn
17/8/1102	Guislabert cabiscol	Bernat prior Estany i germà Ramon Guibert, Berenguer cabiscol i Ramon Guerau	Germà Ramon Guibert i nebot Ermengol i Berenguer Riamball	Berenguer, cabiscol, prior Bernat Estany
9/2/1106	Ramon Guibert	Pere abat Àger, Bernat prior Estany, Berenguer cabiscol	Nebots Pere , Ermengol i Isarn Guifré	Martí, Pere Borrell, Ramon Atila
18/10/1110	Pere Arnau	Bernat prior Estany, Arnau Pere, Ponç Bernat i Berenguer sagristà	Nebot Arnau Pere, Bernat Berenguer i Berenguer Pere	Ponç Bernat i Berenguer Eriball
21/1/1111	Tedmar	Bernat, prior Estany, Guifré Fava, Arnau Guifré	Esposa usufructuària Fills Bernat i Guillem Cosí Guillem Borrell	
6/5/1111	Berenguer Eriball	Berenguer, sagristà Ponç Bernat i Ramon Pere canonges	Ponç Bernat	

30/6/1111	Ramon Folc	Bernat, prior Estany, Ponç Bernat	Nebots Berenguer i Bertran. Guillem Tedmar i Bernat Tedmar	
15/6/1113	Guillem Ramon	Bernat, abat Estany, Guillem Borrell, Berenguer Tedmar i Berenguer, segoner	El seu nebot Guillem i Guillem Guerau de Bigues	
25/7/ 1121	Ponç Bernat	Bernat, abat Estany, Ramon Pere, Ramon Berenguer i Berenguer segoner	Nebots Bernat i Bertran	
29/11/1120	Martí, clergue	Berenguer sagristà Pere primicier, Ramon Pere, Guillem Bonfill i Berenguer segoner	Nebot Bernat	Pere primicier, Berenguer sagristà Ramon Pere
1/5/1124	Ramon Bradila	Bernat, ardiaca, Guillem Bonfill, Berenguer segoner, Arbert i Pere Sendred	Nebot Bernat i Pere Sendred	
28/4/1127	Ramon Berenguer	Ramon, bisbe, Berenguer sagristà Pere Bernat Olost Guillem Bonfill, Berenguer Tenes i Bernat Terrers	Berenguer Sau, Bernat Terrersi Berenguer Tenes	
21/1/1129	Folc Guillem	Bernat, ardiaca, Guerau, Berenguer segoner, Bernat, Ermengol, Pere Burdó Pere Bernat		
26/4/1131	Berenguer segoner	Ramon, bisbe, Bernat ardiaca, Pere primicier, Berenguer sagristà i Ponç Capdeferro	Joan Bacó nebot seu	Batllia bisbe, ardiaca, primicier i sagristà
16/10/1131	Joan, diaca	Bernat, ardiaca, mestre Climent, Guillem Guerau	Germanes Maria, Agnès i Ramona	
1/1/1132	Aleran, canonge	Berenguer sagristà Bernat ardiaca, Berenguer Tenes, Bernat Terrers, Bernat monjo, Bernat Bacó	Canònica de Vic	

19/12/1133	Ponç Ramon	Berenguer, veguer, Berenguer Arnau i Ramon Ponç	Parent clergue al servei Sant Pere de Vic	
24/4/1134	Ponç, clergue	Bremon hospitaler Bernat de Terrers Eldemar sacerdot	Donació Hospital i catedral Barcelona	Fill Ramon entregat a l'Hospital Jerusalem
27/12/1136	Bernat Riudeperes	Germans Alaman. Pere Berenguer, Rutilan i nebot Berenguer Ermengol	Rutilan germà i els nebots Pere Tortuós, Pere Riudeperes	
12/8/1137	Guillem Benages	Guillem Bonfill i als seus germans Gerall i Berenguer	Germans Berenguer, Bernat i el seu nebot Guillem	
31/12/1137	Bernat, ardiaca	Bisbe Ramon, Pere primicier, Berenguer Tedmar, Berenguer Ermengol i seu germà Guerau	El seu germà Guerau i el seu nebot Guillem de Malla	
5/4/1139	Bernat Berenguer	Bernat monjo Pere de Viver Berenguer Ermengol	Berenguer Ermengol, germà Arbert d'Oló	Bisbe Ramon, Pere Berenguer, Berenguer sagristà, Pere de Viver
3/4/1141	Arnau Gerall	Guillem Bonfill, Bernat monjo, Pere Bernat Olost	Bernat i Rutilan de Riudeperes, ei nebot Pere	
8/7/ 1141	Guillem Bonfill	Guerau, ardiaca, Berenguer Tedmar, Bernat monjo, Berenguer Ermengol, Pere Berenguer, Guillem Gerall	Béns a la canònica de Vic i nebots Berenguer de Vilanova i Berenguer de Benages	Donació horts als canonges
2/4/1142	Berenguer Tedmar	Bisbe Ramon, Pere primicier, Bernat Guillem i Miró de Lluçà	El seu nebot Ramon de Castellterçol i Pere Berenguer de Balenyà	Pere primicier i Ramon Bonfill
20/7/1145	Berenguer Tenes	Guerau, ardiaca, Pere Bernat d'Olost Berenguer Ermengol Bernat monjo	Nebot Bernat de Santhipòlit	Berenguer Ermengol, Pere Viver, Ramon Montrodon, mestre Climent
1/5/1148	Pere de Lluçà	Germà Berenguer. Ardiaca Girona, Guerau, ardiaca, Bernat Terrers, Pere Viver, Bertran Castellar,	Bernat de Sau, nebot i Pere Berenguer de Balenyà i Arnau Berenguer de Girona	Bertran de Castellar, Pere de Viver

		Berenguer Ermengol		
30/5/1149	Berenguer sagristà	Berenguer Ermengol, Bernat monjo, Guillem Gerall, Bernat Pere i Bertran Vilagranada	El seu nebot Ramon d'Avinyó i Bertran de Vilagranada	
7/5/1154	Berenguer Benages	Pere Berenguer sagristà, Bernat monjo, Guillem Gerall i Ponç sacerdot	Germans Gerall, Ramon i Pere	Guillem Gerall, mestre Climent, mestre Guillem, Ramon de Lió
8/1/1158	Pere Bernat Olost	Bisbe Pere, Berenguer, prior Estany, Berenguer Ermengol, Guillem Gerall i Bernat sacerdot	Nebots Ramon i Pere, canonges	
10/11/1158	Guerau, ardiaca	Bisbe Pere, Guillem primicier, Pere sagristà, Guillem Gerall, Berenguer Ermengol, Bertran de Castellar	El seu nebots Guillem primicier i Bernat Santhipolit	
27/1/1162	Bernat de Terrers	Bisbe Pere, Guillem ardiaca, Berenguer Ermengol, Pere Viver, Berenguer Tenes i Guillem Gerall	Berenguer de Tenes i nebot Berenguer Sentfores	Berenguer Llagostera, Ramon de Lio, Ramon de Montrodon
8/10/1163	Bernat Tizó	Guillem de Soler i Rutiland de Riudeperes	Als nebots Bernat i Rutilan de Riudeperes	
21/11/1164	Guillem Gerall	Pere Berenguer sacrista i Berenguer de Sentfores	Nebot Gerall de Bigues	
17/9/1173	Bernat de Tenes	Bisbe Pere, Guillem ardiaca, Pere Berenguer sagristà, Ramon de Castellterçol, nebot Bernat Tenes, Guillem Illa Guillem Tenes	Bernat de Tenes nebot seu canonge	Tota la família en batllia del bisbe, Guillem ardiaca i Pere sagristà
3/11/1174	Bertran d'Huira	Bisbe Pere, Pere de Viver, Pere de Tavertet i Bernat Boxó	Germà Guillem d'Huira i el seu nebot Pere d'Huira	

29/10/1175	Rutiland, canonge	Nebots Pere Tavertet, Pere Riudeperes , Reverté i Guillem Riudeperes Berenguer Vilanova, Bernat Santamargarida, Guillem Amatller,	Nebots Pere de Riudeperes i Pere Tavertet	
16/7/1181	Pere Berenguer	Ramon, ardiaca, i Pere Tavertet	Ramon de Castellterçol i Guillem de Cabrera	
28/2/1184	Guillem Santaeugènia	Ramon de Malla, Bernat de Tenes Arnau Coc	Nebots Guillem Gros i Arnau de Tenes	Bernat Vilagranada
11/1/1186	Bernat Tenes	Bisbe Ramon, Guillem ardiaca, Pere sagristà, Bernat primicier i Ramon Avinyó	Germà Guillem de Tenes i Ponç, nebot Arnau de Bac	
24/7/1187	Berenguer Vilanova	Bisbe Ramon, Guillem ardiaca, Pere sagristà, Bernat primicier	Nebot Bernat d'Aguilar i bisbe Ramon Castellterçol	
17/11/1189	Pere Berenguer de Cloquer	Pere, sagristà, Bord Vital, Bernat Buxó i Berenguer Riera	Esposa Adaledis, fills Berenguer, Ferrer i Arnau canonge	Batllia de la seva família Guillem ardiaca, Pere sagristà, Bernat primicier
20/12/1190	Guillem Malla ardiaca	Bisbe Ramon, Pere sagristà, Bernat Santhipòlit, Andreu sacerdot i Cortés	Nebot Guillem de Malla	Posa els seus béns i al seu nebot en batllia del bisbe Ramon, Pere de Tavertet i l'arquebisbe de Tarragona
11/4/1191	Ramon de Malla	Pere Riudeperes i Llobet Todó	Nebot Guillem Malla i germà Arnau	
13/1/1192	Arnau de Tenes	Abat Santes Creus Pere Gros, Berenguer Altarriba, Guillem Illa, Ramon Malla, Llobet i Pere del Brull	El seu germà Ponç de Tenes i al seu parent Guillem Gros	
11/3/1193	Joan Bacó	Bernat Aguiló, ardiaca, Bernat Santhipòlit, Ramon Podiata	Nebot Berenguer d'Emposta i Joan Bacó	
4/4/1202	Bernat de Santamargarida	Pere, sagristà Bernat Santhipòlit,	Sacerdot responsable dels aniversaris	Bernat Santhipòlit, Ramon de Podiata, Andreu Salmúnia

		Ramon Podiata i Bernat clavari		
17/1/1205	Berenguer de Sentfores	Ramon, abat St. Benet Bages, Arnau primicier, germà Arbert Sentfores, Guillem Escuder i Berenguer Riera	Nebot Ramon de Vilacar i a un nebot del seu germà Ramon de Sentfores que fos clergue	
10/2/1205	Pere de Tavertet	Guillem, bisbe, Bernat Santhipòlit Dalmau, ardiaca, Ferrer de Sorba i Berenguer de Riera	El seu nebot Guillem Tavertet, bisbe, Ferrer de Sorba i Pere de Caderita	
18/7/1212	Guislabert Montral	Bernat de Vilalleons, Berenguer Artall i Bernat de Corcó	La seva mare Sibila	
9/8/1217	Guislabert Montral	Andreu Salmúnia, Bernat clavari i Bernat Coc	Germans Bernat i Guillem de Montral	
26/3/1220	Ferrer de Sorba	Bisbe Guillem, Dalmau ardiaca, Bernat de Tornamira, Bernat Vilagranada, Andreu Salmúnia, Arnau de Cloquer i Pere de Caderita	Fundació del benefici de Sant Joan	Posa els seus béns sota protecció del papa i del bisbe Guillem de Tavertet
5/8/1220	Bernat de Vilalleons	Dalmau, ardiaca, Pere Carbonell, Berenguer de Mata, Bernat Vilagranada i Bernat Santhipòlit,	Germà Ramon de Vilalleons	

TAULA-51 Testaments dels membres de la catedral de Vic i hereus (886-1230)

Els hereus dels testaments canònics abans de la reforma gregoriana podien ser els familiars més directes com pot ser fills i germans, també es donava l'heretament en nebots quan no hi havia una descendència directa. La reforma gregoriana només permetrà la consolidació de donacions a germans i nebots, essent aquesta darrera modalitat la que quedi plenament establerta. L'estudi sobre els testaments dels cardenals durant el segle XII mostra també aquestes tendències i la consolidació d'aquest sistema estudiat pel que fa als càrrecs eclesiàstics.¹²²¹ Una evolució molt clara es produirà a partir de finals del segle XII quan bona part dels guanys obtinguts pels canonges durant la seva vida no seran

¹²²¹ Agostino PARAVICINI BAGLIANI, *I testamenti dei cardinali del Duecento*, Società Romana Storia Patria, Roma, 1980.

transmesos als seus familiars sinó que s'utilitzaran per a la fundació de beneficis eclesiàstics, làmpades i ciris votius per pregar per l'ànima dels difunts. D'aquesta manera aquests guanys es reinvertien en la construcció de nous altars i la dotació de beneficiats destinats a incrementar i solemnitzar el culte. El manteniment d'aquest culte permanent portarà a la creació de nous oficis i la creació d'una administració pròpia i complementària de l'administració de les pabordies anomenada del ferial que estarà dotada amb els béns de la mensa comú dels canonges. Del seu origen i els primers anys de funcionament ja en vam oferir un estudi i en aquesta tesi publiquem el capbreu dels béns que formaven aquesta administració a principis del segle XIII (Doc. 401)

4.3 Consolidació del capítol catedral

El final de l'evolució de la vida canonical d'aquest període va ser la creació d'un veritable capítol amb una normativa pròpia i amb unes relacions establertes de forma permanent a través dels estatuts capitulars. Aquest estatut es consolidarà per la normativa canònica del concili Laterà IV, donant capacitat jurídica a aquesta comunitat enfront del bisbe. La reforma de la catedral de l'any 1229 va ordenar un capítol format per trenta canonges, a partir de la base patrimonial que la catedral podia mantenir en aquell moment. Per arribar a aquesta situació hi havia hagut una important evolució en la institució canonical marcada per les transformacions que va implicar la reforma gregoriana i l'aparició de les comunitats de canonges regulars.

Podem definir un capítol catedralici com una comunitat canonical ordenada per una jerarquia complexa i ben diferenciada, organitzada a partir d'una unitat bàsica que és la canongia. Una canongia la podem definir com una plaça amb titularitat que implicava el cobrament d'una prebenda (quantitat econòmica amb que estava dotada i que servia per a la vida de l'obtentor) i el compromís de participar en l'activitat litúrgica i administrativa d'una església.¹²²² Dins d'aquesta comunitat podem distingir entre un capítol major que estava format per aquells que tenien una canongia completa i gaudien de l'administració dels béns propis que administraven durant la seva vida, i el capítol menor format per aquells que rebien una porció d'una canongia o beneficis menors que es dedicaven al manteniment del culte a la catedral. El govern del capítol estava presidit per les dignitats, col·laboradores amb el bisbe en l'organització del culte (sagristà), ensenyament (cabiscol o primicier) i administració de la diòcesi (ardiaca). Al costat de tots aquests hi havia oficis

¹²²² Eduardo CARRERO SANTAMARÍA, *La catedral habitada. Historia viva de un espacio arquitectónico*, Edicions UAB, 2019.

destinats als servei litúrgic de la catedral: sagristà menor, domers, capellans. Cada catedral a través de la consuetudina va anar fixant les normes litúrgiques pròpies que eren la pauta que s'havia de seguir en la resta de parròquies del bisbat, alhora que era la forma que els canonges havien de mantenir quedant clar que qualsevol canvi o innovació havia de ser aprovat per la comunitat.

El capítol era una entitat permanent que podia ser modificada i reestructurada pel bisbe, però que havia de ser respectada pel bisbe en la presa de possessió del bisbat, moment en que aquest s'obligava a respectar els estatuts capitulars.¹²²³ A l'alta edat mitjana el bisbe i el clergat apareixen com una organització unitària de la qual el bisbe n'és la màxima autoritat, però a partir del segle XII hi ha una eclosió d'aquest antic nucli en dues institucions: l'episcopat i el capítol catedral. En la primera etapa el bisbe tenia dos tipus de funcionaris, un encarregat de l'administració i la defensa del seu poder temporal, un altre encarregat de la gestió del patrimoni i del servei domèstic. Al final de tota aquesta evolució va quedar el bisbe com a simple supervisor mentre que la comunitat va quedar centrada en l'activitat entorn de la catedral. Quedant com a tasques pròpies del bisbe l'administració diocesana i les relacions amb l'autoritat reial. El capítol, presidit per un càrrec que varia d'una catedral a una altra, funcionarà com una institució autònoma amb una estructura pròpia.

El que unia als membres del capítol era la vida comuna al cor que era proposada durant tot l'any, per assegurar de forma permanent el culte, i que s'evidenciava en la participació a la pregària diària, així com la celebració de la missa matutinal a trenc d'alba i la conventual a mig matí. La presència de tota la comunitat expressava *l'ecclesia orans* que intercedia a Déu pel poble i les necessitats de la societat. Aquesta vida comunitària estava fonamentada en el seguiment de la regla d'Aquisgrà i que es va mantenir fins a la meitat del segle XIV. Pel que fa a la comunitat de Santa Maria de l'Estany aquesta seguia la regla de Sant Agustí i estava relacionada amb el capítol a través la figura del prior. Aquesta situació particular era fruit de l'aplicació de la reforma canonical que va portar a la divisió interna entre els que volien seguir la regla agustiniana i els que no acceptaren abandonar els béns propis. A principis del segle XIII es produirà una separació real d'aquestes dues comunitats que des de l'any 1133 van estar estretament vinculades i van contribuir a l'increment del patrimoni i a l'organització del bisbat.

¹²²³ Jean BECQUET, "L'évolution des chapitres cathédraux: régularisations et sécularisations", *Le monde des chanoines (XIe-XIVe siècle)*, Toulouse, 1989, pp. 19-39

L'existència d'una activitat litúrgica era el principal objectiu del capítol i marcava la seva activitat diària, alhora que garantia el servei pastoral sobre les parròquies del bisbat. Aquesta funció primària es concretava en d'altres de més específiques lligades a l'assistència als pobres i al manteniment d'escoles que formessin al clergat, però també a laics que poguessin col·laborar amb l'activitat de l'Església. La cultura i la producció escrita seran un dels camps monopolitzats per les catedrals en un context urbà cada cop més marcat pel creixement de l'activitat econòmica a partir del segle XII. En aquest punt l'establiment de la funció notarial al bisbat va estar estretament lligada a l'activitat de les comunitats de canonges, les parròquies i al paper del sagristà major com a jutge ordinari del bisbat. La relació entre el capítol i el bisbe donarà continuïtat a la vida diocesana durant els períodes de seu vacant per la capacitat de poder escollir al nou bisbe, alhora que amb la responsabilitat de mantenir la dotació del bisbat fins a la presa de possessió del nou prelat. Aquest punt serà especialment conflictiu pel control exercit pel comte de Barcelona sobre els bisbats i que es manifestava en el dret d'espoli sobre els béns del bisbe en el moment de la seva mort, que va ser motiu de conflicte durant el segle XII.

La vida canonical implicava un grau mínim de vida comuna dels canonges seguint el ritme de la celebració de l'ofici diví. La pregària en comú al cor i la seva correcta realització van ser els elements que van promoure períodes de reforma per restaurar aquesta pregària que havia de ser modèlica. La reforma canonical del segle XI va estar centrada en la formació d'un clergat amb capacitat de celebrar correctament la litúrgia. Part de la reforma del papa Gregori VII es va centrar en la reforma de les celebracions de la setmana Santa i en establir una clara distinció entre els àmbits del sagrat i el profà. L'ideal d'aquesta reforma sempre serà la imatge de la primera comunitat de Jerusalem narrada en els Fets dels Apòstols on l'aspecte de vida comunitària es traduïa en l'assistència al culte del Temple, la pregària, la celebració de la fracció del pa i l'ajuda als pobres a través de l'administració comunitària dels béns. L'estudi de les catedrals durant el segle XI ens mostra com aquesta vida comunitària era un ideal que només afectava a una part dels membres de la canònica amb l'ús del refectori i dormitori comú. La presència de tota la comunitat es donava durant els temps més importants de l'any litúrgic, mentre la resta de l'any vivien en les seves cases pròpies. Aquest accent sobre la vida comunitària va comportar la creació dels canonges regulars en relació amb la reforma de les catedrals, a partir de la renovació que va introduir-se en la reforma gregoriana per reformar la vida dels clergat.

Aquests estudis no han pogut integrar la situació de l'església hispànica en aquesta evolució i que ha quedat centrada en la substitució de la litúrgia romana per la hispànica plenament vigent fins al segle XI.¹²²⁴ Però cal replantejar aquest esquema explicatiu, perquè l'església als regnes hispànics va desenvolupar al segle XI un procés de reforma del clergat a partir de la figura d'Isidor de Sevilla i l'actualització de la normativa visigòtica relativa al clergat i que es va posar en pràctica en les disposicions del concili de Coyanza. El bisbat de Vic ens ofereix el testimoni d'aquesta reforma a les catedrals catalanes que ja tenien relacions molt estretes amb la introducció de la litúrgia romana a partir de la seva peculiar tradició litúrgica anomenada catalanonarbonesa.

La reforma canonical va partir del concili de Roma de l'any 1059 i es va centrar en la crítica a la regla d'Aquisgrà que permetia la possessió de béns propis als canonges i les dificultats d'aconseguir una administració comuna de béns. La simonia i el nicolaisme van ser establerts com els principals problemes a que s'havia de fer front per assolir una veritable reforma del clergat. L'influx de les idees romanes d'aquest període el trobem present en els manuscrits de la catedral quan es van copiar dos textos que testimonien que almenys es tenia coneixement d'alguns dels autors que impulsaran la reforma. Destaca la còpia de les disposicions del concili romà del 1059 en que es va posar les bases per a l'elecció del papa i la necessitat de la reforma del clergat.¹²²⁵ La còpia d'aquest text serveix d'introducció de l'obra del cardenal Umbert de Silva Càndida *Contra simoniacos* que estan al mateix manuscrit juntament amb la condemna a Berenguer de Tours sobre l'eucaristia. L'arribada d'aquests textos es pot explicar perfectament pel viatge que l'any 1060 va fer el bisbe Guillem de Balsareny, acompanyat per diversos canonges a la cúria romana. En el viatge hi van morir dos canonges a la zona de Toscana, a Sant Genís de Bonorebast, en un lloc de travessa del riu Arno, i un altre malalt van ser portat a Florència on va morir (Docs. 102 i 104). En aquest viatge, finançat per Arnau Mir de Tost, es degué obtenir la butlla del papa Nicolau II per a Sant Pere d'Àger aportant el document redactat pel canonge Borrell Guibert que testimoniava la creació de la nova comunitat.¹²²⁶ En aquest sentit el nivell elevat de cultura i la connexió amb l'església romana expliquen la

¹²²⁴ Josep Mª MAGAZ, Nicolás ÁLVAREZ DE LAS ASTURIAS (ed.), *La reforma gregoriana en España*, Seminario de Historia de la Iglesia, Madrid, 2011.

¹²²⁵ El trobem copiat al Ms. 46 que conté la còpia de l'obra d'Alcuí de York "De viciis et virtutibus" i hi ha copiat el text del cardenal Umbert de *Contra simoniacos*. El text del sínode Romà està copiat al principi del text d'Umbert i conté la condemna de la simonia per part del papa Nicolau II.

¹²²⁶ Ramon CHESEÉ, *Col·lecció diplomàtica de Sant Pere d'Àger fins 1198*, doc. 44, pp. 266-268.

presència d'aquests textos no com a elements marginals sinó lligats a la voluntat d'aplicar aquests criteris.

Tot i la presència d'aquests textos podem detectar que hi ha una voluntat de la reforma de la vida canonical en dates anteriors i que hem de posar en relació amb la reforma del clergat que es dona al regne de Lleó i a Galícia durant aquest període. Aquest plantejament que fem vol contribuir a mostrar que hi ha una interrelació amb l'evolució de l'església dels regnes hispànics abans de la reforma romana. El pelegrinatge del bisbe Guillem de Balsareny a Sant Jaume de Galícia durant els anys 1057 amb alguns canonges que també van morir en el viatge testimonien la relació i el coneixement de la legislació emanada del concili de Coyanza que va significar una fita fonamental per a la reforma de la vida canonical.¹²²⁷ Les relacions de l'església catalana amb els bisbats del regne de Lleó no era nova i venia del temps de Ponç de Tabèrnoles i la política reformista impulsada pel rei Sanç de Navarra. La fundació del bisbat de Palència per Ponç amb la introducció de clergat procedent d'Urgell n'és el testimoni més clar.¹²²⁸ Aquesta informació ha estat parcialment recollida en una tesi relativa al bisbat d'Urgell, sense acabar de treure'n totes les seves conseqüències per la complexitat i, alhora la novetat, de la qüestió que mereixeria un estudi més aprofundit.¹²²⁹ En aquest context la figura del gramàtic Borrell Guibert esdevé un dels personatges més interessants per documentar els lligams entre els bisbats catalans i els de la zona de Lleó com ha establert Ramon Ordeig proposant que la denominació de Borrell com *Hispaniarum gramaticus* mostraria la presència i activitat d'aquest gramàtic als regnes hispànics occidentals.¹²³⁰

L'origen d'aquesta reforma canonical a la catedral de Vic serà la voluntat d'aplicar la regla d'Aquisgrà a partir del pontificat del bisbe Oliba amb el nomenament d'un paborde com s'establia en el text de la regla i amb la renovació de tot l'edifici de la catedral i dels edificis de la canònica que va tenir l'any 1038 la data de la dotació i inici d'aquest projecte. L'encarregat de portar-lo a terme serà el successor d'Oliba, Guillem de Balsareny com ardiaca i després bisbe, en un context de canvis socials profunds i en relació amb altres iniciatives reformadores tant dels regnes hispànics com des de Roma.

¹²²⁷ Josep Mª MAGAZ, Nicolás ÁLVAREZ DE LAS ASTURIAS (ed.), *La reforma gregoriana en España*, Seminario de Historia de la Iglesia, Madrid, 2011.

¹²²⁸ Juan Pablo RUBIO SADIA, "La penetración de la tradición litúrgica catalano-narbonense en el obispado de Palencia en el siglo XI", *Miscel·lània litúrgica catalana*, 18(2010) pp. 243-278.

¹²²⁹ Jaume CAMATS CAMPABADAL, "El bisbat d'Urgell a la segona meitat del segle XI: jurisprudència, convenientiae, simonia", *Acta historica et archaeologica medievalea*, 32(2014-2015), pp.249-262.

¹²³⁰ Ramon ORDEIG, "Dades sobre el clergat urgellès que introduí la litúrgia catalanonarbonesa al bisbat de Palència en el segle XI", *Miscel·lània Litúrgica Catalana*, 20(2012), pp. 261-285.

La influència d'aquestes dues corrents es veurà aplicada a la catedral de Vic amb la potenciació dels elements comunitaris per sobre les desigualtats derivades del sistema dels levites guerrers que distorsionava el funcionament regular de la vida canonical. La creació del càrrec de “cantor” com a responsable de la formació del clergat i la direcció de la pregària al cor a través de la formació musical dels seus clergues en serà el puntal. El fonament serà l'aplicació estricta de la normativa d'Aquisgrà i una millora en els edificis comunitaris i en la gestió dels recursos de la catedral, tant els procedents dels béns patrimonials com per l'exercici de les regalies que estaven en mans tant del bisbe com dels canonges. La capacitat d'encunyar moneda i controlar-ne la seva gestió, el control total sobre els mercats de Vic i Manresa i el control en l'explotació dels prats comunitaris van ser elements que aportaren un important font d'ingressos per a l'economia diocesana. Aquest fet explicaria la implicació de les principals famílies nobiliàries entorn la catedral i que es posarà en evidència en la campanya del bisbe Berenguer Sunifred de Lluçà per impulsar la conquesta i restauració de Tarragona.

El centre de la reforma canonical serà l'aplicació més exigent de la regla d'Aquisgrà que continuarà essent la norma que regia la vida comunitària de la catedral. La seva lectura diària durant l'ofici de prima en constituïa el fonament, malgrat els canvis i problemes organitzatius pels quals va passar la comunitat canonical. L'estructuració de la comunitat de canonges com a capítol deixarà aquesta referència com un aspecte marginal a partir del segle XIII amb l'establiment progressiu de les constitucions capitulars que seran les que regularan la vida interna dels canonges.

El període inicial de la vida canonical implicava una iniciació intensa a la litúrgia i al compromís de participar a les celebracions presidides pel bisbe com a superior de la comunitat. Aquesta pregària comunitària iguala la vida dels canonges a la dels monjos i explica que fins a la legislació carolíngia ambdues formes de vida es confonguessin. Pel que fa a l'evolució d'aquests dins l'àmbit de la legislació de l'església visigòtica aquesta confusió es mantindrà fins al segle XI com ha destacat Eduardo Carrero.¹²³¹ L'especificitat dels canonges serà completar aquesta vida comunitària amb tasques d'administració i col·laboració amb l'exercici de l'activitat episcopal esdevenint el centre de l'estructuració dels bisbats. La proximitat amb el bisbe i la seva intervenció en el govern diocesà al principi estava en mans d'un petit nombre de canonges que convivien

¹²³¹ Eduardo CARRERO, “*Ecce quam bonum et quam iocundum habitare fratres in unum. Vidas reglar i secular en las catedrales hispanas llegado el siglo XII*”, *Anuario de Estudios Medievales*, 30(2000), pp. 757-805.

amb aquest en un espai comú. Partint del nombre de dotze membres de la canònica envoltant al bisbe durant el segle X, hem constatat que al principi tots són sacerdots amb un paper actiu en la litúrgia de la catedral i el servei a les parròquies, fins a l'arribada del bisbe Arnulf l'any 998 en que la meitat són preveres i l'altre diaques. Aquest augment dels canonges que només arriben al grau de sotsdiaques està relacionat amb la creació de beneficis feudals i l'exercici de funcions militars.

Emilie Kurdizel que ha estudiat la influència de la regla d'Aquisgrà a les catedrals d'Itàlia abans de la introducció de la reforma gregoriana ha mostrat que en moltes catedrals la vida comunitària quedava reduïda a determinats períodes de l'any litúrgic, o bé, que només afectava a una part dels seus membres centrats en la celebració de l'ofici diví.¹²³² Aquests clergues destinats prioritàriament al culte diari del cor i a la celebració de les hores nocturnes eren els que utilitzaven el refectori i el dormitori per assegurar una presència constant al costat de l'església. No tots els canonges participaven assíduament en el cor, i els bisbes del segle XI a Itàlia van prendre determinades iniciatives per fomentar la vida comunitària a través de fundacions puntuals per sostenir aquesta vida comunitària. Aquest fet ens obliga a plantejar que no tot l'any es vivia una vida comunitària, ja que aquesta només es centrava en determinats períodes litúrgics entorn Nadal, Setmana Santa i Pasqua quan el culte exigia la presència de tots els membres per fer visible la comunitat.

En aquest sentit per fomentar aquest sentit comunitari trobem al segle XI en temps del bisbe Oliba la celebració de determinades refeccions, pagades pels grans feudataris del capítol i que permetien la sustentació d'aquesta vida comunitària a través d'un àpat que agermanava a tota la comunitat. L'estudi sobre aquestes pràctiques comunitàries és un dels elements que hem pogut veure que van tenir un aspecte fonamental per cohesionar la vida comunitària en determinats períodes de l'any. L'activitat dels canonges levites que desenvolupaven la seva activitat lluny de la catedral es feien presents en aquestes celebracions que se celebraven als inicis de període de dejuni com podia ser el temps d'advent, o bé al final del llarg període quaresmal que es produïa a partir de la celebració de la pasqua.

Malgrat aquestes iniciatives hi havia una part dels membres de la canònica que pel seu origen noble i per el tipus de beneficis que tenien encomanats dels béns de la catedral

¹²³² Emilie KURDZIEL, *Chanoines et institutions canonicales dans les villes du royaume d'Italie du milieu du IXe siècle au milieu du XIe*, tesi doctorat, Universitat Paris Ouest Nanterre, La Défense, 2015.

estaven lluny de la vida litúrgica. El fet de ser clergues menors, casats i administrant béns de l'església, feia que la situació de les comunitats fos molt poc exemplar i que els que asseguraven la vida religiosa eren preveres sotmesos a aquests canonges titulars dels beneficis i que eren els encarregats de complir les obligacions dels seus senyors. La presència de preveres que actuaven com a clergues *statores* de canonges nobles, d'edat jove i vida nobiliària, o bé de canonges absents de la catedral per la seva presència a llocs del bisbat allunyats que no els hi permetien assegurar una presència al cor eren substituïts per aquests clergues subalterns. La legislació dels concilis de Girona dels anys 1068 ens exposa quins eren els principals punts a reformar i els camins que els reformadors oferiren a través de l'acció dels bisbes per poder regularitzar la seva situació.¹²³³

També decretem sobre els clergues que porten armes, que les deixin i que facin digna penitència de les malifetes comeses amb elles. Si es neguen a fer-ho, seran expulsats del cor, perdran la porció canònica i qualsevol benefici de l'Església; i si no volen deixar aquestes coses seran sotmesos a la sentència precedent dels incestuosos.

Els clergues que són lectors i prenen esposa romandran en l'ofici de lector i en el cor, però no en la congregació canonical.

Des del prevere fins als sotsdiaques, si prenen esposa o retenen una concubina seran expulsats del cor, perdran tots els beneficis de l'Església i prendran en el temple el lloc dels laics. Si desobeeixen, incorreran en la pena dels incestuosos.

En canvi els clergues que deixin les armes i les esposes que romanguin en seguretat i quietud sense cap temor. Que ningú no els prengui els béns ni els faci injúria, sinó que tant ells com els seus béns restin perpètuament sota la pau i treva de Déu.

Hom no admetrà clergues ni monjos procedents d'altres regions sense lletres de recomanació de llur bisbe. Els clergues usurers o que serveixen laics deixaran de fer-ho o seran deposats. Els clergues, des de la categoria més alta fins a la més baixa, no jugaran a jocs d'atzar ni aniran de cacera.

En les disposicions cal destacar que l'objectiu principal era que els clergues abandonessin l'ús de les armes i la realització de tasques militars que impliquessin el vessament de sang, alhora que deixessin les esposes, renunciant a la vida matrimonial. Els canonges que acceptaven aquestes condicions se'ls hi permetia la continuïtat en els beneficis fins a la mort. El seu rebuig implicava les penes que s'aplicaven als que havien comés incest. Aquest càstig era l'excomunicació que consistia en que cap cristià no els

¹²³³ Josep M. MARQUÈS, *Concilis provincials Tarraconenses*, Barcelona, 1994, pp. 83-85.

saludés, ni mengés, ni begués amb ells, ni preguessin junts a l'església; si es posaven malalts, hom no els podia visitar i si morien sense la penitència i la comunió no podien rebre sepultura cristiana. Davant aquestes normes els canonges levites eren els més afectats i a més de l'excomunió les penes que podien rebre era la seva expulsió del cor, la pèrdua de tots els beneficis i la degradació d'ocupar el lloc des laics dins l'església. Cal destacar que el rigor de la norma s'aplicà prioritàriament als clergues des del sotsdiaconat fins al presbiterat que a la llarga implicarà l'obligació del celibat a partir del segle XII. Els que tenien els ordres menors, en especial el lectorat se'ls hi permetia prendre esposa, però amb la condició que no podrien accedir als altres ordres sagrats i que la seva presència quedava reduïda a la seva presència a la pregària del cor, exclouent-los de la congregació canonical on es prenen les decisions. Totes aquestes normes van causar una posada en qüestió per a molts membres de les catedrals que hagueren d'acceptar a contracor la nova legislació.

Aquesta situació va introduir a les catedrals una divisió entre aquells que van poder continuar gaudint dels seus beneficis a canvi de deixar a les seves esposes i fills en una situació de precarietat. En cada cas es va sotmetre a cadascun dels afectats a una revisió de la seva situació canònica com va passar a Barcelona en temps del bisbe Bertran que va revisar la situació dels ardiaques del llinatge dels Montcada que monopolitzaven aquest càrrec.¹²³⁴ En el document que ens ha arribat consta el moment en que l'ardiaca Bernat Guillem va rebre la tonsura clerical per poder assumir els ordres eclesiàstics. Aquest inicialment estava destinat a la vida laical, però el fet que el seu germà morís i per assegurar el seu benefici va entrar a formar part del clergat per accedir al càrrec d'ardiaca. La revisió de les diverses entrades a les comunitats canòniques va implicar la pèrdua d'alguns beneficis, fet que va introduir elements de conflictivitat. La pressió per abandonar els béns propis i només gaudir-ne en comú va introduir més dificultats a aquests canonges que veieren perillar les bases del seu poder al haver-se vinculat amb l'església. Un estudi més detallat de cada cas pot explicar les evolucions que es van produir en aquest període convuls.

El problema es va traslladar a com s'havien de formar els canonges segons els nous criteris que es demanava als candidats i que exigia un major compromís amb una vida regular. D'entrada era tornar al rigor de la regla d'Aquisgrà però la crítica a aquesta per sancionar la possessió de béns propis durant la vida dels canonges era considerada per

¹²³⁴ John C. SHIDELER, John C., *Els Montcada: una família de nobles catalans a l'edat mitjana (1000-1230)*, publicat a l'annex, p. 215.

molts reformadors com una regla no apropiada i demanant un abandó de béns a través d'una professió canonical com ja existia al monaquisme. Els canons aprovats al sínode de Girona de l'any 1078 ja ens mostren aquesta situació i les decisions que es van prendre sobre tota aquesta problemàtica.¹²³⁵

Primerament estatuí a propòsit d'aquells qui serveixen l'altar i hi administren el Cos i la Sang de Crist, és a dir, els sacerdots, diaques i sotsdiaques, que són els qui s'han lliurat a una vida més excelsa dins el clergat, que de cap manera no tinguessin tractes amb dones. Si algú - Déu no ho permeti - en endavant es casa o pren concubina, perdrà el seu grau i les seves possessions i serà expulsat del cor fins que hagi donat satisfacció canònica.

També promulgà que cap dels fills de preveres, diaques i sotsdiaques no posseís la dignitat del pare a la mateixa església, i que els mateixos fills de clergues no fossin promoguts a ordes superiors; restaran en l'orde rebut mentre no ho impedeixi la seva forma de vida.

Igualment, els fills de clergues, laics o clergues, no posseiran ni retindran les propietats eclesiàstiques que els seus pares tingueren per benefici de l'Església i els contraventors seran excomunicats.

Decretà encara que els clergues, si no deixaven les armes, no poguessin participar del Cos i de la Sang del Senyor, ni tinguessin entrada en l'església, ni sepultura cristiana, ni cap mena de comunió amb l'Església; si es mantenen en la desobediència, no seran promoguts a graus ni honors més alts en l'Església de Crist.

També estatuí que els clergues no es deixessin barba o cabellera, ni amaguessin la tonsura del cap en no afaitar-la o fent-la petita, com si s'averkonyissin d'haver estat elegits per a l'herència del Crist, i que en endavant no vestissin peces de diversos colors, pròpies de militars.

En aquests canons ja s'estableix la primacia del celibat en els graus més elevats dels ordes clericals i s'estableix una legislació específica pels fills dels clergues casats on no se'ls deixa progressar en les ordes clericals i es prohibeix qualsevol accés als beneficis tinguts pels seus pares. La recepció de la tonsura és el que acredita que una persona és clergue i subjecte a aquesta legislació eclesiàstica. Aquesta normativa ens documenta la diferenciació formal que separarà al clergat de les esglésies occidentals dirigides pel papa

¹²³⁵ Josep M. MARQUÈS, *Concilis provincials Tarraconenses*, Barcelona, 1994, pp. 87-89.

de Roma i les orientals on el sacerdoci continuarà estant lligat al matrimoni dels clergues i a l'ús de la barba com a signe de consagració a Déu.

L'aplicació de la reforma canonical va significar establir un nou paradigma de vida i formació per als canonges a partir de l'experiència de la comunitat de Sant Ruf d'Avinyó a través del seu abat Arbert que es va fer present a la catedral de Vic quan el bisbe Berenguer Sunifred havia acollit a part de la comunitat de Sant Joan de Ripoll que havia estat expulsada. En les normatives que s'han conservat es vol formar a uns canonges amb una actitud més religiosa i amb una vida comunitària intensa insistint en l'ús dels espais comuns, i sobretot amb la celebració digna de la litúrgia.

In ecclesia, in refectorio, in dormitorio competentibus horis, nisi necessitate urgente, silentium teneant. In eisdem vero locis et in claustro non sine superpellicis maneant. Si quid indecens in mensa vel in aliis locis eis forte contingerit capitulo corrigenda conservent. De coro inordinate non exeant (...) De omnibus que communiter habuerint pauperum ospicio fideliter decimas donent. Ad ecclesiasticos gradus, qui digni fuerint, accedere non renuant. In dormitorio iaceant. De claustro, qui ibi iacuerunt, nisi necessitate compulsi, usquequo sit finitum capitulum, non exeant. Exire tamen, sine licentia prioris, nulla necessitate audeant. (doc. 134)

Aquestes correccions afecten a la manera de comportar-se i vestir dels canonges en els diversos espais comunitaris que els hi són propis. El silenci, l'ordre i la manera correcta de vestir i comportar en aquests espais propis de la vida canonical sota l'autoritat del prior. En el cas de Vic aquests espais s'havien anat construint durant el segle XI i eren els espais compartits pels membres que estaven més lligats al culte quotidià de la catedral. L'altre espai propi era el cor dels canonges, espai del res de les hores canòniques i la celebració les misses constatant la poca presència dels canonges en la vida litúrgica i un absentisme molt destacat en aquest període.

Aquestes normes reformadores daten d'entorn els anys 1086-1087 i cal posar-les en relació amb la introducció de la regla de Sant Agustí i els costums de Sant Ruf que es conserven en el manuscrit de la "Hispanic Society" de Nova York i publicats per Reynolds. Es tracta dels dos textos que ens informen de quin era la proposta de reforma que es volia impulsar pels canonges de la catedral i que calia aplicar a partir d'aquell moment a la formació dels nous candidats a formar part de la canònica, els quals havien de conviure amb els que acceptaren els dictats i limitacions de la reforma que els hi va imposar fins a la mort. Aquesta coexistència dels canonges de l'anterior règim que van

veure restringits la transmissió dels beneficis i els nous que entraven en unes noves condicions va portar moltes tensions, essent la solució més vàlida la seva segregació temporal en dos espais o comunitats fins aconseguir-se imposar els que acceptaven la reforma. D'aquesta manera es va anar estabilitzant la forma com s'esdevenia canonge i la ritualització de la seva acceptació creant-se la "carta hereditatis" on el canonge era entregat o s'oferia amb uns béns corresponents a la seva dotació per esdevenir canonge, alhora que era acceptat pel bisbe i la comunitat que li permetien la possessió vitalícia d'aquest béns com a propis amb la condició que a la seva mort passessin a formar part de la mensa comuna dels canonges.

Consens i cooperació dels canonges amb el bisbe

La reforma que volia reformar els canonges de la catedral es va concretar amb la butlla del papa Urbà II de l'any 1099 que donava a la comunitat canonical un estatut propi sota la direcció del sagristà major i atorgant al grup de canonges reformats el dret d'elecció del bisbe de la diòcesi. Aquest document va ser la base legal per la consolidació del capítol, però no va estabilitzar del tot la situació que es va veure com hem estudiat a diverses tensions externes i internes que van modificar la seva concreció. Les externes seran del rebuig que el comte de Barcelona al nou dret atorgat als canonges d'elegir al bisbe i que posava en qüestió el control sobre els bisbats que exercia el comte i l'ajuda militar i econòmica que se'n derivava. Pel que fa a les raons internes van ser la divisió que la reforma havia introduït entre els partidaris de crear una comunitat sota la regla de Sant Agustí i els altres que sostenien la regla aquisgranesa que permetia disposar de béns propis. Aquestes tensions es van posar de manifest en l'elecció del successor de l'arquebisbe Berenguer, produint-se la doble elecció de Guillem Berenguer, canonge de Barcelona, per voluntat de Ramon Berneguer III i la d'Arnau de Malla, abat d'Amer, per part dels canonges i clergat amb l'aprovació del legat papal Ricard de Sant Víctor. L'elecció d'aquest darrer es va produir després del rebuig del papa Pasqual II d'acceptar l'elecció de Guillem que després d'anar a Roma va ser enviat a les croades vivint com a clergue fins l'any 1114 al comtat de Trípoli controlat pels comtes de Tolosa. Per la seva banda Arnau de Malla va ser escollit i presentat pel capítol al papa la seva elecció perquè fos ordenat bisbe a Roma.

La intervenció directa del papa Pasqual II que coneixia la situació de la catedral de Vic per la relació que va tenir amb Sant Pere d'Àger i la croada per la conquesta de Tarragona explica alguns dels elements de l'evolució de l'església en aquests inicis del

segle XII. Arnau de Malla serà ordenat bisbe a Roma per Pasqual II del qual va rebre l'encarregat de posar en pràctica les disposicions per aplicar les directrius romanes a partir de la regularització dels canonges que tenien beneficis a la catedral. A títol d'hipòtesi creiem que alguns canonges van anar a Roma i van ser acollits a la penitenciera papal per obtenir el perdó i la regularització de la seva situació. La reserva papal sobre determinades faltes i l'augment de la capacitat del papa per dispensar situacions irregulars estaria darrera aquestes anades a Roma. Volem destacar alguns dels membres esmentats a la butlla del papa Urbà II i, sobretot, el canonge Alaman que va fer testament l'any 1102 i que retornat de Roma va iniciar una acció de reclamar als seus parents els béns que l'església de Santa Maria de la Rodona havia tingut i que havien estat usurpats. La restitució d'aquests va permetre refer la dotació de la capella de Santa Maria de la Rodona que exercia les funcions de parròquia de la vila de Vic i dit canonge va fer un vot expiatori de reedificar la nova església que es farà en lligam amb la litúrgia jerosolimitana que es potenciarà a partir de l'episcopat del bisbe Ramon Gaufred.

Per aconseguir això es va acudir a la negociació amb els diversos llinatges, obtenint la restitució dels béns, i en el cas d'altres es va utilitzar l'excomunió com el mitjà més eficaç per assolir aquest objectiu. Dintre la documentació recollida tenim la negociació que el canonge Alaman va fer amb els descendents del jutge Guifré que controlaven els béns que serviren per dotar l'església de Santa Maria la Rodona i que s'havien transmès a través de dues generacions estant repartits entre diverses persones (Docs. 187 i 189) Testimoni d'aquesta negociació és l'existència de dos documents que van concretar les condicions de la restitució i els afectats. La resolució d'aquest conflicte va comportar l'exili penitencial a Terra Santa per part d'alguns dels seus protagonistes, els quals per assegurar els béns en la seva absència van realitzar una fundació que protegís tots els seus béns amb la creació d'una confraria dedicada a Sant Salvador. El pelegrinatge a Terra Santa seguirà mantenint la seva condició de pelegrinatge penitencial accentuat per una nova espiritualitat i el desig de poder anar a Palestina en un període de formació dels regnes croats.

L'abat Arnau de Malla va posar fi a l'empenyorament de béns de la catedral establint-ne la seva inalienabilitat i un control directe sobre la comunitat des de la seva experiència com abat benedictí. A nivell documental s'establirà un control més directe en l'administració dels béns de la catedral, exigint l'aprovació dels canonges i el bisbe a l'hora de realitzar qualsevol contracte, especialment aquells que implicaven un cert grau d'alienació de drets, sobretot els establiments. El testimoni més antic el trobem en

l'establiment que la catedral i el bisbe van fer de les cases que la catedral de Vic disposaven a les muralles de Barcelona des de l'època del bisbe Guillem de Balsareny i que havien estat afectades per l'atac dels almoràvits de l'any 1114.¹²³⁶ Aquestes cases que els bisbe de Vic utilitzaven per les seves estades a Barcelona van ser conservades durant tot el període estudiat i eren el lloc on el bisbe de Vic estava en les seves estades prop del comte de Barcelona. Aquesta presència de cases dels diferents monestirs i catedrals a Barcelona només s'entén per la voluntat de ser presents a prop del comte de Barcelona i la seva cúria de la qual els bisbes en van continuar essent membres. Els que van rebre l'establiment d'aquestes cases van ser fins hi tot canonges de la catedral de Barcelona com ens ho mostra l'establiment que va fer de les mateixes el bisbe Pere de Redorta que l'any 1156 va entregar a Pere Ramon, primicier de la catedral de Barcelona junt amb totes les propietats que la catedral de Vic tenia al Pla de Barcelona.(Doc. 275)

Tali condicione ut tu vel homo per te, domos nostras redirigaatis et reedificetis, in quibus nos et nostri cum nostra expensa et suo servicio hospitari possimus. Et non liceat tibi nec nepoti tuo Poncio alienare, stabilire, vendere nec impignorare ipsum nostrum honorem absque comuni consensu nostri capituli et annuatim in festivitate Sancti Petri per censum ipsius honoris tribuas nobis et successoribus nostris morabatinos IIII aiadinos, bonos in auro sine engan.

Aquest punt s'anirà concretant a partir de l'episcopat de Ramon Gaufred amb l'obligació del bisbe de demanar el consell, almenys a les dignitats del capítol, per realitzar actes d'administració del patrimoni comú. Alhora es va exercir un control sobre les donacions que es feien en els testaments per controlar els béns que havien de ser de l'administració comuna de la catedral distints d'aquells que els canonges en podien fer una disposició lliure. Aquest control l'exercirà el sagristà major que com a jutge ordinari era l'encarregat de realitzar les publicacions sacramentals com hem explicat al primer capítol. Això implicava una administració coordinada i que impedia que tant el bisbe com altres canonges poguessin fer una administració totalment autònoma. Aquesta necessitat d'obtenir el vistiplau dels canonges implicava la celebració de reunions capitulars en les quals es sotmetia a la consideració de la comunitat els negocis que es feien en la possible alienació de béns, formalitzant-se les formes d'establiment. En la pràctica aquest major control portarà a que la redacció de documents estigui sota un control més rigorós i les persones que tenien capacitat per redactar-los no fos qualsevol canonge sinó que

¹²³⁶ Josep M. MASNOU, *Diplomatari del bisbe Ramon Gaufred*, doc. 25 de 23 maig 1116.

aparegués la necessitat d'estar en mans d'un canonge que tingués els coneixements jurídics suficients per a la redacció jurídica dels documents, donant origen a la funció notarial que a Vic es va donar d'una forma molt precoç amb la creació l'any 1155 per part del bisbe Pere de Redorta de la funció d'escrivà vitalici dels documents de la parròquia i la vila de Vic nomenant a Ramon de Lió com el seu primer representant (Doc. 274)

Aquest control de la comunitat en totes les decisions que afectaven a la vida capitular també es va concretar en la regulació de la forma a accedir a les canongies amb la progressiva imposició de la carta de dotació. Aquest sistema va fer que fos necessària l'aprovació del capítol de canonges per admetre als nous candidats a ser canonges i el dret a rebre els beneficis que s'anirà explicitant tant en els documents de dotació que es redactaran com del caràcter ritual de ser admès a la comunitat canonical. Això implicaria un control intern sobre qui podia ser admès i també la confirmació de determinats membres que transmetien el benefici a parents. Al segle XII els llinatges havien de negociar entre els membres del capítol la continuïtat en l'administració de determinats béns que tenien en benefici i aquesta negociació es produïa en el moment en que es formalitzava l'entrada d'un nou membre del llinatge que era candidat a obtenir la continuïtat en el gaudi del benefici. Aquest fet ens porta a documentar diversos moments de negociació entre el capítol de la catedral de Vic durant el segle XII. La condició per transmetre un benefici dins un mateix llinatge era que hi haguessin candidats a la vida clerical que entressin al capítol i que no fos una sola persona, sinó en alguns llinatges dos germans com hem indicat.

El control del capítol sobre el bisbe s'exercia també en el moment de nomenar els responsables dels diferents càrrecs importants per a les dignitats. Tot i tractar-se d'un dret exclusiu del bisbe per poder triar als seus col·laboradors a la pràctica el bisbe Ramon Gaufred hagué de atendre les opinions dels membres del capítol. Al final de l'episcopat del bisbe Ramon Gaufred, el qual va tenir un paper molt actiu en la consolidació de les canòniques agustinianes al bisbat de Vic, els canonges de la catedral van mostrar el seu descontent acusant al bisbe de dilapidar el patrimoni de la catedral i de fer nomenaments sense l'acord del capítol.¹²³⁷ Aquestes qüestions que datem entorn l'any 1142-1143 va comportar que s'arribés a un acord entre el bisbe i els canonges que seria una de les primeres ordinacions capitulars que tenim documentades (Doc. 245). El document és un

¹²³⁷ Josep M. MASNOU, "El bisbat de Vic durant l'episcopat de Ramon Gaufred", pp. 280-283.

pacte entre el bisbe Ramon i els canonges comproment-se a respectar el patrimoni comú, defensant-lo de qualsevol alienació i l'acord que el bisbe no faria el nomenament de les dignitats del capítol sense el seu acord amb aquest. Finalment s'establia que si sorgien nous conflictes aquests no serien sotmesos al judici de cap autoritat exterior, sinó que serien resolts entre els membres del capítol a través d'arbitratge. Aquesta darrera disposició ens mostra quin estatut es vol donar a la resolució dels futurs conflictes entre el bisbe i el seu capítol, centrant-lo en una resolució acordada evitant de traslladar els problemes a una instància exterior que cal entendre com la jurisdicció papal. Aquest acord ens permet entendre el fenomen documentat en la tesi de Paul Freedman que analitza com es van resoldre molts dels conflictes sobre possessió de béns d'aquest període amb el desenvolupament de molts arbitratges.¹²³⁸ Així doncs quedava consolidat un marc jurídic que permetia regular els futurs conflictes entre el bisbe i el capítol sense acudir a l'autoritat papal. L'evolució posterior ens mostra que aquesta norma es va complir, però que serà trencada pel bisbe Guillem de Tavertet que iniciarà una dinàmica totalment diversa que portarà a un conflicte permanent amb el capítol.

La importància d'aquest document explica que la intervenció dels papes en la vida capitular va ser molt petita només documentant-se un sol privilegi papal de l'any 1150 de confirmació genèrica dels drets i béns de la catedral del papa Eugeni III (Doc. 267) L'explicació d'aquest fet en un moment que les intervencions papals van anar en augment a tot Occident ens porta a plantejar-ne una hipòtesi. Sabem que el bisbe Ramon Gaufred al final del seu episcopat va entrar en conflicte amb Roma per diversos afers que el van convertir en una persona incòmoda. El punt de partença va ser la decisió que va prendre, en el moment de la mort del comte Ramon Berenguer III, de posar en interdicte el monestir de Santa Maria de Ripoll malgrat l'oposició del comte Ramon Berenguer IV.¹²³⁹ Aquesta actitud va ser criticada per Roma i en el moment d'establir la resolució del conflicte el bisbe va haver d'acceptar una limitació a la seva autoritat. Ramon Gaufred no acceptava l'exempció monàstica que el papat va atorgar als monestirs benedictins que els apartava del control episcopal quan ell era partidari de la difusió i consolidació de les canòniques agustinianes subjectes més directament a la jurisdicció episcopal. Un altre conflicte, poc conegut, és la seva actitud de no acceptar la immunitat del monestir de Sant Pere de Casserres vinculat a Cluny retirant la cura pastoral a les esglésies que havien estat entregades i de promoure l'ocupació de béns d'aquest monestir. Les informacions sobre

¹²³⁸ Paul H. FREEDMAN, *Tradició i regeneració*, pp. 188-198.

¹²³⁹ Ramon ORDEIG, *Diplomatari del monestir de Ripoll segle XII*, pp. 29-33.

la presència de Cluny a Catalunya a través del monestir de Sant Pere de Casserres ha estat estudiat per Antoni Pladevall, però encara queden alguns detalls que han passat desapercebuts als estudiosos. Aquests esdeveniments els coneixem per una *querimoniae* copiada a la BNF on es posa en qüestió la intervenció del bisbe Ramon Gaufred, contrari a l'exempció monàstica. Així les esglésies que al principi de l'episcopat de Ramon Gaufred que havien estat entregades al patronat de Sant Pere de Casserres van ser retirades pel mateix bisbe amb posterioritat.

Aquestes parròquies van haver de ser restituïdes posteriorment per Pere de Redorta l'any 1148 quan va retornar a Sant Pere de Casserres les parròquies de Tagamanent, Mirambell i la Guàrdia al prior Constantí, el qual en agraïment va acceptar l'entrada del bisbe Pere de Redorta a la fraternitat cluniacena.¹²⁴⁰ Aquesta actitud bel·ligerant del bisbe Ramon Gaufred respecte Cluny, protegit per la legislació papal, no va ser ben vista per Roma i els darrers anys del bisbe Ramon Gaufred els va passar fent vida eremítica dins el terme del castell de Tous a l'església de Sant Pere de l'Erm.¹²⁴¹ Però també tenim una informació que ens documenta un conflicte que també afectava a la catedral de Vic i que creiem que és el principal motiu que va provocar els pactes signats entre el bisbe Ramon Gaufred i els canonges. Per una butlla de l'any 1193 del papa Celestí III adreçada a la canònica de Santa Maria de Manresa aquesta canviava una disposició anterior donada pel papa Celestí II (1142-1144) en una butlla que permetia que els canonges de Manresa poguessin elegir al seu superior encara que fos una persona que no formés part de la seva comunitat (Doc. 339). Celestí III modificava aquella disposició del seu antecessor i establia que a partir d'aquell moment la persona que podien elegir com a superior de la comunitat havia de ser un dels membres de la comunitat i mai una persona externa. La canònica de Manresa en temps de Berenguer Sunifred estava subjecte a la catedral de Vic i regida per ser reformada pel prior de Santa Maria de l'Estany que hi va introduir la reforma agustiniana. La butlla de Celestí II, de la qual no coneixem el text, autoritzava als membres de la comunitat de Santa Maria de Manresa elegissin al seu superior. Això va suposar de fet que Santa Maria de Manresa assolís una autonomia jurídica respecte Santa Maria de l'Estany i la catedral de Vic a través del reconeixement del papat. La concessió d'aquesta butlla degué produir tensions i, a la pràctica, va significar que Santa

¹²⁴⁰ 1148, juliol, 7. (Còpia al llibre de protestacions Casserres nº 450) El bisbe Pere al costat del bisbe Bernat de Tarragona retorna a Casserres l'església de Tagamanent i reconeix el dret de nomenar capellà a la Guàrdia i Mirambell.

¹²⁴¹ Josep M. MASNOU, "El bisbat de Vic durant l'episcopat de Ramon Gaufred", pp. 290-293.

Maria de Manresa deixés de formar part del patrimoni de la catedral de Vic. Les condicions jurídiques d'aquesta comunitat es van veure modificades i els comunitaris van escollir un abat propi perquè regís la comunitat. Aquests fets els coneixem per un judici del temps del bisbe Guillem de Tavertet i que recullen testimonis d'aquestes eleccions fetes al marge de l'autorització del bisbe diocesà i que documenten un grau molt elevat de conflictivitat (Doc. 441)

Així doncs aquesta situació va provocar la reacció dels canonges de la catedral de Vic i els pactes signats amb el bisbe Ramon Gaufred que per un jurament reforçaven els lligams davant aquesta situació de separació de Santa Maria de Manresa, rebutjant entrar en conflicte amb les disposicions papals. El fet que entre els signants dels pactes consti el prior de Santa Maria de l'Estany Guillem com a membre del capítol ens mostra la unió dels béns de l'Estany amb la catedral de Vic que es veurà reforçat en aquest període. Hi ha la signatura de diversos canonges que representen al capítol, però no hi son tots. Aquest fet ens indica que la unanimitat d'aquests actes estava lligada amb la signatura d'un mínim de representants de la comunitat interpretada pel dret canònic com la "sanior pars". Aquestes serien, doncs, les constitucions capitulars més antigues i que van lligar per un pacte de confiança els bisbes amb el seu capítol amb la voluntat de mantenir una administració conjunta del patrimoni capitular. No hi ha diferenciació entre les rendes del bisbe i els canonges ja que són compartides i administrades conjuntament.

El sentiment de formar una comunitat es va posar de manifest en molts dels testaments d'aquest període on podem veure les donacions fetes entre membres de la comunitat i també a la canònica de Santa Maria de l'Estany i altres de menors com Sant Tomàs de Riudeperes, Sant Llorenç del Munt i Santa Maria de Manlleu. Aquesta relació estreta entre les dues comunitats el tenim documentat en el dos fills menors del gramàtic Guibert que van tenir un protagonisme fonamental en la reforma canonical de tal manera que un d'ells Guislabert va continuar mantenint el benefici familiar a la catedral de Vic, mentre que el seu germà Ramon Guibert va esdevenir membre de la comunitat de Santa Maria de l'Estany a la qual va fer importants donacions de béns. Els dos testaments i les seves publicacions sacramentals ens donen el nivell de riquesa que va assolir aquest llinatge durant tot el segle XI i el principal beneficiari en va ser el seu nebot Pere Guillem, abat de Sant Pere d'Àger. La principal donació que van fer a Santa Maria de l'Estany va ser les esglésies de Sant Llorenç de Boada i els béns annexes a aquesta capella, així com l'església de Sant Iscle situada dins la parròquia de Santa Eulàlia de Riuprimer i que havia estat entregada pel seu germà el gramàtic Borrell Guibert.

Malgrat això no vol dir que no hi haguessin conflictes i divisions puntuals entre els seus membres però segons les regles establertes l'any 1142 aquestes s'havien de resoldre per l'arbitratge. L'agermanament amb la comunitat del Sant Sepulcre que va marcar la primera part de l'episcopat de Ramon Gaufred es va posar de manifest amb l'aniversari que se celebrava cada any el dia en què es pregava pels difunts d'ambdues comunitats. L'anada de diversos canonges al final de la seva vida a Terra Santa va seguir mantenint els lligams entre aquestes dues comunitats. Alguns d'ells van morir durant el viatge, mentre que altres pogueren passar els darrers anys de la seva vida a Jerusalem. A nivell arquitectònic ja hem esmentat la reconstrucció total de l'església de la Rodona a partir de la imitació del Sant Sepulcre i l'allargament del cor dels canonges que havia de fer possible la participació de quaranta membres del capítol. A nivell litúrgic es van reforçar els textos de la setmana Santa i les representacions entorn la resurrecció que a Vic van tenir un desenvolupament molt important.¹²⁴² A la catedral de Vic hem pogut documentar una gran concentració en les celebracions de la pasqua, tant per la tradició de celebrar el diumenge del gran convit va ser mantingut durant el segle XII amb la presència del mateix vescomte de Cardona que servia a taula al bisbe i als seus canonges com ens ho indiquen testimonis posteriors, com per la presència dels diumenges de després de pasqua dels rectors de les parròquies dependents de la catedral.

Finalment hem de destacar que a Vic el sistema d'administració de pabordies es va establir de forma tardana si el comparem amb altres catedrals catalanes. El motiu és que la tradició d'aquesta administració comunitària va ajudar a la catedral a poder recuperar-se de la crisi patrimonial de finals del segle XI. L'establiment del sistema de es dotze pabordies es va implantar l'any 1176 amb la inclusió del bisbe entre un dels pabordes, responsable del manteniment de la catedral durant el mes de Març. Aquesta peculiaritat es mantindrà fins l'episcopat del bisbe Guillem de Tavertet que serà el darrer bisbe de disposar de l'administració d'una de les pabordies. Conservem un document excepcional escrit pel mateix bisbe Guillem de Tavertet en paper on anota les actuacions que ha pogut fer sobre el seu patrimoni amb l'autorització de l'arquebisbe de Tarragona que exercia un control sobre l'activitat del bisbe (Doc. 394)

¹²⁴² Eva CASTRO CARIDAD, "Els drames litúrgics pasquals a la catedral de Vic", CRISPÍ, Marta; FUENTES Sergio, URBANO, Judith (eds.), *La catedral de Sant Pere de Vic*, pp. 141-147.

Consolidació del capítol

A finals del segle XII es consolida l'organització dels capítols de canonges seculars amb una legislació pròpia i definint-se enfront l'autoritat episcopal. A la catedral de Vic aquests canvis es van produir a partir de l'any 1194 en el darrer any de l'episcopat de Ramon de Castellterçol, abans de ser nomenat arquebisbe de Tarragona i amb l'elecció de Guillem de Tavertet com a bisbe. La decisió d'elaborar el cartulari de la catedral per recollir el patrimoni propi dels canonges i la redacció d'un nou martirologi per organitzar la pregària pels difunts i la redacció de la consuetud de la catedral mostren un moment de donar consistència a la vida capitular.¹²⁴³ A més a partir d'aquesta data tenim la primera butlla adreçada pel papa al capítol (*dilectis filiis capitulo Ausonensis*) donant-li la capacitat de poder seguir celebrant els oficis en temps d'interdicte i amb les portes tancades (Doc. 340). Serà aquest mateix capítol l'encarregat d'exercir la seva funció de l'elecció del successor de Ramon de Castellterçol que havia estat promocionat a l'arquebisbat de Tarragona. Conservem la carta enviada al mateix arquebisbe com a superior del bisbe de Vic comunicant quin era el candidat escollit (Doc. 342)

Communi voto atque consensu elegimus Guillelmum in pontifice (...) quem, scilicet, ad archiepiscopatus vestri dignitatem indubitanter mittere curavimus, unanimiter postulantes, et aurem benignitatis vestre humiliter obsecrantes, nobis illum ordinari pontificem, quatenus auctore Deo nobis utiliter idoneus pastor preesse et prodesse valeat, nosque sub sacro eius regimine Domini Christo semper militare possimus. Ut autem omnium nostrum vota in hanc electionem convenire noscatis huic canonico decreto propriis manibus roborando subscripsimus.

Aquest fet coincidirà amb el moment en que el bisbe voldrà consolidar el seu patrimoni diferenciat per disposar-ne lliurement sense les interferències del capítol. Davant el costum establert de prendre les decisions importants sobre el patrimoni de la catedral i altres aspectes de la vida capitular el bisbe Guillem es trobarà amb l'oposició de determinats canonges a la seva voluntat i buscarà mitjans jurídics per fer front a l'oposició capitular.

Guillem de Tavertet va reforçar la seva autoritat respecte els canonges, els clergues diocesans i el laïcat que administrava béns a través de l'autoritat del papa que li va atorgar autoritat per fer front a aquestes resistències fins i tot permetent l'ús de la força. Paul Freedman ja va remarcar que aquestes butlles implicaven un canvi en la relació entre el

¹²⁴³ Josep M. Masnou, "El manteniment del culte a la catedral de Vic", pp. 163-177.

bisbe i els canonges de la catedral iniciant-se un enfrontament latent que anirà creixent amb el temps fins a arribar a la denúncia presentada davant el papa Innocenci III l'any 1206 (Doc. 379). La decisió de disposar de rendes pròpies amb la creació de la “mensa episcopal” va implicar la separació de la documentació acreditativa d'aquests drets i la creació d'un arxiu propi. Per fer-ho es va apropiat de tota la documentació per poder guardar els documents que li corresponien, deixant en una situació de precarietat l'encàrrec fet al canonge Andreu Salmúnia d'elaborar el cartoral que se li va encomanar quan va rebre vitalíciament la notaria sobre la parròquia i vila de Vic l'any 1194 (Doc. 337). Les autoritzacions rebudes del papa Celestí III li permeteren tirar endavant el seu govern amb la formació d'un grup de fidels que van fer efectius els dictats del nou prelat. Aquest grup el coneixem per la denúncia que en van fer els canonges l'any 1206 i que ens mostren el tipus de procediments que van utilitzar per fer valdre l'autoritat episcopal.

Entre aquests destaca la figura de Guillem Escuder del qual hem pogut seguir la seva activitat que va ser premiada pel rei Pere amb la concessió del càrrec de batlle reial de Vic quan aquest va ser acusat i atacat pel capítol de la catedral. A l'inici de l'episcopat el bisbe Guillem li va atorgar un edifici al costat del palau episcopal on residia i el control sobre el forn episcopal com coneixem pels conflictes que aquestes concessions van donar-se després de la mort del bisbe Guillem de Tavertet i que van afectar al seu successor Bernat Calbó.¹²⁴⁴ Guillem Escuder o de Comarenalla era laic o originari de Tona i la seva esposa era del llinatge dels Riudeperes, essent un prohoms dins la vila de Vic i apareixent entre els que formaven part del grup de ciutadans que van acordar amb el bisbe Guillem el pagament del terç en les transaccions de propietats urbanes (Doc. 351), però per la seva col·laboració amb el bisbe va fer passos per esdevenir membre del capítol i participant de les porcions canòniques. Tenim un document no datat que Guillem Escuder a través de dos procuradors, Bernat Joan i Berenguer de Maioles va demanar de seguir rebent la porció canònica que rebia en un moment en que havia marxat a participar a la croada de després del concili del Laterà IV, s'enfrontava amb el capítol.(Doc. 442).

Super petitione cibi canonicalis quem dicti procuratores nomine eiusdem Guillelmi instante ab eodem capitulo sibi dari postulabant, ea videlicet ratione quoniam episcopus et capitulum memoratum in fratrem et canonicum, tam in spiritualibus quam in temporalibus ipsum receperant, et quo desset canonicus que ad modum in instrumentum sue canonie continebatur.

¹²⁴⁴ Eduard JUNYENT, *Diplomatari de Sant Bernat Calvó*, doc. 160, pp. 98-99.

Sabem que a l'inici de l'episcopat les lluites i persecucions que van afectar a algunes de les famílies dels canonges i altres membres de la noblesa les va protagonitzar Guillem Escuder. En la denúncia presentada al papa Innocenci III es destacava a Guillem Escuder com el principal actor en les violències exercides a la ciutat i que va ser protegit pel rei Pere que li va concedir el càrrec de batlle reial. Després de les acusacions fetes a Roma l'activitat de Guillem Escuder va quedar limitada i centrada a participar a l'administració reial sota la protecció del rei Pere. Després de Muret la seva influència es va reduir i va quedar integrat dins l'administració reial com a batlle com hem pogut documentar en varis documents.¹²⁴⁵ La seva esposa va morir abans que ell i en aquell moment va restituir al bisbe Guillem part dels béns que havia rebut del bisbe i conservem el seu testament escrit l'any 1234 pel qual entregava el seu cos s l'orde de l'Hospital i feia donació de diversos béns a Tona d'on era originari i a Riudeperes.

Durant l'episcopat del bisbe Guillem la vida capitular es va degradar tant que els enfrontaments van ser constants i arribant a culminar amb la denúncia portada a Roma per dos canonges que formaven part del grup opositor. Aquest trencament també va afectar a la comunitat de Santa Maria de l'Estany que a partir del 1204 també iniciarà un procés de trencament amb la catedral de Vic (Doc. 372). El conflicte amb l'Estany es va intentar resoldre a través del sistema que durant el segle XII s'havia establert consistent en nomenar per cada part àrbitres per poder negociar els conflictes i proposar pactes que poguessin resoldre les diferències. Aquest sistema però no va ser suficient i es va haver d'acudir a la denúncia directa al papa per aconseguir la deposició del bisbe. Anterior a aquesta denúncia el bisbe havia obtingut un breu pontifici pel qual Innocenci III ratificava al bisbe Guillem de Tavertet que cap clergue ni laic podia invocar que tenia protecció apostòlica per mantenir-se al marge de la jurisdicció que tenia el bisbe (Doc. 373).

Davant la notícia que el papa havia creat una comissió presidida per l'arquebisbe de Tarragona per investigar les denúncies presentades contra el bisbe Guillem de Tavertet aquest va reaccionar amb rapidesa i es va desplaçar a Roma per defensar-se de les acusacions i denunciant que els canonges van actuar amb mala fe com ja hem explicat al primer capítol.¹²⁴⁶ El papa va acceptar escoltar la defensa del bisbe i va enviar després un nou breu a la comissió per informar-los de la forma que havien de procedir en tot l'afer

¹²⁴⁵ Thomas N. BISSON, *Fiscal accounts of Catalonia under the early count-kings (1151-1213)*, vol. I, pp. 202-204.

¹²⁴⁶ Paul H. FREEDMAN, Josep M. MASNOU, "Four additional letters of pope Innocent III concerning the cathedral chapter of Vic", *Roemische Historische Mitteilungen*, 44(2002), pp. 103-120.

actuants amb més prudència en les investigacions i tenir en compte que hi havia persones que anaven contra el bisbe (Doc. 383). Aquestes noves indicacions en que es tenia en compte la fama del bisbe van passar més tard a esdevenir una de les decretals de la forma com s'havia de procedir amb les investigacions contra els bisbes.¹²⁴⁷ Aquests plantejaments van afectar negativament als canonges que van fer la denúncia, així i a defensa que inicià el bisbe va portar a la inhabilitació dels dos canonges Guislabert de Montral i Guillem Gros. Els quals no seran rehabilitats pel papa fins l'any 1208 després d'haver estat objecte d'una purgació canònica (Doc. 385). El papa Innocenci III va manar a Ramon de Rocabertí, arquebisbe de Tarragona, i al bisbe Guillem de Tavertet que absolguessin i aixequessin la suspensió sobre els dos canonges i que no permetessin que fossin molestats.

Nos tam ipsorum quam aliorum multorum qui apud nos pro eis multiplicatus precibus insisterunt, supplicationibus, inclinati de misericordia que super relaxat iudicio eandem suspensionis sententiam duximus relaxandam penam quam ex hac incurrisse nocentur penitus remittentes. Quo circa fraternitate vestre per apostòlica scripta mandamus quatenus canonicos memoratos denunciantes publice absolutos, non permitatis eosdem ab aliquibus propter hoc indebite molestari.

Guillem Gros un cop rehabilitat dins la seva canongia es va dedicar a mantenir la seva activitat com a canonge i administrant béns de l'abadia de Sant Pere de Rodes a la Plana de Vic.¹²⁴⁸ Els guanys que va obtenir de la seva administració el van portar a fer diverses fundacions a la catedral de Vic, a Santa Maria de l'Estany i algunes fundacions hospitalàries. La seva actitud enfront el bisbe va ser de deixar tot tipus de confrontació i seguí desenvolupant la seva activitat com a canonge.

Pel que fa al canonge Guilabert de Montral que era molt més jove va seguir amb una actitud més radical, absentant-se de la catedral per participar a la batalla de Navas de Tolosa i marxant a la croada on va conèixer l'orde franciscà. Tot i retornar a la catedral va aconseguir ser elegit ardiaca de la seu d'Urgell durant molts anys. Al final de l'episcopat del bisbe Guillem de Tavertet va ser proposat com a degà de la catedral, però molts preveres i alguns canonges s'hi van oposar al·legant que era una persona que actuava amb violència i autoritarisme (Doc. 432). El seu perfil es va consolidar en temps

¹²⁴⁷ Damian J. SMITH, "A letter of Innocent III from the archive of Vic shedding light on *Cum Oporteat* (X 5.1.19)" *Röemische Historische Mitteilungen*, 50(2008), pp. 197-207.

¹²⁴⁸ Antoni PLADEVALL, "Un lot vigatà de documents sobre Sant Pere de Rodes", *Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos*, 22(1989), pp. 241-257.

de Bernat Calbó, arribant al final de la seva vida a ser elegit ardiaca de Vic i en el moment de la seva mort va entrar a formar part de l'orde franciscà. La seva família eren els propietaris del mas Salmúnia dins el terme del qual es va construir una de les primeres capelles dedicades a Sant Francesc i Guislabert va ser el que va entregar el cartoral iniciat per Andreu Salmúnia i que havia quedat en la seva propietat (Doc. 407). La trajectòria d'aquest personatge ens mostra com la vida dels canonges de les catedrals seculares permetia una gran mobilitat i capacitat d'obtenir diversos beneficis durant la vida.

Els conflictes no van quedar reduïts a aquesta dos canonges sinó que es van fer extensius a d'altres que hem pogut documentar i a laics que no conformes amb la justícia episcopal apel·laren a la cúria romana reclamant els seus drets.¹²⁴⁹ L'altre família que va presentar apel·lació a Roma van ser els descendents dels Viver que seguien la nissaga dels Lluçà al capítol de la catedral els quals van reclamar de disposar d'un membre del seu llinatge al capítol, però no era acceptat per la majoria del capítol (Doc. 398) Guillem Viver va estar a l'espectativa de poder entrar al capítol de la catedral i mentrestant es va formar com a jurista constant que durant un temps va ser el propietari del *Liber iudicum popularis* on hi ha copiat un poema goliàrdic, tal volta recollit per aquest canonge que va tenir una vida també moguda i agitada. L'oposició de la seva presència al capítol sembla respondre a una oposició d'altres canonges per les arrels del seu llinatge que van dominar durant tot el segle XII. Aquest punt ens fa descobrir que les tensions al capítol no eren només amb el bisbe, sinó que també n'hi havia entre membres del capítol. El fet que l'elecció del successor del bisbe Guillem de Tavertet s'hagués de fer a partir de tres compromissaris escollits pel capítol pot mostrar la diversitat d'opinions i grups dins el capítol. La lluita entre el bisbe Guillem i els Montcada per la jurisdicció dintre el capítol també hem pogut detectar canonges a favor d'uns i altres. Així la presència de clergues gascons al capítol com Pere de Perigueux o Pere de Gavarret ens mostra la influència que tingueren els Montcada, senyors de Bearn, en la introducció de clergat gascó.

Malgrat això el bisbe va tenir el recolzament d'una part important del capítol que just abans de la celebració del concili Laterà IV va escriure una carta al papa Innocenci III recolzant al bisbe i criticant l'actitud bel·ligerant de determinats canonges. (Doc. 400) Aquesta carta tenia una doble finalitat, per una banda recolzar al bisbe Guillem després de la desfeta de Muret i del desprestigi del bisbe per haver recolzat al rei Pere. Per altra

¹²⁴⁹ Paul H. FREEDMAN, Josep M. MASNOU, "Four additional letters of pope Innocent III concerning the cathedral chapter of Vic", *Roemische Historische Mitteilungen*, 44(2002), pp. 103-120.

fer arribar al papa i a la cúria l'actitud positiva del bisbe després d'haver rebut la denúncia i la seva voluntat d'ajustar-se al dret i no abusar de la seva autoritat. La presència del bisbe Guillem de Tavertet al concili Laterà IV li va permetre fer-se escoltar a Roma on se'l va recordar per la seva defensa de la primacia de Tarragona davant les ambicions de Toledo i pel fet que no hi havia arquebisbe de Tarragona que pogués defensar els seus drets. Guillem de Tavertet com a successor de l'arquebisbe Berenguer Sunifred i disposant al seu arxiu de l'original de la butlla "Inter primas" va assumir la seva defensa davant l'arquebisbe de Toledo. Durant l'estada a Roma es va plantejar una sortida al conflicte existent entre la catedral de Vic i la canònica de Santa Maria de l'Estany. Així posteriorment al concili Laterà IV el bisbat de Vic va rebre dues butlles del papa Innocenci III una de recolzament al bisbe Guillem on se l'autoritzava a poder tirar endavant les decisions capitulars només amb la *sanior pars* i encara que hi haguessin membres que mostressin el seu desacord. (Doc 402). El motiu que al·legava el bisbe és que els canonges s'oposaven a l'aplicació dels canons aprovats al concili Laterà IV. L'altre anava adreçada al prior de Santa Maria de l'Estany a qui protegia de tots els béns que tenia i la seva gestió autònoma respecte la catedral de Vic (Doc. 404). Aquesta butlla va posar fi a l'estatut de dependència entre Santa Maria de l'Estany i la catedral de Vic que havia establert el bisbe Ramon Gaufred.

A partir d'aquest període la relació entre el bisbe i el capítol es va pacificar i el bisbe va poder aconseguir l'any 1222 del papa Honori III una confirmació del seu domini sobre la vila de Vic i el castell d'Artés (Doc. 419). En aquest període els conflictes es van centrar amb els Montcada per la possessió del mercat de la Quintana que va portar a fixar uns pactes en que s'establien els límits de la jurisdicció que exercia el bisbe i els Montcada sobre una part de la vila. La conflictivitat va anar incrementant-se fins demanar la intervenció de Roma i de jutges delegats. La problemàtica que afectava al bisbe i les apel·lacions que es feien a Roma moltes van quedar situades dins l'àmbit de la jurisdicció de l'arquebisbe de Tarragona com a instància mitjana entre Roma. La creixent intervenció dels arquebisbes de Tarragona en els afers de Vic s'incrementarà amb la vinguda del legat papal Joan d'Abbeville l'any 1229 i amb les disposicions que va prendre per reformar la catedral.

Sobre el significat de la legació del cardenal Joan d'Abbeville a la península ibèrica i en la seva actuació com a impulsor de la reforma del concili Laterà IV ja ha estat estudiat per Linehan. Aquest va realitzar una visita als diferents bisbats i va imposar tot un seguit de normatives per reformar el funcionament de molts capítols. En el cas de Vic el legat

va esperar al final del seu periple peninsular i la celebració d'un concili provincial a Lleida el mateix any 1229 i que va establir moltes normes sobre el funcionament de la província Tarraconense.¹²⁵⁰ Les decisions del legat van provocar moltes tensions i resistències per la seva contundència i el rebuig que van causar amb posterioritat, La seva visita a la catedral de Vic va servir al legat per conèixer la situació en que es trobava la catedral i establir unes mesures per poder reformar i estructurar el capítol d'una forma permanent. En la visita també hi havia la situació jurídica que afectava al bisbe Guillem de Tavertet i que el legat degué tractar personalment amb el bisbe en nom del papa Gregori IX. Les conseqüències de la visita van ser unes disposicions que van reestructurar el capítol de la catedral establint el nombre de canonges que l'havien de constituir després d'un període de crisi i reducció de les rendes. Així es va establir el nombre de trenta membres i el legat va aprofitar per nomenar-ne personalment a vuit nous canonges amb la característica que tots eren preveres i podien intervenir en la potenciació del culte. El legat va establir que els tres laics que gaudien de vuit porcions canòniques les tindrien durant la seva vida i després de la seva mort fossin utilitzades per a dotar a vuit membres més. El legat volia reforçar la presència dels canonges en la vida coral i litúrgica, insistint en la seva presència a la pregària del cor evitant absències injustificades i un sistema que penalitzava a tots aquells que no complissin aquesta obligació. La visita del legat va produir-se en un període que a la catedral els preveres de les parròquies dependents de la catedral participaven de forma setmanal en la celebració de misses al cor de la catedral, abandonant les seves obligacions parroquials, fet que pel legat va ser considerat una pràctica no acceptable perquè implicava abandó de la responsabilitat pastoral i en va decretar la seva abolició.

Totes aquestes disposicions es van publicar quan el legat era a Girona a punt de retornar a Roma, establint que l'aplicació concreta de les seves disposicions estaria en mans de l'arquebisbe Espàreg de la Barca. Aquest va intervenir de forma directa mediatitzant la interpretació de la normativa establerta pel legat Joan (Doc. 436). A més tenim el testimoni de que el bisbe Guillem de Tavertet, tot i tenir una formació de jurista, va realitzar diverses consultes a l'arquebisbe sobre la forma com havia de procedir en l'aplicació de determinades normes del legat i en la renovació de certs càrrecs a la catedral que van provocar diverses tensions durant aquest període (Doc. 439). Les respostes de l'arquebisbe que també era jurista les fa també com a superior i supervisor de la tasca

¹²⁵⁰ Josep M. MARQUÉS (ed), *Concilis provincials Tarraconenses*, pp. 91-106.

episcopal. Aquests documents testimonien que ja l'any 1229 les funcions del bisbe eren posades en qüestió des de la cúria romana i es van concretar en l'anada l'any 1230 del bisbe Guillem a Roma per respondre de la seva activitat i que acabaria amb la resignació del càrrec. La documentació sobre tot aquest afer del final de l'episcopat del bisbe Guillem han estat publicats per Mundó en un article fonamental que els recollia, alhora que documentava detalladament aquestes circumstàncies. Posteriorment la publicació del primer manual notarial conservat a Vic dels anys 1230-1233 estudiat i editat per Rafel Ginebra ha aportat nous elements de detall i cronologia sobre aquest afer. En la nostra recerca hem detectat documents que ja mostren que el bisbe era conscient abans d'anar a Roma que la seva situació podria acabar amb la seva resignació.

Podem esmentar la decisió que va prendre el bisbe el mateix 1229 abans de la vinguda del legat papal que davant els problemes que afectaven a la formació dels canonges i clergues del seu bisbat va aplicar una ràpidament una de les normatives imposades pel concili de Lleida que encoratjava als bisbes a permetre als seus clergues a poder realitzar estudis a les universitats de París i Bolònia amb la possibilitat de mantenir el gaudi de les rendes i beneficis que tenien i servís per finançar els seus estudi. Guillem de Tavertet va obrir aquesta possibilitat a partir de finals del 1229 i va beneficiar la partença de clergues a realitzar estudis a París i a la Llombardia com testimonien altres documents del període. L'altre decisió que es va prendre per l'anada del bisbe a Roma va ser la d'unir les rendes de diverses pabordies perquè la seva administració no era suficient per mantenir cada mes mostrant la crisi del sistema de pabordies que ja no permetia un funcionament que pogués mantenir l'activitat de la catedral.

A partir de l'any 1230 el capítol ja està constituït com l'entitat jurídica que agrupa al clergat de la catedral després que el bisbe deixés de formar part integrant de la comunitat després de la creació de la mensa episcopal. La disposició de rendes pròpies va servir per aclarir els béns que els bisbes a l'accedir al seu càrrec a la diòcesi podien disposar i li permetien una administració autònoma per mantenir el seu servei. També la reforma del 1229 va deslligar totalment al prior de Santa Maria de l'Estany dins els membres del capítol i com a subsistit del bisbe en la seva absència, coronant un procés d'emancipació d'aquesta comunitat que va comportar la seva autonomia respecte la catedral. El nombre de canonges quedarà establert en trenta i les posteriors decisions aniran ajustant el nombre de membres del capítol i un increment important de nous canonges preveres que van ser nomenats directament pel legat papal obrint a la intervenció creixent del papat en el nomenament dels membres de les catedrals en una evolució que s'iniciarà en aquest

període. Finalment encara en aquest període el capítol té la capacitat jurídica d'escollir al bisbe diocesà al marge de les intervencions reials i amb un lligam estret amb Roma que establirà formes d'elecció per evitar problemes o per superar conflictes com serà el permís que rebrà el capítol de la catedral de Vic de poder elegir nou bisbe a través de tres compromissaris. Certament que calia una intervenció papal en aquest moment quan l'anterior bisbe se l'havia obligat a resignar del seu càrrec i retirat al monestir de Casserres va continuar gaudint de part de les seves rendes episcopals.

5 Conclusions

L'objectiu principal de la nostra recerca ha estat estudiar l'evolució de la vida canonical a la catedral de Vic des de la restauració del bisbat l'any 886 fins a l'any 1230 a partir del recull prosopogràfic de 374 canonges i un corpus format per 448 documents que ens proporcionen informacions per poder conèixer els membres de la comunitat canonical durant el període estudiat. Disposem de 107 testaments des del segle X fins l'any 1230 que documenten un percentatge elevat de membres del capítol, la seva riquesa i relacions familiars. Els canonges documentats ens ofereixen les dades sobre els membres de la catedral durant aquest període i ens han permès, a través de l'estudi genealògic, reconstruir els llinatges que van intervenir en la vida canonical. Les genealogies només les podem oferir en tant que es conserven informacions suficients per poder elaborar-les i només ens hem centrat en les famílies que van tenir diversos membres al capítol de la catedral i van monopolitzar determinats beneficis. La identificació i l'estudi dels canonges del segle X ha estat més limitat per la dificultat d'aclarir si són canonges o preveres que actuen entorn la catedral. A partir de la reforma del 957 hem pogut documentar als membres de la comunitat formada per dotze canonges i la figura de l'ardiaca com assessor del bisbe en el govern diocesà.

Durant els primers segles hem utilitzat el terme "canònica" per a designar la comunitat dels canonges, ja que no podem parlar pròpiament de capítol fins a la butlla del papa Urbà II de l'any 1099. El concepte "canònica" està estretament vinculat amb l'aplicació de la regla d'Aquisgrà en que la relació entre el bisbe i els canonges és més estreta. Aquesta interdependència entre el bisbe i els seus canonges va ser afavorida al principi de l'organització del bisbat pel bisbe Jordi que va compartir una vida comunitària molt estricta amb l'establiment d'una administració comuna dels béns. La implantació de la normativa canonical carolíngia es va fer sobre una església fonamentada en la legislació visigòtica que era ben present en el període i en els textos litúrgics que es van adaptar a la seu metropolitana de Narbona. També durant el segle X es van començar a crear beneficis per part de membres de les famílies comtals i vescomtals, assignats a determinats canonges que van transmetre als seus descendents. Es tractava de béns per dotar la pregària pels difunts i contribuï al manteniment del culte a la catedral. A partir de l'episcopat del bisbe Ató, quan es produeix l'intent de restablir els drets arquebisbals de Tarragona sota l'autoritat del bisbe d'Osona, trobem que els comtes entreguen a la

catedral castells al sector fronterer que seran gestionats a través de la figura dels levites, clergues tonsurats amb les ordes menors..

La situació es deteriorà durant l'episcopat del bisbe Frojà amb l'existència de tensions greus que van acabar amb l'assassinat del mateix l'any 992, fet que va comportar una important disgregació en la vida canonical. No disposem de dades continuades sobre els membres de la canònica fins l'any 998 quan el bisbe Arnulf va recuperar el control del bisbat després de la crisi que van provocar els seguidors del bisbe Guadall. Hem pogut destacar que el judici celebrat entre els dos candidats a Roma amb la resolució de legitimar al bisbe Arnulf per part del papa Gregori V i l'aprovació de l'emperador Otó III va donar al bisbe d'Osona una major autoritat respecte el poder comtal, situant al bisbe en una posició destacada davant els comtes catalans a l'hora de fer valdre els seus drets episcopals.

Les donacions de castells a la zona de frontera va consolidar una canònica formada per canonges preveres, que tenien un pes important en la vida litúrgica i pastoral, al costat de canonges levites que com a màxim arribaven a ordenar-se sotsdiaques i que exercien funcions d'administració dels béns de la catedral i la gestió dels castells. Arnulf va estar plenament identificat amb aquesta organització peculiar en un període de represa de la lluita contra l'Islam com mostra la seva biografia: presoner en l'atac d'Almansur el 985, rescatat de les presons de Còrdova junt amb altres membres de les cases vescomtals, volia anar a Jerusalem després de la destrucció del Sant Sepulcre i la seva mort al castell de Calonge després de l'expedició dels comtes catalans a Còrdova de l'any 1010. Amb el bisbe Arnulf el nombre de dotze canonges va augmentar progressivament i, després de la seva mort coincidint amb l'elecció del bisbe Borrell, els canonges aconseguiran l'aprovació per part del comte de la capacitat de poder transmetre en herència als seus parents les cases que es construïrien amb béns propis. Aquest aspecte legitimarà la creació de beneficis hereditaris, entregats a canonges que no arribaven a ordenar-se més enllà del sotsdiaconat, estaven casats i amb capacitat de transmetre aquests béns als seus fills. Els testaments conservats i la documentació ens mostren aquestes característiques pròpies de les canòniques catalanes del període, on la importància del suport a l'activitat bèl·lica dels comtes va esdevenir un dels trets definidors als bisbats catalans.

La vigència de la legislació visigòtica a Catalunya, assenyalada com una característica pròpia d'aquest període, donava els marc legal a través del qual aquests drets de successió eren regulats. L'aplicació del *Liber iudicum* s'estenia a tots els aspectes de la vida, alhora que augmentava l'activitat dels jutges vinculats a la catedral. Hem destacat el paper del

sagristà major com a jutge ordinari del bisbat que es consolidarà amb el jutge Guillem Ramon que va intervenir tant a la catedral de Vic com en la creació de la canònica de Sant Pere d'Àger. En aquest punt la pervivència de l'adveració sacramental va ser un dels instruments més eficaços per mantenir aquests drets enfront la nova legislació canònica introduïda per la reforma gregoriana. A la catedral de Vic aquesta pervivència de la legislació visigòtica va durà fins a finals del segle XII.

La pràctica del matrimoni dels canonges va introduir elements suplementaris de concentració de poder a través d'enllaços entre diverses famílies canòniques, alhora que es consolidarà que els seus fills poguessin gaudir del benefici eclesiàstic vinculat al seu llinatge. Un cas paradigmàtic d'aquesta evolució el trobem en la família dels descendents dels vescomtes de Girona de finals del segle X, que exerciran un control sobre l'ardiaconat de Barcelona i sobre els castells episcopals d'Osona amb la figura del levita Guillem Sesmon o de Mediona. Hem pogut demostrar que el poder d'aquesta família es va veure incrementat pel matrimoni d'una de les filles de Guillem de Mediona amb Bernat Sendred de Gurb que donaran entrada a aquest llinatge en el control dels béns del castell d'Oló. La implicació d'alguns d'aquestes canonges en la lluita a la frontera contra l'Islam i en les disputes pel creixement de la cavalleria, va ser un dels elements característics en aquest període de transformacions socials vers una societat marcada pel feudalisme. Aquest llinatge aristocràtic, gaudirà del control de les parròquies situades dins el castell de Gurb i serà el grup que de forma més sistemàtica s'oposarà a la implantació de la reforma gregoriana.

També hem detectat la creixent influència dels nous vescomtes de Girona, hereus dels senyors del castell de Cabrera i Montsoriu, que durant el segle XI incrementaran el seu poder consolidant l'aliança entre la catedral de Vic i la canònica de Sant Pere d'Àger. La concessió d'un canonicat a l'infant Guerau Ponç, fill del matrimoni del vescomte Ponç i Ledgarda, filla de Arnau Mir de Tost, serà un dels punts més destacats de l'evolució prèvia a la reforma gregoriana. Guerau Ponç, net d'Arnau Mir de Tost, serà l'hereu dels béns de Sant Pere d'Àger en disputa amb el seus cosins els comtes de Pallars i amb el comte d'Urgell. El canonicat de l'hereu dels vescomtes de Girona es crearà per donar un suport material a aquest llinatge i a l'expansió de les conquestes entorn Àger. El control sobre béns situats en terres interiors i amb importants rendiments en els cultius servia de base per finançar la consolidació als sectors fronterers, sempre més inestables. Aquest grup aristocràtic estarà unit als vescomtes de Cardona pel matrimoni d'Ermessenda, germana de Ponç de Cabrera, amb Ramon Folc de Cardona i tindrà un important

protagonisme en l'evolució dels esdeveniments de la reforma canonical a través de l'ardiaca Folc de Cardona i el bisbe Berenguer Sunifred de Lluçà. Des del 1038 en que es van signar els pactes sobre el domini del castell de Calaf entre el bisbe Oliba i la família vescomtal de Cardona es va establir la situació a través d'un dinar el diumenge de pasqua, aquest legitimava el poder superior del bisbe al comtat i a la ciutat de Vic. Aquests pactes es van renovar periòdicament i van contribuir a la superació de les crisis que es van produir dins el llinatge dels Cardona durant el segle XII. Bon exemple d'això és el judici de l'any 1218 en que el bisbe Guillem de Tavertet va reclamar aquest *convivium*, demostrant la importància que tenia pel bisbe de Vic aquest costum que legitimava el seu poder sobre els antics vescomtes d'Osona i el domini sobre la vila de Vic.

Aquest model canonical plenament establert al segle XI es veurà accentuat per l'entrada de l'or de les pàries cobrades als regnes de taifes. La presència d'or i la circulació monetària incrementarà la compra i adquisició de beneficis eclesiàstics per part dels nous llinatges feudals. Hem pogut detectar que no solament l'*episcopatus* era un benefici amb les rendes annexes, que era controlat i concedit pels comtes a canvi d'un *donum*, sinó també els càrrecs principals que es van crear a les catedrals: ardiaconats, sagristanies i cabiscolies. La mateixa canongia o dret de ser canonge a partir de la possessió d'un benefici també va entrar en el joc de la patrimonialització d'aquests càrrecs en el moment de consolidació dels principals llinatges nobiliaris. L'elecció del bisbe Borrell i la concessió hereditària del dret de transmetre les cases que havien construït amb els seus béns a algun descendent seu que fos clergue, va significar la consolidació de diversos llinatges canònics que van monopolitzar els béns de la catedral.

Malgrat aquesta tendència disgregadora, l'organització comunitària de la canònica de Vic es produirà per iniciativa del bisbe Oliba que durà un pla de recuperació del patrimoni de la seu. El bisbe a través de convinences amb els vicaris va associar a aquests llinatges a la catedral. Aquesta acció va permetre la construcció de la nova església que serà consagrada l'any 1038 i una mínima base comunitària per assegurar permanentment el culte. Aquest protagonisme de l'episcopat en la renovació i construcció de noves catedrals durant el segle XI és comú a tot Europa i va consolidar les estructures diocesanes on la catedral esdevenia el punt fonamental de l'organització del bisbat. Oliba restablirà l'observança de la regla d'Aquisgrà quan va crear el càrrec de preposit com a cap i administrador de la vida canonical a partir d'Adalbert de Calonge que estructurarà una vida comunitària amb refector, dormitori i claustre pels canonges. Oliba fomentarà la vida comunitària dels canonges en algunes festivitats litúrgiques durant l'any, destacant la

celebració de la Pasqua amb el *convivium* pagat pels vescomtes de Cardona, antics vescomtes d'Osona. També als inicis del temps d'Advent amb la celebració de la festa de Sant Andreu i el dia de Tots Sants en un període de consolidació de la festa dels difunts seran els llinatges de Guillem de Mediona i Bernat Sendred de Gurb que pagaven altres àpats comunitaris. A partir de l'episcopat de Borrell s'organitzaran les escoles sota la direcció de Guibert gramàtic, originari de Lieja, i junt a l'activitat d'Ermemir Quintila en un període de molta producció pròpia de manuscrits dedicats a les parròquies i a l'ensenyament. Aquesta activitat educativa explicarà el prestigi d'alguns membres de la canònica i la intervenció d'aquests en la fundació de la canònica de Sant Pere d'Àger amb la intervenció del cabiscol Ramon Guifré i l'actuació puntual a Àger de Borrell Guibert i del canonge Heriball. La implicació de la catedral de Vic en la fundació i consolidació de la canònica de Sant Pere d'Àger va estar impulsada pel bisbe Oliba amb qui tenia una relació molt estreta amb Arnau Mir de Tost. La capacitat de poder disposar dels béns propis va quedar garantida per la regla d'Aquisgrà evidenciant que els canonges de la catedral de Vic eren canonges seculars, alguns dels quals no arribaven a ser ordenats més enllà dels sotsdiaconat i estaven casats amb esposa i fills. La regla aquisgranenca es va aplicar a Sant Pere d'Àger fins l'any 1114 en que va adoptar la regla agustiniana.

Un altre dels objectius d'aquesta tesi era aprofundir en el que va significar l'aplicació de la reforma gregoriana a la vida canonical de la catedral. El recull prosopogràfic i la elaboració de les genealogies de les principals famílies canòniques ens han permès estudiar la forma en que eren transmesos els beneficis. La legislació reformadora va afectar de ple a la vida canonical, va provocar rebuig i violència per una part dels canonges que no volien perdre els béns propis. Durant tot el període estudiat la reforma canonical només es va poder aplicar a una comunitat nova com va ser la de Santa Maria de l'Estany amb l'acceptació de la regla de Sant Agustí. Malgrat això la formalització de l'entrada en el món canonical la detectem a partir de l'aplicació de la reforma gregoriana que va aconseguir regularitzar i establir un sistema estructurat d'entrada al capítol de la catedral a través de la "carta de dotació" com hem estudiat. Per altra banda aquesta regulació serà paral·lela a la creació dels canonges regulars de Santa Maria de l'Estany, els quals a través del càrrec de prior va mantenir vincles estrets entre les dues comunitats. La legislació eclesiàstica que imposarà el celibat al clergat serà un producte de la reforma que implicarà canvis fonamentals en la forma d'accedir als capítols catedrals. A més de la qüestió del celibat dels seus membres es disposarà de forma explícita l'abandó de l'exercici de les armes, deixant-ho en mans dels laics i de la consolidació de la cavalleria,

fent totalment inviable l'estatut dels canonges levites. Aquest procés de reforma va portar a resistències inicials per part dels llinatges a aquests canvis i a la progressiva reglamentació del procés d'entrada a la vida canonical. Una major preparació dels candidats i l'exigència de l'acceptació per part de la comunitat d'aquells que volien ingressar. A nivell patrimonial un control més estret dels béns que cada canonge podia disposar com a dotació durant la seva vida i l'obligació d'entregar-los a la mensa comuna en el moment de la seva mort. La reforma gregoriana remarcarà el caràcter inalienable dels béns eclesiàstics i la necessitat d'obtenir la restitució dels béns que havien format part del patrimoni de la catedral i que estaven en mans de determinats llinatges.

La reforma va representar un moment clau en l'evolució de la societat medieval i que va marcar a tota la societat on s'establia un nou equilibri entre els elements sagrats i secular. A Catalunya s'ha mostrat que abans dels concilis de Girona del 1068 l'acció d'alguns prelats com Oliba haurien avançat alguns elements d'aquesta reforma de l'església. La realitat, però, no és prou precisa i en tot cas hem de posar en relació amb l'augment del poder efectiu dels bisbes que a través de la construcció dels nous edificis canònics volia consolidar l'estructura dels bisbats centrats en una administració centralitzada entorn de la catedral i els seus canonges. Aquest fenomen també el tenim documentat en diverses diòcesis alemanyes del període i, sobretot, en les catedrals de la zona de Llombardia on entorn les catedrals es van consolidar les grans famílies del *contato* durant el segle XI.

Els inicis de la reforma estaran liderats des del mateix papat que a partir del 1059 prohibirà la compra dels càrrecs eclesiàstics i, sobretot, iniciant la lluita contra el matrimoni dels clergues, imposant el celibat com l'element fonamental de la vida del clergat des del prevere rural fins al bisbe. Els contactes del bisbat de Vic amb el papat es faran a partir de la seva relació amb l'estructuració de la canònica de Sant Pere d'Àger i amb la intervenció de Guillem Ramon jutge, que acumularà els càrrecs d'abat d'Àger i sagristà major de la catedral de Vic. L'estada del bisbe Guillem de Balsareny a Roma l'any 1060 és fonamental per entendre tot aquest procés. En aquesta estada el bisbe entrà en relació amb els debats que impulsà el papa Nicolau II i ho hem pogut documentar per la còpia dels decrets reformadors de l'any 1059 i pel text del cardenal Umbert "contra la simonia". La participació del bisbe Guillem en l'expedició contra Barbastre del 1064, junt amb Arnau Mir de Tost, posarà en relació directa amb el papa Alexandre II i la presència a Àger de monjos procedents de Cluny que hem pogut arribar a establir en que van consistir.

La primera legislació reformadora a Catalunya va partir del concili de Girona de l'any 1068, on s'establien un seguit de mesures per eliminar l'accés a les armes per part dels clergues i imposava restriccions a la seva vida conjugal amb l'amenaça de la pèrdua dels beneficis. Es preveia que els que acceptessin aquestes normes podrien gaudir durant la seva vida dels beneficis, mentre que els nous obtentors haurien d'acceptar les noves condicions d'accés als beneficis eclesiàstics. És des d'aquesta problemàtica que hem d'entendre la difusió dels canonges regulars que volien contribuir a formar el clergat segons aquestes noves condicions i on els fills dels clergues tenien una posició central a la qual calia donar una sortida. Aquesta primera legislació reforçada per les disposicions del concili de Girona del 1078 va anar precedida per les renúncies del bisbe Guillem de Balsareny que es va retirar a Ripoll, del sagristà major de la catedral de Vic el jutge Guillem Ramon, abat d'Àger, i de l'ardiaca Ermengol Ermemir que va renunciar a l'ardiaconat apropant-se el moment de la seva mort.

En la tesi hem focalitzat aquesta problemàtica en la reforma de la vida canonical i l'acció del bisbe Berenguer Sunifred com impulsor de la reforma. L'estudi prosopogràfic ens ha permès identificar altres persones actives en aquesta reforma, no com a simples comparses, sinó amb la seva aportació per fer efectiva la seva aplicació. No hem volgut centrar l'estudi d'aquests fenòmens només al bisbat de Vic, sinó que analitzem les influències en altres bisbats sota domini dels comtes de Barcelona compartint les tensions derivades de les evolucions polítiques. Així l'estudi prosopogràfic ens ha permès aprofundir més en els actors i testimonis dels actes, identificant-los i analitzant els motius de la seva participació en cada document. En aquest punt hem mirat de documentar quina va ser la participació del futur papa Pasqual II, Rainier de Bleda, en la vida de Sant Pere d'Àger i la restauració de Tarragona com un dels elements nous en l'anàlisi dels fets esdevinguts a l'església catalana entre 1066 i 1118.

L'aplicació de la reforma a les comunitats canòniques del bisbat de Vic va tenir unes característiques pròpies per la influència de l'abat Arbert de Sant Ruf d'Avinyó. Aquesta també va afectar a la canònica de Sant Pere d'Àger per la presència d'un llinatge canonical centrat en el jutge Guillem Ramon que va monopolitzar l'abadia en diverses generacions. En l'estudi hem pogut documentar la presència a la comunitat d'Àger a partir de l'any 1066 de Rainier que en la seva etapa d'estudiant o escolàstic assumirà el paper de preposit de la comunitat, sota la direcció de l'abat Guillem Ramon, jutge i canonge de Vic. Aquest participarà en l'organització interna de la canònica que depenia directament de Roma i un cop mort Arnau Mir de Tost l'any 1072 en va ser nomenat marmessor. En aquest

moment deixà la canònica quan va esclatar un greu conflicte entre els hereus d'Arnau Mir de Tost i el comte Ermengol IV d'Urgell. Rainier que va anar a Roma per gestionar les deixes testamentàries d'Arnau Mir de Tost i l'estatut de l'abadia de Sant Pere d'Àger, serà nomenat pel nou papa Gregori VII com abat de Sant Llorenç fora murs, iniciant la seva activitat a la cúria romana. El seu coneixement de la realitat dels bisbats catalans i aragonesos li permetrà intervenir en el restabliment de l'arquebisbat de Tarragona en temps del papa Urbà II. La relació que va tenir Rainier amb els descendents de l'abat Guillem Ramon d'Àger va ser important en la relació entre la seu romana, la canònica de Sant Pere d'Àger i la catedral de Vic en temps de l'abat Pere Guillem, abat d'Àger (1086-1108). El bisbe Berenguer Sunifred, en un context de crisi de la dinastia dels comtes de Barcelona per l'assassinat de Ramon Berenguer II, tirarà endavant el projecte de restauració de Tarragona en el moment en que es va restablir l'arquebisbat de Toledo. Berenguer Sunifred va estar a Roma negociant llargament als inicis del pontificat del papa Urbà II amb el consell de Rainier i la col·laboració del canceller Joan de Gaeta, futur papa Gelasi II (1118-1119), el qual va transcriure les butlles papals de l'any 971 en escriptura beneventana i que encara es conserven a l'arxiu capitular.

Les gestions de Berenguer coordinades per la legació del cardenal Rainier van portar a al papa a restaurar l'arquebisbat de Tarragona amb la concessió l'any 1091 de la butlla "Inter Primas". Aquest èxit inicial va topar amb la resistència de l'arquebisbe de Narbona que va actuar amb violència. També el comte Berenguer Ramon II, el fratricida, va trobar dificultats de repoblar i establir el control de Tarragona quedant en mans de l'arquebisbe Berenguer. El fracàs de la campanya per restaurar Tarragona va implicar una desfeta important en el patrimoni de la catedral de Vic i en els béns que administrava l'arquebisbe Berenguer que incloïen Sant Joan de Ripoll amb un important endeutament. Les dificultats van fer que Roma fes intervenir com a legat papal a l'arquebisbe de Toledo Bernat que va portar a terme, per la via del decret, la reforma que Berenguer no havia completat de la catedral l'any 1098. Hem mostrat que això va ser imposat per Bernat i consolidat per la butlla del papa de l'any 1099 en que establia al sagristà major Ricard com a prior de la nova comunitat i establia que fos el capítol qui pogués escollir el successor de Berenguer. Però la resistència va venir del comte de Barcelona que no acceptava que els canonges de la catedral tinguessin el dret d'elecció del bisbe quan era el comte qui exercia un control sobre l'*episcopatus*.

Durant els primers anys del comte Ramon Berenguer III es va iniciar una política comtal revisionista respecte a la restauració de Tarragona que va portar a un enfrontament

amb el papat. Ramon Berenguer III va reprendre el control sobre el bisbat de Vic imposant el seu candidat Guillem Berenguer com a bisbe, el qual serà rebutjat per Roma i pels canonges que feia poc temps havien rebut la facultat de poder escollir al bisbe. El comte utilitzarà els drets sobre el bisbat de Vic en els pactes matrimonials entre la seva filla Maria amb el comte Bernat de Besalú l'any 1108. També va quedar per resoldre la restauració de Tarragona i el problema que va generar la seva entrega a Roma per part del comte Berenguer Ramon II que va ser qüestionada per Ramon Berenguer III. Serà precisament el cardenal Rainier, actuant com a papa Pasqual II, qui assumirà en la seva persona la resolució d'aquest conflicte. Pasqual II a través del cardenal Ricard de Sant Víctor gestionarà les tensions amb el comte Ramon Berenguer III durant tot el seu pontificat.

Els canonges de Vic l'any 1101 elegiran com a bisbe a Arnau, abat de Santa Maria d'Amer que serà consagrat pel papa Pasqual II i que portarà a terme una regularització dels membres de la canònica establint diversos compromisos amb els llinatges que formaven part del capítol. En aquest procés de normalització hi tindrà un paper important el seu successor el bisbe Ramon Gaufred i les seves gestions per les quals es va establir un pacte d'agermanament entre la comunitat canonical del Sant Sepulcre de Jerusalem amb les catedrals de Vic i Barcelona obrint una col·laboració en l'expansió enfront de l'Islam i compromentent a les noves comunitats religioses d'orient amb la seva implicació a les conquestes a la península ibèrica. Per aconseguir aquest agermanament hem de considerar que es va fer per mediació del papa Pasqual II que volia impedir que els cavallers dels regnes hispànics anessin a Terra Santa i deixessin de banda la lluita a la península ibèrica. S'establirà una relació estreta entre el bisbe Ramon Gaufred i Oleguer que ja va tenir origen al mateix comtat de Besalú respecte l'estatut de la canònica de Santa Maria de Besalú.

És durant aquest període 1100-1117 que podem situar els principals episodis de la crisi gregoriana per les investidures als comtats catalans que caldria documentar més exhaustivament i que aquí just n'hem traçat alguns dels elements relacionats amb la catedral de Vic. El final d'aquest conflicte es segellarà en el context de la croada contra Mallorca coordinada pel papa Pasqual II i amb la participació del comte Ramon Berenguer III, casat amb Dolça de Provença i nou aliat papal, després d'un període turbulent. El nomenament d'Oleguer, abat de Sant Ruf d'Avinyó, i la regularització dels canonges agustinians a Sant Joan de Ripoll marcaran els passos de la resolució d'aquest conflicte que establirà els principis de les relacions entre els comtes respecte Roma i el

nomenament dels bisbes. El concili de Girona de 1117 marcarà el moment de la progressiva regularització de les relacions obrint-se a la resolució del conflicte sobre Tarragona l'any 1118 amb el nomenament d'Oleguer, bisbe de Barcelona, com nou arquebisbe. Un acord amb Ramon Berenguer III sobre el domini del camp de Tarragona serà la concreció d'aquest nou estatut de relació entre el comte de Barcelona i Roma. El fet que Ramon Berenguer III assumís el control del comtat de Besalú que havia estat un dels puntals de la reforma i el seu matrimoni amb Dolça de Provença van consolidar la vinculació total del nou comte amb la reforma romana que li garantia el creixement del seu poder tant a Catalunya com al Lluenguadoc i a Provença.

L'actuació d'Oleguer com a legat papal per la croada i els pactes amb el comte Ramon Berenguer III es van celebrar en aquest context, on els bisbes de Vic van obtenir la seva compensació en la restauració de la seu Tarragonina amb la concessió de l'església de Sant Salvador del Corral que actuarà com a primera parròquia de la ciutat de Tarragona. Ramon Gaufred va assumir l'administració temporal de les donacions que rebia la comunitat del Sant Sepulcre tot esperant l'arribada d'un prior que les organitzés autònomament, alhora va potenciar la difusió de l'ordre de l'hospital de Jerusalem i dels templers. Aquest context va servir per consolidar la reforma canonical al bisbat establint-se una relació orgànica entre la comunitat dels canonges de la catedral de Vic que ja es mouran dins els paràmetres de la reforma i la comunitat de Santa Maria de l'Estany a partir de la figura del prior i la consolidació de la vida comunitària amb la regla agustiniana. Aquesta consolidació es va donar pel recolzament explícit al testament del comte Ramon Berenguer III que amb la restitució de la parròquia de Moià va donar solidesa econòmica a Santa Maria de l'Estany. També Ramon Berenguer III contribuirà a la consolidació de la catedral de Vic amb la concessió d'un ampli territori periurbà on la ciutat de Vic creixerà sota el control directe del bisbe de Vic Ramon Gaufred. Serà aquets bisbe que donarà el primer privilegi conegut als ciutadans de Vic i als canonges amb drets sobre el comerç dels teixits al mercat l'any 1138. En aquest període la relació amb els senescals era de cooperació no existint especials problemes tot i donar-se un repartiment de la vila en dues zones, en un període de creixement. El bisbe Ramon Gaufred recolzarà els Montcada en el seu conflicte amb el nou comte Ramon Berenguer IV.

La documentació conservada a la catedral de Vic m'ha permès poder individuar bona part dels membres del capítol de Vic durant aquest segle XII quan s'aniran normalitzant les relacions entre el bisbe i els diferents llinatges amb membres del capítol. Hem pogut

detectar l'entrada de canonges que s'havien format a Sant Joan de Ripoll al capítol de Vic i la de nous llinatges corresponents a les famílies de castlans dels diversos castells situats a la Plana de Vic. També la catedral va associar a alguns membres de les grans famílies de la zona de la frontera de ponent on el bisbat de Vic centrà la seva expansió cap a Lleida. Destaquen els vescomtes de Besalú que s'entroncaren amb els senyors de Cervera i la família dels senyors d'Anglesola en concurrència amb la canònica de Santa Maria de Solsona. Aquestes famílies tindran a algun dels seus fills com a membres de la catedral per determinades rendes que gestionaven en nom de l'església de Vic. També els Cardona tenien a un dels seus fills com a membre de la catedral, si bé la seva presència era assegurada per un clergue que exercia en nom seu les funcions com el tenien el vescomte de Girona i l'abat de la comunitat de Santa Maria de Manresa. Aquest tipus de canongies eren un reflex dels canonges levites del segle XI, però amb una escassa capacitat per participar en la vida canonical. A partir del segle XII el sistema de transmissió dels beneficis canònics que es consolidarà serà el d'oncle a nebot, més d'acord amb les normes gregorianes i amb la imposició del celibat als seus membres. Tot i així encara hem pogut detectar un sistema mixt que consistia en compartir un mateix benefici entre germans els quals convivia al mateix moment a la catedral, amb la condició que si un moria el benefici passava a l'altre germà sense que hi hagués una adjudicació nova. Aquest sistema va garantir un major control sobre determinades canongies i va permetre que llinatges que controlaven beneficis abans de la reforma van seguir exercint aquest control al segle XII.

Aquests canonges que tenien monopolitzats importants béns de la catedral seran els obtentors dels càrrecs dels dotze pabordes encarregats de l'administració dels béns de la catedral i responsables del manteniment de les despeses generals pròpies de cada més amb l'obligació dels seus béns. L'establiment d'aquest sistema és tardà si el comparem a la seva creació a la catedral de Barcelona, però va estar motivat pels problemes que tenia la catedral de Vic per recuperar molts béns que havien estat alienats i que un cop recuperats per Pere de Redorta els va poder entregar per ser administrats en comú. Aquesta organització del patrimoni de l'any 1176 es va fer després d'un augment de béns per part del bisbe Pere de Redorta amb uns criteris equitatius i equilibrats es va anar modificant amb el temps en funció de la més bona capacitat o menor per administrar i incrementar aquest patrimoni. Miquel Gros situa la separació de les rendes del capítol i les del bisbe en aquest moment, implicant la separació de la documentació relativa al bisbe tal com està organitzada en l'actualitat. La presència entre els dotze pabordes del

bisbe que administrava el mes de març en porta a considerar que encara el bisbe participava en una administració comunitària dels béns i a la capacitat de poder mantenir amb aquest sistema a quaranta-dos canonges.

La divisió, però, la va fer el bisbe Guillem de Tavertet com hem documentat a finals del segle XII i que es va posar en pràctica amb la restitució l'any 1200 del castell de l'Espelt. La decisió però l'havia pres el bisbe Ramon de Castellterçol l'any 1194 quan ja nomenat arquebisbe de Tarragona va fer un establiment vitalici de l'escrivania pública de Vic al canonge Andreu Salmúnia amb l'obligació de redactar un cartoral de la catedral que recollís els béns que formaven part de la dotació del capítol de canonges ja plenament estructurat i separat dels béns del bisbe. L'episcopat de Guillem de Tavertet va ser el moment clau en l'establiment de l'autoritat del bisbe sobre el capítol de la catedral i els grans llinatges que tenien el monopoli sobre els beneficis. L'aplicació del dret romà va fer augmentar la conflictivitat en tots aquests afers i la impugnació a l'autoritat papal el sistema per intentar solucionar els problemes. Aquesta situació va trencar completament el funcionament arbitral i pactista per solucionar els conflictes que s'havia establert entorn l'any 1143 en l'etapa final del bisbe Ramon Gaufred. Aquest pactes van ser respectats encara fins l'any 1204, i es van utilitzar per intentar resoldre les relacions entre la catedral de Vic i la canònica de Santa Maria de l'Estany. En aquest conflicte cadascuna de les comunitats va escollir el seu àrbitre per resoldre i negociar una sortida de compromís. Sabem, però, que aquests pactes no van acabar de funcionar i de fet es va iniciar un camí de trencament entre ambdues comunitats portant a una situació de major feblesa d'ambdues institucions i que culminarà amb la butlla del papa Innocenci III de l'any 1216 que certificarà aquest trencament. Les reformes de l'any 1229 del legat papal Joan d'Abbeville ja donaran per fet aquest trencament quan el bisbe i el prior de l'Estany eren exclosos del nombre dels 30 canonges amb els quals quedava consolidat el capítol de la catedral. L'exclusió del prior de Santa Maria de l'Estany entre els electors del nou bisbe va suposar el trencament total. En aquest darrer període és el capítol el qui decideix als que han de ser rebuts com a canonges posant en qüestió la seva promoció per decisió testamentària dels seus parents. L'exigència d'una formació universitària per accedir als canonicats marcarà les facilitats que l'any 1229 el bisbe Guillem de Tavertet va oferir als canonges per poder cursar estudis de teologia a París o de dret a Bolonya va suposar la fi del nivell superior d'ensenyament que durant el segle XII la catedral va oferir als seus membres amb la presència de mestres escolàstics importants i per la presència de manuscrits dedicats a l'ensenyament.

L'any 1230 marca el final del nostre estudi i del període final de l'episcopat de Guillem de Tavertet que serà novament acusat a Roma i haurà de presentar-se davant el papa Gregori IX que l'obligarà a resignar del seu càrrec i permetre que el capítol de la catedral pogués escollir a un nou bisbe. Un fet rellevant és que el conflicte que va portar a la resignació del bisbe Guillem de Tavertet va ser un afer amb conseqüències jurídiques permanents ja que el seu cas va passar a formar part del corpus canònic que quedarà consolidat amb la publicació de les decretals per Ramon de Penyafort. La formació jurídica del bisbe Guillem de Tavertet es va manifestar en la seva implicació directe en el govern del rei Pere fins a la seva mort a Muret intervenint en multitud d'afers seculars i d'una forma especial sobre el dret matrimonial. Durant el seu episcopat va utilitzar pel seu propi profit la biblioteca de la catedral fet que va implicar un empobriment de les escoles i la progressiva decadència dels estudis superiors a Vic i que tindrà com a solució els decrets dels anys 1229 que van obrir als membres de la catedral a poder realitzar estudis superiors a París i a Llombardia. Entre el 1230 i 1233 es van anar succeint els esdeveniments que portaran a la resignació del bisbe, tot aquest procés el coneixem a través de la documentació publicada per Manuel Mundó sobre aquest afer que es pot documentar fins als mínims detalls i que es va produir a Roma. La conflictivitat entre el bisbe i els seus canonges va comportar moments de violència i amenaces entre els comunitaris. L'opció del bisbe de retirar-se al monestir de Sant Pere de Casserres ens mostra els vincles que durant tota la història van existir entre aquesta fundació dels vescomtes d'Osona amb la catedral essent el lloc de retir de Pere, primicier de la catedral del llinatge dels Lluçà l'any 1148, del sagristà Pere de Tavertet retirat l'any 1218 en aquest monestir vinculat a Cluny. Fora ja del període estudiat i com a darrer episodi de l'enfrontament del capítol de la catedral de Vic tenim el plet que es va establir entre la catedral de Vic i el monestir de Sant Pere de Casserres sobre els llibres que el bisbe Guillem de Tavertet es va endur al monestir i que van ser reclamats per la catedral que en va poder recuperar una part important. La solució va ser repartir-los entre les dues institucions, recuperant la catedral un patrimoni bibliogràfic que va passar a enriquir a la futura biblioteca capitular.

La riquesa documental aplegada per documentar la vida canonical ens ha permès descriure molts aspectes de l'organització interna del capítol de canonges que amb el bisbe Bernat Calbó i la presència de documentació notarial ens permeten un coneixement més detallat de la seva vida interna. L'estudi de l'evolució de la vida canonical ens ha permès veure les relacions amb les catedrals veïnes i la presència de membres d'aquestes

que van tenir un pes rellevant. El nostre estudi ha de servir per enriquir el coneixement de l'evolució canonical a les catedrals de Girona, Barcelona, Seu d'Urgell i la restauració de Tarragona, Tortosa i Lleida. La posició de diòcesi central a Catalunya va permetre tenir aquest paper en la seva interrelació. També hem pogut constatar el seu paper actiu en la restauració i consolidació de la Tarraconense que no va quedar reduït a l'etapa del bisbe Berenguer Sunifred de Lluçà, sinó que hem pogut documentar fins al temps del bisbe Guillem de Tavertet que davant l'absència de l'arquebisbe de Tarragona al concili Laterà IV va haver de defensar davant l'arquebisbe de Toledo els drets metropolitans.

Les conclusions que hem recollit ens mostren les línies generals de l'evolució de la vida canonical, però no esgoten les informacions recollides en la documentació que hem aplegat. El pla inicial de la tesi volia sistematitzar tota la informació recollida, però hem volgut focalitzar l'estudi en l'anàlisi prosopogràfica dels canonges i en les conseqüències de l'aplicació de la reforma gregoriana en la vida dels canonges. Aquesta tesi, doncs, és una síntesi i resta oberta a posteriors aprofundiments que no hem pogut realitzar en aquest estudi. La recerca es pot aprofundir en la vida cultural de la catedral a partir dels manuscrits conservats, així com en el desenvolupament de la litúrgia i en les etapes de construcció del conjunt catedralici i, sobretot, amb un estudi molt més detallat de la formació i gestió del patrimoni. L'altre línia d'investigació és estendre aquest estudi prosopogràfic a les altres catedrals catalanes per poder assolir una visió de conjunt, amb una especial atenció al període de la reforma gregoriana. La base documental està ben fonamentada amb el corpus documental que avui presentem i que esdevindrà la base per a futures investigacions. Pel que fa al recull prosopogràfic assumim es puguin completar i perfeccionar amb noves recerques que puguin millorar-ne la seva presentació. El subtítol de la nostra tesi ha guiat la redacció del present estudi i d'aquestes conclusions.

6. FONTS I BIBLIOGRAFIA

Documentació i manuscrits

ARXIUS

Barcelona:

ACB: Arxiu Capitular de Barcelona

Pergamins Santa Maria de l'Estany

ACA: Arxiu Corona d'Aragó.

Cancelleria

Pergamins Ramon Berenguer I

Pergamins Ramon Berenguer II

Pergamins Ramon Berenguer III

Pergamins Ramon Berenguer IV

Pergamins Alfons I

Pergamins Pere I

Pergamins Jaume I

Monacals: Pergamins de Sant Benet de Bages

Generalitat: Pergamins

BC: Biblioteca de Catalunya.

Pergamins d'Àger

Boston, Cambridge

Universitat Harvard

Biblioteca Huntington

Fons Gili: pergami

Girona:

ACG: Arxiu Catedral de Girona.

Pergamins de la Mitra

De rubricis coloratis

Madrid:

AHN: Archivo Histórico Nacional

Pergamins de Poblet.

Manresa:

ACB: Arxiu Comarcal del Bages.

Pergamins de Sant Benet de Bages

ASM: Arxiu Seu de Manresa.

Pergamins Santa Maria de Manresa

Montserrat:

AM: Arxiu de Montserrat.

Pergamins de Sant Benet de Bages

Vic:

ACV: Arxiu Capitular de Vic

Calaix 6. 1-29: 29 volums amb documentació anterior al 1200 (2894 pergamins)

- 32-34: 3 volums de l'Episcopologi (117 pergamins)

- 35: Índex de Domènec Jaumar. Regest dels volums 1-20 (2008 regestos)

Calaix 7. 1: Pergamins del segle XIII, 177 documents (1201-1249)

- 13: Nova sèrie pergamins segle XIII, 66 documents

Calaix 8. 7: Nova sèrie pergamins (1201-1300)

Calaix 9. 1-2: Episcopologi, 199 documents (879-1222)

3: Pergamins Guillem de Tavertet (1195-1233)

20-21: *Episcopologio de la Iglesia de Ausona*. Juan Luis de Montcada.

Calaix 13. 30 Pergamins de la Rodona (1218-1299)

Calaix 14. 1-5: Pergamins de l'almoïna de la Calcinera (segles XII-XVII)

Calaix 17. 1-4: Pergamins de la pabordia gener, 333 documents (XI-XVIII)

Calaix 18. 1-3: Pergamins de la pabordia febrer, 180 documents (XI-XVI)

13-16: Pergamins de la pabordia març, 191 documents (XII-XVI)

Calaix 19. 1-3: Pergamins de la pabordia abril, 58 documents (XIII-XVII)

Calaix 20. 1-6: Pergamins de la pabordia maig, 257 documents (XI-XVII)

13-14: Pergamins de la pabordia juny, 102 documents (XIII-XVII)

Calaix 21. 1-2: Pergamins de la pabordia juliol, 84 documents (XIII-XVII)

7-10: Pergamins de la pabordia agost, 169 documents (XIII-XVII)

Calaix 22. 1-11: Pergamins de la pabordia setembre, 385 documents (XII-XVII)

Calaix 23. 1-3: Pergamins de la pabordia octubre, 89 documents (XIII-XVI)

13-15: Pergamins de la pabordia novembre, 144 documents (XIII-XVI)

Calaix 24. 1-8: Pergamins de la pabordia desembre, 469 documents (XIII-XVII)

Calaix 27. 17-18: Resums de documens de les pabordies (XI-XVIII)

19-25: Senyoria sobre pabordies, resum documents (XI-XVIII)

Calaix 28. 1-13: Pergamins del comú, 671 documents (XIII-XVII)

Calaix 30. 43-44: Pergamins del ferial (XIII-XVI)

45: Capbreu del ferial (c.1215)

- Calaix 31. 42: Documents d'Urgell recollits en un volum pel canonge Ripoll (XI-XIV)
- Calaix 32. 1: Documents del capbreu (XIII-XIV)
- Calaix 33. 1: Pergamins de la sagristia, 79 documents (1220-1624)
- 20: Pergamins de la tresoreria, 54 documents (1229-1391)
- Calaix 36. 33: Pergamins Sant Bernat Calbó, 28 documents (1209-1243)
- Calaix 37. 1-7: Pergamins de privilegis i estatuts, 142 documents (889-1804)
- 8: Pergamins de concòrdies, 20 documents (1031-1641)
- 13: Pergamins dels Anglesola i Cardona, 39 documents (940-1278)
- 15: *Liber dotationum antiquarum*, cartulari de la catedral (c.1215)
- 16: Pergamins de privilegis papals (X-XX)
- Calaix 44. 1: Pergamins de l'ardiaca (1211-1585)
- Calaix 49. 1: Pergamins benefici *Passio Imaginis Christi*, 95 documents (1204-1300)
- 7: Pergamins benefici Sant Joan Evangelista, 63 documents (1203-1347)
- 12: Pergamins benefici Sant Llorenç, 128 documents (XII-XVIII)
- 17-A: Pergamins benefici Albergueria, 39 documents (1229-1674)
- 19: Pergamins benefici Sant Sebastià, 21 documents (1225-1400)
- 23: Pergamins benefici Sant Antoni, 56 documents (1215-1359)
- 33: Pergamins benefici Sant Esperit i Agnès, 63 documents (1203-1334)
- 42: Pergamins benefici Santa Llúcia i Quitèria, 72 documents (1203-1349)
- 45: Pergamins benefici Sant Marc i Sant Mateu, 84 documents (1201-1298)
- 51: Pergamins benefici Sant Feliu, 51 documents (1202-1250)
- 67: Pergamins benefici Sant Miquel, 62 documents (1201-1293)
- Calaix 50.1: Pergamins benefici Sant Lluç i Sant Blai, 113 documents (1202-1275)
- 46-A: Pergamins benefici Santa Caterina, 95 documents (1211-1369)
- 54: Pergamins benefici Sant Martí, 77 documents (1214-1449)
- 56: Pergamins benefici porteria, 53 documents (1203-1595)
- 57: Pergamins benefici Sant Hipòlit, 157 documents (XII-XVII)
- 59: Pergamins benefici Sant Salvador, 86 documents (1207-1595)
- 62: Pergamins benefici Tots Sants, 62 documents (XIII-XIV)
- 63: Pergamins benefici Sant Benet i Sant Nicolau, 63 docs. (XIII-XV)
- 64: Pergamins benefici Santa Maria del Cor, 55 documents (1219-1330)
- 73: Pergamins benefici Santa Anna (XIII-XIX)
- 81: Beneficis diversos (1200-1700)
- Calaix 51. Pergamins d'aniversaris (1202-1300)

Calaix 60: Butlles en paper

- 1: *Dilectioni et fraternitati*, Joan XIII (gener 971)
- 2: *Si pastores ovium*, Joan XIII (gener 971)
- 3: *Agnovimus qualiter*, Joan XIII (gener 971)
- 4: *Cum sumae apostolicae*, Benet VII (25 febrer 978)
- 5: *Divina nobis*, Gregori V (9 maig 998)

Arxiu Episcopal de Vic (AEV)

Calaix 1: Ciutat de Vic (Callnou i carrer Ramada): 18(1183), 21(1178), 22(1167), 23(1220), 32b(1199), 43(1136).

Calaix 2: Ciutat de Vic (carrer Ramada): 94(1182), 121(1172), 122(1172), 142(1222), 152(1196), 158(1176).

Calaix 3: Ciutat de Vic (Portal de Manlleu i mas del bisbe): 3(911), 51(1221), 52(1220), 73(1222), 75(1219), 76(1222), 78(1221), 79(1219), 84(1220), 89(1130), 93(1230), 97(1161), 104(1084), 107(1219), 110(1221), 111(1169), 112(1221), 114(1065), 115(1136), 116a(1059), 116b(1106), 116c(1109), 116d(1106), 117(1220), 120(1218), 123(1219), 128(1218), 129(1182), 130(1087), 131(1229), 132(1194), 133(1221), 134(1004), 135(998), 136(1060), 139(1043), 140(1221), 152(1196).

Calaix 4: Privilegis apostòlics i reials. Constitucions i concòrdies: 1(1099), 1.2(1150), 2a(1196), 2b(1196), 4(1149), 5a,b,c(1196), 6(1196), 7(1205), 8(1207), 9a,b,c(1210), 12(1226), 22(1205), 31(1176), 38(1105), 39(1217), 41(1078), 47(1097), 64(970), 70(1177), 76(1131), 77(1134), 100(1220), 101(1220), 104(1220), 105(1223).

Calaix 5: Alous de diverses parròquies. Jurisdicció antiga de Sallent. 1(1188), 2(1191), 3(1209), 4(1164), 6(1169), 7(1218), 9(1151), 10(1220), 11(1173), 13(1090), 15(1173), 16(1184), 17(1130), 19(1220), 23(1023), 24(1219), 26(finals XII), 30(1090), 31(1130), 32(1202), 34(1218), 35(1221), 36(1221), 54(1209), 60(1214), 65(1104), 66(1198), 67(1218), 72(1194), 74(1198), 75(1183), 76(1209), 101(1186), 111(1229), 124(1105).

Calaix 6: Castell de Meda i varis feus: 1(1200), 2(1200), 3(1200), 4(992), 5(1200), 6(1115), 7(1104), 11(1115), 39(1059), 40(1066), 43a,b(1066), 44(1080), 45(1218), 47(1066), 49(1163), 50(1201), 51(1201), 52(1201), 54(1062), 55(1153), 56(1197), 63(1063), 67a,b,c(1210), 70(1076), 72(986), 79(1191), 80(1211), 83a,b(1198), 84(1197), 87(1076), 88(1227), 89(1201), 97(Inicis segle XIII), 101(1142), 108(1071), 109(1003), 111(1179), 112(1167).

Calaix 7: Drets de l'església.: 1(1233), 7(1231), 8(1138), 9(1176), 13(1111), 15(1082), 16(1136), 22(1160), 40(1210), 41(1180), 42(1210), 43(1180), 46(1194), 48(1156), 55(1221), 63(1019), 64(1231)

Calaix 8: Riuprimer i Sentfores: 1(1203), 2(Inicis segle XI), 3(1203), 5(1085), 7(1208), 8(1002), 9(1087), 10(1199), 14(1078), 18(1087), 19(1069), 19bis(1055), 23(961), 24(965), 26(1203), 27(1203), 32(1225), 33(1225), 34(1186), 36(1215), 41(1147), 47(962), 49(1078), 62(1194), 69(1216), 72(1076), 73(1018), 74(1094), 74bis(952), 75(1210), 78(957), 79(961), 80(1068), 83(1019), 84(1129), 86(1133), 87(1089), 106(1165), 107(1066), 108(1035), 114(1024),

Calaix 9: Castell de Voltregà. Sant Bartomeu del Grau i Gurb: 12bis(1089), 15(1088), 19(1084), 20(1084), 21(1084), 23(1083), 24(1055), 25(1099), 28(1088), 30a(1191), 30b(1224), 33(1023), 34(1117), 35(1165), 35bis(1165), 36(1080), 37(1164), 38(1199), 39(1217), 45(segle XII), 52(1195), 53(990), 54(1211), 59(1080), 60(1203), 63(1066), 64(1218), 66(1183), 71(1141).

Calaix 10: Artés i Castellnou de Bages: 1(1151), 2(1111), 3(1156), 4(937), 5(1171), 6a,b,c(1199), 7(1202), 8(1204), 9(1226), 10(1212), 11(1204), 12(1215), 13(1222), 14(1228), 15a,b(1228), 16(1197), 17(1228), 18(1228), 22(Inicis segle XIII), 31(1159), 35(1160), 39(1103), 59(1160), 60(1171), 75(Inicis segle XIII).

Calaix 11 *Variorum rerum*: 1(1175), 5(1196), 20(1229), 21(1221), 26(1221), 27(1104), 31(1206), 33(1178), 35(1200), 37(1099), 38(1045), 63(1164), 69(1108), 71(987), 77(1150), 79(1229), 84(1230), 88(1209), 96(1125), 97(958), 100(1034), 101(1047), 102(915), 103(1103).

Calaix 12: Cervera i Nalec: 6(1142), 7(1081), 8(1081), 14(1119), 15(1150), 16(1150), 18(1208), 19(1221), 22(1225), 23(1153), 27(1215), 28(1079), 34(1088), 35(1212), 37(1151), 54(1229), 55(1214).

Calaix 13: Castells Montlleó, Lluçà i Calaf: 1(1100), 2(1100), 3(1100), 11(1104), 12a(1171), 12b(1171), 13(1203), 19bis(1167), 20(1099), 21(1176), 27(1198), 49(1056), 50(1056), 52(1032), 53(1038), 54(1078), 55(1086), 56(1038), 57a,b(1087), 67a,b,c(1078)

Calaix 14: Caldes de Montbui: 2(1213), 3a(1209), 3b(1209), 12(1069), 22(1158), 23(1188), 32(1185).

Calaix 15: Brull: 9(1150), 18(1082), 23(1117), 28(1085), 34(1229), 41(1070), 46(1192), 58(1111), 62(1141), 63(1150), 64(953), 69(1197).

Calaix 16: Vària: 1(1224), 4(1093), 11(1229), 13(1224), 15(1175), 16(1220), 18(1127), 19(1210), 27(1215), 35(1170), 36(1198), 37(967), 42(1029), 43(985), 46(921), 47(963), 48(1080), 51(1229), 52(1140), 54(1228), 56(1137), 57(957), 58(1166), 64(1040), 65(1231), 68 (finals segle XII), 70(1215), 72(1156), 76(993), 79(1174),

85(1226), 88(1212), 92(1205), 97(965), 98(1205), 107(929), 109(1088), 110(1074), 111(1038), 112(1000), 113(959), 114(1197), 115(1014), 116(1036), 117(1069), 118(1069), 119(1031), 120(1225), 122(1026), 123(954.986), 124(962), 125(1017), 126(1119), 127(960), 128(1208), 129(1076), 130(1065), 131(1026), 132(1080), 133(1217).

Altres fons de l'ABEV

Arxiu de la Pietat

Pergamins

Monestir Sant Llorenç del Munt

Pergamins

Fons patrimonial Altarriba

Pergamins.

Arxiu Parroquial Sant Julià de Vilatorrada:

Z-1 Pergamins

Arxiu Parroquial Moià

Pergamins Santa Maria de l'Estany

MANUSCRITS

Barcelona, Biblioteca de Catalunya

Ms.

Escorial, Real Biblioteca del Escorial

Ms. Z.II.2: *Liber iudicum popularis*. Principis segle XI.

Nova York, Hispanic Society

Ms. HC 380/819

Vic, Biblioteca i Arxiu Episcopal de Vic

Ms. 5(LIX): *Libri regum et Machabeorum*. Finals segle X-inicis XI

Ms. 6(LX): *Paralipomeno. Libri duo*. Any 1066.

Ms. 8(LXXXI): *Liber Iob cum glossis*. Segle XII a París i portat a Vic.

Ms. 9(LXII): *Liber psalmorum cum glossis*. Segle XII a París i portat a Vic

Ms. 10(XXXIX): *Psalterium cum glossis*. Segle XII a París i portat a Vic

Ms. 13(LIV): *Libri parabolorum, ecclesiastes, canticorum et proverbiorum Salomonis cum glossis*. Segle XII a París i portat a Vic

Ms. 15(LXXXIX): *Textus quatuor evangeliorum*.

Ms. 16(XC): *Evangelium Mathaei cum glossis*. Segle XII a París i portat a Vic.

- Ms. 17(XCIX): *Evangelium cum glossis*. Segle XII a París i portat a Vic
- Ms. 18(XL): *Epistolae divi Pauli cum glossis*. Segle XII a París i portat a Vic
- Ms. 19(XXVIII): *Expositio Brunni signiensis episcopi super pentatheucum*.
- Ms. 20(XCVIII): *Origenis homiliae in Exodum, Iudicum, Numerorum, Regum, Isaiae et Ieremiae libros*.
- Ms. 21(LXXXV): *Gregorius de Epitalamio sponsi et sponsae. Brunonis signiensis episcopi homiliae*.
- Ms. 25(LXIII): *Beati Gregorii magni, homiliae in Ezechielem*. Segle XII
- Ms. 26(I): *Beati Gregorii papae, Libri morales in Job*. Finals segle X-XI.
- Ms. 27(II): *Homiliae sancti Augustini super Iohannem*. Segle XI.
- Ms. 28(XXXI): *Expositio beati Ambrosii super Apocalipsim Iohannis. Gregorius de Epitalamio sponsi et sponsae. Opuscula diversa*.
- Ms. 38(XCVII): *Beati Gregorii, Dialogorum libri quatuor. Enarrationes et vitis patrum*. Segle XI
- Ms. 39(XXXV): *Beati Gregorii papae, Dialogorum libri. Alcuini, Questiones de litteris et libris. Item de rebus sacris. Ordo qualiter divina opera in ecclesia agantur. Enarrationes et vitis patrum aliaque opuscula*. Segle XI.
- Ms. 40(CII): *Fulgentius: De fide catholica. Contra haereticos. De divinitate et humanitate Christi disputatio Athanasii, Arrii, Sabellii et Fotini*. Segles XI-XII.
- Ms. 43(LXXX): *Isidorus: De poenitentiae et confessione peccatorum. De eiusdem: libri sinonimorum et soliloquiorum. Alcuinus: De trinitate. Epistola eiusdem ad Eulaliam virginem*. Any 1056
- Ms. 44(XXXVI): *Isidorus: De summo bono libri quatuor. Regula canonica Aquisgranensis. Apparitio beati arcangeli Michaelis in monte Gargano. Opuscula quaedam beatorum Hieronimi, Augustini et Gregorii*. Any 1064
- Ms. 46(CIV): *Alcuini: Opusculum de vitiis et virtutis. Humberti cardinalis: Liber contra simoniacos*. Segle XI.
- Ms. 49(XLIX): *Sancti Raymundi de Penyafort: Summa de poenitentia et de matrimonio*. Primera recensió de l'obra feta entre 1225-1234.
- Ms. 59(VI): *Epistolae Beati Augustini*. Finals del segle XII.
- Ms. 60(LXXXVI): *Homiliae in evangelio totius anni*. Segle XI.
- Ms. 66(XLVIII): *Sacramentarium Vicense*. Segle XI
- Ms. 67(LXX): *Sacramentarium Vicense*. Segle XI
- Ms. 71 (CXIX): *Missale parvum*. Segle XII
- Ms. 99(CXIV): *Orationale sive collectaneum ad usum sedis Vicensis*. Segle XII

- Ms. 103(CXIII): *Ceremoniale episcoporum sedis Vicensis*. Segle XI
- Ms. 104(CV): *Ceremoniale episcoporum Vici, liber sacramentorum*. Segle XII
- Ms. 105(CXI): *Prosarium, troparium et kiriale*. Segles XI-XII
- Ms. 106: *Troparium et prosarium*. Finals segle XII.
- Ms. 117(CXXIV): *Liber processionarius ecclesiae cathedralis Vicensis*. Segle XIII.
- Ms. 122: *Fragmenta manuscriptorum cantoralium*. Segles X-XIII
- Ms. 123: *Fragmenta manuscriptorum cantoralium*. Segles XI-XIII
- Ms. 128^a (XLVIIa): *Martirologium Adonis et necrologium Sancti Petri*. Finals segle X.
- Ms. 128b (XLVIIb): *Martirologium Adonis et necrologium Sancti Petri Vici*. Segle XI.
- Ms. 129(XLIII): *Martirologium Adonis. Necrologium ecclesie Sancti Petri Vici. Fragmenta opera sanctorum patrum*. Finals segle XII.
- Ms. 134(LXXXIV): JOANNIS BELETH, *De ecclesiasticis officiis. Liber consuetudinem Vicensis ecclesie*.
- Ms. 156(LXXXII): *Placentini: summa institutionum, tractatus actionum et summa codicis. Rogerii et Placentini: Summa codicis Iustiniani*. Segle XII.
- Ms. 166(LXXII): *Historia ecclesiastica excerpta ex libris Sozomeni, Socratis et Theodoriti. Iohannis Chrysostomi sermo de lapsu et comentarium in psalmum*. Segle X.
- Ms. 196(LXXIX): *Sancti Isidori: Etymologiarum libri*. Segle XI
- Ms. 197(LIII): *P. Vergili Maronis: Bucolica, Georgicam, Aeneidas*. Segle XI
- Ms. 255: *Biblia sacra*. Fragments. Segle IX.
- Ms. 256: *Beati Ambrosii: Expositio evangelii Lucham*. Fragment. Segle X.
- Ms. 257: *Prisciani: gramatica*. Fragment del segle X.
- Ms. 260: *Liber oracionum de festivitibus*. Segle XI.

Bibliografia

Fonts publicades

- ABADAL I DE VINYALS, Ramon d', *Els diplomes carolingis a Catalunya. Catalunya Carolíngia:2*, Institut d'Estudis Catalans, Barcelona, 1926-1952, 2 vols.
- ALTÉS AGUILÓ, Francesc Xavier, "El diplomatarí del Monestir de Santa Cecília de Montserrat II: anys 1000-1077", *Studia Monastica*, 37(1995), p. 312-313.
- ALTISENT, Agustí, *Diplomatari de Santa Maria de Poblet (960-1177)*, Barcelona, 1993.
- ALTURO, Jesús, *Diplomatari de Santa Anna de Barcelona*, 3 vols, Fundació Noguera, Barcelona, 1988.
- *Chartae Latinae Antiquiores. Part CXII: Spain-I*, with the assistance of T. Alaix, Dietikon-Zurich, Urs Graf Verlag, 2017, pp. 1-128.
- "Alguns problemes de l'edició dels textos i dels diplomes medievals", *Paleògrafs i editors. Mètodes, objectius i experiències*, Universitat de Barcelona, 2019.
- ALTURO, Jesús; ALAIX, Tània, *Chartae Latinae Antiquiores. Part CXVIII: Addenda II*, Dietikon-Zurich, Urs Graf Verlag, 2019, pp. 1-156.
- ALTURO, Jesús; BELLÈS, Joan; FONT i RIUS, Josep M.; GARCÍA, Yolanda, MUNDÓ, Anscari M. (ed.) *Liber iudicum popularis ordenat pel jutge Bonsom de Barcelona*, dins "Textos jurídics catalans. Lleis i costums" I/1, Generalitat de Catalunya, Departament de Justícia i Interior, Barcelona, 2003.
- ALVAREZ, Maria Carmen, *La baronia de la Conca d'Odena*, Fundació Noguera, Barcelona, 1990.
- BATLLE, Carme; BAUCCELLS, Josep; FÀBREGA, Àngel, HERNANDO, Josep, RIU, Manuel, *Diplomatari de l'Arxiu capitular de la catedral de Barcelona, segle XI*, Fundació Noguera, Barcelona, 2006, 4 vols
- BACH RIU, Antoni, *Diplomatari de l'Arxiu Diocesà de Solsona (1101-1200)*, Fundació Noguera, Barcelona, 2002, 2 vol.
- BAIGES JARDÍ, Ignasi J., "Documents medievals catalans: edició i docència", *Paleògrafs i editors. Mètodes, objectius i experiències*, Universitat de Barcelona, 2019.
- BAIGES JARDÍ, Ignasi J.; FELIU, Gaspar; SALRACH, Josep M.; BENITO, Pere; CONDE, Rafel; FARÍAS, Víctor.; GALCERAN, Pere; PONS, Margot, SADURNÍ, Núria; TORRA PÉREZ Albert; *Els pergamins de l'Arxiu Comtal de Barcelona, de Ramon Berenguer II a Ramon Berenguer IV*, Fundació Noguera, Barcelona, 2010, 4 vols.
- BAIGES JARDÍ, Ignasi J.; PUIG USTRELL, Pere, *El comtat de Barcelona, "Catalunya Carolíngia"*, vol.VII, 3 parts, Institut d'Estudis Catalans, Barcelona, 2019.
- BARAUT, Cebrià, "Els documents dels anys 981-1010, de l'Arxiu Capitular de la Seu d'Urgell", *Urgellia*, 3(1980), pp. 7-166.
- BARAUT, Cebrià, "Els documents dels anys 1010-1035 de l'Arxiu capitular de la Seu d'Urgell", *Urgellia*, 4(1981), pp. 7-186.
- BARAUT, Cebrià, "Els documents dels anys 1051-1075 de l'Arxiu Capitular de la Seu d'Urgell", *Urgellia*, 6(1983), pp. 7-244.

- BELETH, Iohannis, *Summa de ecclesiasticis officiis*, edita ab Heribert DOUTEIL, “Corpus christianorum. Continuatio mediaevalis”, 41-41A, Brepols, Turnhout, 1976.
- BONNASSIE, Pierre, FERNANDEZ-CUADRENCH, Jordi, “Les documents catalans des IXe-XIIe siècles: éditions recentes et publications en cours”, *Le Moyen Age*, 105(1999), pp. 149-160.
- BRESC-BAUTIER, Geneviève, *Le cartulaire du chapitre du Saint-Sépulcre de Jérusalem*, Documents relatifs à l’histoire des croisades XV, Paris, 1984.
- BERNARD, Auguste; BRUEL, Alexander, *Recueil des chartes de l’abbaye de Cluny*. 6 vol., Paris, 1876-1974.
- CANELLAS LÓPEZ, Angel, *Los cartularios de San Salvador de Zaragoza*, Monumenta Diplomatica Aragonensia, Zaragoza, 1989.
- CASAS, Lluïsa; OLLICH, Imma, *Catàleg dels arxius notariais de Vic*, Fundació Noguera, Barcelona, 1986.
- CHESÉ LAPENÑA, Ramon, *Col·lecció diplomàtica de Sant Pere d’Àger fins 1198*, 2 vols, Fundació Noguera, Barcelona, 2011, 2 vols.
- COMPANYS FARRERONS, Isabel, *Catàleg de la col·lecció de pergamins de l’ajuntament de Tarragona dipositats a l’arxiu històric de Tarragona*, Tarragona, 2009.
- FÀBREGA, Àngel, *Diplomatari de la catedral de Barcelona. Documents dels anys 844-1000*, vol. I, Barcelona, 1995.
- FAULHABER, Charles B., *Medieval manuscripts in the library of the Hispanic society of America*, New York, 1983.
- FELIU, Gaspar; SALRACH, Josep M. et alii, *Els pergamins de l’Arxiu Comtal de Barcelona de Ramon Borrell a Ramon Berenguer I*, Fundació Noguera, Barcelona, 1999. 3 vol.
- FERONTIN, Mario, *Le Liber Ordinum en usage dans l’église wisigothique et mozarabe de l’Espagne au onzième siècle*, Paris, 1904.
- FERRER GODOY, Joan, *Diplomatari del monestir de Sant Joan de les Abadesses (995-1273)*, Fundació Noguera, Barcelona, 2009.
- FERRER MALLOL, M. Teresa; RIU RIU, Manuel (dirs.), *Tractats i negociacions diplomàtiques de Catalunya i de la Corona catalanoaragonesa a l’edat mitjana. Tractats i negociacions diplomàtiques amb Occitània, França i els estats italians 1067-1213*, vol I.1, Barcelona, 2009.
- *Tractats i negociacions diplomàtiques de Catalunya i de la Corona catalanoaragonesa a l’edat mitjana. Tractats i negociacions diplomàtiques amb els regnes peninsulars i l’Andalus (segle XI-1213)*, vol I.2, Barcelona, 2018.
- FLOREZ, Enrique, *España sagrada. Contiene el estado antiguo de la Iglesia Ausonense, hoy Vique*, Tomo XXVIII, Madrid, 1774.
- FORNÉS PALLICER, M. Antonia (ed.), *Paleògrafs i editors. Mètodes, objectius i experiències*, Universitat de Barcelona, 2019.
- GALERA, Andreu, *Diplomatari de la Vila de Cardona (anys 966-1276)*, Col·lecció diplomataris, 15, Fundació Noguera, Barcelona, 1998.

- GARCIA LOPEZ, Yolanda, *Estudios críticos de la "Lex Wisigothorum"*, Universidad de Alcalà, 1996.
- GINEBRA, Rafel, *Manual primer de l'Arxiu de la Cúria Fumada de Vic (1230-1233)*, 2 vols, Barcelona, 1998.
- "Joies, ornaments i llibres a la catedral de Vic al segle XIV. Els inventaris de la tresoreria de 1342 i 1368", *Miscel.lània litúrgica catalana*, 10(2001), pp. 377-413.
- GROS, Miquel S, "El "Missale Parvum" de Vic", *Hispania Sacra*, 21(1968), pp. 313-377.
- "L'arxiu del monestir de Sant Joan de les Abadesses. Notícies històriques i regesta dels documents dels anys 995-1115", *II Col.loqui d'història del monaquisme català*, Poblet, 1974, vol. II, pp. 87-128
- "La consuetud antiga de la Seu d'Urgell (MEV ms.131)", *Urgellia*, 1(1978), pp. 183-266.
- "Le pontifical de Narbonne", *Liturgie et musique (IX-XIV siècle)*, Cahiers Fanjeaux, Toulouse, 1982, pp. 97-113.
- "El processoner de la catedral de Vic. Vic Mus. Episc, MS.117 (CXXIV)", *Miscel.lània litúrgica catalana*, 2(1983), pp.73-130.
- "El col·lectari-capitulari de la catedral de Vic. Vic Mus. Episc, MS.99 (LXIV)", *Miscel.lània litúrgica catalana*, 5(1994), pp.107-173.
- "Els fragments de sacramentari Vic, Museu Episcopal, frag. I/8", *Miscel.lània litúrgica catalana*, 6(1995), pp. 163-175.
- "El Liber Consuetudinum Vicensis ecclesie del canonge Andreu Salmúnia", *Miscel.lània litúrgica catalana*, 7(1996), pp.175-294.
- *Els tropers prozers de la catedral de Vic*, Barcelona, 1999.
- "El Pontifical de Vic (Vic, Arx. Cap., ms. 104 (CV))", *Miscel.lània litúrgica catalana*, 12(2004), pp.101-238.
- "El Pontifical romà de Vic (Vic, Arx. Cap., ms. 103 (XCIII))", *Miscel.lània litúrgica catalana*, 15(2007), pp.187-272.
- "El processoner del monestir de Santa Maria de l'Estany", *Miscel.lània litúrgica catalana*, 21(2013), pp. 211-212.
- "Els antics necrologis de la catedral de Vic (segles X-XIII)", *Studia Vicensia*, 2(2017), pp. 7-174.
- GUDIOL, Josep, *Catàleg dels llibres manuscrits anteriors al segle XVIII del Museu Episcopal de Vich*, Barcelona, 1934.
- JANINI, José: *Liber ordinum episcopal*, Studia Silensia, Abadía de Silos, 1991.
- JUNYENT, Eduard, "El necrologio del monasterio de San Juan de las abadesas", *Analecta Sacra Tarraconensia*, 23(1950), pp. 131-192.
- *Diplomatari de Sant Bernat Calbó, abat de Santes Creus i bisbe de Vic*, Reus, 1956.
- *Jurisdiccions i privilegis de la ciutat de Vich*, Vic, 1969.
- *Diplomatari de la catedral de Vic. Segles IX-X*, Vic, 1980-1996.
- *Diplomatari i escrits literaris de l'abat i bisbe Oliba*, Edició a cura d'Anscari M. Mundó, Barcelona, 1992.
- KEHR, Paul F., *Papsturkunden in Spanien. Vorarbeiten zur Hispania Pontificia: I. Katalanien*, Berlin, 1926.
- *Papsturkunden in Spanien. Vorarbeiten zur Hispania Pontificia: I.* Berlin, 1926.
- KHER, Paul; RASSOW, Peter; RIUS SERRA, José ;GALINDO ROMEO, Pascual, *Papsturkunden in Spanien: Vorarbeiten zur Hispania pontificia. II Navarra und Aragon*, Berlin, Weidmannsche buchhandlung, 1928.
- LEMAITRE, Jean Loup, *Le livre du chapitre de Saint-Just et Saint-Pasteur de Narbonne*, Recueil des Historiens de la France, Obituaires, vol 13, Paris, 2014.

- LLOP, Irene, *Col·lecció diplomàtica de Sant Pere de Casserres*, Fundació Noguera, Barcelona, 2009, 2 vols.
- MARCA, Pèire de, *Marca Hispanica sive Limes Hispanicus. Hoc est geographica et historica descriptio Cataloniae, Ruscinonensis et circumjacentium populorum*, editat per Petrus, Paris, 1688. Reedició facsímil: editorial Base, Barcelona, 1998.
- MARÍ, Marià, *Marià Exposició cronològic-històrica dels noms i dels fets dels arquebisbes de Tarragona*.
- MARQUÈS, Josep M., *Cartoral, dit de Carlemany, del bisbe de Girona (s. IX-XIV)*, Fundació Noguera, Barcelona, 1993, 2 vols.
 --- *Esriptures de Santa Maria de Vilabertran (968-1300)*, Monografies Empordaneses, Figueres, 1995.
- MARTÍ, Ramon, *Col·lecció diplomàtica de la seu de Girona (817-1100)*, Fundació Noguera, Barcelona, 1997.
- MARTINEZ DIEZ, Gonzalo, *La colección canónica Hispana*, CSIC, Madrid, 1966-1976.
- MASNOU, Josep M., *Diplomatari de Ramon Gaufred, bisbe d'Osona (1109-1146)*, Tesi de llicenciatura inèdita, Universitat de Barcelona, 1991.
- Missale Vicense. 1496*, edició a cura de Francesc-Xavier Altés, dins "Biblioteca Litúrgica catalana", Barcelona, 2001.
- MONCADA, Juan Luís, *Episcopologio de Vich. Escrito a mediados del siglo XVII por el deán D. Juan Luís de Moncada*, 2 vols, Vic, 1891.
- OLIVAR, Alejandro, *El sacramentario de Vich*, Madrid-Barcelona, 1953.
 --- *Sacramentarium Rivipullense*, Madrid-Barcelona, 1964.
- ORDEIG, Ramon, *Guillem Guifré de Balsareny, bisbe de Vic (1046/47-1074). Biografia i diplomatari*, Tesina de llicenciatura inèdita, Universitat de Barcelona, 1981.
 --- "Ató, bisbe i arquebisbe de Vic (957-971) antic arxiprest-ardiaca de Girona", *Studia Vicensia*, 1(1989), pp.61-97.
 --- *Les dotalies de les esglésies de Catalunya (segles IX-XII)*, 5 vols, Vic, 1993-2004.
 --- *Els comtats d'Osona i Manresa*, "Catalunya Carolíngia" vol. IV, 3 parts, Institut d'Estudis Catalans, Barcelona, 1999.
 --- *Diplomatari de la catedral de Vic. Segle XI*, 6 fascicles, Vic, 2000-2009.
 --- *Diplomatari del monestir de Ripoll (IX-XII)*, 3 vols, 2015-2017.
 --- *Cartulari major, dit llibre verd, del monestir de Cuixà. Assaig de reconstrucció*, Vic, 2019.
 --- *Catalunya carolíngia. Els comtats d'Urgell, Cerdanya i Berga*, "Catalunya Carolíngia" vol. VIII, Institut d'Estudis Catalans, Barcelona, 2020.
- PAPELL TARDIU, Joan, *Diplomatari del monestir de Santa Maria de Santes Creus (975-1225)*, Fundació Noguera, Barcelona, 2005, 2 vol.
- PÉREZ GÓMEZ, Xavier, *Diplomatari de la cartoixa de Montalegre (segles X-XII)*, Fundació Noguera, Barcelona, 1998.
- PLADEVALL, Antoni, "Els falsos d'Olost", *Estudios Históricos y Documentos de los Archivos de Protocolos*, 7(1979), pp.7-28.
 - "Un lot vigatà de documents sobre Sant Pere de Rodes", *Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos*, 22(1989), pp. 241-257.
- PONS GURI, Josep M., "Constitucions conciliars tarraconenses (1229-1330)", *Recull d'estudis d'història jurídica catalana*, Barcelona, 1989, pp. 231-251.

- *Inventari dels pergamins de l'Arxiu Històric "Fidel Fita" d'Arenys de Mar*, Generalitat de Catalunya Departament de Cultura, 1984.
- PRUENCA, Esteve, *Diplomatari del monestir de Santa Maria d'Amer*, Fundació Noguera, Barcelona, 1995.
- REYNOLDS, Roger E., "South italian Liturgica and canonistica in Catalonia (New York, Hispanic Society of America MS. HC 380/819)" dins *Mediaeval Studies*, 49(1987), pp. 480-495.
- RIPOLL VILAMAJOR, Jaume, *Opuscles litúrgics i històrics*. Edició facsímil amb presentació de Ramon Ordeig i Mata, Institut d'Estudis Catalans I Biblioteca Episcopal de Vic, Barcelona, 2016.
- ROCAFIGUERA, Francesc, "Documents del monestir de l'Estany existents a l'Arxiu Episcopal de Vic (1106-1498)", *Studia Vicensia*, 1(1989), pp. 127-136.
- *La canònica de Santa Maria de l'Estany. Orígens i primera expansió (1080-1157)*, 2 vols, Tesi inèdita, Universitat de Barcelona, 1999.
- RODRÍGUEZ BERNAL, Francesc, *Col·lecció diplomàtica de l'Archivo Ducal de Cardona (965-1230)*, Fundació Noguera, Barcelona, 2016.
- ROMÀ BARRIGA, Josep, *El sacramentari, ritual i pontifical de Roda. Cod. 16 de l'arxiu de la catedral de Lleida c.1000*, Barcelona, 1975.
- ROURA GÜIBAS, Gabriel, "Martyrologium Adonis: notes necrològiques marginals", *Miscel·lània Litúrgica Catalana*, 6(1995), pp. 157-164.
- RUBIÓ SERRAT, Abel, "Els pergamins de l'Arxiu de la Seu de Manresa", *Miscel·lània d'estudis bagencs. Homenatge a Josep M. Gasol Almendros*, 13(2020), pp. 201-332.
- SALVADÓ, Joan, *El monestir benedictí de Sant Benet de Bages. Fons documental: identificació, edició i estudi. Segles X-XI*, Tesi doctoral inèdita, Universitat de Lleida, 2012
- SÁNCHEZ CASABON, Anna Isabel, *Alfonso II rey de Aragón, conde de Barcelona y marqués de Provenza: Documentos (1162-1196)*, Institución Fernando el Católico, Zaragoza, 1995.
- SANS TRAVÉ, Josep M., *Col·lecció diplomàtica de la casa del temple de Barberà (945-1212)*, Departament Justícia, Barcelona, 1997.
- SOBREQUÉS. Santiago; RIERA, Sebastià; ROVIRA, Manuel, *Els comtats de Girona, Besalú, Empúries i Perelada*, dins "Catalunya Carolíngia", revisat per Ramon Ordeig i Mata, vol.V, 2 parts, Institut d'Estudis Catalans, Barcelona, 1999.
- UBIETO, Antonio José, *Colección diplomática de Pedro I de Aragón y Navarra*, Zaragoza, 1951.
- UDINA ABELLÓ, Antoni M., *La successió testada a la Catalunya altomedieval*, Fundació Noguera, Barcelona, 1984.
- VERHEIJEN, Luc, *La Règle de saint Augustin*, 2 vols., París, 1967.
- VILLANUEVA, Jaime, *Viage literario a las iglesias de España*, Madrid, 1821, vol. 6,
- VIRGILI, Antoni, *Diplomatari de la catedral de Tortosa (1062-1193)*, Col·lecció diplomataris, Fundació Noguera, Barcelona, 1997.
- VIVES, Josep, *Concilios visigóticos e hispanoromanos*, CSIC, 1964.
- WERMINGHOFF, Albertus, *Concilia Aevi Karolini*, dins "Monumenta Germaniae Historica", Hannover-Leipzig, 1906, Tom. I, vol I.

Bibliografia general

- ABADAL I DE VINYALS, Ramon d', "La plana de Vic en els segles VIII i IX (717-886)", *Dels visigots als catalans*, Barcelona, 1974, vol. I, pp. 309-321.
- "L'abat Oliba i la seva època", dins *Dels visigots als catalans*, Barcelona, 1974, vol. II, pp. 141-277.
- *Dels visigots als catalans*, Ed. A cura de Jaume Sobrequés, Edicions 62, Barcelona, 1969-1970.
- ABRIL LÓPEZ, Josep M., "La capella de Sant Celdoni i la formació del primer nucli urbà de Sant Celoni", *Monografies del Montseny*, 32(2017), pp. 37-60.
- ADAN, Lluís; SOLER, Ramon, "La planta de la catedral romànica de Vic", *Fulls del Museu-Arxiu de Santa Maria*, 54(1996), pp. 21-24.
- A igreja e o clero português no contexto europeu*, Universidade Católica Portuguesa, Lisboa, 2005.
- AINAUD DE LASARTE, Joan, "Dades inèdites sobre la catedral romànica de Vich", *Ausa*, 1(1952- 1954), pp. 205-209.
- ALTÉS AGUILÓ, Francesc Xavier, "A l'entorn de la vida y activitat de Marc de Villalba, primer abat de Montserrat (1409-1439)", *Studia Monastica*, 48(2006), pp. 101-164.
- ALTURO, Jesús, "Les études sur les fragments de manuscrits en Espagne. Bilan et considérations diverses", *Revista de História da Sociedade e da Cultura*, 12(2012), pp. 79-112.
- ALTURO, Jesús; ALAIX, Tània, "L'escriptori de la catedral de Vic des dels seus inicis fins l'espendor del segle XI", CRISPÍ, Marta; FUENTES, Sergio i URBANO, Judith (eds.), *La catedral de Sant Pere de Vic*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2019, pp. 127-139.
- ALTURO, Jesús; ALAIX, Tània, *El canonge Adanagell de Vic (ca.860-925) llavor de noves semences. La cultura a la diòcesi d'Osona en els primers temps carolíngis*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2021.
- ALVIRA, Martin; MACÉ, Laurent; SMITH, Damian, "Le temps de la Grande Couronne d'Aragon du roi Pierre le Catholique. A propos de deux documents relatifs à l'abbaye de Poblet (février et setembre 1213)", *Annales de Midi*, 121(2009), pp. 5-22.
- AURELL, Martin "Le personnel politique catalan et aragonais en Provence sous Alphonse Ier (1166- 1196)", *Annales du Midi*, 93(1981), pp. 121-139.
- "Els fonaments socials de la dominació catalana a Provença sota Alfons el Cast (1166-1196)" *Acta Historica Archaeologica Mediaevalia*, 5-6(1984-1985), pp. 83-110
- "La chevalerie urbaine en Occitanie (fin Xe-début XIIIe siècle)", dins *Les élites urbaines au Moyen Age*, París, 1997, pp.71-118.
- *Les noces del comte. Matrimoni i poder a Catalunya (785-1213)*, Barcelona, 1998.
- "Prédication, croisade et religion civiques. Vie et miracles de l'évêque Oleguer (+1137) de Barcelone", *Revue Mabillon*, 102(1999), pp. 113-168
- "Pouvoir et parenté des comtes de la marche hispanique (801-911)", Regine LE JAN (ed.), *La royauté et les élites dans l'Europe carolingienne (du début du IXe aux environs de 920)*, Paris, 1998, pp. 469-470.
- AVRIL, Joseph, "La participation du chapitre cathédrale au gouvernement du diocèse", *Le monde des chanoines XIe-XIVe siècle*, *Cahiers de Fanjeaux*, 24(1990), pp. 41-63.
- "La participation du clergé diocésain aux décisions épiscopales", dins *A propos des actes*

- d'èvêques*, Nancy, 1991, pp. 251-263.
- AYALA MARTÍNEZ, Carlos de, *Sacerdocio y Reino en la España Altomedieval. Iglesia y poder político en el Occidente peninsular, siglos VII-XII*, Sílex, Madrid, 2008.
- “Honorio III, la cruzada y la península Ibérica”, *Hombres de religión y guerra. Cruzada y guerra santa en la Edad Media peninsular (siglos X-XV)*, Sílex ediciones, Madrid, 2018
- BALAGUER, Anna M, *Del mancús a la dobla. Or i paries d'Hispania*, Barcelona, 1993.
- *Història de la moneda dels comtats catalans*, Barcelona, 1999.
- BARAUT, Cebrià, “L’origen de la senyoria episcopal de la Seu d’Urgell”, *Acta Historica et Archaeologica Mediaevalia*, 20-21(2000), pp. 57-61.
- BARRAL, Xavier, *La catedral romànica de Vic*, Barcelona, 1979.
- “L’art monumental a Catalunya entorn de l’any 1000. Una mirada cap a Roma”, *Gerbert d’Orlha i el seu temps: Catalunya i Europa a la fi del Ier mil.leni*, Vic, 1999, pp.247-254.
- “Aspectes de l’estudi de les catedrals catalanes medievals”, *Lombard*, 8(1995), pp. 15-30.
- “Art monumental roman et réforme grégorienne:plaidoyer contre une fiction historio-graphique tres enracinée”, Barbara FRANZÉ (dir.), *Art et réforme grégorienne en France et dans la péninsule ibérique*, Paris, 2015, pp. 41-56.
- BARROW, Julia, *The clergy in the Medieval world. Secular clerics, their families and careers in north-western Europe, c. 800-c. 1200*, Cambridge, 2015.
- BARTOLOMÉ ROVIRAS, Laura, “El Sant Sepulcre de Palera, un lloc de pelegrinatge al comtat de Besalú”, *Quaderns de les Assemblees d’Estudis*, 1(2014), pp. 119-130.
- BATLLE, Carme; FUENTE, Isabel de la; FERNANDEZ-CUADRENCH, Jordi, “El clergat secular de la Barcelona del dos-cents segons els seus testaments”, *Analecta sacra Tarraconensia*, 71(1999), pp.77-114.
- BAUER, Johannes Josef, “Die vita canonica der katalanischen Kathedralkapitel vom.9 bis zum 11 Jahrhundert”, *Homenaje a Johannes Vincke*, CSIC, Madrid 1962, vol. I, pp. 81-112.
- “Die vita canonica an den katalanischen Kollegiatkirchen im 10. und 11 Jahrhundert”, *Gesammelte Aufsätze zur Kulturgeschichte Spaniens*, 21(1963), pp. 54-82.
- “Rechtsverhältnisse der katalanischen klöster von der Mitte des 10. Jahrhunderts bis zur Einführung des Kirchenreform”, *Gesammelte Aufsätze zur Kulturgeschichte Spaniens*, 22(1965), pp. 1-175.
- BAUTIER, Robert-Henri, “La prétendue dissidence de l’episcopat catalane et le faux concile de “Portus” de 887-890”, *Bulletin Philologique et Historique jusqu’à 1610 du Comité des travaux historiques et scientifiques*, (1963), pp. 477-498.
- BECQUET, Jean, “L’évolution des chapitres cathédraux: régularisations et sécularisations”, *Le monde des chanoines (XIe-XIVe siècle)*, Toulouse, 1989, pp. 19-39
- BELTRÁN DE HEREDIA BERCERO, Julia, *La Barcelona visigoda: un puente entre dos mundos. La basílica dels Sants màrtirs Just i Pastor: de la ciudad romana a la Ciudad altomedieval*, Barcelona, 2019.
- BENET, Albert, “Ansul de Gurb cap de la família Gurb-Queralt”, *Ausa*, 8(1975-78), p.133
- “Sendred de Gurb”, a *Ausa*, 8(1975-78), pp. 238-256
- “Hug de Gurb, un vigatà iniciador de la família Cervelló (996-1027)”, *Ausa*, 10(1982), p. 1
- “L’origen de la família Calders”, *Miscel·lània d’Estudis del Bages*, 2(1982), pp. 15-30.

- *L'expansió del comtat de Manresa*, Rafel Dalmau editor, Barcelona, 1982.
- *Història de Manresa. Dels orígens al segle XI*, Manresa, 1985.
- *La família Gurb-Queralt 956-1276*, Sallent, 1993.
- BENET, Albert; FERRER, Llorenç, *Artés. Societat i economia d'un poble de la Catalunya central*, Artés, 1990.
- BENITO, Pere, "Hoc est breve... L'emergència del costum i l'origen de la pràctica de capbreu (segles XI-XIII)", dins *Estudios sobre renta, fiscalidad y finanzas en la Catalunya bajomedieval*, CSIC, Barcelona, 1993, pp.3-27
- "Clergues"feudataris". La disgregació del patrimoni de la seu de Barcelona i els orígens del sistema beneficial (1091-1157)", *Anuario de Estudios Medievales*, 29(1999), pp.105-119.
- "Entre la beneficència y la familiaritas: la contractación del "victum et vestitum" en los monasterios catalanes durante los siglos XI-XII. Una respuesta institucional alternativa ante el hambre como problema social", *Anuario de Estudios Medievales*, 34(2004), pp. 3-30.
- "Retour au Toulousain.Famines graves, exode et persistance de la famine en Catalogne à l'époque du comte Raimond Borell (1000-1018)", DENJEAN, Claude (éd.) *Sources sérielles et prix au Moyen Âge. Travaux offerts à Maurice Berthe*, Méridiennes, Toulouse, 2009, p.43
- BENSCH, Stephen, *Barcelona i els seus dirigents 1096-1291*, Barcelona, 2000.
- BEQUET, Jean, "L'évolution des chapitres cathédraux: régularisation et sécularisation", *Le monde des chanoines XIe-XIVe siècle*, Cahiers de Fanjeaux, 24(1990), pp.19-39.
- BERTRAN, Prim, "Ermengol d'Urgell: l'obra d'un bisbe del segle XI", dins *La transformació de la frontera al segle XI*, Lleida, 2000, pp. 89-132.
- BIGET, Jean-Louis, "L'épiscopat du Rouergue et de l'Albigeois (Xe-XIe siècle)", *Catalunya i França meridional a l'entorn de l'any mil*, Barcelona, 1991p. 181-199.
- BISSON, Thomas N., *Conservation of Coinage: Monetary Exploitation and Its Restraint in France, Catalonia, and Aragon (c. A.D. 1000-c.1225)*, Oxford, 1979.
- *Fiscal accounts of Catalonia under the early count-kings (1151-1213)*, 2 vols, Berkeley, 1984.
- *L'impuls de Catalunya. L'època dels primers comtes-reis (1140-1225)*, Vic, 1997.
- BOLÓS, Jordi,"Fortificaciones y organización del territorio en la Marca o frontera catalana durante los siglos IX-XII", *Actas del IV Curso de Cultura Medieval. Seminario: La fortificación medieval en la Península Ibérica*, Aguilar de Campoo, 2001, pp. 101-123.
- BOLÓS, Jordi; HURTADO, Víctor, *Atles del comtat d'Osona (798-993)*, Rafael Dalmau editor, Barcelona, 2001,
- BONNASSIE, Pierre, *Catalunya mil anys enrere: creixement econòmic i adveniment del Feudalisme a Catalunya, de mitjan segle X al final del segle XI*, Edicions 62, Barcelona, 1979-1981, 2 vols.
- BOU, Xavier; CABRÉ, Maria; GRÀCIA Elisenda; SOLDEVILA, Teresa, "Gastó VII de Bearn i el bisbe de Vic a mitjans del segle XIII. La lluita per les jurisdiccions a la ciutat de Vic", *XIIè Congrès d'Histoire de la Couronne d'Aragon*, Montpellier, 1985, vol, 2, pp.47-55.
- BOUREAU, Alain,"Hypthèse sur l'émergence lexicale et théorique de la catégorie de séculier au XIIIe siècle", *Le clerc séculier au Moyen Âge*, Paris, 1992, pp. 35-43.
- BUENO, Santiago, *El derecho canónico catalán en la baja Edad Media. La diócesis de Gerona*

- En los siglos XIII y XIV*, Barcelona, 2000.
- BRUGUÉS MASSOT, Irene; COSTA BADIA, Xavier, “Després del 1017. El destí de les monges”, *El Monestir de Sant Joan*, pp. 281-293.
- BUSQUETA, Joan J., *Una vila del territori de Barcelona: Sant Andreu de Palomar als segles XIII- XIV*, Fundació Vives i Casajuana, Barcelona, 1991.
- CABOURET, Bernadette; DEMOTZ, François (Coord.), *La prosopographie au service des sciences sociales*, Lyon, 2014.
- CAILLE, Jacqueline, “Origine et développement de la seigneurie temporelle de l’archevêque dans la ville et le terroir de Narbonne (IXe-XIIIe siècles)”, *Narbonne. Archéologie et histoire. Narbonne au Moyen Âge*, Montpellier, 1973, pp. 9-36.
- CAMATS CAMPABADAL, Jaume, “El bisbat d’Urgell a la segona meitat del segle XI: jurisprudència, convenientiae, simonia”, *Acta historica et archaeologica medievalia*, 32(2014-2015), pp.249-262.
- CAMPRUBÍ SENSADA, Josep, “Santa Maria de la Seu de Girona a l’època del bisbe Bernat Umbert (1093/94-1110)”, *Analecta Sacra Tarraconensia*, 89(2016), pp. 19-54.
- “L’inexistent bisbe Ramon de Girona i les falses supeditacions comtals de l’església de Santa Maria de Besalú a Sant Ruf d’Avinyó (finals XI-inicis XII)”, *Analecta Sacra Tarraconensia*, 90(2017), pp. 25-40.
- “El bisbe Ramon de Girona: un misteriós personatge d’inicis del segle XII”, *Revista de Girona*, 318(2018), pp. 46-47.
- “Berenguer Dalmau , bisbe de Girona (1113-1114/1144-1145): les seves funcions com a cap espiritual, com testimoni dels comtes de Barcelona i com a jutge”, *Afers: fulls de recerca i pensament*, 34(2019), pp. 227-254.
- CANTARELLA, Glauco M^a, *Pasquale II e il suo tempo*, Liguori editore, Napoli, 1997.
- CAROCCI, Sandro, *Il nepotismo nel medioevo. Papi, cardinali e famiglie nobili*, Roma, 1999.
- CARRERO SANTAMARÍA, Eduardo “*Ecce quam bonum et quam iocundum habitare fratres in unum*. Vidas reglar i secular en las catedrales hispanas llegado el siglo XII”, *Anuario de Estudios Medievales*, 30(2000), pp. 757-805.
- *La catedral habitada. Historia viva de un espacio arquitectónico*, Edicions UAB, 2019.
- CARRERO SANTAMARÍA, Eduardo, (cord.), *Arquitectura y liturgia. El contexto artístico de las consuetas catedralicias en la Corona de Aragón*, Mallorca, 2014.
- CASAS, Montserrat, *La canònica de Sant Vicenç de Cardona a l’edat Mitjana*, dins “Història de Cardona”, Cardona, 1992.
- CASTES, Albert, *Cinq évêques hispani de l’empire carolingien , leur influences sur l’ideologie et la pratique épiscopale*, tesi de doctorat inèdita, Universitat de Toulouse, 1986.
- CASTILLON, Francisco, “Mensa capitular de la catedral de Lèrida”, *Analecta Sacra Tarraconensia*, 68(1995), pp.21-55.
- CASTRO CARIDAD, Eva, “Els drames litúrgics pasquals a la catedral de Vic”, CRISPÍ, Marta; FUENTES Sergio, URBANO, Judith (eds.), *La catedral de Sant Pere de Vic*, pp. 141-147.
- Catalunya a l’època carolíngia: art i cultura abans del romànic (segles IX i X)*, Catàleg exposició

- Museu Nacional d'Art de Catalunya, Barcelona, 1999.
- Catalunya i França meridional a l'entorn de l'any mil*, "Actes del col.loqui Hug Capet", Barcelona, 1991.
- CHASTANG, Pierre, *Lire, écrire, transcrire. Le travail des rédacteurs de cartulaires en Bas-Languedoc (XIe-XIIIe)*, CHTS, Paris, 2001.
- CHATILLON, Jean, *Le mouvement canonial au moyen age. Réforme de l'église, spiritualité et culture*, Paris-Turnhout, 1992.
- CHELLINI, Jean, "Notes sur l'église de Narbonne au IXe siècle", *Narbonne. Archéologie et histoire Narbonne au Moyen Âge*, Montpellier, 1973, pp. 101-104.
- Chiesa e mondo feudale nei secoli X-XII*, "Atti della dodicesima Settimana internazionale di studio.. Miscellanea del Centro di studi medioevali, Milano, 1995.
- CINGOLANI, Stefano M., "De pater patrie a Pare de la Pàtria: la memòria d'Oliba", *Oliba Episcopus Mil-lenari d'Oliba, bisbe de Vic*, MEV, Vic, 2019, pp. 95-101.
- CINGOLANI, Stefano M.; HOMS BRUGAROLAS, Mercè, "Els orígens familiars dels Cartellà al llarg de deu generacions (S. X-XIV)", *Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics*, 28(2017), pp. 281-315.
- CLAUSSEN, Martin H., *The Reform of the Frankish Church: Chrodegang of Metz and the Regula canonicorum in the Eighth Century*, Cambridge, 2004.
- CLUA, Maria; OLLICH, Imma; ROCAFIGUERA, Montserrat Montserrat, "La localisation de l'atelier RODDA à la lumière des dernières découvertes archéologiques à Roda de Ter, Catalogne", *Revue Numismatique*, 175(2018), pp. 355-376.
- CONSTABLE, Gilles, *The Reformation of the 12th. Century*, Cambridge, 1998.
- CRÉTE-PROTIN, Isabelle, *Église et vie chrétienne dans le diocèse de Troyes du IVe au IXe siècle*, Presses Septentrion, Lille, 2002
- CRISPÍ, Marta; MONTRAVETA, Míriam, *El monestir de Sant Joan de les Abadesses*, Sant Joan de les Abadesses, 2012.
- CRISPÍ, Marta; FUENTES, Sergio i URBANO, Judith (eds.), *La catedral de Sant Pere de Vic*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2019, pp. 127-139.
- CROSBY, Everett U., *Bishop and chapter in twelfth century England: a study of the Mensa Episcopalis*, Cambridge, 1994.
- CUNILL, Segimon, "Els antics martirologis de Vich", *Butlletí del Centre Excursionista de Vic*, 1(1912-1914), pp. 33-35;48-56.
- CURSENTE, Benoît, "Le cas d'Amat d'Oloron (vers 1073-1101)", *La réforme "grégorienne" dans le Midi (milieu XIe-début XIIIe siècle)*, Fanjeaux, 2013, pp. 187-189.
- DAILEADER, Philip, "The Vanishing Consulates of Catalonia", *Speculum: A Journal of Medieval Studies*, 74(1999), pp. 65-94.
- DEREINE, Charles, "Vie commune, règle de Saint Augustin et chanoines réguliers au XIe siècle", *Revue d'Histoire Ecclésiastique*, 41(1946), pp.365-406.
- "Saint-Ruf et ses coutumes aux XIe et XIIe siècles", *Revue bénédictine*, 59(1949), p. 161-182
- "L'élaboration du status canonique des chanoines réguliers spécialement sous Urbain II",

- Revue d'Histoire Ecclésiastique*, 46(1951), pp. 534-565.
- “La *vita apostòlica* dans l’ordre canonial du Xe au XIIe siècle”, *Revue Mabillon*, 51(1961), pp. 47-53.
- DESWARTE, Thomas, “Rome et la spécificité catalane. La papauté et ses relations avec la Catalogne et Narbonne (850-1030)”, *Revue Historique*, 294(1195), pp. 3-43.
- *Une Chrétienté romaine sans pape. L’Espagne et Rome (586-1085)*, Classiques Garnier, Paris, 2010.
- DOLCET, Henri, “Vicomes et vicomtés en Catalogne frontalière aux IX-XII siècles (Barcelone, Gérone, Osone, Tarragone): territoire et pouvoir”, Hélène Debax (edit.), *Vicomes et vicomtés dans l’Occident médiéval*, Presses universitaires du Mirail, Toulouse, 2008, pp.140-155.
- DUBY, Georges, “La diffusion du titre chevaleresque sur le versant méditerranéen de la Chrétienté latine”, *La noblesse au Moyen âge, XIe-XIVe siècles*, Paris 1976, pp. 39-70.
- “Las ciudades del sudeste de Galia entre los siglos VIII y XI”, *Hombres y estructuras en la Edad Media*, Madrid, 1977, pp. 28-52.
- “Los canónigos regulares y la vida económica de los siglos XI i XII”, *Hombres y estructuras En la Edad Media*, Madrid, 1977, pp. 120-131.
- DURAN GUDIOL, Antonio, *La Iglesia de Aragón durante los reinados de Sancho Ramírez i Pedro I (1062?-1104)*, Roma, 1964.
- DURAN-PORTA, Joan, “Les criptes monumentales dans la Catalogne d’Oliba. De Sant Pere de Rodes à la diffusion du modèle de crypte à salle”, *Les Cahiers de Saint-Michel de Cuxa*, 40(2009), pp.325-339.
- ENGELS, Odilo, “Episkopat und Kanonie im mittelalterlichen Katalonien”, *Gesammelte Aufsätze zur Kulturgeschichte Spaniens*, 21(1963), pp. 83-135.
- “Die weltliche Herrschaft des Bischofs von Ausona-Vich (869-1315)”, *Gesammelte Aufsätze Zur Kulturgeschichte Spaniens*, 24(1968), pp. 1-40.
- ESPADALER, Ramon, *El castell de Montesquiú a la darrerria de l’Edat Mitjana*, Barcelona, 1993
- ESPAÑOL, Francesca, “Massifs occidentaux dans l’architecture romane catalane du XII siècle”, *Les Cahiers de Saint Michel de Cuxa*, 27(1996), pp 57-77.
- ESQUIEU, Yves, “Les constructions canoniales des chapitres cathédraux du sillon rhodanien et Du littoral méditerranéen du temps de la Réforme grégorienne”, *Le monde des chanoines XIe-XIVe siècle*, Cahiers de Fanjeaux, 24(1990), pp. 151-163.
- *Quartier cathédrale. Une cité dans la ville*, Paris, 1994.
- “La cathédrale et son quartier: problèmes de topographie dans les cités méridionales”, *La cathédrale (XIIe-XIVe siècle)*, Cahiers Fanjeaux, Toulouse, 1995, pp. 17-29.
- FAIVRE, Alexandre, *Ordonner la fraternité. Pouvoir d’innover et retour à l’ordre dans l’Église ancienne*, Paris, 1992.
- “Les diacres à l’époque paléochrétienne”, dans *Connaissance des pères de l’église*, 57(1995), pp.9-17.
- FAVREAU, Robert, “La résidence dans les chapitres du diocèse de Poitiers au Moyen âge”, *Crises et réformes dans l’Église*, Paris, 1991, pp.39-54.
- FELIU, Gaspar, *El dominio de la sede de Barcelona (800-1010)*, Tesi doctoral inèdita, Barcelona,

- 1971.
- “La formación del dominio territorial de la sede de Barcelona (800-1010)” *Cuadernos de Historia Económica de Catalunya*, Barcelona, 1972, pp.9-32
 - “Els inicis del domini territorial de la Seu de Barcelona”, dins *Cuadernos de Historia Económica de Catalunya*, 14(1976), pp. 45-61.
 - “L’evolució de les ciutats catalanes a l’alta edat mitjana”, dins *Cuadernos de Historia Económica de Catalunya*, 22(1979), pp.23-31.
 - “El bisbe Vives de Barcelona i el patrimoni de la catedral (974-995)”, a *Miquel Coll i Alentorn. Miscel·lània d’homenatge en el seu vuitantè aniversari*, Fundació Jaume I, Barcelona, 1984, pp. 167-191.
 - “El patrimoni de la seu de Barcelona durant el pontificat del bisbe Aeci (995-1010)”, dins *Miscel·lània Ramon d’Abadal*, Estudis Universitaris Catalans, Barcelona, 1994, pp. 51-68.
 - “Existí el comte Bernat III de Besalú?”, *Acta Historica Archaeologica Mediaevalia*, 19(1998), pp. 391-402.
- FERNANDEZ ALONSO, Justo, *La cura pastoral en la España romanovisigoda*, Roma, 1955.
- FERNÀNDEZ TRABAL, Josep; CODERN, Llorenç; *El castell de Montsonís*, Lleida, 1994.
- FITA, Fidel, “Guillén Berenguer, ex-obispo de Vich”, *Boletín de la Real Academia de la Historia*, 17(1890), pp. 190-199.
- FITÉ, Francesc, *Reculls d’història de la Vall d’Àger. Període antic i medieval*, Ager, 1985.
- “Consideracions sobre el romànic en l’àmbit del comtat d’Urgell”, dins *El comtat d’Urgell*, 1(1995), pp.119-148.
- FITÉ LLEVOT, Francesc; GONZÁLEZ MONTARDIT, Eduard, *Arnau Mir de Tost. Un senyor De frontera al segle XI*, Lleida, 2010.
- FLICHE, Augustine, *La réforme grégorienne et la reconquête chrétienne 1057-1125*, París, 1940.
- FLORI, Jean, “Réforme, reconquête, croisade. L’idée de reconquête dans la correspondance pontificale d’Alexandre II à Urbain II”, *Cahiers de civilisation médiévale*, 40(1997), pp.
- *La guerre sainte. La formation de l’idée de croisade dans l’Occident chrétien*, Paris, 2001.
- FONSECA, Cosimo D.; VIOLANTE, Cinzio, “Introduzione allo studio della vita canonica del medioevo. Questionario”, *La vita comune del clero nei secoli XI e XII*, Milano, 1962, vol.II, pp. 495-536.
- FOULON, Jean-Hervé; VARANO, Mariacristina, “Réforme et épiscopat en Provence: étude comparée des cas de Gap et de Sisteron au milieu du XIe siècle”, *La réforme “grégorienne” dans le Midi (milieu XIe-début XIIIe siècle)*, *Cahiers de Fanjeaux*, 48(2013), pp. 311-342
- FOURNIÉ, Michelle; LE BLÉVEC, Daniel, MAZEL, Florian, (edit.), *La réforme “grégorienne” dans le Midi (milieu XIe-début XIIIe siècle)*, *Cahiers de Fanjeaux*, 48(2013), Toulouse.
- FORT I COGUL, Eufemià, *Sant Bernat Calbó, abat de Santes Creus i bisbe de Vic*, Vilaseca Salou, 1979.
- FRANZÉ, Barbara, (dir.), *Art et réforme grégorienne en France et dans la péninsule ibérique*, Editions Picard, Paris, 2015.
- FRAU, Vicenç, “La plaça major de Vic: estudi del seu procés de formació”, a *Ausa*, 14(1990-91), pp. 163-180.

- FREEDMAN, Paul H., “Un règim consular en el Vic del segle XII”, a *Ausa*, 9(1980-81), p. 1-6
 --- *The Diocese of Vic*, Nova Jersey, 1983.
 --- *Tradició i regeneració a la Catalunya medieval. La diòcesi de Vic*, Barcelona, 1985.
 --- “Una carta del papa Inocenci III a Pere de Tavertet, sacrista de Vic”, *Ausa*, 12(1986-87), pp. 109-112.
 --- “El procés de servitud a la Catalunya medieval: dades de fonts eclesiàstiques”, *Assaig d’història de la pagesia catalana (segles XI-XV)*, Barcelona, 1988
 --- “Archbishop Berenguer Seniofred de Lluçà and the gregorian reform in Catalonia”, *Studi Gregoriani*, 14(1991), pp. 153-159.
 --- “Le pouvoir épiscopal en Catalogne au Xe siècle”, dins *Catalunya i França meridional a l’entorn de l’any mil*, Barcelona, 1991, pp. 174-180
 --- “L’influence wisigothique sur l’Église catalane”, dins *L’Europe héritière de l’Espagne Wisigothique*, Madrid, 1992, pp. 69-79.
 --- *Church, Law and Society in Catalonia 900-1500*, Variorum, 1994
 --- “Another look at the Uprising of the Townsmen of Vic (1181-1183)”, *Acta historica et Archaeologica mediaevalia*, 20-21(1999-2000), pp. 177-186.
 --- “Oliba”, CRISPÍ, Marta; FUENTES, Sergio i URBANO, Judith (eds.), *La catedral de Sant Pere de Vic*, Publicacions de l’Abadia de Montserrat, 2019, pp. 107-113.
 --- “La diòcesi de Vic, de Berenguer Seniofred de Lluçà a Sant Bernat Calvó (1076-1243)”, Carme SANMARTÍ, Marc SUREDA (ed.), *Episcopus.El bisbat de Vic i l’Església a Catalunya en el context europeu*, Vic, 2021, pp. 89-102.
- FREEDMAN, Paul H, MASNOU, Josep M. , “Four additional letters of pope Innocent III concerning the cathedral chapter of Vic”, *Roemische Historische Mitteilungen*, 44(2002), pp. 103-120.
- FYNN-PAUL, Jeff, *Auge i declivi d’una burgesia catalana. Manresa a la baixa edat mitjana 1250-1500*, Centre d’Estudis del Bages, Manresa, 2017
- GAULIN, Jean-Louis; TODESCHINI, Giacomo (ed.), *Male ablata. La restitution des biens mal acquis (XIIIe-XVe siècle)*, École Française de Rome, 2019.
- GARCIA, Arcadi, “La noció d’orde en el monaquisme català antic (segles IX-XIII)”, *II col.loqui d’història del monaquisme català*, Abadia Poblet, 1974, vol. II, pp. 25-55.
 --- “Origen de la fe pública del document notarial” dins *Actes del II congrés d’Història del notariat català*, Barcelona, 2000, pp. 491-501.
 --- “Arnulfo, obispo de Vich (992-1010)”, *Ausa*, 3(1958-1960), pp. 401-411.
 --- “El *Corpus Iuris Civilis* en els documents dels segles XII-XIV”, *Ausa*, 6(1968-71), p. 89
- GARCIA, Honori, “El notariado de Vich durante la Edad Media”, dins *La Notaria*, 1947, p.1-48
 --- “Notas para unos prolegómenos a la historia del notariado español”, *Estudios Históricos y documentos de los archivos de protocolos*, 2(1950), pp. 121-149.
- GARCÍA-GUIJARRO, Luís, “Cluny y las congregaciones benedictinas catalanas en el tránsito del siglo X al siglo XI”, *Gerbert d’Orlhac i el seu temps. Catalunya i Europa a la fi del Ier mil·leni*, Vic, 1999, pp. 805-816.
- GARÍ, Blanca, “El linaje de los Castellvell en los siglos XI y XII”, *Medievalia*,5(1985), p. 1-279.
- GARSABALL, Jordi, “La canònica abans de la canònica. El paper dels canonges de la Seu d’Urgell fins a la institució del capítol el 1010”, *Gerbert d’Orlhac i el seu temps: Catalunya i Europa a la fi del Ier mil·leni*, Vic, 1999, pp.783-803.
- GEARY, Patrick, *La mémoire et l’oubli à la fin du premier millénaire*, Paris, 1996.
- GIBERT REBULL, Jordi, *L’expressió material del poder durant la conquesta comtal. Esglésies*,

- castells i torres a la Catalunya Central (segles X-XI)*, Ajuntament de la Pobla de Claramunt, 2018.
- “Del Conflent a la Conca d’Òdena. La família del veguer Sal·la en el marc de l’expansió del Comtat d’Osona-Manresa al segle X”, *Miscel·lània Aqualatensia*”, 16 (2015), pp. 121-156
- GILLES, Anne-Véronique, “L’évolution de l’hagiografie de Saint-Saturnin de Toulouse et son influence sur la liturgie”, *Liturgie et musique (IX-XIV siècle)*, Toulouse, 1982, pp. 359-379.
- GILLES, Henri, “La cathédrale dans les textes canoniques méridionaux,” *La cathédrale (XIIe-XIVe siècle)*, Cahiers Fanjeaux, Toulouse, 1995, pp. 231-243.
- GINEBRA, Rafel, *Economia i societat a la Catalunya interior als inicis de la Baixa edat mitjana. Vic 1230-1233*, Tesi doctoral inèdita, Universitat de Barcelona, 1996.
- “ACF-1 (1230-1233)El primer volum de l’Arxiu de la cúria Fumada de Vic”, *Estudis Històrics i Documents dels Arxius de Protocols*, 13(1995), pp.11-46.
- “Les escriptures eclesiàstiques a Catalunya”, *Actes del II congrés d’Història del notariat català*, Barcelona, 2000, pp. 89-160.
- “Un cas de dissidència cronogràfica: còmput cronològic a Vic i al bisbat de Vic segles XII-XIV”, *Acta historica et archaeologica mediaevalia*, 20-21(1999-2000), pp. 561-590.
- “Un fragment de llibre notarial de 1221 a l’Arxiu de la Cúria Fumada de Vic”, *Estudis Històrics i Documents dels Arxius de Protocols*, 19(2002), pp.7-22.
- “L’Arxiu i Biblioteca Episcopal de Vic, la consolidació d’un projecte il·lustrat”, CRISPÍ, Marta FUENTES, Sergio i URBANO, Judith (eds.), *La catedral de Sant Pere de Vic*, Publicacions de l’Abadia de Montserrat, 2019, pp. 289-295.
- “L’arxiu i biblioteca episcopal de Vic, dipòsit de la història de la diòcesi”, Carme SANMARTÍ Marc SUREDA (ed.), *Episcopus.El bisbat de Vic i l’Església a Catalunya en el context europeu*, Vic, 2021, pp. 43-69.
- GIRBAU, Valentí, *Església i societat a la Catalunya central. El bisbat de Vic a l’època del bisbe Veyán (1784-1815)*, Barcelona, 1996.
- GONZÁLEZ DE LA PEÑA, Maria del Val, “La enseñanza de la Paleografía en España. Los orígenes y las primeras cátedras”, J. L. GÓMEZ PANTOJA (ed), *Excavando papeles Indagaciones arqueológicas en los archivos espanyoles*, Guadalajara, 2004, pp. 43-71.
- GONZÁLEZ MONTARDIT, Eduard, *100 nobles i senyors de l’entorn d’Arnau Mir de Tost*, Fundació Arnau Mir de Tost, Àger, 2015.
- GONZALVO BOU, Gener, *Les constitucions de pau i treva de Catalunya (segles XI-XIII)*, Barcelona, 1994.
- GOURON, André, Autour de Placentin à Montpellier: Maître Gui et Pierre de Cardona”, *Studia Gratiana*, 19(1976), pp. 337-354.
- “Un assaut en deux vagues: la diffusion du droit romain dans l’Europe du XIIe siècle”, *El dret comú i Catalunya. Actes del Ier Simposi Internacional.1990*, Barcelona, 1991, pp. 47-68.
- GOUGUENHEIM, Sylvain, *La réforme grégorienne. De la lutte pour le sacre à la sécularisation du monde*, París, 2014.
- GROS, Miquel S., “Las órdenes sagradas del Pontifical Ms. 104 de la Biblioteca Capitular de Vic”, *Hispania Sacra*, 17(1964), pp.99-133.
- “La Liturgie narbonnaise témoin d’un changement rapide de rites litúrgiques”, *Liturgie de l’Église particulière et liturgie de l’Église universelle: conférences Saint-Serge 1975*, Roma, 1975, pp. 127-153.
- “L’antic retaule romànic de la catedral de Vic: assaig de reconstrucció”, *Studia Vicensia*, 1(1989), pp.99-126.

- “Els textos d’ensenyament en l’escola catedralícia de Vic al segle XI”, *Symposium internacional sobre els orígens de Catalunya (segles VIII-XI)*, Barcelona, 1992, Vol II, pp. 19-26.
- “Sant Pere de Camprodon, un monestir del comtat de Besalú”, *Art i cultura als monestirs del Ripollès*, Barcelona, 1995, pp. 69-87.
- “La vila de Vic i el monestir de Ripoll en els anys 967-970”, *Gerbert d’Orlhac i el seu temps: Catalunya i Europa a la fi del Ier mil.leni*, Vic, 1999, pp. 747-761.
- “La biblioteca particular del sacerdot i jutge Salomó”, *Revista Catalana de Teologia*, 26(2001), pp. 51-70.
- “Cinquanta anys d’investigació històricolítúrgica a Vic”, *Ausa*, 20(2002), pp. 369-384.
- “Sub ordinatione Ermemiri sacerdotis. Vic, Arx. Cap., ms.6(LX)”, *Ausa*, 20(2002), p.. 695.
- “A propòsit de la biblioteca particular de Guillem de Tavertet, bisbe de Vic”, *Arxiu de Textos Catalans Antics*, 22(2003), pp. 103-136.
- *La Biblioteca Episcopal de Vic. Un patrimoni bibliogràfic d’onze segles*, Biblioteca Episcopal i Patronat d’Estudis Osonencs, Vic, 2006.

GUDIOL, Josep, “Les bregues sobre lo senyoriu de Vic en temps del rey en Jaume I”, *I Congrés d’Història de la Corona d’Aragó*, 1913, vol I, pp. 194-218.

- “La torre de Saladeures”, *Anuari de l’Institut d’Estudis Catalans*, 3(1909-1910), pp. 378-384
- “De peregrins i peregrinatges religiosos catalans”, *Analecta Sacra Tarraconensia*, 3(1928), pp. 93-119
- *Els claustres de la catedral de Vic*, reedició, Vic, 1981.

GUYOTJEANNIN, Olivier, *Episcopus et comes: affirmation et déclin de la seigneurie épiscopale au nord du royaume de France (Beauvais-Noyon Xe-XIIIe siècle)*, Geneva, 1987.

- “Jurisdiction gracieuse ecclésiastique et naissance de l’officialité à Beauvais(1175-1220)”, *A propos des actes d’évêques*, Nancy, 1991, pp. 295-310.

GUYOTJEANNIN, Olivier; MORELLE, Laurent; PARISSE, Michel (edit.), *Les cartulaires (Mémoires et documents)*, École des chartes, Paris, 1993.

GY, Pierre-Marie., *La liturgie dans l’histoire*, Paris, 1990.

- “La cathédrale et la liturgie dans le Midi de la France”, *La cathédrale (XIIIe-XIVe siècle)*, Cahiers Fanjeaux, Toulouse, 1995, pp. 219-229.

HERKLOTZ, Ingo, *Gli eredi di Constantino. Il papato, il Laterano e la propaganda visiva nel XII secolo*, Viella, Roma, 2000.

HIESTAND, Raimond, “Saint-Ruf d’Avignon, Raymond de Saint-Gilles et l’Église latine du Comté de Tripoli”, *Annalesdu Midi*, 98(1986), pp. 327-336.

IBARBURU, M^a.Eugènia, “L’escriptori de Vic” a *Catalunya Romànica*, vol. III pp. 734-772.
 --- *De capitibus litterarum et aliis figuris. Reculls d’estudis sobre miniatura medieval*, Universitat de Barcelona, Barcelona, 1999.

IGLESIA, Aquilino, “La difusión del derecho común en Catalunya”, *El dret comú i Catalunya. Actes del Ier Simposi Internacional.1990*”, Barcelona, 1991, pp. 95-284.

Informatique et prosopographie, Table ronde CNRS, Paris, 1985.

Istituzione monastiche e istituzioni canonicali in Occidente (1123-1215), dins “Atti della settima Settimana internazionale di studio Mendola 1977”, Milano, 1980.

JARRETT, Jonathan, “Archbishop Ató of Osona. False Metropolitans on the Marca Hispanica”, *Archiv für Diplomatik. Schriftgeschichte, Siegel und Wappenkunde*, 56(2010), pp.1-42.

- “La fundació de Sant Joan en el context de l’establiment dels comtats catalans”, *El monestir*

de Sant Joan. *Primer cenobi femení dels comtats catalans (887-1017)*, pp. 83-107.

- JASPERS, Nikolas, “La estructuración de las primeras posesiones del capítulo del Santo Sepulcro En la Península Ibérica: la génesis del priorato de Santa Ana en Barcelona y sus dependencias”, *I jornadas de estudios: la orden del Santo Sepulcro*, Calatayud-Zaragoza, 1991, pp. 93-108.
- *Stift und Stadt. Das Heiliggrabpriorat von Santa Anna und das Regularkanonikerstift Santa Eulàlia del Camp im mittelalterlichen Barcelona (1145-1423)*, Berlin 1996.
- “Un vestigio desconocido de Tierra Santa: la vera creu d’Anglesola”, *Anuario de Estudios Medievales*, 29(1999), pp. 447-474.
- “La reforma agustiniana: un movimiento europeo entre piedad popular y política eclesiástica”, *La Reforma Gregoriana y su proyección en la Cristiandad Medieval. Siglos XI-XII (XXXII Semana de Estudios Medievales Estella, 18 a 22 de julio de 2005)*, Pamplona, 2006, pp. 375-420.
- “La confraternitas de l’orde del Sant Sepulcre i el necrologi de Santa Anna de Barcelona”, Josefina MUTGÉ, Roser SALICRÚ (eds.) *La Corona catalanoaragonesa, l’islam i el món mediterrani. Estudis d’història medieval en homenatge a la doctora Maria Teresa Ferrer i Mallol*, CSIC Barcelona, 2013, pp. 397-408.
- “The true cross of Jerusalem in the latin west: mediterranean connections and institutional agency”, Bianca KÜHNEL, Galit NOGA-BANAT and Hanna VORHOLT (eds.) *Visual constructs of Jerusalem*, Brepols, 2014, pp. 207-221
- “Eleventh-Century Pilgrimage from Catalonia to Jerusalem: New Sources on the Foundations of the First Crusade”, *Crusades*, 14(2015), pp. 1-46.
- JUNCOSA BONET, Eduard, *Estructura y dinámicas de poder en el señorío de Tarragona. Creación y evolución de un dominio compartido (ca. 1118-1462)*, CSIC, Barcelona, 2015.
- JUNYENT, Eduard, “Un importante legado de libros en el siglo XIII”, *Hispania Sacra*, 2(1949), pp. 425-429. Red. a *Estudis d’història i art (segles IX-XX)*, pp. 311-315
- “La iglesia de la Rodona”, *Ausa*, 2(1955-57), pp. 447-453
- “El castillo de Montcada”, *Ausa*, 3(1958-1960), pp. 261-270.
- “El monasterio del Estany”, *Ausa*, 3(1958-1960), pp. 441-463
- “La Biblioteca de la Canónica de Vich en los siglos X-XI”, a *Gesammelte Aufsätze zur Kulturgeschichte Spaniens*, 21(1963), pp.136-145.
- “La primitiva sede episcopal de Ausona”, *Ausa*, 5(1964-1967), pp. 8-13
- “La catedral de Vich en el período de la reconquista”, *Ausa*, 5(1964-67), pp. 121- 128.
- “La cripta románica de la catedral de Vich”, *Anuario de Estudios Medievales*, 3(1966), pp. 91-109.
- “Evolució històrica de la urbanització de Vic”, *Ausa*, 6(1968-1971), pp. 41-52
- “Guillem Ramon, abat d’Àger”, *Boletín arqueológico de la Real Sociedad Arqueológica Tarraconense*, (1971-72), pp.269-281.
- “L’església de Sant Sadurní”, *Ausa*, 7(1972-74), pp. 316-318.
- “Le scriptorium de la cathédrale de Vich”, *Les Cahiers de Saint-Michel de Cuxa*, 5(1974), pp. 65-69.
- *El monestir de Sant Joan de les Abadesses*, Sant Joan de les Abadesses, 1976.
- *La ciutat de Vic i la seva història*, Barcelona, 1976.
- *La catedral de Vic*, Sabadell, 1995.
- *Estudis d’història i art (segles IX-XX)*, Edició a cura de Ramon Ordeig, Vic, 2001.
- KEHR, Paul, “Das Papsttum und der katalanischen Prinzipat bis zur Vereinigung mit Aragon”, *Abhandlungen der preussischen Akademie der Wissenschaften*, 1926, pp. 1-91.
- KOSTO, Adam, “Oliba, Peacemaker”, dins *Gerbert d’Orlhac i el seu temps: Catalunya i Europa a la fi del Ier mil·lenni*, Vic, 1999, pp. 135-149.
- *Making Agreements in Medieval Catalonia. Power, Order, and the Written Word, 1000-1200*, Cambridge, 2001.

- KUPPER, Jean-Louis, *Liège et l'Église imperial aux XIe-XIIIe siècles*, Liège, 1981
- KURDZIEL, Émilie, *Chanoines et institutions canoniales dans les villes du royaume d'Italie du milieu du IXe siècle au milieu du XIe*, tesi doctorat, Universitat Paris Ouest Nanterre La Défense, 2015.
- “Les formes de la vie commune dans les chapitres italiens de la première moitié du XIe siècle”, Anne MASSONI, Maria Amélia CAMPOS (eds.), *La vie communautaire et le service à la communauté: l'exemple canonial et ses repercussions dans le monde laïc (Europe occidentale du XIe au XVè siècle)*, Nouvelle éditions, Evora: Publicações do Cidehus, 2020, [en ligne] (generé le 18 octobre 2020), URL: <http://books.openedition.org/cidehus/11477>., <consultat 17 desembre 2020>.
- La cathédrale (XIIIe-XIVe siècle)*, Cahiers Fanjeaux, Toulouse, 1995.
- LANDAU, Peter, *Officium und Libertas christiana*, Verlag der Bayerischen Akademie der Wissens- Chaften, München, 1991.
- La réforme “grégorienne” dans le Midi (milieu XIe-début XIIIe siècle)*, Cahiers de Fanjeaux, Toulouse, 20
- La repoblació del camp de Tarragona. Estat de la qüestió*, Arxiu Històric Arxidiocesà de Tarragona, Tarragona, 2018.
- LAUWERS, Michel, *La mémoire des ancêtres, le souci des morts. Morts, rites et société au Moyen âge*, Paris, 1997.
- La vita comune del clero nei secoli XI e XII*, dins “Atti della settima Settimana internazionale di studio Mendola, settembre 1959”, Milano, 1962.
- LE BLÉVEC, Daniel, (edit.), *Les cartulaires méridionaux*, École de chartes, Paris, 2006.
- Le clerc séculier au Moyen Age*, dins Société des Historiens Médiévistes de l'enseignement Supérieur Public”, Paris, 1993.
- LECLERCQ, Jean, “Documents pour l'histoire des chanoines réguliers”, *Revue d'histoire ecclésiastique*, 44(1949), pp. 567-568.
- LEMAITRE, Jean-Loup, *Mourir à Saint-Martial. La commémoration des morts et les obituaires À Saint-Martial de Limoges du XIe au XIIIe siècle*, Paris 1989.
- “Les obituaires des chapitres cathédraux du Languedoc au Moyen Age”, dins *Le monde des chanoines XIe-XIVe siècle*, Cahiers de Fanjeaux, 24(1990), pp. 117-149. *L'Europe héritière de l'Espagne Wisigothique*, Madrid, 1992.
- LEMERLE, Bruno, *Le gouvernement des évêques. La charge pastorale au milieu du Moyen Âge*, Presses universitaires de Rennes, 2015.
- Le monde des chanoines (XIe-XIVe siècle)*, Cahiers de Fanjeaux, 24(1990)
- Les canòniques catalanes. Arquitectura i art medieval*, Lambard. Estudis d'art medieval, Barcelona, 1998-1999.
- LINEHAN, Peter, *La iglesia española y el papado en el siglo XIII*, Salamanca, 1975.
- “A papal Legation and its Aftermath. Cardinal John of Abbeville in Spain and Portugal, 1228-1229”, A Ennio Cortese, Roma, 2001, vol. II, pp. 236-256.
- LLUCH BRAMON, Rosa, “El conflicte de Mir Geribert en el marc de la feudalització del Penedès

(1041-1058)” *Anuario de estudios medievales*, 48(2018), pp. 793-820.

Mc CRANK, Lawrence J. , “Restauración canonica e intento de reconquista de la sede Tarraconense (1076-1108)”, *Cuadernos de Historia de España*, 61-62(1977), pp.145-245.

--- “The Foundation of the Confraternity of Tarragona by Archbishop Oleguer Bonestruga”, *Viator Medieval and Renaissance Studies*, 9(1978), pp. 157-168.

Mc LAUGHLIN, Megan, *Sex, Gender, and Episcopal Authority in an Age of Reform, 1000-1122*, Cambridge University press, 2010.

MAGAZ, Jose M^a; ÁLVAREZ DE LAS ASTURIAS, Nicolás, (edit.), *La reforma gregoriana en España*, Seminario de Historia de la Iglesia, Madrid, 2011.

MAGNOU-NORTIER, Elisabeth, “La crise de l’église narbonnaise au XIe siècle”, *Narbonne. Archéologie et histoire. Narbonne au Moyen Âge*, Montpellier, 1973, pp. 115-119.

--- *La société laïque et l’église dans la province ecclésiastique de Narbonne (zone cispyrénéenne) de la fin du VIII à la fin du XI siècle*, Université Toulouse-Le Mirail, 1974

MALLORQUÍ, Elvis, *Parròquia i societat rural al bisbat de Girona, segles XIII-XIV*, Fundació Noguera, Estudis 59, Barcelona, 2011.

--- *El delme*, Quadern de la Revista de Girona, Girona, 2017.

MARECHAL, Guy P, “Was war das weltliche kanonikerinstitut im mittelalter? Dom und kollegiatstifte: eine einführung und eine neue perspektive”, *Revue d’Histoire Eclésiastique*, 94(1999), pp. 761-807; 95(2000), pp. 7-53.

MARQUÈS, Josep M., “La investigació de la història religiosa de Catalunya als arxius”, *Analecta Sacra Tarraconensia*, 67(1994), pp. 9-28.

--- “La reforma gregoriana a Girona”, *Annals de l’Institut d’Estudis Gironins*, 55(2014), p. 585-

--- *La diòcesis de Gerona*, Josep M. MARTÍ BONET (coord.), *Iglesias de Barcelona, Terrassa, Sant Feliu de Llobregat y Gerona*, BAC, Madrid, 2006.

MARTÍ, Ramon, “Delà, Cesari i Ató, primers arquebisbes dels comtes-prínceps de Barcelona (951- 953/981)”, *Analecta Sacra Tarraconensia*, 67(1994), pp. 369-386.

--- “La descendència del comte Berà de Barcelona en la construcció dels comtats catalans”, Almudena BLASCO i Oliver VERGÉS (eds.), *Estudis sobre els orígens de la noblesa medieval al nord-est peninsular (segles X-XII)*, Anem editors, 2019, pp. 17-51.

MARTÍ CASTELLÓ, Ramon; GIBERT REBULL, Jordi ,“Els vicaris del comte de Barcelona, Gresol de nobleses”, a Almudena BLASCO, Oliver VERGÉS, (eds.), *Estudis sobre els orígens de la noblesa medieval al nord-est peninsular (segles X-XII)*, Anem editors, 2019, pp. 143-177.

MARTÍ BONET, José, *Roma y las iglesias particulares en la concesión del palio a los obispos y arzobispos de Occidente. Año 513-1143*, Barcelona, 1976.

--- “El papa Alejandro III y la mensa episcopal de Barcelona”, *Anthologica Annua*”, 24-25(1977-1978), pp. 357-380.

--- “Sant Oleguer i l’aplicació de la reforma gregoriana”, *Analecta sacra Tarraconensia*, 71(1999), pp. 537-579.

--- *El bisbat d’Egara. Breu història*, Barcelona, 2007.

MARTÍ BONET, Josep M. (coord.), *Iglesias de Barcelona, Terrassa, Sant Feliu de Llobregat y Gerona*, BAC, Madrid, 2006.

MARTÍ BONET, Josep M. ; RICH, Anna, *Oleguer, servent de les esglésies de Barcelona i*

- Tarragona, Barcelona, 2003.
- MARTIMORT, Aimé-Georges, “Sources, histoire et originalité de la liturgie catalanlanguedocienne”, *Liturgie et musique (IX-XIV siècle)*, “Cahiers Fanjeaux”, Toulouse, 1982, pp. 25-49.
- “Les “ordines”, les ordinaires et les cérémoniaux”, *Typologie des sources du Moyen age occidental*, fasc. 56, Turnhout, 1991.
- MARTÍN, Jose-luís, “Cabildos catedralicios del occidente español hasta mediados del siglo XIII”, *Homenaje a Fray Justo Pérez de Urbel, OSB*, “Studia Silensia” 1977, pp.125-136.
- MARTÍNEZ GIRALT, Alejandro, *Els vescomtes de Cabrera a la baixa edat mitjana. Identitat familiar, dinàmica patrimonial i projecció sociopolítica*, CSIC, Madrid, 2019
- MAS CASAS, Josep M., *Ensayos históricos sobre Manresa*, Manresa, 1836.
- MASNOU, Josep M., “Reorganització eclesiàstica de Catalunya al segle XVI. Creació del bisbat de Solsona i intent de Manresa”, *Anuari 1992-1993 de la Societat d’Història Eclesiàstica Moderna i Contemporània de Catalunya*, Diputació de Tarragona, Tarragona, 1997.
- “El manteniment del culte a la catedral de Vic al segle XIII”, *Miscel·lània litúrgica catalana*, 8(1997), pp.163-17
- “L’escola de la catedral de Vic al segle XI”, dins *Gerbert d’Orlhac i el seu temps: Catalunya I Europa a la fi del Ier mil.leni*, Vic, 1999, pp. 621-634.
- *Religió i cultura al bisbat de Vic entorn de l’any mil*, Vic, 1999.
- “El bisbat de Vic durant l’episcopat de Ramon Gaufred (1110-1145)”, *Revista Catalana de Teologia*, 27(2002), pp.257-293.
- “La celebració de la refecció pasqual a la catedral de Vic (1038-1252)”, *Miscel·lània litúrgica catalana*, 22(2014), pp. 203-217.
- “El priorat de Sant Jaume de Calaf durant l’edat mitjana”, *Calaf, mil anys. Recull de conferències amb motiu del mil·lenari de Calaf*, Ajuntament de Calaf, 2015, pp. 72-85
- “El conflicte entre el bisbat de Vic i Santa Maria de Solsona per les parròquies de la Segarra i l’Urgell al segle XII”, *Oppidum. Revista cultural del Solsonès*, 16(2018), pp. 26-43.
- “La vida canonical a la seu de Vic a l’edat mitjana”, *La catedral de Sant Pere de Vic*, Publicacions de l’Abadia de Montserrat, Vic, 2019, pp.115-125.
- “La canònica de Santa Maria de Manresa (1093-1310): organització litúrgica i vida comunitària”, *Miscel·lània litúrgica catalana*, 27(2019), pp. 273-306.
- *La pràctica notarial a l’escrivania de Manresa (Segles XIII-XIV)*, Treball Fi de Màster inèdit en Arxivística i Gestió Documental, Universitat Autònoma de Barcelona, 2020.
- “Santa Maria de Manresa i el restabliment de la canònica amb el delme parroquial (1020-1180)”, *Dovella, Revista cultural de la Catalunya Central*, 131(2021), en premsa.
- “Santa Maria de l’Estany i la consolidació d’una canònica agustiniana a principis del segle XIII” *Miscel·lània litúrgica catalana*, 29(2021), en premsa.
- “Els Torroja i la difusió de la reforma canonical a Santa Maria de Solsona i Santa Maria de Vilabertran”, *Oppidum. Revista cultural del Solsonès*, 19(2021), en premsa.
- MASSONI, Anne, “Se chanoïniser dans la France méridionale du XIIè siècle. Donati, conversi et confratres dans l’entourage des chapitres cathédraux séculiers d’Agde et de Dax”, dins Anne Massoni, Maria Amélia Campos (eds.), *La vie communautaire et le service à la communauté: l’exemple canonial et ses repercussions dans le monde laïc (Europe occidentale du XIè au XVè siècle)*, Nouvelle éditions [en ligne] Evora: Publicações do Cidehus, 2020, (generé le 18 octobre 2020), <http://books.openedition.org/cidehus/11477>
- MAYER, Marc; RODÀ, Isabel, “La via romana del Congost”, *Monografies del Montseny*, 11(1996), pp. 93-103.
- MAYEUR, Jean-Marie; PETRI, Charles et Luce; VAUCHEZ, André; VENARD, Marc; “Évêques, moines et empereurs (610-1054)”, *Histoire du christianisme*, Vol. 4, Paris, 1993.

- MAYEUR, Jean-Marie; PETRI, Charles et Luce; VAUCHEZ, André; VENARD, Marc, "Apogée de la papauté et expansion de la chrétienté (1054-1274)", *Histoire du christianisme*, Vol. 5, Paris, 1993.
- MAZEL, Florian, *La noblesse et l'Église en Provence, fin Xe-début XIVe siècle: l'exemple des familles d'Agoult-Simiane, de Baux et de Marseille*, Paris, 2002.
- "L'espace du diocèse dans les cartulaires cathédraux (fin XI- début XIV siècle)", *L'espace du diocèse. Genèse d'un territoire dans l'Occident médiéval (V-XIII siècle)*, Presses universitaires de Rennes, 2008, pp. 367-400.
- "Pour une redéfinition de la réforme "grégorienne". Éléments d'introduction", *La réforme "grégorienne" dans le Midi (milieu XIe-début XIIIe siècle)*, Cahiers de Fanjeaux 48, 2013, pp. 9-38.
- MEHU, Didier, *Paix et communautés autour de l'abbaye de Chuny (Xe-XVe siècle)* Presses Universitaires de Lyon, 2001, pp. 133-140.
- MEIJNS, Brigitte, "L'ordre canonial dans la comté de Flandre depuis l'époque mérovingienne jusqu'à 1155. typologie, chronologie et constantes de l'histoire de fondation et de réforme", *Revue d'histoire ecclésiastique*, t. 97(2002), pp. 5-58.
- MERCIER, Jean, "Les problèmes politico-religieux en Catalogne (IXe-XIe siècles)", *Gerbert d'Orlhac i el seu temps: Catalunya i Europa a la fi del Ier mil.leni*, Vic, 1999, pp.115-133.
- MESTRE, Imma; RODÀ, Isabel, "La inscripció més antiga d'Auso (Vic) i el context preaugustal", *Tarraco Biennal. Actes del Ier Congrés Internacional d'Arqueologia i Món Antic. Govern i Societat a la Hispània Romana: Novetats epigràfiques. Homenatge a Géza Alföldy*, Tarragona, 2013, pp. 145-152.
- MILLET, Hélène, *Les chanoines du chapitre cathédral de Laon (1272-1412)*, Roma, 1982
- "L'élaboration de Fastes pour l'église de France: l'exemple d'Amiens", dans *Le clerc séculier au Moyen Age*, Paris, 1993, pp. 151-179.
- "Les chanoines des cathédrales du Midi", dans *La cathédrale (XIIe-XIVe siècle)*, "Cahiers Fanjeaux", Toulouse, 1995, pp. 121-144.
- "Les "Fasti Ecclesiae Gallicanae": des clés pour l'histoire des élites urbaines", *Les élites urbaines au Moyen Age*, Paris, 1997, pp.319-333.
- MIRAMBELL ABANCÓ, Miquel, "La construcció de la nova catedral (1781-1803)", CRISPÍ, Marta; FUENTES, Sergio i URBANO, Judith (eds.), *La catedral de Sant Pere de Vic*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2019, pp. 255- 279.
- MIRET i SANS, Joaquim, "Escolars catalans al estudi de Bolònia en la XIII^a centúria", *Butlletí del'Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona*, 8(1915-16), p. 137-155.
- MISONNE, Daniel, "La législation canoniale de Saint Ruf d'Avignon à ses origines. Règle de Saint-Augustin et coutumier", *Annales du Midi*, 75(1963), pp. 471-486.
- MORERA SABATER, José, "Un conato de sececión eclesiàstica en la Marca Hispánica en el siglo IX" *Anales del Instituto de Estudios Gerundenses*, 15(1962), pp. 293-316.
- MORDEK, Hubert, *Bibliotheca capitularium regum Francorum manuscripta: Überlieferung und Traditionszusammenhang der fränkischen Herrschererlasse*, Monumenta Germaniae Historica, München, 1995.
- MORDEK Hubert; SCHMITZ, Gerhard, "Papst Johannes VIII, und das Konzil von Troyes (878)", *Geschichtsscheibung und geistiges Leben im Mittelalter: Festschrift für Heinz Löwe*

zum 65 Geburtstag, Cologne-Viena, 1978, pp. 179-225.

- MUNDÓ, Anscari M., “La renúncia del bisbe de Vic, Guillem de Tavertet (1233) segons la correspondència de Bages i els registres vaticans”, *VII Congreso de Historia de la Corona de Aragón*, Barcelona, 1962, vol. 3, pp. 77-95.
- “Moissac, Cluny et les mouvements monastiques de l’est des Pyrénées du Xe au XIIIe siècle”, *Annales de Midi*, 75(1963), pp. 562-563
- “Al marge de l’inventari de llibres de Sant Joan de les Abadesses del 1218”, *XXVII Assemblée intercomarcal d’estudiosos*, Sant Joan de les Abadesses, 1982, pp. 131-135.
- “El Museu Episcopal de Vic i la seva projecció internacional” a *Ausa*, 14(1990- 1991), pp.214-216.
- “Que pensaven de l’abat i bisbe Oliba els seus contemporanis?” *Ausa* 15(1993), pp. 185-192.
- *Obres completes I. Catalunya I. De la romanitat a la sobirania*, Barcelona, 1998.
- “Les inscripcions i els primers documents de Santa Cecília de Montserrat”, *Obres completes I. Catalunya I. De la romanitat a la sobirania*, Barcelona, 1998, pp. 159-178.
- “La cultura a les canòniques agustinianes”, dins *Lambard*, 11(1998-1999), p. 17- 24
- “El jutge Bonsom de Barcelona, cal·lígraf i copista del 979 al 1014”, *Obres completes I. De la romanitat a la sobirania*, Barcelona, 1998, pp. 587-610.
- OLIVAR, Alexandre, “Survivances wisigothiques dans la liturgie catalano-languedocienne”, *Liturgie et musique (IX-XIV siècle)*, Toulouse, 1982, pp. 157-172.
- OLLICH, Imma, “Les entitats eclesiàstiques de Vic al segle XIII”, *Ausa*, 8(1975- 1978), 90-101
- “La història medieval i les noves tècniques d’anàlisi per ordinador: els testaments de Vic del segle XIII”, *Acta Historica Archaeologica Mediaevalia*, 1(1980), pp. 11-27.
- “Dos exemples d’arqueologia medieval al nucli urbà de Vic: la casa de la plaça de Don Miquel i la necròpoli del cloquer”, *Ausa*, 10(1982), pp. 375-385
- *Camp i ciutat a la Catalunya del segle XIII*, Vic, 1988.
- “Vic la ciutat a l’època carolíngia”, *Catalunya a l’època carolíngia*, p. 89-94.
- El Ter, la primera frontera dels carolingis al comtat d’Osona, segles VIII-IX”, *II Congrès Internacional d’Història dels Pirineus*, Girona, 2005, pp. 187-201.
- “Eduard Junyent i Subirà. L’arqueòleg”, *Eduard Junyent i sobirà (Vic, 1901-1978)*, Vic, 2019, pp. 95-114.
- OLLICH, Imma; ROCAFIGUERA, Montserrat, “La catedral de Vic i els orígens i formació de la ciutat. Una aproximació arqueològica”, CRISPÍ, Marta; FUENTES, Sergio i URBANO, Judith (eds.), *La catedral de Sant Pere de Vic*, Publicacions de l’Abadia de Montserrat, 2019 pp. 41-51.
- ORDEIG, Ramon, *Els orígens històrics de Vic (segles VIII-X)*, Vic, 1981.
- “Villae”, “viae”, “stratae” d’Osona”, a *Ausa*, 10(1982), pp. 387-400.
- “Un episcopologi de Vic de l’any 1625”, a *Ausa*, 11(1983-85), pp. 17-38.
- “Un document relatiu a l’església romànica de Sant Andreu de Castellcir”, *Ausa*, 12(1987), pp. 197-201
- “Notes sobre les relacions de Pèire de Marca amb la ciutat i la seu de Vic”, *Ausa*, 13(1988-1989), pp. 165-191.
- *Les dotalies de les esglésies de Catalunya (Segles IX-XII)*, 5 vols, Vic, 1993-200
- “Atò de Vic, mestre de Gerbert d’Orlhac”, dins *Gerbert d’Orlhac i el seu temps: Catalunya i Europa a la fi del Ier mil.leni*, Vic, 1999, pp. 593-620.
- “Cel·les monàstiques vinculades a Guifré el Pelós i a la seva obra repobladora (vers 871-897)”, *Acta historica et archaeologica mediaevalia*, 22(2001), pp. 89-119.
- “Els estudis medievals a Osona els darrers cinquanta anys”, *Ausa*, 20(2002), pp. 53-67.
- Dades sobre la història alt-medieval de Centelles, Folgueroles, Gurb i Tona (segles X-XI)”,

- Ausa*, 21(2003), pp. 11-21.
- “Dades sobre el clergat urgellès que introduí la litúrgia catalano-narbonesa al bisbat de Palència en el segle XI”, *Miscel·lània litúrgica catalana*, 20(2012) pp. 261-285
- “Suplement del “Diplomatari i escrits literaris de l’abat i bisbe Oliba” d’Eduard Junyent”, *Analecta Sacra Tarraconensia*, 87(2014), pp 47-118.
- “Les sepultures dels bisbes de Vic (dels necrologis i obituaris als epitafis)”, *Miscel·lània Litúrgica Catalana*, 22(2014), pp. 255-307.
- *Guibert de Lieja i Joan de Barcelona dos europeus del segle XI*, Vic, 2018.
- “L’elecció, l’ordenació i l’entronització episcopals de l’abat Oliba (1017-1018)”, *Oliba episcopus. Mil·lenari d’Oliba, bisbe de Vic*, 2019, pp. 41-47.
- “El culte de l’arcàngel sant Miquel a la seu episcopal de Vic (segles X-XI)”, *Miscel·lània Litúrgica Catalana*, 27(2019), pp. 159-191.
- *Guillem de Balsareny, bisbe de Vic, successor d’Oliba*, Vic, 2020.
- “Quatre-cents anys de recerca històrica a l’entorn dels bisbes de Vic”, Carme SANTMARTÍ i Marc SUREDA(ed.), *Episcopus.El bisbat de Vic i l’Església a Catalunya en el context europeu*, Vic, 2021, pp. 73-87.
- PAGÈS PARETAS, Montserrat, “Ingilberga, la darrera abadessa de Sant Joan”, *El Monestir de Sant Joan*, pp. 259-279.
- PALAZZO, Éric, “Le Moyen Âge. Des origines au XIII siècle”, *Histoire des livres litúrgiques*, Paris, 1993.
- “Le livre dans les trésors de moyen age. Contribution à l’histoire de la Memoria médiévale”. *Annales, Economies et sociétés*, 52(1997), pp. 93-118.
- *L’Évêque et son image: L’illustration du pontifical au Moyen Âge*, Turnhout, Brepols, 1999.
- *Liturgie et société au Moyen Âge*, Paris, 2000.
- PARCERISAS COLOMER, Roser, *Mil anys d’història castell de Castellar*, Ajuntament d’Aguilar de Segarra, 2013.
- PARISSE, Michel, “Être moine ou chanoine à la fin du IX siècle”, *Au cloître et dans le monde. Femmes, hommes et sociétés (IX-XV siècle)*, Paris 2000, p. 91-102.
- PARISSE, Michel (edit), *Les chanoines réguliers. Emergence et expansion (XIe-XIIIe siècles)*, “Actes du sixième colloque international du CERCOR, Le Puy en Velay, 29 juin-1er juillet 2006”, Publications de l’université de Saint Etienne, 2009.
- PASSOLA, Josep M., “La caixa de dipòsits de la sagristia de la seu de Vic”, *Ausa*, 11(1983-85), pp. 233-238
- “La moneda medieval de Vic i els orígens de la banca. El primer banc públic d’Europa”, *Ausa*, 15(1992-93), pp.193-198.
- PAUL, Nicholas L., *To Follow in Their Footsteps. The Crusades and Family Memory in the High Middle Ages*, Cornell University Press, 2017
- PEDEMONTE FALGUERA, Bonaventura, *Notes per a la Història de la Baronia de Castellvell de Rosanes*, Barcelona, 1929.
- PELOUX, Fernand, “La violence dans un dossier hagiographique inédit (IXe-XIVe s.): le martyr de Volusien de Foix et ses miracles”, *Cahiers de Fanjeaux*, 54(2019),
- PERARNAU ESPELT, Josep, “Feliu d’Urgell: fonts per al seu estudi i bibliografia dels darrers seixanta anys”, *Arxiu de Textos Catalans Antics*, 16(1997), pp. 435-482.
- PÉREZ CASTILLO, Anna, “Notes sobre canonges de la catedral de Barcelona i els seus Testaments (segle XII)”, *Analecta sacra Tarraconensia*, 71(1999), pp.653-669

PÉREZ RODRÍGUEZ, Francisco, *El dominio del Cabildo Catedral de Santiago de Compostela en la Edad Media (siglos XII-XIV)*, Santiago de Compostela, 1994.

PICARD, Jean-Charles, “Les quartiers canonicaux des cathédrales en France”, *Le clerc séculier Au Moyen Age*, Paris, 1993, pp. 191-202.

PLADEVALL, Antoni, “Sant Marçal del Montseny. Antiguo monasterio y parròquia del obispado de Vich”, *Ausa*, 4(1961-63) pp. 9-25.

--- “El monasterio de Sant Llorens del Munt”, a *Ausa*, 4(1961-63), pp. 95-176.

--- “Els senescals dels comtes de Barcelona durant el segle XI”, a *Anuario de estudios medievales*, 3(1966), pp. 111-130.

--- “La verdadera filiació de Berenguer Seniofred de Lluçà, primer arquebisbe de Tarragona del segle XI, conegut fins ara per Berenguer de Rosanes”, *Boletín Arqueológico de Tarragona*, 66(1966), pp. 71-81.

--- “El priorat de Sant Pere dels Arquells a la Segarra”, *Miscel·lània Històrica catalana*, Poblet, 1970, pp. 53-87.

--- “Dues llistes de parròquies del Bisbat de Vic del segle XII”, *Boletín Arqueológico de Tarragona*, 113-120(1971-1972), pp. 283-304.

--- *Ermessenda de Carcassona, comtessa de Barcelona, Girona i d'Osona: Esbós biogràfic en el mil·lenari del seu naixement*, Barcelona, 1975.

--- *Tous, mil anys d'història*, Publicacions Abadia de Montserrat, Barcelona, 1981.

--- *Història de l'Església a Catalunya*, Barcelona, 1989.

--- *Oló, un poble, una història: llibre en commemoració del seu 1100 aniversari*, Associació Castell d'Oló, 1991

--- *La metròpoli de Tarragona. Nou-cents anys de la seva restauració medieval*, Lliçó inaugural curs acadèmic (1991-1992) de la Facultat de Teologia de Catalunya, Barcelona, 1991.

--- *Castellterçol. Història de la vila i el seu terme*, Vic, 1991.

--- “El culte de la Mare de Déu a Catalunya dels segles XI al XIII a través de les notícies històriques i del testimoni de la iconografia romànica”, *Les cahiers de Saint-Michel de Cuxa*, 25(1994), pp.41-49.

--- *Taradell. Passat i present d'un terme i vila d'Osona. Dels orígens a finals del segle XVIII*, Vic, 1995.

--- *Santa Eugènia de Berga. Història i vida d'un vell poble osonenc*, Vic, 1997.

--- “Les canòniques agustinianes a Catalunya durant el segle XI”, *Lambard. Estudis d'art medieval*, 12(1999-2000), pp. 81-89

--- “El moviment canonical a l'església del segle XI”, dins *La transformació de la frontera al Segle XI*, Lleida, 2000, pp. 169-182.

--- *Sant Pere de Casserres o la presència de Cluny a Catalunya*, Fundació Caixa de Manlleu, Vic, 2004.

--- “Berenguer Sunifred, arquebisbe de Tarragona. La restauració de la província eclesiàstica”, MACIAS SOLÉ, Josep M^a; MUÑOZ MELGAR, Andreu (edit.) *Tarraco christiana civitas*, Institut Català d'Arqueologia clàssica, Tarragona, 2013, pp. 225-239

PLADEVALL, Antoni; PONS GURI, Josep M., “Particularismes catalans en els costumaris dels segles XIII-XVIII”, dins *II Congrés litúrgic de Montserrat*, Abadia de Montserrat, 1967, pp. 103-159

PLADEVALL, Antoni; PRADES, Isidre; ROCAFIGUERA, Francesc, *Hospital de la Santa Creu de Vic. Història d'una institució assistencial*, Vic, 2000.

PLADEVALL, Antoni, SITJES I MOLINS, Xavier. “El castell bisbal d'Artés”, *Ausa*, 8(1975-1978), pp. 334-347.

PLADEVALL, Antoni; VIGUÉ, Jordi, *El monestir romànic de Santa Maria de l'Estany*, Artestudi

- Barcelona, 1978.
- PLANAS, Carme, *A l'entorn d'un grup eclesiàstic: els levites a Barcelona als anys 985-1100*, Tesina de llicenciatura inèdita, Universitat de Barcelona, 1989.
- PONS GURI, Josep M., "Constitucions conciliars tarraconenses (1229-1330)", *Recull d'estudis d'història jurídica catalana*, Fundació Noguera, Barcelona, 1989, vol: II, pp. 231-251.
- "Document del vescomte Sunifred de Girona", *Recull d'estudis d'història jurídica*, Fundació Noguera, Barcelona, 1989, vol. III, pp. 17-30.
- PONTAL, Odette, *Les conciles de la France capétienne jusqu'en 1215*, CERF, París, 1995.
- Prosopographie et genèse de l'état moderne*, Table ronde CNRS, Paris, 1987.
- PUIGVERT, Xavier, "La introducció del delme a la Marca Hispànica", *Acta Medievalia*, 13(1993), pp. 117-125.
- PUIG RODRÍGUEZ ESCALONA, Mercè; FORNÉS PELLICER, Mª Antonia, "Berillus gramaticus o Borrell Guibert: un escribano erudito en la Cataluña alto medieval", *Revista Codolga*, 9(2012), pp. 1-9.
- "Caput scolae y expresiones equivalentes en la documentación latina de la Cataluña medieval", Esperança BORRELL VIDAL, Pilar GÓMEZ CARDÓ (eds.), *Omnia mutantur: canvi, transformació i pervivència en la cultura clàssica, en les seves llengües i en el seu llegat*, Universitat de Barcelona, 2016, vol II, pp. 205-214.
- PYCKE, Jacques, *Le chapitre cathédral N-D de Tournai de la fin du XI à la fin du XIII. Son organisation, sa vie, ses membres*, "Recueil de travaux d'histoire et philologie", Louvain-la-Neuve -Bruxelles, 1986.
- "Cathédrales, collégiales et chanoines séculiers: quelques livres récents", *Revue d'Histoire Eclésiastique*, 86(1991), pp. 355-371.
- "L'examen d'un groupe social local devenu international: la prosopographie du chapitre cathédral Notre Dame de Tournai de 1080 a 1340", *A igreja e o clero por-tuguês no contexto europeu*, Lisboa, 2005, pp. 205-232.
- REYNOLDS, Roger E., "The Portrait of Ecclesiastical Officers in the Raganaldus Sacramentary and its Liturgico-canonical Significance", *Speculum*, 46(1971), pp. 432-442.
- "The ordination Rite in Medieval Spain: Hispanic, Roman and Hybrid", *Santiago, Saint-Denis and Saint Peter: The Reception of the Roman Liturgy in Léon-Castille in 1080*, edit. B. F. Reilly, New York, 1985, pp. 131-155.
- "An early rule for canons regular from Santa Maria de l'Estany (New York, Hispanic Society of America, ms. HC 380/819)" *Miscel·lània litúrgica catalana*, 10(2001), pp. 165-191.
- RIERA MELIS, Antoni, "Sistemes alimentaris i estructura social a la Catalunya de l'alta edat mitjana", *Alimentació i societat a la Catalunya Medieval*, CSIC, Barcelona, 1988, pp. 1-26.
- *Senyors, monjos i pagesos: alimentació i identitat social als segles XII i XIII*, Discurs de recepció Secció Històrico-Arqueològica, Barcelona, 1997.
- RIESS, Frank, *Narbonne and its territory in late antiquity. From the Visigots to the àrabs*, Ashgate, 2013.
- RIU, Manuel, "La canònica de Santa Maria de Solsona. Precedents medievals d'un bisbat modern", *Urgellia*, 2(1979), pp. 211-256.
- "El paper dels "castra" en la redistribució de l'hàbitat al comtat d'Osona", *Ausa*, 10(1982), pp. 401-409.
- "L'església catalana al segle X", *Symposium internacional sobre els orígens de Catalunya*

(segles VIII-XI), Barcelona, 1991, pp. 161-189.

- ROCAFIGUERA, Francesc de, “Documents del monestir de l’Estany existents a l’Arxiu Episcopal de Vic (1106-1498)”, dins *Studia Vicensia*, 1(1989), p.
- “Les pabordies de Santa Maria de l’Estany i el proveïment de la canònica (1151-1229)”, *Modilianum*, 9(2018), pp. 373-390.
- RODRÍGUEZ BERNAL, Francesc, *Una família de la noblesa catalana en los siglos XI y XII: los Cardona*, Tesina inèdita, Universitat Autònoma de Barcelona, 1998.
- “Els vescomtes d’Osona. Dades familiars i gènesi patrimonial d’un llinatge nobiliari pels volts de l’any 1000”, *Gerbert d’Orlhac i el seu temps: Catalunya Europa a la fi del Ier mil.leni*, Vic, 1999, pp.163-174.
- “La carrera hacia el sur. La acción de los vizcondes de Osona-Cardona sobre la frontera meridional catalana en el siglo XI”, José Rodríguez Molina i Francisco Toro Ceballos (cord.), *III Estudios de Frontera. Convivencia, defensa y comunicación en la Frontera*, Alcalà la Real, Diputación Provincial de Jaén, 2000, pp. 559-568.
- *Los Cardona. Familia, poder y territorio en Catalunya (Siglos X-XIII)*, Tesi doctoral inèdita, 2 vols, Universitat Autònoma, Barcelona, 2005.
- “Autour de la lettre du sacristan Pere de Vic à la vicomtesse Guillerme de Cardona. Un essai de mise en contexte”, a Martí AURELL (edit.), *Convaincre et persuader. Communication et propagande aux XII et XIII siècles*, Poitiers, 2007, pp. 303-324.
- “Levitas y otros hombres de la Iglesia en la frontera del Nordeste Peninsular: de Onofré a Umberto Odó 8961-1095)”, *VII Estudios de Frontera. Islam y Cristiandad. Siglos XII-XVI*, Diputación de Jaén, Jaén, 2008, pp 751-722.
- *Els vescomtes de Cardona al segle XII, Una història a través dels seus testaments*, Universitat De Lleida, Lleida, 2009.
- “Folc II, vescomte de Cardona, bisbe electe d’Urgell i bisbe de Barcelona (1040-1079)”, *Paratge*, 24(2011), pp. 253-269.
- “La frontera meridional catalana en el siglo XI: un espacio vizcondal”, Juan Martos Quesada i Marisa Bueno Sánchez (eds.), *Fronteras en discusión. La Península Ibérica en el siglo XII*, Madrid, 2012, pp. 53-73.
- *Mil·lenari del castell de Fals*, Ajuntament de Fonollosa, 2014.
- “La justícia en la frontera: el procés de Calaf (998-1038)”, *Calaf, mil anys d’història*, Calaf, 2016, pp. 47-69.
- ROSILLO LUQUE, Araceli, “De nenes a abadesses: llinatge i cultura als cenobis femenins altmedievals (segles IX-X)”, *El monestir de Sant Joan*, p. 183.
- ROUCHE, Michel, *L’Aquitaine des wisigoths aux arabes, 418-781: naissance d’une nation*, Paris, 1979.
- ROVIRA, Manuel, “El testament i la mort de Guillem Berenguer (1064-1065), fill de Berenguer Ramon I”, a *Ausa*, 7(1972-74), pp. 257-263.
- “Un bisbe d’Urgell del segle X: Radulf”, *Urgellia*, 3(1980), p.167-184.
- “Noves dades sobre els primers vescomtes d’Osona-Cardona”, *Ausa*, 9(1980-81), pp.249-260.
- ROBIN, George., “Le problème de la vie commune au chapitre de la cathédral de saint Maurice d’Angers XI-XII”, *Cahiers de civilisation médiévale*, 13(1970), p. 305-322.
- RUBIO SADIA, Juan Pablo, “La penetración de la tradición litúrgica catalano-narbonense en el obispado de Palencia en el siglo XI”, *Miscel.lània litúrgica catalana*, 18(2010) pp. 243-278.
- RUIZ-DOMÈNEC, José Enrique, *Ricard Guillem o el somni de Barcelona*, Barcelona, 2001.
- “L’abat Oliba: un home de Pau en temps de guerra”, *Butlletí de la Reial Acadèmia de Bones Lletres*, 50(2006), pp. 59-75.
- RYCKHEBUSCH, Fabrice, “La fonction paroissiale des cathédrales du Midi à la fin du Moyen âge”, *La cathédrale (XIIIe-XIVe siècle)*, Cahiers Fanjeaux, Toulouse, 1995. pp. 295-336.

- SABATÉ, Flocel, “Les factions dans la vie urbaine de la Catalogne du XIVe siècle”, Philippe SÉNAC (ed.), *Histoire et Archéologie des terres catalanes au Moyen Âge.*, Perpignan, 1995, pp. 339-365.
- *L'expansió territorial de Catalunya (segles IX-XIII): Conquesta o repoblació?*, Lleida, 1996.
- *El territorio de la Catalunya medieval. Percepció de l'espai i divisió territorial al llarg de l'Edat Mitjana*, Rafael Dalmau Editor, Barcelona, 1997.
- *La feudalización de la Sociedad catalana*, Universidad de Granada, 2003.
- “La tenencia de castillos en la Cataluña medieval”, José Vicente CABEZUELO PLIEGO (ed.), *Alcaldías y fortalezas en la España medieval*, Universas philologica et histórica, Alcoy, 2006, pp. 69-136.
- “La création de la vicomté d'Àger”, *Figures de l'autorité médiévale. Mélanges offerts à Michel Zimmermann*, Paris, 2016, pp. 235-250.
- SALRACH, Josep M., “Memòria, poder i devoció. Donacions catalanes a la Grassa”, Philippe SÉNAC (ed.), *Histoire et archéologie des terres catalanes au Moyen Âge*, Perpinyà, 1995, pp. 103-117.
- *L'assassinat de l'arquebisbe Ató (971) i les lluites pel poder en els orígens de Catalunya*, Institut d'Estudis Catalans, 2018. Es tracta del discurs de recepció de Josep M. Salrach com a membre numerari de la Secció Històrico-Arqueològica llegit el dia 30 de maig de 2018.
- “Política i moral: els comtes de Cerdanya-Besalú i la comunitat de monges benedictines de Sant Joan (segles IX-XI)”, *El Monestir de Sant Joan*, pp. 236-241.
- SALVARINI, Renata, *Il santo sepolcro a Gerusalemme. Riti, testi e raconti tra Costantino e l'età delle crociate*, Città del Vaticano, 2012.
- SANCHEZ MÁRQUEZ, Carles, “Un claustro para la vida apostòlica: Santa María de l'Estany, Las Ciudades de San Agustín y el “Liber consuetudinum sancti Ruphi””, *Iconographica. Rivista di Iconografia medievale e moderna*, XII(2013), pp. 35-51.
- SANMARTÍ, Carme; SUREDA, Marc, (ed.), *Episcopus. El bisbat de Vic i l'Església a Catalunya en el context europeu*, Vic, 2021,
- SANS TRAVÉ, Josep M., “Alguns aspectes de l'establiment dels Templers a Catalunya: Barberà” *Butlletí Arqueològic*, 2(1980), pp. 9-58
- *Els templers catalans. De la rosa a la creu*, Barcelona, 1996.
- SANZ, Antoni Lluís, “La pabordia d'Aro de la catedral de Girona, 1180-1343”, *La formació i expansió del feudalisme català*, Estudi General Girona, 5-6(1985-86), pp. 419-436.
- SCHNEIDER, Laurent, “Aux marges méditerranéennes de la Gaule mérovingienne. Les cadres politiques et ecclésiastiques de l'ancienne Narbonaise Ire entre Antiquité et Moyen Âge (Ve-IXe siècle)”, Florian MAZEL (dir.), *L'espace du diocèse. Genèse d'un territoire dans l'Occident médiéval (Ve-XIIIe siècle)*, Presses universitaires de Rennes, 2008, p
- SÉNAC, Philippe, “Charlemagne et al-Andalus (768-814)”, Philippe SÉNAC (dir.), *Aquitaine-Espagne (VIIIe-XIIIe siècle)*, Poitiers, 2001, pp. 1-18.
- SÉNAC, Philippe; LALIENA CORBERA, Carlos, *1064, Barbastro. Guerre sainte et djihâd en Espagne*, Éditions Gallimard, Paris, 2018.
- SENDRA, Pilar, “La canònica agustiniana de Sant Tomàs de Riudeperes (Osona): un treball pendent”, *Lambard. Estudis d'art medieval*, 11(1998-1999), pp. 79-85
- “Formació del primer patrimoni de la Canònica de Sant Tomàs de Riudeperes (Osona) al llarg del segle XI”, Gerbert d'Orlhac i el seu temps: Catalunya i Europa a la fi del Ier mil.leni, Vic, 1999, pp.763-781
- “Els notaris i la canònica de Sant Tomàs de Riudeperes. Segles X-XII”, Actes del II congrés

- d'Història del notariat català, Barcelona, 2000, pp.419- 426.
- SERRA, Ramon, *Quan la torre fou dita d'en Bares. Conquesta i feudalització del Baix Gaià, segles XI-XII*, Ajuntament de Torredembarra, 2017.
- SERVATIUS, Carlo, *Paschalis II (1099-1118) Studien zu seiner Person und seiner Politik, Päpste und Papsttum 14*, Stuttgart, 1979.
- SETTIPANI, Christian, *La noblesse du Midi carolingien. Études sur quelques grandes familles d'Aquitaine et du Languedoc du IXe au XIe siècles. Toulousain, Perigord, Limousin, Poitou, Auvergne*, Prosopographica et genealògica, Oxford, 2004.
- "Prosopographie sénatoriale romaine: nouveautés autour des Sextii", CABOURET, Bernadette; DEMOTZ, François (Coord.), *La prosopographie au service des sciences sociales*, Lyon, 2014, pp. 57-77.
- SHIDELER, John C. "Les tactiques politiques des Montcada, seigneurs de Vic du debut du XIIIe siècle", *Ausa*, 9(1980-81), pp. 329-342-
- *Els Montcada: una família de nobles catalans a l'edat mitjana (1000-1230)*, Barcelona, 1987
- SITJES MOLINS, Xavier, "Un testament de 1091 amb llegats per obres públiques", *Acta Historica et Archaeologica medievalia*, 11-12(1990-1991), pp. 523-527.
- "Els nou-cents anys de Santa Maria de Cervera", *Miscel.lània ceriverina*, 9,(1994), pp. 21-27
- SMITH, Damian J., "Pope Innocent III and the minority of James I", dins *Anuario de estudios medievales*, 30(2000), pp.19-50.
- *Innocent III and the Crown of Aragon. The limits of Papal Authority*, Aldershot, Ashgate, 2004.
- "A letter of Innocent III from the archive of Vic shedding light on *Cum Oporteat* (X 5.1.19)" *Röemische Historische Mitteilungen*, 50(2008), pp. 197-207.
- "La Catalogne, le Midi et la *libertas Ecclesiae* à l'époque d'Innocent III", Daniel Le Blévec, Damien Carraz, Michelle Fournier, Julien Théry-Astruc (ed.) *Innocent III et le Midi*, Cahiers Fanjeaux, Toulouse, 50(2015), pp. 452-466.
- SPEAR, David S., *The Personnel of the Norman Cathedrals during the Ducal period 911-1204*", Institute of Historical Research, London, 2006.
- "Additions and Corrections to David S. Spear, *The Personnel of the Norman Cathedrals during the Ducal Period, 911-1204*.(London, Institute of Historical Research, 2006)", *Tabularia*, [En línea] el 14 novembre 2014.
- URL: <http://journals.openedition.org/tabularia/2032>.<Consultat 11 abril 2020>
- SPICCIANI, Amleto, *Benefici livelli feudi. Intreccio di rapporti tra chierici e laici nella Tuscia medioevale*, Pisa, 1996.
- SUAREZ, Soledad, *El cabildo de la catedral de Oviedo en la edad media*, Universidad de Oviedo, Oviedo, 1986.
- SUBIRANAS, Carme, "L'església de Santa Maria la Rodona de Vic, Osona", *Arqueologia Medieval*, 1(2005), pp. 8-31.
- SUREDA JUBANY, Marc, "El dormitori nou de la Seu: noves dades per a la datació del claustre de la catedral de Girona", *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, vol. 45(2004), pp. 679-685.
- *Els precedents de la catedral de Santa Maria de Girona. De la plaça religiosa del fòrum romà al conjunt arquitectònic de la seu romànica (Segles I aC- XIV dC)*, Tesi doctoral Universitat

- de Girona, 2008
- “Cartographies d’une disparition. Plans anciens de la cathédrale romane de Vic”, LUCHE-RINI, V. Et alii (dirs.) *Le plaisir de l’art du Moyen Age. Commande production et réception de l’oeuvre d’art. Mélanges offerts à Xavier Barral i Altet*, Picard, París, 2012, pp. 384-393.
 - “La catedral de Vic”, dins CARRERO, E. (coord.). *Arquitectura y liturgia. El contexto Artístico de las consuetas catedralicias de la Corona de Aragón*, Objeto Perdido, Palma de Mallorca, pp. 395-407.
 - “Clero, espacios y liturgia en la catedral de Vic. La iglesia de Sant Pere en los siglos XII-XIII”, *Medievalia*, 17(2014), pp. 279-320.
 - “Sant Pere de Vic en el siglo XI: la catedral del obispo Oliba”, Stéphanie-Diane DAUSSY (dir.), *L’église, lieu de performances. In Locis competentibus*, Editions Picard, París, 2016, pp 245-264
 - “El conjunt romànic”, CRISPÍ, Marta; FUENTES, Sergio i URBANO, Judith (eds.), *La catedral de Sant Pere de Vic*, Publicacions de l’Abadia de Montserrat, 2019, pp. 55-105.
- SUREDA, Marc, (dir.), *Oliba episcopus. Mil·lenari d’Oliba, bisbe de Vic. Exposició al Museu Episcopal de Vic del 27 d’octubre de 2018 al 10 de febrer de 2019*, MEV, Vic, 2018
- TABBAGH, Vincent, *Diocèse de Rouen, “Fasti ecclesiae gallicanae”*, vol II, Brepols, Turnhout, 1998.
- TELLENBACH, Gerd, *Die westliche kirche vom 10. bis zum frühen 12. Jarhundest*, Göttingen, 1988.
- TESSERA, M., *Orientalis ecclesia. Papato, Chiesa e regno latino di Gerusalemme (1099-1187)*, Milano, 2010.
- TO FIGUERES, Lluís; BELLVER SANZ, Ignasi, “Les fundacions de Santa Maria de Cervià i Santa Maria de Vilabertran en el context de la societat feudal (1053-1069)”, *Annals de l’Institut d’Estudis Gironins*, 29(1987), pp. 9-26.
- TOMÁS ÁVILA, Andrés, *El culto y la litúrgia en la catedral de Tarragona (1300-1700)*, Instituto de Estudios Tarraconenses, Tarragona, 1963.
- TORNER, Jordi, “La moneda medieval: un exemple la moneda vescomtal de Cardona- Calaf”, *Miscel.lanea Aqualatensia*, 7(1995), pp. 421-428.
- TORRAS, Marc, “L’escrivania pública de la ciutat de Manresa en els segles XII i XIII”, *Estudis sobre història de la institució notarial a Catalunya en honor de Raimon Noguera*, Barcelona, 1988.
- TORRAS CORTINA, Miquel, “Un catàleg de manuscrits del segle XVIII de la biblioteca de la catedral de Vic redactat pel P. Jaume Pasqual per als *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*”, *Miscel·lània litúrgica catalana*, 26(2018), pp. 343-359.
- *Navarcles a l’època feudal (segles X-XII)*, Centre d’Estudis del Bages, Manresa, 2019.
- TOSHIHIRO, Abe, “La reforma gregoriana y Catalunya. Las relaciones entre Iglesia y el poder secular, siglos XI y XII. De Ramon Berenguer I a Ramon Berenguer III”, *Acta historica et archaeologica medievalia*, 27-28(2006-2007), pp. 9-36.
- TOUBERT, Pierre, “La vie commune des clercs aux XIe-XIIe siècles”, *Revue historique*, 231(1964), pp.11-26.
- *Les structures du Latium médiéval. Le Latium meridional et la Sabine du IXe siècle à la fin du XIIIe siècle*, Roma, 1973.

- UDINA ABELLÓ, Antoni M., “Mitto in baiolia”. Les solidaritats familiars i feudals a la Catalunya medieval (s. X-XII)”, dins *Medievalia*, 11(1994), pp. 65-79
- VALLS-TABERNER, Ferran, “Le juriste catalan Pierre de Cardona, cardinal de l’église romaine sous Alexandre III”, dins *Mélanges Paul Fournier*, París, 1929, pp.743-746.
- “La primera dinastia vescomtal de Cardona”, *Estudis Universitaris catalans*, 16(1931), pp. 112-121.
- VERGER, Jacques, “Les écoles cathédrales méridionales. Etat de la question”, *La cathédrale (XIIe-XIVe siècle)*, Cahiers Fanjeaux, Toulouse, 1995, pp. 245-268.
- VERGÉS PONS, Oliver, “El obispo Ermengol i la (re)invenció de la historia de Urgell”, *Estudio Medievales Hispánicos*, 6(2018), pp. 7-28.
- “La batalla de Balltarga en el joc de la política comtal del segle X: la mort d’Ermengol d’Osona i la successió del comtat d’Urgell”, *Anuario de estudios medievales*, 48(2018), pp. 901-923.
- “Quatre generacions de la família vescomtal d’Osona en terres urgellenques (segles X-XI)”, Almudena BLASCO i Oliver VERGÉS (eds.), *Estudis sobre els orígens de la noblesa medieval al nord-est peninsular (segles X-XII)*, Barcelona, 2019, pp. 193-200.
- VERGNOLLE, Éliane, *Saint-Benoit-sur-Loire. L’abbatiale romane*, Bibliothèque de la Société Française d’Archéologie, Paris, 2018.
- VERHEIJEN, Luc, “Les sermons 355 et 356 de saint Augustin et la *Regula S. Augustini*”, *Recherches de science religieuse*, 41(1953), pp. 231-240.
- VEYRENCHÉ, Yannick, “*Quia vos estis qui sanctorum patrum vitam probabilem renovatis...* Naissance des chanoines réguliers”, *Les chanoines réguliers. Emergence et expansion (XIe-XIIIe siècles)*, Saint-Etienne, 2009, pp. 29-69
- “Chanoines et réformes canoniales dans les pays rhodaniens”, *La réforme “grégorienne” dans le Midi (milieu XIe-début XIIIe siècle)*, *Cahiers de Fanjeaux*, 48(2013), pp. 419-443.
- *Chanoines réguliers et sociétés méridionales. L’abbaye de Saint-Ruf et ses prieurés dans le sud-est de la France (XI e-XIVe siècle)*, Brepols, 2017
- VIADER, Rolan, “Autour d’une pratique juridique: les contrats agraires des archives capitulaires de Barcelone (XI-XIII siècle)”, *Acta Historica et Archaeologica Mediaevalia*, 16-17(1995-1996), pp. 147-165.
- VIDAL, Henri, “Les origines de la primatie narbonnaise (XIe-XIIe siècles)”, *Narbonne Archéologie et histoire. Narbonne au Moyen Âge*, Montpellier, 1973, pp.121-127.
- VILANOVA-ROSSELLÓ, Ramon de, “El Liber Dotationum de la Catedral de Vich”, *Estudis Universitaris Catalans*, Barcelona, 1917, pp.13-64.
- VILLEGAS-ARISTIZÁBAL, Lucas, “Cruzados normandos en la frontera del Ebro y el caso de Tarragona”, *La repoblació del Camp de Tarragona. Estat de la qüestió*, Tarragona, 2018, pp. 11-40.
- “Cruzados normandos en la frontera del Ebro y el caso de Tarragona”, *La repoblació del Camp de Tarragona. Estat de la qüestió*, Tarragona, 2018, pp. 11-40.
- VIOLANTE, Cinzio, “Chiesa feudale” e riforme in occidente (secc. X-XII). Introduzione a un tema storiografico”, *Centro Italiano di studi sull’alto medioevo*, Spoleto, 1999.
- VIRGILI, Antoni, “El delme i la primícia al bisbat de Tortosa”, dins I congrés d’història *de l’església Catalana. Des dels orígens fins ara*, Solsona, 1993, vol. I, p.423-431.
- “*Ad detrimendum Yspanie*”. *La conquesta de Turtusa i la formació de la societat feudal (1148-1200)*, UAB, 2001.

- VONES, Ludwig, “Kardinal Rainer von San Clemente als päpstlicher Legat in Katalonien und Südwestfrankreich. Politische und diplomatische Aspekte”, *Aspects diplomatiques des voyages pontificaux*, Bernard BARBICHE and Rolf GROSSE (ed.), Paris, 2009, pp. 203
- VONES-LIEBENSTEIN, Ursula, “Les débuts de l’abbaye de Saint-Ruf. Contexte politique et religieux à Avignon au XIe siècle”, *Crises et réformes dans l’Église*, Paris, 1991, pp. 9-25
 ---- *Saint-Ruf und Spanien. Studien zur verbreitung und zum wirken der regular- kanoniker von Saint-Ruf in Avignon auf der iberischen halbinsel (11. Und 12. Jahrhundert)*, 2 vols, Brepols, Paris-Turnhout, 1996.
- “El método prosopográfico como punto de partida de la historiografía eclesiástica”, *Anuario de Historia de la Iglesia*, Universidad de Navarra, Pamplona, 14(2005), pp. 351-364.
- “L’expansion des chanoines réguliers dans la Péninsule Ibérique” dans *Les chanoines réguliers. Emergence et expansion (XIe-XIIIe siècles)*, Saint-Etienne, 2009, pp. 429-453.
- VOYER, Cécile, “La mise en ordre du monde: le sacramentaire de Marmoutier au IXe siècle (Autun, BM, ms,19bis)”, Stéphanie-Diane DAUSSY (dir.), *L’église, lieu de performances. In Locis competentibus*, Editions Picard, Paris, 2016, pp. 85-101.
- WATANABE, Setsuo: “Les fonctions des archidiaques à Langres aux XIe et XIIe siècles”, *A propos des actes d’évêques*, Nancy, 1991, pp.277-294.
- WILKIN, Alexis, *Fratres et canonici*. Le problème de la dissolution de la vie commune des chanoines: le cas de la cathédrale Saint-Lambert de Liège au Moyen Âge”, *Le Moyen Age*, 111(2005), pp. 41-58.
- *La gestion des avoirs de la cathédrale Saint-Lambert des origines à 1300. Contribution à l’histoire économique de pays mosan*, Académie Royale de Belgique, Louvain-la-Neuve, 2007.
- WEI, John, “Two letters of Honorius III to Catalonia”, *Ausa*, 22(2005), pp. 83-92.
- ZIMMERMAN, Michel, “El bisbe català durant els segles X-XII”, *Els orígens de Catalunya. Emancipació política i afirmació cultural*, Barcelona, 1989, p.137-165
- “Naissance d’une principauté: Barcelone et les comtés catalans aux alentours de l’an Mil”. *Catalunya i França meridional a l’entorn de l’any mil*, Barcelona, 1991, pp. 111- 135.
- “Conscience gothique et affirmation nationale dans la genèse de la Catalogne (IX-XI siècles)”, *L’Europe héritière de l’Espagne Wisigothique*, Madrid, 1992, p.51-67.
- “Le rôle de la frontière dans la formation de la Catalogne IX-XII”, *Las sociedades de frontera En la España medieval*, Universidad de Zaragoza, 1993, pp. 7-29.
- *Ecrire et lire en Catalogne (IX-XII siècle)*, Casa de Velazquez, Madrid, 2003, 2 vols.
- “Le clergé et la guerre en Catalogne aux alentours de l’an mil”, Thomas DESWARTE, Philippe SÉNAC (coord.), *Guerre, pouvoirs et ideologies dans l’Espagne chrétienne aux alentours de l’an mil*, pp. 191-208.
- “Sur la terre comme au ciel: la paix chrétienne. Oliba (1008-1046), pacificateur et guide des âmes”, *Les Cahiers de Saint-Michel de Cuxa*, 40(2009), pp.
- *Naissance de la Catalogne (VIIIe-XIIe siècle)*, Limoges, 2019.

7 Llistat de taules, quadres, gràfics i imatges

LLISTA DE TAULES

Taula-1 Successió dels bisbes d'Osona	76
Taula-2 Testaments dels bisbes d'Osona	78
Taula-3 Referències del bisbat com <i>Ausonensis</i> o <i>Vicensis</i> als documents.....	79
Taula-4 Nobles que tenien béns de la catedral en temps d'Oliba (1022).....	101
Taula-5 Butlles del papa Celestí III per a Tarragona i Vic	129
Taula-6 Canonges de Vic que signen la fundació Santa Cecília Montserrat (944).....	142
Taula-7 Canonges presents a la consagració de Santa Cecília de Montserrat (957).....	142
Taula-8 Comunitat canonical reformada l'any 957.....	145
Taula-9 Permuta de béns feta pel bisbe Arnulf i la canònica (998)	150
Taula-10 Canonges en la fundació Santa Maria de l'Estany (1083).....	157
Taula-11 Canonges que acceptaren la reforma de la catedral de Vic (1087).....	158
Taula-12 Canonges electors del bisbe Arnau de Malla (1102).....	160
Taula-13 Pactes entre el bisbe Ramon Gaufred i els membres del capítol	163
Taula-14 Delimitació del bisbat de Vic l'any 978 i el 1038.	166
Taula-15 Nobles que prestaren jurament d'ajuda al bisbe Berenguer Sunifred	171
Taula-16 Testaments dels ardiaques del bisbat d'Osona.....	176
Taula-17 Successió dels ardiaques al bisbat de Vic.....	177
Taula-18 Successió dels sagristans majors	192
Taula-19 Testaments dels sagristans majors del bisbat d'Osona.....	193
Taula-20 Referències documentals sobre edificis a la catedral de Vic (889-1180).....	207
Taula-21 Referències documentals sobre cases canòniques a Vic (1004-1193).....	229
Taula-22 Concilis de la narbonesa i bisbes catalans participants.	285
Taula-23 Arquebisbes de Tarragona que eren canonges de Vic.	310
Taula-24 Dignitats del bisbat de Girona que consten al necrologi de Vic.	324
Taula-25 Bisbes de Barcelona que consten al necrologi de Vic.	335
Taula-26 Compres fetes pel bisbe Guisad d'Urgell a Santa Eulàlia i Sentfores	338
Taula-27 Donació al levita Guillem de Mediona del castell de Calaf 1015.....	376
Taula-28 Plet pels límits dels castells de la Roqueta i Tous	379
Taula-29 Canonges presents en el plet pel castell de Calafell	380
Taula-30 Serveis dels capellans de les parròquies celebrant a l'altar major	384
Taula-31 Plet entre el bisbe Guillem pel benefici de Bernat Rovira (1049)	386

Taula-32 Llista de canonges difunts a l'encíclica comte Guifré de Cerdanya (1051) ...	388
Taula-33 Pactes entre el bisbe de Vic i Ponç Ramon per Santa Maria de Manresa.	392
Taula-34 Abats i canonges de Sant Pere d'Àger procedents catedral de Vic.....	395
Taula-35 Reforma de la catedral de Vic al 1098 i butlla papa Urbà II	418
Taula-36 Inscripcions dels priors de Santa Maria de l'Estany al necrologi	425
Taula-37 Entrada a la canònica i dotació de béns propis (1068-1223).....	453
Taula-38 Intervencions papals durant l'episcopat de Guillem de Tavertet	462
Taula-39 Llista de ciutadans que pagaren talla de 42.000 sous	468
Taula-40 Matrícula dels canonges de la catedral de Vic de l'any 1230.	475
Taula-41 Permuta de béns feta pel bisbe Arnulf i la canònica (998).....	480
Taula-42 Compres fetes pel bisbe Radulf de béns al bisbat d'Osona (908-930)	484
Taula-43 Inscripcions dels comtes de Barcelona i reis del necrologi	492
Taula-.44 Privilegis dels comtes de Barcelona i reis a l'Església de Vic	502
Taula-.45 Notes del necrologi dels cavallers que eren confreres de la canònica.....	548
Taula-.46 Garants pactes Pere de Redorta i Ramon Folc per la moneda 1147.....	561
Taula-.47 Noms dels ciutadans que van signat acord sobre les cases a Vic (1198).....	569
Taula-.48 Documents sobre la fundació de l'Hospital Arnau de Cloquer fins 1230.....	575
Taula-.49 Laics associats al capítol de la catedral al final de la seva vida	578
Taula-.50 Dones inscrites als necrologis de la catedral de Vic.....	579
Taula-.51 Testaments dels membres de la catedral de Vic i hereus (886-1230).....	585

LLISTA DE QUDRES GENEALÒGICS

Quadre-1 Genealogia del llinatge del bisbe Guillem Guifré i els senyors de Balsareny..	105
Quadre-2 Genealogia del llinatge del bisbe i abat Arnau de Malla i els Hòstoles.....	115
Quadre-3 Genealogia del llinatge del bisbe Ramon Gaufred i els senyors de Cervià.....	118
Quadre-4 Genealogia del llinatge del bisbe Pere de Redorta i els Castellvell.....	122
Quadre-5 Genealogia del llinatge del bisbe Ramon Tedmar i els Castellterçol.....	128
Quadre-6 Genealogia del llinatge del bisbe Guillem de Tavertet i els Riudeperes	131
Quadre-7 Genealogia del llinatge dels bisbes Guadamir i Ató.....	146
Quadre-8 Genealogia del llinatge dels bisbes Frojà i Borrell.....	148
Quadre-9 Genealogia del llinatge d'Eriball Boeci i fundació Santa Maria de l'Estany ..	156
Quadre-10 Genealogia del llinatge de l'ardiaca Seniofred i els Vilagelans	180
Quadre-11 Genealogia del llinatge de l'ardiaca Radulf i els Rocafort.	183

Quadre-12 Genealogia del llinatge de l'ardiaca Ermengol Ermemir i els Malla.	185
Quadre-13 Genealogia del llinatge del jutge Dacó i el benefici de Santa Maria	188
Quadre-14 Genealogia del llinatge del jutge Guillem Ramon d'Àger.....	194
Quadre-15 Genealogia del llinatge del sagristà Ricard i Sant Tomàs de Riudeperes.....	195
Quadre-16 Genealogia del llinatge dels Lluçà i control d'un ardiaconat de Girona	322
Quadre-17 Genealogia del llinatge dels Montcada i l'ardiaconat de Barcelona.....	331
Quadre-18 Genealogia del llinatge vescomtes de Conflent i Sant Benet de Bages.	340
Quadre-19 Genealogia dels llinatges vescomtals de Girona i Cardona.	519
Quadre-20 Genealogia del llinatge de Guillem de Mediona i els senyors d'Oló.	529
Quadre-21 Genealogia del llinatge dels senyors de Gurb-Queralt	537
Quadre-22 Genealogia del llinatge del sagristà Pere Goltred i eastlans de Gurb	542
Quadre-23 Genealogia del llinatge dels senyors de Lluçà durant el segle XII.....	551
Quadre-24 Genealogia del llinatge dels senyors de Taradell durant el segle XII.....	554
Quadre-25 Genealogia del llinatge dels senyors de Malla durant el segle XII	558
Quadre-26 Genealogia del llinatge dels Santaeugènia durant el segle XII	564
Quadre-27 Genealogia del llinatge dels Santhipòlit durant el segle XII.	565
Quadre-28 Genealogia del llinatge dels Tenes durant el segle XII.....	571
Quadre-29 Genealogia del llinatge dels Cloquer durant el segle XII	574
Quadre-30 Genealogia dels descendents del sacerdot Cixila.....	583

LLISTA DE GRÀFICS

Gràfic-1 Testaments i adveracions testamentals de la catedral de Vic	190
Gràfic-2 Cartes de dotació dels canonges de la catedral de Vic (1060-1229)	451
Gràfic-3 Canonges identificats al recull prosopogràfic	478
Gràfic-4 Distribució per segles dels canonges del recull prosopogràfic	479

LLISTA D'IMATGES

Imatge-1 Diners del rei Lluís el pietós trobat a l'Esquerda l'any 2012.....	81
Imatge-2 Diner episcopal encunyat en temps del bisbe Oliba	102
Imatge-3 Límits del bisbat d'Osona a l'any 1000 i els castells d'Osona i Manresa.....	165
Imatge-4 Dibuix del conjunt romànic del segle XI establert pel bisbe Oliba	215
Imatge-5 Plànol del conjunt episcopal d'Oliba respecte els edificis actuals	216
Imatge-6 Diner encunyat al bisbat de Vic al segle X	371

Imatge-7 Segell del capítol del Sant Sepulcre de Jerusalem del patriarca Arnulf.....	427
Imatge- 8 Signatura del jutge Borrell a l'execució testament Unifred 979	481
Imatge-9 Signatura del bisbe Borrell a l'establiment del castell Calaf 1015	482
Imatge-10 Llibre dels Paralipòmens, ACV,Ms. 6, sobre la refecció dia de pasqua.....	510
Imatge-11 Manuscrit d'Autun amb representació dels diferents graus del clergat	530
Imatge-12 Diners encunyats pel bisbe Berenguer Sunifred	567

8. RECURS PROSOPOGRÀFIC

PAUTES DE PRESENTACIÓ RECURS PROSOPOGRÀFIC

Nom

Signatura

- a: Dates extremes de la vida segons les informacions recollides.
- b: Familiars: pares, germans, esposa, fills.
- c: Origen geogràfic dels béns entregats a la catedral.
- d: Dates en que consta com a canonge.
- e: Grau més alt dins les ordes sagrades a que va arribar.
- f: Càrrecs que va exercir dins la catedral.
- g: Data de la mort i transcripció de la nota necrològica.
- h: Hereus i persones beneficiàries dels seus béns.
- i: Béns propis i que va transmetre en herència.
- j: Fundacions i establiments fets a la catedral o altres llocs.
- k: Altres informacions.

1- ABILA

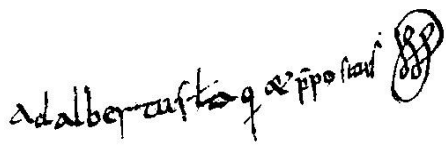
- a- 936-981
- c- Béns a Gaià.
- e- Prevere.
- g- 23 octubre: *Eodem die obiit Abila, bone memorie.*

2- ADALBERT GUITARD

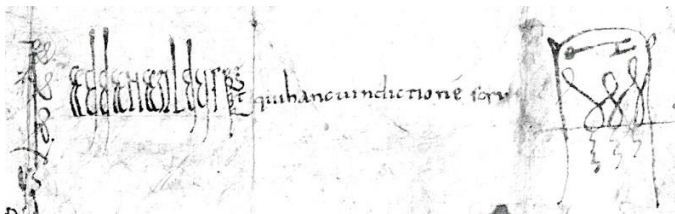
- a- 1034-1078
- b- Fill del jutge Guitard. Casat primer amb Helena, filla del jutge Ervigi, i després amb Ermengarda. Fills: Dalmau i Gerall
- c- Béns a Tolneu (Oristà).
- d- 18 abril 1034
- e- Levita
- f- Jutge que actua a Osona, té com a sogre al jutge Ervigi de Barcelona.
- h- Un dels seus fills va seguir la carrera judicial: Gerall.
- i- Tenia cases a Barcelona i va comprar la quadre de Biure (Segarra).
- j- Cases a Barcelona que va entregar a la catedral de Vic (1065)
- k- Molt vinculat amb la família dels Balsareny i amb el bisbe Guillem de Balsareny.

3- ADALBERT SENIULF

- a- 1014-1058
- b- Fill de Seniulf de Calonge i nebot de l'ardiaca Seniofred.
- c- Béns a Sant Julià de Vilatorça, Sant Llorenç del Munt, Vilagelans i la Guàrdia.
- d- Consta com a canonge des de 1022
- e- Levita
- f- Prepòsit 1026-1049; ardiaca 1049-1058.
- g- 11 setembre: *Ipsa die obitus Adalberti prepositus et canonicus huius loci atque archidiaconus.*
- h- Per un fill de Ponç Guerau, vescomte de Girona.
- i- Bona part dels seus béns els va rebre del seu oncle Seniofred.
- j- Donació a la catedral de l'honor de la Mora. (Vic) Fundador monestir de Sant Llorenç del Munt (Guilleries) que el vinculà a Sant Marçal del Montseny.
- k- Principal responsable del finançament de les obres de la catedral de Vic en temps d'Oliba. L'any 1049 rebent diners per la construcció del cimbori i campanar.

4- ADANAGILD

- a- 886-925
- b- Origen narbonés.
- c- Béns a Riudeperes i a Gurb.
- d- Membre de la canònica des de 886
- e- Prevere
- f- Notari episcopal del bisbe Gotmar i marmessor del bisbe Idalguer.
- i- Alou de Formigons i béns a Gurb.
- j- Dotant béns per a l'obra de la catedral (925)
- k- Redactor de les dotalies d'esglésies durant episcopat Gotmar.

5- ADROER

- a- 968-997
- b- Fill de Teodesin
- c- Béns a Sant Martí de Merlès.
- d- Donació a la catedral 19 agost 979.
- e- Sacerdot

6- AIGMAR

- a- 957
- d- Consta com a canonge en la restauració de la canònica l'any 957
- e- Sacerdot

7-AIMÓ

- a- 1175-1176
- d- Mestre
- e- Clergue
- g- 26 gener: *Ipsa die obiit magister Aimo, clericus et canonicus Sancti Petri, vir onestis vite, bonis moribus ornatus et in omni sciencia preclaris pro quo fratre lacrimabili Deum rogamus ut ei misereri dignetur.*

8-ALAMAN

Alamānus Levita

- a- 1082-1117
- b- Fill de Borrell Bonfill. Germans: Ponç Borrell i Pere Borrell.
- c- Béns a Sant Julià de Vilatorrada i Vilalleons
- d- Canonge de la catedral des de 1090.
- e- Levita
- f- Canonge de Santa Maria de l'Estany (1082-1090) capellà Santa Maria(1101-1117)
- g- 15 setembre: *Item ipsa die depositio Alamandi, levite canonico bone memorie.*
- h- Guillem Bonfill, nebot
- i- Mas Mata, els masos Reguer i Berga a Santa Eugènia de Berga, béns a Artés.
- j- Donacions en plata per un calze per Santa Maria la Rodona i la creu de l'altar de Sant Nicolau de la catedral de Vic.
- k- Acompanyant al bisbe Guillem Berenguer l'any 1101 en el viatge a Roma.

9-ALERAN

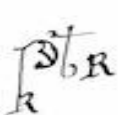
Alerandus cl

- a- 1081-1132
- c- Béns a Montells
- d- Canonge des de 1087
- e- Clergue
- f- Actuant com a escriptor de la catedral (1087-1131)
- g- 6 de gener: *Ipsa die obiit Alerandus, clericus et canonicus Sancti Petri.*
- i- Malet, nebot seu i pel seu fill si fos clergue
- j- Casa a Vic que passarà a Bernat de Riudeperes i alou del Puig
- k- Actuant com a escriptor.

10-ALERAN BERNAT

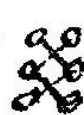
- a- 1052-1078
- b- Fill de Bernat Sendred de Gurb i Arsenda, germans Guillem, Berenguer i Oliver.
- c- Parròquies de Gurb, castell de Meda
- d- Canonge de Vic i Barcelona.
- e- Levita

11-ALTEMIR

ALTEMIRUS

- a- 948-987
- e- Sacerdot.
- f- Actuant com a escrivà d'actes 973-987.
- k- Escrivint el seu nom amb caràcters grecs 987.

12-AMALRIC

amalaricus

- a- 959-993.
- b- Té com a germà Guigó. El seu oncle és Guifré Bruniquer.
- c- Béns a Santa Cecília de Voltregà
- e- Levita
- k- Participant al costat del bisbe Ató l'any 960 en les consagracions de Vidrà, Llaés i Vallfogona del Ripollès, parròquies sota control de Sant Joan de Ripoll.

13- AMAT BONFILL

Amatus

- a- 1060-1096
- c- Béns a Folgueroles a Bruguer
- e- Levita
- f- Cabíscol de Sant Pere d'Àger 1060-1096

14- AMAT ELDEMAR

- a- 1049-1093
- b- Fill d'Eldemar de Mata i Orucia. Té com a germans Riculf i Ramon.
- c- Béns a Mata i a Montells
- d- 1062 rep béns del seu germà Riculf.

- e- Levita.
- h- Alaman

15-ANDREU SALMÚNIA

- a- 1164-1234
- c- Mas Almúnia, cases a Vic i hort.
- d- 1164 redactant documents per malaltia de Ramon de Lió.
- e- Sacerdot.
- f- Escriptor públic de Vic (1194-1233) jutge de la cúria reial (1206 i 1221). Prepòsit dels mesos d'octubre (1194-1203), abril (1209) i setembre (1211-1228).
- g- 9 de gener: *Eodem die et anno Domini M° CC XXX IIII°, obiit Andreas de Almunia, sacerdos et canonicus, et de suo proprio de novo hedificavit et construxit altare beate Marie situm iuxta altare maius Sancti Petri pro cuius anima Deum humiliter deprecemur*
- h- Mas Almúnia, cases a Vic.
- i- Beatriu casada amb Berenguer Surroca.
- j- Fundador altar de Santa Maria de la catedral.
- k- Responsable de la notaria i redactor de la consuetud de la catedral de Vic.

16-ANDREU DE TONA

- a- 1199-1225
- c- Béns a Tona i a Parets del Vallès.
- e- Sacerdot.
- f- Prepòsit mes gener (1202) agost (1211-1217), procurador del ferial (1210,1218) i degà.
- g- 23 març: *Anno Domini M° CC° XX° V° obiit Andreas de Tona, sacerdos, decanus et canonicus Sancti Petri qui edificavit altare Sancti Andree in sede Vici et stabilivit in perpetuum sacerdotem*
- j- Fundador de l'altar de Sant Andreu a la catedral de Vic (1217)
- k- Actuant com escriptor de documents.

17-ANIMIUS

- a- 908-933
- d- Signant el testament del bisbe Idalguer.
- e- prevere

18-ANSEMON

Ansemundus archidiaconus

- a- 945-961
- b- Fill de Madeix. Germans Adovagre, Oliba, Sesnanda, Agio.
- c- Béns a Planeses, Merlès, Gurb, Oristà i Gaià
- e- Levita
- f- Ardiaca des de 949-961.
- h- El seu nebot és Ennegó, arxiprest
- i- Alou de Gaià per a la catedral.
- j- Fundador de l'església de Sant Miquel a Vic junt amb el bisbe Guadamir i el veguer Borrell.
- k- Vinculat a la família dels comtes de Besalú i del Pallars per fundació benefici de la comtessa Goldregod.

19-ANSULF

- a- 963-985
- b- Casat i té com a fills a Bernat de Gurb i Hug de Cervelló.
- c- Béns a Sant Llorenç i a Gurb.
- e- Levita
- f- Ardiaca
- g- 20 setembre: *Eodem die obiit Ansulfus, archidiaconus et canonicus istius sedis.*

20-ANSULF

ansulf fief fac

- a- 1022-1047
- c- Alou de Boada compartit amb Ermemir Quintila.
- e- Sacerdot.
- g- 23 gener: *Eodem die obiit Ansulphus, sacerdos, bone memorie.*

21-ARBERT

Arbe? sacerdos in canonic?

- a- 1079-1109
- b- Rebut juntament amb Miró Foguet i el seu germà Guillem Ramon béns en feu a Perafita.
- e- Sacerdot
- f- Sagristà major i abat de Sant Joan de les Abadesses (1101-1109)
- k- Escriptor de documents 1079.

22-ARGEMIR

- a- 959-1015
- e- Sacerdot

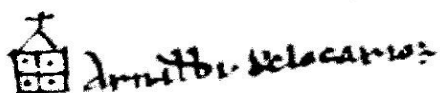
23-ARNAU COC

- a- 1175-1185
- b- Fill de Bernat Coc i casat amb Guillema
- c- Mas Camprodonell a Folgueroles
- e- Canonge-laic
- f- Administrador i batlle.
- g- 3 de febrer: *Item ipso die obiit Arnallus Cocus, vir bonis moribus ornatus et ipsius sedis canonicus, qui de suo proprio cooperavit eorum et unum mansum dimisit canonicis et bona cursit vite sue in pace pro quo fratres Deum exoremus.*
- k- Pagant les obres de la tribuna del cor.

24-ARNAU DE BELLPUIG

- a- 1221-1227
- b- Fill de Bertran de Bellpuig i Berenguera, germans Berenguer, Bernat i Bertran
- c- Mas Russinyol i mas de Joan Mazot a Sant Pere de Roda i un molí al riu Ter.
- d- 8 abril 1221
- e- Estudiant a Bolònia
- f- Succentor de la catedral (1223-1227)
- g- 31 agost: *Anno Domini millesimo ducentesimo vicesimo septimo. Obiit Arnaldus de Pulcropodio, Vicensis canonicus atque succentor, et sepultus ante ianvas Sancti Petri.*

25-ARNAU DE CLOQUER

- a- 1177-1240
- b- Fill de Pere Berenguer de Cloquer i Adelaida. Germans Berenguer i Ermessenda. Casat amb Brunissenda i té a Ferrer com fill.
- c- Peces de terra a Malla, operatori a Vic i béns del seu pare.
- d- 22 d'abril de 1177
- e- Canonge-laic
- f- Marmessor de Ferrer de Sorba i complint darreres voluntats del sagristà Pere de Taverdet.
- g- 9 agost: *Obiit Arnaldus de Cloquerio, laycus et canonicus Sancti Petri, anno domini M CC XL°.*
- h- Ferrer de Cloquer
- i- Hospital d'Arnau de Cloquer. Cases del Cloquer.
- j- Fundador de l'Hospital Arnau de Cloquer (1219)

26-ARNAU DE GURB

Ego Arnaldus de Gurbus qui firmat

- a- 1223-1284
- b- Fill de Ramon de Gurb i Adelaida de Montral. Germans Bernat i Saurina.
- c- Mas Camp d'Oristà i el mas Almúnia.
- d- 31 octubre 1223
- e- Sacerdot
- f- Canonge de Vic 1223-1233, canonge de Barcelona 1233-1243, ardiaca de Barcelona 1244-1252 i bisbe de Barcelona (1252-1284)
- g- 23 setembre 1284 a Barcelona.
- j- Organitzador Pia Almoina de Barcelona, fent edificar la capella de Santa Llúcia.
- k- Estudiant a Bolònia Un cop bisbe va ser embaixador de Jaume I i participant a l'expedició de Múrcia.

27-ARNAU DE MALLA

- a- 1198-1215
- b- Fill d'Arnau de Malla i Guillema. Germans Ramon i Pere.
- c- Mas Sala , mas Noguera i molí del Boix a Viladrau, mas Bermon a Vic i masos Prat i Niumal a Malla.
- d- 28 desembre 1198.
- e- Sacerdot
- f- Canonge de Vic entre 1198-1215, actua com a sagristà menor (1215).
- g- 5 desembre: *Ipsa die obiit Arnaldus de Medala, Vicensis canonicus cui sit requies.*
- h- Bernat de Vilagranada, junior.
- i- Cases a Vic que foren de Berenguer de Vilanova.

28-ARNAU DE MANLLEU

Ego Arnaldus de manleu in curia mediis sublebo

- a- 1168-1230
- b- Fill de Bernat de Manlleu i Ermessenda. Germans Guillem Bernat, Ramon, Guillem i Berenguer.
- c- Mas Puigmàger de Vilamirosa i mas Vilar de Sant Boi de Lluçanès.
- d- 29 desembre 1168.
- e- Sacerdot
- f- Primicier de la catedral de Vic (1199-1227) i abat de Sant Joan de Ripoll (1226-1229) Deposat pel legat Joan de Santa Sabina l'any 1229.
- i- Cases a Vic
- k- Actuant com a àrbitre i jutge en molts afers i obtenint la restitució del *Liber Dotationum*.

29-ARNAU DE TENES

- a- 1184-1192

- b- Fill Guillem de Tenes i Arsenda. Germans Ponç, Bernat i germanes Guillema, Berenguera i Beatriu.
- c- Béns rebuts de Sant Joan de les Abadesses i administrats per la seva família.
- e- Clergue
- f- Entra de monjo a Santes Creus fent testament 13 gener 1192.
- h- Guillem Gros, consanguini seu i un fill del seu germà Bernat de Tenes.
- i- Cases i béns a la ciutat de Vic

30-ARNAU GERALL

- a- 1096-1141
- b- Fill de Guerau Guislabert i Ermessenda. Casat i amb fills: Guerau i Berenguer de Gallicans.
- c- Alou de Santa Cecília de Voltregà i cases a Vic.
- d- 17 abril 1096.
- e- Sacerdot
- g- 2 abril: *Eodem die obiit Arnallus Geraldi, sacerdos et huius sedis canonicus.*
- h- Pere de Riudeperes. Els seus fills Guerau i Berenguer reclamen l'any 1144 béns paterns.
- i-- Alou de Santa Cecília de Voltregà i cases a Vic.
- k- El seu germà Berenguer Gerall va ser ofert com a canonge a Sant Tomàs de Riudeperes l'any 1099.

31-ARNAU GUILLEM

- a- 1083-1097
- b- Fill de Guillem de Vilanova . Té com a germà Ramon Guillem
- c- Béns a la parròquia de Seva: Vilanova i Terrassola.
- d- 29 març 1091.
- h- El seu germà Ramon Guillem.

32- ARNAU ISARN

- a- 1101-1131
- c- Alou a Mata i Sant Feliu de Torelló.
- d- Rebut com a canonge pel bisbe Arnau de Malla, segons confirma any 1131.
- e- Clergue
- g- 10 juny: *Eodem die obiit Arnallus Isarni, clericus et kanonicus Sancti Petri cui sit requies.*

33- ARNAU JOAN

- a- 1096
- b- Fill de Joan Oriol
- e- Béns a Surroca, Ogassa
- e- Clergue
- g- 27 abril: *Eodem die obiit Arnallud Iohannes, clericus et confrater huius sedis, qui ex propriis suis rebus non modica contulit nostre ecclesie beneficia, pro cuius anima Deum exoremus dignemini ut eam in eterna requie collocare dignetur.*

34- ARNAU LLOPARD

- a- 1023-1060.
- e- Levita

35- ARNAU SENIOFRED

- a- 1067-1105
- b- Fill de Seniofred Goltred, casat i té com a fills Berenguer, Guillem, Guadall, Pere i Ermengol
- c- Béns a Granollers de la Plana i molins al riu Ter.
- f- Laic
- g- 23 desembre: *Ipsa die obiit Arnaldus Seniofredi nostre sedis canonicus.*
- h- El seu fill Ermengol canonge i el seu germà Berenguer el cultivi pagant la tasca.
- i- Cases de Vic que foren de Galí sagristà i béns a Carerac, Vilacetrú i Granollers.

36-ARTALL GAUSBERT

- a- 1063-1095
- b- Fill de Gausbert Langobard i Alba. Germans Ramon, Guillem i Belisenda.
- c- Béns a Sant Joan de Riuprimer, Sant Feliu de Terrassola i Santa Maria d'Oló.
- e- Clergue.
- h- Als seus oncles Guislabert i Ramon Guibert.
- i- Alou de Fontcoberta, Sant Joan de Riuprimer, Santa Cecília de Voltregà i Segarra.
- j- Dóna a la canònica els béns de Sant Joan i Santa Eulàlia de Riuprimer.
- k- Escriptor de documents.

37-ATÓ

- a- 918-957
- b- Fill de Jeremies i Lívol. Parent del bisbe Guadamir.
- e- Prevere
- f- Escrivà i notari de documents. Present a la reforma de la canònica de 957.
- k- Redactant la fundació de Santa Cecília de Montserrat.

38-AUDGARIUS

AUDGARIUS ARCHIDIA

- a- 898-911
- e- Levita
- f- Ardiaca (908) marmessor del bisbe Idalguer (908) i del comte Guifré (911)

39- AUGURI

- a- 935-961
- b- Fill de Fruió. Germà Esclua
- c- Béns a Tenes, Roda i Relat i Lluçà..
- e- Levita

g- Testament 29 juny 961.

40-BELLARÓ /ESPERANDEU

a- 935-989

b- Fill de Gontard i Alòdia. Té com a germana Bellaria.

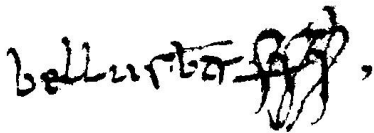
c- Béns a Vic i a Tenes.

e- Sacerdot.

f- Tenint benefici béns a Vallosera, per pregar per Sendred fill del veguer Sala.

g- 7 febrer: *Eodem die obiit Sperandeus de Campo, bone memorie.*

41- BELLUS

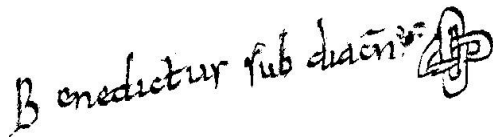
a- 873-898

c- Originari de Malanyeu (Berguedà)

e- Prevere.

f- Actuant com a notari al Berguedà i present a la consagració de Sant Martí d'Aiguafreda.

42-BENET

a- 1039-1083

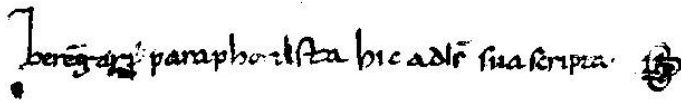
e- Sacerdot

f- Escrivà de documents i autor de manuscrits

g- 2 novembre: *Eodem die depositio Benedicti, nostre sedis canonicus*

k-Escrivent

43-BERENGUER

a- 1051-1108

b- Nebot del canonge Ermemir Guillem.

c- Béns a Boada sota control de Guibert gramàtic

d- 1054 entregat per ser educat pel gramàtic Guibert.

e- Clergue.

f- Parafonista o cantor 1059-1098. Cabiscol 1098-1108.

g- 31 octubre: *Anno incarnationis domini millesimo centesimo octavo, era millesima CLLVI^a, indiccione I^a, obiit Berengarius caputscolarum, clericus et canonicus Sancti Petri qui in plena memoria et sensu, distributis rebus quas ad usum seculi quasi nihil tam habens optinere videbatur, subiciens se regulari abitu, migravit a seculo.*

44-BERENGUER

- a- 1112-1131
- b- Fill de Pere
- c- Béns a Santa Eulàlia de Riuprimer, Quadres, Espadamala, Miralplà i Gurb
- e- Sacerdot
- f- Segoner o cantor 1111-1131.
- g- 18 setembre: *Eodem die comemoratur obitus Berengarii Petri huius loci canonici et capistiscole in itinere Sancti Sepulcri defuncti*
- h- Joan Bacó el seu nebot.
- i- Alou de Coll a Vic i béns a Penede
- j- Entregant llibres de música a la catedral.

45- BERENGUER

- a- 1133-1185.
- b- Fill de Pere Bernat d'Aguilar. Germans Bernat, Guillem, Ramon. Pere i Arnau.
- c- Mas Cortada de Malla, mas Riudavellanes de Ferrerons i coromina de Celada a Aguilar.
- d- 28 novembre 1133
- e- Canonge regular
- f- Prior Santa Maria de l'Estany (1157-1185)
- g- 16 octubre: *Ipsa die obiit Berengarius, prior Sancte Marie Stagni et huius sedis canonicus.*

46-BERENGUER ARTALL

- a-1213-1222
- c- Cases a Vic.
- e- Sacerdot.
- f- Hebdomadari de la catedral de Vic.
- h- Cases i béns que foren del seu predecessor en el càrrec d'hebdomadari Bernat de Santamargarida: cases i horts a Vic.
- i- Passant al seu successor en el càrrec

47-BERENGUER DE BENAGES

- a- 1141-1154
- b- Parent de Guillem Bonfill. Germans Pere i Ramon.
- c- Béns a Santa Eugènia de Berga, molí a Terrades, Vilalleons i cases a Vic.
- d- 17 juny 1143.
- e- Clergue.
- g- 18 de maig: *Eodem die obiit Berengarius de Benages, clericus et canonicus Sancti Petri, pro cuius anima Deum fratres orate ut dignetur collocare in eterna requie.*
- h- Berenguer de Vilanova i Guillem de Santaeugènia.
- i- Cases a Vic i horts.

48-BERENGUER DE LLAGOSTERA

Berengarius de Lacustaria canonicus s. petri & firmo

- a- 1166-1209
- c- Béns a Santa Eugènia de Berga.
- e- Sacerdot
- f- Clergue de Sant Salvadord de Bellver (1166-1206). Prepòsit de maig (1194)
- g- 24 novembre: *Item eodem die obiit Berengarius de Lacustaria, canonicus et sacerdos, bone memorie.*

49-BERENGUER DE MATA

Sig. Anū Berengarij & mata sacerdotis

- a- 1207-1239
- c- Té l'establiment de Sant Miquel per Pere de Tavertet des de l'any 1222.
- d- Prevere nomenat canonge el 1229 per Joan de Santa Sabina i ratificat el 1231 per Gregori IX.
- e- Sacerdot
- f- Hebdomadari de la catedral de Vic
- k- Present elecció Bernat Calbó 1233

50- BERENGUER DE SANTA EUGÈNIA

- a- 1141
- e- Laic
- h- 2 de febrer: *Eodem die obiit Berengarius de Sancta Eugenia iuvenis egregius, armis strenuis, omnibus sua liberalitate carus.*

51-BERENGUER DE SAU

- a- 1127-1144
- e- Levita
- g- 21 juliol: *Eodem die obiit Berengarius de Savo, kanonicus atque levita, vir nobilis et dulcis, anno Domini M° C° XL° IIII° pro quo Deum oremus sit semper eius miseritus*

52-BERENGUER DE SENTFORES

Berengarius de Salliforis p. p. p. p. p.

- a- 1160-1205
- b- Fill de Pere Udalard de Sentfores. Germans Arbert i Ponç.
- c- Mas Rocabruna i Puig a Vic, béns a Ordeig (Vinyoles)
- d- 19 juliol 1160
- e- Levita
- f- Prepòsit de setembre (1176)
- g- 30 de gener: *Ipsa die obiit Berengarius de Salliforis, canonicus Sancti Petri.*
- j- Dotant la candela de Sant Pere amb el mas Rocabruna

53-BERENGUER DE SUBIRATS

Berengary & Subirats.

- a- 1211-1240
- b- Fill de Guillem de Subirats i Guillema. Té com a germà a Guillem de Subirats.
- c- Mas Bertins a Subirats (Penedès)
- d- 1220 consta com a canonge de Vic
- e- Clergue
- f- Procurador del ferial (1223-1229), preòsit mesos març/octubre (1230-1233) ardiaca (1239-1240)
- g- 22 desembre: *Anno domini MCCXL, obiit Berengarius de Subirats, huius sedis archidiaconus, pro quo fratres Deus rogemus.*
- h- Té fill dit Dalmau que 1235 anava a fer estudis de Teologia.
- i- Testament 28 març 1240
- k- Estudis a Bolònia 1221. Reorganitzant les prepositures l'any 1230.

54-BERENGUER DE TENES

- a- 1111-1145
- b- Fill de Ramon Borrell i Garsenda. Germans Arnau, Bernat i Guillem.
- c- Mas a Folgueroles.
- d- 1 juny 1111.
- e- Clergue
- g- 31 octubre: *In die obiit Berengarius de Tennis, clericus et canonicus huius sedis pro cuius anima Deum fratres orate*
- h- Al seu nebot Bernat de Tenes.
- i- Béns a Folgueroles, cases a la sagrera de Sant Hipòlit de Voltregà i cases a Vic

55-BERENGUER DE VILANOVA

- a- 1141-1188
- b- Pares Ramon Guillem i Guisla
- c- Béns a Terrassola i Seva.
- d- 8 novembre 1147.
- e- Clergue
- f- Preòsit d'octubre (1176)
- g- 15 setembre: *Anno ab incarnatione Domini M° C° LXXX° VIII° obiit Berengarius de Vilanova, clericus et fidelis canonicus istius ecclesie qui in senectute sua, vite sue complens cursum migravit ad dominum.*
- h- Bernat d'Aguilar i Ramon de Castellterçol canonge.
- i- Béns a Terrassola i Vilanova.
- j- Dotant la candela de l'altar de Sant Pere amb molí i cases a Terrades. Instituint a un beneficiat amb cases a Vic.

56-BERENGUER ERIBALL

Berengari' eriball.

- a- 1091-1111
- b- Fill del canonge Eriball.
- d- 1091
- e- Sacerdot.
- g- 1 abril: *Ipsa die obiit Berengarius Eriballi huius sedis canonicus omnibus rediens a Sancto Christi Sepulcro qui eum in pace pro quo fratres Deum exoremus*
- h- Ponç Bernat

57-BERENGUER ERMENGOL

- a- 1120-1166
- b- Nebot de Berenguer sagristà major.
- e- Clergue
- f- Sagristà menor (1120-1166), prepòsit (1144 i 1150)
- g- 22 setembre: *Ipsa die obiit Berengarius Ermengaudi, canonicus et sacriscrinius Sancti Petri.*
- h- Guillem de Casulis.
- i- Cases a Vic

58- BERENGUER GUERAU

- a-
- e- Sacerdot.
- g- 27 maig: *Eodem die obiit Berengarius Geraldi, sacerdos et canonicus Sancti Petri.*

59-BERENGUER PERE

BERENGARIUS sacrista huius sedis a quo huius firmo.

- a- 1101-1149
- b- Fill de Pere Amalric i nebot de Ricard Amalric, sagristà major.
- c- Alous a Castellet, Mataró i Badalona
- f- Sagristà major (1101-1148)
- g- 1 juny: *Eodem die obiit Berengarius sacrista huius sedis atque iudex qui in senectute bona ab hoc seculo regulari habitu inductus migravit ad domini*
- h- Berenguer Ermengol i el seu nebot Ramon.
- i- Alou de Vilarambert, feu de Quadres i cases a Vic.
- k- Administrador de béns Santa Maria Estany, Casserres, Sant Benet Bages i Riudeperes.

60-BERENGUER SUNIFRED

- a- 1060-1100
- b- Fill de Seniofred de Lluçà i Ermessenda. Germans Guisad, Galceran, Gerbert i Folc.
- c- Castell del Quer i béns a Sant Hipòlit de Voltregà
- d- 3 juliol 1072
- e- Bisbe
- f- Bisbe d'Osona (1078-1100), abat de Sant Joan de Ripoll (1089-1098) i arquebisbe de Tarragona (1091-1100)

- g- 11 gener: *In ipso die obiit Berengarius, episcopus Ausonensis et archiepiscopus Terragonensis bonae memoriae, cui sit requies. Obiit autem anno XL Philippi regis.*
- h- Canònica de la catedral de Vic.
- i- Castells del Quer i de Torruella.
- j- Fundador de Santa Maria de l'Estany.
- k- Restauració jurídica de Tarragona i independència de l'arquebisbat de Narbona.

61-BERENGUER TEDMAR

S. Berengarii. Tedmari ;

- a- 1108-1142
- b- Fill de Tedmar de Castellterçol i Ermessenda
- c- Mas Collell
- e- Diaca
- g- 30 gener: *Ipsa die obiit Berengarius Thedmari, diachonus, et bone memorie clericus et huius sedis canonicus pro quo Deo preces fundamus et vota.*
- h- Pere Berenguer de Balenyà i el seu nebot Ramon de Castellterçol.
- i- Alous a Seva, Balenyà, Brull i Centelles. Masos a Moià i Castellterçol. Cases a Vic.
- k- Donacions a l'Estany del mas Verdaguer i a Ripoll mas Nogueres.

62- BERNAT

- a- 1227
- e- Sacerdot
- f- Hebdomadari de Vic.
- g- 10 maig: *Anno domini M CC XX VII obiit Bernardus, sacerdos epdomadarius Vicensis ecclesie, bone memorie, cui sit requies.*

63- BERNAT

- a-
- e- Clergue
- g- 1 abril: *Eodem die obiit Bernardus, bone memorie, clericus et Sancti Petri canonicus, qui ab hoc seculo regulari habitu indutus migravit ad dominum, cui sit requies.*

64- BERNAT

- a- 1227
- e- Sacerdot
- g- 6 octubre: *Anno domini M CC XX VII obiit Bernardus, presbiter Sancti Petri qui stabilivit de suo proprio unam lampadam ardere nocte et die ante altare Sancte Marie.*
- j- Fundació d'una làmpada davant l'altar de Santa Maria.

65- BERNAT CLAVARI

- a- 1218
- e- Sacerdot
- f- Clavari
- g- 27 novembre: *Eodem die obiit Bernardus, presbiter et Sancti Petri claviger, vir bene originatus in ecclesiasticis officis, pro quo Deum fratres exorare debemus Anno domini M CC XVIII.*

66-BERNAT COC

- a- 1209-1228
- b- Fill de Tomàs Coc i Beatriu Coquesa. Germà Arnau Coc.
- c- Mas Prat i cases a Vic.
- e- Clergue
- f- Procurador del ferial i prepòsit de febrer (1228)
- g- 26 agost: *Ipsa namque die obiit Bernardus Cocus, clericus et Sancti Petri canonicus qui in iuventute sua cursum vite sue in pace finivit, pro quo fratres Deum exoremus.*
- h- Peça de terra a Folgueroles.

67-BERNAT MONJO

- a-1141-1174
- b- Germà. Guillem Ramon
- c- Béns a Cervera
- e- Sacerdot
- g-13 juliol: *Ipsa namque die obiit Bernardus monachus, sacerdos et Sancti Petri canonicus qui de suis bonis a Deo sibi collatis benigniter nostram ditavit ecclesiam, pro quo fratres Deum rogemus ut ei misereri dignetur*
- h- Guillem Ramon i el seu nebot Guerau.
- i- Cases a Vic.

68-BERNAT PISTOR

- a- 1188-1194
- b- Casat amb Laureta
- c- Sagrer a Sant Hipòlit de Voltregà.
- d- 9 juliol 1188
- e- Laic
- f- Batlle del capítol.

69- BERNAT PRIOR

- a-
- b-
- c-
- d-
- e-
- f- Prior de Santa Maria de l'Estany

70- BERNAT ADALBERT

- e- Sacerdot
- f- Capellà Santa Maria de Seva.
- g- 12 març: *Ipsa die obiit Bernardus Adalberti, presbiter Sancte Marie de Seva et nostre sedis canonicus.*

71- BERNAT ANSULF

- g- 6 gener: *Eodem die obitum Bernardi Ansulfi.*

72- BERNAT BERNAT

- a- 1097-1138
- b- Fill de Bernat Ermengol i Estefania. Germans: Guerau, Oliver i Pere Bernat.
- c- Béns a Malla i Sant Hipòlit de Voltregà.
- d- 13 gener 1097
- e- Levita
- f- Ardiaca 1097-1138 Capellà de Roda de Ter
- h- 25 maig: *Anno videlicet domini M C XXX VIII, eodem die obiit Bernardus, venerande memorie huius sedis archilevite qui tercio adiens Sanctum Christi Sepulcrum, apud Methone sepultus in porta ante ianvam Sancta Maria quiescit, cuius innumeris beneficiis ecclesie nostra ditata, orare no cesset pro ipsius anima.*
- h- Guerau el seu germà i Guillem de Malla nebot.
- i- Masos Gurri, Sala, Montells, Planas i Fabrega a Malla i béns a Sant Hipòlit. Alou a Sant Julià Sassorba, béns a Viladrau i cases a Vic.
- j- Donant anell per fer dos calzes
- k- Marxa en pelegrinatge a Jerusalem, mort a Modona, ciutat grega al sud-est del Peloponès.

73-BERNAT BERENGUER D'OLÓ

- a- 1124-1139
- b- Té com a germà a Arbert d'Oló.
- c- Mas a Sant Martí de Riudeperes, béns a Artés i al Vallès.
- d- 22 novembre 1124
- e- Clergue.
- g- 11 abril: *Eodem die obiit Bernardus Berengarii de Olone, clericus et canonicus Sancti Petri qui propriis pro Christo distributis rebus regularis efectus migravit ad dominum, Cui sit requies in perpetuum.*
- h- Berenguer i Bernat monjo.
- i- Cases a Vic i feu de Cerdans.
- j- Dotació a la làmpada altar de Sant Pere amb censos sobre unes cases de Vic.

74-BERNAT DALMAU

- a- 1091-1101
- b- Fill de Dalmau Guislabert. Germà Guillem Dalmau de Cervera

- c- Alou de Vilagrassa i béns a Cervera.
- d- 1 març 1091
- e- Diaca
- f- Ardiaca de Tarragona (1096-1101)
- i- Timor, castell de l'Espelt. Béns a Sant Quirze Safaja i Castelleir.
- j- Col.laborant en la fundació de la canònica de Sant Pere d'Arquells

75-BERNAT D'AGUILÓ

hystoria ad fructu fauet archidiaconus;

- a- 1191-1203
- b- Del llinatge dels Aguiló
- c- Béns a Tarragona.
- f- Ardiaca (1191-1203), l'any 1195 actua com administrador de la seu vacant.
- g- 24 novembre 1203: *Anno Domini M° CC° III° obiit Bernardus de Aquilone, Ausonensis archidiaconus, vir sapiens et nobilis et bonis moribus ornatus pro cuius anima fratres ad Deum preces dirigete*
- i- Aconseguint la restitució de l'alou de l'Espelt.

76-BERNAT DE BALENYÀ

1199 Bernardus de Balaiano;

- a- 1154-1198
- b- Fill de Guillem de Balenyà i Dolça. Germans Guillem i Pere.
- c- Mas Puigantic a Santa Coloma Sasserra i mas Padrós a Balenyà.
- d- 14 agost 1154
- e- Clergue.
- f- Prepòsit novembre (1194)
- g- 5 abril: *Anno Domini M° C° XC° VIII°. Obiit Bernardus de Balaiano, clericus et canonicus Sancti Petri, qui sit requies*
- i- Cases a Vic de Pere Berenguer de Balenyà.

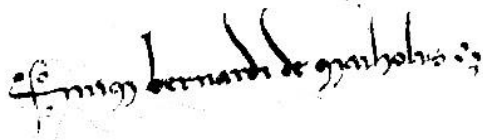
77-BERNAT DE CASTELLAR

- e- Diaca
- f- Subsacrista
- g- 4 maig: *Eodem die obiit Bernardus de Castellari diachonus, subsacrista et canonicus Sancti Petri. Sub gradibusex medio, in dextera parte galileae ad capud videlicet refectorii sepultus, cuius anima in Christo fruatur vita.*

78-BERNAT DE CORCÓ

- e- Sacerdot
- g- 20 febrer: *Eodem die obiit Bernardus de Corcho sacerdos qui [te]nebat locum Iohanis [Ba]chonis, cui sit requies*

79-BERNAT DE MAIOLES

- a- 1196-1226
- b- Fill d'Ermessenda de Maioles. Germans Berenguer i Joan.
- c- Camp de Prat a Vic i 1000 sous.
- d- 25 març 1196.
- e- Levita
- f- Prepòsit de febrer (1208-1210)
- g- 27 febrer: *Eodem die obiit Bernardus de Maiolis, levita et canonicus Sancti Petri.*

80-BERNAT DE MERLÉS

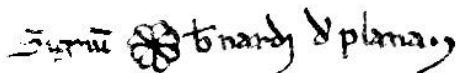
- a-1221-1233
- d- 1223
- e- Sacerdot
- f- Succentor 1223-1233...
- g- 7 setembre: *Bernardus de Merles [...] Vicensis [...ca]nonicus huius [sedis ...] Deum oremus.*
- k- Estudiant a Bolònia 1221

81-BERNAT DE MONTRAL

- a- 1195-1203
- b- Fill de Bernat de Montral i Sança. Germans Guillem, Arnau, Bernat i Guislabert.
- c- Mas Perella a Gurb i 80 morabatins.
- d- 23 maig 1195
- e- Clergue
- f- Membre de la catedral 1195-1203
- i- 5 agost: *Ipsa die obiit Bernardus de Montreali, clericus et canonicus Sancti Petri cui sit requies.*

82-BERNAT DE PLANA

- a- 1229-1270.
- e- Sacerdot
- f- Responsable de les escoles 1229
- g- 29 abril: *Eodem die anno domini M CC LXX obiit Bernardus de Plano Vicensis canonicus qui dimisit isti ecclesie suum breviarium et psalterium, ita quod semper stent in choro et statuit unum anniversarium pro anima sua semper celebrandum.*

83-BERNAT DE RIUDEPERES

- a- 1138-1142
- b- Fill de Berenguer Amalric i Beatriu. Germans Rutilan, Alaman i Pere Berenguer de Riudeperes.
- e- Clergue
- g- Mort anant a Jerusalem
- h- Rutilan i el seu nebot Pere de Riudeperes.
- j- Mas Cantallops, feu de Formigons i béns a Riuprimer.
- j- Restitució de la capella de Sant Sixt a Sant Tomàs de Riudeperes.

84- BERNAT DE ROVIRA

- a- 1017-1040
- b- Fill del vescomte de Girona Seniofred, germans Guillem Seniofred i Ramon Seniofred, ardiaca de Barcelona.
- c- Alou de Boadella
- e- Levita
- g- 22 maig: *Eodem die obiit Bernardus Seniofredi*

85-BERNAT DE SANTA EUGÈNIA

Ego ~~bernatus~~ eugonia h hoc firmo.
Bernatus eugonia h hoc firmo.

- a- 1196-1233
- b- Fill de Bernat de Santaeugènia.
- k- Present en l'elecció de Bernat Calbó. 1233

86-BERNAT DE SANTAMARGARIDA

- a- 1175-1202
- c- Béns a Sant Pere de Torelló, Sant Martí Sescorts i Sant Pere de Falgars.
- e- Sacerdot
- f- Hebdomadari de la catedral de Vic.
- g- 9 juny: *Ipsa die obiit Bernardus de Sancta Margarita, sacerdos ebdomedarius Vicensis, qui dimisit suas domos loco aniversarii et stabilivit unam lampadam ante altare Sancte Marie de Coro*
- h- Berenguer Artall
- i- Cases sota la senyoria del sagristà menor.
- j- Establint llàntia davant altar de Sant Pere i Santa Maria.
- k- Entrega a l'altar major un calze d'argent i els seus llibres

87-BERNAT DE SANTHIPÒLIT, senior

- a- 1164-1196
- b- Fill de Berenguer Arnau de Santhipòlit i Guillema. Germans Pere, Rutilan i Ermessenda.

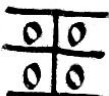
- c- Alou de Selvella a Sant Hipòlit de Voltregà, alou del Prat i cases a Vic.
- d- 8 octubre 1164
- e- Sacerdot
- f- Sagristà menor (1185-1196)
- g- 13 febrer: *Item eodem die migravit ab hoc seculo Bernardus de Sancto Ypolito, huius sedis canonicus et sacriscrinius, vir honestus ac bonis moribus ornatus qui capellam Sancte Marie Magdalene construxit ex suis propriis sumptibus anno Domini M^o C^o XC^o VI°.*
- h- Bernat de Santhipòlit, junior
- i- Cases a Vic.
- j- Fundant i construint capella Santa Magdalena el 4 maç de 1206.
- k- Fent redactar i oferint a laatedral un martirologi.

88-BERNAT DE SANTHIPÒLIT, junior

Bernardus de Sancto Ypolito sacrista firmo

- a- 1201-1242
- b- Germans Guillem i Berenguer de Santhipòlit.
- c- Mas Gurguterol i cases a la sagrera de Sant Hipòlit de Voltregà.
- d- 8 gener 1201
- f- Prepòsit de febrer (1210-1225), sagristà menor (1222-1240) i prepòsit de gener/agost (1230-1233)
- g- 12 juliol 1242: *Anno Domini M CC XL II idcirco IIII idus iulii, obiit dominus Bernardus de Sancto Ypolito, secundus sacrista Vicensis, [stabilivit] et constituit perpetuu in sacerdotem in altari Beate Marie Magdalene in ecclesia Vicensi pro quo fratres Deum oremus quod altare avunculus suus Bernardus de Sancto Ypolito hedificaverat de novo.*
- k- 1226 signa una concòrdia amb Guillem de Malla sagristà major.

89-BERNAT DE SAU

Bernardus de Sau firmo

- a- 1120-1164
- b- Nebot de Pere de Lluçà
- c- Alou de Quadres i cases a Vic
- g- 21 juliol: *Item ipso die obiit Bernardus de Sau, levita et canonicus huius ecclesie anno domini M^o C^o LX° IIII°.*

90- BERNAT DE TALAMANCA

- a- 1172
- c- Mas de Riudeperes
- e- Laic
- g- 6 juny: *Eodem die obiit Bernardus de Talamanca qui de suis bonis mansum Rivopetrarum qui dicitur Chintana canonicè nostre per scripturam donavit et rogavit ut obitus eius in capitulo legeretur et scriberetur, et obsequiem eius et preces in ecclesia nostra fierentur sicut et factus est. Obiit autem ipse die qua videtis, anno*

XXX V Lodovici iunioris, pro quo fratres Deum exorate.

91-BERNAT DE TAVERDET

Ego b. de taverdet h. firmo

- a- 1224-1233
- k- Present elecció Bernat Calbó 1233

92-BERNAT DE TENES, senior

- a- 1141-1173
- b- Germà del canonge Berenguer de Tenes.
- c- Béns a Tenes i Folgueroles
- e- Clergue
- f- Administrant béns de Sant Joan de Ripoll a la Plana de Vic
- g- 24 octubre: *Ipsa die obiit Bernardus de Tennis, clericus et canonicus Sancti Petri, vir honestus ac omnis sanctitatis amicus qui in sancta confessione spiritum suum a domino comendans feliciter migravit ad Christum.*
- h- Nebot Bernat de Tenes.
- i- Mas Posafarines, cases de Vic i béns de Sant Joan de Ripoll.

93-BERNAT DE TENES, junior

- a- 1173-1186
- e- Clergue
- f- Prepòsit juliol (1176)
- g- 14 gener: *Anno ab Incarnacione Domini M C LXXX. VI obiit Bernardus de Tennis, canonicus Sancti Petri iuventute bona que pro Deum fratres rogemus ut illi misereri dignetur*
- h- Arnau de Tenes, nebot.
- i- Església de Sant Jaume de Cursó, béns de Berenguer de Tenes i cases i horts a Vic.

94-BERNAT DE TERRERS

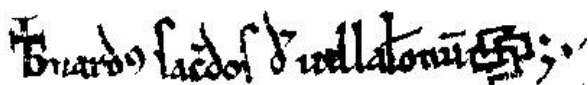
- a- 1126-1186
- c- Mas Carecac a Manlleu, béns a Sant Esteve de Vilacetrú i molins a Vilamirosa.
- d- 14 abril 1126
- e- Levita
- f- Marmessor de Ramon Berenguer de Cursó i de Pere de Lluçà
- g- 27 de gener: *Ipsa die obiit Bernardus de Terreriis, canonicus Sancti Petri, vir nobilis ac omnis sanctitatis amicus qui de suo proprio alodio nostre dimisit canonice et ad ultimum in sancta confessione spiritum suum domino comendans quievit in pace*
- h- Berenguer de Tenes i Berenguer de Sentfores
- i- Béns a Manlleu, molins del Ter. Béns a Sant Joan de Riuprimer, Sant Jaume de Cursó, Artés. Cases a Vic.

95-BERNAT DE TORNAMIRA

- a-1192-1259
- b- Fill d'Arnau de Tornamira i Sibila de Sentmenat. Germans: Arnau, Ramon, Bertran i Berenguer
- c -Béns a Sant Andreu de Pruit
- d- 17 setembre 1192
- e- Sacerdot
- f- Prepòsit de desembre (1213-1229), Preceptor (1227-1240)
- g- 15 gener 1219: *Eodem die anno Domini M° CC° L° nono obiit Bernardus de Tornamira, Vicensis preceptor cui fuit sepultus in Sancti Petri pro quo Deum fratres exoremus*
- i- Cases a Vic que foren de Bernat Monjo.

96-BERNAT DE VILALLEONS

- a- 1186-1220
- b- Germà: Pere Sala.
- e- Sacerdot
- f - Hebdomadari i clavíger (1194-1220)
- g- 8 agost: *Anno domini M CC XX obiit Bernardus de Villaleonum, clericus et Sancti Petri claviger cui sit requies.*
- h- Ramon de Vilalleons
- i- Mas i sagrers a Vilalleons.

97-BERNAT DE VILAGRANADA, senior

- a-1152-1196
- b- Fill de Bertran de Vilagranada i Beatriu. Germans: Bertran, Pere i Guillem.
- c- Honor i molins de Vilarambert i un camp a Gurb.
- d- 10 maig 1152
- e- Sacerdot
- f- Primicier (1186-1196). Capellà de Santa Maria i Sant Joan d'Oló (1173). Capellà de Tona (1185)
- g- 26 març: *Eodem die Bernardus de Villagranata, primicherius, canonicus Sancti Petri, vir honeste vite, bonis moribus hornatus pro quo fratres Deum exoremus*

98-BERNAT DE VILAGRANADA, junior

- a-1194-1240
- b-Fill de Guillem de Vilagranada i Arsenda d'Olost. Germà Bertran casat amb Maria de Gurb.
- c- Mas Batpots de Gurb
- d- 11 febrer 1194
- f- Prepòsit de juny (1209-1235), desembre (1212) i maig (1234). Ardiaca de Barcelona

(1231-1235)

g- 23 agost: *Anno domini M CC[...] obiit Bernardus de Vilagranata, Barchinonensis archidiaconus et nostre sedis canonicus, cui sit requies.*

i- Cases que foren de Berenguer de Vilanova.

99-BERNAT GUILLEM

a- 1100

e- Clergue

g- 27 gener: : *Eodem die obiit Bernardus Guillelmi, clericus et canonicus Sancti Petri, anno XL° VIII° regni regis Philippi*

100-BERNAT GUILLEM DE COLL

a- 1126

b- Fill de Guillem Guifred

c- Alou del Coll de Vic i drets a Quadres, Gurb, Spadamala, Miralplà i Gurri

d- 17 maig 1126.

e- Laic

h- Entrega els seus béns a Berenguer segoner.

101-BERNAT GUILLEM SANTA EUGÈNIA

a- 1173

e- Sacerdot

g- 21 octubre: *Eodem die obiit Bernardus Guillelmi de Sancta Eugenia, chanonicus atque sacerdos huius loci.*

102- BERNAT RAMON

e- Clergue

g- 17 agost: *Eodem die obiit Bernardus Raimundi, captivarii, clericus et kanonicus Sancti Petri, cui sit requies.*

103-BERNAT SUNYER

a- 1060-1061

b- Fill de Sunyer Cixila i nebot de Guillem Cixila.

c- Béns a Terrers, Manlleu, Granollers i Aiguafreda.

f- Cabíscol 1060-1061

g- 15 octubre: *Eodem die obitus Bernardi Suniarii qui capitis scholarum subrogatus ordine vita defunctus est in placida iuventute, pro quo fratres Deum misericordicum orate,*

104-BERNAT TEDMAR

a- 1091

b- Fill de Tedmar Miró i Ermessenda. Germans Berenguer i Guillem.

- c- Mas Collell de Seva
- d- 9 abril 1091.
- e- Levita
- g- 30 març: *Eodem die obiit Bernardi Tedmari, levite et canonici Sancti Petri*
- h- Berenguer Tedmar el seu germà
- i- Mas Collell

105-BERNAT TIZÓ

- a- 1163
- c- Béns a Sant Hipòlit de Voltregà.
- g- 30 setembre: *Ipsa die obiit Bernardus qui vocabatur Ticio, levita et canonicus huius loci.*
- h- Bernat i Rotlan de Santhipòlit.

106-BERNAT UMBERT

- a- 1078-1111
- b- Fill d'Umbert de les Agudes i Sicardis de Lloret. Germans Guillem i Ramon.
- c- Béns al bisbat de Girona i a Tona
- d- 11 agost 1078
- e- Diaca
- f- Canonge de Girona ,Ardiaca d'Osona 1078-1093 i bisbe de Girona 1093-1111.
- h- Nebots Guillem Umbert i Gaufred.
- i- Castells de Lloret i Calella, alous de Mataró i béns a Sant Celoni.

107-BERTRAN DE CASTELLAR, senior

- a- 1126-1155
- c- Béns a Vic, Saderra, Sant Julià de Vilatorça i Manresa.
- e- Clergue
- g- 31 gener: *ipso die obiit Bertrandus de Castellar, clericus et canonicus Sancti Petri, in senectute bona.*

108-BERTRAN DE CASTELLAR, junior

berandus iuuenis

- a- 1144-1166
- b- Fill de Guillem i Flandina. Germans: Bernat i Guillem
- c- Béns a Manresa, Vilatorça i Saderra
- d- 10 abril 1152
- e- Clergue
- g- 6 novembre: *Ipsa die obiit Bertrandus de Castellar, clericus et canonicus Sancti Petri vir oneste vite ac omnis castitatis amator, qui in iuventute sua complevit cursum vite sue.*

109-BERTRAN D'HUIRA

- a- 1146-1174
- b- Germà Guillem d'Huira.
- c- Béns a Sant Pere del Pla (Sora)
- d- 27 gener 1146
- e- Clergue
- g- 2 novembre: : *Item eodem die obiit Bertrandus de Auira, vir sapiens et nobilis clericus et canonicus Sancti Petri in iuventute bona*
- h- Pere de Viver
- i- Mas Vallat de Campdevàdol, mas a Sant Pere d'Huira i cases a Vic.
- k- Feus pel monestir de Ripoll, Santa Maria de l'Estany i Sant Llorenç de Bagà.

110-BERTRAN DE MONTRODON

- a- 1227
- e- Clergue
- g- 7 juny: *Eodem die obiit Bertrandus de Monterotundo, clericus et canonicus Sancti Petri.*

111- BERTRAN DE VILAGRANADA

- a- 1142-1176
- b- Fill de Guillem Bernat i Flandina. Germans Bernat i Guillem
- c- Béns a Mora i Sant Sixt de Miralplà
- d- 20 octubre 1144
- e- Clergue

112-BERTRAN MIRO

- a- 1093-1126
- b- Fill de Miró Adalbert i Verna, germans Ramon, Bremon i Dalmau.
- c- Meitat del mas Olmet d'Aguilar a Balenyà.
- d- 2 juliol 1093
- e- Clergue
- g- 14 abril: *Ipsa die obitus Bertrandi Mironis, clerici et canonici Sancti Petri, qui in via Sancti Sepulcri naufragio tribulatus quievit in pace, cui nostris precibus interventibus quiete perfrui sempiterna concedat omnipotens Deus.*

113-BOECI

- a-
- b-
- c-
- d-
- f-

114-BONET

- e- Sacerdos
- f- Monjo major
- i- 19 juny: *Ipsa namque die obiit Bonetus, sacerdos et Sancti Petri maior monachus.*

115- BONFILL SACER

- a- 1050-1066
- b- Fill de Vital
- c- Béns a Sant Julià de Vilatorça
- e- Sacerdot
- f- Capellà Sant Julià de Vilatorça
- g- 29 juliol: *Obitus Bonifilii de Villatorça, sacerdotis et canonicus anno VI Philippi regis.*

116-BONFILL DE GURB

- a- 976-1007
- b- Fill d'Ansulf de Gurb i germà de Sendred.
- c- Alous al castell de Gurb i de Meda
- e- Levita
- h- Bernat Sendred
- i- Béns a Merlés. Castell de Meda i Sant Llorenç comprat als comtes de Barcelona.

117-BONFILL TEDBALL

- a- 1058-1094
- b- Fill de Tedball Bonfill i Ingelsia. Casat amb Beatriu. Fills Guillem Bonfill i la branca dels Bellpuig.
- c- Béns a Sant Julià de Vilatorça i Vilalleons
- d- 1079
- e- Levita
- g- 3 desembre: *Eodem die obiit Bonifilius Tedballi*
- h- Guillem Bonfill
- i- Camp Rossell a Vilanova de Terrassola i béns a Seva.

118-BONFILL UNIFRED

- a- 1021-1052
- b- Fill de Garsenda. Casat amb Bella. Fills Gerbert, Tedball, Guillem, Ramon i Arsenda.
- c- Béns a Sant Julià de Vilatorça i Vilalleons.
- d- 19 juny 1030
- e- Sacerdot
- f- sagristà menor de la catedral (1023-1052)
- g- 16 novembre: *Eodem die obiit Bonefilius, sacriste, bone memorie*
- k- Rebut béns per pregar per l'ànima del comte Berenguer Ramon I.

119- BONSOM

- a- 979-1024

- b-
- c-
- e- Levita
- f- jutge

120-BONUÇ

bonucius sac

- a- 1048-1066
- b- Germà Seniofred
- c- Mas a Vilacetrú i alou de Carerac.
- e- Sacerdot
- g- 11 agost: *Eodem die obiit dominus presbiter Bonucius Sancti Petri canonicus vir preimum dulcis et fidelissimus.*
- h- Guillem Ramon sagristà i Ermemir Quintilà
- i- Béns a Espadamala (Torelló), Osor, Mas Vilacetrú, alou de Carerac (Seva), béns a Llagostera (Taradell) i Riudeperes.
- k- Viatge i mort al Sant Sepulcre de Jerusalem.

121-BORRELL

- a- 971-1018
- b- Fill d'Ingilberga i el veguer Borrell. Germanastres Frujà, Miró, Aigó i Sunyer.
- c- Béns a Tanyà i Sant Hipòlit de Voltregà.
- e- Bisbe.
- f- Jutge 979, elegit bisbe d'Osona 1010-1018 i abat de Sant Feliu de Girona 1010-1018.
- g- 24 febrer 1018: *Eodem die obiit domnus Borrellus, episcopus, venerande memorie sepultus est in cripta subtus ecclesiam Sancti Michaeli*

122-BORRELL ADROER

Borrellus qui e leura

- a-1060-1088
- b- Fill d'Adroer. Germans: Ramon i Sunyer.
- c- Béns a Fogueroles i Tavèrnoles.
- e- Levita
- h- Ramon Borrell i Martí
- i- Mas Casanova, alou de Tanyà (Folgueroles), vinya a Tavèrnoles i a la Gavarresa. Cases a Vic.

123-BORRELL GUIBERT

- a- 1029-1074
- b- Fill de Guibert i Guisla. Germans: Pere, Isarn, Guislabert, Ramon, Alba i Adaledis.

- c- Béns a Santa Eulàlia de Riuprimer
- d- 1029
- e- Laic
- f- Escolàstic de la seu d'Urgell (1040-1051) i gramàtic a Vic (1051-1072)
- h- Guislabert i Ramon Guibert
- i- Béns a Sant Miquel de la Guàrdia, Tanyà (Folgueroles) i cases a Vic.
- k- Redactor de moltes dotalies d'esglésies: Seu d'Urgell, Cardona, Breda, Manlleu.

124- BOVET

- a- 1008-1038
- b- Fill de Galí.
- c- Béns a Vic i Terradelles
- e- Levita

125-BREMON, JUTGE

ego tunc minister archiepiscopi huius legaliter confirmo

- a- 1039-1085
- b- Fill del jutge Guifré i Emma. Germà Gerall. Casat amb Guisla
- c- Sant Julià Sassorba i Taradell
- e- Diaca
- f- Jutge

126-BREVARIUS

- a- 898.

127-BRUNIQUER

Brunnicardofacer

- a- 948-981
- b- Nebots Amalric i Guigó
- c- Béns a Sant Hipòlit de Voltregà
- d- 957 reforma de la canònica
- e- Sacerdot
- h- Amalric levita i Guigó.
- i- Béns a la Cerdanya. Alous al terme de Sant Hipòlit: Sorribes, Medians, Orriols, Palol i Cornudells.
- k- Disposant de llibres de la catedral segons inventari de 972.

128-CARBÓ

- a- 1144
- c- Béns a Espadamala (Torelló)
- d- 5 agost 1144
- e- Clergue
- g- 7 març: *Ipsa die obiit Martinus, clericus et canonicus huius loci qui dicebatur*

Carbo.

129-CIXILANE

a- 1000-1023

c- Béns a Terrers i Manlleu

e- Sacerdot

g- 9 novembre: *In eodem die obiit Cixilane, sacerdos bone memorie.*

130-CLIMENT

S-ignū clemēti

a- 1131-1154

e- Sacerdot

f- Preceptor (1131-1154)

g- 13 novembre: *Eodem die obiit magister Clemens, sacerdos et canonicus Sancti Petri*

131-DACÓ

a- 1000

b- Fill de Giscafred

e- levita

g- 24 agost: *Ipsa die obiit Daco, levita, bone memorie.*

h- Guifré jutge

132-DACÓ JUTGE

Dacho Sacre iudex

a- 980-1009

b- Fill de Baró i casat. Fill Guifred jutge

c- Béns a Sant Julià Sassorba

e- Sacerdot

f- jutge (981-1009) Capellà de Santa Maria de Vic

g- 22 juny: *Eodem die obiit Daco iudex, bone memorie.*

h- Guifré jutge

i- Sant Julià Sassorba

133-DALMAU DE CASTELLÓ

a- 1224-1272

b- Germà de Guerau de Castelló

c- Sant Hipòlit de Voltregà

e- Cavaller i canonge laic

g- 27 desembre: *Eodem die anno domini M CC L XX secundo obiit Dalmacius de Castilione, miles canonicus istius ecclesie.*

134-DALMAU DE CORNELLÀ

(Ego dalmat) Se heredano h firmo;

- a- 1230-1266
- e- Clergue
- f- Prepòsit de març 1230-1233...
- g- 16 agost: *Eodem die anno domini M CC L XVI obiit Dalmacius de Corniliano, Vicensis canonicus qui de suis bonis stabilivit unum anniversarium quolibet anno faciendum in ecclesia Vicense, et est sepultus ante ianvas Sancte Marie Rotunde.*
- k- Confirmant elecció de Bernat Calbó. 1233

135-DALMAU DE SAVASSONA

Hignavit ita dalmacius archidiaconus

- a- 1195-1239
- b- Fill d'Ermessenda de Savassona. Germans: Guillem, Bernat i Pere.
- c- Mas Belloc (Folgueroles)
- d- 21 desembre 1200
- g- Diaca
- f- Capellà de Santa Eulàlia de Riuprimer (1202), prepòsit de març (1220-1222), novembre (1229) i desembre (1230-1233). Ardiaca (1204-1239)
- i- Cases a Vic i béns a Navarcles
- j- Compra béns d'Arnau de Manlleu i rebent castell Espelt (1213)
- k- Plet a Roma per la seva actuació (1220-1222)

136- DOMNUÇ

- a- 1002-1021
- b- Casat té com a fill a Guadall i Guisla
- c- Béns a Taradell, Tanyà, Calders, Vall de Lord, Badalona, Sentmenat
- e- Levita
- h- Fill Guadall
- i- Castells de Rubió, Ardesa, Miralles, Segur i Castellet.

137- DONADEU

- a- 1023-1027
- b- Casat i té com a fill Ató.
- c- Béns a Saderra i Torelló.
- e- Sacerdot

138-ELDALEC

- a- 898

f- Ardiaca a la consagració de Sant Martí d'Aiguafreda

139-ELDEMAR DE CLARIANA

eldemar rex ley

- a- 989
- b- Fill de Guiniguis Mascaró, vescomte de Girona. Germans Sesmon, Seniofred i Otó. Casat amb Riquilda i té com a fill a Ermemir
- c- Béns a Taradell, Castell de Clariana
- e- Levita
- h- Ermemir Eldemar
- i- Alou de Subiradells

140-ELDEMAR DE MATA

- a- 1014-1045
- b- Casat amb Orucia. Fills Guifred, Riculf, Amat i Ramon.
- c- Alou de Mata a Vic.
- e- Levita
- g-12 octubre: *Eodem die obiit Eldemarus levita atque canonici, bone memorie.*

141-ELIAS

elias sacer

- a- 923-968
- c- Béns a Taradell, Espinelves i terme Sant Llorenç. Alou de Formigons i béns a Marata (Vallès)
- d- 957 present restauració canònica
- e- Sacerdot.
- f- Marmessor testament Guimerà (944)

142-ELISAGAR

- a- 928-961
- c- Béns a Munter i a Santa Eulàlia de Riuprimer.
- d- 957 present restauració canònica
- e- Levita
- h- Marmessor testament Sunifred (961)

143-ENNEGÓ

ennego archiepiscopus

- a- 957-1002
- b- Nebot de l'ardiaca Ansemon

- c- Béns a Gaià i a Vic.
- e- Sacerdot
- f- Arxiprest 998 signa com ardiaca.
- h- Riculf cabiscol
- i- Béns a Socarrats i a Taradell.
- j- Participant consagració Santa Cecília de Montserrat

144- ENRIC

- a- 1035-1053
- b- La seva mare Ermengarda. Germans Adalbert i Ermetruit
- c- Béns a Sant Martí Sescorts. Arous a Serraima, Cornet i Llanars
- e- Levita i monjo
- f- Jutge 1040-1053
- g- 14 juliol: *Eodem die obiit Henricus monachus, vir sapientiae et eloquentiae plenus, bone memorie.*

145-ERIBALL BOECI

Heribaldus nachmirus

- a- 1055-1087
- b- Fill de Boeci i germanes: Dispòsia i Ilia.
- c- Béns a Sant Julià de Vilatorca i Vic.
- d- 1060
- e- Sacerdot
- f- Jutge 1061
- g- 4 octubre: *Eodem die transiit Eriballi, canonici Sancti Petri qui splendida senectute atque celeberrime est sepultus.*
- i- Béns a Lliors(Montseny) i cases a Vic rebudes de Guillem Argemir.
- k-Actuant a Ager i impulsor canònica Santa Maria de l'Estany.

146-ERMEGILD

- a- 957
- c- Béns a Mata.
- d- Fundació missa per Sonigild i Adevora.
- e- Prevere

147-ERMEMIR

- e- Sacerdot
- g- 19 setembre: *Eodem die obiit Ermemirus, sacer, bone memorie.*

148-ERMEMIR

- e- Subdiaca
- g- 31 maig: *Eodem die obiit Ermemirus, subdiaconus.*

149-ERMEMIR GUILLEM

ERMEMIRUS: SACERD

- a- 1017-1054
- b- Fill de Guillem sagristà
- c- Béns a Montells, Boada, Malla, Taradell,
- e- Sacerdot
- g- 17 maig: *Eodem die migravit Ermemir Guillelmi ab hac luce, qui presbiter dum vixit Iherosolimis Christi Sepulcrum videre festinavit*
- h- Nebots Seniofred entregat a Ermemir Quintila per ser educat i Berenguer entregat a Guibert per ser educat Guislbert i Ramon Guibert reben molts béns.
- i- Béns a Boada i Montells.

150-ERMEMIR QUINTILÀ

Ermemirus sacer & testis

sub

- a- 1031-1080
- b- Té com a germà Oliba cabiscol.
- c- Béns a Boada.
- e- Sacerdot
- f- Responsable del *scriptorium* de la catedral (1029-1080)
- g- 9 abril: *Anno ab incarnatione Domini nostri Ihesu Christi millesimo LXXX. Obiit dominus Ermemirus Quintile, canonicus Sancti Petri, in senectute bona cuius opere et studio plurimi peracti sunt libri et plures clerici nutriti ad honorem et servitium ecclesie predicti Sancti Petri. Qua propter omnes in comune Deum exorate eius.*
- h- Guillem Ermengol, nebot.
- i- Alou de Boada
- j- Reben llibres d'Ichilà i entregant-los al seu nebot Guillem Ramon i a l'altar de Sant Miquel.

151-ERMEMIR ERVIGI

- a - 1065-1078
- b- Casat amb Tedelendis
- c- Béns a Tona, Balenyà i Santa Coloma Sasserra
- e- Laic

152-ERMEMIR SALA

- a- 1097
- b- Fill de Sala de Voltregà. Germà: Guillem
- c- Béns a Sant Hipòlit de Voltregà
- e- Sacerdot
- g- 18 novembre: *Eodem die obiit Ermemirus sacer, bone memorie*
- h- Guillem Sala, germà.

i- Alou del Castell, peces de terra a Solanelles i Sorribes (Voltregà). Sagrers a Santa Cecília de Voltregà.

153-ERMENGOL

e- Sacerdot.

g- 7 juliol: *Eodem die obiit Ermengaudus, presbiter, cui sit requies.*

154-ERMENGOL ARNAU

a- 1067-1106

b- Fill d'Arnau Seniofred. Germans Berenguer, Guadall, Pere i Guillem

c- Béns a Granollers de la Plana, molins al Ter, Carerac i Vilacetrú.

155-ERMENGOL ERMEMIR

a- 1049-1078

b- Fill d'Ermemir Guillem. Casat amb Ricardis. Fills: Bernat i Dalmau.

c- Castlà del castell de Malla, béns a Viladrau i Sant Hipòlit de Voltregà.

e- Diaca

f- Cabiscol (1049-1060) i ardiaca (1061-1078)

g- 28 febrer: *Eodem die obiit Ermengaudus de Medala, Ausonensis archidiaconus, miles egregius et bonis moribus ornatus et nostre sedis canonicus, qui de suo proprio alodio dimisit canonice anno X^o VIII° Philippi regis.*

h- Fills Bernat Ermengol i Dalmau Ermengol

j- Castell de Malla, mas Urdines i cases a Vic.

156-ERMENGOL GUILLEM

a- 1032-1080

b- Fill de Guillem de Mediona i Arsenda. Germans, Ramon, Quíxol i Ermengarda.

c- Castell de Malla, béns a Oló.

e- Levita

g- 10 gener. *Eodem die obiit Ermengaudus Guillelmi, levita, qui est canonicus anno scilicet regis Philippi XXX°*

h- Folc Ermengol,

157-ERMENGOL RAMON

a- 1147

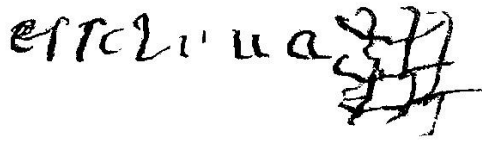
b- Fill de Ramon d'Olost

c- Alou de Tresvics d'Olost

e- Sacerdot.

g- 7 juliol: *Eodem die obiit Ermengaudus, presbiter cui sit requies.*

158-ESCLUA

- a- 981-993
- b- Fill de Baró
- c- Béns a Vallosera (Seva)
- e- Levita

159-EXEMENUS

- a- 944
- b-
- c-
- d-
- e-
- f-

160- FEDANCI

- a- 953
- e- Sacerdot

161-FERRER DE CLOQUER

- a- 1230-
- b- Pares Arnau de Cloquer i Brunissenda
- c- Hospital Arnau de Cloquer
- g- 1 setembre: *Eodem die obiit Ferraris de Clochario, canonicus Sancti Petri*

162-FERRER DE SORBA

- a- 1183-1222
- b-Fill d'Oller de Sorba i Ermessenda. Germans Gerall i Berenguer.
- c- Béns a Vespella.
- d- 30 desembre 1183
- e- Prevere
- f- Sacerdot Santa Maria la Rodona (1191-1205), prebendari del benefici de Sant Miquel (1205-1222).
- g- 1 setembre: *Anno Domini M° CC° XX° II° obiit Ferrarius de Sorba, sacerdos et Sancti Petri canonicus, qui in Vicensi ecclesia [sta]bilivit atque dictavit altare Sancti Iohannis et unum sacerdotem ibi et in choro Vic[ensis] perpetuo stabilivit et unam lampadam ante altare maius Sancti Petri, die ac nocte, ardere statuit et unum far de XL^a IIIIor cereis in festo Sancti Petri ad totas matutinas, ad missam maiorem et unum anniversarium in ecclesia et in choro Vici sollempniter stabilivit in sequenti*

die post anniversarium Petri, bone memorie Vicensis sacriste

- h- Joan de Vilacendre i Arnau de Cloquer
- i- Tots els diners i objectes de que disposa sota protecció papal.
- j- Fundador del benefici de Sant Joan a la catedral de Vic(1222). Establiment aniversari per Joan de Vilacendre
- k- Acabant obres de la coberta de la catedral iniciades per Pere de Tavertet.

163-FERRER LLOBET

- a-
- b-
- c-
- d-
- e-
- f-

164- FERRIOL

- a- 948- 981
- e- Sacerdot.

165-FROJÀ

- a- 942-991
- b- Fill de Sclua i Ingilrada. Germans Sunyer, Miró i Borrell.
- c- Béns a Oristà i Sant Hipòlit de Voltregà.
- e- Bisbe.
- f- Bisbe d'Osona 976-991
- g- 17 agost: *Ipsa die obiit Fruiane, Ausonensis episcopus, qui fuit interfectus.*
- h- Assassinat

166-FOLC GUILLEM

Fulcho clericus

- a- 1096-1129
- c- Béns a Sant Julià de Vilatorrada.
- e- Clergue
- g- 16 gener: *Ipsa die obiit Fulchonis Guillelmi, clericus et canonicus Sancti Petri.*
- h- Pere Burdó
- i- Casa de Vic.

167-FOLC GUI SAD

- a- 1042-1074
- b- Fill de Guisad de Lluçà casat amb Maiassenda. Fills Bertran, Ramon, Guillem, Ermessenda i Ermeniarda.
- c- Torelló, Seva, Granera, Merlès, Olost i Òdena..
- g- 21 novembre: *Eodem die obitus Fulchonis Guisadi canonici qui est sepultus ante*

ianvas Sancti Petri, qui de suis bonis dedit nostre chanonice pro remedio anime sue et nos fratres exoremus Deum pro eo.

168-GALÍ

e- Sacerdot

f- 25 juliol: *Eodem die depositio Galindi, presbiter.*

169-GALÍ

Galindus sac

a- 1004-1039

b- Fill de Bonadona i nebot del sacriscrini Madeix

c- peces de terra i vinyes a Boada, vinyes a Artés, blat de Terrades. Béns a Terradelles i cases a Vic que va construir el sacerdot Madeix

e- Sacerdot

f- Hereu del sacriscrini Madeix (1004) i posat sota la protecció del bisbe Arnulf. sagristà 1039

g- 21 de maig: *Ipsa die obitus domni Galindi sacriste Sancti Petri vita memorabilis vir et per omnia valde bonus*

170-GAUCERAN MIRÓ

Gauceran

a-1054-1084

b- Fill de Miró Dacó i Bonadona

c- Béns a Rajadell i Vallformosa. Honor deFloriac a Tona i castell Espelt

d- 12 juliol 1054

e- Sacerdot

g- 23 abril: *Obiit Gaucerandi sacerdoti pro quo Deum oremus.*

f- Oliver el seu germà.

g- Castell de l'Espelt retorna a la canònica.

171-GAUFRED, levita

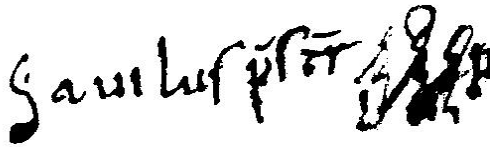
Gaufredus

a-

e- Levita

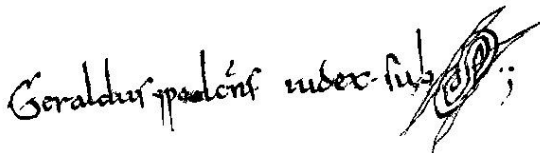
g- 4 agost: *Eodem die obiit Gaufredus de Galiano qui de suis bonis dimisit canonice in pace requiescat.*

172-GAVILUS

a- apareix el 898. Actuant com a testimoni en el testament Idalguer 908

173-GERALL JUTGE

a- 1039-1043

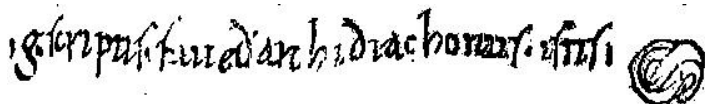
b- Fill del jutge Adalbert i Helena filla del jutge Ervigi

c- Béns a Oristà

e- Clergue

g- 11 febrer: : *Eodem die obiit venerande memorie Geraldus, clericus atque iudex in iuvenili etate anno XII° regis Henrici.*

174-GERALL BERNAT

a- 1106-1158

b- Fill de Bernat Ermengol i Estefania de Malla. Germans Bernat, Oliver i Pere

c- Béns a Malla, Sant Hipòlit de Voltregà i cases de Vic.

e- Diaca

f- Ardiaca (1138-1158)

g- 12 novembre: *Eodem die obiit Gerallus de Medalia, Ausonensis archidiaconus et nostre sedis canonicus, vir honeste vite ac bonis moribus ornatus pro cuius anima fratres ad Deum preces dirigete.*

h- Nebots Guillem de Malla, Ramon de Malla i Bernat de Sant Hipòlit.

i- Béns a Sant Hipòlit de Voltregà, Malla i Vic.

175-GERALL DE BIGUES

a- 1162-1200

b- Fill de Ponç de Bigues i Adaledis. Germans: Pere i Bernat. Oncle; canonge Guillem Gerall.

c- Béns a Sant Pere de Bigues (Vallès)

d- 6 maig 1162

- e- Clergue
- f- Paborde mes de novembre
- g- 13 abril: *Eodem die obiit Geraldus de Bigis, canonicus Sancti Petri, in die sancto sabbato.*

176-GERIBERT

Gerbertus subdiaconus @P

- e- Clergue
- g- 7 de juny: *Eodem die obiit Geribertus, bone memorie*

177-GERIBERT GUILLEM

- a- 1075-1099
- c- Mas Pod i cases a Vic
- e- Prevere
- g- 18 maig: *Ipsa die obiit Geribertus presbiteri*
- h- Nebots Bernat Berenguer i Pere Berenguer

178-GEROARDUS

- a-
- b-
- c-
- d-
- e-
- f-
- g-

179-GIRMON

GIRMUNDUS

- a- 908-911.
- e- Levita

180-GISCAFRED

- a- 911-953
- e- Sacerdot.

181- GUADALL DOMNUÇ

- a- 1017-1035
- b- Fill de Domnuç de Calders i casat. Fill Ramon Guadall
- c- Béns a Calders i castells de Rubió, Ardesa, Miralles i Segur.

- e- Bisbe
- f- Ardiaca d'Urgell(1021-1029) i bisbe de Barcelona (1029-1035)
- g- 20 agost: *Eodem die obiit Guadallus, Barchinonensis episcopus et nostre sedis canonicus.*

182-GUADALL DURAN

- a- 1028-1058
- e- Levita

183-GUADALL SENDRED

- a- 1039-1087
- e- Levita

184-GUADALL TRASOVER

- a- 985-1008
- b- Fill de Trasovari de Calders
- c- Béns a Castellet
- e- Bisbe degradat a prevere
- f- Ardiaca d'Urgell i bisbe intrús d'Osona (992-998)

185-GUADAMIR

- a- 933-957
- b- Germans Asenari i Jeremies.
- c- Béns a Tona, Vilagerill, Aguilar, Munter i Gavadons
- d- Subdiaca 933
- e- Bisbe
- f- Ardiaca 948 i bisbe 948-957

186- GUADAMIR SALA

- a-
- b-
- c-
- d-
- e-

f-

187-GUANALGAUDUS

f- Sacerdot

g- 23 abril: *Eodem die obiit Guanalgaudus sacer, pro quo Deum oremus.*

188-GUIBERT

a- 1015-1054.

b- Casat amb Guisla. Fills: Borrell, Alba, Ramon, Isarn, Guislabert i Adaledis.

c- Originari de Lieja i béns a Santa Eulàlia de Riuprimer.

d- 1015

e- Laic

f- Gramàtic de la catedral (1015-1054)

g- 5 novembre 1054: : *Eodem die depositio Guiberti, sedis huius doctoris magnifici, Leodicensis civitatis oriundi pro cuius anima fratres Deum orate ut praestet vivere in celis que plenus sapientie et fide predicavit in terris.*

h- Borrell Guibert i a la seva mort van tenir els béns Ramon Guibert i Guislabert.

i- Delme de la parròquia de Santa Eulàlia, béns a Boada, Sant Joan del Galí, Fontcoberta, Taradell, Granollers i Savassona.

k- Tots els seus fills sabien escriure i es conserven alguns documents. Escriptor de documents de plets en època del bisbe Oliba.

189-GUIFRÉ

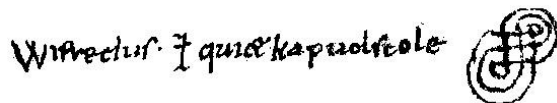

e- *Guifredus pbr*

e- Prevere

g- 28 novembre: *Eodem die obiit Guifredi, clericus et canonicus huius loci.*

190-GUIFRÉ

e- *Guifredus*

a- 998-1018.

e- Levita

f- Cabiscol (1014-1018)

191-GUIFRÉ, jutge

Guifredus de g. de x. sub P

- a- 996-1039
- b- Pare: jutge Dacó. Casat amb Guisla i fills: Gerall, Bremon, Gerberga i Cunieldis
- c- Béns a Sant Julià Sassorba, Fontcoberta, PratNarbonès, Vilasenan, Castellet i cases Vic.
- e- Levita.
- f- Jutge
- h- Fills Gerall i Bremon
- i- Sant Julià Sassorba, Vilasesnan i cases de Vic.

192-GUIFRÉ OLIBA

- a- 1051
- e- Levita
- g- 28 agost: *Eodem die obiit Guifredus Olibe, levita et canonicus Sancti Petri, cui debite servitutis exsolvatur obsequium.*

193-GUIFRÉ QUINTILA

- a-
- g- 5 juny: *Eodem die obiit Guifredus Quintile, bone memorie.*

194-GUIFRED SENDRED

- a- 1049
- b- Germà Adalbert i té com a fill Pere Guifré
- c- Alou de Quadres que té pel sagristà Galí, alou a Sescorts i cases a Vic

195-GUILLEM

- a-
- e-
- g-

196-GUILLEM

- a-
- e- Sacerdot.
- g- 22 gener: *Guillelmus, sacerdos Sancti Petri, qui panem anniversariorum habebat et cotidie pro fratribus debitum domino fideliter persolvebat officium.*

197-GUILLEM

- a-
- e- Levita
- g-16 març: *Ipsa die obiit Guilelmus, levita nostre sedis, bone memorie.*

198-GUILLEM

- a-
- e- Levita
- g- 13 agost: *Ipsa die obiit Guillelmus, levita et huius loci canonicus.*

199-GUILLEM

- a-
- e- Sacerdot
- f- Sacriscrini
- g- 13 setembre: *Eodem die obiit Guillelmus, sacerdos et sacriscrinius*

200-GUILLEM

 G. x. sac̄dot q̄ h̄ scripsit die r̄ anno

- a-
- b-
- c-
- e- Sacerdot
- f- Mestre
- g- 7 juliol: *Item ipso die obitus magistri Guillelmi, sacerdotis et canonici Sancti Petri, scientia litterarum preclari et docti*

201-GUILLEM

- a-
- e- Sacerdot
- g- 14 setembre: *Eodem die obiit Guillelmus sacerdos, bone memorie*

202-GUILLEM

- a-
- b- Fill Guillem Borrell
- c-
- d-
- e- Sacerdot
- f- Prior de Santa Maria de l'Estany (1127-1159)
- g- 8 desembre: *Ipsa die obiit Guillelmus, prior Sancte Marie Stagnensis et huius sedis canonicus.*

203-GUILLEM

- a- 1039-1082
- b- Germà Arnau
- c- Alou Vila Radulf, béns a Sant Julià Sassorba i cases a Vic.
- e- Levita
- f- Sagristà de Sant Pere d'Àger.

204- GUILLEM

- a- 1101-1114
- e- Clergue
- g- 12 desembre: *Eodem die obiit Guillelmus [...] Tortose Syrie, nostre sedis canonicus.*

205-GUILLEM ARGEMIR

- a- 1039-1064
- b- Germà d'Ermengol Argemir, Berenguer, Ramon i Arnau. Es casat amb Egina.
- c- Béns a Sant Hipòlit de Voltregà i cases a Vic.
- e- Levita.

206-GUILLEM BEDOÇ

- a- 1112
- b- Pares Ramon Arnau de Bedos i Adalendis de Malla i germans Arnau, Pere i Ramon.
- c- Béns a Malla i Munter.
- d- 2 abril 1112
- e- Clergue

207-GUILLEM BONFILL

- a- 1093-1141
- b- Fill de Bonfill Tedball i Beatriu. Germanes Engelsia i Maria.
- c- Béns a Sant Julià de Vilatorrada, alou d'Eures, Montells, Vilanova, Terrassola i Artés.
- e- Sacerdot
- f- Capellà de Santa Maria la Rodona.
- g- 12 juny 1141: *Ipsa die migravit a seculo Guillelmus Bonifilii admirande bonitatis karitatisque amator, sacerdos et canonicus Sancti Petri sed et ecclesie Sancte Marie capellanus inter precipuos non infimus qui eadem a fundamento edificare mire atque admirabile opere caepit et dum quod caeperat instanter exequeretur prius quam consummare licuisset pre foribus eiusdem ecclesie sepultus in pace quieuit anno domini M° C° XL° I°.*
- h- Berenguer de Vilanova i Berenguer de Benages, nebots.
- i- Mas Mata, béns a Santa Eugènia de Berga, béns comprats a Sant Hipòlit.
- k- Construcció i dotació de Santa Maria la Rodona, redempció parroquia Sant Julià Sassorba als senyors de Gurb.

208-GUILLEM BORRELL

Guillemus Diaconus

- a- 1059-1112
- b- Fill de Borrell i Arsenda de Boada. Germans Ramon Borrell i Pere Borrell.
- c- Béns apropiats a Sant Julià Sassorba i Vilasesnan a Gurb.
- d- Clergue stator del vescomte de Girona a la catedral de Vic.
- e- Diaca.
- f- Jutge

209-GUILLEM CIXILA

- a- 1046-1060
- b- Fill Cixila té com a germans Ramon Cixila, Bonfill Cixila i Sunyer Cixila.
- c- Alous a Artés, mas Terrers, béns a Granollers i cases al mercadal de Vic.
- e- Levita
- h- Sunyer Cixilà.
- i- Mas Terrers i béns a Granollers,

210-GUILLEM DE BALENYÀ

- a- 1143
- e- Laic i miles
- f- Confrare de Sant Pere
- g- 8 gener: : *Ipsa die obiit Guillelmus de Balaiano, miles, vir bonis moribus atque prudentia ornatus et huius sedis confrater qui in senectute bona cursum vite sue in pace finivit.*

211-GUILLEM DE CASULIS

hujus sine ulla sepel fuit archidiaconus. X^o

- a- 1148-1184
- b- Mare Beatriu i germans Ramon de Casulis, Arnau de Casulis i Pere de Casulis.
- c- Béns a Valloiera, mas Fitor i Coromines de Centelles.
- d- 24 octubre 1148
- e- Diaca
- f- Ardiaca 1148-1184
- g- 13 agost: *Eodem die obiit Guillelmus de Casulis, Ausonensis archidiaconus qui apud Gerundam defunctus est ad suam sedem reportatus et honorifice sepultus.*

212-GUILLEM DE CABRERA

- a- 1169-1193
- b- Fill de Guillem de Cabrera i Adelaida. Germans Arnau i Berenguer.
- c- Mas a Cabrera
- d- 1 abril 1176

- e- Clergue
- g- 22 gene: *Anno Domini M C XC III migravit ab hoc seculo Guillelmus de Capraria iuvenis, egregius probitate et genere clarus et huius sedis canonicus pro quo fratres Deum orate vero eius misereri dignetur.*

213-GUILLEM DE CASTELLCIR

- a- 1193-1233
- b- Fill Bernat de Castellcir i Adelaida. Germans Bernat, Bertran, Miró i Arbert.
- c- Mas Vall a Santa Coloma Sasserra.
- d- 2 abril 1193
- e- Sacerdot
- f- Paborde de gener 1217-1233. Capellà de Seva 1218.

214-GUILLEM DE MALLA, senior

signu guillemu de malla primicerii

- a- 1137-1191
- b- Germans Bernat de Malla, Rutilan de Malla i Berenguer de Malla
- c- Mas Cortada, béns a Malla, Sant Hipòlit, Viladrau i Sant Julià Sassorba.
- d- 9 gener 1159
- e- Levita
- f- Primicier 1159-1185 i ardiaca 1185-1191. Paborde de gener 1176.
- g- 15 gener 1191: *Ipsa namque die obiit Guillelmus de Medala, Ausonensis archidiaconus, qui inter cetera beneficia que nostre contulit ecclesie quatuor calices argenteos iussit fieri ad honorem maioris altaris Sancti Petri et Sancti Michaeli, Sanctique Iohannis et Sancte Marie pro quo fratres Deum exoremus ut illi misereri dignetur. Obiit autem anno Dominice Incarnationis M^o C^o XC^o I.*
- j- Nebot Guillem de Malla.

215-GUILLEM DE MALLA, junior

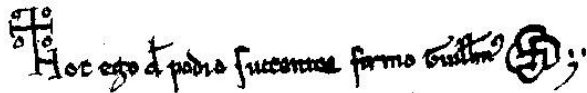
Guillelmus de Medala

- a- 1176-1231
- b- Fill de Rutilan de Malla i Adaledis. Germans Berenguer, Bernat i Ramon.
- c- Mas Pla de Malla, mas Mora, béns a Sant Hipòlit, delmes de Viladrau, Espinelves.
- d- 2 abril 1176
- e- Diaca
- f- Sagristà menor 1194-1220 i Sagristà major 1220-1231. Paborde de gener 1196, paborde de setembre 1200.
- g- 11 febrer: *Anno domini M CC XXX III obiit Guillelmus de Medalia, Vicensis sacrista, pro quo Deum fratres rogemus.*
- h- Bernat de Malla

216-GUILLEM DE MEDIONA

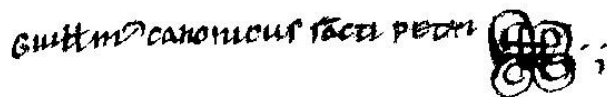
- a- 1002-1032
- b- Fill de Sesmon d'Oló. Casat amb Arsenda i té com a fills a Ramon, Ermengol.
- c- Castell d'Aguilar, Mediona.
- d- 30 abril 1015
- e- Levita
- g- 13 agost: *Ipsa die obiit Guillelmus, lev[ita] et huius loci canonicus.*
- h- Ramon i Ermengol els seus fills

217-GUILLEM DE PUIG

Hoc ego a patre succentore firmo Guillelmus

- a- 1184-1210
- b- Fill de Guilem de Puig
- c- Béns a Santa Maria de Fontroja a Girona.
- d- Casa a Vic
- e- Sacerdot
- f- Paborde de desembre i succentor 1208-1210
- g- 9 maig : *Anno Domini M CC X, obiit Guillelmus de Podio, sacerdos et Vicensis ecclesie canonicus atque seundixerius*

218-GUILLEM DE SANTA EUGÈNIA, senior

Guillelmus canonicus sancti petri

- a- 1120-1137
- b- Mare Sicardis i germans Berenguer, Bernat, Pere i Gerall.
- c- Béns a Santa Eugènia de Berga
- d- 25 maig 1127
- e- Clergue
- g- 7 setembre: *Ipsa die obiit Guillelmus de Sancta Eugenia, canonicus Sancti Petri cui sit requies.*
- h- Germà Berenguer.
- i- Alou de Infirma a Vic, cases a Santa Eugènia de Berga i de Vic per Pere Berenguer de Santaeugènia.

219-GUILLEM DE SANTA EUGÈNIA, junior

Guillelmus sacerdos

- a- 1144-1184

- b- Pares: Pere Berenguer de Santaeugènia i Guisla.
- c- Béns a la Roca i Montells a la parròquia de Santa Eugènia de Berga. Béns a Senata (Vallès).
- d- 11 maig 1144
- e- Clergue
- g- 1 gener : 1184: *Ipsa die obiit Guillelmus de Sancta Eugenia, clericus et canonicus Sancti Petri cui sit requies anno domini M C L XXX III.*
- h- Guillem Gros.

220-GUILLEM DE SOLER

- a- 1134-1165
- c- Béns a Sant Hipòlit de Voltregà.
- e- Diaca
- g- 15 desembre: *Ipsa die obiit Guillelmus de Solario, diaconus et canonicus huius sedi.*

221-GUILLEM DE TARADELL

- a- 1128-1199
- b- Pare Pere Ramon de Taradell.
- c- Béns a Taradell, Balenyà i cases a Vic
- d- 26 desembre 1128
- e- Sacerdot
- f- Capellà de Taradell i Santa Eugènia de Berga
- g- 21 maig: *Ipsa die obiit Guillelmus de Taradello, Sancti Petri canonicus, metrica arte doctus anno Domini M° C° XC° VIII.*

222-GUILLEM DE TAVERTE

- a- 1175-1233
- b- Fill de Pelegrí de Tavertet i Saurina. Oncles Pere de Tavertet i Reverter.
- c- Mas Formigons.
- d- 2 setembre 1180.
- e- Diaca.
- f- Bisbe (1195-1233)
- g- 21 novembre: *Anno domini M CC XXX III, obiit Guillelmus de Tavarteto quondam Vicensis episcopus qui ad ecclesiam Romanam vocatus ibidem episcopatum resignavit.*

223-GUILLEM DE VIVER senior

- a- 1172-1217
- b- Fill de Ramon de Viver i Ramona. Germans Ramon de Viver i Pere de Viver.
- c- Alou de Sant Nazari de Riudepinya, béns a Santa Maria de Merlés, Sant Martí de Benviure i cases a Vic.
- d- 9 juny 1172.
- e- Levita
- g- 26 agost *Anno Domini M CC XVII obiit Guillelmus de Vivario, levita et Vicensis ecclesie canonicus, cui sit requies*

224-GUILLEM ERMENGOL

- a- 1065-1085
- b- Nebot d'Ermemir Quintila
- c- Mas Riudeperes.
- e- Clergue
- g- 31 agost: *Eodem die obiit Guillelmi Ermengaudi, canonicus Sancti Petri*

225-GUILLEM ESCUDER

- a- 1199-1238
- b- Pares Berenguer de Tona i Ermessenda, germà Pere de Comarenalla. Casat amb Elisenda de Riudeperes i té fill anomenat Pere.
- c- Béns a Tona, Fogueroles, Riudeperes i Vic
- e- Laic
- f- Batlle episcopal 1195-1238 Batlle reial de Vic i Osona (1209-1233)
- h- Fill Pere
- k- Cases a Barcelona prop de la capella de Marcús.
- l- Restituïnt forn episcopal i cases a prop del palau del bisbe 1239

226-GUILLEM GERALL

- a- 1112-1164
- b- Fill de Gerald de Bigues i nebot de Guillem Ramon de Taradell.
- c- Cases a Vic i béns a Santa Eulàlia de Provençana.
- e- Levita.
- g- 16 novembre: *Ipsa die obitus Guillelmi Geraldii, levite et canonici Sancti Petri, qui in senectute bona feliciter migravit ad dominum.*
- h- Gerall de Bigues
- i- Cases de Vic.

227-GUILLEM GROS, senior

Ego Guillelmus Gros firmo;

- a- 1156-1172
- b- Fill de Pere de Santaeugènia. Germans Ramon, Berenguer, Bernat i Pere Gros
- c- Alous a Vic, Santa Eugènia de Berga i Senata (Vallès oriental)
- d- 28 octubre 1156
- e- Clergue
- g- 29 octubre: *Eodem die Guillelmus Gros, clericus et canonicus huius sedis Turoni agens in scolis obiit anno Domini M° C° LXX° II°*
- i- Sant Andreu de Tona i Santa Coloma de Vinyoles.
- k- Realitzant estudis a Tours.

228-GUILLEM GROS, junior

Gros Guillelmus ita. gredit carminaducta.

- a- 1184-1226
- b- Fill de Pere Gros i Adaledis
- c- Alou de Roca i Montells, béns a Senata (Vallès Oriental)
- d- 31 març 1184
- e- Levita
- f- Capellà de Balenyà 1198; Paborde de novembre 1202-1209
- g- 17 abril 1226: *Anno Domini M° CC° XX° VI° obiit Guillelmus Gros, levita et canonicus Sancti Petri qui edificavit altare Sancti Salvatoris in sede Vici et stabilivit I sacerdotem in coro.*
- k- Administrador dels béns de Sant Pere de Rodes a la Plana de Vic. Fundador altar de Sant Jaume a Santa Maria de l'Estany. Fundador de Santa Maria del Camí a Sant Martí de Riudeperes.

229-GUILLEM GUADAMIR

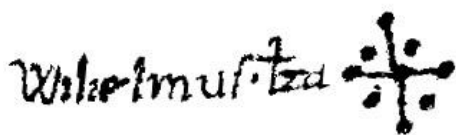
- a- 1039-1051
- e- Sacerdot.

230-GUILLEM GUIFRED

Guillelmus guifredus

- a- 1080-1106
- b- Casat i te com a fills Arnau i Ramon.
- c- Béns a Sant Julià Sassorba, Gurb i a Seva.
- e- Clergue

231-GUILLEM GUIFRED DE BALSARENY

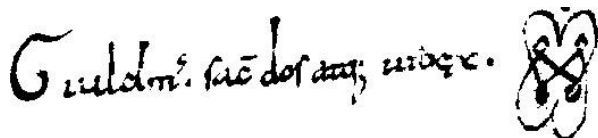
A handwritten signature in black ink, reading 'Wilhelmus Guifredus Balsareny' followed by a decorative flourish consisting of a central vertical line with four dots and four horizontal lines extending from the center.

- a- 1017-1078
- b- Fill de Guifred de Balsareny i Ingilberga de Besora. Germans Ramon, Bernat i Enric.
- c- Béns a Balsareny, Oristà, Serradellops, Copons i Veciana.
- d- 23 octubre 1031
- e- Bisbe
- f- Ardiaca (1031-1046) i bisbe d'Osona (1046-1078)
- g- 4 juliol: *Ipsa die obiit Guillelmus, Ausonensis episcopus qui fuit archidiaconus.*
- h- Nebot Berenguer Sunifred.
- i- Béns Sant Hipòlit de Voltregà i Sant Joan de Ripoll.

232-GUILLEM RAMON

- e- Sacerdot
- f- Hebdomadari
- g- 28 abril: *Eodem die obiit Guillelmus Raimundi, sacerdos et ebdomadarius Sancti Petri.*

233-GUILLEM RAMON D'AGER

A handwritten signature in black ink, reading 'Guillelmus sacerdos aq. uidec.' followed by a decorative flourish consisting of two interlocking loops.

- a- 1023-1082
- b- Fill de Ramon Oliba. Germans Oliba, Otó i Gerovard. Casat en primer matrimoni amb una filla d'Amat Eldric i en segon matrimoni amb Adelaida Guibert.
- c- Béns a Gaià i Sant Amanç de Pedrós. Obtenint abadia de Sant Pere d'Ager de mans d'Arnau Mir de Tost.
- d- 21 desembre 1023.
- e- Levita.
- f- Jutge d'Osona (1030-1082), Abat de Sant Pere d'Ager (1057-1082) sagristà major de la catedral de Vic (1058-1078) Cabíscol de Vic /1078-1082).
- g- 8 octubre 1082: *Eodem die rebus humanis excessit Guillelmus huius sedis sacriste et primicherius qui aequitate iudicii inter ceteros decoratus postquam hunc locum multis beneficiis sublimavit apud Aggerensem ecclesiam unde abbas extiterit in senectute bona sepultus quieuit.*
- h- Fill del primer matrimoni Ramon Guillem rep abadia Àger i a Pere Guillem fill del segon matrimoni el càrrec de cabíscol de la catedral de Vic.
- i- Béns a Àger, Gaià, Montbui i cases a Vic

234-GUILLEM RAMON DE TARADELL

- a- 1073-1113
- b- Fill de Ramon Bremon de Taradell i Belisenda de Gurb.
- c- Entregant l'església de Santa Maria de l'Estany i diversos béns a Sant Feliu de Terrassola, Rodós i Ferrerons.
- e- Levita
- f- Ardiaca (1093-1097)
- g- 19 juny: *Era millesima centesima quinquagesima I^a obiit Guillelmus Raimundi de Taradello archidiaconus et Sancti Petri canonicus*
- h- Nebot Guillem Gerall.
- i- Alous de Terrassola, Rodós i Ferrerons

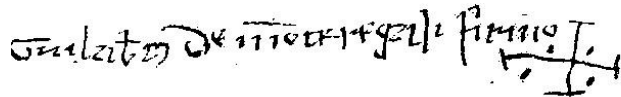
235-GUIMARÀ

- a- 927-944
- b- Fill d'Adeli i Orrada
- c- Béns a Boada i Fontcoberta
- e- sacerdot
- g- 11 agost: *Eodem die obiit Gimara, sacer bone memorie.*

236- GUINADUS

- a- 1038-1051
- c- Béns al Coll de Vic
- e- Sacerdot
- g- 11 setembre: *Eodem die obitus Guinadi, huius nostre sedis presbiter atque canonicus, qui cum in hac actuali vita ut ad contemplandum venisset bonum operum exercitio itinerario causa orationis Sancti Iacobi basilicam visurus iter arripuit sed unde videndum habuit affectum non potuit, quoniam apud Cesaraugustam obviam sibi preoccupatione morte reddit spiritum, cuius anima fratres communi preces apud misericordem dominus deprecate.*

237-GUISLABERT DE MONTRAL

- a- 1191-1248
- b- Fill de Guillem de Montral i Sibila. Germans: Bernat, Guillem i Ramon.
- c- Mas Fàbrega de Gurb i mas Almúnia.
- d- 28 març 1202
- e- Diaca
- f- Acusació del bisbe Guillem Tavertet 1206-1208 fins que va ser suspès de les seves funcions. Paborde abril (1209), maig (1209-1229), octubre (1210-1229). Ardiaca d'Urgell (1219-1240) i nomenat ardiaca de Vic (1240-1248).
- g- 8 maig: *Anno domini M CC XL octavo, obiit Guilabertus de Montregali, Vicensis*

archidiaconus, qui in ordine fratrum minorum vitam determinavit.

- i- Gaudint dels béns del seu germà Bernat també canonge.
- j- Enterrat als framenors de Vic.
- k- Pagant l'execució del *Liber Dotationum Antiquarum* que va entregar a la sacristia de la catedral.

238-GUISLABERT GUIBERT

Guilabert cap feclae

- a- 1054-1102
- b- Fill de Guibert gramàtic i Guisla. Germans: Ramon, Borrell, Alba, Isarn i Adelaida.
- c- Béns a Taradell a la Vall Galí i cases a Vic per donació Ermemir Guillem, canonge.
- d- 23 novembre 1078
- e- Clergue
- f- Cabíscol (1078-1080)
- g- 21 gener 1102: *Eodem die obiit Guilabertus Guiberti, clericus et canonicus Sancti Petri anno XLº IIº regis Philippi.*
- h- Germà Ramon Guibert
- i- Béns a Taradell, Sentfores, Tavèrnoles i cases de Vic.

239-GUITARD

GUITARDUS I. qui et factus sacristani

- a- 997-1018
- b- Fill de Savegòncia i rebent llegats de Sala.
- c- Sant Julià Sassorba
- e- Diaca.
- f- Sagristà menor.
- g- 6 gener 1018: *Eodem die obitus agitur Guitardi, sacristani*

240- GUITARD

- a- 1000-1049
- b- Germans Ermemir i Sendred. Oncle Ermemir.
- e- Sacerdot.
- g- 5 maig: *Eodem die obiit Guitardus sacer.*

241-ICHILÀ

Ichilano sacristani

- a- 997-1033
- e- Sacerdot
- f- Notari i escriptor de documents. Capellà del benefici de Sant Miquel catedral Vic.

- g- 10 novembre 1033: : *Item eodem die obiit Hichilane, sacer, vir vite venerabilis in senectute bona anni Domini M° XXX III*
h- Entregant els seus llibres a Ermemir Quintila

242-INGILBERT

- a- 932-948
c- Cases i molí a Mata.
e- Prevere

243-ISARN GUIBERT

- a- 1048
b- Pares Guibert i Guisla. Germans Borrell, Pere, Guislabert, Ramon, Alba i Adelaida.
c- Béns a Tavèrnoles i Savassona.
e- Clergue
f- Escriptor de documents.

244-ISARN GUIFRED

Isarn ufr. lra

- a- 1050-1078
c- Béns a Savassona
e- Levita.

245-JOAN

Joan script die ranno qd supra.

- a- 1126-1131
b- Nebot de Berenguer parafonista. Germanes Maria, Agnès i Ramona.
c- Béns a Santa Eulàlia de Riuprimer.
e- Clergue

246-JOAN BACÓ, senior

Joanet bacónis

- a- 1131-1193
b- Fill de Bernat Bacó i Riesendis. Germà Bernat d'Emposta i Maria.
c- Béns Vic, Gurb, Sant Hipòlit de Voltregà i Sant Feliu de Torelló.
d- 25 maig 1146
e- Levita
f- Paborde mes abril 1176

- g- 4 abril: *Anno Domini M° C° XC° III obiit Iohannes Baconis, vir bone memorie et nostre sedis canonicus dicte ecclesie qui de domibus suis et de alio alodio suo unum in coro instituit sacerdotem qui pro fidelibus divina officia perpetuo celebraret.*
- m- Nebot Joan Bacó.
- n- Cases de Vic i alou a Malla.
- j- Fundació d'un hebdomadari al cor de canonges.

247-JOAN BACÓ, junior

Iohes bachonis. PP. leura.

- a- 1193-1224
- b- Fill de Bernat d'Emposta i Maria
- c- Béns a Spadamala, Cornudells, Gurb i Vic
- d- 11 març 1193
- e- Sacerdot
- f- Hebdomadari i obtentor benefici de
- g- 25 febrer: *Anno Domini M° CC° XX° [IV] eodem die obiit Iohannis Bachonus, sacerdos et canonicus Sancti Petri qui re[...]ciavit in vita sua [...] beneficio temporalis pro remedio anime sue [...] bono exemplo*

248-JOAN DE VILACENDRE

- a- 1214-1233
- c- Riudeperes, Gurb i Vic.
- d- 1222 amb la fundació benefici Sant Joan
- e- Prevere.
- f- Obtentor del benefici de Sant Joan creat pe Ferrer de Sorba.i instituït 1234.

249-JOAN DRAPER

Jo. draper sacerdos & vich canonic h firmo

- a- 1220-1233
- c- Béns a Roda i Sant Miquel de la Guàrdia
- d-Nomenat canonge 1229 pel legat papal i confirmat 1231 pel papa Gregori IX
- e- Sacerdot
- f- Actuant com a procurador del prior de Manlleu (1230). Compromisari en l'elecció del bisbe Bernat Calbó (1233)

250-LANDOARI

LANDOARI ERYS p̄ter

a- 915-961

e- Prevere

k- 942 actuant al costat bisbe Jordi en recuperació d'una vinya.

251-MADALBERT

a-

b-

c-

d-

e-

f-

252-MADEIX

madeixo diacon

a- 963-1004

b- Germana Bonadona i nebot Galí.

c- Béns a Boada, Artés i Terradelles.

e- Prevere

f- Primiescrinari o scrinari 985-997.

g- Testament 23 juny 1004

h- El seu nebot Galí i Isarn.

i- Donant casa de Vic que va construir.

k- Consta com a jutge 990.

253-MARTÍ

Martinus sub diaconus

a- 1091-1120

c- Béns a Vic i alou Torre.

e- Clergue

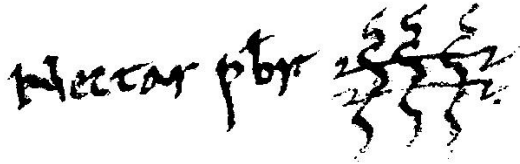
g- 29 novembre: *Ipsa die obiit Martinus, clericus et canonicus Sancti Petri pro cui Deum orate ut sit illi requies*

h- Pere Adalbert i al seu nebot Bernat

254-MIRÓ

- a- 1044
- e- Prevere
- g- 6 gener: *Eodem die obitum Mirobi presbiter.*

255-NECTAR

Nectar pbr

- a- 911-945
- c- Béns a Sant Llorenç, Taradell, Valmanya i Marganell.
- e- Prevere
- f- Escriptor 911 quan era subdiaca.
- k- Alliberant un esclau condemnat 933.

256-ODEGARI

- a-
- b-
- c-
- d-
- e-
- f-

257-OLIBA

Oliba ypodiaconus

- a- 1038-1051
- b- Germà d'Ermemir Quintila
- e- Levita
- f- Cabiscol (1038-1039)
- g- 9 març: *Eodem die obiit Oliva, suddiachonus, adolescents bone memorie / Obitus Olibani fratris Ermemiri / Oliba adolescents paraphonista.*

258-OLIBA

Oliba sac.

- a- 1022-1051
- c- Béns discutits amb el bisbe Oliba

- d- 31 març 1022
- e- Sacerdot
- f- Capellà d'Orsal

259-ORIOI

- a- 997-1002
- e- Levita

260-OTÓ

ortoleuna

- a- 982- 1002
- c- Béns a Sant Julià Sassorba.
- d- 16 febrer 997
- e- Levita

261-PASCUAL

- a- 1112
- f- Sacerdot
- g- 15 setembre: *Eodem die Pascalis, presbiteri et canonicus bone memorie.*

262-PATRICI

PATRICIUS - SACR

- a - 945-1003.
- b- Nebot del bisbe Guadamir.
- e- Sacerdot.
- k- Tenia un salteri pertanyent a la catedral el 971.

263-PERE

- e- Sacerdot
- g- 5 maig: *Eodem die migravit Petrus, sacer, quando venit de Iherosolimis, vir strenuus, presbiter Sancte Marie nostre sedis.*

264-PERE

primicherius firmaliter in petru

- a- 1098-1148
- b- Fill de Guillem Guisad de Lluçà. El seu germà Berenguer és ardiaca de Girona.
- c- Béns a Vilarembert, Olost i a Lluçà.
- e- Sacerdot
- f- Primicier 1110-1148
- g- 2 maig 1148: *Anno ab incarnatione Domini M° C° XL° VIII° obiit dominus Petrus huius ecclesie primicherius vir magne nobilitatis et patientie qui in sancta confessione habitu inductus monastico migravit ad Deum, sepultus apud monasterium Castrisserense in ipso claustro, cui multiplici prece fratrem interveniente largiatur omnipotentis in misericordias Domino beata perfrui requie*
- h- Nebot Bernat de Sau
- i- Alou de Quadres i cases de Vic.
- j- Fent-se enterrar a Sant Pere de Casseres.

265-PERE

- a- 1200
- e- Prevere.
- f- Clavari
- g- 27 desembre: *Eodem die obiit Petrus, presbiter, Sancti Petri clavíger et Sancta Maria Vici sacerdos, vir honeste vite, castitatisque amator, qui in senectute sua cursum vite feliciter adimplevit.*

266-PERE ADALBERT

- a- 1039-1063
- b- Fill d'Adalbert i Ermessenda
- c- Béns a Vilar Radulf
- g- 1 abril: *Eodem die obiit Petrus Adalberti, canonicus huius loci, cui sit requies.*

267-PERE ARNAU

petrus arnall

- a- 1098-1110
- b- Fill d'Arnau Pere de Gurb.
- c- Béns a Campdevàrol, mas Formigons, mas Frontera, alou Vallossera i Fitor, fisc de Cerdans, béns a Artés i cases de Vic.
- e- Levita
- g- 12 octubre: *Eodem die obiit Petrus Arnalli clericus canonicus*
- h- Nebots Bernat Berenguer d'Oló i Berenguer Pere d'Avinyó.

268-PERE BERENGUER

petr. berengarii leuita;

- a- 1120-1181
- b- Fill de Berenguer, veguer de Manresa, té com a germà a Arnau Berenguer ardiaca Girona
- c- Mas Prat de Tona.
- d- Era canonge de Girona abans d'entrar a Vic l'any 1120.
- e- Levita
- f- Sagristà major de Vic 1148-1181. Abat de Santa Maria de Manresa
- g- 16 setembre 1181: *Item eodem die anno incarnationis domini M^o C^o LXXXI° obiit Petrus Berengarii, bone memorie, huius ecclesie sacrista, dicti archidiaconi frater qui inter plurima beneficia huic ecclesie collata candelam ante altare Sancti Petri de suo proprio, die noctuque perpetuo ardere stabilivit, cupam quoque suam argenteam ad eucharistiam domini reservandam iam dicto altari assignavit, et hic sepultus in claustro quiescit in Domino.*
- h- Ramon de Castellterçol i Pere de Tavertet
- i- Cases de Vic i honor de la Castanya i de Vilobí pels vescomtes de Cardona.
- j- Fundació candela i una làmpada a l'altar de Sant Pere. Donacions a cathedral Girona.
- k- Actuant com a jutge del comte Ramon Berenguer IV 1157-1161. Tenia una copa entregada pel rei Lluís el jove de França.

269-PERE BERENGUER DE CLOQUER

- a- 1152-1189
- b- Casat amb Adaletis. Fills Berenguer, Ferrer, Arnau, Ermessenda i Sibila.
- c- Cases a Vic i béns a Malla i Gurb
- e- Laic.
- g- 27 desembre 1189: *Ipsa die transiit ab hac vita Petrus Berengarii de Cloquerio, venerabilis laicus et nostre sedis canonicus, qui quam fuerit in omni morum bonitate et concilio preclarus, boneque professionis finis hostendit perfectionis*

270-PERE BERNAT D'OLOST

- a- 1091-1168
- b- Fill de Bernat Guillem d'Olost i Migdònia.
- c- Mas Vilar a Sant Joan de Riuprimer.
- d- 10 abril 1091.
- e- Sacerdot
- f- Paborde 1151
- g- 14 gener: *Ipsa die obiit Petrus Bernardi de Olost, canonicus Sancti Petri, vir nobilis omnis que sanctitatis amicus, qui in sancta confessione cursum vite presentis finiens feliciter migravit ad dominum.*

271-PERE BONUÇ

- e- Sacerdot
- g- 14 octubre: *Eodem die obiit Petrus Bonucii, sacerdos et canonicus huius loci.*

272-PERE BORRELL

per: borrellctf:

- a- 1084-1104
- b- Fill de Borrell Bonfill.
- c- Sant Julià de Vilatorrada i Eures
- e- Subdiaca

273-PERE CIXILA

- a- 1049
- e- Sacerdot

274-PERE DE BRULL

- a- 1224-1247
- c- Béns a Balenyà.
- e- Sacerdot
- f- Procurador del ferial 1232. Lloctinent bisbe Bernat Calbó 1238.
- g- 6 maig: *Eodem die anno domini M CC XL VII obiit Petrus de Brolio, canonicus Vicensis, cuius anima requiescat in pace,*
- l- Canonge confirmant elecció Bernat Calbó.

275-PERE DE CADERITA

† petrus de caderita

- a-1205-1239
- c- Originari de Moià.
- e- Sacerdot
- f- Capellà de Santa Maria i monjo major 1226; sagristà 1234-1239.
- g- 20 novembre: *Ipsa die anno domini M CC XXX nono obiit Petrus de Caderita, sacrista.*
- h- El seu nebot Pere de Caderita que serà frare dominicà.
- i- Testament 16 novembre 1239
- k- 1238 actua com lloctinent del bisbe Bernat Calbó que està a València

276-PERE DE CAMP

- a- 1226-1235.
- d-Nomenat canonge 1229 pel legat papal i confirmat pel papa Gregori IX l'any 1231.
- e- Sacerdot.
- f- Abans de ser canonge era hebdomadari (1226-1229). Procurador del capítol a Roma junt amb Ramon de Cabrera sobre alienació de béns, (1232)

- g- 23 setembre: *Eodem die obiit Petrus de Campo, sacerdos et canonicus Vicensis ecclesie qui in itinere Rome migravit ad Christum, et sepultus est in cimiterio Sancti Egidii in Provincia, anno domini M CC XXXV.*

277-PERE DE CARDONA

- a-
b-
e- Sacerdot
f-
g- 1 juliol: *Eodem die comemoratur obitus Petri de Cardona, sacerdotis huius sedis canonici et Sancte Romane ecclesie cardinalis, ibidemque in ecclesia Beati Petri sepulti, doctoris legum magnifici continencie morumque honestatis preclari*

278-PERE DE CERVERA

- a- 1111-1142
b- Fill de Ponç Hug de Cervera i Beatriu, vescomtessa, de Bas. Germans Ramon de Cervera, Ponç de Cervera i Benet, abat de Sant Benet de Bages.
c- Meitat de la parròquia de Santa Maria de Navarcles.
d- 1 abril 1111
e- Levita

279-PERE D'AIREIS

- a- 1232-1279.
e- Levita
g- 29 desembre: *Anno domini M CC L XX VIII obiit Petrus de Ayreis, Vicensis canonicus et levita, qui de bonis suis stabiliivit unum sacerdotem in altari Sancte Anne et etiam contulit isti ecclesie suos libros.*
k-Marmessor de Sant Bernat Calbó

280-PERE DE GAVARRET

- a-1229-1254.
e- Sacerdot
f- Sacristà 1243. Bisbe d'Oloron fins 1254
g- 24 març: *Item ipso die anno domini M CC L quarto, obiit Petrus de Gavarreto, episcopus Olorensis qui fuit sacrista istius ecclesie et dimisit calicem magnum.*
j- Executor testament Sant Bernat Calbó
k- Canonge compromisari elecció Bernat Calbó 1233.

281-PERE DE MADRIGUERA

Pere d' Madriga.

- a- 1210-1217
- b- Família del mas Madriguera de Taradell
- e- Sacerdot
- f- Domer de la catedral de Barcelona 1216-1217
- h- Notari escriptor del cartoral de la catedral de Vic.

282-PERE DE MEROLA

- a- 1181-1187
- b- Fill de Bernat de Merola i Ermengardis. Germà Bertran de Merola i Pelegrí.
- c- Béns a Seva.
- d- 13 abril 1181.
- e- Sacerdot.
- g- 13 setembre: *Ipsa die agitur obitus Petri de Merola, sacerdotis et canonici Sancti Petri, bone memorie. Anno ab incarnatione domini M^o C^o LXXX° VII*

283- PERE D'OLÓ

a-

284-PERE DE POSA

- a- 1229-1274
- d- Elegit canonge 1229 per legat i confirmat 1231
- e- Sacerdot
- f- 1234 nomenat degà
- g- 17 juny: *Eodem die anno domini M CC LXX quarto obiit Petrus de Pausa, Vicensis canonicus et decanus.*
- h- Testament 22 desembre 1270
- k- Marmessor Testament Bernat Calbó

285-PERE DE RIUDEPERES

- a- 1137-1196
- b- Pares Pere Berenguer Riudeperes i Ramona. Oncles Bernat i Rutiland Riudeperes.
- c- Feu de Formigons i meitat de Sant Joan de Riuprimer.
- d- 29 juny 1151.
- e- Sacerdot
- f- Paborde de novembre 1176, capellà de Santa Maria d'Olost.
- g- 18 setembre 1196: *Item ipso die obiit Petrus de Rivopirorum canonicus Sancti Petri cui sit requies in anno Domini M C XC VI.*
- h- Pere de Tavertet.

286-PERE DE SALA

- a- 1200
- e- Sacerdot
- f- Procurador de l'albergueria 1200
- g- 5 novembre: *Item eodem die obiit Petrus de Sala, sacerdos de Albergueria, bone memorie.*

287-PERE DE SALLENT

- a- 1228-1242
- d- Entrant canònica 1229 i confirmat 1231.
- e- Sacerdot
- k- Participant elecció Bernat Calbó 1233.

288-PERE DE SANTHIPÒLIT

Ego petrus de sancto ypolito q hoc firmo

- a- 1226-1278
- b- Nebot de Bernat de Santhipòlit
- e- Levita
- f- Capellà d'Alpens 1230 abans de marxar a estudiar a Bolònia. !240 tenia les capellanies d'Aguiló, Talavera, Argensola, Rocamora, Gàver, Timor i Sant Antolí. (Segarra)
- g- 10 desembre: *Anno domini M CC LXX VIII, obiit Petrus de Sancto Ypolito, Vicensis canonicus et levita, qui de bonis suis stabilivit unum anniversarium.*
- k- Present elecció Bernat Calbó 1233 Estudiant a Bolònia dret.

289-PERE DE TALAVERA

Petrus de talavera firmo

- a- 1193-1227
- e- Sacerdot.
- f- Capellà de Sant Feliu de Planeses i Sant Sadurní d'Osormort 1206.
- g- 11 agost: *Eodem die obiit Petrus de Talavera, sacerdos et canonicus Sancti Petri.*

290-PERE DE TAVERTE

Petrus auronensis

- a- 1158-1218
- b- Fill de Ferrer de Taverter i Estefania de Riudeperes. Germans Bernat i Pelegrí.
- c- Mas Reguer de Tavèrnoles.
- d- Carta de dotació 21 desembre 1158.
- e- Sacerdot.
- f- Capellà Santa Maria Vic, 1170, Sagristà menor 1175-1184, sagristà major 1184-1218

- g- 14 octubre 1218: *Anno Domini M° CC° XVIII° obiit Petrus de Taverteto, Vicensis sacrista cum curis pospositis mundanis rebusque suis bene ordinatis monachus factus atque in monasterio Castriserrensis honorifice sepultus, feliciter migravit ad dominum. Ipse vero canonizavit in Vicensis ecclesia altare Sancti Michaelis atque ditavit et unum sacerdotem perpetuo in ecclesia et coro Vici instituit et unam candelam die et nocte ante altare maius Sancti Petri ardere stabilivit, et unam lampadam ante altare Sancti Michaelis, aliam ante altare Sancte Marie Rotunde, die ac nocte statuit. Duo vero anniversarios in festivitate Sancti Augustini solempniter in ecclesia et choro perheniter confirmavit. Hec et alia multa bona ecclesie nostre contulit pro quod fratres Deum rogemus ut ei miserere dignetur*
- h- Guillem de Tavertet, Berenguer de Riera
- i- Cases de Vic i de Manresa junt amb totes les penyores.
- j- Fundació benefici de Sant Miquel, celebració festa Sant Agustí a la catedral de Vic, fundacions a Sant Tomàs de Riudeperes, monestir de Ripoll, Sant Joan de les abadesses.
- k- Actuant junt al bisbe Guillem de Tavertet com a almoiner del rei Alfons i de regent de les finances reials del rei Pere el catòlic.

291-PERE DE TORRENTS

- a- 1218-1248
- b- Germà Ramon de Torrents.
- c- Béns a Sant Salvador d'Orís.
- e- Sacerdot.
- f- Procurador del Ferial (1219-1232)
- g- 29 juny: *Anno domini M C XL octavo, obiit Petrus de Torrentibus, canonicus Vicensis et sacerdos, qui de bonis suis stabilivit unum sacerdotem in altari Sancti Felicis et unum anniversarium faciendum in Vicense ecclesia die crastina post festum Beati Iohannis Baptiste.*
- j- Fundació del benefici de Sant Feliu.

292-PERE DE VILANOVA

- a- 1176-1183
- c- Béns a Seva i Viladrau
- e- Clergue
- g- 14 febrer: *Eodem die obiit Petrus de Villanova, clericus et canonicus Sancti Petri qui in iuventute sua migravit ad dominum.*
- h- Guillem de Castellcir.

293-PERE DE VIVER, senior

- a- 1141-1187
- c- Béns a Gaià, Prat Narbonès i cases a Vic.
- e- Levita
- f- Capellà de Gaià 1148 i Espinelves i paborde (1172-1187)
- g- 29 gener 1187: *Anno Incarnationis domini M C LXXX VII, obiit Petrus de Vivario, Ausonensis sedis secundixerius atque canonicus, qui in senectute sua rebus suis ordinatis quievit in pace pro cuius anima Deum exoremus ut ei misereri dignetur*
- h- Nebots Guillem de Viver i Pere de Viver.

i- Béns al Prat Narbonès i cases a Vic.

294-PERE DE VIVER, junior

Petri: Snyuano 3b firmo:

- a- 1199-1250.
- b- Germà de Guillem de Viver
- c- Béns a Prat Narbonés, cases a Vic i a Sant Julià de Vilatorça.
- d- 1212 reclamant a Roma ser admès com a canonge.
- e- Sacerdot
- f- Capellà de Sant Julià de Vilatorça i Riudeperes, procurador del ferial (1219)
- k- Present elecció Bernat Calbó 1233.

295-PERE GOLTRED

- a- 1033-1058
- b- Fill de Goltred. Casat té com a fills Ebrí i Arnau. El seu germà Seniofred de Vilatorça.
- c- Béns a la Cerdanya, Campdevàrol, Vallfogona, Sant Julià de Vilatorça, Centelles, Aiguafreda, Osor, Boada i Artés.
- e- Levita
- f- Sagristà major 1041-1058.
- g- 14 juny: *Eodem die obiit Petrus sacrista bone memorie cui sit requies.*
- h- Fills Arnau Pere i Ebrí monjo.
- i- Aulus a Bruguera, Campdevàrol, Sant Julià de Vilatorça, Riudeperes, Aiguafreda i Artés.
- j- L'abat Oliba va encomanar administració dels béns de Ripoll 3 novembre 1041. Administrant béns de Sant Joan de Ripoll a Valfogona.

296-PERE GUADAMIR

- a- 1102
- e- Sacerdot

297-PERE GUILLEM

Petrus sac & canonic.

- a- 1060-1108
- b- Pares Adelaida Guibert i Guillem Ramon sagristà i abat d'Àger. Germans Arnau Guillem i Beatriu. Germanastres Ramon Guillem i Guisla. Oncles Ramon Guibert i Guislabert.
- c- Abadia de Sant Pere d'Àger. Béns a Santa Eulàlia Riuprimer, Tavèrnoles, Taradell.
- e- Sacerdot
- f- Cabíscol (1085-1098), Abat d'Àger (1085-1108)
- g- 10 desembre 1108: *Anno ab incarnatione domini millesimo centesimo VIII [obiit Petrus] abbas Agerensis et nostre sedis canonicus.*

298-PERE PETRAGORICUS

Petrus capellanus

- a- 1181-1215
- b- Originari de Perigueux
- e- Sacerdot
- f- Capellà de Santa Maria la Rodona (1200-1215)
- g- 13 febrer: *Eodem die obiit Petrus capellanus Petragoricus, sacerdos et canonicus Sancti Petri cui sit requies. Anno Domini M° CC° XV°*

299-PERE RAMON

- e- Sacerdot
- g- 13 juliol: *Item ipso die obiit Petrus Raimundi sacerdos et canonicus Sancti Petri, qui in via Ierusalem peregre proficiens quievit in pace, pro quo Deum rogemus*

300-PONÇ

poncius sacerdos

- a- 1100-1135
- b- Fill de Sunyer Cixila. Té un fill Ramon.
- c- Béns a Palomar i Horta al Pla de Barcelona, Manlleu i Sant Martí Sescorts.
- e- Sacerdot
- g- 26 maig: *Ipsa die agitur obitus Poncii de Mesleo, presbiter et canonici huius loci et apud Barchinonam quiescentis.*
- h- Bernat de Terrers
- i- Mas Terrers i béns a Manlleu i Sant Esteve de Granollers.
- k- Entrant a l'Hospital juntament amb el seu fill Ramon.

301-PONÇ BERNAT

poncius; sacristani

- a- 1096-1120
- c- Béns a Saderra i Sant Quirze de Besora, Sant Julià de Vilatorrada. Vall de Bas.
- e- Clergue
- f- sacristani (1104-1120)
- g- 5 agost: *Eodem die transitus Poncius Bernardi, sacristani et canonici Sancti Petri qui in senectute splendida defunctus a fratribus in galilea est tumulatus pro cui anima preces ad Deum.*
- h- Nebots Bernat de Tenes i Bertran de Castellar
- i- Béns a Sant Quirze de Besora, Saderra i cases a Vic

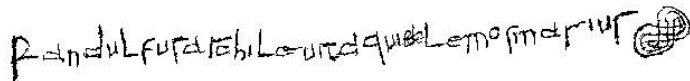
302-PONÇ RAMON

- a- 1093-1133
- b- Fill de Ramon Amat i germà Arbet Ramon de Pera.
- c- Béns de Santa Maria de Manresa
- d- 23 agost 1093
- e- Levita
- f- Abat Santa Maria de Manresa (1095-1133)
- i- Mas Travessa, alou Puig Albaric, molí del Cardener, casa de l'Espluga. Lleuda de la carn al mercat de Manresa.

303-PRIMUS

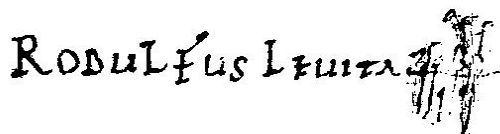
- a- 1154-1155
- e- Sacerdot
- g- 28 octubre: *Eodem die obiit Primus, sacerdos et Sancti Petri canonicus, cui sit requies.*

304-RADULF

 Radulf fut a l'hi Leura d'que de Lemo f'm d' riu

- a- 942-1022
- b- Fill d'Unifred i Ermengarda. Casat té com a fills Sunyer, Odó, Sala i Unifred.
- c- Parròquia de Rocafort, béns a Navarcles, Matamargó i Tona
- e- Levita
- f- Ardiaca (1009-1022)
- h- Fill Sunyer Radulf
- i- Alou de Navarcles

305-RADULF, levita

 RADULFUS LEUITA

- a- 908-942
- e- Levita

306-RADULF

- a- 1052-1068
- b- Té com a germà Gerall
- c- Béns a Merlès
- e- Sacerdot

307-RAMIÓ

- a- 942-961.

e- Sacerdot

308-RAMIÓ

- a- 982-1032
- b- Casat amb fills Sendred Rami i Bernat.
- c- Béns a Boada.
- e- Levita
- f- Abat de Sant Benet de Bages (1002-1032)

309-RAINUS

Rai nuf sacer

- a- 944
- b-
- c-
- e- Sacerdot.

310-RAMON

- f- Sacrisrini
- g- 5 juny: *Eodem die obiit Raimundus, sacriscrinius, bone memorie.*

311-RAMON ATILA

- a- 1068-1094
- c- Béns a la sagrera de Torelló i a Saniars
- d- 2 juliol 1068
- e- Sacerdot

312-RAMON ATÓ

Ramun d'usatou

- a- 1091-1100
- b- Fill d'Ató de Saderra. Germà Guillem Ató i Berenguer Ató.
- c- Béns a Saderra.
- e- Sacerdot.
- g- 17 març: *Eodem die obiit Raimundus Athonis, sacerdos, in via Sancti Sepulcri qui suum alodium huic dedit canonicè*

313-RAMON BERENGUER

Raimundus Berengarii

- a- 1100-1127
- b- Fill de Berenguer Ató
- c- Església de Sant Jaume de Cursó
- e- Clergue
- g- 5 setembre: *Item ipso die obiit Raimundus Berengarii canonicus huius loci in redendo*
ab Iherosolimis
- h- Nebots Bernat de Terrers i Berenguer de Tenes

314-RAMON BONFILL

- a- 1055-1058
- b- Fill de Bonfill sagristà. Germans Tedball, Borrell i Belècia.
- c- Béns a Vic, Gurb, Folgueroles, Sant Julià de Vilatorça, Voltregà i Montells.
- e- Levita
- g- 3 abril: *Eodem die defunctus est Raimundus, filius Bonusfilii sacriste qui pro remedio*
anime sue cum rebus suis dimisit ecclesie, sepultus est autem intra claustra nove
canonice, pro quo fratres Deum exorate.
- h- Nebots Amat Eldemar, Riculf Eldemar i Bonfill Tedball.
- i- Alous Vilatorça, Quer i Heures.
- j- Donació 50 mancosos per una refecció per tots els canonges i clergues.

315-RAMON BONUÇ

- a- 1170
- e- Prevere
- f- Santa Maria la Rodona de Vic.
- g- 26 març: *Ipsa die obiit Raimundus Bonucii, presbiteri Sancte Marie, qui omne suum*
alodium nostre dimisit canonicis

316-RAMON BRADILA

- a- 1083
- e- Prevere
- g- 11 maig: *Ipsa die Raimundum Bradila, benigne vitam finisse recolitur, pro cuius*
anima
a vobis Deus humiliter exoretur.

317-RAMON CIXILA

- a- 1023-1058
- b- Pare Cixilà. Germans Bonfill, Guillem i Sunyer.
- c- Alou Terrers, Montràs, Vilamuntà, Granollers de la Plana i a Palomar (Barcelona)

- e- Sacerdot
- h- Germans Guillem Cixila, Bonfill Cixila i Sunyer Cixila
- i- Béns Granollers de la Plana i Palomar (Barcelona)
- j- Fundació una làmpada a l'altar de Sant Pere de la confessió durant la quaresma.

318-RAMON D'AVINYÓ

Raimund' sacerdos q h' scripsit die 1° año a

- a- 1149-1200
- b- Fill de Bernat Pere d'Avinyó
- c- Alou de Vilarandeverit i feu episcopal de Quadres.
- e- Sacerdot.
- f- Paborde de mes de maig 1176.
- g- 16 març: *Ipsa die obiit Raimundus de Avinione, sacerdos et canonicus Sancti Petri.*

319-RAMON DE CABRERA

Raym. R. Capria vicar. canonic. subdia.

- a- 1224-1251
- d- Nomenat per Joan legat 1229 i confirmat 1231 per Gregori IX
- e- Sacerdot
- g- 6 desembre 1251: *Anno domini MCCL primo, obiit Raymundus de Capraria, Vicensis canonicus et sacerdos Sancti Petri, qui fuit sepultus ante ianvam Sancte Marie.*

320-RAMON DE CASTELLTERÇOL

Raym. R. nra mudi decastrorciolo

- a- 1142-1198
- b- Fill de Guillem Tedmar i Gincana. Germà Tedmar
- c- Béns Terrassola, Vilanova, Seva i Aguilar.
- d- 1142-1194
- e- Sacerdot
- f- Ardiaca 1184-1185, bisbe de Vic 1186-1194 i arquebisbe de Tarragona 1194-1198.
- g- 29 octubre: *Ipsa die migravit ad Dominum Raimundus Terrachonensis archiepiscopus et nostre sedis canonicus, qui dum esset antem archiepiscopatum pontifex nostre sedis, palacium episcopale chooperevit ex suis propriis sumptibus et canonicam bonis ampliavi moribus et ornatus*
- h- Guillem Gros
- i- Alou de Querosa a Moià i mas Vila de Castellterçol.

321-RAMON DE CERVERA

- a- 1192-1227

- b- Laic casat amb Tiburgis i fill Guillem de Cervera.
- c- Castell de l'Espelt i cases a Vic.
- d- 1200-1227
- e- Laic
- g- 26 juliol: *Anno Domini M CC [XX VII] obiit, recepit habitum cisterciensis ordinis et fuit sepultus in monasterio Populeto*
- h- Ardiaca d'Osona
- i- Castell de l'Espelt

322-RAMON DE GURB

- a- 1204-1222
- b- Fill dels castlans de Gurb
- e- Canonge regular Santa Maria de l'Estany.
- f- Prior de Santa Maria de l'Estany 1216-1222.

323-RAMON DE LIÓ

Raimundus de Lió q hoc scripsit die 7 anno 9 e

- a- 1151-1193
- b- Procedent de Lió
- c- Canonge de Sant Ruf
- d- Cases a Vic al Callnou, sota domini del bisbe i Guillem Ramon de Taradell.
- e- Prevere
- f- Escriptor públic dels documents de la vila i parròquia de Vic 1155-1193
- g- 16 gener: *Ipsa die obiit Raimundus de Lugduno, sacerdos et canonicus Ausonensis, sacriscrinius, literis musicis multum mirabilis, ingressus est viam universe carnis.*

324-RAMON DE MALLA

Raimundus de Meda hoc firmo. 5.

- a- 1164-1190
- b- Pares Oliver de Malla i Ermessenda, germans Arnau, Ramon i Guerau
- c- Mas Guardiola de Malla
- d- 1164-1190
- e- Clergue
- f- Prepòsit mes juny amb Pere de Tavertet
- g- 12 abril: *Anno ab Incarnacione domini M° C° XC° obiit Raimundus de Medaia, clericus et canonicus Sancti Petri, pro cuius anima Deum rogemus requiest ut ei misereri dignetur.*
- h- Guillem de Malla, ardiaca i un fill del seu germà Arnau de Malla
- i- Mas Fàbrega i cases a Vic.

325-RAMON DE MALLA

- a- 1152-1184
- e- Laic
- f- Batlle reial 1152 i batlle episcopal . Ardiaca 1175-1184.
- g- 22 juny 1184: *Anno Domini M° C° LXXX° III° obiit Raimundus de Medalia, archidiaconus*

326-RAMON DE MARATA

- a- 1229-1233
- b- El seu germà Pere de Marata canonge de Barcelona
- c- Béns a Marata al Vallès.
- e- Prevere.
- k- Confirmant elecció Bernat Calbó 1233.

327-RAMON DE MORERA

- a- 1230-1233
- f- Procurador de l'albegueria 1230-1233

328-RAMON DE MONTRODON

- a- 1142-1155
- b- Fill de Ramon Bonfill i Maiassenda, germans Guillem i Berenguer.
- c- Honor de Vilamirosa mas, molí i sagraments.
- d- Entrada 1142
- e- Clergue
- g- 27 juny: *Eodem die obiit Raimundus de Monterotundo, clericus et canonicus Sancti Petri qui honorifice apud sedem Barchinonensem sepultus est.*

329-RAMON DE PODIATA

Raimundus sacerdos

- a- 1158-1202
- c- Sant Pere de Roda, Sant Martí Sescorts i Sant Miquel de Guàrdia
- d- 1169-1202
- e- Sacerdot
- f- Prepòsit mes agost(1176-1202), capellà de Sant Pere de Roda 1189
- g- 10 abril: *Ipsa die obiit Raimundus de Podiata, sacerdos et canonicus Sancti Petri.*
- o- El seu nebot Arnau de Podiata.
- p- Mas Mata o del Pontarró
- k- Administrador de béns pel monestir de Sant Pere de Casserres a Vinyoles d'Orís.

330-RAMON DE RIBA

- a- 1183-1185
- c- Ofereix tots els seus béns a la catedral
- d- 1183-1185
- e- Sacerdot
- g- 5 gener 1185: *Ipso die obiit Raimundus de Ripa, sacerdos et canonicus Sancti Petri cui*

sit requies anno Domini M C LXXX V

331-RAMON DE VILAGELANS, sènior

- a- 1176-1193
- b- Té com a germans a Bernat i Pere de Vilagelans.
- c- Casa a Vic entre l'albergueria i el celler i honors Guàrdia i Coma Crosa.
- e- Levita
- f- Prepòsit del mes de
- g- 28 desembre: *Eodem die obiit Raimundus de Villagelans, levita et canonicus huius ecclesie, vir honeste vite et laudabilis qui in senectute bona migravit a seculo*

332-RAMON DE VILAGELANS, junior

Raimundus de villagelans firmo

- a- 1193-1195
- b- Ermessenda de Vilagelans mare, germans Bernat, Berenguer i Guillem Bernat.
- c- Mas Garga de Gurb.
- d- 1193-1195
- e- Canonge.
- g- 2 novembre 1195: *Eodem die obiit Raimundus de Villagelans, canonicus Sancti Petri in*

anno Domini M° C° XC° V°.

333-RAMON DE VITA

Raimundus vita Jacos firmo

- a- 1200-1243
- b- Fill de Pere Vita, té com a germà Ramon Vita
- c- Béns a Vic.
- d- 1229-1243
- e- Sacerdot
- f- Clavari 1234 i prepòsit abril 1239-1243

334-RAMON FOLC

Raimundus Fulco.

- a- 1078-1111
- b- Fill de Folc Guisad té com a germà Guillem Fulcó.
- c- Béns a Santa Maria de Seva
- e- Diaca
- f- Prepòsit
- g- 31 agost: *Ipso die obiit Raimundus Fulconi huius sedis canonicus.*
- q- Berenguer Tedmar i Bertran de Castellar nebots.
- r- Masos Noguera, Puig, Brucfet.
- s- Mort a Jerusalem va portar carta del bisbe Ramon Gaufred al patriarca de Jerusalem.

335-RAMON GUIBERT

Raimundus Guiberti.

- a- 1054-1101
- b- Fill de Guibert gramàtic i Guisla, germans Borrell, Pere, Isarn, Alba, Adelaida i Guislabert
- c- Santa Eulàlia Riuprimer, Sentfores, Taradell, Savassona i casa a Vic
- d- 1078-1101
- e- Diaca
- f- Canonge de Santa Maria Estany
- g- 3 febrer: *Eodem die obiit Raimundus Guibertus cui sit requies*
- t- Guislabert el seu germà
- u- Béns a Boada i donacions a Santa Maria de l'Estany
- v- Dotació a l'altar del Sant Sepulcre de la catedral de Vic.

336-RAMON GUILLEM

Raimundus Guillelmi. *Abbaraggeris.*

- a- 1063-1085
- b- Fill del jutge Guillem Ramon, té com a germans a Pere guillem i germana Beatriu
- c- Béns a Gaià, Sant Amanç de Pedrós, Terradellas, Montbui i Àger.
- e- Levita
- f- Abad de Sant Pere d'Àger (1082-1085)
- g- 21 febrer: *Eodem die obiit Raimundus Guillelmi, bone memorie.*
- h- El seu germà Pere Guillem

337-RAMON GUIFRED

- a- 1049-1059
- e- Sacerdot
- f- Cabíscol 1059

338- RAMON GUITARD

- a- 1074-1108
- b- Avis Adalbert i Guisla
- c- Béns a Laterans, Santa Eugènia de Berga, Taradell, Seva, Viladrau, Sant Hilari Sacalm. Gurb i Folgueroles.
- e- Clergue

339- RAMON ISARN

- a- 1049
- e- Sacerdot.
- g- 1 octubre: *Ipsa die obiit Raimundus Isarni huius sedis canonicus atque sacerdos.*

340-RAMON MIRÓ

Raimundus mironi

- a- 1078-1096
- c- Cases a Vic al costat església Santa Maria.
- e- Clergue
- g- 9 desembre: *Eodem die obiit Raimundus Mironi, clericus et canonicus Sancti Petri.*

341-RAMON PERE

- a- 1083-1100
- g- 3 juny: *Eodem die obiit Raimundus Petri, canonicus Sancti Petri.*

342-RAMON PERE

Raimundus petri

- a- 1099-1147
- c- Folgueroles i Sant Julià de Vilatorça.
- e- Levita / "servus Sancti Petri".
- g- 14 febrer 1147: *Eodem die obiit Raimundus Petri, canonicus et servus Sancti Petri, qui quam bone fuerit conversationis finis ostendit perfectionis. Defunctus est autem in senectute bona anno Domini M^o C^o XL° VII°.*
- j- Actuant a Sant Llorenç del Munt (Guilleries)

343-RECAED

- a- 944-981
- e- Prevere.

344-RENALL

- a- 1051
- e- Subdiaca
- g- 18 març: *Eodem die obiit Renallus, subdiachonus et chanonicus, adolescents bone memorie.*

345 RICARD

Ricard· Sacrista

- a- 1061-1100
- b- Fill d'Amalric, germans Berenguer, Folc, Ramon, Guillem i Bernat.
- c- Alous a Riuprimer i Riudeperes.
- b- Consta com a subdiaca l'any 1061. Levita
- c- Jutge 1069-1100. Sagristà major 1079-1100.
- d- 21 octubre 1100: *Eodem die depositio Ricardi, levite, huius sedis sacrista qui inter plurima beneficia maiorem crucem argenteam Deo et Sancto Petro de suo proprio obtulit, pro cuius anima Deum rogemus*
- e- Berenguer Amalric el seu germà i el seu nebot Berenguer
- f- Cases de Vic entregades al seu nebot Berenguer.
- g- Fundador amb el seu germà Berenguer de la canònica de Sant Tomàs de Riudeperes.
- h- Responsable de la reforma de la catedral de Vic per butlla del papa Urbà II de 1099

346-RICULF

Richulfus archidiaconus

- a- 978-1030
- c- Béns a Gaià.
- e- Levita
- f- Cabiscol 996-1016 i ardiaca 1016-1030.
- g- 8 desembre: *Eodem die obiit Richulfus, archidiaconus et nostre sedis canonicus*

347-RICULF ELDEMAR

Richulfus

- a- 1052-1061
- b- Fill d'Eldemar de Mata, té com a germà Amat que és també canonge i Ramon Eldemar.
- c- Béns a Mata i Barberà.
- e- Levita

- g- 1061 mort en pelegrinatge a Sant Genís de Bonorebast.
- h El seu germà Amat Eldemar.
- i- Béns a Mata
- j- Marxant de Vic en pelegrinatge a Terra Santa.

348-RIEMBAU

- a- 1081
- e- Levita
- g- 6 setembre: *Eodem die obiit Reamballus, levita et canonicus Sancti Petri.*

349-RUTILAN DE RIUDEPERES

- a- 1137-1175.
- b- Fill de Berenguer Amalric i Beatriu. Germans Bernat, canonge, Pere Berenguer i Alaman.
- c- Béns a Fontcoberta, Sant Joan de Riuprimer i mas Duesaigües.
- d- 1142-1175
- e- Clergue
- g- 25 setembre: *Eodem die obiit Rutilandus de Rivopirorum canonicus Sancti Petri bone memorie.*
- h- Nebots Pere de Riudeperes i Pere de Tavertet
- i- Casa de Vic, masos Amendoler
- j- Donacions a Sant Tomàs de Riudeperes i capella de Sant Sixt.

350-SALA

- a- 1000
- b- Esposa Savegòncia i fill Guitard Sala
- e- Levita

351-SALOMÓ

Salomon pbr 88

- a- 935-963
- c- Bens a Gaià
- e- Prevere
- f- Escriptor de documents, clavicularius 948.

352-SEGUINUS

- a- 1131-1172
- c- Alous a Vic a Inferma
- e- Prevere
- f- Notari
- g- 17 agost: *Eodem die obiit Seguinus, presbiter et canonicus Sancti Petri cui sit requies.*

353-SENDRED

Sendredus subdiaconus

- a- 1021-1032
- a- Casat amb Esmerada i fills Bernat i Unifred
- b- Béns a Tavèrnoles i Guardiola
- c- 13 maig 1021
- d- Sacerdot
- g- 23 juliol: *Eodem die obiit Sendredus, sacer, bone memorie.*
- h- Fills Bernat i Unifred.
- i- Alou de Guardiola i de les Arenes

354-SENDRED

- e- Sacerdot.
- j- 17 octubre: *Eodem namque die obiit Sendredus, sacerdos et canonicus, bone memorie.*

355-SENDRED RAMI

- a- 1028-1040
- b- Fill de Ramió, abat de Sant Benet de Bages.
- c- Béns a Boada
- d- Levita
- g- 20 març: *Eodem die obiit Sendredus Ramii, bone memorie.*
- h- Ermemir Quintila i Ansulf
- i- Alou de Boada

356-SENIOFRED, levita

Seniofredus

- a- 1002-1024
- e- Levita
- k- Escrivent signant en grec

357-SENIOFRED, sacer

- a- 957-1014
- b- Fill Elisava, el seu germà és Seniulf de Calonge.
- c- Béns a Vilagelans, Sant Llorenç del Munt i Planeses.
- e- Membre de la catedral 976
- e- Sacerdot
- f- Ardiaca 998-1014
- h- Als seus nebots Adalbert Seniulf i Oliba Seniulf.
- k- Vilagelans i altres honors.
- j- Béns per a la fundació del priorat de Sant Llorenç del Munt.

l- Perdent els béns confiscats a Besalú any 957.

358-SENIOFRED, sacer

- a- 1054-1102
- b- Nebot d'Ermemir Guillem
- c- Béns a Montells
- d- 23 abril 1054 entregat a Ermemir Quintila per ser educat.
- e- Sacerdot

359-SICARD

- a- 1022-1035
- d- Béns a Besalú.
- e- Levita
- g- 11 juny: *Eodem die transitus Sicardi, levite oppido Bisullonensis exortus, qui splendida senectute a fratribus celeberrime est sepultu*

360-SONEGILD

- a- 960-997
- c- 964 rep Vilagelans i Molist junt amb Adrover
- e- Sacerdot

361-SUNIFRED

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'Sunifred' followed by a stylized flourish and the number '337'.

- a- 934-961
- e- Sacerdot

362-SUNIFRED

- a- 982-1010
- b- Fill de Guinigis Mascaró. Casat amb Adaets i fills Guillem, Ramon i Bernat Rovira.
- c- Domini castells de Malla i Muntanyola
- d- Membre de la canònica de 985.
- e- Levita.
- f- Vescomte de Girona
- h- Guillem de Muntanyola o Montcada.
- i- Castells Muntanyola, Malla, Vacarisses i Montcada.

363-SUNYER

Sunarius humilis sacp. 1000

- a- 944-961
- b- Germana Frugel
- c- Béns a Taradell, Balenyà, Collsuspina, Artés i Sallent.
- e- Sacerdot
- g- 4 setembre: *Eodem die obiit Suniarius, sacerdos et monachus.*
- h- Sacerdot Oriol i els seus nebots Gotmar i Sunyer.

364-SUNYER RADULF

sunarius archidiaconus

- a- 1023-1044
- b- Fill de Radulf, ardiaca. Té com a germans Odó, Umbert i Sala. Casat amb Adelaida té com a fills Bernat Sunyer i Guillem Sunyer.
- c- Béns a Rocafort, Matamargó, Navarcles i Tona.
- e- Levita.
- f- Ardiaca.
- g- 28 maig 1044. *Eodem die obiit Suniarius archidiaconus bone memorie*
- h- La seva esposa Adelaida i fills Bernat
- i- Navarcles i alou de Guadells a Tona

365-TEDBALL BONFILL

- a- 1038-1055
- b- Casat amb Ingèlsia i amb un fill Bonfill. Germans Ramon Bonfill i Borrell Bonfill.
- c- Béns a Sant Julià de Vilatorca, Artés
- e- Levita
- g- 6 octubre: *Eodem die obiit Tedballi, canonici sedis huius qui adhuc iuvenis cum carperet iter Sancti Iacobi ecclesiam visurus, ab via morte apud Burgos fuit impeditus, pro quo fratres apud dominum vestris intercedite precibus.*
- h- Bonfill Tedball
- i- Béns a Sant Julià de Vilatorca

366-TEDMAR

Tedmar: 'ta qh scripto ius

- a- 1091-1107
- c- Béns a Vic i a Tona.
- d- 1091
- e- Levita
- g- 15 desembre: *Eodem die obiit Thedmarus, bone memorie.*

367-TEDMAR MIRÓ

a-1091-1111

b-Fill de Maiassenda i casat amb Ermessenda. Té com a fills a Guillem Tedmar, Bernat Tedmar i Berenguer Tedmar

c- Domini castell Argimon i castell de Castellterçol. Béns a Seva i al Congost.

e- Laic

g- 15 desembre 1111, en pelegrinatge a Jerusalem.

h- Bernat Tedmar, canonge, Guillem Tedmar i Berenguer Tedmar.

i- Masos Collell, mas Verdaguer

j- Posant els seus béns sota la protecció del Sant Sepulcre de Jerusalem.

368- TEODERET

a- 925-957

e-Sacerdot

369-TOMAS COC

a- 1200-1209

b- Casat amb Beatriu té com a fills Bernat Coc i Arnau Coc.

c- Rebut establiment de masos pabordia de març del bisbe Guillem 1203.

g- 13 maig: *Anno domini M CC VIII obiit Tomas Cocus.*

370- TRASOVAD

a- 989-1029

e- Sacerdot.

371-UMBERT

a- 1105

b- La seva mare és Ingelsenda. Germans Berenguer i Pere.

c- Béns a Sant Pere de Torelló i a Agudells al Pla de Barcelona

e- Clergue.

372-UNIFRED

unifredusgac̄

a- 1021-1043

b- Casat amb Garsenda i fill del sacerdot Sendred. Té com a germà Bernat.

c- Béns a Savassona

e- Sacerdot

f- Sagristà menor de la catedral (1021-1043)

g- 14 agost 1043: *Hec eodem die obiit Unifredus, sacerdos atque sacrista.*

h- El seu fill Bonfill, sacerdot

i- Casa a la Guardiola i cases a Vic.

373-VIDAL

a- 948-957

d- Present a la catedral l'any 957 en el moment de la restauració de la canònica

e- Sacerdot

374-VIVES

a- 1003-1035

e- Sacerdot

f- 14 abril: *Eodem die obiit Vivanus, sacerdos, pleni senectute dierum, bone memorie,*

9. Recull documental

NORMES DE TRANSCRIPCIÓ

Tots els documents estan encapçalats per un número que ens permet una citació ràpida i la seriació ha estat feta seguint l'ordre cronològic. Els documents que no porten datació els hi hem assignat una data aproximada o el segle al qual podem vincular. Aquests darrers han estat col·locats al final de l'apèndix documental. Pel que fa a la datació pels reis francs, seguim les indicacions de Ramon Ordeig que aplica el canvi d'any el dia 15 de juny. A partir de l'aplicació de la datació per l'any del Senyor només volem recordar que al bisbat de Vic el canvi de l'any es fa el 25 de desembre. Pel que fa als altres documents elaborats fora de les escrivanies del bisbat de Vic hem aplicat la cronologia de l'any de l'Encarnació.

- Cada document va precedit d'un regest que en forma directa resumeix el contingut i que va encapçalat per la data i la tipologia documental.
- S'inclou la tradició documental i que hem dividit en dues parts: la primera dedicada als documents que ens han pervingut expressat amb lletra majúscula, la lletra A designa el document original i les següents les còpies. Quan els documents no ens han pervingut ho indiquem entre claudàtors ([]). Sempre hem marcat amb asterisc (*) la font que s'ha utilitzat per editar el text. Els documents copiats al cartoral de la catedral van precedits d'una breu rúbrica que reproduïm entre parèntesi. La segona part correspon a les edicions del document i ho indiquem amb lletra minúscula. La referència bibliogràfica és resumida i, al principi, oferim la lista amb les cites desenvolupades. A vegades segueix un petit comentari on es fan notar certes característiques del document o bé es procura establir la data, quan per alguna circumstància, pugui quedar confosa.
- Es transcriu el document amb la màxima fidelitat.
- S'ha adaptat i actualitza l'ús la u i la v.
- Es puntua el document per donar-li sentit.
- Es situen entre claudàtors ([]) parts de text que restituïm a causa del mal estat de conservació del document. Quan en un document malmès hi ha parts del text que no es poden restituir s'indica amb punts suspensius. Qualsevol tipus de correcció, paraules afegides o anomalia en el text s'indica en nota al final del text.
- En l'apartat de les signatures les que són autògrafes s'indiquen amb un asterisc (*).

Llista d'abreviatures

ABEV	Arxiu Biblioteca Episcopal de Vic
ACA	Arxiu Corona d'Aragó
ACB	Arxiu Catedral de Barcelona
ACBM	Arxiu Comarcal del Bages-Manresa
ACG	Arxiu Capitular de Girona
ACOS	Arxiu Comarcal d'Osona
ACV	Arxiu Capitular de Vic
AEV	Arxiu Episcopal de Vic
ADB	Arxiu Diocesà de Barcelona
AHAT	Arxiu Històric de l'Arquebisbat de Tarragona
AHN	Archivo Histórico Nacional
ap.	apèndix
ASM	Arxiu Seu de Manresa
ASV	Arxiu Secret del Vaticà
BC	Biblioteca de Catalunya
cal.	calaix
carp.	carpeta
cf.	<i>confer</i>
dupl.	duplicat
doc.	document
ed.	edició
episc.	episcopologi
f./ff.	foli/folis
L. D.	<i>Liber Dotationum</i>
MEV	Museu Episcopal de Vic
ms.	manuscrit
núm.	número
p./pp.	pàgina/pàgines
perg.	pergamí
r.	recto
reg.	registre
s. d.	sense data
sec.	secció
s. n.	sense número
tripl.	triple
v.	verso
vol.	volum

889, juny, 24, Orleans

Precepte. *El rei Odó en precepte donat a precs del bisbe Ermemir d'Empúries, que actua en nom del bisbe Gotmar d'Osona, concedeix a l'església de Santa Maria i Sant Pere de Vic la vila de Vic, el pagus de Manresa i la vall d'Artés amb les esglésies i viles.*

[A]. Original perdut.

B.* Còpia de l'any 1202 feta per Andreu sacerdot, ACV, cal. 37, Privilegis I, núm. 26b.

C. Còpia de principis del segle XIII, ACV, cal. 37, L.D., ff. 2r-2v.

a. *Marca hispánica*, ap. XLVII, cols. 819-820.

b. FLOREZ, *España Sagrada*, XXVIII, ap. II.

c. ABADAL, *Els diplomes carolingis*, pp. 293-299.

d. BAUTIER, *Recueil des Actes d'Eudes*, núm 5, p. 20-29.

e. JUNYENT, *Diplomatari de la catedral*, doc. 12, pp.10-13.

f. ORDEIG, *Els comtats d'Osona i Manresa*, doc. 14, p. 79.

In nomine Domini Dei eterni et salvatoris nostri Ihesu Christi. Odo misericordia Dei rex. Si servorum Dei vota prompta voluntate recipimus atque utilitati eorum omnimodis providemus, sine dubio eterne retributionis premia a pio Deo nobis largiri confidimus. Quocirca noverit omnium fidelium Dei nostrorumque solercia quia adiit aures clemencie nostre venerabilis episcopus Ermemirus a parte Godemari Ausonensis episcopi et deprecatus est ut matrem sedis ecclesie iamdicti episcopi, longo incurso paganorum proprio pastore et christianitate frustratam, de rebus nostris ad iamdictam ecclesiam, que est constructa in honore sancte et intemerate Virginis Marie atque Petri apostolorum principis ditaremus, quod quidem libenti animo et fecimus. Concedimus igitur iamdicte ecclesie eiusque episcopo et omnibus successoribus eius *villam que dicitur Vicus, in quo prephata sedes est fundata, cum omnibus ad eam pertinentibus, et Menresensis pagi¹* et vallem que dicitur de Artes, cum ecclesiis, villis et villaribus, cum finibus et adiacenciis illorum, hoc est, de ipso rivo de Olone, qui infunditur in Rivolato, deinde per ipsos montes super villa Torcona usque in Balzorubio, deinde ad Serramlongam, sicut aque vertunt, deinde per stratam de Serramlongam discurrentem super villam Matabanis et pervenit ad ficturum qui discurrit in Lubricatum, et pervenit ad Olonem. Hec omnia cum ecclesiis et decimis et theloneis mercatorum terre cum pascuis et cum pasuariis de comitatibus predicto episcopo ac sequacibus eius concedimus, canonico more cuncta habenda. Habitatores vero locorum quod comitibus actenus impendebant ac successoribus eius. Nullusque de prefata terra vendere sine licencia episcopi presumat, nullusque exactor rei publice nec in theloneis, nec in fredis, nec in ullis redibitionibus eum ledat, sed quietum pro salute nostra, coniugis ac prolis Domini misericordiam exorare delectet. Ut vero hoc auctoritatis nostre testamentum firmiter veriusque credatur, manu nostra id firmavimus et anulo nostro insigniri rogavimus.

Signum Odonis + gloriosissimi regis.

¹ Text interpolat segons l'argumentació de BAUTIER, Robert-Henri, "La prétendue dissidence de l'épiscopat catalan et le faux concile de Portus de 887-890", *Bulletin Philologique et Historique*, 1961, pp. 477-498.

[907] Monestir de Sant Tiberi d'Agde

Acta de concili. *Arnust, arquebisbe de Narbona juntament amb els bisbes de la província narbonesa, reunits en el sínode a Sant Tiberi d'Agde, decreten que el bisbe Idalguer d'Osona i els seus successors resten eximits de pagar una lliura anual de plata a la seu metropolitana, tribut que havia estat imposat per l'anterior arquebisbe Teodard quan es va restaurar la seu osonenca.*

A.*ACV, cal. 9, episc. I, núm. 26.

a. BALUZE, *Miscellanea sacra*, vol. VII, p. 51.

b. FLOREZ, *España Sagrada*, XXVIII, ap. IV.

c. VILLANUEVA, *Viage literario*, VI, ap. XI, pp. 262-266.

d. JUNYENT, *Diplomatari de la catedral*, doc. 39, pp. 35-37.

e. ORDEIG, *Dos concilis*, pp. 367-382, ap. 2.

f. ORDEIG, *Els comtats d'Osona i Manresa*, doc.75, pp. 121-123.

Annunte atque inspirante divina clementia, anno Verbi incarnate DCCCCVI conventus pontificum reverendorum factum est aput nobilem civitatem Barckinonam, in quo affuerunt reverentissimus metropolitan Arnustus prime Narbonae civitatis antestis, pariterque Servusdei, et Reinardus, necnon Aiquinus, et Nantigisus, seu etiam Hidalcharius, et Teudericus, sanctissimi presules; eximius quoque princeps et marchio Wifredus, cum his omnibus etiam abbatum, et diversi ordinis clericorum maxima conglobation, et religiosorum laicorum inmodica caterva. His igitur omnibus in aecclesia Sanctae Crucis in unum congregates surrexit quidam in medio sanctae religionis episcopus Ausonensis ecclesie, nomine Hidalcharius, proferens querimoniam suae aecclesiae, dicensque: Attendat et consideret vestra reverenda paternitas, o venerande archipresul Arnuste, necnon et omnes qui in hoc sacro concilio adestis. Cum priscis temporibus tota Hispania atque Gotia sacris insisteret erudictionibus, et vernaret clero, atque fulgeret ecclesii Christo dicatis, inter reliquas ipsa quoque Ausonensis ecclesia nobilis habebatur; peccatis vero exigentibus illorum qui tunc habitatores errant illarum terrarium, ut omnes nostis, barbarico gladio divino iudicio traditi sunt, ita ut ne aliquis christianorum in predicto pago Ausone remaneret. Post multorum autem annorum curricula, misertus Dominus terrae illa, suscitavit in ea nobilissimum principem Wifredum et fratres eius, qui ex diversis locis et gentibus instauraverunt statum. Cum autem adhuc in paucitate consisteret, et necdum talis esset ut per se episcopum, sicut antiquitus habere posset, aduc predictus marchio reverendum Sigebodum episcopum et Narbonensem metropolitanum, ut iam fatam aecclesiam sub suo teneret regimine, et tam per se quam per suos convicinos sufraganeos illam ordinaret atque disponderet donec favente Deo paulatim ad incrementum perveniret, qualiter in ea proprius episcopus iuxta antiquum morem consistere possit. Cum vero pietas superni numinis ipsam aecclesiam per iam dictum principem longe lateque dilatasset, et cuncti cernerent illam proprium debere episcopum habere, iam venerabilem Sigebodum divina vocatione ex ac luce subtractum, expetiit tam idem marchio quam omnis clerus et populus Ausonensis reverendum Teodardum, prelibate Narbone pontificem, ut sepe dicte aecclesiae Ausonensi proprium ordinaret episcopum. Qui, una cum ceteris pontificibus, dignis illorum petitionibus annuens, in pontificium eiusdem ecclesiae decessorem meum divine memoriae Gotmarum sacra benediction consecrare non distulit. Illis quoque uterque universae carnis viam carpentibus, eximio archipontifice Arnusto Narbonam Teodardo succedente, me quoque inmeritum Ausonensi per cleri et plebis electionem prefecit aecclesiae. Iniunctum est autem decessori meo a reverend Teodardo, et mihi a presenti metropolitan, ut ecclesiae Narbonensi que est in honore Sanctorum martyrum Iusti et Pastoris sita, per singulos

annos libram argenti persolveremus. Nunc itaque videat sanctissimus metropolitan et omnes reverentissimi qui adestis episcopi, et revolvat omnia volumina sanctae legis Christiane, si equum est episcopum fiscalem esse vel si cathedra episcopalis alicui aecclesiae tributum debeat solver, nisi tantum quod iura canonum resonant, humilem subiunctionem atque debitum honorem proprio deferre metropolitan. Diutissime autem illis de hoc tractantibus et perspicentibus ratam episcopi querimoniam, tandem isdem respondit metropolita: De hoc quod strenua sagacitas dilecti confratris nostris Hidalcharii episcopi querelatur, iusta quidem nobis eius videtur querela, sed in hoc nos acta quidem prioris decessori nostril sequentes, improvide atque inconsiderate aegimus; ideoque, quia querimonia eius recta nobis ac vobis videtur, differamus illud usque ad plenam synodum et perfectum duodenarium numerum confratrum nostrorum, iuxta statute sacrorum canonum, et tunc secundum divinam inspirationem ex hoc quod rectius est statuamus.

Sequenti denique anno sancta synodus ventilate est in cenobio Sancti Tiberii¹, territorii Agatensi², in quo iterum affuerunt reliqui episcopi qui priori defuerant conventui, in qua iterum sinodo eadem question a cunctis iterum ventilate est. Universi igitur qui inibi residebant, Sancti Spiritus illustration aflati, decernentes partier decreverunt non debere episcopum tributarium esse neque cathedram episcopalem, que domina et mater est proprii cleri et plebis, alicui servitio mancipari, sed liberam esse ab omni iure fiscali. Placuit itaque omnibus quorum nomina subter tenentur inserta³, ut hoc decretum scripturae propriis roborarent minibus, et sub divinum anathema atque aeterna censura statuerunt, ne quis umquam successorum illorum sanctae Ausonensi ecclesie inponeret quod pia consideration, illis omnibus decernentibus, ab ea funditus amputatum est. Igitur ego⁴ Arnustus, gratia annuente superna exiguus Narbonensis episcopus, omnium confratrum nostrorum rectissimam ex hoc perspicens definitionem caedo atque perdono tam eidem supra taxato Idalchario, episcopo sancta Ausonensis ecclesie, quam omnibus successoribus suis predictum argenti libre censum, quod a decessore meo domno Teodardo vel a me improvide impositum est, ut neque a me neque ad successoribus meis ullo modo requiratur⁵, sed liceat memorato episcopo suisque successoribus immunes esse ab omni iure fiscali, sicut reliqui in nostrum provinciam vel ubicumque christiana religio pollet, sicuti in omnibus videntur esse⁶ episcopi. Si quis vero, quod absit, temerario ausu contra hoc decretum an nobis pio amore statutum agree voluerit, sicut supra scriptum est, divino iudicio et anathematis vincula feriat.

+ Arnustus, sancte Narbonensis ecclesie humilis episcopus, hoc decretum roborabi sss.* + Audgarius episcopus sss.* + Gunterius episcopus +.* + Reginardus episcopus s+.* + Guimera episcopus +.* + Geirardus episcopus +.* + Riculfus episcopus consensi et sss.* + Wigo sancta Gerundensis ecclesie s+.* S. Nantygisus, sancte Urgelitane ecclesie episcopus, consensi et sss.* + Teudericus, sancte Barchinonensis aecclesie episcopus, consensi et sss.*

SSS. Stephanus clericus, qui hunc decretum sanctae aecclesiae Ausonensis S+ et SSS. die et anno quo supra.

¹ cenobio Sancti Tiberii *sobre raspat*.

² territorio Agatensi *en tinta diferent*.

³ Placuit itaque omnibus quorum nomina subter tenentur inserta *sobre raspat*.

⁴ Ego *interlineat*

⁵ ut neque ad successoribus meis ullo modo requiratur *sobre raspat*.

⁶ esse *interlineat*

908, febrer, 16

Testament. *Idalguer, bisbe d'Osona, trobant-se malalt atorga el seu testament elegeix marmessors el comte Guifré II Borrell, el bisbe Nantigis d'Urgell i als canonges Auguri, Adanagild i Radulf. Fa diversos llegats de llibres i d'objectes litúrgics a la catedral de Sant Pere de Vic i a Sant Joan de les Abadesses.*

A.* ACV, cal. 9, episc. I, núm. 22.

a. VILLANUEVA, *Viage literario*, VI, ap. XII, pp. 266-268.

b. UDINA, *La successió testada*, doc. 1, p. 151.

c. JUNYENT, *Diplomatari de la catedral*, doc. 41, pp. 38-40.

d. ORDEIG, *Els comtats d'Osona i Manresa*, doc. 78, pp. 124-125.

Dum inic[...] venit, cum in hac versatur mortali carne et erumnosa adque caducam deducit vitam, ut mente pura totaque sollicitudine ad illam anelare festinet, que nullo termino quo angustatur, nec fine concluditur. Mihi quoque indigno Idelcherio Ausonensi episcopo, diu in infirmitate corporis laboranti, visum est trementer hac suspiriose criminum meorum facinora lacriminaliter flere, et pro eo quod sint innumera toto mentis effectu lugere, ut quia in nullo bonitatis mee exigunt merita, peto ut eterni regis succurrat clementia. Nunc ergo de omnibus que male gessi, et de bonis que neglexi, proppitio Deo me culpabilem reddo, et omnium iniquitatum mearum scelera profiteor, recolens illud psalmographum: Delictum meum cognitum tibi feci et iniustitiam meam non abscondi. Penitet ergo me male egisse, tibi veniam peto, misericordissime Deus, qui non vis mortem peccatoris sed ut convertatur et vivat. Non enim repperis digna, ut iustificeris, sed si adtendis neglecta, magis invenis ut damnes. Meum itaque fuit, o infelix ego peccare, sed tuum est, o piissime redemptor, misericorditer dimittere. Et si pro meis reatibus dignus sum mortalem excipere poenam, tua tantum miseratione credo salvari, et vel ultimam in domo tua habere portionem. Pro tanta namque facinora pondera, et pro tremendo examine aeterni iudicis, omnium facultatum mearum curam domino hac benignissimo principi Wifredo, adque religioso Nantigiso Urgelitane episcopo, meisque fidelissimis canonicis Augario, et Adanagildo scilicet Rodulfo commit, ut ipsi, quorum bonitas hac pietas est immensa, de his faciendo que iubeo et largiendo cui decerno recomp[.] sitam sibi ad Domino in eternam remunerationem consequantur mercedem. Relinquo namque hac tribuendo concede ad aecclesiam Sancti Petri apostolorum principi, cui ego indignus preesse videor: missale [quodi]cem I, lectionarium I, prophetarum I, pasiones apostolorum quodicem I, hactus apostolorum et epistolas Pauli quodicem I, canonem quodicem I, Smaragdum quodicem I, antifonarium I, casullam [...]culi I, stolam cum auro, et manipulum et cingulum, stolas siricas duas, manipulum I, alba I, palleos II, anulum aureum I, calices argenteos duos, unum cum gemis, patenas duas argente[as cum] gemis, calicem stagneum cum patenam, turibulum argenteum I, aliud aereum, sandalia quattuor, urceoleum cum aquamanile, et manutergeum, candelabra stagnea II, sedile cum ar[...] ad cancellum, ampullam stagnea I, quaternions II, capsas duas argenteas, lampades VII stagneas, scrinios ferreos II, schella I, lectum coreum, tapetum I, lintheos II, cotum I, plu[maceos ..] II, banchale polimito I, curtinam I, mapas I, tuvalia I, iumenta III, boves II, porcos IIII, oves X, asinum I. Villarem quem comparavi de Adalbaldo presbitero cum finibus suis in Tonda do[no ...] te quam comparavi. Gerardo fideli meo, iumentum falavum I; Wilarando, alium; Gomesindo, alium; Savarico, alium; Ingilcharo, alium; Ingilberto pullum iumenti I; Audgario, iumentum I, Eld[ema]re, alium; Suniefredo alium; Gotmaro, alium; Adegani, alium. Equaliter ad monasterio Sancti Iohannis, caballum tonsum cum freno et sella. Presbiteris Ausone, caballum laurum aroendo. Haec igitur preci[pio adque] dispone vobis supradictis, ut sicut superius resonat, summa cum diligentia peragatis. Reliqua vero annonam, vinum, utensilia domus, sicut in inventarium

repperitur, tertiam partem ecclesie cui p[re]sid[er]eo tribuatur, duas vero propter remedium anime mee pauperibus erogentur.

Facto testamento XV kalendas marcii, anno XI regnante Karulo rege.

+ Idelherus, miseicordia Dei episcopus, qui hunc tetamentum feci et firmare rogavi et sss* S. Nantygus, Sancte Urgelitane ecclesie episcopus sss*. Audgarius archydiaconus sss* + Addagildus presbiter sss* Rodulfus levita sss* Animius presbiter sss* Gavilus presbiter sss* Recaredus presbiter sss* S. Girmundus diaconus *.

Audgarius, levita, qui hanc testamentum scripsi et sss sub die et anno quod supra.

4

911, desembre, 1

Execució testamentària. *Idalguer, bisbe d'Osona, la comtessa Garsenda, el comte marquès Sunyer de Barcelona-Osona i el vescomte Ermemir, marmessors del comte Guifré de Barcelona-Osona donen al bisbe i canonges de l'església de Sant Pere de la seu de Vic els alous que el difunt comte tenia per compra i per precepte reial en el comtat d'Osona, en la vila anomenada seu de Vic, fan constar, a més, que el comte manà donar la tercera part de la moneda de la vila de Vic, mentre li ho confirmés el rei per mitjà d'un precepte.*

A.* ACA, Cancelleria, Guifré II, núm. 3.

B. Còpia de l'any 1254 de Pere Saera, notari de Vic. ACA, Cancelleria, Guifré II, núm. 3 dupl.

C. Còpia de l'any 1319 de Bernat de Pedra, notari reial. AEV, vol. III, núm. 3.

D. Còpia de l'any 1319 de Bernat de Pedra, notari reial. ACV, cal. 37, Concòrdies I, núm. 25.

a. *Marca hispànica*, ap. LXIV, cols. 838-839.

b. UDINA, *El Archivo Condal*, núm. 33, pp. 151-152.

c. JUNYENT, *Diplomatari de la catedral*, doc. 55, pp. 51-55.

d. ORDEIG, *Els comtats d'Osona i Manresa*, doc 105, pp. 144-146.

In nomine Domini. Nos simul in unum Idelherus episcopus, Gersendes cometissa, Suniarius comes et marchio, Ermemirus viscescomes, qui sumus elemosinarii de Wifredo comite condam filius fuit de Wifredo comite condam. Dum iaceret predictus comis in lecto egritudinis suae unde obiit, precepit nobis ut donare fecissemus sicuti et donamus propter Deum et remedium anime suae, per scriptura donationis, suos alaudes qui sunt in comitatu Ausona, in villa qui dicitur sede Vico, quantum ille ad diem mortis suae ibidem tenebat per comparacionem seu et per preceptum regis, tam in domibus quam in terris qui iusta ipsa sede Vico sunt in ipsorum aiacentias. Et afrontat unus campus qui est prope ipsum mercatum: de parte orientis in terra de Sancto Petro apostolo sive in terra Udalgario, de meridie in ipsa strata qui inde discurrit, ab occiduo in terra de Suniario comite. Et alius campus qui est in ipso Prato afrontat: de oriente in terra Udalgario seu de terra Speciosa femina, a meridie in terra de Suniario comite vel in terra Rimilone femina, ab occiduo in ipsa strata publica, de circi vero in terra Teudosio sive in Prato. Et alia faxa qui est ad ipsum Mercatum afronta: de oriente in ipso Mercato, de meridie in terra infra Ingilberto, de occiduo in terra Rimilone femina, et de circi in ipsa strada. Et alius campus qui est ad Sancta Eulalia afrontat: de oriente in terra Gardilone femina et de Sentramiro, de meridie in terra Emmone abatisse, ab occiduo in ipsa strata seu et in casale Gardilone, a circi afrontat in strada. Et alius campus afrontat: ab oriente in terra Sentramiro vel rio Higor, de meridie in terra Sentramiro, de circi in strada sive in terra Gardilone. Et alius

campus: de parte orientis afrontat in flumen Higor, de meridie in strada, ab occiduo in terra Eliane, a circi in terra Gardilone vel de Ermegildo. Et alius campus afrontat: ab oriente in flumen Higor, de meridie in terra Candida femina, de occiduo vel circi in terra Gardilone. Et alia terra afrontat: de oriente in terra Moricata femina, et de meridie in terra de Spetiosa vel Fagentia feminas, ab occidente in limite, de circi in terra Sancti Petri apostoli. Et alia terra afrontat: de oriente in terra de Spetiosa vel Fagentia feminas, de meridie in rio qui inde discurrit, de occiduo sive circi in terra Sancti Petri apostoli. Et alius campus qui est ad ipsos Pendetitos ubi ipsi casales sunt, habet vicina terra de Sancto Petro apostolo. Et iterum precipio vobis meos elemosinarios predictos Idelhero, Gersinde, Suniario et Ermemiro, ut de ipsa moneta quod ego per donitum regis tenebam in villa Vico, ipsam tertiam partem similiter donare faciatis ad domum Sancti Petri apostoli vel in manus predicto episcopo, kannonicos adque succesores eorum qui in ipsius ecclesie ministrant, donec per se ipsos aut per legatos eorum ad regem pergant et preceptum exinde fideliter requirant atque recipiant. Haec omnia quod superius insertum est, tam in domibus quam etiam in terras, quod ad die mortis suae Wifredus comis condam tenebat in sua potestate, tam per compara quam aetiam per preceptum regis, sicut in suo testamento vel iuditio resonat, sic trademus atque donamus nos per ipsius iussione nos predicti manumissores a Domino Deo et Sancto Petro apostolo qui situs est in comitatu Ausona, in sede Vico, seu et in manus domno Idelhero episcopo sive canonicos ipsius aecclesie Beati Petri apostoli qui ibidem modo deserviunt aut deinceps Deo propitio servituri erunt, teneant, possideant atque per ipsius nomen deffendant et usque in perpetuum ab omni integritate vindicentur usuandi atque laborandi, offerendique fructum potestatem habeant ab odierno die et tempore cum omni integritate. Quod si nos iamdicti elemosinarii vel quislibet ex adverso veniens persona vel irruere certaverit, ista donatione ad nos facta et ad predicta aecclesia tradita, primus iram Dei incurrat et cum Iuda Schariotis participationem haccipiat et temptator vel inquietator haec omnia vindicare non valeat sed in quadruplo quantum ad eo tempore in melioratum fuerit ad eandem domo restituí faciat, et ista scriptura plenissimam in omnibus optineat firmitatem.

Facta donatione die kalendas decembris, anno XIII regnante Karulo rege, filio Ludoici.

Sig+num Gersendis cometissa, qui sum elemosinaria et consciens sum et firmabo.
+ Idelherus episcopus, qui sum elemosinarius sss.* Rodulfus levita sss.* S. Audgarius levita sss.* + Suniarius, comes, qui sum elemosinarius.* (Crismó) Ermemirus vicescomes, qui sum elemosenarius sss.* Sig+num Eles.* SSS. Girmundus levita sss.* Sig+num Adalamirus. Sig+num Ranimirus. Sig+num Wilelmus.

Audgarius levita, qui hanc donatione scripsi et sss. sub die et anno quod supra.

914, juny, 17

Elecció de bisbe. *En presència de Teodoric, bisbe de Barcelona, i Guiu, bisbe de Girona, la clerecia i el poble aclamen Jordi com a bisbe d'Osona i l'arquebisbe Àgus de Narbona i els altres bisbes de la narbonesa aproven l'elecció.*

A.* ACV, cal. 9, episc. I, núm. 30.

a. VILLANUEVA, *Viage literario*, VI, ap. XIII, pp. 268-270.

b. JUNYENT, *Diplomatari de la catedral*, doc. 62, pp. 60-61.

c. ORDEIG, *Els comtats d'Osona i Manresa*, doc 136, pp. 170-171.

Ap[ostolica ordinatione continetur ut ip]sa domus ecclesiastica sollicitudo pontificali moderetur arbitrio. Quocirca noverit orth[odoxa plebs ...]am divina vocation Ausonensis pastoris domni videlicet Hidelherii spiritum pausare, ut credimus [...]tim universa eiusdem diocesis accessit cleri, plebis et hordinis multitudo ante domnum Teodri[cum episcopum Barchinonensem prelib]ati viri Dei tumultorem orbateque ecclesie visitatorem. Et uno animo perique consensu absque si[m]ulatione...]nis et domesticis simultatibus, a cathedral clerici usque ad ru[r]alem, a principe usque ad agri[colam... sine con]ditione adque sedition, quasi una lingua vocaverunt et petierunt et acclamaverunt Georgium n[obilem et vi]rum prudentem, sobrium, kastum et secundum kanonica auctoritatem cunctis utilitatibus ecclesie proficuum, strenuum atque promptissimum, in vinea patris familias operarium indefessum, adpreeesse et prodesse [sicuti] patrem et episcopum subrogandum. Cumque hanc electionis unanimi- tatem subscriptionibus et signis visitatoris [roborat]a instantia, tota unanimiter ecclesia Vicensis corroboraret. Prelegatus Teodoricus presul, domno Vvigoni [Gerund]ensi antestiti, cum clero et maioribus viduate parrochie, et cum eodem acclamato Georgio, et acclama[tionibus] cuncta innotuit. Guigo igitur, cui maior oportunitas eundi et redeundi erat ad Sedem Sanctam Narbonensem [eccles]iam metropolim, talem vocem et unanimum subplicationem, cum consilio domni Riculfi Helenensis episcopi, domno [R]eginardo Biterrensi et Teodorico Lutovensi, presulibus patefecit. Quorum iterum consultus fuit quo si domni Artmandus Tolosensis, Gimara Karcasensis, Gerardus Agatensis, Ucbertus Neumasensis, Gunterius Magalonensis, Adulfus Paleriensis assentirent, cum privilegio Narbonensis metropolitani domni videlicet Agii archiepiscopi, et magisterio et auctoritate sanctorum martyrum Iusti et Pastoris et beati Pauli confessoris, quorum principalis cathedra cum semetipsa XV tam Septimanie quam Ispanie ord[...] et cum consilio antiquorum partum kanonumque presulatu degentium, eundem Georgium expetitur ecclesie pret[er ...] et inibi insoliarent et suo pontificali participio cooperatorem consulemque frequenter dispone[re ...]dentia sempiterna hec carta semper maneat inconvulsa. Quod scribturn ne esset kanonice destrue[re ...] archiscribe, notarii- que, kanonici ipsius metropolitane cathedra dari, roborari- que censuimus, et [... accla]mationis, electionis et provectionis huius indigo.

Anno ab exordio seculi quarter millesimo DCCCmo LXmo Vito, Verbi Incarnati DCCCCmo XIIIImo, indictione II, XV kalendas iulii, domni quoque regis Karoli anno XVII, [post obi]tum Odonis regis.

Sss Agione, Sancte Sedis Narbonensis ecclesie humilis episcopus sss.* Reginar- dus episcopus sss* [...hu]milis episcopus* [...] Gerardus episcopus Agatensis ecclesie* Teodericus Lutovensis ecclesie episcopus sss.*

925, abril, 15

Donació. *Adanagild, prevere, dona a l'església de Sant Pere de la seu de Vic en la seva dedicació, al bisbe Jordi i als canonges, nombroses terres i cases situades prop de l'esmentada església a Formigons, Riudeperes i a l'apèndix de Gurb*

A.* ACV, cal. 6, núm. 1255.

a. JUNYENT, *Diplomatari de la catedral*, doc. 114, pp.101-102.

b. ORDEIG, *Els comtats d'Osona i Manresa*, doc. 285, pp. 264-265.

In nomine Domini. Ego Addanagildus presbiter, donator. Sic placuit animis meis et placet, nullius quoque [gentis] imperio nec suadentis ingenio, set propria et expontanea mihi hoc helegit bona volumptas ut donare faciam si[cuti et d]ono ad Domino Deo et Sancto Petro vel in manus Georgio episcopo, vel canonicos ip[sius ecclesi]e, in comitatu Ausona, in Sede Vico, [propter Deum] et remedium anime mea. In eius sacractionem vel dedicacio[nem dono ego predict]us Addanagildus presbiter, ad predic[tam domum Sancti Pe]tri, vel in manus Ieorgio episcopo. Ipsa terra affrontat: de parte hor[ientis in terra] de Suniario comite, a meridie que [...]edit terra ad predicta ecclesia, ab occidente in ipsa strata, a cerci in ipso rivo vel in domo Riculfo. Ipse domus et [campus et ort]us affrontat: de parte horientis in orto de Riculfo [et] in ipso rego, a meridie in ipso rivo vel in terra de [...] Endeberto, a circi in ipso prado vel in ipso domo de Riculfo. Isto domo, campo et orto dono ibidem ab integrum. [Et in] Furmigones dono casa et casale cum curte et orto et terra dono propter Deum et remedium anime fratri meo Placido. Et affrontat ipsa casa et ipsa curte et ipso orto: de parte orientis in terra de Agelane, de meridie in casa de Elderico vel de Gracilia, de occidente in ipsa strata, de cerci in casa de Agelane. Et ipse campus cum ipso rego afrontat: de parte orientis in terra de Lubella vel de suos heredes, de meridie in terra de Lubella vel de suos heredes, de occidente in terra de Elderico vel de Gracilia et de Emone femina et de cerci in beneficio. Et alius campus afrontat: de parte orientis in beneficio, de meridie in terra Giverico vel de suos heredes, de occidente in terra de Giverico et de suos heredes, de cerci in strata. Et alius campus afrontat: de parte orientis in terra de Vuisinda vel de suos heredes, de meridie in strata, de occiduo in terra de Elderico vel de Gracilla, de cerci similiter. Et ipse alius campus de Rideperas affrontat: de parte orientis in terra de Emo abbatissa, de meridie in terra de Widisclo, de occiduo in ipso rivo, de cerci in terra Emmo abbatissa. Et dono ibidem in apendecio Gurbidano, in locum ad ipsos prados, cassas, curtes, ortos, pomiferis vel impomiferis, mulnare cum suo caput rego. Et ipse campus cum ipsas casas et ipsas curtes et ipsos ortos et ipso milinare affrontat: de parte orientis in casa de Landoario presbitero, de meridie in ipso prado, de occiduo in strada, de cerci in ipso rio. Quantum infra istas affronttationes includunt sic dono ad Domino Deo et Sancto Petro, vel in manus Georgio episcopo, vel canonicos ipsius ecclesie, ut hab odierno die et tempore teneant et possideant et usque in perpetuum vindicentur. Quod si ego Adanagildus aut ullus homo subposita persona qui contra hanc donacionem venerit ad inrumpendum, primus ira Dei incurrat et cum Iudas Scariot particeps efficiatur, et insuper eadem vel literas quod in preceptum huius ecclesie scriptum est et canonica auctoritas est, tantum componere faciat, et in antea ista donacio firmis permaneat.

Facta donacione XVII [kalendas] madii, anno XXVIII regnante Karulo rege, filio Luduvici.

Addanagildus presbiter, hac donationem feci et firma[re rogavi]* Sig+ Eldericus.

Sig+ Gelomirus. Sig+ Fulca[rius]

Landoarius presbiter, qui hanc donacionem scripsi et sub sss. die et anno q[uod supra]

7

929, desembre, 12

Donació. *Guimarà, prevere, en bé de la seva ànima i la dels seus pares Adeli i Orrada, dona a l'església de Sant Pere de la seu de Vic uns camps situats al comtat d'Osona al terme de Fontcoberta.*

A.* ACV, cal. 6, núm. 546.

a. JUNYENT, *Diplomatari de la catedral*, doc. 144, pp.123-124.

b. ORDEIG, *Els comtats d'Osona i Manresa*, doc. 354, pp. 303-304.

In nomine Domini. Ego Gimera presbiter. Placuit animis meis et placet, nullus quoque inientis imperio nec suadentis inienio, set expontanea mihi elegit bona voluptas, ut donare faciam Domino Deo et domum Sancti Petri apostoli, qui est in comitatum Ausona, in sede Vico, propter remedium anime patris mei Adilione et matri mea Urrata et anime mee. Dono ego campos meos qui mihi advenit de ienitores meos iam dictos. Et sunt in comitatum Ausona, in terminio de Fontecuberta. Et afrontat ipsi campi: de parte orientis in terra de Rimilo femina vel suos eredes, de meridie in vineas de Fontecuberta, de hocciduo in terra de Eudo, de parte vero circi in terra de Rimilo vel suos eredes vel in ipso torrente. Sic dono ego a domino Deo et domum Sancti Petri sicut superius ressonat propter remedium ieitores meos et anime mee. Quod si ego donator au taut ullusque homo, aut fratribus, aut heredibus, aut subrogata persona qui contra ista carta donacionis venerit ad inrumpendum, no hoc valeat vindicare set conponat in duplo ista homnia que superius resonat, et in antea ista carta donacionis firma et stabilis permanead omnique tempore.

Facta carta donaciones pridie idus december, anno primo q[uod obiit Ka]rulus rex.

SSS Gimera presbiter, qui hanc donacione scr[ip]sit et sss die et anno que s[upra]

8

934, juliol, 17

Donació. *Ingilbert, prevere, dona en bé de la seva ànima i la dels seus pares a Sant Pere de la seu de Vic un alou al lloc dit Mata format per cases, horts, terres i un molí situat prop de la Seu.*

[A]. Original perdut.

B.* Còpia de principis del segle XIII, ACV, cal. 37, L.D., ff. 49v-50r. (*Hec est carta donationis Ingilberti presbiteri*).

a. JUNYENT, *Diplomatari de la catedral*, doc. 166, pp.141-142.

b. ORDEIG, *Els comtats d'Osona i Manresa*, doc. 400, pp. 335-336.

In nomine domini. Ego Ingilbertus presbiter donator placuit animis meis et placet nullius quoque gentis imperio nec suadentis ingenio sed propria expontanea mea michi hoc elegi cum Deo bona voluntas ut donare fecissem sicuti et dono ad domino Deo et Beato Petro apostolo qui est fundatus in sede Vici. Dono ibidem alaudem meum kasas,

curtes, ortos, terras et mulino molente cum suo caput aquis et suo decurso et cum omnem suum osdiliu[m] et raboribus et pomiferis qui michi advenit aliquis per genitores meos et aliquis ex comparacione et est ipse alaudes in comitatu Ausona iuxta sede Vico, in loco que dicunt Mata. Et affrontat ipsas kasas cum curtes et orto cum exio vel regressio et cum arboribus et pomiferis et ipsa terra de oriente in rio gurri et meridie in terra Suniario comes et de occiduo in rio gurri et de circi in strada. Et in alio loco dono pecia I de terra et affrontat de oriente in terra Sancti Petri et de meridie in terra Adoa femina et de suos heres et de occiduo in terra de Rasegontia et de suos heres et de circi in terra de Levegilde. Et ipse mulinus affrontat de oriente in ipso rio Gurri et de meridie similiter et de occiduo et de circi in terra Emone abbatissa. Sic dono ego supradictus Ingilbertus presbiter. Hec omnia superius scripta casas, curtes, ortos terras et ipso molino cum suo decurso cum exio vel regressio illorum arboribus et pomiferis quantum in istas affrontationes includunt ab omnem integritate propter Deum et remedium anime mee vel de genitores meos qui fuerunt condam. Vel in manus domno Georgio episcopo et canonicos ipsius ecclesie qui modo ibidem Deo deserviunt ut ammodo et deinceps teneant et possideant et usque in perpetuum vindicent. Quod si ego supradictus Ingilbertus presbiter aut hullusque homo qui contra hanc donatione venerit pro inrumpendum aut inquietandi calumniam intulerit in primis iram Dei incurrat et cum Iuda Scarioth partem accipiat et terra eum vivium obsorbeat sicut Datan et Abiran et ad diem iudicii vocem domini non mereat audire, nisi ista donatio firma permaneat et inrumpere non permitatur.

Facta hanc donatione XVI kalendas augusti, anno V quod Karulus rex obierit.

Ingilbertus presbiter qui hanc donatione fecit et testes firmare rogavi sss. Sonifredus presbiter sss. Adrovarius sss. Ramius sss. Sig+num Guilmundus. Sig+num Gisalfredus.

Borrellus presbiter qui hanc donatione scripsit sss die supra que anno.

9

935, setembre, 10

Dotació de canonge. *Els esposos Gontard i Alòdia donen, en bé de llurs ànimes i amb reserva d'usdefruit, a Sant Pere de la seu de Vic un alou format per dues cases situades a la vila de Vic i cinc camps situats al lloc anomenat Tenes, al comtat d'Osona, com a dotació del seu fill Esperandeu anomenat Belaró.*

A.* ACV, cal. 6, núm. 219.

a. JUNYENT, *Diplomatari de la catedral*, doc. 171, pp. 145-146.

b. ORDEIG, *Els comtats d'Osona i Manresa*, doc. 410, pp. 341-342.

[In nomine Domin]i. Ego Gontardus et uxor mea Alodia donatores. Placuit animis nostr[is] et placet nullius quoque gen]tis imperio, nec suadentis ingenio, sed propria et expontanea nostra nobis hoc elegit cum Deo bona voluntas, ut donare fecissemus [alodem nostru]m proprium ad Domino Deo et Beato Petro apostolo, qui est situs in comitatu Auso[na], in villa Vici vel in eius ter]minus, id sunt kasas II et solario cum ipsa curte in ipsa villa de sede Vigo, et in locum ubi dicitur Tendas terras, id sunt campos V, [qui no]bis advenit ex comparacione. Et affrontat ipsas casas et solario cum ipsa curte: [de parte oriente] in strata qui pergit ad ipsa villa vel in orto de Audegario levita, et de meridie in rio Meritable, ab occiduo in kasas Sancti Petri, [de cer]ci vero parte in orto seu in

domo cum ipsa curte de Audegario levita. Et de ipsas te[rras que sunt ad ipsas Ten]das affrontat ipse unus campus: a parte orientis in terra Spetiosa femina vel suos heredes, et de meridie in ipso rego decurrente, ab occiduo in ipsa strata, et de circi in via vel in terra Sancti Petri. Et alius campus affrontat: de orien[tis in terra Sancti] Petri, et de meridie in ipso rego, ab occiduo in terra Spetiosa femina vel suos heredes, et de cercii similiter. Et alius campus affrontat: a parte orientis in terra Suniario comite vel de Givirico seu suos heredes, et de meridie in ipso rego qui dis[currit], ab occiduo in terra Sancti Petri, et de cercii in strata publica. Et ipse alius campus affrontat: de oriente in terra Suniario comite et de meridie in rego qui discurrit per Succarados, ab occiduo similiter in terra Suniario comite et de parte cercii in ipsa strata. Et ipse alius campus affrontat: de oriente in terra Ferruzio vel suos heredes, et de meridie in via vel in terra Givirico seu suos heredes, ab occiduo in terra de Munna vel suos heredes, et de cercii in ipsa strata. Sic donamus hec omnia sicut superius insertum est, quantum in istas affrontationes includunt a Domino Deo et Beato Petro apostolo, ab omnem integritatem, cum exio vel regressio earum, exceptus de ipso campo quod habui cum Givirico ipsa medietate in ipso campo, in ea videlicet racione ut, dum nos vixerimus, teneamus et possideamus ipsum alodem sine blandimentum de ullumque hominem et per quisque anno dare faciamus solidatas Vque de cera ad Domino Deo et Sancto Petro apostolo, propter remedium animas nostras, ut Deus omnipotens dimittat nobis omnia peccata nostra, et post obitum nostrum remanere faciat in potestate de filio nostro nomine Speraindeo, qui vocant Bellarone, ut ille teneat et possideat sine blandimentum de ullumque hominem et dare faciat similiter solidats Vque de cera, et post obitum sui remaneat in potestate de sua sorore Bellaria seu de sua genealogia, et quicquit tenuerit ipsum alodem per quisque anno reddere faciat solidatas Vque de cera. Haec omnia donamus ad Domino Deo et Beato Petro apostoli qui est fundatus in comitatum Ausona, in sede Vico, propter Deum et remedium animas nostras. Quod si nos donatores aut ullusque homo subposita persona qui contra hanc donatione venerit ad inrumpendum, in primis iram Dei incurrat et cum Iudas Iscarioth partem recipiat.

Facta ista donatione IIII idus septembri, anno VI quod Karolus [re]x obiit.

Sig+num Gontardus. Sig+num Alodia, qui hanc donatione fecimus et testes firmare rogavimus. Sig+num Letus. Sig+num Costantinus. Sig+num Spanesindus.

[Ato, h]acsi merito indignus sacer, qui hans ista donatione scripsit et sss die et anno [quod supra].

10

944, maig, 9

Execució testamentària. *Els preveres Elies i Guifré, marmessors del prevere Guimarà, donen a Sant Pere de la seu de Vic, al bisbe Jordi i als canonges dues peces de terra situades al comtat d'Osona, al terme de la Seu de Vic, a Boada i al Puig de Fontcoberta, respectivament.*

A.* ACV, cal. 9, episc. I, núm. 39.

a. JUNYENT, *Diplomatari de la catedral*, doc. 221, pp.188-189.

b. ORDEIG, *Els comtats d'Osona i Manresa*, doc. 542, pp. 432-433.

In nomine Domini. Ego Helias presbiter et Wifredo, sacer, qui sumus elemosinarii atque manumissores de condan Wimarani presbiteri, dum iaceret in lecto egritudinis

unde de hac vita migravit, sic nobis precepit ut de suas terras scriptura donationis fecissemus ad domino Deo et Sancto Petro, sicuti et facimus. Et sunt ipsas terras in comitatu Ausona, in terminio de sede Vico, in loco que vocant Buada vel ad [ipso p]uio de supra Fontecuberta. Et afrontat ipsa terra qui est ad ipsa Buada: de parte orientis in torrente, et de meridie in terra de Igilane [cum suo]s heredes, et de occiduo in terra de Martino, et de cerci in terra de Igilane cum suos heredes. Et ipsa alia terra qui est ad ipso pu[io de supra Fontecu]berta affrontat: de orientis in terra de Chindiverga cum suos heredes, et de meridie in terra de Ricardo, et de occi[duo in terra de Sancti P]etri, et de cerci in terra de Seniofredo vel de Adroviario. Quantum istas affrontationes includunt, sic dona[mus ipsas terras] ab omni integritate, cum exio vel regressio earum, propter Deum et remedium anime de supradicti Wimarani, ut Deus [omnipotens] misericors sit anime eius et perducere eam faciat ad gloria supernorum civium suorum. Sic donamus ipsas terras a domino Deo et Sancto Petr[o vel] in manus domno Georgio episcopo atque in manus cannonios ipsius ecclesie ut ab hodierno die et tempore teneant ipsas terras et possideant usuandi atque laborandi et predicta ecclesia ipsas terras usque in perpetuum vindicentur. Quem vero predictas t[erra]s de nostro iure in potestate Deo et Sancto Petro tradimus dominio et potestate. Sane quod si nos donatores aut ullus de fratribus aut sororibus vel heredibus, aut ullus homo subposita persona qui contra hanc donatione venerit, aut nos ipsi venerimus ad inrumpendum ipsas predictas terras, in primis ira Dei incurrat et cum Iuda Scariothis partem habeat et insuper in duplo componere faciat cum omni sua immelioratione.

Facta ista donatione VII idus maii, anno VIII regnante Leudevico rege, filium Karloni.

Elias presbiter sss*. Wifredus presbiter, nos simul in unum elemosinarii de condam Wimarani, qui hanc scriptura fecimus et testes firmare rogavimus sss. Suniarius humilis sacer sss* Suniefredus presbiter sss* Rainus sacer sss*

Exemenus sacer, qui ista scriptura donationis rogatus scripsit et sss die supraque anno.

11

948, març, 12

Testament. *Guadamir, ardiaca d'Osona, atorga el seu testament elegeix marmessors al levita Ató, Teoderet sacerdot i al prevere Patrici. Estableix lligats a les esglésies de Sant Andreu de Tona, Sant Miquel de Vilageriu, Sant Pere de Vic, Sant Fructuós de Balenyà, als seus nebots i als seus amics entre els quals Radulf, bisbe d'Urgell, i el levita Ató.*

A.* ACV, cal. 9, episc. I, núm. 50.

a. UDINA, *La successió testada*, doc. 7, pp. 152-153.

b. JUNYENT, *Diplomatari de la catedral*, doc. 246, pp. 208-209.

c. ORDEIG, *Els comtats d'Osona i Manresa*, doc. 612, pp. 476-477.

In Dei nomine. Ego Wadamirus arcilevita. Timeo enim me eveniat mihi subitanea morte, propter hoc namque voco manumisores, id sunt, Atone levita consanguineo meo, et Teuderedo, sacerdote, et Patricio presbitero. Verum tamen rogo vos cum magna diligentia ut si mihi mors advenerit in isto anno, donare faciatis ipsum meum alode quod ego habeo in Tonda, aut adquire potuero, ad nepotum meum filium Ieremie fratri meo, exceptus ipsas

vineas. Et donare faciat Ieremias frater meus, propter ipsum alode solidos CC ad domum Sancti Andree qui est situs in castrum Tonda propter remedium anime mee et de fratri meo Asenario qui est conda. Et ad domum Sancti Michaelis qui est fundatus in villa Gerile carta faciatis de ipsas casas et de ipsos duos ferragenales qui ibidem sunt, propter remedium anime de patri meo vel de matre mea vel de fratri meo Asenario. Et ipsa vinea de Aquilare remaneat ad Patricium fideli meo, propter remedium anime mee. Et ipsa vinea de villa de Montari remaneat ad Inguilberto. Et ad seniori meo Rodulfo episcopo, ipso meo freno parado. Et ipsos II boves qui sunt in Gavadones remaneant ad Sanctum Petrum in Vico, et ad Sanctum Fructuosum bove I, et ipsas meas equas IIIor vindere faciatis et donare faciatis ipsum pretium ad domum Sancti Andree pro calice aput duoscentos solidos supra scriptos, et ipsum meum asinum remaneat ad Blancheto presbitero, propter remedium anime mee. Et ipsa mea pullina cavallina remaneat ad Trasoario, et ipso pullino saxo remaneat ad Inguilberto aput ipsa sella. Et ipsa sella bustia remaneat ad Patricio propter ipsa sua sella que ego portavi, et alia sella que Altimirus mihi donavit vindere faciatis et date ipsum pretium propter remedium anime mee. Et ipsum meum lectulum tapide et coto et badelengos III et plumatio I et ipsos II bancales qui sunt infra mansione, remaneat ad Patricio pro anime mee. Et ipso bancale meliore remaneat ad Atone, consanguineo meo, cum ipsa conca erea et cum urceolo. Et ipso tapide quod ille abbas mihi dedit aput ipsos ornengs et mapa I remaneat ad Teuderredo. Et ad Salomone presbitero claviculario Sancti Petri, porco I et mapa I, et ad Sonifredo porco I, et ad Reino alio, ad Brunicardo alio, ad Ato alio, ad Ramio alio, ad Sonifredo porco I, et ad Vitale alio, ad Landoario alio, ad Firriolo alio, ad Witiza alio, ad Danla alio, et ipsa pelliciada ad Elserga Deo vota. Et ipso tapide minore ad Witiza, et scuto ad Inguilberto, et ipsa spada iudeca ad nepoto meo filio Barone, et de ipsos meos oblatos de parrochias et de alode donare faciant ad meos servientes. Et quod remanet et invenire potueritis vindere faciatis et date propter remedium anime mee.

Facto testament III idus marcii, anno XII regnante Ludovici rege, filio Karloni.

Wadamirus archilevita * qui hunc testamentum feci et firmare rogavi sss. Sig+num Inguilbertus. Sig+num Recemirus. Sig+num Albarico.

Exemenus sacer, qui hunc testamentum scripsi et sss die supraque anno.

12

949, juny, 28

Donació. *Els esposos Oriol i Froilà donen a Sant Pere de la seu de Vic, reservant-ne l'usdefruit, i al prevere Elies, un alou format per cases, hort, dues peces de terra i una vinya, situat al comtat d'Osona a la vil.la Formigons.*

A.* ACV, cal. 6, núm. 644.

a. JUNYENT, *Diplomatari de la catedral*, doc. 258, pp. 217-218.

b. ORDEIG, *Els comtats d'Osona i Manresa*, doc. 643, pp. 496-497.

In Dei nomine. Eg[o Au]riolus et uxor mea Fruilo, donatores. Magnum nobis et sat[is] licitum esse videtur domum Dei edificare et nostris rebus honorare atque concedere, audientes precepta sanctorum patrum quia elemosina a morte liberat anima, propter ea concedimus atque tradimus alodem nostrum ad domum Sancti Petri qui est caput ecclesiarum Ausone in s[e]de Vico, id sunt casas, curte et clossio cum arboribus, et II pecias de terra et alia de vinea. Et est e homnia in comitatum Ausona, in villa que dicunt

Formicones, que nobis advenit aliquis e parentum nostrorum et aliquid ex emcione. Et afrontat ipsas cassas, curte et orto cum sua closura et ipsos arbores: de oriente in terra de Sego vel suos eres, et de meridie in terram Sancti Petri, et de occiduo in terra Sancti Iuliani, et de cercii in terra Sancti Petri vel de Adalvira. Et alia pecia afrontat: de parte orientis in terra de Andrias vel suos eres, de meridie in vinea Sancti Petri, de occiduo in terra Andrias vel suos eres, de circi in terra de Giscefredi. Et in alio loco peciola de terra ipsa medietate afrontat: de auriente in vinea Dadila, et de meridie in estrada, de occiduo in t[err]a de Sego, de circi in terra Giscefredi et suos eredes. Et de ipsa viniola medietate afrontat: de oriente in vinea de Salavida et in terra de Cardos et suos eredes, de meridie similiter, de occiduo et circi in terra Sancti Petri. Quantum infra istas afrontaciones includunt sic donamus Domino Deo et Beato Petro vel ad isto sacerdoti Elias vocitato, propter remedium anime nostre ut in diebus vite sue potestatem abeat servicium accipere quod inde exierit, post obitum vero eius canonicis ipsius ecclesie abeant potestatem laborandi, ussuandi sicut ceteris alodibus vel munificenciis Sancti Petri pertinentibus, ut nos supra scripti veniam et remedium aput Dominum adquiri mereamur tantum vero ut in diebus vite nostre firmissimam abeamus potestatem et ipsi confratres pro nostris delictis exorent. Quod si nos donatores aut ullus homo inquietare presumserit, non hoc valeat vindicare sed secundum morem ecclesiasticum in quadruplum restituat et a liminibus Sancte Dei Ecclesie alienus existat, et ista donacio cum stipulacione subnixa firmis permaneat.

Facta donacio IIII kalendas iulii, anno XIII regnante Ludovico rege, filio Caroli.

S+num Auriolus. S+num Fruilo, qui hanc carta donacione fecimus et testes firmare rogavimus. S+num Recossindus. S+num Fredario. S+num Ermesindus.

SSS. Salamon presbiter, qui hanc carta donacione scripsit et sss. die et anno quod supra, cum literas superpositas in verso IIII° sive V^o.

13

953, març, 12

Donació. *Sal.la, en bé de la seva ànima i de la del seu fill Sendred, dóna a Sant Pere de la Seu de Vic un alou situat a l'apèndix de Seva, a Vallossera, a fi que n'obtingui l'usdefruit el prevere Esperandeu, anomenat Belaró, que quan aquest mori passi, successivament a altres preveres de la seu de Vic que preguin per les esmentades intencions.*

A.* ACV, cal. 6, núm. 1249.

a. JUNYENT, *Diplomatari de la catedral*, doc. 277, pp. 232-234.

b. ORDEIG, *Els comtats d'Osona i Manresa*, doc. 700, pp. 539-541.

In nomine Dei eterni et Salvatoris nostri Ihesu Christi. Salla, timens Deum. Certum quidem manifestum est enim, dum sanus sum in corpore adhuc plena memoria, sic cogitavi de ultimum diem iudicii, et sic pavi penas inferni et sum cupidus pervenire ad aulam ianvam paradisi, et propter omnia peccata mea, in nomine Domini, sic placuit in animo meo et placet, nullius quoque gentis imperio nec suadentis ingenio sed propria et expontanea mihi hoc elegit cum Deo bona voluntas, et propter remedium anime meae et de filio meo condam Senderedi, ut Deus omnipotens misertus sit animas nostras, donare faciam alaudem meum proprium a Domino Deo et Beato Petro apostolo, sicuti etiam facio, cuius baselica sita est vel fundata in Sede Vicho. In ea videlicet ratione ut dum iste

presbiter Speraindeo, que vocant Bellarone, vixerit, teneat eum in sua potestate sine blandimentum de ullumque hominem, et post obitum suum remanere faciat in alium presbiterum de Sancto Petro de sede Vicho timentem Deum, cui ille elegerit, et ille alius presbiter similiter faciat in presbiterium Deum timentem usque in secula seculorum, amen. Et Dominum rogent pro me et pro ingenitores meos et pro filio meo condam Senderedi. Propterea [comp]unctus et sum pavens de meo peccato ut ante tribunal Christi veniam merear accipere, audiente precepta sanctorum patrum, quia elemosina a morte [liberat an]imam, propterea concedo atque trado alodem meum proprium ad domum Sancti Petri qui est caput ecclesiarum Ausone in sede Vicho, in appenditio Sevedano, ubi dicitur [v]al[le O]rsaria, qui mihi advenit ex genitores meos et aliquid ex comparatione, seu aliquid per filio meo condam Senderedi. Dono ibidem alodem meum, hid sunt casas, [ca]salibus, curtis, ortis, ortalibus, arboribus pomiferis vel impomiferis, terris cultis vel incultis, vineas, ermis et garricis, mulinare cum suum capudaquis, et alium mulinare cum suum capudaquis medietatem, et alio molino in rio Congusto cum suum capudaquis et sua usubilia quod a molino pertinet ipsa medietate, qui est iuxta molino de Trasegoncia, et ipso torrente cum ipsos arboribus, glandiferis vel inglandiferis, et helices, cultum vel incultum, exia vel regressia, aquis, aquarum vieductibus vel reductibus. Qui affrontat ipse alodes: a parte orientis in terra Wisando vel de Bellutio seu in vinea de Bona vel filios suos, et in vinea de Bellutio, et pervadit ad vinea Adeleva cum suos heres vel in terra de similiter Wisando seu in ipsa via vel in vinea Tasiono, seu in terra erma similiter Wisando, usque in ipso iungente de ipsas rochas, a meridie in vineas Adeleva vel Donamio, seu similiter in terra Wisando, et descendit in alode de Sancto Petro de sede Vicho, seu in terra Isarno vel in ipsa rocha, et pervenit in terra Eruvigio cum suos heredes, seu in vinea de similiter Eroigio, et sic descendit usque in terra Astrille femina vel suos heredes, ab occiduo in ipsas rocas seu in vineas Amina cum suos heredes, deinde vadit ad terras Isarno iam dicto et de terra similiter Eruvigio et Tasiono cum suos heredes, vel in pecia de terra de Sancto Petro usque in ipsa via; a circi vero parte concludit in terra Odegario vicecomite seu in terra Donamio vel suos heredes, et sic pervadit per via per ipsa serra, et sic concludit [us]que in terra Wisando sive in terras Eroigio similiter vel suos heredes. Quantum istas afrontationes includunt sic dono et trado Domino Deo et Sancto Petro apostolo ipso [ala]ude iam dicto, ipsas casas cum curtes et ortos, terras et vineas, molinares, torrentes, arboribus pomiferis vel impomiferis, glandiferis vel inglandiferis, [er]mis, garricis, exiis vel regressiis, cultum vel incultum, subreganeis, aquis, aquarum vieductibus et reductibus, sive cum ipsa medietate de ipso molino iam dicto, totum ab integro. Hec omnia dono a Domino Deo et Beato Petro apostolo vel in manus de Bellarone presbitero iam dicto, in tale conventum quod supra insertum est, propter remedium animas nostras, ut Deus omnipotens nos absolvere dignetur a crhniculis peccatorum nostrorum et perducatur nos ad gloriam suam spem vite eterne. Ita fiat amen. Quem vero predicto alode sicut superius scriptum est, de meo iure in potestate Deo et sancto Petro apostolo donoque, trado, cum exio vel regressio illorum dominio et potestatem ab omnem integritatem, in tale conventum ut ipsi clerici pro meis delictis exorare non pigeant. Sane quod si ego donator aut ullus homo inquietare presumpserit, non hoc valeat vindicare set sicut morem ecclesiasticum hec omnia in quadruplum restituat, et a liminibus Sancte Dei Ecclesie alienus existat, et iram Dei incurrat cum Iudas Scarioth partem accipiat, de qua poena me donator Dominus Deus omnipotens liberare dignetur. Et qui usurpare voluerit aut usurpator extiterit, corporaliter ad eadem domo tantum componere faciat quantum componere faciat quantum ipse alodes de isto die in antea immelioratus fuerit, in quadruplum restituat, et in antea ista scriptura donat[ion]is firma permaneat.

Facta scr[iptura ista] redemptionis anime mee ad sedem Sancti Petri in Vicho, IIII

idus marcii, anno XVII regnante Ludovicho rege, filium [Karloni...]

Salla, qui ista donacione feci et firmare rogavi et sss*. Ssenderedus clericus* [...] sss*. Sig+num Cixila. Sig+num Eorigius. Sig+num Eldericus. [...] presbiter sss. Sig+num Maiolus*.

Sss. [...] qui]hec scriptura redemptionis scripsit et sub sss. di[e et anno quod supra]

14

953, maig, 18

Donació. *Goldregot, comtessa de Pallars, dona a Sant Pere de la seu de Vic cases terres i vinyes situades al comtat d'Osona, al terme de Sant Llorenç, al lloc anomenat Planeses, a fi que el canonge Ansemon n'obtingui l'usdefruit i, en morir, passi a altres canonges, els quals han de pregar per la seva ànima.*

A.* ACV, cal. 6, núm. 1640.

a. JUNYENT, *Diplomatari de la catedral*, doc. 278, pp. 234-235.

b. ORDEIG, *Els comtats d'Osona i Manresa*, doc. 702, pp. 542-543.

In Dei nomine. Ego Gollegod cometissa, donatrix. Magnum mihi et satis licitum esse videtur domum Dei edificare ubique et de meis rebus honorare atque concedere, audiente predicationem et munita sanctorum patrum, quia elemosina a morte liberat anima, cognoscentem me peccati macula honustus, compuncta de superna celorum pietate, supplicanem eius misericordiam, ut pius et misericors sit in peccatis meis. Propterea concedo atque trado ad domum Sancti Petri apostoli qui est situs in comitatum Ausone, in locum vocabulo sedis Vico, casas, curtes, ortos, pomiferos, vineas, terras, glandiferos, silva sive quacumque rem meo proprio, qui mihi advenit de genitores meos, et est hec omnia in comitatu Ausona, in terminio Sancti Laurenti, in locum vocabulo Planezas. Et afrontat hec omnia: de orientis in ipso alaude de Leopardo, de meridie in strata publica, et de occiduo in rocha sive in ipso colo de Villatorta, de circi [...] Et ipsas alias terras per diversis locis quod ibidem habeo in ipsa serra trans rivulo Ausor sive ad ipso ponte que dicunt Martalli. Omnia quiquid videtur mihi habere in his locis vel possidere, sic trado Domino Deo et Sancto Petro, omnia ab integrum, in ea videlicet accione ut Ansemundus canonicus Sancti Petri in suam obtineat plenissimam potestatem, ut ab hodierno die et tempore in subditiōe Sancti Petri absque ulla ambiguitate plenissimam obtineat potestatem, et post obitum eius alii canonici eiusdem ecclesie servientes in locum eius succedant sicut alius munificentis ecclesiarum Dei usuandi, fructificandi, exercendi habeant potestatem. Quantum in istas afrontaciones includunt sic ut superius insertum est, sic dono ad domum Sancti Petri, casas, curtes, ortos, terras et vinea, arbores pomiferos, glandiferos, seu ceteros que ad usum hominum pertinent, ipsa mea hereditate omnia ab integrum, ut veniam et remedium a Domino nostro Ihesu Christo adipisci merear. Quod si ego donatrix aut quislibet homo qui contra ista donacione seu largitione mercedem causam movere temptaverit, aut iam dicta quod superius resonat de domum Sancti Petri abstrahere voluerit vel de manu istius Ansemundi supra notato disrumpere voluerit peccatis meis anime illius sit obligatum quia pro hac rem cupio esse purgatum et a liminibus Sancte Ecclesie Catholice et osculatione omnium christianorum extraneus effitiat, itaque et insuper componat in vinculo hec omnia que supra scriptum est in quadruplo Sancti Petri perpetim abitura, et in antea ista donatio firma permaneat

omnique tempore.

Facta donatione XV kalendas iunii, anno XVII regnante Leudevico rege.

Gondergodo sss*. Rihildes sss* Fedago sacer sss*. Elias sacer sss* Ferreolus sacer sss*

SSS Giscafredus levita, qui hanc scripturam donationis vel largitionis scripsi et sub sss. die et anno quod supra.

15

955, octubre, 12

Testament. *Sunyer, sacerdot, atorga testament en el que elegeix marmessors al seu preverere Oriol i als seus nebots Gotmar i Nevolan. Dona els seus béns situats a la vil.la Balenyà, a la Vall d'Artés, Sallent, Collsuspina i a Madriguera (Taradell) Sant Pere de Vic, als canonges Landoari, Sunifred, Placià i Oriol, a l'església de Sant Fruitós de Balenyà i a la seva germana Frugel.la.*

A.* ACV, cal .6, núm. 659.

a. UDINA, *La successió testada*, doc. 9, pp. 153-155.

b. JUNYENT, *Diplomatari de la catedral*, doc. 285, pp 240-241.

c. ORDEIG, *Els comtats d'Osona i Manresa*, doc. 739, pp. 566-568.

Cum Salvator noster summa pietate humano genus de potestate diabulo et a morte perpetua mirabiliter se ipsum offerendo eripuit et ipsa morte perpetua damnavit, mirum comodo homo miserabilis tam pura libertate meruit abere se ipsum ultraneus denuo diabulo subdidit et morti iterum contradit, set illud nobis est glorificandum qui redemit a morte secunda, cilicet is miseretur homnino qui post pertrata peccata tota corde ad ipsum converso, et ideo supra cavendum est ut qui promcior est in delictis promcior sit ad conversacionis et lacrimis effusione si percipere cupit remisio delictorum. Hanc ego Suniarius sacer, hanc si indignus peccator et infelix et ut vere dicam super omnes peccatores trementer et periculose percogitans meorum facinorum immensa delicta et innumerabilia et insustentabilia ad me perpetrata peccata, toto corde ad ipsum converso ne a furibus rapiar veniam piissimo et misericordissimo Deo indignus humiliter esposco et ubeo atque dicerno ut sint elemosinarii mei Oriolo sacer et Gotmarus et Nevolando, ut quandoque quod inter Dei servitio sponondi proficisci cepero, plema abuissent potestatem adprehendere homnem meum abere et dare pro animam meam. Id est ipso solario meo cum curte et orto et omnia alia hedificia qui est in sede Vicco, et ipsa mea vinea qui est ad ipsos Vallos, in villa que vocant Balagnano, et ipso ortale qui fuit de condam Sidela., et ipsas pecias de terra qui sunt ad ipso Sallente, a domum Sancti Petri in sede Vicco. In tale pactum vel placitum ut Auriolus, sacer, consanguineus meus et nepotus meus [Gotmarus et] Suniarius clericus teneant hoc et posideant omnibus diebus illorum, sine ullum blandimentum de ullumque [exceptus ipso solario cum sua pertinencia quod teneat predictus Oriolus, et in vita ipsius et ipsum redditum ad Sancto Petro persolve Sancti Fructuosi ipsa mea terra rit] homine, et post discessum illorum remaneat ad predictum Sancti Petri, et ipsos meos domos qui sunt in Artesse, cum ipsa curte et orto et torculario et cubos III et tonnas II et barrile I, simul cum ipsas vinas quem ibídem abeo, exceptus ipsa mediata de vinea quod dedi ad fideli meo Mironi, dono atque concedo ad fratres meos canonicos, id est nominibus Landovario et Seniofredus et Placiano et Oriolo, in ea videlicet ratione ut omnibus diebus vite illorum illi hoc teneant et possideant et de ipsos

fruges quod Deus ibídem dederit partes exinde se supervixerunt in locum eius alium Dei fidelem restituant, et ad hobitum illorum alios Dei fideles in illorum locum in Dei servicium similiter eligant. Et ad domumm Sancti Fructuosi ipsa mea terra qui est ad ipsa Archa in locum que vocant Spina in tale pactum vel placitum ut nepos meus Gotmarus et frater eius Suniarius teneant et possideant omnibus diebus vite illorum [et suum reditum ad Sanctum Fructuosum persolvant]. Et ad sorori mea Frugel ipsa pecia de terra qui est ad ipso pugo que vocant Madrigaria, et ipsa mea hereditatem qui michi advenit de genetrice mea in ipso clauso ubi ipsos domos fuerunt et ipsa sorte de vinea qui est iusta ipsa roca. Remane[at] ad Nevolendo, et ad fideli meo Malannego ipsa mea pecia de vinea qui est iusta ipso torrente subtus villa Eirolas. Alium autem meum alodem qui super est, quod desuper non resonat, remaneat inter predicto Gotmare et Suniario, et de meum pane et de meum vino donare faciatis per sacerdotibus modios X de ordio, de forment modios III et de vino tonnas II et annona veniente meum pane et vino pro anima mea.

Facto testamento III idus october, anno regnante Leuthario rege.

+ Suniarius sacer * qui hunc testamentum feci et firmare rogavi. + Placianus indignus sacer.* Sig+num Recemirus. Sig+num Malannego.

Ansefredus subd[iaconus, qu]i istum testamentum scripsit, cum literas superpositas et sss die et anno quod supra.

16

957, juny, 10

Reforma de la canònica. *Decret del bisbe Guadamir d'Osona que restaura la canònica de l'església de Sant Pere de Vic i la dota amb béns a Cerdans i Marganell, amb les parròquies d'Oristà i amb la tercera part dels drets que el bisbe té a Osona.*

A.* ACA, Cancelleria, Seniofred, núm. 50.

a. VILLANUEVA, *Viage literario*, VI, ap. IV, pp. 245-248.

b. UDINA, *El Archivo Condal*, n° 138, pp. 298-300.

c. JUNYENT, *Diplomatari de la catedral*, doc. 302, pp. 254-256.

d. ORDEIG, *Els comtats d'Osona i Manresa*, doc. 788, pp. 600-601.

Anno Dominicae Trabeationis DCCCC° L° VII°, inditione XV^a, cum esset in egritudine reverentissimus vir Vvadirius episcopus in sancta sede, in ecclesia Beati Petri, in locho quod dudum vocitatum est Vichum, mente sollicita et intent corde, venerunt ante eum channonici ipsius aeclesie cum querela de channonicha que iam retro fuerat instituta et per negligentia erat dissipata, at ille, Domino opitulante, mente conpunctus, libenti animo, dedit responsum: Eia, fratres, confiteor peccatum meum quia non bene custodivi ipsa channonicha retro instituta sicut debui. Me sciatis, Domino auxiliante, in quantum vires subpetunt, cum consilio et adiutorio nostros inclitos marchioness domni Borrelli chomitis, et eius frater domni Mironi chomiti, et consultu domni Aemerici nostri archipresul, et consensu nostris conprovincialibus episcopis domni Vvilerani Barchinonensis episcopis et Arnulfi sanctae sedis Gerundensis episcopi et caetheris choetaneis nostris episcopis, et cum consilio congregationis cuncte istius aeclesie Sancti Petri, et cunctorum procerum istius regiones, in quantum Deus annuerit et michi vires prevaluerint, modo eam restituo, et de redditibus nostrae aeclesie sumptus quicquid vobis necesse fuerit ut communiter vivere possitis fideliter administrabo, sed quia magnus est titulus cessionis in quo nemo potest hactum largitatis inrumperere, sed

quicquid bona voluntate hanc libenti animo sit inrevochabili modo et perenniter stabilitum. Ob hanc igitur causa ego, in Dei nomine Vvadamirus episcopus, dono atque trado vobis channonicis his prenomatis Ansemundus archilevita, Frugifer, Elias sacer, Suniarius sacer, Atto sacer, Brunicardo sacer, Elisagar, Landoario sacer, Ramio sacer, Aigmar sacer, Salomone sacer, Vitales sacer, Recharedus sacer, qui in chomune vivere decernitis vel successoribus vestris in perpetuum possidenda, id est, alaudem unum nomine Cerdanos, cum decimis et primiciis et taschis, et cum alium suum servitium quod procedere exinde debet, et Marganello similiter cum beneficiis suis, et ipsas parroechias de Uristidano cum ecclesiis et terminis suis hoc quod ad Ecclesia Dei pertinent totum ab integrum, et ipsos tercios de Ausona, exceptus eos quos tenant ipsi channonicis ipsius ecclesie, et ipsam terciam partem meritorum terre tholoneis ex rebus regalibus a Deo conlatis et Beato Petro apostolo et episcopis eiusdem ecclesie vel successoibus eorum concessis, seu raficum transeuntium seu pascuarium atque aetiam ipsa moneta. Insuper aetiam ex predictis rebus omnem decimam channonicis eiudem ecclesie servientibus quem chomites a Deo inspirati ibi contulerunt et ipso alaude qui fuit condam Olibani et est iuxta prato que vocitant Narbones. Haec autem omnia superius inserta dono atque trado vobis in perpetuum habenda ut ab hodierno die et tempore teneatis, possideatis ut regulariter exinde vivatis et secundum instituta Sanctorum Patrum fidelissimi dispensatores existatis in susceptione ospitum et sustentacione peregrinorum, in sublevatione captivorum et in omnibus gradibus bene ministrando ut audire mereatis a Domino quod servus bonus qui supererogavit triticum conservis suis in tempore suo. Sic autem haec omnia inconvulsa vobis tribuo habenda ut neque rex neque ullus marchio neque ego neque successores mei neque ulla parva vel magna persona aliquit exinde minuare aut extraere audeat, quod si quis fecerit et Deo honore non dederit et per violentiam inrumpere temptaverit, in primis a liminibus sancta Dei ecclesie extraneus fiat et veniant super eum universe maledicciones Veteris hac Novi Testamenti et vel ut stipula ventum rapta rothando deperat, et sic percuciat ut curari nequeat, et dum in hoc corpore vivit nisi resipuerit et satisfaccionem fecerit nunquam bene inveniat et quod expetit vindicare non valeat et a parte regia auri purissimi libras X quohactus exsolvat et sub anathemathe Maranatha innodatus in exemplum impiissimi Neronis ab hominibus deiciatur Christus Dominus, qui est capud tocus Ecclesie sue, et cunctorum virorum in se credencium dignetur respicere ad inquoacionem huius nostre channonicis restauracionis, ut pro nostre humilitatis obediencia dignetur concaedere nobis bonam perseverantiam ut simul grex cum pastore diu bene valeamus vivere et post excessum seculi huius conscendere valeamus regna beata poli. Qui autem adiutores et tutores vel deffensores huius sancta institucionis extiterint benedictionem et retributionem a Domino mereantur habere.

Acto hoc decret channonicis restauracionis IIII idus iunii, anno III regnante Leuthario rege.

Vvadamirus episcopus, qui hunc decretum restauravi et coroboravi et firmare rogavi sss*

A.* ACV, cal. 9, episc. I, núm. 68.

a. VILLANUEVA, *Viage literario*, VI, ap. XV, pp. 273-274.

b. JUNYENT, *Diplomatari de la catedral*, doc. 303, p. 256.

c. ORDEIG, *Els comtats d'Osona i Manresa*, doc. 789, pp. 601-602.

Anno III regnante Leutario rege, sub die XVIII kalendas iulii, sic obit Wadamirus Ausonensis episcopus sedis Vicho, aderat enim ibi domno Wilara, Barchinonensis episcopus qui eum venerate visitandum et tumulavit eum simul cum channo<ni>cis de ipsius ecclesie Sancti Petri. Quo facto cepit inquirere ipsum avere de ipsa ecclesia vocitata et invenit ibi: cruces argenteas II et una de auro cum gemmis, et Testo I, et archa I, et capsas V, chalice aureum I et argenteis III, et tabula I, incensarios II, syon I, botharigo aureum I, balcos II, perpendulos IIII in chapis, chamisos paratos II, casullas IIII grezeschas, amictus cum auro IIII, stolas cum schillis II cum phanones, et alias IIII cum auro et phanones, suscintas cum auro V, stola una cum argento et suo phanone, capas grezeschas V, curcibaldos grezeschos IIII, et unum de purpura, et alium de cendato, et de pallio VII, et gonna I, dalmaticas IIII, planedas II, una vermilia et alia blava, et pallias II, et chamisos linios XVIII, et unum de alchotono, et facistergulos XXII, et pallios grezeschos IIII, et alios pallios XXVI, metraphos VI, et trapos polemites IIII, tapitos veteres III, phanones III, suscintas obradas III, stolas III obradas cum fanones, et alia cum argento et suo phanone, corporals V, amictos II lineos, et de challigas parilios III, preceptos III, privilegio I, ampulla I cum balsamo, Eptatiquos II, Degada I, Prophetarum unum, Dispositos III, Quarantenos IIII, Salomon I, Hactus Apostolorum I, Iob I, Passionarios II, Regum I, Channones III, Anthimphonarios IIII, Martirlegium I, Ysidorum I, Vita Channonicha I, Pastorale I, Machabeorum I, Lectionarios III, Missales IIII, Vitas Patrum I, Testum I, Psalterios V et alios libros IIII. Breviario I, quaternos cum letania et duos de dedication, guantos parilio I, scrinio ivorio I, chandelabros VI, scutellas de erame II, urcaeolus III, channadas cum chopertorios de stagno III, chaldeira I eramentea, bacinos parilio I, et alio cum manicho de botaricho I de stagno.

18

957, octubre, 2

Donació. *Adovara, vídua de Sonigild, i els seus fills Rodegari, Nèctar, David i Aldió, donen a Sant Pere de la seu de Vic, una peça de terra situada al comtat d'Osona, al terme de la seu de Vic, prop la vila Mata, amb la condició que Ermegild prevere en retingui l'usdefruit i pregui per la seva ànima.*

A*. ACV, cal. 6, núm. 1262.

a. JUNYENT, *Diplomatari de la catedral*, doc. 305, p. 258.

b. ORDEIG, *Els comtats d'Osona i Manresa*, doc. 795, pp. 606-607.

In Dei nomine. Ego Adovara, dum iaceo in lectulo egritudinis timeo et expavescho diem aeterni supplicii, pro eo sic sum donatrix simul cum filiis meis Rodegario et Nectar, David quoque et Aldio. Placuit animis nostris et placet, nullius quoque gentis imperio sec suadentis ingenio sed propria et expontanea nostra bona elegit voluntas ut donare faciamus Domino Deo et Beato Petro claviger aethereus, qui est fundatus in sede Vico et est caput omnium aecclesiarum Ausonensium, terrula nostra, qui mihi advenit ad me iam dicta Adovara ex comparatione vel per viro meo Sonigildi condam. Et est ipsa terra in comitatu Ausona in termino de sede Vico prope villamque vocant Mata. Et affrontat: de parte orientis in terra Sancti Ihoannis cenobio, et de meridie similiter, et de occiduo similiter, et de circi in strada. Quantum infra istas affrontationes includunt sic donamus a

predicta aecclesia propter Deum et remedium anime de iam dicta Adovara, in tale videlicet ratione ut Ermegildes presbiter teneat eam in servicio Sancti Petri dum vivit, post obitum vero eius remaneat in potestate de episcopum qui inibi fuerit vel channonicis eiusdem ecclesie. Quos si nos donatores aut ullus homo subposita persona qui contra hanc donatione ausu temerario venerit ad inrumpendum vel conatus fuerit, disrumpere non hoc valeat vindicare set iusta instituta legum ordinum ecclesiarum quadrupli compositionem restituat, et cum Iudas Scariot partem accipiat et ista scriptura disrumpere non permittat, et in antea ista donatio firmis et stabilis permaneat omnique tempore.

Facta scriptura donationis VI nonas octobris, anno IIII regnante Leuthario rege, filio Ludovici rege.

Sig+num Adovara donator. Rodegarius sss* Sig+num Nectar. Sig+num David. Sig+num Aldio nos qui ista donatione fecimus et testes firmare rogavimus.

Wimara hac si merito indignus sacer, qui hanc ista donatione scripsi et sss. die supraque anno in onore Sancti Petri clavigeri.

19

959, juny, 27

Donació. *Ansemon, ardiaca, en bé de la seva ànima i amb reserva d'usdefruit, dona a Sant Pere de Vic un alou situat a Manresa al terme de Gaià on hi ha l'església de Sant Joan i unes cases i vinyes situades al terme de Sant Llorenç i Taradell a la casa de Galindó.*

A.* ACV, cal. 6, núm. 668.

B. Còpia de principis del segle XIII: ACV, cal. 37, L.D., ff. 46r-47r, (*Hec est carta donationis Ansemundi archilevite*).

a. JUNYENT, *Diplomatari de la catedral*, doc. 315, pp. 265-266.

b. ORDEIG, *Els comtats d'Osona i Manresa*, doc. 827, pp. 626-627.

In nomine Domini. Ego Ansemundus archilevita donator. Magnum michi et satis licitum esse videtur domum Dei edificare ubique et de meis rebus honorare atque concedere audiens predicationem et monita sanctorum patrum quia helemosina liberat anima a morte cognoscens me peccati maculi esse honustum. Conpunctus de superna celorum pietate supplicans poscho eius misericordia ut pius et misericors sit onnipotens Deus in peccatis meis. Propterea concedo atque trado ad domum Sancti Petri sedis Vico alodem meum proprium, casas cum curtes et ortos et viridiaribus et torcularios et vascula maiora et minora cum ipsas vineas et terras et ipsas devesas cum gariciis, cultum vel incultum seu ipsa ecclesia qui ibidem est fundata in honore sancti Iohannis apostoli et advenit michi hec omnia per excomparatione. Et est hec omnia in comitatu Menresa, in terminio de Castro Galiano, ad ipso solario de me Ansemundo archilevita. Et affrontat hec omnia: de parte orientis in ipso torrente qui discurrit subtus ipsa vinea qui fuit de Elderico et infundit in ipso rio, et erigit per ipsa via qui vadit ad domum de Sallane et revertit subtus vinea de alio Sallane et pervadit super vinea qui fuit de Blicgario, et erigit per ipso Seratdo usque in ipsa Serra Maiore; et de meridie affrontat in ipsa strata qui vadit per ipsa serra vel in terra Sallane; ab occiduo affrontat in ipsa serra qui es super vinea Sancti Pauli sive de Sallane; a parte vero circi affrontat in ipsa serra sive in strada qui pergit ad domos de Recosindo et fratri suo Sintilde et pergit ad ipsos Crematos vel ubique. Et in comitatu Ausona in terminio de castro Sancti Laurencii sive in terminio de

castro Taratello ad ipsa domo de Galindone qui fuit de Beniamin casale et vineas quinque et terras cultas vel incultas cum ipsas devessas quod emi de Aldio femina. Et affrontat hec omnia: ab oriente in ipsa serra sive in rocca; et de meridie in vineas de Severedo vel eredes suos sive ad ipso torrente vel in via qui pergit hubique; ab occiduo in strada qui vadit super domum Honorati qui fuit condam sive in terras de Galindone; a parte vero circi affrontat in ipsa serra qui est super ipsas vineas. Quantum istas affrontationes includunt quantum ibidem abeo vel abere debeo pro qualicumque voce sic dono adque trado ad domum Sancti Petri vel ad ipsos canonicos qui ibidem modo Deo serviunt vel in antea servituri erunt omnia ab integrum. In tali pactum ut dum ego vicxero in mansit potestate laborandi adque usuandi absque blandimentum de ullumque homine. Post discessum vero meum remaneat in potestate de Ennegone sacerdote nepoti meo et donet exinde per singulos annos ipsa tascha ad domum Sancti Petri. Quod si ego donator aut aliquis et heredibus meis aut quislibet homo contra hanc donationem seu largitionem mercedis causam disruptendi vel distraendi venerit peccatis meis anime illius sit obligatum. Et insuper componat hec omnia in quadruplum ecclesia Sancti Petri perpetim abitura. Et in antea ista donatio firmis et stabilis permaneat omnique tempore.

Facta scriptura donationis vel largicionis V kalendas iulii, anno V regnante Leutario rege filio Ludovici.

Ansemundus archilevita qui hanc scripturam donatio fecit et firmavit et firmare rogavit sss. Argemirus sacer sss. Sendedus subdiachonus sss. Petrus sss.

Sadribertus presbiter qui hanc carta donationis vel largitionis scripsit cum litteras IIII fusas in verso VI et sss die et anno quod supra.

20

961, juny, 29

Adveració testamentària. *Publicació sacramental del testament d'Otger levita, jurat a l'altar de l'església de Sant Sadurní de Vic. El seu marmessor Sunifred testimonia que el difunt féu llegats a Santa Maria de Ripoll, Sant Pere de Vic, Santa Maria i Sant Feliu Girona, Santa Eulàlia de Barcelona Sant Cugat del Vallès, Sant Pere de Rodes, Sant Esteve de Banyoles, Santa Maria d'Urgell, Santa Cecília de Montserrat, Sant Miquel de Cuixà, Santa Maria de Lluçà, Sant Just de Narbona, Santa Eulàlia d'Elna, Sant Feliu de Guíxols i Sant Andreu de Sureda.*

A.* ACV, cal. 6, núm. 2098.

a. UDINA, *La successió testada*, doc. 10, pp. 155-156.

b. JUNYENT, *Diplomatari de la catedral*, doc. 338, pp 283-285.

c. ORDEIG, *Els comtats d'Osona i Manresa*, doc. 890, pp. 669-670.

[Conditiones sacramento]rum a qua[rum...presentia residebat...Ansem]undus archilevita, Eliane, Patricius, [Brunicar]do, Elisagar, et Ramio, Frugifer [...]s et Lan[doarius ...] dus, et Gotmarus saione, a[liorum bonorum h]omnium qui ibidem aderant. Testificant [testes prolati quos profert Sunifredus elemosinarius ad comproba]ndam ipsam elemosinam de condam Audegarii levita. Et [sunt] nomina testium qui hoc testificant sicuti et iurant: [id est Odegarius, Bell]us, Guili[ardus presbiter. Iurati autem dicimus in primis per Deum Patrem om]ni[potentem et per Ihesum Christum Filium eius.] Sanctumque Spiritum, qui est in Trinitate unus et verus Deus, et per reliquias Sancti Saturnine cuius honore basilica [fundata est in comitat]um Ausona, [in sede Vico,

supra cuius sacrosancto altario has conditio]nes minibus nostris continemus vel iurando contangimus, quia nos suprascriptis testes scimus et bene in veritate sapemus et oculis nostris vi[dimus et aures] nostras audivimus [ad eadem hora dum iace]bat c[ondam] predicti Audegarii in suo lectulo in egritudine, quando venit ad extrema voluntate, sua loquella plena et memoria integra mente. Et tunc nos [videntes et] audientes, sic comm[endavit ac iniunxit ... ad] isto predicto suo elemosinario per suum verbum et aliquis per suum brevem, ut si de ipsa egritudine mors illi advenisset, sicut et fecit, potestatem abuisset isto suo iam dicto elemosinario [apreen]dere vel distribuere omnem suum abere movile sive immovile, et dare sicut ille ei iussit propter Deum et remedium anime sue, in ecclesiis, in sacerdotibus et in pauperibus. In primis iussit dare ad domum Sancta Maria cenobii in Riopullo [...] et iussit ei ut vindire fecisset ad fratres suos ipsum suum allodium quod ille abebat in Riolato, qui fuit de fratre [suo et de Fruione et Te]jutell[e f]eminas, id est a Delane et ad Vuilelmo et ad Geiraldo et Doda femina, in precium solidos mille et dare eos fe[cisset] ad domum Sancti Petri sedis Vico propter remedium anime seu et animas Fruione et Teutelle. Et isto predicto [suo elemosinario iu]ssit abere vel tenere omnem suum aulodem quod ille abebat in kastro Luzano vel in eius termines quantum ille ibidem abuit per quacumque voce ad suum proprium tam de parentorum quam de comparacione sine nullum blandiment[um de nullo homine et dare] ille exinde fecisset pro isto iam dicto aulode solidos sexcentos propter remedium anime sue: ad domum Sancta Maria in Gerunda iussit dare solidos C, et ad Sancto Felice similiter in Gerunda solidos C, et ad Sancta Eulalia [in Barchinona] solidos C, et ad domum Sancti Cucufati cenobii solidos C, et ad domum Sancti Petri in Ro[d]as solidos C, et ad domum Sancti Stephani in Baniolas solidos C, et a domum Sancta Maria in Orgello equas II [et vacas II], et ad domum Sancta Maria de [...], et ad domum Sancta Cecilia in Monteserrado vacas II, et ad Sancto Micahel monesterio q[ui est] in valle Confluente equas II et parilio I de boves, et ad domum Sancta Maria in Luzano parilio I de boves et campo I que fuit [de ... et ad do]mum Sancti Iusti de Narbona kaballo I et pesas II de argento, et ad domum Sancta Eula[ia] in Elna pesas II de argento, et ad Sancto Felice de Gissalis parilio I de boves et asino I, et ad domum Sancti Petri in sede Vicho par[ilio I de boves, et ad] canonicos pesas II de argento, et ad domum Sancti Andrei cenobii in Rosellone pa[ri]llo I de boves et asino I, et per uno captive pesa I de argento. Et omnem alium suum rebus quod remanebat in omnique locis iussi dar[e propter remedium ani]me sue et de fratris sui condam Scluvani. Et cum hec omnia ordinavit vel iussit condam predicti Audegarii quando venit ad extremam voluntatem adhuc loquella plena et m[emor]ia integra, et cum ipsa voluntate de hac causa superius inserta, sic obit de hoc seculo [me]nse preterito maio et postea sua voluntas inmutata numquam fuit de hac causa. Et ego iam dictus elemosinarius sic iuro in Deum et propter Deum quia quantum v[ocati testes] testificaverunt in isto iudicio verum est, nec nulla fraus nec malus inge[nius] hic inpresus non est, set secundum voluntatem ipsius conditori est factus vel editus, et nos testes recte et v[er]aciter testificamus atque iuramus per super annexum iuramentum in D[omino]

[Facta carta con]dicionis III kalendas iulii, anno VII regnante Leuthario rex, [fi]li L[eu]devici.

Suniefredus sss* qui sum elemosinario et iuramentum iuravit. [Sig+num O]degario, Sig+num Bellus. Guiliadus presbiter *, testes sumus in iuramentum iuravimus et sss. Sig+num Wifredus. Sig+num Barone. Sig+num Scluvane. Sig+num Fer[riolo]res sss. Sun[iarius ...]anus sacer sss*. Agobardus sss* Godmares sss*

Ansefredus, sacer, qui hanc condicione scripsi et sss [cum literas superpo]sitas in

verso [...] die et anno quod supra.

21

964, agost, 31

Adveració testamentària. *Publicació sacramental del testament de Guadamir, levita, sobre l'altar de Sant Fruïtós de Castellterçol entre altres coses dona Vilagelans i Molist a la catedral de Vic en mans de Sonegillus i Adroer sacerdots perquè ho tinguin en vida.*

A.* Arxiu Montserrat, Sant Benet de Bages, núm. 1036.

a. UDINA, *La successió testada*, doc. 12, pp. 159-161.

b. BENET, *Diplomatari Manresa*, n° 57, pp. 71-74.

c. ORDEIG, *Els comtats d'Osona i Manresa*, doc. 951, pp. 704-705.

Condiciones sacramentorum a quarum presencia ubi residebat Donadeus sacer et iudices Goltredus et Gotmares in presencia Uliba, Goltredo, Gontario, Godmare, Landerico, Wiscafredo, Eigiga, Teudemar et Rami sayone et aliorum bonorum hominum qui hibidem haderant. Testificant testes prolati, quas propherunt his nomina Isarnus et Adrovatio et Sunigelles sacerdotes, in faciem de super scriptos sacerdotes et iudices, ad conprobendam ipsea helemosinam de condam Wadamiro levita. Et hec sunt nomina testium qui hoc testificant, sicuti iurant, id est Ioannes, Witiza, Nefridius. Iurati autem dicimus in primis per Deum patrem omnipotentem et per Ihesum Christum filium eius Sanctumque Spiritum, qui est in Trinitatem uno et verus Deus, et per reliquias sancti Fructuosii [in cuius] honore basilica syta est in comitatu Minoresa, in termino de castro Terciolo, supra cuius sacrosancto altario ubi has condiciones minibus nostris continemus iurando contang[imus], quia nos suprascripti testes scimus et bene in veritatie sapemus et oculis nostris vidimus et au[re]s nostros audivimus et de presente eramus eadem ora quando iacebat condam predicti Wadamiri levita in suo lecto in egritudine, quando venit ad extrema voluntate adhuc loquella plenus [et me]moria integramente, et tunc nos videntes et audientes sic mandavit vel iunxit ad istos suos iamdictos helemosinarius ut si de ipsa egritudine mortuus fuisset, quomodo fuit, potestatem [ha]buissent apprehendere vel distribuere omnem suum averem movilem et immovilem. In primis iussit per suum verbum vel per suum testamentum a domum Sancte Crucis qui est sita intus in civitate Barchi[none] sive Sancti Michaelis qui ibidem est, sive Sancta Maria ad ipsa mare, suum alode Barchinona per scrip[tura] donacionis. Et ipsas vineas de Mata cum ipsas terras a sorore mea Eigo per scriptura donacionis. Et ip[su]m suum alode de Vico sive in villa Agelans sive in Molist a domum Sancti Petri per scriptura donaciones, et ten[eant] Sonigillus sacer et Adroarius sacer in servicio Sancti Petri in vita illorum et post [obitum illorum] remaneat a Sanctum Petrum. A domum Sancte Crucis solidos C et Sancta Maria solidos C et Sanctum Michael solidos C [et] opera Sancti Petri solidos C, ad ipsos chanonicos de Vico solidos C et ipsum suum alode [de castro Ter]ciolo a fratre suo Isarno per scriptura donaciones. Et ipsum alode de Seva a domum Sancti Benedicti per carta donaciones, in tale conventum ut tenea Re[...] clericus in diebus suis. Et ipsum suum alode de Mata et ipsas vineas de Bedelona a fratre suo Lagoardo per scriptura donaciones. Et ipsum alode de Bagas et de Menresa et de Midiano et de ipso Pugolo iussit [da]re a domum Sancti Benedicti per scriptura donaciones. Et ipsum alode de Montar iussit dare a Sancta Maria de Riupullo per scriptura donaciones. Et a Voltredo egua I iussit dare et a [...]iussit] dare equa I, et a domum Sancti Cucufati parelio I de boves et a Dacho iussit dare alio parilio de boves, et ad Oriolo presbitero iussit dare de suo oblato, et ad suos meliores [...] iussit dare de suo oblato, et a suos servientes et ad Isarno fratre suo iussit

dare suas armas spata I et scuto I et alsebergo I, et alias suas armas dare [...] homines. Et a domum Sancti Benedicti iussit dare lecto I et tipide I et badelengos II operatos, plumacos II, et tovalia I operata, bancale I et alio quot reman[et, to]valia I, curcebal I, camiso I, super pellicio I, mantellos II, uno blavo et uno vermello. Et capa una vermella et ipsa seda qui est in ipso carterale; et alios suos drapos iussit dare pro [sua anima]. Et ipsas tres vaccas iussit dare pro sua anima et ipso mecelemo iussit dare pro sua anima ad ipso caballero captivo. Et ipsa sua vascula de ipso suo domo iussit dare a fratre suo Isarno. Et ipsos porcos iussit dare pro sua anima. Et ipsum suum alode de Corned et de Veltregano quod tenet et abet iussit dare a fratre suo Isarno. Et ipsum alode de Cerdanos et ipso corno iussit dare a fratre suo Isarno. Ad opera Sancti Petri iussit dare asino I a Sanctum Benedic[tum alium], a Segemundo alium, et ad Oriolo presbitero alium [...] condam predicti Wadamiri levita per suum verbum et per suum [testamentum] quando venit ad extrema voluntate ahuc loquella plenus et memoria integramente cum ipsa bona voluntate sic obiit de hoc seculo, et postea sua voluntas causa superius inserta mutata [...] fuit, et iam nos dicti elemosinariis sic iniuramus in Deum et propter Deum qui quantum istis testes testificaverunt [in istum iudicium ve]rum est, nec nulla frauds nec malo ingenio hic impresa [non est, set secundum] volun[tatem] ipsius conditoris est, factus vel editus. Et nos testes re[cte et veraciter testificam]us atque iuramus per super ennixum [iuramentum in Domino].

[La]te condicciones pridie kalendas septembris, anno X regnante Leotario rege, [filio Lud]ovico.

Isarnus +* Adroarius presbiter sss* Su[nigelles presbiter] +*, qui sumus elemosinarii de hac causa et iuramentum iuravimus. Sig+num Ioanes. Sig+num Witiza. Sig+num [Nefridius, qui tes]tes sumus et iuramentum iuravimus. Sig+num Gisclamundus. Sig+num Maior. Sig+num Falco. Sig+num Signolles, auditors fuimus. Donadeus presbiter sss*. Godmare +*-

Oriolus presbiter, qui hunc condicciones scripsi [et] sss die et anno quod supra.

22

[971], gener

Butlla papal. *El papa Joan XIII en butlla dirigida als arquebisbes i bisbes de les Gàlies, els fa saber que a precís del comte Borrell, ha decretat que els drets metropolitans de la seu de Tarragona passin a la seu d'Osona i que ha nomenat el bisbe Ató, arquebisbe de la seu osonenca.*

A.* ACV, armari butlles, document en paper

B. Còpia del segle XI en escriptura benaventana, ACV, cal. 37, s.n.

C. Còpia del segle XI, ACV, cal. 37, privilegis apostòlics 2, núm. 49a.

D. Còpia del segle XII, ACV cal. 37, privilegis apostòlics 2, núm. 49a bis.

E. Còpia de principis del segle XIII, ACV, cal. 37, L.D., f. 5r.

F. Còpia del segle XIV, ACA, Cancelleria, registre 3, ff. 35-36.

G. Còpia de l'any 1414, ACV, cal. 9, episc. I, núm. 75.

a. DIAGO, F, *Historia de los victoriosísimos antiguos Condes de Barcelona*, Barcelona, 1603, pp.77v-78v.

b. MANSI, *Sacrorum conciliorum nova et amplissima collectio*, Florència-Venècia, 1759-1774, XVIII, p. 489.

c. FLOREZ *España Sagrada*, XXVIII, ap. XXV, p. 102.

d. MIGNE, *Patrologiae cursus completus. Series latina*, Paris 1844-1855, CXXXV, col. 983.

- e. MILLARES , *Documentos pontificios en papiro de archivos catalanes*, Madrid 1918, pp. 123-129.
- f. KHER, *Die altesten Papsturkunden*, Berlin 1926, III, pp. 41-43.
- g. JUNYENT, *Diplomatari de la catedral*, doc. 405, pp. 337-339.
- h. ORDEIG, *Els comtats d'Osona i Manresa*, doc.1086, pp.789-790.

+ Iohannes episcopus, servus servorum Dei, omnibus in Christo dilectissimis confratribus nostris in Galliarum partium commorantibus reverentissimis archiepiscopis atque episcopis apostolicam benedictionem et perpetuam in Christo salutem. Dilectioni et fraternitati vestr[ae] scire volumus qualiter Borellus honorabilis et laudabilis comes, orationis et red[emptionis sua]e causa, ad apostolorum Petri et Pauli limina veniens, prostrates pedibus nostris lacrimabiliter questus est nobis quemadmodum Terraconensem archiepiscopatum qui olim capud in illis partibus fuerat Ausonensis ecclesiae subderemus eo quod peccatis merentibus ipsa iamdicta civitas Terraconensem a saracenis capta et pastore destitute nulli recuperandi locum aut inhabitandi usque actenus reperiri valeat. Propter quam causam successorum meorum secutus auctoritas amodo et usque in perpetuum volu[mus] atque statuentes roboramus et confirmamus ut Ausonensem ecclesiam potestatem et primatum teneat Terraconensis ecclesiae sedis ut omnes episcopos suffraganeos eiusdem sedis Terraconensis ecclesiae, idest, ad Ausonensem ecclesiam confugiant et quando aliquid ex illis ab ac luce migraverit successorem illius ab Ausonense archiepiscopo qui a nostra apostolica sede confirmatum est consecratur. Unde quia sine sanctorum patrum auctoritate hunc nostrum privilegium inrefragabiliter confirmari nolumus ante omnia et super omnia beatissimi et egregii papae Gregorii instrumenta et documenta declarare depromimus ubi ait ad Benenatum episcopum Cumane ecclesiae: Et temporis qualitas et vicinitas nos locorum invitat ut Cumanum atque Misenatum unire debeamus ecclesias, proprium utrarumque ecclesiarum scito te esse pontificem, et queque tibi de earum patrimonio vel clero hordinatione sive promotione et iusta canonum statute visa fuerint ordinare dispone. Similiter episcopo Veliternensi atque Fundano et Squilaceno ita iniunxit: Temporis qualitas ammonet episcoporum sedes antiquius certis civitatibus constitutas et ad alia que securiora putamus, eiusdem dioceseos loca transponere quo et habitatores nunc degere et barbaricum possit periculum facilius declinari.¹ Et quia longum este narrare per singula quanta et qualia documenta a sanctis doctoribus exinde dicta sunt, prout melius scimus et possumus nostri privilegii dicta abbreviare curemus. Attonem virum venerabilem nuper epis[co]pum nunc modo in antea Deo favente archipresulem eiusdem Ausonensis ecclesiae preesse decrevimus, ita sane ut nullus nostrorum successorum pontificum iamdictum Attonem archipresulem et confratrem nostrum in omnibus que superius exarata vel scripta sunt audeat inquietare vel in alico diminue[re sed magis] quiete et secure conservaetur ipsi successoribusque suis imperpetuum, nam si aliter quod ábsit qualiscumque homini sit dignatis unc nostrum privilegium in qualibet causa de omnibus que superius scripta sunt infringere aut minuere voluerit, sciat se auctoritate Dei apostolorumque principum Petri ac Pauli quanvis nos indigni vicariatione fungimur a corpore et sanguine Domini nostri Iesu Christi esse alienum et cum iniquis et transgressoribus a gremio sanctae matris Ecclesiae segregatum, at vero qui pio intuitu custos et observator in o[mni]bus exstiterit benedictionis gratiam et misericordiam a misericordissimo Domino Deo nostro consequi mereatur.

¹ *Text interpolat a les còpies D, E i G* : Item ex decreto Ponciani pape: Quanta enim vicariis beatissimi Petri apostoli iudicabitur esse reverencia, si que in sacerdocio precipiunt eisdem transeuntibus, dissolvantur. Quia ad ipsam sacrosanctam religionem pertinere credimus cuius omnis potestas infringitur, nisi universa perpetua sint, que semel a Domini sacerdotibus statuiuntur, quod ita contingere poterit si successor decessoribus actibus non tribuerit firmitatem et non roborando que gesta sunt et faciat rata esse que gesserit.

Scriptum per manum notari et regionarii et scrinariii sanctae Romanae ecclesiae in mense ianuario et indictione quartadecima.

+ BENE VALETE.

23

[971], gener

Butlla papal. *El papa Joan XIII en butlla dirigida a l'arquebisbe Ató d'Osona li lliura el pal·li i fixa les festivitats en què podrà usar-lo.*

- A.* ACV, armari butlles, document en paper.
- B. Còpia del segle XI, escriptura beneventana, ACV, cal. 37, s. n.
- C. Còpia del segle XI, ACV, cal 37, Privilegis apostòlics 2, núm. 49b.
- D. Còpia del segle XII, ACV, cal 37, Privilegis apostòlics 2, núm. 49b bis.
 - a. RIPOLL, *Joannis XIII pontificis maximi litterae apostolicae, Ausonensi archiepiscopo Attoni pallii usum elargientis anno DCCCCLXXI*, Vic 1820.
 - b. VILLANUEVA *Viage literario*, Vol. VI, ap. XVIII, pp. 277.
 - c. MILLARES, *Documentos pontificios en papiro de archivos catalanes*, Madrid 1918, p.133-137.
 - d. KHER, *Die altesten Papsturkunden*, Berlin 1926, IV, pp. 43-45.
 - e. JUNYENT, *Diplomatari de la catedral*, doc. 406, pp. 339-341.
 - f. ORDEIG, *Els comtats d'Osona i Manresa*, doc. 1087, pp. 790-792.

+ Iohannes episcopus, servus [servorum] Dei, dilecto filio nostro Attoni archiepiscopo Ausonensis ecclesiae. Si [pastores] ovium solem gelumque pro g[regis sui custodia die ac nocte] ferre contenti sunt, ut ne qua ex eis aut errando pereat aut ferinis laniata morsibus rapiatur oculis semper vigilantibus circumspiciant, quanto sudore quantaque cura debemus semper esse pervigiles nos qui pastores animarum dicimur, attendamus et susceptum officium exhibere erga custodiam dominicarum ovium non cessemus ne in die divini examinis pro desidia nostra ante summum pastorem negligentiae reatus excruciet. Unde modo honoris reverentia sublimiores inter ceteros iudicamur, palleum autem fraternitati tuae ex more ad missarum sollempnia celebranda damus quod tibi ecclesiae tuae privilegiis amodo in suo statu manentibus uti concedimus sicuti archiepiscopalis hordinis eos usos esse incognitum non habes cuius quoniam indumenti honor modesta actuum vivacitate servandus est, hortamur ut ei morum tuorum ornamenta convenient, quitinus auctore Deo recte utrobique possis esse conspicuus, itaque vita tua filiis tuis sit regula, in ipsa si qua tortitudo illis iniecta est dirigantur, in ea quod imitentur aspiciant, in ipsa se semper considerando proficiant, ut tuum post Deum videatur esse bene provixerint. Cor ergo neque prospera que temporaliter blandiuntur extollant, neque adversa deiciant, sed quicquid illud fuerit virtute patientiae devincatur. Nullum apud te locum odia, nullum favor indiscretus inveniant, districtum mali cognoscant, insontem apud te culpabilem suggestio mala non faciat, nocentem gratia non excuset remisum te delinquentibus non ostendas, ne quod ultus non fueris perpetrari permittas. Sit in te et boni pastoris dulcedo, sit et iudicis severa districtio. Unum scilicet quod innocenter viventes foveat, aliud quod inquietos feriendos a pravitate compescat. Sed quoniam nonnumquam prepositorum zelus dum districtus malorum vult vindex existere transit incredulitate correptio. Iram iudicio refrena et censura discipline sic utere ut et culpas ferias et a dilectione personarum quas corrigis non recedes, misericordem te prout virtus patitur pauperibus exhibe. Oppressis defensio tua subveniat, opprimentibus modesta erectio contradicat. Nullius faciem contra iustitiam accipias, nullum querentem iusta despicias, custodia in te equitatis excellat ut nec divitem potential sua aliquid apud vos extra viam suaudeat rationes audire. Nec pauperem de sua faciat humilitas desperare,

quatinus Deo miserante talis possis existere qualem sacra lectio precipit dicens: “Oportet episcopum inreprehensibilem esse”. Sed his omnibus uti salubriter poteris si magistram caritatem habueris quam qui secutus fuerit a recto aliquando tramite non recedit. Ecce fratrum karissime, inter multa alia ista sunt sacerdotii. Ista sunt pallei que si studiose servaveris quod foris accepisse ostenderis intus habes. Et enim decernimus ut in Nativitatem Domini, Epifania, dominicam sanctam Paschae, Ascensione Domini et Pentecostes, Natale Apostolorum, in Nativitate et in Assumptione Sanctae Mariae, in consecratione episcoporum seu in sollemnitate ipsius ecclesiae quibus praesens dinosceris fides autem quam in tuis epistolis breviter ascripsisti licet latius explanare debueras redemptori tamen nostro gratias agimus quod eam in ipsa etiam brevitate rectam esse cognovimus. Sancta Trinitas fraternitatem vestram gratiae suae protectione circumdet atque ita in timoris sui via nos dirigit ut post vite huius amaritudinem ad eternam simul pervenire dulcedinem mereamur.

Scriptum per manum Georgii¹ notarii et sanctae et scrinarii sanctae Romanae ecclesiae in mense ianuario, indictione quarta decima.

+ Bene valete.

24

[971], gener

Butlla papal. *El papa Joan XIII en butlla dirigida a un comte (Borrell de Barcelona?) constitueix l'arquebisbe Ató provisor i governador del bisbat de Girona, per a la qual ha estat elegit i consagrat bisbe un neòfit, en contra dels cànon.*

A.* ACV, armari butlles, document en paper.

a. FLOREZ *España Sagrada*, XXVIII, ap. V, pp. 252-253.

b. MIGNE, *Patrologiae cursus completus. Series latina*, Paris 1844-1855, CXXXV, col. 988.

c. MILLARES, *Documentos pontificios en papiro*, Madrid 1918, pp 144-147.

d. KHER, *Die altesten Papsturkunden*, Berlin 1926, V, pp. 45-47.

e. JUNYENT, *Diplomatari de la catedral*, doc. 407, pp. 341-342.

f. SOBREQUES, *Els comtats de Girona, Besalú, Empúries i Perelada*, doc. 407, pp. 361-362.

+ Iohan[nes episcopus, servus s]ervorum Dei, gloriosissimo et [... apostolicam benedic]tionem et carissimam salutem. Filiationi tuae notum esse volumus q[uod ...] ex parte [...] accepimus [...] quid [...] d[...].]tris con[...]tur agnovimus qualiter in vestris partibus q[uod valde dolendum est] atque dicendum ut in vestris partibus subito ex laicis sacerdotes efficiant, quod gravissimum et detestabile omnium debet esse Christi fidelium, unde quia omnium ecclesiarum Dei nos sollicitudo coadtat tam pestiferum [...] a regno Dei et inonestum vitium a cunctis catholicis christianis funditus eradicare satagimus, fulti et moniti apostolorum et sanctorum partum auctoritas, maxime beatissimi pape Gregorii, ubi inter cetera ad Siagrio episcopo Agustudinensis scribens ait: “Hoc quoque ad nos pervenisse non dissimili dignum detestation complectimur quod quidam Desiderio honoris inflate defunctis episcopis tonsorantur et fiunt repente [ex] laicis sacerdotes, atque inverecunde religiosi propositi ducatum arripiunt qui nec esse aduc milites didicerunt. Quid putamus quid isti subiectis prestaturi sunt qui antequam discipulatur limen attingant tenere locum magisterii non formidant. Qua de te necesse est ut si quamvis inculpati quisque sit meriti, ante tamen per distincta ordinis e[ccle]siastici exerceatur officia, videat quod imitetur, discat quod doceat, informetur quod teneat. Ut postea non debeat errare

1

qui eligitur viam errant demonstrare, diu ergo religiosa meditatione poliatur ut placeat, et sic lucerna super candelabrum posita luceat ut adversa ventorum vis irruens conceptam eruditionis flammam non extinguat sed augeat, nam cum scriptum sit ut prius quis probetur et sic ministret, multo amplius ante probandus est qui populi intercessor assumitur ne fiant causa ruine populis sacerdotes mali. Nulla igitur contra oc excusatio, nulla potest esse defensio, quia cunctis liquido notum est que sit in huius rei diligentia sancti egregii sollucitudo doctoris qua neofitum ad hordines vetat sacros accederé sicut autem tunc neofitus dicebatur qui in initio in sancte fidei erat eruditione plantatus sic modo neofitus habendus est qui repente in religionis habitu plantatus ad ambiendos honores sacros inrepserit, ordinate ergo ad ordines ascendendum est. Nam casum appetit qui ad summa loci fastigial postpositis gradibus per abrupta querit ascensum”. Et quia Gerundensem ecclesiam sine plebi et populi electionem episcopum neofitum consecratum audivimus quod nulla ratio sinit ut inter episcopos habeantur qui nec a clericis sunt electi nec a plebibus expetitis, modis omnibus volumus et iubemus ut eiusdem sanctae Gerundensem ecclesiae Attonem virum venerabilem archipresulem et confratrem nostrum provisorem et gubernatorem ipsi[us] ecclesiae in omnibus preesse constituo, ita sane ut plebem et populum sibi commisum sic iuste et canonice regat, quatinus pro illis Deo redditurus sit rationem in die iudicii.

25

[971 agost]

Inventari. *Inventari dels béns mobles de l'església de Sant Pere de Vic, fet en morir assassinat l'arquebisbe Ató d'Osona*

A.* ACV, cal. 6, núm. 2104.

a. GUDIOL, *Inventari de la Seu de Vich al segle X*, “Butlletí del Centre Excursionista de Vich” 1(1912-1914), p. 153.

b. JUNYENT, *Diplomatari de la catedral*, doc. 413, pp 346-347.

c. ORDEIG, *Els comtats d'Osona i Manresa*, doc. 1106, pp.802-803.

Hic est brevis de ipso paramento de Sancto Petro. Id sunt: cruces IIIor de argento et una de aurum, testum I, capsas III, et una sine argento, calicem aureum I sine patena, et unum de argento, calicem aureum I sine patena, et unum de argento cum patena, incensarios II, borsa I, camiso parado I, chasullas VI griceschas, amictos cum auro III, stollas cum scillis II et cum fanones, et alias IIIor cum auro et fanones, succintas cum auro V, et alias succintas III, stola argentea cum fanone I, capas grezeschas V, curcibaldos XIII, dalmáticas V, planeda vermelia I, et II de pallio, et camisos lineos XXVIII, et I de alchotono, facitergulos XXII, pallios grezescos III et [...]as XXIII, metrafus V, et drapos polemitos III, et mapa I, tuvalias II, et parilio I de [...] cabeciale, et lencio I, tapito I, veterem I, plumbacio I, fanones II, unum cum auro, stolas obradas VIII, et fanones VII, et stola pallia cum fanone I, et alias tola cum parvo argento I, et corporales V, et cruxina I, amictos lineos II, parilios III de caligas, preceptos III, privilegio I, ampulla cum bálsamo I, gonfanones VI, botarigo de stagno I, Eptaticos II, Degada I, Profetarum I, Dispositos III, et unum quid est ad Arthes. Quarentenos II, et unum qui est ad Monteboi, Salomon I, Actus Apostolorum I, Iob I, Passionarios II, Regum I quem abet Richildes, Channones III, et unum quem abet Frugifer, antimphonarios III, et unum qui est ad Arthes, alium qui est ad Chastellare, et alium qui est ad villare Daniel, Martirolegio I, Esideros II, Vita Chanonicha I, Pastorale I, Machabeorum I, lectionarios II, et unum qui est ad Chastellare, et alium quem abet Brunichardus, et alium qui est in Uristi, missales III, et unum qui est in Arthes, alium qui est ad Chastellare, tercium qui est ad Villare Daniel, Vitas Patrum I,

Textum I, psalterios IIII, et unum quem abet Ferreolus, et alium quem abet Patricius, quaternos I cum litania, et quaternos de dedicatione, candelabros III de stagno, caldaria I de eramento, bacino I cum manicho, et de scrinios parilio I.

26

978, febrer, 25

Butlla papal. *El papa Benet VII, en butlla dirigida a Frojà, bisbe d'Osona, confirma les possessions de la seu de Sant Pere de Vic i els límits del bisbat osonenc.*

- A.* ACV, armari butlles, document en paper.
- B. Còpia del segle X, ACV, cal. 9, episc. I, núm. 78.
- C. Còpia de principis del segle XIII, ACV, cal. 37, L.D. ff. 4r, (*Hoc est privilegium ecclesie Vici*).
- a. FLOREZ, *España Sagrada*, XXVIII, ap. I, pp. 254-257.
- b. MIGNE, *Patrologiae latina*, CXXXV, cols 329-331.
- c. MILLARES, *Documentos pontificios*, pp 152-163.
- d. KEHR, *Die altesten Papsturkunden*, VI, pp. 47-49.
- e. JUNYENT, *Diplomatari de la catedral*, doc. 445, pp 371-373.
- f. ORDEIG, *Els comtats d'Osona i Manresa*, doc. 1247, pp. 898-901.

+ Benedictus episcopus, servus servorum Dei, Froia virum venerabilem episcopus, venerabilis episcopii Sancti Petri apostoli et per eum in eodem venerabili episcopii eiusque successoribus in perpetuum. Cum summae apostolicae dignitatis apex in hoc divini prospectus nitore dinoscitur prefulgeri cum in exercendis Dei laudibus sui inpensius studebit laboris exhiberi certamen, ob hoc devota nos eiusdem apostolicae pastoralis compulit sollicitudinis cura queque ad stabilitatem piorum pertinere dinoscitur locorum ubertim promulgari et apostolicae institutionis censura confirmari. Igitur quia postulastis a nobis privilegium de sepe dicti episcopii Sancti Petri apostoli situm in locum qui vocatur Vicum territorio Ausonensis et Manregense cum universis ecclesiis et cellis sive castris unum scilicet vocatur Monteboi, alium namque Tovos cum omnibus finibus terminisque eorum ex uno videlicet termine ducente per Aqualata, et exinde transeunte ad guadam de ipsa Hedera et per eodem termine remeante et recte pergente in fines qui dicitur Iorba, et inde in fines qui vocatur Clariana, et ex alia parte transmeante Aqualata pergente per fines Clarmonite, et per fines Auripino ducente per fines de Miralia, ducente usque ad termine de Rocketta, sive vilis et casalibus suis, vineis et terris, silvis domosque, agrorum, puteis fontibus, rivis, aquis, aquimolis, montibus et planis, merkatis, toloneis, rafficax, monetas, pascuariis, erbaticum. Presertim ecclesia Sancte Marie sita in civitate Menrensa cum omnibus sibi pertinentiis vel adiacentiis seu ecclesias qui infra eas constructa sunt et construende esse possunt simul cum monasterio Sancti Benedicti quorum termine ab horiente incipiunt ad ipsum ficturum que concluditur terminibus Artes eiusdem ecclesie deinde vadit per serram que deducit per ipsas Alzinelias et attingit ad fines Solientis, deinde super ipso Puio Rubeo et pervenit super villam Scluani et fratrum eius, deinde conscendit super ipsum alodetum de comite Suniario, deinde [recto tramite vadit per summi]tate de ipsa serra et pervenit super ipsum castrum Auri et exinde ad ipsum rivum de Vinea Mala, et pervenit ad ipsum vadum petrosam transitoque rivo pervenit ad terras Hendalesii qui fuit quondam, deinde revertitur ad ipsum Moialem, et conscendit a summitate de Monte Cunilio et pervenit super ipso termino de Palatiolo usque in serram ultra ipsam Guardiam, et sic vadit per summitate ipsius serre et pervenit super ipso Monesteriolo et conscendit ad artica de Levigildo, deinde descendit super illam villam de Valle Formosa qui erat de Alazino, deinde guadato torrente conscendit per ipsam artica quam Samuel ibidem de heremo traxit, deinde ascendit ad ipsum collum

in ipsa via et descendit per Gallicantam et pervenit ad viam de Corneto ad ipsam speluncam porcariam, deinde ad ipsam Guardiolum super ipsam cortem de Oriolo, deinde vadit per ipsa serra recto tramite pervenit super Matta de Frederico et descendit ad ipsum vadum de Corneto, et sic vadit ad ipsam vineam Gualdanarii, deinde ad rivum Cardordinarium sicut et comes Borrello terminavit, deinde conscendit per rivum Lubricatum et pervenit ad ficturum pariter fiscus qui vocatur Artes sicuti designatum et terminatum seriem agnoscitur in regali privilegio vel sicuti in iudicatum diffinivit in publico Georgius predecessor episcopus et cum omnibus ad prenomatum episcopatum Sancti Petri apostoli generaliter et in integrum pertinentibus vel in aliis quacumque partibus [ad] ipsum episcopatum ubique pervenire dinoscitur. Finis autem totis ipsis episcopati hec sunt: de parte occidentis in fines de Cavezenigro vel de Cardona et de Bergetano, de parte circii in Era Mala et usque in Monte Surocca pervenit ad ipso Prado de Campo Rotundo et per ipsa serra sicut aquas vertunt usque ad Gurni, et deinde ad petra Labandi, deinde per ipsa rocca de latione et descendit in flumine Tezeri et pervenit ad ipso Plantaditio qui est inter Gerundense et terminos de Ausona et conscendit per ipsa serra usque in Gerundilia et vadit per ipsa via quae venit ad Bellapolla et pervenit ad terminos qui est inter Iohannettu et ipsa Elizeta, et pervenit in fines de Arbuties et usque in cacumina inter duo Sinnos et usque ad ipsa Calme que dicitur de Area Mala et pervenit ad ipso collo de Monte Nigro, deinde in rivo Co[ngustum] et venit ad castellum Bertilli et usque super rocam Sancti Genesis, et venit ad montem Sancti Saturnini et venit ad monte Calbo, deinde ad Monte Serrato et pervenit ad monte qui est infra castrum Odulinum et castrum Appiaria et vadit per summitate ipsius serre usque ad flumen qui vocatur Anolia et vadit per ipso flumine usque in Spania, et ex alia parte sicuti eius fines sunt aut ab horigine fuerunt omnia iuris Sancte Romane cui Deo auctore deservimus Ecclesie vobis ad tenendum emissa preceptione inclinati precibus vestris per huius privilegii seriem predicti episcopii Beati Petri apostoli concedimus ut in suo permaneat statu, et vos sine dubio procurantes a presenti sexta indictione atque in perpetuum a vobis vestrique successoribus cum sibi omnibus in integrum subiacentibus disponantur atque cum Dei timore regatur ut vestro coniunctum subsistat episcopio vos autem in eodem venerabili episcopio Domino Deo nostro laudes exolvere debeatis nullam vos rationem exinde vel ei pertinentibus nisi soli Deo ac nostra auctoritate solvendo statuimus fabricam etiam seu luminariorum concinnationes [indiferenter vos sine dubio procurantes efficiatur nulla proinde in exoluendis Deo] laudibus et illuminariis concinnandis mora proveniat sed devota sinceritate pera[gere festinate nec per incaute desidie culpam iudicii vos] futuri metus concutiat potius elaborare studete ut divina placetur vestro conatu clementia possit perman[ere hoc quod a nobis iusta deliberatione decretum est futuris inconvulse perpetuisque tempo]ribus. Si quis autem quod non optamus nephario ausu presumpserit hec que a nob[is ad laudem Dei pro stabilitate iam dicti episcopii statuta sunt refragari aut in quoquam trans]gredi sciad se anathematis vincula innodatum et a diabolo et eius atrocissimis [pompis atque Iuda traditore Domini nostri Ihesu Christi eterni incendii suplicio concremandum deputamus at vero qui pio intuitu observator et in omnibus extiterit custodiens huius nostri apostolici constitui ad cultum Dei respicientibus,] benedictionis gratiam a misericordissimo Domino Deo nostro multipliciter consequatur [et vite eterne particeps effici mereatur

Scriptum per] manum Ioannis notarii regionarii atque scrinarii Sancte Romane Ecclesie, in mense [martio, indictione sexta + Bene valete.]

[Data V calendas martias, per manus Gregorii episcopi et bibliothecarii Sancte Apostolice Sedis, anno, Deo propitio, pontificatus domni Benedicti summi pontificis et

universalis septime pape, in sacratissima sede Beati Petri apostoli, quarto in mense et indictione suprascripta sexta.]

27

978, febrer, 25

Butlla papal. *El papa Benet VII s'adreça als habitants d'Osona, Barcelona, Girona i Urgell confirma al bisbe Frojà, després d'examinar les escriptures d'adquisició del bisbat d'Osona en l'esmentat bisbat. Excomunica als qui li disputen i prega a l'arquebisbe Ermengol de Narbona i als seus sufraganis que després d'haver signat l'ajudin en tot el que calgui.*

A.* ACV, cal. 9, episc. I, núm. 79.

a. JUNYENT, *Diplomatari de la catedral*, doc. 446, pp 373-374 .

b. ORDEIG, *Els comtats d'Osona i Manresa*, doc. 1248 , pp. 901-902.

+ Benedictus episcopus, servus servorum Dei. Notum esse volumus omnibus maioribus et minoribus totius provincia Ausonie et Barkinonie atque Gerundense sive Urdilitense vel quicumque huic provincia constitui esse cernuntur de hunc episcopum Fruia nomine, quia venit ad limina apostolorum et sedis nostre accessit ante nostram presentiam, ostendit nobis omnibus suis scripturis quas seriem acquisivit sui episcopatus et omnibus qui sibi subiecti esse noscuntur. Ita privilegium nobis postulavit quod et nobis libenti animo ei confirmavimus sicut in ipso privilegio repperitur. Qua propter rogamus, et nostra apostolica auctoritate precipimus, ut nullus homo exceptis Burello comite suo solo corpore et uxori sue Letgardis et legitimo filio eius Raimundo, si presumpserit aliquam invasionem vel contra predictum episcopum calcaneam erexerit cuiuscumque ordinis vel sexu, sive clericus sive laicus, sit excommunicatus et a regno Dei separatus atque in ignem eternum tartareosque chaus demersum, et cum Iuda traditore Domini nostril Ihesu Christi sciat se esse damnatus et perhennem incendium concrematum, insuper omnes maledictions Novi et Veterisque Testamenti in eis mergatur. At vero qui per omnia observatory et custus utiliores extiterint, benedictionis gratiam a iusto Iudice Domino Deo nostro consequi mereatur. Interea precando dirigimus nostrum karissimum et spirituale filium et confratrem Ermengaus venerabilem archiepiscopum Narbonensem ut hanc nostrum epistolam dum ad eum venerit, manu sua eam confirmet et in omnibus adiuvet ubicumque predicto episcopo Frugie necesse fuer[it i]pse una cum omnibus episcopis suffraganeis, et illis similiter conferment.

SSS Ego Ermengaudus Narbone metropoleos Dei gratia presul edicto patroni subscribens anatematis lorum tentantibus invader res ecclesie Ausonensis Fruiani antistitis nulli nisi satisfactioni solvendum pretendo.

+ Ego Adalongus gratia Dei sancta Lucanae ecclesie humilis episcopus huic apostolicae epistolae assensum praebens benediction dignum censeo adiutorem huius nostril coepiscopi Frugiane, illi vero qui eum molestare temptaverit nodum anatematis ingero.

981, octubre, 20

Testament. *Guifré, sacerdot anomenat Brunicard, atorga el seu testament fet abans de marxar en pelegrinatge. Elegeix com a marmessors seus a Frojà, bisbe d'Osona, Ermemir veguer, els seus nebots Amalric i Guigó, Dacó prevere i el levita Esclua. Fa llegats a les esglésies de Sant Pere de Vic, Sant Hipòlit de Voltregà, Sant Feliu de Girona i als monestirs de Sant Maria de Ripoll, Sant Joan de les Abadesses i Sant Miquel de Cuixà; a l'esmentat bisbe i veguer, als canonges de Vic i alguns amics i servents.*

A. *ACV, cal. 9, episc. I, núm. 81.

a. UDINA, *La successió testada*, doc. 22, pp. 167-169.

b. JUNYENT, *Diplomatari de la catedral*, doc. 479, pp 400-402.

c. ORDEIG, *Els comtats d'Osona i Manresa*, doc. 1353, pp. 969-971.

Cum Salvator noster suma pietatem humanum genus de potestate diabolica et a morte perpetua mirabiliter se ipsum offerendo eripuit, et ipsa morte perpetua dampnavit, miruque modo homo miserabilis tam puram libertatem meruit habere se ipsum ultroneus, denuo diabulo subdiit et morti iterum contraditum, set illut nobis est glorificandum, quia qui redemit a morte prima iterum contraditum, set illut nobis est glorificandum, quia qui redemit a morte secunda, scilicet his miseretur omnino qui post perpetrare peccata redemit a morte secunda, scilicet his miseretur omnino qui post perpetrare peccata toto corde ad ipsum convertuntur. Et ideo suopere cavendum est ut qui promciores in delictis, promcior sit ad conversionis emendation et cordis compuncione et lacrimis effusione, si percipere cupit remissio peccatorum. Hec ego hacsí indignus Wifredus, que vocant Bronicardo sacer, peccator et infelix, et ut vere dicam super omnes peccatores, trementer et periculose preco gitans meorum faconorum inmensa delicta et innumarabilia et insustentabilia a me perpetrare peccata, toto corde ad ipsum converto ne ut subito a furibus rapiar veniam piissimo et misericordissimo Deo indignus humiliter exposco, et iubeo atque discerno ut sint elemosinarii mei, id est, domnus Frugifer episcopus, senior meus, et Ermemirus vicarius Bisauensis, et Amalricus levita, nepus meus, et fratri suo Gigone, et Dacco sacer, et Scluva levita, ut si in isto itinere quod pergere cupio mors mihi advenerit, licenciam habeant aprehendere omnem meum avere mobile sive immobile et donare pro anima mea sicut ego illis comendavi vel precavi. In primis ad Domino Deo et Sancto Petro qui est in sede Vico ipso alaude quod abeo in Suribas, ad ipso Prado, et in Cugules sive in Medianos vel in ipso Castello, et in Orreolos ut teneat eum Amalricus levita cum fratri suo Gigone, in tale videlicet ratione ut si antea venerit mors ad Amalricus ante Gigone, ipsa medietate remaneat in potestate fratri suo iamdicto Gigone in servicio Sancti Petri, et det exinde ipsa tascha de ipsa iamdicta medietate, et alia medietate quod remanet teneat eam Gigo sine blandimento de ulloque homine, ille et filiiis suis si illos habuerit de legitimo coniugio. Et si Amalricus supervixerit fratri suo et filios non habuerit de legitimo coniugio, similiter remaneat in potestate Amalrico levita, in servicio Sancti Petri, et facite eis scripturas in tale videlicet ratione ut teneant et possideant omnibus diebus vite illorum sicut in scripturis emptionis resonant. Post obitum vero illorum teneant propinqui eorum quem illi eligere voluerint, et ipsi propinqui dent ipsa tascha ad predicta ecclesia Sancto Petro. Et ad Gigone remaneat ipsum meum alaude quod abeo in Cornudellos, et ipsos mundaes qui ibidem sunt remaneant ad Amalrico levita et ad Gigo, et facite eis exinde scriptura. Et alium alaude quod abeo in Palaciolo vel in eius termines, qui mihi advenit de ienitores meos vel de avunculo meo seu de comparacione, id sunt, casas, curtes, terras et vineas, cultum vel incultum, remaneat ad Amalricus et ad fratri suo Gigone, exceptus ipsas mansiones cum curtes et ortos et clausos quod emi de Gontille vel de Galindone vel eredibus eius, quem relinquo ad Gigone. Et ad Sancto Ipolito ipso campo quem abeo ad

ipsa Ca[...], et ad Amalrico levita ipso campo ad ipsa Buada, in servicio Sancti Petri. Et ad domno episcopo seniori meo eguas II et vacas II, et ad Ermemiro egua I et vacas II, et ad ipsos canonicos de Sancti Petri remaneant modios V de ordeo et modios VI de milio et modios XII de vino in Callarios. Et de ipso alio oblato quod remanet ad Galindo inter pane vino modio I, et ad Ariemiro similiter, et ad Miro similiter, et alio Mirone similiter, et ad Nantelmo similiter, et ad Bernardo neputo meo inter pane et vino modios III, et ad Scluva modio I, et alium servientem inter pane et vino modios II, et de alias eguas que remanent donare faciatis II cum pullinas ad Amalrigo, et ad Gigone similiter, et ad Bernardo polledra I. Et ad Sancta Maria in Riopullo egua I, et ad Sancto Iohanne similiter. Et dare faciatis pro captivo eguas II et vacas II, et ad Daccone sacer poledra I, et ad Scluvane levita similiter, et ad Sancto Felice in Ierunda egua I. Et ad Ennego archipresbiter vaca I, et ad Recharedo presbitero vacca I, et ad Madeixo presbitero asino I, et ad Patricio presbitero pullino asinino, et ad Ermemiro presbitero moltones III, et ad Sonegilde presbitero oves V. Et ad Seniofredo oves V, et ad Altemiro III, et ad Sendedo III, et ad Riculfo oves III et inter Sendedo et Giscafredo oves III et ad Lupus oves III et ad Eldemare lodo I, et inter Abila et Ennego oves III, et ipsas vacas que remanent, et ipsos meos porcos XII, et ipsa volatilia remaneant ad convivio meo. Et ipso meo banchale ad Sancto Petro, et ipsa mea vascula tam maiora quam minora remaneat ad Amalrico vel ad fratri suo Gigone. Et ad Wifredo modio I de pane et alio de vino et oves III, et ipsa mea hereditate quod abeo in Cerdania remaneat ad Sancto Michahel cenobi, et teneat eum Amalricus et Gigo et dent ipsa tascha. Et ad Ierusalima ipsa mea asina maiore et oves VI, et ad Amalrico asino I maiore, et ad Gigone asina I. Et pro ipsa hereditate quod emi de Emad et ad illam Amalricus et Gigo solidos LX, et omnes quereliosos de me audite et diligenter emendate. Et de formente modio I ad ipsos clericos de Sancto Petro ad ipso convivio. Et de ipsas oves que remanent ad Gigone, et ad ipsos clericos de Sancto Ypolito singulos modios inter pane et vino, et ipso campo ad ipso Forno remaneat ad Gigone. Pagina hec talem obtineat firmitatem ut si Deus non placuerit quod de his regionibus remeer, omnia mea in meis iuribus sit restituenda, et si obitum es tita agite sicut scriptum est.

Facto testamento XIII kalendas novembris, anno XXVIII regnante Leutario rex.

Brunicardo sacer qui hunc testamentum fecit et firmavit et firmare rogavit et sss*.
Sig+num Ennego. Sig+num Laganus. Sig+num Rechosindo.

Lupus sacer qui hunc testamentum scripsit et sss die et anno quod supra.

29

983, maig, 23

Execució testamentària. *Patrici i Dacó sacerdots juntament Adroer, Fredari, Borrell, el levita Esclua i el jutge Argemir, com a marmessors del difunt Baró, donen a l'església de Sant Pere de la Seu de Vic, quatre mujades de vinya situades al comtat d'Osona al terme del Sevedà, a la Vallossera, amb la condició que les tingui el levita Esclua mentre visqui.*

A.*ACV, cal. 6, núm. 693.

a. JUNYENT, *Diplomatari de la catedral*, doc. 502, pp. 422-423.

b. ORDEIG, *Els comtats d'Osona i Manresa*, doc. 1434, pp. 1026-1027.

In Dei nomine. Nos simul in unum Patricius sacer et Dacho presbiter, Adroario,

Fredario, Borrello, Scluva levita et Argemiro iudice, qui sumus elemosinarii [de condam] Baroni, donatores sumus ad domum Sancti Petri sede Vicho. Manifestum est enim quia comendavit nobis iamdicto Baroni omnia sua utilitatem mobile vel immobile sic[ut nobis] proprie roboravit in suo testamento et potestate nostre tradidit ad distribuendum, secundum legis ordine vel queadmodum in iamdicto testamento resonat, et nos pariter iudi[cium] obligavimus osserie condiciones, ordinante iudice. Et iusit nobis dividere omnem suum alaude quod ille abebat in cunctis locis tam cultum quam eremum, tam edificiis quam absque edificio, con[tra] omnes partes que ille olim roboravit vel tradidit et eo tempore alibi largiri cupiebat. Et precepit nobis separari ipsa tertia parte et extra hoc quinta iterum pars iusit nobis separari et dare exinde ad iamdicto domo modiatas IIII de vineas. Per hac voce inserta, sic donamus nos pariter iamdictas modiatas IIII ad predicto domo Sancti Petri, qui nobis advenit per iamdicta voce. Et sunt ipsas vineas in comitatu Ausona, in terminio Sevitanensis, in valle Horsera, ad locum que nuncupant Puiolorege, cum omnes earum afrontaciones, cum ex[iis] et regresiis earum, eodem tantum in ordine reservato, ut teneat eas iamdicto Scluvane levita elemosinario cunctis diebus vite sue in subdicionem iamdicto domo Sancti Pet[ri, et post] obitum vero suum remaneat sic in ipso iudicio resonat et roboratum est. Quem vero predictas modiatas IIII de vineas que ibidem donamus per iamdicta voce in eadem do[mo Sancti Petri, tr]adimus dominio et potestate, sicut superius scriptum est. Quod si nos donatores aut ullus homo qui contra hac carta donacionis venerit ad inrumpendum no[n hoc] valeat vindicare, set componat aut componamus ad iamdicto domo ipsas vineas in duplo cum omnes earum inmelioraciones, et in antea ista donacio firma et stabilis perma[nea]t modo vel omnique tempore.

Facta ista donacione X kalendas iunii, anno XXVIII regnante Leutario rege.

Sss. Patricius sacer sss*. Dacho sacer sss*. S+Adroario. S+Fredario. S+Borrello. Scluva levita sss*. Argemirus sss*.

S+ Leudevinus presbiter, qui ista donacione scripsi et sss. cum litteras fusas in verso X die et anno quod supra.

30

984, desembre, 9

Donació. *Sendred dona a l'església de Sant Pere de Vic l'alou que té al castell de Font-rubí i Guardiola amb la condició que la meitat passarà a la seva descendència en cas de tenir-la.*

A.* ACV, cal. 6, núm. 3.

a. JUNYENT, *Diplomatari de la catedral*, doc. 513, pp. 431-432.

b. ORDEIG, *Els comtats d'Osona i Manresa*, doc. 1476, pp. 1053.

In nomine Domini Dei, regis eterni, miseratoris et pii. Ego Sendredus donator sum Domino Deo et Sancto Petro apostolo cuius ecclesia sita est in comitato Ausona, in locum que dicunt Vigo, alodem meum proprium quod ego habeo in comitato Barchinonense, id est, castro que vocant Fonterubia cum fines et termines suos, simul cum Murrocurto cum fines et termines suos et Guardiola cum fines et termines suos. Qui affrontat iamdictum alodem cum ipso castro et cum ipsas tures: de parte orientis in terminio de Midiuna vel de ipsa Vite, et de meridie affrontat in terminio Olerdula, de occiduo affrontat in terminio de castro Fodexo vel in terminio Sancti Martini, de circi affrontat in terminio de Villademaier. Quantum infra istas totas afrontaciones includunt vel resonat sic dono ego

iamdictus Senderedus ad domum Sancti Petri sedis Vigo iamdictos alodes, id sunt, casas, curtes, ortos, terras et vineas, turre, molinos, molinares cum capudaquis et subtus reguis, et cum omnia aiacentias illorum, pratis, pascuis, silvis, garricis, aquis, aquarum ductibus, glandiferis maioribus et minoribus, arboribus pomiferis seu inpomiferis, ficulneis, vieductibus sive redeuntibus, omnia et in omnibus, quantum dicere vel nominare potuerit lingua humana, ipsa medietate tota ab integro cum exiis et regressiis earum. Alia medietate ad me resevo et apud me retineo, ut si Domino placuerit et filium abuero de legitimo coniugio et ad etatem perfectam venerit, post obitum meum abeat ipsa medietate que ad opus meum retineo tota ab integro cum exiis et regressiis earum et cum illorum afrontationibus. Et si Domino placuerit ut filium abeam et ad integro cum exiis earum et cum illorum afrontationibus. Et si ego iamdictus Senderedus obiero sine proles legitimos alios meos alodes qui remanent quod ego abeo et abere debeo in comitato Barchinonense et in Vallense et in ipsa Marcha et in comitato Menresa et in ipsa Marcha vel in eius termines et in comitato Ausonensis vel in eius termines, tam per parentorum quam per excomparatione seu per quacumque voce vel auctoritate, totum ab integro cum exiis et regressiis earum et cum illorum afrontationibus dimitto ad domum Sancti Petri sedis Vico. Et advenit mihi hec omnia superius dicta per parentorum sive per excomparatione. Quos is ego donator aut ullus homo qui contra ista scriptura donation venerit pro inrumpendum, non hoc valeat vindicare quod requirit, sed componam aut componat ista omnia superius scripta in duplo ad domum Sancti Petri sedis Vigo, et in antea ista donation firma permaneat omnique tempore.

Facta ista donation cum ipso convent V idus decimbri, anno XXXI regnante Lothario rege, filio condam Ludoici.

Senderedus sss.* qui ista donatione feci et firmare rogavi. Sig+num Sonifredo filio Ennegoni sss. Sonifredus sacer sss.*

+ In Dei nomine. Richarius presbiter, capudscole Sancte Marie sedis Gerunda, qui ista donatione scripsit cum conventu et sss sub die et anno quo supra.

31

985, setembre, 9

Donació. *Guillem per remei de la seva ànima, es lliura a la seu de Sant Pere de Vic , a la qual entrega també tots els seus béns, llevat d'allò que heretà del seu pare a Barcelona i de l'alou del Penedès. Es tracta dels castells de les Espases i d'Esparriguera, ambdós comprats al comte i marquès Borrell.*

A.* ACV, cal. 6, núm. 2132.

B. Còpia de l'any 988 autoritzada pel prevere Altemir, ACV, cal. 9, episc. I, núm. 87.

a. JUNYENT, *Diplomatari de la catedral*, doc. 517, pp. 434-440.

b. ORDEIG, *Els comtats d'Osona i Manresa*, doc. 1493, pp. 1068.

In nomine Domini. Ego Wilielmus donator, magnum mihi et satis licitum esse videtur domum Dei edificare ubique et de meis rebus honorare atque concedere. Audivi enim et intellexi predicaciones sanctorum patrum quia per confessionem et indulgenciam et per edificaciones domorumque sanctorum pervenit anima ad regna celorum. Cognosco me ego Wilielmus in multis peccatis maculis honustum et in multis criminibus et facinoribus involuntum, et compunctus et cogito me visitatum esse de Dei pietate, quia recognosco me de universa facinora et peccata que feci aut perpetravi ex die qua natus fui

et penitere volo usque in ultimum diem. Et propterea offero et trado me ipsum domino Deo et Sancto Petro qui est situs in comitatu Ausona, in sede Vico, et ecclesias illi subditas hac vocitas sancta hac Dei genitricis Marie et Sancti Michaelis arcangeli et Sancti Iohannis babbiste et Sancti Felicis martiris. Et ego miserrimus et peccator Wilielmus pro Dei amore et pro tremendum diem iudicii et pro recognocione superius scripta et pro vita vel constabilitate pro episcopos vel clericos qui in eius loco Deo servituri sunt et vivere voluerint in canonica et pro remedium anime mee seu et pro redemcionem anima Sancia femina dono et trado atque concedo omnia mea quicquid abeo vel abere debeo per quascumque voces, exceptus ipsa ereditate que mihi succedit de ienitori meo, que est in Barchinona, et ipsum alaude quod abeo in Penedes. In primis dono ipsum meum castrum que dicunt Spadas unde carta vindicionis fecit mihi Borrellus comes et marchio cum rocas, cum terras et vineas, eremos et cultos, cum silvis et garricis, viaductibus et reductibus, ortis, ortalibus, pomiferis vel glandiferis, aquis aquarum, sicut in mea scriptura resonat. Et ipsum alaude que dicunt Tovella similiter dono et trado cum rocas et cum terris et vineis, eremis et cultis et cum silvis et garricis, pomiferis vel glandiferis, viaductibus et reductibus, aquis aquarum, sicut in mea scriptura vindicionis resonat quod mihi firmavit Sesenanda cum filiis et filias suas et cum eorum afrontaciones. Et ipsum kastrum que dicunt Sparagaria cum ipsas parochias, quod mihi vendidere et firmavere carta comes Borrellus et uxori sue Ledgardis, similiter dono et trado ad ecclesias supranominatas cum terminis et finibus eorum, cum rochas, cum terris et vineis, cum silvis et garricis, cum eremis et cum suis ortis, ortalibus, pomiferis et glandiferis, viaductibus et reductibus, aquis aquarum, omnia quidquid ibi abeo vel abere debeo per quascumque voces et cum eorum affrontaciones, sicut in mea scriptura resonat. Et ipsum meum alaude de Dudizim similiter qui mihi advenit de ienitori meo, similiter dono et trado ad ecclesias supranominatas cum terris et vineis, eremis et cultis. Et ipsum meum alaude quod abeo in Barchinona civitate vel in eius agacencias, qui mihi advenit de Sancia que fuit condam, similiter dono et trado ad ecclesias supranominatas pro anime mee vel pro anima Sancia femina, id sunt kasas, solarios, curtes, torcularios, trilias, terras et vineas, eremos et cultos, ortis, ortalibus, omnia quod abeo vel abere debeo de flumine Lubricato usque in flumine Besoci cum eorum afrontaciones, exceptus ipsa ereditate qui mihi advenit de ienitore meo que est superius scripta. Et ipsum meum alaude quod abeo in terminos de Bedulona, in Muscazano vel in Pomar et in eorum agacencias, similiter dono et trado ad ecclesias supranominatas cum terminis et finibus eorum, id est turre, domos, kasis, kasalibus, terris et vineis, eremis et cultis, silvis et garricis, pomiferis et glandiferis, viaductibus et reductibus, aquis aquarum, omnia que ibidem abeo vel abere debeo per quascumque voces, cum illorum affrontaciones sicut in meas scripturas resonat. Et ipsum meum alaude quod abeo in Monte Gallinario, qui mihi advenit de ienitori meo, similiter dono et trado ad ecclesias supranominatas, id sunt kasas et curtes et torculario, terras et vineas, eremos et cultos, silvis et garricis, omnia quod ibidem abeo vel abere debeo cum eorum afrontaciones. Et ipsum meum alaude quod abeo in Kastelare vel in eius agacencias, qui mihi advenit per comparacione vel per donacione, similiter dono et trado ad ecclesias supranominatas, id sunt kasas, kasalibus, curtes et torcularios, ortis, ortalibus, terras et vineas, pomiferis et glandiferis, omnia quod ibidem abeo vel abere debeo per quascumque voces seu et cum illorum affrontaciones. Et ipsa mea mansione que dicunt Kastelleto cum terminis et finibus eorum et vascula que ibidem est, terras et vineas, et domos et torcularios, et silvis et garricis, omnia quod ibidem abeo vel abere debeo per quascumque voce dono ad ecclesias supernominatas. In tale pactum ut si uxorem meam nomine Ema venerit de ista captivitate ubi est dimittere eum faciunt vel faciant episcopo vel canonicos supranominatos in sua potestate et eam faciat de ipsa omnia que facere voluerit et si illa non venerit de ista captivitate abeant ecclesias supranominatas quomodo alios alaudes qui sunt superius scripti et abeant legitimam potestatem ad facere quod

voluerint. Et ipsum meum alaude quod abeo in castrum Gurbidanno vel in eius agencias dono et trado ad ecclesias supranominatas, id sunt kasas et curtes et ortis, ortalibus et terras et vineas, eremos et cultos, arboribus, viaductibus et reductibus, aquis aquarum, omnia quod ibidem abeo vel abere debeo per quascumque voces et cum eorum afrontaciones et advenit mihi de ienitrice mea. Et ipsum meum molinum et ipsos molinares quod abeo in flumine Lubricato quod emi de Fredario unde ergo scriptura abeo legitima dono et trado ad ecclesias supranominatas. Et ipsum meum alaude quod abeo in Villacari vel in Mata, qui mihi advenit de genitori meo vel per quascumque voces, simili modo dono et trado ad ecclesias supranominatas cum kasis et kasalibus, cum curtis et ortis et terris et vineis, eremis et cultis et arboribus, viaductibus et reductibus, aquis aquarum et cum eorum afrontaciones. Et ipsum meum alaude quod abeo ad ipsum in Nespula vel in omnibusque locis sive in comitatu Barchinona seu et in comitatu Ausona, omnia quod abeo vel abere debeo per quascumque voces simili modo dono et trado ad ecclesias supranominatas cum illorum afrontaciones. Et dono et trado in unumquoque locum omnia mea vascula vel omnem meum mobile, quantum invenire potueritis, id sunt tonnas et cubos vel alium meum mobile ad ecclesias supranominatas. Et dono et trado omnem meum proprium mobile seu et immobile, pane et vino, eguas et vakas maiores tam et minores, omnia quod invenire potueritis et drapos maiores tam et minores, omnia quod invenire potueritis et abeo vel abere debeo, concedo ad Domino Deo et Sancto Petro supranominato et ad ecclesias supranominatas et ad episcopos et ad kannonicos vel successoribus eorum qui ibi Deo servituri sunt aut erunt vel in kannonica vivere voluerint.

Enneco archipresbiter sss*. Amalricus levita sss*. Altemirus presbiter sss*. Richolfus levita sss*.

Et si ego Wiliemus aut ullusque homo aut ulla potestas de quacumque persona qui contra hac scriptura donacionis venerit ad inrumpendum in primis ira Dei incurrant et ad Domino Deo et ad liminibus sancta Dei ecclesie sint sequestrati vel anathematizati sive cum Yuda Domini proditore sint damnati et ad consorcio christianorum sint alienati et simili modo pereant sicut illis qui in sedicione Core perierunt et super eis veniant omnes maledictiones que fuerunt in Veteri Testamento tam et in Novo. Insuper et hec omnia superius scripta in quadruplum componant quantum ad eo tempore inmelioratum fuerit aut plus karius valuerit, et in antea ista donacio firma permaneat modo vel omnique tempore.

Facta donacione V idus setembrii, anno XXXmo I regnante Leutario rege.

SSS Wilielmus qui ista donacione fecit et firmare rogavi*. Ermemirus sacer sss*. Sig+num Lobatone. Sig+num Franco. Sig+num Suniario. Sig+num Bellucio. Patricius sacer sss*. Seniofredus levita sss*. Dacho sacer et iudex sss*. Madexo sacer sss*. Sunegildus sacer sss*. Senderedus sacerdos sss*. Eldemares levita sss*. Scluva levita sss*.

SSS. Sonifredus sacer qui ista donacio scripsi cum litteras fusas et rasas in IIII locis et superpositas in duobus locis et sss. sub die et anno quo supra.

989, setembre, 28

Adveració testamentària. *Publicació sacramental del testament el levita Eldemar, jurat l'altar de Sant Feliu de la catedral de Vic en el qual els seus marmessors, el bisbe Guadall, el veguer Sesmon d'Oló, Madeix escrinari, Adroer, Gotmar, el sacerdot Durable, Sunifred, Marcús, Miró i Ermemir, junt amb els testimonis Recosind i Eldemar, declaran que manà fer llegats als seus parents, a la seu de Vic, a Sant Martí de Viladrau, Sant Quirze de Subiradells i Sant Genís de Taradell, i al seu germà Sesmon d'Oló a qui llega el castell de Clariana.*

A.* ACV. cal. 9, episc. I, núm. 103.

a. UDINA, *La successió testada*, doc. 34, pp. 181-183.

b. JUNYENT, *Diplomatari de la catedral*, doc. 543, pp 463-465.

c. ORDEIG, *Els comtats d'Osona i Manresa*, doc. 1565, pp. 1116-1118.

Condiciones sacramentorum adque exhordinaciones ubi sedebat sacerdos nomine Bellarone et iudex Daco sacer sive in presencia Patricio sacer et Sunigelle sacer et Eldemare levita et Ulibane sacer et Ermemiro sacer et Guadamiro sacer et laicorum Isarno et Barone et Wisado et Eriberto et aliorum bonorum omnium qui ibidem aderant. Testificant testes prolati atque elemosinarii, id est, domnus Wadallus episcopo et Sesemundo vichario et Madexo sacer primiscrinii Sancti Petri et Adrovatio et Gondemare et Durabile sacer et Seniofredo et Marcucio et Mirone et Ermemiro, qui sunus elemosinarii de condam Eldemare levita, ad comprobendam ipsa sua elemosina in faciem desuper sacerdote vel iudice. Et hec sunt nomina testium qui hoc testificant, sicuti et iurant, id est, Recosindo et Eldemare. Iurati autem dicimus in primis per Deum patrem omnipotentem et per Ihesum Christum filium eis Sanctumque Spiritum qui est in trinitate unus et verus Deus et per reliquia Sancti Felicis martiris Christi cuius basilica sita est in comitatu Ausona, in sede Vico, intra domum Sancti Petri, supracuius sacrosancto altario as condiciones minibus nostris continemus vel iurando contagimus quia nos suprascripti testes scimus et bene in veritate notum est nobis et oculis nostris vidimus et aures audivimus et presente eramus ad ea hora quando iacebat codam Eldemarii in suo lecto in egritudine adhuc loquella plena et memoria integra. Et tunc nos videntes et audientes sic commendavit vel iniuncsit omnem suam elemosinam ad istos suos helemosinarios suprascriptos et precepit eius ut si de ipsa egritudine mortuus fuisset, sicut et fuit, plenam potestatem abuisent isti sui helemosinarii suprascripti aprehendere omnem suam elemosinam et donare pro animam suam, sicut ille eis iussit per suum testamentum. In primis a Domino Deo et Sancto Petro sedis Vico iussit dare ipsum alodem de Subiradels et facere exinde scriptura in tale videlicet racione ut tenuisset eum Ermemiro filio suo ab integrum, exceptus ipso alode qui fuit de Fedancio et de Ago filia de Gilio et donet exinde ipsum quartum usque dum vivit ad domum Sancti Petri et post obitum suum similiter iussit tenere ad filios Sesemundo fratri suo helemosinario in servicio Sancti Petri et dare faciant exinde ipsum quartum ad ipsam kanonicam¹. Et a Belucio fidele suo iussit dare ipsum alode qui fuit de Ago filiam de Gilio et facere exinde sriptutam legitima pro anima sua. Et a Richille femina, matrem de Ermemiro, iussit dare ipsum alode qui fuit de Fedancio per scripturam legitimam. Et ad Ermemiro consanguineo suo iussit dare ipsa casa cum terra et cum arboribus et cum ipso mulino ipsa medietate qui est in Oссор in alia medietate ad domum Sancti Martini et facere scriptura legitima de ipsa medietate Ermemiro et alia medietate iussit scriptura facere ad domum Sancti Martini usque dum

¹ ad ipsam kanonicam *interlineat*

vivit et det exinde ipso quarto. Et a Mirone fidele suo iussit dare ipsa medietate de ipsum alode Monte Alto et aliam medietatem pro resturacione et coopertura ecclesia Sancti Quirici et facere exinde scriptura legitimam de ipsa medietate et de alia medietate iussit ei scriptura facere cum suprascriptum conventum. Et a Richelde femina cum filio suo Ermemiro et Teudelende femina iussit dare ipsum alode que abebat in Monte Frigidum et facere exinde legitimam scripturam. Et Assemundo fratre suo elemosinario iussit dare ipsum castrum de Clariana cum ipsum alode qui ibidem est, in tale conventum ut donet ad domum Sancti Petri sedis Vico solidos CCCtos monete ipsius terre. Et a Ricelde femina cum proles suos iussit dare modios X de anona et pro debitos suos iussit dare modios III de anona et pro anima sua similiter iussit dare alios modios III. Et ad Durabile sacer elemosinario iussit dare modio I de anona. Et ad Emo femina iussit dare modio I de anona. Et de ipsos milios qui in suum alode errant iussit dare pro animam suam ipsa medietate et alia medietate iussit dare a Richelle vel a filio suo. Et ad Eldemare iussit dare bove I et de suum avere precio per vestimento. Et ad domum Sancti Genessi iussit dare pecia I de terra que est a Pugolo de Adalo, in tale conventum ut teneat Trasovado et det ipsa tasca in vita sua. Et iussit dare pro anima sua porcos X. Et ipso alode de Ervigio iussit dare ad Ermemiro filio suo in vita sua et post obitum suum iussit facere scriptura legitima ad suprascripto Ervigio. Et alia bona iussit dare de ipsa sua hereditate de ipsas Articas per scriptura legitima et ipsas suas armas et ipso kavallo quod Seniofredus abebat in Pinnus iussit dare ad Ermemiro filio suo . Et cum hec omnia hordinavit condam Eldemari levita adhuc loquela plena et memoria integra sic obiit de hoc seculo in mense isto setembrio cum ipsa bona voluntate et postea ipsa sua voluntas de hac re inmutata numquam fuit.

Wadaldus gratia Dei episcopus atque elemosinarius sss*.

Late conditiones IIII kalendas octubre, anno III regnante Ugone rege.

Madexo sacer sss*. Sig+m Ermemiro*. Sig+m Mirone*. Sig+m Seniofredo*. Durabile sacer qui et elemosinarii sss*. Sig+m Mardnicio*. Dacho sacer et iudex qui hunc sacramentum fideliter recepit et sub sss*.

+ Ermemirus presbiter qui as condiciones scripsit et sss die et anno quod supra.

33

996, novembre, 4

Permuta. *Riculf, levita i cabiscol, permuta amb la seu de Sant Pere de Vic, amb el bisbe Arnulf i amb l'arxiprest Ennegó un alou que té al comtat de Manresa, al terme de Gaià, prop de l'església de Santa Maria al lloc anomenat Burg nou, per un altre alou que fou del difunt ardiaca Ansemon, situat a Gaià.*

A.* ACV, cal. 9, episc. I, núm. 94.

a. JUNYENT, *Diplomatari de la catedral*, doc. 607, pp 517-518.

b. ORDEIG, *Els comtats d'Osona i Manresa*, doc. 15, pp. 11-11.

In nomine Domini. Ego Richulfus levita et caput scole Sancti Petri commutator sum Domino Deo et Sancto Petro sedis Vicho et domno Arnulfo episcopo et Ennegone archisacer ipsum meum alodem quem abeo in territorio de Galiano, prope ecclesia de Sancta Maria, in locum qui dicunt Burgo Novo vel ad ipsum campum qui fuit de Mocone vel ad ipso collo de ipsas vineas, id sunt, casas cum solos et superpositos, curtes, torculario, columbario et ortos, et viridarios et illorum vites, et terras, et modiatas XV de vineas, tam ereum quam cultum, et cum omni genera arborum qui ibidem sunt, qui mihi

advenit per mea empzione vel per quascumque voce, et est hec omnia in comitatu Minorisa, infra fines de castrum Galiano, in suprascriptos lochos. Qui affrontat hec omnia: de orientis in ipso rivo qui currit subtus ipsa mansio de Amalricho, de meridie in ipso alode qui fuit de Salomoni arcilevita, de occiduo in ipso torrente qui discurrit per tempus pluviarum, qui est subtus ipsum castrum Galiano vel subtus ipsas curtes, de circii in ipsum castrum Galiano sive in ipsa mansione qui fuit Anla. Quantum in istas affrontaciones includunt, quantum ibídem abeo vel abere debuero pro quacumque voce, totum comuto vobis cum terminis et aiecenciis, cum pratis et pascuis, cum vieductibus et reductibus, cum exiis et regresiis earum, ad opus Sancti Petri, pro ipsum alodem Sancti Petri qui fuit de condam Ansemundi archilevita in supranominato locho vel territorio de Galiano, quod vos mihi donastis in comutacione per scripturam legitime roboratam. Et suprascriptum alodem de meo iure in vestro trado dominio et potestate in tale conventum ut dum ego suprascriptus Richulfus vixero teneat et possideat in servicio Sancti Petri et si Ennego archilevita me supervixerit teneat et possideat in vita sua in servicio Sancti Petri.

Facta ista scriptura comutacionis II nonas november, anno X regnante Ugone rege.

Richulfus levita qui ista comutacione feci et firmavi et firmare rogavi sss* S+num Gudila. S+num Ihoannes. S+num Seniofredus. S+num Petrus. Dacho sacer et iudex sub sss*.

Sentarius, sacer, qui ista comutacione scripsi et sub sss.die et anno quod supra.

34

997, gener, 27

Execució testamentària. *Sunifred, sacerdot, i Dacó, Unifred, Guifré, Elisagar i Fruiló marmessors del difunt Galí donen a Sant Pere de Vic una vinya a l'apèndix del castell de Sant Martí de Sentfores, al terme de Torroella amb la condició que la tingui el levita Bonfill mentre visqui.*

A.* ACV, cal. 6, núm. 2121.

a. JUNYENT, *Diplomatari de la catedral*, doc 611, pp 520-521.

b. ORDEIG, *Els comtats d'Osona i Manresa*, doc. 1753, p. 1244.

In nomine Domini. Ego Seniofredus sacer et Dacho et Unifredus et Wifredus et Elisagar et Fruilo femina, elemosinarii sumus nos pariter de condam Galindoni, donatores sumus Sancti Petri sedis Vicho pecia I de vinea quod ille nos iussit dare quando venit ad extrema voluntate, sua loquella plena et memoria integra, sicut in suum testamentum vel in ipso iudicio resonat, quod nos exinde pariter obligavimus et ad serie condicionis ordiantes iudices. In tale conventu ut teneat Bonefilius levita in servicio Sancti Petri diebus vite sue et post mortem suam liberum sit ad Sancto Petro per ipsa scriptura. Et est in comitatu Ausona, in apendicio Sancti Martini, in terminio de Torrezella. Et affrontat ipsa vinea: de oriente et de meridie et de occiduo in vinea et terra Sancti Petri, et de circi in strada. Quantum infra istas afrontaciones includunt sic donamus nos ipsa vinea ab integrum propter Deum et redemcionis anime sue condam Galindoni et de nostro iure sic tradimus a proprio per ipsa iamdicta voce. Quod si nos donatores aut ullusque omo qui contra hanc ista donaciones venerit ad inrumpendum non hoc valeat vindicare set

componat ipsa vinea in duplo et ira Dei incurrat, et in antea ista donaciones firma permaneat omnique tempore.

Facta ista donaciones VI kalendas februarii, anno X regnate Ugone rege.

Sonifredus sacer sss.* Sig+num Unifredus. Sig+num Wifredus. Sig+num Elisagar. Sig+num Fruia femina, nos qui ista donacione fecimus et firmavimus et firmare rogavimus. Sig+num Maier. Sig+num Miro. Sig+num Seniofredo.

Ennego qui ista donacione scripsit et sss die et anno quod supra.

35

997, febrer, 16

Donació. *Sala dona a la seu de Sant Pere de Vic la meitat d'un alou situat al terme del castell de Gurb, a la parròquia de Sant Julià Sassorba, al Coll, amb la condició que la pugui tenir a servei de Sant Pere mentre visqui i després pugui tenir el levita Odó i els seus descendents.*

A.* ACV, cal. 6, núm. 796.

a. JUNYENT, *Diplomatari de la catedral*, doc. 613, pp. 522-523.

b. ORDEIG, *Els comtats d'Osona i Manresa*, doc.1757, pp. 1246-1247.

In Dei nomine. Ego Salla donator, certum quidem et manifestum est enim quia placuit animis meis et placet nulliusque gentis imperio nec suadentis ingenio sed propria expontanea mihi hoc elegit cum Deo bona voluntas ut ad Domino Deo et Sancto Petro sedis Vicho karta donacionis fecissem de omnem meum alodem ipsa medietate, sicuti et facio, hid sunt kasas et solarios cum solos et superpositos et curtes et ortos, terras et vineas, cultum vel eremum, cum omni genera arborum qui ibidem sunt et ipso boscho que ibidem est, meum proprium, qui mihi advenit per parentorum vel per comparacione sive per quacumque voce, et est hec omnia suprascripta in comitatum Ausona, infra termine de castrum Gorbitano, in parrochia Sancti Iuliani, in locum que dicunt ad ipso Collo. Et afrontant ipsas kasas et ipsos solarios cum illorum curtes et ortos et terras et vineas et ipso boscho, cultum et eremum, cum omni genera arborum qui ibidem sunt: de parte orientis ad ipsas Texoneras, et de meridie in ipso alode de Ermemiro sacer, de occiduo in ipso villare, de circi in ipso torrente iuxta kasa de Langoardo de ipsas curtes. Quantum infra istas afrontaciones includunt sic dono de ipsa hec omnia suprascripta ipsa medietate ad Domino Deo et Sancto Petro propter Deum et remedium anime mee, cum exiis et regressis aquis aquarum, cum vieductibus et reductibus, cum pascuis et pratis, et de meo iure ibidem trado in tale conventu ut dum ego supranominato Salla vixero teneam et possideam ipsum suprascriptum alodem sine ulla inquietatione de ullumque ominem, et post obitum meum remaneat in potestate de Otto levita ut ille hoc teneat et possideat ipsum suprascriptum alodem in servicio Sancti Petri diebus vite sue sine blandimentum de ullumque ominem, et in suplicio suo teneat Savegoncia femina cum filio suo Witardo, et post obitum suprascripto Otto levita ille cui suprascripto Otto levita in potestate relinquerit vel dederit similiter teneat in servicio Sancti Petri. Et si ego ipsam aliam medietatem de ipsum suprascriptum alodem quod ad opus meum teneo vindere voluero et tu suprascripto Otto levita emmere volueris aut tu aut aliis ex canonicis Sancti Petri ego ad alium non vendidero. Et quando venerit ad obitum meum, si ego supradictum ipsum alodem, id est, ipsa medietate quod ad opus meum teneo, eum relinquo ad

supradicta Savegoncia vel ad filio suo sive ad quaecumque omine sive femine et illi eum vendere voluerint, non abeant licencia vindere nisi ad te supradicto Otto levita sive ad ipsis canonicis Sancti Petri secundum quod bonis ominibus preciatum fuerit. Quod si ego donator aut ullusque omo subposita persona contra hanc scriptura donacionis venerit pro inrumpendum non hoc valeat vindicare quod petit, sed componat ipsa hec omnia superius inserta in quadruplum cum omni sua inmelioracione et a liminibus sancte Dei Ecclesie extraneus fiat et cum Iuda Scarioht porcionem accipiat, et in antea ista scriptura donacionis firma permaneat omnique tempore.

Facta ista scriptura donacionis XIII kalendas marcii, anno I regnante Ratberto rege.

S+ Salla, qui literas scit et nescit scribere, qui ista donacione fecit et suum nomen in signum oppressionis firmavit et firmare rogavit. Oliba sacer sss*. Eldemares levita sss*. Donucius sacer sss*.

Auriolus, sacer, qui ista donacione scripsit et sub sss. die et anno quod supra.

36

998, maig, 9

Butlla papal. *El papa Gregori V en butlla dirigida a tots els fidels, notifica que en el sínode celebrat el 9 de maig dins la basílica de Sant Pere del Vaticà, en presència de l'emperador Otó III i del comte Ermengol I d'Urgell, s'ha depositat de la seu d'Osona el bisbe intrús Guadall i s'hi ha confirmat el bisbe legítim Arnulf.*

- A.* ACV, armari butlles, document en paper.
- B. Còpia del segle XI, ACV, cal. 9, episc. I, núm. 78.
- C. Còpia de principis del segle XIII: ACV, cal. 37, L.D., ff. 3r-4r.
- a. BALUZE, E., *Miscellanea*, vol. VII, pp. 62-66.
- b. BALUZE, E., *Miscellanea novo ordine*, vol. II, pp. 257-261.
- c. MANSI, *Sacrorum conciliorum*, XIX, col. 227-230 489.
- d. FLOREZ *España Sagrada*, XXVIII, ap. XXV, p. 102.
- e. MIGNE, *Patrologiae latina*, CXXXV, col. 983.
- f. MILLARES, *Documentos pontificios*, pp. 170-179.
- g. KEHR, *Die altesten Papsturkunden*, Berlin 1926, IV, pp. 50-52.
- h. BATELLI, *Acta pontificum*, Vaticà 1965, n° 3.
- i. JUNYENT, *Diplomatari de la catedral*, doc. 624, pp. 531-534.
- j. ORDEIG, *Els comtats d'Osona i Manresa*, doc. 1797, pp. 1274-1276.

Gregorius ep[iscopus, servus servorum Dei]. Divina nobis saluberrima pr[ae]cepta et sanctorum] canonum ac venerabilium pa[tr]um instituta veneranda non admonet consi]derationis intuitu, immo et apostolici moderaminis annisu utilitatum commoditatem atque fir[mitatis perficere integritatem quate]nus procurata eorum utilitatum subsidia ut divino cultui dedicate existent inconcussae [permaneant atque in laudibus Dei diu]tissime persolvendis valeant proficere, nam profecto pastoralis inter cetera congrue [operationis certamina quae indeficienter] studemus procurare. Hoc procul dubio commissa sollicitudo nos provocat pia conside[r]atione sancire ut ex hoc divina placata] clementia in sidereis arcibus nobis adscribatur remuneratione. Ideoque omnibus sanctae Dei Ecclesiae fidelibus tam presenti[bus] quam et futuris notum esse volumus qualiter peractum fuit synodum VII idus maias in basilica Beati Petri apostolorum principis ante arcam sive a[ltare] eius, cum omnibus Romanae ecclesiae episcopis et ultramontanis

necnon diaconibus utriusque gradus sanctae nostre apostolice sedis cuncteque [sedis] Romane Urbis, inter quos etiam adfuit domnus gloriosissimus et serenissimus Otto tertius imperator augustus, cum [ultra]montanis longobardorum ducibus, comitibus seu militia copie nimis, et residente illic ad pedes prephati augusti Ermeng[au]do comite, filio Borelli aquitaniorum sive gothorum nobilissimis marchionis, cum obtimatibus sive clericis suis Arnulfo episcopo et Wadaldo advocato episcopo in eodem conventu vel synodo inter se altercantibus de episcopio Ausonensi, Wadaldo se reclamante ante apostolicam et imperialem nostrum presentiam quod predictus Arnulfus per vim et iniuste tolleret ei predictum Ausonensem episcopatum, una cum Raimundo ips[ius] provincie marchionis, Arnulfo episcopo respondent quod ei non abstulisset per vim nec iniuste predictum episcopatum set iuste et legaliter se obtine[re] et a proprio metropolitan Narbonensi cuius diocesis fore debet esse se consecratum, et Wadaldum vivente Fruiano pontifice Ausonensis ab alio metropolitan Odone Galliae provinciae archiepiscopo fraudulenter et absque lege ordinatum et a Iohanne papa antecessore nostro et a cetu episcoporum Romane ecclesiae sive aliis compluribus condempnatum et anathematizatum, reclamante se predicto episcopo Fruiano quem Wadaldus postea interfici fecerat cum fratre et consanguineo suo et aliis pluribus. Hec talia illis dicentibus diligenti animo cum sumo studio letaniis, psalmis et orationibus intercidentibus et fide catholica relegente tractare cepimus qualiter fida relatione ad regularem tramitem perduceremur et secundum canonicam et apostolicam auctoritatem eos discuteremus. Tunc nos demum secundum canonicam et apostolicam auctoritatem ferula excommunicationis et bandi nostril constrinximus prelibatum Ermengaudum comitem cum clericis et obtimatibus suis ut quicquid exinde veraciter sentirent nobis pro amore Dei et apostolorum principis Petri renuntiare satagerent. At illi professi sunt uno animo unique voce ea que ab Arnulfo episcopo audieramus vera e recta omnia esse et Wadaldum vivente Fruiane episcopo episcopatum sibimet usurpasse et ab alio metropolitan iniuste subintroductum et post[ea] predictum Fruianum a prephato Wadaldo innocenter occisum, deinceps nosmet cetusque episcoporum diligenter prelibatum Wadaldum inquirendo discussimus si vera essent que ipsi contra eum obicerant, at ille quia negare non potuit se proprio ore professus est prephatum episcopatum vivente Fruiano pontifice sibimet subriperet et ab alio metropolitan non a diocesaneo Narbonensi ordinatum et seditionem se incitasse quo ipse prelibatus pontifex Fruianus a suis foret interemptus. Tunc nos deinceps hec audientes et eius verbis magis quam aliorum testimoniis credentes cepimus perquirere sanctos canones ac recitando invenimus capitulos a sancto Niceno concilio constitutos non debere usurpari alicui episcopatum episcopo vivente nec ab alio metropolitan nisi a diocesaneo ordinari, etiamsi talem clerus et plebs aeligerent, set huius rei factorem secundum suam professionem et canonicam et apostolicam auctoritatem debere deponi. Nos denique obedientes preceptis canonum iudicantibus episcopis romanis, longobardis et ultramontanis, consentiente et iudicante domno Ottone imperatore augusto, iussimus Benedicto archidiacono nostro et Rotberto oblationario ipsum Wadaldum deponi, qui statim nostris iussionibus obhredientes ut mos est romanorum de dextera illius anulum evellentes et virgam pastoralem super caput ipsius frangentes et casullam atque dalmaticam scindentes et ab ordine pontificatus eum degradantes in terram sedere fecerunt. Post hec omnia peracta domno imperatore iubente et episcopis romanis, longobardis atque ultramontanis iudicantibus, consentiente et adclamante Ermengaudum comite cum clericis et obtimatibus qui de regione illa ibi adherant, una cum senatu et militia romane, longobardorum et ultramontanorum, privilegio nostre auctoritatis confirmando et corroborando Arnulfum prenominatum episcopum in ordine pontificali ecclesiae Ausonensis statuimus atque sublimavimus anulumque et virgam pastoralem ei dedimus, ligandi solvendique potestatem vice apostolorum et nostra ei concessimus et episcopatum prephatum una cum precepto domni augusti cum omnibus suis pertinentiis

que ad ipsam sedem pertinent vel pertinere debent illi stabilivimus, ita ut nullus homo vel iudiciaria potestas in prephato episcopatu vel sede aliquid contra hunc Arnulfum episcopum sive successoribus suis temerario ausu contra hunc Arnulfum episcopum sive successoribus suis temerario ausu contra ecclesiam Sancti Petri seu Sanctae Mariae in Vico Ausonensi sitas disrumpere, invadere, subripere vel deonestare aut dilaniare aut aliquid per vim auferre, contendere vel extorquere presumat, id est, nec parroechias, neque fiscos, neque predia, aut [caste]lla, neque monetam, neque telloneos, neque pascua[ria, neque omni]a quicquid d[ic]i vel nominari potest, seu etiam abbatias que ad ius ecclesiae pertinent. Si quis autem contra hunc nostri privilegii roborem vel contra ius supradictum ecclesiarum sive pretaxati episcopi vel contra canonicos ibidem Deo famulantibus pro irrumpendum venerit aut in aliquo molestiam fecerit aut leserit, nisi resipuerit, anathematis vinculo ex auctoritate Beati Petri et aliorum apostolorum atque ex parte nostra sciad se esse excommunicatum et cum Iuda proditore habernis igneis nodatum.

Scriptum per manus Petri notarii et scrinarii sancte Romanae ecclesiae in mense madio et indictione undecima.

+ Bene valete.

+ Benedictus sancta Romane ecclesie archidiaconus, qui deposuit Guadaldum.*
+ Iohannes diaconus sancte ecclesie Romane, qui Homo vocor.* Ego Notkerus sancte Leodicensis ecclesie episcopus sss.* + Benedictus diaconus.* + Iohannes diaconus sancte ecclesie Romane.* Petrus abbas, qui in sinodo quod hoc privilegium narrat resedi et subscripsi.* + Ego Otto Dei gratia roman[orum] imperator augustus subscripsi.*

Anno pontificatus domni Gregorii summi pontifices et universalis quinti pape in sacratissima sede Beati Petri apostoli tertio, imperante domno nostro tertio Ottone a Deo coronato magno et pacifico imperatore anno secundo, in mense madio et indictione suprascripta undecima.

+ Iohannes prefectus et comes palatii atque dativus iudex.*

37

998, maig, 12

Donació. *Ennegó, arxiprest, dona al cabiscol Riculf un alou que heretà del seu oncle el difunt ardiaca Ansemon situat al terme de Socarrats, prop de la seu de Vic.*

A.*ACV, cal. 6, núm. 1297.

a. JUNYENT, *Diplomatari de la catedral*, doc. 625, pp. 534-535.

b. ORDEIG, *Els comtats d'Osona i Manresa*, doc. 1798, p. 1277.

In Dei nomine. Ego Enego archiipresbiter donator sum tibi Ricolfo caput scole aliquis de alodem meum. Manifestum est enim quia placuit animis meis et placet nullus quo agentis imperio nec suadentis ingenio sed propria expontanea mihi elegit cum Deo bona voluntas ut tibi carta fecise aliquis de alodem meum, sicuti et facio, qui michi advenit per vocem de avonculo meo nomine Ansemundo archilevita qui fuit condam, et est ipso alodes in comitatum Ausona, in apendicio de sede Vico, in termino de Socarradus, prope ipsa sede. Qui affrontad ipsa terra: de parte oriente in rio Gurri, et de meridie in terra de Vivencio, et de ociduo in ipso rego qui discurit, et de circii in rio Meritabile. Quantum infra istas affrontaciones sic dono tibi ipsum meum alode qui michi lexavit ipse

meus avonculos, sicut superius scriptum est, et ipsum que ibi comparavit per Deum et remedium anime mee ab integrum cum exio et regressio suo. Quem vero predicta hec omnia superius scripta et de meo iure in tuo trado dominio et potestatem, quod si ego donator aut ullusque omo quicontra hanc ista carta donacione venerit ad inrumpendum non hoc valeat vindicare sed componat ipsa terra sicut in sacra kanonica autoritas iubet in duplo, et in antea ista carta donacione firma et stablis permaneat modo vel omnique tempore.

Facta ista carta donacione IIII idus madii, anno II regnante Radbertus rege.

S+num Enego archipresbiter qui non potuit scribere propter ipsam suam egritudinem quem abet. Madexo sacer sss*. Eldemarus levita sss* Wifredus levita quem vocant Bovet sss*.

38

1000, març, 25

Adveració testamentària. *Publicació sacramental del testament de Sala, jurat a l'altar de la basílica de Santa Maria de Vic en presència dels sacerdot Ichilà, del jutge Dacó en el qual Savegòncia, Guitard i Renard testifiquen que el difunt Sala tria com a marmessors al sacerdot Domnuç i al levita Guifré. Sala fa llegats a Savegòncia i al seu fill Guitard i a diferents sacerdots de Sant Pere de Vic.*

A.* ACV, cal.6, núm. 800.

a. UDINA, *La successió testada*, doc. 55, pp. 206-207.

b. JUNYENT, *Diplomatari de la catedral*, doc. 635, pp 543-545.

c. ORDEIG, *Els comtats d'Osona i Manresa*, doc. 1842, pp. 1306-1307.

Condiciones sacramentorum atque exordinationes ubi sedebat sacerdos nomine Igila et iudex Dacho sacer sive in presentia David et Martino et Bellono et Langovado et Igila et aliorum bonorum hominum qui ibidem aderant. Testificant testes prolati atque helemosinarii id est Domnucio sacer et Wifredo levita qui sumus helemosinarii de condan Sallani, ad comprobendam ipsa sua helemosina in faciem de suprascripto sacerdote vel iudice. Et hec sunt nomina testium qui hoc testificant sicuti et iurant, id est Savegoncia femina et Witardo et Renardo. Iuramus autem per hanc locum venerationis sancta Marie virginis Christi cuius basilica sita est in sede Vico, supra cuius sacrosancto altario as condiciones minibus nostris continemus vel iurando contangimus, quia nos predicti testes scimus et bene in veritate notum est nobis et oculis nostris vidimus et aures audivimus et de presente eramus ad ea ora quando iacebat quondam Sallani in suo lecto in egritudine, adhuc loquela plena et memoria integra, sic iniuncxit nos videntes et audientes omnem suam helemosinam ad istos suos helemosinarios suprascriptos et precepit eis ut si de ipsa egritudine mortuus fuisset, sicut et fuit, plenam potestatem abuissent apprehendere suam helemosinam et donare pro anima sua sicut ille eis iussit per suum verbum. In primis iussit de suo caballo ipsa medietate pro anima sua donare et alia medietate a Saveguncia femina, et iussit dare ad Donnucio sacer helemosinario berbices II, et alias oves iussit dare a Saveguncia femina, et iussit dare ad Sentario sacer occas II et a Petro sacer baeelilio I, et iussit de ipso pane et vino quod Deus dederit in anno veniente de suo labore ipsa tertia parte pro anima sua, et iussit dare de ipsos suos porcos medieate pro anima sua, et iussit dare ipsas suas vaccas ad Savegoncia femina, et iussit de omnem alodem quod illi advenit de patre et matre sua sive de comparacione aut per quacumque voce ut ab integrum fuisset fuisset Sancto Petro sede Vico. Et iussit ut ipsa carta quod Senderedus vicarius de eodem alode ei extorquit ut inanis fuisset, quia precium quod in ea resonat exinde nihil abuit et voluit ut ab integrum fuisset de Sancti Petri sede

Vico, in tale conventu ut teneat eum Savegoncia femina et Witardo filio suo in servicio Sancti Petri et donent exinde censum ad Sancto Petro sede Vico ipsa tasca, et iussit ut predicto alode tenuisset eum Otto levita et si Otto discesserit eligat ex propinquis suis clericum qui eum teneat in servicio Sancti Petri. Et fiat ipsa Wifredus levita suprascripto si superstis est et voluit et iussit ut ipsa carta quod ad Otto suprascripto fecit plenam obtinuisset roborem. Et cum hec omnia ordinavit vel iniunxit quondam Sallani adhuc loquela plena et memoria integra, postea ad aliquantos dies sic obiit de hoc seculo cum ipsa bona voluntate in mense isto marcio et postea ipsa sua bona voluntas de hac re mutata numquam fuit.

Donucius sacer atque elemosinarius sss*. Wifredus levita atque elemosinarius sub sss* qui sumus helemosinarii de hac causa iuramus in Deum et propter Deum quia quantum isti testes hic testificant verum est et nulla fraus nec ingenio malo hic impressum non est, sed secundum voluntatem ipsum conditorem est factus vel ordinatus et ea que scimus recte et veraciter testificamus atque iuramus per super hanc nixum iuramentum in Domino.

Late condiciones VIII kalendas apreli, anno IIII regnante Robertus rex.

S+ Savegoncia. S+ Witardo S+ Renardo. Testes sumus de hac causa et iuramentum iuramus.

Hichilane sacerdos qui has condiciones scripsi et sss. die et anno quod supra.

39

1000, abril, 25

Adveració testamentària. *Testament sacramental de l'adolescent Dacó jurat a l'altar de Santa Maria de la seu de Vic, en el qual actuen els testimonis Galí i Domènec declaren que elegí almoiners al sacerdor Domnuç, al sotsdiaca Guitard i Baró El difunt manà escriure les seves darreres voluntats en l'última pàgina d'un llibre intitulat Flores psalmorum. Llega la meitat dels seus drets en els alous que foren del seu pare Giscafred al seu cosí Dacó, sacerdot i jutge, per haver-lo acollit, assistit durant la seva malaltia, mentre l'altra meitat la dona al levita Guifré.*

A.* ACV, cal. 6, núm. 1303.

a. UDINA, *La successió testada*, doc. 56, pp. 207-209.

b. JUNYENT, *Diplomatari de la catedral*, doc. 641, pp. 549-550.

c. ORDEIG, *Els comtats d'Osona i Manresa*, doc. 1849, pp. 1312-1313.

Conditiones sacramentorum ad quarum exordinatione Oliba sacer et Bonushomo levita qui et iudex et Wifredus similiter iudex et in presentia Langobardus, Egilani, David, Teudesindi, Guitardi, Belloni, Eldeboni, Martini, Stephanus, Ferreolus et aliorum multorum bonorum hominum qui ibidem aderant. Testificant testes prolati quas proferunt his viris, id est, Donnutius sacer et Guitardus subdiaconus et Baron laicus in fatiem de suprascripto sacerdote vel iudices ad comprobendam causam helemosinariam de quadam adulescentulo nomine Dacconi condam. Et hec sunt nomina testium qui hoc testificant sicuti et iurant, id est, Galindus et Domenicus. Iurati autem dicimus in primis per Deum patrem omnipotentem et per Ihesum Christum filium eius Sanctumque Spiritum, qui est in trinitate unus et verus Deus, et per hunc locum venerationis sancta Dei genitrix Maria cuius basilica sita est in sede Vicco Ausonesis, supra cuius saccrosancto altario has conditions minibus nostris continemus vel iurando contangimus, quia nos suprascripti testes scimus bene, in veritate sapemus, de presente eramus, oculis nostris vidimus et aures nostras audivimus ad ea hora quando iacebat condam Dacconi in

egritudine unde obit, sic nos videntes et audientes comendavit vel iniunxit omnem suam helemosinam ad istos suos iamdictos helemosinarios et precepit eis ut si de ipsa egritudine mortuus fuisset, sicut et fuit, plenam potestatem habuissent ad distribuere omnem portionem suam quemadmodum eis iniunxit per suum brevem memorialem quem scriber iussit ante se in paginola libelli unius ultima que Flores Psalmorum autumant cum varias orations conmixtas, ubi ille signum suum impressit coram manifesta probatione. In primis iussit cartam vel scripturam facere ad patrualem suum nomine Dacconem, sacer et iudicem, de omnes voces et hereditates quas habebat vel habere debebat in alaudes qui fuerant de condam patri suo Giscafredus propter suum meritum et pretium redemptionis que in eum dederat et propter magna fatigatione que pro sua egritudine sustinuerat cum omni familie suedomus. Et postquam hanc predictam suam volumtatem in ipsa paginola inseruit et roboravit, adiunxit insuper hec in suis tantummodo verbis et dixit ac disposuit ut medietas et predicta hereditate vel facultate fuisset et permansisset in dominium prelibati sui patruelis, alia namque medietas proprium iuri fuisset de Guifredus levita, consanguineus suus. Et cum hec universa prefata ita loquendo per medium divisit ac unaqueque medietas singillatim ad predicto sacerdoti patrueli scilicet suo vel ad prelibato diacono suo propinquo distribuit, sic in hunc modum ea omnia ordinanda dimisit ac commendavit ad prenotatis suis helemosinarii sic iuramus coram prenotata testimonia, tamen adhuc erat plena loquela et memoria integra, et sic cum ista bona voluntate migravit de hoc seculo in mense novimbrio qui iam preteritus est et eius voluntas in postmodum mutate non fuit. Et nos elemosinarii sic iuramus in omnia et in omnibus quia quantum isti testes hic testificaverunt in isto iuditio verum est et nulla fraus nec ullo malo ingenio hic impressa non est, sed secundum suam voluntatem ex prefato conditore est factus vel editus. Et ea que dicimus nos partier helemosinarios et testes recte et veraciter testificamus atque iuramus per super adnixum iuramentum in Domino.

Late conditiones VII kalendas maii, anno IIII regnante Roberto rege, filium condam Hugoni.

Donucio sacer atque elemosinarius sub ss*. S+m Baron, nos helemosinarii sumus et hunc sacramentum iuramus. S+m Galindus. S+m Domenicus, nos testes sumus et hunc iuramentum iuramus. S+m Langobardus. S+m Igila. S+m David. S+m Teudesindo. S+m Gitardo. S+m Belloni. S+m Ellebon. S+m Martino S+m Stefanus. S+m Ferreolus nos qui ad presens fuimus sss, Wifredus sss*

Bonushomo, levita, scriptor et iudex sss sub die et anno prefixo.

40

1004, juny, 23

Testament. *Madeix, sagrità atorga el seu testament i elegeix marmessors a Radulf levita, Dacó sacerdot jutge, Guillem prevere, Bonfill, levita i la seva germana Bonadona fa diverses donacions a l'església de Sant Pere de Vic i estableix diversos llegats.*

A.* ACV, cal. 9, episc. I, núm. 100.

a. UDINA, *La successió testada*, doc. 63, pp. 212-213.

b. ORDEIG, *Diplomatari de la catedral*, doc. 685, pp. 31-32.

Dum fragilitas humani generis pertimescit ultima transposicione ventura oportet ut inveniat unumquemque hominum paratum ne sine aliquid boni operis respectu migrare de hoc seculo [...] nisi suo iure et racione consistat. Ob hoc, igitur, ego Madexus, sacriscrinii in Dei nomine volo ut sint tutores atque helemosinarii mei Randulfus, levita,

et Dachoni, sacer et iudex, et Vvilielmus presbiter, et Bonefilio, levita, et Bonadona, soror mea. Qualisque ex vobis me supervixerit ordino vel ortor ut donare faciatis omnes res meas, sicut ego vobis iussero, exceptus his quod manibus meis dedero. In primis namque donare faciatis ad domum Sancti Petri sede vico ipso meo kavallo in tale videlicet racione ut teneat Randulfus, levita, ipso cavallo et emere faciat exinde lectionario simile illud quod est in ipsa sedis Sancti Petri et missale uno. Et ipsas pecias de terras et vineas quod emi qui sunt ad ipsa Buada remaneat ad Sancti Petri sedis Vico et teneat eas Galindo, levita, in servicio sancti Petri, nepotus meum; exceptus unam pecia de terra qui est prope ipsa vinea, ipsa remaneat ad Isarno, nepus meum. Et ipsas vineas quod abeo in Artesi remaneant ad Sancti Petri et teneat Galindo, levita, in servicio Sancti Petri, exceptus modiatia I qui remaneat ad Vvilielmus, presbiter, in servicio Sancti Petri, omnibus diebus vite illorum. Et a domno episcopo Arnulfo donare faciatis ipsa mea mula ut mercedem abeat de Galindo, nepotem meum levita, et de soror mea Bonadonna et de ceteris servientibus mihi. Et ipsas duas eguas pierra et ferrucia pro ipsa absolucione a domino episcopo. Et parilio uno de boves quod abeo in Terradas donare faciatis ad canonicos Sancti Petri. Et ipso blado quod Deus mihi dederit in sede Vico isto novo veniente de ipso laborato donare faciatis ipsa medietate ad Kanonicos Sancti Petri pro anima mea. Alia medietate ad Bonadonna, soror mea, et ad Galindo, levita, nepus meum. Et ipso vino de ipsa vinea de Artess quod Deus ibidem dederit isto novo veniente donare faciatis pro anima mea ad kanonicos Sancti Petri ipsa medietate; alia medietate ad soror mea Bonadonna et ad nepus meum Galindo, levita. Et ipsas meas mansiones quas ego edificavi in sede Vico remaneant ad Galindo, nepotem meum, levita, in servicio Sancti Petri. Et ipsas scripturas quod abeo facitas de alios meos alodes volo ut firmitatem obtineant, sicut in illas resonat. Et de ipsos porcos, ipsa mea portione, id sunt VIII dare facite ad canonicos Sancti Petri. Et ipsa mea asina cum pulla sua dare faciatis ad Bonadonna, soror mea, cum alio suo pullo, ut eum redimat et emendare faciat de ipso precio ad Durando quod ei debitor sum. Et ipso parilio de ipsos boves qui sunt in Terradellas, dare faciatis ad Bonadona, soror mea et nepotem meum Galindo, levita. Et ipsa mea egua falva cum vaca una dare facite pro redemptione de captivo, et redimat domnus Randulfus ipso captivo. Et de ipso blato quod Deus dederit in isto anno veniente, qui est in Terradelles, remaneat ad Bonadonna, sorore mea et ad Galindo, nepos meum solidus. Et de alio blato qui est in sede Vicho, donare faciatis ad ipsos clericos ipsa medietate pro anima mea, et alia medietate ad Bonadonna et ad Galindo. Et ad Ichilane, sacer, coto I blanco et cotos II pro anima mea. Et [...] remaneat ad Galindo, levita et alios drapos III remaneat ad Bonadonna et ad Galindo levita, et ad Ermemirum, sacer, tochada I coto. Et de ipsa vascula maiore vel minore qui sunt in Sacado remaneat ad Galindo. Et alia vascula maiore vel minore qui est in Terradelles, exceptus ipsas de Bonefilio et de Galindo, remaneat ad Bonadonna [...] ad Vvilielmus presbiter maiore. Et ipsa tonna maiore qui est in Terradelles dare faciatis pro anima mea. Et ipsos cubos et tonas qui sunt in Artesse remaneat ad Galindo. Et cubos [...] est in Serra de Lupos remaneat ad Ricolfo, caput scole, et alia tonna [...] Et hec sunt nomina testium qui hoc testificant, sicuti et iurant, id est, Morgadus, Ermigillus et Isimbertus. Iurati autem dicimus in primis per Deum Patrem omnipotentem et per Ihesum Christum, filium a qui est in Pardinias ad Ricolfo et sella et freno ad Galindo.

Facto testamento VIII kalendas iulii, anno VIII regnante Roberto rege.

Madexo, sacer, subscripsit qui hunc testamentum fevi et firmare rogavi. Sig+num Igila. Sig+num Ananias. Sig+num Bradila.

Hichilane sacerdos, qui hunc testamentum scripsi et subscripsi die et anno quod

supra.

1007, abril, 9

Adveració testamentària. *Publicació sacramental del testament del levita Bonfill que morí el passat mes de març, feta a l'altar de Sant Joan de la catedral de Vic. Estableix que siguin distribuïts els seus béns entre els quals destaca el castell de la Meda, comprat al comte Ramon Borrell i llegat a la seu de Vic.*

A.* ACV, cal. 9, episc. II, núm. 15.

a. UDINA, *La successió testada*, doc. 71, pp. 223-224.

b. ORDEIG, *Diplomatari de la catedral*, doc. 697, pp. 43-45.

Conditiones sacramentorum atque ex ordinationes ubi sedebat sacerdos nomine Sendredus et iudex Wifredus, levita, sive in presentia clericorum Ermemir sacer prolis Gischafredi, Randulfus, filius Unifredi, Borrellus, sobolus Borrelli, Riculfus levita, Dachone iudice, Witardus custos sacrorumvasorum, Wilielmus levita ex castro Olonensis, et aliorum bonorum hominum tam nobiliorum quam et rusticorum utriusque sexus qui ibidem aderant. Testificant testes prolati atque elemosinarii, id est, Marchutius et Bonefilius, nos qui sumus elemosinarii de condam Bonifilii levita, ad comprobendam ipsa sua elemosina in faciem supradicto sacerdote et iudice. Et hec sunt nomina testium qui hoc testificant, sicuti iurant, id est, Morgadus, Ermigillus et Isimbertus. Iurati autem dicimus in primis per Deum Patrem omnipotentem et per Ihesum Christum, filium eius, Sanctumque Spiritum, qui est in Trinitate unus et verus Deus, et per hunc locum venerationis Sancti Iohannis Bapstiste precursoris Christi, cuius altare fundatus est iuxta Sancti Petri sedis Vicho quem cuncta est ipsa ecclesia, supra cuius sacrosancto altario as conditionis minibus nostris continemus vel iurando contagimus quia nos suprascripti testes scimus et bene in veritate notum est nobis et oculis nostris vidimus et aures audivimus et de presente eramus ad ea ora quando iacebat condam Bonifilius levita in lecto in egritudine detentus adhuc loquela plena et memoria integra. Et tunc nos videntes et audientes sic commendavit vel iniuncxit omnem suam elemosinam ad istos suos elemosinarios suprascriptos et precepit eis ut si de ipsa egritudine mortuus fuisset, sicut et fuit, ut plenam potestatem abuissent apprehendere omnem suam elemosinam et donare pro anima sua, sicut ille eis iussit in suum testamentum. In primis iussit dare ad Marchutio, predicto elemosinario, uncia I de auro, quod illi debebat. Et de ipso suo formento quod abebat in Ausona iussit ei donare modios II et sextarios sex et modios III de ordeo. Et concessit ad Bonefilio, predicto elemosinario, quarteradas V de formento et decem de ordeo. Et concessit infra Morgado et Ermegillo quarteradas X de ordeo. Et iussit donare alias quinque quarteradas quod remanebant a prefato Marchucio. Et ipso suo vino quod abebat in Ausona concessit ab Bonefilio, fideli suo. Et ipso suo castro ipsa Meda cum ipsum alodem qui ibidem est, quod emit de Reimundo comite, concessit vel iussit donare ad domum Sancti Petri sedis Ausonensi sine ullo impedimento. Et iussit ut ipse episcopus inquirere fecisset ipsa carta unde emit ipso castro et ipsum alodem ad Teudisclum, presbitero de Gurbo. Et ipsas XI uncias de auro quod debebat illi Sendredus, frater suus, concessit ad domum Sancti [...] ipsas uncias V propter Deum et remedium anime sue, in restauratione ipsius ecclesie et dimisit eas in potestate predicto Marchutio usque peracta sit quoopertura eius; et de ipsas sex untias quod remanent, concessit ab Olibano, fideli suo, uncia I; et alia ad Aicio episcopo propter sepultura in ipso cortelio et propter absolutionem anime sue; et alias II concessit ad domum Sancti Andree apostolici de Gurbo; et precepit ut dedisset eas ibi frater suus Sendredus. Et concessit ad Bonumparem, filium Marchutio, sella sua et freno; et alias II uncias quod remanent

concessit ad compatre suo Marchutio, qui est elemosinario, et iussit ut inde fecisset eum sepelire. Et hoc remanet dimisit illi. Et cum hec omnia ordinavit vel iniunxit condam Bonefilii, adhuc loquela plena et memoria integra postea sic obiit de hoc seculo in mense isto marcio qui iam preteritus est cum ipsa sua voluntate. Et postea ipsa sua bona voluntas de ac re inmutata numquam fuit.

Sig+num Marcucius sss* Sig+num Bonefilii. Qui sumus elemosinarii de ac causa iuramus in Deum et propter Deum quia quantum isti testes hic testificant verum est et unlla fraus nec malo ingenio hic inpressum non est, sed secundum volumptatem ipsum conditorem est factum vel ordinatum. Et ea que scimus recte et veraciter testificamus atque iuramus per adnixum iuramentum in Domino.

Late condicionis V idus aprilis, anno XI regnante Ratberto rege.

Sig+num Morgadus. Sig+num Ermegillus. Sig+num Isimburtus. Testes sumus de ac causa et iuramentum iuramus. Wifredus, levita qui et iudice, qui prefato sacramento a testibus fideliter recepit et sss*.

Isarnus sacer, qui as condiciones exaravit et sss die et anno prefixo.

42

1007, abril, 25

Testament. *Galí levita atorga el seu testament en el que elegeix com marmessors al seu germà Bonfill i al prevere Guillem, als quals llega part dels seus béns i fa llega a Sant Pere de Vic i als seus canonges.*

A.*ACV, cal. 6, núm. 1326.

a. UDINA, *La successió testada*, doc. 72, p. 225.

b. ORDEIG, *Diplomatari de la catedral*, doc. 699, pp. 45-46.

Breve de ipso avere quod manumissit Galindus levita a fratri suo Bonefilio et a Guilielmo presbiter. In primis a domino Deo et Sancto Petro ipsa mea ereditate, exceptus ipsa kasa cum ipsa curte et orto et arbores et cum ipso exio et regresio suo, que dono a fratri meo Bonefilio, et alia pecia de vinea cum ipsa terra que est in valle Trideganas, dono a Guilielmo presbiter, et ad Tedmar pecia I terra, et alium alodem meum dono a Domino Deo et Sancto Petro, in tale conventum ut teneat fratri meo Bonefilio in vita sua; et post obitum suum teneant filios suos et donent ipsa taska a Sancto Petro, et post obitum illorum liberum sit de Sancto Petro. Et alium alodem meum de ipso feo vindere faciatis et donare ipsum precium pro anima mea et donare faciatis manchosos III a kanonicos Sancti Petri. Et a Sendredus prebiter manchoso I. Et a Guilielmo sacer alio manchoso I. Et ad Onestus presbiter manchoso I. Et ipsa mea asina vindere faciatis pro anima mea. Et a Vivas presbiter vellada I. Et ad Oliba presbiter pellicio I. Et ad Onrado, parilio I de cotos. Et a Tetmar, guadengo I. Et a Lebetto levita, kapa mea. Et ad Onrado gona mea, Et ipsa mea vascula maiore vel minore, quod abeo in Terradelles dono a fratri meo pro anima mea. Et a Guilielmo sacer cubello I et barilio I, quod abeo in villa Sancti Petri, in sede Vico. Et alios barilios II pro anima mea. Et archa I a Sancto Petro. Et alia archa a Lobeto levita, Et alia vascula pro anima mea. Et tovalies a Sancto Petro. Et kallari mea a fratri meo. Et padella I a Guilielmo sacer. Et ipso alode cum ipsa vinea quod est in ipsa Buada, teneat Guilielmo sacer in vita sua in servicio Sancto Petro. Et ipsa vascula maiore vel minore quod abeo in Artense a Guilielmo sacer. Et parilio I de bacinos a Sancto Petro. Et

ipso pane et vino quod Deus dederit in isto ano veniente, pro anima mea.

Facto hunc testamento VII kalendas madii, ano XI regnante Rotberto rex.

S+n Teudemar. Galindus levita sss*. S+n Bradila

Lobeto levita, qui unc testamento scripsit cum litteras superpositas die et sss anno quod supra.

43

1009, agost, 30

Adveració testamentària. *Publicació sacramental del testament de Dacó jutge sacerdot, que dictà a la seva casa de Fontcoberta a l'altar de l'església de Santa Maria. Fa llegats a la Seu de Sant Pere de Vic i a l'església de Santa Maria de la qual va ser servidor i on mana ser enterrat.*

[A]. Original perdut.

B.* Còpia de principis del segle XIII, ACV, cal. 37, L.D. ff. 61v-63v, (*Hoc est sacramentale Dachonis, sacerdotis et iudicis*).

a. UDINA, *La successió testada*, doc. 77, pp. 230-234.

b. ORDEIG, *Diplomatari de la catedral*, doc. 711, pp. 54-58.

La forma com està redactada aquest document respon més al model de les del segle XII. Potser va ser falsificada per justificar els béns aportats per a la dotació de la capellania de Santa Maria la Rodona a Sant Julià Sassorba. La consagració de la dotalia d'aquesta església també és un text fals o interpol·lat.

Conditiones sacramentorum atque ex ordinationes ubi residebant sacerdotes, id est Guilelmus sacriscriinii sede Sancti Petri et Olibane custodem Sancte Marie, et advocati iudices, Vuifredus levita et alius Guifredus laicum, sive in presencia canonicorum Riculfus archidiachonus, Randulfus archilevita, Seniofredus archidiachonus, Guitardus precipuus sacrorum vasorum custus, Borrellus diachonus, Otto levita atque prepositus et aliorum tam clericorum quam laicorum bonorum hominum ibidem adistencium. Testificent testes prolati atque elemosinarii, id est Ermemirus canonicus Sancti Petri et Vuifredus levita predictus iudex et Bernardus fratre suo atque Crispione, qui sunt elemosinarii de condam Daconi sacer et iudice ad comprobendam ipsa sua elemosina, in faciem supradictos sacerdotes vel iudices. Et hec sunt nomina testium qui hoc testificant sicuti et iurant, id est. Adbertus et Ichilane atque Seniofredus. Iurati autem dicimus in primis per Deum Patrem omnipotentem et per Ihesum Christum filium eius Spirtumque Sanctum qui est in Trinitate unus et verus deus, et per hanc locum venerationis Sancte Marie genitricis Dei cuius baselica sita est in sede Vico Ausonensis, supra cuius sacrosancto altario as condiciones manibus nostris continemus vel iurando contangimus quia nos supra scripti testes scimus et bene in veritate notum est nobis et oculis nostris vidimus et aures audivimus et de presente eramus ad ea ora quando iacebat condam Daconi in suo lecto in egritudine in locu que dicitur Fontcooperta, adhuc loquela plenus et memoria integra, et tunc nos videntes et audientes sic comendavit vel iniunxit omne suam elemosinam ad istos suos elemosinarios supra scriptos. Et precepit eis ut si de ipsa egritudine aut antequam alium testamentum fecisset mors illi advenisset sicut et fecit plenam potestatem habissent apprehendere omnem suam elemosinam et donare pro anima sua, sicut et illi eis iussit per suum testamentum vel suum verbum. In primis ad domino De et Sancto Petro sede Vico et eisdem ecclesie Sancte Marie cuius ille servus fuit et corpus suum precepit tumulare ob remissionem peccatorum suorum, iussit dare ipsum suum alodium de Vilasosane cum ipso manso ad integrum ut teneat eum predictus

elemosinarius Vuifredus levita in vita sua in servicium predicta ecclesia et post obitum suum unum ex clericis suis propinquis quem ille elegerit aut qui eum successerint in servicium iam prefatas ecclesias. Similiter et ille eligat ex suis propinquis qui hoc teneat in predicto obsequio. Et si Guilelmus clericus frater predictus Guifredus in cenobi Sancte Marie non perduraverit et inde exierit ut teneat eum similiter in servicium iam predictas ecclesias vel de predicto Guifredus elemosinario fratre suo. Et ipso suo mulo cum freno meliore et ipsas suas equas II melioras, id est prima cum filia sua vel illorum pullos ius sit redimere ad Guifredo iudice elemosinario uncias V de auro et adiungere cum ipsas II uncias que ille habebat, et dividere eas per congregatione Sancti Petri sive alios clericos ita ad dompnum episcopum pro sua porcione et sua absolute uncia I et ad ipsos canonicos maiores mancosos singulos et ad sacerdotes qui non sunt canonici similiter singulos et ad ipsos diachonos quartas singulas inter pane vino et ad novum collectum iussit illis adicere secundum quod Deus derit amplius, et ad ipsa scola minore de vetere solidos singulos et ad novo amplius. Et ipsum consilium qui primus advenerit post eius discessum ex sacerdotes de episcopatum iussit pro eis solvere ipsum censum ut orent pro delictis suis ad Deum et ad sacerdotes qui veniunt obsequium eius iussit dare uncia I ut cantent pro anima sua missas. Et ad cenobium Riopullensis iussit dare solidos XL lemodicanos et suo I, asino spanesco meliore cum baccones II pro stabilitate predicto Guilelmo in servitio iam dicto cenobio et redempcione anime sue. Et cenobii Sancti Benedicti Bages alio suo asino et ad cenobii Sancti Michaelis de ipso Faio quarta I de forment. Et ad Sancti Felicis Gerunda mancosos II et ad Sancti Michaelis de sede Vico mancosos II pro edificio suo. Et ad domum Sancti Iuliani sub cuius potestate domo sua est iussit dare pro suo ornanenta equa I qui fuit de Galindo. Et ipso equa que dicunt Mascara, cum bove I quem habebat in Fontemquooperta iussit dare adiutorium pro redemptione captivi et inter oves et capra magores vel minores iussit aprehendere XL et dividere pro anima sua, id est, ad filios suos spirituales XX et alias XX precepit expendere in suo obsequio. Et ad convivium congregatione sede Sancti Petri iusu sit dare semodio I de forment et modio I de vino et porcicos IIII et paones IIII et capones X veteres et occas XX. Et ipso pulino cavalino iussit eum vindere et de ipso precio iussit dare ad predicto Ermemir elemosinario mancoso I et alium precium pro anima sua. Et alios suos porchos quod remanent ipsa medietate pro anima sua. Alia medietate cum XL inter oves et capras et occas et galinas et drapos et tonna I de pino et cubos II et caldaria minore et sartagine una iussit dare ad Chindeberga femina et ad filis Ermengardes. Et ipsa sua laboratione de pariliatas II de isto Plano iussit dare ad ipsa canonica sedis Sancti Petri. Et ad Vuifredus levita et iudice atque elemosinario iussit dare per scripturam legitimam ipsum suum mansum meliore de Sancto Iuliano, cum ipso alio manso que ibidem est ubi boves sui habitant, cum curtes et ortos et ipsa trila qui ibidem est, cum ipsa fonte et usque in torrente ubi ipsa aqua ingreditur de ipsa fonte per ipsum regum usque in torrente sic descendat per ipsum torrente usque in Spellunca Foratata, cum ipsa spelunca ab integrum et usque in ipso rio qui venit de alode et sic descendet per ipso rio usque in Ruvira qui fuit de Undisclo, et sic ascendat usque in ipsa condamina qui super ipsa Ruvira est cum ipsa condamina ab integrum, et sic per transeat usque in alia condamina qui props ipsa est, et ipsam ab integrum usque in ipsa limite qui est subtus ipso Vilare et usque in ipso Grado de ipsa Canale et cum ipso mansum Cula qui ibidem est et cum ali mansione quem habebat ad ipsa Salada cum ortis et arboribus et terra ab integrum et cum medietate de ipsas vineas qui ibidem sunt. Omnia ista supra scripta iussit ei dare ab integrum, cum exiis et regressiis earum et earum affrontationes et boschos et ermos ad suum proprium, in parrochia Sancti Iuliani. Et ad Bernardus frater iam dicto Vuifredus levita et iudicem iussit dare per scripturam firmissimam ipsum mansum ubi .pater suus habitabit cum alia mansiuncula qui ibidem e ubi boves sui habitant, cum parilio I de boves et cum curt es et orto et ferragenarios usque in trilia et usque in ipso campo subter ipsa salinas et vadit per

ipsa limite usque in ipso Vilar que vadit per ipsa piscina per ipsa limite qui ibidem est usque in area usque in ipsas Fossas et sic ascendit per ipsa milite in directo usque in via qui vadit ad domum Sancti Iuliani et ascendit super ipsa via et iungit in alodio de Ermemir clerico et de homines de Vespela et trar meat per ipsum torrentem usque ad ipsum collum de Terrarios et usque in via et in ipsa piscina qui ibidem est et descendit in ipso rio qui venit de alodio et descendit per ipso rio usque in torrente de Spelunca Foratata inde ascendit per ipsum torrente usque in ipsa fonte superiore et inde vadit per ipsa limite super ipsa trilia et cum vinea quem plantavit Barone ad ipso Pugulo subtus ipsa via ipsa medietate et tonna I et cubo I omnia ipsa supra scripta et alias terrulas et boschos et ermos et pratos et cum ipso campo que dicunt Dumidio cum ipso ermo qui ibidem est usque ad iam dictum Collum et cum ipsos boschos et viniales et torrentes usque in ipsa Fonte, omnia ista ab integrum cum exios et regressios et earum affrontaciones. Et ad Chinverga mater illa cum filia sua Ermengardes iussit dare ipsum manso de ipso Villare cum curtes et ortos et ferragenales et clausos qui ibidem sunt et cum ipso campo qui ibidem est subtus ipsas Fossas vel in area et sic vadit per ipsum limite in directum usque in via que vadit ad domum Sancti Iuliani et sic ascendit per ipsa via uso que in alodio de Aurolfacta femina et sic descendit per ipsum torrentem cum ipsa I pecia de vinal quod ibidem est et iniungit usque in homines de Vespella cum medietate de vineas de ipsa Salada et cum peciolas II que tenet Adulfus et pecia I de terra que comparavit predicta Chindeberga de Sesnando cum torrente usque in ipsa Comma cum pecia I de boscho, id est medietate de ipsa Talada. Omnia ista supra scripta iussit dare ad predictas feminas ad illorum proprium cum medietate de suo pane et devino et parilio I de boves et alio parilios de vitulos et asina I. Et Adalbertus frater predicto Guifredus iussit dare per scripturam legitimam ipso manso ubi habitat Sclutia cum ipsas terras que ad ipsum domum pertinent et cum ipso maso ubi habitat Barone filio Ramio et ipsas terras et vineas que ad ipso manso pertinent cum ipsos casales et cum ipsa terra et cum medietate de ipsa Ruvira qui est ad ipsa Trocida atque ipsa vinea que ibidem est. Et Adema femina donare iussit ipsum maso ubi habitat Adulfus cum curte et orto et ipsa pariliada que ibidem est et vinea et trilia que habebat subtus ipso Grado usque in rio de Corbatera et ipsa porcione sua de ipsa vinea Corbatera et in alia viniola que ibidem est ipsa sua porcione et ipsa medietate de ipsa Tallada ut invalida et vacua permaneat ipsa carta que ad diem nupciarum ei firmavit. Et si ipsa non relinquit cum omnia que ibi resonat ab integrum nec ipsa carta nec ista testatio non habeat illi valitudinem nec firmitatem set succedat atque habebat eam in loco suo Bernardo fratre suo. Et ad Sesnanda sororis sue iussit dare ipso manso ubi habitat Elias de Plano simul cum terras que ad ipso domo pertinent cum campo que dicunt Galinno exceptus ipsa porcione que ibi habet Sanctus Iulianus et cum vineas et boscho que emit de Sendredus vicario per scripturam legitimam ad suum proprium, Et Guifreda sororem illorum maiorem iussit ei dare per scripturam legitimam ipsa medietate de ipso alodio de Mundelos et de ipsas vine que edificavit Daniel ipsa sua porcione et ipsa pecia de vinea que est ad ipsas curtes ipsa sua porcione et in ipsos Moliolos ultra ipso torrentem ipsa sua portione cum suos mansos quod ille ibi edificavit noviter duos et tonna I: et cubo I et alia tonna et alio cubo relinquit ad Bernardo et alios cubos precepit Adalbertus et Guifredus permanere. Et alia medietate de ipso alodio ultra ipsa aqua simul cum medietate, de ipso boscho et cum medietate de Torrezella et cum ipsa vinea quod est ad ipso Gigante atque ipsas artigas et arbores de ipsa Costa Torrezela iussit dare ad Guifredus levita pro sua porcione quod ei relinqua diachoni propincus suus filium fratri sui in omnem alaudem quod pater suus adquisivit in loco isto que dicunt Munellos. Alia medietate de ipso boscho usque in ipso torrente et cum medietate de ipsa Torrezella et cum medietate de ipso alodio usque in torrente de ipso vinal que dicunt Malanego exceptus ipsas artigas et ipso vial cum ipso Boco et ipsa Tallada, et exceptus ipsas vineas que edificavit Barone. Alias vineas que ibidem sunt extra hoc quod a predicto Guifredo destinavit iussit dare ad

Guifreda femina. Et ipsas complantaciones que fecit Barone et Sentane precepit remanere et redimere ad Guifredo et fratre suo Bernardo. Et ad Guifredus elemosinario callera I maiore et suos bacinos et cullario argentea et ampulla harachia et pinteas eburnea. Et ipsa sua tuvalla meliora et ipso ramo deaurato et centum libras de vitro ad altare Sancti Petri et ad domum Sancti Iuliani sub cuius potestate predicta omnia relinquit mandavi donare pecias III de terra, una que tenet Igela, alia Reinardus, alia subter ipsa ecclesia. Et ipsa domo ubi Barone habitat cum curtes et ortos atque ferragenarios et arboribus atque chintana cum torculario iussit dare ab integro ad Guifredus levita et iudice et elemosinario et precepit per suum verbum ut iam dictas pecias III de terras ut teneat eas Guifredus levita in servitio Sancti Iuliani. Et alia medietate de Ruvira Trocida iussit dare ad Orucia sororis sue. Et cum hec omnia ordinavit vel iniunxit condamnatus canonicus Dacho adhuc loquella plena et memoria integra postea a dies plurimos cum ipsa bone voluntate, VIII kalendas iulii, feria VI, ora prima vigilia nativitatis precursoris Domini sic obiit de hoc seculo in mense iunii qui iam preteritus est.

Sig+num Bernardo. Sig+num Crispio qui sumus elemosinarii de hac causa iuramus in Deum et propter Deum quia quam isti testes hic testificant verum est et nulla fraus nec male ingenio hic inpressum non est sed secundum voluntatem ipsum conditorem est factum vel ordinatum et ea que scimus recte et veraciter testificamus atque iuramus per superadnicxiuramentum in Domino.

Late conditiones III kalendas septembris, anno XIII regnante Roberto rege in Francia.

Sig+num Adalbertus. Sig+num Ichilane. Sig+num Seniofredus testes sumus de hac causa et iuramentum iuramus. Francho levita testis. Vuifredus levita et iudex atque elemosinarius, qui prephato sacramento coram predictis sacerdotibus fideliter et fecit et recepit et sub sss.

Seniofredus sacer qui has condicione scripsit et litteras super positas et emendatas in locos necessarios, sss die et anno quod supra.

44

1010, juliol, 29

Testament. *Arnulf bisbe de Vic, malalt al castell de Calonge en retornar de l'expedició de Còrdova, atorga el seu testament. Elegeix marmessors a diferents comtats i dona el castell de Llanera a Sant Pere de Vic i la meitat del castell de Calonge als seus nebots, fills del seu germà Ramon, vescomte d'Osona.*

A.* ACV, cal. 9, episc. I, núm. 96.

a. ORDEIG, *Documents vigatans*, n° 2, pp. 188-190.

b. UDINA, *La successió testada*, doc. 80, p. 235.

c. ORDEIG, *Diplomatari de la catedral*, doc. 716, pp. 61-62.

In Dei nomine omnipotentis. Dum iaceo Arnulphus indignus peccator et episcopus in kastro Quolonicho infirmus et placcatus, confido in Dei misericordia qui subvenit in periculis laborantibus et mihi peccatori semper misertus est. Spero in eius misericordia ut subveniat mihi peccatori. Credo tamen quia mortem me traditurus hes ubi constructa est domus omnis viventis, et credo quia resuscitavit me in novissimo die. Precor tamen ut cum helectis resuscitet me cum ovibus suis a dextris, non cum hedis a sinistris,

hoc non meis meritis sed confidus in eius misericordia. Hicircho precipio de hoc quod Deus mihi dedit in commitatu Urgelo, eligo ut tutores vel elemosinarios, id est, Sala de Matamorgone et Ermemiro et Unifredo et Guadaldo Sancti Mathei, qui distribuunt omnem meum abere quod abeo in Cardona vel in Cleriana, id est, meum mobile, si de ista egritudine mortuus fuero. In primis ad cenobium Sancte Marie de Serradetexo viginti modios inter pane et vino et duodecim modios ad servientes de Sancto Vincencio de Cardona. Aliud si fieri potest stabiliscant mihi triginta trentanarios ad XXX presbiteros inter pane et vino, quod vero remaret in pauperibus et captivis atque egenis inservientibus cui debitor sum. Et ipsum meum mobile quod abeo in Artesse pane et vino donare faciatis ad Sancto Benedicto cenobio modios X et aliud quod remanet ad presbiteros pro trentanarios vel ad debitores qui ego debitor sum per directum. Ep ipsum meum alaude quem abeo in Soskada quod emi de Regemun comite remaneat Sancto Felice Ierunda in tale conventu ut non donent amplius ipsos omnes nisi ipsa tascha et ipsas pernas qui ibidem exire debent per directum. Et ipsum castrum de Lanaria simul cum ipsas turrets et ipsos muros simul cum ipsum edificium qui ibidem est, cum ipsa parrochia sive cum terminis vel suis aiacensiis, omnia vel in omnibus quantum ibi abeo vel abere debeo pro quacumque voces liberum vel solidum ad domino Deo et Sancto Petro sedis Vicho vel ad ipsa kanonika sic dono et sic trado in eius potestate. Et ipsa medietate de kastro Colonico cum terminis suis vel aiacenciis suis remaneat ad nepotes meos, filios fratri meo Remundo vicecomite. Et ipsum meum alaudem quem habeo in Barchinona remaneat ad Sancto Petro sedis Vicco ad ipsa kanonika. Et ipsum meum alaudem quod abeo in Ausona, in Valleoriola, remaneat ad Sancta Maria Riopullo cenobii. Et ipsas meas hereditates que abeo in Cardona et in Cleriana vel in Ausona in omnique loco remaneat ad ipsa kanonika sede Sancti Petri Ausonensis. Et in alios locos volo ut sint elemosinari mei Radulphus archilevita et Seniofredus et Ermemiro et Borrellus kanonici [...] ipsum meum blado que abeo in Artesse sive in Osona vel in Montebui vel in castrum Taliato sive in Ausona et ipsos porchos quem abeo in omnique loco ad ipsa kanonika. Et ipsas meas equas que ego dedit ad ipsa kanonika volo ut ibi remaneant. Precor vos iamdicti elemosinarii mei ut ipsum meum abere quod superius resonat dare faciatis pro animam per misas ad sacerdotes, cautivis, pauperibus vel debitoribus ad cuius debitor sum per directum.

Randulfus archilevita sss* Sig+num Wilielmo. Sig+num Petro.

[Hec] omnia ordinavit Arnulfus episcopus quando fuit reversus de Cordova in sua memoria IIII kalendas agustas, anno IIIIX regnante Radebertus rex

Sig+num Sunigilde. Sig+num Seniofredus. Sig+num Wifredus. Hoc vero quod superius rasum vel emendatum est propter hoc est quia prefatus episcopus mutavit ex hoc voluntatem suam et nos sicut ille precepi inser[imus] sss. Arnulfus indignus episcopus*, qui hunc testamentum fieri iussit et firmare rogavit. Sig+num Sala Sig+num Ermemirus. Sig+num Hunifredo. Sig+num Wadaldus.

Lobatone sacer, qui hunc testamentum scripsi et sss die vel anno quod supra.

1010, agost, 22

Advercatió testamentària. *Publicació sacramental del testament d'Arnulf, bisbe de Vic, fet a l'altar de Sant Feliu de la seu de Sant Pere de Vic. Estableix llegats als monestirs de Santa Maria de Serrateix, Sant Feliu de Girona i Ripoll, a l'església de Cardona, a l'església Vic i als seus nebots.*

A.* ACV, cal. 9, episc. II, núm. 18.

B. Còpia de principis del segle XIII, ACV, cal. 37, L.D., ff. 57r-57v, (*Hoc est sacramentale Arnulfi Aousonensis episcopi et abbati Sancti Felicis Yerunde*).

a. ORDEIG, *Documents vigatans*, n° 3, pp. 190-192.

b. UDINA, *La successió testada*, doc. 81, pp. 236-238.

c. ORDEIG, *Diplomatari de la catedral*, doc. 718, pp. 63-65.

Conditiones sacramentorum atque ex ordinatione ubi sedebat sacerdos nomine Guilelmus et iudex Guifredus levita, sive in presencia clericorum Guitardo, Oddone, Olibane, item Olibane, Sendredo, Bonefilio et aliorum multorum bonorum hominum qui ibidem aderant. Testificant testes prolati atque helemosinarii, id est Sala de Matamorgone et Ermemiro et Unifredo et Guadaldo de Sancti Mathei. Nos qui sumus helemosinarii de condam Harnulfi episcopi de hoc quod habebat in comitatu Urgelli vel in Cardona, sive in Clariana sive in ceteros locos qui subterius resonat erunt, unde nos precepit suos advocatos helemosinarios esse. Et item nos Randulfus archilevita et Seniofredus archidiachonus et Ermemiro et Borrello utrique canonici sede Sancti Petri de alios locos elegit nobis suos helemosinarios et cum alios prefatos tutores comprobamus et testificamus ordinationem vel extremam voluntatem condam predicti Arnulfi episcopi in faciem suprascripto sacerdote vel iudice. Et hec sunt nomina testium qui hoc testificant, sicuti et iurant, id est Randulfo et Guitardo et Otto simul levite. Iurati autem dicimus: In primis per deum Patrem omnipotentem et per Ihesum Christum filium eius Sanctumque Spiritum, qui est in Trinitate unus et verus deus, et per hanc locum venerationis Sancti Felicis martiris Christi cuius altare fundatus est in ecclesia sede Sancti Petri Vicensis, supra cuius sacrosancto altario has conditionis manibus nostris continemus vel iurando contangimus quia nos suprascripti testes scimus et bene in veritate notum est nobis et oculis nostris vidimus et aures audivimus et de presente eramus, ad ea ora quando reversus de publica expedicione Spanie, condam Arnulfus episcopus vulneratus graviter atque detentus egritudine quiescebat in lecto in kastro Colonico adhuc loquela plenus et memoria integra, et tunc nos videntes et sudientes sic comendavit vel iniunxit omnem suam elemosinam ad istos suos elemosinarios supra scriptos et precepit eis ut si de ipsa egritudine vel cicatricum occasione mortuus fuisset sicut et fuit, plenam potestatem habuissent apprehendere omnem suam helemosinam et donare pro anima sua sicut ille eis iussit pro suum testamentum vel suum verbum. In primis ad cenobium Sancte Marie de Serradetexo iussit dare modios viginti inter pane et vino. Et ad servientibus Sancti Vincencii de Cardona modios XII Aliud si fieri potest iussit sibi stabilire XXX trentanarios ad XXX presbiteros inter pane et vino. Quod vero remaret iussit dare pro pauperibus et captivis atque egenis sive ad servientibus cui debitor era. Et ipsum alodem quod habebat in Soscada quod emit de Remundo comite iussit dare ad Sancto Felice Gerunda in tale conventu ut non donent amplius ipsi homines nisi ipsa tascha et ipsas pernas que inde exire debent per vocem rectam. Et ipsum castrum de Lanera simul cum ipsas turre et ipsos mures et cum ipsum edificium quod ibidem est simul cum ipsa parrochia atque cum terminis vel suis aiacensiis, omnia et in omnibus quantum ibidem habuit per quacumque voce iussit dare leberum vel solidum domino Deo et Sancto Petro sedis Vico ut ad ipsa canonica permeneat donatum vel traditum et omnibus dictus huius seculi consistat in eius potestate. Et iussit et conligavit potestati eterni iudici Dei ut

quicumque ex huius canonica sede hoc dirumpere vel separare voluerit, ut potestati Dei et principis apostoli Petri seu congregatione sanctorum precedencium patrum ammonitione constrictus respiscat quod male tractare voluerit aut sub vinculo dampnationis qui preparatus est his qui destruunt sanctuarium Dei hereditatem iudicatus et condempnatus apareat ante tribunal eterni iudicis. Et ipsa medietate de castro Kolonico cum terminis vel aiacenciis suis iussit dare ad nepotes suos, fratris sui filios vicecomite Remundo. Et ipsum suum alodem quod habebat in Barchinona iussit dare ad canonica sede Sancti Petri Vico. Et ipsum alodem quod habebat in loco que dicunt Valleoriola, in Ausona, iussit dare ad cenobio Sancte Marie Rivipollentis. Et ipsas suas hereditates quod habebat in Cardona et in Clariana vel in Ausona vel in omni loco iussit dare ad canonica sede Sancti Petri Ausonensis. Et iussit ad prefatos canonicos suos helemosineros ut ipsum suum bladum quod habebat in Artesse sive in Ausona vel in Monteboi sive in Castrotaliato simul cum ipsos porchos que habebat in omnibus locis ut dedissent ad ipsa canonica. Et iussit de ipsas equas quod dedit ad ipsa canonica ut ibi permansissent. Et cum hec omnia ordinavit vel iniunxit eondam predictus Arnulfus episcopus postea sic obiit de hoc seculo in mense isto presenti augusti die eiusdem kalendarium cum ipsa bona voluntate et postea ipsa sua bona voluntas de hoc mutata nunquam fuit.

Sig+num Salla. Sig+num Ermemiro. Sig+num Unifredo. Sig+num Guadaldo, qui sumus helemosinarii de hac causa, iuramus in Deum et propter Deum quia quantum isti testes testificant verum est in isto iudicio et nulla fraus nec malo ingenio hic impressum non est, setsecundum voluntatem ipsum conditorem est factum vel ordinatum et ea que scimus recte et veraciter testificamus atque iuramus per super hancnixum iuramentum in Domino.

Late conditiones XI kalendas september, anno XIII regnante Roberto rege.

Randulfus archilevita que elemosinarius sss. Sss Borrellus quasi indignus episcopus. Seniofredus levita sss. Vuitardo sacriscrini sss. Otto levita sss. Vuifredus levita qui et iudex sub sss.

Hichilane sacerdos qui as conditiones scripsi et sss die et anno quod supra.

46

1010, octubre, 1

Elecció de bisbe. *Després que els comtes Ramon i Ermessenda van ratificar l'elecció del bisbe Borrell i l'hagueren entronitzat els canonges demanen al comte poder tenir lliurement les cases canonicals. El comte els hi concedeix amb el pacte que només les podran transmetre entre els clergues de la catedral.*

[A]. Original perdut.

B.*Còpia del segle XII, ACV, cal. 9, episc. II, núm. 21.

C. Còpia de principis del segle XIII, ACV, cal. 37, L.D. ff. 7v-8r, (*Hec est carta franchitatis domorum clericorum habitantium ville Vici*).

D. Còpia de l'any 1228, ACV, cal. 9, episc. II, núm. 24.

a. ORDEIG, *Diplomatari de la catedral*, doc. 719, pp. 65-66.

Residente dompno Raimundo comite in sede Sancti Petri apostolorum principe Vico coniuxque ipsius Ermessendis, gratia Dei comitissa, ac universa cohortem procerum nobilium, clericorum scilicet et laicorum, post decessum condam Arnulfi, sedis prelibate presulis, ad inveniendum et eligendum pontificem qui prefatam sedem regisset et curam

inde regiminis egisset, ut ne diucius viduata consisteret, quem divina administrante gratia, proclamante clero et universo populo, elegerunt per concensum prelibati principis strenuum virum ac nobilem Borrellum, diachonum, omni bonitate et humilitate fertum. Accepit eum prefatus princeps unacum religioso Sanlani, Urgellensi episcopo, et posuerunt concedereque eum fecerunt in katedram prelibate sedis Sancti Petri Vichi. Videntes vero hanc eleccionem canonici supradicte sedis gratias regi Deo attulerunt, eo quod sicut petierunt sponte ab ipso principe impetrarunt. Insuper hoc rogaverunt eum ut malam consuetudinem qua eos inficiebat de domibus eorum que in prefato Vico construxerant ipse vel decessores eorum, inde reseccasset, videlicet ut laborationes quas in domibus ipsis fecerant vel facere mitebantur ne in vacuum ipsas expensas consumpsissent. Quapropterea ego Raimundus comes, simul cum coniuge mea Ermisendi, gratia Dei comitissa, unacum voluntate propria et consensu prelibati Borrelli episcopi, necnon et ceterorum episcoporum nostrorum conibentia, hoc pactum stabilitatis et confirmationis ad congregationem prefate sedis facimus et corroboramus tam ipsis presentibus quam futuris, in eius tamen obsequio persistentibus vel advenientibus qui infra munificenciam et possessionem atque voce Sancti Petri domos habent ibidem in prefato Vico vel in antea habuerint atque edificaverint, licitum sit eis exinde agere et facere quodcumque voluerint vel ipsis canonibus placuerit vendendi, donandi sive etiam comutandi inter se tamen, id est, clericus ad clericum qui in servicio prelibate sedis consistunt vel consisterint, et quod ipsi in illorum vita aut post eorum obitum de ipsis domibus ordinaverant gratum et stabile in omnibus habeat et si intestati decesserint et usque ad sextum gradum parentes et propinquos clericos relinquerint, ipsi illorum domos prenotati capiant et adsumant iure possidendi et habendi in servicio Sancti Petri prelibati sub prefixo ordine et tenore. Concedimus autem ad singulas domos prefatas singulas suffraganeas mansiunculas que ad ipsas domos deserviant. Et qui hoc infringere temptaverit nichil ei proficiat, sed componat in vinculo auri cocti libras decem fisco Sancti Petri iungendas, et in antea huius pacti firmitatis aeternaliter in cunctis plenissimam obtineat firmitatem.

Facto pacto kalendis octuber, anno XV regnante Roberto rege.

SSS Raimundus comes, marchio. SSS Ermisendis, gratia Dei comitissa. Nos qui ista firmitate fecimus et firmavimus firmarique rogavimus. SSS Ermengaudi archipresulis. Matfredus episcopus sss. Borrellus, episcopus gratia Dei. Oliba episcopus sss.

+ Bonushomo levita, exarator, et sub sss in prefato anno vel die.

1011, juliol, 15

Testament. *Sunifred, ardiaca, malalt a Vilagelans atorga el seu testament. Elegeix com marmessors la seva mare Elsava, el sagristà Guitard, Arnau i Oliba. Deixa l'alou de vil·la Rabiosa a la seu de Vic, l'alou de Planeses a Ripoll, l'heretat d'Ogassa i Carcassés a Ripoll i Sant Joan, l'alou de Calonge a la seu de Girona. Llega un alou de Planeses a la seva mare i el seu nebot Adalbert, clergue i a la seu de Vic. La torre i l'alou de Vilagelans el deixa als seus nebots, fills del seu germà Seniulf, amb la condició que si moren sense fills passi a la catedral de Vic.*

[A]. Original perdut.

B.* Còpia de l'any 1117, ACV, cal. 6, núm. 816.

a. UDINA, *La successió testada*, doc. 90, pp. 250-252.

b. ORDEIG, *Diplomatari de la catedral*, doc. 730, pp. 76-79.

Beata et pavida anima que respuit mundi ludica et terrena oblectamenta calcata pervenire studet ad regna celestia, quia largiente divina clemencia, sicut auctor omnium malorum via obstrudet per multorum facinorum, ita miserator Deus aditum pandit per exhibitionem operum bonorum, et quia humana fragilitas cotidie audit per propheticam admonitionem, quia per impercionem indigentium necessarium Deus dari promittit inenarrabile gaudium, ita necesse est illi cotidie sagaciter operari Dei preceptum. Ob inde ego Sunifredus, archilevita, exiguus peccator reminiscens mea perpetra crimina, iaceo in lectulo meo in egritudine in ipsa mea mansione in villa Evigilanus, adhuc loquela plena et memoria integra, sic cepi in meo altare ut cum ad ultimum Dei iudicii ante Redemptorem mundi ad iudicandum venero per alicui precepta Dei adimplenda adgregatus ad sua merear dextra. Quapropter orto atque eligo helemosinarios meos, id est, Elsava, genitrice mea, vel Witardo sacristano et Arnallo sive Olibane, ut si in ista egritudine aut si in ista egritudine aut in qualicumque modo, antequam alium testamentum faciam, mors mihi advenerit, ut liberam habeat facultatem omnia mea distribuere, sicut ego bene confido in vobis vel sicut in hunc testamentum exaratum fuerit. In primis, in exordium distributionis rerum mearum, volo vel mando ut remaneat ipsum meum alodem de villa Rabiosa, quod mihi donavit Siccarius clericus ad domum Sancti Petri sede Vico, pro anima mea et sua. Et ipsum alodem quod habeo in Planicias, qui fuit Siccarius clericus, remaneat ad domum Sancta Maria cenobii Ripullensis, pro anima mea et sua. Et in alio loco ipsa mea hereditate quod habeo vel habere debeo in Aquaca vel in eius termines aut in Carchases vel in eis termines, tam cultum quam heremum, infra Sancta Maria suprascripta vel Sancti Iohanis cenobii Rivipollensis. Et ipsum alodem quod habeo in termines Gerundensis, qui est in Colónico, qui fuit de Guifredo, remaneat ad Sanctam Mariam de Gerundensis, qui est in ea videlicet ratione ut donare faciant filios fratri mei Seniolfo, Oliba et Adalberto et Raimundo et Bernardo, uncias II de auro ad eundem domum sedis Sancta Maria et abeant ipsi suprascripti nepotes mei ipsum alodem liberum vel solidum si ipsas uncias II dederint. Et infra Sancti Felicis Gerunda et Sancti Narcissi uncia I de auro. Et ad Sancta Maria cenobii Amero, ipso meo asino. Et ipsas meas vineas quod habeo in Baies, id sunt modiatas V, ipsa medietate infra Sancti Benedicti et Sancti Valentini, alia medietate ad Sanctum Laurencium quod est in termino Planicias. Et ipsum meum alodem quod habeo in Planicias, quod emi de Bonadonna vel filiis suis sive de Centullo vel heredes suos, et ipsum alodem qui est in ipsa Warda, quod emi de Rotrude vel filiis suis, et alium quod emi de Goltredo vel uxori sue, remaneat a matre mea, ut omnibus diebus vite sue teneat et possideat et post obitum suum remaneat a nepoto meo Adalberto, clerico, et ille dum vivit teneat et possideat ab integrum sine blandimentum de ullumque hominem vel sexu femineo, et post obitum suum liberum sit de Sancti Petri sedis Vico pro anime mee. Et ad Sancti Michaelis de ipsa Wardia mancusos II. Et ad

Sancti Petri de Rodes similiter. Et ipsa mea torre quod est in villa Igilanus, cum ipsas meas terras quod ibidem sunt, terras cultas quam ermas, simul cum ipso alode quod ibidem habeo vel habere debeo, simul cum ipsos molinos quod habeo, integer remaneat ad iamdictam matrem meam et post obitum suum remaneat ad Oliba et Adalberto, filios fratri mei Seniolfo, et teneant et possideant, et si obierit Adalberto, remaneat ad Oliba, fratre suo; et si Oliba obierit sine proles de legitimo coniugio, remaneat Adalberto; et si Adalberto obierit sine proles, remaneant ad Reimundo et ad Bernardo; et si illi obierint absque proles, remaneant ad Sancti Petri sedis Vico. Et ipsum meum alodem quod habeo in Monte Alto remaneat ad Adalberto suprascripto, ut teneat Longuivardo in servicio Adalberto omnibus diebus vite sue. Et ipsa parochia quod habeo in Brucharia cum suis terminis remaneat iamdicta matre mea et post obitum suum remaneat Adalberto. Et ipsum meum alode qui est in castrum Sancti Laurentii remaneat ad matrem meam et post obitum suum remaneat ad Sanctum Laurentii, ut teneant ipsos presbiteros qui ibi servierint sine blandimentum de ullumque hominem. Et in alio loco ipsum meum alodem quod emi de Proves vel filia sua ad Sancti Laurentius. Et ipsum meum alode qui est in Planicias, quod emi de Vidal vel eres suos, remaneat ad Guifredo, fidele meo. Et ipsum meum mulinum quod habeo in Osore, qui mihi advenit de comparatione de Fachil vel de eres suos, remaneat ad Arnalde, fidele meum. Et ipsum alode meum qui est in Pedra Fita, quod emi de Bellarone, remaneat ad Sancio, nepoti meo, simul cum ipsas vineas qui sunt in Oristidano, qui mihi advenit per comparacionem. Et ipsa mea hereditate que habeo in Bruchare et in Planezolas et in Aspra et in Crosels remaneat ad Renalde, nepotem meum. In ipsa mea terra quod emi de Heniverga remaneat ad Amaurico. Et ipsa mea hereditate que habeo in Cerdania remaneat ad sororem meam Wixul nomine. Et ipsa mea hereditate in villar Cel et villa Fachil et ipso manso qui est in Sovecellas, ipsa mea hereditate remaneat ad Reimundo et ad Bernardo, nepotes meos. Et ipsum meum cavallum et ipso alsebergo meliore et parilio I de enapos argenteus Adalberto. Et ipsa cupa argentea ad matre mea. Et ipsas chabetanes cum ipsas esporas Adalberto vicecomite; et ipsa espada ad filio suo Wilielmo. Et ipsos meos anulos II ad Witardo levita et alio anulo a Sancia. Et alio alsebergo ad Oliba, filio Seniolfo. Et alio parilio de enapos et equas III° et mula I et parilio I de boves et quilaes VI et vascula maiore vel minore et pane et vino, quantum invenire potueritis, pro anima mea. Et alium alsebergo ad Arnalle. Et ipsas vineas de Artes remaneant ad Senefredo sacer et post obitum suum remaneant Adalberto. Et ipsum alodem de Planicias quod tenet Ato remaneat ad Sancti Felicis de Planicias. Et ad senior meo domno Borrello, episcopo, drobo meo. Et ipsa torre cum ipsos alodes quem ego dimitto a matre mea et a nepotes meos cum ipsos meos homines et sint in potestate vel seniore meo domno Borrello, episcopo, vel in sua bagulia, ut ille pro sua mercede faciat exinde sicut ego bene confido in illo. Et ipso mantello ad Witardo levita. Hec omnia suprascripta ordinavi atque componere iussit in mea egritudine et predictis meis helemosinariis, ut faciat sicut superius scriptum est, si ante discessero antequam alium testamentum faciam, et sit creator omnium Deus testis inter me et illos. Et si quis hoc disrumpere voluerit vel infringere aut respiscat aut si violare voluerit, anatemate ulcione sit percussus et insuper hec omnia predicta in duplo componere cogatur. Et istum testamentum quousque alium faciam plenam obtineat roborem et inconvulsus persistat.

Facto hoc testamento idus iulii, anno XVI regnante Roberto rege.

Seniofredus archilevita + sss, qui istum testamentum feci et firmavit et firmare rogavit. Sig+num Elseva. Sig+num Arnalle. Sig+num Oliba. Receptores sumus hunc

testamento. Witardus levita sss. Olibane sacerdos sss. Leopardus sacer sss.

Undisculus clericus, qui hunc testamentum exaravit, scripsi et sss die et anno quod supra.

Sig+num levita Seguini, Ausonensis sedis canonici, qui rogatus hoc testamentum transtulit nono kalendas augusti, anno VIII° regnante rege Lodovico.

48

1014, [juny-novembre]

Adveració testamentària. *Publicació sacramental testament de l'ardiaca Sunifred fet davant el sacerdot Guillem i el jutge Guifré, levita, dins l'església de Santa Maria de la seu de Vic. Després d'atorgar el seu testament va pelegrinar a Roma i al Mont Gargano. Va morir el passat mes de maig a la ciutat de Benevent.*

A.* ACV, cal. 9, episc. II, núm. 26.

a. UDINA, *La successió testada*, doc. 99, pp. 266-269.

b. ORDEIG, *Diplomatari de la catedral*, doc. 751, pp. 95-97.

Conditiones sacramentorum ad quarum ex ordinatione residebat sacerdos nomine Guilielmus et iudex Guifredus, levita sive in presentia canonicorum Riculfus et Randolphus, archidiaconi, et Guifr[edus capu]d scole, Berengarius prolis Sendredi, Guilielmus filio Guifredi, Guitardus et Guilielmus de Montezellus, Ichilane sacerdos et item sacerdotes Galindone et Olibane et alio Olibane sub audientia domno Borrello, episcopo, vel aliorum bonorum hominum ibidem adsistentium. Testificant testes prolati quas proferunt isti advocati elemosinarii de condam Senifredi archilevita, id est, Olsava, genitrice sua, et Guitardo sagristano, consanguineo suo, et Arnallo atque Olibane, qui sunt elemosinarii de prefato condam Sonifredi, ad comprobandum ipsa sua elemos[in]a in fatiem supradicti sacerdotes vel iudici. Et ec sunt nomina testium qui oc testificant, sicuti et iurant, id est, Olibane sacer et Leopardus presbiter, Amalricus, Guifredus, Mirone. Iurati autem dicimus in primis per Deum Patrem omnipotentem et per Ihesum Christum, filium eius, Sanctumque Spiritum, qui est in trinitate colendus et adorandus Deus, et per uhnc locum venerationis Sancte Marie, ienitricis Christi, cuius ecclesia consecrata persisti in sede Vicco Ausonense, supra cuius sacrosancto altario as conditiones minibus nostris continemus vel iurando contangimus quia [nos] suprascripti testes scimus et bene in veritate notum est nobis et oculi nostri vidimus et aures audivimus et de presente eramus ad ea ora quando iacebat condam prefatus Seniofredus, archilevita, in suo lecto detentus in infirmitate aduc loquela plena et memoria integra, et tunc nos videntes et audientes sic comendavit vel iniunxit omnem suam elemosinam ad istos suos elemosinarios suprascriptos per suum testamentum ubi ille nomen suum per manu propria subscripsit et signum suum inposuit. Et precepit eis ut si de ipsa egritudine aut ante[quam] testamentum alium fecisset mors illi advenisset, sicut et fecit, plenam potestatem abuissent apprehendere omnem suam elemosinam et donare pro anima sua, sicut ille eis iussit per suum testamentum vel suum verbum. In primis iussit dare ipsum suum alode de villa Rabiosa ad domum Sancti Petri sede Vico, pro anima sua et de condam Secari, clerico, qui eum illum dedit. Et ipsum alodem quod abebat in Planicies, qui fuit de Secario clerico, iussit dare ad domum Sancta Maria cenobii Riopullensis, pro anima sua et de condam Sicario. Et in alio loco ipsa sua ereditate quod abebat vel abere debebat in Aquaca vel in eius termines aut in Carchases vel in eius termines, tam cultum quam eremum, iussit dare infra Sancta Maria suprascripta vel Sancti Iohannis cenobii Rivipollensis. Et ipsum alodem quod abebat in termine Gerundensis, qui est in Colonico, qui fuit de Guifredo, iussit dare ad

Sancta Maria de Gerundensis sede, in ea videlicet ratione ut donare faciant filios fratri sui Seniolfo, Oliba et Adalberto et Raimundo et Bernardo, untias II de auro ad eundem domum sedis Sancta Maria et abeant ipsi suprascripti nepotes sui ipsum alodem liberum vel solidum, si ipsas untias II dederint. Et infra Sancti Felicis Gerunda et Sancti Narcissi untia I de auro. Et ad Sancta Maria cenobii Amero, ipso suo asino. Et ipsas suas vineas quod habeo in Baies, id sunt modiatas V, iussit dare ipsa medietate infra Sancti Benedicti et Sancti Valentini; alia medietate iussit dare ad Sanctum Laurentium quod est in termino Planitias. Et ipsum suum alodem quod abebat in Planitias, quod emi de Bonadonna vel filiis suis sive de Centullo vel eres suos, et ipsum suum alodem quod abebat in ipsa Guardia, quod emi de Rotrude vel filiis suis, et alium quod emi de Goltredo vel uxori sue, remaneat a matre mea, ut omnibus diebus vite sue teneat et possideat et post obitum suum remaneat a nepoto suo Adalberto, clerico, et ille dum vivit teneat et possideat ab integrum sine blandimentum de ullumque hominem vel sexu femine, et post obitum suum liberum sit de Sancti Petri sedis Vico pro anime mee. Et ad Sancti Michaelis de ipsa Guardia muchosos II. Et ad Sancti Petri de Rodes similiter. Et ipsa sua torre quod abebat in villa Igilanus, cum ipsas terras qui ibidem sunt, tam cultas quam ermas, simul cum ipso alode quod ibidem abebat vel abere debebat, simul cum ipsos mulinos quod abeo, integer remaneat ad iamdictam matre sua; et post obitum suum remaneat ad Oliba et Adalberto, filios fratri sui Seniolfo, et teneant et possideant, et si obierit Adalberto, remaneat ad Olibane, fratre suo; et si Olibane obierit sine proles de legitimo coniugio, remaneat Adalberto; et si Adalberto et Oliba obierint sine proles, remaneat ad Reimundo et ad Bernardo; et si illi obierint absque proles, iussit dare ad Sancti Petri sedis Vicco. Et ipsum suum alode quod abebat in Monte Alto iussit dare ad Adalberto suprascripto, ut teneat Languardo in servitio de Adalberto omnibus diebus vite sue. Et ipsa sua parroquia quod abebat in Brucharia cum suis terminis remaneat iamdicta matre sua et post obitum suum remaneat Adalberto. Et ipsum suum alode quod abebat in castrum Sancti Laurentii remaneat ad matre sua; et post obitum suum iussit dare ad Sanctum Laurentii, ut teneant ipsos presbiteros qui ibi servierint sine blandimentum de ullumque ominem. Et in alio loco ipsum suum alode quod emi de Proves vel filia sua iussit dare ad Sancti Laurentii. Et ipsum suum alodem quod abebat in Planitias, quod emi de Vidal vel eres suos, iussit dare ad Guifredo, fidele suo. Et ipsum suum mulinum quod abebat in Osor, qui eum illi advenit de comparatione de Fachil vel de eres suos, iussit dare ad Arnalle, fidelem suum. Et ipsum suum alode quod abebat in Pedra Fita, quod emi de Bellarone, remaneat ad Santio, nepote suo, simul cum ipsas vineas qui sunt in Oristidano, qui advenit per comparacione. Et ipsa sua ereditate quod abebat in Bruchare et in Planezolas et in Aspra et in Grosels iussit dare ad Renalle, nepote suo. In ipsa sua terra quod emi de Cinverga remaneat ad Amalrico. Et ipsa sua ereditate quod abebat in Cerdania remaneat ad sorore sua Guixul nomine. Et ipsa sua ereditate in villar Cel et villa Fachil et ipso maso qui est in Sovecellas, ipsa sua ereditate iussit dare ad Reimundo et ad Bernardo, nepotes suos. Et ipsum suum cavallum et ipso alsebergo meliore et parilio I de enapos argenteos Adalberto. Et ipsa copa argentea a matre mea. Et ipsas chabecanes cum ipsas esporas Adalberto vicecomite. Et ipsa espada ad filio suo Guilielmo. Et ipsos suos anulos II ad Guitardo levita et alio anulo a Sancio, nepote, Et alio alsebergo ad Oliba, filio Seniolfo. Et alio parilio de enapos et equas III° et mula I et parilio I de boves et quilares VI et vascula maiore vel minore et pane et vino, quantum invenire potueritis, iussit dare pro anima mea. Et alium alsebergo ad Arnalle. Et ipsas vineas de Artes Adalberto. Et ipsum suum alode de Planitias, quod tenet Atone, iussit dare ad Sancti Felicis de Planicias. Et ad seniori suo, domno Borrello, episcopo, drobo suo. Et ipsa torre cum ipsos alodes quem ille dimisit a matre sua et a nepotes suos cum ipsos suos omnes, precepit remanere in potestate vel baiulia de seniore suo, domno Borello, episcopo, ut ille pro sua mercede faciat exinde sicut ille bene confidebat in illo. Et suo mantello ad Guitardo levita. Et cum

hec omnia ordinavit vel iniuncxit condam prefatus Seniofredus, archilevita, in sua loquela plena et memoria integra, postea ad dies plurimos profectus est Romam [ad visita]ndum limina apostolorum causa orationis; deinde peragravit usque Montem Garganum ad venerabilem Dei archangelum Michaellem, et in ipso sue reversion itinere casu ac [...] eceptione sive incisione de medicamentum medicis beneventinos, et ibi migravit ex oc seculo antequam suam voluptate de ahc re mutate fuisset, et in civitate Bene[vento corpus su]us manet, ubi et obiit [in mense] preterito madii.

Witardus, levita atque elemosinarius sss*. + Elsava [+A]rnallo. + Olibane. [Qui s]umus elemosinarii, [sic iuramus in Deum] et propter Deum quia quantum isti testes ic testificant verum est et nulla fraus nec malo inienio ic impre[ssa non e]st set secundum voluptpte ipsum conditorem est factum et ordinatum, et ea que scimus recte et veraciter testificamus atque iuramus per super adnixum iuramentum in Domino.

Late cond[iciones ... an]no XVIII regnante Roberto rege.

Guifredus levita, qui et iudex, hec legaliter hordinans atque sub sss*- + Amalricus + Guifredus + Mirone.

49

1015, abril, 30

Donació. *Borrell bisbe d'Osona juntament amb els canonges de Vic, reunits en sínodo davant l'altar de Sant Pere, donen al levita Guillem, fill del noble Sesmon, difunt, una terra que havien rebut dels comtes Ramon i Ermessenda, i que està situada al comtat d'Osona, a l'extrem de la marca del terme de Manresa, al lloc anomenat des d'antic Segarra, on hi han els puigs de Calaf, Calafell i Ferrera.*

A.* ACV, cal. 9, episc. II, núm. 27.

a. FONT I RIUS, *Cartas de población y franquicia*, vol. I, n° 12, pp 23-25.

b. ORDEIG, *Diplomatari de la catedral*, doc. 754, pp. 99-101.

In nomine Dei miseratoris et pii. Ego Borrellus, gratia Dei Ausonensis episcopus, sede videlicet Sancti Petri Vico, simul cum fratres meos kannonicos vel clericos eiusdem sede subgectos, donatores sumus tibi Guilelmus levita, filius condam Sisemundi nobilis. Manifestum est enim quia placuit animis nostris et utique prompto animo placent aliquid ex rebus et munificenciis nostre matris ecclesie donari tibi fecissemus, sicuti et facimus. Donamus itaque tibi terra erema, partem culta partem inculta, cum omnium eius nominum et qualitatatum suarum. Qui nobis advenit per largicionem munificencii donum quem Raimundus comes, cum coniuge ipsius Erminsindis comitisse, contulit et cum summe devocionis oblacio obtulit ad nostra prelibata sede Sancti Petri. Que est hec omnia prefixa in comitatu Ausonensis, in ultimarum finium ipsius marchiarum propagata vel in expletionem terminum Minorise posita, cuius vocabulum ab antiquo et moderno tempore Segarra est bocata, que continet in se in ipso loco tres pugios, id est, unum Kalafum, alium Kalafellum, tercium Ferraria. Que affrontat prenotata terra cum pugios prefixos: de parte orientis in collo de Corragano, qui est ante Boxoadosso, et vadit per ipsa limite usque in termine de Lavinaria sive ad parietes altas; et de meridie in Solenellas vel in termine de Menresana et vadit per ipsos terminos de Vilalonga usque ad sponna de ipsa silva; de occiduo in extremitate valle Gavar contra Spania et adheret se ad villa herema que dicunt Vulvigia, deinde in antea, adivante Deo, quantum capere poteris et adprehendere sub meritum honoris Sancti Petri usque inter confinia limitum genti profane sarracenorum; de

parte vero circi proveitur ad ipsa guardia que dicunt Sudavo sive in termine de Cholonico ad ipso Arce. Quantum istas afrontationes includunt et prefatos termines circundant sic donamus tibi et potestati tue contradimus equo animo patule et manifeste, in medio nostro generali sínodo ante altare Sancti Petri prelibato, universa omnia prefixa simul cum existiis er regressis earum cunctaque illarum pertinencia, ut ad opus tuum ibídem municiones construas et condirectiones prout melius potueris exerceas et agricultores ibi obducas ad habitandum et ad excolendum opus rusticum in eo et facias ex his omnibus prefixis sub dominio tuo Semper usuandi et potestati tue sinceriter possidendi ad futuros. Nisi tantum quod ego Borrellus, episcopus, qui hec omnia adquisivi ad opus nostre sedis et ad memetipso in vita mea de manu Raimundi, senioris mei comiti, sueque coniugis domna Erminsindis, comitissa, adhuc prefata omnia in eremo vaste solitudinis permanente tecumque Guilelmo conveni per proprium tue voluntatis eo quod ex parte ubi adiutorium prestiti hoc defendendi et multas altercationes atque rixas vicinorum nostrorum vel aliarum insidancium hostium tecum sustinui atque dispendia ex propriis meis rebus subcumbui. Ideoque te assenciente in diebus meis ibidem habeam laboracionem ad quinque parilia bovum, et intrandi et exeundi in ipsos castros ad tua salvatione et ad mea congrua adventione. Et post obitum meum, successoribus meis non veniat hoc illis in usum, quia ego propter laboracionem atque desudationem ut predictum est quod tecum passus sum, hec ibi habeam per tuam consencionem dum vixero. Et post obitum meum, in tua remaneat integra potestate omnibus diebus vite tue quamdiu vixeris sub servicio et obtentu prelibate nostre matris ecclesie. Et nullus, sit episcopus, nullus sacerdos, nullus clericus vel cannonicus, nullus religiosus, nullus laicus potens vel inferior seu cuiusque sexus persone qui hoc a manu tua auferre presummat neque nos neque successores nostros ad futuros. Similiter si ego Borrellus, episcopus, te Guilelmo supervixero hoc habeam cum ipso clerico que ad hoc possidendum elegeris atque relinqueris, quia valde indignum est illud locum amittere quorumcumque persone qui cuiusque situs terrarum de eremum traxerit ad culturam secure enim possidere debet causas pro antiquitatis solitudine in eremo versas qui eas traxerit ad decoracionis laborem et nonumquam debet laborator meritum sui laboris perdere. Hec omnia prefixa tibi donamus et iuri tuo contradimus prout supra digessimus, habendi et possidendi omnibus diebus vite tue prospere et salutariter. Et simili modo agimus et tui vicem concedimus illum clericum quem tu post te successorem in locum prefatum institueris et elegeris, ut prefixa omnia sub ordine posito et supra exarato habeat, teneat et possideat dulciter et benigniter quamdiu ipse vixerit sine cuiusque inquietudine vel contrarietate. Post obitum vero ipsius omnia prefixa cum eius omni augmento integriter et sinceriter revertat ad dominium nostre prelibate mater ecclesie eternaliter et iure habendi et possidendi. Et qui hanc nostram munificencie gratiam violator extiterit ad nihilum eveniat eius improbitas componatque omnia prefixa vobis prefatis in duplo cum omni eius augmento et anathemathe confusionis dampnato cito interimat et cum Iuda Scariothis pena tabescat et ista donatio suam in omnibus obtineat firmitatem.

Facta donacione II kalendas madii, anno XVIII regnante Roberto rege.

+ Borrellus, gratia Dei episcopus acsi indignus, qui hunc pactum scripture stabilitatis cum assensu et rogatu cannonicorum sede Sancti Petri caterva feci et firmavi et simul cum illis firmatores accedere rogavi.* Richulfus archilevita sss.* Guitardus levita, qui et sacriscrinii, sss.* Randulfus, archilevita sss.* Witardus, levita sss.* Wifredus levita , qui et kapudscole sss.* Guibertus grammaticus sss.* Bonefilio levita +.* sss Guillelmus levita atque prelatus sss.* Albertus ypodiaconus sss.* Otto subdiaconus sss.* Hichilane, sacerdos sss.* Olibane sacerdos sss.* Bonushomo levita qui et iudex sss.*

Wifredus levita qui et iudex, sub sss.*

+ Argemirus sacer, exarator et sss sub die et anno prefixo.

50

1016, abril, 2

Donació. *Guillem, prevere, dona a Sant Pere de Vic, per remei de la seva ànima, unes cases que té al comtat d'Osona, al terme de la vil·la Munter, sota a l'església de Sant Esteve, amb la condició que la retindrà per ell i els seus fills mentre visquin donant la tasca i un pernil.*

A.* ACV, cal. 6, núm. 827.

a. ORDEIG, *Diplomatari de la catedral*, doc. 766, p. 109.

In nomine Domini. Ego Wilielmus presbiter donator sum domino Deo et Sancto Petro apostolo in sede Vico. Manifestum est enim quia placuit in animis meis et placet nullus quoqueagentis imperio nec suadentis ingenio ¹sed propia et expontanea hoc mihi elegit cum Deo bona voluntas ut tibi scripturam donationis fecissem propter Deum et remedium anime mee, id sunt, casas cum solos et superpositos et curtes simul cum ipsos ortos et cum ipsos arbores et ipsa area, meum proprium; advenit mihi per genitor meus et per comutatione et per quascumque voces. Et est hec omnia in comitatu Ausona, in terminio villa Montabri, in ipsa vila subtus domum Sancti Stephani. Et affrontant ipsas casas cum solos et superpositos et curtes et ortos cum arbores: de oriente in terra de Wilmundo vel de Guitardo, de meridie et de occiduo in via, de circii in cimitario Sancti Stephani vel in terra de Guilmundo vel de Guitardus. Quantum infra istas affrontationes includunt sic dono ipsas casas cum solos et superpositos et curtes et ipsos ortos ad Sancto Petro sede Vico ab integre, cum exiis et regressis suis, in ea ratione ut ego et filiis meis teneamus in vita nostra et donemus exinde ipsa tascha et per unumquemque anno perna I, et post obitum nostrum liberum fiat Sancti Petri, et de meo iure in potestate Sancti Petri trado sicut supra dicitur. Quod si ego donator aut ullusque homo qui contra hanc ista scriptura donationis venerit pro inrumpendum, non hoc valeat vindicare sed componat ipsas predictas casas vel ortos sicut supra dicitur in duplo cum suam immeliorationem, et in antea ista scriptura donatio firma permaneat omnique tempore.

Facta ista scriptura IIII nonas aprelii, anno XX regnante Roberto rege.

Guilelmus, presbiter, qui ista donacione fecit et firmare rogavi sss.* Goltredus presbiter.* Sig+num Bonefilio.

Guitardus, sacer, qui scripsit cum literas superpositas in verso II et sub sss die et anno quod supra.

¹ nec suadentis ingenio *interlineat*

[1015 agost 18- 1018 febrer 24]

Testament. *Guitard levita i sagristà de la seu de Vic, malalt i temerós de morir, atorga el seu testament i elegeix com marmessors que hauran de distribuir els béns. Mana fer llegats a la seu de Sant Pere de Vic, a la seva canònica, al bisbe Borrell, Santa Maria de Ripoll i als seus familiars.*

A.* ACV, cal. 9, episc. II, núm. 27.

a. ORDEIG, *Diplomatari de la catedral*, doc. 791, pp. 129-130.

In nomine Dei eterni et salvatoris nostri Ihesu Christi. Ego Witardus, levita et sacriscrinii sedis Sancti Petri, iaceo in lectulo meo in egritudine, spero in misericordia Dei, timeo ne subito veniat repentina casu mortis mee et ideo testamentum de rebus meis fieri decrevi ut quidquid anximum fuerit firmitatem abeat omnique tempore. Et ideo iubeo atque discerno ut sint elemosinarii mei, id est, Richulfus archidiaconus et Adalbertus subdiaconus et Guadallus, frater meus, et Guillelmus, fidelis meus. Rogo vos et precor ut si mors advenerit antequam alium testamentum faciam, potestatem abeatis apreendere omnem meum avere mobile et immobile et distribuere pro anima mea. In primis a domino Deo et ad Sancto Petro sede Vico et ad ipsa kannonica ipsa mea caldera cum suo cremasculo et ipsa mea tonna maiore et ipsas ma[...] et ipsos meos porchos, quantos in illa die inveneritis, et de ipso meo bladdo similiter de quantum inveneritis ipsa medietate. Et ad seniore meo, domno Borrello, episcopo, ipso meo kavallo quem abet Reinaldus. Et ad domno Richulpho, archidiacono, ipsa tapido meo meliore. Et Adalberto ipso meo pullino cum freno meliore et ipsas meas pelles. Et ad fratre meo Guadaldo ipsa mea ereditate quem habeo in cunctis locis. Et ad Arnaldo, fratre meo, ipsa pecia de terra que est in villa Segetrud, quem emi de Nevolenda vel filiis suis, simul cum ipsa trilia que ibidem est [ut habea]t et possideat in vita sua et post obitum suum liberum sit Sancti Petri. Et ad Elliards, sorore mea, ipsas meas [va]cas cum vitulos eorum et ipsa mea mansione que abeo in Vico. Ad Olibane dimitto in servicio Adalberto [...] litto I de drapos. Et ad Onifredo sacriscrini litto I de drapos meliore et ipso meo prosario. Et ad Erme[mi]ro presbitero ipsa mea pellicia cum suo pellicio et nuzernalos. Et ipso meo alaude quem abeo in Barbeirano de compa[racio]ne dimitto ad Guilielmo, ut teneat et possideat in vita sua et det ipsa tasca ad Adalberto, post obit[um suum] solidum sit Sancti Petri et de ipsa cannonica. Et ad Miro ipso meo alaude quem abeo in Frumigones, ut teneat et possideat in vita sua et det ipsa tasca ad Adalberto; post obitum suum solidum sit Sancti Petri vel ad ipsa kanonica. Et ad Suniario ipsas meas vineas que abeo in Calderos per comparacione vel per donacione [...], ut teneat et possideat in vita sua; post obitum suum, de ipsa cannonica. Et ad Ermemiro ipso meo alode qui est in villa Segetrud, ut teneat in vita sua et det ipsa tasca Adalberto, post obitum suum sit Sancti Petri vel de ipsa cannonica. Et ad [...] ipso meo bove cum ipsas occas et ipsa casa cum ipso clauso qui est in Terrades, quem dimisit mihi Nevolenda femina [...] Sancti Petri, ut teneat Re[chi]nell femina in vita sua et post obitum suum sit Sancti Petri. Et ad Durando ipsa me[a ...] et gonela. Et ipsos meos bacinos meliores ad ipsa cannonica, et padela I similiter. Et ipsos bacinos alios cum alia [pade]lla ad Oliba. Et de ipso meo blad qui est in ipsa mea casa de Vico, ipsa medietate ad presbiteros pro missas, alia medietate ad ipsa cannonica, sicut in verso VIII° scriptum est supra. Et ipsas meas bolcas cum ipsa salina ad Guilielmo. Et ipso meo c[ubo] cum ipsa tonna quem abeo in Artesse ad Adalberto. Et ipsas vineas quem abeo in [...] ad Sancta Maria Riopullo, in ea videlicet ratione ut donet Guadaldu, frater meus, modiatia [...].Et in alio loco [...] de ipso laborato quod abeo cum Guadaldo, fratre meo, sive in

alode Sancti Petri que est de [... ipsa me] dietate [... alia] medietate ad presbiteros. Et ipso manchoso quod debet mihi Guifred kaputscole [...] ad Oliba.

Guitardus levita, qui et sacriscrinii sss qui istum testamentum manu sua corroboravit et firmavit.*

52

[1017 setembre 8- 1018 febrer 24]

Convinença. *Pere, bisbe de Girona, fill de la comtessa Adelaida de Carcassona, jura fidelitat a Borrell, bisbe d'Osona, fill d'Inguilrada, i li promet que l'ajudarà contra qualsevol persona, excepte la comtessa Ermessenda i Berenguer el seu fill, si volguessin desposseir-lo del seu bisbat, dels seus feus, alous, castells i de l'abadia de Sant Feliu de Girona.*

A.* ACV, cal. 9, episc. II, núm . 28.

a. ORDEIG, *Diplomatari de la catedral*, doc. 790, pp. 128-129.

Iuro ego Petrus, episcopus, filius qui sum de Adalaizo comitissa, ut de ista ora in antea non dezebre te Borrello, episcopo, filius qui fuistis de Ingilrada, femina, de tua vita nec de tuis membris neque de tuum episcopatum neque de tuos fevos neque de tuos alodes neque de tuos castellos quos odie aves et in antea cum meo consilio adquisieris; de ista omnia suprascriptura ne ten dezebre ne ten tolre ne no to tolre, nec ego nec alius omo nec femina, per meum ingenium nec per meum assensum neque per meum consilium. Adiutor ero ego Petrus, episcopus suprascriptus, a te suprascripto Borrello ista omnia suprascripta, simul cum ipsa abbadia Sancti Felicis Ierunda, ad abere et atenerere contra omnes omnes vel feminas, ominem vel feminam, qui a te suprascripto Borrello tollere voluerint et voluerit, tulerint aut tulerit, de ista omnia suprascripta, exceptis Ermesindis comitissa et filio suo Berengario. Et ego Petrus suprascriptus si o tenre, et o atendre sicut suprascriptum de me quod ego teneam ad te Borrello suprascripto sine malo inienio adversum te et sine ulla tua deceptione. Et iuro ego Petrus suprascriptus a te Borrello suprascripto ut de ista prima adobertura que mihi adobriria de terra [in comitatu] Ierundense, ego suprascriptus Petrus a te Borrello suprascripto valent [...] aut amplius de ipsa parrochia de Ca[...a te] Borrello suprascripto. Et istum sacramentum suprascriptum et tenre et o atendre a te Borrello suprascripto sine malo inienio et sine tuo inganno et sine tua deceptione.

Hi com in isto pergamino est scriptum o tenre et atendre ego Petrus a te Borrello fors quant men solveras sine forcia.

53

1018, agost, 7

Donació. *Oliba, bisbe d'Osona, a precis de la comtessa Ermessenda, concedeix la parròquia de Torelló al noble Gombau de Besora amb la condició que algun dels seus fills fos clergue de la seu osonenca.*

A.* AEV, carp. VII, núm. 63.

a. JUNYENT, *Diplomatari i escrits literaris*, doc. 60, pp. 89-90.

b. ORDEIG, *Diplomatari de la catedral*, doc. 795, pp. 132-133.

Cum in Christi nomine venerabilis et gloriosus antistes Oliba Ausonensem

ecclesiam apostoli Petri nomine regeret consecratam, excellentissima Deique cultrix petente atque presente domina videlicet Ermesinde, ac annuentibus clericis, Torilionensem ecclesiam Gombaldo viro magnifico tribuit, tali scilicet ratione ut idem Gombaldus predictam ecclesiam tunc inconcusse teneret, si pro ea sicut promissit beati Petri ecclesie ac presidenti pontifici digna obsequia exhiberet, et ut quemlibet de filiis sui ut clericus esset in sede predicta offerret, clericoque effecto filio mox predictam parrochiam concederet, ut tam sumptibus parrochie quam cura paterna dignam Deo observare militiam posset. Quod si absque sui iussu pontificis clericus ille alterius sedis ordinationem susciperet seu possessionem, tunc eius pontifex cuius sedis dictam parrochiam seu aliud quid possideret, funditus auferendi ei potestatem haberet. At si Gombaldus ipse absque filio predictae sedis clerico a luce communi decideret, nihilominus eandem parrochiam antistes assumeret, et ecclesiastico suoque iuri pariter et dominio reformandi licentiam indubitam per omnia possideret.

Facta est carta conventionis, Dominice Incarnationis, anno millesimo nono decimo, anno quoque regni Rotberti regis francorum XXII, VII idus augusti.

Guibertus, grammaticus, scripsit die et anno quod supra.

54

1020, juliol, 15

Dotalia. *En temps del comte Ramon Borrell Manresa fou devastada i es van destruir les esglésies. La comtessa Ermessenda acompanyada del seu fill Berenguer i d'Oliba bisbe d'Osona, acut a Manresa i requerint-ne els béns que foren de Santa Maria i la restaura amb el seu terme i els seus béns.*

[A]. Original perdut.

[B]. Còpia de reparació feta el 10 d'abril de 1077 pel sacerdot Miró.

C.* Còpia de l'any 1346, AHCM, *Llibre de Privilegis*, vol. I, ff. 80-84.

[D]. Còpia perduda de l'any 1422 pel notari Jaume Galceran.

E. Còpia de l'any 1518, pel notari Joan Sala, ACV, cal. 19, núm. 15.

F. Còpia del segle XVII, AEV, vol. 963. Quadern solt sense numerar.

a. MARCA, *Marca hispanica*, ap. CXCIII, col. 1031-1034.

b. JUNYENT, *Diplomatari i escrits literaris*, doc. 63, pp. 93-98.

c. ORDEIG, *Les dotalies*, vol. II, n. 137, pp. 27-31.

d. ORDEIG, *Diplomatari de la catedral*, doc. 809, pp. 143-146.

Quoniam, sicut scriptum est, omne quod antiquatur et senescit prope interitum fit, ideo quedam necessario renovata gaudent essentiali vivificatione, sive que lapsa sunt restauracione, sive que corrupta sunt emendacione. Unde huiusmodi causa est qua novella huius scripture manifesta series in se relatam antique dotis testis asserat veritatem per quam fideles Christi semper possint requirere ac debeant defendere res ecclesie in honore gloriose matris Virginis Marie in Minorisa civitate constructe. Hec igitur cartula iuvenula, quasi filia illi antique compaginata, quasi veternose matri concors, adhibet solacium, per quod recreata vires habeat, per quas predicta ecclesia contra sacrilegos et inimicos Christi se clara voce defendat, cuius vocis auctoritas affirmat prefate ecclesie hoc modo et adquisita et adquirenda excommunicationis retinet nodo. Hic vero quamvis non eadem sit scriptura translata, eadem sunt verba scripture ita relata.

Notum sit omnibus quod facta est persecutio paganorum tempore domini Raymundi comitis et ab eis vastata est civitas Minorisa destructeque sunt ecclesie et a

fundamentis evulse, ita ut non remanserunt in eis volumina librorum sive instrumenta cartarum. Venit autem non post multum temporis domina Ermessendis comitissa cum filio suo Berengario, marchione comite, secum habens domnum Olibanum, pontificem Ausonensem, et requisivit predia atque possessiones ecclesie Sancte Dei genitricis Marie in prefata civitate constructa et cum non invenerit dotem istius ecclesie quam illi fecerunt domnus Georgius episcopus et Suniarius comes, tempore consecrationis, requisivit antiquos inspectores terminorum, sicut legis docet auctoritas, qui ipsam dotem vetustam et amissam prefata persecutione cognitam habebant et terminos parrochie Sancte Marie prefate pleniter agnoscebant, sicuti resonabant in iamdicta dote que amplius quam triginta annos habebat postquam edita fuit a suprafato episcopo. Et fuerunt inventi veridici testes quorum nomina hec sunt: Gaucefredus, Bonusfilius, Perna, Sidela, Honofredus, Ennego. Hii, scientes terminos ab antiquitate dierum locupletati abundanter, non compulsi necessitate sed idonei in veritate, narraverunt de terminis supradicte ecclesie et omnia que fuerunt illi tradita dote vetusta recensentes per ordinem, sicut scriptum est in supra connexa a muribus erosa vel incuria precedente scriptura. Sicut ergo predicti testes narraverunt, clerici vel canonici fideles predicte ecclesie in ea conscripserunt et post Georgium episcopum et Suniarium comitem qui tempore consecrationis constituerunt predicta, etiam Ermessendis comitissa et Berengarius comes, filius eius, assenserunt. Multiplicatus itaque passim terminus vadit ante ipsam turrulam que nunc dicitur de Chinverga femina et pervadit ad locum quem vocant Perelionem et sic descendit in flumen Lubricati et pervadit ad vadum de Navarculis et per oram fluminis predicti suptus ecclesiam Sancti Benedicti, ita tamen per loca unde prefatum flumen discurrit prescripta ecclesia Sancte Marie sua iura retineat. Deinde vadit terminus ad ipsam Plantam et sic per ipsam Chenosam et sic descendit per ipsum flumen ante Matam Archus, quomodo ipsum flumen descendit ad locum quem dicunt Angulum et transit ante ipsum solarium quod fuit Guillermi Bianchi et quomodo ipsum flumen transit ante ipsas Buadas, et sic ascendit per rupem usque ad collem de Terra de Ollariis et sic vadit ascendens in podium super villam cui nomen est Raffechs et sic descendit in flumen quod vocant Cardasarium et pertransit et ascendit per ipsum collem qui ducit ad aquam de Corneto et sic ascendit per domum que fuit de Faquil et subrigit se ad summitatem podii de Altaione et sic pertransit per summitatem serre usque ad ipsum collem de Arbocio et sic descendit ad ipsum sallentem rivi Corneti et sic ascendit per ipsam vallem de Gallicanta et pervenit ad ipsum collem Bassum et pertingit per summitatem ipsius serre ad ipsum Gradum super Vallem Formosam. Deinde vadit sicut aqua vergitur ad ipsam Guardiam super Vallem Formosam et pergit per ipsam artigam Livigelli et vadit per ipsum Balcol Rubeum et pervenit usque in summitatem de ipso Plano de Fals et vadit ad ipsum Collem Bassum de ipsa Guardia Manresana et descendit per ipsam vallem et pervenit ad ipsam serram de Monte Cunillio et sicut aqua descendit pervenit ad ipsam Portellam et descendit in alveo Cardesner. Deinde vadit per rivum de Vinea Mala usque ad villam de Rallo. Deinde vadit ad ipsam serram et descendit ad ipsam Cot et vadit per Ulzinellas usque in alveum Lubricati. Hos quippe terminus fuisse novimus in predicta dote prescripta quam iamdictus antistes cum sepedicto comite fecit ecclesie prefate Sancte Marie de Minorisa, per quam in iure illius et dominatione consignaverunt et corroboraverunt omnes decimas et primitias de possessionibus que infra hos terminos sunt et altaria sive ecclesias que similiter infra hos terminos erant, simul cum ipsis decimis de alode comitali et dominico et cerarum medietatem quas solvebant penitentiales qui erant de ipsis marchiis usque ad flumen Lubricati. Et nos ea que dicimus recte et veraciter testificamus atque iureiurando confirmamus per superannixum iuramentum in Domino. Hec sunt autem nomina ecclesiarum que sunt infra suprascriptos terminos qui resonabant in dote prefata: Sancta Maria de Villa Maiore et Sanctus Fructuosus et Sanctus Ascisclus et Sanctus Iohannes et alie ecclesie que infra suprascriptos terminos erant. Ego quoque Olibanus episcopus, cum

assensu iamdicte domne Ermesendis comitisse sui que filii domni Berengarii comitis, consigno atque confirmo omnes res predictas quas testificati sunt testes suprafati ad opus ecclesie Sancte Marie de Minorisa in iure et dominatione illius ut abinceps quiete et libere ibi permaneat. Si quis autem hoc iniuste dirumpere temptaverit sub anathematis vinculo eum alligamus quousque quod iniuste egerit ad iustitiam reducat, et insuper pro sua temeritate libras duas auri componat prefate ecclesie Sancte Marie.

Actum est hoc idibus iulii, anno Domini XX post millesimum et XXV regni Roberti regis.

Iaucefredus sacer et testis sss. S+ Bonusfilius. Perna. S+Sidela. S+ Ennego. S+ Onofredus. Nos testes hoc testimonium dedimus et iure confirmavimus, sicut supra insertum est.

Hec est tertia pagina vel scriptura ab illa prima dote conscripta et secunda ab illa que prima facta. Exemplar sacrilegis tentibus quod est rediculum quasi captiva cibus absumpta multum perdidit versiculum. Hinc est quod in extrema parte corrupta quedam servat indicia nominum Olibani, episcopi Ausonensis, et comitisse Ermessindis et Berengarii eius filii, comitis Barchinonensis, qui etiam fuerunt firmatores signis vel subscriptionibus suarum manuum omnium rerum supra adquisitarum et iuste deinceps adquirendarum, ut prefata vel sepedicta ecclesia semper possideat et in suo blandimento subiecta diocesi retineat ut nemo vinculum anathematis solvere audeat.

Olibanus sancte Ausonensis ecclesie episcopus et abbas. Ermesindis comitissa gratia Dei. Berengarius gratia Dei comes et marchio. Nos simul cum iamdicto pontifice has condiciones et suprafate dotis reparationem roboravimus et testes ad hec firmanda accedere rogavimus. S+n Gondebaldus Bisorensis. S+ Bernardus, Guifredi filius. Wilielmus levita, huius rei testis. S+ Witardus presbiter, huius rei testis. S+ Ermemiro sacer, huius rei testis. S+ Sonnifredus sacer, huius rei testis. S+ Vivanus sacer, huius rei testis. S+ Miro Sorisensis, huius rei testis. Guifredus levita qui et iudex, qui hunc testimonium fideliter recepi et subscripsi. S+ Witardus iudex sss.

S+ Poncius cognomento Bonusfilius, clericus et iudex, qui hec scripsit et sss. Die et anno prefix.

SSS. Miro, sacerdos ecclesie Sancte Marie civitatis prelibate Minorise, huius pagine scriptor et dotis antique transcriptor III° idus aprilis, anno Domini ab Incarnatione sunt millesimi LXXVIII et est anno XVII° Philippi regis franchorum, et sub sss. prefato die et anno.

55

1021, maig, 1

Adveració testamentària. *Publicació sacramental del testament de Domnuç de Calders a Sant Llorenç de Morunys, elegeix com marmessors al seu fill Guadall, Maier, Gerovard. Dona l'alou de Ventanag a Santa Maria de la Seu d'Urgell perquè el tingui en vida el seu fill Guadall i mort aquest passi a Guillem Ermengol. Dona a la catedral de Vic les possessions que té a Taradell i Tanyà per la salvació de la seva ànima i dels seus familiars. Finalment fa donatius al monestir de Sant Pere de Graudescales, Sant Pere de Rodes i a l'església de Sant Andreu de Calders.*

Condi[ciones sacramentorum ad quarum hordinationem residebat sacerdos Ermengaudus et in] presencia Ermemirus [...] testificat testes prolati quas [...]te et iudice ad comprobando [...]a testium qui hoc testificant sicuti et [...] per Deum patrem omnipotentem et per Ihesum Christum [...] altari Sancti Michaelis, qui est situs intus basilica Sancti [Lauren]cii de [...] mani]bus nostris continemus iurando conta[...] quia nos sup[...] sapemus et de presente eramus et oculis nostris vidimus et aures nostras audivimus [...]cii suum tes[tamen]tum in sua plena memoria et sic mandavit per suum testamentum [... elemo]sinarios Wadallus et Maier et Guervardus et precepit eis et dixit ut si mortuus [...] fecisset sicut et fuit, plenam potestatem abuissent isti sui elemosinarii suprascripti omnem suam elem[osinam pro ani]ma sua. In primis iussit dare ad domum Sancta Maria sedis Urgellensis ipsum suum al[odem que abeb]at in locum que dicunt Ventenago sive in ipsa Perella, in tale videlicet ratione ut teneat filius eius W[adallus in vite su]e et dare faciat mancoso I pro anima sua per singulos annos ad iamdicta Sancta Maria, et post obitum W[adallus remaneat ad G]uilielmo filio Ermemiri, si vivus fuerit, et post obitum illius remaneat ad unum clericum Sancta Mari[a qui a]gere voluerit et post obitum illius remaneat ad ipsa canonica Sancta Maria. Et si episcopus aut ullus homo tollere [voluerit de ipsa can]onica fiat solidum de Wadallo vel de posterita sua. Et iussit remanere ad domum Sancti Petri sedis Vico ipsum ala[udem que abebat in] Taradello vel in parochia Sancti Genesi et ipsum alaudem que abebat in Taniano pro anima sua vel de matre s[ua ...]eracione ut teneat filius eius Wadallus, et post obitum illius remaneat ad Umberto filio Guervardo, si vivus fuer[it...]erit, et post eius obitum remaneat ad unum clericum Sancti Petri quale Wadallus eligere voluerit, et post obitum illi[us rema]neat ad ipsa canonica Sancti Petri. Et si episcopus aut ullus homo tollere voluerit de ipsa canonica fiat solidum de posteritate de W[adallo]. Et iussit dare ad domum Sancti Petri cenobii qui est situs in Scalas, valle Lordensis, ipsum alaudem que abebat in valle Lordensis vel in Currizano. Et iussit remanere ad domum Sancti Petri Rodas ipsum alaudem que abebat in Vulpilieras sive in villare. Et iussit dare ad domum Sancti Andree de Callarios ipsa vinea Avedona qui fuit de Elias, clerico, in tale videlicet ratione ut teneant ipsi clerici qui tenuerint ecclesiam Sancti Andree, unum post alium, et teneant per manu Wadallo vel de posterita sua qui stara in ipsa sala. Et ipso manso que abebat ad ipsas Bennas cum ipso alaude que ad ipso maso pertinent mandavit dare ad Sancti Michalis cenobio de ipso Falio. Et ipsas vineas que abebat in Bedalona in locum que dicunt Valle Aurea, qui fuerunt de Raimundo et ipso maso que abebat in Sancti Minati qui fuit de Raimundo, filio suo cum terras et vineas et cum ipso bosco quod ille ibi adquisivit, precepit dare a Sancti Cucuphati cenobii pro anima sua vel filio suo Raimundo. Et iussit remanere ad domum Sancti Andree de Castrocirvi ipso clauso que abebat prope ipsa mansion de Leopardo. Et ad Sancti Petri de Castro Bellito ipsa egua qui fuit de Igela in sua ornamenta. Et ad Sancti Vincencii de Callarios ipsa maliola que plantavit Leopardo ad ipso Curso, in tale videlicet ratione ut teneat ipsi clerici qui cantaverint ecclesiam Sancti Vicencii per manu de Wadallo vel posterita sua. Et a Sancta Maria de Castro Rubio ipsa vinea que plantavit Adroario in tale pactum ut teneant ipsi clerici quod cantaverint ipsa ecclesia Sancta Maria. Et iussit dare ad Sancti Benedicti cenobii ubi corpus eius requiescit, ipso suo mulo cum sella et freno, et su espada spanesca cum ipso adobo qui fuit de Willelmi. Et ipsum alaudem que in castrum filii Wadamiri abebat vel ad ipsos Torrents in tale videlicet ratione ut redimat Wadallus, filius eius, et det uncias II de auro ad iamdicto monasterio. Et ad Sancti Fructuosi qui est situs in Campo Baias ipso suo solarario de Baias cum mansiones et terras et vineas et ipsos pratos et ipsos canedos et fontes cum ipsas cabaneries qui ad eius alaudem pertinent, totum ab integrum, in ea videlicet ratione ut teneant ipsis clericis qui

ecclesiam Sancti Fructuosi decantaverint, per manu filii sui Wadalli, et dent mancoso I ad Sancti Geralli per singulos annos quia sic est suum directum per sua carta. Et iussit remanere ad uxor sua ipsos castros Rubio et Ardesa cum illorum termines, et post eius obitum a filio suo Wadallo. Et ipsos kastros Miralias et Seguro cum illorum termines, ipsum suum directum a filio suo Wadallo. Et a filia sua Wilia ipso kastro que vocant Casteleto ab ipsa parochia cum eius termines et ipsos alaudes totum ab integre, et ipsem alaudem de Antizs cum casas et terras et vineas, cultum et incultum totum ab integrum . Et a filio suo Wadallo ipsum alaudem que abebat a Sancti Fructuosi cum casas et terras et vineas et ipsa ecclesia Sancti Fructuosi qui infra est, totum ab integrum. Et ad uxor sua ipsa Sala que abebat in Callarios, cum terras et vineas et molinos cum omnem alaudem que infra terminos de Callarios abebat. Et post eius obitum remaneat a Wadallo, filio suo. Excepere que simul Dom[nucio et ..] ndis dare a Sancti Benedicti cenobii modiatas III de vineas in Bedelona, et in Callarios et B[edelona ...] semodiatas III°. Et alium alaudem que remanet in Bedelona, a filio suo Wadallo. Et ipsum alaudem de Mar[fano...] ipso Suliolo: casas et curtes, terras et vineas et mulinos, boschos cum omni genera arborum, totum ab inte[grum], et ipsum alaudem que abebat in Pedrosa, idest sunt: casas cum terras, cultas vele remas et [omnes] arbores qui infra sunt [...alo]dem que abebat ad ipso Pugo de Iema, casas terras et vineas et boscos et omnes arbores que infra sunt [...] cum alaudem qui fuit de Davit vel de Cristiana: casas cum terras et vineas et omnes arbores qui infra sunt, propter man[...]. In tale conventum ut redimat filius eius Wadallus ipsum alaudem suprascriptum uno [.. Et si redime]re non vult redimat filia eius Guilia. Et si noluerit potestatem abeant ipsi elemosinarii [...] ipsum alaudem et vindere et reddere suos débitos. Et que remanet dare pro a[nima..] dem det ipsas uncias X in manu de suos elemosinarios, et illi faciant sic suprascriptum [est. Et alios] alaudes que remanent in cunctisque locis remaneant ad uxori sue, et post [...] alaudem de Ierundensis. Et ipsum remaneat a filio suo Wadallo. Et ad domum Sancta Maria Riopollensis mula I et parilio I meliore de ennapos. Et a Sancti Martini cenob[ii...]at limodganos. Et a Sancti Laurenti cenobii Lordensis uncias II et it ipsum valentem [...] filio suo Wadallo ipsa sua spade et ipso alsbergo meliore. Et alio alsbergo iussit vin[dere...] dare pro captivis. Et sua callaria maiore cum cremalios pro anima sua. Et alias dua callarias iussit remanere ad uxori sua. Et de ipsos asinos et de ipsos bovos, ipsa medietate pro anima sua. Et [...] Et alium abere mobile que remanet medietatem pro anima sua et alia medietate a filio suo Wadallo. Et postea inunxit per suum verbum ipsa sua vascula, maiora vel minora, redimere a filio suo Wadallo et a Uuifred [...] mancosos VI. Et a Undisclo, sacer, quartas III de ordei et modios III de vino. Et cum hoc omnia ordinavit per suum verbum vel per suum testamentum adhuc loquela plena et memoria integra postea sic obiit de hoc seculo in mense februario. Et nos suprascriptos testes sic iuramus quia quantum in istum iudicio testificamus verum est nec nullo fraus nec malo ingenio hic inpressum non est, set secundum volumptatem ipsius conditus est factus vel editus est. Et ea que sumus recte et verasciter testi[fi]camus atque iuramus per subtus annexum iuramentum in Domino.

Lade condicione die kalendas madii, anno XXmo. V^o regnante Radbertus rex.

Wadaldus, archilevita sss. Sig+num [Ma]ier. Sig+num Guervardus manimesores sumus de hac causa. Undiscus, presbiter sss. Sig+num Eimerigo. Sig+num Miro. Nos testes sumus et hunc iuramus et infra sex menses eventilavimus.

Sss. Arnallus, iudex sss. Galindus, levita sss. Ermemirus, sacrista sss. Sig+num Gilabertus. Sig+num Seniofredus.

S+ Wifredus, presbiter, qui has condicione scripsi et sss die et anno quo supra.

1021, maig, 13

Execució testamentària. *Sendred sacerdot i Esmerada, marmessors del difunt Ramió, donen a Sant Pere de la Seu de Vic una casa a l'apèndix del castell de Savassona. Fa aquesta donació al sacerdot Sendred que el tindrà mentre visqui i que després passarà el sacerdot, Unifred, sagristà de la seu de Vic, i els seus successors.*

A.* ACV, cal. 6, núm. 842.

a. ORDEIG, *Diplomatari de la catedral*, doc. 812, pp. 147-148.

In nomine Domini. Ego Sendredus sacer et Esmerada femina donatores sumus ad Domino Deo et Sancto Petro sedis Vicco. Propterea sic dona[mus tibi] casa cum solo et superposito, curte et orto, et ipso clauso et ipsa trilia simul cum terra et ipsos arbores de multas ieneras que ibidem sunt et ipso eremo. Manifestum est enim quia precepit nobis condam Ramione ut cartam fecissemus de iamdicta omnia nominata ad Domino Deo et Sancti Petri propter Deum et remedium anime eius per suum testamentum, unde iuditium obligatum tenemus infra meta temporum ut donare fecissemus, sicuti et facimus. Et est ec omnia nominata in comitatum Ausona et in apenditio castrum Savasona, prope Petraffita. Et afrontat iamdicta omnia nominata: de parte orientis in ipso alaude de Sancti Petri Rodas, et de meridie in terra de Olibane vel Bella femina, et de occiduo in via vel in vinea Guifredus, et de circii in terra Sancti Petri sedis Vico vel de Sancti Stephani de villa Tavernolas. Quantum in istas afrontaciones includunt sic donamus ipsa predicta omnia quod superius resonat ad Domino Deo et Sancto Petro sedis Vico ab integrum, cum exio vel regressio suo, in tale videlice ratione ut Sendredus sacer teneat in vita sua et aprendere faciat ipso quarto de iamdicta ec omnia nominata, et post obitum suum remaneat ad Unifredus sacer, sacriscrini sedis Vico, in diebus vite sue sine blandimentum de ullumque ominem tam episcopus quam clericos vel laicos, quam persona ominum; et post vite sue vadat de sacriscrini in sacriscrini qui cantet Sancti Petri sedis Vicco sine blandimentum de maiore sacriscrinio. Et qui hoc disrumpere voluerit ab Iudam Scariot participationem accipiat et extraneus sit de sancta Dei Ecclesia, et in antea ista donatio firma permaneat omnique tempore.

Facta ista carta donatione III idus madii, anno XXV regnante Robertus rex.

Sendredus sacer sss* +Esmerada femina qui ista donatione fecimus et firmare rogavimus. + Mirone. + Seniofredus. Mirone subdiacono sss*

Seniofredus sacer scripsit et die et sss anno quod supra.

1022, agost, 24

Testament. *Radulf, ardiaca, atorga el seu testament en que elegeix com marmessors a Sunyer, Miró, Duran i Guadall. Fa donacions de bestiar i altres béns a Sant Pere de Vic, al monestir de Sant Benet de Bages. Fa donació del seu alou de Navarcles als seus fills Sunyer i Guadall. L'alou del Buc el dona al seu fill Unifred i el castell de Rocafort pel seu fill Odó.*

A.* AHCM, perg. Sant Benet de Bages, n° 5.

B. ACA, Monacals, Sant Benet de Bages, n° 2266.

In Dei nomine. Ego Randulfus, archilevita, iacens in lectulo meo in egritudine et timeo ne veniat mihi repentinum causus mortis, set spero in Dei misericordia. Et ideo hunc testamentum de rebus meis fieri decrevi et volo ut quiquid in hunc testamentum subtus fuerit scriptum firmum permanead. Propterea precor vos, amicis meis, id est, Suniario et Mirone et Duran et Guadaldus, precor vos iamdicti helemosinarii mei ut in qua ora mors michi evenerit de ista passione aut de alia usque alium testamentum faciam, apprehendere faciatis omnem rebus meum et dare pro anima mea, sicut ego vobis mando. In primis, de ipsas meas vakas que abeo, dare faciatis a domum Sancti Petri Vico, ad ipsa kanonica, ipsa medietate. Et a domum Sancti Benedicti cenobii pullinos duos quod ego hemi in isto anno, filios asine. Et pellicia huna qui est in Vico, cum ipso superpellicio, dare faciatis ad huno clerico per missas. Et ipsos trapos quem ego abeo in Vicho, dare faciatis ad clericos per missas, cum ipsos plumacios. Et de meum panem et vinum quem abeo in isto anno, dare faciatis ipsa medietate et de ipsa medietate faciatis tres parte: huna parte pro anima mea; et de alia parte solvere faciatis meos debitos, quantum abundat¹ Et ipsos meos boves que abeo in Lavinera et in ipsa Ozernosa sive in Navarculas, remaneant ad mea mesnada per laboracione. Et ipsum meum argentum que ego commendavi ad Arnusto de Beguiro, dare faciatis pro anima mea. Et ipsum meum Librum Iudicum vindere faciatis et ipsum precium pro anima mea; et ipsos alios libros quem abeo remaneant ad Sancta Maria pro anima. Et ipsa somera, cum filia sua, remanead ad Trasegoncia et ad filio suo Unifredo; et alium asinum que dicunt borrello, remanead ad Sancta Maria, ad ipso signo restauracione. Et ipsa mula maiore, cum ipso alsebergo, remanead ad Suniario; et alia mula, remanead ad Trasegoncia;² et ipsas alia medietate de ipsas vakas, remaneat ad Trasegoncia et ad Hunifredo. Et ipsum alaudem quem abeo in Navarculas, id sunt, kasas cum kasalibus, ortis, ortalibus, molinis, molinaribus, cum illorum aquisductibus vel reductibus et cum illorum glevares, arboribus omni genere qui ibidem sunt, cum illorum fontes qui ibidem sunt, terris, vineis, cultum vel eremum, lapides seu ligna, cum omni hedificacione qui ibidem est et non est, remaneat ad Suniario et a fratri suo Wadaldo, exceptus ipsa parochia que nuncupant Sancta Maria, que ego concessi ad Suniario cum suis primiciis et decimis que ad ecclesia consecrata pertinet; exceptus ipsum alaudem quod ego hemi de Bradila et de Guilielmo et de Leopardo, que ego dono ad Hunifredo, simul cum alio alaude quem abeo in castrum Tonna, id sunt, casas et closos duos, qui fuit de Seniofredo et de Dato. Et in ipso Bugo ipsum alaudem que ibi abeo: kasas cum curte et terras et vineas, quantum ibi abeo vel abere debuero; in tale videlicet racione ut ipsum iamdictum alaudem teneat mater eius in vita sua, et post vero obitum suum remaneat ad iamdicto Hunifredo; et de ipsas vakas,³ similiter faciat et tenead in vita sua. Et ipsum castrum de Nespola, que dicunt Rokaforte, cum suis termines et cum suis silvis et suis garricis et terras et vineas, cultum vel eremum, sive cum ipso monte que dicunt Virgilio, cum silvis et garricis, usque ad terminum de Uliastrello, remanead ad Odone cum ipso alaude quod hemi de Ermemiro, simul cum ipsa parrochia de Sancta Maria de Palacio de Veca, exceptus ipsum alaudem de Trasegoncia et exceptus ipsa vinea de Duran. Et ipsum alaudem de Uliastrelo cum suos termines, remanead ad Amaltrud. Et ad Odo, pariliata huna de terra in terminio de Lavinera, in locum que dicunt Ozernosa. Et ipsum alaudem de Boscheto, id sunt, terras et vineas cum silvis et garricis et kasas cum curtes, remanead ad Gerberga. Et ad Sala, ipsas vineas et terras quem abeo in terminio de Agilar, qui mihi avenit per comparacione et per aliasque voces, remaneant ad Sala simul

¹ *Ratllat* et ipsa tercia parte remaneat ad mea mesnada, unde vivat isto anno.

² *Espai rascat*.

³ *Espai rascat*.

cum ipsa terra qui est super pariliata⁴ [de Odo]. Et ipsum castrum que dicunt Agilar cum suos termines et ipsa Lavinera cum suos termines, remaneand ad Suniario, quantum ibi abeo vel abere debuero per quacumque voces. Et ipsum alaudem de villa Girilde, quod ego hemi de Regimundo commite sive per quacumque voces, remaneat ad Trasegoncia ut teneat et possideat in vita sua sine ullum blandimentum omnium; post vero obitum suum, remaneat ad hunum de filiis suis, qualem eligere voluerit. Et ipsos cubos et ipsas tonnas qui sunt in Navarculas remaneant ad Suniario et ad Guadaldo, exceptus ipsa tonna de Trasegoncia. Et ipsas tonnas cum ipsos cubos qui sunt in Guadelos remaneat ad Suniario, exceptus ipsos de Trasegoncia. Et ipsos cubos et ipsas tonnas de Agilar remaneant ad Suniario et ad Sala.

Hec omnia ordinavit Randulphus, in sua memoria, nono kalendas setember, anno XXVII regnante Radebertus rex.

Et ego Lobatone sacer confirmo nomen Randulpho propter suam iusionem et sss quia ille non potuit propter suam egritudinem. Sig+num Suniario. Sig+num Mirone. Sig+num Durandus. Sig+num Guadaldus. Nos elemosinarii sumus. Sig+num Regimundo. Sig+num Guisadus. Sig+num Suniario. Nos testes sumus. Suniarius levita sss*.

Lobatone sacer, qui hunc testamentum scripsi et sss die vel anno quod supra, cum literas fusas in verso quinto, ubi dicebat: ipsa tercia parte ad ipsa mesnada.

58

1022, octubre, 10

Adveració testamentària. *Publicació sacramental del testament de Radulf ardiaca fet a l'altar de Santa Maria de Navarcles en presència del jutge Guifré. Fa donac a la canònica de Sant Pere de Vic i al monestir de Sant Ben de Bages. Fa donació del seu alou de Navarcles als seus fills Sunyer i Guadall i de l'alou del Buc al seu fill Unifred i el castell de Rocafort pel seu fill Odó.*

A.*ACV, cal. 6, núm. 1374.

a. UDINA, *La successió testada*, doc. 123, pp. 300-303.

b. ORDEIG, *Diplomatari de la catedral*, doc. 826, pp. 162-164.

In Dei omnipotentis nomine. Hec est sacramentalis condicione de confirmacione ultima volumptate condam Randulphi, archilevita, ad cuius e[xor]dinacione residebant sacerdotes Lobatone et Gondemare sive iudex Wifredus, levita atque presenciales David levita, Mirone, Alienardo et aliorum bonorum hominum, ibidem adsistencium. Testificant testes prolati quas proferunt his viris, id est, Suniario archilevita et Mirone et Durandus stque Guadallus, ad comprobandum causa helemosinaria de condam Randulpho, arcilevita condam, in faciem supradictos sacerdotes vel iudice. Et hec sunt nomina testium qui hoc testificant sicuti et iurant, id est, Raimundo et Wisado atque Suniario. Iurati autem dicimus in primis per Deum Patrem omnipotentem et per Ihesum Christum, filium eius, Sanctumque Spiritum, qui est in trinitate unus et verus Deus, et per reliquias Sancte Marie, virginis Christi, cuius baselica sita est in loco vocitato Novarculas, supra cuius sacrosancto altario has condiciones manibus nostris continemus et iurando contagimus, quia nos suprascripti testes scimus et bene in veritate notum est nobis et oculis nostris

⁴ *Segueixen els mots ipsa pariliata, per error*

vidimus et aures audivimus et de presente eramus ad ea ora quando iacebat prephatus condam Randulphus detemptus egritudine, adhuc loquela plenus et memoria integra. Et unc, nos videntes et audientes, sic comendavit vel iniuncxit omnem suam helemosinam et distribuere pro anima sua, sicut ille eis iniuncxit per suum tetsamentum et suum verbum. In primis iussit dare de ipsas suas vaccas ad domum Sancti Petri sedis Vico, ipsa medietate ad ipsa cannonica. Et a domum Sancti Benedicti cenobii iussit dare pullinos duos asinos quod ille emit presenti anno. Et pellicia unacum ipso superpellicio, qui est in Vico, iussit dare ad uno clerico per missas. Et ipsos drapos que habebat in Vico iussit dare ad clericos per missas, cum ipsos plumacios. Et de suum panem et vinum que abebat in isto anno, dare faciatis ipsa medietate et de ipsa medietate faciatis tres parte: huna parte pro anima mea; et de alia parte solvere faciatis meos debitos, quantum abundat¹ Et ipsos meos boves que abeo in Lavinera et in ipsa Ozernosa sive in Navarculas, remaneant ad mea mesnada per laboracione. Et ipsum meum argentum que ego commendavi ad Arnusto de Beguiro, dare faciatis pro anima mea. Et ipsum meum Librum Iudicum vindere faciatis et ipsum precium pro anima mea; et ipsos alios libros quem abeo remaneant ad Sancta Maria pro anima. Et ipsa somera, cum filia sua, remanead ad Trasegoncia et ad filio suo Unifredo; et alium asinum que dicunt borrello, remanead ad Sancta Maria, ad ipso signo restauracione. Et ipsa mula maiore, cum ipso alsebergo, remanead ad Suniario; et alia mula, remanead ad Trasegoncia;² et ipsas alia medietate de ipsas vakas, remaneat ad Trasgoncia et ad Hunifredo. Et ipsum alaudem quem abeo in Navarculas, id sunt, kasas cum kasalibus, ortis, ortalibus, molinis, molinaribus, cum illorum aquisductibus vel reductibus et cum illorum glevares, arboribus omni genere qui ibidem sunt, cum illorum fontes qui ibidem sunt, terris, vineis, cultum vel eremum, lapides seu ligna, cum omni hedificacione qui ibidem est et non est, remaneat ad Suniario et a fratri suo Wadaldo, exceptus ipsa parochia que nuncupant Sancta Maria, que ego concessi ad Suniario cum suis primiciis et decimis que ad ecclesia consecrata pertinet; exceptus ipsum alaudem quod ego hemi de Bradila et de Guilielmo et de Leopardo, que ego dono ad Hunifredo, simul cum alio alaude quem abeo in castrum Tonna, id sunt, casas et closos duos, qui fuit de Seniofredo et de Dato. Et in ipso Bugo ipsum alaudem que ibi abeo: kassas cum curte et terras et vineas, quantum ibi abeo vel abere debuero; in tale videlicet racione ut ipsum iamdictum alaudem teneat mater eius in vita sua, et post vero obitum suum remaneat ad iamdicto Hunifredo; et de ipsas vakas,³ similiter faciat et tenead in vita sua. Et ipsum castrum de Nespola, que dicunt Rokaforte, cum suis termines et cum suis silvis et suis garricis et terras et vineas, cultum vel eremum, sive cum ipso monte que dicunt Virgilio, cum silvis et garricis, usque ad terminum de Uliastrelo, remanead ad Odone cum ipso alaude quod hemi de Ermemiro, simul cum ipsa parochia de Sancta Maria de Palacio de Veca, exceptus ipsum alaudem de Trasegoncia et exceptus ipsa vinea de Duran. Et ipsum alaudem de Uliastrelo cum suos termines, remanead ad Amaltrud. Et ad Odo, pariliata huna de terra in terminio de Lavinera, in locum que dicunt Ozernosa. Et ipsum alaudem de Boscheto, id sunt, terras et vineas cum silvis et garricis et kasas cum curtes, remanead ad Gerberga. Et ad Sala, ipsas vineas et terras quem abeo in terminio de Agilar, qui mihi avenit per comparacione et per aliasque voces, remaneant ad Sala simul cum ipsa terra qui est super pariliata⁴ [de Odo]. Et ipsum castrum que dicunt Agilar cum suos termines et ipsa Lavinera cum suos termines, remaneand ad Suniario, quantum ibi abeo vel abere debuero per quacumque voces. Et ipsum alaudem de villa Girilde, quod ego hemi de Regimundo commite sive per quacumque voces, remaneat ad Trasegoncia ut teneat et

¹ *Ratllat* et ipsa tercia parte remaneat ad mea mesnada, unde vivant isto anno.

² *Espai rascat*.

³ *Espai rascat*.

⁴ *Segeixen els mots* ipsa pariliata, *per error*

possideat in vita sua sine ullum blandimentum omnium; post vero obitum suum, remaneat ad hunum de filiis suis, qualem eligere voluerit. Et ipsos cubos et ipsas tonnas qui sunt in Navarculas remaneant ad Suniario et ad Guadaldo, exceptus ipsa tonna de Trasegoncia. Et ipsas tonnas cum ipsos cubos qui sunt in Guadelos remaneat ad Suniario, exceptus ipsos de Trasegoncia. Et ipsos cubos et ipsas tonnas de Agilar remanere ad Suniario et ad Sanla. Et cum hec omnia ordinavit vel iniunxit condam Randulfus, archilevita, in sua loquela plena et memoria integra, et postea sic obiit de hoc seculo antequam de hac re suam permutasset voluntatem in mense isto septimbrio, qui iam preteritus est.

Suniarius archilevita sss* Sig+ Mirone. Sig+ Durandus. Sig+ Guadallus. Nos qui sumus isti testes hi testificant verum est et sic confirmamus per superadnixum iuramentum in Domino.

Late condiciones VI idus octubre, anno XXVII regnante Rodberto rege.

Sig+num Raimundus. Sig+num Guisadus. Sig+num Sunierus. Testes sumus de hac causa et hunc sacramentum quoram iamdicto sacerdote et iudice legaliter testificavimus. Guifredus levita, qui et iudex, et hoc legaliter ediit et sub sss*.

Gauzfredus presbiter, qui has condiciones scripsit et sub sss die et anno quod supra.

59

1023, novembre, 3

Convinença. *Guillem de Mediona, levita, estableix un conveni amb el bisbe Oliba i els seus canonges pel qual cedeix el castell d'Aguilar (Osona) a la Seu de Vic, a canvi el bisbe i els canonges li concedeixen la tinença del mateix castell d'Aguilar i dels de Tous, Ocelló i Montbui amb facultat que el tingui el seu fill clergue que ell mateix elegís. Com a cens ell i els seus successors oferiran una refecció anual a la canònica en la festa de Tots Sants.*

A.* AEV, vol. VIII, núm. 114.

a. JUNYENT, *Diplomatari i escrits literaris*, doc. 77, pp. 121-122.

b. ORDEIG, *Diplomatari de la catedral*, doc. 837, pp. 171-172.

In Dei eterni nomine. Ego Guilelmus, levita, donator sum Domino Deo et sede Sancti Petri apostoli Ausonensis Vico, et in dominio domne Olibane antestite, seu chanonico gregi ibidem Deo militanti. Per hunc pactum precarie scripture, dono iam dicte domui Sancti Petri alodem meum proprium quem habeo in comitatu Ausona, id est castrum Agilare cum omni edificio vel municione sui, atque domos cum curtes et ortos, terras et vineas cultas et ermas, cum arboribus atque pratis et pascuis et eorum pertinentiis. Et advenit mihi iam dicta omnia per voce parentorum meorum sive per comparatione, vel per quamcumque profligationem vel acquisitionem. Et habet affrontaciones: de parte orientis in strada publica que pergit de Acuapartita contra Puioloregio; de meridie in eodem Puioloregio vel in ipsas Codinas; de occiduo in via que vadit de villa Gerilde ad Sancta Maria de Tonna, de circi in ipso Prato de Tunda. Quantum infra prescriptas afrontaciones habeo vel habere debeo, libenti animo, confero omnipotenti Deo, eiusque apostolo Petro supra dicte sedis Vico. Annuente iam dicto Oliba pontifice atque chanonicis recipio ad restaurandum et reedificandum in ipsa Marcha extremitatis Ausone in partibus Spanie, id est Monteboi vel Ocilione, atque castrum Tous cum eorum terminis vel pertinentiis cultis vel ermis. Eo scilicet tenore vel pacto ut dum ego vixero omnia teneam vel possideam in subiectione Sancti Petri et eiusdem pontificis qui supradicta

mihi et meis voluerit observare, debiteque disponere. Post vero meum discessum, et quod dono et quod accipio habeant successores mei clerici quibus ego elegero vel iam dicta destinavero, in subiectione vel servicio Sancti Petri et eiusdem pontificis, recte hoc observantis, et non liceat mihi nec ipsis eligere alium successorem post terminum vite illorum. Ex predicta autem donatione mea faciant censum vel recognitionem Sancto Petro et ipsius chanonis, refeccionem ad Omnium Sanctorum festivitatem. Post obitum vero meorum successorum quibus relinquo iam dicta omnia, solide et libere deserviant suprascripta omnia scilicet ipsius et mea in potestate Sancti Petri supradicte sedis cum omni utilitate vel edificio quod ibi ego vel illi adiecerint, ut Deus omnipotens propicietur delictis meis vel parentorum meorum. Si quis autem episcopus hoc pactum dirumpere voluerit supradicta quod ibi dono mihi vel ad meos redeat, si sua accipere voluerit, pro temporali autem vinculo componat mihi vel meis hoc quod resonat in scriptura mihi facta. Si autem ego aut ullus ex meis heredibus hoc dirumpere tentaverit nichil effecti obtineat, set omnia a me conlata in quadruplum suprascripte ecclesie componat. Et hec scriptura omni tempore maneat inconculsa.

Facta charta donacionis, III nonas novembris anno XXVIII regnante Rodberto rege.

Guifredus levita qui et iudex, sub sss.* Salomon, sacer et iudex, sss.* Wilielmus levita sss,* qui ista carta rogavit scribere et testes firmare. Wilielmus levita +.* Richulfus archilevita sss.* Suniarius arkilevita sss.* Bonefilio sacriscrinius +.* Galindus sacer sss.*

CHNIΩΦPHΔVΣ, levita qui ista carta scripsit sss die et anno quo supra.

Seniofredus suprascriptus levita qui suprascripta conscripsit cum superpositis literis in quarto versu et in undecimo sive in duodecimo integrum versiculum, et rasis et emendatis tribus extremis die annoque prefixo.

60

1023, novembre, 4

Convinença. *Oliba, bisbe de Vic, juntament amb els canonges de Vic encomanen a Guillem de Mediona els castells de Montbui, Ocelló i Tous, situats a la marca, per tal que els restauri i reedifiqui a canvi del castell i l'alou d'Aguilar. Ell i els successors que nomeni els tindran en servei de Sant Pere i del seu bisbe.*

[A]. Original perdut.

B.* Còpia de l'any 1176, ACV, cal. 9, episc. II, núm. 30.

a. JUNYENT, *Diplomatari i escrits literaris*, doc. 78, pp. 122-126.

b. ORDEIG, *Diplomatari de la catedral*, doc. 838, pp. 172-173.

In nomine sancte et individue trinitatis. Ego Oliba, gratia Dei episcopus sancta ecclesie Ausonensis apostolici Petri sedis Vici, cum omni congregatione ibi degenti, donators sumus tibi Guillelmo levite. Manifestum est enim quia haccidit sterelitas famis et inopia siccitatis huic nostre regioni; propterea plurimi ex cultoribus petierunt Tolosanum, et pro hac necessitate maxima pars terre nostre venit in vastatione heremi, maxime que ipsa marcha prefate sedis nostre, scilicet chastrum Montebovi et Tous, cum terminis et adiacenciis illorum. In tantum ut chastra funditus everterentur preter quod Fruia episcopus incoavit facere in turrim Monteboi. Propterea per hanc seriem precarie scripture donamus tibi Guillelmo in suprascriptam marcham cum suis castris, scilicet Monteboi necne et Ocilione sive Tous, cum omnia que ad illos pertinent ad restaurandum

seu ad edificandum contra gentem paganam vel perversos christianos ibi male insidiantes vel contra possessionem ecclesie nostre adversantes, ut omnibus diebus vite tue teneas et possideas in subiectione nostre matris ecclesie suique episcopi. Et si ego aut successores mei episcopi ibi laborationem dominicam voluerimus facere, cum tua voluntate hec faciamus et non per vim. Et quia super edificationem castrorum quod ibi exerces ad salvationem christianorum accipimus de te tuum alodem, id est, castrum Agilare cum omni alode quem ibi habes, sicut resonat in scriptura quod exinde fecisti ad opus nostre matris ecclesie, ideo confirmamus tibi et tuum et nostrum, ut omnibus diebus vite tue teneas et possideas et perfruaris in subiectione Sancti Petri suique episcopi. Et post suum discessum similiter teneant predicta omnia ipse clericus aut ipsi successors tui clerici quos tu elegeris, et iamdicta chastra vel eorum pertinencia relinqueris vel destinaveris in servicio Sancti Petri suique episcopi, et persolvant ipsam recognitionem per singulos annos ad festivitatem Omnium Sanctorum, quem admodum stabilitum est in scriptura quod nostre ecclesie fecisti, et non licet ad tibi nec ipsi cleric vel clericis eligere alium successorem post terminum vite ipsorum. Et non liceat aliquid de suprascriptis chastris et eorum pertinenciis tibi nec illis vendere nec commutare nec alienare vel donare, nisi sub iure nostre matris ecclesie nobis aut successoribus nostris. Post obitum autem illorum, cum omni inmelioratione remaneat solidum et liberum, tuum et nostrum, in potestate iamdicte nostre matri ecclesie suique episcopi. Et sic de nostro iure in tuo tradimus dominio et potestate et hoc quod tibi donamus et de te accepimus, cum exiis et regressiis, et terminus et affrontationes illorum ab integrum, quem legalis auctoritas ita commendat ut terras que tali modo per precariam conferuntur si chanonem qui constitutes est singulis annis fuerit redditus placitum constitutum qui propter edificationem est stabilitus nullatenus potest dirrumpi. Quod si ego Oliba, episcopus, aut ullus ex successoribus meis, aut comes aut aliqua persona hominum, qui hoc inrumpere vel infringere voluerit, hunc pactum ei resistat, et pro temporali vinculo quinque milia solidos argenti optimi spanici vobis componat, propter vestrum edificium et vestrum alodem solidum vobis reddat, et sic ista scriptura firma perseveret in secula.

Facta ista carta pridie nonas novembris, anno XX° VIII° regnante Rodberto rege.

Oliba, sancte Ausonensis ecclesie episcopus +. Salomon, sacer et iudex, sss. Guibertus grammaticus sss. Arnulfus levita sss. Guifredus levita qui et iudex sub sss. Riculfus archilevita sss. Suniarius archilevita sss. Arnaldus levita sss. Guillelmus levita sss. Adalbertus levita sss. Bonefilio sacriscrinius +. Galindus sacer sss.

Seniofredus, levita, qui suprascripta conscripsi cum superpositis litteris in III° versu et in VI° et in VIII° sive in X^o et integrum versiculum super undecimum et in duobus locis super XII° et rasam partem in penultimum et sss subscripsi die et anno quo supra.

61

1023, desembre, 21

Donació. *Guillem sacerdot dona a la canònica de Sant Pere de Vic un alou al terme del castell de Gaià, a Codinac. En reté l'usdefruit durant la seva vida i estableix que després de la seva mort passi a Guadamir i als descendents de Guillem, sacerdot.*

A.* ACV, cal. 6, núm. 1376 bis.

a. ORDEIG, *Diplomatari de la catedral*, doc. 840, pp. 174-175.

In nomine Domini. Ego Guillelmus sacer donator sum a Domino Deo et ad

canonicha Sancti Petri ipsos meos alodios qua habeo infra termino Gallianensi. Id sunt casas cum solios et superpositos et curtes et ortis et ortalibus et columbarii et torcularii et casalibus et terras et vineas, cultas et ermas, cum eorum arboribus qui infra sunt; quantum hodie habeo et in antea habere et potuero. Et dono in tali convenientia que teneat ego in vita mea et donet ipsa tascham qui inde exiit de ipsa hec omnia suprascripta fideliter a Sancti Petri ad ipsa chanonica. Et post obitum meum teneat Guadamir in vita sua cum filiis et filias meas de me Guillelmi. Et donent ipsa tascha simul, et non potuit vindere, nec donare, nec comutare, nec alienare nisi ad chanonica. Et post hobitum Guadamir simul teneant filii et filias de me Guillelmi. Et post hobitum illorum totis remaneat solidum et liberum ad ipsam channonica Sancti Petri. Et est ipsa hec omnia iam superius scripta in comitatu Minorisa, in castro Gallianensi, in locum quem dicitur Cudinag vel in ipsas Artiges vel in eius aiacenciis. Et affrontad de oriente in via que vadit de Cudinag ad ipso Lenar vel in ipsa strada qui pergit de Menresa ad ipso Grad de Pinos, de meridie in ipsa via qui descendit de ipso Lenar ad ipso Suler de Cudinag, de occiduo ad ipsa font sive in ipsa serra de Ruvira de Vilarubia, de parte vero circi in ipsa via qui vadit de mansione de Iuuth heteth a pug conchagad. Quantum infra istas IIIor afrontaciones includunt sic dono a Domino Deo et ad chanonica Sancti Petri quantum ibi abeo vel in antea habere potuero pro anima mea vel pro animas parentum vel pro animas fidelium defunctorum hoc quod supra scriptum est.

Facta carta donacione XII kalendas ienuarii anno XXVIII° regnante Roberto rege.

Quod si ego donator aut nullus homo vel femina qui contra hanc ista carta donacione venerit ad inrumpendum non hoc valeat vindicare sed componat in dupplo cum omni sua melioracione et ira Dei inquirat et in antea firma sit omnique tempore.

Sig+num Guillelmi sacer qui ista carta donacione rogavit scribere quod ego Guillelmus nescio scribere et firmata et testes firmari rogavi. S+num Bernard Guillelmi. S+num Bernard Olzen. S+num [...]ger Gisad.

Richulphus sacer qui ista carta fecit et firmavi scripsi et sub sss die et anno quod supra.

62

1024, gener, 3

Adveració testamentària. *Publicació sacramental del testament d'Ermengol d'Oló a l'altar de Santa Maria d'Oló que havia fet abans de marxar a Santa Maria de Pueg. Elegeix com a marmessors a Ramió, abat de Sant Benet de Bages, el seu germà Guillem, Seniofred de Lluçà i Guanter.*

A.* ACB, perg. 1-4-345.

a. BAUCELL, *Diplomatari catedral Barcelona*, vol. II, doc. 371, pp. 753-755.

In Dei nomine. Hec sunt condiciones sacramentorum de ultima voluntate condam Ermengaudi Olonense quem ordinavit in suo testamento ubi elegit vel constituit suos advocatos helemosinarios, id est, Ramio abbate et Guillelmo, fratre suo, et Seniofredo Luzanensi atque Gontario. Testificant testes prolati quos proferunt iam dictis viris in faciem Olibane, sacerdote, vel quoram Guifredo, levita et iudice, id est, Guisado sacer et Isarno et alio Guisad. Nos testes prephati iuramus per Dominum vivum et verum super altare Sancte Marie, matris Domini, in chastro Olo, quia vidimus quando iam dicto

condam Ermengaudus suum condidit testamentum et precepit atque iniunxit supra scriptos suos helemosinarios, in sua loquela plena memoria integra, dum pergere volebat ad Sancta Maria que dicunt Puio, ut quandocumque mors illi advenisset in qualique loco, licitum illis fuisset plenissime adprehendere omnem suam facultatem et ita distribuere, sicut ille ibi eis iniunxit vel ordinavit per suum testamentum vel suum verbum. In primis iussit dare ipsum suum alodem de Baies ad Sancti Benedicti cenobio. Et ipsum suum alodem quod abebat in comitatu Barchinona vel in eius terminis, et ipsum quod abebat in comitatu Ausona vel in eius terminis, et alium suum alloden quod abebat in Gerundense vel in omni loco hubicumque invenire potuerint, iussit remanere ad uxori sue omnibus diebus vite sue, si bene tenuerit suam viduitatem vel castitatem. Et post obitum suum iussit remanere a Guilelmo, filio suo, Kalafi qui est in Sagara et ipsum alodem quem in Molist vel de Orsal. Et post obitum suum iussit remanere ad fratres suos. Et ad Stanege, filio suo, iussit remanere castrum Agilo et ipsum alodem quod abebat infra terminum de Olo et alode de Batudas. Et post obitum suum precepit remanere ad fratres suos. Et ad Oto, que modo vocant Remun, iussit remanere ipsa Macana et ipsum alodem de Ierundensem. Et a Folcone iussit remanere ipsum suum alodem de Corbera vel de Penedes vel de Sancto Bausilli ab ipsas paradu. Et post obitum suum iussit remanere ad fratres suos. Et ad filias suas Anna et Maianburgis iussit remanere ipsum alodem quod abebat de flumine Lubrigad usque in flumine Besocio. Et post obitum suum [iussit] remanere ad fratres suos. Et de ipsi alodem Sancti Iohannis sic iussit donare ipsam medietatem pro anima sua. Dum vivit, ipseque ipsum alodem de Olo teneat omnibus diebus vite sue. Et ipsum caval baio iussit dare pro anima sua. Et ipsum alsberg et elme iussit remanere ad Stanege. [Et iussit] dare medietatem preci de ipso mulo pro anima sua et alia medietate ad uxori sue. Et de pane et vino quod abebat quod abebat in omni loco, iussit dare ipsa medietate pro anima sua et ad novo de pane et vino ipsa tercia parte. Et de ipsa vascula maiore atque minore iussit dare ipsa tercia parte pro anima sua. Et precepit uxori sue cum filiis Iulovona et sua remanere in misericordia Dei et Sancti Petri et de fratri suo Guilelmo. Hec omnia ordinavit atque constituit predictus condam Ermengaudus, sicut supra scriptum est, in sua sanitate vel memoria. Postea ad dies plurimos vocatus est ad placitum per suos proprios consaguineos, id est, Guitardum et Geribertum. Et in ipsa invitatione placiti dolose deceptus, gravi periculo ymmenente et casu mortis interveniente, ibi crudeliter vulneratus atque lanceis vulneratus, subito in ipso placito ex hoc migravit seculo in mense isto preterito augusto, antequam de hac re suam permutasset voluntatem. Set in hac ordinatione aliquit restat quod hic emendare necesse est: videlicet quod post obitum defuncti fetu gravidam reliquit uxorem, quem lex posthumum apellat et cum ceteris qui nati sunt fieri debere confirmat heredem. In aliis vero in quibus suam dividit facultatem videmus congruum ut ipsum cui dimisit alodem suum in terminio castrum Olone ut eum pleniter habeat, ceteris vero fratribus vel sororibus uni quibus amplius alium minus contulit, det servaisi ut equaliter dividant paternam hereditatem.

Sig+num Isarno + Wisadus sacerdos sss Sig+num alio Guisado, testes sumus de hac causa et hunc tetsi legaliter confirmavimus, ordinante iudice per aufer adnixu iuramentum in Domino.

Late condiciones III nonas ianuarii, anno XXVIII regnante Rotberto rege.

Wilielmus levita sss*. Seniofredus Luzanensi. Sig+num Gontarius.

Seniofredus levita qui istam condicionem sacraentorum scripsit et in secundo versu littera rasis atque emendavit, et in VII rasis, et in XCI in iibus locis superposuit, et

in XIII in uno rasi et in duobus superposuit et in finem subscripsit die et anno sss quo supra.

63

1029, juliol-agost

Elecció episcopal. *Guadall Domnuç és elegit bisbe de Barcelona amb el consentiment d'Otó, arquebisbe d'Auch i els bisbes Pere de Girona i Guillem*

A.* ACV, cal. 6, s. n., abans ACB, perg. 1-2-491.

B. ACB, *Index Caresmar*, any 1029, núm. 8.

a. PUIG, *Episcopologio*, pp. 103-104.

b. BAUCCELLS, *Diplomatari catedral Barcelona*, vol. II, doc. 436, pp. 831-832.

Cum omnipotens Deus per spiceret mundum bonis male utentem pestiferis voluptatibus illectum, misit ad terras proprium filium suum Deo patri et sibi acquirere acceptabilem populum, quem a se duo denisque luminaribus illuminatum participem sui regni in venerabili misericordia facit et socium. Ab ipso domino nostro Ihesu Christo eiusque discipulis sanctissimorum presulum christiani dogmatis sumptum exordium et a quibus sancta atque immaculata regitur aeclesia per totum orbem terrarum. Sed quia humana natura ita condita manet ut caro ad proprium semper redigatur originem contingit Barchinonensium aeclesia a proprio viduari pastore. Unde qua secundum instituta sanctorum Patrum non oportet diu differre ordinationem episcopi, eligitur a nobis terre principibus et ab omnibus clericis et laicis supradicte ecclesie dioceseos ad ordinem episcopatus, assentiente domno Ottoni, venerabili prime sedis Auscie archiepiscopo atque aliis comprovincialibus episcopus Guadallus Domnucii, vir valde nobilis et afabilis, instructus satis in Domini mandatis, predicans fidem sancte et indissolubilis trinitatis simplicibus verbis, Patrem ac Filium et Spiritum Sanctum unum et verum Deum esse credens, et eundem Filium Dei verum hominem animamque rationalem in utero Beate Marie virginis suscepisse et ab ea ineffabiliter natum esse non diffidens, pasum, crucifixum, mortuum sepultum carne. Qui ad inferos descendit et tertia die vera carnis resurrectione a mortuis resurrexit. Credit eundem Dominum nostrum Iesum Christum cooperatorem esse cum Patre et Sancto Spiritu omnium visibilium et invisibilium creaturarum, Deumque verum esse de vero Deo Patre, et verum hominem de vera homine matre. Quem ad caelos credit ascendisse, et ad dexteram Dei Patris sedere; inde venturum vivos ac mortuos iudicare. Extra Ecclesiam autem catholicam nullum credit salvari posse. Confitetur autem unum bapisma in peccatorum remissionem. Expectat autem mortuorum resurrectionem, et venture vitam seculi. Nuptias non damnat. Aesum cranium non culpatur. Reconsiliatis penitentibus communicat. In his autem atque aliis orthodoxe fidei regulis probatus, humilis, hospitalis, aeloquio clarus et dulcis, mansuetus inventus expetitur atque eligitur a nobis vestra electione, et per hanc renotationis nostre scedulam ad ordinem episcopalem provehendus, sancti presules Dei vobis offertur, quatinus consecrates est titulum Sancte Crucis sedis Barchinonensis et nostri curam gerens interventor sibi commissi populi aput Deum exhistat et quod ibi confractum est solidet atque quod adhuc illesum est servet et ad meliora provocet, quo ipsos sine ofensa Deo vivo et vero cum gaudio sine fine mansuro reddat. Et ut haec electionis formula meliorem obtineat firmitatem in omnibus vestris subscriptionibus eam roborari optamus, ut quod a vobis fuerit gestum, nostra confirmatione roboretur in postmodum.

Actum est hoc annorum Dominice Incarnationis quatter quinquagenis et quinquies, quintis lustris, et tribus curriculis mensibus quoque quinque peractis.

+ Otto, minimus Christi episcopus sss.* + Guillelmus episcopus.* + Petrus episcopus +* Guibertus, grammaticorum ultimus sss.* Raimundus, archilevita sancte sedis predictae +.* Adalbertus prepositus sss.* Mironis levite.* Adalbertus levita sss.* + Hermessindis, divina propiciante clementia comitisse.* Arbertus vicescomes.* Bernardo Wifredo.* Guislebertus, levita.* S+ Ermemirus, levita et sacriscriini.*

S+ Poncii Bonifilii, clerici et iudicis sancte sedis Barchinone qui haec rogatus suscripsit.

64

1030, juny, 19

Donació. *Ermessenda, comtessa de Barcelona, i el seu fill el comte Berenguer Ramon donen tres peces de terra a Bonfill, sagristà de la seu de Vic, per a una fundació de misses en sufragi de l'ànima del comte Ramon Borrell, d'ella i del seu fill.*

A.* ACV, cal. 9, episc. II, núm. 31.

a. JUNYENT, *Diplomatari i escrits literaris*, doc. 98, pp.155-156.

b. ORDEIG, *Diplomatari de la catedral*, doc. 883, pp. 207-208.

Sub omnipotentis Dei nomine et unicum verbum eius Domini nostri Ihesu Christi una cum adiutorio Spiritus Sancti. Ego Ermessindis, divina largiente clementia comitissa, simulque cum filio meo domno Berengario comite, donatores sumus tibi Bonefilio, sacristano sede Sancti Petri Ausonensi. Notum sit omnibus ominibus Deum colentibus, quia constitutus est custos sacrorum de omnibus rebus prelibate sedis et volumus aliquid de nostro donare tibi, simulque in unum. Id sunt pecias III de terra nostra propria que nobis advenit per prosapie regni atque per qualicumque modo vel voce. Et est in comitatu Ausona, in termino de Edras, ad ipsa Carrera. Et affrontat: de oriente in terra de Bonefilio sacer atque Vidal atque eredes suos, et de meridie in strada que vadit ad Edras vel in ipsa Carrera, de occiduo in terra de Tedger aut eredes suos, et de circii in terra de Guitardo atque eredium suorum. Quantum ista circumeunt vel ambiunt affrontaciones sic donamus tibi predicta omnia in servicio Sancti Petri. In tale conventu ut dum in presenti seculo vixeris, per omne tempus ex liberum servicium teneas missas canere super altare Sancti Petri, tempore quadragesimale, pro anima viro meo domno Remundo comite cui sit requies, nec pro mea atque prefato domno Berengario comite. Et similiter post tuum discessum confirmamus in potestate filio tuo Gerberto, sub tali deliberatione, sicut et tibi quia sancitum est in lege, quia donaciones regie potestatis que in quibuscumque personis conlate sunt in eorum potestate consistant in quorum nomine eas potestas contulerit regia. Et ita nos sub tali largitione de nostro iure vestro tradimus dominio et potestate ad proprium. Et vero si quis ex nobis vel aliquis ex nostris qui ad futuri sunt, hoc vobis infringere aut in aliquo molestare temptaverit, undecies prefata terra vobis componat et hec largitio Sancti Petri et vestre in antea firma persistat anni tempore.

Actum est hoc in prefata sede XIII kalendas iulii, anno IIII post XXX regnante Rotberto rege.

Et hoc quod superius dictum est vel ego Ermessindis tibi Bonefilio una cum filio tuo confirmo, propterea facio ut semper in meo servitio abeas et teneas cum filio tuo prelibato Gerberto, et ut post discessu vestro remaneat proprialiter ad Sancti Petri vel ad ipsa channonica in ea videlicet ratione ut post obitum vestrum cui ego relinquere voluero

ad ipsum permaneat et obtineat.

+ Ermessindis, gratia Dei comitissa. Berengarius comes qui ista donatione fecimus et manus nostre corroboravimus et testes ad firmandum accedere rogavimus. Oliba episcopus +*. Adalbertus levita qui est prepositus sss*. Raimundus archilevita+. Wilelmus levita sss*. Guifredus levita qui et iudex sub sss*. Wilelmus levita +.* Sunarius archilevita sss*. Richulfus archilevita sss*.

Ermemirus diaconus qui ista largitione seu confirmatione rogatus a prefatis auctoribus scripsit et sub sss in prefato die vel anno.

65

1031, abril, 18

Judici. *Adalbert, preposít i provisor de la canònica, es querella contra la donació que el bisbe Oliba va fer de l'alou de l'Espelt a l'ardiaca Guillem Guifré, després de la mort de l'ardiaca Riculf que ja el retenia. El jutge Guifré ratifica l'alou en potestat de l'ardiaca i al servei de la seu de Sant Pere.*

A.* ACV, cal. 9, episc II, núm. 34.

B. Còpia Pere diaca, ACV, cal. 6, núm. 1390.

C. Còpia Pere sacerdot, ACV, cal. 37, Concòrdies I, vol. 8, núm. 9.

D. Còpia de Bernat de Llers notari de Vic 20 gener 1335. ADN Sec. Conca, lligall 6, doc. 332.

a. VILLANUEVA, *Viage literario*, VI, ap. XXVII, pp. 299-300.

b. ALVAREZ MARQUEZ, *La baronia de la conca d'Odena*, doc.7, p. 7.

c. JUNYENT, *Diplomatari i escrits literaris*, doc. 99, pp. 157-158.

d. ORDEIG, *Diplomatari de la catedral*, doc. 887, pp. 211-212.

In Dei nomine. Mota est audientia in sancta Beati Petri Ausonensis ecclesie quorum domno Olibane, episcopo, videlicet es munificentia alaudis que dicunt Speut, quod condam Sesnanda femina de castro Guardiola relinquit per scripturam ad opus cannonice prefate sedis, et prefatus episcopus dedit Guilielmo Guifredo, archidiacono, cum ipso archidiaconatu, eo quod antecessor eius Richulphus hoc retinebat. Tunc surgens Adalbertus prepositus atque provisor iamdicte cannonice, cum plures ex cannonicis, promote sunt in querelam ante prefato episcopo, dicentes per iamdicte scripture in iure cannonice permanere predictum allodium, et ad opus cannonice fruire. Quem prefatus episcopus legaliter in hoc ordinavit placitum et precepit prefato archidiacono ex hoc responsum parare. Statimque ille devotus implevit et taliter in episcopali palatio ante seniors et iudices prosecutes est responsum: "Recte mihi debere pertinere prefatum alaudem per pontificalem auctoritatem, quod condam Unifredus, cuius primitus possession et proprietatis dominio fuit predictus alodius, ad suam ultimam voluntatem, per testamentum et conditions exinde strenue facte, per consilium prefate Sesnande, eum integerrime relinquit ad prefatam sedem Beati Petri absque mentionis cannonice". Et sicut adlocutus est prefatus archidiaconus ita statim ordinante iudice iamdicte sedis Guifredum, canonicum testimonia ad hoc suffitienter testificandum exhibuit, quorum nomina sunt Olibane de Guardiola et Mirone quem dicunt de castro Sorisa, taliter ordinabiliter testificantes: "Nos testes prelibati, Olibane et Mirone, testificando iuramus per Deum vivum et verum, quem inennarrabiliter in Trinitate adoramus et credimus, super altare Sancti Felicis situm in sede prefata, quod vidimus iamdictum alaudem Speutum ab integrum tenere, iure proprio tenere ad prefatum Unifredum in vita sua et ad sua extrema

voluntate per testamentum, unde conditions edite fuerunt, relinquere ad proprietatem prefate sedis Beati Petri liberaliter et absolute, sine conventu cannonice, post obitum Sesnande ad iamdicta sede remanere et hoc taliter prefate Sesnande confirmare.” Quem ego Guifredus, gratia Dei iudex, sicut legali docet auctoritas, cum parte channonicorum presentia recepi iamdictos testes taliter testificantes, unacum iamdicto antestite, et confirmo et consigno prefatum alaudem in dominatione et potestate prefato archidiacono hodierno die et in antea eam abeat sine obiectu cannonice vel contentione, quiete et tranquille. Et si quis ulterius hoc reptere vel in aliquo disrumpere voluerit, V libras auri cum predicto alaude in triplum pro temeritatis audatie componat, et hec conditionis vel exemplar scripture definitionis atque consignationis immunis persistat in secula.

Acta sunt hec XIII kalendas madii, anno XXXV regnate Rotberto rege.

Sig+num Oliba. Sig+num Mirone. Testes presentiales et fratres, qui hoc legali auctoritate testificamus, firmamus firmarique rogamus. Oliba sacer sss.* Oliba episcopus +.* Galindus sacer sss.* Bonefilio levita qui et sacriscrinii +.* Guibertus grammaticus sss.*

Ermemirus diaconus scripsit et sub sss in prefato die vel anno.

66

1031, octubre, 22

Testament. *Guillem de Mediona, levita, abans de marxar cap a Espanya, atorga el seu testament i elegeix com marmessors el bisbe Oliba, el jutge Guifré i a dotze més, llegant a la seu de Vic els castells d’Aguilar i Calaf amb el pacte que els tindrà el seu fill clergue, junt amb el castell de Montbui. També llega els castells de Tous, Clariana, Mediona, Corbera, Orsal i Maçana als seus descendents.*

A.* ACV, cal. 9, episc. II, núm. 35.

a. JUNYENT, *Diplomatari i escrits literaris*, doc. 108, pp. 176-179.

b. ORDEIG, *Diplomatari de la catedral*, doc. 895, pp.217-219.

In Dei nomine. Ego Wilielmus, levita, indignus et peccator, dum essem in mea sanitate volo pergere in partibus Spanie et timeo Deum ut pro peccatis meis non veniat súbito casu mortis mee et si in isto itinere aut in qualicumque loco mors mihi advenerit antequam alium testamentum faciam. Propter hoc volo atque discerno ut fiat distributum omnem meum avere et omnes facultates meas pro anima mea. Et precor ut sint elemosinarii mei: in primis domno Olibano episcopo, et Wifredus iudex, et Remundus Cixelane, et Bernardus de Tovos, Bonefilio de Sallente, et Arsindis femina, et Berengario Guadamir, et Amalericus Gaudemari, et Arnallus Guitardi, et Wilielmus de Montebui, et Archimballo, et Isarnus Igela, et Ermemirus de Agilar, et Mirone Richulfi. Propter hoc precor senior meus episcopus et amici mei et homini mei ut si est necesse aprehendatis omnem meum avere mobile vel immobile et distribuatis propter Deum et per remedium anime mee sicut ego vobis iniungo et quomodo vos melius scitis. In primis concedo a Sancti Petri sedis Vicho et ad ipsa kannonica ipsum kastrum que dicunt Agilar cum ipsos alaudes quod ego abeo infra parrochia Sancti Andree vel infra parrochia Sancti Fructuosi, in tale captione ut teneat unum ex filiis meis clericis, quale Deus eligere voluerit in suo ordine, simul cum ipso kastro Montebui cum suos termines in servicio Sancti Petri et suo episcopo, sicut resonat in cartula que mihi fecit domno Olibano episcopo cum

congregacione Sancti Petri; et si de iste obierit, similiter teneat Wilielmus, nepotus meus, prolis Ermengaudi, et post suum dicessum ipsum kastrum Agilar cum suos termines remaneat a kannonica Sancti Petri. Et ipsum kastrum de Touos cum suos termines concedo a Remundo, filium Bernardi, cum suo patre. Et ipsum kastrum de Kalaph cum suos termines, quod ego traxit de eremo, unde ego abeo kartula quod mihi fecit Borrellus episcopus, concedo a Remundo aut ad Ermengaudo, unum ex filiis meis que erit clericus, ut teneat in servicio Sancti Petri et post suum dicessum remaneat a Guilielmus clericus, nepotus meus, proli Ermengaudi, in servicio Sancti Petri; et post illorum dicessu remaneat solidum a Sancti Petri. Et ipsum meum alaude quod abeo in Baias, iuxta Sancti Fructuosi, concedo a Sancti Benedicti cenobii, in tale captione ut teneat Arsendis fémina in vita sua cum filiis nostris et donet censum ad Sancti Benedicti XII libras cere per omnibus annis et post illorum dicessu remaneat a Sancti Benedicti. Et ipsas meas terras et vineas et masos quod abeo infra termine de kastro Olone, ubi dicunt Sala vetere, simul cum ipsos alaudes qui fuerunt de Guilielmus, avunculus meus, et cum alio alaude quod abeo in Gavarresa, quod emi de Domnucio, concede a filia mea Ermessindis. Et ipsum meum alaude de Subiradellos, simul cum ipso alaude de Mannanos, concedo a filio meo clerico Sancti Petri, in tale captione ut teneat in vita sua in servicio Sancti Petri et post suum dicessum remaneat ad kannonica Sancti Petri. Et ipsum meum kastrum de Cleriana cum ipsos alaudes de Vila Nova et cum alios de ipsa Serra concedo a filio meo clerico. Et ipsum meum alaude quod abeo in Vallense, in plano de Cogomes, concedo a Sancta Eulalia cum illo in tale captione ut illanon liceat vindere nec donare nec comutare a nullum de Barchinona, ad ipsa kannonica. Et ipsum meum alaude de ipsa quadra de Penitense concedo a Sancti Cucuphati cenobii, in tale conventu ut teneat Arsendis cum filia sua Chixilo in vita illorum et donent censum XII libras cere et post illorum dicessu remaneat a Sancti Cucuphati. Et ipsum kastrum de Midiona cum suos termines concedo a filio meo laico, et abeat mater sua hominem nec ad nullam feminam; et si illa obierit, remaneat ad ipsum filium; et si illum filium obierit, abeant alii filiis nostris vel filias in servicio Domini nostri Iesu Christi et Sancti Petri sedis Vicho et Sancta Eulalia Barchinone et Sancta Cruce, ut non liceat vindere ad alios, nisi inter illos germanos, et istum kastrum fiat in baiulia Domini nostri Iesu Christi et de suis sanctis et de istos episcopos de Sancti Petri et de Sancta Eulalia. Et ego Wilielmus pro hoc volui ut hoc fiat ut bene custodiant ipsi episcopi et ipsi kannonici et bene defendant ipsa baiulia de ista honore et faciant beneficium ad infantes meos et ad illorum mater, ut abeant de illis servicium et fidelitate; et si isti episcopi hoc non faciunt licenciam abeant meos infantes et mater illorum alium senioraticum facere. Et ipso kastro de Corbera cum suos termines, ubi ego abeo duas partes per alaude, concedo a filia mea Chixol. Et totos iamdictos alaudes quod ego concessi ad infantes meos, teneat mater illorum cum illos omnibus diebus vite sue, ut illa bene illos nutriat et custodiat, et si bene tenuerit suam viduitatem vel suam castitatem. Et ipsum kastrum de Compedra quod abeo in Orsal cum ipsos alaudes concedo ad filio meo clerico. Et de ipso pane et vino, tam de vetere quam de novo, in omnibus locis ubi invenire potueritis, et de meos boves vel de meas equas et de meos porcis, concedo ipsa tercia parte pro anima mea, et alia tercia parte pro meos debitos, et alia tercia parte concedo ad Arsendis cum filiis suis. Et ipso mulo meo quod abet Bonefilius de Sallente concedo a Bernardo de Touos. Et ipsa mea mula quod abet ipso Bernardo, quod ego emi de Remundo Cixela, concedo a iamdicto Bonefilio. Et alia mula ferranna concedo a domno Olibano episcopo. Et alia mea mula que fuit de Wilielmus Onofret, cum ipso muloque abet Wilielmus Onofret, concedo pro meos debitos. Et ipso muleto baieto cum ipso pullino, que est in Agilaro, concedo ad Arsendis cum filio suo Remundo. Et ipso muleto de Agilar concedo ad Ermemirus ministralo. Et alio pullino balzano quod abeo in Orsal concedo ad Isarno Giscafret. Et ipso kavallo qui fuit Arnallo Guitardo concedo ad ipsum Arnallo. Et ipso meo kavallo balzano concedo a

Berengario Guadamir. Et de ipso meo auro quod abet Arsendis concedo mancosos centum per missas. Et de alio auro quod illa abet et quod mihi debent meos ministrales, requirant isti mei elemosinarii suprascripti et de isto auro concedo uncia I a convivio et a canonica Sancti Petri; et concedo alia uncia a Sancta Maria Riopullo; et quattuor mancosos a kannonika de Sancta Maria Gerunda; et alios quattuor a kannonika Sancti Felicis, et istos per convivio; et alios IIII a kannonika Sancta Cruce et Sancta Eulalia; et alios IIII ad Sancti Cucuphati cenobii; et uncia I a Sancti Benedicti cenobii, et quattuor mancosos a Iaucefredus sacer vel scriba. Et alium aurum quod remanet, concedo a Sancti Andree de Torellone et a Sancta Margarita et ad Sancti Petri et ad Sancti Iohannis singulas uncias pro dedicaciones. Et alium quod remanet concedo totum ab integrum per missas. Et de omnia vaschula mea, maiore vel minore sive de argento, concedo ipsa medietate pro anima mea et alia medietate ad Arsendis cum infantes nostros. Et ipso muleto nigro qui fuit Ramio abba concedo Sancti Benedicti. Et de ista omnia suprascripta sit Deus inter me et meos homines vel mei elemosinarii et mei amici . Et concedo a filio meo laico ipsum kastrum de Mazana cum suis terminis, qui est in guadio, et fiat redemutum de isto auro suprascripto que tenet Arsendis.

Facto testamento XI kalendas novembris, anno XXXVI regnante Roberto rege.

Wilielmus levita sss*. S+ Bernardus Eizo. S+ Esclua. S+ Iohan Bels. S+ Arnallus.

S+ Gaucefredus sacer, qui hunc testamentum scripsi, cum litteras superpositas in verso XVIII et in XLVIII vel fusas in XL, sive in XLIII, et sss die et anno quod supra.

67

1031, octubre, 23

Dotació de canonge. *Guifré de Balsareny per consell del seu fill Bernat Guifré i la seva esposa Bonadona entreguen a la catedral de Vic el seu fill Guillem Guifré com a canonge. Lliuren a la catedral els masos Canyelles i Pujol, així com defineixen a la canònica la dominicatura de Castellet, masos Puiglladre, Peralta i del Puig, un honor al mas Pla i altres béns situats a la parròquia de Cornet, a més béns que tenia la canònica a Balsareny, Castellnou de Bages, Pardines, l'alou de Vilarandever i alous al terme del castell de Gaià.*

A.* Pseudooriginal del segle XII, ACV, cal. 6, núm. 924.

B. Còpia de l'any 1274, ACV, c.9, episc. II, núm. 42.

C. Còpia de l'any 1311, ACV, c.6, núm. 2146.

a. JUNYENT, *Diplomatari i escrits literaris*, doc. 109, pp. 181-183.

b. ORDEIG, *Diplomatari de la catedral*, doc. 896, pp. 220-221.

La forma com està redactada aquesta dotació respon més al model de les del segle XII. Potser va ser falsificada per justificar els béns aportats per dit Guillem Guifred. Sobre tota aquesta qüestió vegeu Antoni PLADEVALL, "Els falsos d'Olost", *Estudios históricos de los archivos de Protocolos*, 7(1979), pp. 7-28.

Sub nomine Sancte et individue Trinitatis. Ego Guifredus, consilio et voluntate Bernardi Guifredi filii mei et uxoris eius Bonadonne que dicitur Guascha, offerimus et donamus Domino Deo et canonice Sancti Petri Vici filium meum Guillelmum, ut in eadem ecclesia omnipotenti Deo valeat servire, atque cum ad etatem venerit et ordines non recuset. Donamus eciam et concedimus pro hereditate iam dicte canonice Sancti Petri totum mansum de Caneles, cum hominibus et feminis, et mansum de Pugiol cum

hominibus et feminis. Diffinimus eciam iam dicte canonice Sancti Petri totam ipsam dominicaturam de Castelet, scilicet, mansum cum turribus et dominibus et laboracionibus, et cum omnibus que ad ipsam domum pertinent vel pertinere debent; et mansum de Puigladre, et mansum de Petralta, et mansum de Podio et honorem qui est de tenencia mansi de Plano, et tenedone mansi de Casanova, et ipsam peciam terre cum orto que est supra ecclesiam de Corneto in qua sunt Oliveta, et totum alium honorem Sancti Petri qui est in parrochia Sancte Marie de Corneto ubicumque sit. Et illos mansos et totum alium honorem cum suis pertinenciis quem habet canonica Sancti Petri Vici in parrochia Sancte Marie de Balciarenni, sive in termino ipsius castri de Balciarenno, vel in parrochia Sancti Andree de Castello novo, sive in termino ipsius castri. Itemque diffinimus et concedimus iam dicte canonice illam medietatem alodii de Pardines, id est ipsum Soler te casas et terras et vineas et alodium de Villalamberti; et alodium quem habemus in terminos de castello de Gaiano; et ipsum solerium qui est in Rivolato, cum terris et vineis que fuerunt de Senfred. Hanc autem donacionem sive difinicionem atque concessionem, facimus bono animo per nos et per omnes nostros successores, Domino Deo et canonice Sancti Petri et dompno Olibe episcopo, et omnibus canonicis qui sunt vel erunt in ipsa ecclesia usque in finem mundi, propter remedium animarum nostrarum parentumque nostrorum, ita quod nos nec aliquis successorum nostrorum, parentum sive castelanorum, neque ex parte nostra, unquam non accipiat aliquid in toto dicto honore Sancti Petri Vici vel amore, set habeat ipsa canonica totum dictum honorem per alodium franchum ad omnem voluntatem suam eternaliter faciendam cum omnibus pertinenciis et affrontationibus, et introitibus et exitibus suis et utilitatibus solide et libere. Quapropter ego Oliba, episcopus, cum voluntate canonicorum concedo tibi Guilliemo in vita tua mansum de Caneles et mansum de Puiol et totum honorem de Villalamberti, tali pacto ut habeas hoc per beneficium ecclesie nostre in vita tua, reddendo annuatim in mense decembris duos porcos canonice canonicales; et post obitum tuum revertant sine mora, franchi et liberi in dominicatura canonice sicut superius scriptum est. Quod si quicumque hoc infringere temptaverit, iram Dei omnipotentis incurrat, et insuper biothanatus tamdiu anathematis vinculo subiaceat, donec totum redirigat et plenarie satisfaciat.

Actum est hoc X kalendas novembris anno II regnante Henrici rege.

Sig+num Guifredi. Sig+num Bernardi Guifredi de Balciarenno. Sig+num Bonadone que vocant Guasca, qui hoc fecimus et firmavimus firmarique rogavimus. Sig+num Guillelmi, clerici filii eius. Sig+num Guifret. Sig+num Adalbert. Sig+num Miro. Sig+num Gonballi castra. Sig+num Guilabert Fruio. Sig+num Udalard, vicecomes. Sig+num Mir Geribert. Sig+num Guillelmi Onofredi. Sig+num Sunier Onrad. Sig+num Adalbertus iudex. Sig+num Guifredus de Gaiano. Adalbertus iudex sss. Oliba sacerdos sss.

Guillelmus ypodiaconus qui hoc scripsit et sub sss. die et anno quo supra.

1032, febrer, 2

Adveració testamentària. *Publicació sacramental del testament de Sendred, sacerdot i canonge de Vic jurat a l'altar de Sant Benet. Nomena marmessors als germans Unifred, sacerdot, i Bernat junt amb Ramon, Geribert i Esposada, deixant als seus fills el seu alou amb la condició que el tinguessin per la seu de Vic pagant la tasca.*

A.* ACV, cal. 6, núm. 263.

a. ORDEIG, *Diplomatari de la catedral*, doc. 900, pp. 224-225.

In nomine domini. Hec sunt conditiones sacramentorum de ultima voluntate condam Sendredo, sacerdote de loco Tavernolas et chanonicus sede Beati Petri Vico quas testificant his viris idest Unifredus, sacer et Bernardus utrique fratres et Remundus et Geribertus et Espotasa femina. Nos vero iamdicti testes ad supradicto conditore advocati iuramus per trinum et unum Deum super altare Sancti Benedicti in sede Vico quia vidimus et audivimus quando cumque advenisset illi mors ante quam alium testamentum fecisset licitum nobis fuisset apprehendere omnia sua sicut ille iniuncxit et dare pro anima sua. In primis iussit vindere ipsum suum alaude quod habebat in ipsas Arenas et ipsum precium iussit dare ad presbiteros pro anima sua et ipsa sua asina maioire vel minore iussit dare ipsum precium pro anima sua et suos debitos persolvere. Et ad supra dicta Espotasa iussit dare parilio I de boves. Alias vero bestias numero septem iussit dare pro anima sua. De vascula vero quod abebat in cunctis locis, maioire vel minore, iussit dare pro anima sua ipsa medietate et ad Geriberto, neto suo, iussit dare pullum suum filium asine qui erat in domo sua. Et ad novo veniente iussit de pane et vino quod Deus ei concesserit ipsam tercia partem pro anima sua. Cartas vero quod fecit et firmavit iussit persistere firmas in perpetuum. Et hoc testificamus per super adnixum iuramentum in Domino in faciem de Guitardo et Lanfredo sacerdotes et iudice Guifredoque et levita, et videntibus nobis et audientibus nil aliud fecit. Igitur ille Guitardus, sacer et Oliba sacer quid est Capuscole et Lanfredus sacer et Adalbertus laicus, testificamus per supradictum sacramentum in Domino et in predicto altare, quia vidimus quando condam prefatus Sendredus iacebat in egritudine aduc loquela plena et memoria integra et permutavit suam voluntatem de ipso suo solario et de ipsa terra que ibidem est cum arboribus quod antea habebat, dimisit ad Bernardo et iussit per suis verbis ac relinqui in manibus nostris et revestivit ut prefatum Unifredus abuisset ibi ipsam medietatem. Et casa una qui est in Gardiola iussit ut prefatus Unifredus abuisset eam cum trilia una et campo unum. Et precepit ut prefati filii sui Bernardus et Unifredus et posteritatis eorum abuissent totum illud alodium quod illis dedit et relinquit in servicio Sancti Petri sedis Vici et dedissent ipsam tascam fideliter ad canonicam. Nos vero iamdicti testes ab utrorumque parcium testificamus per supra dictum sacramentum quia ita permanet iurum et ille post quam hec constituit suam voluntatem non mutavit et vitam finivit in mense isto preterito septembrio cum ipsa sua voluntate bona.

Late conditiones IIII nonas februarii anno primo regnante Enrico rege.

Unifredus, sacer sss.* Sig+num Bernardus Sig+num Raimundus Sig+num Geribertus Sig+num Espetosa omnes nos scundum quod super ius diximus testimonium damus et secundum quod ille nobis precepit ordinatum habemus. Oliba sacer et

Caputscole sss.* Guitardus sacer sss.* nos enim testimonium nostrum damus sicut superius retulimus. Guifredus levita et iudex hoc legibus roborat et sub sss.*

Ermemirus levita, scripsit et sub sss. in prefato anno vel die.

69

1032, abril, 2

Convinença. *El bisbe Oliba fa convinença amb Bernat Sendred de Gurb sobre les esglésies del terme de Gurb. El bisbe entrega dites esglésies de Gurb a un fill de Bernat Sendred que sigui clergue o a ell mateix mentre visqui, amb la condició que un cop morts passin a la canònica. A canvi Bernat Sendred es compromet pagar 20 unces d'or i una refecció anual el dia de Sant Andreu.*

A.* ACV, cal. 9, episc. II, núm. 41.

a. FLÓREZ, *España Sagrada*, pp. 26-29.

b. VILLANUEVA, *Viage literario*, vol. VI, ap. XXV, pp. 290-294.

c. JUNYENT, *Diplomatari i escrits literaris*, doc. 105, pp. 171-175.

d. ORDEIG, *Diplomatari de la catedral*, doc. 902, pp. 226-228.

Hec est convenientia placiti que facta est inter Deum et Sanctum Petrum, et Olibanum episcopum et Bernardum Sendredum de ipsis ecclesiis Sancti Petri que sunt in suburbio castri Gurbensis. Nam ut ab ipsis iniciis reiteremus, domnus Frugi episcopus dedit eisdem ecclesias ad victuaria channonice sub excommunicatione, et postea idem ipse quod excommunicaverat solvit, et dedit eas pro beneficio Bonefilio clerico, fratri Sendredi qui erat dominus supra dicti castelli. Defuncto etiam prefato episcopo domnus Arnulphus, qui in episcopatu successit, easdem ecclesias dedit Bonifilio predicto Sancti Petri channonico. Mortuo quoque Bonifilio, concessit idem episcopus iam dictas ecclesias Berengario, clerico, supradicti Sendredi filio. Qui Sendredus ut erat potens et nobilis, multa munera et donaria contulit ex hoc in Sancti Petri servitio. Interea obeunte Arnulpho episcopo cum ei successisset in pontificatum domnus Borrellus, bone memorie presul, observavit primitus hoc donum Sendredo filioque eius Berengario. Sed postea promotus eodem Berengario ad presulatum sedis Elenensis, tanta discordia exorta est inter Borrellum episcopum et illos, ut idem episcopus prefatus ecclesias ei auferret, reclamantibus autem et repugnantibus bellum inferret. Unde factum est ut prescriptus Borrellus episcopus in concilio Narbonensi veniens, deferret ante domnum Guifredum archiepiscopum ceterisque coepiscopis litteras sub nomine Fruiani episcopi cuius superius mentionem fecimus, editas, que continebant excommunicationis maximam censuram, si quis hominum esset qui predictas ecclesias a iure canonice quolibet modo auferret. Ostendebant quoque eidem littere prefati Fruiani nomen quasi suis ipsius manibus exaratum. Petiit ergo idem Borrellus domnum archiepiscopum et omne concilium, ut eandem scripturam quasi sub nomine Fruiani episcopi factam, suis nominibus confirmarent. Illi autem nihil in hoc suspicantes esse prestigii scripturam illam sicut rogatum fuerat firmaverunt. Igitur Borrellus iam dictus contra Berengarium iam episcopum fratremque eius Bernardum, impatientis animi furore comotus, predictas ecclesias eis auferens, iuri canonice delegavit, iterumque quanta valuit excommunicatione firmavit. His rebus ita peractis, Borrellus episcopus, ab Hispaniis veniens et Ierundam adiens, antequam aliquid aliud super hoc ageret, morte preventus est. Interea, cum Deo ordinante providentia, ego quamvis immeritus Oliva successissem in regimine pontificatus, eandem scripturam firmavi, atque supra dictas ecclesias canonice utilitati abere permisi. Supra dicti autem fratres Berengarius, presul, necne Bernardus, nihil proterve contra me agentes, sed simpliciter se audiri precantes, et iniuste contra se acrum

fuisse clamantes, ut in melius res ad partem eorum perveniret orabant. Ego vero cernens illos et potentes et nobiles et michi spontanee subditos et acclines, quia non audebam eis reddere hoc unde manebant diu merentes, contuli eis de prediis Sancti Petri que in mee utilitatis usibus detinebam aliud beneficium, unde satis liberale sum expertus eorum servitium. Illi autem hoc alacri animo suscipientes, numquam tamen a prioris quarimonie vociferatione cessabant, sed semper ut ecclesie que iniuste sibi sublata fuerant redderentur orabant, promittentes insuper si hec eis provenirent in omnibus imperata facturos, et qualecunque servitium eis imponeretur Sancto Petro mihi se exhibituros; ostenderunt quoque veris assertionibus illam scripturam quam sub nomine Fruiani episcopi factam, Borrellus presul ad synodum Narbonensem monstraverat nomine Fruiani eiusdem falso fuisse subscriptam. Igitur ego videns hec, et audiens multa, diuque super hoc meditans, cognoscens quoque maioris esse comodi ad utilitatem et stabilimentum canonice Sancti Petri, si hoc quod ex me idem Bernardus abebat in canonice potestate transferrem, cum additamento alterius maximi famulaminis quod ab illo exigere, et quod merendo petebat illi reformarem, contuli hoc ipsum cum domno Guifredo, Narbonensi archiepiscopo, simulque cum Amelio, episcopo Albiensi, et Guifredo Carcassonensi, et Guadallo Barchinonensi, et Berengario Elenensi, aliisque quam plurimis diversi ordinis viris. Qui omnes uno animo eademque sententia proclamaverunt maioris utilitatis hoc esse et aptioris ad opus canonice. Dominus insuper archiepiscopus excommunicationem quam super hoc fecerat solvit et ceteris coepiscopis ut solverent imperavit. Propterea ego confidens de Dei misericordia, Sanctique Petri apostoli intercessione sanctissima, et credens pateferi Deo cor meum qui novit qua intentione ista perfecim, suscepi filium ipsius Bernardi quem idem obtulit Deo et beato Petro apostolo in clericum, et dedi eidem filio eius prefatas ecclesias que sunt in suburbio predicti castri Gurbiensis. Illas vero ecclesias quas idem Bernardus ex beneficio Sancti Petri possidebat, et meo libere confirmavi ad tenendum Sancti Petri et nostre. Accepi etiam sponsonem ipsius Bernardi quam promisit coram Deo et beato Petro apostolorum principe, multisque hominibus diversorum ordinum quod statorem in servitio Sancti Petri loco filii sui subrogaret, donec ipse talis fieret qui debitum famulamen per se implere potuisset, et si, quod absit, filius eius vivente eo de hac vita discederet, alium ex suis filiis loco eius substitueret, quem Deo et Sancto Petro in eadem sede in clericum offerret, qui beneficium idem loco fratris defuncti teneret. Si autem nullus clericorum ex eius filiis superesset, ipse Bernardus easdem ecclesias dum viveret retineret, atque post obitum, illius libere et sine ullius hominis ulla inquietudine in Sancti Petri dominio remanerent. Dedit quoque idem Bernardus mihi propter hoc viginti uncias auri: promisit etiam quod propter Dei amorem, et propter remedium et absolutionem anime patris sui matrisque sue, procuraret aberi unam lampadam semper ardentem ante altare beatissimi Petri, et quod omnibus annis propter hoc ipsum daret unam optimam refectionem canonice in festivitate Sancti Andree. Promisit quoque quod si aliquid ex prediis Sancti Andree ut prefatarum ecclesiarum iniuste teneret, legaliter inquireret, et si cognovisset legaliter se inde exvacquaret. Igitur ego Oliba, Dei ordinante gratia presul, idcirco hanc convenientiam litteris mandare curavi, ut cognoscant omnes tam presentes quam futuri qualiter hoc factum fuerit, et si quis aliter audierit per hoc veritatem cognoscere possit. Harum autem constitutionum simili modo se habentium, fecimus duas, quarum hanc scripsi ego

Ermemirus diaconus, alteram Guibertus, grammaticus.

Actum in sede Sancti Petri IIII nonas aprilis.

Oliba, episcopus +*.

70

1033, setembre, 16

Adveració testamentària. *Publicació sacramental del testament del levita Guillem de Mediona, feta pels marmessors entre els quals el bisbe Oliba a l'altar de Sant Vicenç del castell de Mediona, declarant que el testador va morir en un atac dels sarraïns aquest mateix mes de setembre.*

A.* AEV, vol. XIII, núm. 52.

a. JUNYENT, *Diplomatari i escrits literaris*, doc. 113, pp. 189-190.

b. ORDEIG, *Diplomatari de la catedral*, doc. 914, pp. 237-239.

C[ondicio]ne sacramentorum a quarum presencia residebat Iaucefredus, sacer et iudice Geribertus et in presencia Guitardus Richulfi et Guadallus Durando et Berengario Bonefilio et Guitardus Guilmundo et Deusdet et Ermengaudus Guifret et Isovardus Guadalli et aliorum bonorum hominum qui ibidem aderant testificat teste prolati quas proferunt. Id est domno Olibane, gratia Dei episcopus, et Wifredus iudice et Remundus Cixelane et Bonifilius de Sallente et Arsendis femina et Arnallus Guitardi et Archimballo et Isarnus Igelane et Ermemirus de Agilar in faciem de supradicto sacerdote et iudice ad comprovandam causam elemosinaria de condam Wilielmus, levita defuncti. Et hec sunt nomina testium qui hoc testificant sicuti et iurant id est: Bernardus Eizo et Esclua et Iohanes Bels et Arnallus Ichila. Iuratores autem iurandi dicimus. In primis per Deum Patrem omnipotentem et per Ihesu Christum, filium eius Sanctumque Spiritum qui est in Trinitate unus et verus Deus et per hunc locum veneracionis Sancti Vincencii martiris Christi cuius basilica sita est in comitatum Barchinonense, in kastro Midione; supra cuius sacro sancto altario has condiciones manibus nostris continuimus vel iurando contangimus. Quia nos suprascripti testes scimus et bene veritate sapemus et de presente eramus et oculis nostris vidimus et aures nostras audivimus. Ad ea ora quando pergebat domno Wilielmus, levita in Spaniarum partibus et iussit scribere suum testamentum de rebus atque facultatibus suis. Et precepit et dixit ut si in ipso itinere aut in alii qualicumque loco mors illi advenisset sicut et fecit, plenam potestatem abuissent istis suis predictis elemosinariis omnem suam elemosinam aprehendere et distribuere propter Deum et remedium anime sue sicut illi eis iniunxit per suum testamentum. In primis concessit ad Sancti Petri Sedis Vico et ad ipsa kannonica ipsum kastrum que dicunt Agilar cum ipsos alaudes que ille abebat infra parrochia Sancte Andree vel infra parrochia Sancti Fructuosi, in tale captione ut teneat unum ex filiis suis clerici qualem clericus eliger voluerit in suo ordine, simul cum ipso kastro Montebui cum suos termines in servicio Sancti Petri et suo episcopo sicut resonat in cartula que illi fecit domno Olibane episcopo cum congregacione Sancti Petri, et si clericus ille obierit similiter teneat Guilielmus nepotu suo prolis Ermengaudi, et post suum discessum ipsum kastrum Agilar cum suos termines remaneat a kannonica Sancti Petri. Et ipsum kastrum de Touus cum suos termines concessit a Remundo filium Bernardi cum suo patre. Et ipsum kastrum de Chalaph cum suos termines quod ille traxit de eremo, unde ille abet cartula quod ad ille fecit Borrellus, episcopus, concessit a Remundo aut ad Ermengaudu, unum ex filiis suis qui fuerit clericus, ut teneat in servicio Sancti Petri; et post suum discessum remaneat a Guilielmus,

clericus, nepotus suus proli Ermengaudi, in servicio Sancti Petri. Et post illorum discessu remaneat solidum a Sancti Petri. Et ipsum suum alaude quod abebat in Baias, iuxta Sancti Fructuosi, concessit a Sancti Benedicti cenobii, in tale captione, ut teneat Arsendis, femina, in vita sua cum filiis suis, et donet censum a Sancti Benedicti XII libras cere per omnibus annis, et post illorum discessu remaneat a Sancti Benedicti. Et ipsas suas terras et vineas, et masos quod abebat infra termine de castro Olone, ubi dicunt Sala vetere, simul cum ipsos alaudes qui fuerunt de Guilielmus, avunculus suus, et cum alio alaude quod abebat in Gavarresa quod ille emivit de Donnucio, concessit a filia sua Ermessindis. Et ipsum suum alaude de Subiradells, simul cum ipso alaude de Mannanos, concessit a filio suo clerico Sancti Petri, in tale captione ut teneat in vita sua in servicio Sancti Petri; et post suum dicessum remaneat ad kannonica Sancti Petri. Et ipsum kastrum de Cleriana cum ipsos alaudes sive cum ipsos alaudes de Vilanova, et cum alios de ipsa Serra, concessit a filio suo clerico. Et ipsum suum alaude quod abebat in Vallense, in plano de Cogomes, concessit a Sancta Eulalia de Barchinona, ad ipsa kannonica. Et ipsum suum alaude de ipsa quadra de Penitense, concessit a Sancti Cucuphati cenobii, in tale conventum, ut teneat Arsendis cum filia sua Chixilo, in vita illorum et donent censum XII libras cere, et post illorum discessu, remaneat a Sancti Cucuphati. Et ipsum kastrum de Midiona cum suos termines, concessit a filio suo laico, et abeat mater sua cum illo, in tale captione, ut illa non liceat vindere nec donare nec comutare a nullum hominem nec ad nullam feminam; et si illa obiit remaneat ad ipsum filium. Et si illum filium obierit abeant aliis filis nostris, vel filias, in servicio Domini nostri Ihesu Christi et Sancti Petris sedis Vico et Sancta Eulalia Barchinone, et Sancta Cruce, ut non liceat vindere ad alios, nisi inter illos germanos. Et istum kastrum fiat in baiulia Domini nostri Ihesu Christi et de suis sanctis et de ipsos episcopos de Sancti Petri et de Sancta Eulalia. Et ille Wilielmus, levita, pro hoc mandavi scribere in suum testamentum ut bene custodisset et bene defendant ipsi episcopi et cunctisque kannonicis ipsa baiulia et ipsa honore, et faciant beneficium ad infantes suos, et ad illorum mater, et abeant de illis servitium et fidelitate. Et si ipsi episcopi hoc non faciunt licenciam abeant [meos in]fantes et mater illorum alium senioraticum facere. Et ipso kastro de Corbera cum suos termines ubi ille abebat duas partes per alaude concessit a filia sua Chixilo, et totos iam dictos alaudes quod ille concessit ad infantes suos, [teneat] mater illorum cum illos omnibus diebus vite sue, ut illa bene illos nutriat et custodiat, et si bene te[nuerit suam viduitatem vel suam castitatem. Et ipsum kastrum de Compedra quod] abebat in Orsal cum ipsos alaudes, concessit a filio suo clerico. Et de ipso pane et vino, tam de vetere quam de novo, in omnibus locis ubi invenire potuerit[t, et de suos] boves, vel de suas eguas et de suos porcis, concessit ipsa tercia parte pro anima sua, et alia tercia [parte pro suos debitos, et alia tercia parte concessit Arsendis cum filiis suis. Et ipso mulo suo quod abebat Bonefilius de Sallente, concessit] a Bernardi de Tovus. Et ipsa sua mula quod abebat ipso Bernardo, quod ille [emi de Remu]ndo Cixela, concessit a iam dicto Bonefilio. Et alia mula ferrana, concessit a domno Olibano [episcopo. Et alia sua mula, que fuit de Wilelmus Onofret cum ipso mulo que abebat Wilielmus Onofret concessit pro suos debitos. Et ipso muleto baieto cum ipso pullino que est in Agilaro, concessit ad Arsendis cum filio suo Remundo.] Et ipso muleto de Agilar concessit ad Ermemirus ministralo. Et alio pullino [balzano quod] abebat in Orsal, concessit ad Isarno Gischafret. Et ipso kavallo qui fuit de Arnallo Guitardo concessit ad ipso Arnallo. Et ipso meo kavallo balzano concessit a Berengario Guadamir. Et de ipso [suo auro quod abe]bat Arsendis concessit mancosos centum per missas. Et alio auro quod illa abet et quod [debe]bant suos ministrales, requirant isti sui elemosinarii supra scripti. Et de ipso auro concessit uncia I a convivio et a cannonica Sancti Petri; et concessit alia uncia a Sancta Maria Riopullo; et quat[uor] mancosos a kannonica de Sancta Maria Gerunda; et alios quattuor a kannonica Sancti Feli[cis] et istos per convivio; et alios quattuor a kannonica Sancta

Cruce et Sancta Eulalia; et alios quattuor ad Sancti Cucuphati cenobii; et uncia I a Sancti Benedicti cenobii. Et quattuor mancos a Iaucefredus, sacer v[el] scriba. Et concessit a Sancti Andree de Torellone, et a Sancta Margarita et a Sancti Petri et a Sancti Iohannis, singulas uncias pro dedicaciones. Et alium quod remanet concessit totum ab integrum pro missas. Et de omnia vaschula sua maiore vel minore sive de argento, concessit ipsa medietate pro anima sua; et alia medieta[te] ad Arsendis cum infantes illorum. Et ipso muleto nigro qui fuit de Ramio abba, concessit a Sancti Benedicti.. Et concessit a filio suo laico ipsum kastrum de Mazana cum suis terminis qui est in Guadio et fiat redemutum de ipso auro supra scripto que abet Arsendis. Et cum hec omnia ordinavit postea sic fuit interfectus in [..]inus Hismahelitarum in isto mense setember. Et nos qui sumus elemosinarii sic iuramus in omnia et in omnibus quia quantum isti testes hic testificaverunt in istum iudicium verum est, et nulla fraus nec malo ingenio hic in ipsa non est. Set secundum voluntatem ipsi conditori est factus vel heditus. Et eaque scimus recte et veraciter testificamus atque iuramus per super hanc nixum iuramentum in Domino.

Late condicionis XVI kalendas october, anno III regnante Aianricus rege.

S+Oliba, gratia Dei episcopus. S+ Wifredus iudice. S+ Remundus Cixelane. S+ Bonefilius de Sallente. S+ Arsendis femina. S+ Arnallus Guitardi. S+ Archimballus. S+ Isarnus Igelane. S+ Ermemirus de Agilar nos que sumus elemosinarii hinc iuramentum iuramus.

S+ Bernardus Eizo. S+ Esclua. S+ Esclua. S+Iohannis Bels. S+ Arnallus Ichila nos auditores sumus et hunc testamentum iuramus. Reimundus levita sss* Archibalo, levita * Bonefilio +* Geribertus iudices sss*

S+ Gaucefredus sacer qui has condiciones scripsi et sss. die et anno quod supra.

71

1033, octubre, 5

Adveració testamentària. *Publicació sacramental del testament del levita Guillem de Mediona, feta al castell de Mediona per Bonfill de Sallent i Arsenda per ordre dels jutges Guifré i Geribert. Després de dictar el seu testament Guillem va viure dos anys, fins que el mes de setembre, mentre es trobava reunit amb Bernat Sendred davant el castell de Queralt, els sarraïns iniciaren un atac a Argensola i, en acudir a perseguir-los, li pararen una trampa i el decapitaren.*

A.* AEV, vol. VIII, núm. 108.

a. JUNYENT, *Diplomatari i escrits literaris*, doc. 115, pp. 193-194.

b. ORDEIG, *Diplomatari de la catedral*, doc. 915, pp. 239-242.

[Hec est sacramentalis conditio ultime voluntatis domni Wilielme, Medionensi kastro possessor et kanonicus Beati Petri sedis Vico Ausonensisque ecclesie, quem ille ordinavit per testamentum quod ille manu propria cum testibus subscribendo firmavit constituitque ibi suos karissimos amicos distributores vel ordinatores supra omni facultate sue, id est domnum Olivanium pontificem] seniore suo [atque Guifredum iudicem et Reimundo Xixelane et Bonifilio de Salent et Arsendis femina et Arnaldus Guitardus et Archimbaldo et Isarnus Igelane, quosdam ex his presentes et quosdam ab]sentes. Nos

vero presenciales Bonifilius et Arsendis cum testibus quos protulimus, [id est] Bernardus Eizo et Esclua et [Arnallus publicandum iuramus] super altare Sancti [Vicencii iuxta Sancta Maria in kastrum Midione, quia nobis presentibus ordinavit atque] firmavit prephatus condam Wilielmus suum testamentum cum testibus iamdictis quod hic ad testificandum nobiscum proferimus et consti[tuit ibi] iamdictos [suos amicos] elemosinarios [vel] distributores rerum suarum et hoc fecit in sua sanitate atque loquela et memoria plena. [Et nos hoc testimoni]um facimus ordinante iudices Guifredus et Geribertus in presencia sacerdotum Mirone et Gocefredo, in quorum presencia legaliter testificamus quia iniunxit atque precepit iamdictus auctor Wilielmus prefatis suis amicis per suum testamentum omnia sua distribuere tali [modo vel ordine.]

In primis concessit ad Sancti Petri Sedis Vico et ad ipsa kanonica ipsum kastrum que dicunt Agilar cum ipsos alaudes que ille abebat infra parrochia Sancte Andree vel infra parrochia Sancti Fructuosi, in tale captione ut teneat unum ex filiis suis clerici, qualem Deus eligere [voluerit in suo o]rdine, simul cum ipso kastro Montebui cum suos termines in servicio Sancti Petri et suo episcopo, sicut resonat in cartula que illi fecit domno Olibano episcopo, cum congregacione Sancti Petri, et si clericus ille obierit similiter teneat Wilielmus, neputo suo, prolis Ermengaudi; [et post suum disces]sum, ipsum kastrum Agilar cum suos termines remaneat a kanonica Sancti Petri. Et ipsum kastrum de Touus cum suos termines concessit a Reimundo, filium Bernardi cum suo patre. Et ipsum kastrum de Calapho cum suos termines, quod ille traxit de eremo, unde ille abet cartula quod ad ille fecit [Borrellus, episcopus, conc]essit a Remundo aut ad Ermengauda, unum ex filiis suis que fuerit clericus, ut teneat in servicio Sancti Petri; et post suum discessum remaneat a Wilielmus, clericus, nepotus suus, proli Ermengaudi, in servicio Sancti Petri. Et post illorum discessu remaneat solidum a Sancti Petri. Et ipsum suum alaude quod abebat in [Baías, iuxta Sancti] Fructuosi, concessit a Sancti Benedicti cenobii, in tale captione, ut teneat Arsendis, femina, in vita sua cum filiis suis, et donet censum a Sancti Benedicti XII libras cere per omnibus annis, et post illorum discessu remaneat ad Sancti Benedicti. Et ipsas suas terras et vineas, et masos quod abebat infra termine [de castro Olone, u]bi dicunt Sala vetere, simul cum ipsos alaudes que fuerunt de Guilielmus, avunculus suus, et cum alio alaude quod abebat in Gavarresa, quod ille emivit de Donnucio, concessit a filia sua Ermessindis. Et ipsum suum alaude de Subiradels, simul cum ipso alaude de Mananos, concessit a filio suo clerico [Sancti Petri, in tale c]aptione ut teneat in vita sua in servicio Sancti Petri; et post suum dicessu remaneat a kannonica Sancti Petri. Et ipsum kastrum de Cleriana cum ipsos alaudes, simul cum ipsos alaudes de Vila nova, et cum alios de ipsa Serra, concessit a filio suo clerico. Et ipsum suum alaude quod abebat in [Vallense, in plano] de Cogomes, concessit a Sancta Eulalia de Barchinona, ad ipsa canonica. Et ipsum suum alaude de ipsa quadra de Penitense, concessit ad Sancti Cucufati cenobii, in tale conventum, ut teneat Arsendis cum filia sua Chixilo, in vita illorum et donent censum XII libras cere, et post [illorum discessum] remaneat a Sancti Cucuphati. Et ipsum kastrum de Midiona cum suos termines, concessit a filio suo laico, et abeat mater sua cum illo, in tale captione, ut illa non liceat vindere nec donare nec chomutare a nullum hominem nec ad nullam feminam; et si illa obiit remaneat ad [ipsum filium, et si] illum filium obierit, abeant aliis filiis nostris, vel filias, in servicio Domini nostri Ihesu Christi et Sancti Petris sedis Vico et Sancta Eulalia Barchinone, et Sancta Cruce, ut non liceat vindere ad alios, nisi inter illos germanos, et ipsum kastrum fiat in baiulia Domini nostri Ihesu Christi et de suis sanctis et de ipsos episcopos de Sancti [Petri et de Sancta E]ulalia. Et ille Guilielmus, levita, pro hoc mandavi scribere in suum testamentum ut bene custodissent et bene defendant ipsi episcopi et cunctisque kanonicis ipsa baiulia et ipsa honore, et faciant beneficium ad infantes suos, et ad illorum mater, et abeant de illis servicium et fidelitate, [et si ipsi episcopi] hoc non faciunt licentiam habeant suos infantes et mater illorum alium senioraticum facere. Et ipsum kastrum de

Corbera cum suis termines, ubi ille abebat duas partes per alaude, concessit a filia sua Chixol. Et totos iamdictos alaude quod ille concessit ad infantes suos, teneat mater illorum cum illis [omnibus diebus] vite sue, ut illa bene illos nutriat et custodiat, et si bene tenuerit suam viduitatem vel suam castitatem. Et ipsum kastrum de Compedra quod abebat in Orsali cum ipsos alaude concessit a filio suo clerico. Et de ipso pane et vino, tam de vetere quam de novo, in omnibus locis ubi invenire potuerint, [et de suos] boves, vel de suas eguas et de suos porcis, concessit ipsa tertia parte pro anima sua, et alia tertia parte pro suos debitos, et alia tertia parte concessit Arsendis cum filiis suis. Et ipso suo mulo quod abebat Bonefilio de Salente, concessit a Bernardi de Touos. Et ipsa sua mula quod abebat ipso Bernardo, quod ille emivit de Remundo Xixelane, concessit a iamdicto Bonefilio. Et alia mula ferrana, concessit a domno Olibano episcopo. Et alia sua mula, que fuit de Guilielmus Onofret cum ipso mulo que abebat Guilielmus Onofret concessit per suos debitos. Et ipso muleto baieto cum ipso pullino que sunt in Agilar, concessit ad Arsendis cum filio suo Remundo. Et ipso muleto de Agilar iussit ad Ermumir ministralo. Et alio pulino balzano quod abebat in Orsal concessit ad Isarn Vischafre. Et ipso caval qui fuit de Arnaldo Guitard concessit ad ipso Arnaldo. Et ipso kaval balzano concessit [a Beren]gario Guadamir. Et de ipso auro quod abet Arsendis concessit mancosos C per missas. Et de alio auro quod illa abet et quod ad illum debebant suos ministrales, requirant isti sui elemosinarii suprascript et de ipso auro concessit uncia I ad convivio et ad kanonica Sancti Petri; et concessit alia uncia [a Sancta] Maria Riopullo; et quatuor mancosos a kanonica de Sancta Maria Ierunda; et alios III° a kannonica Sancti Felicis, et istos per convivio; et alios III° a kanonica Sancta Cruce et Sancta Eulalia; et alios III° ad Sancti Cucuphati cenobii; et uncia I a Sancti Benedicti cenobii. Et III° mancosos a Iocefredus, sacer vel scriba. [Et conc]essit a Sancti Andree de Torelone, et a Sancta Margarita et a Sancti Petri et a Sancti Iohannis, singulas uncias pro dedicaciones. Et alium quod remanet concessit totum ab integrum per missas. Et de omnia vascula sua, maiore vel minore sive de argento, concessit ipsa medietate pro anima sua; et alia medietate ad Arsendis cum infantes illorum. Et ipso muleto nigro qui fuit de Ramio abba, concessit a Sancti Benedicti. Et concessit a filio suo laico ipsum kastrum de Mazana cum suis terminis, quod est in Guadio, et fiat redemutum de ipso auro suprascripto quod habet Arsendis.

Hec autem omnia ordinata atque inuncta a prefato conditore, ordinata a iamdictis amicis suis, postea vixit plusquam biennium, et celebrante eo placito cum domno Bernardo Sendredo et aliis plurimis amicis suis in cacumine montis ante kastrum Cheralt supervenerunt sarraceni in confinio Argenzola, devastantes et captivantes cristianos, et ille cum ceteris persecutus est, eos audacter cum iamdictis amicis usque quo pervenerunt in insidiis barbaricis, ubi graviter vulneratus atque capite truncatus pro divini amore tali morte preemptus migravit ab oc seculo antequam de hac re permutasset voluntatem in mense isto preterito setembrio.

Et has condiciones edite sunt sequenti mense octobrio, die tercio [nonas] eiusdem, anno III regis Anricii

S+ Bonefilio de kastro Salent. S+ Arsendis S+ Bernard Escio S+ Esclua S+ Arnaldus. Nos simul as condiciones vel predicta ordinacione fideliter atque legaliter secundum voluntatem prefatum conditorem perfecimus et iurando testificando

perseveravimus per handnixum iuramentum in Domino.

S+ Wilielmus sacer, qui as condicione scripsi et sss die et anno quod supra.

72

1033, octubre, 13

Judici. *Plet entre el vescomte Folc i la seva família i Oliba, bisbe d'Osona, per la possessió del castell de Calafell. La primera sessió es feu al cor de la catedral de Vic amb la presència del bisbe Oliba i tot el clergat, envoltats de molts nobles i jutges. Posteriorment uns pèrits van anar a la Segarra per comprobar els seus límits.*

A.* ADC, lligall 191, núm. 2597.

a. RODRIGUEZ BERNAL, *Col·lecció diplomàtica de l'Arxivo Ducal de Cardona*, doc. 98, pp. 189-194.

Anno Dominice Incarnationis XXXIII post millesimum regni siquidem Henrici regis Franciae III idibus octobris mensis in II feria, in coro katedralis aeclesiae beatissimi apostolorum principis Petri, actum fuit magnissima audientia inter Fulconem vicecomitem Ausonensem agentem per mandatum iudiciario more factum vicem matris suae Engunciae vicecomitissa necnon et causantem pro se et pro fratribus suis, pro communibus scilicet rebus, domno scilicet Eriballo, vicecomite et Remundo, et inter domnum Olibanum pontificem Ausonensem respondentem pro quodam castello qui dicitur Calafellus quod requirebat Fulco predictus cum terminis, pertinentiis eius atque adiacentiis et possessionem terrarum quae omnia concluduntur infra terminos et affrontationes castrum Molsosae, qui resonant in scriptura venditionis quam exinde Remundus Borrelli, divinae memoriae comes, fecerat Raimundo vicecomiti genitori supradicti petitoris et fratrum eius, conscia et vidente uxore sua Hermessinde comitissa. Interfuere huic audientia clerici Ausonensis ecclesie atque katedralis domus Guilelmus Guifredi archidiaconus, Adalbertus Seniuldi, canonicorum prepositus, Suniarius Randulfi archilevita, Guibertus grammaticus et Arnaldus filosofus et Arnaldus Lopardi et Bonusfilius sacrista, Remundus Ratfredi et Petrus Goltredi, Ermemirus Quintiliani, Olibanus Albaronis, Guitardus Guislae, Bovetus atque Galindus camardus. Laici siquidem atque nobiles, Hermessindis comitissa et Guifredus vicecomes Confluentarius, Suniarius Arnalli et Bernardus Ruvira, Umbertus Oddonis, Gauzfredus Vitalis, Remundus Guifredi, Bernardus Seniulfi, Mironi Salliforensis, Gilabertus Isarni, Heraldus Guadalli, Mironus Ostalensis et duo filii eius: Gaucerandus et Remundus; Eldricus et duo filii eius: Amatus et Bernardus; Reimundus Ostalensis et duo fratres illius: Ugo et Guillelmus; Guifredus Isarni et Oddo Randulfi, Geroardus fraterque eius: Bonusfilius; Seniofredus Cardonensis, Sancius Curulensis, Miro Bisorensis, Ermemirus Catritallatensis, Remundus Trasoarii et Geraldus frater eius, Remundus Bernardi et Arnallus Guilelmi, Borrellus Bonifilii et Berengarius Olibani, Guadallus Arnaldi et frater eius Bernardus. Iudices etiam ad discutiendum hoc negocium electi Bonusfilius Marci Barchinonensis et frater eius Guilelmus Empuritanensis, Guifredus Dacconis Ausonensis, Sendredus Cerdaniensis, Adalbertus Egarensis. Aievat enim in suis petitionibus prefatus Fulco quod supradictum castellum quod requirebat cum suprascripta possessione terrarum, melius atque rectius debebat esse iuris matris suae predicate et fratris sui Eribaldi vicecomitis et sui et fratris sui Remundi per scripturam venditionis iamdicta, quam Remundus comes fecerat predicto Remundo vicecomiti, quam iuris predictae aeclesie Ausonensis aut alicuius hominis qui per vocem aeclesiasticam aliquid ex

predictis rebus in contentione positis possidebat, quem iniusto modo et contra ordinem iusticiae, haec omnia quae requirebantur a supradicto Fulcone, supranotatus Remundus comes una cum predicta coniuge sua Hermessinde comitissa et Borrello pontifice Ausonensi de iure supradictae vicecomitissae Engunciae et filiorum suorum pupillorum, Bremundi scilicet atque Fulconis, Heriballi siquidem et Isuardi necnon et Remundi usurpaveretur et adversus veritatem iustitiae. Iterum per scripturae seriem posteriorem in donatione iamdictae aecclesia katedralis Sancti Petri, una cum predicta coniuge sua Hermessinde quod prius iam dederat, confirmaverat postquam coniuge sua predicta Hermessinde vidente et conscia vendiderat haec omnia per scripturam venditionis iam sepe nominatam Remundo vicecomiti predicto genitori supradictorum pupillorum. Hoc autem audientes iudices requisierunt scripturas ab utraque parte et invenerunt scripturam Remundi vicecomitis quam illi exinde fecerat Remundus comes vocem regiam in his rebus retinentis conscia et vidente uxore sua predicta Hermessinde, multo tempore ante factam fuisse quam scripturam iamdictae donationis Sancti Petri, quam clerici istius aecclesiae una cum Gondballo Bisorensi agente vicedomni Olibani presulis supradicti ostenderunt. Et quamquam diu supradicti iudices atque rationales inter se deceptassent et conflictum habuissent, ut ad liquidum invenirent que pars causantium veritate haberet in unum tamen concordantes sententiam iudicii, in supradictorum audientia pro his sapiendis intentionibus dederunt: scilicet quod haec supradicta omnia quae Fulco iamdictus requirebat reddi debebant in iure donationis suprascriptorum pupillorum filiorum supradicti Remundi vicecomitis, ut sicut ipse Remundus vicecomes ordinaverat per suum testamentum. Ita inter ipsos haec possessio retineretur nec ullum tricennium in hoc negotio computari debebat, quoniam supradictus Remundus non caruit XXX annis his rebus. Et quia adhuc quinquagenarii numerus in hac causa non inveniebatur quo amissa fuissent haec a supradictis pupillis et quia opposition ullius temporis non debet confirmari iniustitia a principibus facta et quia lex iubet quod si negocia pupillorum nec legitima tutoris fuerint viciata vel perdita eam vocem ad futurum permittimus repartandam, supradictus Olibanus pontifex per ordinationem supradictorum iudicium reddidit in iure plenum supradicta omnia, sicut concluduntur in prefata scriptura venditionis quam exinde patri illorum fecerat Remundus comes.

Obquam causam ut legitime inspiceretur atque divulgaretur utrum haec omnia quae requisierat Fulco predictus continerentur infra terminos qui resonat in prefata scriptura venditionis annon electi sunt idonei inspectors iudicibus Bonofilio et Guilelmo et Adalberto qui commovere supradictum pontificem Olibanum ut ad hoc perspiciendum aut ire aut inspections ad hoc perspiciendum transmitteret quod utique noluit facere. Qua propter isti inspectors Oddo Randulfi, Bonusfilius de Falcis, Ermemirus de Castro Taliato, Onofredus Daconi, Remundus Bernardi, Guadallus Arnalli, Eldefredus de ipsa Serrario, Bremundus Seniuldi, Berengarius Olibani, Borrellus Bonifilii, Guitardus Francimiri, Isimbertus de Mirambello, Bernardus Guisadi et Amatus frater eius, Miro Riculfi, Bernardus Olibani, Gauzbertus Longobardi, Suniarius Domnucii, Miro Gauzfredi, Iohannes Addalani, Seniofredus de Tovis, Argemirus Alieri, Arnallus Luppi, Gavinfredus Undiscle, Brocardus Lopardi, Sendredus de ipsa Molsosa, Guilelmus de Mari cum prefatis iudicibus Bonofilio et Guilelmo et Marco iudice euntes et cum predicto Fulcone et fratre suo Remundo ad inspiciendas affrontationes scripturae iamdicte venditionis invenerunt et per spexere: a parte orientis ipsam turrem de Ludurio, recta linea respicientem; ad partem meridianam in Segarra quod ipsam villam quae antiquitus cognominata est Lavinaria ubi hodie constructa est turris quam ibi fecit Randulfus archilevita filius qui fuit Onofredi provincialis; et de predicta Lavinaria transeuntes venere usque ad locum termini ubi dicens Parietes Altae, et inde ad ipsam aream Ledgardis femine et filii sui Guifredi Suniarii, et sic super ipsa turrem Onofredi presbiteri,

per ipsam mediam aream et inde usque ad aream Iohannis de Fonollosa, et inde usque ad collum de Moreta, et inde usque ad ipsum solarium Randimiri, et inde recta linea usque ad super alium de ipsa Pelosa, et inde usque in ipsam Bennam, et sic iungitur in termino Castri Fulliti ad partem occiduanam, a parte vero occidui usque ad partem septentrionalem quae vulgo circealis appellatur non fuit opus inspectionem quam omnem possessionem terrarum supradicti pupilli retinebant infra hos terminus positam. Ita si quidem per haec loca ambulantes et per lineam terminus perspicientes veracissime invenerunt haec quae requirebat predictus Fulco per vocem supradicte scripturae venditionis infra affrontationes et terminus quae resonabant in eadem scriptura iamdicte venditionis excepto paululo possessionis terrarum quam extra lineam sitam istarum affrontationum et finum spevenientes dimiserunt. His autem ita peractis propterea quae lex quae continetur libro V titulo capitulo docet quod si quis rem quae est per iudicium repetenda prius quam adversarium legaliter supersit ita vendiderit aut donaverit aut forsitan alicui occupandam tradiderit utrasque audientia iudicis privetur dominium possessoris rem si quidem quae occupata fuerat ipse qui prius possedera per executionem iudicis statim recipiat nec de eius postmodum repetitione contendat atiam si bona sit causa petentis iudices superius notati quoniam invenere Remundus supramemoratum comitem et Hermessindem supradictam comitissam haec operasse Remundum scilicet cum iniusto ordine hoc quod prius vendiderat id post modum ecclesie Sancti Petri donavit predicate et cum occupari precepit non expectata discussionem eandem ipsam rem Borrello antisti Hermessindem quippe quae fecit ex his rebus habere piis scripturam donationis a Remundo supradicto comite confectam quam Remundus vicecomes recepisset suam scripturam supradictam cum antea dedit supradicta omnia quae Fulco requirebat ecclesie supra nominate Sancti Petri quam per iudicium haec repetisset et de iure supradictarum pupillorum legaliter eripuisse et quoniam legaliter supramemorata Hermessindis non potuit auctorizare hoc quod sepe dicte ecclesie dederat infra tempus iudiciarum a iudicibus legalem constitutum. Consignare atque confirmare ipsa eadem omniaque continentur in suprascripta scriptura venditionis Remundi vicecomitis sicut determinatum est per lineam ad supradictus inspectores in iure supradicte Engunciae et Eriballi et Fulconis atque Remundi ut ita haec omnia retineant in perpetuum sicut per definitionem testamenti supradicti Remundi vicecomitis constitutum est vel sicut leges rectitudinis edocent. Ita tamen si iusta vox ecclesie Sancti Petri iamdicte quam habuisset supradicta die iduum octobris mensis qua hoc negotium finem accepit ex his rebus consigatis inventa fuerit postquam iuste et legaliter iudicatum fuerit per eandem vocem vel voces quod haec ecclesia Sancti Petri rectitudinem et vocem iustitiae habet in supradictis rebus liceat huic ecclesiae eandem vocem exequi et quod iuste iudicatum fuerit sibi deberi in omnibus recuperare. Si quis vero hoc iniuste dirumpere temptaverit componat hoc quae de mala petitione legibus continetur et insuper haec definitio firma permaneat omni tempore.

Actum atque conscriptum est hoc iudicium VIII kalendas novembris, anno III regni supradicti regis Henrici.

Sig+num Poncii cognomento Bonifilii, clerici et iudicis, qui hoc legaliter definivit ideoque hoc confirmavit.

Sss. Guilielmus iudex*. Marcus iudex.* Sig+num Odonis Randulfi. Sig+num Bonifilii de Falchis. Sig+num Ermemiri de Castro Taliato. Sig+num Onofredi Dacconis. Sig+num Remundi Bernardi. Sig+num Guadalli Arnalli. Sig+num Ollofredi de ipsa Serraria. Sig+num Bremundi Seniuldi. Sig+num Berengari Olibani. Sig+num Borrelli Bonifilii. Sig+num Gitardi Francimiri. Sig+num Isimberti de Mirambelli. Sig+num

Bernardi Guisadi. Sig+num Amatis fratris eius. Sig+num Mironis Riculfi. Sig+num Bernardi Olibani. Sig+num Gauzbertus Longobardi. Sig+num Suniarii Domnucii. Sig+num Iohannis Addalani. Sig+num Seniofredi de Tovia. Sig+num Argemiri Alieri. Sig+num Arnalli Luponis. Sig+num Gauzfredi Undiscli. Sig+num Brocardi Lopardi. Sig+num Sendredi de ipsa Molsosa. Sig+num Guilelmi de Mari. Sig+num Ainardi Eldesindi. Mirone sacer sss.*

Isti supradicti loca et terminos superius nominata inspexerunt sicut superius conscriptum est, et hoc iudicium eorum signis confirmaverunt more solito punctatim factis.

Sig+num Poncii, cognomenato Bonifilii, clerici et iudicis, qui haec scripsit sub die et anno quod supra sss.

73

1035, octubre, 4

Testament. *Ermemir, prevere, amb motiu d'un pelegrinatge Roma, atorga el seu testament en el que elegeix com marmessors a Guitard, sacerdot, Guibert, gramàtic i Ermemir Quintila. Fa diverses donacions de béns a Sant Julià de Vilatorrada als seus germans Guitard i Sendred.*

A.* ACV, cal. 6, núm. 935.

a. ORDEIG, *Diplomatari de la catedral*, doc. 941, pp. 270-271.

In Dei nomine. Ille Ermemirus presbiter volo periere ad domum Sancti Petri apostoli vel ad aliorum Sanctorum quod periere cupio et timeo ne morte subitania me subripiat et propter ea eligo ut sint advocati helemosinarii mee hic sunt Guitardus, sacer et Guibertus grammaticus et Ermemirus Quintila ut ipsi habeant potestatem distribuere facultates meas quod ille habeo et invenire potuerit. In primis dimitto ipsa mea mula in potestate domni Guiberti et uxori sue Gisla et filio suo Borrello, ut ipsi teneant et pascant eam si ille mortuus fuero vendant eam quantum plus poterint ad senioremeum et de ipso precio dimitto in primis ad Sanctum Petrum manchoso I et ad senioremeum alium, et ad domna Gisla alium, et ad Guitard sacer alium si reversus fuerit alium, et ad Sendredo fratre meo alium, et si aliquid remanserit date pro anima mea. Et de ipso ordeo meo I quarta ad domnum Ansulphum. Et ad Adalet similiter et ad ipsum meum filiolum similiter qui est filium Eldemari. Et ad filiolum meum filium Adrovarii similiter et ad Onofredo ipsa quarta quod mihi debet et ipsa mea annona quod debet mihi Wadamir date pro anima mea. Et ipsum meum mansum quod mihi debet Raimundus Galindi si opus fuerit ut solvat frater meus eum faciat. Si autem dimitto eum ad Eldemarum sacerdotem et medium manchosum a Guitardo Sendredi. Et ipsum meum pannum a Gig et ipsa mea archa ad Guitard et ipsum barril ad Petrum cognatum meum et ipsum alium barril ad domna Gisla et ipsa mea hereditate quod habeo in Villatorrada dimitto ad fratres meos id sunt Guitard et Sendredus et aliud quod residuum est date pro anima mea.

Facto testamento IIII nonas octobris, anno V Henrici regis.

Sig+num Guitardi. Sig+num Guiberti. Sig+num Ermemiri. Sig+num Petro.

Sig+num Sendredi. Sig+num Guitardi.

Isarnus subdiaconus qui istum testamentum scripsit et sub sss. die et anno quo supra.

74

1038, agost, 22

Convivença. *Eriball, bisbe d'Urgell, el seu germà Folc, vescomte d'Osona, i la vescomtessa Engòncia donen a la seu de Sant Pere de Vic el castell de Calaf situat a la Segarra. Fan la donació amb el pacte que, ells i la seva posteritat, ho tindran sota el patrocini de la Seu amb el pagament d'una recepció com a cens.*

A.* AEV, vol. XIII, núm. 56.

a. VALLS-TABERNER, *La primera dinastia*, pp. 127-128.

b. JUNYENT, *Diplomatari i escrits literaris*, doc. 131, pp. 220-222.

c. ORDEIG, *Diplomatari de la catedral*, doc. 972, pp. 296-297.

[In Christi nomine. Est constitutum in hic ut “quacumque res sanctis Dei baselicis per eorumlibet fidelium donationes colata reperiuntur votive et potentialiter pro certo censemus, ut in earum iure irrevocabili modo legum eternitate firmentur”. Igitur, in Dei eternitatis onore, ego] Eriballus, gratia Dei episcopus, una [cum fratre meo Fulchone, vicecomite, ienitrixque nostra] Enguncia, vicecom[itissa, nos pariter] simul donatores sumus Domino [Deo et sede Sancti Petri Ausonensis ecclesie chastro que] vocant Chalaf, cum turre et omnibus edificiis, atque terris et vineis cultis vel ermis, cum diver[sis generis arboribus, vel omni] confinio vel pertinencia predicti castri. Advenit namque nobis iamdicta omnia per parentorum sive per q[uacumque voce et ad me] Enguncia per largicionem viro meo. Et est ec omnia in comitatum Ausona vel Minorise, [in extremitatem] ipsius marchie, in confinio Segare. Et afrontat predictum chastrum de parte orientis in termen de Mol[sosa vel de La]vinera sive de Boxados, de meridie in terminos de Vilalonga sive in termen de ipsa Guardia Pilosa, [ab] occiduo veroin termen de predicta Guardia sive de Mirambel, de circi in termen de Mirambel vel de [ipso Folio. Quantum iste afrontationes] includunt et os términos ambiunt, sic donamus Domino Deo et iamdicta [sede Beati] Petri ecclesie Ausone, nostra prompta devocione, sub tali deliberacione ut nos hec sub patrocinio pre[fate sedis vel] episcoporum ipsius teneamus vel posteritate atque proienie nostre cui nos elegerimus, vel hii qui nobis hic suc[cesserint, et] ut nostra voluntate ex oc inmutabilis persistat modo de potestate Olibane episcopo per sua manu hoc accipimus et [per singulos ann]os illi vel successoribus suis episcopis ibidem unam recepcionem per censu persolvamus. Quod si nos donatores [aut ulla persona] hominum qui hoc disrumpere voluerit, non valeat vindicare quod petiit set in quadrup[lum iamdicta] omnia componat et hec donacio firma permaneat in secula.

Facta scriptura dona[cion]is XI kalendas [september], anno VIII regnante Enrico rege.

Eriballus episcopus +.* Folco [sss]* Sig+num Enguncia vicecomitisa. Qui ista donacione fecimus et testes firmare rogavimus. Sig+num Wifredus vicecomes. Mirone sacer sss.* Wilielmus [sacer vel abba] sss.* Sig+num Erall Guadall. Sig+num Onofred Dac. Sig+num Atto Suniario. Guifredus levita, qui et iudex, sub sss.* Salomon, sacer et iudex sss.*

Ermemirus levita, qui ista donacione scripsit et sss die et anno quod supra.

1038, agost, 31, Vic

Dotalia. *Guifré, arquebisbe de Narbona, juntament amb altres bisbes i una multitud de clergues i fidels, acut a la seu de Sant Pere d'Osona per consagrar la basílica construïda en honor dels sants apòstols Pere i Pau. Tots i acudeixen per invitació del bisbe Oliba que ha construït l'església i ha aplegat relíquies de diferents sants. Posteriorment promulguen la dotalia en la qual corroboren els privilegis i dotació del bisbe i de la seu osonenca, confirmant els termes de la diòcesi.*

A.* ACV, cal. 37, núm. 73.

B. ACA, Cancelleria, Ramon Berenguer I, n° 24.

C. Còpia del segle XIII, ACV, cal. 37, L.D. ff.5v-7v, (*Hec est dos quam dompnus Oliva pontifex fecit in consecratione Ausonensis ecclesie in honore apostolorum Petri et Pauli*).

a. FLOREZ, *España Sagrada*, vol. XXVIII, ap. XIII, pp. 294-298.

b. VILLANUEVA, *Viage literario*, Vol. VI, ap. 26, pp. 294-298.

c. JUNYENT, *Diplomatari i escrits literaris*, doc. 133, pp. 223-227.

d. ORDEIG, *Dotalies*, vol. II, n° 159, pp. 76-80.

e. FELIU; SALRACH; *Pergamins de l'Arxiu Comtal de Barcelona*, vol. II, n° 265, pp. 610-614.

f. ORDEIG, *Diplomatari de la catedral*, doc. 974, pp. 298-300.

Anno Incarnationis dominice millesimo XXXVIII, era millesima LXX° VI^a, inditione V^a, venit domnus Guifredus sanctae prime sedis Narbonensis archiepiscopus, vir excellentis ingenii et sapientie singularis, ad sedem Beati Petri apostolorum principis ecclesie Ausonensis, atque cum eo episcoporum sue dioceseos venerabile collegium, cum katerva premaxima diversi ordinis clericorum, ocurrente simul varie dignitatis ac utriusque sexus gradi multitudine populorum, ad consecrandam eiusdem sedis basilicam in honore beatorum apostolorum Petri et Pauli constructam. Agebantur hec sub potentatu et presentia domne Ermessindis comitissa, divine legis operatrici magnifice suique nepotis, domni Raimundi, comitis et marchionis, pueri egregie indolis. Horum vero numerosa katervatim profluens congeries advocatorum et conventus reverendorum quem supra retulimus presulum facta sunt instinctu et industria mentisque devotione paratissima domni Olive prefate sedis venerandi pontificis qui eandem ecclesiam strenuiter a solo ceptam multisque sumptibus et labore perfectam diversis sanctorum pignoribus undecunque contractis, ad sanctitatis cumulum perhornavit, atque cum precellentissimo episcoporum agmine et sacro plebis ordine, divina se iuvante gratia, dedicavit. Denique his de quo supra retulimus, domnus Guifredus, ecclesie Narbonensis archipresul eximius, et multimodis laudibus efferentis, divinique consumato fine misterio, hanc contitutionis dotem eidem ecclesie contulere, eamque perpetua lege valituram pontificali censura promulgavere. In nomine summi et incomutabilis Dei et salvatoris nostri Iesu Christi. Ego Guifredus, prime sedis Narbonensis archiepiscopus, et Oliba, pontifex Ausonensis, et Berengarius Elenensis, et Guislabertus Barchinonensis, et Eriballus Urgellensis, et Guifredus Carchassonensis, uno animo et indivisa sententia, simul omnes hanc dotem corroborationis sancta matri ecclesie Ausonensi, in honore beatorum apostolorum Petri et Pauli fundate et consecrate, concedimus et confirmamus et, ut inrefragabili iuris perpetuitate inconvulsa permaneat sub divini nominis obtestatione et nostris ordinis auctoritate, sancimus. In primis eandem ecclesiam statuimus esse omnino liberam nec cuiuscunque servicii qualibet executione obnoxiam, omnes ecclesias vel universa predia quantacunque vel ubicunque quorumlibet fidelium dono, sibi iuste concessa vel usque in perpetuum iuste concedenda, libera teneat et secure possideat, ea videlicet que actenus habuit, et nunc habet, vel quicquid in omnibus mortalium temporibus habuerit: tertiam partem de redditibus ecclesiarum vel silvarum aut de pratis aut eremis sive rafigis, vel quos huius patrie vulgus tercios absolute vocat, quemadmodum huiusque habuit vel habere

debut, vel etiam pascuarios undecunque habet vel habere debet, ut in perpetuum sive quorumlibet impedimento possideat, confirmamus et ut semper habeat statuimus. Monetam publicam sue regionis et teloneum de mercatis ipsius loci et Minorise ut semper obtineat omnimodo roboramus. Interdicimus quoque, iuxta statute sanctorum cannonum et auctoritatem antiquorum partum, ut nullus quorumlibet pontificum infra fines ipsius episcopatus ecclesiam consecrare vel penitentes eiusdem episcopii suscipere, nec eius clericus ordinare presumat, nisi forte presul prenominate senoverit, celare audeat, sed mox ubi cognoverit, ad profectum illius confestim manifestare non pigeat. Nullus princeps, nulla quelibet potestas magna vel parva, nec alicuius cuiuscunque dignitatis aut sexus aut ordinis homo terminos ipsius episcopatus abbreviare presumat, nec ad damnum prefate sedis quolibet modo transferre vel alienare contendat. Terminus vero totius episcopatus sancte Ausonensis ecclesie incipit a finibus Bergitani, et conscendit usque in montem qui dicitur Eramala et usque in montem Surroca, et venit usque ad pratum Campi Rotundi, vaditque per ipsam serram sicut aque divertunt usque ad Gurni, deinde ascendit ad petram Lavandi atque per ipsam rupem de Latione, descenditque usquem in fluvium Tezer, et pervenit usque ad Plantaticios quod terminus est inter Gerundensem et terminos Ausoris usque in rivum Ausoris, conscendit quoque per ipsam serram usque in Ierundellam, deinde per ipsam viam que venit ad Bellam Pollam et progreditur usque ad terminos qui sunt inter Iohannet et ipsam Elzetam, et venit in finibus Arbutie, et inde ascendit usque ad cacumen montis qui dicitur Sen et usque ad calm que dicitur Eramala, et pervenit usque in collem Montis Nigri, deinde ad rivum Congusti, venitque ad castellum Bertillis et usque super rupem Sancti Ienesii, et inde ad montem Sancti Saturnini et ad Montem Calvum, atque inde protenditur usque ad Montem Serratum, progreditur autem per medios terminos qui sunt inter marchiam Barchinonensem et Ausonensem, sicut dividuntur ipse marchie et vadit usque in castrum quod dicitur Cheralt, et pergit per mediam divisionem ipsarum marchiarum usque in fluvium Sigorim; similiter ab eo latere quod superius scriptum est in finibus Bergitani vadit ipse terminus inter marchiam Ausonensem et marchiam Berchitanensem, sicut dividuntur ipse marchie, et pergit usque in fluvium Sigorim. De ipsa quoque terra vel universis ecclesiis aut parrochiis, vel qualibuscunque prediis que ad canonicam eiusdem sedis Beati Petri apostoli pertinent, videlicet que hodie iuste possidet, vela n hinc per universa tempora iuste possederit vel adquisierit, per auctoritatem beati Petri, apostolorum principis, et per ordinem nostrum excommunicamus et interdicimus, excepto quantum frater et coepiscopus noster, domnus Oliba, solverit, ut nullus homo cuiuslibet potestatis aut sexus aut ordinis aliquid inde audeat tollere aut alienare, vel ad damnum predictae canonice quolibet modo transferre vel comutare. Hoc ipsum vero quod iuris ipsius canonice fore dinoscitur eo tenore obligamus ut quemadmodum supradictum est quicquid exinde prefatus pontifex Oliba solverit solutum permaneat, quicquid solve noluert excommunicatum pontificali censura persistat. Igitur hanc universam nostre constitutionis dotem superius promulgatam perhenni lege valituram censemus omnemque hominem illam observantem et, ut stabilis permaneat adiuvantem propose, benedicimus et, ut diuturnitatem vita presentis et perpetuitatem semper manentis obtineat, preobtamus. Statuimus autem sub divini iudicii obtestatione et anathematis interdictione ut si quislibet homo cuiuscunque potestatis aut ordinis hanc disrumpere vel violare nisus fuerit, aut disrumperit aut violaverit, hic de parte Dei omnipotentis et beati Petri apostoli omniumque sanctorum et nostra excommunicatus permaneat et a conventu sancte Ecclesie et omnium christianorum alienus existat tartareisque vinculis innodatus inferorum poenas eternaliter sentiat. Quod si ab incepto desistat et digna penitudine simul et emendatione satisfaciat, ab hac excommunicatione solvatur et hec nostra constitutio inrefragabilis et inconvulsa perpetualiter habeatur.

Actum est hoc in sede beatorum apostolorum Petri et Pauli II kalendarum septimbrium, anno VIII regni regis Henrici.

Raiambaldus, Arelatensis archiepiscopus*. Poncius, Aquensis archiepiscopus.*

Scriptum manu Ermemiri, eiusdem sedis cannonici et presbiteri, ad vicem Arnaldi, Olivae pontificis notarii.

Guifredus, sancte Narbonensis ecclesie archiepiscopus, qui hanc ecclesiam nostre metropolis dedicavit et sss +* Oliba, episcopus +* + Guislibertus, gratia Dei Barchinonensis episcopus+.* Eriballus + episcopus. Arnallus archipresbiter*. Wilielmus archidiaconus +.* Godebalo de Bisaura.* Folco vicecomite.* + Reimundus comes et marchio +.* Adalbertus levita, qui et prepositus sss.* + Ermessindis, gratia Dei comitissa. + Wifredus, gratia Dei Charcassonensis presul +.* + Petrus episcopus +.* + Arnaldus episcopus +.* + Berengarius, nutu Dei sancte Elnensis ecclesie presul hec suprascripta confirmo +.* + Barnardus, gratia Dei episcopus Coseranensis +.* + Bernardus*. Girallus vicescomes.*

Ermemirus, quanvis indignus sacerdos, qui in supradicto anno vel die scripsit hec que superius dita sunt sub iussu prefatorum pontificum et procerum et comite Remundo, et sub sss.

76

1039, abril, 23

Adveració testamentària. *Publicació sacramental del testament de Guifré, levita i jutge, a l'altar de Sant Benet de la catedral de Vic en presència dels sacerdots Ermemir, Guinad en presència del jutge Adalbert. Llega als seus fills béns a Vic, Sant Julià Sassorba, Torelló, Castellet i altres llocs amb la condició que els tinguin en servei de Santa Maria i Sant Pere de Vic. Mana fer llegats a favor de la canònica i per l'edifici de Santa Maria de Vic.*

A.* AEV, vol. XVI, núm. 64.

a. JUNYENT, *Diplomatari i escrits literaris*, doc. 137, pp. 232-235.

b. ORDEIG, *Diplomatari de la catedral*, doc. 989, pp. 312-314.

Conditiones sacramentorum ad quarum ordinationem residebat sacerdos nomine Ermemirus, et Guisadus sacer, et iudex Adalbertus, sive in presentia Guilielmi archidiaconi, Suniarii Radulfi, Remundi Bernardi, Galindi sacrorum custodis, Olibe Capud scolis, Guadaldi Sendredi, Guitardi Adalberti, Tedballus Bonusfilius, Guilielmus Guadamiri, Guitardus, sacer, Ermemirus sacer, Isarnus sacer, Remundus sacer, Guilielmi sa[cer], Ottonis levita, Guilielmi Amalrici, Sendredi Ramii, Sicarius et aliorumque tam clericorum quam et laicorum bonorum hominum ibidem assistentium. Testificant testes prolati atque elemosinarii, id est Ansulphus sacer, et Geraldus clericus atque iudex atque Ermemirus Quintile sacerdos, ultimam voluntatem cuiusdam Guifredi levite et iudicis. Nos predicti elemosinarii in supra dictorum presentia testificamus et publicamus iurantes per Deum vivum et verum super altare sancti Benedicti consecratum, situm infra cathedralem ecclesiam Sancti Petri in Vico, super quod has conditiones tangentes iuramus quia scimus in veritate oculis nostris videndo et auribus nostris audiendo presentialiter quia in sua egritudine de qua obiit, comendavit vel iniunxit omnem suam elemosinam nobis supra dictis suis elemosinariis et amicis supra meminitus Guifredus, et iussit nobis

et ita distribuissimus sicut nobis presentibus ordinabat in suo testamento in quo partem comisit in nostro arbitrio ad bene faciendum quem manu propria nobiscum roboravit subscribendo tali nodo et ordine, dimitens hec omnia sub tuitione et defensione domni Olibani pontificis, et domni Guilielmi archidiaconi, rogans eos pro Dei amore vel caritate, ut tueantur hoc et dignentur defendere. In primis in exordiis distributionis rerum suarum reliquid domum suam de Sancti Iuliani meliorem, cum condaminas ad ea pertinentibus, et ipsa trilia sive ruiras et eremos usque in torrente de ipsa Foradada, atque ipsas fontes cum eremis et arboribus usque in ipsa via, desuper hoc totum reliquid ad Geraldo et Bermundo fratre suo, cum alias fontes vel vineis atque ruiras de ipsa Saladda, atque vinea de ipsa Coma, sive vinea vel domo cum alode quod ille emit de Galindo, ut in diebus illorum abeant ad illorum proprium; et cum obierint eligant de illorum progenia qui hoc teneat in servicio Sancte Marie sedis Vico, et si clericus est serviat ibi. Si autem laicus donet ipsa tascha ad predicta ecclesia ad clericum qui ipsa decantaverit ecclesia; et cum defecerit illorum progenia, sit proprium de ipsa ecclesia pro anima avii sui Baroni et genitori sui Dachoni, et sua, et predictorum possessorum. Et alio domo ubi Emo habitabat, cum condaminas ad eam pertinentibus sicut laborator laborabat ibi degens, et cum ipsas vineas qui dicunt Malliolas, sive ipsa clausa atque vinea Galavonsa, reliquid ad Guilia femina ut in vita sua teneat et possideat, si puram tenuerit castitatem, cum ipsos eremos vel ruiras qui fuerunt fratris sui Bernardi in vita sua teneat et possideat sine contrarietateiam dictorum fratrum; et ad suum obitum iussit ut dimitteret medietatem filie sue Cunieldis ut ipsa hoc teneat et filii sui; et si non abuerit infantes, eligat unum qui pro illa teneat, et post obitum de illo quem illa elegerit, revertantur predicta omnia ad iamdictos fratres. Similiter et post obitum filiorum sub deliberatione predicto alaude ad opus sancte Marie. Et alia medietate cum obierit Guilla similiter revertatur ad illos. Et ipsas vineas qui sunt ad ipsa ecclesia, vel terra et vinea qui est ad ipso Collo reliquid ad Sancti Iuliani, ut teneant iamdicti fratres et donent ipsa tascha ad presbytero de ipsa ecclesia, et post illorum obitum sit liberum Sancti Iuliani. Et ipsum suum alaudem de Fontecooperto reliquid ad filia sua parvula ut teneat illa et procreatio sua, et post illorum obitum revertant ad iam dictos fratres, sicut alia quod illis dimisit vel ad successores illorum. Et ipsum alaudem de Prato Narbonense, cum ipsa condamina de ipsas Planas, reliquid ad Gerberga ut similiter permaneat sicut ipsum quod reliquid ad prefata sorore sua. Et ipsum alaude de ipso Puteo, vel de Villare Sesnan cum trilia de Torelliones iussit remanere ad iam dictos fratres sicut alio iam dicto. Et ipsas domos de Vico iussit remanere iam dictis fratribus cum hoc quod ei dedit dominus episcopus ad mansionem faciendam. Et ipsum alaude de Oliarde reliquid iam dictis fratribus ut post illorum discessu revertant ad cenobium Sancti Cucufati pro animabus illorum. Et ipsam alaude de Castellet, quod ille emit de Ermetruit vicecomitissa eo quod fuit de matre sua Goldrilled, ubi ille dedit XXXta uncias, iussit remanere ad dictis fratribus ut teneant ipsis et illorum progenia et in servitio sedis Sancti Petri, ut cum obierint prefate persone sit solidum Sancti Petri. Hec omnia universa predicta, exceptus eas illas si voluerit Guilia femina iam dicta, et in digna viduitate permanserit, teneat et possideat cum filios suos et post eius obitum revertantur ad dotationem predictam. Et ipsos suos boves de Fontecooperta ... iussit expendere in suo obsequio vel in presbiteris, simul cum ipsa tonna meliore de vino, scilicet ipsum vinum. Et ipsas suas equas, ipsa saura iussit remanere Petri Adalberti pro eo quod ei dimisit, et alia equa iussit remanere ad dicta Guilia cum filiis suis. Et ipsa sua mula iussit remanere iam dictis fratribus cum illorum matre pro servitio. Et ipsa sua mula meliore iussit remanere ad domnum Olibanum episcopum ut pro sua mercede vel bonitate observasset omnem suum honorem filiis suis. Et ipsa sua asina cum suas cullieras argenteas et caldera maiore reliquid ad canonicam sedis Sancti Petri, ut semper memoriam sui faciant ante Deum, ut iam dicti sui manumissores recepissent fratres suos canonicos. Et ipsa sua pellitia et superpellitio et capa meliore reliquid ad Ansulfo iam dicto. Et ipsum suum

bambezum et sua gonella relinquit ad Petro sacer. Et ipsas suas pells relinquit ad Ermemiro. Et ipsos suos drapos relinquit ad prefata Guilla cum filios suos et filias, et remaneat ad Geraldo sacer partem guadengam I cum feltro minore. Et de ipso pane et vino quod Deus dederit ad novo veniente iussit dare ipsa tertia parte pro anima mea propter missas et vel ut melius vidissent. Et ipsos suos libros relinquit ad iam dictis fratribus, et ad Benedicto notario camisa I. Et ipsa fexa qui est prope columbarios de Andreo relinquit iam dictis fratribus. Et iussit ut requississent ad domino Eriballo episcopo ipsum suum avere quod ille ei debebat pro tuitione filiorum Guillielmi de Middiona, id est alsbergo optimo et galeam et cavallo meliore, et hoc relinquit in edificium Sancte Marie; et ipsos suos paones pro anima sua et iussit dare unum ad Bonefilio, sacer, et alium ad Sendredo levita; et ipsa sua sina et cullieras iussit manumissoribus suis ut expendissent in recepto de ipsa congregatione sedis Sancti Petri. Hec omnia ordinavit nobis presentibus iam dictus auctor in loquela plena et memoria integra, et postea voluntas eius mutata non fuit nisi ut predictum est. Sed cum hac voluntate migravit de hoc seculo in mense isto preterito apreli VIII kalendas mai anno VIII Henrici rege. Et nos perfecimus hoc legaliter ordinante supra dicto iudice et publicavimus in presentia predictorum sacerdotum aliorumque subterius adnotatorum quarto mense post eius discessum scilicet V nonas iulii anno VIII incipiente Henrici regis.

Geraldus ypodiaconus atque iudex huius rei testis presens sub sss. Ansulfus, sacer sss. et testis. Ermemirus sacer et testis sss. Eriballus clericus sss. Adalbertus iudex qui hoc legaliter perfecit et confirmando sub sss.

Benedictus subdiaconos [qui hoc scripsit et sss. die et anno que supra.]

77

1039, setembre, 30

Testament. *Guillem levita amb motiu de pelegrinar a Roma atorga el seu testament i elegeix marmessors a Pere Goltred, el sagristà Galí, Guerau jutge i el seu germà Arnau. Llega a Sant Pere de Vic l'alou que té a vila Radulf i a la parròquia de Sant Julià Sassorba.*

A.* BC, Sant Pere d'Ager, núm. 4046.

B. Còpia del segle XIV, AHAT, Cartulari d'Ager, ff. 148v-149v, núm. 324.

a. ORDEIG, *Diplomatari de la catedral*, doc. 994, pp. 317-318.

b. CHESÉ, *Col·lecció diplomàtica de Sant Pere d'Ager*, Vol. I, n° 11, pp. 213-214.

Darrera del pergami hi ha copiades unes constitucions de Pau i Treva promulgades l'any 1033 i editades per Eduard JUNYENT, *Diplomatari i escrits literaris*, doc. 110, pp 183-187.

In nomine Domini. Ego Guillelmus, volo pergere ad domum Sancti Petri Rome ut intercedente illo cum omnibus scient remissionem accipiam peccatorum. Et ideo iniungo atque precipio ut sint distributores mei: Petro Goltre atque Galindo sacristano sive Geraldo iudice atque Arnallo fratre meo. Precor vos amici mei ut si in hoc itinere obiero faciatis sicut subterius roboravero. In primis a Domino Deo et Sancto Petro ipso meo alaude quod est in Villa Radulpho id sunt casas, curtes, ortos, terras cultas vel eremas, cum praxis, cum arboribus de multis generibus, et ipsa mea medietate de ipso meo molino ab ipsa terra qui ibi pertinet, et ipsas meas vineas quod habeo in parrochia Sancti Iuliani ab ipsa Sorba, et pecia I terra in tale conventu ut teneat eum Arnallus fratree mee sine

blandimento de nullo homine. Et si Arnallus intestatus discesserit eligant parentes eius, unum de propinquis qui sit sacerdos et offerat sacrificium pro animabus parentum eorum. Et ipse sacerdos eligat alium qui teneat similiter et ipse alio usque generacio nostra sit finita. Et ad ipsa canonica ipso meo asino et ipsa mea sartaginem. Et ad dompno Unifredo sacristano ipsa mea asina, et donet a Guillelmo abba uno manchoso, et a Galindo sacristano equa I. Et donet ad Ermemir Sabad manchoso I et debet michi Suniario uncia I de auro . Et donet per ipsos sacerdotes: ad Ansulphus manchoso I, a Guinaz similiter, Ermemir Quintila manchoso I, Isarnus similiter, Reimundus similiter, Guitardo similiter, ad Bonefilio notario similiter. Et ipsos manchosos meos VI quod debet Petro, seniori meo, per ipso cavallo que donavit a Guadamir donent ibi ad sacerdotes: a Tresvado manchosos I, Ermemir Guilielmo similiter, Ellemar similiter, Guifre similiter. Et ipsa mea mansione quod habeo in Vicho remaneat ad seniori meo Petro ab ipsa terra, in tale conventu ut teneat dum vivit in servicio Sancti Petri, et post obitum suum dimitat ad unum sacerdotem qui sit propinqui mei in servicio Sancti Petri qui offerat sacrificium propter Deum et remedium anime nostre. Et ad ipsa canonica porchos II et quarta II de frumento, et quarta I de vino, et parilio I de occhas et alium de capunae II. Et ad genitrice mea vellata et quarta I de ordeo et alia de vino. Et Adalbert semodiata I de vino quod habeo in Artessio quod emi de Richulfo presbitero. Et a seniori meo semodiata I de vino quod emi de Duran et ipso barrilio. Et ad Arssen vellata I et Azalaite quarta I de ordeo et guadengua I. Et ad Gerberga guadengua I et quarta II de ordeo. Et ad filiolo meo, filio Andrias, semodio I de vino et barrilio I. Et ad Bonefilio notario superpellicio I et ipso feltro ad Unifredo et ad Guifre ad ipso novo veniente quarta II de ordeo. Et Adalbert quarta I de ordeo, et vellata I. Et alio meo avere qui remanet, mobile et immobile, ubi inveniri potueritis, donate pro pauperibus et ubicumque melius videtis. Et ad Geraldo iudice manchoso I. Et ad Petro Adalberto similiter.

Sig+num Guillelmus levita qui hoc testamentum feci scribere et firmavi, firmarique rogavi. Petrus levita + *. Sig+num Arnallus. Sig+num Adalbert. Sig+num Amatus testes. Sig+num Guitardus.

Actum est hoc II kalendas octobris anno IX° regi Enrici.

Bonefilius levita qui hoc testamentum scripsi et sub sss die et anno quod supra.

78

1040, març, 21

Testament. *Sendred Rami, levita, atorga el seu testament elegeix marmessors a Pere Goltred i Ermemir Quintila. Llega l'alou que té a Boada als sacerdots Ermemir i Ansulf els quals el tindran al servei de Sant Pere de Vic.*

A.* ACV, cal. 6, núm. 953.

a. ORDEIG, *Diplomatari de la catedral*, doc. 998, p. 321.

In nomine Domini. Ille Sendred Ramii, levita, iaceo in egritudine et spero [...] Dei mei et tamen quod timeo subitum casum mortis mee propterea eligo amicos meos Petrum Goltredi et Ermemirum Quintile et precor ut si de ista egritudine mortuus fuero aut ante quam alium testamentum faciam ita distribuunt facultatem meam sicut his eis iniungo. In primis alodem meum quod abeo in ipsa Buadda et in omnibus locis relinquo ad Ermemirum et ad Ansulphum sacerdotes ut teneant eum in servitio Sancti Petri in vita

sua et post obitum eorum relinquunt eum filio meo quem faciant clericum et si ipse mortuus fuerit relinquunt eum alteri clerico qui eum teneat in servicio predicti ecclesie. Et ad Isarnum sacerdotem relinquo unam sartagine[m] et unum barrilum qui est in Buadda et alterum barrilum ad Guinazo et ipsa tonna quem habet Guilielmus Abbo [...] dim ea teneat Ermemirus predictum [...] etatem de ipsa palea ad Sunieroli.. Aliam medietatem ad Ermemirum Quintile predictum. Et ipsum lectum tonne [...] cium redimat eum Gerallus de Guifredo solido I et denariis II et ipsam porcellam et aumchar et drapos laneos et gallinas relinquo ad Maria femina et ipsa [...] ea archa optima relinquo ad Ermemirum predictum et eam calleram ad signum Sancti Petri.

Facto testamento XII kalendas aprilis, anno VIII Henrici regis.

[...]ntia testium advicem predicti conditorisque pro langore scribere neque vero???
Hoc testamentum sub sss. Eriballus * [...] [...]mus chanonicus sss. Erallus levita sss*
Oliba subdiaconus sub sss*. Ermemirus sacerdos sub sss*. Ansulfus sacer sss*.

Benedictus subdiaconus qui hoc scr[ipsit et s]ub sss. in prefato die vel anno.

79

1041, agost, 21

Execució testamentària. *Arnau germà del difunt Galí sagristà, Ermemir Quintila, Gerall jutge i escrivà del document i Guifré levita i marmessor donen a Ermengol Arnau les cases que Galí tenia a Vic, l'alou de Serra, l'alou de Llagostera i altres béns.*

A.*ACV, cal. 6, núm. 1866.

a. ORDEIG, *Diplomatari de la catedral*, doc.1011, pp. 333-334.

In Dei omnipotentis nomine. Arnallus et Ermemirus sacer atque Geraldus iudex et Guifredus levita, nos simul in unum donatores. Per hanc scripturam donamus tibi [...] domos quas quondam Galindus sacrista habebat in Vico cum alodio quod prefatus Galindus habebat in Seva et cum alodio quod habebat in Locustera et alodio quod fuit de Ranlo femina et cum alodio quod habebat in Karesago. Adveniunt nobis iamdicta omnia per vocem helemosinariam quam in testamento legaliter omnino roborato reliquit nobis predictus sacrorum custos Galindus, de quo conditiones iudice prelibato insistente ritu legis aedidimus infra cronon quod lex designanter pandit. Sunt nempe prelibata omnia in comitatu Ausonensi, in prenomatis locis. Insuper etiam et alias domos quas Ermengaudus reliquit que ante ianvam iamdictarum domorum tuarum sunt, aut tibi si vivus fueris aut ei cui tu predictas tuas domos reliqueris, iure perpetuo contradimus similiter per seriem testamenti. Sicut in omnibus prelibatis locis omne alodium quos iamdicti Galindi erat suis afrontationibus includitur et domus cum omnibus rebus et utilitatibus universo alodio pertinentibus et necessariis sic confirmamus tibi per hanc scripturam donantes, tali tenore ut teneas possideasque dum vixeris et ad tuum decessum relinquas uni clerico qui sit de propinquitate iam prelibate Galindi sacriste, avunculi tui, qui similiter teneat in servitio Sancti Petri; aut si eiusdem tui avunculi pretitulati propinquitas defecerit, ut relinquas uni ex ipsis quos predictus tuus avunculus Galindus nutrit. Et sic de nostro iure in tuum tradimus dominium cum exitibus et regressibus, cum terminis et afrontationibus suis, omnem alodium et domos et sicut tuus iamdictus avunculus Galindus iussit in suo prefato testamento, ut si nepotes eius voluerint partem accipere in vineis de Seva contra te, ut tu accepisses de alodio quod eis relinquebat tantum

quantum tibi diminuerint de ipsis vineis. Similiter auctorizamus et confirmamus tibi scientes quia ipse ordinavit et de omni prescripto alodio tibi hanc scripturam facientes, sicut pretitulatum est de nostro iure in tuum tradimus dominium sinceriter absque aliquo obiectu et que de tuo iure iniuste dirumperit iamdicta omnia tibi in duplo componat cum omni sua melioratione et postea hec scriptura firma persistat.

Que facta est XII kalendarum septembrium, in anno XI Henrici regis.

Sig+num Arnalli, fratris predicti Galindi, cuius extuit manumisor. Ermemirus sacerdos sub sss in die inferius inserto*. Geraldus iudex, advocatus helemosinarius, sub sss. Guifredus levita, elemosinarius sss.*

Geraldus iudex, qui hoc scripsit et sub sss in prefato die et anno.

80

1043, setembre, 11

Testament. *Unifred sacerdot, malalt, atorga el seu testament i elegeix marmessors al sagristà Pere i als sacerdots Ermemir i Bonfill. Deixa al seu fill Bonfill la major part dels seus béns entre els quals les cases de Guardiola i Vic, alou Fontcoberta i Terrassola, unes vinyes a Tavèrnoles i els llibres. Disposa que la canònica cobri la tasca de l'alou de Tavèrnoles.*

A.* ACV, cal. 6, núm. 256.

a. JUNYENT, *Diplomatari i escrits literaris*, doc. 152, pp. 258-259.

b. ORDEIG, *Diplomatari de la catedral*, doc.1024, pp. 343-344.

In nomine Domini. Ille Unifredus, sacer, iaceo in gravissima egritudine fessus et ut video viam agredior universe carnis et ideo facio hunc testamentum ut si antea obiero quam alium faciam sicut hic viderint amici mei que de subterius roboraturus ita distribuam omnem meam facultatem pro anima mea vel pro aliis causis. Iubeo namque ut sint elemosinarii mei id est: domno Petro sacristano, seniori meo et Ermemiro, sacer et Bonefilio sacer. In primis iubeo ut ipsa mea domo qui est ad ipsa Guardiola cum trilia et terra cum arboribus qui ibidem est dimitto ad Bonefilio, filio meo, ut teneat dum vivit in presenti seculo et ad suum discessum relinquat iamdicta omnia ad alium sacerdotem qui hec possideat in servicio Sancti Petri, ut semper oret et intercedat pro anima patris mei, meoque vel sue et sic de uno in alio persistat omnique usque in eternum et ipsa pecia de terra qui est ad ipso Noguer dimitto eam solidam ad prefato Bonefilio, filio meo, et similiter dimitto ei ipsam meam domum de Vico cum solos et superpositos et ortos et cum exiis et regressis eorum atque affrontationibus simul cum ipso alaude de Fontcooperta qui fuit de Guadamir et de Guidbona simulque etiam relinquo illi ipsum alodium de Terraciola unde scripturam mihi fecit domnus Oliba episcopus cum omnibus canonicis ut hec omnia teneat in servicio Sancti Petri et ipsa terra vel boscho atque vinea de Fontantiqua remaneat ad prefato Bonefilio et ipsas meas trilias de Tavernolas dimitto eas sub tali deliberatione ad prefato Bonefilio ut persolvat exinde omnes debitos meos de suo avere et sic de meo iure in illius trado potestate predictas trilias et ipsos meos libros dimitto Bonifilio iamdicto et ad Garsen dimitto ipsa mea asina et ipsas pelles de agnos dimitto inter Ermemirum sacerdotem atque Bonefilium. Et ipsos drappos de lecto dimitto ad prefata Garsendis et ipsa petia de terra de Quadres dimitto ad Remundo Pasquall [et

iubeo ut ex alodio de Tabernolis habeat canonica Sancti Petri ipsa tasca sicut in iudicium patris mei continetur].

Actum est hoc III idus September, anno XIII regnante Henrico rege.

Sig+num Unifredus sacerdos qui pre nimia egritudine scribere nomen meum non possunt sicut solitus sunt sed confirmo istius signo pretitulato quem scribere feci.

Ermemirus sacer sss * Petrus levita sss* Bonifilius sacer sss*.

Ermemirus sacerdos scripsit hec et sub sss. in prefato anno vel die.

81

1048, juliol, 16

Donació. *El comte Ramon Berenguer I i la seva esposa Elisabet donen la meitat del delme de la pària que cobren a la ciutat de Saragossa a Sant Pere de Vic i als seus canonges per tal que preguin per ells cada dia.*

A.* ACV, cal. 9, episc. II, núm. 48.

a. ORDEIG, *Diplomatari de la catedral*, doc.1065, pp. 376-377.

Sciant omnes fideles Christi, presentis atque futuri, quia divinus amor pio cordi magnificentissimi comitis et marchionis domni Reimundi scilicet et dignissime eius coniugis comitisae pariter et marchionisse gloriosae domne videlicet Elisabeth inspiravit ut medietatem decime ex paria civitatis Cesarauguste quam modo accipiunt, et postea Deo donante accepturi sunt ipsi et omnis successora progenies eorum donarent beato Petro apostolorum principi atque canonicis eius, Deo et beato Petro famulantibus in sede Vici. Promiserunt etiam ut si census predictae civitatis Deus illis ampliaret, similiter medietatem decime kanonicis beati Petri ampliorem tribuerent et statuerent atque firmarent ut similiter facerent successores eorum qui in eandem potestatem et dignitatem succederent. Pro tanto igitur beneficio kanonici sedis predictae specialiter psalmum unum cotidie pro eis Deo decantabunt et orationem simul unam orabunt, et presentes et qui post eos futuri sunt ut Deus vitam predictorum principum et omnis progeniei ipsorum tueatur et in bonis operibus semper regat, et potentiam eorum amplificet et extendat, et barbaras nationes semper illis subditas faciat ac victoriam de omnibus inimicis eis concedat. Insuper et pro temporalibus bonis eterna in retributione iustorum eis retribuatur. Et quia principes predicti presentem aeclesiam Dei sustentant, iuvant et exaltant in terris cotidie rogant et quandiu vixerint kanonici presentis et futuris semper sunt rogaturi, ut divina pietas eos diu sustentent eorumque progeniem et iuvet et exaltet in vita presenti. Et post transitum vite mortalis eos habitatores faciat et coniuvas aeclesiae caelestis ut mereantur repleti societate eterne salutis cum gloria Domini apparuerit beatis. Testimonium enim iusticie uterque mereatur accipere per vocem sanctissimi regis David qui ait, dispersit dedit pauperibus iusticia eius manet in seculum seculiet alibi potens in terra erit semens eius generatio rectorum benedicetur. Prefati igitur boni principes tam firmam voluerunt esse hanc donationem ut non solum eam manibus suis roborassent et alios eam testes firmare rogassent sed etiam pontifices infrascriptos rogaverunt innodare et damnare eos, aeterne vinculo excommunicationis qui predictam donationem retinere, auferre aut minuere seu fraudare presumpserit. Est autem huius modi si quis votivam ac spontaneam predictorum principum donationem Spiritui Sancto promissam et in nomine Dei summi ecclesie ipsius confirmatam auferre, sicut supra scriptum est, aut retinere vel minuere vel fraudare presumpserit primitus iram incurrat omnipotentis Dei, deinde omnium sanctorum

eius et claviger regni caelestis cui ligandi ac solvendi potestas a Deo data est, sic alliget eum in terris ut ligatus appareat ante faciem iudicis venturi in fine seculi. Et cum Anania et Saphira qui mentiti sunt de pecunia agri quam promiserunt Spiritu Sancto se esse daturos perpetue mortis percutiantur anathemate qui cumque fuerint presumptores sive mares sed mulieres aeternae quoque excommunicationis vinculis sint innodati. Nisi resipiscentes dignam satisfactionem Deo cui petaverunt et ecclesiae eius cuius res auferre et fraudere donati sunt secundum iudicium ecclesiastici id est sedis ipsius pontificis et clericorum eius fecerint.

Facta est autem hec scriptura donationis confirmata XVII° kalendas augusti, anno Dominicae Incarnationis millesimo XL^{mo} VIII° anno quoque Henrici regis francorum XVIII°.

Reimundus comes*. S+ Raimundi comes* Wilielmus gratia Dei episcopus*. Bernardus Amat sig+num. Sig+num Mironis Guifredi. Sig+num Bernardi Guifredi. Sig+num Reinardi Amati. Sig+num Ugonis Guilelmi.

Scriptis et hoc posuit sss qui dictus Ysarnus.

82

1049, maig, 6

Testament. *Guitard sacerdot, malalt, atorga el seu testament i elegeix marmessors Ermemir sacerdot, Ermemir Quintilià, i els seus germans Ermemir i Sendred. Entre altres llegats fa deixes a Sant Pere de Vic per al seu frontal, així com al bisbe Guillem i a la canònica de Vic.*

A.* ACV, cal. 6, núm. 1408.

a. ORDEIG, *Diplomatari de la catedral*, doc. 1070, pp. 381-382.

In nomine Domini. Ego Guitardus, sacerdos, iaceo in egritudine [et] spero in misericordia Dei et timeo ne subito veniat mihi mors et ideo facio [meum] testamentum ut si in ista egritudine mors mihi advenerit, sicut hic ordinavero distribuam elemosinarii mei, id est Ermemirus sacerdos et Ermemirus Quintile atque Ermemirus, frater meus, necnon et Sendredus, frater meus, pro anima mea. In primis concedo Domino Deo et Sancto Petro sedis Vici ad ipsa tabula precium de ipsa mea quam Adalbertus habet, et precium de meo caballo quod mihi debet Adalbertus, id est XXX manchos, similiter pro honore Dei et Sancti Petri dimitto ad ipsa tabula. Et omnem meum alodium quod habeo in omnibus locis dimitto fratribus meis Ermemiro atque Sendredo; et dimitto totum in baiulia domni Guilelmi pontificis. Et dimitto domno Guilelmo, episcopo, quartam frumenti. Et ipsa mea tonna maiore cum ipso vino quod ibi est dimitto ad ipsa canonica. Et ad Ermemirum Quintile dimitto sestarios II de ordeo. Et ad Ermemirum, avunculum meum, dimitto sestarios II de ordeo. Et ad Ansulpho sacerdoti sestarios II inter panem et vinum. Et ad alios presbiteros ad unumquemque inter panem et vinum sestarios II. Et ipsas meas domos quas habeo in spelunchas cum ipsas trilas et ipsos clausos dimitto ad Ermemiro, avunculo meo, et ad Guitardo, filio eius, et sic remaneat de clerico in alio usque in eternum in servicio Sancti Petri. Et ipsum meum alodium quem emi de Ollofre et de cognato suo qui est prope ipso ponto de Prato Narbonensi dimitto Ermemiro, fratri meo. Et iubeo ut ipsas meas equas siant venditas et donent ipsum pre[cium] presbiteris pro anima mea. Et ipsum meum sa[u]mariu[m] dimitto fratribus meis. Et medietatem quam

habeo in ipso pulino dimitto ad ipsa canonica. Et ipsum meum vinum qui est in villa Torta dimitto ad Bovet, avunculo meo. Et ipsum meum superpellicium dimitto Guitardo sacerdoti. Et ipsa mea pellicia ad cognate mea. Et ipsas meas pelles dimitto Ermemiro, avunculo meo. Et ipsa mea capa dimitto Bonefilio, fideli meo. Et ipso meo cubo qui est in Montar dimitto ad ipsa canonica. Et ipsa mea gonnella ad Guitardo, meo homine. Et ad Benedicto notario dimitto guadengo I. Et ipsas meas domos de Vico dimitto Ermemiro, fratri meo, et post suum obitum eligat unum de parentibus nostris clericum qui teneat in servicio Sancti Petri. Et alium meum superpellicium dimitto Isarno sacerdote. Et ipsa mea kallera dimitto ad ipsa canonica. Et alium meum mobile pro anima mea.

Actum est hoc II nonas mai, anno XVIII Henrici regis.

Guitardus sss.* sacerdos qui hunc testamentum fecit et firmavit firmarique rogavit. Ermemirus sacer sss.* Ermemirus sacer sss.* Sig+num Sendredi. Sig+num Bonefilii Durandi.

Benedictus levita, qui hunc testamentum scripsit et sub sss in prefato die vel anno.

83

1049, maig, 21

Testament. *Sunyer ardiaca atorga el seu a testament i elegeix marmessors la seva esposa Adalenda i Odó, Sala i Unifred, germans Miró Rami. Dona al seu fill Bernat, clergue, l'església de Santa Maria de Navarcles i els castells d'Aguilar de Segarra i Sallavinera. Fa llegats als altres fills i a la seva esposa, als bisbes Guillem de Vic i Guillem d'Urgell, a les canòniques d'ambdues catedrals i a altres esglésies. Posa la seva esposa i fills sota la batllia i tuició del bisbe Guillem de Vic i sota la defensa dels seus germans.*

A.* AEV, vol. XI, núm. 38.

a. ORDEIG, *Diplomatari de la catedral*, doc. 1071, pp. 382-385.

b. LLOP, Irene, *Diplomatari Casserres*, n° 181, pp. 200-204.

D[um fragilitas humani generis pertimescit ultima transposition ventura, oportet ut inveniat unumquemque hominum paratum] ne sine ali[quod boni operis respectu migrare de hoc seculo, ut nisi suo iure et ratione consistat. Ob hoc igitur ego Suniarius, archidiaconus, in Dei nomine] orto ut sint elemosinarii mei atque [tutores mei], id est Adalenna, uxor mea, et Oddo fra[ter meus et Sala et Unif]redus, fratres mei, et Miro Ramii, ita ut si mors me subr[ipiat antequam alium] testamentum faciam, licitum sit omnem meam facultatem eis distri[buere pro anima mea] In primis concedo filio meo Bernardo, clerico, ecclesiam [Sancte Marie de] Navarculas cum decimis et primiciis de terris que sunt [...et] libellos omnes quos confirmo in iure ipsius ecclesie; cetera que [...] calice et patena quem predictus Oddo tenet pro pigno[racionem iamdicte] calice et precipio ut sit redemptus et recuperetur ad proprium eiusdem ecclesie et omnes [sacrarios] qui sunt in circuitu istius ecclesie. Cuncta hec omni tempore [...sub] patrocínio predicti Bernardi consistant, si tamen viverit et ad perfectam etatem venturus [sit et fi]lios procreaverit et demens non fuerit. Et relinquo eidem Bernardo m[eum] alaudi quod abeo et habere debeo in eodem loco, id est terris et vineis et aquariis [et molend]inaris et pratis, omnia quicquid dici et nominari potest et predi[...] et simul cum ipsos molendinos et eorum utensilia. Aliam vero medietatem relinquo ad [filium] meum Guilelmum simili modo sicut de Bernardo comprehensum est. Si [autem] Bernardus ad iamdictam etatem

non pervenerit et filios non abuerit, aut si de[mens fuerit], omnia hec in potestate predicti Guilelmi consistent, sicut supra scriptum est. Concedo iamdicto Bernardo castrum Aquilarem cum ipsa parrochia, cum terminis et affrontacio[nibus suis ... in] predicto castro et eadem ecclesia et cum ipsum kastrum de Lavinera et ip[sos sacra]rios qui sunt in eius circuitu et cum unam pariliatam alodii que est subtus hoc castrum et cum ipsas vineas que sunt ante eiusdem ecclesie usque ad fontem de Portella. Ad Reimu[ndum filium meum] unam pariliatam alodii que est ad ipsam Portellam, iuxta ipsam de Gaucefredo, et mando ego S[uniarius ut si] qualicumque ex filiis meis, suprascriptis Bernard et Vilel[m et Raimundo]mortus fuerit et filius non abuerit ex legitimo conubio ad alium fratrem suum supra[scriptum remaneat]. Et Adalen, coniux mea, concedo ipsum solar[ium de Gau]dellis cum ceteris domibus que ibi sunt et cum alodio et vineis quod ad istum solarium pertinet. Et ips[um solarium de] Ardennella cum ipso alodio et suis terminis et ipsas vineas de [... et] ipsum alodium quod abeo infra terminos de Tonna, totum ab integrum; et ipsum alodium que erat de Guilelmo Ardmani, qui est infra terminum Navarculas, et ipsum alodium quod abeo [in cas]tro Aquilari cum ipsas vineas qui sunt in locu nuncupatum Ferriola, quod emi de codam Salla, totum ab integrum, et ipsum alodium cum ipsas vineas quod abeo in Lavinera, que emi de Faruc et de Gonfred, et ipsa connamina de villa de Pedres et ipsa pecia de terra cum ipsas vineas qui sunt ante domo Suniarii Barucio. Hec autem omnia quod concedo ad Adalen coniux [mea] post obitum suum remaneat ad ipsum meum infante et suum, cui ea voluerit. Alium vero alodium quod est infra terminum Aquilari et Lavinarie, exceptus quod supradictum est equaliter alii filii mei, exceptus Bernard et Guilelmus. Et ipsum alodium de Ferriola remaneat ad Bernardum post obitum matri sue, si vivis fuerit, in servicio Sancti Petri Vicensi. Si autem obierit absque proles, remaneat ad alium filium meum et suum qui clericus fuerit sub patrocinio Sancti Petri predicti. Et ipsum alodium de Ardannella, p[ost mor]tis mee remaneat ad domum Sancte Marie predictae Navarculas. Et ipsum alodium quod emi de Guilelmo Ennegoni relinquo ad filium meum Guilelmum simul cum ipso alodio quod em[i...]juro. Si autem predictus Guilelmus ad iamdictam etatem non pervenerit et filios non abuerit, aut si demens fuerit, omnia hec in potestate Reimundi consistat. Et ipsum alodium de Rannemiro et de Seniofredo de Boxedera et de Igela relinquo ad Bernardum predictum; et post obitum eius remaneat ad canonica Sancti Petri Vicensi. Et ipsum alodium abeo [in] et in Floriacum, quantum abeo et abere debeo ab integrum divideant equaliter in invicem omnes filii mei, exceptus Bernardum et Guilelmum. Domum enim quam abeo in Vicum relinco ad [Bernar]dum cum ceteris domibus que in eodem loco sunt aut ad alium filium meum qui clericus fuerit. De tonniss et tinis quas abeo in cunctis locis, id est in Navarculas, dividant eos equaliter Bernardus et Guilelmus et ipsas que abeo in Aquilare relinco ad Bernardum, filium meum, simul cum medietate vasculae quam abeo in Lavinera et cum omnia vascula quam abeo in Gaudellis. Alio vero filii mei d[ividunt] equaliter aliam quam abeo in cunctis locis. Et relinco ad Bernardum, filium meum, predictam meam loriam maiorem et aliam minorem ad Guilelmum. Ad dompnum Guilelmum, episcopum Ausonensem, relinco [II sci]phos argenteus. Et relinco ad Sanctam Mariam Navarculas XI coclerias argenteas ad ornandum crucem. Et de vacas relico ad canonicam Sancti Petri Vico omnem porcionem. Et omnes eq[uas meas] relico ad mulierem meam et ad filios meos suprascriptos Bernard et Guilelm et Raimundo. Et ad Guilelmum, episcopum Urgellensem, mulum unum colore nigro. Ad predictum [episcopum Ausonen]sem, unam mulam colore nigrum. Ad canonicam Sancte sedis Urgellensis asinum unum collore nigro. Alium asinum, ad uxore mea predicta. Ad episcopum Ausonensem predictum, unum super[lectum de palle]o. Et ipsum equum balcianum relinco ad Bernardum Amalrici. Unum superlectum de palleo relinco Bernardo, filio meo. Et ipsas archas que sunt infra ecclesie Sancte Marie Navarculas co[ncedo ad] Bernardum, filium meum, et

annulum aureum. De pane aut et vino quod modo abeo et in antea abuero, relinco ipsam terciam partem pro anima mea, id est unam partem ad cannonicam Sancte sedis Urgellensis et aliam partem secundam ad cannonicam sancte sedis Ausonensis, terciam partem relinco ad Sanctum Petro Castro Serrensem et Sanctum Benedictum Baiense, alie vero partes que supersunt ad predicta coniugem meam cum filiis suis. De porciis vero et ovibus, ipsam terciam partem pro anima mea. Si autem aliquis ex filiis meis suprascriptis Bernard et Guilelm et Raimundo ab hac vita recesserint an[tequam] in perfecta etate abeant, omnem successionem hereditatis eius in iure persistat de alio fratre suo suprascripto que supersti fuerit. Rogo ego te, dompno Guilelme, episcopo Ausonen[se in] tua baiolia et tuicione suscipias coniugem meam et filios meos cum omnibus rebus eorum. Defensores enim eorum rogo ut sint Bernardi Guifredi et Bernardus Amati et Oddo et Salla [et Uni]fredus, fratres meos, ut sint adiutores contra cuncta adversitate si illis evenerit. Haec prefata omnia quam filiis nostris relinco, volo et iubeo ut teneat uxor mea predicta dum vixerit et bene regat et defendat illis cuncta que suprascripta sunt, si tamen in sua viduitate permanserit; sin autem exceptus hoc quod in sua carta resonat, in iure filiis suis consistat, sicut dictum est, et [fratres] mei, id est Salla et Unifredus, defensores et adiutores fuerint filiis meis, sicut suprascriptum est, remuneracionem accipere mereantur aeternam a Domino.

Actum est enim hoc testamentum XII kalendas iunii, anno XVIII [octavo decimo] regis Henrici.

Sss. Suniarius arkilevita* qui hoc testamentum fieri iussi et meum signum impresi firmando et his testibus firmare rogavi. Sig+num Unifredi manu[missori] Sig+num Adalenne. Sig+num Oddo Sig+num Henrici. Sig+num Mironi Martini. Sig+num Bernardi Andaleci. Sig+num Miro[ni ...] Riculfus presbiter * sss. Sanlanus +*

Henricus levita et monachus et iudex qui hoc scripsit et sub sss die annoque prefixo.

84

1049, agost, 27

Testament. *Guifré, levita i canonge de Vic, atorga el seu testament i elegeix marmessors a Guillem Ramon jutge, Guillem Ichila, Adalbert el seu germà i Amat levita. Llega el seu alou de Quadres, Vic i Sescorts entre el seu germà Adalbert i el seu Fill Pere amb la condició que després de la seva mort restin en poder de la canònica de Vic. Fa deixes d'unes unces d'or pel frontal d'altar i per les obres del cloquer i del cimbori de la catedral.*

A.* ACV, cal. 6, núm. 2156.

a. ORDEIG, *Diplomatari de la catedral*, doc. 1073, pp. 386-387.

In Dei nomine Domini. Ego Guifredus, levita et Sancti Petri chanonicus, iacens in magna infirmitate de qua non spero nisi per misericordiam Dei eripere et timens eventum mortis vicine. Omnem spem meam pono meo qui omnem mundum suo redemit sanguine et traxit de diaboli potestate. Positus quidem sub angustia mortis adhuc tamen memoria plenus satis, sane mente et plenus intellectu, hoc testamentum coram me scribere iubeo ut si prius quam alium faciam obiero, omnes mee res ita remaneant sicut ego in hoc testamento subterius ordinavero. Et quantum ibi iuste mandavero, rogo et per

Deum moneo ut quando manu mea fuerit firmatum sic credatur ut a nullo frangatur nec aliter mittetur. Distributores et manumissores mearum rerum relinquo Guilelmum iudicem et Guilelmum Ichile et Adalbertum, fratrem meum, atque Amatam levitam. In exordio namque mee distributionis omnem meum alodium de Quadris quod michi advenit per emptionem et per domni Galindi, seniori mei cui sit requies, largitionem dimitto Adalberto, fratri meo, cum filio meo Petro ut ipse in vita sua habeat ipsum alodium et nutriat iamdictum puerum, et post suum obitum remaneat ad infantes suos tam mares quam feminas, simul cum Petro filio meo. Et si quis ex illis obierit, illi qui vivi remanserit illud totum habeant usque ad ultimum et post isto et obitum remaneat ad canonicam Sancti Petri, solidum et liberum. Mansum autem et clausum quod habeo in Vico iamdicto fratri meo dimitto simul cum prefato Petro et filius eius clericis in servicio Sancti Petri. Et quisquis ex eis obierit illi qui superstes extiterint hoc habeant. Meum etiam de alodium de Cotibus quod mihi advenit per emptionem dimitto fratri meo predicto dum vivit, et post suum obitum filiis suis remaneat simul cum Petro iamdicto filio meo. Aliud autem alodium quod mihi advenit per ienitorem meum relinquo Adalberto, fratri meo dum vivit. Et post eius obitum remaneat ad infantes suos simul cum Petro iamdicto, et post mortem istorum posteritas eorum illud habeat et ad canonicam Sancti Petri semper ipsam tascham fideliter inde tribuat. Illud quoque alodium quod habeo iuxta Gurrim cum molendinis et suis pertinenciis dimitto ad Amatam prelibatum et ad Bernardum, meum elemosinarium cum bovem quem ibi abeo et siquis ex eis primus obierit, alter qui remanserit illud habeat, et post obitum amborum ad canonicam Sancti Petri remaneat. Et de meam mula quam emi de Gotmaro dimitto medietatem ad iam dictam canonicam, et aliam medietatem inter omnes presbiteros Sancti Petri. Unciam item auri quam debet Guifredus Guerra mihi per domnum Adalbertum Seniulphi dimitto ad tabulam Sancti Petri. Et illas duas uncias quas iam dictus Adalbertus archidiaconus debet mihi pro mulo quem dedi pro eo ad Bermundum Bernardi relinquo ad operam Sancti Petri inter clocarium et cimborium. Et ad Guilelmum iudicem dimitto octo solidos denariorum et quinque quarteras ordei et septem vini, quas Adroarius de Monteboio debet mihi. Et inter oves et capras dimitto mancosatam unam Sancto Petro de Castroseris. Et Sancto Martino de Cotibus dimitto mancosatas duas inter omnes res. Et ad Giscafredum presbiterum dimitto mancosatam unam de meis rebus et meos boves de Quadris dimitto Adalberto fratri meo. Et ex vino quod abere debeo veniente novo in Cotibus de meo alodio terciam partem per anima mea dimitto. Et ipsi octo solidi quos ad Guilelmum superius dimisit sint de precio eque quam Guarino vendidi. Et mulam quam cum Amato habeo pro debitis meis si opus fuerit dimitto. Et ad Arnustum dimitto tonam I et capam meam. Alias duas mulas quas habeo fratre meo iamdicto dimitto. Et ad domnum Guilelmum pontificem dimitto sex solidos de meis rebus in valente. Et ad Mariam dimitto quateram ordei. Et ad matrem eius duos sextarios inter ordeum et speltam. Et dimitto iamdicte Marie et matri sue vellatam unam et guadengam. Et Adalberto, nepoti meo, dimitto sex solidatas de meis mobilibus, rebus et ad domnum Petrum seniore meum dimitto tonnam optimam quam abeo in domo eius. Et omnia mea vascula, maiora et minora, dimitto fratri meo ut ita ea habeat sicut alodium supradictum. Et ad Guidum de Quadris dimitto mancosatam unam ad precium mancosi barchinonensi.

Quod est actum VI kalendas setembris, nono decimo anno Henrici regis.

Guifredus levita et canonicus sss. qui hoc testamentum scribere iussit et ut indubitanter credatur meum nomen in calce meis manibus impressi et firmare rogavi.* Adalbertus, levita sss*. Guilelmus sacerdos atque iudex sss.* Amatus levita sss*.

Arnustus, sacer sss* Sig+num Guilelmus Ichile.

Amatus levita qui hoc scripsit et sub sss in prefato die vel anno et in verso XII litteras super positas feci ubi dicitur cum bove quem ibi abeo.

85

1050, octubre, 27

Adveració testamentària. *Publicació sacramental del testament de l'ardiaca Sunyer fet per Adalés, Riculf sacerdot i Sala Radulf per ordre del jutge Guillem sobre l'altar de Sant Miquel de Vilageriu. Declara que llegà al seu fill Bernat, clergue, l'església de Navarcles i els castells d'Aguilar i Llavinera. Morí el passat mes de maig.*

[A]. Original perdut.

B.* Còpia de 27 agost 1148, Arxiu Montserrat, Sant Benet de Bages, núm. 1434.

a. ORDEIG, *Diplomatari de la catedral*, doc. 1680, pp. 962-965.

In nomine Domini. Hec est conditio sacramentalis et publicatio voluptatis cuiusdam Suniarii Randulphi cuius ordo actum est ordinante iudice, Guilelm nomine, Ausonensi et in eius presencia assistentibus aliis, Otto, scilicet, Randulfi cum aliis militibus clericisque et laicis, et ego Adalen, uxor que fui predicti defuncti, et Riculfus sacerdos et Sanla Randulfi, iurando testificamus per Deum vivum et verum super altare Sancti Michaelis de villa Gerilli quia vidimus et presents eramus quando supradictus Suniarius in sua sanitate et in sua integra memoria omnes res suas ordinavit secundum suum testamentum quod nobis presentibus legere ante se fecit et postea nobis firmare precepit, qualiter eius possession per manumissores suos et per Azalen supradictam et per Henricum Durandi et per Mirone Ramii, post mortem suam distribuerentur. In primis dimisit filio suo Bernardo, clerico, ecclesiam Sancte Marie de Navarculis cum decimis et primiciis et oblacionibus cunctis et universis ornamentis et cum omnibus suis libris et cum calice et patena que Otto, frater eius, tenebat in pignore et iussit redimereet in iure predictae Sancte Marie recuperare et dimisit ei omnes sacrarios quos habebat in circuito ipsius ecclesie Sancte Marie. Cuncta hec precepit manere omni tempore sub patrocínio et potestate predicti Bernardi, filii sui, si tamen vixerit et ad perfectam etatem venerit et filios procreaverit et demens non fuerit. Et dimisit ad eundem Bernardum medietatem omnis alodis quos habebat et abere debebat in iamdicto loco de Navarculis, scilicet de terris et vineis et arboribus universis et aquariis et viridiaris et pratis et de omnibus rebus que dici et nominari possunt et ad eundem allodium pertinent. simul cum molendinis et eorum utensilibus. Aliam namque medietatem dimisit ad filium suum Guilelmum simili modo sicut de Bernardum comprehensum est; si autem predictus Bernardus ad iam dictam etatem non pervenerit et filios non abuerit, aut si demens fuerit, precepit consistere supradictas res in potestate supradicti Guilelmi filii sui. Dimisit etiam ad supradictum Bernardum, filium suum, castrum Aquilare cum ecclesis et decimis et afrontacionibus suis. Et dimisit ei ipsum castrum de Lavinera simul cum ipsa ecclesia et cum sacrariis que sunt in circuito eius et cum una pariliata alodii que est subtus ipso castro et cum ipsis vineis que sunt ante predictam ecclesiam usque ad fontem de Portellam. Ad Reimundum, filium suum, dimisit ipsam pariliatam alodii quam abebat ad ipsam Portellam, iuxta ipsam de Gaucefredo; et mandavit predictus Suniarius qualiscumque ex filiis suis mortuus fuerit de suprascriptis Bernardo, et Guilelm et Raimundo, si filius non habuerit ex legitimo conubio, ad alium fratrem suum suprascriptum qui vivus fuerit revertatur Et ad Azalen, coniux sua, dimisit ipsum solarium de Guadellis cum ceteris domibus que ibi sunt et cum omni alodio et vineis quod ad istum solarium pertinent, et ipso maso Ardennella

cum ipso alodio et suis terminis et ipsas vineas de campo Terciolo cum ipso alodium quod abebat infra terminos de Tonna, totum ab integrum, et ipsum alodium que fuit de Guilelmo Ardmanni qui est infra terminum Navarculas, et ipsum alodium quod abebat infra terminum castro Aquilari cum ipsas vineas qui sunt in locu nuncupatum Ferriola, quod emi de condam Salla, totum ab integrum, et ipsum alodium cum ipsas vineas que abebat in Lavinera, que emit de Folcher et de Geruc et de Gonfred, et ipsa connamina de vila de Pedres et ipsa pecia de terra cum ipsas vineas qui sunt ante domo Suniarii Barucio. Hec autem omnia mandavit consistere ad unum de filiis suis, cui ipsa voluerit. Alium quoque suum alodium quod abebat infra terminos supradicti castris Aquilari et Lavinarie, excepto alio alodio supradicto, dimisit equaliter inter alios filios suos, exceptus Bernardo et Guilelmo . Et ipsum alodium de Ferriola remaneat ad Bernardum predictum post obitum matris sue, si vivis fuerit, in servicio Sancti Petri Vicensi; si autem obierit absque nullo prole, remaneat ad alium filium suum qui clericus fuerit sub patrocinio Sancti Petri predicti. Et ipsum alodium de Ardennella, post obitum uxoris sue iussit remanere Sancte Marie de Navarculis. Et ipsum suum alodium quod emerat de Guilelmo Ennegonis dimisit ad filium suum Guilelmum simul cum ipso alodio quod emerat de Ermemiro; si autem predictus Guilelmus ad iamdictam etatem non pervenerit et filios non abuerit, aut si demens fuerit, omnia hec in potestate Raimundi consistat. Et suum alodium que emerat de Rannemiro et de Seniofredo de Boxedera et de Igela dimisit ad Bernardum predictum, filium suum; et post obitum suum remaneat ad canonicam Sancti Petri de Vico. Et suum alodium quod abebat vel abere debebat in villa Gerilli dimisit inter omnes filios suos, excepto Bernardo et Guilelmo supradictis. Domos etiam quam abebat in Vico dimisit ad Bernardum, filium suum iamdictum, aut ad alium filium suum qui clericus sit. Omnes vero tonnas et cubos quas abebat in Navarculis, dimisit equaliter inter Bernardum et Guilelmum, et tonnas et cubos quas abebat in Aquilare dimisit ad Bernardum, filium suum, simul cum medietate vasculae quam abebat in Lavinera et cum omnibus vasculis quas abebat in Gaudellis. Omnia alia sua vasculas quas abebat in cunctis aliis locis dimisit aliis filiis suis. Et ad Bernardum, filium suum, dimisit loriam suam maiorem et aliam loriam minorem dimisit ad Guilelmum. Et ad domnum Guilelmum, episcopum Ausonensem, dimisit duos schiphos argenteus. Et ad Sancta Maria de Navarculis dimisit XI clocleareas argenteas ad ornandum crucem. Et de suis vasculis dimisit omnem porcionem suam ad canonicam Sancti Petri. Et omnes suas equas quas abebat relinquit ad mulierem suam et ad filios suos suprascriptos Bernard et Guilelm et Raimundo. Et ad Guilelmum, episcopum Urgellensem, dimisit unum mulum nigrum. Ad predictum Guilelmum episcopum Ausonensem, dimisit unam mulam nigram Et ad canonicam Sancte Marie de Urgello dimisit asinum unum nigrum. Et alium suum asinum dimisit uxore sue. Et ad Ausonensem episcopum, domnum Guilelmum, dimisit unum superlectum de palleo. Et suum equum balciano dimisit ad Bernardum Analeg. Alium superlectum de palleo dimisit Bernardo, filio suo, cum archis que sunt infra ecclesiam Sancte Marie de Navarculis et cum suo annulo aureo. De sua autem annona et vino quod abebat et abituras erat, terciam dimisit partem pro anima sua, et ex illa tercia parte per tres partes iussit dividere et I partem ad canonicam Sancte Marie Urgello iussit dare, II partem ad canonicam Sancti Petri de Vico et terciam inter Sanctum Petrum de castro Serris et Sanctum Benedictum de Bagis; duas autem partes quas supra diximus, dimisit ad uxorem suam predictam cum filiis. De suis enim porciis et ovibus, terciam dimisit pro anima sua. Et si aliquis ex filiis suis suprascriptis Bernardo et Guilelmo et Raimundo ab hac vita recesserit antequam veniat ad perfectam etatem, omnem successionem hereditatis eius in iure persistat de alio fratre suo suprascripto que supersti fuerint abeat suam hereditatem. Et hoc ita precepit. Postea autem rogavit domnum episcopum Ausonensem Guilelmum ut in sua baiolia et tuicione susciperet suam coniugem et filiis suis cum omnibus rebus eorum. Defensores enim et auditores illorum precepit esse Bernardum

Guifredi et Bernardum Amati et Otonem et Saleanum et Unifredum, fratres sui, contra cunctas adversitates que illis advenerint. Hec prefata omnia que filiis suis dimisit, volebat et iussit ut uxor sua predicta teneat dum vixerit, ut bene regate os et conservet illis omnia que suprascripta sunt, si tamen in digna viduitate permanserit; sin autem unusquisque eorum abeat sicut scriptum est. Et si fratres sui, Sanla videlicet et Unifredus, defensores et adiutores filiorum suorum fuerint, mereantur accipere eternam remuneracionem a Domino. Hoc autem postquam sic ordinavit annum integrum vixit, sed numquam ab hac voluptate recessit et in ipsa egritudine unde obiit hoc totum sic manere precepit. Obiit autem in mense madio.

Et iste condiciones fuerunt facte VI kalendas novembris, XX anno Henrici regis.

Qui hoc audivimus et rogati a conditore extitimus ideoque legaliter et absque fraude voluptatem eius iurando publicamus. Sig+num Azalen. Sig+num Tedbaldi. Sanlanus levita sss. Sig+num Otonis Randulfi. Sig+num Unifredi. Sig+num Ottonis. Sig+num Bonifilii Otonis. Sig+num Marci sss. Sig+num Isarni Guifredi. Petrus, sacer sss. Guilelmus sacerdos et iudex, qui hoc et dictavit et legaliter firmavit sss.

Olibanus, sacerdos, qui hoc scripsit et sub die et anno quo sss supra.

Raimundus levita et monachus, qui hoc translatavit VI kalendas setembris, anno XII Leudovici iunioris sss.

86

1052, gener, 18

Adveració testamentària. *Publicació sacramental del testament de Bernat Sendred feta pels seus marmessors en presència del jutge Adalbert a l'altar de Sant Miquel de Queralt. Fa llegats a Santa Maria de Montserrat, Ripoll i l'alou de Montells a la canònica de Vic i a la canònica de Barcelona l'alou de Pinell. Llega al seu fill Guillem el castell de Gurb amb l'església de Sant Esteve de Granollers, els castells de Tona, Sallent, Guardiola, Queralt i Fillol. Dona al seu fill Berenguer els castells de Castellolí i Castellgalí. Llega a Oliver els castells que té pel bisbe Pere de Girona al comtat de Rasès i els castells de Vilademàger, Fontrubí i Montclar. Finalment dona al seu fill Aleran el castell de Meda i les parròquies de Gurb per a la canònica de Vic. Bernat Sendred va morir en el seu pelegrinatge a Santa Maria del Pueg l'agost passat on va ser enterrat en aquest lloc.*

[A]. Original perdut.

B.* Còpia de l'any 1154, ACA, Monacals, Sant Benet de Bages, núm. 2258 J.

In nomine Domini. Iste sunt condiciones sacramentorum ultime voluntatis cuiusdam hominis defuncti Bernardi prolis Sendredi. Quas publicatur legaliter sui manumisores vel helemosinarii abeo electi id sunt Guilelmus et Olivarius necnon et Alerandus utriusque filii sui Mironi quoque Lupiscancii et Ysarnus Atoni atque Berengarius Raimundi, Ebroinus quoque Mironi et Guilelmus Raimundi, Bonifilius Eicioni, Bernardusque Guifredi. In conspectu vel presentia Adalberti iudice atque sacerdotis Guifredi et Bonifilii et aliorum plurimorum hominum quorum nomina subterius sunt adsignata nomina vero testium qui hoc iurando testificant Bonifilius enim Eicioni prefatus et Bernardus et Guilelmus Raimundi predictus. Nos vero predicti testificamus primo per

Deum patrem omnipotentem et per Ihesum Christum filium eius sanctumque Spiritum supra altare Sancti Michaelis arcangeli cuius domum sitam cernitur in comitatu Barchinonense ad radicem castrum Cheralt quem vidimus quando iamdictus Bernardus Sendredi suum decrevi fieri testamentum dum adhuc erat corpore sanus sensum atque memoria plenus per quod commendavit nobis vel aliis suis manumissoribus universam suam facultatem qualiter post mortem suam distribueretur. Primo quidem concessit Sancte Marie Montisserrati ipsum suum alodium quod abebat in Penitense quod fuit Senatori. Sancte Marie quoque Rivipollentis dimisit ipsum suum alodium quod abebat in Gurbitano ad ipsam Vallem qui est subtus Sancti Bartolomei. Similiter namque concessit ei ipsum suum allodium de Vespella qui fuit condam Aboni atque condam Bonucii sacerdote, sub ac condicione ut teneat illum Alerandus, filius eius predictus dum viveret, et post obitum suum remaneat ad Sancte Marie predicte. Alodium quoque suum quod abebat in Molnellis concessit chanonice Sancti Petri sedis Vici. Canonice quoque Sancte Crucis et Sancte Eulalie Barchinonensis dimisit ipsum suum allodium de Pinellis quod dicunt Malum consilium et fuit quondam Savarici. Cenobio autem Sancti Benedicti Baiensis concessit ipsum suum alodium que sunt pariliatas III° et sunt ad ipsam turrem que fuit condam Gondeberti. Filio quoque suo Guilelmo iamdicto concessit ipsum castrum quod cognominatum est Gurbi, simul cum ipsos fevos et illorum termines eorumque aiacensiis simulque cum ipsum fevum Granollariis et parrochiam Sancti Stephani meum alodium qui ibidem est. Item concessit ei ipsum castrum quod vocatur est Tonna cum finis et terminis suis et cum suis aiacenciis quantum ad ipsum kastrum pertinent. Similiter autem dimisit ei ipsum castrum quod cognominatur Salientum cum decimis et primiciis et finis et terminis eius quantum ad istum castrum pertinent. Item dimisit ei ipsum castrum quod vocatum est Guardiolum cum decimis et primiciis eiusque aiacenciis quantum eodem kastro pertinent exceptus ipsum alodium qui est ad Sanctum Petrum de ipsa Serra quod coniux sua dimisit Olivario filio suo. Item concessit ei ipsum castrum que nominates est Cheraltum. Et ipsum castrum que dicunt Filiolum concessit ei cum decimis et primiciis et suis terminisque illorum quantum eosdem castros pertinent. Similiter dimisit ei castrum Aliza cum terminis et finis atque aiacenciis suis. Et concessit ei ipsas suas mansions quos habebat intra muros Barchinone cum orto et puteo et foveas quantum ad ipsas domos pertinent. Omnia vero hec suprascripta quam dimisit ad Guilelmmum filium suum predictum, sub tali pactu hec concessit ei ut si ille moriretur sine prole de legitimo coniugio hec omnia suprascripta remaneat ad Berengarium fratrem suum si vivus fuerit. Si autem ille vivus non fuerit, remaneat ad Olivario fratri suo. Similiter si ille mortus fuerit remaneat ad Alerandus fratrem suum. Berengario autem filio suo concessit ei ipsum castrum quod vocatum est Odolinum cum primiciis et decimis et finis et terminis eius omnia et in omnibus quantum ad suprascriptum castrum pertinent. Et ipsum castrum Galinum dimisit ei cum primiciis et decimis et finis et terminis eius omnia et omnibus quantum eodem castro pertinent. In tali conventum sicut suprascriptum est ut si ille moritur sine infante de legitimo coniugio remaneat ad Alerandus fratri suo. Olivario quoque filio suo concessit ipsum castrum quod dicitur Terminum et quod cognominatur Montefalchonium. Et ipsum castrum quem dicunt Aurumfortem simul cum ipsos fevos comitales et ipsos fevos episcopales et ipsos fevos abbatiales et ipsasque baiulias et ipsas escauserias et ipsas condirecciones novellas ipsos que alodios et ipsas albergas omnia et in omnibus quantum ad onorem de suprascripto kastro pertinent. In tali conventum ut hec omnia suprascripta abeat in servicio Petroni episcopi Petrique Raimundi et successoribus illorum. Item quoque dimisit ei kastrum quod dicitur Villade maier cum decimis et primiciis et finis terminisque eius omnia et in omnibus quantum ad eosdem kastro pertinet apud mercedis seniori suo Raimundi comitis. Item concessit ei ipsum kastrum quod vocatur Fontemrubeum et ipsum kastrum quod dicitur Guardiola. Et ipsum kastrum quod dicitur Monteclaro cum primiciis et decimis et finis terminisque

illorum cum omnia et in omnibus quantum ad eodem kastro pertinent. Hec quoque omnia suprascripta quam concessit filio suo Olivario sub ea ratione dimisit ei ut si, ille moriretur sine infant de legitimo coniugio remaneat ad Guilelmum filium suum si vivus fuerit. Et si Guillelmus mortuus fuerit remaneat ad Berengarius filium suum si vivus fuerit. Quod si Berengarius mortuus fuerit remaneat ad Alerandum si vivus fuerit. Alerando quoque filio suo predicto concessit ipsum kastrum quod dicitur Meda cum ipsos alodios quantum ad ipsum kastrum pertinent simul cum ipsas baiolias quas ibi abuerunt parentes sui omni tempore. Et dimisit ei ipsum fevum de Sancti Laurencii totum ab integrum. Et dimisit ei ipsas parrochias de Gurbitanno et ipsas alias parrochias quas tenebat de domno Guiliberto episcopo. Olivario quoque filio suo predicto concessit illas equas quas tunc abebat. Hec autem omnia suprascripta quam dimisit infantibus suis quantum ibidem abet de fevos concessit eis apud mercedem seniorum suorum de quorum ipsos fevos tenebat. Aliut autem quod remanet mobile vel immobile iussit exinde solvere ipsos suos debitos. Et quicquid exinde remanserit iussit dare pro anima sua in missas. Post autem iussit ut qui contra suum testamentum per quem condiciones iste sunt edite venerit ad inrumpendum nullomodo valeat vindicare sed componat aut componant hoc in duplo cum omnem suam immeliorationem. Et insuper iussit ut ipsum testamentum firmum et inconvulsum permaneat tunc vel omni tempore. Postquam autem hec predicta omnia a prefato Bernardo ita ordinate sunt sicut suprascriptum est concessit ei divina pietas duos annos ad vitam. Peractosque perrexit Sancte Marie Podiensis oraturus. Ibique mortali febre percussus et de suo crimine confessus in mense augusto ab ac vita transivit. In illo enim loco corus eius humatum est. Nos vero manumissores predicti et testes talem fuisse voluntatem eius iuramus per super annexum sacramentum quemadmodum superius scriptum est iuramus insuper quod nullam fraudem in hac pagina impressam nescimus.

Late et roborate sunt hec condiciones XV kalendas februarii, anno XX° I^o regni Enrici regis.

Sig+num Bonifilii Eicioni. Sig+num Guilelmi Raimundi. Sig+num Bernardi Guifredi. Alerandus presbiter qui est levita. Sig+num Olivarii. Sig+num Mironi Lupisancii. Sig+num Ysarni Atoni. Sig+num Berengarius Raimundi. Sig+num Ebroni Mironi manumissores sunt huius rei et testes et has condiciones punctatis signis adfirmant.

Adalbertus, iudex, qui hoc sacramentum recepit et sub sss. Sig+num Guadaldi Guadaldi. Sig+num Guilelmi Gauzberti. Sig+num Ugoni Guifredi. Sig+num Uzalardi Mironis. Sig+num Rodlanni Umberti. Sig+num Giadaldi maiori quantum hic michi iuste debetur confirmo sed aliud nichil.

Oliba, sacerdos, qui has condiciones sacramentorum scripsit et sub sss die annoque prefixo.

Raimundus, sacerdos, qui hec translatum scripsit X kalendas marci, anno XVII regni regis Ludovici iunioris.

1053, juliol, 12

Dotació de canonge. *Miró Dacó i la seva esposa Bonadona donen a Sant Pere de Vic l'alou de Vallformosa al comtat de Manresa juntament amb el seu fill Galceran perquè sigui clergue.*

[A]. Original perdut.

B.* Còpia de principis del segle XIII, ACV, cal. 37, L.D., ff. 139r-139v, (*Hec est carta honoris de Valleformosa*).

a. ORDEIG, *Diplomatari de la catedral*, doc. 1119, pp. 428-429 .

In nomine Domini. Ego Miro filius qui fui Dachonis et ego Bonadonna uxor eius, sciatur a cunctis tam presentibus quam futuris, quia per hanc scripturam nostre donacionis votive ac potencialiter, donamus domino Deo et canonicis Sancti Petri de Vico alodium nostrum francum, domos scilicet cum solario et curte et porticu, cum terris et vineis, cultis et eremis cum arboribus, advenerunt quidem nobis hec omnia et per empcionem et per parentorum successionem vel per omnes voces. Sunt autem hec omnia in comitatu Minorise, videlicet in Valle Formosa. Et in alio loco damus predicte canonice quinque modiatas vinearum que sunt infra castellaniam de Rivoagelli, nominatim in Fontaneto et iste vinee advenerunt michi Mironi per vocem cuiusdam El femine. Solarium autem et alodium cum vineis quod est et que sunt in predicta Valdeformosa habent affrontacionem ab oriente in alodio Guillelmi Bernardi et Donnucii fratris sui, de meridie quoque in alodio Remundi Gigonis et in sumitate serre. De occiduo etiam in alodio de Sinit de Conam, de circio iterum de Sinit in strata que vadit ad Minorisam de Castello Follit. Vinee autem que sunt sub ipso solario in ipsa riera ultra rivunagelli, habent affrotacionem de oriente et meridie in rivo Agelli, de occiduo autem in vineis Gersindis et in aliis vineis que fuerunt Tudiscli, de circio iterum similiter. Et alie vinee que sunt in Fontaneto affrontat ab oriente in vineis que sunt in plano de Falchs, de meridie in strata qui venit de Segarra per rivum Agelli ad Minorisam, de occiduo in alia strata que vadit de Castellar ad Falchs, De circio similiter. Quantum isti termini ambuint et circumveunt damus Domino Deo et predicte canonice cum filio nostro Gaucerando clerico, solidum et liberum ad quod voluerit faciendum. Set prelibatas vineas que sunt in Fontaneto, teneat supradicta El femina in vita sua et ex fructibus habeat inde duas partes et iamdictam canonicam terciam partem. Post obitum vero eius integre et solide deveniant in iure predicte canonice, et sic de nostro iure, tradimus in dominium ipsius canonice. Et si quis hoc ei voluerit tollere aut disrumpere, in duplo prefata omnia cogatur persolvere et postea hec scriptura plenissimum obtineat robur omni tempore .

Que est acta III idus iulii, anno XXIII regis Henrici.

Sig+num Mironis. Miro +. Sig+num Bonedomne qui hanc cartam scribere iussimus et firmavimus firmarique rogavimus et in potestate iamdicte canonice tradimus. Fulcho vicecomite +. Petrus sacrista +. Sig+num Arnalli Salamonis. Sig+num Seniofredi Borrelli.

Benedictus diachonus et canonicus qui hanc cartam scripsit et sub sss. In prephato die vel anno.

1053, novembre, 2

Adveració testamentària *Miró, Guitard, Sunyer en presència del jutge Guillem Ramon publiquen el testament de la difunta Cardosa a l'altar de Sant Benet de la Seude Vic. Declaren que llegà el seu alou a Sant Pere de Vic amb la condició que el tingués el canonge Eriball.*

A.* ACV, cal. 6, episc. I, núm. 8.

a. ORDEIG, *Diplomatari de la catedral*, doc. 1120, p. 429.

In Christi nomine. Hec est sacramentalis conditio ultime voluntatis cuiusdam Cardose defuncte, que est facta secundum iudiciariam legem, sicut continetur in libro Iudicum de ultimis voluntatibus morientium hominum, cuius ordo actus est ordinante iudice Guilelmo nomine Ausonensi, in cuius presentia ego Miro et Guitardo et Suniario iurando supra altare Sancti Benedicti in sede Vici testificamus quia vidimus et presentes extitimus quando prephata defuncta, iacens in egritudine unde obiit, nobis audientibus per suis solummodo verbis iniunxit ut omnem suum alodium quod habebat in omnibus locis solidum et liberum remansisset ad Sanctum Petrum sedis Vici, eo videlicet modo ut Heribaldus canonicus tenuisset in servitio eiusdem sedis Sancti Petri si ab hac infirmitate moreretur. Nos vero qui hoc iniunctum habuimus et rogati extitimus a prefata conditricem post eius obitum nostra coram iudice iuratione hoc, ut credatur, firmamus eiusdemque iuramenti presentem conditionem tam nostra quam subscriptorum testium manu corroboramus, et postquam hec omnia sic ordinavit de hac egritudine ab hoc seculo discessit in mense iulio cum hac voluntate.¹

Actum est hoc IIII nonas novembris, anno XXIII Henrici regis.

Sig+num Mironis. Sig+num Guitardi. Sig+num Suniarii. Nos huius rei testes sumus et quia rogati ab ea extitimus ideo ut firmum maneat sic nos audisse et vidisse iuramus. Ermemirus sacer sss.* Guilielmus sacerdos et iudex, qui hoc confirmat sss.* Heribaldus ypodiaconus sss.*

Berengarius subdiaconus, qui hoc scripsit et sub sss in prefato die vel anno.

1053, novembre, 2

Adveració testamentària. *Ermemir Quintilià canonge, Guifré Sendred, Guadall Guifré i Dodo, en presència del jutge Guillem publiquen el testament sacramental del monjo Enric a l'altar de Sant Pere al mig del cor mostrant el testament signat per ell. Dona les seves cases que tenia al mercadal de Vic a Casserres. La seva roba, diners i llibres els entrega als monestirs de Casserres, Serrateix, Ripoll i les esglésies de Sant Pere i Santa Maria de Vic, al bisbe Guillem de Vic i a la canònica.*

A.* Arxiu particular Casa Satorra. Calaf .

B. ACOS, *Llibre de las Rendas de Casserras*, f. 195v.

¹ cum hac voluntate *interlineat*

a. ORDEIG, *Diplomatari de la catedral*, doc. 1122, pp. 430-432.

b. LLOP, *Col·lecció diplomática de Sant Pere de Casserres*, vol I, nº 189, pp. 208-211.

Quia decretum est legibus ut scripta voluntas defuncti infra sex mensium spacium post eius obitum coram quolibet sacerdote vel testibus publicetur, idcirco ego Ermemirus Quintile, sacerdos et canonicus Sancti Petri, et Guifredus Sendredi et Guadallus Guifredi atque Dodo ultimam voluntatem Henrici monaci legaliter publicamus et coram Guilelmo iudice et omnibus canonicis sive testibus aliis testamentum quod eisdem Henricus, adhuc manens in integro sensu, dictavit hore proprio et manu propria firmavit ostendimus et semel et bis legere fecimus et, ut credatur sicut in eodem testamento scriptum invenimus, veraciter in hac pagina transcribere facimus. Distributores autem suarum rerum nos esse rogavit et omnes suas res secundum supradictum testamentum taliter nobis distribuere mandavit. In primis dimisit Deo et Sancto Petro ad ipsius canonice ipsam suam mulam falvam cum duabus modiis vinearum, quas relinquit ei Remundus Seniofredi, et ad tabulam Sancti Petri dimisit manchosos II, et Sancte Marie de Vico dimisit manchosos II, et ad omnes presbiteros de Vicho ad unumquemque manchosos II. Et precepit de tuo pane et vino facere tres partes: unam partem precepit dare ad iamdicta canonica et aliam ad cenobium Sancti Petri Kastrumserre, aliam vero partem iussit distribuere ubi melius vidissent. Et ipsam mulam quam nigram dimisit ad cenobium Sancti Petri ad ipsa dedicatione. Et ipsum suum mansum de villa Germanis cum omnem alodium quod ad eum pertinet, dimisit iamdicto cenobio Sancti Petri tali tenore ut tenuisset eum Guilielmus Remundi monachus in vita sua, post obitum vero eius precepit remanere solidum iamdicto cenobio cum ipso alodio quod emit de Guilelmo Tort. Et ipsum suum alodium quod habet in Serraima et in Boxerons et in Corned et in Puio et in Eudura dimisit ad cenobium Sancte Marie de Serratexi. Et ipsum suum alodium quod habebat in Lannars dimisit nepotibus suis, filios Adalbertis fratris sui. Et ipsum suum alodium de Torrent dimisit Bermundus obierit absque proles de legitimo coniugo iussit ut remaneret ad iamdicto cenobio Sancti Petri. Et ipsum suum mansum de Pugiols cum ipso alodio quod in circuitu est, exceptus illud quod dimisit Guilelmo monacho, dimisit ad cenobium Sancte Marie Rivipollentis, et ipsa vascula que ibi est, tali modo ut Dodo et uxor sua tenuissent pro laboratione sine ulla redemption dum viverent. Et ipsos suos scifos argenteus dimisit domno Guilelmo episcopo cum ipso suo psalterio, ut semper intercessor eius fuisset ante Deum. Et Ermemiro Quintile dimisit [suam] almuzalliam et feltrum grogum et guadengam meliorem et lentiolos et superlectum palliolum et bacinos. Et ipsum suum anulum aureum dimisit Adalberto archidiacono, et alium anulum argenteum dimisit Reimundo Cixile. Et Giscafredo presbítero dimisit omnes suos pannos laneos cum ipsa sua cappa. Et ipsa sua vinea de Mazarenola dimisit Ermetruit, sorori sue. Et ipsas suas casas de Mercaddal dimisit ad ipsa canonica Sancti Petri, ut tenuisset eas Guifredus Gostremir, et ipsa sua archa que ibi erat dimisit Remundo Cixile. Et Guifredo Sendredi dimisit suam caldariam cum cremascles. Alios autem suos draps dimisit Maiassen, nepoti suo. Et precepit dare filiolo suo, filio Guilelmi iudicis, unam unciam auri. Et ipsum suum Librum iudicum dimisit Heriballo Boecii; alios autem libros dimisit ad cenobium Sancti Petri. Et ipsas suas domos quas habebat in Kastrumserris dimisit Guilelmo monaco. Et precepit dare ad suos homines, Guilelmo et Donucio, inter panem et vinum semodium unum. Et dimisit Ansulpho sacerdoti manchosos III. Alium autem suum avere dimisit pro anima sua. Et Benedicto scriptore dimisit manchosos II et ipsum suum [sacrarium et cimi]terium de Sancto Martino de ipsas Cutes dimisit nepotibus suis. Et precepit de ipsos manchosos III quos ei debebat Adalbertus Oliba perficere ipsum librum eptaticum ad opus Sancti Petri Kastrumserris. Hoc autem totum, ut scriptum est, dimisit sub baiulia et patrocínio dommi Guilelmi pontifices ut propter amorem Dei patrocinator et defensor existeret. Et ipsum suum hedificium quod fecit in domibus suis iuxta ecclesiam Sancte

Marie dimisit Giscafredo presbitero, simul cum ipsis duodecim solidis denariorum, sicut in illorum convenientia resonabat.

[Hoc autem] totum, sicut est suprascriptum, ex suis rebus in ipsa infirmitate unde obiit, ita prelibatus Henricus in suo testamento ordinavit, sed terciam partem de sua annona et vino quam in nostro arbitrio in eodem testamento misit, nobis absentibus, postea per suis solum modo medis, ad Sanctum Martinum de Cotibus dimisit, sicut ipsa conditio testatur, quam Adalbertus cum aliis testibus inde iuravit. Obiit quoque predictus defunctus in mense iunio nuper transacto. Nos autem qui rogati ab eo estitimus suam ultimam voluntatem infra sex mensium spacium post eius obitum legaliter ante altare Sancti Petri in medio coro, coram canonicis et iudice, publicamus et firmando eam corroboramus et firmari ab astantibus testibus rogamus.

Facta est quidem hec publicatio sive manifestatio IIII nonarum novembrium, anno XXX III Henrici regis.

Ermemirus, sacer et testis sub sss.* Sig+num Guifredi Sendredi. Sig+num Guadalli Guifredi. Sig+num Dodonis, nos omnes huius rei testes sumus et legaliter sicut diximus suam extremam voluntatem publicamus. Guilelmus levita qui sss.* Guilelmus sacerdos [qui] hoc confirmat sss.* Heribaldus kannonicus sss.* Bernardus levita qui et channonicus sss.* Petrus levita sss.* Sig+num Guilelmus Albaroni qui hoc testificando iuramus supra altare Sancti Saturnini infra sex mensium spacium. Bonifilius sacerdos, huius rei firmator sss.* Bermundus minister subscriptor accedo et in finem subscriptionem pono sss.*

Benedictus diaconus, qui hoc scripsit et sub sss in prefato die vel anno.

90

1054, abril, 23

Testament. *Ermemir Guillem, canonge, atorga el seu testament i elegeix com a marmessors a Guibert gramàtic, Guillem jutge, Ermemir Quintila, Gaufred Langobard i Eldemar sacer. Llega els aious de Montells i de Boada als seus nebots Sunifred i Berenguer, amb la condició que els eduquin Ermemir Quintila i el gramàtic Guibert fins a l'edat de trenta i a la mort passin a la canònica. Llega les seves cases de Vic al seu nebot Sunifred i a Ramon Guibert.*

A.* ACV, cal. 9, episc. II, núm. 53.

a. ORDEIG, *Diplomatari de la catedral*, doc.1130, pp. 437-440.

Mors inimica hominum cunctis contraria rebus omne genus vitae sibi carne retentu. Quapropt[er in] Christi nomine ille Ermemirus [Guillel]mi, sacerdos pariter et canonicus Sancti Petri sedis Vici, gravi detentus infirmitate timeo mori et antequam fatali casu a presenti discedam luce hoc testamentum amicis et manumissoribus meis, id sunt domno Guiberto grammatico atque seniore meo et domno Guilelmo iudici et domno Ermemiro Quintile et Guazberto Languardi et Eldemaro presbitero, committo et eligo atque constituo illos ut ipsi sunt helemosinarii atque distributores mearum facultatum ut quemadmodum subterius iniunxero sic fideliter et ordinabiliter erogent et faciant, sicut in illis fiduciam habeo. In primis iubeo mulam meam maiorem vendere et emat eam Guilelmus iudex per septem uncias auri Barchinone et ex illis dimitto tres uncias canonice

Sancti Petri et duas domno Guilelmo pontifici, ut memor sit mei, et unam domno Iozberto, amico meo, et aliam domno Guilelmo iudici cum mortariolo meo hereo. Et Eldemaro sacerdoti dimitto unam peciam terre quam habeo ad ipsam Guardiam Monticellis sub strata. Et Guitardo meo laboratori dimitto unam peciolam terre que est sub predicta via que seminatur una mina annone. Domos autem omne alodia alodium cum trilia et clauso et arboribus quod et quas habeo in Monticellis dimitto Seniofredo nepoti meo clerico, eo modo ut domnus Ermemirus Quintile habeat predictum alodium et teneat ipsum Seniofredum et nutriat eum, donec perveniat ad etatem XXX annorum. Et si venerit ad ipsam etatem aut si predictus domnus Ermemirus antea obierit vivente eodem Seniofredo predictum alodium solidum et liberum remaneat ad eundem Seniofredum in vita sua et post obitum eius remaneat ad canonicam Sancti Petri. Si autem idem Seniofredus obierit in vita predicti Ermemiri habeat hoc totum predictus domnus Ermemirus dum vixit et post obitum eius remaneat ad predictam canonicam. Domos autem et alodium quas et quod habeo in ipsa Buada simili modo dimitto Berengario, nepoti meo, clerico, ut teneat et habeat id domnus Guibertus gramaticus et uxor eius et nutriant ipsum Berengarium usque dum veniat ad etatem XXX annorum et faciant eum clericum et expletis illis XXX annis si fuerit vivus isdem Berengarius habeat d[omos et alo]dium dum vivit; et si antea obierit domnus Guibertus et uxor eius et [vivus fuerit] isdem Berengarius, solidum et liberum habeat hoc alodium in vita sua. Post mortem autem Berengarii, nepotis mei, et domni Guiberti et uxoris eius, si Reimundus [...] ipse habeat domos et [alodium] dum vivit; et post istorum om[nium] obitum, remaneat hoc totum] ad canonicam Sancti Petri solidum et liberum. Et ipsam semodiatam vinee quam habeo in Muliere qui dicitur Mala dimitto Isarno Guiberti et post obitum [eius remaneat ad Berenga]rio, nepoti meo, si vivus fuerit; sin autem ipsi canonice. Domos a[utem et alodium] cum arboribus et vineis quas et quod habeo in Teradello, videlicet in Valle Galindi, dimitto ad Gilabertum, filium domni Guiberti, ut ipse hoc habeat dum vivit in ser[vicio...] et Isarnus Vischafredus sub eo secundum cartam quam ei feci inde et post obitum Gilaberti remaneat ad Reimundum, fratrem eius, si vivus fuerit, et post amborum obitum ad canonicam Sancti Petri. Et vineas quas habeo in Congusto remaneant ad Berengarium nepotem meum, secundum modum quod ex alodio quod superius ei dimisi est comprehensum. Et iubeo vendere muxilluleram eam et ex ipso precio dimitto IIIor manchosos Petro Guillelmi, filiolo meo et alios IIIor Guile sorori sue et siquid remanserit dimitto servientibus suis Bonefilio et Seniofredo atque Guilelmo. Et meam equam dimitto inter Albam et sororem eius Adalez. Et mando vendere asinam meam et ipsum precium equaliter dividere inter Eldemarum et Guitardum et Bonefilium et Sanciam et Seniofredum et Guilelmum nepotem. Et Guile nepte mee bovem unum dimitto cum guardinga una alba que in domo mea fuit facta et ipsum manchosum quod debet michi Guitardus dimitto illi et medietate illius asine quam habeo cum Guitardo dimitto Sancie et partem quam habeo in ipso pullo dimitto ad eundem Guitardum. Et inter Guitardum Ermemiri et fratrem eius Guilelmum bovem alium dimitto varium. Et omnes meas oves dimitto inter Sanciam et Guitardum et omnes meos servientes. Et inter omnes presbiteros Sancti Petri simul cum Isarno presbitero de Taradel, dimitto mo[dios II or]dei et semodium espelte et tonnam vini maiorem que estad meridianam partem domus mee. Et ad Odesindam dimitto unum sestarium ordei et alium vini. Et ad Adalez Estelelam sestarium unum inter ordeum et espeltam. Et ad domnum Petrum sacriste quartera unam vini optimi. Et tonnam vini novam que est in aquilonaria parte cellarii dimitto inter domnum Guibertum et domnum Iozbertum et Ermemirum Quintile atque Guilelmum iudicem et Bonefilium de Villatorta et Eldemarum iamdictum sacerdotem. Et vinum quod est in barrilio quod fuit de Boveto dimitto inter ipsam meam mesnadam ad dispensandum et ipsum barrilium ad Bonefilium hominem meum [Et ipso] alio vino quod est in barrilio Petri levite dimitto quartam I Isarno Bonucii et[uxore] eius et sestarios II Petro pa[...] ad vinum quod remanet pro anima mea. Et vinum quod est in

barrilo de Bonariga dimitto inter Isarnum Guiberti et Goltredum presbiterum [...] Sendredum sacerdotem. Et aliam meam annonam dimitto in providentia manumisso[rum meorum....] Et partem quam habeo [de] asina quam habet Isarnus [clericus], ipsi relinquo. [Et] tonnam meam maiorem domno G[uiberto] dimitto. Et aliam [tonnam] dimitto ad canonicam. Et aliam barriliam que [...] quod emi de Guilelmo Abbonis, dimitto Guilabe[rto Guib]erti. Et [barr]ilium quod adduxi de Buada relinq[uo...] in Ursalo dimitto canonicе nostre. Et alium nep[...]to Bonucio, alium vero Borrello Bonucii. Et [...fru]menti dimi[tto] canonicе nostre. Alium vero don[...]dum sacerdotem alium sestarium. Et in expansione dimitto alium sestarium [...] Berengario [...] dimitto sacristano. Unum cotum heriscum Bonefilio de Villatorta dimitto. Filectrum cum guadenga ipsi sacriste do[. . di]mitto. Archa[m... dim]itto Isarno Guiberti. Guadengnam aliam dimitto Sancie. [Pelli]cios meos optimos d[imitto pa]uperibus in illorum hospitio. Et pellicium meum Eldemaro et capam Goltredo et alias meas res omnes mobiles, excepto au[... ar]gento, pro anima mea. Et XV solidos quos Oliba faber debet michi, II filio eius presbitero concedo alios autem pro anima mea et IIII solidos de plata quos debet michi Taredus dimitto Sancte Marie sedis Vici. Et domos quas habeo in Vico in quibus nunc habito [dimi]tto Reimundo Guiberti eo modo ut Iozbertus cognatus eius semper habeat ibi hospitium quando voluerit et opus ei fuerit et si voluerit ibi aliquid mittere de suo a nullo prohibeatur et sine cuiuslibet inquietudine colligatur. D[om]unculam etiam quam dedi Bonofilio meo servienti mando ut habeat eam sub dominio predicti Reimundi. Et alios domos quas habeo in Vico que fuerunt ex patre vel fratre meo dimitto Seniofredo iamdicto nepoti meo eo modo ut habeat eas cum eo domnus Ermemirus Quintile, secundum modum supradicti alodii de Monticellis quod ei dimitto, cum clausulo terre qui est inter domum Guinadi et mansionem pefatam. Alium vero clausum maiorem qui est contra domum domni Ermemiri Quintile Guilaberti Guiberto relinquo. Et dimitto sexaginta manchosos barchinonenses et XXX II solidos argenti pro captivis in redemptione eorum. Et dimitto eos in fiducia manumissorum meorum. Borrellus Bonucii debet michi duas uncias. Et eis dimitto unam inter eundem Borrellum et nepotem eius filium Mironis et aliam ad operam canonicе ad aquam deducendam. Insuper dimitto unum manchosum Sancie, alium Reimundo Cixele quem ei debet. Alium aut Bonofilio. Alium Guilelmo. Et alium Seniofredo. Et quantum ex suis mobilibus rebus remanserit iubeo dare pro anima mea. Hoc autem totum sicut est suprascriptum laudo et confirmo et quamdocumque obiero ita distribuere iubeo.

Quod est actum nono kalendas maii, anno XX III Henrici regis.

Ermemirus sacer * qui hoc testamentum fecit et manu propria roboravi et testes in eo firmare rogavi. Sig+num Iozberti Languardi. Sig+num [...] Pauli. Sig+num Bonefilii. Sig+num Amalrici. Ermemirus sacerdos et testis sub sss*. Ellemarus presbiter*. Guilelmus sacerdos et iudex sss* Guibertus grammaticus sss*

Scrpsit et hoc posuit signum sss qui dictus Ysarnus.

1055, febrer, 17

Adveració testamentària. *Publicació sacramental del testament de Tedball, canonge a l'altar de Sant Benet de la catedral de Vic. El testament es va atorgar amb motiu del viatge que va fer a Sant Jaume de Galícia amb el bisbe Guillem de Vic i va morir a Burgos. Nomena marmessor als seus germans Ramon i Borrell, a Guillem jutge i la seva esposa Engèlsia. Mana repartir els alous que tenia al Congost, a Artés, Montells, Vic i Vilatorra entre els seus parents, Sant Pere de Vic i el bisbe Guillem Guifré.*

A.* ACV, cal. 9, episc II, núm. 54.

a. ORDEIG, *Diplomatari de la catedral*, doc. 1134, pp. 442-444.

In nomine Domini. Hec est conditio sacramentalis ultime voluntatis cuiusdam defuncti Tedbaldi, canonici Sancti Petri, cuius ordo actus est ordinante [iudice G]uillielmo i cuius presencia cernentibus aliis testibus sicut lex gothica iubet. Ille Guifredus Tedmari et Guillelmum Olibe et Bonifilius Transuarii ultimam voluntatem supradicti Tedbaldi publicamus et ut indubitanter credatur manibus propriis supra altare Sancti Benedicti in sede Vici [iuramus] quia volens idem defunctus pergere cum domno Guilelmo pontificis ad Sanctum Iacobum de Galleciam causam orationis ipse secundum suum testamentum quod ore proprio dictavit et suscribendo firmavit. Instituit et iniunxit qualiter eius possessio per nos et subiunctos manumissores suos [id sunt] per ambos fratres Borrellum quidem atque Reimundum, Guillelmum quoque iudicem et per Engelsiam que fuit uxor eius distribuere post mortem eius. In primis suum alodium quod habebat in ipso Congosto dimisit Sancto Petro de Vico, ut inde semper habeant vinum ad ipsum sacrificium in celebratione missarum, et si ad ali[u]d opus illud mittere aliquis voluerit et nullomodo ei sit licitum, sed fratres eius accipiant et habeant illud. Et suum allodium quod habebat in Artesso dimisit Guilelmo Olibe ut habeat illud in servitio Sancti Petri et de Engelsia, uxore eius, et si illa habuerit filium de predicto Tedbaldo habeat illud idem Guilelmus in eius servitio. Et ipsum alodium quod habebat in ipso Regario et ipsam vineam quam habebat ad ipsas Arenas dimisit ad Amatum, nepotem suum in servitio Sancti Petri et Engelsie et filii sui quem habitura erat ex Tedbaldo. Et suum alodium quod habebat in Monticellis dimisit ad Engelsiam uxorem suam si maritum acceperit ut habeat illud in vita sua et post suum obitum iussit illud remanere ad filiam quam habebat ex eodem Tedbaldo et si ipsa filia obierit, remaneat ad aliam filiam vel ad alium filium quam vel quem de ipso Tedbaldo predicta Engelsia paritura peperisset et [post] istorum obitum, habeant fratres ipsius Tedbaldi illud alodium vel filii fratrum. Et omnes suos alios alodios integritate cum omnibus edificiis in omnibus locis dimisit ad predictam Engelsiam uxorem suam si in viduitate permanserit, eo modo ut teneat et possideat hoc totum dum vivit. Si tamen iamdicta vi[duita]tem tenuerit, sine blandimento ullius hominis teneat hoc totum cum ipsa domo de Vico et cum ipsis clausulis et insulis qui et que in circuitu sunt, et cum ipsis alodiis que sunt in Villa Torta et in eius terminis et in Collo de Vico et in villa de Vico cum domibus que sunt iuxta ecclesiam S[ancti Iuli]ani. Et hoc totum iussit remanere in baiulia domni Guilelmi pontificis et Guillelmi iudicis et Borrelli Bonucii et fratris sui Mironis et fratrum suorum Borrelli atque Reimundi et Guillelmi fratris ipsius Engelsie. Et si non tenuerit Engelsia viduitatem ipsum alodium de Villa Torta cum terminis suis[s] et] de ipso Kero, et de Collo de Vico et de villa de Vico sicut superius dictum est, excepto predicto alodio de Monticellis dimisit ad filium masculinum qui nasceretur de ea ex eodem Tedbaldo. Si autem filium non habuerit et habuerit filiam dimisit ad eam et ad aliam filiam quam iam habebat ipsum alodium iamdictum quod est [ad] Collum de Vico. Et post

ambo[rum iu]ssit ut fratres sui habeant illud aut filii illorum. Et ipsum alodium de Villa Torta cum mansionibus et edificiis omnibus et ipsum alodium quod est in ipso Kero, cum ipsa domo de Vico et cum clausis et insulis qui et que in circuitu eius sunt dimisit ad iamdictos fratres suos Borr[ellum] et Reimundum, si tamen prefatus Tedbaldus filium non habuerit. Et ipsum alodium quod habebat in Arenas dimisit ad Belleciam sororem suam et ad filios suos, si tamen prefatus Tedbaldus filium non habuerit. Et ex suis mobilibus rebus dimisit ad domnum Guilelmum episcopum, seniore[m] suum, quinquaginta mancos quos ille ei [dedit]. Et ad presbiteros Sancti Petri unicuique duos mancos et in refectio[n]e canonic[orum X] mancos. Et ad opera ipsius nove canonicas dimisit C mancos eo modo ut Guillelmus Olibe habeat ipsam canonicam et non solum propter hoc sed propter mercedem domni Guilelmi pontificis et omnium canonicorum. Et ad pred[ictam] Engelsiam, uxorem eius, dimisit XX uncias auri et ipsam mulam quam dederat ei pater suus et omnes suos pannos, et omnes suas oves et porcos, exceptis IIIor porcis quos dimisit ad ipsam canonicam. Et ad Guilelmum Olibe dimisit cubos et tonnas quos et quas habebat in Artesso. Et predictum alodium de Congusto cum duobus minoribus cubis et cum una tonna maiore tali modo reliquit Sancto Petro ut Guillelmus Olibe hoc totum teneat et inde vinum tribuat ad sacrificium sicut supradictum est. Et quando Guillelmus obierit, minor sacristanus Sancti Petri similiter hoc servitium faciat inde et si nullus homo hoc voluerit mittere ad alium usum istam revertatur ad fratres ipsius Tedbaldi sicut superius dictum est. Et alium cubum et duas tonnas que sunt ad ipsum Congustum, dimisit ad Engelsiam. Et alios cubos et tonnas qui et que sunt in Villa Torta dimisit ad predictam Engelsiam, si in viduitate permanserit. Si non dimisit ad infantes de se et de illa. Et suas tonnas de Vico similiter dimisit. Et ex sua annona et vino terciam partem dimisit pro anima sua in pauperibus et duas ad uxorem suam et ad infantes suos. Et ad Bonifilium de Sancto Iuliano unciam I auri, et ad Bonifilium Trasoarii aliam et ad Fulconem aliam et ad Guilelmum iudicem tres uncias. Et ad filium eius filiolum Tedbaldi V uncias. Et ad Berengarium nutricatum suum II mancos et ad Fulcrandum similiter, et ad Bernardum Guilelmi mancos I et ad Amatam mancos II. Et dimisit per captivos C mancos. Et precepit manumissoribus suis ut darent C mancos ad C presbiteros in ipso synodo per C trentanarios. Et ad episcopum Sancti Petri dimisit C mancos, sub tali modo ut ipsum honorem quem tenebat Tedbaldus de Sancto Petro ad filium eius daret et clericus esset, et si noluerit ei dare ipsum honorem iussit ut filius eius haberet ipsos [C mancos] Et si filium non habuerit et habuerit filiam de predictis ipsis C mancis habeat ipsius filia quinquaginta. Et ex aliis quinquaginta dimisit Guifredo Tedmari uncia I et uxoris eius Ermenardi uncia I. Et alios qui remanent ut melius viderint sui manumissores. Et hoc to[tum sup]ascriptum dimisit in baiulia domni Guilelmi pontificis atque iudicis aliorumque supradictorum. Et si plus posset inveniri de suo auro dimisit captivis pro anima sua. Et ipsum aurum quod per captivos dari iussit super Reimundum fratrem suum dimisit. Et [postquam hec omnia] sicut ordinavit ad Sanctum Iacobum sicut dictum est ire cupiens cum iam esset cum seniore episcopo et sociis apud Burgos discessit ab hac luce ex dissenteria infirmitate. Nos autem supradicti iuratores et manumissores infra VI mensium spatium post eius obitum suam ultimam [volunt]atem puplicamus et sic nos aud[isse atque] vidisse iuramus.

Acta ista conditio XIII° kalendas marcii, anno Henrici regis XX III°

Sig+num Guifredi Tedmari. Guillelmus ypodiaconus sss. Bonefilio presbiter sss*. Nos sumus hunc rei testes et iuratores

Sig+num Borrelli. Sig+num Reimundi. Sig+num Engelsia. Nos etiam sumus

testes et manumissores.

Sig+num Guillelmi Geriberti. Sig+num Senfredi Bonifilii. Sig+num Berengarii sss*. Borrellus levita sss* Sig+num Guillelmi Guifredi* Guilielmus primiscrinus et iudex dictator et firmator sss*

Borellus hoc scripsit die et anno quo supra sss.

92

1055, juny, 15

Definició. *Guillem Guifré bisbe de Vic reconeix que havia rebut l'església de Sant Quirze de Besora juntament amb altres esglésies i béns que tenia l'abadessa Ingilberga, pel monestir de Sant Joan de Ripoll, i que ara es troben als comtats de Girona, Barcelona, Urgell. Estableix que després de la seva mort els béns han de passar a Sant Joan de Ripoll.*

[A]. Original perdut.

B. Arxiu Monestir Sant Joan Abadesses, Canalars I, f. 18, núm. 45.

C.* BC, Pasqual, *Monumenta sacrae*, ms. 729, vol. IX, f. 200-201.

a. FLOREZ, *España sagrada*, vol. XXVIII, ap. XV, pp. 288-290.

b. MONTSALVATGE *Noticias*, vol. XI, n° 314, pp. 305-308.

c. GROS, *L'Arxiu de Sant Joan de les Abadesses*, n° 43, p. 115.

d. FERRER. *Diplomatari monestir Sant Joan de les Abadesses*, n°30, pp. 67-69.

In nomine Domini. Ego Guillelmus episcopus Ausonensis ecclesie volo namque deducere ad notitiam cunctorum hominum, tam presentium quam futurorum, quia dudum in retroactis temporibus domna Ingilberga, amita mea, que fui soror domni Olivae pontifices et abbatissa Sancti Iohannis dedit mihi ecclesiam Sancti Quirici, cum aliis ecclesiis alodiis et terris et oblationibus et fiscis et censibus multis quantum ipsa tenebat et habebat et alia per eam ea die quando se mecum coniunxit in omnibus locis per vocem Sancti Iohannis ubicumque esset tam in comitatu Ausone quam in comitatu Barchinone, sive Urgelli et Gerunda. Postea ea rogante et faciente atque precesente accepi hec omnia per dominum Berengarium comitem ut deinceps haberem hoc totum per eum. Mortuo autem domino Berengario, habuit hoc etiam per dominum Raimundum comitem filium eiusdem simili modo. Abatissa quoque predicta postquam hoc mihi sicut est dictum dedit quamdiu vixit semper mecum stetit et habitavit. Ea quidem mortuo dum ego hoc totum secure tenebam et habebam sine alicuius contradictione et inquisitione ut Sancti Iohannes hoc recuperaret et haberet predicta omnia in potestate domni Raimundi comitis iamdicti reddidi. Ipse vero comes, secundum meum consilium XXX unciatas in re valente a domino Guifredo episcopo accepit et in potestate ipsius Guifredi et canonicorum eius supradicta omnia reddidit et acquievit ut facerent inde quod eis placuerit. Et postquam hoc factum fuit, statim in eodem loco ipse comes ecclesiam Sancti Petri de Sora per dominum episcopum Guifredum accepit, ut haberet eam per illum et per successors eius post eum. Postea idem episcopus cum suis canonicis predictam ecclesiam Sancti Quirici cum aliis rebus supradictis accepit et sic alias res Sancti Iohannis tenuit et habuit. Venim etiam ego ad dominum Guifredum episcopum prelibatum in ecclesia Sancti Iohannis et coram cunctis canonicis cernentibus militibus multis quando adhuc eram archidiaconus me ipsum ei commendavi et suum hominem me feci et ille ecclesiam Sancti Quirici cum decimis et primitiis ad suum opus et ad opus canonicorum suorum retinuit et alias omnes res supradictas mihi dedit ut deinceps tenerem hoc totum per eum per vocem Sancti

Iohannis. Nunc autem volo ut sciatur a cunctis tam presentibus quam futuris quia post obitum ipsius domini Guifredi ad cenobium Sancti Iohannis venio et coram omnibus canonicis et clericis in presentia domini Arnaldi Iohannis et Raymundi Bernardi et Raimundi Azemari stantibus aliis militibus omnia predicta Sancti Iohannis esse proprio recognovi et cum uno libro intus in capitulo per manus domini Andree, ipsius loci abbatis, accepi ut dum vixero habeam hoc totum in servitio Sancti Iohannis et post meum obitum omnia predicta ad Sancti Iohannis revertatur integra absque diminutione et contradictione atque nullus post meum obitum per me neque per ullam vocem audeat hoc retinere neque aliquod inde tollere aut minuere et fecerit quisque sit sive masculus sive femina a parte Dei omnipotentis Patris et Filii et Spiritus Sancti sit excommunicatus et ab omni consortio christiano separatus et a liminibus sancta Dei ecclesia sequestratus et cum vincula anathematis ligatus atque constrictus et in sulphureis flammis cum Iuda proditore sine fine maneat in inferno damnatus donec resipiscat et se male egisse poenit at et quod tulerit reddat et satis inde faciat.

Actum est hoc II idus iunii, anno XXIV regis Henrici.

Willelmus, gratia Dei episcopus Ausonensis ecclesie +. Sig+num Guislibertus, gratia Dei episcopus. Sig+num Guifredus archiepiscopus. Sig+num Andreas abbas et levita. Sig+num Guilelmus monachus sss. Wifredus sacer. Sig+num Arnaldus Iohannes. Raymundus Bernardus, Raymundus Azemar, Guilielmus sacerdos et iudex. Sig+num Arnallus Iohannes. Sig+num Raymundus Azemari. Sig+num Raymundo Bernardi. Bernardus levita. Willielmus sacriscrinius et levita. Sig+num Guillelmus levita. Sig+num Arnallus levita. Guillelmus gratia Dei Urgellensis episcopus sss. Raiambaldus gratia Dei archiepiscopus sss. Pontius archiepiscopus Aquensis sss.

Arnaldus levita, qui hanc noticiam rogatus scripsit et sub sss die annoque prefixo.

93

1056, juliol, 24

Testament. *Ramon Cixila, sacerdot i canonge, atorga el seu testament i elegeix com marmessors al sacerdot Riculf i als seus germans Ermemir, Guillem i Sunyer. Distribueix els béns que té a Granollers, Aiguafreda, Muntanyola i Palomar entre Sant Pere de Vic, la seva canònica, el bisbe Guillem. Disposa que cremi una làmpada durant la quaresma a l'altar de Sant Pere de la confessió.*

A.* ACV, cal. 9, episc. II, núm. 55.

B. ACV, cal. 9, episc. II, núm. 57.

a. ORDEIG, *Diplomatari de la catedral*, doc. 1147, pp. 455-457.

In nomine Domini. Ego Raimundus, sacer et canonicus, iaceo in egritudine diutina fessus et ut video aporinquater dies obitus mei, et ideo facio hunc testamentum ultime mee voluntatis ut quando cumque advenerit mihi ita perficiatur manumissores mei id est, Richulphum sacerdotem atque Ermemirum et Guillelmum et Suniarium fratres meis, sicut hic ordinavero ita perficiat pro anima mea. In primis dimitto domino Deo et Sancto Petro et eiusdem canonice uncias III de auro quod mihi debet Bernardo Isarni et bachono I, et porchos III. Et ad domnum Guillelmus pontificem uncias II ut propter bonitatem suam dignetur orationem pro me facere. Et istas duas uncias debet prefato Bernardo et debet inter Richulfum et Guillelmum manchosos VI et istos mihi debet prefatus Bernardus et inde iubeo eo solvi. Et dimitto filiolo meo Petrono Guilelmi manchosos IIII. Et ad

Bonifilio Unifredi manchosos V. Ad Bonucio sacer manchosos II. Ad Unifredo sacer manchosos II. Et ad ceteros presbiteros id sunt Oliba caputscole et Eldemaro atque Eraldo singulos manchosos. Ad Gischafredum et Petrum Guilelmi atque Olibanum, Ansulfum manchosos III. Et istos supradictos manchosos omnes eos debet mihi prefatus Bernardus Isarni. Ad Guilelmum et Bonucium manchosos II aut manchosadas II. Ad Guilelmum Abboni ipsas meas calcias et nocturnals et uno pelliciono. Ad Isarnum presbiterum ipsa mea cappa. Ad Bonifilio de Villartorta manchosos II. Et ipso meo asino iubeo ut fiat venditum, et de ipso pretio dimitto inter Ermemirum atque Richulfum manchosos VIII. Si quid autem amplius fuerit venditum iubeo dari pro anima mea. Et ad presbiteros de Sancti Stephani de Granollarios id est Adalbert et Remundo manchosadas duas de blad. Et inter Guntrico presbitero et Petro de Villasigetrude manchosos II de ipsa tonna et cubo. Et barrilio I ad Bonifilio fratri meo. Alio vero barrilio ad Poncio presbitero. Et cubo alio redimat eum Lopard et ipsum precium abeat Gischafret de Sancto Michaeli. Et ad Guitardo familiario meo semodiatas duas de ordeo. Ad Guilelmo Attone quartam unam inter ordeum et speltam. Ad Arbertum quartam unam. Ad Arnallet semodiatas II. Tribus vero quartis quod remanent dividantur in pauperibus vel indigentibus. Ad Sendredo mona[cho I] meo pelliciolo et guaralles. Ad Guilbert levita ipso meo bombacio et ipsas meas camisas pro anima [me]a. Ad Arnall filiolo meo dimitto solidos V de denariis et manchoso I, et migeras III de frument, et migerias III de ordeo. Et Guitard debet mihi solidos II dimitto illos ad Guilelmo Attoni. Ad Ramio dimitto solidos Iquod ille mihi debet. Ad Arber[to dimi]tto de ipsos meos drapos lecto I. Ad Belladre similiter et ipsomeo estral ad Ermemiro prefato. Et ipso feltro ad Guilelmo levita fratri meo. Ad Guarino clerico manchoso I. Ad Guitardo Suniario manchosata I. Et ipsa mea asina quod abeo cum Raimund Guadamiri redimat eam prefatus Raimundus et ipsum precium pro anima mea, et fiant duos manchosos et pro ipsa mea sepultura in omnibus causis manchosos X, in quibus necesse fuerit. Et ipsa mea hereditate que mihi advenit per vocem paternam ac maternam quod est in Granollarios dimitto ad Guilelmo et Suniario ut teneant in illarum vita, et si quis primus obierit remaneat ad alter que superstitis extiterit in vita sua. Post amborum decessu remaneat solidum ad canonicam Sancti Petri. In cetero vero alodio quod ibi remaneat iubeo ut fiant tres partes unde factas sicut sunt tres fratres, id est: Guilelmo, et Suniario ac Bonifilio et unicuique habeat ipsi suam partem. Et dimitto ad Bonifilio fratri meo ipsam vineam vel maliolum cum pecia I de terra que est ad ipso Gorgo. Et ipsos arbores qui ibi sunt, fiant comunes inter Guilelmum et Suniarium atque Bonifilium. Et alio meo alaude que ibi est de mea comparatione remaneat inter Arbert et Guilelmo Attone. Et ipso manso quod abeo in Villamontano dimitto prefato Bonifilio¹, et post suum discessum remaneat ad² Guilelmo fratre meo. Et post illorum³ discessu, solidum sit prefate canonice. Et⁴ ipso meo alodio quod abeo in Terrarios dimitto prefato Guilelmo fratri meo et ut semper teneat Salvadre uno cum filio suo ad laboratione in servicio prephato Guilelmo.⁵ Et post suum discessum solidum sit prefate cannonice simul cum ipso campo qui est ad ipso Prato de Mesleo. Et Mir debet michi semodiatas VII de vino. Dimitto ad Arberto per conducto et ad Arnal Attoni dimitto troiam unam cum tontillo de meo avere qui valent manchosos II. Et ipsas meas domos qui fuerunt de Guilelmi Abboni dimitto cum ortis et ea qui in circuitu sunt ad Guilelmo levite fratri meo. Et ipsas alias mansiones ubi nunc persisto dimitto⁶ Arberto nepoti meo. Et semper

¹ ut sit semper in baiulia de fratre meo Guilelmo

² predictum Guilelmum

³ discessum remaneat ad Arbertum ut donet in vita sua

⁴ omne meum alodium

⁵ simul cum ipso campo de Mesleo

⁶ similiter ad fratrem meum Guilelmum, et post suum discessum remaneant inter Arbertum et Gerbertum fratres ad qualem de illis Guilelmus elegerit sub baiulia de illo homine de quo Guilelmus dimiserit.

in baioliam vel guardia de prefato Guilelmo. Et ut faciat eum docere et perducere in clericatu. Et ipsas vineas quas abeo in Aquafrigida dimitto et Guilielmo levita, post suum discessum remaneat ad Arbertus, post illum ad ipsa canonica. Et similiter dimitto prefato Guilelmo ipsa terra et bosco quod abeo in Montaniola.⁷ Et ipso meo alaude quod abeo in Palomar dimitto Suniario fratri meo cum ipsa vascula, exceptus ipsa medietate de vinea qui est in Romaned dimitto ad Riculfo et post suum discessum remaneat ad Suniario. Et ut semper per omnes annos illuminent unam lampadam [in XL] in Sancto Petro de ipsa confessione. Et post discessum prefato Suniario revertatur ad Guilelmo fratri meo. Et ipsa archa qui est in ipsa ecclesia Sancti Petri remaneat ipsum precium pro anima mea.

Actum est hoc VIII kalendas augusti, anno XXV regnante Henrico rege.

Ego Bonifilius sacerdos confirmo hunc testamentum in loco Remundi [sacerdotis quia ipse] scribere non potest per nimia egritudine videntibus clericis Gischafredo et Radulpho et sub sss. Sig+num Suniarius elemosinarius. Guilielmus levita +. Sig+num Bonusfilius Cixela. Sig+num Guitardus. Sig+num Guilelmo Attoni. Riculfus sacerdos.*

Ermemirus advocatus manumissus et sacerdos scripsit hoc et sub sss. in prefato anno vel die.

94

[1056-1058] juliol, 26

Testament. *Pere Goltred, sagristà, atorga el seu testament, elegeix marmessors el bisbe Guillem, el jutge Guillem, Ermemir Quintilià, Guillem Iquilà, Amalric Oliba i Arnau, fill seu. Els mana repartir els béns que té a Osona i a la Cerdanya els seus fills Arnau i Ebrí, monjo, el seu germà Sunifred, el bisbe Guillem, la canònica de Vic i els monestirs de Santa Maria de Ripoll i Sant Joan de Ripoll. Llega els seus diners perquè facin un seny al cloquer de Sant Pere.*

[A]. Original perdut.

B.* Còpia del segle XII, ACV, cal. 6, núm. 2145.

a. ORDEIG, *Diplomatari de la catedral*, doc.1202, pp. 510-512.

Hec est translatio iudicii Petri sacriste. Sub Trinitate nomine Ille Petrus Goltredi, sacristanus Sancti Petri, illatam sententiam mortalibus timens, [...] inordinatis suis rebus ab hac luce sub ducaris prius quam mea vita ultimo finiatur termino hunc libelum testationis in mea plena memoria fieri iubeo ut quicquid hic subter[...] fuerit [...] omnibus modis maneat firmissimum. Distributores quidem et manumissores atque tutores mearum rerum. In primis eligo illum in que maiorem fidutiam abeo post Deum scilicet domnum Guillelmum episcopum, seniore meum, et post eum Guilelmum iudicem, et Ermemirum Quintile et Guilelmum Ichile et Amalrichum Olibe et Arnallum filium meum. Quibus precipio et per eam fidutiam quam in eis abeo rogo et ammoneo ut ita post mortem meam res meas distribuunt sicut ille subterius ordinaverit. In exordio namque mee distributionis propter eterne vite premium, dimitto cenobio Sancte Marie de Riopullo omnem meum alodium quod abeo infra parrochiam Sancti Felicis de Cirviano, sicut scriptura testatur quam ille inde iam feci et tradidi prelibato cenobio cum tonnis et cubis et annona et vino quantum abuero in predicto loco quando obiero. Insuper dimitto predicto cenobio asinum meum meliore cum sella et subsella et zabernis de super et strallum novum. Et dimitto ei vaccas meas quam abeo in Solanomalo. Omne meum alodium quod abeo in comitatu

⁷ simul cum ipso campo qui est prope mercadale

Cerritanie, domos scilicet cum terris et vineis et boscis et silvis et pascuis infra parrochiam Sancti Felicis de Brugaria et alodium quod abeo in comitatu Ausone in valle scilicet de Riopullo infra parrochia Sancti Christofori de Campo Avandali, alodium dico cum domibus magnis et minoribus terrisque et vineis, cultum et heremum, et arboribus cum molendinis et molendinaribus et aquarum decursionibus cum pertinentiis omnibus et ecclesiam Sancti Nazarii quam ille in predicto alodio construxi et alodium quod abeo infra parrochiam Sancti Iuliani de Villatorta et infra parrochiam Sancti Martini de Rivodeperis, domos videlicet cum terris et vineis, cultis et heremis, et cum ortis et ortalibus et aquarum decursionibus et diversi generis arboribus et cum triliis omnibus, et cum omnibus cubis et tonnibus que sunt in supradictis locis cum circis dimitto filiis suis Arnallo scilicet et Ebrino monacho, sub ea tamen convenientia ut eam partem quam Ebrinus, monachus filius meus, in predictis rebus abuerit, Arnallus predictus frater eius ad opus predicti Ebrini custodiat, et in sua baiolia semper maneat et Arnallus hoc totum laborare faciat, sed suam partem Ebrino tribuat de fructibus inde collectis. Et post mortem Ebrini supradicti si Arnaldus vivus fuerit, quantum in supradictis rebus Ebrinis abuent ad Arnallum remaneat. Et si Arnallus Petri obierit et Petrus filius eius clericus fuerit eius accipiat et abeat. Si autem Petrus in vita patris sui obierit et post mortem Arnalli filii mei aliquis ex filiis suis ad clericatum pervenerit, similiter abeat hereditatem Ebrini post mortem eius. Et si Arnallus nullum relinquerit post se filium clericum laici filii sui qui remanserint supradictam hereditatem Ebrini post mortem eius accipiant et abeant. Et ipsum alodium quod abeo infra parrochiam Sancte Columbe et infra parrochiam Sancti Martini de Aquafrigida, in Valle Orsera et in Fitor et in aliis locis eisdem ecclesiis pertinentibus, domos scilicet cum terris et vineis et molendis et boscis et pascuis et aquis cum decursionibus suis dimitto iamdictis filiis suis sub ea tamen conditione ut dum ambo vixerint ita hoc simul abeant sicut alodium superius comprehensum. Et post mortem Ebrini, Arnallus et hereditatem Ebrini accipiat et in vita sua teneat et abeat. Et per singulos annos tam Arnallus quam Ebrinus ipsam tascam fideliter inde ad kannonicam Sancti Petri tribuant. Et post mortem Arnalli unus ex filiis suis clericis quem ipse elegerint. Hoc totum abeat et possideat sed ipsam tascam fideliter predicte channonice tribuat. Et post mortem eius hoc totum solidum et liberum ad predictam canonicam remaneat. Omnes quoque domos quas abeo in villa Vici, cum ortis et suis pertinentiis, dimitto ad filios Arnalli filii mei, ad eos quidem qui sint clerici in servitio Sancti Petri. Aut ad unum aut ad duos sicut ipse Arnallus ordinaverit et voluerit et si nullus [...] filiis Arnadlli fuerit clericus aut si fuerint et ante quam veniant ad perfectam etatem obierint Arnaldus eligat de suis parentibus clericis qui predictas domos abeat et possideat in servicio Sancti Petri. Domos et alodium cum vineis et arboribus quod abeo in Osor, quantum emi de Guadallo Sendredi dimitto Bonutio sacerdoti, ut in diebus suis hoc teneat et post suum obitum ad canonicam Sancti Petri solidum remaneat. Domum etiam et ortum quod abeo in Buata iuxta domum que fuit Ramii abatis, dimitto Ermemiro Chintile. Et ad Guilelmum Ichile dimitto peciam unam vinee quam abeo in Artes, scilicet in Torchono in ipsa coma. Et fuit ipsa vinea de Uiscafredo Guadamiri. Et in alio loco sub vineis episcopalibus . Dimitto ei unam peciam vinee quam apellant muletam. Omne alium alodium quod abeo infra terminos de Artes, domos scilicet cum terris, vineis et cum cubis et tonnibus dimitto filio meo Arnallo. Et domno Guilelmo pontifice seniori meo, dimitto mulum meum meliorem. Et anulum meum aureum et sciphos meos argenteos . Et mulum meum minorem iubeo vendere et de ipso precio mando unum signum facere et in clocario Sancti Petri pendere. Et canonicam Sancti Iohannis de Rivopullo dimitto chonciam meam cum urceolo , et annonam et vinum quam abuero in Vallefagonna quando obiero et mortarium meum cum pisono desuper. Troiam cum duobus porcis quos abeo in solario de iamdicta Vallefagonna. Et Guilelmo iudici dimitto lectum unum ligneum et feletum rubeum et tapetum et lenciolum et guadengam novam, cum quato herisco et cum duobus plumaciis et estral solar et alium

novum. Et ad Ebrinum filium meum dimitto unam almoceliam et unum feletrum et unum quatum et unam guadengam et unum plumacium. Et Seniofredo fratri meo totidem pannos dimitto. Et ad Bonumfilium sacerdotem de Villatorta dimitto omnes oves et porcos et anseres et quas abeo in domo Seniofredi de Villatorta, et tonnam vini quam ibi abeo. Et si vinum fuerit venditum dimitto ei ipsum precium. Et alios pannos lectos quas abeo in Vico et in Artes et in Rivodepiris et oves et capras et troiam cum duobus porcis quas abeo in Valle Orsera et oves meas quas tenet Geriberga et troiam cum duobus porcis quos tenet Odesinda et oves meas et capras et troiam cum duobus porcis quos et quas tenet Trasvaris de Artes et oves et capras et troiam cum duobus porcis quos et quas tenet Gibertus Seniofredi et oves et capras et troiam cum duobus porcis quos et quas tenet Eg d'Artes et omnes anseres et gallinas qui sunt in predictis locis. Hoc totum per tres partes iubeo dividere et duas partes inter omnes presbiteros stantes in servitio Sancti Petri in Vico dare. Et tertiam partem inter illos presbiteros tribuere in quibus parrochiis hoc abeo. Et asinam meam meliorem dimitto ad Ermetruit de Palatio pro XXX solidos quos ei debeo. Et aliam asinam minorem et equas meas quas abeo cum Sendredo de Prato iubeo vendere et de precio earum X solidos denariorum Petro sacerdoti, nepoti meo, relinquo. Et alios X inter Ebrinum predictum et Seniofredum fratrem meum. Et quod remanserit ad tabulam Sancte Marie de Rivopullo precipio dare. Omne mea annonam et vinum veterem et veniente novo ex annona. Etiam et vino medietatem ad meum opus iubeo accipere et per tres partes dividere et pro anima mea sic distribuere. Unam partem de supradictis tribus ad cannonicam Sancti Petri dimitto. Et aliam Sancte Marie de Rivopullo concedo. Tertiam quoque partem pauperibus et egenis dare precipio. Medietatem namque aliam quam ex annona et vino superius dimissi extra illam quam ad meum opus accepi, predictis filiis suis relinquo. Et ad Bernardum scriptorem dimitto meum meliorem superpellicium et camisam unam cum bragis et nocturnalibus. Et predicto Guilelmo iudici dimitto meas pelles meliores. Et de porcis suis quos abeo et abebo in domo mea dimitto XII de melioribus ad cannonicam Sancti Petri unde recipiantur omnes cannonici et alii clerici. Alium autem qui remanserint et omnes alie res mee que superius non sunt scripte distribuuntur a manumissoribus suis pro anima mea in quo melius viderint. Que omnia ita distribuenda censeo et predicto manumissores meos quantum possum rogo ut in omnibus hanc voluntatem meam adimpleant, Et sicut ille confido in illis sic faciant.

Quod est actum VII kalendas augusti, [...] anno regis Henrici.

Petrus sacrista + qui hec testamentum meum dictante et presente scribere feci et meum nomen manu propria ut credatur subscripsi et a testibus firmare rogavi. Sig+num Petrus sacerdotis qui numquam meum nomen scripsi sed puntatim firmavi. Sig+num Pontii Sig+num Gerberti. Guilelmus sacerdos et iudex qui hoc et dictavit et firmavit sss.

Bernardus diaconus qui hoc scripsit et sub sss. in prefato die et anno.

Petrus sacerdos qui hoc translatum scripsit sss.

[A]. Original perdut.

B.* Còpia coetànea, BC, Sant Pere d'Ager, perg. 4124,

C. Còpia del segle XIV, AHAT, cartulari d'Ager, doc. 21, ff. 16v-17v.

a. VILLANUEVA, *Viage literario*, vol. IX, ap. XIV, pp. 248-250.

b. CHESÉ, *Diplomatari de Sant Pere d'Ager*, doc. 36, pp. 251-253.

Anno Henrici regis XX° V^o et dominice Incarnacionis millesimo quinquagesimo sexto domnus Arnallus et domna Arsindis, uxor eius, et Guillelmus, filius eius, dederunt abbaciam Sancti Petri de Aier ad Guillelmum Raimundi, iudicem, cum omnibus rebus quas hodie abebat et in diebus suis abebit. Nominatim dederunt ecclesiam Sancti Vicencii et Sancti Salvatoris que sunt in ipsa villa Aier, cum suis terminis et pertinenciis et oblacionibus universis, et ecclesiam Sancte Marie de Bellomonte, et ecclesiam de Fenestris, et ecclesiam Sancte Marie de Claromonte, et ecclesiam Sancti Laurentii, et ecclesiam Sancti Michaelis de Arpremarti, cum aliis ecclesiis que sunt et in antea erunt intra terminos istorum castrorum, et cum omnibus oblacionibus et primiciis et cum omnibus rebus que pertinent ad easdem ecclesias. Et ex omnibus suis dominicaturis quas abent et unquam abebunt de Nogera usque ad Nogerolam, et in antea transacto termino de Fezed et de Bellomonte et de Fenestris usque ad Stopannano, et usque ad Kastrumserris, et de Sancta Ledinia, et de Portal usque ad collum de Ares, omnem decimum que inde exierit dederunt ei, non solum ex annona et vino, set eciam ex omnibus animalibus et aliis rebus. Dederunt eciam ei omnem dominicaturam quam habent et abere debent in kastro Chorcano et in omnibus finibus eius, et servicium et recepcionem quam solebant illis dare homines isti castri. Dederunt ei et quartam partem ipsius parrochie de et medietatem ex placitis ipsius castri, et ipsam ecclesiam cu omnibus rebus que pertinent ad eam. In super conveniunt ei ut deliberent ipsum kastrum de potestate Compann et Atinard et solidum ei donent usque in kapud ieiunii. Et in Bellomonti dant ei duas pariliatas obtimi alodi et tantum de vineis unde possit abere aut duas mediocximas tonas vini aut [unam opti]uram. Et in Fenestres II pariliatas terre et tantum de [vineas]. Et donent ei rupem que dicitur Spatella cum suis [terminis]. Et in Aier et in circuito eius dederunt ei usque ad collum de Agullione III° pariliatas terre et tantas cum illis quas iam ibi abebat ecclesia Sancti Petri unde possit colligere quando venerint, salve centum modios vini. Et intus ipsa villa cum aliis domibus quas iam ei dederant, dederunt ei domum quam emerant iuxta domum que olim fuit de Comparad. Et dederunt ei ipsam Regulam cum molendinis et decimis et primiciis et terminis et pertinenciis et omnem servicium quod umquam inde exierit ex hominibus ibi stantibus et laborantibus. Et dante i II pariliatas terre in kassi et decimam que inde exierit. Et simili modo dederunt ei duas pariliatas terre in Nor cum ipsa decima qui ex ipsis duabus pariliatis exierit. Et medietatem decimarum quam abebant in kastro de Arononariis dederunt ei ex omnibus rebus. Et in Artesa dederunt ei duas pariliatas terre et tantum de vineis unde possit abere I tonnam vini. Et in Mamagastro dederunt optimas duas pariliatas terre et tantum de vineis, unde possit vel tres tonnas vini abere. Et domos que sunt ibi cum ipsa ecclesia que est in onore Sancti Petri in eodem alodio constructa. Et dederunt ei dominicaturam quam abebant in ipsi Morris, et ecclesiam et parrochiam et quantum ibi abebant. Et in Lordano dederunt ei domum Olibani de Sancta Maria ut ex omnibus suis rebus abeat ipsam decimam et abeat ibi ospicium. Et iuxta Ysonam unam optimam vineam. Et aduc conveniunt ei ibi dare talem dominicaturam que non valeat minus de Castelliono. Et in Tost dederunt ei unam hostalitem ut homo qui eam tenet, faciat ei omnem servicium quod inde facere et exire debet, et tantas vineas ibi ei dederunt ut abeat inde duas tonnas vini. Et super hoc totum ex omnibus rebus quas umquam, excepta Lerida, ex omnibus partibus Hispanie accipere per quemcumque modum potuerint, tam ex auro et argento quam ex animalibus et ornamentis et vestibus, decimam partem ei donent. Set hoc sub eo modo ut terciam partem sibi inde ad suum opus retineat, et duas in servicio ipsius ecclesie mittat in quibus melius

viderit et am eis concordaverit. Aduc dederunt ei centum oves, et decem vachas, et quinque equas et decem troias et ad omnes pariliatas supradictas conveniunt ei dare boves unde arent, et tonnas in omnibus locis in quibus vinum mitatur. El Guillelmus, filius eius, ex omnibus rebus quas in diebus patri sui et matri sue ex omnibus partibus Hispanie habere potuerint decimam partem ei dedit.

Quod est hactum IIII idus ianuarii, XX V anno regis Henrici.

Sig+num Arnalli. Sig+num Arsindis. Sig+num Guillelmi.

96

1058, gener, 2

Donació *Adalbert, ardiaca, dona a la canònica de Sant Pere de Vic l'alou que té a Mora, que foren del seu batlle Gotmar i de la muller d'aquest Teduira. Aquests béns els té empenyorats al prevere Guisad, es compromet a redimir-los, en cas de no poder fer-ho lliurarà a la canònica un alou que té a Sant Julià de Vilatorça, al Quer.*

[A]. Original perdut.

B.* Còpia de principis del segle XIII, ACV, cal. 37, L.D., ff. 71r-71v, (*Hec est carta donationis Adalberti archidiaconi Ausonensis ecclesie et prepositi*).

a. ORDEIG, *Diplomatari de la catedral*, doc. 1162, pp. 470-471.

In Christi nomine. Ego Adalbertus archidiaconus donator sum domino Deo et canonice Sancti Petri apostoli sedis Vici. Per hanc scripturam donationis mee dono ibi domos et alodium quas et quod habeo sub Vico, in loco qui dicitur Mora. Advenit quidem hoc michi per Gotmarum baiulum meum et per uxorem eius Reduiram. Et quantum ipsi a predicto loco habuerunt et ad diem obitus sui ibi tenebant sicut scripture demonstrant quas inde habeo solidum et liberum iam dicte canonice dono et trado. Et habet affrontacionem: ab oriente in rio Gurri; de meridie in alodio Ermemiri de Castellotaiati et Guilelmo sacristani; de occiduo in alodio Suniarii Fogeti et Sancti Petri; de circio in rivo de Remintul et in alodio Bonucii de Puiols. Quantum infra hos terminos predictas Gotmarus et uxor eius habuerunt dono predictae canonice solide et libere. Sed quia predictas domos et alodium misi ad Guisadam presbiterum in pignore et adhuc non possum illud redimere, aliud alodium cum domibus et vineis et arboribus et boscis quod habeo intra parrochiam Sancti Iuliani de Villatorça nominatim in ipso Ker depono et mitto predictae canonice pro isto in pignore ut si usque ad festivitatem Sancti Iohannis primam que erit in mense iunio non habuero redemptum de potestate Guisadi predictum alodium istud superius dictum quod habeo in iam dicta parrochia Sancti Iullani deveniat in potestatem ipsius canonice cum omni expleto quod inde exierit et teneat illud et habeat ipsa canonica usque ad alian festivitatem sancti Iohannis que erit in sequenti anno. Et si tunc non habuero supra dictum alodium de Mora redemptum et de potestate Guisadi tractum ut habeat illud ipsa canonica solidum ab ille die et deinceps, istud alodium de Villatorça scilicet de Valle de Ker veniat in iure et proprietate prelibate canonice ad quod voluerit facere sine ullius inquietudine et advenit michi per empcionem quam feci de Galindo Assan et de suis heredibus vel ex aliis hominibus. Et habet affrontacionem: ab oriente in ipso collo de Artiges vel de Romegads, de meridie in ipsa strada de Romegads que transit per mediam Villam de Ezeris; de occiduo in terra Amalrici vel in Rupibus Fundatis; de circio in terra Guitize. Quantum iste affrontationes includunt secundum

modum superius comprehensum trado hoc totum in potestatem et dominium supradicte canonice. sine ullo enganno et sine ulla deceptione. Et qui hoc voluerit disrumpere nullo modo queat facere, set pro sola presumptione in duplo cogatur exsolvere vel componere.

Actum est hoc III nonas ianuarii, anno XXVII Henrici regis.

Adalbertus archidiaconus, qui hanc cartam donationis feci et firmavi et firmare rogavi. Guadallus levita sss. Petrus levita sss. Guilelmus sacristanus et iudex sss. Ermemirus sacerdos sub sss.

Scriptis et hoc posuit signum sss qui dictus Ysarni

97

1058 gener 18

Adveració testamentària. *Publicació sacramental el testament Ramon Cixila, canonge, en presència del jutge Bermon fet sobre l'altar de Sant Benet de la Seu de Vic. Declaren que va manar repartir els seus béns entre la canònica de Vic, el bisbe Guillem i molts altres clergues i laics. Els aïlls que tenia a Granollers, Manlleu, Aiguafreda, Muntanyola i Palomar entre els seus tres germans.*

A.* ACV, cal. 9, episc. II, núm. 58 bis.

B. ACV, cal. 9, episc. II, núm. 58.

C. Còpia de principis del segle XIII, ACV, cal. 37, L.D., ff. 52v-53v, (*Hoc est sacramentale Raimundi sacerdotis*).

a. ORDEIG, *Diplomatari de la catedral*, doc. 1163, pp. 471-473.

In Dei eterni nomine hec est scriptura ultime voluntatis cuiusdam defuncti Raimundi sacerdotis nomine. Est autem facta secundum ordinationem Bermundi iudicis ante cuius presenciam nos testes Guilelmus atque Suniarius et Bonifilius ultimam voluntatem prefati defuncti legaliter publicamus et ut ab omnibus creditur supra altare Sancti Benedicti in sede Vici propriis manibus iurando corroboramus quie predictus auctor iacens in infirmitate unde obiit adhuc sensu et loquela plenus suum testamentum scribere precepit et res suas ibi ordinavit sicut voluit et ante se legere fecit et ore proprio laudavit sed pre nimia egritudine solitum signum quem facere consueverat facere sua manu non potuit sed Bonifilium sacerdotem atque sacristam vice sua testem atque scriptorem advocavit et illi atque nobis ordinavit atque iniunxit qualiter possessio eius distribueretur. Cuius voluntatis ordo tali incipit modo. In primis domino Deo et Sancto Petro et eius canonice III uncias auri quod ei Ysarnus Bernardi debebat dimisit et bacconem unum et IIII porchos et domno Guilelmo pontifici II uncias auri concessit et istas II uncias prefatus Bernardus debet. Et inter Richulphum et Guilelmus VI manchos istos ei debebat prefatus Bernardus et inde eos solvi iussit et filiolo suo Petro Guilelmi IIIor manchos dimisit et Bonifilio Unifredi V manchos. Bonucio sacerdoti II numos. Ad Vuifredum sacerdotem similiter II numos dimisit. Ceteris quoque presbiteris Olibe videlicet caput scole Eldemaro, atque Erallo singulos numos concessit. Gischafredo namque Petro Guilelmi necnon et Olibano. Ansulfo III numos concessit istos predictos numos debebat ei prefatus Bernardus. Guilelmo atque Bonucio IInumos concessit aut II manchusadas. Guilelmo Albone suas caligas atque nocturnales et unum pellicium concessit. Isarno vero presbitero suam capam dimisit. Bonifilio de Villatorta duos numos concessit et iussit vendere suum asinum et ipsius de precio inter Ermemirum atque

Richulphum octo numos dare. Si quid autem superfuerit pro anima sua iussit dari. Presbiteris quoque Sancti Stephani de Granolariis Adalberto atque Raimundo iussit dare II manchusadas de blad, Gontrico presbitero et Petro de Villasegetrudis duos numos concessit de ipsam tonnam et cubo et unum barrilium Bonifilii fratri suo dimisit, alium vero barrilium Poncio presbitero concessit, et alium cubum missit eum redimere Leopardo et precium ipsius abere Gischafredo de Sancto Michaeli. Guitardo suo familiario duos sextarios ordei. Guilelmo quoque Attani inter ordeum et speltam quartam unam dimisit. Arberto quoque I quartam Arnallero sextarios II tres vero quarte que remanserint pauperibus atque indigentibus dividere iussit. Sendredo quaque monacho guarallas cum pellitio dimisit. Guilaberto levite suum bambarzium dimisit. Suas vero camisas pro anima sua dimisit Arnallo, filiolo suo V solidos denariorum et unum manchusum et tres meieras frumenti et tres migeras ordei dimisit. Duos solidos quos debebat ei Guitardus Guilelmo Atoni dimisit. Duos solidos quos Ramio debebat ei id ipsum dimisit. Ad Belladre femina similiter. Ipso suo estral prefato Ermemiro dimisit et ipsum filitrum Guilelmo fratri suo dimisit, Guarino clerico numum unum. Ad Guitardum Suniarium manchusatam unam. Suam autem asinam quod habebat cum Raimundo Guadamiri eidem Raimundo iussit eam redimere et precium ipsius fiant II numi et ipsi sint pro anima sua. Pro sua autem sepultura in omnibus causis in quibus esset necesse decem numos dimisit. Ipsam suam hereditatem quam illi advenit per paternam atque maternam vocem quam est in Granolariis dimisit Guilelmo atque Suniario fratribus suis ut in vita illorum teneant, et si quis primus obierit ille qui superstes fuerit in vita sua habeat, post discessum autem eorum solidum sit canonice Sancti Petri. Et iussit ex alodio quod superfuerit tres inde facere partes sicut sunt tres fratres, videlicet inter Guilelmum et Suniarium atque Bonifilium et unicuique suam habere partem. Bonifilio fratri suo vineam cum malleolo et cum unam peciam terre que est secus pelagum dimisit. Ipsas autem arbores que ibi sunt sint comune inter Guilelmum et Suniarium atque Bonifilium. Alium suum alaude quod ibi est de sua comparatione inter Arbertum et Guilelmum Atonem dimisit. Et ipsum mansum quod habebat de Villamuntani prefato Bonifilii dimisit ut in patrocinio sui fratris Guilelmi atque baiulia semper maneat et post eiusdem Bonifilii obitum ad Guilelmum prefatum remaneat. Et post amborum discessum remaneat ad Arbertum ut in vita sua tascham ad canonicam Sancti Petri donet, et post eius discessum solidum sit de ipsa canonica. Et ipsum alodium quod habebat in Terrariis ab integro fratri suo Guilelmo dimisit ut semper teneat Salvadre pro laboratione in servicio prefati Guilelmi, simul cum ipso agro qui est ad Pratum Meslei. Miro autem debebat ei septem sextarios vini, quos dimisit prelibato Arberto pro conducto. Arnallo quoque Attoni dimisit troiam unam cum tantillo de suo avere qui valeat II numos. Suas autem domos que fuerunt Guilelmi Abbonis cum ortis et cum eis que sunt in circuitu Guilelmo fratri suo dimisit. Alias autem domos ubi habitabat simul eidem fratri suo Guilelmo dimisit, post eius discessum inter Arbertum atque Gerbertum fratres qualem de illis unum Guilelmus elegerit iussit remanere sub illius hominis baiulia sicut Guilelmus dimiserat, et ipsas vineas quod habebat in Aquafrigida dimisit fratri suo Guilelmo simul cum ipsa terra et boscho quod in Montaniola habebat, simulque cum campo uno quod est ad Mercadale prope. Ipsum autem suum alaudum quod habebat in Palomario dimisit Suniario fratri suo cum ipsa vasa, exceptus medietatem vinee que est in Romanedo quam dimisit Richulpho, post suum discessum Suniario dimisit ut semper per omnes annos unam lucernam que dicitur lampedam ante Sanctum Petrum in confessione in XLma illuminet. Post discessum autem prefati Suniarii revertatur Guilelmo fratri suo. Ipsa autem archa que est in ecclesia Sancti Petri precium ipsius pro anima sua remanere iussit. Unde nos testes sumus ille Bonifilius atque Suniarius et Guilelmus quia hoc sicut suprascriptum est audivimus et vidimus et a prefato auctore rogati extitimus quorum iudice factam conditionem iuramus quia in eadem scriptura nulla fraus inpressa scimus scripta, sed secundum voluntatem

ipsius conditoris habetur conscripta, et quia ab eo qui eam condere iussit rogati extitimus ut in eadem scriptura subscriptores advenissemus et ad iudicem conditoris eam legitime nunc roboramus. Ille autem Bonifilius sacrista atque sacerdos testis a conditore advocatus una eum supradictis testibus a conditore rogatis secundum seita legis tercii ordinis in qua commemoratur de ultimis voluntatibus defunctorum una cum illis mea iuratione confirmo uti lex iubet et ut hec scriptura plenum optineat robur XV diem ante kalendas februarii et XXVII, annum regis Henrici in calce huius scripture pro firmamento ponimus.

Sig+num Guilelmi Attonis. Sig+num Suniarii. Sig+num Bonifilii, nos testes huius rei sumus. Guilelmus levita atque testis sss. Ille Bonifilius sacrista atque sacerdos advocatus a conditore suprascripto testis sicut suprascriptum est legaliter confirmo atque iusiurandum corroboro sss et solito signo confirmo. Ille Bermundus minister atque iudex hoc legaliter confirmo sss.

Ille Ermemirus sacerdos scriptor et subscriptor huius rei in prenotato anno vel die sss.

98

1058, juny, 20

Adveració testamentària. *Publicació sacramental del testament de Ramon Bonfill en presència del jutje Guillem a l'altar de Sant Benet. Distribueix els béns que té al Congost, Tenes, Gurri, Voltregà, Vilanera, Vilatorra, el Quer, Heures, Montells, Vic i Quadres a Sant Pere de Vic i a la seva canònica, a les esglésies de Santa Maria i Santa Eulàlia de Vic, als monestirs de Ripoll, Cuixà, Casserres i Sant Benet de Bages.*

A.* ACV, cal. 6, núm. 1954.

B. Còpia del segle XI, ACV, cal. 6, núm. 2166.

C. Còpia de principis del segle XIII, ACV, cal. 37, L.D., ff. 27v-29r, (*Testamentum Raimundi clerici et canonici Sancti Petri*).

a. ORDEIG, *Diplomatari de la catedral*, doc. 1169, pp. 478-480.

b. LLOP, Irene, *Diplomatari Casserres*, n° 199, pp. 221-225.

In nomine Domini. Hec est sacramentalis conditio et publicatio ultime voluntatis cuiusdam Reimundi defuncti. Notum sit cunctis tam presentibus quam futuris quia iacens in infirmitate unde obit prefatus Reimundus suum testamentum ante se in suo pleno sensu et memoria scribere fecit et me Bonifilium sacristanum ac Bonucium et Riculfum et Guilelmum Olibe et Ermemirum Quintile suos manumissores esse rogavit et eum dompno Guilelmo pontifice et Guilelmo iudice distributores omnium rerum suarum nos omnes fieri petivit atque constituit. Et ut indubitanter credatur manibus propriis iurando testificamus supra altare Sancti Benedicti in sede Vici, astante Guilelmo iudice et assistentibus multis testibus altis canonicis, clericis ac laicis quia secundum eundem testamentum precepit nobis prefatus defunctus ut si antea moreretur quam aliud faceret testamentum, omnes res sue ita a nobis distribuerentur. In primis suas vineas quas habebat in Congusto dimisit Sancto Petro de Vico et eius canonicis ad proprium. Et suum alodium quod habebat in Tennes et in Gurri dimisit prefato Riculfo sacerdoti eo modo ut teneat illud dum vivit et post suum obitum remaneat solidum ad predictam canonicam. Et suum alodium que habebat in Vultreano dimisit prefato Guilelmo Olibe ut illud habeat in vita sua et post tuum obitum solidum remaneat ad ipsam canonicam et interea dum vivit donet inde ipsam tascham ad predictam canonicam. Et ipsam plantationem vinearum quam redemerat ex hominibus de Villanera dimisit ad prelibatam canonicam. Et ipsum alodium

quod dompnu Guilelmus episcopus miserat ei in pignore et iam incurrerat in sua potestate si aut scriptura testatur quans fecerat ei inde dimisit prefate canonice eo modo ut ipsa canonica tantum eum teneat et habeat donec idem episcopus ipsum debitum eidem canonice reddat. Et centum mancos quos dompnus Guilelmus episcopus debebat ei per unum mulum et unam mulam dimisit in opera predicte canonice. Et quinquaginta mancos quos Guilelmus Bernardi de Gurbo ei debebat dimisit in refectioe canonicorum et clericorum. Preterea dimisit ad eandem canonicam suum cavallum et unam muletam et tres equas et tres boves et IIII uncias auri et unam tonnam de suo vino meliori ad diem obitus sui. Postea dimisit Sancto Petro III uncias auri inter luminaria et incensum. Et inter Sanctum Michaellem de Vico et Sanctum Iohannem dimisit unciam auri. Et inter Sanctum Benedictum et Sanctum Felicem aliam unetam ad quod melius videremus. Ad Sanctam Mariam de Vico dimisit aliam uniciam auri. Ad Sactum Narcissum IIII mancos. Ad cenobium Sancte Marie de Riopullo dimisit quinque uncias auri et ad Sanctum Michaellem de Coxano II uncias. Et ad Sanctum Petrum de Castroserris II uncias. Ad Sanctum Benedictum de Baias I unciam. Ad Sanctam Eulaliam de Barchinona II uncias et ad Sanctum Iulianum de Villatorta I unciam. Ad Sanctam Eulaliam de Vico aliam unciam. Et ad omnes manumissores suos dimisit unicusque unam unciam auri. Et ad omnes presbiteros qui consistebant in ipsa sede dimisit unicuique duos mancos. Ad Bonifilium sacerdotem de Villatorta I unciam. Ad Bonifilium Trasvarii III mancos et suum sarracenum cum filio suo et etiam quinquaginta mancos dum vit in redemptionem captivorum. Et ad suum sepulcrum intra claustra canonice ut ibi factum esset dimisit IIII uncias auri. Et dimisit X uncias auri in victu et vestitu pauperum pro diversa in opera eorum. Et ad Borrellum fratrem suum dimisit suum alodium quod habebat in Villatorta et suam spatam et donaret ei propter ipsum alodium et ipsam spatam III uncias auri et redderet ei II mancos quos ei debebat, et IIII solidos de veteribus denariis. Et si intra tres menses post suum obitum non haberet persolutum in manibus nostris ipsum debitum precepit ut predicta spata esset pro debito postea per se ipsum reddidit ei ipsam spatam. Et suum alodium quod habebat in ipso Kero et in Ederas dimisit ad Beleciam sororem suam et ad eius infantes et non sit illi potestas illud nec vendere nec dare nisi ad propinquos ipsius Reimundi qui sint clerici et teneant clericatum et hoc ita dimisit sorori sue simul cum ipsa fascia terre que est iuxta regum episcopalem et aliam fasciam terre que est ibi dimisit nepoti suo Raimundo filio Tedbaldi. Et suum alodium quod habebat in Monticellis dimisit ad Amatam levita ut si merces Dei fuerit precepit ut donet ipsum alodium Sancto Petro et ipsi canonice et sit inde canonicus. Si autem hoc illi non evenerit, teneat ipsum alodium dum vixerit et post suum obitum uni clerico ex sua progenie dimitat qui in servitio Sancti Petri illud teneat. Et suam domum de Vico ubi tunc habitabat dimisit fratri suo Borrello et ad filios eius qui sint clerici. Si autem post re non relinquerit filium clericum si soror eius habuerit filium clericum precepit ut ad illum remaneat. Sin autem ad unum de propinquis suis qui clericatum teneat. Et ipsam peciam terre quam habebat in Quadris dimisit prefato Guilelmo Olibe et post suum obitum remaneat ad nepotem suum filium Tedbaldi. Et ad Guilelmum Girberti dimisit cavallum unum et maxillulam salvam et unam lorica et unam spatam ad suum proprium. Et suam equam que fuit de Tedbaldo dimisit nepte sue filie Tedbaldi. Et suas tonnas simul cum ipso vino quod habebat in diversis locis iussit vendere simul cum uno suo muleto et de ipso precio dimisit ad Chixol amitam suam I unciam et ad suum mercenarium II uncias et ad Senifredum Bonefilli aliam unciam et ad Iozfredum X solidos et ad Amatam VIII solidos. Et de omnibus predictis suis alodiis ipso anno quando obierit totam ipsam expletam que inde exierit ad suum opus accipere iussit ut hoc quod superius scriptum est inde perfici possit. Si autem superhabundaverit in quibus melius videremus pro anima sua distribueremus. Et VI quarteras ordei et II spelte, quas et quos habebat in Vultregano precepit nobis accipere ut hoc quod superius est dictum inde possit adimpleri. Et ad

Oruciam amitam suam dimisit quambuxn et guadingua et caldariam et suas aleuas dimisit in servitio Sancti Petri. Et dimisit nepoti suo filio Guilelmi spatam I; et ad supra dictam dispensem dimisit I botonem aureum et II anulos aureos. Et dimisit supra dicte canonice quas habebat in Voltregano unas matias. Et inter Vicum et Voltreganum habebat inter guadingas et feltros et velladas XI et precepit nobis hec dare ubi melius videremus. Et suum pellicium varium dimisit ad Heriballum clericum. Cetera omnia sua quecumque habere vel nominare potest homo et que in cunctis locis de suo invenire poterimus et sua vascula maiora et minora, totum pro anima sua in eodem testamento nobis dare iussit sed vltio scriptoris scriptum neque bene dilucidatum fuit et ut verius credatur nos supra dicti testes iuramus quia tunc quando ipsum testamentum fecit et postea per suis verbis nobis iniunxit et mandavit ut omnes res suas que in eodem testamento nominatim scripte non sunt ubi eamque eas haberet inquireremus et pro anima sua daremus in quibus modis melius videremus. Et mandavit ut Guilelmus cognatus eius dimisisset suam loriam quam ipse Reimundus secum habebat ad filium suum nepotem ipsius Reimundi unde esset cavallarius. Et propterea prestaverat idem Reimundus ad eundem Guilelmum VIII mancosos ut hoc faceret. Et si hoc noluerit facere Guilelmus tantum teneremus ipsam loriam donec reddidisset nobis VIII mancosos Et XXXV corduesos quos habebat iussit nobis in calciamenta fidelium dare, sed postea in vita sua fecit eos vendere. Et suas mapas et concam et urceolum et mortariolum dimisit ad predictam canonicam. Et suum albergum meliorem dimisit Guilelmo episcopo seniori suo ut pro suam bonitatem hoc quod supertu est scriptum faciat adimplere, et quibus dimisit faciat tenere et possidere. Et rogavit dompnum pontificem seniore suum ut nepotem suum filium Tedbaldi teneret Riculfus consanguineus eius cum omnibus rebus suis quas habebat per paternam vocem et per eundem pontificem et ut ipse Riculfus faciat eum nutrire ad ordinem clericatus. Hoc autem totum sicut est superius scriptum et dictum postquam ordinavit ut eadem infirmitate diu laborans ex supra dictis rebus quando opus fuit ei in suis necessitatibus dispensavit sicut ei placuit et sicut de suo facere debuit. Propterea ille Ermemirus Quintile et Guilelmus Olibe iurando etiam testificamus quia ex hoc quod superius dimitebat ad Sendredum Bonefilii et ad Iozfredum et ad Amatam supra scriptos ex hoc suam voluntatem mutavit et quod eis dimitebat suis verbis ne fieret contradixit et ut ex hoc nichil eis daretur nobis audientibus mandatit et precepit. Postea ingraves cente languore prefatis omnibus rebus ita ab eo dispositis et ordinatis iam fractus longa infirmitate corporis discessit ab hoc seculo in mense marcio. Ideoque nos prelibati testes qui hoc intunctlm habuimus et a eonditore rogati e:ctitimus coram iudice et testibus sic nos audisse et vidisse eum locutum legaliter iuramus.

Acta huius sacramentalis conditionis scriptuta XII kalendas iulii, XXVII anno regis Henrici.

+ Guilelmus, gratia Dei episcopus Ausonensis ecclesie. Guilelmus sacristanus et iudex qui hoc dictavit et firmavit sss Bonifilius sacerdos et canonicus qui hoc confirmo sss. Bonucius sacer SSS. Guilelmus Ipodiaconus sss. Ermemirus sacer et testis sub sss. Riculfus sacer +.

Berillus gramaticus hoc scripsit die et anno quo supra sss.

1059, octubre, 22

Convinença. *Guillem Guifré, bisbe d'Osona, fa una convinença amb Ponç, vescomte de Girona, de l'honor que fou de l'ardiaca Seniofred. El bisbe es reté un honor a Sant Pere de Vic, l'alou de Quadres i els béns que l'ardiaca Adalbert havia entregat a la canònica. La resta de béns de Seniofred i els que tenia el seu nebot l'ardiaca Adalbert els entrega a Guerau, fill del vescomte de Girona Ponç, per tal que sigui clergue de Sant Pere de la seu de Vic.*

A.* AEV, vol. VI, núm. 39.

B. Còpia imitativa principis segle XII, AEV, carp. III, núm. 116a.

a. ORDEIG, *Diplomatari de la catedral*, doc.1186, pp. 496-497.

In nomine Domini. Hec est convenientia que facta est inter domnum Guilelmum, Ausonensem episcopum, et domnum Pontium, vicecomitem [Gerundensem ex] honore qui fuit Seniofredi Elsave. Retinet predictus episcopus de iamdicto honore prefati Seniofredi, quantum idem Seniofredus tenuit et habuit intra parrochiam Sancti Petri [de Vico exce]pto alodio de Quadris, et retinet sibi omnes alodes quos Seniofredus, iamdictus, dimisit in suo testamento Adalberto, nepoti suo, et post suum obitum dimisit eos[ad Sanctum Petrum]. Et quicquid ipsa canonica de Vico habeat et habere debeat in omni prefato honore Seniofredi, idem episcopi totum retinet predictae canonice et sibi. Omnem alium honorem [prefati Senio]fredi Elsave, excepta parrochia Sancti Petri de Torelione, quantum inde Adalbertus archidiaconus tenebat ad diem obitus sui, donat predictus episcopus ad Geraldum, filium ipsius Pont[is vicecomitis] eo modo ut sit clericus Sancti Petri sedis Vici, et habeat hoc in servicio eius et domni Guilelmi episcopi et successorum suorum. Et si idem Geraldus mortuus fuerit, alius frater eius [clericus habeat] supradictum donum, sicut dictum est in servicio Sancti Petri et episcoporum suorum. Et ita tradat iamdictus honor per omnes filios iamdicti vicecomitis, de uno in altero si clerici fuerint. [Et postquam omnes] filii clerici¹ ipsius vicecomitis defecerint, si idem vicecomes vivus fuerit, eligat unum clericum ex propinquis suis qui habeat hoc per eum in servicio Sancti Petri et episcoporum [suorum. Et] post obitum eius, solide et libere, revertatur in iure nostre ecclesie et ipsius pontificis sine ulla contradictione. Et pro supradicto honore convenit supradictus Pon[tius vicecomes] ad domnum Guilelmum episcopum ut dum ipse vivit, quando voluerit et opus ei fuerit, habeat introitum et exitum, sine suo enganno, in ipsa turre de Villagelanis et in circuitu [in omnibus fortitu]dinibus eius, et possit inde facere guerram et pacem contra cunctos homines et feminas quando voluerit secundum suam voluntatem. Et convenit ei prelibatus vicecomes ut serviat [ei sicut debet] facere ad suum seniore[m] et faciat ei hostes semper et cavalcadas et sequimentum quando opus fuerit, et ipse ei iusserit. Et sit ei adiutor ad habere et ad tenere et ad defen[dere omnem] suum honorem quantum habet et habebit in antea contra cunctos homines et feminas, excepto domno Reimundo comite et comitissam uxorem eius². Et ad hostes et ad cavalcadas et ad sequi[mentum in qu]ibus ipse Poncius vicecomes non fuerit, aut esse non potuerit, habeat semper viginti cavallarios armatos in servicio prefati episcopi. Et quando Geraldus, filius [ipsius vice]comitis talis fuerit, similiter ut supradictum est, totum faciat et fratris eius clerici post eius. Convenit etiam ut [sicut fuit] ita semper habeat statorem clericum in servicio Sancti [Petri et episco]porum suorum. Et in loco filii sui qui nunc est parvum habeat ipse vicecomes alium clericum, videlicet

¹ clerici *interlineat*

² et comitissam uxorem eius *interlineat*

Guilelmum Borrelli statorem in servicio Sancti Petri. Et post eius in loco [obitum eius mi]tat alium clericum statorem, et sic semper vadat et det ei tantum de suo ut pro hoc serviat Sancto Petro, et sit semper in eius servicio et episcoporum. Et hoc totum sicut predictum [est sit fac]tum ab utraque parte sine enganno.

Actum est X° kalendas novembris, anno XXVIII Henrici regis.

Wilielmus gratia Dei episcopus Ausonensis ecclesie +*. Poncius vicecomes+*. Ermengaudus arkidiaconus sss*. Guilelmus primiscrini et iudex sss*. Remundus Guifredi capudscole sss*. Sig+num Remundi Vitalis. Sig+num Arzuloni Guilaberti. Sig+num Berengarii Attoni. Sig+num Remundi Guilelmi.

Benedictus diaconus qui hoc scripsit sub sss in prefato die vel anno, cum litteras superpositas in VII^a linea ubi dicitur clerici et rasas [...]

100

1060, novembre, 30

Testament. *Guillem Cixila, canonge, atorga el seu testament amb motiu d'un viatge que vol fer a Roma elegeix com marmessors el sagristà Guillem, el cabiscol Bernat. Llega les tres parts dels fruits de la seva terra alodial i fiscal a la canònica de Sant Pere, als pobres i al seu germà Sunyer.*

A.* ACV, cal. 6, núm. 2171.

a. ORDEIG, *Diplomatari de la catedral*, doc. 1211, pp. 520-522.

Origo humane nature propter primi hominis culpam, ita mortalis facta est ut nullus sit qui mortem evadere possit. Quapropter ego Guilelmus Xixele, clericus atque canonicus sedis Sancti Petri, timens diem mortis extremum Romam iturus Deo duce, priusquam vadam ordino de rebus meis nesciens quomodo in hoc itinere sive in aliis itineribus ad loca sanctorum mors mihi eveniet. Igitur constituo distributores et elemosinarios rerum mearum domnum Guilelmum sacristam, seniore meum, et Bernardum caput scholarum et Guntricum clericum et laicos Suniarium, fratrem meum, et Guilabertum de Galliciano, amicum, ut si mors mihi advenerit antequam alium testamentum faciam, sic faciant sicut in isto testamento sicut scriptum est hoc modo. In primis iubeo dari pro remedio anime mee canonice Sancti Petri terciam partem fructus venientis et panis et vini ex omni terra quam habeo per alodium et per fiscum. Aliam vero terciam partem pauperibus dividendam precipio. Aliam quoque partem terciam Suniario, meo fratri, atque Guntrico et Guilaberto prefato distribui instituo, excepto debito quod de illis omnibus partibus pro laboratione si necesse fuerit solvendum est. Ramioni, genero Bonifilii Merucie, pannum lecti, guadincam scilicet, dari mando. Duos autem pannos lecti, guadincam et quotum, Guitardo, familiari meo, dimitto. Unum autem filitrum et quotum eriscum prefato Guntrico tribui iubeo. A[lium] quoque quotum cum guadinga predicto Guilaberto [con]cedi instituo simul cum barrilio maiore. Alterum vero barrilium quod in altera mea domo est Guntrico supradicto dari iubeo. Aliud quoque barrilium in eadem domo quod est, Bernardo capiti scholarum tribui opto. Cetera autem barrilia que sunt in domibus de Terrariis ipsam, partem meam iubeo dari Suniario, fratri meo, eo modo ut donet unum manchusum ecclesie Sancte Marie de Mesleo et alterum Sancte Marie de Rivopullo et alium ecclesie Sancti Stephani de Granolariis. Et meam medietatem ovium mearum Sancte Marie Rivipollenti dimitto. Reimundo Trepecii unum barrilium,

quod Guinaldo Sendredi prestiti, dari iubeo. Aliud autem barrilium quod est in domibus mercatalibus Guilelmo Senfredi fabro dimitto. Guilelmo Atonis unam guadincam cum barrillio concedi precipio. Aliud preterea barrillium Bonifilio, fratri meo, dimitto. Aliud autem barrillium cum guadinga Guifredo Stephani dari precipio. Omnia autem vascula mea lignea ita dividantur ut habeat medietatem Bonifilius, frater meus, et Guilelmus Atonis alteram medietatem, excepto una arca plana et una lectica que est in domo mercatalis superiore et una cannata maiore que omnia dimitto fratri meo Suniario et excepto lectica altera que est in domibus inferioribus subtus domos sacriste quam dimitto Borrello Guiberti. Pannos domus mee viles pauperibus dividendos instituo, excepto uno borracio quod dimitto hospitali pauperum albergerie iuxta palatium. Pannum vero unum crisum Guifredo matricque eius dimitto. Caldariam meam maiorem cum paracinglis Suniario, fratri meo, dari iubeo, caldariam minorem, Arnaldo sellario. Superpellicium autem cum uno officario, Guntrico predicto dimitto. Pelles quidem meas marturinas, Ermemiro Quintile pro anima mea. Alia vero omnia que nominatim scripta non sunt, sicut viderint melius predicti elemosinarii mei donent pro anima mea in quibuscumque locis invenire potuerint et pro anima parentum meorum. Post hec omnia omnem alodium cum edificiis¹ quod mihi advenit per vocem paternam atque maternam quod est in Terrariis², dimitto Suniario, fratri meo, et post mortem suam filio illius si de legitimo coniugio fuerit et clericus Sancti Petri; et si de legitimo coniugio non habuerit filium clericum, remaneat Bernardo capiti scholarum post mortem Suniarii, ut parentes nostri in laboratione teneant in servitio Bernardi. Post discessum autem Suniarii atque Bernardi solidum sit canonice Sancti Petri. Et ipsum alodium quod tenet Salvadre simul cum edificiis³ et Reimundus, frater meus, mihi dimisit Guitardo, familiari meo, dimitto ut serviat mihi dum vixero et custodiat in quantum poterit; post discessum Guitardi, si legitimum filium non habuerit, inter Suniarium et Guntricum remaneat; si autem legitimum filium habuerit, ipsi dimittat. Post discessum vero illorum Sancto Petro et eius canonice dimitto, ut dum vixerit Ermemirus Quintile teneat. Et omnem alodium meum quod per paternam et maternam vocem sive per alias voces habeo in Granolariis dimitto Suniario, fratri meo, ut amicus sit in vita mea et custodiat omnia mea bene ad meum profectum. Et ipsas meas vineas de Aquafrigida dimitto Bernardo capiti scholarum, excepto illa vinea quam tenet Amalfredus et Adalbertus, quam dimitto Riculfo et Reimundo fratribus, ut teneant cum ipsa terra que ibidem est, et post illorum discessum similiter Bernardo prefato, post Bernardum Gerberto, nepoti, si clericus fuerit; post mortem Bernardi, si ille non fuerit clericus, canonice Sancti Petri remaneat, et vinee prefate Aquefrigide post mortem Bernardi remaneant. Et ipsum meum boscum quem habeo in Montaniola simul cum ipsa terra dimitto filiolo suo et pronepoti, filio Elliardis, ut habeat si clericus fuerit. Si autem non fuerit clericus, remaneat canonice Sancti Petri ut teneat Ermemirus Quintile et exoret Dominum pro me. Domos autem meas que Guilelmi Abbonis fuerunt cum medietate orti dimitto sacriste, seniori meo, ut donet Sancte Marie Rivipollenti X manchosos. Aliam vero orti medietatem prope viam, inter Guntricum et Suniarium fratrem dimitto. Post mortem etiam meam, si sacrista predictus vivus non fuerit, filio eius Petro dimitto. Similiter post mortem Suniarii, filius eius legitimo, si clericus fuerit, habeat medietatem orti predicti. Interea tamen Suniarius in vita sua simul cum Guntrico habeat, ut per unumquemque annum donet libram cere ipsi Guntrico aut clerico qui tenuerit, Ipsas autem domos in quibus non persist dimitto Bernardo capiti scholarum, ut in vita sua habeat

¹ cum edificiis *interlineat*

² quod est in Terrariis *interlineat*

³ simul cum edificiis *interlineat*

eas, sed Gerbertus Bonifilii post eum habeat illas et Bernardus sua mercede ad clericatum eum perducat. Et tamen frater meus Suniarius domunculam que est intus ante portam pro hospitio habeat in eorum servitio. Et dum ego vivus fuero, Guntricus procuret et in custodia teneat illas simul cum fructu totius terre quam habeo ultra collum Vici. Fructibus vero terre quam teneo per Bremundum, Bernardus caput scole provideat baiulando et Guntrico deliberet ad custodiendum. Precor multum interea dum vixero ut propter amorem Dei dominus episcopus Guilelmus et Ermengaudus archidiaconus et Guilelmus sacrista, senioris mei, et Bremundus sint baiuli omnium rerum mearum, ut habeant curam defensionis atque custodie et observent per suam mercedem omnia illis quibus dimitto que habeo et per illos et per alios, ut et custodibus commendata a me relinquunt et meis parentibus aut uni eorum cleric quod tenui per illos dimittant in servitio Sancti Petri et suo. Propterea in calce quod memorie occurrit unum farraginale campus, scilicet quem Reimundus, frater meus, supradictis domibus ad mercatale adquisivit et mihi dimisit eo modo quo et domos superiors ei dimitto, sicut supradictum est, Bernardo in vita sua, ut habeat et domos et ipsum campum; et post mortem suam prefato dimittat Gerberto, sicut scriptum est in superiore versu ubi aliquantulum littere fuse apparent.

Actum est huius testament scriptum pridie kalendas decembris, anno primo Philippi regis Francorum.

Guilielmus levita +* Guntricus sacer sss*. Sig+ Suniarii. Sig+ Guilaberti. Sig+ Guitardi. Guilielmus primiscrinus et iudex sss*. Bernardus caput scholarum sss*.

Berillus grammaticus hoc scripsit die et anno quo supra, cum litteris suprapositis in tribus locis sss.

101

1060, desembre, 12

Testament. *Riculph Eldemar, sacerdot, atorga el seu testament amb motiu d'un pelegrinatge al Sant Sepulcre de Jerusalem i elegeix com a marmessors a Guillem, sagristà, el seu germà Amat Eldemar, Miró Esteve. Disposa repartir els seus béns entre la canònica de Vic, els seus germans i nebots, l'obra de Santa Eulàlia, el bisbe Guillem, els sagristans Guillem i Bonfill.*

[A]. Original perdut.

B.* Còpia de principis del segle XIII, ACV, cal. 37, L.D. ff. 67r-67v, (*Hoc est testamentum Riculphi sacerdotis*)

a. ORDEIG, *Diplomatari de la catedral*, doc. 1212, pp. 522-523.

In nomine Domini. Ego Riculphus sacerdos ac si indignus volo pergere ad Sanctum Sepulcrum Domini et ideo facio hoc testamentum, ut si obiero antequam alium faciam sicut hic ordinavero ita distribuunt amici mei pro anima mea. Distributores autem mearum rerum eligo dompnum Guilelmum sacristam et Amatam fratrem meum atque Mironem Stephani. In primis dimitto domino Deo et Sancto Petro apostolo videlicet ad canonicam eius unam triliam quam habe in Barberano et terciam partem ex annona et vino quam et quod habuero quando obiero Et omnem meum alodium de Mata, domos videlicet cum terris et vineis cum arboribus aque in medium rivum de Gurri, quantum ibi habeo et habere debeo et per meliorationem et per fratrum meorum successionem et per meam hereditatem sive et per emptionem, excepta pecia terre qua emi de Oliba capud scole, totum dimitto ad Amatam clericum fratrem meum ut dum vivit solide et libere hoc

totum teneat et habeat, et post eius obitum si filium clericum habuerit de legitimo coniugio ipse similiter hoc teneat et habeat in vita sua, et si filium legitimum clericum non habuerit eligat unum clericum ex propinquis nostris qui hoc teneat et habeat dum vixerit in servicio Sancti Petri et ipsius canonice, et post eorum obitum remaneat al canonicam Sancti Petri hoc totum solidum pro redemptione animarum nostrarum parentorumque nostrorum. Et ut Amatus predictus frater meus habeat hoc in servitio Sancti Petri et episcoporum eius quod ego teneo per beneficium ipsius ecclesie. Et omnes meas voces quas habeo ultra flumen Gurri et intra parrochiam Sancte Eugenie dimitto ad Raimundum fratrem meum, et omnes meas voces quas habeo in molendinis de Gurri dimitto ad predictum Amatam et ad Remundum fratres meos, et supra dictam peciam terre quam emi de Oliba capud scole dimitto ad prelibatum Amatam fratrem meum, eo modo ut donet pro ea XX solidos denariorum ad opera Sancte Eulalie de Vico. Et aliam peciam terre quam emi de iam dicto Olibano dimitto ad Petrum Adalberti. Et omne aliud meum alodium quod habeo per quacumque modum dimitto ad preiatum Amatam fratrem meum et domos quas habeo in Vico dimitto Amato fratri meo in servitio Sancti Petri et ad domnum Guilelmum episcopum dimitto unam unciam auri, ex precio unius muxilli quem modo dimitto in Vico. Et ex tribus equis quas habeo, meliorem dimitto ad Guilelmum sacristam et aliam ad Amatam fratrem meum et terciam ad Remundum fratrem meum. Et ad Petrum Guilelmi filiolum meum dimitto muxillum aut muxillam ex nutrimento equarum mearum. Et asinum meum dimitto in potestate Amati fratris mei ut serviat matri mee. Et omnia mea vascula maiora et minora dimitto ad Amatam fratrem meum cum omnibus meis pannis, excepto uno panno lecteo quem dimitto Isarno sacerdoti et de duabus partibus ex annona et vino quas superius dimisimus dimitto ad Amatam fratrem meum I et ex alia precipio dare ad meos servientes, ad Dalmacium et Guitardum et Arnallum et ad alium Arnallum, unicuique II mancusatas, et quantum inde remanserit precipio dare pro anima mea in pauperibus. Et ad Mironem Stephani dimitto mancosos III es precio predicti muxilli et ad Bonumfilium sacristam mancosos II. Et omnes alias meas res iubeo dare pro anima mea, et hoc testamentum maneat firmum donec ego faciam alium.

Actum est hoc II idus decembris, anno I regnante Philippo rege.

Riculfus sacer sss Guilelmus primicrinus et iudex sss. Amatus levita sss Sig+num Mironis Stephani. Sig+num Dalmacii. Sig+num Guitardi Sig+num Arnalli. Sig+num Arnalli.

Benedictus diachonus qui hoc scripsit et sub sss in prefato die vel anno.

1061, juny, 13

Adveració testamentària. *Publicació sacramental del testament de Guillem Cixila sobre l'altar de Sant Benet i en presència del bisbe Guillem el qual havia fet abans de marxar a Roma. Estableix repartir els seus béns que tenia al mercadal de Vic, Granollers, Muntanyola, Aiguafreda entre la canònica, l'albergueria, el cabiscol i el sagristà de la seu de Vic, el monestir de Ripoll i les esglésies de Manlleu i Granollers. Va morir en retornar de Roma, junt amb el bisbe Guillem de Vic, a la ciutat de Florència el passat mes de febrer.*

A.* ACV, cal. 9, episc. II, núm. 61.

a. ORDEIG, *Diplomatari de la catedral*, doc. 1217, pp. 526-529.

In Christi nomine. Hec est publicatio ultime voluntatis cuiusdam Guilielmi Cixile, defuncti, qui fuit clericus et canonicus Sancti Petri. Que facta est iuxta primum et secundum modum qui continentur in libro iudicum videlicet in secundo libro et in titulo quinto de ultimis voluntatibus morientium hominum, quia illa lex iubet ut scripture ille que secundum primi et secundi ordinis confectiones sunt alligate id est sive que auctoris et testium manu subscripte, seu utrorumque partium signis extiterint roborate infra sex menses iuxta aliam legem sacerdoti pateant publicande. Id circo ille Guilelmus, sacristanus et Bernardus Caputscole et Guntricus, clericus et Suniarius frater eius et Guilabertus de Galliciano, ultimam voluntatem prelibati defuncti infra sex mensium spatium post eius obitum secundum suum testamentum quod ipse transacto mense decembrio quando debuit ire Romam subscribendo firmavit et firma re rogavit et manumissores et distributores suarum rerum in eo nos esse rogavit legaliter publicamus et ut indubitanter credatur coram domno Guilielmo pontifice, presentibus canonicis et clericis aliis qualiter idem Guillelmus defunctus in eodem testamento omnes res suas post mortem suam distribuere iusserat et quibus eas dimiserat omnino manifestamus. Verum est enim quia ipsum testamentum prefatus defunctus dum debuit sicut diximus ire Romam ore proprio dictavit et post ea manibus propriis subscribendo firmavit et deinde a nobis firmare rogavit et taliter ibi suas res ordinavit. In primis iussit dari pro remedio sue anime canonicis Sancti Petri terciam partem fructus venientis panis et vii ex omni terra quam abebat per alodium et per fiscum. Aliam vero terciam partem pauperibus dividendam precepit. Aliam quoque terciam partem Suniario suo fratri atque Guntrico et Guilaberto prefato distribui instituit, excepto debito quod de illis omnibus partibus pro laboratione si necesse fuerat solvendum erat. Ramioni genero Bonifilii Merucie pannum lecti, guadincam dari mandavit. Duos autem pannos lecti, guadincam et cotum Guitardo suo familiari dimisit. Unum autem filtrum et cotum eriscum prefato Guntrico tribui iussit. Alterum quoque cotum cum guadincia predicto Guilaberto concedi instituit, simul cum barrilio maiore. Alterum vero barrilium quod in altera sua domo est Guntrico supradicto dari iussit. Aliud quoque barrilium in eadem domo quod est Bernardo Capitiscolarum tribui optavit. Cetera autem barrilia que sunt in domibus de Terrariis ipsam suam partem iussit dari Suniario suo fratri eo modo ut donet unum mancosum ecclesie Sancte Marie de Mesleo et alterum Sancte Marie de Rivopullo. Et alium Sancti Stephani de Granolariis. Et medietatem suarum ovium Sancte Marie Rivipollenti dimisit. Reimundo Trepetii unum barrilium quod Guadallo Sendredi prestitit dari iussit. Aliud autem barrilium quod est in domibus mercatalibus Guilelmo Seniofredo fabro dimisit. Guillelmo Atonis unam guadincam cum barrillio concedi precepit. Aliud autem barrillium Bonifilio suo fratri dimisit. Aliud autem barrillium cum guadincia Guifredo Stephani dari precepit.

Omnia autem sua vascula lignea sic dividi mandavit ut aberet medietatem Bonifiliis fratris eius et Guilelmus Atonis alteram medietatem, excepto una arca plana et una lettica que est in domo mercatalis et una cannata maiore que omnia dimisit suo fratri Suniario et excepto altera lettica que est in domibus inferioribus subtus domus sacriste quam dimisit Borrello Guiberti. Pannos sue domos viles pauperibus dividendos instituit, excepto uno borracio quod dimisit ospitali pauperum albergerie iuxta palacium. Pannum vero unum guisum Guifredo matricque eius dimisit. Caldariam suam maiorem cum paracingulis Suniario suo fratri dari iussit. Caldariam minorem Arnallo sellario. Superpellicium autem cum uno officario Guntrico predicto dimisit. Pelles suas marturinas Ermemiro Quintile pro sua anima. Alia vero omnia que nominatim scripta non sunt, sicut melius viderint predicti sui elemosinarii donent pro sua anima in quibus cumque locis in venire potuerit et pro anima suorum parentum. Post hec omnia omne alodium cum edificiis quod ei advenit per vocem paternam atque maternam quod est in Terrariis, dimisit Suniario suo fratri, et post mortem suam filio illius si de legitimo coniugio fuerit et clericus in servicio Sancti Petri. Et si de legitimo coniugio non abuerit filium clericum remaneat Bernardo capiti scholarum post mortem Suniarii ut parenter nostri in laboratione teneant in servitio Bernardi. Post discessum aut Suniarii atque Bernardi solidum cannonice sit Sancti Petri. Et ipsum alodium quod tenet Salvadre simul cum edificiis et Reimundus frater eius ei dimisit Guitardo suo familiari dimisit (sic). Post discessum Guitardi si legitimum filium non abuerit inter Suniarium et Guntricum dimisit et si de legitimum filium abuerit ipsi dimissit. Post discessum vero illorum Sancto Petro et eius cannonice dimisit ut dum vixerit Ermemirus Quintile teneat. Et omne suum alodium quod per paternam et maternam vocem sive per alias voces abebat in Granolariis dimisit Suniario suo fratri. Et ipsas suas vineas de Aquafrigida dimisit Bernardo capiti scholarum, excepto illa vinea quam tenet Amalfredus et Adalbertus quam dimisit Riculpho et Raimundo fratribus ut teneant cum ipsa terra que ibidem est. Et post illorum discessum similiter Bernardo prefato. Post Bernardo Gerberto, nepoti, si clericus fuerit. Post mortem Bernardi si ille non fuerit clericus cannonice Sancti Petri remaneat, et vinee prefate Aquefrigide post mortem Bernardi remaneant. Et ipsum suum boscum quem abebat in Montaniola simul cum ipsa terra dimisit filiolo suo et pro nepoti filio Elliardis ut abeat si clericus fuerit. Si autem non fuerit clericus remaneat cannonice Sancti Petri ut teneat Ermemirus Quintile ut exoret Deum pro sua anima. Domos autem suas que Guillelmi Abonis fuerunt cum medietate orti dimisit Guillelmo sacriste, seniore suo, ut donet Sancte Marie Rivipollenti decem mancos, Aliam vero orti medietatem prope viam inter Guntricum et Suniarium fratrem dimisit. Post mortem etiam suam si sacrista predictus vivus non fuerit filio eius Petro dimisit. Similiter post mortem Suniarii filius eius legitimus si clericus fuerit abeat medietatem orti predictam. Inter ea tamen Suniarius in vita sua simul cum Guntrico abeat, ut per unumquemque annum donet libram cere ipsi Guntrico aut clerico qui tenuerit. Ipsas autem domos in quibus tunc persistebat dimisit Bernardo Capitiscolarum ut in vita sua abeat eas et Gerbertus Bonifilii post eum abeat illas et Bernardus sua mercede ad clericatum eum perducatur. Et iussit ut Suniarius, frater eius, in servitio eorum abeat domunculam que est intus ante portam pro ospicio, et dimisit eas in custodia Gultrici dum ipse Guillelmus vivus etiam cum fructu tocius terre quam abebat ultra collum Vici. Et unum ferragenale quod abebat ad Mercatale eo modo dimisit Bernardo Caput scole quo et domus superiores. Et post quam hoc ordinavit in eodem mense ita quod disposuerat eundi Romam accepit inde veniens in villa Sancti Genesis de Bonorebast in infirmitate cecidit. Ille quidem Petrus Guillelmi, sacerdos et canonicus Sancti Petri et Borrellus Adroarii levita et clericus eiusdem Sancti Petri qui illo in tempore cum domno Guillelmo pontifice revertebamur a Romana urbe iurando testificamus supra altare Sancti Benedicti in sede Vici quia vidimus et presentis eramus quando prefatus Guillelmus defunctus iacens in infirmitate unde obiit in supradicta villa Sancti Genesis. Hoc quod ordinaverat

in prefato testamento quod fecerat cum Guillelmo sacristano, seniore suo, auctorizavit in suo pleno sensu et affirmavit. Et si moreretur inde sic stare precepit et iussit per suis solum modo verbis. Post ea ex illa infirmitate ex parte convaluit et ut medicaretur a medicis ad Florentinam urbem adiens in mense februario ibi ab hoc seculo discessit.

Quod est actum idus iunii, primo anno regis Philippi.

Ille Petrum Guillelmi sacerdos qui nunquam meum nomen per me ipsum scripsi neque scribere scivi set punctatim sicut soleo in hac scriptura confirmo +. Borrellus levita sss* Nos ambo testes huius rei presentiales pariter sumus in presentia Guillelmi videlicet et Heribaldi iudicum et aliorum hominum et ut indubitanter credatur sic nos audisse et vidisse iuramus, ut firmum maneat. Heribaldus positor legis qui hoc confirmo sss*. Guilielmus primiscrinis et iudex sss*. Bernardus Caputscolarum sss* Ermengaudus arkidiaconus sss*. Ille Ricardus confirmo sss* Amatus levita sss* Bonucius sacer sss*

Berengarius paraphonista hic ad sunt sua scripta sss die et anno quo supra.

103

1062, abril, 11

Convinença. *Guillem, bisbe d'Osona, després de la mort de l'ardiacà Adalbert, va donar l'honor que fou del seu oncle Seniofred al vescomte Ponç Guerau i va retenir per a l'obra de Sant Pere els alous que l'esmentat Seniofred havia donat a la catedral a Planeses i Vilarabiosa amb la condició que els tingués Adalbert, nebot seu, mentre visqués. Guillem Bernat, nebot de l'ardiacà Adalbert, va envair i els va retenir fins ara i el bisbe els hi encomana en feu mentre visqui.*

A.* AEV, vol. VI, núm. 54.

a. ORDEIG, *Diplomatari de la catedral*, doc. 1223, pp. 534-535.

In nomine Domini. Ego Guilelmus, episcopus, volo satis deducere verissime ad noticiam cunctorum tam presentium quam futurorum qualiter post mortem Adalberti archidiaconi ipsum honorem quod fuit Seniofredi Elsave¹, avunculi sui, dedi Poncio Geraldo vicecomiti, sicut resonat in ipsa scriptura quam ei feci, et retinue ad opus Sancti Petri quantum idem Seniofredus Sancto Petro dimiserat in Planiciis et in villa Rabiosa et in aliis locis. Et quia prefatus S[enio]fredus dimisit prefato nepoti suo Adalberto ipsum allodium de villa Rabiosa quod Sicarius clericus ei dederat et ipsum allodium de Planiciis quod emerat de Bon[ado]nna et de filiis suis et de Centullo et heredibus suis, ut illud totum teneret in vita sua et post suum obitum remaneret solidum et liberum ad Sanctum Petr[um], id circo ego prelibatus pontifex per memetipsum omnem prelibatum allodium per medium et in circuitu quesivi et quesito et ab habitatoribus loci illi[us] pro]vento ecclesiam Sancti Poncii de Planiciis cum universis domibus et edificiis et cum terries et vineis et boscis et arboribus cunctis, quantum idem Seniofredus [ad di]em obitus sui per vocem supradictorum emptorum ibi tenebat et habebat cum ceteris aliis alodiis supranominatis, ad opus Sancti Petri accepi et retinue. [Gui]llemus quoque Bernardi, nepos ipsius Adalberti, ipsum alodium prius invaserat et iniuste et indebite sibi illud retinuerat contra Sanctum Petrum et contra me semper contradicente et resistente. Nunc autem penitentia ductus, dimisit illud totum in meis minibus, ut eternaliter habeat eum

¹ Elsave *interlineat*

Sanctus Petrus [...]e cum Poncio vicecomite, adiunctis aliis amicis suis et potentibus viris cum quibusdam ex clericis nostris, rogavit me obnixè ut predictum alodium [...] et ut ipse mihi semper serviret et per beneficium nostre ecclesie illud teneret. Ego autem non statim adquievi sed diu pulsatus a multorum precibus predictumGuilelmum in meo hominatico et in mea fidelitate recepi et ut semper serviat mihi, sicut debet servire suo meliori seniori, dono ei [ipsum a]lodium nominatim quod fuit Bonadonne et filiorum suorum et Centulli et heredum suorum quod habuerunt in Planiciis et ipsum de [villa Ra]biosa quod fuit Siccarii clerici ut habeat illud per fevum dum vivus fuero in servicio Sancti Petri et meo et u[...] illud mihi, sicut superius dixi. Post obitum vero eius absque ulla diminucione et reservation et contencione [cog]atur in potestate canonice Sancti Petri solide et libere; et nec filius ipsius Guilelmi nec aliquis de [fami]lia eius nec ullus homo vivens possit ibi vocem ullam requirere nec ullo modo habere. Et ego Guilelmus s[ecundum] convenientiam supradictam hoc donum accipio et ut maneat firmum manibus propriis confirmo.

[Actum est] hoc III idus aprilis, secundo anno Filippi regis.

Sig+ Guilelmi Bernardi. Wilielmus, gratia Dei episcopus Ausonensis ecclesie +.*

Benedictus diaconus, qui hoc scripsit et sub sss.

104

1062, desembre, 24

Adveració testamentària. *Guitard, Arnau i Dalmau en presència del jutge Guillem Ramon juren sobre l'altar de Sant Benet que eren presents quan Riculf Eldemar, volent anar al Sant Sepulcre de Jerusalem atorgà el seu testament. En aquest manà distribuir els béns que tenia a Vic i a Santa Eugènia de Berga entre la canònica de Vic, els seus germans, l'església de Santa Eulàlia de Vic, el bisbe Guillem Guifré. Després de visitar les tombes dels apòstols Pere i Pau a Roma, va emmalaltí a Sant Genís de Bonorebast.*

[A]. Original perdut.

B.* Còpia de principis del segle XIII, ACV, cal. 37, L.D. ff. 66r-67r, (*Hoc est sacramentale Riculphi Eldemari*)

a. ORDEIG, *Diplomatari de la catedral*, doc. 1229, pp. 539-540.

Sub Trinitatis nomine sacro. Hec est sacramentalis conditio ultime voluntatis cuidam Riculphi Eldemari canonici Sancti Petri. Est autem edita secundum ordinationem Guilelmi iudicis in cuius presencia ego Guitardus et Arnallus et Dalmacius iurando testificamur supra altare Sancti Benedicti in sede Vici quia vidimus et presentes extitimus quando prelibatus defunctus ultramare ambulare volens et sepulcrum Domini visitare desiderans dum debuit hinc exire et iterum arripere cum amicis suis secundum suum testamentum instituit et ordinarit, et in eodem testamento stabilivit et in sua sanitate manibus propriis firmavit qualiter eius possessio per manumissores suos videlicet per dompnum Guilelmum sacristam et Amatam fratrem eius levitam et Mironem Stephani, post mortem suam distribueretur. In primis ad canonicam Sancti Petri dimisit suam triliam quam habebat in Barberano et terciam partem ex annona et vino quam et quod habebat et tunc haberet quando mortuus esset. Et omnem suum alodium de Mata domos videlicet cum terris et vineis et arboribus ueque in medium rivum de Gurri, quantum ibi habebat et habere debebat et per meliorationem et per fratrem suorum successionem et largitionem

sive et per suam hereditatem et emptionem atque per omnes voces, excepta I pecia terre quam emerat de Olibano capud scole, totum dimisit ad Amatam clericum fratrem suum ut dum vivit solide et libere hoc totum teneat et habeat, et post eius obitum si filium clericum habuerit de legitimo coniugio ipse similiter hoc totum teneat et habeat in vita sua. Et si filium clericum legitimum non habuerit, eligat unum clericum ex propinquis suis qui hoc totum teneat et habeat dum vivit in servitio Sancti Petri et ipsius canonice, et post eius obitum remaneat hoc totum canonicum Sancti Petri solidum pro redemptione animarum mearum et parentum eorum et ut Amatus predictus frater eius habeat hoc in servitio Sancti Petri et episcopus eius. Quod ipse Riculphus tenebat per beneficium ipsius sedis et omnes suas voces quam habebat ultra flumen Gurri et intra parrochiam Sancto Eugenio dimisit ad Reimundum fratrem suum. Et omnes suas voces quas habebat in molendinis de Gurri dimisit inter Raimundum et Amatem fratres suos. Et supradictam peciam quam emerat de predicto Olibano caput scole dimisit ad eundem Amatam fratrem suum, eo modo ut donet pro ea XX solidos denariorum ad opere Sancte Eulalie de Vico. Et aliam peciam terre quam emerat de predicto Olibano dimisit Petro Adalberti. Et omne aliud suum alodium quod habebat ubique per quemcumque modum dimisit ad prefatum Amatam. Et domos quas habebat in Vico dimisit etiam prefato Amato fratri suo in servitio Sancti Petri. Et ad dompno Guilelmo pontifici dimisit I unciam auri ex precio unius muxilli quem in Vico dimisit. Et et tribus aquis quam habebat meliorem dimisit Guilelmo sacristano, et aliam ad Amatam et terciam ad Reimundum fratres. Et ad Petrum Guilelmi filiolum suum dimisit muxillam de nutrimento predictarum equarum. Et asinum suum dimisit in potestate Amati fratris sui ut serviret ex eo matris sue. Et omnia sua vascula maiora et et minora dimisit ad prefatum Amatam cum omnibus suis pannis, excepto uno pano lecteo quem dimisit Isarno sacerdoti. Et de duabus partibus annone et uniuersis superius dimiserat, unam partem dimisit Amato fratri suo. Et ex alia parte iussit dare ad suos servientes, ad Dalmacium et ad Guitardum et Arnallum et ad alium Arnallum, ad unumquemque eorum duas mancosatas. Et quantum inde remanserit pro anima sua dare iussit in pauperibus. Et ad Mironem Stephani dimisit III mancosos ex precio prefati muxilli. Et ad Bonum filium sacristanum II mancoso. Et ad Benedictum II. Omnes alias suas res pro anima sua dimisit. Et postquam hoc ordinavit sicut diximus dum ad Sepulcrum Domini ambulabat, limina prius sanctorum apostolorum Petri et Pauli visitavit, deinde apud Sanctum Genesium de Bonorebast diu stetit, et inde proficiscens in infirmitate cecidit, et in ipso itinere ab hoc seculo discessit.

Quod est actum VIII kalendas ianuarii, III regi Philippi.

Sig+num Arnalli. Sig+num Dalmacii, nos sumus auditores et testes atque iuratores. Guilelmus primiscrinus et iudex sss. Amatus levita sss.

Berengarius paraphonista hic ad sua scripta die et anno quo supra sss.

1065, maig, 14

Donació. *Adalbert, jutge, dona a la canònica de Sant Pere de Vic dues torres amb un solar a la muralla de Barcelona i les cases que hi ha construïdes, així com a lous al pla de Barcelona a la Celada, Horta i Canyelles*

[A]. Original perdut.

B.* Còpia de principis del segle XIII, ACV, cal.37, L.D, ff. 95r-95v, (*Hec est hereditatis Adalberti iudicis domorum Barchinone et aliorum bonorum*).

a. ORDEIG, *Diplomatari de la catedral*, doc. 1285, pp. 585-586.

In nomine Domini. Ego Adalbertus iudex donator sum domino Deo et canonice Sancti Petri de Vico. Per hanc mee donationis scripturam, votive et potencialiter, dono iamdicte canonice in civitate Barchinone, in ipso muro, ad occidentalem partem duas turres cum solarario quod est in medio, cum curte et aliis domibus que sunt ad radicem ipsarum turrium cum omnibus suis edificiis et pertinentiis cunctis et cum ferragenalo et orto quod est iuxta muros civitatis ipsius, cum vitibus et ficulneis et arboribus aliis. Et in alio loco in ipsa Celata et in Orta, et in Cannellis dono etiam prelibate canonice alodium, terras videlicet et vineas, cultas et eremas. Fuit autem prelibatum alodium cum supradictis turribus et domibus de Ervigio socero meo, et advenit michi per filiam suam Elenam, uxorem meam et per empcionem quam emi de Vives Miro et uxore sua, sicut scripture testantur quas inde accepi. Prephate quidem turres et omne supradictum alodium cum vineis et arboribus, et omnibus supradictis rebus. Abent affrontacionem: ab oriente in alveo de Besoc et in Montecatano; de meridie in littore maris. De occiduo in ipso calle foris ultra murum qui sub ipso Castronovo pergit ad mare intrans verso, et in ipso monte qui vocatur Erola, ultra ipsum alodium de Orta; de circio etiam in alodio quod fuit Ermemiri sacristani et nunc est filiorum suorum et in alodio Isarni Tedberti. In quantum isti termini et iste affrontaciones ambiunt et circumeunt, dono predicte canonice integre et sine ulla reservacione ipsum alodium quantum emi de prephato Vivane et uxore sua, et in alio alodio quod fuit sicut dixi de Ervigio, socero meo, in quantum ego unquam ibi tenui et habui et per filiam suam, uxorem meam, et per alias voces tam in turribus et in domibus, quam in cunctis aliis terris et vineis et rebus supranominatis, duas partes dono inde et confirmo prephate canonice. Unam videlicet partem quam Dalmacius, filius meus, post obitum meum ibi de reliquid, et aliam partem que michi per Geraldum, filium meum, advenit qui instestatus ab hoc seculo discessit. Has duas partes sine ullo malo ingenio prephate canonice ex toto dono et confirmo eternaliter ad habendum et ad quod voluerit faciendum. Sequente vero terciam partem que advenit Bermundo filio meo per maternam vocem si unquam ego volo modo eam habuero, simili modo eam prephate canonice dono et confirmo ad suum proprium alodium, et sic de meo iure omne supradictum donum trado in dominium et in potestatem prelibate canonice. Et qui hoc voluerit disrumpere, nullo modo possit facere, set pro sola presumptione in triplo hoc totum componat, et postea hec scriptura largitionis firma semper permaneat. Et ego uxor eius Ermengardis quantum ibi habeo et per quodcumque modum habere debeo totum prelibate canonice dono et confirmo, tam in domibus quam in terris et in vineis, et in rebus aliis supradictis.

Quod est actum II idus mai et in V anno regis Philippi.

Petrus levita sss. Adalbertus iudex quod suprascriptum confirmo sss. Sig+num Ermegardis qui hoc scribere iussimus et firmavimus et firmari rogavimus. Sig+num Arnalli Petri. Sig+num Bernardi Guillelmi. Sig+num Ermengaudi. Guillelmus

primiscrinus sss. Benedictus diaconus sss. Isarnus Guifredi sss. Ermengaudus archidiaconus sss. Ermemirus sacer sub sss. Bernardus subdiachonus sss. Amatus levita sss. Borrellus sacerdos sss. Sig+num Raimundi Argimire.

Guillelmus Ermengaudi qui hoc scripsi et sub sss in prefato anno vel die.

106

1066, juliol, 3 setmana (16-22)

Organització canonical *Arnau Mir de Tost i Guillem Ramon, abat de Sant Pere d'Ager, distribueixen els béns de la canònica en tres terços: el primer de lliure disposició de l'abat, per a la comunitat canonical i per a cadascú dels canonges.*

A.* BC, Sant Pere d'Ager, perg. 4141.

a. SANAHUJA, *Historia de la villa de Ager*, ap. 21, pp. 334-336.

b. CHESÉ, *Col·lecció diplomàtica de Sant Pere d'Ager*, vol. I, n° 75, pp. 307-309.

In VI anno Philipi regis et tertia ebdomada iulii mensis, venit domnus Arnallus in Ager et cum Guillelmo Raimundi, abate ipsius loci, stabiluit et ordinavit qualiter omnes possessiones et munitiones Sancti Petri, castella videlicet et omnia alia predia, in tribus partibus essent divisa: et ipsa canonical haberet unam partem maiorem et meliorem quam semper retineret in victu canonicorum, et predictus Guillelmus, abbas, aliam partem ad suum opus in dominico retineret unde faceret quod volet, terciam quoque partem dividerunt per omnes canonicos ut semper hoc abeant per beneficium ipsias ecclesias.

Primitus autem dederunt prefate canonicis castrum de Corcano cum decimis et dominicaturis; et castrum de Casso cum decimis et dominicaturis et pertinentiis omnibus; et dominicaturam de Monteclasso; et quartam partem ex ipsa parroquia de Aier, et cum omnibus domibus et terris et vineis quas in ipsa villa et infra terminos de Aier abet vel abere debet ipsa canonica; et in Claromonte unam vineam dederunt unde exeat una tona vini, et in Bellomonte similiter; et castrum de Stagna cum sua laboratione, exceptus decimis; et in castro de Pilzano unum mansum, in quo abitat Pascuale, cum decimis et servitiis et omnibus tributis; et in castro Sancti Laurentii unam pariliatam terre, et in castro de Aspero Monte unam vineam unde exeat tona vini, et in Mamagastro omnem dominicaturam que est in Campo de Res, et in Tolon ipsum mansum et ipsam condaminam, quem et quam pro comite Ermengauda dederunt ad Sanctum Petrum; et in castro de Benavent unum mansum; et in castro de Bescan unam modiatam terre, et ipsum mansum de Nargo et alium mansum in Civitate iuxta sedem; et unam hostilitatem in Tost; et in castro de Ponts et in castro de Sero dederunt ei et molendinos et vineam et quartam partem de decimis de Sero, et quartum pro comite dederunt ad Sanctum Petrum. Hoc totum sicut superius est dictum stabilierunt et ordinarunt in victu canonicorum.

Deinde dederunt ad opus ipsius abbatis Spatellam cum termino suo, et receptionem de Corcano; et Regulam cum terminis suis et pertinentiis et cum condamina que fuit de Comparad iuxta Casso; et medietatem ex decimis de Onorariis, excepto hoc quod ibi dederunt a Renerio gramatico, et unam vineam in Narconno optimam unde exeat unam tona vini, et ipsam dominicaturam de Artesa et de Malagastro; et vineam de Ysona cum decimis Olibani.

Et hoc sunt predia et possessiones que et quas tenerent clerici Sancti Petri de Ager per fevum:

In primis Renerius prepositus tenet ipsam villam de Castello cum decimis et primitiis et cum omnibus pertinentiis et servitiis atque tributis; et medietatem ex decimis de Stagna, et medietatem ex decimis de Onorariis, excepto vino; et unam vineam in Bellomonte; et

capellaniam de Castro Serris; et capellaniam de Bello Monte.

Et Guillelmus, sacristanus eiusdem loci, tenet omnem decimum ex terris et vineis quas abet domnus Arnallus et domina Arsendis in Claro Monte, et in Bello Monte, et in Fenestris; et tenet omnem decimum de dominicatura Sancti Petri quam abet in Corcano et in Spatella; et tenet unam vinea in Aier, quam Miro tenebat; et tenet unam vineam et unam terram in Bellomonte quas filii Exabelli dimisit Sancto Petro; et unum linar in Ager, et cum Arberto, clerico suo, tenet primicias et oblaciones que venint ad Sanctum Petrum; et missaticos; et tenet duas vineas in locum qui dicitur Fexo; et omnem decimum tocius dominicature Sancti Petri quam abet in Ager, videlicet ex terris et vineis et ortis et animalibus; et tenet decimum ex terris et vineis quas Gidardis, femina, et filii eius abent in Ager, et ex vineis et terras quas Berengarius Isarni habet in Ager.

Posteo Miro Oliba tenet medietatem ex parrochia Montis Clusis; et tenet omne decimum ex dominicaturis quas abet domnus Arnallus in Sancto Laurentio et in Aspero Monte; et tenet in Ager unam terram et unam vineam cum illorum decima.

Deinde Compagnus tenet omnem decimum ex dominicatura quam domnus Arnallus abet in Ager ex terris et vineis et ortis et animalibus; et decimam in dominicatura Sancti Petri quam abet in Casso et in Monte Cluso et Hirundinariis, ex hoc quod domnus Arnallus ibi abet.

Preterea Bernardus Exabelli tenet unum mansum in Bescan et unam vineam in Benavent. Reimundus quoque Exabelli tenet castrum de Casso, et unum excusatum ibi; et unum mansum in Sancta Lezinia in quo Exabellus abitat.

Amatus etiam levita tenet omnem decimum ex dominicatura quam Berengarius Isarni et uxor eius abent in Claro Monte et in suis terminis; et tenet decimum ex omnibus suis animalibus que abent et umquam abebunt in omnibus finibus de Aier, et de Claro Monte, et in [...]liano, et in aliis castellis de Ager; et te[net in Ca]mpo de Res iuxta Mamagastrum omnem decimum de quadra Ermengaudi Galindi et Petri Guilaberti et eredem suorum; et ad Oronariis tenet quartam partem tocius decime ex quadra Otonis Guisalli de Valle Segura et in ipsa Pelada, et in Fenestris unam vineam talem unde exeat tonnam vini; et inter misio de Bello Monte duas pariliatas terre. Et Isarnus, clericus eius, tenet pro eo unum mansum in Narcono in quo abitat Heycumis cum omnibus suis pertinentiis et decimis atque servitiis cum una untia auri, donec tantam terram ei donet que valeat ipsam unciam.

Et Ermemir, presbiter, tenet unum mansum in Olivos in quo abitat cum omnibus terris et vineis que pertinent ad eundem mansum et cum decimis et primiciis atque tributis.

107

1066, octubre, 14

Testament. *Bonuç, sacerdot i canonge, atorga el seu testament abans de pelegrinar al Sant Sepulcre de Jerusalem i elegeix marmessors a Guillem sagristà, el seu germà Sunifred i el sacerdot Gontric. Llega a la canònica uns masos i alous a Vilacetrú, Llagostera, Cervià, Riudeperes, Espadamala i Seva. Les cases de Vic les deixa al sagristà Guillem Ramon.*

A.* ACV, cal. 6, núm. 1056.

B. Còpia de principis del segle XIII, ACV, cal. 37, L.D. f. 59r-59v, (*Hoc est testamentum Bonucii sacerdotis et canonici*)

a. ORDEIG, *Diplomatari de la catedral*, doc. 1297, pp. 595-596.

In nomine Domini. Ille Bonucius sacerdos et canonicus Sancti Petri, quia propter timorem vicine mortis volo ire ultramare ad Sepulcrum Domini causa orationis, ideo fatio

hunc libellum testationis ut si antea obiero quam inde revertar aut antequam aliud testamentum faciam ita distribuatur omnis mea possessio sicut subterius ordinavero Distributores quidem mearum rerum amicos meos eligo Guilelmum videlicet sacristanum et Seniofredum fratrem meum et Guntricum sacerdotem, et rogo eos quantum possum ut omnem facultatem meam ita distribuant. In primis dimitto canonice Sancti Petri senioris mei unum mansum in Villasegetrud, cum terris et vineis et omnibus suis pertinentiis, illum scilicet quem emi de Arnallo avunculo meo. Et ad predictum Guilelmum dimitto ipsum alodium quod habeo in Karerag, terras videlicet et vineas, quantum ibi habeo et per emptionem et per omnes voces, et in alio loco, in Lagostera, dimitto ei unum mansum cum suis pertinentiis sub eo modo ut dum ipse vixerit tascham inde fideliter canonice Sancti Petri tribuat et post eius obitum ad predictam canonicam remaneat. Et ipsum alodium quod habeo in Rivodepiris quod Guilelmus Passarella laborat, simili modo relinquo ad Ermemirum Quintile ut in dictis suis ipsam tascham canonice tribuat et post eius obitum solide ad eam remaneat, sed Reimundus Guilelmi sit inde laborator semper post mortem patris sui. Et ad predictum Guntricum presbiterum dimitto similiter ipsum mansum cum trilia et arboribus, quantum emi de Ermemiro in Spatamala, ut dum vixerit ipsam tascham predictae canonice tribuat et post mortem eius ad eam remaneat. Et a Arnallum meum baiulum et fratrem suum Sardanum dimitto similiter domos et alodium quod et quas emi de Fruiano in Cirviano ut semper ipsam tascham predictae canonice tribuant et post obitum ad eam relinquant. Et ad Atonem baiulum meum simili modo dimitto ipsum alodium quod emi ex duabus sororibus in Cirviano, cum ipsa vinea quam emi de Guisado sacerdote ut ipsam tascham donet canonice et nos eius obitum remannat ei solide. Et omne meum alodium de Seva quod ibi habeo et per emptionem et per parentorum successionem dimitto matri mee dum vivit et post eius obitum remaneat ad Seniofredum fratrem meum et donet inde per singulos annos duas libras cere prefate canonice, et post suum obitum si fillum clericum reliquerit ipse hoc teneat in servitio prefate canonice, et donet ei inde ipsam tascham. Si autem clericus non fuerit sit inde laborator et donet unde ipsi canonice quartam partem totius fructus, et post eius obitum sit solidum predictae canonice. Et omnes meas domos de Vico cum toto ipso clauso et cum aliis domibus suffraganeis et in qua Poncius habitat et in quibus aliis in circuitu habitant dimitto ad Guilelmum sacristanum, et si Guntricus prefatus voluerit stare in maiori domo stet ibi in servitio eius. Et domum meam quam Bonushomo solet tenere, dimitto Petro clerico filio Mironis Rigualdi ut habeat eam in servitio prefati sacriste. Et tonnam plenam vini quam dimitto in Vico, ipsum vinum cum quatuor pannis lacteis et duobus plumaciis et omnem partem meam totius mee laborationis dimitto tali modo pro anime mea, terciam partem inde habeat ipsa canonica et aliam partem ad opera Sancti Petri et de alia tercia parte dimitto duos manchos ad Remundum Boniparis huius testamenti scriptorem, et quantum inde remanserit iubeo dare pauperibus, et sicut est supra scriptum volo ut maneat firmum donec Deo placeat ut faciam aliud testamentum.

Quod est factum II idus octobris, anno VII Filipi regis.

Bonucius sacer sss qui hoc confirmo. Guilelmus primiscrinus sss. Guntricus presbiter sss. Sig+num Seniofredi Ervigi.

Remundus levita qui hoc scripsit sub sss prefato die et anno.
Sig+num Arnalli Guifredi

1067, febrer, 17

Empenyorament. *Ramon Berenguer I, comte de Barcelona, i Almodis empenyoren a l'església de Sant Pere de Vic, al bisbe Guillem i als canonges la meitat de la parròquia de Santa Maria de Manresa, per raó de la permuta dels castells de Veciana i de Montfalcó, llegats per Bernat Guifré de Balsareny a la canònica, per tota la dominicatura que hi tenia.*

[A]. Original perdut.

B.* Còpia de principis del segle XIII, ACV, cal. 37, L.D., ff. 137v-138r, (*Hec est carta de ipsa decima de Minorisa*).

a. ORDEIG, *Diplomatari de la catedral*, doc.1304, pp. 604-605.

In nomine Domini. Ego Reimundus, gratia Dei comes et marchio, et Adalmodis comitissa impignoratores sumus domino Deo et ecclesie Sancti Petri de Vico et vobis, domno Guilelmo pontifici et omnibus canonicis Sancti Petri. Verum est satis quia comutasti nobis ipsum castrum de Viciana et de Monte Falchono, quod Bernardus Guifredi de Balciarenno dimisit vestre canonice et nos debemus vobis dare et emendare in vestra comutatione ipsam totam dominicaturam quam idem Bernardus tenebat ibi ad diem obitus sui. Set quia modo non habemus ubi in conveniente loco eam vobis demus, vobiscum convenimus et stabilimus quam dominicaturam et quantam in duobus locis vobis tribuamus nominatim in illis locis quos vobis diximus. Et si potuerimus hoc vobis dare et deliberare usque ad festivitatem Sancti Iohannis, accipite eam et habete cum fructibus omnibus inde collectis. Et quantum non potuerimus inde deliberare usque in predicta festivitate, convenimus ut omnem fructum qui hoc anno inde exierit iuste vobis donemus usque ad festivitatem Sancti Michaelis et postea de ista festivitate Pasche usque ad aliam Pascham in sequenti anno habeamus vobis ipsam dominicaturam deliberatam sine ullo vestro enganno. Et ut hoc totum ita adimpleamus, mittimus vobis in pignore medietatem tocius parrochie de Minorisa sub tali conveniencia ut si non habuerimus vobis supradictam dominicaturam in duobus locis nominatam usque in sequenti anno de ista Pascha ad aliam datam et iuste deliberatam, medietas supradicte parrochie Sancte Marie incurrat in potestatem Sancti Petri et vestra ad faciendum postea quod volueritis. Et sic de nostro iure tradimus hoc in dominium Sancti Petri et qui vobis hoc voluerit disrumpere nullo modo possit facere set in duplo vobis componat et postea hec scriptura firma permaneat.

Que est facta XIII kalendas marcii, VII anno regis Philippi.

Reimundus comes. Almodis comitissa, qui hanc cartam scriber iussimus et firmavimus et firmare rogavimus. Sig+num Adalberti Guitardi. Sig+num Berengarii Reimundi. Sig+num Guillelmi Raimundi. Sig+num Fulchonis Ermengaudi. Sig+num Dalmacii Guitardi. Sig+num Bernardi Reimundi. Et si incurrerit ipsa medietas predicte parrochie tantum eam tenere quantum inde exierit habere, donec totum sit factum, sicut superius est scriptum et dictum. Sig+num Reinardi Guillelmi. Girbert Mir.

Scripsit et hoc posuit signum sss. qui dictus Ysarnus.

1067, agost, 19

Convinença. *Arnau Sunyer clergue evacua a favor del seu oncle Arnau Sunifred, clergue i canonge de Sant Pere, els drets que té sobre les cases de Vic i alous de Seva, Llagostera, Riudeperes, Carerac i Vilacetrú els quals foren del seu oncle, Galí sagristà i que deixà al seu nebot Bonuç mentre visqués.*

A.* ACV, cal. 6, núm.1450.

a. ORDEIG, *Diplomatari de la catedral*, doc.1312 , p. 611.

In Dei nomine. Hec est donatio et evacuatio quod facio ego Arnallus, clericus, prolis condam Suniarii, ad te Arnallus Seniofredi, avunculo meo, clericus et canonicus Sancti Petri. Dono et evacuo tibi ipsas voces et ipsum directum quod abeo et in antea abere debeo in ipsas domos de Vico et in ipso clauso qui ibi est et in ipsum de villa de Seva et de Llagostera et ipsum de Rivo de Peres et de Charesago et ipsum de villa Segetrudis, qui fuit condam Galindo, avunculo nostro, quod ille predicto Galindi sacristano dimisit ad nepotem suum Bonutium in vita sua, sicut in suo testamento resonat. Et ego predicto Arnallo Suniarii sic definio et evacuo omnes meas voces et directum quod abeo in antea per qualicumque modo abere debeo ad tuum plenissimum proprium, de te prephato Arnallo Seniofredi, et sic de meo iure in tuum trado [...]nt hoc tibi dirumpere voluerit iamdicta omnia in duplo tibi componat aut componam et insuper ec scriptura firma persistat.

Que est facta XIII kalendas septembris, anno VIII regni Phylipi regis.

Ego Arnallus, qui hoc feci et manu pro[pria firmavi] et firmare rogavi sss.* Sig+num Remundi. Sig+num Mironi. Sig+num Ermengaudus Guifredi. Sig+num Remundi Mironi. Ermengaudus levita sss.*

Petrus, sacerdos, qui hoc scripsit et sub sss prefato anno.

1068, juny, 3

Testament. *Radulf, canonge, atorga el seu testament en que elegeix com marmessors a Guillem Ramon, sagristà, Ermemir Quintilià, Guerau Bonfill i Ramon Francó. Llega l'alou que té al castell de Merlès a la seu de Vic i a la canònica amb la condició que en tinguin l'usdefruit el seu germà Guerau.*

A.* ACV, cal. 6, núm. 1454.

a. ORDEIG, *Diplomatari de la catedral*, doc. 1321, pp. 619-620.

Cum fragilitas humana mortis necessitati quandoque sit adducenda oportet ne improvide succumbat huic imparata. Idcirco in omnipotentis Christi nomine ego Radulfus, hoc a fundo cordis retractans, volo testari omnia inibi a Domino concessa ne si ex improvisu mors mihi evenerit intestata remaneat. Volo ergo ut sint helemosinarii mei, id est Guilelmus primiscrinus et Ermemirus Chintila et Gerallus Bonifilio et Raimundus Franchoni. Contestor autem vos, helemosinarii mei, ut ita distribuatis omnia quod inferius est scribendum per Deum et vite eterne Premium. In primis ad domum Sancti

Petri sedis Vicho vel ad ipsa chanonicha remaneat ipsum meum alaudem quem habeo in chastrum Merlensi, qui est ad ipso Bag, id sunt chasas casalibus, ortis, ortalibus, apud ipsa Tor, terris et vineis, cultis et ermis, silvis, gariciis, pratis, pascuis, vieductibus vel reductibus, aquas aquarum, cum medietate de uno molino qui est in ipso Chesallo de Azeit et cum omni genere arborum, sub tali vero convent quod teneat Gerallus, fratri meo, in sua potestate vel badlia et abeat suum redicum et suo recepto cum aliis serviciis totis tempus in vita sua; post obitum eius similiter remaneat ad suos infantes et teneat Ago cum filiis suis ipsam laboracionem omni tempore et non sit nullus quid faciat nulla nequiciam nec mallum. Dimisit ad Raimundo Franconi¹ in ipso molino de Salla ipsa septima parte, ut teneat in vita sua; post obitum eius remaneat ad ipsa canonicha Sancti Petri. Et ipsa vascula maiore vel minore similiter remaneat ad Sancti Petri vel ad chanonicha. Ad Arnallus, nepus meum, dimisit ipsa mallola que abeo apud Gerallus, fratri meo; post obitum eius remaneat ad ipsa canonica². Ipso allaudio que abeo in Berguitano, terris et vineis, remaneat ad Gerallus, fratri meo, ut donet ipsam tascham ad Sancta Maria Merlense in vita sua; post obitum eius remaneat ad Sancta Maria predicta ad suum proprium, ad sua luminaria vel ad opera. Ipsa tascha qui fuit de Sinnollo de ipsas casas vel ipsa tascha de Bellaro Atoni cum ipso pabelle de chaponos dimisit ad Sancti Martini Merlense. Ipsa tonna qui est ad ipsa Rocha remaneat ad Isarnus presbiter. Ad novo veniente de pane et de vino quod Deus dederit de ipso laurad et de ipso renou ad Isarn presbiter sextario I de ordeo et sextarios II de vino, ad Benjamin presbiter sextarios II inter pane et vino, ad Remon presbiter sextario I, ad Gonmar Vidal eminas III inter pane et vino, ad Guillelmus primiscrinus sextarios II de ordeo et sextarios II de spelta, de vino sextarios II. De alium qui remanet de pane et de vino remaneat ad ipsa canonica sedis Vicho. Et ipso tapped cum ipsa guadzenga meliorem dimisit ad Ermemirus Chintela. Et ipso choto errescho apud ipsa guadenga cum quatuor listas remaneat ad Sicards, neppota mea, filia Adazaleiz. Et ipso choto blanco dimisit ad Ago. Alia guadengua dimisit ad Isarn presbiter. Et ista scriptura testamenti firma permaneat modo vel omnique tempore et non sit disrupta usque dum alium faciam.

Actum est hoc III° nonas iunii, ano VIII regnante Philippi regis.

Sig+num Radulfus, qui huc testamentum memorialle feci et testes firmare. Sig+num Isarn Mir sss.* Sig+num Arnalli Gerrall. Sig+num Gonmar Vidall. Qui sumus visors vel auditors. Sig+num Guillelmus. Sig+num Ermemir. Sig+num Gerallus. Sig+num Raimundo. Qui sumus helemosinariis. Guillelmus sacristanus sss.* Reimundus Guilelmi sss.*

Benjamin presbiter, qui hoc scripsit cum literas super positas sss die et ano quo supra.

¹ Franconi *interlineat*

² post obitum eius remaneat ad ipsa canonical *interlineat*

1068, juliol, 2

Dotació de canonge. *Ramon Atila, sacerdot i canonge, dona a la canònica de Sant Pere de Vic les cases que té al costat de l'església de Sant Feliu de Cervià, al cementiri, i unes altres que té a Saniars amb la condició que els tindrà en benefici de la Seu de Vic mentre visqui.*

A.* ACV, cal. 6, núm. 1869.

a. ORDEIG, *Diplomatari de la catedral*, doc. 1322, pp. 620-621.

In nomine Domini. Ego Reimundus Atila, sacerdos et kanonicus Sancti Petri, donator sum Domino Deo et kanonice ipsius Sancti Petri de Vico. Per hanc mee donationis scripturam votive et potentialiter dono ei domos quas habeo iuxta ecclesiam Sancti Felicis Cerviano, in ipso cimiterio, cum porticibus et curte, cum omnibus edificiis et pertinenciis cunctis, excepta una domuncula que est foris ante portam, quam ad meum opus adhuc retineo. Et dono in loco qui dicitur Saniliars domos et alodium quod ibi habeo franchum cum ortis et arboribus et vitibus et pertinentiis omnibus. Et advenerunt mihi hec omnia per edificationem et per emptionem et per omnes voces. Et sunt in Ausone comitatu, intra parrochiam Sancti Felicis de Cirviano. Et habent affrontationem ab oriente in alodio fiscale de Mesleo, de meridie in terra Sancti Felicis, de occiduo in fisco de Mesleo, de circio in via que vadit ad Caprariam. Quantum iste affrontationes includunt, simul cum prelibatis domibus que sunt iuxta Sancti Felicis ecclesiam, dono predicte canonice solide et libere, sub eo tamen modo ut dum vixero ego teneam et possideam per beneficium ipsius sedis et donem fideliter semper ipsam tascham iamdicte kanonice ex omnibus fructibus et post obitum meum solide et libere remaneat ad iamdictam kanonicam ab integre absque ulla reservatione. Et qui hoc ei voluerit disrumpere nullo modo possit facere sed pro sola presumptione in triplo cogatur componere et postea hec scriptura donationis firma persistat omni tempore.

Que est facta VI nonas iulii, anno VIII° incipiente Philippi regis.

Reimundus sacerdos, donator et firmator sss* Petrus subdiachonus sss* Reimundus levita sss* Bernardus levita et cannonichus sss* Ego Bermundus, iudex, in cleronomia adscriptus, hoc confirmo sss* Ermemirus sacerdos sub sss* Wilielmus, gratia Dei episcopus Ausonensis ecclesie +* Guilielmus sacristanus sss*

Benedictus diaconus, qui hoc scripsit et sub sss in prefato die et anno.

1068, juliol, 12

Adveració testamentària. *Publicació sacramental del testament de Radulf, canonge, a l'altar de Santa Eulàlia de Pardines, en presència del bisbe Guillem. Va morir el passat mes de juny.*

A.* ACV, cal. 6, núm. 1463.

a. ORDEIG, *Diplomatari de la catedral*, doc. 1323, pp. 621-622.

In nomine Domini. Hec est sacramentalis conditio et ultime voluntatis publicatio cuiusdam Radulfi, defuncti clerici et canonici Sancti Petri que est facta secundum

ordinationem iudicum Guillelmi primiscrinii et Bermundi ac Adalberti Eldemari et Ricardi atque Eriballi. In quorum presentia presente domno Guilelmus pontifice cernentibus alii pluribus testibus. Ille Geraldus fratri qui fui prefati defuncti et Aio, femina, iurando testificamus supra altare Sancte Eulalie in Pardineso quod vidimus et presentes eramus quando prefatus defunctus iacens in infirmitate unde obiit in suo pleno sensu ac memoria secundum suum testamentum quod nobis presentibus dictavit vel firmavit punctatim instituit et ordinavit qualiter eius possessio post mortem suam permanuissos suos videlicet Guilelmum atque Ermemirum et Geraldum ac Remundum Francone distribueretur. In primis canonice Sancti Petri de Vico ipsum suum alodium quod habebat in castro de Merles, videlicet de ipso Bugo, domos cum casalibus et hedificiis omnibus simul cum ipsa turre, cum ortis, ortalibus et terris et vineis, cultis et ermis et arboribus cunctis simul cum medietate unius molendini quod abebat in ipso casale in flumine Azeit, sub tali conventu ut predictus Geraldus frater eius hoc teneat in sua potestate et baiolia et habeat inde suum reddecimum et receptum cum aliis servitiis in omni vita sua. Et post suum obitum similiter hoc iussit tenere ad suos infantes et precepit ut predicta Aio femina semper teneret ipsam laborationem cum filiis suis et nullus homo non faciat quicquam mali in hoc. Et ad Remundum Franconem dimisit septimam partem quem abebat in ipso molendino de Sanla, ut in vita sua eam teneat et post suum obitum ad prefatam canonicam remaneat. Dimisit etiam prefate canonicæ omnia sua vascula, maiora vel minora. Et ad Arnallum, nepotem suum dimisit ipsam maiolam quam abebat cum Geraldo, fratre suo, in vita sua et post suum obitum predictæ canonicæ remaneat. Et suum alodium de Bergitino dimisit prefato fratri suo Geraldo ut in vita sua donet inde ipsam tascam Sancte Marie de Merleso. Et post suum obitum, solidum ei remaneat ad luminaria et ad opera et ipsam tascam de casa qui fuit de Sinnol et ipsa aliam tascam de Bellarone Attone cum parilio de caponus qui inde exiit dimisit Sancto Martino de Merles. Et ipsam tonnam quam abebat ad ipsam rocham dimisit Isarno sacerdoti. Et veniente novo ex laboratione et ex suo renovo dimisit prefato Isarno sextarium ordeï et duos ... vini. Et ad Remundum sacerdote unum sextarium. Et ad Gonmarem Vidale eminas III inter panem et vinum. Et ad Guilelmum sacristanum duos sextarios ordeï et unum espelte et duos vini. Et quantum inde remanserit ex annona et vino prefate canonicæ. Et ad Ermemirum Quintile dimisit suum tapete cum guadenga. Ad neptem suam Sicardem filiam Azaleidis dimisit suum cotum album. Et aliam guadengam ad Isarno presbitero. Et post quam hoc ita ordinavi in mutata hac voluntate discessit ab hoc seculo transacto mense iunio.

Quod est actum IIII idus iulii, nono anno regis Philipi.

Sig+num Geralli Sig+num Aio nos ambo huius rei testes sumus et ut indubitanter credatur sic nos vidisse et audisse iuramus. Guilelmus sacristanus sss.* Bermundus iudex ego legibus confirmo sss.* Heribaldus iudex sss.* Adalbertus iudex sss.* Wilielmus, gratia Dei episcopus Ausonensis ecclesie +.* Ego Ricardus, lator iuris ahc legis, ohc corroboro sss.*

Ermemirus, sacer, qui has conditiones scripsit et sub sss. in prefato anno vel die

A.* ACV, cal. 6, núm. 1861.

a. ORDEIG, *Diplomatari de la catedral*, doc. 1335, pp. 632-633.

In nomine Domini. Ego Raimundus sacerdos sancti Marcelli de Sederro. Notum sit cunctis tam presentibus quam futuris quia per hanc mee donationis scripturam dono domino Deo et canonicis Sancti Petri de Vico omnem nostrum alodium franchum domos videlicet cum curtibus et portionibus et edificiis omnibus sive cum terris et vineis cultis et eremis et arboribus universis et pertinentiis cunctis. Situs autem huius alodii est in Ausone comitatu, intra parrochiam sancti Marcelli de Sederro scilicet sub ipsa ecclesia et separatam in aliis diversis locis. Et advenit mihi per genitorem meum et per genitricem meam et per successionem fratrum ac parentum meorum sive per empcionem meam et per omnes voces. Habet quidem affrontationem ab oriente in ipsa Guardia, de meridie quoque in medio flumine Tezarii, de occiduo quoque ultra iamdictum flumen Tezarii usque rivum quem vocant Baialteth, de circio iterum in ipso gradu sive in insula desiderii. Quantum intra hos terminos habeo et per quem cunqui modum habere debeo franchum cum molendinis et molendinariis et cum inductionibus et deductionibus aquarum et cunctis pertinentiis molendinorum cum sacrario meo quod habeo iuxta prelibatam ecclesiam totum dono prefate canonice solide et libere absque ulla reservatione cum egressionibus et ingressionibus et pertinentiis omnibus quantum condixi ibi habeo et habere debeo franchum exceptam hereditate Geraldii fratris mei si reversus fuerit de peregrinatione in qua ivit ad sepulcrum Domini, cum duabus tonnis et duobus cubis quos et quas similiter ei dono. Et per acta hac donatione a me tradita in domni Guilelmi pontificis potestate accipio iterum hoc totum per ipsum pontificem et per suos canonicos ut dum ego vixero semper per beneficium Sancti Petri hoc teneam et possideam, sed ipsam tascam inde fideliter per omnes annos tribuam et nihil amplius in vita mea a me requiratur nec repetatur sed post mortem meam absque minoratione in potestatem canonici recuperetur ut deinde aeternaliter habeant et possideant. Et qui hoc dirumpere voluerit nullo modo possit facere sed pro sola presumptione in duplo hoc totum componam ut componat et postea hec largitionis scripturam firma permaneat omni tempore.

Quod est actum VIII kalendas marcii, anno X regis Philippi.

Remundus sacerdos sss* qui hac carta scriber iussi et postea firmavitque firmari rogavit postquam eam tradidit. Testis Isarnus adest confirmans scriptura fidelis sss*. Guilielmus Argemiri sss.* Ermengaudus arkiadiconus sss*. Bernardus levita et canonicus sss.* Tedmarus diaconus sss.* Amatus levita sss*. Guilbertus diaconus et caputscolarum sss* Reimundus presbiter et chanonicus Sancti Petri sss*. Berengarius parafonista hic ad sunt sua scripta sss* et prefatus Raimundus convenit dare per omnes annos in Pasca duos arietes et duas pernas et unam migeram frumenti et duos sextarios vini ad mensuram Vici.

Guilelmus diaconus qui hoc scripsit et sub sss in prefato die vel anno.

1072, juliol, 3

Donació. *Ermessenda de Lluçà, el seu fill Berenguer Seniofred i Miró Sendred de Bassí donen a la canònica de Sant Pere de Vic la meitat de dos masos que tenen al*

comtat d'Osona, dins els confins del castell de Merlès al lloc dit Degollats.

A.*ACV, cal. 6, núm. 1468.

a. ORDEIG, *Diplomatari de la catedral*, doc.1346, pp. 643-644.

In nomine Domini. Ego Ermessindis de Luciano et filius eius Berengarius Seniofredi et Miro Sendredi de Bassil donatores sumus domino Deo et canonice Sancti Petri de Vico. Per hanc nostre donationis scripturam donamus sibi domos cum porticibus et curtibus et casalibus cum ortis et ortalibus cum terris et vineis cultis et heremis et arboribus universis. Situs autem huius alodii est in Ausone comitatu, intra fines de castro Merleso et infra parrochiam ipsius ecclesie Sancti Martini, in loco qui dicitur Decollads. Nominatim damus ibi in supradicto loco ipsum mansum qui fuit de Gilvonso et de uxore eius Sancia cum omnibus terminis et pertinentiis et affrontationibus suis. Simili modo donamus ibi ipsum mansum qui fuit de Miro Gilvonsi cum omnibus suis terminis et pertinentiis ac affrontationibus universis. Verum est satis et sciatur a cunctis tam presentibus quam futuris quia Seniofredus Lucianensis, cui sit requies, dimisit prelibate canonice secundum suum testamentum suam medietatem quam habebat in predicto alodio et in prefatis domibus, sicut scripture emptionis testantur quas inde accepit a suis venditoribus et precepit mihi prefate Ermessendis, uxori sue, et mihi Mironi iamdicto, qui fui manumisor eius, ut faceremus inde cartam ad opus Sancti Petri et ipsius canonice quod et facimus, et secundum ipsum testamentum quod est legaliter puplicatum et unde iudicium habemus roboratum confirmamus ad opus Sancti Petri et ipsius canonice medietatem iamdictam ipsius alodii ad suum proprium. Et extra hoc ego prelibata Ermessindis et Berengarius, filius eius, habemus aliam medietatem in predicto manso de Gilvonso et habemus solidum et integrum supradictum mansum qui fuit de Mirone Gilvonso et in omnibus pertinentiis eius et pro redemptione animarum nostrarum damus prelibate canonice hoc totum quantum ibi habemus et habere debemus et per iamdictam manumissoriam et per emptionem et per parentorum successionem et per omnes voces. Et damus hoc totum prefate canonice sub eo tenore ut ego Ermessindis in diebus meis et filius meus Berengarius predictus dum vivit in servitio Sancti Petri hoc totum teneamus et habeamus et per singulos annos semper in festivitate Omnium Sanctorum unum manchosum per censum barchinonensem tribuamus prefate canonice aut per nos aut per nuntium nostrum, et post amborum obitum solide et libere absque ullius repeticione remaneat hoc totum iure et potestate prefate canonice, et sic de nostro iure in suum dominium tradimus et bono animo confirmamus. Et qui hoc voluerit disrumpere in duplo componat et postea hec scriptura semper firma permaneat.

Que est facta V nonas iulii, anno XIII regis Philippi.

Sig+num Ermessindis. Sig+num Mironis qui hanc cartam scribere iussimus et firmavimus et firmare rogavimus. Guilelmus yppodiaconus sss.* Benedictus levita sss.*

Guilelmus diaconus qui hoc scripsit et sub sss in prefato die vel anno.

1074, febrer, 6

Testament. *Guillem, bisbe de Vic, desitjant fer-se monjo a Ripoll fa testament i lliga a la canònica de Sant Pere de Vic els alous i les cases que té a Vilaradolf, Lorian, Voltregà, Barcelona, Balsareny, Relat. Pardines, Olost, Serradellops i Roda amb la condició que alguns d'ells els tingui el seu nebot Berenguer Seniofred, canonge en servei de l'esmentada canònica.*

A.* ACV, cal. 9, episc II, núm. 66.

B. Còpia de principis del segle XIII, ACV, cal.37, L.D., f. 70r, (*Hoc est testamentum Guilelmi episcopi Ausonensis*)

a. ORDEIG, *Diplomatari de la catedral*, doc.1360, pp. 657-658.

In nomine Domini. Ego Guilelmus, dictus episcopus Ausonensis ecclesie, quia divina largiente gratia actenus fui in magna constantia valde repletus de magna substantia, antequam veniat dies ultima, dum adhuc sum in mea sanitate et memoria, volo relinquere omnia et Christum sequi ex toto corde cum omni diligentia ac patientia. Habeo quidem in animo fixum ut faciam me monachum et antequam vadam ad cenobium in quo debeam plangere meum peccatum, meum facio testamentum et postpositis ac dimissis aliis rebus meis, taliter stabilio et ordino atque dimitto illud quod adhuc retineo meum allodium. In primis ipsum meum alodium quod habeo in villare Radulphi, quod mihi advenit per paternam vocem et maternam, domos videlicet cum terris et vineis cultis et eremis et arboribus, quantum ibi habeo et habere debeo dimitto canonicè Sancti Petri, senioris mei, de Vico solide et libere absque ulla reservatione pro Arnallo Udalardi, nepote meo, qui est inde canonicus. Et omnem meum alodium quod habeo in Lorian, in loco qui dicitur Lupo Ieiuno, domos scilicet cum terris et triliis simul cum aliis vineis et arboribus universis, quantum Ebrinus tenebat per me impignore, dimitto Berengario Seniofredi, nepoti meo, in servitio Sancti Petri in vita sua et post suum obitum dimitto et confirmo illud prelibate canonicè solide et libere. Et aliud meum alodium quod habeo in Veltregano, quod emi Guadallo episcopo, domos, videlicet cum terris et triliis ac vineis aliis et arboribus universis, similiter dimitto prephato Berengario in vita sua et post suum obitum solide et libere dimitto illud prelibate canonicè. Simili modo dimitto ei ipsum alodium quod emi in Monte Boio. Domos etiam quas habeo intra civitatem Barchinone cum ortis et turribus et edificitiis ac pertinentiis omnibus similiter dimitto predicto Berengario in servitio Sancti Petri, et post suum obitum prephate canonicè eas confirmo ac dono pro anima mea et fratris mei Reimundi, qui eas dimisit mihi. Iterum ipsum meum alodium de Balciarenno cum molendinis et pertinentiis cunctis dimitto solide prelibate canonicè. Ipsum quoque alodium, domos scilicet cum terris et vineis, de Rivolato et de Pardines et de Tresvigs et de Olost et de Serra de Lupis confirmo ad opus ipsius canonicè, quia mater mea et fratres mei dimiserunt illud ibi post meum obitum solide ab integre. Hec omnia ita confirmo et votive ac potentialiter secundum ordinem superius comprehensum dimitto atque concedo et nullus homo audeat hoc disrumpere aut aliter mutare, sed eternaliter hoc totum ita maneat in iure prelibate canonicè.

Quod est actum VIII idus februarii, anno XIII regis Phylippi.

Wilielmus, gratia Dei dictus Ausonensis ecclesie +*, qui hoc confirmo et insuper ipsum alodium quod habeo intra parrochiam de Roda in ipsis fontibus cum pertinentiis suis omnibus, sicut Ermengaudus Argemiri tenebat per fevum, dimitto prelibate canonicè. Guililemus sacristanus sss*. Ermemirus sacerdos sub sss*. Amatus levita sss*. Berengarius Seniofredi canonicus +*- Ermengaudus sub sss*. Heribaldi kannonici *. Guilabertus caput

scolarum sss*. Berengarius paraphonista hic adsunt sua scripta sss*. Bernardus levita sss*.

Guilielmus yppodiahonus qui hoc scripsit et sub sss die et anno quo supra.

116

1078, febrer, 28

Testament. *Ermengol ardiaca atorga el seu testament en que elegeix com a marmessors a Guillem sagristà, Ricard Amalric, Guislabert Guibert, Folc Eci, Bernat Bonpar i Bernat Guillem. El castell de Malla, mas Ordines i les cases de Vic són per a la seva esposa Ricarda i els seus fills Bernat i Dalmau.*

[A]. Original perdut.

B.* Còpia de principis del segle XIII, ACV, cal. 37, L.D., ff. 68v-69r (*Hoc est testamentum Ermengaudi de Medala archidiachoni*).

a. ORDEIG, *Diplomatari de la catedral*, doc.1397, pp. 690-691.

In nomine Domini. Ego Ermengaudus archidiachonus iaceo detentus egritudine et timeo ut non veniat subito occasu mortis mee et propter hoc eligo amicos meos idest domnus Guillelmus sacrista et domnus Ricardus Amalrici et domnus Guilabertus Guiberti et Fulchonis Ecii et Bernardus Bonuspari et Bernardus Guillelmi, ut si mors michi advenerit ita distribuant meum avere pro anima mea sicut ego illis iniungo. In primis a domino Deo et Sancto Petro sedis Vici, ad ipsa canonica, ipsa mea mula cum XXX uncias auri, cum ipso alodio ad fexam Stephani, ipso mansum cum suis pertinenciis, terris, vineis et ipsa vinea qui est subtus ipso castro remaneat ad Ricardis fémina ut teneat hoc totum in vita sua et donet ipsa tascha ad canonicam Sancti Petri, et post obitum suum, solidum et liberum, sit Sancti Petri vel eius canonice. Et ad filio meo Bernardo vel ad Berengario, nepoto meo, dimitto ipsum mansum de Urdines cum suis pertinenciis. Omnem alium meum alodium, terris et vineis, et boscis et garrices et silvis, aquis aquarum viaductis et reductis omnia et omnibus quicquid habeo in totisque locis, remaneat ad fidelem meam Ricardis in vita sua. Et post obitum suum remaneat ad ambos filios meos Bernardus et Dalmadius. Et ipso castro de Medalia cum ipso fevo quod ibidem est vel in aliisque locis remaneat ad fidelem meam Ricardis cum ambobus filios meos iamdictos. Et ipsam meam honorem dimitto ad fidelem meam Ricardis cum ambos filios meos iamdictos. Et ad Sancti Martini de Villar Adralli dimitto peciam I terre quarteradam I que est prope ipsam ecclesiam. Et ad Sancti Vincencii de Ursalo unciam I auri ad ipsa opera et ad suos clericos Sancti Vincencii aliam unciam auri. Et ad Bernardo Guillelmi dimitto allodium meum de Ulmos et ad Petro Guillelmi presbitero per ipsam asinam dimitto mancosos X et ad Poncius de Villare mancosos III que ego debeo. Et omnem meum mobile equa et boves et porcis et oves, terciam partem dimitto pro anima mea et novo veniente de pane et vino quod Deus dederit ipsam terciam partem pro anima mea et ipsa mea vascula, maiora vel minora, ad fidelem meam Ricardis remaneat et iubeo ad filiis meis iamdictis ut donent ad sorores suas maritos per ipsas hereditates de alodios que illis tenent. Et ad Petro Reimundi per medietatem de ipso muleto mancosos VIII. Et Olibano presbitero Sancte Marie Vici dimitto ipsa mea tunica. Et omnes domos suas de Vico cum suis pertinenciis Berengario nepoti suo dimisit in omni vita sua, post suum obitum ipsas domos meas maiores cum biscambra et orto, cum aliis domibus suffraganeis ad ipsas domos spectantibus, simul cum aliis meis domibus quas habeo et habere debeo in villa Vici revertantur Bernardo Ermengaudo, filio meo, et post suum discessum, vadat de uno in alio in perpetuum et sc vadat in omni parentela nostra indivisibiler.

Hactum est hoc II kalendas marcii, anno XVIII Philippi regis.

Sig+num Ermengaudi archidiaconi qui hoc dictavit et fecit scriber et punctatim firmavi et aliis testibus firmare rogavi. Guillelmus sacristanus qui tute domni archidiaconi eius rogatu hoc testamentum confirmat eo presente sss. Sig+num Fulchonis Ecii. Sig+num Bernardus Bonuspari. Sig+num Bernardus Guillelmi.

Oliba sacerdos qui hoc scripsit et sub sss die et anno quod supra cum litteris suprapositis in IIII linea.

117

1078, agost, 11

Nomenament d'ardiaca. *Berenguer Sunifred, bisbe electe d'Osona, lliura l'ardiaconat a Bernat Umbert tal com el tingué l'ardiaca Riculf fins al dia del seu òbit. Així Bernat Umbert jura fidelitat al bisbe i rebrà l'orde de diaca en la més propera de les quatre tèmposes. Guillem Umbert, per la seva banda, el seu germà Guillem Umbert s'encomana al bisbe i convé que li prestarà ajut i seguiment en les hosts i cavalcades.*

[A]. Original perdut.

B.* Còpia de l'any 1469, AEV, vol. IV, núm. 41.

a. ORDEIG, *Diplomatari de la catedral*, doc.1401, pp. 694-695.

In Dei nomine hec est scriptura conveniencie que facta est inter dominum Berengarium, electum episcopum Ausonensem et Bernardum Umberti et fratre eius Guillelmum, donat namque predicti episcopus ad prefatum Bernardum ipsum archidiaconatum Sancti Petri de Vico sicut Riculphus archidiaconus tenebat eum et habebat ipsa die quando obiit. Et ipse Bernardus convenit ad eundem episcopum ut iuret ei fidelitatem et adiutorium, et ut sit ei adiutor ad tenere et ad habere omnem suum honorem quem hodie habet et in antea acquirere poterit contra cunctos homines et feminas qui hoc ei tulerint aut tollere voluerint et semper sit suus homo et suus fidelis et serviat ei sicut homo debet servire suo meliori seniori et sit clericus solidus Sancti Petri. Et faciat in ipsa sede et in toto ipso episcopatu quod archidiaconus debet facere in sua sede et sit ibi in festivitatibus precipuis et in omnibus sinodis et ad impleat ibi ordinem suum. Et Guillelmus, frater eius, comendat se propter fratrem suum ad eundem episcopum propriis manibus. Et convenit ut sit ei adiutor ad tenere et ad habere et ad defendere omnem suum honorem quem hodie habet et in antea per suum consilium acquirere poterit contra cunctos homines et feminas qui hoc tollerint aut tollere voluerint, exceptis suis senioribus comitibus videlicet de Barchinona et vicecomite de Cardona et vicecomite de Gerunda et episcopo de Barchinona. Et ipsum adiutorium faciat ei quando opus fuerit sine suo enganno et alberget cum ipso episcopo semper in hoste si vicecomes cardonensis ibi non fuerit. Et si idem vicecomes ibi fuerit faciat ipse Guillelmus ad eundem episcopum seguimentum et cavalcas et aliud servicium sicut ad seniore suum quando opus ei fuerit et sibi preceperit. Et supradictus archidiaconus faciat hostes et cavalcas et seguimentum ad eundem episcopum quando ei iusserit et non faciat ullum seniore neque retineat sine absolutione spontanea ipsius episcopi et dimitat arma secularia et in prima quatuor tempora recipiat ordinem diaconi.

Actum est hoc tercio idus augusti, anno decimonono regni regis Philippi.

Berengarius gratia Dei electus episcopus +. Bernardus archidiaconus sss. Guillelmus + Guillelmus diaconus qui hoc scripsit cum litteris suprapositis et damnatis et sub sss. in

prefato die et anno.

Et convenit prefatus episcopus ad eundem archidiaconum Bernardum ut usque ad Nativitatem Sancti Iohannis proximam deliberet ei parrochiam Sancti Stephani de Solariolis et parrochiam Sancti Amancii de Petroso et Sancti Michaelis de Terradellis de potestate illorum qui eas tenent sine suo enganno et ipse episcopus non con[veniat] cum Bernardo Ermengaudi neque fratre suo Dalmacio, donet deserviant ipsum archidiaconatum ad eundem Bernardum.

118

1078, novembre, 23

Convinença. *Berenguer bisbe d'Osona fa pactes amb Ramon Guibert i Guislabert, fills del gramàtic Guibert, sobre la parròquia de Santa Eulàlia de Riuprimer que tenien en feu. El bisbe Berenguer es reté la meitat dels delmes i primícies que tenia Borrell Guibert en el moment de la mort i entrega l'altra meitat a Guisla, vídua de Guibert, Mentres visqui i després a Ramon Guibert i Guislabert a més de tots els feus que tenien per la catedral amb la condició que ambdós germans fossin clergues solius de Sant Pere de Vic i juressin fidelitat al bisbe.*

A.* AEV, vol. VIII, núm. 14.1.

B. AEV, vol. VIII, núm. 14.2.

a. ORDEIG, *Diplomatari de la catedral*, doc 1409, pp. 702-703.

In nomine Domini. Hec est scriptura convenientie quam ego Berengarius episcopus Ausonensis facio cum te Raimundo Guiberti et fratre tuo Guilaberto ex beneficio Sancti Petri quod pater vestrum domnus Guibertus grammaticus tenuit per fevum dum vixerit. Retineo namque ad meum opus medietate tocius parrochie Sancte Eulalie de Rivomeritable cum decimis et primiciis et oblacionibus cunctis, illam videlicet quam fratrem vestrum Borellus gramaticus tenuit et tenebat quando obiit. Et insuper retineo domos in quibus Guillelmus Cacardi abitabat cum orto et trilia ab ipsa ecclesia quantum ipse Guillelmus tenebat usque ad rivum. Et dono vobis aliam omnem medietatem ipsius parrochie cum decimis et primiciis et oblacionibus universis, illam scilicet quam mater vestra Gisla tenet ut in diebus suis ipsa eam vobis cum habeat. Et post suum obitum ad vos ambos remaneat. Et extra hoc dono vobis omnes alios alodios quos predictus pater vestrum tenebat per fevum quando obiit per vocem Sancti Petri. Et dono hoc totum vobis sub deliberatione tali, ut sitis mei homines comendati et sitis clerici Sancti Petri solidi et mei, et faciatis mihi fidelitatem et iuretis mihi vitam et membra, et omnem meum honorem quem hodie habeo et in antea acquirere potuero. Et ut sitis michi semper ad adiutores contra cunctos homines et feminas qui hoc mihi tollere voluerint et serviatis mihi sicut homo debet servire suo meliori seniori. Et hoc totum sit factum sine enganno. Et quando unus ex vobis obierit alter similiter hoc totum habeat qui vivus remanserit in servitio Sancti Petri et meo et successorum meorum.

Quod est factum VIII kalendas decembris, nono decimo anno Filippi regis.

Berengarius gratia Dei Ausonensis episcopus +*. Guilielmus olim dictus sacristanus sss* Reimundus Nathineus sss* Guilabertus capitiscolarum sss* Bernardus archidiaconus

sss*. Amatus levita sss*. Berengarius paraphonista sss*.

Artallus clericus [qui hoc scripsit et sub sss in prefato die vel anno]

119

1079, setembre, 14

Convinença. *Berenguer, bisbe d'Osona, encomana el castell de Tous, el seu feu i el seu castlà, Pere Ramon, a Guerau Alemany de Cervelló perquè li sigui fidel, faci hosts i cavalcades, fortificarà Puig de Revell i recuperarà les pertinences del castell de Tous que sostregué Guillem Bernat de Queralt. Ho tindrà al servei de Sant Pere de Vic i del seu bisbe, després de la seva mort ho tindrà també aquell dels seus fills que sigui clergue, el qual serà canonge de la seu osonenca.*

A.* ACV, cal. 9, episc. II, núm. 73.

B. Còpia coetànea: ACV, cal. 9, episc. II, núm. 72.

C. Còpia de l'any 1172: ACV, cal. 9, episc. II, núm. 71.

a. ORDEIG, *Diplomatari de la catedral*, doc.1416, pp. 707-708.

In nomine Domini. Hec est convenientia que facta est inter domnum Berengarium, Ausonensem episcopum et Gerallum Alamanni commendat namque predictus episcopus ad eundem Gerallum ipsum castrum de Tous et donat ei ipsum fevum de ipso castro et comendat ei salva sua fidelitate Petrum Raimundi qui modo est indes castellanus ut ipse abeat illud castrum et ipsum fevum per eundem Gerallum. Et idem Gerallus sit inde fidelis ad ipsum episcopum et ad successores eis episcopos et serviat eis sine enganno sicut homo fidelis debet servire suo bono seniori. Et sit ei semper adiutor ad tenere et ad abere et ad defendere omnem suum honorem contra cunctos homines et feminas qui hoc eis tulerint aut tollere voluerint. Et faciat ei semper hostes et kavalgades et seguimentum cum suis hominibus. Et in ipsas hostes in quibus idem Gerallus non fuerit, castellani et milites et homines ipsius castri de Tous sint et albergent cum ipsis episcopis et serviant eis. Et insuper convenit idem ipse Gerallus ut hedificet ipsum podium de Revel et faciat ibi fortitudinem et teneat et habeat hoc per supradictum episcopum et per successores suos similiter sicut ipsum castrum de Tous et prefatus Petrus Raimundi per eum. Et hoc totum quod Guillelmus Bernardi de Ceralt tulit et tenet ex terminis et pertinenciis ipsius castri faciat hoc recuperare idem Gerallus ad Sanctum Petrum et postea teneat et habeat hoc per fevum per ipsum episcopum. Et prefatus Gerallus nihil tollat neque emat <in ipsa honore> nisi quantum episcopus ipse voluerit et ei licentiam dederit. Et abeat hoc totum ita Gerallus dum vivit in servitio Sancti Petri et ipsius loci episcopi. Et post eius obitum si filium reliquerit clericum ipse similiter hoc habeat et sit pro hoc clericus et kanonicus Sancti Petri. Et si non reliquerit filium clericum hoc totum revertatur, solide et libere ad Sanctum Petrum absque diminutione. Et per omnes vices quas prefatus episcopus voluerit et requisierit per se ipsum aut per suum nuncium abeat potestatem de predicto castro et omnibus fortitudinibus que erunt <et sunt> infra terminos ipsi castri et tam Gerallus quam omnes castellani qui ibi sunt et erunt semper donent ipsam potestatem ad eundem episcopum sine prohibitione et suo engan. Et ex omnibus directis et prediis quos tollit Guillelmum Bernardi ad Sanctum Petrum tantum adiuvet et valeat prefatus Gerallus ad eundem episcopum cum suis hominibus et cum suo honore et in dicto et in facto. Et cum ipso episcopo et sine eo donec idem episcopus abeat inde directum aut faciat cum eo ex hoc aliquod placitum aut consilium. Et idem Gerallus non faciat cum ipso Guillelmo finem neque placitum sine supradicto episcopo et hoc totum sit factum sine enganno de pre[dict]o episcopo,

successoribus suis.

Factum est hoc XVIII kalendas octobris, XXmo anno Philippi regis.

Sig+num Gerallus Alamanni Berengarius, gratia Dei Ausonensis episcopus +*. Ricardus sacrista sss*. Guilabertus kannonicus Sancti Petri sss*. Reimundus Guiberti sss*. Hoc primicherius confirmat nomine Petrus. Guilielmus primicherius sss* Sig+num Guillelmi Guisadi. Sig+num Heriballi. Sig+num Guadalli. Sig+num Alamanni Sig+num Arnalli Petri. Sig+num Umberti Sig+num Raimundi Arnalli. Sig+num Dalmacii

Artallus clericus qui hoc scripsit et sub in prefato die vel anno sss.

120

1080, febrer, 4

Restitució de béns *Guillem Ramon de Taradell, clergue i canonge, restitueix a la canònica de Vic l'honor que Sendred de Gurb havia entregat a Sant Pere de Vic i que el seu avi Bernat Sendred i la seva mare Belisendis van retenir durant molt temps. Aquest honor està format per l'església de Santa Maria de l'Estany, la seva dominicatura i alous situats a les parròquies de Sant Feliu de Terrassola, Santa Maria d'Oló i Sant Feliu de Rodors. De tal manera que aquesta església la tingui l'hospitaler de la seu de Vic al servei de Sant Pere i la seva canònica.*

[A]. Original perdut.

B.* ABEV, ms. 283, Cartulari de l'Estany, nº 1, f. 3r.

a. ORDEIG, *Diplomatari de la catedral*, doc. 1421, pp. 711-713.

In nomine Domini. Ego Guillelmus Raimundi de Taradello, clericus atque canonicus Sancti Petri, verus et satis et multis cognitum quod Sendredus de Gurbo dimisit Domino Deo et Sancto Petro eiusque canonice ecclesiam Sancte Marie de Stagno et omnem dominicaturam alodii quam tenebat et possidebat predicto Sendredus in circuitu predictae ecclesie, sive in diversis locis ad diem obito sui. Que omnia Bernardus Sendredus, avus meus, et mater mea Belisendis prolixa tempora tenuerunt et dum vivi fuerunt. Propterea ego prefatus Guillelmus, propter remedium anime matris mee et per misericordiam magnam quam Sanctus Petrus habet in me factam, in presencia dompni Berengarii, Ausonensis episcopi, et canonicorum eius dono Sancto Petro eiusdem canonice omnes alodios, terris scilicet domibus, baiuliis, boscis, garricis, pratis et pascuis quas ego hodie teneo et possideo aut alii per me infra parrochia Sancti Felicis de Terraciola sive Sancte Marie de Olone et in parrochia Sancti Felicis de Rodors. Quantum infra predictarum parrochiarum parentes mei tenuerunt et possederunt per proprietatem, totum concedo sive trado in dominio et potestate Sancti Petri eiusque canonice. Tali modo et ordine ut predictam ecclesiam Sancte Marie que in predicto alodio fundata est, cum omnibus suis directis quas hodie habet et in futuro tempore adquisita fuerit habeat ipsum ospitalarium de Vico ad suam proprietatem et in servicio Sancti Petri eiusque canonice usque in finem secula. Aliam omnem dominicaturam ego prefatus Guillelmus teneam et possideam per vocem Sancti Petri dum vivus fuero, et ego aut baiulus meus demus per unumquemque annum pro censu eminam frumenti ad mensuram Vici ad canonicam Sancti Petri de Vico intus in ipso capitulo, et hoc sit factum in festivitate Sancte Marie mediante augusto. Post obitum vero meum, solidum et liberum, deveniat predictum alodium sicut superius est comprehensum in potestate et dominio Sancti Petri eiusque canonice, preter baiuliam quam habeat filium Teudgards, sororis mei, qui sit clerico et successores sui que sint clerici supradicte ecclesie Sancti Petri. Et ego prefatus

Berengarius, gratia Dei Ausonensis episcopus, cum consilio et voluntate canonicorum meorum, propter beneficium quod ecclesia nostra recipit a vobis et propter magnum servicium quod habeo ex vobis, dono tibi Guillelmo Raimundi de Taradello et successoribus tuis unam salam que est in villa Vici, iuxta absidam Sancti Petri, cum orto et casales que ibidem sunt. Affrontat autem hec omnia: ab oriente in calle qui vadit apud Quintanam, a meridie iuxtam rivum Meritabilis, ab occiduo iuxta ecclesia Sancti Petri supradicti, a parte vero circii in domibus que fuerunt Adalberti archidiachoni. Quantum istas IIII afrontaciones includunt aut circumeunt sic dono vobis iamdicta omnia ex toto et ab integro, cum exiis et regressiis suis, eo modo ut tu Guillelmo et successores tui habeas et possideas ad omnem voluntatem tuam tuorum successorum in perpetuum per tuum franchum alodium sine blandimento nullius persone. Siquis hec scripturam in aliquo leserit et frangere voluerit nullo modo facere possit, set duplam compositione faciat et cum Iuda Domini proditore in inferno participacionem habeat, et insuper anathematis vinculo subiaceat usque ad satisfaccionem veniat.

Actum est hoc II nonas febroarii, anno XX Filipi regis.

Berengarius, gratia Dei Ausonensis episcopus +. Guillelmus Raimundi, clericus +. Ricardus sacrista sss. Ego Bermundus, iudex hec firmo sss. Guilabertus capudscolarium sss. Sig+num Tedmarus. Sig+num Bernardi Guillelmi. Heribaldus sss. Ricardi sub sss. Berengarius parafonista sss. Raimundus subdiacono sss. Sig+num Ermengaudi Guillelmus diaconus.

Artallus, clericus qui hec scripsit et sub in prefato die vel anno sss.

121

1080, maig, 22

Convinença. *El comte Berenguer Ramon II fa convinença amb al vescomte Ramon Folc de Cardona i li dona la ciutat de Manresa en les mateixes condicions que va tenir Guillem Guifré, bisbe d'Osona, pel comte junt amb la tercera part dels plets, la tercera part del mercat i la quarta part de l'església de Santa Maria. A canvi el vescomte li promet fidelitat.*

[A]. Original perdut.

B.* Còpia de 1699 per J. B. Llop. ADC, lligall 129, núm. 52.

C. Còpia segle XIX per Vidal, ADC, lligall 157, plec. I, fols. 31.31v, núm. 52.

a. RODRÍGUEZ BERNAL, Francesc, *Col·lecció diplomática de l'Archivo Ducal de Cardona*, doc. 259, pp. 406-407.

Hec est convenientia qui est facta inter Berengarius Raimundi, gratia Dei Barchinonensium comes et marchio et Raimundo Fulchonis vicecomitem. Primum namque donat prenominatus comes predicti vicecomiti ipsam civitatem Minorisse ita sicut Guillelmus Guifredi, Ausonensis episcopus, habuit et tenuit eum per suam partem de predicto comite simul cum ipsa tertia parte de ipsis placitis. Item vero donet comes prescripto vicecomiti ipsam tertiam partem illius mercat qui ibi est pariter cum ipsa quarta parte de ipsa ecclesia quod nominatur Sancta Maria. Supra hoc totum quod superius est scriptum donat prenominatus comes iamdicto vicecomiti XL uncias auri istius monete barcinonense que odie currit ad numerum per unumquemque annum ad festivitatem Sancti Iohannis in tali videlicet modo et conveniencia aut si ipsi mancosos que odie currunt assendebant ad meliorationem vel minuebant plus adhuc ut ipse comes tribuat et

illum convalimentum de istis quadraginta uncias ad numerum. Per hoc totum quod superius est scriptum et nominatum convenit iamdictus vicecomes predicto Berengario comiti quod ad hac die inantea quod est undecimal kalendas iunii sic erit suus fidelis in omnibus modis contra cunctos itriusque sexus hominis sicut homo debet esse a suo meliore senior per rectam fidem sine engan. Et si prenominatus vicecomes perdebat ipsam ecclesiam de Castrotalliato que odie tenet ut predictos comes uno anno transacto emendat ei quatuor cavallerias terre et ut comes retineat suas quadraginta uncias prescriptas, ita ut amplius non donet ei ullam de istis et predictas quatuor cavallerias terre quod prenominatus comes donat eis illi de ipso castro quod nominatus Tarrassia usque ad castrum Gerrundensis quod dicitur Begur absque sine engan.

Actum est hoc undecimo kalendas iunii, anno vigesimo regni regis Philipi.

Berengarius comes +. Sig+num Umberti Iozbert. Sig+num Arnaldi Sunifredi. Sig+num Raimundi Amati. Sig+num Mironis Guillelmi. Sig+num Raimundi Raimundi.

Sig+num Mironis Donucii qui hoc scripsit cum literis suprapositas et subscripsit die et anno quo supra.

122

1080, juny, 6

Convinença. *Berenguer, bisbe d'Osona, fa convinença amb el vescomte de Girona Ponç Guerau, pel qual li encomana en penyora la meitat de la parròquia de Cervià amb pacte que la tindrà al servei de Sant Pere de Vic. Estableixen que el bisbe i els seus successors podran redimir-la a canvi de dues cavalleries de terra una situada a Sant Vicenç d'Espinelves, i un altra situada entre Collsuspina, Dosmunts de Cabrera, el Congost i el castell d'Orís. El vescomte li promet fidelitat, que l'acompanyarà en hosts i cavalcades i que els castlans de Vilagelans i del castell de Savellana seran homes seus.*

A.* AEV, vol. VI, núm. 44.

a. ORDEIG, *Diplomatari de la catedral*, doc. 1429, pp. 718-720.

[In nomine Domini. H]ec est convenientia que facta est inter domnum Berenga[rium episcopum Ausonensem et] Poncium Geraldi, vice[comitem. Comenda]t idem episcopus ad eundem vicecomitem medietatem tocius p[arrochiam de] Cirviano in pignore, [in illa videlicet ration]e ut quando voluerit et potuerit possit eam redimere et [...] redimat per beneficium et fevum ut [...] tene]at eam et habeat in servitio Sancti Petri, et quando eam re[dimat] donet ei pro ipsa medietate duas [pecias] de terra que valeant bene duos cavallarios in hostibus et in cavalcatis et in seguimentis aliis [...] ipsa parrochia Sancti Vincentii de Spinalbeso cum terminis et pertinentiis suis, si potuerit eam traere [...] Bernardi Ermengaudi et fratris eius Dalmaci; et si non potuerit eam inde trahere, et ista cavalleria et alia [...] e]mendate de collo de Spina usque ad Duos Montes de Capraria et de Congusto usque ad castrum de Oris [...] predictas cavallerias emendaverit et dederit prefatus vicecomes sine contradictione eas ad[ipsum episcopum et] medietatem ipsius parrochie dimittat solide et libere. Et si predictus vicecomes obierit Petrus [Tedballi] canonicus Sancti Petri, hoc ita habeat in servitio Sancti Petri et ipsius episcopi. Et insuper idem Petrus Tedballi [habeat medieta]tem qui fuit Seniofredi Elsave secundum aliam convenientiam [que fuit facta inter] Guillelmum episcopum [et vicecomitem]. Et si Petrus [Tedballi obieri..] omnem

supradictum donet quod donat episcopus ad vicecomitem [...] vicecomes ad prefatum domnum episcopum Berengarium, ut quando voluerit et opus ei fuerit habeat [introitum et e]xitum sine suo enganno in ipsa turre de villa Gelanis et in circuitu in omnibus fortitudinibus eius [et possit] facere guerram et pacem contra cunct[os ho]mines et feminas quando voluerit secundum suam volunta[tem, exceptis co]mitibus de Barchinona. Similiter hoc totum habeat in ipso castro de Avellana et in circuitu in om[nibus fortitudinibus] eius exceptis prefatis comitibus. Convenit etiam prefatus vicecomes ad eundem Berengarium episcopum [ut serviat] ei, sicut homo debet servire ad suum seniore[m], et faciat ei cavalcatas et seguimentum quando [...] et ipse ei iusserit per se ipsum aut per suum nuncium. Et sit ei adiutor ad tenere et ad habere et ad [defendere] omnem suum honorem quantum habet et habebit in futuro cum suo consilio contra cunctos homines [vel feminas qui h]oc ei tulerint aut tollere inde voluerint, exceptis comitibus de Barchinona. Et in hostes [si episcopus G]erundensis non fuerit alberget et sit idem vicecomes cum ipso episcopo Berengario cum suis hominibus [...]erit. Et si episcopus Gerundensis ibi fuerit aut ipse vicecomes defuerit habeat semper vigin[ti cavalla]rios armatos in servicio ipsius episcopi qui sint cum eo et serviant ei. Et in cavalcatis in quibus idem [episcopus Gerundensis] esse non potuerit similiter habeat in suo adiutorio et in suo servitio ipsos XX cavallarios [armatos] sit factum sine enganno ipsius episcopi. Et quando Petrus, filius vicecomitis talis fuerit hoc totum [fa]ciat et fratris eius clerici post eum si vivi remanserint, et tam pater quam filii sui clerici habeant semper [oc totum] in servicio Sancti Petri et episcoporum eius. Et ipsi castellani de Villagelanis et de Avellana [semper don]ent ad eundem episcopum introitum et exitum de ipsis castellis, sicut est supradictum. Et hoc ei affident [...] et sint homines ipsius episcopi propriis manibus comendati, et stet eis in bodia si hoc ita non [facierint aut] non adimpleverint. Et si isti castellani obierint aut per quecumque modum ipsos castellos [...] filii castellani qui ipsos castellos tenuerint et habuerint similiter hoc faciant et adim[pleant ..] et totum sine enganno. Et quando episcopus potuerit ei dare unam ex predictis duabus cavalle[riis idem vice]comes eam accipiat et habeat. Et de predicta medietate parrochie, ipsam etiam medietatem [...] inquat et deliberare faciat. et ex utraque parte sit factum sine enganno. Et si vicecomes [obierit], iste filius eius aut alii qui ipsam medietatem parrochie habuerint et tenuerint ab isto pontifice [Beren]gario aut a successore suo prefatas cavallerias sicut dictum est accipiat. Et prelibatam medieta[tem ipsius p]arrochie dimittat et in potestate istius episcopi aut successoris sui eam reddat.

[Quod est] actum VIII idus iunii, anno XX regnante regis Philippi.

Berengarius, gratia Dei Ausonensis episcopus +* Poncius vicecomes sss*. Bernardus Ioanni clericus +*

[Gu]illelmus diaconus qui hoc scripsit et sub sss. in prefato die vel anno.

123

1080, agost, 23

Adveració testamentària. *Publicació sacramental del testament d'Ermemir Quintila a l'altar de Sant Joan de Vic en presència del jutge Bremon. Fa diversos llegats repartits entre la canònica de Vic, Santa Maria de Ripoll, el sagristà Ricard el sacerdot Benet i altres preveres. Llega l'alou que havia estat de Sendred Rami a Boada als seus nebots Guillem i a Amat. Lliura a Guillem el regiment de l'altar de Sant Miquel de la catedral de Vic junt amb els llibres del sacerdot Iquilà en servei de l'església.*

A.* ACV, cal. 6, núm.1488.

a. ORDEIG, *Diplomatari de la catedral*, doc.1430, pp. 720-721.

In nomine Domini. Hec est iudicialis conditio seu puplicatio ultime voluntatis cuiusdam defuncti nomine Ermemiri, sacerdotis, quam puplicant sui manumissores seu rerum suarum ab eo electi distributores, id est Guillelmus et Amatus. Nos testes predicti voluntatem ordinationis prefati defuncti infra spacium sex mensium post eius obitum coram sacerdote et testibus supterius annotatis puplicamus et, ut indubitanter a cunctis credatur, sub ordinatione Bermundi iudicis super altare Sancti Iohannis in sede Vici iurando testificamus quia vidimus et audivimus quando prefatus defunctus, iacens in infirmitate unde obiit, adhuc in sensu et loquela valens, iussit scribere suum testamentum quod suo ore proprio ditavit et nobis audientibus et videntibus laudavit, sed instante periculo mortis scribendo firmare non potuit, sed Benedicto sacerdote firmari precepit, et qualiter eius possessio post eius obitum a nobis dari seu distribui posset ordinavit. In inicio autem ordinationis sue scripturam quam fecerat Guilelmo, nepoti suo, laudavit et auctorizavit atque firmam esse recognovit. Et cannonice Sancti Petri sedis Vici uncias III auri dimisit. Dimisit etiam cenobio Sancte Marie Rivipollentis unciam I. Et ad ospitalem de Vico aliam. Et ad Ricardum sacristanum et suis clericis aliam. Et ad Benedictum sacerdotem aliam. Et presbiteris istius sedis singulos manchosos dimisit. Et ad Amatam, nepotem suum, uncias II et duos pannos laneos et cuba I et tonna dimisit. Precepit autem ut predictus Guillelmus supradicta omnia dedisset hec suo scipho argenteo et ex suis mobilibus rebus exceptis eis que iamdudum dederat illi per scripturam donaciones cum domibus et alodiis. Alium quoque suum mobile tam vasculis quam aliis causis quod abebat in omnibus locis, totum dimisit Guilelmo predicto. Et alodium quod dimiserat ei Sendredus Ramii in ipsa Buata, ut quandiu vixisset tenuisset et post obitum suum filio eius clerico, si vixisset, revertisset; sin autem non vixisset, alteri clerico ad servicium Sancti Petri ordinasset, Guilelmo prefato nepoti suo derelinquit, ut quandiu vixisset in servicio Sancti Petri tenere elegit. Rogavit etiam predictum Guilelmum ut altare Sancti Michaelis, cum libris quos sibi Ichila sacerdos derelinquit et cum omnibus que ei pertinebant, tenuisset atque gubernasset. Omnes suos libros quos abebat Guilelmo predicto relinquit, ut dum viveret in servicio Sancti Petri eos teneret; post obitum eius solide et libere in iure Sancti Petri deveniri iussit. Insuper rogavit domnum Berengarium episcopum ut beneficium quod per vocem Sanci Petri tenebat, Guilelmo predicto, nepoti suo, ilut observaret in servicio predicte ecclesie et suo. Postquam autem he cita ordinavit, voluntatem suam non mutavit sed sic stare precepit et cum hac voluntate ab hac vita dicessit.

Actum est hoc X kalendas septembris, anno XXI regni regis Philippi.

Guillelmus diaconus sss.* Sig+num Amati, advocatis testis. Sig+num Arnallum Guilelmi. Ego Benedictus sacerdos, qui vice prefati defuncti testamentum eius propria manu subscripsi, hoc confirm sss.* Ego Bermundus iudex hoc confirm legibus sss.*

Bernardus sacerdos, qui has condiciones scripsi et advocatus testis accessi et sub sss in prefato die et anno quod supra.

1080, setembre, 3

Convinença. *Per la mediació de Ramon Berenguer II, comte de Barcelona, Berenguer Sunifred, bisbe d'Osona Berenguer juntament amb els canonges estableixen una concòrdia amb Guillem Bernat i seu fill Bernat Guillem sobre les esglésies de Gurb, Vespella, Sant Bartomeu del Grau i Sant Julià de Sassorba.*

A.* AEV, vol. IX, núm. 36.

B. Còpia coetànea, AEV, vol. IX, núm. 59.

a. ORDEIG, *Diplomatari de la catedral*, doc.1433, pp.723-724.

In Dei nomine. Hec est convenientia quam domnus Raimundus Berengarii, comes Barchinonensis, facit inter Deum et Sanctum Petrum et domnum Berengarium, episcopum Ausonensem, et kanonicos eius et Guilelmum Bernardi et Bernardum Guilelmum, filium eius, de ipsis ecclesiis Sancti Petri que sunt in suburbio katri Gurbiensis, videlicet ex ecclesia et parrochia Sancti Andree et Sancti Christofori de Vespella et Sancti Bartolomei de Gradu et Sancti Iuliani de Sorba. Omnes istas ecclesias et parrochias cum suis pertinenciis ego Guilelmus iamdictus et filius meus Bernardus profitemur veraciter et recognoscimus et sunt et esse debent iuri et proprii Sancti Petri et canon[ice eius]. Nos namque actenus retinuimus eas iniuste et sine voluntate episcoporum et canonicorum ips[ius s]edis. Nunc autem favente et iubente domno comite in presentia multorum procerum et militum hac rusticorum supterius nominandorum facimus hanc concordiam et pacificationem cum predicto episcopo et canonicis eius ex supradictis quatuor parrochiis dimittimus et definimus modo unam in potestate et iure ipsius canonice, ut amodo et deinceps habeat eam ipsa canonica secure et libere, scilicet ecclesiam Sancti Iuliani de Sorba cum suis pertinentiis et primitiis et decimis et oblationibus universis absque ulla contradictione et diminutione. Tres autem alias parrochias nos ambo solummodo in vita nostra retinemus in servitio Sancti Petri et episcopi ipsius et successorum eius sub tali convenientia et tenore ut post obitum nostrum solide et libere revertant et deveniant in iure ipsius canonice sine suo enganno, et ullus de nostra progenie nichil ibi possit requirere per nos nec habere. Et interea ego Bernardus Guilelmi pro recognitione convenio et confirmo ut ab hodierno die et deinceps inluminem unam lampadam ante altare Sancti Petri in Vico iugiter die hac nocte de meo oleo dum vixero et per singulos annos in festivitate Sancti Andree semper dabo unam refectionem omnibus canonicis, videlicet unum sextarium optimi frumenti ad mensuram canonice et quartam vini boni et quatuor porcos bonos et tres quarters de vacca. Et modo recognoscimus ipsum castrum de Meda esse directum Sancti Petri et accipimus illud per fevum per domnum Berengarium episcopum iamdictum et damus et inde potestatem sine suo enganno et dabimus per omnes vices quando voluerit et hoc similiter faciemus omnibus successoribus eius et comnedamus nos minibus propriis ad eundem episcopum et erimus ei adiutores ad tenere et ad habere et ad defendere omnem honorem Sancti Petri contra cunctos homines et feminas qui hoc ei tulerint aut tollere voluerint sine suo enganno, exceptis comitibus de Barchinona, et sicut superius est scriptum voluntarie convenimus et confirmamus. Et si nos aut alii successores nostri post nos hoc ita non tuerint et non observaverint iram Dei incurrant et¹ canonice severitati subiaceant.

Guilelmus .* Sig+num Bernardi Guilelmi. Nos ambo qui hoc totum sicut scriptum est collaudamus et, ut semper maneat firmum, minibus propriis confirmamus.

¹ iram Dei incurrant et *interlineat*

Actum est hoc III nonas septembris, anno vigesimo primo Philippi regis.

Remundus comes+. * Poncius+. * Sig+num Geriberti Guitardi. Sig+num Renardi Guilelmi. Sig+num Remun Anies.

Alerandus clericus scripsit hoc et sub sss in prefato die et anno.

125

1082, febrer, 16

Dotació de canonge. *Amat Bonfill dona a Sant Pere de Vic i a la seva canònica el seu mas de Bruguer que té a la parròquia de Santa Maria de Folgueroles*

[A]. Original perdut.

B.* Còpia de principis del segle XIII, ACV, cal.37, L.D., ff. 102v, (*Hec est carta hereditatis Amati Bonifilii qui est in parrochia de Falgerolis*).

a. ORDEIG, *Diplomatari de la catedral*, doc. 1447, p. 736.

In nomine Domini. Ego Amatus Bonefilii clericus dono Sancto Petro Ausonensis ecclesie atque canonice mansum meum cum omnis suis alodiis, cultis et incultis vineisque cum arboribus diversis generis, que omnia sunt in comitatu Ausone infra parrochiam Sancte Marie de Falgerolis in locum quem vocant ad ipsum Brugarium, adventi michi per empcionem sive per omnes voces. Quantum vero in predicto loco teneo et possideo et alii per me totum ab integrum sine ullam reservacione dono atque trado in iure et dominio prelibate canonice suorumque canonicorum cum universis affrontacionibus et pertinentiis et utilitatibus et exitibus et regressibus que ad predictum mansum pertinent vel pertinere debent. Si quis hoc donum disrumpere voluerit, primum triplam compositionem predictae canonice faciant et insuper anathematis vinculo subiaceat quo usque ad satisfactionem veniat. Postea vero hec scriptura firma permaneat.

Actum est hoc XIII kalendas marcii, anno XX II Philippi regis.

Amatus levita sss, qui hoc laudo et confirmo et testes firmare precipio. Ricardus sacrista sss. Bernardus archidiaconus sss. Amatus levita sss. Guilabertus canonicus sss.

Artallus clericus qui hoc scripsit et sub in prefato die vel anno sss

1082, novembre, 12

Adveració testamentària. *Publicació sacramental del testament de Guillem Ramon, cabiscol d'Osona i abat de la canònica de Sant Pere d'Àger, feta a Vic pel seu fill Pere Guillem, el preposít Bernat i Guillem Oliba en presència de Ricard sagristà major i jutge, Ramon Guibert i Guislabert. Elegeix com a marmessors al seu fill Pere Guillem i als seus oncles Ramon Guibert i Guislabert. Entrega a la canònica de Vic en mans dels seus fills Pere i Amat tots els llibres que té tan litúrgics com de gramàtica.*

A.* ACV, cal. 6, núm. 2195.

a. JUNYENT, *Guillem Ramon, abat d'Àger*, doc. 1, pp. 269-281.

b. ORDEIG, *Diplomatari de la catedral*, doc. 1455, pp. 744-747.

Sit Trinitatis sacro. Hec est sacramentalis conditio et ultime voluntatis publicacio cuiusdam defuncti Guillelmi Raimundi nomine Ausonensis caputscote et abbatis Aggerensis ecclesie. Que facta est sicut iubetur in lege gottorum de ultimis voluntatibus morientium hominum. Quapropter nos testes, ego Petrus Guilelmi, proles que fui prefati defuncti, et Bernardus prepositus Sancti Petri Aggerensis, et Guillelmus Olibe, qui fui ex familia eiusdem defuncti; in presencia Ricardi sacristani Vicensis et iudicis et Raimundi Guiberti, ac Guilaberti fratris sui. Assistentibus aliis testibus, clericis et laicis, iurando testificamus supra altare Sancti Benedicti in Vico quia vidimus et presentes eramus quando prefatus defunctus a partibus Ausone perveniens Aggerensem castrum, ibique per octo dies comoratus, dum subsequenti dominica die inde iter arripiens ad kastrum Corcanum perveniens, et ibi ipsa nocte hospitium habuit. Feria quoque secunda cum suis sociis castellum Sancti Petri quod vocant Stagna, quod est ultra Castrumseris, attigit, et ipsa die ibi mansit. Altera autem die reversus ad Kastrumseris colloquium habuit cum episcopo Ausonensi que tunc ibi aderat et Gerallo Poncii. Cumque inde ad predictum kastellum reverteretur, in medio itinere captus est ab infirmitate. Et cum invalescente languore in eodem kastello iaceret, episcopo Vicensi nuntium misit ut ad se veniret. Qui cum venisset postquam suis oracionibus se comendavit. Testamentum suum quod diu ante fecerat et manibus propriis firmaverat ante se adducere fecit, et in audientia nostra ante presentiam predicti episcopo recitari eum fecit et laudavit sicque stare mandavit, excepto hoc quod tunc per suis solummodo verbis aliter ordinavit. Et sic in eo testamento resonat elegit amicos suos, videlicet prefatum Petrum filium suum, et avunculos eius Raimundum ac Guilabertum. Quibus precepit et per eam fiduciam quam in eis habebat, rogavit et ammonuit ut si antea obisset quam aliud testamentum fecisset, ita distribuissent omnes res suas sicut in suo testamento viderint scriptum et a manu sua in calce firmatum. Primiter dimisit Domino Deo et Sancto Petro seniori suo de Vico missale suum valde bonum quod fuit in Rivipullo scriptum, ut post mortem suam aberet eum solidum. Omnes autem suos libros alios quos habebat in Vico sub tali tenore dimisit ei, ut filii sui clerici scilicet Petrus et Amatus, teneant et habeant eos dum vivunt in servicio eiusdem tam divinos quam ex grammatica scriptos. Hoc est antifonarium, et leccionarium, et Priscianum maiorem et minorem, et Virgilium atque Oracium, et Amelarium simul iunctum cum Pascasio et Alcuino, et Sedulium simul iunctum cum Prospero et Catone, et Aratorem simul iunctum cum Persio, et Beda de metrica arte, et Serviolo, et Boetium novum valde bonum cum libris de Triniate, et librum Iudicum cum rethorica, et libellum de Senectute et Amicicia, et qualiter constructio debeat fieri, et libelos duos, et kartas magnas tres de compotu, et librum duodecim versuum Virgili iunctum cum Prudentio, et medicalem librum cum Aviano iunctum, et Martianum de octo partibus, et quaterniones

ex multis rebus. Et cenobio Sancti Benedicti dimisit Bibliotecam que fuit Amati Eldrici, cum aliis libris quos prestiterat Raimundo priori. Et Sancte Marie de Monteboio dimisit suum librum grossum, tali ratione ut teneant eum filii sui Petrus et Amatus quando voverint et eis opus fuerit, et nunc habeat eum abbas Sancti Poncii ad transcribendum . Et kanonice Sancti Petri de Vico dimisit ipsum mansum quod emit de Bellone Deodati et de Guifredo Sendredi, sub Sancta Eulalia iuxta rivum Gurri, cum suis omnibus pertinentiis, sub eo modo ut Petrus filius eius teneat eum dum vivit et donet inde ipsam thascam et unam tonnam vini sursum in castello de Monteboio. Et domno Berengario episcopo, seniori suo iam dederat ei mulam suam meliorem, et nunc dimittit et mulam que fuit Petri, quam in suo testamento kanonice mitebat, ut oret pro ipso et mercedem habeat de infantibus suis. Et predicto cenobio Sancti Benedicti dimisit etiam centum mancos aureos quos domno Sancio comendaverat, et tres anulos aureos cum aliis rebus quas ei dedit. Et cenobio Sancti Petri de Kastrosserris dimisit quinquaginta tres solidos denariorum de veteribus quos ipsa vicecomitissa de Kardona debebat ei pro mancos quos ei prestitit. Et Petro filio suo dimisit suum superlectum de kastanea et unam almoceliam, et unum feltrum et unum quotum optimum, et unam guadingam, et unam plumaciam , et suum superpellicium cum ipsa pellicia armelina parata de palleo et unum plumacium de palleo. Et ad Amatam dimisit unam guadengam et unum quotum album et duos plumacios de lana, et unam plumaciam et unum strai. Et in domo de Vico et de Petroso alios pannos ad cubandum reliquit. Et Sancto Amantio de Petroso et presbitero eius dimisit duas mancosatas ex annona de vino. Et Sancte Marie de Galliano et presbitero eius similiter. Et excepto alodio quod fuit Bellones Deodati et Guifredi Sendredi, quod est sub Sancta Eulalia quod superius dimisit Petro filio suo, omne aliud suum alodium de Ausona, videlicet de Mora et de Fontecooperta et ipsum totum de Petroso et de finibus eius, excepto illo alodio toto de Ollerons, quod ibi emit de Raimundo Ellemari et heredibus suis, dimisit equaliter filiis suis masculis Petro, scilicet, et Raimundo, Arnallo atque Amato cum medietate ex vineis thascalibus Sancti Petri, quas habebat in ipsa Celada de Terradellis; aliam namque medietatem istarum vinearum, et ipsum alodium de Speluncis quod emit de Fulcone Guisadi et de Guisado Seniofredi et matre sua et fratribus suis, et de Guilelmo archidiachono, et de Guilelmo Andaleci et heredibus suis, et ipsum totum quod habebat in suburbio Galliano cum sacrariis que sunt iuxta ecclesiam Sancte Marie in quibus Ledgardis eius baiula habitat, dimisit Petro filio suo per melioracionem in vita sua, et post suum obitum remanere iussit fratribus suis qui vivi fuerint. Similiter dimisit Raimundo filio suo ipsum suum sacrarium quod Bonusfilius Guilelmi de Comisprofundis tenebat per eum in Galliano cum toto ipso alodio de Pilosis, et cum ipsis vineis quas emit de Guifredo Iudig et de filiis suis in vineale chanonice Sancti Petri sub ipsa Sala. Sciatur etiam quia Guilie filie sue iam dedit quadraginta untiatas bonas et magnas, et modo dimisit ei domos et terras et vineas quas emit in Monteboio, in Plana de Todallo, de Raimundo sacerdote et uxore eius, et heredibus suis, et de Amato Olibe et fratre suo Dalmacio. Insuper dimisit ei suam vineam Ellesindam quam habebat in Coscoliosa cum aliis vineis et terris quas illic habebat; et hoc totum dimisit ei pro sua hereditate ut nichil amplius fratribus suis possit requirere. Insuper dimisit filiis suis predictis domos et terras et vineas cum sacrariis quas et que habebat in Bagis, intra parrochiam Sancti Aciscli; sub eo tenore ut semper donent inde ipsam thascam cenobio Sancti Benedicti, et post eorum omnium obitum, ipsius cenobii sit solidum. Et supradictis filiis suis dimisit iterum suum solarium de Monteboio, cum domibus et aliis hedificiis que sunt in circuito eius, simul cum ortis et terris et vineis et boscis et arboribus universis, quantum pertinet ad eandem domum; sub eo pacto ut semper dum vivunt hoc habeant et possideant in servicio Sancti Petri de Vico; et precepit ut quisquis ex eis primus obierit alii fratres qui remanserint hoc totum similiter habeant usque ad ultimum. Et post eorum obitum, si Guilla viva remanserit iussit ut hoc similiter habeat. Et iussit suis solummodo verbis ut post suum obitum, tam

ipsi dum vivunt quam ipsa si supravixerit eos, semper donent inde ipsam thascam kanonice Sancti Petri de Vico, et post eorum omnium obitum, precepit remaneri predictum alodium de Monteboio prefate kanonice solidum. Et Beatrici filie sue dimisit pro sua hereditate domos predictas et alodium de Ollerons, quantum de Raimundo Ellemari emit et uxore eius et filiis suis, simul cum ipsa terra de vinea Bonifilia iuxta rivum de Guadello. Et insuper dimisit ei suum alodium de Solariolis, quod est thascale Sancti Petri de Vico, quantum emit de Arnallo Raimundi et uxore eius et heredibus suis. Et omnia vascula erea et lignea que sunt in supradictis alodiis dimisit filiis suis. Et ex suis equabus dimisit maiorem inter Petrum et Amatam filios suos, et aliam minorem inter Raimundum et Arnallum filios suos. Et suam domum quam habebat sursum in Monteboio dimisit Petro filio suo. Et suas domos quas habebat in villa Vici, quas ipse fabricavit, et quas Guillelmus Cixille et Arnallus Bonifilii dimiserunt ei, dimisit filiis suis predictis Petro et Amato in servicio Sancti Petri, cum domunculis que adiacent eis, et cum sacriariis Sancti Felicis. Et iussit ut quisquis ex eis primus obierit, alter hoc habeat qui remanserit, et ille eligat unum ex propinquis suis qui hoc habeat post eius obitum in servitio Sancti Petri, et ecclesie Sancti Felicis cum honore teneantur secundum suum posse illuminent et decantent. Et alias domos quas Guculinus Bonifilii dimisit ei, reliquit Raimundo filio suo in servitio Sancti Petri, cum ipso orto et medietate ipsius fascie terre, et aliam medietatem Petro et Amato concessit. Et domno Guadallo, amico suo de Monteboio dimisit suum pellicium grisium coopertum. Mandavit etiam ut Amatam cum suis rebus tantum Petrus frater suus teneat et nutriat et induat inde, et docere faciat donec ipse per se possit facere. Et dimisit suas pelles marturinas Petro filio suo sub eo modo ut dedisset pro eis quatuor untias in officio sue sepultura et in quo ipse iussisset. Et Ricardo sacristano amico suo dimisit suam thyraram novam auro contextam et unam almocelliam. Et Borrello Adroarii dimisit suam tonnam maiorem de Vico. Et prefato Raimundo Guillelmi filio suo dimisit unum quatum optimum et unam guadinguam, et unum superlectum. Hec autem omnia que superius scripta sunt ita prefatus autor secundum suum testamentum stabilivit, excepto quod ex alodio de Monteboio per suis verbis thascam Sancto Petro dimisit, nam antea in testamento quarteram olii dimittebat. Nos ergo prelibati testes iuxta quarti ordinis modum, sicut continetur in libro Iudicum, voluntatem prefati defuncti quam nobis inunxit suis solummodo verbis, extra hoc quod in suo testamento sicut superius resonat stare mandavit, infra spacium sex mensium rogati ab ipso conditore, testificando corroboramus sicut subterius in hac pagina scriptum est. Iussit namque remanere asinum suum filiis suis Petro et Amato, quem in suo testamento dimittebat Sancto Benedicto. Et suum mulum minorem quem ad suum opus retinebat dimisit Sancto Petro de Ager. Et suam copam argenteam quam etiam sibi retinebat cum alio ciphio argenteo kanonice Sancti Petri de Vico dimisit. Et alium ciphum argenteum Minorem abbati Sancte Maria Rivipollentis dimisit. Et ex omni sua laboracione de Ausona dimisit terciam partem annone inter chanonicam Sancti Petri de Vico et cenobium Sancte Maria de Rivopullo; alias autem duas partes que remanent filiis suis equaliter dimisit. Similiter etiam ex annona et vino que habebat in Monteboio, terciam partem dimisit Sancto Benedicto; duas autem que remanent ita etiam filiis suis dimisit. Ex annona quoque de vino que habebat in Galliano et in Petroso dimisit etiam terciam partem inter Sanctam Mariam de Serratex et Sanctum Petrum de Portella; reliquos duos filiis suis de reliquit. Ex quatuor quoque porcis quos habebat in Monteboio, duos dimisit Sancto Benedicto; alios quoque duos iussit dari cenobio eiusdem pro anulo suo aureo quem ex tribus quos dederat eidem loco secum retinuerat, quem antequam moreretur iussit dari episcopo Ripercucensi, ut pro eo missam chaneret et sepulcrum eius absolveret. Et exceptis omnibus pannis lecteis que superius filiis suis dimisit, omnes alios qui remanent filio suo Petro dimisit cum suo lecto martrino; et Raimundo Atile suam copam novam et Benedicto suam pelliciam novam. Et ipsam hereditatem quam dimisit Arnallo filio suo in alodium et in domibus de Ausona et

de Petroso iussit ut si ipse moreretur sine infante legitimo coniugio omnis eius hereditas reverteretur fratres suos. Et postquam hoc totum pretestatus auctor ita sic in hac pagina resonat secundum suum testamentum et suis verbis instituit et ordinavit, in suo pleno sensu et memoria integra, immutata hac voluntate ab hoc seculo discessit XVI kalendas novembris.

Quod est hactum II idus novembris, anno XXIII regni Philipi regis.

Petrus caputscote, filius qui fui ipsius defuncti sss. S+m Guillelmi Olibe. Sig+num Bernardus levita nos huius rei testes sumus et sic nos audisse et vidisse iuramus.

Ego Ricardus sacrista et lator iuris hoc corroboro sss. Guilabertus, canonicus sss. Reimundus Natinheus sss. Raimundus Guilielmi abbas Aggerensis sss. Sig+num Ermengaudus levita. Amatus scolasticus sss. Borrellus sacer sss. Sig+num Guillelmus sacer sss.

Artallus subdiaconus qui hoc scripsit et in prefato die vel anno sss. cum litteris suprapositis in XXII linea et fuis in XXV.

127

1082, desembre, 22

Convinença. *Berenguer Sunifred, bisbe d'Osona, fa pactes amb Miró Foguet de Besora, Guillem Ramon senescal i el seu germà Arbert. Aquests s'encomanen al bisbe del qual reben les esglésies d'Oristà i de Besora les quals podrà transmetre a un fill que sigui clergue. Tots ells defineixen al bisbe la tercera part de la parròquia de Sant Pere de Torelló i Miró Foguet dona l'alou que té a la parròquia de Sant Pere de Perafita.*

A.* AEV, vol. VII, núm. 15.

a. ORDEIG, *Diplomatari de la catedral*, doc. 1456, pp.747-748.

Hec est convenientia qua faciunt M[iro Foge]ti de Bisaura et Gui[lelmi] Reimundi sinescalcus¹ et Arbertus, frater eius, dom[no Be]rengario, Ausonensis episcopo. Primitus isti predicti comendaverunt se iamdicto episcopo ma[nibus] propriis et ded[it eis]² supradictus episcopus ipsas ecclesias de Oristidano et ipsas ecclesias de Bisaura, excepta tertia parte ipsius ecclesie Sancti Petri de Torilione, quam idem episcopus retinet ad suum opus, sub tali ratione ut isti prephati habeant hoc totum in vita sua et post eos unus ex filiis Guillelmi prelibati qui sit clericum Sancti Petri sedis Vici. Et si ipse Guillelmus filium non habe[bit] qui sit clericum Sancti Petri sedis Vici, eligat]³ Arberti, fratris sui qui sit clericus Sancti Petri sedis [Vici ..] et habeat in servitio Sancti Petri predicti et eius episcopi. Iterum convenit predictus Miro Fogeti prelibato pontifici ut alberget cum eo in hostes et cavalcadas in quibus ipse fuerit cum omnibus hominibus qui fuerint cum eo ibi et appellet et recognoscat se ad signa Sancti Petri. Et si prephatus Miro non fuerit in istis locis predictis, Guillelmus Reimundi iamdictus vel Arbertus, frater eius, albergent cum eodem episcopo in omnibus hostis et cavalcadis cum omnibus hominibus quos ibi habuerint vel habere potuerint ex honore predicto. Et omnes isti predicti definiunt predicto episcopo terciam partem totius parrochie Sancti Petri iamdicte de Torilione. Et Miro Fogeti donat prephato episcopo ipsum totum

¹ Sinescalcus, *escrit sobre rascat*.

² *Forat en el pergami*.

³ *Forat en el pergami*.

alodium quod habebat in parrochia Sancti Petri de Petrafita et evacuat se inde in sua potestate et convenit ei ut faciat illi inde cartam ad suum proprium alodium. Ibidem conveniunt ei isti prescripti ut sint ei adiutores ad tenere et ad habere et defendere et guerregare ipsum episcopatum Sancti Petri et omnem alium suum honorem contra cunctos homines vel feminas qui vel que [tollerint vel] tollere voluerint predicto episcopo ex omni honore prephato et sicut supradictum est hoc totum faciant et adimpleant predicto episcopo per directam fidem sine engan. Hoc totum, sicut superius est comprehensum, isti omnes superius anotati conveniunt predicto [episco]po ut ita attendant et adimpleant domino Deo et Sancto Petro de Vico et omnibus successoribus pretextati episcopi per fidem rectam sine ullo enganno.

[Quod] est actum XI kalendas ianuarii, anno XXIII Philippi regis.

Sig+num Mironis Fogeti. Sig+num Guilelmi Raimundi. Sig+num Arberti Reimundi fratris sui. Nos qui hanc convenientiam fecimus et firmavimus firmarique rogavimus. Ricardus sacrista sss.* Amatus levita sss.* Hoc primicherius confirmat nomine Petrus sss.* Reimundus diachonus qui hoc confirmo sss.*

Guilelmus, levita, qui hoc scripsit et sub die et anno quo su sss pra cum litteris rasis et emendatis in II^a linea et in VII^a et in VIII^a et in VIII^a et in XV^a suprapositis.

128

1083, gener, 26

Dotació de canonge. *Bernat Guillem i la seva esposa Migdònia donen a l'església de Santa Maria de l'Estany uns aious al comtat d'Osona a les parròquies de Sant Felu Sasserra i Sant Amanç de Pedrós, Relat pel bé de la seva ànima i la dels seus pares i pel seu germà Arnau Guillem el qual entra a servir Déu en aquesta església.*

[A]. Original perdut.

B.* ABEV, Cambreria de l'Estany, perg.15.

In nomine Domini. Ego Bernardus Guillelmi et coniux mea Migdonia [do]natores sumus Deo et Sancte Marie Stagnensis ecclesie. Per hoc [scrip]ture pactum damus predictae ecclesie alodia nostra cum domibus in Rivolato quamvis in diversis locis sint separata; que omnia sunt in comitatu Ausone, in parrochia Sancti Felicis de Serra sive Sancti Amancii de Petroso. Quantum infra predictas parrochias tenemos et possidemus per vocem Guillelmi Amalrici seu uxoris sue Em, qui fuerunt genitores de me Bernardo et mihi prelibata omnia post illorum obitum dimisere, totum ab integrum, sine ulla reservacione et que lex gottorum iubet ut de facultatibus genitorum habeant licenciam filii dandi ecclesiis vel cui voluerint. Propterea ego prelibatus Bernardus simul cum predicta coniuge mea, omnia alodia in predictis parrochiis persistencia tradimus atque concedimus in dominio et potestate predictae ecclesie Sancte Marie cum vineis et arboribus diversis generis et cum omnibus suis affrontacionibus et pertinenciis et utilitatibus que ad eundem alodium pertinent vel pertinere debent, propter remedium animarum nostrarum et parentum nostrorum seu per Arnallum Guillelmi, fratrem de me Bernardo, quem misi in predicta ecclesia ut omnibus diebus vite sue in ibi Deo deserviret. Et ecclesie in potestate et dominio at clericorum ibi Deo famulantium. Quisquis persona hominum hanc donacionem in aliquot frangere temptaverit, primum triplam

compositionem prefate ecclesie et suis clericis faciat et insuper a liminibus Sancte Dei ecclesie alienis existat et cum Iuda, Domini proditores, ingeis abernis nodatus fiat usque ad satisfaccionem veniat.

Hactum est hoc VII kalendas februarii, anno XXII regis Philipi.

Sig+num Bernardi Guillelmi. Sig+num Migdonie, nos pariter qui hoc laudamus et puncto nostrarum manuum confirmamus et testes firmare precipimus. Bernardus, sacer sss.* Sig+num Petrus, sacer sss.* Ramun Amalric, subdiacono.* Andreas, sacer sss.*

[...] qui hoc scripsit et sub in prefato die vel anno sss.

129

1083, juny, 7

Dotació de canonge. *Ramon Bradila clergue i canonge lliura a la canònica tots els seus alous que té en heretat a Sant Pere de Torelló, Sant Feliu i Sant Vicenç de Torelló.*

A.* ACV, cal. 6, núm. 319.

a. ORDEIG, *Diplomatari de la catedral*, doc.1470, pp. 758-759.

In nomine Domini. Ego Reimundus Bradile, clericus atque canonicus Sancti Petri sedis Vici, donator sum domino Deo et kanonice Sancti Petri iamdicti per hanc scripture pactum, dono prelibate canonice omnem meum alodium franchum quod habeo, et teneo et possideo sive Deo largiente in antea per quodcumque modum adquisitur sum. Sunt autem hec omnia predicta quod presentialiter teneo in Ausone comitatu, infra parrochia Sancti Petri de Torelione, seu Sancti Felicis atque Sancti Vicentii de Cerviano, quantum infra terminos parrochiarum predictarum, alodium franchum teneo et possideo pervocem genitorum meorum, seu per emptionem, sive per quascumque voces totum ab integrum concedo atque trado in iure prelibate canonice cum omnibus affrontationibus et pertinentiis et utilitatibus, vitis et arboribus, exitibus et regressibus, quod et que ad predictum alodium pertinent vel pertinere debent, sub tali modo et ordine quandiu vixero iamdicta omnia teneam per domum Sancti Petri suorumque canonicorum. Et de fructibus ex inde collectis per unumquemque annum fideliter ipsam tascham tribuam ad prelibatam canonicam. Post obitum vero meum cuncta hec deveniat in iure et dominio iamdicte canonice. Simili modo eidem canonice universum illud alodium quod in diebus meis adquirere potuero per quod cumque modum in omnibus locis et sicut superius est scriptum, ita omnia confirmo in potestate pretaxate canonice suarumque canonicorum sine fraude et engan. Si quis hoc disrumpere voluerit nullomodo facere possit, sed componat hec omnia prescripta in duplo iamdicte canonice. Et insuper anathematis vinculo subiaceat quo usque satisfaccionem veniat, postea vero hoc donum firmum robur optineat.

Actum est hoc VII idus iunii, anno XXIII Philippi regis.

Reimundus levita qui hoc laudo et confirmo et testes firmare precipio sss*. Guilabertus canonicus sss*. Remundus sacer sss*. Berengarius sss*. Berengarius levita

sss* Raimundus Petri sss*.

Guillelmus levita qui hoc scripsit et sub sss.

130

1083, desembre, 3

Fundació canonical. *Berenguer, bisbe d'Osona, confirma l'església de Santa Maria de l'Estany i els seus béns així com als clergues que hi visquin sota la regla de Sant Agustí ja que per dret pertanyia a la seu de Vic.*

A.* ACB, perg.1-4-177.

a. BAUCCELLS, *Diplomatari catedral de Barcelona. Segle XI*, vol. IV, nº 1432, pp. 2222-2223.

Sub Trinitatis nomine sacro. Ego Berengarius, gratia Dei Ausonensis episcopus, cum assensu canonicorum meorum, confirmo ecclesia Sancte Marie de Stagno et clericos in ibi Deo degentibus sub regula Sancti Augustini quatenus ibi in perpetuum regulariter vivant. Et ad supradictos clericos in presenti ibi sunt vel in futuro erunt qui firmiter tenerint prelibatum ordinem sive ad eandem ecclesiam concedo atque confirmo hoc quod hodie tenet et possidet sive quid possessura vel adquisitura est, preterea que ad ius nostre sedis pertinent vel pertinere debent. Si quis vero pretaxatam ecclesiam de suis facultatibus ditaverit a Deo omnipotenti et ab eius genitrice et a Beato Petro, summo clavijero, et a me prelibato presule et a grege mihi comisso benedictionem percipiant et in die magni iudicii sint abluti a sordibus suorum facinorum et mereantur gaudere cum sanctis in regione vivorum. Quisquis namque tam maliciosus extiterit ut hec que superius pretaxavimus destruere sive ea que ad ius prefate ecclesie pertinent aut pertinuerint auferre voluerit, a irritio iudice et a summo pastore et ab universo agmine celesti et de me, predicto presule, set abenis igneis nodatum et vinculo anathematis alligatum et cum fecerit ex inde iudicium rectum. Borrell, sacer sss.*

Actum est hoc III nonas decembris, anno XXIII Philippi regis.

Berengarius, gratia Dei Ausonensis episcopus sss.* Bernardus, archidiaconus sss.* Oliba, sacerdos sss.* Testis Isarnus ad est confirmans scripta fidelis sss.* Alamandus, levita sss.* Guillelmus, diaconus sss.*

Amatus, subdiaconus, qui hoc scripsit die vel anno sss.

Heriballus, kanonicus sss.* Berengarius sss.*

1084, novembre, 17

Testament. *Gauceran Miró, subdiaca i canonge, atorga el seu testament en que elegeix marmessors a Joan Miró, Ramon Guerau i Borrell. Declara que fou lliurat a la canònica de Vic per a ser canonge i va rebre del bisbe Guillem la torre de l'Espelt, amb la condició que tornés a Vic després de la mort. Llega l'alou de Floriac a la canònica de Vic i el de Vallformosa al seu germà Oliver.*

A.* ACV, cal. 9, episc. II, núm. 77.

a. ORDEIG, *Diplomatari de la catedral*, doc.1490, pp. 775-777.

In nomine Domini. Ego Gaucerandus, dum detineor nimis magna infirmitate, timeo ne mihi veniat repentino mortis casu. Propterea hunc meum testamentum fieri iubeo. Eligo namque meos manumissores et mearum rerum distributors, id est Iohannem Mironis et Reimundum Geralli et Pontius Petri qui hoc precipio ut si mors mihi advenerit antequam alium testamentum faciam, potestatem habeant meam facultatem dare pro anima mea sicut in istum testamentum illis iniuncxero. Primitus recognosco et omnibus manifesto quoniam traditus sum a patre suo domino Deo et ecclesie Sancti Petri de Vico, ut inde clericus et canonicus essem. Et ob hoc adquisivit mihi pater meus propter clericatus officium ipsam turrim de Espeuto cum omnibus alodiis et mansibus universis que pertinent ad eandem fortitudinem, sicut est iuris Sancti Petri sedis Vici. Tali videlicet ratione adquisivi hoc a domno Guilielmo pontifice ut post meum discessum reverteretur totum ab integre ad Sanctum Petrum, solide et libere. Idcirco quoniam ego sicut adquisivi non potui deservire hoc Sancto Petro et eius canonice, sicut deceret me, recognosco me culpabilem fore. Ideoque derelinquo, reddo atque concede Domino Deo et ecclesie Sancti Petri de Vico prelibatam fortitudinem de Espeuto cum universis que pertinent ad eandem fortitudinem, sicut superius est prelibatum, sine ulla diminution, eo scilicet pactu ut nemo posterum meorum ibi aliquid possit requirere post meum discessum per aliquod ingenium. Et canonice Sancti Petri concedo ipsum alodium de Floriago, id sunt terras et vineas, cultum et eremum, et domos et casales sicut mihi dimisit mater mea et ego postea emit ibi. Aliud autem alodium quod habeo in valle Formosa et ipsa vascula que ibidem sunt concedo ad Olivarium, fratrem meum, sicut mihi dimisit pater meus in suum testamentum. Et ex ipso vino quod habeo in ipsa tonna maiore dimitto ad librum Sancti Petri de Odena modios II, et ad librum Sancte Marie de Aqualata modios II., et ad lumen Sancti Iacobi de Aqualata modios II. Et predictam tonnam maiorem et cubum unum concedo ad prefatum Iohannem Mironem. Alium autem vinum quod est in aliam tonnam minorem relinquo in elemosinis pauperum. Et predictam tonnam minorem cum ipsis II cubis quos habeo in ipso Espeuto et ipsam mulam quam mihi debet Guilelmus Bernardi de Odena, senior eius, et quatuor uncias auri et quartam I ordei quod mihi debet Ugo Ermemiri et ipsum cellarium quod habeo in valle Formosa ad ecclesiam Sancti Salvatoris, totum dimitto ad prelibatam canonicam Sancti Petri. Et domno Berengario pontifice, seniori meo, meum porchum meliorem derelinquo. Et sextarios duos ordei quos debeo Reimundo Geralli, sint ei redditos.

Actum est hoc XV kalendas decembris, anno XXV regni Philippy regis.

Gaucerandus, subdiaconus et Sancti Petri canonicus +*, qui istum testamentum iussit scriber et firmavit ac firmare rogavit. Sig+num Iohanni Mironis. Sig+ Reimundi Geralli Sig+num Pontii Petri manumissores. Sig+num Guilielmi Guifredi. Sig+num

Seniofredi Iohanni qui hoc vidimus et audivimus.

S+ Reimundi levite, qui hoc scripsit et sss sub die et anno quo supra.

132

1085, abril, 24

Adveració testamentària. *Publicació sacramental del testament del canonge Gauceran Miró a l'altar de Sant Joan de la catedral en presència del bisbe Berenguer i de Ricard sagristà i jutge. Declaren que fou lliurat a l'església de Vic per ser canonge i va rebre del bisbe Guillem la torre de l'Espelt amb la condició de retornar a la seu de Vic després de la mort. Llega l'alou de Floriac a la canònica de Vic i el de Vallformosa al seu germà Oliver.*

A.* ACV, cal. 6, núm. 1501.

a. ORDEIG, *Diplomatari de la catedral*, doc. 1500, pp. 783-785.

In Dei nomine hec est iudicialis conditio seu puplicatio ultime voluntatis cuiusdam defuncti clerici nomine Gaucerandi Mironis. Quam puplicant sui manumissores seu distributores suorum rerum electi abeo. Id est Iohannes Mironis et Raimundus Geraldii atque Borrelli. Nos iamdicti testes et manumissores qui in testamento ipsius defuncti rogati abeo firmatores et manumissores accessimus ordinationem voluntatis eius infra spacium sex mensium post eius obitum coram domno Berengario pontifex et ceteris presbiteris inferius subscriptis promulgamus et ut indubitanter a cunctis hec audientibus credatur nostris propriis manibus iuramus supra altare Sancte Iohannis quod est situm intra sinum sancte matris ecclesie ausonensis, videlicet in Vico sub ordinatione domni Ricardi, sacriste et legis latoris quoniam vidimus et audivimus quam ad prefatus defunctus iacens in egritudine unde obiit, in memoria et loquela et sensu valens, ordinavit per scripturam sui testamenti quos est ipse suo proprio ore dictavit et postquam scriptum fuit coram se legere fecit et nobis audientibus laudavit et sua propria manu subscribendo firmavit nobisque firmari rogavit. Qualiter eius possessio dari possit post eius obitum . Primitus quidem recognovit et omnibus qui aderant manifestavit quoniam traditus fuerat a patre suo domino Deo et ecclesie Sancti Petri de Vici ut inde clericus er canonicus fuisset omnibus diebus vite sue et ab hoc adquisivit ei pater eius propter sui clericatus officium ipsam turrim de Espeuto per fiscum cum omnibus alodiis et mansibus universis que pertinent ad eandem fortitudinem sicut est iuris Sancti Petri sedis Vici. Taliter videlicet modo ad adquisivit hoc pater eius a domno Guillelmo pontifice ut post suum discessum reverteretur totum ab integro ad Sanctum Petrum, solide et libere. Ipse autem defunctus dicebat et recognoscebat quoniam non potuerat deservire hoc Deo et Sancto Petro sicut adquisiverat, et eius canonicè sic ei deceret recognovit se esse culpabilem. Id circo dimisit et reddidit atque concessit domino Deo et Sancto Petro prelibatam fortitudinem sicut superius est prelibatum sine ulla diminutione eo scilicet pactu ut nemo posterum suorum ibi aliquid possit requirere post suum discessum per aliquid ingenium. Et canonicè Sancti Petri concessit ipsum alodium de Floriaco id sunt terras et vineas, cultum et heremum, et domos et casales sicut illi dimisit mater sua et ille postea emit ibi. Aliud autem alodium quod habebat in Valle formosa et ipsa vascula que ibidem sunt concessit ad Olivarium fratrem suum sicut illi dimisit pater suus in suo testamento. Et ex ipso vino quod habebat in ipsa tonna maiore dimisit ad librum Sancti Petri de Odena modios II. Et ad librum Sancte Marie de Aqualata modios II. Et ad lumen Sancti Iacobi de Aqualata modios II. Et predictam tonnam maiorem et cubum unum concessit ad

prefatum Iohanne Mironis. Aliud autem vinum quod erat in aliam tonnam minorem dimisit in elemosinis pauperum. Et predictam tonnam minorem cum ipsis duobus cubis quos habebat in ipso Espeuto et ipsam mulam quam illi debebat Guillelmus Bernardi de Odena, senior eius, et quatuor uncias auri et quartam I ordei quam illi debebat Ugo Ermemiri et ipsum cellarium quod habebat in Valleformosa ad ecclesiam Sancti Salvatoris totum dimisit prelibate canonice Sancti Petri. Et domno Berengario pontifici, seniori suo, suum porcum meliorem reliquit et sestarios II ordei quas debebat Raimundo Geraldi iussit illos ei reddi. Postquam autem hec omnia superius scripta a prefato conditore ita ordinata fuerit voluntatem ordinationis sue non mutavit ex hoc, sed carne solutus ab hac vita discessit. Nos autem qui hoc in iniunctum a prefato conditore habuimus voluntatem ordinationis eius promulgamus et nullam fraudem ibi in ipsam scimus.

Actum est hoc VIII kalendas maii, anno XXV regni regis Philippi.

Sig+ Iohannis Sig+ Raimundi Sig+ Borrelli nos huius rei testes sumus sic nos vidisse et audisse iuramus.

Ego Ricardus sacrista et lator iuris hoc corroboro sss* Berengarius sacerdos sss* Guillelmus sacerdos sss* Borrellus sacer sss*.

Guilelmus diaconus qui hoc scripsit et sub sss in prefato die vel anno.

133

1085, octubre, 1

Testament. *Ramon Guillem, abat d'Àger, atorga el seu testament en el que elegeix com marmessors al seu germà Pere Guillem, Guillem Gaufred, Martí d'Ortafà i Pere Joan. Mana repartir el blat i vi que té a la Règola, Corçà i a altres llocs entre els sacerdots de Sant Pere d'Àger i Sant Sadurní de Llordà. Llega els aous que té a Montbui i a Vic a Guillem fill de Maria sota la batllia del sagristà Ricard i Borrell Adroer.*

A.* ACV, cal. 6, episc. I, núm. 12.

a. JUNYENT, *Guillem Ramon, abat d'Àger*, doc. 2, pp. 269-281.

b. ORDEIG, *Diplomatari de la catedral*, doc. 1507, pp. 789-791.

Sub Trinitatis [nomine] et eius. Ego Raimundus Guillelmi abba Sancti Petri. Peccator sum et indignus iaceo in magna egritudine; timeo enim ut non eveniat mihi mors antequam tam Deo quam Sanctis et hominibus unicuique separatim hanc scripturam plenissime roboris habeat antequam ex hoc seculo discesero ut de meis mobilibus rebus quam de immobilibus ita sit largitum propter remedium anime mee, sicut in huc testamentum subterius erit prenotatum. Ideoque iubeo ut sint manumissores mei frater meus Petrus Guillelmi et Guillielmus Gaucfredi et Martin Ortefano et Petrus Iohannes. In primis dimitto Domino Deo et Sanctum Petrum de Ager omne frumento et ordeum quod abeo in ipsa Regula cum vegetem unam vino primo quam ibi abeo. Aliam vegetem plenam vini que ibi est dimitto omnibus sacerdotibus meis de Ager eo ut cantent missas pro anima mea. Frumentum autem et ordeum quod abeo in Chorcano dimitto ad eundem Sanctum Petrum, et ipsum vinum quod ibi est dimitto supradicti sacerdotes pro anima mea pro missas. Omne blato quod abeo in Castelione dimitto iam dicti sacerdotibus meis et ipsum vinum quod est ibi dimitto sacerdotibus ipsius loci sive sacerdotibus Sanctum

Saturninum de Lordano et de castris eius circuitu ut cantent missas pro anima mea. Vinum eciam quod abeo in [...] se dimitto sacerdotibus ipsius loci pro anima mea pro missas. Et ipsum blatum quod ibi abeo sit datum pro anima mea secundum extimationem supradicti manumissores mei. Duabus vineis quas abeo in ipsam Regulam dimitto eas predictum Sanctum Petrum per alodium pro anima mea. Dimitto etiam ad Guillelmus filius Marie ipsum mansum quod emi de Amatus et soror mea Guilla in Monteboio cum omnibus suis pertinentiis ad suum proprium alodium ab omni integritate, cum vegetem unam vini quam abeo ibi. Dimitto autem ei omne blato quod ibi abeo solidum et liberum, cum terciam partem de vino quod adhuc ibi abeo dividere cum fratribus meis. Dimitto cognato meo Amatus modio ordei quod Deusde mihi debet, cum mea tercia parte vini quod abeo in Bagas, propter hoc ut adiutor sit supradictus Guilielmus ad abere et retinere et defendere omne quod ei dimitto in Monteboio. Adhuc dimitto supradictus Guilielmus omne alodium quod abeo in Pilosos, solidum et liberum, cum ipsam vineam et mansionem que abeo Sancta Maria de Gaiano cum omne blato quod ibi abeo. Et dimitto ei omne alodium quod ex quacumque modo abeo et abere debeo in Petroso et Terratellas, solidum et liberum, sine ulla reservatione, cum omne blato quod ibi abeo. Dimitto autem predictus Guillelmus ipsas mansiones que abeo in Vicho qui fuerunt de Chocolino cum medietate condamine que est ibi cum terciam partem condamine Miralplano cum omnia tercia parte de de alodio de Maura quod cum fratribus meis ibi abeo, cum omnia tercia parte de vascula quod habeo cum fratribus meis in Monteboio et in Bagas, et in Petroso, cum omnia alia vascula lignea et erea et pannos que abeo in Monteboio. Ad Berengarius dimitto in Vicho eminam unam ordei ad ipsa mensura et minam unam frumenti cum ipso vino quod abeo in Galgano et in Petroso. Omne quod dimitto Guilielmus in Ausona cum suum corpus dimitto in baiuliam et custodia domnus Ricardus sacricustus et Berillus Adrovarii ut ipsi sint adiutores et defensores in omne quod opus est iam dictus puer. Et si mors advenerit predictus Guillelmus omnem alodium de Ausona remaneat fratribus meis, et ipsum alodium de Petroso et Terratellas remaneat soror meam Beatricem. Et ipsum de Piloso cum mansione et vinea de Galgano remaneat ad Berengarius Arnalli. Et ipsum alodium de Monteboio remaneat omnibus filiis de Amato et Guilla soror mea. Meam capam de cermentesino dimitto Guillelmus Gaucfredi aliam de galabruno ad Compagnus, gonnam ad Ermemiro, pelles Martino. Rogo vos manumissores mei iamdicti ut sicut supra dictum est ita et vos faciatis, et sit Deus inter me et vos.

Factum hunc testamentum kalendas octubre, anno XXVI regnante Filippo rege.

Sig+num Raimundus qui hunc testamentum rogavi scribere et firmavi firmarique rogavi. Sig+num Guillelmus Gaucfredi. Sig+num Petrus Iohannes. Sig+num Berengarius Arnalli. Sig+num Guillelmus presbiter.

Postquam supra dicta omnia precepi et ordinavi mutata voluntas vidi bene ut alodium de Pilosos cum vinea et mansione de Galiano dimisisset supra dictus Berengarius in ora obitus mei, et facio hoc ut nec filius nec ullus homo ibi non querat ei nullam causam. Hoc mandavit coram Guillelmi Gaucfredi et soror eius Bellita, et Berillus, et Pedro Godisculo, et Emmo femina, et Bella filia Exebo et aliarum multarum femine.

Martinus presbiter rogatus scripsit et sub sss. die et anno quo supra.

1087-1088

Normes de reforma. *Arbert de Sant Ruf d'Avinyó amb els canonges que accepten viure canònicament es sotmeten a una regla de perfecció. Arbert i el prior amb el consell dels canonges majors, castigaran els que la transgredeixin.*

A.* ACV, cal 9, episc. II, núm. 70.

a. ORDEIG, *Diplomatari de la catedral*, doc.1543, pp. 828-830.

Notum sit omnibus sancte Dei Ecclesie filius quia ego Berengarius, gratia Dei Ausonensis episcopus, dolens casum sedis mihi commisse, omnes canonicos, propter malam eorum conversationem, de canonica expuli; quoniam vitam eorum aliter corrigere non potui. Postquam vero per longum tempus ita mansissent, congregatis viris quibusdam religionis, abbate scilicet Sancti Rufi cum aliis, cum paucis qui canonicè volebant vivere, volui eos ad perfectionis regulam introducere. Quod cum cognovissem per vim non debere fieri, consilium cum eis, quos aggregaveram, et eiusdem ecclesie maioribus habui, ut pro modulo fragilitatis formam institutionis illis imponerem per quam melius viderentur conversari. Cuius institutionis forma hec est, videlicet ut sacramentum dominici corporis et omne ministerium altaris secundum consuetudinem religiosorum virorum tractare student et divinum officium honeste in ecclesia peragere discant. Vestimenta religionis habeant. In ecclesia, in refectorio, in dormitorio, competentibus horis, nisi necessitate urgente, silentium teneant. In eisdem vero locis et in claustro non sine superpelliciis maneant. In refectorio quicquid eis apponitur, sine murmure suscipiant; que superfuerint, pauperibus largienda dimittant. Si quid indecens in mensa vel in aliis locis eis forte contigerit, capitulo corrigenda conservent. De coro inordinate non exeant. Concubinas non habeant, castitatem in quantum possunt custodiant. Accipitres non ferant. Aleis non ludant. Balistarii et venatores non sint. Horis omnibus cum reverentia intersint. Pulsato signo ad ecclesiam properent. Verba turpia et risu moventia devitent. De omnibus que communiter habuerint pauperum ospicio fideliter decimas donent. Ad ecclesiasticos gradus, qui digni fuerint, accedere non rennuant. In dormitorio iaceant. De claustro, qui ibi iacuerint, nisi necessitate compulsi, usquequo sit finitum capitulum, non exeant; exire tamen, sine licentia prioris, nulla necessitate audeant. Quisquis autem de his institutionibus aliquid transgressus fuerit, iudicio episcopi et prioris constituti et aliorum maiorum,¹ emendare debere se noverit. Quod si rebellis extiterit episcopi atque prioris necnon et aliorum maiorum sententie, quasi violator et transgresor huius sancte institutionis subiacebit. Et ego, predictus Berengarius episcopus, expellam omnes symoniachos et eos qui pro suis culpis propriis fuerint excommunicati, nisi satisfecerint, de iamdicta kanonica, et nullum in eam mittam absque communi consilio canonicorum.

Ricardus sacrista.* Guilbertus canonicus.* Sig+num Ermengaudus.* Petrus coraula sss.* Alamandus diaconus.* Guilelmus diaconus sss.* Poncius sss.* Reimundus diaconus.* Imprint Amatus hoc signum sss nomine dictus.* Oliva sacerdos sss.* Guilelmus kannonicus.* Berengarius, gratia Dei Ausonensis episcopus +.* Bernardus archidiaconus sss.* Petrus Borrelli subdiaconus sss.* Fulchone vicecomes +.* Reimundus canonicus.* Bernardus chanonicus sss.* Heriballus.* Geribertus sss.* Reimundus Fulco levita sss.* Berengarius paraphonista sss.* Guitardus sacerdos sss.*

¹ et aliorum maiorum *interlineat*

1088, febrer, 15

Testament. *Miró Esteve malalt atorga el seu testament en que elegeix marmessors a la seva esposa Letgarda, Guillem Martí i Amat Eldemar. Reparteix els seus béns entre la seva esposa i fills, un dels quals Arnau Miró és encomanat al cabíscol Berenguer per tal que pugui esdevenir clergue.*

A.* ACV, cal 6, núm. 1511.

a. ORDEIG, *Diplomatari de la catedral*, doc.1530, pp. 814-815.

In nomine Domini. Ego Mironis Stephani habeo malum et habeo metu mortis. Propterea facio hunc testamentum ut si mors mihi advenerit antequam [alium] scribere faciam [eligo] manumissores [mei], id sunt Ledgardis, uxoris mee, et Guilelmo Martini et Amatus Ellemari, ut accipiant omnem meum mobile seu immobilem et dari pro anima mea, sicut in hac pagina scriptum viderint. In primis dimitto Deo et Sancto Petro sedis Vico ad ipsa canonica unam modiatam vine que est ad Sancta Columba de Podio Regio, ad ipso Curso. Et si ullus ex filiis meis in ea ullum directum requisierit duplam compositionem habeat iamdictam canonicam ex alias vineas quas habeo in predicta parrochia. Et insuper dimitto ad ipsam canonicam bobum I cum II porcis. Et dimitto ad sacristanum [mai]orem cum suis clericis solidos VIII denariorum monete Vici. Et ad omnes presbiteros qui sunt ex villa Vici dimitto singulos solidos denariorum monete Vici. Dimitto autem Sancte Marie sedis Vici solidos IIII denariorum monete Vici. Et ad tabulam Sancti Petri sedis Vici similiter. Omnem autem alodium quod emi in cunctis locis cum Ermeniardis, uxore mea, habeant medietatem Bernardus et Guilelmus, filiis meis, in iamdicto alodio ex empcione matri eorum; alia vero mea medietate ex iamdicto alodio dimitto uxori mee nomine Ledgardis, super hoc ut omnibus diebus vite sue habeat eam. Post obitum vero eius, remaneat iamdictam medietatem alodii omnibus filiis meis et filia equaliter. Alium autem alodium quod emi cum iamdicta Ledgardis, uxori mee, in cunctis locis quod Bermundo Guisadi in villare Radulfi habeat predicta Ledgardis ipsam suam medietatem ex iamdicto alodio. Ipsam vero aliam meam medietatem ex iamdicto alodio teneat predicta Ledgardis omnibus diebus vite sue, post obitum vero eius remaneat iamdictum alodium ipsam medietatem omnibus filiis vel filia mea equaliter. Dimitto autem unum pullum asinum et dono Berengario capud scole, super hoc ut bene nutriat ad clericatum filium meum nomine Arnalli Mironis. Dimitto Guilelmo Ermemiri solidos II denariorum monete Vici. Omne autem meum mobile quod remanet sive ex pane et vino et vasis maioribus et minoribus ad novo veniente terciam partem dimitto pro anima mea. Et debet mihi Ermengaudus Mironis uncias III auri: dimitto II ex eas ad episcopum sedis Vici, aliam unciam dimitto eidem Ermengaudo. Dimitto medietatem ex omnibus domibus meis quas habeo super comite et episcopo uxori mee, iamdicte Ledgardis, cum ortis qui ibi sunt; post suum obitum remaneant iamdictos domos cum ortis ad omnibus filiis meis vel filia equaliter. Aliam vero meam medietatem dimitto inter Guilelmum Mironis et Bernardum, filiis meis.

Actum est hoc XV kalendas marcii, anno XXVIII Philippi regis.

Sig+num Mironis Stephani, qui hunc testamentum scriber [feci] et firmavi firmarique rogavi. Sig+num Bermundi. Sig+num Guilelmi Mironis. Sig+num Ledgardis. Sig+num Guilelmi Mar[tini]. Amatus levita sss.*

Guilelmus levita, qui hoc scripsit et sub sss.

1088, juliol, 19

Testament. *Borrell Adroer, canonge, atorga el seu testament i elegeix marmessors a Guislabert, Borrell Sunifred, Ramon Adroer i Ramon Borrell. Fa donacions a la canònica de Vic a l'altar de Sant Pere de la confessió pel seu frontal i a l'altar de Santa Maria per rebre sepultura al seu cementiri.*

A.* ACV, cal. 6, núm. 1513.

B. Còpia de principis del segle XIII, ACV, cal. 37, L.D., ff. 54v-55r, (*Hoc est testamentum Borrelli Adroarii, clerici et canonici*).

a. ORDEIG, *Diplomatari de la catedral*, doc. 1538, pp. 822-824.

In Dei nomine. Ego Borrellus Adroarii clericus et canonicus Sancti Petri, dum perfecta sanitas in me esse videatur et sensus integer in me esse conspiciatur, quia eventum repentine mortis pertimesco, meum testamentum facere cupio. Quapropter eligo amicos meos id est Guilbertum Guiberti et Borrellum Seniofredi et Raimundus Adroarii ac Raimundum Borrelli, quibus precipio ut si mors michi advenerit antequam aliud faciam testamentum, ita distribuant omnes res meas sicut hac in pagina viderint scriptum. In primis dimitto domino Deo et Sancto Petro seniori meo ad canonicam ipsius XL solidos denariorum pro anima mea, cum tonna meliore que est in domo mea de Vico, et Sancto Petro de confessione dimitto X solidos ad tabulam ipsius. Et inter altare Sancte Marie de Vico et clericum eius X solidos pro missis et lumine, eo modo ut corpus meum sepeliatur iuxta patrem meum in eius cimiterio, et dimitto ad sacristanum senioremeum II solidos et unam almocelliam optimam cum uno feletro cohopto et unum plumacium et ad suos clericos II solidos et Guitardo Ermemiri XII denarios pro missis. Et ecclesie Sancte Marie de Stagno II solidos cum una migera frumenti in novo, et ad Amatam Guilelmi solidos II. Et denarios omnes supradictos sunt ex medietate muli et unius tonne vino que est in mea domo. Et dimitto ad Guilbertum, senioremeum, meam equam cum V solidos denariorum, sub eo modo ut adiuvet Raimundum et bene faciat ei et sue coniugi, et ad Petrum capud scholarum dimitto vellosum I cum lenciolo et V solidos, ut faciat retributione Petro Borrelli nepoti meo, et ad pontem Tezarii II solidos, et Sancte Marie de Mesleo alios II, et isti denarii sunt ex I pario bovum accepti, et hoc quod ex isto precio de bobus remanserit, in officio sepulture mee expendatur aut in missis vel in quibus melius esse videatur. Et ad Borrellum Seniofredi et ad coniugem suam dimitto partem meam ex ipsa vinea que est in Tabernulis, simul cum Petro filio ipsorum et cum sacrario et cubo tonna que ibi est et I barrilio et ad Raimundum Borrelli predictum dimitto fasciam terre, illam scilicet quam emi de Olibano sacerdote et heredibus suis. Tali modo ut donet inde ipsam tascham canonice cum coniuge sua et filio omnibus diebus vite sue, et post illorum obitum eiusdem canonice sit solidum et Sancto Laurencio de Boata dimitto II meos libros, I officiarium et unum antifonarium cum martirologio, cum peciola terre que est ad ipsum Podium ubi ulmus est pro lumine et ad Martinum nepotem meum dimitto peciam I terre quam commutavi cum Guilelmo Guitardi et peciam vinee et aliam peciam terre quam Guilelmi Olibe tenet, ut hoc totum habeat in servitio Sancti Petri, pro anima mea. Et ad Sanctum Petrum de Rodis dimitto I peciam terre conplantatam que est in Tagnano, eo modo ut teneat eam Raimundus Borrelli in vita sua et donet inde ipsam tascham, et post eius obitum Sancti Petri sit solidum. Aliud autem omne meum alodium vel meas hereditates que in omnibus locis habeo vel habere debeo, cum vineis que sunt in Gavarresa, Raimundo Borrelli et coniugi eius et filio eius totum dimitto, simul cum ipsis plantia que sunt in Casanova et cum ipso manso, sicut ei dederunt dominus

Raimundus et domnus Guilabertus. Domos autem meas quas habeo in Vico quas construxi a fundamento dimitto Raimundi Borrelli cum Martino nepote meo, ut ea habeant in servitio Raimundi Guilaberti, sicut resonat in carta quam ipsi inde fecerunt michi, et ipsam lecticam que est ibi dimitto Petro Borrelli et aliam tonnam minorem dimitto dompno Guilaberto. Alia vero vascula quem in ipsis domibus sunt dimitto Raimundo et Martino prefatis, et ad nepotes meos filios Guifredi de Boata iubeo eis reddere areham I cum I guadinga et borrhario I et I stralio et II sextarios vini et cum I barrilio. Et dimitto Adaledem puellam meam que est in Casanova I vitulum I cum VI ovibus et sextarium I annone, cum I guadinga et quato optimo, tali modo ut maneat semper cum Raimundo et coniuge eius et copuletur ab eis viro. Ipsum quoque vinum quod est in Casanova dimitto semodium I Raimundo Borrelli, cum tonna in qua est. et ex alio quod remanserit dimitto Raimundo Adroarii et uxori eius et filiis quartam I et Guilelmo Alberti et eisu uxori dimitto I sextarium cum pellicia mea et alium quod remanet pro anima mea, et ex omni laboratione quam habeo, tam de pane quam de vino II partes Raimundo et coniugi sue dimitto. Terciam vero qui remanet pro anima mea, tali modo I eminam dimitto canonicè frumenti cum I sextario ordeï et II sextarios vini, et quod remanet pro anima mea, et ad Guifredum fratrem meum dimitto asinam I quam Guilelmus Oliba tenet cum medietate ipsius pulli, et cum tunica mea et I minam annone inter ordeum et spelta et medietatem asini pro debitis meis dimitto, et omnia vascula maiora vel minora que habeo in Casanova, cum caldaria et sartagine et clamascles, totum dimitto Raimundo prefato et uxori sue, et unum parilium meliorem bovum dimitto eidem Raimundo, ea scilicet ratione ut pro hoc quod ei dimitto humiliter serviat michi dum vixero et memor sit mei cum obiero. Et sicut superius est prenotatum si antea aliud non fecero testamentum, nolo ut maneat firmum et omnem aliud meum avere quod in omnibus locis remanserit dimitto pro anima mea vel in quibus manumissores melius viderint.

Quod est actum XIII kalendas iulii, anno XXVIII regis Philippi .

Borrellus sacerdos qui hunc testamentum scribere iussi et firmum firmarique rogavi. Sig+num Borrelli Seniofredi. Sig+num Raimundi Adroarii. Sig+num Raimundi Borrelli, nos sumus manumissores. Sig+num Seniofredi Sancii. Sig+num Guilelmi quem vocant Abbad. Sig+num Adaledis uxoris sue. Sig+num Martinus. Sig+num Pere Ramun. Lex precipit ut scripta volunt quod defuncti puplicetur coram sacerdote et iudice et testibus infra spacium sex mensium, ideoque nos suprascripti testes voluntate prefati defuncti publicamus infra, spacium sex mensium post eius obitum, coram sacerdotibus et iudicie et testibus subterius anotati.

Actum est hoc VI idus maii, anno XXXIII regni regis Filippi.

Ego Ricardus sacrista et lator iuris hoc corroboro sss. Olibe sacer sss. Guilelmus sacerdos sss. Benedictus sacerdos sss.

Amatus diachonus qui hoc scripsit die et anno sss quo supra.

137

1088, desembre, 19

Convinença. *Berenguer, bisbe d'Osona, fa convinença amb Guillem Ramon, senescal, Miró Foguet i Arbert Ramon, germà de l'esmentat Guillem Ramon sobre l'honor de Pere Amat de Manlleu. Els encomana el castells de Voltregà, Orís i Solterra*

amb llurs fiscs, tal com tenen els respectius castlans, llevat de les esglésies de Santa Maria de Manlleu i de Sant Esteve de Vilacetrú les quals són confirmades a Guisla, vídua de Pere Amat , i a la canònica de Sant Pere de Vic.

[A]. Original perdut.

B.* Còpia de l'any 1272, AEV, vol. IX, núm. 31.

C. Còpia del segle XVIII. AEV, vol. IX, núm. 12.

a ORDEIG, *Diplomatari de la catedral*, doc. 1541, pp. 826-828.

Hec est conveniencia que facta est inter dompnum Berengarium, Ausonensem episcopum, et Guilelmum Raymundi senescalcum et Mironem Fogueti et Arbertum Raymundi, fratrem predicti Guilelmi, ex honore Petri Amati. Comendat namque predictus episcopus iamdictis Guilielmo et Mironi et Arberto ipsum castrum de Voltregano et ipsum de Oris et de Solterra et donat eis ipsos fiscos quos tenent castellani qui tenent eadem castra cum omnibus aliis rebus que pertinent ad eundem honorem, excepta ecclesia Sancte Marie de Mesleo et Sancti Stephani Ville Segetrudis, quas ego predictus episcopus confirmo et dono canonice Sancti Petri de Vico cum decimis et primiciis et oblacionibus et alodiis et omnibus que pertinent vel pertinere debent ad easdem ecclesias, tali videlicet ratione ut si Guilia, uxor que fuit Petri Amati, obierit vel per aliquod modum predictum honorem perdiderit, iamdicte ecclesie, sicut predictum est, sint iuris prefate canonice. Et prelibatus episcopus habeat medietatem in omnibus dominicaturis de Oris que fuerunt Amati Eldrici et Petri Amati. Et predictus Guilelmus et Miro et Arbertus habeant aliam medietatem per eundem episcopum. Et si castellani qui modo tenant predicta castra obierint aut aliquot modo ipsum honorem perdiderint, isti predicti mittant ibi alios castellanos ad laudamentum prefati episcopi qui ita habeant, prefata castra sicut isti habent. Et si aliquid inde dederint, habeat inde prefatus episcopus medietatem et ipsi predicti aliam medietatem. Et iamdictus episcopus habeat staticam in ipsis castris quomodocumque voluerit et ei opus fuerit ad suam voluntatem. Et propter hunc honorem quem predictus episcopus comendat eis et donat, convenient prefatus Guilelmus et Miro et Arbertus ad eundem episcopum ut sint sui contra cunctos homines vel feminas et sint fideles defensores et adiutores Sancti Petri et ipsius canonice et omnibus clericis eius ex omni honore quem hodie habet vel habere debet et in antea est habitura. Iterum conveniunt Guilelmus predictus et Miro atque Arbertus episcopo prelibato, seniori suo, ut faciant ei hostes et cavalcadas et curtes et placita et seguimenta quando ipse episcopus eis iusserit et opus ei fuerit et albergent cum eo in hostibus cum omnibus suis hominibus et recognoscant se ad signa Sancti Petri et ipsius episcopi. Et si ambo in oste non fuerint, unus [ex eis sit solide in hoste cum eo cum omnibus] hominibus quo potuerint habere de comitatu Ausone vel Minorise omni tempore. Insuper etiam conveniunt eidem episcopo ut ex supradictis castris [donent ei potestatem per quantas vices eis requisierint per se aut per suum nuntium vel nuntios per fidem resctam sine engano;] et ipsi castellani qui hec castra tenant vel [tenuerint similiter faciant. Et conveniunt iamdicto episcopo ut ex omnibus] illorum castris habeat intrare [et exire et garreiare et] staticam contra cunctos suos inimicos per quantas vices ei opus fuerit per fidem rectam sine engan. Et coveniunt itidem prefato episcopo ut post mortem eius dent potestatem Sancto Petro et successoribus eius episcopis ex ipso castro de Voltregano per fidem rectam sine engan si meliores clerici Sancti Petri hoc eis laudaverint. Et ipsi episcopi non possint aliquid ibi tollere ex hoc que predicta canonica ibi habet vel predictus episcopus ei dimiserit; et si fecerint, isti predicti adiuvent ad canonicam Sancti Petri in quantum potuerint. Et si episcopus predictus potuerit adquirere de illorum senioribus, comite videlicet aut comitissa, ipsum palacium quod vocatur turrim comitalem aut alium honorem de Vicco vel alia castra que ipsi tenant per comitem aut comitissam, isti hec accipiant et habeant per eundem episcopum.

Quod est factum XIII° kalendas ianuarii, anno XXVIII regni regis Philippi.

Sig+num Guilelmi. Sig+num Mironis. Sig+num Arberti. Nos qui hanc convenienciam fecimus et firmavimus firmarique rogavimus. Sig+num Agnetis. Sig+num Petri Ugoni.

138

1091, març, 1

Dotació de canonge. *Dalmau Guilabert dona a la canònica de Sant Pere de Vic un alou al terme del castell de Cervera al lloc anomenat Vilagrassa i una casa a Cervera juntament amb el seu fill Bernat perquè esdevingui canonge.*

[A]. Original perdut.

B.* Còpia de l'any 1169, AEV, vol. XII, núm. 8.

C. Còpia de l'any 1185, AEV, vol. XII, núm. 7.

D. Còpia de principis del segle XIII, ACV, cal.37, L.D., ff.102v-103r, (*Hec est carta donationis Dalmacii Guilaberti*).

a. ORDEIG, *Diplomatari de la catedral*, doc.1569, pp. 854-855.

In nomine Domini. Ego Dalmacius Guilaberti, dono domino Deo et kanonice Sancti Petri de Vico huius mee donationis scriptura, meum alodium quod habeo in termino castri Cervarie, nominatim in loco que vocant Villagrassa, id est domos videlicet et terras, cultas vel incultas, et ortos vineasque cum arboribus diversis generis, quantum infra terminos predictae Villegrasse teneo et habeo et alii per me, totum ab integro. Insuper etiam dono eidem canonice unam optimam domum in villam Cervarie cum cubo et tonna optima et iuxta predictum castrum dono unam ei modiatam vinee optimam et ex melioribus quas ibi habeo. Sunt autem iamdicta omnia in Minorise comitatu, infra terminum prelibati castri Cervarie, quem michi advenerunt per empcionem vel per aprisionem et per laxacionem cuiusdam fratris mei sive per omnes voces. Hec omnia superius pretaixata tali modo dono iamdictae canonice ut ego hoc totum teneam dum vixero et donec per unumquemque annum eminam frumenti et sextarium vini ad mensuram Vici. Dono etiam Domino Deo et Sancto Petro, filium meum Bernardum ut inde sit canonicus et accipiat sub eiusdem ecclesie titulo suos gradus et ut supradicta omnia teneat in vita sua et donet prefatum censum. Si autem dimiserit clericatum vel noluerit accipere suos gradus, omnia iamdicta alodia, solide et libere, deveniant in iure canonice ad possidendum et ipse nichil ibi habeat. Post amborum vero obitum, prenominata omnia habeat iamdicta canonica sine ulla contrarietate. Si quis hoc voluerit disrumpere, nullomodo possit facere set in duplo componat et hec carta firma permaneat.

Actum est hoc kalendas marcii, anno XXXI regni regis Philippi.

Sig+num Dalmacii, qui hanc donationem sicut supradictum est, facio. Bernardus, clericus sss*.

Amatus diaconus qui hoc scripsit die vel anno sss. quo supra.

1091, març, 28

Dotació de canonge. *Tedmar levita dona a la canònica de Vic tot el seu alou que té a la parròquia de Sant Pere de Vic i s'entrega com a canonge.*

A.* ACV, cal. 6, núm. 1521.

a. VILLANUEVA, *Viage literario*, vol. VI, ap. VII, pp. 253-255.

b. ORDEIG, *Diplomatari de la catedral*, doc.1571, pp. 857-858.

Pergamí molt tacat per l'ús d'un reactiu i que en dificulta la lectura. Ramon Ordeig el va publicar en aquestes condicions. Afortunadament el pare Villanueva va poder fer una transcripció en millors condicions, Oferim aquesta transcripció rectificat que el donant no és Gilabert sinó Tedmar.

Sub sacro [Dei] nomine. Ego Tedmarus, levita Sancti Petri sedis Vici atque canonicus, placuit animis meis, et placet nullus cogentis imperio, nec suadentis ingenio, sed propria et spontanea hoc mihi bona elegit voluntas, ut cartam donationis fecissem Domino Deo et Sancto Petro, eiusdemque scilicet canonice, ex omni meo alodio quod habeo in cunctis locis. Est autem in comitatu Ausone intra parrochiam Sancti Petri predicte sedis [Vici iuxta] aque fluentis Gurri, quod fuit de Guarino condam clerico, et de filiabus suis, et in alio loco de Socarratis petias III, et in Rochaforti petia I, et ultra flumen de Tezer petiam I de trilia que fuit Erimano pro incurrimto XL solidorum monete Vici argenti purissimi numismatis optime, et de uxore sua et filiorum eius, sicut resonat in ipsa matricula quam mihi fecerunt. In alio autem loco nomine Savezellis et in Croso intra parrochiam Sancti Andree de Tonna concedo ipsi canonice terras et vineas, que fuerunt Raimundi Goltredi et nepote suis duae et in Vallemagna kasas cum vineis cum tertia parte de trilia et orto, qui advenit mihi pro paterna hereditate. Hec autem omnia advenerunt mihi de comparacione quam et de genitoribus meis sive per quamcumque vocem; et sicut de meo iure cum omnibus exitibus et egressibus suis et affrontationibus suis eternaliter [...] et potentialiter concedo ipsi canonice ad habendum et tenendum sine interruptione ullius hominis vel femine [...] ut in mea vita teneam omnia hec et donem ipsam tascham ipsi canonice. Post autem meum obitum liberum sit et proprium ipsius canonice. Ego autem archipresul Berengarius, cum assensu canonicorum omnium, propter pactum huius donationis concedimus tibi Tedmaro levite fideli nostro ipsam canonicam iure habendam et possidendam sicuti uni convenit ex nostris ad fruendum. Si quis autem contra hoc venerit pro irrumpendo non valeat vindicare quod petierit sed componat in duplo cum sua melioration. In super etiam a Domino Deo et Sancto Petro apostolo, qui habet potestatem ligandi atque solvendi, et domno archipontifici et nobis omnibus canonicis excommunicates permaneat, et biothenatus fiat, si aliquid ex hoc quod supra scriptum est temptaverit infringere vel infirmare.

Actum est hoc V kalendas aprilis, anno XXXI Philippi regis.

Raimundus levita sss.* Benedictus sacerdos sss.* Guilabertus canonicus.* Berengarius, gratia Dei electus archiepiscopus Terragonensis +.* Guillelmus Guisadi.* Bonefilius Tedballus sss.* Berengarius Eriballi.* Ricardus sacrista.* Berengarius paraphonista.* Remundus Atoni.* Alamandus levita.* Raimundus Fulco levita sss.* Amatus levita.* Petrus sac[erdos].*

Tedmarus levita, qui hanc cartam donationis fecit et scripsit et firmavit et firmare rogavit.

1091, març, 29

Dotació de canonge. *Arnau Guillem entrega a la canònica de Vic tot el seu alou que té a la parròquia de Santa Maria de Seva i s'entrega com a canonge.*

[A]. Original perdut.

B.* Còpia de principis del segle XIII, ACV, cal. 37, L.D., ff. 78v-79r, (*Hec est carta hereditatis Arnaldi Guilelmi et est in parrochia de Seva*).

a. ORDEIG, *Diplomatari de la catedral*, doc. 1572, p. 858.

In nomine Domini. Ego Arnallus Guilelmi donator sum domino Deo et canonice Sancti Petri omnem meum alodium quod habeo et habere debeo infra parrochia Sancte Marie de Seva, id sunt casas cum solis et suppositis, alodium cultum et incultum, vineisque cum arboribus ex diversis generibus, ruviras et boschos. Advenerunt michi iam dicti omnia per vocem genitorum meorum sive per omnes voces. Quantum vero infra iam dictam parrochiam habeo teneo atque possideo per meum proprium alodium et alii per me totum ab integrum iuri prelibate canonice sub tali deliberatione ut quandiu vixero per manus meorum fratrum et per vocem canonice hoc totum teneam et per singulos annos tascham ex omnibus fructibus exinde collectis fideliter ad iam dictam canonicam tribuam. Post obitum meum cuncta superius pretaxata deveniant in iure et dominio prenotate canonice cum omnibus affrontationibus et pertinenciis et utilitatibus que pertinere debent ad iam dictum alodium. Insuper etiam dono atque trado me ipse Sancto Petro ut sim suus clericus atque canonicus et convenio ut accipiam omnes sacros ordines per ipsas vices quod episcopus huius sedis et prelibati canonici michi iusserint et serviam in hoc loco omnibus diebus vite mee cum humilitate et reverencia. Si autem facere contempsero et adimplere noluerò cuncta que superius nominantur sint in dominio predictae canonice in vita mea sine ulla contrarietate. Si quis hoc dirumpere voluerit facere minime possem set triplam compositionem anotate canonice faciat et donatio hec inconvulsa permaneat.

Actum est hoc IIII kalendas aprilis, anno XXXI Philippi regis.

Sig+num Arnallus Guilelmi qui hoc dum laudo et confirmo. Alamandus levita. Bernardus Seniofredi sss. Poncius sss. Raimundus levita sss. Reimundus Fulcho sss. Guilelmus sacerdos.

Tedmarus levita qui hoc scripsit et sub prephato die et sss anno.

Raimundus levita qui hoc scripsit cum litteris rasis et emendatis in XIII et XVIII lineis, die et anno quo sss supra.

1091, abril, 9

Dotació de canonge. *Tedmar Miró, la seva mare Maiasenda i la seva esposa Ermessenda donen a la canònica de Sant Pere de Vic el mas Collell a la parròquia de Santa Maria de Seva, reservant-se l'usdefruit amb el pacte que després de la seva mort el tinguin Bernat Tedmar, clergue, i Guillem Tedmar. Aquests béns serveixen de dotació de Bernat Tedmar perquè sigui canonge de la catedral.*

A.* ACV, cal. 6, núm. 121b.

a. ORDEIG, *Diplomatari de la catedral*, doc. 1574, pp. 859-860.

Sub sacro Trinitatis nomine. Ego Tedmarus Mironis et genitrix mea Maiasendis et coniux mea Ermesendis, donatores sumus domino Deo et canonice Sancti Petri sedis Vice, per hunc pactum nostre donacionis donamus ibi mansum unum valde optimum etiam, terris et vineis et arboribus, pascuis, cultum et heremum, pronum et planum, pratis, vieductibus vel reductibus, quantum pertinet vel pertinere debet huic mansui longe lateque. Advenit autem nobis per genitores nostros vel vel per comparacionem sive per quamlibet vocem. Sunt autem hec omnia in comitatu Ausone, intra parrochiam Sancte Marie de Seva, in Montebruno in loco qui dicitur Collellum. Votive autem potentialiter donamus hoc predicte canonice cum omnibus affrontacionibus suis cum exitibus et regressibus duis, quatenus ad hoc pertinet et pertinere debet, sub ea auctoritate ut per manus et potestatem predicte canonice teneamus, hoc donet vixerimus et donemus per singulos annos fideliter ipsam tascham per dicte canonice. Post obitum vero nostrum, similiter teneant II° filii nostri id est Bernardus Tedmari, clericus, et Guillelmus, frater eius, et donent ipsam tascham fideliter. Post obitum vero amborum fratrum, solidum et liberum fiant hec omnia ipsius canonice. Propterea autem sponte dedimus hoc prelibate canonice ut Bernardus, proles me iamdictus fiat canonicus. Et sic de nostro iure in potestatem tradimus domino Deo et ipsi canonici perpetualiter et firmiter habendum et possidendum. Si quis autem contra hoc venerit pro irrumpendo non valeat vindicare quod petierit sed componat in triplo cum sua melioracione. In super etiam in iram Dei omnipotentis incidat et cum Anania et Saphira qui defraudati sunt res ecclesie particeps fiat et excommunicatus et anatematizatus in hoc seculo et in futuro semper maneat.

Actum est hoc V^o idus aprilis, anno XXXI regni regis Phylippi regis.

Sig+num Tedmari Mironis. Sig+num Maiasendis genitricis eius. Sig+num Ermesendis coniugis Tedmari qui hanc donacionem fecimus et firmavimus et firmare rogavimus.

Hoc primicherius confirmat nomine Petrus sss*. Guilbertus canonicus sss* Guillelmus, sacerdos sss*, Reimundus Fulco levita sss*, Guillelmus Bernardi clericus et canonicus sss* Amatus diaconus sss* Tedmarus sss*

1091, abril, 10

Dotació de canonge. *Bernat Guillem d'Olost i la seva esposa Migdonia lliuren a la canònica de Sant Pere de Vic el mas Vilar de la parròquia de Santa Eulàlia de Riuprimer i com a dotació del seu fill Pere Bernat perquè sigui canonge*

A.* ACV, cal. 6, núm. 121c.

a. ORDEIG, *Diplomatari de la catedral*, doc.1575, pp. 860-861.

In Christi nomine. Ego Bernardus Guillelmi Olostensis et uxor mea nomine Migdonia, donatores sumus Domino Deo et canonice Sancti Petri sedis Vici. Per hunc namque pactum donacionis nostre donamus ibi mansum unum cum terris et vineis et arboribus diversis generis, cultum et eremum, cum pascuis, vieductibus vel reductibus, cum decursionibus aquarum, pronum et planum quicquid pertinet vel pertinere debet predicto mansui. Est autem hic mansus in comitatu Ausona, scilicet intra parrochiam Sancte Eulalie Rivimeritabili, in ipsa valle Sancti Iohannis apud ipsum villare. Advenerunt autem hec omnia nobis per parentum nostrorum voce sive per quodlibet modum vel vocem. Donamus hec autem omnia predictae canonice unum ab integro cum exitibus et regressibus suis, quantum ibi abemus vel abere debemus ipsum nostrum directum, votive aut potencialiter tali auctoritate ut dum vixerimus teneamus hoc in servicio prelibate canonice et per singulos annos fideliter solvamus et reddamus ipsam tascham eidem canonice. Similiter et post nos soboles nostro Petrus scilicet Bernardi ut similiter reddat fideliter ipsam tascham ipsi canonice, et canonicus fiat et suum clericatum observet. Post obitum autem eius liberum et proprium deveniat in potestate prelibate canonice perpetualiter. Et sic de nostro iure in potestatem tradimus domino Dei et Sancti Petri canonice. Si quis autem contra hoc ve[nerin]t pro irrumpendo non valeat vindicare quod petierit, sed componat in triplo cum sua melioratione et postea donatio firma et stabilis permaneat per secula. In super autem si quis irritum fecerit anathema maranatha vel infirmare temptaverit biocenatus fiat in hoc seculo et in futuro.

Actum est hoc III idus aprilis anno XXXI° Phylippi regis.

Sig+num Bernardi Guillelmi. Sig+num Migdoni uxoris eius qui hanc donationem fecimus et firmavimus firmarique rogavimus.

Hoc primicherius confirmat nomine Petrus sss* Guilabertus canonicus sss*, Amatus diaconus sss* Guillelmus Bernardi de Rosdors sss* Reimundus Fulco, levita sss*

Tedmarus levita qui hoc scripsit cartas suprascriptas prima, secunda et tertia et anno quod sss supra.

1091, juliol, 1 Càpua

Butlla papal. *El papa Urbà II en butlla adreçada a Berenguer, bisbe d'Osona i metropolità de Tarragona, després d'aprovar la restitució de l'antiga ciutat de Tarragona i d'acceptar la donació que el comte Berenguer Ramon n'ha fet li atorga el pal·li.*

A. AHAT, n° 1.

B.* Còpia de l'any 1239, ACV, cal. 9, Episc. II, núm. 95.

C. Còpia de l'any 1294 juliol, AHT, Fons de l'ajuntament de Tarragona, perg. 372.

a. FLOREZ *España Sagrada*, XXV, ap. XIII, pp. 215-217.

b. MIGNE, *Patrologiae cursus completus. Series latina*, Paris 1844-1855, CLI, cols. 331-333.

c. ORDEIG, *Diplomatari de la catedral*, doc.1579, pp. 865-867.

Urbanus episcopus, servus servorum Dei, dilecto fratri Berengario, Ausonensi episcopo, in Terra[chonense]m metropolim translato, eiusque successoribus canonicè substituendis in perpetuum.¹ Inter primas Hyspaniarum urbes, Tarrachonem fuisse insignem et gentilis, et christiane pagine indiciis dem[ons]tratur. Iustus autem Dominus in viis suis et sanctus in omnibus operibus suis, qui cum in plerisque iudiciis suis incomprehensibilis habeatur, in nullo umquam valet reprehensibilis estimari. Ipse transfert regna et mutat tempora. Ipsi visum est olim Tarrachonensis urbis gloriam exaltare. Ipsi visum est in eadem urbe peccata populi sui visitare. Cum enim in ea christianorum populus habitaret, visitavit in virga iniquitates eorum et in verberibus peccata eorum. Sed ecce transactis iam trecentis nonaginta annis ex quo pefatam urbem agarenorum populi solitariam fecerant, principum suorum cordibus inspirare dignatus est ut eiusdem urbis restitutioni secundum preceptum apostolice sedis, cui auctore Deo licet indigni presidemus insisterent. Berengarius siquidem Barchinonensium comes auctoritatis nostre persuasionè commonitus, pro anime sue [salute c]um sue potestatis magnatibus, non solum restitutione pefate urbis insistit, set et urbem ipsam et omnem potestatis sue terram Beato Petro eiusque vicariis legali astipulatione tradidit censumque quinque librarum argenti La[teranen]si palatio quot annis persolvendum instituit. Nos itaque, qui prestante Deo restitutionis huius optamus, cooperatores existere predicti comitis institutum liberalesque consuetudines quas novis Tarraconensis urbis colo[nis pro]mulgasse cognoscitur, collaudamus et ratas manere nostra auctoritate decernimus. Cum universa siquidem [ipsius] comitis terra, quam Beato Petro optulit, Ta[rachon]is urbem ac populum Deo ibi aspirante [collectum sub apos]tolice sedis tutela specialiter confovendum suscipimus liberalitatemque illis per comitis Berengarii scripta collatam [eatenus] confirmamus, ut nemini quicquam co[gantur ultra per]solvere nisi sponte propia Romane se [faciant ecclesie debi]tores. Ut igitur hec omnia Deo auctore inconcussa permaneant. Nos antecessorum nostrorum privilegia sequentes, [qui] Ausonensem [ecclesiam tuam Tarraconensis quondam instituere vicaria, tibi o kar]issime frater [Berengari, qu]ia tuo potissimum studio hec est restitutio ins[tituta], ex Romane liberalitatis gratia palleum, tocius [scilic]et sacerdotalis [dignitatis plenitudinem indulgemus. Preterea tibi] tuisque successoribus [legitime substitu]endis, qui in Tarrachonensis civitatis et ecclesie [restaurati]onem pari studio insudaverint, pefatam Tarra[chonen]sem ecclesiam iure perpe[tuo possidendam per huius privilegii pagi]nam confirmamus, [unacum omnibus ecclesiis et] diocesibus quas proprio iure noscitur antiquitus posse[dise]. Precipientes de his que sarracenorum ad[presens subiacent] ditioni, ut cum eas Deo placuit potestati [populi] restituere christiani ad debitam ecclesie [vestre obedientiam refferan]tur, salva tamen in omnibus Romane auctoritate ecclesie. Porro Ausonensem ecclesiam tibi tui[sque] successoribus tamdiu concedimus possidendam, donec auctore Deo ad pristini status plenitudinem [vestro Studio] Tarraconensis ecclesia reformetur. Palleo itaque in missarum celebrationibus intra ecclesiam solummodo uti debetis in precipuis tantum festivitatibus, videlicet Nativitate Domini, Epiphania. Ypopanton, Cena Domini, Sabbato Sancto, Re[surrectionis] prima et secunda feria, Ascensione Domini Pentecoste, tribus festivitatibus sancte Marie, sancti quoque Michaelis et sancti Iohannis Baptiste, in nataliciis omnium apostolorum et eorum

¹ Escrit en lletres maiúscules

martirum quorum pignera in vestra ecclesia requiescunt, in commemoratione nichilominus Omnium Sanctorum, in consecrationibus ecclesiarum, episcoporum, clericorum et annuo consecrationis tue die, in sollempnitatibus etiam sancte virginis Tecle sanctique martiris Fructuosi ac sociorum eius. Te igitur, reverentissime frater, affectione intima exortamur quatenus dignum te tanti honoris pontificii semper exhibeas christianis ac sarracenis sine offensione esse procurans et ad finem infideles convertere, Deo largiente, verbis studeas et exemplis. Sic exterius pallei dignitate precellas in oculis hominum, ut interius virtutum excellentia polleas coram superne oculis maiestatis. Plane per presentis privilegii paginam officii nostri auctoritate decernimus, ut quicumque se Tarrachonensis ecclesie bona iniuste actenus optinuisse cognoscant, ea deinceps eidem ecclesie restituere pro divini iudicii formidine et sedis apostolice reverentia studeant. Si quis autem in crastinum archiepiscopus aut episcopus, imperator aut rex, princeps aut dux, comes aut vicecomes, iudex aut persona quelibet magna vel parva, ecclesiastica aut seculariis, huius nostri privilegii paginam sciens contra eam venire temptaverit, secundo terciove commonitus, si non satisfactione congrua emendaverit eum honoris sui et officii periculo subiacere decernimus, et a Christi atque ecclesie corpore segregamus. Conservantibus autem pax a Deo et Misericordia presentibus ac futuris seculis conservetur. Amen, amen, amen

(*Locus sigilli*) BENE VALETE.

Datum Capue, kalendas iulii per manus Iohannis, sancta Romane ecclesie diachoni cardinalis, indictione XIII, anno dominice Incarnationis M^oXCI, pontificatus autem dompni Urbani pape II quarto.

144

1092, gener, 23

Donació. *Berenguer, arquebisbe de Tarragona i bisbe d'Osona, dona a la canònica de la seu de Vic la capellania de Sant Hipòlit de Voltregà junt amb el mas Gallifa i els alous que heretà de bisbe Guillem antecessor seu. A més confirma les batllies que el bisbe Guillem tingué al terme de Voltregà que els hi donà amb la condició de llegar-les a la canònica.*

A.* ACV, cal. 6, núm. 1561.

B. Còpia de l'any 1201, ACV, cal. 6, núm. 1896.

C. Còpia de principis del segle XIII, ACV, cal. 37, L.D., ff.12v-13r, (*Carta ecclesie Sancti Ypoliti*)

D. Còpia de l'any 1435, ACV, cal. 6, núm. 2205.

a. ORDEIG, *Diplomatari de la catedral*, doc. 1584, pp. 872-873.

Sub sacro Trinitatis nomine. Ego Berengarius gratia Dei archiepiscopus Terragonensis, sive sedis Ausonensis episcopus, votive et specialiter precibus omnium canonicorum in Sancta sede Vici degencium, dono canonice prelibate sedis ipsam capellaniam Sancti Ypoliti de Veltregano, cum decimis et primiciis et alodiis et oblationibus universis, quod et que pertinent et pertinere debent iam dicte capellanie. Ita tamen ut ab hodierno die et deinceps, secure et quiete iure hereditario, absque ulla diminutione, predicta canonica et canonici ibidem Deo famulantibus habeant et possideant stabiliantque omnia hec superius inserta ut melius potuerint ad illorum profectum. Dono namque huic canonice ipsum mansum de Galifa cum omnibus suis alodiis cultis et incultis, vineisque cum arboribus diversi generis, cum molendinis et molendinariis, cum capitis regorum et aquarum decursibus et cum omnibus pertinentiis et affrontationibus et utilitatibus et exitibus et

regressibus ad eundem mansum pertinentibus. Tali modo vel ordine ut quandiu vixero ego teneam et habeam prelibatum amsum per ipsam canonicam et per manus canonicorum ibi comorantium. Post dicessum autem meum solide et libere et sine ulla contrarietate deveniat iure et dominio prefate canonice. Insuper etiam concedo ipsi canonice omnia alodia culta et inculta et omnes res quas habeo et teneo et possideo et alii per meam vocem et vocem Sancti Petri et dompni Guilelmi episcopi antecessoris mei infra parrochiam Sancti Ypoliti iam dicti vel Sancte Cecilie de Moconos, ut quandiu vixero habeam et teneam atque possideam. Post obitum vero meum sit liberum et solidum ipsius canonice suorumque canonicorum et habeat interea ipsa canonica pro censu in vita mea per unumquemque annum in festivitate Omnium Sanctorum unum sextarium vini sani et optimi quod ego ibi libenter donem vel dare faciam. Et sicut superius resonat ita trado et confirmo in iure et dominio prelibate canonice suorumque canonicorum in ibi Deo famulancium. Si quis ego aut aliquis ex successoribus meis, comes aut vicarius aut aliqua persona hominum utrusque sexus ausu temerario hoc donum in aliquo infringere temptaverit quadruplum compositionem componere cogatur et ex parte Dei omnipotentis et beatorum apostolorum Petri et Pauli et mea a liminibus Sancte Dei ecclesie et omni christianitate alienus existat et cum Iuda traditore particeps et biothenatus in inferno deveniat et insuper hec donatio et presens scriptura firmum robur in eternum obtineat. Baiulias vero quas dompnus Guilelmus pontifex habuit infra terminum castrum Veltregani et michi iam dicto Berengario archipresuli dedit atque dimisit et post meum discessum Sancto Petro Vicensis sedis reliquid sicut michi multociens precepit post obitum meum prelibate domo trado atque confirmo sub pretaxate excommunicationis et vinculo.

Actum est hoc X kalendas februarii anno XXXII regni regis Philippi.

Berengarius gracia Dei Terragonensis archiepiscopi +. Guilbertus canonicus sss. Artallus qui hoc confirmo sss. Guilelmus Guisadi. Reimundus Fulco sss. Sig+num Berengarii Ermengaudi. Sig+num Tedmari Mironi. Tedmarus diaconus sss. Alamandus diaconus. Benedictus sacerdos sss. Amatus levita sss. Berengarius sacrista levita +.

Guilelmus diaconus qui hoc scripsit et sub sss in prefato die vel anno.

145

1093, juliol, 2

Dotació de canonge. *El esposos Miró Adalbert i Verna, juntament amb els seus fills Ramon, Bernat, Dalmau i Bertran donen a la canònica de Sant Pere de Vic, com a dotació del seu fill Bertran perquè sigui clergue la meitat del mas Omet i una peça de terra que tenen davant el castell d'Aguilar a la parroquia de Sant Fruitós de Balenyà.*

[A]. Original perdut.

B.* Còpia de principis del segle XIII, ACV, cal. 37, L.D., f. 113r, (*Hec est carta mansi et honoris Olmet*).

a. ORDEIG, *Diplomatari de la catedral*, doc. 1604, p. 889.

In nomine Domini. Ego Miro Adalberti et uxor mea Verna et filii nostri Raimundus Mironis et Bernardus Mironis et Dalmacius atque Bertrandus donatores sumus Domino Deo et canonice Santi Petri de Vico. Per hanc nostre donacionis scripturam damus prefate canonice alodium nostrum franchum, scilicet medietatem cuiusdam mansi quem vocant Olmed cum una pecia terre que est ante castrum de Aquilar,

ad ipsum Planum, et cum terris et vineis et arboribus diversis generis et cum domibus et curtis et ortalibus et ortis et fontibus et aquis et cum vieductibus et cum triliis et omnibus ad eundem mansum nostro iure pertinentibus. Adveniunt autem nobis hec omnia per empcionem seu per omnes voces et sunt in comitatu Ausone, in parrochiam Sancti Fructuosi de Balannano, in loco iamdicto Olmed. Affrontat autem: ab oriente in via publica et in terra et vineas Sancte Marie et vadit usque ad alodium quod fuit Adalberti Guitardi; de meridie affrontan in vineas Guadalli Guilaberti et Mironis Guilaberti et heredum suorum; de occiduo in ipso rivo de Villa Gerille et in ipsa Lotera; de circio quoque affrontant ibi alodio Dalmidane que fuit uxor Umberti, dicti episcopi. Quantum iste affrontaciones includunt ita nos omnes iamdicti damus supradictum alodium prefate canonice ad suum proprium alodium sine aliqua reservacione quantum ibi habemus vel habere debemus vel quantum ego prefatus Miro et pater meus Adalbertus emimus de quodam Fulchone Ellemari, defuncto, et uxore eius, sicut habetur in carta vendicionis quam inde fecit nobis, excepta parte Guilaberti Adalberti. Ea scilicet condicione ut nos amodo et deinceps nichil nostri iuris in hoc alodio requiramus set solidum et liberum deveniat in potestate et dominio predictae canonice, tali modo ut Bertrandus, filius meus, sit inde canonicus. Si quis hoc voluerit dirumpere nullo modo possit facere, sed in duplo componat et hec donationis carta firma permaneat.

Que est facta VI nonas iulii, anno XXXIII regni regis Philippi.

Sig+num Mironis Adalberti. Sig+num Verne. Sig+num Raimundi Mironis. Sig+num Bernardi Mironis. Sig+num Dalmacii. Sig+num Bertrandi. Nos qui hanc cartam donacionis scribere iussimus et firmavimus firmarique rogavimus.

Amatus diachonus, qui hoc scripsit cum literis suprapositis in III linea die vel anno quo supra SSS.

146

1093, agost, 23

Reforma canonical. *Ramon Amat i el seu fill Ponç Ramon donen la canònica de Santa Maria de Manresa al prior de Santa Maria de l'Estany Bernat perquè introdueixi la regla de Sant Agustí.*

A.* ACB, perg. 1-4-352.

a. BAUCCELLS, *Diplomatari catedral Barcelona. Segle XI*, vol. V, n° 1588, pp. 2461-2462.

Cum mos plerisque inolevit fidelibus ut pro animarum suarum remedio, ex his que temporaliter perfrui videntur, aliquid conferant omnipotenti Deo, quatenus per huiusmodi commercium consequi valeant eterne vite stipendium. Idcirco ego Raimundus Amati, cum filio meo Poncio, cum assensu atque consilio domni Berengarii, Terragonensis archiepiscopus, suorumque clericorum necnon et cum consilio Poncii Geralli atque Raimundi Guifredi, Raimundique Geriberti et Bernardi Berengarii, aliorumque multorum, tam clericorum quam laicorum, unanimiter in huiusmodi negocio favencium, trado atque mea electione commit ecclesiam Sancte Marie, intra Minorise civitatis menia constructe, tibi Bernardo priori Sancte Marie de Stagno, et clericis eiusdem loci, Deo inibi sub tuo regimine regulariter famulantibus. Hoc autem ideo decrevi peragere, quia prephatum locum, secularibus actenus possessum clericis, cupio sub Augustini regula ad iusticie tramitem missis ibi regularum clericis revocare, ea

scilicet condicione: ut ipsum locum, in quantum poteritis, ad melius studeatis reformare et Sancti Augustini regulam ibi perpetuo indesinenter teneatis. Et ut neque nos neque aliqua secularis vel ecclesiastica persona hoc vobis presumat auferre. Neque ex his que ibi a fidelibus collata sunt, quicquam demere nec ipsum locum conetur destruere, quandiu vos, qui modo locum incolitis Sancte Marie de Stagno, regulam Sancti Augustini in prephata ecclesia de Minorisa volueritis tenere. Ego igitur Raimundus prephatus cum filio meo concedimus prelibate ecclesie cunctaque ad presens noscitur abere vel in antea abuerit vel per quodlibet modum adquisierit cum capellaniis et ecclesiis et omnibus que ad prephatum locum pertinere debent, excepta ipsa dominicatura quam exinde soliti sumus tenere, tali videlicet racione: ut hec omnia teneatis et vestro iure possideatis et tanquam fideles dispensatores secundum quod vestrum decet ordinem in Christi ecclesieque ipsis necessitatibus negociemini ad libitum vestrum in omnibus quibus vobis melius visum fuerit, erogetis. Hanc autem scripturam si quis destruere vel annullare temere conatus fuerit, vel prephato priori clericisque ipsis sub Sancti Augustini regula domino ibidem famulantibus auferre vel diminuere prephatum locum presumpserit, donec satisfaciat, omnipotentis Dei iram incurrere se noverit et anatematis nexibus constrictis perpetua mulctandus permanebit.

Acta huiusmodi conscripcio X kalendas septembris, anno XXX° III° Philippi regis.

Sig+num Raimundus Amati. Poncius Raimundi +, nos qui hanc electionem fecimus et firmamus et firmare rogamus. Sig+num Raimundus Guifredi. Sig+num Bernardus Ebrii. Sig+num Bernardus Berengarii. Sig+num Raimundus Geriberti. Guillelmus presbiter sss.

Berengarius, levita, qui hoc scripsit sss die et anno quo supra.

147

1093, novembre, 28

Testament. *Bonfill Tedball atorga el seu testament elegeix marmessors a Tedmar Miró, Ramon Guillem, Amat Eldemar i la seva esposa Beatriu. Fa donació de diversos béns a Sant Julià de Vilatorrada i a Vic al seu fill Guillem per què sigui canonge de la catedral de Vic. Llega a l'Estany l'alou del Coll perquè el seu fill Ramon sigui canonge d'aquesta. Les seves filles menors les entrega a Sant Pere de les Puel·les amb l'alou d'Heures. Deixa la resta dels seus béns a la seva esposa Beatriu perquè es mantingués sense casar-se i sinó passi al seu parent Alaman. Tots els béns i els seus fills són posats sota la batllia de l'arquebisbe Berenguer Sunifred.*

A.* AEV, carp. XVI, núm. 4.

a. ORDEIG, *Diplomatari de la catedral*, doc. 1607, pp. 891-893.

[In nomine Domini. Ego Bonefilius Tedballi, pecca]tore et indignus, iaceo in infirmitate de[tentus, sed] tamen confidens in misericordia re[demptoris nostre Iesu Christi] facio hoc [testamentum, ut si de ista] infirmitate obiero, sicut in hac pagina script[um est aprehen]derint mei amici atque ele[mosinari]i [...] atque pro [...] disminue[...] Tedmarum Mironis et Reimundum Guillelmi et Amatam Eldemari atque Alamand[um, levit]a et Bea[tricem ...] quibus sit pro[...] et apud fiduciam quam in eis habeo, omnes res meas bene exquirant et pro anima mea [dividant sicut] melius vide[r]int [...] In primis di[mitto ad Sanctum Petrum sedis Vici] nominatim ad ipsam canonicam X uncias auri

Valencie quas michi debet Petrus [Tedbal]li, consang[ui]neus meus [...] alodium eius [...]p]ignore et precipio ipsum alodium tenere et possidere ipsum alodium predicte canonice donec ipsiu[s...] utriusque [.....] uncias predic[ta] et quod remanet ex debito predicto Petro dimitto. Item dimitto iamdicte canonice cubum optimum et tonam op[timam quod] habeo in parochia Sancti Iuliani de Villatorta, excepto ipsam peciam quam tenet Gerbertus clericus per me quam ei precipio XX [...] dum vixerit [...] dimitto Guillelmo, filio meo, cum mansum et alodium quod habeo in parochia sedis Vici quod mihi advenit per maternam vocem [...] et possideat d[...]na ipsam tascam iamdicte canonice Sancti Petri, propter hoc ut sit clericus et canonicus Sancti Petri. Si autem aliquis, ut predictum est, ex iamdic[ta...] in aliquo [contuler]it aut per qualicumque ingenio disrumpere temptaverit precio ut et filius meus Guillelmus predictus et alodium eius remaneat in potesta[te et de]fensione propinquorum [me]orum Tedmari et Reimundi et Amati atque Alamandi. Post obitum autem predicti Guilelmi precipio remanere iamdictum alodium p[redicte] canonice, ita tamen ut si aliquis ex iure predicte canonice auferre voluerit similiter precipio ut revertatur in dominio predictorum propinquorum meorum. Domos namque meas quas habeo in Vico cum clausulis et orto dimitto inter Guillelmum, filium meum, et Arnallum Guilelmi, ut equaliter habeant dum vixerint, et si quis ex illis primus [obierit] illi qui supers[teterit] remaneat, et post obitum vero illorum in iure predicte canonice perveniat. Alodium autem meum quod habeo in parochiam sedis Vi[ci], scilicet ad ipsum Collum de Vico, dimitto ad Reimundum, filium meum, eo modo ut et filiis et alodium habeat Sancta Maria de Stagno pro anima mea et sit eius clericus in perpetu[um] et ita precipio ut si quis ex iure predicte ecclesie auferre voluerit in dominio et potestate predictorum propinquorum revertatur. Hoc autem totum iam predictum est precipio tenere et possidere Beatrici, uxori mee, dum in viduitate permanserit et ut semper donet tascam predictis locis sanctis. Si autem virum duxerit, precipio ut predictus Guillelmus, filius meus, cum alodios quos ei dimitto remaneat in potestate et tuicione predictorum propinquorum, id est Tedmari et Reimundi atque Amati et Alamandi usque ad X annos. Et ad predictam Beatricem remaneat ipsum mansum de Ponto et ipsum de Vitale Iohannis, ut teneat et habeat sine blandimento ullius hominis dum vixerit. Post obitum vero eius remaneant ad iamdictum Guillelmum, filium meum, dum vixerit, sicut dictum est superius. Ipsum autem alodium quod habeo ad ipsum Quer cum duas pecias que sunt ultra riviulo Meritabile dimitto cenobio Sancti Petri Barchinone cum duas filias meas parvulas, ut sint deo dedicate pro anima mea. Alodium autem meum quod habeo in Ezederas dimitto Alamando, propinquo meo, dum vixerit; post obitum vero eius remaneat predicto cenobio. Alodium etiam meum de Monticellis dimitto propinquis meis, filiis Borrelli. Alodium iterum meum quod habeo in Artes dimitto Amato Eldemari, avunculo meo, dum vixerit; post obitum vero eius precipio remanere Alamando predicto. Peciam autem terre quam habeo ad pontem de Vico et aliam quam habeo in Socarads et aliam ultra rivulo Meritabili dimitto ad Arnallum Guillelmi dum vixerit; post obitum vero eius revertatur ad Guillelmum, fi[lium] meum. Ad seniore[m] meum archiepiscopum dimitto omnes debitos quos michi debet cum sex quartas anone ad mensuram Artessi cum vinum quod ibi habeo, excepto h[oc quod] ipse archiepiscopus me misit in fidancia. Et ad domum Guillelmo Guisadi dimitto III quartas anone ad mensuram Artessi et alium quod remanserit precipio per[...]nere debitum Bernardo Guifredi. Decem vero uncias auri quas mihi debet Adalbertus mancipii dimitto archiepiscopo, seniori meo. Quinque autem uncias quas mihi debet Bernardus Ierovardi dimitto cenobium Castri Serris. Viginti autem solidos denariorum quos mihi debet Reimundus Guilelmi de Artessi dimitto ad Bernardum Guifredi. Et alia mea annona tam ex vetere quam ex nova veniente et ex vino precipio accipere terciam partem et solvere meos debitos et quod remanserit pro anima mea. De predicta quoque tercia parte dimitto sextarios X predicto Tedmari. Et ipsam annonam quam mihi debet Isarnus Ichile per fidem factam dimitto ad Reimundum

Guillelmi. Vascula quoque mea tam maiora quam minora cum paria bovum cum equam vasiam et aliam balcianam dimitto ad uxorem predictam. Alodium quoque meum quod habeo in Villanova cum ipsas plantaciones quas ibi habeo factas, cum cubo et tonna qui ibidem sunt, dimitto predictae Beatrice ut habeat in servitio Reimundi Guillelmi, dum in viduitate permanserit, deinde revertatur in iure predicti Guillelmi. Illud quoque alodium quod habeo in Artes et iubeo remanere Alamano post obitum Amati precipio, ut post mortem Alamandi remaneat ad iamdictum Guillelmum, filium meum; post obitum vero eius remaneat ad iam dictam canonicam Sancti Petri Vici. Equam quoque meam nigra dimitto Reimundi Guillelmi, aliam etiam pullinam dimitto ad Marquezam feminam. Pullinum quoque meum dimitto cum guadio quod teneo de Berengario Guitardi in Seva, ad Guillelmum Berengarii. Muletam quoque meam, cum filias meas parvulas, dimitto cenobio Sancti Petri Barchinone. Precipio autem ut si in monasterio predictae noluerint colligere predictas filias meas parvulas cum alodio et mobile quod ibi dimitto remaneant in potestate matris illarum cum alodio et mobile predicto et nutriat illas ad laudamentum predictorum propinquorum illarum. Quatuor quoque uncias auri quas michi debet Raimundus Amati dimitto ei. De annona quoque que prestavi Bernardo Bertrandi dimitto ei sextarios II Precipio etiam ut dum predicta Beatrice permanserit in viduitate teneat alodium quod dimitto Sancte Marie de Stagno, tribuat victum et indumentum ad filium meum Reimundum quod ibi dimitto et interea tascam donet predictae ecclesie; post obitum predicti Reimundi in iure et proprietate perveniat predicta ecclesia. Hoc autem, ut predictum est dimitto in protectione et defensione domni Berengarii archiepiscopi, senioris mei, et rogo bonitatem eius ut sit adiutor et defensor [predictis manu]missoribus meis in quorum potestatem et baiulia dimitto filios meos, ut bene illos custodiant et nutriant et ad hoc ut supradictum est perducatur ut a Domino Deo omnipotenti retributionem accipiant.

Facto testamento IIII kalendas decembris, anno XXXIII regis Philippi.

Sig+ Bonefilii Tedballi qui hoc testamentum scribere iussit et manu pro[pria punc]tatim firmavit atque testibus firmari precepit. Sig+ Tedmari Sig+ Reimundi Guillelmi. Amatus levita sss*. Sig+ Petri Ta[...] Alamandus levita sss* Sig+ Isarni Sig+ Guillelmi Guifredi. Sig+ Guillelmi Berengarii.

Alerandus clericus atque canonicus scripsit hoc et sub sss in prefato die et anno cum litteras fuis in linea XXVII.

148

1093, desembre, 15

Definició. *Berenguer Sunifred, arquebisbe de Tarragona, reconeix a la canònica de Santa Maria de l'Estany el seu domini sobre l'alou que va deixar Bonfill Tedball per tal que el seu fill fos clergue regular. Alhora Bernat Guifred, clergue, entrega el mas Tiribull d'Artés.*

A.* ACB, perg. 1-4-178.

a. BAUCCELLS, *Diplomatari catedral Barcelona. Segle XI*, vol. V, n° 1595, pp. 2470-2472.

In Dei eterni [.. omni]bus sit notum et [...] non sit incognitum [quod Bo]nefilii Tedballi [...] dimisit allodium suu[m...] sicut habetur ibi et contine [tur...] omnibus in se abitis et ad se quocumque modo pertinentibus venerabili loco Sancte Marie qui

vocitatur Stagnum eo tenore ut coniux sua illud teneret et undecimam partem prefate ecclesie fideliter exhiberet, quandiu in viduitate castissime maneret, cum filio suo, quem prefati loci regularem clericum esse precepit. Et interim eadem coniux sua prebeat victum et vestitum prefato puero in eodem loco sicut uni regularium clericorum. Si autem alterum virum duxerit, statim veniat prefatum allodium in dominium eiusdem loci ad suam proprietatem. Cuius alodi dimissionem ego Berengarius, sancta Tarrachonensis ecclesie episcopus et Ausonensis Dei nutu episcopus, consensu et favor totius cleri in episcopali sede Sancti Petri manentis, laudans et corroborans, decerno sive constituo ut idem alodium semper sit solidum et liberum et ab omni inquietudine omnium ominum ibi aliquid mali facere volencium vel quicquam ibi requirentium, securum set iugiter maneat sub dominio et iure eiusdem venerabilis sicut liberum et francium allodium, nihilque functionis neque alicuius executionis neque mihi neque alicui successorum meorum vel ulli vivencium egredia[tur] eodem alodio nisi Sancte Dei genitrici Marie cuius viris et domini est et erit in eternum. Atque autoritate omnipotentis Dei patris et filii et spiritu Sancti, quantum mihi possibile est, iuxta sacrorum canonum auctoritatem absolve et benedictionis copia repleo omnes ex propriis rebus eidem venerabili loco bona impendentes atque, ut id faciat, amoneo et consulo et consulendo permitto. Et ego Bernardus Guifredi clericus, permissione et voluntate eiusdem domni Berengarii, archipresulis, concedo sive trado prefato sanctissimo loco ipsum mansum qui fuit Tiribulli, cum terris et vineis eidem manso pertinentibus et cum omnibus que dici vel nominari possunt, et cum vasis vinariis sive cum ceteris rebus aliquam utilitatem tenentibus, sive eciam cum aliis terries et vineis qua semi in eadem valle circa ipsum mansum et cominus et emimus. Qui mansus est positus in valle Artessi, in parrochia Sancte Marie. Quem mansum prefatus archiepiscopus ita decernit atque constituit esse liberum et francum, ut nichil census neque alicuius redibitionis ullo umquam tempore, neque sibi neque alicui successorum suorum vel ulli viventium, ex eodem manso egrediat, sed semper sit in proprietate prefati loci sicut suum proprium allodium.

Acta scriptura huius libertatis atque donationis XVIII kalendas ianuarii, anno XXX° IIII° regni regis Philippi.

Berengarius, gratia Dei Tarrachonensis archiepiscopus +.* Ricardus sacrista sss*, qui hanc scripturam libertatis et donationis fieri iussi et proprie manus suscriptione testesque firmare rogavi. Et si quis hanc scripturam libertatis et donationis infringere temptaverit, nullo modo facere possit, set ira Dei incurrat et [ana]thematis vincula subi[a]ceat.

Raimundus, Gerundensis archidiaconus.* Remundus sacerdos Atoni sss*. Guillelmus Guisadi *. Remundus sacer sss*. Guilabertus canonicus sss*. Guilielmus diaconus sss.* Raimundus sacerdos sss*. Ermengaudus diaconus sss*. Benedictus sacerdos sss.* Artallus qui hoc confirmo sss.* Ego Bernardus sacerdos qui sicut scriptum es ita confirmo sss.*

Guilelmus lector, qui hoc scripsit sss sub in prephato die et anno quo supra.

[vers 1093]

Querimonia. *L'església d'Osona presenta querella contra els que han usurpat castells, aious, parròquies pertanyents als dominis del bisbe, ardiaca i la canònica. També*

denuncia els preveres que han comprat honors eclesiàstics i tenen capellanies per laics, contra els cavallers que tenen alous de les esglésies i dels clergues, els fills de preveres que s'ordenen pagant, els sacrilegis comesos a la seu episcopal i a altres esglésies del bisbat.

A.* ACV, cal. 9, episc. II, núm. 90.

a. VILLANUEVA, *Viage literario*, tom. VI, ap. XXXVII, pp. 323-325.

b. ORDEIG, *Diplomatari de la catedral*, doc. 1610, pp. 895-896.

Conqueritur sancta Ausonensis ecclesia super Deusdedit Bernardi, qui aufert eidem ecclesie castrum de Monteboio cum omnibus que ad ipsum castrum pertinent, qui debet esse dominicum episcopi. De Amato Olive, qui aufert infra terminum ipsius castri alodium quod Guilelmus sacrista ob remedium anime sue dimisit canonice prescripte sedis. Et in castro Tous auferunt eidem canonice alodium Salliforas. Et in castro de Rigadel, in valle Formosa, auferunt prelibate canonice alodium quod Gaucerandus canonicus ei dimisit. Queritur etiam supra Bermundo Enrici, qui aufert et depredatur ibidem in Galliano alodia iamdicte canonice. Gaucerando Miro, qui aufert tres parroechias de archidiaconatu nostre sedis. De Guilelmi Guisadi et suis, qui diripiunt et depredantur dominicaturas prelibate canonice, videlicet ipsa de Sancto Bauzilio et de Rivolato. Et de Bernardo Guilielmi de Gurbo, qui aufert nostre canonice ecclesiam Sancte Marie de Mesleo cum universis decimis et alodiis et omnibus sibi pertinentibus et de ipso tercio de Granoiariis. Conquerimur de Raimundo Raimundi et Petro, fratre suo, qui auferunt nostre canonice ecclesiam Sancti Ylarii sine ulla ratione. De aliis vero tam magnatibus quam mediocriibus qui auferunt sua predia iniuste nostre sedi et nostre canonice tam in Ausone quam in Oristidano sive in comitatu Minorisse. De ipsis vero presbiteris et clericis non tacemus qui habent emptos ecclesiasticos honores et tenent capellantias per laicales personas, de militibus qui ad suum opus tenent alodia qui debent esse iuri ecclesiarum et devenire in potestate clericorum. De filiis presbiterorum qui iniuste et per datum precium faciunt suum ordinem. De hiis non tacemus qui habent facta sacrilegia in nostra sede et in multis ecclesiis in episcopatu Ausonensi. De ipsis vero querelam facimus qui abent treguam Dei fractam et ad episcopatu Ausonensi eiectam. De ipsis vero qui suas uxores que recte habebant et habent dimissas et alias acceptas. De ipsis vero non tacemus qui miscunt se cum suis parentibus et cum ipsis feminis cum quibus parentes illorum dormierunt. De Poncio Ugoni de Castrofolet conquerimur, qui aufert nostre canonice ipsum alodium de Navarcles, quod mater sua eidem canonice dimisit. Similiter de Raimundo Mironi de Pugo Alto, qui abstulit prescripte canonice in Buadella suum alodium. De Arnallo de Guardia, dicto archidiacono, et de fautoribus eius, qui asalivit nostram sedem et archiepiscopum et depre[da]vit equas nostre canonice et aliorum hominum et vult accipe[re] iniuste filiam Bernardi Guilelmi in uxorem, que est consobrina alie femine cum qua multociens ipse se commiscuit. Iubemus atque admonemus ut Petrus Rigualli, qui habet suam ecclesiam dimissam et ecclesiam Sancti Iohannis cum omnibus que sibi pertinent sub prioraticu acceptam, ut revertatur ad suam propriam ecclesiam Sancte Marie Villebertrandi. Si vero contemptor extiterit, interdicimus eum ab omni divino officio et ab introitu ecclesie.

Riudeperes amb totes les seves pertinences i trenta passes de cementiri. Ricard, sagristà, Berenguer Amalric i la seva esposa Beatriu donen un alou a Sant Pere de Vic en mans dels canonges agustiniana. La donació es fa amb consentiment de l'arquebisbe Berenguer i dels canonges de Sant Pere de Vic.

A.* Arxiu Històric Franciscans Catalunya, Sant Tomàs Riudeperes, perg. 17

[Omni]potente Deo vult indulgentiam promereri, oportet ut piis operibus operam studeat impendere et [...] desinenter in heredi[tatem cum omnisque] in futuro [...] ineretur. Idcirco nos Ricardus, Ausonensis ecclesie sacrista, et Berengarius Amalrici, fratres, cupientes consequi facinorum nostrorum remissionem, concedimus atque [...]abili loco Sancte Marie qui dicitur de Letone, constituto in comitatu Bisullunensi, ecclesiam constructam in honore Sancte Thome apostoli, sitam in Ausonensis [...]trarum cum cimiterio triginta pasum ecclesiasticorum de proprietate nostra in circuito eiusdem ecclesie, cum arboribus in ibi constitutis et cum orto qui est contiguus cimate[rium...]ue libris et signis et omnibus eidem ecclesie pertinentibus. Ego a [...] prephatus Ricardus concedo prelibate ecclesie Sancti Thome condaminam unam positam in vicino [...] quod abeo ultra flumen Gurri, quodcumque potuerit inveniri, cum arboribus diversi generis omnibus in se constitutis, et cum terminis et affrontationibus [...] et cum vineis et domibus ad propium alodium eiusdem loci. Ego vero Berengarius simul cum coniuge [mea Bea]trice de iure proprio con[cedo eius]dem venerabili Sancti [...] intra parrochiam Auson[ensis sedis] Sancti Petri, scilicet ad ipsum [...] cum omnibus iuris [...]tis et cum omnibus [...] possunt que eidem [...] in alodium eiusdem loci cum terminis et affrontationibus et ingressibus et egresibus. Prefate autem ecclesie [...] me et omnium superius [no]minatos donatio facta [venera]bili ecclesie Sancte Marie Letonensis iam prenotate ad proprium alodium eiusdem venerabilis loci Sancte Marie [Letonensis] tenere ut prelib[ate..] ecclesia Sancti Thome cum omnibus que [...] in futuro quocumque modo potuerit ad[veni]re imperpetuum sit a [venerabi]lis loci Sancte Marie Le[tonensis] iugiter manens [...] eiusdem loci et omnium pl[...] loci Sancte Marie prelibate et idem locus Sancti Thome a religiosis clericis dicit [...] teneatur secundum po[...] de eiusdem loci. Quod si [ven]erabilis locus Sancte Marie [...] quod absit, ullo umquam tempore religionem, que modo ibi tenetur, penitus deserverit, clerici inhabitantes predictam Sancti Thome ecclesiam, tamdiu eidem Sancti sit [...]Thome ecclesia, inserviant, quousque prephatus Sancte Marie locus ad veritatis tramitem redeat et eidem religioni servire incipiat. Quod si nec clerici prelibate s[...] me eandem religionem Sancti Augustini custodire vel tenere voluerint, sed eam omnino respuerint prelibatus Sancti Thome locus tamdiu maneat in potestate pos[...] prephatorum locorum eandem religionem quam deserverant resumant et in eisdem locis Deo servire contendant. Prefatum tamen locum non evertant neque destruant [...] et [...]nibus cum omnibus ad se pertinentibus custodiant quo usque religio ibi teneatur a clericis Sancte Marie Letonensis vel ab illis ipsis qui fuerint eiusdem se [...] titulatis tamen eidem loco et hoc expectetur usque ad quinque annos. Et si religio Sancti Augustini intra hunc terminum in eisdem locis non fuerit re[...] hoc quinquenium licitum nobis sit vel propinquis nostris stabilire prephatam ecclesiam Sancti Thome secundum regulam Sancti Augustini ubi melius potuerimus vel potuerint. In [...] autem loco ulla secularis persona, magna vel parva, et aliquis utriusque sexus vivere cuiuslibet ordinis donationem et iurem vel potestatem aliquam non exerceant neque [habeant] nisi prelati et clerici Sancte Marie Letonensis, cuius iuris eadem est ecclesia. Prelatis autem eiusdem Letonensis ecclesie vel clericis illicitum sit eundem Sancti Thome locum cum omnibus alodiis ad eum pertinentibus comutare, vendere vel donare vel quocumque modo alienare. Facta est autem hec donazione assensu domini Berengarii, Terragonensis archiepiscopi, et chanonicorum Ausonensis ecclesie, cui

prephata Sancti Thome ecclesia subiacet, sicut cetera nobiles et libere ecclesie episcopatus. Nos quoque donatores prelibati prephatam donationem pro parentum nostrorum criminum remissione, sed et nos ipsi consequi mereamur perpetuam hereditatem, prelibate ecclesie Sancte Marie decrevimus peragere. Quam sane donationem si nos supra memorati donatores destruere aut deteriorare presumpserimus aut aliquis temerario ausu post nos vel illi cui vel quibus successionem nostrum post nos dimisserimus, iram Dei incurrere se noverit et anathematis perpetuo nexibus conecataru permanevit, donec respiscat. Et hoc emendare secundum instituta canonum non differat.

Acta donationis ista in scriptis anno ab incarnatione Domini nostri millesimo nonagesimo V^o et anno Philippi regis XXX° III° et XVII kalendas februarii.

Berengarius, gratia Dei Terraconensis archiepiscopus +, qui hoc laudo et confirmo, servato iure ecclesie Sancti Petri et succesorum meorum, et iubeo in iam dicto loco sepulturam fieri.

Ricardus sacrista sss. Sig+num Berengarii, donator et confirmator huius donationis. Sig+num Beatricis. Guillelmus Bernardi, clericus et canonicus eiusdem sedis sss. Imprintit Amatus hoc signum sss. Benedictus sacerdos sss. Auro sacerdos sss. Amatus levita sss. Raimundus sacerdos sss. Petrus sacerdos sss. Guifredus sacerdos sss. Arnaldus Raimundi levita sss. Bernardus Giberti prebiter sss. Arnaldi Mironi presbiter sss. Sig+num Gerallus Mironi. Sig+num Mironi Seniofredi. Sig+num Petri Arnalli de [...]

Artallus qui hoc scripsit et subscripsit in prefato die vel anno sss. quo supra.

151

1094, juliol, 18

Convinença. *Berenguer, arquebisbe de Tarragona, amb el consentiment dels canonges, dona a Guillem Ramon de Taradell, clergue i canonge, la dominicatura que la canònica té a Subiradells amb la condició que reconstrueixi l'església de Sant Quirze, edifiqui cacultivi les terres. Guillem Ramon deixa com a penyora la dominicatura de Terrassola amb el producte dels seus esplets.*

A.* ACV, cal. 17, vol. I, núm. 50.

a. ORDEIG, *Diplomatari de la catedral*, doc. 1622, pp. 903-904.

In nomine Domini. Ego Berengarius, gratia Dei Terragonensis archiepiscopus, cum consilio et voluntate canonicorum meorum, tibi Guilelmo Raimundi de Taradello, clerico atque canonico nostre sedis, damus dominicaturam nostre canonice de Subiradels <cum omnibus suis pertinentiis quantum Guilelm de Olono ibi tenebat, habebat vel habere debebat>, quam multis laboribus et placitis a potestate iniquorum hominum tam clericorum quam laicorum qui eam iniuste tenebant ad proprium alodium nostre canonice recuperavimus. Qua propter cum te, iamdicto Guilelmo, ex prelibata dominicatura talem convenienciam et negocium facimus, ut ecclesie Sancti Quirici, que ibi olim frabricata fuit, construas et domos ibi hedifices et alodia excolas et complantes, sicut melius potueris, et pro omni expleta quod ad dominium nostre canonice exinde exire deberet quartam optimi frumenri ad mensuram Vici que nunc currit per unumquemque annum a festa Sancte Marie que est mediante augusto usque in festam Sanctorum Omnium nostre

canonice et nobis dones in sellario nostre canonice et duos porcos optimos aut quatuor solidos de plata optima in vigilia Sancti Petri apostoli que est in mense iunio. Ego vero prelibatus Guilelmus pro iamdicta quarta fromenti et pro prelibatis porcis mitto in pignora seppedite canonice et vobis omnibus prenominatis omnem meam dominicaturam de Terraciola cum universis suis pertinenciis, sicut ego hodie eam teneo et possideo cum omne expleta et censu et servicio quod exinde ad meum opus exire debet, sub tali modo et ordine quod si ego non habuero persolutum iamdictum frumentum et porcos per unumquemque annum quandiu vixero per prelibatos terminos sine aliqua fraude et malo ingenio vobis atque canonice pretaxate habeatis licenciam accipere sine ulla contrarietate ipsam meam dominicaturam de Terraciola cum omni sua expleta que in illo anno ibi Deus dederit. Quod si ego non adimplevero vobis hoc debitum quod superius resonat, si autem non poteritis accipere de ipsa expleta de Terraciola prelibatum debitum, ego alio meo unum mensum transactum post festum Sanctorum Omnium quod vobis minuerim solvam. Quod si non fecero duas libras puri argenti in potestate vestra de mea parte incurrant. Et sicut superius resonat ita sit inter me et vos et Sanctum Petrum, seniore meum, cui ego Guilelmus hanc convenienciam facio illi et suo archiepiscopo suisque canonicis per rectam fidem sine aliqua fraude et engan. Post obitum vero meum sine ulla contrarietate et ullo malo ingenio revertantur in iure et dominio nostre canonice suorumque canonicorum predicta omnia¹ cum omnibus edificiis et complantacionibus quod in prelibata omnia fuerit constructum vel hedificatum. Et aliquis de meis fratribus sive consanguineis non possit in prelibata omnia aliquam vocem neque directum habere neque requirere neque ullum senioraticum districtum neque mandamentum. Et ego iamdictus Guilelmus de prelibatis omnibus causis non habeam licenciam dare in aliqua persona hominum commutare, vendere neque per quodcumque modum neque ingenium alienari. Si quis de nobis supranominatis hanc convenienciam in aliquo fregerit et intra XXX dies non emendaverit duas libras auri puri Sancto Petro suisque canonicis iamdictis componat, et postea hanc convenienciam firma persistat. Et de prelibata dominicatura de Terraciola ego iamdictus Guilelmus non abstram aliquid neque accipiam de ipsa expleta usque quo habeam persolutum iamdictum debitum.

Actum est hoc XV kalendas augusti, anno XXXV regni regis philippi.

Guilelmus Raimundi * Berengarius, gratia Dei Tarraconensis archiepiscopus+.*
Berengarius paraphonista hic adsunt sua scripta sss.*

Alerandus clericus, qui hoc scripsit et sub sss in prefato die et anno, cum litteris suprapositis in IIII linea.

¹ predicta omnia *interlineat*

1094, novembre, 15

Testament. *Artall Gausbert, canonge, atorga el seu testament en que elegeix com mar-messors als seus oncles Ramon Guibert i Guislabert, el prior Bernat de l'Estany, Ramon Llobató i Guillem Miró de Sentfores. Llega a Santa Maria de l'Estany els aious de Terrassola i Oló, llega Sant Joan de Riuprimer i els aious de Riuprimer a la canònica de Vic. Els béns de Fontcuberta els disposa per l'albergueria dels pobres juntament amb altres donacions.*

A.* ACV, cal. 6, núm.1118.

B. Còpia de principis del segle XIII, ACV, cal. 37, L.D., ff. 115v-116r, (*Hoc est testamentum cuiusdam Artalli Ioberti canonici qui dimisit canonice Vici de suis rebus*).

a. ORDEIG, *Diplomatari de la catedral*, doc. 1623, pp. 907-909.

In nomine Domini et salvatoris nostri Ihesu Christi. Ego Artallus Ioberti canonicus Sancti Petri sedis Vici¹, iaceo in lectulo meo in egritudine et sum in mea plena loquella et memoria integra, timeo non subveniat repentina mortis mee et iubeo atque discerno amici mei karissimi Raimundo et Guilaberto, avunculos mei, et Bernardus, priori Sancte Marie de Stagno, et Raimundus Lobatoni et Guilelmus Mironi de Salliforas, propterea precor vos, amici mei, ut si mors michi advenerit de ista egritudine aut antequam alium testamentum fatiam potestatem habeatis avere meum dare et distribuere pro anima mea, sicut ego vobis iniungo. In primis dimitto Domino Deo et Sancte Marie de Stagno omnem meum alodium et domos et vineas et arboribus diversis ieneribus simul cum ipsas ruviras quod habeo infra parrochia Sancti Felicis de Terraciola et Sancta Maria de Olon solide et libere, simul cum ipsam peciam terre que habeo infra parrochiam Sancti Petri sedis Vici, ad ipsam turrem, quam peciam teneant avunculi mei prephati dum vivint, simul cum mea paria bovum. Et concede ad Sancti Iohannis Rivis Meritabilis ipsum clausum que iuxta est, omnem meum directum que habeo in ipso campo quod est super ecclesiam quod terminator usque in torrente et ipsam meam partem de coma que dicitur Rosta et clausos qui sunt subtus domos Lupetii, simul cum ipsa terra que vocant trilia et omnes sacrarios qui in circuitu ecclesie sunt. Et prephata ecclesia simul cum hoc totum quod ei dimitto et cum omnibus suis aliis directis relincho in potestatem channonice sedis Sancti Petri et de avunculis meis prephatis dum vivint, Raimundo atque Guilaberto, ut decantare et inluminare faciant prephatam ecclesiam sicut melius potuerint facere et post eorum obitum simili modo hoc adimpleat channonice prephate sedis. Domos in quibus habito ad ecclesiam Sancti Iohannis sive cum aliis domibus et cum universis alodiis cultis et incultis vineisque cum arboribus diversis ieneris cum molendinis et molendinaribus quod habeo et teneo et possideo infra parrochiam Sancte Eulalie Rivis Meritabilis, simul cum alodio quod fuit Raimundi Guifredi, totum ab integrum relincho ad canonicam Sancti Petri sedis Vici sub eo modo ut avunculi mei Raimundo atque Guilaberto, utrique fratres, hoc totum teneant dum vivunt; et si unus obierit, alius hoc totum habeat et possideat; et tam de pane quam de vino donent exinde tascham ad iamdictam canonicam. Post amborum obitum omnia deveniant solide et libere in iure et dominio iamdicte canoniche propter unam domum ubi Nevia habitat et ipsum alodium quod pertinent ad iamdictas domos, simul cum alodium quod emit de Guilelm Andries, hoc totum remaneat ad iamdictam Neviam et suos heredes, simul cum orto qui iuxta est sub baiolia Raimundi atque Guilaberti et de prelibate canoniche; post eorum obitum remaneat ad iamdictam channonicam. Et iubeo tam avunculi mei quam ipsi canonici donent victum et vestitum

¹ canonicus Sancti Petri sedis Vici *interlineat*

ad Raimundum, fratrem meum, quandiu vixerit. Et obsecro ut faciant michi obsequium per unumquemque annum in die obitus mei et genitoribus meis et fratri meo Guilelmo, cui sit requies. Alodium meum de Fontecooperto ad ipsam albergeriam pauperum de Vico relincho. Alodium meum de Segarra et de Bages Sancte Marie de Stagno relincho. Mulum meum Sancte Marie Rivipullo dimitto simul cum domibus et trilia et alodium quod habeo in Mocons, ubi solitus sum dare ipsam tascham ad prelibatum cenobium, et hoc habeat solidum post obitum Raimundi Arnalli et matris eius. Omnia vascula mea maiora vel minora avunculis meis prephatis et cannonice Sancti Petri relincho simul cum ipso vino que habeo in Mocons. Ipsum debitum quod Arnallus Isarni michi debet et quinque untias auri, unde michi est fideiussor Bertran Raiambal, Guilelmi Mironi et Raimon Lobaton dimitto. Omnem chot meum meliorem et guadengam meliorem ad ipsam albergeriam de Vico dimitto. Alium meum cotum cum guadengam Neviam dimitto. Et concedo Ricardus sacrista almuceliam meam. Alios pannos meos Raimon Iocbert dimitto. Et concedo ad Sancta Maria Stagno sella I cum sotsellas et frenum, simul cum meo mortario de loton. Et concedo albergeria de Vico sestarium I de annona et Sancti Thome apostoli asina I et sastarium I de spelta. Et concedo ad Sancti Iohannis alium sestarium pri lumine. Et concedo ad Sanctam Eulaliam et Raimundum sacerdotem sestarium I. Et concede ad Nevia sestarios II de blad et sestarios II de vino. Alium qui super est tam de pane quam de vinos sestarium I dimitto ad pont de Tezer. Vinum meum quod habeo in Veltregano, exceptus meliorem, Richel et filio suo dimitto. Aliam annonam qui super est dimitto in missis canendis. Et concedo Nevia vitula I. Et illud alodium unde ego et avunculi mei fecimus placitum cum cenobio Sancti Petri Puellarum, Barchinonensis cenobii, habeat eum ipsum cenobium ita sicut scriptura testatur quam fuit facta inter nos et ipsum cenobium. Baiulias meas channonice Sancti Petri et avunculis meis relincho, Raimundo atque Guilaberto. Et dimitto Bellisen, soror mea, XXXII solidos que michi debet de monete Vici.

Actum est hoc XVII kalendas december, anno XXXV Philippi regis regni.

Artallus Gocberti, clericus et chanonicus, qui hoc laudo et confirmo et testes firmare precipio sss.* Sig+num Raimon Lobaton. Sig+num Guilelmi Mironis. Reimundus Guiberti sss.* Sig+num Arnallus Suniarii. Sig+num Raimon, frater eius. Sig+num Galin Iocfre. Sig+num Arnallus Ellemari. Sig+num Lobet. Sig+num Nevia.

Raimundus sacerdos, qui hoc scripsit, cum litteras suprapositas in verso XVI, die et anno sss quo supra.

153

1095, gener, 13

Convinença. *Berenguer, arquebisbe de Tarragona, fa convinença amb el clergue Ponç Ramon, per la qual l'elegeix abat de Santa Maria de Manresa i li dona el feu laical de Sant Pere de Vic, amb la condició que hi hagi en l'esmentada església canonges regulars de Sant Agustí sota la cura del prior Bernat.*

[A]. Original perdut.

B.* Còpia de principis del segle XIII, ACV, cal.37, L.D., f. 2v.

a. ORDEIG, *Diplomatari de la catedral*, doc. 1624, pp. 909-910.

Hec est convenientia facta inter dompnum Berengarium, Terrachonensem archiepiscopum et Poncium Raimundi clericus. Iamdictus namque archiepiscopus eliget

iamdictum Poncium ad habendam abbatiam Sancte Marie de Minorisa et donat ei ipsum fevum laicale Sancti Petri. Tali siquidem deliberatione ut prefatam ecclesiam Sancte Marie semper habeant et teneant clerici regulares qui Deo ibi iuxta Sancti Augustini regula militaverint, et prefatus Poncius non destruat ipsam canonicam nec ex his que, huc usque noscitur, habuisse vel habere, vel habere debet vel deinceps poterit Deo favente acquirere quicqua presumat auferre. Sed omnia que iuris sunt ipsius canonicè inviolabili permaneant securitate, sicut continetur in carta qua Raimundus Amati iubente et consentiente dompno Berengario prefato archiepiscopo, Bernardo priori et sociis eius noscitur fecisse. Ita videlicet ut prelibatus prior eundem locum teneat et cum sociis suis ad religionis perfectionem perpetui concedente Domino perducatur. Prelibatus itaque Poncius convenit propter hoc Berengario, prescripto archiepiscopo, ut sit solidus clericus et canonicus Sancti Petri et ipsius archiepiscopi et serviat ei et successoribus eius episcopis Sancti Petri ipsum honorem sicut homo debet servire suo meliore seniori. Et faciat ei hostes et cavalcas et curtes et placitum et seguimentum quando idem archiepiscopus iusserit et ei opus fuerit. Et adiuvet eum ad tenere et ad habere suum omnem honorem et deffendere guerreiare, ... hodie habet et in antea acquirere potuerit. Et habeat optimum clericum statorem in sedem Sancti Petri presbiterum sicut habuerunt antecessores eius. Prescripta autem ecclesia de Minorisa cum canonica ipsius, semper sit in iussione et subiectione Sancti Petri Sedis Vici et ipsius episcopi et canonicorum eius et quia iuris Sancti Petri noscitur esse, clerici ipsius loci semper faciant Sancto Petro curtes et sinodalia obsequia et quocumque debet facere.

Acta conveniencia idus ianuarii anno XXX V regis Philippi.

Poncius abas +. Berengarius, gratia Dei Terraconensis archiepiscopus +. Sig+num Gerberti Ugonis. Sig+num Raimundi Geriberti. Sig+num Raimundi Guifredi.

Amatus, diaconus, qui hoc scripsit die vel anno sss. quo supra.

154

1095, gener, 20

Adveració testamentària. *Guillem, sagristà d'Àger, i Vida com a marmessors del difunt Guillem sacerdot de Sant Pere d'Àger testimonien la seva darrera voluntat a l'altar de Sant Andreu en presència de Pere abat d'Àger i jutge. Declaren que llegà a Àger els alous que hi tenia i a la canònica de Sant Pere de Vic els béns que tenia a Santa Maria de Folgueroles.*

A.* ACV, cal. 6, núm.1105.

B. Còpia de principis del segle XIII, ACV, cal. 37, L.D., ff. 27r-27v, (*Judicium Guillelmi Aggerensis sacerdotis*).

a. ORDEIG, *Diplomatari de la catedral*, doc. 1625, pp. 910-911.

Sub Trinitatis nomine sacro. Hec est sacramentalis conditio et ultime voluntatis publicatio cuius defuncti nomine Guilelmi que facta est iuxta quarti ordinis modum quemadmodum censetur in libro legum de ultimis voluntatibus morientium hominum et est edita secundum ordinationem Petri Aggerensis abbatis et iudicis, in cuius presencia asistentibus testibus altis clericis et laicis. Ego Guilelmus sacerdos et sacrista Aggerensis et vita laicus iurando testificamur supra altare Sancti Andree quod est in ecclesia Aggerensi, quia vidimus et presentes extitimus quando prefatus defunctus iacens in infirmitate unde obiit quoniam ingravescente langore suum testamentum scribere nequivit suis solummodo verbis instituit et ordinatit qualiter eius possessio post mortem suam

distribueretur. In primis dimisit Sancto Petro de Agger seniori suo custos sacerdos erat omnem annonam et vinum quod habebat in Agger et vineas qua ibi emerat Sancte Marie confessionis eiusdem ecclesie. Omne autem alodium suum de Ausona quod habebat intra parrochiam Sancte Marie de Falgerolis vel in aliis locis canonice Sancti Petri Vici dimisit, tam illud quod ei competeat ex paterna quam ex voce materna quod ipse cum matre et fratribus diviserat et adhuc divisurus erat, et quod plantaverat et qualicumque modo adquisierat. Et postquam hoc tantum prefatus auctor ordinavit immutata ac voluntate ab hac luce migravit in mense novembrio. Nos vero predicti testes hanc condicionem manibus propriis continentes infra spacium VI mensium post eius obitum ut indubitanter credatur nostra coram iudice iuratione supra sacro sanctum altare verum dantes testimonium sic nos audisse et vidisse iurando corroboramus.

Que est facta XIII kalendas februarii, anno XXXV regis Philippi.

Guilelmus sacrista +. Sig+num Vite, nos huius rei testes sumus et sic nos audisse et vidisse iuramus. Sig+num Borrelli. Sig+num Geriberti, Sig+num Poncii, nos sumus auditores. Ermemiro sacer sss Petrus sacer sss. Bernardus levita sss. Petrus abbas Aggerensis et iudex qui hoc legaliter publicando confirmat sss.

Reimundus sacerdos qui scripsit die et anno quo supra sss

155

1095, gener, 22

Adveració testamentària. *Publicació sacramental testament Artall Gausbert, canonge de Vic, en presència del sagristà Ricard sobre l'altar de Sant Joan de Vic. Actuen com marmessors els seus oncles Ramon Guibert i Guislabert el prior Santa Maria de l'Estany, Ramon Llobató i Guillem Miró de Sentfores. Fa donacions a Santa Maria de l'Estany de béns a Terrassola i Oló, a la canònica de Vic béns a Sant Joan de Riuprimer, a l'albergueria dóna els béns de Fontcoberta entre altres donacions. Abans de morir i amb la presència de l'arquebisbe Berenguer va avançar la donació dels béns de Sant Joan a la canònica de Vic.*

[A]. Original perdut.

B.* Còpia de principis del segle XIII, ACV, cal. 37, L.D., ff. 24r-25v, (*Iudicium et testamentum Artalli Ioberti clerici et canonici Sancti Petri*).

In Christe nomine. Hec est sacramentalis conditio ultime voluntatis cuiusdam defuncti nomine Artallus Ioberti canonicus Sancti Petri sedis Vici. Est autem facta secundum ordinationem Ricardi sacriste et iudicis atque secundum modum legis Libri Iudicialis in qua decretum est qualiter confici et confirmari debeant ultime voluntates morientium hominum. Ideoque nos testes Arnallus Suniarii et Raimundi frater eius et Nevia qui iussu prephati defuncti in suo testamento ad confirmandam eius voluntatem firmatores accessimus intra spacium VI mensium post prenotati defuncti obitum iurando super altare Sancti Iohannis qui est fundatus intra ecclesia Sancti Petri sedis Vici, quia vidimus et audivimus quando predictus auctor huius scripture volumptatis iacet in egritudine detentus unde obit suum testamentum scribere iussit quod ore proprio dictavit et conlaudavit atque manu propria firmavit distributoribus suarum rerum Raimundo atque Guilaberto avunculi sui et Bernardus priori Sancte Marie de Stagno et Raimundus Lobatoni et Guilelmus Mironi de Salliforas precepit atque instituit taliter res suas

distribuere. In primis dimisit domino Deo et Sancte Marie de Stagno omnem suum alodium et domos et vineas et arboribus de diversis generibus simul cum ipsas ruviras quod habebat infra parrochia Sancte Felicis de Terraciola et Sancta Maria de Olo solide et et libere simul cum ipsam peciam terre quam habebat infra parrochiam Sancti Petri sedis Vici, ad ipsam Turrem, quam peciam teneant avunculi sui prephati dum vivunt. simul cum sua paria bovum. Et dimisit Sancti Iohannis Rivismeritabilis ipsum clausum qui iuxta est et omnem suum directum que habebat in campum quod est super ecclesiam, quod terminatur usque in torrentem et ipsam suam partem de cuma que dicitur Rosta et clausos qui sunt subtus domos Lupecii, simul cum ipsa terra que vocant trilia et omnes sacrarios qui in circuitu ecclesie sunt. Et prephata ecclesia simul cum totum quod ei dimisit et cum omnibus suis aliis directis relinquit in potestatem canonice sedis Sancti Petri et de avunculis suis prephatis dum vivunt Raimundo atque Guilaberto ut decantare et inluminare faciant prephatam ecclesiam sicut melius potuerint facere. Et post eorum obitum simili modo hoc adimpleant canonice prephate sedis. Domos in quibus habitabat ad ecclesiam Sancti Iohannis sive cum aliis domibus et eum universis alodiis cultis et incultis vineisque cum arboribus diversis generis, cum molendinis et molendinaribus quod habebat et tenebat et possidebat infra parrochiam Sancte Eulalie Rivismeritabilis simul cum alodio quod fuit Raimundi Gaufredi, totum ab integrum dimisit ad canonicam Sancti Petri sedis Vici sub eo modo ut avunculi sui Raimundo atque Guilaberto utrique fratres hoc totum teneant dum vivunt et si unus obierit altus hoc totum habeat et possideat, et tam de pane quam de vino donent exinde ipsam tascham ad iam dictam canonicam. Post amborum obitum omnia deveniant solide et libere in iure et dominio iam dicte canonice, preter domum ubi Nevia habitat et ipsum alodium quod pertinet ad iam dictas domos simul eum alodio quod emit de Guilelmum Andries hoc totum dimisit ad iam dictam Neviam et suos heredes simul cum orto qui iuxta est, sub baiolia Raimundi atque Guilaberti et de prelibate canonice. Post eorum obitum remaneat ad iam dictam canonicam. Et iussit tam avunculi sui quam ipsi canonici donent victum et vestitum ad Raimundum fratrem suum quandiu vixerit. Et rogavit ut faciant ei obsequium per unumquemque annum in die obitus sui et genitoribus suis et fratri suo Guilelmo cui sit requies. Alodium suum de Fontequooporto ad ipsam albergeriam de Vico pauperum relinquit. Alodium suum de Segarra de Bages Sancte Marie de Stagno dimisit. Mulum suum Sancte Marie de Rivipullo dimisit, simul cum domibus et triliis et alodium quod habebat in Mocons ubi solebat dare ipsam tascham ad prelibatum cenobium, et hoc habeat solidum post obitum Raimundi Arnalli et matris eius. Omnia vascula sua maiora vel minora avunculis suis prephatis et canonice sancti Petri relinquit, simul cum ipso vino quod habebat in Mocons. Ipsum debitum quod Arnallus Isarn debebat ei et quinque uncias auri unde erat ei fideiussor Bertran Reimbal, Guilelmi Mironi et Raimon Lobaton dimisit. Omne cotum suum meliorem et guadengam meliorem ad ipsam albergeriam de Vico dimisit. Alium suum chotum cum guadengam Nevia dimisit. Et dimisit Ricardus sacrista suam almuceliam. Alios pannos suos Raimon Iocbert dimisit. Et dimisit Sancta Maria de Stagno sella I cum sotsellas et frenum vel cum ipso mortario de loton. Et dimisit ad albergeria de Vico sextarium I de annona. Et Sancti Thome apostoli asina et sextarium I de spelta. Et dimisit ad Sancti Iohannis alium sextarium pro lumine. Et dimisit ad Sanctam Eulaliam et Raimundum sacerdotem sextarium I. Et dimisit ad Neviam sextarios II de blad et sextarios il de vino. Alium qui super est tam de pane quam de vino sextarium unum dimisit ad pont de Tezer. Vinum que habebat in Veltregano exceptus meliorem Richel et filio suo dimisit. Aliam annonam qui super est dimisit in missis canendis. Et dimisit Neviam vitula I. Et illud alodium unde ille et avunculi sui fecerunt placitum cum cenobio Sancti Petri Puellarum Barchinonensis cenobii habeat eum ipsum cenobium, ita sicut scriptura testatur quam fuit facta inter nos et ipsum cenobium, baiolias suas canonice Sancti Petri

et avunculis suis dimisit Raimundo atque Guilaberto. Et dimisit Belissen sororem suam XXXII solidos denariorum de monete Vici. Postquam autem hec omnia a prephato conditore ita ordinata fuit per scripturam sui testamenti sicut superius inserta est venit dompnus Berengarius archiepiscopus ad eum causa visitationis et ipse Artallus dedit ei suam confessionem de suis propriis peccatis et per consilium dompni archiepiscopi et ceteris fratribus qui ibidem aderant dimisit suam propriam voluntatem et omnem seculum et omnibus pompis eius et mutavit ex parte suam voluntatem ex suo alodio quam antea ordinaverat per scripturam sui testamenti videlicet ex omne suum alodium quod habebat infra parrochiam Sancte Eulalie Rivismeritabilis, id est ecclesiam Sancti Iohannis Rivismeritabilis et domibus et sacrariis qui in circuitu sunt cum aliis domibus et alodis cultis et incultis et molendinis et molendinaribus et vineis et arboribus quod habebat pro qualicumque modo vel voce quantum infra predicta parrochia habebat et tenebat totum ab integrum tradidit donavit atque dimisit in manu Berengarii domni archiepiscopi ad opus canonice Sancti Petri sedis Vici per suis solummodo verbis. Et sub tali modo et ordine ut prelibati avunculus suis Raimundus atque Guilabertus sint exinde prepositi et baiuli per vocem canonice. Et expleta que inde exierit haberet iam dictam canonica ipsam medietatem et prelibati Raimundus atque Guilabertus haberent aliam medietatem. Post amborum obitum omne hoc alodium deveniret in iure et dominio prelibate canonice. Et hoc fecit iam dictus Artallus in presencia Ricardi sacriste et Bernardus Guifredi de Artes et Berengarii Tedbaldi et Raimundi Geraldí de Bas et Guilaberti avunculi sui. Et omnibus sui altris rebus tam mobilibus quam immobilibus iussit stare suum testamentum prelibatus Artallus clericus atque canonicus quam suo proprio ore dictavit laudavit atque sua manu confirmavit. Ideoque nos predicti Bernardus et Guilabertus qui hoc vidimus et iniunctum habuimus a prefato conditore per suis solum modo verbis voluntate ordinationis eius infra spacium sex mensium post eius obitum promulgamus et coram dompno Ricardo sacriste et legis latore et testibus subterius annotati. Et ut indubitanter a cunctis credatur nostris propriis manibus supra altare Sancti Iohannis in sede Vico iuramus. Et tam nostra quam iudicis et testamentum corroboramus seu corroborari iusimus. Postquam vero hec omnia ordinata sunt a prephato auctore, in ebdomada III mensis ianuarii, die dominica, non immutata hac voluntate, feria III^a post prelibata die dominica ab hoc seculo discessit.

Late conditiones VIII kalendas marcii, anno XXXV regnante Philippo rege.

Ego Ricardus sacrista et lator iuris hoc corroboro sss. Bernardo sss priori. Bernardus sacer sss. Guilabertus cannonicus sss. Reimundus Guiberti sss Sig+num Arnallo Suniarii. Sig+num Raimundus Suniarii. Sig+num Nevia nos huius rei testes sumus et iuratores. Sig+num Lupecii. Sig+num Galin Iocfre. Berengarius et levita. Benedictus sacerdos sss.

Raimundus sacerdos qui hoc scripsit cum litteras supra positas in vereso 1 et emendatas sss die et anno quo supra,

1096, abril, 17

Dotació de canonge. *Guerau Guilabert i la seva esposa Ermessenda donen a la canònica de Vic i al seu fill Arnau Guerau per la seva dotació com a clergue i canonge de Sant Pere l'alou de Medians a Santa Cecília de Voltregà.*

[A]. Original perdut.

B.* Còpia de principis del segle XIII, ACV, cal. 37, L.D., f. 127v, (*Carta alodii de Medians quod est in parrochia Sancte Cecilie*).

a. ORDEIG, *Diplomatari de la catedral*, doc 1639, p. 922.

In nomine Domini. Ego Geraldus Guilaberti et uxori mee Ermesindis, donatores sumus domino Deo et Sancti Petri Vicensi sedis et ad suam canonicam, et ad Arnallo Geraldi, clericum atque canonicum Sancti Petri, donamus namque ipsum meum alodium quod habeo in Medians, ipsam medietatem per suam hereditatem, in tali conventu ut tu Arnallus iamdictus habeas et teneas in vita tua, et donet tascham canonicam Sancti Petri dum vixeris. Post suum obitum, solidum et liberum, deveniat ad canonicam Sancti Petri. Et est ipsum alodium in comitatu Ausone, in parrochia Sancte Cecilie de Veltregano, in locum iamdictum Medians. Et habet affrontaciones ipsum alodium: a parte orientis in torrente, de meridie in Soretzs, de occiduo in Pugols, de circii in Burada. Quantum infra istas IIII affrontaciones includunt et circumeunt sic damus ipsam medietatem ad canonicam Sancti Petri. Et ipsam donacionem fuit factam in presenciam archiepiscopus Berengarius et Guillelmus Raimundi archidiaconus atque Ricardus sacriste et aliorum clericorum. Et est manifestum quod alodium de nostro iure tradimus in potestate canonicam Sancti Petri. Si quis autem hoc tibi disrumpere temptaverit et ullo modo facere possit, set in duplo componat et cum sua melioracione.

Actum est hoc XV kalendas madii, anno XXXVI regni regis Philippi.

Sig+num Gerallus Guilaberti. Sig+num Ermesindis qui hanc donacionem fecimus et firmavimus firmarique rogavimus. Sig+num Petrus Guilaberti. Sig+num Arnallus Ysarni. Sig+num Mironi Amati. Guillelmus Raimundi +. Remundus Guiberti sss. Fulcho clericus sss. Poncius sss. levita. Reimundus Mironi sss. Reimundus Fulcho prepositus sss. Arnallus subdiaconus sss.

Alerandus clericus atque canonicus qui hoc scripsit et sub sss. in prefato die et anno, et in septima linea litteris rasis.

1097, gener, 13

Nomenament d'ardiaca. *Berenguer Sunifred com arquebisbe de Tarragona entrega l'ardiaconat de Vic a Bernat Bernat clergue, tal com el tenia Bernat Umbert junt amb dos masos a la parròquia de Vic. Bernat s'encomana i jura fidelitat al bisbe i es compromet a defensar l'honor de la Seu de Vic i de l'abadia de Sant Joan de Ripoll, a ser clergue soliu del prelat i els seus successors, servint-lo en totes les host i cavalcades que faci i exercint les tasques pròpies de l'ardiaconat.*

[A]. Original perdut.

B.* Còpia del segle XII, AEV, vol. IV, núm. 47.

a. ORDEIG, *Diplomatari de la catedral*, doc.1645, pp. 927-928.

In Dei nomine. Hec est convenientia que facta est inter domnum Berengarium

Terraconensem archiepiscopum et Bernardum clericum, filius Bernardi Ermengaudi. Dono namque predictus archiepiscopus ad prephatum Bernardum clericum ipsum archidiaconatum sedis Sancti Petri de Vico sicut Bernardus Umberti adquisivit et tenuit per predictum archiepiscopum cum duobus mansis que sunt in parrochia Sancti Petri sedis Vici predicti. Et ipse Bernardus comendat se suis propriis manibus ad prefatum archiepiscopum. Et convenit ei ut iuret fidelitatem et adiutorium et ut sit ei adiutor ad tenere et habere omnem suum honorem quem hodie habet et in antea acquirere potuerit et ea que sunt vel ut esse debent, iure Sancti Petri canonici et abaciam Sancti Iohannis Rivipollentis, cum omnibus suis directis contra cunctos homines vel feminas qui hoc ei tulerint aut tollent aut tollere voluerint. Et semper sit suus homo fidelis et serviat ei sicut homo debet servire suo meliori seniori et sit clericus solidus Sancti Petri et prefato archiepiscopo et successoribus suis. Et faciat in ipsa sede et in ipso toto episcopatu quod archidiaconus debet facere et sit ille in festivitibus precipuis et in omnibus sinodis in sede Sancti Petri et accipiat censum ab ipsis presbiteris quod archidiaconus debet accipere et ad impleat ibi ordinem suum, et faciat iamdicto archiepiscopo ostes et kavalcades et concilia et seguimentum et cortes et placitos quando predictus archiepiscopus iamdicto archidiacono iusserit per se aut per suum nuntium. Et in ipsas hostes vel cavalcadas ubi archiepiscopus non perexerit per se ipsum, prefatus archidiaconus pergat cum militibus quos habuerit ex iamdicto archidiaconatu si idem archiepiscopus ei iusserit. Et in prima quatuor tempora recipiat ordinem diaconii. Et non donet quicquam de ipso archidiaconatu nec destruat ipsum honorem, set hec meliorare et ampliare studeat in servicio Sancti Petri et ipsius archiepiscopi.

Actum est hoc idus ianuarii, anno XXXVII regni regis Philippi.

Bernardus archidiaconus sss. Ricardus sacrista sss. Berengarius, gratia Dei Terraconensis archiepiscopus +. Guilbertus sss. Berengarius canonicus sss.

Petrus levita qui hoc translatum scripsi die et anno.

158

1097, agost, 28

Adveració testamentària. *Publicació sacramental del testament d'Ermemir sacerdot a l'altar de Sant Joan de Vic davant el sagristà Ricard. Declara va establir llegats a la canònica de Vic, a l'arquebisbe Berenguer i a altres institucions.*

A.* ACV, cal. 6, núm. 1119.

a. ORDEIG, *Diplomatari de la catedral*, doc.1649, pp. 930-931.

In nomine Domini. Hec est sacramentalis condicio et ultime voluntatis publicacio cuiusdam Ermemirus, sacer defuncto, que facta est secundum ordinationem Richardus sacriste, in cuius presencia presentibus aliis testibus Guilelmus Sanlani, et Petrus Guilaberti et Arnallus Languardi iurando testificamus supra altare sancti Ioanis sede Vicum quia vidimus et presentes eramus quando prefatus Ermemirus, sacer defuncto iacens in infirmitate unde obiit secundum suum testamentum quod nobis presentibus ante se scribere fecit et postea manibus propriis firmavit, instituit et ordinavit qualiter per manumissores suos videlicet istos suprascriptos omnia possessio post mortem suam distribueretur. In primis dimisit pro anima sua ad Domino Deo et ad chanonicam Sancti Petri sedis Vici, omnem suum alodium id sunt terris et vineis, casas, casalibus, ortis, ortalibus suum directu m qui est legitimum et franchum arboribus et ex diversis generibus

qui est in locum que dicunt Chastellum vel in eius terminis. Et in alio loco sua porcione qui ad illi contigit de ipsa vinea qui est ad Solaneles, ad Suribas cum ipsas comparaciones que illut feci de Berengarius Guilaberti in cunctisque locis simul cum asina I maiore. Hoc totum dimito in tali conventu ut teneat frater eius Guielmus in vita sua. Et donent per unumquemque annum libram I cere, post obitum suum remaneat ad eiusdem canonicum solidum et liberum. Et dimisit ipsas plantas quod ipse tenebant quas abebat factas super canonicum Sancti Petri vel super archiepiscopo, aut eius predicto. Et sua porcione de ipsum molendinum que dicunt Solela dimisit ad fratre suo iamdicto. Et dimisit ad archiepiscopo sextario I expelte cum emina I ordei et emines III vini pro anima eius. Et ad Sancta Maria Riopullenti cenobi sextario I expelte, et alium de vino pro anima sua. Et ad Sancta Cecilie dimisit emina I ordei cum sextario I expelte et sextario I vini. Et barila I qui fuit de Guilabertus Isarni. Et dimisit ad Sancti Iacobi Frontiani sextarios II inter panem et vinum. Et ad opera Sancti Martini de Veltragani similiter. Et ad Sancta Maria Stagnum emina I expelte et cum alia vini. Et dimisit ad Sancti Petri Castrumsere cenobii migeria I annone. Et ad opera de pontum Tedzer inter panem et vinum migera I. Et ad Sancti Iacobi Fruntiano pecia I terre complantata vinee sicut in scriptura sua resonat cum barilo I. Et ad Guielmus Garterem suum, tona I cum barilo I que vocant camel. Et ad Bernarnus Guifredi barila I qui fuit de Guilaberti. Et ad sancta Cecilia sacrario I qui est subtus alium quem Ichlanum fratre suum dimisit ut teneat sacerdos quem missam cantet supra altare Sancta Cecilia. Et alios sacrarios qui remanent dimisit ad filiolo meo nomine Berengarius Geralli atque Petrus fratri suo. Et ad Berengarium prescriptum medietatem de unum pullino asino. Et ad Berengarius sacerdos emina I ordei et alia vini. Et ad Arnallus Petroni solido I denariorum. Et ad Guielmus fratri suo asina I cum escono I cum ipsa tabula I et archa I tam in lectili quam in superlectili vel cum ipsa ferramenta, exceptus hoc quod superius inscriptum est. Et dimisit hoc qui remanent manumissores meos donent pro anima mea ubi melius viderint. Postquam autem hec ordinavit immutata hac voluntate ab hoc seculo discessit transhacto mense marcii.

Hactum est hoc II kalendas september, anno XXX VIII Filipi regis.

Sig+num Guielmus Sanlani. Sig+num Petroni Guilaberti. Sig+num Arnallus Languardi nos huius rei testes sumus et ut credatur si nos vidise et audise manibus propriis iuramus coram iudice et testibus quia vidimus et audivimus quando prefatus auctor ordinavit per scripturam sui testamenti quem ipse proprio ore dictavit et more soliro suam subscripcione propria manu firmavit.

Ego Ricardus sacriste lator iuris hoc corroboro sss* Petrus Arnau sss*

1098, març, 6

Sínodo de reforma. *Berenguer, arquebisbe de Tarragona, Bernat arquebisbe de Toledo i legat papal, Folc, bisbe de Barcelona, Pere, bisbe de Roda, i l'abat Bernat de Ripoll reunits al claustre de la seu de Vic, junt amb molts clergues i laics, inquireixen sobre l'ardiaconat i la cabiscolia que són retinguts injustament. Després de la renúncia el béns de la cabiscolia són aplicats als clergues regulars que han acceptat viure a la seu de Vic. A més se'ls dota amb els drets sobre el mercat de Vic, teloneus i cases a prop de l'absis de Sant Pere i un molí construït a la riera.*

A.* ACV, cal. 9, episc. II, núm. 91.

a. FLÓREZ, *España Sagrada*, ap. XIX, pp.297-300.

b. ORDEIG, *Diplomatari de la catedral*, doc. 1650, pp. 931-933.

Anno Dominice incarnationis millesimo nonagesimo septimo, residente domno Berengario archiepiscopo in sua propria sede beatorum apostolorum Petri et Pauli, cum legato romano Bernardo nomine atque cum Fulchone, Barchinonensi episcopo, et cum Petro Rotensi episcopo et cum Bernardo, abbate Rivipollenti, sive cum magna katerva religiosorum virorum, tam clericorum quam monachorum seu laicorum nobilium intus in ipsa claustra. Ipsi vero prelibati presules cum iussione legati Romani multi inquisierunt de statu eiusdem sedis, quomodo erat ordinata in officio archidiaconatus et capitiscolie et audierunt orationem archidiaconi et primicherii quomodo intromissi fuerunt in his honoribus. Secundum vero rationem quam archidiaconus et primicherius ex inde reddiderunt, decreverunt religiosi episcopi et clerici quod iniuste tenerent ipsas honores. Suscipientes namque iudicium archidiaconus et primicherius compuncti, timore Dei obedientes precepta antichorum patrum dimiserunt ipsas honores in potestate Berengarii prelibati episcopi. Legatus namque Romanus et episcopi hoc videntes gratias Deo reddiderunt et archiepiscopum prenotatum obsecraverunt ut ipsam capitiscoliam daret ad chanonicos qui sine proprio in sede prelibata beatorum apostolorum deservissent. Ego vero prelibatus Berengarius archiepiscopus Terrachonensis, obediens precibus legati romani iamdicti et episcoporum vel abbatum et religiosorum virorum, mee spontanee voluntati atque cum assensu Bernardi archidiaconi et Ricardi sacriste et aliorum chanonicorum nostre sedis, dono vobis Guilaberto et Berengario et Reimundo Atoni et Seniofredo qui susceptam abeatis kanonichalem vitam et vultis vivere kanonice in Vicensi sedem prelibatam capitiscoliam quam Petrus Guillelmi iuste reliquit. Ita ut sicut idem Petrus et pater eius eam tenuerunt et abuerunt ab hodierno die et deinceps vos eam tenete in ecclesia et extra ecclesiam decimas et primicias¹ domos et alodia culta et inculta, sicut pertinet et pertinere ad eundem honorem debet et expendatis omnem ipsam espletam que de ipsa honore exierit, sicut melius videritis in victu et vestitu vestro et de ipsis clericis quos vos susceperitis in vestra societate sub regulari ordine. Addo etiam vobis huic dono merchatum universum ville Vici et toloneos et raphegas sicut episcopus huius sedis tenuit et abuit que omnia olim fuerunt data ad regulares clericos qui hic antiquitus fuerunt sicut scriptura testatur. Insuper etiam dono ego prelibatus archiepiscopus mee kanonice et vobis regulares clericis omnes domos et clibanum, et ortos et ferragenales quod abeo in villa Vici non longe ab absida Sancti Petri per vocem Guillelmi episcopi, avunculi mei sive per Adalbertum archidiaconum, simul cum ipso molendino quem ego construxi in ipsa riera Rivi Meritabilis que non longe distat ab ipsa kanonica, cum additamento de mensuris pani et vini et olei et censum carnis sicut exire debet ad opus Sancti Petri et meo de merchato Vici et de Chintana kanonice et vestro iuri universa dono atque confirmo. Si vero per aliquod chasu evenerit ut in futuro tempore ab hac sede sive kanonicha defuerint regulares clerici cuncta que superius inserta sunt teneant et possideant in

¹ *Fragment borrat.*

perpetuum illi kanonici qui tenuerint prescriptam kanonicam. Et expendant omnia expleta intus in refectorio et in obsequio ospitum et pauperum.² Hec autem omnia superius inserta dono atque trado vobis et successoribus vestris qui in supra taxata Vicensi sede et kanonica vivere voluerint *in communi societatem*³ ut ab hodierno die et tempore secure et quiete teneatis et possideatis et kanonice ex inde viviatis et secundum instituta Sanctorum Patrum fidelissimi dispensatores existatis in susceptionem ospitum et sustentatione peregrinorum et in homnibus gradibus ecclesie bene ministrando. Ut mereamini audire a Domino Ihesu Christo: “Euge servi boni et fideles quarum super hoc fuisti mihi fidelis supra multa vos constituam intra [...] domini gaudium domini vestri”. Sic autem hec omnia pretaxata inconvulsa vobis tribuo abenda ut neque comes, neque successores meus archiepiscopus, sive episcopus neque ulla parva vel magna persona aliquid ex inde minuare vel extrahere audeat ullo modo. Quod si quis fecerit et Deo honore non dederit et per violenciam hoc donum dirumpere temptaverit in primis a liminibus Sancte Dei ecclesie extraneus fiat et veniant super eum universas maledictiones veteris hac novi testamenti et dum in hoc corpore vivit nisi resipuerit cum Iuda, Domini proditore, in infernum nodatur abhernis igneis existat, et sit anatema marenacha usque in adventu Domini nostri Ihesu Christi. Et insuper X libras auri puri choactus nostre kanonice et kanonicis in ibi Deo degentibus persolvat. Qui autem adiutores hac tutores vel defensores huius sancte institutionis extiterint benedictionem et retributionem a Domino mereantur abere et audire in die magno: “Venite benedicti patris mei percipite vobis paratum regnum a constitutione mundi”⁴. Factum hoc donum presentaverunt ut ipsi iamdicti kanonici hoc totum supradictum secure et quiete teneant et possideant et post eo *in perpetuum*⁵ ipsi kanonici qui hanc sedem et kanonicam tenuerint et decantaverint.

Ego Bernardus, Toletane ecclesie archiepiscopus et Sancte Romane ecclesie legatus, hoc donum confirmo regularibus clericis in sede Sancti Petri Vicensis. Fulchone, gratia Dei Barchinonensis episcopus + *

Actum est hoc II nonas marcii, anno XXX VIII rege Philipi.

Berengarius, gratia Dei Terragonensis archiepiscopus +*. Bernardus archidiaconus sss.* Alamandus, levita sss.* Ricardus sacrista sss.* Raimundus Guillelmus +* Reimundus Guiberti sss.* Remundus Atoni sss.* Remundus Fulco sss.* W. presbiter* Poncius sss.* Benedictus sacerdos sss.* Petrus Arnalli sss.*

Ermengaudus diachonus scripsit et sub sss. in prefato die vel anno cum litteris rasis et enmendatis

² *Afagit posteriorment en l'espai que es va deixar en l'original per anotar altres donacions:* Qui vero hoc donum per aliquod ingenium seu per aliquam ocasionem, tam magna vel parva persona, infringere voluerit apostolica auctoritate et iacula nostri ordinis maledictus et excommunicatus permaneat usque in adventum Domini nostri Ihesuchristi .

³ *Escrit sobre un text borrat*

⁴ *Afagit posteriorment:* Et sciatur a cunctis ominibus qui iamdicti chanonici de suis facultatibus quas in comune possidebant quingentas mancusatas iamdicto archiepiscopo.

⁵ *Escrit sobre un text borrat.*

1098, març, 13

Restitució. *Berenguer, arquebisbe de Tarragona i bisbe d'Osona, per no perjudicar els interessos de Sant Joan de Ripoll renuncia a tots els drets que té sobre ella i li retorna tots els seus béns a Bernat, comte de Besalú.*

A.* ACA, Cancelleria, Ramon Berenguer III, núm. 59.

a. FERRER, *Diplomatari monestir Sant Joan Abadesses*, n° 46, pp. 94-96.

b. BAIGES, I. *Els pergamins Arxiu Comtal de Barcelona de Ramon Berenguer II*, vol II, n° 315, pp. 601-603.

Anno Dominice Incarnacionis nonagesimo octavo post millesimum. Domnus Berengarius, sancte Tarrachonensis ecclesie episcopus et Ausonensis episcopus, divino compunctus amore atque moviens me acquisitionem quam fecerat de abbatia sancti Iohannis Rivipollentis qui dicitur de Abbatissis, ob esset tibi eidem loco vel sibi quocumque temporibus aut post mortem eius, aut etiam eo vivente dimisit de reliquit [...] et diffinium eandem abbatiam sancti Ioanis cum omnibus que sui iuris sunt ubique terrarum, tam cum his que antiquiter eadem ecclesia obtinuit vel quocumque modo tenuit vel abuit, vel abere debuit quam cum his que moderno tempore ab aliquibus adquisisse dinoscitur in potestatem eiusdem sancti Iohannis atque in manum domni Bernardi, comitis Bisullunensis, quam diffinicionem omnino facio abso omni subplantacione. Ego prephatus Berengarius, Tarraconensis archiepiscopi de omnibus que idem Sanctus Iohanes abet vel abere debet in his comitatibus scilicet, Rivipollensi, Ausonensi, Bergitanensi, Cerritaniensi, Confluento, Vallespirensi, Rossilionensi, Bisullunensi, Petralatensi, Impuritanensi, Gerundensi et Barchinonensi ac Urgellensi, sicut ullo unquam tempore melius sciuntur esse vel fuisse sancti Iohannis. In his comitatibus quicquid aliquibus dedi tam clericis quam laicis de honore sancti Iohannis omnia diffinio et reddo eidem sancto Iohanni, non solum terras et mansos sed etiam ecclesias et capellanas atque baiulias ita quod per meam donacionem vel vocem, amplius non valeant illa requirere, vel abere vel quocumque modo retinere, sed sint cuncta in adspertura et in dominicatura sancti Iohannis. Omnes etiam illos fevos quos avunculus meus Guilielmus episcopus dedit de honore sancti Iohannis et ego post illum dedi vel etiam in eius vita, similiter ex toto reddo et dimitto sancto Iohanni omnem dominicaturam sancti Quirici que est in comitatu Ausonensi et omnem ipsam de Clavedellis et ipsam de Pino et ipsam dominicaturam de Petrafita, cum ipsa domo quam construxi iuxta ecclesiam sancti Petri, ita ut ex hinc illa domus sit propria sancti Iohannis cum omnibus hedificiis ibi factis et omnem dominicaturam de Vico et ipsum mansum de Tonna quem nullus unquam dedi, et siquid aliud est in omni terra quod possit de prebendi fuisse vel esse sancti Iohannis. Cuius diffinicionis et evacuacionis pactum ita firmum et autenticum esse dispono atque confirmo quod nec michi, nec alicui persone, liceat infringere vel in quocumque divellere sed eternum obtineat robur omne tempore. Si qua vero persona in crastinum, magna vel parva, secularis vel ecclesiastica contra hanc mee diffinicionis auctoritatem venire temptaverit [...] que diffinio auferre vel retinere atque in quocumque molestare presumpserit, post quam semel bis et tercio fuerit ommonita nisi statim emendaverit, excomunicacionis subiaceat posita extra limina omnium ecclesiarum Dei donec resipiscat et ad dignam satisfactionem veneat; et quandiu in ipsa excomunicacionis rebellione permanserit nullus christianus ei ave dicat, neque celebrare cum eo convivium presumat neque societate osculi cocibeat, sed separata a Dominici corporis et sanguinis participacione atque humanitate sepulture carens anathemati quod Deus marcinatura subiaceat, donec digne satisfaciat et cannonice resipiscat.

Acta scriptura III idus marcii, anno XXX° VIII regni regis Philippi.

Berengarius, gratia Dei Terraconensis archiepiscopus +* qui hanc diffinicionem feci, firmavi, firmarique rogavi et hanc excomunicacionem feci et laudo. Raimundus, archidiaconus et abbas.* Sig+num Udalardi, vicecomitis. Sig+num Willelmi Bernardi de Duocastella. Sig+num Arnalli Arnalli de Lerc sss archidiaconi de Guardia. Sig+num Berengarii Arnalli. Sig+num Petri Raimundi de Mata. Sig+num Raimundi Maiafredi sss. Sig+num Guisalli de Luca. Sig+num Bernardi Ermengaudi de Medalla.

Iohannes, clericus sancti Petri Rivipollensis ecclesie qui hanc diffinicionem scripsit cum litteris dampnatis in VII línea prephato die et sss anno.

161

1098, novembre, 6

Donació. *Ponç Ramon amb el consentiment de l'arquebisbe Berenguer, Ponç Guerau, Ramon Guifré, Ramon Geribert i Bernat Berenguer entre altres dona l'església de Santa Maria de Manresa al prior Bernat perquè introdueixi la regla de Sant Agustí.*

[A]. Original perdut.

B.* Terrassa, Arxiu Sant Esperit, *Textum Evangeliorum*, ff. 87v-88r.

Quam mos plerisque in oleuit fidelibus ut pro animarum suarum remedio ex his que temporaliter perfrui videntur aliquid conferant omnipotenti Deo quatenus per huius modi commercium consequi valeant eterne vite stipendium. Id circo ego Poncius Raimundi cum assensu atque consilio domni Berengarii Terragonensis archiepiscopus suorumque clericorum necnon et cum consilio Poncii Geralli atque Raimundi Guifredi, Raimundi Geriberti et Bernardi Berengarii aliorumque multorum tam clericorum quam laicorum unanimiter in huius modi negocio faciencium trado atque mea elecctione committo ecclesia Sancte Marie intra Minorisam civitatis menia constructe tibi Bernardo priori et Arnallo Bonifilii sacerdoti predicte ecclesie et clericis eiusdem loci, cum ceteris qui ibi venerint Deo sub tuo regimine regulariter famulantibus. Tali modo ut tu prephatus Bernardus fias prior istius loci omnibus diebus vite tue, post tuum obitum ipsi clerici prescripte ecclesie Minorise eligat prior de illius congregacione aut aliunde cum consilio domni archiepiscopi¹. Ea scilicet condicione ut ipsum locum in quantum poteritis aut melius studeatis reformare et sancti Augustini regulam ibi perpetuo indesinenter teneatis et ut neque ego neque aliqua secularis vel ecclesiastica persona hoc vobis presumat auferre, neque ex his que ibi a fidelibus collata sunt quicquam demere, nec ipsum locum conetur destruere. Ego igitur Poncius prephatus concedo prelibate ecclesie cunctaque aut presens nocatur habere vel in antea abuerit vel per quodlibet modum adquisierit cum capellaniis et ecclesiis et omnibus quod ad prephatum locum pertinent vel pertinere debent, excepta ipsa dominicatura quam exinde solitus sunt tenere. Tali videlicet racione ut hec omnia teneatis et vestro iure possideatis et tanquam fideles dispensatores secundum quod vestrum decet ordinem in Christi ecclesieque ipsius necessitatibus negociemini ad libitum vestrum in omnibus quibus vobis melius visum fuerit erogetis. Hanc autem scripturam si quis destruere vel annullare temere conatus fuerit vel prephato priori et clerici ipsius sub sancti Augustini regula domino ibidem famulantibus auferre vel iminere

¹ *Esberrat*: Terragonensis.

prephatum locum presumpserit donec satisfaciatur omnipotentis Dei iram incurrere se noverit et anathematis nexibus constrictus perpetua pena multandus permanebit.

Acta huius modi conscriptio VIII idus novembris, anno XXX° VIII° regis Philipphi.

Poncius abba +.* ego qui hanc electionem facio et firmo et firmare rogo. Sig+num Raimundi Guifredi. Sig+num Bernardi Berengarii. Sig+num Bernardi Uzalardi. Sig+num Petri Bermundi. Sig+num Arnalli Raimundi.

Bernardus clericus qui cartam illam scripsit vocitatur cuius translatum.

162

1099, gener, 7

Testament. *Berenguer, arquebisbe de Tarragona i bisbe d'Osona, atorga el seu testament en que elegeix com marmessors a l'abat Bernat de Ripoll, el prior Bernat de Santa Maria l'Estany, Guillem Guisad, Ramon Ató, Bernat Guifred, Pere Amalric i Berenguer Seniofred d'Artés. Llega a la canònica de Vic els castells del Quer i Torroella, els alous dins el terme de Lluçà i les batllies de Voltregà, així com l'encunyació de la moneda. Posa aquests béns donats a la canònica sota la batllia del comte Ramon Berenguer III, comte de Barcelona, per tal que el defensi.*

A.* AEV, vol. XIII, núm. 20.

B. Còpia de principis del segle XIII, ACV, cal. 37, L.D., ff. 13v-14r, (*Testamentum Berengarii archiepiscopi Terragonensis*).

a. ORDEIG, *Diplomatari de la catedral*, doc. 1653, pp. 935-936.

In nomine sancte et individue Trinitatis. Ego Berengarius archiepiscopus Tarragonensis nimio langore preventus, timeo repentine mortis interitum. Ideoque tam plenum habeo sensum et memoriam integram hunc testamentum scribere facio me inordinatis meis rebus aut antequam aliud testamentum faciam ultimum diem claudam. Qua propter mandoatque constituo ut sint distributores rerum mearum, Bernardus Rivipollensis abba, et Bernardus prior Stagni et Guilelmus Guisadi et Reimundus Attonis et Bernardus Guifredi, et Petrus Amalrici et Berengarius Seniofredi de Artes. Quibus precipio ut si ex hac infirmitate humanis rebus excessero, ita distribuat omnes facultates meas sicut in hoc testamento subterius ordinaverò. In prima dimitto domino Deo et canonice Sancti Petri sedis Vici castrum illud quod dicitur Cher cum omnibus sibi pertinentibus, que ad usum hominum dici vel nominari possunt, tal illud quod michi contigit ex parentum successione quam illud quod postea ibi augmentavi vel in circuitu eius emi. Iterum dimitto eidem canonice castrum quod dicitur Turricella cum ecclesia Sancte Eulalie, cum decimis et primiciis et oblationibus et cum alodiis et suis omnibus directis et cum omnibus baiuliis quas in circuitu eius habeo ut redimant canonici eius medietatem decimarum X libras argenti de potestate Guilelmi Borrelli. Adhuc et ei dimitto omnes alodios quos habeo infra terminos castri Luciani nominatim illud quod dicunt de Ulzina simul cum altris et insuper ipsam turrem de Fredario, cum omnibus sibi pertinentibus et ipsum quod dicunt Garrigos, quod frater meus michi dimiserat in vita mea. Dimitto quoque ei omnes baiulias meas quas habeo infra terminos castri Veltregani, cum alodis et omnibus pertinentiis sicut resonat in illa carta quam ego feci et firmavi iam dicte canonice. Adhuc etiam eidem canonice dimitto omnem meum mobilem ubicumque eum habeo vel habere debeo, ut omnipotens Deus et apostolus Petrus propicius sit omnibus peccatis meis. Dimitto atque cenobio Sancte Marie Rivipollentis illud alodium

quod frater meus Gaucerandus michi dimisit in Rivolato, et concedo Sancte Marie de Stagno ipsas comparationes quas emi in Rivolato, cum vineis que ibi sunt, cum alodio pariter de Curnudellis quod fuit de Raimundo Guilelmi de Eveg et redimat illud de potestate Berengarii Amalrici tantum quantum resonat in scriptura impignorationis eius et predicta ecclesia Sancte Marie teneat et habeat illud quod ego ibi teneo et habeo donec ali ut redimat de hinc totum possideat et Sancte Marie de Arteso unum tapetum cum duobus almozeis et unum turibulum argenteum dimitto. Per cussura quoque Vicencis ville numismatis quam actenus habui dimitto canonice Sancti Petri sicut resonat in suo privilegio et in carta. Castra autem et alodia et baiulias et mobile et omnia que superius dimitto Sancto Petro sedis Vici et canonice ipsius dimitto in baiulia Dei et eiusdem apostoli et omnium sanctorum, et sedem et omnem episcopatum et omnia que ad eum pertinent et in baiulia dompni Raimundi Berengarii comitis Barchinonensis ut ipse deffendat et adiusvet tenere et habere et possidere hoc totum predictae canonice. Si quis autem huius testamenti temere violator extiteri fiat ut sacrilegus et devastator ecclesie habeatur et cum Iuda traditore participatus abenis igneis in inferno constrictus per omnia secula crucietur, et tandiu anathema maranata fiat donec recipiscat et Ausonensis ecclesie satisfaciat. Omnem autem rerum mobile quod superius dimitto precipio meis elemosinariis ut sicut melius viderint ita pro anima mea distribuant.

Factum istum testamentum VII idus ianuarii, anno XXXVIII regis Filippi.

Sig+num Berengarii Terrachonensis archiepiecopi qui obnixa egritudine scribere nomen meum non potui propria manu set punctatim firmavi et testes firmare rogavi. Sig+num Petri Amalrici. Sig+num Berengarii Seniofredi. Sig+num Udalcherii Petri. Raimundus Atoni sacer sss. Ermengaudus diaconus sss. Bernardus sacer sss. Sig+num Petri Olibe. Bernardus abbas sss. Petrus abbas Aggerens sss. Bernardus prior sss. Sig+num Raimundi Guitardi. Sig+num Rufe. Petrus Arnalli sss. Berengarius Eriballi clericus et canonicus Sancti Petri. + Bernardus archidiaconus. sss Guilelmus Guisadi. Sig+num Bernardi Guilelmi filli eius. Sig+num Petri Raimundi de Taradel. Sig+num Berengari Ermengaudi. Sig+num Raimundi Arnalli de Veltregano. Sig+num Bernardi Bernardi. Sig+num Dalmacii Ermengaudi. Sig+num Bernardi Berenger. Sig+num Bernardi. Sig+num Ennegoni. Sig+num Bernardi Dalmacii sss Guillelmus Guifredi sss. Sig+num Arnalli.

Ermengaudus Guilelmi qui hoc scripsit et sub sss prefato die vel anno, aum litterts suprapositisa in .IIIs. Ilnea.

163

1099, maig, 1

Butlla papal. *El papa Urbà II en butlla adreçada a Ricard prior i altres membres de la canònica de Vic els atorga protecció de la seu apostòlica. Els hi confirma les possessions, prebendes i honors que té i el dret d'elegir bisbe.*

A.* ACV, cal. 9, episc. II, núm. 96.

B. Còpia interpolada. ACV, cal. 37, vol. 6, núm. 31.

C. Còpia del XII, ACV, cal. 9, episc. II, núm. 79.

D. Còpia segle XVII, ACV, cal. 6, núm. 2719.

E. Còpia segle XVIII, ACV, cal. 6, núm. 2720.

a. VILLANUEVA, *Viage literario*, Tom VI, ap. 5, pp. 248-250.

Urbanus episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio Ricardo priori et eius fratribus in ecclesia Sanctorum apostolorum Petri et Pauli apud Ausonam canonicam vitam professi eorumque successoribus in eadem religione persistentibus in perpetuum. Pie postulatio voluntatis effectum debet sequente compleri, quatinus sinceritas laudabiliter enitescat, et utilitas postulata vires indubitanter assumat. Quia igitur vos, o filii in Christo karissimi, per divinam gratiam aspirati, mores vestros sub regulis vite disciplina coercere, et comunitate, secundum sanctorum patrum institutionem, omnipotenti Domino deservire proposuistis. Nos votis vestris paterno congratulamur affectu. Unde etiam benignitate debita in pertimur assensum vite namque canonicam ordinem, quem professi estis, presentis privilegii auctoritate firmamus.¹ Vobis itaque, vestrisque successoribus in eadem religione permansuris, perpetuo possidenda sancimus, que in presenciarum pro communis victus sustentatione possidere videmini: videlicet, honorem capitiscule cum decimis et alodiis universis, cum omnibus sibi pertinentibus, mercatum cum teloneis et rafigis, cum Quintana et cum furno et omnes domos, quas Guillelmus Raimundi, clericus, tenet cum ortis et ferragenale, et molendino. Item castellum Keri cum omnibus ad ipsum pertinentibus et cetera universa, que bone memorie Berengarius episcopus² tradidit, et scriptorium suorum indicium, tam vivens, quam moriens, confirmavit.³ Universas preterea Ausonensis ecclesie prebendas seu dispensaciones aut honores quas odie possidetis vos, qui auctore Deo, vitam canonicam,⁴ sive quas clericorum quidam obtinent, qui necdum propriis abrenuntiaverunt, comunitatis vestre usibus confirmamus, quocumque tempore illas aperiri contigerit, et quecumque⁵ concessione pontificum, liberalitate principum, vel oblatione fidelium iuste atque canonicè⁶ adipisci, firma tibi tuisque successoribus et illibata permaneant. Ad hec decernimus, ut defuncto vestre ecclesie episcopo, successoris electione in vestro potissimum vestrorumque successorum, qui vixerint, deliberatione persistat. Id ipsum de universis ecclesie seu claustra vestri prepositis sive dispensatoribus eligendis perpetuo observandum censemur.⁷ Si quis igitur in crastinum archiepiscopus aut episcopus, imperator aut rex, princeps, dux, comes, vicecomes, iudex aut ecclesiastica quelibet secularis ve persona, hanc nostre constitutionis paginam sciens contram eam venire temptaverit,⁸ secundo terciove comoniti, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, et a sacratissimo corpore ac sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Ihesu Christi alienus fiat, atque in districte ultionis subiaceat. Cunctis autem eidem loco iusta servantibus sit pax Domini nostri Ihesu Christi, quatinus et hic fructum bone actionis percipiant, et apud districtum iudicem premia eterne pacis

¹ Et ne cui post professionem exhibitam proprium quid habere, neve sine prepositi vel congregationis licentia, de claustra discedere liceat interdiximus, tam vos quam vestra omnia sedis apostolice protectione munimus. *Paràgraf suprimet.*

² Archiepiscopus canonicè Ausonensi. *Afegit a la interpol·lació*

³ Ceteraque alodia seu parroechias que iure canonicè Ausonensi debent esse in expensione canonicorum nostra auctoritate confirmamus. *Afegit a la interpol·lació*

⁴ ducere cupitis. *Afegit a la interpol·lació.*

⁵ deinceps. *Afegit a la interpol·lació.*

⁶ potenter. *Afegit a la interpol·lació.*

⁷ Dignitatem et honorem quem Ausonensis ecclesia actenus habuit super omnes ecclesias sui episcopii precipimus atque confirmamus ut abeat et possideat in perpetuum. *Afegit a la interpol·lació.*

⁸ Seu contra canonicos in Ausonensi ecclesia persistentibus molestiam fecerit. *Afegit a la interpol·lació.*

inveniant. Amen.

Scriptum per manum Petri, notarii regionarii et scriniarii sacri palacio.

Datum Rome, apud Beatum Petrum, per manum Iohannis Sancte Romane ecclesie diaconi cardinalis, kalendis mai, indictione VII^a, anno dominice incarnationes M^o XC^o IX°. Bene valete. Pontificatus autem domni Urbani secundi pape XII°.

164

1099, juny, 6

Testament. *Geribert Guillem, canonge, atorga el seu testament en el que elegeix com marmessors a Bernat Berenguer, Pere Berenguer, Guillem sacerdot i Amat Salomó. Fa donacions a la canònica de Vic, Santa Eugènia de Berga, l'albergueria, a Sant Tomàs de Riudeperes i als seus dos nebots Bernat Berenguer i Pere Berenguer a qui llega les seves cases a Vic en servei de la catedral.*

A.* ACV, cal. 6, núm. 1546.

B. Còpia de principis del segle XIII, ACV, cal. 37, L.D., ff. 45r-45v, (*Hoc est testamentum Giriberti, clerici et canonici*).

a. ORDEIG, *Diplomatari de la catedral*, doc. 1656, pp. 939-940.

In nomine Domini. Ego Geribertus prolis Guilelmi, canonicus Sancti Petri sedis Vici iaceo in nimia egritudine et timeo ne supervenia michi mors repentina, propterea eligo manumissores, id est Bernardus Berengarius et Petrus Berengarii et Guilelmus sacer et Amatus Salamoni, ut si mors michi advenerit antequam alium faciam testamentum licenciam habeant manumissores mei iam dicti ut aprehendant meum avere mobile et immobile et distribuunt et donent pro anima mea sicut ego ita iniungo . In primis dimitto a domino Deo et Sancti Petri et ipsa canonica ipsum mas que nominatur ad Pod. Dimitto ad ipsa canonica sestens VI de vino et II de blad ad novo veniente. Dimitto ad Sancte Eugenie sestario I ordei et alio de vini et ad Guilelmun sacer presbiter Sancte Eugenia similiter. Ad Ospicium de Vico migera I ordei et alia vini. Ad Sancti Tomas sestario I inter panem et vinum. Dimitto ad Berengarius Raimundi ipsum alodium qui fuit de Orucia cum ipsas casas que ibidem sunt et ipsa a arca que est in ipsas domos de Vici et quartum I, cum ipsa inpignoratione que abeo de Sancto Nicolao. Et dimitto ad Guilelmus Geribertus gaudenga I optima et reddeo ad Guilelmus Geribertus berrilia I qui fuit sua. Et ad Guilelmus sacer gonnella I optima et ad Mironi lector kapa mea. Et relinquo ad nepotes meos ad Bernardus Berengarii et ad Petrus Berengarii ipsum meum alodium que ego abeo in totisque locis que ego habeo et teneo, terris et vineis cum domibus et arboribus et omnibus edificiis, exceptus ipsum alodium que superius resonat que abeo dimissum. Et ipsos domos.que abeo in villa Vici sic dimitto ad nepotes meos iam dictos, ad servitio Sancti Petri. Et relinquo ipsum meum mobile et ipsa mea vexella maiore vel minore pro anima mea. Et ipsum blad de vedre et vini ad mea vestimenta. Et ad novo veniente de pane et vino quod Deus dederit ipsum meum directum que abero debeo in totisque locis sic dimitto pro anima mea in ecclesiis et sacerdotibus propter Deum et remedium anime mee, exceptos meos presolutos debitos.

Actum est hoc VII idus iunii, anno XXXVIII regni regis Philippi.

Sig+num Geribertus qui hunc testamentum scribere iussit et firmavit et ad testes

firmare rogavit. Sig+num Petrus. Sig+num Petrus.

Guilelmus ypodiaconus qui hoc scripsit die vel anno quod sss supra.

165

1099, juny, 14

Convinença. *Ponç Guerau, vescomte de Girona, dona a Bernat Ermengol, als seus fills i nets que siguin clergues, la capellania de Roda amb les seves oblacions i béns, el feu que Pere Guillem tingué per ell a la Mora, el feu que Guitard Ermemir va tenir per ell al servei de Sant Pere.*

[A]. Original perdut.

B.* ACV, cal. 6, núm. 334.

a. ORDEIG, *Diplomatari de la catedral*, doc. 1657, p. 940.

Quia lex precipit ut in omnibus causis scripture intercurrent. Ego Poncius vicecomes ad noticiam volo deducere cunctorum qualiter dono tibi Bernardus Ermengaudi et filiis tuis et nepotibus qui clerici fuerint. Dono etiam vobis ipsam capellaniam de Roda cum suis oblationibus et pertinentiis simul cum ipsum fevum quod Petrus Guilelmi tenuit per me in ipsa Mora. Dono namque vobis predictis ipsam staturiam et fevum quod Guitardus Ermemiri et pater eius Ermemirus, sacer, tenuit per me in servicio Sancti Petri. Nos autem predicti hunc donum recipient convenimus vobis bono esse et fideles et ad vestrum servicium. Ego autem predictus vicecomes convenio vobis tollere voluerint vel minuaverint et sim vobis agarent contra cunctos homines vel feminas.

Actum est hoc XVIII kalendas iulii, anno XXXVIII regis Philippi.

Poncius vicecomes +. Sig+num Guilelmi Bernardi. Sig+num Berengarii Ermemiri.

Guilelmus clericus qui hoc scripsit die et anno quo sss supra.

166

1099, juliol, 26

Restitució. *Guisla, vídua de Pere Amat Manlleu, excomunicada durant molt temps per l'església de Santa Maria de Manlleu la retorna a la canònica de la seu de Vic en mans de l'arquebisbe Berenguer. A més li entrega, tal com havia disposat el seu marit, l'alou que retenia injustament Ramon Riembau dins la parròquia de la seu de Vic, prop de Pratnarbonès, i suplica que se celebri l'aniversari de la mort del seu marit.*

[A]. Original perdut.

B.* Còpia de principis del segle XIII, ACV, cal. 37, L.D., ff. 114r-114v, (*Hec est carta qualiter ecclesia de Mesleo est de ecclesie Vicensis*).

a. ORDEIG, *Diplomatari de la catedral*, doc. 1659, pp. 941-943.

Patulum sit universis hominibus presentibus sive ad futuris quam ego Guilia femina uxor que fui Petri Amati de Mesleo, adveni in sede beatorum apostolorum Petri et Pauli sitam in Ausonensi comitatu, recognoscens me esse culpabilem et per prolixa tempora anatematizata seu ab omni ecclesia sequestrata pro ecclesiam sancte Marie de Mesleo quam ego et alii per meum donum iniuste detinebamur que debebat esse directum prenotate sedis sueque canonice. Qua propter ego pretaxata Guilia timens finem vite mee volui sustinere iacula excomunicacionis, grata voluntate meoque spontaneo animo reddo atque dimitto prescriptam ecclesiam sancte Marie de Mesleo cum omnibus decimis et primiciis et oblacionibus et universis alodiis sibi pertinentibus, aliisque alodiis quamvis sint in diversis locis Deo beatorumque apostolorum Petri et Pauli sueque canonice in manu domni Berengarii archiepiscopi suorumque canonicorum in ibi degencium in presencia Guillelmi Raimundi atque Arberti fratrem seu multorum clericorum et laicorum qui ad hoc spectaculum venerant. In super etiam deducere volo ad noticiam omnium hominum quia Petrus Amati vir meus precepit michi ut alodium quod habebat infra parrochiam Vicensi sedis non multum longe a Prato Narbonensi, illa vero quod Raimundus Reiamballi tenebat dedissem prefate canonice pro anima patris sui et matris atque sue et mee. Ego vero iamdicta Guilia annuens iussionem et voluntatem viri mei Petri, dono atque trado omne illud alodium quod Reimundus Reiamballi per vim et iniuste tenebat intra parrochiam Vicensi sedis ad prelibatam canonicam ad suum proprium alodium cum domibus et affrontacionibus et pertinenciis et utilitatibus et exitibus et regressibus et pratis universis. Obsecro namque ut pro anima Petri cuius hoc alodium fuit habeat partem in omnibus elemosinis et sacrificiis que erunt Deo et sancto Petro infra munificencia prelibate sedis sive per unum quemque annum proprium aniversarium sit pro eius anima specialiter adimpletum. Prelibata omnia que superius inserta sunt, in dominio et potestate pretaxate canonice sedis sancti Petri sui que archiepiscopi Berengarii atque canonicorum Deo ibi famulancium ad proprium alodium dono atque trado ut ab odierno die et deinceps universa teneant et possideant atque in perpetuum sub prefixo tenore et ordine perfruantur. Quisquis persona magna vel minima episcopus aut comes in aliquo hoc donum infringere tempstaverit primum quadruplam compositionem prefate sedis sueque canonice atque canonicorum ibi degencium faciat, insuper a liminibus sancte ecclesie et a consorcio sancte christianitatis extraneus fiat et cum Iuda proditore ab eius igneis in infernum nodatus existat atque anatema marenacha usque in adventum Domini excommunicatus et maledictus permaneat nisi ad satisfactionem venerit. Postea vero hec scriptura donaciones inconvulsa permaneat.

Acta sunt hec sub anno millesimo nonagésimo nono incarnationis Ihesu Christi salvatoris et in die VII kalendas augusti, regisque Philippi quadragesimo anno.

Berengarius, gratia Dei Terragonensis archiepiscopus +. Sig+num Guilie prelibate qui hoc donum laudo et confirmo et in potestate sancti Petri sueque canonice et senioris mei dompni Berengarii archiepiscopi suorumque canonicorum libenti animo trado et de beneficiis canonice duas libras argenti sicut nunc in moneta monetatur meis manibus accipio . Bernardus archidiaconus sss. Fulchone gratia Dei Barchinonensis episcopus +. Sig+num Guillelmi Raimundi. Sig+num Arberti. Sig+num Ermengaudi Ebrini. Sig+num Raimundi Guillelmi. Guilabertus canonicus sss. Berengarius Eriballi clericus et canonicus sancti Petri. + Guillelmus Raimundi. + Raimundus Atoni sss

1099, agost, 6

Restitució. *Guifred Isarn de Savassona juntament amb al seva muller Emma reconeixen que retenien injustament un alou que Sendred, clergue i canonge, llegà al seu fill Bernat en servei de l'esmentada seu acudint al refectori de la canònica.*

A.* ACV, cal. 9, episc. II, núm. 93.

a. ORDEIG, *Diplomatari de la catedral*, doc.1660, pp. 943-944.

Ad noticiam cunctorum hominum presentium et futurorum deducere volumus qualiter Guifredus Isarni de Savasona et uxor eius, nomine Emma, iniuste detinebant alodium quod erat directum nostre canonice, illud videlicet quod Sendredus sacerdos, clericus et canonicus Sancti Petri Vicensi sedis dimisit, sicut continetur in suo iudicio, ad Bernardum, filium suum, ut habuisset eum in servicio sedis Sancti Petri et dedisset exinde tascam prelibate sedis ex omnibus fructibus inde collectis. Ipse vero iamdictus Guifredus, audiens vocem Sancti Petri, venit intus refectorio iamdicte canonice et recognovit omnem illud alodium quod iamdictus Sendredus dimisit filio suo Bernardo et prefate canonice esse directum sedis Sancti Petri sueque canonice et dimisit eum proprium alodium cum librum vite canonice in manu Berengarii archiepiscopi suorumque canonicorum et in presentia Guilelmus Raimundi et Ricardi sacriste et Guilaberti, avunculi sui, et Raimundi Atonis et aliorum multorum tam clericorum quam laicorum. Ideoque ego, iamdictus archiepiscopus, cum assensu canonicorum nostre sedis, et quia iamdictus Guifredus non coactus sed timore Dei compunctus sponte dimisit universum illud alodium, sicut dictum est, Sendredi sacerdotis Bernardique, filii sui, damus ei illud uxori que sue Emme et uni filii sui, quem ipse elegerit, post suum discessum, sub eo modo et tenore ut ab odierno die et deinceps iamdictum alodium teneant et possideant in servicio nostre canonice et ex pane et vino quod in omni alodio Deus dederit tascam nostre canonice et nostro preposito per unumquemque annum donetis. Post discessum vero iamdicti Guifredi uxori que sue prescripte ac filii sui quem ipse elegerit omnem alodium Bernardi Sendredi quod ei evenerat per vocem Sendredi, patris sui, cum domibus et universis alodiis cultis et incultis, vineisque cum arboribus diversis generis, deveniant in iure et dominio iamdicte canonice suorumque canonicorum cum omnibus suis affrontacionibus et pertinenciis et exitibus et regresibus. Sunt autem hec omnia in Ausone comitatu, infra parochia Sancti Stephani de Tavernoles et Sancti Petri de Castanadel. Si quis hec scriptura dirumpere voluerit quadruplam compositionem Sancto Petro et predicte canonice faciat atque anathematis vinculo subiaceat quousque satisfactionem faciat.

Actum est hoc VIII idus augusti, anno XL regni regis Philippi.

Sig+num Guifredi Isarni. Sig+num Emma, qui hoc laudamus et confirmamus. Sig+num Fulconi Raimundi de Tavarted. Sig+num Petri Reiamballi. Berengarius, gratia Dei Terragonensis archiepiscopus +.* Ricardus sacrista sss.* Guilabertus canonicus sss.* Reimundus Guiberti sss.* Remundus Atoni sss.*

1099, agost, 31

Dotació de canonge. *Arnau Argemir i Engelsia lliuren a la canònica de Sant Pere de Vic dues peces de terra que tenen al comtat d'Osona, a la parròquia de Sant Hipòlit de Voltregà, una de les quals comprada a l'arquebisbe Berenguer amb la condició que ells i el seu fill Bernat, canonge de la seu, en tindran l'usdefruit mentre visquin i pagaran tasca de pa i vi als prepòsits de la canònica.*

A.* ACV, cal. 6, núm. 1898.

a. ORDEIG, *Diplomatari de la catedral*, doc.1662, p. 945.

In nomine Domini. Ego Arnallus Argemiri et Engelsie, uxor mea, donatores sumus Deo et canonice Santi Petri sedis Vici alodium nostrum quod habemus infra parrochiam Sancti Ipoliti, id sunt duas pecias, unam super viam qui vadit ad Solarium Raimundi Arnalli et aliam que emi de archiepiscopo Berengario que est in ipsa trilia suptus ecclesiam Sancti Ipoliti. Iamdictas duas pecias habeat iamdicta canonica et suos canonicos nunc et in perpetuum ad proprietatem. Insuper etiam dono atque confirmo pretaxate canonice omnem ereditatem quam debet contingi ex me et uxori mea Engilsindis ad Bernardum, filium nostrum, canonicum ex prelibata sede, quam ereditatem convenimus ut non valeat minus quam uni ex filiis melioribus nostris. Sunt autem hec omnia in Ausone comitatum, infra iamdicta parochiam Sancti Ypoliti. Et advenerunt nobis per parentorum et per emptionem sive per omnes voces. Et sicut superius resonat ita damus iamdicte canonice ipsas duas pecias ad proprium alodium et ipsam ereditatem nos et filius noster iamdictus teneamus in vita nostra per vocem canonice et suorum canonicorum et ex pane et vino per unumquemque annum demus ipsam tascam ad prepositos iamdicte canonice. Post obitum vero nostrum ipsam ereditatem deveniat in iure et dominio predictae canonice suorumque canonicorum sine ulla fraude et engan. Si quis hoc disrumpere voluerit, quadruplum compositionem faciat iamdicte canonice atque anatemis vinculo subiaceat.

Actum est hoc II kalendas septembris, anno XL Philippi regis.

Sig+num Arnalli Argemiri. Sig+num Engelsie. Nos qui hoc puncto nostrarum manuum firmamus et laudamus et testes firmare rogamus. Sig+num Raimundi Arnalli. Sig+num Guillelmi Arnalli. Sig+num Berengarii Arnalli. Bernardus subdiaconus +* Guilelmus diachonus sss., qui hoc vidi et audivi*

Alerandus canonicus, qui hoc scripsit st sub sss in prefato die et anno.

1099, agost, 31

Convinença. *Els canonges de la seu de Sant Pere fan una convinença amb Ramon Arnau, castlà de Voltregà, per la qual li encomanen les batllies de Voltregà que la canònica de Vic té per veu del bisbe Guillem i l'arquebisbe Berenguer, amb el dret de percebre la meitat dels serveis i rèdits d'aquestes batllies.*

[A]. Original perdut

B.* Còpia de l'any 1178, AEV, vol. IX, núm. 25.

C. Còpia de principis del segle XIII, ACV, cal. 37, L.D., ff.133r-133v, (*Carta de quibusdam baiulii et convenienciis*).

a. ORDEIG, *Diplomatari de la catedral*, doc.1663, p. 946.

Hec est convenientia que est facta inter canonicam sedis Sancti Petri Ausonensis et canonicos eiusdem sedis et Raimundum Arnalli, castellanum de Vultregano. Comendant namque canonici iamdictae sedis ad eundem Raimundum Arnalli ipsas baiulias de Vultregano quas iamdicta canonica abet per vocem domni Guillelmi pontificis et Berengarii archiepiscopi, ut bene eas defendat et custodiat et malum in eis non faciat et ex placitis et serviciis et redditis que de iamdictis baiuliis solebat exire ad opus iamdicti Berengarii archiepiscopi abeat medietatem iamdictus Raimundus Arnalli per manus canonicas et per manus canonicorum suorum et aliam medietatem retinent iamdicti canonici ad dominium de iamdicta canonica. Nominatim sunt hec baiulie: ipsa de Guillelmi Sanlani et alia Mironi Durandi et tertia et quarta Petri et Sendredi, fratrum, quintam Atonis Galindi cum suis fratribus, sextam Olibani Ollegari et ipsa de Guillelmi Sendredi. Propter hoc quod iamdicti canonici comendant mihi Raimundi Arnalli, ego prelibatus Raimundus convenio ut ab hodierno die et deinceps prelibate canonicas et canonicis ibi Deo servientibus ut sim fidelis eorum de omni honore quod iamdicta canonica et prelibati canonici tenent et abent et abere debent infra terminos castri Vultregani et adiuvem ad tenere et ad defendere et ad gueregare ipsum honorem sicut melius potuero per rectam fidem sine engan contra cunctos homines et feminas, et post obitum meum si filium canonicum abuero hoc similiter abeat. Si vero filium canonicorum non abuero, cuncta hec deveniant in iure iamdictae canonicas. Et si aliquam forfecturam vobis fecero infra XXX dies quos vos mihi requisieritis vobis directum faciam; si noluerò, universa superius inserta in iure canonicas revertantur.

Actum est hoc II kalendas septembris, anno XL° Philippi regis.

Sig+num Raimundi Arnalli, qui hoc laudo et confirmo. Vitalis levita.

170

1099, octubre, 31

Convinença. *Berenguer, arquebisbe de Tarragona i bisbe d'Osona, va a Manresa i davant molts clergues i laics introdueix a l'església de Santa Maria canonges sotmesos a la regla de Sant Agustí i a l'autoritat de prior Bernat de Santa Maria de l'Estany. A la mort d'aquest elegiran un prior amb el consentiment del bisbe i dels canonges de Vic.*

[A]. Original perdut

B.* Còpia coetània mutilada pel mig, AEV, vol. XI, núm.37.

C. Còpia parcial, ACV, cal 9, episc. II, núm 88.

D. Terrassa, Arxiu Sant Esperit, *Textum Evangeliorum*, ff. 88v-89r.

E. ASM, pergamins, XI, núm. 2.

a. FLÓREZ, *España Sagrada*, ap. XX, pp.300-301.

b. ORDEIG, *Diplomatari de la catedral*, doc. 1665, pp. 947-948.

Anno Incarnationis Domini noster M^o XC^o VIII°. Ad fuit domnus Berengarius Tarrachonensis archiepiscopus, presulque Ausonensis in civitate Minorisa convenerunt ante eius presentiam multitudo virorum nobilium clericorum seu laicorum obsecraverunt que eum ut ecclesiam Sancte Marie ibi constructam que adiacet Ausonensis sedis, per proluxa tempora erat destituta ab obsequio religiosorum clericorum, ut eam tradisset in potestate canonicorum regulariter ibi degentium. Qua propter ego prelibatus presul, obediens precibus

predictorum, cum consilio canonicorum eorum intromisi in prelibatam ecclesiam kanonicos kanonice ibi absque proprio viventes secundum regulam Beati Augustini, locumque prefixum kanonicosque presentes ibi se introeuntes et qui in hac regula seu in hoc loco venturi sunt, commendo sub potestate Bernardi prioris de Stagno, ut ipse eos et qui venturi sunt, regat atque custodiat, sub prenotato ordine et tenore. Postquam idem prior ab hac luce substractus fuerit, si in conragacionem eiusdem ecclesie talis esse videatur, qui in hoc officio digne possit eligere, eligatur cum consensu Ausonensis presulis et suorum kanonicorum. Si autem in eadem ecclesia talis inventus non fuerit, qui dignus possit fore in prioris regimine, ab assensu presulis Ausonensis, suorumque kanonicorum atque fratrum prenotate ecclesie Beate Marie eligatur, quem viderint esse dignum ex alia congregacione secundum regulam sanctorum Patrum. Ego vero Berengarius Tarragonensis archiepiscopus cum omni cetu clericorum Sancti Petri confirmo et corroboro ut eadem ecclesia non possit transverti ab hoc ordine et quidquid nunc habet vel postea adquisita fuerit, inconvulsa permaneant ei in perpetuum. Et qui hoc namque superius comprehensum in aliquo aut ex toto confringere temptaverit, ex parte Dei omnipotentis et auctoritate apostolorum Petri et Pauli successorumque eorum, et nostra sit maledictus, et excommunicatus et a liminibus ecclesie sit sequestratus usquequo redigatur ad satisfactionem.

Actum est hoc secundo kalendas novembris, anno XL Philippo Rege regnante.

Berengarius, gratia Dei Tarragonensis archiepiscopus +. Pontius levita +. Berengarius paraphonista hic adsunt sua scripta sss. Raimundus Atoni sss. Guilabertus canonicus. Berengarius Eriballi clericus Sancti Petri. Seniofredus sss. Raimundus Petri canonicus. Bernardus archidiaconus sss. Guillelmus Raimundi. Alamandus levita.

Raimundus sacerdos qui cartam illam scripsit vocitatur.

171

1100, febrer, 18

Testament. *Ramon Ató, canonge, volent anar a Roma, atorga el seu testament elegeix marmessors Bernat prior de l'Estany Berenguer cabiscol i Ponç Bernat. Estableix donacions a la canònica de Vic, Sant Pere de Casserres, Sant Marcel de Saderra i Santa Maria de l'Estany.*

A.*ACV, cal.6, núm. 335.

a. ORDEIG, *Diplomatari de la catedral*, doc.1667, pp. 950-951.

Sub sacro nomine Sancte Trinitatis. [Ego] Raimundo Atonis, clericus et canonicus sedis Sancti Petri, volens pergere Romam. Facio hunc testamentum ut si evenerit michi [...] vite me distribuantur omnes res meas Bernardus, prior de Stagno, et Berengarius capitiscole et Poncio Bernardi propinqui mei elemosinarii mei qui fideliter distribu[ant] Omnes res meas sicut subterius iniuncxero. In primis dimitto Domino Deo et canonicis Sancti Petri sedis Vici, omne meum alodium qui fuit patri vel matri mee et de fratribus meis cum domibus et triliis atque sacrariis et cum molendinis et molendinariis simul cum ipsas riarias et cum omnibus suis pertinenciis et cum pecia terre qui dicunt Buadela. Un tali modo ut teneant propinqui mei per laboratione. Id sunt Olibani Mironi et Guillelmi fratri suo atque Ysarni Olibe. Et dimitto a Domino Deo et Sanctum Petrum Kastrumserris ipsum alodium que emi de Salamo et de Amalrico et de Gonberto cum fratribus suis et teneat Ysarni Olibe per laboratione. Et dimitto Sancti Sepulcri qui est in Vico ipsa kasa cum ipso clauso que tenet Guillelmi Oliba, simul cum ipsa fexa que emi de Suniarii.

Dimito ipso clauso que emit de Adalet et quartam partem de ipso manso de Mulnar et ipsum clausum que tenet Marti et cum pecia terre quam ipsa tenet et cum ipsa fexa que emi de Iovan simul cum ipsa Ruira ad Sanctum Marcellum pro aniversariis quod deberet abere in alodio ienitorum meorum. In tali modo ut teneat Arsendis cum viro suo per laboratione. Et dimitto ad Poncium Bernardi ipsum alodium qui est tascale Sancti Yohannis ipsum qui est ultra ipsam aqua Teceri et ipsum campum que dicunt Virardel simul cum ipsos closos que emi de Richel cum viro suo, ut teneat in vita sua et post obitum suum remaneat Sancti Iohannis, solide et libere, et teneant propinqui mei per laboratione. Et dimitto Sancte Marie de Stagno ipsa trilia que emi de Bernardi Eromiri, simili cum ipso sacrario et cum ipso barilio que est infra parrochia Sancti Felici.

Actum est hoc XII kalendas marcii, anno XL regnante Philipo rege.

Remundus sacerdos sss* qui istum testamentum fieri iussit et firmavi firmarique rogavi. Sig+num Olibani Mironi. Sig+num Guilielmi Mironi. Sig+num Ysarni Oliba. Sig+num Poncius kanonicus *.

Arnallus, levita qui hoc scripsit sub die et anno quod supra sss.

172

1100, novembre, 2

Convinença. *Pere Ramon del castell de Tous i els seus fills arriben a una concòrdia amb Bernat Dalmau, ardiaca, i els canonges de Vic per l'Espelt comprat a Berenguer Sunifred, arquebisbe de Tarragona quan aquest va morir.*

A.*ACV, cal. 37, Concòrdies, vol. 8, núm. 9.

a. ORDEIG, *Diplomatari de la catedral*, doc.1673, pp. 955-956.

Notum sit omnibus tam presentibus quam absentibus qualiter Petrus Raimundi de castro Tous, una cum filiis suis Arnallo Petri et Guilelmo Petri, in unum deveniunt ad finem et ad concordiam cum Bernardo Dalmatii, archidiacono, et cum Ausonensibus clericis de ipso Espeut, quod per multa longa tempora fuerant requisituri ac querelosi iamdictum Espeut per acquisitionem et emptionem quam olim fecerant ex Berengario sedis Vici archiepiscopo, qui iam ab hoc seculo discessit. Ideoque vero, transacta multa adversa et calumpnia de supranotato Espeut ab ipso Petro Raimundi et filiis suis facta absque vim et aliquo ullo malo ingenio, difiniunt et evacuant Bernardo, iamdicto archidiacono, omnem ipsum honorem de Espeut, simul cum ipsa turri et cum omnibus ad eandem turrem pertinentibus. Quantum inibi habet vel abere debet sedes Sancti Petri Vici tibi difinimus et evacuamus iamdicto Bernardo et illi cui in vita tua vel in morte dabis vel dimiseris in fide et servicio Sancti Petri sedis nostre Vici, per fidem rectam sine nullo engan. Et propter hoc ego, supradictus Petrus, cum seppredictis filiis meis, per hanc diffinitionem et evacuacionem quam facimus tibi, Bernardo archidiacono, sive successoribus tuis, sicut superius insertum est, recipimus a te L uncias auri in res valentes apreciatum apreciatoribus. Et si aliquis persona vel nos prelibati aut posteritas nostra contra hanc cartam evacuationis venerit vel venerimus pro inrumpendum, non hoc valeat adquirere quod requisierit set precium quod a te recipimus in quadruplum persolvamus illis quibus iniuriam fecerimus, et in antea ista carta evacuacionis et diffinicionis inconvulsa permaneat omni tempore.

Facta ista carta evacuacionis et difinicionis Vº nonas novembris, anno XLº I regni regis Philipi.

Sig+num Petri Raimundi. Sig+num Arnalli Petri. Sig+num Guilelmi Petri, nos qui hanc cartam evacuacionis et difinicionis propriis manibus firmamus et testibus subscriptis firmare rogamus. Sig+num Tedbal Guilelmi. Sig+num Berengarius Adalberti. Sig+num Petri Berengarii, nos huius rei visores et auditores sumus.

Petrus, sacerdos, qui hoc scripsit transtuliter fideliter die et anno quo sss supra.

173

1100, novembre, 27

Dotació de canonge. *Ramon Berenguer, canonge de Sant Pere de Vic, dona a la canònica de Vic l'església de Sant Jaume de Cursó amb tots els seus alous, la casa on ell viu i altres cases entorn dita església.*

[A]. Original perdut.

B.* Còpia de principis del segle XIII, ACV, cal. 37, L.D., ff. 96v-97r, (*Hec est carta hereditatis Raimundi Berengarii de Curso*).

a. ORDEIG, *Diplomatari de la catedral*, doc.1674, pp. 956-957.

Quoniam in libro V gotice legis I capitulo continetur ut quecumque res sanctis Dei baselicis aut per principum aut per quorumlibet fidelium donaciones collate reperiuntur votive ac potencialiter pro certo in earum iure inrevocabili modo legum eternitate firmentur, idcirco in Dei nomine, ego Raimundus Berengarii clericus et canonicus Sancti Petri nullius choactus imperio ac suasus ingenio, set propria et spontanea voluntate propter parentum meorum et remedium anime mee donator sum domino Deo et canonice Sancti Petri sedis Ausone per hunc mee donationis libellum dono iam dicte canonice sedis Vici ecclesiam Sancti Iacobi edificatam a patre meo in loco qui dicitur Cursus, cum omni cimiterio XXX passuum in circuitu sicut in consecratione illius ab episcopo Ausonensi sibi data sunt, quemadmodum in dote sibi facta ab eodem et confirmata tenetur, simul cum omnibus alodiis et pertinenciis que modo habet vel habere debet vel ultra habebit in omnibus locis, pariter cum ipso manso qui fuit patris mei in quo ego habito et aliis domibus et edificiis cunctis et omnibus alodiis que sunt in circuitu eiusdem ecclesie. Et habent affrontaciones: ab ortu solis in alodio Sancti Petri Rome et Sancte Marie de Stagno, et ab austro in alodio Sancti Petri de Rodes et eiusdem Sancte Marie, et ab occasu in strata publica, ab aquilone quoque in alodio predictae Sancte Marie et eredum meorum. Quantum iste affrontaciones includunt et isti termini ambiunt, sic dono iam dicte canonice ad suum proprium alodium, cum exitibus et regressibus suis sine ulla diminutione. Ea videlicet deliberatione ut nemo episcopus neque ecclesiasticam vel secularis person per aliquod ingenium hoc totum possit aut aliquid inde de proprietate et potestate predictae auferre canonice, quod si fecerit hoc totum sine ulla reservacione revertatur ad propinquos meos. Advenerunt quidem michi hec omnia per parentum successionem et empcionem vel per omnes voces. Sunt autem predicta omnia in Ausone comitatu, infra parrochia Sancti Stephani de Tabernulis et in aliis locis, nominatum sicut suprataxatum est in loco qui vocatur Cursus. Et sic de meo iure hoc totum trado sicut premissum est in potestatem iam dicte canonice ad suam proprietatem. Quod si ego aut aliquis homo vel femina contra hanc cartam venerit ad inrumpendum nullatenus facere possit set pro sola presumpcionem secundum legem in triplo componat et secundum canones ut sacrilegus iudicetur et nisi resipuerit cum Iuda traditore igneis averni loris in

perpetuum religetur et postea hec scriptura permaneat in secula inconvulsa.

Facta carta donationis anno C post millesium dominice Incarnacionis, indicione VIII, XLI anno Filippi regis, V kalendas decembris.

Raimundus Berengarii sss, qui hanc cartam scribere iussi et manu propria firmavi et testes firmare rogavi. Hoc primicherius confirmat nomine Petrus sss. Raimundus Petri canonicus sss. Berengarius iudex qui hoc confirmo +. Bertrandus sss. Guilelmus +.

Arbertus sacerdos et canonicus qui hoc scripsit cum litteris super positis in tercia linea, sub die et anno sss quo supra.

174

1101, març, 28

Adveració testamentària. *Publicació sacramental del testament de Ricard, sagristà de Vic, jurat a l'altar de Santa Maria de Vilalleons en presència del jutge Guillem.*

A.* ACV, cal. 6, episc. I, núm. 15.

B. Còpia de principis del segle XIII, ACV, cal. 37, L.D., ff. 50r-51r, (*Hoc est sacramentale Ricardi sacriste et canonici Sancti Petri*).

Sanctorum patrum constitutionibus et mundane legis probatissimi sanctionibus, quoniam decretum est de collatis ecclesiasticis rebus ut in earum iure persistent eternis firmitatibus. Propterea nos testes sacerdos Arbertus, Bernardus atque Raimundus, ultime voluntatis Ricardi sacriste morientis verissimi cognitores ipsius testationis, ordinatione superius adnotati iudicis coram sacerdote et testibus testificamur iurando manibus propriis super altare Sancte Marie Villaleonis nos vidisse et audisse quando et quomodo idem Ricardus longa infirmitate detentus, mente tamen sanus, suam voluntatem scribere fecit, et tercia ordinis modo alligari precepit quia per se scribere omnino nequivit. Set quia ab his quibus hoc iniunxit faciendum videtur esse qualibet arte neglectum illius legis ordinem non valentes vel nolentes sollempniter adimplere, nos ideo ne illorum calliditate vel impossibilitate ius depereat sacerdote matris ecclesie sicut preceptur in alia lege scriptam voluntatem illius defuncti quomodo continetur in eius testatione veraciter hic facimus inserere, legali auctoritate qualiter ipse contulit sedis Sancti Petri ecclesie victui eiusdem canonice. Est autem ordo ipsius donationis et dimissionis tantus et talis de rebus superius insertis. Dedit autem et dimisit domino Deo et Sancto Petro omne suum alodium quod habebat in Rivomeritabili in cunctis locis in quibus ipse habebat vel habere debebat quibuscumque modis, eo ordine ut Berengarius frater eius et Berengarius clericus, nepos illius, teneant et habeant ipsum alodium dum vixerint, et donent censum carnis canonice eiusdem sedis quod inde exit. Cetera habeant ipsi equaliter et post eorum discessum sit eiusdem canonice solidum et libere alodium. Et dimisit Sancto Petro seniori suo duos libros optimos in quibus sunt expositiones Marchi Mathei et Luche, et unum collectaneum et quatuor almocelias optimas ad servicium altaris, ut nullus homo daret eas nec venderet neque mitteret in alios usus, et quatuor kandelabra ferrea et urceolum et concham Et altari iamdicti Sancti Petri duo manutergia que sten in columnis. Et ad cooperiendam crucem maiorem tantum argenti unde fieret cooperta usque ad finem sicut ceptum est. Et insuper eidem Sancto Petro et Sancte Marie Rivipollensis cenobii dimisit XIII libras argenti, et Arnallo clerico eiusdem Sancti Petri clausum quod commutavit cum Raimundo Guiberti dimisit. Et Martino clerico domos quas tenet Bernardus Gischafredi et clausum cum eis, et tunicam suam meliorem et birrum dimisit, et quartas III vini. Domos autem eius quas

habebat in Vico in quibus tunc habitabat dimisit Berengario Petri cum ortis et arboribus et medietatem ex suis vasis maioribus et capam meliorem et superpellicium, et unum lectum ex melioribus eius pannis, et sarracenam nomine Mariam et omnes ceteros pannos et cuncta minora vascula que erant in supra dictis domibus et altari eiusdem Sancti Nicholai omnia ferramenta sua dimisit. Ecclesie autem Sancti Thome quam ipse cum fratre suo hedificaverat dimisit omnem alodium quod habebat et habere debebat in omnibus locis ex ea parte rivi Gurri in qua ipsa ecclesia est. Et ultra ipsum rivum, domos quas emerat de Geriberto Guilelmi et clausum et in Artesso omnem alodium quod habebat medietatem in diebus Bernardi Amalrici et eidem Bernardo aliam medietatem, et post obitum Bernardi totum solide et libere sit ecclesie iam dicte Sancti Thome. Et medietatem suorum vasorum maiorum dimisit eidem ecclesie Sancti Thome. Hec est namque supra dicti Ricardi testatoris ultima voluntas de supradictis rebus quam nos sicut dictum est superius legaliter publicando his condicionibus editis infra constitutum legibus ad plenum effectum perduximus et nulla fraude suppressimus, set secundum voluntatem ipsius testatoris, iusta preceptum illius legis, in qua absolute precipitur de voluntate scripta morientis ante sex menses sicut dictum est superius coram sacerdote et testibus ut verius credatur ab omnibus iurando confirmavimus et testium ac iudicis signis et subscriptionibus confirmari fecimus infra tempus sepedictum legibus scilicet IIII, kalendas aprilis, anno XLI regni regis Philipi.

Arbertus sacer sss. Sig+num Raimundi Gerberti. Sig+num Bernardi Petri, qui hec omnino perfecimus sicut dictum est superius. Sig+num Guilelmi subdiachoni. Bernardus sacer. Guilelmus + Poncius sss. levita. Iudex Guilelmus sss hoc confirmo legibus. Berengarius paraphonista hic adsunt sua scripta sss.

Berengarius levita qui hoc scripsit sss die et anno quo supra.

175

1102, febrer, 17

Elecció de bisbe. *Un cop destituí el bisbe Guillem Berenguer pel papa Pasqual II, es van reunir els clergues d'Osona per mandat del cardenal Ricard de Sant Victor i en presència de Ramon Berenguer III, comte de Barcelona, van elegir nou bisbe. Elegeixen a Arnau de Malla, abat d'Amer, al qual trameten amb aquesta carta a Roma perquè el papa el consagri bisbe i pugui recuperar els béns alienats dels bisbes d'Osona.*

A.* ACV, cal. 6, episc. I, núm. 16.

a. FLÓREZ, *España Sagrada*, vol. XXVIII, ap. XXI, pp. 302-303.

Anno Dominice Incarnationis CII post millesimum, indictione IX, XIII kalendas martii, cum Ausonensis Beati Petri Apostolorum principis sedes antistite suo destitute esset, et status sancta Dei ecclesie per omnem diocesim suam male titubaret, factus est Ausonensem clericorum, ac monachorum, necnon et laicorum nobilium hominum apud prefatam sedem magnus conventus, quatenus ibi ab omnibus canonica fieret de electione episcopi tractatus, ubi accepto secundum Deum consilio ex precepto domni Ricardi cardinalis romani, favente domno Raimundus, Dei gratia Barchinonensium comite et marchione. Nos Ausonenses clerici ac monachi cum communi consensu, pari voto, concordia acclamatione magnatum terre, et circumstantis populi, domnum Arnaldus Amerensem abbatem in Ausonensem episcopum elegimus et acclamavimus, eumque pontificali cathedra sublimavimus, virum genere nobilem, sapientia predictum. Moribus

ornatum, consilio providum et quantum ad nostrum intuitum tanto regimine idoneum. Quem paternitate vestre beatissimi Pater et universalis pontifex Pascualis, sicut nobis vester legatus vice vestra precepit, cum presentis electionis nostra scriptura mittimus consecrandum, omnimode deprecantes, ut iam dicte sedis, ac predecessorum suorum dignitatem in omnibus confirmetis. Imo secundum Apostolice sedis liberalitatem, et presentis temporis necessitatem, misericorditer augmentare studeatis. Nos vero celsitudini vestre subiectos et ut Patri filios vobis obedituros per omnia sciatis. Orantem pro nobis beatitudinem vestram misericordia divina custodiat. Amen.

Bernardus archidiaconus.* Alamandus levita.* Reimundus Fulcho prepositus.* Reimundus levita et prepositus.* Reimundus levita.* Seniofredus sacerdos.* Petrus sacerdos.* Poncius levita atque sacrista.* Martinus levita custos ecclesie.* Fulcho clericus.* Ermengaudus paraphonista.* Raimundus canonicus.* Petrus subdiaconus.* Arnallus levita.* Petrus canonicus.* Reimundus clericus Sancti Petri.* Guillelmus Bonifilius.* Berengarius clericus.* Bertrandus canonicus.* Reimundus sacerdos.* Berengarius Petri.* Arbertus.* Martinus clericus.* Guillelmus Guisadi.* Raimundus levita hic crucis imposuit.* Levita Iohanes.* Petrus levita.* Petrus Guadamiri canonicus et sacerdos.* Raimundus Guiberti dictus capitiscolarum.* Iudex Guillelmus.* Arbertus sacerdos et canonicus et sacrista.* Sig+num Gaucerandi. Sig+num Raimundi Arnalli. Sig+num Guillelmi Bernardi. Sig+num Bernardi Guillelmi. Sig+num Petri Raimundi. Sig+num Berengarii Ermengaudi. Sig+num Bernardi Berengarii. Sig+num Bernardi Ermengaudi. Sig+num Bernardi Guillelmi de Olost. Sig+num Berengarii Reiamballi.

Alerandus, clericus atque canonicus, presentis pagine scriptor.

176

1102, març, 2

Testament. *Alaman canonge, atorga el seu testament, elegeix com marmessors a Ramon Folc, Ramon Bradila, Pons Bernat, Ponç Borrell i Gerall Borrell. Dona a la canònica de Vic el mas Mata, el mas Reguer i Berga de la parròquia de Santa Eugènia, alous a Artés i el camp de Penedes que tindrà Guillem Bonfill.*

[A]. Original perdut.

B.* Còpia de principis del segle XIII, ACV, cal. 37, L.D., ff. 34r-35r, (*Hoc est testamentum Alamandi levite et canonici*).

In nomine Domini. Ego Alamandus levita et canonicus Sancti Petri sedis Vici volo pergere ad Sanctum Petrum Roma et ideo facio hac testamentum ut si obiero antequam alium faciam sicut hic ordinavero ita distribuam amici mei pro anima mea. Distributores autem mearum rerum eligo domnum Reimundum Fulchonem et Raimundum Bradila et Poncius Bernardi et Poncius Borrelli et Geraldus Borrelli. In primis dimitto domino Deo et Sancto Petro apostolo videlicet et canonicam eius ipsum mansum meum de Mata totum ab integrum in cunctisque locis sive molendinis et omnibus edificiis, exceptum ipsum campum de Penedico et ipsam triliam quem Benefacta tenet et precor seniore meo Sancto Petro et omnes canonicos seniores et fratres ut Guillelmus Bonifilii teneat iam dictum alodium pro laboratione in vita sua in servitio Sancti Petri et prefate canonice. Et ipsum alodium quod habeo intra parrochiam Sancte Eugenie in Reger et in Berga dimitto ad Guillelmum Bonifilium in vite sua. Post obitum eius remaneat ad iam dictam canonicam. Et illud alodium quod habeo in Artesso qui fuit Bonifilius Tedbaldi et Guillelmus Olive

similiter relinquo Guilelmus Bonifilii post obitum eius ad prefatam canonicam. Et ipsum campum de Peneditio ad Reimundum Isarni dimito et donet tascham Sancte Eulalie, et post eius obitum remaneat Gililelmus Bonifilii et similiter donet ipsam tascham Sancte Eulalie. Post eius obitum remaneat uni ex clericis nostre proenie qui similiter donet prefatam tascham et sic vadat de uno in alio usque in secula. Et ipsa trilia quem tenet Benefacta pro laboratione remaneat Petrus Ollomari et donet tascham ad canonicam Sancti Petri et post eius obitum remaneat prefate canonice. Et ipsum campum de Guardiole qui est in parrochia Sancti Stephani de Tavernolis dimito ad Reimundum Berengarium et donet tascham ad iam dictam canonicam. Post eius obitum remaneat prefate canonice. Alodium vero quod habeo intra parrochiam Sancti Iuliani de Villatorte et in Ezeris in parrochia Sancte Marie Vilaleonis dimito Petrus Borrelli et Gerallus Borrelli, exceptus ipsam, quartam partem de ipso alodio de Ezdris quem dimito ad Engelsia sicut resonat in testamento de patre suo Bonefilii Tedballi et illud alodium quod fratribus meis relinco sub tali conditione eis dimito ut donent ad canonicam Sancti Petri ipsam tascham omnibus diebus vite sue et si unus obierit remaneat ad alium. Post obitum vero amborum remaneat ad filium Petrus Borrelli maiorem qui similiter donet tascham prefate canonice. Post eius obitum solide et libere remeneat iam dicte canonice. Et illas vineas quas habet subtus Podios de Mata dimito Guilelmus Bonifilii et campum quod habeo in Montecellis ad Petrum meum fratrem relinco. Et ipsas meas domos quas habeo in Vico in quo nunc habito et ferragenale et domibus et ortis sicut ad eundem clausum pertinent dimito ad Guilelmum Bonifilium et ipsas domos quas tenet Raimundus Bradila cum ipso orto illi dimito ad servicium Guilelmus Bonifilii et post obitum Raimundus Bradile remaneant prefatas domos Raimundus Berengarii ad servicium Guilelmi iam dicti. Et in ipsum meum mulum dimito ad Sanctam Mariam de Vico libram unam argenti unde precipio calicem facere et aliam libram argenti ad canonicam Sancti Petri et aliam libram, argenti ad Sanctam Mariam Stagno pro debito quem illi debeo. Et ipsa mea muleta dimito per meos debitos per unam libram plate quam Raimundus Bradila debeo et ad Poncium Bernardi decem solidos plate et ipsum meum bovem meliorem Reimundus Berengarii dimito per suo insellamento et alium bovem ad crucem maiorem Sancti Nicholai et pullum asine quod habeo in Artess dimito ad Raimundum Ysarni et Arbertus sacerdotes pro anima mea. Et dimito ad canonicam Sancti Petri III sextarios trici et ipsum vinum quod habeo in tonna maiore in meas domos de Vico. Et ad Sanctum Petrum Castrumserris sextarium frumenti dimito et ad Sanctum Thomas migeres III tritici dimito, et meas mapas meliores pro anima mea. Et ad Sanctam Mariam de Mesleo eminas III ordei et ad Sanctam Mariam de Stagno dimito vinum quod habeo in Artess et decem et octo sextarios spelte et sextarios II frumenti, et hoc totum ad mensuram ipsium loci. Et ad neptem meam Engelsia barrilium unum cum vino dimito et ad novo veniente sextarium unum frumenti et alium ordei. Et ad Mariam dimito sextarium unum frumenti et alium ordei de vetere et cotum unum et guadengam grossam et archam novam. Et ad Arbertus sacer guadengam obtimam dimito et unum cotum et almocelliam ad Sanctam Mariam de Vico. Et de mea laboratione de Mata dimito ad Bernardus Durandi sextarium unum ordei et ad Petrus Durandi alium et ad Bernardus Gotarre emina una ordei. Et ad Berengarium alium. Alium autem quod remanet ad canonicam Sancti Petri. Omnia mea vero vascula

maiore vel minore quod habeo in Vico et Artesso Guilelmus Bonifilii dimito.

Actum est hoc VI nonas marcii, anno XLI Filipi regis.

Alamandus levita + qui hoc laudo et confirmo. Raimundus Berengarii sss.

Arbertus sacerdos et canonicus qui hoc scripsit sub die et anno sss quo supra.

177

1102, agost, 17

Testament-adveració testamentària. *Testament i publicació sacramental del testament de Guislabert, que va atorgà abans d'anar cap a Roma el 16 d'abril de l'any 1100, elegint marmessors a Bernat, prior de Santa Maria de l'Estany, el seu germà Ramon Guibert, Berenguer cabiscol i Ramon Guerau.*

[A]. Original perdut.

B.* Còpia de principis del segle XIII, ACV, cal. 37, L.D., ff. 25v-27r, (*Hec est testamentum Guilaberti capitiscolarum*).

C. Còpia del segle XIV. ABEV, Cartulari de l'Estany, ff. 10r-11r.

Sub sacro nomine Sancte Trinitatis. Ego Guilabertus capitisscolarum sedis Sancti Petri Ausone volens pergere Romam facio hunc testamentum ut si evenerit michi finem vite mee distribuant omnes res meas Bernardus prior de Stagno et Reimundus frater meus et Berengarius caput scole et Raimundus Geraldi canonicus qui universi precipio eis ut fideliter donent omnes res meas atque dividant sicut subterius iniuncxero. Primo siquidem Sancte Marie de Stagno relinquo ecclesiam Sancti Laurentii cum omnibus suis alodiis et directis quam hodie habet et in perpetuum adquisitura est et sicut scriptura testatur quam in presenti eidem ecclesie fecit. Obsecro namque priorem Sancte Marie et suos clericos ut ipsam ecclesiam cum honore teneant et decantent et illuminent sicut melius potuerint et convenienter fuerit atque in presenti teneant ad proprietatem ipsius ecclesie. Ipsum alodium quod in circuitu eiusdem ecclesie habeo et teneo sicut terminatum abeo a strata que pergit ad Mulierem Mortuam et terminatur in alodium Fulconis Amalrici et sicut definit in rivo qui venit de Sancta Eulalia cum columbario et cum molendino simul cum ipsam insula que ibidem est. Post discessum vero meum habeat iam dicta ecclesia alodia et vineas quod genitores mei emerunt a comite inter Duas Aquas. Post mortem meam fratrisque mei Raimundi dono atque dimito ad prelibatam ecclesiam domos cum solaro de ipsa Buata, cum meam partem ipsius condamine que iuxta est et cum campo qui est super viam sicut advenit michi per vocem genitorum meorum. Condaminam Eralli Riculfi et domos in quo habitat Raimundus Borelli et omnia alodia culta et inculta alia quod habeo non longe ab ipsam Buada preter alodia iam superius nominata et mansum de Casanova cum omnibus sibi pertinentibus et mansum de Russis cum suis pertinentiis et ecclesiam Sancti Iohannis Rivimeritabilis cum sacrariis qui in circuitu sunt et cum mansibus et alodiis quod ibidem habeo per vocem nepotum meorum et cum omnia alodia et vineas quod habeo in comitatu Minorise totum ab integrum fratri meo Reimundo relinquo, et donet per unumquemque annum ad canonicam Sancti Petri unum porchum et unum sextarium vini, cum eminam frumentum quam cessum vero eius universa deveniant in iure et dominio iamdicte canonice mansus de Taradello cum omnibus suis alodiis et pertinentiis dimito Sancto Sepulcro de Vico cum libris quod ibi feci et cum sua ornamenta, et teneat hoc alodium frater meus Reimundus et donet per unumquemque annum in Pascha Domini mediam quarteran olei, post eius obitum teneat hoc totum

Berengarius caput scole qui hoc servicium adimpleat iam dicto Sepulcro. Post eius obitum similiter hoc teneat et adimpleat Ermengaudus clericus nepos meus. Post eius discessum cuncta desentant ad proprietatem iamdicti Sepulcri cum ipsa trilla de Bugo quam teneat Berengarius caput scole dum vivit. Post eius mortem predictus Ermengaudus habeat eam. Deinde revertatur ad Sanctum Sepulcrum et sic vadat in perpetuum de uno clerico in alio qui locum iamdictum Sepulcri cum religione teneant et illuminent et decantent. Mansum de Tabernulis cum sacrariis eum omnibus illorum pertinentiis quod Raimundus Berengarii tenet atque laborat Raimundo fratri meo dimitto et donet per unumquemque annum Sancte Marie Rivipollentis libram piperis. Post eius obitum habeat hoc Berengarius Reiamballi nepos meus qui donet ipsam tascham ex pane et vino ad prefatum cenobium. Post finem eius habeat hoc ad proprietatem prelibatus cenobius. Domos et alodium quod habeo infra terminum Sancti Petri Savasone habeat Raimundus frater meus dum vivit. Post eius obitum, cuncta deveniant ad Sanctum Petrum de Castroserris, set Gerallus nutritus meus teneat ipsum mansum de Bonariga per predictum locum dum vivit cum suis pertinentiis et donet ibi ipsum quartum es vino. Domos de Vico in quibus habitat frater meus et triliam qui iuxta est sicut fuit de genitoribus nostris cum manso de Taiano ubi habitat Adzemas fratri meo iamdicto relinquo. Post eius obitum habeat hoc totus Guifredi Isarni, nepoti mei, si clericus fuerit. Post eius obitum unus de filii Seniofredi qui sit clericus in servitio canonice. Post finem eius canonica iamdicta hoc habeat. Domos quod tenet Berengarius caput scole cum suffraganiis domibus ipsi Berengario dimitto in servitio fratris mei et Sancti Sepulcri ac Sancti Laurenti. Post eius discessum similiter Ermengaudus nepos meus habeat. Post Ermengaudum prior Sancte Marie de Stagno ad servicium iam dictorum has domos habeat. Domos que fuerunt Arnalli Leopardi cum clauso qui iuxta est usque in ipsa trilia et sicut desinit in domibus Ricardi cum manso de Prato Narbonensi cum omnibus alodii sibi pertinentibus cum ecclesia Sancti Aciscli et cum omnibus illis alodiis que advenit michi per vocem fratris mei Borrelli, tam in Taiano quam intra parrochiam Sancte Eulalie cum sacrariis quos habeo ad ipsam ecclesiam per proprietatem Petro puero dimitto. Reimundus frater meus et Bernardus prior atque Berengarius hoc totum teneant cum ipso et nutriant eum et erudiant eum ad clericatum et quando ipsi melius viderint intromittant eum in locum Sancte Marie de Stagno, ut ibi teneat ordinem Sancti Augustini. Domos et clausum quos habeo in Vico per vocem Borrelli fratris mei Reimundo Geralli canonico dimitto ut habeat hoc in servitio fratris mei et sit inde suus homo comendatus et serviat ei cum humilitate. Alodio quod habeo inter Duas Aquas subtus domus que fuerunt Raimundi Aureoli in ospitio pauperum de Vico relinquo cum comutatione alodii quod feci cum Berengario Amalrici. Braciaticum quod Gerallus nutritus meus tenet ex meis alodiis cum domibus ubi nunc habitat illi dimitto in servitio fratris mei et omnium predictorum. Iubeo ut omnem expleta et censum quod exterit et exire debet ad meum opus ex omni mea honore et omnibus alodiis, ut faciant iamdicti amici mei et frater meus devenire in domibus quas nunc tenet Berengarius caput scole per meam vocem et fideliter ibi omnia recondantur et ipse Berengarius sit michi exinde fidelis simul cum fratre meo et cum priore. Et si contigerit me mori primitus iam dicti manumissores mei persolvantur ad iamdictum Berengarium illud debitum quod michi prestat in hoc itinere. Illud vero quod super erit cum omnibus meis vasculis et cum alias res meas mobiles ubi invenire potuerint manumissores mei faciant duas partes, unam canonice Sancti Petri et Sancto Sepulcro de Vico dimitto aliam Sancte Marie de Stagno et Sancti Laurentii relinquo. Pannos meos lecteos ad Petrum puerum dimitto. Leticam meam ad Ermengaudum. Qui hoc superius resonat aliter mutare voluerit, extraneus ab omni christianitate existat et cum Iuda in inferno socius in sua pena deveniat. Relinquo fratrem meum et Berengarius Seniofredi et omnem meum honorem in baiulia Dei omnipotentis et Sancti Sepulcri et Beati Petri senioris mei cuius sum provennarius et obsecro ausonensem episcopum ut eos et omnis que in presenti tempore ipsi mea vice

tenerint sit adiutor et defensor eis in quantum potuerit tam in vita mea quam in morte. Simili modo rogo omnes socios meos canonicos ut succurrant michi sicut boni fratres. Insuper postulo fratrem meum ut cum honore teneat Berengarius capud scole et sit memor anime mee et genitorum meorum et Guilelmi et Artalli nepotum nostrorum et Petro pueri.

Actum est hoc XVI kalendas mai, anno XL Filipphi regis.

Anno XLII regni supradicti regis, iuxta confessionem primi ordinis acta est publicatio testacionis Guilaberti ante hostium Sancte Eugenie virginis, coram sacerdote et testibus, ordinatione Guilelmi iudicis iuxta decretum utriusque legis infra tempus constitutum in eis quod est actum XVI kalendas augusti.

Guilbertus capud scole qui hoc testamentum laudo atque confirmo et precipio ut persolvantur due libre plate, hoc sunt XL solidos grosos ad Berengarium capitiscole et Bernardus omni tempore habitet in domibus meis.

Petrus sacer sss qui huic publicacione presentes adfuimus. Guilelmus clericus sss. Iudex Guilelmus sss hoc confirmo legibus. Gerallus clericus sss Berengarius iudex atque sacrista + . + Arnallus, gratia Dei Ausonensis episcopus. Bernardus archidiaconus sss Sig+num Petri Borrelli. Sig+num Amati. Sig+num Guilaberti. Sig+nun Petri Durandi.

Arbertus sacerdos qui hoc scripsit cum litteris super positis in IIIIo et VIo versu, sub die et anno sss quo supra.

178

1104, gener, 3

Convinença. *Guillem Ramon, senescal, obté a perpetuitat d'Arnau, bisbe d'Osona, part de la lleuda sobre les mesures, la carn de la Quintana i la dracma de la moneda de Vic. A canvi, promet fidelitat i servei a l'església de Vic.*

A.* ACA, Cancelleria, Ramon Berenguer III, núm. 28.

B. Còpia feta per Andreu Salmúnia, ACV, cal. 6, episc. I, núm. 17

C. Còpia de principis del segle XIII, ACV, cal. 37, L.D., ff. 8v-9r, (*Carta chintane ville Vici*).

Sit notum omnibus hominibus, qualiter Guilelmus Raimundi dapiferi multociens requisivit dompnum Arnallum venerabilem Ausonensem episcopum ut daret ei ipsam leddam et dragmam quod habebat in ipsa moneta de Chintana ville Vici. Set ipse episcopus dixit ei quod hoc nulla valebat facere ratione, quia hoc quod ab eo querebat erat dominicatura Sancti Petri et eius canonice et habitantibus in ea, quia dompnus Leucius rex concessit supradictis rebus iamdicte ecclesie eiusque canonice et eo tempore fecit excommunicare, ut nullus hoc presumeret dare, nec iamdicte canonice iure tollere. Similiter fecit Berengarium Terragonensem archiepiscopum et Bernardum Toletanem ecclesie et Barchinonensem episcopum, firmaverunt predicta omnia iamdicte canonice, et excommunicaverunt ut nullus auferret inde et scripturam fecerunt. Ad ultimum vero cum multis precibus promitteret se esse fidelissimum semper Sancti Petri et eius canonice ex omnibus rebus quem hodie habet vel in antea potuerit acquirere et habitatoribus eiusdem loci, iamdictus vero episcopus, cum consilio et assensu omnium suorum clericorum laxavit tenere ei ipsam leddam de chintana de ipsis scilicet mesuris et de carne a feria secunda usque ad feriam VI, non per donum nec per assensum, sed per solam tantummodo laxationem et ipsam dragmam de monete quem nunc tenet nostram canonicam preter

duobus solidis plate quem tenet Guilelmus Raimundi de Taradel per fevum canonice iamdicte, sicut adquisivit per Berengarium archiepiscopum. Et hanc laxationem facimus, tali conventu, ut ipse Guillelmus non possit dare neque vindere, nec inalienare nisi ad habitatoribus istius ville qui non sit milites et si fecerit statim revertatur sine ira et contrarietate ulla in potestate iamdicte canonice et habitatoribus in ea, et post mortem eius uxor eius neque filius eius, non aliquis ex sua proienia nec homo nec femina, qui tenuerit ipsam honorem quam ipse tenet possit requirere per hanc laxationem, set statim revertatur in potestate predicte canonice et quantum ipse tenuerit, nullum malum nec aliquam novitatem in ipsa villa faciat. Et ego Guillelmus convenio domino Deo et Sancto Petro et eius canonice et omnibus clericis habitantibus in ea, quod sim adiutor eis tenere et placitare omne honorem predicte canonice et omnibus clericis quem hodie tenent vel in antea adquisierint per fidem rectam sine engan. In super etiam dono atque trado domino Deo et Sancto Petro et eius canonice, omne censum quod antecessores mei actenus habuerunt in alodiis clericorum Sancti Petri vel ego habeo iuste ad iniuste in cunctis alodiis, quem clerici dimiserint vel dimiserunt canonice Sancti Petri nominatim ipsum de Raimundo At, et ipsum de Raimundi Bradile et ipsum de Raimundus Atile et ipsum de Ugberto et ipsum de Petro Bri et de omnibus aliis qui hunc erunt canonici, ut amplius ego non possum requirere in supradictis alodiis aliquid requirere, set solidum et liberum, sit predicte canonice neque filius meus post me, nec aliquis ex mea proienia. Si quis autem contra hanc difinitionem venerit ad irrumpendum non hoc valeat vindicare, set componat in duplo insuper etiam sit excommunicatus atque anatematizatus et cum Iuda traditore et loris igneis sit constrictus et in perpetuo dampnatus.

Actum est hoc III nonas ianuarii, anno XLIII regis Philippi.

Sig+num Guillelmi Raimundi Sig+num Petri Raimundi Sig+num Bertrandi
Guadalli. Sig+num Xetmar Mir. Sig+num Bernardi Ebri. Sig+num Guillelmi Ebri.

Berengarius levita qui hoc scripsit die et anno sss quo supra.

179

1104, març, 18

Testament. *Ramon Guibert, canonge, atorga el seu testament en el que elegeix com a marmessorss a Pere, abat d'Àger, Bernat, prior de Santa Maria de l'Estany i Berenguer cabiscol.*

[A]. Original perdut.

B.* Còpia del segle XIV, ABEV, Cartulari de l'Estany, ff. 11r-12r.

Postquam ob culpam prevaricationis preto plastus eiectus est de paradisi gaudiis, licet diu vixerit in labore huius vite, tandem fatigatus vultus sudore mortem corporis incurrit et anime cum universa se orta proienie. Quarum unam qui nemo potest evadere inter veniente filii Dei nativitate temporali procul dubio potest talia devitari. Igitur in Dei nomine, ego Raimundus Guiberti clericus et canonicus Sancti Petri post carnis defectum cupiens animam eternaliter vivere in beata requiere cum supernis civibus celi, sanus Dei gratia et memoria integra ne inordinatts meis rebus subito subtraar ab hac luce. Hoc meum facio testamentum et ideo meos manumissores hoc est mearum rerum eligo distributores, Petrum Guilelmum filium mee sororis et Bernardum priorem Stagni et Berengarium caputscole. Quibus precipio ut si antequam illum testamentum faciam letali

sorte preventus fuero plenariam habeant potestatem distribuere omnem meam facultatem, sicut ego subterius eis ordinavero. Primitus domno Deo et Sancto Petro seniori meo illiusque canonice dimitto mansum de Pratello ubi Raimundus Borrelli abit cum omni alodio quod pertinet ad eundem mansum quem ipse laborat, excepto campo quem nepos meus Artallus dimisit Sancte Marie de Stagno. Insuper dimitto illi ipsum alodium quod ego et frater meus Guilabertus emimus ab Erallo Riculfo nominatim ad ipsam canonicam Sancti Petri ut clerici eius cunctis diebus orent pro genitoribus meis et fratribus et pro me, ea ratione ut predictus Petrus nepos meus sit inde prepositus et Raimundus Borrelli prefatus qui hoc tenet pro baiulia semper habeat inde braciaticum. Alodium autem omne de Boata cum solarario et domibus que ibi sunt quod pater meus et mater mea emerunt et ecclesiam Sancti Laurentii cum cuncto alodio quod pater meus et mater mea ibi tenuerunt et habuerunt et ego tenui et teneo ad proprium post mortem eorum, et columbarium et insulam et molendinum, et cum adiectione comparacionis quam feci cum fratre meo de Berengario Escot dimitto Petro filio sororis mee cum mansiuncula et omnibus vineis que sunt inter Duasaquas et alodio quod ibi emerunt genitores mei. Post mortem autem eius deveniant hec in ius et proprietate Sancte Marie de Stagno ut ipsi clerici qui unquam ibi steterint frequenter intercedant pro animabus genitorum nostrorum et fratrum et mea omnibus diebus. Ecclesiam quoque Sancti Acisli cum alodiis que sunt in circuitu eius que frater meus Borrellus emit quod in rivo Meritabile emit dimitto Sancte Marie de Stagno. Mansum etiam de Prato Narbonensi quod pater meus et mater mea emerant, cum omni alodio quod ad eundem mansum pertinet Petro premissio, nepoti meo, dimitto ut similiter post eum habeat ecclesia iam dicte Sancte Marie. Dimitto namque Sancto Sepulcro quod est edificatum intra ecclesiam Sancti Petri sedis Vici ipsum alodium quod habeo in Taradello cum trilia de Bugo, ut teneat Berengarius caputscote et post eum Ermengaudus nepos meus, eo pacto ut bene illuminent et decantent Sepulcrum et intercedant pro me et parentibus meis et ipsi post se eligant qui similiter hoc teneant et cum religione faciant predictum servicium. Omne autem beneficium quod comes Barchinonensis et episcopus Ausonensis dederunt patri meo et matri mee sicut resonat in scriptura quam inde eis fecerunt ubicumque et progenici eorum post se de relinquo iterum Petro, filio sororis mee, premissio ut post eius obitum remaneat totum canonicam Sancti Petri de Vico. Cunctum quoque alodium quod per vocem nepotum meorum et per comparacionem habeo in Rivomeritabili dimitto etiam Sancto Petro eiusque canonice ut mei reminiscantur eiusdem clerici. Universum vero fiscum quod ego teneo per episcopum dimitto Ysarno filio Guifredi Isarni clerico. Alodium autem cunctum quod habeo intra parrochiam Sancti Petri de Savasona Sancto Petro de Castroseris dimitto ut predictus filius Guifredi teneat dum vivit et donet tascham eidem loco. Baiuliam quoque et braciaticum Gerallo nutrito meo dimitto in vita sua. Mansum quippe et alodium quod habeo in parrochia Sancti Stephani de Tabernolis quod tenet Raimundus Berengarii dimitto Sancte Marie de Rivipollo ut cunctis diebus intercedant pro parentibus meis et pro me monachi Sancte Marie. Mansum etiam de Tannano qui est Adenarus tenet relinquo filio Guifredi Isarni qui sit clericus, post mortem eius deveniat ad canonicam Sancti Petri de Vico. Illud quoque alodium quod Borrellus frater meus emit in Tannano dimitto Sancte Marie de Stagno. Baiuliam et braciaticum et de manso Ademari et de hoc alodio Berengario nutrito meo dimitto. Mansum itaque quem Gerallus Sendredi tenet dimitto Sancto Sepulcro ut dum vixerit teneat eum Ermengaudus nepos meus ad servicium ipsius Sepulcri et post eius mortem solidum sit Sancti Sepulcri et similiter habeat inde baiuliam et braciaticum predictus Berengarius. Domos etiam et alodium quod fuit de Seniofredo Petri quod est in Boata quod est mei iuris sicut resonat in scriptura quam ipse inde michi firmavit et alodium quod emi de Guilelmo nepoti suo fratre Raimundi qui dicitur Oler Petro memorato nepoti meo dimitto ut teneat dum vixerit, et postquam defecerit sit canonicam Sancti Petri Vicensis. Fasciam autem terre quam habeo ad Mulierem Mortuam

dimitto Berengario nutrito meo. Aliud quoque alodium quod ego et frater meus emimus inter duos rivos ad Fontecoopertam et comutationem quam fecimus cum Berengario Amalrici in Boata dimitto ad Ospitale Vici in victu pauperum. Baiuliam vero et braciaticum Guitardo Geralli. Illam autem vineam quam tenet per laboracionem dimitto ei in vita sua, post mortem eius revertatur ad Petrum sepedictum si vivus fuerit sin autem ad Sanctam Mariam de Stagno. Ipsam quoque baiuliam totam quas idem Guitardus et Lupetus tenent per me in Rivomeritabili dimitto eis dum viverit in servicio canonicis. Volo etiam ut Raimundus Borrelli¹ baiulus meus et clientulus teneat ex alodio et vineis quas dimitto superius Sancte Marie de Stagno et Petro, nepoti meo, pariter ipsam baiuliam sicut ipse nunc tenet per me. Domos meas in quibus ego habito in Vico Petro iterum nepoti meo filio mee sororis dimitto cum clauso et trilia que est iuxta, et post eius obitum Isarno filio Guifredi clericus fuerit et Petrus adiuvet eum nutrire et docere in servicio Sancti Petri. Gerallo etiam predicto meo vernule domos quas iuxta tenet dimitto in servicio eorum. At si quod absit Isarnus superstite Petro obierit aud clericus non fuerit ipse Petrus eligat ex parentela mea clericum post se qui eas habeat in servicio Sancti Petri. Domos autem que fuerunt Arnalli Leopardi cum clauso qui fuit eiusdem Arnalli dimitto Sancte Marie de Stagno et Raimundus Borrelli teneat eas in servitio eius sicut tenet per me. Domos quoque cum clauso et arboribus cum aliis domibus que sunt in capite ipsius clausi ante portam palatii dimitto Guitardo Geralli et uxori eius et filiis et filiabus suis sicut resonat in scriptura quam eis inde feci in servicio Petri iamdicti. Quo defuncto ipsi eligant clericum de mea prosapia per quem similiter habeant in servicio Sancti Petri. Et alias domos ubi habitat Berengarius caputscule dimitto ei et post eum Ermengaudum ut eo modo habeant eas sicut frater meus Guilbertus dimisit eis in suo testamento ad servitium Sancti Sepulcri et Sancti Laurenti. Post Ermengaudum habeat eas prior Sancte Marie supradicti et Petrus Borrelli consanguineus meus filius Borelli Mironis habeat eas et serviant ei sufraganea domus sicut et michi quas tenet Poncius Bernardi et Martinus clerici et ipse Petrus teneat eas in servitio Sancti Petri et predictorum sanctorum. Illam quoque domum quam tenet Bernardus Ermengaudi de Chintana per me similiter teneat per supradictum Petrum filium sororis mee ad suum servitium. Totum igitur meum mobile quod ubique habeo vel quod michi debet episcopus nominatim III libras argenti et Iohannes monetarius et Gaucbertus Rodelini libram I, et aliam libram quam habeo in ipso mulo quod habeo cum Martino clerico, et insuper medietatem in hoc quod plus ipse mulus veluerit et equam unam et mulum meum et unum par bovum et annonam et vinum et carnem congregent hec omnia pariter manumissores mei iam dicti et aprecientur et vendantur et dividantur tali modo: primum ad canonicam Sancti Petri solidos X plate et ad Sancta Maria de Rivopollo solidos V et Sancto Petro de Rodes similiter dimitto et Sancto Cucuphati Vallensis similiter, et Sancto Benedicto de Bages similiter et Sancto Petro de Castroseris similiter et Sancte Marie de Stagno similiter et inter Sanctam Mariam de Mauseolo et Sanctum Thomam de Rivodepiris solidos X et episcopo Ausonensi solidos X plate et sacris V et ad minores sacristanos qui cantent assidue missas solidos. Et de meis pannis lectis faciant mei manumissores talem divisionem: in primis ad Ospitale II pannos in Vico, alios II Sancte Marie de Stagno, ad Sanctum Thomam I et ad Sanctam Mariam de Mauseolo I et ad meam sepulturam almocelliam cum plomacto. Mando etiam ut mea sarracena babtizetur et donent ei II sextarios ordeii et I pannum lecteum et vestiatur cum filia sua. Et iterum ad meam sepulturam I superlectum de castanea et Berengario meo nutrito pannum unum ubi iacent bonum et III minas annone et Petro bubuleo meo I sextarium et Mironi meo prebendario similiter et ad presbiterum Sancte Marie de Vico II solidos plate et Raimundo Atile I et monacho Sancti Petri I. Hoc autem quod super fuerit detur in elemosina et in missas ad sacerdotes qui missas cantent fideliter. Et Sancto

¹ ut Raimundus Borrelli *interlineat*

Andree de Gurbo V solidos plate ad emendum missale. Vascula quoque mea que est in domibus meis universa relinquo Petro suprataxato filio sororis mee, et posteiis obitum Isarno predicto. Rogo quoque manumissores meos per Deum et sanctos eius ut fideliter distribuunt omnes res meas sicut ego supertue in hac pagina ordinavi et accipiant de mea substancia pro sua satifatione pariter II solidos plate et quod remanserint in missis dividant fideliter pro anima mea. Omnes pannos meos alios exceptis supradictis donent manumissores mei pro anima mea. Omnes insuper omnes libros dimitto Sancto Laurencio de Boata ut semper ibi maneant fideliter ad cantandum ipsius ecclesiam. Et prephatam ecclesiam Sancti Laurenti dimitto in tutela et baiulia et ordinamento Petri Guilelmi nepotis mei cum universis suis directis in servitio Dei omnipotentis et salvatoris meli ecclesiam iterum Sancti Aciscli quam supra dimitebam Sancte Marie de Stagno cum suis alodiis dimitto Petro Guilelmi filio sororis mee ut teneat in vita sua et ecclesiam honoret et domos ibi ad habitandum edificet et post eius obitum redeant eidem Sancte Marie. Et sicut superius est scriptum volo et mando ut ultra maneat inconvulsum quosque Deo propicio vita comite faciam aliud. Quod si forte non licuerit. michi condere aliud precipio ut hoc in perpetuum maneat firmum.

Quod est actum XII kalendas marcii, anno XLVIII regni philippi.

Raimundi Guiberti qui hoc confirmo propria manu sss et laudo et testes firmare precipio. Sig+num Raimundi Borrelli de Casanova. Sig+num alius Raimundi Borelli de Pradellis. Sig+num Guitardi Geralli. Sig+num Berengarii. Sig+num Geralli. Sig+num Petri. Bernardus sss prior. Gerallus Raimundi levita sss. Berengarius Eriballl clericus Sancti Petri +. Iudex Guilelmus sss hoc confirmo legibus. Gerallus clericus sss. Poncius sss sacriscriinus. Arnallus presbiter +. Guilelmus +. Alerandus clericus sss. Fulcho clericus sss. + Arnallus, gratia Dei Ausonensis episcopus. Bernardus archidiaconus sss.

Berengarius parafonista hic adsunt sua scripta sss.

Petrus abbas Agerensis, qui hoc scripsit cum litteris suprapositis in linea VIII et XVI et in XXII et XXXIII sss die et anno quo supra.

180

1104, abril, 9

Permuta. *Guillem de Lluçà junt a la seva esposa Guisla permuten amb el bisbe Arnau de Malla i els canonges de Vic els béns que tenen a les parròquies de Sant Vicenç de Torelló i Sant Feliu de Torelló pel castell de Quer.*

[A]. Original perdut.

B.* Còpia de principis del segle XIII, ACV, cal. 37, L.D., f. 99r-99v, (*Hec est carta comutationis de honore qui est in parrochia Sancti Felicis et Sancti Vicentii et Sancti Petri de Torilione*).

Sub sacro sempiterni nomine regis auctoritate gotice legis. Ego Guilelmus Lucianensis cum Guilia coniuge et filiis meis Sancto Petro et vobis Arnallo episcopo et omnibus canonicis Vicensis sedis, per hanc legalem scripturam nostre comutationis, comutamus, donamus ac diffinimus alodium nostre proprietatis quod habemus et habere debemus, empcione et omnibus modis in parrochiis Sancti Petri et Sancti Vincencii et Sancti Felicis pro alodio canonice supradicte sedis, scilicet kastrum firmissime rupis,

quod Cher dicitur a rusticis, cum pertinentiis suis, quod et que accipimus a vobis causa comutationis. Est autem hoc alodium quod comutamur et donamus vobis in Taurelione et Cirviano, in dictis tribus parrochiis et diversis locis et habet terminaciones: a parte orientali in serra ad eredi et a meridiei parte in thedarii flumine et similiter ab occidente et a parte circea in Reganada. Hec autem omnia alodia superius dicta sicut sunt et esse debent intra supradictas terminaciones videlicet cum domibus, mansis, vineis et nemoribus, terris, cultis et heremis, molendinis et aquarum dicursionibus, cunctis pratis et lucis cum pertinentiis cunctis, sicut Fulcho unquam melius habuit et habere debuit cum parentibus suis, omnia in omnibus sicut dicta sunt superius et dici possunt melius ego supradictus Guillelmus cum dicta coniuge et filiis meis subterius insertis, causa supradicte comutationis de nostro iure tradimus, ad dominium et comutamur ad alodium vestre proprietatis, ut ex inde quod volueritis faciatis sine aliqua voce nostre retencionis, et qui hoc disrumperit vel voluerit disrumpere, auferre vel inquietare componat supradicta omnia dupla satisfactione et insuper hec comutacio firma et stabilis maneat, omni tempore cum baiulia quam habebam in valle et in domo de Astrelle signario. Set nunc Sancto Petro et vobis supradictis relinquo, dono et diffinio tali modo quo nichil ibi requiram a modo. Ego quoque Arnallus supradictus episcopus sicut dictum est superius quicumque hoc disrumperit vel voluerit auferre a iure supradicte cannonice facientes nisi resipuerint, constituo sub anathemate ut hec comutationis scriptura firmitatem obtineat omni tempore.

Que facta est V idus aprilis, anno XLVIII Philippi regis regni.

Guillelmus Guisadi sss. Sig+num Guilie qui et que hanc scripturam fieri iussimus et firmavimus firmarique rogavimus. Martinus levita et clericus Sancti Petri sedis Vici sss. + Berengarius Barchinonensis episcopus. Arnallus, gratia Dei Ausonensis episcopus. Bernardus archidiaconus sss. Sig+num Guillelmi Bernardi. Arnallus levita sss. Petrus Bernat sss. Berengarius canonicus sss. Petrus Borrelli canonicus sss. Iudex Guillelmus sss hoc confirmo legibus.

Ut res monstravit sss sic Poncius ista notavit.

181

1104, abril, 9

Convinença. *Arnau de Malla, bisbe de Vic, dona a Guillem de Lluçà vint sous de plata i li encomana la custòdia del seu palau episcopal, les batllies d' Osona, el terç dels plets i una part del teloni del mercat de Vic. A canvi, Guillem li promet fidelitat i servei.*

A.* ACA, Cancelleria, Ramon Berenguer III, núm. 83.

A. ACA, Cancelleria, Ramon Berenguer III, núm. 83 dupl.

B. ACA, Cancelleria, Ramon Berenguer III, núm. 83 tripl.

a. BAIGES, FELIU, SALRACH, *Els pergamins de l'Arxiu comtal*, vol. II, n° 344, pp. 639-640.

Scriptura donaciones et conventionis quam facit Arnallus episcopus, Guillelmo de Luciano et Guillelmus episcopo talis extat omnino. Donat denique idem episcopus eidem Guillelmo XX solidos plate operandos in Vicensi moneta et comendat ei palatium ad custodiendum et ad abitandum et baiulias quas habet in Ausone, sicut solitus erat habere in diebus archiepiscopi. Et donat ei terciam partem placitorum ville Vici et in baiuliis terciam partem placitorum et quatuor porcos de toloneo Vicensis mercati. Et propter hec omnia convenit dictus Guillelmus dicto episcopo ut sit eius fidelis homo sicut

debet esse seniori suo, per fidem, sine malo ingenio. Et adiuvet ei tenere et habere et defendere omnem honorem Sancti Petri et ipsius canonice et omnem quem idem episcopus habet ubique modis quibuscumque contra omnes homines utriusque sexus. Et faciat ei curtes et placita et sequimenta sicut homo debet facere suo seniori sine aliqua fraude. Et hoc teneat ei omni tempore et successoribus eius post se.

Actum est hoc idus aprilis, anno XL IIII regni regis Philippi.

Guillelmus Guisads.*

Alerandus clericus, qui hoc scripsit et sub sss in prefato die et anno.

182

1105, juny, 30

Dotació de canonge. *Umbert, clergue i canonge, dóna a la canònica de Vic el mas Sole-rols a la parròquia de Sant Pere de Torelló, així com els béns situats a Agudells. Ingelsenda la seva mare i germans ho confirmen i el bisbe Arnau els hi estableix.*

[A]. Original perdut.

B.* ACV, cal. 6, episc I, núm. 19.

Universis compertum sit hominibus quam Umbertus, clericus et canonicus Sancti Petri sedis Vici, sponte propria dedit alodium eidem canonice quod pater eius dimiserat ei in suo testamento per melioracionem videlicet mansum quod dictus Solerols et pertinentibus et affrontacionibus suis et omnem aliam suam hereditatem quam habebat in omni alodio quod sibi contingere debebat ubicumque ex paterna vel materna successione qualem unam ex fratribus suis. Similiter etiam ipsum totum quod emerat infra parroechiam Sancti Petri de Torelione infra cuius fines etiam omnem superium alodium consistit. Rursum dedit prephate canonice Sancti Petri omnem suum alodium quod habebat in comitati Barchinone nominati in loco nuncupato Astogia et Accutels scilicet domos cum solis et suprapositis cum curtis et ortis, terris et vineis arboribus diversis generis, tam cultum quam eremum suum proprium et bene francum quod ego Engilsindi materque sua pretaxati Umberti dedi ei per cartam mee largicionis. Pro inde ego predicta Engilsendis materque fui premissi Umberti una cum filiis mei Berengario et Petro hoc sicut pro aliqui taxatum est recognoscentes laudamus et confirmamus et si forte aliquid iuste in predicti omnii alodio possemus legaliter obtinere, prompta mente et amore devoto totum voluntarie damus et definimus in potestate Dei et Sancti Petri et domni Arnalli Ausonensis episcopi et canonicorum eiusdem sedis et canonice, et evacuamus nos anime nostri et eiusdem defuncti. Igitur in Dei nomine ego Arnallus Ausonensis episcopus pariter cum universis canonicis Sancti Petri tibi predicte Engilsindis et filiis tuis iamdictis filiisque eorum post eos quibus nobis contigerit hec force beneficium largiri concedimus et condicione subterius annotate donamus cuiudam prelibatum alodium, ea lege ut ex omni alodio Ausonensi quod est infra parroechiam Sancti Petri de Torelione dum vixeritis annuatim reddatis tascam nostre canonice et ex omni supradicto de Barchinona braciaticum et tascam fideliter ex omnibus fructibus inde collectis. Post vero iam mortem sine ulla diminucione totum plenarie revertatur in ius et proprietatem dicte

canonice.

Quod est actum II kalendas iulii, XLV anno Philippi regis.

Sig+num Engilsindis. Sig+num Berengarii. Sig+num Petri. Nos qui hanc evacuacionem facimus ac difinimus et firmamus testesque firmare rogamus.

+ Arnallus gratia Dei Ausonensis episcopus*. Alamandus levita +*. Petrus abba Aggerensis sss* Alerandus clericus sss*. Poncius sss prepositus*.

Ut res monstravit sss sic Poncius ista notavit.

183

1106, febrer, 9

Adveració testamentària. *Publicació sacramental del testament de Ramon Guibert, canononge, a l'altar de Sant Joan en presència del jutge Guillem Borrell. El testament es va dictà el 18 de març de 1104 on elegeix com marmessors a Pere, abat d'Àger, Bernat, prior de Santa Maria de l'Estany i Berenguer cabiscol.*

[A]. Original perdut.

B.* Còpia de principis del segle XIII, ACV, cal. 37, L.D., ff. 14r-16v, (*Judicium et testamentum Raimundi Guiberti, clerici et canonici*).

Anno XLVI regni regis Philipi, V idus februarii, ad comprobendam et legaliter publicandam ultimam voluntatem cuiusdam defuncti ordinacione iudicis Guilelmi, modo primi ordinis et secundi, hos testes Guitardus et Raimundus et Berengarius Guitardi, hic conditionibus editis, iuramus manibus nostris coram Arnallo sacerdote et testibus super altare Sancti Iohannis, nos vidisse et audisse quando et qualiter dictus auctor huius testationis suam ultimam voluntatem coram se legere fecit, et audiens laudavit laudatam que et propria manu subscriptam a nobis firmare rogavit et post mortem ita publicare precepit, quam et ausque postea mutavit quandiu in hoc seculo vixit. Ideoque ut verius credatur a cunctis ante sex menses, iuxta decretum utriusque legis hanc publicationem perfecimus nostra et testium subsignacione et dicti iudicis subscripcione sicut dictum est superius confirmando subterius. Ipsius autem testacionis textus hoc fideliter translatus talis extat et tantus propria dictacione servatus. Postquam ob culpam prevaricationis preto plastus eiectus est de paradisi gaudiis, licet diu vixerit in labore huius vite, tandem fatigatus vultus sudore mortem corporis incurrit et anime cum universa se orta proienie. Quarum unam qui nemo potest evadere inter veniente filii Dei nativitate temporali procul dubio potest talia devitari. Igitur in Dei nomine, ego Raimundus Guiberti clericus et canonicus Sancti Petri post carnis defectum cupiens animam eternaliter vivere in beata requiere cum supernis civibus celi, sanus Dei gratia et memoria integra ne inordinatis meis rebus subito subtraar ab hac luce. Hoc meum facio testamentum et ideo meos manumissores hoc est mearum rerum eligo distributores, Petrum Guilelmum filium mee sororis et Bernardum priorem Stagni et Berengarium caputscole. Quibus precipio ut si antequam illum testamentum faciam letali sorte preventus fuero plenariam habeant potestatem distribuere omnem meam facultatem, sicut ego subterius eis ordinavero. Primitus domno Deo et Sancto Petro seniori meo illiusque canonice dimitto mansum de Pratello ubi Raimundus Borrelli abitat cum omni alodio quod pertinet ad eundem mansum quem ipse laborat, excepto campo quem nepos meus Artallus dimisit Sancte Marie de

Stagno Insuper dimitto illi ipsum alodium quod ego et frater meus Guilabertus emimus ab Erallo Riculfo nominatim ad ipsam canonicam Sancti Petri ut clerici eius cunctius diebus orent pro genitoribus meis et fratribus et pro me, ea ratione ut predictus Petrus nepos meus sit inde prepositus et Raimundus Borrelli prefatus qui hoc tenet pro baiulia semper habeat inde braciaticum. Alodium autem omne de Boata cum solarario et domibus que ibi sunt quod pater meus et mater mea emerunt et ecclesiam Sancti Laurentii cum cuncto alodio quod pater meus et mater mea ibi tenuerunt et habuerunt et ego tenui et teneo ad proprium post mortem eorum, et columbarium et insulam et molendinum, et cum adiectione comparacionis quam feci cum fratre meo de Berengario Escot dimitto Petro iamfasso filio sororis mee cum mansiuncula et omnibus vineis que sunt inter Duasaquas et alodio quod ibi emerunt genitores mei. Post mortem autem eius deveniant hec in ius et proprietate Sancte Marie de Stagno ut ipsi clerici qui unquam ibi steterint frequenter intercedant pro animabus genitorum nostrorum et fratrum et mea omnibus diebus. Ecclesiam quoque Sancti Aciscli cum alodiis que sunt in circuitu eius que frater meus Borrellus emit quod in rivo Meritabile emit dimitto Sancte Marie de Stagno. Mansum etiam de Prato Narbonensi quod pater meus et mater mea emerant, cum omni alodio quod ad eundem mansum pertinet Petro premissis, nepoti meo, dimitto ut similiter post eum habeat ecclesia iam dicte Sancte Marie. Dimitto namque Sancto Sepulcro quod est edificatum intra ecclesiam Sancti Petri sedis Vici ipsum alodium quod habeo in Taradello cum trilia de Bugo, ut teneat Berengarius caputscole et post eum Ermengaudus nepos meus, eo pacto ut bene illuminent et decantent Sepulcrum et intercedant pro me et parentibus meis et ipsi post se eligant qui similiter hoc teneant et cum religione faciant predictum servicium. Omne autem beneficium quod comes Barchinonensis et episcopus Ausonensis dederunt patri meo et matri mee sicut resonat in scriptura quam inde eis fecerunt ubicumque et progenici eorum post se de relinquo iterum Petro, filio sororis mee, premissis ut post eius obitum remaneat totum canonicum Sancti Petri de Vico. Cunctum quoque alodium quod per vocem nepotum meorum et per comparacionem habeo in Rivomeritabili dimitto etiam Sancto Petro eiusque canonicum ut mei reminiscantur eiusdem clerici. Universum vero fiscum quod ego teneo per episcopum dimitto Ysarno filio Guifredi Isarni clerico. Alodium autem cunctum quod habeo intra parrochiam Sancti Petri de Savasona Sancto Petro de Castroserris dimitto ut predictus filius Guifredi teneat dum vivit et donet tascham eidem loco. Baiuliam quoque et braciaticum Gerallo nutrito meo dimitto in vita sua. Mansum quippe et alodium quod habeo in parrochia Sancti Stephani de Tabernolis quod tenet Raimundus Berengarii dimitto Sancte Marie de Rivipollo ut cunctis diebus intercedant pro parentibus meis et pro me monachi Sancte Marie. Mansum etiam de Tannano qui est Ademarus tenet relinquo filio Guifredi Isarni qui sit clericus, post mortem eius deveniat ad canonicam Sancti Petri de Vico. Illud quoque alodium quod Borrellus frater meus emit in Tannano dimitto Sancte Marie de Stagno. Baiuliam et braciaticum et de manso Ademari et de hoc alodio Berengario nutrito meo dimitto. Mansum itaque quem Gerallus Sendredi tenet dimitto Sancto Sepulcro ut dum vixerit teneat eum Ermengaudus nepos meus ad servicium ipsius Sepulcri et post eius mortem solidum sit Sancti Sepulcri et similiter habeat inde baiuliam et braciaticum predictus Berengarius. Domos etiam et alodium quod fuit de Seniofredo Petri quod est in Boata quod est mei iuris sicut resonat in scriptura quam ipse inde michi firmavit et alodium quod emi de Guilelmo nepoti suo fratre Raimundi qui dicitur Oler Petro memorato nepoti meo dimitto ut teneat dum vixerit, et postquam defecerit sit canonicum Sancti Petri Vicensis. Fasciam autem terre quam habeo ad Mulierem Mortuam dimitto Berengario nutrito meo. Aliud quoque alodium quod ego et frater meus emimus inter duos rivus ad Fontecoopertum et comutacionem quam fecimus cum Berengario Amalrici in Boata dimitto ad Ospitale Vici in victu pauperum. Baiuliam vero et braciaticum Guitardo Geralli. Illam autem vineam quam tenet per laboracionem dimitto ei in vita sua, post

mortem eius revertatur ad Petrum sepedictum si vivus fuerit sin autem ad Sanctam Mariam de Stagno. Ipsam quoque baiuliam totam quas idem Guitardus et Lupetus tenent per me in Rivomeritabili dimito eis dum viverit in servicio canonice. Volo etiam ut Raimundus Borrelli¹ baiulus meus et clientulus teneat ex alodio et vineis quas dimito superius Sancte Marie de Stagno et Petro, nepoti meo, pariter ipsam baiuliam sicut ipse nunc tenet per me. Domos meas in quibus ego habito in Vico Petro iterum nepoti meo filio mee sororis dimito cum clauso et trilia que est iuxta, et post eius obitum Isarno filio Guifredi clericus fuerit et Petrus adiuvet eum nutrire et docere in servicio Sancti Petri. Gerallo etiam predicto meo vernule domos quas iuxta tenet dimitto in servicio eorum. At si quod absit Isarnus superstite Petro obierit aud clericus non fuerit ipse Petrus eligat ex parentela mea clericum post se qui eas habeat in servicio Sancti Petri. Domos autem que fuerunt Arnalli Leopardi cum clauso qui fuit eiusdem Arnalli dimitto Sancte Marie de Stagno et Raimundus Borrelli teneat eas in servitio eius sicut tenet per me. Domos quoque cum clauso et arboribus cum aliis domibus que sunt in capite ipsius clausi ante portam palacii dimitto Guitardo Geralli et uxori eius et filiis et filiabus suis sicut resonat in scriptura quam eis inde feci in servicio Petri iamdicti. Quo defuncto ipsi eligant clericum de mea prosapia per quem similiter habeant in servicio Sancti Petri. Et alias domos ubi habitat Berengarius caputscole dimito ei et post eum Ermengaudum ut eo modo habeant eas sicut frater meus Guilbertus dimisit eis in suo testamento ad servicium Sancti Sepulcri et Sancti Laurenti. Post Ermengaudum habeat eas prior Sancte Marie supradi et et Petrus Borrelli consanguineus meus filius Borelli Mironis habeat eas et serviant ei sufraganea domus sicut et michi quas tenet Poncius Bernardi et Martinus clerici et ipse Petrus teneat eas in servitio Sancti Petri et predictorum sanctorum. Illam quoque domum quam tenet Bernardus Ermengaudi de Chintana per me similiter teneat per supradictum Petrum filium sororis mee ad suum servitium. Totum igitur meum mobile quod ubique habeo vel quod michi debet episcopus nominatim III libras argenti et Iohannes monetarius et Gaucbertus Rodelini libram I, et aliam libram quam habeo in ipso mulo quod habeo cum Martino clerico, et insuper medietatem in hoc quod plus ipse mulus veluerit et equam unam et mulum meum et unum par bomm et annonam et vinum et carnem congregent hec omnia pariter manumissores mei iam dicti et aprecientur et vendantur et dividantur tali modo: Primum ad canonicam Sancti Petri solidos X plate et ad Sancta Maria de Rivopollo solidos V et Sancto Petro de Rodes similiter dimito et Sancto Cucuphati Vallensis similiter, et Sancto Benedicto de Bages similiter et Sancto Petro de Castroserris similiter et Sancte Marie de Stagno similiter et inter Sanctam Mariam de Mauseolo et Sanctum Thomam de Rivodepiris solidos X et episcopo Ausonensi solidos X plate et sacris V et ad minores sacristanos qui cantent assidue missas solidos. Et de meis pannis lectis faciant mei manumissores talem divisionem: In primis ad Ospitale II pannos in Vico, alios II Sancte Marie de Stagno, ad Sanctum Thomam I et ad Sanctam Mariam de Mauseolo I et ad meam sepulturam almocelliam cum plomacto. Mando etiam ut mea sarracena babtizetur et donent ei II sextarios ordei et I pannum lecteum et vestiatur cum filia sua. Et iterum ad meam sepulturam I supleeteum de castanea et Berengario meo nutrito pannum unum ubi iacent bonum et III minas annone et Petro bubuleo meo I sextarium et Mironi meo prebendario similiter et ad presbiterum Sancte Marie de Vico II solidos plate et Raimundo Atile I et monacho Sancti Petri I. Hoc autem quod super fuerit detur in elemosina et in mls ad sacerdotes qui missas cantent fideliter. Et Sancto Andree de Gurbo V solidos plate ad emendum missale. Vascula quoque mea que est in domibus meis universa relinquo Petro suprataxato filio sororis mee, et postei obitum Isarno predicto. Rogo quoque manumissores meos per Deum et sanctos eius ut ita fideliter distribuant omnes res meas sicut ego supertue in hac pagina ordinavi et accipiant de mea

¹ ut Raimundus Borrelli *interlineat*

substantia pro sua satisfactione pariter It solidos plate et quod remanserint in missis dividant fideliter pro anima mea. Omnes pannos meos alios exceptis supradictis donent msumissores mei pro anima mea. Omnes insuper omnes libros dimitto Sancto Lauro de Boata ut semper ibi maneant fideliter ad cantandum ipsius ecclesiam. Et prephatam ecclesiam Sancti Laurenti dimitto in tutela et baiulia et ordinamento Petri Guilelmi nepotis mei cum universis suis directis in servitio Dei omnipotentis et salvatoris meli Ecclesiam iterum Sancti Aciscli quam supra dimitebam Sancte Marie de Stagno cum suis alodiis dimitto Petro Guilelmi filio sororis mee ut teneat in vita sua et ecclesiam honoret et domos ibi ad habitandum edificet et post eius obitum redeant eidem Sancte Marie. Et sicut superius est scriptum volo et mando ut ultra maneat incon vulsum quosque Deo propicio vita comite faciam aliud. Quod si forte non licuerit michi condere aliud precipio ut hoc in perpetuum maneat firmum.

Quod est actum XII kalendas marcii, anno XLIII regni regis Philippi.

Raimundi Guiberti qui hoc confirmo propria manu sss et laudo et testes firmare precipio. Sig+num Raimundi Borrelli de Casanova. Sig+num alius Raimundi Borelli de Pradellis. Sig+num Guitardi Geralli. Sig+num Berengarii. Sig+num Geralli. Sig+num Petri. Bernardus sss prior. Gerallus Raimundi levita sss. Berengarius Eriballl clericus Sancti Petri +. Iudex Guilelmus sss hoc confirmo legibus. Gerallus clericus sss. Poncius sss sacriscrinus. Arnallus presbiter +. Guilelmus +. Alerandus clericus sss. Fulcho clericus sss. + Arnallus, gratia Dei Ausonensis episcopus. Bernardus archidiaconus sss.

Berengarius parafonista hic adsunt sua scripta sss.

Petrus abbas Agerensis, qui hoc scripsit cum litteris suprapositis in linea VIII et XVI et in XXII et XXXIII sss die et anno quo supra.

Ut res monstravit sss sic Poncius ista notavit, cum litteris supra positis in XXXVIII linea et in VII rasis.

184

1106, febrer, 10

Dotació de canonge. *Ermengol Arnau lliura a la canònica de Vic tota la seva heretat. Arnau, bisbe d'Osona, amb el consentiment de Bernat ardiaca, Berenguer sagristà i dels canonges la hi estableix, així com tot el que tenia del sacerdot Bonuç i l'alou que fou del sagristà Galí.*

[A]. Original perdut.

B.* Còpia de principis del segle XIII, ACV, cal. 37, L.D., ff.100r-100v, (*Hec est carta donationis Ermengaudi Arnalli*).

Gratum namque et acceptum esse videtur domum Dei diligere et honorare et de rebus suis quisquis pro ut potuerit offerri vel dotari qui ad gratiam Dei ambit attingere eius misericordia sua honora deponere, quod Ego Ermengaudus Arnalli, in Dei nomine totis nisibus cordis per tractans procuravi offerre domino Deo et Vicensi ecclesie Sancti Petri nominatim eiusdem canonice, cuius videlicet ecclesia, constans fundata in Ausone comitatu. Dono namque ei omnem meam hereditatem que michi contigit ubique per paternam et maternam vocem, quibuscumque modis et vocibus, cum suis hedificiis

cunctis et plantariis vel adiacenciis suis sive cum exitibus et regressibus cunctis. Ego namque Arnallus Ausonensis ecclesie pontifex, cum assensu Bernardi archidiaconi et Berengarii sacriste omnimque clericorum sedis Sancti Petri, propter hoc donum donamus tibi Ermengaudo supradicto, omnia alodia que fuerunt Bonucii sacerdotis huius sedis canonicus que tu huc usque tenueras iniuste, tali conditione ut teneas et habeas cunctis diebus vite tue, et reddas annuatim tascham nostre canonice et non sit tibi licencia alicui venderé nec donare ullo modo, set post obitum tuum solide et libere deveniant iniure nostre canonice, hec omnia superius scripta. Denique ego Ermengaudus iamdictus vestre trado potestati omnes scripturas quas habeo huius donationis et accipio hanc donationem sive laxationem per manum vestram.

Actum est hoc IIII idus februarii, XLVI anno Philipi regis Cum quo simul addimus tibi omne illud alodium quod fuit Galindi huius ecclesie sacriste.

Raimundus Petri clericus Sancti Petri. + Arnallus, gratia Dei Ausonensis episcopus. Berengarius iudex atque sacrista +. Petrus Bernardi sss. Berengarius +. Bernardus archidiaconus sss. Poncius sss levita. Berengarius Eriballi clericus Sancti Petri +. Gerallus clericus sss. Berengarius paraphonista hic ad sunt sua scripta sss.

Ut res monstravit sss sic Poncius.

185

1106, març, 13

Convinença. *Pactes entre Arnau, bisbe d'Osona, i Ponç Ramon, clergue, pels quals li dona la canònica de Santa Maria de Manresa, junt amb el feu laical de Sant Pere amb la condició que sempre hi hagin canonges regulars seguint la regla de Sant Agustí. Ponç Ramon serà canonge soliu de Sant Pere de Vic i jurarà fidelitat al bisbe i als seus successors, fent hosts i cavalcades quan li demanés i que pugui tenir un clergue que el representi a la comunitat canonical de Vic.*

[O] Original perdut.

A.* Còpia del segle XIV en paper, AEV, vol. 964, n° 55.

Hoc est conveniencia facta inter domnum Arnaldum, Ausonensis episcopum, et Poncium Raimundo, clericum. Iamdictus namque episcopus elegit iamdictum Poncium ad habendam abbatiam Sancte Marie de Minorisa et donat ei ipsum fevum laicale Sancti Petri. Tali siquidem deliberacione ut prefatam ecclesiam Sancte Marie semper habeant et teneant clerici regulares qui Deo ibi iuxta Sancti Augustini regulam militaverint et prefatus Poncius non restituat ipsam canonicam nec ex his que huc usque noscitur habuisse vel habet vel habere debet vel deinceps potuerit Deo favente acquirere quidquam presumat auferre. Sed omnia que iuris sunt ipsi canonice inviolabili permaneant securitate sicut continentur in carta quam Raimundus Amati invente et conscentiente domno Berengario archiepiscopo, Bernardo priori et sociis eius noscitur fecisse ita videlicet ut prelibatus prior eindem locum teneat et cum sociis suis ad religionis perfectione perpetuum concedente dominio perducat. Prelibatus itaque Poncius convenit propter hoc donum prescripto episcopo ut sit solidus clericus et canonicus Sancti Petri et ipsi episcopi et serviat ei et successoribus eius episcopis Sancti Petri et ipsum honorem sicut homo debet habere suo meliori seniori et faciat ei hostes et cavalcatas et curtes et placitum et sacramentum quando idem episcopus iuserit et ei opus fuerit. Et adiuvet eum ad tenere et

ad habere omnem suum honorem et defendere et guerregare quem hodie habet et in antea adquirere potuerit. Et habeat optimum clericum statorem in sede Sancti Petri presbiterum sicut habuerunt antecessores eius predicta autem ecclesia de Minorisa cum canonica ipsis semper sit in iussione et subiectione Sancti Petri sedis Vici et ipsis episcopi et canonicorum eius et qui iuris Sancti Petri noscitur esse clerici ipsius loci semper faciant Sancto Petro curtes et sinodalia obsequia et quecumque debeant facere.

Acta conveniencia III idus marcii, anno XLVI regis Philipi.

+ Poncius abbas Wilelmus presbiter sss. Sig+num Petri presbiteri et primicherii. Berengarii Eriballi clerici Sancti Petri +.

Bernardus, subdiaconus qui hoc scripsit sub sss prefato die et anno.

186

1106, abril, 16

Convinença. *Arnau, bisbe d'Osona, fa convinença amb Guerau, vescomte de Girona, per l'honor de l'ardiaca Seniofred. El bisbe es reté el que tenia a la parròquia de Vic i els béns donats pel seu oncle Adalbert en el seu testament. La resta, exceptuant la parròquia de Sant Pere de Torelló, ho entrega al seu fill Ponç per que sigui clergue de Sant Pere de Vic i ho tingui tot en servei de la canònica i el bisbe. Si Pons no vol que ho sigui el seu germà i sinó el vescomte pugui escollir un clergue que ocupi el benefici. Per aquesta donació el vescomte Guerau reconeix tenir el castell de Vilagelans i li donarà per a les cavalcades, quan ell no hi vagi, vint cavallers armats al servei del bisbe. Segueix el jurament de fidelitat de Guerau, vescomte de Girona.*

A.* AEV, vol. III, núm. 116b.

B. Còpia del segle XII, AEV, vol. III, núm. 116d.

In nomine Domini. Hec est conveniencia que facta est inter domnum Arnallum, Ausonensem episcopum, et domnum Gerallum, vicecomitem Gerundensem ex honore qui fuit Seniofredi Alsave. Retinet predictus episcopus de iamdicto honore prefati Seniofredi, tantum quantum idem Seniofredus tenuit et habuit intra parrochiam Sancti Petri de Vico, et alodio de Quadris, et retinet sibi omnia que iam predictus Seniofredus, dimisit in suo testamento Adalberto, nepoti suo, et post suum obitum dimisit ipsa alodia ad Sanctum Petrum. Et quicquid ipsa canonica de Vico habeat et habere debeat in omni prephato honore Seniofredi, idem episcopus totum retinet supradicte canonice et sibi. Omnem alium honorem prephati Seniofredi Alsave, excepta parrochia Sancti Petri de Torelione, quantum inde Adalbertus archidiaconus tenebat in die obitus sui, donat predictus episcopus ad Poncium, filium Geralli vicecomitis, eo modo ut sit clericus Sancti Petri sedis Vici, et habeat hoc in servicio Sancti Petri et domni Arnalli episcopi et successorum suorum. Et si idem Poncius clericus non fuerit, alius frater eius clericus habeat supradictum donum in servicio Sancti Petri et succedencium episcoporum. Et ita transeat iampredictus honor per omnes filios iamdicti vicecomitis, de uno in alterum si clerici fuerant. Et si filii ipsius vicecomitis clerici obierint, aut clerici non fuerint, idem vicecomes, si supervixerit, eligat unum clericum ex propinquis suis ad laudem episcopi Vici sedis et aliorum clericorum tunc ibi degencium, qui habeat hoc per eum in servicio Sancti Petri et episcoporum suorum. Et post obitum illius clerici, solide et libere,

revertatur in iure Sancti Petri et ipsius pontificis sine ulla contradiction . Et pro supradicto honore convenit supradictus Gerallus vicecomes ad domnum Arnallum episcopum, ut dum ipse vixerit, quando voluerit et opus ei fuerit, habeat introitum et exitum, sine suo enganno, in ipsa turre de Villagelanis et in circuitu in omnibus fortitudinibus eius, et possit inde facere guerram et pacem contra cunctos homines vel feminas quando voluerit secundum suam voluntatem. Et convenit ei predictus vicecomes ut serviat ei sicut debet facere ad suum seniore, et faciat ei hostes semper et cavalcades et sequimentum quando opus fuerit, et ipse ei iusserit. Et sit ei adiutor ad habendum et tenendum et ad defendendum omnem suum honorem quantum modo habet et in antea habebit contra cunctos homines vel feminas, excepto domno Raimundo comite et comitissam uxorem eius. Et ad hostes et ad cavalgades et ad sequimentum in quibus ipse Gerallus vicecomes non fuerit, aut esse non poterit, habeat semper XX cavallarios armatos in servicio prephati episcopi. Et quando Poncius vel aliquis filius ipsius vicecomitis talis fuerit, similiter ut supradictum est, totum faciat et fratris eius clerici post eum. Convenit etiam ut semper habeat statorem clericum in servicio Sancti Petri et episcoporum suorum. Et in loco filii sui habeat ipse vicecomes alium clericum, statorem in servicio Sancti Petri et episcoporum suorum. Et post obitum illius clerici statorem mittat alium clericum statorem, et sic semper vadat. Et det ei tantum de suo ut pro hoc serviat Sancto Petro, et sit semper in servicio eius et episcoporum. Et hoc totum sicut supradictum est sit factum ab utraque parte sine enganno.

Sig+num Geralli vicecomitis. Sig+num Bernardi Guillelmi Lucianensis. Sig+num Guillelmi Bernardi. Sig+num Guillelmi Bernardi Holostensis. Sig+num Petri Berengarii. Sig+num Guillelmus Bernardi. + Arnallus, gratia Dei Ausonensis episcopus.* Bernardus archidia[conus] sss.*

Ego Gerallus, vicecomes Gerundensis, iuro ad te domnum Arnallum episcopum, seniore meum, qui de ista in antea fidelis ero tibi sicut homo fidelis debet esse per promissam fidem sine enganno suo meliori seniori. Et de tuo honore adiutor ero tibi semper quando opus fuerit ad tenendum et ad abendum, et ad defendendum quem modo habes et in antea habebis contra cunctos homines vel feminas. Quod si quod absit aliquis hoc venerit, qui hoc tibi tulerit aut tollere voluerit, aut totum aut aliquam partem, excepto domno Raimundo comite et comitissam uxorem eius. Ego faciam tibi adiutorium quale potuero quando michi preceperis per te ipsum aut per tuum nuncium, per directam fidem sine tuo enganno. Ego Gerallus vicecomes si convenienciam supra scripta non tenuero, aut tenere nolero omnis supradictis onor solide et libere, sine ulla inquietacione revertatur in iure Sancti Petri.

Actum est XVI kalendas maii, XLVI anno Philipis regis.

Ut res monstravit sss sic Poncius ista notavit cum litteris fuis in XXXI^a linea.

1104, maig, 5

Definició. *Dacó capellà de Santa Maria, el seu fill Guifré i els fills d'aquests, van lliurar a Santa Maria de Vic els seus alocs situats a la parròquia de Sant Julià Sassorba i altres alocs a Sant Andreu de Gurb a Vilasesnan. Guillem Borrell va retenir els béns fins que el canonge Alaman, capellà de Santa Maria, els hi va reclamar amb l'amenaça de l'excomunió a Guillem Borrell el qual els va restituir. El canonge*

Alaman estableix aquests honors al sotsdiaca Guillem Guifré i, posteriorment, als seus fills Ademar i Pere si fossin clergues.

A.* ACV, cal. 6, episc. I, núm. 18.

In nomine Domini. Sciatur a cunctis¹ quam Daconis condam,² capellanus Sancte Marie Vici sedis et Guifredus filius eius et Gerallus filius Guifredi et Bermundus fratri Geralli predicti post obitum suum dederunt suum alodium quod est situm in parroechia Sancti Iuliani de Sorba et dederunt alodium quod est situm in parroechia Sancti Andree de Gurbo et aliud quod est situm in Villa Sesnan. Totum istud alodium supradictum dederunt Sancte Marie sedis Vici, libere et integre sine ullo retentu sicuti in vocibus eorum. Demonstratur quas ipsi iusserunt scribere. Hec voces supradicte remanserunt in potestate prephati Bremundi deinde Bermundus supradictus sine testamento obiit. Tunc temporis venit Guillelmus Borrelli nepos supradicti Bermundi et invenit supradictas voces quas Bermundus supradictus habebat quando obiit. Has voces predictas Guillelmus Borrelli habuit et longo tempore abscondit et per illud tempus Sancta Maria Vici sedis totum premissum alodium perdidit. Postea Alamannus, canonicus Sancti Petri et eiusdem Sancte Marie iamdicte capellanus, his auditis fecit proclamacionem episcopo et omnibus clericis Vicensis ecclesie. Propter quod supradictus episcopus cum consilio omnium clericorum in sancta synodo et in aliis locis excommunicavit cum omnibus abbatibus et presbiteris qui secum erant, omnes illos homines qui supradictas voces habebant et abscondebant donec redderent et ad satisfactionem venirent. Audita hac excommunicatione tam graviter facta Guillelmus Borrelli predictus qui has voces supradictas tenebat et habebat timore excommunicationis et anathematizacionis reddidit supradictas voces supradicto Alamanno capellano Sancte Marie. Deinde predictus Alamannus receptis et perlectis his vocibus fecit querimoniam adversus Guillelmum Guifredi canonicum et iam subdiaconum qui totum alodium supradictum iniuste habebat et tenebat propter hoc quod habuit filium uxorem supradicti Bermundi diaconi. Et propter ea prephatus Guillelmus subdiaconus cognovit se alodium supradictum iniuste habuisse et tenuisse, et ideo un ecclesia Sancti Petri Vici sedis, ante altare Sancti Benedicti atque in presencia Guillelmi Raimundi de Taradel et Raimundi Fulconis et Raimundi Bradilia atque Bertrandi Mironis supradictus Guillelmus subdiaconus totum alodium supradictum quod iniuste habuerat et tenuerat dimisit et reddidit libere et integre Sancte Marie in potestate prephati Alamanni. Ego vero Alamannus prescriptus totum alodium supradictum dono Guillelmus Guifredi in vita sua et post obitum suum duobus filiis suis Ademaro atque Petro si clerici fuerint quod si clerici non fuerint in prephato dono nihil habeant neque requirant. Et quicumque illorum prior obierit pars illius solide et libere Sancte Marie remaneat ea ratione ut tascham inde fideliter reddant premissa ecclesie Sancte Marie et post eos sicut superius comprehensum est sine ulla inquietudine revertatur hoc totum sepe dicte ecclesie Sancte Marie Vicensis clericisque illius sibi cotidie servientibus. Et propter supradictum donum ego predictus Guillelmus et filii mei supradicti simus clerici libere et solide Sancte Marie et prephati Alamanni. Et propter hoc ego Guillelmus prephatus totas comparaciones quas fecit predictus Bermundus in supradictis parroechiis Sancti Iuliani et Sancti Andree, sive in Villa Sesnan, cunctasque comparaciones quas ego Guillelmus premissus feci in Villa Sesnan utrasque dono iamdicte ecclesie Sancte Marie et prephato Alamanno tali conveniencia ut ego habeam et teneam in omni vita mea et tres filii mei et due filie quos ego habui de uxore mea filia Bremundi predicti et dum vixerimustascham fideliter reddamus ecclesie Sancte Marie et sepedicto Alamanno. Post obitum autem nostrum

¹ sciatur a cunctis *interlineat*

² condam *interlineat*

libere et integre sine ulla uinquieracione ad proprium Sancte Marie remaneat. Quod si quod absit aliqua persona venerit ad inrumpendum contra hoc donum Sancte Marie tributum, dupla compositione componat et deinceps hac scriptura inconvulsa permaneat omne evum. Et si aliquis homo vel femina hoc donum supradictum permutare aut alienare voluerit anathematizatus sit et cum Iuda traditore locum inferni teneant.

Actum est hoc III nonas maii, XL VI anno Philipi regis.

Guillelmus Guifredi subdiachonus sss.* , qui hanc scripturam facio et firmo testesque firmare rogo. Sig+num Bernardi Guillelmi. Sig+num Agnetis. Berengarius iudex atque sacrista +.* Reimundus diachonus et kanonicus que hoc confirmo sss.* Bernardus archidiaconus sss.* + Arnallus, gratia Dei Ausonensis episcopus.* Petrus abbas Aggerensis sss.* Gerallus subdiachonus sss.* Arnallus Ioanes sss.* Bernardus subdiachonus sss.* Berengarius paraphonista hic ad sunt sua scripta sss.* Martinus diaconus sss.*

Ut res monstravit sss sic Poncius ista notavit cum litteris suprapositis et emendates in prima linea et in VIII supraposi[ta die et an]no quo supra.

188

1107, juny

Dotació de canonge. *Bernat Guillem lliura a la canònica de Vic el seu alou que li ve pels seus pares i que ara passa a tenir en nom de Sant Pere. Demana que els canonges l'ajudin a recuperar els altres béns que tenia.*

[A]. Original perdut.

B.* Còpia de principis del segle XIII, ACV, cal. 37, L.D., ff. 100v-101r, (*Hec est carta donationis Bernardi Guillelmi*).

Dei omnipotentis in nomine Sancte Trinitatis. Ego Bernardus Guillelmi per hoc pactum scripture mee largitionis cupiens apropinquare Deo et eius sanctis dono et in presenti trado canonicis Vicensi Sancti Petri sedis omne alodium mee proprietatis quod michi competit in omnibus locis successione, dimissione et donatione patris et matris et omnibus aliis modis, tali deliberacione huius caucionis ut ego teneam et habeam per clericos et canonicam Sancti Petri illud alodium quod est iuris eiusdem canonicis sedis, quod pater meus tenebat et habebat per vocem Sinigundis et in aliis locis. Et donem fideliter quartam partem omnium fructuum earundem rerum et cetera earum habeam per laboracionem. De meo autem dicto alodio quod nunc in presenti eidem trado donem undecimam partem annone et vini et cetera dum vixero remaneat michi iure eiusdem alodii, post obitum autem meum omne dictum allodium, solide et libere, remaneat ipsi canonicis sine aliqua diminucione et qui hoc voluerit disrumpere ex utraque parte nullo modo valeat facere, set quod inquietaverit et abstulerit vel voluerit auferre componat dupla satisfaccione et insuper hec caucio scripture ex utraque parte firma et stabilis manent omni tempore. Super hoc ut episcopus et clerici eiusdem sedis adiuvent ad tenendum et recuperandum Sancto Petro et michi omnia que sunt iuris eiusdem sedis et mee proprietatis. Et insuper si necessitas fuerit Bernardo eundi ad Sanctum Iherusalem, vel concendere ad forciolem religionis ordinem aut corporis debilitas qua non possit ad canonicam comunione tendere episcopus et clerici dicte sedis redimant de eo illud

tenere ipsius vite quod supradicitur de eius alodio secundum iustam estimacionem et si noluerint dimitant hoc facere alio homini qui velit hoc facere sine perdicione ipsius canonice.

Acta sunt hec IIII iunii, anno XLVIII regni regis Philippi.

Sig+num Bernardus Guillelmi. + Arnallus, gratia Dei Ausonensis episcopus.

Iohanes sacerdos qui hoc scripsit sub die vel anno quo sss supra.

189

1107, desembre, 30

Definició. *Dacó capellà de Santa Maria, el seu fill Guifré i els fills d'aquests van entregar a Santa Maria de Vic els seus alous situats a la parròquia de Sant Julià Sassorba, altres alous a Sant Andreu de Gurb a Vilasesnan. Guillem Borrell va retenir els béns fins que el canonge Alaman, capellà de Santa Maria, els hi va reclamar tot exigint els drets i per l'amenaça de l'excomunió, Guillem Borrell els va restituir. Els que tenien el domini útil el restituïen, es tracta del subdiaca Guillem Guifré i Rodlan amb la seva esposa Agnès.*

A.* ACV, cal. 6, núm. 124.

In nomine Domini. Sciatur a cunctis quam Daconis condam capellanus Sancte Marie Vici sedis et Guifredus filius eius et Gerallus, filius Guifredi, et Bermundus fratri Geralli predicti post obitum suum dederunt suum alodium quod est situm in parroechia Sancti Iuliani de Sorba et dederunt alodium quod est situm in parroechia Sancti Andree de Gurbo et aliud quod est situm in Villasesnan. Totum dictum alodium supradictum dederunt Sancte Marie sedis Vici, libere et integre sine ullo retentu sicuti in vocibus eorum. Demonstratur quas ipsi iusserunt scribere. He voces supradicte remanserunt in potestate prephati Bremundi deinde Bremundus supradictus sine testamento obiit. Tunc temporis venit Guillelmus Borrelli, nepos supradicti Bermundi, et invenit supradictas voces quas Bermundus supradictus habebat quando obiit. Has voces predictas Guillelmus Borrelli habuit et longo tempore abscondit et per illud tempus Sancta Maria Vici sedis totum premissum alodium perdidit. Postea Alamannus canonicus Sancti Petri et eiusdem Sancte Marie iamdicte capellanus his auditis fecit proclamacionem episcopo et omnibus clericis Vicensis ecclesie. Propter quod supradictus episcopus cum consilio omnium clericorum in sancta synodo et in aliis locis excommunicavit cum omnibus abbatibus et presbiteris qui secum errant, omnes illos homines qui supradictas voces habebant et abscondebant donec redderent et ad satisfactionem venirent. Audita hac excommunicatione tam graviter facta, Guillelmus Borrelli predictus qui has voces supradictas tenebat et habebat, timore excomunicacionis et anathematizacionis reddidit supradictas voces supradicto Alamanno capellano Sancte Marie. Deinde predictus Alamanus receptis et perlectis his vocibus fecit querimoniam adversus Guillelmum Guifredi canonicum et iam subdiaconum qui totum alodium supradictum iniuste habebat et tenebat propter hoc quod habuit, filium uxorem supradicti Bermundi diaconi. Et propter ea prephatus Guillelmus subdiaconus cognovit se alodium supradictum iniuste habuisset tenuisse, et ideo un ecclesia Sancti Petri Vici sedis, ante altare Sancti Benedicti atque in presencia Guillelmi Raimundi de Taradel et Raimundi Fulconis et Raimundi Bradilis atque Bertrandi Mironis supradictus Guillelmus subdiaconus totum alodium supradictum quod

iniuste habuerat et tenuerat dimisit et reddidit libere et integre Sancte Marie in potestate prephati Alamanni. Et quia ego Guillelmus sub tali hanc tanta presumptione hac iniusticia cum Bermundo hoc alodium supradictum tenueramus iniuste et possederamus indigne, quasi pro satisfactione atque emendacione totas comparationes quas fecit predictus Bermundus, atque ego Guillelmus cum sociatori, in supradictis parroquiis Sancte Iuliani de Sorba et Sancte Andree sive in villa sesnan cunctasque comparationes quas ego Guillelmus feci cum sociatori in eadem parrochia Sancti Iuliani de Sorba seu in Villa vocata Sesnan ecclesie Sancte Marie sepius prelibate atque prefato Alamanno sic de meo iure in eorum trado dominio ut nulla sit persona que contra hoc venire audeat. Hanc ego Rodlandus, gener ipsius supradicti Guillelmi, cum coniuge mea Agnes et filiis hac filiabus meis cum filiis et filiabus meis predicti Guillelmi, videlicet Bernardo Guillelmi, Ademaro sive Petro atque Sicardi audiens hanc presumptionem, ipsam quam gener meus et eorum pater fecerat diffinitionem de omnibus alodiis sive de omnibus comparationibus eandem nos superius nominati, diffinitionem facimus aeclesie Sancte Marie atque Alamando et successoribus eius. Quod si quod absit aliqua persona venerit ad inrumpendum contra hoc donum Sancte Marie tributum dupla compositione componat et deinceps hac scriptura inconvulsa permaneat omne per evum. Et si aliquis homo vel femina hoc donum supradictum permutare aut alienare voluerit anatematizatus sit et cum Iuda traditore locum inferni teneat.

Actum est hoc III kalendas ianuarii, anno XL VIII regni Filippi.

Sig+num Rodlandis. Sig+num Agnetis. Sig+num Bernardi Rodlandi. Sig+num Guillelmi Rodlandi Sig+num Bernardi Guillelmi. Sig+num Ademari Guillelmi. Sig+num Petri Guillelmi. Sig+num Sicardis qui omnes pariter hanc scripturam fieri facimus et firmamus et testesque firmare rrogamus. Sig+num Tedmari Mironis. Sig+num Bernardi Tedmari. Sig+num Guillelmi Tedmari. Berengarius Eriballi clericus Sancti Petri +.* Reimundus Fulco sss.* Berengarius Tedmari sss.* Fulcho clericus +.* Guillelmus +.* Alerandus clericus sss.* Guillelmus subdiaconus sss.* Berengarius levite sss.* Arnallus Ioanes curnut sss.* Berengarius iudex atque sacrista +.* Paschalis presbiter sss.*

Petrus sacerdos qui hoc scripsit cum literis fuis in XII linea et in XIII die et anno sss quo supra.

190

1108, abril, 9

Definició. *Ramon Guitard, canonge, dona a Sant Pere de Vic tot els alous que té a Osona consistent en l'alou de Laterans, totes les compres que ha fet a la parròquia de Vic, al Puig, i a les parròquies de Santa Eugènia, Taradell, Seva, Viladrau, Gurb Sant Hilari Sacalm. Després d'haver estat excomunicat pel papa retorna aquests béns a Arnau de Malla, bisbe d'Osona, i a la canònica.*

[A]. Original perdut.

B.* Còpia de principis del segle XIII, ACV, cal. 37, L.D., ff. 133v-134r. (*Carta alodii canonice quod est in parrochia Sancti Petri et in aliis locis*).

Sub divine pietatis nomine. Ego Raimundus Guitardi clericus et canonicus Sancti Petri per hanc scripturam donationis presencialiter dono domino Deo et Sancto Petro et canonice ipsum meum alodium totum ab integro quod habeo in comitatu Ausone in quocumque loco vel territorio sit cum clausulo Lateranensi, seu quibusque empcionibus

atque directis meis ubicumque sint. Sunt autem termini huius donationis ab oriente in parrochia Sancti Ylarii de Calm, a meridie in Congusto, ab occiduo in Guardia, a circio in Rivipullo. Et sicuti termini isti includunt omne hoc quod meum est vel esse debet vel quod huiusque iste vel iniuste possedi totum solide atque libere sine quolibet impedimento vel retencione tribuo prelibate Sancto Petro Ausonensi atque canonicis eiusdem loci. Est autem alodium in parrochiam Sancti Petri, in loco qui dicitur Puteus, cum campo Abadali seu in aliquo quecumque loco et in parrochia Sancta Eugenia seu Sancti Genesii vel in parrochia Sancte Marie de Seva seu Sancti Martini de Villaedrali atque Sancte Marie de Falgerolis vel in parrochia Sancti Andree de Gurbo et Sancti Ylarii de Calm, totum itaque quod in his parrochiis habeo vel habere debeo trado libens hec spontaneus prephate sedi atque episcopo domno venerabili Arnallo atque clericis eiusdem sedis. Si vero quislibet post hanc descriptionem sententiam meam vel voluntatem mutasse dixerit aut in iure seu potestate alterius ante seu post hanc coram transtulisse affirmaverit huius vana locacitas nunquam audiatur. Set sicut superius comprehendi quocumque modo habeam seu per largionem vel per empcionem seu dimissionem vel per quascumque voces seu habere debeam dono totum solide atque potencialiter prelibate sedi atque episcopo cum clericis loci eiusdem. Preterea propter excommunicationem quam audio factam a Romano seu nostri coprovincialibus episcopis ut aliquis non teneat ius ecclesiasticum obcecatum, veritus tanto ius incurrere sententiam patrum recognosco omne meum alodium fuisse baiuliam Sancti Petri episcoporum et clericorum suorum. Scio namque avos seu avias meas Adalbertum videlicet et Guislam optimum verrem beato Petro atque canonicis seu episcopis Arnulpho, videlicet atque Borrello, Olive seu Guillelmo pro recognitione baiulie per unumquemque annum dedisse. Hoc non tantum avisset etiam patrem meum et matrem atque me ipsum recognosco iam reddisse. Si quis autem hoc donum a iure canonicis auferre constus fuerit ad in specis ius alicuius transferre voluerit cum Iuda traditore ignis catenis religatus perpetue mortis sentencie sine fine subiacet. Hec que superius sunt scripta dono atque trado in presenti supra dicti canonicis et canonicorum que olim feci iamdicte canonicis.

Actum est hoc V idus aprilis, anno XLVIII regni regis Philippi.

Alerandus clericus qui hoc laudo sss. Reimundus Guitardi clericus +. Fulcho clericus +. Sig+num Arnalli Porter. Sig+num Berengarii Raimundi. Sig+num Raimundi Pistor. Sig+num Petri Seniofredi baiuli, Sig+num Petri Calaf. Sig+num Raimundi Gerald

Paschalis presbiter qui hoc scripsit cum litteris supra positis in duobus locis sub die et anno quo sss supra.

1109, agost, 7

Testament. *Bernat Umbert, bisbe de Girona, volent anar a Jerusalem, atorga el seu testament i elegeix marmessors a Ramon, abat de Sant Feliu de Girona, Ramon Gaufred, ardiaca, Pere sagristà, Berenguer ardiaca i Ponç Otó. Dona a la canònica de Santa Maria de Girona una quarta part de l'església de Pineda, la coromina d'Om i el mas Cathola. Dona a la canònica de Vic els seus béns de Tona, a Guadells, després de la mort del seu nebot Ramon Hug; a Sant Cugat l'alou de Collsabadell; a Sant Marçal del Montseny l'alou de Vilaseca i la meitat de Sant Celoni.*

[A]. Original perdut

B.* Còpia del segle XIV, ADG, Rubricis coloratis, f. 154v.

In Christi nomine, ego Bernardus, Dei gratia Gerundensis episcopus, cupiens pergere ad sanctam Iherusalem, ordino testamentum meum in quo eligo manumissores meos Raimundum, abbatem Sancti Felicis Gerundensis, et Raimundum Gaufredi, archilevitam, et Petrum, sacristam, atque Berengarium, archilevitam, seu Pontium Otonis, ut si mors michi advenerit in hoc itinere, isti distribuant omnes res meas mobiles et immobiles sicut in hac pagina iniuncxero. In primis dimitto ad canonicam Sancte Marie sedis Gerunde solide et libere quartam partem ecclesie de Pineda et condaminam de Ulmo et mansum de Cathola cum universis suis pertinenciis. Ad Sanctum Petrum sedis Vici dimitto alodium meum de Tonna cum solario de Guadel, ut habeat eum solide et libere post mortem Raimundi Ugonis, nepotis mei, ipsa canonica prefate sedis. Dimitto namque ad Sanctum Cucufatem de Vales ipsum meum alodium de Collosabatelli, quod fuit de Girberga. Et dimitto ad Sanctum Martialem Montissigni ipsum meum alodium de Villasecca cum suis pertinenciis quod emi de Isarno Seniofredi, excepto uno manso quem dedi Sancto Andree de Sureda. Et medietatem ville Sancti Celedonii quam prefato Sancto Martiali dimitto cum alodio de Rimanio, quod fuit Mironis Bonefilii. Dimitto vero ad Sanctum Paulum de Maritimis ipsam fexam alodii que est iuxta prefatam condaminam de Ulmo. Ad canonicam Sancte Marie prefate sedis dimitto medietatem ipsius castrum de Lored cum ipso honore qui ei pertinet, sicut mater mea dimisit et concessit in suo testamento prefate sedis canonice. Ad Gaucefredum nepotem meum dimitto ipsum castrum de Calela cum alodio Orti Saviniani et Montissancti et Fontisrotundi et cum duobus mansis in Monte Calvo sive cum alodio de Cantalobs et alodio de Garsoues. Ad Sanctum Petrum Gallicantus dimitto ipsum alodium de Vilar. Dimitto namque ad Guilemum Umberti, nepotem meum, ipsum alodium de Materon et de Valle Moccosa et de Caseles cum ipsa Ruiria, eo tenore ut Arnaldus Guillelmi de Cartiliano habeat alodium de Caseles per Guilemum Umberti ad fevum per ipsum castrum Gerundelle et episcopus Gerunde recuperet, solide et libere, tertiam partem tascharum Sancte Marie Episcopalis et ipsum fevum de Ventanag. Ad canonicam Sancti Felicis Gerundensis dimitto ipsum meum alodium de Pelvels cum duabus baiuliis quas ibi habeo, sub tali condicione ut donet XXXIX solidos plate fine ed pensum ecclesie Sancti Iuliani Montisigni. Ad canonicam Sancte Marie sedis Gerundensis ipsum meum alodium de Stagneolo cum omnibus baiuliis solide et libere dimitto. Ad ecclesiam Sancte Marie Episcopalis dimitto par unum bovum. Et dimitto terciam partem totius mei mobilis ad ipsam porticum Sancte Marie sedis, aliam terciam pro meis debitis, tertia que restat superscriptis manumissoribus meis. Et dimitto alium meum honorem qui advenit michi per laxacionem fratris Guillelmi Umberti et per vocem patris mei, excepto hoc quod superius testatus sum pro anima mea sanctis Dei ecclesiis. Gaucefredo nepoti meo superscripto, si Guilelmus Umberti obierit sine filio

legitimi coniugii.

Acto testamento VII idus augusti, anno II regni Ludovici regis.

Bernardus, gratia Dei Gerundensis episcopus, qui hoc testamentum feci, manumque propria firmavi firmarique rogavi. Bernardus levita. Raimundus, Bisuldunensis archilevita. Poncius Otonis, levita.

Arnaldus levita, qui hoc rogatus scripsi et sss prenotato die et anno.

192

1110, octubre, 18

Adveració testamentària. *Publicació sacramental del testament de Pere Arnau feta a l'altar de Sant Joan de la catedral en presència de Berenguer sagristà i jutge, on Pere Arnau va reconèixer que tenia usurpats béns de la canònica de Vic, de Santa Maria de l'Estany, Santa Maria de Ripoll els restitueix. Elegeix com marmessors a Bernat, abat de l'Estany, Arnau Pere, Ponç Bernat i Berenguer, sagristà. Les cases i l'alou de Formigons els dona a Arnau Pere, el mas que té Bernat Guillem el dona al seu nebot Bernat Berenguer perquè sigui clergue juntament amb el feu de Cerdans. Demana que siguin redimits els alous que tingué el seu avi a Fitor i a Vallosera. Els béns d'Artés i els feus que té per Pere Eccard els dona a Arnau Pere. Però quan va mori va modificar algunes disposicions demanant es redimeixin els béns de Vallosera i les cases de Vic entregant-les al sagristà Berenguer. A més de la parròquia de Sant Julià de Vilatorrada que tenia empenyorada que lliura a Sant Pere de Vic, Santa Maria de l'Estany i a Ramon Gaufred, bisbe electe.*

A.* ACV, cal. 6, núm. 2239.

B. Còpia de principis del segle XIII, ACV, cal. 37, L.D. , ff. 29r-30v, (*Iudicium et testamentum Petri Arnalli clerici et canonici*).

Sanctorum patrum constitutionibus et mundane legis probatissimis sanctionibus quoniam decretum est de collatis ecclesiasticis rebus ut in earum iure persistant eternis firmitatibus. Propterea nos testes Petrus Geralli et Arnallus Vives ultime voluntatis Petrus Arnalli morientis seriosimi cognitores ipsius testationis ordinatione subterius adnotati iudicis coram sacerdote et testibus testificamur iurando manibus propriis super altare Sancti Iohannis quod est situm in vicense sede Sancti Petri nos vidisse et audisse quando et quomodo idem Petrus infirmitate detentus mente tamen sanus suam voluntatem scribere fecit secundi et tercii ordinis modo alligari precepit quia per se scribere omnino nequivit. Set quia ab his quibus hoc iniunxit faciendum videtur esse qualibet arte neglectum illius legis ordinem non valentes vel nolentes sollempniter adimplere. Nos ideo ne lorum calliditate vel impossibilitate ius depereat sancte matris ecclesie sicut precipitur in alia lege scriptam voluntatem ius defuncti quomodo continetur in eius testatione veraciter hic facimus inserere legali auctoritate qualiter ipse contulit sedis Sancti Petri ecclesie victui eiusdem canonice et ecclesie Sancte Marie Stagnensi atque Sancte Marie Rivipollentis cenobii nec non et suis parentibus. In primis dimisit domino Deo et channonice Sancti Petri et Sancte Marie cenobi Rivipollenti ipsum suum mansum de Callero, quod tenet Poncius Bernardi et Berengarius Eriballi in pignore. Et Sancte Marie Stagni ipsas duas pecias terre quas tenet Maria per laborationem, que sunt super via que pergit ad Sanctum Iulianum et Sancto Martino de Rivopetrensi. Dimisit ipsum sacrarium quod tenet Ansulfus sacerdos cum duabus peciis terre que sunt iuxta ipsum sacrarium et

alia dua sacraria in quibus pater suus abitabat predictae ecclesiae dimisit. Tali videlicet modo ut teneat ipse sacerdos in servicio Sancti Martini qui ipsam cantaverit ecclesiam. Et alias suas domos quas ibi habebat simul cum orto Arnallo Petri nepoti suo dimisit. Et ipsum suum mansum de Furnigons cum suis pertinentiis predicto Arnallo Petri dimisit. Tali videlicet conditione ut teneat in diebus vite sue et reddat censuatim per unumquemque annum porcum unum canonice sancti Petri. Post mortem vero Arnalli Petri si habuerit filium clericum ex legitimo coniugio teneat iam dictum mansum pro laboratione et reddat de ipso expleto quod inde exierit per unumquemque annum fideliter quartam partem predictae canonice. Post obitum vero ipsorum solide et libere deveniat de iure predictae canonice. Et suum ipsum mansum quod tenet Bernardus Guilelmi per laborationem Bernardo Berengarii, nepoti suo dimisit, et reddat censuatim canonice Sancti Petri per unumquemque annum porcum unum. Post discessum vero ipsius si habuerit alium fratrem qui sit clericus similiter teneat in servitio Sancti Petri. Et reliquid Bernardum nepotem suum in baiulia Arnalli Petri, ut sit clericus cum medietate fisci de Cerdans et redimat iam dictus Arnallus predictum mansum de Berengario Amalrici, et tantum teneat quo usque iam dictus Bernardus sit in etate XV annorum et tunc reddat ei XXIII solidos plate fine et adiuvet ei servire fiscum de Cerdans et si interea obierit ipse Bernardus vel frater eius qui fuerit clericus et non habuerint persolutos ipsos XXIII solidos, reddant eos canonice Sancti Petri et postea deveniat iam dictum mansum in dominio predictae canonice. Et reddidit Sancto Sepulcro de Rivipollenti quod tenebat iniuste per largitionem Poncii Arnalli, ipsam triliam vel terram quam tenet Poncius Guilelmi. Et ipsas duas domos de Vico cum orto Bernardo, nepoti suo, dimisit qui sit clericus vel in baiulia Arnalli Petri. Post mortem vero illorum propinquis clericis quos ipsi elegerunt in servitio Sancti Petri dimisit. Et ipsum mansum quod Berengarius Amalrici tenet in pignore redimat Arnallus Petri sicut resonat in suo pignore. Et iussit manumissores suos ut venderent mulum suum et redimerent ipsum alodium de Valleusera quod est infra parrochiam Sancte Columbe et Sancti Martini de Aquafrigida vel in Fitor et in aliis locis quam recognosco me esse culpabilem secundum testationem avi mei Petri et si aliquid remanserit de ipso precio persolvat Poncio Bernardi. Et ipsum suum alodium quod tunc tenebat in Artess et omnes suos fiscos quos tenebat per vocem Sancti Petri vel Petri Ecardi, Arnallo Petri dimisit. Vineas quas plantaverunt Bonefilius sacerdos et Ansulfus dimisit eis in vita illorum et donent tascham. Et meam medietatem de asina et medietatem pullinum Sancte Marie de Stagno dimitto. Ex supra dictis autem rebus predictus auctor postquam autem hec omnia superius ordinavit mutavit ex aliquantis rebus suam voluntatem, videlicet, de ipso alodio quod Berengarius Amalrici tenet in pignore de Riba in quo habitat Arnallus et iussit redimere ipsum alodium Sancti Petri de Valleusera qui est in pignore, et iussit redimere ex XX morabetinos quos debet Ermengaudus Ebrini unde sunt fideiussores Poncius Bernardi ac Berengarius Eriballi. Domos autem quas habeat in Vico dimisit Berengario sacriste nepoti suo, cum supradicto alodio de Riba quod supra dictus Berengarius tenet in pignore pro XXX solidos plate unde redimat predictus sacrista. Post obitum predicti sacriste remaneant predictas domos de Vico Bernardo Berengarii nepoti suo. De manso autem de Callero iussit remanere medietatem quam redemit Sancte Marie Rivipollenti cenobii. Alia autem medietas precepit canonicis Sancti Petri redimere et donent porcum unum Poncio Bernardi et Berengaris Eriballi. Si vero canonici voluerint redimere donent predictus Poncius et Berengarius porcum unum per unumquemque annum. Mansum autem quod superius dimiserat Bernardo Berengarii nepoti suo quod tenet Bernardus Guilelmi ad laborandum precepit post obitum suum solide et libere remanere predictae canonice et donet predictae canonice annuatim porcum unum. Post obitum illorum supradictae canonice revertatur. Mutavit autem in suam voluntatem ex duobus sacrariis quos superius dimiserat Sancto Martino, videlicet illum quod tenet Guilelmus Renalli cum alio ubi habitat Dazile, quos

nunc dimisit Sancte Marie Stagno et laudavit omnes scripturas quas supra dicte ecclesie fecerat. Iterum dimisit canonice Sancti Petri casalem destructum qui est supra Sancti Martini cum exitibus suis Alodium quod habebat in Laputdavanal cenobium Sancte Marie Rivipollenti dimisit. Ecclesiam Sancte Iuliani quod Berengarius Seniofredi in pignore Berengario Amalrici pro LX solidos plate quos supradictus auctor redemit, dimisit Sancte Marie et Sancto Petro et Raimundo electo ut tantum teneant supra dicte ecclesiam cum decimis usquequo filius Berengarii Seniofredi de Artess veniat ad etatem reddantur ei sine aliqua retinencia. Unam tonnam vini quas habebat in Rivodeperis dimisit Sancte Marie Stagno medietatem. Aliam autem medietas canonice Sancti Petri dimisit ad dispensandum in mense iulii. Tonnam unam cum cubo Arnallo Petri dimisit. Omnia autem vascula Sancte Marie Stagno dimisit, et dimisit Petro Geralli duobus morabetinos quos debet ei Berengarius Eriballi, et ex sua annona donare precepit unum morabetinum Sancto Petro Castrumserris et alium Sancti Martini de Rivodeperis. Quatuor autem sextarios annone Sancte Marie de Stagno dimisit. Alia autem annona quod habebat precepit reddere suos debitos, alia que remanserit sacerdotibus et pauperibus. Ex omnibus autem supradictis rebus iussit esse manumissores atque distributores Bernardus prior et Arnallus Petri et Poncius Bernardi ac Berengarius sacriste. Et dimisit Bernardo Adalberti fiscum de Labaters, medietatem ex fisco Cerdans Bernardo, nepoti suo clerico supradicto dimisit. Hec que superius sunt comprehensa legaliter intra spacium sex mensium, sunt corroborata secundum modula tercii et quarti ordinis ante presenciam Berengarii iudicis. Postquam autem hec omnia ordinavit non mutata ac voluntate ab hac seculo discessit.

Anno III regnante Ludovico rege, XV kalendas november

Sig+num Petri Geralli. Sig+num Arnalli Vives, nos huius rei testes sumus atque iuratores Sig+num Arnalli Petri. Sig+num Renalli. Sig+num Berengarii. Sig+num Petri Adalberti. Petrus Borelli clericus sss. Bernardus prior sss. Berengarius iudex atque sacrista qui hoc confirmo +. Hoc signavit ita Bernardus et archilevita sss. Poncius sss sacriscrinius.

193

1111, gener, 21

Adveració testamentària. *Publicació sacramental del testament de Tedmar a l'altar de Sant Joan de la catedral de Vic davant Guillem Borrell jutge. Actuen com marmessors Bernat, prior de Santa Maria de l'Estany, Guifré Fava i Arnau Guifré. Entrega a Santa Maria de l'Estany el castell de Castellterçol que restarà en mans de la seva esposa, si aquesta es casés passi a un fill dels seus germans Bernat i Guillem que fos clergue. També dona a la seva esposa el castell d'Argimon i als seus germans els honors que té al Congost i el feu que té per Guislabert Guadall.*

A.* ACV, cal. 6, núm. 1125.

B. Còpia de principis del segle XIII, ACV, cal. 37, L.D., ff. 60v-61v, (*Hoc est sacramentale Tedmari de Castroterciolo*).

In Dei nomine. Hec est sacramentalis conditio ultime voluntatis cuiusdam defunctus nomine homo Tedmarus. Cuius ordo actum est secundum ordinationem Guilelmus Borrelli iudice, in cuius presenciam cernentibus aliis testibus Bernardus priori Sancte Marie Stagno et Guifredi Fava et Arnallus Guifredi, iurando testificamus supra altare sancti Iohannis qui est situs in ecclesiam Sancti Petri sedis Vico, quia vidimus et audivimus et presentes eramus quando supra dictus homo ambulabat ad Sepulcrum

Domini, nobis audientibus et presentibus secundum suum testamentum quod ille nobis comendavit et ordinavit qualiter eius possessio post mortem suam distribueretur. Primitus namque domino Deo et ecclesie Sancte Marie Stagno dimisit kastrum Terciolum cum omnibus alodiis et terminis et aiacenciis sibi pertinentibus sicut scriptura testatur quam exinde habet iam dicta ecclesia ut sicut scriptum est habeat censum inde et ut coniux sua accipiat castrum iam dictum permanus prioris iam dicte Sancte Marie et teneat eum in vita sua sine blandimento filiis suis si virum non acceperit. Similiter accipiant kastellani qui eum tenent Rodlandum atque Raimundum Guilelmi per eam et nunquam ad alium donent potestatem ea vivente si sine marito permanserit nisi ad illa, quod si obierit illa aut virum acceperit similiter accipiant per mani iam dicte ecclesie suorumque clericorum filiis meis Bernardum atque Guilelmum iam dictum castrum. Et iterum dimisit coniugi sue ipsum castrum de Argemon cum omnem suam honorem ut teneat quiete dum vixerit. Post eius obitum dimisit similiter Bernardo atque Guilelmo filiis suis, exceptus ipso fevo quem per comitem tenebat de Congusto, quod dimisit Bernardo filio suo pro meliorationem. Dimisit namque Guilelmo filio suo ipso fevo quem tenebat per Guilabertum Guadalli. Post obitum mater illorum, alodium vero suum de Congusto et alium de Villa et alium quem tenebat per Guilelmum Fulchoni in Seva, sive cum ipso manso de Verdeger, coniugi sue dimisit cum viro aut sine viro aut daciendum quod voluerit dum vixerit. Post obitum suum remaneat ad filiis suis Bernardo et Guilelmo, excepto manso de Verdeger quod dimisit Berengario filio suo simul cum ipso manso de Colel. Et si obierit Bernardus atque Guilelmus sine infante de legitimo coniugio, hereditatem morientis habeat alium filium suum. Et si ambo obierint, ad Berengarium filium suum. Et si omnes filii mei sine legitimo infante obierint, castrum Terciolum cum alodio sibi pertinente dimisit Sancte Marie iam dicte Stagno. Mandavit atque rogavit ut ecclesiam Sancti Michaelis sitam in iam dicto castro ut inluminassent et fecissent cantare ipsi qui iam dictam honorem habuerit, et faciat dedicare. Alodium vero suum quod habebat in Ausona, si filii sui sicut dictum est, obierint sine infante, excepto ipso de Villanova quod Raimundo Guilelmi dum vixerit dimisit, Sancti Petri seniori suo dimisit. Et ipsum alodium quod habebat in Villanova de Castel terciolum post obitum uxori sue Sancto Benedicto dimisit. Et ipsum iam dictum mansum de Cholel post obitum Berengarii solide et libere dimisit canonicis Sancti Petri. Et ipsum mansum de Verdeger similiter post obitum Berengarii iam dicti dimisit Sancte Marie iam dicte de Stagno. Et ipsum suum alodium quod habebat in Subiradels quod tenet Raimundus Oliba dimisit Guilelmo Borrelli. Omnem suum honorem quod habebat in cunctis locis sive fevo sive alodio sine blandimento filiis suis teneat coniux sua dum vixerit sine marito. Et habeat potestatem prenominata coniux sua ex alodio quod ei reliuid ipsum suum filium qui melius servierit ad voluntatem suam habeat potestatem meliorandi. Omnem suum mobile dimisit terciam partem fideliter ut accepissent manumissores sui et donassent ad canonicam Sancti Petri uncias X pro anima sua. Et ad episcopum Sancti Petri libram I platee. Et debebat ad Guilelmum Borrelli consubrinum suum uncias XXIII in avere ad precium et ad Sanctum Fructuosum de Genebreda relinquit ut emissent ei de suo mobile unum austurinum. Et ad Sancte Marie de Seva dimisit X solidos platee, aequum suum balzanum qui remansit in potestate Guilelmi filii sui veniat in potestate manumissores sui et si voluissent emere filiis suis Guilelmum et Bernardum habuissent per minus precio quam aliis hominibus. Et mandavit manumissores sui ut reddissent ad Guilelmum iam dictum I mulum de precio XX uncias. Aliud quod remanet donassent manumissores sui ad opera Sancte Marie de Stagno fideliter. Et Bernardus filius suus qui ambulabat cum illo in ea peregrinatione relinquit I kavallum ad fratrem suum Guilelmum in tali modo ut ipse redemisset XL uncias et donasset ad Sancte Marie de Stagno XX uncias. Et ad canonicam Sancti Petri uncias X. Et ad Berengarium nepoti sui uncias X. Et relinquit defunctus supra scriptus nomine Tedmar omnem suum honorem in manu Dei omnipotentis et Sepulcrum eius et

genitricis eius beate Marie et sancto Petro cum filiis suis et in guarda de suos homines, scilicet de Raimundo Amati et de Raimundo Xedballi et Raimundo Guilelmi et Bonifilio Guilelmi de Pubalo, et in defensione et baiulia et in guarda de seniori suo Petro Raimundi filios suos et homines et omnem suum honorem et ipsa sua lorica quod habebat Bernardus Adalbert de Vilatorta per IIII uncias mandavit ut redemisset eam Guilelmus filius suus. Et mandavit filiis suis ut si necesse fuerit Guilelmo Borrelli adiuvent eum contra cunctos homines vel feminas et donent ei suos directos ubicumque contingerint. Et postquam hec omnia ordinavit et mandavit, non mutata hac volumptatem ab hoc seculo discessit in mense decembris.

Late conditionis XII; kalendas februarii, anno III regni regis Leudovico.

Sig+num Bernardi sss prior. Sig+num Guifredi. Sig+num Arnalli qui hoc iurando testificamus infra spatium VI mensium postquam audivimus de morte ipsius defuncti. Sig+num Arnallus prepositus Sig+num Ramon Guilelmi. Sig+num Berengarius subdiachonus. Sig+num Bertran. Sig+num Raimundi Bernardi. Sig+num Rodlandi. Guilelmus iudex sss hoc confirmo legibus.

Berengarius presbiter qui hoc sacramentalis scripsit et sub sss in prephato anno vel die.

194

1111, abril, 1

Dotació de canonge. *Ponç Hug la seva esposa Beatriu donen a Sant Pere de Vic la meitat de Navarcles amb els seus delmes en mans de Ramon Gaufred, bisbe d'Osona, a més dels alous de Guadells i de totes les capellanies que tenien des del Llobregat fins al Segre, així com la meitat dels alous que tenen al comtat de Besalú des del Llobregat d'Empordà fins a Castellfollit del Boix, tota aquesta dotació es fa com a dotació del seu fill Pere perquè sigui clergue.*

A.* ACV, cal .6, núm. 2238.

B. Còpia del segle XII, ACV, cal. 6, núm. 2237.

C. Còpia de principis del segle XIII, ACV, cal. 37, L.D., ff. 91v-92r, (*Hec est carta donationis ecclesie et honoris de Navarcles et diffinitionis capellaniarum*).

In Dei nomine. Ego Poncius Ugonis et uxor mea Beatrix sponte donamus Deo et ecclesie Sancti Petri Ausonensis sedis et eiusdem kannonice medietatem ecclesie Sancte Marie de Navarcles cum decimis et primiciis et oblationibus tam vivorum quam etiam defunctorum cum universis que ad predictam ecclesiam de Navarcles pertinent sicum Ugo Dalmatius melius cum Adalende, uxore sua, quocumque modo abuerunt et tenuerunt, simul cum omnibus alodiis que infra predictae parrochie terminos prefatus Ugo vel uxor eius Adalendis quocumque modo abuerunt ipsi vel aliqui per eos vel nos huius scripture auctores vel aliqua per voces nostras. Simul cum omnibus aloudiis que abemus in termino de Gaudells et cum medietate ipsius ereditatis que michi predictae Beatrice ex paternis vel maternis bonis competunt vel est futura competere. Concedimus namque prefate sedis episcopi nos predicti Poncius et Beatrix omnes capellanas quas huc usque abuimus a flumine Lubricati usque ad illud Siccoris ius in antea sumus abituri¹ et medietatem

¹ omnes capellanas quas huc usque abuimus a flumine Lubricati usque ad illud Siccoris ius in antea sumus abituri *interlineat*

omnium alaudiorum que abemus ab Alveo Lubricati usque ad ipsa rupe de Kastrofollit in Bisullunense. Predictam autem donacionem hac conditione facimus quatinus filius noster Petrus quem nunc ad clericatus dignitatem offerimus prefato pontifici in predicti Sancti Petri ecclesia habeat et teneat in vita sua si in ordine clericali permanserit. Post cuius obitum vel si in vita quod absit militaria arma assumerit predictae donationes statim solide et libere deveniant in proprium ius predictae ecclesie Sancti Petri et eiusdem canonice. Quod si predictus Petrus prius quam ad perfectam veniat etate obierit et nos predicti Poncius et Beatrix filium abuerimus clericum defuncti fratris adquisiciones clericus super istis sub prescripta alligatione suscipiat. Si quis vero ex predictis filiis nostris partem aut totum ex prefatis donationibus donare vel impignorare aut coquomodo alienare temptaverit statim deveniat in potestatem predictae canonice, solide et libere, et prenominate ecclesie Sancti Petri. Siquis aut contra huius scripture donationem venerit nichil proficiat set in duplo componat et postea presens scriptura stabilis maneat semper.

Que acta est kalendas aprilis, anno III° regni Leudovici regis.

Sig+num Poncii Ugonis. Sig+num Beatricis qui hanc donationis scriptura fieri iussimus firmavimus et testes firmare rogavimus. Sig+num Raimundi Bernardi de Holost. Sig+num Poncii fratris eius. Sig+num Eccardi.

Bernardus, levita, qui hoc scripsit rogatus cum literis suprapositis in VIII linea ubi dicit de Rupe Kastelfollit in Bisullunense, die et anno quo sss. supra.

195

1111, abril, 8

Adveració testamentària. *Publicació sacramental del testament de Bernat, bisbe de Girona, que va morir camí de Jerusalem jurat a l'altar de Santa Anastàsia davant Pere, sagristà i jutge de Girona. Elegeix com marmessors a Ramon, abat de Sant Feliu de Girona, Ramon ardiaca, Pere sagristà, Berenguer ardiaca i Ponç Otó. Lliura a la canònica de Santa Maria de Girona una quarta part de l'església de Pineda, la coromina d'Om i el mas Cathola. Dona a la canònica de Vic els seus béns de Mur vell a Tona després de la mort del seu nebot Ramon Hug; a Sant Cugat l'alou de Collsabadell; a Sant Marçal del Montseny l'alou de Vilaseca i la meitat de Sant Celoni*

O.* ACG, perg. 148.

A. Còpia de principis del segle XIII, ACV, cal. 37, L.D., ff.43r-44r. (*Hoc est sacramentale Bernardi episcopi Gerundensis*).

a. VILLANUEVA, *Viage literario*, Tom XIII, ap. , pp. 269-271.

Hec sunt conditiones sacramentorum quarum seriom ordinavi ego Petrus sacrista atque iudex, presentibus sacerdotibus Bernardo et Petro et aliis clericis Guilelmo et Poncio de extrema voluntate Bernardi Gerundensis episcopi, qui olim defunctus est in Iherosolimitano itinere. In huius iuticis presencia et prefatarum hominum noticia. Nos testes Arnallus et Bernardus testificamur estremam voluntatem dicti Bernardi episcopi qui fuit condam. Qua propter nos predicti testes verumx pariter dantes testimonium ab rogati iuramus in Deum et super altare sancte Anastasie quod situm est in ecclesia Sancte Marie sedis Gerundensis, quia nos vidimus et audivimus presentes quando predictus Bernardus episcopus volens pergere in iam dicto itinere Sancti Sepulcri in sua plena

memoria ac loquela ordinavit suam extremam voluntatem et ordinationem suarum rerum per suum firmum testamentum per quod constituit ut essent sui elemosinarii et manumissores videlicet Raimundus, abbas Sancti Felicis Gerunde, et Raimundus archilevita et Petrus sacrista atque Berengarius archilevita seu Poncius Otonis quibus iniunxit distribuere omnia que habebat per ordinationem prefati testamenti sicut ipse disposuit ita dicendo: Primum dimitto ad canonicam Sancte Marie sedis Gerunde solide et libere quartam partem ecclesie de Pineda et condaminam de Ulmo et mansum de Cathola cum, universis suis pertinenciis. Ad Sanctum Petrum sedis Vici dimitto alodium meum de Tonna cum solario de Muroveig ut habeat eum solide et libere post mortem Raimundi Ugonis nepotis mei ipsa canonica prefate sedis. Dimitto namque ad Sanctum Cucufatem de Vales ipsum meum alodium de Collosabatelli quod fuit de Girberga. Et dimitto ad Sanctum Marcialem Montissigni ipsum meum alodium de Villasecca cum suis pertinenciis quod emi de Ysarno Seniofredi, excepto uno manso quem dedi Sancto Andree de Sureda. Et medietatem ville Sancti Celedonii quam prefato Sancto Marciali dimitto cum alodio de Rimaion quod fuit Mironis Bonifilii. Dimitto vero ad Sanctum Paulum de Maritimis ipsam fexam de alodio que est iuxta prefatam condaminam de Ulmo. Ad canonicam Sancte Marie prefate sedis dimitto medietatem ipsius castri de Lored cum ipso honore qui ei pertinet sicut mater mea dimisit et concessit in suo testamento prefate sedis canonicæ. Ad Gaucefredum nepotem meum dimitto ipsum castrum de Calela cum alodio Orti Saviniani et Montissancti et Fontisrotundi et cum duobus mansis in Montecalvo sive cum alodio de Cantalobs et alodio de Garsoues. Ad Sanctum Petrum Gallicantus dimitto ipsum alodium de Vilar. Dimitto namque ad Guilemum Umberti nepotem meum ipsum alodium de Materon et de Vallemocosa et de Caseles cum ipsa Ruiria, eo tenore ut Arnallus Guillelmi de Cartiliano habeat alodium de Caseles per Guilemum Umberti ad fevum per ipsum castrum Gerundelle, et episcopus Gerunde recuperet, solide et libere, tertiam partem tascharum Sancte Marie Episcopalis et ipsum fevum de Ventanag. Ad canonicam Sancti Felicis Gerunde dimitto ipsum meum alodium de Perduds cum duabus baiuliis quas ibi habeo, sub tali condicione ut donet XXXVIII solidos plate fine ed pensum ecclesie Sancti Iuliani Montissigni. Ad canonicam Sancte Marie prefate sedis Gerunde ipsum meum alodium de Stagneolo cum omnibus baiuliis solide et libere dimitto. Ad ecclesiam Sancte Marie Episcopalis dimitto par I bovum. Et dimitto terciam partem totius mei mobilis ad ipsam porticum Sancte Marie sedis, aliam terciam pro meis debitis, terciam que restat suprascriptis manumissoribus meis. Et dimitto alium meum honorem qui advenit michi per laxationem fratris mei Guillelmi Umberti et per vocem patris mei, excepto hoc quod superius testatus sum pro anima mea sanctis Dei ecclesiis. Gaucefredo nepoti meo suprascripto, si Guilelmus Umberti obierit sine filio legitimi coniugii.

Fuit factum prescriptum testamentum VII idus augusti, anno II regni Ludovici regis.

Firmatum fuit a supra dicto condire Bernardo manu propria nomen suum scribendum et a reliquiis maioribus scilicet Raimundus archilevita et Bernardo levita, non et Poncio Otonis levita. Scriptor, Arnallus levita. Nos dicti testes testificamur et iuramus in Deum et in supra dicto i mento quia sicut superius scriptum est, ita a supra nominato testatore Bernardo episcopo ordinatum est et firmatum nobis videntibus et audientibus per extremam voluntatem suarum rerum.

Late conditiones VI idus aprilis, anno III regnante Ludovici rege, qui supradictum

testimonium dedimus et iurando firmavimus.

196

1111, maig, 6

Testament. *Berenguer Eriball, clergue de Sant Pere, abans d'anar a Jerusalem atorga El seu testament en que elegeix marmessors a Berenguer, sagristà, Ponç Bernat i Ramon Pere. Dona tots els seus béns al canonge Ponç Bernat durant la seva vida amb la condició que després de la seva mort passi a la canònica de Vic.*

A.* ACV, cal. 6, núm. 1567.

Origo humane nature propter primi hominis culpam ita mortalis facta est, ut nullus sit qui mortem evadere possit. Qua propter ego Berengarius Eriballi a miniculante Dei gratia Iherosolimitanas partes volens adire, talem rerum mearum dispositionem volui facere ut si quodlibet incursus mortis michi evenisset nulla inter heredes disceptatio occurreret. Qua in dispositione Berengarium sacristam, senioremeum, et Poncium Bernardi et Raimundi Petri canonicos manumissores eligo quatinus eis ordinantibus sic fiat ut in subsequens descripta voluntas annotabit. In primis itaque dimitto Poncio Bernardi, Sancti Petri canonico, omne meum alodium quod habeo in quibus locis per paternam vocem sicut in presenti habeo et teneo. Tali quidem ratione ut teneat et possideat omnibus diebus vite sue et donet ad canonicam Sancti Petri per unumquemque annum unam refectionem die lunis in crastinum Pasche, nominatim migeram frumenti et III porcos et semodiata I obtimi vini. Emptiones autem quas fecimus ubique in quibus cumque locis eidem Poncio Bernardi similiter dimitto ad suam voluntatem. Pignora vero universa que habemus ex canonica Sancti Petri teneat et habeat Poncius in vita sua ipsam meam partem que mihi contigit post obitum vero suum in iure et dominio prephate canonice remaneat. Certera vero pignora que pari emptione habemus pars que mihi in eis contingit, solide et libere, predicto Poncio Bernardi dimitto. Mobile autem meum quod mihi contingerit taliter dimitto ut primitus Poncius Bernardi recuperet ex eo C morabitanos quod vero residuum fuerit in proprio opere altaris Sancti Petri mitere mando. Feudos autem quos insimul habemus et adquisivimus, solide et libere, similiter Poncio dimitto. Et septuaginta morabitanos minus duobus quos mihi debet pontifex V ex his Berengario Bovis dari mando, pars vero que mihi in aliis remanent Poncio Bernardi dimitto.

Actum est hoc II nonas maii, III anno regnante Lodoico rege.

Berengarius Eriballi clericus Sancti Petri +*. Sig+num Bernardi Capelli. Sig+num Petri Raimundi Raimundus Petri servus Sancti Petri sss* Poncius sss sacriscrinius *. Berengarius iudex atque sacrista qui hoc confirmo +* ea auctoritate manu propria subscripsisse legali institucione.

Ut res monstravit sss sic Poncius ista notavit die et anno quo supra.

1111, juny, 1

Dotació de canonge. *Ramon Borrell i la seva esposa Garsenda donen a la canònica de Sant Pere de Vic un mas a la parròquia de Folgueroles servint com a dotació pel seu fill Berenguer canonge de la catedral. Així dit Berenguer la tindrà durant la seva vida amb el pagament d'un cens anual i un cop mort el mas passarà a la canònica osonenca.*

A.* ACV, cal. 6, núm. 1816.

In nomine Domini. Ego Raimundus Borrelli atque uxor mea nomine Garsendis, hac scriptura donacionis donamus canonice Sancti Petri ipsum mansum quem habemus in parrohechia Sancte Marie de Falgerolis, cum omnibus suis pertinenciis et alodiis quos in eadem parrochia quocumque modo abemus¹ que ad modum nos usque tenuimus atque possedimus atque Petrus Borrelli, frater noster, possedit et habuit. Non ignotum namenque fieri volumus filium nostrum Berengarium, scilicet canonica largicione in prephate canonice prebenda collectum, nos autem post huius comodi collectionem hoc donum gratuita voluntate fecisse. Hac scilicet legis sanctione manente ut idem prenominatus Berengarius, filius noster, teneat ipsum alodium dum vixerit atque reddat inde pro censu annuatim in festivitate Pentecostes arietem unum obtimum, atque post obitum illius deveniat in dominio prephate canonice. Si autem idem Berengarius ante nos ab hac vita discesserit, nos teneamus ipsum alodium in vita nostra eundem censum reddendo, post discessum autem nostrum, solide et libere, revertatur prephate canonice. Si quis hanc cartam largicionis irritam facere voluerit aut transmutare temptaverit quadruplum componere cogatur et insuper hoc factum firmum obtineat robur.

Actum est hoc kalendas iunii, anno tercio regni Lodoico rege.

Sig+num Raimundi Borrelli. Sig+num Garsendis qui et que hanc donacionem facimus et firmamus testesque firmare rogamus. Sig+num Arnalli Raimundi. Sig+num Guillelmi Raimundi. Sig+num Arberti. Sig+num Poncii*

Ut res monstravit sss sic Poncius ista [not]avit cum litteris suprapositis in secunda linea, die et anno quo supra.

¹ et alodiis quos in eadem parrochia quocumque modo abemus *interlineat*

1111, juny, 30

Adveració testamentària. *Publicació sacramental del testament Ramon Folc a l'altar de Sant Joan de la catedral de Vic pel jutge Guillem Borrell. Els seus marmessors Bernat, abat de Santa Maria de l'Estany, Ponç Bernat el publiquen després de la mort després de retornar del Sant Sepulcre de Jerusalem. Dona a Santa Maria de Ripoll el mas Noguer, a Santa Maria de l'Estany el mas Puig que tindran els seus nebots Bertran i Berenguer. Lliura a la canònica de Vic el seu alou que té a Seva per tal que els seus nebots Berenguer i Bertran siguin educats com a clergues.*

A.* ACV. cal. 6, núm. 2825.

B. Còpia de principis del segle XIII: ACV, cal. 37, L.D. ff. 33v-34r, (*Hoc est sacramentale cuiusdam defuncti nomine Raimundi Fulchonis*).

In nomine sumi et incomutabilis regis. Hec est scriptura publicationis ultime voluntatis cuiusdam Raimundi Fulchonis edita ex parte auctoritate legis modo primi ordinis et in ultima parte ipsius actionis veraciter addita et mutata ad modum quarti ordinis causa legitime probationis. Igitur textus ipsius voluntatis hic fideliter subscriptus talis habetur et tantus. Namque nos testes prime conditionis Bernardus prior et Poncius Bernardi electi ad dispositionem ipsius rei in discriptione supra dicte testatimonis atque Bertrandus clericus et Aculellus testes alii dicte aditionis et imitationis in itinere ipsius peregrinationis ordinatione Guilelmi iudicis iuramus coram eo manibus propriis super altare Sancti Iohannis nos vidisse et audisse qualiter et quando supra dictus auctor huius testacionis its disposuit ex omnibus rebus suis sicut scriptum invenitur conditionibus istis. Primitus ergo dimisit dictus Raimundus Deo et Sancte Marie Rivipollensis ecclesie mansum de Nogariis, tali modo ut Berengarius nepos eius atque Bertrandus tenerent ipsum mansum dum viverent et darent libram cere omnibus annis dicto cenobio. Post obitum vero illorum solide reverteretur ad ius Sancte Marie. Iterum dimisit ecclesie Sancte Marie de Stagno mansum de Podio ut idem Berengarius atque Bertrandus tenerent ipsum in vita eorum et darent omnibus annis mediam quartariam frumenti ad mensuram Vici ipsa ecclesie, et post obitum illorum solide reverteretur ipsi ecclesie. Omne autem suum alodium quod habebat in parrochia Sancte Marie de Seva dimisit Sancto Petro sedis Vici seniori suo et canonice eius, tali conditione ut Berengarius nepos illius et Bertrandus eiusdem auctoris nutritus clericus tenerent et haberent dum viverent. Quorum alter obiret, alteri ad integrum remaneret et darent prephate canonice Sancti Petri sextarium unum vini et quarteriam frumenti per unumquomque annum. Iterum dimisit autem Guilelmo Thedmari vineas de Prato. Vicecomiti quaquam dimisit ipsum mansum de Brugfet, tali conditione ut post illius ab hac luce exitum et vinee de Prato et mansum de Brugfet reverterentur in iure Sancti Petri. Rursus vero Berengario atque Bertrando iam dictis dimisit in simul ipsas baiulias quas habebat in parrochia Sancte Marie de Seva illas quoque quas habebat in Valleorsera, cum manso de Fitor et molendinos, Bernardo Tedmari nepoti suo concessit, domos etiam quam habebat in villa Vici dimisit nec minus Berengario atque Bertrando sepe dictio cum vasibus et cum ceteris domorum utensilibus, eo tenore ut ipsi possessores redderent annuatim Sancte Marie Rotunde Vici quartanum olei. Sacrarios autem suos quod habebat apud Sevam, cum vasibus et vasculis maioribus ac minoribus et aliis utensilibus dimisit Berengario atque Bertrando. Habebat etiam par bovum quorum meliore dimisit canonice Sancti Petri unde redimatur alodium Sancti Bausilii. Alterum vero altari Sancte Marie de Seva dimisit. Hec est autem supra dicti testatoris ultima veramque voluntas qua non mutata neque viciata discessit ab hoc seculo rediens a Sancto Domini Sepulcro et nos supra dicti testes perfecimus has legaliter

conditiones iurando manibus nostris sicut dictum est superius et hanc eandem conditionem nostra et testium subsignatione atque iudicis subscriptione tempore constituto legibus confirmando subterius.

Quod est actum et legaliter perfectum II kalendas iulii, anno III regni regis Lodoico.

Bernardus prior sss*. Poncius sss sacriscrinius*. Sig+num Acculelli. Sig+num Berengarii Tedmari*. Bertrandus sss*. Qui hoc legaliter publicando ad plenum perduximus effectum ex hoc quod nobis presentibus est actum. Qui ea que sunt audita et mutata a supradictore testatore iniunctum habuimus solummodo verbis deficiente presencia scriptoris ita dispositum in manibus nostris.

Iudex Guilelmus sss hoc confirmo legibus*.

Ut res monstravit sss sic Poncius ista notavit die et anno quo supra.

199

1112, març, 1

Dotació de canonge. *Ramon Arnau i la seva esposa Agnès lliuren el mas Coma al seu fill Guillem com heretat amb la condició que després de la seva mort siguin per a la canònica de Vic junt amb els béns que té a Gurb i Santa Cecília de Voltregà.*

[A]. Original perdut.

B.* Còpia de principis del segle XIII, ACV, cal. 37, L.D., f. 104r-104v, (*Hec est carta donationis de manso de Cumbis*).

In nomine Domini. Ego Raimundus Arnaldus et coniux mea Agnes et filio nostro Arnaldi donatores sumus vobis filio nostro Guillelmus pro hereditate ipsum nostrum mansum de Cumbas que tenet Raimundus Sinfre et filio suo Petrus Raimundi per nos, cum suis pertinenciis et affrontationibus et exiis et regressiis eorum. Quantum nos habemus et habere debemus sic donamus tibi Guillelmi per tua hereditate tali modo ut teneas tu dum vivas, post obitum tuum remaneat ad canonica Sancti Petri sede Vici solidum et liberum, sicut nos melius habemus et habere debemus totum ab integrum infra castrum Gurbo et chastrum Vultregano et est in comitatu Ausona et in parrochias Sancte Cecilie et Sancto Andree Gurbo. Si quis hoc frangere voluerit componat in duplo et in antea firmum persistat omni tempore.

Actum est hoc kalendas marcii, anno IIII regnate Leuvico regis.

Sig+num Raimundi Arnalli Sig+num Agnes Sig+num Arnallus Raimundi Sig+num Raimundi Sinfre baiuli Sig+num Poncius Geraldi castelano Sig+num Berenger Pere Sig+num Bernad Gerad. Sig+num Berenger Arnaldi

Berillus levita qui hoc scripsit sss die et anno quo supra.

1112, abril, 2

Dotació de canonge. *Adalendis, esposa de Ramon Arnau de Bedos, i els seus fills Arnau, Pere i Ramon donen tots els seus alous situats dins el terme del castell d'Orsal a la canònica de Sant Pere de Vic i al bisbe Ramon Gaufred com a dotació del seu fill Guillem perquè sigui canonge, a canvi reben de la canònica la quantitat de 250 morabatins.*

[A]. Original perdut.

B.* Còpia de principis del segle XIII, ACV, cal.37, L.D. f 123r-123v, (*Carta honoris quod ecclesia Vicensis habet in castro de Muntar*).

C. Còpia en paper del segle XVII, ACV, cal. 6, núm. 2826.

Sit notum cunctis presentibus atque futuris quoniam ego Adaledis, femina, una cum filiis meis Arnallo et Petro atque Raimundo, cum consilio et voluntate viri mei Raimundi Arnaldi, ob remedium animarum nostrarum parentumque nostrorum, dono atque concedo domino Deo et canonicis Sancti Petri sedis Vici et tibi domne Raimunde, eiusdem sedis episcopo, in cuius potestate filium meum nomine Guillelmum ad clericum faciendum atque canonicum trado omne ipsum alodium quod per paternam hereditatem, sive per comparacionem, aut per qualescumque voces habemus et tenemus, vel habere debemus in comitatu Ausonensi et infra terminos Sancti Vincencii de Ursel, et in terminio de Medalla et de Munter. Sunt etiam in ipso alodio mansi, terre culte et inculte, diversique generis arbores, prata sive pascua, et multa alia hominum usui apta. Affrontat denique prenominatum alodium: ab oriente in castro de Taradel, a meridie in castro de Tonna, ab occiduo in castro de Muntaneola, a circio vero in ipsa villa de Vicco. Quantum ex nostro alodio inter iamdictas affrontaciones habemus et tenemus, vel qualicumque habere debemus, totum votive et potencialiter hac scriptura indice, nos suprascripti pariter donamus atque concedimus omnipotenti Deo et prelibate canonicis. Et de nostro iure sepe dictum alodium cum omnibus in se existentibus et ad se qualicumque modo pertinentibus, in ius et dominium prefate canonicis tradimus, et in tuam potestatem supranominate presul, solide et libere, ad faciendum in ibi et ex inde quicquid procuratores sepe dicte canonicis et rectores ordinare maluerint. Propter quam donacionem accipimus a vobis qui prenominata ecclesie filii estis CCL moabetinos ex optimo auro incunctanter decurrentes. Et insuper prebendam filio meo Guillelmo clerico, quam habeat cum ceteris canonicis in prefata ecclesia quandiu vivat. Si autem in crastinum aliqua ecclesiastica seculari sue persona quod Deus avertat hanc donacionem disrumpere temptaverit, nichil penitus proficiat, set pro sola presumpcione duplam compositionem prenominata canonicis persolvat cum omni immelioracione. Hac scriptura firmissime persistente.

Actum est hoc IIII nonas aprilis, anno IIII Lodovici regis.

Sig+num Adalaidis femine. Sig+num Raimundi Arnaldi. Sig+num Arnalli. Sig+num Raimundi. Sig+num Petri. Sig+num Guillelmi qui hoc firmavimus et firmari

rogavimus. Sig+num Guandalgaldi baiuli. sss

Hoc letabundus conscribo coraula Remundus anno quo supra memorat scriptura dieque.

201

1112, juny, 15

Testament. *Guillem Ramon de Taradell, clergue, dicta testament i elegeix marmessors a Bernat, abat de Santa Maria de l'Estany, Guillem Borrell Berenguer Tedmar i Berenguer segoner. Entrega a la canònica de Vic els seus alous a Sant Feliu de Terrassola, Sant Feliu de Rodors i a Sant Pere de Ferrerons amb el pacte que el monestir de l'Estany pugui obtenir llenya i el que li sigui necessari. Lliura la batllia de tot aquest alou al seu nebot Guillem de Taradell. Dona les cases de Vic al seu nebot Guillem Gerall. Recomana a Guillem Borrell que es preocupi pel compliment del testament, sinó ho faci Bernat, abat de Santa Maria de l'Estany.*

[A]. Original perdut.

[B]. Còpia perduda de l'any 1177.

C*. Còpia del segle XII, ACA, Cancelleria, Ramon Berenguer III, núm.154.

D. Còpia de l'any 1203, ACA, Cancelleria, Ramon Berenguer III, núm. 154 dupl.

a. BAIGES; FELIU; SALRACH, *Els pergamins de Arxiu Comtal*, vol. II, doc. 429, pp.759-760.

In nomine Sancte en individue trinitatis. Ego Guillelmus Raimundi, clericus, nimio langore preventus timeo repentine mortis interitum, ideo dum plenum sensum et memoriam integram hunc testamentum scribere facio ne in ordinatis meis rebus aut ante quam aliud testamentum facio ultimum diem claudam. Quapropter mando atque constituo ut sint distributores rerum mearum Bernardus, abba Stagni, et Guillelmus Borrelli et Berengarius Xedmari et Berengarius secundi, quibus precipio ut si ex hac infirmitate humanis rebus excessero, ita distribuant omnes facultates meas sicut in hoc testamento subterius ordinavero. In primis dimitto domino Deo et canonice Sancti Petri omne meum alodium quod habeo intra parrochiam Sancti Felicis de Terraciola et Sancti Felicis Roturensis et ipsum quod habeo in parrochia Sancti Petri de Ferrerons, tali quidem pacto ut filii ecclesie Sancte Marie de Stagno semper habeant in ipso universo alodio paleare et lignare et usus rerum omnium necessarios ad emprent sine cuiuslibet persone blandimento. Si quid autem vos predecessorum vel parentum meorum aliquid eidem ecclesie unquam collatum fuit, solide et libere, corroboracionis mee signaculo in perpetum obtineat. Baiuliam quoque tocius prefati alodii dimitto Guillelmo, nepoti meo, tali sanctione ut Pascale, nutritus meus, habeat ipsam baiuliam per Guilelmmum prefatum et teneat eam omnibus diebus vite sue. Si quis vero clericorum Sancti Petri vel episcoporum ipsam baiuliam prenominato Pascali auferre temptaverit Guilelmo sit in medio et faciat directum Deo. Si autem rectum per eum accipere noluerint et in fatigatione directi ipse Guillelmus X diebus extiterit et ipsi iniuste ipsam baiuliam subrimpe voluerit XI die sit facultas ipsi Guillelmo vindicare sibi ipsum alodium et tamdiu tenere donec prefato Paschali baiulia redderetur. Domos autem meas universas quas habeo in villa Vici cum vasculis maioribus atque minoribus, pannis et omnibus utensilibus domus mee dimitto Guillelmo Geraldii, nepoti meo, ut habeat ipsas et teneat semper sicut ego teneo eas et habeo ad servicium Sancti Petri. Mulam autem cum bove I et VIII morabetinos de XIII quos sacrista debet mihi et medietatem de expletis que hec primo anno collecturus eram et medietatem de veteribus eidem Guillelmo dimitto. Alium bovem cum assella et cum alia medietate expletorum [ve]terum atque novorum Sancte Marie de Stagno dimitto. Alios V

morabatinos dimito cano[nice] Sancti Petri de prenominate XIII. Istius autem textum testamenti Guillelmus Borrelli semper teneas dum superstes fuerit, eo deficiente abbas Stagnensis semper per ipsum observet.

Actum est hoc XVII kalendas iulii, anno IIII regni regis Ludovici.

Guillelmus Raimundi, clericus sss. qui hec testamentum manu propria confirmo. Sig+num Bernardi abbatis Sig+num Bernardus Guilaberti. Sig+num Pascal. Artallus Iohannes s. Petrus Bernardi levita s. Iudex Guillelmus sss. hec firmo legibus hanc supradicti testatoris ultimam voluntatem legaliter confecto ante sex menses publicatam manifestius sicut constitutum est legibus.

Berengarius, sacerdos qui hec scripsit die et anno quo supra.

Raimundus, sacerdos qui hec fideliter transtulit XVI kalendas augusti, anno XL regni regis Lodovici iunioris sss.

Raimundus levita qui hec translatum iterum transtulit cum literis suprapositis in II et in VIII et in X, scilicet ubi dicitur meis, vel voce, vel ne, et in VIII X rasis et emendatis ubi dicitur Sancti Petri canonice de prenominate, XV kalendas iulii et anno Domini MCC III die et anno.

202

Post 1112, juny, 15

Adveració testamentària. *Publicació sacramental del testament de Guillem Ramon de Taradell, clergue, elegeix marmessors a Bernat, abat del monestir de l'Estany, Guillem Borrell, Berenguer Tedmar i Berenguer segoner. Entrega a la canònica de Vic els alous de Sant Feliu de Terrassola, Sant Feliu de Rodors i béns a Sant Pere de Ferrerons amb el pacte que el monestir de l'Estany pugui obtenir llenya i el que li sigui necessari. Lliura la batllia de tot aquest alou al seu nebot Guillem de Taradell. Les seves cases de Vic les dona al seu nebot Guillem Gerall.*

A.* ACA, Cancelleria, Extraintentari, núm. 3212.

a. BAIGES; FELIU; SALRACH, *Els pergamins de Arxiu Comtal*, vol. II, doc. 430, pp 760-761

In sempiterni nomine regis. Hec est scriptura publicationis ultime voluntatis cuiusdam Guillelmi morientis edita modo primi et secundi ordinis ex decreto gotice legis ordinatione Guillelmi iudicis. Ideoque nos testes [...] ordinatione dicti iudicis iuramus manibus nostris his conditionis editis super altare sanc[ti] coram sacerdote et testibus plurimis nos vidisse et audisse quando et qualiter dictus Guillelmus suam ultimam voluntatem ante se fecit scribere et lectam audiens laudavit et laudatamque mani proprie firmavit et nobis firmam mandavit et plenu sensu et memoria ita perfici rogavit. Cuius testationis testes hic sine fraude translatus abent totus et ta[n]tus sua dictation servatus. In primis dimisit domino Deo et canonice Sancti Petri omne suum alodium quod habebat intra parrochiam Sancti Felicis de T[er]raciola et Sancti Felicis Rotorensis et ipsum quod abebat in parrochia Sancti Petri de Ferrerons, tali quidem pacto ut filii ecclesie Sancte Marie de Stagno semper habeant in ipso universo alodio paleare et lignare et usus rerum omnium necessarios ad emprent sine cuiuslibet persone blandimento. Si quid autem voce predecessorum vel parentum suorum aliquid eidem ecclesie unquam collatum fuit, solide et libere, corroborationis sue signaculo in perpetuum optineat. Baiuliam quoque totius

prefati alodii dimisit Guillelmo, nepoti suo, tali sanccione ut Pascalis, nutrito suo, abeat ipsam baiuliam per Guillelmum prefatum et teneat eam omnibus diebus vite sue. Si quis vero clericorum Sancti Petri vel episcoporum ipsam baiuliam prenominato Pascali auferre temptaverit, Guillelmus sit in medio et faciat rectum de eo. Si autem rectum per eum accipere noluerint et in fatigatione directi ipse Guillelmus X diebus extiterit et ipsi iniuste ipsam baiuliam subripere voluerint, XI die sit facultas ipsi Guillelmo vindicare sibi ipsum alodium et tamdiu tenere donec prefato Paschali baiulia redderetur. Domos autem universas suas quas habebat in villa Vici, cum vasculis maioribus atque minoribus, pannis et omnibus utensilibus domus sue dimisit Guillelmo Geraldi, nepoti suo, ut abeat ipsas et teneat semper sicut ille tenebat eas, et habeat ad servitium Sancti Petri. Mulam autem suam cum bove I et VIII morabetinos de XIII quos sacrista debebat sibi et medietatem de expletibus eidem Guillelmo dimisit. Alium vero bovem cum asellam et cum alia medietate expletorum veterum et novorum Sancte Marie de Stagno dimisit. A[lios V] morabetinos dimisit canonice Sancti Petri de prenominatis XIII istius.

203

Carta d'agermanament. *El patriarca Arnulf, el prior Pere i tota la comunitat del Sant Sepulcre de Jerusalem s'adrecen al bisbe de Vic i al seu capítol de canonges. Han rebut per mitjà de Ramon, canonge, carta sol·licitant establir agermanament entre aquestes dues comunitats a més de l'església de Barcelona. El patriarca accepta als canonges de Vic com a confreres a més de poder ser rebuts en les pregàries i beneficis de la comunitat del Sant Sepulcre. Encomanant a Ramon Gaufred, bisbe d'Osona, els béns lliurats al Sant Sepulcre mentre no envia a un prior que en tingui cura, demanant que es promocionin les donacions per a Terra Santa.*

A.* ACV. cal., vol. 5, nº 19

a. MASNOU, Josep M., "El bisbat de Vic durant l'episcopat de Ramon Gaufred", p. 269.

Arnulfus, Dei gratia sancte resurrectionis ecclesie patriarca, una cum Petrus priore universoque eiusdem ecclesie conventu, venerabili in Christo fratri eadem Vicensi episcopo universoque capitulo salutem in eo qui salvat sperantes in se. Veniens ad nos clericus vester nosterque dilectus Raimundus vestre serenitatis litteras nobis presentavit quibus petebatis ut de cetero ad invicem concanonici et confratres fieremus, et ad instar Barchinonense ecclesie, nostra vestre coniungeretur et econverso. Attendentes igitur petitionem vestram sanctam esse et petatam conditam, audita etiam vestra sanctitate et religione de futura nichilominus utilitate spem habentes, petitionem vestram benigne exaudivimus. In concanonicos et confratres igitur ecclesie nostre vos recipientes omnium orationum et beneficiorum eiusdem tamquam nos ipsos participes constituimus precantes versa vice nobis similiter faciatis. Hac igitur consideratione canonicum nostrum que in partibus vestris priorem constituerimus omnesque alios, et ecclesiis et loca sibi commissa vestre caritati fiducialiter commendamus. Rogantes propensius quatenus ab reverentiam dominice passionis et sacrosancte resurrectionis illos diligere, manutenere consilio similiter et auxilio tamquam vestros fratres pervenire et ad ecclesias possessionesque nostras sustentandas et augendas et dilatandas, manus protectionis et defensionis illis porrigere velitis.

Segell de plom: *vers:* Sigillum canonicorum; *revers:* Sanctissimi Sepulcri. Falta el segell del patriarca Arnulf

1114-1115

Convinença. *Ramon Gaufred, bisbe d'Osona, restableix la convinença feta amb Guerau, vescomte de Girona, sobre l'alou de l'ardiaca Seniofred. El bisbe reté el que tenia dins la parròquia de Vic i els béns donats per Adalbert en el seu testament. La resta, a excepció de la parròquia de Sant Pere de Torelló, ho lliura al seu fill Ponç per tal que sigui clergue de Sant Pere de Vic i ho tingui tot en servei de la canònica i el bisbe. Si Pons no vol, que ho sigui el seu germà i sinó el vescomte pugui escollir un clergue que ocupi aquest benefici. Per tota aquesta donació el vescomte Gerall reconeix tenir el castell de Vilagelans i li donarà per a les cavalcades que no hi vagi vint cavallers armats al servei del bisbe. Segueix el jurament de fidelitat de Guerau, vescomte de Girona.*

A.* AEV, vol. III, núm.116b.

B. Còpia del segle XII, AEV, vol. III, núm. 116d.

In [nomine Domini]. Hec est conve[niencia que facta est inter domnum Raimundum, Ausonensem episcopum, et domnum Gerallum, vicecomitem] Gerundensem ex honore qui fuit Seniofredi [Alsave. Retinet predictus episcopus de iamdicto honore prefati Seniofredi, tantum quantum] idem Seniofredus tenuit et habuit intra parrochiam Sancti Petri de Vico, excepto alodio de [Quadris, et retinet sibi] omnia alodia que iam predictus Seniofredus¹, dimisit in suo testamento Adalberto, nepoti suo, et post suum obitum dimisit ipsa alodia ad Sanctum Petrum. Et quicquid ipsa canonica de Vico habebat et habere debebat in omni prephato honore Seniofredi, idem episcopus totum retinet supradicte canonice et sibi. Omnem alium honorem prephati Seniofredi Alsave, excepta parrochia Sancti Petri de Taurelione, quantum inde Adalbertus archidiachonus tenebat in die obitus sui, donat predictus episcopus ad Poncium, filium Geralli vicecomitis, eo modo ut sit clericus Sancti Petri sedis Vici, et habeat hoc in servicio Sancti Petri et succedencium episcoporum. Et ita transeat iampredictus honor per omnes filios prephati vicecomitis, de uno in alterum si clericus fuerint. Et si filii ipsius vicecomitis clerici obierint, aut clerici non fuerint, idem vicecomes si supervixerit eligat unum clericum ex propinquis suis ad laudem episcopi Vici sedis et aliorum clericorum tunc ibi degencium, qui habeat hec per eum in servicio Sancti Petri et episcoporum suorum. Post obitum vero illius clerici, solide et libere, revertatur in iure Sancti Petri et ipsius pontificis sine ulla contradictione. Et pro supradicto honore convenit supradictus Gerallus vicecomes ad domnum Raimundum episcopum, ut dum ipse vicxerit, quando voluerit et ei opus fuerit, habeat introitum et exitum, sine suo enganno, in ipsa turre de Villagelans et in circuitu in omnibus fortitudinibus eius, et possit inde facere guerram et pacem contra cunctos homines vel feminas quando voluerit secundum suam voluntatem. Et convenit ei predictus vicecomes ut serviat ei sicut homo debet facere ad suum seniorem, et faciat ei hostes semper et cavalcades et seguimentum quando opus fuerit, et ipse ei iusserit. Et sit ei adiutor ad habendum et tenendum et ad defendendum omnem suum honorem quantum modo habet et in antea habebit contra cunctos homines vel feminas, exceptis domno Raimundo comite et comitissam uxorem eius. Et ad hostes et cavalcades et ad seguimentum in quibus ipse Gerallus vicecomes non fuerit, aut esse non poterit, habeant semper XX cavallarios armatos in servicio prephati episcopi. Et quando Poncius vel aliquis filius ipsius vicecomitis talis fuerit, similiter ut supradictum est, totum faciat et fratris eius clerici post eum. Convenit etiam ut semper habeat statorem clericum

¹ Repetit: *Seniofredus*

in servicio Sancti Petri et episcoporum suorum. Et in loco filii sui habeat ipse vicecomes alium clericum statorem in servicio Sancti Petri et post obitum illius clerici statoris mittat alium clericum statorem, et sic semper sit. Et det ei tantum de suo ut pro hoc serviat Sancto Petro, et sit semper in servicio eius et episcoporum. Et hoc totum sicut supradictum est sit ex utraque parte sine enganno.

Iuro ego Gerallus, vicecomes Gerundensis, tibi Raimundo episcopo, seniori meo, quia ex hoc in antea fidelis ero tibi de omni honore quem hodie habes vel in antea adquisieris per fidem rectam sine engan, contra cunctos homines vel feminas qui eum tibi tulerint aut tollere voluerint. Et ero tibi adiutor ad tenere et ad guerregare omnem honorem Sancti Petri eiusque canonice, similiter contra cunctos homines vel feminas per contra Raimundum, comitem et uxorem eius. Et sicut dictum est superius et dici potest melius si supradictam convenienciam non tenuero, aut tenere nolero omnis supradictus honor, solidi et libere, revertatur iure Sancti Petri eiusque cannonice.

Sig+num Geralli vicecomitis. Sig+num ² + Raimundus, Dei gratia Ausonensis episcopus.*

205

1118, gener, 18

Definició. *Ramon Berenguer III, comte de Barcelona, la comtessa Dolça i els seus fills defineixen a la seu de Vic i a Ramon, bisbe d'Osona, totes les capellanies que retinguessin injustament a tot el bisbat d'Osona.*

A.* ACV, cal. 6, núm. 12.

B. Còpia de principis del segle XIII, ACV, cal. 37, L.D., f. 81r, (*Hec est carta diffinitionis capellaniarum qua Raimundus comes Barchinonensis fecit ecclesie Vici*).

Sanctorum patrum vestigia cupientes sectari quod in sacris cannonibus iuste et pie novimus ordinatum ne magnitudo nostre regiminis ante Dei presenciam videatur esse culpabilis, fieri volumus incovulsum. Nos Raimundus, Barchinonensis chomes et marchio, necnon et Dulcia, comitissa, una cum filiis nostris eiusdem sedis episcopo ac successoribus eius omnes illas capellanas quas in eodem episcopatu nos iniuste vel aliquis per nostris manus iure possessionis tenet aut tenemus illis perpetuo possidendas michi valde iniustum est ut aliqua laicalis dominacione dominetur sacerdotali officio tinentes illud lege dicentis: omnes qui dixerunt hereditate possideamus sanctuarium Dei, Deus meus pone illos utrotam. Nos ideo pretaxavimus ob remedium animarum nostrarum, parentorumque nostrorum easdem diffinimus. Quatinus sint Beati Petri eisdemque sedis episcopi dominium sine aliqua nostre posteritatis inquietudine et nostra iure perpetuo possidendum. Si quis vero contra huius nostre diffinicionis decretum impia manu venerit ad inrumpendum non valeat vindicare quod male conatus fuerit usurpare sed facta compositione legali, sicut in codicibus legum prestancius abet insertum semper sincerum maneatque perheniter per evum.

Actum est hoc XVI kalendas februarii, anno X regnate Ludovico rege.

² Hi manquen signatures.

Sig+num Raimundi comes.* Sig+num Guillelmi Raimundi dapifer. Sig+num Dorce. Sig+num Berengarius Raimundi. Sig+num Berengarius Bernardi dapifer. Sig+num Raimundus Bernardi de Olost.

206

[1118, gener, 18]

Restitució capellanies. *Llista de les capellanies restituïdes per Ramon Berenguer III, comte de Barcelona, al bisbe Ramon Gaufred.*

A.* ACA, Cancelleria, Extraintentari, nº 4702.

Ecclesiis Ausonenses.

Ecclesiam Sancti Petri de Osor. Sancte Crucis. Sancti Ylarii cum suis membris: Sancte Margarite, Sancti Mathei, Sancte Marie de Monsolini. Ecclesiam de Cantalops. Sancti Laurentii. Ecclesiam de Soscada. Ecclesiam de Cheros. De Fabricis. De Pruit. Sancti Laurentii de Dosmons. De Falgues. Sancti Christophori. Sancti Romani. Sancte Marie de Villa Nova cum suis membris Sancti Andrei. Sancti Saturnini de Planiciis et suis membris Castaniel et Sancti Felicis. De Espinalbes. De Cerdanis. De Vilar edral. De Villa leonis. De Berga. De Villa torta. De Felgeroles. De Tavernoles. De Savassona. De Roda. De Sancto Michaeli. De Corcho. De Solerols. De Sancto Bartolomeo. De Sancto Iuliano de Cabrera. Sancto Martino de Cotis. Sancti Petri de Torelione. Sancti Andree de Verzola. Sancte Marie de Mesleu. De Villa Setrudis. Sancti Felicis de Cer. Sancti Vicencii. Sancti Marcelli. Sancto Quirocho. De Besaura. De Lades. De Saera. De Oris. De Vinales. Sancti Ypoliti. Sancte Cecilie. De Super monte. De Granoiariis. De Villa Mirosa. De Sancto Andrea de Gurbo. De Vespela. Sancti Bartolomei de Gradu. De Sorba. Sancte Eulalie de Rivo meritabili. Sancti Martini. Sancti Quirici. De Ferreronis. De Rodors. De Gavascons. De Montar. De Tonna. De Balanano. De Taradel. De Seva. De Castellar. De Castanea. De Mora. De Tagamanento. De Aquafrigida. Sancte Columbe. Sancti Martini. De Senteies. De Bertino. De Perteges. De Vilar Daniel. De Faia. De Castello Cirvio. De Genebreda. Sancte Columbe. De Marfiano. De Casteleto. De Castello Tercol. De Modola. De Callers. De Monistrol. De Granera. De Villa cavals. De Talamancha. De Navarcles. De Palaio de Vecha. De Murede. De Valleonesta. De Mata de Ares. De Vacherises. De Linars. De Castelleto. De Castelbel. De Marganel. De Castel Galí. De Vila de Ordis. Sancti Fructuosi. De Podols De Claret. Sancti Petri d'Or. Sancti Aciscli. De Minorisa. De Sancti Iohannis de Cardener. De Sancta Maria. De Salelles. De Guardiola. De Midians. De Castel Fultit. De Castel Oduli. De Odena De Aqualada. De Montebui. De Tous. De Cleriana. De Rocheta. De Phiol. De Goda. De Cheralto. Sancte Columbe. De Rochamora. De Aquilone. De Argenciola. De Albane. De Iorba. De Ardesa. De Rubiono. De Copons. De Veciana. De Montefalco. De Maciana. De Puig farner. De Menresana. De Pratis. De Vim. De Viver. De Miraies. De Segur. De Frexened. De Rabinad. De Cervera. De Gaver. De Pujalt. De Guardiopilosa De Vilallonga. De Solaneles. De Calaph. De Mirambel. De Cunil. De Fulia. De Calonge. De Eleno. De Socarrads. De Molsosa. De Boixadors. De Lavinera. De Puigdemaier. De Ceger. De Melancosa. De Castellar. De Gravalosa. De Aguilar. De Escarnads. De Casteltaiad. Fonoiosa. Sancti Simonis. De Rigadel. De Sancta Maria de Grad. De Cantions. De Falcs. Sancti Mathei. De Sorisa. De Castlus. De Bug. De Balciaren. De Ferran. De Salent. De Artes. De Orta. De Sarraima. De Serra de Sancio. De Avinione. De Rivolato. Sancte Eugenie. De Corneto. De Sancti Marciali. De Olo. Sancti Iohannis. Terraciola. De Caraul.

De Ciresa. De Oristidano. Sancti Felicis de Serra. De Petroso. De Gaiano cum suis. Sancti Michaelis. Sancti Stephani. Sancto Pauli de Pinos. De Merles. De Torredela. De Pratis. De Luciano. De Lanars. De Pardines. Sancte Marie de Olost cum suis: Sancti Genesisii et Sancta Crucis. De Albocers. De Sancto Petro et Perafita. Sancti Baudilii. De Pino. De Villalonga. De Genestera. De Pens. Sancta Maria de Loces. Sancti Stephani de Vallespirans. Sancti Martini de Vinales. Sancti Saturnini de Sonediles. Sancti Petri de Ripol. Sancti Iulia de Valfogona et de Lades. Sancti Vicentii de Pugmal. De Vidran. Sancte Marie de Cabages. De Melan. Sancti Barlolomeo de Cuvildase. Sancte Marie de Matamala. Sancti Vicencii de Mazanons. Sancti Stephani de cuminum. Sancte Eulalie de Vila doneia. Sancti Stephani de Ripa. Sancti Felicis. Sancti Martini. De Puimal. Sancti Quintini de Pugredon. Sancti Laurencii de Campdavani. Sancti Christophori de Campdavani. Sancti Petri d'Auira. Sancti Martini de Armancies. Sancti Salvatoris. Sancte Marie de Vidabona. Sancti Martini de Aguza. De Iohanes et Pauli. De Segoriles. De Sotsrocha. De Sancto Guilelmo. De Sancto dominio. De Carbasin. De Losor. De Montispistillari. De Talavera. De Guardialada. De Sancto Antonino. De Timor. De Granana. De Taiadel. De Tarrega. De Mor. Anglerola. Verdu. Amenla. Lorag. Gimerans. De Analeg. De Amalla. De Malpas. De Vergos. De Rabassa. Grevalosa.

207

1118, maig, 26

Definició. *Berenguer Bernat defineix a Ramon Gaufred, bisbe d'Osona, les parròquies Sant Andreu de Gurb, Sant Cristòfol de Vespella i Sant Bartomeu del Grau i el bisbe li permet retenir els delmes mentre visqui amb la condició de pagar un cens anual i no moure brega contra la seu de Vic.*

A.* AEV, vol. IX, núm. 34.

Sub sacro Sanc[te e]ternis Trinitatis nominibus. Tam super stituo quam posteris notificamus omnibus qualiter ecclesie Gurben[sis ..] et kannonicorum eius deveniunt per diffinicionem et scriptum quod fecit Guillelmi Bernardi et Bernardi Guillelmi, filius eius, cum Berengario archiepiscopo, beato Petro et Ausonensis sedis [.. manifes]tum est ut Berengarius Bernardi videns se secundam diffinicionem predictorum as amitere ecclesias coram domno presule Raimundo, Ausonensis ecclesie, et kannonicus veniens ali [...] intra sua postulavit per[...] qua propter interveniente Guillelmo Raimundi dapifero, Bernardo quoque Guillelmi Lucianensi atque Petro Raimundi Taradellensi et reliquid [...]tionis clericorum seu laicorum quam pluribus diffinivit et dimisit secundum predictorum diffinicionem ipse Berengarius Bernardi ecclesiam beati Andree spontaneam voluntate cap[ellania..] et cum omnibus primiciis et oblationibus atque alodiis predicte ecclesie pertinentibus quos actenus tenuit prelibata ecclesia sive kapellani et clerici eiusdem ecclesie atque Udalgarius teneba[t ..] sui per voces prelibate ecclesie. Dimisit quoque ecclesiam sancti Christophori de Vespela cum omnibus decimis, primiciis et oblationibus atque directis ad eandem ecclesiam pertinentibus. Et dimi[sit ecclesiam] beati Bartolomei, omnibus de presenti donamus Raimundus prefatus pontifex cum clericis prefate sedis quam plurium magna[tibus...] precibus non legaliter set condescendendo assensit prelibato Berengario ipsum decimum ecclesie sancti Andree de Gurbo cum decimo ecclesie beati Bartolomei de Grado et sancti [Christophori de Vespela] et prelibatus Berengarius teneat prenomatos decimos dum vixerit reddendo preterea annuatim in vigiliam sancti Andree Ausonensis ecclesie unam eminam olei ad

mensuram [...] migera frumenti et tres porchos et duos sextarios vini ad eandem mensuram et sit fideles eidem ecclesie atque adiutor kannonice super hoc honore et super omnem alium honorem [quem] se predicta ecclesia tenet et in antea adquisierit faciat tenere prenominate ecclesie ipsum honore de Gurbo in pace et [...] clericis contra cunctos castlanos vel fevatarios qui [ipsum] honorem actenus iniuste soliti sunt tenere. Ipsum si honorem quem superius predicto Berengario promissimus scilicet decimum sancte Andree de Gurbo et decimum sancti Bartolomei [de Gr]ado tali conditione predictus Berengarius teneat post mortem ipsum, solide et libere, revertant nostre kannonice sine blandimento alicuius filii, filie eius vel alterius utriusque se[xus persone], ut nullus homo vel fémina sit ausus in prelibato honore aliquit adquirere per ei vel per aliqua vocem. Si quis autem contra hanc diffinitionem gratuite factam ad inrumpendum sun[t ...] agere non valeat quod presumpserit set pro sola presumptionis temeritate ignis religatus katenis cum Iude prodito rem pennarum locum sorciens tante temeritatis per [...]tenum lugeat. Hac diffinitione firma persistente nunc et in omni evo.

Actum est hoc VII kalendas iunii, anno X regni regis Ludovici.

Sig+num Berengarii Bernardi qui hanc diffinitionem fecit et corroborari mandavit. Sig+num Guillelmi dapiferi. Sig+num Petri Raimundi. Sig+num Guillelmi Bernardi de Vilagelans. Sig+num Arnalli Petri de Gurb. Sig+num Raimundi Bertrandi de Gurb. Sig+num Bernardi Guillelmi de Luza. Sig+num Mironi Giberti Dedres. Sig+num Mongoni. Sig+num Guillelmi Bonifilii de Guardia. Sig+num Berengari Arnaldi de Prato. Sig+num Guillelmi de Edres. Sig+num Ermengaudi Dorius. Sig+num Alerandus, clericus hoc laudo sss.* Berengarius, subdiachonus +.* Gaucefredus, clericus.*

Petrus, sacerdos, qui hoc scripsit sub in prephato die et anno sss quod supra.

208

1120, febrer, 16

Definició. *Ramon Berenguer III, comte de Barcelona defineix a la seu de Vic alguns mals usos anomenats usatges que ell havia introduït per ésser contraris als drets que dita església havia rebut del seus predecessors.*

[A]. Original perdut.

B.* ACV, cal. 6, episc. I, núm. 21.

C. Còpia de principis del segle XIII, ACV, cal. 37, L.D., f. 8r, (*Carta diffinitionis Raimundi Berengarii comitis Barchinone*).

Omnes vestra eminencie celsitudo terrene, tum salubriter sublimia videtur [...] cum salva subditorum pia cernitur compassione predicte. Id circo ego Raimundus Berengarii, gratia Dei Barchinonensem comes, recognoscens Ausonensem sedem me sua nefandorum virorum fraude circumventum maletractasse usus in prelibate sedis foro, mittendo contra regias dignitates prenominate ecclesie quondam atributas iuste a regibus ceterisque precedentibus magnatibus diffinio et evacuo supranominatos usus vulgali eloquio vocitatos usaticos, domino Deo et sancto Petro eiusdemque ecclesie Raimundo, nutu Dei episcopo, successoribusque eius tali modo ut ego aut aliqua mei alteriusque sexus persona non sim ausus vel non sita usa contra suprascriptam diffinitionem condam iniuste inventam set a me nec legaliter evacuatam aliquo modo aliquid requirere vel apetere. Si quis vero contra suprascriptum decretum temerario ausu quod dictu nefas est ad inrumpendum venerit modo vel in anathema canonicè emendato quod male atemptare

curavit ipse eiusque fautores ab omni ecclesiastico munere fiant extoires et anathematis vinculo percussi cum Simone mago et Iuda traditore se porcionem suam lugeant accepisse.

Actum est hoc XIII kalendas marcii, anno XII regnante Leodovico rege.

Sig+num Raimundi comes. + Raimundi, Dei gratia Ausonensis episcopus.
Sig+num Guillelmi Raimundi dapiferi. Sig+num Petri Raimundi. Sig+num Bernardi
Guillelmi Bernardi. Sig+num Raimundi Bernardi.

Berengarius secundixerius qui hoc scripsit die et anno sss quo supra.

209

1120, maig, 11

Dotació de canonge. *Pere Berenguer de Balenyà, canonge, dona la seva heretat que ha rebut dels seus pares a la canònica de Vic amb el pacte de gaudir-ne de l'usdefruit durant la seva vida.*

[A]. Original perdut.

B*. Còpia de principis del segle XIII, ACV, cal. 37, L.D., f. 102r, (*Hec est carta hereditatis Petri Berengarii clerici et canonici*).

Sub trinitatis nomine. Ego Petrus Berengarii clericus et canonicus Sancti Petri dono meam ereditatem canonice eiusdem ecclesie Sancti Petri, scilicet mansum quem pater meus michi dimisit et mecum antea eidem canonice sua largicione concederat, sub tali institucione ut ego Petrus haberem et tenuissem ipsum mansum in vita mea et dedissem tascham tocius expleti que ibidem fuerint prefate canonice et post obitum meum solide et libere prenominata canonice devenisset. Hec quoque donatio simili modo facio et gratuito canonice Sancti Petri laudo ut secundum patris mei ordinationem semper iuri canonice subiaceat. Si quis huius donationis scripturam disrumpere voluerit non perficiat quod temptaverit set pro sola presumpcione in duplo componat et hec scriptura firma permaneat.

Que facta est V idus maii, anno XII regni regis Lodovici.

Sig+num Petri Berengarii qui hanc donationem facio et firmo et testibus firmare rogo. Poncius sss sacriscrinius. Alerandus clericus sss. Bernardus Raimundi.

Berengarius secundixerius qui hoc scripsit die et anno sss quo supra.

1120, agost, 6

Adveració testamentària. *Publicació sacramental del testament de Ponç Bernat que va ser sagristà menor feta a l'altar de Sant Joan de la catedral de Vic per ordre de Berenguer sagristà major i jutge. Elegeix com a marmessors al canonge Ramon Pere, Bernat, abat de Santa Maria de l'Estany, Ramon Berenguer, Berenguer segoner i Pere Berenguer.*

A.* ACV, cal. 6, episc. I, núm. 22.

B. ACV, cal. 6, núm. 1579.

C. Còpia de principis del segle XIII, ACV, cal. 37, L.D., f 20r-21r, (*Iudicium et testamentum Poncii Bernardi canonici et sacriscrinii*).

In nomine Domini. Hec est sacramentalis conditio ultime voluntatis publicatio cuiusdam Poncii Bernardi qui fuit sacriscrinius et Sancti Petri canonicus. Est autem facta secundum primi et secundi et quarti ordinis alligatione et Berengarii iudicis ordinatione. In cuius presentia assistentibus aliis quamplurimis bonis hominibus. Ego Raimundus Petri canonicus eiusdem sedis et ego Bernardus abbas Stagnensis et Raimundus Berengarii, et Berengarius secundixerius atque Petrus Berengarii iurando testificamur supra altare Sancti Iohannis quod est situm in Vico nos vidisse et audisse et presentes ibi esse quando predictus Poncius Bernardi iacens infirmitatem unde obtit secundum suum testamentum suo pleno sensu et oro suo dictatum et propria manu subscriptum instituit et ordinaret qualiter per nos suos manumissores habeo advocatos et rogatos omnes res sue in suo testamento voluntate post mortem suam distribuerentur quod nos intra VI menses hoc quod in suo testamento ordinavit et postea solis verbis addidit iuxta eius voluntatem in presencia prenominati iudicis legaliter facere curavimus. In primis dimisit domino Deo et Sancto Petro ad opera dormitorii XXX morabatinos et XL sextarios spelte. Dimisit etiam altari Sancti Petri scilicet ad restaurationem anuli XX morabatinos et quod residuum fuerit ad unum incensarium, et ad Sanctam Mariam Stagni medietatem unius muli quam tenet Bernardus de Terrariis, et ad Sancto Thome duos sextarios ordeï, et ad Sanctum Felicem de Cerviano inter ecclesiam et presbiterum unam tonam vini quam ibi habebat. Dimisit etiam Sancto Marcello de Sederre suas partes de vaccis quas ibi habebat ad peragendum unum calicem argenteum, et ad Sanctum Quiricum inter altare et presbiterum duos sextarios annone, et ad presbiterum Sancti Petri de Puig alium sextarium annone presbitero vero Sancti Marcelli alium. Dimisit quoque Sancte Marie Rivipollenti morabatinos et XX sextarios cibarie et Sancti Iohanni Rivipollenti tantundem dimisit et Carbonellum nepotem suum dimisit IX morabatinos et pignus Petri Raimundi regaiad quod tenebat in Cruielers et idem Carbonello dimisit et pignus Bernardi Gerberti quod tenebat in Subripis nepotibus suis Bernardo et Bertrando dimisit quod si ipse redimere velit dimitant ei quinque morabatinos. Et mansum de Piad quem tenebat in pignore propter sexaginta morabatinos dimisit canonice Sancti Petri ad mensum augusti, et illum de Callero simili modo canonice dimisit et alodium de Canoves et de Arenis quod habebat apud Sanctum Iulianum nepotibus suis Bernardo et Bertrando dimisit. Domos autem suas in quibus habitabat cum orto quod habebat ultra rivi Meritabilem nepotibus suis Bernardo et Bertrando dimisit quod si Petrum Berengarii filium clericum habuerit domos cum orto pariter cum eis habeat et nutriant eum ad clericatum et habeant eas ad servicium Sancte Marie Stagni. Post illorum vero obitum revertantur in potestate Sancte Marie. Illud vero alodium quod habebat in Basso apud Sanctum Stephanum de Occulo ad sacristaniam Sancte Marie Rivipollentis dimisit. Cubum vero et tonae que habebat aput Sederre cum vino preiate canonice Sancti Petri dimisit. Alodia que habebat in parrochia Sancti Marcelli et Sancti Genesisii Bernardo et Bertrando dimisit. Et dimisit prefate canonice alium cubum

et tonnam ex mea domo. Alium cubum et tonnam Sancte Marie Stagni et unam caldariam cum parasingles et mortariolum canonice dimisit. Urceolum et concham altari Sancti Petri dimisit. Alia vero omnia vascula sua nepotibus suis Bernardo et Bertrando dimisit et ad Sancta Maria de Vico sextarium I ordei. Alium Ospitali dimisit. Omnibus scolaribus singulas ordei quarterias. Abati suam capam dimisit. Berengario paraphoniste suas pelles de chatis dimisit. Unum amphibalum Ermengaudo presbitero. Pelliciam de cuneis Petro Guifredi. Berengario Bernardi sextarium .I. ordei. Et ad Sanctum Salvatorem medietatem mule quam ibi habebat. Domos Sancti Quirici cum vasculis omnibus Bernardo et Bertando et aliam tonnam de Sederre eisdem dimisit. Domos et ortos Sancti Felicis eisdem nepotibus dimisit. Et Petro Berengarii unum lectum cum cufreda et alutocclta et duobus linteis et superlectum et velos, et duobus plomaciis. Et illos morabatinos quos dimisit Sancte Marie et Sancto Iohanni et Carbonelli nepoti suo habebat in pignore Sancti Quirici quem per abbatem Sancti Iohannis tenebat. Omnem suum honorem ubicumque habebat sicut nepotibus suis donavit. ita laudavit et confirmavit illis ut secure tenerent et haberent ad servicium dominorum. Domos autem illas quas Bernardus Capelli tenebat per eum teneat et habeat ipse et uxor sua in vita sua ad servicium nepotum suorum Bernardi et Bertrandi et si habuerint filium ex ambobus procreatum ille similiter teneat. Post obitum vero illorum revertantur in dominio nepotum suorum Bernardi et Bertrandi. Pignus quod tenebat de Amallo Balluvini Bernardo et Bertrando dimisit. Mulam suam cum faleramento dimisit Bernardo nepoti suo solide et libere. Partem equarum suarum ubicumque habebat nepotibus suis Bernardo et Bertrando eis misit. Decem arietes quos habebat in Prato et VI in Planaci iussit, ut venderentur et darent precium Berengario paraphoniste. Postquam autem hec ordinavit non mutata voluntate manens in suo pleno sensu et loquela in presencia Petri primicherii et abbatis Stagnensis et Poncii et Petri Berengarti ordinans verbis tantummodo addidit hec inferius scripta. Dimisit namque Raimundo eiusdem sedis episcopo omne quod sibi debebat pro remedio anime sue. Deinde dimisit Berengario episcopo Gerundensi XX morabetinos pro remedio anime sue ut absolvat eum in sinodo et faciat ei missas celebrare a suis presbiterii. Alios decem morabatinos quos sibi debebat dimisit Ospitali Ierosolimitano quos ipse episcopus donet Berengario vicensis secundixerio. Dimisit quoque Berengario vicensis secundixerio X morabetinos quos Arnallus de Bisulduno sibi debebat unde Bernardus Arberti erat sibi fideiusore et X morabatinos quos Dominicus sibi debebat et suum anulum ut ipse Berengarius isciat sibi et suo socio Berengario Eriballi missas celebrare et ut melius providerit pro eorum animas expendere. Dimisit nepotibus suis Bernardo et Bertrando XXVII morabetinos quos sacrista Berengarius ei debebat, et tredecim morabetinos quos Petrus Ugberti sibi debebat eisdem dimisit et debitum Carbonis clerici et omne quod ubique omnibus modis sui iuris habebatur eisdem solide et libere dimisit triginta vero morabatinos quos vicecomes Cardonensis sibi debebat Petro Berengarii Sancte Eugenie dimisit. Si quis autem contra huiusmodi sacramentalis conditionis ordinationem venerit pro irrumpendo non hoc valeat vendicare quod requisierit set pro presumptionis sue temeritate in duplo componat.

Acta est autem hec sacramentalis conditio VIII idus augusti, anno XIII regni regis Lodovici.

Sig+num Petri Berengarii. sig+num Bernardi Capelli. Raimundus Berengarii sss

Raimundus Petri. Berengarius iudex atque sacrista qui hoc confirmo

+ Berengarius secundarius qui hoc scripsit die et anno sss quo supra

211

1120, novembre, 29

Testament. *Martí, clergue, atorga el seu testament en que elegeix com marmessors a Berenguer, sagristà, Pere, primicier, Ramon Pere, Guillem Bonfill i Berenguer segoner. Fa donatius a diverses institucions i dona a la canònica l'alou de Planes.*

A.* ACV, cal. 6, núm.18.

Quia tocius humani generi origo corruptioni est subdita. Id circo ego Martinus, Sancti Petri clericus, infirmitate corpori detentus timeo eiusdem corruptionis subire. Unde eligo manumissores meos Berengarium, sacrista et Petrum primicherium et Raimundum Petri et Guilelmum Bonefili et Berengarium secundarium ut ipsi accipiant meum proprium distribuunt sicut ego inferius iniuncxero si contigerit me mori. In primis dimitto domino Deo et Sancto Petro XXX morabetinos quorum XX debet mihi Petrus Adalberti et VII Petrus Galin et I Raimundus Amalrici, et Berengarius et Petrus fratres II. Et III libras de plata medietatis sine quas dimitto Sancto Petro ad unum incensarium. Et totum istum debitum sit persolutum usque ad quinquagesima, ex supradictis XXX morabetinis comparentur cape de pallis. Et ad opera dormitorii unam tonnam de vino. Et unum cupum et sextarios VI ordei et sex spelte. Et ad domino meo episcopo dimitto septem morabetinos, sex quos debet mihi Bernardus Guilelmi et unum Bernardus Amati. Et dimitto eidem episcopo sexdecim solidos plate quos Berengarius Suner debet mihi in pignore. Et unum morabeti de Pere Ramon de Camp et alterum Berenger Sala et alium de Ramon Isarn et alterum de Sabad et medium de Bernar de Bosch. Et unum de Bernard Ramon de Comes istos quinque et medium dimitto Sancte Marie de Vico ad unam patenam calicis. Et ad Sanctam Mariam de Stagno suum incensarium et superlectum, et unam curtinam et unum sextarium ordei et spelte. Et dimitto sacriste tres morabetinos Raimundi Carner et unum Arnalli Amati, et alium Guillelmi Raimundi. Et Guillelmus Bonefilio unum morabeti Arnalli Guillelmi et unum solidum plate et alium Guillelmi de Riera et duo Petri Mironis. Et Petro primicherio unum morabati de Pere Artal. Et unam vedelam de Bernard Ramon de Riera. Et dimitto Alamando pro recognitionem nepoti mei XX duas oves. Et Sancte Marie Rivumpollenti emina ordei et spelte. Et Sancti Thome alia. Et Raimundo Petri unam asinam. Et Sancto Petro Castriserrensi alium. Et Sancte Marie de Collo alium. Et Sancte Marie de Podio alium. Et Ospitali alium. Et Sancto Sepulcro alium. Et Sancto Salvatori emina I. Petro Guifredi sacerdoti et Ermengauda singulas guadinguias et unam quartam vini. Et Berengario Bernardi unam migeram anone. Et Guillelmo Marti unam quarteram. Et ista anona sit persoluta de hanc qui habeo in Vico et in Turrem, et si non habundaverit vendatur vinum de Turre et impleant inde. Et ipsam tenezonem chanoniche dimitto nepoti meo et fratri meo, sicut est inde scripto. Et illud quod habeo in Planis sicut in me scriptis habent et missiones quas ibi feci dimitto Berengario Bovum et filio suo clerico, post mortem illorum cannonice. Et domos meas in quibus habito dimitto nepoti meo et Petro Adalberti et filio suo ad servicium Raimundi Petri. Et illud pignus quod teneo de filiis Berengarii Amalrici in Planis pro septem morabetinis, et pignus Petri Mironis de tribus morabetinis, et pignus Poncii Bernardi de tribus et unum quod debet mihi Iohan. Et alium quod debet mihi Petus Raimundi hoc

totum dimitto Petro primicherio et Raimundo Petri ut ipsi teneant donec redimantur et donet quicquid inde exierit per missas. Et illud ferragenalium cum domibus quas dedit mihi sacrista Ricardus dimitto nepoti meo Bernardo ad servicium sacriste. Et pignus Raimundi Guifredi dimitto nepoti meo et Guillelmus Bonefilius faciat ei tenere. Et dimitto channonice Sancti Petri unam fexam terre de filiis Bernardi Guifredi. Et pignus Petri Oridi dimitto nepoti meo. Et aliud pignus de Cabiscolia idem nepoti et in potestate Petri primicherii. Et dimitto matri mee unam quarteram ordei et sextarium V de vini et unam pulinam et medium bovem. Et dimitto Berengario Bovi tres sestarios annone et duos vini et unam asinam Ermengaudi Torti et unum bovum Raimundi Isarni dimitto pro missis. Vascula maiore et minore dimitto Petri Adalberti et nepoti meo et illa vascula que in Turre est dimitto fratribus meis et unum barilium dimitto. Silvam et tres morabetins dimitto pro missis in potestate Petri Adalberti et Berengario Bovi tres sestarios anone et duos vini et unam asinam Ermengaudi Torti et unum bovum Raimundi Isarni dimitto pro missis. Vascula maiore et minore dimitto Petri Adalberti et nepoti meo et illa vascula que in Turre est dimitto fratribus meis, unum barilium dimitto Silvan et tres morabetins dimitto pro missis in potestate Petri Adalberti et Berengario Bovi. Et omnia alia pignora que habeo in totis locis dimitto medietatem avere dominis suis et medietatem channonice preter illa que superius dimisi. Et hoc totum dimitto in potestate Petri primicherii et Berengarii sacriste et Raimundi Petri. Si quis vero contra huius testacionis ordinem ad irrumpendum venerit quod temptaverit agere non valeat et quod fare fecit in triplum emendet, et pro temmeritatis audacia excomunicacionis vinculo dampnatus cum Iuda traditore se partem habere perhenniter lugeat.

Actum est hoc III kalendas December, anno XIII regni regis Ludovici.

Sig+num Berengarii Raimundi. Sig+num Berengarii Bovi. Sig+num Petri Adalberti. Hoc primixerius firmavit nomine Petrus sss*. Berengarius iudex atque sacrista qui hoc confirmo extra preter meas domos et ferragenal +*.

212

1124, maig, 1

Testament. *Ramon Bradila atorga el seu testament en que elegeix com marmessors a Bernat ardiaca, Guillem Bonfill, Berenguer segoner, Arbert i Pere Sendred. Fa donatius a la canònica de Vic i a diverses institucions, dona les seves cases de Vic al seu nebot Bernat i els béns que té a Vic sota l'església de Santa Eulàlia a la canònica osonenca.*

A.* ACV, cal. 6, episc. I, núm. 24.

B. Còpia de principis del segle XIII, ACV, cal. 37, L.D., f 65r-66r, (*Hoc est testamentum Raimundi Bradile*).

Origo humane nature propter primi hominis culpam ita mortalis facta est ut nullus sit qui mortem evadere possit. Qua propter ego Raimundus Bradile iaceo in egritudine et spero in misericordia Dei et timeo ut non superveniat repentina casu mortis mee. Ideoque eligo manumissores mei id est Bernardo archidiacono et Guilelmus Bonefilii et Berengarius secundixerius et Arberto atque Petrus Sendredi ut si mors michi advenerit antequam aliud testamentum facio potestatem habeant omnem meum avere aprehendere et dare pro anima mea sicut ego scribere facio. In primis dimitto domine Deo et canonicam Sancti Petri sedis Vici ad opera de dormitorii X morabatinos et sextarium I ordei pro anima mea. Et ad Raimundo episcopo Ausonensi mulam meam dimitto pro anima mea. Et ad Sancta

Maria cenobio Rivipollenti V morabatinos dimitto pro anima mea. Et ad Sancte Marie Stagno V morabatinos dimitto. Et ad cenobio Sancti Petri Castriserrensie V morabatinos dimitto. Et ad Sancte Marie Mauseleo III morabatinos dimitto. Et ad Sanctum Sepulcrum Iherosolimam II morabatinos dimitto. Et ad ospicium pauperum Iherosolimam II morabatinos dimitto. Et ad Sancte Marie Vici ad patenam calice II morabatinos dimitto, et ad Petro presbitero III morabatinos dimitto. Et ad Ermengaudo presbitero I morabatino dimitto. Et ad Bernardo presbitero aliut. Et ad Petro Gaufredi presbitero I morabatino dimitto. Et ad Raimundo presbitero aliud. Et ad gramatici Sancti Petri II morabatinos dimitto pro anima mea. Et ad Sancto Petro Tauriliensi III morabatinos dimitto, cum archa I, et ad presbitero eiusdem ecclesie Sancti Petri sacrarios II cum tonna I et semper habeat ipse presbitero qui iamdicta ecclesia servat. Et Sancto Vincencio Taraulioni I morabatino dimitto et ad suo presbitero aliut. Et Sancti Felici cum suo presbitero I morabatino dimitto. Et ad mea sepultura X morabatinos dimitto. Et ad altari Sancti Petri per I cappa VI morabatinos dimitto. Et Ansulfo presbitero I morabatino dimitto. Dimitto ad Bernardo archidiacono ipsam meam medietatem de una asina et muleta quod habeo ab Berengario Dimuz et Berengario sacricusto. Dimitto ipsam meam medietatem de una asina quod habeo cum Raimundo Olibani et migerias III ordei cum quarterias III spelto quod habeo in Cabrera in suo feudo cum ipsas cabras que ibi habeo. Equa mea quod tenet Petrus Iohanni Berengarius secundixerius dimitto et ad Raimundo Petri clerici III morabatinos dimitto. Et ad Guilelmo Bonefilii dimitto tonnam cum vino quod habeo in Vico et ipso cum annona qui est intus et meam medietatem de ipsa anima cum pulla que tenet Baruti et meam medietatem de asino quod iam dicto Baruti tenet Petro Bonucii dimitto. Et ad Bernardo nepoti meo dimitto ipsas domos de Vici quod teneo per seniori meo Berengarius sacrista, sive cum ipso clauso et cum ipsi domos quod teneo per Guilelmo Bonefilii seniori meo et cum tonnam minorem cum vino qui est intus domos et cum vascula et annona qui ibi est, exceptus ho quod Guilelmo Bonefilii dimitto et sestareum ordei quod canonica Sancti Petri dimitto. Alaudem meum quod habeo in parrochia Sancti Petri sedis Vici subtus Sancte Eulalie canonicam Sancti Petri sedis Vici dimitto, tali conditione ut Bernardo clerici nepoti mei teneat et habeat iam dicto alodio in vita sua et donet iam dicta canonica de ipsa expleta quod ibi Deus dederit tascham annuatim post obitum eius remaneat solide et libere iam dicta canonica. Dimitto ad Sancti Salvatori meam partem de una vacha quod tenet Ermengaudo et aliam vacham Bernardo nepoti meo dimitto. Et ad Duna de Luza bovem I dimitto. Et ad Arnallo nepotis meo vacha I dimitto qui est a Vilasecha, quod tenet Berengario. Sarracena mea cum asina qui est ibi et medietatem ovas meas et sextarios II ordei cum guadingas III dimitto ad Gia de Torrent, cum modium I vino ad mensuram taraulionensi. Dimitto ad Ysarno Sendredi ipsa domo de Prato cum ipso alaudio usque in torrente. Et concedo ad canonicam Sancti Petri peciam I terre conplantata que nominant Castelesa et ipsom Colel, tali ratione ut teneat Guilelmo Isarni in vita sua et donet annuatim quartam partem omnium expletorum iam dicta canonica post obitum vero eius solide et libere remaneat prephata canonica. Ipsum alaudium et plantes quod ego emi de Guilelmo Seniofredi et de Mironis Sinfredi et de Guilaberto et de Gerardo, nepoti meo Arnaldi dimitto, reddendo ad archidiacono par gallianarum quod inde debent exire et dimitto eidem Arnaldo barril I. Et ad canonica Sancti Petri sedis Vici dimitto domos meas in qua habito de Vilar del et ipsum alodium franchum cum vitis et arboribus que ibi habeo vel habere debeo totum ab integrum dimitto supradicte canonice, tali videlicet ratione ut teneat et habeat Petrus Sendredi nepoti mei in vita sua et donet annuatim prephate canonce tascham omnium expletorum. Post obitum eius solide et libere remaneat ias dicte canonice. Ipsas meas plantes et domos et acaptas que ego feci de Guilelmo Seniofredi archidiacono dimitto Petrus Sendredi nepoti meo et posteritate sua. Dimitto ad iam dicto Petrus Sendredi ipsas domos de Rieria quod habeo super canonicam Sancti Petri. Et ad canonicam Sancti Petri dimitto cubo I et tonna I qui est in

ipsas domos. Et ipsum mansum de Castel quod ego emi de Berengario Calzarogia Petrus Sendredi dimitto, simul cum ipso molendino quod habeo super archidiacono, reddendo censum annuatim ad mensuram Taraulione eminam I ordeï et aliam spelte et cum ipso feudo quod habeo ad ipsa Rocha. Et ad Arnallo Mironi presbiteri III morabatinos dimitto. Dimitto ad novo veniente de pane et vino quartam partem et donent manumissores mei pro anima mea ad canonicam Sancti Petri. Et ad Petrus Sendredi nepoti mei dimitto asinum I cum pulla I et ovas et capras et bovos III et porchos et pullum I quod habeo apud Berengario Dunuz. Et vexella et ferramenta et vascula maiora vel minora et pane et vino novo et vetere qui remanet et pannos lecteos, totum ab integrum, dimitto iam dicto Petro Sendredi. Et ad Sancti Thome dimitto vacha I. Et ad abbas Sancti Salvatori dimitto morabetinos V pro anima meo, et ad Guilelmo Bonefilii dimitto morabetinos X Et ad Bernardo archidiacono dimitto sextarios VI vino.

Actum est hoc kalendas mai, anno XVI regni regis Lodovici.

Sig+num Raimundi Bradile qui hoc testamentum scribere facio et firmo, testes firmare rogo. Guilelmus levita sss. Sig+num Arberti. Sig+num Petri Sendredi. Arnallus sacerdos sss Sig+num Ysarni Sendredi

Petrus sacerdos qui hoc scripsit cum litteris supra positis in XV linea et in XXIII et in XXXI rasas et emendatas, die et anno sss quod supra.

213

1124, octubre, 13

Donació. *Berenguer Guillem i el seu germa Bernat, canonge de Vic, donen a la canònica de Sant Pere de Vic els béns que tenen a Tavèrnoles i a Manlleu a canvi del pagament de la tasca.*

[A]. Original perdut.

B.* Còpia de principis del segle XIII, ACV, cal. 37, L.D., f. 106v (*Hec est carta donationis quam Berengarius atque Bernardus fecerunt canonice*)

Notum sit omnibus hominibus tam presentibus quam futuris qualiter in Dei nomine. Ego Berengarius Guillelmi atque Bernardus, frater meus clericis et canonicis Sancti Petri, donatores sumus domino Deo et canonicis Sancti Petri omnem nostrum alodium qui nobis advenit per paternam vel maternam vocem. Est autem hoc alodium in Ausone comitatu nominatim in parrochia Sancti Stephani de Tavernoles necnon in parrochia Sancte Marie Mausoleo. Tali videlicet racione ut nos habeamus et possideamus in vita nostra et donemus annuatim tascham prenominate canonicis. Quisquis primus obierit alter teneat in vita sua, post obitum vero ambdorum sit solide et libere prenominate canonicis.

Actum est hoc III idus octobris, anno XVI regni regis Ledovici.

Bernardus levita sss. Berengarius levita nos qui ista donation facimus et firmavimus et testibus rogamus tali racione ut supradicta tascha sit annuatim paria II chaponibus.

Petrus sacerdos qui hoc scripsit die et anno sss. quod supra.

1124, novembre, 22

Dotació de canonge. *Bernat Berenguer, clergue i canonge, lliura a la canònica el mas Frontera de la parròquia de Sant Martí de Riudeperes.*

A.* ACV, cal. 6, núm. 1162.

Sub sacro sancte et individue Trinitatis nomine. Ego Bernardus Berengarii, clericus et kanonicus, non coactus sed spontanea voluntate, dono Domino Deo et kannonice Sancti Petri omne meum alodium quod abeo et teneo, atque possideo et alii per me tenent vel tenueram possident vel possiderint in quibus cunctis locis. Ipsum vero alodium quod presenti aliter teneo vel tenere debeo, abeo vel abere debeo, vel in antea vendicaturus ero, quocumque modo scilicet unum mansum que est in Ausone comitatu, in parrochia Sancti Martini Rivipetrarum, illum vero quem vocant mansum de Frontera, in quo nunc habitad Pontius Bernardi. Quem mansum vero predictum michi advenit in hereditatem per vocem patris mei vel per commutationem omnium fratrum meorum, sive per omnes voces. Quantum ad hunc premissum mansum pertinet, vel pertinere debet, cum omnibus affrontationibus et exitibus, hac regressiis suis, totum dono atque concedo prelibate kanonice sicut superius resonat absque ulla reservatione. Tali modo et ordine ut ego abeam et teneam per asensum supradicte kannonice dum vivis fuero, et in festivitate Natalis Domini annuatim ex inde reddam duo paria kaponum sepedicte kannonice. Post dicessum vero mei prenominatum mansum ceteraque alodia deveniat et deveniant in potestate et dominio prenominata kannonice absque ulla contradictione. Si quis hanc scripturam donationis in aliquo leserit vel frangere voluerit nullomodo facere possit, sed duplam compositionem kanonice faciat et cum Iuda Domini proditore infer[ni] participationem habeat, et insuper anathematis vinculo subiaceat, donec ad satisfactionem veniat.

Facta carta donationis X kalendas decembris, anno XVII regni regis Lodovici.

Sig+num Bernardi Berengarii qui hoc donum facio et firmo.* Sig+num Ermesinda. Sig+num Arberti Berengarii. Sig+num Petri Berengarii. Sig+num Berengarii. Sig+num Bernardi Iohanni.

Petrus sacerdos qui hoc scripsit die et anno sss quo supra.

1126, març, 18 Cervera

Agermanament. *Ramon, bisbe d'Osona, dona al Sant Sepulcre de Jerusalem en mans del patriarca Warmond i el prior Guerau, les esglésies de Santa Maria Prats del Rei i la de Sant Andreu de la Manresana tal com havia fet a Vic el 15 de març en mans del clergue Bertran. Confirmen la donació el comte Ramon Berenguer III, la seva esposa Dolça i els seus fills Ramon i Berenguer. Posteriorment l'any 1145 el bisbe Ramon Gaufred estableix que aquestes esglésies no puguin ser posades en interdicte, establint les condicions en que es pugui acollir a persones que han estat excomunicades.*

A.* ADB, Santa Anna, carp. 6, perg. 53.

B. Còpia de l'any 1328, ADB, Santa Anna, carp. 6, perg. 54.

a. ALTURO, *L'arxiu antic de Santa Anna*, doc. 197, pp. 217-219.

[In nomine Domini nostri Ihesu Christi. Notum sit omnium devocioni fidelium quod ego Raimundus, Dei gratia Ausonensis episcopus, pro redemptione peccatorum meorum et pro salute anime mee et parentum meorum, dono et laudo domino Deo [et Sancto] Sepulcro de Iherosalem et patriarche Warmundo [ob priore Girardo et clericis eiusdem loci et eorumque successoribus] ecclesiam Sancte Marie de Parat[is] et ecclesiam Sancti Andree de kas]tro Menresane cum decimis et primiciis et oblationibus et [ecclesiasticis et sacrariis] et alodiis et cunctis eiusdem ecclesiis pertinentibus que habent et possident et habere et possidere debent vel que in futurum, Deo donante, habere et possidere] congerit ut firma et illibata [cunctis temporibus perman]ant ut predictus locus eiusque clerici habeant et possideant iure perpetuo. Hoc donum facio consilio et voluntate clericorum meorum et domini principis nostri Raimundi Barchi[nonensis] comitis et coniugis Dulcie, comitisse, et Raimundi et Berengarii filiorum eorum. Et ego Raim[undus] Berengarii, Barchino]nensis comes et marchio, et coniux mea Dulcia, comitissa, et Raimundus et Berengarius filii nostri eadem condicione suprascriptum donum similiter facimus et factum ab episcopo te animarum nostrarum et parentorum nostrorum laudamus et confirmamus pro redemptione peccatorum nostrorum.

Hactum est hoc Cervarie XV kalendas aprilis, feria V, luna XXI, indictione IIII, anno Domini incarnationis C. XXVI, anno XVIII regni Ledovici regis franchorum.

In manu Bertrandi clerici Sepulcri, hoc donum alia vice fuerat factum Vicho ab episcopo in capitulo, in presencia clericorum XVIII kalendas aprilis, feria II, luna XVIII, anno quo supra.

Hoc signavit ita Bernardus archilevita sss. S+ Ramundus comes. Bernardus levita. S+ Bertrandi, clerici Sancti Sepulcri. Berengarius sacricustos +. Hoc primichierius firmavit nomine Petrus +. Sig+num Guillelmi Dalmacii. Sig+num Guillelmi de Cervaria. Berengarius, secundixerius sss. Sig+num Dulcie, comitisse. Sig+num Raimundi, filii comitis et comitisse. Sig+num Raimundi Mironis. Bernardus, levita qui scripto resonat: Guillelmus adornat +. Guillelmus confirmo sss. Berengarius levita.

Ego Raimundus, Dei gratia Ausonensis, dono supradictis ecclesiis propter honorem et reverentiam Dominici Sepulcri hanc libertatem ut pro alicuius culpa numquam interdicitur vel excomunicetur, sed omnes fideles tam in vita quam in morte ibi recipiant nisi qui propria culpa fuerint excomunicati et tamen recipiantur nisi qui propria culpa fuerint

excommunicati et tamen recipiantur qui voluerint emendare vel placitu facere de ipsis maleficiis pro quibus excommunicati fuerint.

Hoc signum scriptis Guillelmus fecit in istis sss. * Sig+num Berengarii Tedmari. Petrus, levita sss. Guillelmi levita sss. Martinus, clericus et kanonicus sss. Arnallus, presbiter sss. Guillelmus, Barchinonensis episcopus. Guillelmus sacrista Cardona +.* S+ Petri, Barchinonensis archilevita.* Bernardus, vicecomes.* Gerallus scriptis favet archidiachonus istis sss.* Petrus Berengarii, levita. *

Ermengaudus, sacer, qui hoc scripsit et sub sss.prefato die et anno.

216

1126, abril, 14

Dotació de canonge. *Bernat de Terrers dona a la canònica de Sant Pere un mas situat a la parròquia de Sant Martí Sescorts al lloc dit Karesag amb la condició de gaudir de l'usdefruit durant la seva vida.*

[A]. Original perdut.

B*. Còpia de principis del segle XIII, ACV, cal. 37, L.D., ff.99v-100r, (*Hec est carta hereditatis Bernardi de Terrers*).

Sub Trinitatis nomine. Ego Bernardus de Terrers dono domino Deo et canonicis Sancti Petri eiusdemque habitatoribus mansum unum qui est in parrochia Sancti Martini de Cutis, in loco que dicitur Karesag, et quantum ad ipsum mansum pertinet, vel pertinere debet. Trado in dominium et potestatem supradicte canonice sive clericorum ibi degencium et est sciendum quia ipsi consecuit michi hunc mansum quandiu vixero, tali conditione ut donec illis tascham fideliter annuatim de expletis omnibus que inde creverint. Post obitum vero meum, solide et libere, revertatur ad predictam canonicam sine blandimento alicuius persone. Si quis autem contra hanc scripturam donationis ad irrumpendum venerit agere non valeat quod presumpserit, set pro sola presumptione in triplo componat et in antea ista carta donationis firma permaneat.

Actum est hoc XVIII kalendas maii, anno XVIII regni regis Ludoici.

Bernardus levita qui hoc donum facio sss. Hoc signavit ita Bernardus archilevita sss. Hoc primicherius firmavit nomine Petrus +. Berengarius secundixerius sss.

Petrus sacerdos, qui hoc scripsit die et anno sss quod supra.

217

1126, maig, 17.

Donació. *Bernat Guillem de Coll, trobant-se malalt i envellit, entrega a Berenguer parafonista diversos alous i les seves cases a Vic per tal que aquest l'aculli, el mantingui i el prepari per a ser clergue.*

A.* ACV, cal. 6, episc. I, núm. 25.

Sit notum cunctis presentibus atque futuris. Me Bernardum Guillelmi de Collo in

pauperiem et decaditionem devenisse tum dominorum meorum vexatione, tum corporis infirmitate, tum quorundam sociorum callidi. Propterea ego predictus Bernardus Guillelmi, non coactus sed spontanea voluntate, eligo te Berengarii paraphonista, que de mea cognitione, et dono tibi et in tua potestate in presentiarum potencialiter trado omne meum alodium quod habeo in Collo, quod pater meus emit, simul cum omnibus meis domibus et directibus et vocibus quas in ipso Collo teneo et habeo, vel habere debeo, sicut pater meus michi dimisit in suo testamento, et omne illud quod habeo in Quadres et in Spatamala et in termino Gurbi et ad Soler, et in Miralpla et in Gurri et in aliis locis cum universis suis pertinentiis et affrontacionibus. Tali condicione ut tu habeas et teneas illud alodium, et me in tua potestate et doceas me ad clericatum. Victum quoque et vestitum michi dones secundum tuum posse de vestimentis ex quibus solitiis sunt vestire. Predicta vero omnia post discessum alterius in superstitis potestate cum omni augmentatione ut melioracione in ibi facta deveniat. Predictum vero alodium de Collo et ipsum de Spatamala, post utriusque discessum in iure et potestate chanonice Sancti Petri deveniant. Insuper esse dono tibi iamdicto omnes meas domos quas in villa Vici habeo, seu per omnis voces habere debeo. Si quis autem contra hanc scripturam donationis ad irrumpendum venerit, agere non valeat quod presumpserit, sed pro sola presumptione lesa [...] in triplo componat et in eternum firmum robur obtineat.

Hactum est XVI kalendas iunii anno XVIII regni regis Ludovici.

+ Raimundus, Dei gratia Ausonensis episcopus.* Bernardus Gielmi sss*. Bertrandus levita.* Hoc signavit ita Bernardus et archilevita sss.* Sig+num Arnalli. Sig+num Porcelli. Guillelmus Geraldi clericus sss.* Petrus, levita sss.* Petrus, clericus*

Iohannes, subdiaconus qui hoc scripsit die et anno sss. quo supra.
Bernardus, levita.* Bertrandus sss.* Petrus, subdiachonus.*

218

1127, abril, 28

Testament. *Ramon Berenguer Cursó, canonge, vol anar al Sant Sepulcre de Jerusalem, atorga el seu testament en que elegeix com a marmessors al bisbe Ramon Gaudfred, Berenguer sacristà, Pere Bernat d'Olost Guillem Bonfill Berenguer de Tenes i Bernat de Terrers. Lliura a la canònica de Vic l'església de Sant Jaume de Cursó, l'alou de Tavèrnoles, els masos Puigsec i Surigueres. Dona les cases que té a Vic als seus nebots Berenguer de Tenes i Bernat de Terrers.*

[A]. Original perdut.

B.* Còpia de principis del segle XIII, ACV, cal. 37, L.D., ff.47r-48r, (*Hoc est testamentum Raimundi Berengarii de Curso clerici et canonici*).

In Dei nomine. Ego Raimundus Berengarii pro peccatis meis cupiens adire Sepulcrum Domini, timens ne deficiat in ipso itinere aut antequam alium testamentum michi liceat facere propterea precor Raimundus, gratia Dei Ausonensis episcopus, nec non Berengarius sacrista atque Petrus Bernardi de Olost et Guilelmus Bonifilii et Berengarius de Tendas et Bernardus de Terrariis ut ita faciant ex omnibus rebus meis sicut in hac testatione dispono eis. In primis dono et dimitto domino Deo et canonica Sancti Petri sedis Vicci ipsam ecclesiam Sancti Iacobi de Curso et domibus qui ibidem sunt et cum alodiis qui at ipsum, locum pertinent et pertinere debent sicut ego teneo et sicut resonat in ipsa scriptura quam ego ibi habeo facta. Et dimitto eidem canonice ipsum

alodium qui est in parrochia Sancti Stephani Tabernulis quod Guifredi Ysarni dedit iam dictam canonicam cum filio suo Ysarno qui de Raimundo Ysarno fuit et tenet Petro Guifredi Rroched et ego teneo pignora propter morabetinos V in auro. Et dimitto iam dicte canonice ipsum mansum de Podiosico qui fuit Raimundi et Guilaberto quod Ysarnus misit michi in pignora pro X moabetinos in auro et ipsum mansum de Surigeres quem teneo per vocem kanonice cum meas comparationes et meas plantes et meas pignoras et meo molendino et meis edificiis solide et libere dimitto predictae canonice. Dimitto iam dicte canonice medietatem de pane et de vino et de carne quod Deus dederit novo veniente tam de laboratione quam de alodio sive de fevo et IIII tonnas et IIII cuppos. In qua melius viderint clerici ad opus canonice dimitto supra dictum explet. Cenobio Sancte Marie Riopollenti dimitto X sextarios ordei ad mensuram Vici ad unam refectionem monachi per missas celebrare. Dimitto Sancti Iohannis de Abbatissas XII morabetinos in auro unde ego teneo pignora mansum de Sala quod misit michi Berengario Olivarii cum assensu Mironi Guilelmi et Bernardo Guilelmi et ipsa trilia qui est ad ipso Aragai Sancti Iohannis dimitto ut teneat Berengarius de Tendras per laboratione at donet quartum. Et dimitto Sanctam Mariam Stagno V morabetinos in auro unde teneo pignora mansum de Ferrer de Tavarted et sextarios X ordei et rogo Guilelmi prioris et Petro Bernad de Olost et Berengario de Tendras ut faciant calicem argenteum Beate Marie de isto avere. Ad Sancta Maria de Mesleo sextarios III sigilis dimitto cum archa maiore qui est in ecclesia Sancti Iacobi et tappids II, banchale I et Liber Iudicum. Cenobio Sancti Petri Serre Castri dimitto quar I sigilis ad mensuram Vicco. Ad monachis Sancti Salvatoris Breda per missas celebrare quartam I ordei et superlectum I de palii et feltre I coopertum de palii dimitto. Ad senior meus Sancti Iacobi de Curso dimitto ipsum alodium de Campo Azemare et de Petrafita et de Reger cum ipso manso et cum alodiis et pertinencias sicut ego habeo et teneo et teneat Berengarius de Tendras in vita sua, tali modo ut faciat predicta ecclesia Sancti Iacobi cantare et illuminare quantum potest, et post obitum suum similiter teneant unum ex filiis suis de Petro Assalito qui sit clericus. Et si hoc non fecerint revertad ad cannonica Sancti Petri ut canonici faciant supra dicta ecclesia gubernare ut superius dictum est. Mansum qui fuit Sendredo Pulsarigo per laboracione cum manso de Tannam et cum alodios quod ego ibi abeo et teneo habeat presbiter qui iamdictam ecclesiam cantabit. Mansum de Bonnariges cum trilia qui est in Tannano iuxta domos Raimundo Adalberti quod Ysarnus clericus misit michi in pignora propter XV morabetinos in auro Sancti Petri Castriserris dimitto, tali pacto ut Berengario de Sau et Bernad de Terrers teneant in vita illorum ad servicium Sancti Petri et donent omnes annos par II caponis et non donent nec vendant nec inpignorent, set post obitum illorum Sancti Petri remaneat solide et libere. Sextarios V milio cum archa ubi est Sancti Iacobi de Curso dimitto. Ad Sancta Maria de Villaleonis sextario I ordei et ad suo presbitero per missas celebrare, alium ad Ansulphus sacer sextarium I ordei per missas celebrare. A Sancta Maria Falgeroles sextarium I sigilis quod michi debet Geraldo de Richadera unde teneo alodium suum pignora ad suo presbitero sextarium I ordei per missas celebrarem. Ad Sancti Stephani Tabernulis sextarium I ordei ad suo presbitero alium per missa celebrare. Ad Sancti Petri Savassona sextarium I ordei et ad suo presbitero II per missas. Ad Ermengaudus Sancti Petri sedis Vici presbiter sextarios II ordei per missas celebrare. Bernardo Guilelmi presbiter Sancte Eugenie sextarium I ordei per missas celebrare. Ad Rossa soror mea sextarios II ordei cum archa I qui est in ecclesia Sancti Iacobi. Guilelmus Bonifilii baiulo meo sextarium I ordei. Ad Petro nutritu meo sextarios III ordei cum archa I qui est in ecclesia Sancti Petri sedis cum pullina I quam tenet Petro Arnalli et domos qui fuerunt Raimundus Geraldi quas tenet Raimundi Sendredi Petro nutritu meo dimitto. Domos qui sunt Sancte Marie Stagno et qui fuerunt Guilelmi Andree Sancte Marie Stagno dimitto solide et libere eo modo ut homines qui ibi habitant non perdant et habeant in servicium Sancte Marie. Ferragenali Sancte Marie qui fuit Guilelmo Amalrici ubi habitat

Ermengaudus sacer habeat predictus Ermengaudus domos et ferragenale in vita sua et donet annuatim pro cenau sollum I plate post obitum suum solide et libere Beate Marie. Berengario sacriste sextarios II dimitto. Petro Bernardo de Olost II sextarios ordei. Guilelmo Bonifilii sextarios II ordei. Episcopus senior meus sextarios X spelte dimitto. Et istum supra scriptum blat quod dimitto est vetere. Supra dictum blad quod dimitto Sancte Marie Riopullo et Sancte Marie Stagno et dompno episcopo remanet super Berengario de Tendas Sancto Petri Castroseris et Sancti Salvatoris super Petro Guilelmi de Clapers. Alium qui remanet est super Guilelmo Bonifilii. Dimitto Sancte Marie Mesleo medietatem ipsius asine quam abeo cum Caput debau. Ad Amatam priorem eregano I flacada I cordovesana I et choxino I palio. Abbas Sancti Salvatoris Bredensi dimitto berregano I flacada I cordovesana I coxino I. Guilemo regulare Mesleo dimitto berregano I et feltre, et cordovesana I et dimitto eis pro missas celebrare. Dimitto Rossa soror mea trilia I qui est in Comba subtus domos Berengario Ruvira. Archa I qui remanet in ecclesia Sancti Iacobi Petrus presbiter de Savassona dimitto. Domos meas de Vicco in quo habito ego cum exitibus et regressibus et ferragenalis et omnibus edificiis et utilitatibus et omnibus pertinentiis et mobile vel immobile et vascula maiore vel minote dimitto Berengario consanguineo meo atque Bernardo de Terreriis clericis meis ad servicium Sancti Petri, in tali videlicet ratione partem Berengarii consanguinei remaneat unum ex filiis Petro Assalito qui sit clericus et quod Berengarius elegerit partem Bernardi post eius obitum remaneat unum ex filiis Petro Udalardi qui sit clericus Sancti Petri. Alia medietate qui remanet de pane et vino et te carne qui supra dictum est de novo ve niente dimitto Berengario consanguineo meo atque Bernardo ut teneant elemosinarium meum Abeio in victu et vestitu et faciant missas celebrare per unumquemque annum pro anima meo in diebus vita illorum. Petro nutrito meo dimitto in Dei baiulia et Berengario atque Bernardo.

Actum est hoc IIII kalendas mai, anno XVIII regni regis Ludoyici.

Raimundus Berengarii sss qui hoc testamentum facio et mea propria manu firmo et testes firmare rogo. Berengarius levita sss. Bernardus levita. Bernardus sacerdos sss. Sig+num Petri Guifredi de Roched. Sig+num Guilelmi Bonifilii de Serra. Sig+num Berenger de Ruvira. Sig+num Berengarii de Sancti Iacobi. Sig+num Geraldii. Sig+num Poncii. Petrus sacer sss.

Petrus presbiter qui hoc scripsit die sss et anno quo supra, cum litteris super positis in IIII linea et fusas in XXVI.

219

1127, maig, 25

Dotació de canonge. *Guillem Bernat, canonge, dona a la canònica de Sant Pere de Vic tot el seu alou rebut dels seus pares a Santa Eugènia de Berga amb el pacte que ell i el seu germà Berenguer ho tinguin durant la seva vida i en el moment de la mort passi a la canònica.*

[A]. Original perdut.

B.* Còpia de principis del segle XIII, ACV, cal. 37, L.D., ff 104v-105r, (*Hec est carta hereditatis Guillelmi Bernardi clerici canonicì*)

In Dei nomine. Ego Guillelmus Bernardi, clerici et cannonici Sancti Petri, donator sum domino Deo et cannonice Sancti Petri omnem meum alaudium qui michi contigit, ex

paterna vel materna voce. Est autem in Ausone comitatu in parrochie Sancte Eugenie de Berga. Quantum ibi habeo, vel habere debeo pro hereditate, sic dono prefate canonice tali ratione ut ego et fratri mei Berengarii teneamus illud et habeamus in vita nostra, et reddimus annuatim pretaxate canonice tascham fideliter. Post obitum vero nostrum, solide et libere, remaneat iamdicte canonice.

Actum est hoc VIII kalendas iunii, XVIII regni regis Lodovici.

Guillelmus subdiachonus +.

Petrus sacerdos qui hoc scripsit die et anno sss quod supra.

220

1127, juny, 5

Donació. *Guillem Pere, prior de Santa Maria de l'Estany juntament amb la comunitat donen a l'església de Sant Llorenç del Munt i als seus clergues l'alou que el monestir té al comtat d'Osona, a l'apèndix de Sant Llorenç perquè els cultivin a cens. El prior dona a Ramon Pere restaurador de l'església de Sant Llorenç un hort i un sagrer al cementiri de Sant Feliu de Planeses perquè el tinguin en feu. Aquesta donació es fa per a la restauració de l'església.*

A.* ABEV, Sant Llorenç del Munt, perg. 1.

In Dei nomine. Ego Guillelmo Petro, priori Sancte Marie Stagno, cum ceteris aliis fratribus donatores summus ad ecclesie Sancti Laurentii et ad suos clericis. Donamus vobis ipsum aulodio que abemus in ipso pugo Sancto Laurentio et donamus in tale pactum quem bene laboretis et ut reddatis de ipso expleto quod Deus dederit tascham et braciaticum fideliter et teneant ipsos clericis unum post unum illos qui habitabant in ipsa ecclesia iamdicta. Et est hec omnia in comitatu Ausone, in apendicio Sancti Laurentii in locum que vocant Monte Sancto Laurentio. Et ego Guillelmus, iamdictus prior, dono tibi Raimundus Petri, restaurator ecclesiam Sancti Laurentii, unum ortum in Monte Sancti Laurentii et unum sacrarium in ciminterio Sancti Felicis de Planicias per fevum ad servicium Sancte Marie. Et nos supradicti donators huic donum facimus propter Deum ad restauracionem iamdicte ecclesie Sancti Laurentii in manum Raimundo, supradicto restauratore. Tali modo facimus hunc donum ut teneat et abeat iamdictus Raimundus omnibus diebus vite tue; post obitum suum remanet hec omnia supra scripta habitatores ecclesie Sancti Laurentii ad servicium Sancte Marie et clericis eiusdem loci.

Actum est hoc nonas iunii, anno XX regnante rege Leduico.

Si quis autem contra hac scripturam venerit ad inrumpendum non hoc valeat set quisquis fecerit in duplo componat et in antea firma et stabilis permaneat modo vel omni tempore.

Guillelmus, prior qui hunc donum facio et firmo et firmare precipio sss.*
Guillelmus, baiulus +*. Ansulphus, sacer sss.*

Raymundus, sacerdos, qui hec scripsit die et anno quod sss supra.

1127, juny, 17

Donació. *Guillem Bonfill, canonge, dona a la catedral tot l'alou que el seu pare li va donar com heretat a Sant Julià de Vilatorça, així com les compres que ha fet a diversos llocs.*

A.* ACV, cal. 6, episc. I, núm. 26.

In Dei nomine. Ego Guilelmus Bonifilii, kanonicus Sancti Petri, donator sum domino Deo et kanonice Sancti Petri omnem meum alodium quod pater meus dimisit michi pro hereditate videlicet in parrochia Sancti Iuliani de Vilatorça, sicut resonat in suo testamento, sive in aliis locis sicut pater meus scribere fecit in suo testamento. Et in super addo eidem kannonice totas comparationes quas ibi abeo factas et in antea facere potuero. Et illud quod mater mea dimisit michi in suo testamento ad meam voluntatem faciendam est autem hoc alodium in parrochia Sancti Iuliani de Vilatorça, in kastrum de Meda, tali condicione ut teneam et abeam in vita mea. Post obitum meum, solide et libere, remaneat prephate kannonice.

Actum est hoc XV kalendas iulii, anno X VIII regni regis Ludovici.

Guillelmus levita sss* qui hoc donum facio et firmo. Berengarius levita sss*.

Petrus sacerdos qui hoc scripsit die et anno sss quod supra.

1127, novembre, 17

Dotació de canonge. *Rodlan de Castellterçol i la seva esposa Agnès entreguen a Santa Maria de l'Estany al seu fill Berenguer perquè sigui canonge juntament amb el mas Pujalt.*

A.* ACB, perg. 1-5-423.

Dum legaliter sanctitum antiquitus teneatus et caut.. cum oblationibus Domino parentes suos tradere filios in templum Domini servituros procul dubio hoc de nostris faciendis nobis salubriter prebetur exemplo et quo enim iudicio creatori nostril de nobis redditur fructus. Id circho, in Dei nomine, ego Rotlandus de Kastrum Terciolo simul cum uxore mea Agnetis tradimus filium nostrum Berengarium, cum unum mansum et medietate ex alium cum Sancte Marie Stagno que sunt infra terminis kastrum Terciolo in locum que nominant Munt ante Cerdanel. Et demus predicto Berengario, filio nostro, pro sua hereditate ipsum nostrum mansum de Podio Alto, totum integriter cum omnibus suis pertinentiis et tenedonibus ubicumque sint, sicut teneant et possideant et expletet semper in vita sua, et post obitum suum solidum et liberum sine omni retentu remaneat Sancte Marie Stagni per suum proprium alodium, et suprascripto alio manso et medietate ex alium cum omnibus pertinentiis et affrontacionibus quas ad ipsos mansos pertinent vel pertinere debent absque ulla retinencia in monasterio Sancte Marie qui vel situs est in chomitatu Minorisensi, in loco vocitato Stagno vel in manu Guillelmi, prioris, qui videtur preesse in prefato monasterio cum predicta oblacione coram testibus regulariter mansuris,

ita ut ab ac die non liceat illum de subiugo excutere regule feliciter se cognoscat instituta servare et Domino cum suis ceteris servis gratanti animo militare. Et predictum alodium tali modo tradimus pretaxate ecclesie ut si ipse predictus Berengarius, filius noster, a norma regulari discidere voluerit, unquam licenciam non abeat et iamdictum alodium non perdat. Et ut hec nostra tradicio firma permaneat numquam per nos et per suspectam personam non quolibet modo vel rerum nostrarum facultates aliquando egre..diendi de monasterio tribuam occasionem. Et hoc peticio manes nostras propriis firmavimus et bonis viris firmare rogavimus.

Facta hec peticio XV kalendas december, anno XX regnante regis Leovici.

Sig+num Rotlandi. Sig+num Agnetis, uxor mea. Sig+num Petri. Sig+num Arnaldo. Sig+num Bernardi, filiorum nostrorum, nos pretaxatos, qui istam tradicionem fecimus et firmamus firmarique rogamus. Sig+num Guillelmi Xetmari. Sig+num Guillelmi Burelli. Berengarius, subdiaconus, filius Rutilandi sss.*

Arnallus, levita, qui hec scripsit cum signo facto in III línea die et anno quo sss supra.

223

1128, octubre, 24

Donació. *Oleguer, arquebisbe de Tarragona, tot reconeixent el recolzament i ajuda que ha rebut del bisbe de Vic Ramon Gaufred li dona l'església Sant Salvador de Tarragona, fent les funcions de parroquial, junt amb cinquena part del delme.*

[A]. Original perdut.

B.* Còpia de principis del segle XIII, ACV, cal. 37, L.D., f. 73r, (*Carta ecclesie Sancti Salvatoris que est in civitate Terragone*).

Ollegarius, Dei dignatione Terragonensis ecclesie dispensator, venerabili in Christo fratri et coepiscopo Raimundo Ausonensi in perpetuum. Et ratio postulat et kanonica nichilominus consuetudo nos edocet, ut fideliter obsequentibus ita provideamus ut et beneficia obsequiis et obsequia beneficii sibi semper invicem [...]. Ea propter quia in restauratione Terraconensis ecclesie et civitatis neminem episcoporum tam unanime quam te karissime frater invenimus tu enim, non solum omnia tua et ecclesie tue Ausonensis bona exponere, set etiam te ipsum in hoc restaurationis opere pro posse tuo et alios quoscumque poteris ad hoc incitare devovisti, ideo in quam te et ecclesiam tuam Ausonensem digna retributione honorare decrevimus, concedimus itaque tibi et parte eodem modo ecclesie Ausonensi et successoribus tuis in eadem obediencia nobiscum et cum Terragonensi metropolitana ecclesia nostra permansuris ecclesiam Sancti Salvatoris in suburbio Terrachonnesi ad occidentalem plagam. Constituimus etiam ut ipsa ecclesia sola sit parrochiale, tam de civitate quam de suburbio, et habeat quicquid parrochialis ecclesia habere debet tam in primiciis quam in oblationibus sive in mortuorum defunctionibus. Ipsam quippe ut diximus concedimus vobis ecclesiam ad habendum et ad regendum et disponendum, ad honorem Dei reservato nobis et ecclesie nostre Terraconensi pontificali iure et obediencia, sicut in aliis parrochialibus ecclesiis. Concedimus quoque vobis et eodem modo ecclesie vestre Ausonensi quintam partem omnium decimarum de piscationibus maris, et de omnibus terre fructibus et de omnibus aliis decimis que ad nos per eandem ecclesiam pertinent.

Acta sunt hec anno ab Incarnatione Domini M C XX VIII, VIII kalendas novembris.

Ollegarius, archiepiscopus sss. + Raimundus, Dei gratia Ausonensis episcopus. Berengarius, Dei gratia Gerundensis ecclesie episcopus sss. S+ Petri archilevite.

Nicholaus levita qui hoc scripsit.

224

1128, desembre, 26

Definició. *Pere Ramon de Taradell, laic i canonge de Sant Pere, defineix a la canònica de Vic els alous que d'Ademar Sanç, Guillem Guillem i Ademar Guillem que la canònica va perdre durant molt temps amb el molí del Congost a l'Abella que fou de Guadall. I el lloc anomenat Valls que aquest va redimir de Ramon Bofill i Guillem Guillem.*

A.* ACV, cal. 17, vol. 1, núm. 51.

B. Còpia de principis del segle XIII, ACV, cal. 37, L.D., ff. 103r-103v., (*Hec est carta diffinitionis et donationis Petri Raimundi de Taradello de molendino de Abeia et de honore de Molist et de molendino et de mansibus de Vallibus*).

In nomine Domini. Ego Petrus Raimundi de Taradello, miles Dei et canonicus Sancti Petri, sanus et incolumis spontanea voluntate, reddo et diffinio, dimitto et dono domino Deo et Sancto Petro et ipsius canonice et eiusdem clericis alodium quod fuit Ademari Sancii, et Guillelmi Guillelmi et Ademari Guillelmi, quod canonica Sancti Petri per longum tempus iniuste perdiderat. Similiter ipsum mulinum quod est in Congusto, scilicet ad ipsam Abeiam, quod fuit Guadaldi. Et illud directum et voces, quod et quas predicta canonica Sancti Petri habet in locum qui dicitur Vallis, reddo et dono illi et ipsius clericis propter remedium anime mee et parentum meorum. Est autem predictum alodium quod fuit prelibati Ademari Sancii in loco qui dicitur Mulist, in parrochia Sancti Genesii Taradellensis. Predicta vero omnia, votive et potencialiter, de meo dominio in iure et proprietate et dominicatura Sancti Petri et canonice eius pono et trado cum omnibus suis affrontacionibus et pertinenciis, sicut ego teneo et possideo, ut deinceps nec ego nec aliquis post me possim vel possit, audeam vel audeat in supradictis alodiis aliquid fori facere, vel requirere aliqua voce, set quod ego redemi de Raimundo Bonifilii et quod emi sive comparavi de Guillelmo Guillelmi cum aliis supradictis alodiis sit presencialiter Sancti Petri et supradicte canonice alodium franchum et liberum, Si quis hoc vobis infringere voluerit non valeat, et sacrilegiis habeatur et Iude Scarioth similis fiat.

Actum est hoc VII kalendas ianuarii, anno Dominice Incarnacionis M C XX VIII et regis francorum XX II.

Sig+num Petri Raimundi qui hanc scripturam fieri iussi, firmavi et testibus firmari rogavi. Sig+num Berengarii filii ipsius. Sig+num Raimundi Bonifilii de Monterotundo. Sig+num Raimundi Berengarii baiuli. Sig+num Toselli. Sig+num Petri [...]. Guillelmus Teradellensis sss*. Sss. Girardus qui hoc scripsit die et anno quo supra.

In Dei nomine. Ego Bernardus archilevita et Petrus primicherius et Berengarius sacricultos cum voluntate tocius conventus comendamus tibi Petro Raimundi et filio tuo Guillelmo, clerico et canonico nostro, supradictum honorem ut ambo teneatis in vita

vestra et donetis annuatim a canonice Sancti Petri porchum I canonicalem, in festivitate Sancti Michaelis. Post obitum vero vestrum, libere et quiete, revertatur in dominicaturam Sancti Petri et clericorum eius cum omni melioramento quod ibi feceritis.

Sig+num Petri Raimundi. Guillelmus Teradellensis sss*.

SSS. Girardus qui hoc scripsit die et anno quo supra.

225

1129, gener, 21

Testament. *Folc Guillem, canonge, atorga el seu testament i elegeix com marmessors a Bernat ardiaca, Guerau el seu germà, Berenguer segoner, Ermengol, Bernat, Pere Burdó i Pere Bernat. Llega a la canònica de Vic els seus aious que li vingueren pel canonge Eriball, juntament amb les cases on viu i els obradors amb la condició que les tingui Pere Burdó mentre visqui.*

A.* ABEV, AP Sant Julià de Vilatorça, Z-1, perg. 9.

Quia nullus in carne positus mortem evadere potest. Ideo ego Fulco Guillelmi, clericus et kanonicus Sancti Petri, sciens hanc sententiam esse venturam super me, volo disponere Deo et domini mee de facultatibus meis ut quodcumque aut ubicumque venerit super me, dies ultime sortis ita fiant ex omnibus rebus meis, sicut in hac pagina subterius iniunxero manumissoribus meis scilicet Bernardo archidiachono et Gerallo, fratri eius, et Berengario secundixerio atque Ermengaudo necnon Bernardo et Petro Burdo atque Petro Bernardi, quos in hoc opus rerum mearum eligo distributores. In primis dimmitto domino Deo et Sancto Petro eiusque kanonice omne meum alodium quod ubicumque habeo sive per vocem Eriballi sive per alias aliquas voces sicut ego illud teneo et habeo. Domos autem meas ubi habito, simul cum ipsis operatoriis, eidem kanonice dimitto. Tali pacto ut iamdictus Petrus Burdus et mater eius Ermesendis teneant illas per vocem predicte kanonice et clericorum eius et reddant annuatim prelibate kanonice duo paria kaponum pro censu. Insuper dimitto iam nominate kanonice ipsum barril meliorem simul cum vino quod in eo continetur. Et ad opera ipsius dormitorii sextario I ordei. Ipsum vero campum quem habeo in parrochia Sancti Iuliani de Villatorça quem emi de Guitardo Erumiri eidem Sancto Iuliano nominatum ad ipsa luminaria dimitto. Et ad presbiteros Sancti Petri migeras V ordei. Ad ipsum dispositum perficiendum emanam I ordei et ad Ospitale de Vico ipsum cubum novum et migeram ordei relinquo. Ad confraternitatem Sancti Saturnini... numque migeras espelte. Sancte Marie de Stagno quarteras VIII espelte. Et Sancte Marie de Mauseolo migeras III espelte. Et Sancto Thome emanam I espelte. Et ad Terragonam migeras III ordei. Iterum dimitto Petro Burdo et Ermessendi, mater eius sextario I ordei et quarteras VII espelte. Et predicto Petri Bernardi migeram I ordei et aliam espelte. Ipsam meam chapam Petro Britannico dimitto. Et Bernardo presbitero fulcrum I. Et Petro Burdo guadingiam I. Ipsum vero pignus quod teneo de Petro Adalberti et de filia Sendrezi illis dimitto, excepto I morabatino quem Carboni clerico dimitto. Illud namque quod habeo in Quadres de Berengario Guitardi pro duobus morabatinis, unum morabatinum sibi dimitto. Alium vero Bernardo archidiachono. Insuper dimitto prefato Petro Bernardi ipsum pignus quod teneo in Quadres de patro Erumiri pro V quarteras annone. Si quis vero hanc kartam dirumpere voluerit agere non

valeat set in duplo componat et insuper hoc scriptura firma permaneat omni tempore.

Que est facta XII kalendas februarii, anno XXI regni regis Ludovici.

Sig+num Fulconis Guillelmi qui hoc testamentum facio et firmo, firmarique testibus rogo. Hoc signavit ita Bernardus et archilevita sss.* Hoc signum scriptis sss. Gerallus fecit in istis* S+Berengarii Tedmari*. Petrus, levita sss* Bernardus sacerdos +* Sig+num Petri Burdi. Sig+num Petri Bernardi.

Petrus subdiachonus qui hoc scripsit die et anno quo supra.

226

1131, març, 25

Dotació de canonge. *Arnau Isarn, clergue i canonge de Vic, lliura a Sant Pere de Vic diversos alous que té a Mata dins la parròquia de Vic i a Sant Feliu de Torelló pagant la tasca. Aquests béns els va donar quan va ser acceptat com a canonge pel bisbe Arnau de Malla i ara vol que consti per escrit i que després de la seva passin a la canònica.*

[A]. Original perdut.

B.* Còpia de principis del segle XIII, ACV, cal. 37, L.D., ff. 117r-117v, (*Hec est alia carta de ipso honore de Mata*).

In Christi nomine. Ego Arnallus Isarni, clericus et canonicus Sancti Petri, devota mente dono omne alodium meum quod habeo vel teneo, videlicet in parrochia Sancti Petri sedis Vici, a Mata sive in aliis locis eiusdem parrochie, sive in parrochia Sancti Felicis de Taurelione sive de Cirviano, id est a Devodeles et in aliis locis eiusdem parrochie, sicut habeo vel habere debeo per qualemcumque vocem, dono et trado domino Deo et canonicis Sancti Petri sedis Vici et clericis in presenti in eadem sede manentibus vel in eternum mansuris. Ita quod per hanc traditionem donem predicte canonice a modo quandiu vixero ex omni hoc alodio tascham. Post obitum vero meum, solidum et liberum, integrumque revertatur ad predictam canonicam. Hanc autem donationem quam modo scribere facio vivente Arnallo episcopo qui me canonicum fecit et fere X annis postea vixi, mente ac verbis eidem canonicis feceram. Quam ob rem illud quod tunc mente et verbis donavi illud met hac scriptura indice predicte canonice idest alodium superius comprehensum cum conveniencia inferius scripta de tascha superius dicta dono, trado, laudo et amicos meos ut laudent ac firment deposco. Si quis autem contra hanc cartam donationis venerit ad inrumpendum minime valeat adimplere quod requirit, set in duplo componat et scriptura firma permaneat.

Acta ista scriptura VIII kalendas aprilis, anno XXIII regni regis Ledovici.

Arnallus sacerdos qui hoc dono sss. Hoc signavit ita Bernardus et archilevita sss. Petrus subdiachonus sss. Bertrandus levita sss. Hoc signum scriptis sss Gerallus fecit in istis. Berengarius levita sss. Quod scripto resonat signis hoc Guillelmus adornat sss. Petrus subdiachonus sss. Bernardus levita sss. Guillelmus levita sss. Raimundus Petri

servus Sancti Petri sss.

Bernardus sacerdos qui hoc scripsit die et anno sss quo supra.

227

1131, abril, 26

Testament. *Berenguer, segoner de la catedral, vol anar al Sant Sepulcre de Jerusalem, atorga el seu testament en el que elegeix com a marmessors a Ramon Gaufred, bisbe d'Osona, l'ardiaca Bernat, Pere primicier, Berenguer sagristà i Ponç Capdeferro.*

[A]. Original perdut.

B.* Còpia de principis del segle XIII, ACV, cal. 37, L.D., ff. 17v-18v, (*Testamentum Berengarii Petri secundixerii*)

In Dei nomine. Ego Berengarius secundixerius volens scire limina Sepulcri Domini mei Ihesu Christi, facio hunc meum testamentum, ut si me mori contigerit antequam aliud faciam hoc voluntatis mee institutum habeatur firmissimum sicut inferius videtur conscriptum. Eligo itaque manumissores meos ad hoc faciendum, seniore meum Raimundum, Ausonensem episcopum, et archidiachonum Bernardum et Petrum primixerium ac sacricustodem Berengarium et Poncium Capitisferri. In primis dimitto domino Deo et Sancto Petro et eius canonice meum alodium de Collo quod fuit Bernardi Guilelmi et ipsam meam condaminam ad aliud Collum eidem canonice dimitto, et ut Iohannes, nepos meus, habeat laborationem et donet quartum predictae canonice. Et in alio loco ad Penediz, medietatem unius campi plantati ubi habeo pignus, solide et libere prefate canonice dimitto et Iohannes nepos meus habeat ad laborationem et donet inde quartum de pane et vino. Et medietatem meam unius pecie terre quam Guilelmus Ordel per me tenet eidem canonice solide et libere dimitto. Iterum meam triliam quam Berengarius de Mata tenet ad laborationem prenominate canonice dimitto, tali modo ut senior meus Petrus primixerius et Guilelmus frater eius habeat eam et teneant in vita sua et donent inde annuatim pro censu prenominate canonice par caponum et non possint vendere nec impignorare nec alienare. Set post illorum obitum libere et quiete prefate canonice remaneat. Dimitto etiam iam dicte canonice illud alodium plantatum quod Renallus tenet per me, ita ut nepotes mee Agnes et Raimunda habeant in vita sua et donent inde annuatim pro censu unum denarium. Post illorum obitum revertatur predictae canonice. Iterum relinquo eidem canonice illam peciolam terre plantatam quam Petrus Guifredi per me tenet, taliter ut nepos meus Iohannes et Maria soror eius habeant in vita sua et donent annuatim pro censu unum denarium. Post illorum discessum sepedicte canonice remaneat. Librum vero meum scilicet passionarium ecclesie Beati Petri in presenti dimitto. Alios autem libros meos officiarium videlicet et responsarium cum antifonario et prosario cum breviario, predictae ecclesie beati Petri dimitto, tali modo ut Iohannes nepos meus habeat et teneat illos omnibus diebus vite sue ad servicium Beati Petri. Post ipsius discessum remaneant iam dicte ecclesie Beati Petri simul cum ipso libro tonorum. Item dimitto nepoti meo Iohanni illud pignus quod habeo in ipso Podio de Saugod per Sancta Mariam de Stagni, apud Sanctam Eulaliam, eo modo ut in vita sua donet inde tascham prelibate ecclesie Sancte Marie et post eius obitum solide et libere eidem ecclesie remaneat. Aliam vero medietatem que est in ipso Podio que pertinet meis nepotibus quam redemi de Petro Raimundo Landrig eisdem nepotibus meis solutam relinquo. Iterum dimitto cenobio Sancti Iohannis Rivipollensis quandam partem de mea

trilia Sancte Eulalie, sicuti ego terminavi, ita ut in vita mea donem tascham. Post mei discessum habeat hanc Iohannes nepos meus et donet quartum predicto cenobio. Aliam vero partem ipsius trilie et domos universas quas habeo apud Sanctam Eulaliam, cum exiis et ingressibus earum et quicquid ubi vel in aliis locis infra parrochiam Sancti Petri habeo et per aliquas voces habere debeo scilicet tenezones, laborationes et res censuales et hereditates illas, totum ab integro nepoti meo Iohanni dimitto, reservata in omnibus superiori ordinatione. Mea quoque vexella et vascula maiora vel minora prenominate Iohanni nepoti meo dimitto. Precipio denique ut ex meis expletis sint persoluti decem morabatini Petro primixerio, quos sibi debeo, et tres Iohanni nepoti meo. Aliud vero quod superfuerit ut melius provisum fuerit detur pro anima mea. Et dimitto nepotem meum Iohannem et omnem meum honorem in baiulia Dei et Sancti Petri et domini mei episcopi et archidiaconi et primixerii et sacricustodis et aliorum canonicorum seniorum meorum, pro bene et pro bono nutrimento et bona deffensione.

Actum est hoc VI kalendas maii, anno XXIII Lodovici regis III regno.

Hoc signavit ita Bernardus et archilevita sss. Hoc primicherius firmavit nomine Petrus +. Berengarius sacrista qui hoc confirmo +Hoc signum scriptis sss Guilelmus fecit in istis. Petrus subdiaconus sss. Sig+num Berengarii Tedmari. Bertrandus levita. Bernardus levita. Bernardus levita. Berengarius secundixerius.

Iohanes diaconus qui hoc scripsit die et anno sss quo supra.

228

1131 juliol 20

Donació. *Ramon, bisbe d'Osona, Aimeric, vescomte de Narbona, Ramon Berenguer IV, comte de Barcelona, donen a Santa Maria de l'Estany la capellania de Santa Maria de Moirà i les seves possessions.*

[A]. Original perdut.

B.* ABEV, ms. 283, Cartulari de l'Estany, f. 92.

Cum omnem scripturam que legaliter a quocumque fieri desideratur coram probatione legitima ut perhannitur inconvulsa servetur et firmari et corroborari oportet. Ideo ego Raimundus, Ausonensis episcopus, consilio Bernardi, archilevite, et Berengarii, sacricustodis, et Petri primicherii, aliorumque quam plurimum clericorum in ipsa sede degentium, iterumque laudantibus Raimundo Berengarii, comite, ac Raimundo, filio eius, et Aimerico, Narbonensium domino, dono ecclesiam Sancte Marie de Modeliano, capellaniam scilicet cum ipsa parte decimi quam ecclesia in sui iuris proprietate presencialiter recipit, et cum omnibus alodiis que abet vel habere debet et in antea Deo iuvante, habebit cum primitiis et oblacionibus cumque omnibus redditibus ad ipsam ecclesiam pertinentibus, ecclesie Beate Marie site in loco qui dicitur Stagnum et tibi Guillelmi prior et clericis sub regula Sancti Augustini ibi manentibus ad vestram voluntatem, gubernationem atque stabilimentum, sicut melius facere potueritis ad profectum ecclesie vestre et suorum habitantium. Hec donum facio tibi et successoribus tuis per me et successores meos, salva obedientia, reverentia censu atque omni iustitia nostre sedis et canonicorum nostrorum. Et ego Raimundus Berengarii ac Raimundus, filius meus, Barchinonensium comes laudamus suprascriptum donum et deliberamus ipsam ecclesiam cum omnibus suis directis ecclesie genitricis Dei Stagnensi et omnibus

chanonicis me ibi in eternum victuris. Ita quod nos nec aliquis proieniei nostre post nos in predicta ecclesia de Modeliano neque in alodiis sive in rebus ad eam pertinentibus aliquod dominium retinemus nec a modo aliquod servitium requiramus. Et ego Guillelmus, Stagnensis prior, per me et successores meos hoc dono sive hac deliberatione convenio tibi Raimunde, episcopo, et successoribus tuis et tibi Raimunde, Barchinonensium chomiti, sive posteritate tue, quod in sepe nominate Stagnensis ecclesie canonicum quondam proprium et dominicum abeatis qui cotidie pro anima istius Raimundi Berengarii missas sive intermission decantet et Dominum ex orare non cesset. Si quis hanc scripturam donationis de liberationis presumptive dirumpere voluerit, presumptio facta non valeat set hac scriptura firma stabilique manente qui temptaverit nihil respiscat sub anatematis vinculo fiat.

Facta scriptura XIII kalendas augusti, anno XXIII Laudoici regis in regno, anno ab Incarnatione Domini M C XXXI, era M C LX VIII indictione.

Raimundus, Dei gratia Ausonensis episcopus. Sig+num Raimundi comes. Sig+num Eimerici, Narbonensium domini. Sig+num Reamballi hec signum scriptis sss. Guillelmus fecit in istis. Sig+num Raimundi Renardi. Sig+num Guillelmi Raimundi dapifer. Sig+num Berengarii de Cheralto. Sig+num Guillelmi de Castrovid. Mironus capellanus. Sig+num Guillelmi Umberti de Rochaforte. Sig+num Bernardus, filius eius. Sig+num Bernardus de Bellog. Bernardus sacerdos. Bertrandus levita. Bernardus levita. Hec signavit ita Bernardus et archilevita sss. Berengarius, levita. Berengarius sacriscrinius. Guillelmus Gerald. Berengarius sacrista qui hec confirmo. Petrus, subdiachonus sss.

Adalbertus, sacer, qui hec scripsit die et anno sss quo supra.

229

1131, octubre, 16

Testament. *Joan, clergue i diaca, atorga el seu testament en el que elegeix marmessors a Bernat, ardiaca, al mestre Climent i Guillem Gerall. Dona a Santa Maria de l'Estany l'alou de Saugod a Santa Eulàlia de Riuprimer amb la condició que la tingui en vida el seu oncle Berenguer cabiscol.*

A.* ACV, cal. 6, núm. 1177.

B. Còpia de principis del segle XIII, ACV, cal. 37, L.D., ff.21r-22r, (*Hoc est testamentum Iohannis clerici et diachoni*).

Quia origo humane conditionis ab ortu semper tendit ad terminum defecionis. Ideo ego Iohannes clericus et diachonus, timens eventum ipsius terminationis volo disponere Deo et sanctis eius atque amicis meis de facultatibus meis ut quandocumque venerit super me dies ultime sortis ita fiat ex omnibus rebus meis sicut in hac pagina inferius ordinaverò. Ad quod opus eligo manumissores sive rerum mearum distributores Bernardum archilevitam et Clementem precentorem atque sacerdotem, nec non Guilelmum Geralli, ut ipso distribuant omnes res meas mobiles et immobiles sicuti inferius illis iniunxero. In primis dimitto domino Deo et ecclesie Sancte Marie de Stagno omnem meam hereditatem vel directum quam et quod habeo et libere debeo per quascumque voces in ipsi Podio quod est apud Sanctam Eulaliam quod vocant Saugod, cum ipsa fascia que est ad ipsum Collem. Sub tali pacto quod si Berengarius capudscole

avunculus meus redierit, teneat et habeat ipsam fasciam terre iam dictam in vita sua. Post cuius obitum solide et libere revertatur ecclesie prephate Sancte Marie. Et dimito domino Deo et canonice Sancti Petri ipsum pignus sive complantationem quam feci in ipso campo de ipso Pennedicz, videlicet ipsam meam medietatem quam ibi habeo tam per pignus quam per complantationem et Arnaldus de Sancta Eulalia teneat illud ad laboracionem per canonicos Sancti Petri et bene labore et reddat annuatim canonice pretaxate quartum et braciaticum de annona que inde exierit et duas partes de vindemia. Et dimito eidem canonice meam meam medietatem de ipsa trilia quam Berengarius iam dictus avunculus meus michi dedit per commutationem et tenet Guilelmus Guilelmi Gaufredi et Petrus frater eius. Omnes vero alias meas hereditates que michi adveniunt per laxationem vel vocem matris mee scilicet domos que sunt apud Beatam Eulalam cum ipsis ortis qui ibi sunt et cum ipsa mea hereditate de ipsa tillia que ibi est, cum omnibus aliis alodiis et tenedonibus et censibus ubicumque sint vel sicut habeo ego per vocem prephate matris mee, sorori mee Marie relinquo, excepto hoc quod superius insertum est. Sub tali pacto quod si ipsa obierit sine infante legitimo revertantur hec omnia prenominata ecclesie Sancte Marie. Interim autem si ipsa pro necessitate famis vendere aut inpignorare voluerit illud, primum interroget clericos Sancte Marie de Stagno, et si ipsi accipere voluerint secundum apreclatum precium sit illis licitum facere. Sin autem ipsa faciat exinde voluntatem suam. Petro quoque Adalberti pistori vaccam unam dimitto quam tenet Petrus Guifredi de Pedrons super XII solidos. Ipsa vero omnia que avunculus meus iam nominatus Berengarius michi dimisit tam domos quam ortos et alodia sive tenezones simul cum ipso mobili sicut ipse michi dimisit similiter integre atque fideliter ad eum revertantur si huc eum Deo volente redire contigerit. Hoc autem totum remaneat in potestate Bernardi archidiaconi. Si vero, prelibatus avunculus meus minime redierit ipsam suam medietatem de ipsis domibus quas habebat apud Sanctam Eulalam, quam medietatem michi dimisit simul cum quadam parte ipsius trilie sicut ipse michi dimisit, pretaxate ecclesie Beate Marie relinquo, excepta ipsa particula ipsius trilie unde ipse dimisit ipsum quartum Sancto Iohanni Rivipollensi post suum obitum quam eidem Sancto Iohanni laudo et confirmo sicut iam in ibi terminatum est. Mansiunculam namque quam Petrus Adalberti inhabitare solebat, sorori mee prephate Marie dimito. Aliam autem domunculam que iuxta eandem est in qua habitat Gerralta et mater eius eisdem matri videlicet et filie relinquo. Domos vero illas quas emi de Arnallo de Sancta Eulalia et de filiabus suis, sororibus videlicet meis Agnete et Raimunda eisdem sororibus meis dimito. Duos quoque sextarios ordei et unum sextarium milii cum VI sextaris vini quos habeo ex honore avunculi mei seppedicti illi relinquo si redierit. Si autem unam eaminam de ipso ordeo dimitto ad Sanctum Sepulcrum de Vico. Tres emine que remanent pretaxate Sancte Marie simul cum ipso vino. Sextarium vero milii premissis Marie sorori mee dimito. Archam namque ubi continetur que est in ecclesia Sancte Eulalie Bernardo archidiacono simul cum ipso scamno et mensa que sunt in ipso Mediano relinquo. Lecticiam quoque cum culcitra et almocellia Clementi magistro dimito. Cubum unum cum tonna et cum quinque barrils Sancte Marie sepe nominate concedo. Archam vero et barrilium que sunt in domo Petri Adalberti premissi illi dimitto et Ospitali de Vico ad ipsos pauperes culcitram I cum choto. Alium quoque chotum meliorem cum alia culcitra Sancte Marie de Stagno et Petro Guifredi sacerdoti guadinguam I. Aliam autem ad Bonet consanguineum meum. Petro de Viver almocelliam I cum plumatio. Tres porcos quos habeo apud Sanctam Eulalam prenominata Sancte Marie de Stagno relinquo. Si quis aut contra hanc cartam testationis ad irrumpendum venerit nullo modo facere valeat sed per

sola presumptione in duplum componat et insuper hec scriptura firmum robur obtineat omni tempore.

Que est facta XVII kalendas novembris, anno XXIII Ludovici regis in regno .

Iohannes diachonus sss qui hoc facio et firmo. Hoc signavit ita Bernardus et archilevita sss. Hoc Clemens istam firmavit carmine cartam +. Sig+num Ponci Caputferri. Sig+num Petri Adalberti.

Petrus diachonus qui hoc scripsit oum litteris rasis et emendatis in prima linea et duobus superpositis in quinta et in VI linea III et in tercia decima quinque, die et anno sss quo supra.

230

1131, octubre, 26

Donació. *Pere Bernat i Agnès donen a Santa Maria de l'Estany un clos que tenen davant de l'albergueria de Vic i si no poden entregar, els hi donaran tres masos al terme del castell de Mura.*

[A]. Original perdut.

B.* ABEV, ms. 283, Cartulari de l'Estany, ff. 7v-8r.

Res donate si in presenti sunt tradite nullo modo repetatur a donatore. Id circo, in Dei nomine, ego Petrus Bernardi et uxor mea Agnes, simul cum filiis nostris Pontio atque Bernardo necnon et Petro, nos simul in unum donatores sumus domino Deo et ecclesie Sancte Marie Stagni et clericis in perpetuum ibi degentibus. Per anc nostre scripturam donationis donamus ipsum clausum quem habemus ante Ospitale Vici suprascripte ecclesie. Tali modo ut clericis sepedicte ecclesie teneant et abeant et possideant illud et faciant unde quicquid voluerint. Hoc donum suprascriptum facimus propter Deum et ob amorem eiusdem Genitricis et remedium peccatorum nostrorum et parentum et propter XXX morabitinis in auro bonos et optimos, quos accepimus de suprascripte ecclesie per manu Guillelmi, prioris eiusdem ecclesie. Et si aliquis homo vel femina istum clausum supra scriptum iamdicte ecclesie auferre voluerit nos prescripti donatores facimus eum abere et tenere, et si non potuerimus facere abeat ecclesie Sancte Marie iamdicte infra terminus castrum Muredine mansos tres, videlicet meliores quas ibi invenire potuerint, et abitatores iamdicte ecclesie teneant et possideant iamdictos mansos cum expleta et omnia servicia que inde exierint fideliter, tantum donec eum ex proieniei nostre qui ipsum honorem de Muredine habuerit persolvat iamdicte ecclesie XXX morabetinis in auro bonos et optimos insimul. Et est iamdictum clausum in comitatu Ausone, in parrochia Vicensis sedis, ante ospicium eiusdem sedis, cum suis afrontationibus et pertinentiis et utilitatibus qui ad eiusdem clausum pertinent vel pertinere debent. Et sic de nostro iure in dominium iamdicte ecclesie tradimus sine ullo engan. Si quis autem hoc voluerit dirumpere nullo modo facere possit, sed pro sola presumptione in duplo componat et tantum sub anathema fiat quo usque ad satisfactionem veniat, et in antea firma et stabilis permaneat modo vel omnique tempore.

Actum est hoc VII kalendas novembris, anno XXIII regnante rege Ledovico.

Sig+num Petri Bernardi. Sig+num Agnes. Sig+num Pontio. Sig+num Bernardi. Sig+num Petri, nos qui hanc cartam donationis iussimus scriber et firmavimus aliisque

firmare rogavimus. Sig+num Bernardi Raimundi de Minorisa. Sig+num Petri Raimundi de Taradel. Sig+num Berengarii Olivarii. Sig+num Guillelmi Tedmari de Castrum Tercol. Sig+num Guillelmi Amati de Clera. Sig+num Artalli de Caldariis. Sig+num Arnalli Raimundi. Sig+num Arnalli de Monteclaro. Sig+num Berengarii, vicarii de Minorisa. Sig+num Radulfo. Sig+num Raimundi comes. Sig+num Guillelmus Raimundi, dapifer. Sig+num Guillelmi de Kastro Vetuli. Sig+num Petrus Bertrandi de Bellog. Sig+num Raimundi Renardi. Sig+num Bernardi Guillelmi de Luciano. Sig+num Reamballi de Baseia.

Bernardus, presbiter, qui hec scripsit cum litteris suprapositis in XI linea et in XII sub sss prephato die et anno.

231

1132, gener, 1

Testament. *Aleran, canonge, atorga el seu testament i elegeix marmessors a Bernat, ardiaca, Berenguer, sagristà, Bernat de Terrers, Bernat monjo i Bernat Bacó. Llega a la canònica l'alou de Montells que li ve dels seus pares juntament amb les cases on viu i l'alou de Puig.*

A.*.ACV, cal. 6, núm. 2471.

B. Còpia de principis del segle XIII, ACV, cal. 37, L.D., f. 49r-49v, (*Hoc est testamentum Alerandi clerici et canonici Sancti Petri*).

Quoniam fragilitas humane conditionis ab ortu semper defluit ad terminum defectionis, propterea ego Alerandus Sancti Petri clericus et canonicus, timens ipsius terminationis, volo disponere Deo et domui mee de facultatibus meis ut quandocumque venerit super me dies ultime sortis ita fiat ex omnibus rebus meis sicut subterius iniunxero amicis meis, id est Bernardo archidiacono et Berengario sacricustodi atque Bernardo de Terrers, nec non Berengario de Tenes et Bernardo Monacho atque Bernardo Bachoni, quos in hoc opus rerum mearum eligo distributores. Primum dimitto domino Deo et Sancto Petro eiusque canonice omne meum alodium quod habeo in Montezels quod michi advenit per vocem genitoris mei. Ex domibus autem meis ubi habito et ex ipso alodio quod habeo ad Puteum per comparisonem quas et nepoti Malet cum scriptura donaveramus aquia non adimplevit in me convenienciam et sacramentum que michi propter illud fecerat in aliquanto voluntatem muto, in hoc videlicet ut ipse Malet teneat et habeat iam dictum alodium simul cum prelibatis domibus in vita sua et donet iam memorate canonice Sancti Petri par caponum unum pro censu annuatim. Post cuius obitum si habuerit filium clericum habeat ipse similiter in vita sua. Post obitum amborum solide et libere sine aliqua inquietudine revertatur in dominicaturam iam dicte canonice cum omni melioratione in se existente. Et dimitto Sancto Petro unum tapid ut semper stet ante altare. Item dimitto eidem locum unum berreganum et meas pelles meliores cum hac ratione ut emant capam pallii. Ad meam sepulturam III bachonos cum suis saginis dimitto. Et dimitto archidiacono unam barrillam, et episcopo meum anulum dimitto. Duos solidos denariorum Bernardo scriptori dimitto. Unam eminam milii dimitto inter sacerdotes Clementem scilicet et Petrum Guifredi et Arnallum Geralli atque Raimundum Bonuci et dimitto Maria Batizada et meis prebendariis domunculam que est extra ianuam meam, et sextarios II annone. Dimitto Bernardo monacho I perol, et Bernardo et Berengario I mortar et I faleramentum et unum filcrum unam guadindiam Iozfredi monacho dimitto pro missas. Aliam guazingiam Bernardo prescripto relinquo pro remedio anime mee. Ad meam sepulturam I estral dimitto. Petro Geralli de Quadres unam quarteram tritici concedo, aliam autem pauperibus per elemosinas relinquo. Omnia vascula mea que

remanent manumissores mei ubi melius viderint pro anima mea distribuant. Hec ita fiant sicut superius ordinata sunt.

Actum est hoc kalendas ianuarii, anno XXIII regis Ledovici.

Sig+num Alerandi, qui hoc testamentum facio et firmo testibusque firmari rogo.
Berengarius levita +. Bernardus sacerdos +. Bernardus levita +.

Bernardus sacerdos qui hoc scripsit die et anno sss quo supra.

232

1132

Donació. *Ramon Berenguer IV, comte de Barcelona, complint la voluntat del testament del seu pare dona a Sant Pere de Vic, al bisbe Ramon i als seus canonges el mas on viu Bernat Bacó, al terme de Vic que fou de Berenguer cabiscol.*

[A]. Original perdut.

B.* Còpia del segle XII, ACV, cal. 6, episc. I, núm. 29.

C. Còpia de principis del segle XIII, ACV, cal. 37, L.D., 122r-122v, (*Hic incipiunt carte prepositure mensis septembris. In primis de ipso manso et honore de Emposta*).

D. Còpia de l'any 1466, ACV, cal. 6, núm. 2280.

Eminencie celsitudo terrene tunc sublimius salubria videtur appetere cum utilitati plurimorum pia cernitur compassione prodesse. Quecumque ergo sanctis Dei baselicis, votive ac potencialiter comlatu esse reperiuntur, ne aliquibus violentur temporibus a cunctis Deum timentibus suma debentur providencia custodiri, et ut in earum iure quibus hec attributa esse noscuntur irrevicabiliter maneat, principali confirmacione corroborari, quia per hoc bene dominum servanti maxime fore propicium non dubitatur. In Dei ergo nomine ego Raimundus, gratia Dei Barchinonensium comes et marchio, patris mei Raimundi pie recordacionis non inmemor, dono domino Deo et Sancto Petro Ausonensis sedis et ipsius canonice et tibi venerabilis Raimunde ipsius sedis episcope, cuncteque ecclesie congregacioni clericorum in ibi modo vel in antea Deo famulancium, mansum ubi Bernardus Bacconi habitat, cum omnibus terminis et pertinenciis, sicut ipse melius habet et tenet per laboracionem et sicut pater meus, felices memorie Raimundus in sua ultima veneranda ordinacionis testacione predictae ecclesie dimisit ita ob amorem Dei omnipotentis cuius providencia gubernamur et pro remedio anime eiusdem genitoris mei, michi per omnia venerandi, laudo confirmo et ut superius scriptum est pro nostra omniumque parentum nostrorum salute concedo et constituo ut perpetuum in iure et dominicatura predictae sedis permaneat. Termini autem huius alodii: ab oriente in manso qui fuit Tediure et transit per litem episcopalis alodii usque in stratam Cardonensem que intrat in Vicum, et transsacto itinere transit per ipsam semitam que est inter istum alodium et alodium comitale quod Petrus Uzalardi tenet in pignore et Raimundus de Puteo in laboracione et ascendit in ipsam serram quam dicunt Bathipalmes, inde ab Aquilone vadit usque in alodium quod fuit Guillelmi Raimundi sacriste. Inde ab occidento transiens per alodium quod fuit Berengarii Amalrici et descendit in predictam viam Cardonensem et transiens per alodium de caputscolia pervenit in rivum Meritabilem, inde per ipsas rieras transit in mansum quem tenet Maienburgis et filius eius Berengarii Guifredi. Inde vero a parte meridian transit per ipsum reger et cadit in ipsam stratam barchinonensem que intrat in Vicum et sic ab ipsa strata transito flumine Rivimeritabilis, ascendendo desinit in prephatum mansum de Thedura sicut ab his terminacionibus includuntur ita

dono, laudo et confirm, ac potencialiter trado in ius et dominium prephate ecclesie ad suum proprium allodium, ad suam omnino voluntatem, exceptis tamen ipsis mansionibus ubi iamdictus Bernardus Bachoni habitat, cum ipsa area et ferragenali quod est iuxta ipsas domus ad occidentalem videlicet plagam, sicut terminator ab ipsis duabus semitis et desinit in ipsam rieriam que adhuc ex iamdictis omnibus michi retineo. Si vero quod absit aliqua cuiusque sexus vel ordinis persona hanc laxacionem sive donacionem dirrumpere vel infringere eidem ecclesie aliquot modo voluerit, nullo modo sit ei licitum sed duplam compositionem eidem ecclesie cogatur persolvere hac scriptura et hoc quod in ea continetur firmum robur in perpetuum obtinente.

Que est facta anno Dominice Incarnacionis M C XXX II, era I^a C^a LXX^a, anno XXIII regni regis Ludovici.

Sig+num Raimundi comes Sig+num Guillelmi Raimundi dapiferi. Sig+num Bernardi Guillelmi de Luciano. Sig+num Petri Bernardi de Minorisa. Sig+num Raimundi Bernardi de Olost. Sig+num Arnalli de Soler. Sig+num Gaucerandi mancip de Pinos. Sig+num Raimundi de Podio alto. Sig+num Bernardi Arberti. Sig+num Vitale de Tenes. Sig+num Petri de Sancta Eugenia. Sig+num Bernardi Bachono. Sig+num Otonis.

Petrus, diaconus, qui hoc scripsit cum duabus litteris suprapositis in XI^a linea die et anno sss quo supra.

233

1133, setembre, 29

Adveració testamentària. *Publicació sacramental del testament de Guillem Dalmau fet a l'altar de Sant Martí de l'església de Santa Maria de Cervera en presència de Guillem, sagristà i jutge. Mana es paguin els seus deutes i fa diversos donatius a diverses esglésies, donant a Sant Pere de Vic un quarter d'oli perquè hi cremi una llàntia pel domini que té del castell de l'Espelt. Els seus béns queden en mans de la seva esposa Solesten i després, passaran a la seva filla i al seu gendre.*

A.* AHN, Fons Poblet, núm. 1998.

a. ALTISENT, Diplomatarium de Poblet, n° 82, pp. 84-86.

In Christi nomine. Hic est sacramentalis condicio ultime voluntatis cuiusdam defuncti nomine Guilelmi Dalmatii, quam testificant testes advocati, id sunt: mulier sua nomine Solesten et Alarig et Bermon de Montepao et Guillem de Pujalt et Gerall Salad. Nos vero supradicti testes vidimus et audivimus et presentes eramus quando suprascriptus defunctus, plena memoria et sana mente, omnia sua ordinavit et nobis rogavit ut omnia sua precepit nobis distribuere sicut ipse scribere iussit. Ideo nos supradicti testes iuramus et testificamus per trinum et unum Deum et super altare Sancti Martini que est fundatus in ecclesia de Sancte Marie Cervarie, in presencia sacerdotum Petri Bonifilii et Arnalli Guilelmi et Guilelmi sacricustodi et iudicis et aliorum multorum hominum. In primis iussit suos debitos in comune solvi, et dimisit ad Sanctum Sepulcrum Iherusalem morabetinos XXX et ad Hospitale Iherusalem morabetinos X, et ad Sanctum Petri Archellis morabetinos V ad calicem argenti, et ad Sanctum Petrum Rome morabetinos V, ad Sancta Maria Pugensis morabetinos V, et ad Sanctum Iacobum Gallicie morabetinos V. Et dimisit ad opera Sancte Marie Agremontel morabetinos XX, et dimisit ad opera Sancte Marie Celsone morabetinos V, et ad Sancte Marie sedis Urgellensi morabetinos V, et ad opera Sancte Marie Cervarie morabetinos X ad calicem argenteum, et ad Sanctum

Nicolaum Cervarie ferragenal unum ad ipsum abeurador subira et precium de suis alsbergs unde comparetur alaudia ad Sancti Nicolai tantum quantum unum presbiterum cantet missas omni tempore pro anima sua et sua uxori et visitet sepulcrum illorum. Et reliquid ad Sancte Marie Celsone condamina una qui est ad ipsos chaus ad Timor, et vineas de Mulnel subira, et unum mansum in Timor de Petro Iohanni cum omni servicio que ad ipsum faciebat. Et dimisit ad Sanctum Petrum Archellis unam condaminam qui est in Ondara ad ipsa fonte parte reger, et ad Sanctum Andree Villegrasse ipso alod dimisit que comparavit de Ramon Iohan et ipsos ferragenals qui sunt ex parte ipsius katri ex Villagrassa contra Agremontelli. Et ad Sanctam Mariam de Monteoliu et ad Sanctum Salvatoris ipsa condamina de amenlers. Et dimisit ad Sanctam Mariam Celsone ipsas vineas de Malgrad qui fuerunt de Vidiano, et ad Sanctum Iacobum de Timor quartam partem de vineis de Turel, et ad Sanctum Petri Cervarie unum ortum ad sua trilia quem tenet Bernardus clericus. De alio vero qui remanet de suo mobile dimisit ad Sanctum Iacobi de Timor ut comparetur alaudia unde stabiliant unum presbiterum qui cantet missas omni tempore per sua anima et sua uxori. Et ad cavallariam Iherusalem dimisit suum cavallum et suas arme except alsberg, et ad totas ecclesias qui sunt in honore ipsius dimisit taschas pro anima sua et sua uxori, pro emendacione de suis decimis. Et pro hoc, clerici ecclesiarum illarum cantent missas pro animas illius et sua uxor, ut omni tempore trium dierum in ebdomade. Et reliquid ad Sancti Petri sedis Vico q[uar]te]r I de olei de suo dominico de Espelt, ut ascendant lampadam ante altare ipsius loci omni tempore, et ad Sancti Benedicti Baies uno quarter olei ut accendant lampadam ipsius altari de expleto de suo dominico de Gerovards. Insuper dimisit sue uxori si eum supervixisset, quod ei fecit, omnem suum honorem, fevum et alaudem ut possideret et teneret in vita sua sine blandimento ullius hominis vel femine, et post obitum eius dimisit ad filiam suam et ad virum suum Guilelmum omnem suum honorem fevum et alaudem in vita illorum, excepto kastrum Tous que reliquid ad Gerall neptem suum, et si Gerallus noluerit laudare suum testamentum filia ipsius recuperasset kastrum de Tous. Similiter ipsam baiuliam de Flix. Post obitum vero filie sue dimisit ad Gerall neptem suum Odena et Rabinad, tali modo ut Guilelmus Podioalti abeat per illum, et neptem suum Guilelmum, qui abebat Cervera, similiter abeat Odena et Rabinad per Gerallum, et Gerallus abeat dominicum patris sui, et neptum suum Guilelmum abeat ibi dominicum Guilelmi Dalmacii et melioramentis et estaticas et acaptas sicut resonabat in convenientias illius abeat per medium Guilelmus et Gerall, et chestas similiter. Et dimisit ad Gerallum neptem suum Ondara per alaudium et per suam hereditatem, et alaudium quem tenebat Berenger Tedball post obitum filie sue tali modo ut Guilelmus neptem suum abeat Ondara per Gerall, et ipsos cavallarios per illum solidamente, et abeat Gerallus ipsum dominicum de Ondara solidamente exceptus hoc quod dimisit ad sanctos. Et dimisit ad Gerallo kastrum de Montagud et de Pinnana cum illorum terminis et pertinentiis, quomodo resonat in convenientias de Dalmacii Gerovardi et de Gerall Alamanni, sive kastrum Montbriso per alod. Et post obitum Bernardi Brocardi et de Marie sue uxori, dimisit ad Gerallum tota illorum tenedone que abebant per illum in Cervera. Post obitum de filia sua et de Guilelmo viro suo, dimisit ad neptum suum Guilelmum kastrum de Cervera feuvos et alaudes quomodo abebat et tenebat, exceptus mansum de Bernard Brocard que abebat donatum ad Gerallum et exceptus alaudes de sanctis, et baiulia de Tordera et de Cruciata quomodo ibi abebat dimisit ad Guilelmum sive ipso soler quomodo abebat, et kastrum de Agremont cum suis pertinentiis dimisit ad Guilelmum, similiter kastrum de Montornes cum suis terminis et pertinentiis, et kastrum de Gimara cum suis terminis et pertinentiis quomodo scriptum est in suas convenientias, et kastrum de Monteoliu cum suis terminis et pertinentiis, exceptum hoc quod dimisit ad sanctis, et kastrum de Villagrassa cum suis terminis et pertinentiis, exceptus hoc quod dimisit ad sanctos, et kastrum de Limdars cum suis terminis et pertinentiis quomodo abebat ex Sancto Petro de Archells. Et dimisit ad

iamdictum Guilelmum kastrum Sancti Antonini cum suis terminis et pertinenciis, et kastrum de Espeuth cum suis terminis et pertinenciis et cum mansos que ibi abebat enadidos, et si episcopus noluerit concordare cum Guilelmo ipse episcopus reddat ad iamdicto Guilelmo C viginta uncias quod ipse dedit ad archidiacono sedis Vico et ad Petrum Raimundi; postea Bernardus suus neptum abeat per episcopo, et Guilelmus frater suus aberet per Bernardo. Et dimisit ad Guilelmum ipsum kastrum de Monteleo quomodo eum abebat, et ipsum kastrum de Frexaned hoc quod ibi abebat et abere debebat. Et relinquit ad Petrum suum neptum ipsum kastrum de Gavar cum suis terminis et pertinenciis, tali modo ut donet potestatem ad Guilelmum fratrem suum et abeat per illum. Similiter dimisit ad Guilelmum suum netum kastrum de Malgrad, et abeat per Sancta Marie Celsone, et sit illi fidelis exceptum hoc quod abebat donatum ad sanctos, et dimisit ad Guilelmum kastrum de Timor cum suis terminis et pertinenciis exceptum hoc quod abebat datum ad sanctos, et relinquit ad Arbert netum suum kastrum Mirales hoc quod ibi abebat et abere debebat, et kastrum de Mazana, ut aberet per Petrum Bernardum, et ipsum soler de Mazana per alod qui fuit de Berenguer Gitard cum suis terminis et pertinenciis, exceptus hoc quod dimisit ad sanctos, et Sancti Felicis et parrochiam Sancti Iuliani quomodo abebat, et parrochiam de Kastelteczol ut aberet per Bertran, et cavaleria que tened Bernard de Talamanca ut abeat per Arbert. Et ipsum fevu de Gerannes necnon et Vilela cum suis terminis et pertinenciis. Et Gerovards cum suis terminis et pertinenciis. Et kastrum Callers quomodo abebat per suos seniores, sive ipsos alaudes quos abebat per alaudes. Insuper dimisit ad Guilelmum suum netum kastrum [...] Tarragona et alod de Banneres. Et dimisit ad Ramon netum suum Guardia de Prads et alod que abebat in Barbera ante eius villa.

Et ego Solesten dimitto ad Ramon ipsa mea hereditate de Vallfogonna et de Lorag quomodo relicquid ei pater suus et mater sua, et Raimundus abeat per fratri suo Guilelmo et dominicos aberent per medium. Et dimisit ad Petrum Iuneda per alod quomodo abebat per comite. Et dimisit ad Guilelmum Gebut, ut aberet Petrus per illum, et similiter Kalaterra. Et dimisit ad Guilelmum Torres per alod, et fevos et alaudes de Lerd et de Meranges dimisit ad Guilelmum et ad Gerallum per medium. Et si diminuerit de Gerallo sine infante legitimi coniugii remaneat ad Petrum ipsa honorem quem Guilelmus Dalmacii abeat donatam ad Guilelmum, et si Petrus obierit sine infante legitimi coniugii remaneat ad Arbertum, et si Arbertus obierit sine infante de coniugii remaneat ad Raimundum, et si toti obierint sine infantibus legitimi coniugii remaneat ad illorum filios et filias, et de unum remaneat ad alium, et de maiore usque ad minore, et de minore usque ad maiore. Insuper dimisit omnes suas capellanas ad Bernard suum netum de omni sua honore. Et rogavit et precepit suis hominibus ut atenderent et facerent hoc quod ipse scriber iussit. Postquam hec omnia ordinavit migravit ab hoc seculo, et nobis scientibus non mutavit suam voluntatem. Et infra spacium sex mensium hoc confirmatum et iuratum fuit in presencia multorum hominum.

Actum est hoc iudicium III kalendas octobris, die sabbato, anno XXVI regnante Ledovico rege.

Sig+num Solesten, qui istum iudicium firmavi, testibus firmare rogavi. Sig+num Alarig. Sig+num Bermon de Montpao. Sig+num Guilelm de Pugalt. Sig+num Geral Salad. Sig+num Bernard Uluiga. Sig+num Ramon de Timor. Sig+num Ramon Guillem de Villagrassa, nos qui vidimus et audivimus quando suprascripta omnia predictus defunctus scribere iussit. Guilelmus sacristos, lator iuris, hoc confirmo + legibus.* Sig+num Gerall de Jorba qui istum iudicium sicut superius scriptum est laudo et confirmo.

Arnallus presbiter qui hoc iudicium rogatus scripsit die et anno quo sss supra.

234

1133, novembre, 3

Dotalia. *Ramon, bisbe d'Osona, i Oleguer, arquebisbe de Tarragona dediquen l'església de Santa Maria de l'Estany i estableixen que estigui sotmesa a la regla de Sant Agustí.*

[A]. Original perdut.

B. Còpia de l'any 1203, ABEV, Pergamins Cambreria de l'Estany, núm. 28.

C. Còpia del segle XIII, ACV, cal. 6, episc. I, núm. 33.

D. Còpia del segle XIV, ABEV, Cartulari de l'Estany, ff. 3v-4r.

E. Còpia del segle XIV, ACV, cal. 31, *Liber quotidianus*, ff. 148-149.

F. Còpia de l'any 1441, ACA, cancelleria, Ramon Berenguer IV, núm. 25.

G. Còpia del segle XVIII, BC, ms. 729, vol. X, ff. 32-34.

a. RIPOLL, *Consagración inèdita de la Iglesia de Santa Maria del Estany*, Vic, 1832.

b. CODINA, J., *El Monestir de l'Estany*, Barcelona, 1932, pp. 116-120.

c. ORDEIG, *Les dotalies*, vol III, doc. 347, pp. 105-107.

Autenticum et ratum habemus ex utrisque testamenti serie Christum Dei virtutem et Dei sapienciam ecclesiam sibi sponsam perhenniter elegisse eamque fidei anullo subarrasse, quam ipse suo formatam ex latere proprio redimit sanguine sacro purificavit babtismate de cuius elegancia et pulcritudine ipse in epytalamio ait: "Pulcra est, amica mea, suavis et decora sicut Iherusalem". Et item "Tota pulcra est amica mea, et macula non est in te", et rursus: "Ortus conclusus soror mea sponsa, ortus conclusus fons signatus emissiones tue paradus". Hanc etiam quidam de paranimphis eius sponsam Dei gloriosam non habentem maculam aut rugam. Deique vivi columpnam ac firmamentum appellat. Qui ymmo constat ex theologie archivis eandem inter Deum et peccatores templum esse reconciliacionis, domum Dei ac domum oracionis. Qua propter ego Raimundus, Ausonensis ecclesie matricis episcopus, videns ecclesiam beatissime Marie de Stagno, sedis nostre suffraganeam filiam pauperem ac religiosam sub Sancti Augustini regula constitutam proposui una cum venerabili Ollegario, Terragonensi metropolitano, in eadem ecclesia diem celebrare dedicacionis ex debito pastoralis sollicitudinis ex more antiquae religionis, ut antiquitus prefiguratum est in templo Salomonis. In cuius dedicacionis die primo ac principaliter constituimus ut pretaxata maneat sueque matri Ausonensi sedi canonice atque irrefragabiliter obediat nullamque occasionem recalci - trandi adversus eam aliquo modo inquirat. Ego enim Raimundus, Ausonensis episcopus, hanc prerogativam eidem ecclesie cum universi capituli nostri assensu et aprobacione concedimus et donamus ut nunquam interdicatur nec a divino cesset officio, nisi ipsa Ausonensis mater ecclesia cessaverit vel nisi ab eadem interdicte fuerit, concedimus etiam pretaxate ecclesie de Stagno et abbati vel priori vel clericis ipsius ut ad quascumque ecclesias in nostra diocesi pervenerint etiam si interdicte fuerint, ipsi habeant licenciam divinum officium celebrare et intromittere quos voluerint exceptis hiis qui sua culpa propria excommunicati fuerint et ut eis sit licitum recipere omnes illos qui eidem ecclesie de Stagno se voverint tam in vita quam ad mortem, exceptis propria culpa excommunicatis et persoluta tamen illarum laxacione suis parrochianis ecclesiis. Addimus insuper ut abbas vel prior ipsius loci semper sit nostre frater ac canonicus ceterique clerici sint fratres et familiares nostri canonici vero ecclesie nostre similiter sint participes ipsorum tam temporalis quam spiritualis beneficiis idemque quod pro suis acturi sunt obsequium pro nostris agant defunctis. Preterea statuimus ut pauperum domum hospitemque est in Vico

sub ordinacione et regimine abbatis vel prioris iamnominate ecclesie de Stagno permaneat ad egenorum recreacionem ac beneficienciam, ita scilicet ut ipse abbas vel prior cum concilio nostri capituli illud stabiliat atque disponat. Insuper etiam autorizamus et donando confirmamus eidem ecclesie de Stagno omnes ecclesias quas in nostra diocesi vel adquisivit vel iuste adquisitura est cum omnibus ad easdem ecclesias pertinentibus castris, alodiis, possessionibus, mobilibus sive immobilibus. Inter quas prima est ecclesia Sancti Petri de Archellis cum suis suffraganeis ecclesiis, scilicet, Sancta Maria de Rabinato et ecclesia Sancti Salvatoris que infra idem castrum sita est, secundario ponuntur ecclesia Sancti Stephani de Saliente cum suis suffraganeis et cum ecclesia Sancti Iacobi de Olzineles cum omnibus ad se pertinentibus, ecclesie Sancti Fructuosi de Genebrea cum omnibus ad se pertinentibus, ecclesie Sancte Marie de Modeliano cum suis suffraganeis, ecclesia Sancti Felici Roturensis, ecclesie Sancti Laurentii de Buada, ecclesia Sancti Aciscli de Tholosa, salva tamen in omnibus Ausonensis sedis reverencia, auctoritate et iusticia cum suis ebdomadis atque censualibus debitis. Ad ultimum vero prenominatam ecclesiam Sancte Marie de Stagno cum omnibus ad se pertinentibus sub libertate ecclesiastica ponimus et confirmamus et statutum cimiterium secundum scita canonum sibi concedimus et autorizamus videlicet ut omnia que hactenus iure adquisivit vel in posterum recte adquisitura est vel beneficiencia pontificum vel liberalitate principum vel oblacione fidelium, tam mobilia quam immobilia inconcusse habeat libere hac tranquille possideat. Quicumque vero eidem ecclesie de suis rebus contulerit sive qui in futuro collaturi sunt sive illi qui eandem ecclesiam vel honores ipsius ecclesie vel ea que sunt iuris ipsius bene defenderint omnium beneficiorum et oracionum sint participes atque in futuro a domino Ihesu Christo remunerari mereantur. Si quis e contra, quod absit, contra hanc dotalem paginam ac libertatem ecclesiasticam venire temptaverit eamque violaverit, nisi admonitus penitendo resipuerit anathema maranata sit.

Facta dotis karta anno ab Incarnacione Domini M^o C^o XXX° III°, III° nones novembris, anno XX° VI° regni Lodovici regis.

+ Raimundus, Dei gratia Ausonensis episcopus sss. Ollegarius archiepiscopus sss. Petrus, Dei gratia Ausonensis episcopus sss. S+ Petri, Ausonensis episcopi. + Raimundus, gratia Dei Ausonensis episcopus sss. Berengarius, gratia Dei ecclesie Girundensis episcopus sss. Guillelmus sacerdos et capellanus Sancte Marie sss. Geraldus scriptis faved archidiaconus istis sss. Hoc primicherius firmavit nomine Petrus +. Hoc signavit ita Bernardus et archilevita sss. Berengarius sacrista qui hoc confirmo +. Guillelmus levita qui hoc firmo sss. Quod scripto resonat signis hoc Guillelmus adornat. Sig+num Guillelmi gramatici sss. Bertrandus levita sss. S+m Guillelmi, Barchinonensis episcopi +. + Ego Bernardus, Dei dignacione Tarragonensis archiepiscopus que supradicta sunt laudo et confirmo sss. Ego Geraldus, Urgellensis archidiaconus laudo et confirmo +. Petrus, subdiaconus sss. Ego Gauzpertus Celsonensis prepositus hoc laudo sss.

Petrus diaconus, qui hoc scrpsit cum litteris superpositis in XI^a et XIII^a ac XX^a linea, videlicet ubi dicitur abbati vel et de Stagno necnon et cum ecclesia Sancti Yacobi de Olzineles cum omnibus ad se pertinentibus, die et anno sss quo supra.

Santa Maria de l'Estany amb un mas al terme de Malla, al lloc dit Cortada , mas Riudavellanes de Ferrerons i els alous que tenen amb els seus nebots de Calders. Posteriorment empenyoren els masos Collell de Tona i Balenyà.

[A]. Original perdut.

B.* ABEV, ms. 283, Cartulari de l'Estany, f. 21r.

Cum legaliter sanctitum antiquitus teneatur et cautum cum oblationibus Domino parentes suos tradere filios suos in templo Domini feliciter servituros procul dubio hoc de nostris faciendis nobis salubriter prebetur exemplo, e quo enim iudice creatori nostro de nobis redditur fructus. Id circo, in Dei nomine, ego Petrus Bernardi de Agilar simul cum uxore mea tradimus filium nostrum nomine Berengarii cum unum mansum que habemus infra terminos de Medaia, in locum que vocant Cortada, et alium mansum quem habemus infra parrochia de Ferrerons, scilicet ipsum quem vocant Rivo de Avelanes, simul cum omnibus alodiis quod habemus usque a Pugol Grimal et usque Magadins, cum omnibus pertinentiis et affrontationibus quod ad supradictum honore pertinent vel pertinere debent absque ulla retinentia; et si illam portionem quam nepotes mei de Callers habent in Rivo de Avelanes et in iamdictis alodiis de Pugol Grimal non poterimus eis comutare ita ut dimitant et difiniant, damus in hac donatione ipsam nostram condaminam qui est in Agilar, qui vocant Celada, in monasterio Sancte Maria, qui vel situs est in comitatu Minorisa, in loco vocitato Stagno, vel in manu Guillelmo, prioris, qui videtur preesse in prefato monasterio cum predicta oblacione coram testibus regulariter mansuris, ita ut ad ab hac die non liceat collum de subiugo escute regule feliciter instituta servare et Domino cum suis centis servis gratanti animo militare. Et predictum omnem honorem superius scriptum tali modo tradimus pretaxate ecclesie ut si ipse predictus Berengarius, filius noster, quod absit a norma regulari discedere voluerit unquam licentiam non habeat et iamdictum alodium non perdat. Et ut hec nostra tradite firma permaneat nunquam per nos aut per suspectam personam nec quolibet modo pre nostrarum facultates rerum aliquando egrediendi de monasterio tribuam occasionem. Et hec peticio manus nostras proprias firmavimus et bonis iuris firmare rogavimus.

Facta hec peticio III kalendas decembris, anno XXVI regni regis Leduvici.

Si+num Petrus Bernardi. Sig+num uxor mea nomine. Sig+num Bernardi. Sig+num Guillelmi. Sig+num Arnallo. Sig+num Raimundus. Sig+num Petrus filii supradictus Petrus. Sig+num Berengarius, qui hoc laudo et firmo quod pater meus in hac pagina scribere fecit.

Raimundus, levita, qui hoc scripsit cum literis rasis die et anno sss quo supra.

Et ego supradictus Petrus Bernardi, simul cum uxor mea et omnium filiorum meorum, impignoramus supradicta ecclesia ipsum nostrum mansum quod habemus infra terminos de Tonna, scilicet ipsum quem vocant de Colel, cum omnibus pertinentiis et afrontationibus et omnibus aiacentiis. Tali modo facimus hanc impignorationem ut tantum teneat supradicta ecclesia istum mansum iamnominatum de Colel donec nos deliberamus omnibus alodiis de Rivo de Avelanes et de Pugol Grimal sicut superius scriptum est. Et si aliquid homo vel femina istum mansum iamdicte ecclesie abstulerit, habeat suprascripta ecclesia ipsum mansum nostrum de Balangano donec hoc quod supra scriptum est ad impletum fiat.

Sig+num Petrus Bernardi. Sig+num Arnallo. Sig+num Raimundus. Sig+num Petrus, nos qui hanc ista impignoratione facimus, firmamus et testes firmare rogavimus.

236

1133, desembre, 19

Testament. *Ponç Ramon, antic abat de Manresa, atorga el seu testament en que elegeix com marmessors a Berenguer, veguer de Manresa, Berenguer Arnau i Ramon Ponç. Estableix que l'honor que té per Sant Pere de Vic corresponent a la canònica de Santa Maria de Manresa passi un parent seu per que sigui clergue al servei de Sant Pere de Vic. Dona tot el seu blat a la canònica de Santa Maria de Manresa així com diversos béns per la dotació de la comunitat.*

A.* ACV, cal. 6, núm. 1591.

Propter peccatum primi hominis, ullus homo non potest evadere debitum mortis. Id circo in Dei nomine. Ego Poncius Raimundi, iaceo in magna egritudine timeo [repenti]ne superveniat mortis mee repentino casu et propter hoc meum testamentum. Per quod eligo manumissores et elemosinarios meos id est Berengarius vichario Minorise et Berengarius Arnalli atque Raimundus Poncii et dono eis potestatem distribuendi omnem meam facultatem post obitum meum. Tali modo qualiter in hoc pagina a me viderint ordinatum. Et iubeo ut si mors mihi evenerit ante quam alium testamentum faciam istud habeat et teneat firmiter in eternum. In primis dimitto domino Deo et Sancto Petro ipsum honorem quem teneo per Sanctum Petrum sedes Vici, tali teneat unum ex parentibus meis qui fiat clericum ad servicium Sancti Petri, et dimitto ad Sanctam Mariam cuius Minorise ad ipsa kannonica panem quem teneo et abeo. Et omnem meum honorem quantum perteneo per Sancta Maria id est mansum de Travessa et vineas de Clotas et vineas et alode de Podio Albarig et alode et vineas de Guadopaiars et vineas et alode qui est super molendinis Berengarius vichario et ipsos ferragenals qui sunt ad pontem Cardonarii cum ipsas olivarias atque ficulneas et molendino qui est ad ipso ponte et ipsas mansiones de Espelunca ubi stat Berengarius Bonipari. Et ipsos ortos et ipsa ledda de carne de foro cum mensuras que tenet meus baiulus. Et est ipsa ledda linguas atque lumbos quantum abeo vel abere debeo infra terminos Minorise. Hoc totum dimitto pro anima patris mei et mea. In tali conventu ut nullus homo ex consanguineis meis non requirat iam dictum honorem per nullam rem de Sancta Maria.

Actum est hoc XIII kalendas ianuarii, anno XXVI regni regis Ledouico.

Sig+num Poncii Raimundi qui hec testamentum iussi scribere et firmavi aliisque firmare rogavi. Sig+num Berengarii vicharii. Sig+num Berengarii Arnalli. Sig+num Raimundi Poncii nos qui sumus manumissores. Sig+num Bernardi Ferrarii Sig+num Bernardi Ermengaudi.

Raimundi Rodlandi sss.

237

1134, març, 28

Donació. *Bernat de Talamanca entrega a la canònica el mas Quintana que el seu pare*

havia donat però que ell retenia. La lliura amb l'obligació dels canonges de pregar per ell i el seu pare.

[A] Original perdut.

B.* Còpia de principis del segle XIII, ACV, cal. 37, L.D., ff. 94r-94v, (*Hec est carta donationis Bernardi de Talamanca de manso de Chintana*).

In Dei nomine. Ego Bernardus de Talamanca dono domino Deo et canonice Sancti Petri sedis Vici propter remedium anime mee mansum qui dicitur Chintana cum omnibus pertinentiis suis sicuti melius habeo vel habere debeo et accipio prefatum mansum per manum Sancti Petri et canonicorum eius. Tali conveniencia ut teneo ipsum in vita mea et dono annuatim canonice Sancti Petri par caponum qui inde exit. Post mortem vero mei Bernardi, solide et libere, revertatur prefatus mansus ad predictam canonicam in alodium franchum et ab omni dominio liberum. Est autem iste mansus in parrochia Sancti Iuliani de Villatorta et Sancti Martini de Rivispetrarum. Hoc autem ideo facio quia tenueram quedam alodia iniuste que pater meus ecclesie Sancti Petri in suo testamento dimiserat me nesciente. Perlecto igitur post longum tempus patris mei testamento, recognovi me ad ecclesiam Beati Petri forfactum fuisse. Unde hanc emendationem facio sive donum, ut clerici in prefata sede degentes suis intercessionibus pro anima patris mei et mei ipsius et parentorum meorum semper Deum et beatum Petrum ut nostri misereatur exorent et obitum meum in martirologio scribant et capitulo legant et obsequium precesque persolvant, et si ego aut aliquis homo vel femina, per meam vocem vel per aliam aliquam hanc scripturam emendationis et donationis infringere presumpsero vel presumpserit, nullo modo agere valeam vel valeat, set hec scriptura donationis et quod in ea continetur firma persistere valeat in perpetuum.

Actum est hoc V kalendas aprilis, anno XX VII regnante Lodovico rege.

Sig+num Bernardi de Talamanca. Sig+num Arberti de Talamanca. Sig+num Petri Udalardi. Sig+num Guillelmi de Surribes. Sig+num Olivarii de Pinos. Sig+num Guillelmi Sancti Martini. Sig+num Guillelmi Amati.

Guillelmus sacerdos qui hoc scripsit die et anno quo sss supra.

238

1134, abril, 24

Testament. *Ponç, clergue, otorga el seu testament en que elegeix com marmessors a Bremon, clergue de l'hospital de Jerusalem, Bernat canonge de Vic i el sacerdot Eldemar. Ponç junt amb el seu fill Ramon s'ofereixen a l'Hospital de Jerusalem en mans de Bremon i de Ramon Bernat, servent de l'Hospital, amb diversos béns a Barcelona, Manlleu i Sant Martí Sescorts. Dona a la canònica de Vic el mas Terrers i els béns que té a Granollers de la Plana per la seva familia. Divideix els seus alous de Palomar i Horta en tres parts que dona a la catedral de Barcelona, Sant Pere de les Puelles i Sant Andreu de Palomar.*

A.* ACV, cal. 6, núm. 1908.

B. Còpia de principis del segle XIII, ACV, cal. 37, L.D., ff.114v-115v, (*Hoc est testamentum cuiusdam Poncii qui de suis rebus dimisit canonice Sancti Petri*).

In sempiternis regis nomine. Ego Poncius, indignus clericus et sacerdos, iaceo detentus nimia et incognita egritudine et ideo facio hoc meum testamentum et eligo

manumissores ac distributores omnium rerum mearum, mobilium et immobilium, videlicet, domnum Bermundum Iherosolimitanis ospicii clericum, et domnum Bernardum Ausonensis sedis canonicum et Eldemarum sacerdotem ut isti habeant potestatem plenissimam distribuendi omnes res meas sicut in hoc pagina insertum est. In primis dono et offero me ipsum cum meo puerulo nomine Raimundo domino meo Ihesu Christo et Iherosolimitano Ospitali in manu domni Bermundi et Raimundi Bernardi, eiusdem ospitalis servi, omne meum mobile, videlicet cubum unum meliorem et tonam unam novam et duodecim morabatinos quos habeo in vinea de Martini Petit pro meo pignore, et septem morabatinos et medium quos habeo in quarto ipsius vinei Martini, sicut resonat in pignore quod in simul ab Arnallo Mironis accepimus; et sex morabatinos quos habeo in vinea uxoris Poncii Bernardi sagi, et quinque morabatinos quos habeo in pignore Reamballi de Lorona videlicet in Palumbare ad ipsa Olivera et quatuor morabatinos quos abeo in pignoribus uxoris Arnalli Pexoni. Et septem morabatinos et medium quos habeo in Ausona, videlicet infra parroechiam Sancte Marie Mauseolensis et Sancti Martini de Cutis nominatim ad ipsum meum mansum quem tenet Petrus Sinfredi et in mansum quem tenet Petrus Raimundi mansionarius meus. Addeo preterea predicto ospitali undecim sextarios ordeï et migeram unam et lectum unum et gadingias II, plumacios II et culcitras II et morabatinos quatuor quos michi debet Bernardus Roi et duos morabatinos quos debet michi reddere Mascurdus minister et unum morabatinum quod debet michi Raimundus Bernardi, canonicus et alium morabatinum quod debet michi Iohannis filius Bernardi Udaldi et alium morabatinum quod debet michi Bernardus Circi et alium morabatinum quod debet michi Raimundus Bernardi de Orta, et sextarios sex ordeï, minus migera I quos debet michi Berengarius Terracie in sua fide, et morabatinos II et medium quos debet michi Petrus Bernardi et uxor sua, patris Raimundi, alumni mei et morabatinos I quod debet michi Petrus primicherius in sua fide, et alium morabatinum quem debet michi mulier cuiusdam Nichole quem habeo in tona una pro pignore. Item dimitto domino Deo et canonice Sancti Petri, Ausonensis sedis, ipsum meum mansum quem tenet Petrus Sinfredi cum suis pertinentiis ei ubique pertinentibus qui mansus dicitur in Terrariis et in Granoiariis omne meum alodium quod ibi habeo vel habere debeo sicut resonat in cartam quam inde feci eis et dimitto predictæ canonice Ausonensis sedis, sacrarium meum quam habeo in sacrariam Sancte Marie Mauseolensi ipsum meum alodium quem tenet Petrus Iohannis faber, cum censu qui inde exit dimitto cenobio Sancte Marie Rivipollentis duas partes ipsius mei mansi qui dicitur Casadamunt. Preterea iubeo fieri tres partes ex omni meo alodio quod habeo in Palumbare et in Orta. Quarum unam dimitto Barchinonensis sedis canonice et pro tenedone par unum gallinarum. Aliam vero partem dimitto cenobio Sancti Petri Puellarum. Terciam autem partem dimitto Sancto Andree de Palumbario cum duobus meis sacrariis que ibi sunt, tali modo ut omni anno in ebdomada post Natale Domini videlicet in octobris Sancti Iohannis Evangeliste faciat sacerdos eiusdem ecclesie commemorationem patris mei ac matris et de me ipso. Dimitto Petro presbitero mea culcitra de pluma et Raimundo presbitero et ebdomadario gadingia una et Raimundo presbitero Sancti Iacobi culcitra una de pluma et Iozlendis mea femina guadinga una. Dimitto iamdicto Ospitali XVI solidos quos debet michi Bernardus de Terres et duos morabatinos quos debet michi Petrus Artalli.

Actum est hoc VIII kalendas may, anno XXVII regnante rege Ledoyco.

Sig+num Poncii, sacerdotis sss qui hoc testamentum fieri iusso et firmavi testes firmare rogavi*. Bermundus servus pauperum . S+num Raimundi Bernardi servus pauperum. Bernardus, levita.* Petrus presbiter sss*. S+num Raimundi scolaris domini

mei Poncii qui hec laudo et punctatim firmo. S+ Ademari presbiteri.

S+ Raimundi sacerdotis qui hoc scripsit.

239

1136, maig, 16

Establiment. *Ramon Gaufred, bisbe d'Osona, amb el consentiment de Bernat ardiaca, Berenguer sagristà, Pere primicier i tots els altres canonges dona a Guillem de Taradell, clergue i canonge de Sant Pere mentre visqui, uns masos i propietats a Vic i les capellanies de Sant Genís de Taradell i Santa Eugenia de Berga en compensació pels béns que el seu pare va lliurar a la canònica.*

A.* Carta partida, AEV, vol. III, núm. 115.

B.* Carta partida, ACV, cal. 6, Episc. I, núm. 30.

In Dei nomine. Ego Raimundus, Ausonensis episcopus, cum assensu et voluntate Berengarii sacricustodis et Bernardi archilevite et primixerii Petri ceterorumque canonicorum dono tibi Guillelmi de Teradello, clerico et canonico Sancto Petro, ipsas domos que fuerunt Petri Guillelmi, cum aliis suffraganeis domibus vel cum campo qui est iuxta sive cum domibus ad easdem pertinentibus et domibus que fuerunt de Polus, et VI sextarios ordeï et capellaniam Sancti Genesii et ipsam de Sancte Eugenie. Et laudo tibi ipsum honorem quem pater tuus tenebat per canonicam Sancti Petri sicut in ipsa scriptura resonat, quam pater tuus fecit, laudavit atque firmavit per fevum et servicium Sancti Petri et mei et successorum meorum et omnium canonicorum. Tali conveniencia ut de prelibato honore alicui donare, vendere seu impignorare non possis, sed habeas et teneas hec omnia suprascripta quandiu vixeris. Si vero quod absit clericatum dimiseris vel proprium sive mortus fueris, hec per taxata, solide et libere sine aliqua fraude vel malo ingenio, ad me vel ad successores meos et ad canonicam Sancti Petri integra revertatur. Si quis contra hanc donationem ad irrumpendum venerit non hoc valeat vindicare, sed in duplum tibi componat et insuper firma permaneat omni tempore.

Actum est hoc XVII kalendas iunii, anno XX VIII° Lodovico regnante.

+ Raimundus, Dei gratia Ausonensis episcopus sss.* sss. Berengarius sacrista qui hoc confirmo +* Petrus diachonus sss. Sig+num Berengarii Xedmari. Sig+num Guillelmi Desoler. Petrus Berengari levita sss. Hoc signavit ita Bernardus archilevita sss.

Guillelmus canonicus Sancti Petri sss.

Guillelmus, sacerdos, qui hoc scripsit die et anno sss. quo supra.

240

1136, desembre, 27

Testament. *Bernat de Riudeperes, canonge, que vol anar a Jerusalem, atorga el seu testament en que elegeix com marmessors al seu nebot Berenguer Ermengol i als seus germans Pere Berenguer, Alaman i Rutiland. Dona a la canònica de Vic el mas Duesaigües i la meitat dels masos de Bernat Amatller, Bernat de Fontcoberta, Ramon Guillem i el mas Caranela que els tingui el seu germà Rutiland juntament amb la capella de Sant Sixt. Fa diverses donacions a Santa Maria de l'Estany i Sant Tomàs de Riudeperes. El feu de Formigons el dóna al seu nebot Pere de Riudeperes*

A.* ABEV, Fons Altarriba, vol. I, perg. 29.

B. Còpia de principis del segle XIII, ACV, cal. 37, L.D., f. 41r-42r, (*Hoc est testamentum Bernardi de Rivopirorum, clerici et canonici*).

Sub sacro Trinitatis nomine. Ego Bernardus Rivipetrarum ac clericus Vicensis cupiens pergere in Iherosolimitanis partibus eligo manum isore meos id sunt Berengarium Ermengaudi, nepotem meum, sive fratres meos Petrum Berengarii et Alamandum nec non Rutilandum ut si mors michi advenerit antequam alium testamentum faciam ita distribuam omnes res meas sicut ordinatum fuerit in hac pagina. In primis dimitto domino Deo et canonice Beati Petri apostoli meum mansum infra Duasaquas, id est tres pecias terre cum domibus et condaminam que est subtus via solide ac libere sicut dictum est in testamento patris mei. Ortum illum qui est ante domos dimitto Berengario Galin ac potesteritati sue et doner per unusquemque annum prefate canonice par unum gallinarum. Trilium vero quem Berengarius tenet per me in Rieria relinco fratri meo Rutilando in vita sua post suum discessum revertatur prescripte canonice. Medietatem mansi de Bernardo Amigdaline et aliam medietatem mansi de Bernardo de Fontcooperta sive medietatem mansiunculi de Raimundo Guilelmi Rodad sive cum medietate mansiuncula Karanele dimitto canonice. Tali conditione vero ut frater meus Rutilandus teneat eos dum vixerit et donet tascham predictae canonice de omnibus expletis. Post obitum Rutilandi revertatur canonice. Dono namque Sancte Maria Stagno medietatem mansiunculi Raimundi de Campo et teneat frater meus Rutilandus in vita sua ac donet tascham prescripte Beate Marie, eo moriente revertatur predictae ecclesie. Medietatem vero alodii quam habeo in tribus peciis terre in illis scilicet que sunt de margine de Prunera usque in alodio comitis et de strada publica usque in alodio Guilelmi Raimundi sacristani dono ecclesie Beati Petri ad suum proprium alodium. Alia namque medietas istius alodii est Rutilandis fratris mei. Terciam partem ipsius campi qua Miro tenet per me et est iuxta alodium aliud Sancti Sixti eidem ecclesie dono. Terciam vero partem quam habeo in trilia Sancti Sisti sit proprium alodium eiusdem ecclesie cum aliis duabus partibus. Et hoc totum quot superius dimitto ecclesie Beati Sisti habeat et possideat presbiter qui eam cantet atque inluminet cunctis diebus, cum molendino et cum aliis beneficiis sive cum omni alia honore quam habet et debet habere. Mansiunculum itaque quod Lubetus tenet per me aput Fosses relinco Beato Thome. Et teneat nepos meus Petrus Tortuosus filius Alamandi in vita sua et donet tascham ecclesie Beati Thome. Post suum discessum revertatur eidem ecclesie. In quadam peciolam istius mansiunculi scilicet in minori habet Beata Maria Vicensis tascham. Ferragenallum vero cue domibus qui ibi adsunt et domos qui fuerunt Alerandi

dimitto Rutilando fratri meo, quem ego teneo per Sanctum Petrum. Domos illas in quibus habitat Petrus Pauchus Zerol quem Berengarius Petri sacricustos tenet per meum assentum relinco Petro Tortuoso nepoti meo, post obitum Berengarii sacricustodis. Fevum de Formigons quem teneo per sacricustodem dimitto Petro nepoti meo filio Petri Berengarii. Campum vero qui est iuxta prefatum ferragenalem quem habeo per seniore de Ezres dimitto Rutilando fratri meo in vita sua. Post obitum eius revertatur Petro Tortuoso nepoti meo, et post obitum Rutilandi prefatum ferragenale cum domibus qui in circuitu sunt revertantur Petro nepoti meo filio Petri Berengarii. Fevum quem Rutilandus tenet per me in Rivomeritabile relinco Petro nepoti meo filio Petri Berengarii post obito Rutilandi. Mansum de Cantalups cum omnibus suis pertinenciis et cum hedificiis dimitto Beato Thomas solide ac libere, et omnia bestias minutas qui ibi sunt et cubum unum veterem qui ibi est. Alium vero cubum unum meliorem qui ibi est, cum vacca una que ibi est relinco Petro de Artes solide. Fevum vero quem teneo per Beatam Mariam de Stagno solide ac libere revestatur eidem ecclesie. Omnes alios fevos dimitto Rutilando fratri meo. Vexella vero mea que habeo in domibus Beathi Thome relinco eidem ecclesie id sunt dol I et cubum I et tonnam I sive archam et vexellum cum duabus tines et ataud quem ibi habet dimitto Rutilando, cum omni vascula parva quam ibi habeo sive in aliis locis. Et alia mea vexella que habeo in domo de Rieria relinco Rutilando, preter una archa que ibi est. Illam vero dimitto Olivario Sancti Augustini, que fuit sua. Mulum meum relinquo Rutilando et meam asinam Paschasio homini meo, si reversus fuerit. Sin autem pro sollempnitate missarum. Meum par bovum unde facio labrare et vaccas meas quas habeo in Curul dimitto ecclesie Beati Sixti ut faciant unam schillam et aliud quod remanet in libris. In ecclesia vero beati Sixti eligo frater meum Rutilandum ut ipse eam bene defendat atque custodiat secundum suum posse. Beate vero Marie Stagni sextarium I de blad et sextarium vini. Aliud Beato Thoma, novo veniente. Omne aliud quod remanet de pane et vino in. novo veniente, duas partes dimitto ad opera Beati Petri. Tercia vero in opera Sancte Marie Vicensis Relinco autem Bernardo Guilelmi de Sancta Eugenia guadingiam unam per missas. Bernardo clerico Sancte Marie Villeleonum aliam Raimundo preposito. Sancti Thome aliam et Raimundo Guilelmi sacricustodi eiusdem ecclesie ali et Petro presbitero eiusdem ecclesiam aliam. Et priori Sancte Marie de Mauseolo culcitram minorem. Aliam culcitra et feltrum et velosium Rutilando fratri meo dimitto. Quicquid autem residuum est de mea suppellectili Rutilando fratri meo dimitto ubicumque aliquid repererit.

Actum est huc VI kalendas ianuarii, anno XXVIII regnante Ledouico rege.

Bernardus levita sss. Sig+num Berengarii Ermengaudi. Sig+num Petri Berengarii. Sig+num Alamandi. Sig+num Rutilandi.

Hoc letabundus scripsit clericus vocabulo Bernardus, cum litteris superpositis in V regulo et rasis et emendatis in XXII, anno prefixo sss dieque.

1137, agost, 12

Testament. *Guillem de Santaeugènia, malalt, atorga el seu testament en que elegeix com marmessors a Guillem Bonfill i els seus germans Gerall i Berenguer. Fa diversos donatius als canonges i altres institucions eclesiàstiques, dona el mas Inferma al seu germà Berenguer a més de les seves cases a la sagrera de Santa Eugènia de Berga i les cases de Vic.*

A.* ACV, cal. 6, núm. 1601.

Quia nullus in carne positus mortem evadere potest. Id circo ego Guillelmus iacens in magna egritudine, hanc sententiam super me venire non dubio. Ideoque facio meum testamentum et eligo manumissores meos: Guillelmus Bonefilii, clericus Sancti Petri, et Gerallus atque Berengarius meis fratribus, ut ipsi habeant potestatem distribuere omne meum mobile sicuti illius subterius in vincxero. In primis dimitto ad opera Sancti Petri IIIbus morabetinis, et unum sextarium ordei et alium de cibaria et unum de vino. Et ad calicem Sancti Petri unum anulum aureum dimitto. Et ad canonicam unum morabetinum dimitto. Et sacricustos cum suis presbiteris alium morabetinum dimitto. Et ad episcopi II morabetinos dimitto pro anima mea. Et ad opus Sancte Marie de Vico unum morabetinum dimitto, et unum sextarium ordei et alium de cibaria, et unum de vino. Et ad opera Sancte Eugenie unum sextarium ordei dimitto et tres oves. Et ad Bernardum Guillelmi presbiter Sancte Eugenie eminam I milium dimitto. Et Guillelmus Bonefilium unum sextarium ordei et alium de cibaria dimitto. Et ad presbiteros de villa Vici, scilicet Arnallo Geralli et Raimundo Bononucii, ac Guillelmo de Olvan, et Bernardo de Nidmal, necnon Berengarius de Puteo singulas quarteras ordei et alias singulas de cibaria dimitto pro anima mea. Et ad Raimundum Bonefilium de Stagno meam culcitram blavam et unam guadingiam, et duos linteaminos, et unum capcalem pro anima mea dimitto. Et ad mater mea Sicardis dimitto unam asinam et eminam unam de frumento. Et dimitto ad fratrem meum Gerallum meos eschacs de ivori, et unum bacconem et unum berreganum. Et dimitto ad fratrem meum Bernardum meo cubo maiore de Vico, cum tonna maiore que ibidem est, et meam partem de ipso muleth quod habemus insimul, et ipsum pignus quem teneo de Bernardo Sancte Eugenie, et ipsum quem teneo de Guillelmo de Soler, et ipsum quem teneo de Iohannes Alaman, et ipsam partem quem habeo in uno asino cum Guillelmo presbitero. Et dimitto ad fratrem meum Petrum meo cubo minore de Vico et barila minore et unum lectum cum una guadinga, et duos linteaminos, et unam culcitram, et pignus quod habeo in Villanova. Et dimitto ad Guillelmum, nepotem meum, ipsum quem teneo de Petro Bertrandi de Cocala et de ipsum avere quod debent michi ipsos homines in premissis pignoribus terciam partem dimitto illis. Et ipsum pignus quem teneo de Guillelmo Bonefilii medietatem sibi dimitto, alia medietas qua remanet Berengario fratre meo dimitto. Et Sancte Marie Stagni quinque ovas dimitto pro anima mea. Et dimitto Berengario fratre meo mansum de Infirma ut habeat et teneat in vita sua. Post suum obitum habeat premissum mansum Bernardo fratre meo. In super dimitto Berengario fratri meo ipsum pignus de Infirma et ipsum quem teneo de Guillelmo Guadamir, et ipsum quem teneo de Petro Berengarii Sancte Eugenie, et de ipsum avere quod debent michi in premissis pignoribus terciam partem dimitto illis. Preter de ipsa quem teneo de Petro Bertrandi de Cocala et ipsa de Infirma ut non relinco illis nullam rem. Omnes meas domos quas habeo hedificatas ad ecclesia Sancte Eugenie que fuerunt de Raimundo Berengarii et de Raimundo de Benages, Berengario fratri meo dimitto, in tali pacto ut habeatet teneat illas in vita sua. Post suum obitum habeat illas Bernardo fratre meo. Omnes meas empcciones quas habeo factis in parroechia Sancte Eugenie et ipsum

alodem qui fuit de Guascha et ipsum qui fuit de Ponca, et fevum quod teneo in villa Vici per Petrum Berengarii Sancte Eugenie ubi habeo domos hedificatas et magnas mansiones factas totum ab integrum Berengario fratri meo dimitto ut habeat et teneat in vita sua. Post obitum vero suum remaneat ad Guillelmum nepotem meum. Et meos boves et vascula maiore vel minore que in domibus meis in venerint Berengario fratri meo dimitto. Omnem meam hereditatem que michi advenit per paternam vocem ad canonical Sancti Petri dimitto sicut in sua scriptura resonat. Si quis autem contra hanc testationem legaliter factam ad irrupendum venerit, non sit ei licitum facere sed quod in ea continetur in triplum cogatur restituere, et in super hec scriptura testationis firma valeat persistere omni tempore.

Que est facta II idus augusti, anno I Lodovici prolis alteri Lodovici.

Sig+num Geralli de Sancta Eugenia. Guillelmus sacerdos sss*, Sig+num Berengarii levita qui hoc testamentum laudo et firmo.

Guillelmus sacerdos qui hoc scripsit die et anno sss. quo supra.

242

1137, desembre, 31

Testament. *Bernat ardiaca que vol anar al Sant Sepulcre, atorga el seu testament en que elegeix marmessors el bisbe Ramon Gaufred, Pere primicier, Berenguer Tedmar, Guerau el seu germà i Berenguer Ermengol. Dona a la canònica de Vic Els masos Gurri, Sala, Montells, Planas i Fàbregues, així com béns a Sant Hipòlit de Voltregà amb la condició que els tingui el seu germà Guerau. Dona a la canònica béns a Sant Martí de Viladrau pel seu nebot Guillem de Malla i les cases de Vic les dóna al seu germà Guerau. Aquestes cases després passaran al seu nebot Guillem de Malla.*

A.* ACV, cal. 6, núm. 2292.

Quia iuxta psalmiste voces bonum est Deo adherere. Ideo, in Dei omnipotentis nomine. Ego Bernardus, Ausonensis sedis archilevita, volo adire partes Iherosolime Christi sepulcrum visitare pro peccatorum meorum remissione, qua propter facio meum testamentum, et eligo manumissores meos domnum Raimundum, episcopum, senioremeum, et Petrum paraphonistam ac Berengarium Tedmari necnon Gerallum, fratrem meum atque Berengarium Ermengaudi, ut si mors mihi advenerit ante quam alium faciam testamentum illis sit licitum distribuere omnes res meas, mobiles et immobiles, sicut in hac pagina ordinatum repperient. Primitus namque dimitto domino Deo et Sancto Petro eiusdemque canonice ipsum meum mansum de Gurri quem ego teneo in dominio et ipsum quem Bernardus de Socharrads tenet per me et ipsum in quo Bernardus quem dicunt Iover inhabitat simul cum meo directo ipsius mansi de Sala et ipsum mansum de Montecellis ubi habitat Petrus, quem dicunt Mirabilia, et ipsum meum directum de manso de Planis, quem tenet Bernardus Raimundi et Ermengaudus; et illum mansum quem dicunt fasciam Stephani, quem inhabitat Petrus Suniarii, simul cum ipso de Fabrica, ubi manet Guillelmus Guifredi. Iterum autem dimitto eidem canonice in parrochia Sancti Yppoliti ipsum mansum ubi habitat Bernardus Raimundi de ipso Fossar, simul cum ipsa trilia quam Petrus Attonis tenet per me, et cum mea parte ipsius alodii quod Risballus de Fonte tenet, et cum mea parte

ipsius alodii quod tenet Raimundus de Urdinis similiter; et ipsam partem mei alodii quod Miro de Urdinis tenet, simul cum mea parte ipsius mansi quem tenet Berengarius Ermen-gaudi, baiulus meus; et in omni alodio quod habeo infra predictam parrochiam in quibus cumque locis meam medietate. Dimitto etiam prenominatè canonice ipsum mansum qui est ad Gurri, in quo habitat Berengarius, simul cum ipsa mea trilia tota cum integro, sicut ego illam habeo et teneo tam per alodium quam per comparacionem sive per complantacionem aut per quaecumque vocem, simul cum quadam partem predicte trilie que erat taschalis archidiachonatus quam ego comutavi ad opus ipsius archidiachonatus, donando pro ea ex meo proprio alodio ad laudamentum domni Raimundi, episcopi, et omnium canonicorum nostre sedis sicut habetur in scriptura excomutaciones quam inde fecimus. Hec autem omnia prelibata pretaxate canonice relinquo sicut superius iniunctum est ad suum proprium et franchum alodium, sicut illa teneo et habeo et melius habere et tenere debeo per parentum meorum seu per quaecumque voces cum omnibus suis pertinentiis et affrontacionibus sive cum exitibus et regressibus suis, in tali videlicet ratione ut Gerallus, frater meus, habebat et possidebat hoc omne omnibus diebus vite sue et donet inde prememorata canonice refectionem annuatim pro censu feria II videlicet post festum omnium Sanctorum prima occurrente. Et ipse cum omnibus huius loci canonicis faciant ipso [die] meum aniversarium et celebrent missarum sollempnia pro me et universis defunctis fidelibus. Et prenominatus frater meus n[on] habeat licenciam illud dare aut vendere, sed post obitum ipsius, solide et libere, sine ulla inquietudine deveniant hec omnia in potestatem seppedictè canonice. Alodium vero quod ego et prefatus, frater meus Gerallus habemus apud Sanctum Iulianum de Sorba, videlicet duos mansos, Sancte Marie Rivipollensis cenobii relinquo autem quod habemus infra sacraia ipsius ecclesie prelibate canonice Sancti Petri dimitto, sub hoc pacto quod si Guillelmus, nepos meus permanserit in clericatu habeat et possideat hoc totum in vita sua et donet inde prenominato cenobio penam unam annuatim pro censu illam no... que exit ex predicto alodio simul cum omnibus alodiis aliis que in iamdicta parrochia habemus et non possit donare aut vendere sed post suum decessum solide et libere revertatur predictis ecclesiis ut superius dictum est. Quod si ipse Guillelmus noluerit in clericatu permanere habeat illud premissus fratre meus Gerallus sub eodem modo et tenore pro supradictum est. Insuper autem dimitto pretaxate canonice Sancti Petri meam partem ipsius alodii quod in Villa Edral, in tali pacto ut prefixus Guillelmus, nepos meus, habeat et teneat illud dum vixerit et donet inde prefate canonice par caponum annuatim pro censu ita tamen si in clericatu permanserit, et non sit ei licitum donare illud aut vendere sed quiete et libere prius finem ipsius deveniat in potestatem prememorata canonice. Si vero Guillelmus a clericatu discesserit habeat illud seppedictus Gerallus sub modo quo eo de Guillelmo superius insertum est. Domos namque meas de Vico ubi ego habito simul cum omnibus aliis domibus quas habeo in villa Vici sicum ego illas habeo et teneo qualicumque modo aut aliquidetiam per me predicto fratri meo Gerallo dimitto taliter ut iamdictus Guillelmus, nepos meus, habeat ipsas domos de merchadali et illas quas tenet seppedictus Gerallus que sunt iuxta domus Raimundi. Has autem domos simul cum alodio quod superius ei in vita sua dimisi habeat et possideat illas secure et libere in vita sua et post se sicum ipse ordinaverit in suo testamento remaneat prenominato Guillelmo, nepoti meo et filio Olivarii fratris mei, si clerici fuerint et canonici huius loci. Si vero ipsi clerici non fuerint et canonici remaneant prefate domus aliis infantibus Petri Bernardi et Olivarii qui similiter sint clerici sicum ipse Gerallus ordinaverit et isti defuerit aliis nostris propinquioribus consanguineis similiter sub ordinatione iamdicti Geralli et sic fiat semper in omni parentela nostra in perpetuum. Cyphum autem meum argenteum Sancto Petro dimitto ut fiant inde duo calices, unus ad ministerium superioris altaris Sancti Petri et alius ad ministerium inferioris. Dimitto etiam predicto altari concham meam maiorem et unam almocelliam simul cum uno banchali domino autem meo Raimundo episcopo relinquo anulum meum maiorem cum lapide iacincto qui in eo est et meam tonnam meliorem cum vino quod in ea continetur et si

ipsum dispensatum fuerit unum restituatur ei vel novo adveniente simul cum uno cubo. Alium quoque anulum cum suo lapide iaspide fratri meo Gerallo relinquo. Alios vero <anulos> eidem Sancto Petro ad deaurandum predictos calices. Concedo insuper Guillelmo, nepoti meo prenominate, cubum unum et tonnam unam postquam pervenerit ad etatem quo illud necessarium habeat. Interim autem teneat iamnominatus Gerallus et dimitto eidem Guillelmo culcitram unam cum guadingia et choto et puluinari et cum ipsa equa maiori quam tenet Berengarius Guifredi. Caldariam meam maiorem canonice Sancti Petri concedo. Dimitto etiam fratri Gerallo premissis omnes alios cubos et tonnas et omnia alia vexella et pannos et omnia vascula maiora sive minora cum universa seppelle... Duas namque equas pignantes cum illorum fetu quem habitare sunt quas habeo apud Rivipollum eidem cenobio Sancte Marie relinquo. Meum namque sarracenum ad opera Sancti Petri ad ipsum currum vehendum. Vinum autem quod superius episcopo dimisi restituatur ei ut supradictum est de novo veniente et ipsum vinum eum alio vino quod in alia tonna est cum XV sextariis miliis et cum duobus bachonibus optimis et eorum ausugiis et cum omni expleto mee laborationis et universi mei alodii ad novum venientem precipio dividi in quatuor partes. Unam quarum dimitto ad opera Sancte Marie et Sancti Petri equaliter. Aliam autem Sancte Marie Rivipollensi, de alia vero relinquo Sancte Marie de Stagno medietatem, aliam medietatem inter Sanctam Mariam de Mesleo et Sancti Petri Castriserrensium cenobium et ecclesiam Sancte Thome equaliter concedo. quartam autem partem distribuam mei manumissores in missas et elemosinas ubi melius viderint pro anima mea. Ipsum autem pullinum cavallinum quem habeo cum Olivario, fratre meo, eidem Olivario dimitto. Prenominate fratre meo Gerallo dimitto III boves cum alio pullino equino. Aliam autem equam pregnantem quam Berengarius Guifredi tenet duas partes quas ibi habeo simul cum suo fructu Petro de Vivario relinquo. Asinas autem quare sunt in domo cum suis pullinis ubi melius videbitur. Siquis hanc testamenti paginam vel quod in ea continetur, totum vel partem, infringere temptaverit agere non valeat sed pro sola presumptione in duplum componat et insuper firmam permaneat omni tempore.

Que est facta II kalendas ianuarii, anno dominice Incarnacionis M° C° XXX° VII°.

Sig+num Petri Bernardi. Sig+num Olivarii. + Raimundus, Dei gratia Ausonensis episcopus *. Hoc signavit ita Bernardus et archilevita sss. *. Hoc signum scriptis sss. Gerallus fecit sss. *. Berengarius sacriscripius sss. *. S+num Berengarii Xedmari sss. *. Signum Guillelmi, Vicensis primicherii sss. *. Hoc primicherius firmavit nomine Petrus +*.

Petrus, diachonus, qui hoc scripsit qui hoc scripsit (sic) cum litteris rasis et emndatis in VIII et XI linea et superpositis in XVII et XX III et XXXV, die et anno sss. quo supra.

243

1138, setembre, 1

Privilegi. *Ramon Gaufred, bisbe d'Osona, concedeix als canonges que puguin vendre dins la vila de Vic i a tots els seus habitants puguin vendre robes de llana tallades, puguin puguin comprar la grana, dita vermell, al menut.*

[A]. Original perdut.

B.* Còpia del segle XIII, ACV, cal. 6, núm. 1644.

C. Còpia del segle XIII, ACV, cal. 6, núm. 1645.

a. PASQUAL, *Sacrae Cataloniae*, vol. I, f. 58v.

b. FONT I RIUS, *Orígenes del régimen municipal*, p. 557, doc. IV.

c. GARCIA, A.; *Orígenes del mercat de Vic*, p. 166.

Sit notum cunctis presentibus atque futuris quod Vicensis ville burgenses convenientes ante presenciam domni Raimundi, Ausonensis episcopi, deprecati sunt eum eiusdemque sedis canonicos ut in quibusdam ipsius ville atque fori usibus honoraret atque melioraret eos ad honorem atque fidelitatem et servicium ipsius ecclesie et episcopi atque canonicorum eius, qui illorum precibus anuentes placuit ita facere sicut in presente patet pagina. In Dei igitur nomine. Ego Raimundus, Dei gratia Ausonensis episcopus, cum voluntate eiusdem conventus concedo universis burgensibus in villa Vici commorantibus hanc largitionis meliorationem ut ab ista hora in antea in predicta villa et eius fora, ipsi tantum modo habeant in emendo et vendendo pannorum incisuram quod vulgo dicitur tai. Et ut nulli advene merchatori sit licitum in tota prefata villa vel ipsius foro pannos dividendo vendere vel particulatim vendendo dividere nisi integram sarcinam vel etiam integram telam. Simili quoque modo et ipsa grana que dicunt vermei nullus alius institor nisi Vicensis ville incole in seppedito foro vel villa per partículas emere audeat. Ab hoc namque pactionis vinculo canonici ipsius sedis erunt liberi et habebunt potestatem merchari in predicta villa vel foro quantumcumque vel a quibuscumque voluerint. Cum autem voluerint emere de pannis merchatorum ipsius ville, ipsi mercatores reddant illos ipsis canonicis pro ipso precio quo ipsi emerint in prefata villa vel foro. Propter supradictum huius beneficii donum conveniunt omnes homines Vicensis ville, predicto episcopo quod sint fideles et adiutores pretaxate ecclesie et episcopi atque canonicorum de honore el directis ipsius ecclesie. Hoc autem semper maneat firmum ex utraque parte sine engan.

Acta scriptura kalendas september, anno II regis Ledovici iunioris.

+ Raimundus, Dei gratia Ausonensis episcopus. Bernardus levita. + Berengarius sacrista qui hoc confirmo. + Scriptis favet archidiaconus istis. Berengarius sacriscrinius.

244

1139, abril, 5

Testament. *Bernat Berenguer d'Oló, canonge, atorga el seu testament en que elegeix marmessors a Berenguer Ermengol, Bernat monjo i Pere de Viver. Dona a la canònica de Vic els béns a Sant Martí de Riudeperes i a Santa Maria de l'Estany béns a Artés. Les cases de Vic les llega a Berenguer Ermengol i el feu de Cerdans Cerdans el dona al seu germà Arbert d'Oló.*

A.* ACV, cal. 6, núm. 1646.

B. Còpia de l'any 1215, ACV, cal. 6, núm. 2294.

C. Còpia de principis del segle XIII, ACV, cal. 37, L.D., ff. 30v-31v, (*Hoc est testamentum Bernardi Berengarii de Olonone canonici Sancti Petri*).

Quia propter primi hominio culpam mors ita sibi subdidit genus humanum ut nullus sit qui possit evadere mortis debitum, ideo in Dei nomine ego Bernardus Berengarii de Olone clericus et canonicus Sancti Petri nimia detentus egritudine facio meum testamentum et eligo manumissores meos dompnus Berengarium Ermengaudi ac Bernardum presbiterum cognomento monacum atque Petrum de Vivario quibus trado omnes res meas mobiles et immobiles ad distribuendum pro anima mea sicut in hoc testamento ordinavero. In primis dimitto domino Deo et Sancto Petro Ausonensis sedis eiusque canonicis ipsum mansum quem ego teneo per vocem eiusdem canonicis et per assensum Petri Arnalli patruí mei in parrochia Sancti Martini de Rivopetrarum que et ipse

Petrus in suo testamento eidem canonice dimisit et michi in vita mea per assensum ipsius canonice habere concessit. Insuper dimitto eidem canonice ipsum mansum que mater mea tenet in predicta parrochie sicut resonat in scriptura quam ego cum matre mea et fratribus meis eidem canonice feci et sicut ad est iure hereditario pertinet simul cum omnibus aliis hereditatibus que michi post obitum genitricis mee hereditaria lege per vocem patris vel matris michi pertinere debent in quibuscumque locis tam in Ausona quam etiam in Vallense. Concedo etiam ecclesie Sancte Marie de Stagno illam omnem hereditatem que michi contingere debet per vocem parentum meorum in ipso alodio de Artes. Doms autem meas de Vico in quibus habito cum omnibus suis suffraganeis mansionibus Berengario Ermengaudi canonico Sancti Petri domino et amico meo dimitto, exceptis ipsis XII denariis qui exeunt pro censu de quadam domuncula quam tenet Petrus Picha quos altari Sancti Petri de confessione perhenniter dimitto dominatim ad ipsam lampadam confraternitatis et exceptis ipsis domibus quas Renallus et Dalmacius fratres tenent per me quas Bernardo Monaco prenominate domino ita tamen ut habeat illas per preuictum Berengarius Ermengaudi et dimitto eidem Bernardo II morabatinos quos prefatus Renallus et Dalmacius michi debent. Post discessum prelibati Berengaris Ermengaudi si Arnallus de Gurbo habuerit filium clericus et canonicus Sancti Petri habeat prefatas domus ad servicium Sancti Petri. Quod si ipse Arnallus talem filium non habuerit qualem supra dixi si, Arbertus frater meus habuerit filium clericus et canonicus Sancti Petri habeat prenominate domos similiter ad servicium Sancti Petri. Sin autem fiat inde sicut ipse Berengarius Ermengaudi ordinaverit in persona clerici canonici super supra scriptum est et ad servicium Sancti Petri. Ipsum autem fevum de Cerdans quem teneo per Arnallum Petri de Gurbo, Arberto fratri meo relinquo. In tali modo ut Olivarius vocitatus Niger nepos noster habeat illud per eundem Arbertum ad servicium ipsius. Dimitto insuper domino Deo et altari Sancti Petri prenominate XXXIII morabetinos quas habeo in auro ad crucem argenteam inde faciendam que suiter stet super altare Sancti Petri. Ad opera vero eiusdem ecclesie concedo sextarios VI annone et V morabetinos quos michi debet Petrus Berengarii de Sancta Eugenia et V solidos quos Berengarius de Savo mihi debet. Ad opera Sancte Marie de Vico III morabetinos concedo quos debet michi idem Petrus Berengarii cum uno sextario ordei et IIIor espelte quam debet michi Bertrandus de Castellari ad novum venientem. Dompno Raimundo episcopo III morabetinos dicto pro anima mea duos scilicet quos debet michi sepedictus Petrus Berengarii unde teneo pignus et alium que debet michi Ticio. Et dimitto Berengario sacricustodi senioro meo V morabetinos quos debet michi Raimundus et Bernardus de Casoles ambo fratres. Quinque autem morabetinos quos debet michi Bertrandus de Merola dimitto pro anima mea sicut melius viderint predicti mei manumissores. Tres quoque morabetinos unde tenea pignus unum ensem cum alio quea debet michi Berengarius de Benagis Petro de Vivario dimitto. Quatuor autem morabetinos et VIII solidos quas debet michi Arnallus de Gurbo sibi concedo et Arnallo Petri de Gurbo equam unam relinquo et migeriam unam frumenti quam ipse debet. Dimitto etiam matri mea XI puneras de frumento et ipsum barrilium quem habeo aput Sanctum Martinum de Rivopetrarum cum vino quid in eo est. Arberto namque fratri meo ipsum pullinum cavallinum et unum runcinum quem habeo de Raimundo de Luciano sicut ego illum habeo dimitto cum faleramento et freno. Quinque vero solidos quos debet michi Bertrandus de Castellari sibi dimitto. Relinco insuper Sancte Marie de Stagno duos sextarios ordei quos debet michi prior ipsius loci. Cenobio namque Sancte Marie Rivipollensis duos sextarios ordei et unum espelte concedo. Sancto Iohanni Rivipollensi unum sextarium ordei. Sancto Petro Castriserrarum aliuma. Sancte Marie de Mauseolo similiter. Ecclesie Sancte Thome similiter. Sancti Salvatori omniam unam ordei. Insuper autem dimitto dompno Guilelmo Bonifilii unum sextarium ordei. Arnallo Gerali eminam unam, Raimundo Bonuci Raimundo presbitero unum sextarium. Aliud quoque sacerdotibus huius ecclesia singulas migeras. Sancto Michaeli de Vico ipsam

meam archam maiorem cum I emina ordeï ad ipsa luminaria. Dimito Bonefilio presbitero ipsum meum lectum cum culcitra et guadingia. Ad ipso hospitale pauperum de Vico aliam culcitram, cum guadinga et extrail, et duobus plomacis. Iterum autem dimito sorori mee de Vilari Asinario II sextarios annone. Alie sorori mee meas pelles et vaebam unam cum sua vitulo. Bernardo baiulo meo ipsum pullinam quam tenet ipse. Denique etiam dimito Sancto Christoforo de Cerdanis aliam vacham cum suo fructu nominati ad consecrationem ipsius ecclesie salvo iure ipsorum heredua in ista et ire alia supra dicta. Ansulfo quote presbitero singulas migerias annone. Item autem dimito XXm solidos denariorum ad necessarium sepulture mee. Supra dicta vero annone universa persolvatur de ipsa que nunc habeo et de ipsa que michi debetur ad novum venientem. Si quis verum residuum fuerit distribuant predicta vel manumissores pro anima mea in missis et in elemosinis sicut melium viderint. Si quis vero contra hanc tentationis scripturam ad irrumpendum surrexerit nullo modo agere valeat sed in duplum restituat hac scriptura firmum robur perhenniter obtinente.

Que facta est nonas aprilis, anno II regni regis Ledovici iunioris.

Sig+num Bernardi Berengarii qui hoc testamentum facio et firmo firmarique rogo. Berengarius sacriscrinius + Bernardus sacerdos +. Petrus diachonus et canonicus Sancti Petri sss. Sig+num Ermessendis genitricis predicti testatoris. Sig+num Arberti fratri ipsius Sig+num Olivarii Niger.

Guilelmus sacerdos qui hoc scripsit cum litteris suprascriptis in I^a linea et in XVII.

245

Circa 1140-1142

Convinença Ramon, bisbe d'Osona, estableix un conveni amb els canonges de Vic per mantenir el tresor de la catedral, comproment-se a defensar els seus honors i no nomenar les dignitats, ardiaca, sagristà major i cabiscolia sense el consentiment del capítol ni disminuir-les. Estableix que d'ara en endavant, si hagués un conflicte entre el bisbe i els canonges se sotmeti a l'arbitratge de quatre membres del capítol per resoldre el problema i no s'acudeixi a cap autoritat externa.

A.* ACV, cal 6, Episc. I, núm. 28.

a. VILLANUEVA, *Viage literario*, vol. VI, ap. 45.

Quoniam Christi ecclesie in hoc erumnoso salo posita, cotidianis peccatis hominum exigentibus sevissimis sepe quatur procellis necessarium est et per utile ut assiduis protegatur et numinatur fidelium orationibus et auxiliis. Qua propter ego Raimundus, Dei gratia Ausonensis ecclesie episcopus, providens utilitati ecclesie Dei quam a Deo regendam licet indignus suscepi convenio omnipotenti Deo et Beato Petro apostolorum principi, et fratribus meis Vicensis ecclesie canonicis quod ab hodierno die et deinceps fidelis sim de thesauris ipsi ecclesie in de omni honore canonicè prefate ecclesie quem modo habet vel habere debet, vel in antea Deo dante adquisitura est, et de vita et corporibus clericorum, canonicorum et de omnibus honoribus eorum ipsos et omnes res eorum defendendo contra cunctos homines vel feminas, eorum velle et consilio. Hoc insuper adiciens quod si me aliquando huius ecclesie prelationes, videlicet archidiachonamtum, sacrastaniam, capitiscoliam stabilire contigerit non eas diminuum sed integre et canonicè sanioris partis consilio ipsius capituli eas stabiliam. Qua propter obedientiam et humilitatem sectando, ego Gerallus, archilevita et Berengarius sacricustos

et Petrus primicerius, ceterique istius ecclesie canonici, convenimus Deo et Beato Petro apostolo et tibi Raimunde, Ausonensis sedis episcopo, quod ab hodierna die et deinceps fideles sumus de thesauris prefate ecclesie et de omni honore canonice quem modo habet vel habere debet vel in antea Deo dante adquisitura est. Et de vita et corpore tuo et membris sive de omni honore quem modo habes vel habere debes vel in antea Deo dante et in nostro consilio adquisiturus est, te et omnes res tuas defendendo sicut boni filii facere debet atque fideles. Et nos omnes pariter episcopus videlicet atque canonici convenimus quod si aliqua discordia vel propter honorem vel propter sermonem sive aliquam occasionem inter episcopum et clericos vel inter clericus et clericum instigante diabolo supervenerit, consilio et laudamento vel iudicio illorum IIII° qui electi sunt vel fuerint in capitulo coram fratribus terminetur et diffiniatur absque appellatione alterius capituli, vel sine intromissione aut acclamacione alicuius laicalis persone. Hoc adiungendo ut nullus hanc fraternitatem nostram idest canonicum fieri adipisci possit qui istam convenientia sicut nos non laudaverit et firmaverit nisi etas vel stulticia illum impederit. Quicumque vero ab hac convenientia superius scripta ingenio vel superbia se substraxerit si episcopus sit careat obedientia, amore, dilectione et servicio omnium canonicorum. Si vero canonicus fuerit canonicali beneficio privetur et neque episcopus neque canonicus sibi in aliquo solacium fraternitatis beneficium amoris exhibeat vel impendant.

+ Raimundus, Dei gratia Ausonensis episcopi *. Berengarius sacrista qui hoc confirmo +* Gerallus scriptis favet archidiaconus istis sss*. Guillelmus sacerdos+*. Berengarius sacriscripius +*. Hoc ea que laudat Guillelmus carmine firmat sss*. Bertrandus, levita* Berengarius levita *. Petrus Berengarii levita*. Berengarius levita *. Berengarius diaconus +*. Sig+num Guillelmi dessolario*. Bernardus sacerdos+*, Iohannes Bachonis sss atque levita*. Arnallus sacerdos sss*. Guillelmus prior qui hoc confirmo sss*. Petrus, levita sss*.

Petrus adest scriptor confirmans scripta fidelis sss*.

246

1141, abril, 3

Testament. *Arnau Guerau atorga el seu testament en que elegeix marmessors a Guillem Bonfill, Bernat monjo i Pere Bernat. Dona a la canònica de Vic el seu alou de Santa Cecília de Voltregà, la casa que té a la sagrera i els llibres de cant a Pere. Arnau Guerau forma part de la fraternitat canonical i posa els seus béns sota la batllia de Berenguer, sagristà major de la catedral.*

[A]. Original perdut.

B.* Còpia de principis del segle XIII, ACV, cal. 37, L.D., ff. 52r-52v. (*Hoc est testamentum Arnalli Geralli*).

Quia nullus in carne positus mortem evadere possit idcirco ego Arnallus Geraldus gravi detentus infirmitate intelligens adesse finem mee vite disposui domui mee in manibus probarum virorum sacerdotum videlicet Guillelmi Bonifili, Bernardi Monachi et Petri Bernardi de Olost que dispositio mea habet se ita. Primum dimitto domino Deo et canonicam Sancti Petri de Vico omnem meum alodium franchum quod habeo in parrochia Sancte Cecilie de Mucons illum videlicet qui advenit michi per paternam maternamque hereditatem et unam tonnam quam habeo in meo sacrario de Sancta Cecilia ipsam qua tenet XV sextarios eidem canonice dimitto et rogo domino meo episcopo et Gerallo archidiacono et omni cetus canonicorum seniorum confratrum meorum ut prefatum

alodium teneat Petrus nutritus meus ad laborationem in vita sua ad servicium predicte canonice et dimitto ad opus Sancti Petri V sextarios vini et unum annone et dimitto ad episcopum I luconem et dimitto predicte canonice et sacricustodis cum suis presbiteris III sextarios vini et unum espelte et I bacconem. Ad opus Sancte Marie dimitto II sextarios vini, et unum anone et ad presbiteros ex ville Vici dimitto ad unum quemque XII denariis, et dimitto ad Sanctam Ceciliam ipsum alodium quod per illam teneo. Omnes meas domos ubi ego abito et ferragenale qui ibidem est et sum suffraganeis dominus quas hedificavit Ferigola et rugalos et meum sacrarium quod habeo ad Sanctam Ceciliam et omnia mea possibilitate videlicet panis et vini atque vasorum et aliorum mobilium ubicumque ego abeo et habere debeo in utrisque locis preter domibus Berengarii de Sala et domibus Bernardi de Rivopetre et Rutilandi fratris et omnibus prescriptis rebus dimissis totum dimitto Petrus nutritus meus, tali modo ut dum vixerit offerat sacrificium pro anima mea. Et relinquo prenominato Petro et omnia sua premissa in guarda et baiulia domino meo Berengarii sacriste, et dimitto Berengario Ermengaudi domibus prescriptis quas Berengarius de Sala tenet per me et ad Bernardum de Rivispetrarum et Rutilandum fratres dimitto eis ipsum censum cui exit de illorum domibus hac conditione ut Berengarius Ermengaudi et Bernardus atque Rutilandus adiuvent tenere et habere sicut melius potuerint Petrus nutritus meus omnia que sibi dimitto. Insuper autem dimitto Petrus nutritus meus duos libellos unum officiarium et alium tonorum tali pactu ut post eius obitum hunc libellum officiarium et ipsum sacrarium qui es infra sacra Sancte Cecilie eisdem ecclesie dimitto et liber tonorum post obitum Petri remaneat Sancti Petri de Vico. Si quis vero hanc testationem legaliter factam dirumpere infringere vel in aliquo transmutare voluerit escomunicatum sit sicut Iuda traditore.

Actum est hoc III nonas aprilis, anno IIII regni regis Lodovici iunioris.

Sig+num Arnalli Geralli qui hanc testationem facio et firmo firmarique rogo.
Petrus levita sss. Bernardus sacerdos +. Guilelmus sacerdos sss.

Guilelmus sacerdos qui hoc scripsit cum litteris rasis et emendatis in VIII linea et vini et suprascriptis in XIII et rasis in XVII et die et anno sss quo supra.

247

1141, juny, 8

Testament. *Guillem Bonfill, canonge, atorga el seu testament i elegeix marmessors a Guerau, ardiaca, Berenguer Tedmar, Berenguer Ermengol, Bernat monjo, Pere Berenguer i Guillem Gerall. Concedeix a la canònica els alous que té a Sant Julià de Vilatorrada, les cases que té a Laterans i els alous d'Artés i Calders. Dona l'alou de Montells així com el de Portella a Sant Hipòlit de Voltregà. Distribueix els seus horts de Vic entre els canonges. Llega a Santa Maria de Vic els béns de Sant Julià Sassorba que va alliberar de Berenguer de Gurb per 40 morabatins.*

A*. ACV, cal. 6, núm. 363.

B. Còpia de principis del segle XIII, ACV, cal. 37, L.D., ff. 35v-36v, (*Hoc est testamentum Guillelmi Bonifilii clerici et Sancti Petri canonici*).

Quoniam fragilitas humane conditionis ab ortu semper desunt ad terminum defectionis. Propterea ego Guilelmus Bonifili Sancti Petri clericus et canonicus timens eventum ipsius terminationis volo disponere Deo et domni mee de facultatibus meis ut

quandocumque venerit super me dies ultime sortis ita fiat ex omnibus rebus meis sic ut superius iniuncxero amicis meis id est Gerallo archidiacono atque Berengario Tedmarii ac Berengario Ermengaudi et Bernardo monaco ac Petro Berengarii atque Guilelmo Geralli, ut si mors michi advenerit antequam alium testamentum faciam ita distribuant omnes meas res pro anima mea sicut superius adnotatum fuerit. In primis dimitto domino Deo et Sancto Petro et eius canonice omne meum alodium quod habeo et teneo vel aliquis per me per quacumque vocem id est per patrem meum vel aliunde infra parrochiam Sancti Iuliani de Villatorta solide et libere, excepto illud quod Berengario de Benages recognosco. Insuper prefato Berengario mansum qui est ad Edris cum suis pertinentiis recognosco. Alium mansum qui est ad ipso Reger cum suis pertinentiis prefate canonice dimitto. Domos namque meas de Lateranis que sunt iuxta villam Vici cum omnibus ferragenalibus et ortis et clausulis sicut pater meus eidem canonice dimisit, ita laudo atque concedo. Insuper autem recognosco premissa canonice duas facias terreque sunt in condamina que teneo per episcopus ad ipsum Pratum Narbonensem. Et sunt iste facie terre ad circeam, partem iam dicte condamine iuxta ipsum Regarium. Sunt quoque prefate fascie terre tante magnitudinis quante et ille alie due fascie terre quas habet in eodem loco predicta canonica et cenobium Sancti Petri de Barchinona, transita scilicet strata, iuxta prefatum regarium. Adhuc etiam dimitto pretaxate canonice omne illud alodium quod habeo in parroquia de Artes et de Callers sicut ego habeo et teneo aut aliquis per me sicut pater meus post obitum Amati Oldemarii et Alamandi et meum eidem dimisit canonice. Alodium quoque quod habeo in parrochia Sancti Petri in loco nominato Montezels per paternam vocem sive per quascumque alias sepedicte canonice Sancti Petri dimitto. Peciam unam terre quam habeo ultra Rivummeritabilem id sunt orti quos aliqui clericorum vel laicorum tenent per me sicut pater meus michi dimisit in suo testamento aut sicut ego teneo iam dicte canonice dimitto. Illos vero sacrarios quos dedi Dominico presbitero in Villatorta quos ipse construxit et reedificavit, habeat semper ad servicium canonice Sancti Petri et faciat censum qui resonat in ipsa carta quam sibi inde feci. Mansum quem habeo in parrochia Sancti Ypoliti eam ipsam Portellam nominatim ipsum Dezucal cum ipsis duabus peciis trilie que ibi sunt et aliud alodium quod habeo in iam dicta parrochia Sancti Ypoliti et Sancte Cecilie predictae canonice dimitto tali condicione ut Adaledis vernacula mea et filius eius Petrus teneant in vita illorum et donent taschan predictae canonice. Post illorum obitum revertatur iam dicte canonicem ortos autem illos quos superius canonice dimisi ita iubeo remanere ut Berengarius Tedmari et Petrus Berengarii teneant hoc quod modo tenent quandiu vixerint et Berengarius Sancte Eugenie similiter et Bertrandus de Castelar et Raimundus Petri et Petrus de Vivario similiter. Aliut qui remanet Berengario de Villanova et Berengario de Benages similiter. post obitum omnium istorum solide et libere revertantur hec omnia predictae canonicem. Peciam illam terre quam Berengarius nepos meus in Socarads tenet per me et aliam quam Miro de Colle tenet per me ad Pratum de Vico habeant ipsi cum vixerint. Post obitum vero illorum sepedicte canonice revertantur. Alodium autem illud quod emi in Villa Radulfo iam dicte canonice dimitto. Honorem quoque illum quem habeo in parrochia Sancti Iuliani de Sorba quod est Sancte Marie de Vico quod ego deliberavi de potestate Berengarii de Gurbo et aliorum militum tribuendo XL morabetinos eidem ecclesie Sancte Marie sine ulla retinencia dimitto. Et ipsam condaminam quam teneo in pignore de Bernardo Guilelmi de Savo pro XV morabetinos in Terrades que est ex honore Sancte Marie de Vico prenommatum scilicet pignus quod ibi habeo Berengariis nepotibus meis dimitto. Si vero ad diem obitum illorum redemptuas non fuerit ipsut pignus remaneat predictae ecclesie Sancte Marie simul cum concham et urceolo meo ad servicium altaris, set concham et urciolum habeat in presenti. Et dimitto ecclesie Sancte Marie Stagno quandam triliam quam emi de Guilelmo Guilelmi que est in parrochia Sancti Ypoliti et tenet Berengarius Saccus per me simul cum uno tapeto et uno modio annone et duobus

de vino ad mensuram Artes quod debet michi Raimundis Bernardi. Aliam namque triliam quam habeo in parrochia Sancti Ypoliti per donum prioris Sancti Petri de Catreserris sive per pignus eisdem cenobio Sancti Petri concedo. Omne autem illud quod habeo in Villanova et in Terraciola Berengario nepoti meo dimitto. Peciam ipsam terre que est in parrochia de Villatorta ad ipsum Puiular, que michi advenit per vocem patris mei et est taschalis castri de Meda Berengario de Benages dimitto. Domos namque illas que sunt in Terrades cum clausulis et molendinis istis Berengariis equaliter dimitto. Pignus quod teneo in Cabaters de Guillelmo de Toroia pro v morabetinos sibi relinquo. Et pignora que in parrochia Sancti Ypoliti habeo et in Villasanan ipsis impignoratoribus absolvo. Domos quoque meas de Vico in quibus nunc habito cum aliis suffraganeis omnibus mansionibus et cum ferragenalibus et ortis sicut ego teneo et habeo vel aliquis per me predictus Berengariis nepotibus meis dimitto equaliter, excepto hoc quod iam Berengario de Benages donavi. Et qui superstes fuerit ex ipsis prioris defuncti partem obtineat. Et dimitto ad opera Sancte Marie meam mulam cum asino ad debitum artificum persolvendum. Et ad opera Sancti Petri par unum bovum. Et alium par nepotibus meis Berengariis. Et dimitto ad episcopo seniore meum equam unam et unum modium annone et III de vino ad mensuram Artes que ista habet Raimundus Bernardi. Et ipsa vexela que ibi sunt eidem dimitto. Et dimitto ad debitum servicium mensis augusti ipsam meam laborationem de Prato Narbonensi et ipsam quam teneo super Petrum Berengarii et super Petrum Bernardi de Olost, cum tona I de vino ad bene serviendum. Et de alia tona X sextarios vini sacristano cum suis clericis dimitto. Et de hoc quod remanserit faciant manumissores mei quod melius viderint pro anima mea. Et cub unum meliorem et tonam consimilem cum ipsa vexela de Villatorta canonico dimitto. Et dimitto Adaledi sex morabetinos in auro quos debet michi Bernardus Bacconis in festivitate sancti Michaelis et culcitra I et almocelia I et plumacio I et duas gaudengas cum filio suo. Petro de Vivario unam culcitram cum plumacio dimitto. Omne autem aliud meum mobile preter hoc quod superius scriptus cum omnibus vasculis maioribus et minoribus cum universa suppellectili domus predictis nepotibus meis equaliter dimitto.

Actum est hoc VI idus iunii, anno IIII regni regis Ledovici iunioris.

Sig+num Guilelmi Bonifilii qui hoc punctis confirmo quia pro nimia infirmitate subscribere nequeo. Petrus Berengarii levite. Berengarius sacriscinius +. Guilelmus o Gerallus scriptis favet archidiachonus istis sss. Bernardus sacerdos +. Sig+num Berengarii Xedmari. Hoc ea que laudat Guilelmus carmine firmat sss.

Petrus levita qui hoc scripsit cum litteris supra positis in X linee et XX et dampnatis in XVIII, die et anno quo sss supra.

1142, abril, 21

Testament i adveració testamentària. *Berenguer Tedmar volent anar al Sant Sepulcre Jerusalem dicta testament, escull com marmessors el bisbe Ramon, Pere primicier, Bernat Guillem i Miró de Lluçà. Entrega a Sant Pere de Vic el mas Collell i a la canònica de Santa Maria de l'Estany el mas Verdaguer i a Santa Maria Ripoll el mas Noguera. Tots els seus béns de Seva, Brull, Balenyà i Centelles els entrega a la canònica de Vic. L'alou de Querosa, el mas Vila de Castellterçol els dona al seu nebot Ramon. Les seves cases de Vic les dona a Pere Berenguer perquè les entregui al seu nebot Ramon. Va fer testament el dia 23 de desembre 1137.*

A.* ACV, cal. 6, núm. 2232.

B. Còpia de principis del segle XIII, ACV, cal. 37, L.D., ff. 57v-59r, (*Hoc est testamentum Berengarii Tedmari*).

In nomine Domini. Ego Berengarius Tedmari volens pergere ad Sepulcrum Iherosolimitanum facio hoc testamentum et eligo manumissores dominum meum episcopum et Petrum primicherium et Bernardum Guilelmi de Luciano et Mironem fratrum eius consanguineos et fidissimos amicos meos ut sicut subterius legerint ita omnes res meas distribuunt si in hac peregrinatione me mori contigerit. In primis dimitto canonice Sancti Petri mansum de Collelo sicut avia mea et pater meus eidem dimiserunt et donaverunt. Et dimitto Sancte Marie Stagno mansum de Verdeger sicut Bertrandus Fulcho et pater meus eidem dimiserunt. Et dimitto Sancte Marie Rivipollensi mansum de Nogerres. Et Sancte Marie Stagni duas partes de manso de Comma ubi Chama stetit. Omnem autem meum alodium quod habeo in Sevedano, infra parrochiam Sancte Marie vel Sancti Martini vel Sancti Fructuosi vel Sancte Columbe, totum ab integrum canonice Sancti Petri dimitto. Fevum illum quem pater meus habuit per Guilelmum Fulchonis et Raimundum Poncii prefate canonice Sancti Petri laudo atque dimitto sicut in scriptura donationis resonat quam ipsi eidem canonice fecerunt et quam post longum tempus Bernardus de Merola et uxor sua manu propria firmaverunt. Et in isto prefato honore LX morabatinos Petro Berengarii dimitto, ita ut tantum teneat istum honorem donec reddantur ei prefati morabatini quos ipse michi acomodavit et eo amplius. Si vero episcopus atque canonici voluerint quod prefatus Petrus teneat hunc honorem in vita sua cum convenienti censu, istud pignus Sancto Petri sit persolutum atque deliberatum. Sin autem habeat predictus Petrus hoc totum honorem in suo pignore sicut superius scriptum est. Egectis ab hoc pignore manso de Colello qui solide et libere post meum obitum erit Sancti Petri et manso de Verdeger qui similiter erit Sancte Marie Stagni. Alodium autem de Cherosa et mansum de Villa quod habeo in parrochia de Modelano et de Chasteltersol, Raimundo nepoti meo dimitto, et teneat hoc alodium Petrus Berengarius donec ipse Raimundus habeat etatem possidendi honorem per se. Post eius obitum canonice Sancti Petri concedo. Domos vero de Vico in quibus habito Petro Berengarii relinco, et post obitum eius nepoti meo Raimundo si fuerit clericus, et domos in quibus Bertrandus habitat nepoti meo dimitto, post cuius obitum revertantur ad ipsum qui superiores domos habuerit, et si Petrus Berengarii et Raimundus nepos meus obierint omnes, prefate domus revertantur ad Guilelmum de Luciano et ad capudscole fratrem eius si vivi fuerint. Domos autem illas quas Guilelmus Raimundi tenet ad portam meam per vocem uxoris sue, post obitum ipsius uxoris ad Petrun nutritum meum et matrem suam relinco, et teneant eas per ipsum qui meas habuerit domos, et sunt alodium archidiachoni et emit eas avunculus meus, et exit inde censum pae caponum. Et dimitto I bovem ad opus Sancti Petri et alium ad Sanctam Mariam de Seva, et partem quam habeo cum Guilelmo Sendredi et Richer in duabus

asinabus Iohanni clienti meo dimitto. Asinam vetulam et duos pullinos et porchos et oves quas habeo Ricardi et filio suo Petro dimitto cum nutrimento mee domus et barrilium I de maioribus. Et primixerio consanguineo meo unam de duabus equabus quas habeo cum Raimundo Bonefilii dimitto. Cubos et tonnas et bascula maiore vel minora que habeo in Sevedano sive in Vico Petro Berengarii in prefato pignore dimitto, et tabulam meam ad portas Beate Marie Vici dimitto. Et quicumque meas domos det eidem ecclesie annuatim quartum I olei et provendarium meum Trobad Petro Berengarii dimitto ut faciat eum nutrire atque doceri et omnem aliam familiam meam que secum remanere voluerit. Et omnem honorem meum et homines dimitto in baiuliam Sancti Petri et domini mei episcopi et aliorum manumissorum qui sunt supra scripti. Et tibi primicherio domino et consanguineo meo, honorem et domum et familiam comendo ut curiosius inde tractes dum nos inhis itineribus fuerimus. Et si ego et Petrus Berengarii antequam revertamur obierimus, de expletis nostri honoris ad novum venientibus facias nutrire et doceri Trobad et persolvas debitos nostros sive de pignore quod habemus per Guilelmum Ramundi in manso de Tonna et cetera que super fuerint divide per familiam nostram sicut melius viderint. Et ego Petrus Berengarii dimitto Berengario Tedmari omne illud avere quod sibi acomodo si obiero in hoc itinere. Si vero ipse obierit in hac peregrinatione Guilelmo Lucianensi dimitto, et si ipse obierit aut repatriare noluerit canonice Sancti Petri concedo et meum mansum quem Raimundus Bonefilii tenet eidem canonice relinco. Preter hoc omnia expleta mei honoris et omne aliud meum avere quod habeo Berengario Tedmari dimitto. Si quis autem contra hanc testationem legaliter factam ab irrumpendum venerit non sit ei licitum facere, sed quod in antea continetur in triplum cocatur restituere et insuper hec scriptura testationis firma valeat persistere omni tempore.

Que est facta X kalendas ianuarii, anno I Lodovico regnante¹ [iunioris]

Sig+num Bernardi Guilelmi de Luciano. Sig+num Mironis frater eius. Sig+num Olivarii de Taradello. Raimundus Dei gratia Ausonensis episcopus. Sig+num Berengarii Xedmari. Berengarius levita +. Hoc primicherius firmavit nomine Petrus +. Petrus levita sss. Petrus adest testis confirmans scripta fidelis sss, qui omnes testificamur et publicamus quoram episcopo et ceteris sacerdotibus ipsum Berengarium hanc scripturam ad diem obitus sui laudasse, et ideo nos subscripsisse et publicasse infra spacium VI mencium sicut lex iudicialis continet ex tentamentis primi ordinis cuius ista scriptura est. Subscripsit namque manu propria ipse auctor et etiam testes subscripserunt, videlicet Petrus primicherius et Petrus Berengarii ipso auctore vivente. Ceteri namque post mortem eius testificantes et publicantes et subscribentes XII kalendas mai, anno V regni regis Lodovici iunioris. Obiit ipse auctor III kalendas aprilis.

Guilelmus sacerdos qui hoc scripsit die et anno sss quo supra.

¹ Oblit del notari.

1142, abril, 4

Dotació de canonge. *Rutilan de Riudeperes, clergue i canonge de Vic, dona a Sant Pere de Vic tot allò que li ve per donació dels pares a Fontcoberta, format per quatre masos amb el pacte de tenir-los durant la seva vida en usdefruit.*

[A]. Original perdut.

B.* Còpia de principis del segle XIII, ACV, cal.37, L.D., f.44v, (*Hec est carta canonica Rutilandi de Rivupirorum*).

In Christi nomine. Ego Rutilandus clericus et canonicus Sancti Petri dono domino Deo et Sancto Petro et eius canonice alodium meum franchum et liberum qui michi advenit per paternam maternamque vocem. Et est ipsum alodium in parrochia Sancti Petri sedis Vici et in loco vocitato Fontcooperta et sunt IIII mansos, videlicet mansum de Bernardo de Amenoler et de Raimundo Guilelmi Rodad et de Bernardo de Fontcooperta et de Lobeto frater eius, cum omnibus eorum pertinentiis et affrontationibus. Tali pacto ut ego teneam eos per predictae canonice in vita mea et donem annuatim par caponum pro tenedone prefate canonice. Post obitum vero meum habeat sepe dicte canonice prenominate mansos solide et libere.

Actum est hoc II nonas aprilis, anno V regni regis Lodovici iunioris .

Sig+num Rutilandi qui prescriptam donationem per punctatim firmo firmarique precipio. Sig+num Petri Berengarii. Sig+num Alamandi fratres.

Guilelmus sacerdos qui hoc scripsit die et annp sss quo supra.

1142, maig, 22

Establiment. *Ramon Gaufred, bisbe d'Osona, Guerau ardiaca i prepòsit, Berenguer sagristà i Pere primicier amb el consentiment dels canonges donen a Rutilan de Riudeperes, canonge, el mas entre Duesaigües.*

A.* ACV, cal. 6, núm. 1654.

B. Còpia de principis del segle XIII, ACV, cal. 37, L.D., f. 102r, (*Hec est carta donationis qua Raimundus episcopus et totus conventus Sancti Petri fecerunt Rutilando de Rivopirorum*).

In Dei nomine. Ego Raimundus, Dei gratia Ausonensis episcopus, et Gerallus archidiaconus atque prepositus, ac Berengarius sacricustos, necnon Petrus parafoniste, cum assensu et voluntate totius conventus nostre ecclesie, donamus tibi Rutilando, clericus nostre canonice, mansum unum Sancti Petri illum videlicet quod fuit Bernardi de Rivopetre et vocant inter Ambeaque. Insuper autem donamus ipsum campum quod habemus subtus viam, tali conditione donamus tibi Rutilando predictum mansum et campum ut habeas et teneas in vita tua et annuatim reddas predictae canonice pro censu in festivitate Sancte Marie augusti unum porchum canonicalem vel médium morabetinum et III quarteras frumenti. Post obitum vero tuum revertatur omne prescriptum donum, solide et libere, seppedicte canonice.

Actum est hoc XI kalendas iunii, anno V regis Lodovici iunioris.

Bernardus, levita sss.* + Raimundus, Dei gratia Ausonensis episcopus. * Hoc eaque laudat Guillelmus carmine firmat.* Geraldus scriptis favet archidiaconus istis sss.* Berengarius sacriscrinius +.* Hoc primicherius firmavit nomine Petrus +.* Guillelmus prior sss.* Petrus Berengarii, levita. * Petrus diaconus atque canonicus sss.* Bernardus, canonicus sss.*

Guillelmus, sacerdos, qui hoc scripsit die et anno sss. quo supra.

251

1142, juny, 27

Dotació de canonge. *Gincana i el seu fill Berenguer Tedmar donen a Sant Pere de Vic a Ramon, fill de Guillem Tedmar i Gincana, per ser educat com a clergue juntament amb tota l'heretat que va rebre en testament situada a Terrassola, Vilanova, Seva i Aguilar, amb el pacte que dit Ramon tingui aquesta heretat de part de bisbe i els canoges durant la seva vida i un cop mort passi a la catedral.*

[A]. Original perdut.

B.* Còpia de principis del segle XIII, ACV, cal. 37, L.D., f. 104v, (*Hec est carta hereditatis Raimundi de Castroterciolo, episcopus Ausonensis et archiepiscopus Terragonensis*).

Hac scriptura teste. Ego Gincana et filii mei et Berengarius Xedmari tradimus atque donamus domino Deo et ecclesie Sancti Petri Raimundum, filium qui fuit Guillelmi Xedmari, ad clericatus officium cum omni hereditate sua, sicut idem ipse in suo testamento mandavit. Tali condicione ut predictus Raimundus teneat hanc hereditatem per manum episcopi et canonicorum istius sedis in vita sua, et donet annuatim de omni isto honore ad canonicam istius sedis par caponum pro censu. Hec autem hereditas est in Terraciola et in Villanova et in Seva et in Agilar. Et post obitum Raimundi ab ac ora, solide et libere, deveniant hec omnia in ius et dominicaturam canonicis huius sedis, sicut Guillelmus Xedmari habebat et tenebat, vel melius habere debebat per franchum alodium et liberum.

Acta scriptura V kalendas iulii, anno V regni regis Lodovici [iunioris]¹

Sig+num Genciana. Sig+num Berengarii. Sig+num Xedmari. Sig+num Raimundi fratrem qui hanc donacionem facimus et firmavimus firmarique rogavimus. Petrus Berengarii levita. Petrus ad est testis confirmamus scripta fidelis sss.

Guillelmus sacerdos qui hoc scripsit die et anno sss quo supra.

¹ Cal afagir *iunioris* per oblit del copista

1142, octubre, 19

Dotació de canonge. *Ramon Bonfill de Montrodon i Maiassenda amb els seus fills donen a la canònica de Vic un alou a la parròquia de Sant Julià de Vilamirosa com a dotació del seu fill Ramon per a què sigui canonge.*

[A]. Original perdut.

B.* Còpia de principis del segle XIII, ACV, cal. 37, L.D., ff. 83v-84r, (*Hec est carta canonicature Raimundi de Monterotundo*).

Sub sacro Trinitatis nomine. Ego Raimundus Bonifilii de Monterotundo et ego Maiasendis coniux ipsius una cum filiis nostris Bernardo et Guilelmo atque Berengario, libenti animo et spontanea voluntate, donamus domino Deo et ecclesie Sancti Petri ausonensi sedis et eius canonice alodium nostrum franchum in parrochia Sancti Iuliani de Villamirosa. Sunt autem hec omnia mansi et sacrarii molendini campi et trilie culti et eremi. Et Affrontant: ab oriente in Miraioles; de meridie in ipso podio de Casteler, de occiduo in Podiorotundo et in alodio Sancte Marie Rivipollenti, a parte vero circi in medio fluminis Tederi. Quicquid infra hos terminos habemus et habere debemus per paternam et maternam vocem sive per quascumque alias, sicut Raimundus Trasveri de Clerano olim habuit et tenuit, ita pretaxata omnia tota cum integro sine ulla retinencia sicut melius dici vel fieri potest in potestate prelibate ecclesie et canonice et clericis suis presentibus et futuris in presenti tradimus et deliberamus simul cum filio nostro Raimundo ipsius sedis canonico. Et nos Raimundus videlicet episcopus et omnes canonici prefate sedis assentimus nobis hoc omne supradictum tibi iam nominate Raimunde Bonifilii et predictae coniugi tue Maiasendi ac filio vestro Raimundo prelibato tantum in vita vestra sub hoc pacto ut omnibus annis reddatis iam dicte canonice et nobis nostrique successoribus par caponum pro censu. Post obitum namque vestrum sine ulla inquietudine et diminucione, cum omni melioratione ibi existente solide et libere reverta turin potestatem et dominium sepedicte canonice. Si quis autem qui hoc dirumpere voluerit in duplo componat et in antea hec scriptura vel donatio firma persistat omni tempore.

Actum est hoc XIII kalendas november, anno V regni regis Lodoici iunioris .

Sig+num Raimundi Bonifilii. Sig+num Maiasendis, nos qui istam donationem fieri scripsit et firmavit firmarique rogavit. Sig+num Bernardi. Sig+num Guilelmi. Sig+num Berengarii, qui hoc similiter facimus firmarique rogavimus. Sig+num Raimundi de Monterotundo clerici et canonici qui hoc laudo et firmo. Sig+num Petri Berengari de Sancta Eugenia. Sig+num Berengarii Olivarii. Sig+num Guilelmi de Tavernolis.

Bonifilius sacerdos qui hoc scripsit die et anno quo sss supra.

1143, juny, 17

Dotació de canonge. *Berenguer de Benages, clergue, dona a la seu de Vic el mas Benages, situat a la parròquia de Vic, un mas amb un camp i la meitat d'un molí que té a Terrades amb la condició de disposar-ne en vida.*

[A]. Original perdut.

B.* Còpia en paper del segle XIV: ACV, cal. 6, núm. 2717b.

In Dei nomine. Ego Berengarius, clericus, cognomine de Benages, dono Deo et Sancto Petro sedis Vici eique canonice omne meum alodium quod habeo in comitatu Ausone, in parrochia Sancti Petri sedis Vici, in locum quem vocant Benages nominatum mansum quem tenet Petrus et Guillelmus de Podio Viridi per me cum omnibus suis pertinentiis et campum quem tenet Petrus de Colle per me, et medietatem molendini quem habeo cum Berengario de Villanova apud Terrades, cum domibus et clausis qui ibi sunt. Tali pacto quod post obitum meum habeat Berengarius de Villanova ipsam medietatem molendini et dominium atque clausorum ad servivium Sancti Petri et ipsius canonice in parrochia Villeleonum apud Ederas mansum quem tenet Pasqual per me et omne directum quod habeo in honore quem tenebat Alamanus apud Villatortam per paternam vocem sive per quascumque voces eho habeam. Omne autem hoc meum alodium suprascriptum dono Deo et Sancto Petro eiusque canonice propter remedium anime mee, patrisque mei et matris, omniumque parentorum meorum. Et ego Berengarius supranominatus trado et concedo in presenti omne hoc alodium in potestate Raymundo, Dei gratia Ausonense episcopi, et Geraldii archilevite necnon Berengarii sacriste, et Petrus primicherii ceterorumque omnium canonicorum sub tali convenimus ut ego habeamus et teneamus illum quandiu vixero et pro censu annuatim persolvamus pretaxate canonice duo paria caponum. Post obitum vero meum revertatur ad ipsam canonicam, solide et libere, sine ulla inquietudine medietas autem suprascripti molendini domumque sive clausorum remaneat supra ante canonice, solide et libere, post obitum Berengarii de Villanova.

Actum est hoc XV kalendas iulii, VI regni Leudovici iuniores.

Sig+num Raymundi de Benages. Sig+num Petri, fratris eius. Sig+num Bernardi de Sanctaeugenia. Sig+num Petri Berengarii. Sig+num Berengarii subdiachoni firmo.

Bernardus sss que ipsi scripta rogavit die et anno quo supra.

1144, maig, 11

Dotació de canonge. *Pere Berenguer de Santaeugènia la seva esposa Guisla donen a Sant Pere de Vic el seu fill Guillem per ser clergue lliurant com a dotació la meitat d'una peça de terra que tenen a Montells. El bisbe Ramon Gaufred i la canònica el reben com a canonge i estableixen que els pares i Guillem puguin disposar de dit alou, comproment-se a no alienar-lo.*

[A]. Original perdut.

B.* Còpia de principis del segle XIII, ACV, cal. 37, L.D., ff. 92r-92v, (*Hec est carta hereditatis Guillelmi de Sancta Eugenia*).

Sub Trinitatis nomine sacro. Nos Petrus Berengarii de Sancta Eugenia et ipsius coniux Guisla voremus et offerimus domino Deo et Sancto Petro Ausonensis sedis filium nostrum Guilelmum ut Deo annuente in eadem ecclesia divinis officiis mancipatus omnipotenti Domino valeat militare atque cum ad illam pervenerit etatem secundum instituta canonum ad sacros ordines Deo favente accedere non recuse Qua propter ego Raimundus eiusdem sedis episcopus et universalis canonicorum conventus recipimus eundem Guilelmum iuxta premissum votum ad clericatus officium et deinceps fratrem et canonicum huius ecclesie illum esse volumus et facimus. Insuper etiam nos prefati Petrus Berengarii et eius coniux prenominata, bono animo et spontanea voluntate pro tanto beneficio accepto et pro remedio animarum nostrarum parentunque nostrorum donamus domino Deo et premissis ecclesie eiusque canonice medietatem unius pecie terre complantate quod habemus et ha bere debemus in comitatu Ausonensi, in parrochia Sancte Eugenie, in loco vocitato Muntedels, cultum vel incultum, cum arboribus alicuius generis. Qui terminatur ab ortu solis in alodium Sancti Petri Rodes et de nobis donatoribus; a meridie in rivo vocitato Riatel; ab occasu in rivo Gurri; a parte circi in alodium prefati Sancti Petri Vici in illum locum videlicet quod Raimundus Renardi dedit eiusdem sedis. Quicquid infra hos terminos habemus et habere demenus per paternam vel maternam vovem sive per quamoumque aliquam aliam totum votive et potencialiter tradimus et deliberamus domino Deo et pretaxate ecclesie eiusque canonice ad habendum et possidendum iure perpetuo ad omnem voluntatem ipsorum canonicorum peragendam. Nos autem ego Raimundus episcopus cum universo cetu canonicorum prefate sedis concedimus vobis Petro Berengarii et eius coniugi Guile et tibi Guilelme illorum filio hoc totum predictum in vita vestra ut habeatis illud per beneficium ecclesie nostre, reddendo annuatim pretaxate canonice porcum canonicalem in mense september. Post obitum vero nos vestrum solide et libere sine ulla inquietudine revertatur in ius et dominium iam dicte canonice et clericorum eius ad omnem illorum voluntatem peragendam in perpetuum. Hoc etiam adicimus quod nulli vestrum sit licitum predictum alodium totum aut partem vendere, donare, inpignorare, aut qualibet modo a nobis alienare. Si vero, quod absit, aliqua quelibet personan hoc dirumpere voluerit agere nullo modo valeat, set pro sola presumptione duplam compositionem eidem ecclesie cogatur persolvere hac scriptura et quo in ea continetur firmum robur in perpetuum obtinente.

Que est facta V idus maii, anno Domini MCXLIII.

Sig+num Petri Berengarii. Sig+num Guile coniugis eius, qui hoc donum facimus et firmamus firmarique rogamus. Sig+num Petri Sancte Eugenie. Sig+num Berengarii Sancte Eugenie. Sig+num Bernardi Sancte Eugenie. Sig+num Geralli Sancte Eugenie.

Sig+num Raimundi de Benages.

Hoc letabundus scripsit sacerdos vocabulo Bernardus anno prefixo sss dieque.

255

1144, agost, 5

Dotació de canonge. *Carbó, canonge, dona a la canònica de Vic el seu alou que té a Espadamala el qual retindrà en vida, amb la condició que si passés necessitat li donarien aliment i vestit.*

[A]. Original perdut.

B.* Còpia de principis del segle XIII, ACV, cal. 37, L.D., ff. 73r-73v, (*Carta alodii quod est in Espadamala et in parrochia Vici*).

In Dei nomine. Ego Carbo, clericus et canonicus Sancti Petri sedis Vici, dono Deo et Sancto Petro Ausonesis sedis ecclesie eiusdem canonice meum alodium quod habeo in parrochia Sancti Petri de Vico et ipsum quod habeo in Espadamala, tali vero conveniencia ut ego teneam et habeam illud in vita mea post obitum vero meum revertatur, solide et libere, cum censis et directis omnibus que eidem pertinent vel pertinere videntur, sine alicui impedimenti in potestate supradicte canonice et eiusdem canonice clericorum. Ut ipsi ad Deum pro anima mea omniumque parentorum meorum et preces fundavit et debita vota annuatim persolvant. Hoc autem nos omnes clerici eiusdem prelibate ecclesie atque canonici adicimus ut quod Deus avertat si ipse Carbo, tali ac tanta necessitate sanus obprimeretur quod de suo sibi ad vitam cibus et vestibus sufficere non posset nos sibi victum et vestitum ut necessitas exhiberet de canonica administraremus.

Actum est hoc nonas augusti, anno VIII regni regis Ludovici iunioris.

Carbonus clericus qui hoc laudo et firmo. Bernardus levita. Guilelmus scriptis favet archidiaconus istis. Petrus Berengarius levita. Berengarius levita. Hoc primicherius firmavit nomine Petrus.

Firmo Bernardus qui scripsit scripta rogatus die et anno quo supra.

256

1144, octubre, 20

Dotació de canonge. *Guillem Bernat i la seva esposa Flandina juntament amb els seus fills Bernat i Guillem ofereixen a Sant Pere de Vic al seu fill Bertran com a clergue i lleguen tot el que tenen dins el terme de Vic a la Mora i a Sant Sixt de Miralplà. El bisbe Ramon Gaufred i tota la seva canònica el reben com a canonge i li lliuren en usdefruit aquests béns durant la seva vida.*

[A]. Original perdut.

B.* Còpia de principis del segle XIII, ACV, cal. 37, L.D., ff. 74r-74v, (*Carta ipsius honoris de Mora et de Miralplano*).

Sub Trinitatis nomine sacro. Nos Guilelmus Bernardi et uxor eius Flandina una cum filiis nostris Bernardo atque Guilelmo vovemus et offerimus domino Deo et Sancto

Petro Ausonensis sedis filium nostrum Bertrandum ad clericatus officium ut Deo annuente in eadem ecclesiam divinis officiis mancipatus omnipotenti Domino valeat militare atque cum ad illam pervenerit etatem secundum instituta canonum ad sacros ordines Deo favente accedere non recuset. Qua propter ego Raimundus eiusdem sedis episcopus et universalis eiusdem sedis canonicorum conventus recipimus eundem Bertrandum iuxta premissum parentum votum ad clericatus ministerium et deinceps fratrem atque canonicum nostre ecclesie illum esse volumus et facimus. Insuper etiam nos prefati Guilelmus Bernardi videlicet et eius conniux prenominata, bono animo ac spontanea voluntate pro remedio animarum nostrarum parentorumque nostrorum et pro tanto beneficio accepto donamus Deo et premise ecclesie Sancti Petri eiusque canonicis omnem nostrum alodium quod habemus et habere debemus in plano Ausone, scilicet in parrochia prefate sedis, in loco vocitato Mora et ad Sanctum Sixtum, in loco dicto Miralplano. Quantum in pretaxatis locis habemus aut aliqui etiam habent per nos totum votive et potencialiter cum suis terminis pertinenciis et affrontacionibus tradimus et liberamus in potestatem sepedicte ecclesie eiusque canonicis suorumque clericorum sine ulla retinencia ad habendum et possidendum iure perpetuo et omnem voluntatem illorum peragendam. Nos autem videlicet ego Raimundus episcopus et universus conventus canonicorum premissis sedis concedimus vobis Guilelmo Bernardi prelibato et eius filio Bertrandi iam dicto hoc totum predictum alodium tantum in iura vestra ut habeatis illud per beneficium ecclesie nostre, reddendo inde annuatim nostre canonicis porchum canonicalem in mense september. Post obitum vero amborum vestrum, solide et libere sine ulla inquietudine revertatur in ius et dominium iam dicte canonicis et procuratorum eius ad omnem voluntatem illorum peragendam in perpetuum. Interim tamen nulli vestrum sit licitum predictum alodium totum vel partem vendere et modo alienare. Si quis autem contra hanc donationis scripturam aut irrumpendum surrexerit nullo modo facere valeat sed per sola temeritatis presumpcione duplam compositionem eidem ecclesie cogatur emendare hac scriptura firmum ac perpetuum robur obtinente.

Que est facta XIII kalendas november, anno ab incarnatione Domini MCXLVIII, regnante Ledovico rege iuniore anno eius VIII in regno.

Sig+num Guilelmi Bernardi. Sig+num Flandine uxoris eius. Sig+num Bernardi filii eorum. Sig+num Bertrandi clerici prenominati illorum filii. Sig+num Guilelmi filii eorum, nos qui hoc facimus, firmamus firmarique rogamus. Petrus Berengarii levita. Quod signis signo Guilelmus carmine firmo sss. Sig+num Rutilandi clerici et canonici.

Petrus diachonus qui hoc scripsit die et anno sss quo supra

257

1145, juliol, 20

Testament. *Berenguer de Tenes, canonge, atorga el seu testament i elegeix marmessors Guerau, ardiaca, Berenguer Ermengol, Pere Bernat d'Olost i Bernat monjo. Dona a la canònica de Vic l'alou que va llegar a Folgueroles i demana el tingui el seu nebot Bernat. Fa donacions a diverses institucions i les seves cases de Vic que té per l'ardiaca les dona al seu nebot Bernat.*

[A]. Original perduto.

B.* Còpia de principis del segle XIII, ACV, cal. 37, L.D., ff.22r-23r. (*Testamentum Berengarii clerici et canonici*).

Quia origo humane conditionis ab ortu semper tendit ad terminum defectionis ideo ego Berengarius clericus et canonicus Sancti Petri, timens eventum ipsius terminationis volo disponere atque distribuere Deo et sanctis eius atque amicis meis de facultatibus meis ut quancumque venerit super me dies ultime sortos, ita fiat ex omnibus rebus meis sicut in hac pagina inferius ordinaverò. Ad quod opus eligo manumissores sive rerum mearum distributores Gerallum archidiaconum atque Berengarium Ermengaudi clericum ac Petrum Bernardi de Oloste necnon Bernardum Monachi ut ipsi distribuant omnes res meas mobiles et immobiles sicuti inferius illis iniunxero. In primis dimitto domino Deo et canonicis Sancti Petri sedis Vici meum mansum cum omnibus suis pertinentiis et expletis que ibi sunt atque cum cubo meliore et est iam dictum mansum in parrochia Sancte Marie Folgerolensis. Insuper autem dimitto prephate canonice cubum unum meliorem quem habeo ad Santum Ypolitum et tonam meliorem. Dimitto Bernardo nepoti meo peciam terre quam emi de Bachone et ipsas quam emi de Iohanne Alamandi. Sunt autem iamdicte pecie terre ad Folgeroles et alia ad Rimentol. Tali ratione dimitto ei ut teneat predictus Bernardus omnibus diebus vite sue post eius obitum remaneant prephate canonice solide et libere. Rursum dimitto eidem canonicis ipsum pignus quem teneo per Guilelmum Guilelmi per unam morabatinum et medium. Dimitto ad Sanctum Petrum de confessione proprialiter ad regias centum solidos inter denarios et ferrum. Iterum dimitto ad opera Sancti Petri X sextarios annone et ipsam domum quam teneo per Petrum Bernardi vitulo in pignore per V morabatinos et tonnam I quam habeo ad Sanctum Ypolitum et archam unam que est in ecclesia Sancti Petri. Ad opera Sancte Marie Rotunde X sextarios annone dimitto. Ad ecclesiam Sancti Petri cenobii Castrisserrenste ipsum pignus quem teneo per XXX morabatinos de iamdicta ecclesia et V sextarios annone dimitto pro anima mea. Ecclesie Sancte Marie Caprarie II sextarios annone dimitto ad Sancte Iulianum similiter. Ad Sanctum Laurentium I sextarium et iam dictam annonam habet Petrus Ysarni. Dimitto ad Sanctum Tomam Rivispetarum I sextarium annone. Ad ecclesiam Sancte Marie Mauleoli I sextarium. Ad ecclesiam Sancte Marie Rivipollentis alium. Ecclesiam Sancte Marie Stagno II sextarios annone dimitto. Dimitto inter Ospitalem et Miliciam et Sepulcrum Iherusalem I sextarium annone. Ad ecclesiam Sancti Ypoliti ipsam domum quam Guilelmus Guilelmi dimisit michi cum porge et cubo et barrilio qui intus sunt et ipsum pignus quom de Ermengaudò Guilelmi teneo eidem ecclesie dimitto pro anima mea. Episcopo seniori meo tonam meam plenam vini dimitto pro anima mea ut intercedat Deum pro anima mea. Dimitto ad presbiteros pro missas x sextarios annone. Pro mea sepultura et convivium V sextarios annone et meus sagimen et barrilium qum cum vino et II morabatinos quod debet michi Patau per pignoram dimitto. Poncio nutrito meo I sextarium annone dimitto. Raimudo et Bernardo nutritis meis sextarios V dimitto. Raimundo de Monterotundo sextarium I dimitto. Duo morabatinos quod debet michi Pertua Rustivol archidiacono dimitto. Berengario Ermengaudi II morabatinos et dimidium minus solidos II quod debet michi Poncius de Tennas dimitto. Bertrando de Castelario almocelliam I qua habeo I solidos ei dimitto. Meas domos quas habeo in villa Vici Bernardo nepoti dimitto ut habeat per archidiaconum ad suum servicium, et Raimundus et Bernardus nutriti mei habeant ipsas domos per Bernardum prefatum que exeunt in calle ante ianuam Petri Bernardi. Insuper autem dimitto prescripto Bernardo unum lectum meliorem. Cum culcitra et illa capa I et capsal I et lanciolum unum cum capitls et V morabatinos quos debet michi Guilelmus de Capraria. Dimitto Bernardo Monachi meas pelles et culcitra I pro anima mea. Petrusde Vivario flascada I dimitto. Radulfo alia pro anima mea, Bernardo Guilelmi aliam. Clementi magistro aliam. Raimundo sacerdoti aliam. Dimitto Petro Bernardi seniori

meo meum enselamentum novum et culcitram I et chotus ets ataudo cum omnibus rebus que intus sunt et omnia vascula mea parva et magna que superius non est scripta. Rursum precor meos manumissores ut solvant mea debita et ubicumque potuerint invenire de meo avere distribuunt pro anima mea ubi melius viderint que superius non est scriptum. Dimitto Augusto vernaculo meo ipsum sacrarium quem emi in sacraria Sancti Ypoliti, et reddat canonice sancti unum par gallinarum annuatim. Hec omnia superdictus scripta dimitto in potestate senioris mei Raimundi episcopi ut ille ita faciat ordinare atque distribuere pro anima mea sicut superius est scriptum, ipsa distribuere pro anima mea sicut superius est scriptum. Ipsum pignus quem teneo de Raimundo Poncii per unum morabetinum ei dimitto.

Actum est hoc XIII kalendas augusti, anno VIII regni regis Ledovici iunioris.

Sig+num Berengarii qui hoc testamentum laudo et manu mea punctatum confirmo quia per nimia egritudine nomen meum scribere non possum et amicis sive manumissores meis firmare rogo. Petrus levita sss. Bernardus sacerdos +. Berengarius sacriscrinius+.

Petrus levita qui hoc scripsit cum litteris suprapositis in VIII linea die et anno quo sss supra.

258

1146, gener, 27

Dotació de canonge. *Guillem d'Huíra entrega a Sant Pere de Vic i com a dotació del seu germà Bertran l'alou de Solanells, situat a la parròquia de Sant Pere de Pla i format per tres masos, amb la condició que el seu germà Bertran d'Huíra en pugui tenir l'usdefruit.*

A.* ACV, cal. 6, núm. 2316.

B. Còpia de l'any 1174, ACV, cal. 6, núm. 2314.

C. Còpia de principis del segle XIII, ACV, cal. 37, L.D., f. 71r, (*Hec est carta hereditatis Bertrandi de Auvira*).

In Dei nomine. Ego Guilelmus de Auuiran dono Deo et canonice Sancti Petri de Vico, ob remedium anime mee et patris mei atque matris omniumque parentorum meorum, ob beneficium canonicale Bertrando fratri meo ab eiusdem ecclesie canonicis illatum, omnem meum alodium quod habeo in Solanells, in parrochia Sancti Petri de Plano, videlicet tres mansos cum omnibus suis pertinentiis et alia alodia que homines tenent per me, quantum ibi habeo per quascumque voces vel habere debeo. Tali pacto ut Bertrandus supra dictus frater meus teneat et habeat illum omnem honorem pretaxatum et in omni vita sua usufructuario possideat atque annuatim exsolvat pro censu prelibate canonice unum porcum canonicalem in festivitate Sancti Michaelis, post obitum vero eius revertatur solide et libere, sine ulla contrarietate vel diminutione ad supra dictam canonicam, etiam me superstito. Et sic ego Guilelmus de meo iure in ius Sancti Petri omniumque suorum canonicarum dominium et potestatem trado et delibero, spontanea voluntate sine engan.

Actum est hoc VI kalendas februarii, anno VIII regni regis Leudovici iunioris.

Sig+num Guilelmi de Auuiran, qui hoc facio et firmo firmarique rogo. Signa libens scripto Bertrandus fecit in isto +*. Sig+num Geralli Hugonis. Sig+num Bernardi Gonballi

de Bisaura. Sig+num Gonballi filii eius. Sig+num Bertrandi.

Firmo Bernardus sss, que scripsi scripta rogatus, die et anno quo supra, cum litteris rasis et emendatis in iia linea et in VIIa, et supra scriptis in IIIa et in VIa.

259

1146, maig, 25

Dotació de canonge. *Bernat Bacó i la seva esposa Ricsendis havien entregat a Sant Pere i al seu fill Joan Bacó el seu alou que fou de Guifré Sendred i van afagir l'alou que fou de Guillem Guifré.*

A.* ACV, cal. 6, núm. 21.

B. Còpia de principis del segle XIII, ACV, cal. 37, L.D., ff. 88r-88v, (*Hec est carta donationis et hereditatis Iohannis Bachonis*).

Sit notum cunctis presentibus atque futuris, quoniam Bernardus Bachonis et ego Ricsendis uxor illius olim donavimus domino Deo et Sancto Petro ac Iohanni filio nostro alodium nostrum quod fuit Guifredi Sendredi. Quantum nos habebamus vel tenebamus ibi quod olim diu fuerat censuale Sancti Petri vel quantum in ipso alodio aliquo modo acquirere possemus in omni vita nostra. Et insuper adiunximus huic alodio alodium nostrum quod fuit Guilelmi Guifredi suorumque heredum quod nos tunc ex illis adquisieramus vel in omni vita nostra acquirere videremur. Et tunc nos convenimus inde facere cartam donationis quod facere nequivimus morte rapiente maritum meum Bernardum Bachonis unde ego Ricsendia recognosco hanc donationem et sicut ego et maritus meus premissis facerem si ipse viveret facio hanc cartam donacionis sicut inferius videbitur. Igitur, in Dei nomine, ego Ricsendis supra dicta uxor Bernardi Bacconis dono domino Deo et Sancto Petro sedis Vici ac filio nostro Iohan omnia hec alodia supra scripta que sunt in parrochia Sancti Petri de Vico et Sancti Andree de Gurbo ac Sancti Ypoliti et Sancti Felicis de Cerviano, quantum ibi habeo vel habere debeo aut amplius acquirere potero. Sub tali conditione quod ego et filium meum Iohannes teneamus hec omnia supra scripta alodia in omni vita nostra et faciamus censum canonice Sancti Petri de predicto alodio Guifredi Sendredi cum nostris heredibus, sicut in suo testamento resonat videlicet eminam I frumenti et duos porcos canonicales atque duos sextarios vini sani. Et de ipso alio nostro alodio quod, fuit Guilelmi Guifredi annuatim persolvamus nos predicte canonice quarteram unam frumenti et porcum unum canonice. Post obitum vero nostri amborum, solide et libere sine contrarietate alicui persone revertatur in dominio Sancti Petri et eius canonicis. Si quis hoc dirumpere temptaverit agere non valeat set in duplo componat et firmum permaneat omni tempore .

Actum est hoc VIII kalendas iunii, anno VIII regni regis Lodovici iunioris.

Sig+num Ricsendis qui hoc donum facio et firmo firmarique rogo. Sig+num Bernardi filii eius. Sig+num Raimundi de Puteo. Sig+num Ermessendis. Sig+num Petri de Puteo. Sig+num Bartulini. Sig+num Valencie. Iohannes Bachonis sss levita qui hoc donum supra scriptum dono atque concedo Sancte Petro et eius canonicis.

Vitalis subdiachonus qui hoc scripsit die et anno sss quo supra.

1147, juny, 12

Donació. *Ermengol Ramon, sacerdot i canonge de Sant Pere de Vic entrega a la canònica un alou situat a la parròquia de Santa Maria d'Olost, al lloc de Tresvics, amb la reserva de l'usdefruit.*

A.* ACV, cal. 6, núm.. 2319.

In sempiterni regis nomine. Ego Ermengaudus Raimundi, sacerdos et canonicus Sancti Petri dono et trado domino Deo et canonicis Sancti Petri sedis Vici omnem meum alodium ab integro ab integro quod habeo et habere debeo per qualescumque voces illum videlicet quod iam diu est in bailia Sancti Petri prefatum autem alodium est in Ausone comitatu in parrochia Sancte Marie Olostensis, in loco que nominat Tresvicos, et ut melius dici vel nominari potest. Sic dono et trado in potestate canonice et Petri pontificis canonicorumque eiusdem ecclesie cum omnibus eidem alodio pertinentibus, tam mobilibus quam immobilibus, propter remedium anime mee parentorumque meorum sive pro beneficio quod recipio de prefata ecclesia. Si autem quod Deus accideret me a non posse venire habeam victum et vestitum in sepe dicta canonica. Alodium vero superscriptum teneam per predictam canonicam omnibus diebus vite mee et reddam annuatim pro censu unum par caponum. Si quis hoc donum dirumpere temptaverit agere non valeat set in duplo componat et insuper hec scriptura firma permaneat in perpetuum.

Actum est hoc II idus iunii, anno X regni regis Ledovici iunioris.¹

Et ego Ermengaudus qui hoc firmo et laudo sss*. Poncius sacerdos*. Guillelmus de Conamina levita*

Petrus sacerdos qui hoc scripsit cum linea VII damnata die et anno quo sss supra.

1147, agost, 14

Convinença. *Ramon Folc, vescomte de Cardona, acorda amb Pere de Redorta, bisbe d'Osona, fixar el preu de la moneda de Vic i la de Cardona durant un temps determinat, regular la circulació als mercats de Vic, Manresa, Cardona i Calaf.*

A.* Archivo Ducal Cardona, lligall 158, núm. 88. Carta partida per dues paraules.

B. Còpia de l'any 1699 de J. B. Llop. Archivo Ducal Cardona, lligall 129, núm. 88.

C. Còpia segle XIX de Vidal, Archivo Ducal Cardona, lligall 157, núm. 88.

a. RODRÍGUEZ BERNAL, Francesc, *Col·lecció diplomática de l'Archivo Ducal de Cardona*, doc. 379.

Hec est noticia verborum et convenientiarum que sunt inter Petrum Ausonensem episcopum et Raimundum Fulchonis de Cardona. Conveniunt siquidem unusquisque ad alium per fidelitatem christianitatis et per dominium et hominum quod est inter eos quod ab hac die veneri festivitate Sancti videlicet Sancte Marie mediante augusto usque ad X

¹ Segueix línea ratllada: *suum dictum canonicorum in domini eum non laboraveru habeant de propinquis meis per illos qualis que ego elegerit in meum testamentum.*

annos sint pares et equals heredes de ipsa Ausonensi moneta et Cardonensi in omni perfectu tam in lucris quam in concambiis seu iusticiis in omnibus hominibus per ipsam monetam acquisitis exceptis fevis militum Ausonensium et Cardonensium. Et convenit episcopus Raimundo Fulchonis quod faciat ipsam monetam stare in ipso valore quo posita est IIII videlicet denarius argenti quandiu operetur in Vico; et faciat tenere ipsos cambios ad suos monetarios et in ipsa villa Minorise similiter. Et Raimundus Fulchonis hoc idem convenit episcopo de ipsa villa Cardone et Calaph. Et similiter possit operari in Cardone que ad modum in Vico, et fevatarii ausonenses habeant suos fevos ut in Vico ita in Cardona per ipsam monetam. Et hoc totum fiat ex utriusque parte sine engan. Et ut firmus quod suprascriptum est teneant inter eos et per eos donat episcopus Raimundo Fulchonis fiducias decem milium solidorum ita quod si episcopus hoc innegerit acceperet Raimundus Fulchonis ab uno quodque pluvio mille solidos qui istos pluvios faciunt; et sunt X videlicet: Bernardum Guillelmi de Luciano et Bernardus de Mesleu cum patre simile suo, et Rodlandus de Medala, et Petrus Berengarius de Savassona, et Bertrandus de Merola, et Petrus de Sanctaeugenia, et Guillelmus de Balaniano, et Bernardus de Sentilias, et Tedmarus de Castroterciolo, et Bernardus de Minorisa. Et hos eosdem pluvios donant Raimundus Fulchonis episcopo ad convenientiam superius scriptam et fidem servandam atque tenenda ita quod si ipse Raimundus hoc infregerit unusquisque supradictorum ille solidos episcopo darent.

Actum est hoc XVIII kalendas septembris, anno XI regni regis Ludovici iunioris.

Sig+num Bernardi Guillelmi. Petrus, Dei gratia Ausonensis episcopus sss.
Sig+num Raimundi Fulchonis.*

Sig+num Bernardi Guillelmi de Luciano. Sig+num Guillelmi Bernardi de Mesleu. Sig+num Bernardi filii eius. Sig+num Rodlandi de Medala. Sig+num Petri Berengarii de Savassona. Sig+num Bertrandi de Merola. Sig+num Petri de Sanctaeugenia Sig+num Guillelmus de Balaniano. Sig+num Bernardi de Sentilias. Sig+num Tedmari de Castroterciolo. Sig+num Bernardi de Minorisa qui hos pluvios ab utraque parte facimus et laudamus ad precium episcopi et Raimundi Fulchonis videlicet ut si episcopus has pignoras acciperet ad suum precium illi paccarentus. Simile faciant Raimundo Fulchonis si illi essent dande.

Berengarius scribe qui hoc scripsit die et anno quod sss supra.

262

1147, novembre, 8

Dotació de canonge. *Ramon Guillem i la seva esposa Guisla entreguen a la canònica el seu fill Berenguer per ser canonge i li entreguen els mas Malchers, un mas a Terrassola*

[A]. Original perdut.

B.* Còpia de principis del segle XIII, ACV, cal. 37, L.D., f. 88r, (*Hec est carta hereditatis Berengarii de Villanova*).

In nomine Domini. Ego Raimundus Guilelmi et uxor mea Guila donatores sumus domino Deo et canonice Sancti Petri sedis Vici filium nostrum Berengarium ut sit ibi clericus iugiter omnibus diebus vite sue serviens Deo et donamus ibi suam hereditatem nominatim ipsum mansum quem vocant de Malchers cum omnibus pertinenciis et

affrontacionibus que ad eundem mansum qualicumque modo pertinent vel pertinere debent et ipsam vineam que est in Aquapartida quam tenet Petrus Bertrandi, et alium mansum qui est in Terraciola ubi Iofre Oler manet. Tali modo ut nos et filius noster predictus teneamus hoc supra dictum in vita nostra et annuatim donemus paria caponum et hanc eandem pernam que exiit de ipso manso de Iofre Oler. Post obitum vero nostrum solide et libere hec omnia supra scripta in iure et dominio predictae sedis suorumque clericorum potencialiter deveniant. Si vero clerici predictae sedis plus voluerint accipere tascham quam censum postquam devenerit predicta hereditas in potestate Berengarii quod eorum voluntas elegerit libenter persolvat. Si quis vero contra hanc donationis scripturam ad irrumpendum venerit non hoc valeat vindicare quod requisierit set pro sola temeritatis audacia in duplo componat hac deinde hec scriptura perhenniter omni valore teneatur.

Actum est hoc VI idus november, anno regni regis Lodoici [iunioris]¹ XI

Sig+num Raimundi Guilelmi. Sig+num Guisla, nos qui hanc donationem facimus et firmamus firmarique rogamus. Sig+num Guilelmus Raimundi. Sig+num Petri Raimundi. Sig+num Poncii. Sig+num Pere Raimun de Taradel. Sig+num Pere Bernard de Aguilar.

Bonifilius subdiachonus qui hoc scripsit die et anno sss quo supra, cum litteris supra positis in IIII linea.

263

1148, maig, 1

Testament. *Pere de Lluçà, primicier, atorga el seu testament en el que elegeix com marmessors al seu germà Berenguer, ardiaca de Girona, Guerau, ardiaca d'Osona, Berenguer Ermengol, Pere Berenguer, Bertran de Castellar, Bernat de Terrers, Pere de Viver i Bernat prevere de Sant Pere. Entrega a la canònica l'alou de Vilarambert i béns a Santa Maria d'Olost i a Lluçà.*

A.* ACV, cal. 6, núm. 2321.

B. Còpia de principis del segle XIII; ACV, cal. 37, L.D., ff. 51r-52r, (*Hoc est testamentum Petri Ausonensis ecclesie primicherii*).

Quia remedia nostre salvationis quibus parvi penditur temporalis sententia mortis, post lavacrum regenerationis maxime inveniuntur penitencia et elemosinis. Ideo in Dei omnipotentis nomine, ego Petrus, Ausonensis ecclesie primicherius, volo disponere Deo et domui mee de facultatibus meis ut quandocumque venerit super me dies ultime sortis ita fiat ex omnibus rebus meis sicut hic iniungo amicis meis. Comendo igitur hoc faciendum domino meo episcopo et Berengario fratri meo, Gerundensi archidiacono, et Gerallo Ausonensi archilevite ac Berengario Ermengaudi sive Petro Berengarii nepoti meo, nec non et Bertrando de Castellari atque Bernardo de Terrariis Petroque Viverensi et Bernardo presbitero Sancti Petri. In primis dimitto domino Deo et Sancto Petro Ausonensis sedis eiusque canonicè omnem meum alodium quod michi advenit per vocem eiusdem Sancti Petri vel per vocem parentum meorum in parrochia Sancti Petri et Sancti Martini de Salliforas in locis nominatis Villaremberti sive Camporaso. Dimitto etiam eidem canonicè medietatem ipsius alodii quod habeo et teneo in parrochia Sancte Marie

¹ Cal afagir *iunioris* per oblit del copista.

de Olost, videlicet in Coma Olsenna et in Pichinins ad suum franchum alodium. Aliam medietatem prefati alodii Sancte Marie de Luciano similiter dimitto. Concedo insuper ecclesie Sancti Iohannis Rivipollensis ipsum pignus quod per eandem ecclesiam teneo in Ausona per LX morabatinis. Pignus etiam illud quod habeo in Torilione de Raimundo fratre meo per LX solidos denariorum canonice Sancti Petri dimitto, eo quod ipsum alodium noscitur iuris esse Sancti Petri. Illud vero pignus quod teneo in Torilione per Guilelmum Raimundi dapiferum dimitto Raimundo fratri meo in quo habeo C morabatinos in auro, tali pacto ut quando prefatus Guilelmus Raimundi voluerit illud redimere reddat ei L morabatinos in auro et recuperet suum pignus. Concedo iterum ad opera Sancti Petri mulam meam minorem. Ad opera Sancte Marie asinam meam et quartam spelte. Insuper autem dimitto altari Sancti Petri XXII aureos cum VI anulis aureis cum lapidibus qui in eis sunt ad ipsum crucem auream restaurandam et augendam. Ad opus namque chori sive ad ipsas regias III sextarios ordei relinquo. Domino meo episcopo CC solidos quos ipse michi debet concedo. Et Sancte Marie Rivipollentis cenobii sextarios II ordei et II spelte. Sancte Marie Lucianensi V morabatinos quos michi debet abbas Sancti Iohannis. Sancte Marie de Stagno XV solidos denariorum. Sancto vero Cucufati XX solidos. Sancte Marie de Mesleo solidos X. Sancto Thome V. Sancto Petro de Torilione vinum quod ibi habeo relinquo et Bernardo eiusdem ecclesie sacerdoti medietatem unius pulline quam secum habeo simul cum pignoribus que per ipsum habeo, et hoc pro anima mea. Ipsum namque vinum quod habeo in domo mea in ipsa tonna maiore ad opera Sancti Petri et Sancte Marie equaliter relinquo. Pignus etiam quod teneo per Berengarium sacricustodem in Villaremberto pro X morabatinis Bertrando de Solanolongo dimitto. Domos autem meas de Vico in quibus habito cum omnibus suis suffraganeis mansionibus sicut habeo et teneo et omnibus ad easdem domos pertinentibus Bernardo de Savo nepoti meo relinquo simul cum vino quod in eisdem domibus est et cum una nullina et cum omnibus vasculis maioribus sive minoribus et universa superpellectili et pannis, exceptis III coopertoriis que altari Sancti Petri dimitto, et exceptis his qui sepulture mee necessarii fuerint. Et dimitto eidem Bernardo omnem illum honorem quem habeo in Quadris tam per alodium quam per feudum vel pignus, sive per quamcumque aliam vocem et retineat ex predicto honore Guilelmum de Rovira ad laudamentum Petri Berengarii. Concedo denique Petro Berengarii nepoti meo anulum meum aureum meliorem simul cum ipso pignore quod teneo in Brugo Novo de Raimundo Berengarii. Omnem autem expletum quod habeo in Gerundensi Arnallo de rogationibus nepoti meo relinquo. Debitum autem illud quod debeo Raimundo de Girunda videlicet XXXV solidos et medius persolvantur ei de illis XL et VIII solidos unde teneo in pignus cifum argenteum. Aliud quod remanet de iam dicto cippo cum illo quod remanserit de nummis et annona et carne salsa cum morabatino quem debet Raimundus Berengarii et alio quem debet Iohannes Cabeza et alio quem debet Bernardus de Podiosicco et aliis debitis sicuti inveniri poterint distribuant pretaxati manumissores mei in missis et elemosinis et familia domus mee, pro ut melius viderint pro anima mea. Ipsum etiam pignus quod teneo de Petro Raimundi de Strata integre sibi dimitto. Denique vero dimitto et reddo corpus meum Deo et Sancto Petro Cluniacensis cenobii suoque monasterio Sancti Petri Castriserrensensis ad sepeliendum et dimitto ipsi monasterio mulam meam meliorem cum suo phaleramento et freno et III sextarios ordei et XX solidos denariorum simul cum ipso pignore quod teneo per idem monasterium in quibuscumque locis. Anulum autem quem teneo de Bertrando de Castellari in pignore pro XIII solidos sibi dimitto. Pelles meas vulpinas Bernardo de Savo nepoti meo dimitto. Et Petro Viverensi alias pelles coopertas concedo. Iterum etiam dimitto in laudamento supradictorum manumissorum meorum X et VII solidos quos michi debet Vitalis de Tennis, ut distribuant pro anima mea ubi melius illis visum fuerit. Et si predictus Vitalis voluerit redimere tres ex supradictis anulis quos teneo pro XXV solidos dentur in restauratione prefate crucis ut supradictum est. Si quis autem contra hanc

cartam testationis ad rumpendum venerit nullo modo agere valeat quod presumpsit, set pro sola temeritatis audacia in duplum restituat, et insuper hec scriptura firmum robur obtineat omni tempore.

Que est facta kalendas maii, anno XI regni regis Lodovici iunioris.

Sig+num Petri primicherii qui hoc facio laudo et punctatim firmo quia prenimia egritudine propriis manibus scribere non valeo. Petrus Dei gratia Ausonensis episcopus sss. Bernardus levita. Guilelmus scriptis favet archidiachonus istis. Sss Berengarius sacriscrinius + Gerallus sss subscripsit. Petrus adest testis confirmans scripta fidelis sss. Petrus Berengarii levita. Bernardus presbiter qui hoc confirmo sss. Bertrandus levita. Berengarius Gerundensis archidiachonus.

Raimundus sacerdos scripsit die et anno sss quo supra, cum litteris rasis et emendatis in VII linea et in XVII et in XVI et cum suprascriptis in XVIII linea et in XXV.

264

1148, febrer

Privilegi. *Ramon Berenguer IV, comte de Barcelona, defineix al bisbe Pere de Redorta, als canonges i als habitants de la vila de Vic que no els exigirà, questies, toltes i fòrcies per l'ajuda de 400 morabatins per a la conquesta de Tortosa.*

[A]. Original perdut.

B.* Còpia de principis del segle XIII, ACV, cal. 37, L.D., f. 8r-8v, (*Carta diffinitionis Raimundi comitis Barchinone principis Aragonensis*).

Cunctorum noticie pateat. Quod ego Raimundus, comes Barchinonensis princeps Aragonensis, recognoscens me post patrem meum chestas et toltas, et forcias iniuste apud villam Vicensem ... ipsius hominibus fecisse, ob amore Dei et remedium anime mee, dono atque diffinio domino Deo et ecclesie Sancti Petri et episcopo Petro, atque canonicis et omnibus habitatoribus eiusdem ville Vicensis, qui ibi sunt, vel in antea erunt, ut ab odierno die in antea non faciam eis nec fieri faciam ullam chestam, nec toltam, nec forciam aliquo modo. Presentem quoque diffinitionem et donum facio bono animo et spontanea voluntate, ita quod nec ego vel aliquis per meam vocem, hoc ulterius requirere vel facere audeat. Propter hanc vero laxationem et donacionem quam facio, accipio a predictis habitatoribus iamdicte ville morabatinos CCCC in auro marinos et melechinos. Si qua autem persona contra hanc diffinicionem et laxationem venerit ad irrumpendum nichil proficiat, sed duplam compositionem persolvat et insuper iram Dei omnipotentis incurrat et hec scriptura firmum robur obtineat per omnia tempora.

Facta ista carta idus octobris, in obsidione Dertose, anno Dominice incarnationis millesimo C XL VIII, regisque franchorum Ledovici iunioris anno XII.

Sig+num Raimundi comes. Sig+num Bernardi Terragonensis archiepiscopi, qui hoc ne infringatur excomunico. Sig+num Guillelmi Raimundi dapiferi. Sig+num Otonis fratris eius. Sig+num Bernardi de Bello loco. Sig+num Bernardi Guillelmi de Luciano. Sig+num Guillelmi de Moncada.

Sig+num Poncii qui hoc scripsit per mandatum comitis suprapositis litteris in linea VI.

1148, octubre, 24

Dotació de canonge. *Beatriu juntament amb els seus fills Ramon, Arnau, Guillem i Pere dona i defineix a la canònica de Sant Pere el mas Fitor de Vallosera i lliura el mas Corominas de la parròquia de Santa Coloma de Vinyoles per gaudir-ne en usdefruit ella i el seu fill Guillem de Casulis que és entregat com a canonge.*

[A]. Original perdut.

B.* Còpia de principis del segle XIII, ACV, cal. 37, L.D., f. 101v, (*Hec est carta diffinitionis mansi de Fitor et carta donationis mansi de Condaminis*).

In Dei nomine. Ego Beatrix et Raimundus et Arnallus et Guillelmus et Petrus filii mei donamus et diffinimus domino Deo et beato Petro apostolo sedis Vici et omnibus canonicis eiusdem loci mansum quod dicitur Fitor cum omnibus suis pertinentiis, cultis et eremis, et pascuis et molendinis et molendinariis, et hoc totum quod est in Valleuseria quod Petrus sacrista habuit et tenuit. In super damus domino Deo et canonice Sancti Petri mansum de Condaminas quod est subtus ecclesiam de Vinolas, tali conditione ut predicta domina et filius eius Guillelmus dum vixerint habeant et possideant. Post obitum vero eorum predictae canonice solide et libere remaneat. Et si Raimundus frater eius filium clericum habuerit predictum mansum in vita sua habeat et possideat tali pacto ut unam quarteriam frumenti annuatim canonice Sancti Petri persolvat. Quo mortuo eidem canonice solide et libere redeat. Si quis hoc dirumpere voluerit agere non valeat sed in duplo componat.

Actum est hoc VIII kalendas novembris anno XII regni regis Lodovici iunioris.

Sig+num Beatricis. Sig+num Raimundi filii eius. Sig+num Arnalli. Sig+num Guillelmi. Sig+num Petri. Guillelmus subdiachonus sss. Berengarius sacriscrinius +.

Raimundus sacerdos scripsit die et anno quo sss supra.

1149, maig, 30

Testament. *Berenguer, sagristà, atorga el seu testament i elegeix marmessors a Berenguer Ermengol, sagristà menor, Bernat monjo, Guillem Gerall, Bernat Pere i Bertran de Vilagranada. Retorna a la canònica el que va rebre del seu oncle Ricard i béns a Castellet, Mataró i Badalona. L'alou de Vilarambert i el feu episcopal de Quadres els dona al seu nebot Ramon d'Avinyó que també tindrà les cases de Vic.*

[A]. Original perdut.

B.* Còpia de principis del segle XIII, ACV, cal. 37, L.D., ff. 44r-44v, (*Hoc est testamentum Berengarii sacriste Sancti Petri Vici*).

Mors fera per hominem miserum sibi subdidit orbem. Qua propter ego Berengarius quamvis indignus et peccator sacrista sedis Sancti Petri sedis Vici penitens nimis quia non adquisivi michi dies remissionis mee presumens de misericordia mei Salvatoris qui dixit: Nolo mortem peccatoris proptissime volo ordinare per hoc textum scripture mee ordinationis ut quodcumque aut ubicumque venerit super me dies ultime sorti ita fiat ex omnibus rebus meis sicut ego subterius ordinavero in hac pagina. Nunc autem eligo manumissores meos, id sunt Berengarius Ermengaudus sacriscrinii et

Bernardus monachi atque Guilelmus Geralli ac Bernardus Petri sive Bertrandus de Villagranata ut ipsi habeant potestatem distribuendi omne meum mobile sicut subterius eis iniunxero. Primum dimitto domino Deo et canonice Sancti Petri sedis Vici omnem honorem qui michi advenit per vocem patri mei Ricardi, solide et libere, et ipsum quem habeo in Casteleto et ipsum qui est in Civitatefracta et in Bedalona et ubi cumque invenire potuerint solide et libere prefate canonice dimitto. Alodium meum et emptiones sive pignoras quas habeo in Villalamberti et fevo episcopalem de Quadres Raimundo nepoti meo dimitto sicut resonat in sua carta ut donet I porchum canonicalem omnibus annis sepedicte canonice et post eius obitum remaneat iam dicte canonice solide et libere pretaxatum alodium et fevum. Domos meas quas habeo in villa Vici et omnes per me Berengario Ermengaudi dimitto, tali ratione ut habeat Raimundus per illum ipsas in quibus assidue habito sicut dictum est. Honorem quem teneo per ecclesiam Sancte Marie Stagno omni dimitto solide et libere. Et ipsum quem teneo per Sanctum Benedictum ei dimitto. Ipsum vero quem teneo per Sanctum Petrum Castriserrensis similiter ei dimitto. Ecclesie Sancti Thome honorem quem per eum teneo ei dimitto. Panem meum et vinu quod habeo ad meum obitum dimitto quod sint meo debita persoluta et mea sepultura facta et quod remanserit distribuant manumissores mei pro anima mea ubi melius viderint. Empcionem quam feci de Guitardo Ermemir, Raimundo nepoti meo dimitto in diebus vite sue et habeat Petrus sacerdos per eum sicut modo tenet per me post illorum obitum revertat pretaxate canonice. Omnia mea vascula parva et magna que in domibus meis est Raimundo prescripto dimitto. Bernardo de Villagranata dimitto ipsam partem ex domibus meis quam dedi ei habeat per Raimundum nepotem meum ut dictum est. Hec ita fiant sicut superius ordinata sunt.

Actum est hoc III kalendas iunii, anno XII regni regis Ledovici iunioris.

Sig+num Berengarii sacriste qui hoc testamentum facio et punctatim firmo quia pre nimia egritudine scribere nequeo et testibus firmare rogo. Sig+num Bernardi Petri. Sig+num Bertrandi de Villagranata. Berengarius sacriscripius +. Bernardus sacerdos +. Hec ea que laudat Guilelmus carmine firmat sss. Petrus Dei gratia Ausonensis episcopus sss. Sig+num Berengarii de Avinione. S+ Arnallus Raimundi sss.

Petrus sacerdos qui hoc scripsit cum linea subposita, ea que dicit "ut donet", die et anno quo sss supra.

267

1150, abril, 27

Butlla papal. *El papa Eugeni III posa sota la protecció de la Santa Seu l'església de Vic, confirma tots els privilegis rebuts així com tots els béns i donacions, incloent-hi la moneda i el teloneu dels mercats de Vic i Manresa.*

A.* AEV, vol. IV, núm. 3.

a. KEHR, *Papsturkunden in Katalanien*, vol. II, n° 56, pp. 325-327

Eugenius episcopus servus servorum Dei venerabili fratri Petro Ausonensi episcopo eiusque successoribus canonice substituendis in perpetuum. In eminenti apostolice sedis specula disponente Domino constituti ex iniuncto nobis officio fratres nostros episcopos tam vicinos quam longe positos debemus diligere et ecclesiis sibi commissis suam iustitiam conservare. Eapropter, venerabilis in Christo frater Petre Ausonensis episcope, tuis iustis postulationibus gratum impertientes assensum

ecclesiam beatorum Petri et Pauli, cui Deo auctore preesse dinosceris, sub beati Petri et nostra protectione suscipimus et presentis scripti privilegio communimus. Statuentes, ut quascumque possessiones, quecumque bona eadem ecclesia in presentiarum iuste et canonice possidet aut in futurum largitione regum, liberalitate principum, oblatione fidelium seu aliis iustis modis Deo propitio poterit adipisci, firma tibi tuisque successoribus et per vos eidem ecclesie illibata, firma tibi tuisque successoribus et per vos eidem ecclesie illibata permaneant. In quibus hec propriis duximus exprimenda vocabulis: ecclesiam sancti Pauli de Seguriis et ecclesiam de Amaudano et ecclesiam de Anglerolis cum earum pertinentiis, monetam quoque tue civitatis et teloneum de mercatis ipsius loci et Minorise. Decernimus ergo, ut nulli omnino hominum liceat prefatam ecclesiam temere perturbare aut eius possessiones auferre vel ablatas retinere minuere aut aliquibus vexationibus fatigare, set omnia integra conserventur, vestris et aliorum, pro quorum gubernatione et sustentatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura. Si qua igitur in futurum ecclesiastica secularisque persona hanc nostre constitutionis paginam sciens contra eam temere venire temptaverit, secundo tertioque commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat reamque se divino iudicio existere de perpetrata cognoscat et a sacratissimo corpore ac sanguine Dei et domini redemptoris nostri Iesu Christi aliena fiat atque in extremo examine districte ultioni subiaceat. Cunctis autem eidem loco iusta servantibus sit pax domini nostri Iesu Christi, quatinus et hic fructum bone actionis percipiant et apud districtum iudicem premia eterne pacis inveniant. Amen, Amen. Amen.

Ego Eugenius catholice ecclesie, episcopus sss Bene Valete
+ Ego Conradus Sabinensis episcopus sss
+ Ego Theodewinus sancte Rufine episcopus sss
+ Ego Nicolaus Albanensis episcopus sss
+ Ego Hubaldus presbiter cardinalis titulo sancte Praxedis sss
+ Ego Manfredus presbiter cardinalis titulo sancte Sabine sss
+ Ego Aribertus presbiter cardinalis titulo sancte Anastasie sss
+ Ego Hugo titulo in Lucina presbiter cardinalis sss
+ Ego Bernardus presbiter cardinalis titulo sancti Clementis sss
+ Ego Otto diaconus cardinalis sancti Georgii ad Velum aureum sss
+ Ego Octavianus diaconus cardinalis sancti Nicholai in carcere Tulliano sss
+ Ego Gregorius diaconus cardenalis sancti Angeli sss
+ Ego Astaldus diaconus cardinalis sancti Eustachii sss
+ Ego Iacintus diaconus cardinalis sancta Marie in Cosmydyn sss

Datum Rome apud sanctum Petrum per manum Bosonis, sancte Romane ecclesie scriptoris, V kalendas maii, indictione XII, incarnationis dominice anno M° C° quinquagesimo, pontificates vero domini Eugenii III pape anno sexto.

1151, juny, 1

Establiment pabordies. *Guillem, prior de l'Estany, amb consentiment de la comunitat divideix els béns del monestir en quatre parts: dues se les reserva i les altres les assigna als dos pabordes. El prior tindrà cura de la manutenció del monestir mig any i els pabordes tres mesos cada un.*

A.* AP., Santa Maria de l'Estany.

a. ROCAFIGUERA, F. *Les pabordies de Santa Maria de l'Estany*, doc. 1, pp.385-386.

Hoc est stabilimentum quod fecit Guillelmus, prior, cum consilio omni suo conventu. Primum statuerunt et fecerunt quatuor partes de omni honore quod modo habemus vel in antea adquisieturus infra hos terminos subtuscriptos et de avere vel de mobile vivorum hac [mortu]orum. Item statuimus prepositos in hunc honorem qui teneant et serviant huic ecclesie, et miserunt terminos in has duas pabordias quod Guillelmus prior instituit. Prima tenet a Cudinis Ausone usque ad Besoram et ad Collum Due Montis usque ad Guardiam Ausone. Alium vero pabordiam tenet a Pugol Grimat usque in Bogons et alium terminum a Sancto Iohanne de Olonio usque ad serram Muntaniolle. Quantum infra hos terminos habemus vel in antea adquisierimus siat semper de ipse prior et serviat VI mensibus: de kalendas maii usque ad kalendas november. Aliam vero pabordiam tenet ad collum de Spina usque ad Cervariam, exceptus hoc quod Talamum ibi habet et Sanctum Petrum de Arcellis, et a Sancto Felice de Cudines usque ad Pugol Grimat, cum manso de Rivodeavellanis; quantum habemus in Castroterciolo vel in Castrocirvo et in termino Castritallati vel in Vacherices. Quantum infra hos terminos habemus vel in antea adquisierimus sicut de ipso preposito et serviat tribus mensibus: de kalendas novembris usque ad kalendas februarii. Aliam vero pabordiam tenet a civitate Barchinona usque in civitate Ierunda usque in castro de Frexe et a Cudines de Cungusto, usque in Barchinonam et a Sancto Felice de Cudines usque in mare, exceptus hec de cambra et de sacristia. Quantum infra hos terminos habemus vel in antea adquisierimus siat de ipso preposito et serviat III mensibus: de kalendas februarii usque ad kalendas maii. Ecclesiam Sancti Salvatoris de Arraona non est in hoc stabilimentum et quando aparuerit vobis sit stabilita cum consilio ipsi capituli. Et ipsi prepositi donent victum et vestitum ad ipsum cellarium, et loger vel ad ipsum Cog et pistor sive ad ipsum legader et asino curada et baiulo et ipso ortolano solidum cibum et ad suos pabordarios vel ad II mostinos. Et mitat ipse prior medietatem de hec totum et alii duo prepositi aliam medietatem, et ad tribus iovers totum cibum, excepto pane. Item constiturunt prefati clerici quod se venerit, clericum vel laicum ad conversacionem huic ecclesie vel trallum hominem qui suum honorem vel suum avere reliquerit, habeant ipsi prepositi honorem in eius terminum sit de avere habeat prior cum suas pabordias medietatem, alia medietas habeant duo prepositi. Quod si forte comite Barchinona vel episcopo, vel archiepiscopo Terragonensi vel episcopo Vicensi quererent avere ad ipsum priorem vel successores eius, teneat prior medietatem et ipsi duo prepositi alia medietas; et si comite vel episcopos donaverint honorem hiis ecclesie, abeat prior medietatem et alii duo prepositi aliam medietatem in quacumque loco sit honor. Item constitui Guillelmus, prior, cum omni suo convent, quod ille nec successores eius priorum non possint destruere has prepordias nec prepositos mutare nisi cum consilio huius capituli. Adimus in hac constitutione ut nullus canonicus, clericus vel laicus, non possint hic intrare, donec ventamus ad XII, et iste prior qui nunc est nec in antea fuerit non possint mittere, nisi cum consilio huius capituli et honorem quod Deus vobis dederit ultra istos terminos de prefatas pabordias, sit stabilitum cum consilio huius capituli. Si contigerit prepositos mutare in has pabordias de vita vel de morte, habeant prepositi qui [...]verint

totum avere ad prefata pabordia et solvat totos debitos de alio preposito.

Actum est hoc kalendas iunii, anno XIII regni regis Ludovici iunioris.

Guillelmus, prior Stagnensis ecclesie sss. Raimundus Bonifilii, prior. Sig+num Raimundi Renardi. Sig+num Artalli. Berengarii de Montaniola sss. Poncius sacerdos sss. Bernardus sacerdos. Sig+num Petri Bernardi de Salent.

269

1151, juny, 29

Dotació de canonge. *Pere Berenguer de Riudeperes i la seva esposa Ramona lliuren a la catedral de Vic al seu fill Pere. Juntament amb Rutiland de Riudeperes, germà de Pere Berenguer donen la meitat de la seva heretat de Sant Joan de Riuprimer.*

[A]. Original perdut.

B.* Còpia de principis del segle XIII, ACV, cal. 37, L.D., f.85v, (*Hec est carta hereditatis Petri de Rivopirorum clerici et canonici*).

Sub sancte Trinitatis nomine. Ego Petrus Berengarii et uxor mea Raimunda vovemus et offerimus domino Deo et Sancto Petro Ausonensis sedis filium nostrum Petrum ut Deo annuente in eadem ecclesia divinis officiis mancipatus omnipotenti Domino valeat serrire atque cum ad illam etatem pervenerit secundum instituta canonum ad sacros ordines Deo favente accedere non recuset. Qua propter ego Petrus eiusdem sedis episcopus et universalis canonicorum conventus recipimus eundem Petrum iuxta premissum patris et matris sue votum ad clericatus officium et de inceptis fratrem et canonicum huius ecclesie illum esse volumus et facimus. Insuper etiam ego prefatus Petrus Berengarii et frater meus Rutilandus et uxor mea Raimunda, bono animo ac spontanea voluntate pro tanto beneficio accepto et pro remedio animarum vestrarum parentorumque nostrorum donamur domino Deo et premisse ecclesie medietatem alodii nostri quod habemus in parrochia Sancti Iohannis de Rivomeritabili quod evenit nobis per paternam et maternam vocem. Nos autem ego Petrus episcopus cum universo cetu canonicorum prefate sedis concedimus tibi iam nominato Petro clerico medietatem predicti alodii in vita tua ut habeas illam per beneficium ecclesie nostre, redendo annuatim prenominata canonice porcum unum canonicalem in mense september. Post obitum vero tuum solide et libere sine ulla inquietudine revertatur in ius Sancti Petri et clericorum eius ad omnem voluntatem illorum peragendam in perpetuum. Si vero quod absit aliqua quelibet persona hoc dirumpere voluerit agere non valeat sed in duplum componat et insuper firmum permaneat omni tempore.

Quod est factum III kalendas iulii, anno XIII regni regis Lodovici iunioris

Sig+num Petri Berengarii. Sig+num Raimunde uxoris eius. Sig+num Alamandi. Sig+num Rutilandi. Sig+num Bernardi. Et si Petrus predictus ante obierit quam Rutilandus iam dictus honor Rutilando remaneat. Sig+num Petri levita.

Raimundus sacerdos qui hoc scripsit die et anno quo sss supra, cum litteris supra scriptis in linea Va et VIIIa et dampnatis in VIIIa et cum signo crucis in XI inferius

respicientis in XIIIa et rasis et emendatis in Xa.

270

1152, abril, 10

Dotació de canonge. *Bertran de Castellar, canonge, entrega a la canònica el seu nebot Bertran de Castellar junt amb els alous que té a Manresa, Sant Julià de Vilatorrada i a la parròquia de Saderra.*

[A]. Original perdut.

B.* Còpia de principis del segle XIII: ACV, cal.37, L.D., ff. 85v-86r, (*Hec est carta hereditatis Bertrandi de Castellari iuvenis*).

Sub sancte Trinitatis nomine. Ego Bertrandus de Castellari clericus et canonicus Sancti Petri voveo et offero domino Deo et Sancto Petro Ausonensis sedis nepotem meum Bertrandum ut Deo annuente in eadem ecclesia divinis mancipatus omnipotenti Domino valeat servire atque cum ad illam etatem pervenerit secundum instituta canonum ad sacros ordines Deo favente accedere non recuset. Qua propter ego Petrus eiusdem sedis episcopus et universalis canonicorum conventus recipimus eundem Bertrandum iuxta premissum avunculi votum ad clericatus officium et deinceps fratrem et canonicum huius ecclesie illum esse volumus et facimus. Insuper etiam ego prefatus Bertrandus bono animo et spontanea voluntate pro tanto beneficio accepto et pro remedio anime mee parentumque meorum dono domino Deo et premissis ecclesie eiusque canonice omne meum alodium quod habeo et habere debeo in parrochia Sancte Marie de Menresa, in loco vocitato Pasterencs et in parrochia Sancti Iuliani de Villatorrada quod tenet Petrus de Vivario per me et in parrochia Sancti Marcelli de Saderra. Quicquid infra has parrochias habeo et habere debeo per paternam vel maternam vocem sive per quacumque aliquam aliam totum votive et potencialiter trado et delibero domino Deo et gratie ecclesie eiusque canonice ad habendum et possidendum iure perpetuo ad omnem voluntatem ipsorum canonicorum peragendam. Nos autem ego Petrus episcopus cum universo cetero canonicorum prefate sedis concedimus vobis Bertrando prelibato et tibi Bertrande illius nepoti hoc totum predictum in vita vestra ut habeatis illud per beneficium ecclesie nostre reddendo annuatim prenominate canonice porcum unum canonicalem in mense septembris. Post obitum vero vestrum solide et libere sine ulla inquietudine revertatur in ius et dominium iam dicte canonice et clericorum ad omnem voluntatem illorum peragendam in perpetuum. Si vero quod absit aliqua quelibet persona hoc dirumpere voluerit agere non valeat set in duplum componat et insuper firmum permeneat omni tempore.

Quod est actum III idus aprilis, anno XV regni regis Lodovici iunioris.

Bertrandus levita. Bertrandus subdiachonus sss

Raimundus sacerdos qui hoc scripsit die et anno quo sss supra.

1152, maig, 10

Dotació de canonge. *Bertran de Vilagranada i la seva esposa Beatriu entreguen a Sant Pere de Vic el seu fill Bernat per ser instruït com a clergue i lliuren com a dot uns molins i un honor a Vilarandevet, així com el mas Caravi superior, un camp a Gurb i 40 morabatins en penyores els quals retindran el seu usdefruit. El bisbe Pere de Redorta i la resta de canonges reben a Bernat com a canonge.*

[A]. Original perdut.

B.* Còpia de principis del segle XIII, ACV, cal. 37, L.D., ff. 80r-80v, (Hec est carta hereditatis Bernardi de Villagranata, vicensis primixerii).

In nomine Domini. Ego Bertrandus de Villagranata et uxor mea Beatrix tradimus et offerimus domino Deo et Sancto Petro sedis Vici filium nostrum Bernardum ut in eadem ecclesiam divinis mancipatus officiis omnipotenti Domino valeat servire. Insuper donamus iam dicte ecclesie ipsos molendinos cum omni alio honore quem habemus et habere deborus aput Vilarembert quem Petrus Artaldi tenet. Donamus etiam ipsum mansum quem habemus aput Caravi superiorem eum omnibus suis pertinenciis et affrontationibus quem tenet Poncius. Iterum ego Bertrandi iam dictus dono iam nominate ecclesie XL morabetinos in pignoribus mei tali pacto facimus hoc donum ut nos iam dicti et filius noster Bernardus teneamus et possideamus iam dictum honorem in vita nostra et demu annuatim canonice Sancti Petri unum porcum canonicalem in mense september. Post obitum vero nostrum remaneat solide et libere canonice Sancti Petri. Insuper donamus eidem ecclesie ipsum campum quem habem in terminio Gurbi, illum videlicet quem tenemus per eandem ecclesiam eadem conveniencie qua superius diximus. Qua propter ego Petrus Dei gratia Ausonensis sedis episcopus et relinquo canonicorum conventus pro tanto beneficio accepto recipimus eundem Bernardum et facimus eu nostre sedis fratrem et canonicum. Si quis hoc dirumpere voluerit a re non valeat set in duplum componat et insuper firmum permaneat.

Quod est factum VI idus maii, anno XV regni regis Lodovici iunioris.

Sig+num Bertrandi de Villagranata. Sig+num Beatricis. Sig+num Bertrandi. Sig+num Petri. Sig+num Guilelmi, qui hoc donum facimus et firmamus firmarique rogams. Sig+num Berengarii de Queralt. Sig+num Raimundi Bernardi de Gurbo. Bernardus subdiachonus qui hoc laudo et firmo +.

Raimundus sacerdos qui hoc scripsit die et anno quod sss supra.

1154, juny, 4

Adveració testamentària. *Publicació sacramental del testament de Berenguer de Benages jurat a l'altar de Sant Joan de la catedral davant Pere Berenguer, sagristà i jutge. Els seus marmessors Bernat monjo, Guillem Gerall i Ponç sacerdot donen a la canònica de Vic l'alou de Sant Julià de Vilatorça i béns a Benages, i les cases on viu a Vic les dóna al seu nebot*

A.* ACV, cal. 6, núm. 1688.

B. Còpia de principis del segle XIII, ACV, cal. 37, L.D., ff. 36v-37v, (*Hoc est sacramentale Berengarii de Benages clerici et canonici*).

In sempiterni Regis nomine. Hec est sacramentalis conditio ultime voluntatis cuiusdam defuncti nomine Berengarii de Benages facta et publicata iuxta secundi ordinis modum et infra spacium sex mensium sicut continetur in Libro Iudicum de ultimis voluntatibus morientium. Cuius ordo actus est sub ordinatione Petri Berengarii iudicis atque sacriste in cuius presencia videntibus aliis quamplurimis, nos testes videlicet Bernardus sacerdos cognomine Monachus et Guilemus Gerallus atque Poncius sacerdos iuranda testificamur super altare Sancti Iohannis situm infra katedralem, aulam Sancti Petri Ausonensis quia vidimus et audivimus quando predictus auctor detentus egritudine in suo sensu atque memoria per scripturam instituit quam proprio ore laudavit et sua manu punctatim firmavit quia pre nimia egritudine subscribere non valuit qualiter fieret de suis rebus universis post eius obitum. Primum dimisit domino Deo et canonice Sancti Petri suum alodium quod habebat in Villatorça et mansum quod tenebat Gerallus de Carrera per eum et mansum quod tenebat Petrus Custiol per eum ad Benages et Gerallus de Podioverd et fexa taschal quod tenebat Petrus de Collo per eum et trilia quod tenebat Petrus per illum et duas fexas que sunt iuxta trilea una que erat sua hereditas et alia dederunt ei fratres sui et campum de Infirma solide et libere. Pignus quod habebat in parrochia Sancti Ypoliti qui fuit de Bermundo predicte canonice dimisit et ipse Bernardus eidem canonice in scriptura impignorationis quam sibi fecit dimisit. Pignus quod tenebat per Raimundum fratrem suum de XVII morabatinis ei dimisit et domos et ortos et clauso qui est ad Ulmum de Benages subtus aera et alodium de Cher. Petro fratri suo fexam de Socarads dimisit. Petro de Urdinus fratri suo pignus quod per eum tenebat per XII morabatinos ei dimisit. Domos quoque suas de Vico in quibus tunc habitabat cum aliis suffraganeis que tenebat et habebat, vel aliquis per eum que illi adveniebant per largitionem Guilelmi Bonefilii et honorem Sancte Marie sic dimisit et laudavit sicut Guilelmus Bonefilii in suo testamento dimisit, preter ipsas domos quas Bernardus Comes tenebat per eum quod dimisit Guilelmo Sancte Eugenie tali ratione ut habeat Bernardus per eum sicut habebat per ipsum pignus quod tenebat de Guilelmo de Balaniano per XXXIII morabatinos ei dimisit VIII et ad altare Sancti Petri XXV cum aliis XXV quos habebat in pignore de Bertrando de Pulcropodio et teneat Sanctus Petrus iam dictas pignoras donec redimantur et predicti L morabatini sint donetis per unum mobtilaum pannum ad altare Sancti Petri. Ad opera Sancti Petri XXV morabatinos quos habebat in pignore Mironis de Collo dimisit. Ad opera Sancte Marie III morabatinos quos habebat in pignore de Guilelmo de Medala et ei I et insuper V morabatinos de XII quos habebat in pignore de Bernardo Petri dimisit. Cenobio Sancti Petri Castriserrensensis V morabatinos in predicto pignore dimisit et filiis Bernardi Petri II morabatinos. Pignus quod habebat de Martino et Iohanne eis dimisit. Pignus quod tenebat de Berengario de Sala per V morabatinos Bernardo nutrito suo dimisit. Pignus quod tenebat ad Salam per Guilelmus de Edris per XII morabatinos dimisit Sancto Iohanne Rivipoliensis dimisit, et ipsum quod tenebat ad Edris par morabatinos uxori Guilelmi dimisit. Pignum quod tenebat de

Bernardo et Petro Berengario filio Geralli dimisit. Pignus quod inde Petri Lul habebat et ipsum quod tenebat de Bernardo Lunes per V morabetinos Ermesindis et filio suo dimisit et Bernardo Lunes unum. Ecclesie Sancte Marie Stagno migeram unam frumenti et sextarios II vini et II morabetinos quos habebat in libros dimisit. Cenobio Sancte Marie Rivipollentis sextarios III vini dimisit. Ecclesie Sancti Thome migeriam unam ecclesie Sancte Marie Meuleoli aliam. Ad Ospicium Iherusalem libros tenebat in pignore dimisit Gerallo et uxori sue ac filio sextarium I mil dimisit. Bernardo nutrito suo eminam I mil. Pignus quod tenebat de Petro Borrelli Raimundo fratri sui dimisit et sunt XV morabetinos. Meam tonnam maiorem vini et punerias V frumenti et migera I ordei dimisit ad suam sepulturam et ad convivium atque per missas sive ad elemosinam. Ad Gerallum et uxori sue atque filio suo sextarios III vini dimisit. Bernardo nutrito suo sextarius I vini et vacha I dimisit. Barrilium vini de XII sextariis canonice Sancti Petri ad servicium mensis september dimisit. Morabetinos V quos habebat in super lectum de Guilemo de Edris pro debitis quos debebat et ad Berengarium, et ad magistrus Guilelmum dimisit. Pignus quod habebat de primicerio Guilelmo Sancte Eugenie dimisit. Magistro Clementi suum capapels dimisit pro anima sua. Bernardo Monacho suas pelles meliores dimisit. Petro sacerdoti alias pelles de pressesa dimisit. Bernardo Guilelmi morabetinum I. Raimundo sacerdoti et Guilelmo Raimundi II morabetinos et suam capam. Bono et Raimundo de Ripa II morabetinos. Raimundo Bonucii I morabetinum. Raimundo de Leone alium. Guilelmo de Bas alium in suo libro, et exeant predicti morabetini V de supra lecto Petri de Aguilar et III de almocelias Berengarii Sancte Eugenie. Guilelmo Sancte Eugenie suum campum de Penedis dimisit omnibus diebus vite sue. Post eius obitum campum et domos Bernardi Comes iussit remanere filio Raimundi de Benages. Mansum quod tenebat per Guilelmus Sancte Eugenie per VII morabetinos ei dimisit de XLII solidos quos debebat ei Guilelmus de Edris dimisit filio Petri Rutilandi XXX solidos. Omnia debita que debebat ei dominus suus episcopus ei dimisit pro anima sua ut fuisset memor anime sue et insuper suum feleramentum. Guilelmo Geralli suum fannum et tonam maiorem dimisit. Omnia sua debita et omne suum avere et omnia sua vascula parva et magna et omnes suos pannos, et utensilia cuncta domus sue que superius non sunt testata dimisit in potestate Dei et in providencia domini sui episcopi et Bernardi Monachi atque Guilelmi Geralli sive Petri sacerdotis ut ipsi distribuissent pro anima sua ut melius vidissent. Pignus quod tenebat de Ermengauda Guilelmi canonice prefate dimisit et iussit redimere ea que tenebat Berengarius Oliba de ipso avere. Postquam autem hec omni que superius scripta sunt ordinavit immutata hac voluntate nobis scientibus ab hoc seculo decessit XVI kalendas iunii, anno XVII regni regis Ledovici iunioris. Et nos testes que superius sumus adnotati nostris propriis manibus iurando testificamus ante presenciam supradicti iudicis.

Lata condicio huius rei II nonas iunii.

Hoc ea que laudat Guilelmus carmine firmat sss. Scripta libens ista Petrus confirmo sacrista et iudex. Bernardus sacerdos +.

Petrus sacerdos qui hoc scripsit cum litteris dampnatis in XVIII line et in XX supra positis, die et anno quo sss supra.

1154, agost, 14

Dotació de canonge. *Guillem de Balenyà la seva esposa Dolça juntament amb el seu fill Guillem donen a la canònica de Vic dos masos com a dotació del seu fill Bernat clergue.*

[A]. Original perdut.

B.* Còpia de principis del segle XIII, ACV, cal. 37, L.D., ff. 80v-81r, (*Hec est carta hereditatis Bernardi de Balaiano, clerici et canonici*).

In nomine Domini. Ego Guilelmus de Balaniano et uxor mea Dulcia et filius noster Guilelmus donamus canonicè Sancti Petri de Vico nostros duos mansos videlicet mansum de Podioantiquo quem tenet Petrus Ez in parrochia Sancte Columbe de Serra et mansum de Podros quem tenet Arbertus in parrochia Sancti Fructuosi de Balaiano, sicut nos habemus et melius habere debemus, sic iamdicte canonicè donamus pro alodio francho, assensu et voluntate domini nostri Petri, Ausonensis sedis episcopis, cum omnibus eorum terminis et cum omnibus eisdem mansis pertinentibus. Tali pacto ut Bernardus filius noster beneat ipsum honorem nobiscum in vita sua et donet pro censu annuatim II paria gallinarum in Natale Domini. Si autem contigerit Bernardum predictum mori antequam nos videlicet Guilelmum patrem ipsius et Dulciam, teneamus nos duo tantum ipsum honorem in vita nostra et donemus pro censu annuatim predictè canonicè unum porchum canonicalem in festo Assumpcionis Sancte Marie, quem si dare nollemus remaneat ipse honor solide et libere iam dicte canonicè. Post obitum vero nostrum Bernardi videlicet et Guilelmi patris ipsius et Dulcie matris eius habeat iam dicta canonica predictos mansos absque ulla diminucione in alodium franchum, sine contrarietate et requisitione alicuius hominis vel femine. Propter autem mansos quos per episcopum in fevum habemus accipimus per eum ipsum meum mansum de Core quem tenet Paschale in parrochia Sancti Fructuosii cum omnibus sibi pertinentibus, ita ut teneamus per predictum episcopum in fevum nos et nostri per eum et per successores eius. Si quis hoc dirumpere voluerit agere non valeat, set in duplum componat et insuper firmum permaneat omni tempore.

Quod est factum XVIII kalendas september, anno XVIII regni regis Ledovici iunioris.

Sig+num Guilelmi de Balaiano. Sig+num Dulcie uxoris eius. Sig+num Guilelmi filii eius, qui hoc donum facimus et firmamus firmarique rogamus. Sig+num Petri filii eius. Sig+num Guilelmi de Ederis. Sig+num Petri de Aguilari. Sig+num Bernardi fratris eius. Sig+num Bernardi de Orto baiuli. Sig+num Raimundi de Aguilari. Bernardus subdiaconus et canonicus + Petrus Ausonensis episcopus sss. Scripta libens ista Petrus confirmo sacrista.

Raimundus sacerdos qui hoc scripsit die et anno quo sss supra.

1155, maig, 20

Establiment de notari. *Pere de Redorta, bisbe d'Osona, juntament amb les dignitats de la canònica i de Bernat Tort, arquebisbe de Tarragona, nomena a Ramon de Lió a perpetuitat per fer els documents de la vila i parròquia de Vic excepte els testaments i imbreviatures. Alhora Ramon de Lió es compromet acabar la còpia dels quatre manuscrits que li va encomanar Pere, sagristà de Vic*

A.* ACV, cal. 6, núm. 2341.

Anno dominice incarnationis M° C° L V. Ego Petrus, divina dignatione Ausonensis ecclesie episcopus, consilio et voluntate Geralli eiusdem ecclesie archidiaconi ac Petri sacriste et iudicis, et Berengarii Ermengaudi, cunctorumque predictae ecclesie canonicorum omnium et clericorum et laicorum utilitatibus et commodis providens maiorum fultus auctoritatibus et coepsicoporum vicinorum exemplo roboratus, constituto te Raimunde Lugdunu scriptorem omnium cartarum Vicensis ville et tocius parrochie Sancti Petri in omni vita tua, exceptis testamentis parrochianorum et imbrevementis. Interdico itaque quod nullus deinceps cartam aliquam preter illas que superius excepte sunt, in iamdicta villa sive parrochia scribere presumat nisi tu solus vel ille que tu volueris. Quam siquidem constitutionem et stabilimentum quicumque infringere temptaverit ordinis periculo et excommunicationi subiaceat donec michi et ecclesie nostre et tibi Raimunde digne exinde satisfaciat. Volo autem et iubeo quatinus de hoc quod superius tibi commissum est fidelis omnibus atque leialis semper existas et nullam falsitatem te sciente ibi facias. Hanc vero donationem seu stabilimentum in vita tua irrefragabiliter tibi concedimus sicut supra scriptum est. Ego namque Raimundus Lugdunu canonicus Sancti Petri convenio tibi domne Petre iamdictae sede episcopo universoque conventui quod propter hanc donationem et anime mee salutem ecclesieque istius utilitatem suscipiam hunc tantum laborem videlicet ut perficiam librum seu libros sicut incepti illos videlicet IIIor quos domnus Petrus sacrista facere nominavit et hoc fideliter et absque dolo pro ut melius et celerius potero ad utilitatem ecclesie nostre, tali conditione ut de singulis quaternionibus XII denarii monete barchinone michi donentur et superscripta cartarum donatio inconcussa et illibata in vita mea michi servetur. Siquis hoc disruptere voluerit vel presumpserit agere non valeat sed pro sola presumptione excommunicationi subiaceat.

Quod est factum XIII kalendas iunii, anno XVIII regni regis Lodovici iunioris.

Sig+num Bernardi, Tarrachonensis archiepiscopi.* Scripta libens ista Petrus confirmo sacrista sss.* Petrus Ausonensis episcopus sss.* Hoc ea que laudat Guillelmus carmine firmat +.* Gerallus scriptis favet archidiaconus istis sss.* Sig+num magistri Guillelmi.* Bernardus levita sss.* Bertrandus levita sss.* Berengarius sacriscripius +.* Berengarius levita sss.* Sig+num Raimundi de Monterotundo.* Hec ego consigno Guillelmus corde benigno sss.* Bernardus sacerdos +.* Petrus sacerdos sss. Primus sacerdos sss.* Iohannes Bachonis sss levita.* Sig+num Bernardus levita*. Bernardus subdiaconus +.* Bernardus de Sau firmo sss.* Sig+num Guillelmi de Solario sss.*

Guillelmus levita qui hoc scripsit die et anno quo supra sss cum litteris rasis et emendatis in XIII.

1156, juny, 29

Establiment. *Pere de Redorta, bisbe d'Osona, juntament amb la canònica dona en establiment a Pere Ramon, primicier de Barcelona, i al seu nebot Ponç les cases i béns que té la catedral de Vic a Barcelona.*

[A]. Original perdut.

B.* Còpia de principis del segle XIII, ACV, cal. 37, L.D., ff. 108r-108v, (*Hec est carta honoris quem Vicensis ecclesia habet in territorio de Barchinona*).

Omnibus sit manifestum qualiter ego Petrus, Dei gratia Ausonensis ecclesie episcopus, et conventus eiusdem michi subditus, damus tibi Petro Raimundi, Barchinonensis ecclesie primicherio et nepoti tuo Poncio post te, totum illum nostrum honorem, cultum et incultum, in diversis locis positum, scilicet domos, terras et vineas, ortos, arbores diversi generis ubicumque habemus vel habere debemus per vocem nostre matris ecclesie Sancti Petri a flumine Bisocii usque ad alveum Lupricati, et a montibus usque ad mare per omnia loca. Quantum infra hos prescriptos terminos habemus vel habere debemus, sic tu Petrus, primicherius, cum ingressibus et egressibus suis integriter in sana pace habeas et teneas, possideas et expletes omnibus diebus vite tue, secure et potenter. Tali condicione ut tu vel homo per te domos nostras redirigatis et reedificetis, in quibus nos et nostri cum nostra expensa et suo servicio hospitari possimus, et non liceat tibi nec nepoti tuo Poncio alienare, stabilire, vendere nec impignorare ipsum nostrum honorem absque comuni consensu nostri capituli et annuatim in festivitate Sancti Petri per censum ipsius honoris tribuas nobis et successoribus nostris morabatinos IIII aiadinos bonos in auro sine engan. Post obitum vero tuum habeat, teneat et possideat et expletet supradictus Poncius, nepos tuus, totum eundem supradictum honorem nostrum similiter in omni vita sua cum predicto censo quem annuatim in predicto termino nobis persolvat. Post obitum vero ex vobis ambobus totus ille predictus honor cum omnibus melioramentis ibi a vobis faciatis revertatur in ius et dominium Sancti Petri et nostri, absque ulla inquietudine. Si quis hoc fregerit supradicta in duplo componat et insuper maneat firmum.

Actum est hoc III kalendas iulii, anno XVIII regni regis Lodovici iunioris.

Petrus, Ausonensis episcopus sss. Berengarius levita sss. Bernardus levita sss. Guillelmus scriptis favet archidiachonus istis sss. Guillelmus, canonicus Sancti Petri sss. Sig+num Guillelmi de Solario. Petrus ad est testis confirmans scripta fidelis sss. Berengarius sacriscrinius +.

Raimundus, sacerdos, qui hoc scripsit cum litteris suprascriptis in VIII linea die et anno quo sss supra.

1156, octubre, 28

Dotació de canonge. *Pere de Santaeugènia i la seva esposa Dolça ofereixen a Sant Pere*

de Vic al seu fill Guillem Gros per ser educat com a clergue i entreguen aquell honor que Bernat de Santaeugènia tenia en penyora i que és de la catedral, està situat entre les parròquies de Sant Pere de Vic i Santa Eugènia de Berga per tal que dit Guillem el tingui durant la seva vida. Al mateix temps en defineixen a la canònica la quarta part de l'alou de Senata del Vallès que el seu pare Pere Berenguer de Santaeugènia va entregar a Guillem de Santaeugènia. El bisbe Pere i els canonges concedeixen l'alou de Senata a Guillem Gros després la mort del canonge Guillem de Santaeugènia.

A.* ACV, cal. 6, núm. 2348.

B. Còpia de principis del segle XIII, ACV, cal. 37, L.D., ff. 92v-93r. (*Hec est carta hereditatis Guilelmi Gros maioris*).

Sub sancte Trinitatis nomine. Ego Petrus de Sancta Eugenia et coniux mea Dulcia vovemus et offerimus domino Deo et Sancto Petro Ausonensis sedis filium nostrum Guilelmum ut Deo annuente in eadem ecclesia divinis mancipatus officiis omnipotenti Domino valeat servire. In super autem reddimus et deliberamus ipsum honorem quem Bernardus de Sancta Eugenia tenebat in pignore qui est alodium canonice Sancti Petri et est in parrochia predicti Sancti Petri Vici et in parrochia iam dicte Sancte Eugenie. Tali pacto ut ipse Guilelmus filius noster teneat et possideat ipsum honorem integritur in vita sua et reddat annuatim iam dicte canonice usum porcum canonicalem pro censu in mense augusti et post obitum suum solide et libere tevertatur sepedicte canonice. Iterum nos predicti et omnes filii nostri diffinimus donamus atque laudamus quartam partem integram ipsius alodii de Senata quod est in Vallense sicut Petrus Berengarii, pater meus bone memorie, eidem canonice et Guilelmo filio suo in vita sua dimisit sic absque ulla fraude et aliqua retinencia vel diminutione donamus laudamus diffinimus et confirmamus sicut melius dici vel fieri potest ad utilitatem ipsius canonice et canonicorum eius in perpetuum predictam alodii partem absque ullo retentu. Nos autem ego videlicet Petrus episcopus et nostre ecclesie canonicorum conventus concedimus predictum alodium de Senata prenominato Guilelmo filio vestro post mortem Guilelmi patris sui si ei supervixerit ut habeat et possideat illum in vita sua sub prenominato censu, ita ut non possit donare neque alienare qualicumque modo, set post obitum eius solide et libere sine ulla contrarietate in ius et dominium sepedicte canonice ad omnem voluntatem suam deveniat ad faciendam quicquid canonici vel procuratores eorum facere maluerint. Si quis hoc dirrupere voluerit agere non valeat set sub anathematis vinculo in perpetuum subiaceat et insuper firmum permaneat omni tempore .

Quod est factum V kalendas november, anno XX regni regis Lodovici iunioris.

Sig+num Petri de Sancta Eugenia. Sig+num Dulcie uxoris eius. Sig+num. Petri Grossi. Sig+num Bernardi de Blancafort. Sig+num Raimundi Sig+num Berengari filiorum eius qui hoc facimus et firmamus. Sig+num Berengarii de Sancta Eugenia. Sig+num Bernardi de Sancta Eugenia. Sig+num Tetmari.

Raimundus sacerdos qui hoc scripsit die et anno quo sss supra.

1157, desembre, 21

Dotació de canonge. *Pere de Tavertet s'ofereix a Sant Pere de Vic per ser educat com a clergue i lliura el mas Reguer de la parròquia de Sant Esteve de Tavèrnoles que va rebre en testament pel seu pare Ferrer de Tavertet i amb el consentiment dels seus germans Pelegrí i Bernat. El bisbe Pere de Redorta i tots els canonges el reben com a canonge i li entreguen aquest mas durant la seva vida.*

[A]. Original perdut.

B.* Còpia de principis del segle XIII, ACV, cal. 37, L.D., ff. 71v-72r, (*Hec est carta hereditatis Petri de Tavarteto, Ausonensis sacriste*).

Sub sancte Trinitatis nomine. Ego Petrus de Tavartet voveo et offero domno Deo et Sancto Petro Ausonensis sedis me ipsum, ut Deo annuente in eadem ecclesiam divina mancipatus officiis omnipotenti Domino valeam servire atque quam ad illam etatem pervenero secundum instituta canonum ad sacros ordines Deo favente accedere non recusem. Quapropter ego Petrus, Dei gratia Ausonensis episcopus, et universales canonicorum conventus recepimus te supradicte Petre iuxta premissum votum tuum ad clericatus officium et deinceps fratrem et canonicum huius ecclesie te esse volumus et facimus. Insuper etiam ego prefatus Petrus bono animo et spontanea voluntate pro tanto beneficio accepto et pro remedio anime mee parentumque meorum dono domino Deo et premissis ecclesie eiusque canonice ipsum meum mansum cum omnibus suis pertinentiis quam habeo in parrochia Sancti Stephani de Tavernolis, in loco nominato Reguer. Quantum in ipso manso habeo et habere debeo et sicut melius michi eum dimisit pater meus Ferrarius iam defunctus in suo testamento sic eum voluntate et assensu fratrum meorum Peregrini et Bernardi votive et potencialiter trado et delibero domino Deo et pretaxate ecclesie eiusque canonice ad habendum et possidendum iure perpetuo ad omnem voluntatem ipsorum canonicorum peragendam. Nos autem, ego Petrus episcopus cum universo cetu canonicorum prefate sedis concedimus tibi Petro prelibato ipsun mansum predictum in vita tua ut habeas illum per beneficium nostre ecclesie, reddendo annuatim prenominata canonice unum par caponum pro censu. Post obitum vero tuum solide et libere, sine ulla inquietudine revertatur in ius et dominium iam dicti canonice et clericorum eius, ad omnem voluntatem illorum peragendam in perpetuum. Si quis hoc dirumpere voluerit, agere non valeat sed in duplum componat et insuper firmum permaneat omni tempore.

Quod est factum XII kalendas ianuarii, anno XXI regni regis Lodovici iunioris.

Sig+num Petri qui hoc firmo. Sig+num Peregrini de Tavartet. Sig+um Bernardi fratris eius. Sig+num Stephanie matris eorum. Sig+num Arnalli de Guardia. Sig+num Pauce uxoris eius. Sig+num Petri Berengarii de Savassona. Sig+num Geralli Assalit.

Raimundus sacerdos qui hoc scripsit die et anno quo sss supra

1158, gener, 8

Testament. *Pere Bernat d'Olost, canonge, atorga el seu testament en el que elegeix com marmessors el bisbe Pere de Redorta, Berenguer Ermengol, Berenguer, prior de Santa Maria de l'Estany, Guillem Gerall i el sacerdot Bernat. Dona a la canònica de Vic el mas Vilaret a Sant Eulàlia de Riuprimer i béns a Santa Maria d'Olost, a Santa Maria de l'Estany béns a Torelló i a Falgars*

[A]. Original perdut.

B.* Còpia de principis del segle XIII, ACV, cal. 37, L.D., ff. 16v-17v, (*Testamentum Petri Bernardi de Olost*).

Origo humane nature propter primi hominis culpam ita homo mortalis factus est ut nullus sit qui mortem evadere possit. Ideoque in Dei omnipotentis nomine, ego Petrus Bernardi de Olost clericus et canonicus Sancti Petri iaceo in magna egritudine et timeo quod repentina mors eveniat michi, et ideo facto meum testamentum et eligo meos manumissores id est Petrus, gratia Dei Ausonensis episcopus, et Berengarius Ermengaudi, sacriscrinius atque prior Berengarius Sancte Marie Stagni, ac Guillemus Geralli, et Bernardus sacerdos, ut ipsi distribuant omnes meas res pro anima mea; sicut hic invenerint scriptum. Primum dimitto domino Deo et canonicis Sancti Petri mansum quem habeo infra parrochiam Sancte Eulalie Rivimeritabilis, in valle Sancti Iohannis apud ipsum Vilaret cum omnibus suis pertinenciis et tenet Petrus Pauci et Raimundus consanguineus eius per me. Et mansum quem habeo in Olost cum omnibus suis pertinenciis per canonicam Sancti Petri, ipsum et supra scriptum de villare solide et libere predicte canonice dimitto pro remedio anime mee parentorumque meorum. Campum vero de Beate quem habeo per episcopum in quo habeo XXX morabatinos per pignoras predicto episcopo seniori meo dimitto pro anima mea. Mansum autem quem habeo in Torolione cum suis pertinenciis quem nominant de Tresdos et quatuor mansos quos habeo in Falgars mei alodio cum omnibus pertinenciis eorum ecclesie Sancte Marie Stagno dimitto pro remedio anime mee parentumque meorum solide et libere. Peciam unam terre quam habeo per ecclesiam Sancti Felicis in Taurilione eidem ecclesie dimitto pro anima mea. Medietatem molendini quam habeo in Taurilione et decimum quod habeo in alodio de Taurilione per pignus, Raimundo nepoti meo dimitto. Mansum vero quem habeo in Taurilione nominati de Rieria cum omnibus suis pertinentis et cum medietate mea de Rieria et totum meum alodium quod superius non est dimissum quem habeo nec habere debeo in Taurilione, predicte canonice Sancti Petri dimitto solide et libere. Domum quam habet Raimundus per me iuxta meas domos ad lampadam Sancti Petri de confessione dimitto pro anima mea. Domos meas in quibus habito Petro nepoti meo dimitto ut teneat omnibus diebus vite sue, post eius obitum remaneant filio Raimundi de Olost qui sit clericus, et si non habuerit filium clericum revertantur propinquis clericis. Domum quam habet Berengarius Ermengaudi per me, Petro nepoti meo dimitto et predictus Berengarius habeat per eum. Iterum dimitto prescripto Petro ipsas domos quas Bernardus de Savo tenet per me, tali ratione ut similiter teneat per eum Petrum. Domos videlicet quas habeo ad Villam, Petro prefato dimitto ad servicium Raimundi de Olost. Dimitto corpus meum ad sepeliendum in cimiterio Sancti Petri si obiero in Vico, sin autem in cimiterio Sancte Marie Stagno. Dimitto ad opera Sancti Petri medietatem mee asine, aliam medietatem asine dimitto inter ecclesiam Sancte Marie Stagno et opera Sancte Marie Vici cum bachone meo meliore equaliter. Ad altare Sancti Petri meum urceolum et meliorem almoceliam dimitto. Ad crucem unum morabatinum et unam falgam dimitto. Cenobio Sancte Marie Rivipollensis duos morabatinos dimitto. Sancto Iohanni Rivipollensis I morabatinum

dimito. Ecclesie Sancti Petri Castriserrensis I morabatinum dimito. Inter ecclesiam Sancti Thome et Sancte Marie Meuleoli I morabatinum dimito. Ecclesie Sancte Marie de Olost II morabatinos dimito ad calicem. Inter ecclesiam Sancte Marie de Corcone et Sancti Martini de Cutis I morabatinum dimito. Ecclesie Sancti Petri de Falgars III puneres annone dimito. Ecclesie Sancte Marie Vileleonis IIII solidos dimito. Raimundo de Leone III solidos dimito pro anima mea. Raimundo Bonucii IIII solidos dimito pro anima mea. Bernardo Guilelmi IIII solidos dimito. Bono sacerdoti IIII solidos dimito. Primo sacerdoti IIII solidos dimito. Et prescriti denarii exeant de duabus vachis quas habeo in Falgars et hoc quod superius dividant mei manumissores pro anima mea Bernardo monacho I morabatino dimito pro anima mea. Guilelmo Raimundi I morabatinum dimito pro anima mea. Berengario sacerdoti meam peliciam de cunils et caligas novas dimito pro anima mea. Renallo aliam pelliciam de agrells dimito pro anima mea. Raimundo de Ripa meam capam dimito pro anima mea. Petro sacerdoti I morabatinum dimito pro anima mea. Canonice Sancti Petri meam partem de laboratione de Mata et de bovibus dimito. Dimito cognate mee vacham meliorem quam habeo in Falgars. Dimito Gerallo nutrito meo meliorem bovem quem habeo in Falgars et flascadam meam. Alium bovem et meas pelles et cubel et I scannum cum tabula Raimundo nutrito meo et uxori eius dimito. Dimito ad meam sepulturam et ad meum convivium III morabatinos et unum bachonem et puneres V frumenti et meum vinum. Vinum quod habeo in Corcone et vasa vini quod ibi habeo et ad Sanctum Martinum Petro nepoti meo dimito. Meum cub quam habeo in Taurilione canonice Sancti Petri dimito Raimundo Bonefilii flascada I dimito Gerallo nutrito meo emina I annone dimito. Ramone de Mata quarta I dimito. Bernardo monachi de Olost flascada I dimito per suum debitum. Omnia mea vascula parva et magna et supellectilia et utensilia tam parva quam magna Petro nepoti meo dimito.

Actum est hoc VI idus ianuarii, anno XX I regni regis Ledovici iunioris.

Sig+num Petri Bernardi qui testamentum facio et firmo punctatim quia pre nimia egritudine meum nomen scribere nequeo. Sig+num Guilelmi de Mata. Sig+num Raimundi. Sig+num Rutilandi. Petrus Ausonensis episcopus sss. Berengarius sacriscrinius +. Hoc ea que laudat Guilelmus carmine firmat sss. Bernardus sacerdos +.

Petrus sacerdos qui. hoc scripsit die et anno quo sss supra.

279

1158, novembre, 10

Testament. *Guerau de Malla ardiaca atorga el seu testament i elegeix com marmessors el bisbe Pere , Pere sagristà, Berenguer Ermengol, Guillem Gerall, Bertran de Castellar i Guillem primicier. Estableix aniversari per ell i el seu difunt germà Bernat, ardiaca, I tot els seus béns els dona al seu nebot Guillem de Malla. L'alou que té a Sant Hipòlit el dona al seu nebot Bernat*

[A]. Original perdut.

B.* Còpia de principis del segle XIII, ACV, ms. ,*Cartorologi* , ff. 5r-6r.

Quam nullus in carne positus mortem evadere potest. Ideo ego Geraldus, Ausonensis sedis archidiaconus, facio meum testamentum et eligo manumissores meos,

videlicet, dominum meum Petrum, predicte sedis episcopum, et Petrum sacristam ac Berengarium Ermengaudi, et Guillelmum Geraldii, necnon Bertrandum de Castellari et Guillelmus primicherii, nepotem meum, ut si forte de hac infirmitate vel antequam alium testamentum faciam me mori contingere, ipsi distribuant res meas sicut inferius iniuxero et ordinavero. In primis dimitto domino Deo et Sancto Petro Vici corpus meum ad tumulandum. Ipsum autem alodium quod Bernardus archidiaconus, frater meus iam defunctus, dimisit canonice ut habeat et possideat illud post obitum meum sine impedimento. Ita ut dies anniversarii constituta fiat annuatim pro anima ipsius Bernardi, fratris mei, et mea omni tempore. Omnia autem mea alodia quo habeo et habere debeo in cunctis locis dimitto Guillelmo primicherio, nepoti meo. Preter alodio quod habeo in parrochia Sancti Ipoliti que dimitto Bernardo, nepoti meo. Et preter mansum de Fabrica et triliam quam tenet Ermengaudus de Plano per me, quem et quam Raimundo, nepoti meo dimitto, tali pacto ut Guillelmus precentor, nepos meus, reddat pro censu omnium alodiorum que ei dimitto dimidium morabatinum merinum annuatim sepedicte canonice et ipse Guillelmus et Bernardus et Raimundus faciant meum anniversarium equaliter omnibus annis dum vixerint. Et quando sepedictus Guillelmus, nepos meus, obierit remaneant ipsa alodia que superius ei dimitto sine diminutione, solide et libere, iamdicte canonice. Et ipsa canonica faciat meum anniversarium honorifice cura aliis. Et quando alii nepotes mei supranominati obierint remaneant ipsa alodia que superius eis dimisi eidem canonice, et ipsa canonica faciat meum anniversarium in synodo que celebratur infra quadragessimam omnibus annis. Iterum dimitto Guillelmi precentori, nepoti meo, ipsum meum mansum de Puyol cum condamina de Prato, quod michi advenit per voces parentorum meorum et per comparaciones. De VI morabatinos quos habeo in ipso pignore quod teneo de Raimundo de Ordines dimitto ei IIIor morabatinos. Et de tribus morabatinos quos habeo in ipso pignore de filiis Mironis dimitto eis unum morabatino. Et hoc quod remanet de istis pignoribus Bernardo Sancti Ypoliti, nepoti meo, dimitto. Et dimitto Rutilando, nepoti meo, ipsum pignus quod michi misit. Et dimitto Bernardo de Socarrats II morabatinos de ipso pignore quod michi misit et hec quod remanet Guillelmo, nepoti meo, dimitto. Ipsam vero peciam quam comparavi de Gerallo Crasso dimitto Carbonello et filio eius Guillelmo in omni vita eorum, ita ut reddant annuatim I gallinam iamdicte canonice pro censu, et post obitum eorum, solide et libere, eidem canonice remaneat. Ipsas vero baiulias quas donavi Bernardo, baiulo meo, laudo ei et concedo in omni vita sua ad fidelitatem canonice et nepotis mei Guillelmi. Et dimitto ipsum Bernardum in custodia et baiulia ipsius Guillelmi, nepotis mei. Baiuliam autem quam dedi Bernardo cellarario in manso de Mirabilia laudo ei et concedo in omni vita sua. Domos autem meas in quibus habito cum ortis qui in circuitu earum sunt, et cum sala quam sacrista tenet per me, et cum domibus de ipsa Quintana, et cum domibus Iohannis medicus, Guillelmo precentori dimitto, nepoti meo. Iterum dimitto eidem precentori IIas meas tonnas meliores et IIos barils et I cub qui est apud Gurri. Dimitto canonice IIas bonas tonnas et duos bonos cubos. Dimitto Bernardo, nepoti meo, ipsas meas domos que sunt de Vitali cum suis pertinenciis. Dimitto Raimundus, nepoti meo, ipsum meum cellarium quod est iuxta meam portam, cum duabus domibus que sunt inter ipsum cellarium et domos Bernardi baiuli. Dimitto Bernardo, nepoti meo, ipsas domos quas Lobet tenet per me ita ut Bernardus cellararius meus teneat eas per eum et accipiat ipsum censum ipse Bernardus cellararius dum vixerit. Dimitto domino meo episcopo I cubo et I tonnam. Dimitto Bernardo, nepoti meo I cub et Raimundo, nepoti meo, alium. Dimitto Rutilando, nepoti meo, I tonnam. Dimitto Raimundo, nepoti meo, aliam tonnam. Dimitto Bernardo cellarario meo I baril. Dimitto familie mea XII sestarios de blat, medietatem ordeii medietatem spelte. Dimitto Bernardo cellarario meoque par bovum pro LXIII solidos quos ei debebam et unam pullinam. Dimitto unicuique presbitero ville Vici singulos morabatinos et aliud quod remanet de XVIII morabatinos dimitto pro sepultura mea.

Dimitto domino meo episcopo ipsum meum runcinum cum sella et freno. Dimitto Olivario Sancti Augerini V solidos de ipso pignore quod teneo de ipso pro XX solidos. Et hoc quod remanet dimitto canonice. Dimitto duo coopertoria mea Sancto Petro ex quibus fiant due cape. Dimitto Sancti Iohanni Rivipollensi unum tapetum et Sancte Marie Rivipollensis III morabatinos. Et Sancto Petro Castrumsserris III morabatinos. Et Sancte Marie Stagni III morabatinos. Et Sancte Marie de Manlevo II morabatinos. Et Sancto Thome IIos morabatinos. Et exeant hii morabatinos quos dimitto sanctis de meo vino. Et dimitto ad servitium de iunio totum meum vinum album quod habeo. Dimitto Guillelmo precentori ipsum meum anulum. Dimitto inter opera Sancti Petri et Sancte Marie XX morabatinos quos michi debet Bertrandus de Bellopodio et medietatem unus mei cipi argenti ut habeant equaliter, et alia medietas ipsius cipi, et alius meus ciphus argenteus vendatur et detur totum pro missis. Et ipsa debita quo debeo solvantur de vino meo. Dimitto hospitalario medietatem cuiusdam asine quod habeo apud Ampostam. Et iubeo ut penna mea vendatur et vestiatur de pretio familia mea. Dimitto operi Sancti Petri I sarracenum et operi Sancte Marie alium, ita ut serviant ibi a primo pascha veniente usque in alio, et postea baptizentur quacumque voluerint, et donec baptizentur sint de ipsis operibus. Iubeo ut aliud par bovum quod habeo vendatur et persolvantur inde mea debita. Dimitto Guillelmi precentori meam sarracenam et meam asinam minorem et alia asina vendatur. Et hanc Bernardus cellararius meus medietatem precii et alia medietas detur pro meis debitis. De ipsa mea laboratione quam feci hoc anno accipio medietatem et de illa medietate dono nutrito meo Garagol sextarium unum ordei et alium cibarie ad novum venientes. Et Raimundo, nutrito meo, I eminam ordei. Et inter Carbonellum et Bubulum meum I sextarium de blat, et sit medietas ordei, medietas cibarie. Et dimitto sarracenis meis I sextarium de blat. Dimitto Bernardo, nepoti meo, ipsas domos quas Bernardus cellararius tenet per me. Ipsas vero domos quas tenet pro me Paschalis de Rivopetrarum et Vives, et Raimundus Berengarii, et Bernardus de Sau et omnes alias quas aliqui tenent pro me, que superius non sunt dimisse, Guillelmo nepoti meo dimitto. *Omnes autem comparationes quas habeo in cunctis locis quas superius non dimissi dimitto Guillelmo precentori, nepoti meo.*¹ Si quis hoc testamentum dirumpere voluerit agere non valeat sed in duplum componat et insuper firmum permaneat omni tempore.

Quod est factum IIII idus novembris, anno XXII regni regis Lodovici iunioris.

Petrus, Ausonensis episcopus sss. Scripta libens ista Petrus confirmo sacrista sss. Sig+num Olivarii. Berengarius sacriscripius +. Bertrandus levita. Sig+num Geralli archidiaconus qui hoc testamentum facio et firmo firmarique rogo.

Raimundus sacerdos qui hoc scripsit cum litteris rasis et emendatis in V linea, et IX et XXIII^a die et anno quo supra.

¹ Per un judici de l'any 12 entre Guillem de Malla i Bernat de Santhipòlit referents a unes cases consta explícitament que aquesta part del text va ser afegida: *Et osculatus fuit manum dicti Bernardi etiam ipso remitente et etiam vidit quod dictus Guillelmus de Medalia tenens in manu quoddam testamentum Geraldii, archidiaconi, ostendit dicto testi et quibusdam aliis ad oculum quod a quadam linea inferius illud testamentum erat falsum et manifeste etiam per literam apparebat quod ab illa linea inferius erat altera manus.* Publicat per Eduard Junyent, *Diplomatari Bernat Calvó*, doc. 233, pp. 142-143.

1159, gener, 9

Dotació de canonge. *Guillem de Malla primicier de la catedral de Vic dona a Sant Pere i a la canònica de Vic en mans de Pere de Redorta bisbe, el mas Cortada que té pel testament del seu germà Bernat i definició del seu germà Rotland i pels altres germans en la divisió feta amb el seu germà Berenguer, així com totes les seves heretats que té pel seu pare, de Bernat i Guerau ardiaca a les parròquies de Sant Vicenç de Malla, Sant Hipòlit de Voltregà, Viladrau, Sant Julià Sassorba i a altres llocs d'Osona per tal de tenir-los al servei del bisbe i de la canònica de Vic durant la seva vida.*

[A]. Original perdut.

B.* Còpia de principis del segle XIII, ACV, cal. 37, L.D., ff. 81r- 81v, (*Hec est carta donationis qua Guilelmus de Medala primicherius qui fuit post ea archidiaconus fecit canonicè Vici*).

In nomine Domini. Ego Guilelmus, Vicensis ecclesie primicherius, bono voto et spontanea voluntate dono et offero domino Deo et Sancto Petro sedis Vici eiusque canonicis et tibi domne Petre episcopo et canonicis omnibus eiusdem ecclesie modo ibi degentibus cunctisque vestris successoribus in perpetuum mansum meum de Cortada, cum trilia et cunctis laborationibus et omnibus ei dem manso pertinentibus sicut ego illum melius teneo et habeo per testationem fratris mei Bernardi seu per diffinitionem Rutilandi fratris mei sicut resonat in scriptura michi et canonicis iam dicte sedis ab ipso Rutilando et aliis fratribus meis confirmata, quam scilicet vobis in presenti trado sive etiam per divisionem factam inter me et Berengarium fratrem meum. Preterea omnes meas hereditates et alodia que modo habeo et habere debeo per paternam vocem sive per vocem patruorum meorum Bernardi atque Geraldii archidiaconorum vel per alias quascumque vocis in parrochia Sancti Vincencii de Medaia et Sancti Ypoliti et Sancti Martini de Villa Adrat et Sancti Iuliani de Sorba et in omnibus aliis locis in Ausona eidem Sancto et Petro et eius canonicis integritate et sine diminutione dono et offero ob remedium anime mee et parentum meorum. Que predicta omnia per manum domni episcopi et canonicorum omnium predicte sedis ego supra nominatus Guilelmus primicherius accipio ad servivium et fidelitatem canonicis Sancti Petri ut habeam ea omnia et possideam in vita mea et donem inde pro censu annuatim eidem canonicis I par caponum et post obitum meum revertantur hec omnia integritate supra scripta cum omnibus melioracionibus quas ibi Deo donante fecerunt Sancto Petro predicto et eius canonicis in perpetuum. Si quis hoc dirumpere voluerit agere non valeat sed induplum componat et insuper firmum permaneat omni tempore.

Quod est factum V idus ianuarii, anno XXII regni regis Lodovici iunioris.

Sig+num Guilelmi Vicensis primicheris. Scripta libens ista Petrus confirmo sacrista. Petrus Ausonensis episcopus sss Berengarius sacriscribius + Petrus adest testis confirmans scripta fidelis sss. Sig+num Guilelmi de Solario.

Raimundus sacerdos qui hoc scripsit die et anno quo sss supra.

1159, abril, 13

Convinença. *Guillem, primicier, fa convinença amb Pere de Redorta, bisbe d'Osona, establint que li serà fidel per tot l'honor que té i que amb el seu consell podrà adquirir.*

A.* ACV, cal. 6, Episc I, núm. 40.

In nomine Domini. Hec est convenientia que est facta inter domnum Petrum Ausonensem episcopum et Guillelmum eiusdem sedis primicherium. Convenit namque ipse Guillelmus primicherius d[omino s]uo Petro episcopo in presentia Berengarii Ermengaudi et Guillelmi Geralli et Bertrandi de Castellari canonicorum ut sit ei fidelis per rectam fidem sine engan de sua vita [et de] suo corpore, et de omni suo honore quem modo habet et in antea qualicumque modo suo consilio adquisiturus est. Item convenit ei ut sit suus solid[...] ei adiutor et defensor contra cunctos homines et feminas, sine engan. Item convenit ei ut nullo modo retineat amicum vel inimicum contra voluntatem [...] domini sui. Hanc vero convenientiam supradictam facit ipse Guillelmus primicherius domino suo Petro episcopo propter illud beneficium quod dominus suus episcopus ei facit et fer[...] factum est. Episcopus autem convenit ipsi Guillellmo primicherio in presentia supradictorum canonicorum ut ei sit fidelis dominus (de omnibus rebus per bonam? Fidem sine engan).

Actum est hoc idus aprilis, anno XX II regni regis Lodovici.

+ Guillelmi Vicensis primicherii*. Hoc ego consigno Guillelmus corde benigno sss*. Hoc ea que laudat Guillelmus carmine firmat sss*. Bertrandus levita sss* Berengarius sacriscrinius sss*.

Raimundus sacerdos qui hoc scripsit cum litteris superscriptis in II^a linea et rasis et emendatis in V^a et dampnatis in VII^a die et anno quo supra.

1160, juliol, 19

Dotació de canonge. *Berenguer de Sentfores s'ofereix ell mateix a l'església de Vic per ser educat com a canonge, donant el mas Puig de Vic i un mas que té a Ordeig*

[A]. Original perdut.

B.* Còpia de principis del segle XIII, ACV, cal. 37, L.D., ff. 84r-84v, (*Hec est carta canonicature Berengarii de Salliforis*).

Sub sancte Trinitatis nomine. Ego Berengarius de Salliforis voveo et offer me ipsum domino Deo et Sancto Petro Ausonensis sedis ut, Deo annuente in eadem ecclesia divinis mancipatus officiis omnipotenti Domino valeam servire. Qua propter ego Petrus Dei gracia eiusdem sedis episcopus et universalis canonicorum conventus recipimus predictum Berengarium iuxta premissum ipsius votum ad exercendum divinum officium et deinceps fratrem et canonicum huius ecclesie esse volumus et facimus. Insuper etiam ego prefatus Berengarius, bono animo et spontanea voluntate pro tanto beneficio accepto et pro remedio anime mee parentumque meorum dono Deo et premisse ecclesie eiusque canonicis ipsum meum mansum de Podio cum suis pertinentiis, et est in parrochia Sancti

Petri Vici, et alium meum mansum in Ordeig, cum suis pertinentiis quem tenet Raimundus Morelli. Sicut ipsos duos mansos habeo et habere debeo et sicut melius Petrus Udalardus pater meus iam defunctus michi eos dimisit in suo testamento, sic eos predicto Sancto Petro eiusque canonice dono cum omnibus suis pertinentiis et delibero ad habendum et possidendum iure perpetuo ad omnem voluntatem ipsorum canonicorum peragendam. Nos autem ego Petrus episcopus cum universo cetero canonicorum prefate sedis concedimus tibi Berengario prelibato supra nominatos mansos cum suis pertinentiis ut habeas illos per beneficium ecclesie nostre in omni vita tua, reddendo annuatim pretaxate canonice duo paria caponum pro censu. Post obitum vero tuum solide et libere, sine ulla inquietudine revertatur in ius et dominium iam dicte canonice et clericum eius ad omnem voluntatem illorum peragendam in perpetuum. Si quis hoc dirumpere voluerit agere non valeat set in duplum componat et insuper firmum permaneat omni tempore.

Quod est factum XIII kalendas augusti, anno XXIII regni regis Ludovici iunioris.

Berengarius de Sallifores levita. Sig+num Arberti de Salliforis qui hoc laudo et firmo. Sig+num Poncii de Salliforis fratris eius. Sig+num Bernardi de Salliforis. Sig+num Guilelmi. Sig+num Raimundi. Sig+num Guilaberti fratrum. Sig+num Petri de Salliforis. Sig+num Bertrandi fratris eius.

Raimundus sacerdos qui hoc scripsit die et anno quo sss supra.

283

1162, gener, 27

Testament. *Bernat de Terrers, canonge, atorga el seu testament i elegeix marmessors el bisbe Pere, Guillem ardiaca, Berenguer Ermengol, Pere de Viver, Guillem Gerall i Berenguer de Tenes. Dona a la canònica de Vic el seu mas Carerac, uns camps a Vilacetrú, el mas Erm a Manlleu i uns molins al Ter a Sant Julià de Vilamirosa i Fontanelles que tindrà Berenguer de Tenes. Dona el mas Reguer a Sant Jaume de Cursó i l'honor de Vilarandebert a Sentfores. Fa d'altres donacions a altres institucions religioses.*

A.* ACV, cal. 6, núm. 2356.

B. Còpia de principis del segle XIII, ACV, cal. 37, L.D., ff 31v-33r, (*Hoc est testamentum Bernardi de Terreris canonici Sancti Petri*).

C. Còpia de l'any 1267, ACV, cal. 6, núm.1906.

Quoniam nullus in carne positus mortem evadere potest, ideo ego Bernardus de Terreriis timens repentinum casum mortis facio meum testamentum et eligo manumissores meos videlicet dominum meum Petrum episcopum et Guilelmum archidiaconum ac Berengarium Ermengaudus et Petrum de Vivario nec non Guilelmum Geralli consanguineum meum ac Berengarium de Tennis ut si forte de hac infirmitate qua adgravor vel antequam aliud testamentum faciam me mori contigerit ipsi distribuant res meas mobiles et immobiles sicut inferius iniunxero. In primis dimitto domino Deo et Sancto Petro domino meo corpus meum ad sepeliendum et animam meam ad gubernandum ita enim canonice Sancti Petri ipsum mansum de Carairag cum omnibus suis pertinentiis quas habet et habere debet in cunctis locis. Iterum dimitto eidem canonice duos campos quos habeo in parrochia Sancti Stephani Villesegetrudis qui michi adveniunt per comparationem et est unus eorum complantatus simul cum, ipso sacrario quod est

infra sacrariam Sancte Marie cum cubo maiore et tonna minore que ibidem sunt. Item dimitto eidem canonice ipsum mansum de Heremo qui est in parrochia iam dicte Sancte Marie quem teneo per ipsam canonice simul cum ipsis domibus et molendino que sunt iuxta flumen Ticerii in predicta parrochia ita ut Berengarius de Tennis teneat ipsas domos cum molendino in omni vita sua et post obitum eius sine impedimento supradicte canonice revertantur. Concedo insuper ac dimitto ipsi canonice omnes ipsos molendinos et molendinarios que sunt in predicto flumine in parrochia Sancti Iuliani de Villamirosa, una cum ipso molendino et molendinariis et alodiis que sunt in eodem flumine et in iam dicta parrochia in locum que vocant Fontanellas et cum alodiis que ibidem sunt et cum ipsa trilia de Quadrels et hoc totum de Fontanellis teneat predictus Berengarius de Tennis in vita sua post cuius obitum revertat sepedicte canonice. Dimitto insuper pretaxate canonice Sancti Petri ipsum, mansum de Reguer cum omnibus suis pertinenciis qui est apud Sanctum Iacobum de Cursu, tali modo ut iam dictus Berengarius de Tennis et Berengarius de Salliforis nepos meus in omni vita illorum tenent eum, post obitum quorum ipsi canonice revertatur. Et in parrochia Sancti Martini de Salliforis, apud Vilarembert dimitto ipsi canonici quandam triliam que michi advenit per comparacionem et similiter teneant eam predicti Berengarii in vita sua, post quorum obitum predicte canonice revertatur. Hoc vero totum supra nominatum dimitto ad proprium et franchum alodium sepedicte canonice ut pretaxatum est. Relinquo etiam Sancte Marie de Mesleo ipsum mansum de Villagerma cum omnibus suis pertinenciis qui est in parrochia Sancti Martini de Cotibus, simul cum ipso manso de Nidomalo, quem mansum de Nidomalo teneant iam dicti Berengarii in omni vita sua. Dimitto etiam ipsum mansum quem habeo in parrochia Sancti Stephani de Vineolis Sancte Marie de Mesleo, simul cum duabus peciis terre quas tenet Arnallus Arlitzo et teneant eas Berengarius de Tennis et Berengarius de Salliforis nepos meus in omni vita sua, et post obitum eorum iam dicto Sancte Marie de Mesleo revertantur. Et Sancto Petro Castrisserris dimitto V pecias alodii que sunt ad ipsum Cursum, post obitum Berengarii de Tennis et Berengarii de Salliforis. Ipsum vero pignus quod habeo in senioratu ipsius fevi de Cumbis supra dictis Berengariis dimitto. Relinquo etiam Sancte Marie Rivipollensis ipsum pignus quod habeo in suo senioratu, post obitum Berengarii de Tennis. De omnibus aliis pignoribus que ego et Berengarius de Tennis in quibuscumque locis habemus medietatem, mee medietatis impignoratoribus dimitto. Aliam vero medietatem scilicet quartam partes, eorum pignorum sepedictis Berengariis dimitto. Post obitum vero Berengarii de Tennis et Berengarii de Salliforis ipsum alodium quod habeo in parrochia Sancti Iohannis de Rivomeritabili quod fuit mee sororis supra dicte canonice dimitto. Et Sancti Marie Stagni dimitto ipsas domos quas Ermengaudus tenet per me post obitum iam dicti Berengarii de Tennis et Berengarii de Salliforis. Alias vero domos quas tenet per me Iohannes Petro Torto dimitto et teneat eas per eosdem Berengarios. Concedimus insuper ego et Berengarius de Tennis ut Suberana teneat per Sanctum Petrum ipsas domos quas ei donavimus sicut in ipsa carta quam inde habet resonat. Bertrando etiam nutrito meo dimitto ipsos casales qui sunt iuxta domos Subirane, ita ut omnibus annis reddat inde Sancto Petro Vici unam libram cere pro censu in pascha. Ipsas vero domos quas tenet per me Petrus Sancti Martini Sancte Marie de Mesleo dimitto, post obitum supra dictorum Berengarii et Berengarii. Preterea dimitto domino meo episcopo ipsos duos anulos et unam tonnam plenam vini que est apud Artes vinum tantum Sancte Marie in Artes et suo presbitero dimitto unam tonnam. Dimitto etiam operi Sancte Marie Vici ipsas meas novas pelles. Reddo Petro Arnalli coquo et Arnallo ipsum suam fasciam. Meam vero almucelliam ad altare Sancti Petri dimitto et operi ipsius dimitto duos sextarios de blat et alios duos sextarios vini. Ipsa etiam capa quam Sancto Petro debeo reddatur de uno meo bove et de uno cubot et si illum non habundaverit reddat hoc quod inde minus fuerit Berengarius de Tennis. Omnia mea debita persolvat Berengarius de Tennis tam de suo

quam de meo et faciat honorifice meam sepulturam. Berengario de Lagosteria meam capam dimitto. Raimundo de Lugduno pelliciam meam de cunils dimitto. Aliis singulis sacerdotibus nostre ecclesie singulos sextarios vini dimitto. De ipsa pignore quod ego et Berengarius de Tennis tenemus de Raimundo Montisrotundi meam medietatem ei dimitto. Omnia mea iura que habeo et qualicumque modo habere habere in ipsis domus in quibus habito et in, earum suffraganeis tam in edificiis quam in plantis et in ortis Berengario nepoti meo dimitto cum ipsa bassa que est ante ianuam, ita tamen ut Berengarius de Tennis sit inde dominus et potens in omni vita sua, post cuius obitum solide et libere ipsi Berengario nepoti meo revertantur. Dimitto Sancte Marie Stagni quartam partem quam habeo in una asina que est apud Sorigueras. Et Sancte Marie de Mesleo dimitto ipsum ferragenale cum sacrariis que ibi sunt et sunt in sacraria eiusdem. Omnia vascula et omnem meum mobile preter hoc quod superius dimisi et omnem meam laborationem Berengario de Tennis et Berengario nepoti meo pariter dimitto solutis inde omnibus meis debitis. Si quis hoc dirumpere voluerit agere non valeat set in duplum componat et insuper firmum permaneat omni tempore.

Quod est factum VI Kalendas februarii, anno XXV regis Lodovici iunioris.

Signum Bernardi de Tererris qui hoc testamentum facio et firmo per punctum quia pro nimia egritudine solito signo scribere propria manu non veleo. Berengarius levita sss. His Wilelmus ita scriptis favet archilevita sss. Hoc ea que laudat Guilelmus carmine firmat sss. Berengarius sacriscrinius. +Petrus adest testis confirmans scripta fidelis sss.

Raimundi sacerdos qui hoc scripsit cum litteris supra positis in XaVIa et XVIIa XXIIIa et XXXVIII linea et dampnatis in XXV et XLIII linea, die et anno quo sss supra.

284

1162, maig, 6

Dotació de canonge. *Adaledis i els seus fills juntament amb Guillem Gerall, canonge de Vic, ofereixen a Gerall de Bigues a la catedral per ser canonge. Lliurant l'heretat que Ponç de Bigues va donar pel seu fill en testament.*

[A]. Original perdut.

B.* Còpia de principis del segle XIII, ACV, cal. 37, L.D., ff. 87r-87v, (*Hec est carta hereditatis Geraldi de Bigis*).

Sub sancte Trinitatis nomine Ego Adaledis et filii mei Petrus et Bernardus nec non Guilelmus Geralli canonicus Sancti Petri omnes in simul vovemus et offerimus domino Deo et Sancto Petro Ausonensis sedis filium meum Geraldum ut Deo annuente in eadem ecclesiam diurnis mancipatus officiis omnipotenti Domino valeam servire atque cum ad illam etatem pervenerit secundum instituta canonum ad sacros ordines accedere non recuset. Insuper autem bono animo et spontanea voluntate pro remedio animarum nostrarum parentumque nostrorum donamus domino Deo et premissis ecclesie eiusque canonicis omnem illam hereditatem quam Poncius de Bigis maritus meus iam mortuus dimisit supra dicto Geralio filio suo in suo teatamento mansum videlicet de ipso Lor, cum totis suis pertinenciis et ipsum molendinum inferiorem quem tenuit Raimundus de Plandolito et ipsum mansum cum suis pertinenciis quem Berengarius Massa tenet ad laboracionem, et est hoc totum in parrochia Sancti Petri de Bigis. Item ego supra dictus

Guilelmus Geralli canonicus Sancti Petri dono domino Deo et Sancto Petro eiusque canonicis tres pecias terre mei alodii franchi quas habeo in parrochia Sancti Petri Vici in locum quem vocant Gazel et adveniunt michi per meam rectam comparacionem. Nos autem ego Petrus. Dei gratia Ausonensis episcopus, et universalis canonicorum conventus recipimus eundem Geraldum iuxta premissum matris et fratrem et avunculi sui votum ad clericatus officium et deinceps fratrem et canonicum huius ecclesie illum esse volumus et facimus, et insuper concedimus tibi Adaledi prelibate et tibi Geraldo illius filio totam predictam hereditatem que est in iamdicta parrochia Sancti Petri de Bigis ut habeatis eam per beneficium ecclesie nostre in omni vita vestra et tibi prefato Guilelmo Geraldi et tuo nepoti Geraldo similiter concedimus totum illud alodium pretaxatum quod est apud Gazel ut habeatis illud per beneficium ecclesie nostre in omni vita vestra ita ut annuatim redatis vos et sepedita Adaledis unum porcum canonicalem in festo Omnium Sanctorum pro censu totius supradicti honoris. Post obitum vero vestrum solide et libere et sine ulla inquietudine revertatur in ius et dominium iam dicte canonicis et clericorum eius ad omnem voluntatem illorum peragendam in perpetuum. Si quis hoc dirumpere voluerit agere non valeat set in duplum componat et insuper firmum permaneat omni tempore.

Quod est factum II nonas maii, anno XXV regni regis Lodovici iunioris.

Sig+num Adaledis. Sig+num Petri. Sig+num Bernardi, qui hoc laudamus et firmamus firmarique rogamus. Hoc ea que laudat Guilelmus carmine firmat sss. Sig+num Geralli canonici sss.

Raimundus qui hoc scripsit cum litteris supra scriptis nea die et anno quo sss supra.

285

1163, octubre, 8

Adveració testamentària. *Publicació sacramental del testament Bernat Tizó, canonge, jurat a l'altar de Sant Joan dins la catedral de Vic en presència de Pere Berenguer sagristà i jutge. Elegeix marmessors a Guillem de Soler i Rutiland de Riudeperes, entrega a la canònica els béns que va entregar com a dotació i fa donació de béns a Sant Hipòlit de Voltregà als seus nebots Rotlan i Bernat de Santhipòlit.*

A.* ACV, cal. 6, núm. 1714.

B. Còpia de principis del segle XIII, ACV, cal. 37, L.D., ff. 19v-20r, (*Judicium et testamentum Bernardi Tizonis*).

In nomine Domini. Hec est sacramentalis conditio seu publicatio ultime voluntatis cuiusdam defuncti Bernardi Tizonis canonici Sancti Petri Vici, que est iuxta secundi ordinis modum, secundum ordinati omnem Petri Berengarii sacriste et iudicis infra spacium sex mensium, quam nos testes videlicet Guilelmus de Solario canonicus Sancti Petri et Rutilandus diachonus iurando testificamur supra altare Sancti Iohannis situm in aula iam dicti Sancti Petri qua vidimus et audivimus quando prefatus defunctus iacens in egritudine unde obitt adhuc loquela plena et memoria integra nobis audientibus per scripturam iniunxit qualiter post obitum suum eius possessi o distribueretur. Primum dimisit Sancto Petro Vici illam suam hereditatem quam ei pater suus dederat, scilicet casa et clos et campum de Cativels et condaminam superiorem et duas fascias ad ipsum Mazaner et unam ad ipsum Calliz. Dimisit etiam inter Sanctum Ypolitum et Sanctam

Mariam que ibi est alodium quod tenebat Arnaldus Stephani per eum ad Cativels et ad Rota volps. Petro vero de Sancto Ypolito dimisit duas fascias ad ipsum Puteum. Dimisit etiam nepotibus suis Bernardo et Rutilando ipsam condaminam de Daval quam emit de suis fratribus et totas suas comparationes preter hoc de Petro Sancti Ypoliti quod est ad ipsum Puteum. Et iussit ut predictam condaminam quam emerat teneret unus ex filiis de Petro Sancti Ypoliti post obitum Bernardi et Rutilandi in omni vita sua. Post eius obitum solide et libere et sine impedimento canonice Sancti Petri Vici remaneret. Omnem alodium honorem et alodium quod superius dimisit his nepotibus Bernardo et Rutilando similiter eidem canonice post obitum eorum sine impedimento remaneret. Dimisit namque Sancto Petro de Portella duos sacrarios et alodium quod Iohannes lover tenebat per eum ad ipsas Serras. Petro Tizonis nutrito suo dimisit ipsos sacrarios quos emit de Petro Iover cum orto et haberet braciaticum in toto supradicto honore et dimisit ei tres borrls et unum cubellum. Domino suo episcopo dimisit duos sextarios vini. Et Guilelmo de Solario dimisit suam asinam et unum cub et unam tonam et unum sexter ordei et alium spelte et tres de vino. Poncio de Sancto Ypolito unam pollinam. Inter opera Sancti Petri et Sancte Marie Vici dimisit unum sextarium ordei et alterum spelte. Et Amalrice unam eminam ordei et Bernardo presbitero suam capam novam et suas caligas meliores. Dimisit etiam inter canonicam Vici et suos presbiteros V sextarios vini, et inter Sanctum Ypolitum et suos clericos I sextarium ordei et II vini. Et dimisit inter Petrum Tizonis et Burdum ipsam archam plenam de blat quam habebat in Gallifa et II sextarios vini et teneret Rutilandus ipsum Burdum pro amore Dei. Et iussit ut Guilelmus de Solario faceret honorifice suam sepulturam de hoc qui remaneret de rebus suis quod superius non est scriptum cum presbiteris et clericis et esset inde paccatus Petrus de Sancto Ypolito et postea donaret pro anima sua sicut melius vidisset. Est postquam hec omnia sic ordinavit, ab hoc seculo discessit III nonas octobris.

Iste autem conditiones sunt facte VIII idus octobris, anno XVII regni regis Lodovici iunioris.

Rutilandus Sancti Ypoliti. Sig+num Guilelmi de Solario. Scripta libens ista Petrus confirmo sacrista et iudex. Bernardus de Sau firmo sss.

Raimundus sacerdos qui hoc scripsit die et anno quo sss supra.

286

1164, abril, 16

Dotació de canonge. *Oliver de Malla i la seva esposa Ermessenda juntament amb els seus fills Arnau, Ramon i Guerau donen a la canònica de Sant Pere de Vic el mas Guardiola com a dotació de Ramon de Malla, per consell del bisbe Pere de Redorta i Guillem ardiaca.*

[A]. Original perdut.

B.* Còpia de principis del segle XIII, ACV, cal. 37, L.D., f.83v, (*Hec est carta canonicature Raimundi de Medala*).

In nomine Domini. Ego Olivarius de Medaia et uxor mea Ermesendis et filii nostri Arnaldus et Raimundus et Geraldus omnes in simul donamus domino Deo et canonice Sancti Petri Vici ipsum nostrum mansum de Gardiola cum universis suis utilitatibus et pertinenciis, et facimus hoc donum consilio et voluntate domini nostri Petri, Dei gratia

Ausonensis episcopi, et Guilelmi eiusdem sedis archidiaconi. Tali pacto ut ego Olivarius et filius meus Raimundus quem dono et offero domino Deo et Sancto Petro teneamus eum per iam dictam canonicam in omni vita mea reddendo annuatim eidem canonicis par unum caponum pro censum et post obitum meum atque suum absque omni impedimento ipsi canonicis remaneat ad habendum et perpetuo possidendum. Insuper autem donamus et ex toto sepe dicte canonicis deliberamus ipsas facias quas Alerandus iam mortuus olim tenuit et habuit ad habendum similiter et perpetuo possidendum absque omni retentu et vinculo. Qua propter ego Petrus, Dei gratia Ausonensis episcopus, et universalis canonicorum conventus recipimus eundem Raimundum iuxta premissum patris sui votum ad clericatus officium et deinceps fratrem et canonicum nostre ecclesie illum esse volumus et facimus et concedimus illi patrique suo Olivario supra dictum mansum de Gardiola cum suis pertinentiis in omni vita sua ut habeant eum per nostre ecclesie beneficium reddendo annuatim pretaxate canonicis unum par caponum pro censu. Post quorum obitum solide et libere sine ulla inquietudine revertatur in ius et dominium iam dicte canonicis et clericorum eius ad omnem illorum voluntatem peragendam in perpetuum. Si quis hoc dirumpere voluerit agere non valeat set in duplum componat et insuper firmum permaneat omni tempore.

Quod est factum XVI kalendas maii, anno XXVII regni regis Lodovici iunioris.

Sig+num Olivarii de Medaia. Sig+num Ermessendis. Sig+num Arnald Sig+num Geraldi qui hoc facimus et firmamus. Sig+num Rutilandi de Medaia. Sig+num Guilelmi de Medaia, qui convenimus ut faciamus hanc carta firmare dicto Arnaldo. Raimundus de Medaia hoc firmo. Petrus, Ausonensis episcopus sss. His Guilelmus ita scripsit favet archilevita sss.

Raimundus sacerdos qui hoc scripsit die et anno quo sss supra.

287

1164, octubre, 8

Dotació de canonge. *Bernat de Santhipòlit s'ofereix com a canonge a Sant Pere de Vic i per això lliura tot el seu alou que té al Prat de Vic i tot el seu alou que li va donar el seu pare a Sant Hipòlit de Voltregà. El bisbe Pere de Redorta i la seva canònica l'accepten com a canonge i li entreguen aquest béns en benefici.*

[A]. Original perdut.

B.*Còpia de principis del segle XIII, ACV, cal. 37, L.D., ff 75v-76r, (*Hec est carta canonicature Bernardi Sancti Ypoliti maioris*).

In nomine Domini. Ego Bernardus de Sancto Ypolito voveo et offero domino Deo et Sancto Petro Ausonensis sedis me ipsum ut, Deo annuente, in eadem ecclesia divinis mancipatus officiis omnipotenti Domino valeam servire. Dono namque eidem ecclesie sueque canonicis ipsum meum alodium quod habeo ad Pratum Vici, illum videlicet campum quem Guilelmus Tizo, iam mortuus, michi dimisit in suo testamento et Raimundus de Prato tenet ad laborationem. Item dono supradicte ecclesie sueque canonicis totum ipsum meum alodium quod Berengarius Arnaldi pater meus iam defunctus michi dimisit in suo testamento, quod est in parrochia Sancti Ypoliti in loco vocitato Selvella. Quantum in toto supra dicto alodio habeo et habere debeo totum integriter votive et potencialiter trado et delibero domino Deo et praxate ecclesie eiusque canonicis ad habendum et

possidendum iure perpetuo ad omnem voluntatem ipsorum canonicorum peragendam. Nos autem ego videlicet Petrus, Dei gratia Ausonensis episcopus, et universalie canonicorum conventus recipimus te supradicte Bernarde de Sancto Ypolito iuxta tuum premissum votum et deinceps fratrem et canonicum huius ecclesie te esse volumus et facimus. Preter hec concedimus tibi totum prescriptum alodium ut habeas et possideas illud per huius ecclesie beneficium in vita tua reddendo annuatim prenominate canonice unum par caponum pro censu. Post obitum vero tuum solide et libere et sine omni impedimento in ius et dominium iam dicte canonice et canonicorum eius revertatur ad omnem voluntatem illorum peragendam. Si quis hoc dirumpere voluerit agere non valet set in duplum componat et insuper firmum permaneat omni tempore.

Quod est factum VIII idus October, anno XXVIII regni regis Lodovici iunioris.

Hoc autem supradictum donum cum ipsa fascia terre mei alodii que est ad Espodoia quam michi similiter dimisit iam dictus pater meus consilio et laudamento matris mee Guilelme et fratrum meorum Petri et Rutilandi et Poncii et sororis mee Ermessendis dono et laudo et concedo supra dicte ecclesie suisque canonicis qui omnes pariter hoc donum laudant et vinculum testamenti patris sui quo predictus honor alligabatur omnino diffiniunt et evacuatur.

Sig+num Guilelme. Sig+num Petri de Sancto Ipolito. Sigv+um Ermessendis. Rutilandus Sancti Ipoliti. Bernardus de Sancto Ipolito firmo sss.

Hanc cartam scripsit Raimundus de Lugduni publicus scriptor qui preoccupatus infirmitate eam firmare non potuit.

Ego Andreas, mandato eius et episcopi et iudicis firmo eam sss.

288

1164, novembre, 21

Adveració testamentària. *Publicació sacramental del testament de Guillem Gerall, canonge, jurat sobre l'altar de Sant Joan de la catedral de Vic en presència de Pere Berenguer, sagristà i jutge. Aquest dona les seves cases de Vic al seu nebot Gerall de Bigues i la resta dels seus béns.*

A.* ACV, cal. 6, núm. 2371.

B. Còpia de l'any 1204, ACV, cal. 6, núm. 2370.

In nomine Domini. Hec est sacramentale conditio su publicatio ultime voluntatis cuiusdam defuncti nomine Guillelmi Geraldii, clerici et canonicus Sancti Petri, qui est facta iuxta quarti ordinis modum secundum ordinationem Petri Berengarii, Ausonensis sacriste et iudicis, infra spacium VI mensium sicut continetur in libro iudicum de ultimis voluntatibus morientium hominum, cuius ordo actus est ordinante iudice prescripto in cuius presentia nos testes primus, videlicet presbiter et canonicus Sancti Petri et Berengarius de Salliforis eiusdem sede canonicus iurando testificamus supra altare Sancti Iohannis situm in aula Sancti Petri sede Vici quia vidimus et audivimus quantum prefatus defunctus iacens in egritudine unde obiit adhuc loquela plena et memoria integra, nobis audientibus verbum tantum iniunxit qualiter eius possessio post suum obitum distribueretur. Primum dimisit Geraldo, nepoti suo, omnes suas domos de Vico in quibus

habitabat cum omnibus suis pertinentiis atque omnibus earum suffraganeis sicut terminatur a domibus Guillelmi de Basso, olim defuncto, et descendit per callum usque in rivum et transit per circuitum usque ad domos Raimundi de Medaia atque Guillelme matris sue. Iterum dimisit eidem nepoti suo Geraldo omnia sua vascula, maiora et minora, et omne suum mobile et immobile, preter unum cubum et unam tonnam quod dimisit canonice Sancti Petri et unam sarracenam qua dimisit Petro nutrito suo. Et dimisit supradicto Geraldo, nepoti suo, omnem suam annonam, tali ratione ut procuraret familiam suam. Omnia sua pignora dimisit illis quorum sunt. Dimisit etiam domino suo episcopo duos morabatinos pro anima sua et ipsos XXII morabatinos quos ei debebat. Item dimisit omnibus presbiteriis Vicensis ecclesie suam mulam pro anima sua. Et postquam hec omnia sic ordinavit immutata hac voluntate ab hoc seculo discessit XVI kalendas decembris.

Iste autem conditiones sunt facte XI kalendas decembris, anno XXVIII regni regis Lodovici iunioris.

Berengarius de Salliforas levita sss primus sacerdos sss*. Scripta libens ista Petrus confirmo sacrista et iudex *.

Raimundus sacerdos qui hoc scripsit die et anno quo sss. supra.

289

1166, novembre, 1

Definició *Joan Bacó reconeix davant del capítol haver comès vàries irregularitats en l'administració del mas Emposta, el camp de Teudire, el camp d'Hom i la coromina de Miralplà.*

A. * ACV, cal. 6, núm. 382.

B. Còpia de principis del segle XIII, ACV, cal. 37, L.D., 122v-123r ,(Hec est carta mansi et honoris de Emposta).

Notum sit cunctis presentibus atque futuris quod Iohannis Bachonis venit in capitulum Vicensis sedis bono animo et spontanea voluntate recognoscens se esse culpabilem de multis iniuriis quam nostra canonicha illo sciente in plurimis locis recipiebat in manso de Emposta, videlicet ipsum ortum de ipsa trilea et terciam partem campi Teudire et ipsam barchariam que est in ipso campo prope Ulmum unde debet exire unum porcum comitalem et de ipsa alia barcharia que est in ipsa condamina de Batipalmes debet exire Ilos porcicos comitales et de ipsa alia condamina de Miroplano medietatem triture, et sicut superius scriptum est ita manu propria iuro super sancta quatuor evangelia verum esse presentibus plurimis clericis et laicis quorum nomina maxima ex parte inferius designantur.

Actum est hoc kalendas novembris, anno XXX regni regis Ledovici iunioris.

Sig+num Guillelmi, Vicensis primicherii sss.* Iohannes Bachonis sss levita.* Scripta libens ista Petrus confirmo sacrista sss.* Sig+num Guillelmi de Solario sss. * Petrus ad est testis confirmans scripsit fidelis sss.* Bertrandus levita sss.* Raimundus de Avinione firmo sss.* Bernardus sacerdos +.* Bernardus levita sss.* Berengarius de Salliforis levita sss.* Sig+num Vitalis de Tennis baiuli. Sig+num Guillelmi filius eius.

Sig+num Arnalli de Bago. Sig+num Petri Berengarii. Sig+num Raimundi Guillelmi. Sig+num Petri de Cardona. Sig+num Raimundi de Lunel. Sig+num Berengarii Olive. Sig+num Guillelmi de Insula, qui omnes vidimus et audivimus hoc sacramentum fieri a Iohanne Bachone.

Petrus, sacerdos, qui hoc scripsit die et anno quo sss supra.

290

1167, juliol, 20

Convinença. *Pere Redorta, bisbe d'Osona, fa convinença amb Berenguer de Taradell.*

El bisbe Pere li entrega en feu cinc morabatins anuals pel feu que tingueren els seus avantpassats pel bisbe i l'església de Vic, excepte un camp situat a ponent de la vila de Vic, on s'està construint, les cases al costat del palau episcopal i la tercera part de la batllia. Berenguer de Taradell, esposa i fills juren fidelitat al bisbe, per tal de defensar el patrimoni de l'església definint els honors de Molist i Vall que el seu pare Pere Ramon va entregar a la canònica de Vic.

[A]: Original perdut.

B.* Còpia de principis del segle XIII, ACV, cal. 37, L.D, f. 103v-104r, (*Hec est carta conveniencie inter episcopum Ausonensem et Berengarium de Taradello*).

In nomine domini. Hec est conveniencia que est facta inter me Petrum, Ausonensem episcopum, et te Berengarium de Taradello et uxorem tuam Titbores et filiam tuam Titbores que sit rata et firma inter me et vos et successores meos et vestros loca nostra tenentes in perpetuum. Primum dono vobis per fevum V morabetinos bonos qui vobis et successoribus vestris castrum de Taradello possidentibus singulis annis a festo Sancti Michaelis usque ad festum Omnium Sanctorum reddantur et insuper laudo vobis et illis vestris successoribus omnes illos fevos quos antecessores vestri per episcopum Ausonensem vel per ecclesiam Sancti Petri in quibuslibet locis tenuerunt. Excepto ipso campo qui nuper hedificatus est in villa Vici versus occidentem et exceptis VI sextariis ordeï, exceptaque tercia baiuliarum parte et exceptis ipsis domibus que adherent meo palacio. Et ego supranominatus Berengarius de Taradello et uxor mea Titborcs et filia mea Tiborcs convenimus tibi Petro episcopo ut simus tibi fideles de tuo corpore et de omnibus membris tuis et de omni tuo honore quem habes et habueris et de omni honore Sancti Petri ubicumque sit vel fuerit et manuteneamus tuum ius et ecclesie Sancti Petri et canonicorum eius contra cunctos homines et feminas quibus directum feceris vel facere volueris excepto rege suisque successoribus. Insuper autem diffinimus tibi et omnibus successoribus tuis episcopis et ecclesie Sancti Petri suisque canonicis ibi modo et in perpetuum degentibus totum illum honorem de Mulist et de Valle quem Petrus Raimundi de Taradello, pater meus iam mortus, donavit canonicis Sancti Petri cum filio suo Guillelmo et concedimus ipsam scripturam quam inde fieri iussit et firmavit. Eodem modo diffinimus ipsum campum superius nominatum cum universis suis utilitatibus qui nuper hedificatus est ad exitum ville Vici versus occidentem et predictos VI sextarios ordeï et terciam partem baiuliarum et ipsas domos que adherent tuo palacio cum omnibus suis pertinenciis et utilitatibus. Preter hec convenimus ut nunquam supradictos V morabetinos alicui persone donemus vel vendamus vel impignoremus set semper habeamus eos in dominium. Tali pacto facimus totam predictam convenienciam et diffinitionem ut sicut melius dici vel fieri potest, stabilis et firma atque inconvulsa omni tempore secundum modum superius comprehensum permaneat. Si quis autem eam

dirrumpere voluerit agere non valeat, set in duplum componat et insuper firma permaneat in eternum.

Que est facta XIII kalendas augusti, anno XXXI regni regis Lodovici iunioris.

Petrus, Ausonensis episcopus sss. Sig+num Guillelmi Vicensis primicherii. Bertrandus levita sss. Scripta libens ista Petrus confirm sacrista sss. Sig+num Guillelmi de Solario. Sig+num magistris Guillelmi. Sig+num Berengarii de Taradello. Sig+num Titborcs uxoris eius. Sig+num Titborcs filie eius qui hanc convenienciam et diffinitionem laudamus et firmamus. Sig+num Mironis de Luciano. Sig+num Guillelmi de Ederis. Sig+num Guillelmi de Taradello. Sig+num Olivarii de Taradello. Sig+num Guillelmi de Monterotundo. Sig+num Geraldus de Sanctaeugenia. Sig+num Raimundi de Duobusrivis Sig+num Guillelmi de Balanano.

Raimundus, sacerdos, qui hoc scripsit die et anno quo sss supra.

291

1168, desembre, 29

Dotació de canonge. *Bernat de Manlleu, la seva esposa Ermessenda junamentt amb els fills Guillem Bernat, Ramona, Guillem i Berenguer entreguen al seu fill Arnau a Sant Pere de Vic. El bisbe Pere de Redorta i tota la seva canònica l'accepten com a canonge. Els seus pares estreguen el mas Puigmàger de la parròquia de Sant Julià de Vilamirosa i la batllia del mas Vilar de Sant Boi*

[A]. Original perdut.

B.* Còpia de principis del segle XIII, ACV, cal. 37, L.D., ff. 76v-77r, (*Hec est carta hereditatis Arnaldi de Manlevo, vicensis primixerii*).

Sub sancte Trinitatis nomine. Ego Bernardus de Mesleo et uxor mea Ermessendis et infantes nostri Guilelmus Bernardi et Raimunde et Guilelmus et Berengarius, omnes in simul vovemus et offerimus domino Deo et Sancto Petro Ausonensis sedis filium meum Arnaldum ut, Deo annuente, in eadem ecclesia divinis officiis mancipatus omnipotenti Domino valeat servire atque cum ad illam etatem pervenerit secundum instituta canonum ad sacros ordines Deo favente acceder non recuset. Quapropter ego Petrus eiusdem sedis episcopus et univervalis canonicorum conventus recipimus eundem Arnaldum iuxta premissum amicorum suorum votum ad clericatus officium et deinceps fratrem et canonicum huius ecclesie illum esse volumus et facimus. Insuper etiam ego prefatus Bernardus de Mesleo et uxor mea et omnes infantes mei bono animo et spontanea voluntate pro tanto beneficio accepto et pro remedio animarum nostrarum parentorumque nostrorum donamus Deo et premissis ecclesie eiusque canonice ipsim nostrum mansum de Podiomaier quem Iohannes Pages tenet ad laborationem, et est in parrochia Sanoti Iuliani de Villamirosa, et illam baiuliam et albergiam quam habemus in manso de Vilari et in suis heredibus, qui est in parrochia Sancti Baudilii. Quantum in predictis duobus mansis habemus et qualicumque modo vel voce habere debemus totum votive et potencialiter tradimus et deliberamus domino Deo et pretaxate ecclesie eiusque canonice ad habendum et possidendum iure perpetuo ad omnem voluntatem ipsorum canonicorum peragendam, et si forte in predicto manso de Vilari aliquo modo perdiderint predictam baiuliam et albergiam donamus eidem ecclesie ipsum nostrum mansum de Ulmo cum universis suis pertinenciis, qui est in parrochia iam dicti Sancti Iuliani pro emenda de hoc quod habemus in manso de Vilari et teneat eum canonica cum alio iam dicto manso de Podiomaier cum

universis suis pertinenciis et utilitatibus ad suum proprium et franchum alodium in perpetuum. Nos autem ego Petrus episcopus et totus predictae ecclesie Sancti Petri conventus concedimus vobis Bernardo de Mesleo et uxori tue Ermessendi et tibi Arnaldo eorum filio predictum mansum de Podiomaier in omni vita vestra, sed hoc totum quod nobis donatis in mansi de Vilari retinemus in dominium, tali pacto concedimus vobis supra nominatis iam dictum mansum in vita vestra ut habeatis eum per beneficium ecclesie nostre reddendo annuatim prenominate canonice unum laz porchi quod inde exit et unum par caponum in mense decembri. Post obitum vero vestrum solide et libere, sine ulla inquietudine revertatur in ius et dominium iam dicte canonice et clericorum eius ad omnem voluntatem illorum peragendam in perpetuum. Si quis hoc dirrumpere voluerit agere non valeat set induplum componat et insuper firmum permaneat omni tempore.

Quod est factum IIII kalendas ianuarii, anno XXXII regni regis Lodovici iunioris.

Sig+num Bernardi de Mesleo. Sig+num Ermessendis uxoris eius. Sig+num Guilelmi Bernardi. Sig+num Raimundi. Sig+num Guilelmi. Sig+num Berengarii filiorum eius qui hoc facimus et firmamus firmarique rogamus. Sig+num Arnaldi filii predicti Bernardi de Mesleo. Sig+num Petri de Luciano. Sig+num Petri senioris de Villagelans.

Raimundus sacerdos qui hoc scripsit cum litteris rasis et emendatis in VIIa et VIIIa et Xa linea et cum signo Crucis in VIIa linea inferius respicientis, die et anno quo sss supra.

292

1169, març, 11

Dotació de canonge. *Ramon de Podiata s'ofereix a Sant Pere de Vic com canonge donen un mas a Sant Martí Sescorts i un camp a Sant Miquel de Guàrdia. El bisbe Pere de Redorta i la seva canònica el reben com a canonge i li concedeixen aquests béns durant la seva vida.*

[A]. Original perdut.

B.* Còpia de principis del segle XIII, ACV, cal. 37, L.D., ff. 90r-90v, (*Hec est carta hereditatis Raimundi de Podiata*).

Sub sancte Trinitatis nomine. Ego Raimundus de Podiata voveo et offero meipsum domino Deo et Sancto Petro Ausonensis, ut Deo annuente, in eadem ecclesia divinis mancipatus officiis omnipotenti Domino valeam servire. Qua propter ego Petrus Dei gracia eiusdem sedis episcopus et universalis canonicorum conventus recipimus eundem Raimundum iuxta premissum ipsius votum ad exercendum divinum officium et deinceps fratrem et canonicum huius ecclesie illum esse volumus et facimus. Insuper etiam ego prefatus Raimundus bono animo et spontaneo pro tanto beneficio i accepto et pro remedio anime mee dono dominio Deo et premissae ecclesie ipsum meum mansum de Serra cum universis suis pertinenciis et utilitatibus quem comparavi de Laureta femina et viro suo Guilelmo Gauzfridi et infantibus eorum et est alodium franchum in parrochia Sancti Martini de Cotibus, in locum vocitatum Casasmedianas. Item dono pretaxate ecclesie duas pecias terre mei alodii franchi quas emi a Petro de ipsa Guardia et fratre suo et sunt in parrochia Sancti Michaelis de Guardia in locum nuncupatum Combamcrosam. Et dono predictum mansum et predictas duas pecias prelibate ecclesie eiusque canonice ad

habendum et poseidendum iure perpetuo ad omnem voluntatem ipsorum peragendam. Nos autem Petrus episcopus et totus predicte ecclesie Sancti Petri conventus concedimus tibi Raimundo de Podiata predictum mansum et predictas duas pecias, in omni vita tua ut habeas hoc totum per beneficium ecclesie nostre reddendo annuati prenominate canonice unum par caponum. Post obitum vero tuum solide et libere sine ulla inquietudine revertatur in ius et dominium iam dicte canonice et clericorum eius ad omnem voluntatem illirum peragendam in perpetuum. Si quis hoc dirumpere voluerit agere non valeat set in duplum componat et insuper firmum permaneat omni tempore.

Quod est factum V idus marcii, anno XXXII regni regis Lodovici iunioris.

Petrus, Ausonensis episcopus sss. Signum Guilelmi Vicensis primicherii. His Guilelmus ita scriptis favet archilevita sss. Petrus adest testis confirmans scripta fidelis sss. Raimundus prepositus. Signa libens scripto Bernardus fecit in isto + . Sig+num Raimundi de Avinione firmo. sss Bernardus clericus.

Raimundus sacerdos qui hoc scripsit die et anno quo sss supra

293

1172, novembre, 3

Convinença. *Pere de Redorta, bisbe d'Osona fa convinença amb Pere de Lluçà. Per la qual Pere de Lluçà defineix al bisbe Pere de Redorta tot el palau episcopal, una torre, pòrtics, corrals, així com la guarda i comanda del palau que el bisbe Arnau va confiar al seu avi. Per aquesta definició Pere de Lluçà rep 50 morabatins d'or i els altres honors que els bisbes l'hi van entregar: 20 sous de plata en l'encunyament de la moneda, la tercera part dels plets de la vila, la batllia d'Osona, el teloni en el mercat de Vic i altres feus. Pere de Lluçà li jura fidelitat i ajuda des del castell del Quer.*

A.* ACV, cal. 6, n°

B. Còpia de principis del segle XIII, ACV, cal. 37, L.D., ff. 9v-10r, (*Carta convenientie inter episcopum et Petrum de Luciano*).

Hec est conveniencia que est facta inter Petrum, Ausonensem episcopum, et Petrum de Luciano, filium Bernardi Guillelmi, filii Guillelmi Guisadi, que ita se habet. In primis ego Petrus de Luciano per me et successores meos diffinio tibi Petro, Ausonensis episcopo, et omnibus successoribus tuis episcopis assensu consilio et voluntate uxoris mee Stephanie et aliorum meorum proborum hominum totum ipsum episcopalem palacium intus et extra, turrim, videlicet, et domos et curtales, et porticus que sunt intus et exterius, sicut terminantur ab ipsa riera usque ad ecclesiam Sancte Marie et usque ad refectorium canonicorum et quandam comendationem et guardiam et habitationem quam Arnaldus antecessor tuus episcopus meis antecessoribus fecerat in ipso palatio. Hanc autem diffinitionem facio ad tuum intellectum et tuam voluntatem, ita quod nec ego nec aliquis successor meus a te vel a tuis successoribus episcopis amplius hoc requirere possit. Et propter hoc ego Petrus de Luciano L morabatinos in auro et laudo tibi et concedo alios fevos quos tui antecessores adquisierunt de meis, videlicet viginti solidos plate operandos in moneta Vici et terciam partem placitorum ville Vici, sicut solitus es habere et in baiuliis quas habeo in Ausona, terciam partem placitorum et IIII porchos, de theloneo mercati Vicensis et etiam alios fevos quos solitus es tenere per me. Et propter hec omnia convenio

ego Petrus predictus de Luciano, tibi Petre Ausonensis episcopo, ut sim tuis fidelis homo, sicut homo debet esse suo bono seniori per rectam fidem sine malo ingenio, et adiuuabo tibi tenere et habere et defendere omnem honorem Sancti Petri et ipsius canonice et omne quod episcopus habet ubicumque contra omnes homines utriusque sexus, et faciam tibi curtes et placita et sequimenta sicut homo debet facere suo bono seniori, sine aliqua fraude et hoc tenebo tibi omni tempore et successoribus tuis post te. Et iterum ego Petrus de Luciano convenio tibi Petre episcopo et omnibus canonicis Sancti Petri et canonice ipsius sedis quia de castro quod dicitur Cher a nobis ut in eo et eius fortitudine si opus fuerit ipsi canonice aut episcopo sive canonicis habeatis adiutorium de me, et intrare et exire, et guerram facere contra omnes homines qui vobis abstulerint vel auferre voluerint ius vestrum episcopi canonice sive canonicorum, et sic fiat in mea proienie omni tempore. Si quis hoc dirumpere voluerit agere non valeat set in duplum componat et insuper firmum permaneat omni tempore.

Quod est factum III nonas novembris, anno XXXV regni regis Ledovici iunioris.

Sig+num Petri de Luciano. Sig+num Stephanie uxoris eius, qui hoc laudamus et firmamus. Sig+num Bernardi Guillelmi filii eorum. Sig+num Bernardi de Mesleo. Sig+num Berengarii de Sancto Martino. Sig+num Guillelmi de Ullinos. Sig+num Guillelmi de Balanano. Sig+num Guillelmi filii eius. Sig+num Petri de Balaiano. Sig+num Guillelmi de Avinione. Sig+num Petri de Olzinos. Sig+num Guillelmi de ipsa Valle. Scripta libens ista Petrus confirmo sacrista.

Sig+num Andree levite qui hoc scripsit die et anno quo supra.

294

1172, juny, 9

Dotació de canonge. *Ramon de Viver i la seva esposa Ramona juntament amb el seu fill Ramon entreguen el seu fill Guillem com a canonge a la catedral lliurant-li dos masos situats al comtat de Besalú.*

[A]. Original perdut.

B.* Còpia de principis del segle XIII, ACV, cal. 37, L.D., ff. 84v-85r, (*Hec est carta hereditatis Guillelmi de Vivario*).

Sub sacro sancte Trinitatis nomine. Ego Raimundus de Vivario et uxor mea Raimunda et filius noster Raimundus, nos omnes tradimus et offerimus domino Deo et Sancto Petro Vici filium nostrum Guilelmum ut annuente Domino sit inde clericus et canonicus et damus canonice eiudem ecclesie duos mansos ex nostro proprio et francho alodio, unum scilicet quem dicunt de Podioferrato et alium aput Sanctum Nazarium de Rivodepinna. Sunt autem predicti mansi in comitatu Bisuldunensi, in parrochia Sancte Marie de Merles sive Sancti Martini de Benevivere in prenominais locis. Sicut illos melius habemus et tenemus et habere debemus aut aliqui etiam tenent per nos. ita votive et potencialiter eos tradimus et deliberamus in potentatem et dominium prefate ecclesie et ipsius canonice et episcopi ipsius loci et canonicorum eius ad habendum et possidendum iure perpetuo cum universis suis pertinentiis et utilitatibus et ingressibus et egressibus suis et affrontationibus omnibus. Qua propter ego Petrus, Dei gratia pretaxate ecclesie episcopus, assensu et voluntate omnium canonicorum ipsius loci concedo tibi Raimundo de Vivario prenominato et coniugi tue Raimunde et filio vestro Guilelmo prenominato predictos duos mansos in vita vestra per beneficiis nostre ecclesie reddendo

annuatim sepedicte canonice porcum unum pro censu ex illis duobus qui exeunt ex predictis mansis. Post obitum vero vestrum solide et libere sine aliqua contradictione et inquietudine deveniant in ius et dominium pretaxate canonice et canonicorum eius ad omnem voluntatem illorum faciendam in perpetuum. Si qui hec dirumpere voluerit agere non valeat sed in duplum componat et insuper firmum permaneat omni tempore.

Quod est factum V idus iunii, anno XXXV regni regis Lodovici iunioris.

Sig+num Raimunadi de Vivario. Sig+num Raimunde uxoris eius. Sig+num Raimundi filii eorum, qui hoc facimus et firmamus firmarique rogamus. Sig+num Guilelmi de Corneth. Sig+num Bernardi de Castelet. Sig+num Raimundi filii ipsius Bernardi de Castellet. Bernardus sacerdos qui hoc vidi firmare predictis auctoribus sss. Sig+num Girberti de Vivario.

Raimundus sacerdos qui hoc scripsit cum literis rasis et emendatis in VII linea die et anno quo sss supra.

295

1172, novembre, 10

Definició. *Ponç de Congost i el seu germà defineixen al bisbe Pere un alou Sant Hilari Sacalm i Santa Maria de Montsoliu. La restitució la fa a Guillem ardiaca, Pere sagristà, i Guillem primicier. El que es restitueix queda en mans de Ramon de Vilagelans preposít.*

A.* ACV, cal. 6, núm. 2421.

Manifestum sit omnibus tam futuris quam presentibus. Quod ego Poncius de Congusto et frater meus Petrus habuimus multas contentiones et controversias et multa placita cum Petro, Dei gratia Ausonenis episcopo, et Guilelmo eiusdem sedis archidiacono et Petro sacrista, ac Guilelmo primicerio et omni conventu Sancti Petri pro toto ipso alodio quod Miro Guitardi, avus noster, et Poncius Mironis, filius eius pater noster, bono animo et spontaneo donaverunt domino Deo et Sancto Petro Vici et omnibus canonicis et canonice. Tandem consilio et laude Berengarii de Teradello, Guilelmi precentoris, Petri senioris de Villagelans, Geraldi de Salige, Petri de Salige, Guilelmi de Brolio, Arberti de Osor, Berengarii presbiteri Sancti Genesii, Bernardi presbiteri Sancti Ilarii, Iohannis Junentis et aliorumque multorum proborum virorum fecimus cum predicto episcopo suisque canonicis de predictis contencionibus et placitis pacem et veram concordiam, talem scilicet quod totum predictum alodium quod iniuste et sine omni ratione longo tempore iamdicte canonice absque contulimus, animas nostras a tanta iniuria et rapina liberantes, omnino diffinimus et evacuamus domino Deo et Sancto Petro eiusque canonice. Igitur in Dei nomine ego iamdictus Poncius de Congusto et uxor mea Ponceta et filii mei et frater meus Petrus et uxor sua Adalaida Borrella, nos omnes bono animo et bona ac firma voluntate diffinimus et omnino evacuamus et reddimus et deliberamus totum supradictum alodium cum universis suis pertinenciis longe et prope et utilitatibus domino Deo et Sancto Petro et iamdicto Petro episcopo et Raimundo de Villagelans preposito, et omnibus aliis canonicis ibi modo et in perpetuum degentibus. Tali pacto ut nunquam amodo nos nec aliqua persona per nos vel per vocem nostra in predicto alodio vel in omnibus suis pertinenciis quas habet longe et prope vel in suis

habitoribus, qui modo ibi sunt et in antea erunt aliquid habeamus vel reperetamus sed sicut melius dici vel intelligi vel fieri potest ad utilitatem et commodum et salvamentum iamdicte canonice et canonicorum Sancti Petri sit proprium et francum alodii ipsius canonice ad omnem voluntatem suam libere peragendam in perpetuum. Est autem predictum alodium in parrochia Sancti Ilarii de Calm et in parrochia Sancte Marie de Manzolini in diversis locis. Si quis hoc dirumpere voluerit agree non valeat sed in duplo componat et insuper firmum permaneat omni tempore.

Quod factum est IIII idus novembris, anno XXXVI regni regis Lodovici iunioris.

Sig+num Poncii de Congusto. Sig+num Poncete uxoris eius. Sig+num Petri filii eorum. Sig+num Petri de Soler fratris eius. Sig+num Adalaudis Borrelle uxoris eius. Sig+num Beatricis. Sig+num Saure. Berengarius prior qui hoc firmo sss.* Bernardus de Villagranata firmo +.* Seguinus sacerdos sss.* Sig+num Guielmi levite sss.* Primus sacerdos sss.*

Muletus levita qui hoc scripsit die et anno quod sss supra.

296

1173, setembre, 17

Testament. *Bernat de Tenes, canonge, dicta testament i elegeix marmessors al bisbe Pere, Guillem, ardiaca, Pere Berenguer, sagristà, Ramon de Castellterçol, el seu nebot Bernat de Tenes, Guillem d'Illa i Guillem de Tenes. Dona a la canònica de Vic els béns del seu germà Berenguer i els seus per tal que les tingui el seu nebot Bernat. Dona al seu nebot Bernat els honors que té per Sant Joan de Ripoll, així com les cases i horts que té a Vic.*

[A]. Original perduto.

B.* Còpia de principis del segle XIII, ACV, cal. 37, L.D., ff. 48r-49r, (*Hoc est testamentum Bernardi de Tennis maioris*).

Quoniam nullus in carne positus mortem evadere potest, ideo ego Bernardus de Tennis canonicus Sancti Petri timens repentinum casum mortis facio meum testamentum et eligo meos manumissores dominum meum Petrum, Dei gratia Ausonensem episcopum, et Guilelmum eiusdem sedis archidiaconum et Petrum Berengarii sacristani et Raimundum de Castroterciolo et Bernardum de Tennis nepotem meum et Guilelmum de Insula et Guilelmum de Tennis, qui distribuant res meas post obitum meum sicut inferius iniunxero. In primis dimitto domino Deo et Sancto Petro Vici corpus et animam meam. Totum meum alodium quod habeo et habere debeo in quibuscumque locis per paternam vel maternam vocem et totum illud alodium quod fuit Berengarii de Tennis fratris mei absolutum dimitto canonice Sancti Petri Vici ut habeat illud et possideat sicut in ipsa carta quam inde habet resonat. Ipsum vero mansum quem Crispinus de Salliforis dimisit eidem canonice pro anima sua et quem ego redemi de XIII morabetinis dimitto absolutum eidem canonice. Ipsa caldariam et paracengles quod teneo in pignore pro II morabetinis et V salidos et tribus megeriis de blat eidem canonice dimitto donec redimatur. Ipsum mansum alodium quod comparavi de capella Sancte Marie de Mesleo dimitto et est aput Falgarolas. Ipsum pignus quod teneo de Sancta Maria de Felgaroles eidem Sancte Marie dimitto. Ipsos C morabatinos quos michi debet Gaucerandus de Salis quos ei acomodavi in auro dimitto Sancto Hospitali Iherosolimitano et Sancte Milicie

Templi equaliter et si ipse Gaucerandus de Salis ipsos morabetinus predictis domibus reddere noluerit rogo dominum meum episcopum et totum conventum Sancti Petri ut faciant eis inde iusticiam. Ipsum mansum de Posafarines cum aliis alodiis scilicet cum trilia quam tenet Iohannes de Terres et cum alia trilia quam tenet Petrus Amati de Nidomalo Bernardo nepoti meo dimitto in omni vita sua, salva illa hereditate quam ibi habent nepotes mei filii Poncii de Tennis et ad obitum ipsius Bernardi nepotis mei solide et libere canonice Sancti Petri remaneat. Omnia illa pignora quem habeo et teneo in quibuscumque locis absoluta suis in pignorationibus et heredibus dimitto, exceptis predictis C morabetinis quos michi debet Gaucerandus de Salis et excepta predicta caldaria et paracengles de quibus fiat sicut superius scriptum est. Ipsam autem laborationem Sancti Iohannis Rivipollensis quam teneo et est alodium ipsius Sancti Iohannis Bernardo nepoti meo dimitto salvo iure iam dicti Sancti Iohannis et salva illa scriptura quam inde feci cum episcopo et clericis Sancti Iohannis. Meas meliores pelles operi Sancti Petri Vici dimitto et operi pontis ville Vici unum morabatinos. Marie de Tennis dimitto I sextarium de blat et Raimunde famule me alium sextarium de blat et Poncio nepoti meo alium sextarium, de blat et Guilelmo de Puteo alium sextarium de blat. Ipsos X solidos quos nuper acomodavi Guilelmo Ranella et ipsos XL quos olim ei acomodavi ipsi Guilelmo dimitto. Ipsos pannos quibus utuntur mei prebendarii eis dimitto. Mee vero sepulture et meo convivio dimitto IIII sextarios ordeii et III quarterias frumenti et II quarterias fabarum. Cetera omnia mea expleta dimitto Bernardo nepoti meo ut ipse provideat sepulture mee et convivio meo et prebendariis meis. Ipsum anulum aureum quem michi in pignora domini mei episcopi pro XXV morabetinis et LXX solidos denariorum ei absolutum dimitto. Baiulis meis et familiaribus et familie mee dimitto omnes offensas si quas habeo adversus eos. Omnes meas domos et meos ortos et ferragenales cum omnibus suis pertinentiis et affrontationibus et ingressibus et egressibus suis Bernardo nepoti meo dimitto, tali pacto ut teneat hoc totum in omni vita sua et ad obitum eius remaneant ipse domus in quibus habito que sunt de clericatu cum meo orto maiori filio Guilelmi de Tennis qui sit clericus et si quod absit Guilelmus de Tennis filium clericum tunc non habuerit mando et iubeo ut predictae domus et ortus non possint dari vel dimitti nisi clerico et ipse domus que sunt in senioratu Sancte Marie Stagni remaneant Guilelmo et Poncio nepotibus meis salvo iure ipsius Sancte Marie. Meum pannum varium Guilelmo archidiacono dimitto et Petro Berengarii sacriste meum meliorem barraga et meam pelliciam novam dimitto priori Sancti Petri Castriserrensis. Et priori Sancte Marie Stagni dimitto X solidos. Et dimitto Bernardum nepotem meum cum omnibus rebus suis et omnem familiam meam in potestate et tuicione domini mei episcopi et Guilelmi archidiaconi et Petri sacriste. Meas pelles blavas et meam pelliciam de cunils Marie de Tennis dimitto. Ipsam vero domum quam tenent per me Guilelmus de Puteo et Maria amita eius et per Bernardus nepotem meum eis dimitto salvo censu qui inde exit. Si quis hoc dirumpere voluerit agere non valeat set in duplum componat et insuper firmum permaneat omni tempore .

Quod est factum XV kalendas october, anno XXXVII regni regis Lodovici iunioris

Bernardus levita, qui hoc testamentum facio et firmo firmarique rogo. His Guilelmus ita scriptis favet archilevita sss. Scripta libens ista Petrus confirmo sacrista. Sig+num Raimundi de Castroterciolo. Sig+num Guilelmi de Insula. Sig+num Guilelmi de Tennis.

Raimundus sacerdos qui hoc scripsit cum signo crucis in III linea superius

respicientis et cum litteris dampnatis in linea Via et Xa, die et anno quo sss supra.

297

1173, octubre, 4

Establiment. *Pere Redorta, bisbe d'Osona, i Guillem ardiaca estableixen a Bernat de Tenes la capella de Sant Jaume del Cos durant la seva vida, així els béns que tingué el seu oncle Berenguer de Tenes.*

A.* ACV, cal. 6, episc. I, núm. 45.

B. Còpia de principis del segle XIII, ACV, cal. 37, L.D., ff. 106v-107r, (*Hec est carta ecclesie Sancti Iacobi de Cursu*).

Notum sit omnibus presentibus et futuris. Quod ego Petrus, Dei gratia Ausonensis episcopus, et Guillelmus eiusdem sedis archidiaconis, et Petrus Berengarii sacrista et Guillelmus primicherius et reliquis Sancti Petri conventus, omnes unanimiter donamus et concedimus tibi Bernardo de Tennis, canonico Sancti Petri, ecclesiam Sancti Iacobi de Cursu que est alodium proprium et franchum canonice Sancti Petri, cum omnibus suis pertinenciis et adiacenciis et utilitatibus quas habet et habere debet longe et prope, et tu facias ipsam ecclesiam honorabiliter decantari et illuminari dum vixeris. Item donamus et comendamus tibi iamdicto Bernardo de Tennis totam ipsam hereditatem que fuit Berengarium de Tennis, avunculi tui, et modo est alodium franchum canonice Sancti Petri, scilicet, ipsam triliam quam tenet Arnaldus de Tana de qua exit singulis annis I morabatino in auro et I puneria frumenti, et duas trilias quas tenet Martinus de Reguario, unam ad ipsam Nogueram et aliam ad Petramfitam, et ipsam triliam quam Barcelo et mater sua tenent et ipsum campum quem Guillelmus Berengarii tenet ad ipsos Clapers et ipsam triliam quam tenet Berengarius de Puteo. Item donamus et comendamus tibi Bernardo de Tennis totum illum honorem et hereditatem quem predictus Berengarius de Tennis et Bernardus de Tennis, canonici Sancti Petri, habuerunt et tenuerunt per beneficium canonice Sancti Petri et per donacionem illam quam pater eorum inde fecit Sancto Petro quando fuerunt canonici et est ipsa hereditas apud Tensas in parrochiam Sancti Petri Vici et in parrochia Sancte Marie de Menleu. Tali pacto donamus et comendamus tibi Bernardo de Tennis iamdictam ecclesiam Sancti Iacobi de Cursu cum omnibus suis pertinenciis et utilitatibus ut hoc totum teneas et possideas et expletes ad fidelitatem et servicium Sancti Petri suorumque canonicorum, secure et potenter, in omni vita tua reddendo singulis annis canonice Sancti Petri unum sextarium boni frumenti ad pistorem canonice et pro honore de Menleu unum porchum canonicalem prepósito mensis novembris, singulis annis. Et ad obitum tuum solide et libere et omni remota contradictione, iamdicto Sancto Petro eiusque canonice sine omni inpedimento et modo revertatur. Item quocumque modo et tenore possis acquirere illam hereditatem quam filii Poncii de Tennis, avunculi tui, habent in parrochia memorate parrochie Sancte Marie de Menleu, similiter remaneat remaneat iamdicto Sancto Petro eiusque canonice ad suum proprium franchum alodium ad obitum tuum.

Actum est hoc IIII nonas octobris, anno XXXVII regni regis Lodovici iunioris.

Petrus, Ausonensis episcopus sss.* His Guillelmus ita scriptis favet archilevita sss.*

Raimundus, sacerdos, qui hoc scripsit die et anno quo sss. supra.

1174, novembre, 3

Adveració testamentària *Publicació sacramental del testament del canonge Bertran d'Huira, a l'altar de Sant Joan de la catedral en presència de Pere Berenguer, sagristà i jutge, són marmessors el bisbe Pere de Redorta, Pere de Viver, Bernat Boxó i Pere de Tavertet. Dona a la canònica de Vic l'honor de Solallonc.*

[A]. Original perdut.

B.* Còpia de l'any 1178, ACV, cal. 6, Episc. I, núm. 44.

In Dei nomine. Hec est sacramentalis conditio seu publicatio ultime voluntatis cuiusdam defuncti nomine Bertrandi de Auira, canonici Sancti Petri Vici, que est facta iuxta quarti ordinis modum infra spacium sex mensium sicut continetur in libris iudicum de ultimis voluntatibus morientium quam nos manumissores et testes a predicto defuncto electi ego scilicet Petrus, Dei gratia Ausonensis episcopo, et Petrus de Vivario et Petrus de Tavertet et Bernardus Boiso, veraciter publicamus et quam Petrus de Vivario et Petrus de Tavertet et Bernardus Boiso in presencia Petri Berengarii, Ausonensis sacriste et iudicis, iurando testificant supra altare Sancti Iohannis situm in aula Sancti Petri Vici quia viderunt et audierunt quando prefatus defunctus iacens in egritudine qua obiit verbis iniunxit et ordinavit qualiter eius possessio post suum obitum distribueretur. Primum namque dimisit canonicè Sancti Petri Vici omnem suum alodium quod habebat in Solano Longo quod die canonicatus sui eidem canonicè dederat sicut ipse habebat et tenebat, et melius habere debebat cum omnibus suis pertinentiis et utilitatibus et meliorationibus ad suum francum et proprium alodium. Mansum vero de Vallat quem habebat in parrochia Sancti Laurentii de Campo de Avanal Guillelmo de Auira fratri suo dimisit. Ipsum vero mansum quem habebat in Auira quem dicunt de Rutilando, Petro nepoti suo dimisit in omni vita sua post eius obitum remaneret Sancte Marie de Rivipullo. Alodium autem illud quod habebat in Cerritania apud Anaugiam et ad ipsum Vilar predicto Petro nepoti suo reliquit. Post eius obitum remaneat similiter iamdictæ Sancte Marie. Fevos autem quos tenebat per Rivipollensem ecclesiam et Sancte Marie Stagni et Sancti Laurentii de Bagava absque impedimento ipsis ecclesiis reliquit. Domos namque suas de Vico quas tenebat per dominum suum episcopum cum ortis et ferragenalibus et suis suffraganeis mansionibus, universis, et cum alio honore quem tenebat in villa Vici per iamdictum episcopum Petro de Vivario suo fideli amico et propinquo dimisit in omni vita sua, post eius obitum iamdicto Petro, nepoti suo similiter dimisit. Concessit etiam Bernardo Boxo suum roncinum propter amorem et servicium quod illi fecerat et dimisit ei omnia illa expleta nova et vetera que habebat in Solano Longo et census qui hec anno inde exire debent pro suis debitis solvendis et siquid inde ad solvendum deesset de aliis expletis solveretur. Annonam vero qua habebat in Rivipollense villa et pignus quod habebat in ipsis domibus que sunt in eadem villa et vascula que ibi habebat et XVI migerias frumenti quas abbas Rivipollensis ei debebat et illa expleta que habebat in ecclesia Sancti Laurentii de Campo de Avana et in prefixo manso de Valant cum vascula et bovis et ovibus et porcis et cum ipsis expletis que habebat in Auira, simile cum pignore LX solidorum quod habebat in quadam trilia que ei impignoravit Guillelmus Galin in loco nominato Lupions et cum illis expletis novis et veteribus que habebat in Campelles et in Anauga in ipsa ecclesia sive in aliis locis ad sua debita persolvenda dimisit. Si quid vero residuum fuerit dividerent illud sui manumissores pro ut melius cognovissent pro anima sua. Omnia alia sua pignora que habebat ubique suis impignoratoribus absoluta reliquit pro anima sua. Petro namque de Tavertet dimisit ipsum suum mulum ita ut de precio ipsius solverentur

ei ipsi X morabatinos quos ei debebat et siquid ei adsolvendum deesset solveretur ei de aliis rebus domus sue. Et post qua hec omnia sic ordinavit immutata hac voluntate ab hoc seculo discessit kalendas novembris, anno XXXVIII regni regis Lodovici iunioris.

Iste auc conditiones sunt facte III nonas novembris eodem anno quo supra.

Petrus, Ausonensis episcopus sss. Scripta libens ista Petrus confirmo sacrista et iudex. Sig+num Bernardi Boiso. Sig+num Berengarii de Pinos. Sig+num Guillelmi de Aibelina. Sig+num Bernardi pistoris.

Raimundus sacerdos qui hoc scripsit cum signo crucis in XII linea superius et respicientis et cum litteris suprapositis in XIII^a linea et cum litteris dampnatis in XXIII linea, die et anno quo supra.

Sig+num Andree sacerdotis qui hoc fideliter transtulit II idus marcii anno XLII regni regis Lodovici iunioris.

299

1175, maig, 27

Fundació hospital. *Bernat d'Anglesola, la seva esposa Elisenda juntament amb els seus fills donen un solar a Anglesola per poder edificar un hospital de pobres que donen a Arnau de Turlanda i la seva esposa Maria perquè edificuin l'hospital i es cuidin dels pobres.*

A.* Biblioteca Huttington Harvard, fons Gili, perg.

In nomine [Domini]. Ego Bernardus de Anglerola et uxor mea Elisen omnis filii nostri Arnaldus Berengarii, Berengarius et Bernardus et Petrus nos insimul bono [...] ferimus et donamus domino Deo quoddam solum terre in quo hedificetur domus hospitalis in servicium pauperum et quedam ortum qui eidem hospitali adheret. Et hoc donum facimus Deo pro remedio et salute animarum nostrarum parentumque nostrorum. Et hoc totum tradimus et concedimus Arnallo de Turlanda uxorique Marie, ut inhabitent et hedificent ibidem hospitale in servicium pauperum et illud gubernent et fideliter custodiant omnibus diebus vite sue, pauperes ibidem benigne et karitative recipientes eisque fideliter servientes secundus possibilitate hospitalis. Habet autem iamdictum solum affrontaciones a parte orientis in campum de Cavaleria, a meridie in stratam publicam, a circio in ortum Sancti Pauli, ab occidente in honorem Guillelmi IIIIor panum. Quantum autem iamdicte affrontaciones includunt tradimus domino Deo, secundum modum superius comprehensum.

Actum est VI kalendas iunii, anno ab incarnatione Domini M° C° LXX° V°.

Sig+num Bernardi de Anglerola. Sig+num Elissen. Sig+num Arnalli Berengarii. Sig+num Berengarii. Sig+num Bernardi. Sig+num Petri, istis [...] qui hoc facimus donum et hanc cartam fieri iussimus et fir[mare conce]dimus et testibus subtus notates firmarique fecimus.

[Sig+num ...] Arnalli. Sig+num Guillelmi de Anglerola. Sig+num Petri de Pagarel. Sig+num Berengarii de Cervera. Sig+num Raimundi de Gardia. [Sig+num] Guillelmi Corberan isti sunt testes.
[Pe]trus, Ausonensis episcopus sss.*

300

1175, juny, 15

Donació. *Pere de Moià i la seva esposa Pereta donen els seus cossos a la canònica de Vic amb el seu celler i unes cases a Manresa, pagant anualment un cens i hagin d'allotjar al bisbe quan vingués a Manresa.*

[A]. Original perdut.

B.* Còpia de principis del segle XIII, ACV, cal. 37, L.D., ff. 136r-136v, (*Alia carta de domibus Minorise*).

Notum sit omnibus presentibus et futuris quam ego Petrus de Modiliano et uxor mea Pereta, in manu domini nostri Petri, Dei gratia Ausonensis episcopus, donamus et offerimus domino Deo et Sancto Petro Vici et canonice corpora nostra et ipsum nostrum cellarium quod nobis vendidit Dolcet, cum ipsis duobus melioribus et maioribus tonnis que in ipso cellario sunt, tali tenore ut deinde sit ipsum cellarium cum predictis tonnis, alodium francum ipsius canonice ad omnem voluntatem suam faciendam. Item donamus Sancto Petro et canonice omnes domos franchas quas nobis Bernardus Caputbovis absque ullo retentu vendidit et sunt in villa Minorise et affrontat ab oriente in torrente, a meridie in domibus Guillelmi Girberti, ab occiduo in carreria a circio in nostro honore. Tali pacto donamus ipsi canonice domos predictas cum omnibus suis pertinenciis et affrontacionibus et ingressibus et egressibus suis ut sint proprium et franchum alodium ipsius canonice et nos teneamus eas per ipsam canonicam in omni vita nostra reddendo singulis annis preposito mensis aprilis unam libram cere pro censu earum in festum Pasche et ad obitum nostrum possimus eas dimittere nostro consimili salvo directo canonice et predicto censu et episcopus et canonici hospitentur in ipsis domibus quodcumque velint cum suis expensis. Si quis hoc dirumpere noluerit agere non valeat set in duplum componat et insuper firmum permaneat omni tempore.

Quod est factum XVII kalendas iulii, anno XXX VIII regni regis Lodovici iunioris.

Sig+num Petri de Modiliano. Sig+num Perete uxoris eius, qui hoc facimus et firmamus firmarique rogamus. Sig+num Berengarii Bermundi. Sig+num Bernardi Bermundi. Sig+num Bernardi Martini. Sig+num Martini fratris eius. Sig+num Berengarii de Comellis.

Raimundus sacerdos qui hoc scripsit cum litteris rasis et emendatis in lineis III^a et VII et X die et anno quo sss supra.

301

1175, juny, 15

Establiment. *Pere de Redorta, bisbe d'Osona, Guillem ardiaca i Guillem primicier junt amb tot el capítol de Sant Pere donen a Pere de Moià i a la seva esposa Pereta les cases de Manresa amb les condicions pactades. A més els reben dins la fraternitat canonical i els hi entreguen la batllia de la prepositura del mes d'abril*

al Bages.

[A]. Original perdut.

B.* Còpia de principis del segle XIII, ACV, cal. 37, L.D., ff. 136v-137r, (*Hec est carta domorum quas canonica Vici habet in Minorisa*).

In Dei nomine. Ego Petrus, Dei gratia Ausonensis episcopus, et Guillelmus archidiaconus, ac Guillelmus primicherius et reliquis Sancti Petri conventus donamus tibi Petro de Modiliano nutrito nostro et uxori tue Perete ipsas domos que per vestra largicionem sunt alodium francum canonice Sancti Petri, et sunt in villa Minorise et adherent domibus Guillelmi Girberti. Tali pacto donamus et concedimus vobis eas cum omnibus suis pertinenciis et affrontacionibus, et ingressibus et egressibus suis ut eas teneatis per iamdictam canonicam in omni vita vestra reddendo singulis annis preposito mensis aprilis unam libram cere pro censu earum in festum pasche, et ad obitum vestrum possitis eas dimittere vestro consimili salvo directo canonice et predicto censu. Et episcopus et canonici in ipsis domibus quandocumque velint cum suis expensis hospitentur. Preter hec colligimus et mittimus vos in fraternitate nostre ecclesie et missis et oracionibus ibi in perpetuum decantatis et celebratis ita ut quandocumque vos mori contingat pro vobis ibi divina officia more canonicorum defunctorum celebrentur et vestri obitus dies in nostro martirologio scribatur et si extra villam Vici vos mori contigerit corpora vestra aput Vicum deferantur et in cimiterio Sancti Petri sepeliantur. Insuper autem donamus vobis baiuliam in toto ille honore nostro qui spectat ad mensem aprilis in Bages, tali pacto ut eam teneatis in omni vita vestra ad servicium et fidelitatem Sancti Petri suorumque canonicorum et canonice, et ad obitum vestrum sit ipsa baiulia canonice soluta. Et si interim feceritis inde malum quod non velitis aut non possitis redirigere liceat nobis ipsam baiuliam vobis emparare vel auferre. Si quis hoc dirumpere voluerit agere non valeat set in duplum componat et insuper firmum permaneat omni tempore.

Quod est factum XVII kalendas iulii, anno XXXVIII regni regis Lodovici iunioris

Petrus, Ausonensis episcopus sss. Guillelmus Ausonensis archidiaconus sss. Sig+num Guillelmi Vicensis primicherii. Sig+num Raimundi de Castroterciolo sss. Petrus adest testis confirmans scripta fidelis sss. Raimundus de Avinione firmo sss. Scriptis subscribens annuit Haimo libens sss. Bertrandus levita sss. Bertrandus iuvenis sss. Guillelmus canonicus Sancti Petri sss. Iohannis Bachonis sss levita.

Raimundus sacerdos qui hoc scripsit cum signo crucis in X linea inferius respicientis et cum litteris suprascriptis in XI linea die et anno quo sss supra.

302

1175, agost, 8

Establiment. *Pere de Tavertet i Ramon de Malla, prepòsits, amb el consentiment de la comunitat estableixen a Berenguer de Postius un mas que és de la canònica a la parròquia de Sant Feliu de Terrassola. Fan l'establiment amb condició que el reedifiquin i el posin en cultiu, pagant cada any al prepòsit de juny tasca, així com altres rendes i serveis. Per aquest acte reben 50 sous.*

A.* Arxiu Col·legi Advocats de Barcelona. DJM 12.003

Notum sit cunctis presentibus et futuris. Quam ego Petrus de Tavar[teto] et Raimundus [de Me]daia, canon[i]ci et prepositi Sancti Petri, assensu et voluntate totius conventus Sancti [Petri] et donamus tibi [Bereng]ario de Postizis et uxori tue Marie et infantibus tuis uni post alium istum mansum de [Cro]sa qui est alodium canonice Sancti Petri in parrochia Sancti Felicis de Terraciola. Tali pacto donamus vo[bis et] infantibus vestris totum predictum mansum cum omnibus suis pertinentiis quas habet et habere debet, longe et prope, ut in eo domos reedificetis et eum bene laboretis et complantetis et melioretis et condirectum teneatis semper de bubus et ovibus et porcis et vasculis et arrezamentis iuxta morem probihominis et de omnibus expletis que in eo creverint reddatis singulis annis preposito mensis iunii, tascam et braciaticum, fideliter omnes alias res que ex ipso manso et suis pertinentiis iamdicte canonice exeunt et exire debent census videlicet usus, questas, servicia, adempramenta et secundum hunc modum habeatis et possideatis totum predictum mansum ad servicium et fidelitatem iamdicti Sancti Petri suorumque canonicorum in omni vita vestra sicut melius Petrus Pas[cale] de Crosa tenuit eum et habuit per iamdictam canonicam hoc excepto quod Berengarius de Pinosa dedit ibi Arsendi filie sue. Et ad obitum vestrum remaneat hic mansus uni ex vestros infantibus quem volueritis eligere qui assidue in ipso manso maneat et sit solidus iamdicte canonice et sic vadat semper per totam vestram posteritatem. Et propter hoc donum accipimus a vobis L solidos moneta barchinone. Si quis hoc dirumpere voluerit agere non valeat sed in duplum componat et insuper firmum permaneat omni tempore.

Quod est factum VI idus augusti, anno XXX VIII regni regis Lodovici iunioris.

Petrus, Ausonensis episcopus sss.* Istis iocundus favet archilevita Raimundus sss.* Sig+num Petri de Tavarted prepositi sss.* Scripta libens ista Petrus confirm sacrista sss.* Bertrandus iuvenis sss.* Raimundus de Medala hoc firmo sss.* Petrus adest testes confirmans scripta fidelis sss.* Sig+num Alfanec. Sig+num Berengarii de Turre. Sig+num Arnaldi de Terraciola. Sig+num Guillelmi de Prato narbonensi.

Raimundus, sacerdos, qui hoc scripsit die et anno quo sss supra.

303

1175, octubre, 8

Testament. *Bernat d'Anglesola, que marxa en expedició a Tolosa, atorga el seu testament en que elegeix com a marmessors a Pere de Redorta, bisbe d'Osona, Hug, abat de Poblet, Berenguer, capellà d'Anglesola, Guillem de Guàrdia, Bernat de Callus, Guillem de Torrefacta, Guillem de Valltalada, Bertran de Cardona, Ramon de Guàrdia i Ricard Guillem. Fa diversos llegats als monestirs de Poblet, Santes Creus i Sant Pau d'Anglesola, demana al bisbe Pere de Redorta que accepti al seu fill Berenguer com a canonge a Vic.*

[A]. Original perdut.

B.* Còpia segle XIII, AHN, Madrid, Cartulari de Poblet, cod. 992B, ff. 202v-203r.

a. ALTISENT, *A propos*, pp. 434-436.

b. SANTACANA, *El Monasterio de Poblet*, doc. 159, pp. 616-619.

c. ALTISENT, *Diplomatari de Poblet*, doc. 540, pp.398-399.

Quoniam omnia terrena cito labuntur et tendunt ad defectum, ideo ego Bernardus de Anglarola, mandato regis domini mei, pergens in exercitum ipsius apud Tolosam, facio meum testamentum, in quo eligo meos manumissores: Petrum scilicet Dei gratia

Ausonensem episcopum, Hugonem venerabilem abbatem de Populeto, Berengarium capellanum de Anglarola, Guillem de Guardia, Bernardum de Castluz, Guillem de Turrefracta, Guillem de Valletalata, Bertrandum de Cardona, Raimundum de Guardia, Ricardum, Guillem Corbarandi, qui distribuant res meas post obitum meum sicut inferius iniunxero, si in hoc itinere vel antequam aliud testamentum faciam me mori contigerit. In primis dimitto Domino Deo et Sancte Marie de Populeto corpus et animam meam. Et dimitto eidem monasterio totum meum honorem quem habeo in Ilerda et in suis terminis, et ipsum campum quem ipse predictus abbas et fratres suis tenent per me ad laboracionem, tam in termino Anglarola, quam Barbencie et fratres ipsius monasterii reddant mille morabetinos in meis debitis solvendis. Dimitto etiam operi ecclesie Sanctarum Crucium decimam tocius mei mobilis, tam de pane quam de vino quam de nummis quam de omnibus aliis rebus que mihi exeunt vel exire debent in omnibus locis, donec ipsa ecclesia facta sit. Dimitto namque ecclesie Sancti Pauli de Anglarola de meo alodio plano, sicut predicto episcopo domino meo et predicto abbati melius visum fuerit. Dimitto etiam Berengario filio meo qui est canonicus sedis Vici et ipsi sedi Vici et ecclesie de meo alodio quantum predicto episcopo et abbati visum fuerit, ita ut Berengarius filius meus et ecclesia Sancti Petri Vici inde honorifice hereditentur; et illud alodium sit franchum et liberum et possideat illud ipse Berengarius filius meus in omni vita sua, et ad obitum eius solide et libere sine diminucione aliqua ecclesie Sancti Petri Vici sueque canonice remaneat ad suum proprium et franchum alodium. Dimitto Arnaldo Berengario filio meo castrum Anglarola cum omnibus terminis et pertinenciis eorum et castrum de Ivarcio, et castrum de Gerb, et castrum de Termino cum omnibus terminis et pertinenciis suis. Dimitto etiam Bernardo filio meo castrum de Balaguer cum medietate omnium redditum meorum tam de laboracione quam de omnibus aliis meis exitibus, et teneat hoc totum per Arnaldum Berengarii fratrem suum, aliam vero medietatem dimitto Arnaldo Berengarii filio meo. Dimitto namque Petro, filio meo, castrum de Corbins et castrum de Alculegio, cum omnibus terminis et pertinenciis et exitibus eorum, et teneat hoc totum per supradictum Arnaldum Berengarii, fratrem suum. Dimitto etiam Titborgie filie mee V milia solidos denariorum, cum quibus sit honorifice maritata, et teneat in pignore cum marito suo totam meam plantam novellam quem est inter Anglarolam et Paganel, donec ex ipsa planta recuperet V milia solidos, et postea sit illa planta soluta. Beatrici filie mee dimitto V milia solidos, tria milia in denariis et II milia in avers, quibus sit honorifice maritata, et teneat in pignore cum marito suo omnes exitas castri de Balaguer, donec ex ipsis exitis recuperet predictos V milia solidos, et postea sin tille exite solute. Geralde filie mee dimitto V milia solidos, tria milia in denariis et duo milia in avers, quibus sit honorifice maritata, et habeat et possideat Geralda filia mea, simul cum marito suo, omnes exitus de Golmers et de Miralcampo, donec recuperaverint totam iamdictam pecuniam; et postea pignus sit solutum scripto heredi. Preter hec pateat omnibus quoniam Elixendis uxor mea convenit mihi in presencia predicti Petri Ausonensis episcopi et Hugo abbatis de Populeto ut numquam a modo maritum accipiat, set caste et honeste in tota vita sua cum meis et suis infantibus vivat et maneat. Et ideo dimitto ei totum meum et honorem, et sit domina omnium rerum mearum mobilium et immobilium, et omnium mearum possessionem, quecumque sint et ubicumque sint, et quotquot sint honorum, scilicet castrorum, alodiorum, fevorum et aliarum omnium hereditatum mihi pertinencium, in omni vita sua, cum infantibus meis quos bene et fideliter nutriat et gubernet, salvis omnibus predictis laxacionibus quas superius predictis ecclesiis feci et salva hereditate filii mei Berengarii quam habiturus est de meo alodio, arbitrio iamdicti episcopi et abbatis de Populeto. Insuper autem mando uxori mee Elixendi et filio meo Arnaldo Berengarii ut attendant Arnaldo de Anglarola illum placitum ultimum quod feci cum eo, et emendent ei ipsum Palacium in honore plano. Item mando eis ut attendant Guilelmo de Anglarola illum placitum quod locutum fuit inter me et ipsum. Addo etiam et volo ut Bernardus

filius meus habeat unum mansum in Anglarola et Petrus filius meus alium, quos teneant per Arnaldum Berengarii fratrem suum. Et si Arnaldus Berengarii obierit sine prole legitima eius hereditas remaneat Bernardo fratri suo si superstes fuerit, sin autem remaneat Petro fratri suo, et si Bernardus obierit sine prole legitima, eius hereditas remaneat Petro fratri meo. Simile vinculum habeat Arnaldus Berengarii et Bernardus in hereditati Petri. Et si hii tres filii mei omnis obierint sine prole legitima, remaneant eorum hereditates Berengario fratri suo, si sacri ordines non prohibuerint. Quod si prohibuerint vel tunc superstes non fuerit, remaneant Titborgie, et si ipsa obierit sine prole legitima, remaneant suis sororibus. Si quis hoc testamentum dirumpere voluerit, agere non valeat, set in duplum componat et insuper firmum permaneat omni tempore.

Quod est factum VIII idus octobris, anno XXXVIII regni regis Lodovico iunioris.

Sig+num Bernardi de Anglarola, qui hoc testamentum facio et firmo firmarique rogo. Sig+num Elixendis, uxoris eius. Sig+num Arnaldi Berengarii. Sig+num Bernardi. Sig+num Petri. Sig+num Berengarii, filiorum eius. Sig+num Guilelmi de Guardia. Sig+num Bernardi de Castluz. Sig+num Guilelmi de Turrefracta, Sig+num Guilelmi de Valletalata. Sig+num Bertrandi de Cardona. Sig+num Raimundi de Guardia. Sig+num Ricardi. Sig+num Guilelmi Corborandi. Sig+num Berengarii capellani. Petrus, Ausonensis episcopus sss.

SSS. Stefani, prioris de Populeto qui hoc scripsit rogatus.

304

1175, octubre, 29

Testament. *Rutiland de Riudeperes canonge, atorga testament i elegeix marmessors als seus nebots Pere de Tavertet, Pere de Riudeperes i Reverter, prepòsit de Sant Tomàs, Berenguer de Vilanova, Bernat de Santamargarida, Guillem Ametller i Guillem de Riudeperes. Dona diners de l'alou de Formigons per a les obres de la catedral i entrega aquest alou a Pere de Tavertet i Pere de Riudeperes. Confirma a Sant Tomàs de Riudeperes la capella de Sant Sixt i altres béns*

[A]. Original perdut.

B.* Còpia de principis del segle XIII, ACV, cal. 37, L.D., ff. 42r-43r, (*Hoc testamentum Rutilandi de Rivopetrarum clerici et canonici*).

Quoniam nullus in carne positus mortem evadere potest, ideo ego Rutilandus de Rivopetrarum canonicus Sancti Petri, magna gravatus infirmitate ac timens repentinum casum mortis, facio meum testamentum et eligo meos manumissores Petrus scilicet de Tavartet et Petrum de Rivopetrarum et Reverterium prepositum Sancti Thome nepotes meos et Berengarium de Villanova canonicum Sancti Petri et Bernardum presbiterum de Sancta Margarita et Guilemum de Amendoler et Guilelmum nepotem meum qui distribuunt res meas post obitum meum sicut inferius iniunxero si de hac infirmitate vel antequam aliud testamentum faciam me mori contingerit. In primis dimitto domino Deo et Sancto Petro Vici corpus et animam meam. De illis XV morabetinos quos habeo in ipso manso de Formigons qui est alodium operis ipsius Sancti Petri, dimitto ipsi operi VII, et inter canonicam et sacristam et suos clericos VIII et nepotes mei Petrus de Tavartet et Petrus de Rivopetrarum solvant iam dicte canonice et sacriste ipsos VIII morabetinos,

et teneant et expletent semper totum ipsum mansum cum suis pertinenciis donec operarius Sancti Petri reddat eis ipsos VIII morabetinos. Dimitto etiam Sancte Marie Vici V solidos, et Sancto Thome et Sancto Sixto dimitto illam comparationem quam feci de Petro Vitale et de Pentavina, et terciam partem illius trilie quam tenet Petrus Mironis. Concedo et recognosco ecclesiam Sancti Sixti et ipsius molendinum quod tenent Arnaldus de Fontecooperto et Vitalis et ipsam triliam quam tenent Petrus et Berengarius de Gazels et medietatem tocius campi de Pruneria quem tenet Arnaldus de Fontecooperto et medietatem tocius campi de Reguer quem Petrus Mironis tenet et metietatem tocius alterius campi de Reguer quem tenet Berengarius Galin et terciam partem illius trilie quam tenet Petrus Mironis esse iuris iam dicti Sancti Thome de Rivopetrarum et canonicorum ibi degencim per meam donationem et parentum meorum. Aliam vero medietatem campi de Reguer quem tenet Petrus Mironis dimitto Petro de Rivopetrarum nepoti meo ita ut ad obitum eius remaneat per alodium franchum ipsi Sancto Thome supra dicto. Dimitto itaque Sancte Marie de Menleu II solidos et Sancte Marie de Capraria XII denarios et Sancto Petro Castriserrensensis II solidos et Sancte Marie Stagni III solidos. Dimitto etiam domino meo episcopo tonnam I de X sextariis et magistro Guilelmo II solidos et Bernardo Monaco II solidos et Petro presbitero II solidos et Bernardo de Sancta Margarita II solidos et Raimundo de Lugduno meum mantellum. Singulis aliis sacerdotibus Vici singulos solidos. Dimitto namque mee sepulture XL solidos et meo convivio XL solidos et eminam I ordei. Mando etiam predictis meis nepotibus Petro de Tavartet et Petro de Rivopetrarum ut solvant illa mea debita que ego me recognosco debere scilicet illos VIII solidos quos debeo Petro Berengarii de Cloquerio et illos VI solidos quos debeo Berengario de Olost et illos V solidos quos debeo Paschali de Sancta Eugenia et illos II solidos quos debeo Raimundo Amati et illos II solidos quos debeo Bernardo Boiso. Item dimitto supra dicte canonice meum cubum minorem et Guilelmo nepoti mei ipsam tonnam que fuit patris suis et ipsum barril et ipsum cubum quem tenet Petrus Andree per meam comandar ansum qui est inter Ambasaquas quem tenet Berengarius Galin et ipsam triliam que est iuxta viam quam tenet Vitalis de Vilardepol et medietatem mansi de Amendoler et medietatem mansi quem tenet Bernardus de Fontecooperta et medietatem illius mansiunculi qui fuit Guilelmi Raimundi Rodat et medietatem illius mansi qui fuit de Caramella recognosco esse iuris canonice Sancti Petri Vici per donationem fratris mei Bernardi de Rivopetrarum et meam. Aliam vero medietatem supradictorum IIII mansorum dimitto iam dictis nepotibus meis Petro de Tavartet et Petro de Rivopetrarum per alodium franchum, ita scilicet quod si dominus meus episcopus et canonici Sancti Petri voluerint eis consentire et dimittere mansum qui est inter Ambasaquas et triliam que est iuxta viam et medietatem eorundem IIII mansorum in vite sua cum illo censu quem ego inde fatio canonice, remaneant predicti V mansi cum ipsa trilia que est iuxta viam ad obitum illius qui ex ipsis meis nepotibus ultimus obierit. Quod si conventus Sancti Petri facere voluerit habeant ipsi mei nepotes illam suam medietatem in predictis IIII mansis per suum franchum alodium ad omnem voluntatem suam peragendam. Mansum vero quem tenet Arnaldus de Fontecooperto et medietatem tocius campi de Pruneria et medietatem tocius campi de Reguer quem tenet Berengarius Galin et ipsas II fascias de Tordels quas tenent Bernardus de Colle et Berengarius de Colle et Berengarius Galin et Arnaldus de Gatilepa et ipsam comparationem quam feci de Petro Mulet et uxore sua Maria de XII morabetinis. Et ipsum mansum quem tenet Lobet Pellicer cum ferragenali et orto et cum suis pertinenciis dimitto iam dictis nepotibus meis Petro de Tavartet et Petro de Rivopetrarum equalites cum illa fascia mei alodii que est post domos iam dicti Lobet ad suum proprium et franchum alodium. Campum vero qui est iuxta prefatum ferragenalem qui est fevum de Ederis dimitto ipsis meis nepotibus equaliter, excepta illa laxatione quam Bernardus de Rivopetrarum dimisit Petro nepoti suo in suo testamento que sit ei salva. Medietatem

illius mansi qui fuit Raimundi de Campo recognosco esse iuris Sancte Marie Stagni et aliam medietatem dimitto iam dictis nepotibus meis per alodium franchum. Totum illum honorem quem teneo per Sanctum Thomas apud Rivum meritabilem quoque modo ubicumque sit et ipsum campum de Gallina quem tenent Bernardus de Colle et Berengarius Galin et hoc quod teneo per eundem Sanctum Thomam apud Ceragais reddo et diffinio ipsi Sancto Thome suisque clericis. Medietatem totius mei alodii de Rivomeritabili ubicumque sit recognosco esse iuris Petri de Rivopetrarum nepotis mei et aliam medietatem Guilelmi de Rivopetrarum nepotis mei per meam donationem. Omnes meas domos in quibus habito cum suis suffraganeis domibus et omnibus suis pertinentiis et cum universis meis rebus mobilibus et immobilibus predictis meis nepotibus equaliter dimitto preter hoc quod superius aliis dimissum est. Iubeo etiam ut omnes supradicte laxaciones exeant de meo vino et de V morabetinis quos habeo. Si quis hoc dirumpere voluerit agere non valeat set in duplum componat et insuper furorum pertaneat omni tempore.

Quod est factum IIII kalendas novembris, anno XXXVIII regni regis Lodovici iunioris.

Sig+num Rutilandi de Rivopetrarum, qui hoc testamentum facio et firmo firmarique rogo. Sig+num Guilelmi nepotis eius. Sig+num Guilelmi de Amendoler. Sig+num Revertarii prepositi Sancti Thome. Sig+num Petri de Tavarted sss. Sig+num Petri de Rivopetrarum. Sig+num Bernardi presbiteri.

Raimundus sacerdos qui hoc scripsit die et anno quo sss supra

305

1176, abril, 1

Dotació de canonge. *Adelaida de Cabrera i els seus fills, Arnau i Berenguer, lliuren a Guillem de Cabrera com a canonge de Sant Pere de Vic. El bisbe Pere de Redorta i la seva canònica el reben com a canonge. Adelaida dona un mas a la parròquia de Sant Julià de Cabrera el qual en pugui gaudir en vida.*

[A]. Original perdut.

B.* Còpia de principis del segle XIII, ACV, cal. 37, L.D., ff 74v-75r, (*Hec est carta canonicature Guillelmi de Capraria*).

Sub sancte Trinitatis nomine. Ego Adaledis de Capraria et filii mei Arnaldus et Berengarius vovemus et offerimus domino Deo et Sancto Petro sedis Vici filium meum Guilelmum ut Deo annuente in eadem ecclesiam divinis mancipatus officiis omnipotenti Domino valeat servire atque cum ad etatem illam pervenerit secundum instituta canonum ad sacros ordines accedere non recuset. Qua propter ego Petrus eiusdem sedis episcopus et universalis canonicorum conventus recipimus eundem Guilelmu iuxta premissum matris sue et fratrum suorum votum ad clericatus officium et deinceps fratrem et canonicum huius ecclesie illum esse volumus et facimus. Insuper etiam ego prefata Adaledis et filii mei Arnaldus et Berengarius, bono animo ac spontaneo pro tanto beneficio accepto et pro remedio animarum nostrarum parentorumque nostrorum donamus domino Deo et premissis ecclesie totum ipsum nostrum mansum quem Ferrarius de Casellis et alius mansionarius Iohannes Petri tenent per nos. et est in parrochia Sancti Iuliani de Capraria. Quantum in toto illo manso et in omnibus suis pertinentiis habemus et habere debemus et sicut melius Guilelmus de Capraria maritus meus eum tenuit et

habuit sic eum cum omnibus suis utilitatibus, censibus, expletis, usibus, serviciis, estacamentis, placitis, adempramentis et etiam cum decimis et venrels, absque ullo retentu iam dicte ecclesie donamus. Nos autem ego Petrus episcopus et totus predicte ecclesie conventus concedimus tibi iam nominato Guilelmo clerico totum predictum mansum in omni vita sua ut habeas eum per beneficium ecclesie nostre, reddendo singulis annis nostre canonice unum arietum. Post obitum vero tuum solide et libere sine ulla inquietudine et sine ullo inpedimento revertatur in ius et dominium ipsius canonice ad habendum et possidendum in perpetuum. Si quis hoc disrumpere voluerit agere non valeat set in duplum componat et insuper firmum permaneat omni tempore.

Quod est. factum kalendas aprile, anno XXXVIII regni regis Lodovici iuniorii.

Sig+num Adaledis de Capraria. Sig+num Arnaldi de Capraria. Sig+num Guilelmi uxoris eius. Sig+num Berengarii de Capraria, qui hoc facimus et firmamus. Sig+num Bernardi de Centeies. Sig+num Guilaberti. Sig+num Berengarii, filiorum eius. Sig+num Sancie. Sig+num Saurine. Sig+num Petri Gros.

Raimundus sacerdos qui hoc scripsit cum litteris rasis et emendatis in IIIa linea et IIIa et cum signo crucis in X linea inferius respicientis, die et anno quo sss supra.

306

1176, abril, 1

Establiment pabordies. *Pere de Redorta, bisbe d'Osona, juntament amb el seu capítol institueix les dotze pabordies de la catedral per consell de l'ardiacà Ramon, Pere sagristà i Guillem primicier.*

A.* AEV, vol. IV, núm. 31.

B. Còpia en paper del segle XVIII, ACV, cal. 6, núm. 2759.

a. VILLANUEVA, *Viage literario*, vol. VI, ap. VIII, pp. 255-257.

Pateat cunctorum notitie quod institutio ista ad utilitatem canonice facta est a Petro, Dei gratia Ausonensis episcopo, Raimundus eiusdem archidiachono, Pe[trus] sacr]ista, Guillelmus primicerio consilio et assensu totius capituli. Institutum est igitur publice, ut XII prepositi habeant et teneant et servi[ant] omnibus diebus vite sue sine omni fallimento XII preposituras XII mensium secundum bonam et fidelem consuetudinem nostre [...]ita videlicet ut nullus prepositorum pretendat occasionem aliqua grandinis, nebule vel cuiuscumque ten[...] aut fallimenti ad diminutionem servicii canonice, nec possint dimittere preposituras in vita sua [...]erit eos proprietati renunciare, vel Sanctum Sepulcrum visitare. Si vero aliter quam dictum est, aliquis preposituram vo[...] mittere, prius servicio cum omni integritate facto XX morabetinos bonos capitulo persolvat, quos cum pre[...] vacanti habeat ipse, cui capitulum eam commendaverit secundum modum superius comprehensum et denuntiet [...]ce se dimissurum inter Pascha et Pentecostem. Nomina autem prepositorum sunt hec: episcopi cum prepositura marcii, [Iohann]is Bachonis cum prepositura aprilis, Raimundi de Avinione cum prepositura maii, Petri de Tavartet et Raimundi [de] Medaia cum prepositura iunii, Bernardi de Tennis cum prepositura iulii, Raimundi de Podiata cum prepositura augusti, Berengarii de Salliforis cum prepositura septembris, Berengarii de Vilanova cum prepositura octobris, Raimundi de Villagelans cum prepositura novembris, Petri de Vivario cum prepositura decembris, Guillelmi primicherii cum prepositura ianuarii, Bertrandi de Castellari cum prepositura

februarii. Predicti vero prepositi percipiant et habeant et equis portionibus habeant et dividant omnes aperturas et laxationes tam in honore quam in pecunia sive in aliis rebus quas quibuscumque modis hodie habet vel habitura est canonica, salvis antiquis censibus cuicumque prepositure vel persone assignatis et salvis defunctionibus huius ville et totius parrochie Sancti Petri Vici que maneant, sicut constitute sunt. Si qua autem persona canonicanda pecuniam certam in auro vel argento canonicè contulerit arbitrio capituli reservetur ad honorem comparandum, et inter prepositos dividendum. Sit etiam licitum prepositis redimere honores ubicumque fuerint pigneri obligati ad canonicam pertinentes. Constitutum est itaque in capitulo, ut nisi [con]sensu prepositorum numerus canonicorum ultra XL non augeatur. Preterea statutum est ut pistor cano[nice et] coquus et portarius in capitulo iuramentum faciant ad fidelitatem conservandam toti capitulo et prepo[sitis ...] in emendis necessariis quam individendis. Convenerunt etiam et promisserunt predicti prepositi in [...]i et audientia totius capituli in verbo veritatis et nomine iuramenti quod sint in omnibus ad ca[nonicam] pertinentibus fideles, et in bona pace et sine omni contradictione faciant servicium canonicè pre[...]tum. Si quis hoc dirumpere presumpserit agere non valeat sed sicut superius expressum et ordinatum est firmum [perman]eat omni tempore.

Quod est factum kalendas aprilis, anno XXX VIII regni regis Lodovici iunioris.

Petrus, Ausonenis episcopus sss.* Signum Guillelmi Vicensis primicherii sss.* Raimundus de Medaia hoc firmo sss.* Signum Petri de Vilanova +.* Sig+num Guillelmum de Vivario.* [Berengarius] diaconus .* Bonus sacerdos. * Scriptis subscribens annuit Haimo libens sss.* Arnallus subdiaconus .* [Berengarius de Salliforis.* Iohannis Bachonis] levita. * Bernardus sacerdos. * [Petri de Tavertet sacriscriniis sss.* Raimundus sacerdos.* Adest testis confirmans scripta fidelis. * Raimundus prepositus. Bernardus de Villagranata firmo. * Bertrandus de Castellar. * Bernardus clericus. Sig+num Petri de Rivopetrarum.*

[...] sacerdos, qui hoc scripsit die et anno quo sss supra cum litteris rasis et emendatis in II, III et XIII.]

307

1176, abril, 2

Dotació de canonge. *Rotlan de Malla i la seva esposa Adaledis, junt amb els seus fills, Berenguer i Bernat, entreguen al seu fill Guillem de Malla com a canonge donant a Sant Pere de Vic la meitat del mas Pla de la parròquia de Malla. El bisbe Pere la seva canònica l'accepten com a canonge i entreguen aquests béns al seu oncle Guillem de Malla, primicier. En aquest acte Guillem de Malla primicier defineix a la catedral l'honor de Mora.*

[A]. Original perdut.

B.* Còpia de principis del segle XIII, ACV, cal. 37, L.D., ff 82r-82v, (*Hec est carta canonicature Guillelmi de Medala, sacriscrinii et post ea fuit sacrista*).

Sub sancte Trinitatis nomine. Ego Rutilandus de Medaia et uxor mea Adaledis et filii mei Berengarius et Bernardus vovemus et offerimus domino Deo et Sancto Petro sedis Vici filium meum Guillelmum ut Deo annuente in eadem ecclesia divinis mancipatus officiis valeat servire atque cum ad illam etatem pervenerit secundum instituta canonum

ad sacros ordines accedere non recuset. Insuper autem donamus atque concedimus bono animo et spontaneo iam dicto Sancto Petro eiusque canonice totam ipsam nostram medietatem quam habemus in toto illo manso quem Petrus Ricardi inhabitat et est in parrochia Sancti Vincencii de Medaia, ad ipsum Planum. Quantum in toto illo manso et in omnibus suis pertinenciis habemus et habere debemus totum integritate donamus et absque ullo retentu concedimus iam dicto Sancto Petro eiusque canonice ad habendum et iure perpetuo possidendum ad suum proprium et franchum alodium. Nos autem ego Petrus, Ausonensis sedis episcopus, et universus nostre sedis canonicorum conventus recipimus eundem Guilelmum iuxta premissum patris sui et matris sue votum ad clericatus officium et deinceps fratrem et canonicum huius ecclesie illum esse volumus et concedimus et facimus et insuper concedimus ut avunculo suo Guilelmo, nostre sedis primicherio, predictam medietatem tocuis iam dicti mansi in vita sua reddendo annuatim prenominate canonice unum porcum canonicalem. Post obitum vero eorum solide et libere et absque omni impedimento revertatur in ius et dominium iam dicti Sancti Petri eius canonice. Preterea ego Guilelmus, Ausonensis sedis primicherius, laudo et concedo domino Deo et Sancti Petro et omnibus meis confratribus canonicis et nostre canonice totum illud alodium ubicumque sit quod olim ipsi canonice cum carta firmata laudavi et firmavi et concessi et nominatum totum ipsum mansum de Mora quem Petrus Burdus et Lobet de Mora inhabitant quem ego teneam cum omni alio alodio in tota vita mea et ad obitum meum revertatur iam dicte canonice secundum tenorem huius carte et alterius que olim de ipso alodio facta et firmata fuit. Si quis hoc dirumpere voluerit agere non valeat set in duplum componat et insuper firmum permaneat omni tempore.

Quod est factum IIII nonas aprilis, anno XXXVIII regni regis Lodovici iunioris.

Sig+num Rutilandi de Medaia. Sig+num Adaledis uxoris eius. Sig+num Berengarii. Sig+num Bernardi, filiorum eius qui hoc facimus et firmamus. Sig+num Berengarii de Medaia. Sig+num Ottonis de Insula. Sig+num Guilelmi Vicensis primicherii. Sig+num Guilelmi canonici et nepotis iam dicti primicherii .

Raimundus sacerdos qui hoc scripsit cum signo crucis in XVI linea inferius respicientis, die et anno quo sss supra.

308

1177, abril, 22

Dotació de canonge. *Pere Berenguer de Cloquer i la seva esposa Adaledis, junt amb els seus fills Berenguer, Ferrer, Arnau i Ermessenda ofereixen a Sant Pere de Vic el seu fill Arnau per l'ordre clerical. Pere de Redorta i la canònica l'accepten com a canonge. Pere Berenguer lliura com a dotació dues peces de terra a Malla i al Prat de Vic. Pere de Redorta, bisbe, i els canonges concedeixen a Arnau i al seu pare Pere Berenguer tinguin aquestes peces de terra en benefici de la canònica..*

A.* ACV, cal. 6, núm. 2439.

B. Còpia de principis del segle XIII, ACV, cal. 37, L.D., ff. 72r-72v, (*Hec est carta hereditatis Arnaldi de Cloquerio*).

Sit cunctis presentibus et futuris cognitum quoniam Ego Petrus Berengarii de Cloquerio et uxor mea Adaledis offerimus filium nostrum Arnaldum domino Deo et Sancto Petro sedis Vici ut, Deo annuente, in eadem ecclesia divinis mancipatus officii

omnipotenti Domino valeat servire, et cum ad illam etatem pervenerit ad sacros ordines accedere non recuset. Qua propter ego Petrus, Dei gratia eiusdem sedis episcopus, et universalis canonicorum conventus recipimus eundem Arnaldum iuxta premissum patris et matris eius votum ad exercendum divinum officium et deinceps fratrem et canonicum huius ecclesie illum esse volumus et facimus. Insuper etiam ego prephatus Petrus Berengarii de Cloquerio et uxor mea Adaledis et infantes mei Berengarius et Ferrarius et Arnaldus et Ermessendis, nos omnes bono animo et spontaneo pro tanto beneficio accepto donamus domino Deo et premissis ecclesie tres pecias terre nostri alodii franchi in comitatu Ausone, due quarum sunt in parrochia Sancti Vincencii de Ursalo, in loco vocitato ad ipsum Planum sive ad Serram de Cirera. Et affrontat una ab oriente in ipsa Muga et in ipso Rego, a meridie in alodio quod fuit Bernardi Gelmir; ab occiduo in strata publica; a circio in alodio Sancti Petri quod tenet Guilelmus de Medaia. Alia affrontat: ab oriente in ipsa Muga et in Rec; a meridie in alodio Sancti Petri Vici; ab occiduo in strata; a circio in alodio quod fuit Bernardi Gelmir. Tercia vero pecia est ad Pratum Vici in loco vocitato Gadel, et affrontat: ab oriente in honore Sancti Thome; a meridie in Carreria; ab occiduo in tenedone Bernardi de Gadel; a circio in honore Iohannis Bacconis. Et donamus predictas tres pecias terre, cum omnibus suis pertinentiis prelibate ecclesie eiusque canonice ad habendum et possidendum iure perpetuo, ad omnem voluntatem ipsorum canonicorum peragendam. Nos autem ego Petrus et totus predictae ecclesie Sancti Petri conventus concedimus tibi prelibato Arnaldo et patri tuo Petro Berengarii de Cloquerio et matri tue Adaledi ut habeatis predictas tres pecias in omni vita vestra per beneficium ecclesie nostre, reddendo singulis annis prenominatae canonice unum par caponum. Post obitum vero vestrum solide et libere sine ulla inquietudine revertantur in ius et dominium canonice et canonicorum eius ad omnem voluntatem illorum peragendam omni tempore. Si quis hoc dirumpere voluerit agere non valeat set in duplum componat et insuper firmum permaneat usque in finem seculi.

Quod est factum X kalendas maii, anno XL regni regis Lodovici iunioris.

Sig+num Petri Berengarii de Cloquerio. Sig+num Adaledis uxoris eius. Sig+num Berengarii. Sig+num Ferrarii, Sig+num Arnaldi. Sig+num Ermessendis, infantum eius qui hoc facimus et firmamus firmarique rogamus. Sig+num Bernardi Boiso. Sig+num Paschale Roric. Sig+num Berengarii de Rieria. Sig+num Raimundi Guilelmi. Sig+num Berengarii de Olost.

Raimundus sacerdos qui hoc scripsit die et anno quo sss supra.

309

1178, desembre, 23

Permuta. *Guillem de Balenyà i la seva esposa Dolça permuten amb el bisbe Pere de Vic i els canonges l'honor de Prat Estevanell per l'heretat que fou del canonge Bertran de Castellar.*

[A]. Original perdut.

B.* Còpia de principis del segle XIII, ACV, cal. 37, L.D., f. 77r, (*Hec est carta excomutacionis Guillelmi de Balaiano de illo honore que est ad Pratum Estevanel*).

Notum sit cunctis presentibus et futuris quam ego Guillelmus de Balanano et uxor mea Dulcia et filii mei Guillelmus, Petrus et Arnaldus et Raimundus et nurus mea

Peregrina nos omnes donamus et excomutamus et absque ullo retentu diffinimus Sancto Petro Vici sueque canonice et tibi Petro, Dei gratia Ausonensis episcopo, totique ipsius Sancti Petri conventui ipsam peciam terre alodii franchi que est in parrochia Sancti Fructuosii de Balanano ad pontem de Estevanel et affrontat ab oriente in strata et in alodio Arnaldi Ricardi, a meridie et occiduo in alodio Sancte Marie de Seva, a circio in alodio Guillelmo Romani quod est in baiulia de Centeies. Quantum in predicta pecia habemus et habere debemus totum integriter absque ullo retentu excomutamus et diffinimus iamdicto Sancto Petro sueque canonice ad habendum et possidendum in perpetuum ad suum proprium et franchum alodium pro illa hereditate quam Bertrandus Mironis, canonicus Sancti Petri, habuit in manso de Canali et in suis pertinenciis qui est in predicta parrochia, quam hereditatem tu iamdicte Petre episcopo cum toto Sancti Petri conventu nobis et nostris absque ullo retentu diffinis. Si quis hoc dirrumpere voluerit agere non valeat set in duplum componat et insuper firmum permaneat omni tempore.

Quod est factum X kalendas ianuarii, anno XLI regni regis Lodovici iunioris.

Sig+num Guillelmi de Balanano. Sig+num Dulcie uxoris eius. Sig+num Guillelmi iunioris de Balanano. Sig+num Peregrine uxoris eius. Sig+num Petri de Balaiano. Sig+num Arnaldi. Sig+num Raimundi fratrem qui hoc facimus et firmamus, firmarique rogamus. Petrus, Ausonensis episcopus sss. Istis iocundus favet archilevita Raimundus sss. Sig+num Guillelmi, Vicensis primicherii sss. Scripta libens ista Petrus confirmo sacrista sss.

Raimundus, sacerdos qui hoc scripsit die et anno quo sss. supra.

310

1180, gener, 21

Donació *Pere de Redorta, bisbe d'Osona, concedeix a la canònica de Vic el delme del pa i del vi de Manresa i altres béns que va comprar al rei Alfons per 700 morabatins., Per aquest donatiu rep de la canònica de Vic 100 morabatins.*

[A]. Original perdut.

B.* Còpia de principis del segle XIII, ACV, cal. 37, L.D., f. 97r, (*Hec est carta donationis quam Petrus Vicensis episcopus fecit Sancto Petro Vici eiusque canonice de decima Minorise*).

Sit presentibus et futuris scire volentibus manifestum, quod ego Petrus, Dei gratia Ausonensis episcopus, dono, laudo et concedo domino Deo et Sancto Petro de Vico eiusque canonice totum ipsum decimum panis et vini et aliarum rerum quod rex Aragonensis, comes Barchinone et marchio Provincie eidem Sancto Petro et michi cum carta firmata absque ullo retentu donavit in Minorisa et in omnibus terminis Minorise unde accepit a me DCC morabetinos. Tali pacto predictae canonice hoc donum firmiter concedo et facio, ut deinde predictum totum decimum cum omnibus suis utilitatibus sit dominatura propria conventus Sancti Petri eiusque canonice in perpetuum. Pro hac itaque donatione ab ipsa canonica C morabatinos in auro accipio. Si quis hoc dirrumpere voluerit agere non valeat set in duplum componat et insuper firmum permaneat omni tempore.

Quod est factum XII kalendas februarii, anno XLII regni regis Lodovici iunioris.

Petrus, Ausonensis episcopus sss.

Raimundus sacerdos qui hoc scripsit die et anno quo sss supra

311

1180, setembre, 2

Dotació de canonge. *Pelegrí de Tavertet i la seva esposa Saurina juntament amb els seus germans Pere de Tavertet canonge, Bernat i Reverter, prepòsit de Sant Tomàs de Riudeperes, lliuren a Guillem de Tavertet per ser educat com a canonge. Donen a la canònica de Sant Pere de Vic un mas a Formigons.*

A.* ACV, cal. 6, núm. 18.

B. Còpia de principis del segle XIII, ACV, cal. 37, L.D., f. 80r, (*Hec est carta hereditatis Guillelmi de Tavarteto, episcopus Vicensis*).

Sub sacro Trinitatis nomine. Ego Peregrinus de Taverteto et uxor mea Saurina et fratres mei Petrus et Bernardus et Reverterius prepositus Sancti Thome, omnes unanimiter offerimus et donamus domino Deo et Sancto Petro Vici filium meum Guilelmum ut divinis mancipatus officiis cum ad illam etatem pervenerit in eadem ecclesia ad sacros ordines venire non recuset. Insuper autem damus eiusdem ecclesie canonice totum ipsum mansum quem predictus Petrus de Taverteto et Reverterius frater eius emerunt ad Adalberto nominato Vermei in parrochia Sancti Iuliani de Villatorta et sancti Martini de Rivopetrarum, aput Formigons, per alodium franchum ad habendum et possidendum in perpetuum. Ego namque Petrus, Dei gratia Ausonensis episcopus, et totus ipsius conventus recipimus predictum Guilelmum iuxta patris sui et matris sue et aliorum predictorum votum et deinceps illum fratrem et canonicum nostre ecclesie facimus, et predictum mansum eidem Guilelmo in tota vita sua concedimus cum illis C morabatinis ex quibus honor ematur ad arbitrium episcopi et capituli, reddendo singulis annis predicte canonice unum porchum canonicalem in mense september pro censu, post cuius obitum solide et libere et absque omni inpedimento eidem canonice totum revertatur. Si quis hoc dirumpere voluerit agere non valeat set induplum componat et insuper firmum permaneat omni tempore.

Quod est factum IIII nonas september, anno I regni regis Philippi.

Sig+num Peregrini de Taverteto. Sig+num Saurine, uxoris eius. Sig+num Bernardi de Taverteto. Sig+num Revertarii prepositi Sancti Thome . Sig+num Petri de Tavarted sacriscrinii sss. Sig+num Poncii de Rivopetrarum. Sig+num Guillelmi de Savassona. Sig+num Cardone. Petrus, Ausonensis episcopus sss.

Raimundus sacerdos qui hoc scripsit cum signo crucis in XIII linea inferius respicientis, die et anno quo sss. supra.

1181, abril, 13

Dotació de canonge. *Pere de Merola s'ofereix a l'església de Sant Pere de Vic per ser educat. El bisbe Pere el rep com a canonge. Pere de Merola entrega tota la seva heretat situada dintre el terme del castell del Brull i el mas Prat de Santa Maria de Gaià.*

A.* ACV, cal. 17, vol. 1, núm. 77.

Sub nomine Sancte et individue Trinitatis. Ego Petrus de Merola voveo et offero me ipsum domino Deo et Sancto Petro Ausonensis sedis ut Deo annuente in eadem ecclesia divinis mancipatus officiis omnipotenti Deo valeam servire. Qua propter ego Petrus eiusdem sedis gratia Dei episcopus et universalis canonicorum conventus recipimus te predictum Petrum de Merola iuxta tuum premissum votum ad exercendum divinum officium et deinceps fratrem et canonicum sedis Sancti Petri Vici te esse volumus et facimus. Et ego prefatus Petrus de Merola, bono animo et spontaneo, pro tanto beneficio accepto et pro anime mee remedio dono Domino Deo et premise ecclesie eiusque canonicis universam illam meam hereditatem quam habeo et habere debeo infra terminos castri de Brolio et in parrochia Sancte Marie de Seva et Sancte Columbe de Vineolis et Sancti Fructuosi de Balanano et sancti Andree de Tonna et Sancti Genesii de Taradello in quibuscumque locis et etiam totam illam partem quam habeo et habere debeo in manso de Prato et in omnibus suis pertinentiis quam michi vendidit Guillelmus de Corrego et est in parrochia Sancte Marie de Gaia. Manifestum est enim quod totam hanc meam hereditatem qua dono Sancto Petro sueque canonicis dimiserunt pater meus et mater mea michi et fratri meo Peregrino equaliter, qui Peregrinus donavit et deffinivit michi totam suam partem cum carta firmata, sicut totam illam hereditatem habeo et habere debeo et sicut melius michi advenit per vocem Fulconis Guisaldi et Guillelmi filii sui, per vocem matris mee Ermengardis et per diffinitionem fratris mei Peregrini sive per quaslibet alias voces, sic eam dono et trado in integrum predicto Sancto Petro Vici sue canonicis cum omnibus suis pertinentiis et utilitatibus ad habendum et iure perpetuo possidendum per alodium francum et liberum omne tempore ubicumque sit infra terminos predicti castri et infra predictas parrochias. Nos vero ego supradictus Petrus episcopus et totus Sancti Petri conventus concedimus tibi prelibato Petro de Merola totam illam tuam supradictam hereditatem in tota vita tua excepta tota illa parte que nec aliquo modo inde tenet per suam assignationem prepositura mensis ianuarii quam habeat et possideat in perpetuum. Tali pacto concedimus tibi illam hereditatem ut eam habeas et possideas omnibus diebus vite tue ad salvamentum et fidelitatem Sancti Petri suorumque canonicorum reddendo singulis annis unum porcum canonicalem in mense september canonicis et ad obitum tuum solide et libere et sine omni impedimento canonicis revertatur ad suum proprium et francum alodium. Si quis hoc dirumpere voluerit agere non valeat set in duplum componat et insuper firmum permaneat omni tempore.

Quod est factum idus aprili, anno Domini M^o C^o LXXX I, regni regis Philippi I.

Sig+num Pelegrini monachi et presbiteri*. Sig+num Petri de Merola* Sig+num Bertrandi de Merola. Sig+num Bernardi de Merola. Scripta libens iste Petro firmo sacrista*

Raimundus sacerdos qui hoc scripsit cum litteris rasis et emendatis in lineis XI et XIII^a et XVIII et cum signo crucis in VII linea inferius rescipientes die et anno quo sss

supra

1181, juliol, 16

Testament. *Pere Berenguer de Balenyà, sagristà, atorga el seu testament i elegeix com marmessors a Ramon, ardiaca i Pere de Tavertet parents. Mana de ser enterrat al claustre i llega per l'altar major un calze de plata que va rebre de Lluís, rei de França, perquè serveixi per a la reserva eucarística, posant-la sota protecció papal per tal no sigui alienada. Retorna a la canònica el seu alou de Prat i dona totes les compres que ha fet durant la seva vida per a la fundació de candeles a la catedral de Vic. Fa donacions a la catedral de Girona d'on fou canonge i Santa a Santa Maria de Manresa de la que va ser abat.*

[A]. Original perdut.

B.* Còpia de principis del segle XIII, ACV, cal. 37, L.D., ff. 38v-41r, (*Hoc est testamentum Petri Berengarii de Balaiano sacriste Vicensis*).

Quoniam remedia nostre salvationis quibus parvi penditur temporalis sententia mortis post lavacrum regenerationis maxime inveniuntur penitencia et helemosina. Ideo in Dei omnipotentis nomine, ego Petrus Berengarii, Ausonensis ecclesie sacrista, volens res meas mobiles et immobiles disponere et ordinare facio hoc testamentum ut si re antequam aliud testamentus faciam mori contigerit ita fiat sicut inferius unxero. Eligo igitur manumissores meos Raimundum archidiaconum et Petrum de Tavartet familiares et privatos amicos meos et alios duos quos ipsi melius voluerint pro consilio et auxilio faciendo ad hanc ordinationem meam et unusquisque eorum pro suo labore de meis rebus habeat XV solidos, quibus quatuor caritative precipio ut distribuant omnes res meas sicut inferius scriptum et ordinatum invenerint. In primis dimitto domino Deo et Sancte Marie virgini et Sancto Petro Vici corpus et animam meam ad sepeliendum in claustru cuscumque modo. Meam cuppam argenteam quam michi rex Francie donavit dimitto altari maiori sedis Vici ut semper stet super ipsum altare ad Eucharistiam Domini reservandam et precor dominum meum episcopum et omnes successores suos episcopos ut omnes confratres meos canonicos qui modo sunt in ecclesia Sancti Petri Vici et in antea fuerint ut nunquam predicta cuppa in alios usus vel sumptus expendatur. Et ut ista cuppa in alios usus non possit mutari neque transferri sit sub custodia et defensione domini pape in perpetuum. Dimitto etiam, canonice meam parvam hereditatem mansum videlicet de Prato cum ipsis convenienciis que sunt inter me et Guilelmo de Monterotundo. Iterum dimitto canonice omne illud alodium quod comparavi de Petro Iohannis Pipo sicut est in parrochia Sancti Petri Vici. Et dimitto et reddo omne alodium predictae canonice quod fuit Berengarii Tedmari et Raimundi Fulchonis avunculi sui et est a Collo de Spina usque ad Collum Frumiger et ad Collum Doda et ab ipso Pedrosel usque ad ipsas Cudinas infra parrochia de Seva et de Tonna et de Balannano vel in aliis locis. Dimitto etiam et reddo predictae canonice totum honorem de Navarcles sicut Poncius Ugonis de Cervaria melius habuit et tenuit et mansum quem tenet Petrus de Villa Ambert et manso de Camporaso et mansum de Tresvics cum alodio de Pithinils quod fuit Guilelmi Guisadi et filiorum eius franchum et ab omni exactione liberum et meum quartonem de decimis de Gurbo. Illum autem mansum de Mulist quem Guilelmus de Meda dimisit canonice Sancti Petri quem ego et Petrus Fortis traximus de pignore ad Ermessende de Benages de XII morabetinos et dimitto ipsi Petro Fortis dimitto in tota vita sua si canonici Sancti Petri voluerint et ad obitum eius sit solutum iam dicte canonice et si noluerint reddant ei

predictos XII morabetinos et dimidium et recuperent mansum salvis stabilimentis que in toto supra dicto honore ego feci per scripturam. Illum honorem quem comparavi ad Ugone de Selige et illum quem comparavi a Berengario Toselli et campum de Lubera quem tenet per me Bellonus de Serra et illam fascian terre quam michi vendidit Maiasendis de Buada et illud pignus quod habeo in decima de Seva quod michi Raimundus de Villanova impignoravit pro CXLIII morabetinis et illud quod teneo de Petro de Clarano et illud quod teneo de Bernardo de Talamanca et fratribus suis et matre sua et illud quod teneo de Petro de Casanova et illud quod teneo de Berengario de Buada dimitto ipsi candele quam stabilivi et constitui ardere incessanter ante altare beati Petri ob remedium anime mee et Berengarii Tedmari socii mei et omnium parentum meorum et volo et iubeo ut Raimundus archidiaconus teneat hoc totum quod superius nominatum est ad usus candele in omni vita sua ad fidelitatem Sancti Petri et meam, et numquam hoc stabilimentum ab aliqua persona inutari possit vel frangi. Et post eius obitum faciat fideliter supra dictum servicium illa persona que habuerit nostras domos ad fidelitatem Sancti Petri et meam antecessorum que meorum. Si vero talia persona defuerit qui hoc servicium fideliter facere nasciret capitulum eligat qui hoc servicium similiter faciat donec veniat in nostris domibus in quibus ego habito persona successoria que hoc servicium faciat secundum modum superius comprehensum. Morabetini huius candele computati sunt CCCIII. Illud vero stabilimentum quo ad Raimundus de Balaniano fecit de illo avere quem habebat in manso de Cantacorbs laudo et confirmo sicut testamento ipsius Raimundo resonat. Quicquid autem ego in ipso manso de Cantacorbs quocumque modo meo avere adquisivi dono et concedo ad supra dictum stabilimentum scilicet lampadarum ob remedium anime mee et Raimundo de Balanano supra dicti tali tenore ut sepedictus archidiaconus teneat hoc totum quod ad ipsum stabilimentum pertinet salvo iure seniorum et faciat servicium lampadarum incessanter die ac nocte ipsis ecclesiis quibus dimissum est. Predictus vero archidiaconus stabiliat clericum canonicum ecclesie Sancti Petri qui hoc servicium fideliter faciat secundum modum superius comprehensum. Et si forte honor ille qui ad stabilimentum hoc spectat redemptus fuerit pecuniam illam que inde recuperata fuerit stabiliat illa persona que tunc hanc curam tenuerit consilio capituli ut consimile servicium inde fiat. Dimitto operi Sancti Petri Vici X morabetinos et I sextarium ordei et aliud cibarie. Altari Sancte Marie que dicitur Rotunda dimitto I almusceliam et X morabetinos pro regiis faciendis. Dimitto domino meo episcopo XXX morabetinos ut ipse agat memoriam mei in orationibus suis et sinodis et precor eum sicut meum karissimum dominum et fidelem amicum ut ipse deffendat et gubernet et protegat clericos familiares meos et omnem familiam meam sive res meas universas. Singulis vero sacerdotibus Vici singulos morabetinos dimitto. Matri mee ecclesie Gerundensi dimitto annulum quem michi donavit Arnaldus archidiaconus frater meus ut semper sit in thesauris ipsius ecclesie et ut episcopi teneant eum in officiis celebrandis quandocumque voluerit infra civitatem et villam et agant memoriam pro anima fratris mei et mea ut Deus nobis misereatur intercedente beata Dei genitrice Maria. Et dimitto eidem ecclesie Gerundensi XX morabetinos quos donent mei manumissores cum Guilelmo Raimundo vel cum aliquo alio canonicorum in unam cappam sericam et unum amictum et procurent honorifice refectorium gerundense una die et in illa die singuli ipsius ecclesie sacerdotes celebrent singulas missas pro anima fratris mei et mea et offerantur singulis canonicis meis presbiteris singuli morabetinos et precor ut singulis annis sciant meum anniversarium more canonicorum et scribant. Singulis vero sacerdotibus de ipsa villa exceptis canonicis et monachis et regularibus singulos III solidos dimitto. Dimitto etiam cenobio Sancti Petri Gallicantus X morabetinos et scribant meum anniversarium et Sancto Felici Gerunde V morabetinos et Sancto Danieli III morabetinos et Sancto Martino II morabetinos. Infirmis qui dicuntur leprosi XX solidos, et ipsis infirmis de Vico XX solidos dimitto. Et Sancto Petro de Cercada X morabetinos ob remedium anime mea et fratris mei Arnaldi

archidiaconi, et cenobio Sancte Marie Ameriensis X morabetinos. Iterum dimitto canonicis X morabetinos barchinonensibus ad procurationem in refectorio unius diei et faciant meum anniversarium. Et dimitto episcopo V morabetinos et cantet missam pro anima fratris mei et mea ipsa die. Et Sancto Petro monasterio Puellarum V morabetinos. Et Sancto Sepulcro Domini X morabetinos, et hos XXX morabetinos donet Petrus de Cardona amicus meus qui illi ipsos acomodavi in auro. Dimitto etiam Hospitali Iherosolimitano X morabetinos et Sancte Milicie Templi X morabetinos. Et operi sedis ecclesie Terragonensis X morabetinos et cenobio Sanctarum Crucum X morabetinos. Et Sancto Cucufatis X morabetinos. Dimitto iterum canonicis Urgellensibus ad procurationem in refectorio unius die X morabetinos et faciant meum anniversarium more canonicorum et scribant mei obitus diem in suo martirologio et dimitto V morabetinos et cantet missas in ipsa die pro anima fratris mei et mea. Dimitto etiam Sancto Iohanni Rivipollensis X morabetinos et Sancte Marie Rivipollensis XX morabetinis ad ipsam sacristiam quos donent ei manumissores cum ipso sacrista in chamis et in amictos ad officium sacerdotale et X morabetinos ad refectionem monachorum in refectorio una die et cantent missas pro anima Berengarii Thedmari socii mei et fratris mei Arnaldi gerundensis archilevite et mea et pro animabus omnium fidelium christianorum. Et Sancto Salvatoris de Oris X morabetinos quos donent archidiaconus et Petrus de Tavartet in unum pannum sericum quo altare ipsius ecclesie cooperiatur. Et Sancte Marie Lucianensi X morabetinos et Sancte Marie Stagnensi XX morabetinos et Sancto Benedicto Baiensi X morabetinos et Sancte Marie de Minorisa XX morabetinos et Raimundus archidiaconus et Petrus de Tavartet stabiliant eos ad utilitatem ipsius ecclesie. Domos vero meas quas ibi de meo hedificavi ipsi ecclesie Sancte Marie ad dominium dimitto, et omnia mea vascula et expleta canonicis ibidem degentibus dimitto. Singulis vero regularibus ipsius ecclesie singulas camisias cum femoralibus dimitto. Item dimitto Sancte Marie de Seva XXV morabetinos et Sancto Fructuso de Balanano V morabetinos. Singulis aliis meis ecclesiis singulos morabetinos dimitto et Sancto Thome I morabetinum. Et Sancte Marie de Menleu alium. Et Sancto Iacobo de Gallicia alium. Et Sancte Marie de Rochamador alium. Et Sancte Marie Podiensi alium. Et Raimundo archidiacono C morabetinos dimitto. Petrum de Tavartet dimitto ipsum campum quem michi impignoravit Gerbertus pro LX morabetinos et teneat ipse Petrus alium campum et quicumque ipse velit donec ei aut quibus ipse velit XL morabetinos persolvantur. Item dimitto ei LX morabetinos. Dimitto Guilelmo de Capraria muletam meam aut precium in rem valentem. Bono, nutrito meo, X morabetinos. Bernardo de Puiol X morabetinos. Guilelmo nutrito meo X morabetinos. Raimundo Cunil XX solidos. Martino nutrito meo XX solidos. Berengario famulo meo eminam unam ordei et V solidos. Marie netule mee unam eminam ordei. Petrum prebendarium meum Raimundo archidiacono dimitto ut nutriat eum et faciat doceri et benefaciat semper. Ermessendi filie Berengarii de Seva dimitto L solidos cum maritum acceperit. Singulis aliis mei prebendariis singulas nigerias ordei dimitto. Dimitto Petro de Cardona L morabetinos de illis C quos habeo in illo honore de Castanea Vicecomitale et alios L nepoti suo Guilelmo. Domui Sancti Petri Castriserrensis dimitto Villam Albini cum ipsis convenienciis que sunt inter me et monachos ipsius loci et ipsam terram quam michi vendidit Maiasendis de Buada cum filiis suis qui est infra ortum de Cantacorbs et ita totum ortum sicut est infra clausuras domui Sancti Petri recognosco per alodium franchum et liberum. Mulam meam mitto in potestate ipsius archidiaconi qui ipsam mulam aut XX morabetinos per fidelem nuncium abbati Cluniacensi fideliter transmittat qui nuncius oblationem illam in manu abbatis integram deponat. Dimitto Guilelmo de Tavartet X solidos. Domos autem in quibus habito que fuerunt Raimundi Fulchonis et Berengarii Tedmari et illam quam acquisivi Geraldo archidiacono amico meo, cum censu unius caponis post me et illam etiam quas Raimundum Fulchonis emit in quibus Dominicus Lombardi habitat. Raimundus

archidiacono et successoribus suis qui domos avunculi sui sunt habituri iuste vel iniuste dimitto salvis censibus dominorum. Dimitto etiam confraternitate Sancte Marie Vici I morabetino et confraternitate Ausonensi XXX solidos. Raimundo archidiacono et Petro de Tavartet mando ut reddant altari Sancti Petri X morabetinos pro illis C solidos denariorum quos accepi in Modiliano Dabatuz uxori Petri de Ortis et filiis eorum uni videlicet qui mansum de Ortis sit habiturus per Sanctum Petrum solvo et evacuo illam vineam quam ego laboro in dominium et illam convenienciam quam michi fecit de frumento seminando in suis laborationibus salvis omnibus directis canonice et teneat illum honorem sicut in suis cartis ressonat. Illud autem sacrarium quod ego et predecessores mei hedificavimus in sacraria de Seva in honore canonice cum universis illis rebus que intus sunt Raimundo archidiacono dimitto ita scilicet ut de ipso sacrario faciat canonice censum unum par gallinarum et de ipsis cubis et tonnis donet ipsi canonice unum cubum et una tonnam de quibus ipse voluerit. Universa alia tam vascula maiora quam minora quam arrezamenta mobilis vel immobilia et expleta omnia et debita omnis que habeo et habere debeo in cunctis locis quecumque sint et ubicumque sint et quotquot sint Raimundo archidiacono dimitto et precor eum sicut meum carum nutritum et fidelem amicum ut in omni vita sua sit memor anime mee et singulis annis meum aniversarium honorifice celebret. Insuper autem absolvo omnem familiam meam masculos sive mulieres, parvos aut magnos, et omnes baiulos meos absolvo et liberos reddo ab omnibus malefactis que michi fecerunt vel fecerint usque at diem mortis mee furtive vel aliter, ita quos aliqua persona consanguinea vel extranea seu privata sive successoris ab istis meis absolutis aliquid nunquam requirat. Domos autem meas in quibus habitabat Bernardus de Savo, Guilelmo de Capraria et Bernardo de Balanano dimitto sequestratis ab hac conditione omnibus suffraganeis domibus integriter et sine omni diminutione quas Guilelmo de Capraria dimitto ad omnes suam voluntatem peragendam, set ipse Bernardus non possit illam suam partem vendere neque donare neque alienare neque alio aliquo modo distraere nec etiam testamentum condere, set post obitum ipsius Bernardi cum omni hedifici in ibi facto habeat eas Guilelmus de Capraria ad omnem suam voluntatem cum alia sua parte vel ipse cui testamento legaverit. Si vero memoratus Guilelmus de Capraria intestatus discesserit superstite Bernardus de Balannano habeat omnem suam partem maiorum domorum idem Bernardus in vita sua sequestratia suffraganeis domibus ut superius dictum est et sicut resonat in illis instrumentis que facta fuerunt inter me et sepe dictum Bernardus, post cuius mortem habeat eas domos Raimundus archidiachonus si superstes fuerit cum domibus suffraganeis omnibus vivente etiam eodem Bernardo. Et teneat omnes in vita sua ad fidelitatem et servicium Sancti Petri post mortem ipsius archidiaconi. Dimitto etiam mee sepulture et meo convivio X morabetinos. Si quis hoc testamentum dirumpere voluerit agere non valeat, set in duplum componat et insuper firmum permaneat omni tempore.

Quod est factum XVII kalendas augusti, anno Domini MCLXXXI, I regni regis Philippi II .

Scripta libens ista Petrus confirmo sacrista. Istis Iocundus favet archilevita Raimundus. Sig+num Petri de Tavarted sacriscrinii sss. Guilelmos sacerdos qui hoc scripsit sss Sig+num Guilelmi de Tavarted sss.

Bonus sacerdos qui hoc scripsit cum litteris rasis et emendaris in XII et in XV et XXVIII et in XXXV et XLI et in LII et in LIII, di et anno quo sss supra.

1181, juliol, 30

Definició. *Guillem de Tenes reconeix davant Ponç, bisbe de Tortosa i abat de Sant Joan de les Abadesses, la batllia que el seu pare tenia per aquest monestir i que va ser motiu de diversos conflictes. L'abat Ponç i la seva comunitat li encomanen aquesta batllia durant la seva vida i disposar que després de la seva mort el monestir pugui establir-la a qui vulgui.*

A.* ACA, Cancelleria, Alfons I, núm. 318.

Quod ego Guillelmus de Tenes diffinio, gratuita et spontanea voluntate, in presentia domni Petri, Ausonensis episcopus, et multorum virorum clericorum vel laicorum Petri sacriste Vicensis canonici, et primicerii Vicensis canonici, et Petri Berengarii de Cloker et Bernardi Barutini et Guillelmi de Illa aliorumque multorum tibi Poncius, Dei gratia Dertosensi episcopo et abbati Sancti Iohannis, et universo conventui sancti Iohannis illam baiuliam quam pater meus tenuit in Vico per Sanctum Iohannem et ego huc usque tenui iniuste. Unde multas contenciones tecum habui et cum conventu prephate ecclesie et quorum per iusticiam in prephata baiulia nichil obtinere poterimus. Id circo prephatam diffinicionem facio per me et uxorem meam et per omnes filios meos ac filias et omnes ad me pertinentes. Et ego prephatus Poncius, Dertosensis episcopus et abbas Sancti Iohannis, una cum assensu et voluntate fratrem meorum precibus venerabile Petrus, Ausonensis episcopus, et fratrem eius in intuitu clementie comendo tibi Guillelmo de Tenes prephatam baiuliam ad fidelitatem nostram et ecclesie Sancti Iohannis, tantum in vita tua, et concedimus tibi milium et segel et linum et kanem. Et ego predictus Guillelmus de Tenes convenio tibi Poncio, Dertosensis episcopo, et conventui Sancti Iohannis ut sim fidele tibi et tuis per bonam fidem sine engano de predicta baiulia et suis reditibus vel expletis, et meis laboracionibus quas per Sancti Iohannem teneo. Quod ego prenotatus Dertosensis episcopus et abbas Sancti Iohannis cum fratribus meis commendo tibi Guillelmi de Tenes iamdictam baiuliam sub tali condicione ut in tua vita teneas eam ad fidelitatem nostram. Post mortem vero tuam revertatur ad nos et ad ecclesiam nostram ad stabiliendum eam et omnem voluntatem nostram faciendam sine contradiccione uxoris tue et filiorum tuorum vel filiarum vel aliquorum ad te pertinentium. Baiuliam vero de Sorigeres et baiuliam feudi Bertrandi de Kastelar in perpetuum faciendam retinemus et ne unquam leves expleta panis vel vini de prelibata baiulia sine custode nostro spertate. Si quis hoc voluerit dirrumpere agere non valeat, sed duplo componat et post ea firmum permaneat.

Actum est hoc III kalendas augusti, anno M^o C^o LXXX° I^o ab Incarnato Dei filio.

Sig+num Guillelmi de Tenes. Sig+num Arsendis uxor eius. Sig+num Bernardi filii eorum. Sig+num Petri Berengarii de Cloker. Sig+num Guillelmus Illa. Sig+num Bernardi Barutini. Sig+num Raimundi Vida. Sig+num Llobet. Poncius, Dei dignacione Dertusensis episcopus et abbas Sancti Iohannis.* Petrus, Ausonensis episcopus sss.* Petrus Petragoricus sacerdos et canonicus +.* Sig+num Berengarii chamberarii.* Arnaldus de Menleu firmo.* Sig+num Berengarii Sancti Laurencii. * Sig+num Arnaldi de Curcavel primus sacerdos et canonicus.

Petrus levita scripsit hoc die et anno quo sss supra.

1183, agost, 16

Dotació de canonge. *Pere de Redorta, bisbe d'Osona, i tot el seu capítol de la catedral reben a Ramon de Riba, sacerdot, com a canonge i que pugui ser inscrit al necrologi de la catedral.*

A.* ACV, cal. 6, núm. 1777.

Pateat universis presentibus et futuri. Qua ego Petrus, Dei gratia Ausonensis episcopus, et totus conventus canonicorum Sancti Petri Vici colligimus te Raimundum de Ripa in nostra firmitate et in omnibus missis et orationibus et divinis officiis que ad hoc die presente in antea qualicumque modo in ecclesia Sancti Petri sedis Vici et in omnibus aliis ecclesiis ad ipsius dignitatem spectantibus celebrabuntur. Et in super recipimus te et omnes possessiones tuas, mobiles et immobiles, quas habes et habiturus es, in nostra custodia et defensione in tota vita tua. Et ad obitum tuum sis verus canonicus Sancti Petri in perpetuum et iuxta morem canonicorum scribatur dies tui obitus in martirologio et singulis annis illa die, pro anima tua, officium defunctorum in choro Sancti Petri a conventu celebretur in perpetuum. Et ego supranominatus Raimundus de Ripa, presbiter, Sancto Petro sedis Vici tali tenore ut universis illis possessionibus, mobilibus et immobilibus, quas ad diem obitus in quibus licet locis habuero, excepto corpore mearum domorum habeat canonica Sancti Petri terciam partem et die iuxta mei testamenti tenorem dividantur et si forte quod absit intestatus obiero, cognitione arbitrio episcopi et conventus pro anima mea fideliter dividantur et distribuantur. Preter hec supradicte canonice dono in presenti totam illam triliam que michi vendidit Petrus Lobet, et operi Sancti Petri C solidos denariorum. Si vero forte causa religionis habitum mutavero et seculum dimisero habeat tunc similiter ipsa canonica terciam partem omnium rerum mearum ubicumque sint, excepto corpore mearum domorum. Et ego faciam de duabus partibus meam voluntatem sine contradictione. Si quis hoc dirumpere voluerit agere non valeat sed firmum permaneat omni tempore.

Que est factum XVII septembris, anno Domini M. C. LXXX III, regni regis Philippi III.

Petrus Ausonensis episcopus*, Istis iocundus favet archilevita Raimundus*, Sig+num Petri de Merola*, Sig+num Guillelmi Vicensis primicherii sss*, Sig+num Petri de Tavereto sacriscrinii*, Sig+num Guillelmi de Vivario. Sig+num Bernardi de Balaiano sss*, Arnaldus de Manlleu firmo*, Sig+num Guillelmi de Tavarted. De Biguis Gerallus*, Guillelmus de Capraria firmo +*, Bernardus de Vilagranata firmo +*, Sig+num Guillelmi de Medaia*, Bernardus clericus sss*, Raimundus de Avinione sss*, Guillelmus levita sss*, Raimundus de Medaia hoc firmo sss*, Guillelmus de Sanctaeugenia*, Berengarius de Salliforis sss*, Bernardus de Sanctoipolito firmo sss*, Raimundus levita*, Sig+num Petri de Villanova sss*, Petrus ad est fautor confirmans scripta libente sss*, Berengarius diachonus sss*, Sig+num Arnaldi Coqui*

Raimundus sacerdos qui hoc scripsit die et anno quo sss. supra.

1183, desembre, 30

Dotació de canonge. *Oller de Sorba i la seva esposa Ermessenda donen al seu fill Ferrer l'honor que els havia venut Bernat de Taradell i la comunitat de Sant Salvador de Breda, situat a la parròquia de Vespella, donació que fa a Santa Maria de Vic per ser rebut en l'orde clerical.*

A.* ACV, cal. 6, núm. 2483.

Notum sit cunctis. Quod ego Ollarius de Sorba et uxor mea Ermesendis donamus tibi Ferrario, filio nostro, totum illum honorem quem nobis vendit Bernardus de Taradello et totus conventus Sancti Salvatoris de Breza. Et est in parrochia Sancti Christofori de Vespella, alodium nostrum francum et donamus tibi hoc totum pro tua hereditate et offerimus te cum omni supradicta donatione domino Deo et ecclesie Sancte Marie de Vico, ita ut omnibus diebus vite tue sis presbiter et minister iamdicte ecclesie ad honorem Dei et illius altaris, et teneas dictum honorem in omni vita tua ad fidelitatem dicte ecclesie et altaris. Post obitum vero tuum remaneat integrum sepedicte ecclesie sique sacerdoti. Si quis hoc dirumpere voluerit agere non valeat set firmum permaneat omni tempore. Et ego Ollarius predictus dono et offero corpus meum ad tumulandum in cimiterio predicte Sancte Marie si in hac terra obiero.

Quod est factum III kalendas ianuarii, anno Domini MCLXXXIII.

Sig+num Ollarii de Sorba. Sig+num Ermesendis uxoris eius qui hoc facimus et firmamus. Sig+num Geraldi. Sig+num Bernardi filiorum eius. Sig+num Raimundi Iohannis. Sig+num Sicardis uxoris eius. Sig+num Gaucerandi de Salis. Sig+num Sibilie uxoris eius. Sig+num Berengarii de Cheralt. Sig+num Sencie domne de Cheralt. Sig+num Bernardi de Gurbo. Sig+num Arnaldi de Gurbo. Sig+num Guillelmi de Villagranata.

Berengarius, sacerdos qui hoc scripsit die et anno quo supra sss.

1184, febrer, 13

Judici. *Plet dirimit davant Arnau de Darnius sagristà de Girona, per la propietat dels horts de Vic entre els curadors d'Arnau de Tenes, nebot de Guillem de Santaeugènia i el capítol de Vic.*

A. *ACV, cal. 6, núm. 1827.

B. ACV, cal, 6, Episc. I, núm. 50.

C. Còpia de principis del segle XIII, ACV, cal. 37, L.D., f. 70v-71r, (*Hec est carta ortorum de Vico*).

Cunctorum noticie pateat Arnallum de Tennis, nepotem Guillelmum de Sancta Eugenia, et tutores ipsius Arnalli sive curatores, scilicet, Guillelmum primicherium, Petrum de Tavartet, sacriscrinium, Raimundum de Medala, Bernardus de Tennis, Arnalli Coccum cum universo Ausonensis ecclesie capitulo contendisse super quibusdam ortis ab ipso Guillelmo dicto nepoti suo in testamento ipsius Guillelmi dimissis quos ortos Ausonensis ecclesie instantissime requirebat ex quibus contentionibus diu agitatis, laude et arbitrio Petri, Dei gratia Ausonensis episcopi, Arnalli de Darniciis, Gerundensis

ecclesie sacriste, visis testamentis et diligenter inspectis Bonifilii Tedballi et Guillelmi Bonifilii, filii ipsius Bonifilii Tedbaldi, fecerunt pacem firmam et concordiam veram inter se. Predicti vero laudatores et huius rei cognitores arbitrati sunt prenomatos ortos in ius et proprietatem Ausonensis canonice mortuo Guillelmo de Sancta Eugenia in perpetuum esse debere voce et auctoritate testamentorum Bonifilii Tedbaldi et Guillelmi Bonifilii. Laudaverunt itaque dompnus episcopus et Arnallus, Gerundensis sacrista, quod sepedictus Arnallus nepos Guillelmi de Sancta Eugenia, haberet duas partes predictorum ortorum per beneficium et donum Vicensis capituli tantum in vita sua reddendo singulis annis pro censu par caponum canonice in festo Sanctorum Omnium, ita scilicet quod idem Arnallus non habeat licenciam vendendi, impignorandi, comutandi, alienandi alicui, set post eius obitum in ius et proprietatem sepedicte canonice revertantur sine diminutione aliqua et sine omni inpedimento et canonica habeat in presenti terciam partem predictorum omnium ad omnem voluntatem suam peragendam. Universum vero capitulum memoratum Arnallum adiuvet tene habere memoratas duas partes dictorum ortorum contra cunctos homines et feminas.

Actum est hoc idus februarii, anno Domini M C L XXX IIII.

Sig+num Arnalli nepotis Guillelmi de Sancta Eugenia. Sig+num Guillelmi de Tennis. Sig+num Bernardi filii eius. Sig+num Arsendis uxoris dicti Guillelmi. Sig+num Guillelmi de Insula. Sig+num Iohannis de Maiolis. Sig+num Arnalli Coci. Bernardus de Villagranata firmo sss. + Petrus, Ausonensis episcopus sss. Arnallus de Darniciis Gerundensis sacrista subscribo sss. Istis iocundus favet archilevita Raimundus sss. Sig+num Petri de Tavarteto sacriscrinii, Raimundus de Medaia hoc firmo sss. Bernardus clericus sss.

Sig+num Andree sacerdotis qui hoc scripsit cum signo crucis in II^a línea inferius respicientis die et anno quo supra sss.

318

(1184, febrer, 13)

Judici. *Pere de Redorta, bisbe d'Osona, i el seu capítol prohibeixen a la universitat dels homes de Vic de fer cap mena de conjuració per constituir un consulat. Per aquest motiu exigeixen les fermances dels que tenen béns per l'església i posar fi a la revolta. Actuen com a jutges Arnau de Darnius, sagristà de Girona, Ramon de Castellterçol, ardiaca de Vic, Guillem de Malla primicier i Pere de Tavertet.*

A.* ACA, Cancelleria, Extraintentari, núm. 3146. ,

a. FREEDMAN, *Un règim consular en el Vic del segle XII*, 9(1980-81), 1-6.

Orta non modica contencione inter venerabilem Petrus, Ausonensem episcopum cum collegio canonicorum suorum et universitatem hominum ville Vici pro eo quod ipsi citra concieniam et etiam contra prohibitionem eiusdem episcopi et canonicorum sese coniurantes quasi consulatum instituere usurpaverant. Idem episcopus cum ab universis qui tenebant honoris ecclesie Vicensis firmancias iudicio sistendi causa de more exegisset et alii tam in devotione tenti quam arrogancia inimica pacis inflamati dare illicite recusassent. Alii vero ipsas firmancias prout moris est ei devote exhibuissent ad terminandam litem motam inter se et eos. In auspicio sive limine cause incoate tales elegit et assignavit iudices Arnaldus videlicet de Darniciis, Gerundensem sacristam, et

Raimundus, Vicensem archilevitam, Guillelmus primicherium, Petrus de Tavarteto. His itaque de more sedentibus et utraque parte ultro citoque consistente, in primis domnus episcopus per se et ecclesiam suam conquestus est de ipsis hominibus quod preter assensum suum sese coniuraverant cum aliis ut consules haberent et eorum imperio starent. Et quia dominium ipsius ville et ius preture ad ecclesiam Vicensem de concessione regia pertinebat ipsi sub iuratoriis pactionibus consulatum facientes quasi obreptione quadam videbantur inniti et conspirare contra ipsum episcopum et dictam ecclesiam cuius homines erant et cuius honores tenebant. Preterea vehementius adhuc conquerebatur de quibusdam eorum quia dicebat eos post prohibitionem suam et iurasse et iuramenta ab aliis tamquam consules et primates accepisse. Ad hec idem homines ita responderunt dicentes quod re vera sese coniuraverant sicut domnus episcopus dicebat sed tamen non in dampnum et iniuriam ecclesie vel domni episcopi se hoc fecisse dicebant sed potius ob tutelam et deffensionem sui eo quod in diversis locis multa auferebantur eis et a multis extra villam Vici iniuriis et contumeliis iniurio se afficiabantur, negantes etiam quod post interdictionem episcopi neque iuraverant neque iuramenta ab aliis acceperant et hoc [...] adiuraverant salva fidelitatem episcopi fecerant sicut in ipso sacramentali continetur. Auditis itaque predicti iudices hinc inde istis allegationibus, diffiniendo iudicaverunt et iudicando condemnauerunt ipsos homines ut omni modis recederent ab ipsis iuramentis ut pote illicitis et penitus infirmandis eo quod occasionem seditionis movende contineant et tutele publice contraria existant. Nam nemini licencia conceditur coercedendi aut animadvertendi in facinorosos homines vel alias obnoxios nisi ei cui de publico potestas est indulta. Et qui secus fecerit proximum sacrilegio et quasi lese maiestatis crimen contrait, nam et qui privati carceris custodiam exercuerit tamquam lese maiestatis violator ultimo subiugandis est suplitio. Item siqui monopolium quod minus est pro sua auctoritate aut sacro iam elicito rescripto ausi fuerint exercere vel habitis conventionibus coniurare ut species diversorum corporum non minoris quam inter se statuerint venunduntur, bonis omnibus spoliati perpetuitate exilii dampnari merentur. Item sicut liberti non debent aliquid facere vel dicere quod suggillet famam patroni ita homines ecclesie non debent aliquid facere quod sit in lesionem et diminutionem iuris ecclesie et si fecerint quemadmodum liberti ex causa ingratitude in servitutem revocantur, ita ipsi beneficio ecclesiastico privari merentur. Preterea iudicaverunt ipsos homines debere iurare episcopo quod post prohibitionem suam neque ab aliis iuramenta acceperunt. Aut si hoc facere noluerint, nemiant in potestate episcopi multam boni iuri arbitrio eis indicturi.

Ego Arnaldus de Darnitiis, Gerundensis sacrista subscribo.* Istis iocundus facet archilevita Raimundus.* Sig+num Guillelmi, Vicensis primicherii.*

1184, febrer, 28

Adveració testamentària. *Testament sacramental Guillem de Santaeugènia, canonge, jurat a l'altar de Sant Joan de la catedral de Vic en presència de Pere de Tavertet jutge i són marmessors Ramon de Malla, Bernat de Tenes i Arnau Coc. Dona a a diferents entitats, alhora que entrega a la canònica la seva heretat de Senata i els béns a Santa Eugènia de Berga. Dona al seu nebot Guillem Gros les cases on viu Bertran de Vilagranada i al seu nebot Arnau de Tenes mil sous i els horts de la canònica, junt amb els cases on viu per tal de que sigui canonge.*

A.* ACV, cal. .6, núm. 1876.

In Dei nomine. Hec est sacramentalis conditio seu publicatio ultime voluntatis cuiusdam defuncti nomine Guillelmi de Sancta Eugenia, canonici Sancti Petri, que est facta iuxta primi et secundi ordinis modum, infra spacium sex mensium, sicut continetur in libro iudicum, qua nos testes ego scilicet Raimundus de Medala et Bernardus de Tennis, canonici Sancti Petri, et Arnallus Coccus sub presencia et ordinatione Petri de Tavarteto, sedis Vici canonici et sacriscrinii et iudicis Ausonensis, iurando testificamus supra altare Sancte Iohannis situm in aula Sancti Petri Vici quia vidimus et audivimus quando prefatus defunctus, iacens in egritudine qua obiit in suo pleno sensu et memoria nobis audientibus per scripturam iniunxit et ordinavit qualiter eius possessio post suum obitum distribueretur. Primum dimisit domino Deo et Sancto Petro Vici corpus suum ad tumulandum et animam suam ad gubernandum et salvandum. Et inter canonicam et sacerdotes sedis Vici ibi commorantibus C solidos, scilicet, L canonicis et L ipsis sacerdotibus. Dimisit etiam eidem canonicis Sancti Petri Vici totum suum honorem de Senata quem Petrus Berengarii, pater suus, dimisit eidem canonicis in suo testamento et totum illum honorem quem idem pater suus donavit ipsi canonicis pro quo fuit canonicus, sicut in ipsa carta continetur et est in parrochia Sancte Eugenie ad ipsam rocham. Dimisit itaque nepoti suo Guillelmo, filio Petri Gros, ipsas suas domos in quibus Bernardus de Villagranata habitat cum omnibus suis suffraganeis domibus et suum campum qui adheret condamine episcopi, ita scilicet ut Bernardus de Villagranata teneat ipsas domos et ipsum campum ad salvamentum et fidelitatem Petri Gros et filii sui Guillelmi sicut in illa carta continetur que est inter eum et ipsum Petrum Gros, salvo illo censu qui exit Sancte Marie Minorise pro quadam parte cuiusdam domus que adheret honori iamdicte Sancte Marie qui census Raimundo archidiacono reddatur. Dimisit etiam Arnallo, nepoti suo, filio Arsendis, nepotis sue, M solidos denariorum monete Barchinone et omnes suos ortos quos habebant in orta Vici, sicut eos habebat et homines per eum, et omnes suas domos in quibus habitabat cum suis suffraganeis domibus, salva illa comparatione qua Bertrandus iunioris de Castellari emit a Petro Malet de qua sit iuxta testamentum Bertrandi iunioris de Castellari. Tali tenore predicto Arnallo, nepoti suo, hoc totum dimisit quod si episcopus et canonici eundem Arnallum canonizaverint usque ad festum Natale Domini primum veniens, ipsa die qua canonizatus fuerit habeat ipsa canonica predictos M solidos in dominium cum omnibus predictis ortis ad omnem voluntatem suam peragendam et donet ei honorem qui ei voleat singulis annis V morabetinos quem teneat dum vixerit et deinde sit solutus canonicis et ipse Arnallus habeat et possideat per eandem canonicam omnes illas domos quas ei dimitto reddendo singulis annis ipsi canonicis unum par caponum pro censu [...] et ad obitum eius ipsi canonicis, solide et libere, remaneant. Si vero canonizatus non fuerit habeat omni vinculo remoto libere hoc totum quod ei superius assignatum est et si forte episcopus vel canonica sive ecclesia Stagnensis questionem moverint de prefatis domibus et ortis sterent inde directo predictis

sui manumissores et ipse Arnallus, arbitrio episcopi Barchinonensis et episcopi Vicensis si interesse voluerit. Voluit etiam et iussit quod predicti sui manumissores non potuissent prendere pupillarem etatem pro iamdicto Arnallo. Si vero episcopi et canonici ortos predictos ipsi Arnallo in pace et sine questione sibi non mota in tota vita sua dimiserint, habeat eos per ipsam canonicam dum vixerit faciendo inde censum eidem canonicè arbitrio manumissorum suorum, sicut autem sit secundum modum superius comprehensum. Et si prescriptus Arnallus infra quinque obierit annos non canonizatus, sui manumissores stabilissent pro anima sua hoc totum quod ei superius dimisit sicut melius et fidelis potuissent in ecclesia sede Vici, exceptis CC solidos denariorum quos habuisset Arsendis, nepos sua, si superstes fuerit. Domino suo episcopo dimisit suum cifum argenteum. Medietatem sue mule qua habebat Berengarius de Bello loco dimisit pro anima sua Sancto Sepulcro Ierosolimitano, et aliam medietatem monasterio de Sanctis Crucibus. Omnia sua pignora que habebat et tenebat ubicumque fuissent suis impignoratoribus dimisit. Totum suum blat quem habebat in episcopatu Barchinone et omnes alias suas res quas ibidem habebat ubicumque fuissent et quotquod fuissent et totum suum blat et totum suum vinum et omnia sua vascula, maiora et minora, et suppellectilia domorum maiora et minora et omnia sua arrezamenta ubicumque fuissent dimisit in potestate predictorum manumissorum suorum et persolvissent inde sua omnia debita que vera fuissent et ipsos C solidos quos canonicè et sacerdotibus superius dimisserant et ipsos C solidos qui ex predictis M solidis deficiebant et fecissent inde suam sepulturam et suum convivium, secundum quod habundaret et si quid inde remansisset distribuissent sicut melius cognovissent. Dimisit etiam domino suo precentori suum cifum argenteum et persolvisset V morabetinos suis debitis. Ipsa sua vexella que habebat in domibus Petri de Arcibus Bernardo, nepoti suo dimisit. Domino suo episcopo Barchinonensi dimisit XX morabetinos ex ipsis L quos ei debebat et de XXX qui remanebant dimisit XX Petro Gros et X Arnallo de Bello loco, nepotibus suis et deprecatus est eos ut fuissent amici et defensores sui testamenti. Et post qua hec omnia sic ordinavit immutate hac voluntate ab hoc seculo decessit II kalendas ianuarii anno Domini M C L XXX IIII.

Iste vero condiciones sunt facte et ordinate III kalendas marcii eodem anno quo supra.

Sig+num Petri de Tavarteto sacriscrinii et iudicis.* Raimundus de Medaia hoc firmo sss.* Bernardus clericus sss*. Sig+num Arnalli Coqui.

Sig+num Andree sacerdotis qui hoc scripsit cum litteris dampnatis in lineis XV et XVI die et anno quo supra.

1184, març, 31

Dotació de canonge. *Pere Gros i la seva esposa Adelaida donen a Sant Pere de Vic al seu fill Guillem Gros com a canonge i entreguen la meitat de l'honor de Senata. Pere de Redorta, bisbe i els canonges de Vic reben a Guillem com a canonge i els hi entreguen aquest honor de per vida juntament amb la meitat d'una trilia al lloc anomenat Montells, a la parròquia de Santa Eugènia de Berga que el seu avi Pere Berenguer de Santaeugènia, va entregar per la canonicatura de Guillem Gros.*

[A]. Original perdut.

B.* Còpia de principis del segle XIII, ACV, cal. 37, L.D., ff. 93r-93v, (*Hec est carta hereditatis Guillelmi Gros iuvenis*).

Sub nomine sancte Trinitatis. Ego Petrus Gros et uxor mea Adaledis offerimus domino Deo et Sancto Petro Ausonensis sedis filium nostrum Guilelmum ut Deo annuente in eadem ecclesia omnipotenti Deo valeat servire et cum ad annos discrecionis pervenerit ad sacros ordines accedere non recuset et cum ipso Guilelmo filio nostro pro redemptionem animarum nostrarum damus et in presenti tradimus canonicè eiusdem ecclesie Sancti Petri alodium de Senata, illud videlicet quod nos et antecessores nostri adquisivimus a domna Arsende de Fexis, medietatem scilicet tocus illius alodii, salva alia medietate que est hereditas fratrum nostrorum, et est in parrochia Sancti Iohannis de Senata. Qua propter ego Petrus, Dei gratia Ausonensis episcopus, et universalis canonicorum conventus recipimus eundem Guilelmum in fratrem et canonicum nostre ecclesie et damus tibi .Petro iam dicto Gros et uxori tue Adaledi et predicto Guilelmo filio vestro medietatem tocus predicti alodii et medietatem illius trilie que est in parrochia Sancte Eugenie, apud Rocham, in loco vocitato Montezels, sicut melius Petrus Berengarii de Sanctaeugenia avus tuus melius dedit et obtulit cum carta firmate prelibate canonicè ea die qua Guilelmus de Sancta Eugenia canonicatus est. Tali conditione quod vos tres tenetis totum supra dictum donum in omni vita vestra per beneficium Ausonensis ecclesie, reddendo singulis annis ipsi canonicè II quarterias frumenti ad mensuram de Senata qua mensuratur aliud frumentum quod redditur canonicè, et ad obitum illius qui ultimus ex vobis tribus obierit totum predictum donum revertatur in ius et proprietatem canonicè sine contrarietate et diminutione aliqua. Supra dictum vero frumentum reddatur singulis annis dicte canonicè in festa Sancti Michaelis september. Et si idem Guilelmus clericatum dimiserit et militare habitum sumpserit teneat predictum donum post obitum patris et matris sue in tota vita sua et ad illius obitum revertatur sepe dicte canonicè sine impedimento aliquo. Si quis hoc dirumpere voluerit agere non valeat set in duplo componat insuper firmum maneat.

Quod est factum II kalendas aprilis, anno Domini MCLXXXIII.

Sig+num Petri Gros. Sig+num Adaledis uxoris eius. Sig+num Guillelmi. Sig+num Petri. Bernardus de Villagranata firmo +. Signum Guillelmi Vicensis primicherii. Petrus Ausonensis episcopus sss. Istis iocundus favet archilevita Raimundus. Sig+num Berengarii de Sancta Eugenia. Sig+num Bernardi de Blancafort. Sig+num Petri de Tavarteto sacriscrinii sss. Raimundus de Medaia hoc firmo. Sig+num Petri de Rivopetrarum. Raimundus de Lugduno firmo sss. Petrus adest testis confirmans scripta fidelis sss. Sig+num Guillelmi de Vivario. Raimundus levita. Raimundus de Avinione

firmitate sss. Iohannis Bacconis sss levita. De Bigis Gerallus

Sig+num Andree sacerdotis qui hoc scripsit die et anno quo supra

321

1185, juny, 24

Donació. *Arnau Coc canonge, la seva esposa Guillema donen a la canònica de Sant Pere el mas que van comprar a Bernat Comes a Folgaroles de tal manera que el tinguin durant la seva vida en nom de la canònica*

[A]. Original perdut.

B.* Còpia de principis del segle XIII, ACV, cal. 37, L.D., ff. 97v-98r, (*Hec est carta donaciones quam Arnaldus Coqui fecit canonice, sicut inferius continetur*).

Sub sancte Trinitatis nomine. Ego Arnaldus Quocus et canonicus et uxor mea Guilelma, ob remedium anime Bernardi Quoqui et canonici, et animarum nostrarum donamus et offerimus domino Deo et canonice Sancti Petri suisque clericis modo ibi et in eternum degentibus ipsum nostrum mansum quem emimus a Bernardo Comes et infantibus suis in parrochia Sancte Marie de Falgeroles, in loco nominato Campo-rodonello. Affrontat autem iste mansus ab universis partibus in honore sepedicte canonice. Tali pacto istum mansum predicte canonice donamus cum universis suis pertinentiis et affrontacionibus et ingressibus et egressibus suis ut nos eum teneamus et habeamus per beneficium eiusdem canonice in tota vita nostra. Ad diem vero obitus illius qui ultimus ex nobis ambobus obierit predictus mansus totum cum omnibus suis utilitatibus veniat in dominium et potestatem iam dicte canonice suorumque canonicorum per alodium franchum sine aliquo inpedimento ad omnem voluntatem suam in perpetuum peragendam et in vita nostra donemus singulis annis ipsi canonice per tenedonem unum par caponum. Si quis hoc dirrumpere voluerit agere non valeat set in duplo componat.

Quod est factum VIII kalendas iulii, anno Domini MCLXXXV.

Sig+num Arnaldi Coqui. Sig+num Guilelme uxoris eius, qui hoc donum facimus et firmamus.

Sig+num Andree sacerdotis qui hoc scripsit die et anno quo supra.

322

1186, gener, 11

Testament. *Bernat de Tenes atorga el seu testament i elegeix marmessors el bisbe Ramon de Castellterçol, Guillem ardiaca, Pere sagristà, Bernat primicier i Ramon d'Avinyó. Fa diverses donacions establint que les seves cases de Vic i els horts passin a la canònica de Vic amb la condició que l'enterrin i paguin tots els seus deutes.*

A.* ACV, cal. 6, núm. 1843.

B. Còpia de principis del segle XIII, ACV, cal. 37, L.D., ff 63v-64r, (*Hoc est testamentum Bernardi de Tennis iuvenis clerici et canonici*).

Quoniam rerum humanarum universitas ad defectum et occasum tendit. Idcirco

ego Bernardus de Tennis, clericus et Sancti Petri canonicus, timens Dei futurum iudicium facio meum testamentum, in quo eligo manumissores meos videlicet dominum meum Raimundum, gratia Dei episcopum, Guilelmum archidiachonum, Petrum sacristam, Bernardum primicherium, Raimundum de Avinione, ut isti distribuantes meas post obitum meum veluti inferius ordinavero. In primis dimitto Deo et Sancto Petro Vici meum corpus ad tumulandum et animam ad regendum. Dimitto operi Sancti Petri II morabatinos. Dimitto omnes meas vestes inter omnes sacerdotes Vici pro anima mea, preter pelles de cuniculis et preter superpellicium quod dimitto Andree sacerdoti. Dimitto domino meo episcopo XX solidos. Dimitto Arnaldo de Bac, nepoti meo, omne quod habeo et habere debeo in manso Iohannis Gandarre et Perato, nutriro meo, II quarterias fabarum, et Marie babtdate I quartera annone cum zinga, et Petro sacriste I cubum, et Raimundo de Avinione meum maiorem. Et Guilelmo de Tennis, fratri meo, I cubum, et Berengario de Gazels I cubum esdogat, et Berengario, nepoti meo, I gazingam et II lanciolos et I capsale. Dimitto Marie, uxori Berengarii de Gazels, et filiiabus suis ipsos XV morabatinos quos habeo in illo pignore quod tenea a Guilelmo Geraldi, cum meis pellibus cuniculorum et cum omnibus pannis qui sunt in meis domibus et cum meo scrinio plano. Omnes meas domos quas habeo in villa Vici et omnes ortos meos, et universa vascula maiora et minora et omne quod habeo et habere debeo in cunctis locis, totum integriter, dimitto in potestate et dominio canonice Sancti Petri ad habendum et possidendum. Sub tali vero conditione quod ipsa canonica faciat meam sepulturam et persolvat mea debita universa et serviat mensem iulii honorifice, cum L sextariis boni vini qui sunt in domo mea et cum XIII quarteras frumenti quas Bernardus pistor debet, et cum I tonna vini que est aput Manleu. Et teneat et habeat et expletet ipsa canonica hec omnia universa potenter et secure usque quo recuperet integrite omnes illas missiones quas in expensis et in debitis persolvendis ubique pro me fecerit. Si autem Arnaldus, nepos meus, filius Guilelmi de Tennis et Arsendis, manserit in clericatu, possit redimere a canonica ipsas quibus habito cum orto qui eis adherent sicut terminate sunt ab ipso calle per quem in eis intratur, persolvando ipsi canonice universa que ibi habuerit expensa et persoluta, alias vero domos meas que sunt versus circuim habeat Guilumus et Poncius de Tennis nepoti mei et rendimant eas ab eadem canonicam ei XX morabatinos persolvendo. Omnia superius scripta et expressa et Berengarium de Gazels et Mariam uxorem suam cum suis rebus univesrsis dimitto et potestate et deffensione domini mei episcopi et predictorum manumissores. Si quis hoc dirrumpere voluerit agere non valeat set in duplo componat.

Quod est factum III idus ianuarii, anno Domini MCLXXXVI.

Raimundus gratia Dei ausonensi episcopus. Bernardus clericus. Raimundus de Avinione firmo sss.+ Petrus Ausonensis sacrista sss. Guilelmus archidiachonus. Ego Bernardus primicherius firmo sss.

Sig+num Andree sacerdotis, qui hoc scripsit die et anno quo supra.

1187, juliol, 24

Testament. *Berenguer de Vilanova atorga seu testament i elegeix marmessors al bisbe Ramon de Castellterçol, Guillem ardiaca, Pere sagristà i Bernat primicier. Dona a la canònica la seva heretat i béns que ell administra per la pabordia de gener i febrer. Dona a Santa Maria de l'Estany el mas Riba. Les tasques i delmes que rep dels béns de Vilanova i Terrassola ho dona al seu nebot Bernat d'Aguilar. Les cases i béns que té a Vic els dona al bisbe Ramon Tedmar.*

[A.]. Original perdut.

B. Còpia feta per Andreu Almúnia, ACV, cal. 6, núm. 2505.

C. Còpia de principis del segle XIII, ACV, cal. 37, L.D., ff. 37v-38v, (*Hoc est testamentum Berengarii de Villanova clerici et canonici*).

D. Còpia de l'any 1258, ACV, cal. 6, núm. 2511.

Quoniam nullus in carne positus mortem evadere potest. Id circo ego Berengarius de Villanova senio fessus sanus mente eger corpore facio et ordino meum testamentum in quo instituo manumissores meos Raimundum videlicet episcopum dominum meum et Guilelmum archidiaconum et Petrum sacristam et Bernardus primicherium, qui distribuunt res meas post obitum meus sicut ordinavetum. Primum namque dimitto domino Deo et Sancto Petro Vici animam ad regendum et corpus ad tumulandum. Dimitto canonicè Sancti Petri et concedo totum alium honorem quem eidem canonicè ea die qua canonicatus fui dedi et solvo illum alium honorem ipsi canonicè que per eam ubique teneo et recognosco mensi february mansum in quo habitat Petrus Guataldi et campum de Monterotundo et recognosco mensi ianuarii mansum et campus quos tenet per me Ianuarius de Villanova. Mansum de Ripa quem teneo per Stagnensem ecclesiam ipsi ecclesie solvo et reddo. Taschas et decimas meas quas accipio in Villanova et Terraciola dono et dimitto Bernardo de Aguilar nepoti meo. Dimitto candeles quam clerici et populus comuniter faciunt ante altare Sancti Petri meum molendium et domos de Terrades. Item recognosco mensi ianuarii illud alodium de Fonte et Querchus. Domos meas in quibus habito cum aliis domibus suffraganeis ad ipsas domos spectantibus et duo ortis quos habeo in villa Vici et cum mea parte ipsius campi de Penediz et cum vexellis et vasculis et superpelletilibus domorum totum dimitto Raimundo episcopo domino meo. Tali sub conditione ut ipse episcopus teneat totum et habeat in tota vita sua. Tamen si antequam ipse decederet Bernardus de Aguilar habuerit filium clericum habeat dictas domos cum suffraganeis et campa et ortis et si filium clericum non habuerit et Guilelma neptis mea filia Petri de Aguilar filium clericum habuerit habeat totum predictum secundum prefixum tenorem et si Bernardus filium clericum non habuerit sive Guilelma filia Petri de Aguilar soror eius dictus episcopus instituat in prefatis domibus et campo et ortis unum sacerdotem qui totum huc teneat ad fidelitatem et salvamentum illius clerici qui sit ex genere meo et si forte quem absit nullus fuerit clericus ex genere meo habeat unus sacerdos domos dictas et campum et ortos quem capitulum elegerit et cantet semper pro anima mea et parentum meorum ad fidelitatem Sancti Petri et semper in hanc successionem filius Bernardi de Aguilar clericus precedat. Tamen ab hac donatione et laxatione sequestro et subtraho illam domum cum solarium que adheret meis domibus quam dimitto et dono Fulchoni nutrito meo et Sicardi uxori sue et Ferrario nutrito meo ad eorum voluntatem faciendam tamen donec illi qui maiores domos possidebit I par gallinarum pro censu. De C solidos quos michi dictus episcopus temporis mortis mee daturus est. Dimitto ad redemptionem ipsius pignoris de Caurnies XL solidos et mee sepulture XXIII solidos et dimidium et III ebdomedariis unicuique XVIII denarios. Ceteris sacerdotibus ville Vici unicuique XII denarios pro anima mea. Et operi Sancti Petri VII solidos et

Sancte Marie Vici II solidos et Sancte Marie Stagni II solidos Et domino meo episcopo meum morter obtimum et domino meo sacriste meum escon meliorem et Petro de Aguilar meum discum pinctum et Andree sacerdote pro anima mea meum alium discum meliorem. Dimitto Fulchoni et Sicardi uxori sue omnia arrezamenta tocius coquine mee et meum alium escon cum mensa et cum disco minori. Dimitto Ferrario nutrito meo omnes meas vestes et Albergerie unam guazingam. De mea annona de Tona dimitto Guilelmo de Villanova unum sextarium et inter sacristam et suos clericos X solidos, septem scilicet quos superius dimisi operi Sancti Petri et III quas levo de mea sepultura. Et dimitto operi Sancti Petri III quartelias annone. Si quis hoc dirumpere voluerit agere non valeat, set in duplo complotat

Quod est factum VIII kalendas augusti, anno Domini MCLXXXVII.

Sig+num Berengarii de Villanova canonici et clerici, qui magna infirmitate gravatus propria manu firmare nequivit. Raimundus gratia Dei Ausonensis episcopus. Ego Bernardus Ausonensis primicherius firmo sss.

Sig+num Andree sacerdotis qui hoc scripsit die et anno quo supra.

324

1189, juliol, 9

Donació. *Bernat Pistor, la seva esposa Laureta, pel remei de les seves ànimes, donen a Sant Pere de Vic un sagrer que tenen a Sant Hipòlit de Voltregà i tot el que tenen al mas de Vilar i un molí. El bisbe Ramon Tedmar i els seus canonges per aquesta donació els inclouen en les seves pregàries i estableix que en el moment de la seva mort siguin inscrits al necrologi de la catedral.*

A.* ACV, cal. 20, vol. 4, núm. 169.

B. Còpia de principis del segle XIII, ACV, cal. 37, L.D., ff. 97r-97v, (*Hec est carta donationis quam Bernardus Pistor et uxor sua fecerunt canonice de quodam sacrario*).

Universitati fidelium omnino sit patulum, quoniam ego Bernardus Pistor et uxor mea Laureta ob remedium et salutem animarum nostrarum, parentumque nostrorum cerberi suplicia metuentes et paradisi gaudia cupientes, donamus et offerimus domino Deo et Sancto Petro sedis Vici suoque conventui, nunc et semper ibidem Deo famulanti, ipsum nostrum sacrarium quod habemus in villa Sancti Ypoliti alodium franchum cum duabus tonnis et duobus cubis et duabus arcis et uno cubello que omnia sunt in eodem sacrario, item donamus et offerimus quicquid habemus et habere debemus titulo pignoris in manso de Vilar et in molendino quod fuit Bermundi. Sub tali conditione ut hoc totum habeat, teneat et possideat conventus Sancti Petri in perpetuum secure et quiete per alodium franchum. Qua propter ego Raimundus, Ausonensis episcopus, et totus Sancti Petri conventus pro isto beneficio receptor, colligimus te Bernardum Pistorem et Lauretam tuam uxorem in missis et orationibus et omnibus bonis que in ecclesia nostra a nobis et fratribus nostris et Dei famulis Deo opitulante nunc et semper celebrabuntur et diem vestri obitus faciemus scribe in nostro martirologio more canonicorum et celebrabitur in choro sollempne singulis annis veluti mos est et sitis canonici nostre ecclesie nostre, ut totum teneatis in vita vestra et reddatis inde annuatim capitulo nostro per possessionem I par caponum in festo Omnium Sanctorum. Ad diem vero obitus illius qui ultimus ex vobis ambobus obierit hoc totum superius comemoratum revertatur nobis et ecclesie vestre sine impedimento in proprium alodium.

Quod est factum VII idus iulii, anno Domini M C L XXX VIII.

Sig+num Bernardi Pistoris. Sig+num Laurete uxoris eius qui hoc facimus.
Sig+num Thome Coqui. Sig+num Guillelmi de Insula.

Sig+num Andree sacerdotis qui hoc scripsit die et anno quo supra.

325

1189, novembre, 17

Testament. *Pere Berenguer de Cloquer, laic, atorga el seu testament en que elegeix com a marmessors a Pere de Tavertet, sagristà, Bord Vital, Bernat de Buxó, Berenguer de Riera. Es fa enterrar a Vic i fa moltes donacions a la canònica i a altres institucions.*

[A]. Original perdut.

B.* Còpia de l'any 1249, ACV, cal. 6, núm. 2528.

Hoc est translatum cuiusdam testamenti quod subistis continetur verbis. Morte fluentis aque cui tunc mortalia queque. Qua propter in Christi nomine, ego Petrus Berengarii de Cloquario corpore set sanus mente dum ad huc sanitate fruor mentis ordino et facio meum testamentum in quo instituo et petio in manumissores meos Petrum, scilicet Vicensem sacristam, et et Burdum Vituli et Bernardum Buxonis et Berengarium de Riera qui post obitum meum res meas distribuunt et ordinant sicut inferius ordinavero. Primum namque dimitto domino Deo et Sancto Petro Vici animam meam ad regendum et corpus ad humandum et inter canonicam et sacristam et suos clericos C solidos et operi Sancti Petri X solidos et Sancte Marie Vici III solidos et episcopo XX solidos et ut celebret missam et sit memor anime mee X solidos, et Sancto Petro Castriserrensi X solidos et Sancte Marie Stagni XX solidos et Sancte Marie Rivipollensis VII solidos et Sancti Iohanni Rivipollensis V solidos et sancto Ospicio Ierosolimitano V solidos, et milicie Templi V solidos, et Sancte Marie de Manlevo III solidos, et Sancto Thome de Rivopetrarum III solidos, et Sepulcro Domini III solidos et Sancto Saturnino de Vico II solidos, et operi pontis Vici II solidos, et Sancte Eulalie Vici XII denarios. Et pro meo lecto VII solidos et omnibus sacerdotibus in villa Vici comorantibus unicuique VI solidos pro singulis trentenariis missarum. Dimitto pro mille missis celebrandis CC solidos quos mei manumissores fideliter stabiliant. Dimitto Guillelmo archidiacono X solidos et Petro sacriste X solidos et Bernardo primicherio X solidos et rogo eos caritative velunt caros amicos ut defendant et manuteneant uxorem meam et infantes meos et omnes res meas et meum testamentum pro sua libertate. Dimitto mee sepulture et convivio meo C solidos et Geraldo, nutrito meo X et Adaledi, filia Berengarii de Pinos XX solidos. De illo pignore quod teneo de Sibila de Cheralto pro L morabatinis X ei relinquo quacumque redimat reliquas vero uxori mee et Ferrario, filio meo dimitto. De illo pignore quod teneo de Berengario de Gazels pro LX morabatinis, III ei dimitto quacumque redimat reliquos vero uxori mee et Ferrario dimitto. De illo pignore Guillelmo de Prato Narbonensi quod est XL morabatinos, II ei dimitto tempore redempcionis reliquos vero uxori mee et Ferrario dimitto. De illo pignore quod teneo ad Collem et est Berengarii de Emposta et eius matris pro XXVIII morabatinos eis dimitto tempore redimendi, reliquas vero uxori mee et Ferrario dimitto. Dimitto Berengario, filio meo, ipsa pignora que teneo Arnaldi Martino de Vico et Bernardo Teuler pro XXXV morabatinos simul cum ipsa comparacione et acapte

que ego et uxor mea Adaledis fecimus de Arnaldo Sancti Laurentii cum tercia parte domorum que fuerunt Bernardi Umberti et I cubum et I tonnam quos mei manumissores ei dabunt. Tali pacto ut hoc totum teneat et possideat in vita sua, ad suum obitum totum revertatur infantibus suis legitimis, si autem obierit sine prole legitima superstite, hoc totum revertatur sine impedimento Ferrario filio meo et matri sue vel infantibus ipsius Ferrarii, set ipse Berengarius in vita sua aliquo modo hoc quod ei dimissum est no possit vendere, donare, impignorare sive aliquo modo obligare, tamen si ipsa pignora fuerit redempta vivente Berengario, omnes morabatini deveniant in potestate meorum manumissorum qui stabiliant eos ad utilitatem ipsius Berengarii et Ferrarii et mater eius secundum predictum tenorem. Dimitto Adalendi uxori mee et Ferrario filio meo omnem illam pecuniam et quicquid habeo in campo Sancti Sixti et in ferragenalibus illos CL morabatinos quos habeo in domibus quas inhabito que sunt Guillelmi de Tennis, uxori mee et Ferrario dimitto, simul cum LX morabatinis quos expendi in edificacione et restauracione ipsarum domorum et testificor coram Deo ut plus in eis expendi, et teneant et possideant ipsas domos in pace usque quo eis vel suis reddantur CCX morabatinos. Item dimitto uxori mee et Ferrario ipsam domum que istis domibus adherent, versus furnum qua pater meus michi in suo testamento dimisit. Dimitto uxori mee et Ferrario omnes ipsas domos quas habeo ad ipsam Quintanam sicut continentur a domibus Borcione usque ad domos Petri Iohannis Laurentii cum cortalibus et ingressibus et egressibus earum pertinentiis. Item dimitto uxori mee et Ferrario meum mansum Turre sicut est in senioratu Sancti Petri Castrisserensi, et ipsum campum qui est ante istum mansum in senioratu episcopi, simul cum XX morabatinos quos habeo titulo pignoris in senioratu ipsius mansi et cum X morabatinos quos habeo in censu ipsius campi, qui census est II porci de V solidos. Item uxori mee et Ferrario dimitto II morabatinos quos habeo in ipsa devesa et omnes boves et asinum et asinam qui sunt ad dictum mansum et omnia istam aratoria. Dimitto Arnaldo, filio meo, magnas domos de cloquario et campum de orta iuxta rieriam qui est in senioratu Stagni, et illum campum quem emi a Raimundo de Puteo et homine omni Agulo et Bernardo Poncii et ipsum ortum qui est inter domos Raimundi de Medala et Geraldi de Bigis. Sub tali conditione ut totum teneat in omni vita sua, ad eius vero obitum totum revertatur matri sue et Ferrario, fratri suo vel eius infantibus legitimis. Si autem ad diem obitus ipsius Arnaldi uxor mea et Ferrarius superstites non fuerint, vel infantes ab ipso Ferrario non remanserint prefati campi revertatur Ermessendi et Sibile, sororibus suis, vel earum infantibus. Ipse vero Arnaldus possit ipsas domos dimittere cuilibet sacerdoti in coro Vici manenti cum consilio illius persone que locum meum habebit qui cantet missas pro anima mea parentumque meorum tamen si de meo genere fuerit clericus, sacerdos ille habeat ipsas domos. Dimitto Arnaldo, filio meo, I cubum et I tonnam et I barillum et I lectum pannorum, iubeo uxori mee et Ferrario ut redimant Arnaldo, filio meo, ecclesiam de Falgerolis. Dimitto Adaledi uxori mee omnia mea vascula et vexella et omnes pannos et arezamenta et supellectilis et panem et vinum et omne quod habeo et habere debeo preter hoc quod superius dimisi ad suam voluntatem faciendam, exceptis I cubo et I barrillo et I tonnam et I lecto pannorum que donet filio suo Ferrario. Dimitto Ferrario, filio meo baiuliam qua teneo per Stagnensem ecclesiam in vita sua tantum et dimitto ei et infantibus suis baiuliam mansi de Riumentol et de Bonoastre, sicut in carta qua inde habeo resonat. Dimitto ipsi Ferrario mille solidos quos acomodavi Berengario Strucio et Arnaldi Guifredi in suo bono causimento. Item dimitto uxori mee et Ferrario ipsas domos quas tenet per me Berengarius de Solario et ipsum bancum de mercatali. Dimitto Geraldo ipsum banchum que tenet et si obierit sine prole legitima superstite, revertatur Ferrario vel infantibus suis. Si autem discordia venerit quod absit inter uxorem meam et Ferrarium ita ut manere non possint, aut uxor mea nupserit viro habeat uxor mea ipsas domos in quibus habito et pignus Guillelmi de Prato Narbonensi et illud Berengarii de Gazels et illud Sibile de Cheralto, ad obitum vero uxoris

mee totum revertatur Ferrario filio meo vel infantibus suis. Dimitto uxore mee et Ferrario ipsam triliam de Gurri qua tenet per nos Lobetus de Areis. Si autem Ferrarius, filius meus, obierit sine prole legitima superstitute omnes domus et totus honor post obitum uxoris mee revertatur filiabus meis Ermessendi et Sibilie vel infantibus earum equaliter. Dimitto unicuique canonicorum Sancti Petri preter archidiachonum et sacristam et primicherium et omnes sacerdotes II solidos causa dilectionis et Petrus de Alguria sit in numero canonicorum. Dimitto uxori mee et Ferrario ipsum linare quem habeo ad ipsas ortas qui fuit Arnaldi Sancti Laurentii.

Quod est factum XV kalendas december, anno Domini M CLXXX VIII.

Sig+num Petri Berengarii de Cloquario qui hoc laudo et firmo. Sig+num Burdi Vituli Sig+num Bernardi Buxonis. Sig+num Berengarii de Rieria. Sig+num Adaledis uxoris dicti Petri Berengarii. Sig+num Ferrarii Sig+num Arnaldi filiorum eius .
+ Petrus Ausonensis sacrista. Sig+num Berengarii de Cloquario qui hoc firmo.

Sig+num Andree sacerdotis qui hoc scripsit die et anno quo supra.

Ego Petrus de Pausa, Vicensis canonicus sacerdos vidi in originali non viciato hec contineri firmo pto teste sss. Bernardus de Plano, sacerdos qui hoc vidi in originali non viciato legitime contineri et pro teste firmo +. Sig+num Raymundi de Moraria sacerdotis qui hoc vidi in originali non viciato legitime continetur et pro teste firmo.

Sig+num Petri de Ayreis, Vicensis canonici et publici ville Vici notario.

Sig+num Petri de Ferigola iurati qui hec translatum fecit fideliter translatori et scribi ac clausit mandato Petri de Ayreis, publici Vicensis notari, cum litteris rasis et emendatis in lineis scilicet in XXII^a pecuniam et in XLII^a bono. Idus decembris anno Domini M^o CC^o XL° nono.

326

1190, desembre, 20

Testament. *Guillem de Malla, ardiaca, atorga el seu testament i elegeix com marmessors Ramon Tedmar, bisbe, Pere sagristà, Bernat de Santhipòlit, Andreu sacerdot i Cortès. Dona al seu nebot Guillem les cases de Vic on viu, les cases que foren de Bernat Pistor, les dona a Bernat de Santhipòlit però després de la seva mort seran pel seu nebot Guillem. Les cases que tenia al mercadal i a la Quintana les dona a Guillem d'Illa i Berenguer d'Olost i les tinguin pel seu nebot Guillem.*

A.* ACV, cal. 6, episc. I, núm. 52.

Quam rerum humanarum universitas ad defectum et occasum tendit. Id circo ego Guillelmus, Ausonensis archidiachonus, dum adhuc sanitate fruor mentis, sanus mente tamen eger corpore et ordino meum testamentum in quo instituo manumissores meos Raimundum scilicet, gratia Dei episcopum dominum meum, et Petrum sacristam et Bernardum de Sancto Ypolito, consanguineos et amicos meos et Andream sacerdotem et Cortes, familiares meos, qui distribuunt et ordinent res meas post obitum meum, ut inferius ordinavero. In primis namque dimitto domino Deo et Sancto Petro Vici animam meam ad regendum et corpus ad humandum et inter sacristam et suos clericos L solidos

et canonice X mazmudinas et operi Sancti petri XX solidos et domino m[eum episcopum] meam mulam obtinam et V mazmudinas et cantent missas pro anima mea. Dimitto unicuique sacerdotum ville Vici singulos morabatinos et unusquisque cantet sine [...] missione pro anima mea XXX missas et sint semper memores anime mee. Dimitto altari Sancti Petri maiori unum de [meos] duobus cifis argenteis ex quo fabricetur unus optimus calix ad honorem eiusdem altaris et dimitto I morabatino ad ipsum calicem deaurandum et abtandum. Alium vero cifum argenteum dimitto altari Sancti Michaelis quod est situm in aula Vici ut ex eo fiat unus bonus calix ad usum ipsius altaris Sancti Michaelis ut recipiat animam meam et offerat Deo et ad ipsum calicem abtandum et deaurandum laxo I morabatino. Dimitto altari Sancti Iohannis Vici et altari Sancte Marie Vici XX morabatinos quos habeo in duobus cifis argenteis Guillelmi de Medala ut ex ipsis morabatinis ematur argentum quo possint fieri duo calices quorum unus sit Sancti Iohannis et alter Sancte Marie et ad abtandum et decorandum ipsos calices dimitto II morabatinos. Volo enim et iubeo ut Bernardus de Sancto Ypolito et Andreas atque Cortes teneant et accipiant ipsos quatuor cifos argenteos et ipsos III° morabatinos ad decorandum eos et faciant fieri ipsos calices de meo quam tocius poterint. Dimitto monasterio de Sanctis Crucibus XX solidos, et monasterio Rivipollo I morabatino, et monasterio Sancti Iohannis Rivipollo I morabatino, et monasterio Castriserris I morabatino, et monasterio Sancte Marie Stagni I morabatino, et monasterio Sancti Benedicti de Bages I morabatino et monasterio Sancti Salvatoris de Breda XX solidos. Dimitto confraternitati de Manlevo X solidos et confraternitati de Gurbo X solidos et confraternitati de Ausona X solidos et omnes sacerdotes cantent missas pro anima mea. Dimitto ecclesie Sancti Vincencii de Medala suisque sacerdotibus V solidos et ecclesie Sancti Martini de Villaredrat V solidos pro anima mea. Et Martino sacerdoti V solidos pro anima mea et ecclesie de Villaleonum suoque sacerdoti V solidos pro anima mea. Et ecclesie Sancti Vincencii de Espinalbes suisque clericis V solidos pro anima mea. Et ecclesie Sancti Ylarii suisque clericis V solidos pro anima mea. Et ecclesie de Castanadel suoque clerico V solidos. Et ecclesie de Cheros suoque clerico V solidos. Et ecclesie de Suscheda suoque clerico V solidos. Et ecclesie de Fabricis suoque sacerdoti V solidos. Et Sancto Andree de Prug suoque clerico V solidos. Et ecclesie Sancti Felicis de Torelione suoque clerico V solidos. Et ecclesie de Balanano suoque clerico V solidos. Et hoc totum pro missis celebrandis. Et ecclesie de Bisora suoque sacerdoti V solidos. Et ecclesie de Sorba suoque sacerdoti V solidos. Et ecclesie de Castanea suoque sacerdoti V solidos. Dimitto ad meam sepulturam honorifice faciendam C solidos. Et ad meum convivium obtime faciendum C solidos et I sextarium frumenti, et VIII sextarios vini, et III sextarios ordeï ad elemosinam. Dimitto Petro sacriste, consanguineo et amico meo, meum anulum qui subiacet pignori pro XV solidos et redimatur de meis nummis et dimitto ei insuper V mazmudinas . Dimitto Bernardo de Sancto Ypolito, consanguineo et amico meo, meum anulum qui fuit Petri Vivario cum C solidos. Dimitto Andree sacerdoti XX morabatinos et III sextarios ordeï et meam capam de cuniculis et mitto eum cum rebus suis in bono causimento domini mei episcopi et Petri sacriste, ut ipse episcopo gubernet eum et adiuvet sicut michi promisit. Dimitto Cortes, nutrito meo, XX morabatinos et XX sextarios ordeï et II boves qui sunt ad mansum et hoc dimitto inter ipsum et infantes suos. Dimitto Marie uxori de Cortes X mazmudinas et III sextarios ordeï et mitto Cortes cum uxore sua et infantibus et rebus suis in deffensione domini mei episcopi et Petri sacriste. Dimitto Arnaldo de Medala III sextarios ordeï et Aragal armigero meo dimitto meum ostor cum canibus et cum II mazmudinis et II sextariis ordeï. Dimitto Arnaldo de Arbucies I sextarium ordeï et X solidos et Bernardo Cortes I sextarium ordeï. Et Egidio I eminam ordeï. Et Berengarie II sextarios ordeï et X solidos. Et Geraldo I eminam ordeï. Et Bernarde et filio suo III quarteras ordeï. Et Ermessendi II quarteras ordeï. Et Bernardo de Villaleonum X mazmudinas. Mando ut Berengario et uxori sue qui sunt in manso reddant

mei manumissores XXX solidos quos ex eis habui. Omnia mea pignora suis impignoratoribus omnino dimitto. Iubeo quod Guillelmo, nepoti meo, ut serviat bene et obtime mensem ianuarii de pane et vino que in domo sunt et de fructibus et exitis et debitis que sunt adhuc in prepositura et erunt usque ad festum Sancti Iohannis. Et hoc faciat cum consilio et aministracione Bernardi de Sancto Ypolito et Cortes et Andree. Volo et iubeo ut omnia familia mea maneat in simul in domo mea usque ad festum Sancti Iohannis Babtiste de meo pane et vino et meis debitis et exitis et fiat elemosina in domo mea singulis diebus plenarie et splendide cunctis egentibus sicut ego solitus sum facere usque ad dictum festum Sancti Iohannis. Dimitto Guillelmo, nepoti meo, omnes meas domos in quibus habito cum omnibus aliis meis domibus quas habeo et habere debeo in villa Vici. Et omnia mea vascula maiora et minora, et supellectilia domus et meum mulum et panem et vinum preter illud quod superius dimisi. Item dimitto Guillelmo, nepoti meo, ipsam comparacionem que fuit Berengarii de Socarrats et ipsam triliam que fuit Bernardi de Socarrats et ferragenale quod ei adheret et mansum de Gurri, sicuti excomutavi Petro de Benages, et reddat de ipso manso canonice Sancti Petri annuati pro censu V solidos pro uno porco. Dimitto eidem Guillelmo, nepoti meo, mansum Iohannis Malesocrus cum condamina de prato et cum campo de Prato Vici et cum omnibus meis aliis alodiis et comparationibus que et quas habeo et habere debeo in cunctis locis, tali pacto ut ipsa alodia teneat et habeat in omni vita sua. Ad eius obitum ipsa alodia sine impedimento revertatur canonice Sancti Petri. Dimitto ipsi Guillelmo, nepoti meo, CC solidos quos michi debet abbas Sancti Salvatoris in sua bona fide et C solidos de denariis qui sunt in domo et XXX mazmudinas. Alium vero totum meum avere accipio pro anima mea sicut superius disiunctum est, et sicuti Bernardus de Sancto Ypolito, et Andreas et Cortes ordinauerint. Et iubeo illis ut ante omnia induant VII pauperes. Guillelm vero, nepotem meum, cum omnibus rebus suis mitto et pono in bono causimento et deffensione et regimine domini mei episcopi et Petri sacriste, consanguinei mei. Iubeo namque Guillelmo, nepoti meo, ut per fidem qua michi portare debet in omni vita sua singulis annis faciat meum anniversarium honorifice. Dimitto domino meo archiepiscopo CC solidos quos michi debet et sit memor anime mee et rogo eum ut defendat et manuteneat Guillem, nepotem meum et res suas. Persolutis namque omnibus dictis laxacionibus, bene et fideliter, dimitto Guillelmo, nepoti meo, totum meum panem et totum meum vinum et omnia mea expleta que habeo et habere debeo in cunctis locis. Insuper autem absolvo Cortes et omnem familiam meam et omnes clericos meos et baiulos et homines de omnibus malefactis et forisfactoris quas michi fecerunt, si forte fecerint, et reddo eos omnino impures sicut iam feci in manu domini mei. Dimitto domino meo episcopo LXXX morabatinos quos michi debet et deffendat atque manuteneat meum testamentum et Guillem, nepotem meum, cum rebus suis et omnes nutritos meos. Domos namque que fuerunt Bernardi pistoris et uxoris sue et domos que fuerunt Bernardi cellararii et de Lupeto, habeat et teneat Bernardus de Sancto Ypolito in omni vita sua post eius obitum revertantur dicto Guillelmo, nepoti meo, et suis. Domos quoque meas nominatis de Mercatali et de Quintana cum omnibus illis in quibus habitant Guillelmus de Insula et Berengarius de Olost dimitto eidem nepoti meo et de omnibus istis et de aliis predictis nullo modo possit aliquid dare vel alienare alicui, ni clerico qui sit de meo genere nominatim castri de Medala.

Quod est factum XIII kalendas ianuarii, anno Domini MC XC.

Sig+num Cortes. Sig+num Guillelmi de Medala, Ausonensis archidiaconi qui nimia gravatus infirmitate hoc suum testamentum propria manu firmare nequivit, sed in manu Raimundi episcopi domini sui illud laudavit atque firmavit et in eius presencia et Bernardi de Sancto Ypolito et aliorum multorum, mandavit Andree scriptori ut suum

signum faceret quod ei fecit.

Bernardus, sacriscrinius sss.* Raimundus, gratia Dei Ausonensis episcopus. *
+Petrus, Ausonensis sacrista sss*.

Sig+num Andree sacerdotis qui hoc scripsit et huius testamenti testis extitit die et anno quo supra.

327

1191, abril, 11

Adveració testamentària. *Publicació sacramental del testament de Ramon de Malla, canonge, a l'altar de Sant Joan de la catedral davant Pere de Tavertet, sagristà i jutge on actuen com a marmessors el canonge Pere de Riudeperes i Llobet Todó. Dona a la canònica de Vic el mas Guardiola i Fàbrega de Vic, les cases que té a Vic estableix que passin a Guillem ardiaca durant la seva vida i després d'ell a un fill clergue d'Arnau de Malla o de Berenguer de Malla.*

[A]. Original perdut.

B.* Còpia de principis del segle XIII, ACV, cal. 37, L.D., ff 64r-64v, (*Hoc est sacramentale Raimundi de Medala, clerici et canonici*).

In Christi nomine. Hec est sacramentalis conditio seu publicatio ultime voluntatis cuiuedam defuncti nomine Raimundi de Medala clerici et canonici, que est facta iuxta quarta ordinis modum, quam nos testes ego scilicet Petrum de Rivopetrarum canonicus et Lobetus Todonis, sub ordinatione Petri Ausonensis sacriste et iudicis ordinarii, supra altare Sancti Iohannis quod est situm in Ausonensi sedet, iurando testificamur quia vidimus et audivimus quando prefatus defunctus iacens in egritudine qua obiit nobis coram positis verbis tantummodo suum testamentum ordinavit atque promulgavit ut inferius insertum reperietur. Et quia hec voluntas predicti testatoris inira tempus plus quod deberet et lex iubet non fuit iurata et corroborata nunc autem quamvis transactum sit tempus illud mandato domini regis ad cuius aures pervenit coram predicto Petro sacrista et iudice cui rex proprio oro mandavit iurando veram esse corroboramus. Primum namque dimisit corpus suum ad humandum et animam ab regendum Deo et Sancto Petro Vici. Dimisit etiam pelles suas et tunicam pro C missis celebrandis et X psalteriis cantandis. Recognovit et soluit canonicè Sancti Petri mansum de Gardiola quem inhabitat Iohannes sicuti iam dederat eidem canonicè cum carta firmata et corroborata. Similiter recognovit canonicè mansum de Fabrica et triliam et redimeret eum et eam canonicè de pignore X morabatinos quo subiacebat. Dimisit canonicè Sancti Petri I tonnam et vinum quod in ea erat et Arnaldo de Medala fratri suo suum cubum maiorem et I tonnam et Bernardo Todonis I barrillum et Arnaldo de Tennis clerico dimisit X morabatinos de illis XL morabatinos quos habebat in suis domibus et ortis. Triginta vero morabatinos qui remanserunt et omnes res suas dimisit ad servicium mensis iunii et ad sua debita persolvenda, et illud quod remanserit dimisit pro anima sua. Domos vero suas quas habebat in villa Vici dimisit Guilelmo archidiacono in vita sua tantum ad eius obitum dimisit eas filio Arnaldi de Medala qui sit clericus, et si Arnaldus non habuerit filium clericum dimisit eas filio Berengarii de Medala qui sit clericus. Dimisit et soluit Arnaldo fratri suo ipsam baiulias et loceds quod tenebat per feudum de eo. Et postquam he omnia sic ordinavit immutata hac voluntate decessit ab hoc seculo III idus aprilis, anno Domini

MCXCI.

Facte sunt iste conditiones XV kalendas aprilis, ano Domini MCXCI.

Sig+num Lobeti Rodonis. Sig+num Petri de Rivopetrarum.+ Petrus Ausonensis sacrista et iudex.

328

1191, setembre, 23

Establiment. *Ramon Tedmar, bisbe d'Osona, encomana a Bernardí, notari reial, les cases que foren de Berenguer de Vilanova i el camp de Penedes a Vic*

A.* ACV, cal. 6, núm. 2535. Carta partida per ABC

B.* AEV, vol V, núm. 7. Carta partida per ABC i cremada quedant part inferior signatures.

Cunctis sit manifestum. Quod ego Raimundus, gratia Dei Ausonensis episcopus, commendo tibi Bernardino, notario domini regis, universas domos que fuerunt Berengarii de Villanova canonici cum omnibus suffraganeis domibus ad ipsas domos maiores spectantibus et cum campo de Penediz. Tali pacto ipsas domos maiores totas cum omnibus suffraganeis domibus et eodem campo tibi Bernardino modo in presenti commendo, ut totum teneas et expletes potenter et secure, salvis in omnibus conditionibus et tenore testamenti Berengarii de Villanova michi et ecclesie et capitulo et Petro de Aguilar et filio eius et Arnaldo de Medala et uxori eius et filius eorum. Si autem isti recuperaverint ipsas domos et campum suo loco et tempore, sicuti in eodem testamento Berengarii de Villanova insertum est ego reddam tibi CC solidos sine placito vel successor meus episcopus meum locum post me tenens.

Quod est factum VIII kalendas octobris, anno Domini M C X C I.

Raimundus, gratia Dei Ausonensis episcopus.* + Petrus Ausonensis sacrista.*
Hoc Bernardus ita corroborat archilevita sss.* Ego Bernardus primicherius firmo sss.*

Sig+num Andree sacerdotis qui hoc scripsit cum litteris rasis et emendates in lineis II^a et V^a die et anno quo supra.

329

1192, gener, 13

Testament. *Arnau de Tenes, estant en plenes capacitats, atorga el seu testament i elegeix marmessors a l'abat de Santes Creus, Pere Gros, Berenguer d'Altarriba, Guillem d'Illa, Ramon de Malla, el seu cunyat Llobet i Pere del Brull. Lliura el seu cos a Santes Creus com a monjo juntament amb 400 sous perquè l'acceptin. Distribueix diverses quantitats de diners als seus familiars. Entrega els drets sobre les cases que té a Vic a Guillem Gros.*

A.* ACV, cal. 6, núm. 1796.

Quoniam nullus in carne positus non potest evadere mortem. Propterea in Dei nomine ego Arnallum de Tenes, bono animo et volumptate, et sanus atque letus, facio

meum testamentum et mando scribere et eligo manumissores mei videlicet abbate Sancte Crucis, seniori mei, et Petri Gros atque Berengarii de Altarippa et Guillelmi de Insula, et Raimundi de Medaia et Lobeti, cognati mei, et Petri de Brulii. Rogo vos ut distribuatis meo avere et honore sicut hic videritis ordinatum. Primum dono et offero corpus meum ad domum Sancte Marie Sancte Crucis ut fiat benedictus a monachi cum CCCC solidos pro laxatione et reffecione. Dimitto ad mater mea Arsenda L solidos ad suam voluptatem. Et ad patri mei Guillelmi concedo L solidos ad suam voluptatem. Concedo ad Beatrice, sorori mee, quingentos solidos unde accipiat marito et totius mei honoris quem teneo pro Sancti Iohannis Rivopollensis, sicut michi dimisit Bernardi de Tenes maiori in suo testamento, et teneat pro Sancti Iohannis ea Beatrice, sorori mee. Concedo ad Pontio fratri mei totas meas domos et honores, videlicet, orto cum totis suis pertinentiis, sicut teneo et habeo propter Sancte Marie Stagnensis. Concedo ad Guillelmo Grosso, consanguineo meo, meas domos et orto sicut melius tenebat et habebat Bernardum de Tenes in villam de Vicho ad fidelitatem proximi mei clerici. Sub eo modo ut habeat et teneat Guillelmi Grossi in omni vita sua, sine vinculo ullius hominis et femine, et post obitum Guillelmo Grosso, si habuero filium clericum Bernardi de Tenes, fratri mei, revertatur ad illum. Et si non habuero Bernardi de Tenes filium clericum et habuent Guillelma, soror mea, revertatur ad illum. Sin autem et non habuero revertatur ad filium de Berengaria, soror mea, qui fuerit clericum. Sin autem et non habuero revertatur ad filium Beatrice qui sit clericum. Et si totos ipsos infantes clericos defuncxerint revertatur predictas domos et orto de Guillelmo Gros ad propinqui mei clerici. Concedo ad Guillelmo Grosso, consanguineo, totos meos ortos quem teneo pro kanonice quem michi dimisit Guillelmo Sancteuegenie, ita ut teneat et habeat Guillelmo Gros usque ad diem vel noctem ut exeat anima de corpore meo, et post illum diem revertatur ipsos ortos ad kanonice. Et predictas laxationes denariorum exeant de mille solidos quem michi dimisit Guillelmi de Sanctaeuegenia et veniant in potestate mei manumissores videlicet de Petro Grosso et de Guillelmi de Insula. Et ego Arnallo de Tenes rogo mei manumissores et amicis ut faciam tenere et habere predictas laxationes tam de avere quam de honore sicut de super dictum est. Si quis hoc frigerit in duplo componat.

Quod est factum idus ianuarii, anno Domini M C XC II.

Sig+num Arnallus de Tenes qui hoc testamentum facio et firmo firmarique rogo. Sig+num Petrum Gros. Sig+ num Berengarii de Altarippa. Sig+num Guillelmi de Insula. Sig+num Raimundi de Medaia. Sig+num Lobeti. Sig+num Petri de Brulii. Nos rogati ab auctore qui hoc firmamus et laudamus.

Arnallus presbiter qui hoc scripsit die et anno quo supra sss.

1192, setembre, 17

Dotació de canonge. *Arnau de Tornamira i la seva esposa Sibila, junt amb els seus fills, Arnau, Ramon, Bertran i Berenguer, lliuren a Bernat de Tornamira per tal de ser educat com a canonge i li entreguen tot l'honor que tenen a la parròquia de Sant Andreu de Pruit i elegeixen la seva sepultura a la catedral de Vic. El bisbe Ramon Tedmar i el capítol l'accepte, al mateix temps que acullen a Arnau de Tornamira i Sibila com a confreres.*

[A]. Original perdut.

B.* Còpia de principis del segle XIII, ACV, cal. 37, L.D., ff. 93v-94r, (*Hec est carta hereditatis Bernardi de Tornamira*).

Sub nomine sancte et individue Trinitatis. Ego Arnaldus de Tornamira et uxor mea Sibilia et filii nostri Arnaldus et Raimundus et Bertrandus atque Barengarius omnes pariter offerimus omnipotenti Deo et Sancto Petro Vici Bernardum filium nostrum in clericum et canonicum ipsius ecclesie ut ibi divinis officiis mancipatus omnipotenti Deo perhenniter deservire valeat et cum ad perfectam etatem pervenerit su is temporibus sacros ordines recipere non recuset. Insuper autem bona et spontanea voluntate donamus et in presenti tradimus canonice Sancti Petri suisque clericis canonicis ibidem nunc et semper degentibus in manu et presencia Raimundi eiusdem, gratia Dei episcopi, totum ipsum honorem quem habemus et habere debemus aliqua voce et auctoritate in tota parrochia Sancti Andree de Puig in cunctis locis per bonum et franchum et bene liberum in loco nominato Alodio. Est autem manifestum quod in toto ipso alodio habet ecclesia Sancte Marie de Amer quartam partem. Quantum in tribus partibus ipsius alodii suisque habitatoribus et pertinentiis habemus et habere debemus totum canonice Sancti Petri absque omni retentu donamus per hereditate dicti Bernardi filii nostri ad habendum et possidendum iure perpetuo ad omnem suam voluntatem faciendam omni tempore. Preterea concedimus et recognoscimus nos esse bonos et fideles confratres Ausonensis ecclesie et promittimus eandem ecclesiam et omnes suos honores et clericos amare, honorare, deffendere atque adiuvarere bona et recta fide sine omni engan et eligimus ibi sepulturam corporum nostrorum nisi viventes habitum religioni sumserimus. Qua propter ego Raimundus, gratia Dei episcopus, assensu et voluntate tocus capituli concedimus tibi Bernardo de Tornamira clerico in vita tua tantum dictum honorem ut illum habeas et possideas per beneficium canonice in omni vita tua. Ad diem vero obitus tui istud alodium totum absque omni impedimento et peioramento revertatur in ius et dominium canonice Sancti Petri et reddas inde annuatim pro censu canonice Sancti Petri ad servicium de ipso feriali in mense september unum porcum canonicalem et colligimus te Arnaldum de Tornamira et uxorem tuam et omnes filios tuos in nostris missis et orationibus et Dei serviciis que in Ausonensis ecclesia cotidie fiunt et a Dei fidelibus fiant et promittimus nos diligere et deffendere atque manutenere .

Quod est factum XV kalendas october, anno Domini MCXCII.

Sig+num Arnaldi de Tornamira. Sig+num Sibilie uxoris eius. Sig+num Bernardi clerici. Sig+num Arnaldi. Sig+nun Raimundi. Sig+num Bertrandi. Sig+num Berengarii, filiorum eorum qui hoc facimus et firmamus. Sig+num Arnaldi de Capraria. Sig+num Guilme uxoris eius. Sig+num Bernardus de Tornamira firmo sss. Raimundus de

Avinione qui hoc firmo sss.

Sig+num Andree sacerdotis qui hoc scripsit cum litteris supra positis in III linea, die et anno quo supra.

331

1193, març, 11

Testament. *Joan Bacó, atorga el seu testament i elegeix marmessors a Bernat d'Aguiló, ardiaca, Bernat de Santhipòlit, sagristà, Ramon de Podiata. Dona a la canònica el seu honor d'Espadamala a la parròquia de Sant Feliu de Torelló, l'alou que té a Sant Hipòlit de Voltregà, béns a Gurb i la coromina de Puig Rami a Vic. Les cases de Vic, l'operatori que té i altres béns a la parròquia de Malla són pel seu nebot Joan. Estableix que les cases i horts que té al carrer de Callnou els dona al seu nebot Joan perquè faci establiment d'un sacerdot a l'altar major que tingui la responsabilitat dels aniversaris i actua com a hebdomadari.*

[A]. Original perdut.

B.* Còpia de principis del segle XIII, ACV, cal. 37, L.D., ff. 18v-19v, (*Testamentum Iohannis Bachonis*).

Humane conditioni naturaliter est insitum naturalia mortis iura generaliter subire. Qua propter ego Iohannes Bachonis levita et canonicus sedis Sancti Petri Vici, comunem metuens mortis interitum, plenus etate dierum ac senio pregravatus in meo pleno sensu et memoria facio et ordino meum testamentum in quo eligo meos manumissores videlicet Bernardum de Aquilone, vicensem archidiaconum et Bernardum de Sancto Ypolito, sacriscrinium et Raimudum de Podiata presbiterum et canonicum, quibus dono potestatem distribuendi res meas post obitum meum sicut inferius invenerint scriptum. Primum dimitto domino Deo et Sancto Petro Vici corpus meum ad tumulandum et animam ad gubernandum et inter sacristam et suos clericos XX solidos. Dimitto unicuique sacerdotum villa Vici comorancium III denarios et mea sepulture perficiende XXX solidos. Dimitto ecclesie Sancte Marie Vici meam concham et meum urceolum et meum melius manutergum. Dimitto et recognosco canonice Sancti Petri Vici omnem meum honorem quem habeo et habere debeo tam per emptionem quam per omnes alias voces in parrochia Sancti Felicis Torilionis, apud Spadamala, ubicumque sit. Et omnem meum honorem quem habeo et habere debeo in parrochis Sancti Ypoliti ad Curnudels, et omnem meam hereditatem quam habeo in parrochia Sancti Andree de Gurbo, ad Vited et apud Soler, quam Arnaldus de Montealegre tenet per me, et illam condeminam quam habeo ad Podium Rami, quam Bernardus de Collo tenet per me, et illam mediae quarteriam tritici quam reddit michi pro censu Guillemus de Palatiolo pro campo de Pug de Segod qui est in Pontarro. Sicut hoc totum melius habeo et qualicumque voce vel modo habere debeo sic integriter totum dimitto et recognosco canonice Sancti Petri Vici ad omnes suas voluntates peragendis iure perpetuo. Illud vero pignus quod teneo ab Arnallo de Muntalegre in Spadamala pro IIII morabatinis ipsi dimitto, tali pacto quod tamdiu teneat et habeat canonica Sancti Petri predictum pignus et donet reddat et deliberet dictus Arnallus eidem canonice supradictum honorem de Gurbo que tenet per me sicut continetur in carta quam inde habet. Dimitto et persolvo ad presens canonice Sancti Petro III pecias terre, quarum duas tenet Lupetus Martini et terciam Bernardus Ademari, illas scilicet que continentur in testamento Berengarii Petri precentoris sicut in eo terminantur. Illos duos cubos et unam tonam et unam archam que habeo in mea propria Sala de Spadamala, cum molendinis et molinariis que habeo in flumine Ticerii canonice solide et libere dimitto.

Dimito Berengario de Emposta nepoti meo medietatem campi de Villa Alba qui est ad caput Prati Narbonensis et medietatem omnium vexellorum mei cellerii. Omnes meas domos in quibus habito que sunt in libertate canonice Sancti Petri et alie domus aliorum canonicorum cum omnibus suffraganeis domibus, sicut melius habeo et habere debeo, simul cum illo operatorio quod emi de Maria Rotberta et cum alio operatorio quod ei adheret ad Collus Vici ad ipsam Devezam et IIII pecias alodii franchi quas habeo in parrochia Sancti Vincencii de Medaia in loco qui dicitur Fexa de Stephano, Iohanni nepoti meo dimito. Iterum dimito eidem Iohanni nepoti meo aliam medietatem que remanet Campi de Via Alba qui est ad caput dicti Prati Narbonensis sicut melius michi advenit vel advenire debet paterna vel materna hereditate et totum ipsum alodium quod michi advenit per vocem Mironis de Colle. Illas autem meas domos omnes cum orto quas per me tenet Burdus Vituli et Petrus de Polleria et Bernardus Boixo quas emit a Guilelmo de Amenulerio que sunt in Callenovo, quas ego etiam teneo per Guilelmum de Taradello eidem Iohanni dimito, tali modo facio hanc laxationem dicto Iohanni nepoti meo ut ipse habeat et possideat et teneat hoc totum potenter et secure sine vinculo alicuius hominis ad fidelitatem et servicium Sancti Petri in omni vita sua et redimat omnem illam istius honoris qui fuerit in pignore partem, et assidue stet in coro Vici ad servicium altaris Sancti Petri secundum instituta canonum vel canonicorum et teneat ibi ac faciat in maiori altari suam ebdomadam ordinate more canonicorum. In ebdomadis vero quibus ebdomadam non tenuerit feria IIa, IIIa et VIa cantet missam pro anima mea parentumque ac benefactorum meorum sive omnium defunctorum fidelium. Et ipse Iohannes teneat tantum unum sacerdotem qui omnia supradicta ad servicium Dei adimpleat donec ipse in sacerdotem ordinetur qui per se hoc totum fideliter faciat. Post mortem vero Iohannis habeat hoc totum filius Bernardi Barutini si sacerdos fuerit in presenti. Si autem Bernardus Barutini vel filius eius cum sana voluntate absque prece et precio eligat ibi sacerdotem idoneum qui omnia supradicta teneat et possideat donec filius eius vel alicuius clericus qui sit ei propinquior genere veniat ad ordinem sacerdotii qui habeat et teneat omnia supradicta et ita fiat quod iste locus a sacerdote nunquam vaccet. Preterea dimito hoc totum predictum in guarda et protectione ecclesie seu altaris Sancti Petri ita scilicet quod nemo sacerdotum vel habitantum vel propinquorum meorum non possit aliquid alicui vendere nec inignorare nec alienare de hoc supra scripto sed semper sub pretaxate conditione permaneat a seculo et in seculum. Ille autem sacerdos qui hunc locum habuerit faciat annuatim semper unus post altum ad diem obitus mei, meum anniversarium cum tribus sacerdotibus. Mansum cum molendino que teneo per Sanctam Mariam de Guia et per Hospitale que sunt in parrochia Sancte Eugenie de Berga, in loco qui dicitur Luza, Iohanni nepoti meo dimito. Item dimito eidem Iohanni sub prefata conditione I peciam terre quam habeo in parrochia Sancti Martini de Salliforis ad Pugiolars. Domino meo episcopo I morabatino dimito pro anima mea. Recognosco et trado in presenti domino Deo et canonice Sancti Petri tascham in dicto campo de Via Alba. Item dimito dicto Iohanni nepoti meo meus atauts et omnia mea vascula seu suppellectilia maiora et minora et ipse persolvat omnia mea debita et laxationes et faciat meam sepulturam et convivium honorifice.

Factum est istud testatentum V idus marcii, anno Domini MCXCIII.

Iohanis Baconis sss levita. His Bernardus ita scriptis favet archilevita. Raimundus sacerdos sss. Bernardus sacriscrinius sss.

Bernardus sacerdos qui hoc scripsit cum litteris rasis et dampnatis in XXVI linea,

anno prefixo sss dieque.

1193, abril, 2

Dotació de canonge. *Bernat de Castellcir i la seva esposa Adalet junt amb els seus fills Bernat, Bertran, Miró i Arbert entreguen a Guillem de Castellcir com a canonge com a dotació donen el mas Vall a la parròquia de Santa Coloma Sasserra. El bisbe Ramon de Castellterçol i els canonges li concedeixen aquest mas durant la seva vida.*

[A]. Original perdut.

B.* Còpia de principis del segle XIII, ACV, cal. 37, L.D., f. 72v, (*Hec est carta hereditatis Guillelmi de Castrocir*).

Sub nomine sancte et individue Trinitatis. Ego Bernardus de Castrocir et uxor mea Adaledis et filii nostri Bernardus et Bertrandus et Miro et Arbertus unanimiter offerimus Deo et Sancto Petro Vici Guilelmo filium nostrum in clericum et canonicum ipsius ecclesie Sancti Petri, ut Christo ministrante in eadem ecclesia Deo omnipotenti deservire valeat et cum ad perfectam etatem pervenerit sacros ordines admittere non recuset. Insuper autem donamus canonicis Sancti Petri et suis canonicis nunc et semper ibidem degentibus mansum de Valle quem inhabitat Paschale, et est in parrochia Sancte Columbe de Serra, et damus ipsum mansum totum cum omnibus suis petinenciis et tenedonibus et cum hominibus et seminis et omnibus habitatoribus et censibus usibus serviciis adempamentis questis tollis foro chiis et universis ibi ad nos iuste vel iniuste spectantibus per bonum et francum alodium absque omni retentu, ut sit francum alodium in perpetuum canonicis Sancti Petri suorumque canonicorum ad omnem suam voluntatem libere faciendam. Preterea ego Petrus Gros et Petrus filius meus et ego Petrus de Salliforis et filii mei Petri et Bernardus, per nos et per omnes successores nostros diffinimus omnino in perpetuum absque omni retentu omne castlania et omnem senioratum atque donationem et quicquid iuste vel iniuste habemus et habere debemus aliquo modo vel ingenio in toto dicto manso et suis pertinenciis et habitatoribus, et concedimus illum canonicis Sancti Petri Vici suisque canonicis per bonum alodium et bene francum ad omnem suam voluntatem in perpetuum libere faciendam. Qua propter ego Raimundus gratia Dei episcopus et totus Sancti Petri conventus donamus atque concedimus prefatum mansum totum tibi Guilelmo de Castrocir canonico nostro ut eum teneas et habeas per beneficium canonicis in tota vita tua, reddendo inde canonicis Sancti Petri annuatim pro censu I quarteriam boni frumenti ad rectam mensuram Vici sine omni placito. Ad obitum vero tuum iste mansus totus sine impedimento revertatur canonicis Sancti Petri in suum proprium et francum alodium abque omni peioramento.

Quod est factum II nonas aprile, anno Domini MCXCIII.

Sig+num Bernardi de Castrocir. Sig+num Adaledis uxoris sue. Sig+num Bernardi. Sig+num Bertrandi. Sig+num Mironis. Sig+num Arberti, filiorum eius. Sig+num Petri Gros. Sig+num Petri filii eius. Sig+num Petri de Salliforis. Sig+num Bernardi, filiorum eius qui hoc facimus et firmamus. Sig+num Guilelmi de Rivopetrarum. Sig+num

Bernardi de Talamanca.

Sig+num Andree sacerdotis qui hoc scripsit die et anno quo supra.

333

1193, abril, 5

Dotació de canonge. *Ermessenda de Vilagelans i els seus fills, Bernat, Berenguer i Guilem Bernat entreguen a la canònica de Vic a Ramon de Vilagelans amb un mas la parròquia de Vic. Alhora defineixen a la canònica unes cases a Vic i diverses exaccions que havien comès contra la canònica.*

[A]. Original perdut.

B.* Còpia de principis del segle XIII, ACV, cal. 37, L.D., ff. 75r-75v, (*Hec est carta canonicature Raimundi de Villagelans iuvenis*).

Sub nomine sancte et individue Trinitatis. Ego Ermessendis de Villagelans et filii mei Bernardus et Berengarius et Guilelmus Bernardi offerimus Deo et Sancto Petro Vici Raimundum filium meum in clericum et canonicum ut in eadem ecclesia Sancti Petri omnipotenti Deo deservire valeat, et cum ad etatem pervenerit sacros ordines recipere non recuset. Insuper autem nos omnes et ipse Raimundus predictus unanimiter donamus et in presenti tradimus canonice Sancti Petri suisque canonicis ibidem nuno et semper degentibus per bonum alodium et bene franchum totum mansum quem inhabitat Guarga, cum omnibus suis pertinenciis et tenenciis et universis ad nos ibi spectantibus iuste vel iniuste, et cum habitatoribus modo et in perpetuum inibi habitantibus, qui mansus est in parrochia Sancti Petri Vici. Tali pacto ipsum mansum totum cum suis utilitatibus per alodium franchum absque omni retentu donamus ut eadem canonica sui que canonici ipsum mansum cum suis habitatoribus teneant et habeant et expletent potenter et secure omni tempore per alodium franchum ad omnem suam voluntatem libere faciendam, et nos vel aliqua persona per nos vel ex parte nostra in ipso manso et suis habitatoribus ab hat die in ant ea ullo modo vel ingenio aliquid quod dici et nominari vel accepi possit non requiramus sive requirat, set semper sit alodium bene franchum canonice Sancti Petri. Et est manifestum quod seniores de Gurbo atque castellani in ipso manso toto et in suis pertinenciis non toltam neque forciam habent nec baiuliam et paleam et ligna et erbar sive ortos neque aliqua dominationem et guardam nec aliquid quod dici vel nominari possit in manso vel suis habitatoribus. Preterea ego Bernardus de Villagelans et mater mea et Raimundus predictus de Villagelans et fratres mei Berengarius et Guilelmus Bernardi diffinimus canonice Sancti Petri suisque canonicis ipsas domos et solum in quo sedent quas habemus in villa Vici inter albergeriam et cellarium canonice ad suam voluntatem faciendam, quas scilicet domos Raimundus de Villagelans impetramus ab episcopo et canonicis. Raimundus scilicet de Villagelans avunculus noster defunctus et est manifestum quod ipse domus erant ad dampnum et dedecus ecclesie et canonicorum. Item diffinimus canonice Sancti Petri et suis canonicis absque omni retentu omnes ipsas cibarias et omnes ipsas indebitas acceptiones quas iniuste et contra rationem faciebamus in honore de Gardia, scilicet in in ipso honore toto quem Bernardus de Podio tenet ad Podium de Iuliana, cum suis heredibus et in toto ipso honore de Cumbacrosa preter medietatem honoris Petri Guilaberti. Quod vero totum Guilelmus Bernardi et Bernardus et Petrus de Villagelans antecessores nostri cum carta firmata iam diffinierunt et firma-verunt eidem canonice absque omni retentu. Qua propter ego Raimundus episcopus et totus Sancti Petri conventus concedimus tibi Raimundo de Villagelans predicto in vita tantum prefatum mansum de Guardia ut eum teneas et expleres pro beneficio canonice

in omni vita tua, reddendo inde annuatim canonice Sancti Petri in mense september pro censu I quarteriam boni frumenti. Ad obitum vero tuum ipse mansus in integrum et absque omni impedimento et diminutione revertatur canonice Sancti Petri in suum proprium ius ad suam voluntatem faciendam.

Quod est actum nonas aprilis, anno Domini MCXCIII.

Sig+num Ermessendis de Villagelans. Sig+num Bernardi. Sig+num Berengarii. Sig+num Guilelmi Bernardi filiorum eius qui hoc facimus. Sig+num Sibilie de Cheralto. Sig+num Berengarii de Cheralto filii eius. Sig+num Raimundi de Gurbo iuvenis. Sig+num Arnaldi Petri de Gurbo. Sig+num Guilelmi de Balaiano. Sig+num Petri Castlani qui hoc laudo. Sig+num Petri de Savo qui hoc laudo. Raimundus de Villagelans qui hoc firmo sss.

Raimundus levita qui hoc scripsit cum signo crucis in XXIII linea inferius respicientis, die et anno quo sss supra.

334

1194, febrer, 11

Dotació de canonge. *Guillem de Vilagranada la seva esposa Arsenda i el seu fill Bertran lliuren a Bernat de Vilagranada a la canònica de Sant Pere de Vic per tal de ser canonge. Com a dotació li donen el mas Batpits de la parròquia de Gurb. El bisbe Ramon Tedmar i els canonges el reben com a germà i estableixen que aquest mas el tingui Guillem de Vilagranada durant la seva vida.*

[A]. Original perdut.

B.* Còpia de principis del segle XIII, ACV, cal. 37, L.D., ff.79v-80r, (*Hec est carta hereditatis Bernardi de Vilagranata iuvenis*).

Sub nomine sancte et individue Trinitatis. Ego Guilelmus de Villagranata et uxor mea Arsendis et Bertrandus filius noster summa cum devotione offerimus omnipotenti Deo et Beato Petro sedis Vici Bernardum filium nostrum in clericum et fratrem atque canonicum eiusdem sedis ut in eadem ecclesia divinaria officiis mancipatus, Christo duce, sumo Deo deservire valeat et cum ad etatem pervenerit loco et tempore sacros ordines accipere non recuset. Preterea ob salutem et remedium animarum nostrorum parentumque nostrorum cum dicto filio nostro donamus et in presenti tradimus canonice Sancti Petri suisque canonicis ibidem nunc et semper degentibus per bonum alodium et bene franchum totum nostrum mansum de Batpits cum omnibus auis pertinentiis et tenedonibus et habitatoribus et hominibus et feminis in ipso manso perpetuo habitantibus et ad ipsum mansum spectantibus e cum universis ad nos in toto ipso manso et suis pertinentiis et habitatoribus quoquo modo iuste vel iniuste pertinentibus absque omni retentu. Qui vero mansus est in parrochia Sancti Andree de Gurbo, in prenominate loco, alodium bonum et bene franchum ab omni servitio et dominatione tocus persone exemptum. Quem scilicet mansum tenent per nos in diversis locis Petrus de Cadris et Petrus Andreas, et reddunt de fructibus tam panis quam vini quartum et braciaticum et annuatim IIII solidos et I quartera ordeï et alia quartera spelte et mediam quarteram frumenti et unam puneriam vini et II iovas. Est autem manifestum quod in toto isto manso et suis pertinentiis atque habitatoribus seniores de Gurbo sive castellani nullam habent dominationem vel partem expletorum sive toltas vel forcias et questas et albergias, nec etiam paiar, erbar, leiar, ortos neque aliquam servitutem sive actionem, preter locez, set

omnino est liberum et franchum. Qua propter ego Raimundus, gratia Dei Ausonensis episcopus et totus Sancti Petri conventus, prefata oblatione contenti recipimus te Bernardum predictum in canonicum et fratrem nostrum et colligimus te in universis ecclesie nostre bonis tal temporalibus quam spiritalibus et concedimus tibi et Guilelmo de Villagranata patri tuo in vita vestra tantum totum prefatum mansum cum suis utilitatibus reddendo inde annuatim pro censu nobis et ecclesie nostre in mense september I porchum canonicalem et habeatis cum ipso censu dictum mansum totum pro beneficio nostre ecclesie in vestra vita tantum. Ad obitum vero illius qui ultimus ex vobis ambobus obierit, totus dictus mansus cum suis utilitatibus et habitatoribus absque omni detrimento et peioramento revertat nobis et ecclesie nostre per alodium bene franchum ad omnem nostram nostre ecclesie voluntatem libere faciendan.

Quod est factum III idus februarii, anno Domini MCXCIII.

Sig+num Guilelmi de Villagranata. Sig+num Arsendis uxoris eius. Sig+num Bertrandi filii eorum qui hoc facimus et firmamus. Sig+num Sibilie de Cheralto. Sig+num Berengarii de Cheralto. Sig+num Berengarii de Perella baiuli. Sig+num Guilelmi de Avinione. Sig+num Bertrandi filii eius. Sig+num Poncii de Avinione. Sig+num Arnaldi de Avinione. Sig+num Arnaldi Petri de Gurbo. Sig+num Arnaldi filii eius. Sig+num Petri de Gurbo. Sig+num Raimundi de Gurbo. Sig+num Berengari fratris eius. Sig+num Petri de Basilis. Sig+num Guilelmi filii eius.

Sig+num Andree sacerdotis qui hoc scripsit cum litteris rasis et emendatis in II linea, die et anno quo supra.

335

1194, abril, 8

Fundació de benefici. *Ramon Tedmar, bisbe d'Osona, juntament amb tots els canonges estableixen un sacerdot perquè celebri perpetuament al cor de Sant Pere de Vic substituint a Bernat clavari.*

A.* ACV, cal. 6, Episc. I, núm. 54.

B. ACV, cal. 6, núm. 2798.

C. Còpia de principis del segle XIII, ACV, cal. 37, L.D., f. 1r.

Cunctorum noticie pateat quod ego Raimundus, gratia Dei episcopus, et totus Sancti Petri conventus concedimus tibi Petro Vicensis sacriste atque unanimiter laudamus illud stabilimentum quod tu ad comodum et utilitatem ecclesie nostre et salutem anime tue in ecclesia nostra proposuisti facere de uno sacerdote qui perpetuo atque iugiter assistat in Sancti Petri coro et pro salute anime tue atque vivorum sive mortuorum et parentum sive amicorum tuorum ibi divina celebret officia in illo altari quod in eadem ecclesia elegeris idem sacerdos cotidie celebret missas ut superius insertum est et de vita et morte tua possis quemlibet clericum ad hunc locum eligere et ipsum remove et alium loco eius substituere. Te quoque mortuo et illo sacerdote quem tu elegeris sacerdos ille qui panem anniversariorum in coro Sancti Petri tenuerit et ille clericus qui locum Bernardi clavigeri quem modo tenuerit sub sacramento corporaliter prestito ea die que ipse sacerdos obierit antequam corpus eius sepulture tradatur eligant unum sacerdotem qui bonus et idoneus atque fidelis huic officio iuxta concientiam et arbitrium eorum videratur esse en numquam pro eo sacerdote quem ipsi elegerint aliquo modo vel ingenio sive sub aliquo palliamento pecunia aliqua vel honor sive aliquid quod dici vel nominari possit requiratur sive exigatur. Et si forte episcopus vel

aliqui prelatorum sive canonicorum ea die absentes fuerint nullatenus ad ipsum sacerdotem eligendum expecterentur sive eorum consensus requiratur. Si vero illi qui presentes fuerint hanc electionem videre noluerint prefati sacerdotes eligant ipsum sacerdotem ut supra notatum est et contradicio sive appellacio atque commonitio tam presencium quam absencium nullo unquam huic electioni possit obesse. Item concedimus et convenimus tibi Petro sacriste ut ipsam cartam quam super hoc stabilimento facturus est cum dictis capitulis et etiam aliis que in ea inserere volueris laudemus firmemus atque corroboremus omni appellacione atque contradicione cessante et ipsum clericum et ipsum altare quem et quod modo elegeris dicti sacerdotes post te de cetero in perpetuum per nos et successores nostros canonizamus. Insuper etiam facimus iurare in personis nostris Bernardum clavigerium et Berengarium Artalli dicta loca tenentes ut supra notatum est totum adimpleatur et perpetuo observetur renunciantes omni auxilio legum et decretorum sive iuri canonico si quod posset nobis prodesse et vobis obesse.

Quod est factum VI idus aprilis, anno Domini MCXCIII.

Raimundus, gratia Dei Ausonensis episcopus. Arnaldus de Menleu firmo sss. His Bernardus ita scriptis favet archilevita. Petrus Petragoricus canonicus +. Raimundus de Avinione firmo. Ego Bernardus firmo primixerius. Sig+num Guillelmi de Taverteto. Petrus de Talavera firmo. Guilelmus Gros firmo. Bernardus de Tornamira firmo. Bernardus sacriscrinius. Sig+num Bernardi de Balaiano. Guilelmus de Medalia firmo. De Bigis Geraldus. Guilelmus de Podio sacerdos et canonicos sss. Petrus de Riudeperes firmo. Raimundus sacerdos sss. Berengarius de Sallisforis. Raimundus de Villagelans firmo sss.+ Guilelmus levita sss. Bernardus sacerdos Villeleonum sss. Berengarius de Lacustaria sacerdos et canonicus Sancti Petri qui hoc firmo sss. Bernardus sacerdos. Berengarius sacerdos Sancti Petri qui hoc firmo sss. + Petrus Ausonensis sacrista sss.

Sig+num Andree sacerdotis qui hoc scripsit die et anno quo supra.

336

1194, agost, 6

Fundació de benefici. *Pere de Tavertet sagristà major estableix un sacerdot a l'altar de Sant Miquel i el dota amb el mas Pontarró i altres béns, feus i censos que Andreu tindrà per dit altar.*

A.* ACV, cal. 6, núm. 2567.

[Pateat universis] vivencium sit manifestum. Quod ego Petrus, Vicensis sacrista, assensu et voluntate Raimundi, gratia Dei Vicensis episcopi domini mei, et Bernardi archidiaconi et Bernardi primicherii et aliorum canonicorum ob salutem et remedium anime mee dono, solvo et reddo atque in presenti trado, altari sancti Michaelis quod est situm in Ausonensi sede quod ego canonizavi et ipsius sacerdote qui illud assidue in perpetuum decantaverit quem ego similiter canonizavi, totum mansum de Pontarro cum omnibus suis pertinentiis et tenedonibus et totam condaminam de Perdipans, et totum ipsum campum de Fossa Peregrina et omnes ipsos feudos et census quos Andreas tenet per ipsum altare post obitum eius. Hoc autem totum est alodium bene franchum prefati altaris Sancti Michaelis et ego tenebam per beneficium eiusdem altaris. Tali conditione hanc donationem et tradicionem in presenti facio ut sacerdos qui ipsum altare decantaverit teneat, habeat atque possideat ad servicium et honorem atque voluntatem ipsi altaris et

cantet in eo missam pro anima mea honorifice singulis diebus et meum tumulum indutus veste sacerdotali cum cruce et aqua benedicta visitet, solvat atque benedicat et hec donatio inconcussa permaneat.

Quod est factum IIII idus augusti anno Domini M C XC IIII.

+ Petrus, Ausonensis sacrista sss*. Bernardus sacriscrinius sss*. Raimundus, gratia Dei Ausonensis episcopus sss*. Guillelmus de Medala firmo *. His Bernardus ita scriptis favet archilevita sss*. Arnaldus de Menleo firmo sss*. Raimundus de Villagelans firmo sss*. Ego Bernardus primicherius firmo sss*. De Bigis Geraldus *. Sig+num Bernardi de Balaiano. Bernardus sacerdos de Villeleonum sss*. Raimundo de Avinione firmo sss*. Ego Guillelmus Gros firmo *. Sig+num Petri de Rivopetrarum sss*. Raimundus sacerdos sss*.

Sig+num Andree sacerdotis qui hoc scripsit die et anno quo supra.

337

1194, agost, 8

Nomenament de notari. *Ramon Tedmar, bisbe d'Osona, juntament amb tot el capítol de canonges estableix a perpetuïtat l'escrivania de la vila Vic i la parròquia de Sant Pere a Andreu Salmúnia, excepte els testaments. Andreu es compromet a elaborar un cartulari del capítol esperant que li donin el pergamí necessari i els documents per copiar-los.*

A.* ACV, cal. 6, episc. I, núm. 55.

Anno Dominice Incarnationis M^o C^o XC^o IIII°. Ego Raimundus, divina dignatione Ausonensis ecclesie episcopus, consilio et voluntate Bernardi eiusdem ecclesie archidiaconi ac Petri, sacriste et iudicis, et Bernardi, primixerii nec non Bernardi de Sancto Ypolito, sacriscrinii, cunctorumque predictae ecclesie canonicorum, omnium et clericorum et laicorum utilitatibus et commodis providens, maiorum fultus auctoritatibus et coepiscoporum vicinorum exemplo roboratus, constituo te Andream scriptorem omnium cartarum Vicensis ville, et tocius parrochie Sancti Petri in omni vita tua, exceptis testamentis parrochianorum et imbrevementis. Interdico itaque quod nullus deinceps cartam aliquam preter illas que superius excepte sunt, in iam dicta villa sive parrochia scribere presumat nisi tu solus vel ille quem tu volueris. Quam siquidem constitutionem et stabilimentum quicumque infringere temptaverit, ordinis periculo et excommunicationi subiaceat, donec michi et ecclesie nostre et tibi Andree digne exinde satisfaciat. Volo autem et iubeo quatinus de hoc quod superius tibi commissum est fidelis omnibus atque leialis semper ex istos et nullam falsitatem te sciente ibi facias. Hanc vero donationem seu stabilimentum in vita tua irrefragabiliter tibi concedimus sicut supra scriptum est. Ego namque Andreas, canonicus Sancti Petri, convenio tibi domne Raimunde, iamdicte sede episcope, universoque conventui quod propter hanc donationem et anime mee salutem, ecclesieque istius utilitatem suscipiam hunc tantum laborem, videlicet ut omnes cartas et testamenta que ad comunem utilitatem huius ecclesie spectant, in uno volumine fideliter transcribam et hoc absque dolo pro ut melius et celerius potero. Tali vero conditione ut canonica probeat michi omnia pergamina que ibi sint necessaria et suprascripta cartarum donatio inconcussa et illibata in vita mea michi servetur. Si quis hoc disrumpere voluerit

vel presumpserit, agere non valeat, sed in duplo componat et insuper firmum permaneat.

Quod est factum VI idus augusti, eodem anno quo supra.

Raimundus, gratia Dei Ausonensis episcopus sss.* His Bernardus ita scriptis favet archilevita sss.* Arnaldus de Menleu firmo sss.* Sig+num Guillelmi de Vivario Vicensis secundixerii qui hoc firmo sss.* Bernardus sacriscrinius + sss.* Raimundus de Avinione firmo sss.* Bernardi de Balaiano sss.* Raimundus de Villagelans firmo sss.* Sig+num Guillelmi de Tavarteto sss.* Guillelmus de Medala firmo sss.* Petrus de Talavera firmo sss.* Ego Guillelmus Gros firmo sss.* Ego Bernardus primicherius firmo sss.* Sig+num Petri de Rivopetrarum sss.* + Petrus, Ausonensis sacrista et iudex qui hoc firmo salvis testamentis et iudiciis et nupciarum cartis sss.* Raimundus sacerdos sss.* Petrus Petragoricus sacerdos et canonicus +.* Guillelmus de Podio sacerdos et canonicus sedis Sancti Petri Vici qui hoc firmo sss.* Sig+num Petri sacerdotis qui hoc firmo.* Bernardus sacerdos sss.* Berengarius de Lacustaria sacerdos et canonicus sss.* De Bigis Geraldus sss.*

Bernardus, sacerdos qui hoc scripsit anno prefixo sss. dieque.

338

1194, octubre. Lleida

Concessió d'escrivania. *El rei Alfons confirma i concedeix de nou a la canònica Santa Maria de Manresa i a Pere, paborde, l'escrivania de la vila i la seva parròquia que ja posseïa antigament, anul·lant la donació que va fer a favor de Berenguer, nebot de Berenguer de Montesquiu.*

A.* ACA, Generalitat, perg. 15. Carta partida.

B.* AHCM, perg. 465. Carta partida.

a. ARAGÓ, Antoni M. *Concessions reials del dret de notaria*, pp. 10-11.

b. TORRAS, Marc, *L'escrivania pública de la ciutat de Manresa*,

In Dei nomine. Notum sit cunctis, presentibus atque futuris, quod nos Ildefonsus, Dei gratia rex Aragonensis, comes Barchinone et marchio Provincie, donamus et presenti scripto in perpetuum concedimus domino Deo et ecclesie beate Marie de Minorisa ac Petro, preposito ipsius loci, et omnibus successoribus suis, scribaniam publicam de villa Minorise et de tota parrochia. Certum quidem est, quod nos ipsam scribaniam dederamus et concesseramus Berengario, nepoti Berengarii de Montesquivo, sed quam predictus prepositus paratus fuit probare per testes ydoneos in presentia Petri, sacriste Ausonensis, qui a nobis iudex ordinarius est constitutus, predictam ecclesiam Sancte Marie ipsam scribaniam antiquis retro temporibus habuisse ac tenuisse prepositum etiam eiusdem loci eam diversis scriptoribus comendasse et assignasse, quod totum pars adversa in eiusdem sacriste presencia confessa est. Id circo, ob remissionem peccatorum meorum, in presentia iamdicti Ausonensis sacriste et Berengarius de Palaciolo, Barchinonensis sacriste, supradictam scribaniam de Minorisa et de tota parrochia restituimus et presenti scripto donamus et in perpetuum confirmamus domino Deo et ecclesie Beate Marie de Minorisa, ac Petro preposito eiusdem loci, omnibusque successoribus suis libere et absolute pro ut melius dici aut intelligi potest ad honorem Dei et profectum ipsius ecclesie prepositi et successorum suorum. Ita tamen quo dille prepositus et successores sui faciant ipsam scribaniam exerceri et teneri fideliter et sine omni dolo atque enganno ad comunem fidelitatem ipsius ville de Minorisa et totius parrochie omniumque parrochianorum. Ille

quoque qui ad ipsius scribanie officium exercendum modo eligatur et constituetur, iuret in manu memorati sacriste Ausonensis quod in ipso officio sit fidelis erga nos et erga comunem utilitatem ipsius ville et tocius parrochie omniumque parrochianorum. Nemini autem liceat de cetera in villa de Minorisa neque in tota parrochia cartas publicas vel alias scripturas ad comunem et publicam scribaniam pertinentes facere, nisi illi qui ab preposito Sancte Marie ad hoc fuerit electus et constitutus. Si quis vero contra interdictum nostrum cartas seu scripturas ad scribaniam publicam pertinentes de cetero facere presumerat, persona sua in posse nostro incurreretur, et de bonis suis mille solidos nobis pectaret, necnon etiam ipsa scriptura nullius valiris vel rigoris esset, immo penitus deleteretur et cassaretur.

Datum Ilerde, mense octobri, anno Dominici M C XC IIII.

Sig+num Ildefonsi, regis Aragonensis, comitis Barchinone marchio Provincie.*
+ Petrus, Ausonensis sacrista et iudex.* Berengarius sacrista Barchinonensis +.*

Sig+num Columbi, domini regis notarii, qui hoc scripsit mense et anno quo supra.

Sig+num Guillelmi de Gardia. Sig+num Bernardi, vicharii. Sig+num Andree Sabadelli. Sig+num Raimundi Bonifilii. Sig+num Bernardi Raimundi Sig+num Berengarii de Rocha, isti sunt consules armorum. Sig+num Bifogie. Sig+num Bernardi de Meatallo. Sig+num Raimundi fratri sui. Sig+num Berengari Gaucerandi. Sig+num Bernardi [Bermundi] pueri. Sig+num Petri Andree. Sig+num Petri Girberti. Sig+num Raimundi Girberti. Sig+num Petri Bafioli. Sig+num Berengarii de Solario. Sig+num Poncii de Cesaraugusta. Sig+num Arnalli Arberti.

339

1194, novembre, 15. Roma

Breu pontifici. *El papa Celestí III s'adreça als canonges de Santa Maria de Manresa modificant el que el seu antecessor el papa Celestí II (1143-1144) havia concedit que permetia elegir com a rector de la comunitat a una persona que no hi tinguéss relació, a partir d'ara estableix que ha de ser un canonge regular de la pròpia comunitat.*

[A]. Original perdut

B.* ASM, perg. XII-4. Còpia de l'any 1197 per Rodlan, levita i notari públic de Manresa.

a. TAMARO, Eduardo; *Monografia de la Seo de Manresa*, Manresa, Impremta de San José, 1884, ap. 6, pp. 148-149.

b. MASNOU, Josep, "La canònica de Santa Maria de Manresa", doc. 1, pp. 254-255.

Celestinus episcopus servus servorum Dei, dilectis filiis conventui canonicorum regularium¹ Minorisensis ecclesie, salutem et apostolicam benedictionem. Sicut antecessor noster papa Celestinus instituit, cum preficiendus est aliquis in rectorem ecclesie, primum est de ipso gremio ad hoc idoneus requirendus; qui si forte inventus non fuerit, tunc alter de altera ecclesia eligatur, ne in aliena stipendia alter obrepat, et emeritis peregrini seu extranei preferantur, sed unusquisque habeat fructum sue milicie in ecclesia illa in qua suam transegit etatem. Quod circa vestris precibus inclinati, presenti pagina sine lesione, tamen aliene justicie prohibemus, nequis de aliena ecclesia in

¹ Regularium *interlineat*

abbatem vel priorem vestrum preficiatur, quoad in collegio vestre ecclesie ad hoc ydoneus inveniatur. Quod que secundum legem divinam non est arandum simul in bove et asino, id est, homines diverse professionis secundum expositionem Hispalensis concilii, cui beatus Ysidorus interfuit, simul sociandi non sunt, cum coherere et conjungi non possint quibus et studia sunt et vota diversa; presenti similiter auctoritate statuimus ut cum sitis canonici regulares, vobis nullus preficiatur, nisi vitam iam professus fuerit regularem. Decernimus igitur ut nulli omnino hominum liceat hanc paginam nostre constitutionis infringere vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attemptare presumpserit indignationem omnipotentis Dei et beatorum Petri et Pauli apostolorum eius se noverit incursum.

Date Rome apud Sanctum Petrum X^o VII° kalendas december, pontificatus nostri anno quarto.

Rodlandus, levita, notarius publicus Minorise qui hoc transtulit III° kalendas marcii cum litteris suprapositis in I^o linea et rasis et emendatis et suprapositis in VI^a in anno Dominici MC XC VII, die et anno quo supra sss

340

1194, novembre, 19. Roma

Breu pontifici. *El papa Celestí III s'adreça al capitol de Vic permetent-li poder celebrar a la catedral en temps d'interdicte, amb les portes tancades, sense toc de campanes i excloent els excomunicats, així com poder fer els enterraments.*

A.* ACV, cal. 37, vol. 2, núm. 56.

B. Còpia de principis del segle XIII, ACV, cal. 37, L.D., f. 17v, (*Privilegium absolutionis et remissionis Vicensis ecclesie*).

a. KEHR, *Papsturkunden in Katalanien*, vol. II, n° 252, pp. 558-559.

Celestinus episcopus servus servorum Dei. Dilectis filiis capitulo Ausonensi salutem et apostolicam benedictionem. Cum a nobis petitur quod iustum est et honestum, tam vigor equitatis quam ordo exigit rationis, ut id per sollicitudinem officii nostri ad debitum perducatur effectum. Ea propter, dilecti in Domino filii, vestris iustis precibus annuentes, presenti pagina indulgemus, ut cum generale interdictum terre fuerit, liceat vobis clausis ianvis et exclusis excommunicatis et interdictis, non pulsatis campanis, suppressa voce, divina officia celebrare. Sepulturam quoque loci ipsius liberam esse decernimus, ut eorum devotioni et extreme voluntati qui se illic sepeliri deliberaverint, nisi excommunicati sive interdicti sint, nullus obsistat, salva tamen iusticia illarum ecclesiarum a quibus mortuorum corpora assumuntur. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat hanc paginam nostre constitutionis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attemptare presumpserit indignationem omnipotentis Dei et beatorum Petri et Pauli apostolorum eius se noverit incursum.

Datum Rome apud sanctum Petrum, XIII kalendas decembris, pontificatus nostri anno quarto.

1194, novembre, 20. Roma

Breu pontifici. *El papa Celestí III s'adreça a l'arquebisbe de Tarragona i al bisbe de Girona sobre les queixes del bisbe de Vic contra el paborde de Santa Maria de Solsona pels gravàmens que imposa a les esglésies del bisbat de Vic que té sota la seva subjecció.*

A.* AEV, vol. VII, núm. 46.

a. KEHR, *Papsturkunden in Katalanien*, vol. II, n° 253, pp. 559-560.

Celestinus episcopus servus servorum Dei. Venerabilibus fratribus .. Terraconensi archiepiscopo et .. Gerundensi episcopo salutem et apostolicam benedictionem. Proposita nobis Ausonensis ecclesie querela didicimus, quod .. prepositus Celsonensis Urgellensis diòcesis per parrochiales ecclesias, quas habet in episcopatu ipsius ecclesie, diocesano episcopo inconsulto, instituït sacerdotes et ipsos ad promittendam sibi obedientiam reverentiamque compellit, iuramentum et hominum ab eis extorquens. Ipsos etiam et alios clericos ad nimiam paupertatem inducit, sua eis iura illicite minuendo et sub iuramento prestito et hominio ipsis iniungit, ut promittant quod non habeant sepulturam, nisi in Celsonensi ecclesia, secum facultates illuc proprias delaturi. Eisdem insuper auctoritate propria imponit silentium, interdicat ecclesias et absoluit. Quocirca fraternitati vestre per apostolica scripta mandamus quatinus eum ab huiusmodi enormitatibus compescere, nisi commonitus ipse destiterit, per excommunicationis in personam et in Celsonensem ecclesiam interdicti sententias, prout iustum fuerit, appellatione remota minime postponatis, sollicite provisorii, ut de obedientia iuramentis et hominiis, que clerici predictarum ecclesiarum indebite ipsi preposito fecisse dicuntur, cessante appellatione fiat iustitie plenitudo. Quod si ambo his exequendis nequiveritis interesse alter vestrum ea nichilominus exequatur.

Datum Rome apud sanctum Petrum XII kalendas decembris, pontificatus nostri anno quarto.

1195, abril, 28

Elecció de bisbe. *Els canonges de Vic notifiquen a l'arquebisbe de Tarragona, Ramon Tedmar, que han elegit al diaca Guillem de Tavertet com a bisbe i sol.liciten la seva confirmació.*

[A]. Original perdut.

a.* VILLANUEVA, *Viage literario*, vol. X, n° 1, pp. 241-142.

Sanctissimo patri ac domino Raimundo, sola Dei dignatione Tarragonensi archiepiscopo dignitate, perspicuo clerus et populus Vicensis ecclesie, totius devotionis famulatum. Credimus minime latere archiepiscopatus vestri celsitudinem, quod nostra ecclesia sit viduata suo proprio pastore, ac propter hoc solatio proprii sit destituta rectoris. Qua propter ne pastore absente grex dominicus perfidorum luporum morsibus pateret, et ne improbi raptoris fieret praeda, communi voto atque consensu elegimus Guillelmum in

pontificem, nostre ecclesie diaconem atque nostrum concanonicum virum utique prudentem, hospitem, bonis moribus ornatum, castum, sobrium, legitimis natalibus ortum, scientia litterarum imbutum, mansuetum, benignum, Deo et hominibus per omnia placentem. Quem, scilicet, ad archiepiscopatus vestri dignitatem indubitanter mittere curavimus, unanimiter postulantes, et aurem benignitatis vestre humiliter obsecrantes, nobis illum ordinari pontificem, quatenus auctore Deo nobis utiliter idoneus pastor preesse, et prodesse valeat, nosque sub sacro eius regimine Domini Christo semper militare possimus. Ut autem omnium nostrum vota in hanc electionem convenire noscatis, huic canonico decreto propriis manibus roborando subscripsimus.

Quod est factum in Ausonensi sede per manus Andree canonici et publici scriptoris, in festo Sancti Vitalis quod est IV kalendas maii, anno Dominice incarnationis M C X C V.

Ego Bernardus subscribo archidiaconus. Ego Bernardus primixerius subscribo. Ego Guillelmus secundixerius subscribo. Raimundo de Avinione firmo. Raimundus sacerdos. Guillelmus de Medala firmo. Bernardi de Balanano. Guillelmus levita. Petrus de Rivopetrarum. De Biguis Geraldus. Arnaldus de Menleu firmo. Raimundus de Vilagelans firmo. Petrus de Talavera firmo. Berengarius de Sallifores subscribo. Bernardus de Tornamira firmo. Ego Arnallus de Clocario firmo. Guillelmus de Podio sacerdos et canonicus Vicensis. Bernardus sacerdos de Vilaleonum. Guillelmus de Castellcir. Berengarius de Lacustaria sacerdos et canonicus Sancti Petri qui hoc firmo.

343

1195, maig, 23

Dotació de canonge. *Bernat de Montral la seva esposa Sança, juntament amb els seus fills, Guillem i Arnau, lliuren a la canònica al seu fill Bernat per a ser instruït com a clergue. Per això entreguen una trilia i dos masos situats al terme de Gurb i 80 morabatins. L'ardiaca Bernat el rep com a canonge i li estableix aquests béns amb el pagament d'un pernil anual a la canònica.*

A.* ACV, cal. 6, núm. 1805.

B. Còpia de principis del segle XIII, ACV, cal. 37, L.D., ff. 77v-78r, (*Hec est carta hereditatis Bernardi de Monteregalis*).

Sub sacro sancte Trinitatis nomine. Ego Bernardus de Monteregali et uxor mea Sancia et filii nostri Guillelmus et Arnaldus offerimus Deo et Sancto Petro sedis Vici Bernardum filium nostrum ut ibi divini officiiis mancipatus omnipotenti Deo incessanter deservire valeat et cum ad etatem pervenerit sacros ordines admittere non recuset. Donamus siquidem per nos et per nostros et in presenti tradimus cum dicto filio nostro canonice Sancti Petri suisque canonicis ibidem nunc et semper degentibus per alodium bene francum totam ipsam triliam quam tenet Bernardus de Vineto ad ipsos Solarios quam scilicet triliam comparavimus de Arnaldo de Montealacri et suis et Petro de Colle et suis. Et affrontat ab oriente in torrentibus, a meridie in torrente, ab occiduo in Ripagrossa et in honore Guilelmi de Bonoastre, a circio in torrente. Preterea donamus et in presenti tradimus dicte canonice suisque canonicis per alodium franchum mansum in quo habitat Arnaldus de Serra cum universo honore quem idem Arnaldus tenet per nos in cunctis locis et mansum in quo habitat Bernardus de Bassa cum universo honore quem idem Bernardus tenet per nos in cunctis locis et mansum in quo habitat Guillelmus de

Bassa cum universo honore quem idem Guilelmus tenet per nos in cunctis locis et mansum de Perella in quo habitat Geraldus cum universo honore quem idem Geraldus tenet per nos in cunctis locis et ipsum honorem totum quem Raimundus de Perella, nepos Raimundi tenebat per nos. Totum vero dictum alodium canonice Sancti Petri donamus, cum hominibus et feminis et habitatoribus qui modo ibi sunt et erunt et de cetero inde exient, et cum censibus, usibus, serviciis, adempmentis et universis ibi ad nos iuste vel iniuste spectantibus, per alodium bene franchum, excepto quod Rivipollensis ecclesia habet in tribus peciis dicti honoris tascham tantum sine aliqua dominatione et servitute et nichil aliud ibi habent. Manifestum est enim quod seniores de Gurbo sive castellani vel aliqua persona in toto dicto alodio et in dicta trilia non habent aliquam dominacionem sive servitutem neque senioratum neque toltas neque forchas neque estachamenta neque questas neque ligna neque paleam, nec aliquid quod dici vel nominari possit. Dicti autem mansi sunt in parrochia Sancti Andree de Gurbo, apud Villam Sesna. Preterea donamus et offerimus canonice Sancti Petri ad opus et utilitate ipsius canonice LXXX morabatinos. Qua propter ego Bernardus archidiaconus et totus Sancti Petri conventus recipimus te Bernardum de Moneregali in fratrem et concanonicum nostrum et colligimus te in universis bonis istius ecclesie, tam spiritualibus quam temporalibus, et pro beneficio istius ecclesie concedimus tibi in vita tua tantum totum dictum alodium ut illud habeas et teneas et expletes et reddas inde canonice annuatim in festo Omnium Sanctorum pro censu et pro tenedone unum porchum canonicalem. Ad obitum vero tuum totum dictum alodium sine diminucione et peioramento atque impedimento, revertatur canonice Sancti Petri in suum proprium et franchum alodium ad habendum et possidendum iure perpetuo.

Quod est factum X kalendas iunii, anno Domini MCXCV.

Sig+num Bernardi de Moneregali. Sig+num Sancie uxoris eius. Sig+num Guilelmi. Sig+num Arnaldi filiorum eorum qui hoc facimus et firmamus. Sig+num Sibilie de Cheralto. Sig+num Berengarii de Cheralto filii eius, Sig+num Raimundo de Gurbo. Sig+num Arnaldi Petri de Gurbo. Sig+num Bernardi de Villagelans. Sig+num Arnaldi de Bonoastre. Sig+num Burdi Vituli. Sig+num Petri de Basilia.

Ego Petrus de Terrachona, Terraconensis notarius assum testis. Ego Berengarius de Olzina adssum testis rogatus. Ego Ferrarius notarius domini archiepiscopi sss et sum testis.

Sig+num Andree sacerdotis et publici ville Vici scriptoris sss.

344

1196, gener, 25

Definició. *Ramon de Malla i la seva esposa Ramona, juntament amb les seves filles, defineixen a l'establiment fet per Joan Bacó al seu sacerdot Bernat de Corcó, són quatre peces de terra a Malla, amb la condició que pregui per ells.*

A.* ACV, cal. 6, núm. 2783.

Cunctorum noticie pateat. Quod nos Raimundus de Medala et uxor mea Raimunda et filie nostre Stacia et Raimunda et Maria, penas inferni metuentes et paradisi gaudia cupientes per nos et per nostros, bona et libera voluntate, diffinimus sine omni retentu et laudamus atque concedimus per alodium franchum Deo et Sancto Petro Vici et tibi

Bernardo de Corcone presbitero et omnibus successoribus tuis sacerdotibus qui locum sacerdotis quem Iohannis Baconis stabilivit perpetuo tenuerint totas ipsas quatuor pecias terre alodii que sunt in parrochia Sancti Vincencii de Medala ad ipsam fexiam de Stefano. Quantum in ipsis IIII peciis alodii habemus et habere debemus aliquomodo totum sine omni retentu Sancto Petro Vici et tibi Bernardo de Corcone tuisque dictis successoribus imperpetuum diffinimus cum ingressibus et egressibus et utilitatibus suis et censibus et fructibus et universis ad ipsum alodium quoquomodo spectantibus. Tali pacto ut tu Bernarde de Corcone tuique successores sacerdotes qui ipsum locum tenuerint semper rogetis Deum pro nobis et animabus nostris parentumque nostrorum et simus participes missarum atque orationum vestrarum. Manifestum est enim quod nichil iuris in toto dicto alodio aliquomodo habebamus unde nos reos atque culpabiles fatemur esse et ipsum donum atque stabilimentum quod inde fecit Iohannis Baconis laudamus atque concedimus.

Quod est factum VIII kalendas februarii, anno Domini MCXCVI.

Sig+num Raimundi de Medala. Sig+num Raimunde uxoris eius. Sig+num Stacie. Sig+num Raimunde. Sig+num Marie filiarum eorum qui hoc facimus. His Bernardus ita scriptis favet archilevita sss.* + Petrus, Ausonensis sacrista.* Bernardus sacerdos de Villaleonum +.* Sig+num Petri de Albocher sacerdotis.* Sig+num Petri de Sala sa[cerdos.*]

Sig+num Andree sacerdotis qui hoc scripsit die et anno quo supra.

345

1196, març, 25

Dotació de canonge. *Ermessenda de Maioles i els seus fills, Berenguer i Joan, ofereixen a la canònica de Vic el seu fill Bernat de Maioles per tal que pugui ser canonge i donen com heretat el camp de Prat a la parròquia de Vic, 1000 sous i una capella. Bernat de Maioles promet fidelitat al bisbe Guillem de Tavertet.*

A.* ACV, cal. 9, episc. III, Guillem de Tavertet, núm.4 .

Sub nomine Sancte et individue Trinitatis. Ego Ermessendis de Maiolis et filii mei Berengarius et Iohannes donamus et offerimus Deo et Sancto Petro Vici sueque canonice Bernardum filium meum ut in ecclesia Sancti Petri Vici divina providente clemencia omnipotenti Deo et servire valeat et cum ad etatem pervenierit sacros ordines recipere non recuset et pro hereditate sua donamus et in presenti tradimus canonice Sancti Petri suisque canonicis ibidem nunc et semper degentibus per alodium bene francum ipsum campum de Prato que tenet per nos Bernardus de Prato in parrochia Sancti Petri Vici et affrontat ab oriente et meridie et occidente in honore canonice, a circio in honore Petri de Savo. Preterea offerimus altari Sancti Petri ad opus et utilitatem ipsius canonice mille solidos barchinonenses et unam capellam cum universis ad officium sacerdotale spectantibus. Insuper autem ego dictus Bernardus promitto in manu Guillelmi episcopi, ut quandocumque episcopus michi mandaverit omnes ordines accipiam et sim bonus et fidelis in omnibus ecclesie et canonice iuxta meum posse omni tempore. Qua propter ego Guillelmus, gratia Dei Vicensis episcopus et totus Sancti Petri conventus unanimiter recipimus te Bernardum de Maiolis in fratrem et canonicum ecclesie nostre et colligimus te in omnibus bonis ecclesie nostre in vita et morte tua quasi unus ex nobis et pro beneficio

ecclesie nostri in vita tua tantum dictum campum concedimus reddendo inde pro censu annuatim in omni vita tua in festo Omnium sanctorum unam quarteriam boni frumenti canonice. Ad obitum verum tuum iste campus totus sine omni impedimento et peioramento revertatur in ius et dominium canonice ad habendum et possidendum iure perpetuo.

Quod est factum VIII kalendas aprilis, anno Domini MCXCVI.

Sig+num Ermessendis de Maioles. Sig+num Berengarii. Sig+num Iohannis Sig+num Raimundi filiorum eius qui hoc facimus et firmamus. Sig+num Berengarii de Rieria. Sig+num Burdi Vituli. Guillelmus de Medala.* Guillelmus Ausonensis episcopus +*. His Bernardus ita scriptis favet archilevita sss*. Arnaldus de Menleu firmo sss*. + Petrus Ausonensis sacrista sss*. Bernardus sacriscrinius sss*. Raimundus de Avinione firmo sss*. Berengarius de Salliforis sss. Raimundus sacerdos sss*. De Bigis Geraldus sss*. Ego Bernardus primicherius firmo sss* sss Arnaldus de Clocario sss*. Guillelmus de Castrociro. Sig+num Guillelmi de Vivario qui hoc firmo sss*. Bernardus de Maiolis qui hoc firmo sss*.

Sig+num Andree sacerdotis et publici ville Vici scriptoris sss*
Raimundus sacerdos qui hoc scripsit die et anno quo sss. supra.

346

1196, novembre, 12. Roma (Palau del Laterà)

Breu pontifici. *El papa Celestí III envia carta al bisbe Guillem de Tavertet en que davant l'oposició d'alguns canonges a la seva voluntat de no participen als oficis corals, aquest pugui actuar només amb l'acord de la part més sana del capítol. Estableix a més que aquells que segueixen contradient-lo els podrà jutjar i excomunicar fins a obtenir la reparació dels greuges.*

A.* ACV. cal. 37, vol. 2, núm. 54.

a. KEHR, *Papsturkunden in Katalanien*, vol. II, n° 271, pp. 580-581.

Celestinus episcopus servus servorum Dei. Venerabili fratri . . Ausonensi episcopo salutem et apostolicam benedictionem. Porrecta nobis ex parte tua petitio continebat, quod quidam de tuis canonicis vocati ad capitulum venire cotempnunt, alii etiam supercilii vitio laborantes contra te insultum facere non verentur et sine manifesta et rationabili causa ea que in ecclesia tibi comissa ordinare volueris, omnimodis contradicunt et impedire contendunt. Sunt preterea quidam alii, qui temeritate propria ducti aliquando inhibere non dubitant, ne in ipsa ecclesia divina celebrentur officia et ne mortuorum corpora sepulture tradantur. Volentes igitur ipsorum contumaciam provida consideratione reprimere et eorum temeritati, prout expedit, contraire, fraternitati tue auctoritate presentium duximus concedendum, ut ea que ad commodum et utilitatem ecclesie tibi commisse, cum saniori parte tui capituli pertractare volueris, liceat tibi cum auxilio celestis gratie prosequente rerum effectu complere. Contradictores vero spiritu malitie ductos, nisi certam et sufficientem assignaverint causam et infra certum terminum sub tuo examine non probaverint quod intendunt, appellatione cessante sententia excommunicationis percellas, faciens in eadem ecclesia non obstante cuiuslibet contradictione officia celebrari divina donec questio concordia vel iuditio fuerit terminata. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat hanc nostre paginam

concessionis infringere vele i ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attemptare presumserit indignationem omnipotentis Dei et beatorum Petri et Pauli apostolorum eius se iniuerit incursurum.

Datum Lateranum, II idus novembris, pontificatus nostri anno sexto.

347

1196, novembre, 13. Roma (Palau del Laterà)

Breu pontifici. *El papa Celestí III envia una carta al bisbe Guillem de Tavertet per fer front a l'oposició dels clergues diocesans, sotmesos a la seva jurisdicció, que no atenen als dictats episcopals ni participen al sínode diocesà els pugui privar dels seus beneficis temporalment.*

A.* ACV, cal. 37, vol. 2, núm. 34.

B. AEV, vol. IV, núm. 2.

C. ACV, cal. 36, concòrdies, núm. 2.

a. KEHR, *Papsturkunden in Katalanien*, vol. II, n° 273, pp. 582-583.

Celestinus episcopus servus servorum Dei. Venerabili fratri .. Ausonensi episcopo salutem et apostolicam benedictionem. Ad hoc fratribus et coepiscopis nostris ecclesiarum magisterium est a Romana sede concessum, ut ipsi doctrinam et formam honestatis et bene vivendi suis subditis largientes, illos bonis moribus informare studeant et eos nitantur a pravis actibus summo studio revocare. Attendentes igitur intentionem tuam bonam et laudabile propositum, quod circa clericos tibi commissos habere dinosceris, provida consideratione pensantes, fraternitati tue presentium auctoritate duximus concedendum, ut clericos diocesana tibi lege subiectos, quos salubribus monitis tuis et mandatis rebelles seu inobedientie vitio laborare cognoveriset eos qui titulo clericali fuerant insigniti et corone signum gestare contempnunt, illos etiam qui ad sinodum vocati accedere pretermittunt, liceat tibi ad tempus officio beneficioque privare. Si vero tale correctione suum errorem emendare contempserint, sublato appellationis obstaculo, materialem illis animadversionem infligas. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat hanc nostre paginam concessionis infringere vele i ausu temerario contraire Si quis autem hoc attemptare presumserit indignationem omnipotentis Dei et beatorum Petri et Pauli apostolorum eius se iniuerit incursurum.

Datum Lateran, idus novembris, pontificatus nostri anno sexto.

348

1196, novembre, 13. Roma (Palau del Laterà)

Breu pontifici. *El papa Celestí III envia una carta al bisbe Guillem de Tavertet i li dona potestat per poder defensar les possessions de l'església amb les armes temporals i perseguir als recalcitrans.*

A.* AEV, vol. , núm. 2.

B. ACV, cal. 37, concòrdies, núm. 2.

- C. Còpia de principis del segle XIII, ACV, cal.37, L.D., ff. 35r-35v, (*Hoc est privilegium et confirmatio Vicensis ecclesie*).
a. KEHR, *Papsturkunden in Katalanien*, vol. II, n° 272, pp. 581-582.

Celestinus episcopus servus servorum Dei. Venerabili fratri . . . episcopo dilectis filiis capitulo Ausonensi salutem et apostolicam benedictionem. Ea que a regibus et principibus pro suarum animarum salute tam in possessionibus quam in dignitatibus ecclesiis conferuntur, ne imposterum per aliquorum insolentiam possint in irritum revocari, sed omni tempore firma et illibata consistant, munimine apostolice dignitatis postulant roborari. Inde est quod, sicut apostolatui nostro reserari fecistis, ex donatione regum Franchorum, qui ecclesiam vestram post eliminationem sturcie paganorum fundasse dicuntur et ex eorum privilegiis deliberatione provida fuit vobis concessum, ut ad reprimendas pravorum hominum iniquitates in fures et alios facinerosos homines corporales possitis exercere vindictas et contra invasores possessionum ecclesie gladium materiale assumere et eorum pravis actibus totis viribus contraire, que utique a nobis cum devotione multa vobis petitis confirmari. Nos igitur petitionibus vestris grato concurrentes assensu ea sicut hactenus a nobis conservata sunt et obtenta, vobis et ecclesie vestre de benignitate sedis apostolice confirmamus et presentis scripti patrocinio communimus. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostre confirmationis infringere vel et ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attemptare presumpserit in dignacionem omnipotentis Dei et beatorum Petri et Pauli apostolorum eius se noverit incursurum.

Datum Lateranum, idus novembris, pontificatus nostri anno sexto.

349

1198, abril, 15

Convinença. *Qüestió entre el bisbe Guillem i els canonges sobre les violències i el ban que exercia el bisbe sobre Vic i les cases dels canonges.*

A.* ACV, cal. 9, episc.III, Guillem Tavertet, núm. 14.

Orta fuit questio inter Guillelmum Vicensem episcopum et clericos eiudem super percussioneibus et invasionibus hominum suorum et super banno et invasione ville. Proposita autem questione hunc inde in capitulo recognovit Petrus, Ausonensis sacrista, et de iure pronunciavit quod si homines ipsorum clericorum adinvicem se percusserint vel unus alium vel alio modose invasserint si quidem in domibus nichil debet inde habere episcopus nec de emenda nec pro bando neque pro invasione ville. Sin autem extra domos in quacumque parte ville, sive in vicis vel in viis publicis, habeant clerici emendam illius percusionis. Et episcopus debet habere et potest exigere invasionem ville et banum suum, set tunc debet directum accipere de honoribus illis per manum clericorum. Si hoc factum fuerit in mercato et etiam in banum suum et violacionem ville petere si non viderit clamorem. Dixit etiam que si que si latro aliquis vel predicto miserit se in domibus clericorum vel furtum sive rapina quod ad episcopum pertineat vel ad homines suos fuerit receptum. Debet episcopus interpellare clericos ut ipsi reddant. Et si noluerint reddere vel directum de hominibus suis facere episcopus potuerit ipsos homines cogere et res illas accipere. Similiter non debent se extendere in vias publicas restringant faciendo domos

homine suo scilicet pro bano et violacione ville.

Quod est factum XVII° kalendas mai, anno Domini M^o C^o XC^o VIII°

+ Petrus Ausonensis sacrista. His Bernardus ita scriptis facit archilevita. Raimundus de Avinione firmo sss. De Bigis Geraldus. Berengarius de Salliforis. Bernardus sacriscrini. Gros Guillelmus carmine. Arnallus de Manlleu primicherius. Guillelmus de Vivario.

Petrus sacerdos qui hoc scripsit

350

1198, juliol, 9

Donació. *Ramon Tedmar, arquebisbe de Tarragona, dona a Guillem Gros tot el seu dret que té en la marmessoria del testament de Pere Berenguer, sagristà de Vic, en les cases que foren de Bernat de Balenyà i Guillem de Cabrera.*

A.* ACV, cal. 6, episc I, núm. 56.

Sit notum cunctis quod Raimundus, Dei dignatione Terragonensis archiepiscopus, dono tibi Guillelmo Grosso totum ius illud ego habeo et habere debeo ex testamento pie recordationis Petri Berengarii Ausonensis sacriste in domibus illis qui fuerunt Bernardi de Balaiano et Guillelmi de Capraria cum omnibus suffraganeis suis que sunt in villa de Vico et in ortis et in omnibus honoribus ad domos illi pertinentibus atque in omnibus pertinentiis domorum illarum, salvo semper in omnibus tenore testamenti Petri Berengarii, Ausonensis sacriste, salva semper substitutione illorum qui ex testamento illo habent succedere aliquam in domibus illis et in aliis omnibus quem pertinent ad domos predictas, honores autem qui obligati sunt pignori liceat tibi redimere et de pecunia unde illos redemeris possis facere voluntatem tuam. Si autem ego supervixero tibi domus ille revertantur ad me sicut modo eas habeo et habere debeo ex testamento predicto.

Actum est hoc VII idus iulii, anno M^o C^o XC^o VIII° dominice incarnationis.

Raimundus, gratia Dei Terragonensis episcopus sss. Ego Guillelmus Clementis sss. Sig+num Berengari de Olzina sss. Petrus Petragoricus +. Ego Raimundus Terragonensis ecclesie sacrista sss.

Ego Petrus de Terrachona, Terragonensis notarius hoc scripsit die et anno sss supra.

351

1198, novembre, 16

Convinença. *Pactes entre el bisbe i els ciutadans de Vic pel pagament dels terços en les vendes de les cases. El bisbe cobrarà el terç de les cases situades sota el seu domini, fins i tot de les que es construeixin. Pel que fa a les que es construeixin en els dels canonges on hi han les seves cases, no es pagarà terç del primer establiment.*

A* ACV, cal. 9, núm. 16.

Non modica siquidem questio orta fuit inter Guillelmum, gratia Dei Vicensem episcopum, et habitatores ville Vici super terciis stabilimentorum domorum que idem episcopus instantissime postulabat. Verumptamen probi homines ville Vici venerunt ante presencia eiusdem episcopi scilicet Berengarius de Riera, Guilelmus de Insula, Bernardus Boxonis, Raimundus Vita, Berengarius de Mata, Berengarius et Iohannes de Maioles, Berengarius de Sancta Eulalia, Ferrarius de Mercatali, Petrus Fini, Guillelmus Raimundi de Mercatali, Vitalis Argemiri, Raimundus Pilot, Petrus Mironis, Berengarius de Palatiolo, Bernardus de Tenes, Raimundus de Rivipollo, Guilelmus Scutarii et alii qua plures laudantes et concedentes, habita deliberatione et pleno consilio, ut ipse episcopus et eius successores episcopi semper habeant et accipiant in pace remoto omni placito tercium omnium stabilimentorum domorum ville Vici in suo senioratu existencium. Laudaverunt etiam quod si aliqua persona in suo senioratu stabilierto alique locum ad domos construendas in quo unquam domus fuissent similiter habuissent inde tercium. Preterea laudaverunt et concesserunt quod si aliquis in suo senioratu suam propriam plateam que non sit in publico vel in carreriam sive ortum ad domos faciendas stabilierit de primo stabilimento nichil habeat episcopus unquam, sed si deinde stabilitum fuerit et haberet inde episcopus suum tercium. Hoc autem fuit laudatum et concessum ab omnibus perpetuo et etiam dixerunt ita esse consuetudine ville Vici.

Quod est factum XVI kalendas decembris, anno Domini M C XC VIII.

Sig+num Berengarii de Rieria. Sig+num Guillelmi de Insula. Sig+num Bernardi Boxonis. Sig+num Raimundi Vite. Sig+num Berengarii de Maiolis. Sig+num Iohannis de Maioles. Sig+num Berengarii de Mata. Sig+num Berengarii de Sancta Eulalia. Sig+num Ferrarii de Mercatali. Sig+num Vitale Argemiri. Sig+num Raimundi Pilot. Sig+num Petri Mironis. Sig+num Berengarii de Palatiolo. Sig+num Bernardi de Tennes. Sig+num Raimundi de Rivipollo. Sig+num Guillelmi Scutarii.

Sig+num Andree sacerdotis et publici ville Vici scriptoris +*
Raimundus levita qui hoc scripsit die et anno quo sss supra.

352

1198, desembre, 22

Concòrdia. *Plet entre Guillem Gros, canonge i capellà de Balenyà i Agustí rector de dita parròquia sobre els béns d'aquesta capellania. S'arriba a un acord per l'acció del bisbe Guillem de Tavertet.*

A.* ACV, cal. 9, episc. III, Guillem Tavertet, núm. 13.

Pateat univeris. Quod multa placita diu ventilata sunt inter Guillelmum Grosum, Vicensis canonicum et capellanum Sancti Fructuosi de Balayano, et Augustinum, sacerdotem eiusdem ecclesie, de primiciis et oblacionibus et donacionibus et alodiis et honoribus et domibus capellani et sacerdotis ipsius ecclesie et omnibus directis eorum. Tandem vero laude et consilio Guillelmi, gratia Dei Vicensis episcopi, Petri capellani, Raimundi de Podiata, Andree de Tonna, Petri de Prato de Seva, Petri de Rieria, Raimundi de Plano, Arnaldi de Rieria et aliorum multorum facta est inter eos et successores eorum firma et stabilis transactio in huc modo scripta. Primum siquidem laudaverunt dicti laudatores a pacis assertores quod Guillelmus Gros capellanus et omnes successores sui capellani haberent semper et expletassent ipsum campum de Taravad iuxta [...] et unam

peciam terre quam tenet Iohannes Bartolomeus et ipsum linar de Rieria qui est super viam et ipsas domos in quibus modo manet dictus Augustinus sacerdos et ipsam triliam que est ante ipsas domos de ipsis linaribus enamunt sicut est terminatum et exeunt de ipsis domibus pro censu duo paria caponum annuatim et de ipsa trilia quartum et braciaticum panis et vini et unam domum que est prope domos Guillelmi de Plano et omnium primiciarum et medietatem omnem honorum, de omni salspas excepto sacraria laudaverunt predicta que dictus Augustinus et omnes successores suos ipsius ecclesie sacerdotes haberent semper et expletassent omnes domos ipsius sacrarie exceptus predictis et omnes ferragenales et ortos et totam triliam que adheret dicte trilie capellani de ipsis limitibus enaval, et ipsam peciam trilie iuxta regarium versus [...] et duas pecias terre subtus ecclesiam adherent honori Sancte Eulalie et Berengario de Balaiano et triliam que fuit Petri Raimundi Reganad et vineam de Colle et campum de Granario et unam peciam terre ad ipsas illas de Colle de Espina que fuit Bernardi Bo et unam peciam terre que est in serra de Fonte Podolasa et medietatem omnem primiciarum et omnes oblaciones et defunctiones et luminarias et medietatem de omnibus hous de salpas et totum salpas ipsius sacrarie et unam peciam terre ad collem de mina que fuit de Petro Narbones et aliqua ad ipsam Matam oriolam que fuit de manso Cunil et II pecias terre quas tenet Petrus de Fonte et est una earum ad ipsum Cabanale et alia in Cumba de Mina. Et ipsem Augustinum tenuisset per beneficium capellani in vita sua totum dictas domos quas inhabitat et dictam peciam terre trilie reddendo inde dictus census et dictam partem expletorum. Postea laudaverunt que sacrista ipsius ecclesie unam peciam terre in trilia de Cote Berengario de Balaiano et unam peciam terread ipsam porchadam et aliam peciam ad ipsum Vilar. Item laudaverunt que capellanus et sacerdos et successores eorum semper habuissent et expletassent in simul omnios alios honores et alodia et expleta eorum et exitis et firmancias et placita omne hoc excepto excepto quod superius divisum et scriptum est. Hoc autem totum sicut superius dictum et divisum et scriptum est et comprehensum perpetuo firmiter servetur et teneatur salvo iure monachi et diaconi eiusdem ecclesie et salvis capellano ipsis domibus que sunt in dicto linar de Rieria qui est super viam salva prescripta pecia terre qua tenet Bernardus subtus stratam.

Quod est facta X kalendas ianuarii, anno Domini M C XC et VIII.

Sig+num Petri de Prato de Seva. Sig+num Petri de Rieria. Sig+num Raimundi de Plano. Sig+num Arnaldi de Rieria. Sig+num Martini de Ulmeto. Gros Guillelmus ita concedit carmina dicta. Augustinus sacerdos qui hoc firmo. Guillelmus Ausonensis episcopus +. Petrus Petragoricus. + His Bernardi ita scriptis favet archilevita. Ego Arnaldus de Menleu, Vicensis primicherii subscribo. Andreas de Tonna canonicus Sancti Petri Vici firmo. Raimundus sacerdos sss.

Sig+num Andree sacerdotis et publice ville Vici scriptoris +.
Raimundus levita qui hoc scripsit die et anno quo sss supra.

1198, desembre, 28

Dotació de canonge. *Arnau de Malla i la seva esposa Guillema, juntament amb els seus fills Ramon i Pere, donen a Sant Pere de Vic al seu fill Arnau per ser canonge. En aquest acte Berenguer de Malla entrega i defineix a la canònica els masos Sala, Noguer i el molí del Boix a Viladrau. Arnau de Malla lliura els seus masos Bremon i Riudeperes a la parròquia de Malla.*

[A]. Original perdut.

B.* Còpia de principis del segle XIII, ACV, cal. 37, L.D., ff. 82v-83v, (*Hec est canonicature Arnaldi de Medala*).

Sub nomine sancte et individue Trinitatis. Ego Arnaldus de Medala et uxor mea Guilelma et filii nostri Raimundus et Petrus donamus et offerimus Deo et Beato Petro sedis Vicii filium nostrum Arnaldum ut divina disponente gracia in eadem ecclesia in ordine clericatus omnipotenti Deo deservire valeat et cum ad etatem pervenerit sacros ordines assumere non recuset. Insuper autem nos predicti et Berengarius de Medala et uxor sua et infantes omnes pariter per nos et per nostros donamus et diffinimus sine omni retentu et modo in presenti corporaliter tradimus canonice Sancti Petri Vici suisque canonicis ibidem nunc et semper degentibus totum ipsum mansum de Sala cum omnibus suis pertinentiis et tenedonibus et totum ipsum mansum de Insula qui vocatur de Nogaria et totum ipsum molendinum de Box cum regariis et resclosis et aquemeatibus et glebariis et adempramentis lignorum, et est hoc totum in parrochia Sancti Martini de Villadrat. Quantum in ipsis mansis et in ipso molendino habemus et habere debemus aliquo modo vel auctoritate totum sine omni retentu per alodium bene franchum et liberum donamus et diffinimus et presencialiter tradimus prelibate canonice suisque canonicis cum fructibus censibus, usibus, serviciis, adempramentis, questis, toltis, forchiis, placitis, stabilimentis et ommibus exitis et hominibus et feminis ibi existentibus et exeuntibus et cum boschis et rouris et aquis et paschuis et ingressibus et egressibus et montibus et planis et universis ad ipsos mansos et molendinum spectantibus ad habendum et possidendum in dominium iure perpetuo. Preterea donamus nos Arnaldus de Medala et uxor mea Guilelma et filii nostri predicti canonice Sancti Petri suisque canonicis per alodium franchum et dicto filio nostro Arnaldo pro sua hereditate totum ipsum nostrum mansum Bermun qui est ad ipsam Guardiolum cum omnibus suis pertinentiis et tenedonibus et hominibus et feminis ibi existentibus et exeuntibus et etiam donamus dicte canonice suisque canonicis totum ipsum alodium quod tenet per nos Raimundus de Guardiola et Matheus frater suus et Raimundus Peregrini et Guilelmus de Planis et reddunt inde annuatim pro censu unam quarteriam ordeï et unam quarteriam spelte ad bonam mensuram Vici et insuper donamus eidem canonice unam quarteriam ordeï que nobis exit annuatim pro censu de toto manso de Rivopetrarun et suis pertinentiis qui est ad ipsam Guardiolum cum omni nostro iure quod in ipso manso aliquo modo habemus. Iterum donamus dicte canonice quicquia habemus et habere debemus et accipimus in manso Raimundi de Guardiola cum media quarteria ordeï quam nobis reddebat annuatim pro censu et cum toto ipso campo alodii quem Petrus de Vilar tenet per nos cum ingressibus et egressibus suis et est totum in parrochia Sancti Vincencii de Medala alodium bene franchum. Et etiam donamus dicte canonice duas iovas que nobis exeunt de dicto manso Bermun cum universis ad nos ibi iuste vel iniuste spectantibus. Qua propter ego Guilelmus, gratia Dei Vicensis episcopus, et totus Sancti Petri conventus recipimus te in Arnaldum de Medala clericum in fratrem et concanonicum nostrum et colligimus te in bonis ecclesie nostre tam spiritalibus quam temporalibus et concedimus tibi in vita tua

tantum pro beneficio canonice totum dictum honorem qui est in parrochia Sancti Vincensii de Medala tantum et reddas inde annuatim pro censu canonice in festo sancti Michaelis septembris unam quarteriam boni frumenti. Ad obitum vero tuum ille honor totus sine omni impedimento et peioramento et aliqua diminutione revertatur in proprium ius canonice ad habendum et possidendum iure perpetuo. Preterea nos dicti milites donamus et in presenti tradimus dicte canonice illud par caponum quod nobis reddebat annuatim Berengarius de Espinzela et sui pro ipsa resclosa et acceptione aque.

Quod est factum V kalendas ianuarii, anno Domini MCXCVIII.

Sig+num Arnaldi de Medala. Sig+num Guilelme uxorie eius. Sig+num Raimundi. Sig+num Petri filiorum eorum qui hoc facimus et firmamus. Sig+num Berengarii de Medala. Sig+num Ermessendis uxoris eius. Sig+num Berengarii filii eorum qui hoc facimus et laudamus et firmamus. Sig+num Guilelmi Raimundi de Montecatano et si quod iuris habeo in toto dicto honore totum diffinio et firmo. Sig+num Guilelmi de Medala. Sig+num Petri. Sig+num Ferrarii, filiorum eius qui hoc laudamus et firmamus. Sig+num Bernardi de Aquilar. Raimundus de Medaia qui hoc firmo. Ego Petrus sacerdos de Medala vidi propriis oculis quando Berengarius de Medala hanc cartam suis manibus propriis firmavit et laudavit sss. Petrus sacerdos Sancti Michaelis de Sorerols vidi propriis oculis quando Ermessenda de Medala et Berengari filii sui hanc cartam suis manibus propriis firmavit et laudavit sss.

Sig+num Andree sacerdotis et publici ville Vici scriptoris sss.

Raimundus levita qui hoc scripsit cum litteris rasis et emendatis in linea XXI, die et anno quo sss supra.

354

1199, gener, 25

Capbreu. *Capbreu dels censos de la prepositura del mes de maig feta per Guillem de Puig, succentor.*

[A]. Original perdut.

B.* Còpia de principis del segle XIII, ACV, cal. 37, L.D., ff. 151r-151v.

VIII kalendas februarii, anno Domini MCXC VIII est hoc memoriale census prepositure mensis maii scriptum per manus Guillelmi de Podio, succentoris et eiusdem mensis procuratoris, sub ordinatione Petri de Portella et aliorum proborum hominum. In primis Petrus de Portella V solidos, Petrus Martini et Petrus Iohannis et E. de Portella cum adiutorio II solidos et IIII denarios pro coma donant II morabatinos et E. de Portella pro se ipsa I par caponum. Lobetus de Comelar I par caponum et alia gallina et II solidos. Petrus de Farelm XII denarios et II par gallinarum et I par caponum. Mansus qui fuit Petri Carbonei I par caponum et alio gallinarum. Mansus de Cudinis I quartera tritici et I porchum. Bernardus de Palaol pro manso de Bugiades VI denarios pro ariete et XII denarios pro barcharia et I par caponum et alia gallina et baiulo I par gallinarum et I quarteram cibarie et I quartera vini. Raimundus de Palaol I par caponum et alia gallina; Petrus Ferran XII denarios et I par caponum. Mansus Pasqualis Carbonei de Palaol II par gallinarum et I par caponum et I quartera cibarie. Ermesen mulnera VI denarios et II par gallinarum et I par caponum. Guillelmus Athonis cum suis heredibus I par caponum

et I quartera vini. Bernardus et Raimundus de Sanctoypolito I migera tritici et I porchum. Mansus de Serra I porchum et I quartera tritici et II par caponum et I gallina et baiulo I par gallinarum et I quartera vini preposito et XII denarios pro ariete. Mansus de Sala II porchos et I quartera et mediam tritici et I par caponum et alia gallina et XVIII denarios pro clusa et VI denarios pro ariete et I quarteram vini. Mansus qui fuit Petri de Sala mediam quartera tritici et II par gallinarum et I par caponum et VI denarios pro ariete et I quartera vini. Mansus Iohannis Iover I par caponum et alia gallina et VI denarios pro ariete et I quartera vini. Iohannes Tord III solidos et I par caponum. Faiard I quartera tritici. Guillelmus de Urdines alia et I par caponum. Flandina de Galifa I quartera vini et I par caponum. Berengarius de Prato I par caponum. Raimundus Nebot I quartera tritici. Berengarius Occa II par caponum. Petrus de Villarasa I par caponum pro manso de Colle. Guillelmus Raimundi de Rieria I porchum et I gallina. Guillelmus Rabinad I porchum. Mansus de Curtali I quartera vini et I gallina. Katala I par gallinarum. Guillelmus de Torrente de Spadamala I par caponum. Bernardus de Fonte I quartera tritici.

355

1199, abril, 3

Empenyorament. *Guillem de Viver, canonge, juntament amb el seu germà Pere de Viver empenyoren al bisbe Guillem de Tavertet totes les seves cases de Vic per 800 sous.*

A.*AEV, vol. I, núm. 32b.

B. Còpia de l'any 1214, AEV, vol. I, núm. 32c.

Notum sit cunctis quod ego Guillelmus de Vivario, Vicensis canonicus, et Petrus de Vivario fratris meus, ambo per nos et per omnes successores nostros, impignoramus tibi Guillelmo, gratia Dei Vicensis episcopo, et successoribus tuis episcopis omnes ipsas nostras domos de Vici in quibus habitamus cum orto qui eis adheret et cum omnibus eorum suffraganeis et censibus earum universis et exitis et impignoramus tibi et successoribus tuis episcopis. Hoc totum cum universis ibi ad nos quoquomodo spectantibus pro octingentis solidos bone monete barchinonensis valentes marcham argenti boni et fini XLVIII solidos de quibus recognoscimus nos esse bene paccatos. Tali pacto que si ego Guillelmus predictus de Vivario forte obiero ante quam redimam ipsam maiolam meam et trileam de Turre quas per te tenemus de dictis octingentis solidos pro quibus subposui Guillelmo Scutario eas tu et successores tui episcopi teneatis quiete omnes dictas domos cum orto et omnibus eorum suffraganeis et censibus et exitis earum usque quam mei propinquiores reddant vobis in pace totam dictam pecuniam qua recuperata, totum sit solutum et possitis post obitum meum ipsas domos totas et ortum et domos suffraganeas cui cumque velitis pro dicta pecunia impignore et non pro amplius. Manifestum est enim que dicti octingenti solidos sunt illi octingenti solidos quos manulevavi in dictis triliis de prefato Guillelmo Scutario et inter dictos octingentos solidos et illos qui in illa carta impignorationis resonant non sunt nisi octingenti solidos.

Quod est factum III nonas aprilis, anno Domini M C XC VIII

Ego Guillelmus de Vivario subscribe sss. Petrus de Vivario qui hoc firmo.

Sig+num Andree sacerdotis et publici ville Vici scriptoris +.

Raimundus levita qui hoc scripsit cum litteris suprapositis in VIII línea die et anno quo sss supra.

Berengarius presbiter qui hoc fideliter transtulit IIII kalendas februarii, anno Domini M CC XIII die et anno quo sss supra.

356

1199, maig, 13. Roma (Palau del Laterà)

Breu pontifici. *Innocenci III envia carta a Pere de Tavertet, sagristà de Vic, protegint l'establiment que ha fet amb els seus recursos a la catedral de Vic*

[A]. Original perdut.

B.* Còpia de l'any 1222, ACV, cal. 6, núm. 2798d.

C. Còpia entre els anys 1289-1300, Arxiu de la cúria del Castell de Torelló, perg. 100.

a. *Pergamins de la Cúria del castell de Torelló*, fascicle 2, p. 118

b.FREEDMAN,

c. FREEDMAN, MASNOU, *Some additional letters*, doc. 1, p. 116.

Innocentius episcopus, servus servorum Dei. Dilecto filio Petro sacriste Vicensi salutem et apostolicam benedictionem. Cum a nobis petitur, quod iustum est et honestum, tam vigor equitatis quam ordo exigit rationis, ut id per sollicitudinem officii nostri ad debitum perducatur effectum. Eapropter, dilecte in Domino filii, tuis iustis precibus grato concurrentes assensu institutionem sacerdotis, quam de propriis rebus cum assensu venerabilis fratris nostri episcopi et dilectorum filiorum capituli Vicensis in Vicensi ecclesia provida deliberatione fecisti, sicut racionabiliter et absque preiudicio alicuius facta est et in autenticis exinde factis plenius continentur, auctoritate apostolica confirmamus et presentis scripti patrocinio communimus. Decernimus ergo, ut nulli omnino hominum liceat hanc nostre paginam confirmationis infringere vel ei ausu temerario contraire Si quis autem hoc attemptare presumpserit indignationem omnipotenti Dei et beatorum Petri et Pauli apostolorum eius se noverit incursurum.

Datum Laterani, III idus maii, pontificatus nostri anno secundo.

357

1200, febrer, 1

Fundació de benefici. *Berenguer de Santa Eugènia estableix pel remei de la seva ànima, la dels seus parents i per la memòria del rei Alfons i de Pere un sacerdot a l'altar de Santa Maria de l'Estany, Sant Miquel i Sant Agustí.*

A.* ACA, Cancelleria, Pere I, núm. 106.

a. MASNOU, "Santa Maria de l'Estany", doc. 1

Pateat universis tam presentibus quam futuris, quod ego Berengarius de Sanctaeugenia, cupiens Deo placere et animam meam salvare atque penes inferni fugere, pro remedio et salute anime m[ee et parentorum] cumque meorum et pro anima domini mei Ildefonsus, regis Aragonie, bone memorie, et pro salute Petri regis Aragonie eius filii, facio et hedifico noviter a fundamento quoddam altare in ecclesia Stagnensis in honore omnipotentis Dei et Virginis Marie, Sancti Michaelis et Sancti Augustini sub cuius regula et vita fratres ipsius ecclesie degut et facio hoc dictum opus meis propriis sumptibus. Preterea dono et offero eidem ecclesie Stagnensis mille solidos in manu Bernardi prioris et conventus sibi commissi quibus ematur vel adquiratur honor quod vivere et vestiri

possit ipse sacerdos quem modo stabilio in ipsa ecclesia que assidue cantet dictum altare et assidue intersit divinis officiis universis que fuerint et fieret in ipsa ecclesia et dono prelibate ecclesie CC solidos que dentur in honore quo lampada ipsius altaris, nocte ac die, incessanter ardeat, hoc autem totum sine prommissione perpetuo duret. Sacerdotem quoque que prefatum altare Sancti Augustini decantaverit, taliter in perpetuum stabilio quod ille sacerdos vel sacerdotes qui hoc altare decantaverit vel decantissent ego stabiliam in vita mea cum vel eos, et sint regulares eiusdem ecclesie obedientes in omnibus priori et domui, et vivant ibi iuxta regulam beati Augustini et cantent assidue ipsum altare et serviant die ac nocte in ipsa ecclesia et domus, et prior cum conventu suo donent semper victum et vestitum ipsi sacerdoti in ipsa ecclesia, sicut uni ex fratribus regularibus. Post obitum vero meum mortuo ille sacerdote que hunc locum habuerit, statim infra XXX dies, prior et conventus querant alium sacerdotem ad hoc officium peragendum, qui sit bonus et idoneus, et non sit de canonicis ipsius ecclesie et mitant eum in hoc loco sub dicto tenore et sit regularis et viva tibi sub regula Beati Augustino et ecclesia probeat ei victum et vestitum ut dictum est, et illa mortuo instituat alius et post illum alius, et sic unus post alterum usque in finem seculi sub omni predicto tenore. Si vero quod absit post obitum meum abuerit discordia de eleccione ipsius sacerdotis inter priorem et conventum ita quod non possint convenire in unum, prior et sacrista et ille qui helemosinam huius ecclesie tenuerit, habeant plenarie hanc electionem et mittant ibi semper quocumque sacerdotem velint que sit bonus et idoneus ad illud officium sub omni dicto tenore, semper et sic duret et vadat in perpetuum, et infra spacium dictionum XXX dierum semper uno ex fratribus dicte ecclesie faciat meum servicium predictum et dicti altaris. Hoc siquidem stabilimentum meum quod pio animo et bona voluntate facio, mitto et pono in defensione et protectione Dei omnipotentis et Beate Marie et omnium sanctorum et domini Pape et archiepiscopi Terrachone et in arbitrium episcopi Vicensis. Ego namque Bernardus, prior Stagnensis ecclesie, et totus conventus eiusdem ecclesie per nos et omnes successores nostros pro tanto beneficio recepto, convenimus tibi Berengarius de Sancta Eugenia in fidem tuam vel tui [...] quod sicut superius totum dictum et comprehensum stabilimenti nostra ecclesia Stagnensis adimpleatur et fiat cetera per omnia secula.

Quod est factum kalendas februarii, anno Domini M^o CC^o.

Sig+num Berengarii de Sancta Eugenia que hoc facio et firmo. Sig+num Petri Gros. Sig+num Bernardi de Blancafort. Sig+num Raimundi de Olost. Sig+num Arnalli Albert. Sig+num Guillelmi de Sancto Stephano. Guillelmus Ausonensis episcopus +. Petrus Ausonensis sacrista. Hiis Bernardus scriptis favet archilevita. Berengarius Stagnensis ecclesie prior sss. Guillelmus sacricustos qui hoc firmo sss. Petrus sacerdos et helemosinarius firmo sss. Girbertus de Pegaria+. Ferrarius sacerdos sss. Bernardus de Cirera sss. Raimundus de Castelar sss. Raimundus levita sss. Guillelmus levita sss. Bernardus de Talamanca sss. Petrus de Archanova sss. Raimundus de Gurbo sss. Poncius camerarius sss. Guillelmus de Muntoliu sss.

Sig+num Andree sacerdotis et publici ville Vici scriptoris sss.

Raimundus levita qui hoc scripsit cum litteris rasis et emendatis in VII linea die et anno quo sss supra.

Iohannes de Postius que hoc firmo sss.

1200, abril, 9.

Definició. *Guerau, vescomte de Cabrera, defineix a l'església de Vic i al bisbe Guillem de Tavertet tots els delmes que té al bisbat i els feus que té pel bisbe en mans de Berenguer de Balenyà que són a Planeses i a Puigseguí. Per tot això el Guerau jura fidelitat al bisbe.*

A.* AEV, vol. VI, núm. 1.

B. AEV, vol. VI, núm. 2.

C. Còpia de l'any 123, AEV, vol. VI, núm 3

D. Còpia AEV, vol. VI, núm 5.

Universis pateat.¹ Quod ego Geraldus vicecomes de Capraria assensu et voluntate procerum et hominum atque amicorum meorum, per me et per omnes et omnibus successoribus tuis episcopis quod teneo per te² omnes decimas quas habeo et habere debeo et aliqua persona per me tenet in toto Vicensi episcopatu et etiam recognosco tibi omnes alios fevos quas per te teneo et tenere debeo in cunctis locis, vel aliquis ex eis teneat per me. Verum tamen si ego potuero probare per conveniencias vel per ydonea instrumenta sive aliqua, iusta et rationabili causa, ipsas decimas vel partem eas me debere tenere per alium vel esse meum alodium, de illo unde potuero te convincere in iure non teneat tibi vel Vicensis ecclesie Preterea recognosco tibi et accipio per te, totum ipsum staticum et laborationes quas Berengarius de Balaiano habet ad ipsas Planicias et etiam teneo et accipio per te ipsum podium de Seguino et omnes alios honores quos idem Berengari de Balaiano tenet per me in montanis de Planiciis, sicut continetur in illis convenienciis que sunt inter me et ipsum Berengario de Balaiano. Hoc autem de Planiciis et de montanis eius tenet et accipit per me ipse Berengarii de Balaiano pro emenda ipsius decime de Terraciola qua tenebat per me et ego tenebam per te et assensu et concilio meo, modo vendit eam canonicis Sancti Petri suisque canonicis..³ Omne vero hoc superius scriptum recognosco quod ego et mei semper debemus tenere per te et omnes successores tuos episcopos ad servicium et fidelitatem tuam tuorumque successorumque episcoporum et Vicensis ecclesie et propter hoc facio tibi hominum manibus meis propriis et super hoc renuntio beneficio minoris etatis et omni auxilio legum et decretarum et alii iuri scripto et non scripto et omnia ista supradicta accipio modo corporaliter per te et omnes successores tuos episcopos in feudum semper.

Quod est factum V idus aprilis, anno Domini MCC.

Sig+num Geraldus vicecomitis de Capraria qui hoc facio et firmo firmarique rogo.
Sig+num Petri de Torrezela. Sig+num Berengarii de Balanano. Sig+num Bernardi.
Sig+num Guillelmi de Balanano. Sig+num Poncii de Conchabella. Sig+num Bernardi de Vilagelans. Sig+num Petri de Orreo. Sig+num Raimundi de Basilia.

Sig+num Andree sacerdotis publici ville Vici scriptoris
Raimundus sacerdos qui hoc scripsit die et anno quo supra.

¹ *Ad cunctorum noticiam perveniat*

² *me tenere et debere tenere*

³ *et concilio mei vendidit eam Stagnensi ecclesie.*

1200, abril, 19

Definició. *Ramon de Cervera restitueix i defineix a l'església de Vic en mans de Bernat d'Aguiló i Guillem de Tavertet el castell de l'Espelt que havia pres per la força.*

A.* ACV, cal. 9, episc. III, Guillem Tavertet, núm. 22.

B. Archivo Ducal de Medinaceli, sec. Conca, lligall 6, doc. 329.

a. ALVAREZ MARQUEZ, *La baronia de la conca d'Òdena*, doc. 55, pp. 103-104

Predictum quod iniurando comittitur corrigendo iniuriam emendatur, inde est ergo quod ego Raimun[dus de Cer]varia fateor et recognosco me [...] iniuriam intulisse Ausonensi ecclesie de castro de Espelto quod ei contra iusticiam per violentiam auferebam, volo igitur penitentia duobus peccatum corrigere quod sic iniuriando comisi ne circa salutem propriam piger et negligens videar extitisse, fateor itaque et recognosco quam predictum castrum de Espelto ad Ausonensem archidiachonatum et ecclesiam absque dubio spectat et pertinet ab antiquo tam ex donatione Unifredi et Sesannie, uxoris eius, quam ex concessione Raimundo Barchinonnesis comitis et marchionis, que facta fuit quinto nonas augusti, anno X^o regnante Hugone rege qui dux fuerat pridem, quemadmodum continetur in instrumentis antiquis que inde habet Ausonensis ecclesia, huius rei gratia, bono animo et spontanea voluntate reddo, restituo, solvo, diffinio et resigno <per me et per meos> Ausonensi ecclesie in manu Bernardi de Aquilone, Ausonensis archidiachoni, et Guillelmi de Tavarteto, Ausonensis episcopi, predictum castrum de Espelto cum terminis et affrontationibus et tenezonibus suis quemadmodum continentur termini et affrontationes in instrumentis antiquis Ausonensis ecclesie a donatoribus predictis confectis, et cum omnibus decimis et primiciis et cum toto dominio et senioratico et cum omni que ad seniore ibi proveniunt et provenire possunt et debent aliquo modo. Et ita incontinenti trado Ausonensi ecclesie possessionem ipsius castri corporaliter ad omnes voluntates archidiachoni et ecclesie inde libere faciendas tanquam de alodio suo franco et libero, prout melius dici et intelligi potest ad profectum Ausonensis ecclesie sine omni meo meorumque retentu. Iuro etiam corporaliter propria manu quod contra restitutionem istam non veniam nec eam in irritum revocabo nec moliar aliquid contra eam facto vel dicto et quantum ad hoc renuncio omni auxilio et beneficio legum et consuetudinis per Deum et hec sancta III° [Evangelia]. Fateor etiam me pro hac restitutione recepisse de manu archidiachoni C áureos ut in perpetuum firmior habeatur et quem in numeratione per [...] satisfactum est mihi renuncio pecunie <non> numerate.

Actum est hoc XIII° kalendas maii, anno M^o CC^o Dominice Incarnationis.

Sig+num Raimundi de Cervaria, qui hanc restitutionem facio et iuro et firmo et firmari a testibus rogo. Sig+num Dalmacii de Crexello, vicari regis. Sig+num Arnaldi de Fuxano. Sig+num Bernardi de Portella, iunioris. Sig+num Guillelmi de Timore. Sig+num Petri, regis Aragonum et comitis Barchinone, qui hoc laudo, concedo et propria manu mea confirmo sss. Ego Raimundus, Dei gratia Terrachone archiepiscopus confirmo. Sig+num Guillelmi Durfortis. Sig+num Bertrandi de Sancto Petro. Sig+num Dalmacii de Timore. Sig+num Guillelmi de Rivopirorum. Sig+num Berengarii de Sancta Eugenia.

Ego Petrus de Terrachona, Terrachonensis notarius, hoc scripsi et suprascripti in línea VII^a ubi dicitur per me et per meos et dampnavi in línea XV^a inter hanc dictionem

renuncio et hanc dictionem pecunie et suprascripsi in eadem ubi dicitur non, die et anno sss supra.

360

1200, abril, 19

Dotació de canonge. *Guillem de Tavertet, bisbe d'Osona, Bernat d'Aguiló ardiaca juntament amb la resta de canonges de Vic reben com a germà i canonge a Ramon de Cervera i li donen en benefici el castell de l'Espelt, amb la condició que reti homenatge, no el pugui alienar i després de la seva mort passi a l'església de Vic.*

A.* ACV, cal. 6, episc. I, núm. 58.

B. Còpia ACV, cal. 37, vol. 8, núm. 9bis. Sense les signatures del bisbe i l'ardiaca. Revisar

C. Còpia de 1335 feta per Bernat de Llerç, notari Vic : Archivo Ducal de Medinaceli, sec. Conca, lligall 6, doc. 332.

a. ALVAREZ MARQUEZ, *La baronia de la conca d'Òdena*, doc. 56, pp. 105-106

In Christi nomine. Sit notum cunctis quod ego Guillelmus, Dei gratia Ausonensis episcopus, et Bernardus de Aquilone, archidiaconus, et totus conventus ipsius ecclesie recipimus te Raimundum de Cervera in fratrem et canonicum Ausonensis ecclesie tam in vita quam in morte et donamus tibi in personalem beneficium totum castrum de Espelt cum omnibus terminis, afrontacionibus et tenezonibus suis, tali condicione quod tu in propria persona sis inde horis Ausonensis ecclesie et facias inde corporalem hominum archidiácono Ausonensis ecclesie et non possis ibi aliquid donare vel vendere vel impignorare seu alienare aliquo modo, et statim post obitum tuum revertatur ex toto in ius et proprietatem Ausonensis archidiaconi et ecclesie sine omni onere, sine omni obstaculo, sine omni contrarietate et condicione ad omnes voluntates archidiaconi et ecclesie. Verum in presenti retinemus ibi unum de melioribus mansis ipsius castri quem nos ipsi elegimus, cum omnibus censibus et pensionibus et tenezonibus suis, hoc intuitu ut in corporali retencione ipsius mansi corporalem possessionem totius castri cum omnibus terminis et pertinenciis suis, quo ad ius proprietatis pertinet retineamus et retinuisse et retinere continue intelligamur.

Actum est hoc XIII kalendas maii, anno M° CC° Dominice Incarnacionis.

Sig+num Bernardi de Sancto Petro. Sig+num Vicentii. Sig+num Guillelmi de Rivopiro. Sig+num Berengarii de Sancta Eugenia.

Ego Petrus de Terracona, Terraconensis notarius, hoc scripsi et suprascripsi in linea XII ubi dicitur pertinet die et anno sss prefixo

1200, desembre, 21

Dotació de canonge. *Ermessenda de Savassona juntament amb els seus fills, Guillem, Bernat i Pere, lliuren a la catedral de Vic a Dalmau perquè sigui clergue i canonge i entreguen com a dot el mas Belloc. El bisbe Guillem de Tavertet i la resta de la canònica accepten a Dalmau com a germà i li concedeixen aquest mas durant la seva vida.*

[A]. Original perdut.

B.* Còpia de principis del segle XIII, ACV, cal. 37, L.D., ff.101r-101v, (*Hec est carta hereditatis Dalmacii de Savassona archidiaconi Vicensis*).

Sub nomine Sancte et individue Trinitatis. Ego Ermessendis de Savassona et filii mei Guillelmus, et Bernardus, et Petrus offerimus Deo et Sancto Petro Vici Dalmacium, filium meum, ut sit clericus et pure canonicus Vicensis ecclesie et divinis mancipatus officiis in eadem ecclesie Deo perhenniter deservire valeat, et cum ad etatem pervenerit sacros ordines accipere non recuset. Insuper autem per nos et per nostros pro hereditate ipsius Dalmacii donamus et in presenti tradimus canonicè Sancti Petri, suisque canonicis ibidem, nunc et semper, degentibus per alodium bene franchum totum ipsum mansum de Bello loco, quem inhabitat Raimundus Rex, cum hominibus et feminis, et omnibus suis pertinencis et tenedonibus et censibus et usibus et universis rebus ibi ad nos quoquomodo, iuste vel iniuste spectantibus, sine omni nostro nostrorumque retentu ad faciendam voluntatem ipsius canonicè suorumque canonicorum. Nos autem Guillelmus, gratia Dei Vicensis episcopus, et totus Sancti Petri conventus, recipimus te Dalmacium supradictum in fratrem et concanonicum nostrum, ut semper in vita et morte tua, sis canonicus pure ecclesie nostre et colligimus te in omnibus bonis ecclesie nostre, tam in spiritualibus quam in temporalibus, et concedimus tibi dictum honorem in vita tua, tantum ut eum totum iure usufructuario teneas et reddas annuatim inde pro firma possessione canonicè nostre III paria caponum in festo Omnium Sanctorum que exeunt de dicto manso. Ad tuum obitum totus dictus honor in ius et dominium revertatur canonicè.

Quod est factum XII kalendas ianuarii anno Domini M CC, regni regis Philippi XX.

Sig+num Ermessendis de Savassona. Sig+num Guillelmi. Sig+num Bernardi. Sig+num Petri filiorum eius, qui hoc facimus et firmamus. Sig+num Guillelmi Bernardi de Manlevo. Sig+num Petri de Savassona. Sig+num Petri de Rivopetrarum. Sig+num Dalmacii predicti de Savassona, clerici et canonici. Guillelmus, Ausonensis episcopus sss. His Bernardus ita scriptis favet archilevita sss. Petrus, Ausonensis sacrista +. Ego Raimundus de Avinione firmo sss. Sig+num Bernardi de Maiolis. Guillelmus de Medala sss. Berengarius de Lacustaria canonicus Sancti Petri qui hoc firmo sss. Hoc ego de Podio succentor firmo Guillelmus sss. Bernardus sacriscrinius sss. Raimundus sacerdos sss. Ego Arnaldus de Menleu Vicensis primicheriis subscribo sss. Sig+num Andree sacerdotis et publici ville Vici scriptoris sss. Bernardus de Tornamira firmo sss. Berengarius de Salliforis sss. Ego Guillelmus de Vivario subscribo sss. Andreas de Tona qui hoc firmo sss. Gros Guillelmus ita concedit carmina dicta sss. Petrus de Talavera firmo sss. De

Bigis Geraldus sss. Bernardus sacerdos de Villaleonum sss.

Raimundus sacerdos qui hoc scripsit die et anno quo sss. supra.

362

1200, desembre, 23

Fundació de benefici. *Pere de Tavertet, sagristà de Vic, per la salvació de l'ànima dels seus parents, del difunt rei Alfons, del rei Pere i de Pere de Balenyà el seu antecessor establint la fundació d'un benefici a l'altar de Sant Miquel de la catedral de Vic i dotant-lo amb diversos béns. Aquest benefici el tindrà el sacerdot Ferrer de Sorba que és escollit com a canonge i el benefici és posat sota la protecció del papa Innocenci III.*

A.* ACV, cal. 9, episc. III, Guillem de Tavertet, núm. 20.

B. Còpia de 1205: ACV, cal. 6, núm. 2799.

C. Còpia de 1222: ACV, cal. 6, núm. 2798 a.

a. ALVIRA CABRER, Martín, *Pedro el Católico*, doc.268, pp. 402-406.

Deus omnipotens iustus iudex qui iusticiam et equitatem intemporaliter diligit humane fragilitati salubre consilium prebuitu dum vita comes corpori exciterit in peccata sua sacrificiis, elemosinis, oblacionibus ecclesiam luminariis et aliis quam pluribus bonis lucre perhenniter possit apostolos etiam apercissime super hoc amonet dicens: laboremus dum tempus habemus et non cessemus bonum operari ad omnes dum dies est, ut in die iudicii fructum versum in centuplum miterere possimus et cum sanctis essidue visione Dei frevi valeamus. Qua propter ego Petrus de Taverteto, Vicensis ecclesie sacrista, his et huiusmodi Domini et apostoli monitis atque preceptis obedire cupiens proposui in corde meo, de bonis a Deo michi commissis dare et offerre Deo et ecclesie atque altari Sancti Petri Vici, cuius servus sum, pro anima et salute mea parentumque meorum et pro anima domni mei Ildefonsi, regis Aragone iam defuncti et pro salute Petri, gratia Dei regis Aragone eius filii qui modo regnat et pro remedio Petrus, Vicensis sacriste defuncti antecessoris mei et omnium fidelium vivorum et mortuorum, sicut inferius dare patebit. Primum siquidem ordinacione Deo, assensu et voluntate Guillelmi, gratia Dei Vicensis episcopi nepotis mei, qui modo sedet et omnium canonicorum eiusdem ecclesie canonizo omni tempore altare Sancti Michaelis quod est situm in Ausonensi sede et sacerdos qui ipsum altare assidue decantaverit, sit semper canonicus Vicensis ecclesie tam in spiritualibus quam in temporalibus et celebret cotidie missas in ipso altari et sit vigiliter assiduus in Sancti Petri coro et celebret ibi divina officia incessanter. Ad hoc vero officium peragendum et perficiendum eligo et assigno Ferrarium de Sorba, sacerdotem, qui bene et fideliter hoc adimpleat et faciat et ea que inferius ordinaverò teneat et regat atque custodiat et ipse et omnes successores sui sacerdotes qui ipsum locum tenuerint et habuerint omni tempore per infinita secula sit et sint canonicus et canonici Vicensis ecclesie et dictum est absque omni scrupulo et questione et si forte ipse Ferrarius me vivente obierit ego mitam et eligam alium sacerdote in ipso loco iuxta meam voluntatem sub dicto tenore. Me quoque mortuo et dicto sacerdote, ille sacerdos qui panem anniversarii in coro sancti Petri tenuerit et ille clericus qui locum Bernardi clavigeri quem tenet tenuerit sub sacramento corporaliter prefixo, ea die qua ipse sacerdos obierit antequam corpus eius sepulture tradatur, eligant unum sacerdotem qui bonus et idoneus atque fidelis huic officio iuxta concieniam et arbitrium eorum videratur esse et nunquam pro eo sacerdote quem ipsi elegerint aliquo modo vel ingenio sive aliquo palliamento

pecunia aliqua vel honor, sive aliquid quod dici vel nominari posset requiratur sive exigant. Si autem hii duo de hac electione discordes extiterint ita quod inter se nullo modo convenire possent ille sacerdos qui albergeriam huius sedis tennerit et curam pauperum in eadem albergeria habuerit cum uno ex his duobus qui melius dixerit prestito corporaliter sacramento dictum sacerdotem eligat bonum et idoneum secundum suum arbitrium sub dicto tenore. Si vero ipsa die qua dictus sacerdos obierit, ipsi electores ilico sacerdotem huic officio et loco idoneum minime invenire potuerint infra X dies contiguos querant cum instante cura et vigilia et eligant ipsum sacerdotem, bonum et idoneum secundum suam contentiam sub dicto tenore et semper ipse sacerdos electus ea die qua electus fuerit prestat corporaliter ius iurandum quod dictum officium plenarie, devotamente faciat et totum stabilimentum in hac insertum pagina, fideliter teneat, servet et custodiat et non minuat immo secundum suum posse augmentet et crescat. Dicti quo electores, mortuo dicto sacerdote, statim in continente emparent et teneant fideliter domos et honores et omnes res huius loci et stabiliamenti et faciant inde de toto fidei cura inventarium et sciant fieri servicium incessanter huic loco deputatum. Electo siquidem ipso sacerdote ut dictum est, tradant illi ipsa omnia cum ipso inventario integra et incontaminata. Hec vero electio secundum hunc modum superius dictum et inferius dicendum per infinita tempora fiat. Et si forte episcopus huius sedis vel aliqui prelatorum sive canonicorum ea die qua ipsa electio fieret absentes fuerint nullatenus ad ipsum sacerdotem eligendum expectentur sive eorum consensus requiratur. Si autem illi qui presentes fuerint hanc electionem videre voluerint prefati sacerdotes eligant ipsum sacerdotem ut superius dictus est et contradictio sive appellatio atque commonito tam presencium qua absencium nullo unquam tempore huic electioni possit obesse. Item ego dictus Petrus sacrista stabilio omni tempore [...] altare maius Sancti Petri Vici unam candelam que nocte hac die incessanter ante ipsum altare ardeat et etiam stabilio ante altare sancti Michaelis predicti unam lampadam preter illam que iam ibi assignata est antiquitus et aliam ante altare Sancte Marie rotunde que nocte ac die ante ipsa altaria incessanter ardeant. Preterea stabilio semper in Vicensi ecclesia meum anniversarium ut singulis annis fiat honorifice a cunctis clericis canonicis et omnibus sacerdotibus ville Vici in ipsa ecclesia et coro sancti Petri Vici cum VIII lectionibus et missa maiori in dicto altari sancti Petri celebrata et omnes sacerdotes huius ville celebrent missas ea die pro anima mea et omnibus predictis et aliis fidelibus defunctis et meus sacerdos qui hunc locum tenuerit ipsa die donet omnibus clericis canonicis et sacerdotibus canonicis porchos honorifice more huius canonice et preterea habeant panem et vinum et aliam canonicaturam et refectionem a canonica et aliis sacerdotibus qui non fuerint canonici, donet dictus meus sacerdos porchos et panem et vinum more canonicorum. Istud vero anniversarium et ista celebritas omni tempore per infinita secula fiat et celebretur honorifice in unoquo anno in Vicensi ecclesia feria II^a sequenti post festum sancte Trinitatis quod celebratur in Vicensi ecclesia octo dies ante adventum Domini. Ego siquidem Petrus predictus sacrista ad faciendum et consumandum servicium dicti altaris sancti Michaelis sui que sacerdotis et dicte candeles et dictarum lampadarum et prefati mei anniversarii dono et in presenti corporaliter trado in manu et posse dicte Ferrarii sacerdotis mei et omnium successorum suorum sacerdotum qui hoc locum tenuerint et hoc stabilimentum omnes ipsas domos quas emi a Berengario de Olost et suis, quas a fundamento noviter edificavi, et ipsum femorale quod est inter ipsas domos et domos Bernardi de Tennis cum omnibus vexillis et rebus et arezamentis et pannis que in ipsis domibus sunt et ad diem obitus mei erunt et totum senioratum et censum ipsius operatoris Raimundi Copada quod emi et censum et senioratum ipsarum domorum que fuerunt Petri Ermengaudi quod emi de Arnaldo de Manlevo precentore et senioratum et censum ipsarum domorum que fuerunt de Guileta, et senioratum et censum quod habeo et habere debeo in domibus et area et orto Bernardi Boxonis et Iohannis de Maiolis sicut est totum

et continetur a muro ville usque ad ortum capellani et usque ad mediam carreriam que antiquitus ibat ad Empostam, hoc totum est in villa Vici alodium bene francum. Item dono et corporaliter trado ipsi sacerdote et loco ad dictum servicium faciendum totum ipsum mansum de Puteo que comparavi de Bernardino cum toto suo senioratu que impetravi a domino meo rege Petrus, et totum meum mansum de Nogaria cum molendino que similiter impetravi ab eodem domno meo rege et idem rex hoc cum carta bene firmata michi donavit et in alia carta libentissime concessit. Ipsum quo mansus de Puteo semper dictus sacerdos teneat et laboret in dominium suis propriis sumptibus. Insuper dono adhuc trado ipsi servicio omnes ipsas comparationes quas feci in toto termino castris de Tagamanent in quibus aliqua persona nullum habet dominium et totam ipsam comparationem qua feci de Poncio de Sancte Eugenie et Bernardi Frontini ad ipsam Salam et in aliis locis et illud pignus LX morabatinorum quod dominus meus sacrista mihi dimisit ad Pratum Narbonensem quod tenet Bernardus de Vinal set dimisit inde idem sacrista XX morabatinos tempore redemptionis et CCC morabatinos qui leventur et accipiantur ante omnia de meis rebus universis cum testamento et sine testamento, si me mori contigerit antequam in honore eos mittam, tamen modo assigno ad hos morabatinos et ad ipsum locum ipsos CXL morabatinos quos habeo in decima Minorise titulo pignoris a Bernardo de Medala set dimitto inde X morabatinos tempore redemptionis. Salvo etiam in presenti, et trado et reddo prefato altari Sancti Michaelis et dicto sacerdote totum ipsum mansum de Pontarro cum omnibus suis pertinenciis et totum ipsum honorem Perdipans et totum ipsum campum de Fossa Peregrina et totum alium suum honorem ubicumque sit qui ad ius ipsius altaris pertinent. Hoc autem totum superius nominatum teneat dictus sacerdos et omnes successores sui sacerdotes qui dictum locum et servicium tenuerint per alodium bene francum sine omni dominio et servitute aliqua et aliquo emparamento et donatione quod numquam aliqua persona clericalis sive laicalis in toto supradicto aliquo modo vel ingenio habere possit set hoc totum sine diminutione et illud etiam quod adhuc huic loco et servicio daturus sunt, mitto et pono bona et sana intencione sub speciali protectione et defensione sancte Romane Ecclesie et domni pape, et ecclesie Terrachonensis et domni archiepiscopi. Dictus namque sacerdos et eius successores sacerdotes qui hunc locum tenuerint semper incessanter sine omni murmure et tedio, faciat et faciant in propriis personis, grato animo et ilaro vultu totum servicium altaris et cori Sancti Petri et altaris Sancti Michaelis et ipsius candeles Sancti Petri et dictorum lampadarum et prefati mei anniversarii et cotidie celebrent missam et sint assidue in coro Sancti Petri ad celebranda divina officia, statutis et certis oris. Qua propter ego Guillelmus, gratia Dei Vicensis episcopus et totus Sancti Petri conventus unanimiter per nos et per omnes successores nostros post nos in ecclesia ista loca nostra tenentes, grates non modicas Deo omnipotenti referentes de dictis stabilimentis et bonis que tu Petre sacrista in ecclesia nostra pro anima tua facis. Laudamus igitur grate animo liberaque voluntate, canonicaturam dicti altaris Sancti Michaelis et canonicaturam dicti Ferrarii sacerdotis tui et omnium eius successorum sacerdotum dictum locum et servicium tuum tenentium et dictum stabilimentum candelae et lampadarum atque tui anniversarii sicut superius totum dictum et comprehensum est in fidei puritate promittentes et convenientes, ut sicut superius ordinatum et comprehensum est totum omni tempore irrefragabiliter teneamus, servemus, defendamus atque totis iuribus manuteneamus et teneri atque servari toto mentis et corporis iusu faciamus et mandamus atque monemus firmiter ut per infinita secula a cunctis habitatoribus Vicensis ecclesie, totum supradictum tuum stabilimentum semper inviolabiliter servetur et custodiatur remota omni questione. Addimus etiam divina suffulti virtute et auctoritate qua Deus omnipotentis dedit apostolis suis et eorum successoribus quod si aliqua persona privata sive extranea contra hoc tuum stabilimentum, in toto vel parte, ausu temerario violator, corruptor extiterit sit excommunicata et anatematizata et execrata atque a Deo separata et cum Iuda proditore in inferno computata

atque dampnata nisi in undecuplum ante omnia malum atque invasionem plenarie resarciat et insuper condigne nobis et successoribus nostris et ecclesie nostre et dicto sacerdote satisficiat. Dicitur autem sacerdos et omnes successores sui sacerdotes qui hunc locum tenuerunt, celebrent divina officia ut dictum est superius nisi fuerint impediti corpus infirmitate salva honestate sua et debita devocione. Prefatus vero clericus scilicet sacerdos qui panem anniversarii comederit possit illum comedere et stare si voluerit in dictis domibus cum dicto meo sacerdote sine omni dominatione et aliqua amministrazione quod in illis nunquam habeat.

Quod est factum X kalendas ianuarii, anno Domini M CC, regni regis Philippi XX.

+ Petrus, Ausonensis sacrista.* Guillelmus, Ausonensis episcopus +.* Guillelmus de Medala sss.* His Bernardus ita scriptis facit archilevita sss.* Hoc ego de Podio succentor firmo Guillelmus+.* Ego Guillelmus de Vivario subscribo sss.* Sig+num Bernardi de Maioles.* Petrus Petragoricus sacerdos et canonicus+.* Andreas de Tonna qui hoc firmo sss.* Dalmacius de Savassona +.* Berengarius sacerdos Sancti Petri qui hoc firmo sss.* Bernardus sacriscribius +.* Raimundus sacerdos sss.* Ego Raimundus de Avinione firmo sss.* Bernardus de Tornamira firmo sss.* Sig+num Petri de Auguria.* Berengarius de Salliforis sss.* Geraldus levita et decanus sss.* Berengarius de Lacustaria canonicus Sancti Petri qui hoc laudo et firmo sss.* Petrus de Talavera firmo sss.* Bernardus de Villaleonum +.* De Bigis Geraldus sss.* Sig+num Petrus sacerdotis et procuratoris domui albergerie sss.* Iohannes Baconis sss.* Bernardus sacerdos sss.* Bernardus de Villagranata qui hoc firmo sss.* Sig+num Andree sacerdotis et publici ville Vici scriptoris +.*

Raimundus sacerdos qui hoc scripsit die et anno quo sss supra.

Ego Innocencius cuncte ecclesie episcopus subscribo.

363

1201, gener, 8

Dotació de canonge. *Bernat de Santhipòlit s'ofereix a la canònica de Sant Pere de Vic per ser educat com a canonge i per això el seu oncle Bernat de Santhipòlit dona a la canònica de Sant Pere de Vic el mas Gurgiterol així com diversos béns que té cases a la sagrera de Sant Hipòlit de Voltregà. El bisbe Guillem de Tavertet juntament amb tots els canonges l'accepten com a canonge i li lliuren aquests béns en benefici.*

[A]. Original perdut.

B.* Còpia de principis del segle XIII, ACV, cal. 37, L.D., ff. 76r-76v.

Sub nomine sancte et individue Trinitatis. Ego Bernardus de Sancto Ypolito iuvenis clericus voveo et offero Deo et Sancto Petro Vici me ipsum ut, divina opitulante gratia, in eadem ecclesia Sancti Petri omnipotenti Deo deservire valeam et divinis officiis mancipatus et bonis moribus ornatus cum ad etatem venero sacros ordines recipere non recusem. Insuper autem assensu et voluntate Bernardi de Sancto Ypolito senioris mei et omnium fratrum et amicorum meorum dono et in presenti trado canonicis Sancti Petri Vici suisque canonicis ibidem nunc et semper degentibus per meam hereditatem totum ipsum meum Mansum de Gurgiteoriol, cum omnibus suis pertinentiis et tenedonibus et totum

ipsum honorem quem Raimundus de Vilar tenet per me in multis et diversis locis et totum ipsum honorem quem Iohannes Paucus et Raimundus Iohannis tenent per me ad ipsam Portellam et omnes ipsam meas domos quas habeo in sacraia Sancti Ypoliti et est hoc totum alodium bene franchum in parrochia eiusdem Sancti Ypoliti et de omni dicto honore exit medietas vindemie cum braciatico et quartum et braciaticum de annona et octo paria inter capones et gallinas et II solidos et IIII fogacie et I mige riam vini. Tali pacto hoc supradictum totum per alodium bene franchum eidem canonice suisque canonicis dono ut eadem canonica universum teneat habeat, possideat et expleret ad omnem suam voluntatem libere perhenniter faciendam. Nos autem Guilelmus, gratia Dei Vicensis episcopus, et totus Sancti Petri conventus unanimiter bono animo recipimus te Bernardum de Sancto Ypolito iuvenen predictum in clericum et fratrem et socium atque concanicum nostrum ut sis semper pure canonicus Sancti Petri in vita et morte tua et colligimus te in omnibus bonis ecclesie nostre tam spiritualibus quam temporalibus et concedimus tibi in vita tua tantum totum dictum honorem cun domibus ut illud teneas pro beneficio ecclesie nostre reddendo inde nostre canonice annuatim in tota vita tua pro firma et sincera possessione I quarteriam boni frumenti. Ad tuum vero obitum totum supra dictum sine in omni impedimento et peioramento et aliqua diminutione revertatur in ius et dominium canonice nostre.

Quod est factum VI idus ianuarii, anno Domini MCCI regni regie Philippi XX.

Sig+num Guilelmi de Sancto Ipolito. Sig+num Berengarii fratris eius, qui hoc laudamus et firmamus. Sig+num Arnaldi de Bonoastre. Sig+num Petri Sarraceni. Sig+num Bernardi de Colle. Guilelmus Ausonensis episcopus+. Petrus Ausonensis sacrista sss. His Bernardus ita scriptis favet archilevita. + Hoc ego de Podio succentor firmo Guilelmus sss. Ego Guilelmus de Virario subscribo. Gros Guilelmus ita concedit carmina dicta. Petrus de Talavera firmo sss. Berengarius de Salliforis. Petrus Petragoricus +. Bernardus de Villagranata firmo . Bernardus de Tornamira firmo +. De Bigis Geraldus. Andreas sacerdos de Tonna qui hoc firmo sss. Ego Arnaldus de Menleu vicensis primicherius subscribo. Guilelmus de Medala.

Sig+num Andree sacerdotis et publici ville Vici scriptoris sss.

Raimundus sacerdos qui hoc scripsit die et anno quo sss supra.

364

1201, maig, 31. Roma (Palau del Laterà)

Breu pontifici. *Innocenci III mana a Guillem de Tavertet bisbe d'Osona, al precentor de Barcelona Ramon d'Hostalric que arbitrin en la querella entre Bernat d'Aguiló, ardiaca de Vic, i els cavallers Guillem de Vilargent i Bernat d'Aguilar que retenen delmes de l'ardiaconat.*

A.* ACV, cal. 6, episc. II, núm. 74.

a. SABANÉS, SCHMIDT, *Butllari de Catalunya*, Vol. I, doc. 25, p. 78.

Innocentius episcopus, servus servorum Dei. Venerabili fratri .. episcopo el dilectis filiis .. precentori et Raimundus de Ostalrig, canonico Barchinonensi, salutem et apostolicam benedictionem. Querela dilecti filii Bernardus, Vicensis archidiaconi, nobis oblata monstravit quod Guillelmi de Vilargerit et Bernardi de Aquilar, milites, quasdam

decimas ad archidiaconatum suum de iure spectantes contra iustitiam detinent et reddere contradicunt. Quocirca discretione vestra per apostolica scripta mandamus quatinus prefates milites ad restitutionem decimarum vel exhibitionem iustitie coram vobis monitione premissa per censuram ecclesiasticam appellatione remota cogatis nullis litteris veritati et iustitie preiudicantibus si que apparuerint a sede apostolica impetrare. Quod si non omnes hiis exequendis potueritis interesse tu frater episcopo cum eorum altero ea nichilominus exequaris.

Datum Laterani, II kalendas iunii, pontificatus nostri anno quarto.

365

1201, juny, 9. Roma (Palau del Laterà)

Breu pontifici. *Innocenci III confirma a Ferrer de Sorba, sacerdot, que té el benefici de Sant Miquel de la catedral de Vic instituit pel sagristà Pere de Tavertet*

[A]. Original perdut.

B. Còpia de l'any 1222, ACV, cal. 6, núm. 2798c.

a. FREEDMAN, MASNOU, *Some additional letters*, doc. 2, p. 117.

Innocentius episcopus, servus servorum Dei. Dilectis filiis capitulo Ausonensi salutem et apostolicam benedictionem. Cum a nobis petitur, quod iustum est et honestum, tam vigor equitatis quam ordo exigit rationis, ut id per sollicitudinem officii nostri ad debitum perducatur effectum. Sane sicut ex publico instrumento et literis dilecti filii Petri ecclesie vestre sacriste cognovimus, idem Petrus quedam bona perpetuo ecclesie vestre canonice concessit habenda, quorum proventus sustentationi Ferrari presbiteri, quem sacerdotem ad servicium altaris beati Michaelis instituit, et successoribus eius, qui per tempora iugem Domino ibidem fact[...], impendetur et ut unus cereus coram altari beatorum apostolorum Petri et Pauli et due lampades, una videlicet in ecclesia Sancte Marie Rotunde, que pro foribus est [ante ianvas] maioris constructa, et altera ante predictum altare beati archangeli Michaelis incessanter arderetur pro suorum remissione peccaminum [...] instituit de proventibus bonorum ipsorum anniversarium suum honorifice perpetuo celebrandum. Eapropter dilecti in Domino filii vestris [iustis precibus] grato concurrentes assensu constitutionem ipsam, sicut per eundem sacristam rationabiliter facta est et per venerabilem fratrem nos[trum..] et vos approbata esse dinoscitur, auctoritate apostolica confirmamus et presentis scripti patrocinio communitus. Nulli ergo omni[no hominum lice]at hanc paginam nostre confirmationis infringere vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attemptare pre[sumpserit], indignati]onem omnipotentis Dei et beatorum Petri et Pauli apostolorum eius se noverit incursurum.

Datum Laterani, V idus iunii, pontificatus nostri anno quarto.

1202, gener, 3. Vic

Concòrdia. *Guillem de Tavertet, bisbe d'Osona, i l'ardiaca Bernat d'Aguiló estableixen concòrdia sobre els drets de la vegueria de Vic en l'administració de la justícia, per la qual es declaren compresos en el dret de l'ardiaca les falsetats dels forns, tavernes, carnisseries, pesos, mesures i la repressió dels lladres en dies de mercat.*

A.* AEV, vol. V, núm. 32.

[.....] scilicet Bernardus de Sancto Ypolito, Berengarius de Salliforis, Petrus [...] spectabant ad ius vicarie falsitates furnorum tabernarum et [...] et prohibitiones macelli in Quintana et in mercato. Preterea recognoscerunt [...] que in [...] archidiachonus tenuisset, custodisset eis fideliter quo ad usque cognosceretur in [...] rius archidiachoni set [...] rit cum consilio episcopi. Si autem ipsi latrones forte receperint se in domo[o] tradant illos ei cum suis spoliis. Dicte autem prohibitiones macelli tam Qu[intana] quam mercati semper debent fieri cum consilio et volu[ntate] superius nominatis, recognoverunt firmiter, et in verbo veritatis dixerunt quod ad ius episcopi esset etiam successores et [...] tocius ville Vici suis iustitiis et omnes banni et omnes cane, exceptis dictis minoribus et crimina et homicidia cum suis [...] emendis et omnia alia iura custodiat, homicidas donec cognoscerentur consilio episcopi quod de eis fieri debere et ipse archidiachonus tenenter semper facere iustitiam ex eis [...] totum sicut superius dictum et comprehensum est laudaverunt et concesserunt firmiter dictus episcopus et archidiachonus coram omnem capitulo et capitulum [...] dictum est sicut sacrista cum supradictis recognoverunt.

Quod est factum IIII nonas ianuarii, anno Domini M° CC° II°.

+ Petrus, Ausonensis

[Sig+num Andree sacerdo]tis et publici ville Vici scriptoris. Bernardus sacerdos
sss.

Raimundus sacerdos qui hoc scripsit die et anno que sss supra.

1202, març, 28

Dotació de canonge. *Sibila de Montral juntament amb els seus fills, Bernat, Guillem i Ramon, ofereixen Guislabert de Montral com a canonge de la catedral i fan donació del mas Fàbrega de Gurb i una coromina.*

[A]. Original perdut.

B.* Còpia de principis del segle XIII, ACV, cal. 37, L.D., f. 86r-87r, (*Hec est carta hereditatis Guilaberti de Monteregali*).

Sub nomine sancte et individue Trinitatis. Ego Sibilia de Monteregali et filii mei Bernardus et Guilelmus et Raimundus offerimus Deo et Sancto Petro Vici sueque canonice Guilabertum filium meum in clericum et canonicum ipsius ecclesie Sancti Petri ut divina opitulante gracia in ipsa ecclesia divinis officiis mancipatus Deo servire valeat et cum ad etatem pervenerit sacros ordines accipere non recuset. Insuper autem donamus ipsi Guilaberto filio meo pro sua hereditate et post suum obitum canonice Sancti Petri per

alodium bene franchum totum ipsum mansum de Fabrica, cum omnibus suis pertinenciis et tenedonibus et utilitatibus et hominibus et feminis et totam ipsam nostram condaminam que adheret ipsi manso versus circium, que fuit de nostro manso de Plano. Et affrontat ipsa condamina ab oriente in honore ipsius mansi et in regario, a meridie per longum in ipso manso, ab occiduo in ipso margine grosso et in carreria, a circio in ipso regario qui transit inter ipsam condaminam et ipsum mansum de Plano predictum. Tali pacto ut totum ipsum mansum et totam dictam condaminam canonice Sancti Petri sui que canonici semper habeant et teneant et possideant per suum francum et liberum alodium ad suam voluntatem libere faciendam et nos vel nostri sive aliqua persona ex parte nostra amodo ibi aliquid quoquomodo repetere non possimus vel possit set omni tempore sit franchum alodium canonice Sancti Petri, et est hoc totum in parrochia Sancti Andree de Gurbo ad ipsam Fabricam et ad ipsum Planum. Nos autem Guilelmus, gratia Dei Vicensis episcopus, Bernardus archidiaconus et totus Sancti Petri conventus unanimiter recipimus te Guilbertum predictum in fratrem et concanicum nostrum et recipimus et colligimus te in omnibus bonis ecclesie nostre tam spiritualibus quam temporalibus et sis clericus et canonicus ecclesie nostre sicut unus ex nobis et concedimus tibi in vita tua tantum totum dictum alodium ut illud habeas et teneas pro beneficio ecclesie nostre in omni vita tua, reddendo inde nostre canonice pro firma possessione annuatim in festo sancti Michaelis september unam quarteriam frumenti. Ad tuum vero obitum hoc totum sine impedimento et peioramento et diminutione revertatur in ius et dominium canonice nostre ad habendum et possidendum. Nos vero Berengarius de Cheralto et Raimundus de Gurbo et Arnaldus Petri de Gurbo et Bernardus de Villagelans per nos et per nostros laudamus et concedimus in perpetuum canonice Sancti Petri suis que canonicis hoc totum supra dictam per alodium bene franchum et liberum cum suis hominibus et feminis ita scilicet quod ibi nullum servitium nullum censum nullum adempmentum vel aliquid quod dici vel accipi sive nominari possit exigere possimus nos vel aliqua persona ex parte nostra set semper sit franchum et liberum alodium canonice Sancti Petri.

Quod est factum V kalendas aprile, anno Domini MCCII.

Sig+num Sibilie de Montereali. Sig+num Bernardi. Sig+num Guilelmi. Sig+num Raimundi filiorum eius, qui hoc facimus et firmamus. Sig+num Berengarii de Cheralto. Sig+num Raimundi de Gurbo. Sig+num Arnaldi Petri. Sig+num Bernardi de Villagelans, qui hoc laudamus et firmamus. Sig+num Guilaberti de Scintille. Sig+num Petri de Sancta Eugenia. Sig+num Gilaberti. Guilelmus Ausonensis episcopus +. His Bernardus ita scriptis favet archilevita. + Petrus Ausonensis sacrista sss. Gros Guilelmus ita concedit carmine dicta sss. Hoc ego de Podio succentor firmo Guilelmus sss. Andreas sacerdos de Tonna qui hoc firmo sss. Raimundus sacerdos sss. Ego Guilelmus de Vivario subscribo. Bernardus de Tornamira firmo +. Ego Dalmacius firmo. + Petrus de Talavera firmo. + Bernardus sacerdos de Villaleonum sss. Bernardus sacriscripius +. De Bigis Geraldus sss. Berengarius de Salliforis sss. Et ego Ermengaudus sacerdos qui hanc vidi cartam firmavi dictam Sabilia. Guilelmus de Medala. Petrus Petragoricus. + Bernardus de Villagranata firmo. Ego Arnaldus de Menleu vicensis primicherius subscribo.

Sig+num Andree sacerdotis et publici ville Vici scriptoris sss.

Raimundus sacerdos qui hoc scripsit die et anno quo sss supra.

1202, abril, 4

Testament. *Bernat de Santamargarida, hebdomadari, atorga el seu testament i elegeix com marmessors Pere, sagristà, Bernat de Santhipòlit, Ramon de Podiata i Bernat clavari. Entrega a Bernat de Santhipòlit les cases i hort que corresponen a l'hebdomadari de la catedral al qual dota amb béns propis a Falgars.*

[A]. Original perdut.

B.* Còpia de principis del segle XIII, ACV, cal. 37, L.D., ff. 69r-69v, (*Hoc est testamentum Bernardi de Sancta Margarita, sacerdotis et hebdomedarii Sancti Petri*).

Quoniam nullus in carne positus mortem evadere potest, idcirco ego Bernardus de Sancta Margarita sacerdos et Sancti Petri hebdomedarius, mente et corpore sanus, facio et ordino meum testamentum in quo eligo manumissores meos Petrum vicensem sacristam et Bernardum de Sancto Ypolito, dominum et Raimundum de Podiata et Bernardum clavarium, qui dividant et ordinent res meas post obitum meum sicut inferius ordinaro. In primis dimitto Deo et Sancto Petro Vici meum corpus ad tumulandum et animam ad regendum, et inter canonicam et sacristam et suos clericos XX solidos, et operi Sancti Petri III solidos et Sancte Marie II solidos et Ospitali XX denarios et Milicie Templi XII denarios. Et domino meo episcopo VII solidos meum anulum aureum et cantet missam pro anima mea. Et unicuique sacerdotum villa Vici XII solidos pro missis. Et Bernardo de Sancto Ypolito seniori meo unum cubum maiorem et meam barilam maiorem, et dicto sacriste meum ataut maiorem et meam archam maiorem, et Bernardo presbitero I culcitram et Raimundo de Podiata unum barrillum et Andree de Almunia meum ataut planum. Dimitto etiam assensu et voluntate predicti Bernardi de Sancto Ypolito senioris mei illi sacerdoti qui panem anniversarii habet et habebit et tenuerit in coro Vici et omnibus successoribus suis sacerdotibus ipsum locum tenentibus in perpetuum omnes ipsas meas domos in quibus habito cum orto qui eis adheret et sunt in villa Vici in senioratu Bernardi de Sancto Ypolito predicti. Tali pacto has domos cum orto dicto sacerdoti dimitto salvo iure et censu et senioratu et servitio in omnibus dicti Bernardi de Sancto Ypolito et omnium successorum eius suas domos maiores tenencium ut eas habeat et possideat ad servicium et fidelitatem ipsius Bernardi de Sancto Ypolito et omnium successorum eius et nullum alium seniore nec aliquam personam ibi unquam nominare atque reclamare possit nisi dictum Bernardum et eius successores et ipse sacerdos tenest ipsas domos et ortum bene condirectas et maneat ibi assidue et cantet missas semper pro anima mea. Dimitto ipsi lampade quam stabilivi in perpetuum ante altare maius Sancti Petri et altare Sancte Marie totum ipsum meum alodium franchum quod habeo et habere debeo in parrochia Sancti Petri de Torelione ad ipsam Ferigolam, excepta octava parte que est Sancti Salvatoris de Oris et totum ipsum meum alodium quod habeo et habere debeo in parrochia Sancti Petri de Falgars in loco nominato Podioalseu, excepta octava parte que est Poncii de Terradis, et totum ipsum alodium quod habeo in parrochia Sancti Martini de Cotibus apud Guazels et totum istud alodium teneat semper dictus sacerdos cum dictis domibus et orto et de toto ardeat dictam lampadam incessanter die ac nocte et nunquam cesset. Dimitto altari maiori Sancti Petri meum calicem argenteum et meos libros, scilicet officiarium, responsarium et antifonarium, et Sancte Marie de Montereali meum missale et meum testum. Omnes dicte laxationes et mea sepultura exeant de omnibus rebus meis et si quid inde superaverit donent mei manumissoris pro anima mea. Dictam vero octavam partem ipsius alode de Podioalseu quam ibi habebat ipse Poncius de Terradis emi ab eo cum carta bene firmata et assigno eam et dimitto dicte

lampade in perpetuum.

Quod est factum II nonas aprilis, anno Domini MCCII.

Bernardus sacriscrinius sss. + Petrus Ausonensis sacrista sss. Raimundus sacerdos sss. Bernardus sacerdos. Sig+num Ferrarii de Sorba qui sum testis huius testamenti in loco dicti Raimundi de Podiata. Sig+num Bernardi presbiteri. Sig+num Guilelmi de Villagermano. Sig+num Andree sacerdotis et publici ville Vici scriptoris sss

Raimundus sacerdos qui hoc scripsit die et anno quo sss supra

369

1202, juny, 13

Establiment. *Guillem de Tavertet, bisbe d'Osona, fa establiment de les cases que la canònica de Vic té a Barcelona a Pere Andreu, per tal que realitzi obres a la dita casa i a la seves torres. Aquestes cases han d'estar sempre a disposició del bisbe i pagarà cada any quinze morabatins, i quatre dels quals corresponen al paborde del mes de juny i els altres al ferial.*

[A]. Original perdut.

B.* Còpia de principis del segle XIII, ACV, cal. 37, L.D., ff. 94v-95 (*Hec est carta stabilitatis domorum et honorum Barchinone*).

Notum sit cunctis. Quod ego Guillelmus, gratia Dei Vicensis episcopus, et Bernardus archidiaconus et Petrus sacrista et relicus conventus Sancti Petri donamus tibi Petro Andree et infantibus tuis legitimos non habueris uni ex consanguinitate tua, quem tu elegeris et sic vadat omni tempore, omnes ipsas nostras domos cum turribus et orto que habemus in civitate Barchinona et totum ipsum nostrum honorem de Colle de Celada sicuti est de ipso colle usque ad mare per omnia loca. Tali pacto hoc totum cum ingressibus et egressibus et affrontationibus suis tibi et tuis sicut superius dictum est donamus et corporaliter tradimus in perpetuum ut in operibus ipsarum domorum et turrium ad bene operandum et meliorandum mille solidos secundum cognitionem nostram et arbitrium unius probihominis Barchinone et unius lambardi quos nos eligamus mittas tu vel tui ita scilicet a festo Sancti Iohannis Babbiste primo veniente usque ad aliud sequens in capite anni CCCC solidos, et in secundo anno CC solidos, et in tercio anno CC solidos et quarto anno alios CC solidos. Et si plus ibi in opere mittere volueris sit tibi et tuis licitum et numquam possit dictus honor separari ab ipsis domibus nec domus ab honore, set semper stet insimul et ipsas domos tu et tui teneatis paratas ad recipiendum nos et successores nostros et nunquam inveniamus ibi repulsam et inveniamus culcstras et saclitos et alia arrezamenta domus ad servicium nostrum et salvamentum vetrum. Et nunquam donemus ibi hostalage aliquo modo et tu et tui reddatis semper nobis et ecclesie nostre annuatim XV dies ante festum Sancti Petri iunii pro dicto honore XV morabatinos, et unum moabatinum pro ipsis domibus et turribus et orto ad rationem VII solidos bone monete barchinone. Et insuper habeatis hoc totum ad servicium et fidelitatem ecclesie nostre suorumque canonicorum in perpetuum. In dictis vero morabatinis habet prepositum mensis iunii IIII morabatinos reliqui omnes sunt de servitio ferialis. De una vero de dictis turribus qua modo non tenemus si eam consequi non potuerimus, non teneamur tibi vel tuis. Hoc autem totum superius nominatum semper tu et tui teneatis corporaliter per nos et per omnes successores nostros, excepto hoc toto quod superius retinemus.

Quod est factum idus iunii, anno Domini M CC II.

Sig+num Petri Andree qui hoc laudo et firmo. Sig+num Berengarii de Rieria. Sig+num Guillelmi Scutarii. Sig+num Guillelmi Belot. His Bernardus ita scriptis favet archilevita sss.

Sig+num Andree sacerdotis et publici ville Vici scriptoris sss.
Petrus levita qui hoc scripsit die et anno quo sss supra.

370

1203, gener, 30

Arbitratge. *Després de moltes contencions entre Ermessenda de Manlleu i el seu fill Guillem Bernat i Dalmau de Savassona, canonge i capellà de Santa Eulàlia de Riuprimer, dels masos de Pere Cazard que pertanyien a dita capellania i els drets sobre la sagrera. Per intervenció del bisbe Guillem de Tavertet i altres persones s'arriba a un acord.*

[A]. Original perdut.

B.* Còpia de principis del segle XIII. ACV, cal. 37, L.D., ff. 145r-145v, (*Carta Sancte Eulalie de Rivomeritabili*).

Notum sit cunctis quod multa placita diu agitata sunt et multe contenciones inter Ermessendem de Manlevo et filium suum Guilelmum Bernardi et uxorem suam Agnetem et filium suum Bernardus ex una parte et ex alia parte Dalmacium de Savassona vicensem canonicum et capellanum Sancte Eulalie de Rivomeritabili super mansis Petri Cazardi et Guilelmi et Lupeti Cazardi et hominibus et feminis ipsorum mansorum et indebitis acceptionibus et exactionibus quas predicti faciebant in ipsis dictis mansis qui sunt alodium franchum capellanie Sancte Eulalie et super omnibus ipsis domibus que sunt in sacraria Sancte Eulalie in quibus capellanus et sacerdos accipi aliquem censum et super ipsis ortis de Rieria quos dicti homines tenent. Denique laude et consilio Guillelmi, Vicensis episcopi, et Arnaldi primicherii et Raimundi de Manlevo et Berengarii de Belloforti facta est inter eos firma et stabilis transactio ab utraque parte concessa. Primum siquidem laudatum fuit et concessum quod dicta Ermessendis de Manlevo et Guilelmus Bernardi et sui nunquam accepissent vel habuissent aliquid in dictis mansis et suis hominibus et feminis ibi habitantibus et inde exientibus vel qui inde exierunt nec in dictis domibus et casalibus ipsius sacrarie Sancte Eulalie et in manso Petri Cazardi suisque habitatoribus non accepissent unquam toltes, forcias, traginos, paleam, lignam, guaitas, traginos, partem expletorum vel aliquid quod nominari possit propter ipsa servicia et usus et census et usus facere debent habitatores ipsius mansi Petri Cazardi sicut continetur in illa carta quam inde habent per honorem quem per eos tenent habitatores namque aliorum mansorum fecissent eis pro honore quem per eos tenent illos census et usus et servicia que inde eis facere solent et debent V quarteriam scilicet frumenti, ioves, tragines, guaites, cavalcatas et II paria caponum. De tribus partibus gallinarum que exeunt de ipsis ortis de Rieria accepisset capellanus ipsius ecclesie semper illud par quod reddit Petrus Cazardi et sui et alia duu paria occepissent ipsa Ermessendis et Guilelmus Bernardi et sui et aliud non accepissent vel demandare potuissent in ipsis ortis set semper essent alodium franchum capellani. Hoc autem totum supra dictum sicut superius est scriptum ab utraque

parte fuit laudatum el concessum in omnibus et per omnia semper.

Quod est factum III kalendas februarii, anno Domini MCCIII.

Sig+num Guilelmi Bernardi. Sig+num Agnetis uxoris eius. Sig+num Bernardi filii eorum. Sig+num Ermessendis matris eius qui hoc facimus et firmamus. Sig+num Berengarii de Belloforti. Sig+num Raimundi Cazardi. Sig+num Bernardi de Verdera. Sig+num Raimundi de Fonoletto. Raimundus de Manlevo sss. Guilelmus Ausonensis episcopus +.

Sig+num Andree sacerdotis et publici ville Vici scriptoris sss.

Raimundus secerdos qui hoc scripsit cum signo crucis in XVI linea inferius respicientis, die et anno quo sss supra.

371

1204, gener, 21

Donació. *Ramon de Cervera i el seu fill Guillem de Cervera entreguen el castell de Pujalt a l'ardiacia Dalmau de Savassona, mentre no hagin redimit el castell de l'Espelt que corresponia a l'ardiaconat.*

A.* ACV, cal. 44, vol 1, núm. 5.

Notum sit cunctis. Quod ego Raimundus de Cervaria et Guillelmus de Cervaria, filius, per nos et per nostros, bono animo gratuitaque voluntate [...] cum testimonio et auctoritate huius carte mittimus in returno et sub pignore vobis Dalmacius, Vicensis archidiacono et vestris successoris et cui et quibus volueritis et etiam omni persone ecclesiastice sedis Vici que pro bono sedis petierint ipsum castrum nostrum quod vocatur Pugalt cum omnibus terminis suis et pertinentiis et cum militibus et hominibus et femalibus, redditibus, eximentis, honoribus tam heremis quam cultivatis et etiam cum omnibus in eodem castro, villa et in omnibus eius finibus, longe ac prope, nobis pertinetibus et habentibus quibuscumque rationibus et cum omnibus districtis et mandamentis in dictis rebus nobis habitantibus et cum omnibus nobis ibi accipiebimus gratis et iu absque ulla reservacione. Sub tali conditione obligamus dictum castrum quomodo supradictum est quod si ego Raimundus de Cervaria forte fortuitu obiero antequam Espelt habeam redemptum et vos dictus archidiaconus vel successores vestri illud redimeritis, etiam continuo absque aliquo contradicto emparetis et capiatis Podiumaltum totum integriter ut superius nominatum est. Quod deinceps vos et successores vestri et quibus volueritis habebatis, possideatis et expleteris pro pignorare ad comodum vestrum et sedis Vici tamdiu quo usque ego Guillelmus de Cervaria de nostri successores habeamus persolutum vobis vel successoribus vestris vel quibus volueritis omne avere quod in redemptione de Espelt dederitis et hoc de meliore moneta que pani et vino in Barchinona sit curribile. Quod si forte ego Guillelmus de Cervaria patri meo dicti supervixero et enio quod Podiumaltum faciam vobis supradictis acceptoribus, totum quomodo supramemoratum est et bona pace et absque diminucione possidere, habere firmiter expletare ad intellectum vestrum quamdiu sit vestrum pignus et etiam contra cunctas personas ego et mei erimus ex toto boni guirentes in omni fraude vestra . Ad maiorem vestram securitatem ego Raimundus de Cervaria et ego Guillelmus de Cervaria damus et mittimus nunc in presenti cum hoc scripto fideiussores vobis dicto Dalmacio

archidiacono: Ugonem de Turrerubea scilicet et Bernardum de Grainana atque Guillelmum de Offegato ut ipsi Podiumaltum cum omnibus que suprascripta sunt faciant vobis archidiacono et successoribus vestris et quibus volueritis habere, possidere et in bona pace expletare ad utilitatem vestram quamdiu sit sub vestro pignore et etiam sint inde vobis adiutores et defensores ipsi et successores sui ad bonam fidem contra cunctas personas in omnibus. Et nos fideiussores ex mandato Raimundi de Cervaria et Guillelmi de Cervaria, libenter facimus hanc fideiussionem vobis dicto archidiacono et teneamus inde nos et successores nostri vobis et successoribus vestris et quibus volueritis quomodo superius continetur. Item ego Raimundus de Cervaria et Guillelmus de Cervaria precipimus et volumus quod milites Podialti teneant illud castrum per vos Dalmacii et per successores vestros sicut per nos illud tenent et tenere debent et de toto attendant et respondent vobis sicut nobis facere debent.

Factum est hoc XII° kalendas februarii, anno Domini M^o CC^o quarto.

Sig+num Raimundus de Cervaria. Sig+num Guillelmus de Cervaria filius eius qui hoc totum concedimus, firmamus et testesque firmare rogamus. Sig+num Ugonis Turrerubeae. Sig+num Bernardi de Grainana. Sig+num Guillelmi de Offegato qui hanc fideiussionem facimus et firmamus. Sig+num Bertrandi de Solanelles. Sig+num Petri Vergonis. Sig+num Petri Rotberti baiuli. Sig+num Petri de Cortadelles isti IIII testes sunt. Petrus Virgilii est testis quod Guillelmus de Cervaria hanc cartam firmavit in eius posse.

+ Virgilius qui hoc scripsit iussu Raimundi de Cervaria die et anno quo supra.

372

1204, juny, 4

Concòrdia. *Pere de Tavertet, sagristà, actua com a àrbitre nomenat pel bisbe Guillem de Tavertet en la concòrdia que s'ha establert amb Ramon de Gurb àrbitre de Bernat de Blancafort, prior de Santa Maria de l'Estany. S'estableixen les porcions que el prior de l'Estany rebria a la catedral de Vic per la seva canongia, el servei que faria a l'albergueria. S'estableixen les parròquies de les que tenia cura Santa Maria de l'Estany i, sobretot, el repartiment de les rendes entre Santa Maria de l'Estany, la canònica de Vic i la mensa episcopal.*

A.* ACV, cal. 37, Concòrdies, núm. 8.

B. ACV, cal. 9, episc. III, Guillem de Tavertet, núm. 34.

C. ACA, Cancelleria, Pere I, núm. 189.

D. ABEV, Cartulari de l'Estany, f. 4r.-5r.

a. MASNOU, "Santa Maria de l'Estany", doc. 3.

Cunctis tam presentibus quam futuris sit manifestum. Quod longa controversia orta fuit inter Guillelmum, gratia Dei Vicensis episcopum, suosque canonicos et Bernardum Stagnensem priorem suosque clericis, super duobus panibus quos ipse prior in propria persona per suam canonicaturam in Vicensi ecclesie accipiebat et super aliis duobus panibus sacerdotibus et pauperum albergerie et de institutione sacerdotis ipsius albergerie et ecclesia Sancte Marie de Modiliano suisque suffraganeis ecclesiis quas hodie tenet et possidet et ecclesia Sancti Fructuosi de Castroterciolo et ecclesia Sancti Iuliani de Occulis et ecclesiis Sancte Marie et Sancti Stephani de Salent et ecclesia Sancti Iacobi de Ulzinellis et ecclesia Sancte Marie de Segur et ecclesiis Sancte Marie et Sancti Salvatoris de Rabinad et ecclesia Sancti Felicis de Terraciola et ecclesia Sancti Aciscli de

Tolosa et ecclesia Sancti Laurentii de Buada cum omnibus earum suffraganeis ecclesiis quas hodie tenent et possident et super honore et mansis que hodie tenet et possidet Stagnensis ecclesia in ipso termino castri de Artes largitione Ausonensis ecclesie sive alicuius persone, tam clericalis quam laicalis, et super decima novalium ipsius prati Stagni sicut ruptum est et deinde rumpetur et super decima de nutrimentis et animalibus et ortis et ferragenali ipsius ecclesie Stagnensis et super quibusdam indebitis acceptionibus quas Stagnensis ecclesia faciebat in honore canonice de Terraciola et super honore camera Stagnensis ecclesie que hodie habet de Colle de Salada enla versus occidentem et super decima honoris que Stagnensis ecclesia habet in Torelione, tam donatione seniorum de Olost quam per aliqua personam et super quodam molendino et riarria et insula quod est de prepositura mensis februarii et super honore Sancti Laurentii de Buada et super domibus et eorum exitis et stabilimentis quas Stagnensis ecclesia habet in villa Vici. Denique laude et consilio Petri, Ausonensis sacriste que Vicensis ecclesie elegit et laude et consilio Raimundi de Gurbo, Stagnensis ecclesie canonicique Stagnensis ecclesia elegit facta est inde firma transactio ab utraque parte concessa. Primum siquidem ego Guilelmus, gratia Dei Ausonensis episcopus, Dalmacius archidiaconus, Petrus sacrista, Arnallus primicherius et totus reliquis Sancti Petri conventus unanimiter per nos et omnes successores nostros concedimus, confirmamus et omni tempore laudamus ecclesie Stagnensis et Bernardo eiusdem priori et omnibus clericis ibidem nunc et semper degentibus ipsas duas canonicaturas quos prior Stagnensis et omnes successores sui priores tantum in propria persona in Ausonensis ecclesie eternaliter accipiant et dictos duos panes de albergerie. De institutione vero sacerdotis ipsius albergerie fiat et vadat sicut continetur in dote Stagnensis ecclesie. Laudamus etiam et confirmamus Stagnensis ecclesie suisque clericis omni tempore omnes supradictas ecclesias cum suis suffraganeis ecclesiis quas hodie tenent et possident cum earum capellaniis et sacerdotum institutionibus. Hoc vero totum teneat semper Stagnensis ecclesia sui que clerici in beneficium episcopi et Vicensis ecclesie. Sed retinemus in omnibus dictis ecclesiis omnia sacrilegia et visitaciones sive procuraciones et servitia et omnia alia iura episcopalia et cum ipsis ecclesiis sacerdotes institueritis statim eos nobis representetes et per nos cura animarum accipiant et dictas ecclesias non liceat vobis in propriis personis decantare sive per clericos regulares preter ecclesias de Rabinat et ecclesiam de Terraciola. Laudamus etiam et concedimus Stagnensi ecclesie suisque clericis dictum ipsum honorem de Artes et mansos sicut hodie ibi possidet Stagnensi ecclesia, donatione Ausonensis ecclesie atque cuiuslibet persone, exceptis et retentibus nobis omnibus primiciis et decimis et locet et censibus et usibus sicut inde exire solent set de manso de Solario non exit locet. Concedimus etiam Stagnensi ecclesie suisque clericis medietatem omnium decimarum novalium prati Stagni, sicut ruptum est et rumpetur et totam decimam de nutrimentis et animalibus et ortis vestris et ipsii ferragenalis quod est super ecclesiam sicut terminatur est, aliam vero medietatem decimarum dictorum novalium prati nobis et ecclesie nostre retinemus. In uno quoque manso honoris nostri de Terraciola qui habunt par bovum, habeatis vos duas iovas in anno et ille qui non habet vel habuerit I bovem vel I animal aratorium acomodet vobis per II° dies et ille qui habiunt asinum vel asina faciat vobis duos traginos per IIos dies et I quodque traginum sit duorum dierum inter eundo et redendo, et in unoquoque manso capital accipiatis tantum I fex lignorum et nichil aliud in toto dicto honore de Terraciola unquam accipiatis. Concedimus etiam vobis totum dictum honorem de camera vestra propter totum dictum mansum de Rocha que cum hominibus et feminis retinemus. Retinemus quoque nobis totam decimam tocuis vestri honoris de Torelione que ibi habetis et habere debetis donationem seniorum de Olost, sive aliquo modo et dictam rieriam, insulam et molendino retinemus. Et concedimus vobis totum vestrum honorem Sancti Laurentii de Buada per alodium bene franchum. De domibus siquidem vestris de Vico in quibus per vos inquilini atque masovarii <habitant>

et illis domibus et ortis que per vos Petrus capellanum tenet ita inter nos et vos transactum fuit, quod semper vos habeatis omnes census et pecuniam stabilimentorum que in propriis personis fecerint ipsarum domorum sed de illis stabilimentis que inter se fecerint inquilini atque masovarii et de terciis venditionum et de cucuciis et exorchiiis et homicidiis et intestiis et arsinis et omnibus aliis exitis habeamus nos et vos equaliter, scilicet pecuniam que inde exiit et omnes firmantias ipsarum domorum et ortorum et exitorum accipiat baiulus noster et vester et has domos et ortos cum earum exitis, hec excepto quod ibi retinemus habeatis semper in beneficium ecclesie nostre. Hanc vero transactionem et compositionem ego Guillelmus, gratia Dei Vicensis episcopus, et totus conventus Sancti Petri laudamus et concedimus Stagnensi ecclesie suisque clericis in omnibus sicut superius comprehensum etiam est ordinatum. Preter hec autem concedimus et confirmamus Stagnensis ecclesie suisque clericis quicquid hodie ubique tenet collacione atque donatione Vicensis ecclesie, sive quarumlibet personarum tam clericorum quam laicorum, salva transactione predictam in omnibus. Si quis vero in rebus Stagnensis ecclesie et possessionibus aliquid violenter tangere temptaverit, anathematis vincula feriat, donec eis condigne satisfaciatur. Ego Bernardus prior Stagnensis siquidem et totus conventus Stagnensis ecclesie per nos et per omnes successores nostros unanimiter laudamus et concedimus Vicensis ecclesie suisque canonicis totam dictam transactionem in omnibus sicut superius dictum et comprehensum est et dictum mansum de Rocha cum suis pertinentiis et habitatoribus et dictam decimam de Torelione cum suis utilitatibus et dictam insulam et rieriam et molendinum et diffinimus etiam omni tempore Vicensi ecclesie et episcopo et clericis totum erbar et paiar quod iniuste accipiebamus aliquomodo in toto vestro honore de Terraciola. Hanc vero transactionem et quicquid Vicensis ubique possidet hodie laudamus, concedimus tibi Guilliemo, gratia Dei Vicensi episcopo et ecclesie Vicensis suisque clericis omni tempore et hec pagina semper firmum obtineat robur. Ea siquidem que superius retinemus in honore de Arters et decima de toto dicto honore de Torelione et quicquid retinemus in dictis domibus de Vico spectant ad propriam mensam episcopi et sunt, et semper sint eius propria. Quod autem in dicta decima prati Stagni retinemus et honor de Terraciola et mansus de Rocha et rieria et insula et molendinum sunt de proprietate canonice. De dictis vero ecclesiis vadat sicut superius insertum est et sit omni tempore. De vineis autem de boscho que vocant de Modiata et de Tiribullis exit annuatim pro censu episcopo medius porcus ad rationem porchorum censualium de Arters cum decima et primicia et siquid inde ei plus solet exire.

Quod est factum II nonas iunii, anno Domini M CC III

Guillelmus Ausonensis episcopus +.* Guillelmus de Medala sss.* + Petrus Ausonensis sacrista.* Hoc signavit ita Dalmacius archilevita +.* Bernardus sacriscribius sss.* Bernardus de Sancto ipolito firmo +.* Sig+num Ferrarii de Sorba.* Gros Guillelmus ita concedit carmina dicta sss.* Bernardus sacerdos de Villaleonum +.* Petrus de Talavera firmo sss.* Ego Guillelmus de Castrociro firmo sss.* Petrus capellanus +.* Berengarius de Salliforis sss.* Berengarius de Lacustaria canonicus Sancti Petri qui hoc firmo.* Sig+num Bernardus de Maiolis sss.* Bernardus, Stagnensis ecclesie prior +.* Petrus de Archanova prepositus Siccarie +.* Girbertus de Pegaria sacrista +.* Arnallus de Montaniola qui hoc firmo sss.* Bernardus de Cirera +.* Guillelmus Alfanec firmo +.* Petrus sacerdos capellanus Sancti Augustini sss.* Guillelmus de Solano sacer sss.* Raimundus de Montaniola qui hoc firmo sss.* Petrus sacerdos firmo sss.* Ego Poncius kamararius firmo sss.* Andreas de Tonna canonicus.* Sig+num Andree sacerdotis et publici ville Vici scriptoris +.*

Petrus sacerdos qui hoc scripsit cum litteris rasis et emendatis in XXVIII línea in loco ubi dicitur habeatis vos et litteris suprapositis in XXX IIII línea in loco ubi dicitur habitant die et anno quo sss supra.

373

1204, desembre, 13. Roma (Sant Pere del Vaticà)

Breu pontifici. *Innocenci III comunica al bisbe Guillem de Tavertet que cap clergue o seglar es pot sostreure de la jurisdicció del bisbe pel fet de gaudir de protecció apostòlica.*

[A]. Original perdut.

a.* MANSILLA, *Documentación pontificia hasta Inocencio III*, doc. 309.

[Guillelmo] episcopo Ausonensi. Ex parte tua fuit quesitum a nobis, utrum clerici vel laici, qui litteras protectionis ostendunt in quibus personas suas ex nomine cum omnibus rebus suis sub apostolica protectione consistere declaratur a iurisdictione diocesana episcopi sint exempti. Nos autem inquisitioni tue super hoc taliter respondemus: quod per litteras huiusmodi quaquando aliquibus personaliter indulgemus, ab episcoporum suorum potestate minime subtrahuntur.

Datum Rome apud sanctum Petrum, idus decembris

374

1205, gener, 17

Testament. *Berenguer de Sentfores atorga el seu testament i elegeix com marmessors a Ramon, abat de Sant Benet de Bages, Arnau primicier, Arbert de Sentfores el seu germà, Guillem Escuder i Berenguer de Riera. Dona a la canònica el mas Ordeig, el mas Puig a Sentfores, el mas Reguer de Tanyà, l'església de Sant Jaume del Cos. Pel ciri de Sant Pere dóna el seu mas Rocabruna. Les seves cases i horts de Vic les dona al seu nebot Ramon de Vilasar i després d'ell passi a algun dels fills del seu nebot Ramon que sigui clergue.*

[A]. Original perdut.

B.* Còpia de principis del segle XIII, ACV, cal. 37, L.D., ff. 64v-65r, (*Hoc est testamentum Berengarii de Salliforis, clerici et canonici*).

Quoniam nullus in carne positus mortem evadere potest, ideo ego Berengarius de Salliforis, Vicensis canonicus, sanus et incolumis facio et ordino meum testamentum in quo eligo manumissorea meos, scilicet Raimundum gratia Dei Sancti Benedicti de Baies abbatem et Arnaldum Vicensem primicherium et Arbertum de Salliforis fratrem meum et Guilelmum Scutari et Berengarium de Riera, qui dividant et ordinent res meas post obitum meum sicut inferius ordinavero. In primis dimitto Deo et Sancto Petro Vici seniori meo animam meam ad regendum et corpus ad tumulandum et inter canonicam et sacristam et suos clericos XLV solidos et operi Sancti Petri V solidos, et Sancte Marie Vici II solidos, et eius confraternitati III solidos et leprosis II solidos et operi pontis Gurri XII, et operi pontis Vici XII denarios. Dimitto domino meo episcopo meum annulum aureum cum lapide saffiro. Pro anima mea et unicuique sacerdotam ville Vici XII

denarios et inter meam sepulturam et meam unctionem L solidos. Recognosco et solvo canonice Sancti Petri mansum de Ordei in quo habitat Bernardus de Serra et mansum de Podio quem tenet Arnaldus de Serra apud Salliforas et mansum de Regario de Tanano. Mansum vero de Golada teneo per Sanctum Petrum et Sanctam Mariam et Sanctum Michaellem Vici. Dimitto Sancto Saturnino VI denarios et Sancte Eulalie Vici VI denarios et Sancto Benedicto de Baies V solidos et Ferrarie nutrite mee I migeriam ordei et I quarteriam frumenti et debeo Petro qui mecum stat V solidos qui persolvantur ei a meis rebus, et dimitto ei I quarteriam ordei et I quarteriam spelte e unicuique manumissorum meorum V solidos, et Andree de Almunia V solidos et Constantino V solidos. Omnes vero dicte laxationes exeant de meo mulo et illud quod inde remanserit et totam meam annonam et totum meum vinum dimitto inter Bernardum et Berengariam matrem suam et omnes fratres et sorores suos nutritos meos, preter illud quod superius dimisi. Recognosco siquidem altari Sancti Petri de Confessione I libram cere in domibus Berengarii Galindi et alium in domibus que fuerunt de Subirana, quas libras cere dimisit eidem altari Bernardus de Terrariis avunculus meus. Recognosco etiam canonice Sancti Petri ecclesiam Sancti Iacobi de Cursu cum toto suo honore, scilicet cum ipso manso Petri de Podiata, cum omnibus suis pertinentiis et tenedonibus et cum campo de Ademar et cum toto honore de Dola et cum illo quod inde tenet Bernardus Ferrarii. Dimitto candeles Sancti Petri quam populus ardet totum meum mansum de Rochabruna, qui est alodium meum franchum. Dimitto Raimundo de Villacar nepoti meo omnes meas domos cum ortis in quibus habito cum universis suis suffraganeis domibus et cum omnibus domibus de ipsa Bassa et cum domibus Berengarii Galindi et cum domibus que fuerunt de Subirana, salva tantum dicta cera altari Sancti Petri de Confessione. Dimitto etiam ipsi Raimundo de Villacar nepoti meo totam meam condaminam de Quadres et mansum Petri Ferrarii de Cursu quod est meum alodium et omnia mea vexella et vascula ad omnem suam voluntatem faciendam set omnes dictas domos cum ortis tantum ad suum obitum revertantur filio Raimundi de Salliforis nepotis mei qui sit clericus et si tunc Raimundus de Salliforis nepos meus non habuerit filium clericum dictus Raimundus de Villacar nepos meus stabiliat dictas domos et ortos cum uno clerico qui sit de suo genere de Salliforis.

Quod est factum XVI kalendas februarii, anno Domini MCCV.

Sig+num Arberti de Salliforis. Sig+num Guilelmi Scutarii. Sig+num Berengarii de Rieria. Berengarius de Salliforis sss. Raimundus abbas sss. Ego Arnaldus de Menleu Vicensis primicherius subscribo.

Sig+num Andree sacerdotis et publici ville Vici scriptoris sss

Petrus sacerdos qui hoc scripsit cum signum crucis in III linea inferius respicientis et litteris rasis et emendatis in XVIII linea, die et anno quo sss supra.

375

1205, gener, 23

Jurament de fidelitat. *Guillem de Malla canonge presta jurament de fidelitat al bisbe Guillem de Tavertet de defensar-lo contra tot aquell que vagi en la seva contra.*

A.* ACV, cal. 6, episc. I, núm. 70.

Notum sit cunctis quod ego Guillelmus de Medala, Vicensis canonicus, bona et spontanea voluntate, bona fide, facio tibi Guillelme episcopo domino meo hominum manibus meis propriis ut sim bonus et fidele tibi in omnibus et per omnia et bonam fidem semper tibi habeam et partem et quod numquam veniam contram personam tuam, neque contra factum tuum in aliquo et semper defendam te et tua, et te adivabo, bona fide et sine engan contra omnem personam, ubi tu fueris vel non fueris et numquam deffendam vel manuteneam inimicos tuos, nec illos qui contra te venerint vel venire voluerint in aliquo et numquam secreta tua alicui dicam vel revelabo in dapnum vel deshonorem tuum et que de sim amicus de amicis tuis et quod numquam de hoc hominio sive de hac fidelitate vel de hoc quod hic es scriptum possim aliquo modo vel ratione absolui, sive liberari nec unquam hoc hominum seu hanc fidelitatem tibi reddere possim et hoc totum tibi magis firmiter et securius sit. Iuro per Deum manibus meis propriis et in vi sacramenti in manibus vestris et bona fide promitto ut totum hoc quod superius scriptum est tibi teneam et conservem atque adimpleam in omnibus sine engan in omni vita mea.

Quod est factum X kalendas februarii, anno Domini M CC V.

Guillelmus de Medala +.* Petrus, Ausonensis sacrista sss.* Sig+num Berengarii de Rieria. Sig+num Ferrari de Sorba.* Hoc signavit ita Dalmacius archilevita +.* Sig+num Bernardi de Maiolis.*

Raimundus, sacerdos qui hoc scripsit die et annoque sss supra.

376

1205, febrer, 10

Testament. *Pere de Tavertet, sagristà, atorga el seu testament i elegeix marmessors a Guillem de Tavertet bisbe d'Osona, Bernat de Santhipòlit, Dalmau ardiaca, Ferrer de Sorba i Berenguer de Riera. Demana ser enterrat davant les portes majors de la seu de Sant Pere, fent multitud de donacions a la catedral de Vic i a altres establiments religiosos. Confirma totes les donacions que ha fet a la catedral de Vic, Santa Maria de Ripoll, Sant Joan de Ripoll i Sant Tomàs de Riudeperes, així com moltes donacions a esglésies de tot Catalunya.*

A.* ACV, cal. 9, episc. III, Guillem de Tavertet, núm. 36.

Quam rerum humanarum universitas ad deffectum et occassum tendit et in uno minute consistit. Id circo ego Petrus de Taverteto, Vicensis sacrista, in meo pleno sensu et memoria integra dum adhuc sanitate fruor mentis facio et ordino meum testamentum in quo eligo et instituo manumissores meos scilicet Guillelmi, gratia Dei Vicensem episcopum, nepotem meum, et Bernardum de Sancto Ypolito et Dalmatium, vicensem archidiaconum et Ferrarium de Sorba et Berengarium de Rieria, qui dividant et ordinent res meas post obitum meum sicut inferius ordinaverò. In primis dimitto Deo et Sancto Petro Vici animam ad regendum et corpus meum in suo cimiterio adhumandum. Dimitto siquidem canonice Sancti Petri C solidos et operi Sancti Petri I marcham argenti et unicuique sacerdotum ville Vici II morabatinos pro missis celebrandis. Mando quoque et volo ut corpusculum meum sepeliatur ante fores maiores Sancti Petri ut a transeuntibus conculcetur. Dimitto ecclesie Sancte Marie Vici pro libris faciendis ad legendum mille solidos quos Ferrarius de Sorba cum dictis manumissoribus donet inter victum et

mercedem scriptoris et pergamenos et fiat eum eodem Ferrarie in suis domibus ipse scriptor. Dimitto etiam altari Sancti Petri meum anulum aureum per obtimum cum lapide saffiro qui semper stet et sit de thesauro Sancti Petri et nunquam exeat de ecclesia Sancti Petri aliquo modo. Dimitto quoque unicuique canonicorum ville Vicis, exceptis sacerdotibus I morabatinum et I culeriam argenti. Mando ut CC solidos dentur in telis quibus cooperiantur altaria ecclesie Sancti Petri. Dimitto vero altari Sancte Marie ipsius sedis I marcham et dimidia argenti pro I calice faciendo qui sit proprie ipsius altaris, et Sancto Saturnino I mazmunidas Et Sancte Eulalie aliam et Sancto Narcisso aliam et operi pontis de Gurri aliam et operi pontis de Vico aliam et leprosis II mazmunidas Dimitto namque pauperibus in die convivii mille solidos. Dimitto etiam alios mille solidos ex quibus dentur unicuique sacerdotum manentium extra ville Vici II solidos, duodecim scilicet de oblacione et XII pro cibo et unicuique canonicorum et sacerdotum ville Vici pro cibo XII denarios in die convivii mei. Insuper autem laudo et concedo atque confirmo omnia ipsa stabilimenta que fecit in Vicensi ecclesia scilicet sacerdotis et altaris et candeles et lampadarum atque convivorum meorum, sicut melius continetur in instrumentis que inde fecit et in die convivii mei maioris dentur porcís et panis et vinum, omnibus sacerdotibus et canonicis ville Vici iuxta morem canonice, et laudo et concedo ipsi stabilimento omnes ipsas domos cum omnibus vexellis que in eis sunt que fuerunt Berengarii de Olost et domos Perilionis, et Bernardi de Caldelis et Bernardi de Vinal et Guillelmi de Callelis et totum censum et senioraticum que habeo in domibus Iohannis de Maiolis. Et omnia pignora que habeo in decima de Minorisa et illud pignus quod teneo de Arnaldo de Bonastre in decima de Falgerolis et illud pignus quod habeo in domibus que fuerunt Guillelmi de Carosalsa et quamcumque ipsa pignora redimantur omnia vel pars ipsam pecuniam sacerdos qui dictum servicium et locum tenent, consilio dictorum manumissorum et sciente capitulo mittat in honorem qui semper sit ipsius stabilimenti. Omnia vero mea stabilimenta que in Vicensi ecclesia feci cum universisque eis dedi et assignavi semper serventur irrefragabiliter et adimpleantur et inconcusa atque illibata permaneant. Dimitto domui Sancti Iohannis Rivipollo duo milia solidos qui leventur et accipiantur de novem milia solidos quos michi debet abbas et conventus Sancte Marie et de primis qui inde exeant fiat quodam stabilimentum in ecclesia Sancti Iohannis Rivipollo pro anima mea, consilio abbatis Sancte Marie Rivipolle et abbas Sancti Iohannis manumissorumque meorum pro ut melius potuerint et expedire viderint. Septem vero .qui remanent deveniant in posse manumissorum meorum et levent inde CCC morabatinos et cum CCC morabatinos quos habeo per pignus in honore de Fuirac, consilio abbas et prioris Rivipullo emant honorem de quo semper exeat sagini conventui Rivipollo certis diebus quod habere debent et in super laudo et concedo meum aniversarium quod ibi iam stabilivi. Laudo etiam et concedo monasterio Ameriensi illud stabilimentum quod ibi feci et fiant inde ipsa instrumenta sicut sunt accepta et promissa inter me et ipsos, consilio dicti episcopi et manumissorum meorum et dimitto altari ipsius Sancte Marie C solidos quibus emantur panni de quibus quo operiantur et XX mazmunidas Pro convivio meo et domui Sancti Iohannis Rivipollo XX mazmunidas pro convivio meo. Dimitto domui Castrisserris I calicem argenteum qui in domo mea est et de octingentis solidis quibus redemi honorem de Provinciana, fiat ibi stabilimentum pro anima mea sicut manumissores melius viderint et michi monachi promiserunt et dimitto ibi X morabatinos pro meo convivio. Dimitto namque domui Sancti Thome de Rivopirorum illam comparisonem qua feci de Bertrando de Bellopodio et illam qua feci de Guillelmo Argemiri pro I lampeda que ibi ardeat nocte ac die et pro meo aniversario singulis annis faciendo et V mazmunidas pro meo convivio. Et dimitto domui de Manllevo V mazmunidas pro meo convivio. Dimitto domui Stagni pro meo convivio X morabatinos et altaribus quod operiendis ipsius ecclesie pro pannis X morabatinos. Et domui de Luciano V mazmunidas pro meo convivio. Et domui Sancti Benedicti de Bages C

mazmunidas de quibus ematur honor quo ardeat, die et nocte, I lampeda ibi pro anima mea et pro convivio X mazmunidas Dimitto domui de Minorisa X mazmunidas pro meo convivio et alias X preposito ipsam ecclesie et operi ipsius C sollados annone. Et domui Sancte Cecilie de Monteserrato V mazmunidas pro meo convivio. Et domui Sancte Marie Montserratati X mazmunidas pro meo convivio. Dimitto altari Sancte Marie Ilerdensis faciendo et pro meo convivio CC mazmunidas quas mitto in posse Stephani de Marimon. Dimitto ad ecclesiam Sancte Marie de Pedregal faciendam et construendam CCC mazmunidas et Stephanus de Marimon mittat ibi operarium, consilio priorisse ipsius loci. Dimitto sedis Dertosensi XX mazmunidas pro meo convivio et operi de Alfama V mazmunidas, et conventui Terragone XXX mazmunidas pro meo convivio et fratribus de Cartoxa de Siurana CCC mazmunidas ad ipsam ecclesiam faciendam et Stephanus Marimon sit inde operarius. Dimitto monasterio Populeti mille mazmunidas quas iam habent de meo et fiat inde illud stabilimentum sicut continetur in ipso instrumento quod est inter me et ipsum monasterium et dimitto ibi pro meo convivio C mazmunidas et persolvat eas Stefanus de Marimon. Laudo siquidem et concedo monasterio de Sanctis Crucibus illud stabilimentum quod ibi feci et in super addo ibi C mazmunidas et dimitto pro meo convivio ibi C mazmunidas quos persolvat Stephanus de Marimon. Et Sancto Cucufati XX mazmunidas pro meo convivio. Dimitto sedi Barchinoni XXX mazmunidas pro meo convivio. Et Sancto Paulo de Campo X mazmunidas pro meo convivio. Et ecclesie Sancti Sepulcri Barchinone X mazmunidas pro meo convivio. Et Sancto Petro Barchinone XX mazmunidas pro meo convivio. Et Sancte Eulalie de Campo X mazmunidas pro meo convivio. Et monasterio Sancti Laurentii de Monte X mazmunidas pro meo convivio. Et monasterio de Vallebona XX mazmunidas pro meo convivio. Et monasterio Sancti Salvatoris de Breda XX mazmunidas pro meo convivio. Dimitto sedi Gerundensi XXX mazmunidas pro meo convivio. Et Sancti Felici gerundensi XX mazmunidas pro meo convivio. Et Sancto Martino X mazmunidas pro meo convivio. Et Sancti Petri Gallicantus X mazmunidas pro meo convivio. Et Sancto Danieli X mazmunidas pro anima mea. Et monasterio de Banoles XX mazmunidas pro meo convivio. Et Sancti Petro de Bisuldone XX mazmunidas pro meo convivio. Et Sancte Marie de Bisuldone X mazmunidas pro meo convivio. Et Sancto Hospitali V mazmunidas et Milicie Templi V mazmunidas Dimitto sedi Urgellensi XXX mazmunidas pro meo convivio. Et Sancto Laurentio de Duobus Montibus I morabatino pro pannis lineis. Et Sancto Petro de Valledaniele similiter. Et Sancte Marie de Olone et Sancti Iohanni similiter. Et Sancto Sixto I morabatino pro pannis lineis. Dimitto Dalmatio, Vicensis archidiacono II marchas argenti et Bernardo de Sancto Ypolito I scutellam argenti et Guillelmo de Medala I cifum argenti et Guillelmo Scutario I scutellam argenti et Petro filio suo I cifum argenti et Arnaldo de Clocario I cifum argenti, et Berengario de Taverteto I cifum argenti et Arnaldo de Tavarteto I cifum argenti et Andree de Almunia sacerdoti I marchiam argenti. Dimitto Guillelmo, gratia dei Vicensis episcopo, nepoti meo, ad omnem suam voluntatem omni tempore, libere faciendam omnes meas domos in quibus habito et domus Bartholomeum et Bernardi Ezcaza et omnia mea vexella vini et annone que sunt in ipsis meis domibus in quibus habito et iste domus omnes sunt alodium bene franchum et liberum, salvo tamen Bernardo presbitero, suo senioratu et censum in quadam parte ipsius sale et cortalis qui census est II paria et demidum caponum. Item dimitto Guilelmo, nepoti meo, CC morabatinos quos ei donet Berengarius de Rieria et meam meliorem equitaturam et meam cupam argent qua emi de episcopo Gerunde et medietatem omnium arrenzamentorum et pannorum et suppellectilium meorum que tempore mortis mee fuerint in meis domibus preter II quo operatoria serica melioraque dimitto altari Sancti Petri ad parandum ecclesiam et preter meum tapetum maiorem qui dimitto altari Sancti Michaeli et preter omnes meas vestes. Aliam meam medietatem arrenzamentorum et pannorum cum II atauts maioribus que sunt in domibus Sancte Marie

habeat dictum meum stabilimentum suisque sacerdos et fiat inde inventarium coram episcopo et meis manumissoribus ita quod michi possit deperiri set semper totum servetur et custodiatur dicto stabilimento suoque sacerdoti. Item dimitto ipsi stabilimento suoque sacerdoti omnes meos sarracenos et illam servitatem qua retinui in Maria baptizata et meum mulum de tragino et totum meum oleum ubicumque sit. Dimitto et laudo et concedo Berengario de Rieria illos quingentos morabatinos quos habeo in pignore castri de Muntar, sicut continetur melius in ipso instrumento quod iam me ei feci. Dimitto Petro de Cadarita, clerico Sancte Marie Vici ipsas domos que adherent parieti Sancte Marie cum omnibus atauts que in eis sunt, exceptis dictis duobus et semper sit de sacerdote Sancte Marie qui eam assidue decantaverit. Item dimitto ad suam voluntatem L mazmunidas et I mulum. Dimitto Berengario Artaldi sacerdoti meam capam meliorem et meas vestes meliores completas et I cifum argenti. Et Adaledi prebendarie mee CC solidos, et Bernardo Escaza nutrito meo CC solidos quos michi debi de vino et VIII mazmunidas duplis quos michi debi et persolvat meis manumissoribus quingentos solidos quos ei acomodavi. Et dimitto Guillelmo de Rivo de Tonna L solidos. Omne vero annonam meam et totum meum vinum et totam meam carnem dimitto ad helemosinas faciendas preter X sextarios frumenti et X sextarios ordeï de quibus vivat familia mea usque ad novum et preter C solladas quas superius dimisi ecclesie Minorise. Et sacerdos qui dictum meum stabilimentum tenuerit servet et gubernet fideliter hoc totum et consilio episcopi et manumissorum meorum donet singulis de ipsa annonna... C quartarias et plus si opus fuerit et sic fiat in unoque anno, donec tota annona et vinum et carne expendatur in helemosinis ita quod michi inde remanerat. De pignore Berengarii de Medala dono X morabatinos opere redempcionis. Omnia vero mea pignora que habeo apud Minorisam preter ea que habeo in decimis, in ea de Montepieta, suis impignoratoribus dimitto. Insuper autem dimitto canonice Sancti Petri ad preposituram mensis aprilis omnes meas domos de Minorisa novas et veteres cum omni suo hedificio et melioramento et cum omnibus vexellis sed Ferrarius de Sorba, sacerdos, teneat in vita sua tantum ipsas domos novas totas cum porticum et cum I cubo et I tonna ad suum obitum sine impedimento revertatur totum prepositure mensis aprilis. Dimitto etiam ipsi Ferrario C mazmunidas ad suam voluntatem faciendam. Dimitto ad unum ospitale faciendum et construendum in quo pauperes recipiantur mille solidos et fiat in villa Vici. Quicquid vero habeo et habere debeo in cunctis locis, mobile et immobile, totum preter hoc quod superius dimisi, dimitto ad istud meum testamentum complendum et servandum et siquid inde superaverit, donent illud mei manumissores pro anima mea pro ut melius viderint. Recognosco siquid et in verbo veritatis confiteor et super hoc Deum teste invoco quod Iohannis Baconis nullam partem habet in omnibus meis comparationibus et pignoribus que fecit apud Minorisa quavis ipse nonetur in instrumentis hec nullam partem pecunie ibi misit et mando et volo ut reddat omnia instrumenta que inde habet quod si facere noluerit et ibi questionem posuerit ante omnia persolvat meis manumissoribus tria milia solidos de quibus me cum venit ad computum et confessus est se debere in presencia Berengarius de Rieria et Ferrarius de Sorba et Berengarius Artaldi.

Quod est factum III idus februarii, anno Domini MCCV

+Petrus Ausonensis sacrista sss.* Guillelmus Ausonensis episcopus +. Sig+num Ferrarii de Sorba. Sig+num Berengarii de Rieria qui hoc firmo. Hoc signavit ita Dalmacius archilevita +.

Sig+num Andree, sacerdotis qui hoc scripsit cum litteris rasis et emendatis in lineis

XV et XX die et anno quo supra.

Petrus sacerdos qui dicitur de Guardiola hoc fideliter transtulit cum litteris rasis et emendatis in lineis in I^a, et VII^a et VIII^a et XXVII^a et superpositis in XLVIII^a. VI nonas mai anno M CC XX III sss.

377

1205, abril, 4

Privilegi. *Pere, rei d'Aragó, comte de Barcelona i senyor de Montpeller, concedeix a Guillem de Tavertet, bisbe de Vic i als seus successors, a l'església de Vic i a tots els habitants de Vic l'exempció de totes les questies, toltas i forcies que ja els seus avantpassats i pel pagament de quaranta-dos mil sous.*

A.* AEV, vol. IV, núm. 22.

B. AEV, vol. XV, núm. 98.

C. Còpia de principis del segle XIII, ACV, cal. 37, L.D., f. 12v, (*Carta diffinitionis et evacuationis ville Vici*).

a. MARTIN ALVIRA,

Sit notum cunctis presentibus atque futuris. Quod ego Petrus, Dei gratia rex Aragonensium, comes Barchinone et dominus Montispessulani, bono animo ac spontanea voluntate, remito, diffinio et evacuo tibi Guillelmo, Ausonensi episcopo, et successoribus tuis ac ecclesie Vicensi et omnibus eiusdem ville habitatoribus, presentibus et futuris in perpetuum questias, toltas et forcias nec liceat michi aut successoribus meis toltas, questias vel forcias in villa Vici decetero exercere. Laudo etiam concede atque confirmo tibi et successoribus tuis et ecclesie Vicensi et habitatoribus eiusdem ville presentibus et futuris instrumenta que proavus meus Raimundus Berengarii et avus meus Raimundus comites Barchinone fecerunt antecessoribus tuis et ecclesie Vicensi. Laudo etiam et concedo remissionem sive diffinitionem quam pater meus Ildefonsus, pie memorie, fecit apud Perpenianum in ultima voluntate sua et in alio etiam instrumenti. Item laudo et confirmo instrumentum concessionis et confirmationis quod ego tibi et ecclesie tue feci et promitto quod decetero non veniam contra predicta instrumenta, nec contra presentem scripturam tibi a nobis indultam atque concessam. Et si contigerit me aut successores meos habere querimoniam de hominibus qui sunt vel erunt casati vel affogati in tuo senioratico vel Vicensis ecclesie, tu et successores tui faciatis michi et successoribus meis directum pro eis et rationem et ego accipiam per te de omnibus querimoniis. Item laudo et concedo tibi et Vicensi ecclesie omnia iura que habes et habere debes. Pro hac autem diffinitione et confirmatione accepi a te Guillelmo, Ausonensis episcopo, et ab hominibus de villa Vici XLII milia solidorum barchinonensis.

Actum est hoc II nonas aprilis, anno Domini mille CC V.

Sig+num Petri, Dei gratia regis aragonensium, comitis Barchinone et domini Montispessulani. + Ego Raimundus, Dei gratia Terragonensis archiepiscopus confirmo. Sig+num Guillelmi de Cardona. Sig+num Arnaldi de Castrobono. Sig+num Bernardi de za Portella. Sig+num Guillelmi Durfortis. Sig+num Raimundi Gaucerandi. Sig+num Raimundi de Guardia. Sss. Bernardi Ameli sss.

Sig+num Columbi domini regis notarii qui eius mandato hec scripsi mense et anno quo supra.

1206, març, 28

Fundació. *Dalmau, ardiaca amb el consentiment del bisbe Guillem, Pere sagristà, Arnau primicier, Pere de Talavera capellà estableixen a l'església de Sant Llorenç de Munt i a Bernat el seu prior l'església de St. Sadurní d'Osormort i Sant Feliu de Planeses.*

A.* ABEV, Arxiu capbreu vol. 3 (1200-1271) s/n

B. ABEV, St. Llorenç de Munt, perg. 82.

In sempiterni regis nomine. Ego Dalmacius Vicensis archidiaconus, assensu et voluntate Guillelmi, gratia Dei Vicensis episcopi et Petri sacriste necnon Arnaldi primicheri et Petri sacriste necnon Arnaldi primicherii et Petri de Talavera capellani et conventus Sancti Petri, nos omnes pariter reddimus, donamus atque concedimus omni tempore ecclesie Sancti Laurentii Monte et Bernardi eiusdem priori et omnibus clericis et prioribus nunc et semper degentibus ecclesiam Sancti Saturnini de Osor et ecclesia Sancti Felicis de Planiciis cum omnibus iuribus suis et universis ad eas spectantibus. Quas vero ecclesias Raimundus Gaufredi, Ausonensis antistes bone memorie, prefate ecclesie Sancti Laurentii suisque clericis tempore consecrationis sue multis presentibus, libenti animo, dedit atque concessit sicut probatum et lucide est declaratum per multos bonos et veridicos testes. Et est etiam manifestum quod ecclesia Sancti Laurentii ipsas ecclesias ante consecrationem et post consecrationem quiete longo tempore possedit. Nos quoque huius rei veritatem scientes ipsius ecclesie Sancti Laurentii sua iura servantes predictas duas ecclesias ei suoque priori et clericis modo in presenti corporaliter tradimus cum omnibus iuribus suis ad eas quoque modo spectantibus ad habendum et possidendum iure perpetuo salvis in omnibus nobis et successoribus nostris omnibus iuribus episcopalibus et archidiaconi et capellani et totius Vicensis. Et salva capellano sua capellania que est annuatim in festo Omnium Sanctorum I octaneum tritici et alium siligini, et I quarteria cibarie et II paria gallinarum et XX denarius pro carne salsa et VII denarios pro vino. Et prior et clerici Sancti Laurentii semper possint cantare ipsas ecclesias in propriis personis et episcopus et archidiaconus et capellanus semper inveniant quandocumque velint sua servitia et capellaniam ad ecclesiam Sancti Saturnini predicti. Manifestum est enim quod dicte ecclesie Sancti Saturnini et Sancti Felicis sunt de episcopo et contulit eas mihi archidiacono dictus episcopus in beneficium personale. Hanc quoque paginam cum suo tenore superius expressos nos omnes supradicti laudamus, concedimus atque firmamus prelibate ecclesie Sancti Laurentii suoque priori et clericis omni tempore pro futuram.

Quod est factum V Kalendas aprilis, anno Domini MCCVI.

Sig+num Bernardi de Balanano. Sig+num Bertrandi de Bellopodio. Sig+num Bernardi de Villagelans. Guillelmus, Ausonensis episcopus sss. Hoc signavit ita Dalmacius archilevita sss. Petrus Ausonensis sacrista. Ego Arnaldus de Menleu Vicensis primicherius subscribo. Petrus de Talavera capellanus ipsarum ecclesiarum firmo. Guillelmus de Medala sacriscribius. Sig+num Bernardi de Maiolis. Andreas de Tonna qui hoc firmo sss. Petrus capellanus Vicensis sss. Sig+num Ferrarius de Sorba. Bernardus de Sancto Ipolito firmo sss. Sig+num Andree sacerdotis et publici ville Vici scriptoris sss. Bernardus sacerdos

de Villaleonum sss.

Petrus levita, qui hoc scripsit cum litteris rasis et emendatis in II^a linea die et anno quo sss. supra.

379

1206, abril, 7. Roma (Sant Pere del Vaticà)

Breu pontifici. *Carta del papa Innocenci III adreçada a l'arquebisbe de Tarragona, al cambrer de Tarragona i a l'ardiaca de Barcelona perquè investiguin sobre les acusacions que els canonges de Vic, Guillem Gros i Guislabert de Montral, fan contra el bisbe Guillem de Tavertet.*

[A]. Original perdut.

B.* Còpia de l'any 1206, ACV, cal. 9, episc. III, Guillem Tavertet, núm. 38.

a. SMITH, *A letter of Innocent III*, doc. , pp.

Innocentius, episcopus servus servorum Dei, venerabili fratri archiepiscopo et dilectis filiis camerario Terracone et archidiacono Barchinone, salutem et apostolicam benedictionem. Propter nimiam caritatem que super quorumlibet scandalis sub lege Domini positorum cum apelo non exurit vehementis fuimus compassionis que cura succensi, super hiis que dilecti filii Guillelmus Gros et Guilabertus de Monregali, canonici Vicensis ecclesie, tam suo quam quorundam concanonicorum suorum nomine adversus episcopum suum nobis denunciando monstravunt. Proposuerunt siquid ideo canonici in nostra presencia constituti quod eorum episcopus postquam sibi tradita cura fuit officii pastoralis, sciens se no esse forsitam in dispositionem sui cordis de facili transiturum, nisi ipsius astringeret sibi eos qui sue poterant pravitati reniti sue gillatim plures et maiores canonicorum familias quod ad quasdam homines eorum illexit ut iure iurando sibi homagium exhiberent, quatenus in nullo voluntati sue aliquando contrairent. Ut autem eos sibi taliter subiugavit quosdam laicos usurarios et etiam mulieres intervntu canonizavit simoniace pravitatis. Quendam vero Scutiferum suum Guillelmum nomine infami familiaritate seu pocius infamia sibi familiari coniugens, suspitionem funesti criminis super quo in regali et plena curia publice fuisse proponitur convictu reclargutus nimietate gratie ac inmeritis beneficiis que circa ipsum exhibet ampliavit. Cum enim scutifer ipse quendam temeritate propria cum suis complicitibus suspendisset, idem episcopus partem episcopalis palacio concessit eidem perpetuo possidendam, eamque sibi fecit veri dicitur per suppressionem veritatis a sede apostolica confirmari, ac eum in tantum ecclesie beneficiis extulit et dictavit quod preduiciarum superbia non se ferens quosdam canonicorum fustibus et gladiis per villam fugavit. Quosdam vero frequenter contumeliis laccessivit eodem episcopo sub dissimulatione tam hac quam alia ipsius facinora transeunte. Preterea cum quondam ecclesie memorate canonicum virum utique nobilem et potentem cum complicitibus suis manu propria occidisset et predictus episcopus ipsum cum aliquibus que homicidium comiserant cum eodem, homicidio perpetrato in suam recepit cameram et protexit, ac eum educens a villa rupem quondam ad sue defensionis propugnaculum comparavit, quod etiam cum complicitibus suis a te fratre archiepiscopo metropolitan loci vincula excommunicationis astrictum non est veritus se cum ducere ac publice retinere. Quesdam etiam qui morti beati memorie Berengarius archiepiscopi interfuerant in sua domo retinuit et homagium a quibusdam eorum excommunicatis accepit. Unde consanguinei prefati canonici qui idem scutifer interfecerat videntes episcopum homicidam eundem cum fautoribus suis quo minus iusticiam consequerentur ex ipsis propria temeritate tueri, ac in persona propria procedure loricatum sub multorum periculo

personarum indefensionem ipsius, non solum contra eundem episcopum, verum etiam contra suam ecclesiam sunt cuncti, ac eam huius occasione facinoris dampnis nam modicis affecerunt. Post modum vero memoratus episcopus vero homicide, iamdicto regis gratiam obtineret a parrochialibus clericis inmoderatam peccunie quantitatem extorsit, de qua pro reconciliatione ipsius obtulire dicitur ipsi regi quinque milia solidos cum exactionibus huiusmodi a primo anno pontificatus sui prefatos clericos non cessaverit annualiter aggravare, dilapidando ecclesiasticas facultates, adeo quod fere adsumans eas cum clericis inanitionem deduxit. Cum autem procurationis ab ecclesiis sibi subiectis recipit, eas in evictionum multitudine nimis aggravat venationibus deditus in avibus celi ludens et ululatus episcopali modestie indecentes exercens, qui licet presens sit in ecclesie cathedrali eam tamen fere numquam ingreditur nisi forsam in diebus sollempnibus et festivis. Quasdam etiam decimas studio predecessoris sui ad Vicensis ecclesiam revocatas contulit fratri suo, et mansum quodam ad canonicam eiusdem ecclesie pertinente pro iusti precii quarta parte cuidam cognate prefati contulit homicide, nichilominus quadam decimam eidem homicide in ecclesie detrimentum assignamus. Insuper instrumenta ecclesie sustulit videntur ab ipsa, ita quod eorum copia capitulo denegatur et quosdam libros legales decretorum et divine scripture sibi usurpans in ecclesie periudicium, eos a canonicis sibi fecit per instrumenta publica confirmari quam de ipsis liberam disponendi habeat facultatem. In causis vero civilibus suum vendens pro peccunia patrocinium, coram iudicibus secularibus, se gerit publicum advocatum et quondam consanguineum suum, illiteratum et minus providum que militum armiger ante fuerat in canonicum uno anno et tercio in archidiaconum ordinavit. Uxorem que homicide iamdicti de qua contra eum publica fama laborat in mensa sua retinuit per sex annos et cum quedam canonicum permanentem in choro ecclesie memorate violentas manus temere iniecisset, non cessavit divina post modum ministrare. Ac defuncto quondam archidiacono cum invaderet eius bona in quondam clericum altari Beati Petri violentas manus iniescit, et alias multas enormitatibus involutus que correctionem nosciuntur canonicam affetere. Quia igitur hoc si vera sunt nec debemus nec volumus sub dissimulatione transire, discretioni vestre per apostolica scripta precipiendo mandamus quatinus ad ecclesiam ipsam personaliter accedentis inquiratis super his et aliis diligentissime veritatem et quod invenueritis per litteras vestras nobis fideliter rescribatis quod per vos cercioris effectum, statuimus ex his auctoritate Domino que viderimus statuendam. Interim donec idem negocium terminetur non permitatis prefatos canonicos et socios suos ... assidua prebenda quod secundum consuetudinem eiusdem ecclesie sicut ceteris canonicis qui sunt presentes in ea debentur eiusdem a quoquam indebita molestari sed faciatis eos tam iusta quam pacifica ipsius possessione gaudere. Quod si non omnes hiis exequendis potueritis interesse tu ea fratre archiepiscopo cum eorum altero nichilominus exequaris.

Datum Rome apud Sanctum Petrum, VII idus aprilis, pontificatus nostri anno nono.

Sig+num Andree sacerdoti et publici ville Vici scriptoris sss.

Petrus levita qui hoc fideliter transtulit VI nonas octobris, anno Domini M CC VI

de Vic. El bisbe explica les dificultats que es va trobar en iniciar el seu episcopat, i l'augment del patrimoni per a l'Església de Vic que ha aconseguit.

A.* ACV, cal 31, vol. 42, núm. 45.

Cum iudices delegate a sanctitate vestra Domine pater noluerunt inquirere de persona mea, nec solem modo de malo. Ideo ego Guillelmus episcopus, humili vester et obediens, in omnibus celsitudini vestre supplico quatenus de beneactis si placet audire dignemini. Constat siquidem et verum est quod quando fui promotus in episcopatum, in palatio episcopi antecessoris mei vel in aliqua dominicatura episcopi non inveni tritice vel aliqua annonam, nec vinum, nec cannem, nec animalia, neque aliqua suppellectilia domorum. Set oportuit me emere quicquid ad usum cotidianum michi necessarium fuit per totum primum annum et emere boves ad usum laborationis dominicature episcopi et hoc totum feci de proprio. Item in quodam castro de Tous emi I decimam et due predia. Preterea in alio castro quod vocatur de Arters feci unum palacium et unam turrim et in termino eiusdem castri adquisivi unam vineam et tres mansos et in multis locis eiusdem castri certos redditus et multas pensiones. Item in alio castro quod vocatur de Torelione in quadam decima adquisivi singulis annis XX sextarios annone et XX de vino et de uno quolibet sextario sunt duo muli bene honerati. Item in alio castro quod vocatur Sallifores in quadam decima que ibi est adquisivi V sextarios annone singulis annis. Item in parrochia de Folgerolas bene in XXX prediis adquisivi dominium et singulis annis albergiam de VIII militibus et si aliquod prediorum venderetur ex illis semper ecclesia mea tercium precii venditionis habent. Preterea in castro quod vocatur de Pulcropodio adquisivi dominium. Insuper in prepositura quadam qua ego teneo adquisivi optimum predium et in alio loco eisdem prepositure I porcum et I quarteram tritici. Hec et alia adquisivi ecclesie mee perpetuo extra muros ville mee. Item in villa Vici adquisivi in quadam parte ville X ospicia cum hominibus et feminis cum pensionibus scilicet et dominio. Item in alia parte eiusdem ville plusquam XL ospicis cum hominibus et feminis ibi inhabitantibus cum pensionibus scilicet annuatim e earundem dominio et si vendentur ecclesia habeat tercium precii venditionis, salvo regali eidem dominio et pensione. Item cum rex Aragonie in hominibus ville Vici et in aliis hominibus qui sunt ecclesie Vicensis in manu sua de eo quod ad regalia sua spectabat satisfactionem pignoribus datus acciperet, obtatam servitutem remittendam et propter magnam utilitatem que ex hoc ecclesie mee provenit de meo proprio dedi regi tria milia solidos. Preterea in hominibus eiusdem ville singulis annis dictus rex immoderatas faciebat exactiones et in tantum laboravi quod rex pater istius in ultima sua voluntate remisit et diffinivit perpetuo huiusmodi exactiones. Cum autem filius eius qui modo rex est huiusmodi exactiones suscitare vellet immo ad dandum eos compellebat feci, ita ut ex toto remitteret, diffineret et perpetuo solveret cum instrumento manu propria corroborato et ego darem ei XLII milia solidos quod quidem propter voluntatem ecclesie mee et libertatem ecclesie tenendam et servandam dedi ita quod ecclesia mea nichil de proprio suo dedi. Hec autem et alia multa bona contuli ecclesie mee. Insuper autem sciende est et in veritate dico quod aliqua possessiones episcopatus non dedi, non vendidi nec obligavi immo precise dico quam si hodie ab hoc seculo decederet successor meus possessiones episcopatus mei in aliquo non inveniret obligatas, nec redditus nec oporteret ipsum solver pro me valens V solidos.

*de Todeià, sacerdot de Sant Salvador de Bellver, els béns d'aquesta església que són de la catedral. A més donen el mas Vilar i el mas Vilaseca que són de la pabor-
dia de desembre.*

A.* ACV, cal. 24, vol. 37, núm. 154.

Notum sit cunctis quod ego Guillelmus de Podio, Vicensis canonicus et mensis december prepositus, assensu et voluntate Sancti Petri conventus, donamus laudamus atque concedimus vobis Petrus Berengario de Todeiano sacerdotibus ecclesiam Sancti Salvatoris cum toto ipso honore quem hodie tenetis et possidetis in ipso podio Sancti Salvatoris. Manifestum est enim quod ipsa ecclesia sedet et est fundata in proprio alodio canonice Sancti Petri Vici et est in apenditio Sancti Baudilii. Preterea addimus huic dono et omni tempore damus ipsi ecclesie suisque sacerdotibus nunc et semper ibi degentibus mansum de Vilar et de Villasicca, cum omnibus suis pertinenciis et tenedonibus. Tali pacto hoc donum facimus ut vos et omnes sacerdotes qui dictam ecclesiam post vos habuerint et tenuerint habeatis et accipiatis semper et habeant et accipiant ipsam ecclesiam per prepositum mensis decembris <et prepositus instituat ibi semper ipsos sacerdotes> et pro ipso honore qui est in podio Sancti Salvatoris reddat semper dicta ecclesia sui que sacerdotes annuatim in vigilia Natale Domini preposito mensis december unum porchum canonicalem vel decem solidos quod melius velint sacerdotes Sancti Salvatoris et II quarterias frumenti, apti ad pistorem, et de dictis mansis reddant semper ipsi preposito omnes census et usus et servicia et agrarios que inde exire solent fideliter et in ipsis mansis retinemus et in hominibus et feminis in eis habitantibus, omnia nostra iura, tam in placitis quam in exitis, et habeatis hoc totum vos et successores vestri sacerdotes ad servicium et fidelitatem canonice Sancti Petri suorumque canonicorum et prepositi et propter donum dicti honoris quem addimus et concedimus, accipimus a vobis XXX solidos ex quibus bene sumus peccati. Dictos vero mansos tenet modo prefatus sacerdos per canonicam Sancti Petri.

Quod est factum XII kalendas iulii, anno Domini M CC VI.

Arnallus de Manlleu primicherius *. Guillelmus Viver * Guillellmus de Puig succentor * Guillelmus de Medalia sacriscrinis *. Bernardus de Tornamira * Bernardus de Villagranata * Guillelmus Gros * Bernardus SanctoHipolito*. Guislabertus* Andreus de Tona *

Andreu sacerdos et notarius
Petrus levita scriptor.

382

1206, juny, 20

Fundació. *Guillem de Tavertet, bisbe de Vic, Dalmau ardiaca, Pere sagristà i Arnau primicer juntament amb tot el capítol donen llicència als leprosos, que viuen a la casa de malalts prop del torrent del Puig, per poder edificar un oratori dedicat a Sant Bartomeu i poder tenir cementiri on ser-hi enterrats.*

A.* ACV, cal. 9, episc. III, Guillem Tavertet, núm. 37.

In sempiterni regis nomine tam presentibus quam futuris sit manifestum quod ego Guillelmus, gratia Dei Vicensis episcopus, et Dalmacius archiadiachonus et Petrus sacrista,

necnon et Arnaldus primicherius et relictus Sancti Petri conventus, intuitu pietatis atque exemplo bonitatis concedimus et licencia probemus omnibus leprosis qui modo sunt et deinceps erunt in domo infirmorum est prope Vicum iuxta torrentem de Puteo ut hedificent et faciant ecclesiam ibi in honore Dei et beati Bartholomeum, sicut assignatum et hostensum est cum suo cimiterio, vero in ipsa ecclesia missas et divina, et vite salutari, audire et percipere possint; et in eodem cimiterio leprosi illii qui manifestam habuerint lepram, tantum cum sua familia que assidue cum eis manserit sepeliri valeant. Ecclesiam vero istam sic omni tempore informamus et sic stare iubemus quod semper sit subdita in omnibus ecclesie et altare Sancti Petri et episcopo Vicensi et cantent ea ebdomedarii Sancti Petri in diebus dominicis et die veneris in unaqua ebdomada, et in die Natale Domini et Omnium Sanctorum et in festo Sancti Bartholomei et nullus sacerdos vel clericus sit ausus ibi cantare sine licencia sacriste maioris et ebdomedariorum Sancti Petri et ipsi ebdomedarii habeant et accipiant in unoquoque anno in ipsa ecclesia II aureos et ebdomedari qui missam cantaverit in ipso altare in die Natale Domini et Pasche et Pentecostes et Omnium Sanctorum et sollempnitatis Sancti Bartholomeum habeat tantum de bonis ipsius altaris II denarios. Preterea concedimus ipsi altari totum panem et vinum et farinam et annonam quod quoquomodo ibi venerit et totum honorem atque alodia que Deo concedente per largitionem fidelium ipsi altari et ecclesie collata fuerint. Ita quod nullum dominium atque servitutem in eis nos vel successores nostri aliquomodo habeamus sive exigere possimus. De oblationibus quoque et luminariis quecumque et quocumque modo ad ipsum altare venerint, tam in denariis quam in cera et candelis, levato servitio altaris in candela tantum habeat et accipiat altari maius Sancti Petri quartam partem. Tres vero partes que remanent ipsi altari omni tempore concedimus. Precipimus etiam firmiter et omni tempore stare iubemus quod in ipsa ecclesia nullus omnino fiat bapismus, nec crux in die veneris parasceve ibi adoretur, nec ramus ibi signetur nec misteria tenebrarum ibi fiant et omnino prohibemus ibi sepulturam omnium hominum et feminarum atque interdicimus, nisi tantum de manifestis leprosis et eorum assidua familia. Quicumque igitur fidelium addictam ecclesiam et locum de bonis a Deo sibi collatis pro redemptionem et salute animarum suarum aliquad beneficium fecerint, miserint vel asportaverint a Deo omnipotenti et sanctis omnibus accipiant retributionem hunc et in futuro a vobis gratiam et benedictionem. Prefata vero ecclesia sit semper subdita et obediens in omnibus ecclesie et altari Sancti Petri et episcopo et omnibus canonicis in Vicensi ecclesia nunc et semper degentibus.

Quod est factum XII kalendas iulii, anno Domini M CC VI.

Guillelmus de Medala sacriscrinius sss.* Guillelmus Ausonensis episcopus +.* Hoc signavit Dalmacius archilevita +.* + Petrus Ausonensis sacrista.* Ego Arnaldus de Menleu Vicensis primicherius subscribo sss.* Sig+num Ferrarii de Sorba.* Gros Guillelmus ita concedit carmina dicta sss.* Ego Bernardus de Tornamira firmo sss.* Ego Guillelmus de Castrocir firmo sss.* Petrus Vicensis capellanus +.* Andreas de Tonna firmo sss.* Ego Guillelmus de Vivario vicensis canonicus sss.* Ego Guilabertus firmo +.* Bernardus de Villagranata firmo sss.* Bernardus de Sanctoipolito firmo sss.*

1206, setembre, 1. Ferentino.

Breu pontifici. *Innocenci III mana recollir informació sobre la conducta del bisbe Guillem de Tavertet, bisbe de Vic, a Ramon, arquebisbe de Tarragona, Pere abat de Poblet i l'ardiaca de Barcelona a causa de les informacions que van transmetre al papa els canonges Guillem Gros i Guislabert de Montral.*

[A]. Original perdut.

B. ASV. Reg. Vaticana, 7, ff. 113v-114r, n° 159.

C. Decretals Gregori IX, Lib. 5, tit. 1.6, pp. 377-378.

a. BRÉQUIGNI, *Diplomata*, II/1974, n° 160.

b. MIGNE, PL, 215, p. 988.

c. MANSILLA, *Documentación pontificia hasta Inocencio III*, n° 353, p. 377.

Raimundo, archiepiscopo Terraconensi, et Petro, abbati Sancte Marie de Populeto, Terraconensis dioceseos et archidiacono Barchinonensi. Cum oporteat episcoporum, secundum apostolum habere bonum testimonium et ab hiis qui sunt intus et ab iis qui sunt foris, et secundum legem divinam, indumentum, ipsius de cocco bis tincto, et bisso retorta debeat esse contextum, si aliquando rumor sinister contra episcopum aliquem ad apostolicas aures ascendit, ex sollicitudine officii pastoralis tenemur descendere, ac videre utrum idem clamorem opere consummarit. Sane, venientibus ad apostolicam sedem dilectis filiis, Guillelmi Grossi et Gislaberti de Monteregali [canonicis Vicensibus] et multa gravior et enormia contra venerabilem fratrem nostrum [Guillelmum] Vicensem episcopum, proponentibus coram nobis, quia illa non debemus sub dissimulatione transire, vobis frater archiepiscopo et filii archidiacone, inquisitionem eorum duximus committendam, illius imitantes vestigia, qui cum haberet villicum et ille diffamatus fuisset apud eundem, quod dissipasset bona ipsius, cum eo posuit rationem. Verum dictus episcopus antequam ad ipsum vestra citatio pervenisset, ad presentiam nostram accedens, proposuit coram nobis, quod illi qui enormia illa de ipso nobis suggesserant, typo malitie potius quam iustitie zelo ducti, nobis huiusmodi nuntiarunt, cum sint ipsius manifestissimi inimici et cum eius hostibus conversentur consanguineos suos ac complices intendant ad testificandum admitti non debent aliqua ratione, ut pote iuramenti prestiti transgressores et aliis criminibus irretiti. Ne vero per leve compendium ad grave dispendium veniatur, discretione vestre per apostolica scripta mandamus, quatinus, nisi super hiis, que nobis sunt proposita contra ipsum, famam eius lessam esse noveritis, vos ad inquisitionem illorum non subito procedatis; quod ipsius esse constiterit inimicos, nec ad prosequendum inquisitionem, nec ad perhibendum testimonium contra ipsum episcopum admittatis, sed per viros idoneos super hiis, que nobis suggesta sunt, inquiratis sollicite veritatem et si nichil grave probatum fuerit contra ipsum, vos eidem purgationem canonicam indicatis. Quod si aliquid grave contra ipsum visum vobis fuerit esse probatur, vos inquisitionem fideliter factam ad nostrum referatis examen, ut de vultu nostro prodeat iudicium equitatis. Quod si non omnes etc. Duo vestrum ea nichilominus, sublato cuiuslibet contradictionis et appellationis obstaculo exsequantur.

Datum Ferentini, kalendas septembris anno nono.

1207, juny, 22. Viterbo

Breu pontifici. *Innocenci III mana al sagristà mestre Arnau i a Vidal canonges de Lleida intervinguin en el plet entre Guillem de Tavertet i el capítol de canonges de Vic contra els canonges de Tarragona pel domini de l'església de Sant Salvador i els delmes de la ciutat.*

A.* ACV, cal. 10, butlles, vol. 1, núm. 1.

a. FREEDMAN, *A Letter of Pope Innocent III*, p. 91.

b. SABANÉS, SCHMIDT, *Butllari de Catalunya*, Vol. I, doc. 37, pp. 88-89.

Innocentius episcopus servus servorum Dei dilectis filiis .. sacriste et magistris Arnallo et Vitali, canonicis Ilerdensibus salutem et apostolicam benedictionem. Inter venerabilem fratrem nostrum episcopum et dilectos filios capitulum Vicensis ex parte una et .. archiepiscopum et canonicos Terraconenses ex altera super ecclesia Sancti Salvatoris quibusdam decimis et rebus aliis causam accepimus agitari, quam vestre duximus experientie commitendam. Ideoque discrecioni vestre per apostolica scripta mandamus, quatinus partibus convocatis audiatis causam et appellatione remota fine canonico terminetis, facientes quod decreveritis per censuram ecclesiasticam firmiter observari. Testes autem qui fuerint nominati si se gratia odio vel timore subtraxerint, simili districtione appellatione cessante cogatis veritati testimonium perhibere. Quod si non omnes hiis exequendis potueritis interesse, duo vestrum ea nichilominus exequantur.

Datum Viterbii, X kalendas iulii, pontificatus nostri anno decimo.

1208, maig, 13. Roma (Sant Joan del Laterà)

Breu pontifici. *El papa Innocenci III mana a Ramon de Rocabertí, arquebisbe de Tarragona, i a Guillem de Tavertet, bisbe de Vic que absolguin i aixequin la suspensió sobre Guillem Gros i Guislabert de Montral.*

[A]. Original perdut.

B.* Còpia de l'any 1208, ACV, cal. 6, Episc. I, nº 82.

C. Còpia del segle XVI, ACV, cal. 31, vol. 27, Llibre constitucions, f.1v .

a. VILLANUEVA, *Viage literario*, vol 7, ap. II, pp. 243-244.

b. MANSILLA, *Documentación pontificia hasta Inocencio III*, doc. 384, pp. 400-401.

c. SABANÉS, SCHMIDT, *Butllari de Catalunya*, Vol. I, doc. 43, pp. 96-97.

Innocentius, episcopus servus servorum Dei, venerabilibus fratribus archiepiscopo Terraconensis et episcopo Vicensis salutem et apostolicam benedictionem. Sicut sedis apostolice circumspecta paradisi superbos consuevit et contumaces in sua rebellionem comprimere, sic humiles et devotos solet maternis affectibus consolari, ut et illis pena debita sua pervicacie cumuletur, et isti pro devotione sua se gaudeant benignitatis gratiam invenisse. Hinc est et enim quod licet Guillelmus Grossus et Gilabertus de Montereali, Vicensis canonici, pro eo quod in illorum probatione que contra te frater episcopo olim obiecerant, deffecerunt per nostram sententiam fuerunt ab officio beneficioque suspensi. Quia tamen, sicut ex vestra et multorum testificatione didiscimus, eandem sententiam servaverunt hactenus humiliter et devote, ac misericordiam sepius lacriminaliter petierunt. Nos tam ipsorum quam aliorum multorum, qui apud

nos pro eis multiplicatus precibus institerunt, supplicationibus inclinati de misericordia que superexaltat iudicio eandem suspensionis sententiam duximus relaxandam penam quam ex hac incurrisse nocentur, penitus remittentes. Quo circa fraternitate vestre per apostolica scripta mandamus quatenus canonicos memoratos denunciante publice absolutos non permitattis eosdem ab aliquibus propter hoc indebite molestari.

Datum Laterani III idus maii, pontificatus nostri anno undecimo.

+ Petrus Ausonensis sacrista. Petrus capellanus. Sig+num Bernardi de Maioles. Andreas de Tona qui hoc firmo. Sig+num Berengarius levita. Raimundus Vita sacerdos firmo sss. Sig+num Berengarii de Mata sacerdotis.

Sig+num Andree sacerdotis et publici ville Vici scriptoris qui hoc fideliter transtulit cum litteris XI kalendas iulii anno Domini M CC VIII.

386

1209, febrer, 5

Venda. *Pere de Tavertet ven a Ferrer de Sorba les cases de la canònica de Manresa a Vic i que ell tenia. Mana que les tingui sota l'autoritat i el servei del paborde de Manresa.*

A.* ACV, cal. 6, episc. I, n° 81

Notum sit cunctis quod ego Petrus, Vicensis sacrista, assensu et voluntate Petri prepositi Sancte Marie Minorise, dono tibi Ferrario presbitero et canonico omnes ipsas domos cum universis ad eas spectantibus et cum omni senioratu quas ecclesiam Sancte Marie Minorisa habet et habere debet in villa Vici et ego teneo per eandem ecclesiam. Tali pacto hoc donum tibi facio ut illud teneas et possideas potenter et secure in omni vita tua, habendo et accipiendo ibi omnia iura ipsius ecclesie Sancte Marie ad servicium et fidelitatem prepositi et ecclesie Minorise. Ad tuum vero obitum hoc totum sit solum preposito et ecclesie Minorise sine omni impedimento et diminutione.

Quod est factum nonas februarii, anno Domini M CC VIII.

+ Petrus, Ausonensis sacrista.* Petrus prepositus sss.* Sig+num Berengarii de Rieria. Sig+num Raimundi Copada. Sig+num Bernardi de Palatio.

Sig+num Andree sacerdotis et publici ville Vici scriptoris sss.*
Petrus, levita qui hoc scripsit die et anno quo sss supra.

387

1209, setembre, 6

Declaracions testimoniales. *Pere de Tavertet, sagristà, Pere de Perigueux, capellà de Santa Maria de Vic, Homo Dei i Pere Guillem, prevere, entre altres testimonis declaren sobre l'exercici de la jurisdicció dels bisbes de Vic en matèria de justícia, control dels mercats, pesos i mesures davant la contestació de Guillem de*

Montcada.

A. 1* ACV cal. 6 episc. I, núm. 83.

A. 2* ACV cal. 6 núm. 2875.

A. 3* AEV vol V, núm. 54

a. SCHIDLER, *Les tactiques des Montcada*, AUSA, doc. 2, pp. 337-340. Transcriu A.1.

Conservem només tres fragments amb l'inici de les declaracions de Pere de Tavertet, (A.1) un segon fragment que cita com anteriors declaracions les de Bernat, clavíger, Andreu Salmúnia i Ramon Picó i que s'inicia amb les declaracions d'un testimoni que podria ser algú dels esmentats i amb la declaració de Pere de Perigueux, capellà de Santa Maria la Rodona (A.2). Finalment el tercer fragment conté el final d'unes declaracions que podrien ser de Guillem de Viver, Berenguer de Pinós o Pere Pasqual i seguint amb la declaració completa del lambard Homo Dei i acabant amb les declaracions de Pere Guillem de Vic, prevere (A.3)

Anno Domini M^o CC^o nono, VIII idus septembris hos testes produxerunt episcopus et ecclesia Ausonensis in causa que vertitur inter ipsos et Guillelmus de Montecathano super pluribus et diversis capitulis

Petrus de Tavarteto, sacrista eiusdem ecclesie, iurato dixit quod tempore Guillelmi Raimundi veteris, proavi istius Guillelmi de Montecathano, quod quadam mulier de parrochia Sancte Marie de Villanova que dicebatur interfecisse maritum suum fuit adducta in villam de Vico et fuit tradita Petrus Berengario, sacriste Vicensis, tenenti locum Petri de Redorta episcopi, qui erat in Provincia cum comite Barchinonensis. Et idem sacrista tradidit eam cuidam militi nomine Guillelmi de Capraria et mandavit ei ut faceret eam secundum delictum iudicari et puniri. Qui miles ad mandatum ipsius sacriste fecit eam per iudicium comburi in quadam loco qui vocatur Forn Teuler. Interrogatus quomodo sciret, dixit se hec vidisse et audisse et interfuisse. Interrogatus de tempore dixit L annos esae elapsos. Requisitus de se ipso cuius etatis erat, dixit quod unde poterat habere in etate de XV usque ad XX annos.

Dixit etiam quod tempore precedente, vidit et audivit, quod quidam homo nomine Bernardus Fruga qui dicebatur subripuisse crucem Sancti Petri de Vico et excrustasse, fuit captus et in posse canonicorum adductus et missus et in ecclesia Sancti Petri infra coram per totam noctem detentus et ab ipso teste et multis aliis clericis custoditus et in mane Petrus de Redorta, episcopus, et Geraldus archidiaconus fecerunt ei erui oculos a duobus sarracenis ipsius archidiaconi et quodam alio sarraceno Raimundi de Meala, baiuli episcopi in platea iuxta Sanctam Maria ad bucam de Rodanello.

Post hec vidit quod quidam homo nomine Ianuarius, erat in domibus ipsius testis que tunc temporis eran Rotlandi, avunculi eius, et vidit quod dictus Ianuarius cum vidisset ascendentem quondam alium hominem nomine Laurentium qui manebat in domibus Guillelmi Raimundi accepta securi percussit eum cum ea in capite et occidit. Qui siquidem homicida fuit captus et adductus in posse iam dicti episcopi et clericorum et ipsi fecerunt eum suspendi in loco qui dicitur Podium de Rami. Requisitus si tempore dicti Guillelmi Raimundi hec fuerat, dixit se bene non recordari, sed tamen bene credebat. De aliis autem minutis iusticiis sicuti exorbare manus vel pedes abscedere, seu in fonte cautherizare a dictis temporibus et postea, usque ad tempus quo iste Guillelmi de Montecathano incepit dicte ecclesie contradicere, episcopi et clerici et baiuli eorum fecerunt fieri dictas iusticias et non vidit aliquam in hoc eis contradicentem, nec vidit usquam quod antecessores ipsius Guillelmi fecissent aliquam de iusticiis huius modi per se vel per baiulos suos nec etiam audivit.

Vidit etiam et audivit, a tempore primo dicto usque ad contradictionem istius Guillelmi de Montecathano, quod omnes mesure vini, bladi et olei et lane et canne, et libre et pondera fuerunt in manu episcoporum. Ita quod infra palacium suum faciebat eas asserri et convocatis probis hominibus ville emendabat eas. Et si quam inveniebat falsam habebat inde iusticiam ab ea qui falsam tenuerat. De qua iusticia antecessores dicti Guillelmi de Montecathano nichil accipiebat. Requisitus si baiulus Guillelmi Raimundi fuit ad hec umquam vocatus, dixit se dubitare, sed tamen bene poterat esse ibi sicut unius ex aliis hominibus ville et credit se non ut eius ibi auctoritas pararetur.

Dixit etiam se vidisse quod quia Guillelmus de Yla, habitator Vici, noluit firmare directum propter Guillelmo Casulis, archidiacono dicte ecclesie, propter cannam falsam quam dicebatur tenere. Idem archidiaconus ivit ad tabulam dicti Guillelmi de Yla et apportavit inde in collo muli sui unam peciam de gordo.

Dixit etiam se audisse quod Petrus de Redorta, episcopus, habuit a quodam ex melioribus hominibus ville nomine Poncio Cap de Ferre, qui stabat super Guillelmum Raimundum, centum solidos propter quodam cannam falsam quam dicebatur tenere. Sed tamen aliter non vidit nec acivit.

Vidit etiam et audivit quod Bernardus de Balaiano, canonicus ecclesie Vicensis, qui tenebat locum archidiaconi, scilicet, Guillelmi de Casulis, tamquam vicarius extraxit de domo Petri Barrati unam tracam de coriis propter quandam falsitatem quam dicebatur fecisse, sed tamen ignorat que fuit ipsa falsitas.

Dixit etiam se vidisse quod tempore domini Ildefonso rege, patris istius, erat ipse rex apud Vicum in domibus eiusdem testis et botellarius rege cepit quondam hominem de Vico, nomine Lobetum, propter vinum quod ei vendiderat ad falsam mesuram. Et episcopus dixit domino regi quod ei vendiderat ad falsam mesuram. Et episcopus dixit domino regi quod non erat suum punire huiusmodi falsitates in villa Vici, sed quod restitueretur ei dampnum quod passus fuerat per falsam mesuram. Et ita factum est quod episcopus habuit libere iusticiam suam totam ab homine illo propter falsitatem mesure et rex habuit certam quantitatem pro dampno quod passus fuerat in mensural.

Dixit etiam quod ipse met testis fuit vicarius tempore Petri de Redorta, episcopi, sub Guillelmo de Casulis archidiacono in villa Vici et posuit pesam suam in furno superiori ad formam pese furni episcopi. Et sepe dum esset vicarius misit flecharias de furno superiori in costello et frangebat eis panes et panistros et quando frangebatur costellum mittebat ibi postes et faciebat ipsum refici.

Dixit etiam se vidisse quod cum Petrus Finus, qui habitabat super Guillelmo de Montecathano, commodasset quondam mensural vini Ferrario de Cloquario. Illa mesura inventa fuit falsa et habuit inde Ferrarius emendam pro dampno sibi dato et episcopus certam sumam pro pena falsitatis. Et sic dixit generaliter quod de omnibus falsitatibus que fiebant in villa, recipiebat episcopus iusticias a convictis. Ita quod nullus alius accepit inde aliquid se sciente.

Vidit preterea et audivit, et etiam ipse met testis dum vicarius fuit hoc fecit quod episcopus et vicarius et baiuli sui capiebant latrones in ipso mercato in die sabbati et puniebant macellarios qui faciebant falsitatem in vendendis carnibus et accepiebant omnes iusticias tam de placitis quam de latronibus quam de aliis causis in diebus mercati, sine baiulo Guillelmi Raimundi et ita quod partem inde non habebat ipso sciente.

Vidit quoque quod quandoque in diebus mercati, cum episcopus vel vicarii sui et baiuli erant absentes, baiuli Guillelmi Raimundi capiebant latrones in ipso mercato et eos inde extrahebant, sed cum veniebat episcopus vel baiuli sui, recuperabant ipsos latrones sed tamen contencio erat inter baiulos uterque partis de spoliis et rebus latronum. Nunquam tamen vidit et nec audivit quod Guillelmus Raimundus vel baiuli vel vicarii sui recuperassent aliquos de latronibus quos episcopus vel baiuli sui in mercato cepissent vel aliqui.

Vidit etiam quod cum episcopus Vicensis teneret captum quondam hominem Guillelmi Raimundi de Tona qui acusabatur de falsa moneta et vellet eum iusticiare. Domina Guillelma, uxor Guillelmi Raimundi que tunc erat Vici impetravit ipsum hominem ab episcopo qui ad petitionem et preces ipsius penam ei remisit. Adhuc etiam dixit se vidisse quod Petrus de Redorta, episcopus, extraxit per capillos de mercato quondam hominem nomine Berenger de Mata qui accusabatur de falsa moneta. Requisitus si omnes predictas iusticias et iurisdictiones exercuit et fecit episcopus et baiuli eius tam in hominibus episcopi et ecclesie quam in hominibus Guillelmi Raimundi et in tota villa Vici, dixit quod sic et addidit quod Guillelmus Raimundi vel successores eius seu baiuli eorum nunquam in predictis omnibus vel in aliquo illorum secundum quod dictum est acceperunt aliquam partem vel fuerunt vocati nec aliquam ibi partem acceperunt ipso sciente.

Dixit etiam quod Arnallus Anes qui fuit episcopus ante Petrus de Redorta, sicut audivit, concessit Guillelmo Raimundo maiori in vita ipsius tamen locum qui dicitur Quintana infra villam Vici, sicut plenius resonat in carta inde facta. Et vidit quod post obitum Guillelmi Raimundi, successores eiusdem Guillelmi Raimundi, tenuerunt et habuerunt locum illum usque modo contradicentibus. Tamen eis episcopis et clericis usque modo sed tamen non sederunt inde in placito se sciente nec traxerunt eas in causam. Sed vidit quod super hoc facta conquerentes miserunt litteras domino pape et audivit similiter quod dominus papa misit litteras commissorias super hoc facto non tamen vidit eas. Audivit etiam quod Guillelmus de Athenis, baiulus episcopi, quandoque extrahebat et apportabat carnes de macello ipsius Quintane quando macellarii faciebant falsitatem in vendendis carnibus sed tamen non vidit. Dixit etiam quod nunquam vidit nec audivit quod episcopus vel sui tenuissent aliquod placitum vel habuissent aliquam iusticiam de aliquo contractu vel delicto aut iniuria sive forfeitura que fierent in predicto loco qui dicitur Quintana.

Vidit etiam et presens fuit, quod cum iste Guillelmus de Montecathano inciperet operari de novo per homines suos in ipsa Quintana et in alodio quod ipse met testis emit iuxta Quintanam ab Arnaldi Petri de Gurbo. Episcopus et clerici commonuerunt ipsos magistros et homines qui ibi operabantur et macellarios, ex parte domini pape et domini rege ac domini archiepiscopi ne ibi operarentur vel aliquod facerent novi seu carnes ibi apponerent ad vendendum. Et episcopus excommunicavit omnes qui contra hoc ibi aliquid facerent. Requisitus si fuit aliquis ex parte Guillelmi de Montecathano qui repromitteret vel satis daret dixit se non vidisse nec audisse.

Dixit etiam se vidisse quod quando solempne mercatum Vici propter festum quod eveniat in die mercati vel ab aliam causam mutatur in die dominica vel die martis vel die iovis quibus tenetur mercatum Quintane episcopus vel clerici vel baiuli eorum, veniebant ad Quintanam et compellebant exire inde homines ut venirent ad mercatum sollempne. Et ipse met testis ad hec sepe interfuit et auxilium dedit.

Dixit etiam se vidisse et interfuisse quod antequam episcopus Romam iter arriperet, rogavit Guillelmum de Montecathano ut faceret ei directum. Et acciperet ab eo in manu amicorum suorum, scilicet, Guillelmus de Rochabertino vel Arnaldus de Crexel vel Guillelmi de Cervaria. Et tunc respondit ei Guillelmus quod faceret ei directum in manu domini archiepiscopi qui erat in Aragone. Et episcopus dixit ei quod si esset inde bene secures, duceret eum secum in propriis sumptibus daret ei pro logerio unum equum quod Guillelmus tandem facere recusavit. Et ita super hac oblatione iuris et super appellatione quam antea fecerat episcopus ad dominum papam, dictus Guillelmus de Montecathano fecit multa malefacta et gravia hominibus ville Vici et ecclesie hominibus, rebus eorum et clericorum et episcopo.

De cavalcatis etiam dixit se vidisse quod Guillem Ramon maiori et Guillelmus filius eius post eum quando habebant guerras proprias rogabant episcopos vel eorum loca tenentes ut acomodarent eis aliquos de ipsis habitatoribus ville Vici. Et episcopus vel sui, non ex debito sed ex gratia, concedebant eis quos et quot episcopus volebat et faciebat eas liberari a baiulis suis. Audivit etiam ab antiquis, quod eadem modo habuerant episcopi homines Guillelmi Raimundi similiter ex gratia. Non tamen vidit quod aliquis episcopus duxisset aliquos homines Guillelmi Raimundi vel suorum in cavalcatas. Dixit etiam quod quamdam vice Guillelmus Raimundi, contra voluntatem Raimundi de Castellterzol qui tunc erat episcopus, duxit quosdam homines de villa Vici in quadam cavalcata apud Brulium et quando redierunt episcopus distrinxit homines illos super hoc ad firmandum directum et habuit ab eis inde iusticias.

Requisitus super leudis si aliquam inde acciperet episcopus, dixit se nil aliud sciret nisi quod a die veneris ad vesperum usque in sequentem diem sabbati in vesperum accipit episcopus quamdam partem in leudis nescit tamen quam sed dixit quod Guillelmus de Montecathano accipit partem in leudis sed tamen nescit quam. Adiecit audit quod homines de dominicaturis exterioribus episcopi et canonicis nec dant leudas in ipsa villa Vici et siquendo accipiebantur ab eis reddebantur eisdem. Adhuc etiam dixit quod episcopus semper, ex quo ipse testis fuit in ecclesia Vici, instituit preconem publicum in villa Vici sine aliqua interruptione et aliqua impedimenta et ita usquemodo in pace tenuit episcopus et ecclesia et possedit et quandocumque preco aliquid generaliter vel nomine banni per villam preconizatur, semper nomine episcopi et eius auctoritate preconizatur.

ACV cal. 6 núm. 2875.

Postea vero dixit se vidisse quod cum Guillelmi Raimundi, pater dicti Guillelmi de Montecathano, fecisset hominum Raimundo de Castelterzol in capitulo Vicensis, ipse episcopus et clerici, laudaverunt sibi feuda qui per eos tenebat, sicut continetur in conveniencia inter eos facta. Expressi tamen in illa hora et precise, dixerunt sibi quod non laudabant ei nec concedebant Quintana vel aliquid quod ad Quintanam spectaret.

De possessione Quintane qua Guillelmus Raimundi et antecessores sui habuerunt et tenuerunt usque in hodiernum diem, dixit idem per omnia quod Raimundus Picho set audivit quod ecclesia Vicensis misit super hoc litteras ad dominum papam conquerens quod littere domini pape fecit adhuc in ecclesia Vicensis. Dixit tamen, se non vidisse litteras super hoc domino pape transmissas, nec illas qui fuerunt misse a domino papa, set hoc pro certo audivit et ita credit. Addidit etiam quod de omnibus mesuris falsis qui inveniebant in Quintana, episcopus et ecclesia habebat inde iusticiam.

.....

Super domo qua Guillelmus Ancho accaptavit in Quintana et super hiis quod inde precesserunt dixit idem per omnium quod Bernardus, claviger Sancti Petri.

De comunimento facto ab episcopo et clericis, magistris et hominibus et macellariis qui in dicta Quintana de novo accipiebant operari dixit idem per omnia quod sacrista.

De oblatione directi facta ab episcopo isti Guillelmo de Montecathano et appellatione ad dominum papam et archiepiscopum interpositam et de recusatione dicti Guillelmi et quod malefacta multa magna episcopo et ecclesie post oblationem directi et dictas appellationes essent illata, dixit idem per omnia quod Bernardus, claviger Sancti Petri. Hec adiecto quod ante apellatione quodam etiam dampna fecerat Guillelmus et sui episcopus et ecclesie. Requisitus de tempore quo facta fuit oblatio directi simul et appellatio dixit idem quod Bernardus claviger, set addidit quod in quadragesima proximo preterita fuerunt tres anni elapsi ex quo idem episcopus, sine interpositione appellationis obtulit, dicto Guillelmo directum et ab inde omnia fere malefacta et dampna fuerunt illata episcopo et ecclesie ab eadem Guillelmo.

De cavalcata de Brull idem per omnia dixit quod Petrus sacrista et addidit quod Guillelmus Raimundi fuit presens in accipiendo firmamentum ab hominibus illius cavalcate et non contradixit ni quod rogabat episcopum, nec hoc faceret nec eos gravaret. De aliis autem cavalcatis factis ante istam de Brul, dixit idem per omnia quod sacrista hoc adiecto quod sepe vidit quando episcopus et clerici ducebant homines Guillelmi Raimundi in cavalcatas suas vellent nollent. Exigebant tamen ... ad illos homines ducendos concensu eos ducebant. Requisitus pro utraque parte si ap... sciret, dixit se non recordari.

Petrus, capellanus Vici, iurato dixit quod cum de novo ipse venisset apud Vicum, vidit et audivit Petrus de Redorta episcopus fecit adduci ante se in palacium suum omnes mensuras vini, bladi et olei principales et comunes de villa Vici, tam illas que erant in castello Guillelmi Raimundi, quam etiam alias que erant extra castellum et convocatis probis hominibus ville ipsius mensuris formam certam apposuit, pro arbitrio suo ad consilium tamen proborum hominum, precipiens firmiter quod secundum formam tunc appositam semper procedetur in mesurando. Requisitus si huc usque processum est in mesurando, secundum formam mensurarum canonice et ecclesie fuerunt tunc redacte omnes alie mesure, tam bladi quam vini quam alii. Interrogatus si baiulus Guillelmi Raimundi interfuit ibi dixit quod bene potuit esse sicut unus ex aliis, sed non quod eius auctoritas vel confessus requiretetur in aliquo. De tempore dixit quod XXX anni sicut credit possunt esse elapse.

In capitulo Berengarii de Mata qui accusabatur de moneta dixit idem quod sacrista. Et addiecit quod ille homo erat et est Guillelmi Ramundi. Addiecit etiam se audivisse pro cetero et verum esse asserit, quod rex volebat illum hominem habere in sua capcione et punire et episcopus contradixit sibi ita quod rex ipsum habere non potuit licet moleste ferret. Immo episcopus per se sicut ipse testis vidit et scit habuit ab illo homine certam quantitatem pecunie quod pena [...]

Postea vero dixit quod homines ville Vici, pro maiori parte, sicut audivit et pro cetero asserit, fecerunt coniurationem inter se, vero se adiuvicem iurarent atque

defenderent. In qua coniuratione exceperunt dominum regem et Petrus de Redorta qui tunc erat episcopus et Guillelmi Raimundi, et forte paucos alios nec tamen quos. Et quia non exceperunt universitatem clericorum ecclesie ius sacramentali, sicut ipse testis vidit. Episcopus valde commotus fuit adversos eos, unde quadam dominica indutus ad missam in altari Sancti Nicholai, infra ecclesia Sancti Petri, expresse nominaverunt multos ex illis qui erant in sacramentali iniungens eis et omnibus aliis quod se adiuvicem a sacramento absoliverent et rumperent ex toto sacramentale et non facerent, deinde haberet eos pro suis bandatoribus et ecclesie ipsius vero hoc facere renuerunt immo IIIor ex illis nomine: Petrus de Puteo qui tunc erat baiulus rege et Martinus Cuixeta et Berengarius de Olost et alius cuius nomen ignorant, pro se et alius coniuratis ad dominum regem apud Perpinianum sicut audiverunt euntes, impetraverunt coniurationem qua fecerant ab eo confirmari, quod ipsi rex fecit et signum suum in sacramentali apposuit (caucione interposita ab eis). Et post aliqua talem temporis quam rex esset apud Vicum et rogasset instante episcopum quod huiusmodi sacramentale non infringeret, set approbasset et episcopus concedere noluisset, indignatus est valde et commotus adversus episcopum et ecclesiam, et post multa verba qui inter ipsum et episcopum fuerit, visis instrumentis ecclesie, destitit adiuvamine et favore illorum hominum super sacramentali. Processu vero temporis, episcopus constituit iudices qui discernere auctoritate ipsius episcopi utrum stare deberet sacramentale vel non qui per sententiam illud penitus reprobaverunt et infregerunt, et ita ad mandatum et distriktionem eiusdem episcopi et ecclesie ruptum fuit sacramentale. Interrogatus si vidit ipse rumpi sacramentale vel quod homines se a iuramento absolverunt, dixit se non vidisse sed firmiter asserit ita fuisse et ita scit in veritate. Dixit etiam quod sententia illa lata a dictis iudicibus fuit ipso vidente in scriptis redacta, et est adhuc in ecclesia sicut credit. Interrogatus si fuit vocatus ad hoc in aliquo Guillelmi Raimundi vel baiulus suus, dixit non. De tempore dixit se non recordari sed in diebus Petri de Redorta fuit factum.

In capitulo latus nunc mercati quos baiulus Guillelmi Raimundi aliquando capiebant, dixit idem per omnia quod sacrista et Andreas de Almunia.

In capitulo costellorum et pesarum furni superioris et inferiores et iusticiis flechariorum dixit idem per omnia quod sacrista, excepto quod ipse non erat vicarius. Interrogatus quod costella essent ibi tunc dixit tria quorum unum erat in mercatali maiori in quo ponebant aliquando, illi qui deprehendebantur in mercato de falsitate, sed modo non est ibi quia modo ad palacium episcopi latrones omnes vel ad domum baiulii vel vicarii adducunt, aliud vero costellum est apud furnum superiorem et aliud in furno episcopi in quibus flequarie puniuntur.

Dixit preterea quod quidam homo qui dicebatur commisisse adulterium cui quadam muliere fuit captus a baiulo episcopi, nomine Guillelmi de Tennis, et in custodia positus et amici illius hominis venientes ad Petrum de Redorta, episcopum, composuerunt cum eo LXX solidis sibi datis nomine pene. Interrogatus quomodo hec sciret, dixit quod ipse interfuit compositor et habuit ab amicis capti illius III solidos ut esset si propicius tunc episcopo. Interrogatus de tempore dixit quod in diebus dicti episcopi fuit factum.

Dixit preterea quod tempore dicti Petrus de Redorta vidit quidam hominem exoculatum propter quedam delictum, non vidit tamen ipsum ex oculari set scit pro certo ex relatione multorum quod vicarius ecclesie fecit illum exoculari.

Vidit etiam tempore eiusdem episcopi quidam hominem cui pes fuit amputatus per vicarium episcopi sive mandato ipsius vicarii. Interrogatus quomodo sciret, se vidisse

in ipsa die hominem pede privatum et pedem seorsum positum non tamen vidit ipsum depedari.

Dixit etiam se vidisse aures abscidi cuidam latroni mandato Bernardi de Balaina, subvicarii, et sicut etiam vidit fuit cauterizatus in fronte cum maiori clave portarum ecclesie Sancti Petri de Vico. De tempore dixit se non recordari set factum fuit in diebus Raimundi de Castelzerzol, episcopi.

In facto hominis qui occidisse dicebatur mulierem qui habitabat in callo Sancte Eulalie super Sanctum Iohanem de Ripol. Dixit idem quod Bernardus claviger Sancti Petri et Andreas de Almonia, set dixit se non interfuisse spoliationi domus illius homicide. Verum tamen vidit res extractas inde asportari ab hominibus episcopi et sicut ab illis tunc audivit Guillelmi Raimundi sedebat in gradibus sui castrum videns res illas asportari, ita quod in nullo contradixit.

In capitulo Lobet qui vinum vendiderat botellario rege cum falsa mensura dixit idem quod sacrista. Requisitus si scit qualiter episcopus obtinuit contra regem in facto isto, dixit se audivisse pro certo et etiam interfuit cum rex et episcopus inter se inde contenderent, et vidit quod episcopus nomine pene habuit ab illo homine certam quantitatem et audivit pro certo quod dampnum fuit resarcitum domino regi ab eadem homine. De tempore dixit se non recordari, nec recolit pro certo quis episcopus tunc pro esset.

In capitulo Petri Fini, qui pravam mensuram accomodaverit, dixit idem quod sacrista excepto quod nec interfuit fractioni panum vel panistrorum, set vidit sepe panes fractos propter culpam flequariarum sive flecharius impositam dixit se nesserre, si Ferrarius aliquid habuit pro emenda et dixit quod que inde provenit ecclesie accepit vicarius ecclesie. De tempore dixit quod in diebus Raimundi de Castelzerzol, episcopi.

Dixit etiam quod Guillelmus de Vivario, tunc subvicarius archidiaconus, extraxit libere de castello Guillelmi Raimundi quandam mensuram vini falsam qua ibi tenebat Bernardi de Palacio (qui ibi in castello morabatur) ad vinum vendendum. Requisit si habebat domicilium in castello, dixit se ignorare, set vinum ibi vendebat. Interrogatus quomodo sciret, dixit quod presens erat in villa et ita pro certo audivit et vidit mensuram que inde sicut dicebatur fuit extracta infra domum Guillelmi de Vivario. De tempore in diebus Raimundi de Castelzerzol.

AEV vol V, núm. 54

[...] ecclesie cuidam latroni pedem amputari [...] cuiusdam operatorii Berengarii de Pinos in quo fabrica exit. Requisitus qualiter sciret dixit [...] cum ipse testis iret ad plateam et inde transiret, vidit Bernardi de Balanna qui illum latronem ad fabricam faciebat adduci et in reditu vidit illum recenter depedatum et sanguinem effluentem et de tempore dixit quod in diebus Raimundi de Castelzerzol episcopi.

De latrone quem Vitalis de Tennis recuperavit ab Arnaldo des Bac, baiulo Guillelmi Raimundi et qualiter eum extraxit de castello per capillos dixit idem per omnia que Petri Paschal, set addidit se vidisse cum extraxit eum de castello indutum capa et tunica de sarzil, cum quibus fuit captus et audivit dici quod idem Vitale habuit spolia illa latronis. Ipsa vero die ad vesperum sequenti, die sabati, vidit quod baiulus supradictus episcopi fecit illum latronem adduci in cortallo palatii episcopi et ibi fecit eum tauterizari in fronte et tonderi in aures, et postea eum dimisit. Requisitis de tempore dixit quod in diebus Guillelmi Raimundi maioris et Petri de Redorta episcopi.

De latronibus accipiendis et punendis tam in diebus mercati quam per totam ebdomadam in tota villa Vici, et macellariis punendis et omnibus aliis iusticiis tam de placita quam de latronibus quam de aliis quibuscumque causis in die mercati accipiendis et tractandis, dixit idem per omnia quod Guillelmi de Vivario, excepto quod ipse testis non erat vicarius.

De latronibus recuperandis quos aliquam in die mercati capiebant homines Guillelmi Raimundi, dixit idem quod sacrista per omnia et in omnibus de mensuris etiam vini, bladi et olei et lanne, cannis libris et aliis ponderibus dixit ídem per omnia quod sacrista per totum capitulum illud.

De pesis furnorum et iustitiis flechariarum et costellis ponendis et reficiendis et latronibus in costello mercati puniendis dixit idem per omnia quod Petri Paschal.

De facto palatini qui alteri bursam absciderat in Quintana, dixit quod ipse met fuit et vidit quando Bernardi de Palad, baiulus Guillelmi Raimundi eum cepit et post paululum inde egressus vidit quod Guillelmus de Vivario, vicarius ecclesie, adducebat illum per capillos et misit eum in domo sua et audivit ab illis que inde sunt quod recuperaverat eum a supradicto baiulo Guillelmi Raimundi. Dixit etiam quod latro non amiserat spolia que habebat cum primo caperetur. Intra si fuit iusticiatus corporaliter dixit non quoniam ad preces Berengarii de Riera fuit absolutus.

Dixit etiam quod tempore Raimundi de Castelertzol episcopi et Bernardi de Balania, vicarii, vidit in palacium episcopi aferri mensuras bladi de Vico et quas falsas inveniebat et destruebat vel iusticias idem habebat episcopus. Ita quod ipse vidit unam mensuram Arnaldi Mensurer propter falsitatem ibi frangi, et audivit ab illos qui ibi erant quod quadam alia Petri Felicis inventa fuerit similiter falsa et quod episcopus habuerat inde iusticiam.

De comunimento facto ab episcopo magistris et operariis qui de novo incipiebant operari in Quintana et de ovium qui ibi operarentur, dixit se non vidisse set audisse tamen a multis qua ferre per totam villam et ita firmiterdarit fuisse.

De possessione Quintane et iurium ad eam pertinencium a Guillelmi Raimundi maiore et successoribus suis usque hodie, dixit se vidisse a tempore quod se recognovit sicut sacrista dixit. Set de litteris domini papa neque de carta [...]vindemie et vindemia spargenda propter hoc quia iam homines Guillelmi Raimundi leudam illam [...] accipiebant dixit idem per omnia quod Berengarius de Pinos.

Illo capitulo quod habebatur infra dicta Andree de Almunia quod incipit sic, dixit etiam quod omnes iusticia [...] usque ad finem veri dici incepit contendere cum ecclesia. Dixit idem per quod Andreas vere tamen [...] exceptit homicidia perpetrata ab hominibus Guillelmi Raimundi, immo sicut cetera delicta assecuit ea ad ecclesiis pertinere, et ita semper audivit. Interrogatus de tempore, dixit LX annos esse elapsos, sicut firmiter credit a tempore adulte etatis ex quo vidit hec ecclesiam in pacem habere et tenere usque ad tempus quod Guillelmus de Montecathano qui modo post est incepit turbare possessionem ecclesie. Interrogatus pro alterca...parte si Alfonsus??? Sciret, dixit se non reminisci.

Homo Dei, lombardus, iurato dixit, se vidisse et audisse quod homines Petri de Redorta, episcopi, ceperunt quendam armigeri Guillelmi de Meaya, precentoris Vicensis, qui armiger dicebatur occidisse quendam alium de familia eiusdem precentoris. audivit quod dicti ministri episcopi ducebant eum ad castrum de Edris ... latrones ex obito quando vult episcopus debent custodiri. De tempore dixit quod in die Carnispri.. et in tempore Petri de Redorta et Guillelmi Raimundi maioris. Requisitus quod factum fuit de latrone illo dixit se nescente.

In capitulo hominis illius qui dicebatur quendam alium occidisse dum furaretur [...] baconem, dixit idem quod Bernardus claviger Sancti Petri. Set de postulatione qua fecit Maria de Biarn neque de absentia episcopi dixit se nichil scire recordari.

In capitulo Ianuarii qui occidit Laurencium, dixit idem quod sacrista, exceptus quod non vidit homine illum percuti est securi nec interfuit se vidit hominem illum captum mandato clericorum et postea suspensum apud Podium de Rami. De tempore dixit se non recordari de numero anno ..., set etiam vivebat Petri de Redorta, episcopus. Requisitus si Guillelmi Raimundi maiorum viveret dixit se bene non recordari.

[...] quendam hominem adduci apud Vicum et mittit captum in palatium episcopi et dicebatur quod fecerat inde [...] dictum Guillelmo de Meaya, militi, et vidit que eadem die fuit adductus ad fabricam pro [...] Ferrarii iuxta cloquerium a dicto milite scilicet Guillelmus de Meaya et ibi fecit ea pendere [...] mandatu clericorum. Interrogatus de tempore dixit se non recordari.

3 ratlles

De pensis et iusticiis flechariorm et costellis un utroque furno panendis et reficiendis et de costello mercati et latronibus in illo puniendis dixit se audisse semper que Guillelmi de Vivario et ita firmiter credit, set ipse revera? Non vidit quoniam erat i aliis suis neg..... et tamen erat presens in villa.

De latronibus capiendis et puniendis tam in diebus mercati quam per totam ebdomadam per totam villa Vici et macellariis puniendis et aliis iusticiis omnibus tam placitis quam de aliis quibuscumque causis in die mercati munientibus, accipiendis et tractandis dixit idem quod sacrista, excepto quod ipse non vidit nec fuit vicarius, set audivit hoc semper per publicam famam ex quo ipse fuit in Vico et ita firmiter esse credit.

De latronibus recuperandis per ecclesiam dixit idem similiter quod sacrista, set dixit non vidisse et audisse pro ... de suprascripto capitulo.

De moneta mutanda et qualiter fuit de novo facta a Petro de Redorta, episcopo, et de magistris monete et causoribus eius pro voluntate episcopi instituendis et removendis, dixit idem quod Andreas de Almunia set de banno apposito super emptione et vendicione faciendam cum ipsa moneta. Et de iusticia inde habenda, nec de costello propter hoc facto dixit se nichil scire nec audisse.

De Quintana interrogatus et de contradictione operis novi que ibi factum est et de iusticiis falsitatum que in ipsa fuerit punendis ab episcopo vel ecclesia, dixit nichil certe sesse set factum palatini qui [...] absciderat, dixit se ita per omnia audisse sicut Guillelmi de Vivario testatus est se fecisse, et dixit preterea que semper vidit haberi et possideri cum omnibus que ad eam pertinebant a Guillelmo Raimundo maiori et a successoribus eius usque modo. Audisset tamen sepius quod Guillelmus Raimundi maior debebat eam

tenere per ecclesia in vita sua et postea debebat eam habere ecclesia. Interrogatus pro parte si plus sciret dixit non.

Petrus Guillelmi de Vico, presbiter, iurati dixit quod olim quidam homo de Salifores nomine Raimundi de Comes fuit occisus sicut dicebatur a filio suo qui filius nominati ad aufugit ita qui capi non potuit. Tunc temporis vero erat Petrus de Redorta episcopus in villa Vici et vidit et audivit quod idem episcopus per nuncios suos occupavit quasdam domos prefati homini interfecti, quas habebat infra Vicum, in calle novo et fecit inde extrahi et asportari ea que ibi erant ad palatium suum. Domos autem dedit sub certo censu Burdo Vitale qui in obitu suo eas dedit postea et dimisit Berengarius de [..]nera parenti suo. Requisitus si Guillelmus Raimundi baiulus suus vel aliqui per eos de spoliis illius domus aliquid habueri [...] vel dandis domibus seu occupandis interfuerunt ad prestandam aliqua auctoritate dixit expresse [...] immo dixit quod episcopo pro iusticia illius homicide ad quem domus pertinebat paternis iuris habuit domos illas et omnia que ibi erant. Interrogatus de tempore dixit L annos et amplie esse elapsos.

388

1210, març, 4

Reconeixement. *Guillem de Malla en presència de Guillem de Puig, succentor, Bernat canonge i Bernat, prior del Sant Llorenç del Munt, reconeix que té pel bisbe Guillem de Tavertet dos masos a les Planes, la meitat del delme de Viladrau, tot el delme d'Aiguafreda, la meitat del delme que Pere de Muntanyola té per ell a Espinelves i certes possessions al prat Narbonès.*

A.* AEV, vol. VI, núm. 67.1.

B. ABEV, Arxiu capbreu, vol. 3 1200-1271, s. n.

Hec est recognicio quas facit Guillelmus de Medaia domino suo Guillelmo, gratia Dei venerabilis Vici episcopo, in presencia Guillelmi de Podio et Bernardi prioris Sancti Laurencii et aliorum virorum. Primum recognoscit quod tenet per eum duos mansos ad ipsas Planes unum in quo habitat Berengarii de ipsis Planes et alium in quo habitat Maria, excepto uno campo quem tenet Berengaria iamdicta qui fuit comparacione. Recognovit etiam quod tenet per eum ipsam laboracionem quam ibi fecit. Recognovit etiam quod tenet per eum medietatem tocius decime Aquafrigide et medietate tocius decime quem Petrus de Muntaniola tenet per eum apud Spinialbes. Recognoscit etiam quod tenet per eum quod ipse et suis hominis possint facere congeriem terre que dicitur vulgo Frumigos quandocumque solverint in ipse Prato Narbones. Hoc autem factum est per bonam fidem ita scilicet quod si predictus dompnus Guillelmus episcopus et sui et predictus Guillelmus de Medaya et sui potuerint invenire ubique alios fevos idem Guillelmus de Medaia et sui habeant eos per dictum episcopum et per eius successores.

Quod est factum IIII nonas marcii, anno Domini M° CC° X°.

Sig+num Guillelmus de Medaia qui hoc facio et firmo et confiteo. Sig+num Bernardus de Maiolis. Bernardus sacerdos et prior Sancti Laurencii firmo sss.* Raimundus sacerdos qui hoc firmo.*

+ Ego de Podio suncentor firmo Guillelmi qui hoc scipsit.

1210, octubre, 22

Fundació. *Pere de Tavertet, sagristà, estableix que se celebri solemnement la festa de Sant Agustí a la catedral de Vic.*

A.* ACV, cal. 9, episc. III, Guillem Tavertet, núm. 44
a. MASNOU, *El manteniment del culte*, doc. 1, pp. 172-173.

Qui timet Deum, teste Salomone, faciet bona. Et Paulus "Operemur bonum ad omnes", et alio in loco "Laboremus dum tempus habemus". Item idem Paulus "Qui seminat in benedictionibus de benedictionibus meretur vitam eternam". His et aliis quam pluribus auctoritatibus atque documentis divinitus inspiratus. Petrus de Taverteto, Vicensis sacrista, proposuit in corde suo stabilire atque instituere perenniter festum Beati Augustini, in ecclesia et coro sedis Vici. Et quarum ibi fiebat trivium tantum lectionum fieret sollempniter: VIII lectionum pronunciantibus atque dicentibus III clericis invitorium et IIbus clericis, unum quodque rectorium, et sic in laude Dei totum misterium, more maiorum apostolorum. Et duplium sollempnitatum semper fieret in ecclesia et coro Vici sollempnizando et Deo laudes refferendo. Prefatus namque Petrus, sacrista et bonus dispensator, quod cotidie voluebat in corde studii mittere in opere, et sicut dicit auctoritas "Bonus homo de bono thesauro profert bonum", venit ante presenciam domini Guilelmi, gratia Dei Vicensis episcopi, Dalmacii, archidiaconi, Arnaldi, primicherii, ceterorumque canonicorum suma, cum diligencia et humilitate atque devocione postulavit ut permitterent facere et celebrare festum Beati Augustini in ecclesia et coro Vici iuxta tenorem superius expressum. Qui vero videntes cordis sui devocionem et mentis humilitatem eius precibus prebuerunt assensum. Laudantes et concedentes et omni tempore statuentes ut festum Beati Augustini, cum reverencia et sollempnitate, fieret singulis annis in ecclesia et coro Vici, sicut superius comprehensum et ordinatum est. Commemoratus namque sacrista, de Dei virtute confisus et de concessis iocundus, omni tempore stabilium ut in ipsa sollempnitate darentur unicuique canonicorum Sancti Petri qui ipsa die fuerint in villa Vici VI denarios, preter porcionem canonicalem qua prepositus solitus est dare, et episcopo XII denarios et coquo et pistori et albergerie et monacho et portario et ebdomadariis et maiori sacerdoti Sancte Marie, unicuique VI denarios tantum et aliis sacerdotibus ville Vici qui non sint canonici unicuique III denarios, et rogent Deum pro anima sua. Hoc siquidem servicium faciat semper annuatim incessanter sacerdos ille qui tenet et tenuerit alia stabilimenta que prefatus sacrista stabilivit et ordinavit in Ausonensi ecclesia. Ego vero Petrus, sacrista, libenti animo, dono et assigno ad prefatum servicium faciendum et complendum totum ipsum honorem que comparavi de Raimundo de Medala, filio Arnaldi, et suis. Et siquid inde superaverit et remanserit assigno et dono aliis stabilimentis et serviciis que iam pro anima mea feci et ordinavi in Vicensi ecclesia.

Quod est factum X kalendas november anno Domini M CC X.

+ Petrus, Ausonensis, sacrista.* Hoc signavit ita Dalmacius, archilevita +*. Ego Guilelmus de Vivario, Vicensis canonicus subscribo.* Bernardus de Villagranata firmo sss.* Petrus, capellanus +*. Guilelmus, Ausonensis episcopus +*. Ego Arnaldus de Menleu, Vicensis primicherius subscribo sss.* Guilelmus de Medalia, sacriscripius sss.* Sig+num Bernardi de Maiolis sss.* Ego Arnaldus de Medalia firmo sss.* Petrus de Talavera firmo.* Gros Guilelmus ita concedit sss.* Ego Bernardus de Sancto Ypolito firmo +.* Ego Guilabertus de Monterejali firmo +* Bernardus sacerdos de Villaleonum

qui hoc firmo +*. Sig+num Andree, sacerdotis et publici ville Vici scriptoris+*.

Petrus sacerdos qui hoc scripsit die et anno quo supra.

390

1211, gener, 22

Donació. *Berenguer de Coll dona a la capella de Sant Jaume dels leprosos de Vic i als malalts que hi viuen cinc sextaris de vi rebuts del rei Alfons en el mas Sala. Per aquesta donació rep cent-vint sous i confirma la donació que va fer el rei Pere.*

A.* ACV, benefici Sant Hipòlit, nº 136.

Notum sit cunctis quod ego Berengarius de Collo, bono animo et libera voluntate, dono et laudo et concedo et difinio sine omni retentu Domino Deo et ecclesie Sancti Iachobi leprosis de Vico et omnes infirmos qui ibi sunt vel in antea sint futuri modo vel omnique tempore ipsos quinque sestarios bonum et optimum vinum, quem michi dedit domnus rex Ildefonsus in manso de Sala, sicut in carta mea resonat. Sicut illi michi dedit sic dono et difinio et laudo et concedo dicte ecclesie et omnes infirmosque maneant in loco modo vel omnique tempore que ego me aliquis per meum, tam proinies quam non proinies, ab ac die in antea iratum neque pachatum, non demandemus nec requiramus nec requirere faciamus dictum vinum teneonem nec donacionem neque chartam neque alium instrumentum contra hanc ista carta invenire non posum venire. Hoc donum facio propter Deum et remedium anime mee et parentorum meorum, quod per hac donacionem et laudacionem et difinicionem que ego libere facio, accipio dicte ecclesie et ipsos leprosis CXX solidos monete firme barchinonensi ex quibus firmus bene pachatum. Quod insuper respino omnia litera legum et omnes voces et raciones quas michi abundare possint et possui super dicte ecclesie et omnes leprosis qui ibi maneant modo vel omnique tempore et super laudo et concedo ipsam domum et chartam quod dominus meus Petrus rex abet factum dicte ecclesie et si ego donatore et difinitore et laudatore ad aliquique homo vel femina qui contra hanc carta venerit nec fragerit voluerit in duplo restando et pro firma permaneat omni tempore Petrus prepositus Sancti Thome quod est factum XI kalendas februarii, anno Domini M° CC XI.

Sig+num Berengarii qui dicta donacione et difinicionis facio et firmo ad bonum intellectum et fieri omni ... invenio. Sig+num Arnalli de Collo. Sig+num Bernardi de Collo. Sig+num Ferrari de Seligine. Sig+num Petri Fulco. Sig+num Berengarii de Guardia. Sig+num Guillelmi de Sala. Sig+num Berengarii de Sala. Sig+num Bernardi.... Raimundus.

+ Petrus, Ausonensis sacrista.* Sig+num Ferrarius de Sorba.*
Sig+num sacerdos qui dicitur Raimundus de Sancti Andrea.

1211, març

Aplicació sentència papal. *Pere, prepòsit de Riudeperes, Berenguer de Mata, hebdomadari de Sant Pere, Berenguer Alaman, rector de Sant Hilari, Ramon de Cabrera, canonge actuant per mandat del bisbe Guillem de Tavertet i del papa Innocenci III s'adrecen a Guillem de Viver perquè observi la sentència contra ell i el canonge Guislabert de Montral.*

A.* ACV, cal. 7, núm. 48.

Sit notum cu[n]ctis quod Petrus] prepositus Sanct Thome de Rivopirorum et Berengarius de Mata ebdomedarius Sancti Petri Vici et Berengarius Alamandi Sancti Yla[rii sacerdos] et Raimundus de Capraria sacerdos iuvimus ex mandato domni Guillelmi Vicensis episcopi ad Guillelmus de Vivario et invenimus eum i[n....] et diximus et ex parte episcopi et eum monuimus ut observaret sententiam illam qua dominus papa tulerit inter ipsum [...Guisla]bertum de Monte regali et ipsum Guillelmum quia ita erat lata contra se que admodum contra ipsos scilicet Guillelmus Gros et quod episcopus ostenderet ei sententiam illam quando vellet videre et scimus et credimus quod idem Guillelmus de Vivario aut nec observat dictam sententiam domini Pape. Hoc autem totum sicut superius est scriptum dicimus sub contestationem divini iudicii esse verum et etiam si opus fuerit super sancta IIII° evangelia iure iurando manibus propriis affirmaremus atque manifestaremus.

Anno Domini M CC XI, in mense marcii.

Petrus prepositus Sancti Thome sss.* Sig+num Berengarii de Mata sacerdotis sss.* Raimundus de Capraria sacerdos qui hoc firmo sss.* Sig+num Berengarii Alamandi sacerdotis sss.*

Raimundus sacerdos qui hoc scripsit cum litteris suprapositis in secunda línea ubi dicitur sacerdos die et anno quo sss supra.

1211, març, 9

Dotació de canonge. *Guillem de Subirats la seva esposa Guillema juntament amb el seu fill Guillem lliuren al seu fill Berenguer de Subirats com a heretat el mas Bertins situat al terme del castell de Subirats al Penedès.*

A.* ACV, cal. 6, episc. I, núm. 88.

Notum sit cunctis quod ego Guillelmus de Subirats et filius meus Guillelmus et uxor sua Guillelma nos omnes in solidum grato animo et spontanea voluntate per nos ac nostros donamus et concedimus et in presenti corporaliter tradimus tibi Berengario filio meo pro tua hereditate et firmitate et cuicumque tu volueris dare vel alienare aliquomodo in vita et in morte tua, totum ipsum mansum de Bertins qui est in Penitensi infra terminum katri de Subiratis in quo habitat Bernardus de Bertinis et cum omnibus suis pertinentiis, tenedonibus, aiacenciis terminis, affrontacionibus et intrantibus et exitibus suis et etiam cum omnibus aliquo modo predicto mea pertinentibus. Qui vero mansus est infra terminum predicti katri in parrochia Sancti Petri de Ceberno. Quantum in prefato mea

habemus, tenemus et habere debemus accipimus et accipere debemus iuste vel iniuste aliquo qualibet casu, totum tibi et cui tu volueris damus cum omnibus hominibus, feminibus, censibus, usaticis, ademprius, forciis, toltis, placitis, stabilimentis, cucuciis, exorchiis, homicidiis, intestiis, laxacionibus et redempcionibus hominum et universis ad ipsum expectantibus ad omnem tuam tuorumque voluntatem libere faciendam in quacumque parte vel pro tuo alodio proprio et francho, absque aliqua nostra nostrorumque retencione et inquietacione ut melius dici et intelligi potest ad tuum salvamentum, et sit tibi et cuicumque tu volueris licitum ipsum mansum cum omnibus suis habitatoribus et pertinentiis dare, excambiare, impignorare, vendere et alienare cuicumque volueris absque aliquo nostro nostrorumque impedimento et nos et nostri simus semper inde tibi et illi persone vel loco cui eum dare vel dimittere volueris guarentes et deffensores contra omnes personas et si forte quod absit aliqua persona privata vel ex [...] aliquid emparaveris vel abstulerit aut abstulerit ibi, tibi vel illi persone autem loco cui eum dederis vel dimiseris habeat totum in nobis en in omnibus nostris rebus mobilibus et immobilibus, honore et avere, in quibus melius aucto[ritate] tua vel sua accipere volueris et voluerint. Et quantum ad hoc omni auxilio et benefici legum et consuetudinum decretorum sive usaticorum et cuilibet iure divino scripto vel non scripto que contra hoc possemus ad te vel tuos qui tuum locum ibi tenuerint introducere presus renunciamus.

Actum est hoc VII idus marcii, anno Domini M° CC° XI°.

Sig+num Guillelmi de Subiratis. Sig+num Guillelmi eius filii. Sig+num Guillelme uxoris eius qui hoc concedimus et firmamus.

Sig+num Domini [Ferrarii] de Martini qui hoc concedo et firmo.

Sig+num Bertrandi presbiter sub ius [dicti Do]minus Ferrarii in presencia Arnaldi de Corono atque Petri de Calidis* unusquisque [subscribo]. Ego[...]vat presbiter qui istam cartam vidi firmare a Guillelmo de Subiratis iunioris et uxor sua Guillelme subscribo sss*.

Sig+num Arnaldi filii Guillelmi de Subiratis qui hoc firmo. Sig+num Poncii Vituli. Sig+num Petri de Fira. Sig+num Bernardi de Ribera.

[Iacobus] levita qui hoc scripsit precepto Raimundi de Podio, clerici Villafranca cum litteris suprapositis in XII línea, die et anno quo supra.

393

1211, maig, 8, Vic

Donació. *Pere, rei d'Aragó i comte de Barcelona, per remei de la seva ànima concedeix a perpetuitat cinc sextaris de vi annuals a l'església de Sant Jaume dels leprosos de Vic que els hi donarà Berenguer de Sala.*

[A]. Original perdut.

B.* Còpia de l'any 1245, ACV, benefici Sant Hipòlit, n° 65.

a.* RIPOLL, *Opuscles*, n° 40, doc. II, p. 222.

In Christi nomine. Sit notum cunctis quod nos Petrus, Dei gratia rex Aragonensis et comes Barchinonensis, ob remedium et salutem anime mee et parentum meorum,

damus concedimus et laudamus domino Deo et ecclesie Sancti Iacobi leprosorum de Vico in perpetuum illos quinque sextarios vini censuales tantum, quos Berengarius de Sala nobis singulis annis pro censu donat et dare tenetur. Volumus ergo statuentes firmiter et mandantes quod prefatus Berengarius de Sala et omnes successors sui in perpetuum, non expectantes nec requirentes super hoc unquam aliud mandatum vel assensum nostrum vel nostrorum donent et dare teneantur singulis annis in termino constituto predictos quinque sextarios vini censuales tantum, ecclesie Sancti Iacobi et leprosis eiusdem presentibus et futuris per secula cuncta, et nobis vel nostris de predicto vino non teneantur aliquatenus respondere, aliud autem ius totum et dominium quod nos habemus et habere debemus in prefato Berengario de Sala, et suis et in iis que per nos tenant, nobis et nostris perpetuo retinemus.

Datum Vici, VIII idus maii, per manum Ferrarii notarii nostri et mandato nostro et ipsius scripta a Bononato anno dominice Incarnationis M CC undecimo.

Sig+num Petri, Dei gratia regis Aragonensis et comitis Barchinonensis. Guillelmus, Ausonensis episcopus +. + Petrus Ausonensis sacrista. Sig+num Ferrarii de Sorba.

Testes huius rei sunt Bernardus de Sentelles. Petrus de SanctaEugenia, Bernardus de Montereali, Guillelmus de Montereali. Raimundus de Montereali, Berengarius de SanctaEugenia, Petrus de Stagno, Guillelmus de Çapaba.

Sig+num Bononati qui mandato domini regis et Ferrarii notarii sui hoc scripsit loco die et anno prefixis.

394

1212, maig, 19. Tarragona

Text manuscrit. *Guillem de Tavertet, bisbe de Vic, recull ell mateix per escrit els permisos que Ramon de Rocabertí arquebisbe de Tarragona, li va donar per a poder fer varies actuacions i alienacions dels béns de la mensa episcopal.*

A.* ACV, cal. 9, episc. III, Guillem Tavertet, núm. 48.

Anno Domini M CC XII, XIII, kalendas iunii, dedit michi licentiam archiepiscopus de possere in mercato Vici, tabulas dare et stabilire, et posas et porticus et baffas claudere, et etiam illam posam stabilire filio Berengario de Palol perpetuo. Item placas similiter stabilire. Item que possere permutare illud que est de mensa mea pro eo que est de prepositura, ut est mansus vel fundus. Item que posse dare canonicis ecclesie mee possessiones mense mee in vita accipientis tamen quia non intelligitur esse diaconum nec presbiterum de filiis ecclesie quod clericis canonicis et etiam diu ante tempora hoc permiserat et michi licentiaverat. Et hoc permisit michi ante suum ostium sue camere in castello Terragone quandium Barchinonensis episcopus fuit consecratus. Item permisit michi quod redemptiones hominum a corpore si vellent recedere a iurisdicione mea in Vicensis ecclesie. Item que possere conferiere clericis alienantibus et etiam subscribere.

1212, juny, 18

Testament. *Guilabert de Montral, abans de marxar a las Navas de Tolosa, atorga el seu testament en que elegeix com a marmessors a Bernat de Vilalleons, Berenguer Artall i Bernat de Corcó, sacerdots.*

A.* ACV, cal. 6, episc. I, núm. 92.

In Dei nomine. Ego Guilabertus de Monteregali, Vicensis canonicus, in meo pleno sensu et memoria integra facio et ordino meum testamentum in quo eligo manumissores meos, videlicet, Bernardum de Villaleonum et Berengarium Artaldi et Bernardum de Corcone, sacerdotes, qui dividant et ordinent res meas post meum obitum, sicut inferius ordinavero. In primis dono et dimitto Deo et Beate Marie et Sancto Petro Vici corpus meum et animam meam et eligo sepulturam corporis mei ad ecclesiam Sancti Petri Vici. Dimitto inter canonicam Sancti Petri Vici et sacristam et suos clericos XXX solidos et operis Sancti Petri II solidos et Sancte Marie sueque confraternitati II solidos et unicuique sacerdotum ville Vici XII denarios pro missis. Salvo et laudo canonicè Sancti Petri, suisque canonicis ipsum honorem totum que ei dedi per canonicature mee, et totum ipsum honorem que teneo per canonicam ubicumque sit. Solvo Sancte Marie Stagni ipsum honorem que per eam teneo. Dimitto domini Sibilie matri mee [...] debeo mobile et immobile in cunctis locis, ita ut totum teneat et habeat in [...] tenet et secure ad suum obitum donet totum vel partem vel quicquid velit inde Sancte [...] de] Monte Regali. Adhuc dimitto ipsi matri mee totum ipsum melioramentum quod [...] de Savo in quibus habito et habeat illud ad suam voluntatem faciendam.

Quod est factum XIII kalendas iulii, anno Domini M CC XII.

Bernardus sacerdos de Villaleonum qui hoc firmo . Guilabertus de Monteregalis firmo *. Bernardus sacerdos sss.* Berengarius sacerdos qui hoc firmo sss*.

Sig+num Andree sacerdotis et publici ville Vici scriptoris sss.*
 Petrus sacerdos qui hoc scripsit die et anno quo sss supra.

1212, novembre, 25

Donació. *Arnau de Malla, canonge, dona a Bernat de Vilagranada, canonge i parent seu, totes les cases de Vic que foren de Berenguer de Vilanova.*

A.*ACV, cal. 50 /1 almoina Torrents

Notum sit cunctis quod ego Arnaldus de Medala, Vicensis canonicus, bono animo et spontanea voluntate dono tibi Bernardo de Villagranata, Vicensi canonico et consanguineo meo, omnes ipsas domos meas que fuerunt Berengarii de Villanova cum orto qui est de ipsis domibus et cum omnibus suis suffraganeis domibus et cum ipso campo de Penedizs et cum universis iuribus ad ipsas domos spectantibus et est hoc totum in villa Vici et in parrochia Sancti Petri Vici, alodium bene franchum et liberum. Tali pacto ut ego hoc totum teneam in vita mea. Ad obitum meum hec domus cum orto qui est de ipsis domibus et cum omnibus suis suffraganeis domibus et campo de Penedizs et cum universis iuribus ad ipsas dos spectantibus revertantur tibi sine omni impedimento et

placito et aliqua diminutione et si Raimundus frater meus talem filium clericum legitimum statim ille filius suis clericus habeat hoc totum et si Raimundus frater meus talem filium clericum non habuerit et Petrus frater meus habuerit suum locum in domo de Vilar, et habuerit filium clericum legitimum, similiter ipse filius suis clericus habeat hoc totum supradictum et si forte ipsi tres fratres mei obierint absque tali filio clerico, habeas tu hoc totum supradictum ad omnem tuam voluntatem libere faciendam. Preterea sit tibi licitum hoc totum supradictum redimere a Raimundo de Urriols de mille CCCC solidos quibus subiacet pignori et etiam modo presenti tu acomodas michi quingentos solidos barchinonensis ad meam infirmitatem curandam et habeas tu et quecumque persona velis dictos mille CCCC solidos et ipsos D solidos et quicquid deinde michi acomodaveris vel pro me persolveris in omnibus dictis domibus et orto et campo et earum suffraganeis domibus et in universis earum iuribus ad omnem tuam tuorumque voluntatem faciendam in quacumque parte velis et sis inde creditus sine omni sacramento et calumpnia et si forte clericus filius ex uno dictorum fratrum meorum scilicet illius qui habuerit domum de Vilar venerit non possit intrare nec habere omnia supradicta, totum vel partem dono prius et ante omnia persolvat tibi et tuis et cui velis, totam dictam pecuniam et omnes missiones quas in ipsis domibus et pro ipsis domibus aliquo modo feceris et sis creditus de toto sine omni sacramento et calumpniam et quicquid in predicto dono feceris ego et dicta persona habeamus semper ratum et firmum.

Quod est factum III kalendas decembris, anno Domini M CC XII.

Sig+num Berengarii de Rieria. Sig+num Bernardi de Boscho. Sig+num Raimundi de Boscho. Sig+num Arnaldi Coqui. Sig+num Bernardi Coqui. Sig+num Iohannis Argentarii.

Ego Guillelmus de Castrocir firmo sss.* Ego Bernardus de Sancto Ypolito firmo +.* Ego Bernardus de Tornamira firmo +.* Ego Arnaldus de Medaia firmo sss.* Sig+num Andree sacerdotis et publici ville Vici scriptoris +*

Petrus sacerdos qui hoc scripsit cum litteris rasis et emendates in linea III^a et VI^a et cum signo crucis in XXIII linea inferius respicientis die et anno quo sss supra.

397

1213, gener, 2

Fundació benefici. *Bernat de Santhipòlit concedeix a Berenguer Artall l'ofici i la seva dotació que tingué com hebdomadari de Vic Bernat de Santamargarida amb el pagament de 200 sous.*

[A]. Original perdut.

B.* Còpia de principis del segle XIII, ACV, cal. 37, L.D., ff. 69v.-70r, (*Hoc est carta donationis domorum que fuerunt Bernardi Sancte Margarite*).

Cunctis sit manifestum quod ego Bernardus de Sancto Ypolito, Vicensis canonicus, per me et per omnis successores meos, laudo et concedo tibi Berengario Artaldi sacerdote Sancti Petri panem anniversarium in coro eiusdem Sancti Petri Vici tenenti et comedenti et omnibus successoribus tuis ipsum panem anniversarii tenentibus et edentibus in dicto coro ipsas domos totas cum orto qui eis adheret, que fuerunt Bernardi de Sancta Margarita sacerdotis et ebdomedarii Sancti Petri sicuti eas cum orto et suis

utilitatibus ídem Bernardus de Sancta Margarita tibi et dictis successoribus tuis sacerdotibus in suo testamento melius dedit atque dimisit et sunt in villa Vici in meo senioratu, tali pacto ut has domos cum orto et suis utilitatibus teneas et habes et possideas potenter et secure omni tempore tu et omnes successores tui sacerdotes dictum panem tenentes, salvo meo iure et censu et senioratu et servitio in omnibus meorumque successorum qui meas domos maiores tenuerint et nullum alium seniorem in omni hoc reclamare possitis tu sive dicti successores tui iusi tantum me et dictos successores tui, iusi tantum non tenearis ibi manere nisi iuxta voluntatem tuam, sed ab obitum tuum, omnes successores tui sacerdotes ipsum panem habentes manean tibi assidue cum rebus suis et propter hoc accipio a te ego et baiulus meus CC solidos barchinonensis de quibus habeas C solidos ad omnem tuam voluntatem faciendum ad obitum tuum super dictas domos et ortum inquacumque parte velis et nullus sacerdos possit ibi intrare donec prius persolvat tibi et cui velis ipsos C solidos sine omni placito et questione.

Quod est factum IIII kalendas februarii, anno Domini M CC XIII.

Sig+num Boxonis de Sancto Ypolito. Sig+num Berengarii de Rieria. Sig+num Raimundi Copada. Sig+num Bernardi Coqui. Ego Bernardus de Sancto Ypolito firmo sss. Bernardus de Villagranata firmo sss. Ego Arnaldus de Menleu Vicensis primicherius subscribo sss. + Petrus, Ausonensis sacrista sss. Ego Guillelmus de Castrocir firmo sss. Sig+num Ferrarii de Sorba. Gros Guillelmus ita concedit carmina dicta sss.

Sig+num Andree sacerdotis et publici ville Vici scriptoris sss.

Petrus sacerdos qui hoc scripsit die et anno quo sss supra.

398

1214, gener, 23

Breu pontifici *Innocenci III s'adreça a l'abat de Poblet, al paborde de Tarragona i a Bertran de Castellet perquè investiguin sobre la reclamació de Pere de Viver que demanava ser reconegut com a canonge. Segueix la inquisició feta per Bernat, abat de la Portella i Esteve prior de Casseres que interroguen a Andreu de Tona, Andreu Almunia, Guillem de Malla, Ramon de Vinya i el sagristà de Vic.*

A.* ACV, cal. 6, núm. 2053b.

Innocentius episcopus servus servorum Dei, dilectis filiis abbati de Poblet Tarrachonensis diocesis et preposito et Bertrando de Caste[le]to canonico Terrachonesis. Salutem et apostolicam benedictionem. Ad aures nostras Petrus de Vivario clerico conquerente pervenit que cum Vicensis capitulum eidem teneantur in eorum ecclesia in qua ipse in puericia sua fideliter et devote servisse dinoscitur providem vel officie pro sue voluntatis arbitrio renovit ut tenentur. Quo circa discrecioni vestre per apostolica scripta mandamus quatenus partibus convocatis et auditis hinc inde prepositis quod canonicum fuerit apellatione post posita statuatis, facientes quod statueritis per censuram ecclesiasticam firmiter observari. Testes autem que fuerint vocati si se gratia, odio vel timore substrixerint, simili censura cessante apellatione cogatis vocitati testimonium prohibere. Quod si non omnes hiis exequendis potuisset interesse duo vestrum ea nichilominus exequantur. Tu dominique fili abbas super te ipso et credito tibi grege taliter vigilare procures extirpando vicia et plantando virtutes ut in novissimo distric... exami [...] coram tremendo iudice que

reddet unicuique secundum opera sua, dignam possis reddere ratione [...]

[Datum ...] X kalendas februarii, pontificatus [...] anno sextodecimo.

399

1214, gener, 23-1215, febrer, 4

Declaracions testimoniales. *Bernat, abat de la Portella i Esteve, prior de Casserres, recullen testimonis sobre la reclamació de Pere de Viver per ser admès al capítol de Vic com a canonge.*

A.* ACV, cal. 6, núm. 2053b.

Isti sunt testes Petri de Vivario contra capitulum Vicensis.

Andreas de Tona iurato dixit quod multociens audierat Guillelmus de Vivario rogantem capitulum Vicensem ut reciperent Petrus de Vivario fratrem suum in canonicum et capitulum respondebant que honeste se haberet et que veniret tempus et locum sed non audivit que contra promissionem facient ei.

Andreas de Almunia iurato dixit quod mortuo Raimundo de Podiata sacerdotem intraverunt capitulum et in omnes ita loque Arnaldus de Meslevo primicherius et rogavit ut in locum ipsius defuncti substitueretur alius sacerdos nomine Bernardi de Villaleonis quam urgebat necessitas ecclesie quod Guillelmus de Vivario que frater suus diu steterat in ecclesia non poterat habere locum et responsum est que expectaret usque ad Pasca et fieret ei tale responsum de quo paccatus deberet esse.

Guillelmus de Medala idem dixit per omnia que Andreas de Almunia dixerat et sic de utroque remansit.

Raimundus Vita sacerdos iurato dixit que multociens audierat quod Guillelmus de Vivario rogaverat capitulum totum et partem unum facerent fratrem suum canonicum et quam nolebant ei probere assensum contradicebat et postea dimitebat sed nunquam audivit que contra promissionem facerent illi.

Sacrista Vicensis dixit in verbo veritatis ídem per omnia que Andreas de Almunia superius dixerat Bernardus .

Omnes suprascripti <testis> dicunt ipsum Petrus de Vivario esse nutritum in ecclesia Vicensis cum fratrem suum et esse naturalem terre et ecclesiam Vicensem esse beneficiatam a genere suo.

Bernardus Portellensis abbas que presens fui, subscribo et meum signum sss appono. Sig+num Stephani prioris Castriserrensis.

1215, febrer, 4

Carta. *Els canonges del capítol de Vic escriuen al papa Innocenci III abans de la celebració del concili Laterà IV en que testimonien a favor de Guillem de Tavertet, bisbe de Vic, del seu canvi d'actitud davant noves denúncies presentades contra ell.*

A.* AEV, vol. XVI, núm. 70.

[... pii]ssimo patri et domino Innocencii, Dei vocatione sumo et universali pontifici. Dalmacius, archidiaconus, Petrus sacrista maior, Arnallus precentor et Guilelmus minor sacrista et alii canonici Vicensis ecclesie quorum nomina inferius anotantur in omnibus et per omnia subiectionem et reverenciam tam debitam quod devotio pie et laudabile est iuri consuetum, ut cum quis prelatum suum viderit excedentem, ad aures summi pontificis deferat. Ita reprehensibile videtur ut si aliquo malitione defferente quoniam superiore forma proprii prelati contra veritatem fuerit denigrata, si alii subditi qui innocentis extiterit laudabilem sui superiori confirmationem suis assercionibus apud illum maiorem non defendat sane cum episcopus noster litteras scitantis vestre clausas a G. concanonico nostro suscepisset, idem episcopus admirans quod talia vestre celsitudini de eo fuissent sugesta, scilicet quod post absolutionem a paternitate vestra facta, super inquisitione facta de ipso. Non solum non mutaverat in melius vitam suam, set ut securius posset delinquere in preiudicium ecclesie sibi commisse, maiorem partem canonicorum ipsius vinculo iuramenti atrinxit, ne contra ipsum aliquando questionem moverit, nec suis dispositionibus contradiare audeant. Idem episcopus quarta subsequenti die post suscriptionem literarum vestrarum campanam pulsari fecit, sicut moris est ad capitulum congregandum et nobis in eadem capitulo existentibus litteras illas quas G. predictus atulerat in medium produxit et eis perlectis Deo et vobis immensas coram ipse vita suam post reditum de curia romana non mutasse vel si predicta sacramenta ab aliquo eorum extorsisset vel in aliquo ecclesiam suam malea ministrando lesisset. Protestamus et firmiter affirmamus quod episcopus noster ex quo de curia vestra rediit pro ut nos intelligere possumus laudabiliter in se conversatus est et honeste, nec scimus vel credimus quod aliqua sacramenta ab aliquo canonicorum exigerit que esse viderantur contra ecclesie utilitatem. Ex sui etiam aministratione nichil novimus in detrimentum ecclesie provenisse. Immo modis omnibus quibus potest contra potentiones etiam tocius terre nostre contemptis minis et periculo tam rerum quam proprie persone ipsam ecclesiam viriliter et potenter deffendit. Et quam ante oculos vestros frustra iacitur rete quo aliquibus illa queari valeant iniuste providencie vestre sit quod super hiis vel consimilibus credere debeatis.

Actum est hoc II nonas februarii, anno Domini M CC XV

[Hoc sign]avit ita Dalmacius archilevita + * + Petrus Ausonensis sacrista.* Petrus capellanus +.* Sig+num Andree sacerdotis et canonici +* [Arnallus de Man]leu vicensis primicherius subscribo. * [Guil]elmus de Medala sacriscripius.* Ego Guilabertus de Monterealis firmo +.* Petrus de Brolio firmo.* Sig+num Bernardi de Maiolis.* Ego Bernardus de Tornamira firmo sss. * Ego Bernardus de Sancto Ypolito firmo.* Petrus de Talavera sacerdos et canonici qui hoc firmo sss.* Sig+num Ferrari de Sorba.* Bernardus sacerdos sss.* Iohannes Baconis.* Berengarius sacerdos qui hoc firmo sss.* Andreas de Tonna qui hoc firmo sss.* Bernardus sacerdos de Villaleonum qui hoc firmo sss.*

Circa 1215

Capbreu. *Capbreu dels honors, rendes i censos de l'administració del ferial de la catedral de Vic a les parròquies de Santa Maria de Seva, Sant Martí de Viladrau, Osor, Terrassola, Santa Coloma de Vinyoles, Balenyà, Castellterçol, Moià, Calders, Navarces, Sant Genís de Caraiüll, Santa Maria d'Olost, Sant Julià Sassorba, Taradell, Santa Eugènia de Berga, Sentfores, Gurb, Fogueroles, Malla, Santa Eulàlia de Riuprimer, Sant Feliu de Torelló, Roda, Manlleu, Tavèrnoles, Quadres Granollers de la Plana, Bigues, Barcelona, Provençana, Horta, Badalona, Mataró, Sant Julià d'Alfou i Tarragona.*

A.* ACV, cal. 30, núm. 45

Quadern en pergamí format per un llibret de 1. Folis escrits a dues bandes de x centímetres. Conté a la portada les següents anotacions: En lletra del segle XIV *Caputbreve omni... ferialis Vicensis capituli*. En la mateixa portada i lletra del segle XVI: *Capibrevium vetustissimum ferialis ecclesie Vicensis*. Al final del capbreu i amb lletra del segle XIII: *Hoc est memoria de honore sacrista*.

Hoc est memoria de omnibus honoribus et exitibus et censibus et usaticis [ferialium]. In primis in parrochia Sancte Marie de Seva et Sancti Martini de Villadrat. Martinus de Supravia est alodium Sancti Petri Vici de servitio ferialium et reddit omni anno pro censu II solidos et de trilia que est iuxta domum suam tascam et medium braciaticum, et in Monte Rivimulorum sunt honores qui fuerunt de Castroterciolo unde exit tascam et medium braciaticum.

De Terrazola. Dominicus de Rubials et socii sui sunt Sancti Petri et reddunt omni anno pro censu in Natale Domini V solidos, et pro alberga media quartera cibarie et I par gallinarum et II fogaces cavalerils et I quartera [boni] vini et I perna receptient ad sufficientiam trium proborum hominum. De Terrazola. Sabater de Casal Rossel tenet II pecias terre in Villanova et reddit mediam tascam et braciaticum. Et in Podioblanco abet Sanctum Petrum terciam partem, et de expletis exit tascam et braciaticum. De Terrazola. In manso de Podio Escarnan habet Sanctum Petrum suam hereditatem et exit in tascam et braciaticum, et de una domo deberet exire I par gallinarum. Insuper habet Sanctum Petrum in Ruvira de Villanova de Terrazola suam hereditatem per donationem Raimundi archiepiscopi. De Terrazola. Guillelmus de Ruvira tenet medietatem unius campi in loco nominato Podio de Pedrada et exit inde tascam et braciaticum. Alia. Guillelmus Guila tenet II buzigas in Monteoriol unde exit tascam et braciaticum. In Terrazola et in Osor. Totus honor qui fuit Petri de Villanova canonici que tenet Guillelmus de Castrociro¹ sicut est in parrochia Sancti Martini Villaetradis et Sancte Marie de Seva pertinet ad servicium feriale post obitum eius et reddit inde pro censu omni anno in mense september I porcum canonicalem.²

In parrochia Sancti Martini de Villadrat/(fol. 1v) Mansus que vocatur Sala de Villaetradis est Sancti Petri et reddit de expletis tascam, et pro censu II solidos et I par gallinarum et IIII ungules circleorum. Alia. De illo honore quem tenet Vitale Osoris exit tascam et pro censu III solidos et tenet unum molendinum quem vocant Box et est

¹ *Ratlla*: Arnaldus de Manlevo primixerio.

² *Afagit entre línees*: et I par caponum

destructum, et de una resclosa que ibi est debet exire I par caponum.

De Seva. Raimundus de Sala de Seva est Sancti Petri et reddit de suo honore tascam et braciaticum, exceptus campum de Mata unde reddit quartum et braciaticum et pro censu III solidos et medium et I par caponum et I par gallinarum pro ferragenallo, et reddit baiulo XII denarios. Insuper tenet mansum de Lapart unde reddit de expletis de una pecia terre quartum et braciaticum et de omni alio honore tascam et braciaticum et pro orto et domibus I par gallinarum. *De Seva.* Petrus sacerdos de Sala tenet mansum de Ponte et reddit tascam et braciaticum, et pro barchariis XII denarios et I par caponum et XII denarios, pro chesta sed de baiulo ignorabat quantitatem. *De Seva.* Mansus de Columbario est Sancti Petri reddit de IIIbus peciis terre quartum et braciaticum, et de omni alio honore tascam et braciaticum et pro domibus et ferragenale I par caponum. *Alia.* Arsendis de Camporubeo tenet mansum de Cruatera et reddit tascam et braciaticum, et pro barcharia et casalibus I par gallinas. *De Seva.* Mansus de Brugfet que tenet Raimundi de Podio et Guillelmi de Brugfet reddit de I pecia terre quartum et braciaticum et de alio honore tascam et braciaticum, et pro barcharia et sacrariis II par capons et pro censu XVIII denaris. *Alia.* Venrellus de Comablanca reddit tascam et braciaticum de illis honoribus et tenezonibus quas tenet per Sanctum Petrum. *De Seva.* De honore de Guadels exit I par caponum. *Alia.* Ferrarius de Costa tenet I fasciam in loco iamdicto Costa et reddit quartum et braciaticum. *Alia.* /f.2) Lobetus de Costa tenet I peciam terre in predicto loco unde exit quartum et braciaticum. Mansus Raimundi de Ortis que tenet Guillelmi de Castrocir pro beneficio feriale est Sancti Petri, et reddit de via in antea de omnibus expletis quartum et braciaticum, excepto campo de Puteo unde reddit tascam et braciaticum, et de carreria enamunt tascam et braciaticum, et de trilia super carreriam quartum et braciaticum, et de domibus et ferragenale II paria caponum. *Alia.* Petrus de Prato est Sancti Petri et reddit de expletis tascam et braciaticum, et de orto et ferragenale I par caponum. *Alia.* Raimundus Quadratus est Sancti Petri et reddit de campo qui est subtus domos quartum et braciaticum, et de alio honore tascam et braciaticum et pro orto et domibus I par capons, et II solidos pro chesta et baiulo I par gallinarum et II focaces tritici. *Alia.* Arnaldus de Nogeres reddit de honore que tenet per Sanctum Petrum tascam et braciaticum. *Alia.* Petrus de Pradelmala tenet I campum apud pratum de Aquilar in nominato loco Cuculera pro fevo canonicè Sancti Petri. *Alia.* Mansus Lubatonis est in baiulia Sancti Petri. *Alia.*¹ In toto decimo de Seva accipit canonicam Sancti Petri V eminals ordei et duas partes de I eminals omni anno et I pernam porci recentis. *Alia.* De illo campo qui fuit Bernardi de Villanova in parrochia de Seva in loco nominato Strada exit quintum et braciaticum et I par caponum. *Alia.* Mansus de Colel est Sancti Petri et reddit de expletis quartum et braciaticum de pane et vino de serra versus orientem enza, et de serra versus castrum de Tona enla tascam et braciaticum, et pro censu VII solidos, et II solidos pro chesta et I par caponum. *Alia.* De manso quem tenet Bernardus Bez de Villaziz iuxta mansu de Colel exit quartum et braciaticum panis et vini, et pro censu III paria caponum² et II solidos et III denarios, et XII denarios pro cibo. *Alia.* De manso de Carrera et de orto exit I par gallinarum et I par caponum. *In parrochia Sancte Columbe de Vineoles* /f.2v) Mansus Ysarni tenet Bernardi de Fitor et reddit de IIbus peciis terre quartum et braciaticum et de alio honore tascam et braciaticum, et pro barcharia I par caponum et pro censu I anserem, et reddit baiulo XII denarios; et ipse predictus Bernardi tenet unum molendinum in loco nominato Salent et reddit inde terciam partem fideliter

¹ *Afagit al marge:* De campo de Sancta Perpetua I quartera ordei accipit baiulus nostri in anno quo sit seminatum ordei alterum quartum et braciaticum, et in anno quo sit seminatum de frumenti accipit mediam quarteram frumenti de illi campi.

² *Ratllat:* et II solidos.

sine missione et braciaticum. *Alia.* Petrus Morages tenet unum molendinum in dicto loco Salent unde reddit omni anno II quarteras ordei ad mensuram directam Vici et baiulo XII denarios. *Alia.* Duo molendini sunt in loco nominato Salent, unde accipit Sanctum Petrum medietatem et braciaticum.

In parrochia de Balaiano. Apud Sanctum Mametum est una trilia quam tenet Aspegera unde exit quartum et braciaticum et pro censu I par gallinarum et baiulo. *Alia.* De Valle Orsaria exeunt X solidos pro pernisi et X paria gallinarum et baiulo V paria gallinarum, et de molendino Garrida exeunt XII denarios¹, et de molendino de Natale exeunt pro censu VIII denarios. *Alia.* Omnis honor qui fuit de militibus de Corro apud Valle Orsaria est in baiulia Sancti Petri. *Alia.* Homines de Eroles et de Olmeto tenent honores unde reddunt tascam et braciaticum et debent reddere I par caponum et par gallines. Raimundus de Box² est Sancti Petri et reddit de suo manso tascam et pro censu I quartera tritici et media quartera ordei et III media quartera cibarie ad mensuram veteram, et II solidos et II gallos albos. *Alia.* Mansus de Ferigela est Sancti Petri et reddit de espletis tascam et pro censu III solidos et I par gallinarum et I quartera tritici et alia quartera ordei et alia cibarie ad mensuram veteram.

In parrochia de Castroterciolo. Mansus de Vila est de Sancto Petro et reddit de expletis tascam, et pro censu XVIII denarios cum suis heredibus, et media quartera ordei et I quartera cibarie et pro barcharia et domibus I par caponum.

In parrochia de Modiliano. Mansus Petri de Cherosa est Sancti Petri et reddit de expletis tascam et braciaticum et pro censu I quartera ordei et III medias quarteras cibarie et XVIII denarios et I par gallinarum.³ *Alia.* Raimundus de Torra est Sancti Petri et reddit de expletis tascam et braciaticum et pro censu I quartera ordei et III medias quarteras,⁴ et I quartera cibarie, et XX et I denarios et I par gallinarum.⁵ *Alia.* Arbertus de Cherosa est Sancti Petri et reddit de expletis tascam et braciaticum, et pro censu I quartera ordei et III media quartera cibarie et I par gallinarum et XVIII denarios. *Alia.* Pereta de Podio est Sancti Petri et reddit de expletis tascam et braciaticum, et pro censu I quartano cibarie et I vita ordei, et III denarios et I par gallinarum.⁶ Totam supradictam annonam est ad mensuram directam Modiliani. *Alia.* Petrus de Fabrica tenet honorem Sancti Petri apud stradas unde reddit tascam.⁷ *Alia.* Bernardus de Serra tenet honorem Sancti Petri apud Castelar unde reddit tascam et braciaticum⁸. *Alia.* /f.3) Bertrandus de Prato tenet honorem Sancti Petri apud Pratum unde reddit tascam.⁹

In parrochia de Navarcles. Totus honor de Navarcles et de Callers spectat servitio

¹ *Afagit al marge:* et una puneria ordei ad mensuram Vici qua [...]

² *Afagit al marge:* Guillelmi de Podioantic reddit pro isto manso Box I quarteram ordei [...]ad illum censum.

³ *Afagit entre líneas:* et par pullorum.

⁴ *Afagit entre líneas:* cibarie

⁵ *Afagit al marge:* et I par pullorum. De quibus denariis, blado et gallinis reddit Elisenda de Podio de Sancto Iacobo pro partim que fuit Raimundi de Turre III denarios et I par gallinarum et I quartanum bladi.

⁶ *Afagit entre líneas:* et I pullum

⁷ *Afagit al marge:* Bertrandus de Fabrica tenet honorem In Soleplanis in parrochia de Modiliano de quo reddit tascam.

⁸ *Afagit al marge:* et I pullum in festo Sancte Marie augusti et terciam partem una quartera ordei in festo Sancte Marie augusti.

⁹ *Afagit al marge:* Berengarius de Prato[...] tenet honorem pro Sancto Petro de quo reddit tascam in parrochia de Munistrol. Mansus Morages tenet honorem pro feriale de quibus reddit tascam et in anno quo sit in expletum, et par pullarum. Item mansus [...]

feriale.

In parrochia Sancti Genesii de Carauls. Mansus Bernardi de Carauls est Sancti Petri et reddit inde tascam et braciaticum et pro censu VIII denari et I par gallinarum, et in III° anno unam ovem vel unam capram.

In parrochia Sancte Marie de Olost. Inter Sanctum Petrum Vici et Sanctam Mariam de Luciano habent honores in parrochia Sancte Marie de Olost scilicet mansum de Comolena unde exit de pane et vino quartum et braciaticum. *Alia.* De honore de Casanova exit tascam. *Alia.* De honore de Rieria quintun. *Alia.* De honore de Rieriis quibus tenet mansum de Solacrup quintum. *Alia.* De honore de Salent quintum et de fevo quartum et braciaticum. *Alia.* Et de honore de Ruvira de annona medium quarti et mediam tascham et de vino quartum. *Alia.* Et de honore de Torrentibus tascam vini. *Alia.* Et de molendinis de unoquoque mediam quarteram ordei censal. *Alia.* Et inter Comollenam et Ruviram et feudum VIII solidos de chesta. Mansus de Tresvigs est Sancti Petri. De honore de Tresvigs exeunt X purerias salis ad directam mensuram.

In parrochia de Sorba. Mansus Petri Dalmacii et mansus Stephani sunt Sancti Petri et reddunt de una partida de expletis quartum et braciaticum, et de alia partida tascam et braciaticum et V solidos pro censu inter eos. *In parrochia de Taradello.* Mansus de Petri de Molist est Sancti Petri et reddit de expletis de una partida quartum et braciaticum, et de alia partida tascam et braciaticum et pro chesta II solidos et XII denarios pro ariete, et I par caponum pro domibus et ortis, et II solidos et medium pro anseribus et I quartera cibarie et alia quartera ordei ad mensuram censal. *Alia.* Iohannis de Bellopodio tenet unam trileam et reddit inde tascam et pro censu II solidos vel I gallinam. *Alia.* Mansus Petri Mercer est Sancti Petri et reddit de expletis de una partida quartum et braciaticum, et de alia partida tascam et braciaticum, et pro barchariis V solidos et III denarios, et pro chesta XII denarios et pro ariete XII denarios, et pro domibus et ortis III paria gallinarum et II solidos et medium pro anseribus et I quateram ordei et alia quartera cibarie. *Alia.* Petrus Sabat tenet tenet(sic) honorem Sancti Petri unde reddit quartum et braciaticum de una partita, et de alia partita tascam et braciaticum et pro censu I par caponum et VII denarios pro chesta. *Alia.* In loco nominato Molist sunt duo molendini in quibus accipit Sanctum Petrum duas partes de expletis et facet duas partes de missione. *Alia.* Arnaldus de Madriguera tenet ibi unum ortum unde reddit quartum et braciaticum. *Alia.* Mansus de Valle est Sancti Petri et reddit de expletis tascam et braciaticum, et pro censu XII denarios de ariete et XII pro chesta et XII denarios pro barcharia. *Alia.* Bernardus de Valle tenet unum mansiunculum Sancti Petri unde reddit / (f 3v) tascam et braciaticum et pro barcharia XII denarios. *Alia.* Ferrarius de Monterotundo tenet mansum de Prato in vita sua et reddit omni anno pro expletis I eminam frumenti et alia ordei et alia cibarie, et pro censu VII solidos et I par caponum.

In parrochia de Tona et de Balaiano. Raimundus de Plano tenet hereditatem Carbonelli arrom in loco que vocant Canal et in aliis locis et reddit inde quartum de pane et vino et de eschamis? Guillelmi de Balaiano tascam et braciaticum et pro censu I par gallinarum et in tercio anno I anseram. In Aquilar. Bernardus de Cintillis et Guillelmus Tedmar auferent nobis unum medium mansum in loco nominato Aquilar et fuit hereditas Raimundi archiepiscopi.

In parrochia Sancte Eugenie de Berga. Mansus de Morera est Sancti Petri et reddit de expletis quartum et braciaticum et pro censu VIII solidos et medium. *Alia.* Mansus de Matarotunda est Sancti Petri et reddit de expletis quartum et braciaticum et

pro censu XII solidos et I par caponum. *Alia.* De honore quem tenet Raimundi de Berga exit quartum et braciaticum et pro censu II solidos.

In parrochia de Saliforis. Mansus de Raimundi Oromir est Sancti Petri et reddit de espletis quartum et braciaticum et pro barchariis III solidos et medium. *Alia.* Boxo de Sancto Ypolito emit unam condaminam de Raimundo Eromir et reddit inde tascam et braciaticum, et de illo honore que est iuxta mansum de Camporas reddit omni anno XX denarios ...et de domibus suis et orto XII denarios et de alio honore tascam. *Alia.* Maria de Bosco et sui tenent honore apud Vilarambert unde reddit quartum et braciaticum. *Alia.* Filius de Raimundi Napoca tenet honorem quem tenet Arnaldus Aryes apud Vilarambert reddit quartum et braciaticum. *Alia.* Mansus Arnallus de Serra est Sancti Petri et reddit quartum et braciaticum de expletis et medietatem vindemie et I par caponum et I fasciculum palle et alium ligne. *Alia.* Arnaldus Cocus reddit pro suo manso qui fuit Raimundi de Avinione unum sextarium ordei et alium cibarie omni anno ad mensuram directam et VII solidos et I par caponum, et de illo honore que emit Raimundi Oromir exit quartum et braciaticum.

In parrochia de Vico. Mansus Camporas est Sancti Petri et reddit de expletis quartum et braciaticum et pro censu II paria caponum. *Alia.* Mansus vero de Molendino tenet honorem unde reddit quartum et braciaticum et I par caponum, et de molendino exit medietatem et braciaticum de expletis. *Alia.* Arnaldus de Fontecooperta tenet triliis apud Tordels inde reddit quartum et braciaticum. *Alia.* Petrus de Gatilepa est Sancti Petri et reddit pro domibus et orto I par caponum, et de una partita de honore quartum et braciaticum, et de alia partiat tascam et braciaticum. *De Vico* / (f7) Mansus Raimundi de Guardiola est Sancti Petri et reddit de expletis panis et vini quartum et braciaticum et pro censu VII solidos et III quarteras cibarie et I quartera ordei ad mensuram veterem et de Manso Bermon qui est ad ipsam guardiolam et de aliis honoribus quibus tenet Raimundi de Guardiola et Dulcia, uxor Mathei de Guardiola et Raimundi Peregrini et Guillelmi de Planis et quartera ordei et aliam cibarie ad mensuram veterem et duas iovas annuatim et de Manso de Rivopirorum qui est apud Guardiolum I quartera ordei ad mensuram veterem. *De Vico.* Berengaria de Planis tenet campum de Via alba et reddet inde tascam. *De Vico.* Berengarius de Riera tenet illum honorem qui fuit Guillelmi de Bigis in vita sua in nominato loco Guadels et reddit inde VII solidos... *De Vico.* Bernat Senglar tenet I peciam terre prope domos suas et reddit inde quartum et braciaticum. *De Vico.* Bernat de Tennis tenet II condaminas terre et est una iuxta fluvium Gurri inter duas aquas, et alia est ultra torrentem de Socarrads et exit inde quartum et braciaticum. Bernat de Maiolis tenet unum campum in loco nominato Terrades qui fuit [De Vico] Berengarii de Olost et reddit inde tascam. *De Vico.* Petrus Pol iuvenis tenet honores unde reddit omni anno II paria gallinarum. *De Vico.* Petrus de Colle tenet unam condaminam in loco nominato Podio Rami et reddit inde quartum et braciaticum et pro censu VIII denarios. *De Vico.* Arnaldus de Cloquerio reddit pro sua hereditate VI denarios. Bernardus presbiter, reddit XIII solidos pro illo honore quem tenet apud Tenes. *De Vico.* Raimundus Novela tenet I condaminam ad Pratum Vicum et reddit inde quartum et braciaticum. Mansus Berengarii Guasca est Sancti Petri et reddit panis et vini quartum et braciaticum, excepta trilia de Lapart inde reddit medietatem et braciaticum vindemie et quartum et braciaticum annone et reddit pro censu XII denarios et II paria caponum.

In parrochia de Vico. Guillelmus episcopus reddit pro hereditate Guillelmi de Capraria et VI solidos, et pro sua hereditate III solidos et medium. *De Vico.* Petrus sacrista reddit pro sua hereditate VI denarios VI denarios, et pro hereditate Guillelmi episcopi III solidos et medium, et post obitum eius mansum de Prato qui fuit Raimundi

de Villagelans et mansum de Garden et de Fontecooperta et alios honores multos sunt de servitio feriale.

In parrochia de Gurbo et in ortibus de Vico. Guilbertus de Monteregeali reddit pro orto VII solidos et pro hereditate sua quem est in parrochia de Gurbo I quartera tritici et VII solidos pro hereditate Bernat de Monteregealis. *In Ortis.* Iohannes argentarii reddit pro orto VII solidos. Andreas de Almunia reddit pro orto X solidos. *In Ortis.* Petrus de Puiol reddit /f.8) pro orto VII solidos. *Alia.* Bernardus de Viver reddit pro orto VII solidos. *Alia.* Petrus de Olone reddit pro orto IIII solidos. *Alia.* Petrus Pascual reddit pro ortis noves II paria caponum et reddit pro uno orto qui est ad ortas maiores V solidos et I par caponum. *De Gurri.* Guillelmus de Medalia reddit pro sua hereditate et pro aliis honoribus XII solidos, et tenet pro beneficio canonicè triliam de Cortada. Insuper tenet mansum de Gurri et alios mansos et honores et accipit feriale de eis decem sextarios vini et in ipsis sextariis vini recipiunt prepositure XX et I solidos.

De Falgeroles. Dalmacius archidiaconus reddit pro sua hereditate III paria caponum. Guillelmus de Viver reddit pro honore de Cher X morabatinos et pro sua hereditate et de avunculis suis reddit I quartera tritici. *De Senata de Vales.* Guillelmus Gros reddit pro honore de Senata LX solidos et post suum obitum totam suam hereditatem est de servitio feriale.

In parrochia de Castrocir. Guillelmus de Castrocir reddit pro sua hereditate I quartera frumenti. *In parrochia Sancti Andree de Pruit.* Bernardus de Tornamira reddit pro sua hereditate VII solidos. *In parrochia de Balaiano.* Petrus de Brolio reddit pro sua hereditate I quartera tritici.

In parrochia de Medala. Arnaldus de Ecclesia de Medala reddit pro manso de Fabrica omni anno in festo Sancte Marie Augusti unum morabatinum. *De Medala.* Venrel de Planis tenet unam triliam supra domos suas et reddit inde quartum et braciaticum. *De Medala.* Petrus de Vilar de Medala tenet unum campum et reddit inde quartum et braciaticum.

In parrochia Sancte Eulalie de Rivomeritali. Mansus Petrus de Trilia est Sancti Petri et reddit de II triliis medietatem cum braciaticum et per alias triliis quartum et braciaticum, et de totta annona quartum et braciaticum et reddit pro censo unum porcum et II paria caponum. *Alia.* Ferrandus de Ulmno est Sancti Petri et reddit pro suo manso et pro manso qui fuit Petri Nigri et pro orto II paria caponum et de pane et vino quartum et braciaticum. *Alia.* Mansus Poncet Carbo est Sancti Petri et reddit de expletis quartum et braciaticum et pro censu II solidos. *Alia.* De manso Bernardi de Tolosa et de campo de Lobatona et de uno manso que tenet Petri Gali in omni loco ubi accipet partem Raimundi de Salliforis et ibi accipiet partem feriale. In duabus fascis terre que sunt ad Sanctum Iohani de Rivomeritabili accipet senior de Basilie medietatem et canonicam nostram et Raimundi de Salliforis aliam medietatem. *Alia.* Super sacraria Sancti Iohannis est unam fasciem terre quod habemus cum Raimundi de Sallifores medium per medium. *Alia.* Dulcius et Petrus Andreas solebant reddere II paria caponum pro illa resclosa de molendino que est modo destructum.

In parrochia Sancti Felicis de Torilione apud Spadamala /f. 9) Mansus Geraldus Gril et mansus Iohannis de Spadamala sunt Sancti Petri et reddunt de expletis quartum et braciaticum annone et de vindemia medietatem et braciaticum, et de molendino reddunt quartam partem sine missione, et pro censu II paria et medium caponum et

mediam quartera cibarie, et I vini ad mensuram Torilionis et V solidos et totum honore que Arnaldus de Montalegre et sui habent in Spadamala et Sanctum Petrum [...] est in baiulia Sancti Petri Vici et domum [...] reddit pro censu omni anno II solidos pro illo honore de Spadamala. *De Spadamala.* Guillem Bermunt tenet honorem Sancti Petri in dicto loco et reddit quartum et braciaticum annone et medietatem et braciaticum vindemie et pro censu I par gallinarum. *De Spadamala.* De illo molendino que tenet Arnaldus de Carreria reddit omni anno pro censu VI solidos. *De Spadamala.* Bernardus de Spadamala aufert honorem nostre canonice in multis locis iuxta ripam aquae Tizerii.

In parrochia Sancti Petri de Roda. De illo honore qui fuit Raimundi de Podiata que vocant mansum de Caribus medianis exit quartum et braciaticum de pane et vino et pro censu I par caponum. *Alia.* Arnaldus de Podiata aufert honorem nostre canonice in loco nominato Comacrosa qui fuit Raimundi de Podiata.

In parrochia de Manlevo. Prior Sancte Marie de Manlevo reddit omni anno pro honore de Posafarines III solidos.

In parrochia Sancti Stephani de Tabernulis. Mansus Petri de Reger est Sancti Petri et reddit de expletis quartum et braciaticum annone et medietatem vindemie et pro censu III paria caponum. *De Tabernulis.* Ferretus reddit de illo honore quem tenet per Sanctum Petrum ad Sanctum Iachobum de Curso omni anno mediam quarteram ordei et I par caponum *Alia.* Bernardus Faber reddit omni anno pro honore de Curso I... vini et I par caponum. *Alia.* De illo campo quem tenet mansum de Petrafita exit quartum et braciaticum. *De tabernulis.* De illo honore quem tenet Petrum Faber de Curso exit quartum et braciaticum.

In parrochia de Falgerolis. Alia quadam femina de Taiano reddit pro censu VII solidos et I frumenti. Bernardus Cocus tenet unam mansiunculam unde reddit quartum et braciaticum et pro domibus et barcharia I par caponum.

In parrochia de Gurbo. Bernardus de Villagranata reddit pro sua hereditate VII solidos. Mansus de Ulmo est Sancti Petri et tenet iamdictum mansum Ferrarii de Domibus. *De Gurbo.* Et Bernardus Ysarn et exit inde quartum et braciaticum et pro barcharia unam perniam optimam et pro domibus I par caponum. *Alia.* Mansus vero de Guadels tenet unum campum unde exit quartum et braciaticum.

In parrochia de Granolers et in Quadris. Ferrarius de Domibus est Sancti Petri et tenet III pecias terre unde reddit quartum et braciaticum / (f. 10) *Alia.* Petrus de Mora tenet I peciam terre et reddit tascam et braciaticum. *Alia.* Ferrarius de Domibus tenet II pecias terre in nominato loco Trepeionas et exit unde tascam et braciaticum et pro censu I gallinam. *De Quadris.* Ferrarius de Morachuc tenet I peciam terre apud Reger et reddit inde tascam et braciaticum et pro domo ubi habitat un par gallinarum. Ferrarius Oliba est Sancti Petri et reddit de pane et vino quartum et braciaticum et pro censu I par caponum et II paria gallinarum. *De Quadris.* Ferrarius Matheus est Sancti Petri et reddit de pane et vino quartum et braciaticum et pro censu I par caponum et I par gallinarum. *De Quadris.* Mansus Bernardus Martel et de Raimunda Alpariga est in guarda et in baiulia Sancti Petri et donant inde pro censu I albergam de tribus clericis et de alio honore quartum et braciaticum et pro censu II paria caponum. *De Quadris.* Raimundus Rossel tenet I triliam apud Bellumsola et exit inde medietatem vindimie et quartum et braciaticum annone et pro censu I par caponum et medium quartum vini et pro domibus et ortis et aliis rebus III paria et medium gallinarum. *Alia.* Bernardus Ferraria I gallina pro uno sacrario. *Alia.*

Ferria de Fonte reddit I gallina pro uno sacrario. *Alia.* Petrus Dalmatio I par gallinarum pro uno sacrario. *Alia.* Petrus Sancti Fructuosi tenet unam peciam terre unde reddit quartum et braciaticum et pro censu I caponum. *De Quadris.* Bernardus Iorda tenent I condaminam et exit inde medietatem vindemie et quartum et braciaticum annone, et pro censu I par caponum et I gallinam et exit de ipsa pecia terre que est subtus mansum Gunter quartum et braciaticum. *Alia.* Arnaldus Destaiol tenet I triliam unde reddit quartum et braciaticum. *De Quadris.* Dulcia Vitalia et Arnaldus de Estaiol et alios laboratores tenent honores unde reddunt quartum et braciaticum et pro censu II paria et medium caponum et I par gallinarum. *De Quadris.* Bernardus et Ferrarius Ollarius tenent I pecia terre in loco nominato Coma de Fonte et exit inde quartum et braciaticum.

In comitatu Barchinonense. In parrochia Provenzana. Bernardus Calopa est solidum et liberum Sancti Petri Vici cum hominibus stantes et donat inde de agrerio quartum et braciaticum de pane et de vino et quartam partem triture et pro censu ipsius mansi I par caponum et XII denarios per manediam una pecia terre et de aliis honoribus. *Alia.* Berengaria Ienovera et filii sui tenent per dictum Sanctum Petrum II pecias terre. Unam videlicet subtus turrim de Canalibus et aliam ad ipsam ortam Provinciane et III vineas scilicet duas ad vallem de quarto et ex una ex ipsis tenet Raimundi Sorellus de Barchinona ... est cum ea in contencione et alia est ad ipsam serram et donat de agrario de pane faciam illam terre que est iuxta ortam medietatem et mittit medietatem seminis et nos aliam medietatem et de ipsa pecia terre que est subtus turrim quartum et braciaticum et de vineis quartum et III paria caponum. *Et in alio loco in Valle de Quarto* tenet Iohannes de Malvige una vinea et donat medium quartum et I par caponum. *Alia.* Bernardus Riculf tenet I vinea et donat quartum et I gallina. *Alia.* Iohanna Corona tenet I vinea et donat quartum. *Alia* Guillelmus Canet tenet I vinea et donat quartum et I caponum. *Alia.* Bernardus Busesa tenet I vinea et donat quartum et I caponum. *Alia.* Clavel de Torra es lampada? tenet I vinea et donat quartum et I par caponum. *Alia.* Geraldus Corona tenet I vinea ad Speluncas et donat quartum et I caponum. *Alia.* Petrus Rubiol tenet I vinea et donat et donat (sic) quartum et I caponum. *Alia.* Petrus Felix tenet I peciam terre et donat quartum et braciaticum. *Alia.* Berengarius Arbertus tenet I vinea et donat quartum et I par caponum. *Alia.* Bemardus Calopa tenet I vinea in alio loco et donat quartum et I anetum. *Alia.* Bertrandus de Ripa tenet casalibus intus villam Provinciane et donat inde I caponum. Intelligitur tamen que de omnibus vineis que donant capones per unumquemque caponem vel gallinam accipet laborator I portatoriam vindimie.

De honore Barchinone. Petrus Andreas de Barchinona reddit pro illo honore qui est apud Collum de Celada et pro illis domibus qui sunt in civitate Barchinone XVI morabatinos in mense iunii et IIII ex eis sunt de prepositura iunii. *De Orta.* De honore de Orta exit omni anno unum quartum olei ad mensuram directam Barchinone et de honore de Arige recepimus expletorum nostram partem. *De Bedelona.* Petrum de Sancto Menato auffert canonice Vici omni anno in vigilia Sancti Petri unum obtimum escadt pro illo honore qui est apud Bedelonam et tenet Guillelmi Gron totum illum honorem in pignore. *De Alfoz.* Guillelmi Durfortis auffert canonice nostre I libram cere de I vinea qui est apud Alfoze. *De Barchinone.* Petrus moneder emit unam pariliatam et multis altris honoribus in circuitu Barchinone et sunt de senioratu canonice nostre et perdimus eas. *De Mataro.* In termino de Mataro sunt honores nostre canonice et debemus partem accipere expletorum et censum.

In parrochia de Bigis in Valles. Mansus de Ribafort cum omnibus hominibus et feminis est alodium Sancti Petri et reddit pro domibus et ortis et ferragenalibus IIII solidos

et II paria caponum et de domibus enamunt reddunt tascam de et de ipsa via enaval que vadit manso de Frabigis reddet Vam partem de omnibus expletis et abet Sanctum Petrum in rivo de Tenes unum molendinum destructum. *De Bigis*. Mansus de Lauro est Sancti Petri cum hominibus et feminis et reddit inde cum suis heredibus IIII solidos de questa et XVIII denarios pro ost et I perna et I quartera cibarie ad mensuram veteram et I par gallinarum et II fogaces cavalerils et de I vinea de exit I par gallinarum.

De Sancto Iohanne de Rivomeritabile (f. 12) Hec est memoria de censibus et usaticisque [de]bent exire canonice Vici et seniori de Rivopirorum apud Sanctum Iohanni de Rivomeritabili de ipsis hominibus quos ibi sunt. In primis mansum Petri Guasc debet exire palea ligna et iova omni anno pro censu et alberga senioribus et baiulo in diebus vindemiarum et XVI denarios et II paria caponum. *Alia*. Mansus de Colle I solidos et II paria caponum et iova ad Tedmar. *Alia*. Tedmar VIII denarios et II paria caponum et I quartera vini cum suo socio de Villatorta. *Alia*. Guillemus de Puiol VI denarios et I par caponum et iova et palea et ligna. *Alia*. Guillelmus de Riera I par caponum pro domibus et VI denarios pro barcharia. *Alia*. Poncius Carbo I par caponum pro fabrica et orto et II paria caponum et XII denarios pro barcharia de manso Torramilans et accodat boves. *Alia*. Petrus de Serra I par caponum de clauso de Prato et fructus de perario et I corbela et I cultellum taular. *Alia*. Bernardus Guid unum caponum et mediam quarteram vini de sacrario Sancti Iohannis. *Alia*. Petrus de Salleda I caponum et mediam quarteram vini pro sacrario Sancti Iohannis. *Alia*. Arnaldus Bonel I caponum de ortello qui est apud domum Petri Laurentii. *Alia*. Mansum Corona quem tenet Geraldus de Vilar exit II paria caponum et iova. *Alia*. De molendino exeunt II puierons annone. *Alia*. Mansum que tenet Petrus Ermengaudi II solidos et I par caponum pro domo que fuit de Solario.

De honore Sancti Iohannis de Rivomeritabile. Hec est descriptio honores Sancti Iohannis de Rivomeritabili. In primis in sacraria Sancti Iohannis est unum sacrarium quod tenet Petrus Galindi unde exit I quartera vini et I par caponum. Et alia quod tenet Bernardus Urumiri de quo exit I par caponum et I quartera vini. Et alia quod tenet Guillemi Raimundi unde reddet I quartera vini et par capons. Et alia quod tenet Arnaldus Amati de quo exit I quartera vini. Et de alio quod tenet Arnallus de Iovel exit I par caponum et I quartera vini. Et de alio quod tenet Amatus et frater eius exit I par caponum et medium quartum vini. Et de alio quod tenet Petri Arnalli exit I par caponum et medium quartum vini. Et de illo honore que tenet Raimundus Lupeti exit quartum et braciaticum et ad pratum Iohanis petiam I terre et ad collum de Lacuna alia petia terre quas tenet Raimundus Lopeti unde exit quartum et braciaticum. Et ad collum Lachunate ad ipsum podium a parte orientis V peciolas terre et due vinearum? sunt vinee quas tenet inter Amatum et cussinus eius et Guillelmum Urumir qui habet tantum de quibus exeunt quartum et braciaticum . Et ipsas III pecias terre quarum una est vinea et tenet ipsas Ermengaudus Bernardi et ad campum dels III peciolas terre quas Raimundus Guillelmi tenet. Et inter Raimundum Arnalli et Bernardum Arnalli tenet VIII pecias terre que sunt inter montem Subirads et ipsam ecclesiam Sancti Iohannis. Et due... sunt vinee et Petrus Galindi tenet VIII pecias terre et III... sunt vinee. Et ad campum Mironis peciam I terre et ad ipsas trilias II pecias terre. Et ad ipsos vinearios subtus mansus de Tolosa vinee et de his omnibus supradictis exit quartum et braciaticum, exceptis illis tri... tenet Raimundus Guillelmi unde exit tasca et braciaticum expletis. Et ad Iovels et ad [...] et ad Casals sunt V pecias terre quas tenet Arnallus Amati et Petrus, filius eius, et ad portatera ad campum nutricis peciam I terre et ad ipsam lachunam peciam I vinee quod ipsi tenent et exiit de ipsa vinea medietatem et braciaticum et I par caponum et de peciis terre quartum et braciaticum et de molendino novo exiit I par vaponum. Et verum est quod ecclesia Sancti

Iohannis est de capitulo sicut resonat in testamento Petri Artalli.

De Sancto Iachobo. Similiter ecclesia Sancti Iachobi de Curso est capituli, sicut resonat in testamento Raimundi Berengarii de Curso. Raimundus de Vilazar aufferebat canonice nostre mansum Petri Fabri de Curso.

De Ylerda. Raimundus de Montecatano auffert canonice nostre totum honorem de Palomera in termino Ylerde iuxta Garden.

De honore Terragone. Hec est rememoratio honoris Terrachone. Ipsam quadria Guillelmi Iuliani et sociorum eius reddit omni anno pro censu in Natale Domini VIII morabatinos. *Alia.* Narbona I morabatinos. Quadria Geraldi de Valencia usque in Volta rorunda reddet XII morabatinos. *Alia.* Quadria Perroti et sociorum eius VII morabatinos. *Alia.* Quadria Iohannis Rivipolli et sociorum III morabatinos. *Alia.* Orius Guillelmi Scutarii III morabatinos et medium. *Alia.* Quadria Arnaldi Sabater et sociorum eius reddet VII morabatinos. *Alia.* Berengarius Felicis I morabatinos. *Alia.* Arnaldus de Riera et socii sui III morabatinos. *Alia.* Petrus Guasch VIII solidos. *Alia.* Albescus I libram cere. Hoc totum suprascriptum est inter canonicam et episcopum medium per medium et est de rivo Franculino enza versus civitatem Terragone. *Alia de Terragone.* Capitulum et archiepiscopis Terragone auferent nobis ecclesiam Sancti Salvatoris.

De decimis Sancti Andree de Gurbo et Sancti Felicis de Terraciola. Medietas tocus decimi de parrochia Sancti Andree de Gurbo et de parrochia Sancti Felicis de Terrazola spectant ad servicium ferialium.

402

1215, juliol, 5. Ferentino.

Breu pontifici. *Innocenci III confirma al bisbe Guillem de Tavartet el dret donat pel papa Celestí III, concedint-li que amb el consell de la major part del capítol de Vic pugui aplicar allò que li sembli oportú pel bé de la seva Església.*

A.* ACV, cal. 37, vol. 6, núm. 54.

a. MANSILLA, *Documentación pontificia hasta Inocencio III*, nº 531, p. 564.

b. FREEDMAN, MASNOU, *Some additional letters*, doc. 3, pp. 117-118.

c. SABANÉS, SCHMIDT, *Butllari de Catalunya*, Vol. I, doc. 53, pp. 115-116.

Innocentius episcopus, servus servorum Dei. Venerabili fratri .. Vicensi episcopo salutem et apostolicam benedictionem. Cum turpis sit pars suo toti non congruens immo nec pars sit etiam nominanda que ab integritate recedit, rationalibus universitatis dispositionibus preiudicare non debet temeraria contradictio pauciorum, ne contingat communem retardari profectum, si singulorum affectibus irrationalibus deferatur. Tua siquidem nobis fraternitas supplicavit, ut cum quidam ecclesie tue canonici proprie sequentes impetum voluntatis tue maioris et sanioris partis capituli tui rationabilibus dispositionibus contra Lateranensis statuta concilii se opponant frustratorie appellando in ecclesie tue non modicam lesionem, paterna super hoc dignemur sollicitudine providere. Nos igitur tuis precibus inclinati auctoritate tibi presentium indulgemus, ut contradictione vel appellatione huiusmodi non obstante consensus prevaleat potiorum nec effectum careat, quod a saniori parte capituli ordinatur, nisi forte a paucioribus aliquid rationabile obiectum fuerit et ostensum. Quia vero, ut asseris, quidam de canonicis tuis, cum audiunt campanam pulsantem ad convocationem capituli accedere designantur vel

si fors an accesserint, audito aliquo verbo, quod ipsis displiceat, statim recedunt, et cum a te requiruntur nolunt dare consilium aut suas exprimere voluntates, statuimus, ut non obstante absentia vel taciturnitate huiusmodi contumacium, quod a te prescripto modo fuerit ordinatum, suum consequatur effectum. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginan nostre concessionis et constitutionis infringere vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attemptare presumpserit, indignationem omnipotentis Dei et beatorum Petri et Pauli apostolorum eius se noverit incursum.

Datum Ferentini, III nonas iulii, pontificatus nostri anno octavodecimo.

403

1216, maig, 4. Lleida

Carta de citació. *Espàreg, arquebisbe de Tarragona, i l'ardiaca de Tarragona citen un representant del capitol de Vic per respondre a l'apel·lació presentada per Arnau, laic, a Roma i que, Innocenci III, li ha traslladat pel breu pontifici de 30 octubre de l'any 1215.*

A.* ACV cal. 7, vol. 13, núm. 18.

a. FREEDMAN, MASNOU, *Some additional letters*, doc. 4, pp. 118-119.

Sparagus, Dei miseratione Terrachonensis archiepiscopus, et .. archidiaconus eiusdem ecclesie dilectis suis Vicensi capitulo salute in Christo. Noveritis nos a domino papa suscepisse litteras in hoc modum:

Innocentius episcopus servus servorum Dei. Venerabili fratri .. archiepiscopo et dilectis filiis .. archidiacono Terraconensi et .. priori Descornalbau Terrachonensis diocesis, salutem et apostolicam benedictionem. Porrecta nobis Arnallus laici petito patefecit, quod cum causam que inter ipsum ex parte una et capitulum ecclesie Vicensis ex altera super quodam manso de Pontarro et rebus aliis vertitur. Venerabili fratri nostro .. episcopo tunc archidiachono Gerundensi et coniudicibus eius duxerimus delegandam ac ipsi Martino canonico subdelegarint eandem, ipse procedens perperam in eandem nunquam tulit diffinitivam sententiam contra eum, a qua idem Arnallo nostram audientiam appellavit. Quocirca discretioni vestre per apostolica scripta mandamus, quatinus in appellationis causa legitime procedatis sententiam ipsam confirmare vel infirmare appellatione remota curantes, sicut de iure fuerit faciendum. Quod si non omnes hiis exequendis potueritis interesse, tu frater archiepiscope cum eorum altero ea nichilominus exequaris.

Datum Laterani, III kalendas novembris, pontificatus nostri anno octavodecimo.

Harum itaque auctoritate litterarum vobis precipiendo mandamus [quatinus] infra feria V, que est in septimana post pentecostem, ante presenciam nostram, ubi nos fuerimus, predicto Arnallo per vos vel idoneum responsabilem plenarie responsuri veniatis.

Datum Ilerde, III nonas madii.

1216, maig, 31. Perusa.

Breu pontifici. *El papa Innocenci III s'adreça al prior de Santa Maria de l'Estany i a tota la comunitat de Santa Maria de l'Estany tot confirmant els castells, terres i béns que té i podrà tenir.*

A.* ACB, perg. 3-2-181.

B. Còpia del segle XIV, Cartulari Estany, f. 7r-7v.

a. SMITH, *Innocent III and the Crown of Aragon*, doc. 20, p. 278.

b. SABANÉS, SCHMIDT, *Butllari de Catalunya*, Vol. I, doc. 60, p. 124.

c. MASNOU, "Santa Maria de l'Estany", doc. 5.

Innocentius episcopus servus servorum Dei. Dilectis filiis priori et conventui Stagnensis ecclesie salutem et apostolicam benedictionem. Cum a nobis petitur quod iustum est et honestum, tam vigor equitatis quam ordo exigit rationis ut id per sollicitudinem officii nostri ad debitum perducatur effectum. Ea propter dilecti in domino filii nostris iustis postulationibus grato concurrentes assensu ecclesias, castra, possessiones, libertates et alia bona ecclesie vestre, sicut ea omnia iuste ac pacifice obtinetis, vobis et per vos eidem ecclesie auctoritate apostolica confirmamus et presentis scripti patrocinio communimus. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostre confirmationis infringere vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attemptare presumpserit indignationem omnipotentis Dei et beatorum Petri et Pauli apostolorum eius se noverit incursurum.

Datum Perusii, II kalendas iunii, pontificatus nostri anno nonodecimo.

1217, juliol, 29

Fundació benefici. *Andreu de Tona, canonge, dota l'altar de Sant Andreu de la catedral de Vic que ell mateix ha fet construir amb alous a les parròquies de Sant Esteve de Parets del Vallès, Sant Martí Sescorts i Tona per dotar al sacerdot que es cuidi d'aquest altar que ell va fer construir.*

A.* ABEV, *Arxiu Capbreu*, vol. 3, 1200-1271, s. n.

Ad cunctorum noticiam perveniat. Quod ego Andreas de Tona, Vicensis canonicus, futura prospiciens et mundana respuens pro salute et remedio anime mee parentorum meorum, dono et offero et in presenti corporaliter trado Deo et altari Sancti Andree quod de novo edificavi in Vicensi ecclesia, totum ipsum meum alodium bene franchum et liberum quod comparavi de Bernardo de Balanano et suis in parrochia et sacraia sancti Stephani de Parietibus et totum ipsum alodium quod quoquomodo comparavi et habeo in tota parrochia sancti Martini de Cotibus et ipsas meas domos novas de Tona cum toto alodio quod in circuito earum est. Et est ad ipsam serram et ipsam meam triliam de Quadro cum terra in qua sedet et medietatem omnium vexellorum meorum et vasculorum et superlectilium domarum mearum. Tali pacto ut ipsum altare sancti Andree suisque sacerdos qui eum assidue decantaverit teneat hoc totum, possideant et expleant in pace, potenter et secure omni tempore sine vincula et donation et aliqua servitute alicuius viventis persone, et ille sacerdos qui hoc tenuerit et habuerit et ipsum altare servierit, sit semper assiduus in servitio chori et ecclesie Sancti Petri et faciat servicium ipsius altaris et ardeat ipsam lampadam incessanter die ac nocte et non possit alodia

predicta peiorare, diminuere, vendere, impignorare, alienare aliquo modo vel iure set totum teneat et possideat indivisibiliter omni tempore ad servicium et fidelitatem ipsius altaris. Et si forte in aliquo in hoc erraverit, possit eum corrigere ad emendandum Vicensis episcopi et capitulum. Hoc autem totum habeat, teneat et possideat in pace omni tempore clericus qui sit de meo genere et sit sacerdos et si defuerit sacerdos de meo ienere Guillelmus de Baldrans nepos meus st sui qui suum locum tenuerit stabiliant ad hoc habendum et serviendum unum sacerdotem idoneum, donec veniat sacerdos vel clericus de meo ienere et si fuerit clericus de meo ienere et non fuerit sacerdos spectetur donec sit sacerdos, set interim nullo modo cesset servicium altaris et cori et semper clericus de meo ienere habeat hoc totum et possideat secundum tenorem predictum, cum ipsis meis domibus novis quas habeo in villa Vici in senioratu episcopi Vicensis, salvo suo iure et censu et dominio in omnibus. Quas vero domos comparavi de Raimundo de Quintana et suis. Ad hoc quod totum tenendum et serviendum heligo ad presens Berengarium nepotem meum sacerdotem, ita scilicet ut ego possim eum inde eicere quancumque veleri et alium introducere. Prephatus vero sacerdos teneat semper ebdomadam in coro Vici.

Quod est factum IIII kalendas augusti, anno Domini millesimo CC septimo decimo.

Sig+num Guillelmi de Villamaiore. Sig+num Guillelmi de Baldrans. Sig+num Petri de Villamaiori. Andreas de Tonna qui hoc firmo sss.* Bernardus sacerdos de Tonna firmo sss.* Sig+num Guillelmi Scutari baiuli. * Bernardus de Medala sacrista firmo sss.* Hoc signavit ita Dalmacius archilevita +.* Sig+num Bernardi de Maiolis.* Ego Arnaldus de Menleu Vicensis primicherius sss.* Petrus de Talavera sacerdos firmo sss.* Ego Bernardus de Tornamira +.* Ego Guillelmus de Castrociro firmo sss.* Ego Guilabertus de Montereali firmo +.* Sig+num Ferrari de Sorba.* Ego Bernardus de Sancto Ypolito firmo +.* Ego Petrus de Brolio sss.* Guillelmus Ausonensis episcopus +.* Sig+num Andree sacerdotis et publici ville Vici scriptoris +.*

Sig+num Petri subdiachoni qui hoc scripsit die et anno quo supra.

406

1217, agost, 9

Testament. *Guilabert de Montral que vol anar visitar el Sant Sepulcre atorga el seu testament en el que elegeix marmessors a Andreu Salmúnia, Bernat clavari de Sant Pere i Bernat Coc. Fa donatius en diner dels mil sous que li deu Nunyo, comte, especialment a l'església de Santa Maria de Montral.*

A.* ACV, cal. 6, episc. I, núm. 97.

In Christi nomine. Ego Guilabertus de Monthereali, Vicensis canonicus, pro remedio et salute anime mee, cupio visitare Sepulcrum Domini, et ideo facio et ordino meum testamentum in quo eligo manumissores meos scilicet Andream de Almunia, sacerdotem et canonicum, et Bernardum presbiterum Sancti Petri clavigerium, et Bernardum Cocum qui ordinent res meas post obitum meum sicut inferius ordinavero. In primis de mille solidis quos michi debet comes Nuno dimitto quingentos solidos Guillelmo de Montereali, fratris meo. Et de aliis quingentis qui remanent dimitto ducentos solidos Sancte Marie de Montereali et L solidos inter canonicam Sancti Petri et sacristam et suos clericos. Et confraternitati Ausone L solidos. Omnes vero melio-

rationes quas feci in domibus et orto in quibus maneo in villa Vici et quicquid habeo et habere debeo, mobile et immobile in cunctis locis preter hoc quod superius dimisi dimitto domine Sibile, matri mee, persolutis meis debitis in omnibus, et totum mitte et pono in deffensione et proteccione et ordinatione Bernardi et Guilelmi de Monteregali amborum fratrem meorum. Quicquid quo dedi et feci Sancte Marie de Monthe Regali in aliis cartis et dictam laxationem feci et facio pro stabilimento illius sacerdotis Raimundi de Monte Regali, fratris meis de quo teneba.

Quod est factum V idus augusti, anno Domini MCCXVII.

S+num Bernardi Coqui. Ego Guilabertus de Monte regali firmo +*. Bernardus, sacerdos *. Sig+num Andree sacerdotis et publici ville Vici scriptoris et huius testamenti testes sss.

Sig+num Petri subdiachoni qui hoc scripsit cum litteris rasis et emendatis in IIII linea ubi dicet quingentos et cum signo crucis inferius respicientis in X linea die et anno quo supra.

407

(1217, agost, 9)

Donació. *Guilabert de Montral, canonge de Vic, entrega a la sagristia de la catedral de Vic el cartulari per a remei de la seva ànima i la dels seus parents. Aquest volum El tindrà el clavari de la catedral i posat sota la protecció del papa i del bisbe.*

[A]. Original perdut.

B.* Còpia de principis del segle XIII, ACV, cal. 37, L.D., ff. 1v.

Sub nomine sancte et individue trinitatis, universitati vivencium sit manifestum. Quod ego Guillabertus de Monteregali, Vicensis canonicus, cum corde meo meditator sum sepe et sepius ut aliquid opusculum edere possem, quod canonice Sancti Petri Vici, suisque canonicis esset valde utillimini atque proficuum. Accidit quoniam in corde meo ministrante Deo ut in isto volumine, bene et fideliter singillatum, scribere et transcribere facerem privilegia, testamenta, donationis et alia plura a viris catholicis ecclesie Vicensis, sueque canonice, devote et benigne collata, ne per inediam sive incuriam de cetero ea instrumenta amiterentur. Quem vero librum, bene aptatum atque paratum pro remedio anime mee parentumque meorum dono et offero Deo et altari Sancti Petri Vici, cuius servus sum, qui multa bona mihi confert in presenti et in futuro vitam eternam prestabit et conventus Sancti Petri, presens et futuris incessanter oret Deum pro me et omnibus fidelium deffunctorum, tam vivorum quam mortuorum. Ipsum namque librum mitto et pono in deffensione et proteccione domini pape et sancte Romane ecclesie et episcopi Vicensis atque conventus, et teneat eum Semper claviger Sancti Petri et nunquam exeat de sacristía Sancti Petri, sine comuni consensu.

Ego Guilabertus de Monteregali firmo +.* Bernardus de Villagranata firmo sss.* Ego Arnaldus de Menleu, Vicensis primicherius subscribo sss.* Ego Bernardus de Tornamira firmo +.*

1217, novembre, 24

Fundació *Ramon prior de l'Estany dona llicència a Arnau de Cloquer per poder edificar unes cases per acollir a pobres al cap del pont de Vic al camp que té per Santa Maria de l'Estany excloent el pugui establir a cap congregació.*

A.* ACA, Cancelleria, Jaume I, núm. 84.

B. Còpia de l'any 1224, AEV, vol. IV, núm. 39.

C. Còpia del segle XIV, ABEV Cartulari de l'Estany, ff. 8v-9.

a. MASNOU, "Santa Maria de l'Estany", doc. 6.

Cunctis sit manifestum. Quod ego Raimundus, prior Stagnensis, et conventus ipisius ecclesie ad honorem Dei et Beate Marie Stagnensis damus licenciam et posse tibi Arnaldo de Clocario et tuis in perpetuis ut possis facere et hedificare tu et tui domos ad recipiendum pauperes in ipso tuo campo quem per nos tenes, iuxta villam Vici ad capud ponti Vici, secundum tuam tuorumque voluntatem et numquam tu vel tui possitis ipsam domui pauperum dare, excambiare, privilegiare alicui hospitali sive milicie atque domui Sancti Spiritus sive Trinitatis, vel etiam alicui religioni atque monasterio sive ordini, nec earum deffensione atque subiectione ponere, nec a domino papa privilegiare aliquo modo vel ingenio, sub aliqua specie, sine nostra voluntate et totius capituli Stagnensis ecclesie. Quod si feceris tu vel tui emendes et restituas nobis et ecclesie nostre infra XXX dies contiguos et nisi feceris hec carta sit irrita et invalida et possimus totum revocare et ipsam domum destruere omnibus. Hoc autem facimus salvo nostro iure et censu et dominio quem habemus in ipso campo predicto.

Quod est factum VIII kalendas decembris, anno Domini M CC XVII.

Sig+num Berengarius de Riera. Sig+num Bernardus de Bosco. Sig+num Berengarius de Bosco. Sig+num Raimundus de Bosco. Sig+num Ferrari de Mercatali. Sig+num Raimundi de Insula. Sig+num Bernardus Fini Sig+num Guillelmus de Vico. Sig+num Bernardi de Bigis. Raimundus Stagnensis ecclesie prior.* Bernardus de Truiars.* Petrus de Archanova.* Petrus sacerdos et elemosinarius.* Raimundus de Castelar.* Raimundus de Montaniola.* Raimundus de Mata qui hoc firmo.* Bernardus sacerdos Centelles. Petrus sacerdos firmo. Bernardus levita.* Sig+num Bernardus de Sancta Eularia.* Guillelmus Alfanec sacrista confirmo.* Sig+num Andree sacerdotis et publici ville Vici scriptoris.

Petrus sacerdos qui hoc firmo.

1218, agost, 23

Definició. *Pere de Lluçà reconeix a Guillem de Tavertet, bisbe de Vic, que té el castell de Tarragona i els delmes de les parròquies de Sant Boi de Lluçanès i Perafita amb la seva farga, la tercera part en els plets de la vila de Vic, el feu de Guillem de Taradell i el que el bisbe va comprar a Arnau Pere de Gurb a la Quintana.*

A.* AEV, vol. VI, núm. 45.

Notum sit cunctis. Quod ego Petrus de Luciano per me et per meos recognosco tibi domino meo Guillelmo, gratia Dei Vicensis episcopo, quod teneo per te et successores tuos episcopos castrum de Terrachona cum suo honore et exitibus, sicut ego teneo et aliquis ibi te et tenet per me. Et decimam Sancti Baudilii et decimam Sancti Petri de Petrafitia et cum fabrica et terciam partem placitorum ville Vici in quibus tantum accipiam illud quod solitus suum accipere, preter feudum Guillelmi de Taradello et preter illud quod tu et canonica emistis de Arnaldo Petri de Gurbo in villa Vici, in quo numquam aliquid accepi, nec accipere debeo, et etiam teneo per te XII solidos annuatim quod mihi donas in festo Sancti Petri iunii.

Quod est factum X kalendas septembris, anno Domini M CC XVIII.

Sig+num Petri de Luciano qui hoc facio et firmo. Sig+num Petri de Sanctaeugenia. Ego Arnaldus de Menleu, Vicensis primicherius sss. * Raimundus Stagnensis ecclesie prior +.* Raimundus de Capraria, Vicensis canonicus qui hoc firmo.*

Sig+num Andree sacerdotis et publici ville Vici scriptoris.

Berengarius, sacerdos, qui hoc fideliter transtulit die et anno quo sss supra.

410

1219, agost 18

Declaracions testimoniales. *Testimonis presentats per l'Església de Vic en el plet que tenia amb Guillem de Cardona pel pagament de la refecció de pasqua als canonges i clergues de Vic.*

A.* ACV, cal. 9, episc. III, Guillem Tavertet, núm. 23.

a. MASNOU, *El manteniment del culte*, doc. 2, pp. 173-174.

Hos testes protulit Vicensis ecclesia.

Iohanes Baconis, sacerdos et canonicus, jurato, dixit se vidisse et audisse quod in tempore Petri de Redorta, Vicensis episcopi, baiuli Raimundi Fulconis scilicet Guillelmi de Sala et de Petri de Cellario, venerunt apud Vicum sabbato Pasche et cum coquo victus ecclesie perexerunt ad mercatum Vici et facto computo cum coquo et pistore Vicensis ecclesie, que essent necessaria ad refectorem paschalem, tam canonicis quam non canonicis emerunt arietes et agnos de melioribus quos in mercato potuerant invenire et carnem salsam bonam et frumentum et vinum bonum et coradas et ova, unde faciebant morterol, et piperis II libras et dabant nectar cum nebulis ad vesperum angelat et ligna et unam somadam salis et ipsimet baiuli serviebant in refectorio, tam canonicis quam non canonicis, obtime et large et hoc vidit semel. Preterea vidit quod in tempore dicti episcopi et in tempore Raimundi de Castroterciolo, baiuli Raimundi Fulconis, veniebant apud Vicum sabbato Pasche et computabant cum clericis et coquo et pistore et secundum consuetudinem temporis et facta computationem canonicorum et aliorum clericorum dabant numos pro refectorem paschali quandoque CXXX solidos quanque CXX, quanque CX, quanque C et non minus. Et hoc vidit per XL annos continue, in pace in vita dictorum episcoporum. Vidit etiam que Bernardi de Villaespina ex quo fuit baiulus, multociens dedit pro refectorem paschali quanque CXX solidos, quanque C in pace de bona moneta. Interrogatus si sciret aliquid ex alia parte, dixit se ne scire.

Petrus Arberti, jurato, dixit se vidisse et audisse quod in tempore Petro de Redorta, Vicensis episcopi, serviebat in refectorio Vici canonicis et non canonicis in sollempnitate paschali, bene et large, in propria persona Raimundi Fulchonis de arietibus et agnis, et carne salsa, et pane et vino, et nectare et nebulis et morterol et angelat, et aliis rebus que erant necessaria ad ipsam refectionem paschalem et hoc vidit continue per V annos in tempore Petri de Redorta et I vice tempore Raimundi Gaucefredi episcopi et Bernardi Amati, vicecomitis. Postea vidit quod Raimundi Fulconis et Guillelmi de Cardona serviebant per suos baiulos in festo Pasche cum denariis, canonicis et non canonicis, quanque cum CXX solidos, quanque cum CX, quanque cum C et una vice LXXX solidos, et ista vice excepta vidit per XLIII annos hoc in pace in tempore Petri et Raimundi episcoporum. De alia parte dixit se nichil scire.

Raimundus de Coll, sacerdos, jurato, dixit se vidisse et audisse quod Raimundi Fulconis et Bernardi et Petri de Cardona, fratres eius, servierunt in propriis personis in refectorio Vici die Pasche, tam canonicis quam non canonicis, bene et large de arietibus et agnis, et carne salsa, et pane et vino, et nectare et nebulis et morterol et engelat, et omnibus aliis que erant necessaria ad refectionem paschalem. De his tribus vidit semel sed de Raimundi Fulconis vidit per X annos continue. Hoc totum vidit in tempore Petri de Redorta, Vicensis episcopi, qui dicebat Raimundus Fulconis modo bene facitis quod ita large nobis servitis et facitis qui debeis et ipse Raimundi Fulconis concedebat.

Petrus de Seva sacerdos, jurato, dixit se vidisse et audisse quod tempore Petri de Redorta, episcopi, baiuli Raimundi Fulconis, scilicet, Guillelmi de Sala et Petri de Cellario, dederunt pro refectioe paschali clericis Vici, canonicis et non canonicis, LXX solidos. Et tunc temporis valebat unus anes XII denarios, et quartera frumenti XVIII denarios et vinum III denarios et alia que erant necessaria ad refectionem paschalem emit valde larga et hoc vidit una vice et credebat hoc facere mandato Raimundi Fulconis. Et vidit etiam tempore Raimundi de Castroterciolo episcopi que dederunt una vice LXXX solidos pro refectioe paschali qui fuerunt divisi inter canonicos et non canonicos. Alia vice voluerunt dare ipsi baiuli C solidos pro refectioe paschali et episcopus et clerici noluerunt accipere et ipse testis habuit inde VI denarios pro sua refectioe.

Petrus de Prato de Seva, jurato, dixit se vidisse et audisse quod Raimundi Fulconis mutuo accepit C solidos quos persolvit Vicensis ecclesie pro refectioe paschali tempore Petri de Redorta, episcopi, et hoc vidit una vice. Preterea vidit tempore Raimundi de Castroterciolo, episcopi, una vice LXX solidos, et alia vice LXXX solidos quos persolvit Guillelmi de Sala, baiulus, mandato Raimundi Fulconis.

Bernardus de Locustaria sacerdos, juratus, dixit se vidisse et audisse quod baiuli Guillelmi de Cardona mutuo acceperunt a Petri, Vicensis sacriste, C solidos quos dederunt Vicensis ecclesie pro refectioe paschali qui fuerunt divisi inter canonicos et non canonicos. Preterea vidit multociens que persolvebant denarios pro refectioe paschali et dividebant sicut superius dictum est, et ipsemet accipiebat inde suam porcionem et hoc fuit tempore Raimundi de Castroterciolo.

Burdus de Tennis, jurato, dixit se vidisse et audisse que Bernardus Amati, vicecomes de Cardona, serviebat in die Pasche omnibus clericis ecclesie Vici, tam canonicis quam non canonicis in refectorio cum pane et vino, et carne et eis que ibi necesse erant in propria persona et hoc vidit per III vices. Interrogatus de tempore dixit

LXXX annos. Hoc autem vidit tempore Raimundi Gaucefredi, episcopi Vicensi, per IIII vices.

Bernardus den Peret, jurato, dixit se vidisse et audisse quod homines Raimundi Fulconis cum Petrus Arnaldi, coco Vicensis ecclesie, emebant arietes et agnos in foro Vici ad serviendum refectorium in die Pasche. Et ibi serviebant in die Pasche pro dicto Raimundi Fulconis, tam canonicis quam non canonicis, de agnis et de mortariolo et de arietibus cum carne salsa et de pimento, et neulis et pane et vino, et hoc vidit per IIII vices Petri de Redorta, episcopo existente et ipsemet testes comedebat ibi omni dicto Petro Arnaldi, coco, cum quo morabatur. De tempore dixit que L anni erant elapsi.

+ Petrus de Caderita.* Raimundus Stagnensis ecclesie prior sss.*

Sss Guillelmi levita qui hoc fideliter transtulit.

411

1219, agost 18

Declaracions testimoniales. *Testimonis presentats per Guillem de Cardona en el plet que tenia amb l'església de Vic pel pagament de la refecció de pasqua als canonges i clergues de Vic.*

A.* ACV, cal. 9, episc. III, Guillem Tavertet, núm. 22.

a. MASNOU, *El manteniment del culte*, doc. 3, pp. 174-176.

Isti sunt testes Guillelmi de Cardona.

Guillelmus Saionis, jurati, dixit se vidisse et audisse que de mandato Guillelmo de Cardona dedit una vice Petri de Taverteto, Vicensis sacriste, LXXX solidos. Et alia vice, mandato eiusdem, C solidos pro refectione paschali et etiam ipsemet portavit ad dictum sacristam lac et ova ad refectionem paschalem, tempore Raimundi Fulchonis. Et cum predictam fuerum solute nondum erat episcopus Guillelmi de Taverteto qui modo residet.

Petrus de Muntana, jurato, dixit se audisse dici quod una vice baiuli Guillelmi de Cardona dederunt clerici Vicensis ecclesie pro refectione paschali LXXX solidos et alia vice C solidos.

Guillelmus de Rodrel, jurato, dixit quod audivit dici quod baiuli Guillelmi de Cardona dederunt una vice pro refectione paschali LXX solidos, et alia vice LXXX solidos, et alia vice C solidos cui fuit factus baiulus Petrus de Villaespina.

Petrus de Sacrario, jurato, dixit idem quod Guillelmi de Rodrel et hoc audivit tempore Raimundi de Castroterciolo.

Bernardus de Serra, jurato, dixit idem que Petri de Sacrario.

Petrus de Cumbis, jurato, dixit se audisse dici quod Guillelmi Saionis quod una vice dedit LXXX solidos et alia vice C solidos, Vicensis ecclesie pro refectione paschali.

Bernardus de Cigar, jurato, dixit idem quod Guillelmi de Rodrel.

Guillelmus Butiro, jurato, dixit idem quod Bernardi de Cigar sed ignorabat qui esset episcopus tunc temporis.

Rebrol, jurato, dixit se vidisse et audisse quod Guillelmi de Cardona que fuit a Guillelmo de Sala, baiulo suo, quantum consuevit dare pro refectioe paschali Vicensis ecclesie et ipse respondit quod quesuit lac et ova per castrum de Brulio, et cum hoc intravit et pausavit se cum clericis cum XL solidos. Istud recognovit Guillelmo de Cardona suo domino quod sic fecerat. Et alio anno ipsemet dedit pro refectioe paschali LX solidos coquo victus, et tunc valebat quarteria frumenti XXII denarios et quartum arietis III denarios et obolum et in sequenti anno LXX solidos, et in sequenti anno XC solidos. Et hoc fuit tempore Raimundo de Castroterciolo.

Raimundus de Podio, jurato, dixit idem quod Guillelmi de Rodrel.

Omnes dicti testes, dixerunt que fuit hoc tempore Raimundo de Castroterciolo.

Bernardus de Sala, jurato, dixit se vidisse et audisse quod pater suus Guillelmi de Sala mandato domini Cardonensis, sed ignorabat qui tunc esset dominus, dedit una vice LXX solidos Petri, Vicensis sacriste, et alia vice LXXX pro refectioe paschale et hoc fuit dum Raimundi de Castroterciolo erat episcopus de tempore XXV annos.

Petrus de Prato, jurato, dixit quod Rebrol, baiulus Guillelmi de Cardona, referebat coram hominibus de Brolio ante ecclesiam Sancti Martini quod dederat Petri, Vicensis sacriste, pro refectioe paschali in uno anno LXX solidos et in alio LXXX solidos. Interrogatus de visu, dixit, inde nichil vidisse et tunc erat episcopus Raimundi de Castroterciolo, de tempore dixit XX annos.

Guillelmus de Villa, jurato, dixit se audisse tantum a Bernardo de Villaespesa referi que dederat LXXX solidos pro refectioe paschali, sed ipse testis ignorabat cui ex quibus denariis dederant XI solidos quos ipse testis cum Rebol, mutuo accepit et tradidit eos dicto Bernardo. De tempore dixit de III annis usque ad IIII. Et audivit multociens quod quanque dabant pro dicta refectioe LX solidos, quanque LXX, quanque LXXX.

Bernardus de Costa, jurato, dixit idem per omnia que Petri de Prato hoc, excepto que ignorabat cui dederat vel quis tunc erant episcopus et de tempore de quo non erat memor.

Petrus de Caderita sss.* Raimundus, Stagnensis ecclesie prior sss.*

1219, agost, 18

Sentència judicial. *Ramon, prior de Santa Maria de l'Estany, i Pere de Caderita jutges instituits en el plet que tenia l'església de Vic amb els Cardona pel pagament de la refeció de pasqua als canonges i clergues de Vic. Els jutges sentencien a favor de l'església de Vic del pagament de l'àpat pasqual en 100 sous i que els beneficiats eren tant els canonges com els clergues. La sentència és aprovada posteriorment per la cambra d'apel·lacions de Tarragona i per la cambra apostólica.*

A.* ACV, cal. 9, episc. III, Guillem Taverter, núm. 24.
a. MASNOU, *El manteniment del culte*, doc. 4, pp. 176-177.

Quoniam ad iudicis spectat officium ut ea que iure diffiniuntur scripture memorie comendentur. Idcirco nos Raimundus, Stagnensis ecclesie prior, et Petrus de Caderita, iudices institute a domino Guillelmi, Dei gratia Vicensis episcopo, in causa que vertitur inter ipsum episcopum et capitulum Vicense, ex una parte, et Guillelmum, vicecomitem Cardone, ex altera, eam in scriptis cupimos diffinire. Petebat siquidem dictus episcopus pro se et ecclesia Vicensis possessionem procuratoris Pasche de duobus transactis annis de qua dicebat se et clericos, tam canonicos quam non canonicos in villa Vici comorantes, iniuste fore spoliatos. Cum ipse et antecessores sui et clerici supradicti, longis retro temporibus, dictam procuracionem sine diffugio percepissent quanque in victualibus, quanque in denariis que omnia dividebantur tam inter canónicos quam inter clericos non canonicos. Ad quod probandum quandam privatam scripturam quam dicebat se in sacristia invenisse in qua quantitas procuracionis continebatur induxerunt. Allegabat etiam consuetudinem sue ecclesie talem semper fuisse quod quolibet prepositorum in precipuis festivitatibus tenebatur ex debito tam canonicos quam non canonicos procurare. Ad quod Guillelmi, vicecomes Cardone, in hunc modum respondebat: quod non tenebatur procurare clericos comorantes in villa Vici set tantum canonicos Sancti Petri, et hoc tali videlicet ratione dicebat quia in testamenti cuiusdam antecessoris sui, suis heredibus mandabatur quod optimam procuracionem canonicis Vicensis ecclesie vero fieri consuevit quolibet festo paschali exhiberent, unde dicebat se tantum teneri canonicis. Concedebat etiam quod tempore istius episcopi Guillelmi de Tavarteto dederat denarius secundum quod dictus episcopus, baiulus suis precipiebat, ut in hoc et in aliis mandatum dicti episcopi observarent et ita quicquid factum fuerat tempore ipsius non debere sibi preiudicium generare. Unde visis et auditis et diligenter inspectis attestationibus et allegationibus et instrumentis tam super possessionem quam super proprietate ab utraque parte inductis, cum utrumque possessorium videlicet et petitorium deductum esse in iudicium, habito multorum prudentium consilio, cui constituerit nobis per dictum testium dictam procuracionem fuisse exhibitam quanque in victualibus, quanque in denariis, tam canonicis quam non canonicis, qui denarii quanque in maiori quanque in minori suma dabantur quia invenimus eos fuisse expulsos a possessione denariorum. Ideo de iure pronunciamus dictum Guillelmo, vicecomitem Cardone, condempnandum in C solidos pro proximo festo paschali preterito et pro alio precedenti in LXXX reducendo, tam canonicos quam non canonicos, in possessionem dictorum denariorum. Super proprietate etiam tali modo dictum Guillelmo, vicecomitem de Cardona, condempnamus ut in quolibet festo paschali optimam refectionem tam canonicis quam clericis non canonicis, presentibus et futuris, in villa Vici comorantibus in Vicensi exhibeat refectorio.

Raimundus Stagnensis ecclesie prior sss.* + Petrus de Caderita.*

+ Guillelmi levite qui hoc scripsit die et anno quo supra.

Ego magister Petrus de Alforgia iudex in camera apostolica istius sententie hanc sententiam confirmo sss.*

Ego Bertrandus, Terrachonensis preceptor iudex in camera appellationis subscribe et hanc firmam confirmo sss.*

+ Ego Raimundus de Albuciano, Gerundensis canonicus, iudex in camera appellationis subscribe et hanc firmam confirmo.*

Sig+num Guillelmi, vicecomitis Cardone, qui hoc laudo et confirm. Sig+num Raimundi Fulconis eius filii qui hec confirmo.

Sig+num sss Guillelmi de Fonte, presbiteri, scriptoris Guillelmi vicecomitis Cardone in cuius posse idem Guillelmi Cardone et Raimundi Fulcone eius filii hanc iudicium firmaverunt et ego firmavi mandato eorum.

413

1220, març, 13

Decret d'excomunió *Espàreg, arquebisbe de Tarragona, Berenguer bisbe de Barcelona Arnau prior d'Escornalbou, jutges delegats pel papa Honori III en el conflicte entre el bisbe Guillem de Tavartet i Guillem Ramon, vescomte de Bearn, no s'ha presentat a la seva convocatòria, l'excomuniquen i posen en interdicte la seva part de la vila de Vic.*

A.* ACV, cal. 9, episc. III, Guillem Tavertet, núm. 25.

In Christi nomine, sit notum cunctis. Quod de causa vertebatur inter episcopum et ecclesiam Vicensem ex una parte et Guillelmum Raimundi vicecomitem Bearnensis ex altera super quibusdam possessionibus et dampnis datis ac iniuriis super quibus partim intentabatur possessorium partum peritorium formata igitur intencione episcopi et ecclesie memorate et exceptione proposita ex parte dicti vicecomitis per quam intendebat elidere intencionem adverse partis super qua probaciones fuerant iniuncte et recepte tandem ipsum postea non solum trino edcetero set etiam tribus aliis et peremptorio sollempniter scitavimus nos Sparagus, Dei gratia Terrachonenis archiepiscopus, et Berengarius, eadem gratia Barchinonensis episcopus, et Arnallus prior Cornubovensis qui in causa iamdicta a domno papa iudices fueramur constituti sicquidem per se aut responsalem sufficientem responsurum se presentaret coram nobis. Verum cum vicecomes antedictus nec per se, nec per responsalem ad diem assignatam venire curaret episcopo et ecclesia antedictis nobis instantibus vehementer quatenus in causa procederemus quantum de iure poteramus et debebamus tunc in res tua etiam in personam cum acciones quedam proponerentur reales et quidam alie personales processimus propter contumaciam Guillelmi Raimundi in huc modum. Nos Sparagus, Dei gratia Terrachonensis archiepiscopus et Berengarius Barchinonensis episcopus et Arnallus prior Cornubovensis attendentes quod Guillelmus Raimundi, vicecomes Bearnensis, a nobis scitatus legitime nec per se nec per suum responsalem ad diem peremptorie assignatam se nostro conspectui presentare curaverunt semper habendo. Ita magnum iudicantes veluit parvum cum qui recte iudicat stateram in manu sua gestare debeat propter contumaciam ipsius vicecomitis excommunicamus eundem et partem suam qua habet in villa de Vico, subponimus interdicto.

Actum est hoc III idus marcii, anno Domini M° CC° XX°

Ego Sparagus Terrachonensis archiepiscopus subscribo sss.* Ego Berengarius Barchinonensis episcopus subscribo.* Ego Arnaldus prior Cornubovi subscribo sss.* Ego magister Petrus de Alforga subscribo sss.* Ego Ferrarius, Terrachonensis prepositus sss.* Ego Raimundus Guillelmi Terrachonensis camerarius sss.*

Guillelmus Henricus hoc scripsi mandato domni arcjiepiscopi die et anno prefixo

1220, març, 26

Testament. *Ferrer de Sorba, canonge, volent anar en pelegrinatge a Sant Jaume de Galícia atorga el seu testament en que elegeix marmessors el bisbe Guillem de Tavertet, Dalmau ardiaca, Bernat de Tornamira, Bernat de Vilagranada, Andreu Salmúnia, Arnau de Cloquer i Pere de Caderita. Dona mil sous per a la reparació de la volta de la catedral li deu l'ardiaca Dalmau, dóna a l'establiment fundat a la catedral diversos béns i al sacerdot que el té per tal que celebrin memòria per la seva ànima.*

A.* ACV, cal. 9, episc. III, Guillem Tavertet, núm. 56.

B. ABEV, Sant Llorenç del Munt, perg. 2.

In nomine Sancte et individue Trinitatis. Ego Ferrarius de Sorba, sacerdos et canonicus, pro remedio et salute anime mee cupio visitare limina beati Yacobi et quia mors ubique reg[...facio] meum testamentum. In quo eligo manumissores meos Guillelmum scilicet, gratia Dei Vicensis episcopum, dominum meum, et Dalmacium archidiachonus, Bernardum de Tornamira et Bernardum de Villagranata, et Andream de Almunia et Arnaldum de Cloquerio et Petrum de Caderita, qui dividant et ordinent et deffendant omnes res meas sicut inferius ordinavero. Primum siquidem dono et comendo corpus meum Deo et Beate Marie et omnibus scientis. Dimitto operi Sancti Petri mille solidos quos michi debet Dalmacius archidiachonus predictus, quibus operiatur volta Sancti Petri, iuxta illud quod dominus meus Petrus sacrista ibi cooperuit. Dimitto domino episcopo predicto centum mazmutinas et unicuique sacerdotum ville Vici II mazmutinas. Dimitto ipsi stabilimento unius sacerdotis quod feci ad altare Sancti Iohannis quod est in Ausonensi ecclesia totum ipsum meum mansum de Gurri quem comparavi de Paschali de Rivomeritabili, et totam ipsam comparisonem quam feci ibi de Raimundo de Insula, et ipsum meum operatorium de Quintana cum suo porticu et solario, et tria milia solidorum, bone monete de quaterno, quos michi debet Arnaldus de Cloquario, quibus ematur honor ad ipsum stabilimentum. Et etiam laudo et concedo ipsi stabilimento ea omnia que iam illi assignavi et dedi, ita quod sacerdos scilicet Iohannes quem iam ibi stabilui sui que successores, teneat hoc totum sine omni diminutione et peioramento et ipsa die quam iam stabilivi in carta donationis quam iam feci eidem stabilimento et altari et sacerdoti, faciant meum anniversarium in ecclesia Vicensis, et ipsa die donent unicuique canonicorum comorantium in villa Vici VIII denarios. Salvo eius suo cibo canonicali, et orent Deum pro anima mea et sacerdotibus ville Vici unicuique sicut assignatum est eis in carta mei stabilimenti et illud quod remanserit de omnibus supradictis, levato dicto servicio, sit de dicto sacerdote et stabilimento. Dimitto ipsi stabilimento quod dominus meus Petrus sacrista fecit in Vicensis ecclesia, ipsam coquinam in qua ego maneo quam comparavi de carne salsa et ipsam domum cum suo solario quam comparavi de Raimundo de Insula. Dimitto Sancte Marie Rivipolli duo milia solidos quos michi debent abbas et conventus, qui dentur in honore de quo fiat meum anniversarium in ipso monasterio tercia die post festum Omnium Sanctorum, eodem modo quod fit anniversarium domini mei Petri sacriste. Dimitto Sancto Petro Castrisseris mille solidos qui dentur in honore de quo fiat anniversarium domini mei Petri sacriste et meum tercia die post festum Omnium Sanctorum de ipsis vero mille solidos debet michi episcopus Barchinone septingentos LX solidos et aliud detur de rebus meis. Dimitto Sancte Marie Ameriensi mille solidos quos michi debent abbas et conventus, qui dentur in honore de quo fiat meum anniversarium ibi tercia die post festum Omnium Sanctorum eodem modo quod ibi fit anniversarium domini mei Petri. Dimitto Sancto Felici Gerunde mille solidos qui dentur in honore de

quo compleantur misse matutinales et assignetur ad hoc ibi et stabiliatur unus sacerdos qui hoc compleat et oret Deum pro anima mea. Dimitto Sancte Marie Vici rotunde et presbitero qui ipsum altare decantaverit meum mansum de Puiol cum suis pertinentiis qui est in parrochia Sancti Christofori de Vespela alodium franchum. Dimitto duabus filiabus Raimundi de Emposta unicuique quingentos solidos ad suum maritandum. Dimitto Andree de Almunia I marcham argenti. Dimitto altari Sancti Michaelis quod est in ecclesia Sancte Marie de Falgerolis CCC solidos qui dentur in honore quo bene sit illuminatum. Et altari Sancte Marie eiusdem I cifum argenteum de marcha et dimidia pro I calice et unicuique dictorum manumissorum V mazmutinas. Dimitto domui Castrisseris CCC solidos quos michi debent et insuper dimitto eidem monasterio C solidos et istis CCCC solidos recipiant in monachum Petrum Ferrarii prebendarium domini mei sacriste amore ipsius sacriste et mei. Dimitto Raimundo prebendario meo C solidos et Michaeli prebendario meo alios C solidos et Marchisio L solidos et Geraldo fratri meo CC solidos et Berengario fratri meo C solidos. Item dimitto dicto meo stabilimento supradicto omnes meas sarracenas et omnes meos pannos et mea arredamenta, salvo in omnibus stabilimento domini mei Petri sacriste cum omnibus iuribus suis. Meam vero medietatem ipsorum duorum sarracenorum quos ego et Guillelmus Gros habemus et quicquid aliud habeo et habere debeo in cunctis locis dimitto dicto meo stabilimento completo bene et large isto meo testamento. Ita quod dicti mei manumissores completo meo testamento donent illud quod remanserit in honore ad opus dicti mei stabilimenti. Dimitto altari Sancte Marie de Stagno meam cupam argenteam in qua reservetur corpus Dominicum super ipsum altare. Dimitto monasterio Sancti Benedicti de Baies C solidos et Sancte Marie Minorise X morabatinos. Manifestum est quod stabilimentum Petri sacriste accipiebat pro censu II denarios in dicto operatorio de Quintana et in coquina et cortallo in quibus ego maneo, sicut comparavi de carne salsa et si sacerdos qui illud stabilimentum Petri sacriste tenuerit querebat ipsum censum, donet illum ei meus sacerdos et ipse meus sacerdos habeat semper ipsam coquinam et cortallem et domum qua comparavi de Raimundo de Insula, quod superius dimiseram stabilimento Petri sacriste. Meum vero stabilimentum cum omnibus iuribus suis et cum universis que ibi dono et assigno et meum testamentum et omnes res meas mobiles et immobiles quas habeo et teneo, et habere debeo in cunctis locis mitto et pono in deffensione et proteccionem et regimine Domini Pape et ecclesie Romane et domini mei Guillelmi, gratia Dei Vicensis episcopi.

Quod est factum VII kalendas aprilis, anno Domini MCC XX.

Sig+num Ferrarii de Sorba.* Guillelmus, Ausonensis episcopus sss.* Hoc signavit ita Dalmacius archilevita sss*. Bernardus de Villagranata firmo*. + Arnaldi de Clocario. Ego Bernardus de Tornamira firmo sss*. + Petrus de Chaderita sss*. Ego Guillelmus de Castrociro firmo*. Sig+num Berengarii de Subirats sss.* Sig+num Andree sacerdotis et publici ville Vici scriptoris sss.*

+ Guillelmi, levite qui hoc scripsit die et anno quo supra.

1220, maig, 15. Viterbo.

Breu pontifici. *Honori III mana als priors de Santa Maria de l'Estany, Santa Maria de Manlleu i Sant Pere de Casserres que intervinguin en la querella que enfronta a l'ardiaca de Vic i a Bertran de Bellpuig sobre uns delmes.*

A.* ACV, cal. 31, vol. 42, núm. 27.

a. SABANES, SCHMIDT, *Butllari de Catalunya*, vol. I, doc. 89, p. 151.

Honorius episcopus servus servorum Dei. Dilectis filiis .. de Stagno, .. de Menleu, et .. de Kasserris prioribus Vicensis archidiaconi querimonia declaravit quod Bertrandus de Bellopodio iuvenis et Ermessendis, uxor eius, Vicensis diocesis super quibusdam decimis iniuriantur eidem. Ideoque discretione tue per apostolica scripta mandamus, quatinus partibus convocatis audiatis causam et appellatione remota fine debito terminetis, facientes quod decreveritis per censuram ecclesiasticam firmiter observari. Testes autem qui fuerint nominati, si se gratia odio vel timore subtraxerint, per censuram eandem appellatione cessante cogatis veritati testimonium perhibere. Quod si non omnes hiis exequendis potueritis interesse, duo vestrum ea nichilominus exequantur.

Datum Viterbii idus maii, pontificatus nostri anno quarto.

416

1220, agost, 5

Testament. *Bernat de Vilalleons, clavari, atorga el seu testament i elegeix marmessors a Dalmau ardiaca, Bernat de Vilagranada, Bernat de Santhipolit canonges i els dos hebdomadaris Pere Carbonell i Berenguer de Mata.*

A.* ACV, cal. 9, episc. III, Guillem Tavertet, núm. 57.

Quiam nullus in carne positus mortem evadere potest. Idcirco ego Bernardus clericus de Villaleonum et claviger Sancti Petri iacens in egritudine in meo pleno sensu et memoria integra facio et ordino meum testamentum in quo eligo manumissores meos [...] et Dalmacium archidiaconum et Bernardum de Villagranata et Bernardum de Sanctoipolito canonicos et Petrum Carbonelli et Berengarium de Mata ebdomadarios qui dividant et ordinent res meas post obitum meum sicut inferius ordinaver[ro]. In primis dimitto corpus meum ad sepeliendum et animam ad gubernandum Deo et Sancto Petro Vici et inter canonicam et sacristam et suos clericos XX solidos. Et operi Sancti Petri II solidos et Sancte Marie XII denarios et domino episcopo I morabatinum et archidiacono alium, et sacriste alium et Sancto Petro Castrisseris alium et Sancte Marie de Villaleonum alium et altari Sancti Salvatoris de Villaleonum XII denarios. Dimitto omnibus sacerdotibus ville Vici unicuique XII denarios, et hospitali Arnaldi de Clochario VI denarios, et Sancto Iacobo infirmorum VI denarios. Dimitto Sancto Petro Vici ipsum meum misale quod acomodavi Guillelmo Gros et ipsos tres chanters olio, et totam ceram que est in sacristia preter illam quem sit opus ad meam sepulturam. Recognosco et fateor Sancte Marie de Villaleonum omnes ipsos meos libros quos ei iam dedi, scilicet, responsarium et officiarium et prosarium et missale et textum et salte[rium] cum innario et librum mixtum. Dimitto confraternitati Sancti Thome de Rivopetrarum XX solidos et Bernardo de Sancto[ypolito] V solidos, et Bernardo de Villagranata alios V solidos et Petro Carbonelli meam garnadxam, et Berengario de Mata caligas meliores. Dimitto Andree de Almunia V solidos et Ferrarius de Sorba I morabatinum. Dimitto Bernardo, nepoti [meo me]um cubertorem et unam guazinguam et unum capitale et II lanciolos. Dimitto Ruvire sacerdotis meam capam. Dimit[to] Petro de Oristano meas caligas blanchas et I quarteria ordei, et Raimunde copada IIII solidos quos michi debet et unam quarteriam frumenti. Dimitto Guillelme que adquisivi de priore Stagno I quarteriam ordei et sit libera. Dimitto Saurine de Locustaria meum mantellium cum pena de blanchis et Guillelme de Villatorta meam pennam veterem cirogrillorum. Et Bernardo filio suo II

quarteriam ordeï. Dimitto Raimundo frater meo ipsas meas domos et sacrarium et cubarium et ortos de Villaleonum cum vascula et arreamentis que in dictis domibus et sacrario et cubario sunt. Post obitum eius revertatur totum habitatoribus mansi de Sala [...] et illi qui mansum de Sala tenuerint donent annuatim de ipso sacrario et de cubario pro meo anniversario II par [ca]ponum sacerdoti illis ecclesie, et nichil aliud possit ibi demandare suum repetere aliqua voce vel racione. Preterea [di]mitto ei ipsas meas domos de Vico cum omnibus suis vasculis et arredamentis, quas habeat ad suam voluntatem faciendam et solvo Guillelmo de Vilar ipsum ortum qui est apud Villaleonum subtus domibus Geraldi de Cher et de Ferrario de Carrera que michi demandabant. Dimitto etiam dicto Raimundo fratri meo omnes alias res meas quas habeo in cunctis locis et ipse persolvat meas laxaciones et faciat meam sepulturam bene et honorifice.

Quod est factum nonas augusti, anno Domini M CC XX.

Hoc signavit ita Dalmacius archilevita +*. Bernardus de Villagranata confirmo sss.* Ego Bernardus de Sancto Ypolito sacriscrinius firmo+*. Sig+num Berengarii de Mata sacerdotis sss*. Petrus carbonellus, sacerdos sss*. Sig+num Bernardi de Villaleonum sacerdotis qui hoc facio et firmo et nimia detentus infirmitate propria manu firmare nequeo et rogo Andream scriptorem ut illud cum signo punctato firmet hec mei. Sig+num Andree sacerdotis et publici ville Vici scriptoris sss*

Petrus subdiachonus qui hoc scripsit die et anno quo sss supra.

417

1220, octubre, 31. Roma (Sant Joan del Laterà).

Breu pontifici. *Honori III mana a Guillem de Tavertet, bisbe de Vic, que permeti als frares de l'ordre de l'Hospital de Jerusalem la col·locació de la primera pedra per a la fundació d'un oratori a Vic i beneixi el cementiri.*

A.* ACV, cal. 6, núm. 2062.

a. SABANES, SCHMIDT, *Butllari de Catalunya*, vol. I, doc. 91, pp. 152-153.

Honorius episcopus servus servorum Dei. Venerabili fratri .. episcopo Vicensi¹ salutem et apostolicam benedictionem. Cum dilecti filii fratres hospitalis Ierosolimitani de regno Aragonum in fundo quod habent in villa de Vico tue diocesis velint construere oratorium secundum quod eis a sede apostolica est indultum, fraternitati tue per apostolica scripta mandamus quatinus assignes eis primarium lapidem et ad opus fratrum suorum et familie sue eis cimiterium benedicas.

Datum Laterani II kalendas novembris, pontificatus nostri anno quinto.

¹ Error corregit deia Uticensi

1221, abril, 8

Dotació de canonge. *Bertran de Bellpuig i la seva esposa Berenguera juntament amb els seus fills Berenguer, Bernat i Bertran donen al seu fill Arnau per esdevenir canonge lliuren el mas Russinyol i el mas de Joan Mazot i tots els molins situats a la parròquia de Sant Pere de Roda*

A.* ACV, cal. 24, núm. 488.

Sub nomine Sancte et individue Trinitatis. Ego Bertrandus de Bellopodio et uxor mea Berengaria et filii nostri Berengarius et Bernardus et Bertrandus, donamus tibi Arnaldo filio nostro clerico tempore canonicature tue pro tua legitima et hereditate mansum Russinol et mansum Iohannis Mazot et quicquid habemus et habere debemus et homines et feminas tenent per nos in tota parrochia Sancti Petri de Roda, preter omnia molendina que sunt et erunt in flumine Ticerii cum suis utilitatibus, et preter illud totum quod tenet per nos Bernardus de Mazana que retinemus. Ego vero Arnallus de Bellopodio canonicus predictus recognosco et fateor me bene esse paccatum de omnibus bonis paternis et maternis nisi tantum hoc quod superius michi donant dicti parentes mei et fratres.

Quod est factum VI idus aprilis, anno Domini M CC XX primo.

Sig+num Bertrandi de Bellopodio. Sig+num Berengaria uxoris eius. Sig+num Berengarii. Sig+num Bernardi. Sig+num Bertrandi filiorum eorum qui oc facimus et firmamus. Sig+num Berengarii de Bellopodio maioris.

1222, maig, 26. Alatri

Breu pontifici. *Honori III confirma els béns i possessions de l'església de Vic tal com Odó els havia concedit en precepte reial l'any 889. Es tracta de la vila de Vic i del castell d'Artés.*

A.* ACV, cal. 9, episc. I, núm. 20.

a. MANSILLA, *Documentación de Honorio III*, doc. 402, p. 297.

b. SABANES, SCHMIDT, *Butllari de Catalunya*, vol. I, doc. 93, p. 154.

Honorius episcopus servus servorum Dei. Venerabili fratri . . . episcopo et dilectis filiis capitulo Vicensibus salutem et apostolicam benedictionem. Iustis petentium precibus dignum est nos facilem prebere assensum et vota que a ationis tramite non discordant effectu prosequente complere. Eapropter dilecti in domino filii vestris iustis postulationibus grato concurrentes assensu, villam Vici, castrum de Arters et alia bona que inclite recordationis Odo rex Francie ecclesie vestre pia liberalitate donavit, sicut ea iuste possidet et quiete et in ipsius autentico plenius continetur vobis et per vos ipsi ecclesie auctoritate apostolica confirmamus et presentis scripti patrocinio communimus. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostre confirmationis infringere vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attemptare presumpserit, indignationem omnipotentis Dei et beatorum Petri et Pauli apostolorum eius se noverit incursum.

Datum Alatri, VII kalendas iunii, pontificatus nostri anno sexto.

1222, juny, 20

Fundació capella. *Guillem de Tavertet, bisbe de Vic, Dalmau ardiaca, Guillem sagristà i Arnau primicier juntament amb tot el capítol de canonges estableixen l'estatut de la capella de Santa Maria del Camí construïda pel canonge Guillem Gros amb el consentiment de Pere de Viver, capellà de Sant Julià i Sant Martí de Riudeperes.*

A.* ABEV, AP Sant Julià de Vilatorça, Z-1, núm. 31.

Pateat universis viventibus. Quod nos Guillelmus, gratia Dei Vicensis episcopus, Dalmacius archidiaconus, Guillelmus sacrista, Arnaldus primicherius et reliquis Sancti Petri conventus, assensu et voluntate Guillelmi Gros, capellani Sancti Iuliani de Villatorça, et Petri de Vivarius, clerici Sancti Iuliani et Sancti Martini de Rivopirorum ad laudem et honorem omnipotentis Dei et inde Semper virginis Marie et omnium sanctorum infranchimus et liberam facimus in perpetuum ipsam capellam Sancte Marie de Camino que est in parrochia Sancti Martino de Rivopirorum quam tu Guillelmi Gros de novo a fundamento hedificas in tuo alodio et facis et datis in dicta parrochia Sancti Martini. Tali modo hanc franchitatem et libertatem, votive et potencialiter, prefate capelle Sancte Marie et tibi Guillelmo Gros omni tempore facimus. Ut eam illuminari et decantari facias et de tuis bonis et Deo adiuvante dotes et honores et clericus prefate capelle in precipuis sollempnitatibus vadat ad missam maiorem ad ecclesiam Sancti Iuliani et faciat ibi curtem, scilicet, in festum Natalis Domini et Pasche et Pentecostes et Sanctorum Omnium et in sollempnitate Sancti Iuliani et sancto festo Sancto Martini vadat ad missam maiorem et faciat ibi curtem et non faciat in ipsa capella babetesimus et ramus vel cinis, ibi nec signentur et in sancto die veneris pasche crux ibi non adoretur. In tribus vere noctibus tenebrarum parrochiani Sancti Iuliani et Sancti Martini ibi non recipiantur. Iubemus etiam et constituimus quod parrochiani Sancti Iuliani et Sancti Martini et parrochiane ville et parrochiane Vici non recipiantur in ipsa capella, in vita vel morte, nec excommunicati vel interdicti, clerici namque ipsius capelle cum familia sua premise possint iuxta ipsam capellam sepeliri. Sane si predicta capella possessiones aliquas que sint de dictis parrochianis, scilicet, Sancti Iuliani et Sancti Martini aliquomodo adquiserit solvat primicias clerici dictarum ecclesiarum vel siquid de possessionibus predictae ecclesie aliquis accipere consueverant eodem modo dicta capella persolvat clericis ipsarum ecclesiarum. Verumptamen si aliquis de dictis parrochiis venerit ad dictam capellam et reddiderit se Deo et ipsi ecclesie, ita quod toto tempore vite sue ibi morum faciat sit solutus et liber, ita quod non teneatur in aliquot predictis ecclesiis, salvo eo quod si possessiones immobiles ibi adduxerit et de ipsis aliquid dari consueverat predictis ecclesiis illud tantum dissolvatur. Si vero aliter ibi venerit et moram fecerit, possit hoc facere, salvo iure Sancti Iuliani et Sancti Martini de Rivopirorum, verum allodia predictarum ecclesiarum non possint aliquomodo sine aliquot titulo devenire atque assignari ad ipsam ecclesiam Sancte Marie de Camino. Concedimus prelibate ecclesie Sancte Marie suisque clericis omnes res eius, mobiles et immobiles, quas modo habet et cetero per largitionem fidelium et mercedem Dei assecutura est et sacerdotis et clerici ipsius capelle cum familia sint semper sub regimine et defensione Vicensis episcopi et clericis vel sacerdos vel clericus, promittens semper clericus de Villatorça, ut tenorem huius carte servent semper custodiant fideliter. Volumus itaque et firmiter statuimus ut prefata capella suisque clericis et quicquid habent et habituri sint, non sit nec sub regimine et administratione vel servitute

sive mandato alicuius laicalis persone sed sit semper totum liberum et franchum et Deo in omnibus devotum. Hanc autem libertatem et concessionem facimus salvo iure episcopali in omnibus et salva fidelitate nostra et obediencia et reverencia et salvo iure Vicensis ecclesie. Sacerdos namque Sancti Iuliani accipiat semper annuatim in dicta capella in festo Sancte Marie augusti unam libram cere et nichil aliud ibi accipiat, nec petere possit, salvo tenere supradicti.

Quod est factum XII kalendas iulii, anno Domini M CC XX secundo.

Petrus de Vivario clericus Sancti Iuliani de Vilatorta * et Sancti Martini Rivopirorum qui hoc firmo. Guillelmus, Ausonensis episcopus +.* Guillelmus de Medala, Ausonensis sacrista.* Gros Guillelmus ita concedit carmina dictam.* Ego Arnaldus de Menleu, Vicensis primicheriis subscribo sss.* Hoc signavit ita Dalmacius archilevita +.* Ego Bernardus de Sancto Ypolito sacriscrinius firmo sss.* Ego Bernardus de Tornamira firmo sss.*

Sig+num Andree sacerdotis et publici ville Vici scriptoris sss.*

Raimundus subdiachonus qui hoc scripsit die et anno quo sss. supra.

421

[1222]

Fundació benefici. *Ferrer de Sorba, sacerdot i canonge, funda a la catedral de Vic el benefici de Sant Joan.*

[A]. Original perdut.

B. * Còpia de l'any 1222, ACV, cal. 9, episc. III, Guillem Taverter, núm. 61.

Quod [...] seminat homo hoc et meret. Verumptamen qui semitam in benedictionibus meret vita eterna dicente apostolo Paulo. Item in alio loco: homo que seminas non vivificabitur nisi prius moriatur. Ita est quod ego Ferrarius de Sorba, sacerdos et canonicus Sancti Petri Vici adiuvante Deo volo in hoc seculo seminare ut in futuro fructus vite eterne, percipere [...] In Dei omnipotentis [...] et stabilio in perpetuum et constituo in ecclesia et coro Vici, de meis iustis acquisitionibus, unum sacerdotem qui semper sit assiduus in coro Vici et teneat ibi ebdomadam et cantet et teneat altare Sancti Iohannis quod est in esdem ecclesia Sancti Petri et ardeat semper et ardere faciat ipsam lampedam qua posui et stabilivi ante altare maius sancti Petri in coro, die et nocte, incessanter et faciat singulis annis ipsum far que stabilivi in coro Vici in festo Sancti Petri cum XLVIII cereis qui ardeant [...] missas matutinas et ad totam missam maiorem et faciat meum anniversarium sequenti die post ipsum que facit domnus meus Petrus [sacriste] in ville Vici pro victu VI denariis et oret semper Deum in missis et oracionibus pro anima mea et pro domino meo Petro sacrista in omnibus fide[.....]endum dono et assigno omni tempore totum ipsum alodium que comparavi de Guillelmo Raimundi de Me[rcadalo]ant que comparavi de Arnaldo de Rivopetrarum apud Sanctum Sixtum et etiam dono et assigno in perpetu[um ...] pignoris in decima parrochie Sancte Marie de Falgerolis qua accepi cum licencia et voluntate Gui[llelmis...] Hoc autem teneat et habeat et possideat et expletet potenter et secure ipse sacerdos et successores sui sacerdotes ipsum meum stabilimentum idem altare tenentes sine omni servitute et dominatione et senioratitu alicuius persone viventis, tam clericali quam laicali, et ipse sacerdos sive successoribus

sui sacerdotes ipsum stabilimentum tenentes non possit vel possint hoc totum vel partem diminuere, deteriorate atque destruere in aliquo sed sit [...] malum ibi fecerint episcopus Vicensis et conventus possit eos cogere ad re[...] sint et quodcumque moriatur ipse sacerdos ad dictum servicium de[...] et claviger Sancti Petri querant alium sacerdotem utillum et idone[um ...] nulla interveniente pecunia, atque in honesta paccione et sic fiat et [...] omni tempore [...] de Falgerolis redimatur tota pecunia veniat in posse dictorum trium et dicti sacerdotis, et bona fide precedenter detur in honore ad opus et utilitatem dicti stabilimenti et sacerdotis, sine omni diminutione. Ego vero Petrus, sacrista, cum licencia et voluntate domini mei Guillelmi, gratia Dei Vicensis episcopi et conventus Sancti Petri, reddo solvo atque assigno ipsi altari Sancti Iohannis sacerdote superius assignato que Ferrarius de Sorba ibi stabilit totum ipsum suum honorem de Rosses cum omnibus iuribus suis ut ipse sacerdos sui que successores ipsum stabilimentum tenentes teneant et expleant in pace omni tempore sed sacrista sancti Petri habeat et accipiat omnia luminaria que venerint ad ipsum altare Sancti Iohannis et habeat ipsos acaptas lampadarum et oblationes, sicuti mos est et sacristia donet ipsi sacerdote ibi statuto candelam ad missas. Manifestum est enim que dictus honor de Rosses fuit et est dicti altaris Sancti Iohannis. Insuper autem ego Ferrarius prenominatus, bona fide [...] stabilimentum et sacerdotem cum universis assignatis et assignandis ad hoc et sub deffe[nsione archiepiscopi Terra]chonensis et domini Pape et Sancte Ecclesie Romane pro bono et non pro malo.

Quod est factum XVII [kalendas]

Ego Sparagus Terrachonensis archiepiscopus [...] Sig+num Ferrarii de Sorba sacerdotis et canonicis qui hoc factum [... firmare rogo.*] Raimundus, Stagnensis ecclesie prior sss. Guillelmus Ausonensis episcopus +.* Ego Arnaldus de Menleu Vicensis primicherius subscribo sss. + Bernardi de Maiolis. Hoc signavit ita Dalmacius archilevita +. + Petrus Ausonensis sacrista sss. Guillelmus de Medala sacriscrinius sss. Ego Petrus de Brolio firmo sss. Ego Guilabertus de Monteregali firmo +. Petrus de Talavera subscribo sss. Ego Bernardus de Tornamira firmo sss. Ego Bernardus de Sancto Ypolito firmo sss. Ego Guillelmus de Vivario, Vicensis canonicus subscribo sss. Bernardus sacerdos sss. Sig+num Berengarii de Mata sacerdotis Vicensis ecclesie ebdomedarius sss. Sig+num Andree sacerdotis et publici ville Vici scriptoris sss.

Iohannes subdiachonus qui hoc scripsit cum litteris rasis et emendates in VIII linea in loco ubi dicitur Guillelmo Raimundi et in alio loco in eadem linea in loco ubi dicitur Arnaldo de Rivopetrarum die et anno quo sss supra.

Petrus sacerdos qui hoc fideliter transtulit XIII kalendas februarii anno Domini M CC XX secundo sss.

1222, agost, 29

Codicil testamentari. *Ferrer de Sorba atorga el seu codicil. Ratificant el seu testament, mana ser enterrat al cementiri de Vic i fa diverses precisions sobre les fundacions i donacions de diners.*

A.* ACV, cal. 9, episc. III, Guillem Tavertet, núm. 59.

B. ABEV, Sant Llorenç del Munt, perg. 2

In Christi nomine. Ego Ferrarius de Sorba, Vicensis canonicus, iacens in infirmitate in meo bono sensu et in mea plena memoria ac loquela facio codicillum, salvo illo testamento quod iam feci in manu domini Vicensis episcopi et aliorum nobilium virorum, quod videlicet testamentum cum hac publica scriptura in perpetuum confirmo in presenti et ratum habeo et habere volo. In hoc instituo codicilio quod corpus meum sepeliatur in cimiterio Sancti Petri de Vico, operi cuius dimitto mille solidos, sic scilicet DC solidos in rebus meis, et CCCC solidos quos Dalmacius, Vicensis archidiachonus, michi debet. Et confiteor quod totum aliud debitum quod ipse Dalmacius michi debebat solvit michi plenarie. Confiteor me fecisse illud stabilimentum, stabilimentum quod facere proposueram in monasterio Rivipollensis ad quod dedi ipsos II mille solidos quos ibi dimiseram et amplius. Confiteor me esse paccatum de illis DCCLX solidos quos Barchinonensis episcopus ibi debebat quos in meo testamento mandaveram dari ad illud stabilimentum quod feci in monasterio Sancti Petri Castrisserensi, quod videlicet stabilimentum volo quod fiat sicut continetur in meo testamento. De meis rebus ad illud stabilimentum quod facere proposueram in monasterio de Amerio pro veri declaratur in meo testamento dimitto solummodo illud debitum quod abbas et conventus eiusdem michi debent et quod alio modo, ratione mei testamenti non possint manumissores meos vel res meas conveniri. Hoc debitum volo quod cum manumissoribus detur in honore de quo fiat illud anniversarium in eadem ecclesia quod continetur in meo testamento. Confiteor me fecisse in ecclesia Sancte Marie de Falgerolis illud stabilimentum quod facere proposueram in meo testamento ad illud altari Sancti Michaeli quod est in eadem ecclesia. Confiteor me dedisse Gerallo, fratri meo, illud legatum quod ei feci in meo testamento et amplius. Confiteor me esse paccatum de illis CCC solidos quos domus Castrisserrensis michi debebat et relinquo eidem domui illas L mazmutinas quas michi debet, eo modo vero recipiant in monachum Petrum Ferrarii, prebendarium domini Petri sacriste. Dimitto ospitali de Vico Arnalli de Clocario, scilicet illam emptionem quam feci a Bernardo de Sanctauegenia de illo campo que Raimundus de Insula tenet per me. Dimitto Sancto Felici Gerunde loco ipsorum mille solidorum quos iam ibi dimiseram in meo testamento CC mazmutinas de illis CCC mazmutinis quas Arnaldus de Rechesen, et Petrus Durandi et Guillelmus de Todilano michi debent, sicut continetur in mea carta, de quibus CC mazmutinis vero volo quod ematur honor de quo compleantur misse matutinales in eadem ecclesia, sicut continetur in meo testamento. Dimitto abbati Sancti Felicis Gerunde L mazmutinas de illis C que remanserint de illo debito. Alias L mazmutinas dimitto solide et libere operi Sancti Danielis. Hec omnia superius nominata, simul cum illis que nominantur in meo testamento, volo quod ipsi mei manumissores illius mei testamenti compleant de meis rebus bene, plenarie et perfecte, no obstante aliqua occasione vel exceptione. Quibus omnibus completis et ad perfeccionem deductis omnia que remanserint: blatum, vinum, aurum, argentum, vascula et utensilia, et omnia alia que nominari vel excogitari aliquo modo possunt, que habeo vel habere debeo in cunctis locis, veniant in potestate Iohannis capellani mei et Arnalli de Clocario qui absque consensu manumissorum meorum et omnium aliarum maiorum et minorum distribuant et

donent sua propria auctoritate pro anima mea sicut cognoverint. Et quod nullus eos possit inde eicere vel expellere aliquo iure vel racione aiquis quod absit ira vel odio vel quolibet causa eos per se vel per alium contradixerint vel impederint, supplico domino pape, cuius servus sum, humiliter in quatum possum veri amore Dei et in tuitu pietatis in hoc nullam forciam dimittat facere. Item dono predictis Iohanni, capellano meo, et Arnallo de Clocario meum locum in illo debito quod Berengari de Caralt michi debet, et in omnibus aliis debitis qui michi debentur, in cartis vel sine cartis, cedendo illis ius meum et acciones reales et personales michi competentes vel competituras, absque retentu et enganno aliquo <et relinquo>. Etiam illi Iohanni preter hoc nominata mulam meam baiam ad suam voluntatem dimitto illas DC mazmutinas quas abbas Rivipollensis et conventus eiusdem michi debent ad emendum honorem qui ematur consilio et assensi Iohannis capellani mei et Arnalli de Clocario unde possit conventus tocius cenare diebus omnibus que sine ieiunio fuerint de casea, volendo quod sacrista ipsius ecclesie teneat illum honorem et faciat hoc servicium. Si vero ille honor non fuerit emptus ad voluntatem predictarum Iohannis et Arnalli ipsi exigant illud debitum et recipiant, et emant inde ipsum honorem pro ut melius potuerint. Volo quod predictus Iohannis, capellanus meus, donet usque ad iunium toti familie mee victum, sine excusatione in mea domo.

Actum est hoc IIII kalendas septembris, anno Domini M CC XX° secundo..

Sig+num Ferrari de Sorba.* + Guillelmus Sunearii et testis.* O lector scias sic cartas firmavit Helias sss* sss Raimundus Mascardelli.* Guillelmus de Orto presbiter sss.* Sig+num Martini de Vicco. Sig+num Martini de Scala.

Ego Bernardus Sancieri scripsi hoc mandato Bernardi Stephani Gerundensis canonici et publici notario cum litteris supra scriptis in XXXI linea die et anno quibus sss supra.

Bernardus Stephani, Gerundensis canonicus et publicus notarius subscribo sss.

Petrus sacerdos qui dicitur Guardiola hoc fideliter transtulit cum litteris suprapositis in XV linea inferius respicientes in loco ubi dicitur et relinquo. XVIII kalendas octobris anno Domini M CC XX secundo sss.

423

1222, març, 16.

Carta d'apel·lació. *Guillem de Mata i el seu fill Ramon no accepten la sentència donada per Dalmau, ardiaca de Vic i paborde d'agost, i fan apel·lació a Roma.*

A.*ACV, cal. 6, episc. II, núm. 5.

Ego G. de Mata et filius meus R. sencientes nos esse gravatos a sentencia contra nos et Dalmacius Vicensis archidiachonum et prepositum mensis augusti super diversis petitionibus quas nobis faciebat de personis nostris et de aliis rebus ad dominum papam appellamus et apostolos instanter petimus sub cuius proteccione et salvitate ponimus nos et omnia bona nostra mobilia et immobilia quacumque sint ubicumque sint.

Facta est hec appellacio XVII kalendas aprilis, anno Domini M° CC° XXII°.

1223, maig, 1

Definició. *Berenguer de Mata, sacerdot, requereix a Joan de Vilacendre, sacerdot, restitueixi a l'establiment que va fer Pere de Tavertet, sagristà. Es defineixen tots els béns que tenia Pere en el moment de la seva mort. Actuen com a testimonis Ferrer de Sorba i Guillem de Tornamira.*

O.* ACV, cal. 6, Episc. II, n° 8.

Hec sunt que ego Berengarius de Mata, sacerdos, requiro a Iohanes de Villasendre restituenda stabilimento Petrus, sacriste Vicensis bone memorie. Primo I breviarium et alios libros et quedam instrumenta que spectant ad dictum stabilimentum ac alias res multas que erant de ipsis domibus tempore quod fuit ordinata ipsa institutio ab ipso Petrus sacrista et in tempore mortis eius, sicut continetur in instrumento ipsius stabilimenti et CCC morabatinos et medietatem omnium rerum que erant in domibus in quibus ipse manebat quas eidem stabilimento dedit et assignavit. Et DCC solidos, bone monete Barchinone de quaterno quos Ferrarius de Sorba recuperavit a Guillelmus de Tornamira et uxore sua de decima Falgerolis et redemptionem unius sarraceni nomine Maimo et I sarracenam nomine Axa. Et II mulos cum suo aparatu equitandi et laborandi et oleum que eidem stabilimento dimisit sicut continetur in suo testamento. Postea requiro ab eo expleta decime Falgoroles istius anni et tocuis honoris Sancti Michaelis et Prati Narbonensis. Et parte expletorum de Medala et de Tagamanent et mansi de Candela et honoris que tenet Tomas Espanol et Bernardus de Prato et I ataud plenum farine et alium plenum mili que erant de ipsis domibus stabilimenti et alia II que erant in domibus Sancte Marie quas eisdem sacrista ipsi stabilimento dimisit et I concam et I capfogaz et I foroi et I alcafo erevunt et I cub et multa alia arrezamenta, ac resalias multas quas ipse Iohanni de Villasendre de domibus stabilimenti et de manso candele astraxit et abstrai fecit dum ego ivi Terrachonam pro ipso facto de quibus michi fecerat inventarium et ostenderat ad oculum quod inventarium ego die nisi Petrus de Campo, nepoti suo, et I vestimentum optimum sacerdotale et alios pannos et ornamenta Sancti Michaeli et oleum que ibi erat et II caxas et multa alia que ad presens ego ignoro. Hoc autem totum peto salvo iure addendi et minuendi.

Actum est hoc kalendas maii, anno Domini M CC XX III.

Peto etiam pignora decime Minorise et pignus Guillelmi Carnissalse.

1223, octubre, 31

Dotació de canonge. *Ramon de Gurb i la seva esposa Adelaida, junt amb els seus fills Bernat i Arnau, donen a la canònica de Sant Pere de Vic el mas Camp de Sant Andreu d'Oristà com a dotació de canonge d'Arnau de Gurb.*

[A]. Original perdut.

B.* Còpia de principis del segle XIII, ACV, cal. 37, L.D., f. 1r.

Cunctis sit manifestum. Quod ego Raimundus de Gurbo et uxor mea Adaledis et filii nostri Bernardus et Arnaldus, per nos et per omnes nostros, bona et libera voluntatis, donamus et in presenti corporaliter tradimus Deo et canonice Sancti Petri Vici et canonicis

qui ibi modo sunt et erunt totum ipsum nostrum mansum de Campo, cum omnibus suis pertinenciis et tenedonibus et hominibus et feminis et expletis et exitibus, censibus, usibus, serviciis, adempramentis, questis, toltis, forciis, placitis, stabilimentis, hominum redemptionibus, qui vero mansus est in parrochia Sancti Andree de Orista, alodium franchum nostrum et liberum. Tali pacto ipsum mansum predictum cum universis supra dictis et singulis Deo et canonice Sancti Petri Vici suisque canonicis nunc et semper ibidem degentibus pro hereditate iam dicti Arnaldi filii nostri Vicensis ecclesie canonici. Donamus sine aliquo nostro nostrorumque retentu ut ille Arnaldus filius noster teneat hoc totum integre in omni vita sua pro feudo ipsius ecclesie Vicensis. Ad suum vero obitum revertatur totum sine omni impedimento el aliquo placito et questione et absque omni alique diminutione dicte canonice suisque canonicis. Et pro firma possessione iam dicti mansi donet et redat ipse Arnaldus ipsi canonice et canonicis eiusdem annuatim in festo Omnium Sanctorum I par caponum in vita sua tantum et ad suum obitum sit soluti cum omnibus aliis supra dictis dicte canonice absque omni diminutione et dictum par caponum non posset repeti neque demandari post obitum ipsius Arnaldi in dicto manso neque habitatoribus illius.

Quod est factum II kalendas november, anno Domini M° CC°XX° tercio.

Sig+num Raimundi de Gurbo. Sig+num Adaledis uxoris eius. Sig+num Bernardi. Sig+num Arnaldi, filiorum eorum. Sig+num Saurine filie eorum, nos omnes qui hoc facimus et firmamus. Sig+num Bernardi Coqui. Sig+num Iohannis Argentarii. Sig+num Petri de Gardia. Ego Berengarius claviger Sancti Petri Vici in cuius posse hanc cartam firmavit et laudavit dicta Adalendis et filia sua Saurina apud domum suam de Granolers sss.

Sig+num Andree sacerdotis et publici ville Vici scriptoris sss.

426

1225, octubre, 4

Nomenament de notari. *Arnau, paborde de Manresa i tota la seva comunitat, donen a perpetuïtat a Ramon de Sala l'escrivania de la vila de Manresa. S'estableix que la tingui per utilitat del paborde i de la comunitat, alhora que per tota la ciutat, pagant un cens anual d'una mazmucina d'or anual pagadora en la festa de Sant Agustí. Per això Ramon de Sala paga quatre-cents sous barcelonesos d'entrada.*

A.* ASM, pergamins, XIII-4. Carta partida per ABC

Notum sit cunctis. Quod nos Arnaldus Minorisensis prepositus et conventus eiusdem domus, per nos et successores nostros damus tibi Raimundo de Sala omnibus diebus vite tue scribaniam tocius ville Minorise et omnium sibi pertinencium. Ea videlicet forma et condicione quod tu eam bene et fideliter servias more solito ad fidelitatem et devocionem nostram et ecclesie nostre, et ad veneracionem et fidelitatem atque utilitatem tocius ville et quorumlibet aliorum qui in ipsa notaria scribant. Et tu semper facias omnes cartas tocius domus nostre de quolibet contractu sine omni redempcione et dones nobis singulis annis pro censu in festum Sancti Augustini unam macemocinam bonum iucifium boni auri iustique pensi. Hec vera omnia predicta ego Raimundus de Sala convenio atque promitto bona fide et sine Dei dolo fideliter atque utiliter adimplere et ut nihil maior fides adibantur gratis et sine [...] atque consulte manibus meis propriis iuro per Deum et super sancta IIII evangelia predicta omnia rata et firma habere atque inconvulsum in omnibus et per omnia fideliter tenere et observare. Et pro predicta donacione accipimus a te

Raimundo CCCCL^a solidos barchinonensis de quibus sumus bene peccati renunciando
excepcioni non numerate peccunie.

Quod est actum IIII nonas octobris, anno Domini M^o CC^o XX° quinto.

Alia prima carta est a preposito et conventu firmata.

Sig+num Raimundi de Sala qui hoc iurando annuo atque firmo.*
Ego Berengarius Minorisensis notarius subscribo sss.*

Guillelmus de Artes acolitus scripsit iussit Berengarii de Artes notarii publici
Minorise die et anno quo supra sss.

427

1226, gener, 13

Concòrdia. *Guillem de Malla, sagristà, i Bernat de Santhipòlit sacriscrini, estableixen concòrdia sobre el nomenament dels dos hebdomadaris, la mongia major i menor, la clavaria i la capellania. Sotmès a l'arbitratge del bisbe Guillem de Tavertet, Pere de Centelles, sagristà de Barcelona, Arnau primicier i el canonge Bernat de Tornamira.*

A.* ACV, cal. 37, Concòrdies, núm. 10bis.

Notum sit cunctis. Quod multa placita et contentiones fuerunt dictis agitata inter Guillelmum de Medala, Vicensis sacristam maiorem, et Bernardum de Sancto Ypolito eiusdem sacriscrinium super ipsis II ebdomadis ecclesie Vicensis et monachia maiori et minori et claveria et capellania. Denique laude et consilio Guillelmi, gratia Dei Vicensis episcopi, Petri sacriste Barchinonensis, Arnaldi Vicensis primicherii et Bernardi de Tornamira eiusdem canonici, facta est inter eos firma et stabilis atque perpetua compositio, ab utraque parte concessa in hunc modum scilicet. Quod Guillelmus de Medala, sacrista maior, et successores eius darent semper claveriam et unam dictarum ebdomedarum et monachiam minorem, et Bernardus de Sancto Ypolito sacriscrinius et successores eius darent [alium dictarum] ebdomedarum et monachiam maiorem [et capellanium] et duos sextarios annone qui solebant exire de primiciis et quam tempore iste compositionis nulla [...] operur vacat ipse Guillelmi, sacrista maior, elegit in presenti locum quem Bernardus ebdomedarius modo tenet [sua] ebdomada ita quod semper idem sacrista maior et eius successores donent ipsum locum quem modo tenet ipse Bernardus sacerdos. Et Bernardus de Sancto Ypolito et successores eius sacriscrinii donent semper ebdomedam quam modo tenet Petrus de Campo <sacerdos> ebdomedarius et dictam ebdomedam et capellanium et monachiam maiorem teneat semper Bernardus de Sancto Ypolito senior et dictus Guillelmus de Medala sacrista et successores eius donent semper claveriam et dictam ebdomedam et monachiam minorem et requisito consilio Bernardi de Sancto Ypolito sacriscrinii atque successorum eius et ipse Bernardo de Sancto Ypolito et successores eius sacriscrinii donent semper aliam dictarum ebdomedarum et monachiam maiorem et capellanium et dictos II sextarios annone requisito consilio Guillelmi de Medala sacriste et successores eius.

Quod est factum XV kalendas februarii, anno Domini M CC XX sexto.

Guillelmus de Malla, Ausonensis sacrista sss.* Ego Bernardus de Sancto Ypolito sacriscrinius firmo +.* Guillelmus, Ausonensis episcopus iure meo salvo subscribo.* Ego Arnaldus de Menleu Vicensis primichorius subscribo sss.* Hoc signavit ita Dalmacius archilevita +.* Ego Guislabertus de Monteregali firmo.* Sig+num Petri de Brulio* Ego Bernardus de Tavarteto qui hoc firmo +.* Ego Bernardus de Tornamira firmo +.* + Scripta liberis ista Petrus confirmo sacrista.* Sig+num Bernardus de Medala sss* Sig+num Bernardi de Maiolis.* + Petrus de Chadireta maior monachus Sancti Petri.* Sig+num Andree sacerdotis et publici ville Vici scriptoris +.*

Raimundus levita qui hoc scripsit cum litteris suprapositis in XIª línea ubi dicitur sacerdos et die el anno quo sss supra.

428

1226, gener ,28

Fundació capella. *Guillem de Tavertet, bisbe de Vic, juntament amb tot el capítol donen permís a Arnau de Cloquer per construir una capella al seu hospital. S'estableix que dependrà de la catedral i serà atesa pels hebdomadaris en les condicions que s'hi estableixen.*

[A]. Original perdut. Estava a l'Arxiu de la Confraria dels sabaters, nº 2.

B.* Còpia del segle XIX, ACV, Papers Ripoll, pp. 311-319.

[.....] providere ne cuiuscumque necessitatis occasio aut dendes faciat aut robur pia intencionis [.....] Guillelmus, gratia Dei Vicensis episcopus, [...] capituli Vicensis et dilecto filio Arnaldo de Clochario, constructori hospitalis novi iuxta villam Vici in capite pontis qui [...] pauperum sic diligenter vi[...] indulgemus ut capellam ad honorem Dei et beati Bartholomei apostoli construere valeat in suo hospitali quod erexerat ad receptionem pauperum Iesu[christi ..] aliud altare fiat nisi tantum unum de Sancti Bartholomeo, et ipsa capella sit semper obediens et subdita nobis et successoribus nostris episcopis et ecclesia Vicensis in omnibus et numquam possit [...] et ebdomadarii Sancti Petri Vici canteant ipsam capellam vel cantari faciant diebus dominicis et in ebdomada, scilicet die mercurii et die veneris et die vel [...] ebdomedariorum vel episcopi Vicensis statuimus etiam quod duo ebdomedarii Sancti Petri unusquisque eorum habeat, et accipiat [...] festo Omnium Sanctorum [...] precipuis festivitibus scilicet: Natalis Domini et Pasche, Pentecostes et Omnium sanctorum unusquisque duos denarios bone menete, et altare maius Sancti Petri unam masmutinam [...] bone monete in signum subiectionis. Aliud vero totum quocumque modo iuste veniat ad ipsam capellam, tam in luminariis quam in oblationibus sive in aliis rebus, totum sit de [...] sit alterius quem hoc consentire noluerit. Et dictus fundator et eius here[dibus] illuminent, bene et honorifice ipsam capellam donent ei que necessaria fuerint ad serviendum [...] in ipsa capella in die Paraceve, crux ibi non adoretur, nec [...] ibi fiat in illis tribus noctibus tenebrarum et nuptie sive parturientis ibi non recipiantur, nisi ex permissioni capellani ma[iori...] sepulturam suorum, exceptum tantum ipsi Arnaldo de Clochario et uxoris [...] porcione aliquis [...]existentes in qui non habuerint unde vivant, et qui aperte hostiarum vixerunt per villam Vici vel extra, et in ipso hospitali intuitu pietatis reciperentur et [...] aliam iuris. Concedimus etiam septem personis tantum que [...] ab eodem fundatore vel eius heredibus ad serviendum pauperibus ipsius hospitalis ibi sepulturam que [...] assumpto habitu ipsius hospitalis, et de bonis ipsorum ecclesiis a quibus pabulum vite acceperant [...] porcionem relinquunt. Verum in aliquo [...] obierit eligatur alia et [...] et numquam

numerus personarum [...] possit. Prefata namque sepultura vel ab ipsis fiat ebdomedariis vel de eorum licencia. Statuimus insuper quod in supradicta capella [...] aliquis non possit fieri [...] Vicensis ecclesie [...] sive in precipuis solemnitatibus, et illis diebus, quibus ex more celebratur missa in altari Sancti Nicholai et in festis [...] sunt in ecclesia Vicensi non dicatur missa [...] celebretur missa nisi in altari Sancti Nicholai in aliis altaribus ecclesie Vicensis, in eorum solempnitatibus. Idem dicimus de quatuor solempnitatibus Beate Marie Rotunde verum [...] Guillelmus, Vicensis episcopus sive successores nostri episcopi, aliquo tempore portuerimus perpende et intelligere aliquo modo quod [...] ipsi capelle [...] Vicensis ecclesie sive aliarum [...] possimus eam omnino revocare, et penitus impedire, [...] deducere et destruere remota omni contradiccione et appellacione et placito et questione et non suplicació possit in hoc prevalere ultra prohibitionem [...]. Hec autem superius a nobis sine nostro nostrorumque successorum preiudicio gravamine et Vicensis ecclesie, sive convicinarum ecclesiarum [...] alieni iuris pie concedimus sint salva [...] et illessa omnia iura [...] ecclesiis. Item statuimus et firmiter accipimus quod Arnaldus de Clocario eiusdem capella constructor [et] Ermesendis, uxor eius, et filii sui Ferrarius et Guillelmus [...] in locum hospitalis [...] capelle tenuerint omnia supradicta et singula tenere promittant adimplere et in omnibus bona fide [...] corporaliter iure iurando per Deum et ipsius [quatuor] evangelia, [...] omnia et singula superius comprehensa [et in] aliquis tenere, et inviolabiliter observare et in omnibus complere, et numquam contra hec in aliquid venire ipsi vel aliqua persona privata vel extranea prefatam [...] habens, tenens vel [...] neque alicui persone vel loco religioso submittere atque supponere dictam capellam aliquo modo [...] ipsius capelle, atque constructor [...] obediens et devotus nobis et successoribus nostris episcopis [...] a nobis statuta sive contra exemcionum [...] aliquod privilegium libertatis seu exemcionis a domino papa nullatenus impetrare valeant [...] impetrari neque sepe dictam capellam [Arnallus] de Clocario et uxor mea Ermisendis et [...] per omnes successores nostros dictam capellam tenentes [...] et iuramus per Deum et [quatuor] eius evangelia manibus nostris [tactis] ut omnia supradicta [...] opere in omnibus adimpleamus et adimplere fragabiliter faciamus renunciantes ex certa sciencia [...] legi et [...] et constitutionis et omni alii legi et iuri scripto, et non [...] quod contra predicta omnia vel singula [...] venire nullatenus valeamus.

Quod est factum V kalendas februarii, anno Domini M CC XX VI.

Sig+num Ermesendis predictae. Sig+num Ferrarii. Sig+num Guillelmi. [...] Guillelmus, Ausonensis episcopus. Ego Arnaldus de Manleu, Vicensis primichierius subscribo. Ego Petrus de Sanctoypolito qui hoc firmo. Quod hoc signavit ita Dalmacius archilevita. Guillelmus de Medala. [...] Guillelmus de Castrociro firmo. Sig+num Berengarii de Subirats +. Ego Bernardus de Taverteto qui hoc firmo. Ego Bernardus de Tornamira firmo. [...] firmo +. Sig+num Petrus de Brolio. Bernardus sacerdos qui hoc confirmo. Petrus de Talavera firmo. Bertrandus de Monterotundo. Petrus de Campo ebdomedarius [...] Vicensis notarius in cuius manu Guillelmus, filius Arnaldi de Clocario firmavit et iuravit hanc cartam presentibus Guillelmo de Orto, presbitero, et Petro Geraldo [...]. Petri Geralli +. Bermundus de Sancta [...] Berengarius, claviger Sancti Petri qui hoc confirmo +.

1229, juny, 4

Establiment mestre de gramática. *Guillem de Tavertet, bisbe de Vic, juntament amb el capítol de canonges assignen a Bernat de Plana, clergue, en benefici una porció canonical quotidiana per exercir de mestre de gramática. Tindrà aquest benefici mentre mestre Gerard no torni per regir de nou les escoles.*

A.* ACV, cal. 9, episc. III, Guillem Tavertet , núm. 73.

Cunctis sit manifestum. Quod nos Guillelmus, Dei gratia Vicensis episcopus, Dalmacius archidiaconus, Guillelmus sacrista et Bernardus primicerius et reliquis Sancti Petri conventus assignamus tibi Bernardo de Plana, clerico, in beneficio nostri capituli porcionem cotidianam in ecclesia nostra tantum quantum uni canonicorum in victualibus que dividuntur in refectorio <et coquina> in pane videlicet vino, carnibus et denariis, non tamen quod sis canonicus perpetuo beneficium nec habeas aliquod [...] Vel vocem in capitulo sed partum simplicem porcionarius dum fueris presens in nostra ecclesia et hoc beneficium habeas ut magister gramaticus et doceas clericos Vicensis ecclesie qui gramaticarius audire voluerint in Vicensis ecclesia, a festo Sancti Iohannis iunii primo veniente usque ad duos annos completos, nisi forte interim magister Gerardus venit et volueri regere ibi in gramatica cuius locus gramatici cum scolis est in nostra ecclesia assignatus, qui ste [...] Quando venerit recipiat dictas scholas set in [...] portionem in vita tua tantum et deffendas Vicensis ecclesiam et eiusdem iuris [...] Si vero magister Gerardus infra biennium non venerit et transacto dicto biennio scole sint solute capitulo et tu teneas dictam portionem in vita tua quam tibi damus et assignamus in beneficium modo pretaxato superius qua cotidie accipias dum fueris presens et in clericatu volueris permanere. Verum [...] Si te ad aliarum ecclesiam [...] in qua facias residenciam vel in clericatu non remanseris vel uxorem duxeris statim dictus cibus capitulo sit [...] Nec predictam porcionem recipias nisi in Vicensis ecclesia dum ibi fueris corporaliter presens. Ego vero Bernardus de Plana recipio dictum beneficium sub predictus [...] et promitto omnia supradictam et singulam firmiter in omnibus adimplere et quod non petam canonicam Vicensis ecclesie absque consensu capituli.

Quod est factum II nonas iunii, anno Domini M CC XX VIII.

Guillelmus, Ausonensis episcopus sss.* Ego Bernardus de Tornamira Vicensis precentor firmo sss.* Ego Bernardus de Sancto Ypolito sacriscribius firmo sss.* Ego Bernardus de Santaeugenia qui hoc firmo sss.* Ego Petrus de Sancto Ypolito qui hoc firmo sss.* Bernardus de Villagranata sss.* Ego Arnaldus de Gurbo qui hec firmo sss.* Sig+num Bernardi de Plana.* Sig+num Berengarii de Subirats sss.* Sig+num Petrus de Brulio firmo sss.* Ego Berengarius de Merles Vicensis succentor firmo sss.* + Petrus de Chadireta sss. * Hoc signavit ita Dalmacius archilevita

1229, juny, 4

Permís episcopal. *Guillem de Tavartet, bisbe de Vic, juntament amb Dalmau ardiaca, Guillem sagristà, Bernat primicier permeten als canonges poder anar a estudiar a França i a Llombardia mantenint la percepció de les porcions canonicals*

[A]. Original perdut.

B.* ACV, cal. 37, Privilegis i estatuts, vol. 1, núm. 13.
C. ACV, cal. 31, vol. 27, Llibre constitucions, f. 2.

Cunctis sit manifestum. Quod nos Guillelmus, Dei gratia Vicensis episcopus, Dalmacius archidiaconus, Guillelmus sacrista, Bernardus primicherius ac aliorum congregatis Sancti Petri volentes utilitati et necessitati ecclesie providere, nec propter deffectum scientie quorundam canonicorum Vicensis capituli nostra ecclesia sustineat detrimentum. Statuimus ut cuilibet canonicorum nostri capituli volenti dare operam studio in Lombardia vel Francia sua quotidiana portio victualium probeatur a festo Sancti Iohannis iunii primo veniente usque ad trienium, ac si personaliter in Vicensis ecclesia deserviret. Provisso tamen ut quilibet dictam portionem in scolis recipiens unum sacerdotem vel diaconem assignet qui quotidianis horis intersit in choro Vicensis, dum dictam portionem receperit, nec nostra ecclesia remaneat debito servitio desolata. Inhibentes preterea sub pena excommunicationis omnibus prepositus et illi qui infra dictum terminum tenuerit feriale, ne aliter alicui in scolis existenti aliquid de victualibus, probeant nisi ut superius dictum est, provisum fuerit ecclesia per sacerdotem vel diaconem dum renunciavit dictam portionem propter negligentiam canonici nolentis hec facere in studio existentis concedimus. Et quod sit licitum cuilibet canonicorum nostri capituli sub predicta forma danti operam studio vendere suam portionem tam in vita quam in morte a festo Sancti Iohannis iunii primo veniente usque ad unum annum completum secundum formam superius annotatam ut isto auxilio ac beneficio mediante deffectum scientiae a se valeat remove et se bonis moribus ac litterarum scientiae informare.

Quod est factum II nonis iunii, anno Domini M CC XX VIII

Guillelmus, Ausonensis episcopus +. Guillelmus de Medalia, Ausonensis sacrista. Ego Bernardus de Tornamira, Vicensis precentor firmo +. Bernardus Berengarius Subirats. Arnallus de Gurb. Guillelmus de Cabrera. Bernardus de Tavertet. Petrus Sancto Hipolito. Bernardus Sanctauegenia. Bernardus santi Hipoliti sacriscrini. Bertrandus de Merles succentor. Petrus de Cadireta. Petrus de Brolio. Bernardus Dalmacius archidiaconus. Andreas notarius

Petrus scriptor.

431

1229, juliol, 17

Reconeixement. *Buxó de Sant Hipòlit, batlle de Bernat Sant Hipòlit, i Ramon de Pedrós batlle de Bernat de Tornamira precentor reconeixen en presència dels procuradors Bernat de Vilagranada, Pere de Caderita, canonges de Vic i Bertran Merlès, succentor, que tenien el delme menor de la parròquia de Sant Pere de Vic que corresponia al degà.*

A.* ACV, cal. 28, vol. 1, núm. 15.

Anno Domini M CC XX VIII, XVI kalendas augusti. Ego Buxo de Sancto Ypolito, baiulus, Bernardo de Sancto Ypolito sacriscrinii et ego Raimundus de Pedros baiulus Bernardi de Tornamira, Vicensis precentoris. Recognoscimus et facemus in presencia dicti precentoris et Bernardus de Villagranata et Petrus de Caderita, canonicorum Vicensis ecclesie. et Bertrandus de Merles canonicis atque succentoris

eiusdem ecclesie tenedones et pertenencias minoris¹ decime parrochie Sancti Petri et aliarum parrochiarum² ad decani decimam pertinentes. In primis recognoscimus pertinere ad decani decimam quicquid est a camino Prati Vici qui transit usque ad caminum de Capraria, inferius preter honorem qui fuit de Berengarius Saure qui est maioris decime. Item pertinent ad dictam decimam mansus de Villareolf et mansus Bernardi Coqui, et Bernardi de Reger et Bernardus de Proculid et quicquid est a dictis mansis inferius. Item pertinent ad decani decimam honores quos tenent Bernardus Comes et Bernardus de Soler per Vicensem episcopum et mansus Pugiol quantum pertinet ad senioraticum episcopi et mansus Bernardi Murugul et mansus Bartholomeu de Terrades quantum pertinet ad dominum sacriste et in trilia quam tenet Petrus Pocca et mansus Guillelmi de Villanova quantum tenet per episcopum et mansus de Portabarrada quantum tenet per episcopum et mansus de Altavoce quantum tenet per sacristam et mansus Dalmacii de Mataro cum suis tenedonibus, inter podium qui est super Ulmum et duos mansos de Areis quorum pertinent ad dominium bisbale et campus quem tenet Raimundus de Insula apud ortas pro ospitali et totus honor mansi de Granerio quantum pertinet ad dominium bisbalie. Et totus honor quam tenet Bernardus de Tennis per bisbaliam et quicquid aliud pertinet in tota parrochia Sancti Petri ad dominium bisbalie et ad domina Guillelma de Montecatano a carreria que vadit usque ad columbarium usque ad rieriam de Rivomeritabili versus torrentem de Puteo et omnes orti que sunt sub dominium dicta Guilelma de Montecatano et tertia pars decime alterius partis condomine et campus quem tenet Berengarius de Palatiolo pro Bernardi de Sanctaeugenia et trilia et fexia quem tenet Bernardus Gandana per archidiachonum et fexia quem tenet Arnaldus de Tennis per sacristam et affrontat de rieria usque ad mansum de Altovedes et barcharia quem Petrus de Col per sacristam et I fexiola qui fuit de Rog de Riaria iuxta mansum Bernardi de Merchatali et I fexiola et quidam domus qui est de senioratu episcopi qui est Petri de Puteo.

432

[1229]

Carta. *Bernat de Santaeugènia en nom dels preveres d'Osona, respon a Guislabert de Montral, ardiaca d'Urgell, sobre la pretenció de rebre el deganat d'Osona.*

A.* ACV, cal. 6, episc. III, Guillem Taverter, núm. 116.

Ad ea que obicit Guilabertus de Monteregali, Urgellensis archidiachonus, contra vos Berengarius de Lacustaria, Bernardus de Sancte Eugenie et aliis presbiteros Ausone respondeo. Ego Bernardus predictus, per me et aliis sacerdotes Ausonenses quod non debemus nec tenemus ipsum habere nec recipere per deccanus Ausone cum sit archidiachonus Urgellensis, eo que nullus potest nec debet habere duas dignitates nec scilicet esse deccanus nisi fuerit sacerdos et preterea cum dictus Guilabertus de Monteregali nobis multociens minatus fuerit inferre et facere inferri vobis ab aliis iniurias corporales, dicendo nobis multa obprobria et verba innonesta coram domino Vicensis episcopo et sine ipso que non conveniunt ordini clericali sed posito <sine> preiudicio partis nostre que ipse esset deccanus que non tenemur sibi dare procurationes, nec exactiones vel tallias quas a nobis petit ex debito ratione deccanie causa numquam eas accepit deccanus Ausone in ecclesiis nobis commissis. Qua de causa deccanus qui modo veniat non potest eas a nobis tamquam debitas exigere, nec potest dici hoc esse probatum

¹ *Sobreescrit*: maioris.

² *Sobreescrit*: decimarum.

per testes ex parte sua super hoc inducentis causa non sunt aliqui qui deponant hoc esse inceptum a deccanis Ausone, ratione deccanie, immo faciunt pro nobis in hoc que dicunt fratris fuisse eis datum admodendum in quibusdam ecclesiis quamvis paucissimis in quibus etiam si probatum esset que dedissent deccano ad comendendum ratione deccanie non preiudicaret aliis ecclesiis de quibus non est probatum que dedissent ei aliquid ex debito sive indebito. Unde supplicamus vobis domino episcopo Vicensis cognitor ipsius cause que absolvatis nos ab impetitione ipsius allegando pro nobis iuxta facientiam ad factum propositum cum vos simus iuris ignorari nec possimus habere contra ipsum aliquem advocatum ne pro defectu nostro in ecclesiis quas nos tenemus sub vestro regimine et vos debetis deffendere aliqua servitus ab aliquo imponatur.

433

1229, setembre, 26. Girona

Ordinacions. *Joan d'Abbeville, cardenal de Santa Sabina, estableix unes ordinacions de la reforma de la catedral de Vic. Nomena vuit canonges preveres que substitueixin als tres laics que gaudeixen de porció canonical, establint que el nombre de canonges sigui de trenta, sense comptar-hi el bisbe i el prior de Santa Maria de l'Estany.*

A.* ACV, cal. 37, Privilegis, núm. 60.

a. RIPOLL, *Opuscles*, Vol. 18, doc. V, pp. 4-6.

b. LINEHAN, Peter, "A papal Legation and its Aftermath. Cardinal John of Abbeville in Spain and Portugal, 1228-1229", dins *A Ennio Cortese*, Roma, 2001, vol. II, ap. II, pp. 251-253.

Venerabili in Christo patri Dei gratia episcopo et dilectis filiis capitulo Vicensis Iohannes eiusdem permissione Sabinensis episcopus, apostolice sedis legatus salutem in Domino. Accedentes ad ecclesiam vestram visitationis tam ex debito nostre legationis officio et de statu ipsius tam in spiritualibus quam in temporalibus sollicite inquirentes quedam invenimus corrigenda, ordinanda et reformanda super quibus ea ordinanda duximus que subiectis sunt capitulis annotata. In primis igitur attendentes quod enormiter diminuter erat in ecclesiam vestram canonicorum numerus octo canonicos ordinavimus in eadem statuantes ut loco trium laicorum qui portiones canonicas recipiunt secundum quod quemlibet eorum decedere contingerit unus canonicus subrogetur quatinus episcopo et priore Stagnensis non numeratis tricenarius sit canonicus numerus, tali tenore quod hic numerus in posterum non decrescat, nec per hoc derogare volumus scriptis vestris antiquis in quibus quadragenarium numerum vidimus contineri. De hiis autem triginta canonicis septem admitere sint presbiteri qui et cum eis tres presbiteri non canonici qui canonicam portionem recipiunt sacerdotales compleant septimanas. De cotidianis autem distributionibus hoc statuimus observandum, quod quicumque sive persona sive simplex canonicus aut sacerdos prebendale percipiens beneficium si matutinis non interfuerit denariis eiusdem dici si non interfuerit misse, pane et vino prandii si vespertinis non interfuerit pane et vino cene privetur, nisi fuerit minutus vel infirmus aut de cetero mandato ecclesie negotiis occupatus et hoc pena per prepositum mensis currentis vel per eius ministerialem infligatur. Hoc addito quod pro defectu unius noctis in septimana nullus ex eis penam predictam incurrat. In anniversariis quicumque presens officio non interfuerit portione que ipsum contigerit sit privatus, nisi infirmitate vel minutione vel negotiis ecclesie fuerit excusatus, peregrinantibus autem vel studentibus de licentia episcopi et capituli penas non imponimus supradictos. Precipimus quod si quis sacerdos deffectum fecerit de missa duorum dierum rationem amittat qui vero de evangelio vel de

epistola defectum fecerit quem per alium non procuraverit adimpleri unius dici ratione privetur. In altari maiori maiorem missam nullus celebret qui non sit canonicus, nisi forsam tam reverentie ad hoc aliquis admitatur. In sollempnitatibus novem lectionum nullus evangelium in missa maiori vel epistolam legat nisi canonicus in profestis autem diebus et minoribus sollempnitatibus liceat canonico epistolam vel evangelium honesto vicario commendare. Si quis in matutinis de iniuncta sibi lectione vel responsorio si quis quoque in missa de iniuncto sibi responsorio vel alleluia defectum fecerit quem per alium adimpleri non fecerit in tribus denariis privetur. Persone quoque ad recipiendos ordines quos dignitas requirit per subtractionem benefici compellantur et in penna illorum qui ordinari contempnunt mandamus quod nullus ad capitulum admittatur qui non fuerit in subdiaconum ordinatus. Missam quoque pro defunctis in diebus profestis per illos cappellanos ecclesie vestre qui canonicas non percipient portiones in ordine vicis sue celebrari mandamus. Episcopum vero qui multas habet occupations si divinis officiis non interfuerit in portione prebendali non duximus puniendum. Illam autem consuetudinem penitus abolemus videlicet quod clerici parrochialium ecclesiarum certis temporibus ad vestram veniant ecclesiam ut in maiori altari divina celebrent officia verum tamen non prohibemus quam tam reverencie et in signum subiectionis veniant ita videlicet quod in eorum ecclesiis divina non cessent official et ex eorum absentia subditis periculum non in mineant aut sacramentorum defectus. Hanc igitur ordinationem nostrum sub pena suspensionis et excommunicationis vobis precipimus inviolabiliter observari et venerabili patri archiepiscopo Terraconense eiusdem ordinationis executionem duximus committendam in virtute Spiritus Sancti precipientes eidem ut omnia supradicta executioni mandare non omittat. Contradictores si qui fuerint vel rebelles per censuram ecclesiasticam compescendo.

Datum apud Gerundam, VII kalendas october, anno Domini M° CC° XX° nono.

434

1229, octubre, 21. Vic

Ordinacions. *Aspàreg de la Barca, arquebisbe de Tarragona, visita la catedral de Vic i completa les ordinacions establertes per Joan, cardenal de Santa Sabina, sobre la reforma del capítol de la catedral de Vic.*

A.* ACV, cal. 37, vol. 6, núm. 35.

a. LINEHAN, Peter, "A papal Legation and its Aftermath. Cardinal John of Abbeville in Spain and Portugal, 1228-1229", dins *A Ennio Cortese*, Roma, 2001, vol. II, ap. II, pp. 251-253.

Sparagus, miseratione divina Terrachonensis archiepiscopus, dilectis filiis universis prepositis et tenentibus locum ferialem ecclesie Vicensis salutem in domino. Parum est in civitate ius esse nisi qui illud tueatur existat et iura insurgere contra malos si desit iurium executor. Ordinationis igitur Vicensis ecclesie facte a domino cardinali nobis executione commissa, volentes eandem executioni inviolabiliter mandarim vobis presentium auctoritate precipiendo mandamus quatinus penam de cotidianis distributionibus inflictam his qui prebendale beneficium percipere dignoscuntur, si matutinis interferint aut aliis divinis officiis diurnis partier et nocturnis, prout dinoscitur in instrument ordinationis per seriem contineri, omni occasione remota infligatis eisdem ne propter negligentiam vestram aut remissionem pene sequatur divini officii detrimentum. Alioquin quia ordinationem huius sub dissimulatione nec volumus nec audemus, si in instigenda pena predicta extiteritis negligentes post XV dies a susceptione presentium ab officio

noveritis vos suspensos. Si autem propria temeritate, quod non credimus, perseverare volueritis in delicto, cum crescent contumacia pena debeat augmentari post alios XV dies vos sencaitis excommunicationis sententiam innodatos.

Datum Vici, XII kalendas novembris, anno Domini M CC XX VIII

435

1229 [octubre, 21] Vic

Carta. *Aspàreg, arquebisbe de Tarragona, després de realitzar la visita a la canònica de Santa Maria de Manresa envia una carta al preposit i al seu convent amb unes ordinacions sobre la litúrgia i l'organització interna de la comunitat.*

[A]. Original perdut.

a. PASQUAL, Jaume, *El antiguo obispado de Pallars*, apend. XV, pp 65-66.

b. MASNOU, Josep, "La canònica de Santa Maria de Manresa", doc. 3, pp. 256-257.

Sparagus, miseratione divina Tarraconensis archiepiscopus, dilectis filiis preposito et universo conventui ecclesie Minorise, salutem in Domino. Ad monasterium vestrum visitationis causa personaliter accedentes de statu ipsi ex debito nostri officii pastoralis tam in spiritualibus quam temporalibus, solícite inquirentes quedam ibidem invenimus que in utrisque correctionis et reformationis officio, super quorum reformatione ea duximus ordinanda, quae sub istis sunt capitulis annotata. In primis siquidem statuimus et inviolabiliter a vobis praecipimus observari. Quod camerarius et alii qui inter vos officium obtinent dignitatis negotii curae, et solícitudinis sibi commissae ab ipso utiliter procuratis de redditibus, quos percipit nomine dignitatis seu administrationis suae annis singulis bis in anno praeposito et conventui computationem reddat plenariam pacifice et quiete, et si quid forte, deductis expensis legitimis superfuerit de proventibus dignitatis iuxta arbitrium et voluntatem prepositi et conventus in usus melius necessarios et utiles expendantur. Hoc idem simili statuendo praecipimus quod prepositus de proventibus suis computationem legitimam toti conventui reddat, saltem semel in anno, et si quid fortassis residuum fuerit, de assensu et voluntate ipsius conventus secundum Dominum et honestatem et salubres usus et necessarios expendatur pro ut provisioni totius conventus visum fuerit expedire. Ceterum quia quaelibet alia conventualis, suae Metropolitanae Ecclesiae in piis et approbatis consuetudinibus debet vestigia salubriter imitari statuimus quod tribus diebus in septimana, die lunae, mercurii et veneris, post missam matutinalem populo, ut moris est celebratam a canonicis missa pro defunctis decantetur, circa tertiam missa majori iuxta consuetudinem Tarraconensis Ecclesiae singulis diebus ab universo conventu devote et solemniter celebrata, ut status ecclesiae vestrae, qui in praemissis patiebatur defectum, mediante huiusmodi ordinatione, salubre Divinii Officii sentiat incrementum. Statuimus quoque et sub attestationi divini iudicii firmiter praecipimus observari ne quis canonicus de caetero denarios accipiat pro vestitu, sed de eadem camera de pannis eiusdem valoris et pretii competenter provideatur eisdem, ita quod vestitus inopia eis congrue sublevetur, pro ut decet canonicos regulares, et vestes vetustate reiectas camerarius recuperet, qui ipsis canonicis vestes quas oportuerit ministrabit fragmenta vero sive residuum quod superaverit in mensa canonicis pauperibus erogetur, de quibus caritative reficiat secundum ipsius residui quantitatem. Denique quia canonici regulares in voti sui promissione abdicationem proprii sunt professi, universis simplicibus canonicis, qui curam administrationis non adherent praecipiendo mandamus quod si proprietarii fuerint, praeposito suo proprium, quod damnabiliter possident, reddant et restituant alioquin post duos menses a susceptione praesentium noverint se

suspensos. Haec autem universa et singula, sicut per seriem sunt expressa mandamus et districte praecipimus in virtute obedientiae et sub poena suspensionis in omnibus et per omnia inviolabiliter observari.

Datum apud Vicum, anno Domini M CC XXIX.

436

1229, novembre, 21. Tarragona

Carta. *Aclariments de l'arquebisbe Aspàreg a les ordinacions fetes pel cardenal Sabiniense per la reforma del capítol de la catedral de Vic.*

A.* ACV, cal. 37, Privilegis, núm. 60.

a. LINEHAN, Peter, "A papal Legation and its Aftermath. Cardinal John of Abbeville in Spain and Portugal, 1228-1229", dins *A Ennio Cortese*, Roma, 2001, vol. II, ap. II, pp. 251-253

Sparagus miseratione divina Terrachonensis archiepiscopus, venerabili fratri Guillelmi per eandem episcopo Vicensi salutem et dilectionem. Quod in dubiis nos consulere voluistis gratum gerimus et acceptum et diligenciam vestram merito comendamus. In primis quesivit a nobis fraternitas vestra utrum simplici verbo canonici sit credendum qui dicit se infirmitatis vinculo prepeditum et ideo matutinis non potuit interesse. Ad hoc duximus respondendum quod si presumptionem sit contra eum quod causa malicie alleget, dum hoc dicat in fide et legalitate sua, poterit prepositus quod prebendam recipiat tolerare, maxime cum inter simplex verbum et sacramentum parva differentia habeatur. Si autem contra eum presumptio habeatur, ut quia in mane equitat tanquam sanus nec possit infirmitatis vertigial apparere, et maxime si frequenter pretendat huius excusationes, impedimentum huiusmodi asserat iuramento. Ne sepius ab eodem vitetur in virtute prestiti iuramenti hoc dicat quociens in posterum se voluerit excusare. De illis autem qui campanas se non audivisse pretendunt ut prebendam percipiant manualement ita dicimus quod, cum in his qui publice fiunt aliquis non debeat pretendere ignoranciam, non possint propter huius excusationem frivolum se excusare quando cadant in penam in ordinatione domini legati constitutam, nisi adeo surdus fuerit quod ad sonitum campane non valeat excitari. Nam si huius excusatio admitteretur illi qui debiles sunt in spiritualibus frequenter hoc allegarent, et sic ordinatiodomini legati posset penitus enervari. Nec movet nos fornicari allegatione quod propter sompnum et quia naturalem rem passus fuit merito excusatus. De illis autem qui matutinis beate Virginis nolunt interesse, cum de consuetudine ecclesie vestre in coro dicantur sicut ore canonice ita duximus respondendum, quia cum canonici vestri pro se inducant ecclesie consuetudines approbatas contra se debent eas similiter approbare. Alioquin procurator hanc inconstanciam recusaret, et ideo matutinis beate Virginis sicut aliis debent merito interesse, licet Barchinonesi duxerimus aliter respondendum quia ibi non in coro set seorsum per sacerdotes hore beate Virginis celebrantur, et quia devocio canonicorum vestrorum in celebratione matutinarum beate Virginis per nos fuerit comendata, nobis auctoribus a bono proposito ipsos nolumus resilire. De illis autem qui ad ecclesiam veniunt cum divina official celebrantur set eorum non intrant, ita dicimus quod perinde est ac si non essent in ecclesia, cum ille qui latitat circa columpnas non sit in coro non possit in celebratione fratrum honora supportare. De illis vero qui ad matutinas veniunt et postmodum sine causa se absentant, ita duximus respondendum quod, cum ille solus bravium accipiat qui perseveraverit usque in finem, nec videtur esse nisi perseveraverit, ac si non essent matutinis sunt perlectendi nisi causa rationabili fuerint excusati. De illis autem qui propter negocia ecclesie sunt absentes, dum fraus non adhibeatur, ita dicimus

quod eos credimus excusatos et sufficere generale mandatum, ne dum nimia subtilitate in huius articulo procedatur negocia ecclesie remaneant deserta. Super illo vero articulo utrum canonici sint suspense vel excommunicati qui ordinationi domini legati obviant sine causa, licet in hac parte quid iuris sit varient sapientes, ab ore domini legati nos recolimus audivisse quod non erat canon ferende sentencie, set iam late, et ideo super isto articulo contra eius dictum nolimus temeré diffinire, licet domini Honorii sit decretalis expressa quod huius sentencie potius sunt cominationes quam canon sentencie promulgate. De monaco autem maiori ecclesie vestre et aliis clericis qui non sunt canonici set alias tenentur divinis officiis interesse, licet ordination domini legati quo ad verba eos non tangat, cum de similibus ad similia sit procedendum, potestis eo cohercere pena in ordinatione posita vel alia simili sicut vobis videbitur expedire.

Datum Terrachone, XI kalendas decembris.

437

1230, maig, 8. Olost

Carta. *Arnau, sacerdot d'Olost i mestre, escriu al bisbe Guillem, queixant-se de les disposicions de Joan de Santa Sabina de no poder celebrar les seves hebdòmades a la catedral de Vic. Tramet aquesta apel.lació a través de Bernat de Tornamira el precentor.*

A.* ACV, cal. 9, episc. III, Guillem Tavertet, núm. 81.
a. RIPOLL, *Opuscles*, Vol. 18, doc. VI, pp. 6-7.

Reverendo in Christo patri, Guillelmus, Dei gratia Vicensis episcopo, Arnallus sacerdos et ebdomadarius Sancte Marie de Olost, salutem et debitam reverentiam. Quoniam michi et ecclesie cuius pastorale regnum michi est comendatum non modica ut videtur iniuria est illata, eo quod eam pendentem appellatione ad superiorem facta per Bernardi, nobilem et discretum virum precentorem Vicensem ecclesie sub interdicto nulla precedente amonitione posuistis de vobis ad vos me decrevi primitus querelandum. Unde vestre suplico donationi que Olostensis ecclesiam a dicto interdicto quod tamen non videtur interdictum absolvatis. Desidero enim ad vestram reduci memoriam que XVII kalendas maii, in vestro palatio et in vestra presencia apud Vicum, presentibus archidiaconus, precentore, Guillelmo de Castrociro, Iohannes Drapario et multis aliis canonicis aiusdem Vicensis ecclesie et presentibus multis aliis clericis tenentibus per Vicensis diocesis curam animarum cum dictus Bernardus, vicensem precentor, et quidam alii eiusdem ecclesie canonici vos coram nobis instigarent ut nos cogeretis quod solitas ebdomadas in Vicensis ecclesia faceremus quas tamen dimissas et cassatas per Iohannem venerabilem patrem Sabinensis episcopum et legatum domini apostolici in Hispania nobis in generali sínodo dixeratis, retenta tamen reverentia quod in illis temporibus in quibus dictas hebdomadas facere solebamus ad Vicensem semel veniremus ecclesiam supplicatum presentibus Vicensis ecclesie canonicis et non contradicentibus et comorante domno Sparagus Terragonensis archiepiscopo in eadem civitatem qui in eadem hora vices dicti patris Sabinensis episcopi in vestro palatio exsequabatur. Ego dictus Arnallus timens quod ad faciendum dictas ebdomadas a vobis et a Vicensis ecclesia indebite nos clerici cogeremur, ne per aliqua aliam novam expositionem dicte constitutionis super ipsis ebdomadis ad faciendum dictas ebdomadas nos modo aliquo cogeretis, ad dominum apostolicum et ad romanam curiam pro me et meis corplebanis sociis apellavi. Postmodum vero cum ego et alii mei socii complebani II nonas mai Vici ante iamvam

vestre camere in vestra presentia sederemus, presentibus domno Dalmacius archidiacono, Bernardo de Sanctoipolito, Petrus de Pausa et multis aliis vicensis ecclesie canonicis surrexit domnus Bernardus Vicensis precentor et nulla precedente amonitione Olostensem ecclesiam in hunc modo interdixit: Vobis dico magister Arnallus ego interdico ecclesiam de Olost, ni feceritis ebdomadam in Vicensis ecclesia. Ad quod ego sic respondi: Ego super hoc facto iam appellavi ad dominum apostolicum et nunc incontinenti apello pro eodem facto ad eundem. Et statim improvise ego volui addere quedam dicens: quod etiam ab executione talis sentencie apellabant, a qua appellatione videlicet executionisfui incontinenti a vobis benigne correctus quod ab executione sentencie non possem apellare. Et hoc fuit ipso eodem die circa horam terciam presentibus supradictis. Postmodum vero eodem die circa horam vespertinam cum ego requisissem a vobis supradictum interdictum deberem observare et ipsum reducerem ad vestram memoriam duxistis vos ipsum precentorem nec ita dixisse: set te dicente nec facere ebdomadam dictam ecclesiam interdixit. Ad quod ego sic respondi: quod salva dicta reverentia hoc modo fuit dicta sententia ab eodem precentore sicut ego dico qua propter vestram benignitatem deprecor cum instancia quos si dicte appellatione deferre volueritis michi apelles concedatis ad dictam appellationem proseguendam. Preterea suplico vestre benignitati quod michi scire per vestras litteras faciatis, quod si nostrum ecclesiam non absolvitis ab interdicto utrum eam vultis cum omnibus suis membris teneri sub interdicto, au team sine membris, et utrum sepeliemus parrochianos qui decesserint qui non sunt interdicti in cimiterio ecclesie interdicte.

Datum Olost, VIII idus maii.

438

1230, juliol, 22

Judici. *Arnau, sacerdot d'Olost i mestre, presenta apel·lació a la cambra de l'arquebisbe de Tarragona sobre les disposicions de Joan de Santa Sabina, legat papal, de no poder celebrar les seves hebdòmades a la catedral de Vic, així com la prohibició del precentor de la catedral de Vic per poder exercir a les escoles del bisbat.*

A.* ABEV, AP. Moià, pergamins Estany, núm. 54.

Document fragmentari de l'apel·lació que es conservava a Santa Maria de l'Estany i que ens ha pervingut fragmentari, havent-se perdut l'inici i el final.

Predictis idem episcopo utriusque partibus assignavit videlicet II nonas mai similiter apud Vicum. Ad quem [...]em et locum utrisque mee solito coram eodem iudice congregatis episcopo clericis supradictis [...] de vestro facto pro quo vobis die fuerat assignatus, ita si vultis volumus consuerare que vos [...] nunc in pace istius ad propria recedatis, et nos in brevi tempore loquemur cum canonicis in capitulo convocatis corrigentes ipsos, tali modo que non eritis ulterius de ipsis in supradictis questionibus querelantes. Ad quod magistri Arnalli pro se et suis sociis sic respondit: videtur nobis domine hoc que vos dicitis novem genus pacificandi et non set equitatem. Cum enim pax vel concordia sive per sententiam iudicando sive pro bono pacis absque iudicio componendo inter aliquos intromittitur dissidentes, videmus que iudex illam profert in publicam sententiam vel pacificationem qualemcumque ambobus tamen partibus quorum fuerit composition in sua presentia convocans, assignans ipsis partibus singillatim que prius fuerant in litigio, quibus deberatur esse con[...]nte et a quibus deberant abstinere.

Nos similiter idem in supradicto negotio a vestra clemencia expectamus. Alio [...] cum compositionem de nostro litigio nesciremus nec nostros animos retinere inquiete, nec de ipsa possemus esse contenti. Ad ultimum vero, cum in hoc canonici voluissent minime consentire, dixit episcopo ipsius clericis que habito capitulo cum dictis canonicis, ipsorum aliqui eius presentie comparerent et ipse tunc compositionem qua scire volebant eisdem libentissime declararet. Non tamen voluit super hoc diem certum ipsiis clericis eiusdem verbis adquietentibus assignare. Hiis ita peractis cum voluissent clerici ad propria cum licentia episcopi remanere. Surgens dominus Bernardus Vicensem precentor, ecclesiam de Olost magistro Arnallus in hunc modum interdixit: Magister Arnalde vestram ecclesiam interdico, nisi veneritis ad Vicensem ecclesiam ebdomadam serviturus. Qui Arnallus in continenti respondens eidem dixit: Ego super facto ebdomadarium iam appellavi pro me et meis sociis ad dominum apostolicum et iterum super eodem facto apello ad eundem et ero ab isto die usque ad XL dies in predictum itineris paratus ad dictam appellationem proseguendam, unde peto apostolos cum instantia. Cui appellatione cum nec episcopo nec precentor deferre voluissent dictum interdictum in sua ecclesia servare procuravit. Set Petrus de Solano, sacerdos coebdomedarius in Olostensis ecclesia cum dicto Arnallo et redditum condvisor non patiens interdicto Olostensis ecclesie subiacere ad Vicensem ecclesiam accessit ebdomadam serviturus. Cui dictus Arnallus litteras transmitter procuravit prohibens eidem ex parte Dei et domini apostolice que ipse in Vicensis ecclesia pro ipso Arnallo vel pro Olostensis ecclesia ebdomadam non serviret, quasque videretur per superioris arbitrium, [...] illam in eadem ecclesia facere tenerentur. Quas litteras cum dictus Petrus ad presentiam episcopi detulisset, obtinuit ab eodem ut dicta Olostensis ecclesia ab interdicto in sua solummodo ebdomada solveretur. Set ipse Arnallus coebdomedarius eiusdem Petri ad venerabilem patrem Terragonensem archiepiscopum proficiscens ab eodem litteras impetravit et ad Vicensem episcopum et ad abbatem et camerarium Sancti Iohannis Rivipullentis quos pro eodem negotio et aliis terminandis sibi iudices postulaverit. Ad Vicensem episcopum que ipse super interdicto dicte ecclesie que contra iusticiam positum videbatur, statuens que istum esset eidem Arnalli honor capellanie taliter sublevaret que de residuis fructibus ipse et eius socius possent ydonee sustentari, etiam quod eidem Arnallus scholas regere in Vicensis diocesis, sicut hactenus regere consueverat, minime prohibent. Quoniam videbatur per huius prohibitionem comunis utilitatis impediri. Alio quoniam dilectis filiis abbati et camerario Rivipollense datum erat in mandatis que ipsi evocates qui essent evocandi dictam causam sine debito terminaverit. Ad supradictis iudices que ipsi eandem causam sub eiusdem capitulis studerent fine debito terminare. Supradictas autem litteras quas Vicensis episcopo mittebatur. Idem Arnallus qui eas apportaverat ad manus venerabile procuratoris Vicensis episcopi coram suis canonicis apud Vicum et in eiusdem palatio VII idus iunii tradere procuravit. Quas cum vidissent canonici timentes ne per ipsas possent in aliquot agravari ad dominum apostolicum antequam ipse littere aperirentur appellarunt. Qua appellatione recepta ab episcopo ipse easdem litteras reseravit. Quibus perlectis et auditis canonici et episcopo ad diversa capitula diversi modo responderunt. Responderunt enim ad interdictum ecclesie que ipsam ecclesiam pro absoluta habebant. Ad scholas vero que non erat consuetudo que extra civitatem in villanis ecclesiis regerentur, cum probare per quidam iura que ipse regi in aliqua diocese preter consensum episcopi non deberent. Ad bonus autem capellanie ipsi qui redditus capellanie in memorata ecclesia accipiebant predicta videlicet precentor et dominus Guillelmus de Castrociro evocati per episcopum noluerunt respondere. Petentes inducias deliberatorias utrum sub eodem episcopo vel sua assignatis iudicibus responderent. Qui.. episcopo petitas iudicias eisdem concedens assignavit eis diem ad alterius de iudicibus sibi eligendi XI kalendas iulii apud Vicum. Ad quoniam diem et locum cum utraque pars convenisset idem precentor noluit constituere que sub aliquo de

assignatis iudicibus responderet [...] set memoratus Guillelmi de Castrociro sibi domnum episcopum in iudicem perelegit. Diem ab eodem accipiens in presenti in quo parti adverse super honore capellanie XI kalendas augusti apud Vicum responderet. Set cum ad dictum diem et locum dictus Arnallus pervenisset ipse Guillelmi non respondit. Quoniam erat in infirmitate non modica aggravatus. Unde acceperunt abere partes alium diem a iudice II die post Nativitatem beate Virginis Marie in eodem loco. Postea vero ipso eodem die rogavit idem Arnallus dominum episcopum quod adque dominus archiepiscopus in suis litteris sibi mandaverat non impediret ipsum regere scholas in sua ecclesia sicut hactenus regere consueverant. Cuius precibus cum dictus episcopus adfescere noluisset dicens se a suis canonicis esse prohibitum que ei non permiteret scholas regere nec hoc posset per iusticiam obtinere. Respondit idem Arnallus que ni ad hoc que ipsum vellit gravare in aliquot set ad suum ius humiliter prosequendo per iudices ad domino archiepiscopo sibi super hoc et aliis negociis delegatis ipsum citare et in camera Terracone non ad eius iniuriam procuraret. Qui cum respondisset que nec in posse iudicium delegatorum nec in posse domini archiepiscopi set in posse domini apostolici responderet eidem. Idem Arnallus certum diem super hac responsionem in posse illius ad

439

1230, setembre, 14. Tarragona

Carta. *Aspàreg, arquebisbe de Tarragona, respon a Guillem de Tavertet, bisbe de Vic, sobre unes consultes que li ha fet sobre tres punts de l'aplicació de les ordinacions del cardenal de Santa Sabina en l'organització interna de la catedral de Vic sobre l'elecció d'alguns càrrecs.*

A.* ACV, cal. 9, episc. III, Guillem Tavertet, núm. 79bis.

Sparagus, miseratione divina Tarrachonensis archiepiscopus venerabili fratri Guilelmi per eandem Vicensis episcopo. Salutem et dilectionem litteris vestris cum cedula questionum vestra ut receptis intelleximus evidenter circa tria vestram esse dubitationem. Primo autem claviger Sancti Petri cum capitulo debeat eligere sacerdotem cum Berengario Artaldi qui necessario interesse habet electioni sacerdotis, degat ad presens in partibus transmarinis, vel ille qui in ipsius loco residet quanvis necessario debeat convocari. Secundo utrum illi qui debent eligere alterum deser ipsis possint eligere cum a se nemo possit oriri. Tercio utrum sine licencia vestra clericum possint eligere curam habentem animarum annexam. Ad primum igitur respondimus sine preiudicii melioris sentencie quod cum ille qui habet panem anniversarii et claviger Sancti Petri habeant primo loco dum taxat potestatem eligendi sicut apparet ex statuto sacriste, bone memorie, patet quod illi soli necessario sunt vocandi dum modo ad instar electionis capituli possint comode convocari, ut pote circumscriptis variis opinionibus in eadem provincia commorantes. Unde cum Berengario Artaldi nec sit in eadem provincia, nec vocari possit comode quoniam per amplius spacium quam Ianua a Mediolano distare dinoscitur claviger Sancti Petri debet solum eligere non vocatis capitulo aut clericó qui modo pro tempore panem habet quod cum potestas eligendi penes illum residerat, et ille civiliter qua possiderat cum duo in solidum non possiderant capitulum non habet eligere nec sacerdos. Beneficium namque personale non transcendit personam sed adheret ei pecius immediate precipue cum necesse illorum procurator habeatur cui generaliter libera aministracione rerum sit permisa, procurator namque Cesaris nichil agit si venditionis vel donaciones vel transactionis causa quid agat non enim alienare res Cesaris set diligenter

genere commissum est, neque procurator totorum bonorum cui res administrande mandate sunt, sine speciali domini mandato alienare potest. Unde intelligimus quod nec capitulum nec sacerdos potestatem habet eligendi cum procuracione careat set solus claviger memoratus et quod unus solus possit eligere si iura contingat vos resolvere cum his que vobis occurrent memorie patricis aliis satisfacere manifestum, tamen competens videntur ut facta protestacione a capitulo ne in posterum cederet in preiudicium et cum scriptis eligere. Item secundi: Ex comuni consensu capituli et clavigeri qui cum clavigero tractatum habet de electione sepedicta quamvis secundum condicionalia instrumenta et iura forte aliter videratur, secundum quas condiciones clericus de albergueria vocari non videtur cum casus vacationis ad presens non occurrat. Ad secundum vero respondemus quod electores secundum distinctiones decretalis Innocencii ex se alterum possunt eligere cum qui eligitur in numero sit dignitum F. quod cuiusque plane. Verum tamen si iuraverit quod elector meliorem debant eligere et ipse sit melior ratione religionis iuramenti ut vitetur periurium [...] potest eligere. Alius intelligimus iura vestra allegat locum habere. Ad tercium respondemus quod si clericus qui eligitur habet beneficium habens cura animarum annexam si transferatur ad aliam diocesim exigitur consensus episcopi non tacitus set expressus, sicut in emancipacione non sufficit nudus consensus sed sollempnitatem opus est. Et de emancipacionibus non nudo et sic intelligimus iura vestra allegata. Verum si ad ecclesiam eiusdem episcopatus eligatur solus tacitus consensus episcopi sufficit ad hoc, ut dissolvatur vinculum quod est inter clericum et prima ecclesiam sicut sufficit tacitus consensus ad dissolutione mutue servitutis carnalis [...] XXX] qui uxorem suam, tamen si episcopus maliciose contradixerit etiam in utroque casu per superiorem est agendum extra de iure patronatus. Per quod patronatus quod electione non debet locum nisi in clericis eiusdem ecclesie. Rogamus autem monemus discretione vestram quatenus cum statuta sacriste sibi nostra et ecclesie Tarrachonensis consistitis+ speciali protectione, taliter circa inventarium sacerdotis premortui et electionem futuri vos geratis ac cum capitulo habeatis quod [...] vestra in aliis comprobata, circa hoc potissime comprobetur et ecclesia nostra de devoto [...] vos magis ac magis possit merito experiri.

Datum Terrachona, XVIII kalendas octobris.

440

Principis del segle XIII

Llista servei al cor. *Recull del servei hebdomadari que fan al cor de la catedral de Vic el bisbe, l'ardiaca, el sagristà major i el primicier juntament amb els capellans de les parròquies depenents del capítol catedral.*

[A]. Original perdut.

a.* RIPOLL, *Opuscles*, Vol. 18, doc. III, pp. 3-4.

El text està copiat dins una consuetud que no hem pogut localitzar .

Haec est commemoratio hebdomadaram sedis Sancti Petri, que fiunt singulis annis a presbiteris sui episcopatu in eadem sede. In primis Dominica qua cantatur officium *Quasi modo geniti*, archidiaconus cum presbiteris de Luciano et de Albars et de Pratis et de Merles et de Lanars et de Vilatorta et de ceteris ecclesiis de Luciano. *Misericordias Domini*, pontifex cum clericis de Arters et de Horta et de Sancto Felice Torilionis et de

Sancto Vicentio. *Jubilate Deo*, sacrista cum clericis de Olost cum suis membris et de Valledanielis. *Cantate Domino*, caputschole cum clericis de Oristano et de Sancto Felice de ipsa Serra, et de Sancta Eulalia de Pardines et de Falgeroles et de Tavernulis et de Savassona et de Ursalo. *Vocem jocundatis*, de Roda et de Sancto Petro Torelione et de Sancto Andrea de Vedola et de Sancto Saturnino de Osor, et de Sancto Felice de Planedes et de Sancto Felice de Terraciola. *Exaudi Dominice*, de Montanola et de Villaleonum. Dominica in octavis Pentecostes, clerici de Gurbo, et de Sancto Juliano de Sorba, et de Sancto Bartholomeo de ipso Gradu, et de Vespela. *Domine in tua misericordia*, clerici de Tonna, et de Sancta Columba de Vineolis, et de Cintillis, et de Bertino. *Factus est Dominus*, clerici de Sancta Maria de Olone, et de Sancto Iohanne de Olone, et de Balaniano. *Rescipe in me*, clerici de Sancto Ilario de ipsa Calm, et de Sancto Martino de Villaedrad, et de Sancto Genesisio Taradellen et de Aquafrigida. *Dominus illuminatio mea*, clerici de Capraria et de Minorisa. *Exaudi Domine*, clerici de Taverted, et de Savo, et de Cheros, et de Soscheda, et de Fabrigis, et de Pruit. *Dominus fortitudo*, clerici Sancti Baudilii, et de Pens, et de Petrafixa, et de Sancto Ioanne de Avinione. *Omnes gentes*, clerici de Callers, et de Munistrol. *Suscepimus Deus*, clerici de Sancta Eulalia de Rivomeritabili, et de Salliforis. *Ecce Deus*, clerici de Manlevo et de Villasetrudis. *Dum clamarem*, clerici de Sancto Ipolito, et de Sancta Cecilia, et de Sancto Stephano de Vineolis, et de Oris, et de Sancto Martino de Supramonte, et de Sederra.

Principis segle XIII

Declaracions testimoniais. *Testimonis presentats per la canònica de Manresa en el plet entre el bisbe de Vic i la canònica de Santa Maria de Manresa, sobre la forma d'elegir al paborde.*

A.* ACV, cal. 6, núm. 2059

Document escrit en paper on s'hi recullen els testimonis presentats per l'església de Manresa en el judici i resumits al final.

[Hec testimonia] produxit ecclesia de Minorisa.

[Raimundus de Avinone] presbiter iuratis dixit se audisse quod in diebus Bernardi Sifredi prep[osito ..]nus defensa [...] vocaverunt sine consilio Vicensis episcopo Petrum Berengarium canonicum [Gerundensem et] iudex comitis Barchinonensis defensare illius ecclesie que nominaverunt abbatem et dederunt ei feudum et remune[rationem] et subscriberunt contractibus et alienacionibus, sive instrumentis factis prius a clericis ipsius ecclesie sine cuius consilio ipsius ecclesie recipiebant canonicos et concedit que mortuo Bernardus Sifredi preposito Minorise clerici eiusdem ecclesie Minorisa elegerint inter se prepositum ... [Bertrandum] de Castrogalino, sine consilio et assensu Vicensis ecclesie et [re]quisicione qua Vicensis ecclesia in predicta nun[quam ..]teccione et [...] in prepositura dictus Bertrandus de Castrogalino [...] annos in pace. Mortuo vero dicto Bertrando preposito set non dum sepulto, clerici predictae ecclesie pari assensu et voluntate [...] elegerunt inter se, sine consilio et requisicione Vicensis ecclesie vel ipsius decani Petrus que [...] decessit in prepositum et in pace XXX annos et plus. Mortuo illo sed non sepulti, clerici ipsius ecclesie eligerunt inter se Arnaldus de Grevalosa in prepositum que statim quesivit obedientiam a clericis predictis et ipsi promiserunt illi obedientiam sine

ob [...] manus. Item si fecit se vocari prepositum dixit que non immo prohibuit. Item si ministraverit dixit quod dies ipsi et clerici alii rogaverunt quendam clericum ipsius ecclesie Berengarius Pecui que ipsi ministraret et ecclesie predicte. Item si interim infra illos duos dies administrasset dixit que non aliter nisi que dixit cellerarius bene servaret res ecclesie quod ipse ministrare non audebat. Decanus vero episcopi post factam electionem salvarent ius episcopi. Item si vidit vel audivit quod ecclesia Stagnensis haberet aliqua in ecclesia de Minorisa dixit quod non.

Petrus de Saleles presbiter iuratus dixit idem de vocacione Petrus Berengarii hec addito que in vita illius Petrus Berengarii abbatem, Bertrandus de Castrogalino prepositus, recepit illum in canonicum voluntate illius Petri Berengarii non habitum et hoc idem vidit de multis aliis canonicis ipsius ecclesie que recipiebantur sine ipsius abbatis consilio et voluntate etiam que audivit hoc idem de eleccione Bertrandi de Castrogalino et vidit de eleccione Petrus prepositus que [...] sicut Raimundus de Avinione superius dixit per omnia.

Guillelmus de Grado iuratus dixit idem de vocacione Petri Berengari que vocabatur abbas sicut Raimundi de Avinone et [...] et similiter Betrando de Castrogalino prepositus recepit istum in canonicum sine consilio illius Petrus Berengarii et voluntate idem vidit fieri de multis aliis, de omnibus aliis dixit hoc idem sicut Raimundus de Avinone et Petrus de Salelles viderunt et dixerunt de tempore de quo dixit que non erat memor quanto tempore vixerit in preposituram Betrandus et Petrus prepositus.

Guillelmus de Castropulcro, iuratus dixit idem de vocacione Petrus Berengarii sicut Raimundus de Avinone et aliis dixerunt, dixit [...] vit de eleccione Bertrandi prepositi sicut et alii superius dixerunt. De eleccione Petrus prepositus¹ qui nec decessit sicut Raimundus de Avinone vidit et alii prescripti viderunt. De aliis omnibus dixit hec idem per omnia sicut et alii dixerunt preter quam de eleccione istius Arnaldus de Gravalosa non inter fuit sed audivit totum sicut et isti alii dixerunt, dixit preterea se audisse que cum non essent in ecclesia Minorisa canonici regularis clerici que tunc ibi erant receperunt regularem ordinem a Bernardo priori Stagnensis miserunt se gubernacioni ipsius in vita sua tamen.

[Ber]nardus Andreas, iurato, dixit se nescire aliquod de Petrus Berengarii, dixit etiam que audivit de eleccione Bertrandus de [Castrogalino idem Raimundus] de Avinone et alii prescripti viderunt et dixerunt superius, et vidit de eleccione isti Petrus prepositi sicut [...] alii dixerunt et viderunt. De omnibus aliis dixit hoc idem per omnia, sicut et alii prescripti preter quam de Stagnensis [...] dixit et preter quam de eleccione istius Arnaldus de Grevalosa ad qua ipse interfuit et vidit sicut [...]Guillelmo de Castropulcro que eleccione predictam non vidit.

[...]ore iuravit dixit se nescire aliquid de Petrus Berengarii et vidit ibi prepositum Bertrandus de Castrogalino [...] de ipsius eleccione. De eleccione vero Petrus prepositi qui nec decessit, vidit et dixit hoc idem que omnes alii vi[derunt et di]xerunt de eleccione vero istius Arnaldus de Gravalosa dixit sicut Guillelmus de Castropulcro et de aministracione ipsius [...] sciebat. Item si condebat que ecclesia Vicensis deberet esse eleccionibus ecclesie de Minorisa, dixit que non credet.

¹ sicut et alii superius dixerunt. De eleccione Petrus prepositus, *interlineat*.

Petrus de Riera, iuratus, dixit que audivit de vocacione Petrus Berengari sicut Raimundus de Avinone et alis de hoc loquentes viderunt et dixerunt, dixit etiam que audivit hoc idem de eleccione Bertrandi prepositi et vidit de eleccione Petrus prepositi que [...] sicut et alii predicti per omnia. De omnibus aliis dixit idem per omnia sicut Raimundus de Avinone, Petrus de Saleles, Guillelmus de Gradu, Guillelmus de Castropulcro de eleccione istius Arnaldus de Gravalosa dixit idem per omnia sicut Raimundus de Avinone et alii. Omnes fuerunt diligenter interrogati si scirent aliquod amplius pro utraque parte et dixerunt que nichil.

442

Principis segle XIII

Reclamació. *Guillem Escuder, representat per Bernat Joan i Berenguer de Maioles, reclama una porció canonical. El bisbe Guillem de Tavertet, Ramon prior de Santa Maria de l'Estany, Guillem de Malla, sagristà menor, Andreu Salmúnia, Bernat de Tornamira, Bernat de Santhipòlit i Bernat de Vilagranada expliquen la situació.*

A.* ACV, cal. 9, episc. III, Guillem Tavertet, núm. 117.

Quoniam facilius memorie comendantur que in scriptis rediguntur quoque verbotenus solum modo exprimeruntur. Id circo nos Guillelmus, Dei gratia Vicensis episcopus, et Raimundus prior Stagnensis, Guillelmus de Medala minor sacrista, Andreu de Almunia, Bernardus de Tornamira, Bernardus de Sancto Ypolito et Bernardus de Villagranata cognitores illius contencione que vertitur inter Vicensem capitulum ex una parte et Bernardus Iohannis et Berengarius de Malleolis procuratores Guillelmi Scutarii ex altera scilicet super petitione cibi canonicalis quem dicti procuratores nomine eiusdem Guillelmi instante ab eodem capitulo sibi dari postulabant; ea videlicet ratione quoniam episcopus et capitulum memoratum in fratrem et canonicum, tam in spiritualibus quam in temporalibus ipsum receperant, et quod esset canonicus que ad modum in instrumentum sue canonie continebatur, sicut unus ex eis et quoniam idem Guillelmi erat cruce signatus et per aliter proposerat ire in subsidium Terre Sancte, ex in indulgentia generali dominici Innocencii III pape, bone memorie qui concedit clericis et sua beneficia integre percipiant per terminum ac si essent in ecclesia residentes et si necessitate fuerit ea per idem tempus pignorari valeant obligare ipsum Guillelmi debere cibum predictum firmiter asserebant. Item proponebant dicti procuratores quod quamvis Guillelmus Scutarius non faciebat residenciam principaliter in ecclesia Vicensis nec in villa Vici tamen pro eodem debebat haberi et dictum cibum accipere in se.

Principis segle XIII

Capbreu. *Capbreu dels honors i censos de la pabordia del mes d'agost correponent als diversos béns situats a les parròquies de Tona, Balenyà, Vic, Gurb, Granollers, Tavèrnoles, Folgueroles, Vilatorra, Castanyadell, Arbúcies, Seva, Taradell, Santa Eugènia de Berga i Santa Eulàlia de Riuprimer.*

A.* ACV, cal. 21, vol. 10, núm. 158.

Hec est memoria honorum et censuum prepositure mensis Augusti. Cuius sunt ipsum alodium de Ermengod et Bernardi de Colledepina et quicquid est apud ipsam Fagadelam et Ardenelam, et quicquid est apud ipsum Pratumfangos, et mansus Bernardi Juliani cum omnibus suis pertinenciis, et exit inde censualiter I par caponum et media perna de Ardenela. Et reddit Bernardus de Mata I quarteriam frumenti et est hoc totum sicut in suo testamento vel in suis cartis resonat. Et reddit Petrus de Aguilar I porcum canonicalem et de toto alodio Guillelmi de Solario, que est in Tonna, exit quartum et braciaticum et II solidos et III denarios pro perna et I par caponum. Et de ipso alodio de milite Valiensi I migeria frumenti qua donat Berengarius de Rieria ad pistorem. Et exit de ipso alodio Mironis Raimundi de Seva I quarteria frumenti et un par ¹ et donat hoc Raimundus de Bracfet cum suis heredibus. Et exit de manso de Escheies media quarteria frumenti qua donat Peretus de Soris in Natale Domini. De manso de Rieria de Arbucies III solidos, et exeunt ad ipso manso Bernardi de Sola et de Carbo II solidos et II paria caponum et quartum et braciaticum de hoc quod tenet Raimundus Artallus et de medietate mansi Callero et [... et braciaticum,] et II solidos et dimidium, et I par caponum et I anser, et de ipsa trilia qua Petrus de Pujol tenet medietatem vindemie et braciaticum, et quartum et braciaticum annone. Et exit de Bernardus de Pala[ciolo ...tri]tici et medietas vindemie, et braciaticum et quartum, et braciaticum exceptis barchariis et Rufac, et Maria de Cursu et [Sancti Iacobi] de Cursu I migeria tritici et [braciatic]um et de vindemia quartum et braciaticum. Et de ipso alodio de Guarambals que fuit Petri Bonucii, exit sicut in suo testamento resonat [fuit de Maria] Bonucii exit quartum et bra[ciaticum et par galli]-narum. Et de quedam pecia terre Raimundi Umberti de Medala quartum et braciaticum et I par caponum. Et de Geraldo de Torrent [de Sancta Eulalia I quartera de tritici] et I par gallinarum. Et de alodio de Gra[ner exe]junt V solidos Raimundi de Graner. De Bernardo clerico de Sancta Eugenia [I] quarteria tritici et I porcus. Et filii Vitalis de Tennis et filius Ponci de Tennis [faciunt I porci. Et] Paschalis de Villaforta per duos annos singulos porcos et in tercio nichil. Petrus de Sala et latus porci canonicalis. Berengaria de Mata pro ipso manso I porcum et III paria caponum et duo par gallinarum. Petrus [...] et Berengaria de Molendino II porcos et I quarteriam frumenti. Petrus et Bernardus Terrers et Bernardus Oliver I porcum et I par gallinarum. Arnallus de Pontarro et suis privignus I porcum et II par caponum. Petrus [...] II porcos et II paria caponum. Bernardus de Sancta Eulalia et Bernardus [Petri] pro campo de Pradel duas [...]. Petrus Gaufredi de una trilia quartum et braciaticum. Maria de Cursu reddit medietatem et braciaticum vindemie, de alio tascham et braciaticum. Petrus Lupeti et Petrus [presbiter] II porcos et in condamina episcopi quartera. Petrus de Vivario tenet en una porcada in capite inferiori. Raimundus Pico II porcos et quoniam non habet expletum I et medium. Arnallus Mesurer I porcum de orta. Gener et Raimundus Rubei alium. Pe[trus Gaudala] alium. Petrus Burdi alium. Lupetus II porcos. Petrus de Quadris I par caponum et alium de gallinarum, et de annona et vino quartum et braciaticum, et de trilia veteri medietatem et braciaticum, et I albergiam

¹ *Espai en buit.*

trium clericorum et baiuli et argimerorum suorum, et I quarteria cibarie que sit media ordeï et media spelte. De Villaseina exit quartum et braciaticum panis et vini, et I par caponum et dimidium. De manso de Prato II porcos et I par caponum et alium gallinarum; et de trilia sub via de tota annona quartum et braciaticum, et de trilia veteri de una fexa III partes et braciaticum, et de alio medietas. De manso de Cumbis qui fuit de Solario exeunt II solidos et I par caponum, et quartum et braciaticum panis et vini. Filii Bernardi de Terrada faciunt III solidos. Raimundus de Terrario II solidos et I par gallinarum et medietatem vindemie et braciaticum. Bernardus de Tennis II porcos. De manso de Heremo et de manso de Carerac archidiaconus I porcum. De campo Sancti Felicis quartum et braciaticum et de alio Raimundus et Arnallus Cuirata, Bernardus Mel I eminam vini [...]. Et coniux Guillelmi de Ruvira I gallinam. Petrus de Crivelers I quarteriam [mellis]. Petrus de Guadel tenet I mansunculum apud Pratum Narbones. Bernardus de Bellopodio I porcum. De molendino Lunelli de Espina I par caponum. De molendino Bernardi [...] Espina de Tonna I denario. De pecia terre que est super domos Bernardi Rosselli et super mansum de Ollis exit I par gallinarum pro censu.

444

Segle XIII

Capbreu. *Segon capbreu dels honors i censos de la pabordia del mes d'agost de diversos béns situats a les parròquies de Tona, Balenyà, Vic, Gurb, Granollers, Tavèrnoles Folgueroles, Vilatorra, Castanyadell, Arbúcies, Seva, Taradell, Santa Eugènia de Berga i Santa Eulàlia de Riuprimer.*

A.* ACV, cal. 21, vol. 10, núm. 165.

Hec est commemoracio de censibus prepositure mensis augusti. In primis de manso Juliani I quartera tritici et I par caponum, et alium gallinarum propter molendinum, et honorem de Ardanela media perna. Et de Lunello VIII denarios propter molendinis. De¹ omni honore de Tona qui fuit de Guillelmo de Solario exit quartum et braciaticum, et II solidos et III denarios per perna. De honore de Vallobera media quartera tritici et XVI denarios. Et de honore de Ollas I pugnera frumenti et I par gallinarum quas donat E. de Podio et III denarios pro molendinis, per los orts i per la masoveria de Vilamaior I galina que ad puteum. Quod de mansis de Comellis et de honore de Golatons debet donare Bernardus de Bellopodio II porcos canonicales et II paria caponum. Et de omni honore de Tona qui fuit de militibus de Tona exit II quarteras frumenti quod donat Petrus de Rieria ad pistorem. Et exit de illo alodio de Mir Ramon de Seva I pugnera frumenti et I par caponum, et hoc donat Raimundus de Podio cum suis heredes. Et exit de manso de Escheias media quartera frumenti quod donat sacrista. De manso de Morera de Arbucies III solidos et de manso de Bernardi de Sola et de Arnalli de Rieria II solidos et II par caponum et II par gallinarum, et quartum et braciaticum. Et de honore Raimundi Artalli quartum et braciaticum. Et manso de Callero quartum et braciaticum, et II solidos e mig, et I par caponum, et I occa, etiam I pugnera glandis. Et de ipsa honore de Poncio de Pugol quartum et braciaticum de pane et vino et I par caponum. Manso de Podiosec III medias quarteras tritici et de omni vendemia medietatem et braciaticum. Petrus de Puiada et uxor qui fuit de Ferreret cum suis heredes I morabatinum. Mansum Sancti Yacobi de Curso II quarteras tritici et I par caponum et XVII solidos. Et de honore de Guarambals II quarteras frumenti inter Vivet et Marti de Pontarro. Et Petrus Umbert de Medalia donat quartum et

¹ *Paraula ratllada.*

braciaticum una pecia terre et I par caponum. Et de honore de manso Torrente de Sancte Eulalie I quartera frumenti et I par gallinarum. De alodio² Bernardus frater Sancte Eugenie III solidos. Bernardus de Tenes et³ Guillelmus de Tenes III solidos. Petrus de Sala [...] porc canonical. Guillelmus de Mata pro suo manso I porc et III pars caponum II gallinarum. Petrus de Pontarro et Guillelmus de Mata de molendino I porc. Yacobus de Codina I porc. Petrus Oliver I par gallinarum. Arnallus de Podiata II porcs et I par caponum et I par gallinarum. Petrus de Pontarro I porc et II pars caponum. De campi Pratelli quod tenet Bernardi Sancte Eulalie et Aled Sancte Eulalie et Bernardus de Mayoles III solidos. Bernardus de Terrades tenet unam trileam unde exit quartum et braciaticum. De manso Raimundi de Curso reddit medietatem et braciaticum de vindemia et de omni annona tascam et braciaticum et I par gallinarum. Bernardus presbiter XV solidos pro honore de Curso. Guillelmus de Vivario I porc pro honore hominibus de Torra. Arnallus Cigar I porc. Bernardus de Palaciolo I porc. Ferrarius Gaido II porcs. Raimundus Vita I porc. Petrus Pascal II porcs. Ferrarius de Quadres I par caponum et alium gallinarum, et de annona et vindemie quartum et braciaticum, et pro alberga III solidos e mig. Et de honore de Vilaseina quartum et braciaticum pane et vindemia et [...] porcs. De manso de Prad II porcs et I par caponum et alium gallinarum. De manso de Cumbis qui fuit Guillelmi de Solario III solidos e mig. Bernardus de Granaria presbiter et Raimundus de Granaria V solidos. Guillelmus de Vivario II porcs pro manso de Ermo et manso de Carerac. Petrus Baco reddit propter condemniam Sancti Felicis quartum et braciaticum. Et tenet Guillelmus Scutarius unum mansum apud Guadels unde exit quartum et braciaticum. Bernardus Cocus et Arnallus Cocus tenent honorem unde exit III solidos. Et honore de Mataro est de prepositura augusti. Raimundus de Moles de Tona I denarium. Petrus de Col de Vic I gallina.

445

Segle XIII

Capbreu. *Capbreu de les rendes i honors de la pabordia de febrer a les parròquies de Sant Pere de Torelló, Sant Vicenç de Torelló, Sant Feliu de Torelló, Sant Marcel de Saderra i d'altres béns corresponents al ferial en aquests llocs i que administra dita pabordia.*

A.* ACV, cal. 18, vol. 3, núm. 156.

Isti sunt reditus et honores breviter quos habet [prepositura mensis] februarii in parro[chia Sancti Petri] de Torelione et ita iurant omnes infrascriptum pro ut se[...] reditarum presente baiulo dicta [...] Primo mansus de Tolosa [.. quar]tum et braciaticum panis et [vini et II] paria gallinarum. Item Berengarius de Ulmo [...] et I par gallinarum et II solidos monete [...] pro manso de Sererols. Item Petrus Raimundi de Ulmo quartum et braciaticum panis et vini et sicut continetur instrumento. Item mansus de Molis tascam [et braciaticum panis et quartum et braciaticum vindemie. Item [...] monete de terno et sic continetur [in instrumento]. Item mansus [...] de quibus donat tascham et braciaticum panis et [reddit de] quibusdam quartum et braciaticum vindemie. Item VI solidos et II denarios monete de terno, et I par gallinarum et baiulo VI denarios. Ita continetur in instrumento. Item mansus de Paganeres cum personis dicte prepositure et reddit de quibusdam honore tascam et braciaticum panis et vini. Item I par caponum et I par gallinarum et VI denarios pro baiulo sicut continetur instrumento. Item mansus de Puteo

² *Escrit sobre rascat:* de Graner exeunt V solidos frument de Graner

³ Ratllat: Petrus.

cum personis est dicte prepositure et reddit annuatim pro censu IIII° solidos in festo Omnium [Sanctorum]. Item I par gallinarum et sic continetur instrumento. Item Iohannis de Riaria tenet predicta prepositura mansus de Coronat honores de quibus reddit tascham et braciaticum pani et vini. Item I par gallinarum. Item mansus de [...] cum honoribus que sunt a Vilaret sunt predicte prepositure et reddunt annuatim I mazmudinam et [...] Raimundi de Ca[...] sic continetur]instrumentum. Item mansus de Vilaret tenet [...]prepositure] et reddit de honoribus tascham et braciaticum panis et vini. Item I par gallinarum. Item tenet alia pecia terre de qua reddit quartum et braciaticum vini et tascham et braciaticum panis. Item VIII denarios pro baiulo. Item mansus de Verdegario pro quedam mansoveria qua tenet predicta prepositura tascham et braciaticum panis et vini, et I par [gallinarum]. Item baiulo VIII denarios. Item mansus de [...] tenet predicta prepositura mansoveriam de Bag et reddit quartum et braciaticum panis et vini. Item I gallinam et I^a canatam vini. Item mansus de Torrentearnolf tenet predicta prepositura quosdam honores de quibus reddit quartum et braciaticum pane et vini. Item pro molendino de Molis XIII denarios et [...] set in tercio anno I^a gallinam et I^a fogazam. Item Guillelmus de Dosrius pro mansoveria de Collo VII denarios, et dicta mansoveria est dicta prepositura et pro ea XII solidos [et I par] gallinarum. Item Bernat de Rieria tenet predicta prepositura quasdam honores de quibus reddit quartum et braciaticum panis et vini. Item pro molendino de Molis IIas partes[...] et VIII denarios. Set in primo et secundo anno I gallina. Et in tercio non et I^a fogaza. Item Petrus de Arcibus tenet mansum de Box predicta prepositura et reddit de quibusdam honoribus quartum et braciaticum panis et vini. Et quibusdam tascham panis et vini et debet tenere affogatum illum mansum. Item I par gallinarum, I^a canatam vini et VIII denarios pro baiulo. Item Bernat de Rieria tenet predicta prepositura quasdam honores de quibus reddit quartum et braciaticum panis et medietatem et braciaticum vindemie. Item pro manso Capelera medium morabatinum. Item III solidos monete de terno, item par caponum.¹ Item en Salaves tenet predicta prepositura quasdam honores de quibus reddit quartum et braciaticum panis et medietatem et braciaticum vindemie. Item I gallinam et I^o quartario vini et I^a fogaza baiulis. Item mansus de Serra tenet predicta prepositura quosdam honores de quibus reddit annuatim I^a gallinam. Item tenet Iohannes de Ruvira predicta prepositura mansoveria de Podio de Corona qua debet tenere afogatam et reddit de honores tascham et braciaticum panis et vini. Item pro barcharia et orto I par gallinarum. Item mansus de Vinyoles superior tenet quasdam honores predicta prepositura de quibus reddit I gallinam. Item mansus inferior de Vinyoles tenet predicta prepositura quosdam honores de quibus reddit I^a gallinam.²

De parrochia Sancti Vincensi de Torelione. Primo tenet Ferrera Garbelera predicta prepositura habentes honores de quibus reddit tascham panis et quartum vini. Item Guillelmus de Gaieres tenet predicta prepositura quosdam honores de quibus reddit annuatim par I caponum et XII [denarios]. Item mansus de Rieria tenet predicta prepositura quisdam honores de quibus reddit annuatim II solidos VIII denarios monete de terno et baiulo VIII denarios et tascham panis et quartum et braciaticum vindemie et sic continetur in instrumento. Item mansus Poc de Rieria quem tenet mansus de Carcaspan reddit de honoribus quartum et braciaticum panis et medietatem et braciaticum vindemie, et I^a migeriam vini. Item de quibusdam honoribus tascham et braciaticum panis et quartum et braciaticum vindemie et medietatem de racimibus, et debet tenere dominium

¹ *Afagit posteriorment entre líneas*: Item saurina de Ruvira de Sala IIII solidos de doble a cens, alia la carta de M CC XLVI.

² *Afagit posteriorment entre líneas*: Item mansus de Castelleto cum personis est dicte prepositure et reddit de censu unum par caponum et unam pernam carnis salse valente VI solidos et XIII denarios bone monete et de aliquibus honoribus quartam partem vindemie et tascam bladia [...]

condirectum, et sic continetur instrumento. Item III solidos numus II denaris pro pernis. Item I par caponum et I par gallinarum. Item mansus de Soler tenet predicta prepositura quasdam honores de quibus reddit quartum et braciaticum panis et medietatem et braciaticum vindemie. Item pro barcharia I par gallinarum. Item Bernardus de Dosrius tenet predicta prepositura quosdam honores de quibus reddit I par gallinarum. Item Petrus de Vilardello inferior tenet predicta prepositura quasdam honores de quibus reddit quartum et braciaticum panis et vini, et de quibusdam tascham et braciaticum panis et vini, set deberet dare III medias quarterias frumenti sine parte expletorum. Item IIIor paria caponum. Item precibus pernis VIII solidos et VIII denarios monete. Item Petrus de Soler qui moratur in sacraria Sancti Vicentii tenet predicta prepositura quasdam honores de quibus reddit quartum et braciaticum panis et vini, et ita continetur instrumento. Item de quibusdam aliis quartum et braciaticum panis et medietatem et braciaticum vindemie. Item en Berenguer Escuder tenet honores predicta prepositure per feudo. Item mansus de Tapies cum personis est dicte prepositure et reddit annuatim in festo Sancte Marie augusti II quarterias et mediam frumenti pulcri ad mensuram mercati Vici. Item IIIor solidos VIII denarios monete vigatana de quaterno. Item I par gallinarum et sic continetur in instrumento.

Isti sunt redditus et honores quos dicta prepositura in parrochia Sancti Felicis de Torelion. Item mansus de Riaria cum personis est dicte prepositure et reddit de honoribus ipsius mensi quartum et braciaticum panis et vini. Item de domibus et barchariis II° paria caponum et medium. Item pro molendino et rieriis III solidos monete quaternalis. Item mansus de Carraria est cum personis dicte prepositure et reddit de honoribus quartum et braciaticum panis et medietatem et braciaticum vindemie, et mediam trituram que debet esse vicesima. Item pro domibus et barchariis I^a quarteriam spelte et I^a perna pro qua donat XVII denarios monete de terno et II paria gallinarum et dimidium, et VI fogaces qui solvuntur ad modum liberalium canonicalium. Item VI quartarias vini et sic continetur in instrumento. Item domus et orti que sunt in sacraria Sancti Felicis et sic sunt de mansi et de dominium et bailie dicte prepositure et ecclesie Sancti Felicis et sic continetur in instrumento. Item Felix de Mila tenet honorem predicta prepositura iuxta agens et reddit annuatim III denarios barchinone de quacumque monete curribili et ita continetur in instrumento. Item Raimundus de Camp[...] tenet honores predicta prepositura, manso nominato de Sent Pere de quibus reddit tascham panis et quartum et braciaticum vindemie et I par gallinarum. Item mansus de Serra qui est ultra agens in Villa de Donendelles cum personis est dicte prepositure et reddit in dictum mansum et VII pecias terre V solidos et III denarios monete de terno, et sic continetur in instrumento. Item Bartolomeus Carbonelli tenet honores prepositure et reddit tascham et braciaticum panis et quartum et braciaticum vindemie. Item Bartholomeus de Ripa tenet honores predicta prepositura in Villa de Donendelles et reddit quartum et braciaticum panis et medietatem vindemie. Item pro domibus et barcharia I par gallinarum et sic continetur in instrumento. Item mansus de Petri de Sanias tenet honores predicta prepositura de quibus reddit quartum et braciaticum panis et medietatem et braciaticum vindemie.³ Item mansus Mata est de dominio dicte prepositure et debet tenere domos condirectas et popullatas et reddit annuatim VII solidos minus tribus obolus monete de terno. Item tenet honores predicta prepositura Petri a Conangle de quibus reddit tascham panis et quartum vindemie. Item mansus de Bergiya tenet I^a pecia terre a Conangle predicta prepositura de qua reddit tascham et braciaticum panis et quartum et braciaticum [vindemie]. Item mansus de Fonte tenet honores predicta prepositura apud Conangle de quibus reddit tascham panis et vini.

³ *Afagit posteriorment entre l ines*: De honore des Closel et de campum vero Sancti [Petri et de duas] pecias qui sunt in manso Sancti Petri ista sunt honor in Sanias,

Item mansus de Roquis qui est in Villa de Donedels tenet honores predicta prepositura apud Ribeles de quibus reddit tascham panis et vini et sic continetur in instrumento. Item mansus de Rocha tenebat honores predicta prepositura quos tenet modo mansus Lorenz et reddit quartum et braciaticum panis et vini. Item I par gallinarum annuatim et sic continetur in instrumento et non sibi [...] Item Raimundus Donedel tenet honores pro dicta prepositura Sanias de quibus reddit quartum et braciaticum panis et vini et medietatem de nucibus. Item pro barcharia I^a gallinam. Item aliam gallinam et debet [...]. Item tenet quidam homo de Falgas predicta prepositura apud Sanias honores de quibus reddit tascham et braciaticum panis et medietatem et braciaticum vindemie. Item pro barcharia II paria caponum. Item Dominicus de Planis tenet honores predicta prepositura apud Sanias de quibus reddit quartum et braciaticum panis et medietatem et braciaticum vindemie. Item pro mansoveria II° paria gallinarum et tenere affogatam. Item mansus de Serracabot tenet honores predicta prepositura et reddit tascham et braciaticum panis et medietatem et braciaticum vindemie. Item Marquesa de Turri tenet predicta prepositura quosdam domos in sacraria Sancti Felicis de quibus reddit I par gallinarum, et debet ibi congregari vinum prepositure. Item Barchelona, uxor Iohannis de Podio, tenet honores predicta prepositura de quibus reddit I^a canatam vini qui est I^a migera, et par I gallinarum. Item Guillelmus de Podiolo tenet honores predicta prepositura et reddit annuatim II solidos monete de terno et I par gallinarum. Item Arnallus de Clotes tenet honores predicta prepositura de quibus reddit annuatim III solidos monete de terno. Item Arnallus de Tresdos tenet honores predicta prepositura de quibus reddit I par caponum et I par gallinarum.

Isti sunt redditus et honores quos abet dicta prepositura in parrochia de Sederra. Primo Berengarius de Sederra tenet honores predictae prepositure de quibus reddit annuatim IIII° solidos monete de terno sic continetur in instrumento. Item Guillelmus de Solerii tenet honores predictae prepositure de quibus tascham et braciaticum pa et vini.⁴ Isti sunt redditus et honores quos abet dicta prepositura in parrochia Sancti Felicis de Torelione racione ferialis. Mansus Berengarii de Sala cum personis est dicte prepositure et tenet predictam preposituram quedam mansoveriam que vocatur Torrent cum orto qui ei aeret de qua reddit I caponum. Item pro campo de Costis I par caponum. Item Petrus de Sancto Paulo tenet honores predicta prepositura de quibus reddit quartum et braciaticum pa et medietatem vindemie. Item mansus Guillelmi de Sala cum personis est dicte prepositure et reddit de hominibus honoribus quartum et braciaticum panis et medietatem et braciaticum vindemie, et pro domibus et barchariis [...] mediam quartera spelte. Item II solidos III denarios monete de terno set mitat in dicto sensu mansus de Torrent quartam partem. Item Bernardus Barnon de Spadamala tenet II fexis terre apud Carreriis de quibus reddit quartum et braciaticum pa et medietatem et braciaticum vindemie. Item pro I peciola qui est in torrente in sale unius illarum fexiarum II par gallinarum. Item mansus Guillelmi de Castelet de Torrente quem modo tenet Astrug cum personis est dicte prepositure et reddit pro barcharia de Costis I par caponum. Item de III^{or} fexiis terre que sunt apud Costis quartum et braciaticum pa et medietatem et braciaticum vindemie. Et est certum quod omnes honores integre quicumque eos teneat qui sunt in cumba de Costis sicut tenet a flumine Ticerii usque ad collum mansi de Carrera, et usque ad viam publicam, et usque ad torrentem de Banuz, sunt de dominio dicte prepositure et debet reddere I par caponum pro domibus et barchariis. Item tenet VI fexias terre de quibus reddit quartum et braciaticum pa et medietatem et braciaticum vindemie. Item reddit quartam partem in sensu quem facit Guillelmus de Sala. Item facit

⁴ *Afagit posteriorment entre línies*: tamen continetur instrumento que det terciam partem vindemie et tascham de pane.

dictus Astruc I caponum per mansum de Castellet quem debebat facere per lignus de Carrera. Item Petrus de Carrera tenet predicta prepositura dictum honorem quem abet in tota dicta cumba de Costis et reddit quartum et braciaticum pa et medietatem et braciaticum vindemie. Item tenet Petrus de Molendino in flumine Ticerii II molendina pro dicta prepositura que vocantur apud Sala de quibus reddit I^a quarteria pulcri frumento ad mensuram mercati Vici. Item est certum quod omnes honores quos Arnalli de Montealacri sui abent in Spadamala sunt in baiulia dicte prepositure. Domus Castrisserres tenet ibi honores pro dicta prepositura de quibus reddit in festo Omnium Sanctorum III solidos IIII denarios monete de terno. Item Guillelmus de Manso tenet omnes honores pro dicta prepositura de quibus reddit tascham et braciaticum pa et quartum et braciaticum vindemie, et II par caponum et I gallinam et III solidos pro personis. Et credo tamen que sunt alii qui plus debent facere et dare qua hic sit scriptum.⁵

446

Segle XIII

Capbreu. *Capbreu del gra recollit als masos del terme de la parròquia de Vic per fer el manteniment de les llànties d'oli de la catedral, a més de la cera recollida a Sant Genís de Caraiüll i Santa Coloma Sasserra.*

A.* ACV, ms. 26, fol. 169.

Capbreu copiat en dues columnes en una pàgina del manuscrit de les obres de Gregori el Magne i amb uns forats a la segona columna. Aquest era utilitzat pels sagristans per tenir un control sobre el subministrament d'oli per les llànties i les necessitats de les lluminàries.

Hec est summa et memoria de annona olei Sancti Petri Vicensis. In primis mansum de Hemposta tenetur persolvere unam quarteriam ordeï. Mansum de Guadels cum suis membris, scilicet manso de Prat et manso Episcopali I quarteria ordeï. Rursum mansum de Buada cum suo membro manso scilicet mansum de Turri I quarteria ordeï. Domus etiam Sancti Laurentii unum quarta. Mansum autem de Nogera media quarteria. Preterea mansum de Farnera unum quarta. Mansum de Strata media quartera. Similiter mansum de Sedarers unum quarta. Mansum Petro Ysarn de Salfores unum quarta. Mansum de Pugol unum vuita. Mansum de Prat Narbones media quarteria. Mansum de Vigal cum suo membro media quarteria. Mansum de Berengario Arnaldo cum manso de Prato unum quarta. Mansum de Paladi I octa. Mansum de Costa I quarta. Mansum de Cantacorbs I quarteria. Mansum de Cudinag I quarta. Mansum de Berengario de Turri cum suo membro media quartera. Mansum itaque de Graner cum suo membro manso scilicet de [...] media quartera. Aliud mansum de Puteo I quarteria. Mansum de Puteo quod possessio Sancte Marie convincitur esse I quarta. Mansum de Pugol unum quarta. Mansum de Malassogra cum coheredibus suis media quarteria. Mansum Poncii de Prato media quarteria. Mansum de Petro Blange cum coheredibus suis unum quarta. Mansum de Matheo I quarta. Mansum Petri Dalmacii I quarta. Mansum de Cireria unum quarta.

⁵ *Afagit posteriorment en diverses lletres:* Item mansus de Torrente qui est iuxta mansum Berengarii de Terrerio de parrochia Sancti Felicis, tenet honores pro predicta prepositura de quibus reddit tascham et braciaticum panis et quartum et braciaticum vindemie, et pro barcharia I par caponum. Item campum Lambart de Torrens tenet predicta prepositura et reddit quartum et braciaticum pani et medietatem et braciaticum vindemie. Te el mas de Lasera iusa honor per la dita a Coseyols [...] et segons que es dit son be III jornals [...] meytat de vi et brazatge, et tascha de blat et brazatge. [...] rebus del mas Sala [...].

Mansum Raimundi de Planes unum quarta. Mansum Petri Aleran unum quarta. Mansum de Venrrell unum octa. Mansum Berengarii de Gardiola unum quarta. Aliud mansum de Guardiola Raimundi Petri scilicet unum quarta. Mansum Bernardi Cornuti unum octa. Mansum de Theuira unum octa. Mansum etiam de Maraneia unum octa. Mansum de Miero unum octa.¹ Mansum de Custiol unum octa. Mansum Petri Riambal cum coherede suo unum quarta. Mansum de Lobet de Gurri unum quarta. Mansum Arnaldi de Sala unum quarta. Mansum aliud scilicet Guillelmi de Sala unum quarta. Mansum de Ulmo unum quarta. Mansum de Socarrads unum quarta. Mansum de Pugsegur unum quarta. Mansum de Ranela media quarteria. Mansum de Rochafort unum octa. Mansum Raimundi Arnalli de Tennes² unum quarta. Mansum Guillelmi Raimundi de Tennes una pugnera. Mansum Petri Gilabert unum quarta. Mansum de Riutonna unum quarta. Mansum Petri Iohannis et Arnalli Iohanis de Tennes media quarteria. Mansum Arnalli Cheda³ unum quarta. Mansum Guillelmi de Mata unum quarta. Mansum Berengarii de Sala media quarteria. Mansum Episcopale⁴ unum quarta. Mansum Berengarii de Surigeres⁵ unum quarta. Mansum Petri Bernardi de Surigeres⁶ unum quarta. Mansum Arnalli Dent⁷ unum quarta. Mansiuncula tria de Thoron media quarteria. Petrus Lobeti de Soler cum omnibus vicinis suis I quarteria. Mansiuncula de Chomdal unum quarta.⁸ Petrus Pastera unum octa. Brunic⁹ unum octa. Mansum de Prato¹⁰ unum quarta. Mansum de Noger unum quarta. Mansum Lobeti de Pug¹¹ cum coheredibus suis unum quarta. Mansum de Almunia media quarteria. Mansum de Vill[...]¹² una quarteria. Mansum R[...] octa. Mansum Iohannis de [...] Petri Marti de heres [...] et de Condamina unum quarta. [...]arro cum suo membro media[...Bereng]arii de Mata¹³ unum quarta. M[ansum ...]ata media quarteria. Mansum Petri P[...] unum octa. Mansum Petri Bernard¹⁴ media [...] Guifre et Petri Guifre una pugnera. [...]di Beschans unum octa. Mansum Petri Dom[...]undi de Fabreges unum quarta. Mansum [...]una pugnera. Mansum de Belsola unum octa. [...]et unum octa. Mansum Petri Bord¹⁵ de Mora [...] unum quarta. Mansum Laurencii cum vicino suo [...]¹⁶ Petri Guillelmi et Lobeti de Clotes unum quarta. Mansum] de Fulcimaga¹⁷ unum octa. Mansum Guillelmi de [...]¹⁸ cum omnibus coheredibus suis¹⁹ I pugnera [...] Maria cum coheredibus suis unum quarta. Man[sum ...]novelli cum manso de Bag unum quarta. Mansum Bernardi Girard unum quarta. Mansum de Truited media quarteria. Mansum de Gafalatruga una pugnera. Mansum Bernardi Esparver I pugnera. Mansum Petri Isarn Drog I pugnera. Mansum Petri Bucher cum suo vicino unum octa. Mansum de Guarga unum quarta. Mansum de Rimentol media quarteria. Mansum Iohannis de Urdi unum quarta. Mansum Berengarii de Poto unum

¹ *Entre líneas:* Mansum Petri Pedro unum quarta

² *Entre líneas:* scilicet de na Saura

³ *Entre líneas:* qui est in Colle de Aragai

⁴ *Entre líneas:* que possidet Petrus Ripol

⁵ *Entre líneas:* que possidet Bernardus nepos eius

⁶ *Entre líneas:* que possidet nepos eius Homodei

⁷ *Entre líneas:* que possidet Petrus de Serra

⁸ *Entre líneas:* mansum de Reger

⁹ *Entre líneas:* mansum que possidet vero Bernardi et Raimundi de Poclul

¹⁰ *Entre líneas:* que possidet Bernardi Cog

¹¹ *Entre líneas:* qui est iuxta almoniam

¹² *Entre líneas:* que possidet [...]

¹³ *Entre líneas:* [...] possidet Bernardi Raimundi de Vico de novo

¹⁴ *Entre líneas:* que possidet Raimundi de Terrades [...] Bernat Moragul et Peret de Terrades

¹⁵ *Entre líneas:* qui fuit [...]

¹⁶ *Entre líneas:* qui pater I. Sala et Lobeti

¹⁷ *Entre líneas:* que possidet Rubei de Prato

¹⁸ *Entre líneas:* que possidet filius [...]

¹⁹ *Entre líneas:* [...] Bernardi Boxa cum suis vicinis

quarta. Mansum Geraldii de Chol unum quarta. Mansum de Oliver unum quarta. Mansum de Cuiusdat²⁰ cum suo herede una pugnera. Mansum de Vidal Cuiraca unum quarta. Mansum Petri Poc²¹ unum octa. Petrus Arnalli de Collo cum fratre suo Bernardo de Meala media quarteria. Mansum Iohannis²² cum suo herede unum quarta. Mansum Ollarii de Collo²³ cum manso de Prato²⁴ I pugnera. Bernardus de Ausona²⁵ unum quarta. Manso de Petro Vives²⁶ cum suo herede unum quarta. Mansum Rodati cum suo herede I quarta.²⁷ Mansus Raimundi Geraldii I quarta. Mansum de Verdiga I quarta. Mansum de Calleles I quarta. Mansum Bernardi de Collo cum manso Petri Artal I pugnera. Mansum de Pugdases I quarta. Mansum de Amaenoler I octa. Mansiuncula de Fontcuberta media quarteria. Mansum de Turdels I octa. Mansum Berengarii de Casanova media quarteria. Mansum de Centes medium octa. Petrus Sancti Sixti medium octa. Preterea hoc est summa de cera quam Sanctus Petrus debet accipere. In primis in parrochia Sancti Genesi de Charaul apud Parets altes I^a libra. Et apud Bux I^a libra. Et apud Sancta Columba de Serra media libra. Alie computationes de cera requiratur in texto evangelio ex opere.

447

Segle XIII

Inventari. *Breu inventari dels objectes d'orfebreria guardats a la catedral de Vic pertanyents a l'altar major de Sant Pere, copiat al cartulari de la catedral.*

A.* Còpia de principis del segle XIII, ACV, cal. 37, L.D., f. 152r.

a. SANJOSE, *Inventari del tresor de l'altar de Sant Pere*, pp. 53-61.

Habet altare Beati Petri: novem calicem, duos pelves, duas canadellas, unam caxam, quodam vas pro crismate argenti. Item duo turibula, tres cruces, quoddam lignum Domini, tabulam et amigdalum et quoddam aliud instrumentum argenti. Item habet X anulos, item decem et octo coopertoria inter bona et vilia. Item duos textus argenti. Item quoddam calicem magnum quem Petrus de Tavarteto quondam sacrista Vicensis dimisit altari Sancti Petri.

448

Segle XIII.

Necrologi. *Notes necrològiques escrites al martirologi ofert a la catedral de Vic l'any 1196 pel sagristà menor Bernat de Santhipòlit. Recull les escrites a l'anterior martirologi i s'hi escriuen les commemoracions a partir de l'any 1196.*

A. Martirologi I, ms. 128A (XLVIIIA)

²⁰ *Entre línies:* quem possident Bartolomeus et vicinis eius

²¹ *Entre línies:* que possidet Carbonel

²² *Entre línies:* que possident Bartolomeus et Nicholaus

²³ *Entre línies:* que possidet Bernardus Ausona

²⁴ *Entre línies:* que possidet Ferrarius Oler

²⁵ *Entre línies:* Mirapla I quarteria que possidet Bernardi Sabet et Pol

²⁶ *Entre línies:* que possidet Petri Mateu et Berenger Vinyes

²⁷ *Entre línies:* que possidet Ferrarius de Colle et Petrus Bonel

- B. Martirologi II, ms. 128B (XLVIIB)
 C.* Martirologi III, ms. 129 (XLIII)
 a. FLOREZ, *España Sagrada*, vol. XXVIII, pp. 313-323. Edita algunes notes.
 b. GROS, *Els antics necrologis de la catedral de Vic*, pp. 19-174. Edició sistemàtica.

DESEMBRE

26- **VII kalendas ianuarii** Eodem die obiit Guillelmus de Medala huius sedis archidiaconus venerabilis. (f. 2v)

27- **VI kalendas ianuarii**¹ Eodem die obiit Petrus presbiter, Sancti Petri claviger et Sancte Marie Rotunde fidelis minister.² (f. 2v)

28 - **V kalendas ianuarii** Eodem die obiit Ramundus de Vilagelans, canonicus huius ecclesie.³ (f. 2v)

GENER

1 - **Kalendas ianuarii** Ipso die obiit Guillelmus de Sancta Eugenia, clericus et canonicus Sancti Petri.⁴ (f. 3v)

5 - **nonas ianuarii** Ipso die obiit Raimundus de Ripa sacerdos et canonicus Sancti Petri.⁵ (f. 5)

6 - **VIII idus ianuarii** Eodem die obitus agitur Guitardi, sacristani, et Mironis presbiteri atque Bernardi Ansulfi.⁶ Anno Domini M^o CC^o XV° obiit Raimundus de Rochabertino, Terragonensis archiepiscopus et nostre sedis canonicus.⁷ Ipso die obiit Alerandus, clericus et canonicus Sancti Petri.⁸ (f. 5)

8- **VI idus ianuarii** [Ipso die] obiit Guillelmus [de Balaia]no, miles et [huius sedis] confrater.⁹ (f. 5v)

¹ I: Ipso die transiit ab hac vita Petrus Berengarii de Cloquerio, venerabilis laicus et nostre sedis canonicus, qui quam fuerit in omni morum bonitate et consilio preclarus, boneque professionis finis hostendit perfectionis. (f. 17)

II: Ipso die transiit ab hac vita Petrus Berengarii de Cloquerio, venerabilis laicus et nostre sedis canonicus. (f. 11)

² I: Eodem die obiit Petrus, presbiter Sancti Petri claviger et Sancte Marie Vici humilis sacerdos. Vir honeste vite, castitatisque amator qui in senectute sua cursum vite feliciter adimplevit. (f.17)

II: Eodem die obiit Petrus presbiter, Sancti Petri claviger et Sancte Marie Rotunde fidelis minister (f. 11)

³ I: Eodem die obiit Raimundus de Villagelans, levita et canonicus huius ecclesie, vir honeste vite et laudabilis qui in senectute bona migravit a seculo. (f. 17)

II: Eodem die obiit Ramundus de Vilagelans, canonicus huius ecclesie. (f. 11)

⁴ I: Ipso die obit Guillelmus de Sanctaeugenia, clericus et canonicus Sancti Petri, cui sit requies anno Domini M C LXXXIII. (f. 18)

⁵ I: Eodem die obiit Raimundus de Ripa, sacerdos et Sancti Petri canonicus, cui sit requies. Anno Domini M C LXXX V. (f. 20v)

II: Ipso die obiit Raimundus de Ripa sacerdos et canonicus Sancti Petri. (13v)

⁶ II: Eodem die obitum Guitardi sacristani et Mironi presbiteri atque Bernardi Ansulfi.(f. 14)

⁷ I: Item eodem die obiit Raimundus de Rochabertino, Terragonensis archiepiscopus et nostre sedis canonicus. (f. 20v)

⁸ I: Eodem die obiit Alerandus, clericus et kanonicus Sancti Petri. (f. 20v)

II: Eodem die obiit Alerandus, clericus et kanonicus Sancti Petri. (f.14)

⁹ I: Ipso die obiit Guillelmus de Balaiano, miles, vir bonis moribus atque prudencie ornatus et huius sedis

9- **V idus ianuarii** Eodem die obiit Bertrandus scolariis, canonicus huius sedis.¹⁰ (f. 5v)

10- **III idus ianuarii** [Eodem di]e obiit [Ermen]gaudus Guillel[mi, clericus] et canonicus [huius] loci.¹¹ (f. 6v)

11- **III idus ianuarii** Ipso die obiit Berengarius episcopus Ausonensis et archiepiscopus Terrachonensis.¹² ([Eodem die] anno Domini M^o [CC] XXX IIII°, obiit Andreas [de] Almunia, sacerdos et canonicus, et de suo proprio de novo edificavit et construxit altare Beate Marie, situm iuxta altare maius Sancti Petri, pro cuius anima Deum humiliter deprecemur). (f. 6v)

14- **XVIII kalendas februarii** Ipso die obiit Petrus Bernardi de Olost, canonicus Sancti Petri.¹³ Eodem die obiit Bernardus de Tennis, canonicus Sancti Petri.¹⁴ (Eodem die, anno Domini [M^o CC^o L^o] nono obiit Ber[nardus de Torna]mira, Vicen[sis precentor, qui] fuit sepultus [in Sanct]i Petri, pro quo [Deum fratres exo]remus.) (f. 6v)

15- **XVIII kalendas februarii** Ipso namque die obiit Guillelmus de Medala, Ausonensis archidiaconus, qui inter cetera beneficia que nostre contulit ecclesie quatuor calices argenteos iussit fieri ad honorem maioris altaris Sancti Petri et Sancti Michaeli, Sanctique Iohannis et Sancte Marie, pro quo fratres Deum exoremus ut illi misereri dignetur. Obiit autem anno Dominice Incarnationis M^o C^o XC^o I.¹⁵ (f. 7v)

16- **XVII kalendas februarii** Ipso die obiit Raimundus de Lugduno, presbiter et canonicus Sancti Petri¹⁶. Ipso die obiit Fulchonis Guillelmi, clericus et canonicus Sancti Petri.¹⁷ (f. 7v)

confrater, qui in senectute bona cursum vite sue in pace finivit (f. 21)

II: Ipso die obiit Guillelmus de Balaiano, miles et huius sedis confrater. (f. 14)

¹⁰ I: Eodem die obiit Bertrandus scolariis, huius loci canonicus, bone indolis atque memorie. (f. 21)

II: Eodem die obiit Bertrandus scolariis, canonicus huius sedis. (f. 14)

¹¹ I: Eodem die obiit Ermengaudus Guillelmi, levita, qui est canonicus anno scilicet regis Philippi XX° (f. 22)

II: Eodem die obiit Ermengaudus Guillelmi, clericus et canonicus huius loci. (f. 15)

¹² I: In ipso die obiit Berengarius, episcopus Ausonensis et archiepiscopus Terragonensis, bone memorie, cui sit requies. Obiit autem anno XL° Philippi regis. (f. 22v)

II: Ipso die obiit Berengarius episcopus Ausonensis et archiepiscopus Terrachonensis. (f. 15)

¹³ I: Ipso die obiit Petrus Bernardus de Olost, canonicus Sancti Petri, vir nobilis omnique sanctitatis amicus,

qui in sancta confessione cursum vite presentis finiens feliciter migravit ad dominum. (f. 22v)

II: Ipso die obiit Petrus Bernardi de Olost, canonicus Sancti Petri. (f. 15v)

¹⁴ I: Anno ab incarnatione Domini M C LXXX VI, obiit Bernardus de Tennis, canonicus Sancti Petri, iuventute bona, pro quo Deum fratres rogemus ut illi misereri dignetur. (f. 22v)

II: Eodem die obiit Bernardus de Tennis, canonicus Sancti Petri. (f. 15v)

¹⁵ I: Ipso namque die obiit Guillelmus de Medala, Ausonensis archidiaconus, qui inter cetera beneficia que nostre contulit ecclesie quatuor calices argenteos iussit fieri ad honorem maioris altaris Sancti Petri et Sancti Michaeli, Sanctique Iohannis et Sancte Marie, pro quo fratres Deum exoremus ut illi misereri dignetur. Obiit autem anno Dominice Incarnationis M^o C^o XC^o I. (f. 23v)

II: Ipso namque die obiit Guillelmus de Medala, Ausonensis archidiaconus. (f. 16)

¹⁶ I: Ipso die obiit Raimundus de Lugduno, sacerdos et canonicus Ausonensis, sacriscrinius, literis musicis multum mirabilis, ingressus est viam universe carnis. (f. 23v)

II: Ipso die obiit Raimundus de Lugduno, presbiter et canonicus Sancti Petri. (f. 16)

¹⁷ I: Ipso die obiit Fulchonis Guillelmi, clericus et canonicus Sancti Petri. (f. 24)

II: Ipso die obiit Fulchonis Guillelmi, clericus et canonicus Sancti Petri. (f. 16v)

21- **XII kalendas februarii** Eodem die obiit Guilbertus Guiberti, canonicus Sancti Petri¹⁸ (f. 9)

22- **XI kalendas februarii** Ipso die migravit Guillelmus de Capraria, clericus et canonicus Sancti Petri.¹⁹ (Eodem die obiit Guillelmus, sacerdos Sancti Petri, qui panem anniversarium abebat et cotidie pro fratribus orabat).²⁰(f. 9)

23- **X kalendas februarii** Eodem die obiit Ansulphus, sacerdos, bone memorie.²¹(f. 9v)

26- **VII kalendas februarii** Ipso die obiit magister Aimo, clericus et canonicus Sancti Petri.²² (f. 9v)

27- **VI kalendas februarii** Ipso die obiit Arnallus de Casulis, miles et confrater nostre ecclesie.²³(f. 10v)

28- **V kalendas februarii** Ipso die Bernardus de Terreriis, canonicus Sancti Petri, cui sit requies.²⁴ Eodem die obiit Bernardus Guillelmi, clericus et canonicus Sancti Petri.²⁵(f. 11)

29- **IIII kalendas februarii** Anno Incarnacionis Domini M° C° LXXX VII obiit Petrus de Vivario, canonicus et secundixerius ecclesie nostre qui in senectute bona migravit ad Christum.²⁶ (f. 11)

¹⁸ I: Eodem die obiit Guilbertus Guiberti, clericus et canonicus Sancti Petri, anno XL II regis Philippi. (f. 25v)

II: Eodem die obiit Guilbertus Guiberti, canonicus Sancti Petri. (f. 17v)

¹⁹ I: Anno Domini M C XC III migravit ab hoc seculo Guillelmus de Capraria, iuvenis egregius, probitate et genere clarus, et huius sedis canonicus, pro quo fratres Deum orate ut eius misereri dignetur. (f. 26)

II: Ipso die migravit Guillelmus de Capraria, clericus et canonicus Sancti Petri. (f. 17v)

²⁰ I: Ipso die obiit Guillelmus, sacerdos Sancti Petri, qui panem anniversariis habebat et cotidie pro fratribus

debitum domino fideliter persolvebat officium.(f. 26)

II: Eodem die obiit Guillelmus, sacerdos Sancti Petri, qui panem anniversarium abebat et cotidie pro fratribus orabat (f.17v)

²¹ I: Eodem die obiit Ansulphus, sacerdos bone memorie. (f. 26)

²² I: Ipso die obiit magister Aimo, clericus et canonicus Sancti Petri, vir oneste vite, bonis moribus ornatus et in omni sciencia preclarus, pro quo fratres lacrimabiliter Deum rogemus ut ei misereri dignetur. (f. 27)

II: Ipso die obiit magister Aimo, clericus et canonicus Sancti Petri. (f. 18v)

²³ I: Ipso die obiit Arnallus de Casulis, clarus miles et nobilis, et huius ecclesie confrater fidelis, qui sit requies. (f. 28)

²⁴ I: Ipso die obiit Bernardus de Terreriis, canonicus Sancti Petri, vir nobilis ac omnis sanctitatis amicus, qui de suo proprio alodio nostre dimisit canonicus, et ad ultimum in sancta confessione spiritum suum domino comendans quievit in pace. (f. 28v)

II: Ipso die Bernardus de Terreriis, canonicus Sancti Petri, cui sit requies. (f. 19v)

²⁵ I: Eodem die obiit Bernardus Guillelmi, clericus et canonicus Sancti Petri, anno XL° VIII° regni regis Philippi. (f. 28v)

II: Eodem die obiit Bernardus Guillelmi, clericus et canonicus Sancti Petri. (f. 19v)

²⁶ I: Anno incarnationis Domini M C LXXX VII, obiit Petrus de Vivario, Ausonensis sedis secundixerius atque canonicus, qui in senectute sua rebus suis ordinatis quievit in pace, pro cuius anima Deum exoremus ut ei misereri dignetur. (f. 28v)

II: Eodem die obiit Petrus de Vivario, canonicus et secundixerius ecclesie nostre. (f. 20)

30- **III kalendas februarii** Eodem die obiit Raimundus [de] Casulis, huius ecclesie confrater²⁷ Ipso die obiit Berengarius de Salliforis, canonicus Sancti Petri.²⁸ Eodem die obiit Arnallus de Todila, clericus Sancti Felicis Gerunde et nostre sedis canonicus.²⁹ (f.11)

31- **II kalendas februarii** Ipso die obiit Bertrandus de Castelar, clericus et canonicus Sancti Petri, cui sit requies.³⁰ Item ipso die obiit Ugonis, scholaris, bone memorie.³¹ (Eodem die commemora[tur] omnium canonicorum defu[nc]torum Sepulcri Domini Ihe[ro]solimitane ecclesie [et] sociorum et confratrum nostrum).³²(f. 11)

FEBRER

2- **IIII nonas februarii** Eodem die obiit Berengarius de Sancta Eugenia, miles et ecclesie nostre confrater.³³(f. 11v)

3- **III nonas februarii**: Eodem die obiit Raimundus Guibertus cui sit requies.³⁴ Item ipso die obiit Arnallus Cocus et nostre sedis canonicus.³⁵ (f. 11v)

4- **II nonas februarii** Eodem die obiit Guifredus Sendredi.³⁶ (f.12)

7- **VII idus februarii** Eodem die obiit Sperandus de Campo bone memorie.³⁷ (f. 12v)

²⁷ I: Eodem die obiit Raimundus de Casulis, huius ecclesie confrater, pro cuius anima Deum rogemus ut eius misereri dignetur. (f. 28v)

II: Eodem die obiit Raimundus de Casulis, huius ecclesie confrater (f. 20)

²⁸ I: Ipso die obiit Berengarius de Salliforis, canonicus Sancti Petri. (f. 28v)

II: Ipso die obiit Berengarius de Salliforis, canonicus Sancti Petri. (f. 20)

²⁹ I: Item eodem die obiit Arnallus de Todila, clericus Sancti Felicis Gerunde et nostre sedis canonicus. (f. 28v).

II: Eodem die obiit Arnallus de Todila, clericus Sancti Felicis Gerunde et nostre sedis canonicus. (f. 20)

³⁰ I: Item ipso die obiit Bertrandus de Castelar, clericus et canonicus Sancti Petri, in senectute bona. (f. 29)

II: Ipso die obiit Bertrandus de Castelar, clericus et canonicus Sancti Petri, cui sit requies. (f.20)

³¹ I: Ipso die obitus Ugonis, scholaris adolescentis, bone indolis atque memorie.(f. 29)

II: Item ipso die obiit Ugonis, scholaris, bone memorie. (f. 20)

³² II: Eodem die commemoracio om[ni]um canonicorum defunctorum [Se]pulcri Domini Ierosolimitane ecclesie, et sociorum et confratrum nostrorum. (f. 20)

³³ I: Eodem die obiit Berengarius de Sancta Eugenia, iuvenis egregius, armis strenuis, omnibus sua liberalitate carus. (f. 29v)

II: Eodem die obiit Berengarius de Sancta Eugenia, miles et ecclesie nostre confrater. (f. 20v)

³⁴ I: Eodem die obiit Reimundus Guibertus, cui sit requies. (f. 29v)

II: Eodem die obiit Raimundus Guibertus cui sit requies. (f. 20v)

³⁵ I: Item ipso die obiit Arnallus Cocus, vir bonis moribus ornatus et huius sedis canonicus, qui de suo proprio coopervit corum, et unum mansum dimisit canonicis, et in iuventute bona cursum vite sue in pace finivit, pro quo fratres Deum exoremus. (f.29v)

II: Ipso die obiit Arnallus Cocus et nostre sedis canonicus. (f. 20v)

³⁶ I: Eodem die obiit Gifredus Sendredi. (f. 29v)

³⁷ I: Eodem die obiit Sperandus de Campo, bone memorie. (f. 31)

II: Eodem die obiit Sperandus de Campo bone memorie. (f. 21v)

11- **III idus februarii** Ipso die obiit Petrus de Cort[sa]vi, sacrista Gerundensis [et] nostre sedis canonicus.³⁸ Eodem die obiit Geraldus, clericus atque iudex.³⁹ (f. 13)

12- **II idus februarii** Ipso die comemoratur obitus Petri Raimundi Artiis canonicus huius loci qui de suo alodio stabilivit officium Sancte Eulalie Barchinonensis in ecclesia nostra.⁴⁰ (f. 13)

13- **Idus februarii** Ipso die obiit Arnalli Argemiri, miles sancti Ypoliti.⁴¹ Item eodem die migravit ab hoc seculo Bernardus de Sancto Ypolito, huius sedis canonicus et sacriscrinius, vir honestus ac bonis moribus ornatus qui capellam Sancte Marie Magdalene construxit ex suis propriis sumptibus anno Domini M° CC° VI°.⁴² (Eodem die obiit Petrus, capellanus Petragorie, sacerdos et canonicus Sancti Petri cui sit requies. Anno Domini M° CC° XV°.) (f. 13)

14- **XVI kalendas marcii** Eodem die obiit Petrus de Villanova, clericus et canonicus Sancti Petri.⁴³ Item ipso die obiit Raimundus Petri, canonicus Sancti Petri cui sit requies.⁴⁴ (f. 13v)

16- **XVIII kalendas marcii** Ipso die obiit Berengarius, Dei gratia Terragonensis archiepiscopus et nostre sedis canonicus qui fuit interfectus.⁴⁵(f. 14)

19- **XI kalendas marcii** Ipso die obiit Raimundus, Ger[un]densis episcopus et nostre sedis cano[nicus].⁴⁶ (f. 14)

20- **X kalendas marcii** (Eodem die obiit Bernardus de Corcho, sacerdos, qui [te]nebat locum Iohannis [Ba]chonis, cui sit requ[ies]).(f. 14)

21- **VIII kalendas marcii** Eodem die obiit Raimundus Guillelmi, bone memorie.(f. 14v)

³⁸ I: Ipso die obiit Petrus de Corsavi, sacrista Gerundensis et nostre sedis canonicus. (f. 31v)

³⁹ I: Eodem die obiit venerande memorie Geraldus, clericus atque iudex, in iuvenili etate anno XII° regis Henrici. (f. 31v)

II: [Eodem die obitus] Geraldi iudicis. *Afagit*: Anno Domini M CC XXX III, obiit Guillelmus de Medalia, Vicensis sacrista, pro quo Deum fratres rogemus. (f. 22)

⁴⁰ I: Ipso die comemoratur obitus Petri Raimundi Artus canonici huius loci qui de suo alodio statuit ut hac die officium sancte Eulalie in ecclesia nostra sollempniter fieret et conventus necessaria ciborum alimenta cum gratiarum actione sollempni more perciperet. (f. 31v)

⁴¹ I: Item ipso die comemoratur obitus Arnalli Argemiri, militis de Sancto Ypolito, vir strenuus armis et verbis facundus, qui de suo alodio nostre dimisit canonicis, in senectute bona, cui sit requies. (f.31v)

II. Ipso die obiit Arnalli Argemiri, miles sancti Ypoliti. (f. 22)

⁴² I: Item eodem die migravit ab hoc seculo Bernardus de Sancto Ypolito, huius sedis canonicus et sacriscrinius, vir honestus ac bonis moribus ornatus, qui capellam Sancte Marie Magdalene construxit ex suis propriis sumptibus. (f. 31v)

⁴³ I: Eodem die obiit Petrus de Vilanova, clericus et canonicus Sancti Petri, qui in iuventute sua migravit ad dominum. (f. 31v)

II: Eodem die obiit Petrus de Villanova, clericus et canonicus Sancti Petri. (f. 22v)

⁴⁴ I: Eodem die obiit Raimundus Petri, canonicus et servus Sancti Petri, qui quam bonae fuerit conversationis finis hostendit perfectionis. Defunctus est autem in senectute bona, anno Domini M° C° XL° VII°. (f. 32)

II: Item ipso die obiit Raimundus Petri, canonicus Sancti Petri cui sit requies.(f. 22v)

⁴⁵ I: Ipso die fuit interfectus Berengarius, Dei gratia venerabilis Terrachonensis archiepiscopus et nostre sedis canonicus.(f. 32v)

II: [Ipso die] obitus Berengarii, Dei gratia Terragonensis archiepiscopus et nostre sedis canonicus. Fuit interfectus anno Domini MCXCIII. (f. 23)

⁴⁶ I: Ipso die obiit Raimundus, Gerundensis episcopus et nostre sedis canonicus. (f. 33)

22- **VIII kalendas marcii** Ipso die obiit Petrus Fortis, laicus et nostre sedis canonicus.⁴⁷ (f. 14v)

24- **VI kalendas marcii** Eodem die obiit domnus Borrellus, episcopus, venerande memorie sepultus est in cripta subtus ecclesiam Sancti Michaeli.⁴⁸ (f. 14v)

25- **V kalendas marcii** (Anno Domini M° CC° XX° [...] eodem die obiit I[ohannes] Bachonus, sacerdos et [cano]nicus Sancti Petri qui re[nun]ciavit in vita sua [omni] beneficio temporalis [pro] remedio anime sue [et] bono exemplo). (f. 15)

27- **III kalendas marcii** (Eodem die obiit Bernardus de Maiolis, levita et canonicus Sancti Petri)⁴⁹ (f.16)

28- **I kalendas marcii** Eodem die obiit Ermengaudus de Medala, Ausonensis archidiaconus, miles egregius et bonis moribus ornatus et nostre sedis canonicus, qui de suo proprio alodio dimisit canonice anno X° VIII° Philippi regis.⁵⁰ (f. 16)

MARÇ

1- **kalendas marcii** Ipso die obiit Berengarius de Palaciolo, Barchinonensis episcopus et nostre sedis canonicus.⁵¹(f. 16)

3- **V nonas marcii**⁵²(f. 16v)

4- **IIII nonas marcii** Item ipse die, in Vico Ausone, dedicatio Sancte Marie Magdalene, sub ordinatione Guillelmi pontificis, anno Domini M C XC VI. Huius vero fabricam et presentis libri operam Bernardus de Sancto Ypolito, Vicensis sacriscrinius, ex suis propriis rebus ad honorem Ihesu Christi fecit atque ditavit ut cantaretur liberaliter a sacerdote quem ibi in perpetuum instituit et illuminaretur iugiter a manso de Podiodelers quem ad hoc altare ipsius Sancte Marie Magdalene assignavit. Domos etiam proprias suas que domibus suis adherent presbitero qui ibidem semper cantabitur perpetuo iure ut ibi maneret conscripsit.⁵³ (f. 16v)

⁴⁷ I: Ipso die obiit Petrus Fortis, laicus et nostre sedis canonicus. (f. 33)

⁴⁸ I: Eodem die obiit domnus Borrellus, episcopus venerande memoriae. Sepultus est in cripta subtus ecclesiam Sancti Michaelis. (f. 33v)

II: Obiit domnus Borrellus episcopus. (f. 23v)

⁴⁹ II: Ipso die obiit Bernardus de Mayolis, Vicensis canonicus. (f. 24v)

⁵⁰ I: Eodem die obiit Ermengaudus de Medala, Ausonensis archidiaconus, miles egregius et bonis moribus ornatus et nostre sedis canonicus, qui de suo proprio alodio dimisit canonice anno X VIII Philippi regis. (f. 35)

⁵¹ I: Ipso die obiit Berengarius de Palaciolo, Barchinonensis episcopus et nostre sedis canonicus. (f. 35)

⁵² I: Anno itaque Domini M CC XII, ad preces Bernardi Artalli, tenentis locum de anniversariis, dedicatum et venerabiliter consecratum fuit altare Sancti Sepulcri, situm supra maiores ianvas Sancti Petri, per manus Guillelmi domini Ausonensis episcopi. (f. 35v)

II: Anno itaque Domini M CC XII, ad preces Bernardi Artalli, tenentis locum de anniversariis, dedicatum et venerabiliter consecratum fuit altare Sancti Sepulcri, situm supra maiores ianvas Sancti Petri, per manus Guillelmi domini Ausonensis episcopi. (f. 25v)

⁵³ I: Eodem die, in Vico Ausone, dedicatio Beate Marie Magdalene, anno Domini M C XC VI, a dompno Guillelmo, Ausonensi episcopo, cuius vero fabricam Bernardus de Sancto Ypolito, Vicensis sacriscrinius, ex suo proprio a principio usque ad finem complevit atque construxit, ut in perpetuum libere cantaretur et illuminaretur de redditibus mansi qui dicitur Puigdolers, quod de suo proprio adetur. (f. 35v)

5- **III nonas marcii** ⁵⁴ (f. 16v)

6- **II nonas marcii** Ipso namque die fuit dedicatum et venerabiliter consecratum altare beate Marie [quod est iuxta altare maius Sancti Petri a dompno Guillelmo] huius sedis antistite reconditis in eo sive in missis multorum sanctorum reliquiis presente multitudine clericorum et laicorum, anno Domini M^o CC^o V.⁵⁵ Anno itaque Domini M^o CC^o XII, ad preces Berengari Artalli, tenentis locum Sancti Sepulcri dedicatum et venerabiliter consecratum fuit iamdictum altare Sancti Sepulcri, situm supra maiores ianvas Sancti Petri per manus Guillelmi domini Ausonensis episcopi. (f. 17)

7- **Nonas marcii** Ipso die obiit Guillelmus Tarracone archiepiscopus et nostre sedis canonicus.⁵⁶(f. 17)

8- **VIII idus marcii** Ipso die [obiit Martinus, clericus] et canonicus [huius loci, qui dicebatur Carbo [illi sit requies].⁵⁷(f. 17)

9- **VII idus marcii** Eodem die obiit Oliba, subdiaconus adolescens, bone memorie.

12- **IIII idus marcii** Ipso die obiit Bernardus Adalberti, presbiter Sancte Marie Seva et nostre sedis canonicus.⁵⁸ (f. 18)

16- **XVII kalendas aprilis** Ipso die obiit Raimundus de Avinione, sacerdos et canonicus Sancti Petri.⁵⁹ (Eodem die obiit Chinidius Ausonensis episcopus cui sit requies).(f. 18v)

17- **XVI kalendas aprilis** Ipso die obiit Bertrandus de Palera, Gerundensis archidiaconus et nostre sedis canonicus.⁶⁰ (f. 18v)

18- **XV kalendas aprilis** Eodem die obiit Raimundus Athonis, sacerdos, qui suum alodium dedit nostre canonice.⁶¹ (f. 18v)

19- **XIIII kalendas aprilis** Eodem die obiit Renallus, subdiaconus, canonicus Sancti

⁵⁴ I: Ipso die obiit Petrus de Sancta Eugenia, miles egregius et huius sedis confrater, pro cuius anima Deum rogemus ut eius semper misereri dignetur. (f. 35v)

⁵⁵ I: Ipso namque die fuit dedicatum et venerabiliter consecratum altare Beate Marie, quod est iuxta altare Sancti Petri, a dompno Guillelmo huius sedis antistite, reconditis in eo sive immissis multorum sanctorum reliquiis, presente multitudine clericorum et laicorum, anno Domini M CC V. (f. 35v)

II: Ipso namque die fuit dedicatum et venerabiliter consecratum altare Beate Marie, quod est iuxta altare Sancti Petri, a dompno Guillelmo huius sedis antistite, reconditis in eo sive immissis multorum sanctorum reliquiis, presente multitudine clericorum et laicorum, anno Domini M CC V. (f. 25v)

⁵⁶ I: Item ipso die agitur obitus Guillelmi Terrachonensis archiepiscopi et nostre sedis canonici, laudabilis vite atque memorie. (f. 35v)

⁵⁷ I: Ipso die obiit Martinus, clericus et canonicus huius loci, qui dicebatur Carbo, cui sit requies. (f. 35v)

⁵⁸ I: Ipso die obiit Bernardus Adalberti presbiter Sanctae Mariae de Seva et nostre sedis canonicus (f. 36v)

II: Ipso die obiit Bernardus Adalberti, presbiter Sancte Marie Seva et nostre sedis canonicus. (f. 26v)

⁵⁹ I: Ipso die obiit Raimundus de Avinione, sacerdos et canonicus Sancti Petri. (f. 37v) *Afagit*: Ipso die obiit Guillelmus, levita nostre sedis, bone memorie. (f. 37v)

⁶⁰ I: Ipso die obiit Bernardus de Palera, Gerundensis archidiaconus et nostre sedis canonicus. (f. 37v)

II: Ipso die obiit Bertrandus de Palera, Gerundensis archidiaconus et nostre sedis canonicus. (f. 27)

⁶¹ I: Eodem die obiit Raimundus Athonis, sacerdos, in via Sancti Sepulcri qui suum alodium huic dedit canonice. (f. 38)

II: Eodem die obiit Raimundus Athonis, sacerdos, qui suum alodium dedit nostre canonice. (f. 27v)

Petri.⁶² (f. 18v)

20- **XIII kalendas aprilis** Ipso die obiit Suniarii laici, bone memorie.⁶³ Eodem die obiit Sendredus Ramii , bone memorie.⁶⁴ (f. 19)

23- **X kalendas aprilis** ([Anno] Domini M^o CC^o XX° V^o, obiit Andreas [de To]na, sacerdos deca[nus et] canonicus Sancti Petri, [qui edi]ficavit altare [Sancti] Andree in sede [Vici] et stabilivit in perpetuum I sacerdotem [...]).(f. 19v)

24- **VIII kalendas aprilis** Ipso die obiit Petrus abbas Sancti Benedicti.⁶⁵(f. 19v)

25- **VIII kalendas aprilis** Eodem die obiit Ugberti, Cardonensis ecclesie et Sancti Petri canonicus.⁶⁶ Ipso [die obiit In]gilberga, [abbatissa], bone memorie, que fuit soror [domi]ni Olivae[pontifi]cis et [abbatis de Cu]xano, [que se]pulta est [intra aulam Sancti Iohannis].⁶⁷(f. 19v)

26- **VII kalendas aprilis** Eodem die obiit Raimundus Bonucii, presbiter Sancte Marie, qui suum alodium dimisit nostre canonice.⁶⁸ Eodem die obiit Bernardus de Vilagranata, primixerius et canonicus Sancti Petri.⁶⁹(f. 19v)

30- **III kalendas aprilis** Eodem die agitur anniversaria memoria translationis ossium et cinerum multorum innumerabilium mortuorum hominum, tam clericorum quam laicorum, ante hostium Sancti Felicis intra claustra nova sepulorum .⁷⁰ (Eodem die obiit Bernardi Tedmari, levite et canonici Sancti Petri). Item ipso die obiit Bernardus, sacerdos,

⁶² I: Eodem die obiit Renalus, subdiachonus et canonicus Sancti Petri. (f. 38)

II: Eodem die obiit Renalus, subdiachonus et chanonicus adolescens bone memorie. (f. 27v)

⁶³ I: Obitus Suniarii, laici. (f. 38v) II: Obitus Suniarii, laici. (f. 27v)

⁶⁴ I: Eodem die obitus Sendredi [Ramii] bone memorie. (f. 38v)

II: Eodem die obitus Sendredi [Ramii] bone memorie. (f. 27v)

⁶⁵ I: Ipso die obiit Petrus, abbas Sancti Benedicti et nostre sedis canonicus. (f. 38v)

II: Ipso die obiit Petrus abbas Sancti Benedicti. (f. 28)

⁶⁶ I: Eodem die obiit Uguberti, Cardonensis ecclesie et nostre sedis canonicus. (f. 39)

⁶⁷ I: Item ipso die obiit Ingilberga, abbatissa bone memorie. (f. 39)

II: Obitus Ingilberga abbatisse. (f. 28)

⁶⁸ I: Ipso die obiit Raimundus Bonucii, presbiter Sancte Marie, qui omnem suum alodium nostre dimisit canonice. (f. 39)

II: Eodem die obiit Raimundus Bonucii, presbiter Sancte Marie, qui suum alodium dimisit canonice. (f. 28)

⁶⁹ I: Eodem die Bernardus de Villagranata, primicherius, canonicus Sancti Petri, vir honeste vite, bonis moribus hornatus, pro quo fratres Deum exhoremus. (f. 39)

II: Eodem die obiit Bernardus de Vilagranata, primixerius et canonicus Sancti Petri. (f. 28)

⁷⁰ I: Eodem die agitur anniversaria et memoria translationis ossium et cinerum multorum innumerabilium mortuorum hominum tam clericorum quam laicorum ante hostium Sancti Felicis intra claustra nova sepulorum. Pro quibus in eundem locum translatis usus est huius ecclesie Deus exorare et locum aquae salisque aspersione respere et thuris odore perfundere. (f. 39v)

II: Eodem die agitur anniversaria memoria translationis ossium et cinerum multorum innumerabilium mortuorum hominum, tam clericorum quam laicorum, ante hostium Sancti Felicis intra claustra nova sepulorum. (f. 28v)

bone memorie, in die sancto Pasche.⁷¹ Eodem die obiit Berengarius Tedmari, diaconus et canonicus Sancti Petri.⁷² (f. 20)

ABRIL

1- **kalendas aprilis mensis** Ipso die obiit Berengarius Eriballi huius sedis canonicus.⁷³ Eodem die obiit Bernardus, bone memorie, clericus et canonicus Sancti Petri.⁷⁴ Item eodem die obiit Petrus Adalberti, canonicus huius loci.⁷⁵ (f. 20v)

2- **III nonas aprilis** Eodem die obiit Arnallus Geraldi, sacerdos et huius sedis canonicus.⁷⁶ (Ipso die obiit Aquilinus, Ausonensis episcopus, bone memorie). (f. 21)

3- **III nonas aprilis** Eodem die obiit Berengarius Sancii, monachus Sancte Marie Rivipollensis qui de suo alodio donavit nostre canonice.⁷⁷ Ipso die obiit Cortes, laicus et nostre sedis canonicus.⁷⁸ Eodem die defunctus est Raimundus, filius Bonusfilii sacriste.⁷⁹ (f. 21)

4- **II nonas aprilis** Anno Domini M° C° XC° III obiit Iohannes Baconis, canonicus dicte ecclesie clericus, stabilivit in perpetuum I sacerdotem in coro pro fidelibus vivis atque defunctis cum suo alodio et totas domos suas.⁸⁰ (f. 21)

5- **nonas aprilis** Eodem die obitus Geral[di Amal]rici.⁸¹ Ipso die obiit Bernardus de

⁷¹ I: Item, ipso die obiit Bernardus, sacerdos, bonae memoriae, sancto die Pasche. (f. 39v)

II: Item ipso die obiit Bernardus, sacerdos, bone memorie, in die sancto Pasche. (f. 28v)

⁷² I: Ipso die obiit Berengarius Thedmari, diaconus, venerabilis et bone memorie clericus et huius sedis canonicus, pro quo Deo preces fundamus et vota. (f. 39v)

II: Eodem die obiit Berengarius Tedmari, diaconus et canonicus Sancti Petri. (f. 28v)

⁷³ I: Ipso die obiit Berengarius Eriballi, huius sedis canonicus qui bis rediens a Sancto Christi Sepulcro quievit in pace, pro quo fratres dominum exoremus. (f. 40)

II: Ipso die obiit Berengarius Eriballi huius sedis canonicus. (f. 29)

⁷⁴ I: Eodem die obiit Bernardus, bone memorie clericus et Sancti Petri canonicus qui ab hoc seculo regulari habitu inductus migravit ad dominum cui sit requies. (f. 40)

II: Eodem die obiit Bernardus, bone memorie, clericus et canonicus Sancti Petri. (f. 29)

⁷⁵ I: Eodem die obiit Petrus Adalberti, canonicus huius loci, cui [sit requies] (f. 40)

II: Item eodem die obiit Petrus Adalberti, canonicus huius loci. (f. 29)

⁷⁶ I: Eodem ipso die obiit Arnallus Geralli, sacerdos et huius sedis canonicus, cui sit requies. (f. 40)

II: Eodem die obiit Arnallus Geraldi, sacerdos et huius sedis canonicus. (f. 29)

⁷⁷ I: Eodem die, obiit Berengarius Sancii, monachus et sacrista Sancte Marie Rivipollensis, qui primum miles antequam monachus efficeretur, ex suo proprio alodio nostre donavit canonice, pro quo Dei misericordiam exorare. (f. 40v)

II: Eodem die obiit Berengarius Sancii, monachus Sancte Marie Rivipollensis qui de suo alodio donavit nostre canonice (f. 29v)

⁷⁸ I: Ipso die obiit Cortes, laicus et nostre sedis canonicus. (f. 40v)

⁷⁹ I: Eodem die interfectus est Raimundus, filius Bonefilii sacristae, qui pro remedio anime sue [...] cum rebus suis dimisit ecclesie. Sepultus est autem intra claustra nove canonice, pro quo fratres deum exorate. (f. 40v)

II: Eodem die defunctus est Raimundus, filius Bonusfilii sacriste. (f. 29v)

⁸⁰ I: Anno Domini MCXCIII, obiit Iohannes Baconis, vir bone memorie et nostre sedis canonicus, qui de domibus suis et de alio alodio suo unum in coro instituit sacerdotem qui pro fidelibus divina officia perpetuo celebraret. (f. 40v)

II: Anno Domini M° C° XC° III obiit Iohannes Baconis, canonicus dicte ecclesie clericus. (f. 29v)

⁸¹ I: Eodem die obitus Geraldi Amalrici, cui sit requies. (f. 40v)

[Bala]iano, clericus et canonicus Sa[ncti Petri].⁸²(f. 21)

7- **VII idus aprilis** (Anno Domini M CC XX [...] celebret in altare Beate Marie de Coro et intersit omnibus divinis horis. Item stabilivit perpetuo duos cereos ad elevandum Corpus Christi ad missam [...] cereum qui ardat diebus sabbatinis ad missam Sancte Marie perpetuo. Item dimisit domos suas sacristie et etiam stabilivit unum aniversarium faciendum. Cuius anima requiescat in pace amen.) (Item aliud aniversarium IIIor denariorum in die obitus sui sicut censum do[navit]). (f. 21v)

9- **V idus aprilis** Eodem die obiit Ermemirus Quintile, sacerdos et canonicus Sancti Petri et primicherius feria III^a ante pascha.⁸³ Item ipso die Bernardus abbas Stagnensis.⁸⁴ (f. 21v)

10- **IV idus aprilis** Eodem die depositio Ugonis, Terragonensis archiepiscopi et nostre sedis canonici, et fuit interfectus.⁸⁵ Ipso die obiit Raimundus de Podiata, sacerdos et canonicus Sancti Petri. (f. 21v)

11- **III idus aprilis** Ipso die obiit Raimundus de Medala, clericus et canonicus dicte ecclesie.⁸⁶ (f. 21v)

12- **II idus aprilis** Eodem die obiit Bernardus Berengarii de Olone, clericus et canonicus Sancti Petri.⁸⁷ (f. 21v)

13- **Idus aprilis** Eodem die obiit Geraldus de Bigis, canonicus Sancti Petri, in die sancto sabbato.⁸⁸ (f. 21v)

⁸² I: Anno Domini M^o C^o XC^o VIII°, obiit Bernardus de Balaiano, clericus et canonicus Sancti Petri qui sit requies. (f. 40v)

⁸³ I: Anno ab incarnatione Domini nostri Ihesu Christi millesimo LXXX, obiit dominus Ermemirus Quintile, canonicus Sancti Petri, in senectute bona, cuius opere et studio plurimi peracti sunt libri et plures clerici nutriti ad honorem et servitium ecclesie predicti Sancti Petri. Qua propter omnes in comune Deum exorate eius misereatur anime. (f. 41)

II: Eodem die obiit Ermemirus Quintile, sacerdos et canonicus Sancti Petri. (f. 30)

⁸⁴ I: Item ipso die obiit Bernardus, abbas Stagnensis et huius sedis canonicus, vir laudabilis vite atque memorie. (f. 41)

II: Item ipso die Bernardus abbas Stagnensis. (f. 30)

⁸⁵ I: Eodem die depositio Hugonis, Terrachonensis venerabilis metropolitanus et nostre sedis canonicus, tam vita quam sermone clarus. Pro cuius anima fratres Deum exorate ut perenniter vivat in celis quam plenus sapientia et fide predicavit in terris. (f. 41)

II: Eodem die depositio Ugonis, Terragonensis archiepiscopi et nostre sedis canonici, et fuit interfectus. (f. 30)

⁸⁶ I: Anno ab incarnatione Domini M^o C^o XC^o, obiit Raimundus de Medaia, clericus et canonicus Sancti Petri, pro cuius anima Deum rogemus requiescat ut ei misereri dignetur. (f. 41)

II: Ipso die obiit Raimundus de Medala, clericus et canonicus dicte ecclesie. (f. 30)

⁸⁷ I: Ipso die obiit Bernardus Berengarii de Olone, clericus et canonicus Sancti Petri, qui propriis pro Christo distributis rebus regularis effectus migravit ad dominum, cui sit requies in perpetuum. (f. 41)

II: Eodem die obiit Bernardus Berengarii de Olone, clericus et canonicus Sancti Petri. (f. 30)

⁸⁸ I: Eodem die obiit Geraldus de Bigis, canonicus Sancti Petri. (f. 41)

II: Eodem die obiit Geraldus de Bigis, canonicus Sancti Petri, in die sancto sabbato.(f. 30)

14- **XVIII kalendas maii** Eodem die obiit Vivanus, sacerdos, bone memorie.⁸⁹ Item ipso die obiit Bertrandus Mironis, clericus et canonicus Sancti Petri.⁹⁰ (f. 22)

17- **XV kalendas maii** (Anno Domini M° CC° XX° VI° obiit Guillelmus Gros, levita et canonicus Sancti Petri qui edificavit altare Sancti Salvatoris in sede Vici et stabilivit I sacerdotem in coro.)⁹¹ (f. 22v)

19- **XIII kalendas maii** Eodem die obiit Garsendis, genitricis Bonifilii sacriste, bone memorie.⁹² (f. 22v)

21- **XI kalendas maii** (Ipso die obiit Guillelmus [de Ortafano] Elnensis sedis episcopus, et [sedis Sancti Petri] canonicus). (f. 23)

23- **VIII kalendas maii** Ipso die obiit Petrus de Modiliano qui de suis rebus dimisit nostre canonice.⁹³ Sic obiit Gaucerandi sacerdote, pro quo Deum oremus.⁹⁴ (f. 23v)

24- **VIII kalendas maii** Anno ab Incarnacione Domini M C XC VI obiit Ildefonsi, rex Aragonensis, comes Barchinonensis et marchio Provincie nostreque sedis canonicus, qui in iuventute sua migravit ab hoc seculo. (Eodem die obitus Guifredi iudicis, bone memorie). Ipso die fuit interfectus [Bernar]dus de Meda, clarus mil[ites] nostre sedis confrater.⁹⁵ (f. 24)

25- **VII kalendas maii** Eodem die obiit Petrus Berengarii de Sancta Eugenia et confrater nostre ecclesie.⁹⁶ (f.24)

26- **VI kalendas maii** Eodem die obiit Arnallus, clericus et confrater nostre ecclesie.⁹⁷ (f. 24)

28- **IV kalendas maii** (Ipso die obiit Guillelmus Raimundi, ebdomedarius Sancti Petri).⁹⁸

⁸⁹ I: Eodem die obiit Vivanus, sacerdos, pleni senectute dierum, bone memorie. (f. 41v)

II: Eodem die obiit Vivanus, sacerdos, bone memorie. (f. 30v)

⁹⁰ I: Item, ipso die obitus Bertrandi Mironis, clerici et canonici Sancti Petri, qui in via Sancti Sepulcri naufragio tribulatus quievit in pace, cui nostris precibus intervenientibus quiete perfrui sempitern concedat omnipotens Deus. (f. 41v)

II: Item ipso die obiit Bertrandus Mironis, clericus et canonicus Sancti Petri. (f. 30v)

⁹¹ II: Eodem die, anno Domini MCCXXVI, obiit Guillelmus Gros, levita et canonicus Sancti Petri, qui hedicavit altare Sancti Salvatoris in sede Vici et stabilivit [unum] sacerdotem in choro. (f. 31)

⁹² I: Eodem die obiit Garsendis, genitricis Bonifilii sacriste, bone memorie. (f. 42v)

II: Eodem die obiit Garsendis, genitricis Bonifilii sacriste, bone memorie. (f. 31)

⁹³ I: Ipso die, obiit Petrus de Modiliano qui de suis rebus nostre dimisit canonice, pro quo Deum fratres rogate. (f. 43v)

II: Ipso die obiit Petrus de Modiliano qui de suis rebus dimisit nostre canonice. (f. 32)

⁹⁴ I: Sic obiit Gaucerandi, sacerdoti pro quo Deum oremus. (f. 43v)

⁹⁵ I: Ipso die fuit interfectus Bernardus de Meda, miles clarus ac nobilis, qui predia cum rebus huic dimisit ecclesie, sepultus in cimiterio novo ubi requiescunt huius loci confratres, anno Domini M° C° XC° V° pro quo dominum exoremus ut semper sit misertus. (f. 44)

⁹⁶ I: Item, eodem die, obiit Petrus Berengarii de Sancta Eugenia, nobilis miles et huius loci confrater qui predia cum rebus huic dimisit ecclesie. Ideo apud dominum ei subveniat fusa prece. (f.44)

⁹⁷ I: Eodem die obiit Arnallus Iohannes, clericus et confrater huius sedis, qui ex propriis suis rebus non modica contulit nostre ecclesie beneficia, pro cuius anima Deum exoremus dignemini ut eam in eterna requie collocare dignetur. (f. 44)

⁹⁸ I: Eodem die obiit Guillelmus Raimundi, sacerdos et ebdomadarius Sancti Petri, cui sit requies. (f. 44)

(Item, eodem die, obiit Stephanus, Ausonensis episcopus). (f. 24v)

30- **II kalendas maii** Eodem die obiit G[uillelmus de] Luciano, vir nobilis [me]dietatem dominicatura [castr] de Cher nostre dimisit [ca]nonice.⁹⁹ Ipso die agitur obitus [Gui]lhelme Coquise.¹⁰⁰ (f. 25)

MAIG

2-. **VI nonas maii** Anno ab incarnatione Domini M^o C^o XL° VIII obiit domnus Petrus huius ecclesie primixerius, vir nobilis potencie, qui in sancta confessione migravit ad Deum, sepultus apud monasterium Castriserrense.¹⁰¹ (f. 25v)

5- **III nonas maii** (rasc)¹⁰²

6- **II nonas maii** Eodem die migravit Petrus sacerdos, bone memorie.¹⁰³ (f. 28v)

7- **Nonas maii** Item eodem die obiit Guitardus sacerdos cui sit requies.¹⁰⁴ Eodem die obiit Gannagaudus laicus cui sit requies.¹⁰⁵ (f. 29)

8- **VIII idus maii** (Eodem die obiit Beren[ga]rius de Riera, laicus [et] Vicensis ecclesie cano[ni]cus, qui in foro Vici fuit interfectus anno Domini M CC XX I^o)¹⁰⁶ (f. 29)

9- **VII idus maii** [Ipso] die obiit Berengarius [de] Avinione, huius sedis [con]frater.¹⁰⁷ [Eod]em die obitus Ermemiri, [fil]ius Sabbati.¹⁰⁸ ([Anno Domini M CC X[.] obiit Guillelmus de Podio, sacerdos et Vicensis ecclesie canonicus et primixerius.)¹⁰⁹ (f. 29v)

⁹⁹ I: Eodem die obiit Guillelmus Guisadi de Luciano, vir nobilis, qui medietatem dominicature castr] de Cher nostre dimisit canonice, pro quo Deum oremus obnixe. (f. 45)

II: Eodem die obiit Guillelmus de Luciano, vir nobilis medietatem dominicatura castr] de Cher nostre dimisit canonice (f. 33v)

¹⁰⁰ I: Ipso die agitur obitus Guillelme Coquise huius sedis canonice. (f. 45)

¹⁰¹ I: Anno ab incarnatione Domini M^o C^o XL° VIII°, obiit domnus Petrus, huius ecclesie primicherius, vir magnae nobilitatis et patientie, qui in sancta confessione, habitu inductus monástico, migravit ad dominum. Sepultus apud monasterium Castriserrense in ipso claustro, cui multiplici prece fratrum interveniente, largiatur omnipotens et misericors dominus beata perfrui requie. (f. 46)

II: Obiit domnus Petrus, huius ecclesie primicherius (f. 34v)

¹⁰² I: Eodem die obiit Bernardus de Castellari, diachonus, subsacrista et canonicus Sancti Petri. Sub gradis ex medio in dextero porte Galilee ad capud inde iacet refectoriis sepultus, cuius anima in Christo fruatur vita. (f. 49)

II: Eodem die obiit Bernardus de Castellari, diachonus, subsacrista et canonicus Sancti Petri (f. 37v)

¹⁰³ I: Eodem die migravit Petrus, sacer, quando venit de Iherosolimis, vir strenuus, presbiter Sancte Marie nostre sedis. (f. 49v)

II: Eodem die migravit Petrus sacerdos, bone memorie . (f. 37v)

¹⁰⁴ I: Item eodem die obiit Guitardus, sacer, cui sit requies. (f. 49v)

II: Eodem die obiit Guitardus, sacer, cui sit requies (f. 38)

¹⁰⁵ II: Eodem die obiit Gaunagaudus, laicus, cui sit requies. (f. 38)

¹⁰⁶ II: Eodem die obiit Berengarius de Riera, laicus et Vicensis canonicus, qui in foro Vici fuit interfectus, anno Domini M CC XX primo. (f. 38). *Afageix*: Anno Domini M CC XL octavo, obiit Guilabertus de Monteregali, Vicensis archidiachonus, qui in ordine fratrum minorum vitam determinavit. (f. 38)

¹⁰⁷ I: Ipso die obiit Berengarius de Avinione, huius sedis confrater pro cuius anima Deum exorare ut eius misereri dignetur. (f. 50)

II: Ipso die obiit Berengarius de Avinione, huius sedis confrater. (f. 38v)

¹⁰⁸ II: Eodem die obitus Ermemiri prolis Sabbati. (f. 38v)

¹⁰⁹ II. Anno Domini M CC X, obiit Guillelmus de Podio, sacerdos et Vicensis ecclesie canonicus atque secundixerius. (f. 38v)

10- **VI idus maii** (Anno Domini M CC XX VII obiit Bernardus sacerdos ebdomedarius Vicensis ecclesie, bone memorie cui sit requies.) (f. 29v)

11- **V idus maii** Ipso die obiit Raimundus Bradila, canonicus Sancti Petri.¹¹⁰ (f. 30v)

13- **III idus maii** Eodem die [depositio] Raimundi sacr[is]te apud Gerundam cui sit [requies].¹¹¹ (Ipso die o[biit] Gue[r]ichus, Aus[onensis] episcopus, bone [memorie]). (f. 31)

14- **II idus maii** (Anno Domini M CC [VIII] obiit Thomas Cocus, Sancti Petri canonicus).¹¹² (f. 31)

17- **XVI kalendas iunii** Eodem die obiit Ermemirus Guillelmi, sacerdos et canonicus Sancti Petri.¹¹³ (f. 32)

18- **XV kalendas iunii**¹¹⁴. Eodem die obiit Berengarii de Benages, clericus et canonicus Sancti Petri.¹¹⁵ (f. 32)

21- **XII kalendas iunii** Ipso die obitus Galindi, sacerdos Sancti Petri Vici.¹¹⁶Eodem die obiit Bernardus Seniofredi.¹¹⁷(f. 33)

22- **XI kalendas iunii** Ipso die obiit Guillelmus de Taradello, clericus et canonicus Sancti Petri.¹¹⁸ (f. 33)

24- **VIII kalendas iunii** rasc.¹¹⁹ (f. 33)

25- **VIII kalendas iunii** Anno Domini M C LXXX regni regis Lodovici iunioris XLIII. dedicacio Sancte Marie Rotunde in sede Vico, sub ordinatione Petri Ausonensis episcopi.¹²⁰ Anno [rasc.]¹²¹ (f. 33)

¹¹⁰ I: Ipso die Raimundum Bradila, benigne vitam finisse recolitur, pro cuius anima a vobis Deus humiliter exoretur. (f. 52)

II: Ipso die obiit Raimundus Braila, canonicus Sancti Petri. (f. 40)

¹¹¹ I: Eodem die depositio Raimundi sacr[is]te, apud Gerundam, cui sit requies. (f. 52v)

¹¹² I: Anno Domini M CC VIII, obiit Tomas Cocus. (f. 52v)

¹¹³ I: Eodem die migravit Ermemir Guillelmi ab hac luce, qui presbiter dum vixit, Iherosolimis Christi Sepulcrum videre festinavit. (f.53v)

II: Eodem die obiit Ermemirus Guillelmi, sacerdos et canonicus Sancti Petri. (f. 41v)

¹¹⁴ II: Ipso die obiit Geribertus, presbiteri. (f. 41)

¹¹⁵ I: Eodem die obiit Berengarius de Benages, clericus et canonicus Sancti Petri, pro cuius anima Deum fratres orate ut dignetur eum collocare in eterna requie. (f.54)

II: Eodem die obiit Berengarii de Benages, clericus et canonicus Sancti Petri. (f. 41)

¹¹⁶ I: Eodem die obitus domni Galindi, sacr[is]te Sancti Petri Vici, memorabilis vir et per omnia valde bonus. (f. 54v)

II: Obitus Galindi sacr[is]te. (f. 42)

¹¹⁷ I: Item eodem die obiit Bernardus Seniofredi. (f. 54v)

¹¹⁸ I: Ipso die obiit Guillelmus de Taradello, Sancti Petri canonicus, metrica arte doctus, anno Domini M C XC VIII. (f. 54v)

II: : Ipso die obiit Guillelmus de Taradello, Sancti Petri canonicus. (f. 42)

¹¹⁹ I: Eodem die obiit Guanta levita, quem vocant Autger. (f. 54v)

¹²⁰ I: Anno Domini M C LXXX, regni regis Lodovici iunioris XLIII, dedicatio Sancte Marie Rotunde in sede Vico, sub ordinatione Petri Ausonensis episcopi. (f. 54v)

¹²¹ I: Anno videlicet Domini M C XXX VIII, eodem die obiit Bernardus, venerande memorie huius sedis archilevite, qui tercio adiens Sanctum Christi Sepulcrum, apud Methone, sepultus in porta ante ianvam

26- **VII kalendas iunii** [Eod]em die obiit Berengarius, filius [Rai]mundi comitis.¹²² Ipso die agitur obitus Poncii de Mesleo, presbiter et canonicus dicte ecclesie.¹²³(f. 33v)

27- **VI kalendas iunii** Eodem die obiit Berengarius Geraldi, sacerdos et canonicus Sancti Petri.¹²⁴(f. 33v)

28- **V kalendas iunii** Eodem die obiit Suniarius archidiaconus bone memorie¹²⁵. (Ipso die obiit Guifredus, Ausonensis episcopus, cui sit requies).(f. 34)

31- **II kalendas iunii** Eodem die obiit Ermemirus subdiaconus.¹²⁶ (f. 34v)

JUNY

1- **Kalendas iunii** Eodem die obiit Berengarius, sacrista huius sedis atque iudex, bone memorie.¹²⁷ Eodem die obiit Estephania de Medala, mater Bernardi et Geraldi archidiaconorum, qui de suo proprio alodio dimisit nostre chanonice.¹²⁸ (f. 34v)

3- **III nonas iunii**¹²⁹

5- **nonas iunii** [Eo]dem die obiit Raimundus, [sacriscrinius] bone memorie.¹³⁰ [Eo]dem die obiit Guifredus [Quintile] bone memorie.¹³¹ (38v)

Sancte Marie quiescit, cuius innumeris beneficiis ecclesia nostra ditata, orare non cesset pro ipsius anima. (f. 54v) *Afagit*: Anno XVIII regni regis Ludovici, obiit Stephania de Medala, mater Bernardi archi-

diaconi, soror Arnaldi pontificis, qui de suo proprio alodio dimisit canonicæ, pro qua fratres Deum exhorate ut ei misereri dignetur. (f. 55)

II: An[ni videlicet] Domini MC XXXVIII, obiit Bernardus de Medala, apud Methonem, sepultus in porta Ante [ianvam] Sancte Marie quiescit. (f. 42)

¹²² I: Eodem die obiit Berengarius, filius Reimundi comitis. (f. 55)

II: Eodem die obiit Berengarius, filius Reimundi comitis (f. 42v)

¹²³ I: Item, ipso die agitur obitus Poncii de Mesleo, presbiter et canonici huius loci, et apud Barchinonam quiescentis. (f. 55)

II: Obitus Poncii de Mesleo, presbiter et canonicus dicte ecclesie. (f. 42v)

¹²⁴ I: Eodem die obiit Berengarius Geraldi, sacerdos et canonicus Sancti Petri. (f. 55)

II: Eodem die obiit Berengarius Geraldi, sacerdos et canonicus Sancti Petri (f. 42v)

¹²⁵ I: Eodem die obiit Suniarius, archidiaconus bone memorie. (f. 55v)

II: Eodem die obiit Suniarius, archidiaconus bone memorie (f. 43)

¹²⁶ I: Eodem die obiit Ermemirus subdiaconus. (f. 56)

II: Eodem die obiit Ermemirus subdiaconus (f. 43v)

¹²⁷ I: Eodem die obiit Berengarius, sacrista huius sedis atque iudex, qui in senectute bona ab hoc seculo regulari habitu indutus migravit ad dominum. (f. 56v)

¹²⁸ I: Eodem die obiit Adaledis de Medala, mater Guillelmi precentoris, qui de suo proprio alodio dimisit canonicæ.(f. 56v)

¹²⁹ I: Eodem die obiit Raimundus Petri, canonicus Sancti Petri. *Afagit*: Item ipso die sic fuit interfectus Udalgerius nobilis miles, apud Yspaniam in exercitu ducto mercede et apostolica monitione atque solutione, pro quo Deum exorare. (f. 60v)

¹³⁰ I: Eodem die obiit Raimundus, sacriscrinius bone memorie. (f. 61)

¹³¹ I: Eodem die obiit Guifredus Quintile, bone memorie. (f. 61)

II: Eodem die obiit Guifredus Quintile, bone memorie. (f. 48)

6- **VIII idus iunii** [Eodem] die obiit Bernardus de Talamanca qui de suis bonis mansum [vide]licet de Rivopetrarum qui di[ci]tur Chintana nostre dimisit canonice.¹³² (f. 39v)

7- **VII idus iunii** (Eodem die obiit Bertrandus de Monterotundo, clericus et canonicus Sancti Petri)¹³³ (f. 39v)

9- **V idus iunii** Eodem die obiit Geribertus, bone memorie¹³⁴. (Ipso die obiit Bernardus de Sancta Margarita, sacerdos ebdomedarius Vicensis, qui dimisit suas domos loco anniversarii et stabilivit unam lampadam ante altare Sancte Marie de Coro).¹³⁵(f. 39v)

10- **III idus iunii** Eodem die obiit Arnallus Isarni, clericus et canonicus Sancti Petri cui sit requies.¹³⁶ (f. 40)

11- **III idus iunii** Eodem die tran[si]tus Sicardus, levita, bone memorie.¹³⁷ (f. 41)

12- **II idus iunii** (Ipso die migravit a seculo Guillelmus Bonifilii admirande bonitatis karitatisque amator, sacerdos et canonicus Sancti Petri).¹³⁸ (f. 44)

13- **Idus iunii** (Eodem die obiit Petro, filius Guillelmi Scutario laicus et [rasc.]) (f. 44)

14- **XVIII kalendas iulii** Eodem die obiit Petrus sacrista bone memorie cui sit requies.¹³⁹ (f. 44v)

15- **XVII kalendas iulii** Ipso die obiit Henricus monachus, vir sapientie, eloquencie plenus, bone memorie.¹⁴⁰ (f. 45)

17- **XV kalendas iulii** ([Eod]em die facimus ani[ver]saria Petri de Pausa et [Rai]mundi de Sala canoni[cus] Vicensium) (f. 45v)

¹³² I: Eodem die obiit Bernardus de Talamanca, qui de suis bonis mansum videlicet de Rivopetrarum qui dicitur Chintana canonice nostre per scripturam donavit, et rogavit ut obitus eius in capitulo legeretur et scriberetur, et obsequium eius et preces in ecclesia nostra fierentur sicut et factum est. Obiit autem ipse die qua videtis, anno XXXV Lodovici regis francorum iunioris, pro quo fratres deum exorate. (f. 62)

¹³³ II: Eodem die obiit Bertrandus de Monterotundo, clericus et canonicus Sancti Petri. (f. 49)

¹³⁴ I: Eodem die obiit Geribertus, vir bone memorie. *Afageix*: Ipso die depositio Gisla, uxor que fuit Guiberti grammatici et [..]re]quiescat in pace. (f. 62)

¹³⁵ II: Eodem die obi[it Bernar]dus de Sancta M[argarita], sacerdos et ebd[om]edarius Vicensis, qui dimi[sit suas] domos loco anniversarii et stabilivit [unam] lampadam [ante altare Sancte] Marie de Coro. (f. 49)

¹³⁶ I: Eodem die obiit Arnallus Isarni, clericus et kanonicus Sancti Petri, cui sit requies. (f. 63)

II: Eodem die obiit Arnallus Isarni, clericus et kanonicus Sancti Petri (f. 50)

¹³⁷ I: Eodem die transiit Sicardi, levite oppido Bisullunensis exortus qui splendida senectute a fratribus celeberrime est sepultus. (f. 63v)

II: Sicardus, levita, bone memorie. (f. 50)

¹³⁸ I: Ipso die migravit a seculo Guillelmus Bonifilii, admirande bonitatis, karitatisque amator, sacerdos et canonicus Sancti Petri, sed et ecclesie Sancte Marie capellanus, inter precipuos non infimus qui eadem a fundamento edificare mire atque admirabile opere caepit, et dum quod caeperat instanter exequeretur priusquam consummare licuisset, pre foribus eiusdem ecclesie sepultus. In pace quievit anno domini M CXXI. (f. 63v)

II: Guillelmus Bonifilii, sacerdos et canonicus Sancti Petri. (f. 50)

¹³⁹ I: Eodem die obiit Petrus, sacrista bone memorie. (f. 64v)

II: Eodem die obiit Petrus, sacrista bone memorie. (f. 51v)

¹⁴⁰ I: Eodem die ob[iit] Henricus mon[achus], vir sapientie [et elo]quentiae plenus, bone memorie. (f.65)

II: Eodem die obiit Henricus monachus. (f. 51v)

18- **XIV kalendas iulii** Eodem die obiit Berengarius de Edris, cui sit requies. (f. 45v)

19- **XIII kalendas iulii** Ipso namque die obiit Bonetus, sacerdos et Sancti Petri maior monachus, cui sit requies.¹⁴¹ Eodem die obiit Guillelmus Raimundi de Taradello archidiaconus et Sancti Petri canonicus.¹⁴² (Item eodem die obiit Gotmarus, Ausonensis episcopus qui primus fuit in restauracione istius terre).(f. 45v)

20- **XII kalendas iulii** Eodem die obiit Raimundus Guifredi, cui sit requies.¹⁴³ Ipso die obiit domnus Bernardus, abbas Rivipollentis, pro quo deum rogemus. (f. 46)

22- **X kalendas iulii** (Anno Domini [M° C°] LXXX° III° [obiit] Raimundus de Me[dalia], archidiaconus [...] sepultus est. Veure si és Pere de Malla???)

23- **VIII kalendas iulii.** Eodem die obiit Daco iudex, bone memorie.¹⁴⁴ (f. 46v)

26- **VI kalendas iulii** Eodem die obiit Petrus Fulchonis de Laurono huius sedis canonicus et sacerdos.¹⁴⁵ (f. 48)

27- **V kalendas iulii** Rasc.¹⁴⁶(f. 48v)

JULIOL

1- **kalendas iulii** Rasc.¹⁴⁷ (f. 49)

4- **IV nonas iulii** (Ipso die obiit [Guericus], Ausonensis episcopus q[ui] fuit archidiacon[us]). Eodem die [obiit..] de Olost mi[...] Sancti Petri qui de bon[a sua] dedit ecclesie [...] Deum exorate[di]gnetur. (f. 50)

¹⁴¹ I: Ipso namque die obiit Bonetus, sacerdos et Sancti Petri maior monachus, cui sit requies. (f. 66)

II: Obit Bonetus, sacerdos et Sancti Petri maior monachus (f. 53)

¹⁴² I: Era millesima centesima quinquagesima I^a, obiit Guillelmi Raimundi de Taradello, archidiaconus et Sancti Petri canonicus. (f. 66)

II: obiit Guillelmi Raimundi de Taradello, archidiaconus et Sancti Petri canonicus. (f. 52v)

¹⁴³ I: Eodem die obiit Raimundus Guifredi, cui sit requies. (f. 66)

II: Eodem die obiit Raimundus Guifredi. (f. 53)

¹⁴⁴ I: Eodem die obiit Dacho iudex. (f. 67)

II: Eodem die obiit Dacho iudex. (f. 53v)

¹⁴⁵ I: Eodem die obiit Petrus Fulchonis de Laurono, huius sedis kanonicus et sacerdos pro quo Deum rogemus ut eius misereri dignetur. (f.68v)

II: Eodem die obiit Petrus Fulchonis de Laurono, huius sedis kanonicus et sacerdos. (f. 48)

¹⁴⁶ I: Eodem die obiit Raimundus de Monterotundo, clericus et canonicus Sancti Petri qui honorifice apud sedem Barchinonensem sepultus est. (f. 69v)

II: Eodem die obiit Raimundus de Monterotundo, clericus et canonicus Sancti Petri. (f. 55v)

¹⁴⁷ I: Eodem die comemoratur obitus Petri de Cardona, sacerdotis huius sedis canonici et Sancte Romane ecclesie cardinalis ibidemque in ecclesia beati Petri sepulti, doctoris legum magnifici continencie (f. 70v)

II: Eodem die comemoratur obitus Petri de Cardona, sacerdotis huius sedis canonici et Sancte Romane ecclesie cardinalis (f. 56v)

7- **Nonas iulii** Ipso die fuit interfectus Raimundus Guillelmi, miles, in Barchinona.¹⁴⁸ Eodem die obiit Ermengaudus, presbiter cui sit requies.¹⁴⁹ Ipso die obiit magister Guillelmi, sacerdos et canonicus Sancti Petri.¹⁵⁰ (f. 50v)

9- **VII idus iulii** Eodem die sic obi[tus] Bernardus Petri, vul[ne]ratus lancea ap[ud] Barchinonam, cui [sit] requies.¹⁵¹ (f. 51)

12- **III idus iulii** Eodem die obiit Bernardus de Castellar, laicus et Sancti Petri canonicus.¹⁵²(Anno Domini M CC XI, idcirco III idus iulii, obiit domnus Bernardus de Sancto Ypolito, sacrista Vicensis,[stabilivit] et constituit perpetuum sacerdotem in altari Beate Marie Magdalene in ecclesia Vicensi pro quo fratres Deum oremus quod altaria Sancte [Marie Magdalene] Bernardus de Sancto Ypolito hedificaverat de novo).¹⁵³(f. 53)

13- **III idus iulii** Ipso namque die obiit Bernardus monachus, sacerdos et Sancti Petri canonicus, sepultus est ante hostium Sancti Iohannis.¹⁵⁴ (Eodem die obiit Radulphus, Ausonensis episcopus). (f. 53)

14- **II idus iulii** Ipso die obiit Petrus Raimundi, sacerdos et canonicus Sancti Petri.¹⁵⁵ (f. 54)

19- **XIII kalendas augusti** [Ip]so die obiit domnus Raimundus [B]erengarii Barchinonensis comes et marchio duxque Provincie, vir preclaris [et p]ollens moribus qui metam vite sue [di]gne complessime inter cetera benefi[ci]a ex suo proprio alodio mansum vi[deli]cet que dicunt de Emposta cum omnibus suis pertinenciis nostre dimisit [c]anonice, cuius beneficia semper me[mo]res semper pro illo comunes ad [dominu]m fundamus preces.¹⁵⁶(f. 54v)

¹⁴⁸ II: Ipso die fuit inter[fectus] Raimundus Guillelmi, miles, in Barchinona. (f. 58)

¹⁴⁹ I: Eodem die obiit Ermengaudus, presbiter cui sit requies. (f. 72v)

II: Eodem die obiit Ermengaudus, presbiter cui sit requies. (f. 58)

¹⁵⁰ I: Ipso die obitus magistri Guillelmi, sacerdotis et canonici Sancti Petri, scientia litterarum preclari et docti. (f. 72v)

II: Ipso die obitus magistri Guillelmi, sacerdotis et canonici Sancti Petri. (f. 58)

¹⁵¹ II: Eodem die sic obiit [Bernardus] Petri, vulneratus lancea apud Barchinonam, cui sit requies. (f. 58v)

¹⁵² I: Eodem die obiit Bernardus de Castellar, laicus et Sancti Petri canonicus, pro quo deum fratres rogemus ut ei misereri dignetur. (f. 74v)

¹⁵³ II: Anno Domini M CC XI, idcirco III idus iulii, obiit domnus Bernardus de Sancto Ypolito, sacrista Vicensis, stabilivit et constituit perpetuum sacerdotem in altari Beate Marie Magdalene in ecclesia Vi-
censi pro quo fratres Deum oremus quod altaria Sancte Marie Magdalene Bernardus de Sancto Ypoli-
to hedificaverat de novo. (f.60)

¹⁵⁴ I: Ipso namque die obiit Bernardus monachus, sacerdos et Sancti Petri canonicus qui de suis bonis a Deo sibi collatis benigniter nostram ditavit ecclesiam, pro quo fratres Deum rogemus ut ei misereri dignetur. (f. 75)

¹⁵⁵ I: Item, ipso die obiit Petrus Raimundi [...] sacerdos et canonicus Sancti Petri qui in via Ierusalem pergere proficiens quievit in pace, pro quo deum rogemus. (f. 75)

II: Ipso die obiit Petrus Raimundi, sacerdos et canonicus Sancti Petri. (f. 60v)

¹⁵⁶ I: Ipso namque die obiit domnus Raimundus Berengarii, Barchinonensis comes et marchio duxque Provincie, vir preclarus, pollens moribus, qui metam vite sue digne complens fine, inter cetera beneficia ex suo proprio alodio mansum videlicet quem dicunt de Emposta cum omnibus suis pertinenciis nostre dimisit kanonice, cuius beneficia semper memores, semper pro illo comunes ad dominum fundamus preces. (f. 75v)

II: Ipso die obiit domnus Raimundus Berengarii Barchinonensis comes et marchio duxque Provincie, vir preclaris et pollens moribus qui metam vite sue digne complessime inter cetera beneficia ex suo proprio alodio mansum videlicet que dicunt de Emposta cum omnibus suis pertinenciis nostre dimisit canonice, cuius beneficia semper memores. (f. 61)

18- **XIII kalendas augusti** Eodem die obiit Guifredus de Balciareno, frater domini Guillelmi, Ausonensis episcopi.¹⁵⁷ (f. 54v)

21- **XII kalendas augusti** Ipso die obiit Berengarius de Savo, canonicus atque levita, vir nobilis et dulcis pro quo Deum fratres oremus.¹⁵⁸ Eodem die obiit Bernardus de Savo, levita et canonicus huius ecclesie.¹⁵⁹ (f. 54v)

22- **XI kalendas augusti** Ipso die obiit Garsendis, femina, bone memorie.¹⁶⁰

23- **VIII kalendas augusti** rasc.¹⁶¹ (f. 55)

25- **VIII kalendas augusti** Eodem die [depositio Galindi, presbiteri].¹⁶²(f. 57)

29- **IV kalendas augusti** Eodem die depositio Bonifilii de Villatorta, sacerdotis et canonici.¹⁶³ (f. 57v)

AGOST

1-**kalendas augusti** Eodem die obiit Beatrix de Rieria, canonica Sancti Petri¹⁶⁴. (Eodem die obiit Arnulfus, Ausonensis episcopus atque abbas Sancti Felicis Gerunde, bone memorie).¹⁶⁵(f. 59v)

3- **III nonas augusti** Ipso namque die obiit Berengarius, Gerundensis archidiaconus [et] nostre sedis canonicus.¹⁶⁶(60v)

4- **II nonas augusti** Ipso die obiit Guifredus de Gaiano qui de suis bonis dedit nostre canonice.¹⁶⁷ (f. 62)

¹⁵⁷ I: Eodem die obiit Bernardus Guifredi de Balciarenno, frater dicti Guillelmi pontifices. (f. 76)

¹⁵⁸ I: Eodem die obiit Berengarius de Savo, canonicus atque levita, vir nobilis et dulcis, anno Domini M° C° XC° III°, pro quo deum oremus ut sit semper eius misertus. (f. 76)

II: Ipso die obiit Berengarius de Savo, canonicus atque levita, vir nobilis et dulcis pro quo Deum fratres oremus. (f. 61)

¹⁵⁹ I: Item, ipso die obiit Bernardus de Sau, levita et canonicus huius ecclesia anno Domini M° C° LX° III°. (f. 76)

II: Ipso die obiit Bernardus de Sau, levita et canonicus. (f. 61)

¹⁶⁰ I: Ipsius die obiit Garsendis [femina] bone memorie, uxor que fuit Geralli Guilaberti, que de suis bonis dedit nostre canonice [...] pro remedio anime sue. (f. 76v)

II: Ipso die obiit Garsendis, femina, bone memorie. (f.61v)

¹⁶¹ I: Eodem die obiit Sendredus, sacer, bone memorie. (f. 78)

II: Eodem die obiit Sendredus, sacer, bone memorie. (f.63)

¹⁶² I: Eodem die depositio Galindi, presbiteri. (f. 78v)

II: Eodem die depositio Galindi, presbiteri. (63v)

¹⁶³ II: [...] obitus Bonifilii de Villatorta, sacerdotis et canonicus, anno VI Philippi regis [...] in [bona senectute]. (f. 64)

¹⁶⁴ II: Eodem die obiit Beatrix de Rieria, canonica Sancti Petri. (f. 65v)

¹⁶⁵ I: Eodem die obiit Arnulfus episcopus atque abbas bone memorie. (f. 81v)

¹⁶⁶ I: Ipso namque die obiit Berengarius, Gerundensis archidiaconus et nostre sedis canonicus anno Domini M° C° L° II°. (f. 83v)

II: Ipso namque die obiit Berengarius, Gerundensis archidiaconus et nostre sedis canonicus. (f. 67)

¹⁶⁷ I: Item, eodem die obiit Guifredus de Galiano qui de suis bonis dimisit canonice, in pace requiescat. (f. 84)

5- **nonas augusti** [Ipso die] obiit Bernardus [de] Montereali, clericus [et] canonicus Sancti Petri.¹⁶⁸ [Ipso] die obiit Poncius [Bernar]di, sacriscrinius et can[onicu]s Sancti Petri.¹⁶⁹ (f. 62v)

6- **VIII idus augusti** [Ipso] die obiit Raimundus co[m]es Barchinonensis] princeps Aragonensis, duxque [Provin]cie, vir honeste vite omnisque [societa]tis amicus, pro cuius anima Deum e[x]oremus De]us ut ei misereri dignetur.¹⁷⁰ (f. 62v)

7- **VII idus augusti** Eodem die obiit quidam adolecens nomine Bernardus Raimundi, pro quo Deum rogemus.¹⁷¹ In ipso die obiit Petrus de Sasserats, clericus et canonicus Sancti Petri.¹⁷² (f. 63v)

8- **VI idus augusti** Eodem die obiit Bernardus de Villaleonum, claviger cui sit requies.¹⁷³ (f. 65)

9 - **VII idus augusti** Obiit Arnaldus de Cloquerio, laicus et canonicus Sancti Petri.¹⁷⁴ (f. 65)

11- **III idus augusti** Eodem die [obiit] presbiter Bonucius [et Sancti Petri] canonicus.¹⁷⁵ (Ipso die obiit [Guille]mus Ausonensis [episcopus] qui antea fuit [archi]diachonus. In [Rivi]pollensi mo[nasterio] est sepultus). (f. 65)

12- **II idus augusti** Eodem die obiit Gimmar, sacerdos, bone memorie.¹⁷⁶(f. 67)

13- **Idus augusti** Ipso die obiit Guillelmus, lev[ita] et huius loci canonicus.¹⁷⁷ Eodem die obiit Guillelmus de Casulis, Ausonensis archidiaconus qui apud Gerundam defunctus [est]

¹⁶⁸ I: Ipso die obiit Bernardus de Montereali, clericus et canonicus Sancti Petri cui sit requies. (f. 84v)

II: Ipso die obiit Bernardus de Montereali, clericus et canonicus Sancti Petri. (f. 68v)

¹⁶⁹ I: Eodem die transitus Poncius Bernardi, sacristani et canonici Sancti Petri, qui in senectute splendida defunctus, a fratribus in galilea est tumulatus, pro cuius anima precemur ad Deum. (f. 84v)

II: Ipso die obiit Poncius Bernardi, sacriscrinius et canonicus Sancti Petri. (f. 68v)

¹⁷⁰ I: Eodem die obiit Raimundus, comes Barchinonensis, princeps Aragonensis, duxque Provincie, vir honeste vite omnisque sanctitatis amicus, pro cuius anima deum exoremus, ut eius misereri dignetur. (f. 84v)

II: Ipso die obiit Raimundus, comes Barchinonensis, princeps Aragonensis, duxque Provincie, vir honeste vite omnisque societatis amicus, pro cuius anima Deum exoremus Deus. (f.68v)

¹⁷¹ I: Eodem die obiit quidam adolescens, qui ab insidiatoribus dolose sauciatus graviter spiritum tradidit, cui erat nomen Bernardi Raimundi, in ecclesia omnes oremus illi. (f. 86)

II: Eodem die obiit quidam adolecens nomine Bernardus Raimundi, pro quo Deum rogemus. (f.69v)

¹⁷² I: Item ipso die obiit Petrus de Saserats, vir nobilis bonisque moribus ornatus hac nostre sedis canonicus. (f. 86)

II: Ipso die obiit Petrus de Saserats, vir nobilis. (f. 69v)

¹⁷³ II: Anno Domini MCCXX, obiit Bernardus de Villaleonum, clericus et Sancti Petri claviger, cui sit requies. (f. 71)

¹⁷⁴ I: Obiit Arnaldus de Cloquerio, laicus et canonicus Sancti Petri, anno Domini MCCXL. (f. 71)

II: Eodem die obiit Arnaldus de Cloquerio, laicus et canonicus Sancti Petri. (f. 71)

¹⁷⁵ I: Eodem die obiit dominus presbiter Bonucius, Sancti Petri canonicus, vir preimum dulcis et fidelissimus. In commune deum rogemus quatenus sui misereri dignetur. (f. 89v)

II: Eodem die obiit dominus presbiter Bonucius, Sancti Petri canonicus. (f. 73) *Afagit*: Eodem die obiit Petrus de Talavera, sacerdos et canonicus Sancti Petri. (f. 73)

¹⁷⁶ I: Eodem die obiit Gimara, sacer, bone memorie. (f. 92)

II: Eodem die obiit Gimara, sacer, bone memorie. (f. 75)

¹⁷⁷ I: Ipso die obiit Guillelmus, levita et huius loci canonicus. (f. 92v)

II: Ipso die obiit Guillelmus, levita et huius loci canonicus. (f. 75v)

ad suam sedem reportatus [et] honorifice sepultus.¹⁷⁸ (Ipso die obiit Berengar[ius] de Medala, miles bone memorie). (f. 67)

14- **XVIII kalendas septembris** Eodem die [obiit Unifredus], sacerdos atque [sacrista, bone] memorie.¹⁷⁹(f. 68)

16- **XVII kalendas septembris** [Eodem die] obiit Arnallus Rai[mundi] de Savo qui de suo alo[dio di]misit nostre canonice.¹⁸⁰(f.68v)

18- **XV kalendas septembris** Eodem die obiit Seguinus presbiter canonicus Sancti Petri.¹⁸¹ Ipso die obiit Salomonis monachi.¹⁸² Eodem die obiit Bernardus Raimundi captivarii, clericus et canonicus Sancti Petri.¹⁸³ (Ipso die obiit Fruiane, Ausonensis episcopus, qui fuit interfectus). (f. 69)

20- **XIII kalendas septembris** Eodem die obiit Guadallus, Barchinonensis episcopus et nostre sedis canonicus.¹⁸⁴ (f. 69v)

21- **XII kalendas septembris** Eodem die obiit Arnallus, sedis Vici antistes almificus, cui sit requies, sepultus est in Amerensi monasterio.¹⁸⁵ Ipso die fuit interfectus Ermengaudus comes, filii Suniarii comitis.¹⁸⁶ Item eodem die fuit interfectus Ato Ausonensis archiepiscopus.¹⁸⁷ (f. 69v)

23- **X kalendas septembris** Rasc. [Ipso die] obiit [Carbo]ne[llus] To[rra laicus] et nostre [sedis] canonicus¹⁸⁸ (f. 70)

¹⁷⁸ I: Item eodem die obiit Guillelmus, Ausonensis archidiaconus, qui apud Gerundam defunctus ad suam sedem reportatus, honorifice est sepultus. (f. 92v)

II: Item eodem die obiit Guillelmus, Ausonensis archidiaconus, qui apud Gerundam defunctus ad suam sedem reportatus. (f. 75v)

¹⁷⁹ I: Item eodem die obiit Unifredus, sacerdos atque sacrista, vir per omnia bonus, misericordiam faciat illi Deus (f. 93v)

II: Item eodem die obiit Unifredus, sacerdos atque sacrista. (f.76v)

¹⁸⁰ I: Ipso die obiit Arnallus Raimundi de Savo, vir nobilis ac omnis sanctitatis amicus, qui de suo proprio alodio nostre dimisit canonice et ad ultimum in sancta confessione spiritum suum domino comendans resquievit in pace. (f. 94)

¹⁸¹ I: Eodem die obiit Seguinus, presbiter et canonicus Sancti Petri, cui sit requies. (f. 94v)

¹⁸² I: Obitus Salomonis monachi. (f. 94v)

II: Obitus Salomonis monachi. (f. 77)

¹⁸³ I: Eodem die obiit Bernardus Raimundi, captivarii, clericus et kanonicus Sancti Petri cui sit requies. (f. 94v)

II: Eodem die obiit Bernardus Raimundi, captivarii, clericus et kanonicus Sancti Petri. (f. 77)

¹⁸⁴ I: Eodem die obiit Guadallus, Barchinonensis episcopus et nostre sedis canonicus. (f. 95v)

II: Eodem die obiit Guadallus, Barchinonensis episcopus et nostre sedis canonicus. (f. 78)

¹⁸⁵ I: Ipso die obiit Arnallus, sedis Vici antistes almificus, cui debite servitutis annuatim exsolvamur obsequia, qui honorifice sepultus est in monasterio Ameriensi. (f. 95v)

II: Ipso die obiit Arnallus, sedis Vici antistes almificus, cui debite servitutis annuatim exsolvamur obsequia, qui honorifice sepultus est in monasterio Ameriensi. (f. 78)

¹⁸⁶ I: Eodem die fuit interfectus Ermengaudus, comes filius Suniarii comitis. (f. 95v)

II: Eodem die fuit interfectus Ermengaudus, comes filius Suniarii comitis. (f. 78)

¹⁸⁷ I: Item eodem die fuit interfectus Ato archiepiscopus Ausonensis. (f. 95v)

II: Eodem die fuit interfectus Ato archiepiscopus Ausonensis. (f. 78)

¹⁸⁸ I: Eodem die obiit Carbonellus de Torra, laicus et canonicus Sancti Petri, qui de suo proprio nostram benigniter ditavit ecclesiam pro quo Deum fratres rogemus. (f. 96)

II: *Afagit*: Anno Domini M CC [...Bernardus] de Vilagranata, Barchinonensis archidiaconus et nostre sedis canonicus, cui sit requies. (f. 78v)

25- **VIII kalendas septembris** Ipso die obiit Daco, levita, bone memorie.¹⁸⁹(f. 70)

26- **VII kalendas septembris** (Anno Domini M CC X[VII] obiit Guillelmus de Viva[rio], levita et Vicensis ecclesie [ca]nonicus, cui sit requies.)¹⁹⁰(f. 71)

27- **VI kalendas septembris** Rasc.¹⁹¹(f. 71v)

29- **IIII kalendas septembris** (Eodem die obitus Guifredi Olibe, levita et canonicus Sancti Petri.)¹⁹²(f. 73)

30- **III kalendas septembris** (Ipso die obiit Bonus de albergeria, sacerdos qui in iuventute sua finivit in pace).¹⁹³(f. 73v)

31- **II kalendas septembris** Eodem die obiit Guillelmus Ermengaudi, canonicus Sancti Petri.¹⁹⁴ Ipso die obiit Raimundus Fulconi huius sedis canonicus.¹⁹⁵ Eodem die dedicatio Sancti Petri in Vico, anno ab incarnatione Christi MXXXVIII et anno VIII regni Henricis, sub ordinatione domni Olive pontificis necnon et altaris [Sancti] Iohannes, Sancti B[enedicti], Sancti Michaelis] et Sancti Felicis.¹⁹⁶ (f. 74)

SETEMBRE

1- **Kalendas septembris** (Anno Domini M CC XXVII, obiit Arnaldus de Pulcropodio, Vicensis canonicus atque succentor, sepultus ante ianvas Sancti Petri).¹⁹⁷ (Anno Domini M° CC° XX° secundo obiit Ferrarius de Sorba, sacerdos et Sancti Petri canonicus, qui in Vicensis ecclesie [sta]bilivit atque ditavit altare Sancti Iohannis et unum sacerdotem ibi et in choro Vic[i] perpetuo stabilivit, et unam lampadam ante altare maius Sancti Petri, die ac nocte ardere statuit, et unum far de XL^a IIII^{or} cereos in die Sancti Petri ad totas matutinas, ad missam maiorem et unum anniversarium in ecclesia et in choro Vici

¹⁸⁹ I: Eodem die obiit Daco, levita bone memorie. (f. 96)

II: Eodem die obiit Daco, levita bone memorie. (f. 78v)

¹⁹⁰ I: Ipso namque die obiit Bernardus Coccus, clericus et Sancti Petri canonicus, qui in iuventute sua cursum vite sue in pace finivit, pro quo fratres Deum exoremus. (f. 97v)

II: Ipso die obiit Bernardus Coccus, clericus et Sancti Petri canonicus. (f. 80)

¹⁹¹ I: Ipso die obitus Ermengardis, femina, bone memorie, mater Henrici monachi (f. 98)

¹⁹² I: Eodem die obiit Guifredus Olibe, levita et canonicus Sancti Petri, cui debite servitutis exsolvatur obsequium. (f. 100)

II: Eodem die obiit Guifredus Olibe, levita et canonicus Sancti Petri. (f. 82)

¹⁹³ I: Ipso die obiit Bonus de albergeria, sacerdos, qui in iuventute sua finivit in pace. (f. 100v)

II: Ipso die obiit Bonus de albergeria, sacerdos. (f. 82v)

¹⁹⁴ I: Eodem die obiit Guillelmi Ermengaudi, canonicus Sancti Petri, bone memorie. (f. 101)

II: Eodem die obiit Guillelmi Ermengaudi, canonicus Sancti Petri. (f. 83)

¹⁹⁵ I: Ipso die obiit Raimundus Fulconi huius sedis canonicus [...] pro quo deum exorare dignetur. (f. 101)

II: Ipso die obiit Raimundus Fulconi huius sedis canonicus. (f. 83)

¹⁹⁶ I: Eodem die dedicatio Sancti Petri in Vico, anno ab Incarnacione Christi M° XXX° VIII°, et anno VIII° regni Henrici, sub ordinatione domni Olive pontificis. (f. 101)

¹⁹⁷ II: Anno Domini M CC XXVII, obiit Arnaldus de Pulcropodio, Vicensis canonicus atque succentor, sepultus ante ianvas Sancti Petri. (f. 83)

sollemniter stabilivit in sequenti die post anniversarium Petri, bone memorie Vicensis sacriste.)¹⁹⁸ (f. 74)

2- **III nonas septembris** Eodem die obitus Erimandi, sacerdotis. (f. 74)

4- **II nonas septembris** Anno ab Incarnacione Domini M° C° LXXX° V° obiit Petrus Ausonensis episcopus vir omni morum circumspeccione perspicuus, qui ecclesie sue et rebus suis omnibus secundum Deum dispositis omni favore et benedictione plenus migravit ad Dominum. Sepultus est in ecclesia Sancti Petri ante fontes.¹⁹⁹ Eodem die obiit Suniarius, sacerdos et monachus, bone memorie.²⁰⁰(f. 75)

5- **Nonas septembris** Ipso die obiit [Raimun]dus Berengar[ii, canoni]cus Sancti Petri.²⁰¹ (Eodem die obiit Berengari[us de An]glesola, miles [...] sedis canonicus). (f. 75)

6- **VIII idus septembris** Eodem die obiit Riamballus, levita et canonicus Sancti Petri.²⁰²(f. 76)

7- **VII idus septembris** Ipso die obiit Guillelmus de Sancta Eugenia, canonicus Sancti Petri.²⁰³([...] Bertrandus de Merles [...] Vicensis [et ca]nonicus huius [sedis ...] deum oremus) (f. 76)

10- **III idus septembris** Ipso die obitus Adalberti prepositus et canonicus huius loci atque archidiaconi. (f. 77v)

11- **III idus septembris** Eodem die obiit Guinadi, huius nostre sedis presbiteri atque canonici qui in sancta confesione migravit ad Christum.²⁰⁴(f. 78)

12- **II idus septembris**²⁰⁵

¹⁹⁸ I: Anno Domini M° CC° XX° II°, obiit Ferrarius de Sorba, sacerdos [et Sancti Petri canonicus, qui in Vicensis ecclesie instituit] atque ditavit altare Sancti Iohannis et unum sacerdotem ibi et in choro Vici perpetuo stabilivit, et unam lampadam ante altare maius Sancti Petri, die ac nocte ardere statuit et unum far de XL^a IIII^{or} cereos in festo Sancti Petri ad totas matutinas et in ecclesia et in choro Vici sollemniter stabilivit in sequenti die post anniversarium Petri, bone memorie Vicensis sacriste. (f. 83)

¹⁹⁹ I: Anno ab Incarnacione Domini M C LXXX V obiit Petrus Ausonensis episcopus vir omni morum circumspectus, qui ecclesie sue et rebus suis omnibus secundum deum dispositis, omni favore et benedictione plenus, migravit ad dominum. Sepultus est in ecclesia Sancti Petri ante fonts. (f. 102v)

II: Anno ab Incarnacione Domini M C LXXX V obiit Petrus Ausonensis episcopus vir omni morum circumspectus, qui ecclesie sue et rebus suis omnibus secundum deum dispositis, omni favore et benedictione plenus, migravit ad dominum. Sepultus est in ecclesia Sancti Petri ante fonts (f. 84)

²⁰⁰ I: Eodem die obiit Suniarius, sacerdos et monachus, bone memorie. (f. 102v)

²⁰¹ I: Item ipso die obiit Raimundus Berengarii, canonicus huius loci, in redendo ab Iherosolimis.(f. 102v)

II: Ipso die obiit Raimundus Berengarii, canonicus. (f. 84)

²⁰² I: Eodem die obiit Reamballus, levita et canonicus Sancti Petri. (f. 103v)

II: Eodem die obiit Reamballus, levita et canonicus Sancti Petri. (f. 85).

²⁰³ I: Ipso die obiit Guillelmus de Sancta Eugenia, canonicus Sancti Petri, cui sit requies. (f. 104)

II: Ipso die obiit Guillelmus de Sancta Eugenia, canonicus Sancti Petri. (f. 85v)

²⁰⁴ I: Item eodem die obitus Guinadi, huius nostre sedis presbiter atque canonicus, qui cum in hac actuali vita ut ad contemplandum venisset bonum operum exercitio, itinerarium causa orationis Sancti Iacobi basilicam visurus iter arripuit sed unde [videndum] habuit affectum [non potuit] quoniam apud Cesar-augustam obvia sibi preoccupatione morte reddidit spiritum. Cuius anima fratres communi preces apud misericordem dominum deprecate. (f. 106v)

II: Eodem die obiit Guinadi, presbiter et canonicus. (f. 88) *Afagit*: Anno domini MCCXVII, obiit

Petrus, abbas Sancti Iohannis Rivipullentis et nostre sedis canonicus. (f. 88)

²⁰⁵ II: Anno domini MCCXIII, obiit Petrus rex Aragonum et comes Barchinonensis, qui fuit interfectus

13- **idus septembris**²⁰⁶

14- **XVIII kalendas octobris** Eodem die obiit Guillelmus sacerdos, bone memorie.²⁰⁷ (f. 78)

15- **XVII kalendas octobris** Eodem die obiit Paschalis presbiter et canonicus bone memorie.²⁰⁸ Ipso die depositio Alamandi levite, bone memorie.²⁰⁹ (Anno ab Incarnatione Domini M° C° LXXX° VIII° obiit Berengarius de Villanova, clericus et fidelis canonicus istius ecclesie, bone memorie).²¹⁰ (f. 80)

16- **XVI kalendas octobris** Item eodem die anno Incarnationis Domini M° C° LXXXI° obiit Petrus Berengarii, bone memorie, huius ecclesie sacrista dicti archidiaconi, frater qui inter plurima beneficia huic ecclesie collata candelam ante altare Sancti Petri de suo proprio die noctuque perpetuo ardere stabilivit cupam quoque suam argenteam ad eucharistiam Domini reservandam iamdicto altari assignavit et hic sepultus in claustro qui escit in Domino.²¹¹ Eodem die obiit Arnallus Gerundensis archidiaconus et nostre sedis canonicus.²¹² (f. 80)

17- **XV kalendas octobris** [Ipso] die obiit [Sendre]dus, sa[cerdos] et cano[nicus, b]one [memorie].²¹³ (f. 81)

19- **XIII kalendas octobris** Eodem die comemoratur obitus Berengarii Petri huius loci canonici et capistiscole in itinere Sancti Sepulcri defuncti.²¹⁴ (Item ipso die obiit Petrus de Rivopirorum canonicus Sancti Petri cui sit requies in anno Domini M C XC VI).²¹⁵

crucibus signatis, in partibus Tolose in castrum quem vocatur Muret. (f. 88)

²⁰⁶ I: Ipso die agitur obitus Petri de Merola, sacerdotis et canonici Sancti Petri, bone memorie. Anno ab incarnatione domini MCLXXXVII. (f. 106v)

²⁰⁷ I: Eodem die obiit Guillel[mus] sacerdos et sa[criscrinus] (f. 107)

II: Eodem die obiit Guillelmus sacerdos et sacriscrinius. (f. 88)

²⁰⁸ I: Eodem [die] obiit Pascalis presbiteri [et canonicus] bone memorie. (f. 109v)

II: Eodem [die] obiit Pascalis presbiteri [et canonicus] bone memorie. (f. 90v)

²⁰⁹ I: Item ipso die depositio Alamandi, levite et canonico, bone memorie qui sit requies. (f. 109v)

II: (f. 90v)

²¹⁰ I: Anno ab incarnatione Domini M° C° LXXX° VIII° obiit Berengarius de Vilanova, clericus et fidelis canonicus istius ecclesie, qui in senectute sua, vite sue complens cursum migravit ad dominum. (f. 109v)

II: (f. 90v)

²¹¹ I: Item eodem die, anno in incarnationis Domini C° LXXXI° post millesimum, obiit Petrus [Beren]ga[rri] bone memorie, huius ecclesie sacrista, dicti archidiaconi frater qui inter plurima beneficia huic ecclesie collata candelam ante altare Sancti Petri de suo proprio, die noctuque perpetuo ardere stabilivit, cupam quoque suam argenteam ad eucharistiam Domini reservandam iam dicto altari assignavit, et hic sepultus in claustro quiescit in domino. (f. 110)

II: Eodem die obiit Petrus Berengari, bone memorie, huius ecclesie sacrista, dicti archidiaconi frater qui inter plurima beneficia huic ecclesie collata (f. 80)

²¹² I: Eodem die obiit Arnallus, Gerundensis archidiaconus et nostre sedis chanonichus, anno XXX III regni regis Ledovici iunioris. (109v)

²¹³ I: Eodem namque die obiit Sendredus, sacerdos et canonicus, bone memorie. (f. 111)

II: Eodem die obiit Sendredus, sacerdos et canonicus. (f. 81)

²¹⁴ I: Eodem die commemoratur obitus Berengarii, huius loci canonicus et capitis scole, in itinere Sancti Sepulcri defuncti. (f. 111v)

II: Eodem die comemoratur obitus Berengarii Petri huius loci canonici et capistiscole. (f. 92)

²¹⁵ I: Item ipso die obit Petrus de Rivopirorum, canonicus Sancti Petri, cui sit requies, in anno domini MC[XC]VI. (f. 111v)

II: Item ipso die obiit Petrus. de Rivopirorum canonicus Sancti Petri. (f. 92v)

(f. 81v)

20- **XII kalendas octobris** Eodem die obiit Ansulfus archidiaconus et canonicus [istius] sedis bone memorie.²¹⁶ Item ipso die obiit Adaledis de Clocario [rasc].²¹⁷ (f. 81v)

22- **X kalendas octobris** Ipso die obiit Berengarius Ermengaudi, canonicus et sacriscrinius Sancti Petri.²¹⁸ Ipso die obiit Arnallus de Darniciis, Gerundensis sacrista et nostre sedis canonicus.²¹⁹(f. 82)

24- **VIII kalendas octobris**²²⁰

25- **VII kalendas octobris** Eodem die obiit Rutilandus de Rivopirorum canonicus Sancti Petri bone memorie.²²¹ Item ipso die obiit Allemarus, levita cui sit requies.²²² (f. 83v)

29- **III kalendas octobris** Eodem die obiit Burdus Vituli, laicus et huius sedis canonicus.²²³ (f. 84v)

30- **II kalendas octobris** Ipso die obiit Bernardus Ticio, levita et nostre sedis canonicus.²²⁴ Eodem die obiit Borrellus, comes et marchio, bone memorie.²²⁵ (f. 85v)

OCTUBRE

1- **Kalendas octobris** [Ipso d]ie obiit Raimundus [Isarn]i et nostre sedis cano[nicus] atque sacerdos.²²⁶(f. 86v)

2- **VI nonas octobris** Ipso die obiit [Bonuç], sacerdos [et canonicus].²²⁷(f. 87)

²¹⁶ I: Eodem die obit Ansulfus, archidiaconus et canonicus, istius sedis, bone memorie. (f. 111v)

II: Eodem die obit Ansulfus, archidiaconus et canonicus. (f. 92v)

²¹⁷ I: Item ipso die obiit Aledis de Clochario, canonica Sancti Petri, cui sit requies. (f. 111v)

II: Ipso die obiit Aledis de Clochario, canonica Sancti Petri (f. 92v)

²¹⁸ I: Ipso die Berengarius Ermengaudi, canonicus et sacriscrinius Sancti Petri. (f. 112)

II: Ipso die Berengarius Ermengaudi, canonicus et sacriscrinius Sancti Petri. (f. 93)

²¹⁹ I: Ipso die obiit Arnaldus de Darniciis, Gerundensis sacrista et huius sedis canonicus. (f. 112)

II: Ipso die obiit Arnallus de Darniciis, Gerundensis sacrista et nostre sedis canonicus. (f. 93)

²²⁰ II: Eodem die obiit Petrus de Campo, sacerdos et canonicus Vicensis ecclesie, qui in itinere Rome Migravit ad Christum, et sepultus est in cimiterio Sancti Egidii in Provincia. Anno domini M CC XXXV. (f. 94v)

²²¹ I: Eodem die obit Rutilandus de Rivopirorum, canonicus Sancti Petri, bone memorie. (f. 114v)

II: Eodem die obit Rutilandus de Rivopirorum, canonicus Sancti Petri, bone memorie (f. 95)

²²² I: Item ipso die obit Allemarus levita, cui sit requies. (f. 114v)

II: Item ipso die obiit Allemarus, levita cui sit requies. (f.95)

²²³ I: Eodem die obit Burdus Vituli, laicus et huius sedis canonicus. (f. 115)

²²⁴ I: Ipso die obiit Bernardus qui vocabatur Ticio, levita et canonicus huius loci. (f. 117)

II: Ipso die obiit Bernardus Ticio, levita et nostre sedis canonicus. (f. 95v)

²²⁵ I: Eodem die obiit Borrellus, comes et marchio, bone memorie. (f. 117)

II: Eodem die obiit Borrellus, comes et marchio. (f. 96)

²²⁶ I: Ipso die obiit Raimundus Isarni, huius sedis canonicus atque sacerdos.(f. 118v)

II: Ipso die obiit Raimundus Isarni et nostre sedis canonicus atque sacerdos. (f. 98v)

²²⁷ I: Ipso die obiit sacerdos et canonicus huius loci nomine et opere Bonus, cui sit requies. (f. 119v)

II: Ipso die obiit Bonuç, sacerdos et canonicus. (f. 100)

4- **IV nonas octobris** Eodem die obiit Bernardus episcopus Barchinonensis et nostre sedis canonicus.²²⁸ Item eodem die obiit Maiasendis de Mediona, bone memorie.²²⁹ Eodem die obiit Eriballus et nostre sedis canonicus.²³⁰ (f. 87v)

5- **III nonas octobris** Ipso die obiit Poncius, Urgellensis clericus et nostre sedis canonicus.²³¹(f. 87v)

7- **Nonas octobris** Eodem die obiit Tedbaldi et nostre sedis canonici.²³² (Anno Domini M CC XX VII obiit Bernardus, presbiter et [canonicus] Sancti Petri qui stabilivit de suo proprio unam lampadam ardere nocte et die ante altare Beate Marie.) (f. 87v)

11- **V idus octobris** Eodem die dedicatio Sancti Michaelis in sede Vici per manus Guadamiri episcopi et Borrello canonico.²³³ (f. 88v)

12- **III idus octobris** Eodem die obiit [El]demarus levi[ta] atque canonici, bone memorie.²³⁴ Ipso die obiit [rasc.].²³⁵(f. 88v)

14- **II idus octobris** Eodem die obiit Petrus Bonucii, sacerdos et canonicus huius loci.²³⁶ (Anno Domini M° CC° XVIII° obiit [Petrus de Taverteto, Vicensis sacriste, [monachus] factus atque in monasterio Castriserrens honorifice sepultus, feliciter migravit ad Deum. Ipse vero canonizavit [in Vicensis ecclesia altare] Sancti Micha[elis et dotavit] unum sacerdotem per[petuo] et coro Vici [instituit. Et unam] candelam die [et nocte ante] altare maius [Sancti Petri] stabilivit, et unam [lampadam] ante altare Sancti [Michaelis], aliam ante altare Sancte [Marie] Rotunde, die ac [nocte] statuit. Duo vero [anniversarios] et festum Sancti Augusti[ni so]lemniter in ecclesia et cho[ro] perhenniter confir[mavit] Et alia multa bona [ecclesie] nostre contulit pro quod [fratres] Deum rogemus ut ei m[iserere] dignetur).²³⁷ (f. 89)

²²⁸ I: Eodem die obiit Bertrandus, episcopus Barchinonensis. (f. 120)

II: Eodem die obiit Bertrandus, episcopus Barchinonensis. (f. 100)

²²⁹ I: Item eodem die obiit Maiasendis de Midione, bone memorie. (f. 120)

II: Eodem die obiit Maiasendis de Midione. (f. 100)

²³⁰ I: Eodem die transitus Eriballi, canonici Sancti Petri, qui splendida senectute atque celeberrime est sepultus (f. 120)

II: Eodem die obiit Eriballi, canonicus Sancti Petri. (f. 100)

²³¹ I: Eodem die obiit Poncius, Urgellensis clericus et canonicus Sancti Petri. (f. 120)

II: Eodem die obiit Poncius, Urgellensis clericus et canonicus Sancti Petri. (f.100)

²³² I: Eodem die obiit Tedbaldi, canonici sedis huius, qui adhuc iuvenis cum carperet iter Sancti Iacobi ecclesiam visurus, ob via morte apud Burgos fuit impeditus, pro quo fratres apud dominum vestris intercedite precibus. (f. 120)

II: Eodem die obiit Tedbaldi, canonicus Sancti Petri. (f.100)

²³³ I: Eodem die dedicatio Sancti Archangeli Michaelis in sede Vici, sub ordinatione Guadamiri episcopi et Borrelli [comitis] et Ansemundi archidiaconi, anno ab Incarnatione Christi [...] (f. 121v)

II: Eodem die dedicatio Sancti Michaelis in sede Vico, per manus Guadamiri episcopi et Borrello comite. (f. 101)

²³⁴ I: Eodem die obiit Amatus Eldemarii, levite atque canonicus, bone memorie. (f. 121v)

II: Eodem die obiit Amatus Eldemarii, levite atque canonicus. (f.101v)

²³⁵ I: Eodem die obiit Petrus Arnalli, clericus et canonicus. (f. 122)

²³⁶ I: Eodem die obiit Petrus Bonucii, sacerdos et canonicus huius loci. (f. 122)

²³⁷ II: [Anno Domini M° CC° XVIII° obiit] Petrus de Taverteto, Vicensis sacrista, cum curis postpositis mundanis rebusque suis bene ordinatis monachus factus atque in monasterio Castriserrens honorifice sepultus, feliciter migravit ad dominum. Ipse vero canonizavit in Vicensi ecclesia altare Sancti Michaelis atque ditavit, et unum sacerdotem perpetuo in ecclesia et coro Vici instituit, et unam candelam die ac nocte ante altare maius Sancti Petri ardere stabilivit, et unam lampadam ante altare Sancti Michaelis, et

15- **Idus octobris** Eodem die obiit Oliba, presbiter bone memorie.²³⁸ Eodem die obiit Bernardus Suniaris, cui sit requies.²³⁹ (f. 89)

16- **XVII kalendas novembris** [Ips]o die obiit Berengarius, prior Sancte Marie [St]agni.²⁴⁰(f. 89v)

17- **XVI Kalendas novembris** Ipso die obiit Mironis Ato[nis] de Espelicucia, bone memorie.²⁴¹ Eodem die obiit Guillelmus, Ausonensis sacrista et primicherius, bone memorie.²⁴²(f. 89v)

20- **XIII kalendas novembris** Eodem die obiit [Georgius], Ausonensis episcopus, bone [me]morie.²⁴³ Anno Domini M CC [I obiit] Petrus de Auira, sa[cerdos] et Sancti Petri maior mona[chus], cui sit requies.²⁴⁴ [...] Vicensis et Barchinonensis canonicus et [...] archidiaconus. (f. 92)

21- **XII kalendas novembris** Ipso die obiit Bernar[dus] Guillelmi de Sancta Eug[enia], canonicus atque sacerdos huius loci.²⁴⁵ Eodem die depositio Ri[car]di, levite, huius sedis sacris[ta] qui inter plurima beneficia maiorem crucem argenteam Deo et Sancto Petro de suo proprio obtulit, pro cuius anima Deum rogemus.²⁴⁶ (f. 92)

22- **XI kalendas novembris** Eodem die obiit Bernardus Suniarii, bone memorie. Ipso die obiit Raimundus Fulchoni, vicecomite. (f. 93)

aliam ante altare Sancte Marie Rotunde, die ac nocte ardere fecit. Duo vero anniversarios in festivitate Sancti Augustini sollempniter in ecclesia et coro perhenniter confirmavit. Hec et alia multa bona ecclesie nostre contulit, pro quo fratres deum rogemus ut ei misereri dignetur. (f. 102)

²³⁸ II: Eodem die obiit Oliba, presbiter, bone memorie. Item eodem die obiit, Suniarius, cui sit requies. (f. 102)

²³⁹ I: Eodem die obitus Bernardi Suniarii nomine, qui capitis scholarum subrogatus ordine vita defunctus est in placida iuventute pro quo fratres deum misericordiam orate. (f. 122v)

²⁴⁰ I: Ipso die obiit Berengarius, prior Sancte Marie Stagni et huius sedis canonicus. (f.122v)
II: Ipso die obiit Berengarius, prior Sancte Marie Stagni. (f.102)

²⁴¹ I: Obitus. Mironis Atonis de Espelunca, qui omnem suum alodium dimisit nostre chanonice (f. 123)

²⁴² I: Eodem die, rebus humanis excessit Guillelmus huius sedis sacristes deinde primicherius qui aequitate iudicii inter ceteros decorates, postque hunc locum multis beneficiis sublimavit apud Aggerensem ecclesiam unde abbas extiterit, in senectute bona sepultus quievit. (f. 123)

²⁴³ I: Eodem die obiit Georgius, Ausonensis episcopus bone memorie. (f. 123v)

II: Eodem die obiit Georgius, Ausonensis episcopus bone memorie. (f. 103)

²⁴⁴ I: Anno domini M CC I, obiit Petrus de Auira, sacerdos et Sancti Petri maior monachus, cui sit requies. (f. 123v)

II: Eodem die obiit Petrus de Auira, sacerdos et Sancti Petri maior monachus. (f. 103)

²⁴⁵ I: Eodem die obiit Bernardus Guillelmi de Sancta Eugenia, chanonicus atque sacerdos huius loci.(f. 124)

II: Eodem die obiit Bernardus Guillelmi de Sancta Eugenia, canonicus atque sacerdos. (f. 103)

²⁴⁶ I: Eodem die depositio Ricardi, viri sacriste huius loci et strenuissime levite, qui de suo proprio argento maximam cooperuit crucem, pro cuius anima fratres semper deprecemur dominum, ut modo valeat eius tribuere lucem requiei. (f. 124v)

23 **X kalendas novembris** Eodem die obiit Abila, bone memorie.²⁴⁷ Ipso die obiit Bernardus de Gurri, clericus et canonicus Sancti Petri pro quo Deum fratres rogemus ut ei misereri dignetur.²⁴⁸ (f. 93)

24- **IX kalendas novembris.** Ipso die obiit Bernardus de Tennis, clericus et canonicus Sancti Petri.²⁴⁹ (f. 93)

27- **V kalendas novembris** (Eodem die facimus anniversarium Bernardi de Tornamira, cuius anima requiescat in pace. Amen). (f. 93v)

28- **V kalendas novembris** Eodem die obiit Primus, sacerdos et Sancti Petri canonicus.²⁵⁰ Ipso die obiit Bernardi Ermengaudi de Medalia, miles qui de suo proprio alodio dimisit canonicè.²⁵¹ (f. 93v)

29- **IIII kalendas novembris** Ipso die migravit ad Dominum Raimundus Terrachonensis archiepiscopus et nostre sedis canonicus, qui dum esset antem archiepiscopatum pontifex nostre sedis, palacium episcopale chooperavit ex suis propriis sumptibus et canonicam bonis ampliavit moribus et ornatus.²⁵² Eodem die Guillelmus Gros, clericus et canonicus Sancti Petri.²⁵³ (f. 93v)

30- **III kalendas novembris** Rasc.²⁵⁴ (Depositio domni Olive, Ausonensis episcopi, tam vita quam sermone clari, qui optima senectute mortuus est XVI° anno Henrici regis principis tempore. Sepultus est in Ccoxano monasterio Sancti Michaelis ubi cum multorum monachorum pater vita et miraculis preclarissimus vixit).²⁵⁵(f. 94v)

²⁴⁷ I: Eodem die obit Abila, bone memorie. (f. 125)

²⁴⁸ I: Eodem die obit Bernardus de Gurri, clericus et canonicus Sancti Petri, pro quo deum fratres rogemus ut ei miserere dignetur. (f. 125)

II: Ipso die obiit Bernardus de Gurri, clericus et canonicus Sancti Petri. (f. 104v)

²⁴⁹ I: Ipso die obiit Bernardus de Tennis, clericus et canonicus Sancti Petri, vir honestus ac omnis sanctitatis amicus qui in sancta confessione spiritum suum a domino commendans feliciter migravit ad Christum. (f. 125)

II: Eodem die obiit Bernardus de Tennis, clericus et canonicus Sancti Petri. (f.104v)

²⁵⁰ I: Eodem die obiit Primus, sacerdos et Sancti Petri canonicus cui sit requies. (f. 126)

II: Eodem die obiit Primus, sacerdos et Sancti Petri canonicus. (f. 105)

²⁵¹ I: Ipso die obiit Bernardus Ermengaudi de Medala, miles, qui de suo proprio alodio dimisit canonicè anno VI Lodovici rege. (f. 126)

II: Eodem die obiit Bernardi Ermengaudi de Medalia, miles. (f. 105)

²⁵² I: Ipso die migravit ad dominum Raimundus, Terrachonensis archiepiscopus et nostre sedis canonicus, qui dum esset [ante] archiepiscopatum pontifex nostre sedis, palacium episcopale chooperit ex suis propriis sumptibus et canonicam bonis ampliavit moribus et honoribus. (f. 126)

II: Eodem die obiit Raimundus Terrachonensis archiepiscopus et nostre sedis canonicus. (f. 105v)

²⁵³ I: Eodem die Guillelmus Gros, clericus et canonicus huius sedis, Turonis agens in scolis, obiit anno Domini M^o C^o LXX° II°. (f. 126)

II: Eodem die Guillelmus Gros, clericus et canonicus Sancti Petri. (f. 105v)

²⁵⁴ I: Anno Domini MCCXII ad preces Guillaberti de Monteregali, Vicensis canonici, dedicatum et consecratum fuit altare Sancti Benedicti situm infra ecclesiam Sancti Petri per manus domni Guillelmi, Ausonensis episcopi. (f. 126v),

²⁵⁵ I: Depositio domni Olive, episcopi tam vita quam sermone clari, qui optima senectute mortuus est, sexto decimo anno Henrici principis tempore. Sepultus est in Ccoxano monasterio Sancti Michaelis ubi cum multorum monachorum pater vita et miraculis preclarissimus vixit. (f. 126)

II: Depositio domni Olive episcopi in anno XVI Henrici regis. (f. 106).

31- **II kalendas novembris** [Eodem] die obiit Beren[garius de] Tennis, clericus et [canoni]cus huius sedis.²⁵⁶ Eodem die obiit Berengarius capudescolarum, clericus et canonicus Sancti Petri.²⁵⁷(f. 94v)

NOVEMBRE

2- **III nonas novembris** [Eodem di]e obiit Bertrandus [de Auir, cleri]cus et canonicus.²⁵⁸ [Eodem die o]biit Raimundus de [Villagelans], clericus et canonicus Sancti [Petri].²⁵⁹ [Eodem die] obiit Benedictus, [sacer]dos et canonicus.²⁶⁰(f. 95v)

5- **Nonas novembris** Item eodem die obiit Petrus de Sala, sacerdos de Albergeria, bone memorie.²⁶¹ Eodem die obiit Adaledis de Rieria, canonica sancti Petri cui sit requies.²⁶² (f. 95v)

6- **VIII idus novembris** Ipso die obiit Bertrandus de Castellar, clericus et canonicus Sancti Petri.²⁶³ Eodem die obiit Guibertus gramatici, bone memorie.²⁶⁴ (f. 96)

10- **III idus novembris** (Eodem die obiit Hichilani, sacerdos, bo[ne] memorie).²⁶⁵(f.96v)

12- **II idus novembris** Eodem die obiit Gerallus de Medalia, Ausonensis archidiaconus et nostre sedis canonicus, vir honeste vite ac bonis moribus ornatus pro cuius anima fratres ad Deum preces dirigete.²⁶⁶(f. 97)

²⁵⁶ II: Eodem die obiit Berengarius de Tennis, clericus et canonicus huius sedis pro cuius anima deum fratres orate ut caro[...] in eterni. (f. 106)

²⁵⁷ I: Anno ab incarnationis domini millesimo centesimo octavo era millessima C XLVI, indicione I^a. Obiit Berengarius caputscolarum, clericus et canonicus Sancti Petri, qui in plena memoria et sensu, distributis rebus quas ad usum seculi quasi nihil tam habens optinere videbatur, subiciens se regulari habitu migravit a seculo. (f. 127)

II: Eodem die obiit Berengarius capudescolarum, clericus et canonicus Sancti Petri. (f. 106)

²⁵⁸ I: Item eodem die obiit Bertrandus de Auir, vir sapiens et nobilis clericus et canonicus Sancti Petri in iuventute bona. (f. 128)

II: Eodem die obiit Bertrandus de Auir, clericus et canonicus. (f. 107v)

²⁵⁹ I: Eodem die obiit Raimundus de Villagelans, canonicus Sancti Petri in anno Domini M^o C^o XC^o V^o. (f. 128)

II: Eodem die obiit Raimundus de Villagelans, clericus et canonicus Sancti Petri. (f. 107v)

²⁶⁰ I: Eodem die depositio Benedicti, clericus et nostre sedis canonicus.(f. 128)

II: Eodem die obiit Benedictus, sacerdos et canonicus. (f. 107v)

²⁶¹ I: Item eodem die obiit Petrus de Sala, sacerdos de Albergeria, bone memorie. (f. 128v)

II: Eodem die obiit Petrus de Sala, sacerdos de Albergeria. (f.107v)

²⁶² I: Eodem die obiit Adaledis de Rieria, canonica Sancti Petri cui sit requies. Anno Domini M C XC V. (f. 128v).

²⁶³ I: Ipso namque die obiit Bertrandus de Castellar, clericus et Sancti Petri canonicus, vir oneste vite ac omnis castitatis amator qui in iuventute sua complevit cursum vite sue.

²⁶⁴ I: Eodem die depositio Guiberti, sedis huius doctoris magnifici, Leodicensis civitatis oriundi pro cuius anima fratres deum orate ut praestet in celis quem plenus sapientia et fide predicavit in terris.(f. 128v)

II: Obiit Guibertus grammaticus. (f. 108)

²⁶⁵ I: Item eodem die obiit Hichilane, sacer, vir vite venerabilis in senectute bona anno Domini M^o XXX III. (f. 130). *Segueix l' anotació*: Item eodem die obiit Cixelanus [...] sacerdos bone memorie.

II: Eodem die deposition Hichilani sacerdos in anno XXXIII Roberti regis. (f. 109).

²⁶⁶ I: Eodem die obiit Gerallus huius sedis archidiaconus, vir honeste vite ac bonis moribus ornatus pro cuius anima fratres ad deum preces dirigete.(f. 130v)

II: Eodem die obiit Geraldus de Medala, Ausonensis archidiaconus, vir honeste vite ac bonis moribus ornatus, eius anima requiescat in pace. (f. 109v)

13- **Idus novembris** [Eod]em die obiit ma[gis]ter Clemens, sa[cer]dos et canonicus [Sancti] Petri.²⁶⁷ [I]pso die obiit Ychilane, sacer, bone memorie. (97v)

16- **XVI kalendas decembris** Ipso die obiit Guillelmus Geraldii, levita et canonicus Sancti Petri.²⁶⁸ Eodem die obiit Bonefilius, sacriste, bone memorie.²⁶⁹(f. 97v)

17- **XV kalendas decembris** Eodem die obiit Bardina, sacer bone mem[orie].²⁷⁰(f. 98)

18- **XIV kalendas decembris** Eodem die obiit Ermemirus sacer, bone memorie.²⁷¹(f. 98)

20- **XII kalendas decembris** (Ipso die anno Domini M CC XXX nono, obit Petrus de Caderita, Vicensis sacrista)²⁷² (f. 98v)

21- **XI kalendas decembris** [Fulconis Guisa]di clericus [et canonicus huius].²⁷³(f. 98v)

24- **VIII kalendas decembris** Item eodem die obiit Berengarius de Lacustaria, canonicus et sacerdos, bone memorie.²⁷⁴ Ipso die obitus avie mee dompna Emma.²⁷⁵ (Anno Domini M CC III obiit Bernardus de Aquilone Ausonensis archidiaconus vir sapiens [et] nobilis et bonis moribus ornatus pro cuius anima fratres ad Deum preces dirigete.)²⁷⁶(f. 99v)

26- **VI kalendas decembris** Anno Domini M^o C^o[XL° V^o, regnante] autem rege Lodovicus [iunioris, obiit] Raimundus Gaucefredi, [Ausonensis] ecclesie episcopus qui ab episcopa[tu suo XXXmo] VII^{mo} anno, apud Cardo[nam defunctus] et ad suam sedem repor[tatus hono]rifice est sepultus.²⁷⁷(f. 101)

27- **V kalendas decembris**²⁷⁸

28- **IV kalendas decembris** Eodem die obiit Guifredus, clericus et canonicus huius loci.²⁷⁹ (f. 102)

²⁶⁷ I: Eodem die obit magister Clemens, sacerdos et canonicus Sancti Petri. (f. 130v)

²⁶⁸ I: Ipso die obitus Guillelmi Geraldii, levite et canonici Sancti Petri, qui in senectute bona feliciter migravit ad dominum. (f. 131)

²⁶⁹ I: Eodem die obitus Bonefilius, sacriste et sacerdos bone memorie. (f. 131)
II: Obitus Bonifilii sacriste. (f. 110)

²⁷⁰ I: Eodem die obit Bardina, sacer bone memorie. (f. 131v)

²⁷¹ I: Eodem die obit Ermemirus, sacer bone memorie. (f. 132v)

²⁷² II: Ipso die anno Domini M CC XXX nono, obit Petrus de Caderita, Vicensis sacrista. (f. 111)

²⁷³ I: Eodem die obitus Fulchonis Guisadi canonicus qui est sepultus ante ianvas Sancti Petri qui de suis bonis dedit nostre chanonice pro remedio anime sue et nos fratres exoremus Deo pro eo. (f. 132v)
II: Anno domini M CC XXX III obit Guillelmus de Taverteto, quondam Vicensis episcopus, qui ad ecclesiam Romanam vocatus ibidem episcopatum resignavit. (f. 111v)

²⁷⁴ I: Item eodem die obit Berengarius de Lagosteria, canonicus et sacerdos bone memorie. (f. 133v)

²⁷⁵ II: Eodem die obitus avie mee domna Emma. (f. 112v)

²⁷⁶ I: Anno domini MCCIII, obit Bernardus de Aquilone, Ausonensis archidiaconus, vir sapiens et nobilis et bonis moribus ornatus, pro cuius anima fratres ad deum preces dirigite. (f. 133v).
II: Eodem die obiit Bernardus de Aquilone Ausonensis archidiaconus. (f. 112v)

²⁷⁷ I: Anno ab incarnatione Domini millesimo centesimo XL° V^o, regnante autem regis Leudovici iunioris obiit Raimundus Gaucefredi, Ausonensis ecclesie episcopus, qui ab episcopato suo XXXmo VII^{mo} anno, apud Cardonam defunctus, et ad suam sedem reportatus honorifice est sepultus. (f. 136)

²⁷⁸ II: Eodem die obiit Bernardus, pres[biter] et Sancti Petri claviger, vir bene originatus in ecclesiasticis officiis, pro quo deum fratres exorare debemus. Anno domini M CC XVIII. (f.116)

²⁷⁹ I: Eodem die obiit Guifredus, clericus et canonicus, huius loci. (f. 137v)

29- **III kalendas decembris** Ipso die obiit Marti[nus], clericus et canoni[cus] Sancti Petri.²⁸⁰ (f. 102)

DESEMBRE

1- **Kalendas decembris** (Eodem die obiit Berengarius de Colonico Sancti Felicis Gerunde sacrista et nostre sedis canonicus).²⁸¹(f. 102v)

3- **III nonas decembris** Eodem die obiit Bonifilius Tedballi.²⁸²(f. 103)

5- **nonas decembris** [Eodem die] anniversaria memoria [mortuorum] villa Vici intra clau[stra] translatorum ante hosti[um Sancti Be]nedicti vel Sancti Felicis et in terra quam in parietibus [...] et clericorum et laicorum.²⁸³ (Ipso die obiit Arnaldus de Medala, Vicensis canonicus, cui sit requies).(f. 103v)

6- **VIII idus decembris** Ipso die obiit Mironis Arnalli, bone memorie.²⁸⁴(f. 103v)

8- **VI idus decembris** Eodem die obiit Richulfus, archidiaconus et nostre sedis canonicus.²⁸⁵ Ipso die obiit Guillelmus, prior Sancte Marie Stagnensis et huius sedis canonicus.²⁸⁶ (f. 104)

9- **V idus decembris** Eodem die obiit Raimundus Mironi, clericus et canonicus Sancti Petri.²⁸⁷ Item eodem die obiit Petrus, abbas Aggerensis et nostre sedis canonicus.²⁸⁸(f. 104)

11- **III idus decembris** Eodem die obiit Fulcho, Barchinonensis episcopus, pro quo fratres Deum exorate ut ei misereatur, amen.²⁸⁹(f. 104)

II: Eodem die obiit Guifredus, clericus et canonicus huius loci. (f. 116)

²⁸⁰ I: Ipso die obiit Martinus, clericus et canonicus Sancti Petri pro cuius anima deum orate ut sit illi requies. (f. 137v)

²⁸¹ I: Eodem die obiit Berengarius de Colonico, Sancti Felicis Gerunde sacrista, Gerundensisque sedis et nostre canonice, qui inter ceteros Provincie fere omnibus prior habebatur, ac in senectute bona, rebus suis utiliter dispositis et conditis, feliciter migravit ad dominum. Obiit autem anno domini ab incarnatione MCXCII. (f.138).

II: Eodem die obiit Berengarius de Colonico Sancti Felicis Gerunde sacrista et nostre sedis canonicus. (f.117)

²⁸² I: Eodem die obit Bonifilius Tedballi. (f. 139)

II: Eodem die obiit Bonifilius Tedballi. (f. 118)

²⁸³ I: Eodem die aniversarii memoria mortuorum intra claustra nova translatorum ante hostium Sancti Benedicti et Sancti Felicis sepultorum tam in terra quam in parietibus reconditorum et clericorum et laicorum (f. 140)

II: Eodem die anniversaria memoria mortuorum villa Vici intra claustra translatorum ante hostium Sancti Benedicti vel Sancti Felicis et in terra quam in parietibus reconditorum et clericorum et laicorum (f. 119)

²⁸⁴ I: Eodem die obit Miro Arnalli. (f. 140)

²⁸⁵ II: Obitus Richulfi archidiaconi. (f. 119)

²⁸⁶ I: Ipso die obiit Guillelmus prior Sancte Marie Stagnensis et huius sedis canonicus qui [...] (f. 140)

²⁸⁷ I: Eodem die obiit Raimundus Mironi, clericus et canonicus Sancti Petri. (f. 140v)

²⁸⁸ I: Anno ab incarnatione Domine millesimo centesimo VIII, [obiit Petrus] abbas Aggerensis et nostre sedis canonicus. (f. 140v)

²⁸⁹ I: Anno ab incarnatione Domini millesimo no[n]agesimo VIII° obiit Fulcho Barchinonensis episcopus, pro quo fratres Deum exorate ut eius miseretur anime sue. (f. 140v)

12- **II idus decembris** [Eodem] die obiit Guillelmus [...]ano Tortose Syrie [...] nostre sedis canonicus. (f. 104v)

15- **XVIII kalendas ianuarii** Ipso die obiit Guillelmus de Solario, clericus et canonicus huius sedis.²⁹⁰ Eodem die obiit Thedmarus, bone memorie.(f. 105)

21- **XII kalendas ianuarii** Rasc²⁹¹.(f. 106)

23- **X kalendas ianuarii** Ipso die obiit Ar[naldus] Seniofredi et nostre sedis canonici. Eodem die obiit Lucianus, sacer bone memorie. (f. 106)

²⁹⁰ II. Ipso die obiit Guillelmus de Solario, diaconus et canonicus huius sedis. (f. 121)

²⁹¹ II: Anno domini MCCXL, obiit Berengarius de Subirats, huius sedis archidiaconus, pro quo fratres deum rogemus ut ei misereri dignetur. (f. 122)

10 Índex de noms

INDEX ALFABÈTIC DE NOMS

En aquest índex hi ha inclosos els noms propis de persona i de lloc que contenen els documents del recull documental que presentem. No s'hi ha indexat, però, els noms i els títols dels reis de les clàusules de datació, ni els noms que consten a la regesta i a la taula de la tradició dels documents. Les xifres remetent als números dels documents i el guió substitueix el nom que encapçala cada entrada de l'índex. Els noms extrets dels textos que transcriuen mots en llatí van impresos en lletres rodones; els antropònims es distingeixen dels altres noms perquè van en VERSALETES. Tots els noms llatins s'han entrat, sempre que ha estat possible en nominatiu. Aquells que apareixen sota diverses variants s'han agrupat i si hi ha la seguretat que fan referència a una mateixa persona o a un mateix lloc. Els noms que hem ressenyat en el recull prosopogràfic són identificats i remetem a la numeració d'aquest així: **(RP-nº)**.

A

Abeiam, 224

ABILA, 28, 448. **(RP-1)**

ABONI, 86.

Accuatels, 182

Acuapartita, 59.

Accuellus, 198.

ADALAIZO, comitissa, 52

ADALBALDUS, 3

ADALBERTUS, 43, 67, 72, 77, 82, 93, 97, 100, 145, 190; - frater Guifredus, 43; - frater Enrici monachi, 89 : - laicus, 68; - levita, 60, 63; - Mancipi, 147; - sacer et escriptor, 228; - subdiaconus, 51.

ADALBERTUS, vicecomitis, 47, 48.

ADALBERTUS ELDEMARI, 112.

ADALBERTUS GUITARDI, iudex, 67, 76, 86, 105, 108, 112, 143, 145, - iudex Egarensis, 72.

(RP-2)

ADALBERTUS OLIBA, 89.

ADALBERTUS SENIULFI, clerico, filius Seniulfus, 47, 48; -fratri Guifredi, 84 ; - prepositus, 63, 64, 65, 72, 75; -archidiaconus, 65, 84, 89, 96, 99, 103, 120, 159, 186, 204; - canonicus, prepositus et archidiaconus, 448. **(RP-3)**

ADALBERTUS VERMEI, 311.

ADALEDIS, 73, 77, 90, 136, 168, 247, 284; - comitissa, mater Petri episcopi, 52; - filia Berengarii de Pinos, 325; - mater Sicardis, 109,111;- uxor Arnali de Sanctolaurencii, 325; - uxor Bernardi de Castrociro, 332; - uxor Bernardi Ermengaudi, 200; - uxor Petri Gros, 320; - uxor Raimundi de Gurbo, 425; - uxor Suniari archidiachoni, 83, 85; - uxor Ugo Dalmatius, 194.

ADALEDIS de Capraria, 305.

ADALEDIS de Cloario, canonica Sancti Petri,308, 448.

ADALEDIS de Medala, 307.

ADALEDIS de Riaria, 448, canonica Sancti Petri, 448.

ADALENNA, uxor, 83, 85.

ADALET, 90, 171.
 ADALMODIS, comitissa, 108.
 ADALONGUS, Sancte Lucanae ecclesiae episcopus, 27
 ADALVIRA, 12
 ADANAGILDUS, canonicus et presbiter, elemosinarius Idelcherii episcopi, 3 - presbiter, frater
 Placidi ,6. **(RP-4)**
 ADAULFUS, 43; - Palerensis episcopus, 5
 ADAZALEDIS, mater Sicardis, 110.
 ADEGANUS, 3
 ADELEVA, 13.
 ADEMA, femina, 43
 ADEMARUS, frater Guislaberti, 177, 179, 183; - filii Guillelmi Guifredi, 187, 189.
 ADEMARUS SANCII, 224.
 ADILIUS, pater Gimeranis presbiter, 7
 ADOA, femina, 8
 ADOVARA, femina, uxor Sonigildi quondam, 18
 ADROARIUS, 10, 55, 73, 83; - de Montebui, 84 ; – elemosinarius de quondam Baroni, 29 –
 elemosinarius de quondam Eldemare levita, 32; - testis, 4, 8. **(RP-5)**
 Agatensis, episcopus, 5
 AGELA, 6
 Ageli, rivum, 87.
 Ager, Aggerensis, 131; - abbas, 126, 151, 159, 179, 182, 183, 187; - castrum, 126; - ecclesie,
 126, 151; - sacrista, 151 :
 AGIUS, archiepiscopus narbonensis, 5.
 AGNES, 137, 187, 189, 199, 227; - uxor Petri Bernardi, 230.
 AGNETA, soror Iohanni Baconis, 229.
 AGNETIS, uxor Rodlandi de Castroterciolo, 222.
 AGO, femina, 110, 112
 AGOBARDUS, testis, 20.
 Agremont, castrum, 233.
 Agustudinensis episcopus, 24. (Cf. SIAGRIUS)
 Aguilar, ecclesie, 206, 251
 Aguilar, castrum, 57, 58, 59, 60, 66, 70, 71, 145
 Aguilo, castrum, 62.
 Agullione, collum, 95
 AICIO, episcopus barchinonensis, 41.
 Aier, parrochia, 106.
 AIGMAR, sacer et canonicus, 16. **(RP-6)**
 AIMERICUS, archiepiscopus narbonensis, 16; - domino Narbonensium, 228.
 AIMO, magister clericus et canonicus, 301, 306, 448. **(RP-7)**
 AIQUINUS, presul, 2.
 ALAMANDUS, diaconus, 144; - levita, 119, 130, 134, 139, 140, 147, 159, 170, 175, 182, 247;
 - levita et canonicus, 176, 187, 189; - levita et canonicus, 448. **(RP-8)**
 ALAMANDUS de Rivopirarum, 240, 249, 253, 269.
 ALARIG, 233.
 Albaric, podio, 236.
 Alatri, 419.
 ALAZINO, 26
 ALBA, 90.
 Albanel, ecclesie, 206.
 ALBARICUS, testis, 11.
 Albars, presbitero, 440.
 ALBERTUS, ypodiaconus, 49.
 Albescus, 401.
 Albiensis, episcopus, 69.

Albocers, ecclesie, 206.
 Alcuino, liber 126
 Alculegio, castrum, 303.
 ALED de Sancteeulalie, 444.
 ALERANDUS, 231, 240, 286; - clericus, 124, 147, 151, 156, 168, 175, 179, 181, 182, 183, 189, 190, 207, 209, 448. **(RP-9)**
 ALERANDUS BERNARDI, 86. **(RP-10)**
 ALFANEC, 302.
 Alfoze, 401.
 ALIENARDUS, 58
 Alira, castrum, 86.
 Almunia, mansum 446.
 ALODIA, uxor Gontardi, 9.
 Altaione, podio, 54.
 ALTEMIR, presbiter 11, 28, 31. **(RP-11)**
 Altovedes, mansum, 431.
 alveo Lubricati, 194.
 Amaenoler, mansum, 446
 Amandano, ecclesia, 267.
 AMALFREDUS, 99, 100, 102.
 Amalla, ecclesia, 206.
 AMALRICUS, 47, 48, 66, 90, 95, 96, 168, 171. **(RP-12)**
 AMALRICUS, levita, nepos et elemosinarius Wifredi Bronicardi sacerdotis, 28, 31.
 AMALRICUS GAUDEMARI, 66
 AMALRICUS OLIBA, 94.
 AMALTRUD, 57, 58
 AMATUS, 77, 91, 133, 134, 177, 401; - diaconus, 136, 138, 141, 142, 145, 153; - levita, 84; - levita Ager, 106; - nepos Tedballi, 91; - prior Manlleu, 217; - subdiaconus, 130. **(RP-13)**
 AMATUS BONEFILI, levita, 125.
 AMATUS ELDEMARE, levita, 98, 105, 113, 115, 118, 124, 125, 127, 135, 139, 144, 147, 150, 247; - frater Riculfi, 101, 104; - cognatum Raimundi Guillelmi, 133. **(RP-14)**
 AMATUS ELDRICI, 72, 126, 137.
 AMATUS GUISADI, 72.
 AMATUS GUILLELMI, 126, 136; - scolasticus, 126.
 AMATUS OLIBA, 126, 149
 AMATUS SALAMONI, 164.
 Amelarius, liber 126
 AMELIUS, episcopus Albiensis, 69
 Amendoler, mansum, 304.
 Amenla, ecclesie 206.
 Amer, cenobium, 47, 48
 AMINA, 13
 Analeg, ecclesia, 206.
 ANANIA, 40, 81, 139
 ANDREAS, 76, 77; - sacer, 128.
 ANDREAS de Almunia, 401, 405.; - sacerdos et canonicus, 406.; - sacerdos et publici scriptoris, 293, 298, 317, 320, 321, 322, 323, 324, 326, 328, 334, 335, 336, 342, 343, 344, 345, 352, 353, 355, 357, 358, 361, 362, 363, 366, 367, 368, 370, 372, 374, 376, 378, 379, 381, 384, 387, 389, 395, 396, 397, 399, 400, 408, 409, 414, 416, 420, 421, 425, 427, 430, 442. **(RP-15)**
 ANDREAS de Sabadelli, consul Minorise, 338.
 ANDREAS de Tona, sacerdos, decanus et canonicus, 352, 361, 362, 363, 367, 372, 378, 381, 382, 384, 399, 400, 405, 448. **(RP-16)**
 ANDREE, abatis Sancti Iohannis Rivipulli, 92.
 ANIMIUS, presbiter, 3. **(RP-17)**
 Anglerola, ecclesia, 206, 267, 303.

Angulum, 54
 ANLA, 33
 ANNA, fidelis, 62
 Annaugiam, 298.
 Anolia, flumen, 26.
 ANSEFREDUS, sacer et scriptor, 15, 20.
 ANSEMUNDUS, archilevita, 14, 16, 19, 20, 33, 37, 448. **(RP-18)**
 ANSULFUS, canonicus et archidiaconus, 448. **(RP-19)**
 ANSULFUS, - presbiter, 212, 217, 244; -sacer, 73, 76, 77, 78, 82, 89, 93, 97, 192, 220, 448.
(RP-20)
 Antiz, alodio, 55
 Appiaria, castrum, 26.
 Aquafrigida, 93, 97, 99, 100, 102; -decima, 388; - ecclesie, 206; - presbitero, 440.
 Aquaca, 47, 48
 Aqualata, 26, 129, 130; - ecclesie, 206.
 Aquapartita, 262.
 Aquensis, archiepiscopus, 75. (Cf. PONCIUS)
 Aquilare, 11, 66, 70, 71, - castrum, 59, 60, 66, 70, 71, 83, 85,143; - pratum, 401.
 AQUILINUS, episcopus Ausonensis, 448.
 Aquilone, ecclesie, 206.
 Aquitaniorum marchio,36.
 Aragai, ipso, 218.; - colle de, 446.
 ARARGAL, armigero, 326.
 Arator, liber, 126.
 ARBERTUS, 93, 97, 175, 197, 212, 233; - clericus, 106; - sacerdos, 173, 174: - sacerdos et
 canonicus, 176; - canonicus et sacrista, 175. **(RP-21)**
 ARBERTUS de Castrociro, 332.
 ARBERTUS de Cherosa, 401
 ARBERTUS de Olo, 244.
 ARBERTUS de Osor, 295.
 ARBERTUS de Salifores, 282, 374.
 ARBERTUS de Talamanca, 237.
 ARBERTUS RAIMUNDI, frater Guillelmi Raimundi 125, 135, 162, 166; - vicecomes, 63.
 ARBERTUS RAIMUNDI, 127, 137.
 Arbocio, collem, 54
 Arbucias, 26, 75.
 Arce, ad ipso, 49.
 Archellis, 233, 234, 268.
 ARCHUIMBALUS, 66, 70, 71
 Ardanella, 83, 85, 443, 444.
 Ardesa, castrum, 55; - ecclesie, 206.
 Area Mala, ad ipsa Calme, 26.
 Ares, collum, 95
 Areis, mansum, 431.
 Arenas, 68, 91; - mansum 210.
 ARGEMIRUS, sacer 19, 28, 29, 49. **(RP-22)**
 Argenzole, 71; - ecclesie, 206.
 Argimon, castrum, 193.
 ARIBERTUS, presbiter cardinalis Sancte Anastasie, 267.
 Arige, honor, 401.
 ARNAL, filiolo Raimundi Cixila, 93, 97.
 ARNAL OTO, 93.
 ARNALDUS, 47, 48, 96, 162, 216; - episcopus Magalonensis, 75.; -filosofus, 72; - notarii Oliba,
 75.
 ARNALDUS , abbas Ameriensis electus episcopus Ausonensis, 175; - episcopus Ausonensis,

177, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 190, 293, 387; - episcopus Ausonenis sepultus in Ameriense monasterio, 448

ARNALDUS de Nogeres, 401.

ARNALDUS IOHANNIS, 92; - clericus et confrater, 448.

ARNALDUS LOPARDI, 72, 179, 183

ARNALLUS, 47, 48, 66, 101, 104, 195 ; - ardiaconus de Guardia, 149; - archipresbiter, 75 ; - avunculo Bonuci, 107; - cellario, 100, 102; - clericus, 174; - filius Adalendis, 200; - fratri Guillelmi, 77; - iudex, 55; - laici, 403; - levita, 60, 92, 175, 180, 191, 195; - nepos Radulfi, 110, 112; - nepos Raimundi Bradile, 212; - prepositus, 193; - presbiter, 179, 183, 214; - sacer, 79, 183; - subdiaconus, 156.

ARNALLUS, archidiaconus Gerundensis, frater Petrus Berengarii de Balanano, 313, 448.

ARNALLUS, prior Cornubovi, 413.

ARNALLUS, sacerdos et ebdomadarius Sancte Marie de Olost, 437, 438.

ARNALLUS AMATI, 210, 401.

ARNALLUS ARBERTI, 338, 357.

ARNALLUS ARGEMIRI, 168; - miles Santiipoliti, 448.

ARNALLUS ARLITZO, 283.

ARNALLUS ARNALLUS de Llers, 160

ARNALLUS ARIES, 401.

ARNALLUS BALUVINI, 210.

ARNALLUS BERENGARI, 299, 303.

ARNALLUS BONEL, 401

ARNALLUS BONIFILI, 126, 161.

ARNALLUS CHEDA, mansum, 446.

ARNALLUS CIGAR, 444.

ARNALLUS COCUS, 315, 317, 319, 396, 401, 444, canonicus, 448. **(RP-23)**

ARNALLUS CUIRATA, 443.

ARNALLUS de Anglesola, 303.

ARNALLUS de Arbucias, 326.

ARNALLUS de Avinione, 334.

ARNALLUS de Aquilar, 235.

ARNALLUS de Bac, 289, 322; - baiulus Guillelmi Raimundi de Montcada, 387.

ARNALLUS de Balaniano, 309.

ARNALLUS de Belloloco, 319.

ARNALLUS de Bellopodio, 418, **(RP-24)**

ARNALLUS de Bisulduno, 210.

ARNALLUS de Bonastro, 343, 363, 376.

ARNALLUS de Calidis, 392.

ARNALLUS de Capraria, 305, 330.

ARNALLUS de Carraria, 401.

ARNALLUS de Castrobono, 377.

ARNALLUS de Casulis, miles et confrater, 265, 448.

ARNALLUS de Clocario, 401, 408, 414, 422, 428; - Hospitale, 416. **(RP-25)**

ARNALLUS de Clotes, 445.

ARNALLUS de Collo, 389.

ARNALLUS de Corrono, 392.

ARNALLUS de Crexell, 387.

ARNALLUS de Curcavel, primus sacerdos et canonicus, 314.

ARNALLUS de Darniciis, Gerundensis sacrista et canonicus, 317, 318, 448.

ARNALLUS de Ecclesia de Medala, 401.

ARNALLUS de Estaiol, 401.

ARNALLUS de Fontecooperta, 304, 401.

ARNALLUS de Fuxano, 359.

ARNALLUS de Gatillepa, 304.

ARNALLUS de Gravalosa, prepositus Sancte Marie Minorise, 426, 435, 441.
 ARNALLUS de Guardia, 277.
 ARNALLUS de Gurbo, 244, 316, 334, 425, 429, 430. **(RP-26)**
 ARNALLUS de Iovel, 401.
 ARNALLUS de Madriguera, 401.
 ARNALLUS de Medalia, 286, 326, 327, 328, 353.
 ARNALLUS de Medalia, canonicus Vicensis, 353, 389, 397, 448. **(RP-27)**
 ARNALLUS de Menleu, 291, 314, 315, 335, 336, 337, 342, 345 - primichierius, 349, 352, 361,
 362, 363, 367, 370, 372, 374, 378, 381, 382, 397, 399, 405, 407, 409, 420, 421, 427, 428. **(RP-28)**.
 ARNALLUS de Montalacri, 331, 343, 389, 400, 401, 445.
 ARNALLUS de Montaniola, 372.
 ARNALLUS de Monteclaro, 230.
 ARNALLUS de Monteregali, 343.
 ARNALLUS de Podiata, 401, 444.
 ARNALLUS de Pontarro, 443
 ARNALLUS de Pulcropodio, 418; - canonicus et succentor, 448. **(RP-24)**
 ARNALLUS de Requesens, 422.
 ARNALLUS de Riera, 352, 401, 444.
 ARNALLUS de Rivoperarum, 421.
 ARNALLUS de Rogationibus, 263.
 ARNALLUS de Sala, mansum, 446.
 ARNALLUS de Sanctaeulalia, 229.
 ARNALLUS de Sanctolaurencio, 325.
 ARNALLUS de Soler, 232.
 ARNALLUS de Serra, 343, 401.
 ARNALLUS de Tanano. 297.
 ARNALLUS de Taverteto, 396.
 ARNALLUS de Tennes, 317, 319, 327, 328, 431. **(RP-29)**
 ARNALLUS de Terrasola, 302.
 ARNALLUS de Todila, clericus Sancti Felicis Gerunde et canonicus, 448.
 ARNALLUS de Tornamira, 330.
 ARNALLUS de Tresdos, 445.
 ARNALLUS DENT, mansum, 446.
 ARNALLUS ELLEMARI, 152.
 ARNALLUS GERALLI, 110, 241, 244, 246; - clericus et canonicus, 156; - sacerdos, 231, 448.
(RP- 30)
 ARNALLUS GUILLELMI, 72, 123, 126, 128, 140, 147, 211, 233. **(RP- 31)** - de Cartiliano, 191,
 195.
 ARNALLUS GUIFREDI, 107, 193, 325.
 ARNALLUS GUITARDI, 66, 70, 71
 ARNALLUS ICHILA, 70
 ARNALLUS IOHANNIS, 92, 187, 189 **(RP-33)** ; -de Tennes, mansum, 446.
 ARNALLUS ISARNI, 152, 155, 156, clericus et canonicus, 226, 448. **(RP- 32)**
 ARNALLUS MARTINI, 325.
 ARNALLUS MESURER, 443.
 ARNALLUS MIRO, 95, 106; - fili Miro Stephani, 135; - presbiter, 150
 ARNALLUS LANGUARDI, 158
 ARNALLUS LEOPARDI, 177. **(RP-34)**
 ARNALLUS LUPI, 72.
 ARNALLUS MIRONI, 238; - presbiter, 212.
 ARNALLUS PERONI, 238.
 ARNALLUS PETRI, 94, 105, 119; 158, 172; - nepoti Petrus Arnalli, 192, 207
 ARNALLUS PETRI de Gurbo, 244, 333, 334, 343, 367, 387, 409.
 ARNALLUS PORTER, 190

ARNALLUS RAIMUNDI, 126, 161, 197, 230, 266; - filio Raimundus Arnalli, 199; - levita, 150.
 ARNALLUS RAIMUNDI de Savo, miles, 448
 ARNALLUS RICARDI, 309.
 ARNALLUS SABATER, 401.
 ARNALLUS SALOMONIS, 87.
 ARNALLUS SENIOFREDI, avunculus Arnalli Sunieri, 109, 121; - canonicus, 448. **(RP-35)**
 ARNALLUS STEPHANI, 285.
 ARNALLUS SUNIARI, 152, 155; - clericus, 109.
 ARNALLUS UDALARDI, nepos Guillelmi episcopi, 115.
 ARNALLUS VIVES, 192.
 ANSULFUS, levita, 60.
 ARGEMIRUS ALIERI, 72.
 ARNULFUS, Gerundensis episcopus, 16.- Ausonensis episcopus et abba Sancti Felicis Gerunda, 33, 36, 40, 44, 45, 46, 69, 190, 448; - patriarca Sancti Sepulcri, 203.
 ARNUSTUS, metropolita prime Narbone civitatis antestis, 2.
 ARNUSTUS, 84; - de Beguro, 57, 58
 Arononaris, castrum, 95
 Arrahona, 268.
 ARSEN, 77.
 ARSENDA, 171; - uxor Arnalli Mir de Tost, 95;; - uxor Folc Ermengaudi, 116; - uxor Guillelmi de Midiona, 66, 70, 71; - uxor Guillelmi de Tenes, 314, 317, 329; - uxor Guillelmi de Villagranata, 334.
 ARSENDA de Camporubeo, 401.
 ARSINDA,
 ARTALLUS, clericus, 118, 119, 120, 125, 144, 148, 150, 152, 155, 177, 179, 183, 268;
 - subdiaconus, 126. **(RP-36)**
 ARTALLUS de Calders, 230.
 ARTALLUS IOHANES, 201
 Artes, 15, 25, 26, 40, 42, 44, 45, 47, 48, 51, 77, 91, 94, 147, 148, 174, 17, 192, 244, 247; - ecclesia, 206, 372; - castrum, 380; - presbitero, 440.
 Artesa, 95, 106
 Artiges, ipsas, 61, 96.
 ARTMANDUS, Tolosensis episcopus, 5
 ARZULONI GUILABERTI, 99.
 ASENARIUS, quondam frater Wadamiri archilevita, 11.
 Aspegera, 401.
 Asperomonte, castrum, 106.
 Aspra, 47, 48.
 ASTALDUS, diaconus cardinalis Sancti Eustachii, 267.
 ASTORGIA, 182.
 ASTRELLE, 180.
 ASTRILDE, 13.
 ASTRUG, 445.
 ATINARDUS, 95.
 ATO, 47, 48; - levita, consanguineus et manumissor Wadamiri archilevite, 9, 11, 16 **(RP-37)**
 ATO, archiepiscopus Ausonensis ecclesie, 22, 23, 24, 448.
 ATO GALINDI, 169.
 ATO SUNIARI, 74.
 ATONE, baiuli, 107.
 AUDEGARIUS, archidiaconus, 3. **(RP-38)** – episcopus, 2. – levita, 4, 9, 448. **(RP-39)**
 AUGUSTINUS, beati, 389; - sacerdos, 352.
 Aurelianis, 1.
 Auri, castrum, 26.
 AURIOL, AURIOLUS, ORIOL, ORIOLUS, 12, 15, 26, 35 – sacer, consanguineus Suniarii sacerdotis, 15,

Auripinus, 26.
AUROFACTA, 43.
Aurumfortem, castrum, 86.
Ausona, Ausonensis, archiepiscopus, 22, 23; - capitulum, ; -comitatus, 49, 160 ; -ecclesia, 2, 22, 23 ; - ecclesias; 206; - episcopatus, 36 ; - episcopus, 1, 2, 3, 5,17, 179, 183; - marcha, 75; - Ausor, Ausore, Osore, Ossor, 14, 32
Avedona, 55
Avellana, castrum , 122
Aviano, libro, 126.
Avinione, ecclesie, 206; - presbitero, 440.
AXA, sarracena, 424.
AZALAITA, 77.
Azest, casalo, 110, 112
Azemare, campo, 218.

B

Badalona, 31, 55, 266, 401.
BACONE, 257.
Bag, ipso, 110, 112; - mansum, 445, 446.
Bages, Baies, 47, 48, 62, 66, 70, 71, 133 - Sancti Fructuoso, 55, 66, 70, 71
Baialtet, rivum, 113.
Balaguer, castrum, 303.
Balaniano, 235, 313; - villa, 15; - ecclesie, 206; - presbitero, 440.
Balcerubius, 1, 54.
Balciareno, 115; - castrum, 67; - ecclesie, 206.
Banuz, torrente, 445.
Barbencio, 303.
Barberano, 51, 101, 104.
BARCELO, 297.
BARCHELONA, uxor Iohannis de Podio, 445.
Barchinona, Barchinonensis, Barchinonensium, Barcinona, Barcinonensis, 27, 268; - canònica, 238; - civitas, 2, 31, 44, 45, 105, 115, 368, 401; - comes, 179, 183; -comitatus, 30, 31; - ecclesie, 203; -episcopus, 2, 16, 17, 117; - marcha, 75.
BARDINA, sacer, 448.
BARON, BARONE, 20; - avii Guifredi iudex, 76; -filio Ramio, 43; - frater Wadamiri archilevite, 11 -laicus, 29, 32, 39
BARTOLOMEUS, 446.
BARTOLOMEUS CARBONELLI, 445.
BARTOLOMEUS de Ripa, 445.
BARTOLOMEUS de Terrades, mansum, 431.
BARTOLOMEUS EZCAZA, 376.
BARTULINI, 259.
BARUTI, 212.
Bassum, collum, 54.
Batipalmes, serram, 232, 288.
Batpids, mansum, 334.
Batudas, alodio, 62
BEATRICI, filia Guillelmus abbas Ager, 126, 133, 150; -filia Bernardi de Anglesola, 303; - soror Arnalli de Tenes, 329; - uxor Bertrandi de Villagranata, 271; - uxor de Bonusfili Tedbali, 147, 148; - uxor Poncii Ugoni, 194.
BEATRICI de Riera, 448.
BEATRICI de Casulis, 265.
Beda, libro, 126
Begur, castrum , 121
BELECIAM, soror Tedballi, 91, 98.

BELISENDIS, 152, 155; - mater Guillelmi Raimundi Taradello, 120
 BELLA, femina, 56; - filia Exebo, 133.
 BELLADRE, 93, 97.
 Bellapolla, 26, 75.
 BELLARA, soror Speraindei vocati Bellaronis presbyteri, 9.
 BELLARO – sacerdos, 32, 47, 48 ; - Speraindeo quem vocant, 9,13. **(RP-40)**
 BELLARO ATONI, 110, 112.
 BELLITA, soror Guillelmi Gaucfredi, 133.
 Bellito, castro, 55.
 BELLO, BELLONUS – bonus homo 38, 39; - de Serra, 313.
 BELLOCO, mansum, 361.
 BELLONUS DEODATI, 126.
 Bellomonte, Sancta Maria, 95, 106.
 BELLUCIUS, 13; - fidelis Eldemarii levite quondam, 32; - testis. 31.
 BELLUS, testis, 20. **(RP-41)**
 Belsola, mansum, 401, 446.
 Benages, mansum, 253, 272.
 Benavent, castrum, 106.
 BENEDICTUS, - subdiaconus, 76, 78, 82; - diaconus et canonicus, 87, 99, 101, 103, 104, 105, 111, 114, 126 ; - sacerdote, 123, 136, 139, 144, 148, 150, 155, 159; - scriptore, 89.; - sacerdos et canonicus, 448. **(RP-42)**
 BENEDICTUS, archidiaconus sanctae Romanae ecclesiae, 36; - diaconus, 36; - episcopus, servus servorum Dei, summus pontifex et universalis septimus papa, 26, 27.
 BENEFACIA, 176.
 BENENATUS, episcopum Cumanae ecclesiae, 22.
 BENIAMIN, 19; - presbiter, 110.
 Bennas, ipsas, 55, 72.
 BERENGARIA, 388; - de Bellopodio, 418.
 BERENGARIA de Mata, 443.
 BERENGARIA de Molendino, 443.
 BERENGARIA de Planis, 401.
 BERENGARIA IENOVERA, 401.
 BERENGARIUS, 91, 129, 130, 133, 159, 176, 184, 214; - canonicus, 157, 180; - capellano de Anglesola; 303; - clericus nepos Ricardi sacrista, 174; - episcopus Barchinonensis, 180; - frater Martinus, 211; - frater Umberti, 182; - levita, 129, 146, 155, 174, 178, 189, 215; - nepos Ermemiro Guillelmi, 90; - nepos Tedmari, 193; - nepo Ermengaudi archidiaconi, 116; - nutritus, 179, 183; - sacerdos, 132, 158, 409; - Sancti Iacobi, 218.
 BERENGARIUS, - archilevita Gerundensis, 191, 195, 263; archidiaconus et canonicus, 448; - clericus, 175; - presbiter 193.
 BERENGARIUS, filius Raimundi Borrelli, 52, 92, 448; - marchione et comes, 54, 64; - subdiaconus, 88, 207; - filius Raimundi Berengari et Dulcia, 215.
 BERENGARIUS, camerarius Sancti Iohannis Rivipullensis, 314.
 BERENGARIUS, claviger Sancti Petri, 425, 428.
 BERENGARIUS, episcopus Gerundensis, 210, 223, 234.
 BERENGARIUS, iudex, 173, 210; - iudex et sacrista, 177, 184, 187, 189, 196; - manumissor Petri Arnalli, 192; - sacrista, 211, 214, 218, 234, 240, 243, 245, 250, 253, 263, 266, 448. **(RP-59)**
 BERENGARIUS, paraphonista, 104, 113, 115, 118, 120, 134, 139, 151, 170, 174, 184, 187, 217; **(RP-44)**- capud scole, 135, 171, 177, 179, 183, 229, 331; - secundixerius, 201, 208, 209, 210, 211, 212, 215, 225, 227; - clericus et canonicus, capitiscolarum, 448. **(RP- 43)**
 BERENGARIUS, prior Stagnensis et canonicus, 278, 295, 357, 448. **(RP-45)**
 BERENGARIUS, vicarius Minorisa, 230, 236.
 BERENGARIUS Calzarogia, 212.
 BERENGARIUS ADALBERTI, 172.
 BERENGARIUS ALAMANDI, 391.

BERENGARIUS AMALRICI, 150, 162, 177, 179, 183, 192, 211, 232; - fratri Ricardi sagristani, 174.

BERENGARIUS ARBERTUS, 401.

BERENGARIUS ARNALLI, 133, 160, 168, 236, 287; - mansum 446.

BERENGARIUS ARTALLI, 439; - tenentis locum Sanct Sepulcri, 335, 376, 395, 397, 448. **(RP-46)**

BERENGARIUS ATONI, 99.

BERENGARIUS BERMUNDI, 300.

BERENGARIUS BERNARDI, 207, 210,218 - dapifer, 205

BERENGARIUS BONEFILIO, 70.

BERENGARIUS BONIPARI, 236.

BERENGARIUS BOVIS, 196, 211.

BERENGARIUS CALVO, 116.

BERENGARIUS COMELLAS, 300.

BERENGARIUS de Anglerola, 299, 303.

BERENGARIUS de Aquilar, 235.

BERENGARIUS de Altarriba, 329.

BERENGARIUS de Artes, notari publici de minorisa, 426.

BERENGARIUS de Avinione, confrater, 266, 448.

BERENGARIUS de Balaiano, 352, 358.

BERENGARIUS de Bellfort, 370.

BERENGARIUS de Belloloco, 319.

BERENGARIUS de Bellopodio, 415, 418.

BERENGARIUS de Benages, clericus et canonicus, 244, 247, 253, 272, 448. **(RP-47)**

BERENGARIUS de Boada, 313.

BERENGARIUS de Bosco, 408.

BERENGARIUS de Capraria, 305.

BERENGARIUS de Casanova, mansum, 446.

BERENGARIUS de Catroterciolo, 251.

BERENGARIUS de Centelles, 305.

BERENGARIUS de Cervera, 299.

BERENGARIUS de Clocario, 308.

BERENGARIUS de Collo, 304, 389.

BERENGARIUS de Colonico, sacriste Sancti Felicis Gerunde et canonicus, 448

BERENGARIUS de Edris, 448.

BERENGARIUS de Emposta, 325, 331.

BERENGARIUS de Espinzella, 353.

BERENGARIUS de Guardia, 390.

BERENGARIUS de Guardiola, mansum, 446.

BERENGARIUS de Gurbo, 247, 334.

BERENGARIUS de Lacustaria, sacerdos et canonicus, 448, 432. **(RP-48)**

BERENGARIUS de Maiolis, 345, 351, 442.

BERENGARIUS de Manleu, 291.

BERENGARIUS de Mata, 227, 351, 384, 387, 391, 416, 421, 424, 446. **(RP-49)**

BERENGARIUS de Mata, 227; - mansum, 446.

BERENGARIUS de Medala, miles, 280, 307, 327, 353, 376, 448.

BERENGARIUS de Montaniola, 268.

BERENGARIUS de Monterodon, 252.

BERENGARIUS de Montesquiu, 338.

BERENGARIUS de Olost, 304, 308, 326, 362, 376, 387, 401.

BERENGARIUS de Olzina, 343, 350.

BERENGARIUS de Palaciolo, 251; - episcopus Barchinonensis et canonicus, 394, 413, 422, 431, 448; - sacrista Barchinonensis, 338.

BERENGARIUS de Perella, 334.

BERENGARIUS de Pinos, 298, 302, 387.

BERENGARIUS de Podio, 241, 297; mansum, 446.
 BERENGARIUS de Postius, 302.
 BERENGARIUS de Prato, 354, 401.
 BERENGARIUS de Queralt, 228, 271, 316, 333, 334, 343, 367, 422.
 BERENGARIUS de Riera, 308, 325, 345, 351, 369, 374, 375, 376, 386, 387,396, 397, 401, 408, 446; - laicus et canonicus Vicensis interfectus, 448.
 BERENGARIUS de Roca, consul Minorise, 338.
 BERENGARIUS de Sala, 246, 272, 390; - mansum, 445, 446.
 BERENGARIUS de Sallifores, canonicus, 282, 283, 288, 306, 315, 335, 342, 345, 349, 361, 362, 363, 366, 367, 374, 448. **(RP-52)**
 BERENGARIUS de Sanctaeugenia, miles et confrater, 240, 247, 254, 272, 276, 320, 357, 359, 360, 394, 448. **(RP-50)**
 BERENGARIUS de Sanctaeugenia, filio Petri de Sanctaeugenia, 276.
 BERENGARIUS de Santaaulalia, 251.
 BERENGARIUS de Sanctolaurencio, 314.
 BERENGARIUS de Sanctomartino, 293.
 BERENGARIUS de Savo, 218; - levita et canonicus, 244, 448. **(RP-51)**
 BERENGARIUS de Sederra, 445.
 BERENGARIUS de Seva, 313.
 BERENGARIUS de Socarrats, 326.
 BERENGARIUS de Solario, 325, 338.
 BERENGARIUS de Sorba, 414.
 BERENGARIUS de Subirats, 414, 428, 429, 430. **(RP-53)**
 BERENGARIUS de Surigeres, mansum, 446.
 BERENGARIUS de Taradello, filii Petri Raimundi, 238.
 BERENGARIUS de Tavarteto, 376.
 BERENGARIUS de Tenes, clericus et canonicus, 213, 218, 231, 257, 283, 296, 297. 448. **(RP-54)**
 BERENGARIUS de Terracie, 238.
 BERENGARIUS de Tornamira, 330.
 BERENGARIUS de Turri, mansum, 446.
 BERENGARIUS de Ulmo, 445.
 BERENGARIUS de Vilademuls, archiepiscopus Terrachonensis interfectus et canonicus, 379, 448.
 BERENGARIUS de Vilagelans, 333.
 BERENGARIUS de Vilanova, clericus et canonicus, 247, 253, 262, 304, 306, 323, 328, 396, 448. **(RP-55)**
 BERENGARIUS DIMUZ, 212.
 BERENGARIUS ERIBALLI, 139, 16, 166, 170, 189, 196, 210; - clericus, 179, 183, 184, 185; - canonicus, 448. **(RP-56)**
 BERENGAIUS ERMEMIRI, 165.
 BERENGARIUS ERMENGAUDI, 144, 162, 175; - canonicus et sacriscrinius, 224, 227, 228, 231, 239, 242, 243, 244, 245, 247, 257, 263, 265, 266, 274, 275, 278, 279, 280, 281, 283, 448. **(RP-57)**
 BERENGARIUS ERMENGAUDI, 257; - nepos Bernardi de Rivopirarum, 240.
 BERENGARIUS ESCOT, 179, 183.
 BERENGARIUS FELICIS, 401.
 BERENGARIUS ISARNI, 106.
 BERENGARIUS GALIN, 240, 304.
 BERENGARIUS GAUCERANDI, 338.
 BERENGARIUS GAZEL, 304, 322, 325.
 BERENGARIUS GERALLI, 158; sacerdos et canonicus, 448. **(RP-58)**
 BERENGARIUS GUADAMIR, 66
 BERENGARIUS GUASCHA, mansum, 401.
 BERENGARIUS GUIFREDI, 242.

BERENGARIUS GUILLELMI, levita, 213.
 BERENGARIUS GUISLABERTI, 158
 BERENGARIUS GUITARDI, 147, 183, 225, 233.
 BERENGARIUS OLIBANI, 72.
 BERENGARIUS OLIVARI, 217, 230, 252, 272.
 BERENGARIUS PECU, clerico Minorise, 441.
 BERENGARIUS PETRI, 174, 175; - levita, 144.
 BERENGARIUS PETRI, canonicus et capitiscole, 448.
 BERENGARIUS PLANES, 388.
 BERENGARIUS RAIMUNDI, 86, 108, 164, 190, 205; - filius Raimundi Borrelli, 197.
 BERENGARIUS RAIMUNDI, comes et marchio Barchinonensis, 121
 BERENGARIUS RAIMUNDI, comes Barchinonensis, 143
 BERENGARIUS RIEMBAUDI, 175,; - nepos Guislaberti, 177.
 BERENGARIUS ROTLANDI, 222.
 BERENGARIUS RUVIRA, 217.
 BERENGARIUS SALA, 211.
 BERENGARIUS SANCII, monachus et sacrista Sancte Marie Rivipollentis, 448.
 BERENGARIUS SAURE, 428.
 BERENGARIUS SENDREDI, 48; - episcopus Elnensis, 69, 75, 86
 BERENGARIUS SENIOFREDI, 11; - abbas Sancti Iohanni Rivipollensis, 160; - nepos Guillelmi episcopi, 115; - episcopus electus, 117; - episcopus, 118, 119, 120, 122, 123, 124, 126, 127, 130, 131, 132, 134, 137, 143, 163; - archiepiscopus Terraconensis, 139, 143, 144, 146, 148, 150, 151, 153, 155, 156, 157, 159, 161, 162, 166, 167, 169, 170, 172, 178, 181, 185, 207, 448. **(RP-60)**
 BERENGARIUS SENIOFREDI, 177; - de Artes, 162, 192.
 BERENGARIUS STRUCIO, 325.
 BERENGARIUS SUNER, 211.
 BERENGARIUS TEDBALI, 155, 233.
 BERENGARIUS TEDMARI, 193, 201, 214, 225, 227, 239, 242, 247, 248, 251, 313; - nepos Raimundi Fulconis, 19; - diaconus, 448. **(RP-61)**
 BERENGARIUS TOSELLI, 313.
 BERENGER ARNALDI, 199
 BERENGER ESCUDER, 445.
 BERENGER PERE, 199.
 BERENGER VINYES, 446.
 Berga, 176; - ecclesie, 206.
 Bergiya, mansum, 445.
 Bergitanensis, comitatus, 75, 110, 112, 160
 BERILLUS, levita, 199.
 BERMON, mansum, 353, 401.
 BERMUNDUS, 89, 112; - frater Guifredi iudex, 76, 96,; - iudex, 111, 112, 120, 123; - minister, 89.
 BERMUNDUS ADALBERTI, 105
 BERMUNDUS BERNARDI, 84.
 BERMUNDUS de Montepao, 233.
 BERMUNDUS ENRICI, 149.
 BERMUNDUS GUISADI, 135.
 BERNARD de Bosc, 211.
 BERNARD de Oluja, 233.
 BERNARD GERARD, 199.
 BERNARD RAMON de comes, 211.
 BERNARDINO, notario domini regis, 328, 362.
 BERNARDUS, 162, 195, 225; - canonicus, 134; - clericus, 161, 448; - clericus de Sancta Eugenia, 443, 444; - filius Seniulfus, 47, 48 ; - frater Daco, 43, 76; - frater Sendredi, 68; - levita, 89, 92, 111, 115, 126, 154, 191, 195, 194, 215, 217, 408; - levita et canonicus, 113, 215; - nepos Ber-

nardi de Vilalleonis, 416; -Wifredi Bronicardi sacerdotis, 28; - nepos Martini, 211; - prepositus Ager, 126 ; - presbiter, 212, 225, 401; - scriptorem, 94; - sacerdos 123, 128, 148, 162, 174, 195, 428, 448; - sacerdos de Centelles, 408; - sacerdos de Tona, 405 - subdiaconus, 105, 185, 187.

BERNARDUS, abbas Portellensis, 399.

BERNARDUS, abbas Rivipollensis, 159, 162, 448.

BERNARDUS, archiepiscopus Terrachonensis, 234, 264, 274.

BERNARDUS, cellerario, 279, 326.

BERNARDUS claviger 335, 362, 368, 387. **(RP-65)**

BERNARDUS, comes Bisuldunensis, 160.

BERNARDUS, ebdomedarius, 427, 448. **(RP-62)**

BERNARDUS, episcopus Barchinonensis et canonicus, 448.

BERNARDUS, episcopus Coseranensis, 75.

BERNARDUS monachus, sacerdos et canonicus, 231, 244, 246, 247, 257, 266, 272, 448. **(RP-67)**

BERNARDUS, pistor, 298, 322, 324, 326. **(RP-68)**

BERNARDUS, presbiter, 448 **(RP-64)**

BERNARDUS, presbiter cardinalis titulo Sancti Clementis, 267.

BERNARDUS, prior Sancti Laurentii del Mont, 378, 388.

BERNARDUS, prior Stagnensis, 146, 152, 153, 155, 161, 162, 170, 171, 177, 179, 183, 185, 192, 193, 198; - abbas Stagnensis, 201, 202, 210, 441, 448. **(RP-69)**

BERNARDUS, prior Stagnensis, 357, 372.

BERNARDUS, Toletane ecclesie episcopus et legato romano, 159, 178.

BERNARDUS, vicarius Minorise, 338.

BERNARDUS ADALBERTI, 192; - de Vilatorta, 193.

BERNARDUS ADALBERTI, presbiter Sancte Marie de Seva et canonicus, 448. **(RP-70)**

BERNARDUS ADEMARI, 331.

BERNARDUS AMALRICI, 83, 85, 174

BERNARDUS AMATI, 81, 83, 85, 211; - vicecomes Cardonensis, 214, 410.

BERNARDUS AMELI, 377.

BERNARDUS AMIGDALINI, mansum, 240, 249.

BERNARDUS ANDALECI, 83.

BERNARDUS ANDREAS, 441.

BERNARDUS ANSULFUS, 448. **(RP-71)**

BERNARDUS ARBERTI, 210, 232.

BERNARDUS ARNALLI, 72, 401; - de Prato, 207; - subdiaconus, 168.

BERNARDUS BACONI, 231, 232, 247, 259.

BERNARDUS BARNON de Spadamala, 445.

BERNARDUS BARUTINI, 314, 331.

BERNARDUS BERMUNDI, 338.

BERNARDUS BERNARDI, 142, 300; - archidiaconus, 157, 159, 162, 170, 174, 177, 179, 180, 183, 184, 186, 187, 192, 212, 215, 216, 217, 224, 225, 226, 227, 228, 229, 231, 233, 234, 239, 242, 279, 448. **(RP-72)**

BERNARDUS BERENGARI, 146, 161, 162, 164, 175; - clericus et canonicus, 214; - nepos Petri Arnalli, 192; - de Olo clericus et canonicus, 244, 448. **(RP-73)**

BERNARDUS BERTRANDI, 147.

BERNARDUS BEZ de Villacis, 401.

BERNARDUS Bo, 352.

BERNARDUS BONPAR, 116

BERNARDUS BOXA, 446.

BERNARDUS BOXO, 298, 304, 325, 331, 351, 362.

BERNARDUS BROCARDI, 233.

BERNARDUS BUSESA, 401.

BERNARDUS CALOPA, 401.

BERNARDUS CAPELLI, 196, 210.

BERNARDUS CAPUTBOVIS, 300.

BERNARDUS CIRCI, 238.
 BERNARDUS COC, 321, 396, 397, 401, 406, 425, 431, 444, 446. **(RP-66)**
 BERNARDUS COMES, 272, 321, 431.
 BERNARDUS CORNUT, mansum, 446.
 BERNARDUS CORTES, 326.
 BERNARDUS DALMACI, 138, 162; - archidiaconus, 172. **(RP-74)**
 BERNARDUS de Aquilare, 273, 323, 353, 364.
 BERNARDUS de Aquilone, archidiaconus, 328, 331, 335, 336, 337, 342, 344, 345, 349, 357, 359, 360, 361, 362, 363, 364, 365, 367, 369, 448. **(RP-75)**
 BERNARDUS de Anglesola, 299, 303.
 BERNARDUS de Ausona
 BERNARDUS de Balaiano, clericus et canonicus, 273, 313, 315, 335, 336, 337, 342, 350, 358, 378, 387, 405, 448. **(RP-76)**
 BERNARDUS de Bassa, 343.
 BERNARDUS de Belloloco, 228, 264.
 BERNARDUS de Bellopodio, 418, 443, 444.
 BERNARDUS de Bertins, 392.
 BERNARDUS de Biguis, 408.
 BERNARDUS de Blancafort, 276.
 BERNARDUS de Bosco, 408.
 BERNARDUS de Calders, 376.
 BERNARDUS de Carauls, mansus, 401.
 BERNARDUS de Cardona, 410.
 BERNARDUS de Castelar, laicus et canonicus, 448. **(RP-77)**
 BERNARDUS de Castelet, 294.
 BERNARDUS de Castluz, 303.
 BERNARDUS de Castrociro, 332.
 BERNARDUS de Casulis, 244.
 BERNARDUS de Cigar, 411.
 BERNARDUS de Cintillis, 261, 305, 393, 401.
 BERNARDUS de Cirera, 357, 372.
 BERNARDUS de Colledepina, 443.
 BERNARDUS de Collo, 304, 331, 363, 389; - mansum, 446.
 BERNARDUS de Corco, 344, 395; - sacerdos stabilimenti Iohannis Baconis, 448. **(RP-78)**
 BERNARDUS de Costa, 411.
 BERNARDUS de Dosrius, 445.
 BERNARDUS de Fitor, 401.
 BERNARDUS de Fonte, 354.
 BERNARDUS de Fontecooperta, 249.
 BERNARDUS de Granaria, 444.
 BERNARDUS de Graniana, 371.
 BERNARDUS de Gurbo, 316, 425.
 BERNARDUS de Gurri, clericus et canonicus, 448.
 BERNADUS de Lacustaria, sacerdos, 410.
 BERNARDUS de Lune, 272.
 BERNARDUS de Maiolis, 345, 361, 362, 372, 375, 378, 384, 388, 389, 400, 401, 405, 421, 427, 444; -levita et canonicus, 448. **(RP-79)**
 BERNARDUS de Mata, 443.
 BERNARDUS de Mazana, 418.
 BERNARDUS de Meda, miles et confrater, 448.
 BERNARDUS de Medalia, 307, 427.
 BERNARDUS de Medala, 280, 362, 446.
 BERNARDUS de Mercatali, mansum, 431.
 BERNARDUS de Merles, 448 **(RP-80)**
 BERNARDUS de Merola, 248, 312.

BERNARDUS de Mesleu, 261, 291, 293, 370.
 BERNARDUS de Minorisa, 261.
 BERNARDUS de Monteregali, 343, 401, 406;- clericus et canonicus, 448. **(RP-81)**
 BERNARDUS de Montrodon, 252.
 BERNARDUS de Orta, baiuli, 273.
 BERNARDUS de Palol, 354, 386, 387, 443, 444.
 BERNARDUS de Plana, clerico, 429. **(RP-82)**
 BERNARDUS de Podiosicco, 263.
 BERNARDUS de Portella, 359, 377.
 BERNARDUS de Prato, 345.
 BERNARDUS de Puculul, 431, 446.
 BERNARDUS de Puiol, 313, 333.
 BERNARDUS de Reger, 431.
 BERNARDUS de Ribera, 392.
 BERNARDUS de Rieria, 445.
 BERNARDUS de Rivodeperes, 246, 250, 269. **(RP-83)**
 BERNARDUS de Rocafort, 228.
 BERNARDUS de Rovira, 72 **(RP-84)**
 BERNARDUS de Sala, 411.
 BERNARDUS de Sanctaegenia, 276, 319, 422, 429, 430, 431, 432, 241, 253, 254, 444. **(RP-85)**
 BERNARDUS de Sanctaeulalia, 408, 443, 444.
 BERNARDUS de Sanctamargarita, sacerdos ebdomedarius Vicensis, 304, 368, 397, 448. **(RP-86)**
 BERNARDUS de Sanctohipolito, senior, 279, 285, 287, 315, 326; – sacriscrinius, 331, 335, 336, 337, 345, 349, 361, 362, 363, 372, 416, 420,421, 427, 429, 430, 431, 437, 442, 448. **(RP-87)**
 BERNARDUS de Sanctohipolito, junior, 354, 363, 365, 367, 368, 372, 376, 378, 381, 383, 389, 396, 397, 400, 405.**(RP-88)**
 BERNARDUS de Salifores, 282.
 BERNARDUS de Savo, levita et canonicus, 263, 274,278, 285, 313, 448. **(RP-89)**
 BERNARDUS de Savassona, 361.
 BERNARDUS de Serra, 411.
 BERNARDUS de Spadamala, 401.
 BERNARDUS de Socarrats, 242, 279, 326.
 BERNARDUS de Sola, mansum, 443, 444.
 BERNARDUS de Soler, 431.
 BERNARDUS de Talamanca, 233, 237, 313, 332, 357, 448. **(RP-90)**
 BERNARDUS de Taradelo, 316.
 BERNARDUS de Taverteto, 277, 311, 427, 430. **(RP-91)**
 BERNARDUS de Tenes, sènior, clericus et canonicus, 213, 296, 297, 306, 317, 319, 329, 401, 444, 448. **(RP-92)**
 BERNARDUS de Tenes, junior, 257, 296, 297, 314, 317, 320, 329, 351, 362, 448. **(RP-93)**
 BERNARDUS de Terrades, 443, 444.
 BERNARDUS de Terrers, 210, 216, 218, 231, 238, 263, 282; - canonicus, 448. **(RP-94)**
 BERNARDUS de Tolosa, mansum, 401.
 BERNARDUS de Tornamira, 330, 335, 342, 361, 362, 363, 367, 381, 382, 396, 400, 401, 405, 407; - precentor Vicensis, 414, 420, 421, 427, 428, 429,430, 431, 437, 438, 440, 442, 448. **(RP-95)**
 BERNARDUS de Tovos, 66
 BERNARDUS de Truiars, 408.
 BERNARDUS de Vall, 401.
 BERNARDUS de Verdera, 370.
 BERNARDUS de Vilagelans, 333, 343, 358, 367, 378.
 BERNARDUS de Vilalleonis, claviger, 335, 336, 337, 342, 344, 361, 362, 367, 372, 378, 389, 395, 399, 400, 406, 407, 416, 421, 448. **(RP-96)**

BERNARDUS de Vilanova, 401.
 BERNARDUS de Villaespina, 411.
 BERNARDUS de Villagranata, senior, 256, 266, 271295, 306, 315, 317, 319, 320. **(RP- 97)**
 BERNARDUS de Villagranata, junior, 322, 323, 325, 328, 334, 335, 336, 337, 342, 345, 401, -
 primicerius, 362, 363, 367, 381, 382, 389, 396, 397, 407, 414, 416, 429, 430, 431, 442, 448 **(RP-
 98)**
 BERNARDUS de Vinal, 343, 362, 376.
 BERNARDUS de Viver, 401.
 BERNARDUS den Peret, 410.
 BERNARDUS DURANDI, 176.
 BERNARDUS EBRI, 146, 178.
 BERNARDUS ELDRICI, 72.
 BERNARDUS ERMENGAUDI , 116, 117, 122, 165, 175, 236; - de Malla, 160, 448;
 - de Quintana, 179, 183.
 BERNARDUS EROMIRI, 171.
 BERNARDUS ESPARVER, mansum, 446.
 BERNARDUS ESPINA de Tonna, 443.
 BERNARDUS EXABELLI, 106.
 BERNARDUS EZCAZA, 376.
 BERNARDUS FABER, 401.
 BERNARDUS FERRARI, 236, 401.
 BERNARDUS FINI, 408.
 BERNARDUS FONTECOPERTA, 240, 304.
 BERNARDUS FRONTINI, 362.
 BERNARDUS FRUGA, 387.
 BERNARDUS GADEL, 308.
 BERNARDUS GANDANA, 431.
 BERNARDUS GELMIR, 308.
 BERNARDUS GERBERTI, 210.
 BERNARDUS GEROVARDI, 147
 BERNARDUS GIBERTI, presbiter, 150
 BERNARDUS GILABERTI, 201.
 BERNARDUS GIRARDI, mansum, 446.
 BERNARDUS GISCAFREDI, 174
 BERNARDUS GOMBALLI de Bisaura, 258.
 BERNARDUS GOTARE, 176.
 BERNARDUS GUID, 401.
 BERNARDUS GUIFREDI, 54, 63, 67, 76, 81, 83, 85, 86, 147, 148, 162, 167; - de Balciareni,
 108, 448; - de Artes, 155.
 BERNARDUS GUILLELMI, 61, 91, 105, 116, 120, 124, 149, 175, 188, 192, 211, 218, 278 ; -de
 Olost, 175; - clericus et canonicus, 448. **(RP-99)** - fili Guillelmi Amalrici, 127; - levita, 213 ;-
 presbiter Sancte Eugenie, 217.
 BERNARDUS GUILLELMI de Collo, 217, 227. **(RP-100)**
 BERNARDUS GUILLELMI de Gurb, 149, 207, 208.
 BERNARDUS GUILLELMI, de Luciano, 162, 186, 207, 230, 232,248, 261, 264, 293.
 BERNARDUS GUILLELMI de Sanctaeugenia, sacerdos et canonicus, 240, 448. **(RP-101)**
 BERNARDUS GUILLELMI de Savo, 247.
 BERNARDUS GUISADI, 72.
 BERNARDUS IOHANIS, 213, 442; - clericus, 122.
 BERNARDUS IORDA, 401.
 BERNARDUS IOVER, 242.
 BERNADUS ISARNI, 93, 401.
 BERNARDUS JULIANI, mansum, 443.
 BERNARDUS MARTEL, mansum, 401.
 BERNARDUS MARTINI, 300.

BERNARDUS MEATALLO, 338.
 BERNARDUS MEL, 443.
 BERNARDUS MIRO, fili Miro Stephani, 135.
 BERNARDUS MIRONI, 145
 BERNARDUS MORAGULL, 431, 446.
 BERNARDUS NIDMALO, 241.
 BERNARDUS OLIBANI, 72.
 BERNARDUS OLIVER, 443
 BERNARDUS OLLARIUS, 401.
 BERNARDUS OLZED, 61
 BERNARDUS PETRI, 174, 266, 272, 443; - vulneratus lancea apud Barchinona, 448.
 BERNARDUS RAIMUNDI, 108, 209, 242, 390.
 BERNARDUS RAIMUNDI de Minorisa, 230; - consul Minorisa, 338.
 BERNARDUS RAIMUNDI, adolescentis, 448.
 BERNARDUS RAIMUNDI, captivarii, clericus et canonicus, 448. **(RP-102)**
 BERNARDUS RAIMUNDI de ipso fossar, 242.
 BERNARDUS RAIMUNDI de Vico, 446.
 BERNARDUS RICULFI, 401.
 BERNARDUS RODLANDI, 189, 222.
 BERNARDUS ROI, 238.
 BERNARDUS ROSSELLI, 443
 BERNARDUS SABET, 446.
 BERNARDUS SANCII, escriptor Gerunde, 422.
 BERNARDUS SENDREDI, 69, 71, 86, 120, 167.
 BERNARDUS SENGLAR, 401.
 BERNARDUS SENIOFREDI, 140, 448.
 BERNARDUS SENIULFI, 72.
 BERNARDUS SINFREDI, prepositus Minorise, 441.
 BERNARDUS STEPHANI, canonici Gerundensis et publici notarii Gerunda, 422.
 BERNARDUS SUNIARI, clerico, 83, 85.; - caputscole, 100,102; **(RP-103)** - capitiscolarum iuvenis, 448.
 BERNARDUS TEDMARI, 189, 193; - clericus, 141; - nepos Raimundi Fulco, 198; - sacerdos, 448. **(RP-104)**
 BERNARDUS TERRERS, 443.
 BERNARDUS TEULER, 325.
 BERNARDUS TIZONI, levita et canonicus, 285, 448. **(RP-105)**
 BERNARDUS TODONIS, 327.
 BERNARDUS UDALARDI, 161, 238.
 BERNARDUS UMBERTI, 325.
 BERNARDUS UMBERTI, archidiaconus, 117, 118, 125, 130, 134, 157; - episcopus Gerunden-
 sis, 191, 195. **(RP-106)**
 BERNARDUS URUMIRI, 401.
 Bertili, castellum, 26, 75.
 Bertinis, mansum, 392.
 Bertino, ecclesie, 206; - presbitero, 440.
 BERTRANDUS, 173, 193, 217; - canonicus, 175, 217; - clericus, 198; -clericus Sancti Sepulcri,
 215; - nepos Ponci Bernardi, 210; - scholaris et canonicus, 448.
 BERTRANDUS, preceptor Terrachonensis et iudex in càmera apellationis, 412.
 BERTRANDUS de Avinione, 334.
 BERTRANDUS de Bellopodio, 272, 279, 376, 378, 418.
 BERTRANDUS de Cardona, 303.
 BERTRANDUS de Castellar, senior, clericus et canonicus, 226, 227, 228, 234, 244, 244, 247,
 257, 263, 279, 281, 288, 290, 301, 306, 314, 448. **(RP-107)**
 BERTRANDUS de Castellar, junior, 301, 302, 306, 319; -diaconus et subsacrista, 448. **(RP-108)**
 BERTRANDUS de Castelleto, canonicus Tarraconensis, 398.

BERTRANDUS de Castellgali, prepositus Sancta Maria de Minorisa, 441.
 BERTRANDUS de Castrociro, 332.
 BERTRANDUS de Fabrica, 401.
 BERTRANDUS de Huiria, clericus et canonicus, iuvenis, 298, 448. **(RP-109)**
 BERTRANDUS de Merles, canonicus, 448; - succentor, 429, 430. **(RP- 76)**
 BERTRANDUS de Merola, 244, 261, 312.
 BERTRANDUS de Montredon, clericus et canonicus, 428, 448. **(RP-110)**
 BERTRANDUS de Palera, archidiaconus Gerundensis et canonicus, 448.
 BERTRANDUS de Prato, 401.
 BERTRANDUS de Sanctopetro, 359.
 BERTRANDUS de Ripa, 401.
 BERTRANDUS de Solanelles, 371.
 BERTRANDUS de Solanolongo, 263.
 BERTRANDUS de Tornamira, 330.
 BERTRANDUS de Villagranata, 256, 266, 271. **(RP-111)**
 BETRANDUS FULCO, 248.
 BERTRANDUS GUADALLI, 178.
 BERTRANDUS MIRONI, 145, 187, 189, 309; - clericus et canonicus, 448. **(RP-112)**
 BERTRANDUS RAIAMBALDI, 152, 155.
 Besaurensis, ecclesias, 127, 206 ; - vicarius, 28.
 Bescar, castrum, 106.
 Besoci, flumen, 31, 62; - alveo, 105, 275.
 Besora, 268; - ecclesie, 326.
 BIFOGIE, 338.
 Bigis in Vales, 401.
 Bisullunensis, Bisuldunensis : - comes, ; - comitatus, 150, 160; -levita
 Biterrensis episcopus, 5.
 BLANCHETUS, presbiter, 11.
 BLIDEGARIUS, 19.
 Boco, ipso, 43.
 Boetium, libro, 126.
 BOETIUS, 448 **-(RP-113)**
 Bogons, 268.
 BONA, 13.
 BONADONA, 47, 48, 87, 103; -soror Madexus, 40; - qui dicitur Guascha, 67
 Bonariga, mansum, 177, 218.
 Bonastre, 325.
 BONET, 229.
 BONETUS, sacerdos et maior monachus Sancti Petri, 448. **(RP-114)**
 BONIFILIUS, 41, 45, 50, 54, 70, 72, 82, 126. **(RP-116)**
 BONIFILIUS, sacer, 64, 76, 80, 86, 89; - sacerdos, 192 - de Vilatorra, 448. **(RP-115)**
 BONIFILIUS, 90, - boni homines, 20, 32, 38, 39, 41; - de Fals, 72; - de Sallente, 66, 70, 71; - de
 Vilatorra, 90, 91, 93, 94, 97, 98; - fratri Galindus, 42; - serviente, 90.
 BONIFILIUS CIXILA, 93, 97, 100, 102
 BONIFILIUS EICIONI, 86.
 BONIFILIUS GUILLELMI, 126; - de Pubol, 193.
 BONIFILIUS MARCH, iudex barchinonensis, 72.
 BONIFILIUS MERUCIE, 100, 102.
 BONIFILIUS OTONI, 85.
 BONIFILIUS TEDBALI, 139, 147, 148, 176, 317, 448. **(RP-117)**
 BONIFILIUS TRASOARI, 91, 98.
 BONIFILIUS UNIFREDI - filius Unifredi, 80, 93, 97; - levita, 34, 40, 41, 49, 69; - notarius, 77;
 - sacriscribius, 59, 60, 64, 65, 72. ; - sacrista, 97, 98, 101, 103; -sacriste, 448. **(RP- 118)**
 BONONATO, escriptor, 393.

BONUCIUS., 109; - de Puiols. 96; - sacer, 86, 90, 93, 94, 97, 98, 184; - presbiter et canonicus, 448. **(RP-120)**
 BONUMPAREM, filio Marchucio 41
 BONUS, sacerdos et canonicus, 278, 313, 448.
 BONUS de albergeria, sacerdos iuvenis, 448.
 BONUSHOMO, 107, - levita, 46; - scriptor et iudex, 39, 49. **(RP-119)**
 BORRELLUS., 132, 154; - diaconus, 43, 44, 45; - elemosinarius Baroni, 29; - levita, 91; - presbiter, escriptor, 8; - sacerdos, 105, 126, 130. 132.
 BORRELLUS, canonicus fundatore capelle Sancti Micaelis arcangeli Vici, 448.
 BORRELLUS, comes, 16, 22, 27, 31,36, 448. – sobolus Borrelli, 41.
 BORRELLUS, episcopus, 45, 46, 47, 48, 49, 51, 52, 66, 67, 68, 69, 72, 190, 448. **(RP-121)**
 BORRELLUS ADROARI, 126; - clericus et canonicus, 136; - BERILLUS ADROARI, 133 **(RP-122)**
 BORRELLUS BONIFILI, 72; - fratri Tedballi, 91, 98
 BORRELLUS BONUCI, 90, 91
 BORRELLUS GUIBERTI, 73, 91, 118, 179, 183; - BERILLUS, gramaticus, 98, 100, 102. **(RP-123)**
 BORRELLUS Mironi, 179, 183
 BORRELLUS SENIOFREDI, 136
 Boscheti, alodio, 57, 58
 BOSONIS, Sancte Romane ecclesie scriptoris, 267.
 BOVET, 90; - Wifredus levita quem vocant, 37, 72; **(RP-124)** - avunculo Guitardi, 82.
 Box, mansum, 445; - molendino, 353, 401.
 Boxadors, 49, 74; - ecclesie, 206
 Boxerons, 89.
 BOXO de Sanctoipolito, 401; - baiulus, 397, 431.
 Bruchare, 47, 48.
 Brucharia, parrochia, 47, 48
 BRADILA, 40, 42.
 BRADILUS, 57, 58
 BREMUNDUS, 72, 100, 102; - filii Guifredi iudex, 187, 189 **(RP-125)**
 BREMUNDUS, clericum Iherosolimitani Hospicii, 238.
 BREMUNDUS SENIULFI, 72.
 BREVARIUS **(RP-126)**
 BROCARDUS LOPARDI, 72.
 Brucfet, mansum, 198, 401.
 Brugarium, ipsum, 125.
 Brulio, castrum, 312, 387, 411.
 Brunic, mansum 446.
 BRUNICARDUS, sacer et canonicus, 16, 25. **(RP-127)**
 Buada, in termino sedis Vici, 10, 28, 40, 42, 78, 90, 94, 156, 179, 183; - mansum, 446; - Sancti Laurentii, 177.
 Buadas, ipsas, 54.
 Buadella, 149, 171
 Bugo, ipso, 57, 58, 112, 177, 179, 183; - ecclesia, 206.
 BURDUS de Tennis, 410.
 BURDUS VITULI, laicus et canonicus, 325, 331, 343, 345, 387, 448.
 Burgo novo, 263.
 Burgos, 91.
 Bux, apud, 446.

C

Cabrera, 212.
 Calaph, ecclesie, 206.
 Calella, castrum, 191, 195.

Calleles, mansum, 446
 Callerios, 28, 55, 235, 247, 401; - castrum, 233; - ecclesie, 206; - presbitero, 440; - Sancti Andree, 55; - Sancti Vicencii, 55.
 Callero, mansum, 192, 210, 443, 444.
 Calliz, 285.
 Calm, ad ipsa, 75.
 Campelles, 298.
 Campo, mansum, 425.
 Campoabadali, 190, 192.
 Campoderes, 106.
 Campo terciolo, 85.
 Camporaso, mansum, 263, 313, 401.
 Camporodonello, 321.
 Campus Rotundus, 26, 75.
 Canal, 401; - mansum 309.
 Canale, 43.
 Canalibus, turri, 401.
 Candela, mansum, 424.
 CANDIDA, 4
 Canelis, 105; - mansum, 67
 Canoves, alodium, 210.
 Cantacorbs, mansum, 446.
 Cantalobs, 191, 195; - ecclesie, 206; - mansum, 240, 313.
 Cantions, ecclesie, 206.
 Capelera, mansum, 445.
 Capraria, 431, : presbitero, 440.
 Capue, civitas, 143.
 Caranella, 304.
 Caraul, ecclesie, 206.
 Carbasin, ecclesie, 206.
 CARBO, clericus et canonicus, 210, 255. **(RP-128)**
 CARBONEL, 279, 446.
 CARBONELLUS, nepos Poncii Bernardi, 210.
 CARBONELLUS AROM, 401.
 CARBONELLUS de Palol, 354.
 CARBONELLUS de Torra, laicus et canonicus. 448.
 Carchases, 47, 48
 Carcaspan, mansum, 445.
 Cardonarium, flumen, 54; - pontem, 236.
 Cardona, 26, 44, 45; - vicecomitem, 117.
 CARDOSE, femina, 88.
 CARDONE, 311.
 Carerago, 79, 107, 109.; - mansum 283, 443, 444.
 Caribus, mansum, 401.
 Carraria, mansum, 308, 445.
 Carrera, ipsa, 64; - mansum, 401.
 Cartoixa, 376.
 Casadamunt, 238.
 Casanova, 136, 401; - mansum, 67, 177.
 Caselles, 191, 195.
 Casasmedianas, 292.
 Caso, castrum, 105
 Castanea, ecclesie, 206, 326.
 Castaniol, ecclesie, 206, 326.
 Castel, mansum, 212.

Castelar, 401; - ecclesie, 206.
 Castelbel, ecclesie, 206.
 Castelgali, ecclesie, 206.
 Castellare, 25, 31; - strata, 87; - ecclesie, 206.
 Castelleto, alodio, 76, 266; - castro, 55; - ecclesie, 206; - mansum, 445.
 Castello, 28, 158; - dominicatura, 67, 106, 133
 Catellodulino, ecclesie, 206.
 Castelliono, 95.
 Castellonovo, parrochia, 67
 Castellotercol, 268, 401; - ecclesie, 206.
 Casteltallato, ecclesie, 206.
 Castlus, ecclesie, 206.
 Castrifolliti, 72, 87; - ecclesie, 206.
 Castrocirvi, Sacti Andree, 55; - ecclesie, 206.
 Castrociro, 268, 401.
 Castronovo, 105.
 Castrum Serris, 106, 126.
 Castrumtaliato, 44, 45, 268; - ecclesiam, 121.
 Cathola, mansum, 191, 195.
 Cativels, 285.
 Catone, libro, 126.
 Cavezenigro, 26
 Ceger, ecclesie, 206.
 Celada, 235, 369; - collum, 401
 Celata, ipsa, 105; - Terradellis, 126.
 CELESTINUS, episcopus, servus servorum Dei, summus pontífex et universalis secundo papa, 339.
 CELESTINUS, episcopus, servus servorum Dei, summus pontífex et universalis tertius papa, 339, 340, 341, 346, 347, 348.
 Centes, mansum, 446
 CENTULLUS, 47, 48, 103.
 Cerdania, 47, 48
 Cerdans, fiscum, 16, 192; - ecclesie, 206; - fevum, 244.
 Ceritanensis, 28, 94.; comitatus, 160.
 Cervera, 138, 214, 268; - castrum, 138; - ecclesie, 206.
 Cesaraugusta, civitatis, 81.
 Cherosam, ipsam, 54, 248.
 Cher, honorem, 401.
 Cheralto, ecclesie, 206.
 Cheros, ecclesie, 206; - presbitero, 440.
 CHINDERBERGA, femina, 43, 47, 48, 54.
 CHIXILO, 66, 70, 71,
 CHIXOL, amita Raimundi Bonifili, 98
 Chorcano, castrum, 95, 133,
 CINIDIUS, episcopus Ausonensis, 448.
 Cintillis, presbitero, 440.
 Cireria, mansum, 446.
 Ciresa, ecclesie, 206.
 Cirviano, 107; - parrochia, 122.
 Civitate fracta, 266.
 CIXELA, CIXILA, 13.(**RP-129**)
 Clapers, 297.
 Clariana, 26, 44, 45; - castrum, 32, 66, 70, 71; - ecclesie, 206.
 Claret, ecclesie, 206.
 Claromontem, 95, 106.

Clavedellis, dominicatura, 160
 CLAVEL de Torra, 401.
 CLEMENTE, sacerdos et canonicus, magisteri, 231, 257, 272, 448; - precentorem et sacerdos, 229, **(RP-130)**
 Clotas, 236.
 Cocolino, 133.
 Codinag, mansum 446.
 Codinas, ipsas, 59
 Cogomes, plano de, 66, 70, 71.
 Colle, mansum, 401.
 Collelum, loco, 141, 227; - mansum, 193, 235, 248, 401.
 Collo ipso, 35; - alodio, 216; - mansum, 445.
 Collo de Vico, 91
 Collodespina, 122, 268, 313, 352.
 Collosabatelli, 191, 195.
 Collum Frumiger, 313.
 Collum Vico, 147.
 Colonge, ecclesie, 206.
 Colonico, castrum, 44, 45. – termino 49.
 Colonico in marina, 47, 48
 Columbario, mansum, 401.
 COLUMBUS, domini regis notari, 338, 377.
 Coma, ipsa, 76; - mansum, 263.
 Comacrosa, mansum, 401.
 Comda, mansiuncula, 446.
 Comellis, mansum, 444.
 Comisprofundis, 126
 Coma de fonte, 401.
 Comma, ipsa, 43.
 Comolena, mansum, 263, 401.
 COMPANUS, 95, 106, 133
 COMPARAD, 95, 106
 Compedra, castrum, 66, 70, 71
 Conangle, 445.
 Conchagad pug, 61.
 Confluento, comitatus, 160
 Congusto, 91, 98, 122, 190; - fevum, 193; -rivus 13, 26, 75; - vineas, 90.
 CONRADUS, Sabiniensis episcopus, 267.
 CONSTANTINUS, testis 9
 Copons, ecclesie, 206.
 Corbatera, rivo, 43.
 Corbera, castrum, 62, 66, 70, 71.
 Corbins, castrum, 303.
 Corcanum, castrum, 106, 126.
 Corcho, - ecclesie, 206.
 Cordova, 44.
 Corneto, 89; - rivum de 26, 54; - ecclesiam, 67, 206.
 Cornudellos, 28, 162, 331.
 Corona, mansum, 401.
 Coronat, mansum, 445.
 Corragano, collo, 49.
 Corro, milites de, 401.
 Cortada, trilia, 401; - mansum, 235.
 CORTES, 326.
 Coscoliosa, 126.

Costa, mansum, 446.
Cotibus, alodium, 84.
Crematos, ipsos 19
CRISPINUS de Salifores, 296.
CRISPIONE, 43.
CRISTINA, 55.
Crosam, 292, 333.
Crosels, 47, 48
Croso, loco, 139.
Cruatera, mansum, 401.
Cruciata, baiulia, 233.
Cuculera, locum, 401.
Cudinag, 61
Cudinis, 268, 313.
Cudinis de Congost, 268.
Cugules, 28
CUIUSDAT, mansum, 446.
Cumbis mansum, 199, 283, 443, 444.
CUNIELDIS, filie Guifredi iudex, 76.
Cunil, ecclesie, 206.
Curso, ipso, 135.
Curull, 240.
Custioli, mansum, 446.

D

DACO adolescentulus quondam, filius Giscalfredi 39; **(RP-131)**
DACO, levita, 448.
DACO, sacer et iudex 28, 29, 31, 32, 33,34, 38, 39, 40, 41, 43, 76, 187, 189, 448. **(RP-132)**
DADILA, 12
DALMACIUS, 101, 104, 119, 244.
DALMACIUS ADALBERTI, 105.
DALMACIUS de Castello **(RP-133)**
DALMACIUS de Corneliano **(RP-134)**
DALMACIUS de Crexello, Vicario regis, 359.
DALMACIUS de Mataro, mansum, 431.
DALMACIUS de Savassona, 361, 362, 367, 370, 371, 372 ; - ardiaca, 375, 376, 378, 382, 389, 400, 401, 405, 414, 415, 416, 420, 421, 422, 423, 428, 429, 430, 437, 440. **(RP-135)**
DALMACIUS de Timor, 359.
DALMACIUS ERMENGAUDI, 116, 117, 122, 162.
DALMACIUS GEROVARDI, 233.
DALMACIUS GUILABERTI, 138.
DALMACIUS GUITARDI, 108
DALMACIUS MIRONI, 145.
DALMACIUS OLIBA, 126.
DALMIDANE, uxor Umberti, 145
DANIEL, 43.
DATO, 57, 58
DAVID, 55; - bonus homo, 38, 39; - filius Adovarae feminae, donator, 18 ; - levita, 58.
DAZILE, 192.
Decollats, 114.
DELA, DEILA frater quondam Audegarii levitae, 20
DEUSDE, DEUSDEDIT, 70, 133;
DEUSDEDIT BERNARDI, 149.
Devodeles, 226.
DODA, 313.

DOLCET, 300.
 DOMNUCIUS, 66, 70, 71, 89; - sacer atque elemosinarius de quadam adolescentulo nomine
 Dacconi, 35, 38, 39 **(RP-136)**
 DOMINICUS, 210; - presbitero, 247.
 DOMINICUS de Planis, 445.
 DOMINICUS de Rubials, 401.
 DOMINICUS LOMBARDI, 313.
 DOMNUCIUS BERNARDI, 87.
 DONADEUS **(RP-137)**
 DONAMIUS, 13
 DORCA, 205.
 Duas aquas, inter, 177, 179, 183, 304, 401; - mansum, 240, 250.
 DULCIA, 401; - comitissa, 205, 215; - uxor Guillelmi de Balaniano, 273, 309; - uxor Petri de
 Sanctaegenia, 276.
 DULCIA VITALIA, 401.
 DULCIUS, 401.
 DUNA de Luza, 212.
 DURABILE, 32.
 DURAN, 57, 58, 77
 DURANDUS, 40, 51, 82
 Duosmontes Capraria, 122, 268.

E

EBRINO, monaco, 94.
 EBRINUS, 86, 115.
 ECCARDI, 194.
 Ederas, 64, 98, 147, 176, 247, 304; - castrum, 387.
 EG de Artes, 94.
 Eiroles, villa 15
 EIMERIGO, 55.
 EL, femina, 87.
 ELDALECUS **(RP-138)**
 ELDEFREDUS de ipsa Serra, 72.
 ELDEMAR, ELLEMAR, 3, 28, 32 - levita, 31,35, 37; - levita et canonicus, 448. **(RP-139)**
 ELDEMARUS, sacer, 73, 77, 90, 93, 97, 238, 448. **(RP-140)**
 ELDERICUS, 6,13, 19, 72.
 ELENAM, uxor Adalberti iudex, 105.
 Eleno, ecclesie, 206.
 ELESINDA, 126.
 ELIAS, ELIES, 4, 12, 14, 16, 20; - clerico, 55. **(RP-141)**
 ELIAS, lector, 422.
 ELIAS, de Plano, 43.
 ELISABET, comitissa, 81.
 ELISAGAR, 34 **(RP-142)**
 ELISEN, uxor Bernardi de Anglesola, 299.
 ELISENDA de Podio de Sancto Jacobo, 401.
 ELLIARDIS, soror Guitardi, 51, 100, 102.
 ELNA, ELENENSIS, 5, 20.
 ELSAVA, genitrice Seniofredus, 47, 48
 Elzetam, ipsam, 75.
 EM, uxor Guillelmi Amalrici, 128.
 EMA, EMMA, abbatissa, 4, 6,8; - avia Ermemir Quintile, 448; - femina 28, 31, 32, 76; - uxor
 Guifredi Isarni, 167
 EMO, femina, 133.
 Emposta, mansum, 279, 288, 362, 446, 448.

ENEGO, ENNEGO, 4, 54, 162. – archipresbiter 19, 31, 33, 34, 37 **(RP-143)**
 ENGELSIA, 176; - uxor Tedballi, 91, - uxor Arnalli Argemiri, 168.
 ENGILSINDIS, mater Umberti, 182.
 ENGUNCIA, vicecomitissa, 72, 74.
 ENRICUS, monachus et iudex, 83, 89, 448. **(RP-144)**
 ENRICUS DURANDI, 85.
 Episcopali, mansum, 446.
 ERALDO, 93, 97.
 ERALLUS, levita, 78.
 ERALLUS GUADALI, 74.
 ERALLUS RICULFI, 177, 179, 183.
 Eramala, 1, 75.
 Eremo, mansum, 283.
 ERIBALLUS, 225; - clericus, 76, 78, 112, 448.**(RP-145)** - vicecomite, 72;
 - episcopus Urgellensis, 74, 75, 76.
 ERIBERTUS, 32.
 ERIMAMUS, 139; - sacerdotis, 448.
 ERMEGILDUS, 4, 18. **(RP-146)**
 ERMEMIRUS, 44, 45, 55, 57, 58, 93, 97, 110, 112, 133; - canonicus, 43; – consanguineus
 Eldemarii levite 32: - episcopus 1; - frater Guitardi, 82; - levita et sacriscriinii, 63 ; - ministeriale,
 66, 70, 71; - presbiter, 28, 32, 35, 37, 40, 44, 45, 51, 73; - presbiter de Ager, 106; - sacer, 54,
 76, 79, 80, 82, 96, 110, 112, 115, 154, 158, 166; – sacrista, 55,105.
 ERMEMIRUS de Agilar, 66, 70, 71; - de Castritallati, 72, 96.
 ERMEMIRUS sacer, 448
 ERMEMIRUS ERVIGI **(RP-151)**
 ERMEMIRUS GISCAFREDI, 41, 76; - subdiachonus, 448.**(RP-148)**
 ERMEMIRUS GUILLELMI, sacerdos, 77, 90; - sacerdos et canonicus, 448. **(RP-149)**
 ERMEMIRUS QUINTILE, diaconus, 64, 65, 68, 69, 72, 73, 74, 75; - sacerdos, 76, 77, 78, 80,
 82, 88, 89, 90, 94, 97, 98, 100, 102, 105, 107, 110, 111, 112, 123, 448; - Ermemirus Cixilane,
 93. **(RP- 150)**
 ERMEMIRUS RAMI **(RP-147)**
 ERMEMIRUS SABAD, 77, 448.
 ERMEMIRUS SALA **(RP-152)**
 ERMENGARDIS, 43, 105
 ERMENGAUDUS, 79, 115, 134, 211, 225, 242, 283; - clericus, 177; - diaconus, 148, 159;**(RP-153)**
 ERMENGAUDUS, - Dorius, 207;- levita, 109, 126; - nepos Raimundi Guiberti, 179, 183; -
 paraphonista, 174; -sacerdos, 55,162, 215, 367; - presbiter, 210, 212; - presbiter Sancti Petri, 218,
 448.
 ERMENGAUDUS, archiepiscopus Narbonensis, 27, 46; - comitis Urgellensis, 36, 106.
 ERMENGAUDUS, filii Suniarrii comiti, 448.
 ERMENGAUDUS ARGEMIRI, 115.
 ERMENGAUDUS ARNALLI, 184. **(RP-154)**
 ERMENGAUDUS BERNARDI, 401.
 ERMENGAUDUS de Plano, 279.
 ERMENGAUDUS de Podio, 444.
 ERMENGAUDUS EBRINI, 166, 192
 ERMENGAUDUS ERMEMIRI archidiaconus, 99, 100, 102, 105, 113, 116; - miles canonicus et
 archidiaconus, 448. **(RP-155)**
 ERMENGAUDUS GALINI, 106.
 ERMENGAUDUS GUIFREDI, 70, 109.
 ERMENGAUDUS GUILLELMI, diaconus, 120, 162, 272.
 ERMENGAUDUS GUILLELMI,257; - filius Guillelmi de Midiona, 66, 70, 71; -Olonesis, 62;
 - levita et canonicus, 448. **(RP-156)**
 ERMENGAUDUS MIRO, 135.

ERMENGAUDUS RAIMUNDI, sacerdos et canonicus, 260. **(RP-157)**
 ERMENGAUDUS TORTI, 211.
 ERMENGOD de Colledipina, 443.
 ERMENIARDIS, 91, 105, 135
 ERMENGARDIS, femina, mater Henrici militi, 448.
 ERMESENDIS, comitissa, 46, 49, 52, 53, 54, 63, 64, 72, 74
 ERMESENDIS, 12, 214, 259 ; - filia Guillelmus de Midiona, 66, 70, 71; - Luciano, 114; - genitrix
 Raimundi Berengari de Olo, 244; - mater Petri Burdi, 428; -uxor Arnalli de Clocario, 428;
 - uxor Arnalli de Medalia, 353; -uxor Berengario de Bellopodio, 415; - uxor Bernardi de
 Menleu, 291, 370; - uxor Olivari de Medala, 286; - uxor Ollari de Sorba, 316; - uxor Tedmari
 Mironi, 141; - uxor Geraldus Guilaberti, 156
 ERMESENDIS de Clocario, 308.
 ERMESENDIS de Maiolis, 345.
 ERMESENDIS de Vilagelans, 333.
 ERMETRUIT, de Palatio, 94; - soror Enricus, 89; - vicecomitissa, 76;
 ERMIGILLUS, 40, 41
 Erola, munte, 105.
 Eroles, 401.
 EROVIGIUS, ERVIGIUS 13, 32; - socero Adalberti iudex, 105.
 ERUMIRI, 225.
 Escheies, mansum, 443, 444.
 ESCLUA, 66, 70, 71 **(RP- 158)**
 Esdarnards, ecclesie, 206.
 ESMERADA, femina, 56.
 Espadamala, 255.
 Espelunca, 236.
 ESPERANDEUS, SPERANDEUS, 9,13; - de Campo, 448.
 ESPETOSA, femina, 68.
 Espeut, 233; - castrum, 233, 359, 360, 371; - turrem, 131, 132, 172
 Espinalbes, ecclesie, 206.
 Espodoia, 287.
 Estevanel, 309.
 EUDO, EUDONE, 7.
 EUGENIUS episcopus, servus servorum Dei, summus pontífex et universalis tertio papa, 267.
 EXABEL, 106.
 EXEMENUS, 10.**(RP-159)**

F

Fabrica, mansum, 242, 279, 327, 367, 401.
 Fabricis, ecclesie, 206, 326; - mansum, 401; - presbitero, 440.
 FACHIL, 47, 48, 54
 Fagadelam, 443.
 FAGENTIA, 4.
 Faia, ecclesie, 206.
 Falchs, 87; - ecclesie, 206; - planum, 54.
 Falgas, 278, 445.
 Farnera, mansum, 446.
 FARUC, 83.
 FEDAGO, sacer, 14.
 FEDANCIUS, 32. **(RP-160)**
 Felgars, ecclesie, 206.
 Felgerolis, ecclesie, 206, 296, 325, 401; - dècima, 376, 379.
 FELIX de Mila, 445.
 Fenestris, 106; - ecclesia, 95.
 Ferentino, 383, 402.

Ferigola, mansum, 368, 401.
 Ferran, ecclesie, 206.
 FERRANDUS de Ulmo, 401.
 Ferraria, podio, 49.
 FERRARIUS, sacerdos, 357.
 FERRARIUS, Terraconensis prepositus, 413; - et notarius, 343, 393.
 FERRARIUS de Carrera, 416.
 FERRARIUS de Casellis, 305.
 FERRARIUS de Clocario, 308, 368, 428 **(RP-161)**.
 FERRARIUS de Collo, 446.
 FERRARIUS de Costa, 401.
 FERRARIUS de Domibus, mansum, 401.
 FERRARIUS de Martini, 392.
 FERRARIUS de Mercadal, 351, 408.
 FERRARIUS de Monterotundo, 401.
 FERRARIUS de Morachuc, 401.
 FERRARIUS de Quadris, 444.
 FERRARIUS de Saligine, 390.
 FERRARIUS de Sorba, sacerdos et canonicus, 316, 362, 365, 368, 372, 375, 376, 378, 382, 386, 390, 393, 397, 400, 405, 414, 416, 421, 422, 424, 448. **(RP-162)**
 FERRARIUS de Taverteto, 477.
 FERRARIUS GAIDO, 444.
 FERRARIUS LLOBET, **(RP-163)**
 FERRARIUS MATHEUS, 401.
 FERRARIUS OLIBA, 401.
 FERRARIUS OLLARII, 401
 FERRERA GARBELERA, 445.
 FERRERET, 444.
 FERRERIUS de Tavertet, 217.
 FERRARIUS OLER, 446.
 FERREOLUS, 11, 14, 20, 25, 39. **(RP-164)**
 Ferreronis, ecclesie, 206, 235.
 FERRETUS, 401.
 FERRIA de Fonte, 401.
 Ferriola, 83, 85.
 FERRUCIUS, 9.
 Fexo, locum, 106.
 Fezed, 95.
 Filiolum, castrum, 86.
 Fitor, 94, 192, 265.
 FLANDINA, uxor Guillelmus Bernardi de Villagranata, 256
 Flix, baiuliam, 233.
 Floriacum, 83.
 flumen Siccoris, 194; - Lubricati, 194
 Fodexo, castrum 30
 Folio, ipso, 74.
 FOLQUERIUS, 85.
 Fonoiosa, ecclesie, 206.
 Fontanelles, 283.
 Fontaneto, 87.
 Fonte, mansum, 323, 445.
 Fonte antiqua , 80.
 Fontecoberta, 7, 43, 76, 126, 152, 155, 179, 183, 249, 401; - mansiuncula, 446.
 Fonterubium, castrum, 86.
 Fontisrotunde, 191, 195.

Foradada, ipsa, 76.
 Formicones, Furmigonos 6, 12, 51, 388; - fevum, 240; -mansum, 192, 304, 311.
 Fossa pelegrina, 336, 362.
 Fosses, 240.
 Francia, 430.
 FRANCO, levita, 43.
 Franculino, rivo, 401.
 FREDARIUS 12, 29, 31;- turrem, 162.
 Frexenet, ecclesie, 206; - castrum, 233.
 Frontera, mansum, 214.
 FRUGEL, sacerdotis 15
 FRUGIFER, FROIA 16, 20, 25; - episcopus 26, 27, 28, 36, 60, 69; episcopus Ausonensis interfectus, 448. **(RP-165)**
 FRUIANO, 107.
 FRUILO, FRUIA 12, 20, 34
 Fulcimaga, mansum, 446.
 FULCHO, 62; clericus, 156, 175, 179, 183, 190; - vicecomitem, 72, 74, 75, 87; - episcopus Barchinonensis, 159, 166, 178, 448.
 FULCHO AMALRICI, 177
 FULCHO ECII, 116.
 FULCHO ELDEMARI, 145
 FULCHO ERMENGAUDI, 108.
 FULCHO GUILLELMI, clericus et canonicus, 225, 448. **(RP-166)**
 FULCO GUISADI, 126 ; - clericus et canonicus, 312, 448.**(RP-167)**
 FULCHO RAIMUNDI de Tavertet, 167.
 FULCHONE, 91; - vicecomes, 134.
 FULCRANDUM, 91.
 Fulia, ecclesie, 206.

G

Gafalatruga, mansum, 446.
 Gaiano, ecclesie, 206.
 Galavonsa, vinea, 76
 Galiano, 33, 149; - castello, 67
 GALIN, GALINDUS, 6, 28, 34, 39, 43, 65, 76,; **(RP-168)** - avunculus Arnalli Sunieri, 109; - coraula, 72; - levita, nepos Madexus 40, 42, 55 ; - sacri custodis, 76, 77, 79, 84; **(RP-169)**
 GALINDUS IOZFRED, 152, 155
 GALINDO ASSAN, 96.
 GALINDONE, sacerdos, 48, 59, 60, 448.
 GALINDO, presbiter, 448.
 Gallianensis, termino, 61
 Gallicanta, 26, 54
 Gallifa, mansum, 144.
 Garden, 401; - mansum, 401.
 GARDILO, femina, 4.
 Garga, mansum, 333.
 Garrida, molendino, 401.
 Garrigos, 162.
 GARSENDIS, 80; - uxor Raimundi Borrelli, 197; - genitrix Bonifilio sacriste, 448.
 GARSENDIS, femina, 448.
 GARSINDIS, comitissa 4
 Garsoves, 191, 195.
 GAUCBERTUS RODELINI, 179, 183.
 GAUCERANDUS, 162, 175.
 GAUCERANDUS de Pinos, 232.

GAUCERANDUS de Sales, 296, 316.
 GAUCERANDUS MIRO, 72, 87, 149; - clericus et canonicus, 131, 132, 149 **(RP-170)**
 GAUFREDUS, 54, 83, 85; - clericus, 207; **(RP-171)** - nepos Bernardi Umberti, 191,195; -
 presbiter, 58; - sacer et scriba, 66, 70, 71; - sacer et iudex, 70.
 GAUSBERTUS, Celsonensis prepositus, 234.
 GAUSBERTUS LONGOBARDI, 72, 90
 GAUZFREDUS VITALIS, 72.
 Gavar, valle, 49; - castrum, 233.
 Gavarresa, 66, 70, 71, 136.
 Gavascons, ecclesie, 206.
 Gaver, ecclesie, 206.
 GAVILUS, presbiter 3 **(RP-172)**
 GAVINFREDUS UNDISCLE, 72.
 GAZEL, 284.
 GELMIRUS, 6
 Genebreda, ecclesie, 206.
 GENER RUBEI, 443.
 Genestera, ecclesie, 206.
 GEORGIUS, Ausonensis episcopus 5, 6, 8,10, 26, 54, 448.
 GEORGIUS, notarius et scrinarius Sancte Romane ecclesie, 23;
 GERALDE, filie Bernardi de Anglesola, 303.
 GERALDUS, 343; - de Ricardera, 217; - frater Radulfi, 110, 112; - vicecomes de Capraria, 358.
 GERALDUS, 76, 217; - clericus et iudex, 76, 77, 79, 448. **(RP-173)**
 GERALDUS, Urgellensis archidiaconus, 234.
 GERALDUS ADALBERTI, 105
 GERALDUS ALAMANDI, 119, 233.
 GERALDUS AMALRICI, 448.
 GERALDUS ASSALIT, 277.
 GERALDUS BERNARDI, archidiaconus, 214; - de Medalia, canonicus et archidiaconus, 225,
 226, 234, 242, 243, 245, 246, 247, 253, 255, 257, 263, 274, 279, 313, 387, 448. **(RP-174)**
 GERALDUS, BONIFILI, 110.
 GERALDUS BORRELLI, 176.
 GERALDUS CORONA, 401.
 GERALDUS de Bigues, canonicus, 284, 288, 315, 320, 325, 335, 336, 337, 342, 349, 361, 362,
 363, 367, 448. **(RP-175)**
 GERALDUS de Carrera, 272.
 GERALDUS de Cher, 416.
 GERALDUS de Col, mansum, 446
 GERALDUS de Jorba, 233.
 GERALDUS de Medalia, 280, 286.
 GERALDUS de Podioverd, 272.
 GERALDUS de de Saligine, 295.
 GERALDUS de Sanctaeugenia, 240, 254, 290.
 GERALDUS de Sorba, 414, 422.
 GERALDUS de Torrent, 443.
 GERALDUS de Valencia, 401.
 GERALDUS de Vilar, 401.
 GERALDUS GUIFREDI, 187, 189.
 GERALDUS GUISLABERTI, 156.
 GERALDUS GRIL, 401.
 GERALDUS HUGONI, 258.
 GERADUS MIRONI, 150
 GERALDUS PONCI, 99, 126.
 GERALDUS SALAD, 233.
 GERALDUS SENDREDI, 179, 183.

GERALDUS TRASOARI, 72.
 GERALLETA, soror Iohannis Baconis, 229.
 GERALLUS, 78, 177 ; - clericus, 179, 183, 184; - nutritus, 179, 183; - subdiaconus, 187.
 GERALLUS- vicecomes Gerundensis, 75, 186, 204.
 GERARDUS, 212; - Agatensis episcopus, 5; - frater quondam Audegarii levite, 20; - frater Raimundus sacerdos, 113; - magisteri, 429.
 Gerb, castrum, 303.
 GERBERGA, 57, 58, 76, 77, 94.
 GERBERTUS, filius Bonifili sacrista, 64, 93, 97, 100, 102; - clericus, 147; - presbiter, 448. **(RP-176)**
 GERBERTUS UGONIS, 153
 GERIBERTUS, 62, 68, 134, 154 ; - iudex, 70.
 GERIBERTUS de Vivario, 294.
 GERIBERTUS GUILLELMI, canonicus, 164, 174 **(RP-177)**
 GERIBERTUS GUITARDI, 124.
 GERIBERTUS SENIOFREDI, 94.
 GEROARDUS, frater Oddo, 72. **(RP-178)**
 GERSINDIS, 86.
 GERUC, 85.
 Gerunda 20, 28, 268, 433. -sedes 30; - vicecomes, 117
 Gerundellam, 75; - castrum, 191, 195.
 Gerundensis, Ierundensis, 26, 27, 75; - archidiaconus, - comitatus, 160; - ecclesia, 2, 24 ; - episcopus, 5, 16.
 Gerile, villa, 11.
 GIA de Torrent, 212.
 GIGO, 73.
 GILABERTUS, 55.
 GILABERTUS ISARNI, 72.
 GILVONSO, 114.
 Gimerans, ecclesie, 206; - castrum, 233.
 GINCANA, uxor Berengari Tedmari, 251.
 GIRARDIS, femina, 106.
 GIRARDO, priori Sancti Sepulcri, 214; - scriptor, 224.
 GIRBERGA, 191, 195.
 GIRBERTUS MIRONI, 108.
 GIRBERTUS de Pegera, 357; - sacrista, 372.
 GIRALDADI, 86.
 GIRMUNDUS, 3, 4 **(RP-179)**
 GISCHAFREDUS, 41, 93, 97; - de Sancto Michael, 93, 97; - presbitero, 89. **(RP-180)**
 GISCHAFREDUS GUADAMIRI, 94.
 GIVERICUS, 6, 9
 Goda, ecclesie, 206.
 GODMAR, GOTMAR 3, 58; - elemosinarius et nepotus Suniarii sacerdotis, 15; - episcopus Ausonensis 1
 Golatons, honore, 444
 GOLDREGODO, comitissa 14.
 GOLDRILLED, 76.
 Golmers, 303.
 GOLTREDUS, 47, 48. – presbiter, 50, 90.
 GOMBALDUS, 53, 258; - Bisorensis, 54, 75; - vicedomini Oliba 72.
 GOMESINDUS, 3.
 GONBERTUS, 171.
 GONDEBERTI, turrem, 86.
 GONFRED, 83, 85
 GONMAR VIDAL, 110.

GONTARDUS, 9.
 GONTARIUS, 62.
 GONTILLE, 28.
 Gorgo, ipso, 93
 GOTMARO, 84; - baiulo, 95.
 GOTMARUS, episcopus Ausonensis, 448.
 GOTMARUS VIDAL, 110, 112.
 GRACILIA, 6.
 Grado, ipso, 43, 54.
 Granana, ecclesie, 206.
 Graner, 443; - mansum, 352, 431, 446.
 Granera, ecclesie, 206.
 Granollaris, 238; - ecclesie, 206; - fevum, 86, 149
 Gravalosa, ecclesie, 206.
 GREGORIUS, beatissimus et egregius papa, 22, 24; - episcopus et bibliothecarius Sancte Apostolice Sedis, 26; - episcopus, servus servorum Dei, summus pontifex et universalis quintus papa, 36.
 GREGORIUS, diaconus cardinalis Sancti Angeli, 267.
 GUADALDUS, 57, 58, 119, 224; -advocatus episcopus, 36; -frater Guitardus, 51; - levita, 96. **(RP-182)**
 GUADALDUS, Montebui, 126; - Sancti Mathei, 44, 45.
 GUADALLUS ARNALDI, 72.
 GUADALLUS DOMNUCI, archilevita, 55 ; - episcopus Barchinonensis, 63, 69, 115; - episcopus Barchinonensis et canonicus, 448. **(RP-181)**
 GUADALLUS DURANDI, 70.
 GUADALLUS GUADALLI, 86.
 GUADALLUS GUIFREDI, 89
 GUADALLUS GUILABERTI, 145
 GUADALLUS RANDULFUS, 57, 58.
 GUADALLUS SENDREDI, 76, 94, 100, 102. **(RP-183)**
 GUADALLUS TRASOVARI, episcopus, elemosinarius de quondam Eldemare levita, 32. *(GUADALL, bisbe intrús de Vic)* **(RP-184)**
 GUADAMIRUS, 32, 61, 73, 80; - Ausonensis episcopus, 16, 17, 448. *(GUADAMIR, bisbe de Vic)* **(RP-185)**
 GUADAMIRUS, castrum filii de, 55.
 GUADAMIRUS SALA **(RP-186)**
 Guadello, 191, 194; - rivum, 126; - termino, 57, 58, 83, 85.
 Guadells, 401; - mansum, 444, 446.
 GUALDANARIUS, 26.
 GUANDALGAUDUS, baiuli, 200; - laicus, 448;
 GUANALGAUDUS, sacerdos, 488. **(RP-187)**
 Guarambals, alodio, 443, 444.
 Guardia, ipsa, 26, 54, 74, 113, 190.
 Guardia de Prats, 233.
 Guardialada, ecclesie, 206.
 Guardiopilosa, 74; - ecclesie, 206.
 Guardiola, 26, 68, 80, 176 ; - castrum, 65, 86; - ecclesie, 206; - mansum, 286,327,353, 446.
 Guarga, mansum, 446.
 GUARINO, 84; - clerico, 93, 97, 139.
 GUASCHA, 141; - alias Bonadona, 67.
 Guazels, 368.
 GUCULINUS BONIFILI, 126.
 GUDILA, 33.
 GUERICHUS, episcopus Ausonensis qui fuit archidiaconus, 448.
 GUERVARDUS, 55

GUIBERTUS, grammaticus, 49, 53, 60, 63, 69, 72, 73, 90, 118; - doctoris magnifici, 448. **(RP-188)**
 GUIDBONA, 80.
 GUIDUM de Quadris, 84
 GUIFREDA, femina, 43.
 GUIFREDUS, 20, 28, 44, 47, 48, 56, 67, 77; presbiter **(RP-189)**
 GUIFREDUS - comes quondam filius Wifredi comitis, 2,3,4; (*GUIFRÉ II comte de Barcelona Osona*) – de Boada, 136; - elemosinarius de quondam Galindoni, 34; - iudex, 39, 41; - levita, 79; -levita atque elemosinarius de quondam Sallani, 38; -levita, consanguineus Dacconi adulescentulo, 39; -que vocant Bronicardus, sacer, 28; - sacer elemosinarius condam Wimarani presbiter, 10: - iudex laicus, 43; - presbiter, 55; - sacerdos, 86, 92, 150; - vicecomes Confluentensis, 72, 74.
 GUIFREDUS, archiepiscopus Narbonensis, 69, 75, 92
 GUIFREDUS clericus, 448.
 GUIFREDUS, episcopus Ausonensis, 448.
 GUIFREDUS, episcopus Carchasonensis, 69, 75, 92.
 GUIFREDUS, 67; - de Gaiano, 67, 448 - levita et canonicus, 84 ;
 GUIFREDUS, - levita et capudscole, 48, 49, 51 **(RP-190)**
 GUIFREDUS DACONIS, levita et iudex, 41, 43, 45, 48, 49, 54, 58, 59, 60, 62, 64, 65, 66, 68, 70, 71, 72, 74, 76, 187, 189, 448. **(RP-191)**
 GUIFREDUS de Balciareno, frater Guillelmi Ausonensis episcopi, 448.
 GUIFREDUS FAVA, 193.
 GUIFREDUS GOSTREMIR; 89.
 GUIFREDUS GUERRA, 84.
 GUIFREDUS ISARNI, 72, 218; - de Savassona, 167; - nepos Guislaberti, 177.
 GUIFREDUS IUDIG, 126.
 GUIFREDUS OLIBA, levita et canonicus, 448 **(RP-192)**.
 GUIFREDUS QUINTILE, 448.**(RP-193)**
 GUIFREDUS SENDREDI, 89, 126, 259 448. **(RP-194)**
 GUIFREDUS STEPHANI, 100, 102.
 GUIFREDUS SUNIARI, 72.
 GUIFREDUS TEDMARI, 91
 GUIGO episcopus Gerundensis 2, 5; (*GUIU bisbe de Girona*); - nepos et elemosinarius Wifredi Bronicardi sacerdotis, 28.
 GUILABERTUS de Galliciano, 100, 102.
 GUILABERTUS GUADALLI, 193.
 GUILABERTUS ISARNI, 158.
 GUILARA episcopus Barchinonensis, 16 17. (*GUILARÀ bisbe de Barcelona*)
 GUILLELMA, soror Arnalli de Tenes; - uxor Arnalli de Capraria, 330; - uxor Arnalli de Medalia, 353.
 GUILLELMA, coquisa, 321, 448.
 GUILLELMA de Montecatano, 387, 431.
 GUILLELMA de Sanctoipolito, 286.
 GUILLELMA de Subirats, 392.
 GUILLELMA de Villatorta, 416.
 GUILLELMUS, 4, 31, 51, 57, 72, 93, 97, 110, 112, 173, 177, 179, 183, 189, 200, 215; **(RP-195)**
 - abbas Cardonensis, 74, 77; - avunculus Guillelmus de Midiona, 66, 70, 71; -fideles, 51; - filii Marie,133; - filii Raimundi Arnalli, 199; - filii Seniofredus, 47, 48; - frater quondam Audegarii levita, 20; - fratri Ermemiri, 158; - ipodiaton, 67, 114, 164; - lector, 148; -levita, 59, 77, 89, 129, 135, 215 ; - monachus, 92; - sacer, 76, 89, 126, 140, 141, 164; - sacrista Cardona, 215; - serviente, 90; - subdiaconus, 174, 189.
 GUILLELMUS, episcopus Barchinonensis, 214, 234; - episcopus Urgelensis, 83, 85, 92 ; - levita et prelat, 49, 54 ;
 GUILLELMUS, ardiaconus, 126 ; - canonicus, 134; - clericus, 165, 177, 195; - nepos, Guillelmi Raimundi de Taradell, 201,202; - presbiter, 133, 146, 159 ; - clerici regulari, 217.

GUILLELMUS, diaconus, 117, 130, 132, 134, 144, 168; - levita, 92, 127, 410, 412. **(RP-198)**
 GUILLELMUS, sacriscrini, 43; - sacriscrini et levita, 92 **(RP-199)**.
 GUILLELMUS, magister et scientia litterarum, sacerdos, 234, 272, 274, 448. **(RP-200)**
 GUILLELMUS, presbiter 40, 42, 44, 45, 50, 185. **(RP-201)**
 GUILLELMUS, prior Stagnensis et canonicus, 228, 230, 235, 245, 250, 268, 448. **(RP-202)**
 GUILLELMUS, sacer anniversariis, 448. **(RP-196)**
 GUILLELMUS, sacricustos Cervarie et iudex, 233.
 GUILLELMUS, sacrista Stagnensis, 357.
 GUILLELMUS, sacristanus Ager, 106, 154. **(RP-203)**
 GUILLELMUS ABONI, 78, 90, 93, 97, 100, 102, 136
 GUILLELMUS ALBARONI, 89.
 GUILLELMUS ALFANEC, sacrista, 408.
 GUILLELMUS AMALRICI, 76, 128, 218.
 GUILLELMUS AMATI de Clera, 230, 237.
 GUILLELMUS AMENDOLER, 304.
 GUILLELMUS ANCHO, 387.
 GUILLELMUS ANDRIES, 152, 155, 218.
 GUILLELMUS ARBERTI, 136.
 GUILLELMUS ARGEMIRI, 113, 376. **(RP-205)**
 GUILLELMUS ARNALLI, 168, - filius Arnalli Mir de Tost, 95.
 GUILLELMUS ATONI, 93, 97, 100, 102, 171, 354.
 GUILLELMUS BELUT, 369.
 GUILLELMUS BERENGARI, 147, 297; - episcopus Ausonensis electus 181.
 GUILLELMUS BERNARDI, de Duocastella; 160.
 GUILLELMUS BERNARDI, 86, 103, 119, 124, 165, 180, 186; - de Gurb, 207.
 GUILLELMUS BERNARDI de Menleu, 291, 361, 370.
 GUILLELMUS BERNARDI de Odena, 131, 132.
 GUILLELMUS BERNARDI de Olost, 186; - clericus et canonicus, 141, 142, 150. **(RP-206)**
 GUILLELMUS BERNARDI de Rodors, 142
 GUILLELMUS BERNARDI de Sanctaeugenia, clericus et canonicus, 219.
 GUILLELMUS BERNARDI de Vilagelans, 207, 333.
 GUILLELMUS BERNARDI de Villagranata, 256.
 GUILLELMUS BLANCHI, 54.
 GUILLELMUS BONIFILI, 91, 175, 176, 211, 212, 218, 221, 241, 244, 246, 247, 317; - de Guardia, 207; - filii Bonifili Tedballi, 147; - sacerdos et canonicus, capellanus Sancte Marie, 448. **(RP-207)**
 GUILLELMUS BORRELLI, 162, 187, 189; - consobrinum Tedmari, 193; - iudex, 174, 175, 177, 179, 183, 180, 193, 198, 201, 202, 222. **(RP-208)**.
 GUILLELMUS BORRELLI, clericus statorem, 99.
 GUILLELMUS BREMUNDI, 175, 401.
 GUILLELMUS CLEMENTIS, 350.
 GUILLELMUS BUTIRO, 411.
 GUILLELMUS CACARDI, 118.
 GUILLELMUS CANET, 401.
 GUILLELMUS CARNISALSE, 424.
 GUILLELMUS CIXILANI/ICHILANE, 84, 93, 94, 97, 100, 126; - clericus et canonicus 100, 102. **(RP-209)**
 GUILLELMUS COMES, 272
 GUILLELMUS CORBERAN, 299, 303.
 GUILLELMUS de Aibelina, 298.
 GUILLELMUS de Alfanec, 372.
 GUILLELMUS de Amendolario, 331.
 GUILLELMUS de Anglesola, 299.
 GUILLELMUS de Artes, acolitus et scriba, 426.
 GUILLELMUS de Auiria, 258, 298.

GUILLELMUS de Avinione, 293, 334.
 GUILLELMUS de Balaiano, - miles et confrater, 261, 272, 273, 290, 293, 309, 333, 358, 401, 448. **(RP-210)**
 GUILLELMUS de Baldrons, 405.
 GUILLELMUS de Bas, 272, 288.
 GUILLELMUS de Basilia, 334.
 GUILLELMUS de Bassa, 343.
 GUILLELMUS de Bigues, 284, 401.
 GUILLELMUS de Brolio, 295.
 GUILLELMUS de Brucfret, 401.
 GUILLELMUS de Caldelis, 376.
 GUILLELMUS de Cardona, vicecomes, 377, 410, 411, 412.
 GUILLELMUS de Carosalsa, 376.
 GUILLELMUS de Casulis, archidiaconus, 263, 265, 275, 283, 286, 292, 295, 296, 297, 301, 350, 387, 448. **(RP-211)**
 GUILLELMUS de Capraria, canonicus, 257, 305, 313, 315, 387, 401, 430, 448. **(RP-212)**
 GUILLELMUS de Castelet de Torrente, 445.
 GUILLELMUS de Castrociro, 332, 342, 345, 372, 382, 396, 397, 401, 405, 414, 428, 437. **(RP-213)**
 GUILLELMUS de Castropulcro, 441.
 GUILLELMUS de Catrovetulo, 230
 GUILLELMUS de Castrovid, 228.
 GUILLELMUS de Cervera, 215, 233, 371, 387.
 GUILLELMUS de Corneto, 294.
 GUILLELMUS de Corrego, 312.
 GUILLELMUS de Clocario, 428.
 GUILLELMUS de Clotes, mansum, 446.
 GUILLELMUS de Dosrius, 445.
 GUILLELMUS de Durfort, 359.
 GUILLELMUS de Ederis, 207, 272, 273, 290.
 GUILLELMUS de Guardia, 303, 338.
 GUILLELMUS de Insula, 289, 296, 314, 317, 324, 326, 329, 351.
 GUILLELMUS de Luciano, vir nobilis, 448.
 GUILLELMUS de Manso, 445.
 GUILLELMUS de Mari, 72.
 GUILLELMUS de Mata, 278, 423; - mansum, 444, 446.
 GUILLELMUS de Meda, 313.
 GUILLELMUS de Medalia, 315.
 GUILLELMUS de Medalia senior, - primicherius, 242, 272, 279, 280, 281, 286, 288, 290, 292, 295, 297, 301, 306, 307, 309, 314, 315, 317, 318, 320; - archidiaconus, 322, 323, 325, 326, 387, 401, 448. **(RP-214)**
 GUILLELMUS de Medalia junior, 307, 308, 335, 336, 342, 345, 353, 361, 362, 363, 367, 372, 375, 376; - sacriscrinius, 378, 381, 382, 388, 389, 399, 400, 420, 421, 427, 428, 429, 430, 440, 442, 448. **(RP-215)**
 GUILLELMUS de Mediona, levita ex castro Olonensis, 41, 151; - Sisemundi levita, 49. – de Mediona, 57, 58, 59, 60, 62, 64, 66, 70, 71, 76. **(RP-216)**
 GUILLELMUS de Menleu, 291.
 GUILLELMUS de Montcada, 264, 387.
 GUILLELMUS de Montebui, 66.
 GUILLELMUS de Montecellus, 48.
 GUILLELMUS de Monteregali, 343, 367, 406
 GUILLELMUS de Monterotundo, 252, 290, 313.
 GUILLELMUS de Montoliu, 357.
 GUILLELMUS de Offegato, 371.
 GUILLELMUS de Olvan, 241.

GUILLELMUS de Ortafano, episcopus Elnensis, 448.
 GUILLELMUS de Orto, presbitero, 422, 428.
 GUILLELMUS de Plano, 352, 353, 401.
 GUILLELMUS de Podio, sacerdos canonicus et primicerius, 335, 337, - secundixerius, 342, 354, 361, 362, 363, 367, 381, 388, 448. **(RP-217)**
 GUILLELMUS de Podioalto, 233.
 GUILLELMUS de Podioantico, 401.
 GUILLELMUS de Podiolo, 445.
 GUILLELMUS de Podioviridi, 253.
 GUILLELMUS de Pratonarbonensi, 302, 325.
 GUILLELMUS de Puteo, 296, 401.
 GUILLELMUS de Rieria, 211, 401.
 GUILLELMUS de Rivodeperes, 332, 359, 360.
 GUILLELMUS de Rivodetona, 376.
 GUILLELMUS de Rocabertino, 387.
 GUILLELMUS de Rochel, 411.
 GUILLELMUS de Rovira, 263, 443.
 GUILLELMUS de Sala, 390, 445; - baiulo, 410, 411; - mansum, 446.
 GUILLELMUS de Salifores, 282.
 GUILLELMUS de Sanctaegenia senior, 241, 254, 272, 276, 317, 319, 329, 448. **(RP-218)**
 GUILLELMUS de Sanctaegenia junior, canonicus, 239, 241, 245, 274, 276, 315, 448. **(RP-219)**
 GUILLELMUS de Sanctoestephano, 357.
 GUILLELMUS de Sanctoipolito, 363.
 GUILLELMUS de Sanctomartini, 237.
 GUILLELMUS de Savassona, 311, 361.
 GUILLELMUS de Solano, 372.
 GUILLELMUS de Solario, 275, 280, 285, 288, 290, 443, 444, 445; - clericus et canonicus, 448. **(RP-220)**
 GUILLELMUS de Sorribis, 237.
 GUILLELMUS de Subirats, 392.
 GUILLELMUS de Taradell, clericus et canonicus, 224, 239, 448. **(RP- 221)**
 GUILLELMUS de Taradell, 224, 290, 331, 409.
 GUILLELMUS de Tavernoles, 252.
 GUILLELMUS de Tavertet, episcopus, 304, 311, 313, 315, 335, 337; - episcopus, 341, 342, 345, 346, 347, 348, 349, 351, 352, 353, 355, 357, 359, 360, 361, 362, 363, 364, 366, 367, 369, 370, 372, 373, 375, 376, 377, 378, 379, 380, 382, 383, 384, 387, 388, 389, 391, 393, 401, 402, 405, 409, 412, 414, 417, 419, 420, 421, 422, 427, 428, 429, 430, 432, 433, 436, 437, 438, 439, 442, 448. **(RP-222)**
 GUILLELMUS de Tennis, 289, 296, 314, 317, 322, 325, 329, 387, 444.
 GUILLELMUS de Timor, 359.
 GUILLELMUS de Todilano, 422.
 GUILLELMUS de Tornamira, 424.
 GUILLELMUS de Torrente de Spadamala, 354.
 GUILLELMUS de Torroja, archiepiscopus Terrachonensis et canonicus, 448.
 GUILLELMUS de Turrefracta, 303.
 GUILLELMUS de Ullinos, 293.
 GUILLELMUS de Urdinis, 354.
 GUILLELMUS de Vall, 293.
 GUILLELMUS de Valletallata, 303.
 GUILLELMUS de Vico, 408.
 GUILLELMUS de Vilamaiori, 405.
 GUILLELMUS de Vilar, 416.
 GUILLELMUS de Vilargent, 364.
 GUILLELMUS de Villa, 411.
 GUILLELMUS de Villagermano, 368.

GUILLELMUS de Villagranata, 256, 271, 316, 334.
 GUILLELMUS de Villanova, 323; - mansum, 431.
 GUILLELMUS de Vivario, 294, 306, 315, 320, 337, 345, 349, 361, 362, 363, 444 -levita et
 canonicus, 355, 367, 382, 387, 389, 391, 399, 401, 448. **(RP-223)**
 GUILLELMUS DALMACII, 214, 233.
 GUILLELMUS DURFORTIS, 401.
 GUILLELMUS EBRI, 178.
 GUILLELMUS ENNEGONI, 83, 85.
 GUILLELMUS ENRICUS, escriptor, 413.
 GUILLELMUS ERMEMIRI, 55, 90, 135.
 GUILLELMUS ERMENGAUDI, 62, 66, 70, 71, 105; - diaconus, 113, 114, 115, 122, 123; -
 canonicus, 448. **(RP-224)**
 GUILLELMUS ESCUTARI, 351, 355, 369, 374, 376, 379, 401, 442, 444; - baiuli, 405; - pater
 Petrus, laicus et canonicus, 448 **(RP-225)**
 GUILLELMUS FULCONI, 193, 248.
 GUILLELMUS GAIERES, 445.
 GUILLELMUS GERALDI, clericus, 217; - levita et canonicus, 228, 229, 234, 245, 247, 265,
 272, 278, 279, 281, 283, 288, 322, 448. **(RP-226)**
 GUILLELMUS GERIBERTI, 91, 98, 164.
 GUILLELMUS GALIN, 298.
 GUILLELMUS GARTERI, 158.
 GUILLELMUS GAUZBERTI, 86, 133.
 GUILLELMUS GAUZFREDI, 292.
 GUILLELMUS GIBERTI, 300, 301.
 GUILLELMUS GRON, 401.
 GUILLELMUS GROS senior, clericus et canonicus, 319, 320, 329, 335, 336, 337, 349, 350, 448.
(RP-227)
 GUILLELMUS GROS junior, levita et canonicus, 320, 352, 361, 363, 367, 372, 379, 381, 382,
 383, 384, 389, 391, 397, 401, 414, 416, 420, 448. **(RP-228)**
 GUILLELMUS GUADAMIRI, 76, 241. **(RP-229)**
 GUILLELMUS GUIFREDI, , 67, 91, 131, 162, 242; - subdiaconus, 187, 189. **(RP-230)**
 GUILLELMUS GUIFREDI, 48, 59, 60, 64; - archidiaconus, 65, 72, 75, 76; - Ausonensis
 episcopus, 81, 82, 83, 84, 85, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 97, 98, 99, 100, 102, 103, 108, 111, 112, 113,
 115, 121, 122, 131, 132, 144, 159, 169, 190; - episcopus Ausonensis qui antea fuit archidiaconus,
 448. **(RP-231)**
 GUILLELMUS GUILA, 401.
 GUILLELMUS GUILLELMI, 225, 229.
 GUILLELMUS GUISADI, 119, 139, 144, 147, 148, 149, 162, 175, 179, 227, 293, 312; - de
 Luciano, 181.
 GUILLELMUS GUITARDI, 136.
 GUILLELMUS ILLA, 387.
 GUILLELMUS INDALECI, 126.
 GUILLELMUS IOZBERTI, 152, 155.
 GUILLELMUS IULIANI, 401.
 GUILLELMUS ISARNI, 212.
 GUILLELMUS MARC, iudex Empuritanensis, 72.
 GUILLELMUS MARTINI, 135, 211.
 GUILLELMUS MIRO, 135, 152, 155; - de Saliforas, 152, 155.
 GUILLELMUS OLIBA, 91, 98, 126, 136, 171, 176
 GUILLELMUS ORDEL, 227.
 GUILLELMUS PANARELLA, 107.
 GUILLELMUS PETRI, 172; - prior Stagni, 217, 219.
 GUILLELMUS RAIMUNDI, 86, 108, 197, 211, 401 - monachus, 89.
 GUILLELMUS RAIMUNDI, abbas Ager, 106; - caputscole et abbas Ager, 126; - - sacer, 61, 71;
 - iudex, 84, 85, 88, 89, 90, 91, 92, 94, 98; - sacristano, 100, 101, 102, 104, 107, 111, 115, 116,

149, 232, 240; - sacristanus et iudex, 96; - primiscrini et iudex, 99, 105, 110, 112, 119; - olim dictus sacrista, 118.; - sacrista et primicherius, abbas Agerensis, 448. **(RP-233)**

GUILLELMUS RAIMUNDI, dapifer, 178, 205, 207, 208, 228, 230, 232, 263, 264; - senescalus, 127, 137, 166, 387.

GUILLELMUS RAIMUNDI, ebdomedarius Sancti Petri, 448. **(RP-232)**

GUILLELMUS RAIMUNDUS, vicecomes Bearnensis, 413.

GUILLELMUS RAIMUNDI de Mercatalo, 351, 421.

GUILLELMUS RAIMUNDI de Riera, 354.

GUILLELMUS RAIMUNDI de Taradello, 201, 202; - clericus et canonicus, 120, 151, 166, 178, 179, 183; - archidiaconus, 156, 163, 167, 170, 174, 187, 189; - archidiaconus et canonicus, 448. **(RP-234)**

GUILLELMUS RAIMUNDI de Tennes, mansum, 446.

GUILLELMUS RAIMUNDI de Tona, 387.

GUILLELMUS RAIMUNDI de Villanova, 262.

GUILLELMUS RAIMUNDI RODAT, 304.

GUILLELMUS RABINAD, 354.

GUILLELMUS RANELLA, 296.

GUILLELMUS RENALLI, 192.

GUILLELMUS RODLANDI, 189.

GUILLELMUS ROMANI, 309.

GUILLELMUS SAIONIS, 411.

GUILLELMUS SANLANI, 158, 169.

GUILLELMUS SAPABA, 393.

GUILLELMUS SENDREDI, 169, 248.

GUILLELMUS SENIOFREDI, 100, 102; - archidiacono, 212.

GUILLELMUS SUNIARI, 83, 85, 422.

GUILLELMUS TEDMARI, 401; - filio Tedmar Miro, 141, 189, 193, 198, 222, 230, 251.

GUILLELMUS TIZO, 287.

GUILLELMUS TORT, 89.

GUILLELMUS UMBERTI, 117, 191; - frater Bernardi Umberti, 191, 195; - nepos Bernardi Umberti, 191, 195.

GUILLELMUS UMBERTI de Rocafort, 228.

GUILLELMUS UNIFREDI, 66, 67, 70, 71.

GUILLELMUS URUMIR, 401.

GUILIA, femina, 76.

GUILMUNDUS, 8; - terra de, 50.

GUIMARA, presbiter, 7, 10, 18; - sacerdos, 448. **(RP-235)** - episcopus Karcassensis 2, 5.

GUINADUS, sacer, 77, 78, 90; - presbiter, 96.; - presbiter et canonicus, 448. **(RP- 236)**

GUINVERGA, 47, 48

GUISADUS, 13, 32, 57, 58, 61; - sacer, 62, 76, 107.

GUISADUS SENIOFREDI, 126; - de Lluça, 160.

GUISLA, 55, 190; - filia Guillelmi Raimundi abbas Ager, 126 ; -mater Fulconi Ermengaudi, 116, - sorore Ermemiri Guillelmi, 90; - uxor Guiberti, 73, 118, 448; - uxor Guillelmi Guisadi, 180; - Petri Amati, 137, 166; - uxor Petri Berengarii de Sanctaeugenia, 254. – uxor Raimundi Guillelmi de Vilanova, 262.

GUISLABERTUS, 212; - levita, 63; - episcopus Barchinonesis, 75, 86, 92.

GUISLABERTUS ADALBERTI, 145.

GUISLABERTUS de Centelles, 305, 367, 389, 391, 400.

GUISLABERTUS de Monteregali, canonicus Vicensis, 367, 379, 381, 382, 383, 384, 395, 401, 405, 406, 407, 421, 427, 448.; - Urgellensis archidiaconus, 432. **(RP-237)**

GUISLABERTUS de Salifores, 282.

GUISLABERTUS FRUIO, 67.

GUISLABERTUS GUIBERTI, 90, 116, 119, 125, 126, 129, 134, 136, 139, 141, 142, 144, 152, 155, 157, 159, 166, 167, 170, 179, 183; - levita, 93, 97 ; - diaconus et capitiscolarum, 113, 115, 118, 120, 177, 218; - clericus et canonicus, 448. **(RP-238)**

GUISLABERTUS MIRONI, 116
 GUITARDUS, 62, 64, 77, 88, 90, 93, 97, 100, 101, 102, 104, 179, 183, 183; fidelis, 82; - filio Ermemiri, 82; iudex, 54; - levita, 47, 48, 49; - presbiter, 54.
 GUITARDUS, sacer, 50, 68, 72, 76, 82; - sacerdos, 134, 448. **(RP-240)**
 GUITARDUS, custus sacrorum vasorum, 41, 43; - sacriscrini, 45, 47, 48, 49, 51, 448 **(RP- 239)**
 GUITARDUS, ADALBERTI, 76.
 GUITARDUS ERMEMIRI, 90, 136, 165, 266.
 GUITARDUS FRANCIMIRI, 72.
 GUITARDUS GERALLI, 179, 183.
 GUITARDUS GUILMUNDO, 70.
 GUITARDUS GUISLA, 72.
 GUITARDUS RICULFI, 70
 GUITARDUS SENDREDI, 73.
 GUITARDUS SUNIARI, 93, 97.
 Gunter, mansum, 401.
 GUNTERIUS, episcopus Magalonensis 2, 5.
 GUNTRICUS, presbitero, 93, 97, 100, 102, 107.
 GUITIZE, 96.
 Gurbo, Gurbitanensis, 6, 31, 35, 41, 216; castrum, 69, 86, 199; - presbitero, 440-
 Gurbitano, parrochias, 86, 207.
 Gurgiterol, mansum, 363.
 Gurni, 75.
 Gurri, flumen 4, 8, 37, 96, 98, 101, 103, 126, 139, 150, 174, 217, 254, 279, 325, 326, 401; - mansum, 242, 401, 414; - molendini, 84.

H

Hedera, ipsa , 26
 HENDALESIIUS, quondam, 26.
 HERALDUS GUADALLI, 72.
 Heremo, mansum, 443, 444.
 HERIBALDUS, HERIBALLUS, 119, 120, 134; - clericum, 98; - canonicus, 115, 130; - ypodiaconus, 88; - iudex, 112 **(RP-145)**
 HERIBALLO BOECIO, 89.
 Hispalensis, concilii, 339.
 Hispanie, hostem, 116; - partibus, 95, 116
 HOMODEI, 446; - lambardus, 387.
 HONORATUS, quondam, 19.
 HONORIUS, episcopus, servus servorum Dei, summus pontifex et universalis tertio papa 415, 417, 419, 436.
 Hospitalis Iherusalem, 376
 HUBALDUS, presbiter cardinalis titulo Sancte Praxedis, 267.
 HUGO, abbas Populeto, 303; - presbiter cardinalis titulo in Lucina, 267; - rex, 359.

I

IACOBUS, levita, 392.
 IANUARIUS de Vilanova, 323, 387.
 ICHILANE, sacer, 40, 43, 45, 48, 49, 123, 448. **(RP-241)**
 IDELCHERUS, antistes Ausone, 3, 45.
 IEREMIAS, frater Wadamiri archilevita, 11.
 Iherosolimitano, 28, 196, 240.
 Iherusalem, Sanctam, 188, 191, 195, 196, 212; - hospitalem pauperum, 212, 417, 238.
 IGELA, IGILA, 10, 38, 40, 43, 55, 83, 85.
 ILDEFONSUS, rex Aragone, comes Barchinone et marchio Provincia et canonicus Vici, 310, 357, 362, 377, 383, 384, 385, 387, 390, 448.

Ilerda, 303, 338, 401, 402.
 Impuritanensis, comitatus, 160.
 Infirma, mansum, 241, 272.
 INGILBERGA, soror Oliba episcopi, amita Guilelmi Guifredi, 92, 448.
 INGILBERTUS, 3, 4, 11; - presbiter 8. **(RP-242)**
 INGILCHARDUS, 3.
 INGILRADA, femina, 52.
 INNOCENCIUS, episcopus, servus servorum Dei, summus pontifex et universalis tertio papa, 356, 362, 364, 365, 373, 379, 398, 400, 402, 403, 404, 437.
 Insula, mansum, 353.
 IOFRE OLER, 262.
 IOHANNA CORONA, 401.
 IOHANNES, 33; - argentarii, 401; - clericus Sancti Petri Rivipollentis, 160; - de Fonollosa, 72; - diaconis cardenalis, 143, 163; - levita, 175; - medicus, 279; - monetarius, 179, 183; - sacerdos, 188.
 IOHANNES, episcopus, servus servorum Dei, 22, 23, 24. (*JOAN XV, papa*);
 IOHANNES, episcopus Sabiniensis et apostolici sedis legatus, 433, 436, 437.
 IOHANNES, prefectus et comes palatii atque iudex, 36.
 IOHANNES subdiachonus, 217, 421. **(RP-245)**
 IOHANNES ADDALANI, 72.
 IOHANNES ALAMAN, 241, 257.
 IOHANNES ARGENTARI, 396, 425.
 IOHANNES BACO senior, nepos Berengarii secundixerii, 227, -clericus et canonicus, 229, 245, 259, 274, 288, 301, 306, 308, 320, 331, 344, 362, 376, 448. **(RP-246)**
 IOHANNES BACO junior, sacerdos et canonicus, 331, 376, 400, 410, 448. **(RP- 247)**
 IOHANNES BELS, 66, 70, 71
 IOHANNES BERNARDI, 238.
 IOHANNES CABEZA, 263.
 IOHANNES de Bellopodio, 401
 IOHANNES de Maioles, 317, 345, 351, 362, 376.
 IOHANNES de Malvige, 401.
 IOHANNES de Podio, 445.
 IOHANNES de Postius, 357.
 IOHANNES de Riaria, 445.
 IOHANNES de Ruvira, 445.
 IOHANNES de Spatamala, 401.
 IOHANNES de Tenes, 296.
 IOHANNES de Urdi, mansum, 446.
 IOHANNES de Vilacendra 422, 424. **(RP-248)**
 IOHANNES DRAPARIUS, 437. **(RP-249)**
 IOHANNES GANDARME, 322.
 IOHANNES MALESOCRUS, 326.
 IOHANNES MAZOT, 418.
 IOHANNES MIRONIS, 131, 132.
 IOHANNES PAUCUS, 363.
 IOHANNES PAGES, 291.
 IOHANNES PETRI, 305
 IOHANNES PETRI Torto, 283.
 IOHANNES RIVIPOLLI, 401.
 IOHANNES SALA, 446.
 IOHANNES TORD, 354.
 IOHANNIS, mansum, 446.
 Ioanneto, 26, 75.
 Iorba, 26; - ecclesie, 206.
 Iovan, 171.

Iovels, 401.
IOZFREDUS, 98.
ISARNUS, 13, 32, 62, 77, 81, 96, 108, 113, 130, 218; - clericus Ager, 106; - filii Guifredi Isarni, 179, 183; mansum, 401; - nepos Madexus, 40; -presbiter, 93, 97, 110 ; - subdiaconus, 73; - sacer, 76, 78, 82, 110, 112.
ISARNUS ATONI, 86.
ISARNUS BERNARDI, 97.
ISARNUS GUIBERTI, 90 (**RP-243**)
ISARNUS GUIFREDI, 105 (**RP-244**)
ISARNUS GISCAFREDI, 66, 70, 71, 85, 90.
ISARNUS ICHILANE, 147.
ISARNUS IGELA, 66, 70, 71
ISARNUS MIR, 110.
ISARNUS OLIBA, 171.
ISARNUS SENDREDI, 212.
ISARNUS SENIOFREDI, 191, 195.
ISARNUS TEDBERTI, 105.
ISIMBERTUS, 40, 41; - de Mirambello, 72.
Isona, 95, 106
ISOVARDUS GUADALLI, 70, 72.
IULUVONA, 62.
Ivars, castrum, 303.
Iuuth heteth, 61.

J

JACINCTUS, diaconus cardinalis Sancta Maria in Cosmidin, 267.
JACOBUS de Codina, 444
Juliani, mansum, 444.
Juneda, 233.

K

Kalafum, podio, 49; - castrum, 62, 66, 70, 71, 74
Kalafelum, podio, 49; - castrum 72.
Karamele, mansiuncula, 240.
Karerago, 79, 107, 109, 216.
Karcassensis, episcopus, 5.
Kastrumfollit Bisulsunensis, 194.
Kastrumserris, 95.
Kero, ipso, 91, 96, 98

L

Labaters, fiscum, 192.
Lachunate, collum, 401.
Lades, ecclesie, 206.
Lagostera, 107, 109.
Lanaria, castrum, 44,45.
Lanars, ecclesie, 206; - presbitero, 440.
LANDERICUS, 4.
LANDOARIUS, 6, 11, 15, 20 (**RP-250**)
LANFREDO, sacerdos, 68.
LANGOARDUS, 35
LANGOBARDUS, 38, 39
Lannars, 89.

Lapart, mansum, 401.
 Laterano, 247, 346, 347, 348, 364, 403, 417.
 Latione, roca de, 26.
 Laurencii, mansum, 446.
 LAURENTIUS, 387.
 LAURETA, femina, 292; - uxor Bernardi Pistor, 324.
 Lauro, mansum, 401.
 Lavinaria, 49, 57, 58, 72, 74; - castrum, 83, 85; - ecclesie, 206.
 LEDOVICUS, rex, 177.
 Lenar, ipso, 61
 Leodicensis episcopus, 36.
 LEOPARDUS, 14, 55, 57, 58, 93, 97; - sacer, 47, 48
 Lerida, 95.
 LETGARDA, femina, 72 ; - uxor Borrelli, 27, 31.
 LETGARDIS, 126; - uxor Miro Stephani, 135.
 LEUDEVINUS, presbiter, 29.
 LEVEGILDE, 8.
 Linars, ecclesie, 206.
 Lindars, castrum, 233.
 Livigeli, artica, 54
 LOBATO, 31
 Lobatona, 401.
 LOBATONE, sacer, 44, 57, 58.
 LOBET de Clotes, mansum, 446.
 LOBET de Gurri, mansum, 279, 446.
 LOBET de Mora, 307.
 LOBET de Puig, mansum, 446.
 LOBET PELLICER, 304.
 LOBET TODONIS, 327.
 Lobeti, 314, 446.
 LOBETUS, levita, 42, 240, 387.
 LOBETUS CAZARDI, 370.
 LOBETUS de Comelar, 354.
 LOBETUS de Costa, 401.
 LOBETUS MARTINI, 331.
 Lorag, ecclesie, 206, 233, 249.
 Lombardia, 430.
 Lordano, 95.
 Lorenx, mansum, 445.
 Losor, ecclesie, 206.
 LUBELLA, 6.
 LONGOBARDUS, 47, 48
 Locustera, 79.
 Lor, mansum, 284.
 Lordensis, valle, 55; - Sancti Laurencii cenobi, 55.
 Lored, castrum, 191, 195.
 Loriana, 115.
 Lubera, 313.
 Lubricatus, flumen, 26, 31, 54, 62, 194, 275.
 Luciano, castrum, 16; - ecclesie, 206. ; - presbitero, 440.
 LUCIANUS, sacer, 448.
 LUDOVICUS iunior, rex Francie, 313.
 Ludurio, turrem, 72.
 LUNELI de Espina, molendino, 443, 444.
 Lupeti, domos, 152, 155.

LUPETUS, 179, 183, 443
Lupo ieiunio, loco, 115.
LUPUS, 28.
Lutovensis episcopus, 5.
Luzano, Luciano, 20,

M

Maciana, castrum, 233; - ecclesie, 206.
MACURDUS, 238.
MADALBERTUS (**RP-251**)
MADEIXUS, presbiter 28, 37; - primiscrinus Sancti Petri 31, 32.- sacer et sacriscrini 40. (**RP-252**)
Madrigaria, 15.
Magadins, 235.
Magalonensis episcopus, 5. (cf. GUNTERIUS)
MAIANBURGIS, filie Ermengaudi Olonensis; 62.
MAIASSEN, 89
MAIASSENDIS de Mediona, 448; - genitrix Tedmar Miro, 141; - uxor Raimundi Guillelmi de Montrodon, 252.
MAIASSENDIS de Boada, 313.
MAIER, 34, 55.
MAIMO, sarracenus, 424.
MAIOLUS, 13.
Maiore, ipsa serra in terminio de castro Galiano, 19.
Malagastro, 106.
MALANEGUS, 43; - fidelis Suniarii sacerdotis, 15.
Malasogra, mansum, 446.
Malchers, mansum, 262.
Malgrad, castrum, 233.
Malliolas, 76
Malpas, ecclesie, 206.
Malum, alodium, 86.
Mamagastro, 95, 106
Mananos, 66, 70, 71
MANFREDUS, presbiter cardinalis Sancte Sabine, 267.
Manlevo, Mesleo
Manresana, guardia, 54.
Mansiones Barchinona, 86.
Maraneia, mansum, 446.
Marcha, ipsa 30.
MARCHISIO, 414.
MARCHUCIUS, levita 32, 41;
MARCUS, iudex, 72.
Marfano, 55: - ecclesie, 206.
Marganello, 16; - ecclesie, 206.
MARIA, femina, 78, 84, 176, 192; baptizata, 231, 376; - filia Raimundi de Medala, 344; - sarracena, 174; - soror Iohanni Baco, 227, 229; - uxor Arnalli de Turlanda, 299; - uxor Berengarii Postius, 302; - uxor Cortes, 326.
MARIA BONUCII, 443.
MARIA de Bearn, 387.
MARIA de Bosco, 401.
MARIA de Cursu, 443.
MARIA de Tenes, 296.
MARQUESA de Turri, 445.
MARQUESAM, feminam, 147.

Martalli, pons que dicunt, 14.
 MARTI de Pontarro, 444.
 Martianus capella, libri, 126.
 MARTINUS, 10, 133, 136, 171, 238, 300 ; - clericus, 174, 175, 179, 180, 183, 211, 215; - clericus vocatus Carbo, 448. - diaconus, 187; - clericus et canonicus, 448. **(RP-253)** - Ortefano, 133, - levita et custos ecclesie, 175; - presbiter, 133.
 MARTINUS CUIXETA, 387.
 MARTINUS de Reguer, 297.
 MARTINUS de Scala, 422.
 MARTINUS de Supravia, 401.
 MARTINUS de Vico, 422.
 MARTINUS PETIT, 238.
 MARTINUS ULMETO, 352.
 Masana, ipsa, 62; castrum 66, 70, 71
 Mata, 101, 103, 226; - campum, 401; - mansum, 176, 445; - villa, 18,
 Matacanis, via que vadit per, 1.
 Matadeares, ecclesie, 206.
 Matam archus, 54
 Matam oriolam, 352.
 Matamargone, 44, 45.
 Mataro, honore, 401, 444.
 Matarotunda, mansum, 401.
 Matheo, mansum, 446.
 MATHEUS de Guardiola, 353, 401.
 Materon, 191, 195.
 MATFREDUS, episcopus, 46.
 Mazanerda, 89, 285.
 Meda, castrum, 41, 86, 124.
 Medalia, 200, 221, 235, 401, 424; - castrum, 116, 326.
 Medianos, 28; - alodium 156, 229.
 Melancosa, ecclesie, 206.
 Menresana, ecclesie, 206.
 Meranges, 233.
 Mercatali, 326.
 Meritabile, rivus, 9, 37, 120, 147, 179, 183
 Melan, ecclesie, 206.
 Merles, castrum, 110, 112, 114; - ecclesie, 206; - presbitero, 440; - Sancta Maria, 110, 112 ;
 - Sancti Martini, 110, 112, 114.
 MICHAELI, prebendario, 414.
 MIGDONIA, uxor Bernardi Guillelmi Olost, 142.
 Midians, ecclesie, 206.
 Midiona, 30, 70, 71; - castrum, 66, 70, 71
 Miero, mansum, 446.
 Militi Templi Iherusalem, 376.
 Minorisa, 49; - civitas 1, 26, 54, 75, 121, 170; - comitatus 19, 30, 33, 74, 87, 138, 177; - decima, 362, 376, 424; - ecclesie, 121, 206, 236; - episcopus, 1; - pagus, 1 - parrochie Sancta Maria, 108; - presbitero, 440; - stratam, 87; - ville, 300, 301, 310, 426.
 MIR RAMON de Seva, 444.
 Mirabilia, mansum, 279.
 Miraies, ecclesie, 206.
 Miraioles, 252.
 Miralies, 26 ; - castro, 55, 233.
 Miralcampo, 303.
 Miralplano, 133, 216, 256; - mansum, 288, 446.
 Mirambell, 74; - ecclesie, 206.

MIRO, MIRONE, 28, 34, 51, 55, 67, 88, 91, 93, 97, 401. **(RP-254)**
 MIRO, abbas Rivipollentis, 126; - capellanus,
 228; - fidelis Suniarii sacerdotis, 15; - lector, 164; - sacerdos ecclesie Sancte Marie Minorisa,
 54; - sacer, 71, 72, 448. -Soricensis, 54.
 MIRO ADALBERTI, 145.
 MIRONI ARNALLI, 448.
 MIRONI ATONI de Espelicucia, 448.
 MIRONI AMATI, 156.
 MIRONI BONIFILIO, 191, 195.
 MIRO DACONIS, 87
 MIRO de Collo, 247, 272, 331.
 MIRO de Luciano, 248, 290.
 MIRO de Urdinis, 242.
 MIRO DOMNUCI, 121.
 MIRO DURANDI, 169.
 MIRO FOGUET, 127, 137.
 MIRO GAUZFREDI, 72.
 MIRO GERIBERTI, 67.
 MIRO GILVONSO, 114.
 MIRO GUILABERTI, 145.
 MIRO GUITARDI, 295.
 MIRO OLIBA, 106.
 MIRO RAMI, 83, 85.
 MIRO SENDREDI de Basil, 114.
 MIRONI, 48, 56, 57, 58, 86, 109; - Bisoriensis, 72; - castro Sorisa, 65 ; -de Salliforas, 72; - levita,
 63; - Ostalensis, 72; - sacer, 74
 MIRONI GIBERTI, 207.
 MIRONI GUIFREDI, 81.
 MIRONI GUILLELMI, 121, 217.
 MIRONI LUPISANCI, 86.
 MIRONI MARTINI, 83.
 MIRONI RAIMUNDI de Seva, 443.
 MIRONI RICULFI, 66, 72.
 MIRONI RIGUALDE, 107.
 MIRONI SENIOFREDI, 150.
 MIRONI SINFREDI, 212.
 MIRONI STEPHANI, 101, 103, 135
 Mocons, 152, 155.
 Modeliano, ecclesie, 206.
 Molendino, mansum, 401.
 Moliolos, ipsos, 43.
 Molis, mansum, 445; - molendino, 445.
 Molist, 62, 224, 231, 290, 313.
 Molnellis, 86.
 Molsosa, castrum, 72, 74; - ecclesie, 206.
 Mongoni, 207.
 Monistrolo, ecclesie, 206.
 Montagud, castrum, 233.
 Montalto, alodio 47, 48.
 Montaniola, 93, 97, 100, 102, 200, 268; - presbitero, 440.
 Montari, villa, 11, 50; - ecclesie, 206.
 Montbriso, castrum, 233.
 Montclar, castrum, 86
 Montebruno, 141.
 Montebui, 44, 45, 115, 126, 133; - castrum, 59, 60, 66, 70, 71, 126, 149; - ecclesie, 206.

Monte Calbo, 26, 75; - 191, 195.
 Montecatano, 105.
 Montecclusum, dominicatura, 106
 Monte Cunilio, 26, 54.
 Montefalconum, terminum, 86, 108; - ecclesie, 206.
 Monte Frigidum, 32
 Monte Garganno, Sanctus Michaelus archangelus, 48.
 Monteleo, castrum, 233.
 Montepeieta, 376.
 Montepistillari, ecclesie, 206.
 Monte Nigro, 26, 75.
 Monte Rivimulorum, 401.
 Monterotundo, 323.
 Monte Sancti Saturnini, 75.
 Monte Serrato, 20, 26, 75, 86
 Monte signo, 191, 195.
 Monteoliu, 233.
 Monteoriol, 401.
 Monticellis, 91, 98, 147, 176, 231, 254, 320; -guardiam, 90; - mansum, 242, 247.
 Montis sen, 75.
 Montornes, castrum, 233.
 Mor, ecclesie, 206.
 Mora, ipsa, 96, 126, 133, 165, 256, 307; - ecclesie, 206.
 Morages, mansum, 401.
 Morera, mansum, 401.
 Morera de Arbucies, mansum, 444.
 Moreta, collum, 72.
 MORGADUS, 40, 41
 MORICATA, femina, 4.
 Morris, dominicatura, 95.
 Muliere mala, 90.
 Mulierem mortam, 177, 179, 183.
 Mulnar, mansum, 171.
 Mulnel sobirà, 233.
 Mundellos, alodio, 43.
 Munistrol, parrochia, 401; - presbitero, 440.
 MUNNA, 9.
 Munter, 200; castrum, 376.
 Murede, castrum, 230; - ecclesie, 206.
 Muroveig, 195.

N

NANTIGIS, Urgelitane episcopus, 2, 3.
 NANTELMUS, 28.;
 Narbona, 401.
 Narbonense, Narbonensis, -concilio, 69.
 Nargo, mansum, 106.
 Natale, molendino, 401.
 Navarculas, 54, 57, 58, 83, 85, 313, 401; - alodio, 149; - basilica, 58; ecclesie, 206.
NECTAR (RP-255)
 Nespula, 31; castrum que dicitur Rocafort 57, 58.
 Neumasensis episcopus 5. (cf. UCBERTUS)
 NEVIA, femina, 152, 155
 NEVOLANDUS, 15
 NEVOLENDIA, femina, 51.

NICHOLAS, Albanensis episcopus, 267.
NICHOLAUS, 446; - levita, 223.
NICOLE, 238.
Nidomalo, mansum, 283.
Noguer, ipso, 80; - mansum, 446.
Noguera, 95; - mansum 198, 248, 297, 353, 362, 446.
Noguerola, 95.
Nor, 95.
NOTKERUS, Sanctae Leodicensis ecclesie episcopus, 36.
NUNO, comes, 406.

O

Ocilione, castro, 59, 60.
OCTAVIANUS, diaconus cardinalis Sancti Nicolai in carcere Tulliano, 267.
ODEGARIUS, 20 (**RP-256**)
Odena, castrum, 116, 233; - ecclesie, 206.
ODESINDA, 94.
ODO, rex Francie, 1, 419.
ODO, metropolitanus Galliae provincie, 36. (*Odó arquebisbe d'Auch*).
ODO RANDULFI, 57, 58, 72, 83, 85.
Odolinum, castrum, 86.
Olerdola, terminus, 30,
OLEGARIUS, archiepiscopus Terragonensis, 223, - metropolitanus, 234.
OLIARDE, 76.
OLIBA, 16, 35, 45, 51 – caputscole, 68, 76, 101, 104 ; (**RP-257**) – custodem Sancte Marie, 43 – faber, 90; - filio Seniufus, 47, 48; - presbiter, 42; - sacerdos, 130, 134, 136; - subdiaconus, 78; - subdiaconus adolescentis, 448.
OLIBA, episcopus Ausonensis, 46, 53, 54, 59, 60, 64, 65, 66, 67, 69, 70, 71, 72, 75, 76, 80, 190, 448.
OLIBANUS, 47, 48, 51, 56, 93, 97, 106 ; - de Guardiola. 65. – de Sancta Maria, 95; - fideli, 41;
OLIBANUS, sacerdos 47, 48, 49, 62, 65, 67, 85, 86; - sacerdos Sancta Maria Vici, 116. (**RP- 258**)
OLIBANUS ALBARONIS, 72.
OLIBANUS MIRONI, 171
OLIBANUS OLEGARI, 169.
OLIVARIUS BERNARDI, 86.
OLIVARIUS de Medalia,
OLIVARIUS de Pinos, 237.
OLIVARIUS de Sanctoaugustino, 240.
OLIVARIUS de Taradell, 248, 290.
OLIVARIUS MIRO, frater Gaucerandi Miro, 131, 132.
OLIVARIUS NIGER, nepos Raimundi Berengari de Olo, 244.
Oliver, mansum, 446.
Olivera, 238
Oliveta, 67
Ollariis, collem, 54.
OLLARIUS de Collo, mansum, 446.
OLLARIUS de Sorba, 316.
Ollérons, 126.
Ollis, mansum, 443, 444.
OLLOFREDUS, 82.
Olmét, mansi, 145, 401.
Olone, 1; - castrum, 62, 66, 70, 71, ; - ecclesie, 206; - presbitero, 440.
Olost, Olostensis; 115, 278, 372; - presbitero, 440.
Ondara, 233.
ONESTUS, presbiter, 42

Onoraris, 106
 ONOFREDUS, 54
 ONRADO, 42
 Oracium, libro, 126.
 Ordeig, mansum, 282.
 ORIOL, 15, 26. **(RP-259)**
 Oris, castrum, 122, 137; - ecclesie, 206; - presbitero, 440.
 Oristidano, 47, 48; - ecclesias, 127, 149, 206; - presbitero, 440.
 Orriolus, 28
 Orsal, 62, 90; - castrum 66, 70, 71.
 Orsaria, vallis, 13, 29
 Orta, 105, 238, 401; - ecclesie, 206; - presbitero, 440.
 Ortisaviniani, 191, 195.
 ORUCIA, 164; - soror Dacho, 43.
 Osor, 47, 48, 75, 94; - rivum, 75; - presbitero, 440.
 OTO, que vocant Remun, 62; - levita, 35, 38, 45, 76. – levita et prepositus, 43; - subdiaconus, 49.
(RP-260)
 OTO, frater Guillelmi Raimundi dapifer, 232, 264.
 OTO, archiepiscopo sedis Auscie, 63.
 OTO, diaconus cardinalis titulo Sancti Georgii ad Velum aureum, 267.
 OTO, imperator augustus, 36. *(OTÓ III)*
 OTO de Insula, 307.
 OTO GUISELLI, 106.
 Ozernosa, ipsa, 57, 58

P

Paiares, guado, 236.
 Paganel, 303.
 Paganeres, mansum, 445.
 Palacio de Veca, Sancta Maria de, 57, 58; - ecclesia, 206.
 Palaciolo, 28
 Palacium Anglerola, 303.
 Paladi, mansum, 446.
 Paliarensis episcopus 5 (Cf. ADULFUS)
 Palomar, 93, 97, 238.
 Palomera, 401.
 Pardinas, 40, 67, 115; - ecclesie, 206.
 Parietes altas, 49, 72, 446.
 Pascasio, libro, 126
 PASCHALIS, 106, 201, 202, 253, 332; - presbiter, 189, 190; - presbiter et canonicus, 448. **(RP-261)**
 PASCHALIS de Rivomeritabili, 279, 414.
 PASCHALIS de Sanctaeugenia, 304.
 PASCHALIS de Villatorta, 443.
 PASCHALIS RORIC, 308.
 PASQUALE, episcopus, servus servorum Dei, summus pontifex et universalis secundo papa, 175.
 Pardines, presbitero, 440.
 Pasterencs, 270.
 PATRICIUS, - fidelis Wadamiri archilevita, 11, 20, 25, 28, 29, 31, 32 **(RP-262)**
 PAUCE, uxor Arnalli de Guardia, 277.
 PAULI, 90, 421
 Pedrafita, 47, 48; - presbitero, 440.
 Pedros, mansum, 273.
 Pedrosa, 55.
 PEDROSEL, 313.

Pelada, ipsa, 106.
 Pelosa, ipsa, 72.
 Pelvels, alodium, 191, 195.
 Penedico, campum 176, 227, 229, 272, 323, 328.
 Pens, ecclesie, 206; - presbitero, 440.
 Penitensem, 62, 86, 116, 392; - quadra, 66, 70, 71
 Perdipanos, 336, 362.
 Perduts, alodium, 191, 195.
 PERE ARTAL, 211.
 PEREGRINUS de Taverteto, 277, 311.
 Perella, ipsa, 55; - mansum, 343.
 Perelionem, locum, 54
 PERET de Terrades, 446.
 PERETA, uxor de Petri de Modiliano, 300, 301.
 PERETA de Podio, 401.
 PERETUS de Soris, 443.
 PERILIONIS, 376.
 PERNA, 54.
 Perpiniani, 377, 387.
 Persio, libro, 126.
 PERROTI, quadra, 401.
 Perusa, 404.
 Pertegas, ecclesie, 206.
 Petrafitia, 56. 160, 217; - mansum, 297, 401.
 Petralatensis, comitatus, 160.
 Petralta, mansum, 67.
 Petram lavandi, 75.
 Petroso, 133; - ecclesie, 206.
 PETRUS, 44, 107, 169; - abbas Sancti Benedicti de Bages et canonicus, 448; canonicus, 175;
 -cognatum Ermemiri, 73; - de Vilacegetrudi, 93, 97; - filii Adaledis, 200; - filii Guifredi, 84;
 - filius Guillelmi Scuterius, laicus et canonicus, 448; - filius Guillelmus Guifredi, 187, 189;
 - filius Petri Bernardi, 230; - frater Umberti, 182; - levita, 89, 96, 105, 157, 217, 225;
 - presbiter, 212, 443; - priori Sancte Sepulcri, 203;
 PETRUS, sacer, 85, 109, 128, 139, 150, 154, 172, 175, 177, 189, 195, 207, 212, 213, 216, 218,
 219. **(RP-263)**
 PETRUS, sacerdos, 408, 421, 448; - sacer, nepos Petri Goltredi, 94; - subdiaconus, 111, 175, 217,
 225, 405, 406, 416; - vicecomes Gerunde, 122
 PETRUS, abbas Aggerensis, 154, 162, 182, 187.
 PETRUS, abbas Populeto, 383.
 PETRUS, archilevita Barchinonensis, 223.
 PETRUS, capellanus altari Sancti Augustini, 372.
 PETRUS, capellanus de Balaniano, 352.
 PETRUS, claviger et presbiter Sancte Marie Rotunde, 448. **(RP-265)**
 PETRUS, decano Minorise, 441.
 PETRUS, episcopus Gerundensis, 52, 63, 86.
 PETRUS, prepositus Minorise, 338, 386.
 PETRUS, prepositus Sancti Tomas, 390, 391.
 PETRUS, rex Aragonensis, 357, 359, 362, 377, 393, 390.
 PETRUS, sacerdos elemosinarius Stagnensis, 357, 408.
 PETRUS, sacrista Gerundensis et iudex, 191, 195.
 PETRUS, primicerius, 119, 127, 141, 142, 173, 185, 210, 211, 215, 216, 224, 227, 228, 234, 239,
 242, 245, 248, 253, 255, 263; - capud scolarum; 136; - coraula, 134, 448; - paraphonista, 250.
(RP-264)
 PETRUS, primicerius Barchinonensis, 238.
 PETRUS ADALBERTI, 76, 101, 104, 192, 211, 225; - canonicus, 448 **(RP-266)**

PETRUS ALERANDI, mansum, 446.
 PETRUS AMALRICI, 162.
 PETRUS AMATI, 137, 166.
 PETRUS AMATI de Nidomalo, 296.
 PETRUS ANDREAS, 304, 334, 338, 369, 401.
 PETRUS ANDREAS de Barchinona, 401.
 PETRUS ARBERTI, 410.
 PETRUS ARNALLI, 94, 150, 158, 159, 162, 192, 218, 244, 401; - canonicus, 448. **(RP-267)**
 PETRUS ARNALLI de Collo, 446.
 PETRUS ARNALLI, coco Vicensis, 410.
 PETRUS ARTALI 238, 271, 401; - mansum, 446.
 PETRUS ASSALIT, 217.
 PETRUS ATONI, 242.
 PETRUS BACO, 444.
 PETRUS BAFIOLI, 338.
 PETRUS BARRATI, 387.
 PETRUS BERENGARI, 164, 172, 210, 214; - clericus et canonicus, 209; - levita, 215.
 PETRUS BERENGARI de Balaiano, - canonicus Gerunde, abbas Minorise et iudex comitis, 441;
 - levita, 239; - sacrista, 244, 245, 247, 250, 255, 256, 263, 265, 273, 279, 280, 285, 290, 293,
 295, 296, 297, 302, 305, 309, 312, 313, 314, 350, 387, 448; - sacrista et iudex, 272, 274, 288,
 297. **(RP-268)**
 PETRUS BERENGARII de Clochario, 304, 308, 314, 325, 448. **(RP-269)**
 PETRUS BERENGARI de Rivopirorum, 240, 249, 269.
 PETRUS BERENGARI de Sanctaeugenia, 210, 241, 244, 252, 254, 275, 319, 320 ; - miles et
 confrater, 448.
 PETRUS BERENGARI de Savassona, 261, 277.
 PETRUS BERENGARI de Todeiano, 381.
 PETRUS BERMUNDI, 161,
 PETRUS BERNARDI, 180, 184, 225, 230, 233, 238, 257; - de Olost, canonicus, 142, 217, 278,
 448; - levita, 201, 246, 247. **(RP-270)**
 PETRUS BERNARDI, mansum, 446.
 PETRUS BERNARDI de Aquilar, 235, 242, 262.
 PETRUS BERNARDI de Minorisa, 232.
 PETRUS BERNARDI de Sallent, 268.
 PETRUS BERNARDI de Surigeres, mansum, 446.
 PETRUS BERTRANDI de Beloloco, 230.
 PETRUS BERTRANDI de Cocala, 241, 262.
 PETRUS BLANGE, mansum, 446.
 PETRUS BONEL, 446.
 PETRUS BONIFILI, sacerdos, 233.
 PETRUS BONUCII, 212, 443; - sacerdos et canonicus, 448. **(RP-271)**
 PETRUS BORD de Mora, mansum, 446.
 PETRUS BORRELLI, 176, 179, 180, 183, 197, 272; - filii Borrelli Adroari; 136; - nepos Borrelli
 Adroarii, 136; - subdiaconus, 134, 192. **(RP-272)**
 PETRUS BRI, 178.
 PETRUS BRITANICO, 225.
 PETRUS BRUCHER, mansum, 446.
 PETRUS BURDI, 225, 307, 443.
 PETRUS CALAF, 190.
 PETRUS CARBONELL, 354; - ebdomedarius Vicensis, 416.
 PETRUS CAZARDI, 370.
 PETRUS CUSTIOL, 272.
 PETRUS DALMACII, 233, 401; - mansum, 401, 446.
 PETRUS de Aguilar, 235, 272, 273, 323, 328, 443.
 PETRUS de Albocher, sacerdos, 344.

PETRUS de Alforgia, magisteri et iudex in camera apostolica, 412, 413.
 PETRUS de Anglerola, 299, 303.
 PETRUS de Archanova, 357, 408; - prepositus Sigarie, 372.
 PETRUS de Arcibus, 319, 445.
 PETRUS de Artes, 240.
 PETRUS de Auirá, sacerdos et maior monachus, 298, 362, 448. **(RP-273)**
 PETRUS de Balaniano, 293, 309.
 PETRUS de Basilis, 334, 343.
 PETRUS de Benages, 253, 272, 326.
 PETRUS de Biges, 284.
 PETRUS de Brolio, 329, 400, 401, 405, 421, 427, 428, 429, 430. **(RP-274)**
 PETRUS de Caderita, 376, 410, 411, 412, 414, 429, 430, 431; - maior monachus, 427. **(RP-275)**
 PETRUS de Calidis, 392.
 PETRUS de Campo, 424, 427. **(RP-276)**
 PETRUS de Cardona, 289, 313.
 PETRUS de Cardona, sacerdotis et canonicus, doctoris legum et cardinalis, 410, 448. **(RP-277)**
 PETRUS de Carrera, 445.
 PETRUS de Casanova, 313.
 PETRUS de Casulis, 265.
 PETRUS de Cellario, 410.
 PETRUS de Centilles, sacriste Barchinonensis, 427.
 PETRUS de Cervaria, - filii Poncius Hugoni, 194 **(RP-278)**
 PETRUS de Cherosa, mansum, 401.
 PETRUS de Clarano, 313.
 PETRUS de Coll de Vic, 431, 444.
 PETRUS de Colle, 253, 272, 343, 401.
 PETRUS de Congost, 295.
 PETRUS de Cortadelles, 371.
 PETRUS de Cortsavi, sacrista Gerundensis et canonicus, 448.
 PETRUS de Crivillers, 443.
 PETRUS de Cumbis, 411.
 PETRUS de Era, 448 **(RP-279)**
 PETRUS de Escutario, 376.
 PETRUS de Fabrica, 401.
 PETRUS de Fira, 392.
 PETRUS de Fonte, 352.
 PETRUS de Gardia, 425.
 PETRUS de Gatilepa, 401.
 PETRUS de Gavarreto, 448 **(RP-280)**
 PETRUS de Guadel, 443.
 PETRUS de Guardiola, sacer et escriptor, 376, 422.
 PETRUS de Gurbo, 334.
 PETRUS de Luciano, 291, 293, 409.
 PETRUS de Madriguera **(RP-281)**
 PETRUS de Medalia, 353.
 PETRUS de Merola, sacerdos et canonicus, 312, 315, 320, 448. **(RP-282)**
 PETRUS de Modiliano, 448.
 PETRUS de Molendino, 443, 445.
 PETRUS de Molist, mansum, 401.
 PETRUS de Mora, 401.
 PETRUS de Muntana, 411.
 PETRUS de Muntaniola, 388.
 PETRUS de Olone, 401, **(RP-283)**
 PETRUS de Olzinos, 293.
 PETRUS de Oristano, 416.

PETRUS de Orreo, 358.
 PETRUS de Ortis, 313.
 PETRUS de Podiata, 374.
 PETRUS de Podioviridi, 253.
 PETRUS de Pontarro, 444.
 PETRUS de Portella, 354.
 PETRUS de Posa, 437, 448. **(RP-284)**
 PETRUS de Pradelmala, 401.
 PETRUS de Prato, 401.
 PETRUS de Prato de Seva, 410.
 PETRUS de Pujol, 401, 443.
 PETRUS de Puteo, 259, 431; 387, baiulus regi, 387.
 PETRUS de Quadris, 334, 443.
 PETRUS de Redorta, archilevita Barchinonensis, 214; - episcopus Ausonensis, 234, 261, 263, 264, 267, 269, 270, 271, 272, 273, 274, 275, 276, 277, 278, 279, 280, 281, 282, 283, 284, 286, 287, 290, 291, 292, 293, 294, 295, 296, 297, 298, 299, 300, 301, 302, 303, 305, 306, 307, 308, 309, 310, 311, 312, 314, 315, 317, 318, 320, 387, 410, 448.
 PETRUS de Reger, mansum, 401.
 PETRUS de Rieria, 352, 441, 444.
 PETRUS de Rivopirorum, canonicus, 240, 269, 302, 304, 306, 320, 327, 335, 336, 337, 342, 361, 448. **(RP-285)**
 PETRUS de Sacrario, 411.
 PETRUS de Sala, 344, 354, 443, 444; - sacerdos de albergeria, 401, 448. **(RP-286)**
 PETRUS de Salelles, presbiter, 441.
 PETRUS de Salige, 295.
 PETRUS de Salleda, 401.
 PETRUS de Sallent, 448 **(RP-287)**
 PETRUS de Sallifores, 332.
 PETRUS de Sanctaegenia, miles et confrater, 232, 241, 254, 261, 276, 367, 394, 409, 448.
 PETRUS de Sanctohipolito, 285, 286, 287, 429, 430. **(RP-288)**
 PETRUS de Sanctomartini, 283.
 PETRUS de Sanctomenato, 401.
 PETRUS de Sanctopaulo, 445.
 PETRUS de Sanias, 445
 PETRUS de Sasserats, nobilis et canonicis, 448.
 PETRUS de Savo, 333, 345.
 PETRUS de Serra, 401, 446.
 PETRUS de Seva, sacerdos, 410.
 PETRUS de Solano, sacerdos et coebdomadarius de Olost, 438.
 PETRUS de Soler, 295, 445.
 PETRUS de Stagno, 393.
 PETRUS de Talavera, sacerdos, 335, 363, 367, 378, 389, 400, 405, 421, 428. **(RP-289)**
 PETRUS de Tavarteto, 277, 298, 302, 304, 306, 311, 313, 342, 361, 362, 372,; - iudex, 319, 327, 337, 338; . sacriscrini, 315, 317, 318, 320; sacrista, 322, 323, 325, 326, 328, 335, 336, 344, 345, 349, 356, 357, 361, 362, 363, 365, 366, 367, 368, 369, 372, 375, 376, 378, 382, 384, 386, 387, 389, 390, 393, 397, 399, 400, 401, 411, 414, 421, 424, 447, 448. **(RP-290)**
 PETRUS de Terragona, notarius, 343, 350.
 PETRUS de Terrers, 443
 PETRUS de Torrents, 448. **(RP-291)**
 PETRUS de Torricella, 358.
 PETRUS de Trilia, mansum, 401.
 PETRUS de Urdinis, 272.
 PETRUS de Vergos, 371.
 PETRUS de Vilagelans, 291, 295, 333.
 PETRUS de Vilamaiori, 405.

PETRUS de Vilanova, 306, 315, 401; clericus et canonicus, 448. **(RP-292)**
 PETRUS de Vilar de Medala, 353, 401.
 PETRUS de Vilarambert, 313.
 PETRUS de Vilarasa, 354.
 PETRUS de Vilar dello inferior, 445.
 PETRUS de Villaespina, baiulus, 411.
 PETRUS de Villagranata, , 271.
 PETRUS de Vivario, 229, 242, 244, 247, 270, 326, 443.
 PETRUS de Vivario senior, canonicus et secundarius, 263, 283, 298, 306, 355, 448. **(RP-293)**
 PETRUS de Vivario junior , 398. **(RP-294)**
 PETRUS DURANDI, 176, 177, 422.
 PETRUS ECCARDI, 192.
 PETRUS ERMENGAUDI, 362, 401.
 PETRUS EZ, 273.
 PETRUS FABER de Curso, 401.
 PETRUS FELICIS, 387.
 PETRUS FELIX, 401.
 PETRUS FERRAN, 354.
 PETRUS FERRARI, monachus et prebendarius, 374, 414, 422.
 PETRUS FINI, 251, 387.
 PETRUS FORTI, laicus et canonicus, 313, 448.
 PETRUS FULCO, 390.
 PETRUS FULCONIS de Laurono, 448.
 PETRUS GALI, 192, 211, 401.
 PETRUS GALINDI, 401.
 PETRUS GAUDALA, 443
 PETRUS GAUFREDI, 443; - presbiter, 212.
 PETRUS GAZELS, 303.
 PETRUS GERALLI, 158, 192, 428; - Quadres, 231.
 PETRUS GIBERTI, 338.
 PETRUS GILABERT, mansum, 446.
 PETRUS GODISCLI, 133
 PETRUS GOLTREDI, 72, 77, 78; - sacristano, 80, 84, 87, 94; - sacrista, 448. **(RP-295)**
 PETRUS GROS, 276, 305, 319, 320, 39, 332, 357.
 PETRUS GUADALLI, 323.
 PETRUS GUADAMIRI, canonicus et sacrista, 175. **(RP-296)**
 PETRUS GUASC, 401; - mansum, 401.
 PETRUS GUIFREDI, 210, 217, 227, 446; - sacerdote, 211, 229, 231.
 PETRUS GUIFREDI de Pedros, 229.
 PETRUS GUILABERTI, 106, 156, 158, 333.
 PETRUS GUILLELMI, 90, 93, 97, 101, 104, 116, 126, 133, 159, 165, 239, 446; - filii sororis Raimundi Guiberti, 179, 183; - abbas Aggerensis, 448. **(RP-297)**
 PETRUS GUILLELMI de Clapers, 217.
 PETRUS GUILLELMI de Vico, 387.
 PETRUS IOHANNIS, 133, 212, 233, 354; - mansum, 446.
 PETRUS IOHANNIS faber, 238.
 PETRUS IOHANNIS PIPO, 313.
 PETRUS ISARNI, 257; - de Salfores, mansum, 446.
 PETRUS ISARNI Drog, mansum, 446.
 PETRUS LAURENTII, 401.
 PETRUS LOBETI de Soler, 446.
 PETRUS LUPETI, 314, 443.
 PETRUS MARTINI, 354.
 PETRUS MATHEU, 446.
 PETRUS MERCER, mansum, 401.

PETRUS MIRABILIA, 242.
 PETRUS MIRONIS, 211, 304, 351.
 PETRUS moneder, 401.
 PETRUS MORAGES, 401.
 PETRUS MULET, 304, 319.
 PETRUS NARBONES, 352.
 PETRUS NIGRI, 401.
 PETRUS OLIBA, 162.
 PETRUS OLIVER, 444.
 PETRUS OLLOMARI, 176.
 PETRUS ORIDI, 211.
 PETRUS PADRO, mansum, 446.
 PETRUS PASCAL, 387, 401, 444.
 PETRUS PASCALE de Crosa, 302.
 PETRUS PASTERA, 446.
 PETRUS POC, 240, 278, 431; - mansum, 446.
 PETRUS PETRAGORICUS, sacerdos capellanus Sancte Marie et canonicus, 314, 335, 337, 350, 362, 363, 367, 372, 378, 382, 384, 387, 389, 400, 448. **(RP-298)**
 PETRUS RAIMUNDI, 86, 116, 119, 136, 149, 162, 175, 178, 193, 196, 199, 208, 233; -mansoniarius, 238; de Mata, 160; - castro de Tous, 172; - de Taradell, 20, 224, 230, 262, 290.
 PETRUS RAIMUNDI, primicherius Barchinonensis, 275.
 PETRUS RAIMUNDI, sacerdos et canonicus, 448. **(RP-299)**
 PETRUS RAIMUNDI de Artes, canonicus, 448.
 PETRUS RAIMUNDI de Strata, 263.
 PETRUS RAIMUNDI de Ulmo, 445.
 PETRUS RAIMUNDI de Vilanova, 262.
 PETRUS RAIMUNDI LANDRIC, 227.
 PETRUS RAIMUNDI Regaiad, 210, 352.
 PETRUS REIAMBALI, 167; - mansum, 446.
 PETRUS RICARDI, 307.
 PETRUS RIGALDI, 149
 PETRUS RIPOL, 446.
 PETRUS RODLANDI, 222.
 PETRUS ROTBERTI, baiulus, 371.
 PETRUS RUBIOL, 401.
 PETRUS RUTILANDI, 272.
 PETRUS SABAT, 401.
 PETRUS SANCTI FRUCTUOSI, 401.
 PETRUS SANCTI SIXTI, mansum, 446.
 PETRUS SARRACENI, 363.
 PETRUS SENDREDI, 212.
 PETRUS SENIOFREDI, baiuli, 190.
 PETRUS SINFREDI, 238.
 PETRUS SUNIARI, 242.
 PETRUS TEDBALLI, 122, 147.
 PETRUS TIZONIS, 285.
 PETRUS TORTUOSUS, filius Alamandi de Rivopetrarum, 240.
 PETRUS UDALARDI, 218, 232, 237, 282.
 PETRUS UGBERTI, 210.
 PETRUS UGONI, 137.
 PETRUS UMBERTI de Medalia, 444.
 PETRUS VIRGILI, 371.
 PETRUS VITALIS, 304.
 PETRUS VIVES, mansum, 446.
 Phiol, ecclesie, 206.

Pichinils, 263, 313.
 Pilosis, alodio, 126, 133.
 Pilzano, castrum, 106.
 Pineda, ecclesia, 191, 195.
 Pinellis, 86.
 Pinnana, castrum, 233.
 Pino, dominicatura, 160; - ecclesie, 206.
 Plana de Todallo, 126.
 Planas, ipsas, 76.
 Planezas, 47, 48, 103, 358; - presbitero, 440.
 Planezoles, 47, 48
 Planis, 211, 387; - mansum, 67, 242.
 Planum, 145, 307, 308, 367.
 Plantam, 54
 Plantaticios, 75.
 Poc de Rieria, mansum, 445.
 Podio, 136; - mansum, 67, 164, 198, 282.
 Podio alto, mansum, 222.
 Podio antico, 273.
 Podio castelar, 252.
 Podio de Corona, mansum, 445.
 Podio de Pedrada, 401.
 Podio de Mata, 176.
 Podio de Saugod, 227, 229, 331.
 Podio Escarnan, mansum, 401.
 Podioblanco, 401.
 Podio ferrato, 294.
 Podio maier, 291.
 Podio Rami, 331, 387, 401.
 Podio rotundo, 252.
 Podio seguino, 358.
 Podiosico, mansum, 218, 444.
 Podols, ecclesie, 206.
 POL, 446.; - iuvenis, 401.
 POLUS, 239.
 PONCA, 241
 PONCET CARBO, mansum, 401.
 PONCIUS, 107, 124, 134, 140, 154, 159, 170, 180, 183, 195, 218; - cognomenato Bonifilius clericus et iudex, 54, 63; - filius Petri Bernardi, 230; - levita, 156, 175, 184; - levita et sacrista, 175; - presbitero, 93, 97; - vicecomes Gerunde, 99, 103, 165; - sacerdos, 260; -sacriscrinius, 179, 183, 192,196, 209; - scriptor, 186, 187, 196, 197, 198.
 PONCIUS, archiepiscopus Aquensis , 75, 92.
 PONCIUS, camerarius Stagnensis, 357, 372.
 PONCIUS, canonicus, 175, 238. **(RP-300)**
 PONCIUS, clericus et canonicus Urgellensis, 448.
 PONCIUS, episcopus DErtusensis et abbas Sancti Iohannis, 314.
 PONCIUS, prepositus, 182.
 PONCIUS ARNALLI, 192.
 PONCIUS BERNARDI, 171, 176, 179, 183, 192, 194, 196, 211, 214; - sacriscrini, 198, 210, 448. **(RP-301)**
 PONCIUS BORRELLI, 176.
 PONCIUS CARBO, 401.
 PONCIUS CAPITISFERRI, 227, 387.
 PONCIUS de Avinioni, 334.
 PONCIUS de Biges, 284.

PONCIUS de Cesaraugusta, 338.
 PONCIUS de Concabella, 358.
 PONCIUS de Congost, 295.
 PONCIUS de Mesleo, presbiter et canonicus, 448.
 PONCIUS de Prato, mansum, 446.
 PONCIUS de Pugol, 444.
 PONCIUS de Rivopires, 311.
 PONCIUS de Saliforis, 282.
 PONCIUS de Sanctaeugenia, 362.
 PONCIUS de Sanctoipoliti, 287.
 PONCIUS de Tennes, 257, 296, 297, 322, 329, 443.
 PONCIUS de Terrades, 368.
 PONCIUS de Villare, 116.
 PONCIUS GERALLI, 146, 161; - castelano, 199; - vicecomes Gerunde, 122, 186, 204.
 PONCIUS GUILLELMI, 192.
 PONCIUS MIRONIS, 295.
 PONCIUS OTONIS, levita, 191, 195.
 PONCIUS PETRI, 131.
 PONCIUS RAIMUNDI, 146, 153, 161, 236; abbas Minorise, 185. **(RP-302)**
 PONCIUS UGONI de Castellfollit, 149, 194, 313.
 Pontarro, 331, 336, 362.
 Ponte, mansum, 401.
 Ponto, mansum, 147
 Ponts, castrum, 106.
 PORCELLI, 217.
 Portabarrada, mansum, 431.
 Posafarines, 296, 401.
 Portellam, 54, 83, 85, 363; - fontem, 83, 85.
 Pradell, 443
 Pratello, mansum, 179, 183, 444.
 Pratis, ecclesie, 206; - presbitero, 440.
 Pratis Lucianensis, ecclesie, 206.
 Prato , 198; - mansum, 279, 312, 313, 345, 401,443, 444, 446.
 Prato de Mesleo, 93, 97.
 Prato de Tonna, 59
 Prato narbonensi, 76, 82, 166, 247, 331, 362, 388, 424, 443; - mansum, 177, 179, 183, 446.
 Pratumfangos, 443.
 Pratum Vico, 247, 287, 308, 326, 401, 431.
 PRIMUS, sacerdos et canonicus, 274, 278, 295, 448. **(RP-303)**
 Priscianum , libro – maiorem ; 126; - minorem, 126.
 Prospero, libro, 126.
 PROVES, 47, 48.
 Provincia, 387, 439.
 Provinciane, 376, 401.
 Prudencio, libro, 126
 Prunera, 240, 304.
 Pruit, ecclesie, 206; - parrochia, 401; - presbiter, 440.
 Pugdases, mansum, 446.
 Pugiol, mansum, 67, 279, 414, 431, 446
 Pugolo de Adalo, 32.
 Pugolo Grimal, 235, 268.
 Pugolo Regio, 29, 59
 Pugsegur, mansum, 446.
 Puigdemager, ecclesie, 206.
 Puigfarner, ecclesie, 206.

Puigladre, mansum, 67.
Puimal, ecclesie, 206.
Puio Rubeo, ipso 26
Pujalt, ecclesie, 206; - castrum, 371
Pulcropodio, castrum, 380.
Puteo, 76, 190, 231; - mansum, 362, 445, 446; - torrentem, 431.

Q

Quadres, 80, 98, 186, 204, 217, 225, 263, 266, 283, 401.
Quarto, vallem, 401.
Quer, castrum, 162, 163, 180, 293, 448.
Quercus, mansum 323.
Queralt, castrum, 71, 86.
Queros, ecclesie, 326.
QUINDEVERGA, 10.
Quintana, 159, 178, 279, 326, 387; - callem, 120; - mansum, 237, 448; - operatorium, 414.
QUIXOL, soror Seniofredus, 47, 48

R

Rabassa, ecclesie, 206.
Rabinat, 233; - ecclesie, 206.
RADULFUS, RANDULFUS, 85, 93, 97, 110 ; - archilevita, 43, 44, 45, 48, 49, 57, 58, 72; **(RP-304)**
RADULFUS, canonicus et levita 3, 40; - filii Unifredi, 41. - levita, testis 4. **(RP-305)**
RADULFUS, episcopus, 11.
RADULFUS, clericus et canonicus, 112. **(RP-306)**
RADULFUS, episcopus Ausonensis, 448.
Raffechs, villam, 54.
RAIAMBALDUS, Arelatensis archiepiscopus, 75, 92.
RAIMUNDA, 227; - filia Raimundi de Medalia, 344; -soror Iohannis Baconis, 229; - uxor Petri Berengari de Rivopirorum, 269; - uxor Raimundi de Medala, 344; - uxor Raimundi de Vivario, 294.
RAIMUNDA ALPARIGA, 401.
RAIMUNDUS, 57, 58, 68, 77, 109, 110, 136, 183, 203, 230 ; - archidiaconus Gerundensis, 148; - archidiaconus et abbas, 160, 191, 195; - archilevita, 63, 64; - canonicus, 134, 175; - clericus Sancti Petri, 175; - coraula, 200, - diaconus, 127, 134; - diaconus et canonicus, 187; - filii Enguncia, 72; - filii Seniulfus, 47, 48; - filii Guillelmus de Midiona, 66, 70, 71; - levita, 107, 111, 131, 140, 175, 201, 427; - levita et monachus, 85; - levita et prepositus, 175; - pistor, 190; - prebendarius, 414; - presbiter, 110, 112, 212; - presbiter et canonicus, 113; - priori, 126; - sacerdos, 76, 112, 126, 129, 139, 148, 150, 152, 154, 155, 170, 175, 201; - sacerdos Sancti Marcelli de Sederra, 113; - subdiaconus, 120;
RAIMUNDUS, abbas Sancti Benedicti de Bages, 374.
RAIMUNDUS, - comes 16, 27, 41, 44, 45, 49, 54, 57, 58, 64, 448; - comes et marchio, 45, 75; - comes Cerdanie, 81.
RAIMUNDUS, ebdomedario et presbitero Barchinona, 238.
RAIMUNDUS, episcopus Gerundensis et canonicus, 448.
RAIMUNDUS, presbitero Sancti Iacobi, 238.
RAIMUNDUS, prepositus Sancti Thome Rivopirorum, 240.
RAIMUNDUS, sacriscrinis, 448. **(RP-310)**
RAIMUNDUS sacrista Gerundensis, 448.
RAIMUNDUS, sacrista Terrachonensis, 350.
RAIMUNDUS, vicecomite, 44, 45, 72.
RAIMUNDUS ADALBERTI, 218.
RAIMUNDUS ADROARI, 136

RAIMUNDUS AMALRICI, subdiaconus, 128, 211.
 RAIMUNDUS AMATI, 121, 146, 147, 153, 185, 193, 304.
 RAIMUNDUS ANIES, 124.
 RAIMUNDUS ARGEMIRI, 105.
 RAIMUNDUS ARNALLI, 119, 152, 155, 168, 199, 200, 401; - de Voltregano 162, 169, 175.
 RAIMUNDUS ARNALLI de Tennes, mansum, 446.
 RAIMUNDUS ARTALLI, 443, 444.
 RAIMUNDUS AUREOLI, 177.
 RAIMUNDUS ATILA, 178, 179, 183; - sacerdos et canonicus, 111, 126. **(RP-311)**
 RAIMUNDUS ATONI, 139, 148, 159, 162, 166, 167, 170, 178; - clericus et canonicus, 171; - sacerdos, 448. **(RP-312)**
 RAIMUNDUS AZEMARI, 92.
 RAIMUNDUS BERENGARI, comes, 92, 108; - comes II, 124; - comes III, 162, 175, 186, 205, 208, 215, 448; - filii Raimundus Berengari et Dulcia, 215, 228, 230, 232, 264, 377, 448.
 RAIMUNDUS BERENGARI, 81, 176, 177, 179, 183, 210, 218, 241, 401; - clericus et canonicus, 173; - canonicus 448. **(RP-313)**
 RAIMUNDUS BERENGARII, baiulus Taradell, 224.
 RAIMUNDUS BERNARDI, 66, 67, 68, 72, 76, 92, 193, 208; - de Olost, 194, 205, 232.
 RAIMUNDUS BERNARDI, canonicus Barchinonensis, 238.
 RAIMUNDUS BERNARDI, servus pauperum, 238.
 RAIMUNDUS BERNARDI de Orta, 238.
 RAIMUNDUS BERTRANDI de Gurb, 207, 271.
 RAIMUNDUS BONIFILI, consul Minorise, 338.
 RAIMUNDUS BONIFILI, 91, 98; - filius Bonusfilius, sacrista, 448. **(RP-314)**
 RAIMUNDUS BONIFILI, filius Bonifili Tedbali, 147, 248; - prior Stagnensis, 241, 268.
 RAIMUNDUS BONIFILI de Montrodon, 224, 252.
 RAIMUNDUS BONIPARIS, 107
 RAIMUNDUS BONUCI, prebiter Sancte Marie, 231, 241, 244, 278, 448. **(RP-315)**
 RAIMUNDUS BORRELLI, comes, 72.
 RAIMUNDUS BORRELLI, 136, 177, 197; - de Casanova, 179, 183; - de Pradello, 179, 183
 RAIMUNDUS BRADILE, 178, 187, 189, 212; - clericus et canonicus, 129, 448. **(RP-316)**
 RAIMUNDUS CARNER, 211.
 RAIMUNDUS CAZARDI, 370.
 RAIMUNDUS CIXELANE, 66, 67, 68, 89, 90, 101, 104; - sacer et canonicus 92, 97 **(RP-317)**
 RAIMUNDUS COMES, 387.
 RAIMUNDUS COPADA, 362, 386, 416.
 RAIMUNDUS CUIRATA, 443.
 RAIMUNDUS CUNIL, 313.
 RAIMUNDUS DALMACI, 233.
 RAIMUNDUS de Albuciano, Gerundensis canonicus et iudex in càmera appellationis, 412.
 RAIMUNDUS de Aquilar, 235, 273.
 RAIMUNDUS de Avinione, 266, 288, 292, 301, 306, 315, 320, 322, 330, 336, 337, 342, 345, 349, 361, 362, 401, 441; - sacerdos et canonicus, 448. **(RP-318)**
 RAIMUNDUS de Balaiano, 309, 313.
 RAIMUNDUS de Basilia, 358.
 RAIMUNDUS de Benages, 241, 253, 254, 272.
 RAIMUNDUS de Berga, 401.
 RAIMUNDUS de Bosco, 396, 408.
 RAIMUNDUS de Box, 401.
 RAIMUNDUS de Brucfet, 443.
 RAIMUNDUS de Capraria, canonicus, 391, 409. **(RP-319)**
 RAIMUNDUS de Campo, 240, 304, 445.
 RAIMUNDUS de Castelar, 357, 408,
 RAIMUNDUS de Casteleto, 294.
 RAIMUNDUS de Casulis, 244, 265.

RAIMUNDUS de Castroterciolo, 251, 296, 301, 387, 401; - archidiaconus, 302, 306, 309, 313, 315, 317, 318, 319, 320; - episcopus, 322, 323, 324, 326, 328, 330, 332, 333, 334, 335, 336, 337, 410, 411; - archiepiscopus Tarraconensis, 341, 342, 350, 357, 359, 448. **(RP-320)**
 RAIMUNDUS de Casulis, confrater, 448.
 RAIMUNDUS de Collo, sacerdos, 410.
 RAIMUNDUS de Copada, 397.
 RAIMUNDUS de Cervera, 233, 359, 360, 371. **(RP-321)**
 RAIMUNDUS de Curso, masum, 444.
 RAIMUNDUS de Emposta, 414.
 RAIMUNDUS de Duobusrivis, 290.
 RAIMUNDUS de Fabregas, 446.
 RAIMUNDUS de Fonolletto, 370.
 RAIMUNDUS de Gerunda, 263.
 RAIMUNDUS de Graner, 443.
 RAIMUNDUS de Guardia, 299, 303, 377.
 RAIMUNDUS de Guardiola, 353; - mansus, 401.
 RAIMUNDUS de Gurbo, 333, 334, 343, 367, 372, 425.
 RAIMUNDUS de Gurbo, prior Stagnensis, 357, 406, 408, 409, 410, 411, 412, 415, 433, 442. **(RP- 322)**
 RAIMUNDUS de Hostalric, canonicus Barchinonensis, 364.
 RAIMUNDUS de Insula, 408, 414, 422.
 RAIMUNDUS de Luciano, 244, 263.
 RAIMUNDUS de Lugdunu, sacerdos canonicus et sacriscriniis, 263, 269, 270, 272, 273, 274, 275, 276, 278, 283, 285, 286, 290, 304, 309, 310, 315, 320, 333, 448. **(RP-323)**
 RAIMUNDUS de Lunel, 289.
 RAIMUNDUS de Maiolis, 345.
 RAIMUNDUS de Mata, 408, 423.
 RAIMUNDUS de Medalia, 353, 396.
 RAIMUNDUS de Medalia, clericus et canonicus, 286, 288, 302, 306, 315, 317, 319, 320, 325, 327, 329, 344, 389, 448. **(RP- 324)**
 RAIMUNDUS de Medalia archidiaconus, 286, 292, 387, 448. **(RP- 325)**
 RAIMUNDUS de Menleu, 291, 370.
 RAIMUNDUS de Meserata **(RP- 326)**
 RAIMUNDUS de Moles de Tona, 444.
 RAIMUNDUS de Montaniola, 372, 408.
 RAIMUNDUS de Montecatano, 401.
 RAIMUNDUS de Monteregali, 367, 393, 407.
 RAIMUNDUS de Monterotundo, clericus et canonicus Barchinonensis, 257, 274, 283, 448. **(RP- 328)**
 RAIMUNDUS de Morera **(RP- 327)**
 RAIMUNDUS de Olost, 278, 357.
 RAIMUNDUS de Ortis, mansum, 401.
 RAIMUNDUS de Palol, 354.
 RAIMUNDUS de Pedros, baiulus, 431.
 RAIMUNDUS de Perella, 343.
 RAIMUNDUS de Planes, mansum, 446.
 RAIMUNDUS de Plano, 352, 401.
 RAIMUNDUS de Plandolito, 284.
 RAIMUNDUS de Poclul, 446.
 RAIMUNDUS de Podiata, 401; - sacerdos et canonicus, 292, 306, 352, 368, 399, 448. **(RP- 329)**
 RAIMUNDUS de Podio, 232, 259, 331, 401, 411, 444; - clericus Vilafranca, 392.
 RAIMUNDUS de Podio alto, 232.
 RAIMUNDUS de Prato, 287.
 RAIMUNDUS de Puteo, 325.
 RAIMUNDUS de Quintana, 405.

RAIMUNDUS de Riba, 272, 278, 314, 448. **(RP- 330)**
 RAIMUNDUS de Rivopullo, 251.
 RAIMUNDUS de Rocabertino, archiepiscopus Terrachonensis et canonicus, 377, 379, 383, 384, 394, 448.
 RAIMUNDUS de Sala, canonicus Vicensis, 448.
 RAIMUNDUS de Sala, 426.
 RAIMUNDUS de Sala de Seva, 401.
 RAIMUNDUS de Salifores, 280, 374, 401.
 RAIMUNDUS de Sanctauegenia, 276.
 RAIMUNDUS de Sancto andreo, 390.
 RAIMUNDUS de Sanctoipolito, 354.
 RAIMUNDUS de Terrades, mansum, 446.
 RAIMUNDUS de Terrario, 443.
 RAIMUNDUS de Timor, 233.
 RAIMUNDUS de Tornamira, 330.
 RAIMUNDUS de Torra, 401.
 RAIMUNDUS de Turri, 401.
 RAIMUNDUS de Urdinis, 242, 279.
 RAIMUNDUS de Urriols, 396.
 RAIMUNDUS de Vilagelanis senior, levita et canonicus, 306, 333, 335, 336, 337, 342, 448.
(RP- 331)
 RAIMUNDUS de Vilagelanis, 401; - junior, canonicus, 333, 448. **(RP- 332)**
 RAIMUNDUS de Vilazar, 401
 RAIMUNDUS de Vilalleonis, 416.
 RAIMUNDUS de Vilanova, 313.
 RAIMUNDUS de Vilar, 363.
 RAIMUNDUS de Vivario, 294.
 RAIMUNDUS de Vita, 314, 351, 383, 399, 444. **(RP- 333)**
 RAIMUNDUS DOMNUCI, 55.
 RAIMUNDUS DONEDEL, 445.
 RAIMUNDUS ELDEMARI, 126.
 RAIMUNDUS ERUMIR, 401; - mansum, 401.
 RAIMUNDUS EXABELI, 106.
 RAIMUNDUS FRANCONI, 110, 112, 159
 RAIMUNDUS FULCHONI, vicecomes, 121, 261, 410, 411, 412, 448.
 RAIMUNDUS FULCHO, 176; - levita, 134, 139, 140, 141, 142, 144, 187, 189, 198, 313; - prepositus, 156, 175. **(RP-334)**
 RAIMUNDUS GALINDI, 73.
 RAIMUNDUS GAUCERANDI, 377.
 RAIMUNDUS GAUFREDI, 195, - archilevitam Bisuldunensis, 191; - electus episcopus, 192; - episcopus, 200, 203, 204, 205, 207, 208, 210, 211, 212, 215, 217, 218, 223, 227, 228, 232, 233, 234, 239, 242, 243, 245, 248, 250, 253, 254, 256, 257, 378, 410, 448.
 RAIMUNDUS GERALDI, mansus, 446.
 RAIMUNDUS GERALLI, 131, 132, 177, 190, 217; - de Bas, 155.
 RAIMUNDUS GERIBERTI, 146, 153, 161, 174, 338.
 RAIMUNDUS GIGONI, 87.
 RAIMUNDUS GOLTREDI, 139
 RAIMUNDUS GUADAMIR, 93.
 RAIMUNDUS GUIBERTI, 90, 118, 119, 126, 152, 155, 156, 159, 167, 174, 177; - nathineus, 126, 179, 183, 217, **(RP- 335)**
 RAIMUNDUS GUIFREDI, 72, 115, 146, 152, 153, 155, 161, 211; - capudscole, 99; dictus capudescole, 175. 448. **(RP- 337)**
 RAIMUNDUS GUILLELMI, 99, 107, 110, 126, 147, 159, 166, 193, 308, 401, 448; - abbas Ager, 126, 133; **(RP- 336)** - Artes, 147; - de Evég, 162
 RAIMUNDUS GUILLELMI, miles interfectus in Barchinona, 448.

RAIMUNDUS GUILLELMI, sacricustodi Sancti Thomas Rivopirarum, 240.
 RAIMUNDUS GUILLELMI, Terraconensis camerarius, 413.
 RAIMUNDUS GUILLELMI de Vilagrassa, 233.
 RAIMUNDUS GUILLELMI de Vilanova, 262.
 RAIMUNDUS GUILLELMI Rodad, 240, 249.
 RAIMUNDUS GUITARDI, 162; - clericus et canonicus, 190.
 RAIMUNDUS ISARNI, 176, 211, 218; - sacerdos et canonicus, 448. **(RP-338)**
 RAIMUNDUS IOHANI, 233, 316, 363.
 RAIMUNDUS IOZBERTI, 152, 155.
 RAIMUNDUS LOBATONI, 152, 155.
 RAIMUNDUS LUPETI, 401.
 RAIMUNDUS MALLAFREDI, 160.
 RAIMUNDUS MASCARDELL, 422.
 RAIMUNDUS MIRONI, 109, 145, 156, 214; - clericus et canonicus, 448. **(RP- 340)**
 RAIMUNDUS MIRONI de Pujalt, 149.
 RAIMUNDUS MORELLI, 282.
 RAIMUNDUS NAPOCA, 401.
 RAIMUNDUS NOVELA, 401
 RAIMUNDUS OLER, 179, 183.
 RAIMUNDUS OLIBA, 193, 212.
 RAIMUNDUS PASQUAL, 80
 RAIMUNDUS PEREGRINI, 353, 401.
 RAIMUNDUS PETRI, 129, 170, 173, 211, 247, 446 ; alumni, 238; - canonicus, 210, 211; - clericus, 184, ; - restaurator Sancti Laurentii, 220; - servus Sancti Petri 196, 226, 448. **(RP- 342)**
 RAIMUNDUS PETRI, canonicus. 448. **(RP-341)**
 RAIMUNDUS PICO, 387, 443.
 RAIMUNDUS PILOT, 251.
 RAIMUNDUS PONCI, 236, 238, 257.
 RAIMUNDUS QUADRATUM, 401.
 RAIMUNDUS RAIMUNDI, 121, 149.
 RAIMUNDUS RATFREDI, 72. **(RP- 342)**
 RAIMUNDUS REAMBALLI, 166.
 RAIMUNDUS RENARDI, 228, 230, 254, 268.
 RAIMUNDUS REX, 361.
 RAIMUNDUS RODLANDI, 236.
 RAIMUNDUS ROSSEL, 401.
 RAIMUNDUS RUBEI, 443.
 RAIMUNDUS SENIOFREDI, 89.
 RAIMUNDUS SINFRE, baiuli, 199.
 RAIMUNDUS SORELUS de Barchinona, 401.
 RAIMUNDUS SUNIARI, 83, 85, 152, 155
 RAIMUNDUS TEDBALLI, 98, 193.
 RAIMUNDUS TEDMARI, 251.
 RAIMUNDUS TRASOARII, 72.
 RAIMUNDUS TRASVERI de Clerano, 252.
 RAIMUNDUS TREPETI, 100, 102.
 RAIMUNDUS UGONI, 191, 195.
 RAIMUNDUS UMBERTI de Medala, 443.
 RAIMUNDUS VITALIS, 99.
 RAINUS, sacer 10. **(RP-309)**
 Rallo, villam, 54.
 RAMIO, 8, 11, 16, 20, **(RP-307)** 93, 97, 100, 102; - condam, 56; - abbas, 62, 66, 70, 71; - abas 94. **(RP- 308)**
 Randimiri, solarium, 72.
 Ranela, mansum, 446.

RANIMIRUS, 4, 83, 85.
 RANLO, femina, 79.
 RAYNUS, presbiter 7.
 RECAREDUS, presbiter 3,16, 28. **(RP- 343)**
 RECEMIR, 11,15.
 RECHINELL, femina, 51.
 RECOSINDUS, 19, 28, 32.
 REDUIRAM, 96.
 Reganada, ipsa, 180.
 Reger, 176, 277, 283, 304, 401; - mansum, 218, 247, 446.
 REGINARDUS, Biterrensis episcopus 2, 5.
 REINALDUS, 51,
 REINARDUS AMATI, 81.
 REINARDUS GUILLELMI, 108, 124
 Remintil, rivum, 96.
 RENALLUS, 192, 227, 244, 278; - subdiaconus et canonicus adolescentis, 448.**(RP-344)**
 RENARDUS, 38, 43, 47, 48.
 RENERIO, gramatico, 106.
 Revel, podium, 119.
 REVERTERIUS, prepositus Sancti Thome, 304, 311.
 RIAMBALLUS, 228; - levita et canonicus, 448.**(RP-348)**
 RIAMBALLUS de Basella, 230.
 RIAMBALLUS de Lorona, 238.
 Riatel, rivo, 254.
 Riba, alodio, 192.
 Ribafort, mansum, 401.
 Ribeles, 445.
 RICARDIS, uxor Ermengaudi archidiaconi, 116.
 RICARDUS, 120, 177; - cardinalis romani, 175. (*Ricard de Sant Victor*)
 RICARDUS AMALRICI, 116; - iudex, 112; - sacrista, 119, 120, 123, 125, 126, 127, 133, 134, 136, 139, 148, 150, 156, 157, 159, 167, 174, 211, 266b; - sacrista et iudex, 126, 155; - sacrista et legislatoris, 132; - priori, 163; - levita et sacrista, 448. **(RP- 345)**
 RICHEL, 152, 155, 171.
 RICHILDIS, 14, 25, 32.
 RICESENDIS, uxor Bernardi Baco, 259.
 RICULFUS, 6, 28, 31, 33, 41, 93, 97, 98; – episcopus Elnensis, 2, 5; - presbiter, 77, 83; -
 RICULFUS, archidiaconus, 43, 48, 49, 51, 59, 60, 64, 65, 117; canonicus et archidiaconus, 448.
(RP- 346) caput scole 37, 40.
 RICULFUS BONIFILI
 RICULFUS ELDEMARI, sacer, 61, 85, 93, 97, 101, 104 **(RP- 347)**
 Rieria, domos, 212.; - de Arbucias, 443; - mansum, 240, 278, 352, 401, 445.
 Rigadell, 149; - ecclesie, 206.
 Rimanio, alodio, 191, 195.
 Rimentol, mansum, 257, 325, 446.
 RIMILO, femina 4, 7.
 Ripa, mansum, 323.
 Ripagrossa, 343.
 RISBALLO de Fonte, 242.
 Rivimeritabilis, 175, 247; - rivum, 159, 177, 240, 431.
 Rivodeavellanes, mansum, 235, 268.
 Rivodeperas, 6, 107, 109.
 Rivopetrarum, mansum, 353.
 Rivopirorum, mansum, 401.
 Riolato, 1, 20, 67, 115, 128, 149, 162.; - ecclesie, 206.
 Ripercusensis, episcopo, 126.

Riutonna, mansum, 446.
 Rivipullensis, 20, 28; - comitatus, 160.
 Rivoagelli, castellania, 87.
 Roca, mansum, 319, 320, 445.
 Rocafort, 139; - castrum de Nespola, 57, 58 ; -mansum, 446.
 Rocamora, ecclesie, 206.
 Rocheta, 26; - ecclesie, 209.
 Roda, ecclesie, 206; - presbitero, 440.
 Rodati, mansum, 446.
 RODEGARIUS, 18.
 RODLANDUS, 189, 193; - Kastrum terciolo, 222.
 RODLANDUS, notarius publicus Minorise, 339.
 RODLANDUS de Medala, 261.
 RODLANDUS UMBERTI, 86.
 Rodors, ecclesie, 206.
 ROG de Riaria, 431.
 Roma, 22, 23, 36, 100, 102, 171, 177, 267, 339, 341, 387; – Sancti Petri, 77, 163, 173, 176, 267.
 Romane liberalitatis, 143.
 Romaned, 93, 97.
 Romegados, strata, 96.
 Roquis, mansum, 445.
 ROSA, soror Raimundi Berengari, 218.
 Rosellone, 20.
 Rosses, honor, 421.
 Rossillionensis, comitatus, 160
 Rosta, comam, 152, 155.
 ROTBERTUS, 36.
 ROTRUDE, 47, 48.
 Rovira, 416.
 RUBEI de prato, 446.
 Rubio, castro, 55; - Sancta Maria, 5, 206.
 Rufac, 443.
 Rufe, 162.
 Ruiria, ipsa, 171, 191, 195.
 Rupem de Latione, 75.
 Rupe de Kastrumfollit Bisuldunensis, 194.
 Rupibus, fundatus, 96.
 Russis, mansum, 177.
 RUTILANDUS de Rivopirorum, canonicus, 240, 246, 249, 250, 256, 269, 304, 387, 448. **(RP-349)**
 RUTILANDUS de Medala, 280, 286, 307.
 RUTILANDUS de Sanctoipolito, 279, 285, 287.
 Ruvira de Villanova de Terrazola, 401.
 Ruviram, 401

S

Sabad, 211.
 SABATER de Casal Rossel, 401.
 Sacado, 40
 SADRIBERTUS, 19.
 SALA, 13, 19, 35, 38, 83, 85. **(RP- 350)**
 SALA, de Matargone, 44, 45, 57, 58; - frater Suniari, 83, 85; - mansum, 242, 416.
 SALA de Villaetradis, 401.
 Sala, mansum, 353, 362, 389.
 Sala de Quibus, 445.

Sala de Spatamala, 331.
 Salada, ipsa, 43, 76
 Salaves, 445.
 SALAVIDA, 12.
 Salelles, ecclesie, 206.
 Salent, honore, 401; -molendino, 401.
 Sallente, 15, 26; - castrum, 86; - ecclesie, 206, 234.
 Salifores, alodium, 149, 387; - castrum, 380 ; - parrochia, 401; - presbitero, 440.
 SALOMON, 12, 16, 17, 25, 33, 171, 389; - sacer et iudex, 59, 60, 74; - monachi, 448. **(RP- 351)**
 SALVADRE, 93, 97, 100, 102.
 SANCIA, 31, 47, 48, 90, 305; - uxor Bernardi de Monteregali, 343; - uxor Seniofredi, 114.
 SANCIA de Queralt, 316.
 SANCIUS, 47, 48; - Curullensis, 72.
 SANCIO BERENGARI, domno, 126.
 Sancta Cecilia de Moconos, 144, 246.
 Sancta Cecilia de Montserrat, 20, 376.
 Sancta Cecilia de Voltregano, 154, 158, 199, 206.
 Sancta Columba, 94, 192, 248.
 Sancta Columba de Podio regis, 135, 206, 265, 401.
 Sancta Columba de Queralt, 206.
 Sancta Columba de Serra, 273, 332, 446.
 Sancta Columba de Vineolis, 312.
 Sancta Crucis Barchinona, 206, 376.
 Sancta Crucis, monasterio, 376.
 Sancta Eugenia de Berga, 101, 104, 164, 176, 190, 219, 254, 276, 319, 320, 331, 401; - capellania, 239.
 Sancta Eulalia Barchinona, 20, 66, 70, 71, 98.
 Sancta Eulalia de Campo, 376.
 Sancta Eulalia Elna, 20.
 Sancta Eulalia de Pardines, 112.
 Sancta Eulalia de Rivomeritable, 118, 142, 152, 155, 162, 176, 177, 206, 227, 229, 278, 376, 401, 440. - capellania, 370.
 Sancta Eulalia de Vico, 4, 98, 101, 104, 212, 325.
 Sancta Eulalia de Viladoneia, 206.
 Sancta Iherusalem, 188.
 Sancta Lezinia, 95, 106.
 Sancta Margarita, 66, 70, 71; - ecclesie, 206.
 Sancta Maria Agrimontelli, 233.
 Sancta Maria Aqualata, 131, 132;
 Sancta Maria Artes, 162, 283.
 Sancta Maria Bellomonte, 95.
 Sancta Maria Cabages, 206.
 Sancta Maria de Camino, 420; -
 Sancta Maria cenobio in Rivopullo, 20, 28, 43, 44, 45, 47, 48, 51, 55, 86, 89, 94, 98, 100, 102, 123, 152, 155, 158, 162, 174, 177, 179, 183, 190, 192, 198, 210, 211, 212, 218, 238, 242, 248, 252, 257, 263, 272, 278, 279, 283, 298, 313, 325, 326, 343, 376, 422.
 Sancta Maria cenobio Amero, 47, 48, 313, 330, 376, 414.
 Sancta Maria Bisuldunu, 376.
 Sancta Maria de Capraria, 257, 304.
 Sancta Maria de Cervaria, 233.
 Sancta Maria Claromonte, 95.
 Sancta Maria Collo, 211.
 Sancta Maria Corcone, 278.
 Sancta Maria Dertusensis, 376.
 Sancta Maria Episcopalis, 191, 195.

Sancta Maria Falgerolis, 125, 154, 190, 197, 218, 257, 321, 401, 414, 421, 422.
 Sancta Maria Galiano 33, 126, 133.
 Sancta Maria Gerunde, 376
 Sancta Maria Grado, 206.
 Sancta Maria Ilerdensis, 376.
 Sancta Maria Letone, 15.
 Sancta Maria Loses, 206.
 Sancta Maria Luciano, 20, 263, 313, 376, 401.
 Sancta Maria Mansulini, 206, 295.
 Sancta Maria Matamala, 206.
 Sancta Maria Merles, 110, 112, 294.
 Sancta Maria Mesleo, 100, 102, 136, 137, 149, 166, 176, 179, 183, 206, 212, 213, 218, 225, 238, 242, 244, 257, 263, 272, 278, 279, 283, 285, 296, 304, 313, 325, 376, 440.
 Santa Maria Minorisa, 54, 121, 146, 153, 161, 170, 270, 313, 319, 338, 339, 386, 414;- abbatiam, 185.
 Sancta Maria Modiliano, 228, 234, 372, 401.
 Sancta Maria Montebui, 126.
 Sancta Maria Monteoliu, 233.
 Sancta Maria Monteregali, 368, 395, 407.
 Sancta Maria Montserrat, 376.
 Sancta Maria Navarculis, 83, 85, 194, 401.
 Sancta Maria Olo, 116, 120, 152, 155, 376, 440.
 Sancta Maria Olost, 206, 260, 263, 278, 401.
 Sancta Maria Pedregal, 376.
 Sancta Maria Podio, 62, 86, 211, 233, 313.
 Sancta Maria Populeto, 303, 376.
 Sancta Maria Prats, 215.
 Sancta Maria Rabinato, 234, 372.
 Sancta Maria Rocamadur, 313.
 Sancta Maria Sallent, 372.
 Sancta Maria Segur, 372.
 Sancta Maria Serrateix, 89, 126.
 Sancta Maria Seva, 140, 141, 180, 198, 309, 312, 313, 401.
 Sancta Maria Siurana, 376.
 Sancta Maria Solsona, 233.
 Sancta Maria Stagno, 120, 128, 130, 136, 146, 147, 148, 152, 155, 158, 162, 170, 173, 176, 177, 179, 183, 192, 19, 198, 201, 202, 210, 211, 212, 218, 222, 225, 227, 228, 229, 230, 234, 235, 240, 244, 248, 257, 263, 266, 272, 278, 279, 283, 296, 298, 304, 313, 319, 323, 325, 326, 329, 357, 358, 376, 395, 414.
 Sancta Maria Vici, altari, 43. – ecclesia, 43, 89, 98, 135, 136, 176, 179, 183, 187, 189, 198, 210, 211, 212, 240, 247, 283, 293, 304, 316, 331, 374, 414; - presbiter, 116.
 Sancta Maria Vallbona, 376.
 Sancta Maria Vidabona, 206;
 Sancta Maria Vilabertrandi, 149.
 Sancta Maria Vilalleonis, 176, 218, 240, 278, 416.
 Sancta Maria Vilamaiore, 54;
 Sancta Maria Vilanova, 206, 387.
 Sancta Maria sedis Gerunda 20, 30, 47, 48, 191, 195,; - in Orgello, 20, 233; - in civitate Menresa 26;
 Sancta Perpetua, 401.
 Sancta resurrectionis ecclesie, 203.
 Sancto dominicio, ecclesie, 206.
 Sancto Guilelmo, ecclesie, 206.
 Sanctum Sepulcrum, 101, 103, 203, 211, 212.
 Sancto Amancii Pedros, 117, 126, 128.

Sancto Andree cenobium Rosellone, 20.
 Sancto Andree Oristano, 425; - parrochia, 66, 70, 71;
 Sancto Andree Torellione, 66, 70, 71.
 Sancto Andree Verzola, 206, 440.
 Sancto Andree Gurb, 124, 179, 183, 187, 189, 190, 206, 259, 331, 334, 343, 367, 401.
 Sancto Andree Manresana, 214.
 Sancto Andree Palumbare, 238.
 Sancto Andree Pruit, 326, 330.
 Sancto Andree Sureda, 191, 195.
 Sancto Andree Tonda, 11, 139, 312.
 Sancto Andree Villagrassa, 233.
 Sancto Antonino, castrum, 233; - ecclesie, 206.
 Sancto Ascisclo de Bages, 54, 126, 206;
 Sancto Ascisclo Rivomeritable, 177, 179, 183
 Sancto Ascisclo de Tolosa, 234, 372.
 Sancto Bartolomeo, 86, 206, 207.
 Sancto Bartolomeo Cuvildases, 206.
 Sancto Bartolomeo Grado, 124, 206, 440.
 Sancto Baudilii, 62, 149, 198, 206, 291, 381, 409, 440.
 Sancto Benedicto de Bages, cenobium, 26, 43, 44, 47, 48, 57, 58, 62, 66, 70, 71, 83, 85, 86, 98,
 126, 179, 183, 193, 233, 266, 313, 326, 372, 414.
 Sancto Celedonio, 191, 195.
 Sancto Daniel Gerunde, 422, 313, 376.
 Sancto Christophoro Campoavadali, 94, 206.
 Sancto Christophoro Cerdans, 244.
 Sancto Christophoro Vespella, 124, 207, 316, 414.
 Sancto Cucuphati, cenobium, 20, 55, 76, 179, 183, 191, 195, 376.
 Sancto Felicis Brugaria, 94.
 Sancto Felicis Cerviano, 94, 111, 129, 171, 180, 206, 210, 212, 259.
 Sancto Felicis Codinis, 268.
 Sancto Felicis Gerunda, 20, 28, 43, 44, 45, 47, 48, 52, 191, 195, 376, 414, 422.
 Sancto Felicis Guixols, 313.
 Sancto Felicis Planeses, 220, 378.
 Sancto Felicis Rodors, 120, 201, 202, 234.
 Sancto Felicis Sasserra, 126, 128, 206, 440.
 Sancto Felicis Terrasola, 120, 152, 155, 201, 202, 302, 372, 401.
 Sancto Felicis Torelione, 226, 278, 326, 331, 401, 440, 445.
 Sancto Fructuoso Bages, 54, 66, 70, 71, 206;
 Sancto Fructuoso Balagnano, 15, 66, 70, 71, 145, 248, 273, 309, 312, 313, 326, 401;
 - capellania, 352.
 Sancto Fructuoso Genebrera, 193.
 Sancto Genesi Bonorebast, 104.
 Sancto Genesi Charaull, 401, 446.
 Sancto Genesi Taradello, 32, 190, 224, 312; - capellania, 239.
 Sancto Georgio Alfama, 376.
 Sancto Iacobo de Curso, 173, 218, 283, 297, 443, 444.
 Sancto Iacobo Aqualata, 131, 132.
 Sancto Iacobo Frontiniani, 158.
 Sancto Iacobo Galicia, 91, 233, 313.
 Sancto Iacobo infirmorum Vici, 390, 393, 416.
 Sancto Iacobo Olzinellas, 234, 372.
 Sancto Iacobo Timor, 233.
 Sancto Ilarii Osor, 149.
 Sancto Ilarii Sacalm, 190, 206, 295, 326, 440.
 Sancto Iohannes cenobium Riopullo 3, 18, 28, 47, 48, 92, 94, 157, 170, 210, 217, 227, 229, 244,

263, 272, 278, 279, 296, 313, 325, 326, 329, 376, 387.
 Sancto Iohannes, Cardener, 206.
 Sancto Iohannes Olo, 268, 376.
 Sancto Iohannes Rivomeritabilis, 152, 155, 177, 283, 401.
 Sancto Iohannes Senata, 320.
 Sancto Iohannes et Pauli, 206.
 Sancto Ipolito Veltregano, 28, 144, 168, 206, 242, 247, 257, 259, 440.
 Sancto Iuliano de Cabrera, 206, 305.
 Sancto Iuliano Montisignis, 191, 195.
 Sancto Iuliano Sorba 35, 77, 124, 187, 189, 242, 247, 280, 326, 401; - domum, 43, 76.
 Sancto Iuliano Valfogona, 206.
 Sancto Iuliano Vilamirosa, 252, 283, 291.
 Sancto Iuliano Vilatorta, 12, 91, 94, 96, 98, 147, 176, 192, 210, 221, 225, 237, 247, 253, 257, 270, 311.
 Sancto Iusto Narbona, 20
 Sancto Laurentio, 14, 19, 95, 179, 183, 220.
 Sancto Laurentio Baga, 298.
 Sancto Laurentio Boada, 136, 179, 18, 234, 372.
 Sancto Laurentio Campodavanali, 206, 298; - castri, 47, 48, 106.
 Sancto Laurentio Dosmunts, 206; - domus, 446; - ecclesie, 206.
 Sancto Laurentio Lordensis, 55.
 Sancto Laurentio Mont, 376, 378.
 Sancto Laurentio Planicias, 47, 48.
 Sancto Mameto, 401.
 Sancto Matheo, accliesie, 206.
 Sancto Marcelo Sederra, 113, 170, 206, 210, 445.
 Sancto Marcialis, ecclesie, 206.
 Sancto Martino Aquacia, 206 .
 Sancto Martino Aquafrigida, 94, 192.
 Sancto Martino Armancies, 206.
 Sancto Martino Benevidere, 294.
 Sancto Martino Canigonensis, 55.
 Sancto Martino Centellis, 206
 Sancto Martino Cutibus, 206, 216, 238, 278, 283, 292, 368, 405.
 Sancto Martino Gerunda, 313, 376.
 Sancto Martino Merles, 110, 112, 114.
 Sancto Martino Rivoperas, 94, 192, 214, 237, 244, 311, 420.
 Sancto Martino Sentfores, 263, 283, 331.
 Sancto Martino Viladrau, 32, 116, 190, 248, 280, 326, 353, 401, 440.
 Sancto Martino Vineolis, 206.
 Sancto Martino Voltrega, 158
 Sancto Michaelo Castrumterciolo, 193.
 Sancto Michaelo Cuixa 20, 28, 98;
 Sancto Michaelo Faio, 43, 55.
 Sancto Michaelo de Guardia, 292.
 Sancto Michaelo Terradellis, 117.
 Sancto Michaelo Vici, 31, 98.
 Sancto Michaelis Villagerili, 85.
 Sancto Minato, 55.
 Sancto Narciso Gerunda, 47, 48.
 Sancto Narciso Vici, 98.
 Sancto Nazarii Rivodepina, 94, 294, 376.
 Sancto Nicolao Cervera, 233.
 Sancto Paulo Anglesola, 299, 303.
 Sancto Paulo Campo, 376.

Sancto Paulo Maritimis, 191, 195.
 Sancto Paulo Pinos, 19, 206.
 Sancto Petro, sede Vici, 40, 41, 44, 45, 176
 Sancto Petro Ager, 95, 126, 133, 154.
 Sancto Petro Archellis, 233, 234.
 Sancto Petro Auira, 206.
 Sancto Petro Auri, 206.
 Sancto Petro Barchinone, 147, 152, 155, 238, 376.
 Sancto Petro Biges, 284.
 Sancto Petro Bisulduno, 376.
 Sancto Petro Casserres, 83, 84, 85, 89, 98, 126, 147, 158, 171, 176, 177, 179, 183, 192, 211, 212, 218, 242, 244, 257, 263, 266, 272, 278, 279, 283, 296, 304, 325, 326, 376, 414, 416, 422, 440, 445; - dedicatio, 89.
 Sancto Petro Castanadel, 167.
 Sancto Petro Cercada, 313.
 Sancto Petro Cervaria, 233.
 Sancto Petro Cluniacensis, 263.
 Sancto Petro Falgars, 278, 368.
 Sancto Petro Ferrerons, 201, 202.
 Sancto Petro Gallicanus, 191, 195, 313, 376.
 Sancto Michaelo Odena, 131, 132.
 Sancto Petro Osor, 206.
 Sancto Petro Perafita, 126, 206, 409.
 Sancto Petro Plano, 258.
 Sancto Petro Portella, 126, 285.
 Sancto Petro Puellarum, 313.
 Sancto Petro Puig, 210.
 Sancto Petro Rivipollensis, 206.
 Sancto Petro Roda, 56, 136, 254, 401, 418.
 Sancto Petro Rodes, 47, 48, 55, 173, 179, 183.
 Sancto Petro Roma, 233.
 Sancto Petro Savassona, 179, 183, 218.
 Sancto Petro Serra, 86
 Sancto Petro Sora, 92.
 Sancto Petro Torelione, 99, 126, 129, 180, 182, 186, 204, 206, 212, 263, 368, 445.
 Sancto Petro Valledaniel, 376.
 Sancto Petro Valleorsera, 192; - villa 42.
 Sancto Poncio Planiciis, 103.
 Sancto Quintino Pugredon, ecclesie, 206.
 Sancto Quirico Besora, 92, 160, 206, 210.
 Sancto Quirico Subiradells, 151.
 Sancto Romano Savo, 206.
 Sancto Salvatoris Ager, 95.
 Sancto Salvatoris Belvedere, 210, 211, 244.
 Sancto Salvatoris Breda, 206, 218, 316, 326, 376.
 Sancto Salvatoris Osor, 378.
 Sancto Salvatoris Rabinad, 372.
 Sancto Salvatoris Terragone, 223, 401.
 Sancto Saturnino Lordano, 133.
 Sancto Saturnino Osor, 378.
 Sancto Saturnino Planicis, 206;
 Sancto Saturnino Sovellis, 206.
 Sancto Saturnino Vici, 20, 325, 376.
 Sancto Sepulcro Iherusalem, 107, 113, 191, 195, 211, 215, 218, 227, 229, 233, 248, 313, 376;
 - de Vico, 171, 177, 179, 183; - de Rivipollo, 192.

Sancto Simoni, ecclesie, 206.
 Sancto Sixto Vici, 240, 256, 304, 325, 376, 421.
 Sancto Stefano Baniolas, 20, 376; - parrochia, 86.
 Sancto Stefano Cuminam, 206;
 Sancto Stefano Granollaris, 93, 97, 100, 102, 401.
 Sancto Stefano Oculo in Baso, 210.
 Sancto Stefano Parietibus, 405.
 Sancto Stefano Saliente, 234, 372.
 Sancto Stefano Solariolis, 117.
 Sancto Stefano Tavernolas, 167, 173, 176, 179, 183, 213, 218, 277, 401.
 Sancto Stefano Vallespirans, 206.
 Sancto Stefano Vilacegetrudis, 137, 283.
 Sancto Stefano Viniolles, 283.
 Sancto Thomas Rivodepires, 150, 152, 155, 164, 174, 176, 179, 183, 210, 211, 225, 240, 242, 244, 257, 263, 266, 272, 278, 279, 304, 308, 313, 325, 376, 416.
 Sancto Valentino, 47, 48.
 Sancto Vicentio Ager, 95.
 Sancto Vicentio Cardona, 44, 45.
 Sancto Vicentio Cerviano, 129.
 Sancto Vicentio Mazanos, 209.
 Sancto Vicentio Medala, 280, 307, 326, 344, 353.
 Sancto Vicentio Orsalo, 116, 199, 308.
 Sancto Vicentio Pugmal, 206.
 Sanco Vicentio Ripa, 206.
 Sancto Vicentio Spinalbeso, 122, 326.
 Sancto Vicentio Torilione, 180, 206, 440, 445.
 Saniars, 111, 445.
 SANLANI, Urgellensis episcopus, 46.
 Sardanum, 107.
 Saura, 446.
 SAURINA, filia Raimundo de Gurbo, 425; - uxor Peregrinus de Taverteto, 311.
 SAURINA de Locustaria, 416.
 SAURINA de Ruvira de Sala, 445.
 SAVARICUS, 3, 86
 Savassona, castrum, 56; - ecclesie, 206; - presbitero, 440.
 Savezellis, loco, 139.
 SAVEGONCIA, 35, 38
 Savo, presbitero, 440.
 Scalas, Sancti Petri, 55.
 SCLUA, 20, 26, 28, 31, 43. **(RP-158)**
 Sedarers, mansum, 446.
 Sederra, presbitero, 440.
 Sedulium, libros, 126.
 Segarra, 49, 62, 66, 70, 71, 72, 74, 152, 155; - strata, 87.
 Segories, ecclesie, 206, 267
 SEGUINUS, canonicus Ausonensis, 47, 295; - presbiter et canonicus Sancti Petri, 448. **(RP- 352)**
 Seguro, castro, 55, - ecclesie, 206.
 Selvella, 287.
 Senata de Valles, 276, 319, 320, 401.
 SENDREDUS, 13, 19, 31, 41, 45, 169; - de Gurbo, 120; - frater Bonefilii, 41. – frater Ermemiri, 73; - frater Guitardi, 82; - vicarius 38, 43.
 SENDREDUS, de ipsa Molsosa, 72 ; - de Prato, 94; - iudex Cerdaniensis, 72; – levita, 76; - monachus, 93, 97; - presbiter, 42; - sacer, 56; - sacer et canonicus, 68, 90, 167, 448. **(RP- 353)**
 SENDREDUS Pulsarigo, 218.
 SENDREDUS, sacerdos et canonicus, 448. **(RP-354)**

SENDREDUS RAMII, 76, 78; - Boada, 123. **(RP- 355)**
 SENIOFREDUS, 3, 8, 10, 11, 15, 20, 30, 31, 33, 34, 43, 55, 56, 57, 58, 67, 159, 170, 177; -
 archidiaconus, 43, 44, 45 47, 48. – Cardonensis, 72; - de Boxadera, 83, 85; - de Tous, 72 ; - frater
 Petri Goltredi, 94; - levita, 59, 60, 62; **(RP- 362)** - Lucianensis, 62; - nepos Ermemiri Guillelmi,
 90; - sacer, 4, 54, 56, 175; **(RP- 361)** - serviente, 90.
 SENIOFREDUS ALSAVA, 99, 103, 122, 186, 204.
 SENIOFREDUS BONEFILI, 98
 SENIOFREDUS BORRELLI, 87.
 SENIOFREDUS ERVIGI, frater Bonuci, 107
 SENIOFREDUS IOHANNI, 131
 SENIOFREDUS lucianensis, 114
 SENIOFREDUS PETRI, 179, 183.
 SENIOFREDUS SANCII, 136.
 SENIULFO, fratri Seniofredus, 47, 48
 Sent Pere, mansum, 445.
 SENTARIUS, 33, 38
 Senteies, ecclesie, 206.
 Sererols, mansum, 445
 Sero, castrum, 106.
 Serra, ipsa, 66, 70, 71; - mansum, 292, 445.
 Serracabot, masum, 445.
 Serradelupos, 40, 115.
 Serradesanco, ecclesie, 206.
 Serradetexo, Sancta Maria, 44, 45.
 Serraima, 89, - ecclesie, 206.
 Seva, 79, 107, 109, 193, 251, 313; - ecclesie, 206, 248.
 Serviolum, libro, 126.
 SERVUS DEI episcopus, 2.
 SESMUNDUS, 32
 SESNANDA, 31, 359; - femina, 65 ; - sororis Dacho, 43.
 SIAGRIUS, episcopus Agustudinensis, 24.
 SIBILA, uxor Arnalli de Tornamira, 330.
 SIBILA de Monteregali, 367, 395, 406.
 SIBILA de Queralt, 316, 325, 333, 334, 343.
 SICARDIS, 189, 224, 241; - nepota Radulfi et filia Adaledis, 110, 112.
 SICARDUS, levita Bisullunensis, 448.**(RP-359)**
 SICCARIUS, clericus, 47, 48, 76, 103.
 Siccoris, flumen, 194.
 SIDELA, 54
 SIGEBODUS, episcopus metropolitanus Narbonensis, 2.
 SINIGUNDIS, 188.
 SINIT de Conam, 87.
 SINOL, 110, 112
 SINTILDE 19
 Smaragdus, còdex, 3.
 Socarratos, 9, 37, 139, 147, 247, 272; - ecclesie, 206; - mansum, 446; - torrentem 401.
 Solacrup, mansum, 401.
 Solanolongo, 298.
 Solanomalo, 94.
 Solariolis, 126.
 Solarios, 343.
 Solenellas, 49, 158, 258; - ecclesie, 206.
 Soleplanis, 401.
 Soler, ipsum, 67; - alodio 217; - mansum, 445.
 Soler de Codinag, 61.

Solerols, ecclesie, 206; - mansum, 182.
 SOLESTEN, uxor Guillelmi Dalmacii, 233.
 Solterra, castrum, 137.
 SONEGILDUS, 18, 28, 32, 44 (**RP- 360**)
 Sora, ecclesie, 206.
 Sorba, ecclesie, 206; - presbitero, 440.
 Soretz, 156.
 Sorigueres, 283, 314.
 Sorisa, ecclesie, 206.
 Soskada, alodio, 44, 45; - ecclesie, 206.
 Sotsrocha, ecclesie, 206.
 Sovecelles, 47, 48
 Spadas, castrum 31
 Spania, 49, 59, 66,; - expedicione, 45.
 Sparagaria, castrum 31
 SPARAGUS, archiepiscopu Terraconensis, 403, 413, 421, 433, 434, 435, 436, 437, 438, 439.
 Spatamala, 107, 217, 331, 401, 445.
 Spatella, 95, 106.
 SPECIOSA, 4, 9.
 Speluncula foratata, 43.
 Spelunculas, 82, 126, 401.
 Speut, alodio, 65
 Stagna, castrum, 106, 126
 Stagneolo, 191, 195.
 STANEGE, 62
 Stephani, fexiam, 116, 242, 344; - mansum, 401.
 STEPHANIA, mater Petri de Tavartet, 477; - uxor Petri de Luciano, 293.
 STEPHANIA de Medalia, 448.
 STEFANUS, 2, 39; -
 STEPHANUS, episcopus Ausonensis, 448.
 STEPHANUS, prior Castrisserres, 399.
 STEPHANUS, prior Populeto, 303.
 STEPHANUS MARIMON, 376.
 Stopannano, 95.
 Strata, 41; - mansum, 401, 446.
 Subiradels, 32, 66, 70, 71, 151, 193.
 Subirats, 401; - castrum, 392.
 Subripis, 210.
 Sudavo, guardia de, 49.
 SULIOLO, 55
 SUNIARIUS, 51, 57, 58, 77, 88, 171; - comes, 4, 6, 8, 9, 26, 54; - laicus, 448; - levita, 57, 58.
 SUNIARIUS, sacer, 10, 15, 16, 20, 31 (**RP- 363**)
 SUNIARIUS ARNALLI, 72.
 SUNIARIUS BARUCIO, 83, 85.
 SUNIARIUS CIXILANE, 93, 97, 100, 102.
 SUNIARIUS DOMNUCI, 72.
 SUNIARIUS FOGETI, 96.
 SUNIARIUS ONRAD, 67.
 SUNIARIUS RANDULFUS, 57, 58; - arxilevita, 58, 59, 60, 64, 72, 76, 83, 85; - archidiaconus, 448. (**RP- 364**)
 Supermonte, ecclesie, 206; - presbitero, 440.
 Surigeres, mansum, 218.
 Surribas, 28, 158.
 Surroca, montem, 75.
 Susqueda, 326.

T

Tagamanento, 424; - castrum, 362; - ecclesie, 206
Taiadel, ecclesie, 206.
Talada, ipsa, 43.
Talamanca, ecclesie, 206.
Talavera, ecclesie, 206.
Taniano, 55, 136, 401; - mansum 177, 179, 183, 218.
Tapias, mansum, 445.
Taradello, Sancti Genisi, 55, 401; - alodio, 179, 183; - castro, 200, 290; - ecclesie, 206; - mansum 177. – presbitero, 440.
Taravad, 352.
Tarrega, ecclesie, 206.
Taredus, 90
TASSIUS, 13
Tavernolas, 68, 80, 136; - ecclesie, 206; - Sancti Stephani, 56, 177; - presbitero, 440.
TEDBALLUS BONIFILII, 76, 85; - canonicus, 91, 448. **(RP- 365)**
TEDBALLUS GUILLELMI, 172
Tederi, flumen, 252.
TEDGER, 64
TEDMARUS, 42, 120, 193, 401; - diaconus, 113; - levita et canonicus, 139, 140, 141, 142, 144; 448. **(RP- 366)**
TEDMARUS de Castroterciolo, 251, 262, 276.
TEDMARUS MIRO, 141, 144, 147, 178, 189. **(RP- 367)**
Teduire, mansum, 232.
Tendas, Tenas, 9, 98, 297.
TENES, 401; - rivo, 401.
TEODARDUS, archiepiscopus Narbonensis 1, 2. (*TEODARD archebisbe de Narbona*)
TEODEWINUS, Sancte Rufine episcopus cardinalis, 267.
TEODORICUS, episcopus Barchinonensis, 2, 5. (*TEODORIC bisbe de Barcelona*)
Teradello, 90.
TERCIOLO, castrum, 193.
Termens, castrum, 303.
Terracona, 376, 424, 437; - castrum, 394, 409.
Terrachonensis – archiepiscopatus, 22; - civitas, 22, 401
Terraciola, 80, 251, 262, 323, 358, 401; - dominicata 151; - ecclesie, 206.
Terrarios, 93, 97, 100, 102, 323; - mansum, 238.
Terrasa, castrum, 121.
TEUDELEN, 32
TEUDEREDUS, 11. **(RP- 368)**
TEUDESINDUS, 39
TEUDGARDIS, soror Guillelmi Raimundi Taradell, 120
Teudira, mansum, 288, 446.
TEUDISCLUS, presbiter Gurbo, 41
TEUTELLE, 20.
Terrachone civitas, 143, 223; - urbis 143.
Terrachonensis archiepiscopatus, 143; - archiepiscopus, 448. metropolis, 143.
Terradelles, 40, 42, 133.
Terrades, 40, 51, 247, 253.
Terrarios, collum, 43.
Tezer, flumen, 26, 75, 113, 139, 171, 180; - ponte, 136, 152, 155.
Thoron, mansiunculam, 446.
Tiaram nova mauro contextam, 126.
TIBURGIS, 290, 303.
Ticeri, flumen, 283, 445.

TICIO, 244.
 Timor, ecclesie, 206, 233.
 Tolon, 106.
 Tolosa, 303; - mansum, 401, 445.
 Tolosanum, 60
 TOMAS COCUS, canonicus, 324, 448.(**RP-369**)
 TOMAS ESPANOL, 424.
 Tona, 3, 11, 83, 85, 191, 195, 235, 313, 405, 443; - castrum 57, 58, 86, 200; - ecclesie, 206; - mansum, 160; - presbitero, 440; - Sancta Maria, 59.
 Tor, ipsa, 110.
 Torcone, villare, 1, 94,
 Tordels, 304, 401.
 Tordera, baiulia, 233.
 Torellione, 76, 263, 372 ; - castrum, 380.
 Torilionensem, ecclesiam, 53.
 Torramilans, mansum, 401.
 Torrent, alodio, 89; - mansum, 445.
 Torrente de Sanctaeulalia, mansum, 444.
 Torrentearno, mansum, 445.
 Torrentibus, mansum, 401.
 Torrents, ipsos, 55
 Torrezella, 34, 43.
 TOSSELLI, 224.
 Tost, 95 ; - hostalitem, 106.
 Touos, castrum, 26, 59, 60, 66, 70, 71, 119, 149, 233, 380; - ecclesie, 206.
 TRASEGONCIA, 8, 13, 57, 58
 TRASOVADUS, 11, 32, 77, 94.(**RP-370**)
 Travesa, mansum, 236.
 Trepeionas, 401.
 Tresvics, 115, 260, 313; - mansum, 401.
 Trideganas, valle 42.
 Trocida, rovira, 43.
 Truited, mansus, 446.
 TUDISCLUS, 87.
 TUDOSIUS, 4
 Turdels, mansum, 446.
 Turri, mansum, 446.
 Turricella,castrum, 162.

U

UCBERTUS, Neumasensis episcopus, 5.
 UDALARDUS, vicecomes, 67.
 UDALCHERIUS PETRI, 162.
 UDALGARIUS, 4, 207; - miles, 448.
 UGBERTUS, 178; - Cardonensis ecclesie canonicus, 448.
 UGO, 72.
 UGO de Senlige, 313.
 UGO de Turrerubea, 371.
 UGO DALMATIUS, 194.
 UGO ERMEMIR, 131, 132.
 UGO GUILLELMI, 81.
 UGO GUIFREDI, 86.
 UGONIS, scholaris adolescentis, 448.
 UGONIS de Cervellione, archiepiscopus Tarraconensis et canonicus interfectus, 448.
 Uliastrello, 57, 58

Ulmo, 116; - condamina, 191, 195; - mansum, 272, 291, 401, 446.
 Ulzina, 162.
 Ulzinellas, 54.
 UMBERTUS, 119; **(RP- 371)** - clericus et canonicus; - episcopi Barchinonensis, 145
 UMBERTUS ODDONI, 72.
 UMBERTUS GUERVARDI, 55.
 UMBERTUS IOZBERTI, 121
 UNDISCLUS, clericus, 47; - sacer, 55.
 Undisclo, ipsa rovira, 43.
 UNIFREDUS, 34, 41, 44, 45, 55, 57, 58, 65, 72, 73, 359; - sacer filii Sendredi, 68; - sacer ; 80,
 83, 85; - sacriscrinii, 51, 77; - sacerdos et sacrista, 448. **(RP- 372)**
 UNIFREDUS DACONIS, 72, 74.
 URBANUS, papa servus servorum Dei, 143, 163.
 Urdines, mansum 116
 Urgellensis, 20, 27; - comitatu, 44, 45, 160. - ecclesia, 2; - episcopus, 2, 3. – Sancte Marie, 55,
 376.
 URRATA, mater Gimeranis presbiteri, 7.
 UZALARDI MIRONI, 86.

V

Vacherisas, 268; - ecclesie, 206.
 VALENCIA, 259.
 Vallat, 298.
 Valle, mansum, 290, 401.
 Valle aurea, 55.
 Valledanielis, presbitero, 440.
 Vallefogona, 94, 233.
 Valle Galindi, 90.
 Vallehonesta, ecclesie, 206.
 Vallem, 86, 224; - mansum, 332.
 Vallemagna, 139.
 Vallem Formosam, 54, 87, 131, 132, 149
 Vallem Sancti Iohannis, 142.
 Vallemocosa, 190, 195.
 Vallense, 66, 70, 71
 Valleoriola, 44, 45.
 Valleorsera, 94, 192, 198, 265, 441.
 Vallesecura, 106.
 Vallespirensi, comitatus, 160.
 Vallobera, honor, 444.
 Veciana, ecclesie, 206.
 Vedola, Sanctus Andree presbitero, 440.
 Veliternensi, episcopus, 22
 VENDRELLUS de Comablanca, 401.
 VENDRELLUS de Planis, 401.
 Ventenago, 55; - fevum, 191, 195.
 Verdeguer, mansum, 193, 248, 445.
 Verdiga, mansum, 446.
 Verdu, ecclesie, 206.
 Vergos, ecclesie, 206.
 VERNA, uxor Miro Adalberti, 145.
 Vespela, 43, 86; - ecclesie, 206; - presbitero, 440.
 Vialba, campum, 401.
 vicedomini Oliba, 72.
 Vici, 243.

Viciana, castrum, 108,
 Vico, parroquia, 401
 VIDAL, 47, 48, 64 (**RP- 373**)
 VIDAL CUIRACA, mansum, 446.
 VIDIANO, 233.
 Vidran, ecclesie, 206.
 Vigal, mansum, 446.
 Vila, mansum, 248, 401.
 Vilademan, castrum, 86.
 Viladordis, ecclesie, 206.
 Vilagelans, 47, 48; - turre, 99, 122, 186, 204.
 Vilagerile, 59, 145.
 Vilagermanis, 89, 283.
 Vilagranata
 Vilagrassa, 138, 233.
 Vilalamberti, alodium, 67, 263, 283.
 Villacavals, ecclesie, 206.
 Vilamaiore, ecclesisa Santa Maria, 54; - mansum, 444.
 Vilamontano, manso, 93, 97.
 Vilanova, alodio, 66, 70, 71, 147, 193, 241, 323; - de Castroterciolo, 193.
 Villa, alodio, 193.
 Villa alba, 331.
 Villa de Donendelles, 445.
 Villalonga, 49, 74; - ecclesie, 206.
 Villatorta, 73, 82, 91, 98, 401; - ecclesie, 206; - presbitero, 440.
 Vilar, ipso, 43; - alodium, 191, 195; - domus, 212; - mansum, 291, 298, 324, 381.
 Vilarambert, 263, 266, 271, 401.
 Vilarcel, 47, 48
 Vilar Daniel, ecclesie, 206.
 Vilaret, mansum, 278, 445.
 Vilarubia, rovira de, 61.
 Vilaseca, 191, 195, 212, 381
 Vilasesnan, 43, 76, 186, 204, 244, 247, 343.
 Vilela, 233.
 Villacari, 31.
 Villademaier, castrum 30.
 Villadepedres, 83, 85.
 Villafachil, 47, 48.
 Villaleonis, ecclesie, 206, 253; - presbitero, 440.
 Villam de Ezeris, 96, 253.
 Villamirosa, ecclesie, 206.
 Villanera, 98.
 Villanova, 401.
 Villarabiosa, 47, 48, 103.
 Villaradulfi, 77, 135, 247; - mansum, 431.
 Villare, mansum, 43.
 Villare Daniel, 25.
 Vilaredral, 242; - ecclesie, 206.
 Villa Scluani, 26.
 Villa Segetrud, 51, 107, 109; - ecclesie, 206; - presbitero, 440.
 Villaseina, 443, 444.
 Vim, ecclesie, 206.
 Vinea Mala, rivus de, 26, 54.
 Vineolis, ecclesie, 206; - presbitero, 440.
 Vineolis superioris, mansum, 445.

Virardel, 171.
VIRGILI, 371.
Virgilio, monte; 57, 58
Virgilio, libro, 126.
VITAL, magisteri canonicus Ilerdensis, 385.
VITALE ARGEMI, 351.
VITALE IOHANNIS, 147
VITALE de Osoris, 401.
VITALIS, levita, 169.
VITALIS de Tennis, 232, 259, 263, 279, 288, 387, 443.
VITALIS de Vilardepol, 304.
VITE, 154.
Viterbo, 385, 415.
VIVANUS, sacer, 54, 448. **(RP-374)**
VIVAS, presbiter, 42.
VIVENCIUS, 37.
Viver, ecclesie, 206.
VIVES, 279.
VIVES MIRO, 105.
VIVET de Pontarro, 444.
Volta rotunda, 401.
Voltregano, Veltrega; 98, 144, 152, 155; - baiulias, 169; - castrum, 136, 162, 169, 199.
Vulpelieres, 55.
Vulvigia, villa, 49.

W

Wuarda, ipsa, 47, 48
Wardia, Sancti Michaelis, 47, 48.
WARMUNDO, patriarcha Iherusalem, 214.
VUISINDA, 6.
WISALFREDUS, 8.
WISCAFREDUS, GISCAFREDUS, 4, 12, 14, 28, 39
WITARDUS, GUITARDUS 35, 37, 39
WITIZA, GUITIZA, 11

Y

Ysidorum, 17, 339.